R. P. EMANVELIS

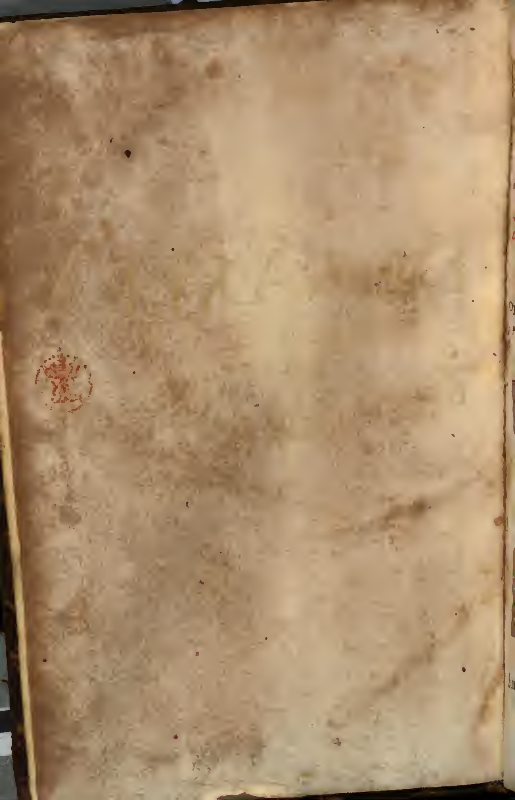
DE NAXERA

TOLETANI,

E SOCIETATE IESV,

EXCVRSVS MORALES

In Libros Regum.

R. P. EMANVELIS DE NAXERA TOLETANI,

E SOCIETATE IESV,

SACRARVM LITTERARVM INTERPRETIS, REGIIQVE CONCIONATORIS.

EXCVRSVS MORALES

In Librum primum Regum.

PARS PRIMA.

Opus non solùm Theologis; sed etiam verbi Diuini Præconibus perutile.

Cum quatuor Indicibus, Primo Paragraphorum, Secundo ad Conciones construendas, Tertio Locorum Sacræ Scripturæ, Quarto Rerum & Verborum.

NVNC PRIMVM IN LVCEM PRODIT.

LVGDVNI,

Sumptibus PETRI CHEVALIER.

M. DC. LXXII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

ILLVSTRISS. AC REVERENDISS.

D. D. ANTONIO

FERNANDEZ

DEL CAMPO,

ANGVLO ET VELASCO, CAVRIENSI PRÆSVLI, CATHOLICÆ MAIESTATI A CONSILIIS, &c.

VLLIS propriis innixus pennis ad Tuos liber hic, Illustrissime, ac Reuerendissime Antistes, euolat pedes. Quis ambitioni vertat Tua sisti ad vestigia, quasi præsumat fastigium, cùm Te Patronum, & tutelarem exambiat? Malui tamen censuram ambitionis subire, quàm hoc gratitudinis tributum mille Tibi nominibus debitum non persoluere. Non inficior ambitionis colorem habere, hoc Opus Magnitudini Tuæ dicare: Tui namque nominis eximia claritate perfunditur, dum dicatur. Referunt Phidiam mirum illum artifi-

cem, vt erga Mineruam religiosum prodeter studium, finxisse elaboratissimum simulachrum, ad eiusque pedes propriam effigiem colligasse: verùm etsi erga Mineruam suam prodiderit obseruantiam, effugere non potuit inuidiam, cum eo obsequio æternauerit sibi famam. Nec aliter mihi contingit. Dum hoc in opere cum clarissimo tuo nomine meum colligo, vtque possum, debitum affectum prodo, ambitiosi suspicionem laudabiliter subeo. Nec mirum, cùm immortalitas à tanto patrono promanauerit libro. O honestam, vtilissimamque industriam, soluere debitum, & ipsa acquirere solutione inuidiosum cæteris lucrum! Eximia à Te lux nequit operi non refundi, vt qui resplendeas nullis vnquam nebulis obscurato fulgore originis, & splendore virtutis. Qui latos evolverit Annales, decessorum Tuorum leget miranda facinora, & ne vel rudes laterent, stemmatibus, etsi compendiariè, oculis objiciuntur expressa. Quàm hac in re ab assentationis crimine disto, cùm mihi timendum sit, factorum gloriam potiùs minuere, quàm adaugere, & me in eorum laudibus parcum esse, quàm nimium. De Te pronuntiabo; quod Orator ille eloquentissimus de Constantino. *Mihi deorum immortalium munus, & primum videtur, & maximum, in lucem statim felicem venire.* Non solùm venisti in lucem clarissima originis vena expolitus, sed honorabili fratrum copia gloriosus. Profectò si originis claritas susciperet incrementa, suis virtutibus addere potuissent lumina. Mutuabor non abs re à Cassiodoro 8. variar. 17. quæ mire Tibi adaptantur verba: *Quid antiquam parentum repetimus nobilitatem, cùm vicina resplendeas luce germani? cuius non dicam proximitati, sed vel amicitiæ coniunctum fuisse potest esse laudabile. Huius virtutibus ita te sociasti, atque connexuisti, vt hoc potiùs sit incertum, quis magis ex altero prædicetur. Amicitiis ille præstat fidem, sed magnam tu promissis debes constantiam. Ille quoque auaritia vacuus, & tu à cupiditatibus probaris alienus. Hinc est, quòd nostis Regibus seruare fidem, quia nescitis vel inter æquales exercere perfidiam.* Multa Tibi à Domino talenta cognoscimus mutuata, sed nunquam marcuerunt sudario otiosa. Complutense Regis Collegium Te collegam gloriatur fuisse sortitum. Ibi cùm scientiæ luce radiares, ea Te modestia gessisti, vt nobis dolendum sit, quod & Plinio 7. epist. 25. *O quantum eruditorum, aut modestia ipsorum, aut quies operit, & subtrahit fama.* Acri, subtilique resplendebas ingenio,

nio, ſed tanta humilitate attemperato, vt magiſtri recuſares plauſum., & Te profitereris diſcipulum. Ingenium. modeſtia reſplendebat, & modeſtia ampliorem de ingenij acumine æſtimationem ſibi conciliabat. Quod paucis contigit, ſic omnium Tibi conciliaſti beneuolentiam, vt non ſuſtinueris inuidiam. Indè ad Curunniæ euectus Præfecturam, Abbaſque Arbenſis quantum ſplendoris à bono poſſeſſore promanet dignitatibus, oſtendiſti. Pro tuenda fide in Tolerano Sanctæ Inquiſitionis tribunali Inquiſitor, vt honeſtis moribus præditos humanitate recreabas; ſic laudabili, ſeueraque aſperitate impios, & perfidos deterrebas. Fuiſti ſecuritas religionis, munimen morum, fidei tutela, diſcuſſor cauſarum ſolicitus, iudex ſilentioſus. Actus Tuus vrilis venatio, quæ miro modo fidei acquirebat ſpolia, dum iniquis tendebat retia. Facilius æſtimo obſcura, implexaque Sphyngis ænigmata enodare, quàm hæreticorum verſutias, & peruerſæ doctrinæ tenebras aſtutis verſutiis tectas detegere. Tu verò impigri, vigilantiſſimique comparaſti Tibi præconium, dum, quin verſuta aſtutia eis proderet, fidei, ac veritatis inueſtigabas venenum, & meritum hæreticis infligebas ſupplicium. Cùm catholica ſolicitudinis Tuæ latè diffunderetur fragrantia, & omnium virtutum prata florerent amœna, ad Epiſcopatus Tudenſis dignitatem aſcitus es. Ad morum laudem, ad dotum elogium ſatis eſt boni Principis eligentis iudicium. Celſa aſcendiſti non ſolùm à bono Principe electus, ſed Tuis actionibus approbatus. Non repentè fragili felicitate, aut fortunæ ludo præter opinionem munus ſubiſti, immò tardis cenſebaris ſucceſſibus perueniſſe, dum grandis virtutum, ac prudentiæ cenſus priùs Tibi laudum compararit præconium, quàm culmina aſcenderis dignitatum. Præſul factus non minori reſplenduiſti conuerſationis laude, quàm profeceras dignitate. Pudebat ad tanti Præſulis exemplum mores probabiles non habere, immò probabiles mores non comere. Floruit Tuo tempore diſciplina, floruit æquitas, floruit religio: nec mirum, cùm æquitatem doceres monitis, & ad ſalubria amplectenda monita blandè adurgeres exemplis. Dignitatis culmine electus, cunctis es probatus digniſſimus. Aula Tua redolebat ſanctitatem, nec ſolum Principis palatium, ſed innocentiæ erat templum. Tibi parcus, pauperibus opulentus, & prudenti adeò moderamine vſus es, vt nulla tenacitate ſorderes, & Epiſcopatus redditus ad miſerorum leuamina, pia prodigalitate profunderes. Quod de

Basilio Nazianzenus, de Te ego, scilicet, hominem, qui pro se inspiraret? Spiritus Sanctus inuenit. Rudes pueros veluti pædagogus mysteriis imbuebas, promouebas studiosos virtutis, blandè ad rectam viam adducebas exerrantes, puniebas rigidè pertinaciter delinquentes. Pacatis benè gubernare temporibus, fortè non arduum; turbatis verò, & armorum confusis strepitu, difficillimum. Tu verò sic milites Tibi subiectos edocebas morum custodire mensuram, vt reprimeres aduersariorum audaciam. Sibi Tudensis Ecclesia gratulabatur nacta Præsulem, qui non ambiebat perpolito satellitio fulgere, sed egentibus subuenire. Ast vt omnia fortunata, angusta temporum includuntur mensura, dum Tudensis Ecclesia felicem sortem celebrat, alias Ecclesias ad laudandam æmulationem inflammat. Cauriensis Te Ecclesia quæsiuit, & licet Tudenses maiora Tibi faterentur deberi, ægrè ferebant priuari. Adhuc absens amaris. Malè vim suam potestas experitur, si venerationem, desiderium sui depulso timore non nanciscatur. Ambiguum est, quod præsenti exhibetur obsequium, quod absenti exhibetur, certum est amoris, ac venerationis indicium: Abit timor, si recedas; sed, etsi recesseris, manet amor. Vbi ad Cauriensem peruenisti Ecclesiam, vt Sol citissimè iubar suum spargit, sic tu sine mora prudentiæ, humanitatisque radios clarissimos explicuisti. Si æquabilis credendus est, prudentibus approbatus; si temperans, à moratis dilectus, omnium Tibi dum militauerunt affectus, cunctis probaris virtutibus exornatus. Rarò deest, qui sit facilis ad querelas; de Te verò nullus obmurmurauit, immò dum inavarus, omnibus præbes solatia, & publica Prouincialium solicitas commoda, vel iniqua occluditur lingua. Tu Tibi interpretaris dignitatis titulum, immò & imples. Tibi tecum certamen est; onerat Te acquisita iure fama, quam ex Tudensi Ecclesia aduexisti, sed Tibi semper similis virtutibus partam conseruas, & noua incrementis crementa adaggeras. Continuus labor validos posset humeros prægrauare, sed, ne debilibus, ne ægrotis, ne miseris, quibus vitam possint alere, & ægrimoniæ dolores, inopiæ anxietates sopire desit, mauis vel breuis otij dispendio solicitè inuigilare, quàm vires reficere. Qui accedunt mœstitudine pressi, aut alia causa soliciti, fatentur graui, decoroque tuo aspectu recreari, & vrbano, humanissimoque alloquio, quidquid vexabat, leniri. Hæc velim credas, quod initio dixi, veteri, ne tuis in laudibus sugillet parcus, cùm

haberi

haberi non possim nimius. Sisto tamen calamum, illud Poëtæ vsurpans:

Singula complecti cuperem, sed denique restat
Gestorum series, laudumque sequentibus vndis
Obruitur.

Vel Demostenis esset angusta eloquentia, vbi indeficiens videtur laudis materia, virtutum copia. Deficit fateor eloquium, non tamen hoc obseruantiæ deficiat signum. Perge, & æternum viue, Ecclesiæ, Reipublicæ, Tibi.

Illustrissimæ Tuæ

Addictissimus seruus, & officiosus Capellanus

EMANVEL DE NAXERA.

AD

AD LECTOREM.

CVM ætas senectute fracta nec grauem laborem sustinere, nec laborandi consuetudo inertis otij tædium quiret pati, vt amico fœdere ætatem, laboremque concordarem, decreui Regum libros perstrictim, breuiterque excurrere, & quidquid pro mea tenuitate ex quinque tantum Interpretibus ad morum concinnitatem inuenire possem, excerpere. Interpretes sunt, Glossa, Abulensis, Hugo, Caietanus, & Sanctius. Ex horum tantùm, vt aiebam, viridariis aliquos thesium flores decerpsi, nam per omnes Regum Interpretes diuagari, prolixum, & operosum. Aliquando ad moralitatem ex his Interpretibus depromptam melius stabiliendam, si quid ex sanctis Patribus, aut Interpretibus opportunum occurrat, addo. Te ergo deprecor, ne horum quinque Interpretum repetita verba fastidias, sed seni eiusmodi velitanti, & indulgeas, & parcas. Vale.

FACVLTAS

FACVLTAS R. P. PROVINCIALIS SOCIETATIS IESV, *in Prouincia Toletana.*

GENESIVS de la Puente Societatis IESV in Prouincia Toletana Præpositus Prouincialis, potestate ad id mihi facta à R. admodum P. N. Paulo de Oliua, Præposito Generali, facultatem facio, vt liber inscriptus *Excursus Morales in Primum Regum*, P. Emmanuelis de Naxera Sacræ Sciptitæ Interpretis, Concionatorisque Regij, & eiusdem Societatis grauium, doctorumque hominum iudicio approbatus, typis mandetur. In quorum fidem has litteras manu nostra subscriptas, & sigillo nostro munitas dedimus. Matriti in nostro Imperiali Collegio, die 4. Aprilis, anno Domini 1669.

GENESIVS DE LA PVENTE.

APPROBATIO R. P. FRANCISCI XAVERII DE FRESNETA *Societatis* IESV, *Regiique Concionatoris ex mandato Ordinarij.*

MORALES Excursus in primum Regum, dum produnt Auctorem, vel ipso nomine sibi elucrantur approbationem, & plausum. Indulgentiæ fuit librum mihi examinandum committere; felicis sortis, vt obedientia injungeret, quod sitis honestè ambitiosa cupiebat. Et quis huius Auctoris scripta indefessè non legat, vt plurima excipiat? Attente legi & fateor nil fidei continere dissonum, & documentis ad concinnandos mores vtilissimis scatere, stiloque legendi laborem perpolito mellire. In nostro Collegio Imperiali die 17. Octobris anni 1669.

FRANCISCVS XAVIER DE FRESNEDA.

CENSVRA

CENSVRA R. P. M. F. FRANCISCI DE ARCOS, *Ordinis Sanctißimæ Trinitatis, Redemptionis Captiuorum, sacræ Theologiæ Magistri, sanctæ Inquisitionis Qualificatoris, olim Prouincialis, Concionatorisque Regii.*

VERBOR *ne iam proferre iudicium meum, quàm referre gratiam videar* (aiebat Plinius Iunior 9. epist. 8.) *sed licet videar, omnia scripta tua pulcherrima existimo.* Idem ego. Sæpesæpiùs quid de libri Auctore sentirem, aperui: idem repeto. Nil hoc in opere inuenio, quod non eleganti reluceat stilo, profundo floreat ingenio, plurimo ad nostræ fidei veritates suffulciendas, & concinnandos mores ditescat munimento. Id meum iudicium. In nostro Cœnobio Madritensi Sanctissimæ Trinitatis Redemptionis Captiuorum, die 30. Octobris, anni 1669.

FR. FRANCISCVS DE ARCOS.

LICENTIA REGIA.

REGIO diplomate concessa est P. Emanueli de Naxera Societatis IESV, Regio Concionatori facultas, vt typis mandet librum, cuius titulus est, *Morales Excursus in primum Regum.* Die 31. Octobris, anni 1669.

FACVLTAS R. PATRIS PROVINCIALIS *Prouinciæ Lugdunensis.*

STEPHANVS DESCHAMPS Prouincialis Societatis IESV in Prouincia Lugdunensi, iuxta facultatem eidem Societati à Christianissimis Regibus Henrico III. 20. Martii 1583. Henrico IV. 20. Nouembris 1608. Ludouico XIII. 14. Februarii 1611. Ludouico XIV. 23. Decembris 1650. permitto PETRO CHEVALIER Bibliopolæ Lugdunensi, typis mandare ac diuendere librum cui titulus est: *R. P. Emanuelis de Naxera Toletani eiusdem Societat. Excursus Morales in Librum primum Regum*, in decem proximos annos. Datum Viennæ Delphinatum 28. Decembris 1671.

STEPHANVS DESCHAMPS.

INDEX

INDEX PARAGRAPHORVM.

CAPVT I.

1 RARVS est, qui dignitatis, fortunæque culmine clarus, eximiis fulgeat virtutibus expolitus. pag. 2.
2 Qui Dei possessionem esse desiderat, saporatis virtutum fructibus floreat. ibid.
3 Qui eminet celso dignitatis culmine, multiplex cogitur desudare certamine. ibid.
4 Prælatum exornet scientia, & scientiam commendet vita. ibid.
5 Prælati cupiditas delinquendi facit licentiam, & legibus infert iniuriam. ibid. & seq.
6 Prælatum exornet constans patientia, & prouidentissima vigilantia. p. 3
7 Raro est Dei totus, qui culmine refulget excelsus. ibid.
8 Insolitum est virtutum ambire summa, vt frequens sequi mediocria. ibid.
9 Frequenter pro fortunæ varietate induitur vultus, & assumitur adspectus. ibid.
10 Magni est habendum à defæcata nobilitatis vena traxisse exordium. ibid.
11 Eximium filiorum præconium est nobili vena exortum, sed augustius à sanctis parentibus procreari. pag. 4.
12 In diuitiarum officina nobilitatis procudi solent stemmata. ibid.
13 Misericordes parentes ingentem diuitiarum filiis acquirunt censum, & honestissimum lucrum. ibid.
14 Nullus ex omni parte beatus. p. 4
15 Nobilitas non rarò fructibus viduata, & virtutibus infœcunda. p. 5
16 Non magni habetur, quod sine difficultate impetratur. ibid.
17 Præscriptum virtuti tempus sæpè differtur, vanitati, voluptatique adsignatam citissimè solvitur. ibid.
18 Eximius virtutis cultor non solùm legi obtemperat, sed alios ad obsequelam inuitare adlaborat. ibid.
19 Non semel templum aditur, vt oculis, & voluptati inserviatur. p. 6
20 Oratio locum deligat à strepitu remotum, & contemplandis cælestibus opportunum. ibid.
21 Sacerdos debet ob dignitatem suspici, etsi contigerit aliquibus maculis denigrari. ibid.
22 Labia superiorum ad corrigendum clauduntur, si culpis, & rapinis polluantur. ibid.
23 Sibi Reipublicæ minister inuidet, si rapinæ, aut intemperantiæ inseruit. ibid.
24 Dignitas apud sæculum aditur, aut suffulcitur fauore, apud Deum constat virtute. p. 7
25 Ex fructuum, ac virtutum copia Eucharistiæ est taxanda, aut dimetienda frequentia. ibid.
26 Tristatur amor, ni habeat occasionem dilargiendi, & dilectum muneribus honorandi. ibid.
27 Sit ingeniosus est amor, vt legi pareat, & affectioni etiam serviat. ibid.
28 Beneficia plus animo, & modo constant, quàm pretio. p. 8
29 In beneficiis non tam quantitas attendenda, quàm opportunitas, & qualitas æstimanda. ibid.
30 Affectus non rarò impenditur, vnde nullus fructus percipitur. Ibid.
31 Generosus amor propriis commodis non attendit, sed rei amatæ honestis lucris studet. ibid.
32 Mirum est, si amor se contineat, nec limites iuris excedat. p. 9
33 Sunt, qui, excusato laboris censu, virtutis exambiant potiri fructu. ibid.
34 Superior sibi arroget laboriosa, & subditis impertiatur iucunda. ibid.
35 Nonnunquam in religiosis celebritatibus non tam attenditur Dei obsequium, quàm celebrantium festivum gaudium. ibid.
36 Qui legibus, & virtuti conformatus, plurimis invenitur proficuus. ibid.
37 Durissimum est cum zelotypo degere, & cum inuido tractare. ibid.
38 Ingens dolor est dignis factis antecedere, & ob affectum postponi. ibid.
39 Nihil fœminæ durius, quàm minus à viro amari, & defectibus denigratæ postponi. p. 10
40 Superior curabit se æqualem ostendere, si iurgia velit vitare ibid.
41 Liuor dubia in peius semper interpretatur, & inuidiosum insequitur. ibid.
42 Plures templa adeunt, non vt Deum colant, sed vt affectionibus prauis inserviant. ibid.
43 Sunt, qui detorqueant ad vanitatis, & tumoris fomenta, quæ acceperunt à Numine beneficia. ibid.
44 Eximia Dei gratia ornatur, qui iniuriam, ac prouocantem patienter sustinere cognoscitur. ibid.
45 Pro solatio est improbis iustorum mores carpere, vitámque abrodere. p. 11
46 Constans patientia est calamitatis delinimentum, immò calamitatis exilium. ibid.
47 Pater non censendus est, qui filios genuit, ni eos virtutibus expoliuit. ibid.
48 Viri erga vxorem beneuolentia plura supplet, & tristia lenit. ibid.
49 Sponsa non debet despici, si sterilitate, aut ægritudine contigerit laborare. ibid.
50 Prudens, ne aliorum gaudia interturbet, dolorem corde non rarò premit. p. 12
51 In fœminis sæpè dissident affectus, & lamentationis singultus. ibid.
52 Oratio aut calamitatem leuat, aut vires ad perferendam ministrat. ibid.
53 Fœmina marito obediens facilè à Domino assequitur, quod precatur. ibid.
54 Oratio non compositis verborum constat ambagibus

gibus sed veris, & dolorosis gemitibus. ibid.
55 Oratio amaris lachrymis obarmata gratam Numini vim infert, & feliciter præualet. ibid.
56 Qui oblectationis tempus orationi dicat, facilè assequitur, quod exoptat. p. 13
57 Carnis maceratio, & ieiunium inuictum orationi robur inspirant, & naturam mirè reformant. ibid.
58 Sacerdotes templis debent assidere, non fora, aut compita circuire. ibid.
59 Cùm constet sibi, suisque nimis aliquos indulgere satagunt ad virtutem cæteros reformare. ibid.
60 Ad Reipublicæ gubernationem electus, omnibus facilè pateat, nec fera accedentes exasperatos excludat. ibid.
61 Non est idem orare, & spatia longa templis insumere. ibid.
62 Impetrandi est artificium, si desiderata ad largitoris consectaris obsequium. p. 14
63 Nullis defectibus debet pollui, quod constat altaribus consecrari. ibid.
64 Plures, quod sacrant, vanitate, aut adulatione defœdant. ibid.
65 Qui consecratur religioni, nouerit commodis renuntiandum, & vigiliis, ac laboribus fore viuendum. ibid.
66 Optatis fruitur indefessa orandi assiduitas, & infracta difficultatibus studiositas. ibid.
67 Nunquam fœminæ erit superflua cautela, quia vbique aut insidiosa curiositas, aut debita expendit oculos vigilantia. ibid.
68 Qui humana ducitur coniectura, sæpè denigratur fallacia. p. 15
69 Qui virtutibus inseruiunt, sæpè à mundialibus deridentur, & minùs prudentes existimantur. ibid.
70 Constans fiducia calamitatum volumina eludit, & feliciter portum appellit. ibid.
71 Miserum est ipso laborare remedio, & in ipso portu diuexari naufragio. ibid.
72 Occasionem præbere solet à Domino recedendi, qui causa esse debuerat approximandi. ibid.
73 Servus, quod nouit Dominum suspicari, solet, vt aduletur augere. ibid.
74 Eximia patientia fulget ornatus, qui contumelias excoquit ab homuncionibus impetitus. p. 16
75 Orationis est index constans patientia, & ad iniurias responsio humillima. ibid.
76 Melius tibi consules responsione modesta, quàm excandescente iracundia. ibid.
77 Vino ingurgitari fœminæ est indecorum, & omni disciplinæ contrarium. ibid.
78 Vel procaci Sacerdoti est reuerentia præstanda, & eius dignitas suspicienda. ibid.
79 Oratio edocet contumelias deuorare, & molliter respondere. ibid.
80 Mulierem decet honestum iugum subire, dedecet liberam ceruicem gerere. p. 17
81 Calamitas Deo est humiliter præsentanda, & æquanimitate medenda. ibid.
82 Prudens, quæ ad se non pertinent, vana curiositate non inquirit, nec coniectoris munus exercet. ibid.
83 Qui ad Sacerdotis orationem recurrit, magnum ad impetrandum subsidium habet. ibid.
84 Vt iter feliciter consumetur, Numine placato arripiatur. ibid.
85 Qui interdiù, vt orationi vacent, matrimonij vsu priuantur, fructus vberes assequuntur. ibid.
86 Filij orationibus impetrati, ferè semper virtutibus refulgent conspicui. p. 18
87 Qui gratus acceptum beneficium fatetur, ad vlteriora disponitur. ibid.
88 Qui accepit à Domino beneficium, quàm citò soluerit votum. ibid.
89 Priùs est domesticis obligationibus satisfacere, quàm pro libito templum adire. ibid.
90 A Deo accepta beneficia dignis sunt incrementi, reddenda, & diuinis obtutibus præsentanda. ibid.
91 Qui Deo dicatus, sæculum non repetat vanis occupationibus irretitus. ibid.
92 Qui Domino consecratur, debet pueritiæ impedimenta nescire, & virili maturitate se gerere. ibid.
93 Sacerdotis domus templi sanctuatem referat, & virtutem semper redoleat. ibid.
94 Speciali studio sunt educandi filij religioni offerendi. ibid.
95 Prudens pater curabit filiorum religiosa desideria fouere, timebit obsistere. ibid.
96 Filij hilariter Domino sunt offerendi, religionique consecrandi. ibid.
97 Virtus prudenter exercenda, vt nullis oculis obscuranda. ibid.
98 Pueri ab infantia virtutibus adaptandi, & optima educatione instruendi. ibid.
99 Qui filium discupit virtutibus exornari, non patiatur, dum puerulus, à latere suo disiungi. p. 20
100 Aliquando opus est plura, quàm Domino, dilargiri ministro. ibid.
101 Commodis nouerit renuntiare, qui diuinis discupit conspectibus inseruire. ibid.
102 Qui erudiendis pueris incumbunt, magna præmio probantur digni, vtpotè toti Reipublicæ commodi. ibid.
103 Mirum est, si virtutum sterilitate diu obscurus, dignis fructibus aliquando niteat splendidus. ibid.
104 Mirum est, si antiqui status perseueret memoria, dum cumulata lucet fortuna. ibid.
105 Qui filios Deo dicat sibi, quodammodò æternat. p. 21.
106 Sese demittit humilior, quisquis virtutum fructibus inuenitur vberior. ibid.
107 Mirum, si officiosus adeò votum sit assecutus, ac extiterat candidatus. ibid.

CAPVT II.

1 NOn semel ab filiis in matres redundant charismata, & cumulantur cœlestia dona. p. 22
2 Actione debet impleri, quod nomine constat promitti. ibid.
3 Cor solùm implet gaudium è virtute procreatum, non à deliciis vanissimis ortum. p. 23
4 Beneficium à Deo collatum ad vlteriora promerenda sit incentivum. ibid.
5 Patientia vberes fructus adfert, & stabile gaudium gignit. ibid.
6 Acceptæ dotes Domini liberalitati tribuendæ, non propriis viribus applicandæ. ibid.
7 Iusti ab opportuna vindictæ occasione abstinent, & se intra virtutis limites continent. ibid.
8 Eximia est virtus posse vindictam sumere, & abstinere. ibid.
9 Qui honestum assecutus est desiderium, impendere tenetur decorum laudis tributum. ibid.
10 Vera sanctitas se aliis communicat, & sui participes habere anhelat. p. 24
11 Vel ipsa peccandi contingentia est quodammodò obscura nota. ibid.
12 Vaniloquia afferunt secum peccatum, & generant audientibus tædium. ibid.
13 Suspicionem ingenerant leuia verba, & fœminæ conspurcant labia. ibid.
14 Parum interest externis officiis colere, si constet praua intentione ferire. ibid.
15 Aliquorum labia sagittarum adinstar vulnerant, & dum

dum aliis infe... vulnera, sibi imprudenter solicitant ibid.
1 F... vertitur, & in contrarium mutatur. pa...
2 ... tuma constat virtutibus, infirma est, quæ ... dubus. ibid.
M... om ... post amplam fortunam in ... ad...m. ibid.
... us v... desperet infectus, nec superbiat virtutibus florius. ibid.
20 Humilitas aut propulsat damnum, aut affert secum rem...num. ibid.
21 Ob ...ultorum orationes salus acquiritur, & mortis periculum propulsatur p.26
22 De aliena calamitate lætari, est propriæ felicitati inuidere. ibid.
23 Iusti pro æmulis consueuerunt orare, & inimicis beneficia r...pendere. ibid.
24 Quem a periculo eripuisti adsc... ad glo... & periculum ... d fama... ibid.
25 In... pni ... d... ... tiæ tenent in ipi... ab... ibid.
26 Gehennæ... m an... ca ur p... , qui corde vipeream enutriunt ... ibid.
27 Nollus de Deo iure queratur, si quæ sua sunt, pro libito dilargiatur. ibid.
28 Qui de acceptis à Numine beneficiis conflat contra miseros arma, sibi soli ... inf... p.27
29 Mi...rabilius est, quam non possidere perdere. ibid.
3... Grandius beneficium est aduersi casus non sentire detrimenta, quàm dignitatum tenere culmina. ibid.
... Impensa alus... cordia effugit lapsum, & ...nens eludit periculum. ibid.
... Impositum silentium grande superbis supplicium. ibid.
33 Ac...bissimum est calamitatibus premi, nec querelis posse ... quomodo del...re. ibid.
34 Sæ... ...tudine, ... felicitate sua vanè confisi, inopi... ...rbine corruer... ...ecti. p.28
35 D... iudicium præ cæteris calamitatibus est ... ibid.
36 Ea ... di...ina misericordia, ... vt prius horrisono de... tonitruo, ne indicto supplicio condemnarit ... ibid.
... Pl... homines suspiciunt potentiâ præditum, ... bus e...natum. ibid.
38 ... malo Prælato est reuerentia exhibenda, & obe... ...st præstanda. ibid.
39 Vel ...ub ... superiore à ratione non deuiat, benè mor... ...det virtutibus rel... ...ius. p.29
40 Non se... ...ubditi attendunt, minus Numinis vultum, quam superioris conspectum. ibid.
41 Ob...diens non deligit obsequium, sed expromptum ac indifferens obediens gerit studium. ibid.
42 Si degenerent Deo dicati, fœdioribus criminibus inueniuntur infecti. ibid.
43 Non semel à Numine eleuantur electi, qui muneris munera...t ignari. ibid.
44 Magnatum filij omnia sibi licere putant, & leges ... ignorant. p.30
45 Sun... qui muneris ignorent onera, cùm non ignorent stipendia, nec lucra. ibid.
46 Nonnulli affectant ignorare, quod refugiunt exercere. ibid.
47 Nonnulli Reipublicæ ministri studiosius curant sibi diuitias acquirere, quàm censum Principis adaugere. ibid.
48 Sanius est sæpè granari, quàm cum Reipublicæ ministris contendere. ibid.
49 Stipendia lege taxata ampliantur, & per fas, aut nefas à non debentibus extorquentur. p.31
50 Ad iuris, & æquitatis tutelam designari iura, & æquitatem aliquando subuertunt auctoritate, & po...ntia abusi. ibid.
51 Sup...ectilia sacris ministeriis assignata non semel ad profanos vsus v...lantur detorta. ibid.
52 Qui fortè in sæculi parcè, angustéque viuerent, in cœnobiis discupiunt lautiori mensa vti, & cibis delicatioribus vesci. ibid.
53 Qui palato inseruit legem non semel infringit. p.32.
54 Ali...do pro absoluendis negotiis muneratus inv... impediuisse, aut tardasse. ibid.
55 Studiosiùs solent ministri stipendia sibi debita extorquere, quàm vectigal reddendum Principi procurare. ibid.
56 Misera Respublica, vbi non solùm errata committuntur, sed perfricta, & audaci fronte patrantur. ibid.
57 Vim patiunt non semel religio, & iustitia ab ipsis quibus iniungitur eius tu...la. p.33
58 Cæca cupiditas, dum stud... indignis lucris, se priuat honestis, & ma...oribus incrementis. ibid.
59 Infelicium, omnium ... est, si quis ad virtutem debita ... a virtute contingat auertere ibid.
60 Minus est coæqualium prauis exemplis non corrumpi, sed virtutibus ... florere. ibid.
61 Fas est præ aliis honoribus insigniri, quemlibet eximiis virtutibus antep...n... p.34
62 Minimum est, fortunatus tempori, & statui adaptetur, nec ... bl...d atur. ibid.
63 Parentes cordati filios decenter vestiunt, nec superbia ... pompa ornamentorum enutriunt ibid.
64 Vt filios possint virtutibus adaptare, curent parentes, quæ necessaria, exhibere. p.35
65 Filium Deo hilariter offerre, non est posteritatem præc...re, sed firmare ibid.
66 Cum D...o luctuosa semper commercia cum hominibus afferre solent ingentissima damna. ibid.
67 Quæ apud Dominum magnitudo semper est solida quæ apud homines, v... lacera, & ficta. p.36
68 M...m est naufragium ipso in portu subire, & morbum remedio augere. ibid.
69 Mulieres vel cordatæ plausu alliciuntur, & muneribus obcæcantur. ibid.
70 Non semel religionis velamine disponuntur flagitia & vi...tis specie contra virtutem tenduntur retia. ibid.
71 Qui potestate ad cupiditatem implendam abutitur, contra se imprudens castra metatur. p.37
72 Qui procaces ...ios filios leuare non corrigit, suam & ...orum famam innubilat, & fortunam discrimini obiectat. ibid.
73 Nescire se debet patrem, qui iudicis personam gerit & ius dicit. ibid.
74 Sæpè parentes propriis actibus inculpati, filiorum amore rei p.38
75 Aliquando parentes ne filios dignitatis luminibus viderent dispoliatos doluerunt mulctatos, & duro supplicio affictos. ibid.
76 Vtilissimum est contumacem posse depellere, & à proborum cœtu disiungere. ibid.
77 Probabi est fragilitas, oculos non vereri peruersitas. pag.39.
78 Ecclesiasticorum culpa laicis est quodammodo delinquendi licentia. ibid.
79 Qui dissimulat domesticorum errata, nequit corrigere aliorum delicta. ibid.
80 Aliquando clamoribus iudicis obsurdescit auditus, quia reis inclinatur affectus. ibid.
81 Periculosum est Dei majestatem contemnere, & in eius oculis irreuerenter delinquere. p.40
82 Stragem sibi conciliat, qui Deo sacrata aut subripit, aut contaminat. ibid.

Eman. de Naxera in Reg.

† 2 83 Filij,

83 Filij, si salubres parentum admonitiones contemnunt, tragem sibi maturant. ibid.
84 Scelerum pœna est interioris sorditas animi, & obstinata duritiei cordis. p.41
85 Sic in aliquibus interdum lucet gratia, vt mirè allexerint sibi corda. ibid.
86 Mirandus, qui in ætate immatura virtute resplenduit cana, & perfecta. ibid.
87 Deprædicanda prudentia est sic Deo seruire, vt hominibus placeas, sic hominibus placere, vt Numinis insequtas. p.42
88 Satis non est Dei ministro interiori sanctitate fulgere, sed opus, sanæ opinionis odore fragrare. ibid.
89 Dei ministri aspectus ad Dei prouocet laudes, & aspicienti inspiret virtutes. ibid.
90 Magisterij honor non tam debetur tempori quam virtuti. ibid.
91 Angeli nobis sæpe futura denuntiant pericula, vt studeamus opportuna adhibere remedia. p.43
92 Plures in aduersa fortuna coluerunt virtutem, qui in prospera secuti sunt prauitatem. ibid.
93 Non semel ex infima fortuna ad dignitatem electus electoris honorem proculcat tumidus, aut auarus. ibid.
94 Aliquando minister ad Principis vtilitatem electus, propriæ indulget cupiditati auarus. p.44
95 Cæca cupiditas exiguum mercatur lucrum grauissimo detrimento. ibid.
96 Qui cæca ad eligendum affectione ducitur, sibi, & electis imprudenter aduersatur. ibid.
97 Parentes non tam curant filios virtutibus expolire quam facultatibus adaugere. p.45
98 Probitas affert secum semper gloriam, improbitas ignominiam. ibid.
99 A Deo promanat felicitas, ab ipso peccatore exoritur sibi calamitas. ibid.
100 Dignitatis culmen virtutibus perseuerat suffultum & corruit vitiis euersum. p.46
101 Minus dolent aliqui vita carere, quàm dignitatis splendoribus viduari. ibid.
102 Minus dolent aliqui orbari vita, quàm paternam domum, familiámque antiqua carere gloria. ibid.
103 Non adeò acerbum est dignitate mulctari, quàm ad æmulum transire. p.47
104 Ipsa morte durius est ad eius gremium devolui, cui eras solitus dominari. ibid.
105 Liuor salutis tinea, & immaturæ mortis est causa. ibid.
106 Grauis dolor est, si eo tempore filius oppetat mortem, quo aptior ad reparandam successionem, & dignitatem. p.48
107 Non semel infortunium alterius est infortunij præsagium. ibid.
108 Ea est diuina misericordia, vt videatur miraculum acerbum inflixisse supplicium. ibid.
109 Deus misericordiam accelerat, & inferre pœnam procrastinat. p.49
110 Deus, vt inflicti supplicij dolorem molliat, eodem tempore impertiri beneficia procurat. ibid.
111 Familiæ, domúsque splendor anchora virtutum firmatur, flatibus vitiorum euertitur. ibid.
112 Optima politices benemeritum, quin ipse exambiat, luminibus dignitatum exornat. ibid.
113 Prudentia est, dum fas non contradicit, Principibus complacere, & eorum beneuolentiā lucrari. ibid.
114 Parentum merita in filiis debent remunerari, & in præmiis relucere. p.50
115 Magnum meritorum parentis præmium, filius virtutibus expolitus, & dignitatum luminibus exornatus. ibid.
116 Rapinis, libidinibúsque studentes filios relinquunt inopes, mendicatóque victitantes. ibid.

CAPVT III.

1 Virtus ab infantia adulta perseuerat solitat firma. p.51
2 Parum iuuat floreat initio virtutis studium, si marcescat exiguo tempore consideratum. p.52
3 Plurimum ad virtutem iuuat bonorum conuersatio, senumque eruditio. ibid.
4 Peccatorum supplicium est optimus consiliariis priuari, & cœlesti luce interdici. ibid.
5 Correctio callum auribus obducit nimis assidua, & taciturnitatem conciliat rara. ibid.
6 Vilescit Dei sermo, si venalis quærat lucrum, pretiosus est, si animarum in pietate profecerint. p.53
7 Miseræ est cæcitatis indicium, si nullum relinquat lucis fulgoribus aditum. ibid.
8 Iniustus perspicacibus oculis videt lucernam fumantem, sed non videt splendentem. ibid.
9 Aliquando oporteret, vt quò ægrotando est pertinacior fiat medicus benignior. p.54
10 Qui pulsanti diu luci oculos clausit, euolasse, cum postea aperuit, inuenit. ibid.
11 Magna Dei misericordia est, somno oppressum excitare, quo cœlestia monita valeat audire. p.55
12 Excusatiùs dormit puerulus, sine excusatione claudit oculos senectute grauatus. ibid.
13 Obsequij decus est animi promptitudo; nam qui traxit moras, offudit pulchritudini nebulas. ibid.
14 Superior errantes patienter sustineat, & hilari vultu admoneat. p.56
15 Veritas humilibus, ac paruulis reuelatur, tumidis ac superbis tegitur. ibid.
16 Inglorium est, si puerulus senem ignauè dormientem excitet, cùm senex puerulum debeat exemplis instruere, & monitis salubribus excitare. ibid.
17 Deus nos superioris voce instruit, & quid à nobis velit, exponit. p.57
18 Qui eius promptè Dei voci obedit, se ad honores, & dignitates disponit. ibid.
19 Superior est pro subdito ad reuelationes dignoscendas, & fallacias retundendas. p.58
20 Deum prius doceat ad se, qui alios vult veriter edocere. ibid.
21 Prudens, ni ratio cogat, aliis acerba prænuntiare recusat. ibid.
22 Peccatores difficulter imminere sibi credunt flagella, cùm admissa nequeant dubitare delicta. p.59
23 Non est reuelationibus fides facilè adhibenda, sed veritas per otium examinanda. ibid.
24 Quò expromptiùs obedimus, proximiorem nobis Deum adesse non dubitamus. p.60
25 Vt Dei vocem possis audire, opus est collectis animi viribus orationi sollicitè attendere. ibid.
26 Deus patienter tolerat, sed aliquando supplicij grauitate tarditatem compensat. ibid.
27 Superior sæpiùs admoneat, vt semel puniat. p.61
28 Non minus denigrat iudicem omissio tarda, quam ardens excandescentia. ibid.
29 Plus aliquando nocuit sibi, & filiis parentum amor, quàm rigor. ibid.
30 Dum sanctissimæ Virginis nos protegit vmbra, ferire non audet pœna. p.62
31 Etsi contumax temporalem despiciat pœnam, nequit non pauescere æternam flammam. ibid.
32 Ea est diuina misericordia, vt iuramentum otiosum non sit, vt infligenda grauis crederetur pœna. ibid.
33 Non est adeò miserum gehennalibus flammis aduri quàm culpa inexpiabili denigrari. p.63

34 Diuina

34 Diuina probatur iustitia, quæ muneribus non corrumpitur, nec placatur. ibid.
35 Ius ... est, vt credas diuites puniendos, & magnates ... igandos. ibid.
36 ... rum ... munera acceptare, & largienti non ... e. p.64
37 ... le Deum possumus pœnitentia placare, etsi muneribus nequeat eius indignatio sopiri. ibid.
38 ... ores timent magnates admonere, & veritatem sine ambagibus aperire. ibid.
39 Mirum est, si quis non gestiat denuntiare infausta, & prædicere acerba. p.65
40 Grande beneficium est culpas pœnis hic acerbis purgare, & purgatorij flammas effugere. ibid.
41 Dependentia potentes subijci edocet, & deponere auctoritatem suadet. ibid.
42 Comitas, vrbanitasque gratam vim infert, vt desiderata obtineat, immò vt extorqueat. p.66
43 Veritas magnatibus aliquando dicitur, sed minuta, aut obscuris ambagibus tecta. ibid.
44 Sibi inuidet Dei minister, qui veritatem detinet, aut abscondit. ibid.
45 Dignitas non debetur albicantibus canis, sed virtutibus maturis. p.67
46 Turpius est senem nescire, quàm ab adolescente edoceri. ibid.
47 Erubescendum est seni à puero redargui, & quod peius est, confundi. ibid.
48 Conformitas in aduersis dolorem leuit, & indignationem diuinam minuit. p.68
49 Plus de dignitatis iactura iusti tristantur, quam de propria calamitate tristantur. ibid.
50 Admonitionis verba si nugis intertexeris, enerwantur, corda eneruatis spiculis non feriuntur. ibid.
51 Aliquid redolet diuinum, cuius nullum cassum est verbum. ibid.
52 Vlteriora beneficia promeruit, qui priora dignis actionibus honorauit. ibid.
53 Virtutem comitatur gloria, & augusta apud omnes fama. p.70

CAPVT IV.

1 Nostra delicta valentiora aduersariorum sunt arma. p.71
2 Dæmones acriora suscitant bella, dum studiosius diuina obseruamus mandata. ibid.
3 Indecorum est nomine promitti, quod constat actionibus euacuari. ibid.
4 Superbi, suisque viribus fisi, facile vincuntur, & detriumphantur. p.72
5 Satis non est, vt vineas virtutibus proximare, sed communire. ibid.
6 Insudandum est, donec animæ inimiciens penitus deleas, quia vigebit periculum, si reliquias. ibid.
7 Ob Principis scelera premi solet populus grandi ruina. p.73
8 Si aliquod vitio tributum pendas, maius exiget, & imponet. ibid.
9 Qui ipso in periculo vires colligit, non semel miserabiliter petit. ibid.
10 Stragem suam maturat, qui inimicis cedit; triumphat, qui in statione persistit. p.74
11 Quidquid nobis accidit, diuina prouidentia ordinatur, non cæca fortuna disponitur. ibid.
12 Plures nullam in se inueniunt causam, cùm infelicitati suæ copiosam ministrauerint materiam. ibid.
13 Qui ignauè aliquando deseruit stationem, animum non despondeat, sed ad castra animosus redeat. pag.75.
14 Qui à Deo distat, se facilè ab inimicis vincendum credat. ibid.
15 Nonnulli exactè student ceremoniis, incuriosè satis conscientiis. ibid.
16 Reipublicæ ministri, dum humana fidunt prudentia, interueniente se tantur damna. p.78
17 Ad sanctissimæ Virginis conspectum sicariæ ... litaris etiam imprudentia, & exacuta... ibid.
18 Dum consules, magnatesque ad ... sacra ... se extendunt, generalem calamitatem ad ... ibid.
19 Deus dignè receptus affert salutem, sed indignè ingentem cladem. p.77
20 Iuuant munera religiosè oblata, sed opus est, ne refragetur conscientia. ibid.
21 Prædicatorum vocem dæmones expauescunt, & fructum veriti contremiscunt. ibid.
22 Percellit dæmonem, si plurimorum clamor diuinum implorat auxilium. p.78
23 Expertus dux inimicorum prouidenter callebit studia, vt adhibere possit remedia. ibid.
24 Sæpe excellens æstimatur pluris apud extraneos, & minoris apud proprios. ibid.
25 Timor cordatus est sæpe pater consilij, & vires excitat animi. p.79
26 Sæpe cum aliena infelicitas suadeat prudentiam, temeritas inspirat audaciam. ibid.
27 Condecibilior est mors honesta, quam vita inglorια. p.80
28 Si iam emarcuit dignitas, & potentia consurget contra olim plausibus celebratum auriam. ibid.
29 Dulcius ... mortem est intervivere, cum ... ibid.
30 Qui frequenter cadit, aliquando spem resurgendi amittit. p.81
31 Satius est imbelli occasiones fugere, quam miserabiliter cadere. ibid.
32 Peccatores malunt Deo bellum ingerere, quam vtiliter inseruire. ibid.
33 Qui admonitus mores non mutat, Dei contra se indignationem inflammat. p.82
34 Si Sacerdotes audeant impurè sacra tractare, noverint mortem sibi infelicissimam imminere. ibid.
35 Dignitatis labor frequenter detrectatur, honor, & splendor ambitur. ibid.
36 Fides Principi, Religionique debita nunquam violanda, etsi alias culpis sordescat vita. p.83
37 Ni exterior concordet habitus, simulatus probatur luctus. ibid.
38 Dei absentia vniuersali luctu est plangenda, & cordis amaritudine deploranda. ibid.
39 Ad occasum vergit Respublica, si Princeps oculis non vtatur, & solum auribus moderetur. p.84
40 Omnes recusant aduersa Principibus denuntiare, & infausta timent prædicere. ibid.
41 Religionis iniuria præ alijs incommodis est dolenda, & irremediabilibus lachrymis lamentanda. ibid.
42 Rarus est, qui plus doleat spiritualibus carere, quàm commodis humanis priuari. p.85
43 Non verentur plures Deum amittere, si amittendo quietius temporalibus commodis prouidere. ibid.
44 Iacent in morte inglorij, qui potestate ad rapinam, & voluptatem abusi. ibid.
45 Thronus titubat, ni prouidentia firmetur, & honestis actionibus suffulciatur. p.86
46 Gaudet sedes vacua, si ab indigno ingemuit possessa. ibid.
47 Externus opus non est ad ruinam impulsus, si eam sibi solicitarit æquitatis defectus. ibid.
48 Quo dignitas altior, eo casui mucnitur proximior. p.87
49 Miserum est Dei domum diù inhabitare, & mortem absente Numine oppetere. ibid.

50 Dignitatis splendor oblectat, sed in igneum con- ue... os aliqua... ibid.
51 Aliena calamitas edocet tempus redimere, & virtutum fructibus studere. p.88
52 Rarò aduersitas venit sola, sed aliis calamitatibus associata. ibid.
53 Eo tempore aliquando accedunt prospera, vt dolorem augeant ... , non gaudium possessa. ibid.
54 Consulum, ... tractuumque vidnæ æstumnis inter ... positæ, & plurium malevolentiæ subjectæ. p.89
55 Virtutis fructus perfectus lucet, imperfectus citò marcescit. ibid.
56 Ingens Reipublicæ est calamitas sapienti privari consiliario, integerrimo iure ministro. ibid.

CAPVT V.

1 Miserum est in Deum prævalere, & de virtute triumphare. p.90
2 Aliquando decentiùs tractant sacra populares, quam Sacerdotes. p.91
3 Sæpè Deus sceleftis grauiora dissimulat, suos verò ob leuiora dineruerat. ibid.
4 Non adeò est durum minus reuerenter tractari, quàm minus curiose discuti. p.92
5 Sacris rebus exhibita reuerentia Dei sopit iram, & inferendam auertit plagam. ibid.
6 Dei, Principisque præsentia vires inspirat, absentia sæpiùs eneruat. ibid.
7 Voluptas ab hominibus colitur, & cælestibus anteffertur. p.93
8 Qui decreuit voluptatibus inseruire, nonerit contra se ignem ardentissimum insufflare. ibid.
9 Veneris est facies pulchra, cætera cruentis aculeis, & spinis acutissimis sunt implexa. ibid.
10 Maria sanctissima est ... putitatis excidium, & diabolicæ fraudis tormentum. p.94
11 Maria sic ab omni originalis labe est exempta, vt in primo naturali instanti singulari resplenduerit victoria. ibid.
12 Sæpè qui ad speciem videtur triumphus, reuera miserandus est casus. p.95
13 Piores admiruntur, opposita associare, & contraria vnire. ibid.
14 Vel in aduersis casibus decenter tractandus, qui agnoscitur exitiis dotibus reuerendus. ibid.
15 Casus rebus sacris aduersus non est impatientiæ Numinis assignandus, sed culpis hominum adscribendus. p.96
16 Virtus auctorem fulgore prodat, sed auctor plausum non quærat. ibid.
17 Deus oculos quodammodo fugit illaturus supplicia, largiturus non fugit dona. ibid.
18 Sæpè socius manus abscondit, & socium deturbare contendit. p.97
19 Solicitare indigno honorem indebitum, est maturare mortem ... ibid.
20 Quas inustè exegit adorationes culmine elatus, meritò pendit detrimus. ibid.
21 Vtilitas admittitur in signum culmine stabilire, & defectus eius abscondere. p.98
22 Muliercula, si venusta, semper sortiuntor tutelatores, & defensores. ibid.
23 Miserum est dignitatis culmine deturbari, sed miserius ad reuerentiam deturbanti exhibendam compelli. ibid.
24 Non habet capur qui ... præstaturus obsequium aduersum radicem ... p.99
25 Quæ an... ... exhibendi modo agnoscuntur. ibid.
26 Malunt nonnulli ministri otio indulgere, quàm Reipublicæ periculum propulsare. p.100
27 Qui punitus reincidit, acriorem contra se seueritatis flammam accendit. ibid.
28 Reipublicæ est commodum dignitatibus interdicere, quos constat capite, &c. prudentiâ carere. ibid.
29 Ni aliqua spes, amorvè suadeat, nec penditur cultus, nec plausus. p.101
30 Mendacium, si perspexeris, lucet, quantumvis fucis illitum, & artificio protectum. ibid.
31 Vel trunco exhibetur reuerentia, si dignitatis possideat culmina. ibid.
32 Latere antiquam non sinit infamiam, qui suis inde bitam honoris fulicitat reuerentiam. p.102
33 A Venere nec aliena clades arcet, nec labor cohibet. ibid.
34 Pulchra Venus, etsi aliquo tempore celebretur plausu, habetur tandem ludibrio. p.103
35 Qui strage noluit erudiri aliena, ingemiscere solet propria. ibid.
36 Imprudentia est ita præsens vitare incommodum, vt grauius tibi adaggeres detrimentum. ibid.
37 Calamitosum est Dei offensa quærere sibi volatiles ... & castissimam vanitatem. p.104
38 Qui Dei Arcæ captiuitatem tentarunt, confusi pœnas dederunt. ibid.
39 Communis culpa plecti debet communi pœna. ibid.
40 Maria sanctissima Dei iram temperat, & peccatores cum Numine reconciliat. p.105
41 Ab ipsa voluptate procreatur tormentum, & delicti acceleratur supplicium. ibid.
42 Veneris cultores non solùm doloribus attetuntur, sed etiam facultatibus denudantur. p.106
43 Ad puniendos scelerum artifices ipsa delicta extorquere solent miracula. ibid.
44 Minutissimis ... bus de hostibus Deus reportare solet victoriam, vt durius puniat insolescentem superbiam. ibid.
45 Quantumvis leues, si multi plicentur culpæ, virtutis pulchritudinem depauperant, & animi vim eneruant. p.107
46 Parum iuuat, ni causam mutris auferre, calamitatis occasionem aliquam ... separare. ibid.
47 Quæ iuste pat... rigidæ seueritati, & duro labori ascribimus. ibid.
48 Non adeò d... nt homines Numinis offensam, quam salutis, aut ... iacturam. p.108
49 Eumida, fugiendaque ... graui compensari solet angustia. ibid.
50 Prudens suo iudicio non fidit, sed alios exornatos prudentia consulit. ibid.
51 Consilium à quouis non est requirendum, sed à moratis, ... apientibus expetendum. p.109
52 Aliquando a quibus erat Reipublicæ calamitas depellenda, ingeminatur adaucta. ibid.
53 Dum liuor, æmulatioque alienæ gloriæ admituntur obsistere, solent imprudenter augere. p.110
54 Qui pessimum exhibuere consilium, consilij experti solvant detrimentum. ibid.
55 Pertinax odium mavult aliquando perire, nec æmulo contingerit ... splend... e. ibid.
56 Solicite curant homines corporis commodis prouidere, despi... iunt animæ periculis obuiare. p.111
57 Non potest non inuri gubernatoribus nota, si communis de regiminis artes referatur querela. ibid.
58 Aliquando longa Numinis patientia abusi, mortem oppetunt mente, & ratione priuati. ibid.
59 Ad repentinæ mortis conspectum obstinata etiam excitas veri... p.112
60 Sapientis est emendare erratum, & demutare consilium. ibid.
61 Deus vtraque benefacit, & vnica manu punit. pag.113.

CAPVT

CAPVT VI.

1 Virtutis alumni, etsi aliquando contingat deliquere, quàm citò satagunt culpam detergere. p. 114
2 Satius tibi est, si Deum habeas, duris laboribus adurgeri, quàm, si careas, multis commodis exundare. ibid.
3 Si homines Deus amat, vt passus offensam, ipse feliciter amicitiam. p. 115
4 Diuinus spiritus gemitibus pro nobis exorat, & cœlestem sopire indignationem solicitat. ibid.
5 Heroica, eximiáque virtus reuerentiam sibi inter virtutis hostes conciliat, & æstimationis plausum conseruat. ibid.
6 Plures, vt cupiditatibus adulentur, vanissimis conjecturis contra eu dentiam vtuntur. p. 116
7 Consilium ab expertis est petendum, & à nulla affectione corruptis est indagandum. ibid.
8 Ab eis petendum consilium, qui familiare cum Deo noscuntur habere commercium. p. 117
9 Nonnulli sic proferunt sententiam consultu, vt nulli acceptantium videantur aduersi. ibid.
10 Vel idolorum Sacerdotes non audent consulere, Deum abjicere, & calamitates abjiciendo releuare. ibid.
11 Sunt, qui vt præsentem calamitatem depellant, grauiorem non verentur incurrere, & admissis criminibus adaugere. pag. 118.
12 Sæpè Deus à veritatis aduersariis veritatem extorquet, & manifestare compellit. ibid.
13 Vel iniquo superiori honestè obedire affert plurima & salubertima commoda. p. 119
14 Superior, etsi vitus fordeat, subditis ad virtutem inuolare suadeat. ibid.
15 Peccatorem decet non solùm abolere delicta, sed honestè ostendere emendatæ vitæ argumenta. ibid.
16 Pœnitentia est non solùm peccati exilium, sed calamitatis remedium. p. 120
17 Oblatis Deo humiliter donis sæpè infirmitas releuatur, & salus desiderata obtinetur. ibid.
18 Salutis est exordium scire velle infirmitatis remedium. ibid.
19 Qui candido animo veritatem inquirunt, facillimè inueniunt. p. 121
20 Magnatum dedecora non sunt publicitùs proferenda, & prudenti, & vtili silentio siguanda. ibid.
21 Ærumna Deo patienter oblata opportuna sui ipsius inuenitur medela. p. 122
22 Nil adeò est fœdum, quod non inaurauerit pœnitentia, nil adeò horridum, quod honestà pulchrum non reddiderit tolerantià. ibid.
23 Compulsi sunt ad publicè fatendum Arcæ victoriam, qui captiuitatis ei impingere conabantur iniuriam. p. 123
24 Dei misericordia est calamitatibus adurgeri, si eis mores contigerit concinnari. ibid.
25 Indè sæpè procreatur tormentum, vndè spectabatur gaudium. ibid.
26 Plures, quæ oportent, non ignorant, sed ignaui, ac torpentes exequi sæpè protelant. p. 124
27 Eligit contumax superbia æ[illegible] durissimis premi antè quàm decora subiectione humiliari. ibid.
28 Imprudentissimus est, qui aliena strage eroditus eadem sequitur vestigia proteruus. ibid.
29 Infelicissimus est, qui nec assequitur votum, nec euadit voti supplicium. p. 125
30 Qui spebus scelera proiequuntur abusi, solent fine effugio perire miserrimi. ibid.
31 Maculis non fordeat pollutum, quod Numinis honori sacratum. p. 126
32 Ad Domini crucem accurrat, qui exolui malis exoptat. ibid.
33 Nonnulli alienis imponunt humeris crucem, vt suam leuatiint calamitatem. ibid.
34 Quæ humeros aliquando attriuit, triumphis, & plausibus crux deferuit. p. 127
35 Prædicatores, si crucifixo iungantur, afflictorum morbis medentur. ibid.
36 Si Prædicatores charitatis vinculis non vniantur, difficulter vulneribus peccatorum medentur. ibid.
37 Electus ad publicæ vtilitatis remedium soli æquitatis iugo subdident collum. p. 128
38 Quæ ad communem salutem pertinent, non sunt lentâ ignauiâ procuranda, sed prudenti velocitate arripienda. ibid.
39 Sic aliorum saluti prouideas, vt tibi consulas, & periculum abigas. p. 129
40 Miraculo aliquando opus est, vt supplicia ob culpas illata puteniur, nec ea iusis aliis adierbantur. ibid.
41 Tumens sæcularis prudentia à se excogitata arbitratur indubia, ab aliis existimat sæpè incerta. p. 130
42 Minus aliquando prodest comprobata vitius ad stabiliendam famam, quàm desectus existimatus ad noxam. ibid.
43 Vitius maximè agnoscitur, si naturæ affectus laudabiliter subiugatur. ibid.
44 Eximia virtus sua sponte legis iugum portat, immò fine irritatore ad perfectionis culmen gradum accelerat. p. 131
45 Mirum est, si quis insuetam virtutis viam constanti gressu arripiat, & insuetum iugum humili ceruice gerat. ibid.
46 Sæculo renuntiantes Dei commendauere virtutem & immortalem pepererunt sibi laudem. p. 132
47 Mirum erit, si inexpertus feliciter munus perficiat & negotia publica laudabiliter peragat. ibid.
48 Miraculum est parentes à rectitudine non deuiare, si filios adspexerint indigere. p. 133
49 Diuina lex grauat tantisper humerom sed inoffensum dirigit gressum. ibid.
50 Sæpè dæmon veritati famulatur, & Dei virtutem, etsi inuitus, confitetur. p. 134
51 Non vult Deus suos doloris insensiles, sed suæ in dolote voluntati conformes. ibid.
52 Miserum est non posse iugum excutere, & inuitè, ac impatienter portate. ibid.
53 Deus aliquando ad suam domum solet reluctantes trahere, & si fas est dicere, inuitos cogere. p. 135
54 Mirum est, si quis quà Deus ducit, gradiatur, nec Deum, quà ipse discupit, trahere conetur. ibid.
55 Miraculum erit, si quis absque rectore, & auriga recto vestigio incedat, & scandala fallaciarum effugiat. p. 136
56 Iusti terrenis non carent affectionibus, sed vincunt & rectis procedunt gressibus. ibid.
57 Deus aliquando decretis ab homine signis obsecundat, quò diluculius veritas clareat. ibid.
58 Opus est ad Dei domum tendenti aduersis non vinci, & prosperis non inflari. p. 137
59 Laudabilis est proximorum commiseratio, si exoriatur à charitate, vituperanda, si exorbitet à virtute. ibid.
60 Si à publica negotia gerentibus, studiosè in diuersa itur nihil, aut parum populi vtilitas promouetur. ibid.
61 Dei jugum gerentes exteriùs videntur tristari, sed interiùs inueniuntur gaudere. p. 138
62 In concionatore debent coniungi & carnis mortificatio, & Scripturæ Sacræ eruditio. ibid.
63 Dei minister eius solùm gloriam debet ambire, non propriis plausibus studere. p. 139
64 Deus cordi restitutus tristitiam depellit, & gaudium secum adducit. ibid.

65. Vt veris perfruaris gaudiis, opus est oculos amovere à volaticis, & terrenis. p.140
66. Honestè occupatus, & muneris obligationi intenti. Deus adest, ab otiosis, & torpentibus fugit. ibid.
67. Miraculi adinstar erit, si vocanti humano lucro, celeriad Deum contenderit quis volatu. ibid.
68. Apud Deum, qui meritis antecellit, dignis etiam præmiis nobilitatus refulget. p.141
69. Nonnulli videntur Deum obsequiis promereri, immixtis tamen erratis probantur exasperare. ibid.
70. Dei serui non solùm gestiunt muneris obligationem implere, sed etiam auctarium addere. p.142
71. Celeritas gratitudini addit gratiam, & exiguam obsequiorum nobilitare solet materiam. ibid.
72. Quæ à Deo nobis constant promanare, ad eius honorem integra debent referri. ibid.
73. Aliqui sæculo consecrant magna, Deo applicare solent exigua. p.143
74. Eucharistia secum affert, quo fortunatus resplendeas, & gratus etiam appareas ibid.
75. Miraculi adinstar est magnates Dei sequi vestigia, imitarique exempla. p.144
76. Sæpè à Deo distans felicitate floret, & firma salute viget. ibid.
77. Qui aliena retinet, saluti suæ, & diuitiis inuidit. pag.145.
78. Facilè prauis exemplis corrumpimur, difficulter optimis reformamur. ibid.
79. Superior per se ipsum veritatem inquirat, aliter namque aut corrumpitur, aut culatatur, aut tegitur. ibid.
80. Nonnulli Deum decreuerunt sequi, sed & terminum sibi non transiliendum præfigere. p.146
81. Qui veritatem desiderat inuenire, Deum non detrectauerit sequi. ibid.
82. Nonnulli, si aliquod appareat periculum, à virtutis itinere reuocant gressum. p.147
83. Si Princeps, magistratúsque sacrorum imagines publicè elatas deuotè comitentur, Deum exhibito honore placant, & publicam calamitatem propulsant. ibid.
84. Si Princeps Deum sequitur, multis Respublica calamitatibus liberatur. 148
85. Conditionis, ac status sui transgressi terminum, sibi solicitanere periculum. ibid.
86. Munera quodammodò delictorum videntur baptismata. ibid.
87. Communes sumptus ab omnibus debent impendi, non tamen pauperiores grauari. p.149
88. Non semel lapides sanctorum reliquiis nobilitati magnitudinem miraculosè conseruant, quantumuis aliquid concurrentes deuotè radant. ibid.
89. Plures, quia oculos non nouerunt frænare, fuerunt compulsi lugere. ibid.
90. Qui ob virtutem recusat periculum, grauius sibi solet adsciscere detrimentum. p.150
91. Sibi calamitatem acceleratat, qui ad sacram mensam affectibus non repurgatis propinquat. ibid.
92. Si aliqua optimatum puniatur culpa, ab ipso Numine noscitur inflicta pœna. p.151
93. Qui altari inconcinnis moribus audet accedere, videtur Dei majestatem despicere. ibid.
94. Peccatores refugiunt Deum quærere, & ægrè feruntur à Deo perquiri. p.152
95. Perpetrata culpa parum angit inflicta pœna distorquet. ibid.
96. Plures, vt nobilium se cognatos mentiantur, in eorum morte pullis induuntur. ibid.
97. Magna est populi calamitas senum prudentia carere & æquitate iudicum viduari. p.153
98. Dignitatum fastigia occupanti turba adulatur, sed tarus dolet, si moritur. ibid.
99. De suo auari, de alieno inueniuntur liberalissimi. pag.154.
100. Magna obsequia exiguo excusato impendio solent deuenustari, & indignationem mereri. ibid.
101. Qui Dei Arcæ quid ab hoste posse auferri existimauit, diuinam contra se indignationem accendit. ibid.
102. Profunda Dei mysteria nimia curiositate indagare est periculum sibi adsciscere. p.155
103. Leuia subditorum errata inerti superiori grauissima aliquando attulere supplicia. ibid.
104. Aliquando nimium timet, qui nimium audet. pag.156.
105. Superior rigidus audit, si compulerit ad honesta, optimus, si dissimalarit errata. ibid.
106. Malunt homines virtute carere, quàm diuitiis, & commodis denudari. ibid.
107. Qui aliorum actiones notat curiosus, venaticis etiam oculis denotatur inspectus. p.157
108. Sæpè communis vtilitatis prætexru singularia vtilitas procuratur. ibid.
109. Plures sic vtilitati communi consulunt, vt onus aliis imponant, & sibi parcant. p.158
110. Adulator gestit blandiri, vt quiuerit facilius onus imponere. ibid.

CAPVT VII.

1. Qvam tepidus solicitè rejicit, deuotus Domini crucem sitienter exambit. p.159
2. Labor, qui pro virtute subitur, bonoris in lucrum vertitur. p.160
3. Eximia virtus in vitiorum ditione, ea inuadit, & vincit. ibid.
4. Aliorum scandala ad euitandam ruinam sunt prudentibus documenta. ibid.
5. Suspicionem ingenerat, qui lucem veretur, & oculos fugere adnititur. ibid.
6. Virtus plurimum affert fructum exprompto animo culta, non adacto, & inuito exercita. p.161
7. Sacerdotis domus dignum Dei esse debet hospitium immò gratum habitaculum. ibid.
8. Ea virtus solicitudine custodienda, vt hostis non temet furari, immò nec præsumat accedere ibid.
9. Virtutum debet culminibus elucere, qui Sacerdotalibus infulis desiderat exornari. p.162.
10. Sacerdos Numinis sit adiutor, vitiorum terror. ibid.
11. Qui Sacerdotali dignitate refulget, tenetur sæculo prorsus renuntiare, & Numini totis viribus inseruire. ibid.
12. Luctuosa aliorum strages edocet resipiscere, & se ad meliora transferre. ibid.
13. Virtutum lentissimè procedunt incrementa, crescūt citissimè vitiorum delina. p.163
14. Qui virtutem amplectitur, quiescit placidus, qui non, vacillat variis perturbationibus impetitus. ibid.
15. Non cesset concionator salubriter admonere, etsi videatur diù sine fructu laborare. ibid.
16. Concionator non solicitet sibi plausum, sed audientium procuret fructum. ibid.
17. Concionator singularem non feriat, sed doctrinam cunctis profuturam spargat. p.164
18. Vitiis intinctus non est repentè transferendus ad perfectionem, sed pedetentim ducendus est ad virtutem. ibid.
19. Sub Præsule sāctitate, & æquitate exornato Respublica floret, & virtus nitet. ibid.

20. Plus

20 Plus Reipublicæ conducit superior ornatus meritis, quàm [illegible]s grandævus annis. p. 165

21 Qui [illegible] uni cæcus, non [illegible] ad virtutes fe[illegible] ibid.

22 V[illegible] me[illegible]us, quam armis reportantur triumphi, & [illegible] adie[illegible] ibid.

23 [illegible] erior subditorum famam non lædere, quo possit [illegible] virtutem optimis con[illegible] instruere. ibid.

24 [illegible] it virtutem amplecti, si [illegible] dist[illegible] [illegible] p[illegible]re p. 166

25 Qui [illegible] virtuti famulatur, libertate inconcussa [illegible] ibid.

26 F[illegible] n[illegible] est virtutis propositum, si quod re[illegible]ma[illegible] tatis vestig[illegible] ibid.

27 Q[illegible] v[illegible] addicitur, curet vanitate non infici, nec supe[illegible] d[illegible] gtari. ibid.

28 Mundi su[illegible] ba delitia, & deliciosa carnis oblectamenta [illegible] est despicere, & subiugare, vt vni Domino possis [illegible] ture, & placere. p. 167

2[illegible] Sup[illegible] exemplo effic[illegible] er monet, & præ [illegible] sub [illegible] veritatem adduc[illegible] ibid.

30 Sa[illegible] tis vita pateat omnibus ad exem[illegible], & [illegible] honesta [illegible] ibid.

31 Sat[illegible] non [illegible] animæ pulch[illegible] tudi[illegible] up[illegible] cere, sed [illegible] ibi dignis act[illegible] bus c[illegible] ibid.

32 Deum con[illegible] liat pœnitentia omnibus requisitis in[illegible] ta, & circunstan[illegible] per[illegible] p. 168

33 A[illegible] on[illegible] pi[illegible] abstinere e[illegible] sanguine [illegible] el[illegible]m, & g[illegible] rum [illegible] umini ob equum. [illegible]

34 In labris sæpè relucet, quod præ[illegible] abditissi[illegible] latet. ibid.

3[illegible] [illegible] lera non solùm mortif[illegible]ro præcordia adurunt [illegible] nito, sed improbando sigillant ora silentio. ibid.

36 [illegible] s [illegible] peccator a[illegible] mortem taciturnitate, quam crimine. p. 169

37 Lac[illegible] æ vera pœnitudine effusæ Deum placant, [illegible] ios eneruant. ibid.

38 Qui [illegible] hensa pœnitentiæ tabula vitauit naufr[illegible], ad pela[illegible] non redeat infidum. ibid.

39 Cu[illegible] pæ [illegible] pœnitentia detergat, vt nec [illegible] rem anteactæ vitæ relinquat. p. 1[illegible]

40 Parum [illegible] est [illegible] virtutibus inseruire, si an[illegible] [illegible] gerit discordia[illegible] ibid.

41 [illegible] at exemplum, qui publicum pers[illegible] od[illegible]lum. ibid.

42 [illegible] tis in cernut oblectamentis, austeris fuget [illegible] a [illegible] ionijs. ibid.

43 S[illegible] ob culpam illata, est prudenti contra [illegible] ibid.

44 Sit [illegible] patria æquitatis, non messis cupidinis. pag. 1[illegible]

45 Pars f[illegible] est odioso antecessori succedere, & ei[illegible] prau[illegible] actionibus contraire. ibid.

46 Melius [illegible]è medetur culpis vrbana lenitas, quàm torua rigiditas. ibid.

47 Pax, & c[illegible] fatalis est aduersariorũ ruina. 172

48 Gratum D[illegible] holocaustum, & hostium magnum exitium, est iniurias remittere, & de iniurio benemereri. ibid.

49 Non potest Respublica consistere fortunata, si eius superiores fœda sordidarit rapina. ibid.

50 Ver[illegible]tur dæmones sacra comitia, & piæ congregationis lamenta. ibid.

51 Bene politicus præsagit aduersariorum consilia, & sibi [illegible]tura præcauet prouidentia. p. 173

52 Peccatores, etsi tantisper afflicti se abstineant, antiqua postea prosequuntur studia, & contra virtutem instaurant bella. ibid.

53 Suspicionibus non fundatis credere est sibi periculum pr[illegible] creare. ibid.

54 Qui delinquit admonitus, aliquando deperit cæcus. ibid.

Eman. de Naxera in Reg.

55 Principis oculi militibus vires inspirant, & aduersarios eneruant. p. 174

56 Prouida solicitudine contra discrimina non munitus, ingenti timore percellitur obturbatus. ibid.

57 Quisquis studiosiùs colit virtutem, acrius subibit certamen. ibid.

58 Cœleste sibi auxilium crediderit affuturum, qui ad virtutum transfugit castrum. ibid.

59 Populis est pro muro vir Deo dicatus, [illegible] eximius virtutibus expolitus. p. 175

60 Prodest Sacerdotis oratio, quam populi comitatur jeiunium, & placandi Domino desiderium. ibid.

61 Qui omnem in Deo ponit fiduciam, reportat facilè de aduersariis victoriam. ibid.

62 Feruens justi oratio suis est inexpugnabile scutum, & aduersariis enorme fascinum. p. 176

63 Deliciæ militares vires prorsus eneruant, austeritas, & rigiditas robur ædificant. ibid.

64 Eucharistia semper dæmonibus fuit exitium, & fidelibus propugnaculum. ibid.

65 Salus, & securitati consulitur, si optimum ad Dei honorem offertur. p. 177

66 Grandi pretio emunt frequenter homines luctuosam [illegible]gem, cùm exiguo potuerunt promereri sibi salutem ibid.

67 Vincens Missæ sacrificium offert dæmonibus ruinam, & fidelibus affert victoriam. ibid.

68 [illegible] Respublica, si min[illegible]strorum manus nulla rapina [illegible], & solicitudo generalitatis commodis vig[illegible]rit. p. 178

69 Cœ[illegible] epulo armatis satis non est hostem fugere, sed fugare. ibid.

70 Inita cum impiis fœdera esse solent victoriæ obstacula. ibid.

71 Vbi religiosè procuratur Numinis cultus, cælesti brachio oppugnatur aduersarius. ibid.

72 Cùm nulla in castris culpa grassatur, victoria sine difficultate obtinetur. ibid.

73 Qui sacris adstantes perturbare moliuntur, seueris pœni mulctantur. p. 179

74 Tunc floret consummata victoria, cùm cælestis militat prouidentia, & humana desudat etiam industria. ibid.

75 Satis non est ad tranquillitatem hostem fugere, sed [illegible] ipsum prosequi, & vincere. ibid.

76 Vbi non desudamit cauta prouidentia, miraculis opus est, vt obtineatur victoria. p. 180

77 Pertinacior durat iniuriatum memoria, citiùs è memoria excidunt beneficia. ibid.

78 Plus nocet sibi ingratus, quàm officiat illi inimicus. ibid.

79 Concionator muneri satisfaciens est dæmonum horror, vitiorum terror. p. 181

80 Qui Dei beneficium gratus honorat, iterum subire periculum vitat, & inimicorum vires eneruat. ibid.

81 Melius stabilitur otium semel acriter confligendo quam sæpè eneruiter decertando. p. 182

82 Lucrosa prudentia est supplicis resipiscere, nec fortunam proteruitate cæcissima prouocare. ibid.

83 Dæmon tunc viuidiùs accenditur, cùm solicitiùs virtutibus impugnatur. ibid.

84 Non floret triumphus perfectus, donec, quæ abstulerat, reddiderit aduersarius. p. 183

85 Prudentia est tempori cedere, & pacem vel dispendio aliquo stabilire. ibid.

86 Entendum est, vt ab hostibus accipias, quæ eis indecorè tributa pendebas. ibid.

87 Qui magistratu fulget, si exauguretur jam perit. pag. 184.

88 Circa inferiores ministros debet judex solerter inuigilare, quia solitant præscriptis, & legibus contraire. ibid.

89 Bis tribunalia locis debent statui, ad quæ litigantes sine magno possint labore confluere. ibid.

90 Ad Prouinciam explorandam delegatus itineris expensis studeat populum non premere, sed leuare. pag.185.

91 Iudex in judicium præceps non feratur, sed causas solerter speculetur. ibid.

92 Iudex, si vnum Deum spectat, omni suspicione sententiam liberat. ibid.

93 Si judicem nil sordidet lubricum, & cænosum, conforme semper æquitati profert judicium. ibid.

94 Iudex à se debet circumcidere quidquid videtur æquitati, & legibus adversari. p.186

95 Vbi indulgentior resplenduit beneficentia, gravior deuenustat culpa. ibid.

96 Bonus Reipublicæ administer nunquam otio indulgeat, sed labori labor succedat. ibid.

97 Bonus Reipublicæ administer ampla sibi palatia non mollitui construere, sed Principis gloriam adnititur adaugere. p.187

98 Non debet audaci suspicione notari, quem liquet eximiis virtutibus efflorere. ibid.

99 Virtute eximij aliquando lege communi non tenentur, quia speciali priuilegio donantur. ibid.

CAPVT VIII.

1 Mirum est, si vel ætate consumptus regimini sibi non videatur idoneus. p. 188

2 Prudens tempus sibi colligit, nec totum alijs impendit. ibid.

3 Non facilè negotia expediet, qui omnem Reipublicæ administrationem sibi arrogarit. p. 189

4 Præfectura virum exigit ætate maturum, & moribus exornatum. ibid.

5 Magnatum filij frequenter inueniuntur indignis affectibus sordidati. p.190

6 Sæpè filij, quæ à parentibus beneficia receperunt, ingratitudine compensarunt. ibid.

7 Non semel, qui dignitate habebantur antea dignissimi, spem frustrarunt dignitatem adepti. ibid.

8 Differta, & delicata judicis mensa æquitatis est aduersatrix, & cupiditatis nutrix. ibid.

9 Iudex cupidus sententiam vendit, & jus pro qualitate muneris dicit. ibid.

10 Iudex cupidus sibi ipsi nocentissimus aduersarius. pag. 191.

11 Non est superiori vertendum crimini non carpere, quod notitiam eius constat effugere. ibid.

12 Prodens ad dignitatum celsa non efferet, quem minoribus non probarit. ibid.

13 Graue est judicem sordida auaritia pollui, sed deterius rapinis, & impietatibus defœdari. ibid.

14 Non stat potentia dignitatis tutus, qui virtutum anchora non fundatus. p. 192

15 Sub judice auaro gliscit audacia, & timet integra, & illibata conscientia. ibid.

16 Scelera magnatum sunt reprimenda, non tamen singillatiua voce evulganda. ibid.

17 Reipublicæ detrimentum est, si administrationem obtineat nimia cæcitate confectus, aut inconcinnis moribus sordidatus. ibid.

18 Si ad plures regimen constet æqualiter pertinere minus solet studiosè tractari. p.193

19 Si quid desideretur, quævis occasio præripitur. ibid.

20 Pudet aliquos aliorum vitiis non infici, & reputant honorem, sectari. ibid.

21 Amentia est non duratura exambire, & magnis laboribus procurare. p.194

22 Imprudens est, qui ad maiora elatus turget animæ fortunæ oblitus. ibid.

23 Grauius sæpissimè aditur, vt leuius incommodum vitetur. ibid.

24 Nonnulli quod semel decreuerunt inconsulti, vitiis etiam incommodis prosequuntur indurati. ibid.

25 Non videntur grauia tributa dum Princeps ad suorum tutelam Martia tractauerit bella. p.195

26 Bona polirices mavult quid suæ potestati detrahere, quàm aliorum querelis, & offensionibus exercere. ibid.

27 Bonus Reipublicæ administer ægrius fert Dei, Principisque honorem imminui, quam dignitate priuari. ibid.

28 Sæpè qui posset applicare medelam, vltimus habuit notitiam. ibid.

29 Nonnullis rationi videtur accedere, quod constat consuetudine stabiliri. p.196

30 Rarus est, qui domus, familiæque suæ incrementa respuat, vt publicæ vtilitati pr[illegible]. ibid.

31 Volatici, ac mundialis honoris ambitio dura imponit nobis tributa, & adducit detrimenta. p.197

32 Plus leue exasperat damnum, quàm eximium obligauerit beneficium. ibid.

33 Erga Deum, & homines erit ingratus, qui honoris est ambitiosus. ibid.

34 Liuore, ambitionéque adurí videtur, qui non admonitos deturbare molitur. ibid.

35 Magna negotia immaturè non sunt expedienda, sed prudenti consideratione pensanda. p.198

36 Omni affectione animum conuenit repurgare, qui veritatem a Deo desiderat edoceri. ibid.

37 Quæ denegaret propitius, sæpè Deus concedit iratus. ibid.

38 Vt Deus factam sibi iniuriam vlciscatur, aliquando quod desideramus, largitur. ibid.

39 Solatium Prælato est, si acerbus casus non contegit eius inertia, sed alienæ cupiditatis, & ambitionis infamia. p.199

40 Plus justos angit culpa infi[illegible], quàm dignitatibus despoliari. ibid.

41 Homines agglutinari solent erroribus pertinacius, adhærere virtutibus [illegible]. p.200

42 Solatium est a Deo [illegible] non præe[illegible], contumacibus non [illegible]. ibid.

43 Quidquid potestas [illegible], & [illegible]cere sibi credit. ibid.

44 Nil debet Principi a subditis denegari, si necessitate constiterit adurg[illegible]. p.201

45 Magnates prius curant superbam, & [illegible] pompam sibi acquirere, quam subjectorum necessitatibus prouidere. ibid.

46 Iura, & arma regnorum sunt fulcimenta. ibid.

47 Magnates, cùm plures cogant laboriosè luxibus inseruire, detrectant mercedem laboris reddere. pag.202.

48 Quod non sine gemitu à subjectis penditur, non semel parasitis, & histrionibus applicatur. ibid.

49 Quod justa causa tributum constat imponi, ablata debet cessare. ibid.

50 Durissimum est, si à superiore subditus tractetur, vt servus. p.203

51 Cæca ductus cupiditate, dum sibi sollicitat oblectamentum, inuenire solet supplicium. ibid.

52 Eis se tricis solet cæca cupiditas implicare, vt nequeat faciliter expediri. ibid.

53 Recrudescit, si præscita, dum remedio caret, miseria. ibid.

54 Nonnulli malunt grauia incommoda deuotare, quàm à probata semel sententia recedere. p.204

55 Alienis erroribus error sæpè defenditur, & vitiorum consuetudini virtus postponitur. ibid.

56 Humana imprudentia res non a ratione metitur, sed euentum intuetur. p.205

57 Laborare solet politica, nisi ad aliquem specialiter Reipublicæ spectauerit causa. ibid.
58 Du[illegible] militibus est scutum, milites sunt du[illegible] propugnaculum. ibid.
59 Pr[illegible] superior magnatibus non adulatur, sed N[illegible] equi admittitur. 206
60 [illegible] eficium est petenti nocitura differre, si dilatio [illegible] uiuerit insaniæ ardorem sopire. ibid.
6[illegible] Pr[illegible] is sedibus exulantium quàm citò oportet [illegible] ia expedire, & eorum incommodis misereri. [illegible] d.

CAPVT IX.

1 OP[illegible] non denigrari prosapia, qui eligitur ad dignitatum excelsa. p. 208
2 Fi[illegible], corporis habitudines, dum generantur, sæpè à parentibus refunduntur. ibid.
3 Integra dignitatis resplendet pompa, quem suspectæ ambitionis nulla defœdauit nebula. ibid.
4 D[illegible] cet[illegible] ora corporis proceritate exornari ad culmen electus, & cæteris dignitate antelatus. p. 209
5 Qui antecedit dignitate, & præire debet virtute. ibid.
6 Ad prælatutam eligendus est eximia patientia præditus, & excellenti charitate adornatus. ibid.
7 Præstans forma, & corporis elegantia solent virtutibus insidias prætendere, & caulam vitiorum agere. pag. 210.
8 In superiore requiritur mentis perspicacia, & eximia etiam prudentia. ibid.
9 Ad munus eligendus est aptior, quamvis cæteris non sit virtute excellentior. ibid.
1[illegible] Ad dignitatem ritè d[illegible]ligitur eximiis virtutibus ex[illegible] us, dum tamen nullis præsumptionis nebulis obscuratus. p. 211
11 Perfectus sibi semper videtur parvulus, etsi cæteros virtut[illegible] super[illegible] datur eximius. ibid.
1[illegible] Perfectus ad obediendum repuerascit, & priuilegium ætatis nescit. ibid.
13 [illegible] bitum parenti obsequium est promerendi a[illegible] n[illegible] m. ibid.
14 [illegible] t didicerit obedire, qui eligitur imperare. [illegible]
1[illegible] [illegible] matum saluti consulit, æternum sibi re[illegible] t. ibid.
16 Cu[illegible] patrem redire, qui curantibus desiderat prou[illegible]. ibid.
17 Superi[illegible]r pluris æstimet subditum, quàm jumentum. p. 213
18 Rebus indubiis, amissisvè non sunt consulenda specul[illegible] vel auguria. ibid.
19 Sæpesæpius quæ viliora, solicitantur postrema. ibid.
20 Illustrior nobilitas non quæ natalibus orta, sed quæ propriis virtutibus, ac facinoribus parta. p. 214
21 Quò quis pauperior, cælesti excipiendæ luci inuenitur aptior. ibid.
22 Ingenuus recusat beneficium accipere, ni digna quiuerit gratitudine compensare. ibid.
23 Non est idem vaticinia vendere, & xenium aliquod liberaliter oblatum accipere, p. 215
24 Exiguis magna possunt acquiri, & pretiosa vilibus comparari. ibid.
25 Aliquando serui ditantur pecunia, cùm Domini premantur inopia. ibid.
26 Si rationi consonum, arripiendum est à quocumque detur consilium. p. 216
27 Puellæ de industria cum juvenibus longum sermonem texunt, & loquendi quamlibet occasionem arripiunt. ibid.
28 Decens est, vt benedictio præcedat prandium, & Numinis inuocatio conuiuium. ibid.
29 Digna sunt laude conuiuia, si charitatem foueant, indigna, si intemperantiæ deseruiant. p. 217
30 Pro hospitis dignitate, & exornari debet hospitium, & disponi prouidentet obsequium. ibid.
31 Deus clamantes in angustia non deserit, & resipiscentibus fauet. ibid.
3[illegible] Reipublicæ salus, aut pernicies est superior vitiis obscuratus, aut virtutibus expolitus. p. 218
33 Iusti diuinam indignationem emolliunt, & imminentem Reipublicæ calamitatem auertunt. ibid.
34 Deteriora ferè semper eligimus, & præstantiora postponimus. ibid.
35 Ad dignitatem eligitur dignus, si elector nullis affectionibus præoccupatus. p. 219
36 Non debet servulis demandari, quod desideratur citissimè absolui. ibid.
37 Non est humilitati detrahere, acceptas à Deo prærogatiuas, si ratio exigat, aperire. ibid.
38 Deus aliquando dormientes instruit, & ventura somniis arcanis ostendit. p. 220
39 Qui ad magna à Domino electus, secùlis non detineatur implicitus. ibid.
40 Splendidæ dignitates à plurimis exambiuntur, à cordatis verò onera onera grauissima habentur. ib.
41 Si quis dignitatis culmen inscendit, eius parentela quidquid optimum obtinuit. p. 221
42 Quo excellentioribus quis virtutibus splendet excultus, & profundiori humilitate agnoscitur exornatus. ibid.
43 Alia fortuna opus est ad fortunam conseruandum, & dignitatem tuendam. ibid.
44 Benè politicus ad tuendam dignitatem non tam congregare pecuniam, quàm illustrium sibi curat adjungere parentelam. p. 222
45 Eximiis solet Deus dotibus nobilitare, quos ad dignitatum culmina decreuit euehere. ibid.
46 Nullus grauanter ferre debet, si in conuiuiis hospites honorentur, aliisque præponantur. p. 223
47 Qui laboris præ aliis particeps, & præ aliis lucere debet consors honoris. ibid.
48 Regia dignitas resplendet honoribus, sed & prægrauatur oneribus. ibid.
49 Sacerdotalis dignitas regiæ anteponenda, & à Regibus honoranda. ibid.
50 Dignitas non est cæcis oculis adeunda, sed præcognitis grauaminibus suspiciendi. p. 224
51 Omnibus pateat conspicuus dignitatis infulis exornatus. ibid.
52 Altitudo, ni muris fuerit circumvallata, casibus inuenitur exposita. ibid.
53 Si quis secretum agnoscit, nescio quo prorita conatur effundere, & ad aurem omnibus propalare. p. 225
54 Ambitio sibi queritur ablatum, quod alteri quantumvis digno concessum. ibid.
55 Si semel animo iniqua suspicio adhæsit, nec miraculum facilè expunget. ibid.
56 Quem magnis antea plausibus celebrabamus, si à nostra sententia discrepet, liuido dente mordemus. pag. 226.

CAPVT X.

1 QVisque materiam offert, qua felix fulgeat, aut infelix sordeat. p. 227
2 Nisi incipientes cœtent magnis virtutibus exornati, facilè temporum tractu solent vitiorum sordibus infici. p. 228

3 Humanos exuere debet defectus, qui à Deo regimini consecratus. ibid.
4 Qui possedit magna fastigia, sæpesæpiùs audit dulcia, quàm vera. ibid.
5 Ad culmen euectus se intelligat non tam homini debere gratiam, quàm Numini. p.229
6 Plures, si dignitatem adepti, otiantur obligationis obliti. ibid.
7 Plures inutilia sectantur oblectamenta, cùm alienus casus salubria præbet consilia. ibid.
8 Sæpè quid domi tractetur ignorauere domestici, & agnouerunt extranei. p.230
9 Dum sedatur altera causa angoris, altera renascitur anxietatis. ibid.
10 Sanctorum mausolea sunt tutissima patrocinia. ibid.
11 Si petat, aut accipiat ad dignitatem electus, innubilat famam, & armat contra se linguam. p.231
12 Ingenuo durum est petere, etsi fame contigerit dinexari. ibid.
13 Egenti succurrere est hostias Numini consecrare. ibid.
14 Pro melodiæ, & concentus qualitate aut ad virtutem animus erigitur, aut ad vitium inflammatur. ibid.
15 Citò addiscitur, quod Numine magistro edocetur. pag.232.
16 Lingua est non obscurum animi indicium, & argumentum. ibid.
17 Maior in eo virtutis census requiritur, qui aliis gubernandis præponitur. ibid.
18 Regio resplendeat animo ornatus, qui ad regiam dignitatem electus. p.233
19 Superior studeat præcallere futura, & benè tractet præsentia. ibid.
20 Opus est corda terrenis affectionibus expurgare, vt cœlestem lucem valeant recipere. ibid.
21 Aliqua loca virtuti videntur aduersa, alia vitiis inimica. ibid.
22 Miraculis opus est, vt electio digna habeatur, si quia præter opinionem deligitur. p.234
23 Fortunatus, ni futura attenderet prouidus, errabit sæpè delusus. ibid.
24 Superior debet vrbana comitate florere, & grata vrbanitate micare. ibid.
25 Vbi virtus viridior floret, ibi inimicus aduersari vigilantiùs studet. p.235
26 Leuis animus quauis occasione mutatur, & nunquam sui similis inuenitur. ibid.
27 Nunquam otiabitur manus, si corda possederit Deus. p.236
28 Priùs sibi attendat, virtutésque expoliat, qui aliis est præficiendus, & ad dignitatis culmen eleuandus. ibid.
29 Prudentis est se priùs secretò exercere, & publicè posteà difficultates adire. ibid.
30 Quamuis præsentissimus sit diuinus fauor, nil omittat prudens industria, & solertissima vigilantia. pag.237.
31 Etsi instrumenta fuerint infirma, Deo auspice, facillimè reportantur trophæa. ibid.
32 Magna non sunt impetu cæco aggredienda, sed prudenti consilio tentanda. ibid.
33 Grande est commodum consiliariis optimis vti, detrimentum grande carere. p.238
34 Oportet expectandi experiatur incommodum, qui dignitatis obtinuit clauum. ibid.
35 Cùm Deus aliquod onus imponit, vires requisitas præbet. ibid.
36 Deus beneficia frequenter accelerat, supplicia tardat. ibid.
37 Deuotus absoluto itinere priùs gratias acturus contendit templum, quàm domum. p.239
38 Parum iuuat spiritu ebulliens fernescas, si quàm citò tepefias. ibid.
39 Prodest plurimum cum viris honestis agere, & eorum consortio viuere. ibid.
40 Mirum est, si filius studiosè non educatus vibanitate, & scientia euaserit expolitus. p.240
41 Dei dona non alligantur prosapiæ, nec redduntur origini. ibid.
42 Aliquando citissimè diuino fauore acquiritur, quod diuturnis laboribus comparatur. ibid.
43 Qui ad celsa admittuntur conscendere, solent feruenti deuotione cessare. p.241
44 Magnum aliquando est lucrum non succedere desiderium. ibid.
45 Humilis nec inuitante occasione magnalia sua profert, sed vtili silentio regit. ibid.
46 Nonnulli aliorum dotes silentio tegunt, & suas occasione quauis effutiunt. p.242
47 Nonnulli, dum immaturè spargunt consequendæ citò felicitatis notitiam, contra se obarmarunt imprudenter inuidentiam. ibid.
48 Cœlestium donorum cursus à nobis ipsis retardatur & diuina liberalitas impeditur. ibid.
49 Malunt aliquando homines ab aliquo è suis regi, quàm ab experto, & sapientissimo gubernari. p.343.
50 Ni omnis in electione iniquæ suspicionis prædicatur occasio, omnia perturbabit ambitio. ibid.
51 Plus homini proficit Deus etiam iratus, quàm homo beneficiis obstrictus. p.244
52 Plus apud homines valet temerarius animi impetus, quàm beneficiorum census. ibid.
53 Non est dignitas possidentis, sed possidens dignitatis ibid.
54 Honestum est nomen de peritia veniens, & laudabili industria florens. p.245
55 Nobiles se cæteris semper præferendos arbitrantur, & ni præferantur, queruntur. ibid.
56 Difficulter, quod displicet, creditur, & facilè, audacibus suspicionibus contradicitur. ibid.
57 Frequenter se dignitatibus impares arbitrantur, qui virtutum suffragiis cæteris præponuntur. p.246
58 Qui alacriter dignitatem inscendit, aliquid humilitati detraxit. ibid.
59 Qui absens anhelis desideriis quæritur, non semel præsens despicitur. ibid.
60 Superior ad optimum regimen opus est à subiectis timeri, & veneratione suspici. p.247
61 Superior à subditis debet distare, & inter ipsos adesse. ibid.
62 Solicitiùs curamus temporalia detrimenta propulsare, quàm spiritualia depellere. ibid.
63 Felix floret Respublica, si ipsa pareat Principi, & Princeps legi. p.248
64 Quæ ad publicam vtilitatem sancita, non sunt memoriæ solùm tradenda. ibid.
65 Ritè sancita ea debent solicitudine asseruari, ve nulla quiuerint malignitate corrumpi. ibid.
66 Princeps à Deo electus non quærit sibi pompæ splendorem, sed Reipublicæ procurat vtilitatem. pag.249.
67 Aliquando inuertuntur tempora, & quæ non vrgent tractantur negotia. ibid.
68 Prudens, etsi fortuna arrideat, antiquum vitæ tenorem nimis non variat. ibid.
69 Si desit experientia, non benè geruntur munia. ibid.
70 In communitatibus nonnulli, quid honoris, examinant, quid laboris refugiunt. p.250
71 Lubentiùs adhæremus iniquæ suspicioni, quàm indubiæ veritati. ibid.
72 Prudens affectat aliquando nescire, quæ nec decet agnoscere, nec expedit castigare. ibid.

CAPVT XI.

1 Serpens nostros sibi sensus anhelat subiicere, quo triumphos quiuerit reportare. p.251
2 Periculis exponitur, qui a fratrum consortio, communicationéque separatur. p.252
3 Opus est, quæ voluerit, tributa pendere, si vino incentiis inseruite. ibid.
4 Qui in vitiorum vinit confinio, duro solet vigeri bello. ibid.
5 Acr ùs dæmon commouet bellum, si quem videat à vitiorum sordibus mundum. p.253
6 V... post reportatam de vitiis victoriam oportet sollicitis excubiis inuigilare, nec securitatem sibi promittere. ibid.
7 Temporalibus incommodis solertet occurrimus, vitiis facillimè cedimus. ibid.
8 Qui vitiis inseruit, non solùm acri premitur dolore, s... ob'curatur etiam dedecore. p.254
9 Nil magis exambit dæmon, quàm vt non medi... cœlestia,& suspires temporalia. ibid.
10 Dæmon non solùm admittur hominem obcæcare, s... radicem lucis prorsus euellere. ibid.
11 Semper dæmon orthodoxam fidem conatur extinguere, & lumen veritatis arcere. p.255
12 Si Deo accedant, inoculantur vel rudes, si ... æmulo, etiam exoculantur sapientes. ibid.
13 Non adeò indecorum est cæcos vitio inseruire, quàm perspicacia præditos cupiditatibus famulari. ibid.
14 Durus carnifex est appetitus, & grauis dolor inordinatus affectus. p.256
15 Quos deditiitios sibi suscepit voluptas, nunquam permittit otiari, sed continuis sollicitat anxietatibus distorqueri. ibid.
16 Sæpe inimicus, vt grauia attulerit detrimenta, à nobis impetrare cupit exigua. p.257
17 Hostium vires contemnere est sibi stragem maturare. ibid.
18 Qui inuitantem triumphum distulit, sera,& inutili ... planxit. ibid.
19 S... labantante Repu... lica oblectamentis indulg... at, ab omnibus despicitur, nec pro superiore ... t. p.258
20 Oratio hostium vires frangit,& imminentia pericula a... ibid.
21 Multorum oratio gemitibus associata depellit miserorum pericula, & diabolica terundit tela. ibid.
22 Non potest populus non flere, si gubernator dormit & hostis v... p.259
23 Aliquando gubernatores plus satagunt sua adaugere, quàm generalia detrimenta vitare. ibid.
24 Plus Reipublicæ congruit gubernator laudabiliter superbus, quàm nimia humilitate remissus. ibid.
25 Non sunt mediocria certa relinquenda ob maiora, si dubia. p.260
26 Honestè superbus mauult honorem dignitati præstare, quàm à dignitate accipere. ibid.
27 Ni... Princeps studiosè sci... etur, nesciet aduersa, qu... adulatores solùm admittuntur referre grata. ibid.
28 Laudabilis est ira Dei zelo flammescens, & communi vtilitati prospiciens. p.261
29 Felix est semper labor, quo muneri satisfacis, pietatique inseruis. ibid.
30 Nonnulli pro se ipsis diuitias amant, & periculo etiam vitæ afferuare procurant. p.262
31 Erubescit miles ducem non sequi, si aspexerit fanterre. ibid.
32 Non est culpandus, qui præscriptam sibi regiminis mutat formam, si cogant circumstantiæ diuertiam inire viam. ibid.
33 Nimius rigor exordia principatus aut infamat, aut turbat. p.263
34 Dum superior muneri satisfacit vigilanti solertia, Deus opportuna præbet auxilia. ibid.
35 Vitat propria, charitas efferuescens, dum pericula propulsat aliena. p.264
36 Qui superiori suo detrectat, patere timeat cœlestem indignationem incurrere. ibid.
37 Verus obediens obsequitur, non vt temporalem effugiat pœnam, sed vt sibi promeruerit Numinis gratiam. ibid.
38 Ni inconcussa diligentur concordia, quò fuerit maior, plus nocebit militum summa. ibid.
39 Mortis consideratio oppugnat vitia, & ministrat ad pugnam tela. p.265
40 Non semel ad Christi vexilla attulit calamitas, quos vitiorum castris adscripsisset felicitas. ibid.
41 Iste fulget speciali honore nobilitatus, qui laudandis dotibus resplenduit etiam eximius. ibid.
42 Non æstimatur iucundum, quod ingrata fuerit dilatione suspensum. p.266
43 Satis non est ad salutem hostem impetere, sed necesse est detriumphare. ibid.
44 Christus nullum laborem recusat, vt hominibus salutem afferat. ibid.
45 Regis verba non sint minus firma, quam facta. pag.267.
46 Peccatores securas spes tunc delusi solent fouere, cùm miserandis stragibus indubium est propinquare ibid.
47 Trinitatis fides dæmones affligit, & deterit. p.268
48 Magna nobis ab Angelis prouenimnt subsidia contra diabolica bella. ibid.
49 Peccatores altiori ligantur somno, quo misero propinquiores excidio. ibid.
50 Silentium victoriæ de inimicis reportandæ opportunum. p.269
51 Christi Domini incunabula fuerunt inimicorum excidia. ibid.
52 Apud sæculum magis fortuna attenditur, quàm persona. ibid.
53 Sapiens obsurdescit ad iniuriam, & audit ad indulgentiam. p.270
54 Diem quem inopina clarauit felicitas cruenta non obscuratur seueritas. ibid.
55 Peccator, si euasit imminens Dei benignitate periculum, accipere debet alacriter pœnitentiæ remedium. pag.271.
56 Superior curam agat non tantum virtutis, sed delinquentium etiam honoris. ibid.
57 Gloriosius est omnium suffragiis dignitatem adire, quàm fortunata sorte possidere. ibid.
58 Nec dura peruicacia contradicere audet, quod generali plausu, & consensu deprædicari cognoscit. pag.272.
59 Eo solo tempore quis dignitatem possedit, quo dignus factus dignitatem honorauit. ibid.

CAPVT XII.

1 Ea superior vitæ claritate resplendeat, vt ab iniquis etiam indiciis explotari non timeat. p.273
2 Minum est si dignitate deposita, argumentatrix indicem non tentet obscurare calumnia. p.274
3 Grandis imprudentia est aliqua tentare, sed maior aliquando a iam tentatis recedere. ibid.
4 Quæ felicem euentum sortita, censentur sæpè prudentes decreta. p.275
5 Aliquando sancti virtutes suas proferunt non laudis euanidæ desiderio, sed proximorū vtilitatis studio. ibid.
6 Vt quis audacter in aliorum inuehatur culpam

opus est intactam custodisse innocentiam. p.276
7 Si ad iudicium interpellans Deum non attendit, nec innoceus ex ... ationes effugiet. ibid.
8 Plures ad tribunalia conuenti paruipendunt crimine defœdari, & fauore, aut auro conantur absolui. ibid.
9 Non refugit iudicium subire, qui inculpatè munus studuit semper implere. ibid.
10 Non decet esse alterius voluntatis seruum, quem Respublica æquitatis, ac iustitiæ delignauit ministrum. p.277
11 Oblata indici, aut superiori munuscula sunt saenæ tinea & æquitatis scandala. ibid.
12 Nonnulli iudices calumniantur, vt æquitatis colore aurum prædentur. ibid.
13 Sunt, qui potestate ad rapiendum abutantur, & humilium bona prædentur. p.278
14 Mirum est, si contra dignitate iam functum argumentrix non insurgat querela, nec obscurare factitia admitatur causa. ibid.
15 Qui anteà dilaudabant, si de aliquo defectu arguantur, obmurmurant, opinionemque arguentis infamant. ibid.
16 Corrigentis languent verba si se infectum agnoscit culpa. p.279
17 Ea Principes arte debent erudiri, vt non videantur reprehendi. ibid.
18 Qui aliquomodo offensus alium carpit, non credatur zelo moueri, sed vindictæ desideria adulari. pag.280.
19 Nulla nobis à Domino conferuntur beneficia, de quibus non sit ratio in iudicio petenda. ibid.
20 Experti diuinam misericordiam, in hominibus collocamus fiduciam. ibid.
21 Ad conscientias cæcis tricis implexas liberandas eligendus est sapientiæ luminibus præditus, non solùm virtutibus exornatus. p.281
22 Dei serui, cùm reliqui premuntur inopia, frui solitant abundantia. ibid.
23 Mundus initio ostensis deliciis allicit, sed durissimè posteà premit. ibid.
24 Benigni Principis est supplicia, silentio tegere, & & larga manu beneficia profundere. p.282
25 Sæpe vbi fertilitas floret, & culpa viget. ibid.
26 Parum interest Dei beneficia memoriter retinere, ni cures dignis actionibus honorare. ibid.
27 Durius videtur in manus ministrorum incidere, quàm Principem, quantumuis asperum sustinere. pag.283.
28 Vera pœnitentia, dum abradit culpam, culpæ appendicem depellit etiam miseriam. ibid.
29 Peccatores damnabili patientia tolerauerunt sæpissimè incommoda, ne deserarent scelera. p.284
30 Ob patrum merita filiorum temperari solent supplicia. ibid.
31 Ne silentio maneant sepulta, cœlesti pulsu aliquando sancti sua evulgauere magnalia. ibid.
32 Nomina sua consecrarunt æternitati, qui egregiè consuluerunt proximorum saluti. p.285
33 Quos Deus ad proximorum salutem deligit speciali ac cœlesti fauore munit. ibid.
34 Reprehensibilis est, qui magna vicit, & in exiguis defecit. ibid.
35 Quantum de creaturis imprudenter confidimus, tantum diuina auxilia tardamus. p.286
36 Superioris est non alium subiectos suspitare, & anxiis votis exquirere. ibid.
37 Deus multa concedit iratus, quæ denegaret propitius. ibid.
38 Rarò, si noxia nobis expetimus, quousque infeliciter assequamur, desistimus. p.287
39 Dei patientiam exasperat, qui vt delicta excusatio-nem obtendat, eius præcepta durissima publicat. ibid.
40 Deum amaritudine replet, qui ad infligenda supplicia cogit. ibid.
41 Virtutem sequi est virtutis præmium, & deprædicandum elogium. p.288
42 Virtus nequit præmiis dignissimis non coronari, & ideò superfluum videtur exprimere. ibid.
43 Prudentis est non expectare tal..., sed sponte sequi. ibid.
44 Magnum virtutis est præmium superiorem sortiri Deum sequutum, & virtutibus exornatum. p.289
45 Grauius aliquando punit Deus eius in nostr... præ...icatores paruipendere, quàm aliis vitiis de... quere. ibid.
46 Priuatus punitur ob culpam propriam, & superior sæpè ... alienam. p.290
47 Graue supplicium est Prælato verè patre priuari, & eius solatio destitui. ibid.
48 Vt ... gnates sua agnoscant errata, videntur ... cessaria prodigia. ibid.
49 Cœlestia innocentiæ testimonia plurim hab... humana elogia parvi culmina possidentibus ... manda. p.291
50 Tempora sæpesæpius inuertuntur, vt se in ... tudinis præsidium recipere peccatores conantur. ibid.
51 Deus ad sanctorum preces mutat tempora, & stata temporum variat iura. p.292
52 Dei timor est salutis tutamentum, & periculorum exitium. ibid.
53 Prudentia est periculis adurgentibus ad sanctos succurrere, sed opus à propria solicitudine non cessare. ibid.
54 Si mors immineat aeri timore pulsamur, si desædet culpa, parum affligimur. p.293.
55 Cùm non raro a nobis possimus petere nostræ calamitatis remedium, externum solicitamus auxilium. ibid.
56 Dei inhæreat vestigiis, qui cupit expediri timoribus anxiis. p.294
57 Vel magnis sceleribus infectus non debet desperare, quia omnibus in integrum, si velint, licet restitui. ibid.
58 Deus totum sibi cor exigit, nec alterius rei consortium admittit. ibid.
59 Graue est, si pecces magnis promissis illectus, sed grauius si pebus omnibus destitutus. p.295.
60 Parum iuvat externus viam virtutis sequi, si con... gat interiùs insanis appetitionibus sordidari. ibid.
61 Summum beneficentiæ ingenium est, ita se ad benefaciendum ligare, vt nequiuerit resilire. p.296.
62 Prudentia est abstinere à vindictæ solatio, vt grauiori occurretis detrimento. ibid.
63 Gloriosum est iniurias beneficiis compensare, & iniuriam humanitate confundere. p.297.
64 Gloriosum est sic parcere, vt nec trepida suspicione finas iniuriam torqueri. ibid.
65 Ecclesiasticus superior, quamuis offensionibus exasperatus, tenetur pro sibi subiectis orare, & cœlesti doctrina imbuere ibid.
66 Bonus Prælatus sibi non quærit, sed Domini gloriam sitit. p.298
67 Apud sæculum magnatum delicta honorantur, apud Deum vt populatium puniuntur. ibid.

CAPVT XIII.

1 NOn catò qui ad dignitatem peruenit virtutibus exornatus, citò sordescit sceleribus pollutus. p.299

2 Dignitatum celsa magnis laboribus possidentur, & tempor[illegible] br[illegible] amittuntur. p. 300.
3 Vitia non [illegible] dignitatum, sed hominum. ibid.
4. Fel[illegible]ica, cuius præpositi innocentia pueti, [illegible]atur. ibid.
5 V[illegible]ssimè fall[illegible]inus, vitia prolixis temporibus [illegible]tuamus. p. 301.
6 [illegible] des[illegible]nus sub regio ornatu felicitas est personata, si ad[illegible]it sub attrita veste est vera. ibid.
7 Qu[illegible] inter h[illegible]stes degit, etiam accepta victoria obarmetur vigilantissima cura. p. 302
8 Ex[illegible]tus non tam constat numero, quam strenuo mil[illegible]an[illegible]o. ibid.
9 Tibi [illegible] iisdem subsidiis, quibus afflictis subvene[illegible]s. ibid.
10 I[illegible]alienis consulendum est commodis, vt propriis non exponatur periculis. p 303
11 Principem thronum aditurum decet arma tractasse, & [illegible]eritia militari floruisse. ibid.
12 Q[illegible]orum salutı desiderat prouidere, nulla vitia sibi [illegible]tiatur appropinquare. ibid.
13 [illegible]um Rex[illegible]putque destruitur, imbellis turba fac[illegible]nè dis[illegible]tur. p. [illegible]4
14 Vitia nos subiugant non tam propria valentia, quàm [illegible]ra ignauia. ibid.
15 In[illegible]usta ad aures perueniunt celerius, felicia tardiùs ibi[illegible].
16 Qui [illegible]hristum ducem sequitur, libertate integra fruitur, & indecoris vectigalibus liberatur. p. 305
17 Qui de hoste praelatam accepit victoriam, ad nouam obarmetur prudenti solicitudine pugnam. ibid.
18 [illegible]los obtinet sæpè superior ciuili vrbanitate, quàm acri, & duro timore. p 306
19 Superior timore deterreat indomitos, alliciat huma[illegible]geros. ibid.
2[illegible] [illegible] munus est ad honesta bella ciere, & fu[illegible]la lenunmare. ibid.
2[illegible] [illegible]nem sibi gloriam arrogant, & adscribi [illegible] aliorum facta procurant. p. 30[illegible]
[illegible]ntis ad laudem, quam subiecti exer[illegible]e virtutem. ibid.
2[illegible] [illegible] n[illegible], aut famam quidquid à suis [illegible]icatur. ibid.
[illegible]um, est actionum deseruientium fre[illegible]. ibid.
25 [illegible]is viribus inimicum impetere, qu[illegible] exercitu proteIare. p. 308
2[illegible] [illegible]ud[illegible]us v[illegible]imicum possit atterere, auxiliares sibi vi[illegible]tat comparare. ibid.
27 Pru[illegible]ia est propriás vires expendere, & periculum pr[illegible]c[illegible]ere. p 309
2[illegible] P[illegible]o p[illegible] qualitate sunt quærenda effugia, & elabor[illegible] tutamina. ibid.
29 V[illegible] [illegible]q[illegible]mur, dum spes arridet læta, deficimus, [illegible]t calamitas dura. ibid.
3[illegible] Plur[illegible]quuntur non personam, sed fortunam. [illegible]
31 [illegible]u[illegible] degit obedientia armatus, magnis etiam pe[illegible] cinctus. ibid.
32 Stu[illegible]s est, qui diuturnos in virtute labores positis frustratur, vt timori, aut cupiditati aduletur. pag. 311.
33 Nonnulli honorem amittunt proprium, dum exambiunt impotenter alienum. ibid.
34 Nonnulli, dum Numen offendunt, ab eo beneficiâ impetrare difficiunt. ibid.
35 Honor à magnatibus acceptus insidiatur sæpè virtuti, & ponit obicem correctioni. ibid.
36 Peccatores sæpiùs confugiunt ad criminis excusationem, quàm ad veram pœnitudinem. p. 312
37 Nequeunt peccata tenebris sepeliri, quia constat prouidentiæ lumine detegi. ibid.
38 Dimidiata delictorum confessio crimen non absoluit, sed arguit. ibid.
39 Stultus est, qui grandi futurorum dispendio præsenti occurrit periculo. p. 313
40 Stultus, immò barbarus est, qui non placato Numine init cum hoste certamina, & periculosa aggreditur bella. ibid.
41 Qui aliquo in scelere delinquunt primi, inueniuntur grauiori pœna mulctati. ibid.
42 Perseuerantia virtutem coronat, quæ si deficiat, labefactat. p. 314
43 Qui Reipublicæ improbi antecessoris loco præficiuntur, virtutum luminibus resplendere tenetur. ibid.
44 Sibi Princeps consulit, dum Reipublicæ præficit non fauore intrusum, sed virtutibus exornatum. ibid.
45 Eximiis virtutibus ornari ad culmina veniunt compulsi, non extorquent ambitiosi. p. 315
46 Deus prorsus non deserit, quos nec sanctorum deuotione, nec patrocinio priuauit. ibid.
47 Non est desperandum, sed contra vitia, quantumvis valida, & roborata, certamen fortiter ineundum. ibid.
48 Diabolus priùs tentat debilitare, vt penitus possit posteà virtutes euertere. p. 316
49 Dæmon, vt subiectos faciliùs possit culpis inficere, priùs aggreditur superiorum criminibus obscurare. ibid.
50 Auaritia omnia deuastat, & virtutum amœnitatem defœdat. p. 317
51 Superbia, & inanis gloria corrumpit mores, & deuastat semper virtutes. ibid.
52 Libido, luxuriáque omnia depascit, & deserta reddit. ibid.
53 Nihil adeò studiosè curat dæmon, quàm te armis denudare, ne valeas iugum excutere. p. 318
54 Solicita cura student dæmones concionatores impedire, vt vulgus possint seruitute durissima premere. ibid.
55 Satis non est vitium auferre, sed ne pullulare possit iterum, impedire. ibid.
56 Dæmones, quidquid opus est ad terrenis incumbendum, disponunt, & quàm citò fieri satagunt pag. 319.
57 Sæpe tempus instrumenta peccatorum obtundit, & ipse homo dæmonis auxilio exacuit. ibid.
58 Nisi tempus virtuti debitum solicitè instaures, ad miserum statum deuenies. p. 320
59 Miraculo opus est, vt in die prælij exarmatus triumphis gaudeat redimitus. ibid.
60 Studiosè curant homines, quæ ad breuem vitam spectant, amenter obliuiscuntur, quæ ad triumphum in morte certamine iuuant. ibid.
61 Angelis debemus non solùm ab inimicis defendi, sed ad triumphum armis muniri. p. 321
62 Suspectus tibi semper sit locus, vbi ruinam semel expertus. ibid.

CAPVT XIV.

1 Bonus Princeps vitam aliquando exponit discrimini, vt subueniat suorum calamitati. pag. 323.
2 Principi fida sunt ministrorum auxilia, si agnoscatur suspirare cunctorum commoda. ibid.
3 Cœlestis inspiratio vel parentibus occultanda, si prudenter timeantur impedimenta. p. 324
4 Vbi humana deficiunt media, confert sæpè Deus opportunissima auxilia. ibid.

5 Quò plus inimicorum adurgent à matur. ... perquiri debent profugia. p. 325
6 Qui cuj ... tentationes illudet, arma non de..., & ad Christum simul accurrat. ibid.
7 Principibus Martiam in campo prodest Dei seruus, vt militum audacia frænetur & tetum ambiguitas depellatur. p.326
8 Nil adeò est tutum, quod hosti audaciæ non pateat si ignauia ... inertia dormiat. ibid.
9 Qui de... ambit triumphos, nec allici micantibus ... nec horridi terreri debet spinis. p.327
10 Non minus ad r...p ... ndum de vitiis triumphum solent impedire prospera, quam aduersa. ibid.
11 Inter subiectos, & superiorem honesta concordia est aduersariorum ruina. p.328
12 Aliqua sanctorum f...cta non tam proponuntur sequenda, quam imitanda. ibid.
13 Superbire non de...t qui magna aggre...tur ...re diuino impulsus, cùm a...ediatur similia humanis affectionibus prolectatus. p.329
14 Verus amor difficultates emollit, & ipsam victim contemnit. ibid.
15 Ita sup...rior cum subiectis agat, vt omnem ... iniquæ suspicionis occasionem præcidat. ibid.
16 Superior non solùm ad virtutem debet præce...te, sed sequentium subiectorum constantiam prou denti cautela præmunire, & contra pericula armare. pag. 330.
17 Plus aliquando nocet prauum socij exemplum, quàm aduersariorum munitissimum armis castrum. ibid.
18 Qui ad certamen prouocat, iam habet infelicitatis auspicium, & non dubium casus præsagium. pag. 331.
19 Deuoti est à Deo aliquando signa exorare, superstitiosi suo sibi arbitrio statuere. ibid.
20 Peccatores appetens periculum contemnunt, & se tunc securiores confidunt. p.332
21 Arctam viam opus est ingredi, qui de vitiis triumphum di...cupit reportare. ibid.
22 Christum sequuti incedunt per ardua, sed sæculis celebranda coronantur etiam victoria. ibid.
23 Franciscus Christo Domino pro copioso est milite ad dæmones conterendos, & effugandos. p.333
24 Nonnulli erga salubria cæci, erga cætera oculatissimi. ibid.
25 Quæ peccatoribus videntur munimenta, iuuen...tur præcipitia. ibid.
26 Exiguam terram occupant percuntes, qui mundi claustra distumpere procurabant ambientes. p.334
27 Peccatores ... scelerum catenis illigantur, ne dignam pœnam euasisse conentur. ibid.
28 Si multorum prauitas inita confœderatione obarmetur, miraculo opus erit, vt digna castigatione puniatur. p.335
29 Dum maior improborum numerus, illis imminet proximior casus. ibid.
30 Deus à peccatoribus mutuatur arma, queis inferat dura sup...licia. ibid.
31 Ipsa tellus à se peccatores excutere adnititur, quia sustinere grauatur. p.336
32 Aliquando quo tempore quis aliis insidias prætendere adnititur, & ipse patitur. ibid.
33 Aliquando, qui ad deprædandum inuolauere concordes, post prædam in se ipsos insurgunt litibus dissidentes. p.337
34 Ea est peccatorum cæcitas, vt dum tentant effugere eunt ad periculum inuolarint & certius, & grauius, ibid.
35 Licèt sancti sua facinora latere exambiant, ipsa se produnt, & auctorem omnibus manifestant. pag. 338.
36 Virgo sanctissima est optima consiliaria in rebus arduis, & negotiis vndequaque perplexis. ibid.
37 Ar...ua negotia cum Deo tractanda, & eius ...uce exordienda. p.339
38 Nec ante prudentem consultationem aud... dum, nec postea immorandum. ...d.
39 Non minus periculum affert improbus socius, quàm armatus inimicus. p. 340
40 Semper Dei auxilio fidendum, sed pro ... bus ... ni adlaborandum. ibid.
41 Diabolus à nobis mutuatur arma, vt conflet contra nos bella, p.341
42 Quæ ob virtutem periculo solent exponi ... ...tius so... ...ut possideri. ibid.
43 Qui contumaciæ agglutinatur, grauissimo periculo exponitur. ibid.
44 Facil...ùs ...b aliquibus negotiatur pœnitentiam vitæ peri...culum, quàm animæ detrimentum. p.342
45 Pro ... tunæ varietate mutantur hominesam... vel adne...arij. ibid.
46 Deus quantumvis deliquerint ben...nè su... pit peccatores, si redeant vera pœnitentia ... ...
47 Qui ...gulari Dei misericordi... ... periculo ... sine mora ad virtutis inuolet ... pag. 343.
48 Quos timor ab statione deiecit ad castra ... redi...e, & acriùs pugnando adn... ... notas delere. ibid.
49 Miraculi adinstar erit, si quis diuitiarum, fil... ... amore non prosequatur errorem, sed inuolauerit ad virtut...m. p. 344
50 Dei auxilio citissimè recuperantur, quæ lo...go spatio amittuntur. ibid.
51 Dei beneficia plus valent, quàm sonant, hominum plus sonant, quàm valent. ibid.
52 Prudentia est, vt assequaris magn..., contemnere exigua; imprudentia, vt assequar... exigua ... amittere magna. p.345
53 Superiori corandum est, ne ubi... ctos ... nim expunat, si præceptis generalibus, & ... ... vrgeat. ib...
54 Imprudentia est eadem lege metiri laboribus pl...mir fatigatos, & ... ded... s. p. 346
55 Qui Dei timore arm...atur, humanis deliens nullatenus ...ur. ib d.
56 Non est perfecta ...bedientia, ni subieceris ... ... iudicium, extetius ... ... præceptum ...
57 Quidquid sapotatum, & dulce, ... semper ... & periculis, aut difficultatibus ... p. 347
58 Nullum est ... quod placeat omnibus ... laudandum illud, quod pluribus. ibid.
59 Ecclesiasticum anathema quoquo modo inflictum semper est animitus extimescendum. p.348
60 Grauissimum Reipublicæ damnum est, si potestati virga legem abrumpat, & cupiditati inseruiat. ibid.
61 Qui magnis difficultatibus victis virtutem aggr... ... tardari solet exiguis recolis impeditus. p.349
62 Ad reportandos triumphos non sufficiunt robusta tela, ni obseruata lex præstitent etiam aux lia. ibid.
63 Admissa à superiore culpa est cæterorum ignauia. pag. 350.
64 Ieiunium obseruatum est dæmonum excidium; violatum, suffragium. ibid.
65 Ieiunium cæ...estia nobis negotiatur oracula, impedit e...... ...flatio diuina colloquia. ib d.
66 Qui v...lup...atem sequitur cæcus, solet oculos aperire confu...us. 351
67 Sunt qui cùm possint ... culpa auertere, sinant, vt exege...t pœnam aut exprobrarint, delinquere. ibid.

68 Delinquentis defectus debet corrigi, sed apud inscios non infamari. p.352
69 De alienis erratis delicto quaeritur patrocinium, non poenitentiae remedium. ibid.
70 Ea est peccatoris caecitas, vt dum nititur peccatum minuere, inueniatur aggrauare. ibid.
71 Peccatores commoditatis venenum non semel arbitrantur auxilium. p.353
72 Quò sensus corporis floret vegetior, eò contra hostes vigor animae inuenitur infirmior. ibid.
73 Labor ob virtutem breui spatio finitur, & laboris praemium limite nullo taxatur. p.354
74 Vbi animae inimicus euertitur, & vitae tempus producitur. ibid.
75 Principum difficilia etiam praecepta inuiolatè obseruantur, facilia mandata Numinis contemnuntur. ibid.
76 Felix fames, quam saturitas remunerat, infelix saturitas, quam dura dura fames diuexat. p.355
77 Quae aliena deglutit, cùm suis aliquando euomit. ibid.
78 Nihil ex suis apud hostem remaneat, vt consummata victoria floreat. p.356
79 Impensa à Deo hominibus beneficia non semel ad obsequium daemonis inueniuntur deflexa. ibid.
80 Aliorum peccata correctori solùm dicenda, & caeteros sunt celanda. p.357
81 Superior admissa debet corrigere, & impendentia scelera prouida celeritate vitare. ibid.
82 Superioris aspectus subiectos continet in officio,& obuiat feriata districtione piaculo. ibid.
83 Bonus Princeps aetiùs suorum obiurgat delicta, lenius aliorum peccata. p.358.
84 Deo grata consecrauit obsequia, qui impediuit proximorum delicta. ibid.
85 Quidquid Deo grata deuotione impenditur, impendentis commodis applicatur. p.359.
86 Quam populare Numinis iram inflammat delictum placat oblatum altaribus holocaustum. ibid.
87 Insolita Dei beneficia immortali sunt celebranda memoriâ. p.360
88 Illud [illegible]ùm inter obsequia est computandum, quod [illegible]tiè, laudabilitérque perfectum. ibid.
89 Gratiarum actio gratum Deo obsequium, & felicitatis auspicium. ibid.
90 Iusti somno debita spatia impendunt in hostibus animae deterendis, vanitati incupiditatibus, & otiositatibus concinnandis. p.361
91 Rarus est, qui Principi audeat resistere, quia omnes adnituntur adulari. p.362
92 Non facilè ingredietur tutam, viarum inscius, si aduersatiis vrgentibus perturbatus. ibid.
93 Quod Deo inconsulto decernitur, implexum difficultatibus inuenitur. ibid.
94 Totius populi est salus Sacerdos virtutibus expolitus, & prudentiae luminibus exornatus. p.363
95 Merito responsum, non redditur, eùm iam decretum consulitur. ibid.
96 Deus ad dilargienda nobis beneficia semper inuenitur expromptus, ni nostrus fuerit sceleribus retardatus. p.364
97 Superiores, Principésque esse debent populi sincera probitatisque sustentacula. ibid.
98 Criminis resecanda est infantia, ne si creuerit pertinaciter dura, claudat omnia remedia. p.365
99 Bonus iudex, antequàm examinauerit culpam, reo non indicet seueram poenam. ibid.
100 Qui fastigij dignitatem occupat, consanguinitatis affectionem exuere fatagat. p.366
101 Virtutis studiosus culpae sibi indulgentiam non sollicitat, nec poenam aliis anhelat. ibid.
102 Virtutis eximiè studiosus legi non solùm obsequi-quitur, sed non obsequendi facultatem adimere sibi adnititur. p.367
103 Superiori satis non est crimine carere, sed criminis etiam suspicionem vitare. ibid.
104 Delinquit, qui superiorum audaci lingua abrodit mandata,& obtrectationibus infirmat edicta. p.368
105 Quantumuis constet edictum, non incommodat reum audire, & supplicium maturitate suspendere. ibid.
106 Laudabilis est ambitus inculpabili morte pietatem implere, & salutem plurimis impertiri. p.369
107 Religio ameri debet praeponi, & filiis etiam dilectissimis anteferri. ibid.
108 Quo vividius contra virtutem emergunt difficultates, validiùs exerendae contra difficultates sunt vires. ibid.
109 Prosunt egregia facta ad auertenda animae,& vitae pericula. p.360
110 Plurimum valent sanctorum suffragia ad eludenda pericula,& supplicia delinienda. ibid.
111 Inefficacia redduntur arma, si commissa Dei auxilium impedierint delicta. p. 371
112 Qui Deï sequitur iussa, facilè de hostibus reportat trophaea, & coronatur victoriâ. ibid.
113 Frequenter, qui propitio Marte vtitur culparum nebulis obscuratur. p.372
114 Ni copiosa adfuerit pecunia, strenuè nequeunt tractari bella. ibid.
115 Qui optimâ parentum exempla non sectatus, à filiorum numero mulctatur exclusus. ibid.
116 Matris nomen non debet silenio praeteriti, dum filios constat egregiis factis radiare. p.375
117 Extraneae origini solent se inserere, quibus contigit dignitatum luminibus emicare. ibid.
118 Vir praestans non est in otio permittendus, sed dignis occupationibus applicandus. ibid.

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ,

Qui in hoc Volumine explicantur.

Prior Numerus Caput : Alter Paragraphum : Postremus verò Paginam designat.

Ex Genesi.

CAp. I. v.3. *Fiat lux.* c.3. §.20. p.58. & c.10.§.28. p.236
V. 14. *Fiant luminaria.* cap.13. §. 24. p.307
*V.*26. *Dominamini piscibus, &c.* c.13.§.3. p.300
Cap. II. v.18. *In quocumque die, &c.* c.3. §.31. p.62
Cap. III. v.4. *Dixit serpens ad mulierem.* c.§.59. p.112
*V.*5. *Eritis sicut dij.* c.11.§.4. p.275
V. 6. *Vidit igitur mulier, quod bonum esset lignum.* c.6.§.89. p.149. & seq.
*V.*6. *Tulit de fructu illius, & comedit.* cap.6. §.104. p. 156.
*V.*6. *Consuerunt folia ficus.* c.5. §.56. p.111
*V.*8. *Vocauit Dominus Deus Adam, &c.* c. 6. §.94. p.152.
*V.*8. *Cùm audissent vocem Domini.* c.10.§.48. p.242. & seq.
*V.*10. *Vbi es?* c.14.§ 81. p.357
*V.*12. *Mulier, quam dedisti mihi.* c.14.§.70. p.352. & seq.
*V.*14. *Maledictus es inter omnia animantia.* c. 11. §.13. p.221. & c.14. §.59. p.348
*V.*15. *Inimicitias ponam inter te, & mulierem.* c.14. §.33. p.337
*V.*19. *In sudore vultus tui, &c.* c.5.§.32. p.102
*V.*20. *Vocauit Adam nomen vxoris.* c.4.§.3. p.75
*V.*24. *Collocauit ante paradisum voluptatis Cherubin.* c.3.§.31. p.62
Cap. IV. v.4. *Respexit Dominus ad Abel.* c.3. §.37. p.64. & c.5.§.25. p.99
*V.*5. *Ad Cain, & ad munera illius non respexit.* c.6. §.71. p. 142
*V.*7. *Nonne si benè egeris, recipies.* c.6.§. 44. p.131
*V.*9. *Interfecit eum.* c.5.§.1. p.90
*V.*10. *Vox sanguinis fratris tui.* c.14. §.73. p.354. & §.80. p.357
*V.*11. *Nunc igitur maledictus eris.* c.5.§.27. p.100
*V.*13. *Dixitque Cain ad Dominum.* c.12.§.57. p.294
V. 16. *Habitauit profugus in terra.* c.6.§.76. p.144
*V.*23. *Occidi virum in vulnus, &c.* c.11.§.8. p.154
Cap. V. v.2. *Vixit autem Lamech.* c.11.§.9. ibid.
Cap. IX. v.20. *Cœpit Noe vir agricola, &c.* c.11.§.10. ibid.
Cap. XII. v.1. *Egredere de terra tua.* cap.14.§.42. p.341
V. 17. *Flagellauit Dominus Pharaonem.* c.5. §.41. p.105. & c.13.§.52. p.317
Cap. XIII. v.1. *Ascendit Abraham de Ægypto.* c.6. §.80. p. 146
*V.*11. *Elegit sibi Loth regionem, &c.* c.3.§.2. p.52
Cap. XIV. v.18. *Melchisedech Rex Salem.* cap.14. §.100. p.366
Cap. XV. v.5. *Numera stellas, si potes.* cap.3. §.18. p. 57.
*V.*11. *Descenderunt volucres.* c.4.§.8. p.73
*V.*15. *Tu autem ibis ad patres tuos.* c.3.§.16. p.56
Cap. XVIII. v.7. *Ipse ad armentum cucurrit.* c.6.§.100. p.154.
V. 10. *Habebit filium Sara.* c.4 §.19. p.77
*V.*17. *Num celare potero.* c.5.§.50. p.108. & seq.
Cap. XIX. v.8. *Habeo duas filias.* cap.10. §.21. p.233. & seq.
*V.*17. *Nec stes in omni circa regione.* c.5. §.8. p.92. & c.6.§.80. p.146. & c.11. §.4. p.252
Cap. XXII. v.2. *Tolle filium tuum.* c.14.§.107. p.369
*V.*9. *Cumque alligasset Isaac filium suum.* c.3.§.33. p.63.
*V.*13. *Obtulit holocaustum.* c.14.§.89. p.360. & seq.
*V.*17. *Quia fecisti hanc rem, multiplicabo, &c.* c.3. §.18. p.57. & c.6. §.56. p.136. & c.13. §.23. p.307.
Cap. XXV. v.22. *Perrexit vt consuleret Dominum.* c.6. §. 8. p.117
*V.*31. *Vende mihi primogenita tua.* c.6.§.82. p.147
Cap. XXVII. v.12. *Si attrectauerit me pater meus.* c.4. §.25. p.79
*V.*15. *Vestibus Esau valdè bonis.* c.5.§.19. p.97
V. 27. *Benedicens illi, ait, &c.* c.3.§.13. p.55
*V.*30. *Vix Isaac sermonem impleuerat.* c.14. §. 39. p. 304.
*V.*35. *Venit germanus tuus fraudulenter.* c.14.§.32. p.336.
Cap. XXVIII. v. 11. *Tulit de lapidibus, qui iacebant.* c.6. §.61. p.138
Cap. XXIX. v.26. *Non est in loco nostro consuetudinis.* c.6. §.93. p.143
Cap. XXX. v.28. *Constitue mercedem.* cap.12. §. 42. p.288.

V. 42. Facta sunt ea, quæ erant sitotica, c. 6. §. 73. p. 148
Cap. 1. v. 3. *Reuertere in terram tuam, c. 12. §. 42. p. 288*
Cap. XII. 1. *Tetigit neruum fæmoris eius, c. 6. §. 106.*
p.
V. 8. Nequaquam Iacob appellabitur, &c. c. 4. §. 16.
p.
Cap. XXIV. v. 1. *Egressa est autem Dina, &c. c. 8.*
p. 157
Cap. XXXV. v. 4. *Dederunt ei omnes Deos alienos, c. 6. §. 51. p. 134*
Cap. XXXVII. v. 8. *Nunquid Rex noster eris, cap. 13. §. 2. p. 316*
V. 14. Vade, & vide si cuncta, &c. cap. 6. §. 5 p. 136
V. 19. Ecce somniator venit, c. 3. §. 23. p. 59
V. 28. Vendiderunt eum Ismaelitis, c. 3. §. 15. p. 52. & c. 4 §. 24. p. 78. & c. 13. §. 50. p. 317.
Cap. XXXVIII. v. 25. *Producite eam, vt comburatur c. 6 §. 92. p. 151*
Cap. XXXIX. v. 4. *Inuenit Ioseph gratiam, &c. cap. 6. §. 5. p. 115. & seq.*
Cap. XL. v. 16. *Vidi somnium, &c. c. §. 21. p. 58. & cap. 4. §. 8. p. 75*
V. 18. Auosque comedere ex eo, c. 4. §. 52. p. 88. & cap. 13. § 48. p. 316
Cap. XLI. v. 42. *Collo torquem auream circumposuit. c. 4. §. 28. p. 80. & cap. 10. § 52. p. 245*
V. 45. Vertit nomen eius. &c. c. 6. §. p. 128
Cap. XLII. v. 21. *Loquuti sunt adnuicem, c. 6. §. 14. pag. 123.*
Cap. XLIII. v. 2. *Consumptis ci &c. cap. 13. §. 61. pag. 321.*
V. 26 Obtulerunt ei munera. c. 4. §. 20. p. 77
Cap. XLVII. v. 12. *Alebat eos, &c. c. 12. § 12. p. 281*
Cap. XLIX. v. 8. *Iuda, te laudabunt fratres tui, c. 6. §. 46. p. 132*
V. 1 Fiat Dan coluber, &c. c. 4. §. 2. p. 71. & c. 14. §. 84. p. 158
V. 24. Inde pastor egressus est, c. 14. §. 56. p. 345. & seq.

Ex Exodo.

Cap. II. v. 9. *Vis, vt vadam, & vocem tibi mulierem, c. 3. §. 1. p. 51*
V. 2 . Vocate eum, vt comedat panem, c. 14. §. 102. pag. 36 .
Cap III. v. 1. *Cum minasset gregem ad interiora, &c. c. 6 §. 6 . p. 140*
V. 3. Vadam, & videbo visionem, c. 6. §. 102. p. 151
V. 5. Solue calceamentum, &c. c. 6. § 65. p. 140
V. 10. Veni, & mittam te ad Pharaonem, c. 6. §. 84. pag. 148.
Cap. IV. v. 12. *Ego ero in ore tuo. c. 3. §. 51. p. 69. & c. 14. §. 58. pag. 347*
V. 14. Aaron frater tuus, &c. cap. 14. §. 11. p. 328
V. 1 Virgam quoque hanc, ibid.
V. 1. Ecce constitui te Deum, c. 3. §. 53. p. 70
Cap. VII. v. 6. *Dimitte populum meum, &c. c. 10. §. 21. pag. 231.*
Cap VIII. v. 17. *Extendit Aaron manum, c. 5. §. 44. pag. 106.*
V. 26. Ite, & sacrificate Deo vestro, cap. 10. §. 21. p. 133
Cap. IX. v. 8. *Orate Dominum, &c. c. 12. §. 95.*
Cap. X. v. 17. *Rogate Dominum Deum vestrum, c. 6. §. 95. p. 152*
Cap XIII. v. 21. *Dominus autem præcedebat eos, c. 13. §. 16. p. 305*
Cap. XIV. v 15. *Quid clamas ad me, c. 12. §. 53. p. 292 & seq.*
V. 16. Extende manum tuam. c. 5. §. 11. p. 94
V. 10. Erat nubes tenebrosa, c. 13. §. 19. p. 306
V. 21. Cumque extendisset Moyses manum, c. 11. §. 34. pag. 258.

Eman. de Naxera in Reg.

V. 27. Fugientibus Ægyptiis, &c. c. 14 §. 34. p. 337
V. 30. Liberauit Dominus in die illa, c. 13 §. 16. 305
Cap. 15. v. 9. *Dixit inimicus: Persequar, &c. c. 6. §. 30. p. 219*
Cap. XVII. v. 11. *Cum leuaret Moyses manus, c. 14. §. 41. p. 341.*
Cap. XIX. v. 5. *Si audieritis vocē meam. c. 12. §. 61. p. 296*
Cap. XXVIII. v. 4. *Hæc autem erunt vestimenta, c. 10. §. 35. p. 238*
Cap. XXX. v. 6. *Pones altare, c. 14. §. 88. & 89. p. 360*
V. 31. Hoc oleum vnctionis. c. 10. § 3 p. 228
Cap. XXXII. v. 4. *Fecit ex eis vitulum conflatilem, c. 6. §. 1. p. 114. & §. 54. p. 1 5*
V. 4. Hi sunt dij tui. c. 4. §. 24. p. 78. & seq.
V. 10. Dimitte me. c. 11. §. 21. p. 258. & seq.
V. 13. Recordare Abraham, c. 12. §. 30. p. 284
V. 25. Videns ergo Moyses, &c. c. 14. § . 64. p. 350. & §. 111. p. 371
V. 28. Ceciderunt in die illa, &c. c 5. §. 28. p. 100
Cap. XXXIV. v. 1. *Præcide tibi duas tabulas, cap. 10. § 30. p. 237*
V. 28. Panem non comedit, c. 10. §. 64. p. 248

Ex Leuitico.

Cap. II. v. 13. *In omni oblatione tua, &c. c. 14. §. 87. p. 360*
Cap. VIII. v. 8. *desuper humerale, c 6. §. 79. p. 145*
Cap. X. v. 9. *Vinum, & omne, quod inebriare potest. c. 6. §. 93. p. 151*
Cap. XI. v. 27. *Hæc quoque inter polluta. c. 10. §. 26. pag. 235.*
Cap. XVII. v. 10. *Si comederit sanguinem, c. 14. §. 73. p. 354. & seq.*

Ex Numeris.

Cap. XIII. v. 33. *Terra, quam lustrauimus, deuorat habitatores, c. 6 §. 90. p. 150*
Cap. XIV. v. 36. *Omnes viri, quos miserat Moyses, c. 6. §. 90. ibid.*
Cap. XVII. v. 8. *Inuenit germinasse virgam Aaron, c. 6. §. 34. p. 127*
V. 12. Ecce consumpti sumus, c. 6. §. 105. p. 156
Cap. XX. v. 3. *Versi in seditionem, &c. c. 5. §. 3. p. 91*
V. 10. Audite rebelles, c. 11. § 50. p. 269
Cap. XXIV. v. 14. *Dabo consilium, c. 5. §. 54. p. 110 & c. 6. §. 49. p. 133*
Cap. XXV. v. 2. *Comederunt, & adorauerunt deos earum. c. 6. §. 78. p. 145*
V. 4. Tolle cunctos Principes, c. 5. §. 9. p. 93
V. 8. Balaam quoque filium Beor, &c. c. 5. § 54. p. 110

Ex Deuteronomio.

Cap. XX. v. 12. *Sin autem fœdus inire, &c. c. 14. §. 112. p. 371*
Cap. XXI. v. 15. *Si habuerit homo vxores duas, cap. 14. §. 73. p. 354*
Cap. XXXIII. v. 19. *Inundationem maris, &c. c. 6. §. 51. p. 134.*

Ex Iosue.

Cap. VI. v. 20. *Muri illico corruerunt, c. 14. §. 113. p. 372*
Cap. VII. v. 1. *Tulit aliquid de anathemate. c. 6. §. 77. p. 145. & cap. 12. §. 34. 286 & c. 14. §. 113. p. 372*
V. 14. Ascendetis mane singuli, c. 14. §. 27. p. 334
V. 19. Indica mihi quid feceris, c. 14. §. 105. p. 368
V. 25. Cuncta, quæ illius erant igne, &c. cap. 14. §. 77. pag. 355.
Cap. X. v. 12. *Sol contra Gabaon ne mouearis, c. 14. §. 74. pag. 354.*

Ex libro Iudicum.

Cap. II. v. 1 *Ascendit Angelus Domini de Galgalis, c. 3. §. 6. p. 53.*

V. 4. Cùm loqueretur Angelus Domini. c.3.§.4.p.52
Cap.III. v.15. *Clamauerunt ad Dominum.* c.14.§ 9 p.327.
Cap. VI. v.21. *Extendit Angelus Domini, &c.* c.12. §.66. p.298.
Cap.VII. v.9. *Descende in castra.* c.14.§.23.p.333
Cap.IX.v.2. *Quid vobis est melius.* c.5.§.21.p.98
V. 4. Dederunt illi septuaginta pondo. c. 14. §. 114. p. 372.
V. 8. Dixerunt oliua, &c. c.14 §.10. p.327
Cap. XIV. v.5. *Hanc mihi accipe.* c.12.§.3.p.274
V. 6. Irruit spiritus Domini. c.14.§.12.p.328
Cap.XV v.13. *Ligauerunt eum.* c.14.§.20.p.332
Cap.XVI.v.6. *Dic mihi, obsecro, in quo sit tua maxima fortitudo.* c.6.§.110.p.158
V. 31. Descendentes fratres eius, &c. c.4.§.44.p.85
Cap.XVII. v.9. *Leuita sum de Bethlehem.* cap.6.§.2. p.114.

Ex Libro primo Regum.

Cap.II. v.31. *Præcidam brachium tuum.* cap.3.§.31. p.62.
Cap.V. v.3. *Cúmque surrexissent diluculo Azotij.* c.6. §.20. p.121
Cap.XIV.v.10. *Ascendite ad nos.* c.6.§.57.p.136
V. 13. Alij cadebant ante Jonatham. cap.10. §.25. p.135.
V. 27. Extendit summitatem virgæ. cap.12.§.66. p.298.
Cap.X V. v.9. *Pepercit Saul, & populus.* c.10. §.26. p.235.
V. 28. Scidit Dominus regnum tuum. cap.10.§.36. p.239.
Cap. X V I. v.13. *Tulit Samuel cornu olei.* c.10. §.2. p.228.
V. 23. Quandocumque spiritus Domini. c.14.§.30. p.335.& c.5.§.55. p.110.& c.12.§.17. p.279
Cap.XVII. v. 33. *Non vales resistere Philisthæo.* c.14. §.108. p.369
V. 34. Veniebat leo. c.14.§.109.p.270
V. 36. Nunc vadam, & auferam caput, &c. c.24.§.2. p. 323.
V. 39. Non possum sic incedere. c.6.§.47.p.132
V. 43. Dixit Philisthæus ad David. c.11.§.17.p.257
V. 48. Cùm surrexisset Philisthæus. c.6.§.38.p.128
V. 50. Præualuit David. c.4.§.1.p.71
V. 51. Cùm gladium non haberet. c.14.§.30.p.335
Cap.XVIII. v.4. *Expoliauit se Ionathas.* c.14.§.30.ibi.
V. 10. Inuasit spiritus Dei malus Saul, &c. c.5.§.55. p. 110.
V. 10. Tenebat lanceam. c.14.§.109.p.370
Cap.XIX.v.11. *Misit Saul satellites.* c.13.§.28.p.309
Cap.XXI.v.9. *Ecce hic gladius.* c.14.§.85.p.359
Cap. XXV. v.35. *Suscepit David de manu eius.* c.4. §.20. p.77
Cap.XXX.v.2. *Non interfecerunt quemquam.* c.14.§.78. p.356.

Ex Libro 2. Regum.

Cap. I. v.6. *Saul incumbebat super hastam suam.* c.3. §.10. p.54
Cap.II.v.23. *Percussit eum Abner auersa hasta.* cap.6. §.28. p.125
Cap.VI.v.15. *David, & omnis domus Israël, &c.* c.6. §.83. p.147
Cap.VII. v.1. *Factum est autem cùm sedisset Rex.* c.6. §.83. ibid.
V. 3. Omne, quod est in corde tuo, fac. c.14.§.93.p.362
Cap. XI.v.2. *Vidit mulierem.* c.14.§.41.p.341
Cap. XII. v.1. *Duo viri erant in ciuitate.* cap.7.§.43. p.170.& seq.
Cap.XVIII.v.22. *Ne eris boni nuntij baiulus.* c.3.§.39 p. 65.
Cap.XXIII.v.16. *Irruperunt ergo tres fortes.* c. 14.§.2 p. 323.

Ex Libro 3. Regum.

Cap.II. v.5. *Tu quoque nosti, quæ fecerit mihi Ioab.* c.6 §.20. p.121
Cap.X.v.3. *Docuit eam Salomon.* c.11.§.12.p.255
Cap. XII. v.4. *Pater tuus durissimum iugum, &c.* c.10. §.24. p.234.& seq.
V. 10. Dixerunt ei iuuenes. c.5.§.51.p.109
Cap.XIII.v.4. *Ecce altare scindetur.* c.12.§.45.p.289
V. 4. Extendit manum suam. c.3 §.33.p.63.& c.14. §62. p.349
V. 24. Inuenit eum leo. c.14 §.12.p.328
Cap.XIV. v.9. *Fecisti tibi Deos alienos.* c.6.§.11.p.118
Cap.XVI.v.26. *Dixit Ieroboam in corde suo.* c.6.§.11. ibid.
Cap.XVII.v.1. *Viuit Dominus Deus Israel.* c.11.§.28 p.261.& c.12.§.51. p.29[illegible]
V. 4. Coruis præcepi, &c. c.12.§.22 p. 8[illegible]
V. 6. Corui deferebant, &c. c.14.§.65.p.350
V. 13. Noli timere. c.1 .§.19.p.306
V. 19. Expandit se, atque mensus est. cap.6. §.35. p 127
Cap.XVIII. v.17. *Venit Achab in occursum Eliæ.* c.6 §.40.p.150.& c.14.§.96. p.364
Cap.XIX.v.8. *Ambulauit in fortitudine cibi illius.* c.14. §.65. p.350
Cap.XXII.v.6. *Ire debeo in Ramoth Galaad.* c.6. §.7. p.116.
V. 17. Vidi cunctum Israel dispersum. c.6.§.6.p.116

Ex Lib. 4. Regum.

Cap.I. v.2. *Cecidit Ochozias per cancellos.* cap.9.§.52 p.224.& seq.
V. 11. Rursus misit ad eum Principem. c.4.§.26.p. 79
V. 13. Curuauit genua. c.5.§.5.p.92
Cap.II.v.19. *Ecce habitatio ciuitatis.* c.5.§.52.p.109
Cap.III. v.17. *Alueus iste replebitur.* c.14.§.7.p.325
Cap.IV.v.35. *Deambulauit in domo.* c.13.§.10.p.303
Cap. VI.v.11. *Conturbatum est cor.* c.4.§.23.p.78
Cap.IX.v.13. *Hæc dicit Dominus: vnxi te Regem.* c.6. §.13. p.119
Cap. XIX. v.20. *Quæ deprecatus es me.* cap.14.§.74. p. 354.
Cap.XX. v.6. *Addam diebus tuis.* c.14.§.74. ibid.
V. 11. Reduxit umbram. c.13.§.24.p.307
Cap.XXIII. v.14. *Succidit lucos.* c.4.§.19.p.77

Ex Tobia.

Cap.VI.v.4. *Apprehende branchiam eius.* cap.14.§.40 p.340.
Cap.VIII.v.4. *Deprecemur Deum hodie.* cap.4.§.22. p.78.
Cap.XI.v.13. *Sumens Tobias de felle.* c.9.§.9.p.210

Ex Judith.

Cap. I V. v.17. *Ex toto corde suo, &c.* cap.11.§.20. p.158.
Cap.VI.v.9. *Ligauerunt Achior.* c.5.§.12.p.98
Cap.XII.v.1. *Iussit eam introire.* c.5.§.22. ibid.

Ex Libro Job.

Cap. I. v.5. *Consurgens diluculo.* cap. 14. §. 86. p.359.

Cap. II.

Cap. II. v. 5. *Mitte manum tuam,& tange.* c.5.§.61. pag.
V.9. Dixit autem illi uxor sua. cap.3.§ 49. p. 68. & c. .§. .1 5.
V.12. amantes plorauerunt. c.4 §.37.p.83
Cap.III.v *O scurent cum tenebræ.* c.4 §.55.p.89
V 6. Noctem illam, &c. cap.4.§.46.p.86.
Cap. . v.8. *Manus tuæ fecerunt me.* c.5.§ 61.p.113
Cap. XV v. 12. *Quid te eleuat cor tuum.* cap.6. §.23. pag. 3.
Cap. VII.v.3. *Pone me iuxta te,* cap. 4.§.38. p.83
Cap. X I. v.10. *Abscondita est in terra pedica, &c.* cap.14.§.17. p.334
Cap. XIX. v.20. *Pelli mea consumptis carnibus.* c.11. §.5 . p 269
Cap XXVII. v. 5. *Donec deficiam, non recedam ab innocentia mea.* c.6. §.58.p.127
Cap.XXX. v.10. *Frenum posuit in os meum.* c.11.§. 50. pa 269.
Cap. XXXIX. v.13. *Penna struthionis similis est pennis rodij,* c.6. §. 85. p.149
27. *In petris manet.* c.14.§.29.p.338
Cap. . v.15. *Huic montes herbas ferunt,* c.13.§. 13. pag.304.
Cap. XLI. v.6. *Corpus illius quasi scuta, &c.* c.14.§.28. pag.335.
Cap. XLII. v.8. *Ite ad seruum meum Iob.* c. 6. §.23. pag.123.

Ex Psalmis.

Psal. 5. v.10. *Non est in ore eorum veritas,* cap.6. §.12 p.118.
Psal. 11. v.1. *Diminutæ sunt veritates à filiis hominum;* c.6.§.15. p 119.
V.9. In circuitu impij ambulant, c.11.§.15.p.256
Psal. 18. .14. *Ab alienis parce seruo tuo.* c.6.§.103. p. 5.
Psal 4.v.2. *Apprehende arma, & scutum,* c.6.§.32. pag. 2 .
Psal. 4 v. 0 *Etenim homo pacis meæ.* c.5.§.18.p.93
Psal 48. 3. *Homo cùm in honore esset,* c.14.§. 72. pag.353.
Psal.61.v.10 *Vani filij hominum,* c.13.§.39.p.313
v. 4. *Posuerunt signa sua signa* .c.6.§.41.p.140
In securi,& ascia, c.13.§.48.p.316
P . *Nescierunt, neque intellexerunt.* c.14.§.31. p.336.
Psal. 93.v.20. *Qui fingis laborem in præcepto,* c.12.§.39. p.340.
Psal. 94.v.1. *Et illi non cognouerunt vias meas,* cap. 3. §.32. p 62
V 10. Quadraginta annis, &c. c.12,§.60.p.295
Psal.100.v.8.*In matutino interficiebam.* cap.14. §.90. p.361
Psal. 103. v.20. *Posuisti tenebras.* c.14 §.90.ibid.
Psal. 105. v.34. *Et distinxit in labiis suis.* cap.11.§.50. p.269.
Psal. 115.v.13. *Quid retribuam Domino.* cap.6.§.74. p.156.

Ex Proverbiis.

Cap.XIV. v. 12. *Est vi,quæ videtur homini iusta,* c. 6. §.45. p.132
Cap. XXI. v. 28. *Vir obediens loquitur victorias,* c.14. §.112. p.372
Cap XXV.v.27. *Sicut qui mel multum comedit.* cap. 6. §.102. p.155
Cap.XXVIII.v.15. *Leo rugiens,* c.4.§.7. p.73.

Ex Ecclesiaste.

Cap. I. v. 7. *Ad locum,vnde exeunt flumina,* c.6.§.72. pag.142.

Ex Canticis Canticorum.

Cap.I.*Trahe me post te curremus.* c.6.§.53 p.135 &c.14. §.14. p.323. & 16.p.330.
V.8. Equitatui meo assimilauite, c.5 §.11.p. 94.
Cap.II. v.3. *Sicut malus inter ligna syluarum.* cap.6. § 72.p.276.
V.15. Capite nobis vulpes paruulas, cap. 5. §. 45. pag.103.
Cap. IV. v. 3. *Sicut vitta coccinea.* cap.3.§.50. p.69.
V.15. Fons hortorum. c.5 §.10.p.94.
Cap.V. v.4. *Venter meus intremuit.* c.10.§. 27. p.255.
Cap.VII. v.13. *Omnia poma noua,& vetera,&c.* c. 6. §. 72. p.130
Cap.VIII. v.10. *Ego murus,* c.11.§.3.p.252.§ 5. p.253.

Ex libro Sapientiæ.

Cap. I. v.16. *Impij autem manibus,& verbis,&c.* c.14. §.71. p.353

Ex Ecclesiastico.

Cap. II. v.16. *Væ his, qui perdiderunt,&c.* c.13. §. 42. p.314.
Cap.III.v.8. *Qui timet Dominum.* c.14. §.116. p.374.
Cap. XXIV. v. 19. *Quasi platanus.* c. 3.§.30. p.61.

Ex Isaia.

Cap. III. v. 7. *Non sum medicus.* c.10.§.19 p.233 & c.14.§.81.p.357.
Cap. VI. v.2. *Duabus velabant.* c.4.§. 34.p.82.
V. 8. Audiui vocem Domini dicentis, c.6.§.44 p.131.
Cap. VIII. v.6. *Vadunt cum silentio.* cap. 14. §.35 p. 338.
Cap. IX. v. 6. *Factus est principatus super humerum eius.* c.9.§.48.p.223
Cap. X. v. 1. *Væ qui condunt leges iniquas,* c.12.§. 12. p.278.
Cap. XXXVIII. v. 14. *Sicut pullus hirundinis, &c.* c.6.§.22.p.122.
Cap. XLII. v.14. *Quasi parturiens,&c.* c.12.§.40.p.287 & seq.
Cap.LXV. v. 11. *Ponitis fortunæ mensam.* c.4.§.11.p.74

Ex Hieremia.

Cap.XIII. v. 23. *Si mutare potest Æthiops;* cap.13.§.5. p.301.

Ex Baruch.

Cap.VI. v. 3. *Videbitis in Babylonia deos.* cap.11.§.41. p.288.

Ex Ezechiele.

Cap.I. v.6.*Pedes eorum pedes recti,* c.6. §.6. p.116.
Cap.XVII. v.3. *Aquila grandis,* c.14 §.10.p.327
V.4. Tulit medullam cedri, c.14.§.77.p.355
Cap. XXVIII. v.14. *Tu Cherub extentus, & protegens* c.6.§.80. p.153

Cap.XXXIII. v.11. *Nolo mortem impij.* c.14.§.44. p.342.

Ex Daniele.

Cap.II. v.1. *Vidit Nabuchodonosor.* c.5.§.17.p.96
V. 47. *Verè Deus vester Deus deorum est.* c.6.§.2. p.114.& §.58. p.137
Cap.III. v.1. *Fecit statuam auream.* c.6.§.1.p.114
V. 24. *Ambulabant in medio flammæ.* c.14.§.15. p.329.
V. 46. *Non cessabant, qui miserant eos.* c.6.§.39. p.129.
V. 92. *Ecce ego video.* c.5.§.17.p.96
Cap. IV. v.11. *Succidite arborem.* c.5.§.29.p.101.& c.14.§.77. p.355
V. 20. *Germen radicum eius.* c.14.§.59.p.349
V. 22. *Ejicient te ab hominibus, &c.* c.6.§.26.p.124. & c.13.§.51. p.317
V. 28. *Regnum tuum transibit à te.* cap. 14. §.45. p.342.
V. 30. *Fœnum ut bos comedit.* c.14.§.10 p.327
V. 31. *Oculos meos ad cælum levavi.* cap.13.§.46. p.326.
Cap.V. v.2. *Præcepit iam temulentus.* c.[illegible] §.7.p.93
V. 13. *Introductus est Daniel.* c.13.§.46.p 315
Cap.VII. v.5. *Quasi homo stetit.* c.6.§.75.p.144
Cap.XIII. v.59. *Manet Angelus Domini.* c.3.§.47. p. 64
Cap. XIV. v.21. *Erat draco magnus.* cap.13.§.51. p. 317.

Ex Osea.

Cap.X. v.1. *Vitis frondosa Israël.* c.14.§.79.p.356
Cap.XII. v.4. *Flevit, & rogavit eum.* c.6.§.106.p.156. & seq.

Ex Jona.

Cap.2. v.10. *Ego autem in voce laudis immolabo.* c.6. §.17. p.120

Ex Zacharia.

Cap.I. v.7. *Ecce mulier una sedens, &c.* cap.7.§.10. p.162.

Ex Malachia.

Cap.I. v.8. *Si offeratis secum ad immolandum.* c.6.§.73. p.143.

Ex primo Machabæorum.

Cap.II. v.65. *Ecce Simon frater vester.* cap.14.§.118. p.375.
Cap.IX. v.10. *Absit istam rem facere.* c.4.§.27. p.80

Ex Matthæo.

Cap.I. v.8. *Joram autem genuit.* c.14.§.115.p.372
Cap.II. v.2. *Vidimus stellam.* c.5.§.10.p.94
V. 4. *Congregans omnes Principes.* c.14.§.94.p.363
V. 5. *Sciscitabatur ab eis.* c.6.§.19.p.121
V. 6. *Sic enim scriptum est.* c.3.§.44.p.67
V. 8. *Interrogate diligenter de puero.* cap.10.§.46. p.242.
V. 9. *Cùm audissent Regem.* c.14.§.92.p.362
V. 20. *Defuncti sunt, &c.* c.3.§.44.p.67
Cap.IV. v.3. *Dic ut lapides isti.* c.14.§.41.p.341.& §.64. p.350
V. 10. *Dominum Deum tuum adorabis.* cap.12.§.58 p.294.& c.14.§.83. p.358
Cap.V. v.41. *Vos estis lux mundi.* c.12.§.7. p.25[illegible]
Cap.VIII. v.3. *Confestim mundata est lepra eius.* c.6. §.6[illegible]. p.139
Cap.X. v.3. *Mittens duos de discipulis suis.* c.6.§.18. p.121.
Cap.XIII. v.13. *Videntes non vident.* c.14.§.24 p.333.
V. 55. *Docebat eos.* c.14.§.116.p.373
Cap.XV. v.22. *Miserere mei, Domine.* cap.14.§.110. p.370. & seq.
Cap.XVI. v.23. *Vade post me, Sathana.* cap.14.§.83. p.358.
Cap. XVII. v.5. *Ecce vox de nube.* cap.14.§.36. p.338.
Cap.XX. v.15. *An oculus tuus nequam est.* cap.1[illegible] §.104. p.372
Cap.XXI. v.2. *Invenietis asinam.* c.14.§.[illegible]8.p.[illegible]56
Cap.XXIII. v.4. *Alligant onera gravia.* c.6.§.109. p.118.
Cap.24. v.48. *Si autem dixerit malus servus.* [illegible] §.97. p.[illegible]
Cap.XXVIII. v.13. *Dicite quia discipuli eius nocte venerunt.* c.9.§.5[illegible] p.215

Ex Marco.

Cap.V. v.2. *Exeunti ei de navi.* c.5.§.40.p.98.& §.23. p.101.& §.29.p.105.& c.14.§.4. p.324
V. 40. *Puella non est mortua.* c.14.§.98.p.365
Cap.VIII. v.13. *Apprehensa manu cæci.* c.14.§.17. p.347.
Cap.X. v.20. *Viderunt ficum aridam.* cap.14.§.55. p.348.

Ex Luca.

Cap.I. v.5. *Fuit in diebus Herodis.* c.14.§.3.p.324.& §.94. p.363
Cap. VII. v.44. *Intravi in domum tuam.* c.6.§.100. p.154.& §.22. p.122
Cap. XI. v.19. *In digito Dei.* c.11.§.45.p.289
Cap.XII. v.45. *Cœpit percutere.* c.14.§.102.p.367
Cap.XII. v.38. *Si venerit in secunda vigilia.* c.14.§.73. p.354.
Cap.XV. v.4. *Vadit ad illam, &c.* c.12.§.65.p.298.& c.14.§.46. p.343
V. 12. *Divisit illis substantiam.* c.6.§.99.p.154
V. 15. *Misit illum in villam.* c.14.§.19.p.131
V. 16. *Cupiebat implere ventrem.* c.12.§.59.p.295
V. 17. *Ego autem hic fame pereo.* c.6.§.29.p.125
V. 18. *Ibo ad patrem meum.* c.10.§.39.p.226
V. 21. *Pater, peccavi in cælum, &c.* c.3.§.8.p.54
V. 22. *Induite illum.* c.14.§.50. p.344.
V. 28. *Indignatus est autem.* cap.6.§.3.p.115.& c.10. §.9. p.230
V. 30. *Postquam filius tuus hic.* c.14.§.80.p.357.
Cap.XVI. v.24. *Crucior in hac flamma.* cap.14.§.76. p.351.
Cap.XXII. v.49. *Si percutimus in gladio.* cap.14.§.37. p.339.

Ex Joanne.

Cap. VI. v.11. *Cùm gratias egisset.* cap.14.§.103 p.367.
V. 12. *Colligite, quæ superaverunt.* cap.6.§.33 p.124.
V. 15. *Cùm cognovisset, quia venturi essent.* cap.10. §.58. p.246.

Cap. IX. v.6. *Expuit in terram, &c.* c.3.§.9 p.54
V.7. Vade, & laua. c.14 §.35.p.338
V.39. In iudicium ego in mundum veni. c.11.§.11.p.255
Cap. XII. v.13. *Acceperunt ramos.* cap.14. §.78. p.356.
V.31. Nunc Princeps huius mundi. cap.11. §.20. p.258.
Cap. XV. v.1. *Pater meus agricola est.* cap.6. §.103. p.155.
Cap. XXI. v.7. *Tunica succinxit se.* cap.14. §.48. p.344.
V.10. Afferte de piscibus. c.6.§.70.p.142

Ex Actibus Apostolorum.

Cap. V. v.2. *Fraudarunt de pretio.* c.13.§.41.p.313
Cap. VII. v.55. *Vidit gloriam Dei.* cap.14. §.63. p.350.
Cap. XVI. v.17. *Hæc subsequuta Paulum, &c.* c.6.§.50. p.134.
Cap. XXVII. v.41. *Cùm incidissemus in locum, &c.* c.6.§.36. p.128

Ex Epistola ad Romanos.

Cap. XIV. v.17. *Non est regnum Dei esca, & potus.* c.6. §.64. p.139

Ex Epistol.2. ad Corinthios.

Cap. I. v.7. *Sicut socij passionum estis.* cap.9. §.47. p.223.
Cap. VI. v.10. *Quasi tristes, &c.* c.6.§.61.p.138
Cap. XI. v.27. *In fame, & siti.* c.14.§.76.p.355
Cap XII. v.3. *Scio huiuscemodi hominem, &c.* c.14.§.76. ibid.

Ex Epist. ad Ephesios.

Cap. V. v.8. *Eratis aliquando tenebræ.* cap.6. §.22. p.122.

Ex prima ad Timotheum.

Cap. II. v.1. *Obsecro igitur primum, &c.* c.4.§.22. p.78.
Cap. VI. v.9. *Qui volunt diuites fieri.* cap.6. §.67. p.140.

Ad Hebræos.

Cap. VII. v.2. *Interpretatur Rex iustitiæ.* c.14. §.100. p.366. & §.117. p.373

Ex Apocalypsi.

Cap. I. v.15. *Vox illius tanquam vox aquarum.* c.3. §.17.p.57. & c.13.§.54. p.318
V.15. Pedes eius similes, &c. c.12.§.40.p.188
Cap. II. v.5. *Age pœnitentiam.* c.14 §.45. p.342
Cap. IV. v.6. *In circuitu sedis quatuor animalium.* c.11.§.12. p.255
Cap. V. v.5. *Ecce vicit leo.* c.14.§.81.p.357
V.6. Ecce in medio throni. c.4.§.39.p.84
Cap. XII. v.1. *Mulier amicta sole.* cap.14. §.96. p.364.
Cap. XIX. v.17. *Et vidi vnum Angelum stantem in Sole.* c.6.§.91.p.150

INDEX

INDEX
AD SACRAS CONCIONES, DE TEMPORE, ET SANCTIS.

C. Caput denotat, §. Paragraphum, P. Paginam.

Dominica 1. Adventus.
Lucæ 21.

ERVNT *signa in sole, & luna, & stellis.* Ipsa futuri judicij signa, etsi tenebrosis, magnis tamen clamoribus corda admonent, judicis seuerissimum rigorem, & rigidissimam seueritatem. Ipse sol trepidat, & contracta veluti deliquo luce judicio proximus pauitat, & jure quidem: nam diuinum judicium præ cæteris calamitatibus est timendum. c.2.§.35. p.28

Erunt signa in sole, & luna, &c. In ipso seueritatis apparatu Numinis misericordia relucet. Horrisonu creaturarum strepitu judicem proximare denuntiat, vt reus sibi consulat, & ad tuta prouidenter confugiat. Ea est diuina misericordia, vt priùs horrisono deterreat tonitruo, ne judex supplicio condemnarit æterno, c.2. §.36. ibid.

Erunt signa in sole, &c. Sol, qui oculos ad se luminosis fulgoribus alliciebat, iam obscuratus ostendit, quàm sint volatica, & fluxa, quæ homines demirabantur, vt solida, & firma. Quid sole splendidius? quid oppresso iam tenebris fœdius? Profectò ad Dominum magnitudo semper est solida, quæ apud homines volatica, & fluxa. c.2.§.67.p.36

Et in terris pressura gentium. Approximante Dei judicio sol tenebrarum spiculis corda referit; mare frementibus fluctuum voluminibus timorem adauget; angor pressura insolita crescit. Hoc tamen totum eo tendit, vt vexatio hominibus det intellectum, & quodammodò ad tutum cogat inuolare pœnitentiæ profugium. Plures namque in aduersa fortuna coluerunt virtutem, qui in prospera secuti sunt prauitatem. c.2. §.92. p.43

Et in terris pressura gentium. Homines ipsi, qui debuissent concordare, vt delinirent calamitatem, se premum adaugentes dolorem. Ab ipsis peccatoribus incrementatur calamitas, & adaugetur calamitatis acerbitas. Profectò à Deo hominis promanat felicitas, ab ipso exoritur sibi calamitas. c.2.§.99.p.45

Erunt signa in sole. Sol veluti imperio iam exauguratus, tenebris decumbit oppressus. Nescias an soli durius vita carere, an dignitatis infulis denudari. Quandoquidem minus dolent aliqui occumbere, quàm dignitatis splendoribus denudari. c.2.§.101.p.46

Erunt signa, &c. Grauissima calamitate premuntur homines cælesti luce priuati, & marinis fluctibus metas transgressis impetiti. Nec stat hîc calamitas, immò est alterius calamitatis & exordium, & indicium. Nam frequenter infortunium alterius est infortunij præsagium. c.2.§.107.p.48

Erunt signa in sole, &c. Dum cælestis retrahitur splendor, vapulat seuerè peccator; caret namque luce optimo consiliario, & cælesti interdicitur auxilio. Et quidem grande supplicium est optimis consiliariis priuari, & cælesti luce interdici. c.3.§.4. p.71

Erunt signa. Sol contractis radiis tenebrescit, qui miris olim fulgoribus resplendebat, & iam homo, qui adspicere cælestia lumina noluit, oculis inuestigans non inuenit. Nam qui pulsanti diù luci oculos clausit, euolasse, cùm oculos aperuit, inuenit. c.3.§.10.p.54

In sole, & luna, &c. Et quid opus erat instantis iam seueritatis argumenta multiplicare, cùm obscuratu sole, peccator præcipuè sibi conscius nequiret ambigere? Quia peccator eo stupore tenetur, vt difficulter imminere sibi credat flagella, cùm admissa nequeat dubitare delicta. c.3.§.59. p.22

Et in terris pressura gentium. Sol deficit, pallet luna faciem stellæ abscondunt, pressura vrget, fluctus impetit, quia Deus patienter tulerat, sed supplicij grauitate tarditatem compensat. c.3.§.26.p.60

Respicite, & leuate capita vestra. Cùm ingens rerum perturbatio pro admonitione sit, consulit, ne oculos deprimant ad terrena, sed ad cælestia dirigant vota. Sic namque admonitio afferet commodum, & aliter detrimentum. Nam qui admonitus mores non mutat, Dei contra se indignationem inflammat. c. 4. §.33. p. 82

Dominica 2. Adventus
Matthæi 11.

Cùm audisset Ioannes in vinculis. Ioannes, qui discipulis plurimis præerat, vt bonæ politices præberet normam, audita voluit à discipulis comprobari, & oculis inspici. Non Christi mira dubitabat, sed Præsules instruebat, scilicet relationibus tantum non gubernari, sed studiosè veritatem inquirere. Vergit ad occasum Respublica, si superior oculis non vtatur, & solùm auribus moderetur. c.4.§.39. p 84

Ioannes in vinculis. Ea sanctitatis Ioannes luce resplenduit, vt nec timuerit Principis beneuolentiam amittere, nec dura vincula pati, si munus quiret implere. Cùm plures non vereantur Deum amittere, si amittendo quiuerint temporalibus commodis prouidere. c.4 §.43.p.85

Ioannes in vinculis. Iam illa Respublica sibi inuidebat, cùm Ioannem vinculis illigabat. Nolebat Herodes veritatem audire, quia discupiebat fœdis libidinibus indulgere. Refugiebant proceres prænuntiato securis ictu admonere, assueti dolosis fraudibus oblectare: ergo Baptistam in carcerem detruserunt, & calamitatem sibi maturarunt. Ingens est Reipublicæ calamitas sapienti priuari consiliario, integerrimóque ministro. c.4.§.56. p.89

Ioannes

Ioannes in vinculis. Ioannes in carcere detruso, sibi [illegible] tes [illegible] pressisse linguam, & adeptos [illegible] oriam, sibi tamen ipsis imponebant, non att[illegible] ndent[illegible] tum esse in Deum praevalere, & de v[illegible] c. 5. §. 1. p. 90

Mittens duos de discipulis suis, &c. Discipulos misit, non de Christi virtute dubitans, sed ei discipulos reconcilians, Videbantur discipuli in contrarium ire, & aliquali aemulatione inardescere: ergo misit, vt Christo adiungeret, & ab erroribus liberaret. E[illegible] mus virtutis cul[illegible] t non [illegible] lum l[illegible] gi obtemperat, sed alios ad obsequelam inuitare adlaborat. c. 1. §. 18. p. 5. & c. 2. §. 10. p. 24

Mittens duos de discipulis suis. Ioannes magister nomen [illegible] itus non satagit ad solatium carceris discipulos retinere, [illegible] vt venit te instruat, ad Christum satagit delegare, [illegible] renuntians commodis, vt munus [illegible] xpleret, Princip[illegible] gloriam voluit augeri, suam minui. Cum [illegible] R[illegible] ipublicae ministri studiosius curent sibi diu[illegible] tas sequi ere, quàm censum I[illegible] ne pis adau[illegible] c. 5. §. 47. p. 30

Ioannes in vinculis. Ioannes securum ad sa[illegible] [illegible] citer p[illegible] nuntiant, cùm d[illegible] a [illegible] bore [illegible] Sanctitas aperte mulctabatur, & [illegible] a [illegible] se ille proculcabatur. O quàm in ea erat R[illegible] ca, vbi [illegible] solùm errata committebantur, sed pe[illegible] a, & audaci fronte patrabantur. c. 2. §. 56. p. 3[illegible]

Ioannes in vinculis. Ab Herode Reipublicae Prin[illegible] qui tenebatur iustitiam tueri, Ioannem contigit contra fas, iusque [illegible] ari. Vt namque [illegible] ntur non semel religio, & iustitia, ab [illegible] his, qu[illegible] bus iniungitur eius [illegible] a. c. 1. §. 5. p. 33.

Ecce ego mitto Angelum. Vbi Ioannes, cum Deo pe[illegible] gatos eg[illegible] miranda eloga acquisiuit. Angelus [illegible] qui cum H[illegible] rod[illegible] agens [illegible] carcere detrus[illegible] Deo vt la[illegible] [illegible] neteria, cum hon[illegible] bus afferre solent ingenti[illegible] a damna. c. 2. §. 66. pag. [illegible]

Euntes renuntiate Ioanni, &c. Ne Ioannis discipuli erga Christi D[illegible] mini opinionem aliqua subirent scandala m[illegible] ipsis praesentibus est operatus prodigia; & ne [illegible] de Ioanne n[illegible] inerent vincola, eius [illegible] ub[illegible] eloga, docens suis non esse Dei mi[illegible] [illegible] erna sanctitate fulgere, sed etiam suani opinionis [illegible] e fragrare. c. 2. §. 55. p. 42

Quae audistis, & vidistis. Ioannis discipuli eius [illegible] ho[illegible] [illegible] ad[illegible] entes aegrè Christi Domini plausum ferebant, qui[illegible] Baptistae adularentur, si Ch[illegible] [illegible] nuerent, [illegible] tanda tegerent: ergo iubet fine ambagibus [illegible] tie, quae auribus, & aspectu us consta[illegible] hauriere: *Quae audistis, & vidistis,* vt qui nouerat ad magnates veritatem immutatam deuenire, & obleuis ambagibus [illegible] gi. Veritas magnatibus aliquando dicitur, [illegible] minu[illegible] a, & ambagibus detorpata. cap. 3. §. 43. pag. 66.

Caeci vident, &c. Cùm Christus Dominus ipso nomine salutem promitteret, & mortis infringendas vires pub[illegible] et, id enim saluatoris continebat elo[illegible] um, & testabatur vocabulum; factis nominis confirmauit elogium impleuit promissum. Est enim indecorum nomine promittere, quod constat actionibus euacuare. c. 4. §. 3. p. 71

Dominica 3. Aduentus.

Ioann. 1.

Miserunt Iudaei ab Hierosolymis Sacerdotes, &c. In [illegible] fucata humilitate adeò superb[illegible] ut, vt Ioannem, si ipse annuat, diui[illegible] tatem offerant, quasi in e[illegible] potestatis esset. D[illegible] um, Messiamque promulgare, coltumque Numinis dubium statuere. Ea solent Reipublicae admini[illegible] tri, procerésque inflata tu[illegible] superbia, vt in illicitionem extenderent ad diuina. c. 4. §. 18. p. 76

Quid ergo baptizas? Ioannem eximia veneratione *Eman. de Naxera in Reg.* coluerunt, suspicati diuinitatis splendoribus adornari, vbi verò audierunt nec Eliam, neque Prophetam esse, iam quod baptizauerit, carpunt: *Quid ergo baptizas?* Frequenter apud saeculum, si iam emarcuit dignitas, & pote[illegible] ia, consurgit contra olim plausibus celebratum audacia. c. 4. §. 28. p. 86

Confessus est, & non negauit. Inter Baptista plus quam Propheta habetur, & Angelus praedicatur: respuit namque & plausum, & commodum, vt virtutibus inseruiret, cum rarus sit, qui plus doleat spiritualibus carere, quàm commodis humanis priuari. cap. 4. §. 42. pag. 85.

Ego vox clamantis in deserto. Eximiis adeò virtutum dotibus resplendebat Baptista, vt habitus sit Messias, & cum suis factis sibi venerationem conciliaret, plausum despexit, docuit virtutum fulgore Dei ministrum prodi, & virtutis plausum respuere. c. 5. §. 16. p. 96

Miserunt Iudaei, &c. Qui videbantur Reipublicae consulere, inuenti sunt calamitatem Reipublicae maturare. Cognationis affectu ducti in Deum Ioannem inaugurare tentabant, & eo honore dignum extollentes. Reipublicae calamitatem t[illegible] rbant. Nam solicitare ind[illegible] honorem indebitum, est maturare nifestum casum. c. 5. §. 19. pag. 97

Miserunt Iudaei, &c. Ioannem venerandi Sacerdotis filium: eff[illegible] re Sacerdotes tentarunt, quia eis & honor p[illegible] manare, & aliqua videbatur commoditas affulgere. [illegible] s nec [illegible] culmine dignus, nec terrea origine de[illegible] [illegible] ans; n[illegible] lu[illegible] inus examinabant D[illegible] um: nam vtilitas admittit indignum culmine stabilire, & defectus eius abscondere. c. 5. §. 21. p. 98

Quid ergo baptizas? Vbi à spe cecid[illegible] runt, plausum iam non soluunt, sed actiones eius reprehendunt. Nec aliqua spes, timor, ve suadeat, nec pendunt cultus, nec plausus. c. 5. §. 29. p. 101

Ego vox. Virtute solida innixus honorem suffulsit, & diuinas laudes promeruit: fugiens euamdam, gloriam acquisiuit firmam: [illegible] siller firmam, si quaesisset euanidam. Est enim calamitosum Dei offensa quaerere sibi volaticum splendorem, & carissimam vanitatem. c. 5. §. 3[illegible]. p. 104

Ipse est, qui post me venturus est. Christi aemuli, vt eius splendorem in[illegible] lent, instituunt ad Baptistam legationem. A I[illegible] anne vero Christi rediuerunt elogia, & argumenta diuinitatis indubia. Dum inuoti aemulatio[illegible] alienae gl[illegible] riae admuntur obsist[illegible] re solent imprudenter augere. c. 5. §. 53. p. 110

Ego vox clamantis in deserto. Prudenter elegit Ioannes aspera inhabitare deserta, & di[illegible] nitatis respuit fastigia. Satius namque tibi erit, si Deum habeas, diris laboribus adstringi, quàm, si careas, multis commodis exundare. c. [illegible]. §. 2. p. 114

Miserunt. Euidens erat Baptistam Messiae dignitate non [illegible] iri, quando & originis locus repugnabat, & Scriptura manifestè contradicebat. Sacerdotes verò frinolis ci[illegible] niectu[illegible] is malue[illegible] unt credere, quia ex eius inauguratione aliquam sibi vtilitatem videbantur expi[illegible] car[illegible] P[illegible] [illegible] vt cupiditatibus adulentur, vanissimis con[illegible] ctuis contra euidentiam, vtuntur. c. 6. §. 6. p. 116

Miserunt, &c. Veritatem inquirentes ab ipso Baptistae ore perceperunt, & quem fouebant, errorem de corde amandarunt. Nam qui candido animo veritatem inquirunt, facillim[illegible] inueniunt. c. 6. §. 19. p. 121

Ego vox clamantis. Clamabat Ioannes, vt ab hominum corde errores depelleret, & ad virtutis studium prolectaret: ergo prudenter ambitionis periculum à se abegit, sibique consuluit, concionatores factis edocens, sic aliorum saluti prouidendum, vt sibi consulant, & periculum abigant. c. 6. §. 39. p. 129

Miserunt. Suspicati sunt Reipublicae proceres Ioannem esse Messiam: ergo nulli pepercerunt labori, sed instituta legatione inquisierunt veritatem. Qu[illegible] ad commonem

salutem pertinent, non sunt lenta ignauia procuranda, sed prudenti velocitate arripienda. c.6.§.58. p.128

Ego vox clamantis. Vox mentis conceptui promendo deseruit, & euanescens disparet: ergo optimo iure se vocem. Ioannes esse testatus est; quandoquidem vocis adinstar solùm ambiebat Dei Verbo indicando deseruire, & planum non sibi quærere. Discat à Ioanne Dei minister diuinam solùm gloriam ambire, non suis plausibus studere. c.6.§.63.p.159

Dominica 4. Aduentus. *Lucæ 3.*

Anno quinto decimo, &c. In deserto Dei Verbum Ioannem Zachariæ filium contra vitia in campum producit propheticis oraculis instructum, *sicut scriptum est in libro*, &c. & carnis afflictatione maceratum: *In deserto.* Concinnatorum forma requisitas in concionatore virtutes ostendit debere scilicet in eo coniungi & carnis mortificationem, & Scripturæ Sacræ eruditionem. c.6.§ 62.p.158

Anno quinto decimo. In deserto prædicare dicitur Ioannes, quia culmina occupantium corda virtutibus prorsus vacua. Florebant dignitatum luminibus, sordescebant intus culparum horroribus. Sæpè à Deo distans felicitate floret, & firma salute viget. c.6.§.76.p.144.

Anno quinto decimo. Quàm luctuosa Rempublicam illam calamitas premeret, Principibus proditur relatis. Pilatus præerat, qui Christi innocentiam, vt sibi consuleret, condemnabat Herodes gubernabat, virtutum contemptor, & illusor. Eo rerum statu Ioannes aspera in vias planas dirigenda testatur, si Dei Verbum auida studiositate suscipitur. Nam si Princeps Deum sequitur, multis Respublica calamitatibus liberatur. c.6.§.84. pag.148.

Venit in omnem regionem, &c. Ioannis aduentus Reipublicæ proceribus fuit ingratus. Non curabant ipsi, vt à Ioanne instruerentur, adire deserta, immò refugiebant Ioannem aduentare ad palatia. Nam peccatores refugiunt Deum quærere, & ægrè ferunt à Deo perquiri. c.6.§.94. p 152

Procurante Pontio Pilato. Reipublicæ infelicitas proditur, dum quibus Præsulibus fuisse subiecta refertur. Opus fuit Ioanne, vt praua transirent in directa: *Erunt praua in directa.* Magna est populi calamitas senum prudentia carere, & æquitate judicum viduari. c.6. §.97. ibid.

Prædicans baptismum pœnitentiæ. Quàm arduum opus aggressus est Ioannes, valles scilicet implere, & montes ad humilitatem reducere, id est, superbos adducere ad humilitatem, & ad denudandum tumorem. Malunt homines virtute carere, quàm diuitiis, & commodis denudari. c.6.§.106.p.156

Zachariæ filium. Ioannes, vtpotè Zachariæ filius, Sacerdos proditur, & extirpandis vitiis dicatus prorsus refertur. Nam Sacerdos Numinis est adiutor, vitiorum terror. c.7.§. 10. p.161

In omnem regionem. Curiam aduentauit, vt extirpandis sceleribus deseruiret, non vt plausu, aut dignitate fulgeret. Sacerdos incolebat deserta; fame luridus, & pelle vestitus oppugnabat scelera. Nam qui Sacerdotali dignitate refulget, tenetur sæculo prorsus renuntiare, & Numini totus viribus inseruire. c.7.§.11. ibid.

Baptismum pœnitentiæ. Hoc suspirabat Ioannes, pœnitentiæ, scilicet fructum, non calamistratis verbis potiri plausum. Quo concionator discat non quærere sibi plausum, sed audientium sitire fructum. c.7.§ 16.p.163

Baptismum pœnitentiæ. Nullum Ioannes singulariter feriebat, sed omnes generaliter ad pœnitentiam vocabat; quam si arriperent, in directa componerentur distorta, & in vias planas, quæ erroribus implicata: *Erunt praua in directa.* Vt à Ioanne discat concionator singularem non ferire, sed doctrinam cunctis profuturam spargere. c.7.§.17. p.164

Baptismum pœnitentiæ. Habitu Ioannes pœnitentiam ostendebat, quia pœnitentiam omnibus prædicabat: ergo montium confragosa transierunt in plana. Nam superior exemplo efficaciter monet, & præeundo subditos ad veritatem adducit. c.7.§.29.p.169

Baptismum pœnitentiæ. Pœnitentiam vocauit baptismum; nam vt baptismus quidquid sordidum abradit, & diluit, sic vera pœnitentia omnes sordes à corde expungit, & detergit: ergo pœnitens pœnitentia quodammodò baptizetur culpæ sordes prorsus detergens, nec anteactæ vitæ aliquam tortuositatem permittens: *Erunt praua in directa.* c.7.§.39.p.170

In Natiuitate Domini. *Ioan.* 1.

In principio erat Verbum. Verbum Patris gloria fruitum, vt homines sibi alliceret, carnem assumpsit, & iam non diris fulminibus ferit, sed pulcherrimis lachrymulis corda trahit. Melius sæpè medetur culpis vrbana lenitas, quàm torua rigiditas. c.7.§.46. ibid.

Et Verbum caro factum est. Vbi homo cum Deo concordat, vbi diuinam, humanámque naturam vinculum vnionis ligat, iam in excelsis Deus gloria, & homo pace in terra fruitur; iam acies dæmonum debellantur, & virtutum castra triumphis remuniuntur. Nam pax, & concordia est fatalis aduersariorum ruina. c.7.§.47. p.161

Et habitauit in nobis. Puerulus, & omnium indigens nobiscum voluit habitare, vt facilè homines possent munusculis sibi allicere. Quid opponat, non habet, qui domino adeò puerulo non succurrit. Stultus est, qui grandi pretio emit luctuosam stragem, cùm exiguo mercari possit salutem. c.7.§.66. p.177

In principio erat Verbum. Poterat Dei Verbum commodis frui, & carnem non assumens tot anxietatibus liberari. Pro eximia verò in homines charitate viles præsepij angustias non exhorruit, & specus tenebras non despexit. Nam generosus amor propriis commodis non attendit, sed rei amatæ honestis luctis studet. c.1.§.31. p. 8

Et lux in tenebris lucet. Lucis adinstar in terris apparuit, & in præsepio vel brutis Christus Dominus paruit, cùm regale nomen desumpsit. *Vbi est* (interrogabant Magi) *qui natus est Rex Iudæorum?* Quibus Euangelista respondit: *Et reclinauit eum in præsepio.* Præsulum forma omnibus patuit, vt ad Reipublicæ gubernationem electus omnibus facilè pateat, nec sera accedentes exasperatos excludat. c.1.§.60.p.12

Et tenebræ eam non comprehenderunt. Cælestis lux, vt hominum cæcitati mederetur, carnem induit, & homo tenebris innatus luci inferre bellum studuit, ipsúmque beneficium in sceleris conuertit augmentum. Et quid miserius, quàm ipso laborare remedio, & in ipso portu perire naufragio. c.1.§.71. p 15

Et vidimus gloriam eius. Qui pulcherrimi huius pueri incunabulis adstat, qui præsepi propinquat, eius gloriam intuetur, & fruitur; qui hoc tempore superfluis indulget deliciis, & opiparis incumbit mensis, nec fruitur, nec intuetur. Profectò cor humanum implent gaudia à virtute procreata, non à deliciis vanis exorta. c.2.§.3. p.23

Et vidimus gloriam eius. Dum carne indutus, gloriosus ab hominibus refertur habitus: *Et vidimus gloriam eius*, se effectu prodit, ipsa in humilitate diuinitas, quandoquidem de more homines plus suspiciunt potentiâ præditum, quàm virtutibus exornatum. c.1.§.57.p.9

Et vidimus gloriam eius. Qui oculos in huius pueri eximia pulchritudine pascit, cælitum more iam gloriam videt, eaque vberius fruitur, quo plus ab euanidis deliciis auertitur. Nam vt veris perfruaris gaudiis, opus est oculos amouere à volaticis, & terrenis. c.6.§.65.p.240

Habitauit in nobis. Diuinum Verbum carnem assumpsit, vt homines quæreret factus homo. Si ab hominibus quæri speraret, multa temporum spatia consumeret: ergo è paterno sinu descendit, vt inter homines habitaret.

[illegible] V[illegible]ûm nescio an hic aduentus his diebus [illegible] cunctis; nam peccatores [illegible] non solùm [illegible] quærere, sed ægre [illegible] Deo [illegible] c.[illegible] 4.94.p.152

E[illegible] arc factum est. Vt gener[illegible] saluti [illegible] ne prouideret, è paterno sinu de[illegible] in [illegible], & [illegible] præsepio iacu[illegible]. Non [illegible] qui [illegible] commune [illegible], vt onus [illegible] parcant. c.6.§.1[illegible]9 p.158

F[illegible] gloriam eius. Et quæ eius gloria? Præ[illegible] asperitate adurgeri, lachrymulis [illegible]. Hæc omnia Christi transierunt [illegible] labor, qui pro virtute subitur, hono[illegible] vertitur. c.7.§.2.p.160

Circumcisione Domini. *Luc.* 2.

P[illegible] consummati sunt dies octo. Pulcherrimus [illegible] nod pendere non tenebatur, legi soluit circum[illegible] & ferri sustinet cruciamentum, [illegible] Saluatoris sortitur elogium: *Vocatum est [illegible] Iesus.* Nam labor, qui pro virtute [illegible] consequitur. c.7 §.2. [illegible]

[illegible] Statim [illegible] ortum ta[illegible] [illegible] primo anno C[illegible] [illegible] & sum[illegible] [illegible] Beth[illegible] [illegible] virtute [illegible] pro amore [illegible] c 7.§ [illegible].p.161.

P[illegible]quam consummati sunt dies octo. In exiguo [illegible] sanguinem sunt [illegible] octo dies [illegible] dolores pro hominibus pati. Quam aliter nobis [illegible] Iuventus voluptatibus dic[illegible] & [illegible] virtutibus [illegible] Virtutum pro[illegible] [illegible] merita, properamus ad vitiorum c.7 §.13.p.163

Postquam consummati sunt. Mor[illegible] immorta[illegible] Re[illegible] circumci[illegible] & cæteros [illegible] suis factis [illegible] c.7 §.29.p.169

[illegible] nomen eius Iesus. [illegible] exiguo [illegible] [illegible] nomine emit [illegible] & hon[illegible] cunctis sæculis per[illegible] grandi pretio emant [illegible] cùm potuerint exiguo comparare. c.7.§.16.p.177

[illegible] est ab Angelo. Iam Ang[illegible] nomen [illegible] nihilominus Christus eo ho[illegible] nobilitatus, quousque pro [illegible] sanguine [illegible] perfusus. Cum plures conte[illegible] [illegible] vt si dignitatem adepti obli[illegible] c.10.§ 6 p.229

V[illegible] nomen eius. Hon[illegible] ambitio immortale [illegible] & vel [illegible] longaeue elogium [illegible] mereri. O quàm exosculata est [illegible] duratura exambire, & magnis labor bus [illegible] c.8.§.21.p.194

Vocatum est nomen eius Iesus. Non antea nominis [illegible] quam circumcisus foderit sanguinem [illegible] leges, aut petræ violentiam tulit, & sub[illegible] legis onere liberauit, post quæ veneran[illegible] cunctis nomen suscepit. Cùm non semel Præsules [illegible] pompam superbam, & eandem sibi [illegible], quam subiectorum vtilitatibus prouidere. c.8.§.45. p.[illegible]

Quod vocatum est ab Angelo. Vt hoc cœleste nomen [illegible] radiaret, notam Euangelista de cœlo [illegible] nullisque ambitiosis artibus emptum. Aliter, si iniquæ suspicioni præberetur occasio, ad speciem [illegible] gloria, & nominis excellentia, cùm solum ille, quem suspectæ ambitionis nulla defœdauit nebu[illegible], integra dignitatis resplendeat gloria. c.9.§.3. p.208

Postquam consummati sunt. Nomen æternum Christ[illegible] [illegible] imperium, circumcisio testabatur pensum obedientiæ legi tributum. Prius Euangelista solutam retulit obedientiam, quàm indito nomine potestatis prometeret gloriam. Oportet namque didicerit obedire, qui eligitur imperare. c.9.§.14.p.212

Vocatum est nomen eius Iesus. Vbi omnium animarum effuso sanguine saluti prouidit, & regnum sibi ipsi firmauit, & nomen vel ipsis dæmonibus venerandum accepit. Vt nouerint, qui diuino animarum zelo inardescunt, sibi æternum regnum acquirere, dum inuigilat à culpis proximos liberare. Profectò qui animarum saluti consulit, æternum sibi regnum, & nominis lucratur elogium. c.9.§.15. ibid.

Vocatum est nomen eius Iesus. In pœnalis circumcisionis officina Iesu nomen voluit sibi procudere, nec nomina, etsi nobilissima, à maioribus trahere. Filius erat Abrahami, Dauidis, & quibus generis nobilitatem nomine promulgare, maluit tamen proprius zelo nomina actionibus nobilissimum nomen emere, quia defœcatior est nobilitas propriis virtutibus, ac facinorib. parta quam à lambus imaginibus plenis orta. c.9.§.20.p.214

In Epiphania Domini. *Matthæi* 2.

Ecce Magi ab oriente venerunt. Magi sidereis fulgoribus illustrati Christum Dominum natum promulgant, a sacri prorsus ignorant. A Mago audiuit Hebr. Christū recens natum, & quia antea fuerat erroris, magister extitit veritatis; nam citò addiscitur, quod lumine cœlesti docetur. c.10.§.15.p.232

Venerunt Hierosolymam. Curia ambitu occupata, cupiditatibus, voluptatibusque vniuersa sidus fulgentissimum non vidit, immò compulsus est Magus interrogate, quia stella, vbi Herodes erat disparuit. Aliqua namque loca virtutibus videntur aduersa, vt vitiis alia inimica. c.10.§.21.p. 237

Vbi est? Stella splendenti huiusmodi Magos instruxerat, & docuerat, & nihilominus à sapientibus notitiam sollicitant & vbi natus foerit, anxia solicitudine rogant? *Vbi est, &c.* Et cur cœlesti sidere ducti in loco requirendo [illegible] studiosi? Vt nos doceant nihil de humana industria omittendum, sed pro viribus laborandum. Quamuis præstantissimos sit diuinus fauor, nihil debet omittere prudens industria, & solertissima vigilantia. c.10.§ 30. ibid.

Turbatus est Herodes. Vbi audiuit recens natum Regem appellari, insolito pauore concussus est. Puerum ipse appellauit non Regem. Nam ambitio quaerit nomen, & sibi dolet ablatum, quod alteri, quantumuis digno, concessum. c.9.§.54. p.225

Turbatus est Herodes. Iam Christus sortitur hostem, iam patitur aduersarium, vbi iacebat in præsepio, à pastoribus honorabatur mundi oculis, Princeps promulgatus impetitur cæcissimis odiis. Vt nouerint felices, opus esse illis alia fortuna ad fortunam conseruandam & dignitatem tuendam. c.9. §.43.p.223.

Intrantes domum. Quàm ad Regem expeditus ingressus, quam sine custode introitus, ostio aperto degebat vt ab omnibus nullis possit difficultatibus adiri, & quæri. Omnibus pateat conspicuus dignitatis insulis exornatus. c.9.§.51.p.224

Obtulerunt ei. Non expectarunt, vt quid peterentur, sed adornarunt munera robotis excusantes tormeota. Est enim ingenuo donum petere, etsi fame contigerit diuexari, & necessitatibus adurgeri. c.10. §.12. p.230

Ecce stella. Vbi curiam reliquerunt, sidus cœleste spectarunt: palatino puluere impediebatur aspectus, & terrenis nebulis obscurabatur obtutus. Est enim opus à terrenis expediti, si cœlestem lucem cupis videre. c.10. §.20. p.233

Sic enim scriptum est. Aliter scriptum erat, teste Chrysostomo in Cat. D. Thom. apud Michæum Pro-

phetam. Vetùm Scribæ, Sacerdotésque, vt . dularentur Herodi, Textum depravarunt, & corruperunt. Qui fastigia possidet, audit sæpiùs plus grata, quàm vera. c.10.§.4. p.128

Invenerunt puerum, &c. Et cur careat satellitiu, qui sidus splendidum delegauerat Magos? Matris in gremio inueniunt Regem nulla stipatum pompa, nulla circumseptum familia: habuit lucem, quam Magis impertiret, non stellam ambiuit, cuius luminibus refulgeret. Vt ad dignitatem electus nun quærat sibi pompæ splendorem, sed suorum virtutem. c.10.§.66. p.147

Obtulerunt ei munera. Cælesti luce reluminati aurum obtulerunt, & diuitias Domino consecrarunt: aoro retento non adeò essent felices, oblato, resplenduerunt fortunatiores; nomen suum, quod sonabat sapientiam, oblatis muneribus impleuerunt. Plures inuen uutur adeò stulti, vt præ se ipsis diuitias ament, & vitæ etiam periculo retinere procurent. c.11 §.3. p.161

Invenerunt puerum. Quàm cælesti sapientia instructi procidentes adorauerunt puerum pompâ nudum, sed mitis virtutum dotibus exornatum ! Fortassis, ni fidere ducerentur, non adorarent personam, quia desp cerent fortunam, nam apud sæculum magis fortuna attenditur, quàm persona. c.11.§.52. p.169

Domini[illegible] infra octauam Epiphaniæ.

Lucæ 2.

Cum factus esset Iesus annorum duodecim. Ioseph, Mariaque Sanctissima, Templum adeuntes Christum deserunt non amplius quàm annorum duodecim; puer verò se à parentibus subducens templo remanet, vt cunctis mirandis virtutibus resplenderet, pueritiam voluit ab infamia eximere: quandoquidem pueri, iuvenésque plus indulgent vanitatibus, quam virtutibus. Hoc in comperto est, sæpè præsceptum virtuti tempus differri, voluptati, vanitatique assignatum citissimè foini. c.1.§.17.p.5

Stupebant omnes, qui eum audiebant. Iam iustitiæ Sol potestatis suæ notitiam aliquam refundeb t, & quia duodecim Apostolis erat imperaturus, à duodecimo anno resplendoit cunctis mirandus Prælatorum, superiorumque forma, & sapientiæ luminibus, & virtutis resplenduit dotibus, vt Prælati discant vitam nobilitare scientiâ, & sapientiam vitâ. c.1.§.4. p.2

Remansit. Non amittunt parentes minus solliciti filium, ipse se arcano subducens cunctis præstitit documentum, se licet ea vigilanti deuotione, & deuota sollicitudine assistenda templa, vt nulla sentiant s[illegible] incommoda. Historia nobis fuit pr[illegible] Christus in templo amittitur, & in portu naufragium exoritur, quia non semel templum [illegible] vt oculis, & oculorum nutibus infertur [illegible]. c.1.§.19.p.6

Remansit. Eis tribus diebus magna Ch[illegible] Dominus est expertus incommoda à parentibus d[illegible], & inter ignotos habitans. V[illegible] qui [illegible] hominibus, vt tam lux cælestis [illegible] effunderet, & mortal[illegible] oculos sapientiæ suæ fulgoribus illustraret, oblitus est commoda, amplexus aspera, Nam generosius am[illegible] propriis commodis non attendit; sed sei amatæ honestis lucris studet. c.1.§.31. p.8

Ascendentibus illis. Sanctissimi coniuges templum ascenderunt, vt religiosi cultibus interessent, & Numen officiis deuotissimis honorarent, non vt aliquod sensibus oblectamentum finile quæreient, cum plures fœminæ templa adeant, vt florido ornatu oculos sibi alliciant, cùm plures, quæ celebrant votiua sanctorum festa, oblectamenta quærant humana. Sæpè in Sanctorum festis non tam quæritur Dei obsequium, quam fluxum, & euanidum gaudium. c.1. §.35.p.9. & §.42. p.10

Secundùm consuetudinem diei festi. Secum tulerunt parentes filium, Numen adoraturi, non quia Christus parentum egeret studio, [illegible] omnes edocerent exemplo : [illegible] deferant ad spectacula, non ad t[illegible] pænè patri non resplendet c[illegible] filius gener[illegible] virtutibus expoliuit. c.1 §.47. p.1[illegible]

Remansit puer. Occasio esse potuit, vi[illegible] forminasque dilectis itineribus ad ten[illegible] & ad domum tenteare. Hæc honesta, & laudab[illegible] consuetudo, dum prouidam [illegible] necebat cautel m[illegible] debat etiam doctrinam[illegible] quam esse superfluam, quia vbi[illegible] curiositas vana, aut sol[illegible] c.1 §.67. p.14

Remansit puer. Puer à parentum latere [illegible] mysterio subduxit, non pareutum ignauia, [illegible] separauit; vt parentes ed[illegible] bus exornati puerulos à suo latere non [illegible] §.99. p.[illegible]

Et erat subditus illis. Repetitis Doctorum M[illegible] strorumque plausibus celebratus parentibus erat subditus: non [illegible] sapientiæ [illegible] quis v[illegible] fluctibus inuenitur [illegible] c.1.[illegible]

In his, quæ patris mei sunt, &c. Non [illegible] dos; pus tamen [illegible] Deo ob[illegible] bus, aut superi[illegible] formatemur exemplo! Verùm non [illegible] praque n[illegible] tam Numinis vultum, quam super[illegible] parentumve studiosè attendunt cum pectum[illegible] §.4. p.[illegible]

Descendit cum eis, & venit Nazareth. Non dixit parentes quos vi[illegible] superiores [illegible] quò i[illegible] sed quò ipsi duxerunt, [illegible] esset exem[illegible] instruxit, & [illegible] cuit non delig[illegible] promptè, ac [illegible] ferens obl[illegible] gerere [illegible] c.1.§.4[illegible]

Stupebant, &c. Honor [illegible] Doctor[illegible] eius [illegible] Fas namque [illegible] liquet [illegible] bus [illegible] c.2.§.[illegible]

D[illegible] 2. post [illegible]piphani[illegible]

Ioan. [illegible]

Nuptiæ factæ sunt. [illegible] potata [illegible] videtur gaud[illegible] humanum consummat[illegible] fectum, aut perfecte consummatum. c[illegible] 14. p.4

Vocatus est autem Iesus. Cùm nuptiæ ad honestos fructus procreandos, & promouendos dirigantur, & ostenentur, prudentia fuit Christum eiúsque discipulos vocare ad nuptias felicitandas, & eleemosynas impertientes. Felix[illegible] eleemosyna nuptiarum exordium, & procreandis filiis auspicium : nam misericordes parentes filiis diuitiarum acquirunt censum, & hon[illegible] mum Incrum. c.1.§.13.p.4

Vinum non habent. Tantisper distulit Christus aquam in vinum commutare, per[illegible] annuere, non quòd donum distulerit auarus; sed vt digna æstimatione haberetur, studium; nam magni non habetur quod sine labore impetratur. c.1.§.16.p.5

Vinum non habent. Sanctissima Maria, ne [illegible] vini confunderetur in p[illegible] incurrit vigilanti satis prouidentia. Qu[illegible] tunc Dominus? *Quid mihi, & tibi?* Non refragatur Matris precibus, sed benefic um nubentium m[illegible] sa[illegible] non solùm intercessionibus [illegible] candum : n[illegible] etsi apud sæculum plus, quam virtus, fænet obtin[illegible] apud Deum plus, quàm fenorem obtinere virtutem constat. c.1.§ 24.p.7

Vinum non habent. Vt est hominum patrona Maria domina

domina n[illegible] quærit beneficiũ[illegible],& siquid à n[illegible] [illegible]nctandi:ergo ad nuptias vocata, [illegible] endique iouenitur solicita: amor [illegible] portunitate dilargiendi, & mœret, [illegible] muneribus honorandi, cap. 1. v. 26.

[illegible] *aqua.* Aquam Dominus conuertit [illegible] [illegible]ectat aptum. Rerum circun[illegible] [illegible], & eximiam gratitu[illegible] [illegible] am in beneficiis non tam [illegible] quàm opportunitas æstimanda, p.9

[illegible] *hydrias aquâ.* Voluit, vt aliquem laborem [illegible] [illegible]tandi vino, & miro illo re[illegible] [illegible]amento. Maria etiam consulit Christo [illegible] [illegible] possint obsequelæ potiri. Inueniuñ [illegible]ntes, in excusato obedientiæ, ac labori cenfu [illegible] xambiant potiri fructu, c.1.§ [illegible].p.9

[illegible] *a facta sunt.* F[illegible]ices viro & vxori nuptiæ [illegible] Domini præsentia, nobilitate: nam si Deus [illegible] v[illegible] suspicionibus viri, & fœmina alterius [illegible] [illegible]ller postp[illegible]ni. Et quidem fœminæ [illegible], [illegible] uus amari, & alteri a vit[illegible] [illegible], cap. 1. §.39. pag.10

[illegible]*surite nunc*, &c. Non solùm Christus Domini beneficium [illegible] [illegible] [illegible] exp[illegible] [illegible] [illegible] & nuptiæ dignè ce[illegible] [illegible] & ac[illegible] [illegible]gi[illegible]æ. O quot c[illegible] n[illegible] nuptias celebrant [illegible], dum ad vanitat[illegible], [illegible] sibi, [illegible], elaborauerunt sibi la[illegible] Su[illegible] qui detor[illegible] ad vanitati[illegible], & tun[illegible] [illegible], [illegible], acceperunt Domini beneficia, cap. 1.§. 43.

[illegible] *Et c[illegible]nt.* Ve[illegible] in [illegible] dij apparatu deficit [illegible] Dominus [illegible] [illegible] querulam, [illegible] [illegible] tam [illegible] cum sponsus vti [illegible] *[illegible] erat namque Iesus* debitum sponsæ [illegible] [illegible]ctum, dulc[illegible]rabat quidquid amarum, [illegible]rga vxorem amor inopiam leuit, & plura c.1.§.48.p.11

[illegible] *nuptiæ.* Nuptiæ honestæ vbertatis prin[illegible] procreandæ posteritatis exordium; verùm [illegible] [illegible]ta [illegible], coniux à coniuge non debet [illegible] [illegible]ate, aut ægritudine coniuge[illegible] labo[illegible] c.1 §.4[illegible]. ibid.

[illegible] *non habens.* Ministros edocuit Maria, quo[illegible] [illegible] teretur in vinum, scilicet, si Christi Domini [illegible] præceptum: *Quodcumque dixerit vobis, [illegible]ite.* C[illegible] sponsus superioris, Deique [illegible] [illegible] in mu[illegible] vxores edocuit Maria, maritis, [illegible] per [illegible] vino, hoc est gaudio, desiderant [illegible] E[illegible] q[illegible] m[illegible] [illegible] marito obediens facilè asse[illegible]quitur [illegible] precatur, c.1.§.53.p.12

Dominica in Septuagesima.
Matthæi 20.

E[illegible] primo mane. Pater familias fertili vinea co[illegible] [illegible] ex co[illegible] operarios deligat lucem ante[illegible] [illegible], & posteà sustinet audaces linguas mo[illegible] [illegible] Prælatum exornare debet constans [illegible] [illegible] prouidentissima vigilantia. c.1.§.6.p.5

[illegible] *mane.* Miraculi admistar sua operarios primo mane a vineæ cultum dicati, & honestis laboribus inseruire quando præscriptum virtuti tempus læpè differtur, & vanitatibus adsignatum expromptè soluitur. c.§.17.p.5

Quid hic statis tota die otiosi? Otiosi fortè stabant, vnde nullus ipsis fructus poterat promanare, aut vtilitas prouenire: verùm affectus non tardò impenditur, vndè nullus fructus percipitur. c.1.§.30. p.8.

Murmurabant. Iniquis linguis patrem abrodebant, quasi in impertiendis denariis non tam legis duceretur æquitate, quàm affectione. Egregiè mentiti sunt; eorum tamen dissidium est superioribus documentum, vt se æqualem procuret ostendere, qui iurgia cupit vitare. c. 1.§.40. pag.10

Murmurabant. Rati accepisse offensam, vt dolorem delinirent, recurrerunt ad linguam. Patet erat iustus, operarius ambitiosus: ergo, dum non assecutus vota, ob murmurationis quæsiuit solatia. Est enim pro solatio improbis iustorum mores carpere, vitámque abrodere. c.1.§.45. pag.11

Amice, non facio tibi iniuriam. Blandè respondit, & iniquorum ora præclusit. Melius tibi consules respon[illegible]sione modesta, quàm excandescente iracundia. cap. 1. §.76. p.16

Aduersus Patrem familias. Qui labori respondens præmium acceperat, effusus est in querelas; qui plus acceperat, impendisse non legitur gratias. Sunt namque pauci grati, plus stolidi. Pater de suo prout libebat imperiri fas esse ostendit, & querelam prorsus retulit. Nullus namque de Numine iure queritur, si quæ sua sunt, pro libito dilargiatur. c.2 §.27. p.16

Misit operarios. Non culturæ inscios, sed in eo[illegible]lendis vineis exercitos. Nec mirum, cùm pater vineæ consuleret, non de electione lucrum quæreret. Non semel ad munus eleuantur electi, qui muneris inueniuntur ignari. c.2.§.43.p.29

Portauimus pondus diei, &c. Qui stipendium accepit pondus portauit, non otio resolutus dormiuit; muneratus colendæ vineæ inuigilauit, culturam retardare non studuit: cùm aliquando ad munia exercenda muneratus negotia sollicitet impedire, aut tardare. cap. 2. §. 54. pag.72

Ego bonus sum. Interiori sanctitate fulgebat, sed iniquis linguis arrosus, est opinioni consulere admissus; quia satis non est Dei ministro interiori sanctitate fulgere, sed opus, suaui opinionis odore fragrare. cap. 2. §.88. p.42

Vna hora fecerunt. Vna hora fecerunt, sed non minus ac cæteri laborarunt. ergo denario munerantur, quia præmium non debetur tempori, sed sudori. c 2.§.90. ibid.

Voca operarios. Operarij vocantur, vt accipiant præmium; non consumunt tempus, vt humiliter precentur sibi solui stipendium laboribus adsignatum: Optima namque politices benemeritum, quin ipse exambiat, debitis præmiis exornat. cap. 2. §. 112. pag.49.

Dominica in Sexagesima.
Luc. 8.

Exiit, qui seminat seminare. Qui seminat, munere suo satisfaciat, dum vberes à tellure fructus exambit: nam etsi vomere terram proscindat, spinas reddet, non fœcundas segetes germinabit, ni qui seminandi sortitur officium implere debet exactissimè ministerium: Sunt tamen, qui velint alios fructum reddere, cùm ipsi velint otiari. c.1.§.59.p.12

Et volucres cæli comederunt illud. Quàm misera fuit ea terra, dum acceptum à Domino electum granum obtulit ad volucrum nutrimentum; ipso namque beneficio, quo erat ditanda, inueniebatur supplicio obnoxia. O quàm est miserum ipso laborare remedio, & in portu diuexari naufragio. c.1.§.61. ibid.

Et volucres cæli. Quæ debuisset tellus honesto cum fœnore accepta seminanti reddere grana, in volucrum connertit oblectamenta: ergo digna fuit, quæ ab hominibus calcaretur, despectu, & exinceps nullo nobilitaretur grano. Accepta cœlitus beneficia dignis debent prouentibus reddi, & Numinis oculis præsentari. c.1.§.90.p.18

Inter spinas. Dum granum tellus accepit spinæ non apparebant, verùm accepto iam grano cum ipso inueniuntur exortæ: *Et simul exorta spinæ.* Sunt namque, qui pro granis spinas referant, non gratias agant. Profectò mirum erit, si qui iam assequutus, inscriuiat eo modo, ac cùm erat candidatus, c. 1. §. 107. pag. 22.

Et simul exorta spinæ. In spinis diuitiæ adumbratæ tellurem non felicitabant, sed repungebant: dum spinæ granum suffocant, gaudium in cruciatum vertunt nam cor non implet gaudium à vanitate, aut diuitiis exortum, sed a virtutibus procreatum. cap. 2. §. 3. pag. 25.

Exiit, qui seminat seminare. Nomen, quod gerebat actione impleuit, & honorem nominis sine rubore ostentauit; vt nouerint, qui grandia, ac magnifica nomina portant, actionibus adimplere, nec factis oppositis dehonestare. Quod nomine constant promitti & factis debet impleri. c. 2. §. 2. p. 22

Fructus afferunt in patientia. Tellus, quæ patienter sustinuit non solùm sarculum, sed aratrum coronata est vberrimis fructibus, & nitiis spicatum prouentibus Patientia namque vberes fructus affert, & stabile gaudium gignit. c. 2. § 5. p. 23

Natum aruit. Cùm tellus fructus grato vestiebatur virore, squaluit ariditate, vt ipsa felicitas in crementa tec dolorem. Est enim miserabilius semel possessis denudari quam ad possessionem non peruenire, cap. 2, § 29. pag. 27.

A diuitiis, & voluptatibus, &c. Cæca hominum cupiditas iniquam fert de rebus sententiam, [illegible], frui euanido plausu, quàm nobili virtutum fructu. Ecce tellus, vt exundet spinis, cœlestibus priuatur granis, & maioribus priuatur crementis, dum contemnendis studet lucris. c. 2. §. 58. p. 33

Simul exorta spina. Quàm esset tellus fortunatior, si spinis hoc est deliciis, diuitiisque non exundasset, quia tunc semina cœlestia fouisset infortunata fortunata existeret, quia cœlestia semina confoueret; at dum spinis plena, & virtutibus infœcunda. Plures namque coluerunt virtutem fortuna aduersa, & vitia sequuntur fortuna prospera. c. 2. §. 93. p. 43

Et natum aruit. Tellus initio celerrer lætum protulit fructum, sed elanguit citò, quia pro alacritate successit tædium. Et quidem parum iuvat ardens virtutis studium si marceat exiguo tempore desiderium. cap. 3. §. 2. pag. 52.

In terram bonam. Dum copiosum profert fructum, & gloriosum sortitur elogium. Bonitatis relucet encomio, quæ copioso spicarum ditatur numero. Virtutem namque comitatur gloria, & nunquam delenda fama. c. 3. §. 53. p. 70

Dominica in Quinquagesima in festo 40. Horarum.

Lucæ 18.

Assumpsit Iesus duodecim, &c. Cùm Christus ascendit, quamdiu ea cum maneant certamina educet; faustis à turba acclamationibus celebrabatur, eius dignitas vel a dæmonibus prodebatur [illegible] o Apostolis refert, quod æmulus contra disponit. Nam qui eminet culmine, multiplici cogitur desudare certamine, c. 1. §. 3. p. 2.

Assumpsit duodecim. Duodecim assumpsit, vt eius sequerentur vestigia, & imitarentur exempla. Turba sequebatur pascentem, sibi chariores etiam crucem subeuntem. Paucorum est virtutum ambire summa, & frequens sequi mediocria. c. 1 §. 8. p. 3

Tradetur gentibus. Eo tempore gentibus traditus, & illusus est Christus, quo appetens agni festiuitas suadebat solicitiùs virtutibus studere, & animos expolire. Certè præscriptum virtuti tempus differtur vanitatibus adsignatum expromptè soluitur, c. 1. §. 17. pag 5.

Cæcus quidam, &c. Cæcus secus viam sedens clamabat, sed turba clamantem confusaneo strepitu præpediebat. locum demutans, & Christo accedens, & feruentius orauit, & citiùs visum recepit. Orationi vacans locum deligat a strepitu remotum, & contemplandis cœlestibus opportunum. c. 1. §. 20. p. 6

Ecce ascendimus. Omnes labores subeundos prædicit, & prædictos ardenter exambit; poterat viam aliorum flectendo sibi consulere, sed maluit dilectis hominibus prouidere. Generosus amor propriis commodis non attendit, sed rei amatæ honestis lucris studet. c. 1. §. 31. p. 8.

Iussit illum adduci ad se. Iericho ob fragrantes to[illegible] celebre cæcum voluit renuntiare, & tempus orij [illegible] tionis, vt oculos impetraret impendere: quibus facilè quod desiderabat, obtinuit. Nam qui oblectationis tempus orationi dicat, facilè assequitur, quo[illegible] c. 1. § 56.

Increpabant eum Ipsa impedimenta conuersa [illegible] auxilia: nam dum cæcus non cedit difficultati, [illegible] giam addidit orationi. Optatis fruitur [illegible] ores assiduitas, & infracta difficultatibus studiosa, [illegible] §. 66. p 14.

Illudetur. Tunc probrosiùs Christus deridebatur, cùm pro hominum salute stipiti dicabatur. Qui virtutibus inseruiunt, sæpe à mundialibus deridentur, & minus prudentes existimantur. c. 1. §. 60. p. [illegible]

Resurget. Ad æterna gaudia luminibus coronatus [illegible] qui [illegible] fuerat transfossus. Perseuerauit inconcussum gaudium, quia à virtutibus fuerat exortum. Quæ his diebus a lusu, epulisque resultat lætitia, corda non implet, quia labilis, & fucata. Cor solum implet gaudium e virtute procreatum, non ab euanidis deliciis [illegible]. c. 1. §. [illegible] 25

Tradetur gentibus. A quibus traditur? Ab ip[illegible]s professò ad æq[illegible] tuet iam ministris a Republica designati, & ad dignitatum culmina euecti. Ad [illegible] virtutisque tutelam electi aliquando eam subuertunt auctoritate, & potentia abusi. c. 2. §. 50. p. 33. & [illegible] pag. [illegible]1.

Mendicans. In hoc cæco vult Gregorius Adamum intelligi, qui cæcus & indignus remansit ob exiguum pomi gustum. Quam fuit volaticum gaudium, & quàm diuturnum tormentum. Cæca cupiditas ob volaticum gaudium lætitiam diuturnam subit tormenti pœnam, c. [illegible] §. 95. p. 44

Ecce ascendimus. Vt se Christus Dominus pro humana salute in crucis altari offerret, celeri adeò gressu viam carpebat, vt discipuli, vt alius notauit Euangelista, in admirationem raperentur: noluit de ignaua cunctatione grande adeò obsequium aut obscurari, aut imminui. Est enim obsequij decor voluntatis promptitudo; nam qui traxit moras, offudit pulchritudini nebulas. c. 3. §. 13. p. 55

Feria quarta Cinerum.

Matthæi 6.

Cùm ieiunatis. Docet carnem ieiuniis edomare, & mentem ad cœlestia disponere, præcipuè cùm mors instet: *Memento homo,* & tempus celet. O vtinam hoc tempus ieiuniis, pœnitentiæque adsignatum eluceremus! Verum præscriptum virtuti tempus sæpè differtur, vanitatibus male insumendum, quàm citò soluitur. c. 1. §. 17 p. 5

Sicut hypocritæ. Faciem defœdantes, & capite intonso sordentes affectabant virtutem, sed amabant vanitatem O quàm erat stultum, & impendiosum ea amare, vndè nullus fructus poterat prouenire. c. 1. §. 30. p. 8

Cum ieiunatis. Monet ieiuniorum tributum virtuti [illegible] virtutis assequi velumus præmium. Sunt nam qu[illegible] excusato laboris centu virtutis ambiant potiri. c. 1. §. 35. p. 9

H[illegible], &c. Quidquid à Deo hypocritæ accepe-runt [illegible] menta superbiæ, & vanitatis d[illegible] torquent, & bellum [illegible] virtutum vmbris infestre studens. [illegible] tot non essent hypocritæ. Sunt tamen plures, qui [illegible] quent ad tumoris fomenta accepta a Numine beneficia. c. 5. §. 43. p. 10

Cum ieiunatis. Carnis edocuit macerationem, salubre iudix i ieiunium, vt orantes assequamur magna, & vt ipsa reformetur ciborum abstinentiâ natura. Nam carnis maceratio, & ieiunium inuictum orationi robur inspirant, & naturam mirè reformant. cap. 1. §. 57. pag. [illegible]

Ne videaris hominibus, &c. Non vetat eximiis adeò virtutum fulgoribus resplendere, vt spectantium oculi [illegible] ad virtutemque alliciantur, sed eaundum plausum quærere, & volatilem gloriam ambire. Dei seruu[illegible] prodi debet fulgore virtutis, non sitî defœdari vanitatis. c. 5. §. 16. p. 96

Exterminant facies. Hypocritæ adæque vani, & stul[illegible] magno laboris censu lucere emunt inani plausu, Et quid stultius, quam volucri ambire, & magnis laboribus comparare. c. 8. §. 21. p. 194

Cum ieiunatis. Ieiunare monet, & angusta mensa [illegible] non in crumenæ augmentum, sed in pauperum subsidium. Fruatur pauper, quo fraudatur venter. Nam impensa alus misericordia effugit lapsum, & im-minens eludit periculum. c. 2. §. [illegible] p. 27

Cum ieiunatis. Vt patris nobilitentur filij, non tuelent indigentem ingurgitari: nam si deliciis, & palato in-dulgeant, filiorum amittent elogia, quia violabunt legem edicta. Et quidem sæpè legem infringit, qui delicijs palati inseruit. c. 2. §. 53. p. 32

V[illegible] caput tuum. Non iubet Dominus ornatus mun-dicias satagere, faciem comedere, odore capillamentum fragrare, sed virtutum præmium ab hominibus non quærere. Tunc ea præcepta necessaria, sed adeò nostra tempor[illegible] rrupta, vt videri possint prorsus superflua. Qu[illegible] quidem nimium floret ornatus, & capilla-[illegible] ius. Miraculi adinstar est, si ornatus tempore [illegible] nec vanitati blandiatur. cap. 2. §. 62. p. 34

[illegible] r tuus, qui videt, &c. Hominum docet conspe-ctum fu[illegible], & cum Deo in penetralibus agere. Sie namque d[illegible] nentur præmiis, aliter vigebuntur angustius. Co[illegible] D[illegible] lucrosa semper commercia, cum hominibus afferte [illegible] lent ingentissima damna. c. 2. §. 66. pag. 35.

Receperunt mercedem suam. Quam mercedem? Pro ieiunio supplicium, pro lurido vultu tormentum. Quam est desperatum hypocrisis vitium: ipso remedio [illegible] otat, ipso medicamine infirmitas crescit. Et quid luctuosius, quàm ipso in portu naufragatis, & morbum remedijs ipsis augeri. c. 2. §. 68. p. 36

Feria Sexta post Cineres.
Matthæi 5.

Audistis quia dictum est antiquis. Antiqui diligebant amicos non tamen beneficiis demerebantur aduersos. Christus ad perfectionis apicem docuit ascendere, quod insolitum, & rarum. Frequens est sequi mediocria, discipulorum Christi conari ad summa. cap. 1. §. 8. pag. 8.

Vt sitis filij. Cœlestis patris in filiorum censu referri, est honorandum elogium, sed exigit patienter tolerare aduersarium. Qui non parcit hosti, à filij degenerat nobilitate. Homines verò nolunt patere inimico, sed frui filiorum elogio. Sunt, qui excusato laboris censu virtutis exambiant potiri fructu. c. 1. §. 34. p. 9

Diligite inimicos vestros. Sæpè non habemus inimicos sed fingimus, malè fundatis coniecturis adhibemus fidem, inuidiosis sæpè rumoribus præbemus aurem, citò accedimus opinioni, nec illam arguimus. Hinc est, quòd sæpesæpius erremus, & non malè affectum, tepu-temus inimicum. Certum est deuigrari sæpè fallacia, quæ humana ducitur coniectura. c. 1. §. 68. p. 15.

Vt sitis filij patris vestri. Cùm filius sit patris imago, & cœlestis pater lucis suæ florem spargat super bonos, & ingratos, qui filij glotiatur nomine diligere debet amicos, & inimicos; nam quod nomine constat pro-mitti, actione debet compleri. c. 2. §. 2. p. 22

Diligite inimicos vestros. Iustitiæ cultor vindictæ occasionem fugit, immò protitante occasione se ab-stinet; scit humanitate inimicis impensa florere vir-tutem: ergo mavult Dei filij potiri gloria, quàm de-fœdari vindicta. c. 2. §. 7. p. 23

Benefacite, &c. Cælestis pater facilè posset ardentia contorquere fulmina, & nihilominus solis impendit humanæ vitæ fomenta: ergo referat homo patrem per-fectione virtutis, & sciat esse virtutis apicem posse vin-dictam sumere, & abstinere. c. 2. §. 8. ibid.

Vt sitis filij patris vestri. Vt est eximia virtus vltio-nis non perquirere solatium; sic eximium fortitur elo-gium. Ecce qui à vindicta abstinu t, Dei filius resplen-duit. Virtutem namque comitatur gloria, & augusta apud omnes fama. c. 3. §. 53. p. 29

Vt sitis filij patris vestri. Cælestis pater lucis suæ flo-rem amicis, & inimicis spargit, vnde, qui eius dicuntur filij, patrem teneantur dignis actionibus æmulari: inde-corum namque est nomine promittere, quod actione constat frustrari. c. 4. §. 3. p. 71.

Vt sitis filij. Honestissimum potes fitire vltionis solatium, & Dei filij feliciter sortiri elogium: si ex-ternis scilicet inimicis parcas, & animæ viuere non permittas. Animæ inimici penitus sunt delendi, & radicitus extirpandi. c. 4. §. 6. p. 72

Diligite inimicos vestros. Qui Dei filius, & mascula virtute prædirus, diligit inimicos; qui verò pusillitatis suæ est conscius, prouidentet sibi consulat, & occasio-nesque inimicitiarum anteuertat. Est enim satius imbe-cilli occasiones fugere, quàm occasionibus cedere. c. 4. §. 3 [illegible] p. 81.

Vt sitis filij. Filij non erunt, si vltionem suspirent, nec inimicis perpercerint; adeò verò desipiunt homines vt malint à filiorum Dei numero excludi, quam aliquo apud homines næuo aspergi. Rarus est, qui plus doleat virtute carere, quàm commodo, aut humano honore priuari. c. 4. §. 42. p. 83

Vt sitis filij. Honorando filiorum titulo priuantur, qui iniuriarum dolorem solati imprudenter admittunt. Negotiatio est aliquid amittere, vt maiora lucretis; sed stultè adeò negotiatores sunt aliqui, vt amittant maxima, vt lucrentur exigua; non expendunt cala-mitosum esse amittere solidum splendorem, vt asse-quantur volaticam vanitatem. c. 5. §. 37. p. 104

Dominica 1. Quadragesimæ.
Matthæi 4.

Ductus est Iesus. Diabolus panes offert, sed offe-rendo tentationem instruit. Christus verò Dominus suis nos factis edocuit, non vitandum grauiori detri-mento incommodum, sed aliquo incommodo grauius effugiendum damnum. Imprudentia est, culpæ ebibere detrimentum, vt temporale vites incommodum. c. 5. §. 36. p. 103

Et gloriam eorum. Mundialem gloriam offert, sed fallere cupit: fragile promittit vitrum, vt margaritum tollat pretiosum; repulit Dominus fraudulentum, & ostendit calamitosum esse dæmoni inseruiendo volati-cum

eam quærere splendorem,& charissimam emere vanitatem. c.5.§.37 p.104

Si cadens adoraueris me. Ipse dæmon mendaciorum artifex eius in obsequio casum non negauit,nec quantumuis fraudulentus potuit necolere. Eius adorationi conearnatum casum asserit : *Si cadens adoraueris me,* &ipso nos dolo edocuit , euandam , fugitiuámque gloriam misera compensari ruina, & indecora miseria. c.5.§.49. p.108

Et accesserunt Angeli. Dum Christus Dominus recusat oblatum panem,& indignam non præstandam edocet adorationem , se Dei filium ostendit. Homines namque frequenter plus curant corporis commodis prouidere,quàm animæ periculis obuiare.cap.5.§.56 pag 111.

Vade Sathana. Diu tentatorem sustinuit, eios semel, & iterum congressum ad nostram eruditionem dissimulauit ; sed cùm ipsa Domini patientia incrementaretur procacia , & cresceret insolentia, æternis tentatorem amandauit flammis , & mortuus numquam addixit pœnis. Vt nouerint Numinis patientia abusi incrementare sibi miseriam,imminentéque grauissimam mulctam. c.5.§.58. ibid.

Hæc omnia tibi dabo. Quid proderit multis commodis , ac delicijs frui,si Deo careas ,& dæmoni inferuias. Temporale gaudium semper volaticum , quod sequitur, supplicium æternum : ergo docuit Christus satius esse fame adurgeri , quàm dæmonis ad rationem fœdari, vt prudens Domini exemplum sequutus nouerit sanos esse duris laboribus adurgeri,quam sceleribus desœdari. c.6.§.2.p.114

Accesserunt Angeli. Noluit Dominus voluntis ostensis gaudijs,& à dæmone oblatis violare ieiunium, vt eius imitaremur exemplum. Quid tunc : Angeli accedunt delicatam mensam apponentes,& triumphum Domini conclamantes. Disce amouere oculos a volaticis , & terrenis, & perfrueris gaudiis , & solidis , & perfectis. c.6.§.65. p.140

Et illi soli seruies. Soli Deo est inseruiendum , & totis nisibus famulandum : sunt tamen , qui ita inseruiant virtuti, vt obsequantur etiam vanitati:Videntur Deum obsequiis promereri, sed culpis probantur immixtis exasperare. c.6.§ 69,p.141

*Hæc omnia tibi dabo.*Hac plures homines tentatione capiuntur. Vident vitiorum vernulas salute florere , prospera fortuna vti, honoribus exundare, & quam debuissent deplorare miseriam , faustam existimauere fortunam. Solida felicitas à virtute solùm nascitur, & sæpè qui dæmoni obsequitur,bracteata felicitate floret, & commodis viget. c.6. §.76.p.144

Et gloriam eorum. Ostendit dæmon, quibus artibus mundiales gloriam fuerint assequuti,& honores nacti; si possit aliere pessimi exempli virtutem euertere,quàm ieiun is, austeritatéque aspiciebat communiri. Et quidem facilius prauis exemplis corrumpimur , difficulter óptimis reformamur. c.6.§.78. p.145

Hæc omnia tibi dabo. Fabri humana opinione filium ambitiosis spebus allicere admititur,& status sui limites transgredi , suadere conatur ; quod ingentissimum plurimis periculum est:nam dum status, conditionísque suæ obliti ad altiora inuolauere ambitiosi , & eulpis grauissimis inuen untur infecti : ingens sit r solicitauere periculum , qui status sui , & conditionis transgredi voluerunt modum. c.6.§.85.p. 148

Hæc omnia tibi dabo. Pro tanti muneris gratitudine indigna adorari postulat veneratione , & licet à Domino contenta fuerit repulsa abactus,à plurimis eiusmodi promissis inu mitur e ultus. Malunt namque h ines virtute carere, quàm diuitiis, & commodis denudari. c.6.§. 106. p.156.

Feria 4. post Dominicam primam.
Matthæi 20.

Magister, volumus à te signum videre. Magistri honore inscient, vt eorum votis annuere quodammodò cogant. Si eorum voluntati adulatur,magister erit optimus, si refragetur, aspernimus ; quod sæpe Prælatis superioribusque videas accidere · Optimus deprædicatur a subiectis superior, si eorum aliquaint vota aspexit,& rigidus,si compulerit ad honesta,cap.6.§.tus. ibid.

Signum non dabitur ei. Offerebant : qui accesserant , plausum , & deprædicabant ad speciem Domini magisterium : *Magister, volumus.* Christus vero conciocinatorum, ac Prælatorum idea dato Ionæ signo docuit, Prælatum non quærere sibi plausum , sed verum subiectorum , audientiúmque commodum. cap. 7. §.16. pag. 163.

Et ecce plus quàm Ionas hic. Ad Ionæ prædicationem salubrem Niniuitæ arripuerunt pœnitentiam , & Hebræi Christo Domino prædicante pertinacem souebant semper malitiam : verùm etsi fructus non ponderet, non destitit Dominus salubri eos eruditione admonere, & viam veritatis præmonstrare : docens Prælatos continuatotéque admouendam semper admonitionis medelam, eth indurati nouerint pertinaciam. c.7. §. 15. ibid.

Pœnitentiam egerunt. Niniuitæ salutem consequuti fuere, Deumque sibi conciliarunt , quia dignam pœnitentiam egerunt , Deum namque sibi facile conciliat pœnitentia integra,& circumstantiis perfecta.c.7.§.32. pag. 168.

Magister volumus. Ore videntur Christo inseruire, sed cordibus à Christo inueniuntur discordare : *Generatio mala, & adultera.* Sibi ipsis imponebant exteriùs deuotionem,interius cupiditatibus sordidam : [illegible] a Domino sunt digna seueritate reprehensi , quia primum inuat externus virtutibus inducere, si interius con igerit discordare. c.7.§.40.p.[illegible]

Sicut fuit Ionas. Qu m Ionas Domino reluctans subierit pœnam , adducit Dominus in memoriam , si fortè alienum supplicium eorum fuerit contumaciæ remedium ; & qui dem fuisset remedium , si prudentiæ admisissent consilium. Nam strages alns ob culpam illata prudentibus est contra appetitum medela. cap. [illegible] §.43.

Et ecce plus quàm Ionas hic. Illaturus supplicium ostentat se promisisse repenta adhortamenta ; vt [illegible] bus constet asciuisse sibi calamitatem , dum salubrem aspernantur admonitionem. Et quidem non semel deperit miserandus, qui delinquit sæpesæpius admonitus. c.7.§.54. p.173

Inuenit eam vacantem. Christus Dominus pro sua pietate tantem dæmonem expulerat, & obsessum à captiuitate misera liberarat; verùm grauius incurrit detrimentum obsidione tyrannica liberatus,dum reserue prorsus vacans,& ignauia resolutus. Vt floreat consummata victoria,opus est cœlestis milites prouidentia & ne humana torpescat industria. c.7.§.74.p.179.

Cum exierit. Exierat dæmon , sed homo contentus est eà obsidione liberari, non tamen virtutum induit arma,vt fugientem posset persequi,& quàm longissimè abigere ; ergo hostis pugnam instaurauit validior , & homo corruit miserior,quia non est satis hostem fugare sed oportet persequi,& vincere. c.7.§.75. ibid.

Inuenit eam vacantem. Vt vidit dæmon mentem , à qua fuerat expulsus, incurrit è sue incuriam,immò vigilantiæ armis nudatam campum reddit,& vicit. Liberatus homo Dei beneficiũ non honorauit, sed inceptus obdormiuit. Profectò inimici vires en rnat,qui semel liberatus, omne periculũ propulsare adlaborat.c.7 §.80. p.181.

Tunc

Tunc vadit. Qui dæmonem semel vicit felici triumpho coronatus, inuigilare debet studiosè solicitus: nam humani generis hostis plus accenditur, dum extinguitur. Ecce tunc vadit, & vires colligit, cùm abigitur; *Tunc vadit, & assumit,* &c. De more est dæmoni plus [illegible], cùm agnoscit solicitius virtutibus impugnari. c.7.§ 83.p.182

[illegible] *a te signum videre.* Eò tendebant horum vota [illegible] D. Thoma [illegible] Catena, vt sulgura coruscarent & to[illegible] fugirent. C[illegible] istu verò euamda cahibere nolut pr[illegible] gia, imm[illegible] carpit non duratura exambire & [illegible] um oculos obl[illegible] ctantia desiderare. Amentia est ambire v[illegible] a, & solicitare non sine labore nocina. c.8.[illegible] 21 p.194

Feria 6. post Dominicam primam.

Ioannis 5.

Erat dies festus Iudæorum, &c. Ad festiuitatem ascendit Christus, non vt sculus oblectaret, sed vt miseris subueniret. Tot pium pectus, non sitiens con[illegible] sed mederi. Non semel templum aditur, vt oculis & voluptati inseruiatur, c.1.§.19.p.6. c §.42.p.10

Triginta & octo annos habens. Constanti patientia [illegible] mo bum, & ipsa patientia Christi al exit oculos ad remedium *Hunc cùm vidisset Iesus.* Constans patientia est doloris delinimentum, imò calamitatis exilium, c.1.§.46.p.11.

Non licet tibi tollere grabatum. Vt obediret Deo grabato humerum subjiciebat sed, Sacerdotes, qui debuerant ea in obedientia firmare, instanter conabantur auertere. Occasionem præbet aliquando à Domino recedendi, qui esse causa debuerat approximandi. c.1.§.[illegible] p.15

Qui me sanum fecit. Votis compos benefactorem honorat,& in obsequendo persistit: cùm sæpè rursum [illegible] pareat, votum allequu.us, vt parebat candidatus. c.1.§.107. p.21

[illegible] *in octo annos.* Post longa adeò spatia [illegible] rorsus desperata, & tamen attulit medelam [illegible] cordia, vt a corporis infirmitate ad animæ ægritudinem transferamus documentum. Nullus desperet veteratis vitiis infectus, nec superbiat virtutibus [illegible] studus. c.2.§.19. p.25

Hunc cùm vidisset Iesus. Cùm plures ibi insirm [illegible] [illegible] tu[illegible] & huic soli impertitus fuerat Dominus [illegible] [illegible] ideo alios exasperatos, aut querulo. Nē [illegible] Domini sit salus, cui voluit impertitur. [illegible] quæritur, si, quæ sua sunt, pro [illegible] c.2 §.2.p.26

Tolle grabatum. Salutem accepit, sed cum obligatione ferendi grabatum, & diuinum adimplendi præceptum. Sunt qui munera [illegible] t[illegible] ulent onera, cùm sitiant lucra. [illegible] p.30

Hominem non habeo. Vtinam homines non habuisset, [illegible] namque remotus ad tam diuturnum morbum non de[illegible], cum D[illegible] o modò agens amissam recuperauit [illegible] xit cum hominibus conuersatus langu[illegible]. Cum [illegible] agere semper luctorem affert conne[illegible] cum hominibus sæpè dispendiū, c.2.§.66.p.35.

Hunc cùm vidisset Iesus. Triginta & octo annos in[illegible] c p[illegible] us à Domino meruit videri, qui vegeta [illegible] v[illegible], fortassis non meretetur spectari. Aduersa fortuna [illegible] hola virtutis, & extitisset forte prospera [illegible]. Plures aduersa fortuna pressi virtutibus incessunt, vsi prospera, à rectitudine deuiarunt. c. 2. §. 2.p.43

Quis est ille homo, qui dixit tibi. Duo dixerat Paralytic[illegible] ntem indidisse, & grabatum tollere imperasse verùm æ[illegible] ul silentio prætereruut prodigium, & ferre sunt calumniati grabatum. Nam inuidus peripieacibus oculis [illegible] ctat quidquid adnotam, & ignorat quidquid [illegible] famam. c.3.§.8.p.53

Et sustulit. Vt accepit sanitatem, in obsequendo affectauit promptitudinem. Profectò obsequij decus est animi promptitudo, nam qui traxit moras, offudit nebulas. c.2.§.13.p.55

Inuenit eum Iesus in templo. Iterum Christus Paralytico approximauit, & denuò instruxit. Exprompta paralytici obedientia salutem firmauit, & sibi Deum adesse proximiorem ostendit. Quò expromptiùs obedimus, proximiorem Deus nobis adesse non dubitamus. c.3 §.24. p.60

Dominica 2. Quadragesimæ. *Matthæi* 17.

Assumpsit Iesus Petrum, &c. In montis apici fulgoribus exornatus, eximiisque virtutibus resplenduit excultus cornuentes erigens, de passioneque disserens plus quam homo probabatur, cùm ratus sit, qui dignitatis, fortunæque culmine elatus eximius fulgeat virtutibus expolitus. c.1.§.1.p.2

Resplenduit facies eius, &c. Vbi eximiis fulgoribus radiauit. de passione disseruit: inuidia namque optimus telum, in campum producit contra prælucentes odium. Qui resplendet culmine, multiplici cogitur desudare certamine. c.1.§.3. ibid.

In montem excelsum. Vt magni æstimarent visionem mons fuit superandus, & cliuus asper vincendus Vt hinc geminum nobis promanauerit documentum. Primum, ad Dei gloriam sine arduis laboribus non peruenin: secundum, nil ni constet difficultatibus, æstimari. c 1.§ 16.p.5

Assumpsit Petrum. Vbi cœlestis vox audienda erat, non solùm Christus adsuit, sed & alios secum duxit. Vt doceat virtutum studiosos non solùm colere, sed ad honestatem alios inuitare. c.1.§ 18. ibid.

In montem excelsum. Montem delegit editissimum, vt oraret, & orans, solari luce resplenduit. Quò à creaturis remotior, cœlesti luce micantior. Ergo suis factis edoruit, deligendum orationi locum à strepitu remotum, & contemplandis cœlestibus opportunum. c.1.§.20. p.6

Tetigit eos. Radios contraait, vt lapsos erigeret; maluit, quàm radiare, indigentibus subuenire. Generosus amor propriis cómodis non attendit, sed rei amatę honestis lucris studet. c.1 §.31.p.8

Faciamus hic tria tabernacula. Ad illam gloriam deueniendum erat per crucem. Petrus verò amabat iucunda, & respuabat laboriosa. Plures sunt, qui exambiant potiri virtutis fructu, excusato laboris censu.c.1. §.33. p.9

Sicut sol. Sol constantiā præditus, varietatibus, lunæ adinstar, nullatenus inuenitur obnoxius: ergo solaris splendor è virtute promanauit: solida namque fortuna est, quæ constat virtutibus; infirma, quæ sæculis innititur splendoribus. c.1.§.17. p.25

Bonum est nos hic esse. Petrus, qui nanum piscibus exundantem generose deseruit, hic angusto tabernaculo, & substricto papilione cum Domino permanere exambiuit. Et quæ huius discriminis causa est? Quia ex diuitiarum copia gaudium futile, & volaticum, ex Christi consortio plenum, & firmum. Cor solùm implet gaudium è virtute procreatum, non à deliciis vanissimis ortum. c.1.§.3.p.23

Loquebantur de excessu. Aliquod excogitauit Christi amor, vt pro hominibus plus pateretur, scilicet splendida luminum pompa radiare, & infamem postea crucem subire. Miserum est infortunio vrgeri, sed miserrimum à florenti fortuna ad sordidam, & obscuram transire. c.1.§.18. p.25

Petrum, & Iacobum, &c. Elegit non terrena affectione ductus, sed suffragiis meritorum suasus culminibus collocandos. Et quidem qui non ducitur meritis, sed affectionibus, vt ad dignitates deligat, sibi inuidet, & electis etiam nocet. c.2.§.96.p.44

Petrum & Iacobum. Qui ad montis fastigium euécti, ambitiosis ... tudinibus non curarunt eleuari, immò Euangelista notanter a Christo exprimit, duci: *Assumpsit*, &c. Dum dignos, benemeritosque, quin ipsi solicitent, deligit, nimiè electores instruxit. Optima namque politices benemeritum, quin ipse exambiat, luminibus dignitatum exornat, c.2.§.112.p.49

Feria 4. post Dominicam secundam.
Matthæi 20.

Accessit ad eum mater filiorum Zebedæi, &c. Mater, dum anxiis votis filios fortunatos resplendere anhelat, adiungere Christi lateri studiosè adlaborat. Vt hinc noscamus, familiæ, domusque splendorem, anchora virtutum fundari, flatibus vitiorum euerti, c.2.§.111.ibid.

Accepit. Qui ad montis cacumen duxerat, cum ipsi solicitarent, modò ipsis petentibus denegat, quia illa vires audebant præsumptione inflati, aut ambitione superbi. Qui cæca ad eligendum affectione ducitur, sibi, & electis imprudenter aduersatur, c.2.§.96.p.44

Duo filij mei. Laudanda mater, quæ filios Christo adiungere sollicitabat; nec humanis commodis incrementare studebat. Frequenter parentes solicitius curant facultatibus adaugere, quàm filios virtutibus expolire, cap.2.§.97. p.45

Vt sedeant. Christi lateri adhæreant, vt initiata fortuna constabeant. Nouit mater approximare Christo esse solidum felicitatis fulcrum, distare, felicitatis naufragium. Profectò dignitatis culmen virtutibus suffulcitur, vitiis citissimè euertitur, c.2.§.1..p.46

Nescitis quid petatis. Regnum Christi arbitrabantur temporale, teste D.Thom. in Catena, & nihil ominus, vt possiderent dignitatum culmina, sæua subire non auersabantur tormenta. *Possumus.* Ergo imprudentes audiunt, dum cæca cupiditate exiguum mercantur lucrum, & grauissimum adeunt tormentum, cap.2.§.95. p.44

Vt sedeant. Ambiebant dignitatem, vt otio indulgerent, non vt strenuis laboribus desudarent. Frequens est enim omnibus celsa ambire, non tam vt satisfaciant obligationi, quàm vt indulgeant inertiæ, & studuerint cupidini, c.2.§.94.p.43

Vt sedeant. Teste Angelico Doctore in Catena, prima loca anhelabant, quia præferri sibi Petrum extimescebant: ergo subeundum calicem audiunt. Profectò liuor salutis est tinea, & acerbæ sæpe mortis est causa, c.2.§.105. p.47

Duo filij mei. Sedula mater Christum Dominum sequuta, & eius obsequio addicta filiis exigebat præmia. Certè parentum merita in filiis debent remunerari, & in præmio relucere. c.2.§.114.p.90

Duo filij mei. Mater de Christo benemerita filiis procurabat dignitatis fastigium: Christus, vt remuneraret matrem, calicem promisit amarum. Est enim eximium parentis præmium filius virtutibus expolitus, & concinnis moribus exornatus, c.2.§.115.ibid.

Nescitis. Mater indebitum filiis honorem solicitabat, sed muliebri errore ducta nocere filiis ipsa, petitione nesciebat. Quandoquidem solicitare indigno honorem indebitum, est maturare miserum casum, cap.5. §.19. p.97

Accessit adorans. Hæc eadem mater, dum Christus Dominus cruce penderet, à longè spectasse refertur, modo approximat obsequiosa, & venerabunda. Et quæ discriminis ratio? V... s; nam in spe, timuit; è suadeat, nec pendent cultus, nec plausus, cap.5.§.29. p.101

Possumus. Temporale regnum arbitrabantur, & nihilominus splendorem ... emer... non de... bantur: ergo in... prudent ... sque audiunt. *Nescitis.* O quàm tuus ... nostra cupiditas! quandoquidem euanida, fugitiuaque gloria, emi, & compensari solet grauissima angustia, c.5.§.49.p.108

Feria 6. post Dominicam secundam.
Matthæi 21.

Plantauit vineam. Plantata vineâ, agricolisque locatâ, Dominus peregrè profectus est: ergo dei querunt agricolæ inertiæ indulgentes, aut vineam depopulantes. Profectò superiores oculi vires inspirant, & calamitates eneruant, c...§.55.p.136

Auferetur à vobis & dabitur genti facienti fructus suos. Vt agnouerunt durum delinquentium supplicium, fructum obtulerunt copiosum al... sanitate eruditi, & strage miseranda commoniti: nam luctuosa aliorum strages cogit quodammodò resi..., & se ad meliora transferre, c... 12...162

Ædificauit turrim. Ex solicitudine vin... vt sepis arceret bestiarum ansus & turri... adsultus. Cumque in vinea de... ea solicitudine custodiendam, vt hostis ... tari immò nec præsumat accedere, c... §.8 p.161

Cum autem tempus fructuum. Instabant ... tributum Domino soluerent, sed ignaui ... mò in ... titudo prorsus denegauit. S... oblectamentis designatum, nullatenus ... butum, ne amitteretur volancum gaud... præscriptum virtuti tempus sæpè differtur, ... me soluitur, c.1.§.7.p.22

Locauit agricolis. Vineam acceperunt, ... fructus ... Agricolæ verò ambierunt potiri fructu, ... uere reuneturt censum. Plures inuenias, qui excusato censu, virtutis exambiant potiri fructo, cap.1. §.35. p.9

Cum autem tempus fructuum. Sibi ... iderunt, qui accepta beneficia ... ingratitudine dæ... Si fructum expromptè soluissent, nouum sibi beneficium comparassent: nam qui gratus, ad accipiendum ... ora beneficia probatur dignus, c. 6.8...p.18

Cum autem tempus. ... plus satagebant sibi rapere, quàm ... adaugere. A vitibus euellebant fructum, & Principi non redd... bant, sed suis vtilitatibus applicabant. Aliquando in ter Reipublicæ administros inuenitur, qui studeat sibi diuitias acquirere, non ærarium Principis adaugere, c.1.§.4...p.10

Locauit Agricolis. Quo maiori eos munificentia honorarant, ingratitudinis culpa fuit grauior, & ... pœna acerbior. Amplissima, fertilissimaque vinea potiti, nec racemum obtulerunt Domino ingrati: Ergo caruerunt vinea, & digna atteriti sunt pœna. Nam quantò indulgentior, profusiorque fuerit ... beneficentia, tantò grauior ingratitudinis apparet culpa, & tantò acerbior infligitur pœna, c.7.§.95.p.186

Auferetur à vobis. &c. Gens, quæ post punitos durè agricolas vineam accepit, expromptè, & exactè tributum persoluit: eisdem amentia eorum sequi exempla, & horrete supplicia. Prudent... aliorum scandala sunt ad ruinam euitandam efficacissima adhortamenta, c 7 §.4.p.160.& 12.p.162

Locauit agricolis. Videbantur agricolæ, sed erant hostes; aliud nomine promittebant, & aliud actionibus demonstrabant. Ab ei... vinea ablata, & pœna inflicta. Parum iuuat externis virtutibus insertum ... in ... c.7.§.4 p.170

Dabitur genti. Non solùm fortunata fuit gens, quæ vineam ... quia post ... standus antecessores suscepit ... supplicium ... successoribus documentum ... aliorum ... probris plausibilior. Pars fortunæ est odio antecessori succedere, si studeas eius actionibus contraire, c.7.§.4.p.160

Hic

Hic est heres. Cùm Deus ad ſpeciem abeſſet, aliqua agricolis ſpes ſalutis affulgebat: aſt enim præſente hærede plus exarſerunt, duriſſima ſupplicia imprudentes adaggerarunt. Eſt enim non ferendum delictum Chriſti maieſtatem contemnere, & in eius oculis audacter delinquere. c.2.§.81.p.40

Dominica 3. Quadrageſimæ.

Lucæ 11.

Erat Ieſus eiiciens dæmonium. Eo Deus amore erga homines inardeſcit, vt licèt homo transfuga ab eius caſtris in aduerſarij caſtra tranſierit, & quærat, & faueat. Ecce homo Chriſti inſeruit aduerſario, & nihilominus miſericordiæ ſuccurrit auxilio. Sic Deus hominem amat, vt paſſus offenſam, ſolicitet amicitiam. c.6.§ 3. p.115

Erat Ieſus. Notanter Euangeliſta appoſuit illud Verbum *Erat*, vt dum prodit Chriſti laborioſam luctam, hominis publicet prauitatem altiſſimè inuiſceratam. Non poterat non eſſe Chriſto labori anxio, qui ferè omnia membra tradiderat hoſti peruerſo. Virtutis alumni, ſi humana fragilitate contingat delinquere, citò fatagunt culpam detergere. c.6.§.1, p.114

Et illud erat mutum. Non ſolùm iſte homo refertur mutus, ſed apud alios Euangeliſtas & cæcus. O quàm tetris tenebrarum voluminibus inuoluebatur, qui inſeruiebat dæmoni, à quo non accipiebat gaudia, ſed cruciamenta. Extrema neceſſitas erat interuire, & pati. Quam excuſationem afferet incommodis ob ſcelera afflictatus, & ſceleribus contumaciter addictus? cùm ſatius ſit, ſi Deum habeas, duris laboribus adurgeri, quàm, ſi careas, multis commodis exundare. c.6. §. 1. ibid.

Locutus eſt mutus. Qui antea mutus, iam doloris verba profert, & ad confeſſionis medelam currit. Non poteſt dæmon perſeuerare, vbi non erubuit homo confiteri. Eſt namque pœnitentia non ſolum peccati excidium, ſed calamitatis remedium. c.6.§.16 p 120

In Beelzebub. Æmuli miraculum intuiti, vt liuori ſuo adularentur, incantamentum ſunt ſuſpicati. Maluerunt quàm oculis credere, ſuſpicionibus vaniſſimis fidem præſtare. Sunt, qui, vt improbis affectionibus adulentur, contra euidentiam inanibus coniecturis ducantur. c.6.§.6.p.116

Et illud erat mutum. Admiſit homo corde vitium, ſperans ex vitio prouenturum ſibi gaudium, & ſuſtinuit durum tormentum: vt conſtet inde ſæpè procreari tormentum, vnde ſperabatur gaudium. c.6.§.25. pag.125.

In Beelzebub. Mira Chriſtus Dominus effulgebat virtutibus, & nihilominus æmuli iniquis denigrare aggreſſi ſunt ſuſpicionibus: fulgurabant miracula, ſuſpicionis nulla apparebant indicia: æmuli verò non ignari, quàm facilè vulgus rumori accedat, miraculum infamarunt incantamentum. Minus aliquando prodeſt euidens virtus ad famam, quàm ſuſpicio inanis ad notam. c.6.§.42.p.130

Erat Ieſus. Ipſam Chriſtus dæmonis poſſeſſionem inuadit, & tyrannidem depellit, linguarum contempſit procaciam, vt ſolueret muti linguam. Eximia namque virtus in ipſa vitiorum ditione ea inuadit, & feliciter vincit. c.7.§.3.p.160

Erat Ieſus. Vt nobis exiſteret in reducendis peccatoribus norma, citò ab incepto opere Chriſtus non deſtitit, ſed diù perſeuerauit; quod adnotaſſe videtur Euangeliſta illo verbo, *Erat*, quaſi fuerit pugna prolixa, latiſque laborioſa, vt nullus deſiſtat ſalubriter admonere, etſi videatur diù ſine fructu laborare. c.7.§.15. pag.163.

Locutus eſt mutus. Statim ac ſoluta lingua, Chriſto egit gratias, quod rapuit in admirationem turbas: *Et Eman. de Naxera in Reg.*

admiratæ ſunt turbæ. Non tam videntur obſtupuiſſe ob miraculum, quàm ob expromptum gratitudinis officium. Sanè lentiſſimè procedunt virtutes, augentur citiſſimè prauitates, cap.7.§.33.ibid.

Loquutus eſt mutus. Diabolus ab hominis taciturnitate procurabat ſubſidium, & miſeriæ complementum. Peccator, dum improbo ſilentio, ne fateatur culpam, ſigillat ora, luctuoſiſſima adaggerat ſibi damna, quia ſæpè adſciſcit mortem citius taciturnitate, quàm crimine, c.7.§.36.p.169

Loquutus eſt mutus. Adeò expeditè, & promptè, vt nullus tanto impedimento fuiſſe linguam illigatam agnoſceret, aut ex loquendi modò coniiceret, in quo imitandum peccatoribus exhibuit exemplum. Culpæ ſordes ſic pœnitentia detergat, vt nec indicium anteactæ vitæ relinquat, c.7.§.39.p.170

Feria 4. poſt Dominicam tertiam.

Matthæi 15.

Acceſſerunt ad Ieſum, &c. Apoſtoli, quia virtutum radiabant lumine, multiplici inſidiarum impetuntur certamine. Liuor, quin impediuerit interuallum, cæca perſpicacia, & perſpicaci cæcitate vidit manus non lauare, & eſt criminatus ſordere. Non meritò, qui dignitatis aut virtutis reſplendet culmine, multiplici impetendum certamine, c.1.§.3.p.2

Non lauant manus. Apoſtolos inſimulant ſordidis manibus traditiones infringere, & aliis licentiam delinquendi præbere. Falſiſſima fuit calumnia, ſed ex calumnia eiui poteſt veritas certa, ſcilicet ſuperioris cupiditatem nutrire audaciam, & eſſe delinquendi licentiam. c.1.§.5.ibid.& ſeq.

Non lauant manus. Opponebant corrigendis culpis deſignatos non poſſe carpere, quia manibus conſtabat ſordeſcere. Hoc Apoſtolis crimen obiectum, fuit æmulorum delirium, eſſe tamen poteſt vtiliſſimum documentum. Labia ſcilicet ſuperiorum ad corrigendum elaudi, ſi contigerit cupiditatibus pollui. c.1.§.22 p.6

Quare diſcipuli tui. Vbi Chriſti fatebantur diſcipulos & publicis obtrectationibus aggreſſi ſunt infamare, ſe magno crimine oſtenderunt infici. Quandoquidem Sacerdos ob dignitatem debet ſuſpici, etſi contigerit aliquibus maculis denigrari. c.1.§.21. ibid.

Quare diſcipuli tui. Certè diſcipuli dignitatem ſuam obſcuraſſent, ſi infecti eis maculis ſorduiſſent. Æmulatio, Scribarúmque improbitas eam in Apoſtolis criminata eſt culpam, quæ popularem conciliare poſſet inuidiam. Miniſter namque Reipublicæ, ſi manibus appareat pollutus, redditur cunctis odioſus, & non ſemel luget dignitatis infulis denudatus. Expendebat Reipublicæ miniſter ſibi inuidere, ſi rapinæ, aut intemperantiæ diuulgetur inſeruire. c.1.§.23. ibid.

Quare diſcipuli tui. Videbant Phariſæi Chriſti diſcipulos miris virtutibus refulgere, & aggreſſi ſunt iniquis linguis abrodere. Iniquis pro ſolatio eſt iuſtorum mores infamare, & nebulas luci offundere. c.1.§.45.p.18

Non lauant manus. Chriſti miniſtros infamabant, & pollutis manibus ſordere aſſerebant. Non conqueſti ſunt de Chriſto, ſed de eius miniſtris conqueſti ſunt. Confixerunt æmuli quid criminarentur, docuerunt tamen ita aliquando miniſtros manibus ſordere, vt opus ſit plus ipſis, quàm ſuperiori largiri. c.1.§.100.p.20

Non lauant manus. Chriſtum Dominum, Apoſtolóſque cùm antea plauſibus celebrarint, & Dominum magiſtri elogio honoratum ſæpiùs promulerint, modò iam abrodunt, & celebri opinione denudare contendunt. Et quæ huius diſcrimiuis cauſa eſt? Quia in obſeruandis traditionibus ab eorum ſententia diſcordabat, & diſſentiebat. Anteà plauſibus extollebant, modò quia ab eorum ſententia diſcrepabat, liuido dente infamari apud populum ſatagebant. Nam qui à ſententia noſtra diſcordat, liuor ſæpeſæpius infamat. c.9.§.56.p.245

Quare & vos transgredimini? Cùm intendere debuissent legum obseruationi, studebant cupiditati. Nil mirum si populares suis commodis indulgerent; cùm autem hi essent de Scribis, & Pharisæis, grauiori reprehensione erant digni, vt qui lucris inhiarent: quod eo Verbo Christus expressit: *Quare & vos.* Nec enim adeò indecorum est, cæcos, popularesque vitio inseruire, quam Deo dicatos, & perspicacia præditos cupiditatibus famulari, c.11.§.13.p.255

Non lauant manus. Parùm reapse nocebat, quod candicarent manus, aut sordescerent; verùm si esset culpa traditionibus contraire, citò fortasse auderent præcepta violare. Per partes venitur ad totum, & quæ priùs scintilla, transit aliquando in incendia. Sæpè inimicus, vt grauia auuletit detrimenta, satagit impetrare à nobis exigua, c.11.§.16.p.257

Quare & vos. Acri Christus eos supercilio ferit, & diuino zelo carpit, vtpote qui, vt de victimis manducarent, sumptuosius legem interpretabantur iniquius: ergo imitanda est Christi ira magnates carpens, & communi vtilitati prospiciens, c.11.§.28.p.161

Quare & vos. Arcano silentio ora Christus Dominus signarat, nec, quod modò carpit, illis obiecerat: iam cupidos prodit, & diuinas leges cupiditate procolcasse actiùs reprehendit. Profectò qui Dei tolerantia, & patientia abutitur, grauius carpitur, & punitur, c.s1..§.20. p259

Feria 6. post Dominicam tertiam.

Ioan.4.

Fatigatus ex itinere. Fatigatus mulierem spectat, quæ tradita voluptati æstum solis sustinebat, & de profundo puteo, vt aquam hauriret, laborabat. Multa opus fuit mulieri sæculo tributa pendere, quia inceperat voluptatibus inseruire, c.11.§.3.p.252

Haurire aquam. Candente sole ad puteum tendebat mulier, vt hauriret aquam, qua sitim extingueret; sed quæ aquæ ambitiosa, salutis animæ prorsus oblita. Vt audiuit posse à Domino aquam, qua non sitiret, accipere, statim petit: *Da mihi hanc aquam.* Cùm audiuit de religione differentem, in futura tempora misit. *Scio quia Messias venit.* Profectò temporalibus incommodis solerter prouidemus, vitia expongere negligimus, c.11.§.72.p.53

Venit mulier. Quæ voluptati inseruiebat, hydriæ humeris sublatæ labore premitur, & nomine honoris, titulo denudatur: nec sine causa nomen tacetur, & itineris candente. sole labor explicatur: nam hæ libidinum victimæ acri premuntur dolore & obscorantur etiam dedecore, c.11.§ 8.p.254

Venit haurire aquam. Voluptatis, vt placet Augustino in Catena, siti adusta, & quia Samaritana (negabant enim aliam vitam) æternitatis prorsus oblita. Ab eadem radice oriebatur futura non meditari, & temporalia sitire. Nil studiosius dæmon exambit, quàm vt obliuiscaris cælestia, & suspires tẽporalia, c.1 s.§.9.ibid.

Venit mulier. Aliqualem habebat excusationem, dum vera fide carens inseruiebat vitiis, nullam habet, qui veram fidem edoctus mancipatur peccatis. Non adeò reprehensibile est, cæcos vitia sectari, ac perspicacia præditos cupiditatibus inseruire, c.11.§.13.p.155

Venit mulier. Christus Dominus sedebat, etsi fatigatus: mulier non sedit laboribus semper attrita, & laboriosis itineribus dilassata. Et quomodò posset quiescere, quæ voluptatis dedititia aquam festinabat haurire? Quos dedititios sibi suscepit voluptas, nunquam permittit otiari, quia opus est continuis anxietatibus distorqueri, c.11.§.15.p.256

Sedebat sic. Fatigatus sedebat, sed felici labore, & laudanda solicitudine. Pastor erroneam quærebat ouiculam: ergo erat ipsa fatigatione beatus. Est namque felix labor, quo pietati inseruis, & munus imples, c.11. §.19. p.261

Fatigatus ex itinere. Christus Dominus itineris pulverem non recusat, & solis æstum candentis tolerat; vt mulierculam à voluptatibus auellat, & salutem ad virtutem translatæ afferat. Vt Christi discipuli eius exemplum secuti nullum detrectent laborem subire, si quiuerint saluti hominum prouidere. Christi discipulus exambit laborem, vt afferat animabus salutem, c.11.§.44. p.266

Domine, da mihi hanc aquam. Cùm vidit indignum, egentem, aiebat: *Quomodò tu*, &c. cùm crystallinis laticibus præsumpsit copiosum, iam Dominum vocat: *Domine*, &c. Morem hæc mulier sæculi expressit: nam apud sæculum plus fortuna attenditur, quam persona, cap.11.§.52. p.269

Discipuli autem abierant, &c. Christus superiorum norma discipulos abesse voluit, cùm mulier aduentauit, exprobraturus erat ei delicta, vt traheret ad virtutem, sed exprobrare voluit sine testibus, ne innubilaret honorem. Vitia correxit, & honori consuluit, edocens superiores, vt non solùm curam agant reducendi animas ad virtutem, sed etiam seruandi honorem, cap.11. §.56. p.271

Quinque viros. Diù voluptatem sine fastidio sitiuit, virtutem horruit. Quàm citò si virtutis viam ingressi sumus, deflectimus, quàm pertinaciter vitiis insistimus. Post quinque viros adhuc perseuerabat; nam virtutes citissimè fastidimus, vitia prolixis temporibus conseruamus, c.13.§.3.p.300

Petiisses ab eo. Allexit promissis, traxit verbis humanitate defluentibus, fallentibus quodammodò medicinis ægrotanti subuenit: paruit mulier, quia morigera. Vt nouerint superiores non terrore morigeros percellere, nec blandis contumaces curare, c.13.§.19. p.306

Dominica 4. Quadragesimæ.

Ioannis 6.

Abiit Iesus trans mare Galileæ. Turbæ Christum Dominum sequebantur, quia videbant ægrotos morbis liberari, & cælesti sequentes doctrinâ erudiri. Vbi spes allexit, nec maris fluctus, nec deserti horror impediuit, aut ab incepto itinere retardauit. Virtutem sequimur, dum spes arridet læta, deficimus, si appetat calamitas dura, c.13.§.29.p.309

Quia videbant signa. Non sequebantur, quia mentis radiabat virtutibus, sed quia depulsis restituebat salutem infirmitatibus. Non tam attendebant qualis esset, sed quantùm posset. Nam de sæculi more non tam personam sequimur, quàm fortunam, c.13.§.30.p.310

Sequebatur eum multitudo magna. Multitudo Christum sequuta fame laborabat, nec ab eius latere discedebat. Prudentiæ fuit post superatum montis iugum, post mare enauigatum tot labores lucrari, & patienti expectatione perficere. Stultus profectò est, qui diuturnos in virtute excolenda labores positos frustratur, vt fami, aut cupiditati aduletur, c.13.§.32.p.311

Colligite. Apostoli, quos ad alendam vitam panes habebant, Christo obtulerunt, vt egentibus impertiret subsidia: sed ex quinque panibus magna demeſuerunt sibi incrementa; sibi acquisierunt panis copiam, dum pauperum subleuarunt miseriam. Mihi crede. Eisdem, quibus afflictis subueneris, tibi consules, c.13.§.9. p.302

Cùm subleuasset oculos, &c. Ad se aduentantem multitudinem ex temporaria mensa pauit, & morbidos saluti restituit: si aliam viam sequerentur erroribus, & vitiis scatentem, carerent pane, & vrgerentur dolore. Qui Christum ducem sequitur, salute integra, libertateque fruitur, c.13.§.16.p.315

Distribuit

Distribuit discumbentibus. Apud alium Euangelistam inuenies Apostolorum solicitudine panes distributos, & tamen Christo adscripsit Ioannes. Quidquid discipulus, Christique minister honestè exercebat, ad laudem Christi Domini redundabat. Proficit regentis ad laudem, quam subiecti pulchrè exercuere virtutem c.31.§.22. p.307

Distribuit. Apostoli turbis impertiti sunt alimenta, sed per eorum manus integra deueneruut ad populos beneficia, & dum nulla cupiditate corrupti; cophinis plenissimis exundarunt muneratı. *Colligite, quæ superauerunt.* Quia inter ministrorum manus nil hæsit, panis superauit, & quia superauit, minister cophinum in præmium tulit. Sibi Reipublicæ minister iuuidit, si rapinæ, aut intemperantiæ inseruit. c.1.§.53.p.6

Distribuit discumbentibus. Hic panis, non vt olim manna, mensura taxabatur, sed iuxta accipientis dispositionem, & famem exhibebatur. Ex virtute, perfectioneque delumitur, si Eucharistia plus, aut minus sit frequentanda. c.1.§.55.p.7

Quinque panes hordeaceos. Delicatioribus cibis poterat turbam alere, sed edocuit hoc facto pro status qualitate vtendum mensa. Quid enim Reipublicæ nocentius, quàm si priusti nutriantur, vt Principes? Cibario pane aluit in deserto, vt qui deserta habitant, non vtantur siligineo. Hordeaceo pane aluit, sed non precibus inuitatus, aut repetitis instantiis compulsus, sed à se ipso incitatus. Ergo ad regnum volebant efferre quia prærogatiuis Principe dignis agnouerant exornari simulque ostenderunt, beneficia non tam æstimanda ex pretio, quàm ex animo, & modo. c.1.§.28.p.8

Iam triduo sustinent me. Dum citò non discedunt, epulis cœlesti odore conditis satiantur; ni perseuerassent & patientes famis morsus tulissent, non satiarentur. Perseuerantia virtutem coronat, quæ si deficiat labores exanclatos amittit, & labefactat. c.13.§.43.p.314

Panes hordeaceos. Quid nocebat panem esse hordeaceum, si dulcescebat palato, & cœlesti sapore salubrem saturitatem afferebat stomacho? Et quid profuit Absalonis mensa delicatissimis cibis resplendens, si dolosa fraudem occuluit? Mihi crede: Dei beneficia plus valent, quam sonant, hominum plus sonant, quàm valent. c.14.§.51.p.344

Erat autem fœnum multum, &c. In fœno brutorum pabulo quidquid ad sensuum delicias pertinet, designari Nabucho. edocuit, à ratione transmigrans, & fœno victitans. Ergo Christi conuiuæ super fœnum recumbunt, aut quia cœlestis panis cupiditates edocet proculcare, aut quia nullus, nisi proculcans, ad cœlestem debet mensam accedere. Super fœnum recubuerit, esset enim dolendum enauigatis fluctibus, superatis desertorum asperitatibus exiguis recenlis illigari, & cupiditatibus inseruire. O miserum! Post magnas difficultates demersus inuenitur, qui reculis impeditur & inanibus affectionibus retardetur. cap.14.§.61. pag.349.

Feria 4. post Dominicam quartam.
Ioannis 9.

Vidit hominem cæcum. Homo iste patienter cæcitatem ferebat, nec naturam in vtero nouercam incusabat: ergo ipsa tolerantia Christi ad se traxit aspectum, & aspectu cæcitatis colitum. Nam constans patientia est calamitatis exilium, aut saltim delinimentum. c.1.§.45. pag.11.

Quis peccauit? Candido animo Apostoli interrogarunt, & cæcitatem culpæ stipendium asseruerunt. Et quidem in moralibus cæcitas culpæ solet esse stipendium. Cæca est cupiditas, quandoquidem vt frustut exiguo gaudio, grauissimo exponitur detrimento. c.2. §.95. p.44

Quis peccauit? Cæcitatem arbitrabantur peccati fructum, Christus Dominus restituit visum; vt constaret, à Deo feliciratem prouenire, & ab ipso sæpè peccatore calamitatem manare. c.2.§ 99.p.45

Non est hic homo à Deo. Miraculum sæculis inauditum intuiti, de fictione lutì in Sabbatho admirebantur obscurare, & ad culpam detorquere: nam liuor in peius semper interpretatur, & inuidiosum insequitur. c.1.§.41. p.10

Quis peccauit? Apostoli dum nimis curiosi errarunt & a bona politia defecerunt: non attinebat ad illos arcanais causam scrutari, nec auctorem inquirere: ergo prudentiam suam innubilarunt: nam prudens, quæ ad se non pertinent, vana curiositate non inquirit nec conrectoris munus exercet. c.1.§.82.p.17

Non est hic homo à Deo. Toti erant æmuli in culpæ suspicionem Christo conciliandam, & mirsculi gloriam minuendam. Peruerso animo, inuidique extenuatione ostenderunt superioristis non esse crimine carere, si suspicionibus contigerit denigrari. c.14.§.103.p.367

Cæcum à natiuitate. Desperata videbatur ærumna ab ipsa origine inolita, sed Christus Dominus sputo lutum efficiens, & blanda manu oculos inungens, edocuit difficultatibus ignauè non cedendum, sed dignâ constantiâ contra eas elaborandum. Disce, quò viuidius contra virtutem emergunt difficultates, exerere validius vires. c.14.§.108. p.369

Alij autem: Nequaquam. Sic cæcus infusò oculis lumine vultum mutauit, vt alius prorsus videretur. Nullum antiquæ aspectabat cæcitatis vestigium, nullum erat antiquæ noctis argumentum. Corporeæ cæcitatis medela pro interna curanda cæcitate fuit doctrina: sic namque pœnitentia culpæ cæcitatem debet detergere, vt anteactæ vitæ vestigium nullum permiserit remanere c.7.§ 39. p.170

Lutum fecit. A Iudæis lapidibus impetitus detinetur in via, & exeo ennficit medicamina. Patentes, vt sibi periculum appetere sunt suspicati, ætatem filij apposuerunt discrimini; Christus discrimen postposuit amori. Nam generosus amor propriis commodis non attendit, sed honestis rei amatæ lucris, & incrementis studet. c.1.§.31.p.8

Vade ad natatoriam. Postquàm Christus benignis oculis aspexit cæcum, postquàm finxit lutum, postquàm cœlesti manu apposuit medicamentum, iussit vt cæcus sua; etiam operas afferret, & præceptis Dominicis obediret. Est enim obedientia fons luminis, officinâ sanitatis: inuenies tamen plures, qui excusato laboris, & virtutis censu exambiant potiri fructu. c.1.§.33.p.9

Et video. Grauissima cæcitate oppressus obediendo oculos sibi restituit, & pro virtute accertimus propugnator stetit. Vt nullus peccator desperet, quantumuis sceleribus oppressus, & piaculis denigratus: vt etiam nullus debet superbire, quantumuis virtutibus exornatus, & floridus. c.2.§.19.p.25

Non est hic homo à Deo. Qui externis vtebantur oculis interno denudabantur aspectu; liuore inflammati crassissimas sibi tenebras procreabant, & dignam liuoris pœnam subibant. Scelerum pœna est interior surditas, & contumax cordis cæcitas. c.2.§.84.p.25

Feria 6. post Dominicam quartam.
Ioan. 11.

Erat quidam languens, &c. Lazarus & nobilis proditor, & ardoribus adustus refertur. Languebat, peccatoris vmbram gerens superbia, & inani gloria. Inanis gloria corrumpit mores, & superbis eneruat virtutes. c.13.§.51. p.317

Erat quidam languens. Incepit languescere, non grauissimo morbo vexari, & nihilominus vires languore debilitatæ paulatim defecerunt, & mortem ægrotanti

conciliarunt. Nam diabolus priùs tentat debilitare, vt virtutes valeat prorsus euertere. c.13.§.48 p.316

Ecce quem amas Etsi grauissimus adurgeret languor, sorores non desperarunt, immò quò fortior infirmitas & maior medelæ fuit studiositas. Suo nos exemplo edocuerunt, peccatori nullatenus desperandum, sed contra vitia valida certamen fortiter ineundum. c.13. §.47. p.315

Ecce quem amas. Dum pro se habuit Lazarus Sanctorum preces, mortem depulit, & salutem obtinuit. Nam Deus, quos Sanctorum patrocinio non priuat, ad salutem venire parat. c.13.§.46. ibid.

Iam fœtet. Peccata sæpè tenebris occuluntur, & artificiosè celantur: fœtor prodit, & prouidentia latere non sinit. Nequeunt peccata tenebris sepeliri, quia constat prouidentiæ lumine detegi. cap.13.§.37. pag.312.

Lazarus amicus noster. Lazarus Dei merebatur opem dum studebat virtutibus, non deturpabatur criminibus, & Maria Deum officiis obstrinxerat, dum petebat. Sunt qui Numen culpis offendunt eo ipso tempore, quo salutem, & misericordiam exambiunt. c.13.§.34. pag.311.

Amicus noster dormit. Quàm alius erat Dominus à sæculi moribus: amico adest, etsi aspera fortuna vexato, & antiquo splendore nudo cùm de more hominibus sit non personam colere, sed fortunam respicere. c.13. §.30. p.310

Sed pro gloria Dei. Mors accidit ad Dei gloriam, & ad incrementandam Lazaro famam. Nam sæpè quæ putantur infausta, esse probantur ingentissima commoda. c.13.§.18. p.306

Lazarus mortuus est. Ecce vbi humana defecerant media aduentat Christus afferens opportunissima auxilia. Sæpè namque Deus vbi humana spes deficit, opportunus assistit. c. 14.§.4. p. 324

Nunc volebant te lapidare, &c. Aduentat Dominus vt calamitati subueniat Lazari, proprio despecto periculo. Nam bonus superior ea charitate inardescit, vt vitam aliquando exponat discrimini, si suorum possit subuenire calamitati. c.14.§.1.p323

Erat quidam languens Lazarus. Licet ætate floridus, & diuitiis circumfulus, elanguit, vt sua infirmitate, quod adolescentibus fortunatis, ac nobilibus accidere solet depingeret: vires sibi luxuria præcidunt, & ætate florida pereunt. Nam libido omnia depascit, & vires prorsus consumit. c.13.§.52. p.317

Amicus noster dormit. Lazarus mortuus erat; verùm Dominus, cum posset honestiori voce appellare somnum, noluit ad nostram eruditionem vulgare interitum. Reuera iusti mors potius somnus, quàm interitus, dicenda est; quandoquidem etiam cadente corpore meliori sui parte viuit. Si alius esset Dominus, nil mirum magnatis casum appellaret somnum. Nam apud sæculum magnatum casus honorantur, apud Deum vt popularium puniuntur. c.12.§.67.p.298

Dominica in Passione.

Ioan. 8.

Quis ex vobis. Christus Dominus, vt hominum cæcitatem depelleret, argumenta iniquorum non excusauit: dum se examini offert, non ignorat periculum, sed promit affectum. Bonus namque superior, vt suorum subueniat calamitati, vitam aliquando exponit discrimini. c.14.§.1. p.325

Quis ex vobis. E vita discessurus nil, quod inquinare posset, admisisse se ostendit, talémque egisse vitam, vt nec æmulorum calumniis obscurari possit demonstrauit. Nos miseri, quæ ad breuem vitam curamus quæ ad mortis certamen, aut examen vitæ negligimus. c.13 §.60. p.320

Est, qui quærat, & iudicet. Contra Christum Dominum sanctitatis ideam, virtutum normam, lapides prensant, & dicteriis inhonorant, nec timent humana tribunalia, quia dignitatum refulgebant excellentia. Christus verò cœlestis iudicij meminit, vt timorem eis incusserit, nam licet apud sæculum magnatum delicta dissimulentur, apud Deum vt popularium puniuntur. c.12.§.67. p.298

Est, qui quærat, & iudicet. Dei timore studuit audaciam æmulorum reprimere, eorúmque cæcitatem depellere, quem si arriperent, contra Christum lapides non prensarent. Dei namque timor est sceleris exilium, & salutis tutamentum. c.12.§.52.p.292

Quis ex vobis arguet me. Ab hominibus confictis de industria calumniis arguebatur, sed à Deo honorabatur: *Est, qui quærat,* &c. Vt discas cœlestia innocentiæ magni testimonia habenda, vt elogia humana parui æstimanda. c.12.§.49. p.291

Abscondit se. Ministrorum ad nostram eruditionem declinauit audaciam, qui subire præsulum non detrectauit præsentiam. Ab Scribis, Pharisæisque fugit ante Pilatum stetit; ac si durius sit in ministrorum manus incidere, quam iram iudicis sustinere. cap.12.§.27. pag.283

Est qui quærat, & iudicet. Contumeliis, iniuriisque impetitus adhuc Dominus nequit se ipsum negare, & vel offendentibus prouidere; Dei iudicium in memoriam reuocauit, si audaces reprimat, & reddendæ rationis memoria adurgeat: nam licet hîc pro libito sibi adulentur potentia, ibi adurgebit iustitia. c.12.§.19. pag.280.

Quis ex vobis arguet me de peccato? Non erat astutia, quantumuis argumentatrix, timenda, dum culpis prodebatur denigrata: *Inhonorastis me*; nec poterant Hebræi non timere, quem de nullo admisso crimine verè poterant sugillare. Arguentium languebant verba quia infectos se dubitare nequibant culpa. c.12.§.16. pag.279.

Samaritanus es. Qui anteà miris Dominum elogiis extulerant veracē, & magistrū appellitantes: *Magister, scimus quia verax es*, &c. modò vti dæmoniacum infamant, & Samaritanum appellant: *Samaritanus es tu.* Ecqua huius discriminis ratio? Quia hic eos arguebat: *Non auditis, quia ex Deo non estis.* Ergo qui antè dilaudabant, modò inuehuntur, quia dignis correctionibus castigantur: nam qui anteà dilaudabant, si de aliquo defectu arguantur, contra arguentem linguis maledicis inuehuntur. c.12.§.15.p.278

Est qui quærat, & iudicet. Ad cœleste tribunal remisit dignitatibus splendescentes, & diuitiis exundantes: *Est qui quærat, & iudicet*: nam apud sæculum innocentiæ opus fuit fugere. *Abscondit se*, quia potentiæ impunè permittebatur audere: *Tulerunt lapides.* Crimine non verebantur fœdari, quia potentia, & fauore videbantur absolui. c.12.§.8.p.276

Dæmonium habes. Vt acrem Christi Domini reprehensionem vitarent, dæmoniacum appellarunt; & quidem de malignitatis ingenio in has calumnias audacissimi proruperunt, nec melius poterant correctionis debilitare acrimoniam, quàm si ostenderent admisisse, qui eos corripiebat culpam; nec enim aliorum corrigere potest culpam, qui accuratè non coluerit innocentiam. c.12.§.6. ibid.

Arguet me de peccato. Illud, *arguet*, apud Interpretes non est calumnias objicere, sed probare; non est objectis criminibus impetere, sed conuincere: ergo Christus, dum conuinci non potuit, suis factis homines erudiuit, ostenditque sic viuendum, vt quantumuis malitia æmuli desudauerint explorare, de admisso crimine nequeat conuincere. c.12.§.1.p.273

Feria

Fer[illegible] 4. post Dom[illegible]nicam in Passione.

Ioann. 1[illegible].

F[illegible] encania. Etsi rigeret tempus, & h[illegible]ems [illegible] uexaret, ni[illegible] celebrantur encæ[illegible] sunt in t[illegible]pus co[illegible]dius f[illegible]tum illud [illegible]e, [illegible]um præ[illegible] tem[illegible] tur, vt va[illegible] applicat[illegible] um sta[illegible]ui. c.1.§.17. p.5

[illegible] *Salomonis.* Templum fr[illegible]quentabatur, & [illegible]ur. In porticu ambulabat à templo [illegible] qu[illegible] in templo non tam exer[illegible]us cultus, quàm cu[illegible]dus, & inutilis [illegible]es, Non [illegible] templum aditur, vt oculis, [illegible] insi[illegible]iatur. c.1.§.19. p.[illegible]

C[illegible]derunt ergo eum Iudæi. Eum ci[illegible] [illegible] duersa ij, no[illegible] auscul[illegible] capien[illegible]. Dol[illegible]bant [illegible]stum [illegible] [illegible]bus [illegible] cum in [illegible] muit[illegible] anime, qui [illegible] culmine. c.[illegible] §.3. pag 2.

Fa[illegible] encania. Ea festa, si ritè col[illegible]entur, Christus [illegible] nobi[illegible] non obambulares extra templum [illegible] ergo quod in porticu obambulat, re[illegible] non ger[illegible] sugillat. In [illegible] cele[illegible] plus [illegible] obl[illegible]ctamentum, quàm debitu[illegible] cu[illegible]. c.1. §.[illegible]. p.9

Facta sunt encania. Longa tem[illegible] terebant, qui [illegible]lom[illegible] cur[illegible]dabant: [illegible]itas voc[illegible]bat ad [illegible] tempus orationi, ag[illegible] dis[illegible] dicandum, sed [illegible]tio, & prauitas [illegible] adiba[illegible] t[illegible]plum ad tem[illegible] in[illegible]. Non est i[illegible]em orare, & [illegible] c.1.§.61. p.13

[illegible] *encania.* Te[illegible]lum ab hostili manu ere[illegible] exorn[illegible] & ad antiquum nitorem redu[illegible] innouatio, vtpotè Numini grata [illegible] itque acclamati[illegible] cele[illegible] camus accepta à Deo beneficia dignis [illegible] dec[illegible]tanda, & auctori referenda. c.1 §.90. p[illegible]

[illegible] *Salom.* Q[illegible] bant se re, aff[illegible]ctabant [illegible] adulabantur, & odio blandi[illegible] plures, qui quod refugiunt, exercere, [illegible]. c.2.§.46. p.20

[illegible]cce adeundi templi finis, Christu[illegible], & si possint, premere. Quem debuisse[illegible]us conabuntur obruere. Sunt, qui tem[illegible] vt Deum colant, sed vt affectio[illegible] us p[illegible]. c.2.§.42. p.29

Am[illegible] tico. Omnium superior, Princepsque n[illegible]bat ab oculis remotus, sed deambulabat o[illegible]ens, & cum p[illegible]. Suis factis edocens ad R[illegible] ex gubernationem electos facilè cunctis [illegible]te, [illegible] accedentes arcente sera, aut janitore ex[illegible]pe[illegible]. c.1.§.60. p.12

Sustulerunt lapides. Veritatis lumine repercussi plus o[illegible] ab[illegible]. & vbi debuissent pendere venerationis [illegible] D[illegible] lapides prensantes incrementauere p[illegible]. Et quod illis manebat remedium, quando [illegible]tebatur in præcipitium. O quam est mi[illegible] laborare remedio, & ipso in portu perire naufragio. c.1.§.71. p.15

Loquor vobis, & non creditis. Templo aditans ad[illegible] & orationis ly[illegible], [illegible] patientiam o[illegible]end[illegible]. Asperis verbis impetitus, malignis interrogationibus prouitatus mansu[illegible]ssimis verbis respondit, & iniurias patienter tulit. Profectò orationis est index constans patientia, & ad iniurias responsio humillima. c.1.§.75. p.16

Dic nobis palam. Circumdederunt cognoscendi veritatem mennito desiderio, impugnandi ardent ssimo studio. Circumdederunt adinstar discipulorum magistrum, sed interius oderant vt aduersarium. Dissuadabant exterior cultus, & interior affectus: & quidem parum interest externis officiis colere, si intestinis consiet odiis ferire. c.2.§.14. p.24

Feria 6. post Dominicam in Passione.

Ioan. 11.

Collegerunt Pontifices, &c. Pontifices, Pharisæique Concilium cogunt, & merito zeli colore liuori proprio, & vilitati improuidè attendunt. Non semel religionis velamine inardescunt odia, & virtutis fuco contra virtutem tenduntur retia. c.2.§.70. p.36

Quid facimus? Cum Reipublicæ administratio, potesta que apud eos esset; se veluti ignauos reprehendebant, & quod Christum de medio non tolerint, incusabant. Liuore teterrimo furentes, & dominari anhelantes non agnoscebant potestatis abusum efficacissimum esse contra eos ipsos venenum. Certè contra se ipsum imprudens castrametatur, qui potestate, vt cupiditatibus aduletur, abutitur. c.2.§.71. p.37

Pontifices, & Pharisæi. Quas ab ipso Deo acceperant, dignitates contra eum conuertebant, & obarmabant. Satis frequens est accepta à Numine beneficia detorquere ad prauitatis fomenta. c.1.§.43. p.10

Venient Romani. Quo auertere molliebantur, ruinam suffulciebant, & calamitatem incrementabant, & cùm Reipublicæ superiores adhærerent euanidis coniectutis, tandè se ingemuerunt delusos veris fallaciis. Vereatur superior coniecturis duci, si non vult falli. c.1.§.68. p.15

Expedit vobis. Qui eos ignorantiæ insimulabat, stultissimos apparebat: quandoquidem ad dignitatem conseruandam elegit, vt efficacissimum medium, quod erat dignitatis manifestum excidium. Dignitas perseueraret virtutibus suffolta, & corruit sine dubio viriis quassata. c.2.§.100. p.46

Tollent locum nostrum. Verebantur potestatis infulis denudari, & vana ob dignitatem adoratione caretè: ergo maluerunt animæ detrimentum, prouidere dignitatis fastigio, & diuitiarum augmento. Minus dolent aliqui vita carere, quam dignitatis splendoribus viduari. c.1.§.101 p.46

Omnes credent in Deum. Christum Dominum ferali odio prosequebantur, ardentissima æmulatione vrebantur. Ergo non tam dolebant plausus, dignitatumque splendoribus interdici, quàm æmulum celebrati. Non tam acerbum est aliquibus dignitate mulctari, quàm ad æmulum transire. c.1.§.103. p.47

Venient Romani. Christum damnantes arbitrabantur temporalibus consulere, ni morti traderent, temporalibus commodis verebantur carere: ergo maluerunt culpis infici, quàm pompa, & splendore nudati: Non verentur plures Deum offendere, si quiuerint temporalibus exundare. c.1.§.42. p.10. & 43. ibid.

Vt vnus homo moriatur. Eis ambitiosis, & vanitulis potuit ad speciem expedire, sed sapienti adeò consiliario, integerrimóque ministro priuari, calamitatem nequibat Reipublicæ non afferre. Calamitosum Reipublicæ est sapienti carere consiliario, integerrimoque ministro. c.4.§.56. p.89

Expedit vobis. Mors Christi ad delenda peccata plurimum expediebat, non tamen eo sensu, quo Sacerdotum Princeps existimabat: fors plausit sapientiæ, potestatique suæ, quòd Christum morte damnatat, & prætextatorum beneuolentiam meruerat: verum nihil eis infelicius, quàm in Deum præualere, & de æquitate triumphare. Tibi ne blandiaris, si in virtutem præualeas;

valeat: nil enim adeò miserum, vt in Deum prævalere, & de virtute triumphare. c.5.§.1.p.90

Collegerunt Concilium, &c. Quàm erat Hebræorum Respublica misera, dum in concilium asciti cupiditate, vt sibi prouiderent, æstuabant, & peculiaribus vtilitatibus attendebant: *Expedit vobis*. Non considerabant quid liceret, sed quid eis expediret. Iam ea Respublica casui proximabat, cùm ab eis consiliariis pendebat. Grande supplicium est optimus consiliariis priuari, & rationis luce interdici. c.3.§.4 p.52

Venient Romani Romanos timebant trepidi, & adeò magna scelera perpetrare non verebantur stulti: Quandoquidem satius erat sine crimine premi, quam D... carentes deliciis frui. Non videbant contra vitam, felicitatémque plus posse scelera, quàm aduersariorum arma. Mihi crede: Contra nos ministrant arma perpetrata a nobis delicta. c.4.§.1. p.72

Dominica in Palmis.

Matth. 21.

Cùm appropinquasset, &c. Ad apicem fortunæ euectus, & popularibus acclamationibus celebratus venit virtutibus eximiis ornatus, & mansuetus: *Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus*. Plus quàm homo potuit agnosci, cùm dubium non erat miris virtutibus exornari, quandoquidem ratus est, qui dignitatis, fortunæq; culmine elatus eximiis fulgeat virtutibus insignitus. c.1. §.1. p. 2

Venit tibi. Id est, venit, vt effuso sanguine aboleat culpam, & depellat prorsus miseriam. Et in quo mors præuidetur? In ipso plausu, regióque triumpho. Nam qui eminet regio dignitatis culmine, multiplici cogitur desudare certamine. c.1.§.3.ibid.

Venit tibi. Id est, venit, vt proprio sanguine Reipublicæ adaugeat commoda, non vt sugat sanguinem ad augenda sibi incrementa. Venit virtutibus excolendis, non auaris cupiditatibus adipandis. Profectò si superior cupidus, delinquendi facit licentiam, & legibus infert iniuriam. c.1.§.5.p.2.& seq.

Mansuetus. Non alio vultu ac cùm habebatur priuatus. Aspectus non est mutatus pro varietate fortunæ. Rex venit, sed, vt antea, mansuetus, & placidus. Cùm frequenter pro fortunæ varietate varietur vultus, & assumatur aspectus. c.1.§ 9.p.3

Hosanna filio, &c. Regia proditur origine exortus, & omni virtute excultus: *Benedictus*, &c. Nec enim nobilitas virtutibus est contraria, nec virtus decantandis stemmatibus inuenitur aduersa. Etsi de more, qui nobilitatis luce exornatus, inueniri soleat virtutibus nudus. c.1.§.15. p.5

Cædebant ramos de arboribus. Ecce faustis acclamationibus celebratus. & triumphali pompa redimitus, inuenitur iam morti proximus. Eo tempore aliquando succedunt prospera, vt non tam afferant gaudium possessa, quàm dolorem ingeminent derelicta. c.4.§.53. pag.88.

Dominus his opus habet. Dominus vocatur, dum soluit; Rex conclamatur, dum omnibus salutaris aduenit. Certè qui dignitatum ascendunt fastigia, ea solùm dignè possident, dum obligationibus expletis nitent. Id solùm tempus est dignitati applicandum, quod constat actionibus honestis plenum, & sine muneribus querela transactum: eo solo tempore nouerıs dignitatem possideri, quo dignis factis constiterit honorari. c.12 §.59.p.295

Hosanna. Christus mirandis virtutibus se Regem, & Dominum prodidit, plausum euanidum non ambiuit: ipso in plausu apparuit humilis, ipsa humilitate resplenduit celebris. Vt discant Christi discipuli plausum non sitire, & virtutum linguis se prodere. c.5. §.16. pag. 96.

Turba autem. Plaudebant turbæ triumphis redimito, facillimè iactarunt probra in doloribus afflictarum. Ni aliqua spes, timórve suadeat, non penditur cultus, nec plausus. c.5.§.19.p.101

Ramos de arboribus. Reculas Deo offerebant, qui fortè pretiosa sumptui, & vanitatibus consecrabant. Satis illis videbatur citò marcescenda folia Christo Domino offerre, qui fortasse fructus vberes ex arboribus decerptos conati sunt sæculo reseruare. De more est sæculo dicare pretiosa, Numini exigua. c.6 §.73. pag.143.

In nomine Domini. Christi maiestas, etsi aliquando æmulationis artibus deliuerit obscurata, resplenduit tandem nunquam morituris fulgoribus redimita. Nec mirum, cùm eius gloria fundaretur virtute, non fluxa sæculi vanitate. Quæ apud Dominum magnitudo, semper est solida, quæ apud homines, volatica, & fluxa. c.2.§.66. p.35

Filio David. Prosapiæ claritate ornabatur, & eximiis virtutibus eius sanctitas prodebatur. Parum esset prosapia, ni virtutum ornaretur excellentia. Nec dignitas resplenderet perfecta pompa, si originis denigraretur infamia. Oportet non euehere ad dignitatum excelsa, quem denigret prosapiæ iniuria, & virtutum inopia. c.9 §.1. p. 203

De Christi Domini vnctione.

Ioann. 12.

Ante sex dies Pascha. Maria pretiosissimo vnguento Christum Dominum vnxit, *nardi pistici*, &c. Et quidem celebrari meruit, quæ pretiosa Domino consecrauit. Cùm de more sit pretiosa sæculo, & exigua dicari Christo. c.6.§.73.p.143

Vnxit pedes Iesu, Maria, vt notauit D. Thomas in Catena, non faciebat communem famulatum, Martha mensis ministrans creaturis, & Christo exhibebat officium, & præstare satagebat obsequium. O quàm laudanda singularitate resplenduit Maria, cùm rarum, & insolitum sit ambire virtutum summa, vt frequens sequi mediocria. c.1.§.8.p.3

Accepit libram. Pretiosum fuit obsequium, sed pretiosius; quia exprompto animo, & congruo modo. Noueris officia non tam cen... ex pretio, quàm ex animo, & modo. c.1.§.18. p.8

In diem sepulturæ meæ. Vnguenti refertur quanti..., sed quantitatem vicit op... ortunitas. Præuenit Christum ad mortem vngere, & anteuertit inimicorum odium, religiosum obsequentis officium. In obsequiis non tam quantitas attendenda, quàm opportunitas, & qualitas æstimanda. c.1.§.19.ibid.

Domus est impleta, &c. Quàm erubuit Maria pretiosis olim vnguentis nullum aliam fructum sibi comparasse, nisi famæ nubilum, & depretiationis præmium. Quàm est gaudia Christi vestigia vngere, & fragrantia domum implere. Anteactas actiones incusabat, & affectum euanidis rebus impendisse dolebat. O quot aeri possent dolore percelli! quandoquidem eis r bus impendunt affectum, ex quibus certum est percipere nullum fructum. c.1.§.3 ibid.

Quare hoc vnguentum. &c. Iudas, quod Christo Domino dedicabatur, infructuosam asserebat iacturam, & ad fouendam cupiditatem detorquebat eleemosynam. Mariæ factum interpretabatur dispendium, qui furabatur applicandum pauperibus aurum. Pro solatio est improbis iustorum mores carpere, vitámque abrodere. c.1.§.45.p.11

Quare hoc vnguentum. Vbi Maria pretioso vnguento pedes Domini vngere decreuit, à Iuda deridetur. & Vnguenti pretium perdidisse inutili iactura putatur. Non carpsit mensam opiparis ferculis refertam, nec dixit posse vendi, & pauperibus distribui: Et quare? Quia

Quia ex menſ[illegible] aliquod illi commodum, ea vnctione nullum lucrum. Quia menſæ ſumptus non ſolùm Deo, ſed creaturis dicabatur, vnguentum verò in honorem Chriſti impendebatur. Martha, quæ miniſtrabat creaturis, [illegible]pitur, Maria, quæ ſoli Deo inſeruit, deridetur [illegible], qui Deo dicantur, à mundialibus deridentur, & minus prudentes exiſtimantur. cap.1. §.69. pag. 5.

Quare vnguentum hoc. Vnguentum honori Principis debebat effuſum, & Iudas, qui Principis ſui ſolli[illegible]tare debuiſſet obſequia, deteſtanda ſibi quærebat lucra. In Iuda aliquos Reipublicæ miniſtros depingi videntur, & adumbrari; minus curant, quæ Reipub[illegible]cæ, & Principis; plurimum ſollicitant, quæ prop[illegible]iæ cupiditatis. c.1. §.47. p.30

Et datum eſt egenis. Fur virtutis ſpecie tegebat rapinam, & eleemoſynæ obtentu euertebat eleemoſynam. Videas non ſemel latere ſub colore virtutis vitia, & contra virtutem obtendi ſpecie virtutis vitia. c. 2. §. 70. p.36.& ſeq.

Ex odore vnguenti. Non ſolùm Mariæ refertur obſequium Chriſto exhibitum, ſed odoramentum ſparſum. Maria ſolum intendebat vngere, ſed ex ipſa vnctione nequibat odor non exhalari. Maria eo vnguento Domini pedes deliniuit, vt inſeruiret, ſed ſuauem virtutis etiam odorem vnctione ſparſit, vt noſcas, oportere Dei ſeruos nón ſolùm interiori ſanctitate fulgere, ſed ſuaui etiam opinionis odore fragrare. c.2. §.8[illegible]. p.42

Accepit libram vnguenti. Initio vngebat, & modo etiam vngere perſeuerat. Primum vnguentum non refertur adeò pretioſum, pretioſius refertur ſecundum. Nonnulli initio ſtudioſo conatu virtutes arripiunt, ſed quàm citò refrigeſcunt. Maria non ſolùm perſeuerauit vn[illegible]ndo, ſed vnctionis pretium incrementando. P[illegible] iuvat floreat initio virtutis ſtudium, ſi mareeat eo quo tempore deſiderium. c.3. §.2. p.52

Sine [illegible]am. Et [illegible] Iudas ſingularis Mariæ actionem arroſe[illegible] nam Chriſtus ſub generalitate exhibuit. & [illegible] videbat Iudam fœdiſſimam corde cupidi[illegible] flammam, blandam adhibuit medelam; edocens [illegible], oportere aliquando, vt quò ægritudo eſt pe[illegible]nacior, ſit medicina benignior. c.3. §.9. pag. 54

[illegible] Chriſti Oratione in Horto.

Luc. 22.

Cùm perueni[illegible] locum, &c. Patrem oraturus locum d[illegible]legit a [illegible] remotum, & cæleſtium meditationi oppo[illegible] Orationis ſtudioſos edocens ſtrepitum ſuger[illegible], & [illegible]bras contemplandis cæleſtibus aptas quær[illegible]. c.1. §.20. p.6

O[illegible] [illegible] ſtuduit orare, ſed alios ad orandum ſ[illegible]ribus monitis excitare, ſecumque ducere. Na[illegible] in u[illegible] tutis cultor non ſolum virtuti obtemperat, ſed alios ad obtemperandum ſecum trahere adlabo[illegible]. c.1 §.18.p.5

Apparuit Angelus, &c. Dum prolixius orat, de cœlo cont[illegible] ſtat[illegible] tur, non quia Chriſtus Angelico indigeret au[illegible], ſed quia indigemus nos hoc ſalubri documento. Calix (quod petebatur) non tranſiit, ſed o[illegible]o vires aſcito de cœlo auxilio ad reportandum triumphum adhibuit: vt ſciremus orationem calamitates depellere, aut ſaltem vires ad patienter perferendas [illegible]ſtrare. c.1.§.52.p.12

Factus in agonia. Vt calicis fructus ad plurimos redundaret, Chriſtus Patrem exorauit, & obtinuit. Oratio namque amaris lachrymis obarmata, & deſiderio anhelo muſſita facilè obtinet, quia vim Numini gratam infert. c.1.§.55.ibid.

Pater, ſi vis, &c. Orationem ad Patrem miſit non comptis verbis exculptam, ſed deſideriis ardentibus obarmatam, vt ab eius orandi modo ediſcerêmus efficacem orationem non comptis verborum ambagibus, ſed veris prævalere, & doloroſis gemitibus. c.1.§.54. ibid.

Prolixius orabat. Id eſt, longa temporis ſpatia conſumpſit, ſed orationi dicauit, & ſoluit. Plures prolixas horas orationi videntur impendere, ſed contingit per maria, terráſque diuagari. Noueris non eſſe idem orare, & ſpatia longa conſumere. c.1.§.61.p.13

Prolixius orabat. Oratio in receſſu ad cœlum miſſa dignis fructibus eſt ditata. Chriſtus dormientes excitat, periculum imminere denuntiat, proditorem amicum appellat, ſatellitum audaciam patienter tolerat. Reluxit oratio in inconcuſſa conſtantia, in conſtanti patientia, in reſponſione humillima. Eſt enim bonæ orationis fructus conſtans patientia, & patientiſſima tolerantia, c.1.§.75.p.14

Pater, ſi vis. Orans edocuit deſiderium patri repræſentare, & ab eius voluntate non reſilire. Aliqui, dum orant, imperant, nolunt Deo obedire, ſed Deum ipſis morem gerere. Edocuit Chriſtus Deo calamitatem repræſentare, & quod decreuerit, æquanimiter ferre. c.1.§.81. p.17

Quid dormitis? Omnium culpas deleturus, ſuorum ſomnum depulit, & ignauiam ſeuerè carpſit. Vt noueris corrigere non poſſe aliorum delicta, qui domeſticorum diſſimulare errata. c.2.§.79. p.39

Quid dormitis? Initio Petrus inuictos animos oſtentarat, mortémque animosè contempſerat, ſed iam ignauè dormit, & ab oratione deſiſtit: ergo à Chriſto iure carpitur: nam parum juvat oſtentare initio virtutis ſtudium, ſi mareeat exiguo tempore deſiderium. c.3. §.2. p.52

Quid dormitis? Olim dicebat: *Pueri mei mecum ſunt in cubili*; modò Petrum indulſiſſe ſomno reprehendit: dormiebat Petrus ſenectute longævus, & periculis ſatis proximus: ergo ſeuera reprehenſione fuit dignus. Excuſatius dormit puerulus, ſine excuſatione tempus terit ſenectute grauatus. c.3.§.12.p.55

Pater, ſi vis. Qui Petro à cruce auertenti dixerat: *Calicem, quem dedit mihi Pater, non vis vt bibam illum*; modò arcanè horret, & à ſe transferri petit: *Transfer calicem iſtum à me.* Et quid in hoc calice extimeſcendum? Explicuit in Catena Hieronymus, ſcilicet in calice à Patre oblato non apparere culpam; in calice à Iudæis diſpoſito apparere Patris offenſam. Ergo Chriſtus plus dolebat diuini honoris iacturam, quam propriæ mortis ignominioſiſſimam ægrimoniam. c.3.§.49. pag.68.

De Petri negatione, & lachrymis.

Luca 22.

Cùm vidiſſet ancilla quædam. Petrus Chriſtum ſecutus Principis aulam ingreditur: ergo culpis iteratis inficitur; declinaſſet tentamina, ſi confugiſſet ad templa. Sacerdotes templis debent aſſidere, non curias, aut domos Principum frequentare. c.1. §.58. p.12

Cùm vidiſſet ancilla. Sequebatur, vt Domino proximaret, ſed ab ancilla ludibrio habitus non tulit ludibrium, qui deſpexerat mortis tormentum. Profectò apud ſæculum vitium viget, & malè virtus deſpecta audit. Qui virtutibus inſeruiunt, à mundialibus deridentur, & minus prudentes exiſtimantur. c. 1. §.69. p.15

Non noui. Sæculo renuntiarat, & ſæculum repetens vanis eſt timoribus irretitus, & repetitis culpis defœdatus. Vt timeat, qui ſæculum renuntiauit, ſæculum repetere, & tentationibus imprudenter exponi. c.1. §.91. p.18

Cùm vidiſſet. Vidit Petrum ancilla, & iam qui

petta, ad eius vocem emollescit, & proprio nomini contradicit. Negatio de nominis insigni apparebat obscurior, & imbecillitas grauior. Cùm actione debeat impleri, quod nomine constat promittit. c. 2. §. 2. pag. 22.

Non noui. Vbi Petrus negauit, iam procacia maiori audaciâ in Christum deliquit. Est enim laicis quodammodo ad delinquendum licentia, perpetrata ab Ecclesiasticis, præcipuè, si Præsules fuerint, culpa. c. 2. §. 78. p. 39

Fleuit amarè. Amarè fleuit se criminibus defœdasse, vt periculum, quod verebatur, depelleret, & timori consuleret. Redemit timorem, sed adauxit sibi calamitatem. Sunt qui, vt calamitati consulant, grauiorem incurrant, & admissis criminibus augeant. c. 6. §. 51. p. 108

Fleuit amarè. Piaculis defœdari est commune. Amarè deflere culpam ostendit virtutis Petri excellentiam. Plures amarius deflent, quàm Numinis offensam, saluris, dignitatis, aut diuitiarum iacturam. cap. 5. § 48. p. 108.

Fleuit amarè. A Domino benigno aspectu pulsatus in lachrymas amarissimas est effusus: pars magna salutis fuit pœnitentiam non differre, & innocentiæ eolorem quodammodò retinuit festinanter corripi, & resipiscere. Festinata correctio videtur quodammodò innocentia, vt è contra reprehensibilis est pertinacia Scelerum durissima pœna est interioris surditas auris, & obstinata durities cordis. c. 2. §. 84. p. 27

Fleuit amarè. A Domino electus, & ad dignitatis culmen elatus à se ipso deliquit, & calamitatem sibi conciliauit. Calamitas, & criminis fœditas promanauit à Petro; honor & felicitas promanarat à Domino. Vt notum omnibus fit ab ipso homine gemituum quæri materiam, à Domino felicem promanare fortunam. c. 2. §. 99. p. 45

Fleuit amarè. Semel, & iterum deliquerat Petrus, Christus, qui somno indulgentem antea carpsit, semel, & iterum negantem oculis modo benignis aspexit, & benignitate non solùm peccantem in lachrymas effundi suasit, sed animarum futurum pastorem medendi modum edocuit. Sciat animarum medicos vtendum aliquando benigniori medicina, dum granior culpæ ægrimonia. c. 3. §. 9. p. 54

Egressus, &c. Etsi tardè, occasionem iterum negandi fugit, & esse veram pœnitentiam ostendit. Qui occasioni remanet proximus, non apparet graui dolore compunctus. Suo lapsu edocuit Petros imbecillos, satius esse occasionem fugere, quàm miserabiliter cadere. c. 4. §. 31. p. 85

Fleuit amarè. Petrus post culpæ naufragium arrepta pœnitentiæ tabula animæ saluti prouidit, & iterum ad occasionem non rediit. Copiosas, amarásque effudit lachrymas, quibus Deum ad misericordiam flecteret, & à quibus antea vulneratus dæmones vltione laudabili feriret. Lachrymæ vera pœnitudine fusæ, & criminis occasione vitata Deum placant, & dæmonum vires eneruant. c. 7. §. 37. ibid. & §. 38. p. 167.

De Cœna Domini.

Ioann. 13.

Sciens Iesus. Quàm patiens Dominus proditoris tolerat insolentiam, quàm vigilans admittit lauacro delere culpam. Prælatorum norma edocuit. Præsulem constanti exornandum patientiâ, & prouidentissimâ vigilantiâ. c. 1. §. 6. p. 5

Cœpit lauare. Vt pasceret, vel defectus leues expungit, & qualiter cælesti epulo sit accedendum edocuit. Qui scire desiderat quoties ad Eucharistiam accedat, nouerit ex candore conscientiæ taxandam frequentiam, & ex virtutum nitore frequentandam Eucharistiam. c. 1. §. 25. p. 7

Sciens quia omnia, &c. Amore incandescens gaudens est discedere, quo dilectos posset muneribus dilargitis nobilitare. Tristatur, si ei dilargiendi occasio præcideretur. Tristatur namque amor, ni habeat occasionem dilargiendi, & dilectum muneribus honorandi. c. 3. §. 26. ibid.

Quia omnia dedit ei Pater, &c. Quæ à Patre acceperat, Patri retulit, & ad animam salutem solicitè consecrauit. Apposuit mensam, vt Eucharistia innutriret virtutes, & virtutum edoceret perfectiones. Quàm aliter accidit: Magnates non rarò accepta à Numine beneficia deflectunt ad timoris, & vanitatis fomenta. c. 1. §. 45. p. 10.

Surgit à cœna. Vt paci non conueniunt arma; sic amori non congruunt otia. Amore flagrans vestimentis se exuit, & commodis suorum studet. Nam generosus amor non sospitat propria commoda, sed honesta alterius lucra. c. 1. §. 31. p. 8

Cœpit lauare. Ipse laboriosum exercuit lauacrum, & suis conditum Eucharistiæ præstitit epulum. Vt superiores discant arrogare sibi laboriosa, & subditis impertiri iucunda. c. 5. §. 14. p. 9

Cœpit lauare. Nec leuem puluerem pedibus voluit remanere, sed miris splendoribus suos candicare, quia altaribus debebant accedere. Qui diuinia constat dicari, nullis defectibus debet pollui. c. 1. §. 63. p. 14.

Tunica sucinxit se. Vt ab aliis maculas abstergeret, stricto se cingolo perstrinxit; quia cùm in se superiorum formam exprimeret, quid illis faciendum doceat. Inuenies, qui satagant ad virtutes cæteros reformare, cùm studeant sibi indulgere. c. 1. §. 59. p. 13

Cœpit lauare. Quia Magister, & Dominus, potestati, honorique soluit laboris tributum, vigilantiæque pensum. Exemplum Præsulibus se dedisse testatus est, & tamen sunt plures, qui dignitatum potiantur fructu, excusato laboris censu. c. 1. §. 33. p. 9

Cœpit lauare pedes. Mundos discipulos protulit & nihilominus vel leues maculas abradere studuit vt nil vel liuidus hostis oculus, quod carperet, deprehenderet. Talis sit Dei minister, vt inuenti suspiret virtutes, & ad Dei prouocet laudes. c. 2. §. 89. p. 42

Cœpit lauare. O quàm tacitis certaminibus ad Iudam deueniens conatus est Dominus malitiam expurgere, & eloquenti aspectu ad meutem trahere. Dispexit Iudas opportunissimam occasionem, quam iterum non inuenit. Timeant, qui pulsantur luce, oculos claudere. Nam qui studiosè renuit inspirationibus parere, cùm oculos aperit, inuenit aliquando auolare. c. 3. §. 10. pag. 54.

Cœpit lauare. Iudas lauacro innitatus, & flagranti amore dilectus abusus est Dei patientia, & quia abusus Dei tolerantia, perijt morte miseranda ac turpissima. Vt sibi caueant pertinaces, & sciant. Dei tolerantiâ, & benignitate abusos oppetere mortem miserrimos. c. 5. §. 58. p. 151

Feria 2. in Resurrectione Domini.

Luc. 24.

Duo ex illis ibant. Quàm nouam politiam Resurrectio Domini edocuit. Qui tota maiestatis gloria fulgebat; peregrinis approximat, nec vultum demutat. Eorum oculi tenebantur, sed Domini oculi non mutabantur. Cùm apud sæculum pro fortunæ varietate induantur vultus, & assumatur aspectus. c. 1 §. 9. p. 3

O stulti. Liberè carpsit, diffidentiámque reprehendit; non sic carperet, si aliquo reatu teneretur; nam si reatibus polluantur, ad corrigendum superiorum labia elauduntur. c. 1. §. 22. p. 6

Appropinquans ibat. Peregrini habitum assnmpsit, & lucis radios contraxit; nam cùm generoso amore flagraret, maiestati suæ quodammodò detraxit, & & commodis suorum studuit. Generosus amor plus aliorum suspirat lucra, quàm propria commoda, c.1. §.31. p.8

Nonne oportuit, &c. Quia dolores, & crucem tulerat, iam stulte putabant regnum. & eos docet æternasse sibi regnum, quia labores, & crucem patienter tulerat. Nam constans patientia est felicitatis præsagium, & calamitatis exilium, c.1.§.46.p.11

Nos autem sperabamus. Ac si dicant. Iam desperamus. Et quæ desperationis occasio? Humanis duci coniecturis: *Tertia dies est hodie.* Demortuum credebant, quem alloquebantur redivivum: ergo denigrabantur fallacia, quia ducebantur fallibili, & humana coniectura, c.1.§.68.p.15

Qua, &c. Non rogauit crucis oblitus, sed optima iam fortuna exornatus ea interrogatione, quod apud sæculum contingere solet, expressit. Affectant plures antiqui humilis status obliterare prorsus memoriam, si splendidam nanciscantur fortunam, cap.1. §.104. p.20

Qui sunt hi sermones. De Deo secum colloquebantur, & spiritualia verba, vt illis Christus adesset, exciterunt illicia: vt è contra verba vana, & tumore plena afferunt frequenter peccatum. & audientibus etiam tædium, c.2.§.12. p.24.& §.13.ibid.

Et estis tristes. Felix tristitia, quæ de Christi passione promanabat, & laudabilem compassionem nutriebat, infelix ... laetitia, si de calamitate aliena lætatetur. Hæc namque propriæ felicitatis est tinea, illa est calamitatis medela. Certè de aliena calamitate lætari est propriæ felicitati inuidere, c.2.§.22.p.26

Mane nobiscum. Dum misericordiam peregrino impendunt, cælesti luce reluminantur, & ad viam veritatis reducuntur. Misericordia est oculorum colirium, exilium tenebrarum, veritatis magisterium, rutum profugium. Aliis misericordiam impende, sic enim effugies erroris lapsum, & imminens frustrabis periculum, c.2.§.31.p.27

Quomodò eum tradiderunt. Christum mitis virtutibu[s] [illegible] ndentem curiales despexerunt, & condemnarunt. Cum vitiis scatentes suspiciant, venerenturque, si [m]undiali resplendeant pompâ, & fulgeant copiosa & expolita familia. Nam homines plus suspiciunt potenti[a] præditum, quàm virtutibus exornatum, cap.2.§ 37 p.28

Apud Deum, & homines. Verba à corde dissidebant, [te]stab[a]ntur fuisse Christum apud Deum magnum, & existimabant honore; & felicitate nudum: ast apertis oculis viderunt Domini gloriam, & suam agnouerunt stultitiam: nam etsi quæ apud homines volatica, & fluxa, quæ à virtute gloria, semper est solida, & firma, c.2.§.67.p.36

Nonne cor nostrum, &c. Ex peregrini consortio calor cælestis resultabat, qui cordis depelleret rigorem, ex eius facie lux, quæ reluminaret mentem, vt Dei ministri seruique consortium ambias, si virtutibus fl[ore]re [de]sideras; iuuat enim plurimum ad virtutem iust[i] conuersatio, & sapientis eruditio, c.3.§.3.p.52

Dominica in Albis.

Ioannis 20.

Cùm serò esset die illa. Serò Christus Dominus congregatis discipulis gloriam suam ostendit, & quod serò ostendit, Apostolorum aliqualem culpam arguit. Quandoquidem Deus pœnam inferre tardat, impertiri misericordiam accelerat, c.1.§.109.p.49

Et fores essent clausa. Quæ obiiciebantur impedimenta, Dei vicit misericordia. Apostoli hominum fugiebant aspectum, & Christus Dominus eis impertiri solicitat gaudium; quia fores sæculo clausæ, intus gloria fruebantur oculi. Commodis renuntiet humanis, qui cupit conspectibus frui diuinis, cap.1. §.101. p.10

Ostendit eis manus, & latus. Ipsa vulnerum ostensione diuinitas prodebatur, dum humilitas ostentabatur. Cumulatissima resplendens fortuna, humilitatis antiquæ non deleuit testimonia: ergo plus homine erat, nam apud sæculum humilis status aduiitur delere prorsus memoriam, qui sortitus est cumulatam fortunam, c.1.§.34.p.9

Vbi erant discipuli congregati: Quisque discipulorum de alterius consortio muniebatur, & contra hostiles incursus obarmatur. Quandoquidem iuuat plurimum ad virtutem cum sanctis degere, & conuersari, cap.3 §.3. p.52

Et fores essent clausa. Clausæ erant fores, sed non adeò, vt aliquæ rimulæ luci aditum non relinquerent, & fulgoribus viam concederent. Misera est cæcitas, quæ sic cordis ianuam claudit, vt nullum luci relinquat aditum, nec permittat ingressum, cap.3. §.7. p.53

Ostendit ei manus, &c. Superior patienter errantes sustinuit, studiosè quæsiuit, & hilari vultu admonuit, vt suis factis superiores informaret, ostenderetque errantes patienter sustinendos, & blandis verbis ad virtutem prolectandos, c.3.§.14.p.56

Cùm fores essent clausa. Collectis Apostolis, clausis foribus, dicatis virtutibus Deus adest, pacem offert, & gloriam ostendit, vt qui pace frui, & cælesti cupit admonitione edoceri, nouerit sensuum fores claudere, & collectis animi viribus cælestium meditationi studere, c.3.§ 25. p.60

Ostendit ei manus, & latus. Fulgebat eximia gloria, sed ne suspicarentur oculorum fallaciam, aut larvam splendoris inductam, manus confossas ostendit, & vulnus pectoris ostentauit. Vulnera eximia erant virtutum testimonia: ergo erat & gloria indubia, nequit enim non comitari virtutem gloria, & æternanda apud sæculum fama, c.3.§.55.p.70

Propter metum, &c. Apostoli virtutum summatea non adeò sibi fidebant, vt fores non clauderent, & se contra periculum communirent: ergo meruerunt interna pace frui, gloriaque oblectari. Qui sensuum fores non claudunt, nec se periculi timore communiunt; dum plus suis viribus fidunt, facilè vincuntur. & detriumphantur. c.4.§.4.p.72

Vbi erant discipuli congregati. Discipuli æmulationis turbine; & inuidiæ tempestate obturbati ab statione defecerant, & ignauum timorem fuga prodiderant: verùm meliora sapientes iam redierunt ad castra, & congregati disponebant dæmonibus bella: ergo Dominica pace armantur, & cælesti luce fruuntur, vt qui ignavè ab statione defecit, animum non despondeat, sed ad castra animosus redeat, c.4.§.13.p.75

Et fores essent clausa propter metum. Laudabilis metus, qui non credebat hosti, sed obuiabat foribus clausis discrimini. Timor consuluit à sæculo recedere, & fores industriè claudere. Est enim cordatus timor optimus consiliarius, & contra imminentia mala animi vigor prævalidus, c.4.§.25.p.79

Ostendit ei manus, &c. Vbi Christus adfuit, pax reddita, concordia stabilita, nox trepidationis depulsa, iam pax serenauit corda: *Pax vobis.* Absente Domino timore vrgebant pericula; Domino præsente gaudiis discipuli delibuntur, absente timoribus quatiebantur. Dei, Principisque præsentia vires inspirat, absentia sæpissimè eneruat, c.5.§.6.p.92

In Litanijs maioribus.

Lucæ 11.

Quis vestrum habebit amicum; Ibit ad illum media nocte. Res fatis insolita, & more sæculi attento, peregrina. Vt famelicum pascat, somnum intermittit, & orationis accedit, cùm frequenter homines virtutis occasionem dissitant, & vanitatis, voluptatique audissimè rapiant, c.1.§.17.p.5.

Ibit ad illum. Vt oraret, ab omnibus se expedivit, & amici domum adiit: orandi, impetrandique norma extitit, edocens quærendum orationi tempus, & locum à strepitu remotum & meditandis cælestibus opportunũ, c.1.§.20. p.6.

Amicus meus venit ad me. Adveniente dilecto hospite doluit non habere, quo amori possit adulari. Nil non tentauit, vt charitati inseruiret, quando sæculi amatores nil non tentant, vt blandiantur cupidini. Tristatur fanè amor, ni possit munera dilargiri, & dilectum muneribus honorare, c.1.§.26.p.7

Accommoda mihi tres panes. Et cur delicatiora non quærat fercula, aut edulia sapidiora? Fortè, vt ostenderet, in beneficiis non tam qualitatem æstimari, quàm tempus, & opportunitatem attendi, c.1.§19.p.8

Accommoda mihi tres panes. Bonus amicus, qui non pepercit labori, ne deficeret charitati. Opipara mensa, quæ, etsi solùm constaret pane, relucebat affectuosa animi promptitudine. Non adeò sumptuosum esset beneficium, quantumuis grandi constaret pretio, si ex prompto adeò non resplenderet animo. Nam beneficia non tam censentur pretio, quàm modo, & animo, c.1 §. 28. ibid.

Media nocte. Non timuit noctis horrorem, petendi ruborem non excusauit, lectuli quietem deseruit. Nam generosus amor propriis commodis non attendit, si, alterius commodis honestis studet, c.1.§.31. ibid.

Surget. Qui dixerat pueros secum habere in cubili, eorum non turbauit quietem, sed surgendi, & panes dandi subiuit laborem. Superiores edocens arrogare sibi laboriosa, & subditis impertiri iucunda, c.1.§.34. p.9.

Accommoda mihi tres panes. Non potest amicus non surgere, & panes exhibere, cùm amici preces & charitate obarmarentur, & ipso temporis suffragio munirentur. Qui somni, oblectationique tempus orationi dicat, facilè assequitur, quod exoptat c.1. §.56.p.12.

Accommoda mihi tres panes. Panes accepit, & famelico, hospitique apposuit; honestis vsibus, quæ largiter amicus exhibuerat, impendit. Si alius esset, quæ acceperat à Numine beneficia, applicaret ad vanitatis fomenta, c.1.§.43.p.10

Si perseuerauerit pulsans. Repulsam ferens constans perstitit, & perseueranter pulsauit: ergo perseueranti constantia, & indefessa patientia plus, quàm desiderarat, obtinuit: *Dabit ei quotquot habet*, &c. Hinc claret, constantem perseuerantiam, & perseuerantem patientiam non solùm esse calamitatis delinimentum, sed calamitatibus etiam exilium, c.1.§.46.p.11

Accommoda mihi. Ad orationem recurrit, vt inopiæ quæreret leuamentum, & Deo proximauit, vt haberet, vndè hospiti exhiberet conuiuium, & dum perseuerauit deuotis precibus, repulsam patienter tulit, & perferendo impetrauit. Oratio namque aut calamitatẽ leuat, aut vires ad perferendã ministrat, c.1.§.51.p.12.

Accommoda mihi tres panes. Quàm simplicibus verbis panes petiuit, sed fortassis armabatur oratio lachrymis, quæ verbis non resplendebat expolitis; fortassis vim non inferret eloquenti rhetorica instructa, & gratam intulit vim affectuosa perseuerantia. Eiusmodi namque oratio gratam vim infert, & feliciter prævalet, c.1.§.54.& 55.ibid.

In die Ascensionis.

Marci 16.

Recumbentibus vndecim discipulis. Discipulis recumbentibus Christus apparuit, & propriis eleuatus virtute cælos ascendit, gloria redimitus, & faustis acclamationibus celebratus. Nam virtutem nequit non comitari gloria, & æternanda apud omnes fama, c.3.§.51.p.69

Assumptus est in cœlum. Virtutis iter consummauit, & ad Patris dexteram sedit. Nonnulli virtutis iter alacriter arripiunt, sed ad terminum ignauia impediti tardè perueniunt. Parum iuuat virtus initio pulchrè florida, si exiguo tempore marcida, c.3.§.2.p.52

Assumptus est in cælum. Thronum adeptus est virtutum meritis, non humani fauoris adminiculis. Apud sæculum dignitas fauore sæpè obtinetur, & suffulcitur, apud Deum ille solùm eminet culmine dignitatis, qui eam propriis adeptus est meritis, c.1.§.24.p.10.

Apparuit illis. Qui cœlum potuisset anteà inscendere, tantisper distulit, & expoliendis suorum animis amore flagrans attendit. Non solùm eximia eius hodiè resplenduit gloria, sed & amoris nobilis generosissima flamma. Quandoquidem, vt suis posset consulere, tantisper distulit regali throno insidere. Amor plus attendit alterius commoda, quàm propria lucra, cap.1. §.31. p. 8.

Exprobrauit, &c. Quos decreuerat mittere ad hominum tenebras depellendas, & animas virtutibus informandas, ab omni culparum sorde expurgauit, & virtutibus expoliuit. Nam qui omni expuncta macula putus, & virtutibus exornatus, plurimis innenitur proficuus, c.1.§.36. p. 9

Exprobrauit. Passus non est, vt qui alios virtutem erant docturi, diu mensis incumberent, aut culpis sorderent. Admonet, vt priùs se ipsos virtutibus expolient, vt sic ad virtutem cæteros trahant. Ab hac lege plures discrepant, nam cæteros satagunt reformare, cum ipsos otio consiet, & cupiditatibus indulgere c.1.§.59.p.13

Sedet à dextris, &c. Quiescit ad Patris dexteram immis gaudiis fruitus, & faustis Angelorum acclamationibus celebratus. Impleuit cor gaudium è virtutibus procreatum, non impleuit animum; etsi frontem remittat, ab enanidis deliciis exortum, c.2 §. 3. p.23

Et sedet. Apud Dominum sedet nullis casibus perturbandus, aut concutiendus. Solida erat illa felicitas, quia Deo proxima, & virtutibus suffulta; felicitas humana nequit permanere, quia fluxa, c.2.§.67.p.36

Exprobrauit. Suorum errata correxit, vt corrigeret mundi delicta, suis factis ostendens facilè non esse carpere aliorum errata, si amicorum, domesticorumque dissimulentur delicta, c.2.§.79.p.39

In nomine meo dæmonia eijcient. Quàm Christus dignus fuit throno, & quàm Apostoli, qui ad dignitatem eligerentur! Prius Christus studuit magistri munus implere, quam sede frui, & Apostoli studuerunt ad Christi gloriam dæmones abigere, ægritudines pellere, ad virtutem homines erudire. Aliquando minister ad Principis, & Reipublicæ vtilitatem electus inde getin ettibus otiis, aut detestãdis studet lucris, c.2.§.94.p. 44

Assumptus est in cælum. Assumptus est discipulis eius gloriam oppansis oculis spectantibus, & fausta acclamatione plaudentibus. Qui mi erant à fauore alieni, & ab inuidia remoti. Plures perspicacibus oculis vident, si quid obicuum, nec videre possunt, si quid splendidum, c.3. §. 8 p. 53

Prædicate. Viso virtutum præmio, laborem imminxit, vt labor ambitiosè adiretur tanto præmio in vnerandus, & honoribus tantis afficiendus. Vtinam sic plures desipiunt, vt splendorem ambiant, & laborem virtutis fugiant, c.4.§.35.p.69

In die Pentecostes.

Ioan. 14.

Si quis diligit me, &c. Christus Dominus ab hominibus dilectos Spiritum Sanctum dilectionis largitur præmium. *Ad eum veniemus.* Quàm lætus eum donis cælestibus Paraclytus mundis se cordibus inserit; quàm contristaretur, si impeditus pectus non inhabitaret! Tristatur namque amor, ni occasionem habeat dilargiendi, & dilectum muneribus honorandi. c.1.§.26. p.7

Si quis diliget me. Quàm ampla merces benè collocati affectus! *Ad eum* (inquit) *veniemus.* Venit Paraclytus fons luminis, vt mentem illuminet; diuinus ignis, quo feliciter cor exæstuet. O si homines Deum amarent! verùm sic excutiunt, vt eis frequenter rebus impendant affectum, ex quibus nullum aut detestandum demetunt fructum. c.1.§.30. p.8

Mansionem apud eum faciemus. Et quid velit apud homines manere, qui potest apud cælites dignis plausibus celebrari? Si hominis pectus inhabitet, descendit, si non inhabitet, cœlis lucet: ergo eligit in dilectorum corde habitare, etsi sit opus descendere. Nam cælestis amor docet non tam propria commoda, quam amati fouere lucra. c.1.§.31.ibid.

Et mansionem apud eum faciemus. Manet, vt floreat felicitas, & rutilet sanctitas. Parum iuvaret aduentus, si citò auolaret expulsus. Si exigua tempore transacto marceat, parum interest efflorere virtus incipiat. c.3. §.2. p. 52

Ad eum veniemus. Et quomodò venit? Igniti linguarum imbris adinstar: venit ignis, vt acciperent: lingua venit, vt debitas grates referrent: nam qui honestum assequutus est desiderium, debet impendere decorum laudis tributum. c.2.§.9. p.23

Veniemus. Amor se gestit communicare, & alios participes bonorum habere. Nihil adeò oppositum, vt tenax auaritia, & cælestis hæc flamma. Parum amat Deum, qui sua egentibus non communicat, cùm Dei spiritus se aliis communicet, & virtutibus expolire anhelet. c.2.§.10.p.24

Veniemus. Vbi Spiritus Sanctus in corda est effusus, lingua lucens loquebatur, & diuinis laudibus dicabatur. Laetitia inde spiritus apparebat in lingua, vt etiam frequenter à contrario vaniloqua, superbaque lingua affert eccum peccatum, & generat audientibus tædium. c.2.§. 2. ibid.

Ad eum veniemus. Interius spiritus residet, sed exterius flammescentibus linguis apparet. Satis non erat Apostolis, Deique ministris interna flamma feliciter vri, etiam opus erat ipso se igne prodente externis luminibus nobilitari. Satis non est Dei ministris interna fulgere sanctitate, sed opus etiam externa nobilitari opinione. c.2.§.88. p.42

Spiritus sanctus, &c. Docet Spiritus sanctus legi parere, & hominum saluti consulere blanda luce, & efficaci sermone: apparuit lingua tanquam ignis. In igne activitas, in splendore denotabatur suauitas. Est enim deprædicanda prudentia sic Deo seruire, vt homines attrahas, sic hominibus placere, vt Numini inseruias. c.2.§.87.p.41

Veniemus. Et quomodò venit? Cælesti impetu, celerrimo flaminarum volatu: *Factus est repentè de cœlo sonus tanquam aduenientis Spiritus*, &c. Puniturus non sic maturaret pœnam, benefacturus accelerat munificentiam. Discant à Deo homines misericordiam maturare pœnam differre. c.2.§.109. p.49

Suggeret vobis omnia. Dum omnes orationi dicantur, dum concordi pace in cœnaculo voluntur, cælesti splendore replentur. Cuique profuit alterius societas; alterum alterius iuvabat sanctitas. Quisque Spiritus sancti quodammodò lingua edocebat, & memoriam cælestium præceptorum refricabat. Iuvat plurimum ad virtutem bonorum conuersatio, & sapientum eruditio. c.3.§.3. p.52

In festo Sanctissimæ Trinitatis.

Matth. 25.

Data est mihi omnis potestas. Summa donatus potestate ea vtitur ad vitia depellenda, & animarum lucra sectanda. O quàm cælestis probabatur illa potestas, quæ deseruiebat virtutibus, non addicebatur fouendis cupiditatibus. Profectò qui potestate abutitur, contra se castrametatur. c.2.§.71.p.37

Data est mihi omnis potestas. Et cur potestatem ostentet, qui solebat tegere, & ab hominum notitia abscondere? Quia modò homines ad se trahere discupiebat, & homines plus suspiciunt potentiâ præditum, quàm virtutibus excultum. c.2 §.37. p.28

In nomine Patris, &c. Pater potentiam filio communicat, filius ad honorem Patris ostentat. Filius totus est Patris, & Pater totum se reciprocanit in Filium. Vera namque sanctitas se aliis communicat, & sui participes habere anhelat. c.1.§.10. p.3

Et Filij. Filius à Patre genitus eius est imago, & speculum bonitatis: quod à Patre accepit, ad honorem exprimit Patris. Vt nouerit homo acceptas à Deo dotes, prærogatiuásque eius liberalitati adscribendas, non fastui proprio applicandas. c.2. §7. p.23

Docete omnes gentes. Apostoli magnis elogiis celebrandi, quia rudibus erudiendis intenti; dum omnes docent, luminum Patrem imitantur, qui lucem ex se genuit, tenebrarum, ignorantiæque exilium. Filium referent, qui proprio labore animas acquirere studuit: Spiritum Sanctum æmulantur, qui totus lingua resplendens homines erudiuit, & ignis totus corda ad virtutem inflammauit. Profectò qui erudiendis hominibus dicantur, Reipublicæ toti prodesse inueniuntur. c.1.§.102.p.20

Docentes eos. Docet Apostolos, vt à peccatorum maculis Trinitatis fide imbutos, & baptismi lymphis lotos veritati, & saluti restituant. Quo præmio? Certè in futuro sæculo æterno, in hoc grandi, & honestè exambiendo elogio. Nam quem à periculis eripuisti, adscribitur tibi ad gloriam, & laudabilem deseruit ad famam. c.2.§.24. p.26

In nomine Patris, & Filij. Eximius Filio honor tanto Patre nobilitari; eximius Patri honor tantis dotibus filium lucere. Sibi, è filio inuidet, quisquis virtutibus non exornat, & non bona patientia dissimulat. Qui filium laudandis moribus non informat, famam innubilat, & fortunam discrimini objectat. cap. 2. §.72. pag. 37.

Docentes eos seruare, &c. Vt in cœlo resplendeant, purissimis baptismatis vndis oblati renideant: vt calamitates in sæculo depellant, exactè cælestibus mandatis inseruiant. In empyreo, & in sæculo felicitas à virtute exoritur, calamitas à vitiis nascitur, & nutritur. c.2.§.111. p.49

Baptizantes eos, &c. Per Apostolos Deus homines instruit, & docet: qui eius voci obedit, expromptè lucratur animæ salutem, immò in sæculo splendorem. Deo obedire, & eius præcepta colere, est sibi salutem, & honorem verum acquirere. c.3.§.18.p.57

Baptizantes eos. O quàm eximium est beneficium à culpis liberate, errorésque expungere. Si homines fœditatem agnoscant culpæ, non solùm adibunt ambitiosè baptismum, sed etiam vel acerbum quodvis tormentum. Non adeò est miserum acerbissimis tormentis adurgeri, quàm sceleribus denigrari. c.3.§.33.p.63

Docete omnes gentes. Iubet veritatem omnibus sincerè deprædicare, & quid expediat ad salutem, edocere: Degenerarent à Dei ministris, si adularentur auribus, aut

blandirentur Principibus. Hac in parte magnates plebe sunt infeliciores, quia ferè omnes timent eos admonere, & veritatem sine ambagibus aperire. c.3. § 38. pag.64.

In nomine Patris, &c. Deus vult se credi, non vanis argumentis, & curiositatibus discuti, sapiens sibi videtur humana stultitia, si aggrediatur scrutari, quod humanum captum constat supergredi. Trinitas est docta fide credenda, non audaci insipientia examinanda Maiestatis est reus nimis curiosus, & maiori tenetur reatu, qui insipienter discutit, quàm qui minorem, ac fas esset reuerentiam impendit. c.5.§.4.p.91

In Festo Corporis Christi.

Ioannis 6.

Caro mea verè est cibus. Christi Domini carne [sagittas robur induit, quo tentationes debellet, triumphosque reportet; immò quo pro ipso triumpho dignas reddiderit gratias. Affert namque secum Eucharistia, quo homo & fortunatus resplendeat, & gratus etiam appareat. c.6 §.74.p.143

Non sicut manducauerunt Qui manducauerunt manna, non moriebantur, etsi non repurgatis animis eo vescerentur. Hic tamen, qui se Christi carnem comederet, animæ mortem incurreret: non viuit, sed maturat sibi mortem, qui ad hanc mensam non expunctis, & repurgatis culpis propinquat. cap.6. §. 91. pag.150.

Sicut misit me viuens. Viuebat Verbum omni sanctitatis candore ornatum, cùm humanam carnem assumpsit: ergo si homini esset possibile. Verb. debuisset sanctitatem, candorémque imitari, cùm hanc carnem Eucharisticam induit. Profectò qui altari inconcinnis motibus audet accedere, videtur Dei maiestatem despicere. c.6.§.93.p.151

Sicut misit me viuens Pater. Missum Verbum Patris erat perfectissima imago, cùm carnem induit: ergo Filij induat imaginem, qui altari accedens Christo se induit: *Ipse viuet propter me*, id est vt carnem meam induat, viuat mei imago, immò mei totus. Qui Dei esse totus desiderat, saporatis virtutum fructibus floreat c.1.§.2. p.2

Non sicut manducauerunt. Manna manducabant certa in mensura, *Gomer per singula capita.* Hic non præscribitur mensura, quia de virtutum, puritatisque candore desumitur taxa. Accedendi frequentia desumenda est à virtutum copia, & candoris, vitæque elegantia. c.1.§.25.p.7

Sicut misit me. Missus est Dei filius carni vniendus, tota diuinitatis luce exornatus: ergo qui in altari hanc carnem induit, studiosè curet nullis defectibus pollui, sed eximia virtutum luce radiare. Huic mensæ accedens, & consecratus nullis maculis polluatur obscurus c.1.§.63. p.14

Et mortui sunt. Qui manna alebantur, mortem subierunt, quia carnes desiderando peccarunt: ergo qui carne Christi alitur vitam vereatur ad mortem detorquere, & mortem ipsa vita maturare. Est namque miserum laborare remedio. & perire in portu naufragio. c.1§.71.p.15

In me manet. Qui hac carne vescitur, à se ipso feliciter transmigrat, & meliorem induit fortunam: ergo imitetur honestè, quod superbia exequitur satis fastosè. Nam si ad cumulatiorem transeat fortunam, antiquæ vilitatis adnititur abolere prorsus memoriam. c.1.§.104. pag.20.

Et ego viuo propter patrem. Id est, propter Patris honorem, gloriamque. *Et ipse viuet propter me*, id est, nihil sibi adscribet, sed ad mei gloriam omnia diriget, & consecrabit, & se dimittet tantò humilior, quantò virtutum culmine celsior. c.1.§.106.p.21

Viuet propter me. Hoc sacro epulo inutritus viuit, & fulget, & solida felicitate vtitur, nam ex Deo nascitur; qui ex Deo non viuit, vitæ solùm vmbram gerit. Solida fortuna est, quæ de virtutibus oritur; infirma, & inconstans, quæ caducis splendoribus nititur. c.2. §.17. p.25

In me manet. Qui Deo accedit, eiusque mensa fruitur, diuinus quodammodo iam habetur: qui sæculo adhæret, & falsas eius delicias sitit, ab homine degenerasse probatur. c.2.§.66.p.35

In me manet. Manet iam, qui anteà inconstans, & vagus. Manet Deo vnitus, & verè magnus; anteà quantumuis ad speciem magnus, sine Deo erat exiguus. Quæ venit de hoc epulo magnitudo, semper est solida, quæ de humana fortuna, volatica, & fluxa. c.2.§ 67. pag.36.

Pro festis Virginis Mariæ Dominæ nostræ.

Pro festo Conceptionis.

Matthæi 1.

Liber generationis Iesu Christi filij David. Vt Dauid generali assensu acclamatus, & à Domino resplenduit electus, etsi à Saüle conflictis criminibus impetitus, quia per eum cœlestia sceptra, & Christi Domini mundo humanitas profluxura; ita Maria, quia Mater, omnium ore conclamatur ab originali labe prorsus exempta, & regalibus diadematis coronata: cumulata felicitas est non solùm dignitatem possidere, sed generalitatis plausibus celebrari. c 12.§.57.p.194

Filij David. A regia stirpe proditur Christus exortus sed angustius eius elogium est, fuisse à Maria sine labe concepta procreatum: nam etsi eximia sit filiorum gloria nobili vena exoriri, augustior est à sanctis parentibus procreari. c.1.§.11.p.4

De qua natus est Iesus. Cur filius tenero erga matrem amore sancius naturæ legem non derogaret, & honestè limites humani iuris excederet? quando humanus amor erit mitior, si se contineat, nec limites iuris excedat. c.1.§.32. p.9

De qua natus est Iesus. Delictum habebatur, si quid pollutum altaribus offerretur: ergo, qui honorem curauit altaris induendo carnis accuratius sollicitaret honorem. Non debuit vlla peccati macula polui, quæ Verbo constabat caro dicari. c.1 § 63.p.14

De qua natus. Honor matris originis legem expungit maculæ abigit suspicionem Euangelista, cùm materna testatur, singularique inter omnes fœminas lucere prærogatiuæ excellentia. Certè quæ constat maternitate efflorere, fas est suspicione non denigrari. cap.7. §. 98. p.187

De qua natus est Iesus. Quis explicare possit, quies virtutibus fuerit exculta, quæ à mundi exordio in matrem Domini fuit electa? Non debuit communi lege constringi, sed singulari priuilegio gaudere, quandoquidem speciali priuilegio sæpè virtute eximij donantur, nec communi lege tenentur. c.7.§.99. ibid.

De qua natus. Quiaan Matrem Christi deligebatur non solùm in primo naturali instanti originali culpâ non sorduit infectâ, sed resplenduit lauris triumphalibus coronata. c.5.§.11.p.94

De qua natus est. Non solùm Maria ab omni labe in primo instanti immunis resplenduit, sed si diabolus captiuitatem tentauit grauissimas pœnas dedit. Quandoquidem qui Dei Arcæ captiuitatem tentarunt confusi pœnas dederunt. c.5.§.38. p.104

De qua natus est Iesus. Maria, cùm Dei Verbum carne induerit, cùm virgam regiam portarit, triumphia semper sæculo celebrandis resplenduit. Quis æstimet aliquo instanti exemplar egisse captiuum, quando compulsi sunt ad publicè fatendum Arcæ imaginis eius

ons victoriam, qui captiuitatis impingere conati sunt ignominiam. c.6.§.23.p.123.

De qua natus est Iesus. Dum Euangelista Matrem testatur cæteras fœminas excessisse meritis proditur, & ex ... rum excellentia non dubiè colligitur Con... prærogatiua: Nam qui meritis antecellit, à ... gis nobilitatus refulget. c.6.§.98.p.141

De qua natus est Iesus. Quàm prudenter confitemur ... ar.a aliquando licuisse dæmoni; quandoquidem ... Bethsamitam licuisse aliquid in Arca ... imagine hosti diuinam contra eum indignationem accendit, & pœnas tulit. c.6.§.101.p.154

De qua natus est Iesus. Vt parentum merita in filiis remunerantur sic filiorum merita in parentibus præmium assequuntur: ergo si Berzelai filius singulari honore ei donatur, quia parens Dauid opem tulit, & munera obtulit; quis dubitet, cùm Christus ob Dei honorem ... eius Matrem singulari honore resplenduisse nobilitatam, & ab omni labe exemptam. Parentum merita remunerantur in filiis, & agnoscuntur in præmiis. c.2.§.114.p.47

Maria nata. *Matthæi* 1.

Liber generationis. Vbi Maria Domina nascitur antiquissima, nobilissimaque eius origo refertur. Est enim magni habendum a defæcata nobilitatis vena traxisse exordium. c.1.§.1.p.2

Filij Dauid. Grande elogium est clara ex origine ortum, sed grandius a sanctis parentibus procreari: ergo hic ortus ex omni parte beatus, quia Maria regia stirpe procreata, quia a sanctis parentibus genita, & quia filio omnium pulcherrimo fructu ditanda. c.1.§.11.p.4

De qua natus est Iesus. Huius pulcherrimæ puellæ eximiam Euangelista forte testatur fortunam, dum asserit incarnãdo Verbo carnis exhibituram materiam. Certè materiam quisque offert qua felia fulgeat, aut ... sordeat. c.10.§.1.p.227

De qua natus est Iesus. Nascitur summis honoribus nobilitata, plurimis priuilegiis in lucem edita, vt Verbo virginalem carnem ministrarit, & humanam salutem fouerit: ... o Euangelista nobis matrem proponit, & ab humana consuetudine degenerasse nobiliter asserit. Cum parentes, si dignitatis culmen adepti, degenerarint legis, & obligati sunt obliti. c.10 §.6. p.229

De qua natus est Iesus. Mundo nascitur gaudium, parentibus ... antam elogium, non quia prosapia nobilis adaugetur, sed quia filia, quæ Dei matrem decebant, virtutibus expolitur. Parentes accuratè educarunt ... vberrimum fructum demessuerunt; Sæpe fi ... dedecus sunt exorti, quia nulla cura educati. Miraculi adinstar erit, si filius studiosè non educatus, virtutibus nascerit expolitus. c.10.§.4c.p.240

De qua natus est Iesus. Ad Matris dignitatem eligenda regali ... constat ex orta: dedeceret ad tantam dignitatem electam & prosapia ignobili oriri: quando fas est non denigrati prosapia, qui ascendit ad dignitatum excelsa. c.9.§.1.p.208

De qua natus. Vt recens natæ puellæ eximiam venustatem, & miram corporis habitudinem nobis Euangelista referret, Dei asseruit matrem. Dauid, quia in ... m assumendus decora facie, & pulchra corporis habitudine proditur decuratus. ergo Maria denuntiatur ab Euangelista Mater, vt compertum fuerit eximia ornatam pulchritudine, & corporis venustate. Decet decora corporis habitudine exornari, qui ad dignitatem eligendus, & præ cæteris dignitatibus decorandus. c.9. §.4. p.209

De qua natus. Maria edita clarissimam à parentibus nobilitatem traxit, sed ab eius fructibus, Christo scilicet filio, augustiorem nobilitatem quæsiuit: nec enim illustrior adeò est nobilitas à natalibus orta, quàm propriis virtutibus, & facinoribus parta. cap.9. §. 20. pag.214.

De qua natus est Iesus. A Deo in matrem describitur electa, vt virtutibus constet cumulatè insignita. Si mundiales electores nulla vtilitas persuaderet, & nulla affectio obscuraret, ipsa electione electi proderent merita, & pro laudibus essent suffragia. Quandoquidem si elector nullis affectionibus denigratus, ad dignitatem ascitus, electione ipsa probatur dignus. c.9.§.35.p.219

De qua natus est Iesus. Vt recens natæ puellæ mirandas Euangelista dotes explicaret, Christi Domini matrem dixit. Nec enim quæ ad tantam dignitatem electa, aliqua etiam dote inueniri potuit nuda: quandoquidem eximiis Deus solet dotibus nobilitare, quos ad culmina decreuit euehere. c.9 § 45 p.222

De qua natus est Iesus. Puella gratiarum manibus facta nascitur, vt Christum hominum salutem edat: Virgo tamen maternitatem quodammodo produxit, & ad homines ampliarit; nascitur, vt mater sit peccatorum, nascitur, vt sit virtutum fomentum, nascitur, vt Angelorum sit gaudium. Vt discant Dei serui non solùm muneris obligationem implere, sed etiam auctarium addere. c.6.§.70 p.142

De qua natus est Iesus. Eua mater viuentium in mundum induxit lamentum: Maria, quæ mater viuentium nascitur, hominibus restituit gaudium: ergo de Euæ erroribus nescio quis lepor accrescit Mariæ virtutibus. Pars fortunæ est odioso prædecessori succedere, & actionibus contraire. c.7.§.45.p.171

Maria nominata. *Lucæ* 1.

Et nomen Virginis Maria. Nomen stellam sonat, Dominam prodit, matrem promittit, & omnia inuenies à Virgine cumulatè perfecta, non vt alij, qui vacua portant nomina, & excusato laboris censu nominis ambiunt potiri elogio. c.1.§.33.p.6.

Et nomen Virginis Maria. Maria stella, & Domina interpretatur: ergo nobis edidit Christum veram lucem, cùm stella laboriosis itineribus Ægyptum petierit, & variis circuitionibus mundum illustratit. Domina, & stella sibi arrogauit laboriosa, vt impertiret nobis salubria. Vt superior discat procurare subditis commoda, & assumere sibi aspera. c.1.§.34.p.9

Et nomen Virginis Maria. Maria stella interpretatur: ergo stella lucem non possedit ad vanitatis fomentum, sed nobis effudit Christum veram lucem ad omnium gaudium. Non omnes imitantur Mariam, cùm sint plures, qui accepta à Domino dona detorqueant ad vanitatis fomenta. c.1.§ 43.p.10

Et nomen Virginis Maria. Nomen eximias prodebat dotes, & mirandas publicabat virtutes. Sic meruit vocari, quam parentum eleemosynæ, & preces meruerunt obtinere. Filij orationibus, & eleemosynis impetrati, vt plurimum virtutibus refulserunt conspicui. c.1 § 86. p.18

Et nomen Virginis Maria. Nomen plurima promisit, sed omnia Maria cumulatissimè impleuit. Vt discant Rex, Episcopus, Prælatus actione implere, quod nomine videntur promittere. c.1.§.2.p.12

Et nomen Virginis Maria. Maria interpretatur, *Domina*, & ab exordio Regina resplenduit, quia ab exordio nomen, dignitatémque dignis actionibus honorauit. Non omnes etsi Reges nascantur, semper Reges resplendeant, quia solùm illud tempus debet censeri, quo dignitas constat dignis actionibus commendari. c.12.§.59.p.291

Et nomen Virginis Maria. Maria interpretatur Domina marisque stella: ergo hic dies probatur omnibus faustus, & felicissimus. Nec enim diuina hodie effulgere nequit misericordia, cùm ad regium thronum puella euehitur gratiarũ manibus facta. c.11.§.54.p.266

Et nomen Virginis Maria. Hoc nomen vt hominibus inuenitur salubre; sic dæmonibus exitiale. Dæmon aliquando abigitur, sed per Mariam prorsus extinguitur & conteritur. Est namque sanctissima Virgo impuritatis cacidum,

excidiũ,& diabolicæ fraudis tormentum. c.5.§.10.p.94

Et nomen Virginis Mariæ. Interpretatur stella, & quidem congruũ nomen; nam vt stellæ cœlo inferiæ ab exordio resplenduerunt luce clarissima circumfusæ; sic Maria a primo naturali Conceptionis instanti refulsit stella,& gratiæ luce clarissima circumfusa. c.5.§.11. ibid.

Et nomen Virginis Mariæ. Domina interpretatur: nec dubito fuisse ab Angelis hoc nomen dignis plausibus celebratum, & dæmonem ad illud suspiciendum compulsum. Quàm fuit dæmoni miserum à cœlo deturbari, quam fuit acerbum ad hanc puellam suspiciendam compelli. Nescias an illi amarius ad excellentiam huius puellæ confitendam compelli, an à culmine deturbari. c.5.§.23.p.98

Et nomen Virginis Mariæ. Dominam, stellámque nobis proponit Sacer Textus hanc puellam, vt dum ab ea illustrari, & consequi speramus, ei officiosa obsequia præstemus. Et quidem apud sæculum, si spem sustuleris,nec pendetur cultus, nec plausus. c.5. §.29. p.101

Et nomen Virginis Mariæ. Ipsum ab exordio nomen prodidit Dominam,& Reginam. Hinc est,quod dæmon eius pedes conteritur,cùm insidias primis gressibus obtendere admititur. c.5.§.38.p.104

Maria Præsentata. *Lucæ* 11.

Beatus venter qui te portauit. Maria templum adit trima cœlestibus oculis præsentanda, & ad maternitatem Christi miris virtutibus disponenda. Parum iuvat Deo dicari, ni studeas mandatis cœlestibus obedire. c.14.§.42.p.307

Qui te portauit. Ad hoc templorum abdita petit, vt eximia humilitate Verbum de cœlis attrahat, candidissimis visceribus concipiat,& lacte virgineo alat. Virginem deberent imitari, qui renuntiant sæculo,& felicissimo se abdunt claustrorum latibulo: verùm aliquando Deo sacrati quidquid honoris exambiunt, quidquid laboris refugiunt. c.10.§.70.p.250

Beatus venter,qui te portauit. Dum humanos oculos fugit, dum apud sæculum magni habita generositate luctosa spernit, inuenta est digna, quæ Dominum ventre portaret, & vberi lacte nutriret. Nihilominus in templo inuigilabat, & parta victoria, otio nullatenus indulgebat. Edocens suis factis post de sæculo reportatam victoriam oportere solicitis excubiis inuigilare,nec securitatem sibi promittere. c.11.§.6.p.253

Beatus venter. Templo dicata Dei facta est templum quo Verbum iucundè inhabitaret, & placidissimè degeret. Quæ ad monasteria confugiunt virgines omnem sæculi affinitatem effugiant, vt Domini templa fiant: nam si in sæculi remaneant confinio, duro forte vrgebuntur bello. c.11.§.4.p.152

Beatus venter, qui te portauit. Templo dicata fugit hominum conspectum, sed ibi cœlestibus meditationibus innutrita, est diuini Verbi Mater effecta. Quæ Dei domum inhabitant, meditationi cœlestium incumbant, vt auertant pericula, & reportarint trophæa. Nam oratio dæmonis vires frangit, & eius technas eludit. c.11.§.20.p.259

Beatus venter, qui te portauit. Templorum abditis abscondi, deliciis sæculi renuntiare, ad speciem & durum, & rigidum, reapse iucundum, placidum. Ecce Maria totum gaudium pectore gerit. *Beatus venter* dum mundum fugit. Apud sæculum remanentibus accidere solet contrarium: nam mundus fallacibus initio deliciis allicit,sed durissimè posteà premit. c.12. §.23. p.281

Beatus venter,qui te portauit. Maria templum inhabitans ea morum concinnitate effloruit, ea virginei candoris luce resplenduit, vt Verbum Dei allexerit,& corde fouerit. Nonnullæ virgines cum sæculo delicias volaticas spreuerunt generosè,sed secularium affectione inueniuntur aliquando impeditæ. Et quidem reprehensibilis est,quæ magna vicit,& in exiguis defecit. c.12. §.34. p.287

Beatus venter,qui te portauit. Trima cœlesti inspiratione illuminata non distulit sæculum derelinquere, & penetralibus templi recondi; vt prudentium virginum esset norma: est enim prudentia inuite non trahi sed inspirationem expromptè sequi. c.12.§.43 p.288

Beatus venter,qui te portauit. Vt huius Præsentationis agnoscatur plena felicitas, non solùm refertur Maria exterius oculos fugiens,sed Dei Verbum internè fouens. Parum namque esset exterius viam virtutis ingredi, si interius contingeret variis appetitionibus sordidari. c.12.§.60. p.295

Beatus venter, qui te portauit. Quanta ex hac Præsentatione Ioachimo, Annæque gloria resultarit, explicari haud facile est. Caruerunt eius præsentia, sed inenarrabili potiti sunt gloria. Quidquid à filiis decorosè efficitur, parentum laudi applicatur. c.13.§.23. pag.307

Et vbera,quæ suxisti. Maria latere ambit, sed quid templi recessibus egerit, Christus ab eius vberibus pendens ostendit. Dei Verbum internis visceribus abditum, exterius apparuit cœlesti lacte innutritum. Nam licet sancti latere exambiant, suis se virtutibus manifestant. c.14.§.35.p.338

Et vbera,quæ suxisti. Vt nouerunt parentes cœlesti filiam, etsi adeò parvulam, impulsu agitari, non obiecerunt ætatem, vt retardarent, immò eius vota fouerunt, temploque dicarunt. Nam prudens pater filiorum admititur pia desideria fouere, & timet obsistere,aut retardare. c.1.§.95.p.18

Maria ab Angelo Annuntiata. *Lucæ* 1.

Missus est Angelus Gabriel. Maria sanctissima gratis refulget plena, & nihilominus se imparem putat, ancillamque vocat. Nam se dignitatibus impares arbitrantur, qui virtutum suffragiis cæteris præponuntur. c.10.§.57. p.246

Quomodo fiet istud. Non rapitur desiderio dignitatis inconsultè, sed quid difficultatis possit occurrere, prudenter expendit. Noluit humilitati detrahere, sed ab Angelo semel, & iterum persuasa obedire. Nam qui dignitatem sitiuit, aliquid humilitati detraxit. cap. 10. §.58. ibid.

Superueniet in te. Iam Angelus sanctitatis Virginis clarissima argumenta prodit, cùm exundaturam gratiam quam aliis impertiret asserit. Vera, heroïcaque sanctitas se aliis communicat, & sui participes habere anhelat. c.2.§.10.p.24

Hic erit magnus. Magnus erit,non vanè,sed solidè, & verè. Esse magnum apud Dominum est solidum, esse apud homines magnum,& volaticum,& fluxum. c.2.§.67. p.36

Missus est Angelus ad Virginem. Ad tota virtutum pompâ resplendentem Angelus mittitur,& ipse Angelus gratia plenam testatur, vt electa meritorum suffragiis nullatenus dubitetur. Ex dignitate expende merita & ab hac electione, eligendi desumatur norma. Qui affectione, non meritis ad eligendum ducitur sibi, & electis imprudenter aduersatur. c.2.§.6.p.44

Missus est Angelus. Ocyssimis alis inuolauit, & nihilominus cùm Maria iam Deum inuenit: *Dominus tecum.* Angeli nullatenus anteuertisset volatum, si inflictutus sua esset supplicium. Nam impertiri beneficia accelerat;supplicia inferre procrastinat. cap.2.§.109 p.49

Ad Virginem. Non ambiuit Virgo,quam merebat, dignitatem, meritum pro Maria locutum est. Vt hinc instruatur bona politices, & benemeritum, quin ipse solicitet, ad culmina dignitatum euexerit. c.2.§.[illegible]. ibid.

Quomodo fiet istud. Dum Maria in examen vocat,

quæ sibi Angelus reuelat, docuit cuique spiritui non facilè credere, sed reuelationem prudentiæ, & maturitatis lance fidelissima examinare. c.3.§.23.p.59

Turbata est. Non est turbata cæcâ anxietate, sed prudenti timore. Edocuit timor prudentis examinationis iudicium, & consilij magisterium. Nam cordatus timor est consilij pater, erroris obex. c.4.§.25.p.79

Ad Virginem. Floruit Maria virginitatis candore, honore maternitatis. Virgo resplenduit, vt esset impuritatis excidium: Mater emicuit, vt esset diabolicæ fraudis tormentum. c.5.§.10.p.94

Ad Virginem. Quæsita est Maria non solùm vt Mater vniuerso mundo pareret gaudium, sed vt diuinæ iræ esset etiam delinimentum. Nam Maria iram Dei temperat, & peccatores cum Numine reconciliat. c.5.§.40. p.105

Ecce ancilla Domini. In ancillarum censum se humiliter deiecit, quæ in Dei Matrem electa, & Angelorum Regina meritorum iure inaugorata. Quò plus antecedebat virtute, profundiori excelluit etiam humilitate. Nam qui virtutibus ditior, humilitate depressior. c.2.§.106. p.48

Elisabeth Visitata. *Luc.* 1.

Exultauit infans. Quis dubitet Zachariæ domum, Maria aduentante omni ex parte fortunatam extitisse; Ioannes ad eius præsentiam nunquam violandam init cum Christo amicitiam; Elisabeth prophetiæ recipit gratiam; nam Maria sanctissima, & sanctitatem promouet, & peccatores cum Numine reconciliat. c.5.§.40. pag.105.

Vnde hoc mihi. Elisabeth plena cælesti proditur spiritu, cùm Mariæ dignitatem cordiali celebrat gaudio. Cùm apud sæculum aliena felicitas odium pariat, & malint plures calamitatem pati, quàm æqualem, aut consimilem resplendere. c.5.§.55.p.110

Cum festinatione. Baptistæ lucem infundere properabat, & lucernæ splendidissimæ Salvatoris aduentu rationis anticipationem gressu citissimo satagebat. Nam quæ ad communem salutem pertinent, non sunt lenta ignauia procuranda, sed prudenti velocitate arripienda. c.6.§.18. p.118

Cum festinatione. A culpa Ioannem properabat educere, & [illegible] puritatis esset Mariæ candor, publicum & fugiebat, & vt eff[illegible]eret, properabat. Te edocens sic alienæ [illegible] saluti, vt tibi consulas, & periculum fugias. c.6.§.39.p.74

Exultauit infans. Iam Baptista præsentia Salvatoris illuminat[illegible], gratiæque restitutus, leges naturæ transgreditur, [illegible]. Ante tempus gestit prodire, quia salvatorem [illegible] cunctis ostendere. Dum non attendit naturæ, blanditur gratiæ. Nā si honestè natura vincatur, in[illegible] gratia cognoscitur. c.6.§.43.p.130

In gaudio. In gaudio exultat puer Deo plenus, & à pec[illegible] vinculis exolutus. Nam Deus cordis tristitiam depe[illegible]t, & verum secum gaudium adducit. c.6.§.64. pag.[illegible]1.

Et veniat Mater Domini mei. Ad montana petreait Maria, vt Baptistam à vinculis peccatorum absolueret, & digna Elisabeth eius refert elogia, & publicat dignitatis fastigia. Nam labor, qui pro virtute subitur, honoris in lucrum vertitur. c.7.§.2.p.160

In domum Zachariæ. Apud Zachariam Sacerdotem manet sanctissima Virgo. Nam Sacerdos ea puritate, morúmque elegantia debet nitere, vt eius domus sit dignum Dei hospitium, immò gratum habitaculum. c.7.§.7.p.161.& 9.10. & 11.ibid.

Beata, quæ credidisti. Elisabeth Mariæ dotes publicat, & se indignam tanto honore fatetur, & normam laudandi præbet. Nonnulli aliorum dotes silentio tegunt, & suas occasiones quavis extollūt.c.10.§.46.p.243

In domum Zachariæ. Vbi Zacharias Virginem hospitio recipit, vbi humanis officiis colit, filio proui-dit. Iam culpa exoluitur, iam gratia repletur. Qui Deum in pauperibus suscipit, qui misericordiam impendit, filiis acquirit commoda, & honestissima percipit lucra. c.1.§.13. p.4

Vt facta est vox. O quanta vox Virginis, quæ hominum, Angelorúmque erat superior, energia viguit ad culpam expungendam, & naturam reformandam. Si à corde culpa polluto vox prodiret, Ioannes expuncta culpa non saltaret. Profectò labia superiorum ad corrigendum clauduntur, si culpis, & cupiditatibus defœdentur. c.1.§.22.p.6

Et visitauit Elisabeth. Maria superior venit ad Elisabeth inferiorem; Christus ad Ioannem. Sese demittit depressior, quisquis virtutibus ditior, vt habes. cap.2. §.106.50. Et ad aduentū Christi infans exultat in gaudio. Et quidem cor implet gaudium à Dei gratia, virtutéque emanans, non à deliciis, aut vanitate resultans. c.2.§.3. p.23

Maria Partum expectans. *Luc.* 1.

Fiat mihi secundùm verbum tuum. Maria sanctissima flagranti desideriorum æstu incarnatum Verbum diuina iam suggere vbera anhelat, & desideriorū fructus fuit Christi citiùs frui aspectu, & omnium celebrari plausu. Nos stulti eis rebus desideria nostra dicamus, vnde nullum fructum colligimus. Quisque sua examinet desideria, & inueniet non rarò affectum impendere, & nullum fructum percipere. c.1.§.30.p.8

Fiat mihi. Ardenter desiderat filium, vt ei obsequatur, vt eius obsequiis mancipetur: ergo optatis feliciter fruitur. Est enim impetrandi artificium, si desiderata consectaneris ad largitoris obsequium. c.1.§.62.p.14

Fiat mihi secundùm verbum tuum. Indefessis desideriis, anhelis votis natum filium vberibus infigentem labia videre desiderat: ergo obtinuit, quod diù, & ardenter desiderauit. Optatis namque fruitur indefessa orandi assiduitas, & infracta difficultatibus studiositas. c.1.§.66. ibid.

Fiat mihi. Oratione ardentissima peperit, & partum desideriis ardentibus maturauit: ergo filius nascitur matris honor, & mundi salus. Profectò filij sanctis precibus, & desideriis ardentibus maturauit: ergo filius nascitur matris honor, & mundi salus. Profectò filij sanctis precibus, & desideriis ardentibus impetrati, ferè semper virtutibus refulxere conspicui. c.1.§86.p.18

Fiat mihi. Acceperat virgineis pectoribus Verbum, vtero fouerat incarnatum: ergo anhelat purissimo lacte innutrire: suis nos edocens desideriis accepta à Deo beneficia dignis incrementis augere, & augmentis semper perficere. c.1.§.90.p.18

Ecce ancilla Domini. In ancillarum censu se retulit in matrem electa, & dum Deo plenior, apparuit humilior. Profectò sese demittit humilior, quisquis virtutum fructibus inuenitur vberior. c.1.§.106. p.21

Fiat mihi. Acceperat singularissimum beneficium, & ad aliud promerendum se se excitat ardentissimo desiderio. Vt noueris acceptis à Deo beneficiis ignauè non quiescere, sed ad vlteriora conari. Nam à Deo collata esse debent ad vlteriora incentiua. c.2.§.4.p.23

Fiat mihi. Deum præcordiis gestabat, in lucémque edere ad omnium vtilitatem ardebat. Contenta non est Deum sibi habere, sed aliis suspirat communicare. Nam eximia sanctitas ardet virtutem aliis communicare, & satagit consortes habere. c.2.§.10.p.24

Fiat mihi. Deo plena nil aliud, nisi Deum norat sitire, & noua incrementa ardere. Nos cæci nostra indignis appetitionibus desideria sectamur, & ambiendis incrementis resistimus. c.2.§.58.p.33

Fiat mihi secundùm verbum tuum. Interius erat Deo plena, sed exterius etiam Deo plena apparere suspirat; vt noueris virtutis alumni satis non esse interna sanctitate fulgere, sed oportere etiam externa actione radiare. c.2.§.88.p.42

Fiat mihi. Desideriorum merces fuit filius, gratiæ origo, fons virtutum. Magnum profectò meruorum patentis est filius virtutibus expolitus, & morum luminibus exornatus. c.2.§.115.p.50

Fiat mihi secundùm verbum tuum. Eadem verba modò repetit, vt in lucem edat, quæ protulerat, vt conciperet. Ea desideria nostis incrementis prosequuntur, & perficere studiosissimè admittus. Vt discas non tepere, sed honesta desideria nona semper solicitudine incrementare. Parum juvat floreat initio virtutis studium, si marcescat exiguo tempore desiderium. c.3.§.2. p.52

Maria Purificata. *Luc.* 2.

Postquam impleti sunt dies purgationis Mariæ, &c. Maria puritatis candore micabat, & à lege exempta singulari privilegio gaudebat; maluit tamen legem implere, & omnem suspicionem vitare: edocens virtutis studiosos, opus esse interna sanctitate, & externa etiam opinione. c.2.§.88. p.42

Expectabat redemptionem Israël. Bonus minister Simeon ad publicam Reipublicæ vtilitatem electus, & Dei Sacerdos satagebat Principis honorem, & Reipublicæ vtilitatem. Cùm non semel ad publicam vtilitatem electus suæ indulgeat cupidini anatus. cap.2. §. 94. p. 44

Vt sisterent eum Domino. Virginis Dominæ nostræ facta omnibus sunt pro doctrina: puerum Iesum tulit diuinus conspectibus præsentandum. Inuenias parentes, qui non curent filios virtutibus expolire, & solicitè satagant facultatibus adangere. c.2.§.97. p.45

Lumen ad reuelationem gentium. Simeon, qui corde Spiritum Sanctum gerebat, puerum mitis encomiis extulit, & omnium esse salutem prodidit. Qui non bono spiritu ducuntur, in aliis solum vident tenebras, & nunquam aspiciunt glorias. c.3.§.8. p.53

Et gloriam plebis tuæ. Christi nomen promittebat & gentibus lucem, & suis gloriam: ergo testatur Simeon non portare nomen vacuum, sed plenum. Esset enim indecorum, si nomen aliud promitteret, & contrarium actio ostenderet. c.4.§.3. p.71

Accepit eum in vlnas suas. Lætus, securúsque, vbi Deum accepit, exolui carnis vinculis exambiuit. Nam, vt impuris acceptus manibus affert perniciem; sic puris manibus contrectatus maturat, felicitatem. c.4. §.19. pag.77.

Par turturum. Placuerunt munera, quia commendabantur conscientia. Nam si contradiceret conscientia, non multum proficerent munera. c.4. §.2 . ibid.

Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum. Prænuntiauit gentilium salutem, vt qui Christum Deum crederent; Israëlitarum plurium prædixit ruinam, quia despicerent, morique traderent. Ecce Christus apud suos despicitur, apud exteros æstimatur. Sæpè namque excellens à propriis despicitur, ab exteris dilaudatur. c.4.§.24 p 78

Nunc dimittis. Inseruierat templo, consecratus fuerat altaribus, & mori voluit, cum manibus Deum habebat; timeret, & iure, si Deus abesset, vitam finire. Est enim miserum Dei domum diù inhabitare, & Deo absente mortem oppetere. c.4.§.49. p.87

In ruinam. Cruci offi gentes sibi gratulabantur, quòd reportassent triumphum, & suam arbitrabantur stabilise fortunam, cùm reuera præmaturassent miseriam. Reuera est sæpè casus, qui ad speciem videtur triumphus. c.5.§.12.p.95

Lumen ad reuelationem gentium. Legem adimplens non videbatur ab aliis differre: adeò tamen eius lux erat magna, vt nequiuerit non micare; ipsa se virtus prodebat, Christus ad speciem celabat. O si virtus auctorem fulgore proderet, & auctor plausum effugeret! c.5.§16. p.96

Tuam ipsius animam. Mariæ prædixit acerrimo fore percellendam dolore ob immeritam filij mortem. Doloris gladio transuerberata ingemuit, sed Deo subiecta se cum voluntate Numinis conformauit. Non vult Deus suos sensus expertes, sed in dolore, & calamitate diuinæ voluntati conformes. c.6 §.51.p.134

Maria ad cœlos Assumpta. *Luc.* 10.

Intrauit Iesus in quoddam castellum. Martha Deum suscipit, & in parandis laborat ferculis, sed defuncto Lazaro impetrauit vitam, & sibi æternauit gloriam. Nam labor, qui pro virtute subitur, in honoris, felicitatisque lucrum vertitur. c.7.§.2.p.161

Solicita es. Non attendebat Martha otio, sed amori; laborabat, vt dilecto suo opiparam disponeret mensam, & exiguam reputabat omnem laboris angustiam. Nam generosus amor propriis commodis non attendit, sed exhibere amato officium studet. c.7 §.31.p.167

Sedens secus pedes Domini. Maria duratura exambit; Martha caducis intendit: ergo altera laudatur, & soror altera reprehenditur. Vt noscas non duratura magnis laboribus non procurare, nec anxia solicitudine ambire. c.8.§.21. p.194

Turbaris. Christus, vt Marthæ excuset laboriosam solicitudinem, vnico vult ferculo recreari: *Vnum est necessarium.* Et vtinam Christum imitarentur magnates: verùm aliquando potiùs curant sibi acquirere, quam subiectorum commodis prouidere. c.8.§.45.p.201

Sedens secus pedes Domini. Accepit Christus à Maria religiosum officium, quia dilargiri poterat dignum præmium. Nam ingenuus recusat beneficium accipere, ni digna quiuerit gratitudine compensare. c.9. §.22. pag 214.

Suscepit eum. Laborabat Martha, vt domum expoliret, & mensam saporatis ferculis Christo offerret. Nam pro hospitis dignitate, & exornari debet officium, & disponi prouidenter obsequium. cap.9. §.30. pag.217.

Solicita es. Et cur Martha simulatum opera non vtitur, sed propria industria, & labore disponere conuiuium conatur? Quia non debet seruulis demandari, quod citò desideratur absolui. c.9.§.36. p.219

Suscepit eum. Marthæ domum Deus sua præsentia nobilitat: nam cùm Martha ob Christum subiret solicitudinem: *Solicita es*, eximium potiri debuit honorem. Nam præ aliis lucere debet honoratus, qui honestè præ aliis inuenitur officiosus. c.9.§.46 p.223

Non est tibi curæ. Videbatur Marthæ sororem maiori honore affectam, & placida qu ete frui tam: & queritur non de ambitionis ingenio, sed de d... & honesto inseruiendi Domino voto. Apud sæculum plures inuenies querulos non insidiis tuendi cupidos, sed eminendi ambitiosos. Ambitio sibi queritur ablatum, quod alteri, quantumvis digno, concessum. c.9.§.54. pag.225.

Sedebat. Dum plus Domino adhæret, dilaudatur à Domino, & dum diuinis verbis offert patulas aures, adquirit sibi virtutes. Quisque materiam offert, qua felix fulgeat, aut infelix sordeat. c.10.§.1.p.227

Turbaris erga plurima. Marthæ domus felicitate fulgebat, quia optimum consiliarium sortiebatur, qui agenda consuleret, & anxietatem depelleret Christus, teste Theophilacto ad hunc locum, consiliarium se gessit: ergo felix illa domus: est enim magna felicitas consiliatis optimis vti, detrimentum grande carere. c.10 §.33. p.238

Stetit. Priùs describitur solicita, & iam vestigia sistendo querula. Maria eundem tenorem seruauit, & Christo adhæsit. Parum iuuat spiritu ebulliens feruescas, si quàm citò tepescas. c.10.§.28. p.239

In festo omnium Sanctorum. *Matth.* 5.

Beati pauperes. Pauperes deprædicantur felices, quia fallacis fortunæ, & diuitiarum expertes. Rarus est, qui ad dignitatis, & fortunæ culmen elatus, egregiis fulgeat virtutibus expolitus. c.1.§.1. p.2

Beati

Index ad Conciones.

Beati pacifici. Qui diuitiarum, & dignitatum exortes tranquilla pace fruuntur, & multis angoribus liberantur. Nam qui splendet fortunæ culmine multiplici cogitur desudare certamine. c.1.§.3.p.2

Qui esuriunt. &c. Non magnus erit numerus hoc modo sitientium, cùm rarum sit virtutum sitire summa, vt frequens sequi mediocria. c.1 §.8.p.3

Qui sitiunt. Beati sunt, qui desiderant solida, vt infelices, qui sitiunt humana. Sed proh dolor! frequenter desiderantur, vndè nulli fructus nascuntur. c.1.§.30. p.8

Beati, qui lugent. Qui lachrymis obarmantur, felicitatem veram assequuntur. Nam oratio dignis lachrymis obarmata gratam Numini vim infert, & feliciter præualet. c.1.§.55.p.12

Beati pauperes. Spiritu pauperes vocantur humiles, nam nimio spiritu inflantur superbi: ergo dum humiles deprædicantur, beati virtutibus efflorere dicuntur. Nam virtutum fructibus inuenitur vberior, quisquis se demittit humilior. c.1.§.106. p.22

Qui persecutionem, &c. Satis non est persecutionem sustinere, sed patienter ob iustitiam tolerare: putares diuexatos persecutionibus miseros, & audis esse beatos. Patientia vberes fructus affert, & itaq; se gaudium gignit. c.2.§.5.p.23

Consolabuntur. Solidè consolabuntur, quia virtutibus sibi promeruerunt solatia. Gaudium à virtute non exortum, & fucatum, & mentitum, & vanum, cor non implet gaudium à delicijs ortum, & implet à virtutibus procreatam. c.2.§.3.ibid.

Beati misericordes. Qui aliis misericordiam impendunt, beatitudinem sibi procudunt, & insuper humana sequuntur commoda, & frequentia eludunt pericula. c.2.§.51. p.27

Beati pauperes spiritu. Qui Christi ingrediuntur scholam, debent paupertatis incommodis se attemperare, non delicias inquirere: contingit tamen aliquando vt qui in sæculo augustè viuerent, Christi scholam ingressi obmurmurent, si lauta non contigerit mensa vti. c.2.§.52.p.31

Propter iustitiam. Qui ob virtutem patiuntur, deprædicantur beati; liceat tamen iustitiam interpretari, intelligique pro ipsis, qui ad virtutum designantur tutelam, cum non semel persequutionē patiatur iustitia ab ipsis, quibus iniungitur eius tutela. c.2.§ 57.p.33

Beati mites Mites non solùm possidebunt gloriam, sed & possident etiam terram: eximia fulgent prudentia dum sic Deo seruiunt, vt sibi homines concilient, sic homines sibi conciliant, vt Numini seruiant. c.2.§.87. pag.42.

Pro S. Andrea Apostolo. *Matthæi* 4.

Ambulans Iesus. Andream vidit Christus retia fluctibus committentem, & vocanis spebus illectum, & lucris humanis occupatum. Paruit statim Andreas, & piscationis spes abiecit, quod eximiam eius virtutem declarauit. Cùm ollicitiùs curent frequenter homines corporis vtilitati prouidere, quam animæ periculis obuiare. c.5.§.56.p.111

Venite post me. Ad crucem, & laborem vocauit, & à temporalibus lucris abduxit, sed satius erat commodis carere, & Christo adiungi, quam à Christo distare, & humanis commodis frui. c.6.§.2.p.114

Sequuti sunt eum. Sic Andreas Domini vestigiis adhæsit, sic virtutum cumulo resplenduit, vt cruci etiam iniqua sententia addictus, sanctissimus fuerit ab omnibus conclamatus. Heroïca namque virtus inter hostes etiam reuerentiam sibi conciliat, & æstimationem conseruat. c.6.§.5.p.115

Venite post me. Vocatus celeriter paruit, nec moras de industria nexuit. Plures, quid sequendum, non ignorant, sed ignauia inerti protelant. c.6.§..6.p. 124

Sequuti sunt eum. Sequutus est Andreas Dominum vsque ad crucem, à qua totis nisibus tenuit auelli, vt qui nouerat ab ea veram felicitatem hominibus promanare. c.6.§.32.p.126

Sequuti sunt eum. Alacriter Christi Domini crucem arripuit, qui aliorum laborem paratis miris emollire curauit: cùm de more cæteris sit crucem aliorum humeris imponere, vt inerti possint otio indulgere. c.6.§.33. ibid.

Sequuti sunt eum. Qua pependit diuexatus, cruce coronatur Christi vestigia sequutus. Crux tantisper discruciauit, sed æternam Andreæ gloriam parturiuit. Nam Domini crux tantisper atterit, sed plausibus æternandis deseruit. c.6.§.34. p.127

Sequuti sunt eum. Andreas ad omnium salutem vocatus, propriis renuntiauit commodis expeditus: piscationis abiecit lucra, vt Domini sequeretur exempla: Vt electus ad publicæ vtilitatis commodum æquitatis solùm amplectatur honestum. c.6.§.37.p.128

Sequuti sunt eum. A cruce adnitebantur populus Andream auellere, sed passus non est disiungi, edocens sic aliis prouidendum vt tibi consulas, & virtuti prouideas. c.6.§.39.p.129

Sequuti sunt eum. Lucrum vocabat, mare spebus detinebat, Andreas tamen vicit naturæ affectum, & sequutus est Dominum. Ab exordio virtus eius eximia enituit, quia omnes naturæ affectus viriliter subiugauit c.6.§.45. p.130

Sequuti sunt eum. Dei beneficium honorauit, cum piscationi repudium dixit, & amplexus virtutem, immortalem sibi acquisiuit laudem. Nam sibi æternauerūt elogium, qui sæculo indixerunt repudium. c.6.§ 46. pag 132

Sequuti sunt eum. Quàm rectis gressibus ad felicitatem peruenit, qui vocanti Numini paruit. Scitò Deum sequi aliquem laborem afferre, sed gressum inoffensum dirigere. c 6.§.49.p.132

Pro S. Francisco Xauerio Indiarum Apostolo. *Lucæ* 12.

Sint lumbi vestri præcincti. Discipulos ab exordio instruit cinguli dolori non cedere, lucernæ splendoribus non superbire. Opus est ad Dei domum tendenti vt Xauerio contigit, nec aduersis frangi, nec secundis ventis efferri. c.6.§.58.p.147

Et lucernæ ardentes. In lucerna lucis splendor charitatis est ardor, quo sic flammescere solent viri perfecti, vt maria, ventosque despiciant, nullis periculis deterreantur, nullis terroribus retardantur, vt contigit sanctissimo Xauerio pro animabus laboranti, & pericula despicienti. Laudabilis est proximorum commiseratio à virtute exorta, non imprudentia, aut culpis immixta. c.6.§.59. ibid.

Sint lumbi vestri præcincti. In cingulo angustia, in lucernæ splendore designatur lætitia, & quamuis ab ingenio videātur hæc duo discordare, in Dei seruis probantur concorditer inueniri, exterius videntur tristari, sed interius constat gaudere. c.6.§.61.p.138

Sint lumbi vestri præcincti. Cingulum carnis edomat appetitum, lucerna illuminat intellectum, & vtrumque necessarium est ad optimum Dei effingendum ministrū: debent namque coniungi, & carnis mortificatio, & Scripturæ Sacræ eruditio. c.6.§.62.ibid.

Et vos similes hominibus. Seruus fidelis à lucerna mutuatur ardorem, quo inflammatus inseruiat: *Lucernæ ardentes*: non sibi vsurpat splendorem, quo luceat. Xauerius solùm Dei gloriam ambiuit, non propriis plausibus insudauit. c.6 §.63. p.130

Similes hominibus. Nil aliud expectant, aut discupiunt serui fideles nisi Dominum, vndè assequuntur plenissimum gaudium. Xauerius cœlestibus flammis exæstuat, & amor gaudiumque eius cordis capacitatem exuperat. Si vis perfrui gaudiis, oculos amoue à terrenis c.6.§.65. p.140

Faciet illos discumbere. Serui solùm student solicitè obsequi, curat Dominus pro meritorum qualitate præmia dilargiri. Apud sæculum qui plus meretur, solet postponi, apud Deum est certum efferri. Et quidem qui meritis antecellit, fas est præmiis debitis nobilitari, & nobilitatum fulgere. c.6.§.68. p.141

Expectantibus. Servus est, & quidem fidelis, qui muneri satisfacit, & solicito studio inseruit: verùm inter seruos, qui ardentiori flamma vritur, vltra obligationem honestè Christo adulari conatur. Xauerius, quæ sui erant muneris, adimplenit, & auctarium addidit. c.6. §.70. p. 142

Faciet illos discumbere. Obsequiorum finis mors est, & in gloriam iam deponit cingulum, qui viuens inbiauerat ad tormentum; ab eius tamen adhuc in ipsa gloria peregrini assumit habitum, vt ad Indos delegarit Marcellum. Nonnulli Deum decernunt sequi, sed & terminum sibi præfigere. c.6.§.80 p.146

Sint lumbi vestri præcincti. Militari habitu seruos induit, & cum hostibus iubet congredi, nec periculis deterreri. Xauerius non exhorruit cum dæmonibus, & veritatis aduersariis certamina, immò hiauit, ad quæ propinanda illi affitinabant plures, venena. Cùm frequenter alij à virtute reuocent gressum, si vitæ immineat periculum. c.6.§.82.p.147

Lucerna ardentes. Nullum vult Dominus in tenebris commorari, & ob id lucernis accensis seruos suos vel vltima terrarũ vult adire. Et quidẽ eximia virtus eorũ in ditione errores impetit, & deuincit. c.7.§.3.p.160

Faciet illos discumbere. Iam labor in gaudium vertitur, & qui laboriosas vigilias egerat, imperturbabili requie fruitur. Nam labor, qui pro virtute subitur, ad commodum spectare dignoscitur. c.7.§.2. ibid.

Pro S. Nicolao. *Matth.* 25.

Homo quidam. Homo iste, quantumvis nomen celet, Deus esse dignoscitur, dum bona sua egentibus generosè largitur. Et Nicolaus, quantumvis noctis vmbris tegatur, dum sua dilargitur, eximiè sanctus dignoscitur. Eximius virtutis cultor puellarum periculum depulit, & ad Deo obsequendum generositate traxit. Nam eximius virtutis cultor non solùm legi obtemperat, sed alios trahere, vt obtemperent, adlaborat. c.1. §.18. p. 5

Tradidit illis bona sua. Suis exemplis informauit, quos propositos aliis reliquit; ne quid discuperent auari, sed sua impertirent pauperibus generosi: aliter namque non tam corrigerent aliorum culpam, quàm peccandi exhiberent licentiam: nam si Prælatus cupidus, dum legibus infert iniuriam, delinquendi facit licentiam. c.1.§.5.p.2 & seq.

Et vni dedit quinque, &c. Non minus generosius apparuit, quàm dum quinque, dum duo talenta largitus est. Et Nicolaus Dominum imitatus beneficium puellis impensum de modo, & opportunitate commendauit, quia in beneficiis aliquando non tam quantitas attendenda, quàm opportunitas æstimanda. c.1.§.29. p.8

Secundùm propriam virtutem. Plura Domino lucratus est, qui ampliori virtute ornatus: *Ecce alia quinque*, &c. Nam qui legibus, & virtuti conformatus, plurimis inuenitur proficuus. c.1.§.36. p.9

Ecce alia quinque. Laudandus Nicolaus, dum quæ à Domino acceperat, in animabus lucrandis impendit, non euanido fastu insumpsit. Cùm plures detorqueant ad vanitatis fomenta, quæ acceperunt à Numine beneficia. c.1.§.43.p.10

Vocauit seruos suos. Non solùm cùm acceperunt, sed ante erant, quàm acciperent serui. Nonnulli ab hac seruitute decidunt, si calamitate pressi, vt puellarum pater, qui earum pudicitiæ parabat insidias: & quidem nec solùm non erat servus, sed nec pater. Nec enim pater censendus est, qui filios genuit, ni eos virtutibus expoliuit. c.1.§.47.p.12

Lucratus sum. Muneri suo satisfecit, qui acceperat talenta ad honesta lucra, dum lucra attulit Domino digna. Sed proh dolor! Occasionem præbere solet à Domino recedendi, qui causa esse debuit approximandi. c.1.§.72.p.15

Et vni quidem, &c. Vt talenta traderet asciuit; non expetiuerat, qui accepit ambitiosus, sed accepit vocatus. Ex horum censu erat Nicolaus, qui Episcopatum non ambiuit, sed compulsus accepit. Se se demittit humilior fructibus virtutum vberior. c.1.§.106. p.21

Secundùm propriam virtutem. Plus accepit, quia pluribus virtutibus floruit. Et Nicolaus præ aliis à Domino ad Episcopatum electus, quia præ cæteris dignus. Fas est præ aliis honore insigniri, quem eximia constat virtute anteponi. c.2.§.61.p.34

Lucratus sum. Bonus Nicolaus, qui Domino quærebat lucra, non struebat sibi commoda; aurum impertiebatur egentibus, non insumebat pompis futilibus. Sunt, qui curent superbam, & euanidam pompam, & obliuiscantur depellere subiectorum miseriam. cap. 8. §.45. p.201

Vocauit seruos suos. Expressit fuisse vocatos, ne putares ad accipiendum intrusos. Profectò integra dignitatis non resplenderent pompa, si suspectæ ambitionis sorderent nebula. c.9.§.3. p.208

Secundùm propriam virtutem. Nicolai virtus in Episcopum deligi meruit, vt qui generali munificentia, & ardenti charitate flagraret. Eligendus est ad Ecclesiasticam dignitatem, qui patientiâ præditus, & eximia charitate adornatus. c.9.§.6. p.209

Pro S. Thoma Apostolo. *Ioan.* 20.

Venit Iesus ianuis clausis. Apostoli, dum materialem januam claudunt, vt pericula amoueant, quid nobis ad animæ propulsanda pericula facere oporteat, ostendunt. Ni sensus solicito studio asseruentur, inimici grassantur, ea est adhibenda custodia, vt hostis non tentet lædere, immò vereatur appropinquare. c.7.§.8 p.161

Infer digitum tuum. Quàm comiter Christus Dominus Thomam allexit, quam vrbanè tractauit; vt resipisceret, vulnera ostendit. Iam antiqua retractata sententia, etsi satis comiter, carpsit: *Quia vidisti me, Thoma*, &c. Factis edocuit Dominus vtiliorem corrigendis culpis esse lenitatem blandam, quam rigiditatem toruam. c.7.§.46.p.171

Congregati. Apostoli aduersus hostium congressus, & aduersariorum assultus concordia se, & pace muniebant. Pax namque & concordia est animæ aduersariorum ruina. c.7.§.47.p.172

Infer digitum. Speciali Thomas præ cæteris priuilegio hic relucet nobilitatus, quia miris virtutibus erat excultus. Et quidem virtute eximij, dum speciali priuilegio donantur, grandi meritorum censu nobilitari noscuntur. c.7.§.99.p.187

Affer manum tuam. Lateris vulnus offert Christus, quod ad diuinitatis indicium desiderarat Apostolus. Et quidem vestigia in tanta gloria antiquæ conditionis seruata indubia erant diuinitatis argumenta. Nam hominibus, si cumulata arrideat fortuna, antiqui status nulla solet remanere memoria. c.1.§.104.p.21

Affer manum tuam. Christus Dominus tepidi tunc discipuli dexteram corde refouet, & per manum cælestem eius visceribus calorem infundit. In diuini cordis schola erudita est manus remotos Indos ad lucem trahere, & prodigia ad eorum salutem efficere. Vera sanctitas se aliis communicat, & sui participes habere anhelat. c.1.§.10.p.24

Affer manum tuam. Manum Christi pectori infert Thomas ab omni sorde mundam, & Christi gloriam euulgandi solùm anhelam. Cùm nonnulli Reipublicæ ministri manum, hoc est, gratiam apud Principem habere

habere desiderent, non vt plus Reipublicæ prosint, sed vt sibi commoda, & dignitates adaugeant, cap.2. §.47 p.30

Affer manum tuam. Speciali fauore Thomas nobilitatur, quia præ alijs vitam contempsit, vt magistri adhæreret lateri: *Eamus & nos* (aiebat) *vt moriamur cum* [illegible] Ioan.11. ergo qui tunc præ alijs vitam contempsit, speciali modo dignatione nobilitatus refulget. [illegible] etenim fas speciali dignatione honorare, quem [illegible] ob Principem constat omnibus sustinere, c.2. §.6 p.34

Affer manum tuam. Quàm erat Christi Domini gloria [illegible], quam erat felicitas vera, quando contrectans manus plus inuenit, quàm externa species promisit. Alij dixerant: *Vidimus Dominum.* Thomas clamat: *Dominus meus, & Deus meus,* quia dum propiùs accedit, plus agnoscit. Quæ apud Dominum magnitudo, solida, quæ apud homines volatica, & fluxa, c.2.§.66.p.35

Affer manum tuam. Cordis sui Dominus fecit copiam, vt Thomæ dubitationem depelleret, suæque opinioni consuleret docens suis actis, Dei ministris fatis non esse interna sanctitate fulgere, sed opus suauit opinionis odore fragrare, c.2.§ 88.p.42

Affer manum tuam. Ipse Christus, qui passus fuerat dubitationis iniuriam, latus offert Thomam benignitate prolectans, & amicitiam solicitans. Sic namque Deus homines [illegible], vt ipse solicitet amicitiam, cùm passus fuerit offensam. c.6.§.3. p.115

Dominus meus, & Deus meus. Thomas tantisper dubitauit, sed præ cæteris diuinitati tunc testimonium reddidit. Christi fidem vsque ad extrema terrarum in[illegible], & eius gloriam prolatare exambiuit. Vri Dei bonus minister eius solùm gloriam immensis deuoratis laboribus studuit producere, non sibi plausum lucrari, c.6.§ 65. p.139

In festo SS. Fabiani, & Sebastiani. *Luc.6.*

Descendens Iesus de monte. Eximia Christi charitas proditur dum vt languores sanaret, altitudinem deseruit. Et Sebastianus eius sequutus exemplum, vt fidei fratribus inderet firmitudinem, non timuit amittere dignitatem. Eximius namque virtutis cultor solùm Dei gloriam exambit suis humanis commodis non attendit, c.6.§.63.ibid.

Stetit in loco campestri. Multitudo ad campestria, vt Dominum honoraret, tetend[it]; nec mirum, cum Christus [illegible] transfudit illus vitam omnibus inspirauit. De[illegible] descendit Dominus: quia generosus amor ho[illegible] attendit lucris, non propriis commodis, c.1.§.31. p.8

Descendens de monte. Quàm miris virtutibus resplenduit [illegible] acumine montis, vt ardorem ostende[illegible]. A[illegible], & nobilis Sebastianus Christum imitatus est: cum frequenter nobilitas sæpè innenitatur virtutis infœcunda, legisque aduersa. c.1.§.15.p.5

Descendens de monte. Vt infirmis subueniret descendit, [illegible] non minorat t[illegible] Apud sæculi amatores [illegible]us, habent fortunatus Sebastianus tamen [illegible] fuit [illegible] descendit, quàm cùm sæcularium di[gni]tatum luminibus micuit. Vera felicitas constat virtutibus fucata est, quæ sæculi innititur splendoribus, c.2.§.17. p.25

Descendens de monte. Christus post orationem descendit, & languores varios curauit factis suis declarans Sanctorum orationes prodesse populis, & pestilentes depellere infirmitates. Dum multitudo in campestria contendit, vt Christo exhiberet obsequia, lucrata est languoribus medicamina. Ob iustorum orationes salus adquiritur, & mortis periculum propulsatur. c.2. §.21. p.26

Qui venerant, vt audirent, &c. Christus Dominus verbo languores depulit, dæmones effugauit, & iam

eius gloriæ adscribuntur, qui à morbis, & dæmonibus liberantur, & Sebastiano etiam adscribuntur ad gloriam fratres illi, qui eum audientes vitarunt culpam. Quem à periculo eripuisti, vendicasti tibi ad gloriam, & ad æternandam famam. c.2.§.24.ibid.

Vt audirent eum. Quàm luerosa fuerunt cum Domino commercia, quandoquidem depellebantur dæmonia, & quàm cum hominibus extiterant exitiosa, cum salutis subiissent plurimi detrimenta. Qui cum Deo agit, elucratur salutis, & animæ commoda qui cum hominibus damna. Ergo Sebastianus humanam videtur exuisse naturam, dum cum eo conuersati fratres, lucrati sunt gratiam, & martyrij ob Christum gloriam, c.2. §.66. p.35

Vt audirent. Plures ætate immatura Christum audientes, virtute resplenduerunt perfecta, è quorum censu est Sebastianus, qui in Imperatoris aula, & in iuuentute florida virtutem coluit, & ad virtutem alios erudiuit: ergo mirandus fuit, dum ætate immatura virtute resplenduit cana, & perfecta. c.2.§.86.p.41

Stetit. Ipse Dei aspectus ad virtutem prouocabat, & salutem hominibus infundebat; & Sebastiani aspectus sagittis transfossi ad Dei prouocat laudes, & impertitur salutes, c.2.§.89. p.42

Descendens de monte. In monte, & in planitie coluit virtutem. Et Sebastianus in dignitatis culmine celsus, & in stipite sagittis transuerberatus: non est in aduersa fortuna virtutem colere insolitum, sed in prospera tantum, c.2.§.92. p.43

Beati, &c. Beatos Apostolos declarat, dum sæculo renuntiantes æternam acquisierunt sibi gloriam. Sed adeò cæca est hominum cupiditas, vt, nisi adesset Sebastianus, persuaderent parentes fratribus exiguum vitæ mereari lucrum fidei grauissimo detrimento. Humans cæcitas amplectitur grauissimum detrimentum ob exiguum, contemnendùmque lucrum. c.2.§.95. p.44

Stetit in loco campestri. Culminibus docuit renuntiare, & proximus subuenire. Quod & Sebastianus fecit. Nescias an maior, dum se obtulit vulneribus, an, dum se denudauit dignitatibus splendoribus. Nam minus dolent aliqui vita carere, quàm dignitatibus denudari, c.2.§.101.p.46

In festo S. Mathiæ Apostoli. *Matth.11.*

Confiteor tibi Pater. Gratias agit Christus Patri, quia parvulis ea reuelauerit, quæ superbia turgidi, & se ipsis non agnouerunt inflati; refugiunt Christum imitari qui humana fatagunt exambire. Ast Mathias Dei amore inflammatus, quidquid humanum, contempsit, vitámque exposuit. Nam verus amor difficultates emollit, & ipsam vitam contemnit, c.14.§.14. p.329

Tollite iugum meum. Et cur non subijciat Christi iugo exprompté ceruicem Mathias vtroque in mundo adeptus gloriam, cùm Iudas vitam finierit infeliciter suspensus ad æternam pœnam, & infamiam. Superbire non debet, qui magna aggreditur amore diuino impulsus, cùm durissima subeat, qui terrenis affectibus obseatus, c.14.§.13.p.329

Iugum meum, &c. Mathias Christi vestigia imitatus est, contempsit aurum, & exambiendum tulit Christi Domini iugum. Iudas, vt excuteret iugum, æternauit sibi tormentum. Mathias feliciter paruulus. Iudas imprudenter superbus. Prudentia est, vt assequans magna, contemnere exigua; imprudentia, vt assequaris exigua, amittere magna. cap. 14. §. 52. pag. 245.

Inuenietis requiem, &c. Exiguo tempore iugum grauat, requies æternum delectat: ergo Mathias alacriter breuem subiuit laborem, vt potiretur æternam requiem, è contra Iudas ob exiguam requiem non finiendú tulit laborem: breui spatio virtutis labor finitur,

& laboris præmium nullo tempore taxatur.c.14.§.73. pag. 354.

Et ego reficiam vos. Mathias, vt putat Clemens Alexandrinus, idem est ac Zachæus: ergo refectus in Mathiæ domo Christus eum reficit, & ad gloriam Apostolatus extollit. Nam quidquid Deo grata deuotione impenditur, impendentis commodis applicatur. c.14.§.85. pag.359.

Et reuelasti. Apostolis, qui ob humilitatem parvuli, Deus reuelauit locum Iudæ tantis sceleribus obscuratum, Mathiæ conspicuis virtutibus nobilitare, & infamiam illam expungere. Deo consulto expedita fuit electio; quæ Deo inconsulto decernuntur, sæpè difficultatibus implicantur. c.14.§.93.p.362

Confiteor tibi. Ob Mathiæ electionem in locum Iudæ; quam Iudas minister cupidus, & ambitiosus & Christum vendit, & detestando commercio Reipublicæ ingentem attulit calamitatem. Mathias minister humilitatem secutus, & diuitias aspernatus attulit Christo honorem, & hominibus salutem. Est enim generale commodum virtutibus expolitus, & prudentiæ luminibus exornatus. c.14.§.94 p.363

Reuelasti ea. Lux cælestis Mathiam elegit, gloriam ipse dignitatis non exambiuit; laudabili tamen ambitione, vt munus impleret, sanguinem fundere procurauit. Laudabilis est ambitus honesta morte pietatem implere, & salutem plurimis impertiri. c.14.§.106.p.369

Reuelasti, &c. Reuelauit iugum tollere, & muneris obligationem implere, vt fecit Mathias Apostolis annumeratus, & lucis, aut sortis suffragio electus. Plures, si dignitates adepti, otiantur obligationis obliti. c.10. §.6. p.229

Reuelasti. Ipse reuelauit Apostolis, vt in Iudæ locum Mathiam sufficerent, & quam dignitas contraxerat, notam depellerent. Mathias non ambiuit fastigia, nec sollicitauit suffragia. Ad culmen euectus nullam debuit gratiam homini, sed soli Numini. c.10.§.5. ibid.

Reuelasti ea. Reuelauit Apostolis Mathiæ electionem, quæ plausu excepta, & dignis acclamationibus celebrata. Miraculis opus est, vt a Deo intelligatur electus, si quis præter omnium opinionem ad dignitatem probetur elatus. c.10 §.22. p.234

Et ego reficiam. Vbi iugum imposuit: *Tollite iugum,* & opem etiam promisit: *Reficiam.* Nam cùm Deus onus imponit, & vires præbet. c.10.§ 36.p.238. & seq.

In festo S. Iosephi Deiparæ Sponsi. *Matth.* 1.

Cùm esset desponsata. In patrem Deus apud homines elegit sanctissimum Iosephum, & originis stemmatis clarum, & virtutibus eximium, vt nulla non prærogatiua in hominum æstimatione fulgeret. Est enim eximium filiorum præconium nobili vena exoriri, & à sanctis parentibus procreari. c.1.§.11.p 4

Cùm esset iustus. Amabat tenerè Mariam, quam ad speciem lex obligabat traducere. Ergo Ioseph modum cogitauit, quo nec legi contrairet, nec amori dolorem inferret. Amor namque adeò est ingeniosus, vt legi pareat, & affectioni etiam seruiat. c.1.§.27. p.7

Hæc autem eo cogitante. Amore honestissimo flagrans, quod oculis opponeret, cogitabat, & virginalem Mariæ pudicitiam, eximiamque modestiam obiiciebat. Quàm contrariam viam tenet humana malitia, & suspicax semper audacia; in peius interpretatur dubia, & non semel abrodit honesta. c.1.§.41. pag.10.

Voluit occultè, &c. Quæ lex posset inferre, quodammodò inferret absentia, nam cùm sanctissima Virgo ardenti, honestissimóque amore sponsum prosequeretur, discruciaretur eius distantia, et eximiè oblectabatur præsentia. Et quidem viri erga vxorem amor incommoda lenit, & dura emollit. c.1.§48. p.11

Inuenta est in vtero, &c. Arcano, temerotóque ab omni humano conspectu mysterio Maria effecta est grauida; & tamen Ioseph aduertit, & fœcundam nouit. Vt hinc mulieres discant dolosa industria non fidere, nec posse arbitrentur latere. Nunquam fœminæ superflua erit honestatis cura, quia omnia deprehendit debita, curiositas, aut insidiosa peruersitas. cap.1.§.67. pag.14.

Voluit occultè. Homanis Ioseph noluit coniecturis duci, præcipuè cum de virgineo Mariæ pudore non posset vilatenus ab experientia dissentire. Et certè si contra pudicitiam sententiam proferret, manifestissimè erraret. Ergo si errat aliquando ipse oculus, putas veritatem attingere infirmis coniecturis suasus? Certè qui humana solùm ducitur coniectura, a veritate distat fallacia. c.1.§.68.p.15

Ecce Angelus Domini. Quis dubitet Mariam sponsi angores præsentientem ad orationem confugisse, & indubia fiducia Deum exorasse. Ergo mittitur Angelus, qui depellat tristitudinem, & aperiat veritatem. Vt nouerit oratione, constantique fiducia calamitatum volumina eludi, & feliciter portum appelli. c.1.§.70. ibid.

Inuenta est. Non ab alio, quàm à Ioseph est inuenta, qui maritali licentia omnia sponsæ nouerat, & curabat. Si ad eum non pertineret, curiosis oculis non inspiceret. Nam prudens, quæ ad eum non expectant, curiosus non inquirit, nec munus coniectoris exercet. c.1.§ 82. p.17

Inuenta est. Etiam grauidam intuitus cæleste suspicabatur mysterium, quia in Maria nunquam deprehenderat vel leue verbum, aut leuitatis indicium. Certè aliquando fœmina verbis leuibus contra se ingenerat suspicionem, & innubilat honestatem. Non dubites; suspicionem ingenerant lenia verba, quia sunt contra proferentem indicia. c.2.§.15.p.24

Hæc autem eo cogitante. De felicitate possessionis dolor crescebat, & erat graue tormentum amittere, quod gratulabatur sibi Iosephus possidere. Miserabilius enim est feliciter possessa perdere, quàm perdenda non possedisse. c 2. §. 29.p.27

Ioseph fili Dauid. Dauidis mores filius legitimus exprimebat. Viuebat Deo, non palato: ergo curabat domesticam pudicitiam, & vel dormiens quodammodo vigilabat. Econtra aliquando accidit vt maritus vigilans quodammodo dormiat. & quidem qui palato inseruit munus non implet. c.2.§.53.p.3[illegible]

Hæc autem eo cogitante. Maria Domina nostra puritatis interno candore vel ipsos Angelos eminebat, & tamen Angelus Iosepho apparet, vt niteat sicut interna puritate, externa puritatis etiam fragrantia. Maria non admisit culpam, & tamen traduci potuit ob externam apparentiam. Vt discant fœminæ satis non esse interna culpa carere, sed opus esse bonæ famæ odore fragrare. c.2.§ 88.p.42

In Festo Inuentionis S. Crucis. *Ioan.* 6.

Venit ad eum nocte. Nullum laborem exosant Nicodemus, vt Crucis mysterium sciret, & crucis fructus demeteret. Solus venit, quia fere omnes crucem Domini reiiciunt, & solum virtutum proceres [illegible] exambiunt. c.7 §.1.p.159

Venit ad eum. Nicodemus aliquos gressus posuit, sed sancta Helena plurimos, anxiosque labores subiit; verùm dum honorauit crucem, adauxit sibi splendorem. Nam qui pro virtute subiuit, honoris in lucrum labor conuertitur. c.7.§ 2.p.160

Venio ad eum nocte. Nicodemus impeditus non est noctis caliginibus, & caliginis difficultatibus, quin Christum quæreret, & feliciter inueniret: verùm plus Helenæ resplenduit pietas, dum tot difficultatibus nullatenus impedita, nec idolorum figmentis retardata.

Vbi

Vbi eminebat idolum, sacrosanctum quæsiuit lignum, vt eius geminaretur gloria, dum ignotum inuenit lignum, & euertit protius idolum. Deuotissimæ fœminæ virtus resplenduit, dum in ipsa dolorum ditione ea inuasit, & euertit. e.7.§.3.ibid.

Venit ad eum nocte. Helena, dum nullis difficultatibus cessit, inuenit crucem, & cruce inuenta filio triumphos adauxit, & limites Imperij protendit. Et quidem sub Principe, Præsulevè sanctitate, & æquitate exornato Respublica floret, & virtus nitet. e.7.§.19.p.164

Venit ad eum nocte. Non lento, sed festino gressu venit, nec in lucem sequentem distulit; arripuit occasionem, vt melius inseruiret virtuti. Et quidem potiori iure ad Christum debet inuolare festinus, qui ignorantiæ inseruiuit cæcus. c.7.§.21.p.165

Sicut Moyses exaltauit serpentem. Serpens erat aspicientibus salus, & horror, externa species incutiebat timorem, sed veram infundebat salutem. Et quidem qui Dei cruci adhærent, exterius videntur tristari, sed interius gaudio, & saluti inueniuntur frui. c.6.§.61.p.138

Sicut Moyses. Qui ad serpentem dirigebant aspectum, receptæ inueniebant salutis gaudium, & vt ad salutis peruenirent commodum, ad serpentem dirigebant aspectum, uobis historia fuit pro doctrina: Opus est oculos à terrenis, & vulaticis amuuere, si perfecta cupis salute frui. c.6.§.65.p.140

Sicut Moyses. In ligno inueniebant antidotum, quos adussit serpentinum venenum, & ni compelleret venenum, fors ad lignum non dirigerent vilum. A vitiis ægre recedimus, adurgente etiam incommodo, resilimus à virtute, si aliquali diuexamur periculo. c.6.§ 82. pag.147.

Sicut Moyses. Cùm vitalis ligni aspectu Deus salutem coniunxit, vt homines, dum student virtuti, suæ etiam prouiderent vtilitati: nam si virtus temporali vtilitate careat, non solùm non quæritur, sed despicitur. Malunt namque homines virtute carere, quam commodis denudari c.6.§.106.p.156.& seq.

Sicut M[illegible]y[illegible]s. In cruce inuenerunt antidotum, suis in cupiditatibus exitiale venenum: nam cupiditas est venenum, crux antidotus, & gaudium. e.8.§.51.p.203

N[illegible] potest hæc signa. Nicodemus extollit signa, & [illegible] Chr[illegible] D[illegible] futuræ mortis profert indicia. [illegible] cum [illegible]iraculis coniuncta, immò miraculorum [illegible] orta. Certè qui eminet, plurimum certamen subit. e.1.§.3.p.2

Ad eum [illegible]. Venit, cùm silentium tenerent omnia, cu[illegible] [illegible]quillius, & doctrinæ accipiendæ aptius. V[illegible] qui [illegible] fuit audire, locum deligat à strepitibus re[illegible], & tempus contemplandis cælestibus opportuniu[illegible] c.1.§.20. p.6

Pro fest[illegible] S. Ioannis ante Portam Latinam, & pro e[illegible]s etiam die. *Matth.* 20.

Ac[illegible] ad Iesum, &c. Mater desiderabat filios Deo co[illegible]g[illegible]re, & d[illegible]itatum culminibus eminere: ergo ne[illegible] t qui [illegible]eterent. Est enim rarus, qui dignita[illegible], fortunæque culmine elatus Deo inueniatur nimis coniunctus. e.1.§.1. p.2

Calicem quidem, &c. Vbi Ioannes egregiis resplen[illegible] virtutibus, & feruens oleo patitur dolium, & [illegible]xilium. Nec enim qui eminet aliqua excellenti dote, potest carere certamine. e.1.§.3.ibid.

Calicem quidem. Calicem Ioannes viuit, & de Christi pectore sapientiam hausit: vt quem virtus adornabat eximia, eximia etiam expoliret sapientia. Certè Ioannis vitam exornauit sapientia, & sapientiam vita. e.1.§.4. ibid.

Vt sedeant. Ipsum Ioannis votum heroïcæ virtutis manifestum erat indicium. Præ aliis iam, vt videtur eminebat, qui vt Christo adstaret, eminere desiderabat. Nos exiguæ virtutis homines non suspiramus virtutum celsa, sed contenti sumus sequi mediocria. c.1.§.8.p.3

Calicem. Non negauit, quod expetebant, sed voluit, vt calice emerent, & victis magnis difficultatibus ad optata, peruenirent: quia magni non habetur, quod sine vlla difficultate impetratur. e.1.§.16.p.5

Accessit. Non concessit Christus, quod expetebant, ne Ioannes videretur obtinuisse fauore, quod obtenturus erat eximia sanctitate, & virtute. Et, vt omnes nouerint apud Deum dignitatem adiri virtutibus, etsi apud sæculum sæpiùs obtineatur fauoribus. c.1.§.24. pag.7.

Possumus. Eo amore in Christum ferebatur Ioannes, vt calicem non horreret, sed auido ardore sitiret: ergo promisit Dominus calicem, vt Ioannis blandiretur amori. Tristatur amor, ni habeat occasionem dilectum honorandi, & quod potest dilargiendi. c.1.§.26.ibid.

Nescitis. Christi regnum temporale putabant, & dignitatibus eminere cupiebant. Christus edocuit sitire calicem, vt amplissimam consequerentur mercedem. O quàm erramus, dum desideria eis rebus impendimus, vnde nullum, aut exiguum fructum percipimus? c.1.§.30. p.8

Calicem quidem meum, &c. Non negauit dignitatem, sed docuit ordinem: priùs erat Ioannes in dolio vrendus, & in Pathmos relegandus, vt eximiis virtutibus exornatus, & triumphis plurimis redimitus digno titulo placido vteretur otio: hunc tamen ordinem plures inuertunt, & excusato laboris censu potiri volunt virtutis fructu. c.1.§.33. p.9

Nescitis. Iure consanguinitatis primas deposcebant sedes; verùm Christus Dominus superiorum norma eos docuit animarum sitire salutem, vt ipse exhausto calice bellum intulit culpis expulsis, & attritis dæmoniis. Qui ob munus tenetur alios reformare, non debet suis commodis indulgere. Et vtinam hanc omnes tenerent formam; inueniuntur tamen, qui adnitantur cæteros reformare, cùm constet sibi indulgere. c.1.§.59.p.13

Nescitis. Lege cognationis sibi propitiorem Christum fore existimabant; verùm Christus Præsulum exemplar se omnibus æqualem præbuit, & iurgia inter subiectos vitauit. Vt superior, si iurgia velit vitare, satagat, se æqualem ostendere. e.1.§.40.p.10

Nescitis. Si Ioannes sederet, nomen sibi à Deo inditum, scilicet *Boanerges* actionibus non impleret, & oportebat Christum hoc tonitruo vti, quo homines ad veritatis agnitionem posset afferre: ergo voluit, vt Ioannes pro veritate laboraret, & feliciter labores subiret. Nam actione debet impleri, quod nomine constat promitti. e.2.§.2. p.22

In festo S. Ioannis Baptistæ. *Luc.* 1.

Peperit filium. Miris corporis, & animæ dotibus splendentem. Parentum filius in se eximias ostendebat virtutes: nam sæpè parentes filios generant, vt corporis habitudine similes, sic moribus etiam conformes. c.9. §.2. p.208

Ioannes est nomen eius. Nouo nomine insignitur, & cælestibus prærogatiuis ornatur, vtque dignitatis anteibat cæteros excellentia; sic virtutum supergressus est copia: fas quidem erat, vt præiret miranda virtute, qui supergrediebatur cæteros Præcursoris dignitate: nam qui antecedit dignitate, & præire debet virtute. c.9.§.5. p.209

Ioannes est nomen eius. Nomen induit, non à progenie, etsi nobilissima deriuatum, sed propriis, heroïcis virtutibus excussum. Defœcatissimam à parentibus nobilitatem accepit, sed generosè, si dicere fas, obscurauit, omnesque edocuit, illustriorem esse nobilitatem virtutibus acquisitam, quàm à natalibus deriuatam. c.9. §.20. p.204

Ioannes est nomen eius. Qui Ioannes, & Præcursor noscebatur,

noscebatur, ipso in matris sinu Prophetam salubus agebat, & se vel ab ipsis naturæ vinculis expedire totis nitibus procurabat, edocens suis factis, vt a Domino ad magna electus nullis humanis rebus detineatur implicitus. c.9.§.39.p.220

Ioannes est nomen eius. Plurima nomen promisit, quæ miraudis Baptista actionibus adimpleuit. Vt dicas factis debere perfici, quod nomine constat promitti. c.2.§.2. p.22

Ioannes est nomen eius. Non debuit Baptista vel nomine naturam sapere, vel naturæ vllo modo adscribi, cùm in eo efformando & reluceret omnipotentia, & micaret gratia. Pendens Elisabetha ostendit eximias dotes Domini liberalitati adscribendas, non humanis viribus adsignandas. c.2.§.6.p.23

Et congratulabantur. Monticolæ de Elisabethæ felicitate gaudebãt, & dum celebrabant Baptistã dignis elogiis suam ipsorum fortunam augebant gaudiis, econtra sibi inuiderent, si Elisabethæ felicitatem amaris oculis inspectarent. De eius sterilitate lætari, propriæ esset felicitati inuidere. c.2 §.22.p.25

Et peperit filium. Vt nihil ad felicitatis cumulum deesset, Ioannes nobilissima vena refertur exortus, à sanctissimis parentibus procreatus, & ipso attestante nomine, gratia tunc præ cæteris insignitus. Est enim singulare præconium nobili vena exoriri, sed augustius a sanctis parentibus procreari. c.1.§.11.p.4

Et audierunt vicini. Omnes feliceen adeò partum celebrarunt, & gauisi, nasci filium ad omnium vtilitatem nouerunt: & quidem omnibus nascebatur proficuus, quia sanctitate mira exornatus. c.1.§.36.p 9

Filium peperit. Qui profundissima humilitate dignum se non esse, qui corrigiam solueret, testatus est; sed ipsa generosa deiectio vberrimis virtutum fructibus exornatum prodidit, & manuum dignam, quæ baptizaret Christum ostendit. Profectò de humilitatis mensura, virtutis desumitur excellentia. c.1.§.106.p.21

Ioannes est nomen eius. Ipso in nomine tum præsulbatur profusa misericordia, & Dei manus ad Ioannem nobilitandum extensa: *Manus Domini erat cum illo*: & tamen Ioannes indignum existimabat, vt ad eum Christus aduentaret: *Tu venis ad me*, nec calceamenti audebat corrigiam soluere. Nam quò quis excellentioribus virtutibus resplendet excultus, & profundiori humilitate agnoscitur exornatus. c.9.§.42.p.221

Manus Domini erat cum illo. Quia Deus Baptistam ad Præcursoris dignitatem elegit, magno ab exordio virtutum censu exornauit. Nam Deus eximiis solet dotibus nobilitare, quos decreuit ad culmina dignitatum euehere. c.9.§.45.p.222

In Festo SS. Apostolorum Petri, & Pauli.
Matthæi 16.

Venit Iesus. Christus suos à turba abducit, vt cœlestibus notitiis informet. Inter populares strepitus ad cœlestia dignoscenda nescias quibus nebulis oculus præpediatur, & animus illigetur. Qui Deum cupit noscere, locum deligat a mundiali strepitu remotum, & contemplandis cœlestibus opportunum. c.1.§.20.p.6

Alij Ioannem, &c. Inter tot de Christo opiniones Petrus eius dignitatem confessus est. *Tu es Christus.* Retulit Euangelista quid alij sentirent, vt Petri confessionem extolleret: nam si semel animo non adeò digna suspicio adhæsit, nec miraculum facilè expunget. c.9.§.55 p.225

Tu es Christus filius Dei viui. Agnouit Petrus Christi excellentiam, & prodidit, quod naturam humanam quodammodo fuit exuere. Si quis in alio agnoscat, quid indecorum, erit etiam miraculi adinstar retinere. Nam quisquis secretum agnouerit, quod alteri possit officere nescias quo prurit conetur effundere, & auribus instillare. c.9 §.53.ibid.

Tu es Petrus. Dum ad tantam dignitatem euexit, quàm eximiis prælucceret virtutibus declarauit. Iam columbæ filius, qui cæteris antelatus. Est enim de more Deo eximiis dotibus nobilitare, quos ad dignitatum culmina decreuit euehere. c.9.§ 45 p.222

Tu es Petrus. Si apud sæculum Petrus dignitatem inscenderet, non esset meritorum eius iudicium, quia humani fauoris esse poterat argumentum: verùm dum à Christo cæteris antefertur, præire virtutibus declaratur. Dignitas apud sæculum aditur sæpè fauore, apud Deum constat virtute. c.1.§.24.p.7

Tu es Petrus, &c. dum ad dignitatem eligitur, validis esse opus humeris declaratur; nam contra eum & tyrannorum erat armandus furor, & dæmonum liuor. Crucem patitur, quia mirandis virtutibus expolitur. Qui eminet celso dignitatis culmine, multiplici cogitur desudare certamine. c.1.§.3.p.2

Reuelauit tibi. Qui cœlesti notitia, qui salubri scientia cæteros est supergressus, qui relictis omnibus Christum ante cæteros est sequutus, ad dignitatem eligitur. Nam Prælatum Ecclesiasticum decet exornare scientia, & commendare sapientiam vita. c.1.§ 4.ibid.

Tu es Petrus. Electus est in Principem, qui antes carni, & sanguini non præbebat: *Quia caro, & sanguis*, &c. Et qui relictis omnibus cupiditatem prorsus nudarat. Certè si cupidus, petra Ecclesiam non suffulciret sed potiùs labefactaret. Nam Prælatus cupidus facit delictis licentiam, & legibus infert iniuriam. c.1.§.5. ibid. & ...

Quia caro, & sanguis. Explicuit Christus dignitatem non obtinuisse naturæ viribus, sed gratiæ cœlestis afflatibus. Vt intelligant ad dignitates euecti gratos se exhibendos non tam homini, quàm Numini. c.10 §.5. pag.219

Super hanc petram. Cùm dignitatem contulit, & dignitatis pensum explicuit. Et Petrus scriptis voce, sanguine, cruce electionem Christi Domini comprobauit, & debitum dignitati fructum cumulatè persoluit. Cum plures, si dignitatem adepti, otientur obligationis obliti. c.1.§.6. ibid.

Sed Pater meus. Citò agnouit Petrus, quod alij variis opinionibus præpediti ignorabant. ...ecimum, cùm à Deo veritatem didicerit, nam ab hominibus difficulter disceret veritatem. Citò addiscitur quod Numine magistro edocetur. c.10.§.15.p.232

In Festo S. Mariæ Magdalenæ. *Lucæ* 7.

Ecce mulier. Maria honesta impudentia Pharisæi domum ingreditur, & ad Domini vestigia prouoluitur. Pharisæus rigida censura Christi, & Mariæ sugillat pietatem, sed quantis tunc defectibus scateret, audiuit; nam intactam custodisse debet innocentiam, qui alienam sugillat culpam. c.12.§.6.p.276

Vade in pace. Iam pace fruitur, quia vera pœnitentia quidquid inquinauerat, abraserat, & expunxerat. Pœnitentiæ appendix tranquillitas fuit. Nam vera pœnitentia, dum abradit culpam, eius appendicem depellit etiam miseriam. c.12.§.28.p.283

Ecce mulier. Laudabili impatientia Pharisæi domum intrat, & peccatorum onera excutere prorsus anhelat. Quàm alia fuit Maria ab aliis peccatoribus, qui detestabili patientia sustinent incommoda, ne deserant scelera. c.12.§.29.p.284

Osculum mihi non dedisti. Dignus fuit Pharisæus, qui acriter carperetur, dum lautissimum conuiuium instituit, & debitis circunstantiis non exornauit. Est enim reprehensibilis, qui magna vincit, & in exiguis deficit. c.12.§.34.p.285

Lachrymis cœpit rigare. Heroïca sanè constantia Maria resplenduit, dum à Domini vestigiis non discessit, quousque pacem, quam exambiebat, obtinuit. Eo se erga Dei gratiam gessit vt peccator se gerere erga mundialem fallaciam solet. Si noxia expetimus, quousque infeliciter assequamur, tardò desistimus, c.12.§.38. p.287

Ecce

Ecce mulier. Maria inuolauit, non calamitatibus diuexata cucurrit, non expectauit calamitatibus impelli, sed amore consulente accelerauit venire. Est enim prudentis sponte sequi, non trahi. c.12.§.43.p.288

Dilexit multum. Eximium Mariæ virtutis testimonium est a Domino commendari, infirmum esset plausibus humanis pulchra, & nobilis efferri Pharisæus cœpit, sed Christus extollit. Cælestia testimonia plurimi habenda, humana elogia parui inueniuntur æstimanda, c.12.§.49.p.291

Lachrymis cœpit rigare, &c. Prima fuit Maria, quæ peccati fœditatem detestata ad Christum Dominum inuolauit. & corde salubribus amoris flammis in lachrymas eliquato ad vestigia Domini se prouoluit. Nos miseri inuerso ordine, si aliqua immineat calamitas acri timore pulsamur, si defœdet culpa, nihil, aut parum affligimur, c.12.§.54.p.293

Ecce mulier. Ostendit Maria celebris peccatrix, posse culpis infectum ad virtutem restitui, & perfectione micare, vt nullus desperet, etsi culpis plurimis sit infectus, quia, si velit, gratiæ queit splendescere restitutus, c.12 §.57.p.294.

Lachrymis cœpit rigare. Labra, oculos, capillos Christo Domino prorsus dicauit, nec sibi aliquid remanere permisit; vnde meruit à Domino commendari. Plures sic virtutem sequuntur, vt etiam vanitati adulentur; cùm Deus totum sibi cor exigat, nec consortium vanitatis admittat, c.12.§.58.ibid.

Cœpit rigare. Rigare cœpit, modum lachrymis non imponens, nec finem flendi faciens: quam semel arripuit, nouis prouentibus sanctitatem exornauit, cùm frequenter homines citò fastidiamus virtutem, & prosequamur pertinaciter prauitatem, c.13.v.5.p.301

Vade in pace. Pace, libertatéque iam fruitur, Domini vestigio adhærescens, nec hominibus placere discupiens: pace tranquilla nequibat frui, dum constabat ornatu, & placendi studio vexati. Profectò qui Christum sequitur, pace integra fruitur, & ab indecoris soluendis vectigalibus liberatur, c.13.§.16.p.305

In Festo S. Iacobi Apostoli. *Matth.* 20.

Accessit ad eum. Discupiebat mater Iacobum dignitate culminis fulgere, & virtutibus etiam radiare; sed vota voto aduersabantur. Est enim rarus, qui dignitatis culmine elatus fulgeat omnibus virtutibus expolitus, c.1.§.1.p.2.

Nescitis. Iam Dei regnum Iacobus præsentiebat, & sedere desiderabat, nesciebat tamen tunc, Christo opus esse inuicta eius fortitudine, quia coronabatur regia maiestate. Profectò qui eminet regio dignitatis culmine, multiplici impetitur æmulorum certamine, c.1.§.3.ibid.

Ad dexteram. Ipsum Iacobi votum nobis ostendit eximio virtutum splendore exornatum; ambiuit virtutum summa, reliquis de more esse solet sectari mediocria, c.1.§ 8.p.3

Calicem quidem meum bibetis. Dum ambiunt, calicem bibunt, quia ambitio dubium suspirat splendorem, & amarum bibit calicem. Nesciebat quid peteret: nam quod obtinendum erat virtute, adipisci adnitebatur fauore. Apud sæculum non raro dignitas obtinetur fauore, apud Deum constat virtute, c.1.§.14.p.7

Vt sedeant. Sedere volebat, & dignitatibus emicare, sed calicem bibens vertit stilum, ignorauit otium, & pro Christo prodiuit in campum. Iam eius amor generosus propria oblitus est commoda, & magistri sitiuit lucra, c.1.§.31.p.8.

Nescitis. Temporale regnum arbitrati dignitatem ambiebant, vt placida fruerentur quiete, & dignitatis potirentur honore. Apud sæculum sæpè reperies, qui excusato laboris censu dignitatis potiantur fructu. c.1.§.33.p.9.

Calicem quidem, &c. Iacobus fidei Hispanorum magister futurus, & dux pro defendenda fide strenuus desiderabat quiescere: Deus tamen mirandis eum virtutibus exornauit, vt quiret fidei, Christianisque auxilium ferre, & ardentem gladium contra Dei hostes vibrare. Nam Christo assimilatus, omnibus inuenitur proficuus, c.1.§.36. ibid.

Quibus paratum est. Id est, si quis vos virtute excelluerit, excellet etiam dignitate: ergo Calicem bibite, vt reportantes victoriam, factiosam contra me non permittatis querelam. Si enim alij vestra merita supergressi, acri dolore quererentur exulcerati, esset enim eis dolendum meritis antecedere, & ob affectum postponi, c.1.§.38.p.10.

Filij mei. Se matrem sine rubore ostentauit, quia filios ad Christum duxit: *Cum filiis suis*. Matris amisisset laudem, si filios duceret ad perniciem. Non est censenda mater, quæ filios, aut filias genuit, ni eos virtutibus expoliuerit, c.1.§.47.p.11

Adorans, & petens. Non obtinuerunt desiderata, sed impetrarunt ad Calicem ebibendum subsidia. Nam feruens oratio aut desiderata impetrat, aut vires ad labores perferendos corroborat, c.1.§.52.p.12

Cum filiis suis. Grauis, deuotáque fœmina non obstitit filiorum desideriis, immò eos ad Christum ducens opem tulit honestis votis. Vt parentes discant, si filij Christo velint coniungi, non resistere, sed vota religiosa fouere, c.1.§.95.p.19

Calicem quidem. Christus calice exhausto homines eripuit de diaboli potestate: ergo dum Iacobo propinat, ereptorum plures de idololatriæ erroribus donat. Hispania Christi fidem laudabili tenacitate conseruans adauget Iacobi gloriam, & perseuerat ad famam, c.2.§.24.p.26

In Festo S. Parentis nostri Ignatij. *Luc.* 10.

Sint lumbi vestri præcincti. Iam Ignatius mirandum de dæmone reportauerat triumphum, iam hostis aufugerat ad sanctissimæ Virginis Ignatio patrocinantis conspectum, & nihilominus arctissimo se cingulo obarmat, & durissimis, repetitisque flagellis cruentat; ab ieiuniis prolixis, & austeris discruciat; edocens, obarmandum cauta solicitudine ad nouam pugnam, quisquis de hoste celebrem reportauit victoriam, c.13.§.17. p.305

Expectantibus Dominum suum. Mirandis facinoribus, eximiis virtutibus Deum solùm Ignatius spectabat, & eius solummodò gloriam exambiebat: cùm de more vanitulis sit gloriosa aliorum facta sibi applicare, & de alieno labore plausum conquirere, c.13.p.21. p.307

Et lucerna ardentes. Lucerna depellit caliginem, cingulum arcet somnolentiam, vt animarum salutis zelotypus nouerit, solicitis in excubiis degere, si animabus velit proficere, vel tantisper inerti somno indulgere probaretur magnis profectibus obuiare. Hinc est quod Ignatius nullum in se permittebat reatum, quia animarum inhiabat ad lucrum. Est namque opus desideranti proximorum saluti prouidere, in se nullum defectum permittere, c.13.§.12.p.303

Lucerna ardentes. Stricto cingulo quidquid laciniosum collegit Ignatius, vt ardenti lucerna hominum depelleret tenebras, & dæmonis propulsaret fallacias. Vt discat, qui aliorum saluti desiderat prouidere, vel vitiorum vicinitatem non pati, c.13.§.12. ibid.

Si in secunda vigilia venerit. Ignatius plurimam de dæmone reportarat victoriam, sed nihilominus arcto cingulo depellebat somnolentiam. Nam qui inter hostes degit, reportata etiam victoria, obarmari debet solertissima vigilantia, c.13.§.7.p.302

. *Lucerna ardentes*. Non solùm per se ipsum, sed per discipulos Dominus durissima bella vitiis intulit, &

acceptis per discipulos trophæis diuitatus resplenduit. Nam quidquid à discipulis egregiè efficitur, magistri laudibus applicatur, c.13.§.22.& 23.p.307

Lucerna ardentes. Ea charitate, animatúmque zelo Ignatius flagrabat, vt aliquando dixerit, malle se periculo obnoxium Deo animam eluctari, quàm si daretur optio ipsa beatitudine frui. Verùm securus se objiciebat discrimini; nam charitas, dum pericula propulsat aliena, vitat & propria, c.12.§ 35.p.282

Faciet illos discumbere. Non solùm fecit Ignatium discumbere, sed Iesu nomine veluti speciali insigni nobilitauit: vt ex tanto præmio Ignatij conjicias virtutes, & cælestes eximias dotes. Speciali honore resplendet ornatus, quia mirandis resplenduit virtutibus expolitus, c.11.§.41.p.265

Sint lumbi vestri præcincti. Ad labores anxios sustinendos cingulo imperat præparati, immò militari baltheo ad ineundum cum dæmonibus bellum insigniri: ergo Ignatius tot labores tulit, tot cruciatus deuorauit, vt Chirsti Domini perfectissima fuerit imago. Christi laudabiliter æmulus nullum laborem recusauit, vt salutem animabus afferret, c.12.§.44.p.289

Et lucerna ardentes. Quos Deus ad proximorum salutem deligebat, cælesti luce exornauit, & cingulo munitos in campum produxit. Nam quos Deus ad proximorum salutem deligit, speciali, ac cælesti fauore munit. Ignatius ab exordio à Sancto Petro salutem, à Virgine castitatem, à Deo ad exercitiorum librum componendum specialem accepit lucem. Nam cùm ad tot animarum salutem deligeretur, dotibus admirationem euincentibus ornabatur, c.12.§ 33.p.285

Lucerna ardentes. Ignatius eo zelo ardebat, vt ab animabus eluctandis nullis terroribus potuerit flecti, nullis affectus verberibus retardari: vt haberet virtus discipulum laudabiliter pertinacem, quando habet aliquando vitium asseclam contumaciter proteruum, & nullis laboribus retardatum. Peccatores damnabili patientia plurima solect incommoda, & pericula deuorare, quàm velint ab sceleribus resilire, c.12 §.29.p.284

Lucerna ardentes. Ignatius ardere anhelabat, & animitus resplendere fugiebat: verū Deo curæ fuit, vt suscitatis mortuis, vt dæmonibus depulsis, vt redintegratis infirmorum membris eximiam in orbe toto sortiretur sanctitatis famam, & laudis gloriam, Deus ad sanctorum preces, vt eorum sanctitatem ostenderit, mutat tampora, & stata temporum variat iura, c.12.§.51. p. 291.

In Festo S. Bartholomæi Apostoli. *Luc.6.*

Exiit Iesus in montem orare. Orare exiuit, non orationis auxilio egens, sed nos erudiens. Post orationem delegit Apostolos, veluti orationis vberrimos fructus: ergo cùm Bartholomæus Christum imitatus centies in die noctúque orauerit, hinc colliges, quot fructus Deo attulerit, quot dæmonibus animas eripuerit. Oratio gratam Numini vim infert, & feliciter in dæmonem præualet, c.1.§.55.p.12

Et erat pernoctans. Orabat, sub dio degebat, & aridus, & ieiunus, quod imitatus Bartholomæus, quidquid exoptauit, obtinuit; nam carnis maceratio, & ieiunium orationem armant, & naturam mirè reformant, c. 1. §.57. p.13

Et erat pernoctans in oratione Dei. Pernoctabat, sed tempus Patrem orando insumebat. Plures tempora insumunt ad speciem orantes, sed reuerà exiguum tempus orationi consecrarunt, & plurimum euanidis in cogitationibus insumpserunt Non est idem orare, & spatia longa templi, insumere, c.1.§ 61.ibid.

Quos & Apostolos nominauit. Quàm cumulatè Bartholomæus nomen impleuit, & se Christi ministrum exhibuit, cùm à Rege Armeniorum, quem ad fidem traxerat, pretiosa ei munera offerrentur, nil accepit, & admirationem eis gentibus exhibuit, fortè quia experiebantur opus esse aliquando plura, quàm Domino, dilargiri ministro, c.1.§.100.p.20

Quos & Apostolos, &c. Bartholomæus, cùm electus fuerit ad animarum salutem, moribus nobilitauit, & dæmonem Raphaelis adinstar vinculis duris constrinxit. Vt nouerint, qui magnis gaudent nominibus insigniri, debere actionibus adimplere, c.2.§.2.p.22

Bartholomæum, &c. Bartholomæi nomen sic à dæmone timebatur, vt oracula nollet prodere, sed mallet, vt lateret, ora silentio signare. Plus dæmon, quàm homines Apostolum verebatur, quia ille non poterat non reuereri virtutibus exornatum. Homines solùm suspiciunt potentia prædi tum, c.2.§.37.p.28

Bartholomæum. Electus in Apostolum, dignitatem virtutibus suffulsit, & miraculis honorauit. Vt discant etiam ambitiosi culmina virtutibus stare firma & corruere vitiis euersa, c.2.§.100.p.46

Bartholomæum, Ipse dignitatem non exambiuit, sed Christus contulit. Vt nouerit politices benemeritum, quin ipse cogatur ambire, luminibus dignitatum ornare, c.2.§.112.p 49

Quos & Apostolos, &c. Bartholomæus, vt Apostolatum impleret, apertè Principibus veritatem deprædicauit, & bellum vitiis indixit; sed merces prædicationis fuit pelle immaniter denudari, & multimodè affligi. Ob id magnates veritatem non audiunt, quia omnes timent eos admonere, & si dicenda sit, veritatem adnituntur ambagibus deformare, c.3.§.38.p.64

Quos, & Apostolos. Electus Bartholomæus non indusit otio, sed ferè immensos deuorauit labores ardenti animarum zelo. Cùm plures tam dignitatem adepti, otientur obligationis obliti, c.10.§.6.p.230

Bartholomæum. Ipsa ad Apostolatum electio publicabat mirandis dotibus Bartholomæum exornari, & sanctitatis arce eminere. Maior namque in eo virtutis census, requiritur, qui aliis gubernandis præponitur, c.10. §.17.p.232.

Elegit, &c. Christus Bartholomæum elegit, ipse deligi non præsumpsit, immò se electum demirabatur, quia indignum, qui eligeretur, arbitrabatur. Frequenter se dignitatibus impares arbitrantur, qui virtutum suffragiis cæteris præponuntur, c.10.§.57.p.246

Pro S. Augustino, & præclaris Ecclesiæ Doctoribus. *Matth.5.*

Vos estis sal terra, &c. Vt micanti luce errorum posset tenebras depopulari, curauit Augustinus profunda humilitate in sale adombrata communiri. Prælatum namque exornare debet scientia, & commendare sapientiam vita, c.1.§.4.p.2

Vos estis sal terra. Dum extinguendis peccatorum autoribus destinat, omnium in sale designato exercito virtutum obarmat. Et quidem Prælatus indiget constanti patientia, & prouidentissima vigilantia, c.1.§.6. p.3

Lux mundi. Lucet Augustinus nobili vena exortus, sed micantius, quia à matre sanctissima procreatus. Eximium præconium est honesta vena exoriri, sed augustius à sanctis parentibus procreari, c.1.§.11.p.4

Lux mundi. Lux non solùm fulget, sed tenebras aliorum depellit. Lucis Augustinus cumulatè impleuit munus, dum heroicis virtutibus excultus resplenduit, & hæreses cælesti sapientiæ lumine propulsauit: Eximius virtutis cultor non solùm legi obtemperat, sed trahere plures ad virtutem adlaborat, c.1.p.58.p.5

Lux mundi. Augustinus à Domino deligitur, & pastoris insulis ob eximias virtutes nobilitatur. Episcopatum non ambiuit, sed inuitus suscepit. A Deo constat electum, dum nullis procuratis suffragiis dignitatis tenuit fastigium. Dignitas apud sæculum fauore, apud

Deum

Deum adiruz virtute, c.1.§.24 p. 7

Lux mundi. Augustinus laudes meruit eximiè muneri satisfaciens, non otio indulgens: Cùm inueniantur plures, qui excusato laboris censu exambiant dignitatum potiri fructu, c.1.§.33.p.9

Vos estis lux mundi Lux splendet, vt alijs benefaciat, & scandala impediat, quàm Augustinus lucis munus expleuerit eius opera testantur, & quos pertulit, labores in fide ferenda loquuntur. Eximia namqnè virtus se alijs communicat, & sui similes habere anhelat. c.2. §.1 p.24

Ciuitas supra montem posita. Ciuitas, quos amplectitur, defendit muris, & sibi adauget frequentiam, dum protectionis extendit vmbram: ad sui plausum adqoirit, quos ab adsultibus aduersariorum defendit: tibi adscribitur ad gloriam, quem eripuisti à periculorum ruina. c.2.§.24.p.26

Vos estis lux mundi. Lux mundi fuit Augustinus, quia veram Religionem propagauit, & ad iustitiam plurimos erudiuit. Inueniuntur tamen non plures Augustini imitatores, cum vim patiatur non rarò religio, & iustitia ab eis ipsis, quibus demandatur tutela. c.2. §.57. p.33

Vos estis lux mundi. Augustinus non solùm fides refulget, sed inter alios Doctores sanctitate, & sapientia eminet, & solis adinstar claret: vt Ioannes inter Euangelistas, sic Augustinus inter Doctores est Aquila, fas namque erat præcipuis honoribus insigniri, dum plures constat sapientiæ luminibus antecedere. c.2. §.61.p.34

Vos estis lux mundi. Lux non solùm ardet, sed fulget. Vt discant Dei ministri opus sibi esse virtutis ardor, & famæ fulgor. Vndè Augustinus domo nec sorores admittebat, vt ab omni suspicione castitatis fulgor splendere illæsus, nec vllis susurris sordesceret obscuratus. Satis namqne non est Dei ministro interna sanctitate radiare, sed opus est etiam bona opinione florere. c.2.§.88. p.42

Vos estis lux mundi. Cœlestis lux indefesso tenore cursum peragit, & munus obit; vt discant Dei ministri lucem æmulari, necari munere, aut virtute tepescere; nam parum iuvat virtutis arripere studium, si marcescat exiguo tempore desiderium. c.3.v.2 p.52

Pro S. Matthæo Apostolo.

Matthæi 9.

Vidit hominem. Vidit Christus Matthæum, sed Matthæus [illegible] Christum forsitan non inuenirret, si qui [illegible] nam qui pulsanti luci oculos claudit, aut [illegible] aliquando luget. c.3 §.10.p.54

Et surgens &c. Didicit Matthæus audire, qui alios iam cup[illegible] edocere; nec posset alios vtiliter edocere si [illegible] dedicisset audire. c.3.§.20.p.58

Surgens sequutus est eum. Exprompta Matthæi obedientia apparuit quam præsens adesset gratia; nam qoò expromptius obedimus, Deum nobis proximiorem declaramus. c.3.§.24 p.60

Et surgens sequutus est eum. Dum vocationem obtemperando honorauit, elegi in Apostolum, & Euangelistam promeruit. Vt noueris ad potiora beneficia disponi, quem constat priora dignis actionibus honorare. c.3 §.52.p.69

Sequutus est eum. Si Matthæus prosequeretur telonium, augeret lucrum, sed dum spreuit lucrum, vt sequeretur Christum, immortale sibi acquisiuit elogiũ: nam virtutem solida comitatur gloria, & augusta apud omnes fama. c.3.§.53.p.70

Sequutus est, &c. Apostoli, & Evangelistæ honorem Matthæus obtinuit; sed Christum imitatus, nec labores subire, nec sanguinem fundere detrectauit: cùm plures dignitatũ ambiant lucem, & refugere soleant laborem. c.4.§.35. p.82

Sequutus est eum. Non timuit Matthæus luctis carere, vt quiret virtutibus inseruire, cùm frequenter plus apud homines æstimetur lucrum, quàm Christi Domini exemplum. Non verentur plures Deum amittere si amittendo quiuerint temporalia lucra adaugere. c.4.§.43. p.86

Videntes Pharisæi. Pharisæi legum pestes Christum, & Matthæum liuido dente carpebant; nec mirum exercerent linguam, cùm morum non custodirent mensuram. Pro solatio est improbis iustos abrodere, & eorum virtutes carpere. c.1.§.45.p.11

Dicebant, &c. Cum publicanis, peccatoribúsque conuiuia celebrare, Christi poterat benignitati adscribi & ad iniquam suspicionem deflecti: ergo Pharisæi liuore adusti in deteriorem partem sunt Christi Domini benignitatem interpretati: Nam liuor dubia in peius interpretatur, & inuidiosum insequitur. c.1§.41.p.10

Secutus est eum. Adeò est secutus, vt Apostolicum munus sanguine effuso honoraret, & Euangeliom conscribens omnes homines erudiret. Ex Apostolis quilibet in hanc, vel illam Prouinciam intulit veritatem. Matthæus Euangelium conscribens lucem vniuerso orbi impertiuit. Qui erudiendis hominibus incumbunt, quia toti Reipublicæ commodi, magnis præmiis probantur digni. c.1.§.102.p.20

Matthæum nomine. Alij Euangelistæ nomen hoc suppresserunt, cùm historiam literis demandarunt. Matthæus ipse se publicanum expressit, & humilitatem ambiuit, quia iam magno virtutum censu resplenduit. Quisquis virtutum fructibus inuenitur vberior, se se demittit humilior. c.1.§.106.p.21

Sedentem, &c. Cum Domino agens, Apostolus resplenduit, & Euangelistæ nomen obtinuit. In telonio periculis obnoxius, & sceleribus non alienus. Cùm Deo semper lucrosa commercia, cum hominibus discriminibus semper plena. c.2.§.66.p.35

In Festo S. Michaëlis, & Angeli Custodis.

Matth. 18.

Quis maior est. Angeli virtutum censu resplendentes homines satagunt habere felicitatis consortes. Apostoli decertabant, vt præ aliis lucerent. Eximus virtutis cultor non solùm mores concinnat, sed alios consortes habere totis viribus adlaborat. c.1.§.18.p.5

Semper vident faciem. Apostoli dignitatem suspirabant, & ambitioni inseruiebant; Christus Angelorum proposuit exemplum, vt nossent præexcellentiam apud Deum sortiri non fauore, sed sanctitate. c.§.24.p.7

Angeli eorum. Angelus quia omni virtute excultus hominibus custodiendis probatur aptus: plurimis inuenitur proficuus, qui virtutibus exornatus. cap.1. §.36. p.9

Angeli eorum. Quia custodiendis hominibus deputati, quo ad Deum traxerint, semper Angeli vigilauerunt soliciti. Esset enim miserandum, si præberent occasionem recedendi, qui eliguntur, vt causa extiterint Domino proximandi. c.1.§.72.p.15

Angeli eorum. Angelus Dei probatur esse minister, dũ studet alienis commodis, non propriis attendit lucris. Reipublicæ ministri non rarò cupiditate sordescunt, & opus est plura, quàm Domino, dilargiri ministro, c. 1.§.100. p.17

Angeli eorum. Mira Angelorum dignatio diuino aspectu fruuntur, & paruulos custodire non auersantur. Certè se se demittit humilior, quisquis virtutum fructibus inuenitur vberior, c.1.§.106.p.21

Angeli eorum. Qui custodum sortiti elogia, dignis semper solicitudinibus implere conantur officia. Vt noueris actione complere, quod nomine videris promittere. c.2.§.2.p.22

Semper,

Semper vident faciem. Nullis Angeli perturbationibus solicitantur, nullis periculis deterrentur, semper vident faciem, quia eorum felicitas solida, utpotè à virtute profecta. Discipuli, quia tunc non perfecti, variis contentionibus litigabant, & splendorem fluxum ambiebant. Illa felicitas est solida, quæ constat virtutibus, ut infirma, quæ sæculi innititur splendoribus. c.2.§.17.p.25

Angeli eorum. Non solùm Angeli satagunt munus perficere, sed orationibus nos satagunt adiuvare, & sæpè ob eorum preces salus acquiritur, & mortis periculum propulsatur. c.2.§.21. p.26

Angeli eorum. Potentes ostendit, ut homines eos venerentur non solùm ob virtutem, sed etiam ob potestatem, cùm homines plus venerentur potentiâ prædirum, quàm virtutibus excultum. c.2.§.37.p.28

Angeli eorum. Adesse monuit Angelos, ut eius vereatis præsentiam, & fugias perpetrare in eius oculis culpam. Est enim periculosum Angelorum præsentiam contemnere, & in eorum oculis irreuerenter delinquere. c.2.§.81. p 40

Angeli eorum. Toti sunt Angeli in nostris propulsandis periculis, internè sæpiùs, & externè aliquando futura denuntiant nobis pericula, ut opportuna adhibeamus remedia. c.2.§.91.p.43

Pro S. Catharina, & virginibus.

Matth. 25.

Simile est Regnum Cælorum. Satis erat, ut Catharina similis esset cœlo, & nihilominus ait Christus, cœlum esse simile Catharinæ: nec mirum, quando tanto oleo ad æternandam lucem exundabat, ut ex eius corpore emanet oleum, vel prudentes dormitarunt, quia traxit moras sponsus. Ad Catharinam maturant celeriter gressum, quia non solùm luxit, sed plurimos ad fidem traxit. c.1.§.18.p.5

Exite obuiam. Non solùm obuiam exiuit, ut Christum reciperet, sed tyranno obuiauit, ut carperet, vitamque despexit. Generosus amor propriis commodis non attendit, sed amati lucris, honotique studet. c.1. §.31. p. 8

Lampades nostræ extinguuntur. Aliæ virgines auolantem lucem non valuerunt retinere, Catharina eo fulgore resplenduit, ut infidelitatis tenebris extinctas prorsus iam lāpades valuerit illuminare, & fecerit inardescere. Plurimis inuenta est proficua, quia præclaris virtutibus exornata. c.1.§.36. p.9

Dormitauerunt. Quia nox somni tempus, dormitarunt; Catharina verò noctes orationi impendebat, & acquirendis supernis luminibus dedicabat: ergo vicit tyrannum, & decantandum sæculis tulit triumphum. Qui oblectationis tempus orationi dicat, facilè assequitur, quod exoptat. c.1.§.5 6. p.13

Quinque prudentes. Qui virtutibus inseruiunt, à mundialibus solent derideri, & stulti haberi: sed Catharina iniquitati ora præclusit, quia sapientiâ exellit resplenduit. c.1.§ 69. p.15

Exite obuiam. Exiuit Catharina de sæculi commodis, contempsit diuitias, oris despexit venustatem, rotam exacutis gladiis armatam non timuit. Ut discant humanis commodis renuntiare, quæ discupiunt diuinis conspectibus apparere. c.1.§.101. p. 10

Exite obuiam. Arctissimo erat iam vinculo cum Christo sponso coniuncta, exiuit tamen, ut ardenti lampade Imperatricis fidem illuminaret, Deoque eam iungeret. Nam egregia sanctitas se aliis communicat, & consortes habere anhelat. c.2. §.10. p 14

Clamor factus est. Ab Angelis factus est hic clamor, ut dum dormientes excitant, excitationis sibi gloriam acquirant. Catharinæ clamor plores excitanit, & innumeros triumphos tulit; ut ei adseuberentur ad gloriam, quorum depulerat luce culpam. c.2.§.14. p.16

Date nobis de oleo vestro. Satius erat stultis virginibus de exiguo oleo suo dare, quàm ab aliis oleum petere. Nam impensa aliis misericordia effugit lapsum, & imminens eludit periculum. c.2. §.31. p.17

Et Sponsa. Præ aliis virginibus sponsæ titulo gaudet Catharina, & in carcere non à corvo, sed à columba nutritur: ut constaret præ aliis virginibus honore insigniri, quando semper vigilando liquebat mirandis virtutibus anteponi. c.2.§.61. p.34

Dum autem irent emere. Ad adulatores inuolabant, ut euanidum splendorem sibi emerent; & inre sugillantur stultæ, dum ignorant splendorem virtutibus conseruari, non vanis plausibus innutriri. c.2. §.100. p.46

Date nobis. Habuit Catharina, qua plures persunderet, lucem, idque in florida iuuentute, ut mirabilior existeret. Est enim mirandum, in ætate florida virtute resplenduisse cana, & perfecta. c.2.§.86.p.41

LIBER

LIBER PRIMVS REGVM.

CAPVT PRIMVM.

1. FVIT vir vnus de Ramathaim Sophim, de monte Ephraim, & nomen
eius Elcana, filius Ieroham, filij Eliu, filij Thohu, filij Suph, Ephrathæus.
2. Et habuit duas vxores, nomen vni Anna, & nomen secundæ Phe-
nenna. Fuerúntque Phenennæ filij, Annæ autem non erant liberi. 3. Et
ascendebat vir ille de ciuitate sua statutis diebus, vt adoraret, & sacrificaret
Domino exercituum in Silo. Erant autem ibi duo filij Heli, Ophni, &
Phinees, Sacerdotes Domini. 4. Venit ergo dies, & immolauit Elcana,
deditque Phenennæ vxori suæ, & cunctis filiis eius, & filiabus partes. 5. Annæ
autem dedit partem vnam tristis, quia Annam diligebat. Dominus autem
concluserat vulvam eius. 6. Affligebat quoque eam æmula eius, & vehementer angebat, in tantum, vt
exprobraret, quod Dominus conclusisset vulvam eius. 7. Sicque faciebat per singulos annos, cum redeunte
tempore ascenderent ad templum Domini: & sic prouocabat eam; porrò illa flebat, & non capiebat cibum.
8. Dixit ergo ei Elcana vir suus: Anna cur fles? & quare non comedis? & quamobrem affligitur cor
tuum? Nunquid non ego melior tibi sum, quàm decem filij. 9. Surrexit autem Anna, postquam come-
derat, & biberat in Silo. Et Heli Sacerdote sedente super sellam ante postes templi Domini. 10. Cùm esset
Anna amaro animo, orauit ad Dominum, flens largiter. 11. Et votum vouit, dicens: Domine exercituum,
si respiciens videris afflictionem famulæ tuæ, & recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederísque
seruæ tuæ sexum virilem: dabo eum Domino omnibus diebus vitæ eius, & nouacula non ascendet super
caput eius. 12. Factum est autem, cùm illa multiplicaret preces coram Domino, vt Heli obseruaret os eius.
13. Porro Anna loquebatur in corde suo, tantúmque labia illius mouebantur, & vox penitus non audie-
batur. Æstimauit ergo eam Heli temulentam. 14. Dixitque ei: Vsquequò ebria eris? digere paulisper vinum,
quo mades. 15. Respondens Anna: Nequaquam, inquit, Domine mi: nam mulier infelix nimis ego sum,
vinúmque, & omne, quod inebriare potest, non bibi, sed effudi animam meam in conspectu Domini.
16. Ne reputes ancillam tuam quasi vnam de filiabus Belial: quia ex multitudine doloris, & mœroris
mei locuta sum vsque in præsens. 17. Tunc Heli ait ei: Vade in pace: & Deus Israël det tibi petitionem
tuam, quam rogasti eum. 18. Et illa dixit: Vtinam inueniat ancilla tua gratiam in oculis tuis. Et
abiit mulier in viam suam, & comedit, vultúsque illius non sunt amplius in diuersa mutati. 19. Et sur-
rexerunt mane, & adorauerunt coram Domino: reuersique sunt, & venerunt in domum suam Ramatha.
C[o]gnouit autem Elcana Annam vxorem suam: & recordatus est eius Dominus. 20. Et factum est post
circulum dierum, concepit Anna, & peperit filium, vocauitque nomen eius Samuël, eo quòd à Domino
postulasset eum. 21. Ascendit autem vir eius Elcana, & omnis domus eius, vt immolaret Domino ho-
stiam solemnem, & votum suum. 22. Et Anna non ascendit: dixit enim viro suo: Non vadam, donec
ablactetur infans, & ducam eum, vt appareat ante conspectum Domini, & maneat ibi iugiter. 23. Et
ait ei Elcana vir suus: Fac quod bonum tibi videtur, & mane, donec ablactes eum. Precórque, vt impleat
Dominus verbum suum. Mansit ergo mulier, & lactauit filium suum, donec amoueret eum à lacte. 24. Et
adduxit eum secum, postquam ablactauerat, in vitulis tribus & tribus modiis farinæ, & amphora vini, & ad-
duxit eum, ad domum Domini in Silo. Puer autem erat adhuc infantulus. 25. Et immolauerunt vitu-
lum, & obtulerunt puerum Heli. 26. Et ait Anna: Obsecro mi Domine, viuit anima tua Domine: ego
sum illa mulier, quæ steti coram te hic orans Dominum. 27. Pro puero isto oraui, & dedit mihi Dominus
petitionem meam, quam postulaui eum. 28. Ideircò & ego commodaui eum Domino, cunctis diebus, quibus
fuerit commodatus Domino. Et adorauerunt ibi Dominum. Et orauit Anna, & ait:

TEXTVS.

VERS. I. Fuit vir vnus de Ramathain Sophin de monte Ephraim, & nomen eius Elcana, filius Ieroan, filij Eliu, filij Thohu, filij Suph, Ephrathæus.

§. I.

Rarus eſt, qui dignitatis, fortunæque culmine elatus, eximius fulgeat virtutibus expolitus.

VIRTVS animo naſcitur, & nutritur: Loco nullatenus illigatur, alto culmine nouit immota conſiſtere, humili valle florere. Verùm negari non poteſt, excelſa tenentes acrioribus ventis concuti, & facilius referiri. Non ſolùm magni animi, ſed prudentiſſimi eſt, mediocrem fortunam malle, quam nimiam; in illa vtilia, & honeſta placent; in hac ſplendida inflant, & ſuperflua nocent. Nimia vbertas ſternit ſegetem: nimia fœcunditas peruenit rarò ad maturitatem. Quàm benè Seneca *epiſt.39. Idem animis quoque euenit* (ait) *quos immoderata felicitas rumpit, quæ non tantum in aliorum iniuriam, ſed etiam in ſuam vtuntur.* Lucifer ipſo felicitatis pondere ruit, & cæteris altior, inuentus eſt ambitioſior. Nullus in Luciferum funeſtus, adeò eſſet hoſtis, quàm ipſe fuit. Ergo vt Elcana eximiam, & ſingularem Textus virtutem exprimeret, de monte Ephrain retulit exortum, & virtutibus conſecratum: *Fuit vir vnus de Ramathain Sophin, & nomen eius Elcana.* Vnus fuit, id eſt, ſingularis, & primus. Coniunxit namque Dei poſſeſſionem eſſe, & frugiferi montis culmina inhabitare. *Elcana* (inquit Interlinearis) *poſſeſſio Dei.* Malè adeò ſibi conueniunt fortunæ culminibus eminere, & virtutibus emicare, vt Elcana referatur vnicus: *Fuit vir vnus*: Adeſt Origenes: *In monte Ephraim, & in Ramathain Sophin habitaſſe dicitur, in alta ſcilicet contemplatione virtutum, vt à nullis ſubiacentibus, & circumlatrantibus vitiorum cogitationibus mentis eius ſublimitas deijceretur, vel vnitas ſcinderetur.* Non eum ſtrauit vbertas, non deiecit felicitas: culmine Dei poſſeſſio reſplenduit, & nullis denigratus cupiditatibus floruit.

§. II.

Qui Dei poſſeſſionem eſſe deſiderat, ſaporatis virtutum fructibus floreat.

EPicureorum delicata, & vmbratica turba virtutem voluptatum conſtituit miniſtram; vt illis pareret, & inſeruiret: verum delirabat cæca, & blaterabat delira. Virtus non eſt voluptatis ſerua, ſed aduerſaria, non adulatur cupiditatibus, ſed indicit bellum deprauatis affectionibus. O quam à veritate exorbitabant Epicurei, Deum ſe habere exiſtimantes, & cupiditatibus inſeruientes! Ille ſolus Deum poſſidet, ab eoque poſſidetur, qui eximijs virtutibus exornatur. Elcana interpretatur Dei poſſeſſio, & de monte Ephrain, id eſt, frugifero procreatur: *De monte Ephraim, & nomen eius Elcana.* Prius retulit montem, vt Dei poſſeſſionem referret, neque enim eſſe poterat Dei poſſeſſio, ni virtutum eum nobilitaret fructificatio. Adeſt Origenes: *Ideo non de vallibus, vel de campis, ſed de monte Ephrain, id eſt, frugifero, eſſe dicitur, in quo nobilitas omnium virtutum fructificare dignoſcitur.* Vacuum Elcana portaret vocabulum, ni virtutum omnium proferret fructum. Eſt namque opus, vt poſſeſſionis Dei exornetur elogio, inuigilare virtutum omnium augmento.

§. III.

Qui eminet celſo dignitatis culmine, multiplici cogitur, deſudare certamine.

CVlmen ſpecioſum eſt, multiplices tamen ſecum labores affert, & ſolicitas excubias requirit. Martialis inuenitur Campus, qui ſplendens placenat throņus. Si dignitatem ſortitus æquitati conſulit, in ſe contumaces armauit; ſi remiſſius agat zelotypos ſuſtinebit. Diſertè Caſſiodorus *6. var. 13. Si ſegnius agat, pertitor queritur; ſi diſtrictè, pulſatus vociferatur. Sic inter vtrumque diuerſum rara laus eſt inueniſſe præconium.* Adnectit: *P... omnia periculis ſubduntur, ſi conſtricti aliquid veriſimile conquerantur. Frequenter nocuit alijs ipſa quoque integritas actionis.* Prælatis opus eſt patientiæ clypeum arripere, ſeque contra factioſas querelas, & multiplices inſidias tueri. Ob id Elcana, qui culmine eminens adumbrauit dignitatibus exornatos, in Ramathain habitaſſe refertur, id eſt, in ſpecula, de qua aduerſariorum præuideret adſultus, & ſubditorum attendere poſſet conatus: *Fuit vir vnus de Ramathain Sophin, de monte Ephrain.* Vt Interlineari placet, Ramathain interpretatur *ſpecula*, vel *ſcopulus*: vt noueris montes eminentes inter ſcopulos artificiosè ſæpè contectos verſari, debereque in excubijs degere. *Ramathain* (verba ſunt Interlinearis) *ſpecula, vel ſcopulus.* Conſonat Hugo Cardinalis: *Elcana eſt Prælatus, qui debet eſſe vir æmus virtute, id eſt, fortis, & ſtrenuus.* Adnectit: *Oportet enim eum pugnare pro pluribus, id eſt, pro ſe, & ſubditis, & contra plures callidos, & fortes, id eſt, malignos ſpiritus, & contra mundum & contra carnem.* Vt qui aurigat inter frequentes ſcopulos nauigium aſſidere debet ſtudioſiſſimè gubernaculo; ita prælatus vigilantiſſimo inſudare debet ſtudio, cùm ſæpè ſæpiùs, & aduerſariorū impetatur inſidiis, & ſubditorum denigretur etiam querelis. Ergo Elcana montem, ſpeculamque coniunxit, vt ſcopulos dignitatis vitaret.

§ IV.

Prælatum exornet ſcientia, & ſcientiam commendet vita.

QVi fulget luminibus dignitatis, geminis nobilitari oportet elogijs, inculpabili ſcilicet vita, & honorabili ſcientia. Indoctus parui æſtimatur, vitijs defœdatus deſpicitur. *Fuit via* (aiebat Seneca *epiſt.37.*) *& hanc tibi viam dabit Philoſophia: ad hanc te confer, ſi vis ſaluus eſſe, ſi ſecurus, ſi beatus: denique ſi vis eſſe, quod eſt maximum, liber. Hoc contingere aliter non poteſt. Humilis res eſt ſtultitia, abiecta, ſordida, ſeruilis, multis affectibus, & ſæuiſſimis ſubiecta. Hos tam graues dominos interdum alternis imperantes, interdum pariter, dimittit à te ſapientia, quæ ſola libertas eſt.* Perfecta ſapientia conſtat ſcientiæ lumine, & morum candore: qui ſe rationi non ſubiecit, ſubiectis facit delinquendi licentiam: qui ſcientiæ expers, fallentium innutriuit audaciam. Elcana celſitudinis culmina inhabitans, de Ramathain fuiſſe dicitur: *Fuit vir vnus de Ramathain Sophin, de monte Ephrain.* Vtrumque coniunxit, virtutis fructibus exundare, & ſapientia prælucere. Notauit Hugo; *Ramathain interpretatur excelſa duo; & duplex celſitudo requiritur in Prælato, ſcilicet vita, & ſcientia.* Indoctus depretiatur, moribus incōcinnus contemnitur. Ergo opus eſt dignitatem pollidenti geminis vitæ, & ſcientiæ nobilitari præconiis, & exornari excellentijs.

§. V.

Prælati cupiditas delinquendi facit licentiam, & legibus infert iniuriam.

OPus eſt temporalia non ambire, vt æquitatis iura illæſa poſſint ſeruari. Quiſquis aliquid exambit, indulget: expers cupiditatis agit conſtanter virtutis

cauſam

causam, nec subiectis remittit habenam: *Si vis tibi omnia subiicere* (aiebat Seneca *epist.37.*) *te subiice rationi: multos reges, si ratio te rexerit. Ab illa disces, quid, & quemadmodum aggredi debeas.* Quid debeat aggredi, non dispicit, qui acquirendo solùm attendit. Elcana vnus dicitur, dum montis culmine emicere refertur: *Fuit vir vnus de monte Ephrain.* Vnus fuit, quia vnum tantùm suspirauit, Deo scilicet placere; non temporalibus exundare. Ita Hugo de Prælatis loquens: *Debet esse vnus, vt vnum tantùm appetat, & non plura, id est, spiritualia, non temporalia.* Temporalium appetitor, vt marsupium impleat, subditorum mores expolire detrectat: solùm ille bellum criminibus indicit, qui cupiditatibus exutus nulla temporalium siti vstulatur.

§. VI.

Prælatum exornet constans patientia, & prouidentissima vigilantia.

VT plures à ratione exorbitant, & errori adulari adfectant; ita impatienter ferunt reprimi, & delinquendi occasiones præcidi. Hinc est, quòd Superiores, Prælatique factiosas sustineant sæpè querelas, si puniuerint, aut impediuerint culpas. *Frequenter nocuit aliis* (aiebat Cassiod. *6.var.13.*) *ipsa quoque integritas actionis.* Dum prouida solicitudo auertit pericula, dum subditorum obuiat prauis affectionibus inuigilans prouidentia, contra se procellam solet excitare, & repetitis fluctibus impeti: Oportet tamen inuicti adinstar scopuli fluctus patienter sustinere, & vigilantissimi speculatoris munus perficere. Elcana iudicum, ac superiorum idea Ramathain Sophin coniunxit, & ibi inhabitare delegit: *Fuit vir vnus de Ramathain Sophin.* His nominibus speculam, & scopulum denotari testatur Hugo, quia speculæ, & scopuli proprietates referre debet, qui dignitatis culmine fulget. Audi Hugonem: *Sophin interpretatur* specula, *vel* scopulus, *per quæ intelliguntur duo, quæ similiter in Prælato requiruntur. Per scopulum constans patientia in aduersis, vt sicut scopulus non mouetur ad ictus, nec repercutit; ita nec Prælatus.* Adnectit etsi allegoricus, moralissimus tamen: *In specula notatur vigilantia circumspectionis, quia Prælatus vigilanter, & circumspectè debet sibi, & subditis prouidere necessaria, & præcauere nociua:* Speculatoris vicem gerens periculis occurrit, scopulum imitatus vndarum despumantia volumina frangit, non tamen repercutit. Optimus ille pastor à lupinis rictibus oues inuigilans defendit, & defatigatas humeris patiens imposuit. Ergo superior scopulus patiatur immotus, & speculator oculos expandat solicitus.

§. VII.

Rarò est Dei totus, qui culmine refulget excelsius.

CVlmina, diuitiæque debent virtutibus famulari, sed bellum inueniuntur inferre. Rarus est ex diuitibus, & præcelsis, qui relinqui sibi debeat: voluptatibus se mergunt, vanitatis delirio furunt. Magnates plus adfectionum impetu, quàm rationis ducuntur consilio. Benè de his Seneca *epist. 37. Non minus sæpè fortuna in nos incurrit, quàm nos in illam. Turpe est non ire, sed ferri.* Quò voluptas vocat, tendunt fortunati; quò aurum, cupidi: palato inseruiunt delicati. Mirum est, si à virtute non desciuerit diuitiis circumfusus, si non pulsetur superbia, dignitate cæteris antelatus. Ob id in Elcana Christum adumbratum agnoscit Glossa Moralis; nam cùm monte præexcelso eminuerit Elcana, id est, *possessio Dei*, & viguit, & claruit: *Fuit vir vnus de monte Ephrain, & nomen eius Elcana.* Culmine elatus, diuitiis circumfusus Dei fuit possessio: ergo Christum retulit, & diuinum se quodammodo prodidit. *Per istum virum* (inquit Glossa Moralis) *fuit significatus Christus.* Vt Christus plusquam homo fuit, ita plusquam homo ad speciem fuit Elcana, dum Christum retulit, nec fortunatus ab æquitate desciuit.

§. VIII.

Insolitum est virtutum ambire summa, vt frequens sequi mediocria.

NEminem (aiebat Seneca *epist.39.*) *excelsi ingenii virum humilia delectant; & sordida.* Verùm dixit; adiicere tamen potuisset, raros magnarum virtutum species ad se vocat, & prolectat. Quemadmodum flamma in rectum surgit, nec iacere, aut deprimi potest; ita animus in motu est, quo nobilior, & actuosior altiora laudabiliter exambit, & extra fortunæ ditionem viuit. Horum tamen numerus exiguus est; plures mediocria sequuntur; vtilia, vitaliáque cupiunt; non tamen inducunt animum, vt ad perfectionis apicem euolent: contenti sunt vitiis non infici; mediocribus virtutibus exornati: ea tamen perfectionis culmina cælitibus proximiora non aggrediuntur conscendere, aut difficultatibus deterriti, aut ignauia præpediti. Vnicus, singularísque Elcana refertur, dum in montis culmine demoratur: *Fuit vir vnus de monte Ephrain*: non incoluit vallem, non planitiem, culmen tenuit, & omnium virtutum splendoribus enituit. Notauit Origenes: *Non de vallibus, vel de campis, sed de monte Ephrain, id est, frugifero, esse dicitur, in quo nobilitas omnium virtutum fructificare dignoscitur.* Vnus Elcana non vallem, non collem delegit, sed celsiora virtutum culmina laudabiliter exambiuit.

§. IX.

Frequenter pro fortunæ varietate induitur vultus, & assumitur adspectus.

MAgni animi est fortunam contemnere, felicem extra eius ius, ditionémque viuere. *Felix* (aiebat Seneca *epist. 39.*) *qui ad meliora hunc impetum dedit. Ponet se extra ius, ditionémque fortunæ. Secunda temperabit, aduersa comminuet; & aliis admiranda despiciet.* Sapiens nec calamitatis turbinibus deiicitur, nec aura prosperitatis inflatur; sui semper similis perstat, & laudabili constantia perdurat: verùm cùm sit stultorum infinitus numerus, frequenter pro fortunæ diuersitate varios induunt vultus, & alternare solent aspectus. Si prosperitas arrideat, alios superciliosi despiciunt, si diuexet calamitas, ad vestigia aliorum incuruantur prouoluti. Non erat ex horum numero Elcana, qui semper fuit vnus & valle, & culmine. Ita Hugo Cardinalis: *Omnis sapiens vnus, & omnis vnus sapiens; stultus verò non est vnus, sed multiplex, & variabilis.* Inconstantia aliquando multiplicat, quod natura taxat, plures inueniuntur Protei, qui diuersos induant vultus. Vnicus Elcana: *Fuit vir vnus*, quia eundem semper ostentauit aspectum. Præmiserat Hugo: *Vnus non vnitate personæ tantùm, sed religionis singularitate, & mentis constantia.* Quid plura?

§. X.

Magni est habendum à defæcata nobilitatis vena traxisse exordium.

A *Cespite suo* (aiebat Cassiodorus *1.variar.14.*) *virtutes non discrepant: propago vitis propria seruit origini.* Incunabula solent esse non dubia futurorum auspicia.

picla. Hinc qui nobili ſanguine procreatus eſt, virtutibus, etiam creditur expolitus. Elcana de Ramathain originem traxit, & origini virtute reſpondit: *De Ramathain Sophim.* Ita Rupertus: *Ramathain interpretatur* excella duo, *vt duæ intelligantur tribus, Regalis ſcilicet, & Sacerdotalis, ex quibus extitit pater eius, & mater.* Regia, Sacerdotalique ſtirpe refertur exortus, vt virtus nobilitate ſota emicaret, & nobilitas virtutibus condecorata fulgeret.

§. XI.

Eximium filiorum præconium eſt, nobili vena exoriri, ſed auguſtius à Sanctis parentibus procreari.

VIrtus cuique propria; verùm non ſemel videtur hæreditaria, & a Sanctis parentibus, ſi fas eſt dicere, filijs transfuſa. Radicis qualitas relucet in fructu, inde trahit quò ad ſaporem condiatur, & ad venuſtatem ornetur. Latens, & ſubterraneus meatus vndis præſtat ſaporem, aut obſcurat claritatem. *Currit aqua virgo* (aiebat Caſſiodorus 7. *var.* 6.) *ſub delectatione puriſſima, quæ ideò ſic appellata creditur, quia nullis ſordibus polluatur. Nam cùm aliæ pluuiarum nimietate terrena commixtione violentur, hæc aërem perpetuò ſerenum puriſſimè labens vnda mentitur.* Virginei latices fontem commendant, & defæcatiſſimus fons vndas ad ſaporem condit, & nulla admixtione defœdatas producit. Hinc Sacer Textus Elcana Ephrathæum fuiſſe, & culmina retulit habitaſſe. *De monte Ephraim, & nomen eius Elcana, Ephrathæus*, id eſt, teſte Gloſſ., *frugifer, quia donis Spiritus Sancti abundat.* Vt Samuelis ſanctitatem commendaret, à parentibus eximiis virtutibus exornatis retulit procreatum, vt vel ab origine ſanctitas videretur quodammodo hæreditaria, & transfuſa. Adeſt Hugo Cardinalis: *Ad commendationem Samuelis præmittit auctor commendationem patris eius, dicens: Fuit vir vnus; vir non ſolùm ſexu tantùm, ſed religionis ſingularitate, & mentis conſtantia.* Idem, Ambroſius *lib. 1. in Lucam: Vt veluti transmiſſa immaculata puritatis hæreditas, in iis, quos volumus laudare, præcellat.* Samuël non ſolum nobilitatur moribus, ſed parentum etiam virtutibus. Felix, quia nobiliſſimo ſanguine exortus; felicior tamen, quia à Sanctis parentibus procreatus.

§. XII.

In diuitiarum officina, nobilitatis procudi ſolent ſtemmata.

EX quo aurum in honore eſſe cœpit, virtutis & nobilitatis ſplendor quodammodò elanguit. Parietem terreum marmora veſtiunt, & nobiliſſimam originem mentita fallunt. Ligna auro perfuſa in ſui commendationem oculos alliciunt, & cùm non ignores quid lateat, bractea illa ſuperinducta honorem ſibi conciliat. Quàm benè Seneca *epiſt.* 115. *Miramur parietes tenui marmore inductos: cùm ſciamus quale ſit, quod abſconditur, oculis noſtris imponimus. Et cùm auro tecta perfundimus, quid aliud quam mendacio gaudemus? ſcimus enim ſub illo auro fœda ligna latitare. Nec tantùm parietibus, aut lacunaribus ornamentum tenue prætenditur: omnium iſtorum, quos incedere altos vides, bracteata felicitas eſt.* Aliquorum origo auro reſplendet bracteata, & porticu reſplendent ſtemmata diuitiarum io officina procuſa. Elcana Ephrathæi nobilitatur elogio: *Filij Suph, Ephrathæus.* Ephrathæus appellatus eſt, vt placet pluribus, quia antiquiſſimo, ac regio ſanguine exortus: verùm ſi Caietani accedamus opinioni, inueniemus præconium diuitiis elaboratum, non verò origine transfuſum. Caietanum audi: *Sunt nonnulli putantes non eſſe patrium nomen Ephrathæus, ſed eſſe nomen appellatiuum, ſignificaréque Hebraicè, quod Latinè diceremus, auguſtus, nam ab augmento deriuatur.* Itaque auguſti nomen, non origine accepit, ſed auro ſibi acquiſiuit. Adnectit Caietanus: *Ita quod deſcribitur Elcana vir non communis, ſed auguſtus, ab augmento, vt creditur, opum, & honoris.* Ephrathæi elogium erat regalis ſanguinis, vt Interpretibus placet; argumentum, ſi aliquorum tamen opinioni accedas, in officina auri videtur elaboratum, quaſi pecunia fuerit nobilitatis antiquiſſimæ vena.

§. XIII.

Miſericordes parentes ingentem diuitiarum filiis, acquirunt cenſum, & honeſtiſſimum lucrum.

AD mare, vnde exeunt, flumina reuertuntur, & quidem frequenter copioſis incrementis, & lucris; nec aliter in pauperes liberalitas, & pietas, ad largitorem redit, & poſteros miris prouentibus auget. *Suo quodam priuilegio* (de liberalitate aiebat Caſſiodorus 3. *variar.* 39.) *velut debita, quæ donantur, expoſcit.* Addiderim non ſolùm expoſcere donata, vt honeſtè debita, ſed laudabiliter exigere etiam lucra. Inculpabile fœnus eſt miſericordi manu profundere, quia conſtat profuſa ad largitorem magnis prouentibus remeare. Vbi Elcana refertur Ieroan filius, deprædicatur etiam Ephrathæus: *Filius Ieroan, Ephrathæus.* Ieroan, vt Interlineari placet, idem eſt, quod pius, & beneficus: *Ieroan miſericors.* Ergo miſericordis filius Ephrathæus reſplenduit, quod ſonat *diuitiis exundare, & honoribus prælucere.* Adeſt Caietanus: *Deſcribitur Elcana vir non communis, ſed auguſtus, ab augmento, vt creditur, opum, & honoris.* Inuenit Ieroan honeſtiſſimam artem, qua filio diuitias, honoréſque congereret, videlicet miſerorum ſubleuare ærumnas, & pauperum depuliſſe miſerias: eſt namque eleemoſyna, miſericordiáque fœnus ſecurum, lucrum honeſtum.

TEXTVS.

VERS. II. Et habuit duas vxores, nomen vni Anna, & nomen ſecundæ Phenenna. Fuerúntque Phenennæ filij; Annæ autem non erant liberi.

§. XIV.

Nullus ex omni parte beatus.

VEl in rerum opulentia, & felicitatum cumulo aliquis aculeus pungit, & animum referit. De Nilo aiebat Caſſiodorus *var.* 6. *Ægyptius Nilus certis temporibus creſcens per campos iacentes, ſuperducto diluuio aëre ſereno turbulentus exæſtuat.* Adnectit: *Incolas ſuos, aut veniendo terret, aut recedendo deſtituit.* Itaque, ſi recedat Nilus, tellus areſcit; ſi exundauerit, inſperato diluuio preſſa ingemiſcit. Vt videas quovis in ſtatu quid iacentes campos ſuſtinere, nec plena fortuna frui: Audis Annam familiæ dominam, & vxorem primam filiis carere: *Annæ autem non erant liberi.* Phenennam vides filiis exundare, ſed Annæ poſtponi, & æmulatione tangi. *Affligebat eam æmula eius*, inquit Textus. Phenennam adurgebat inuidia; Annam ſterilitatis vrebat nota. Opportunè Caietanus: *Vides deſcribi Phenennam tactam inuidia maioris amoris, quem vir oſtendebat Annæ.* Anna plus amata mœret, quia infœcunda, Phenenna fœcunda inuidet, quia poſtpoſita; vtraque doloris ſtimulo adurgetur, & vritur: Vt noueris nullo in ſtatu deeſſe doloris cauſam, & anxietatis materiam.

§. XV.

Nobilitas non rarò fructibus viduata, & virtutibus infœcunda.

NObilitas non rarò originis gloriâ tumet, & diuitiis eorundem appetitibus inferuit. O igo laudabilis ad virtutes calcar est, sua tamen fortuna, splendoreque sic nobilis frequenter desipit obcæcatus, sic obcæcatur cupiditatibus deditus, vt filiis careat, & virtuti bellum inferat. Augustis natalibus splendidi, diuitiis circumfusi, voluptatibus frequentiùs stimulantur & delitiis irretiuntur. Quàm benè Seneca: Nobilem, felicémque hortatus *epist. 24. Nunc admoneo, vt animum tuum non mergas in istam solicitudinem; hebetabitur enim, & minus habebit vigoris.* Causam subiicit: *Ipsa voluptates in tormenta vertuntur. Epulæ cruditatem afferunt; ebrietates neruorum torporem, tremorémque libidines pedum, manuum, articulorum omnium depravationes.* Vt plures diuitibus, nobilibúsque suppetunt occasiones, effrænati voluptatibus merguntur, & naufragantur. Nimia libido fœcunditati est opposita, diffusa mensa saluti, & temperantiæ contraria. Hanc nobis veritatem forte in Anna nobilissima expressit Textus (nec enim infrequens est Scripturæ iustorum in casibus prauorum mores depingere, & adumbrare) ergo in Anna, etsi honestissima, nobilium depinxit infœcunditatem, & sortem: *Annæ autem non erant liberi.* Notauit Origenes: *Hic* (Elcana) *habuit duas vxores, quarum nobilior, id est, Anna, sterilis erat, sicut Sara nobilior vxor Abrahæ. Secunda verò, id est, Phenenna, fuit fœcunda, sicut Agar Ægyptia.* Historiæ penicillo sacra depinxit Scriptura in suscipienda fœmina, nobiles fortunatos, originisque claritate conspicuos dignis sæpè fructibus orbos, & viduatos.

§. XVI.

Non magni habetur, quod sine difficultate, impetratur.

RAtionales petitiones supplicum libenter amplectimur (aiebat Theodericus 4. *var.* 6.) *qui etiam non rogati multa cogitamus.* Vel non rogatus ingentissima Deus beneficia impertitur: vnde rationales supplicum petitiones gratis auribus excipere euidenter agnoscitur; differt tamen aliquando, vt ipsa arduitas, & anxia ad impetrandum laboriositas pretium beneficiis imponat; pluris namque æstimatur, quod anxiis votis perquiritur. *Lenocinium est muneri* (aiebat Seneca 1. *de Ben. cap.* 11.) *antecedens metus.* Dum assequenda desiderataque timentur, assecuta gaudium ingeminant, & lenocinatur possessori præcedens timor. Anna liberis orba: *Annæ non erant liberi*, in orationis officina naturam redintegrauit, & copiosis lachrymis fœcundam reddidit. Si quæras, cur Deus distulerit sobolem nobilissimam, qua Annam nobilitare decreuerat, respondebit Hugo, & Interlinearis, beneficio pretium, & commendationem addere voluisse: nam quantò difficilius erat assequi votum, tantò gratius placuit impetratum. *Ita voluit Dominus* (inquit Hugo) *quia quantò partus magis fuit desideratus, tantò gratior habitus fuit.* Consonat Interlinearis: *Vt quantò desideratior, tantò acceptior partus.* Ne ipsa in obtinendo facilitas dignam accipientis gratitudinem minueret, beneficium tantisper dilatum est, ipsaque mora dilargientis deprædicauit munificentiam: nec enim auarus distulit, sed, vt ardentiora desideria pulchrius, digniúsque beneficium mererentur, protraxit.

TEXTVS.

VERS. III. Ascendebat vir ille de ciuitate sua statutis diebus, vt adoraret, & sacrificaret Domino exercituum in Silo. Erant autem ibi duo filij Heli, Ophni, & Phinees, Sacerdotes Domini.

§. XVII.

Præscriptum virtuti tempus sæpè differtur; vanitati, voluptatique adsignatum citissimè soluitur.

ALij (aiebat Seneca de têmpore loquens, *lib. de tranquillitat. animi cap.* 3.) *parcè illo vtimur; alij prodigè, alij sic impendimus, vt possimus rationem reddere; alij, vt nullas habeamus reliquias.* Non solùm aliqui tempus prodigè, sed celerrimè impendunt delitiis, & vanitati; alij non solùm parcè, sed lentè, honestati tamen, & virtuti. Ad spectacula iturus antelucanus somno inuitè recedenti assurgit; adstiturus sacris somnolentus differt, & otiosis moculis perdit: fessas senectutis reliquias sibi aliquando virtus vendicat; voluptas, vanitásque prima florentis ætatis spatia occupant: ad voluptuosa gradu itur citissimo, ad salubria lento. Hinc dilaudandus Elcana, qui adoraturus præscriptis à lege temporibus templum adibat, nec aliquam intercedere moram permittebat: *Ascendebat statutis diebus, vt adoraret.* Non plures inuenies, qui varia sibi impedimenta adoraturi non confingant; rapturi, vt spectaculis oculos pascerent, aut inficerent. *Ascendebat ad domum Dei* (inquit Caietanus) *omnibus temporibus decretis à lege.* Non protrahebat fastidiosus, non differebat tepidus, cùm de more sit plurimis tempus virtuti præscriptum morulis defœdare, aut quid saltim ab eo præcidere.

§. XVIII.

Eximius virtutis cultor, non solùm legi obtemperat, sed alios ad obsequelam inuitare adlaborat.

EXimius honestatis amator eius pulchritudinem non abscondit, sed aliis etiam ostendit; non refugit huius felicitatis consortes, sed habere exambit participes. *Trahe me:* (aiebat quædam anima amoris ardore feliciter exæstuans) *post te curremus in odorem vnguentorum tuorum. Cant.* 1. *v.* 3. Nolebat solam currere, sed alias, vt currerent, nitebatur attrahere. *Non curram ego sola* (aiebat Bernardus *serm.* 21. *in Cant.*) *etsi solam me trahi petierim: current & adolescentulæ mecum. Curremus pariter, curremus simul, ego odore vnguentorum tuorum, illæ meo excitatæ exemplo, atque hortatu.* Parum erat impensè amanti currere, opus fuit aliàs, vt adularetur amori, & hortatu suadere, & exemplo allicere. Ex horum numero erat Elcana, qui non solus templum obibat, sed vt alios etiam traheret, variis itineribus oberrabat. *Ascendebat vir ille de ciuitate sua statutis diebus.* Eadem via non semper ascendisse tradunt Hebræi, sed diuersis, vt oscitantes, & adire templum negligentes, & hortatu excitaret, & exemplo compelleret. Ita Abulensis *quæst.* 7. *Dicunt quidam Iudæi, quod Elcana non ascendebat in sanctuarium semper eadem via, sed nunc vna via, & alio tempore alia, vt annuntiaret omnibus Israelitis, quid irent ad adorandum Dominum, quia ipsi nimis desides erant.* Eo adurgebatur religionis zelo, & studio, vt parum illi fuerit celeri gressu inuolare, ni alios suo hortatu, & exemplo niteretur adferre.

§. XIX.

Non semel templum aditur, vt oculis, & voluptati inseruiatur.

TEmpla expiandis animis, purificandis mentibus, virtutibus excolendis constructa sunt. Omnia Numen implet, sed in templo singularitate resplendet: sed proh dolor! Ipso in portu impingimus, & remedio laboramus. *Non puto nos* (aiebat Tertullianus *lib. de idololatria cap.* 8.) *à contagio idololatriæ vacare, quorum manus non ignorantium in officio, vel in honore, & vsu dæmonum deprehenduntur.* Nonne tibi videtur idololatriæ quodammodo famulari cuius libidinosus oculus nutibus seruit, cuius digitus mutè loquitur, cuius os fœtorem impuritatis exhalat? idolum fide negat, sed dæmoni operibus obsecundat. Templum adierant mulieres, vt Adonidem plangerent, viri, vt faciem à Deo auerterent, & oculos ad splendorem solis oppanderent: *Ecce in ostio templi Domini inter vestibulũ, & altare quasi viginti quinque viri dorsa habentes contra templum Domini, & facies ad orientem.* Ezechiel. 8. v. 16. Templum inscenderant non vt debitum religioni tributum soluerent, sed vt bellum Numini inferrent. Huic veritati adapto, quod aiebat Tertullianus iam datus *cap* 13. *Retractari oportet de festis diebus, & aliis extraordinariis Solemnitatibus, quas interdum lasciuia, interdum timiditati nostræ subscribimus aduersus fidei disciplinam, communicantes nationibus in idolicis rebus.* Non tibi videtur idolicis moribus aspergi, qui dorsum altari vertit, vt comptas, aut pulchellas adspiciat. Non erat ex horum numero Elcana, qui solùm petebat templum, *vt adoraret, & sacrificaret Domino.* Notauit Caietanus: *Ascendebat ad duo officia exhibenda Deo, videlicet adorare, & sacrificare.* In templo non euanidis studebat colloquiis, oculis non exerrabat venaticis, orationi, sacrificióque totus dicabatur, vt adaugeret virtutem, & testaretur omnibus religionem.

§. XX.

Oratio locum deligat à strepitu remotum & contemplandis cælestibus opportunum.

VT mare irruentium ventorum adsultibus repercussum elatè fertur; ita cor hominis variis cogitationum, solicitudinúmque vorticibus inquietatur. Ergo orationi locus seligendus est, vbi venti non reflent, nec specierum oculis se ingerentium volumina turbent. *Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi, ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij. Cant.* 3. *v.* 6. Per desertum ascendit flagrans odore suauissimo, quæ fortè inter populares tumultus, aut minus ascenderet, aut fragrantem minus odorem emitteret. Notauit moralissimè Gregorius hic: *Ob hoc semper laborat, vt ascendat, vt quem valdè diligit magis ac magis sentiat, quatenus quoniam perfectè eum in deserto non tenet, vel ipso eius desiderio se reficiat.* Vt desiderio se reficeret, desertũ elegit, ne strepitu perturbata mentẽ auerteret aut variis phantasmatibus illusa ab intẽtione cessaret. In Silo Deus præcipuè colebatur, vt nomen ipsum orantem instrueret, & ad ritè orandum pararet. *Ascendebat vir ille* (Elcana) *de ciuitate sua statutis diebus, vt adoraret, & sacrificaret Domino exercituum in Silo.* Erat Silo locus remotus à strepitu; ibi ergo orationis locus erat & opportunior, & aptior: *Silo* (inquit Hugo) *interpretatur auulsus, diuisus, translatus.* Elcana in loco remoto orabat, ne quid orationi perstreperet, aut obsisteret. Hugo, cum in Elcana prælatum agnouerit, has in eo qualitates requirit: *Prælatus debet esse auulsus à carne, diuisus à mundo, translatus ad cælestia.* Qui orationi desiderat se tradere, nouerit pro eo tempore se ab omni solicitudine auellere, silentium passionibus imponere, & cælestibus solùm attendere.

§. XXI.

Sacerdos debet ob dignitatem suspici, etsi contigerit aliquibus maculis denigrari.

NOn debet persona, & dignitas in Sacerdote confundi, sed solerti perspicacia separari. Sacerdotij dignitas quantò diuinitati initiatum coniungit, tantò ad venerationem compellit: & quamvis homo maculis sordeat deturpatus, Sacerdos tamen debet religiosa reuerentia coli suspectus: dum Numinis vices gerit, quidquid terrenum, splendore dignitatis abscondit. *Sacerdotibus etiam ignotis* (aiebat Vitigis Rex, *variar.* 10.34.) *honorem debemus.* Religiosa veneratione debemus obligare, quos volumus apud Numẽ intercessores habere. Ophni, & Phinees Sacerdotes Domini nuncupantur, etiam dum fœdis infecti maculis describũtur: *Erãt ibi duo filij Heli, Ophni, & Phinees Sacerdotes Domini.* Honorandos docuit Textus ob munera, quantumvis fuerint despicabiles ob errata. Adest Abulensis *q.* 10. *Vocantur isti Sacerdotes Domini, quia licèt nequissimi essent, tamen Domini ministeria faciebant.* Honorabili resplendebant titulo, etsi grauissimo denigrarentur piaculo; docuit namque Textus dignitatem suspicere, munúsque venerari.

§. XXII.

Labia superiorum ad corrigendum clauduntur, si culpis, & rapinis polluantur.

QVantumvis dignitas coarguendi errantes tribuat facultatis, admissa culpa aufert loquelam, & acceptum munus occludit linguam. *Facilis rectè persuasor est innocens index:* (scribit Cassiodorus 1. *variar.* 4.) *sub omnis prædicabili conuersatione pudet mores probabiles non habere. Quis enim vereatur scelus, cuius in suggestu gremij complicem videt?* Frustra nititur corrigere, qui factis contrarium agnoscitur persuadere. Ophni, & Phinees ob dignitatem carpendi delinquentes iura sortiebantur, verùm ipso nomine labia occlusa penitus proferebant, dum propriis excessibus, & conscientia teste, corrigendi se facultate priuabant: *Erant ibi duo filij, Heli, Ophni, & Phinees Sacerdotes Domini.* Vt placet Origeni, *Phinees* interpretatur *os mutum*, & iure, nec enim habebant facultatem loquendi labia propriis reatibus polluta, & cupiditate clausa. Accipe Origenem: *Ad vesaniam infidelitatis conuersi os mutum meruerant habere.* Nequibat alios reprehendere lingua, quia occludebat linguam conscientia. *Incassum.* Adnectit datis Cassiodorus, *personam ficta seueritatis inducit, cùm auarus pecunia ambitum dissuadet, cum legibus parendum censet iniustus. Non habet districtionis ingenium, cui auctoritatem libera conscientia non ministrat. Quoniam excessus tunc sunt in formidine, cùm creduntur iudicibus displicere.* Quid verius?

§. XXIII.

Sibi, Reipublicæ minister inuidet, si rapinæ, aut intemperantiæ inseruit.

QVi sibi iniuncta laudabiliter peragit, habet ad potiora dignum suffragium, & honestissimum patrocinium. *Maiora sibi facit credi* (aiebat Theodericus 5. *var.* 19.) *quisquis efficaciter iniuncta peregit, quia indubitater illi aliquid committitur, qui optimè comprobatur: & honestum suffragium est secundi iudicij documentum prioris:* Laudabilibus factis approbatus prudenter deligitur, & ad fastigium dignitatis effertur: verùm si ad publicam vtilitatem electus libidinis, aut rapinæ deliquerit sceleribus sordidatus, sibi inuidebit, & fortunæ cursum tardabit. Ophni, & Phinees Sacerdotes Domini tribunalibus præerant iudices, & sacris altaribus ministrabant inferiorum præsides: *Erant ibi duo filij Heli Ophni, & Phinees Sacerdotes Domini.* Ibi erant, sed inanis apperitionibus

tionibus inseruientes, & rapinis inhiantes. Ergo ipsa vocabula futuræ exaugurationis extiterunt vaticinia. Ophni namque idem est, quod *discalceatus*: dignitati calceis detractis renuntiauit inuitus, dum prauis inseruiuit affectibus obscuratus. Accipe Origenem: *Quia conati sunt nomen sponsi sibi non Christo vendicare, Ecclesiam vsurpando, inde remanserunt ab omni dignitate.* Dùm offerenda Domino sibi suffurantur, dum salacitate polluuntur, dignitati interdicti lugent, & fama polluta sordent. Itaque amiserunt dignitatis fastigium rapacitate, quod stabilirent, & adaugerent virtute.

§. XXIV.

Dignitas apud sæculum aditur, aut suffulcitur fauore, apud Deum constat virtute.

OMnis promotus ad dignitatis est munera referendus (aiebat Vitigis 10. var. 31.) nec aliquid constat bonum, nisi quod ab ipso dignoscitur esse collatum. Quod à Numine collatum agnoscitur, congruere æquitati censetur: ab hominibus namque fauor solitat obtinere, quod videtur æquitas propulsare. Ophni, & Phinees, dum referuntur dignitatibus decorati, non sine causa Heli etiam referuntur filij: *Erant ibi duo filij Heli, Ophni, & Phinees Sacerdotes Domini.* Expende non dixisse Sacerdotes Domini esse Heli filios; sed Heli filios fuisse Sacerdotalibus infulis decoratos: aliis prælucebant antelati, non sanctitatis merito, sed cognationis titulo, & fauoris suffragio. Innuit Abulensis *q. 10. Vocantur isti Sacerdotes Domini, quia licèt nequissimi essent, tamen Domini ministeria faciebant.* Iure sanguinis, cognationisque resplendebant cæteris antelati, & lege, successionis titulo præesse debuisset vnicus, patris tamen fauore vterque frater agnoscebatur præpositus. Fauor, & consanguinitas extulit, quos iniquitas reprobabat, & repellebat. Vt historiæ penicillo delineauerit Scriptura, quod sæpissimè non sine dolore edocet experientia, videlicet dignitatem adiri cognationis titulo, non scientiæ, aut probitatis suffragio.

TEXTVS.

VERS. IV. & V. Venit ergo dies, & immolauit Elcana, deditque Phenennæ vxori suæ, & cunctis filiis eius, & filiabus partes: Annæ autem dedit partem vnam tristis, quia Annam diligebat, Dominus autem concluserat vuluam eius.

§. XXV.

Ex fructuum, ac virtutum copia, Eucharistia est taxanda, aut dimetienda frequentia.

PLures, & præcipuè fœminæ inueniuntur sacram Synaxim frequentare exambientes, & ardenter sollicitantes. Non est confessori facile denegare, sed nec tutum sine delectu concedere. Sit frequentia virtutum præmium, sanctitatis sit testimonium: Ad huius excellentiæ fastigium virtutum gradibus ascendatur, non imprudenti cupiditate euoletur. *Cassiodoro* (aiebat Theodericus 1. var. 4.) *illustri, & magnifico viro præcipuè in Republica claritate notissimo, Patritiatus dedimus pro remuneratione suggestum; vt per honorem magni nominis declarentur merita seruientis.* Adnectit paulò post: *Abstinentia firmato vestigio, imitando vixit exemplo.* Ad maiora euolat, quem & conuersatio prædicabilis extulit, & innocens vita promouit. Ergo, vt ad forensem dignitatem, vita examinetur ad frequentem communionem: qui eximiis adornatur virtutibus, qui subactis lucet passionibus, qui de die in diem laudandis crescit accessibus, frequentiùs iteret, & se cælesti pane innutriat, & pascat. Non frequenter adeò præsumat accedere, qui dignis fructibus non agnoscitur exundare. Ecce Elcana prudens sacrificiorum diuisor, Phenennæ fertili, & eximiis fructibus prædiuiti plures partes dilargitur; Annæ verò sterili, quantumvis adamatæ, partem dedit vnicam: *Annæ dedit partem vnam.* Plus de sacrificio comedit, quæ dignis fructibus exundauit. Notauit Abulensis *q. 12. Elcana, cùm dedisset partes multas Phenennæ, & filiis suis de sacrificio, vnicam dedit Annæ.* Accedendi ad altaria regulam edocuit, & taxam ex fructibus desumendam ostendit. Apud Abrahamum tres viri absterso vestigiorum puluere Sacramentis aluntur: *Apparuerunt ei tres viri. Gen. 18. v. 2.* Nec multò post apud Lothum iterum ad mensam sederunt: *Coxit azyma, & comederunt Genes. 19. v. 4.* Iam si inquiras, cur panem Sacramenti vmbram exiguo adeò interuallo comedere, repetiuerint, respondebit ipse Textus, ipsos qui apud Abrahamum humanam ostentarant formam, post vitulum esum pulchritudinem iam oculis obiecisse Angelicam: *Venerunt duo Angeli.* Repetere fas erat mensam eis, qui cùm priùs ad speciem viderentur viri, sumpto iam pane, apparuerunt Angeli. Ergo mensam repete, si sumpto pane induisti mores Angelicos, & defectus exuisti prorsus humanos.

§. XXVI.

Tristatur amor, ni habeat occasionem dilargiendi, & dilectum muneribus honorandi.

AMor diffusivus est, nescit retinere, sed nouis beneficiis gestit beneficia feliciter obscurare. Vt auarus suspirat lucra, sic amans profundere exambit dona. Luget Iacob, Rachelem intuitus: *Eleuata voce fleuit. Gen. 29 v. 11.* quia, vt interpretibus placet, quod amatæ dilargiretur, non habuit. Testatur Lira. *Cùm vidit consobrinam suam, & non habuit aurum, & argentum, seu iocalia ad dandum sibi, sicut seruus Abrahæ dederat Rebeccæ, memor huius rei cœpit lachrymari.* Amore saucíatus doluit auro carere, quo dilectam posset honorare. Nec aliter accidit Elcanæ Annam impensè diligenti, dum vnam tantummodo sacrificij partem largitur, & dare plurimas prohibetur: *Annæ dedit partem vnam tristis, quia Annam diligebat.* Exiguum donum erat amoris tormentum, & dum manus prohibetur, angore cruciatur: *Dicunt, quòd dedit tristis partem vnam* (inquit Caietanus) *eò quod voluisset ei dare partes multas.* Durè amor aduritur, si dilargiendi occasione priuatur.

§. XXVII.

Sic ingeniosus est amor, vt legi pareat, & affectioni etiam seruiat.

AMor, ni cæcutiat, gratiam, liberalitatémque amatis collatam non reddet odiosam, nec legem sustinebit aduersam. Prudens affectus legi paret, & quomodo sine legis iniuria sibi adulari possit, discurrit; non transgreditur legis præscripta, & tamen assequitur vota. *Stulta est dilectio* (aiebat Cassiodorus *lib. de amicitiâ*) *quæ pro vtilitate aliena, sua patitur animæ detrimentum.* Non est amor legitimus, qui legi non paret, sed nec ingeniosus est, si inculpatæ affectioni non seruit: ecce Elcana Annam diligens partem vnam iuxta legis edicta dedit: *Annæ dedit partem vnam tristis, quia Annam diligebat*: sed eam dedit partem, quæ plures non quantitate, sed qualitate vinceret, ac excederet. Notauit Hugo: *In Hebræo habetur partem duplicem, id est, vnam æquipollentem duabus.* Duplicem largiri, esset legem violare: præbere vnicam, affectus teneritudinem non ostendere: Ergo cogitauit, quo dissidia componeret, & affectionem legibus concordaret. Vnicam dedit partem, sed multis præstantiorem, vt præstantia testaretur affectum, & numerus legis non transgrederetur edictum: pollet namque amor ingenij acumine, & architectatur, quomodo aduletur affectionibus, quin violentiam inferat legibus. Quod si honestis Elcanæ factis adumbratas velis dolosas

artes

artes & ſolum fictas virtutes à veritate non multum, aberrabis, cum legibus mentiantur inſeruire qui reuera diſcupiunt animitus refragari. Ecce Elcana vnicam ad ſpeciem partem dedit præſcriptis obtemperans, ſed reuera æquiualenter dedit duplicem affectionibus obſecundans.

§. XXVIII.

Beneficia plus animo, & modo conſtant, quàm pretio.

SÆpe donantis facilitas, modúſque beneficium incrementat, & beneficiatum honorat. Plus obligat, qui dedit parva magnificè, quam qui plurima coactè. Multum dedit, qui non ſolum voluntatem dandi habuit, ſed cupiditatem etiam, qui occaſionem arripuit, imò quæſiuit, & præoccupauit: exaſperat, qui dedit tenitentis aſpectu, nolentis vultu; gratius venit, quod facili, quam quod plena manu datur. Benè Seneca *lib. 2. de benefic. capit. 1. Cùm in beneficio iucundiſſima ſit tribuentis voluntas, qui nolentem ſe tribuiſſe ipſa cunctatione teſtatus eſt, non dedit, ſed aduerſus ducentem malè retinuit.* Adnectit *capit. 2. Quemadmodum in agris opportunitas cibi ſalutaris eſt, & aqua tempeſtiuè data remedij locum obtinuit; ita quamvis leue, & vulgare beneficium ſit, ſi preſto fuerit, ſi proximam quamque horam non perdidit, multum ſibi adiicit, gratiáque pretioſi, ſed lenti, & diù cogitati muneris vincit.* Vincit modus pretium vt pretium aliquando imminuit vultus. Ecce Elcana plus Phenennæ dedit, ſed Annæ beneficium grandius contulit, dum plura dilargiendi oſtendit deſiderium, dum, quia minus dabat triſtem induit vultum: *Anna dedit partem vnam triſtis*, non triſtis, quia dabat, ſed quia vnam ſolummodò partem conferebat. Ita Caietanus: *Elcana dedit partem vnam, ſed facie benigna, quia Annam diligebat: ita quòd defectum multarum partium ſuppleuit iucunditate vultus.* Quæ verè magna ingrata ſunt, ſi extorqueâtur, aut excidant; exigua accipientem deuinciunt, ſi ore iucundo præſtita, imò in accipientis ſinum coactione vrbaniſſima illata: ergo Elcana vnicam, quam dabat partem, placiditate vultus adauxit, & accipientem deuinxit.

§. XXIX.

In beneficijs non tam quantitas attendenda, quàm opportunitas, & qualitas æſtimanda.

ANimus in anguſta etiam materia liberalitatis elogium meretur; magnum eſt, quod quis dedit, ſed gratitudine non adeò dignum, ſi diſtulit, ſi dubitauit, ſi ingemuit. Sine gratia veniunt beneficia manibus largitoris hærentia. *Gratiſſima ſunt beneficia* (aiebat Seneca *lib. 2. de benefic. cap. 1.*) *parata facilè occurrentia, vbi nulla mora fuit, niſi in accipientis verecundia.* Adnectit: *Vota homines parcius facerent, ſi palam facienda eſſent: adeò etiam deos, quibus honeſtiſſimè ſupplicamus, tacitè malumus & intra nos ipſos precari.* Onerosum eſt hominibus indigentiam ſuam manifeſtare, & ſe alijs rogando ſubiicere. Ergo qui hoc tormentum remiſit, beneficium commendauit. Elcana vnicam tantùm ſacrificij partem Annæ largiturus, eam delegit, quæ eſſet amoris teſtis, & liberalitatis index: *Anna dedit partem vnam.* Chaldæus legit: *Electam.* Rabbi Leui: *Partem præſtantiſſimam*: itaque quantitas erat exigua, ſed qualitas magna. Ita Abulenſis *quæſt. 12. Dedit Elcana Annæ vnam partem pulchrā, id eſt, quanquam eſſet vnica, erat de melioribus, in quo honorabat aliquomodo Annam, & hoc, quia diligebat eam.* Inuenit amor, quò gratiam augeret, oſtenditque beneficium plus conſiſtere in qualitate, quàm mole.

§. XXX.

Affectus non raro impenditur, vnde nullus fructus percipitur.

NOn eſt amor auarus, nec commodi eſt ambitioſus, eſſe tamen debet diſertus. Digniùs amantur, quæ honeſtos afferunt fructus, verùm amor humanus ſæpius ibi impenditur, vnde nullum lucrum percipitur. *In rebus humanis* (aiebat Caſſiodorus *lib. de amicit.*) *nihil amicitia dulcius inuenitur, nihil ſanctius appetitur, nihil fructuoſius cuſtoditur: habet enim fructum vita quæ nunc eſt, & futura.* Fructum præſenti vitæ honeſtum & futura vita dignum parit benè collocatus affectus, inuenitur tamen ſæpiſſimè rebus infæcundis, imò inutilibus dedicatus. Hanc veritatem, (vt moris eſt Scripturæ) in amore laudabiliter Annæ impenſo nobis ſacer Textus depinxit: Sortiebatur Elcana duas vxores, Phenennam fructibus diuitem, Annam prorſus ſterilem; & tamen hanc præ alia diligebat: *Annam diligebat*: Laudabilis erat Elcana erga Annam amor, ſed dum ſterilem prætulit, quod cæcis affectionibus accidere ſolet, depinxit: Virtuti, honeſtatique, vnde dulciſſimi promanant fructus, amor non impenditur; voluptati, intemperantiæque, vndè detrimenta, dedecoraque ſolent promanare conſtat affectionem impendi. Non diligunt homines fructuoſa, ſed grata. Innuit Abulenſis *quæſt. 5. Annæ non erant liberi, id eſt, Anna non poterat habere filios, quamquam magno tempore cohabitaſſet viro ſuo.* Rationem ſubdit: *Erat namque Anna ſterilis, ideò ſuperuacua ſolicitudo erat.* In ſupervacuis collocabatur affectus, vndè nullus ſperari poterat fructus.

§. XXXI.

Generoſus amor proprijs commodis non attendit, ſed rei amatæ honeſtis lucris ſtudet.

NIhil amicitia dulcius, nil honeſtius; dum tamen amicitia non ſit laruata, & mentitis fucis lita. Quærunt homines habere amicum, ſed à quo percipiāt commodum. *Sapiens* (inquit Seneca *epiſt. 9.*) *etiamſi contentus eſt ſe, tamen habere amicum vult: ſi ob nihil aliud, vt exerceat amicitiam, ne tam magna virtus iaceat: non ob hoc, quod Epicurus dicebat in hac ipſa epiſtola, vt habeat, qui ſibi ægro aſſideat, ſuccurrat in vincula coniecto, vel inopi: ſed vt habeat aliquem, cui ipſe ægro aſſideat, quem ipſum circumuentum hoſtili cuſtodia liberet.* Fictus amor venalis eſt, ſe quærit, & ſua ſemper exambit: verus non quærit, quæ ſua ſunt, ipſe ſui fructus eſt. *Vera amicitia* (aiebat Caſſiodorus *lib. de amicitiâ*) *in ſe ſolida eſt, & in omnibus amici neceſſitatibus adeſt, compaſſionem, & tolerantiam quadrans. Gratior ex compaſſione amicus.* Amicitia compatientis eſt gloria; patientis eſt cenſus: exul habet in amico patriam, imbecillus virtutem, æger medicinam, defunctus memoriam. Ecce Annæ, à qua, vtpotè ſterili nullum Elcana percipiebat fructum, compatitur, anxieque medetur: *Annam diligebat.* Vera dilectio temperabat lachrymas, compatiebatur triſtitiæ, & medelam adhibebat dolori. Notauit Hugo: *Elcana Annam diligebat, & ideo compatiebatur ei triſti*, immo ſterili. Non erat ſterilitas amoris obſtaculum, ſed illicium. Amabat Elcana, vt amaret, non vt humanum lucrum perciperet, nam generoſus, & verus amor non vtilitate gignitur, ſed virtute.

§. XXXII.

§. XXXII.

Mirum est, si amor se contineat, nec limites iuris excedat.

AMor & acie perspicacissima vtitur, & densis tenebris obcæcatur: contrariis qualitatibus chimeræ adinstar componitur, & construitur. Si quid rei amatæ prosit, perspicacibus oculis intuetur: si quid refragetur, benignissimè interpretatur. Nil, quod retardet, videt cæcus; nil non videt, quod prouocet, acutissimus. Elcana rarus, singularisque commendatur: *Fuit vir vnus*, quia eximio amore erga Annam delinitus, legem nec interpretatus est, nec transgressus: *Dedit Phenennæ vxori suæ, & cunctis filiis eius, & filiabus partes: Annæ autem dedit partem vnam tristis, quia Annam diligebat.* Amoris conciliis restitit, & in impertiendo legibus paruit, ob idque rarus, & singularis resplenduit. *Distribuebat enim* (inquit Caietanus) *proportionaliter, & propterea Peninnæ, & filiis, ac filiabus dedit partes multas; Annæ autem carenti prole dedit vnam.* Statutas in distribuendo leges impleuit, etiam dum amauit: ergo singularis eluxit: *Fuit vir vnus.*

§. XXXIII.

Sunt, qui excusato laboris censu, virtutis exambiant potiri fructu.

VIrtus suis resplendet coniuncta cum fructibus; verùm non omnes cum palmite botrum auellunt. Exambiunt potiri virtutis fructibus, se tamen subtrahunt laboribus. Elcana solus immolationis subiit laborem: *Immolauit Elcana*, sed immolationis fructus inter plures diuisus est: *Dedit vxori suæ, & cunctis filiis, & filiabus partes.* Sumptus Elcana impendebat, laborem subibat: & cùm alij exortes essent laboris, consortes erant vtilitatis. Notauit Abulensis *quæst. 12 Solus Elcana obtulerat, sed non solus ipse comedebat.* Historiæ coloribus adumbratur, quod frequenter euenire comperitur: plures sunt virtutis sitientes vtilitates, & auersantes labores.

§. XXXIV.

Superior sibi arroget laboriosa, & subditis impertiatur iucunda.

PRælatus vt dignitatis splendore, ita debet antecessisse virtute. Sunt verò plures, qui dignitatem ad sua commoda detorqueant, nec munera impleant. Ob id fortè Elcana de singularitate laudatur: *Fuit vir vnus*, cùm nec immolationis laborem recusarit, nec solus fructum perceperit: *Immolauit Elcana, deditque Phenennæ vxori suæ, & cunctis filiis eius, & filiabus partes.* Laborem sibi arrogauit, laboris vtilitates subiectis distribuit. Notauit Abulensis *q. 12. Solus Elcana obtulerat, sed non ipse solus comedebat.* O quot soli comedunt, & labores aliis iniungunt.

§. XXXV.

Nonnunquam in religiosis celebritatibus non tam attenditur Dei obsequium, quàm celebrantium festiuum gaudium.

IN ipso Dei cultu inuenit, quid sibi cupiditas arrogaret. Ad maiorem solemnitatum pompam ampla solent instrui conuiuia, & distribuuntur assistentibus stipendia. Hinc fit, vt concurrant plures, non tam vt debitum Numini impendant cultum, quàm vt ex illo cultu percipiant gaudium. *Venit dies, & immolauit Elcana,*

deditque Phenennæ vxori suæ, &c. In hac immolatione, vtpotè pacifica ferè tota victima concurrentibus obueniebat ad gaudium, exigua satis pars in Dei consecrabatur obsequium. Notauit Abulensis *quæst. 12. In hostia pacifica maior pars proueniebat eis imò ipsum sacrificium non fiebat principaliter propter Deum, aut Sacerdotes, sed propter gaudium, & exultationem, & epulas offerentium.* Cùm videris ad alicuius sancti celebrationem tauros agitari, conuiuia instrui, crede plus exambiti gaudium, quam obsequium.

§. XXXVI.

Qui legibus, & virtuti conformatus, pluribus inuenitur proficuus.

VIrtus non solùm exercenti est commoda, sed aliis etiam inuenitur proficua. Nil speres à legum violatore, à corruptore virtutum. Vitiis indulgens, multorum pernicies est. Commoda affert virtuti inseruiens. Elcana familiæ princeps præscriptis à lege diebus immolat. *Venit ergo dies, & immolauit Elcana:* dum legem implet, commoda subiectis affert: *Dedit Phenennæ vxori suæ, & cunctis filiis eius, & filiabus partes.* Hugo nomine partium non solùm intelligit edulia, sed ornamenta. *Partes, id est, nouas vestes, quas Leuita distribuebant vxoribus, & liberis in diebus festis. Sic exponit Glossa Hieronymi: Vel possunt dici partes sacrificiorum.* Vbi patet, superiórque paret legum præscriptis, vxor, & filij debitis decorantur ornamentis, & competentibus aluntur cibis: proficuus fuit legibus conformatus: sorderent filii nudi; lugeret vxor ieiuna, si cupiditatibus fuisset addictus.

TEXTVS.

VERS. VI. Affligebat quoque eam æmula eius, & vehementer angebat, in tantum, vt exprobraret, quòd Dominus conclusisset vulvam eius.

§. XXXVII.

Durissimum est cum Zelotypo degere, & cum inuido tractare.

PLures breue vitæ nostræ spatium calamitates implent, & amarum faciunt. Verum nil durius, quàm zelotypam sustinere, & Inuidentem non posse effugere. Hic amissis liberis mœret, ille facultatibus dispoliatus luget. Qui verò zelotypum sustinet, discruciatur. & qui degit cum inuido, distorquetur. Zelotypia, inuidiaque, si facta manu inuadant, procellæ more, quæ in ipsa serenitate emergit, omnia subruunt, aut durissimè concutiunt. Anna se nimis infelicem deplorat. *Mulier infelix nimis, ego sum.* Infelix erat, quia infœcunda; sed infelicissima, quia cum Phenenna zelotypa, & inuida viuere, & inhabitare coacta: *Affligebat eam æmula eius, & vehementer angebat.* Notauit Caietanus *Vides describi Phenennam tactam inuidia maioris amoris, quem vir ostendebat Annæ, tedentem ad addendum afflictionem afflictæ: ita quod etiam excandescebat aduersus eam, vt maiorem ei tristitiam inferret.* Quàm amaris tribulationis fluctibus iactabatur Anna, dum sterilitatis vrgebatur nota, & cæca, ac zelotypa mordebatur inuidentia.

§. XXXVIII.

Ingens dolor est dignis factis antecedere, & ob affectum postponi.

PHenenna filiis exundans dolore adaucitur, & quia secunda habita, lamentatur: *Affligebat eam æmula eius,* doloris indignum quærebat solatium, quia affligebatur grandi tormento. Erat ob Elcanæ affectionem erga sterilem Annam secunda: *Et nomen secundæ*

Phenennam quæ antecedebat fructibus, & meritis, prima. Ergo non potuit corde anxietatem celare, nec dolorem silentio premere, est namque durissimum ob affectionem postponi, si constet meritis, & fructibus anteferri. Prodest Hugo: *Per hoc, quod dicit secunda, innuit, quod licet Anna, & Phenenna essent pares nomine vxorum, tamen Phenenna secunda erat in amore viri.* Phenenna forma fortè non impar, fœcunditate nobilior, æstimatione habebatur secunda, & Anna sterilis amore viri prælata. Patienter ferre debuisset postponi, & honestè ambire micantibus meritorum dotibus anteferri. Est verò adeo durum reclamantibus meritis postponi cæcutientibus amoris, & affectionis suffragiis, vt Phenenna exulcerati doloris indignum quæsierit solatium, & inuida excogitarit tormentum.

§. XXXIX.

Nihil fœmina durius, quàm minus à viro amari, & defectibus denigrata postponi.

FOemina gloriæ animal est, placere exambiens, & cæteris anteponi discupiens. Quod si aliter accidat, desæuiet, ac furet. Vt vidit Phenenna Annam sterilitate denigratam sibi fœcundæ anteponi & à viro plus amari, sui impotens irrugiit, & continuis cum Anna litibus decertauit: *Affligebat eam æmula eius.* Adest Abulensis q. 12. *Anna, & Phenenna competebant respectu viri, & mutuo repugnabant sibi, ideò æmulæ vocabantur: Phenenna autem affligebat Annam, scilicet prouocando eam ad magnas amaritudines, proferendo verba durissima in illam.* Anna tristabatur infœcunda, sed Phenenna discruciabatur postposita.

§. XL.

Superior curabit se æqualem ostendere, si iurgia velit vitare.

QVisquis postponitur iniuriam sibi factam conqueritur. Rarus est, qui sibi non imponat & aliis excellentiorem se, aut fingat, aut credit. Ergo superior funambuli adinstar actiones debet librare, & æqualem se erga omnes, si res patiatur, ostendere; alioquin fouebit iurgia, & inter sibi subiectos ciet durissima bella. Elcana, dum teneriorem erga Annam affectum ostendit, domestica iurgia fouit: *Affligebat eam æmula eius, & vehementer angebat.* Tota perstrepebat litibus domus, quia tenerior erga Annam superioris agnoscebatur affectus. Ita Caietanus. *Vides describi Phenennam tactam inuidia maioris amoris, quem vir ostendebat Annæ.* Iurgia Elcana vitasset, si æqualem prudenti cautela, erga vtramque se ostendisset.

§. XLI.

Liuor dubia in peius semper interpretatur, & inuidiosum insequitur.

CIttò omnes degeneri opinioni accedimus, sed faciliùs inuidi, vt liuori blandiantur, peiora præsumunt, & credunt. Phenenna Annæ sterilitatem non tam à natura, quàm ab eius culpis credebat, & quod peius, publicabat: *Affligebat eam æmula eius, &c. in tantum, vt exprobraret, quod Dominus conclusisset vuluam eius.* Dum fertur inuida, inuenitur suspicax, & interpres pessima. Adest Abulensis q. 12. *Quasi dicat: Deus voluit te facere infelicissimam mulierum, quia eras pessima inter omnes, & sic te reputamus, ideò inflixit tibi pœnarum maximam, scilicet sterilitatem.* Naturæ defectum adscribebat crimini, vt adularetur liuori; liuor namque peiora semper præsumit, & præsumptionem vti indubiam veritatem sibi suadet.

TEXTVS.

VERS. VII. Sic faciebat per singulos annos cùm redeunte tempore ascenderet ad templum Domini, & sic prouocabat eam.

§. XLII.

Plures templa adeunt, non vt Deum colant, sed vt affectionibus prauis inseruiant.

TEmplum est cæleste emporium, hominum, & Angelorum commercium; verùm sic delirant homines prauis cupiditatibus obcæcati, vt templum adeant, quo opportunius cogitationibus prauis inseruiant: ibi carnis negotia tractant, ibi occasiones delinquendi concinnant, ibi nutibus desideria impura denuntiant. Phenenna Annæ æmula adibat templum, festiuitatibus aderat, sed quò maiorem opportunitatem sortiretur Annam affligendi, & tenerrimo liuori adulandi: Ita Abulensis q. 12. *Isto tempore habebat maiorem occasionem ad hoc, quàm aliis temporibus: Nam Elcana distribuebat partes sacrificiorum, dabatque Phenennæ, partes plurimas, quia habebat multos filios: Annæ autem vnicam, quia non habebat filium: tunc autem Phenenna exprobrabat, quòd sterilis esset.* Diuersa partium distributio opportunitatem offerebat exprobrationis: ergo Phenenna templum, vt faciliùs exprobraret, adibat.

§. XLIII.

Sunt, qui detorqueant ad vanitatis, & tumoris fomenta, quæ acceperunt à Numine beneficia.

QVos cælestis dignatio extulit, & ridenti fortuna adauxit, opportunam exercendæ virtutis materiam dedit. Errant tamen plures dignitatum, diuinarúmque speciosi splendore repercussi, aut, vt verius dixerim, cæcutiunt, inflantur, superbiunt, & opportunitatem virtutis sic adulterant, vt ad fouendam insaniam flectant. Cùm Alexandro ciuitatem offerrent Corinthi, eámque illi soli, & Herculi testarentur donatam, intumuit, & se Herculi, si non antelatum, parem iam credidit. Audi Senec. 1. *de benefic. cap. 13. Ad socium honoris sui respexit à dantibus: tanquam cælum, quod mente vanissima complectebatur, teneret, quia Herculi æquabatur.* Quàm Deus illi gloriam impertitus est, in delirium vertit, & se Herculis parem putauit: nec dissimilis, etsi contraria via, Phenenna, dum filiorum copia nobilitata intumuit, quia parem non haberet, & vt sterilem Annam non solùm despexit, sed afflixit: *Affligebat quoque eam æmula eius, & vehementer angebat, &c.* Quæ gratitudinis esse debuissent fomenta, detorta sunt ad tumoris incentiua. Ita Abulensis q. 12. *Phenenna superbiebat, supponens se Annæ, credens se excellentiorem, quia fœcunda erat.* Quia fœcunda esse debuit modestior, & quia fœcunda, superbiuit elatior.

§. XLIV.

Eximia Dei gratia ornatur, qui iniurium, ac prouocantem patienter sustinere cognoscitur.

ACutissimus impatientiæ stimulus iniuria est; aliquando tamen patientia coquit, & digerit: verùm si irritator non destitit, si semel, & iterum lacessitum prouocauit, tolerantia defatigatur, & ira difficillimè continetur. Christi Domini inuicta patientia, dum æmulos conuiciis, & irrisionibus illudentes sustinuit, latere;

ibi

ibi diuinitatem manifestauit, quandoquidem nemo hominum eiusmodi tolerantia fulgeret, & ora miranda taciturnitate signaret. *Hinc vel maximè Pharisæs Dominum agnoscere debuissetis* (aiebat Tertullianus *lib. de patient. cap. 3.*) *patientiam huiusmodi nemo hominum perpetrasset.* Inter alia diuinitatis argumenta non exiguum fuit repetitis conuiciis vri, nec iracundiæ vel indicium exhibere. Annæ nomen gratiam sonat: *Anna* (inquit Interlinearis) *gratia.* Et quidem eximiis gratiæ dotibus resplenduit, dum Phenennam irritantem, & prouocantem patienter tulit. *Prouocabat eam. Porrò illa flebat, & non capiebat cibum.* Ignominiam ab æmula, & irritatrice sæpiùs iteratam patienter sustinere, & ora miranda taciturnitate signare, erat gratiæ, & quidem copiosissimæ effectus, & deprædicandus fructus.

§. XLV.

Pro solatio est improbis iustorum mores carpere, vitamque abrodere.

CErtè ni intra se felix esset, qui omne bonum honesto circunscripsit, variis tempestatibus iactaretur, cùm improbitas pro solatio habeat iustorum vitam abrodere, & iniquissimis suspicionibus obscurare. Anna liuido Phenennæ dente mordetur: *Prouocabat eam. Porrò illa flebat, & non capiebat cibum.* Gaudebat Phenenna mœrore Annæ, & tristes lachrymæ iniquissimum gaudium fouebant, & improbam oblectabant. Adest Interlinearis, & Hugo: *Malorum est solatium vitam bonorum carpere.* Quas virtutes improbi auersantur, obscurant, & dum impingunt iustis notam, sibi adauxere lætitiam.

§. XLVI.

Constans patientia est calamitatis delinimentum, imò, & calamitatis exilium.

RArus est, qui in aduersæ fortunæ potestatem non veniat. Hic mœret, quia liberos amisit; ille, quia non suscepit; hunc paupertas diuexat; illum ægritudo discruciat. Quæ si iniquo animo ferantur, augentur. Animus patienter sustinens ipsa patientia medicinam calamitatis impetrat, & dolorem leuat. Audi Tertullianum *lib de Patientiâ, cap. 8. Si parum æquanimiter audiam dictum aliquod in me proteruum, aut nequam, reddam & ipse amaritudinis vicem necesse est, aut cruciabor impatientia muta.* Muta impatientia præcordia discruciat, procax detrimentum non semel creat; ast tolerantia defatigat improbum, & retorquet in ipsum telum. *Tunc tu* (adiicit Tertullianus) *non modò illæsus ibis, quod etiam solùm tibi sufficit; sed insuper aduersarij tui, & frustratione oblectatus, & dolore defensus.* Quod obtinere culpabili vindicta quires tolerantia commendabili certiùs obtinebis, & conuiciatorem fatigabis. Anna iniuriis prouocata, sterilitate confusa tacuit; sed æmula ingemuit: *Sic prouocabat eam. Porrò illa flebat, & non capiebat cibum.* Dum dolorem deglutit, & patienter sustinet, mater efficitur, & calamitatis medelam adinuenisse probatur. Ita Glossa: *Redemptor fleuti, & non capienti cibum Annæ consolationem adhibuit.* Constans tolerantia matricem fœcundauit, calamitatem depulit, & æmulam vehementer afflixit.

§. XLVII.

Pater non censendus est, qui filios gennit, ni eos virtutibus expoliuit.

NOn impleuit nomen, aut certè obscurauit, qui filios non erudiuit. Instruenda est tenera ætas, imò cogenda, vt optimorum imitetur vestigia; alioqui sera

Eman. de Naxera in Reg.

parentes pœnitentia dolebunt, & ignauiæ, ac oscitantiæ suæ, non leuandas facile pœnas dabunt. Ad rem Plutarchus *de instit. liberor. Postquam adulti sanam, & frugalem viuendi rationem abiecerunt, in voluptates autem præcipitauerunt se effranes, & seruiles: tunc iam frustra neglexisse liberorum disciplinam se, ducuntur pænitentia, cùm illorum sceleribus anguntur.* Si fieri possit, ipse pater pædagogus sit, & lateri adhærentes filios optimis consiliis instruat, & vrbanè ad veritatem exemplis cogat. Elcana, qui Dei interpretatur possessio, opportuno tempore omnem secum familiam ad templum ducebat, & exemplis optimis informabat: *Sic faciebat per singulos annos, cùm redeunte tempore ascenderent ad templum Domini.* Filios nec pædagogi arbitrio commisit, sed secum ipse adducens exemplis optimis informauit. *Patet* (inquit Abulensis *quæst. 10.*) *quòd quando ibat Elcana ad sacrificandum Domino in festiuitatibus, duceret secum vxores suas.* Consonat Caietanus: *Cum familia sua ascendebat semel in anno.* Multoties ipse templum adibat, secum verò familiam tempore opportuno deferebat, vt filij eius adspicerent sacrificia, & sequerentur exempla.

TEXTVS.

VERS. VIII. Dixit ergo ei Elcana vir suus: Anna, cur fles? & quare non comedis? & quamobrem affligitur cor tuum? Nunquid non ego melior tibi sum, quàm decem filij?

§. XLVIII.

Viri erga vxorem beneuolentia plura supplet, & tristia lenit.

PRemit non semel inopia, diuexat infirmitas, & multiplex inuenitur doloris causa. Caret sponsa filiis, caret splendenti ornatu, caret salute: quæ omnia dolori seruiunt, & insidiari solent pudori. Verum prudens vir, dũ blanditur, dum erga sponsam, vt potest, dilectionẽ factis testatur, dolorẽ lenit, & virtutem leniendo suadet. Elcana tristem Annam solatur, & sterilitatis dolorem medetur: *Nunquid non ego melior tibi sum, quàm decem filij?* Quid tunc? Quæ flebat, & non capiebat cibum, dolorem temperat, & mensæ adstat: *Surrexit Anna, postquam comederat, & biberat in Silo.* Prodest Caietanus: *Communi modo loquendi vtitur consolando eam; præponendo enim magnitudinem amoris proprij erga illam, optimè reuocat ab amore filiorum, quibus caret.* Pluribus aliquando vxores carent, quorum appetitionibus impotenter solent indulgere, ni beneuolo sponsi amore, & vrbanis officiis contigerit reuocari. Adde; sibi maritos consulere, dum sponsas officiis obligant, & vel mentitis lenociniis oblectant. Notauit Tertullianus *lib. de patient. cap. 16.* non semel maritos ab vxoribus obsequio, quantumvis ficto, delinitis hæredes constitutos vrbanitatis ingentem mercedem tulisse, & diuitias artificio sibi parasse: *Aucupandis orbitatibus omnem obsequij laborem mentitis adfectionibus toleras.* Itaque maritus vxorem officiis alliciens, non solùm honestatis, vtilitatisque causam agit, sed amaritudinem mellit.

§. XLIX.

Sponsa non debet despici, si sterilitate, aut ægritudine contigerit laborare.

FIliorum amor à natura inditus est, eis procreandis celebrantur connubia: aliquando tamen vxor, aut ægritudine laborans non parit, aut sterilitate impedita non concipit; quod cùm eius crimini non possit verti, non est fas eam supercilio ferire, & vultus asperitate

adurgere. Non est afflictio afflictioni addenda; imò anxietas officiis beneuolis temperanda. Elcana Annam iniocundam blando alloquio, solatur, nec angorem despectu adaugere molitur. *Cur fles? & quare non comedis? &c.* Opportunè Chrysostomus: *viri hinc discant placido, mitique erga vxores esse animo, etiam si sterilitatis vitio laborent, quemadmodum Elcana erga Annam fuit affectus.* Cùm Annæ sterilitas non esset culpa ingens erat Annæ pœna. Ergo Elcana non adauxit aspet calamitatem, sed placidus temperauit laborem.

§. L.

Prudens, ne aliorum gaudia interturbet, dolorem corde non rarò premit.

Contigit aliquando inter celebritates, & epulas verbum imprudenter prolatum exasperare, aut curam aliquam adurgere, & quidem tunc prudens, ne aliorum gaudia perturbet, dolorem premet, & verba dissimulabit. Docuit hoc Anna, quæ, etsi dum tota familia indulgeret epulis, durè vrgeretur ab æmula prouocata, & despecta; prudens dissimulauit, & finito prandio luxit: *Surrexit. Anna, postquam comederat, & biberat in Silo, &c.* Dolorem pressit, ne rumperet gaudia, & perturbaret conuiuia. Notauit Caietanus: *Non surrexit è medio prandio, sed post finitum prandium.* Prudentissimi vrbanitate tristitiam pressit, & verborum asperitatem decoxit. Vt discas iram aliquando continere, & dolorem deglutire, ne aliorum interrumpas gaudia, vt perturbaris conuiuia.

§. LI.

In fœminis sæpè dissident affectus, & lamentationis singultus.

In fœminis non raro lachrymæ mendaces sunt, & facilitatis, non doloris filiæ. Putabis intimo lachrymantem adurgeri dolore, cùm tamen aut nullo, aut exiguo sensu pulsetur. Elcana Annæ compassus est, non quia lachrymis exundantem vidit, sed quia intimo dolore premi cognouit: *Cur fles? & quare non comedis? & quamobrem affligitur cor tuum?* Cordis afflictionem protulit, ne lachrymæ putarentur mendaces, & quidem earum luctibus non credere, ipsæ docuerunt fœminæ, dum calente funere, & fletu aures percellenti noua connubia disponunt, aut vtilitati nimis attendunt. Audi Abulensem quæst. 12. *Videbat, quòd lachryma Annæ non erant mendaces, sicut interdum lachrymæ fœmineæ sunt cum nullo dolore. Promptissimum est enim fœminæ cuique plorare.* Mentiuntur fœminæ sæpè dolorem, & lachrymas anxietatis indiciis contegunt internam cordis serenitatem.

TEXTVS.

Vers. IX. & X. Surrexit autem Anna, postquam comederat, & biberat in Silo. Et Heli Sacerdote sedente super sellam ante postes templi Domini, cùm esset Anna amaro animo, orauit ad Dominum flens largiter.

§. LII.

Oratio aut calamitatem leuat, aut vires ad perferendum ministrat.

Vt nauis fundatur anchora procellarum turbinibus impetita; ita oratio pro anchora est ad tempestatũ assultus repellendos, aut insanientes calamitatum fluctus temperandos. Anna amaro animo pressa ad orationem recurrit, & fusis lachrymis firma aduersus procellosas vndas stetit. *Orauit ad Dominum flens largiter.* Fusæ largiter lachrymæ calamitatem tradiderunt naufragio, & Anna, quod natura denegauit, in orationis officina resculpsit. *Afflicta nimis* (inquit Abulensis *quæst.* 12.) *gustato paululum de cibo surrexit, vt iret ad orandum Dominum.* Accinit Chrysostomus: *Orbæ hinc poterunt discere, quomodo valeant fieri matres.* Ad orationis portum confugit, & orando remedium calamitatis inuenit.

§. LIII.

Fœmina marito obediens, facilè à Domino assequitur, quod precatur.

Mulier, de costa formata ipsa sui mollitione est obedientiam edocta, quam si exactè adimpleat, vitat iurgia, & assequitur vota. Anna præ dolore nõ comedebat: *Non capiebat cibum.* Elcana, dum abstinentiæ causam interrogat: *Quare non comedis?* vesci beneuolè imperat: ergo comedit, vt obediret: *Surrexit, postquam comederat, & biberat in Silo.* Doloris ictibus oppressa paruit, & vt obsequeretur, comedit. Priùs adimpleuit mandatum, quàm oratura peteret templum, & obediens assequuta est in templo feliciter votum. *Afflicta nimis* (inquit Abulensis *quæst.* 12.) *gustato paululum de cibo surrexit, vt iret ad orandum Dominum.* Non priùs surrexit, quàm obediret, & obedientia preces adiuuit, & desiderata impetrauit.

§. LIV.

Oratio non compositis verborum constat ambagibus, sed veris, & dolorosis gemitibus.

Numinis auribus non sonant verba artificiosè composita, sed lamenta. Anna verba profert dolore interrupta, & tamen diuinis sonant auribus grata: *Orauit ad Dominum flens largiter.* Flens obtinuit, & Numen gemitibus inclinauit. *Hæc efficax oratio* (inquit Hugo) *quæ cum amaritudine animi fit.* Adnectit ex Gregorio: *Veraciter orare, est amaros in compunctione gemitus, non verba composita resonare.* Parum prodesset sine lamentis verba exornata; profuerunt sine verbis comptis lamenta dolorosa. Oratione obtinuit, quod natura denegarat nouerca, aut detinebat auara.

§. LV.

Oratio amaris lachrymis obarmata gratam Numini vim infert, & feliciter præualet.

Oratio Numen sibi concillat, ei gratam vim infert, vtque votis annuat, quodammodo cogit. *Coimus in cœtum, & congregationem, vt ad Deum quasi manu facta precationibus ambiamus orantes* (aiebat Tertullianus in Apologet. *cap.* 39.) *Hæc vis grata Deo est.* Et quidem si lachrymis obarmetur, oratio gratissimam infert violentiam, veluti facta manu præualet, & assequitur, quod prudenter exambit. Anna Deum exorans auxiliares assumpsit, lachrymas: *Orauit ad Dominum flens largiter,* & oratio singultibus obarmata assequuta est felicissimè vota: *Orauit Dominum flens* (inquit Hugo) *Hæc sunt duo brachia, scilicèt oratio, & lachryma, quibus Iacob luctatus est cum Domino. Vnde Osea 12. directus est Iacob cum Angelo, & inualuit ad Angelum, & confortatus est, fleuit, & rogauit eum.* Ad speciem Angelus resistebat, sed lachrymosæ orationi paruit, & Iacob, vt etiam Anna, quod expetebat, obtinuit.

§. LVI.

§. LVI.

Qui oblectationis tempus orationi dicat, facile assequitur, quod exoptat.

NON semel temporis circunstantia commendat obsequium: ad impetrandum vires speciales oratio sortitur si somno, aut placidæ quieti impendendum, tempus subtraxisse cognoscitur. Honestæ animi, & curatum relaxationis tempus orationi dicare, est precibus venustatem & efficaciam augere. Nocte Iacob decertans præualuit; *Inualuit ad Angelum*, Oseæ 12. vers. 4. quia tempus ipsum adiuuit, dum recreandis artubus designatum orationi consecrabatur impensum. Ecce Anna finito prandio templum adijt: *Surrexit Anna, postquam comederat, & biberat in Silo*; & cùm de more post epulas placido otio, aut somno indulgendum esset, tempus illud lachrymis fundendis, deprecationibusque dicauit; ergo ipsum tempus adiuuit. Notauit Chrysostomus: *Quod omnes faciunt tempus relaxationis, illa facit tempus deprecationis.* Temporis circunstantia orationem armauit, & faciliùs, quod desiderabat, obtinuit.

§. VII.

Carnis maceratio, & ieiunium inuictum orationi robur inspirant, & naturam mirè reformant.

EXilis, ac marcida est oratio pingui ventre exorta, vt vegeta, ac pinguis ore arido, & præcordijs siccis progenita. Sponsæ labia vittæ coccineæ adiostar non solùm grato rubore vernant, sed ligant: *Labia tua sicut vitta coccinea*, Cant. 4. v. 3. Quod si inquiras, vndè tanta vis fuerit verbis, reperies manus myrrha exundasse, & carnis macerationi studuisse. Ecquidem ipsa ait: *Manus meæ stillauerunt Myrrham*, Cant. 5. v. 5. nequibat Deum non ligare oratio, quá myrrha obarmabat, & pœnitentia fulciebat. *Ea labia* (aiebat Gilibertus in Alleg. Tilman.) *ligant, & rutilant.* Ob id Anna, vt oraret, exiguo satis cibo refecta est, & dum ieiunio orationem suffulsit, impetrauit. Adest Tertullianus: *Ieiunium reuerentia in Deum opus est, per quod Anna retro sterilis impetrauit facilè à Deo ventrem cibo inanem filio adimplere, & quidem Propheta* Anna aut non capiebat cibum, aut exiguum satis, vt marito obsequeretur, accepit. Ergo dum ventrem cibis non replet, prophetæ suscipiendo disponit. Adstipulatur Basilius: *Samuelem nonne deprecatio cum ieiunio coniuncta donauit matri?* Dum plures fœminæ cibis se ingurgitant, dum humoribus noxiis madent, se procreandis filijs inutiles reddiderunt, & effetarunt. Anna quia abstinuisse refertur, & concepisse describitur.

§. LVIII.

Sacerdotes templis debent assidere, non fora, aut compita circuire.

SAcerdos ipso nomine deprædicatur Numini consecratus, & à sæcularibus negotiis abductus: ergo templo tenentur assidere, & à compitis, forisque laudabiliter segregari. In Silo degebat Heli, vt ipse locus dignitati suffragium ferret, Sacerdotemque commendaret: *Heli Sacerdote sedente super sellam ante postes templi Domini.* Vt astra cœlo inserta fulgorem emittunt, quo mundialibus prosunt; ita Sacerdos mortales iuvat, si templis assideat, & muneri vigilanter inseruiat. Adest Hugo: *Silo interpretatur auulsus, diuisus, translatus. Prælatus enim debet esse auulsus a carne, diuisus a mũdo, translatus ad cælestia.* Heli non diuagabatur per fora, sed vt Sacerdotem impleret, Silo inhabitabat à tumultu prorsus auulsus, & sæculo mortuus.

§. LIX.

Cùm constet sibi, suisque nimis aliquos indulgere, satagunt ad virtutem cæteros reformare.

HEli filiis suis nimis indulgens templi assidebat aditu, vt alios iudex componeret, & Sacerdos alios instrueret. *Heli sedente super sellam, &c.* Insedisse veluti in tribunali, vt ingredientes reformaret: & ad virtutes instrueret, tradit Interlinearis: *Vt ingredientibus, & egredientibus templum verbum Dei ministraret; Sacerdotes enim scientia claues habent.* Zelotypus satagebat alios reformare, qui suos negligebat corrigere. Inueniuntur namque aliquando, qui alios velint virtutibus inseruire, cùm suos patiantur criminibus defœdari.

§. LX.

Ad Republicæ gubernationem electus omnibus facile pateat, nec sera accedentes exasperatos excludat.

SVi non est, qui Reipublicæ est: verum nonnulli ministri Numinis adinstar oppansis velis sibi venerationem satagunt conciliare, & delubris delitescentes vetant litigantes, aliavè negotia gerentes accedere: quo fit, vt vnus sit plurimorum tormẽtum. Heli, quia Sacerdos, & iudex in templi sedebat aditu, nec aduentantibus denegabat aspectum. Adest Abulensis *quæst.* 12. *Sedebat Heli, qui erat Summus Sacerdos, super sellam positam circa fores templi. Dicunt autem Iudæi quidam, quòd illa die fuerat factus Pontifex, & iudex ipse Heli, & ob hoc sedebat, tanquam ad iudicandum causas.* Quàm defatigarentur, qui afferebant causas, si facilis non esset accessus, & iudex aduentantes excluderet fastidiosus!

§. LXI.

Non est idem orare, & spatia longa templis insumere.

SVnt qui diu templis assistant, sed non semel adstantes ibi corpore, exerrant mente: videntur immoti, sed obuersantibus cogitationum fluctibus inueniuntur diuagari? Anna, vt orandi nobis præberet exemplum, ita orauit, ut se in numinis conspectu venisse, attenderet. *Orauit ad Dominum.* Chrysostomus legit: *In conspectu Domini.* Ita orauit, vt mereretur deuota; ita orauit, vt coram Domino adstare se, non ignoraret oblita. *Omnes quidem oramus* (verba sunt Chrysostomi,) *sed non omnes in conspectu Domini. Est enim cum corpore in terra prostrato, & ore frustra delirante mens per domum, ac forum circumagitur.* Adnectit.: *In conspectu Dei orat, qui colligens mentem nihil habet cum terra commercij, sed ad Deum totus commigrat.* Quam pauci Annam ad Deum commigrantem sequuntur: preces non semel fundimus, & fudisse dubitamus! prolixas horas templo insumimus, sed orationi paucas impendimus.

TEXTVS.

VERS. XI. Et votum vouit dicens: Domine exercituum, ſi reſpiciens videris afflictioné famulæ tuæ, & recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederiſque ſeruæ tuæ ſexum virilem, dabo eum Domino omnibus diebus vitæ eius; & nouacula non aſcendet ſuper caput eius.

§. LXII.

Impetrandi eſt artificium, ſi deſiderata ad largitoris conſecraris obſequium.

ORationem commendat, qui ad elargientis obſequium impetrare diſcupit votum, & ſuam agit decenter cauſam qui beneficium ad benefactoris deſiderat gloriam. Prudens Anna, vt magnum precibus pondus adderet, ſi filium acciperet, reddendum Numini vouit: *Domine exercituum, ſi reſpiciens videris afflictionem famulæ tuæ, & recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederiſque ſeruæ tuæ ſexum virilem, dabo eum Domino omnibus diebus vitæ eius.* Vt acciperet maſculum, altaribus conſecrauit, & templi miniſteriis addixit, nec deſideratis fraudata eſt. *Petiuit maſculũ,* (inquit Abulenſis *quæſt.* 14). *quia vouit eum dare Domino ad miniſtrandum coram eo.* Honeſto ambitu meliorem ſexum expetiuit, & grande petitioni robur addidit, cùm Domini obſequiis applicuit, quia ſine rubore petitur, quod largitoris commodis applicatur.

§. LXIII.

Nullis defectibus debet pollui, quod conſtat altaribus conſecrari.

ANna præbet nobis petendi formam, dat normam vouendi; vt potiorem ſexum accipiat, filium templo deuouit, & nouacula non attingendum ſacrandum addit: *Nouacula non aſcendet ſuper caput eius.* Nouacula quid ſemper deterit, abſcindit, & radit. Ergo nec capillum voluit ab hoſtia imminui, ne diſpliceret diminutum, quod ſacris conſtabat altaribus conſecratum. *Votum Annæ erat hic duplex* (inquit Abulenſis *quæſt.* 14.) *Primum erat, quòd filius ex ea gignendus miniſtraret, ſemper coram Domino omnibus diebus vitæ ſuæ. Secundum erat, quòd obſeruaret ritum Nazaræorum,* Nazaræi nec pilum nouacula radebant: ergo vt munus placeret gratius, diuinis voluit oculis offerri integrius: quo diſcas defectibus non obſcurare, quod diuino conſpectui cupis offerre.

§. LXIV.

Plures, quod ſacrant, vanitate, aut adulatione defœdant.

VT diuinis oculis placeat oblatum, non ſordeat vanitate, aut adulatione pollutum. Nil debet ſibi arrogare, qui oblatis Domini diſcupit gratiam mereri: alioquin ſi ſibi de liberalitate aduletur, ſi vanitati blandiatur, munus adulterat, & accipientem exaſperat. Anna filium deuouet, ſed nouaculæ inſcium, & ferro intactum: *Nouacula non aſcendet ſuper caput eius.* Nil ſibi arrogauit, nec de voto intumuit, & dum illibatum obtulit, placuit. Adeſt Hugo Cardinalis: *Nouacula adulatio, caput intentio. Nouacula caput aſcendit, quando quis adulatione ſeductus in opere ſuo humanam laudem intendit.* Sunt, qui operentur virtutes, ſed humanas expetunt laudes. Ergo adulationis nouacula opus fœdat, & non tam Domini agnoſcitur gloriam quærere, quam plauſum ſibi venari.

§. LXV.

Qui conſecratur Religioni, nouerit commodis renuntiandum, & vigiliis, ac laboribus fore viuendum.

SVnt, qui religionem ingreſſi, ſæcularium velint commoditatibus vti: otiari, lautè viuere cupiunt, cùm vitæ inſtitutum afferat labores, & reſpuat commoditates. *Vocati ſumus ad militiam Dei viui iam tunc cùm Sacramenti verba reſpondimus. Nemo miles ad bellum cum deliciis venit,* ſcribit ad Martyras Tertullianus *cap.* 3. *Et adrectis. Nec de cubiculo ad aciem procedit, ſed de papilionibus expeditis, & ſubſtrictis, vbi omnis duritia, & imbonitas, & inſuauitas conſiſtit.* Ergo Samuel militiæ ſacræ dicatus nouaculæ beneficium non expetitur, etſi cæſarie grauetur: *Nouacula non aſcendet ſuper caput eius.* Abſalon onus aliquando deponebat, & tonſionis commoda procurabat; verùm Samuel Deo conſecratus neſciuit onus deponere, aut quid præcidere. *Primi ritus erant* (inquit Abulenſis *quæſt.* 23.) *quòd Nazari non biberent vinum, nec acetum, aut ſiceram, vel aliquid, quod inebriare poteſt, & quòd non comederent vuas virides, aut ſiccas, nec quidquid ex vua exprimitur, & quod nunquam tonderentur nouacula, nec abſcinderentur capilli eorum aliquo modo.* Abs re prorſus eſſet Nazaræorum profiteri inſtitutum, & ſectari ſæculi oblectamentum, aut commodum.

TEXTVS.

VERS. XII. Factum eſt autem, cùm illa multiplicaret preces coram Domino, vt Heli obſeruaret os eius.

§. LXVI.

Optatis fruitur indefeſſa orandi aſſiduitas, & infracta difficultatibus ſtudioſitas.

ANna, vt filium impetrarit, preces ingeminat, nullis cedens difficultatibus deterrita, nullis aliorum obſeruationibus impedita. Ergo obtinuit, dum conſtanter orauit: *Factum eſt, cùm illa multiplicaret preces coram Domino, vt Heli obſeruaret os eius.* Deo ſolummodo attendit, obſeruatores nullatenus timuit: ergo naturam oratione reformauit, & filium ardenter deſideratum obtinuit. Adeſt Chryſoſtomus: *Scriptor geminam hic virtutem in fœmina comprobauit: in precibus aſſiduitatem, cùm ait: Multiplicauit: & animi vigilantiam, cùm ait: In conſpectu Domini.* Inſtitit, & curioſitatis oculos laudabiliter deſpexit, ſicque factum, vt ipſa orationis perſeuerantia aſſecuta ſit feliciſſimè vota.

§. LXVII.

Nunquam fœminæ erit ſuperflua cautela, quia vbique aut inſidioſa curioſitas, aut debita expandit oculos vigilantia.

NOn licuit Annæ ſine inſpectatore, vel in oratione mouere labra. Heli attentè obſeruauit, ſiuè vt ſatisfaceret muneri, ſiuè et adularetur curioſitati: *Factum eſt autem cum illa multiplicaret preces coram Domino, vt Heli obſeruaret os eius.* Labra fortaſſè non adeò modeſtè mouebat: ergo inuenit oculos ſatis curioſos, qui inurerent notam, & in deteriorem partem ſemiruptam interpretarentur loquelam. Ita Abulenſis *quæſt.* 24. *Accidit, quòd Heli Sacerdos attenderet ad os illius, vt audiret quid loquebatur. Hoc autem faciebat, fortè quia vidit eam intrantem vultu turbato ex amaritudine cordis.* Vultus, quod corde gerebatur, aliquo modo prodidit: ergo Heli curioſitas notauit, quomodo moueret labrum, & applicuit aures, vt venaretur ſecretum.

TEXTVS.

VERS. XIII. Porrò Anna loquebatur in corde suo, tantùmque labia illius mouebantur, & vox penitus non audiebatur. Æstimauit ergo eam Heli temulentam.

§. LXVIII.

Qui humana ducitur coniectura, sæpè denigratur fallacia.

MVlta oculis nostris imponunt, & specie fallunt. Non est citò opinioni accedendum, discutiẽda maturè res est, ne error subrepat, & veritatis specie fallat. Ecce Heli, dum frequenti labiorum motui credit, existimat ebriam dolore viuidissimo discruciatam: *Æstimauit ergo eam Heli temulentam.* Si rem accuratiùs examinasset, vinum non degustasse inuenisset. Ergo dum coniecturis ducitur, fallitur. Aptè Caietanus: *Clarè scribitur Hebraicè eb iam, humana enim vsus est coniectura.* Quàm dedecet Superiorem coniecturis fallacibus credere, & ob coniecturas innocuum verbis asperrimis referire.

§. LXIX.

Qui virtutibus inseruiunt, sæpè à mundialibus deridentur, & minus prudentes existimantur.

ANna templum adit consortia fugiens, & tempus relaxationi dicatum orationibus, & lamentis vtilissimè impendens. Heli vero, dum lachrymis cœlum pulsare, & prolixum orationis tempus vidit insumere, temulentam existimauit, & acriter reprehendit. *Æstimauit ergo eam Heli temulentam.* Hugo historiam moribus aptans, testatur in Anna despecta delineari, quod videmus sæpè iustis, & virtutis alumnis contingere. Si quis diuitias proculcarit magnanimus, si se celebritatibus subtraxerit modestus, si floridam austeræ vitæ iuuẽtutem consecrauerit religiosus, imprudens sugillatur, & inconsultus habetur. *Dilectores huius mundi* (inquit Hugo) *ebrios, & insanos putant diligentes de peccatis, & pœnitentes, & religiosos.* Tunc Anna despicitur vti ebria, cùm ardentiùs orationibus incumbit deuota.

§. LXX.

Constans fiducia calamitatum volumina eludit, & feliciter portum appellit.

VT inter insaniẽtes vndarum vortices nauim gubernaculo rector expertus aurigat, & eludit acies ventorum adsultus, sic inter dolorum, ac calamitatum vndas appellit portum, qui constanti in Deum fiducia pro gubernaculo vtitur, & laudabili pertinacia duratur. Annæ dolor vocem eripit: *vox penitus non audiebatur*, sed fiducia dolorem vicit, & constantia, quod desiderabat obtinuit. Adest Chrysostomus: *Vox quidem illi interclusa est, at non fiducia, sed vehementiùs etiam cor clamabat intus.* Ipsis doloris adsultibus durissimæ rupis adinstar firmabatur constantia, & ipsis afflictionum voluminibus adaugebatur fiducia: ergo obtinuit, & inualuit.

TEXTVS.

VERS. XIV. Dixitque ei: Vsque quo ebria eris? Digere paulisper vinum, quo mades.

§. LXXI.

Miserum est ipso laborare remedio, & in ipso portu diuexari naufragio.

QVi reflantibus ventis circumvoluitur, & acribus ventorum adsultibus vndequaque iactatur, si portũ appellat, abacto periculo iam respirat. Crescit verò dolor, & labor, si ipse portus vertatur procellosum in pelagus, & ibi crescat periculum, vbi quærebatur remedium. Anna, vt æmulæ probra vitet, templum adit doloris quæsitura solatium; ast ipso in templo durissime à Sacerdote reprehensa, anxietatis creuit materia, & sugillatiuis verbis angustia: *Dixitque ei: Vsque quo ebria eris?* Pro solatio amarum inuenit probrum, pro leuamine doloris augmentum. Quid tunc? Nimis se infelicem plangit. *Mulier infelix nimis ego sum.* Et quare modo nimis? Quia ibi doloris patitur incrementum, vnde sperabatur afflictionis solatium. A Sacerdote vti indulgens vino carpitur, ab æmula vti sterilis affligitur. Notauit Chrysostomus: *Fugerat domesticam tempestatem venit in portum, & rursus incurrit vndas. Venit acceptura medicamen, & vulnus exasperatum est.* Vbi dolor leniendus, ibi recrudescebat exasperatus, & vbi quærebatur medela, grauior adurgebat plaga.

§. LXXII.

Occasionem præbere solet à Domino recedendi, qui causa esse debuerat approximandi.

IN via aliquando inuenitur cerastes qui equi vngulas mordens, non solum impediat cursum, sed retro soliciter casum. Solent fœminæ adire templa paupertatis: afflictionisve quæsituræ remedium, & inopinum contigit inuenire naufragium. Ecce Anna afflicta templum adit, & Sacerdos, qui debuerat orationem persuadere, dormire consuluit: *Digere paulisper vinum, quo mades.* Adest Lira: *Quasi dicat: Vade prius ad dormiendum.* Qui somnum discutere, & inuigilare persuadere debuisset, indulgere otio suasit, & ni talis fuisset Anna, ipso in portu periclitaretur dormire suasa, & ab oratione recedere quodammodo impulsa.

§. LXXIII.

Seruus, quod nouit Dominum suspicari, solet, vt aduletur, augere.

SEruilia ingenia, si dominos nouerint aliquid suspicari, his adulantur, eorum suspicionibus accedentes, & confirmantes: vt ineant gratiam, eandem sequuntur sententiam, & sententiæ addunt sæpè inconsultam audaciam. Heli, vt vidit Annam anxiè orantem, ebriam existimauit, & iam puerulus, qui ei ministrabat, vt aliquo signo domini suspicionem conlecit, non solùm protulit, sed quid etiam addidit: *Dixit illi: Quousque ebria eris? Digere paulisper vinum, quo mades.* Septuaginta, & Chrysostomus legunt: *Dixit illi puer Heli, &c.* Seruus protulit, quod dominus suspicatus est, Heli credidit ebriam: puer vino effusiuit madidam: *Quo mades.* Notauit Chrysostomus: *Domi exprobrauerat ei æmula, venit in templum, & Sacerdotis puer affecit illam contumelia.* Seruus extitit contumeliosus, & quod dominus suspicax coniectauerat, audacter publicauit, & adulationi inseruiuit.

§. LXXIV.

§. LXXIV.

Eximia patientia fulget ornatus, qui contumelias excoquit ab homuncionibus impetitus.

SI à viliori profertur contumelia, incrementatur iniuria. Nouit aliquando inuicta tolerantia, & infracta patientia maioris, aut æqualis pati ſupercilium,& tolerare dicterium: verùm maiori tolerãtia opus eſt ad æquanimiter ferendam homuncionis iniuriam, & vilis ſerui procaciam. Annæ enituit patientia, dum æmulæ inuidiam ſuſtinet. Quid tunc? Defatigatus dæmon acerrimum adhibuit arietem, vt conſtantiam labefactaret, & tolerantiam ſubrueret. puerum ſcilicet, ſervulumque tolerantiæ oppoſuit iniurium, & procacem: *Dixit illi puer Sacerdotis: Quouſque ebria eris?* Ita legit Chryſoſtomus, additque: *Vt Satanas perſpexit eam magno animo ferre ſterilitatem, adijt Sacerdotis puerum qui magis illam exacerbaret.* Vt vidit diabolus ad æmulæ, æqualiſque ictus perſeuerare invulneratam, vltimum excogitauit machinamentum, & conuiciantem ſervulum produxit in campum, ratus vel eximiam tolerantiam de ſtatione deiiciendam, ſi laceſſeretur à ſervulo: verùm Anna immota pertulit, & decantandum ſeculis triumphum admiſit. Addit Chryſoſtomus: *Conuitiis petita à puero Sacerdotis non indignatur, quo magis etiam ſibi conciliat Deum.* Quod voluit, à Domino obtinuit, dum à puero laceſſita modeſtè ſatis reſpondit.

TEXTVS.

VERS. XV. Reſpondens Anna: Nequaquam, inquit, Domine mi: nam mulier infelix nimis ego ſum, vinumque, & omne, quod inebriare poteſt, non bibi, ſed effudi animam meam in conſpectu Domini.

§. LXXV.

Orationis eſt index conſtans patientia, & ad iniurias reſponſio humillima.

NOnnulli orationi videntur vacare, non tamen copioſum orationis fructum percipere; quandoquidem leuiter etiam pulſati excandeſcunt, & ferientem repercutiunt, cum oratio ſit patientiæ armamentarium, humilitatiſque documentum. Anna aſperrimis verbis perculſa modeſtè reprimitur, & animam in conſpectu Domini ſe effudiſſe teſtatur: *Effudi animam meam in conſpectu Domini.* Et vnde conſtat oratione animam effudiſſe? Quia ad contumelias, iniuriaſque veluti mortua, & invulnerabilis manſit. Mollis reſponſio oraſſe teſtata eſt, & ore reluxit, quod corde geſſit. Notauit Hugo: *Nota humilem reſponſionem mulieris in confuſionem multorum religioſorum, qui contumelias, nec etiam correctionē ſuſtinent, ſed durius reſpondent.* Qui perfectionis videntur montes, tacti fumigant, imò ardentiſſimas flammas iactant. Ergo orationis fuit index mollis reſponſio, & humillima depreſſio.

§. LXXVI.

Melius tibi conſules reſponſione modeſta, quàm excandeſcente iracundia.

SVmmus impatientiæ ſtimulus vltio eſt, verum ſæpè qui vlciſcitur, grauius ſibi creat detrimentum, & ingeminat damnum. Lenis reſponſio non ſolùm de aduerſario ſolet patronum ſibi facere, ſed paci, & proſperitati etiam conſulere. Anna contumelijs laceſſita humili, ac leni reſponſione ſuſpicacem corripuit, & edocuit: *Nequaquam, inquit, Domine mi.* Heli mulieris manſuetudinem demiratus & ſuſpexit, & benedixit: *Vade in pace, & Deus Iſrael det tibi petitionem, quam rogaſti eum.* Qui aduerſabatur iniurius, humili reſponſione patronus inuenitur effectus. Meliùs ſibi mulier conſuluit, dum humiliter reſpondit. Notauit Chryſoſtomus: *Mulier ex accuſatore fecit patronum: tanta res eſt humanitas, & manſuetudo.* Manſuetudine non ſolùm depulit ſuſpicionis notam, ſed Sacerdotis acquiſiuit ſibi beneuolentiam.

§. LXXVII.

Vino ingurgitari fœminæ eſt indecorum, & omni diſciplinæ contrarium.

MOdico vti vino infirmæ eſt auxilium naturæ & adhiberi ſolet loco medelæ, verum ſi largius bibatur, pudori extruit inſidias, & modeſtiæ optimas contemnit regulas. Quod cùm in omnibus verum ſit, in fœmina eſt turpius, & indecentius. Ob id Anna ebrietatis notam depulit: *Nequaquam, inquit, Domine mi, nam mulier infelix nimis ego ſum, vinumque, & omne, quod inebriare poteſt, non bibi. Ne reputes ancillam tuam, quaſi vnā de filiabus Belial.* Belial idem eſt, ac iugi impatiens, legemque contemnens, cur ergo Anna dum vino indulgere exiſtimatur, inter iugi impatientes cenſeri queritur? Quia idem eſſe credidit fœminam vino indulgere & pudoris, ac modeſtiæ leges violate. Eam à ſe ſuſpicionem depellere prudentiſſima ſtuduit, vt quæ nouerat nil peius muliere ebrioſa, & potationibus dedita. Adeſt Abulenſis *quaſt.* 24. *Anna erat totaliter abſtinens à vino, ſecundùm quod multa de fœminis propter honeſtatem faciunt.* Fœmina vino indulgens ſe ipſam obſcurat, quia ſuſpicionem violatæ pudicitiæ, & læſæ modeſtiæ generat.

§. LXXVIII.

Vel procaci Sacerdoti eſt reuerentia præſtanda, & eius dignitas ſuſpicienda.

HEli Annam orantem, afflictamque acriter carpſit, & probroſis verbis vti ebriam reprehendit: *Vſquequo ebria eris?* Quid tunc Anna? *Nequaquam,* inquit, *Domine mi.* Iniurium, quia Sacerdos, veneratione ſuſpexit; & modeſtè ſatis reſpondit. *Nota humilem reſponſionem mulieris;* inquit Hugo. Iniuriam à Sacerdote prolatam patienter tulit, ne quid debitæ dignitati venerationis detraheret. Plus valuit, vt iniurium ſuſpiceret dignitas, quam vt referiret ſuſpicionis temeritas.

§. LXXIX.

Oratio edocet contumelias deuorare, & molliter reſpondere.

QVia Anna crebro labia mouebat, Heli ebriam exiſtimauit, & acriter reprehendit; illa verò ipſa reſponſione notam depulit & oraſſe deuotiſſimè declarauit: *Nequaquam, inquit, Domine mi.* Quam manſuetè reſpondit, quàm laceſſentem reuerenter ſuſpexit: nec mirum, orabat, & orando docta eſt aſpera verba patientiæ fornace coquere, & leniter reſpondere. *Nota* (inquit Hugo) *humilem reſponſionem huius mulieris.* Adiicit Chryſoſtomus: *Hic potiſſimum licèt huius mulieris philoſophiam perſpicere, conuitiis petita à puero Sacerdotis non indignatur, quo magis etiam ſibi conciliat Deum.* Patientia orationis fuit index, & æquo animo iniuria lata oſtendit tempus non triuiſſe, ſed oraſſe.

TEXTVS

TEXTVS.

VERS. XVI. Ne reputes ancillam tuam quasi vnam de filiabus Belial, quia ex multitudine doloris & mœroris mei locuta sum vsque in præsens.

§. LXXX.

Mulierem decet honestum iugum subire, dedecet liberam ceruicem gerere.

FOemina gloriæ animal est, sed nulla illi maior, quàm decens viro subiectio, & debita veneratio. Euam, cùm abijcere honorabile iugum serpens edocuit, eius felicitati insidias manifestas tetendit. Fœmineæ dignitatis custos est obsequela, & aliter criminibus patet ianua. *Euam te esse nescis?* (aiebat Tertullianus *de Habitu, &c. cap. 1.*) *viuit sententia Dei super sexum istum, viuat & reatus necesse est.* Ecquis reatus? *Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Gen. 3. v. 16.* Hinc, quæ apud se Deum habuit, subiectionem testata es Sara, dicens; *Dominus meus vetulus est. Gen. 18. v. 12.* Non recusauit subiectionis iugum, quia nouit esse mulieris elogium. Ergo Anna de Belial filiarum censu se exemit: *Ne reputes ancillam tuam quasi vnam de filiabus Belial*; ne, dum honestæ subiectionis expers habetur, vitiis dedita credatur. *Belial* (inquit Interlinearis) *absque iugo. Et notandum hic, quòd ebriosi filii Belial vocantur.* Quæ non recusant iugum, omnem suspicionem à se propellunt, quæ verò ceruicem gerunt indomitam, vitæ insidiantem, & pudori aduersatricem ambiunt gloriolam.

§. LXXXI.

Calamitas Deo est humiliter præsentanda, & æquanimitate medenda.

PLures eis imprudenter calamitates suas referunt, à quibus nec consilium petere, nec leuamen possunt accipere; qui si dolorem suum Deo humiliter repræsentarent, & æquo animo perferrent medelam ipsa æquanimitate, & oratione perciperent. Anna Deo dolorem suum exposuit: *Ex multitudine doloris, & mœroris mei locuta sum*, & dum se orbam doluit, ipso dolore fœcundam reddidit. *Deus Israel* (inquit Heli) *det tibi petitionem.* In Hebræo habetur: *Dabit.* Agnouit Sacerdos orbam ipsa orbitatis patientia fœcundandam, & impetratis humili oratione filiis augendam. Ita Caietanus: *Iuxta Hebræum habetur, Helohe Israel dabit petitionem tuam.* Prudenter medelam calamitatis a Deo quæsiuit, & oratione feliciter impetrauit.

TEXTVS.

VERS. XVII. & XVIII. Tunc Heli ait ei: Vade in pace, & Deus Israël det tibi petitionem tuam, quam rogasti eum. Et illa dixit: Vtinam inueniat ancilla tua gratiam in oculis tuis: & abiit mulier in viam suam, & comedit, vultúsque illius non sunt amplius in diuersa mutati.

§. LXXXII.

Prudens, quæ ad se non pertinent, vana curiositate non inquirit, nec coniectoris munus exercet.

HEli audit Annam acerbo dolore vexari, nec tamen causam inquirit curiosus, sed medelam precatur prudentissimus: *Vade in pace, & Deus Israel det tibi petitionem.* Si indagaret causam, forsan innubilaret prudentiam. Ergo dissertus, quam mulier abscondebat, nec extorquere voluit doloris notitiam, nec conijcere studuit causam. Notauit Chrysost. *Vide huius prudentiam. Eman. de Naxera in Reg.* *Non inquisiuit curiosè de genere calamitatis, non exactiùs scrutatus est angoris causam, sed ait: Vade in pace, dabit tibi Dominus petitionem tuam.* Si alius esset, causam doloris indagaret, vt vanæ curiositati pareret: at vti prudens spei adhibuit medelam, nec doloris scrutatus est causam.

§. LXXXIII.

Qui ad Sacerdotis orationem recurrit, magnum ad impetrandum subsidium habet.

ANna, vt quæ nouerat quantum Sacerdotis oratio valeat, Heli gratiam promereri, orationibúsque solicitat adiuuari. *Vtinam inueniat ancilla tua gratiam in oculis tuis.* Ac si diceret: si mihi tuarum precum accedat suffragium, assequar feliciter votum. Quod & accidit: postquam enim Sacerdos orauit: *Deus Israel det tibi petitionem tuam*, tristitiam depulit, & imperturbabili fiducia roborata vultum exhilarauit: *Non sunt amplius vultus illius in diuersa mutati.* Adest Caietanus: *Refocillata tum animo ex oratione propria, & verbo Pontificis, tum corpore ex sumpto cibo conuenienti non est passa amplius mutationem vultus, qualis accidere solet turbatis animo.* Dum Sacerdotis oratio anxietati medetur, anxietatis causa propulsatur, & quantum Sacerdotis valeant preces ad impetrandum, ostenditur.

TEXTVS.

VERS. XIX. Et surrexerunt mane, & adorauerunt coram Domino, reuersique sunt, & venerunt in domum suam Ramatha. Cognouit autem Elcana Annam vxorem suam, & recordatus est eius Dominus.

§. LXXXIV.

Vt iter feliciter consummetur, Numine placato arripiatur.

MVlta sunt viarum pericula, quæ Numine exorato, aut frustrantur, aut impediuntur. Qui non placato Numine viæ se committunt, & discriminibus obuiis exponunt. Elcana iter aggressurus, manè surgit, & fusis precibus viam carpit. Ergo feliciter peruenit, & viarum pericula euasit. *Adorauerunt coram Domino, reuersique sunt, & venerunt in domum suam.* Forsitan varia impedimenta obsisterent, aut inopini casus tardarent: ast dum orationem itineris ducem habuit, ad optatas sedes fortunatè peruenit. Adest Abulensis *q. 24. Primò iuerunt diluculo ad sanctuarium, vt adorarent ibi Dominum, & tunc perrexerunt in viam suam, qui est modus religiosus, scilicet, vt primò homines curent de eis, quæ Dei sunt, deinde ad negotia sua deuoluantur, & tunc prosperiora veniunt cuncta, quæ tractauerint.* Plures, si iter aggressi præmisissent orationem, vitassent calamitatem.

§. LXXXV.

Qui interdiu, vt orationi vacent, matrimonij vsu priuantur, fructus vberes assequuntur.

NEgotiatio est (aiebat Septimius ad Martyres *c. 2.*) *aliquid amittere, vt maiora lucreris.* Non semel quod honestè amittitur, dignis incrementis instauratur, & sæpè qui matrimonij interdiu se deliciis abstinuit, vberes à Domino fructus ipsa deliciarum moderatione impetrauit. Elcana, vt Silo assistat, coniugij vtilitates ignorat. Ergo domum rediens filium, & quidem Prophetam suscipit, & Anna sterilitatem depellit: *Recordatus est eius Dominus.* Ita Lira: *Postquam reuersus est in domum suam, quia Iudæi euntes in Hierusalem cum vxoribus suis ad diem solemnem, vel causa sacrificij, seu orationis vsque ad reditum suum in domos suas continebant ab vxoribus suis.* Ipsa continentia, vt orationi vacaret, filium, & quidē Samuëlem promeruit.

TEXTVS.

VERS. XX. Et factum est post circulum dierum, concepit Anna, & peperit filium, vocauitque nomen eius Samuël, eo quòd à Domino postulasset eum.

§. LXXXVI.

Filij orationibus impetrati, ferè semper virtutibus refulgent conspicui.

FIlius virtutibus non dicatus, est continuus parentibus dolor, & familiæ tristissimus angor. Ergo cùm miraculosè conceptum ad parentum solatium sit Dominus dilargitus, virtutibus ferè semper inuenitur ornatus. Ecce Anna filium procreat, sed Samuëlem, sed Prophetam. Notauit Abulensis *quæst.7. Illi homines semper inter cæteros specialiores sunt, quos Deus super conditionem naturæ nasci fecit, quod de Samuële fuit. Describitur hoc tanquam certissimum testimonium probitatis eius.* Vt Samuël Dei probaretur speciale beneficium, virtutibus expolitus refulsit, alioquin parentibus non iucundum beneficium, sed amarum esset tormentum.

§. LXXXVII.

Qui gratus acceptum beneficium fatetur, ad vlteriora disponitur.

QVi accepto beneficio se ingratum exhibet, viam liberalitati imprudenter occludit; vt qui se exhibuit gratum, addidit beneficientiæ fomentum. Ergo prudens Anna acceptum filium Samuelem appellat, & dum ipso nomine testatur cæleste donum, promeretur augmentum. *Vocauit nomen eius Samuel, eo quòd à Domino postulasset eum.* Dum nomine indito specialem publicat gratiam, suscepit, teste Scriptura, filiorum copiam. *Samuel* (inquit Rhabanus) *postulatio Dei, vel nomen eius: auctor scilicet natiuitatis eius Deus, quia sterili oranti concessit filium, qui cunctis diebus sibi in templo deseruiret.* Agnitum beneficium vlteriorum felicissimum fuit præsagium, & plures suscepit filios, dum sibi acceptum non adscribit ingrata, sed Numini reddit deuota.

TEXTVS.

VERS. XXI. Ascendit autem vir eius Elcana, & omnis domus eius, vt immolaret Domino hostiam solemnem, & votum suum.

§. LXXXVIII.

Qui accepit à Domino beneficium, quàm citò soluerit votum.

ELcana votum emisit, vt faciliùs filium impetraret. Ergo vt accepit desideratum, votum soluturus templum adiuit: *Ascendit vir eius Elcana, & omnis domus eius, vt immolaret Domino hostiam solemnem, & votum suum.* Non distulit adimplere promissa, vt solent plures assecuti desideria, sed vt filium accepit, aram solemni hostia nobilitauit. Ita Caietanus: *Insinuatur; quòd voto vxoris addidit maritus aliquod proprium votum, ad quod persoluendum describitur venisse.* Solemniorem, quam promiserat, hostiam obtulit, quin voti expletionem tardarit temporis incommoditas, aut itineris prolixitas. Et fortasse ob id etiam *vir vnus*, id est, *singularis* vocatur; de more namque est accepta beneficia obliuioni tradere, & promissis, aut non stare, aut differre.

TEXTVS.

VERS. XXII. Et Anna non ascendit. Dixit enim viro suo: Non vadam, donec ablactetur infans, & ducam eum, vt appareat ante conspectum Domini, & maneat ibi iugiter.

§. LXXXIX.

Priùs est domesticis obligationibus satisfacere, quàm pro libito templum adire.

POterat Anna templum adire, & domi poterat remanere; maluit tamen lactando infanti incumbere, quàm adesse celebritati. *Anna non ascendit:* Suo exemplo matres familias edocuit, priùs domesticis obligationibus incumbendum, quàm (si liceat) templum dispendio regiminis frequentandum. Innuit Chrysostomus: *Non existimabat esse tutum, relicta domo, ascendere in templum.* Discant hinc fœminæ prolixa tempora templis non insumere, si domestica administratio domi expetat assidere.

§. XC.

A Deo accepta beneficia dignis sunt incrementis reddenda, & diuinis obtutibus præsentanda.

QVæ à Deo accepimus, ad eius honorem sunt referenda, & dignis, ac debitis augmentis incrementanda. Nouit hoc Anna, quæ accepto filio vacua apparere noluit, sed beneficium adauctum diuinis obtutibus præsentare curauit: *Non vadam, donec ablactetur infans, & ducam eum, vt appareat ante conspectum Domini:* Adest Chrysostomus: *Non solùm ex eo quòd illum Deo spopondit, verumetiam ex hoc, quod non ausa sit ascendere in templum, priùs quàm ablactasset infantem, fœmina pietatem licet inspicere.* Dignis incrementis retulit auctum, quod à Domino cognouit acceptum. O quàm pauci aucta referunt beneficia, cùm ipsis beneficiis abutantur ad peccata?

§. XCI.

Qui Deo dicatus, sæculum non repetat vanis occupationibus irretitus.

SI Anna recèns natum puerum secum duceret in templum, opus erat iterum domum reducere, cùm ea ætas nequiret ministeriis sacris deseruire. Ergo vt suo exemplo religiosos instrueret, noluit Samuelem iam Deo consecratum paternos lares repetere, sed curauit sine intermissione templum incolere. *Et maneat ibi iugiter.* Innuit Abulensis *quæst.29. Volo ire illuc tali tempore, vt cùm eum præsentauero Domino, possit ibi iugiter manere.* Discant parentes semel oblatos religioni filios coloratis causis non abducere, nec domesticis deliciis sacri instituti rigorem vtilem emollire.

TEXTVS.

VERS. XXIII. Et ait ei Elcana vir suus. Fac quod bonum tibi videtur, & mane, donec ablactes eum: precórque, vt impleat Dominus verbum suum. Mansit ergo mulier, & lactauit filium suum, donec amoueret eum à lacte.

§. XCII.

Qui Domino consecratur, debet pueritiæ impedimenta nescire, & virili maturitate se gerere.

QVi sacris ministeriis dicatur, maturis moribus floreat pueritiæ ætatem transgressus; non augeat tantum numerum, sed numero præstet honorem virtutum luminibus expolitus, & præcoqua canitie decorus: filium dicat templi ministeriis Anna, adducere tamen

lactentem

lactentem noluit, vt doceret (inquit Chrysostomus) sacris altaribus inseruientes virtutum infantiam virili ætate commutaturos, & scientiarum luminibus exornandos: *Non vult Anna puerum ducere ad domum Dei, antequam ablactetur, quia Ecclesia nullum ad Sacerdotium promobit, dum lactis infantia particeps est, non sibi dicibi, & intelligentia spiritualis capax.* Non sapiat vt parvulus, qui Numinis cultui specialiter inuenitur addictus; nec enim decet immaturis moribus displicere, quem status cogit virtutum luminibus emicare.

§. XCIII.

Sacerdotis domus templi sanctitatem referat, & virtutem semper redoleat.

QVisquis sapiens factis cœlestem philosophiam edocet, & habitationem sanctitatis luminibus implet. *Auctior Philosophus* (aiebat Tertull. *lib. de Pallio cap. 6.*) *cùm videtur.* Verùm etsi sapientibus sit communis hæc Philosophia speciali tamen iure ad eos cognoscitur spectare, quibus incumbit diuinis conspectibus assidere. Ecce Samuel ad virtutem totus compositus familiæ attulit pacem, & vel puerulus cæteris inspirabat virtutem. Iam Phenenna non tumet, iam Anna non mœret, quia ab incunabulis futuram factis sanctitatem prænuntiauit, & pacem domesticam fouit. Anna lactando puero incumbit: *Non vadam, donec ablactetur infans.* Templo quodammodo iam degebat, quia Samuël domum in templum (si fas est dicere) consecrabat. *Existimabat* (inquit Chrysostomus) *templum per illum sanctificatum iri, quando domus ipsius iam erat facta templum, vt quæ Prophetam, ac Sacerdotem intra se contineret.* Itaque vel futurus Sacerdos domum sanctificabat, quo Sacerdotes discant domos suas templum efficere, & familiam virtutibus exornare.

§. XCIV.

Speciali studio sunt educandi filij, religioni offerendi.

FIlij hac, aut illa causa Domino consecrandi maiori debent studio educari, & ad virtutem speciali cura expoliri. Nonnulli verò parentes, quos religioni decreuerunt offerre, lautiùs, & indulgentiùs solitant educare; quia posteà abstinendum est, deliciis assuefaciunt, & imprudenter austeritatem grauiorem reddunt. Non sic Anna, quæ offerendum Samuëlem solicita cura lactauit, & ad virtutem instruxit: *Donec am eum, vt appareat ante conspectum Domini.* Quæ expendens Chrysostomus aiebat: *Conspiciebat infantem illum non tantum vt infantem, verum etiam vt rem Deo consecratam, eóque matri geminus amoris stimulus insitus est, alter à natura, alter à gratia.* Non solùm nutriebat filium, sed Prophetam educabat, ob id nec passa est à lacte amotum tempus terere, nec puerilibus ludis vacare, sed statim Deo obtulit, & illibatum ministeriis sacris dicauit.

§. XCV.

Prudens pater curabit filiorum religiosa desideria fouere, timebit obsistere.

PArentes delusi existimant filios amittere, si Numini consecrentur, aut religionem ætatis flore ingrediantur; cùm reuera tunc filios lucrentur, cùm renuntiantes sæculo virtutibus addicuntur. Profectò filij deliciis indulgere permissi, & licentiùs iuuentutis flammis vstulati miseros parentibus sæpè attulere gemitus, & acerbos sibi casus. *Solum bonum ferax est* (aiebat Plutarchus *de institut. liber.*) *sed squallet neglectum, atque quo est indole præstantiore, eo magis per inertiam destitutum cultura senescit.* Spinas cruentas, horridos tribulos solet tellus agricolæ pro generosis fructibus procreare, si nullo studio culta, permittatur syluescere; vt è contra sterilis culturæ industria fota mites parturit fructus, & copiosos affert prouentus. Nouit hoc Elcana, dum precibus nititur à Deo obtinere, vt Samuël templo inseruiat sacratus, & mysteriis cælestibus consecretur addictus: *Precor, vt impleat Dominus verbum suum.* Quod verbum? Iam Lira explicat: *Anna petebat à Domino filium, qui viueret, & ministraret in temple Domini, vt patet ex prædictis, & hoc precabatur Elcana à Domino impleri.* Itaque Elcana desiderabat filium quantocius consecratum altaribus inseruire, non apud sæculum retinere.

TEXTVS.

VERS. XXIV. Et adduxit eum secum, postquam ablactauerat in vitulis tribus, & tribus modis farinæ, & amphora vini, & adduxit eum ad domum Domini in Silo. Puer autem erat adhuc infantulus.

§. XCVI.

Filij hilariter Domino sunt offerendi, religionique consecrandi.

QVi tristi vultu munus offert, munus ipsum imprudenter corrumpit. Vultus hilaritas, animi placiditas commendant obsequium, & nobilitant officium. Ergo Anna in vitulis tribus puerum obtulit: *Adduxit eum secum in vitulis tribus*, id est, vt interpretatur Hugo, in triplici hilaritate: *Tres vituli* (inquit) *triplex hilaritas*, id est, obtulit hilari corde, hilari voce, hilari facie, ne si deiecto vultu, aut amaro corde sacraret filium, obscuraret mœrore donum.

§. XCVII.

Virtus prudenter exercenda, & nullis nebulis obscuranda.

SVnt, qui mereri officiis desiderant, & gratiam sibi conciliare sitienter anhelant; aberrare tamen solent ab scopo, dum fastidium generant nimij, aut deficiunt indiscreti. Anna in tribus farinæ modiis obtulit filium, & ipso modo nobilitauit obsequium: *Et tribus modiis farinæ.* Ita Hugo: *Tres modij farinæ triplex discretio operis, ne quid nimium, ne quid parum, ne quid indebitum.* Omnia rationabili lance debent trutinari, ne si excedant modum, ipsis officiis exasperauerint animum.

§. XCVIII.

Pueri ab infantia virtutibus adaptandi, & optima educatione instruendi.

ANna, ne occasionem inueniret improbitas, ab ipsa infantia solicitè puerum educauit, optimis exemplis instruxit, & litteris informandum doctis magistris commisit, vt educandi filios existeret forma, & liberalis institutionis idea: *Adduxit eum secum.* Secum attulit, à se cum opportuna litteris ætas, avulsit. Notauit non sine acumine Nazianzenus: *Ne occasionem arripiat improbitas, ab infantia sanctitate imbuatur, ab ipsis vnguiculis Spiritui Sancto consecretur... Anna Samuëlem, prius etiam quàm procreatus esset, Deo promisit, atque in lucem editum statim sacrosanctum fecit, ac cum veste sacerdotali educauit, nihil humani veritas; sed Deo fiducia innixa.* Ægrè non tulit filiu orbari, vt templo inseruiret, & sapientia excultus luceret, & quia Sacerdotalibus infulis nobilitari exoptabat, Sacerdotali ornatu, vel puerulum amiciebat.

§. XCIX.

Qui filium diſcupit virtutibus exornari, non patiatur, dum puerulus, à latere ſuo diſiungi.

VIrtute puerulus facillimè imbuitur, vt etiam ignobilibus moribus denigratur. Ergo ſummo ſtudio curandum eſt, ne aut prauis exemplis exerrer à rationabili via abductus, aut non bona educatione diſtractus. Anna, vt filios educandi exiſteret forma, paſſa non eſt puerulum à latere ſuo diſiungi, quouſque Sacerdoti literis, ac virtutibus imbuendum traderet: *Adduxit eum ſecum.* Non commiſit alteri, non ſeiunxit à latere, non iocis permiſit indulgere, paſſa non eſt delicijs vacare, & quia ſtudioſa ſedulitate educatus, reſplenduit Samuel eximijs virtutibus expolitus. Ita Hugo: *Adduxit quaſi iam idoneum adminiſtrandum. Vndè ſtatim ſequitur: Puer autem erat miniſter in conſpectu Domini.* Ea Samuel erat ætate, quando mater adduxit, vt quiret in conſpectu Domini miniſtrare, & diuinis dignus eſſet conſpectibus apparere, quia nec pueritiæ næuis obſcurus, nec adoleſcentiæ ardoribus vſtulatus.

§. C.

Aliquando opus eſt plura quàm Domino, dilargiri miniſtro.

BIbulæ ſunt aliquorum manus. Vt ad principem perueneriat aliqua, opus eſt dilargiri plurima: huius veritatis non inſcia, dum pro filio Anna vitulum exoptat Domino offerre, tres Vitulos curauit adducere. *In vitulis tribus.* Vnicus Deo conſecratus eſt: *Immolauerunt vitulum.* Duplex miniſtro vitulus eſt donatus: itaque vt vnus ad Dominum perueuiret, triplex allatus eſt vitulus: quo facto docemur opus eſſe plura offerre, vt quid poſſit ad principem peruenire. *Ita Gloſſa: Non intelligitur cuncta ſimul obtuliſſe Deo, ſed quadam Deo, quadam Sacerdoti, vt libēter ſuſciperet filium in miniſterio.* Duobus vitulis Sacerdotis gratiam promereri ſtuduit, principis vnico meruit: ergo triplicem attulit prouida, ne appareret in conſpectu Domini vacua.

§. CI.

Commodis nouerit renunciare, qui diuinis diſcupit conſpectibus inſeruire.

SAmuel ſatis puerulus non doluit à materno latere diſiungi, nec mater ingemuit à puerulo ſeparari. Noluit mater ſacrificium fœdare lachrymis, & puer naturæ quodammodo exuit affectum, vt Domini mereretur obtutum. *Adduxit eum ad domum Domini in Silo.* Notauit Chyſoſtomus: *Adduxit puerum,, ac reliquit: nec puer à mamma diuulſus moleſtè tulit, ſed ad Dominum reſpexit, qui matrem creauerat. Nec ipſa mater doluit à puero ſeiunctaꝫ propterea quod naturalem affectum vicit interueniens gratia, & vterque ſe alteri commutare exiſtimabat.* Puer, vt matri viueret, reliquit matrem, & mater, vt ſe matrem oſtenderet, puerum à latere ſeiunxit, vt Domini templo ſacraret.

§. CII.

Qui erudiendis pueris incumbunt, magno præmio probantur digni, vt potè toti Reipublicæ commodi.

OPrima puerorũ educatio ad communem Reipublicæ ſalutem conſtat ſpectare, & quàm maximè conducere. Ingens labor eſt rudem illam ætatem expolire, & dignis moribus informare, vnde dignis præmijs ſunt prouocandi, qui generalitatis ad commodum ſubeunt laborioſum hoc exercitium. *Cum manifeſtum ſit* (aiebat Caſſiodorus *9. variar. 21.*) *præmium artes nutrire, nefas indicauimus doctoribus adoleſcentium aliquid ſubtrahi, qui ſunt potius ad glorioſiora ſtudia per commodorum augmenta prouocandi.* Prima rudimenta ſunt futurorũ præſagia, & qui bonis moribus eſt fundatus, omnibus habetur proficuus. Ergo qui ob Dei amorem huic ſe dedicauit miniſterio, vniuerſali proſpexit commodo. Huius veritatis non inſcia Anna, dum puerulum literis imbuendum, ac dignis moribus informandum Sacerdoti commiſit, duos ipſi vitulos obtulit: *In vitulis tribus.* Edocendi pueros cenſuit laborem ingenti præmio dignum, & digna gratitudine munerãdum. Ita Lira. *Ex quo videtur quod vnum vitulum obtulerunt in ſacrificium Domino, & alios duos obtulerunt Heli Sacerdoti, quia puerum dimittebant in cura ipſius.* Puerum ab vnguiculis erudiendum Sacerdotis ſuſcepit deuotio, & matris luxit etiam gratitudo

TEXTVS.

VERS. XXV. & XXVI. Et immolauerunt vitulum, & obtulerunt puerum Heli. Et ait Anna: Obſecro, mi Domine, viuit anima tua, Domine: Ego ſum illa mulier, quæ ſteti coram te orans Dominum.

§. CIII.

Mirum eſt, ſi virtutum ſterilitate diu obſcurus, dignis fructibus aliquando niteat ſplendidus.

QVi nullis virtutibus aſſuefactus, ſed diu damnabili ſterilitati aſſuetus, difficulter exuit ingenium, nec maturum profert virtutis fructum. Ergo Anna, quia diu ſterilis, iam fœcunda iuramento ſibi fidem conciliat: *Viuit anima tua Domine: ego ſum illa mulier, &c.* timuit iam fœcundata, ne videretur mentita, vt quæ nouerat virtutum diu ſteriles non facilè exuere conſuetudinem, quæ pro natura ſolet inolere, & vſque ad mortem perſeuerare. *Viuit anima tua* (inquit Abulenſis *quæſt. 29.*) *modus iurandi eſt apud antiquos, vt cùm dicitur: Viuit anima mea, quòd hoc ſit, id eſt, ſic viuat anima mea. vt hoc eſt verum.* Iam de ſterili ad fœcunditatem nobili fructu tranſlata ſibi iuramento fidem adſtruxit, quia quam difficilè ſit cognouit.

§. CIV.

Mirum, eſt, ſi antiqui ſtatus perſeueret memoria, dum cumulata lucet fortuna.

SVnt, qui ſi ad apicem fortunæ perueniant, antiquæ ſortis memoriam ſepelire moliantur, & expungere prorſus conentur. Nihil ſplendenti ingratius, quam attritæ veſtis memoria, nihil dignitatis luminibus ſuperbienti grauius, quam cunabulorum humilium notitia. Ergo ſi Anna tot non luceret virtutibus iam nobiliter fœcundata, antiquum probrum in memoriam non adduxiſſet, nec ſe infelicem olim referret. *Viuit anima tua Domine: ergo ſum illa mulier, quæ ſteti coram te hic orans Dominum.* In memoriam reuocat iam fœcundata ſterilitatem antiquam, & dum non molitur celare, ingenti humilitate agnoſcitur ſplendere: quando de more eſt ingenti fortuna vtentibus antiqui ſtatus extinguere memoriam, & ſepelire notitiam. Innuit Abulenſis *quæſt. 29.* *Loquitur Anna ad Heli, indicans ei votum ſuum, & id quod loquuta fuerat ad ipſum; nam quando ſteterat primò Anna in Silo coram Heli. dixit ei, quòd erat mulier nimis infelix.* Quæ infelix quondam, iam proſpera, & feliciſſima: agnoſci non fugit, & dum non fugit notitiam, eximiè commendauit prudentiam.

TEXTVS.

VERS. XXVII. & XXVIII. Pro puero isto oraui, & dedit mihi Dominus petitionem meam, quam postulaui eum. Idcircò & ego commodaui eum Domino cunctis diebus, quibus fuerit commodatus Domino. Et adorauerunt ibi Dominum, & orauit Anna.

§. CV.

Qui filios Deo dicat, sibi quodammodo æternat.

QVod commodatur, ad accipientis traditur vsum; pertinet tamen ad commodantis dominium. Ergo prudentissima Anna, dum filium templo tradit, commoditum asseruit. *Commodaui eum Domino.* Nouerat namque tunc filium ad honorem suum speciali iure pertinere, cùm constabat Dominicis conspectibus consecrari. *Commodauit* (inquit Abulensis *quæst. citata*) *id est, dedit illum ad vsum Deo.* Tunc suum securiùs deprædicauit, cum filium obtulit, & sacris ritibus consecrauit. O quàm falluntur parentes, si se amittere filios putant, cùm religiosis cœtibus consecrant.

§. CVI.

Se se demittit humilior, quisquis virtutum fructibus inuenitur vberior.

QVisquis supernis dotibus deprædicatur vberior, & inuenitur humilior. Ramus, dum nullis fructibus ditatur, in altum fertur elatior, saporatis onustus inclinatur humilior. *Lutulentis pedibus Diogenes superbos Platonis thoros alia superbia deculcat* (aiebat Tertullianus *in Apolog. cap. 46.*) *Christianus nec in pauperem superbit.* Philosophus virtutis specie enutriebat tumorem; Christianus, quia solidis ornatur virtutibus, profitetur humilitatem, & demissiorem profitetur humilitatem, dum altiorem corde possidet perfectionem. Petrus, dum scapha vacua Dominum recipit, ad eius vestigia non procumbit: iam plena donis cælestibus naui, ad genua procidit, & se peccatorem confiteri non timet: *Procidit ad genua Iesu,* dicens: *Exi à me, quia homo peccator sum Domine. Luc. 5. vers. 8.* Quod ingeniosè expendens Ambrosius, aiebat ad hunc locum: *Quo plus emeruerat, hoc præsumebat minus.* Idem Annæ contigisse reperies; fructu viduata orauit; filio verò, & quidem Propheta iam fœcunda se humilius deiecit: *Orauit Anna*; Hebræus legit: *Et incuruauit se ibi Domino.* Quod si inquiras, cur filium petendo non se incuruauerit, quæ se accepto filio dimissius inclinat, & humilius orat? Respondeo, modo se se amplius dimisisse, dignis exundans iam fructibus. Nam quisquis vberiori fructu locet, dimissiori etiam humilitate resplendet. Innuit Caietanus. *Incuruauit se ibi Domino.* Ibi, id est, vbi filium accepit, & fœcunditate miranda luxit.

§. CVII.

Mirum si officiosus adeò votum sit assecutus, ac extiterat candidatus.

OFficiositas cum ambitu nata, & cum ambitu ferè extincta. Quisquis candidatus limina antelucanus terit, turbæ se clientum commiscet; vt sibi conciliauerit gratiam, ad adorationis confugit patrocinium, adulationis obsequium. Dissertè Tertul. *lib. de Pœnit. c. 11. Illos, qui ambitu obeunt capessendi magistratus, neque pudet, neque piget incommodis animæ, & corporis, nec incommodis tantùm, verùm & contumeliis omnibus eniti in causa votorum suorum. Quas non ignobilitates vestium affectant? Quæ non atria nocturnis, & crudis salutationibus occupant? Ad omnem occursum maioris cuiusque personæ decrescentes.* Se breuiant, imò vel seruulis indecore se humiliant; verùm iam voti compotes officiositatem, aut obliuioni tradunt ingrati, aut imminuunt tumidi. Rarus est, qui iam assequutus, eisdem officiis honoret, ac candidatus. Ergo vt Annæ gratitudinem deprædicet Sacer Textus, eodem loco, quo orauerat anxia, orasse retulit assequuta. *Adorauerunt ibi Dominum, & orauit Anna.* Quid mirum oret, quæ ibi antea orauerat? Quid post adorationis obsequium opus fuit referre repetitum orationis officium? Quia ibi (inquit Caietanus) dimissiori corporis habitu, quam orauerat candidata, orauit Samuëlem iam assecuta. *Pro puero isto oraui* (aiebat) *& dedit mihi Dominus petitionem meam.* Filium adepta non solùm orationem repetiuit, sed demissius & ardentius orauit: *Et orauit Anna.* Ergo Scriptura notauit, quia miraculi adinstar est, se officiosiorem exhibuisse, dum constat iam impetrasse. *Incuruauit se ibi Domino,* legit Caietanus. Ibi se incuruauit filium adepta, vbi, vt impetraret, orauerat non curuata. Ego notatu fuit dignum, quia post votum officiositas, aut perit, aut languet.

CAPVT II.

1. E*XVLTAVIT cor meum in Domino, & exaltatum est cornu meum in Deo meo: dila-*
tatum est os meum super inimicos meos: quia lætata sum in salutari tuo. 2. *Non est sanctus,*
vt est Dominus: neque enim est alius extra te, & non est fortis sicut Deus noster. 3. *Nolite*
multiplicare loqui sublimia, gloriantes: recedant vetera de ore vestro: quia Deus scientia-
rum Dominus est, & ipsi præparantur cogitationes. 4. *Arcus fortium superatus est, & infirmi*
accincti sunt robore. 5. *Repleti priùs, pro panibus se locauerunt: & famelici saturati sunt, donec sterilis*
peperit plurimos: & quæ multos habebat filios infirmata est. 6. *Dominus mortificat, & viuificat, deducit*
ad inferos, & reducit. 7. *Dominus pauperem facit, & ditat, humiliat, & sublevat.* 8. *Suscitat de puluere*
egenum, & de stercore eleuat pauperem: vt sedeat cum Principibus, & solium gloriæ teneat. Domini enim
sunt cardines terræ, & posuit super eos orbem. 9. *Pedes Sanctorum suorum seruabit, & impij in tenebris*
conticescent: quia non in fortitudine sua roborabitur vir. 10. *Dominum formidabunt aduersarij eius: & super*
ipsos in cælis tonabit: Dominus iudicabit fines terræ, & dabit imperium Regi suo, & sublimabit cornu

Christi sui. 11. Et abiit Elcana Ramatha, in domum suam: puer autem erat minister in conspectu Domini
ante faciem Heli Sacerdotis. 12. Porrò filij Heli, filij Belial, nescientes Dominum. 13. Neque officium Sacer-
dotum ad populum: sed quicunque immolasset victimam, veniebat puer Sacerdotis, dum coquerentur carnes,
& habebat fuscinulam tridentem in manu sua. 14. Et mittebat eam in lebetem, vel in caldariam, aut ollam,
sine in cacabum: & omne, quod leuabat fuscinula, tollebat Sacerdos sibi; sic faciebant vniuerso Israëli ve-
nientium in Silo. 15. Etiam antequam adolerent adipem, veniebat puer Sacerdotis, & dicebat immolanti:
Da mihi carnem, vt coquam Sacerdoti: non enim accipiam à te carnem coctam, sed crudam. 16. Dicebátque
illi immolans: incendatur primum iuxta morem hodie adeps, & tolle tibi quantumcunque desiderat animá
tua. Qui respondens aiebat ei: Nequaquam: nunc enim dabis, alioquin tollam vi. 17. Erat ergo peccatum
puerorum grande nimis coram Domino, quia retrahebant homines à sacrificio Domini. 18. Samuel autem
ministrabat ante faciem Domini, puer accinctus Ephod lineo. 19. Et tunicam parvam faciebat ei mater sua,
quam afferebat statutis diebus, ascendens cum viro suo, vt immolaret hostiam solemnem. 20. Et benedixit
Heli Elcana, & vxori eius, dixitque ei: Reddat tibi Dominus semen de muliere hac pro fœnore, quod
commodasti Domino. Et abierunt in locum suum. 21. Visitauit ergo Dominus Annam, & concepit, & pe-
perit tres filios, & duas filias, & magnificatus est puer Samuël apud Dominum. 22. Heli autem erat senex
valdè, & audiuit omnia, quæ faciebant filij sui vniuerso Israëli; & quomodo dormiebant cum mulieribus,
quæ obseruabant ad ostium tabernaculi. 23. Et dixit eis: Quare facitis res huiuscemodi, quas ego audio, res
pessimas ab omni populo? 24. Nolite filij mei, non enim est bona fama, quam ego audio, vt transgredi fa-
ciatis populum Domini. 25. Si peccauerit vir in virum, placari ei potest Deus: Si autem in Dominum pec-
cauerit vir, quis orabit pro eo? Et non audierunt vocem patris sui, quia voluit Dominus occidere eos.
26. Puer autem Samuël proficiebat, atque crescebat, & placebat tam Domino, quàm hominibus. 27. Venit
autem vir Dei ad Heli, & ait ad eum: Hæc dicit Dominus: Nunquid non apertè reuelatus sum domui patris
tui, cùm essent in Ægypto in domo Pharaonis? 28. Et elegi eum ex omnibus tribubus Israël mihi in Sacer-
dotem, vt ascenderet ad altare meum, & adoleret mihi incensum, & portaret ephod coram me; & dedi domui
patris sui omnia de sacrificiis filiorum Israël. 29. Quare calce abiecisti victimam meam, & munera mea, quæ
præcepi, vt offerrentur in templo: & magis honorasti filios tuos, quàm me, vt comederetis primitias omnis
sacrificij Israël populi mei? 30. Propterea ait Dominus Deus Israël: Loquens locutus sum, vt domus tua, &
domus patris tui ministraret in conspectu meo vsque in sempiternum. Nunc autem dicit Dominus: Absit
hoc à me: sed quicumque glorificauerit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.
31. Ecce dies veniunt, & præcidam brachium tuum, & brachium domus patris tui, vt non sit senex in domo
tua. 32. Et videbis æmulum tuum in templo, in vniuersis prosperis Israël: & non erit senex in domo tua
omnibus diebus. 33. Verumtamen non auferam penitus virum ex te ab altari meo: sed vt deficiant oculi
tui, & tabescat anima tua: & pars magna domus tuæ morietur, cùm ad virilem ætatem venerit. 34. Hoc
autem erit tibi signum, quod venturum est duobus filiis tuis, Ophni, & Phinees, in die vno morientur ambo.
35. Et suscitabo mihi Sacerdotem fidelem, qui iuxta cor meum, & animam meam faciet: & ædificabo ei
domum fidelem, & ambulabit coram Christo meo cunctis diebus. 36. Futurum est autem, vt quicunque
remanserit in domo tua, veniat vt oretur pro eo, & offerat nummum argenteum, & tortam panis, dicát-
que: Dimitte me, obsecro, ad vnam partem Sacerdotalem, vt comedam bucellam panis.

TEXTVS.

VERS. II. Exultauit cor meum in Domino, & exaltatum est cornu meum in Deo meo: dilatatum est os meum super inimicos meos, quia lætata sum in salutari tuo.

§. I.

Non semel ob filios in matres redundant charismata, & cumulantur cælestia dona.

ANNA non solùm gaudet accepto filio fœcunda, sed Prophetam enixa, prophetali spiritu exultat nobilitata, & iam hoc Cantico incipit futura prædicere, vt constat ob filium charismatibus eminenter *exultans cor meum in Domino.* Notauit Procopius: *Prophetiam hymno admiscet, propterea gratia quoque filio collata particeps facta est; nam cùm Prophetam in vtero gestaret, post partum & ipsa prophetauit; sicut etiam Elisabeth Ioannis filij, & Maria Christi seruatoris gratiam participauit.* Ob Prophetam genitum spiritu prophetico resplenduit, & floruit. Et quod à diuinitate meretur, de felici prole colligitur. Aptè Cassiodorus 9. *variar.* 23. *Rerum causa semper in semine sunt. Fructus editus prodit auctorem, & quidquid à diuinitate meretur, de felici prole colligitur.* In semine fuit prophetiæ maternæ causa, & quia Prophetam genuit, mater etiam prophetauit.

§. II.

Actione debet impleri, quod nomine constat promitti.

VAcuum nomen non nobilitat, sed infamat, indecora nota est actionibus non impleri, quod nomine constabat promitti. Nomen actionibus nobilitatum conciliat reuerentiam, quia nullam patitur subesse fallaciam. *Nominis sui grauitate perfunctus* (aiebat Cassiodorus 6. *var.* 6.) *ornat actionibus principatum.* Ecce Anna, quæ gratiam sonat, exultat in Domino, quando edito fructu nomen adimpleuit, & fidem nominis liberauit. *Exultauit cor meum in Domino.* Notauit Rupertus: *Quæ canit hæc, & prophetissa est, & eadem, quæ fœcunda facta est gratia, quam & proprio nomine significat. Anna quippè interpretatur gratia.* Erubescebat nomen fructum promittens, & fructus sterilitatem patiens: iam verò exultat, quia nomen ornat, & fidem liberat. Discant, qui nominibus promittunt solicitam curam, indecoram depellere inertiam; nec enim obscuram notam possunt effugere, qui probantur factis nominibus contraire.

§. III.

§. III.

Cor solùm implet gaudium è virtute procreatum, non à delicijs vanissimis ortum.

Ridenti fortunæ diuitiarum exundantia, aut aliarum rerum copia credimus gaudium enutriri, & florere; fallimur tamen, & nobis ipsis imponimus: obæratum est, immo fallax gaudium, quod non nascitur ex virtutum conscientia. Quæ vulgus existimat gaudia, foris nitent, sed mentito nomine fallunt. *Vulgò sic loquimur* (aiebat Seneca epist. 59.) *vt dicamus magnum gaudium nos ex illius consulatu, aut ex nuptijs, aut ex partu vxoris percepisse: quæ adeò non sunt gaudia, vt sæpè initia futuræ tristitiæ sint. Gaudio autem iunctum est non desinere, nec in contraria verti.* Quæ caducis nituntur, non habent stabile fundamentum, infirma, ac debili arena insidunt, & ad flatum venti acrius adspirantis facilè corruunt. Qui in Domino gaudet, non nutat, nec ad vultus fortunæ trepidat. Ecce Anna iam fœcunda solùm in Domino exultat: *Exultauit cor meum in Domino*, & cur non in filio, quia nouerat, verum gaudium, ac solidum à virtute solùm procreari, & ex labentibus non oriri. Notauit Interlinearis: *Non in laude hominum, non in vanitate.* Ad modicum exhilarat vanitas, ad modicum dignitas, corda tamen non implent, imò aliquando distorquent.

§. IV.

Beneficium à Deo collatum ad vlteriora promerenda sit incentiuum

QVi à Deo beneficium accepit, ad maiora accipienda resumat animum, nec ignauè sopiuerit desiderium: pusilli animi est angustis vota sua concludere nec dignioribus inhiare; vt auaris quidquid adieceris, non est finis cupiditatis, sed gradus; sic virtutis studiosis cum ipsis virtutibus virtutum crescit desiderium, & cum bonis vlteriora merendi votum. Acceperat Anna filium, & quidem Prophetam, nec tamen vnico, etsi nobili fructu contenta est, sed confidentiam erexit, & plura à Domino consequi studuit: *Exaltatum est cornu meum in Domino.* Accipe Liram: *Cornu in Sacra Scriptura accipitur pro motu cordis tendentis in aliquid arduum etsi careat regula rationis, & legis diuinæ, dicitur cornu superbiæ: si autem dictis regulis mensuretur, dicitur cornu magnanimitatis, vel magnificentiæ, quod est quando animus ex beneficio à Deo collato in præsenti per spem tendit ad maius beneficium ex Dei liberalitate consequendum. Sic autem mouebatur Anna in augmentum gratiæ consequendum à Deo.* Contenta non est accepto vnico filio depulisse sterilitatis probrum, sed ardenter virtutum, ac filiorum desiderauit augmentum.

§. V.

Patientia vberes fructus adfert, & stabile gaudium gignit.

ANxietas, dolorque æquanimiter, ac patienter lati vberem gaudiorum messem solent afferre. Vt enim campus vomere disponitur, vt maturis, ac copiosis fructibus ditetur, sic animus excultus patientia exultat virtutum copia. *Recordor bonam fidei valetudinem* (aiebat Tertullianus de Patientia *capit.* 1.) *& dominica disciplina sanitatem non facilè cuiquam, nisi patientia adsideat, prouenire.* Vt peritia medici infirmitas abigitur, & salus recuperatur, sic patientiæ tolerantia aspera defatigatur fortuna, & animi depellitur ægrimonia. Anna, quæ ante probra patienter tulit, & sterilitatis notam toleranter sustinuit, iam solido gaudio repletur, & pro antiqua depressione exaltatur: *Exultauit cor meum in Domino, & exaltatum est cornu meum.* Adest Euthymius: *Quasi dicat: Cor meum, quod ob sterilitatis dolores laxatum, & molle effectum fuerat, nunc confirmatum est, consolidatumque, & corroboratum à Domino.* Tristitia gaudio commutata est, & quæ sterilis dolebat, ipso dolore patienter sustentato dolorem depulit, & fœcunditatis gaudium procreauit.

§. VI.

Accepta dotes Domini liberalitati tribuendæ, non proprijs viribus applicandæ.

ACcepit Anna sobolem, sed naturæ non tribuit, immo à Domino accepisse beneficium agnouit: *Exaltatum est cornu meum in Deo meo.* Non gloriatur accepto filio tumida, sed à Deo accepisse publicat grata: cùm sint plures de acceptis beneficijs tumentes, & imprudenter sibi applicantes. Ita Hugo: *Exultauit cor meum pro sobole suscepta, in Domino, non in me meis meritis attribuens, vt superbi, non in laude hominum, vt vani; non in vanitate sæculi, vt auari; sed in Domino, à quo omne datum optimum, & omne donum perfectum.* Anna non ascribebat naturæ viribus filium, non volaticum fœcunditatis sitiebat plausum, sed grata confessione, & humili gratitudine acceptum ornabat donum.

§. VII.

Iusti ab opportuna vindictæ occasione abstinent, & se intra virtutis limites continent.

ANna ab æmula nimis afflicta tacuit, accepto iam filio humilis floruit, nec Phenennæ vicem reddidit: *Exaltatum est cornu meum in Deo meo.* Gauisa est in Domino, non de Phenennæ supplicio, cum iam Phenenna amissis filiis ingemisceret orba & doleret afflicta. Ita Abulensis *quæst.* 1. *Non est intelligendum, quòd Anna, suscepto filio, quasi habita victoria insultauerit contra Phenennam, quia hoc non erat virtuosa Anna, cui Deus largitus fuerat tantum beneficium, vt vindictam sumeret.* Non ostentauit filium miraculosè acceptum, non verba aspera in Phenennam retorsit, sed à vindicta, ac superbia prorsus abstinuit.

§. VIII.

Eximia est virtus posse vindictam sumere, & abstinere.

POterat Anna vindictam de Phenenna sumere, quando filijs orbata mulctabatur à Deo. Obiecerat olim Annæ Phenenna vuluam eius à Deo conclusam: vicem reddendi erat occasio, quandoquidem Phenenna lugebat filijs viduata; Anna verò ab omni vindictæ specie abstinuit, nec dolorem æmulæ addidit: *Dilatatum est os meum super inimicos meos, quia lætata sum in salutari tuo.* Huius sententiæ sensus est, os meum dilatari poterat super inimicos meos, verùm lætata in salutari Dei abstinui, & ora laudabili taciturnitate signaui. Ita Abulensis *quæst.* 1. *Dicit os suum dilatatum, quia posset ipsa dilatare iam illud, loquens multa contra Phenennam, data sibi opportunitate, sed nihil horum fecit.* Filij Phenennæ tollebantur cœlesti mulcta: Anna verò Phenennæ non obiiciebat, cum posset illud ob eius culpam infligi supplicium, nec vanum vindictæ quærebat gaudium.

§. IX.

Qui honestum assecutus est desiderium, impendere tenetur decorum laudis tributum.

INgratorum ferè infinitus est numerus; alij obliuioni tradunt beneficium; alij affectant indecorum silentium; alij quod pendunt gratitudinis debitum modo denegauere tributum. Anna verò dilatato ore beneficium confessa est, & gratitudinis obsequio largitorem promeruit

meruit: *Dilatatum eſt os meum.* Ad quid dilatatum? Ad proferendas certè Dei laudes, ad pendendum nobile gratitudinis obſequium ad confitendum acceptum donum. *Postquam Anna deſcripſit hymnum ſuum* (inquit Abulenſis *quaſt.* 1.) *& gaudium ſibi collatum, conuertitur ad deſcribendum laudes quaſdam Dei, nam pro ſuſceptis bonis à Deo tenemur rependere, quod poſſibile nobis eſt.* Lato ore diuina protulit elogia, non effugit teſtes, non ſubmiſſa voce reddidit grates.

TEXTVS.

VERS. II. Non eſt Sanctus, vt eſt Dominus, nec enim eſt alius extra te, & non eſt fortis ſicut Deus noſter.

§. X.

Vera ſanctitas ſe aliis communicat, & ſui participes habere anhelat.

SVperbi, turgidique ſingularitatem affectant, & ſupra cæteros eminere adlaborant. Lucifer ſolus ſedere voluit, quia ſuperbus, ſed corruit ſuperbiæ tempeſtate depulſus. At Deus ſanctitatis norma alijs ſanctitatem inſpirat, & ſibi aſſimilare adlaborat: *Non eſt Sanctus, vt eſt Dominus?* Et quare? Quia alij non ſolùm à ſanctitate poſſunt excidere, ſed quia eam non poſſunt communicare. Aſt Deus ita lucet, vt alijs claritatem impertiat; ita eſt felix, vt felices alios efficiat. Notauit Hugo: *Nota, quòd non dicit: Non eſt ſanctus niſi Dominus, ſed dicit: Non eſt Sanctus, vt eſt Dominus.* Singulari lucet ſanctitate, non tamen reſpuit ſanctitatis participes, immò curat illam communicando habere felicitatis conſortes. Itaque edocuit, ſimiles tumidè non refugere, ſed communicatis dotibus antecedere.

§. XI.

Vel ipſa peccandi contingentia eſt quodam modo obſcura nota.

REſplendent oculis noſtris floridis luminibus aſtra, diuinis tamen aſpectibus, teſte Iobo, inueniuntur non munda, quia licèt lapſus vitarint ruinam, euaſiſſe nequiuerant contingentiam. Ergo poſſe cadere, vel ſtantibus aliquam attulit notam, & claritati prætendit vmbram. Huius veritatis non inſcia Anna aiebat: *Non eſt Sanctus, vt eſt Dominus.* Et iure, quia cæteris potuit deeſſe, aut iam poſſeſſam ſanctitatem potuerunt amittere; Deus verò nec carere potuit, nec excidere. Notauit Abulenſis *quaſt.* 1. *Nemo eſt omninò incontaminatus ſcilicèt actu, & potentia niſi Deus, quia licèt aliqua creatura fuerint immunes ab omni contagione ſiuè Angelica, ſiuè humana, potuerunt contaminari, niſi praſeruarentur à Deo.* Adeò abominabilis culpa eſt, vt vel eius obſcurauerit contingentia, & innubilauerit vmbra.

TEXTVS.

VERS. III. Nolite multiplicare loqui ſublimia gloriantes: recedant vetera de ore veſtro, quia Deus ſcientiarum Dominus eſt, & ipſi præparantur cogitationes.

§. XII.

Vaniloqui afferunt ſecum peccatum, & generant audientibus tædium.

VAniloquus, tumiduſque dum quærit glorioſa, inuenit ferè ſemper in gratiam. Ergo Anna, vt pro iniurijs redderet beneficium, admonet Phenennam abſtinere à vaniloquijs, & à verbis alios exaſperantibus, & repungentibus; nam turgentia exaſperat, ſuperbia irritat, loquacitas nimia moleſtat: *Nolite multiplicare loqui ſublimia gloriantes*; quaſi dicat: vana gloria audientibus ingenerat tædium & affert ſecum peccatum. Ita Interlinearis: *Nolite multiplicare vaniloquia, vel turpiloquia.* Adnectit Lira: *Anna inuehitur contra ingratam ſuperbiã, qua Phenenna de prole ſibi à Deo data ſuperbiebat, de quo tamen deberet eſſe humilior, & Deo gratior, & hoc eſt, quod dicitur: Nolite multiplicare loqui ſublimia gloriantes, id eſt ſuperba, & aliorum contemptiua, qualia erant verba Phenenna contra Annam.* Phenenna iactabunda gloriabatur; ſed dum deſpiciebat Annam, procreabat ſibi miſeriam. Et expende, non vetuiſſe ſublimia loqui, ſed faſtu, & animi elatione proferre.

§. XIII.

Suſpicionem ingenerant leuia verba & fœmina conſpurcant labia.

NIhil ab ore honeſtæ fœminæ longius abeſſe debet, quàm verba puritatis nitore non ſplendentia, ſed leuitatis indicia. Dedecet honeſtam fœminam ſermo leuitatem ſpirans, & modeſtiæ ſplendorem obtenebrans. Ergo Anna Phenennam monet ab omni ſpecie vanitatis abſtinere, & verba leuia abiurare. *Recedant vetera de ore veſtro.* Ad quæ Lira. *Id eſt, mala verba iam quaſi ex longa conſuetudine inueterata.* Et Gloſſa Interlinearis: *Vaniloquia, vel turpiloquia.* Itaque Anna vtili conſilio iniuriam compenſauit, & à verbis leuibus abſtinere prudenter admonuit.

§. XIV.

Parum intereſt externis officiis colere, ſi conſtet praua intentione ferire.

POlitici ad ſpeciem ſunt officioſi, vrbanis ceremoniis affectant colere, quem animitus deſiderant deturbare. *Licet Serapidi iam Romano* (aiebat Septimius in Apologetico *cap.* 6.) *aras reſtruxeritis; Baccho iam Italico furias veſtras immolaueritis, ſuo loco oſtendam proindè deſpici, & negligi, & deſtrui à vobis aduerſus maiorum auctoritatem.* Manus offerebat thura in adorationis teſtimonium, cùm liuor, & odium anhelabat exangurare, & ſagaci induſtria ſolicitabat deſtruere. Exterior demiſſio oſtētabat reuerentiam, ſed fouebant præcordia inuidiam. Annæ Samuelem iam enixæ vrbana congratulabatur Phenenna, ſed internè diſcruciabatur inuidia: Ergo Anna docuit mentitis ceremonijs eius gratiam non poſſe mercari, quem animus peruerſa quis intentione molitur deſtruere: *Recedant vetera de ore veſtro, quia Deus ſcientiarum Dominus eſt, & ipſi præparantur cogitationes.* Quaſi dicat: Parum intereſt exterior cultus, ſi aduerſetur interior animus. Adeſt Gloſſa Moralis: *Recedant vetera, id eſt, ceremonia.* Antiqua politicis, & aulicis conſuetudo eſt, cæremonijs mentiri affectum, cum præcordijs nutriuerint odium.

TEXTVS.

VERS. IV. V. VI. & VII. Arcus fortium ſuperatus eſt, & infirmi accincti ſunt robore, &c.

§. XV.

Aliquorum labia ſagittarum adinſtar vulnerant, & dum alijs inferunt vulnera, ſibi imprudenter ſolicitant detrimenta.

PLures aſperis verbis alios feriunt, & dum fatigant patientiam, exoculatam inflammant iram: alij imprudenter

prudenter locantur, vt eorum auidum lucrentur sibi plausum, pungentibus adstantium salibus mouent risum, debuissent tamen vtrique attendere non semel tumidis verbis, & facetiis etiam inimicos conciliari, & aliorum risum in dicacis luctum conuerti. Phenenna asperrima, & vrentia verba eiaculabatur in Annam sterilitate afflictam; filij matris exemplum sequuti pungentium emittebant irrisionum sagittas; verùm labra, quæ arcus adinstar feriebant, mœrore tabuerunt, & contra se, quæ emiserant tela, imprudenter constarunt: *Arcus fortium superatus est, & infirmi accincti sunt robore.* Nomine arcus signari labia inuidentia liuida, & tumiditate turgentia testatur Lira: *Arcum fortium* (inquit) *vocat linguam Phenenna, & puerorum eius, ex qua procedebant verba pungitiua quasi sagitta.* Dum conabantur Annam ferire, sibi solicitauere pericula, incrementauereque detrimenta, & parvulorum sagittæ, ipsorum factæ sunt plagæ; vt alieno damno discas linguam frænare, & alios nec asperis, nec iocosis ferire.

§. XVI.

Facile fortuna vertitur, & in contrarium mutatur.

VT maris serenitas infida est, vtque nauis, quæ blandè aspirantibus auris vndis equitans ferebatur, subito aquilone reflante mergitur, sic prosperitas in calamitatem momento vertitur, & mutatur. Fortuna hoc malum habet, quod inflat, & cæcat: non curant felices amicos sibi parare, quia non credunt posse ad sortem miseram deuenire: non cogitant serenitatem inopinis posse turbari procellis, & candentem splendorem conglobatis extingui nubilis. Annæ tunc sterili insultabat Phenenna filiorum copia ditissima, sed citò sors in contrarium versa est, & luxit alia filiis orbata, & alia exultauit fœcunda: *Arcus fortium superatus est, & infirmi accincti sunt robore.* Horum verborum penitiorem hunc esse sensum testatur Abulensis *quæst.1. Arcus fortium superatus est, id est, fœcunditas Phenenna fuit deuicta, cùm conceperit Anna.* Sterilis olim filiis exundauit, & quæ exundabat, omnibus viduata ingemuit: ita vices alternantur, sic fortunæ labiles rotæ inuertuntur. Hieronymus Ægyptiis Hebræos despicientibus verba Annæ accommodat. Affligebant Israëlitas nullatenus veriti eorum posse in contrarium transire fortunam; verum imprudentiæ dederunt pœnas, nam perierunt volatica potentia innixi, confusis vorticum voluminibus mersi, & constricti olim vinculis euolarunt triumphorum ditissimis spoliis onusti. *Arcus Ægyptiorum, id est, fortitudo, & potentia superata est, & infirmi, scilicet, Israelita confortati sunt.* Vna hora diuites ingemuerunt nudi, & nudi resplenduerunt splendidi, vt discas caducis non fidere, & amicos prouidenter parare.

§. XVII.

Solida fortuna constat virtutibus, infirma est, quæ sæculi innititur splendoribus.

QVi stat, videat, ne cadat, immò in quo stet, prudenter examinet, sciatque potentiam fortunæ innixam non posse consistere, & nisi virtutis fundetur anchora, vanitatis flatibus citò circumvolui, & iactari: *Arcus fortium superatus est* (inquit Anna) *& infirmi accincti sunt robore*, id est, qui aduersæ fortunæ ad Deum clamauerunt fluctibus iactati, appulere portum securi; ast potentia humana solùm innixi miserum subiere naufragium vndis absorti. Ita Abulensis q.32. *Fortes vocantur hic, qui in seipsis confidunt, & isti erant Phenenna, & filij eius, qui reputabant se gloriosos, & Annam esse miserrimam.* Anna humilitate, oratione, patientia fortunam sibi acquisiuit stabilem, Phenenna humana felicitate florens citò amissis filiis emarcuit, & luxit.

§. XVIII.

Miserrimum est post amplam fortunam incidisse in aduersam.

CAlamitate assuetus ipsa consuetudine obducit callum, & faciliùs toruæ calamitatis sustinet vultum, atqui circumfluentibus assuefactus deliciis, premitur duriùs miseriis. Ergo Phenenna post filiorum copiam orba grauiori ingemuit dolore adulta. *Saturati priùs pro panibus se locauerunt*, id est, Phenenna multis priùs filiis nobilitata, & fœcunda, posteà filiis decedentibus orbitate duriori est afflictata, & grauiori dolore icta, vt cui contigit panis frustum emendicare, cùm priùs soleret copiosis facultatibus refulgere. Adest Lira. *Loquitur metaphoricè, quia priùs satiati, si posteà incurrunt famem, & defectum cibi, plus cruciantur; sic fuit de Phenenna, quæ fuit priùs liberis plena, & posteà mortui sunt.* Ni filios habuisset, orbitatem minus doleret; verùm ipsa fœcunditas duriùs exacerbabat animum, & exaggerabat tormentum.

§. XIX.

Nullus vitiis desperet infectus; nec superbiat virtutibus floridus.

EA est diuina misericordia, vt vitiis fœdos & inferno proximos luce sua perfundat, & securum honestatis iter ingredi faciat; vt etiam ea est naturæ humanæ instabilitas, & prauitas, vt in vitiorum castra se recipiat, & virtutis signa deserat. Quod in Anna prorsus sterili, & in Phenenna fœcundissima adspicimus adumbratum: *Sterilis peperit plurimos, & quæ multos habebat filios, infirmata est. Dominus mortificat, & viuificat.* Anna vtporè sterilis videbatur generosis fructibus nunquam ditanda; è contra copiosa exundans Phenenna, prole nunquam caritura. Verùm ne desperet virtute nudus, nec intumuerit virtutis luminibus exornatus, sterilis peperit plurimos auxiliante gratia, & quæ fœcunda, infirmata est, solicitante superbia. Ita Hieronymus: *Iudæi dicunt, quòd nato Samuële, mortuus est primogenitus filius Phenenna, & singulis Annæ nascentibus filiis, singuli Phenennæ sunt mortui.* Consonat Glossa Moralis: *Gentilitas, quæ sterilis erat in bonis operibus, ad prædicationem Apostolorum valdè fructificauit, Iudæa per infidelitatem est infirmata.* Gentilis idololatria infectus peruenit ad veniam, Hebræus virtutibus floridus miseram est perpessus ruinam. Vt discamus, nec ob admissas culpas desperandum, nec ob virtutes excultissimas superbiendum.

§. XX.

Humilitas, aut propulsat damnum, aut affert secum remedium.

QVi ob superbiam in periculum incidit, ad humilitatis recurrat myrothecium, inueniet namque discriminis medelam, & efficacem contra imminens periculum medicinam. Dum Phenenna de fœcunda prole tumet superba, tristatur etiam orbata. *Quæ multos habebat filios, infirmata est.* Non est prorsus fœcunditas extincta, sed infirmata. Quòd si quæras, quo fuerit vsa medicamine ad infirmitatem depellendam; & salutem instaurandam, respondebit Lira, confugisse ad humilitatem, qua & effugit periculum, & consequuta est remedium. *Quando vidit, quòd Anna quintum conceperat, & appropinquabat partus, timuit de morte duorum liberorum, qui sibi remanserant: propter quod humilians se coram Anna, & instanter petiit, vt oraret pro vita puerorum sibi remanentium, quod & factum est.* Agnouit prudenter vtiliorem esse pœnitentiam, quàm pertinaciam, & quod incurrebat superbè tumida, periculum depulit veraciter humiliata.

§. XXI.

Ob iustorum orationes salus acquiritur, & mortis periculum propulsatur.

DEi amici plurimum apud eum possunt, & quod obnixè rogant, feliciter impetrant: qui in periculo constituti, si ad eorum orationem recurrant, non solum salutem recuperant, sed vitam etiam protelant. Phenenna filiorum ob mortem tristis: *Quæ multos habebat filios, infirmata est*, prudenter ad Annæ orationes se contulit, & vtiliter quidem; nam earum patrocinio salutem filiis obtinuit, & periculum effugauit. Ita Lira. *Humiliauit se coram Anna, & instanter petiit, vt oraret pro vita puerorum sibi remanentium, quod & factum est.* Annæ oratio fuit pro medicamine, iamque morti proximi vegeta fruuntur salute.

§. XXII.

De aliena calamitate lætari, est propriæ felicitati inuidere.

HVmanum est ridenti fortuna gaudere, immò & hilari: verùm de alienis calamitatibus lætari est periculosum, & inhumanum, quod non attulisset tumens propria felicitate superbia; conflat periculum hæc detestanda Lætitia. Phenenna filios amisit: *quæ multos habebat filios, infirmata est.* Quòd si infirmitatis inquiras causam, respondebit Hugo, Phenennam de Annæ dolore, & calamitate gauisam fuisse. *Mali* (inquit) *non tantum de successu suo, sed & de malo proximi gaudent.* Gaudium aliena calamitate innutritum ingens Phenennæ attulit detrimentum, & quæ licèt de eorum numerositate intumuerit superba, filios non amisit, dum de aliena infelicitate gaudet, deperdit: *Infirmata est.*

§. XXIII.

Iusti pro æmulis consueuerunt orare, & iniuriis beneficia rependere.

VT pessimi, ingratique pro beneficiis rependunt iniurias; ita iusti pro iniuriis rependunt gratias. Ecce Anna ab æmula afflicta, & irrisoriis verbis durissimè diuexata, vt Phenennam vidit filiis orbari: *Quæ multos habebat filios, infirmata est*, orationibus obuiauit periculo, & restitit detrimento. Infirmata est, non extincta Phenennæ felicitas; quia expulsa est oratione, quæ imminebat, aduersitas. Ita Lira: *Humiliauit se coram Anna, & instanter petiit, vt oraret pro vita puerorum sibi remanentium, quod & factum est.* Non repulit totuo vultu æmulam, non despexit angustiam, immò fusis ad Deum precibus procurauit medelam. Sic enim iusti iniurias compensant, & laudabiliter vindicant.

§. XXIV.

Quem à periculo eripuisti, adscribitur tibi ad gloriam, & perseuerat ad famam.

QVi suis orationibus periculo occurrit, & pereuntem liberauit, sibi ad gloriam acquisiuit. Vbi noster Textus de Anna differens ait: *Peperit plurimos*, Hebræus legit: *Peperit septem.* Cùmque constet septem non pepetisse, dicunt Hebræi ipsi fuisse adscriptos Phenennæ duos filios, quos suis orationibus à periculo liberauit, & morti exemit. Ita Lira: *Illi duo pueri, licèt essent ipsius Phenennæ, tamen de cætero vocati sunt pueri Annæ, eo quod eius orationibus erat eis vita concessa.* Proprios fecit, quos à periculo liberauit, & iure exinceps non tam dicendi erant filij genitricis Phenennæ, quàm conseruatricis Annæ.

TEXTVS.

VERS. VIII. Suscitat de puluere egenum, & de stercore eleuat pauperem, vt sedeat cum principibus, & solium gloriæ teneat. Domini enim sunt cardines terræ, & posuit super eos orbem.

§. XXV.

Iusti apud sæculum despecti, solium gloriæ tenent in ipso abiectionis puluere stabilisi.

QVia omnes morimur, huius sæculi diuites cæco delirio, & ambitiosissimo fastu existimant æternitatem sibi conquirere, si insanis mausolæis, & superbis pyramidibus resplenduerint sepulti. Itaque mausolæorum pretio memoriam sibi æternare procurant superbi, sed non assequuntur vota obliuioni traditi. Humiles, & pauperrimi teguntur stercore, verùm eorum memoria ipso despicabili viget puluere. Censebantur perire, sed congruo tempore ad æternitatem inuenti sunt refloıere. *Suscitat* (inquit Anna) *de puluere egenum, & de stercore eleuat pauperem, vt sedeat cum principibus*, id est, cum Dei principibus sedebit gloriosus, quantumvis hic iacuerit & sordidus, & despectus. Ita Glossa Moralis: *Suscitans de puluere egenum in futura resurrectione, vt sedeat cum principibus in throno gloriæ.* Itaque è puluere instus suscitatur ad thronum, & è pretiosis ac elaboratis tota arte marmoribus iniustus educitur ad supplicium.

§. XXVI.

Gehennalem auspicatur pœnam, qui corde vipeream enutriuit inuidiam.

INuidia vetustum malum, mortis mater, præpilatum contra optimos telum. Viperæ ad instar corda nutrientis discerpit, sæuéque distorquet. Ob id Anna filiis fœcunda Phenennam illi inuidentem veluti ad inferni vestibulum descendisse, affirmat: *Deducit ad inferos.* Ad rem Hugo: *Metaphoricè loquitur, & est sensus: Dominus deducit Phenennam ad inferos, id est, ad summam afflictionem, id est, ad hoc, vt videret stragem filiorum suorum, & æmulam suam, quam prius despiciebat quasi sterilem, in filiis iocu da-i. Inuidia Siculi non inuenere tyranni maius tormentum.* Itaque Phenenna gehennali quodammodo adurebatur flamma, dum tetra discruciabatur inuidia.

§. XXVII.

Nullus de Deo iure queritur, si quæ sua sunt, pro libito dilargiatur.

VAriæ sunt hominum sortes non cæca fortuna adsignatæ, sed diuina prouidentia dispositæ: alius paupertate premitur, alius infirmitate vexatur; floret alter diuitiarum copia, & dignitatum possidet culmina. Nullus tamen de Deo potest iustè conqueri, cùm vti omnium Dominus sua possit pro libito dilargiri. Nam si cuique licet alterum alteri præponere, & copiosiori beneficio nobilitare, quando nullo iure cogitur, sed sola voluntate libera ducitur. Cur Deus nulla lege obligatus, suáque sanctissima, & prudentissima voluntate directus non valeat alteri diuitias, non impertiri, alteri concedere? *Dominus pauperem facit, & ditat* (inquit Anna) *humiliat, & sublenat: suscitat de puluere egenum, & de stercore eleuat pauperem, vt sedeat cum principibus, & solium gloriæ teneat.* Subdit ratione, cur non solùm sit irreprehensibilis, sed laudabilis: *Domini enim sunt cardines terræ, & posuit super eos orbem*: ac si dicat; salus, diuitiæ, dignitas, & quidquid inter fortunæ bona connumerantur, omnia sunt Numinis orbe sustentantis, & suffulcientis. Ergo liberú est ei, prout voluerit, distribuere, & variia

varia assignare. Ita Caietanus. *Ex eo quod ipsius Dei sunt omnes viæ terræ, & super eas effecit habitabiles partes mundi (quas orbem Interpretes appellant) nullus potest conqueri; vtitur enim omnium Dominus iure suo, distribuendo vt vult.* Sub torrida zona natus gratias agat ob vitam, non causetur ob patriam; sentiat, qui inter Alpium niues genitus, beneficium, intemperiei non opponat incommodum, vtitur namque Deus iure suo, & benefacit nulla lege illigatus, sed prout libet generosus.

§. XXVIII.

Qui de acceptis à Numine beneficijs conflat contra miseros arma, sibi solicitat infortunia.

Dei beneficiis abusus sibi inuidet, quia largitori onerì est, & dum pro magnitudine donorum crescunt fomenta appetituum, inexhaustum liberalitatis fontem quodammodo restinguit, aut siccat: verùm deterior est, qui ad aliorum depressionem beneficia detorquet, & ad offundendas tenebras fulget. Phenenna, quia fœcunda, insultabat sterili, & ipsam filiorum copiam conuertebat in arcum, quo Annam vulneraret, & durissimè affligeret. Quid tunc? Contritus est arcus: *Arcus fortium superatus est*, ipsa fœcunditas est contra Phenennam retorta, dum de fœcunditate conflat contra sterilitatem arma. Ita Abulensis *quæst. 1. Arcus suus dicitur esse fœcunditas, per quam ipsa vulnerabat Annam, & est conueniens transumptio, quia arcus est genus armaturæ ad feriendum: sic enim fœcunditas erat Phenennæ occasio affligendi Annam.* De acceptis donis conflauit tela: ergo ipsis armis sibi intulit vulnera: vt nouerint solicitare sibi infortunia, qui de acceptis donis conflant contra Deum, & miseros tela.

§. XXIX.

Miserabilius est, quàm non possedisse, perdere.

Durius distorquet felicitas amissa, quàm diuexet non possessa: non possessa solùm inflammat desiderium, sed amissa absentia, & memoria distorquet animum. *Miserius est* (aiebat Tertullianus *de Pœnit. cap. 7.*) *perdidisse, quàm omnino non accepisse.* Consonat Sallustius *in Iugurth. Maius dedecus est parta amittere, quàm omnino non parasse.* Non parata vexat absentia, amissa vrent gemina face, scilicet absentia, & memoria. Hinc Phenenna sterili miserabilior fuit, quandoquidem solùm effloruit fœcunda, vt dolentius gemeret filiis orbata. *Arcus fortium superatus est*, id est, fœcunditas orbitate est commutata, & Phenenna durius oppressa. Ita Abulensis *q. 1. Arcus suus dicitur esse fœcunditas.* Habuit, vt amitteret, & amisit vt lugeret, & tumoris pœnas daret.

TEXTVS.

Vers. IX. & X. Pedes sanctorum suorum seruabit, & impij in tenebris conticescent, quia non in fortitudine sua roborabitur vir, &c.

§. XXX.

Grandius beneficium est aduersi casus non sentire detrimenta, quàm dignitatum tenere culmina.

Passionum fumo obcæcati erramus, felicissimos putantes, quos magna seruorum copia circunstat, & dignitatum, diuitiarumque volatile gaudium oblectat, cùm tamen potiùs inuidendi sint, qui lapsu exempti, quàm euanidis luminibus fulgidi. Fatetur Anna, dum ait sanctorum Deum pedes seruasse, ne casus paterentur detrimenta, aut alicuius obicis offendicula. *Pedes sanctorum suorum seruabit*, ne gressus obliquent, ne offendiculis cadant. Hoc enim eximium est beneficium, non adeò augustum, euanidis luminibus splendescere, & commodis perituris citò exundare. Innuit Abulensis *q. 4. Deus seruabit pedes sanctorum suorum, id est, habebit de eis valdè magnam curam, ita etiam vt non permittat pedes eorum contingi, vel lædi aliqua aduersitate.* Itaque comparat Anna sanctos afflictos, sed à lapsibus liberatos, & impios fortitudine, ac prosperitate sua iactabundos, sed postea in tenebris silentio oppressos, & rubore suffusos, atque augustius, quantumvis premantur calamitatibus, beneficium accepisse, non lapsi, quàm apud sæculum felices, si cæcis tenebris sint tradendi.

§. XXXI.

Impensa aliis misericordia effugit lapsum, & imminens eludit periculum.

Viri misericordes sibi prouident, & dum alienas subleuant miserias, imminentes sibi euitauere ruinas. Non benefaciunt, vt maiora elucrentur, nam virtus se contenta est omnis auaritiæ expers. Verùm etsi misericordia sui ipsius merces sit, consequitur tamen ingentissimum lucrum, scilicet frustrari pericula, auertere detrimenta. Columbam audio foraminibus petræ tutam, dum asperrimus aquilo reflabat, & imber horridus ingruebat: *Columba mea in foraminibus petræ. Cant. 2. v. 14.* Transacta iam hyeme inuitatur, vt campis florulentis spatietur, & sapidissimis fructibus vescatur. *Iam hyems transijt, imber abijt, & recessit, flores apparuerunt in terra nostra, vers. 11.* Et cur tempestatem effugiat columba, & protecta, & assecurata? Quia columba tempestate afflictis oliuæ attulit ramum, tristitiæ solatium, anxietatis delinimentum: ergo elusit tempestatem, quæ tempestate afflictis subvenit. Consonat Anna, dum ait: Sanctorum pedes vitasse lapsum: *Pedes* (inquiens) *Sanctorum suorum seruabit.* In Hebræo habetur: *Pedes misericordium suorum custodiet.* Itaque misericordia specialem sibi acquirit prouidentiam, qua misericors suffultus, nec misetandum incurrat lapsum, nec expertus sit detrimentum. *Pedes misericordium suorum custodiet Deus* (inquit Caietanus) *siue per pedes intelligas affectus, siue extremam corporis partem, vt à fortiori custodiam reliqui corporis intelligamus.* Deus misericordes ea cura, ac prouidentia regit, vt nec labantur pede, nec interiore aliquo denigrentur errore; vt noueris, quanta sibi acquirat, qui exercet misericordiam, & subleuat aliorum miseriam.

§. XXXII.

Impositum silentium grande superbis supplicium.

Svperbi, tumidique semper sua iactant, seque non sine aliorum fastidio ostentant, & sibi (teste Plutarcho *de instituendis liberis*) calamitates conciliant: *Sexcentos ego fando accepi ob linguæ intemperantiam in grauissimas incidisse calamitates.* Verùm nulla arrogantibus, & dicacibus maior calamitas, quàm impositum silentium: *Impij in tenebris conticescent.* Parum erat pati tenebrarum volumina, nisi insolubili silentio premerentur & ora. Adest Hugo Cardinalis: *Id est, confusi tacebunt ... Conticescent, id est, ab arrogantia sua cessabunt.* Dum arrogans silentio premitur, & inflicta taciturnitatis pœna mulctatur, durissimè distorquetur.

§. XXXIII.

Acerbissimum est calamitatibus premi, nec querelis posse dolorem aliquomodo delinire.

Vt exæstuans ignis viam anhelantibus quærit vaporibus, sic cordis dolor satagit aliquod delinimentum adurgentibus anxietatibus. Suspiria, lamenta, querula verba aliquale leuamen afferunt, quæ si inter-

cludantur, corda disrumpunt. Hoc ergo tormentum impiis denuntiat Anna, dum ait passuros tenebras, quin eis concedatur dolorem lenire clamoribus, aut manifestare eiulatibus: *Impij in tenebris conticescent*, id est, cum horrendis, & nunquam luce illustrandis tenebris opprimantur, adhuc grauiori supplicio, taciturnitate scilicet, adurgentur. Est enim non ferenda calamitas, si dum vrit acerrima animum flamma, oc ardor spiret, claudantur ora. Accipe Hugonem Cardinalem: *Id est, confusi tacebunt, iniquitas oppilabit os suum*. Ipsa iniquitas, quæ fouet tormenta, oppilat ora, & cùm viscera sæuo dolore constet dilaniari, querelarum solatia non poterunt inuenire. Mari acri ventorum flatu repercusso tacere iubet Dominus: *Tace, obmutesce*, sed & ventum fecit cessare: *Cessauit ventus*, Marc. 4. *vers*. 39. quasi supra maris vires esset, si repetitis venti adsultibus instigaretur ora comprimere, & fremitus leuamen non quærere. Oppurtunè Seleuciensis Basilius *orat*. 22. *Fugiebant venti, coercebantur vndæ*. Irritatorem fecit cessare, cùm pelago iussit tacere; esset enim arduum ora taciturnitate signare, & procellis repetitis vrgeri.

§. XXXIV.

Sæpè fortitudine, ac felicitate sua vanè confisi, inopino turbine corruerunt deiecti.

SVnt, qui vana fiducia vltra aduersæ fortunæ limites se constituant, nec deijci posse credant. Nil humanum vices ignorat. Quis crederet idola, suffitibus, & opimis victimis culta sub hasta venditanda, & tamen docuit experientia adoratam illam ad speciem diuinitatem conduci. Audi Tertullianum *in Apolog. cap*. 13. *Si capitolium, si olitorium forum petitur, sub eadem voce præconis, sub eadem hasta, sub eadem annotatione quæstoris diuinitas addicta conducitur.* Proh instabilis celsitudo! Mineruа in trullam, & Saturnus transit in cacabulum. Non animaduertunt Deum cœlis præsidere, & posse quàm citissimè procellosis turbinibus deturbare: *Non in fortitudine sua roborabitur vir*. Quare? Quia in cœlis Numen tonat, & tempestatibus quassat: *Dominum formidabunt aduersarij eius, & super ipsos in cœlis tonabit*. Ita Rabbi Leui: *Sæpè fit, vt Princeps potentissimus ab infirmiori superetur, quia non est fortitudo hominum, vt paretur victoria; sed quoniam iusti Deo curæ sunt, ideò vincunt.* Concinit Hugo: *Quasi dicat: Formidare debent eum aduersarij, quia super ipsos tonabit, sicut legitur Iosue*. 10. Qui videbantur fortissimi, quàm citò ingemuerunt deiecti.

§. XXXV.

Diuinum iudicium præ cæteris calamitatibus est timendum.

EA homines aliquando amentia possidet, vt diuinas vires despiciant, & contra omnipotentem temerè audeant. Ergo vt ab hac amentia eos Anna reuocet, iudicij extremi memoriam infert, quasi nec deliri queant non vereri, quod ad æternitatem constat spectare. *Dominum formidabunt aduersarij eius, & super ipsos in cœlis tonabit.* Et quomodo tonabit? Audi: *Dominus iudicabit fines terræ.* Fines terræ iudicans, & omnia ad æquitatis lancem examinans, ad acerrimum timorem cogit. Et quidem timere fas est horrisonis tonitruis armatum, & eluctantibus fulminum flammis munitum; ast quia hominum periculosa vecordia solet obsurdescere, adnectit, futurum iudicem, quasi nec vecordes, nec pertinaces possint non timere, quem non dubitant æqua trutina, & acutissima perspicacia hominum causas examinare. Opportunè Hugo Cardinalis: *Quasi dicat: Non solùm formidandus est Dominus, quia tonabit, sed etiam quia iudicabit fines terræ.* Adeò horrendum iudicium est, vt quamvis despiceretur Deus tonans, timendus esset diiudicans.

§. XXXVI.

Ea est diuina misericordia, vt prius horrisono deterreat tonitruo, ne iudex supplicio condemnarit æterno.

MErentur impij inopina morte mulctari, & æternis pœnis addici; ea tamen est pientissimi Dei misericordia, vt ne inueniat, quos puniat, instare periculum præmissis signis admoneat. Filij hominis vox aquarum multarum imitabatur naturam, cùm ex eius ore gladius fulgurabat acutus. *Vox illius tanquam vox aquarum multarum... & de ore eius gladius vtraque parte acutus exibat.* In aqua admonitionem designari testatur ad hunc locum Anselm. *Vox, id est, admonitio illius continet vim doctrinarum multarum.* Ne inueneirit, quem feriat gladius, præcedit aquarum sonitus: vndarum se adurgentium salubris strepitus admonet vel surdos, ne gladius inuenerit imparatos. Accinit Anna: *Dominum formidabunt aduersarij eius* (inquit) *& super ipsos in cœlis tonabit. Dominus iudicabit fines terræ.* Quasi dicat: quia in iudicio locus misericordiæ non est, super impios tonat, vt depulsis splendentis fulguris luce tenebris oculos aperiant, & ad salutatem se timorem recipiant. Ad rem Hugo: *Ita facit Dominus, ideò Dominum formidabunt.* Incutit formidinem tonitruo, ne immutabili premat decreto. O quàm vult perire, qui admonitus non curat iudicis indignationem vitare. Consonat Abulensis q 5. *In cœlis tonabit, id est, Deus emittet tonitrua de cœlo super illos ad terrendum eos.* Ne extremo iudicio premat, timorem incutit; & ad tuta confugere admonet.

§. XXXVII.

Plus homines suspiciunt potentia præditum, quàm virtutibus exornatum.

HOmines potentiæ splendorem suspiciunt, & dignitatibus resplendentem extollunt. Virtus frequenter parui habetur, & apud sæculum depretiatur. *Florentes amicorum turba circumsedit* (inquit Seneca *epist*. 9.) *circa euersos ingens solitudo est: & inde amici fugiunt, vnde probantur.* Vultus demissionem, plausum, reuerentiam, & quidquid humano fastigio penditur, cogita negotiationem esse; si spes deficiat, cessabit cultus, quantumvis euersus virtutibus fulgeat decorus. Huius veritatis non ignara Anna de Christo loquens, prædicit summo imperio donandum, si possit ei reuerentiam conciliare, & inimicorum audaciam reprimere. *Dabit imperium Regi suo, & sublimabit cornu Christi sui.* Quasi dicat: Si Christum omnium virtutum genere exornatum non colitis, sublimi dignitate exaltatum suspicite: moueat reuerentiam dignitatis splendor, si apud vos parui habetur virtutis fulgor. Adest Abulensis *quæst*. 5. *Deus sublimabit cornu Christi sui, id est, faciet excellentiam Messiæ esse valdè magnam, quia præposuit eum omnibus gentibus, & populis.* Potentissimum Messiam prædicat, vt ad eius cultum, & reuerentiam adducat.

T E X T V S.

VERS. XI. Et abiit Elcana Ramatha in domum suam: puer autem erat minister in conspectu Domini ante faciem Heli Sacerdotis.

§. XXXVIII.

Vel malo Prælato est reuerentia exhibenda, & obedientia in licitis est præstanda.

PRinceps, & quisquis præficitur, ornatus dignis moribus æstimatur; omnium vtilitatibus curam tenetur impendere, & quem à populis reuerentiæ tributum

constat

conſtat accipere, ſollicita vigilantia, & vigilanti ſolicitudine compenſare. *Deſignato viro præſtare conſequenter obſequium* (aiebat Caſſiodorus. 6.*variar*.25.) *vt ſicut vos non patimur emolumentorum commoda perdere, ita vos parendi debitæ priſtinam regulâ cuſtodire* Honorabile inter ſubiectum, & ſuperiorem commercium eſt; alter ſollicitam gerit curam, & alter dignam exhibet obſequelam. Et quamuis dignitatis infulis decoratus moribus agnoſcatur obſcurus, non eſt denegandum obſequium, dum æquitati non aduerſetur mandatum. Samuel in conſpectu Domini miniſtrat Heli obediens, & eius mandata reuerenter adimplens: *Puer erat miniſter in conſpectu Domini ante faciem Heli Sacerdotis.* Iam ſi quæras, quid Heli interpretetur, reſpondebit Gloſſa, à Deo extraneum deſignari. *Heli interpretatur extraneus, à Deo enim alienus eſt, qui ſubditos non corrigit.* Heli carebat virtutibus; verum Samuel non detrectabat obedire, quia cæteris agnouerat præſidere. Dignitati exhibebat exprompriſſimam obedientiam, obiectis moribus denigratam non reſpiciebat perſonam.

§. XXXIX.

Vel ſub negligente ſuperiore à ratione non deuiat benè moratus, ſed ſtudet virtutibus religioſus.

QValis ſit quiſque, licentia oſtendit: qui arbitrio ſuo relictus, & otij opportunitate perſuaſus honeſto ſe labore exercuit, & vtili ſolicitudini inuigilauit, ſolidæ virtutis diſcipulum ſe oſtendit: coactio quantum violentiæ addit, tantum honeſtatis demit. *Illo nomine te ſuſpice*(inquit Seneca *epiſt.*18) *quod facies non coactus.* Virtus ſui ipſius lex eſt, eodem tenore ſibi conſtat oculos paſſa, ac ab arbitris longè ſemota. Samuel templo addictus munus exactè adimplebat, quamvis ſuperioris negligentia non cogeret ad officium, imo ſuaderet tacitè otium. *Erat miniſter in conſpectu Domini ante faciem Heli Sacerdotis.* Eli deuiantes ſubditos non corrigebat ignavus, ob id tamē Samuel non dormitabat otioſus, imò in conſpectu Domini miniſtrabat ſolicitus. *Heli* (inquit Gloſſa) *interpretatur extraneus; à Deo enim alienus eſt, qui ſubditos non corrigit.* Poterat Samuel vti perniciosa ſuperioris ignauia, verùm ipſa delinquendi licentiâ magis enituit eius ſolicita vigilantiâ.

§. XL.

Non ſemel ſubditi attendant minus Numinis vultum, quàm ſuperioris conſpectum.

VErus obediens Deus attendit: dum ſuperioris mandatum implet. Sunt tamen, qui ſolicitiùs ſtudeant ſuperioris elucrari gratiam, quam præfixam legis implere regulam: ab arbitris ſemota ſe ipſa virtus contenta eſt; non exambit, nec timet oculos; ſic agit, vt conſpici non erubeſcat: ſic procedit, vt plaudi non cupiat. Samuel potiùs attendebat Numinis placitum, quam Heli præcipientis vultum: *Erat miniſter in conſpectu Domini ante faciem Heli Sacerdotis.* Dei reuerebatur oculos religiosè ſolicitus, non ſtudebat Heli gratiam captare ipſa ſedulitate ambitioſus: non erat negotiationis artificium officioſitas, ſed virtutis teſtimonium ſedulitas. Innuit Hugo: *In cōſpectu Domini ſub Heli.* Obediebat Heli, non vt eius adquireret gratiam, ſed vt præſtaret diuinis iuſſionibus obedientiam.

§. XLI.

Obediens non deligit obſequium, ſed expromptum, ac indifferens obediendi gerit ſtudium.

SVnt, qui obediant, ſed in his, quæ ipſis, & arrident, & placent: amplecti detrectant aſpera, ſedulè obediunt, ſi iniungantur ſibi iucunda: pro materiæ varietate inueniuntur tardi, aut exprompti; obedientiam ſibi faciunt deſeruire, etſi ad ſpeciem videantur parere. Fucata obedientia non obſequitur, ſed mentitur, Samuel obedientium norma non delegit ſibi miniſterium, ſed prompto animo quodvis amplectebatur mādatum: *Erat miniſter in conſpectu Domini ante faciem Heli Sacerdotis.* Notauit Abulenſis *quæſt.*5. *Coram Heli, ſcilicèt, quod miniſtrabat ad omnia, quæ illi iubebat.* Non obtemperabat, cùm ſolùm iubebantur iucunda, ſed obſequebatur, quamuis eſſent laborioſa; ad omnia paratum gerebat animum, & expromptum ſemper affectum.

TEXTVS.

VERS. XII. & XIII. Porrò filij Heli, filij Belial neſcientes Dominum, neque officium Sacerdotum ad populum: ſed quicumque immolaſſet victimam, veniebat puer Sacerdotis, dum coquerentur carnes, & habebat fuſcinulam tridentem in manu ſua.

§. XLII.

Si degenerent Deo dicati, fœdioribus criminibus inueniuntur infecti.

SI ad ornatum dignitatum certum eſt pertinere omnium virtutum laude conſpicuos eligere, ſi de ſeruientium claritate creſcit fama dominorum, qua lege tenetur, qui diuinis adſpectibus mancipatur. *Moribus debet eſſe conſpicuus* (aiebat Caſſiodorus 3. *variar.*3.) *qui datur imitandus.* Imitandi proponuntur, qui Sacerdotalibus luminibus emicant decorati, qui ſacris religioſorum cœtibus annumerantur adſcripti. His conueniunt, quæ Theodericus perſuadebat Senario: *Tuere hanc virtutum amabilem, præclaramque conſtantiam, noſtraque domus auctoritate ſubnixus tantò ſtudioſius gratiam quære, quantum te locum beneficijs reſpicis inueniſſe. Tende itaque adhuc bonis actibus tuis ad potiora ſucceſſus, ſciens gratiam noſtram in illo ſemper augeri qui ſe dignum adepto culmine deſiderat inueniri.* Ad potiora debet aſpirare, qui locum adaugendæ obſequijs gratiæ adinuenit; ſed aliquando ſic dignitatis ſplendore nonnulli obcæcantur, vt licentius omni vitiorum genere deprauentur, & quia ſemel heroicis actibus reſplenduerunt, iam poſt ſæculi fugam ſæculum exambiunt ſtudioſius, & à rectitudinis, religioniſque regula exorbitare ſolent faciliùs: ſæcularium excedunt longè malitiam, & ſupergrediuntur ſæpiſſimè audaciam. Ecce filij Heli, quia Sacerdotio, tēploque dicati, vt inſanis appetitionibus adulentur, denigrati grauiſſimis criminibus inueniuntur, oculos deſpiciunt, munus in rapinam conuertunt, & nullis libidinibus parcunt. *Neſcientes Dominum, neque officium Sacerdotum ad populum, &c.* Ita erant Sacerdotes, vt officium neſcirent, & auctoritate abuſi procacius auderent. Adeſt Hugo: *Circa homines iniurioſi, & circa diuinitatem impij, nullique iniquitati parcebant.* Virtutis ſemel ſtatuta tranſgreſſi, omni impietate, & ſcelere ſordeſcebant denigrati.

§. XLIII.

Non ſemel ad munus eleuantur electi, qui muneris inueniuntur ignari.

TAles prouehere principem decet (aiebat Caſſiodorus, 3.*variar.*3.) *vt quoties procerem ſuum fuerit dignatus aſpicere, toties ſe cognoſcat recta iudicia habuiſſe.* Iudicio ſuo plaudit, qui ad eligendum merita candidati perpendit; qui fauoris, aut cognationis titulos adſpicit, cùm electū intuetur, rubore ſæpè perfunditur. O quoties fauor pro

merito est,& cum munia, dignitatesque debeantur virtute conspicuis,& scientiarum luminibus decoratis, tribuuntur indoctis, & muneris inexpertis. Ecce filij Heli munus Sacerdotale prorsus ignorantes: *Nescientes Dominum, neque officium Sacerdotum ad populum*: Solùm quia filij Heli dignitatis infulis lucêt exornati, & ad excelsa culmina electi. Ita Hugo: *Nescientes ignorantia, vel negligentia, vel contemptu*. Quamvis ignorantes, vel negligentes, ad dignitatem resplenduerunt assumpti, quia vti filij Heli de Sacerdotali sanguine procreati. Repetat Cassiodorus 8. *variar*. 23. *Qui nobis sanguine coniungitur, plus mereatur*.

§. XLIV.

Magnatum filij omnia sibi licere putant, & legis iugum ignorant.

QVi illustri sanguine procreati omni virtute florere debent conspicui, & cùm eximia parentum facinora extiterint celsitudinis, ac nobilitatis vena, dedecet discrepare, qui gloriantur prædicandis parentibus exoriri. Verùm quod ad cultos mores deberet esse fomentum, ad eorum corruptelam probatur esse incentiuũ. Miraculi adinstar est, si nobilis legis patiatur iugum, si æquitatis non ignoret imperium, singulari elogio celebratur à Cassiodoro 8. variar. 23. Bergantinus, quia nobilitatem moribus exornauit, nec ad licentiam detorsit. *Quem nec nobilitatis sua inflat elatio, modestia humilis, prudentia semper æqualis. Quid à nobis mereatur, intendite, quoniam ad gloriam nostram trahimus, qui eum proximum confitemur*. Origini moribus splendorem addebat, vt de eius affinitate traheret gloriam, qui eandem sortiebatur naturam, verùm frequenter natalium splendor, est morum nubilum, & qui spectabili origine procreati, virtutibus inueniuntur aduersi. Ecce filij Heli Sacerdotis magni, vocantur Belial filij: *Filij Heli, filij Belial*. Belial interpretatur absque iugo, vt horum exemplo nos textus edoceat, magnatum filios ignorare iugum, nec pati frænum. Audi Interlinearem: *Filij Belial, absque iugo, absque Domino*, Quia nobili sanguine procreati dominium Numinis non agnoscebant: *Nescientes Dominum*, & legis præscripta procaciter temerabant: *Neque officium Sacerdotum*. O quot inueniuntur, qui nobilitate, & fortuna inflati legis excutiunt iugum, & rationis detrectauerunt imperium!

§. XLV.

Sunt, qui muneris ignorent onera, cùm non ignorent stipendia, nec lucra.

MVnera, officiavè annexos habent labores, sed prouentibus mollitos, & stipendijs remunerandos. Inuenies tamen aliquando ad munera elatos, qui ignorant muneris onera, cùm nouerint, quæ ad illos pertinent stipendia. Heli filij nesciebant Sacerdotum officium ad populum, non tamen ignorabant à populo deberi sibi stipendium. *Nescientes Dominum, neque officium Sacerdotum ad populum, sed quicumque immolasset victimam, veniebat puer Sacerdotis, dum coquerentur carnes, & habebat fuscinulam tridentem in manu sua*. Studiosissimè solicitabant sibi stipendia, cum negligerent implere munera. Ita Rabbi Leui. *Curabant prius suam mensam, quàm altare Domini*. Nõ parcebant prouentibus, sed laboribus.

§. XLVI.

Nonnulli affectant ignorare, quod refugiunt exercere.

EA est humani cordis prauitas, vt studiosè fingat ignorantiam, vt ignorantiæ colore dissimularit malitiam. Plures fingunt se nescire, quod refugiunt exercere. Filij Heli Sacerdotum officium affectabant ignorare, quia muneris leges detrectabant adimplere: *Nescientes Dominum, neque officium Sacerdotum ad populum*. Quod erat mera malitia, prætendebatur cæca ignorantia. Officium Sacerdotum nesciebant, vt perficerent, vt dignis actionibus exornarent. Ita Abulensis quæst. 5. *Non cognoscebant officium Sacerdotum, non quidem quòd ignorarent, qualiter ministrare deberent, sed quia nolebant agere, vt lex iusserat*. Officij legem edocti, & de cæremonijs instructi non poterant cupiditati adulari, nec adeò liberè statuta lege, & consuetudine fulcita præuertere: ergo fingebant, legem se ignorare, quo valerent legem infringere. *Nolebant agere, vt lex iusserat*. O quot ad ignorantiæ, inscitiæque profugia se conferunt, & vmbratilem malitiæ suæ excusationem prætendunt! Quod hac, aut illa causa nolumus exercere, adfectamus sæpè nescire.

§. XLVII.

Non nulli Reipublicæ ministri studiosius curant sibi diuitias acquirere, quàm censum Principis adaugere.

DEcet quidem cunctos patria sua augmenta cogitare (aiebat Theodoricus 4. varia. 30.) *Sed eos maximè, quos Respublica sibi summis honoribus obligauit. Quia ratio rerum est, vt eum necesse sit plus debere, qui visus est maiora suscipere*. Ratio suadet, vt minister à Principe electus, quæ ad Principem pertinent, procurarit solicitus; verum non semel ratio euertitur, & Principis census, aut postponitur, aut contemnitur. Auctoritas à Principe deriuata contra Principem vertitur, & ministrorum cupiditatibus famulatur. Heli filij Sacerdotalibus infulis decorati solicitiùs debuissent adipes ad Domini partem spectantes altari offerre, quàm designatas sibi victimarum partes procurare: verùm ordinem à lege præscriptum inuertebant, & sibi priùs studebat acquirere, iustàque extendere: *Veniebat puer Sacerdotis, dum coquerentur carnes*: non veniebat, vt adipes Domino consecrandos acciperet, sed vt violenta sibi fuscinula raperet. Notauit Rabbi Leui. *Curabant prius suam mensam, quàm altare Domini*. Vti ministri a Domino honoribus aucti, & sacrificijs perficiendis electi tenebantur Domini prouentibus studere; curabant tamen solummodo sibi acquirere.

TEXTVS.

VERS. XIV. Et mittebat eam in lebetem, vel in caldariam, aut in ollam, siuè cacabum, & omne, quod leuabat fuscinula, tollebat Sacerdos sibi. Sic faciebant vniuerso Israeli venientium in Silo.

§. XLVIII.

Satiùs est sæpe grauari, quàm cum Reipublicæ ministris contendere.

RAtionum publicarum nonnulli ministri non immeritò possunt febri molestissimæ comparari: nam vt febris grauat, & debilitat, nisi sub celeritate discedat, sic ministri, nisi celeriter discedant, & debilitant, & grauant. *Prudens* (aiebat Cassiodorus 12. var. 10.) *seipse compellit; minus cautus est, qui vrgetur ab altero*. A ministro vrgeri est detrimenta sibi multiplicare: ergo cautus, ne contenderit, tacet, & se ad tacendum compellit. Sacerdotis minister fuscinula armatus non solùm taxatam sacrificij partem deposcebat, sed, quancumque vellet, leuabat: *Omne, quod leuabat fuscinula, tollebat Sacerdos sibi*. Quæres, cur offerentes pro se legum non asseirent præscripta & sua tuerentur iura? Cui permittebant aucto-

ritate

titate ministrum abuti, & armatum auctoritate furari? Quia tutiùs ducebant sibi esse tacere, & minori grauius detrimentum redimere. Minister allegaret violentam repulsam, illatam iniuriam, Sacerdotum auctoritatem despectam, & grauissima vrgeretur causa, qui legis, ac æquitatis tueretur præscripta. Ergo ne minus haberetur cautus, si cum ministro iudicis, ac Sacerdotis contenderet, malebat quid perdere, quàm factiosis querelis, & multiplicibus causis pulsari. Notauit Abulensis *quæst.* 8. *Offerentes quanquam scirent se grauari accipiendo ab eis talia iura, potiùs tamen volebant grauari, quam contendere cum Sacerdotibus.* Ni violentiæ cederent, variis, ac coloratis causis eos ministri circumuenirent. Ergo, vt sibi consulerent, euitabant litigia, ex quibus grauiora emergerent detrimenta.

§. XLIX.

Stipendia lege taxata ampliantur, & per fas, aut nefas à non debentibus extorquentur.

A Lege iudici stipendium præscribitur, & militi annona taxatur: verum cupiditas gliscit, & auctoritas, aut ferocia legem contemnit. *Prædoni similis est* (aiebat Cassiodorus 11. *variar.* 12.) *qui sub iniqua cupiæ voluntate distrahere: vtroque enim constat velle aliena diripere, & considerationem iustitiæ non habere.* Quod prædo sinuosis montium latebris tentat, in medio populo iustitiæ aliquando minister non reformidat; ipse sibi stipendium præscribit, & velis, nolis, extorquet. Quid ex hostia pacifica Sacerdotibus proueniret, *Leuit.* 7. definiebat; verùm minister fuscinula armatus extendebat iura, & auferebat violentia: *Omne, quod leuabat fuscinula tollebat Sacerdos sibi.* Ara erat latrociniis pro Sylua, & vbi vigere debuisset florida, ibi lugebat lex constuprata. Audi Abulensem *quæst.* 7. *Habituri erant Sacerdotes de hostia pacifica partes quasdam, vt patet Leuitici 7. Pro his autem veniebat puer, licèt in hoc excederet, vt patet hic.* Honesto titulo veniebat, sed vt legem proculcaret, & auaritiæ exoculatæ indulgeret. Quàm otiosè lex præmium præscripsit, quando cupiditatis arbitrium sibi taxauit, & potestas violenter tulit!

§. L.

Ad iuris, & æquitatis tutelam designati, iura, & æquitatem aliquando subuertunt, auctoritate, & potentia abusi.

MIsera ingemiscit Respublica, si in aucupia conuersa sint tribunalia, si ipsum remedium in infirmitatis transeat auxilium, si miles ad prouinciæ tutelam armatus ferociat insatiabili cupidine adustus. *Ne quod ad leuamen inuentum esse constat* (aiebat Cassiodorus 11. *variar.* 12.) *detestabile potiùs grauamen infligat.* Detestabile grauamen infligit, qui pro legibus designatus legibus inuenitur aduersus. In obscuris syluarum recessibus furis grassatur audacia, non tamen præmiis audax remuneratur violentia: at si legum, æquitatísque patronum corruperit auaritia, non solùm sustinetur iniuria, sed procax remuneratur audacia. Iam Hebræorum Respublica propinquabat occasui, cùm pro Dei cultu designati, & pro iure dicendo electi & despiciebant aram, & proculcabant iustitiam. *Quidquid leuabat fuscinula, tollebat Sacerdos sibi.* Sancta statuta, laudabilitérque sancita transgressi omni impietate, & scelere sordescebant denigrati. Accipe Hugonem: *Circa homines iniuriosi, & circa diuinitatem impij nulli iniquitati parcebant.* Cultus emarcuit, iustitia ingemuit, & quod nequiret sustinere æquitas, & religio ab hostibus, sustinebat à Sacerdotij, & iustitiæ magistratibus.

§. LI.

Supellectilia sacris ministeriis adsignata, non semel ad profanos vsus violantur detorta.

QVæ sacris ministeriis deputantur, ab omni vsu profano debent resplendere immunia, & omni puritate decora. Religio læditur, si quid audaci temeritate polluitur. *Cùm Rex Alaricus vrbis Romanæ deprædatione satiatus* (scribit Cassiodorus 12. *variar.* 20.) *Apostoli Petri vasa suis deferentibus excepisset, mox vt rei causam habita interrogatione cognouit, sacris liminibus deportari diripientium manibus imperauit: vt cupiditas, quæ deprædationis ambitu admiserat scelus, deuotione largissima deleret excessum.* Impuris manibus horruit tractari vasa, quæ sacris ministeriis non dubitabat addicta: sed quod Imperator exhorruit, templi minister despexit. Fuscinula tridenti, quæ sacrificiis peragendis inseruiebat, puer Sacerdotis carnes semicoctas leuabat: *Habebat fuscinulam tridentem in manu sua, & mittebat in lebetem, &c.* Quòd fuscinula de sacratis instrumentis fuerit, testatur Abulensis *quæst.* 8. *Erat ista fuscinula de vasis sanctuarij pertinentibus ad altare holocaustorum.* Ad holocausta perficienda fuscinula pertinebat, & Sacerdotis puer sacro instrumento vtebatur ad satiandam cupiditatem, temerandámque religionem. *Puer Sacerdotis* (præmiserat Abulensis) *portabat semper fuscinulam secum ad extrahendum carnes.* Decurtabat, impediebátque sacrificium, quæ fabricata fuscinula ad holocaustum. Et Iacob etiam sine crimine Sacerdotalibus vestibus fragrat, vt sibi benedictionem præripiat: *Vestibus Esau valdè bonis, quas apud se habebat domi, induit eum.* Genes. 27. *vers.* 15. Ea ornamenta fuisse ad offerenda Numini sacrificia, testatur Lira hic: *Primogeniti erant Sacerdotes, & ideò habebant vestes speciales pretiosas, & odoriferas, quibus induti in magnis solemnitatibus offerebant oblationem Domino.* Vestis dicata religioso sacrificio, dolo sine dolo inseruiuit arcano; vt compertum esset, ornamenta, suppellectiliáque sacris mysteriis adscripta aliquando aliis vsibus inseruire adulterata, & detorta.

TEXTVS.

VERS. XV. Etiam antequàm adolerent adipem, veniebat puer Sacerdotis, & dicebat immolanti: Da mihi carnem, vt coquam Sacerdoti: non enim accipiam à te carnem coctam, sed crudam.

§. LII.

Qui fortè in sæculo parcè, augustéque viuerent, in Cœnobiis discupiunt lautiori mensa vti, & cibis delicatioribus vesci.

COenobium est mortificationis schola, paupertatis disciplina, norma temperantiæ: ibi ergo solent lautitias exambire, qui in sæculo cogerentur vitam angusta mensa, & insulsis cibis alere. Timotheus Pauli discipulus, teste Chrysostomo *homil.* 1. *ad populum. lauticiam aspernabatur, & sumptuosam mensam deridebat,* Meritò deridebat delicatum Christi militem, & quamvis saporatis ferculis vesci graue non fuerit delictum, in virtutum, ac religionis castris degenti videtur semper culpæ imputandum. *Deliciis vacare* (aiebat Chrysostomus *homil.* 15. *ad populum*) *non videtur esse crimen manifestum, atque expressum; attamen multa nobis parit mala scilicèt, ebrietatem, furorem, auaritiam, rapinas.* Pugnat secum institutum, & desiderium, in frugalitatis, temperantiæque regno viget edacitas, & ambitur sumptuositas. Altaris ministris de hostia pacifica quædam coctæ partes adsignabantur; verùm Heli filij respuebant coctas,

coctas, expetebántque saporatiùs conditas: *Non accipiam à te carnem coctam, sed crudam*. Crudam accipere volebant, vt variis condituris disponerent, & pararent. Ita Hugo Cardinalis: *Auferebant partes suas crudas ab offerentibus, & lautius faciebant parari*. Qui ni templo, Sacerdotióque adscripti fortassis non assequerentur coctas, carnes desiderant saporatas; & cum laici coctis carnibus vescerentur, respuebant, qui muneris instituti que lege ad frugaliùs edendum tenebantur, quasi mortificationis scholam fuerint ingressi, vt lautiùs pinguescerent innutriti.

§. LIII.

Qui palato inseruit, legem non semel infringit.

NAtura paucis contenta est. Quidquid naturam excedit, contra ipsam solet pugnare naturam: multis seruit, qui palato inseruit. *Esurio: edendum est* (aiebat Seneca *epist.* 119.) *vtrùm hic panis sit plebeius, an siligineus, ad naturam nihil pertinet. Illa ventrem non delectari vult, sed impleri sitio. Vtrum hac aqua sit ex lacu proximo excepta, an ea, quam multa niue clusero, vt rigore refrigeretur alieno, ad naturam nihil pertinet.* Edacitas contra naturam pugnat, & dum sudat ad supervacua, cum cibis ipsis solet deglutire delicta. Qui naturalibus desideriis nouâ cupiditatis inuenta addit, in turbulentum mare se immittit. Lex altaris ministris quasdam partes victimarum adsignabat, quas immolans coctas reddebat. At filij Heli, dum lautiùs discupiunt viuere, legem probantur violare. Minister fuscinula armatus plus conatur accipere, & alio modo disponere: *Da mihi carnem, vt coquam Sacerdoti*. In Hebræo habetur: *Ad assandum Sacerdoti*: gulosi, & delicati legem infringunt, vt palato inseruiant, & lautiorem mensam habeant. Notauit Lira: *In Hebræo habetur: ad assandum Sacerdoti; propter hoc enim volebant accipere carnem crudam, vt coqueretur, & pararetur ad eorum voluntatem contra Dei legem*. Palato adulati legi probabantur iniurij, dúmque exambiunt mensam extendere, & legem aggrediuntur violare: vt noueris palato deditos & legem constuprare, & iustitiam lædere.

§. LIV.

Aliquando pro absoluendis negotiis muneratus invenitur impediuisse, aut tardasse.

QVi alterius inuigilat commodis, fas est dignis remunerari stipendiis. Deprædicandum commercium est, si alter incunctanter debita labori obuelerit stipendia, & alter solicitè studeat promouere negotia. Verùm qui muneratus aliquando, aut ignauia marcet, aut, quod deterius est, impedimentum apponit. *Ne quod ad leuamen inuentum esse constat* (monebat Cassiodorus 11. *variar*. 12.) *detestabile potius grauamen infligat*. Miserum est, si stipendiatus miles retardarit victoriam, si aduocatus opportunam impedierit sententiam; si Sacerdos non obtulerit hostiam. Sacerdotibus, vt Deo adipes hostiarum offerrent, immolantes à lege adsignatas partes exhibebant; verùm Heli filij inhiabant partes accipere, adipes, aut non curabant, aut differebant offerre: *Etiam ante quàm adolerent adipem, veniebat puer Sacerdotis, & dicebat immolanti: Da mihi carnem, vt coquam Sacerdoti*. Vt adipes adoleret, honesto illo stipendio munerabatur Sacerdos; ipse verò non curabat sacrificium absoluere, sed stipendium accipere. Ita Hugo Cardinalis: *Isti Sacerdotes, ante quàm adolerent adeps Domino, auferebant partes suas*. Consonat noster Sanctius: *Neque incredibile est, qua erant impudentia, & vita turpitudine, cum carnibus etiam abstulisse adipem, & illa omnia, quæ Deus è tota hostia sibi reseruarat*. Immolans exhibebat Sacerdoti adipem, quem Domino offerret, & illi electas victimæ partes, vt Domino adipem consecrarent; verùm Sacerdos sibi adipes præripiebat, nec sacrificia curabat. Ipse ad sacrificia perficienda muneratus sacrificia retardabat, immò, vt sibi præriperet, impediebat.

§. LV.

Studiosius solent ministri stipendia sibi debita extorquere, quàm vectigal reddendum Principi procurare.

PRobatæ debet esse conscientiæ, quem constat ad accipienda Principi tributa legari; nam si aliqua cupiditatis sorde polluatur, quod à populo prompta deuotione soluitur, desiccatur, aut corrumpitur. *Aurum ipsum* (aiebat Cassiodorus 12. *variar*. 11.) *cùm soluitur in liquorem, nisi mundissimo caliculo suscipiatur, infìcitur.* Integritatem, puritatémque illa sola custodiunt, quæ nulla sordium admixtione fuscantur. O quam mutant ministrorum manus, quod Principi seruientium dilargitur affectus. Vt fontis liquor per arenosa minuitur, sic à populis oblatum auaris artibus immutatur. Iam colligendis designati tributis moras vendunt, & crudeli misericordia sic debitorem depauperant, vt soluendo Ingemat obnoxius, nec possit soluere à ministro iam dispoliatus. *Parcendo non parcitis* (aiebat Cassiodorus 11. *variar*. 10.) *exonerando prægrauatis, & dum venales moras quæritis, tributi onera duplicatis*. Moras vendunt, & quod Principis thesauris debuissent acquirere, sibi satagunt elucrari. Heli filij, vt offerrent Domino adipes destinati priùs curabant hostiarum partes sibi debitas accipere, quàm Principi adipes adolere. *Etiam ante quàm adolerent adipem, veniebat puer Sacerdotis, & dicebat immolanti: Da mihi carnem, vt coquam Sacerdoti*. Pro sacrificiis designati solicitius sibi adsignata quærebant, vtque Princeps illius populi Deus sacrificia acciperet, non curabant. Redeat iam datus Hugo: *Ante quàm adoleretur adeps Domino, auferebant partes suas*. O nimis verum!

TEXTVS.

VERS. XVI. Dicebátque illi Immolans: Incendatur primùm iuxta morem hodie adeps: & tolle tibi quantuncumque desiderat anima tua. Qui respondens, aiebat ei: Nequaquam: nunc enim dabis, alioquin tollam vi.

§. LVI.

Misera Respublica, vbi non solùm errata committuntur, sed perfricta, & audaci fronte patrantur.

FElix est, qui in publico potest viuere, nec curiosos oculos extimescere: felix est, qui oculos extimescens timore corripitur, & frænatur. Ad summum scias peruenisse nequitiam, cùm infrunitè & inuerecundè peccatur. *Tunc felicem te esse iudica* (inquit Seneca *epist.* 43.) *cùm poteris in publico viuere, cùm te parietes tui tegent, non abscondent: quos plerúmque circumdatos nobis iudicamus, non vt tutiùs viuamus, sed vt peccemus occultiùs*. Miserum est, quantumvis occultiùs, peccare; verùm dum conscientia lanitores apponit, dum deprehendi metuit, medicinam patitur ægritudo. Tunc, mihi crede, insanabile est vulnus, cùm virium omnem timorem excussit, & oculos impudenter despexit. Mala conscientia nondum à se abiecit pudorem, si anxia, & solicita est; verùm si contempserit testes, si spreuerit lucem, nullam, aut exiguam remedij spem sibi reliquit, quia omnem salutis viam pernicax occlusit, & obturauit. Iam Hebræorum Respublica in præceps labebatur, cùm inuerecunda procacia, & procax inuerecundia nec legem est reuerita, nec oculis refrænata. Immolans opponebat Sacerdotum ministro legem, & morem; ille tamen extra omnem metum, & legem audebat, & sacrificia violabat: *Dicebat illi immolans: Incendatur primùm iuxta morem hodie adeps, & tolle tibi*

rib. quantumcunque desiderat anima tua. Qui respondens aiebat ei: Nequaquam: nunc enim dabis, alioquin tollam vi. Nec liberalis offerentis modestia, nec stabilita more laudabili cæremonia, nec sacra legum edicta reprimebat procaciam: imò libera fronte omnia proculcabat insolentia, omnium oculis immunis exercebatur rapina. Notauit noster Sanctius: *Non solùm pudorem apud homines, sed etiam apud Deum omne abiecerant religionis officium.* Vbi sine pudore peccatur, vbi insolentia leges impunis transgreditur, non potest, non appetere miserata ruina, & Rempublicam deuastare generalis miseria.

§. LVII.

Vim patitur non semel religio, & iustitia ab ipsis, quibus iniungitur eius tutela.

PRæstate audientia curam (monebat Theodericus 3. *variar.* 15.) *vt iustitia vobis crescat opime. quando pro remedio causantium committuntur vobis ambigua negotiorum.* Si quibus committitur iustitiæ tutela contra iustitiam prensauerint arma, irremediale emergit detrimentum, quia nullum pro æquitate tribui auxilium. *Iniuria siquidem nostra est* (præmiserat) *læsa iustitia ... qua enim præsumptio plectenda non audeat, si sacra iussionis reuerenda contemnat?* Ad quos profugiet iustitia, si eius patronorum plectenda contra eam tentet audacia, quæ non præsumeret vel temeraria insolentia? O quoties ab ipsius patronis iustitia opprimitur, & lex audacter à defensoribus temeratur. Sacerdotum minister, cui sacrificiorum commissa cura, sacrificium impedit detestanda violentia: *Nunc dabis, alioquin tollam vi.* Vim audis inferri, à quibus inuiolabilis sacrificiorum puritas studio debuisset solertissimo procurari. Notauit noster Sanctius: *Hinc apparet intolerabilis Sacerdotum insolentia, & super, qui non iam simulatè, sed apertè vim propè afferunt hostilem, & primum indebita sibi postulant, & quæ Deo debentur, aut præstari omninò vetant, aut certè tempore non suo, id est, posteriori.* Quæ Deo debebantur, solui Sacerdotes ipsi impediebant, aut retardabant, & quæ illis non debebantur, immaturæ audacia, & non ferenda insolentia arripiebant, omniaque legitima proculcabant. Itaque à nullis adeò grauis iustitiæ, religioniique inferebatur iniuria, quam ab ipsis, quibus iniungebatur tutela.

TEXTVS.

VERS. XVII. Erat ergo peccatum puerorum grande nimis coram Domino, quia retrahebant homines à sacrificio Domini.

§. LVIII.

Cæca cupiditas, dum studet indignis lucris, se priuat honestis, & maioribus incrementis.

CVpiditas sibi ipsi inuenitur aduersa: suis obnicitur votis, dum flagrat ambitiosissimis desideriis. *Nescitis* (aiebat Cassiod. 11. *var.* 12.) *quanta possitis acquirere moderati. Vltrò ad commoda vestra veniunt, qui vos temperanter agere posse cognoscunt.* Venditores, dum temperatis pretiis gaudent, quam plurimos ad se emptores alliciunt, & prouenit magis de pluralitate, quàm proueniret de auara cupidine. Qui lucrorum auiditate appetunt, temperanter se gerunt, nam si quis iniquitatem, aut rapacitatem patiatur auaram, exasperatus curat fugere, non redire. Heli filij iura sua extendunt, & plus quàm lex præscribit, ab immolantibus violenter percipiunt. Quid tunc? *Retrahebant homines à sacrificio Dei.* Si temperanter agerent, plurimi ad sacrificandum aduentarent, & census cresceret sacrificantium de numero: at dum turpis aucupatio omnes deterret enormitate auaritiæ, rarus ad sacrificandum accedit, & cupiditas etiam languet. Itaque dum

Eman. de Naxera in Reg.

auaritia, indignis inhiat rapinis, suis ipsa opponitur incrementis. Opportunè noster Sanctius: *Homines ideò à templo absterrebantur, & sacris, quia videbant nihil in sacris fieri legitimè, neque eo ingenio esse Sacerdotes, vt eorum commodis consultum esse vellent.* Legitima à plurimis accipientes plus haberent, quibus ipsa auaritia impediti carent. Accrescerent illis honesta lucra, ni deprædatio illa extitisset sibi contraria.

§. LIX.

Infaustum, ominosumque est, si, qui ad virtutem debuit prouitare, à virtute contingat auertere.

ILlaudabile est vires ægritudini addere, & quod aggrauare potest, offerre. Illud verò prorsus detestandum, si medicus, qui salutem debuisset peruigili sollicitudine suffulcire, salutem adiutatur aut retardare, aut depellere. Medendi peritus inuitum frequenter saluat ægrotum, & voluntati, quæ grauibus in passionibus deuiat, non blanditur noxius, sed resistit, & refragatur beneficus. Nulla remanet spes salutis, si medicus ægritudinem foueat, & morbis vires adjiciat. Iure Tiberius Sacerdotes innocentiæ, virtutisque patronos duris suspendit stipitibus, cùm inuenit detestandis opem tulisse sceleribus. Ad rem Tertullianus *in Apologetico cap.* 9. *Infantes penes Africam Saturno immolabantur palam vsque ad Proconsulatum Tiberij, qui eosdem Sacerdotes in eisdem arboribus templi sui obumbratricibus scelerum, votiuis crucibus exposuit.* Forsan si alij deliquissent, misericordiam impetrassent; at Sacerdotes innocentiæ hostes votiuis crucibus fas fuit distorquere, & laudabili enormitate punire. Pyrrhus medicum etiam cruci affixit, quia propinare studebat non antidotum, sed venenum. *Consuls Fabricio scripsit Pyrrhi medicus* (ita Plutarchus *in Apophthegm.*) *epistolam ostendens se, si iubeat, sublaturum veneno Pyrrhum ... compertis insidiis, Pyrrhus medicum suspendit.* Faciliùs insidiabatur vitæ, qui medicus studere putabatur incolumitati, & saluti. Dignissimus est, qui pereat, qui munus inuertit munere abusus, & instituto contrarius. Grande nimis Heli filiorum refertur peccatum, nam cùm eos munus allicere homines suaderet ad virtutem, sceleri cogebant ad prauitatem. *Erat peccatum puerorum grande nimis coram Domino; quia retrahebant homines à sacrificio Domini.* A quibus debebant ad sacrificium allici, contingebat deterreri. Notauit noster Sanctius: *Meminit* (Textus) *scandali, quo aut pietatem retardabant hominum, aut studia sacrificantium morabantur. Quod cùm in aliis non leue sit peccatum, in Sacerdotibus non poterat esse non grauissimum; quorum id est munus, vt pietatis, ac religionis studia promoueant.* Iustissimè à dignitate exciderunt ferro occisi, & hostili furori traditi: muneris querela, religionis iniuria infelicissimam mortem prænuntiabant, & totius ruinam posteritatis portendebant.

TEXTVS.

VERS. XVIII. Samuël autem ministrabat ante faciem Domini, puer accinctus ephod lineo.

§. LX.

Mirum est coæqualium prauis exemplis non corrumpi, sed virtutibus efflorere.

QVisque sibi molestus est, magnum secum negotium habet, faciliùs probat, quam sequatur honesta, verum faciliùs ab honestate recedet, si praua aliorum inuitauerint facta, aut consilia. Christi diuinitatem probat Ioannes, quia in tenebratum voluminibus fulxit, quin eius splendor de vicinitate langueret. *In ipso vita erat, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Ioan.* 1. *vers.* 4. Si alius

 esset,

esset, eius splendor aut deturparetur tenebris, aut fulgor interpolaretur vmbris. *Lux in tenebris lucet* (inquit Origenes in Catena D. Thom.) *quia Dei Verbum vita, & lux hominum in nostra natura, quæ per se inuestigata, & considerata informis quadam tenebrositas inuenitur, lucere non desinit.* Deus erat Christus, quandoquidem inter tenebras nil splendoris, aut amisit, aut contraxit. *Inimica est multorum conuersatio* (aiebat Seneca *epist. 7.*) *Nemo non aliquod nobis vitium aut commendat, aut imprimit, aut nescientibus allinit.* Hinc miranda est Samuelis virtus; nam cùm pueri Sacerdotum legis præscripta audacter violarent, & insanis appetitionibus inseruirent, ipse accinctus, ac sedulus ita ministrabat, vt diu nis posset apparere conspectibus: *Samuel ministrabat ante faciem Domini, puer accinctus ephod lineo.* Infantiles annos virtutibus supergressus inseruiebat, vt sacer requirebat locus, non vt exiguum ferebat tempus. Repetere posset de Samuele Atalaricus, quod de Tolonico 8. *var.* 10. *Mox vt inter parentes infantiam reliquit, statim rudes annos ad sacri cubiculi secreta portauit, agens non vt ætas, sed vt locus potius expetebat.* Vt locus expetebat, ministrabat, quin sociorum prauis corrumperetur exemplis, aut modicis tepesceret annis. Nec coæqualium exempla à virtute auerterunt, aut retardarunt, imò vbi allus criminibus sordescebat cupiditati addictus, Samuël solicitiùs munus implebat virtutibus exornatus. Notauit Lira: *Iuxta istorum malitiam describitur innocentia Samuelis.* Consonat Caietanus: *Repetitur hoc ad narrandum, Samuelem exemptum fuisse ab huiusmodi peccato.* Samuëlis decertabat probitas cum coæqualium militia, ibique resplenduit illibata innocentia, vbi frequentissima scandala.

§. LXI.

Fas est præ aliis, honoribus insigniri, quem liquet eximiis virtutibus antepont.

ILlustri honore debet insigniri, & insigni honorabili denotari, qui virtute cumulatus resplenduit, & honesta ambitione se aliis factorum meritis anteposuit. *In laudem regnantis proficit, quod subiectus acquirit* (scribit Cassiodorus 2. *variar.* 2.) *At tu parem te huic indulgentiæ præstitisti. Illustri enim honore ditatus tanta te maturitate tractabas, vt annos leues patereris esse sub pondere: quæ non potuit in prima ætate vincere fortissima vis naturæ.* De alio scripsit, sed nequiuerunt florida verba melius alteri, quàm Samuëli nostro adaptari. Puerulus virtute edomuit ætatem, & cùm tempus non permitteret tractare seria, virtus, & prudentiæ maturitas ad grauia commendabat negotia: *Samuël autem ministrabat ante faciem Domini.* Ergo Heli ephod lineo nobilitauit, & insigniuit: *Accinctus ephod lineo.* Hoc Samuëlem fuisse honore præ aliis donatum, tradit Theodoretus *q.* 8. & apud nostrum Sanctium: *Theodoretus q.* 8. *putat id Samueli concessum ab Heli, quia in illo aliquid videbat eximium efflorescere.* Itaque de Theodoreti sententia aliquid speciale concessit Heli Samuëli, quo eius socij non gaudebant: fas namque erat, vt virtute eximiom singulari priuilegio nobilitaret, & specialibus præ aliis honoribus insigniret. Scio Leuitas ephod lineo vsos, dum ministeriis incumberent, nec ignoro Samuëlem fuisse Leuitam; crediderim tamèn in hoc Samuëlis ornatu aliquid interoessisse, aut in tempore, aut in modo singulare. Et quidem, vt aiebat Cassiod. in laudem Heli profecit, quod Samuël dignus acquisiuit. Alij tunc pueri ministrabant, sed nec ea sedulitate, & animi promptitudine. Ergo Heli Samuëlem prætulit, & honoribus adauxit. Quàm politicè Plinius Iunior 9. *epist* 5. *Sed temperare mihi non possum, quominus laudem similis momenti, quod cum modum tenes, vt discrimina ordinum, dignitatúmque custodias: quæ si confusa, turbata, permista sint, nihil est æqualitate ipsa inæqualius.* O politicum, & verum!

TEXTVS.

VERS. XIX. Et tunicam parvam faciebat ei mater sua, quàm afferebat staturis diebus ascendens cum viro suo, vt immolaret hostiam solemnem.

§. LXII.

Mirum est, si ornatus tempori, & statui adaptetur, nec vanitati blandiatur.

FErè semper circa exteriorem cultum, & ornatum peccatur. Delinquit vanitas, & offendit oculos vestium pretiositas; sterili tempore vestes nitidiùs florent, & floridiùs nitent: Plebeius nobilium affectat vestes: nobilis patrimonium exhaurit. Iam quantum hoc in genere delinquant fœminæ, & Respublica noscit, & modestia luget. *Habitus fœminæ duplicem speciem circumfert* (inquit Tertullianus *de habitu muliebri cap.* 4.) *& cultum, & ornatum. Cultum dicimus, quem mundum muliebrem vocant: ornatum, quem immundum muliebrem conuenit dici. Ille in auro, & argento, & gemmis, & vestibus deputatur: iste in cura capilli, & cutis, & earum partium corporis, quæ oculos trahunt. Alteri ambitionis crimen intendimus; alteri prostitutionis, vt iam hinc prospicias.* In veste frequenter relucent mores, luxuria artificiosa componit, superbia pretiosa quærit. Samuelis mater, vt erat prudens, tunicam filio afferebat, quod ephod fuisse intelligo, parvam, & lineam; parvam, vt congrueret tempori, lineam, vt conueniret statui. Ephod induebatur non coloribus distincto, aut pretiositate splendido. Notauit Interlinearis: *Non eo, quod induebatur Pontifex; illud enim quatuor coloribus distinguebatur, hiacyntho, cocco, bysso, & auro.* Itaque mater non exhibebat filio vestem Pontificiam, & splendidam, sed leuiticam, & lineam. Ornatus respondebat statui, non luxui, cùm frequenter ornatus conditionem excedat, & suspicionibus occasionem exhibeat.

§. LXIII.

Parentes cordati filios decenter vestiunt, nec superbiam pompa ornamentorum enutriunt.

PArentes, vt amori adulentur, filios student sumptuosius adornare, & floridius, quàm ratio postulat, expolire, dúmque ardentis æraris inflant superbiam, libidinibus adijciunt flammam. Lysander filias pretiosis stolis, & aureis monilibus noluit fulgere, vt qui nouerat pompam insidias pudori pertendere, & audaces oculos trahere. *Lysandri filiabus* (inquit Plutarch. *de instituendis liberis*) *tyrannus Siculus stolas, & monilia misit magna dignationis. Ea non admisit Lysander, qui ait: Mundus hic deturpauerit, quam exornauerit potiùs, meas filias.* Modestiæ legem si cultus transgreditur, ipso splendore prudentiam innubilat, & linguaces armat. *Ornamentum est* (aiebat Crates apud Plutarchum vbi suprà) *quod ornat, ornat autem quod mulierem ornatiorem reddit. Id efficis non aurum, non smaragdus, non coccus, sed quæ grauitatis, modestiæ, verecundiæ imaginem exhibent.* Ornatus est mentis index, cordis pulsus, & ibi sæpè deprehenditur, quod in animo celabatur. Verùm etsi nitidior, cultiórque ornatus nescio quid vaporet, maximè tunc offendit, cùm nec statui, nec tempori congruit. Anna paruo filio paruã vestẽ, & Leuitæ lineam afferebat: *Tunicam parvam faciebat ei mater sua.* Diuitiis exundans, & prudenti amore flagrans sic ornauit filium, vt nec intuentes offenderet, nec audaciam iuuenis inflammaret. Notauit Abulensis *quæst.* 10. *Faciebat paruulam tunicam sicut puero decebat: Ista autem est, quæ vocatur stola Leuitarum, quoniam ornamenta totum simplicia erant, & ista videtur esse, quæ vocatur ephod lineum.* Vestem prouida mater

afferebat,

afferebat, sed quæ Leuitam deceret, & modestiam matris commendaret.

§. LXIV.

Vt filios possint virtutibus adaptare, curent parentes, quæ necessaria, exhibere.

NOn semel auara parentum tenacitas, & desidiosa incuriositas delinquendi occasionem præbuit, dum ornamentum competens denegauit: honoris contumelia, & parentum iniuria quæritur, quod auaris manibus non præstatur. Struthio sapientiæ expers duratur ad filios, discoloribus vestitur pennis, exambit inuolare, nec veretur oua conculcanda relinquere: *Penna struthionis similis est pennis herodij, & accipitris. Quando derelinquit oua sua in terra, tu forsitan in puluere calefacies ea? Obliuiscitur, quod pes conculcet ea, aut bestia agri conterat. Iob. 39. vers. 13.* Derelicta oua conculcationi inueniuntur exposita, & brutalitatis sunt prædæ, quia illis parentis non consulit stultitia! *In primis* (exprobrabat gentibus Tertullianus *in Apologet. cap. 9.*) *filios exponitis suscipiendos ab aliqua prætereunte misericordia extranea.* Adnectit: *Alienati generis necesse est quandoque memoriam dissipari, & simul error impegerit, exinde tradux proficiet incesti serpente genere cum scelere.* Serpit cum genere culpa, dum alienæ misericordiæ expositi, generis parentum obliuiscitur contumeliosa sibi auaritia, aut exoculata imprudentia. Anna sæculis commendanda prouidè filio afferebat ornatum, ne aut erubesceret nudus, aut oculos offenderet inornatus: *Tunicam paruam faciebat ei mater sua, quam afferebat statutis diebus.* Ita amor filio solicitabat ornatum, vt omnem pompatici speciem luxus vitarit, ex opportunitate præbebat, vt indignæ obliuionis notam non incurreret. Notauit Abulensis q. 10. *Dabat mater Samuëlis ei vestem, scilicet lineam tunicam, & dicitur statutis diebus, quia solùm faciebat hoc mater Samuelis diebus quibusdam determinatis.* Opportuno tempore exhibebat necessaria; non ministrabat superflua, parentes edocens, filiorum sic gerere curam, vt nullam ad degenerandum exhibeant ansam.

TEXTVS.

VERS. XX. Et benedixit Heli Elcanæ, & vxori eius: dixitque ei: Reddat tibi Dominus semen de muliere hac pro fœnore, quod commodasti Domino, & abierunt in locum suum.

§. LXV.

Filium Deo hilariter offerre, non est posteritatem præcidere, sed firmare.

HOmini proficit, quod Deo seruit, & filius Deo hilari deuotione sacratus videtur aliquando orbitatem parentibus adducere, sed compertum est ipsa oblatione parentes ad suscipiendos filios plurimos fœcundari. Lucrosum fœnus est quidquid Numini exhibitum, quia reddit miris accessionibus auctum. Filium impigrè offert Abrahamus, & dum consecrat deuotiùs, sibi multiplicat posteritatem securius: *Multiplicabo semen tuum sicut stellas, Gen. 22. vers. 17.* Quod expendens Tertullianus *de Patient. cap. 6.* sic ait: *Cum filium immolare iussus est, ad fidei non tentationem dixerim, sed typicam contestationem.* Non solùm Abrahamus, quam fidem præstiterat, actionibus comprobabat, sed oraculum, quas de posteritate spes illi fecerat, suffulciebat. Ergo Heli pro Samuele templo oblato fœnus reddendum prædicit, vt qui nouerat, posteritatis esse fulcimentum consecrare Numini filium: *Reddat tibi Dominus semen de muliere hac pro fœnore, quod commodasti Domino.* Dum filium offert, matrem intuetur non prole orbatam, sed nobilissima posteritate fœcundam. Accipe Hugonem: *Ex hoc patet, quod propter hoc obtulerunt Anna, & Elcana Samuëlem Domino, vt multiplicaret eis prolem.* Fœnoris lege obtulerunt, vt honesta ad eos rediret vsura, filiorum scilicet copia. *Dicitur fœnus* (addit Abulensis q. 10.) *id est, vsura: dedit enim Anna filium suum Deo in fœnus, scilicet in vsuram:* Vt vsurarius, quam monetam exhibet, multis incrementis adauget, sic Anna honestè vsuraria plures filios accepit, quia Samuëlem primogenitum Domino commodauit. Expendebat satis acutè Chrysost. Heli initio dixisse: *Deus Israël det tibi petitionem tuam, quam rogasti eum, suprà 1. vers. 17.* & modò: *Reddat tibi* pronuntiasse, quasi oblato filio iam Deum debitorem haberet, nec filiorum copia liberale esset donum, sed honestum vsuræ debitum. Audi Chrysost. *Initio non dixerat: Reddat tibi, sed: Det tibi Dominus. Verùm posteà quam illa Deum fecerat debitorem, ait: Reddat tibi, bonam de futuris spem præbens.* Euentus benedictionem comprobauit, nam quæ vnum deuotè obtulit, plures accepit.

TEXTVS.

VERS. XXI. Visitauit Dominus Annam, & concepit, & peperit tres filios, & duas filias; & magnificatus est puer Samuël apud Dominum.

§. LXVI.

Cum Deo lucrosa semper commercia, cum hominibus afferre solent ingentissima damna.

QVidquid Deo offertur, offerentis vtilitati applicatur. Quod homini præstatur obsequium, attulit aliquando periculum. Deus redditurus accipit; homo etiam eximiè beneficiatus inuenitur aduersus. *Nemo agit* (aiebat Seneca *lib. 2. de Benefic. cap. 27.*) *de tribunatu gratias; sed queritur, quod non est ad præturam vsque perductus: nec hæc grata est, si deest Consulatus, ne hic quidem satiat, si vnus est.* Itaque qui à te accepit tribunatum, non refert gratias, sed quia consulatum non dederis, dat querelas: fauore tibi comparasti querulum, si ipsa non armasti felicitate inimicum. Reculam Deo obtulisti, & benigno vultu accipit, & copiosa manu reddit. *Manus illius* (aiebat Sponsa) *tornatiles aureæ plenæ hiacynthis, Cant. 5. vers. 14.* Si quid ad eius manus plenas hiacynthis perueniat, opus est, vt hiacynthus locum concedat, & ad offerentis lucrum è plenis manibus, si fas est dicere, cadat. Suspirant homines sortem adaugere, & ingentis prouentibus ampliare: nesciunt tamen honestam vsuram, granum committunt solo sterili, & spinas cruentas solum reddenti: quod si Deo committerent, copiosam spicarum segetem meterent. Anna honestum in fœnus Samuëlem obtulit, & plures filios accepit: *Visitauit Dominus Annam, & concepit, & peperit tres filios, & duas filias.* Quod expendens Chrysostomus, sic ait: *Tantum hac negotiatione lucrum fecit Anna, quantum facere par est ea, quæ cum Domino habuit commercium.* Subnectit: *Reddidit enim ei alterum filium, immò non vnum, neque duos, neque tres, neque quatuor tantùm, sed his multò plures, vt iam vsura sortem excederet.* Quod homini ad vsuram offertur, non semel amittitur: sors Domino dilargita ad largitorem reddit prouentibus multis aucta. *Talis est negotiatio, quæ cum Deo geritur* (addit Chrysostomus) *sortem multis partibus conduplicatam reddit.* Quid hac vsura honestius, quid hac negotiatione est vtilius?

§. LXVII.

Quæ apud Dominum magnitudo, semper est solida; quæ apud homines, volatica, & fluxa.

RECtum iter (aiebat Seneca *epist.8.*) *quod serò cognoui, & lassus errando aliis monstro. Clamo: Vitate quæcumque vulgo placent, quæ casus attribuit.* Omne humanum fortuitum est, & sæpè quæ fortunæ gratis oculis adspiciuntur munera, insidiosa sunt detrimenta. Quisquis fastigia, & quidquid falsò splendore imponit oculis, obtinuit, si non præcipitiis, decursibus propinquauit. Solùm magnus, & felix est, cui nihil terrenum est magnum. *Contemnæ omnia* (addit Seneca) *quæ superuacuus labor velut ornamentum, ac decus ponit.* Animus veram sibi à virtute magnitudinem procudit, in qua nil licet fortunæ. *Intellige felicitatem*(aiebat Philo *lib.*Quod deterius) *virtutis perfecta in vita perfecta vsum.* Sola virtus solidam magnitudinem, & verum secum affert tutorem. Samuël verè fuit magnus; quia apud Dominum resplenduit, quantumvis videretur apud sæculum puerulus: *Magnificatus est puer Samuël apud Dominum.* Audis & puerum & magnificatum; vt noueris sæpè sæpius apud Deum magnificatum haberi parui apud sæculum,& apud sæculum despectum, & paruulum, apud Dominum haberi honoratum, & excelsum. *Iuxta Hebræum habetur* (scribit Caietanus) *& grandiuit puer Samuel cum Iehouah. Augmentum non solùm corporis, sed animi versus Deum fuisse significatur.* In numero puerorum censebatur Samuël apud sæculum; apud Deum verò in magnatum censu. Hæc ergo erat vera magnitudo, quam nec fortuna quibat deijcere, nec æmulatio obscurare.

TEXTVS.

VERS. XXII. & XXIII. Heli autem erat senex valdè, & audiuit omnia, quæ faciebant filij sui vniuerso Israëli; & quomodo dormiebant,cum mulieribus, quæ obseruabant ad ostium tabernaculi, & dixit eis: Quare facitis res huiuscemodi, quas ego audio, res pessimas ab omni populo.

§. LXVIII.

Miserum est naufragium ipso in portu subire, & morbum remedio augere.

INfortunia circumstantiis sæpè recrudescunt, & de tempore,locóve asperitatem quandam adijciunt. Frequens est in medio pelago naufragari,insolitum ipso in portu tempestatum voluminibus,& confusis vorticibus circumvolui. Stultè pœnitentium infelicitatem expendens Tertullianus *lib. de Pœnit.c.*1.sic aiebat: *Facilius per eandem delinquunt, quàm per eandem rectè faciunt.* Pœnitentia curandis morbis efficacissima medicina insipientium adaugebat morbum, & incrementabat delictum. Qui pœnitentia deberent reatum expungere, per pœnitentiam nouum adaugebant reatum. Prodigus ille in paternis laribus inuenit,quo famem depelleret, & nuditatem vestiret, & ibi senior & delinquit,& offendit. *Indignatus est, & nolebat introire. Luc.15.v.28.* Ipso in misericordiæ, ac pietatis portu innenit periculum; imò miserum subiuit naufragium. Notauit ad hunc locum Ambrosius: *Stat foris,nec excluditur,sed non ingreditur.* Adnectit: *Seruus iam factus es filio.* Vbi iunior, plus quam concupiuit,inuenit,ibi senior,quod habuerat,amisit: bis miser, & quia patris sustinuit indignationem, & quia ibi promeruit indignationem, vbi exerceb at pater pietatem. Mulieres post partus sordes templum adibant purificandæ;verùm ipso in tabernaculi ostio pro remedio inuenerunt scandalum, & Sacerdotes eluendis maculis designati prouocauere ad libidinem cæci: *Dormiebant cum mulieribus, quæ obseruabant ad ostium tabernaculi.* Audi Hugonem Cardinalem: *Eas quæ veniebant ad purificandum, polluebant.* In templo mulieres puritatis subiere naufragium, & ibi contra puritatem puritatis gliscebat remedium.

§. LXIX.

Mulieres vel cordatæ plausu alliciuntur, & muneribus obcæcantur.

HVmana cæcitas, & cupiditas plausibus, & muneribus inhiat; vtque fera, & piscis spe aliqua oblectante decipitur; sic gloriæ auiditas plausu capitur. *Munera ista fortuna putatis* (aiebat Seneca *epist.* 8.) *insidia sunt. Quisquis nostrum tutam agere vitam volet, quantum plurimum potest, ista viscata beneficia deuitet: in quibus hoc quoque miserrimi fallimur, habere nos putamus, habemur.* Itaque dum existimamus nos dona habere, ipsis donis vincimur, & habemur. Quod licet in omnibus experientia sit comprobarum, in fœminis præcipuè experimur indubium. *Gloria* (aiebat *de cultu fœminarum.* Tertullianus *cap.3.*) *exaltationis ingenium est. Porrò exaltatio non congruit professionibus humilitatis ex præceptis Dei. Dein si omnis gloria vana, & superata, quantò magis quæ in carne.* Laus, & donum mulieribus beneficium & fascinum. Hinc astutus serpens quid Euæ promisit, quæ spectaret ad gulam, & gloriam: *Eritis sicut dij. Genes. 3. vers. 5.* Acerrimum arietem admouit, & innocentiæ muros, hac machina subruit. *Hanc primam machinam contra veritatem machinatus est*, aiebat Seleucienfis Basilius *oratione 3.* Scilicet mendaciis aurem demulcere, & muneribus voluntatem allicere. En mulieres purificationis studio templum aduentantes insanis appetitionibus obsequûntur, & fœdissimis libidinibus maculantur: *Dormiebant cum mulieribus, quæ obseruabant ad ostium tabernaculi.* Si quæras quomodo fœminæ non restiterint, respondebit Iosephus munerum illicio captas, & cupiditate deuictas: *Dormiebant cum mulieribus.* Accipe Iosephum: *Persuadentes donis.* Viscosis muneribus hærebant, & vt munera haberent, habebantur: laus enim, & munus fortissimum contra mulierum constantiam, & pudicitiam machinamentum nihil non prosternit, & subruit. Quæ puritati, & virtuti studebant, muneribus corruptæ ceciderunt, & laudum fascino delirarunt.

§. LXX.

Non semel religionis velamine disponuntur flagitia, & virtutis specie contra virtutem tenduntur retia.

SÆpè quæ suspirat concupiscentia, non permittit locus, aut tempus, vtque est luxuria sagax, à virtute mutuatur velamen,quo se tegat,& inuitè virtus,cui rerera refragatur,inseruit. Expendebat satis acutè Tertullianus *lib. de specta ulis cap.5. In Etruria inter cæteros ritus superstitionum suarum spectacula quoque religionis nomine instruunt.* Auersabatur spectaculorum spurcitias modestia, auertebat oculos pudicitia: verum spectacula virtutis venena, religionis specie ornata opportuniorem occasionem præbebant, & cupiditatibus ministrabant. Adnectit Tertullianus: *Lupercos ludos appellabant, quod ludendo discurrant: tamen eum lusum inuerum & diebus festis, & templis, & religionibus reputat.* Quæ extra templum auersabatur verecundia, quæ non ferret extra templum modestia, in templo religionis specie exercebantur, & solemnitas inseruiebat turpitudini,

quæ

quæ debuisset suffragari pudori. Mulieres nonnullæ maritorum oculos veritæ, & libidinibus inflammatæ templum adibant, vt ibi obseruarent; erat tamen nonnullis templum occasio liberior, & expeditior, ibi faciliùs adulteria componebant, & virtutis fuco flagitia dissimulabant: *Dormiebant cum mulieribus, quæ obseruabant ad ostium tabernaculi.* Res erat libidinis, prætextus obseruationis. Huc voco, quod aiebat Tertullianus in Apologetico *cap. 15. Adijciam, quæ non minus conscientiæ omnium recognoscunt: in templis adulteria componi, inter aras lenocinia tractari, in ipsis plerumque adituorum, & Sacerdotum tabernaculis sub iisdem vittis, & apicibus, & & purpuris thure flagrante libidinem expungi.* Non inueniebant opportunitatem lenociniis, non locum adulteriis. Ergo nonnullæ specie obseruandi adibant templum, vt ibi faciliùs tractarentur lenocinia, componerentur adulteria, & perficerentur enormia. O quàm de nonnullis templum quæritur, ò quàm violata religio diuinis in subselliis vociferatur! Hoc olim contingebant Hebræis, & Ethnicis, vtinam modo non contingat Christianis.

§. LXXI.

Qui potestate ad cupiditatem explendam abutitur, contra se imprudens castrametatur.

DIgnitas in virtutum auxilium efformata insanis appetitionibus aliquando agnoscitur famulari captiua. *Illud est potiùs graue* (inquit Cassiodorus 7. *var. 22.*) *si miles viuat otiosè, cui quæstus est actio sua: honor principalis iniunctio.* Quod si graue est militem inerti otio sordere, quam graue erit, si defensionis armis defendendos nititur dispoliare? Iure Æsculapius fulmine periit medicinam nocenter exercens, & ad cupiditatem abutens. Prodest Tertullianus in Apologetico *cap. 14. Est & ille de lyricis* (*Pindarum dico*) *qui Æsculapium canit auaritia merito, quia medicinam nocenter exercebat fulmine vindicatum.* Quam erat nocentissima pestis medicina saluti: fugere à medico erat securum vt eius committi arbitrio periculosum. Ipse fulmen inflammauit, cum medicus nocuit; cùm potestate abusus, cùm cupidini famulatus. Filij Heli Iudiciaria, & sacerdotali potestate nobilitati libidinibus inseruiebant addicti: *Dormiebant cum mulieribus, quæ obseruabant ad ostium tabernaculi.* Ergo iustissima mulcta eorum brachium confractum, & ad alium est translatum dominium: *Præcidam brachium tuum, & brachium domus patris tui.* Potestatis abusus in ipsam potestatem militauit, prorsúsque euertit. Ardor libidinosus vitam præcidit. *Mulieribus religionis causa conuenientibus* (inquit Iosephus) *contumelias inferebant, aliis violentias facientes, aliis persuadentes donis.* In se ipsos dignitatem armarunt, dum dignitatem peruersis moribus corruperunt.

§. LXXII.

Qui procaces filios seuerè non corrigit, suam, & illorum famam innubilat, & fortunam discrimini obiectat.

CÆcus parentum amor, dum indulgentius filios educat, dum blandiùs eorum pullulare incipientia vitia dissimulat, imprudenter sibi, & illis infelicitatem aduocat. Teneri animi facilè virtutibus informantur, & castigatione ab erroribus adducuntur. *Facile est* (aiebat Seneca *lib. 2. de ira, cap. 18.*) *teneros adhuc animos componere: difficulter reciduntur vitia, quæ nobiscum creuerunt.* Præmiserat Philosophus: *Educatio maximam diligentiam, plurimúmque profuturam desiderat.* Diligentia in concinnandis virtute filiorum animis laudabiles, ac copiosos demetit fructus: Socordia, indulgentiáque dum emergere incipientibus vitiis plaudit, tribulos irrigat, quibus posteà percussus gemat. Consules vidit Venantius filios, quia solerti diligentia ab vnguiculis expoliuit, & optimis artibus informauit. Audi Cassiodorum 9. *variar. 13. Infantiam bonis artibus enutritam, iuuentutem quoque armis exercuit, formans animum litteris, membra gymnasiis tradens, amicis exhibere constantiam, Dominis fidem: & quicquid in illo viro gratia diuina concessit, integra perfectione transmissum cernas in posteros.* Posteri pellucida patris specula paternos mores reddebant, & qualis esset pater, agnoscebatur in filiis. *Iactent se alij possessione locupletes* (adnectit Cassiodorus) *summúmque putent posteris bonas solas esse diuitias. In hac autem domo non tantum patrimoniis, sed & virtutibus aditur hæreditas.* Securè aditur hæreditas, si quam laudabilis origo transmisit, virtus firmauit, vt non semel parentum benignitas hæreditate filios denudat, dum vitia, quibus hæreditas amittitur, non refrænat. Filij, Heli damnabili parentis indulgentia habiti, corruptis moribus inueniuntur obscuri: *Erat peccatum puerorum grande nimis coram Domino.* Quid tunc? ea benignitate correxit, vt potiùs videretur licentiam facere, quàm corripere: *Quare facitis res huiuscemodi?* Blanda correctio, benigna increpatio, dum non cohibet, infelicissimæ stragis sibi, & filiis occasionem procudit. *Ecce dies veniunt, & præcidam brachium tuum, & brachium domus patris tui.* Egebat lues duro cauterio, ferro clementer præcidenti, & vsus est Heli medicamentis blandissimis. Ergo dum tenero adulatur amori, miserandæ Heli suffragatur calamitati. Ita Chrysost. *Cùm intempestiuè illis parceret, & suam, & illorum salutem perdidit.* Nil filiis deteriùs, quam indulgentia, nil patri infeliciùs, quam tolerantia.

§. LXXIII.

Nescire se debet patrem, qui iudicis personam gerit, & iura dicit.

ÆQuus iudex non aliter de sua, quàm de aliena causa decernit, accusat munus, quem erga suos corrupit affectus: *Nec enim æquus iudex* (aiebat Seneca *lib. 1. de ira, cap. 14.*) *aliam de sua, aliam de aliena causa sententiam fert.* Si pro varietate peccantium causa dicitur; si delictorum qualitas non attenditur, iura marcent, & leges mœrent. *Malus Iupiter* (aiebat Tertullianus in Apologetico *cap. 14.*) *Si fulmen illius est, impius in nepotem, inuidus in artificem.* Æsculapius, Iouis nepos adeò nocenter medicinam exercebat, vt auaritiæ adulatus morbos exasperaret, & infirmitates produceret. Ergo Iupiter, vt in alios æquitatis desertores, in nepotem eiaculatus est fulmen, ne dum nepotis tolerat prauitatem, dignitatis obnubilet splendorem. Sit fabula pro doctrina, discántque iudices iura cognationi anteponere, legésque suspicere. *Egisti te per cuncta iudicem* (aiebat Theodoricus 1. *variar. 3.*) *totius erroris expertem, nec inuidia quenquam deprimens, nec gratia blandiente sublimans. Quod cùm vbique sit arduum, tamen fit in patria gloriosum: vbi necesse est, aut gratiam parentela prouocet, aut odium longa contentiones exasperent.* Gratiam parentela prouocat, dum adfectio affinium, & cognatorum culpas inaurat. Heli, cùm populus de filiorum scelere expostulasset, se oblitus est iudicem, vt exhiberet parentem: *Quare facitis res huiuscemodi, quas ego audio res pessimas ab omni populo? nolite filij mei.* O si filios non agnouisset, vti reos castigasset! Iudex pro dirimendis causis constitutus aliam de filiis, ac de reliquis tulit sententiam: ergo sibi, & filiis vitæ, ac dignitatis imprudenter intulit mulctam: *Ecce dies veniunt* (prædicit oraculum) *& præcidam brachium tuum, & brachium domus patris tui.* Affectu persuasus blandè correxit: ergo sibi, filiísque nocuit. Accipe Iosephum: *Heli pro eorum iniquitate damnatus est, quia minus seuera animaduersione plectebat. Etsi quidem coerce-*

coërcuit, & corripuit, cum lenitate tamen, & mansuetudine patris, non seueritate, & auctoritate Pontificis. Affectione subornatus, nec patrem impleuit, nec iudicem, sæuiendo indulgeret, & indulgendo sæuiuit.

§. LXXIV.

Sæpè parentes propriis actibus inculpati, filiorum amore rei.

ALiquando parentes, qui se ipsos laudabilibus factis nobilitarunt, nimis tenera erga filios affectione delinquunt. Pro illis auari, qui reuera generosi. Ipsa humanitas obscurat, & dum non corrigit, peccat. *Inobedientem filium* (aiebat Cassiodorus 1. *variar.* 14.) *declinare pœnas non permittit humanitas.* Humanitas consulit corrigere, & cæcus amor adnititur indulgere. *Nutriuntur à paruulis* (adnectit Cassiodorus) *ipsis laborantur, ipsis diuitia conquiruntur, & cùm sibi vnusquisque credat abundare quod possidet, cùm à patribus adhuc queritur, pro altera potius ætate peccatur.* Parentes pro se maria non sulcarent, & sæuas tempestates effugerent, vorticibus tamen se committunt, vt peregrinis mercibus conquirant, quo patrimonium posterorum adaugeant. Corrigendus, qui peccat filius admonitione, vi, molliter, & asperè, meliórque sibi faciendus, aliquando palpatur, & quod in se pater non detrectat emendare, non audet in delinquenti filio corrigere. Falsitus est parentum amor, dum consulit, lædit, *Liberos* (aiebat Seneca *lib.* 1. *de ira, cap.* 15.) *si debiles, monstruósique editi sunt mergimus. Non ira, sed ratio est à sanis, inutilia secernere.* Timent parentes putridum aliquod filiorum membrum præcidere, & dum crudeli misericordia luem permittunt serpere, totum constat filium amittere. Oportebat Heli filios, Reipublicæ pestem, nocentissimam morum luem seueritate rigida refrænare, distulit crudeli indulgentia corripere: *Quare facitis res huiuscemodi?* Quam blandè increpuit, quàm leniter arguit! Qui irreprehensibilis sibi vixerat, pro filiis peccat. Notauit Chrysostomus: *Cùm vita Heli esset irreprehensibilis, tamen quia filios calcantes Dei legem non cum seueritate corripuit, cum illis etiam ipse punitus est, & graue subiuit supplicium.* Irreprehensibilis mulctam grauem non incurreret, & tamen eius brachium præcisum est: *Præcidam brachium tuum,* & fractis ceruicibus expirauit, quia crudeli erga filios misericordia deliquit: O quot parentes, qui propriis actibus meruissent elogium, hoc tulere errore supplicium!

§. LXXV.

Aliquando parentes, ne filios dignitatis luminibus viderint dispoliatos, doluerunt mulctatos, & duro supplicio amissos.

QVi medicinæ artem non calluerat, dignitatis infulas respuit, & prudentiam commendauit: *Non sum medicus, Isai.* 3. *vers.* 7. Medicus pro ægritudinis qualitate decernit remedia, piè desæuit, prudenter indulget. Sanitatis artifex, aut præcidit, aut componit. *Est planè* (aiebat Tertullianus aduersus Gnosticos *cap.* 5.) *quasi sæuitia medicina de scalpello, deque cauterio, de Synapis incendio; non tamen secari, inuri, & extendi, morderique idcircò malum, quia dolores vtiles adfert. Nec quia tantummodo contristat, recusabitur, sed quia necessariò contristat, adhibebitur.* Oporteret aliquos parentes esse medicos, vt essent sanitatis artifices: dum verentur filios à latere suo seiungere dum recusant dignitate exaugurare, præter opinionem calamitatem exagerant, & infelicitatem filiis conciliant. Non ignorabat Heli, filios quos ad lumina extulerat dignitatum, potestate abuti, & ipsi muneri contumeliosos existere; cúmque debuisset præmonitos, dum contumaces, à templo expellere, & dignitate interdicere, blandè nimis corripuit, & patientia illaudabili tolerauit: *Quare facitis res huiuscemodi, quas ego audio res pessimas ab omni populo? Nolite filij mei.* Dum indulgenter tolerat, ne si depulerit, ipse eorum careat præsentia, & filij potestate iudiciaria, brachium conteritur, & vterque filius hostili gladio transuerberatur: *Præcidam brachium tuum, & brachium domus patris tui.* Si duo exularent, quàm plurimi non perirent; ast dum dignitatem illis adnititur conseruare, eorum nocuit saluti, & totius familiæ splendori. Opportunè Theodoretus: *Horum iniquitas non egebat lenibus medicamentis, sed acerrimis. Oportebat ergo, cùm post primam, & secundam admonitionem perseuerassent in nequitia, eos à templi ambitu expellere.* Negotiatio esset dignitate duos mulctare, vt posset tota familia dignitatum fulgoribus resplendere: verùm dum eos tolerat, dum seiungere à latere detrectat infelicissimam mortem imprudenter solicitat, & posteros omnes à dignitate relegat. Opportunè Seneca *lib.* 1. *de ira, cap.* 15. *At corrigi nequeunt, nihilque in illis spei bonæ capax est. Tollantur è cœtu mortalium facturi peiora, quæ contingunt: & quo vno modo possunt desinant mali esse: sed hoc sine odio. Quid enim est, cur oderim eum, cui tum maximè prosum, cùm illum sibi eripio.* Tunc maximè Heli filiis prodesset, si illos sibi ipsis eripuisset, & vtili exilio mulctasset; doluit enim illos ferro hostili occisos, quia noluit videre dignitatibus denudatos.

§. LXXVI.

Vtilissimum est, contumacem posse depellere, & à proborum cœtu disiungere.

GRande detrimentum grex pateretur, si ouis morbida, & quæ alias tabe serpente inficeret, nequiret ab aliarum consortio separari; vt grande est commodum posse disiungi. *Morbidis pecoribus* (aiebat Seneca *lib.* 1. *de ira, cap.* 15.) *ne gregem polluant, ferrum demittimus, portentosos fœtus extinguimus.* Pietas est serpentem morbum restringere, & cæteris vnius incommodo prouidere. Aliquando religiosam vitam professi degenerant, & prius generosum vinum in mordax, & acre transeunt acetum; qui si nequeant expelli, aut prauis exemplis alios inquinant, aut sermonibus deprauant; hos ergo posse amandare grande est commodum, non posse, nocentissimum detrimentum. Heli, vt Theodoreto placet, poterat à cæterorum collegio depellere filios institutum adulterantes, munúsque peruertentes: ergo indignationem incurrit, dum adeò vtili iure non vtitur, & religionis notam, virtutis iniuriam retinere conatur. *Quare facitis res huiuscemodi, quas ego audio, res pessimas ab omni populo?* Corripuit, sed parcentis vultu. Quid tunc? *Præcidam brachium tuum.* Et quare Heli brachium adeò seuerè præciditur? Quia Sacerdotij iniuria retinuit quos potuerat depellere. Ita Theodoretus: *Oportebat, cùm post primam, & secundam admonitionem perseuerassent in nequitia, eos à templi ambitu expellere.* Cæteris prodessent expulsi, nocuerunt crudeli misericordia retenti; & dum Heli facta sibi facultate non vtitur, digna seueritate mulctatur. Oppones, satis esse durum, post multos in religione annos positos religioso habitu denudari, & iterum sæculo committi. Audi Senecam iam datum. *Num quis membra sua odit, tunc cùm abscindit? Non est illa ira, sed misera curatio.* Crede, religiosum corpus aliquod membrum non sine dolore abscindere, est tamen vnius depulsio cæterorum curatio. Ni stomachus cibum saluti aduersantem reddat, euomátque, vita periclitatur, aut saltem concutitur: Non est vomitus iucundus, sed saluti necessarius.

TEXTVS.

VERS. XXIV. Nolite facere filij mei: non enim est bona fama, quam ego audio, vt transgredi faciatis populum Domini.

§. LXXVII.

Prolabi est fragilitas, oculos non vereri, peruersitas.

QVi cautè delinquit, ipsa cautela delictum quodammodo accusat, & legum reuerentiam non calcat; qui verò non veretur publicum, ipsa insolentia agnoscitur adaugere peccatum. *Alieni facti iure* (aiebat Cassiodorus 10. *variar.* 25.) *inuidiam sustinet, qui peccatis praestat exemplum.* Qui non timet scandalis alios prouirare, aut offendere, in se armat seueritatem, & quam edocuit, culpam justissimè luit. Adamo intra paradisi septa peccanti video misericordiam exhibitam: Caino in aperto campo fratricidæ pœnam inflictam, & mulctam grauissimam irrogatam. Filij Heli iam sibi maturauere supplicium, cum omnibus præbuerunt scandalum. *Quare facitis res huiuscemodi, quas ego audio, res pessimas ab omni populo?* Quasi dicat Heli eos obiurgans: Quare sic peccatis, vt scelus non lateat, sed ipsa sua publicitate inuerecundè iura contemnat? Peruersitas inuerecunda, audax insolentia nil habuit, quo se defenderet, quando insitum à natura pudorem abiecit, & culpam incrementauit. Publicè pereunt, qui deliquerant publicè: *Praecidam brachium tuum,* & diuina iustitia grauitate supplicij honori suo prouidit, & exhibere legibus reuerentiam edocuit: *Ista erant mala* (inquit Abulensis *quaest.* 11.) *ita manifesta, quòd nequaquàm celari poterant.* Peccatum abscondité etiam perpetratum est fœdum, verùm si verecundiæ metas transiliat, si detestabili temeritate, sibi de publico plaudat, veniam sibi impedit, & cœlestis indignationis flammas accendit.

§. LXXVIII.

Ecclesiasticorum culpa laicis est quodammodo delinquendi licentia.

SAcerdos pro placando Nomine, pro abstergendis delictis, pro concinnandis moribus consecratur. Hinc, quod populatis à tanto viro intuetur patrari, arbitratur sibi licere; & quæ non fiat culpa excusabilis, si Sacerdos deliquerit *Vnde aestimate* (aiebat Theodahadus 10. *variar.* 13. Senatores alloquens) *cui debeas populorum inanis leuitas imputari, nisi vestro ordini, à quo decuerat cuncta componi. Per vestram siquidem sapientiam admoneri prouincias oportuit vniuersas: vt talia probarentur assumere, quæ Principis primordia viderentur ornare. Verùm quæ ciuitas non fiat excusabilis, si Roma deliquerit.* Maiorum piacula minoribus sunt scuta; & quare plebeius à se patratam non defenderit culpam quando Senator grauiorem commisit offensam? Heli filij iudiciaria, ac senatoria potestate condecorati, & Sacerdotio insigniti eis criminibus polluebantur, vt nullius notitiam fugerent, imò honestas aures diuerberarent: *Non est bona fama, quam ego audio* (aiebat pater) *vt transgredi faciatis populum Domini.* Inquires, cur populi peccata, vel eorum patet Sacerdotibus adscripserit, & transgressionis efficacem fuisse causam verbis clarissimis asseruerit: *Vt transgredi faciatis populum Domini?* A lege Dei discedere admonitione execrabili non suadebant, & tamen eis populi transgressio applicatur, nec populus hic de transgressione, aut punitur, aut reprehenditur. Et cur. Heli populum non carpat, & Sacerdotes solummodo reprehendat? Quia sibi factam licentiam transgrediendi leges existimauit plebeius, dum ceremonias, & statutas sacrificiorum leges proculcabat altaribus dedicatus. *Pro malitia eorum* (inquit Lira) *populus retrahebatur à sacrificiis debitis, & à debita reuerentia erga Deum.* Lex tempora sacrificiis præscribebat, & ad sacrificia obligabat; verùm populus, dum vidit Sacerdotes ceremonias contemnere, existimauit sibi licere sacrificia obliuioni tradere. Ergo Heli populum, licet sacrificia non offerret, non carpsit, sed in Sacerdotes inuexit, quasi populo esset Sacerdotum culpa transgrediendi leges licentia.

§. LXXIX.

Qui dissimulat domesticorum errata, nequit corrigere aliorum delicta.

ELinguis est, vt aliorum carpat scelera, qui suorum dissimulauit errata, & reus iniquam opponet correctori patientiam, quo propriam defendat culpam. Ipsa conscientia vocem aufert, & vbi cognitor aliam pro suis, & pro aliis sententiam fert, in se armat linguas, & sustinet iustas querelas. *Quod iustius peto* (aiebat Plinius Aristonem alloquens 8. *epistolar.* 14.) *primum vt erroris, si quis est error, tribuas veniam, deinde medearis scientia tua cui superfuit cura, sic iura publica, vt priuata, sic antiqua, vt recentia, sic rara, vt assidua tractare.* Cùm idem ius propriis, & extraneis sit, vel omnes, si delinquant, dissimulandi, vel eadem sunt lege puniendi. Non dubito, nonnullos audaci insolentia sibi, suisque parcere, & alios seuerè premere; hoc iam audaciæ metas excedit, & impudentiæ limites transit. *Nostine hos* (aiebat datus supra Plinius *epist.* 22.) *qui omnium libidinum serui, sic aliorum vitiis irascuntur, quasi inuideant, & grauissimè puniunt, quos maxime imitantur.* Videas aliquando criminis iudicem, criminis etiam imitatorem, quod in se parcit, in alio punit; frequentius tamen est ora obmutescere ad alios, si obmutuerunt ad suos. Populus à sacrificiis Domini retractus delinquebat: Recedebant à lege, alienabantur à iure, nec inuenies Heli hanc populo obiecisse culpam, cùm satis sortiretur notitiam. Iam si causam quæras. Textus insinuat, filios leuissimè carpsit, ne eorum animos exulceraret, aut tristitia afficeret: *Quare facitis res huiuscemodi, quas ego audio, res pessimas ab omni populo? Nolite filij mei: non enim est bona fama, quam ego audio, vt transgredi faciatis p pu um Domini.* Non ignorabat populum leges violare, suis tamen parcens ausus non est transgredientes corrigere, & erga filios indulgentia claudebat erga cæteros ora. *Ne filiorum animos* (inquit noster Sanctius) *aut amare contristet, aut grauiter exulceret. Tantum dicit illos in causa esse, vt populus diuina transgrediatur praecepta.* In causa erant, vt populus nulla reprehensione refrænaretur cohibitus, quia paternus parcebat filiis affectus.

§. LXXX.

Aliquando clamoribus iudicis obsurdescit auditus, quia reis inclinatur affectus.

DElicta voces suas habent, quibus se produnt, & aures feriunt: verùm vt serpens aures suas obturat ne quid incantamenti ad eas perueniat; sic aliquando affectus aures sepit, & clamoribus obsistit. *Quid hic deperit* (aiebat Tertullianus in Apologetico *cap.* 1.) *legibus in suo regno dominantibus, si audiatur?* Nil legi deperiret si legi, eiúsque clamori pateret auditus; tamen deperit plurimum, quia surditate occlusit affectus. Ea erat Heli filiorum, & auaritia, & luxuria, quæ omnes ad clamandum cogeret, & ad expostulandum compelleret, verùm iudicis quodammodo obsordescebat auditus, quia pro filiis stabat affectus: *Nolite filij mei:*

non enim est bona fama, quam ego audio. Clamor iudicem adurgebat, sed pater dissimulabat. Notauit Abulensis *quæst.* 12. *Totus populus acclamabat coram Heli.* Adnectit paulò post: *Ecce qualiter corrigebat Heli filios suos, sed leuissima erat talis correctio collata ad magnitudinem peccatorum.* Clamabat maritorum honor violatus, vociferabatur ritus sacrificiorum contemptus, & tamen Heli clamoribus denegabat auditum, quia tenerum impendebat filiis affectũ. Nullus erat è populo, qui expostulans aures iudicis non feriret, sed erat clamor inanis, imò Heli hoc magis gloriabatur: quòd eius potestas quiret filios absoluere, & clamoribus obsurdescere.

TEXTVS.

VERS. XXV. Si peccauerit vir in virum, placari ei potest Deus: si autem in Dominũm peccauerit vir, quis orabit pro eo? Et non audierunt vocem patris sui: quia voluit Dominus occidere eos.

§. LXXXI.

Periculosum est Dei maiestatem contemnere, & in eius oculis irreuerenter delinquere.

EA est diuina misericordia, vt nulla culpa careat medela. Pœnitentia quidquid error inquinauit, quidquid cæca persuasit voluptas, quidquid audax perpetrauit temeritas verrit, & radit, & foras prorsus expungit. *Horum bonorum* (aiebat Tertullianus *de Pœnitentia cap.* 2.) *vnus est titulus, salus hominis criminum pristinorum abolitione præmissa. Hæc pœnitentiæ causa, hæc opera negotium diuinæ misericordiæ curans, quod homini proficit, Deo seruit.* Itaque in pœnitentiæ myrothecio nulli non culpæ inueniuntur medicamina *Omnibus ergo delictis* (adnectit Tertullianus *cap.* 4.) *seu carne, seu spiritu, seu facto, seu voluntate commissis, qui pœnam per iudicium destinauit, idem & veniam per pœnitentiam spopondit.* Verùm etsi delictum nullum expers sit medicinæ, est aliquod, cui difficilis indulgentia. Peccata in hominem commissa Deum offendunt sed obliquè quodammodo, & mediatè. Stat cum Numinis reuerentia fragilitate prolabi humana. Ast debitam ei reuerentiam denegare, factis maiestatem contemnere, diuinam indignationem viuidiùs exulcerat; & immediatiùs exasperat: Ergo cùm Ophni, & Phinees non solùm libidinibus vacarent, sed incutiosè, & sordidis manibus sacrificium offerrent, admonuit pater delicta alia posse iram effugere; quæ immediatè vero in Dei maiestatem & reuerentiam pugnabant, mulctam seuerissimã sustinere: *Si peccauerit vir in virum, placari ei potest Deus; si autem in Dominum peccauerit vir, quis orabit pro eo?* Hunc penitiorem huius sententiæ sensum esse tradit noster Sanctius: *Omnia* (inquit) *peccata, quantumuis contra hominem aliquem Deo faciunt iniuriam, quia legem ab ipso latam conculcant, & violant.* Adnectit: *Multò tamen grauius offendunt Deum, si illius, cultum, & reuerentiam propriùs offendunt; qualia sunt, quæ Dei domum aliqua ratione contaminant, quæ altari detrahunt, quæ sacrificiorum ritus, ordinémque conturbant.* Dolenter admonuit, ne in sacrificando, & in Numinis oculis delinquerẽt, quia iam præsagiebat; eiusmodi delicta velut i maiestati iniuriosa seuerissimo rigore punienda, & supplicia patrociniis, aut intercessionibus nullis mitiganda. O timeant! qui altare contemnunt, qui oblata distrahunt, qui templum polluunt.

§. LXXXII.

Stragem sibi conciliat, qui Deo sacrata aut subripit, aut imminuit.

OMnia peccata auctori inueniuntur aduersa, fallunt blandissima specie, sed dum blandiendo fallunt, altissimè feriunt; ea tamen grauiorem sibi stragem maturant, quæ aut religioni opposita aut rerum Numini sacratum cæca rapacitate polluerunt auida. Sacrilegus veste aurea Appollinem, Deum etsi falsò habitum, denudauit; sed audaces manus abscissæ sunt, vt neque potiri possent rapina, neque euaderent dignam pœnam. Ita Valerius *lib.* 1. *cap.* 2. *Acer sui Numinis vindex Apollo, qui Carthagine à Romanis oppressa veste aurea nudatus id egit, vt sacrilegæ manus inter fragmenta eius abscissa inuenirentur.* Quæ in Numen auia manus abscissa est, vt constaret omnibus, peccata in ipsum Numen, & in res sacratas commissa, grauissimis pœnis plectenda. Ophni, & Phinees insanis appetitionibus inseruiebant, & violenter fœminas constuprabant; nec solùm polluebantur libidine, sed victimarum etiam rapacitate, iura adulterantes, ceremoniásque contemnentes. Heli delictorum fama perculsus filios admonuit, grauiorem sibi maturare stragem, quàm libidinosa concupiscentia, execranda rapina: *Si peccauerit vir in virum, placari ei potest Deus: si autem in Dominum peccauerit vir, quis orabit pro eo?* Ac si dicat: Alia errata veniæ relinquunt locum; at sacrorum rapina, & in ipsum Numen procax audacia, dum iudicis inflammant iram, difficulter effugiunt pœnam. Ita Abulensis *quæst.* 16. *Quanquam vtrumque peccatum filiorum Heli esset graue, tamen Heli solùm tetigit de peccato in Sacerdotio.* Adnectit: *Quando Deus prædixit mala futura propter peccatum filiorum Heli, solùm fuit tactum de peccatis circa victimas & istud est peccare in Sacerdotio.* Itaque fragiles vacabant libidini, impij delinquebant in munere Sacerdotali: ergo non adeo exacerbauere indignationem diuinam carnis negotia tractantes, quam de victimis detrahentes. Consonat Tertullianus aduersus Psychicos *cap.* 16. *Elidītur pro templi foribus senior Heli, filij eius in acie ruunt, nurus expirat in partu: hanc enim meruerat à Deo plagam domus impudens sacrificiorum carnalium defraudatrix.* Leuiori pœna mulctarentur fœdis libidinibus æstuantes: grauissimam subierunt sacrificia diripientes: audere namque in Deo sacrata, durissima mulctatur frequenter pœna.

§. LXXXIII.

Filij, si salubres parentum admonitiones contemnant, stragem sibi maturant.

PArentes non recusant pro filiis anxios labores subire, & pericula deuorare; eis beneficiis, quæ vel extraneam possent obligare personam, conantur promereri sibi obedientiam; verùm nonnunquam filij nomina pietatis lædunt, & salubri parentum admonitioni resistunt, & dum ad consilia surdi, sibi ipsis inueniuntur aduersi; nam neglectum consilium grauissimum afferre solet dispendium. *Genus pietatis est* (aiebat Cassiodorus 1. *variar.* 14.) *in illos distringere, qui contra naturæ ordinem scelestis se docentur actionibus miscuisse.* Filius ad parentum monita obsurdescens, patronum in accusatorem vertit, & contumacia vitam sibi ipsi præcidit. Audi oraculum Deuteronom. 21. *ver.* 18. *Si genuerit homo filium contumacem, & proteruum, qui non audiat patris, aut matris imperium, & coercitus obedire contempserit... lapidibus eum obruet populus ciuitatis.* Lapidum dura grandine interit percussus, qui parentum consiliis noluit resipiscere admonitus. Notauit Philo *lib. de temulentia*: *Æquum erat habere parentes accusatores pro aduocatis; quorum est officium omnem admonitionem, castigationémque exhibere*

exhibere sat ab illis. Sceleribus se fauciatti adhuc est in parentum admonitione medela, quam si respuat dura perībit vindicta. Filij Heli fœdis se peccatorum excessibus polluerant, diuina tamen patientia, vt resipiscerent, expectabat. Pater eos corripuit, & grande eis periculum imminere præmonuit: verùm patris monita spreuerunt surdi, & criminibus correctionem contempserunt addicti: ergo quos antea sustinuerat patientia, iam sententia addicit morti seuera: quasi ante patris admonitionem aliquod superesset remedium, & admonitione contempta nullum illis remaneret effugium: *Non audierunt vocem patris sui, quia voluit Dominus occidere eos.* Hoc solùm illis manebat medicamentum, quod dum non profuit, seuerum mansit supplicium. Opportunè Rabbi Dauid: *Cum impij peccata peccatis cumulant, Deus illis postremò iter ad resipiscentiam recludit, partim vt suorum scelerum dent pœnas, partim vt huiusmodi exemplis pij admoniti sibi diligentius caueant.* Ostendit horum supplicio Deus, parentum monitis acquiescentes pœnam delictorum effugere, & infelici surditate contemnentes vitam sibi præcidere, & stragem luctuosissimam maturare.

§. LXXXIV.

Scelerum pœna est interioris surditas auris, & obstinata durities cordis.

PEccata peccatis adiecta cordis afferunt obstinatam duritiam, & impediunt ad resipiscendum viam. Qui venenum bauit, oculorum lucem amittit; aurium incurrit surditatem, mentis torpeditem. *Si plagam sauciauerit* (inquit Tertullianus aduersus Gnosticos *cap. 1.*) *intimat virus, & properat in viscera statim omnes pristini sensus retorpescunt, sanguis animi gelascit, carne spiritus exolescit.* Deprauatus veneno oculus non videt, auris peste vulnerata non audit, & cor ardorem solùm, quo aduritur, sentit. Medicinam Deus Adamo approperauit, ne si serpentis sibilis assuesceret, eius vocem non audiret: *Vbi es? Qui ait: Vocem tuam audiui in paradiso.* Philo *lib. 3. Allegoriarum*, notauit Euam non vocatam: *Cur solus Adam vocatur, quamuis uxor vna lateat?* Fors Euæ auris serpentis sibilo infecta non audiret vocata, & fors ab eis latebris quam citò Adamum eduxit, ne si diu venenum serperet, & ipse detrectaret audire. Adnectit Philo: *Responsio talis esse potest, qua etiam Adam vtitur. Vbi sim, audi: vbi hi, qui Deum videre non possunt; vbi qui Deum non audiunt; vbi qui ab auctore omnium rerum volunt se abscondere; vbi qui virtutem fugiunt; vbi qui exutus sunt sapientia.* Ad eas peccati latebras Adamum eius culpa duxerat, vbi Dei vocem non audiret, & ni adeò propera subueniret Dominus medicina, inolescens surditas facile salubria non admitteret remedia. Filij Heli rapinis, & libidinibus assueti ad parentis monita obsurdescunt: *Non audierunt vocem patris sui.* Criminis consequentia fuit occlusus auditus, & prauæ appendix consuetudinis obduratus affectus. Ita Abul. *q. 21. Si isti filij Heli obediuissent sermonibus patris conuersi fuissent ab iniquitatibus suis prioribus, & tunc Deus ne occideret eos, nec inflixisset pœnam pro peccatis ipsorum, sed Deus voluit occidere eos, quia peccauerunt, ideo noluit, quod obedirent verbis patris.* Criminum pœna fuit aurem interiorem occludi, & animum indurari. Ergo dum obsurdescunt ad monita, miseranda subeunt supplicia; inopinè corruunt hostili gladio percussi, & immatura ætate sublati, nec enim poterant diu viuere, qui ad parentum salubria monita affectabant obsurdescere.

TEXTVS.

VERS. XXVI. Puer autem Samuël proficiebat, atque crescebat, & placebat tam Domino, quàm hominibus.

§. LXXXV.

Sic in aliquibus interior relucet gratia, vt mirè allexerint sibi corda.

HOc expositum est (inquit Seneca *lib. 4. de Beneficiis capit. 16.*) *pulchriusque quàm vt splendor eius dubiè, ac parum luceat. Quid tam laudabile, quid tam æqualiter in omnium animos receptum, quàm referre benemeritis gratiam?* Sic thesi Senecæ verba accommodo: Ea scilicet pulchritudine virtus floret, vt omnium sibi gratiam conciliet; & is est aliquando promanans ab interiori virtute splendor, vt intuentium oculos & alliciat, & trahat. *Sic natura comparatum est* (aiebat Philo *lib.* Quod deterius) *vt iustitia primum quietem pro labore inducat.* Adnectit: *Homo repletur gaudio sicut Sara: ait enim: Risum mihi fecit Dominus; & addit: Nam quicumque audierit, gratulabitur mihi.* Dum Deum hospitio recepit, & interius gaudium fouit, & gratulationes omnium acquisiuit; & Samuël etiam ea interiori gratia ornabatur, ea relucebat exteriori modestia, vt Dei oculos ad se traheret, & omnium beneuolentiam acquireret: *Placebat tam Domino, quàm hominibus.* Heli filij hominum conflarunt sibi odium, & meruerunt Numinis supercilium: Samuël verò eis prærogatiuis effloruit ornatus, vt Dei gratiam, & hominum conciliaret beneuolentiam. Ad rem Abulensis *quæst. 21. Istud est donum quoddam Dei, scilicet vt ipsi, qui Deum diligunt, etiam ab omnibus diligantur.* Dilectus Deo, & hominibus resplenduit, & sic eius in animo effloruit gratia, vt magnetis adinstar traxerit corda.

§. LXXXVI.

Mirandus, qui in ætate immatura virtute resplenduit cana, & perfecta.

COctio Spurinnæ filio statua decreta est, nam ea ætate, qua ceteri bella virtutibus indicunt, vitij expers floruit, & enituit. *Coctio* (scribit Plinius *2. epist. 7.*) *habitus est honor statuæ. Rarum id in iuuene.* Adnectit: *Tam clarum specimen indolis dederat, vt vita eius breuis, & angusta debuerit hac veluti immortalitate proferri. Nam tanta ei sanctitas, grauitas, auctoritas etiam, vt posset senex illos prouocare virtute, quibus nunc honore adæquatus est.* Coniungere cum iuuenili ardore maturam prudentiam, cum intemperanti ætate pudicitiam, cum fortuna modestiam, dignum fuit, quod immortali donaretur honore. Quàm singulare etiam in Samuële fuit eisdem gradibus virtute, & ætate crescere, & senilibus moribus acerbam illam ætatem corrigere, & castigare: *Samuel proficiebat, atque crescebat.* Augebatur ætas, & tenore eodem probitas. Ita Chrysostomus: *Quanquam ætas esset immatura, virtus tamen aderat matura.* Consonat Lira: *Proficiebat, ætate scilicet, & virtute.* Florida iuuentus captiosas insidias non moliebatur virtuti, sed virtus ætatis medebatur ardori. Ergo Dei promeruit gratiam, & hominum etiam beneuolentiam: *Placebat tam Domino, quàm hominibus.* Erat in miraculum iuuenis refragrante tempore senis; cùm vt plurimum adolescentia inseruiat insanis appetitionibus, & concinnis opponatur virtutibus.

§. LXXXVII.

Depradicanda prudentia eſt, ſic Deo ſeruire, vt hominibus placeas, ſic hominibus placere, vt Numini inſeruias.

ARduum eſt, & periculoſum inter ſcopulos nauigare; ſicque nauim regere, vt feliciter poſſis portum appellere: ea tamen eſt alicuius naucleri prudentia, vt placido tranſcurſu nauigium dirigat, & periculoſas ſyrtes euadat: inueniuntur tamen eiuſmodi naucleri pauciſſimi, alij ambitionis gubernaculo, cupidinis vento à ratione diſcedunt, humanam gratiam exambientes, & volaticum plauſum deſiderantes. *Vniuerſam vitæ conuerſationem ſine gubernaculo rationis transfretantes* (aiebat Tertullianus *de Pœnitent. cap. 1.*) *imminentem ſæculo procellam vitare non norunt.* Ob id Paulus aiebat: *Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem, ad Galat. 1. verſ. 10.* Docuit, humanum fauorem virtutis detrimento, nec emendum, nec procurandum; virtuti namque officit fauor; alij è contrario horrido ſupercilio homines adſpiciunt, & inurbani, ac intractabiles ab aliorum conuictu recedunt. In vtroque peccatum eſt, nec vt colatur virtus, eſt inurbanitas ſectanda, & affabilitas expungenda, nec, vt adquiratur fauor, virtus violanda. Prudens funabuli adinſtar ſic actiones ſuas librat, vt Deo ſeruiat, & homini proficiat, ſcit enim verum eſſe, quod aiebat Tertullianus iam dictus *cap. 2. Quod homini proficit, Deo ſeruit*: ergo ſtudet homini proficere, & Numini famulari. *Ad hoc* (quærit Seneca *epiſt. 92.*) *quomodo peruenitur?* Iam reſpondet: *Si veritas tota perſpecta eſt, ſi ſeruatus eſt in rebus agendis ordo, modus, decor, & innoxia voluntas, aut benigna, intenta rationi, nec vnquam ab illa recedens, amabilis ſimul, mirabiliſque.* Voluntas innoxia, vrbana, benigna omnium ſibi elucratur beneuolentiam, & cæleſtem adauget gratiam; quod factis Samuël edocuit nulli noxius, omnibus vrbanus, benignúſque amorem ſibi conciliauit, & rationi obtemperans virtute profecit: *Placebat tam Domino, quàm hominibus.* Candidus, & vrbanus placebat homini, virtutibus excultus Numini, vt eius demireris prudentiam, & laudabilem viuendi formam. Notauit noſter Sanctius: *Viuendi forma, vt erat Deo grata, ſic etiam apud homines, & excitabat admirationem, & conciliabat gratiam.* Nonnulli inciuilitate virtutem reddunt odioſam; at Samuël talis erat, vt comitatem, virtutémque coniungeret, & ſe Deo, & hominibus amandum redderet.

§. LXXXVIII.

Satis non eſt Dei miniſtro interiori ſanctitate fulgere, ſed opus, ſuaui opinionis odore fragrare.

AD Eccleſiaſticæ dignitatis culmen promotus omnium debet virtutum lumine reſplendere conſpicuus, & ita vitare faſcinum laudis, vt non abſcondat, ſed omnes recreet ſuauiſſimo odore virtutis. Abſcondant alij ſanctitatem, fugiant oculos, illis namque eſt ſatis conſcientia: at Dei miniſtris, & conſcientia eſt opus, & fama. Iacob in vtero matris triumphauit; verùm infulis Sacerdotalibus indutus, quouſque ſuauiſſimum odorem emiſit, benedictionem non impetrauit: *Statim vt ſenſit veſtimentorum illius fragrantiam, benedicens illi, ait: Ecce odor filij mei, ſicut odor agri pleni: cui benedixit Dominus.* Sacerdotales fuiſſe veſtes tradit Lira: ergo Sacerdoti ſatis non fuit interna victoria, ſed exterior etiam fragrantia. Ob id Samuël Dei miniſter, & Deo placere ſtuduit, & optimam apud homines opinionem curauit: *Placebat tam Domino, quàm hominibus.* Homines interna non penetrant, de exterioribus indicant: ergo Samuël ea ſe circunſpectione gerebat, vt nec leui indicio ſiniſtram ingenerauerit ſuſpicionem, immò egregiis factis ſemper commendarit virtutem. Notauit Hugo Cardinalis: *Placebat tam Domino per mundam conſcientiam, quam hominibus per bonam famam, & ita habebat balſamum fama, & oleum conſcientia, ex quibus conficitur criſma, quo inungitur omnis Chriſtianus.* Qui Chriſti ſcholam intrat, criſmate inungitur, quo & fulgere integra conſcientia, & fragrare ſuauiſſima edocetur fama. Vt hinc diſcant bis inuncti, quàm teneantur virtutibus expoliri, & quidquid bonæ famæ opponitur, aduerſari.

§. LXXXIX.

Dei miniſtri adſpectus ad Dei prouocet laudes, & aſpicienti inſpiret virtutes.

LVx ſplendoris flore tenebras detergit, & oculis viſum reſtituit: Lux ſine lingua docet ſcandala vitare, & prætenſas tendiculas fugere: *Vos eſtis lux mundi* (aiebat Chriſtus diſcipulos alloquens) *Matth. 5. verſ. 14.* vt lucis naturam imitati non ſolùm non obtenebreſcerent tenebris deturpati, ſed aliorum caligines propulſarent conſpecti. *Etſi eloquium quieſcat* (aiebat Tertullianus *de pallio cap. 6.*) *aut infantia ſubductum, aut verecundia retentum* (*nam & elingui philoſophia vita contenta eſt*) *ipſe habitus ſonat. Sic denique auditur Philoſophus, cum videtur. De occurſu meo vitia ſuffundo.* Sonat elinguis modeſtia, ſonat tacita verecundia, ipſe habitus, & aſpectus pro voce eſt: quod in Samuële comperies; adhuc puerulus, quando ætas frænabat linguam, quando verecundia ſubducebat loquelam, ſic lucebat virtutibus exornatus, vt virtutes inſpiraret ſolummodò aſpectus: *Proficiebat, atque creſcebat.* Virtutum augmentis aliis proficiebat, & ad virtutes aſpectus ſolummodo prouocabat. Accipe Chryſoſtomum: *Nec quiſquam viſo puero tacitus deſcendebat, ſed omnes glorificabant illum, à quo præter ſpem datus eſt.* Puer gratiarum manibus factus eam modeſtiam ore præferebat, vt ad Dei laudes prouocaret, & mores intuentium componeret; vt repetat Tertullianus: *Etſi eloquium quieſcat infantia ſubductum, aut verecundia retentum, ipſe habitus ſonat.* O vtinam Dei miniſtri de occurſu ſuo vitia ſuffundant, & taciti ad virtutes promoueant!

§. XC.

Magiſterij honor non tam debetur tempori, quàm virtuti.

MOribus eſſe debet conſpicuus (aiebat Caſſiodorus *3. variar. 3.*) *qui datur imitandus.* Prolixi anni per inertiam traducti eligendo refragantur, nec poteſt alios efformare doctrina, qui ſibi famam non acquiſiuit probitatis, & ſcientiæ gloria. Qui longa virtutum exercitatione incanuit, iure aliis præpoſitus lumine dignitatum reſplenduit. Suffragium à ſola ſenectute eſt ieiunum, petitum à virtutibus eſt honeſtum. Eodem tempore Heli, Samuëlque templum incolebant, & quamvis Heli ætate longæuus, & Samuël iuuenili ætate floridus non placebat ad templum inuolantibus ſenem audire, quia malebant iuuenem auſcultare. *Placebat tam Domino, quàm hominibus.* Placebat hominibus iuuenem conſulere, & legem à Deo edoceri. Heli ſenectus iuuentuti poſtponebatur, nam magiſterij honor non tam debetur tempori, quàm ſapientiæ, & virtuti. Notauit Chryſoſtomus: *Aſcendentibus in templum omnibus, multa pietatis magiſter factus eſt.* Vel refragante ætate omnium eſt factus magiſter, immò ipſa iuuentus virtuti, ſapientiæque incrementabat elogium, & mirandum reddiderat magiſterium. De noſtro Samuele potuit repetere Theodericus, quod *1. var. 1.* Anaſtaſio Imperatori ſcribebat: *Dignus planè largitatibus noſtris, qui in ipſo pueritiæ flore maturis moribus lubricam frænauit ætatem; & quod rarum continentia bonum eſt, patre priuatur, grauitatis factus*

factus est filius. Cupiditatem inimicam sapientia subiugauit: vitiorum blanda contempsit: superbia vana calcauit. Ita superatis excessibus ante dare visus est de moribus Consulatum. Ad templum confluentes inspecta iuuenis probitas sibi conciliabat, & bonis institutis ornatum præ sene ausculare vti magistrum suadebat: *Ascendentibus in templum moribus multa pietatis magister factus est.* Magisterij honorem non senectute acquisiuit, sed virtutibus comparauit.

TEXTVS.

VERS. XXVII. Venit autem vir Dei ad Heli, & ait ad eum: Nunquid non apertè reuelatus sum domui patris tui, cùm esset in Ægypto in domo Pharaonis?

§. XCI.

Angeli nobis sæpè futura denuntiant pericula, vt studeamus opportuna adhibere remedia.

ANgeli, quibus Deus de nobis mandauit, soliciiè adeò nostram procurant salutem, vt suam videantur in ea sortiri tranquillitatem. Pericula arcent, salubribus nos dirigere conantur consiliis, & captiósis expediunt laqueis. De beatissimis spiritibus, quod primo variar. 1. potuisset dicere Cassiodorus: *Vos estis regnorum omnium pulcherrimum decus; vos totius orbis salutare præsidium... Regnum vestrum imitatio: vestra forma est boni propositi vnici exemplar imperij, qui quantum vos sequimur, tantum gentes alias anteimus.* Plurimis anteibimus felicitate, & virtute, si sanctorum Angelorum, & amplectamur monita, & sequamur vestigia. Ea erga nos charitate inardescunt, vt quò nobis prosint, & splendorem obnubilent, & personam alienam induunt. Heli amore filiorum obcæcatus imminentia sibi non præuidebat pericula. Ergò Angelus, vt Hebræis placet, humanam assumit formam, vt prædicens apperentem impediret ruinam: *Venit vir Dei ad Heli.* Hebræi, teste Hugone, autumant virum hunc Angelum fuisse humana similitudine indutum: *Vir Dei, id est Angelus Dei secundum Hebræos.* Angelus, vt imp[end]entis mali denuntiatione Heli veluti dormientem excitauit, inuoluit, & censeri hominem non detrectat. Nostram adeò Angeli salutem suspirant, ardenter adeò incolumitatem exoptant, vt non solùm internè admonendo pericula auertant, sed externa etiam humana forma nobis appareant, & vt fugiamus periculum prouida charitate prædicant.

§. XCII.

Plures in aduersa fortuna coluerunt virtutem, qui in prospera secuti sunt prauitatem.

NIhil nobis erit (aiebat Tertullianus, etsi aliorsum de testimonio animæ, *cap.* 1.) *cum litteris, & doctrina peruersa felicitatis.* Docet felicitas inflari, docet superbire, docet iugum omne legis excutere. Quam ardenter homines felicitatem suspirant, si nossent, fugerent. Quæ sunt fortunæ insidiæ, munera putantur; fugitiua luce oculos perstringit fastigium, & sub illa aurea bractea mortale solet latere venenum. In abiecta sorte & spiritus depressior, & animus humilior, & ad virtutem paratior. *Maxime virtutis gloriam commendas* (Homerus) inquit Plutarch. *lib. de Homero, cùm Achillem quidem facit, non fortem modo, sed & formosissimum, & pedibus velocissimum, & natalibus summis ortum, illustrique patria, & summi deorum auxilio adiutum.* Summi Dei egebat auxilio, tot fortunæ, naturæque dotibus exornatus, ne sordesceret vitiis obscurus. Magnum est à calamitate non vinci, sed maius de prosperitate triumphare. *Laudabile quidem esse statuerit* (adjicit Plutarchus) *& admiratione dignum in doloribus, morbo, paupertate, aliisque non spontè nostra accitis calamitatibus vti animi virtute malis resistente; non tamen expetendum hoc neque beatum. At in prosperitate sapere id reuera esse fœlicis.* Itaque apud Philosophos non adeò mirandum erat in calamitate virtutem colere, ac in prosperitate sapere. Et quidem experientia edocuit aduersitate non deiectos, iacuisse ipsa felicitate concussos. Seruitute oppressa Aaronitica familia meruit à Deo eligi, & sacris infulis exornari: *Numquid non apertè reuelatus sum domui patris tui, cùm esset in Ægypto in domo Pharaonis?* In domo Pharaonis electa est Aaronis domus ad apicem dignitatis, & in dignitatis apice, ac Dei tẽplo meruit dignitate priuari, & suppliciis repetitis puniri: *Loquens loquutus sum, vt domus tua, & domus patris tui ministraret in conspectu meo vsque in sempiternum: nunc autem dicit Dominus: Absit hoc à me.* Fortunatus displicuit, captiuus placuit; laboribus diuexatus meruit Sacerdotale fastigium; in fastigio inuenit & supplicium, & passus est dignitatis naufragium; vt noueris, plus à felicitate, quàm ab aduersitate timendum, soliciteùsque inuigilandum. *Aaron à quo descendit iste Heli, vt dictum est supra primo capitulo* (inquit Lira) *per Domini reuelationem ibat obuiam fratri suo Mosi & tunc reuelatum fuit sibi, quòd futurus erat summus Sacerdos.* In domo Pharaonis sacerdotium promeruit sortiri, in templo sacerdotio meruit nudari.

§. XCIII.

Non semel ex infima fortuna ad dignitatem electus, electoris honorem proculcat tumidus, aut auarus.

TVtius est quosdam offendere, quàm beneficiis ornare: argumentum nihil debentium ingrato tumore quærunt, & à gratitudinis legibus prorsus deficiunt. *Rariores in eorum officiis sunt* (aiebat Seneca *lib.* 2 *de Benefic. c.* 23.) *quibus vitam, aut dignitatem debent: & dum opinionem clientium timent, grauiorem subeunt ingratorum.* Verùm etsi hoc mortalibus vitium commune sit, eo præcipuè solent laborare, qui ex infima fortuna inopinis successibus ad dignitatum culmina ascenderunt: humiliter, summissèque se initio gerunt; posteà tamen eo tumore inflãtur, ea inflatione tumẽt, vt electoris honorem proculcarint, vt cupidini, aut vanitati inseruierint. Non patitur auiditas quenquam esse gratum: vt aduletur sibi, electoris aduersatur honori, & quẽ studiosiùs debuisset colere, impudentiùs solet benefactorem despicere. Deus Aaronicam familiam à compede liberauit, & ad supremas Sacerdotij infulas extulit: *Nunquid nõ apertè reuelatus sum domui patris tui, cùm esset in Ægypto in domo Pharaonis?* In Ægypto premebatur Aaron obscura seruitute, à sordidis laterum operibus ad dignitatem euectus est, & cum familia tot obstricta beneficiis electoris deberet honorem tueri, & deuotiùs famulari, victimas sibi rapiens altaria contemnebat, & diuinum honorem calce quodammodo proculcabat: *Calce abiecistis victimam meam.* Et addit: *Qui contemnunt me, erunt ignobiles.* Electorem contemnebant electi, & eius splendori aduersabantur ex infima fortuna extracti. *Porrò abijcere calce* (inquit noster Sanctius) *nihil est aliud, quàm conculcare, aut pedibus impactis (quod graue existimatur ignominiæ genus) quasi aliquid esset futile, aut sordidum, procul abijcere.* Ea cupiditate flammescebant, ea turgebant superbia, vt Dei victimam contemnerent, & eius maiestatatem despicerent. A nullo alio tantam Deus ignominiam accepit, quantam ab Aaronica familia tulit: nullus alius sic diuino honori inueniebatur aduersus, vt qui à seruitute ad summam dignitatem elatus. Sæpè namque ex infima fortuna ad dignitatem euectus electoris honorem innubilare conatur, aut tumidus, aut ingratus.

TEXTVS.

VERS. XXVIII. & XXIX. Et elegi eum ex omnibus tribubus Iſraël mihi in Sacerdotem, vt aſcenderet ad altare meum, & adoleret mihi incenſum, & portaret Ephod coram me, & dedi domui patris tui omnia de ſacrificiis filiorum Iſraël. Quare calce abieciſti victimam meam, & munera mea, quæ præcepi, vt offerrentur in templo: & magis honoraſti filios tuos, quàm me, vt comederetis primitias omnis ſacrificij Iſraël populi mei.

§. XCIV.

Aliquando miniſter ad Principis vtilitatem electus, propriæ indulget cupidini auarus.

E*O maiora cupimus* (aiebat Seneca 2. *de Beneficiis, cap.*27.) *quo maiora venerunt: multóque concitatior eſt auaritia in magnarum opum congeſtu collocata. Vt flamma infinito acrior vis eſt, quo ex maiore incendio emicuit, æquè ambitio non patitur quemquam in ea menſura honorum conquieſcere, quæ quondam eius fuit impudens votum.* Ea contigit nonnullos ſortiri, quæ nec temeraria cupiditas auderet deſiderare, & diuitiarum copia exundantes, dignitatúmque luminibus refulgentes adhuc non quieſcunt, ſed plura hydropica ſiti exambiunt, & hoc ſæpè eius detrimento, qui diuitiis cumulauit, & honoribus extulit. A principe dignitate donatus ſibi applicat auarus, quod Principi debuiſſet ſollicitate ſtudioſus, & dum cupiditati, ambitioníque plures neſciunt modum imponere, omnia inueniuntur amittere. Elegerat Deus Aaronicam familiam, vt incenſum adoleret, vt ephod portaret, vt adipes altari imponeret, & ne obſequium irremuneratum maneret, de ſacrificiis non modicam partem adſignauit; verùm adeò longè erant ab augmentis Principis procurandis, vt execranda ſibi diriperent auaritia, quæ Principi fuerant ſoluenda: *Quare calce abieciſtis victimam meam, & munera mea, quæ præcepi, vt offerrentur in templo?* Ac ſi dicat: ni vos honoribus extuliſſem, & copioſis ſacrificiorum prouentibus ditaſſem, nil mirum diriperetis vobis, mihi iure debita, legéque præſcripta: verùm copioſo cenſu munerati, & ad honorem, vtilitatémque meam electi meum neglexiſtis cenſum adaugere, ſtudentes ſolùm diuitias vobis incrementare. Ita noſter Sanctius: *Satis abundè prouiſum eſt à Deo Sacerdotum non ſolùm neceſſariis vſibus, ſed etiam abundantibus.* Adnectit: *Quo circa non adigebantur neceſſitate, quæ interdum culpam, aut omninò tollit, aut ſaltem eleuat, vt aliena raperent, & illa etiam, quæ Deus ſibi ex omnibus vindicabat.* Itaque quem ſibi Deus adipem ſacrificandum lege ſanciuerat, ſibi applicabant, & proprium cenſum cenſus Dominici detrimento adaugebant ipſi, qui ad iura Principis tuenda delecti, & ſtipendiis copioſiſſimis munerati: O quoties ipſi, qui videntur Principis, Dominíque vtilitatibus inſeruire, probantur propriis fraudulenter commodis ſtudere! Quæ Principi debita, ſolicita indagatione perquirunt, ſed cùm acceperint, Principis theſauro non reddunt, & grauius regalis facultas ab eis patitur detrimentum, quos delegerat ad ſubſidium.

§. XCV.

Cæca cupiditas exiguum mercatur lucrum grauiſſimo detrimento.

V*Ltra ſe cupiditas porrigit* (aiebat Seneca 2. *de Beneficiis cap.*27.) *& felicitatem ſuam non intelligit.* Felicitas moderatione ſtabilitur, integritate in auara roboratur: verùm adeò exoculata eſt cupiditas, vt iniquis eam artibus adnitatur firmare, cùm certiſſimum ſit deſtruere: æquitatis legibus parere; quod ſuum eſt cuique reddere, iuſtitiam inuiolatam ſeruare, ſecuriſſima ſunt fortunæ fulcra, firma felicitatis ſunt fundamenta. Alienæ diuitiæ ſunt diuitiarum ærugo, & inde pereunt corroſæ, vnde putabantur adauctæ. Filij Heli fulgebant honore, & Sacerdotalibus infulis decorati, & ſatis abundè facultatibus copioſi: verùm dum pro ſua tantum libidine debita Deo munera diripiunt, honorem, & propriam facultatem deperdunt. *Elegi eum ex omnibus tribubus Iſrael mihi in Sacerdotem, vt aſcenderet ad altare meum, & adoleret mihi incenſum, & portaret ephod coram me. Et dedi domui patris tui omnia de ſacrificiis filiorum Iſrael.* Et cur tot, tantáque amiſit? Quia pluribus contra ius, fáſque cæca cupiditate inhiauit: *Quare calce abieciſtis victimam meam... Præcidam brachium tuum*, id eſt, dignitate interdicam, quia priuatus & ſacrificiorum carebis reditibus, & honoribus. Ita Interlinearis: *Præcidam brachium tuum, dignitatem, & robur Sacerdotij.* Vt acquirerent aliqua, amiſerunt omnia. Propriæ felicitatis fuit tinea auaritia nunquam ſatiata. Potirentur honoribus, exundarent facultatibus, æquitatis legem ſecuti, & proprio cenſu contenti.

§. XCVI.

Qui cæca ad eligendum affectione ducitur, ſibi, & electioni imprudenter aduerſatur.

S*Ecurus celſa conſcendit* (inquit Caſſiodorus 7. *variar.* 13.) *qui ſe in paulò minoribus approbauit, & certo procedit veſtigio, qui gradatim deſiderio potitur accepto. Sine merito ſiquidem remuneratum putatur omne, quod ſubitum eſt: nec inexplorati ſuſpicionem refugit, quod repentè prouenerit.* Non conſcendit celſa ſecurus, qui dignis actionum ſuffragiis non præluxerit approbatus; nec certo procedet veſtigio, qui obtinuit gradum cæcutienti ſolùm affectu. Non ſemel maturat ſtragem, qui affectione ductus procurat honorem; nec opportunè conſulit dilecto, qui ſine meritis ſatagit collocare faſtigio. Heli, vt filios honoraret, ad dignitatem inconſultè extulit: *Magis honoraſti filios tuos, quàm me.* Verùm dum dignitatibus improuidè adauget, ſibi, & illis calamitatem adſciſcit, & dum amor properat præmaturare incrementa, luctuoſa accelerat damna: *Præcidam brachium tuum*, id eſt, vt ex Interlineari vidimus, dignitate mulctabo: *Præcidam brachium tuum, dignitatem, & robur Sacerdotij.* Affectio, dum filios ad dignitatem effert, à familiâ ſuâ dignitatem præſcindit. Ni extuliſſet filios, præcipitati non fuerent, nec præciſo brachio lugerent. Aſt dum exiſtimat dignitatum ſplendoribus illuſtrare, probatur obſcuris nebulis ſepelire. Opportunè Gregorius apud noſtrum Sanctium: *Filios, & propinquos magis quàm Dominum honorat, qui ad ſacros ordines perſonas eligit, non ex conuerſationis honeſtate, ſed amore propinquitatis. Idcirco filij honorati referuntur, vt ſacrificij primitias ederent, quia carnales Prælati ſpiritualis honoris culmina carnalibus propinquis ideò tribuunt, vt Eccleſiaſticis facultatibus ditentur, & in altitudine ordinis cumulentur abundantia vbertatis.* Adnectit moraliſſimus Gregorius: *Nec curant quales ſint, qui ad ſpirituale miniſterium veniunt; ſed tantùm, vt temporali dignitati præferant, quos carnali affectione complectuntur.* Non expendit carnalis affectio dignitatem ſine meritorum fulcris nutare, & inde emergere poſſidenti detrimentum, vnde ſperabatur honoris, & commoditatis auxilium, & dum cæcè affectio ducitur, calamitas maturatur.

§. XCVII.

Parentes non tam curant filios virtutibus expolire, quam facultatitibus adaugere.

DEfiderant parentes, ne filiis oneri fit paupertas, aut ipfi aliis, & ob id maxime fatagunt eorum fortunam copiofo auro fulcire, & magnis prouentibus onerare. *Quantum fat eft nondum habeo* (aiebat quidam apud Senecam *epift.* 17.) *fi ad illam fummam peruenero, tunc me totum Philofophiæ dabo.* Ordinem peruertit, qui Philofophiam loco vltimo pofuit: priùs debuiffet fe virtutibus expolire, & poſteà honeftè diuitias quærere: verùm cùm apud homines maiori in pretio fit, quàm morum concinnitas, fuperba diuitiarum vanitas, priùs ftuduit vanitati, poſteà virtuti. Accipe Senecam: *Atqui nihil prius quàm hoc parandum eft, quod tu differs, & poft cætera paras. Ab hoc incipiendum eft. Parare inquis, vndè viuam, volo. Simul & parare difce.* Non difcunt homines parare affectionibus præpediti, & falfo iudicio obfcurati; nec aliter quam erga fe, erga filios fe gerunt; priùs fatagunt diuitias illis congerere, poſteà ad Philofophiam traducere, cùm fine virtute diuitiarum cumulus miferandus fuerit plurimis cafus. *Multis* (aiebat Epicurus data *epift.*) *paraffe diuitias, non finis miferiarum fuit, fed mutatio.* Dicere potuiffet; fed exordium; fæpè namque inde erumpit calamitas, vnde fperabatur felicitas. Heli auxiis votis curauit, vt filij primitiarum cenfu fplendefcerent diuites non adeò ftudiosè, vt eorum concinnni fplendefcerent mores. *Magis honorafti filios tuos, quàm me, vt comederetis primitias omnis facrificij Ifrael populi mei.* Lautam illis procurauit menfam, non expolitam virtutibus vitam: ergo eorum brachium præcifum eft: *Præcidam brachium tuum, & brachium domus patris tui.* Non didicit fulcire fortunam, immò dum filios diuitiis fatagit adaugere, infortunia contigit maturare. *Præcidam brachium tuum* (inquit Interlinearis) *dignitatem, & robur Sacerdotij.* Diuitiarum cumulis honorati inferuierunt appetitionibus cæci, & copiofum aurum illis fuit præmaturum excidium; vt aliena in calamitate didicerint partes, priùs quam copiofas facultates, procurare filiis virtutes.

TEXTVS.

VERS. XXX. Propterea ait Dominus Deus Ifraël: Loquens locutus fum, vt domus tua, & domus patris tui miniftraret in confpectu meo vfque in fempiternum. Nunc autem dicit Dominus: Abfit hoc à me: fed quicumque glorificauerit me, glorificabo eum; qui autem comtemnunt me, erunt ignobiles.

§. XCVIII.

Probitas affert fecum femper gloriam, improbitas ignominiam.

INter reliquos mortalium errores, ille & frequens, & infelix eft, quod contraria via ad terminum exoptatum exiftimant fe peruenturos, & placida fore quiete beatos. Exambiunt gloriam, difcupiunt famam, fatagunt ftabilire fibi fortunam, fed contrarium iter ingreffi, quo maiori impetu inuolant, maiori interuallo deuiant. Voluptas, auaritia, cupiditas infelicitatis, ac ignominiæ funt officina, & inde nafcitura arbitrantur gaudia. Sola virtus & felicitatem parit, & nutrit. *Euenit hoc nimia intemperantia, & amore cæco rei* (aiebat Seneca *de vita beata cap.* 14.) *nam mala pro bonis petenti periculofum eft affequi. Vt feras cum labore, periculóque venamur, & captarum quoque illarum follicita poffeffio eft; fæpè enim laniant Dominos, ita habentes magnas voluptates, in magnum malum euafere, captaque cepere. Quæ quo plures, maióréfque funt, eo ille minor, ac plurium feruus eft, quem felicem vulgus appellat.* Cæcutit, qui fibi honores, famámque per voluptates, diuitiáfque iniquè acquifitas fatagit comparare, cum his greffibus folùm poffit ad ignominiam, infelicitatémque peruenire. Filij Heli, vt felicem ducerent vitam, infanis appetitionibus inferuiebant, vtque diuitias augerent, rapinis iniquiffimis inhiabant; verùm dum cæco greffu difcupiunt gloriam, procudere fibi ignominiam. *Quicúmque glorificauerit me, glorificabo eum; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.* Dignitas amittitur, facultas dilapidatur, & omnia contraria votis eueniunt, dum gloriam & honorem mediis contrariis difcupiunt. Notauit Abulenfis *quæft.* 27. *Qui non honorant me, erunt abiecti, fcilicet priuati honore.* Filij Heli, fi Deum honoraffent, honoribus fplenderent: aft dum cupiditatibus obfequuntur, vita honoribus, & facultatibus viduantur. Ab omnibus defpiciuntur ignobiles, dum peruerfa via exambierunt effe felices.

§. XCIX.

A Deo promanat felicitas, ab ipfo peccatore exoritur calamitas.

DEus noftræ felicitatis eft opifex, vt peccator fuæ calamitatis eft artifex. Inexhauftus beneficientiæ fons, & penes fe thefaurum, retinere quodammodo non fuftinens, vitam, honorem geftit hominibus dilargiri, fed humana cæcitas inhonorationem, & calamitatem contra fe armare inuenitur, dum inconfultè cupiditatibus adulatur. *Cæterum* (aiebat Seneca *de vita beata cap.* 14.) *non ipfi voluptatem, fed ipfos voluptas habet, cuius aut inopia torquentur, aut copia ftrangulantur. Miferi, fi deferuntur ab illa; mifericres, fi obruuntur.* Ipfi peccatores vitæ infidiantur, dum voluptati traduntur; ipfi ignominiam; & miferiam fibi conciliant, dum cæcis defideriis obtemperant. *Quicumque glorificauerit me, glorificabo eum, qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.* Ignominiæ fe Deus negat artificem, opificem fe oftentat honoris, ne peccator Numini calamitatem adfcribat, aut fuæ fe felicitatis auctorem fuiffe vaniffimus credat. Qui Deum contemnunt, ignobiles afferuntur, quia ipfo contempto, & legum irreuerentia innutrita eft ignominia. Notauit Ambrofius: *Honorificantes me* (inquit) *honorificabo: honorem bonorum operationis fuæ effe declarans. Et contemptores mei non dixit: Honore priuabo, fed honore priuabuntur non fuæ operationi deputans eorum iniuriam.* Ipfa fententiarum differentia manifeftè oftendit, bona noftra à diuina largitate prouenire, mala à noftris criminibus promanare. Iniquè de Deo queritur, qui fuis vitiis facultates amifit, & valetudinem perdidit: infipienter turget, qui felicitatem, & honorem fuæ induftriæ, aut fagacitati adfcribit. Dei liberalitati, gratiæque debentur omnia, quibus fruimur bona; noftræ infipientiæ funt fructus detrimenta, & fupplicia. Filij Heli Deo auctore, refplenduerunt dignitatis infulis decorati, fuis criminibus emarcuerunt ignobiles, & obfcuri.

§. C.

Dignitatis culmen virtutibus perseuerat suffultum, & corruit vitiis euersum.

ET *auida felicitas est* (aiebat Seneca *epist.* 19.) *& alienæ auiditati exposita.* Plures contra felicitatem militant aut ambitione inflammati, aut inuidentia adusti. Opus est felici felicitatem suam suffulcire, & contra alienas manus armare: Quantum felicitati accrescit ad plausum, accedit etiam ad metum: verùm stat fortuna, si virtutum armis protecta, & incorruptis moribus circum allata, possunt externa concutere, non dejicere: verùm si internis vitiis dignitas oppugnetur, nequibit stare, sed fulcris deficientibus opus est ruere. Aaron ad dignitatem elatus magna ambientium aduersariorum copia est impetitus; verùm dum virga effloruit, dum virtus emicuit, & inuidiam fregit, & aduersarios deuicit. Firma constitit dignitas quantumvis impetita, quia virtutibus obarmata: modò iam Aaronicæ familiæ brachium præciditur, & à culmine deturbatur: *Pracidam brachium tuum & brachium domus patris tui.* Et cur modò tantâ sustineant miseriam, qui de tot hostibus reportauere victoriam? Iam Textus explicuit. *Qui contemnunt me, erunt ignobiles.* Dum filij Heli abutuntur potestate ad rapinam, dum dignitatem detorquent ad exoculatam cupiditatis licentiam, se ipsos exauguant, & dignitatibus mulctant. Ita Lira: *Quicumque glorificauerit me, glorificabo eum; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Glorificabo conseruando eum in statu suæ dignitatis: qui autem contemnunt, me abutendo collata sibi potestate, erunt ignobiles, quia dejicientur à statu suæ dignitatis.* Dum virga illa Aaronica Ægyptios dracones deglutiuit, dum venustos flores, & sapidissimos fructus protulit, nec aduersariorum violentiis, nec tumultibus potuit dejici; modò sine aduersariis iam corruit marcida, quia internis vitiis concussa. In Aaronica familia tunc perseuerauit dignitas, quantumvis aduersarij furerent, seditionémque concitarent, quia virtutibus firmata, modò sine aduersariis & marcet, & corruit, quia insanis appetitionibus impetita. Si filij Heli legi parerent, aduersariorum exercitus detriumpharent; verum dum collata sibi potestate abutuntur cœci, à culmine deturbantur puniti.

TEXTVS.

VERS. XXXI. Ecce dies veniunt, & præcidam brachium tuum, & brachium domus patris tui, vt non sit senex in domo tua.

§. C I.

Minus dolent aliqui vita carere, quàm dignitatis splendoribus viduari.

SIc inuisceratum hominibus est eminendi votum, & dominandi cæteris desiderium, vt vel salutis, vitæque dispendio suspirauerint culmina, & dignitatum ambierint celsa. Non adeò ægrè ferrent nonnulli in magistratu vitam finire, quam de magistratu pulsos protelare. *Cogita, quàm multa temere pro pecunia* (aiebat Seneca *epist.* 19.) *quàm multa laboriosè pro honore tentaueris.* Minora tentantur pro vita conseruanda, quàm tententur pro dignitate acquirenda. Summa felicitas æstimatur vrbanorum officiorum splendor, culminis nitor. Hinc cum Deus acerbam mulctam domui Heli prænuntiare vellet, antequàm filiorum mortem, ad alios auolaturam asseruit dignitatem: *Pracidam brachium tuum.* Et posteà: *In die vno morientur ambo.* Durius videbatur filios infelici strage corruere, quàm brachium præscindi. Cur ergo priùs brachij præscissionem, quàm Heli, & filiorum necem prædicit? Quia in brachio designabatur dignitas, inquit Abulensis *quæst.* 30. *Brachium eius, id est potestas, & honor ablata fuit.* Ægrius erat, quàm vita interdici, dignitatibus orbari: ergo vt grauiori supplicio Aaronicam familiam mulctaret, prædixit dignitatis priuationem, & posteà necem. Homines namque frequenter dignitatem vitæ præferunt, & saluti splendorem præponunt.

§. CII.

Minus dolent aliqui orbari vita, quàm paternam domum, familiámque antiqua carere gloria.

NOnnulli adeo sunt paternæ domus splendoris auidi, vt minus doleant salute carere, quàm prosapiam honoribus viduari. Impatienter ferunt, si quid prosapiæ obscurauerit gloriam, cùm patienter tulerint aduersam sibi fortunam. Desæuierat Pharaonis rabies in Israëlitas, oneribus durissimis prægrauabat, & ad vitæ tædium perducebat. Cùmque patienter ferrent, excogitauit nouam machinam, qua durius affligeret: nempè filios rapidis voricibus tradere, & familiæ stemmata cum hæredibus abolere: *Quidquid masculini sexus natum fuerit, in flumen projicite: quidquid fœminini, reseruate. Exodi* 1. *vers.* 22. Submersis maribus antiquorum deperibat memoria, & Ægyptiis ducentibus fœminas oblitterabantur maiorum insignia; ergo incrementabatur dolor, & crescebat intimus angor. *Vitam eorum* (inquit Philo *lib.* 1. *de vitâ Mosis*) *nefariis artibus conatus est occidere, iussitque, vt ex recens editis alerentur fœminæ propter sexum bello inutiles, mares tollerentur.* Sublatis maribus ad familias alias transibant auitæ nobilitatis stemmata, diuitiarúmque copia: ergo hoc dolore grauius discruciabantur, quam aliis laboribus premerentur. Vtque noueris, quam miserum existiment homines maiorum imagines obscurari, & alienis familiis inseri, expende, filiam Pharaonis Moysem sibi in filium adoptasse. *Adoptauit in locum filij. Exo.* 2. *vers.* 10. Ne Pharaonis gloriæ aboleretur notitia, aut in alienam familiam eius migraret memoria. *Erat Regi vnica dilecta filia* (inquit datus Philo) *eam ferunt dudum nuptam non potuisse, matrem fieri, quamvis liberorum cupidam, præsertim sexus potioris, vt esset qui in fortunatam auiti regni sortem succederet, migraturi alioquin in familiam aliam nepotum penuria. Qua cura pressam, & ea die maximè anxiam, cùm hactenus solita esset domi se continere, ac ne limen quidem transcendere, proripuisse se cum puellis familiaribus ad flumen, vbi puer fuerat expositus.* Aliqui volunt mentitam fuisse Moysem à se genitum, vt hac fraude anxietati blandiretur, quia intuita gloriam antiquæ prosapiæ aboleri, & ad familiam aliam transire, durissimè cruciabatur. Et in nostro Textu postquam Deus brachium, hoc est, Heli vitam abscindendam prædixit, brachium paternæ domus etiam confringendum addidit: *Pracidam brachium tuum, & brachium domus patris tui.* Profectò sententiarum ordo videbitur inuertendus, si Heli erat dolore grauissimo excruciandus: deleta patris domo superstes poterat dolorem aliquomodo leuare, ipso deleto parum intererat, si totam contingeret domum corruere. Cur ergo Deus brachij eius contritioni paternæ domus stragis, & adnexuit pœnam, & notitiam? Quia quamvis magnus dolor esset Heli mulctari vita, grauior erat familiam suam mulctari gloria. Ita Abulensis *quæst.* 27. *Deuenit ad magnam abiectionem, cùm nullus de illa esset Princeps Sacerdotum.* Paterna Heli domus ad magnam deuenit abiectionem, cùm iam non possederit dignita-

tem

tem, adeóque grauior dolor est hominibus agnoscere familiam splendore antiquo mulctandum, quam proprium vitam finiendam, vt post proprij brachij confractionem, vt exulceraret dolorem, auolaturam ad aliam familiam prædixerit dignitatem.

TEXTVS.

VERS. XXXII. Et videbis æmulum tuum in templo in vniuersis prosperis Israël, & non erit senex in domo tua omnibus diebus.

§. CIII.

Non adeò acerbum est dignitate mulctari, quàm ad æmulum transire.

NOnnullis pro solatio est, dum dignitate carent, æmulum non assequi, competitorem non obtinere. Acerrimè pungit pœna, si resplendeat æmulus gloria. Post prænuntiatam paternæ domus stragem, addidit oraculum, Heli domum, qua resplendebat, dignitate mulctandam, & ad æmulorum domum transituram: *Videbis æmulum tuum in templo in vniuersis prosperis Israël.* Gemina doloris vulnerabatur sagitta, angebat dignitate domus priuata, & æmuli domus dolorem immodicè adaugebat honoribus dignitatis splendida. Zara, & Phares de principatu in matris vtero contendebant: Zara regia purpura resplendet ornatus: *Iste egredietur prior. Gen. 38. vers. 28.* Retracta manu alter egressus est: *Egressus est alter.* Nec mysterio caruit postpositum illo rubeo filo illigari: in eo omnem Christi passionem agnoscit Interlinearis: *Ligauit coccinum, figuram sanguinis effúndendi.* O quam eo coccino prætebatur, qui se post coccinum vidit postpositum, & competitorem sibi prælatum! Est enim hominibus grauior calamitas, quam ipsa vita priuari, si videant dignitatem ad competitorem transire. Deliquerant filij Heli, grauissimísque se sceleribus polluerant. Deus acerba morte eadem die mulctandos prædixit: *Ophni, & Phinees in die vno morientur ambo.* Acerbam mortem prædixit, vt diù diuexarentur timore, & quouis momento certæ, & incertæ mortis torquerentur anxietate. Viuebant, non vt viuerent, sed vt acri mortis timore semper dolerent. Nec stetit hic calamitas, sed vt durius recrudesceret, addidit oraculum dignitatem ad æmulum transituram. *Videbis æmulum tuum in templo in vniuersis prosperis Israël.* Præsciant mortem imminere, ignorent diem, vt continuè discrucientur, dum continuis pauoribus agitantur, addatúrque mortis dolori euolaturæ ad æmulum dignitatis notitia, quo grauiori affligantur pœna. Innuit Abulensis *quæstione 30. Erat pœna magna Heli, & posteritati sua, quod prius habuissent ipsi summum Sacerdotium, & deinde viderent translatum ad alios*, scilicet competitores, & æmulos, quasi vindiciis torserit competitoris gloria, gloriæque notitia quàm miseræ stragis sententia.

TEXTVS.

VERS. XXXIII. Verumtamen non auferam penitus virum ex te ab altari meo: sed vt deficiant oculi tui, & tabescat anima tua, & pars magna domus tuæ morietur, cùm ad virilem ætatem venerit.

§. CIV.

Ipsa morte durius est ad eius genua deuolvi, cui eras solitus dominari.

NIl in humanis statum, nil inconcussum. Qui heri superbiebat opolentissimus, stipem hodie quærit egenus: duram hodie trahit catenam, qui paulò antè splendidam circumferebat seruorum pompam. Verùm inter dutos adeò, & varios casus nil sic acerbum est, quàm si cogatur quis ad illius genua deuolvi, cui solebat dominari. *Stare ante limen Callisti dominum suum vidi* (inquit Seneca *epist. 47.*) *& eum, qui illi impegerat titulum, qui inter reicula mancipia produxerat, alius intrantibus excludi.* Sic fortunæ vices variæ, vt Callistus olim seruus resplenduerit dignitatis titulis honoratus, & olim dominus eius domus vestibulum non fuerit occupare permissus. Quis dubitet domino morte acerbius fuisse ad olim serui genua prouolvi, & prouolutum excludi. Deus vt dignam sceleribus pœnam infligeret Heli familiæ, noluit ab altari penitus auferre, sed æmulis iam dominantibus inseruire. *Non auferam penitus virum ex te ab altari meo.* Et cur non aufert? Iam subdit: *Vt deficiant oculi tui, & tabescat anima tua.* Heli filij vtpotè Sacerdotes magni aliis Sacerdotibus imperabant, modo vice versa iam parebant: ergo eorum tabescebat anima præ angustia: reliquisse aliquos qui altari ministrarent, non erat temperare acerbitatem, sed adaugere dolorem, quandoquidem ipsa morte erat durius, eis ipsis inseruire, quibus fuerant assueti multis temporibus dominari. Ita Abulensis *quæst. 30. Quod ego relinquam aliquos de filiis tuis ministrantes in altari, non est ad alleuiationem pœnæ, sed ad augmentum. Nam si quis fuerit in magna prosperitate, & incidens in aduersam calamitatem, videt alium in honore excellentia, durius hoc, quàm mortem tolerat.* Durius erat Heli filiis olim dominantibus inter seruos nunc censeri, & esset tolerabilius vitam finire. Verùm scelerum enormitas eorum produxit vitam, vt hanc sustinerent grauissimam pœnam, & eis ipsis inseruirent subiecti, quibus præcipiebant olim domini.

§. CV.

Liuor salutis tinea, & immaturæ mortis est causa.

AMbitio, liuórque vt alienæ felicitatis, sic propriæ pestes inueniuntur salutis. Ambitio, inuidiaque iustitiæ semper inimica non quiescit, sed anxia solicitudine nubila cogit, quotum tenebris aliorum splendorem obscuret. *Nihil securum* (aiebat Cassiodorus *10. variar. 18.*) *nihil poterit stabile reperiri, si semper inuidentium vota ad illicitas accedere permittantur insidias.* Inuidia captiosas prætendit semper insidias, perniciosas disponit technas, indecoras confingit causas; sed viperæ adinstar dum pectore aliis lethale conflat venenum, imprudenter sibi parat excidium. Magna pars filiorum Heli virili in ætate immatura peribant morte: *Pars magna domus tuæ morietur, cùm ad virilem ætatem venerit.* Ea ætate, qua salus vegetior, & robustior, vita decedebant, & omnes ferè peribant. Quod si scruteris causam, non sine fundamento extitisse inuenies inuidiam. Virilis ætas clariori luce intellectus vigebat,

quàm

quàm pueritia, & adolescentia. Ergo cùm viderent æmulorum familiam dignitatis luminibus resplendentem, inuidentiæ flammis adurebantur, & inuidentia: salutem tineæ in modum abrodedat, & salute destitutos vita mulctabat. Audi Augustinum, & Hieronymum, *Vt deficiant oculi tui, & tabescat anima tua, ut semper sciat et sit de domo Heli in domo Domini; qui in dignitate Sacerdotij videns alium substitutum, & se destitutum, deficiat animo, & tabescat.* Tabescere est desiccari, putrefieri, dolore torqueri. Ergo cùm ad virilem ætatem peruenientes viuidiori inuidentiæ stimulo adurgerentur, ea præcipuè ætate emoriebantur, & quo passu crescebat inuidentia, deficiebat & vita.

§. CVI.

Grauis dolor est, si eo tempore filius oppetat mortem, quo aptior ad reparandam successionem, & dignitatem.

Filij à parentibus nutriuntur, & futuræ successionis spe labores plurimi tolerantur. Quauis ætate decedant filij; paterna viscera dolore pulsantur, & amoris igne aduruntur: verùm si ea patiantur occasum, qua laborum sperabant demerere parentes fructum, & præmium, recrudescit dolor, & tristissimus viscera distorquet angor. Ob id, vt Heli familiæ grauissima delicta digna Deus punierit sententia, filiis decreuit mortem, cùm post infantiæ, adolescentiæque labores spes maturior, & procreandis liberis virilitas aptior: *Pars magna domus tuæ morietur, cùm ad virilem ætatem venerit.* In Hebræo habetur: *Omnis faciens surgere domum tuam*, id est, vt qui delectam familiam posset alleuare, qui filios posset progignere, qui eximiis dotibus refulgens procellosos calamitatis turbines posset depellere, spes omnes moriens eludet, & è viuis excedet. Quod si quæras, cur anteà non occidant, sed virili ætate decedant? respondebit Caietanus, ea ætate Deum mortem decreuisse, vt ipsa maturior spes inseruiret dolori, & vires adderet calamitati: *Declaratur ampliùs prima pœna non quod magna pars, sed quod omnes, qui essent dispositi ad subleuandum domum Heli morientur iuuenes, seu quasi iuuenes.* O quàm erat amarum post solicitos infantiæ labores, post anxias adolescentiæ curas spebus ferè iam maturis frustrari, & vnius morte plures calamitatibus deprimi. Sperabat familia meliorem fortunam, dum spectabat virum prudentia ornatum, & virtutibus expolitum: verùm tunc mortis falce demetebatur, vt calamitas augeretur.

TEXTVS.

VERS. XXXIV. Hoc autem erit tibi signum, quod venturum est duobus filiis tuis Ophni, & Phinees. In die vno morientur ambo.

§. CVII.

Non semel infortunium, alterius est infortunij præsagium.

ALiquod esset calamitatis solamen, si premeret miseria, nec vlterioris esset calamitatis prænuntia: verùm vt in catena vnus nexus alterum trahit, sic in aduersa sorte calamitas aliam parit calamitatem, & dolor procreat dolorem. *Nullo melius nomine* (aiebat Seneca de tranquillitate animi *cap. 10.*) *de nobis natura meruit, quàm quòd cùm sciret, quibus ærumnis nasceremur, calamitatum mollimentum consuetudinem inuenit... Omnes cùm fortuna copulati sumus. Aliorum aurea catena est, & laxa: aliorum arcta, & sordida.* Infortunia sæpè concatenantur, & alia ærumna alterius & prænuntium, & præsagium est. Plurima, & quidem acerbissima comminatus fuerat Deus Heli domui indignis sceleribus sordidatæ, & victimarum deprædatrici, & ne minas effectu vacuas existimaret, Ophni, & Phinees casum pro signo dedit: *Hoc autem erit tibi signum, quod venturum est duobus filiis tuis, Ophni, & Phinees: in die vno morientur ambo.* Eadem die occubituros fratres testatur, ne de superuenturis posteà calamitatibus dubitetur. Notauit Abulensis *quæst. 30. Mors filiorum Heli, quæ prænuntiatur hic, est signum, quod omnia alia, quæ prædixit Deus de stirpe sua, complerentur.* Filij corruunt, Arca capitur, notitia calamitatis sic Heli grandæuum percellit, vt fractis ceruicibus expirarit. Nurui acceleratur doloribus partus, & partum comitatur interitus: alia aliam calamitatem aduocabat, & velut fluctus fluctum impellit, sequitúrque, sic infortunium infortunio succedebat. Est namque de more aduersa aduersis copulari, & dolorem nouis doloribus aduocatis augeri.

§. CVIII.

Ea est diuina misericordia, vt videatur miraculum, acerbum inflixisse supplicium.

PEccantes propria stimulantur conscientia, verùm cunctationis, tergiuersationisque erga pœnitentiam sæpissimè delirium diuinæ nutrit misericordiæ præsumptio: indubiam sibi delictorum promittunt veniam, & concessum tempus furantur, vt insanis appetitionibus adulentur. *Sustinet* (aiebat Tertullianus *de Patientia cap. 2.*) *ingratissimas nationes, ludibria artium, & opera manuum suarum adorantes, nomen cum familia ipsius persequentes: luxuriam, auaritiam, iniquitatem, malignitatem quotidiè insolescentem, vt sua sibi patientia detrahat: plures enim Dominum idcircò non credunt, quia sæculo iratum tandiù nesciunt.* Cùm habeat Deus in sua potestate vindictam. Mauult sic ostentare misericordiam, vt si fas sit dicere, maiestati suæ videatur intulisse contumeliam. Cum tamdiù sæculo iratum Dominum nesciant, plures digna illaturum supplicia dubitant. Vtque miraculum vocamus, quod præter consuetudinem naturæ fieri videmus: sic supplicium est quodammodo miraculum, cùm assueicat diuina misericordia & parcere, & indulgere. Crimina filiorum Heli ad eum peruenerant cumulum, vt cœlestem iustitiam non solùm prouocarent, sed quodammodo ad vindictam impellerent, & tamen animaduersio signum appellatur: *Hoc autem erit tibi signum, quod venturum est duobus filiis tuis.* Ac si dicat: Acerbus filiorum tuorum casus erit signum, id est, miraculum. Ita Abulensis *quæst. 30. Istud potest intelligi dupliciter; vno modo, quòd accipiatur signum pro re signata, vel magis pro re magna: sicut dicimus Deum facere signum, cùm facit aliquod miraculum etiamsi illud non sit signatiuum alicuius rei, & isto modo mors duorum filiorum fuit Heli signum, id est res signata, vel miraculum, aut pœna à Deo inflicta.* Sacerdotum procacia, exoculata auaritia, impia irreuerentia acerbissimum exigebant supplicium; verùm sic Deus Sacerdotum honori consulit; sic misericors peccatorum delitiis indulget, vt potuerit videri miraculum, Sacerdotum, totiúsque familiæ excidium: *Hoc erit tibi signum*, id est, *res signata, vel miraculum, aut pœna à Deo inflicta.* Quid prò diuina misericordia augustius, quid verius? Debita criminibus pœna infligitur, & miraculum appellatur.

TEXTVS.

VERS. XXXV. Et suscitabo mihi Sacerdotem fidelem, qui iuxta cor meum, & animam meam faciet, & ædificabo ei domum fidelem, & ambulabit coram Christo meo cunctis diebus.

§. CIX.

Deus misericordiam accelerat, & inferre pœnam procrastinat.

MIsericordia, iustitiáque adæquè sunt Numinis attributa, & ornamenta: ad benefaciendũ tamen videtur propensius, & ad puniendum morosius. *Nullam non Reipublicæ partem* (aiebat Seneca *de Clement. lib. 1. c. 13.*) *tanquã suis mitis inclinatus ad mitiora.* Bonus Princeps ad mitiora inclinatur, ad seuera cogitur: vt sui partem quemvis subiectum respicit, & vt quisque sibi accelerat commoda, & differt, si possit, aspera; sic Deus hominibus, quos tenere diligit, impertiri maturat beneficia, & cunctatur meritissima etiam inflixisse flagella. Heli oscitans negligentia, procax filiorũ audacia Deum compulit dignitate ablata omnem familiam punire, & à culmine deturbare: *Suscitabo mihi Sacerdotem fidelem.* Putares statim alterum suscitandum, & alterum ejiciendum: post denuntiatam tamẽ mulctam longa cucurrere spatia, antequam executioni mandaretur exaugurationis pœna. Achitob, Achimelech, Abiatar resplenduerunt adhuc Sacerdotalibus infulis; nã vt qui diu noluit, tarde dedit, ita Deus tardè puniuit, quia punire doluit. Notauit Abul. *q. 31. Adhuc mansit Sacerdotiũ in domo Heli in aliis tribus Sacerdotibus scilicet Achitob, & Achimelech filio eius, & in Abiathar nepote illius.* Pœna iustitiæ satisfaciebat, sed dilatio adulabatur misericordiæ, & pietati. Deus namq; ad benefaciendum promptissimus est, ad puniendum laudabiliter tardus, vt è contra homines ad benefaciendum tardi, & ad nocendum expromptí. Filiorum Heli culpa pœnam accelerabat, misericordia tamen differebat, iustitiæ satisfaciebat decreta punitio, morem gerebat misericordiæ dilatio.

§. CX.

Deus vt inflicti supplicij dolorem molliat, eodem tempore impertiri beneficia procurat.

DEus, antequam ad supplicia perueniat, remedia quodammodo consumit; eodem tempore se patrem esse recordatur, & iudicem: vtque pater, si opus sit aliquod filij membrum abscindere, ingemiscit, & quò dolorem emolliat, quærit: ita Deus, si hominum criminibus compulsus flagella incutiat, eo dolore angitur, vt ad munificentiæ delinimentum accurrat. *Tarde sibi pater membra sua abscindat* (aiebat Seneca *lib. 1. de Clementia, c. 14.*) *etiam cùm absciderit, reponere cupiat: & in abscindendo gemat.* Gemit Deus, dum infert alicui supplicium, & munificentiæ suæ fontes aperit, vt doloris quærat delinimentum. Rex ille cœlestis fidelem servum, qui mna sibi tradita decem mnas acquisiuerat, amplissimo remunerauerat præmio, & nihilominus cùm mna à procaci, & ignauo seruo auferenda esset, non iussit thesauris suis reponi, sed decem mnas habenti regali munificentia exhiberi: *Auferte ab illo mnam, & date illi, qui decem mnas habet. Luc. 19. vers. 24.* Doluit mnam auferre, & vt dolorem molliret, alteri decreuit dare, & dum quæsiuit munificentiæ dolori suo medicamentum, ostendit, quàm illi esset amarum inflicti procaci seruo supplicium. Hinc disces, cur eodem tempore Heli familiam Sacerdotio mulctarit, & Sacerdotem sibi fidelem suscitare decreuerit: *Suscitabo mihi Sacerdotem fidelem.* Fidelem Sacerdotẽ suscitare decreuit, cùm compulsus est infidelem Sacerdotem detrudere; dolebat meritum inferre supplicium, & quo temperaret dolorem, quæsiuit delinimentum. *Sacerdos iste* (inquit Caietan.) *ad*

Eman. de Naxera in Reg.

litteram fuit Sadoc, qui à Salomone, eiecto Abiathar ex stirpe Heli, subrogatus est in Pontificem. Alium ad dignitatem extulit, cùm alium detrusit; vt molliret alterius beneficium, quod alium puniens patiebatur tormentum.

§. CXI.

Familiæ, domúsque splendor anchora virtutum firmatur, flatibus vitiorum euertitur.

VT naues contra procellosos turbines fundantur anchora; sic domus, familiæque felicitas stabiliuntur prudentia. Parum interest natura congesserit opes, dignitates, si vitiorum pestis omnia deuorarit, & fundamenta firma subuerterit. Esaü primus, & familiæ princeps exoritur; Iacob posterior, & secundus nascitur, & tamen iste virtutum fulcris stabilitus, & ille ingemit diuitiis, & dignitate nudatus. *Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Gen 27. vers. 27.* Virtutum odor acquisiuit principatum; Esaü auida edulitas, & imprudida edacitas produxit gemitum. *Consequenter* (aiebat Philo *lib.* his verbis: Resipuit Noë) *inducit Iacob minorem natu, quam Esau: quoniam imprudentia mox à prima ætate nobiscum coalescit, honestatis æmulatio serò nobis innascitur, quamuis suaptè vi sit, quàm illa, antiquior. Quapropter Esau fratrĩ cedit, iure primogeniturum, quod alter sibi libenter asserit, vt debitum.* Iacob virtute principatũ promeruit, & sustulit; Esaü, quantumvis suffragaretur natura, amisit felicitatem intemperantia. Heli domus, quam, ni peccaret, Deus firmare decreuerat, acribus vitiorum ventis corruit prostrata, & ingemuit misera. Sadoc eligitur, & eius domus firmatur: *Ædificabo ei domum fidelem;* id est, stabilem, & firmam. Si quæras, cur Sadóc domus aduersus fortunæ vultus consistat firma, & Heli domus corruat labefactata? respondebit Textus, alterius domum virtute inniti, alterius vitiorum turbine concuti: *Iuxta cor meum, & animã meam faciet.* Sadoc, dum ritè munus impleuit, domum stabiliuit; Heli potestate abusus, subuertit: *Æmulus domus Heli fuit Sadoc Sacerdos* (inquit Hugo) *qui abiecto Abiatar à Salomone Sacerdotium suscepit.* Non nutauit Sadoc domus virtute fundata, non constitit Heli domus vitiorum flatibus impetita.

§. CXII.

Optima politices, benemeritum, quin ipse exambiat, luminibus dignitatis exornat.

GLoria est bonorum Principum (aiebat Cassiod. 10. var. 11.) *incognitas honoribus clarificare personas, dum quicquid a subiectis proficiscitur, regnantiũ laudibus applicatur.* Regnãtis laudibus applicatur honoribus nobilitare personas, meritis claras, etsi ab ambitu remotas. Sadoc ad Sacerdotium suscitatur: *Suscitabo mihi Sacerdotem fidelem.* Laus regentis fuit suscitari ambitioni dormientem, & virtutibus vigilantem; vt electorum sæpissimè est nota, eligere ambitioni vigilantem; virtuti dormientem. *Sacerdos iste* (inquit Abul. *q. 31.*) *erat futurus fidelis, quia obseruaret Dei voluntatem iuxta omnes ceremonias.* Fidelis sine ambitu eligitur, quia eximiis virtutibus commendatur. O quàm alia Reipublicæ esset facies, si ad munia eligerentur personæ magnatibus incognitæ, & virtutibus conspicuæ! verùm dum eligitur magnatibus notus, & eorum patrocinio commendatus, munus patronorum est messis copiosa, electus muneris inuenitur non semel iniuria, & electores ferit populorum querela.

§. CXIII.

Prudentia est, dum ratio non contradicit, Principibus complacere, & eorum beneuolentiam lucrari.

NOnnulli Ecclesiastica dignitate fulgentes, iudicibus, Principibúsque resistendo gloriam sibi quærunt: nonnulli,

nonnulli, plusquam fas est, complacendo gratiam elucrari satagunt. Prudentia omnia attemperari opus est; iudicibus, Principibúsque adulari muneris est iniuria: obsistere, contradiceréque, ni ratio cogat, est scandalosa imprudentia. *Renouamus certè dictum illud celeberrimum Traiani* (aiebat Atalaricus 7. *var.* 13.) *Sume dictationem; si bonus fuero, pro Republica, & me; si malus, pro Republica in me.* Adnectit: *Obligamus te certè generalitati, dum absolutè præcipimus iura seruari, quod ideò nūc dicimus, vt opportunè omnibus in te consuluisse videamur.* Sacerdos non debet propriis vtilitatibus studere, nec vanis timoribus illigari. Munus sortitur pro Principibus, & Republica, vt eis prouidenter attendat, & vt cùm fas fuerit, prudenter etiā resistat. Decet Ecclesiastica dignitate nobilitatum munus implere, & congruit etiam beneuolentiam Principum elucrari. Electus Sadoc ad summi Sacerdotij culmen, diuinas leges inuiolatas studuit asserere: *Iuxta cor meum, & animam meam faciet*; sed etiam Principis benevolentiā sibi procurauit allicere: *Ambulabit coram Christo meo cunctis diebus.* Nouerat namque vtrumque interesse ad muneris, dignitatísque decorem. Principem scilicet, eiusque ministros imprudenter non exasperare, & iura Ecclesiastica custodire. *Ambulabit coram Christo meo* (inquit Abulensis q. 31.) *id est, ministrabit coram Rege à me instituto omnibus diebus vitæ suæ.* Adnectit: *Quando Dauid egressus est de vrbe Hierusalem fugiens Absalo em, Abiathar, & Sadoc portabant Arcam Domini coram eo.* Vtrumque iunxit, Arcam reuerenter portare, & gratiam Principis promereri. Curauit, ne ea in seditione Arca aliquam pateretur iniuriam, & alleuare etiam, quam proditor inferre patri anhelabat offensam.

§. CXIV.

Parentum merita in filiis debent remunerari, & in præmio relucere.

SI est bonorum Principum gloria impertiri beneficia, quantò erit præstantius dignis reddidisse præmia? *Sic institiā sequimur* (aiebat Rex Theodahad. 10. *var.* 11. apud Cassiod.) *si bonis heredibus parentum præmia non negemus. Decet enim etiam priores suos vincere, qui ad nostra meruerunt tempora peruenire... Quis ergo relinqueret in posteris munus honoris, quos tamdiu constat fuisse præcipuos? Accusarentur sæcula, si talis potuisset latere familia.* Familiam, quæ in prædecessoribus deprædicandis facinoribus resplenduit, fas non est irremuneratam relinquere, sed præmiis emeritis honorare. Sadoc sic Numini fidelem se semper præstitit, vt diuinis legibus vigilanter obtemperarit: *Suscitabo mihi Sacerdotem fidelem, qui iuxta cor meum, & animam meam faciet.* Parentis recensentur merita, sed audiuntur etiam in filiis remunerata: *Ædificabo ei domum fidelem*, id est, filios eius honoribus afficiam, & domum contra temporum adsultus statuam. Ita Abul. q. 31. *Ædificabo ei domum fidelem, id est, faciam, quòd domus eius sit firma.*) Filios honoribus, præmiísque nobilitauit, ne parentis virtus maneret irremunerata, & obliuione sepulta. Patris dignitas ad posteros sanguinis fonte perducta in posteris floruit, & dignis præmiis resplenduit; nec enim fas erat tot meritorum hæredes negligi, & irremuneratos relinqui.

§. CXV.

Magnum meritorum parentis præmium filius virtutibus expolitus, & dignitatum luminibus exornatus.

RErum causæ semper in semine sunt, fructus editus prodit auctorem, & quantum à diuinitate parens meretur, de prolis felicitate colligitur. *Quicquid in illo viro* (inquit Cassiod. de Patritio Venantio loquens 9. *var.* 23.) *gratia diuina concessit, integra perfectione transmissum cernas in posteros... In hac domo non tantum patrimonii, sed & virtutibus adsciur hereditas. Hoc est profectò, quod verè diuites facit. Quando nullum melius potest esse compendium, quàm laudibus successisse maiorum.* Nullum pulchrius meritorum Venantij compendium, quàm habuisse filios non solùm patrimonij hæredes, sed virtutis successores. Adnectit Cassiodor. *Alieni continens, propria sub moderatione distribuens, & inusitata laude mirabilis, nulli grauis tot protulit consulares.* Non dissimilis Venantio Sadoc iura custodiens, Numini semper obediens meruit fidelem domū sortiri, & filios supremi Sacerdotij luminibus exornari: *Suscitabo mihi Sacerdotem fidelem, qui iuxta cor meum, & animam meam faciet.* Quid tunc? *Ædificabo ei domum fidelem.* Filios promisit virtutibus expolitos, & dignitatibus claros: & quod augustius parenti præmium, quam tot lumina genuisse, & in filiis florere semper laudatum, & laudari continuis dignitatibus floridum? Ita Abul. q. 31. *Nil aliud est domum eius esse fidelem, nisi progeniem eius nunquam priuari summo Sacerdotio.* Filij, quod Sacerdotium iure hæreditario accipiebant, magnis virtutum meritis confirmabant: ergo nil patri gloriosius, quàm habere filios virtutibus exornatos, & luminibus dignitatum conspicuos. Patris fidelitas transiuit ad posteros, & dum fideliter seruiunt, dignitatem sibi stabiliunt. Dignitas ab Heli domo auolauit, quia studebant filij libidinibus, & rapinis; ab hac domo non discessit, quia tota domus virtutem coluit. Repetere posset darus Cassiod. *Si homines ornat semel accepisse palmatam: quis ille censendus est, qui tot meretur in filiis consulatus.*

TEXTVS.

VERS. XXXVI. Futurum est autem, vt quicumque remanserit in domo tua, veniat vt oretur pro eo, & offerat nummum argenteum, & tortam panis, dicatque: Dimitte me, obsecro, ad vnam partem Sacerdotalem, vt comedam buccellam panis.

§. CXVI.

Rapinis, libidinibúsque studentes filios relinquunt inopes, mendicatóque victitantes.

LIcet rarò constans effloreat fortuna, sed variis mutationibus celsos dejiciat, & deiectos attollat, vires addidit eius volubilitati, qui fœdis libidinibus indulsit, & rapinis iniquissimis inhiauit. Libido facultatem deuorat; rapina, vel iustè possessa consumit ardentissima flamma: clamat læsorum tumultus, & à Numine iustam vindictā obtinet eiulatus. *Iniuriosum est rapto viuere* (aiebat Seneca *epist.* 70.) Non solùm aliis iniuriosum, sed ipsi etiam raptori; nam alienæ diuitiæ proprias & deperdunt, & depascunt. Ophni, & Phinees posteri panis buccellam mendicant: *Dimitte me, obsecro, ad vnam partem Sacerdotalem, vt comedam buccellam panis.* Miraberis, cùm Ophni, & Phinees magnis resplenduerint dignitatibus insignibus, & diuitiis copiosi, eorum posteros ad eam deuenisse miseriam, vt emendicato quodammodo pane aluerint vitam. In Hebræo habetur: *Veniet ad orandum pro nummo argenti, & buccella panis.* Itaque vel nummum emendicabant, & buccellam panis ad soluendam famem expetebant. Sed quid aliud sperandum erat, quando eorum parentes & aliena rapiebant, & rapta libidinibus dissipabant. *Explicantur hæc minima, videlicet buccella panis, & nummus argenteus ad declarandum eorum indigentiam magnam* (inquit Caiet.) Eodem tempore, quo parentum refertur exoculata luxuria, & rapacitas auara, refertur etiam summa posterorum miseria; vt notum fuerit salaces, & rapinis inhiantes posteros relinquere misera diuexandos inopia, & premendos indigentia.

CAPVT

CAPVT III.

1. PVER autem Samuël ministrabat Domino coram Heli, & sermo Domini erat
pretiosus in diebus illis, non erat visio manifesta. 2. Factum est ergo in die quadam. Heli
iacebat in loco suo, & oculi eius caligauerant, nec poterat videre. 3. Lucerna Dei, ante-
quàm extingueretur, Samuël dormiebat in templo Domini, vbi erat Arca Dei. 4. Et
vocauit Dominus Samuël; qui respondens ait: Ecce ego. 5. Et cucurrit ad Heli, & dixit:
Ecce ego: vocasti enim me: qui dixit: Non vocaui: reuertere, & dormi: Et abiit, & dormiuit. 6. Et adiecit
Dominus rursum vocare Samuëlem. Consurgénsque Samuël, abiit ad Heli, & dixit: Ecce ego, quia vocasti
me. Qui respondit: Non vocaui te, fili mi: reuertere, & dormi. 7. Porrò Samuël necdum sciebat Domi-
num, neque reuelatus fuerat ei sermo Domini. 8. Et adiecit Dominus, & vocauit adhuc Samuëlem tertiò:
Qui consurgens abiit ad Heli. 9. Et ait: Ecce ego, quia vocasti me. Intellexit ergo Heli, quia Dominus
vocaret puerum: & ait ad Samuëlem: Vade, & dormi, etsi deinceps vocauerit te, dices: Loquere Domine,
quia audit seruus tuus. Abijt ergo Samuel, & dormiuit in loco suo. 10. Et venit Dominus, & stetit: &
vocauit sicut vocauerat secundò, Samuël, Samuël. Et ait Samuël: Loquere Domine, quia audit seruus
tuus. 11. Et dixit Dominus ad Samuëlem: Ecce ego facio verbum in Israël: quod quicumque audierit,
tinnient ambæ aures eius. 12. In die illa suscitabo aduersum Heli omnia, quæ locutus sum super domum
eius: incipiam, & complebo. 13. Prædixi enim ei, quòd iudicaturus essem domum eius in æternum, propter
iniquitatem, eo quod nouerat indignè agere filios suos, & non corripuerit eos. 14. Idcircò iuraui domui
Heli, quòd non expietur iniquitas domus eius victimis, & muneribus vsque in æternum. 15. Dormiuit
autem Samuël vsque manè, aperuitque ostia domus Domini. Et Samuël timebat indicare visionem Heli.
16. Vocauit ergo Heli Samuëlem, & dixit: Samuël fili mi? Qui respondens, ait: Præsto sum. 17. Et interro-
gauit eum: Quis est sermo, quem locutus est Dominus ad te? oro te, ne celaueris me, hæc faciat tibi Deus,
& hæc addat, si absconderis à me sermonem, ex omnibus verbis, quæ dicta sunt tibi. 18. Indicauit itaque
ei Samuel vniuersos sermones, & non abscondit ab eo. Et ille respondit: Dominus est: quod bonum est in
oculis suis faciat. 19. Creuit autem Samuël, & Dominus erat cum eo, & non cecidit ex omnibus verbis eius in
terram. 20. Et cognouit vniuersus Israël à Dan vsque Bersabee, quòd fidelis Samuël Propheta esset Do-
mini. 21. Et addidit Dominus vt appareret in Silo, quoniam reuelatus fuerat Dominus Samueli in Silo,
iuxta verbum Domini. Et euenit sermo Samuëlis vniuerso Israëli.

TEXTVS.

VERS. I. Puer autem Samuël ministrabat Domino coram Heli, & sermo Domini erat pretiosus, in diebus illis non erat visio manifesta.

§. I.

Virtus ab infantia adulta perseuerare solita, firma.

RERVM initia solent futura protendere: à paruis incipiunt, quæ magnis se augmentis subliment, vt etiam a minimis inchoant, quæ peruersis accessionibus salutem deprauant: à rerum infantia non dubia desumuntur auspicia, & licet aliquando non respondeant incerta, frequentiùs tamen non falluntur firma. Opportunè Cassiodorus 2. *variar.* 2. *Illustri honore ditatus causa te maturitate tractabas, vt annos leues pateretis esse sub pondere: quem non potuit in prima ætate vincere fortissima vis naturæ.* A prima ætate expolitus adolescentiæ annos seniles esse fecit; inseruire virtutibus assuefactus, nec passus est vitiorum adulantium fallaciam, qui ab ætatis exordio hauserat salubrem doctrinam. Quibus Samuël iam vir virtutibus irradiarit, Textus non tacuit: iudex nulla venalitate se polluit: dux hostes inuicto robore superauit: Propheta veritatem nullis obscuratam ambagibus docuit: quæ omnia, vt fructus in flore, in prima præuidebantur ætate. Ab vnguiculis inseruiebat sacris addictus, & exhibere Numini reuerentiam ab Heli Sacerdote edoctus: *Puer autem Samuël ministrabat Domino coram Heli.* Curarunt parentes spectabili viro tradere, ne vt alij pueri, iocis, lusibúsque tempus tereret, sed ab initio natiua docilitate ætatem moribus vinceret, & adhuc puer dignis senectute actionibus splendesceret. Adest Caietan. *Repetitur ministratio Samuelis ad narrandum perseuerantiam eius in officio sacro.* Vt Textus Samuëlem laudabili conuersatione perseueraturum prædiceret, à pueritia inseruisse Domino retulit; nam vt ædificium firmo superstructum fundamento irruentis procellæ repellit impetus; sic iuventus solida fundata doctrina insanarum affectionū retundit adsultus. Pueritia benè fundata, & optima eruditione suffulta, senili maturitate resplendet, & maturâ prudentia lucet. Notauit Philo, Mósem non ab Ægyptia nutritum, sed apud parentes virtutis studiosos educatum, vt Mosis in Deum euasuri primordia noxio lacte non deprauarentur infecta, sed salubri alimento innutrita. *Vis* (inquit Soror eius Maria) *vt vadam, & vocem tibi mulierem Hebræam, quæ nutrire possit infantulum? Respondit: Vade. Perrexit puella, & vocauit matrem suam.* Hoc diuina accidisse prouidentia tradit Philo *lib. 1. de vitâ Mosis: Vt prima educatio* (inquit) *contingeret infanti domi apud hos ipsos, ex quibus procreatus fuerat.* Oportuit, vt apud virtutis cultores prima iaceret fundamenta, qui contra Ægyptios erat excitaturus naufragia. Vt noueris quantum intersit à prima ætate honestis pueros institutis expolire, & virtutibus adaptare.

Eman. de Naxera in Reg.

§. II.

Parum iuuat, floreat initio virtutis studium, si marcescat exiguo tempore desiderium.

AD finem debet perducere (aiebat Cassiodorus 4. variar. 31.) *quæ prudentum intentio visa est suscepisse. Quia sicut perfecta laudem pariunt, ita & vituperationem generant, quæ in mediis conatibus ægra deseruntur.* Perseuerantia coronat virtutes; nam demutare sententiam, imprudentem leuitatem sigillat. Sol iustorum exemplar quia ab exordio æquali tenore semper fidelis meritur zodiacum, licet terrestribus vaporibus impetatur, non vincitur. Luna stultorum ænigma est, quia modò splendet fulgoribus cumolata, modò fordescit nebulosis maculis tincta. Notauit Tertullianus *lib. de Pallio. cap. 2. Luna modu ationibus menstruis variat.* Quæ in diem bona sunt laudem, non merentur, imò de leuitate animi sigillantur. Loth iam Abrahamum sequitur, iam Sodomæ amœnitate lætatur: *Elegit sibi Loth regionem circa Iordanem, & recessit ab oriente*: ergo dum ab incepto deflectit, captiuus luget. Philo *lib. de Migrat.* Abrahami in Loth testatur adumbratos, qui vtilem aliquando virtutem sequuti, ad voluptates declinauerunt illecti. *Loth interpretatur, declinatio. Flectitur autem mens nunc bonum, nunc malum auersando: quod vtrumque interdum in vno & eodem videre licet. Sunt enim quidam dubitatores ambigui ad vtrumque declinantes pariterem, vt nauis ventis iactata contrariis nutantes, & tanquam in bilance susque deque vacillantes, nec valentes consistere? quorum ne ad meliora quidem conuersio laudem meretur, vt quæ impetu quodam fit, non ex animi sententia.* Adnectit: *In horum numero hoc quoque censeri debet, spectator quidam qui nunc narratur peregre profectus cum amatore sapientiæ. Decebat autem, vt sicut cœperat, pergeret, ignorantiam dedisceret, nec cursum ad eam denuò reflecteret.* Loth iam Abrahami vestigiis insistit, iam ad regionem deliciosam deflectit, & quam meruerat, laudem amittit. Non sic noster Samuël, qui postquam refertur præcedenti capite Domino placere: *Puer autem Samuel proficiebat, atque crescebat, & placebat tam Domino, quam hominibus*, hic iterum perseuerasse narratur: *Puer autem Samuël ministrabat Domino coram Heli.* Non desciuit ab inceptis, sed laudabili pertinacia prosequutus est cœpta, & miris accessionibus promeruit elogia. Notauit Caietanus: *Tertiò repetitur ministratio Samuelis ad narrandum perseuerantiam eius in officio sancto.* Parum iuuaret rectam fuisse viam ingressum, si declinasset cupiditatibus abductus, aut deliciis fallacibus inescatus.

§. III.

Plurimum ad virtutem iuuat bonorum conuersatio, senúmque eruditio.

BOni ingenij vis honestis præceptis alitur, & nutritur. Qui cum senibus moratis degit, sensim expolitur, & virtutibus exornatur; nam bonorum exempla sine voce tutiorem viam demonstrant, & ad virtutem tacitè inflammant. *Omnia ista* (aiebat Seneca *epist. 94.*) *monitionum genera sunt: per ista ad perfectum animi statum peruenitur. Nulla res magis animis honesta, induit, dubiósque & in prauum inclinabiles reuocat directum, quàm bonorum virorum conuersatio. Paulatim enim descendit in pectora, & vim præceptorum obtinet frequenter audiri, adspici frequenter. Occursus meherculè ipse sapientum iuuat, & est aliquid, quod ex magno viro, vel tacente proficias.* Samuël ex se virtutibus videbatur innatus, & ingenij docilitate honestatis studiosus; profuit tamen illi venerabilis senis aspectus, & conuersationis vsus: *Puer autem Samuel ministrabat Domino coram Heli.* Heli grandæuus, & virtutibus exornatus Samuëlem puerum edocebat, & ipso conuictu sine violentia ad perfectionem ducebat. Vtilissimum fuit Samuëli, vt sedulè Domino ministraret, ab Heli semper adspici, & vel ipsis oculis dirigi. *Puer Samuel* (inquit noster Sanctius) *assiduus erat Sacerdoti Heli, illique in omnibus præsto aderat, quæ ad sacrum tabernaculi ministerium pertinebant.* Heli doctrina tener animus formabatur, & exemplis sine violentia edificebat, quo proficeret, & in templo laudabiliter ministraret. Quia in Heli oculis inseruiuit, euasit in sacris doctus, & omni virtutum genere excultus.

§. IV.

Peccatorum supplicium est optimis consiliarijs priuari, & cœlesti luce interdici.

NOn est opus exhortatione, nec consilio quidem, vt colorum proprietates intelligat oculus, ab albo nigrum etiam nullo monente distinguet: verùm mentis obtutus, sic solet obscuris appetitionum nebulis impediri, vt præceptis, consiliisque egeat, vt à noxiis salubria distinguat. *Prudentia, & iustitia* (aiebat Seneca *epist. 94.*) *officiis constant, officia præceptis disponuntur.* Habemus interdum proficiendi desiderium, sed ni irritator accedat, marcet. Admonitio, dum falsas opiniones à solida virtute distinguit, accendit tepidum, instruit dubium. Grande Dei beneficium est irritatorem ad virtutem sortiri, & supplicium grande admonitore priuari. Heli filij mores corrumpebant, & peccata peccatis adagerabant Quid tunc? Vt digna Deus populum pœna mulctaret abstulit vtilia monita cœlestia oracula: *Sermo Domini erat pretiosus, in diebus illis non erat visio manifesta.* Verbum illud, *pretiosus*; idem est, teste Hugone, ac *rarus.* Iam si roges, cur Dei verbum rarum, & manifestæ visionis fuerit sublatum vtilissimum subsidium, respondebit Hugo Cardinalis grauem hanc mulctam meruisse scelerum temeritate, & enormitate. Non poterant non esse exundanti flagitia, quæ duta adeò punita sunt pœna. Quid enim luctuosius, quam cœlesti luce priuari, & ad virtutem monitoribus interdici? Hugonem accipe: *Propter peccata populi, & Prælatorum non apparebat Dominus per visionem, vel per angelicas responsiones, sicut patribus apparuit.* Consonat Textus Hebræus, qui habet: *Obstruitus erat sermo.* Ad quæ Rupertus: *Rarus, & penè nullus erat, qui sermonem Domini volentibus audire loqueretur.* Secundo Iudicum Angelus Domini Israëlitarum duritiam, ingratitudinémque exprobrans ad lamenta veræ pœnitudinis prouocauit, & fors populus, si caruisset cœlesti monitore, periret: *Cúmque loqueretur Angelus Domini hæc verba ad omnes filios Israel, eleuauerunt ipsi vocem suam, & fleuerunt.* Dum his monitoribus priuati, sceleribus forduerunt immersi; arripuerunt verò pœnitentiam, dum cœlestem auscultauere doctrinam: ergo vt quam merebantur ob grauissima scelera, pœnam luerent, manifestis visionibus sunt priuati, & monitoribus interdicti.

§. V

Correctio callum auribus obducit nimis assidua, & surditatem conciliat rara.

MEdium tenuere beati, nam extrema quæuis difficultatibus implexa sunt. Vitia non carpere delinquentis fouet audaciam; assidua semper reprehensione percellere, ingenerat contemptus irreuerentiam; consuetudo asperitatem rerum emollit, & duros ad perferendum labores homines reddit. Ob id Seneca de Tranquillitate animi, *cap. 10.* aiebat consuetudine aspera emolliri, & omnia vsu faciliora reddi. Ipsum audi: *Calamitatum mollimentum consuetudinem inuenit, (natura) citò in familiaritatem grauissima adducens. Nemo duraret si rerum aduersarum eandem vim assiduitas haberet, quam primus ictus.* Econtra desuetudo difficultatem adaugeta

adauget, & imparatum nouitate percellit. Hinc est, quod assidua correctio, etsi initio ictu feriat, vsu hebetatur, & correctus aut monitionem non attendat, aut parui faciat. Tum si admonitionis, correctionisque falx otietur, vitia syluescunt, & indurata correctionem eludunt. Prudentia opus est, vt admonitio nec assidua defatiget patientiam, nec rarissima permittat duritiam. Ex his extremis tempore Heli rara erat correctionis medicina cùm morborum seges esset copiosa: *Sermo Domini erat pretiosus*, id est teste Hugone, *rarus.* Quàm miserum fuit illud tempus, quàm graue carere peritis medicis, & exundare pestiferis morbis! Audi Hieronymum apud Hugonem: *Prædicatio, si rara est, non sufficit, si assidua, vilescit.* Heli tempore non vilescebat assidua, sed non sufficiebat rara: ergo noxia criminum seges pullulauit, & creuit. Castitas depretiabatur, in ipsa luce exercebantur adulteria, impune audebat rapina. Vbi diuinus sermo refertur rarus, magna Deus agnoscitur indignatione succensus. Est enim grauissima criminum pœna non corripi opportuno medicamine, sed permitti, dissimularique terribili indignatione.

§. VI.

Vilescit Dei sermo, si venalis quærat lucrum; pretiosus est, si animarum suspirarit profectum.

QVi auram populi captans (aiebat Philo *lib. de Ioseph.*) *concionaturus locum superiorem ascendit, sicut venalitij seruus fit ex in genuo propter honores, quos videtur accipere, addicens se innumeris dominis.* Qui volaticam plausus exambit gloriam, veritatem ex ingenua reddidit seruam, eam audientium auribus accommodans, & fauorem captans. Quod si gloriæ amor concionatorem obscurat, cùm sit deterior, ignobiliórque affectus temporale lucrum sitire, quibus putas densis doctrinam nebulis obscurabit? *Primus discendi ardor* (aiebat Ambrosius *lib. 2. de Virg.* sub initium) *nobilitas est magistri.* Non lucet nobilis magister, qui pretiosis vilia præfert, & aurum libertati anteponit. Cùm concionatores non tam consulunt animarum saluti, quam propriæ attendunt vtilitati, sermo depretiatur, quia concionator contemnitur. Opus est Angelos concionatorem imitari, & Angelica puritate lucere. Tempore Samuëlis, quia sermo Domini erat pretiosus manifestæ visionis cessarat intuitus: *Sermo Domini erat pretiosus in diebus illis, non erat visio manifesta.* Cùm Iudicum 2. manifestè apparuerit Angelus, vt marcentes Israëlitas carperet, & ad viam veritatis reduceret: *Ascendit Angelus Domini de Galgalis ad locum flentium, & ait, &c.* quærunt Interpretes, cur Samuelis tempore fuerit visio manifesta subtracta? Si cùm Domini sermo non erat pretiosus, Angelus se obiecit obtutibus manifestus, modò potiori iure videbatur manifestandus, cum Dei sermo haberetur pretiosus. Cur ergo non sit manifesta visio, quando pretiosus habetur sermo? Profectò ob id ipsum Samuël, etsi puerulus, Angeli exercebat officium, canus moribus omnes reformare studebat & monitis, & exemplis; cúmque nec volaticam quæreret gloriam, nec sectaretur sordidam auaritiam, eius verba vti ab Angelico ore prolata apud omnes habebantur pretiosa, & sitientibus auribus auscultata: Ergo Samuël honestum Angelis fecit otium dum eorum laudabiliter exercet officium. Innuit Caietanus: *Sermo Domini erat pretiosus, non venalis significatur sermo Domini, sed charus, quemadmodum pretiosa non vilipenduntur, sed sunt nobis chara.* Dum à Samuëlis ore excipiebantur reuerenter verba, & humiliter monita, Angelus poterat otiari, quia Samuëlem Angeli munus constabat implere, & animarum zelo inflammari. Si esset venalis concio, si ambiret plausum, aut lucrum, fortè ad corrigendos mores necessaria esset manifesta visio & Angelica adhortatio: at dum pretiosus erat sermo, necessaria non erat visio: *Non erat visio manifesta.*

TEXTVS.

VERS. II. & III. Factum est ergo in die quadam Heli iacebat in loco suo, & oculi eius caligauerant, nec poterat videre; lucerna Dei, ante quam extingueretur. Samuël dormiebat in templo Domini, vbi erat Arca Dei.

§. VII.

Miseræ est cæcitatis indicium, si nullum relinquat lucis fulgoribus aditum.

BOnæ mentis est meliorem quotidiè se facere, & quos lapsus commiserit intelligere: verùm si oculus sic aliquando vitiorum nebulis cæcutiat, vt tenebras suas non intelligat, sed locis, & temporibus adscribat, ferè desperata est salus. Dum oculus, etsi pestilenti humore suffusus, rerum colores discernit, ad sanitatem potest deuenire; at vbi luci nullus aditus, iam prorsus euanauit visus. De quadam fatua aiebat Seneca *epist. 50. Subitò desiit videre. Incredibilem tibi narro rem, sed veram nescit se esse cæcam: subinde pædagogum suum rogat, vt migret: ait tenebrosam domum esse.* Quod fatuæ accidit, peccatoribus etiam contingit: scelerum tenebris mentis oculi obcæcantur, & cæcos se nesciunt. Eò processit aliquorum cæcitas, vt candentem splendorem non videant, nec fulgorem sentiant. Heli Dei lucernam claris splendoribus refulgentem nullatenus videre refertur, vt omnimoda cæcitate laborasse noscatur. *Oculi eius caligauerunt, nec poterat videre, lucerna Dei, ante quàm extingueretur.* Nonnulli Codices habent: *Lucernam Dei.* Hac corporali Heli cæcitate existimat Rabbanus animi cæcitatem designari, & miseram illius Reipublicæ ruinam prædici. *Hoc significat, quòd Heli in cæcitate permaneret, donec funditus cum prole sua extingueretur.* Si Dei lucerna aliquem aditum inueniret, forsitan blando lumine cæcitatem depelleret, verùm dum temporis lapsu sic cæcitas fuit obfirmata, vt nulla luci remanserit rimula, salus prorsus desperatur, & strages præuidetur. Quàm miser est, qui obturat aures, qui claudit oculos, qui se contra lucem munit, & tenebras pati gaudet. Dum Heli lucernam nequit videre, dum fulgori satagit aditum prorsus occludere, sibi inuidet, & inopino lapsu miserabiliter corruit.

§. VIII.

Inuidus perspicacibus oculis videt lucernam fumantem, sed non vidit splendentem.

OCuli inuidentiæ liuore suffusi, aut tetris æmulationis nebulis deprauati, si alienis luminibus repercutiantur, ingenti dolore premuntur; nequeunt splendidissimis virtutum fulgoribus irradiantē aspicere. Quod si vt fragilis est natura, & fortuna varia, splendor contrahatur, aut tetris nebulis obscuretur, perspicacibus oculis iam adspiciunt; quidquid inglorium non ignorant, cùm nesciant quidquid honestum. *Bion Sophista* (scribit Stobæus *de Inuidia cap. 38.*) *cùm vidisset quendam inuidum vultu prorsus in terram deiecto, dixit: Aut huic magnum malum contigit, aut alteri cuipiam magnum bonum.* Non sinebat inuidia oculos leuare, vt aspiceret lucem; obturum exacuebat, ne ignoraret calamitatem. Discessit prodigus in regionem satis longinquam, ibi noxiis voluptatibus, fœdis sceleribus deditus quidquid erat famæ perdidit, & quidquid gloriæ obscurauit.

Tandem in ſe reuerſus, & intimo dolore perculſus paternam domum repetiuit, & lachrymali confeſſione admiſſi piacula terſit: *Pater, peccaui in cælum, & coram te.* Pater ex ſe ad commiſerationem pronus, & meritis pœnitentis allectus pulchra exornauit ſtola, & manum nobilitauit fulguranti margarita: *Proferte ſtolam primam, & induite illum, & date annulum in manum eius.* Rediit etiam ſenior ad domum frater, & re omni cognita amaram fratris non tetulit pœnitudinem, ſed publicauit clamoribus prauitatem: *Deuorauit ſubſtantiam ſuam cum meretricibus.* Hinc oritur difficultas. Si longiſſimis interuallis diſsiti viderat culpam, quomodo aduentantis ignorauit pœnitentiam? Quia luxuriæ inſeruire erat probrum, eluere offenſam copioſis lachrymis meritum, eáque obcæcabatur inuidia, vt cùm præſentis non videat meritum, abſentis non ignorauit delictum. *Inuidum* (inquit Chryſologus *ſerm.4.*) *fugat Symphonia pietatis, chorus charitatis excludit, & quem venire ad fratrem, & appropinquare domus vocat ratio naturæ, hunc peruenire zelus non ſinit, liuor non patitur introire.* Liuor nudum adſpexit diſtantem, ornatu ſplendidum adſpicere nequiuit præſentem. Nec aliter Heli contigiſſe refertur, ea cæcitate laborabat, vt lucernam pulchris videre nequiret luminibus ſplendentem; ſi tamen extingueretur, videbat obſcuris vaporibus fumigantem: *Oculi eius caligauerunt, nec poterat videre: lucerna Dei, antequàm extingueretur.* Antequam lucerna extingueretur, nequibat aſpicere, quia fulgebat, ſed videbat extinctam, quia fumabat. Notauit Gloſſa Moralis: *In hoc Heli tenet figuram inuidi, qui non poteſt videre bonum proximi, quo lucet coram Deo, & hominibus per bonam famam; ſed quando diabolo procurante extinguitur per infamiam, tunc acutè videt.* De Lamia prodidit fabula apud Plutarchum *lib. de Curioſitate*, ita oculis vti, vt aliquando in ciſta reponat, aliquandoque aſſumat: ergo inuidus Lamiæ adinſtar oculis eſt orbus ad gloriam, cùm inueniatur inoculatiſſimus ad infamiam.

§. IX.

Aliquando oportet, vt quò ægritudo eſt pertinacior, ſit medicina benignior.

GRauis morbus aſpero agnoſcitur indigere remedio, verùm ſic extenuare ſolet infirmi vires, vt non patiantur auſtera, ſed medicamina requirant blanda: ergo medici lucet peritia, ſi iuxta virium capacitatem opportuna applicuerit laboranti remedia. *Vter autem præceptor* (aiebat Seneca *1. de Clementiâ cap 16.*) *liberalibus ſtudiis dignior, qui excarnificat diſcipulos, ſi memoria illis non conſtiterit, aut ſi parum agilis in legendo oculus hæſerit, an qui monitionibus, & verecundia emendare, ac docere mauit?* Si magiſter hebetem diſcipulum diris afficiat verberibus, ab ſchola prorſus depellet, & docendi auſteritate fugabit; verùm, etſi paulatim, tandem proficiet, ſi verecundia cogat, & blanda admonitione compellat. Nec aliter in animæ morbis accidit: opus eſt grauiter laborantem fallentibus medicinis fouere, & blanda curatione ad ſanitatem perducere. In cæcum à natiuitate incidit Chriſtus, & miſericordia motus exiguo, blandóque luto liniuit, & cæcitatem abſterſit: *Expuit in terram, & fecit lutum ex ſputo, & liniuit lutum ſuper oculos eius. Ioan. 9. verſ. 6.* Cùm Tobias acri, & amaro felle ad lucem ſit reſtitutus: *Sumens Tobias de felle piſcis liniuit oculos patris ſui. Tob. 11. verſ. 13.* Difficultas exoritur, cur ſcilicet alter acri medicamento ſanatus, & alteri viſus leni adeò ſit medicamine reſtitutus? Cur à natiuitate cæco lenius fuerit applicatum remedium, & cæcitati non adeò obfirmatæ auſterius, ac durius, quando contrarium videbatur conſulere & prudentia, & medicina? Non caruit (inquit noſter Maldonatus) myſterio: *Haud obſcurè apparuit aliquid, quemadmodum in luto, ita & in ſputo fuiſſe myſterij.* Curatione myſterio plena ſanauit cæcum, fortè oſtendens grauiſſimis morbis debilitatos blandis remediis ad ſanitatem ducendos; nam quò debiliores ſunt vires, non patiuntur aſpera, ſed benigna. Heli cæcutiebat, nec videre poterat Dei lucernam viuidis luminibus ſplendentem; videbat tamen radios contrahentem, & fulgores mitigantem. Itaque nimis viuidus radius cæcutientem offendebat, blandior, & lenior illuſtrabat: *Oculi eius caligauerant, nec poterat videre: lucerna Dei, antequam extingueretur.* Lucerna validis fulgoribus nitens laboranti cauſabat dolorem; at cum deficiente pabulo, blandiores emittebat radios, illuſtrabat etiam cæcutientes oculos. Notauit Lira: *Non poterat videre lucernam Dei ardentem, eo quod offendebat viſum eius nimis debilitatum.* In lucerna, Helíque optimum animarum medicis documentum eſt. Non ſolùm attendendi ſunt morbi, ſed ſubiecti examinandi ſunt vires, nam licèt aliquando ardentiſſima febris indigeat graui remedio, ob infirmi debilitatem oportet vti medicamine prudenter attemperato. Si oculis captum ad currendum compellas, cadet; ſi manu duxeris, lento greſſu ad terminum deſideratum perueniet: appetitibus cæcus manu ducendus, ne deſperans fugiat remedium, ſed ſpe concepta recuperare diſcupiat viſum.

§. X.

Qui pulſanti diu luci oculos clauſit, auolaſſe, cùm oculos aperuit, inuenit.

PLures & conſcientiæ morſu ſtimulati, & blandis voluptatum fallaciis irretiti litem componunt, & in ſenectute ad virtutis caſtra, aut inſtante morte tranſituros ſe periculoſa adulatione promittunt: contingit tamen non rarò lucem auolaſſe, cùm promiſerant ſibi inuenire. Ad ſumma vitæ placidè peruenit, qui ſcit, quo gaudeat, qui ſolidam felicitatem, non felicitatis caſtrum attendit. *Solicitus eſt, & incertus ſui* (aiebat Seneca *epiſt. 23.*) *quem ſpes aliqua proritat.* Ipſa ſpe plures ſtulti ad voluptates, & quæ extrinſecus ſplendent, protitantur, dum ſibi promittunt poſt euanida hæc gaudia tempus affuturum, vt perueniant ad ſalubria: ſibi ipſis imponunt, non intelligentes breues, & pœnitendas voluptates animum irretire, & mentis oculos tetris vaporibus obſcurare. Non eſt adeò facile tenebras depellere, vt videas, ac videre, vt caliginem depellas. Quæ fluminibus innatant, non eunt, ſed torrente ſæpè feruntur, & qui maria tranantes certum appellere ſibi ad portum promiſerant, tempeſtate iactati ſæpè, quò non cogitauerant, deuenere compulſi. Ipſa, quæ nutrimus vitia, licèt aliquando nobis blandiantur, ferarum inſtar recrudeſcunt, & altores ſuos inopinè dilaceratos occidunt. Saül, quam in Dauidem ſæpè leuerat, ſperabat lancea pericula propulſare, ſed adacta in viſcera, inuentus eſt deperire. *Saül incumbebat ſuper haſtam ſuam. 2. Reg. 1. verſ. 6.* Notauit Drogo Hoſtienſis *de Sacram. Domin. Paſſ. Sua eum haſta interfecit.* Haſta confidebat, ſed confidentia contra eum ipſum conuerſa eſt. Miſer agnouit eſſe in morte ſibi detrimentum, quod fore exiſtimarat auxilium. Nec aliter Heli accidit. Iacebat ignavus, tetra eius oculos poſſidebat caligo, cùm proxima templi lucerna blandis luminum radiis pulſabat oculos; vt ſurgeret, & caliginem propulſaret; verùm ipſe, vt inerter iaceret, & oculos clauderet, ſibi perſuaſit poſteà oculos aperiendos, & lucernæ fulgoribus caliginem depulſuros: *Heli iacebat in loco ſuo, & oculi eius caligauerant, nec poterat videre: lucerna Dei, antequam extingueretur.* Verum, ô miſerum! cùm aperuit oculos, lux iam euolarat, ſicque ſpebus deſtitutus occubuit cæcus. Notauit Hugo Cardinalis: *Heli non poterat videre lucernam, donec extingueretur, ipſe ſcilicet Heli, id eſt, antequam moreretur.* Cùm lucerna diffundebat fulgentiſſimos radios, ſtudioſè Heli claudebat oculos; cùm verò aperuit oculos, lucerna iam contraxerat radios, vt in Heli hiſtoriæ penicillo Textus exprimat,

quod

quod peccatoribus sæpè accidit. Cœlestis lux animæ oculos caligantes pulsat, vt caliginem abstergant, & insanias voluptatum abjiciant: verùm ne noxiis deliciis priuentur, de die in diem differunt oculos aperire, & contingit Dei lucernam radios contrahere, & mortem infeliciter oppetere. *Non poterat videre lucernam, donec extingueretur, ipse scilicet Heli.* Crede Epicuro: Se fallunt, qui diù se victuros credunt, nam circumfusi deliciis resipere differunt, sibi tempus promittentes, & vrgente morte, nec tempus suppetit, nec caligo discedit.

§. XI.

Magna Dei misericordia est somno oppressum excitare, quo cœlestia monita valeat audire.

FAc, oro te (aiebat Seneca *epist.23.*) *Lucili charissime, quod vnum potest te præstare felicem. Disjice, & conculcasta, quæ extrinsecus splendent, quæ tibi promittuntur ab alio. Ad verum bonum specta, & de tuo gaude. Quid est autem hoc? De te ipso, & de tui optima parte. Corpusculum quoque, etiamsi nihil fieri sine illo potest, magis necessariam rem crede, quam magnam.* O nos miseros! cùm exiguum sit lucis tempus, altissimo nos somno tradimus, vtque indulgenter consulamus corpori, potiori non attendimus parti, scilicet menti. Pauci sunt, qui se, suáque consilio disponant; plures, qui vanas voluptates, breues, & pœnitendas exambiunt. Exiguum vitæ spatium conterimus inter inertiam, & ignauiam. Heli jacet, Samuel dormit, dum lucerna tépli resplendet: verùm ea est Dei misericordia, vt dormientes excitet, & oculos radiis cœlestibus pulset. Ante quàm Dei lucerna extingueretur dormiens Samuel excitatur: *Dormiebat Samuel.* Quid tunc? *Vocauit Dominus Samuel.* O cœlestem dignationem! Duo dormiunt, vnus excitatur, & hoc, ante quàm Dei lucerna radios contrahat, & illuminandi tempus adimpleat: *Lucerna Dei ante quàm extingueretur.* Illuminandi tempus erat definitum, vterque somno definitum consumebat spatium. Felix fuit Samuël, dum excitatur, ante quàm lucerna extincta, & illuminandi mensura impleta. Notauit noster Sanctius: *Sensus est, excitatum Samuelem à diuina voce, ante quàm lucerna, quæ tota nocte lucebat, ante auroram extingueretur.* Candidante iam aurora, extinguebatur lucerna: ergo ni Samuël amica voce excitatus ante auroram aperiret oculos, postcà non videret lucentes radios. Heli somni, tenebrarúmque caliginibus irretitus lucernam non aspexit, nec cœlestem vocem audiuit. Plures dormiunt, & luminis tempus terunt, cùm vnus, aut alter excitetur, & cœlesti luce fruatur.

§. XII.

Excusatiùs dormit puerulus, sine excusatione claudit oculos senectute grauatus.

PLures deliciarum dulcedine illecti, & voluptatum præstigiis irretiti, oculos claudunt veritati, vanis, breuibus, pœnitendisque gaudiis tempus terunt, & insanæ virtutem lætitiæ postponunt. Veri boni auiditas & tuta, & honesta est. Quod si vnde nascatur, inquiras, iam respondet Seneca *epist.* 23. *Ex bona conscientia, & honestis consiliis, ex rectis actionibus, & contemptu fortuitorum, ex placido vitæ, & continuo tenore vnam prementis viam.* Verùm ferè omnes noxia appetunt, nec solùm errant, sed errare cupiunt; cæcè viuunt; nec se, suáque sapienter disponunt. Addit Stoicus: *Non est quòd existimes paucos esse hos, propemodum omnes sunt. Quidam viuere tunc incipiunt, cùm desinendum est. Si hoc iudicas mirum, adjiciam, quod magis admireris. Quidam ante viuere defecerunt, quàm inciperent.* Ferè omnes isti (teste Stoico) euanidis, & insanis irretiuntur appetitionibus; aliqualem tamen excusationem habet iuuentus dùm sanguis efferuescit, & incipientis vitæ vigor prolixos annos sibi promittit: verùm grandi annorum numero prægrauatum adolescentium errores sectari, durissimæ cæcitatis est argumentum, & sine excusatione delirium. *Clamo mihi ipse* (aiebat ipse Seneca *epist.* 27.) *Numera annos tuos, & pudebit eadem velle, quæ volueras puer; eadem parare. Hoc denique tibi citra diem mortis præsta; moriantur ante te vitia. Dimitte istas voluptates turbidas magno luendas.* Heli iacet altissimo somno indulgens, Samuël puerulus etiam dormit: *Heli iacebat in loco suo, & oculi eius caligauerant.* Subjicit Textus: *Samuel dormiebat in templo Domini.* Quid tunc Cœlestis vox Samuëlem excitat, Heli iacentem, & caligantem relinquit: *Et vocauit Dominus Samuel.* Et cur non Heli? Quia, teste Paulo, cuius vult, miseretur, & quem vult indurat; nihilominus si in hoc vtriusque somno, non tenuas animorum somnia designati inuenies Samuëlis somnum aliqualem excusationem habere; Heli verò sine excusatione delinquere. Mirum non est in iuuentutis ardore rationis oculos appetitus tenebris obscurari, sed mirandum senem morti vicinum dormire. *Heli* (inquit Glossa Moralis) *tenet figuram inuidi.* Qua ætate? *Ferè annorum 98. erat* (inquit hic Abulensis.) Mira res Cùm mors pulsabat, inuidentia adurebat; cùm sanguis gelascebat, appetitus flagrabat: ergo Deus Samuëlem excitat, quia vt puer dormitat: at Heli prosequi somnum permittit, nam ea ætate cæcutire, meruerat non excitari. Longissima ætas consulebat ignauiam depellere ad mortem præparari, & honestis actionibus studere, & tamen Heli iacet ignauior, & indulget inertiæ cæcior. Antè defecit, quàm videre rectè, vt Stoicus aiebat, inciperet. Vitia iuuenum in senibus denotabis, immò turpiora, quia in senibus: prolixa, alienáque cæsarie canitiem abscondunt, circa ornatum pueriliter delinquunt, dignitates exambiunt, aurum sitiunt, & cùm putares honestam vitæ ponendam clausulam, imitantur iuuenum vitam. Heli iacens, & 98. annorum liuore cæcutiens relinquitur, Samuël puerulus excitatur quia iuuentuti aliqualis debetur indulgentia, sed dormientem senem grauior condemnat censura.

T E X T V S.

VERS. IV. & V. Et vocauit Dominus Samuël, qui respondens ait: Ecce ego, & cucurrit ad Heli, & dixit: Ecce ego, vocasti enim me, qui dixit: Non vocaui, reuertere, & dormi. Et abiit, & dormiuit.

§. XIII.

Obsequij decus est animi promptitudo, nam qui traxit moras, offudit pulchritudini nebulas.

OBsequium est promerendi artificium; si tamen nullis maculis obscuretur. *Artificium promerendi* (aiebat Tertullianus *de Patientia cap.* 4.) *obsequium est. Obsequij vero disciplina morigera subiectio.* Ac si dicat: Vt obsequiò placeat, morigera debet subiectione splendere, non reluctantia, aut tarditate obscurari. Plures iussa implent, non tam obsequiti, quàm coacti. Offendit aliquando obsequendo, qui & distulit, & tardauit, & noluit. Esau iussus cibos afferre, attulit, sed tardè, nec vt patrem velle nouerat, conditos, & saporatos. Iacob celerius obtulit, vt pater desiderabat, saporatos: ergo laudabili hoc artificio benedictionem promeruit: *Benedicens illi ait: Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus Gen.* 27. *vers.* 27. Honestè præcipientis placito se adaptauit, non arbitriò suo est interpretatus mandatum, & quia integrum, placuit obsequium. Nonnulli obediunt vultu exprobrantium: obsequuntur, sed tarditate nolentium; cúmque non excusarint laboris molestiam, non merentur decore

decore gratiam. Samuël dignus fuit allocutione cœlesti, quia vocatus, vt existimabat, ad Heli cucurrit, & se paratum ad obsequendum ostendit: *Cucurrit ad Heli.* Ad quodcumque iuberetur, paratum se obtulit: *Ecce ego.* Non conquestus est dulcem somnum interruptum, non fastidiosi, & exasperati voce quid vellet annosus senex rogauit, sed expromptus, & paratus obsequi vocanti contendit. Notauit Abulensis *quæst.* 1. *Immediatè vt audiuit, respondit, dicens: Ecce ego, id est, ecce ego præsto sum ad ea, quæ iubes.* Non traxit de industria moras, non suffuratus est aliquod obedientiæ tempus, vt indulgeret somno, sed expromptus, & alacris adstitit, vt audiret præcepta, vt exequeretur iusta. Huc voco, quod aiebat Bernardus *in Allegor. Tilman. ad cap. 9. Actor. O breue verbum, sed plenum, sed viuum, sed efficax! Quàm pauci inueniuntur in hac perfecta obedientia forma, qui suam ita abiecerunt voluntatem, vt non quid ipsi, sed quid velit Dominus omni hora requirant!* Breue fuit verbum: *Ecce ego*, sed expromptum, & pulchrum: dignus fuit Samuël allocutione diuina, quando aduersus temporis difficultates, & somnij illecebras & surrexit, & cucurrit.

§. XIV.

Superior errantes patienter sustineat, & hilari vultu admoneat.

ALiquando serui hac, aut illa occasione delusi existimant se à Domino vocari, & somnum eius præcidunt, aut à serijs negotiis importuni auertunt; verùm tunc nec effundenda est ira, nec iactanda in seruulos dura verba, sed patienter sunt tolerandi, & humaniter corrigendi. Ipsum expromptè obediendi studium, & placendi desiderium famuli errorem debet inaurare, & domini indignationem reprimere. Benè monitus de impatientia, de acerbitate, de in seruos duritie se non ostentabit Dominum, imò quid magnitudini suæ detrahet, ne servum deterreat. Quàm benè Seneca *epist. 47. Libenter ex his, qui à te veniunt, cognoui familiariter te cum seruis tuis viuere, hoc prudentiam tuam, hoc eruditionem decet.* Prudens, dum acriori se iracundiæ motu inflammati sentit, totus est in se ipso frænãdo, ne dum inexoculatæ iræ habenas permittit, ipse grauius peccet. *Socrates* (inquit Plutarchus de non irascendo) *quoties commoueri aduertebat se in amicum asperius, remittebat vocem, arridebat vultu, & intuitu vtebatur leni: itaque vergendo alteram in partem, atque in contrarium animi motum, se torquendo in statum, & infractum se conseruabat.* Ni sapiens, ante quàm alienum carpat erratum, proprium iracundiæ sedarit impetum, prudentiæ faciet naufragium. Mirè Heli resplenduit patientia, dum Samuel à Domino vocatus, ad eum cucurrit, & semel, ac iterum dormientem senem excitauit, & otium dulce interrupit. *Ecce ego, vocasti enim me.* Heli non vocarat, nec à Deo vocatum tunc nouerat, & tamen patienter tulit, & blandè, vt repeteret lectum, admonuit: *Reuertere, & dormi.* Non acriter increpuit, non durè somnum interrumpentem carpsit, sed humanè respondit. Si alius esset, dura in Samuëlem verba iaceret, & puerum exasperatus feriret, verùm, vt erat prudens, ab indignatione abstinuit, & dormire puerum blandissimè admonuit. Notauit Abulensis *quæst.* 2. *Non increpuit Heli Samuëlem, quia non erat ex hoc increpabilis, dato quòd esset error somnij, quia ista non sunt in potestate nostra.* Multoties serui, subiectique præter intentionem offendunt, imò se placere Dominis arbitrantur: ergo tunc nimis asperè non sunt castigandi, sed patienter sufferendi.

§. XV.

Veritas humilibus, ac paruulis reuelatur, tumidis, superbis tegitur.

MInimè (aiebat Tertullianus *in Apologetico cap. 46.*) *philosophi affectant veritatem*, & affectando corrumpunt, aut eius splendorem offusis elationis nebulis prorsus impediunt. Veritas modestiæ, ac humilitatis cognata est, in eius laribus nascitur, & nutritur; elatos, & superbos animitus auersatur. Notauit Richardus in Allegor. Tilmani Iosephi fratres cum vendidisse, Ismaëlitas felici contractu sibi comparasse. Nam Ioseph nequibat inter superbos, ac tumore inflatos degere, nec recusabat cum humilibus habitare: *Vendiderunt eum Ismaelitis viginti argenteis. Gen. 37. v. 28.* In Ismaëlitis humiles, in Iosephi fratribus elatos, superbientésque designari existimauit Richardus. *Vendunt* (inquit) *Hebræi, emunt Ægyptij: quia faciliùs aliena cedunt prudentia erroris sui tenebras cognoscentes, quàm de sua iustitia, vel sapientia præsumentes.* Elata præsumptio, tumens superbia, cæca arrogantia veritatem vendit, aut corrumpit; humilitas verò sibi comparat, dum de sapientia propria non præsumit. Non longè aberat Samuël ab Heli, & tamen cœlestis vox puerum instruit, caligantem senem contemnit: *Vocauit Dominus Samuel.* Quæres, cur Heli grandæuum vox cœlestis non pulset, & puerum paruulum excitarit, quando videbatur aptior cœlesti excipiendæ voci ætas matura, quàm rudis, & paruula? Quæstioni respondet Glossa Moralis, vocasse scilicet Samuëlem, quem idoneum reddebat humilitas, non Heli, quem inidoneum tumoris effecerat vanitas. Accipe eius verba: *Vocauit Dominus Samuel, non Heli Sacerdotem, quia veritas humilibus, & non altis per superbiam reuelatur.* Sacerdos ætate maturus, eruditione clarus dignitate splendidus puerum debebat cœlestibus mysterijs imbuere, & ad clariorem Numinis agnitionem afferre, & tamen puerulus instruit senem, & excitat Sacerdotem, quia dum Sacerdos per superbiam tumet, obstaculum cœlesti splendori opponit: at Samuël, dum humilitate exornatur, aptus cœlesti excipiendæ veritati inuenitur, nam veritas est humilitatis amica, tumoris æmula.

TEXTVS.

VERS. VI. Et adiecit Dominus rursum vocare Samuëlem. Consurgénsque Samuël abiit ad Heli, & dixit: Ecce ego, quia vocasti me. Qui respondit: Non vocaui te, fili mi, reuertere, & dormi.

§. XVI.

Inglorium est, si puerulus senem ignauè dormientem excitet, cùm senex puerulum debeat exemplis instruere, & monitis salubribus excitare.

PRudentia fructus senectutis est. Cursus annorum, dum insanum ardorem extinguit, mentem reluminat & accendit. *Cursus annorum* (aiebat Cassiodorus 8. *variar.* 21.) *laudis tibi procurat augmentum. Senescis quidem corpore, sed laude iuuenescis. Merito tibi prolixior ætas optatur, in qua fama semper robustior inuenitur.* Matura in ætate fama debet coruscare nitidior, & terrenis affectionibus repurgatior. Senex vitæ iam mortuus florere debet solùm virtutibus vegetus. Insanis appetitionibus mortuus non tam occumbit, quàm discedit. *Tu autem ibis ad patres tuos in pace* (aiebat Deus

Abrahamo)

Abrahamo) *sepultus in senectute bona. Genes. 15. vers. 15.* Non ait, morieris, sed abibis, quia maturus senex viuebat expeditus humanis vinculis, & ignobilium affectiunum obscuris nebulis. Adest Philo *lib.* Quis rerum: *Illud perfectum genus perpetua libertate fruitur in pace immutatum constantissima. Inest autem dogma his verbis. Bonum virum non mori, sed abire, vt ostendat inextinguibile, & immortale genus perpurgata anima, quæ hinc in cœlum proficiscatur absque dissolutione, ac corruptione, quam mors videtur inducere. Abibis, inquit, ad patres tuos.* Itaque pacem cum senectute coniunxit, quia senectus, nec cupidinibus impeti, nec adfectionibus debet perturbari. Quod si hæc pax legitimus senectutis est fructus, reprehensibile admodum erit senem iam occasui proximum somno adeò immergi, & corpori ita inseruire, vt à puerulo excitetur, & ipsa excitatione carpatur. En Samuël puerulus Heli excitat: *Factum est ergo in die quadam Heli iacebat in loco suo, & oculi eius caligauerant.* Nimia senectute refertur grauatus, & ad cœlestem vocem percipiendam somno impeditus; ergo puerulus, dum vocem audit, dum ad senem excitandum accurrit, dormientem, cæcúmque carpit: *Cucurrit ad Heli.* Ad Heli inuolauit semel, & iterum, vt excusso somno imminere periculum nosceret, & Dei indignationem timeret. Notauit Glossa Moralis: *Vocauit non Heli Sacerdotem, quia veritas humilibus, & non altis per superbiam reuelatur.* Heli à puerulo, vt sibi consulat, excitatur, quo magna eius cæcitas denotetur.

§. XVII.

Deus nos superioris voce instruit, & quid à nobis velit, exponit.

SVperior Dei vices gerit, eiúsque lingua Deus vtitur, vt nobis voluntatem suam aperiat, & monitis cœlestibus instruat. Vt aqua è purissimo fonte mundos per canales excurrens bibulam terram grata amœnitate floridam reddit; ita Dei vox, quæ ingenium sortitur aquarum, attestante Ioanne. *Vox illius tanquam vox aquarum multarum, Apoc. 1. vers. 15.* ad subditos per superiores deuenit, & quid illis expediat, docet. *Sic Domini aui nostri* (aiebat Cassiodorus 8. *variar. 26.*) *estis moribus instituti, vt & leges libenter audiatis, & indices.* Audite superiores diuinitati est acceptum, & virtutibus expoliendis est commodum. Ob id Deus, vt Samuëlem instruat, ea voce exciuit, vt se ab Heli vocari putarit. *Adiecit Dominus rursum vocare Samuelem.* Inquires; cur Deus Heli vocem fuerit imitatus, quando facile adeò erat diuersa voce excitare puerum, & ei reserare cœleste arcanum? Abulensis *quæst.* 1. ait Heli vocem fuisse Angelum imitatum, vt notum esset, Deum superioris voce vti ad veritatem aperiendam, & voluntatem suam manifestandam. *Putabat Samuël, quòd vocabat eum Heli, & ob hoc sic respondebat, sed Angelus Domini erat, qui vocabat.* Angelus erat, qui vocabat, sed Heli vocem referens, quia superiorum voce Deus subiectos alloquitur, & quæ sit diuina voluntas, eis sine erroris periculis intimatur. Superioris voce Samuël ad arcana percipienda disponitur, & monitis cœlestibus eruditur.

TEXTVS.

VERS. VII. & VIII. Porrò Samuël necdum sciebat Dominum, nec reuelatus fuerat ei sermo Domini. Et adiecit Dominus, & vocauit adhuc Samuëlem tertiò. Qui consurgens abiit ad Heli.

§. XVIII.

Qui exprompte Dei voci obedit, se ad honores, & dignitates disponit.

HOnoris, gloriæque sitis hominum mentes potenter inflammat, sed variis caliginibus præpediti iter ignoramus, & à recta via grandi detrimento deflectimus. Pecorum ritu sequimur, non quà eundum est, sed quà itur. Quàm benè Seneca *de Vita beata capit.* 1. *Decernatur itaque, & quò tendamus, & quà.* Nulla res nos maioribus malis implicat, quàm quòd cæcis oculis inuolamus: & quidem si via error est, ipsa velocitas interualli maioris est causa. Qui ad dignitates, honoréſque peruenire discupit, Deum audiat, eiúsque præceptis obediat; hæc enim est sine ambagibus via, quæ nos ducet, non solùm ad virtutis fastigium, sed ad honoris, famæque excelsum. Abraham, dum Deo expromptus obedit, stellarum splendorem sibi obedientia acquisiuit, & posteritatem firmauit: *Multiplicabo semen tuum sicut stellas, & velut arenam, quæ est in littore maris: possidebit semen tuum portas inimicorum suorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ. Genes. 22. vers. 17.* Hostes deuicit, Lothum in libertatem asseruit, & qui eximia præmia meruit fortiter deprœliando, adeptus est sine tergiuersatione obediendo: Victori aiebat oraculum: *Numera stellas, si potes. Et dixit ei: Sic erit semen tuum. Genes. 15. vers. 5.* Laboriosa militia & exprompta obedientia splendorem sibi meruerunt, & impetrarunt. Audi Liram: *Et velut arenam; hoc dicit quantum ad cupidos, & terrenos.* Itaque obediendo & terrena possedit bona, & cœlestia imitatus est astra: est namque exprompta obedientia sanctitatis nutrix, & felicitatis mater. Ter Samuël vocatur, & ter cucurrit expromptus: *Vocauit adhuc Samuelem tertiò, qui consurgens abiit ad Heli.* Iosephus apud Hugonem in his tribus vocationibus existimat triplicem dignitatem præsignari, scilicet Prophetæ, Sacerdotis, & iudicis, vt eo passu cresceret splendor muneris; quo crescebat, & promptitudo obsequentis. *Secundùm Iosephum hæc trina vocatio Samuëlis significaut tres dignitates ipsius futuras. Fuit enim Propheta & iudex, obtulit vt Sacerdos.* Itaque & Propheta resplenduit, & iudex fulsit, & sacrificandi honore radiauit. Quæ omnia exprompta obsequela attulit: vti in radice, iam præuidebantur in obedientia nobiles fructus, & digni plausus, vt noscas Dei vocem audire, eiúsque præceptis obsequi, splendidos hos fructus afferre, futuráſque dignitates præsignare: In obsequiis præuidebantur iam dignitates, & à nobili obedientiæ radice pullulauerunt honores, & dum obediendi crescit obsequium, augetur etiam honoris, & vtilitatis certum auspicium.

TEXTVS.

VERS. IX. Et ait : Ecce ego quia vocasti me. Intellexit ergo Heli, quia Dominus vocaret puerum, & ait ad Samuëlem : Vade, & dormi, etsi deinceps vocauerit te, dices: Loquere Domine, quia audit seruus tuus. Abiit ergo Samuël, & dormiuit in loco suo.

§. XIX.

Superior est pro lapide lydio ad reuelationes dignoscendas, & fallacias euitandas.

VT Deus cœlesti lumine corda pulsat; sic Satanas in lucis Angelum se transformat. Inter has ergo implexas difficultates pius vacillat animus, quo ducatur spiritu dubius : ergo superior, cui Deus speciale ob muneris dignitatem lumen infundit, qualitates reuelationum discernit, & dubios instruit : *Scorta* (aiebat Philo *de Plantatione Noe*) *& adulatores suum agunt negotium, dum amatoribus, & quibus adulantur, aliquid boni conciliant. Resecanda sunt igitur hæ præstigiæ, simulationésque ab amicitiæ planta, vt agnatæ pestes noxiæ.* Vt scortum fallaciam amoris colere dissimulat, vt lupinam astutiam ouina pelle dolosus adulator adornat; sic dæmon sanctitatis colore malitiam tegit, & pulchro virtutis fuco prauitatem abscondit: ergo vt lydios lapis obæratum aurum, & pretiosum ostendit; sic superior luce cœlesti illustratus subiectum dirigit, & si quid fraudis interueniat, ostendit. Deus, dum Samuëlem alloquitur, superioris vocem imitatur: ad Heli accurrit semel, & iterum Samuël, à quo instruitur, & modum, quo se gerere debeat, prædocetur : *Intellexit Heli, quia Dominus vocaret puerum.* Inquiramus, si placet, cur oraculum toties ad Heli recurrere puerum voluerit, quando per se ignorantiam depellere, & notitiam quibat indere. Quam ab Heli Samuël instructionem accepit, ab oraculo interius accipiat, ne differatur arcanum, dum adit cursibus repetitis magistrum. O vtilem nobis doctrinam! Deus puerum alloquitur, ast à puero allocutionis qualitas ignoratur. Poterat dæmon fraudes tegere, & velut dignum cœlesti alloquio inexpertum inflare, vt etiam quibat Deus veritatem aperire : ergo ad superiorem accurrat, vt ille Dei voce pulsari agnoscens instruat puerum, & fallaciarum non adesse attestetur periculum; sic namque Samuël excipiendæ reuelationis erit aptior, & à fallaciarum contingentia securior. Adest Cassianus apud nostrum Sanctium : *Vt quem sua vocatione dignissimum iudicarat, senioris mallet institutione formari.* Adnectit noster Sanctius: *Docet quantum expediat in rebus dubiis superiorem adire, & ab eo discere quid maximè ex vsu nostro, Deique gloria futurum sit, per quem suam nobis Deus voluntatem expromit, & cuius verba apud religiosum oraculorum pondus habere debent.* Superior diuinæ voluntatis interpres instar oraculi in rebus dubiis est consulendus, ne error pro veritate obrepat, & dæmon inexpertos, & ignaros dolosè fallat. Heli vocem refert oraculum, vt Samuël ad superiorem accurrat, & superior quid sit faciendum, ostendat. *Instruxit illum* (inquit Abulensis *quæst.3.*) *qualiter deberet respondere ad hoc, quòd se haberet reuerenter ad Deum; erat enim Samuël inexpertus, ideò nesciret loqui reuerenter ad Deum.*

§. XX.

Deum priùs discat audire, qui alios vult vtiliter edocere.

QVisquis lucis adinstar ad reliquos instruendos eligitur, proprietates luminis imitari tenetur. Iam cœlum productum erat, iam terra cum aquis, cùm vox Numinis antecederet nulla : at vbi ad lucis creationem deuenitur, iam voce cœlesti vocatur : *Dixitque Deus: Fiat lux, & facta est lux. Genes. 1. vers. 3.* Rogabis, quid opus fuerit lucem imperio produci, quando, vt reliqua, solo nutu poterat efformari? Dubio respondebit Basilius Seleuciensis, *orat. 1.* lucem esse veluti oculorum magistram, quæ ergo, vt doceret, producta est, priùs paruit, & imperium cœleste audiuit. Basilium accipe : *Prima iam vox à Deo mittebatur, & lux nascebatur; audiebatur vox, & natura producebatur : simul creatura vocabatur, simul formabatur.* Quia lux præ creaturis reliquis erat magisterij locum obtentura, oportuit Deum audire, & eius voci exprompta placiditate parere. Docendi munus implet, qui audit, quandoquidem à cœlesti fonte recipit, quod vtiliter postea effundit. *Diuina supplicationis* (aiebat Cassiod. 9. *var. 24.*) *semper assiduis exegit meritis, vt illa faceret, quæ superna gratia custodiret. Nam quem ille virum aut exercitibus præficiens cum victoria non recepit? aut iudicem cingens non iustissimum comprobauit? Cum futuris rebus eum crederes habere tractatum: nam quod concepisset animus, reddebat semper effectus, miróque sapientiæ studio non habebat dubium, quod veraciter præuidebat esse venturum.* Assidua supplicatione superior impetrabat, qua alios regeret, lucem, & quia exactè Numinis adimplebat mandata, veluti prophetali spiritu sapienter futura, præsentiáque disponebat negotia, & erat subiectorum commodum superioris cum cœlo commercium. Hanc veritatem confirmat Samuël ter cœlesti voce vocatus, & ad obediendum semper expromptus : *Vocauit adhuc Samuelem tertiò.* Repetitis vocibus existimat Glossa vocatum, quia Prophetæ, magistrique obiturus erat officium : ergo quia ad magisterium decreuit euehere, repetitis Deus voluit vocibus præparare; nec enim alios vtiliter educeret, ni ipse priùs Numinis vocem audiret: *Trina vocatione potest intelligi, quia erat futurus Propheta, dux, & Sacerdos.* Ab ore Sacerdotis erat legis scientia requirenda, à duce via sine offendiculis demonstranda, à Propheta futura sine ambagibus prædicenda : ergo discat priùs audire, vt possit salubriter edocere. Qui monitis supernis non præbet auditum, periculosè exercebit ducatum; qui cœlesti lumine non est instructus, alios nec edocebit vtiliter, nec depellet tenebras fallaciarum sapienter.

§. XXI.

Prudens, ni ratio cogat, aliis acerba prænuntiare recusat.

NEscias, quo pruritu gestiant aliqui aliis acerba prænuntiare, & præsagiis tristibus referire. Ast prudens se continet, & ni ratio cogat, infausta denuntiare recusat. Quisquis infausta gestit prædicere, mœstitudine aliena videtur gaudere, & infelicitate lætari. Retulit pistor arcanum illud somnium futurorum præsagium. *Vidi somnium quòd tria canistra farinæ haberem super caput meum, & in vno canistro, quod erat excelsius, portare me omnes cibos, qui fiunt arte pistoria, auésque comedere ex eo. Genes. 40. vers. 16.* Ioseph interpretatus est somnium : *Hæc est interpretatio somnij*; non tamen ea alacritate, qua pincernæ visum, nam cùm aliud fausta protenderet, & tristia aliud prænuntiaret, felicitatem prædixit lætus, infelicitatem tristis, & morosus, immò, ni interpretis munus, quod iam exercere promiserat, cogeret, ora silentio signaret. Audi Philonem *lib. de Ioseph* : *Vtinam*

tale

ta'e somnium non vidiffes, aut non enuntiaffes, aut si narrandum erat, saltem id fecisses procul à meis auribus, ne exaudirem, quod non libet; piget enim me esse infelicitatis mentium, quia compatior miseris, memor communis fortis hominum. Itaque priùs Ioseph somnio perculsus est, quàm edisseret, & veluti coniectus explanauit. Adnectit Philo: *Sed quoniam somniorum coniectoribus veritas est necessaria, tanquam vatibus, & oraculorum interpretibus nihil celabo.* Ni ipsius muneris, quod subierat, ratio exigeret, interpretari somnium excusaret: est enim ferini ingenij indicium, maturare denuntiatione dolorem, & vrgere acerbitatem. Deus cùm per Samuëlem tristitia Heli prædicere decreuisset, non semel, aut bis, sed tertiò vocauit: *Vocauit adhuc Samuëlem tertiò*; nec otiosè, vt Ruperto placet, vocare adiecit, immò repetito cursu ad Heli inuolare fecit, vt coniectans quid arcanum puero patefactum, non solùm inquireret, sed ad denuntiandum impelleret. Rupertum audi: *Sic factum est, vt is, qui visionem indicare timuisset, celare non auderet, tacere non posset.* Si quod audierat non compulsus denuntiare gestiret, videri posset alienis stragibus delectari; dum compulsus aperit veritatem, ostendit etiam animi mœstitudinem: ergo Deus sic res disposuit, vt Heli veritatis non careret notitia, & Samuël suspicionis careret nota. Qui spontaneè præmaturis denuntiationibus aures exulcerat, inhumanum aliquod oblectamentum se inde venari indicat; quandoquidem prudens, & humanus curat tacere, & ni ratio cogat, non vult calamitatem prædictione accelerare, & audientis animum premere.

§. XXII.

Peccatores difficulter imminere, sibi credunt flagella, cùm admissa nequeant dubitare delicta.

SCelesti imminere sibi periculum admonenti fidem non præbent, immò existimant nugari, aut vana imaginatione deludi: tunc abesse longiùs arbitrantur supplicium, cùm aures diuerberat iam flagellum. *Ego certè* (aiebat Seneca *epist. 26.*) *velut appropinquet experimentum, & ille laturus sententiam de omnibus annis meis dies venerit, ita me obseruo, & alloquor: nihil est, inquam, adhuc, quod aut rebus, aut verbis exhibuimus: leuia sunt ista, & fallacia pignora animi, multisque inuoluta lenociniis: quid profecerim, morti crediturus sum.* Prudens adesse iam mortem cogitat, quo facta sua seuerè discutiat, & ad diem illum componat: semotis strophis, ac fucis de se iudicat, non cupiditatibus seipsum seducens blanditur, sed prouido timore veretur. Vitiorum vernulæ terris cupiditatum caliginibus sic obcæcantur, vt nec mortem adesse videant, nec admonentibus credant. Ter Deus Samuëlem excitat, vt ad Heli excitatus accurrat: *Vocauit adhuc Samuelem tertiò.* Et quidem satis videbatur semel vocasse, vt mala Heli impendentia reuelaret, & per Samuëlem seni prædiceret. Cur ergo ter ad senem voluit accurrere, & dormientem excitare? Quia Heli cæcutiens pueri existimasset somnium, nec imminere sibi arbitraretur flagellum: ergo vocauit tertiò, vt persuaderet sibi Heli non esse vanum, quod experiebatur insolitum. Audi Theodoretum. *Quoniam Deus erat mala Heli prædicturus per Samuelem, ne videretur Samuel finxisse reuelationem, Deus rem dispensat, vt cùm Heli quidem crederet, quod sit Deus, qui vocat Samuëlem, ille autem posteà renuntiaret, quæ dicta sunt à Deo, non esset suspectus, tanquam qui finxisset, sed ei fides haberetur, vtpotè cui diuina f... esset reuelatio.* Heli ignorare nequibat à filiis sacrificia pollui, adulteria committi, rapinis scelestissimis inhiari: verùm sic cæcitate decipiebat oppressus, vt posse imminere sibi, domuique suæ flagella nullatenus vereretur oblitus. Si semel accurrens Samuël appetentem denuntiasset stragem, vanum irrideret somnium, & phantasiæ existimaret delirium.

Eman. de Naxera in Reg.

Ergo Deus repetiuit vocem, vt prædicenti adhiberet fidem. Eo namque peccatores stupore occupantur, vt cùm non ignorent flagitia, distantissima existimarint flagella. *Ne videretur Samuël finxisse reuelationem, Deus rem dispensat.*

§. XXIII.

Non est reuelationibus fides facilè adhibenda, sed veritas per otium examinanda.

SVnt, qui virtutis fuco, & confictis reuelationibus adnitantur venari sibi plausum, & lucrum. Mulierculæ affectant sanctitatem, mentiuntur virtutem, cursitant magnarum fœminarum domos, & vt nouerunt credulas, & reuelationum amicas, magnis Sacramentis incipiunt reuelationes, sibi factas & architectari, & humillimis verbis conficta ambagibus aperire; & hoc totum, vt in sanctitatis obsequium delicatè alantur, & munusculis onerentur. E contra nonnulli existimant omnem reuelationem confictam, & irridendam, cùm in vtroque peccetur, res est prudenter discurienda, & ex ipsis circunstantiis veritas indaganda. Plinius *lib. 3. epist. 5.* avunculo suo post mortem apparuisse Drusium Neronem sic refert: *Astitit ei quiescenti Drusij Neronis effigies, qui Germania latissimè victor ibi periit. Commendabat memoriam suam, orabatque, vt se ab iniuria obliuionis adsereret.* Non à bono genio eam visionem procuratam ostendebat, quæ post mortem respirabat, ambitio, & euanidi honoris solicitatio. Periculosum erat spectro adhibere fidem, & cœlestem credere fuisse reuelationem. Retulit Ioseph fratribus sibi factam reuelationem; illi verò præsumptionis existimarunt delirium: *Ecce somniator venit, Genes. 37. vers. 19.* & dum non adhibent fidem, machinantur venditionem. Iacob vt prudens rem maturius considerabat, & variis argumentis veritatem eruere satagebat: *Pater verò rem tacitus considerabat.* Nec leuiter adhibuit fidem, nec reuelationem spreuit. Innuit Abulensis hic: *Mirabatur de hoc, maximè, quia duo somnia fuerunt, quæ certitudinem exprimere videbantur. Et iam quia coniiciebat hoc dictum de se, & matre, & filiis conuenienter.* Itaque pater suo exemplo edocuit reuelationes nec fas esse statim credere, nec inficiari: cordatè rem expendit, ne aut erraret credulus, aut delinqueret veritati contrarius. Sæpè ipse, qui speciali Numinis fauore fruitur, anxiatur, quia timet à dæmone falli, & Deo vetetur resistere. Quid tunc? Vitæ spiritualis magistros consulat, & eorum dictamini se subjiciat. Hinc disces, cur Deus ter Samuëlem vocarit, & cur ad Heli accurrere fecerit, ne scilicet Samuël se arbitraretur delusum, aut reuelatione ante examen crederet dignum? Ad senem, & magistrum accurrere fecit, vt à Deo eam vocem prolatam recognoscens timorem à puero abigat, & prudenter instruat: *Intellexit ergo Heli, quia Dominus vocaret puerum.* Exprompam considerauit obedientiam, impigrum cursum, vocationem repetitam: ergo his argumentis agnouit vocem à Deo fuisse prolatam, & non ab interpolatore confictam. Adest Theodoretus: *Ne videretur Samuel finxisse reuelationem, Deus rem dispensat.* Heli prima vice somnium putauit, secunda fidem perfectè non adhibuit, tertia reuelationem esse cognouit, quia & firmiora erant argumenta, & indicia clara. Ergo nos suis factis edocuit, faciliter reuelationibus non esse assentiendum, nec refragandum, sed fas esse prudentiæ lance trutinari, & maturè perpendi.

TEXTVS.

Vers. X. Et venit Dominus, & ſtetit:& vocauit ſicut vocauerat ſecundò: Samuël,Samuël. Et ait Samuël : Loquere Domine, quia audit ſervus tuus.

§. XXIV.

Quò expromptiùs obedimus, proximiorem nobis Deum adeſſe non dubitamus.

OBedientia Deum ſibi approximat,& quodammodo gratiam firmat. Qui deuotè obſequitur, vlteriora ſibi elucratur. Eſt enim honeſtum promerendi artificiũ religioſum obſequium. *Fuiſti* (aiebat Caſſiod.9.*var*.24.) *ſumma temporum laus: vt illum ſic ad omnia ſolicitum inoffenſa redderes famulatione ſecurum.* Princeps laudandis obſequiis reddebatur ſecurus,& ſubiectus nouis laudum acceſſionibus reſplendebat ornatus. Notauit Hugo de Sancto Victore in Allegor. Tilmani ad Deuteronom. 6. gratiam,& doctrinam obedientiæ aſſociari: *Audi Iſrael: Dominus Deus noſter Dominus vnus eſt. Diliges Dominum Deum tuum.* Itaque auditus excepit doctrinam,doctrina excitauit amoris flammam. Accipe eius verba: *Audi Iſrael,hic nota obedientiam: Deus tuus,hic gratiam: Deus vnus eſt,hic doctrinam. Quaſi diceretur,obedientiam exhibe, gratiam intellige, veritatem agnoſce. Audi Iſrael, hoc eſt, auſculta,acquieſce. Omnis enim virtus ab obedientia incipit.* Obedientia mentem aptat,benevolentiam ſibi conciliat, gratiam incrementat. Samuël vocatus ſemel, & iterum obediuit expromptus, & iam Deus refertur non ſolùm vocaſſe,ſed ſtetiſſe: *Et venit Dominus, & ſtetit, & vocauit, ſicut vocauerat ſecundò.* Inquires,cur antea non ſteterit,cùm vocauit? Si vocabat antea,& tranſibat,cur modò non tranſit,ſed ſtat proximior,& familiarior? Quia iam (inquit Caiet.) expromptæ obedientiæ præceſſit obſequium, quo Samuël non ſolùm meruit vocem audire, ſed vocantem proximius etiam adeſſe:antea vocabat,ſed tranſibat;modò exhibita obedientia vocantem detinuit, & quodammodò firmauit. *Niſi tribus vicibus vocaſſet per modum tranſeuntis nequaquam hac quarta vice deſcriberetur ſtetiſſe.* Triplex illa vocatio per modum tranſeuntis diſpoſuit Samuëlem, & quia tranſeunti obediuit, ne iam tranſiret, promeruit, nam obſequium diſponit animum, & approximare nobis meretur Deum.

§. XXV.

Vt Dei vocem poßis audire, opus eſt collectis animi viribus orationi ſollicitè attendere.

SVnt,qui ad orandum ſibi tempus præfigant, quod ſi, vt fas erat lucrarentur, & Deum audirent, & virtutes etiam excolerent: verùm dum corpore immoti per omnes mundi partes peregrinantur inquieti,nequeunt diuinam vocem percipere,ſed tempus illud probantur terere. Colligendæ ſunt omnes animi vires, & huic vni negotio ſtudendum, ſi cupis ſuperna luce illuſtrari, & cœleſtem vocem percipere. *Deus*(aiebat Tertull.*de Oration*. c.13.)*non vocis,ſed cordis auditor eſt, ſicut conſpector. Dæmonium oraculi Pythij: & mutum, inquit, intelligo, & non loquentem exaudio. Dei aures ſonum ſpectant?* Quid intereſt loquantur labia,ſi deſtiterint corda? Quid iuuat nos diuinis conſpectibus præſentare, & per diſsitas mente regiones incedere? Qui ſe ipſum non audit variis cogitationibus diſtractus,quomodo Deum poterit audire orationi deuotè attentus? Ecce Deus vocem ingeminat: *Samuël, Samuel*, vt attentum reddat; nam ſomno indulgens, nec veritatem perciperet, nec Dei voluntatem expleret. Notauit Gloſſa Moralis: *Attentio mentis requiritur ad hoc,quòd Dei locutio capiatur.* Ni ſomno plures,aut vanidis cogitationibus indulgerent, magnum ex oratione fructum perciperent,verùm dum tempus orationi dicatum dormitando conſumunt, aut futilibus terunt, Dei vocem percipere nullatenus poſſunt. Samuël diſcuſſo ſomno inuigilans, & deuota attentione cœleſti oraculo adſtans vocem percepit, & quid à ſe Deus vellet, agnouit. O quantis nos priuat ſomnus, & diſtractus ſæcularibus negotiis affectus!

TEXTVS.

Vers. XI. & XII. Et dixit Dominus ad Samuëlem: Ecce ego facio verbum in Iſraël: quod quicumque audierit,tinnient ambæ aures eius. In die illa incipiam, & complebo.

§. XXVI.

Deus patienter tolerat, ſed aliquando ſupplicij grauitate tarditatem compenſat.

QVisquis ſe deliciis multum dedit, ingentem ſibi perturbationis materiam comparauit. Voluptas ſalutem atterit,& ipſo,quo delectat,nocet,ſed adhuc grauius ſecum detrimentum affert, quod hominem reddit quodammodo ſtupidum,& futurorum prorſus oblitum. Deus ſua ſibi, ſi fas eſt dicere, patientia detrahit, ſed inde homo perſeuerat contumacior, vnde reſipiſcere debuiſſet, & prudentior, & cautior. *Conſidera* (aiebat aliorſum Seneca *epiſt*.75.) *ad id bonum voca dum ſis, quo Deus ab homine vincitur*: Quodammodo Deus ab homine vincitur, dum tempus ad reſipiſcendum indulgenter conceſſum,nouis, & de induſtria excogitatis criminibus malè atteritur collocatum. *O ſeruum illum beatum*(aiebat Tertull. *de Patientiâ*, c.11.) *cuius emendationem Dominus inſtat, cui dignatur iraſci, quem admonendi diſsimulatione non decipit.* Nullum Deus decipit, ſed homo, vt ſe decipiat, Dei patientia abutitur, & quia patienter ſuſtinetur,præcipitatur,nec cogitat Deum ſuæ perſpicaciæ præuaricatorem non eſſe, nec dilata ſupplicia ipſa dilatione aggrauari. Heli filiis diuina miſericordia tempus indulgebat,ſi forte prauitatem excuterent, & iram digna pœnitudine auerterent: verùm cùm ad delinquendi occaſionem Dei abuterentur patientia, eo randem ſupplicio puniuit,vt aures audientium perhorreſcerent,& perculſæ aliena caſtigatione tinnirent: *Incipiam,& complebo.* Tardè incepit, ſed iræ torrentem veluti repentè effudit. Id fuit ſupplicium, vt tarditatem compenſarit, & audientium aures percuſſerit: *Erit attonitus* (inquit Lira) *præ admiratione, & ſtupore.* Vt valida tempeſtas, & cælitus eiaculati torrentes ſegetem citiſſimè ſternunt, & raptam confuſis vndarum voluminibus circumvolvunt, ita diuina indignatio diu patienter repreſſa impetuosè erupit, & miſeram Heli domum, filióſque ſtrage deleuit. *Pro peccato filiorum Heli* (ait Hieronymus) *priuatur Sacerdotio domus Domini,vnde aures audientium tinnient ſtupore vehementi*: Si conceſſo ſibi ad reſipiſcendum tempore errores deieraſſent, acerbum adeò ſupplicium non tuliſſent; verùm dum abutuntur patientia, rigida conſumuntur vindicta. Ipſa indulgentia iracundiam actiùs inflammauit, & diu repreſſa ira impetu erupit, & in cineres redegit. Pœnæ tarditas grauitate compenſata eſt,& quia patientia cœleſti abuſi totam ſimul indignationem ſuſtinuerunt miſerrimi. O! timeant effrænè vitiis indulgentes, ne diu compreſſa ira violentiùs erumpat, diluuijque adinſtar vndis validiſſimis & rapiat, & profundo demergat.

§. XXVII.

Superior sapiùs admoneat, vt semel puniat

SVperior patris, & iudicis munus gerit, tuncque laudabiliter aget iudicem, si exhibuerit se patrem. Opus est aliquando audaciam frænare, culpam digna castigatione corrigere; sed vt iniqua suspicione eximatur correctio, repetita præcesserit admonitio. *Plerumque denuntiata comminatio* (aiebat Cassiodorus 4. *var.* 49.) *plus efficit, quàm pœna compescit.* Audacem metus priùs comprimat, intentatum supplicium ad mentem reuocare studeat, & paterni animi sit testimonium admonitione priùs occurrisse erratis, ne inflictis manus cruentaretur suppliciis. Vt pater, quia inuitè ad filij castigationem deuenit, priùs satagit minis obtinere, quod suppliciis posset efficere; ita moratus, prudénsque superior minas aduocat in auxilium, ne incurere cogatur flagellum. Lenis admonitio supplicij seueritatem commendat, & qui sæpè admonitus tulit supplicium, querelæ nequit habere solatium. Filij Heli insanis appetitionibus indulgebant, & Deus, ne puniret culpam, misso nuntio, rigidam comminatus est pœnam: modò etiam per Samuelem supplicij imminentis acerbitatem denuntiat, quo minis deterriti, sæpiúsque admoniti delictis abstineant, & digna pœnitudine supplicia euadere satagant: *Ecce ego facio verbum in Israel, quod quicumque audierit, tinnient ambæ aures eius.* Seueritatem exaggerat, vt timore obuiaret discrimini. Notauit Hieronymus: *Comminatio Domini est super Heli & super domum eius.* Consonat Glossa Moralis *Bina monitio præcedere debet sententiam iudicialem.* Pluries admonuit, ne semel feriret, verùm dum obsurdescunt admonitionibus, duris puniuntur verberibus; admonitio punientis deprædicauit lenitatem, & pereuntium condemnauit errorem. Quandoquidem qui sæpiùs delinquit admonitus, peruicaciæ conuincitur reus: sibi inuidit, qui admonitionem spreuit; nam eius saluti dignoscitur consuluisse, qui ne incuteret pœnam, exhortationis adhibuit prouidè medicinam.

TEXTVS.

VERS. XIII. & XIV. Prædixi enim, quod iudicaturus essem domum eius in æternum propter iniquitatem, eò quod nouerat indignè agere filios suos, & non corripuit eos. Ideircò iuraui domui Heli, quòd non expietur iniquitas domus eius victimis, & muneribus vsque in æternum.

§. XXVIII.

Non minus denigrat iudicem omissio tarda, quàm ardens excandescentia.

QVi superioris, iudicísque munere fungitur, æquitatis legem adimplere tenetur. Vtque statera, si in alteram partem inclinet, veluti adulterata despicitur; sic iudex, superiórque, si ad alteram partem deflexerit, denigratur. Rationabili solertia, & solerti æquitate inueniri debet instructus, qui superioris munere refulget ornatus; nam si nimia excandescentia inardescat, lædere putatur iustitiam, si nimis ignauus frigeat, delinquentium fouet audaciam. *Districtio* (aiebat Cassiodorus 4. *variar.* 49.) *semper subtrahi non debet regiæ iussionis: vt & audaces metus comprimat, & laceratos spes futura refoueat.* Adnectit: *Necesse est vindicta subiaceat, qui prauis moribus obsecundat.* Syluescent praui mores, ni rationabilis districtionis falx resecuerit, & dignis castigationibus emendauerit: Heli ob iniquitatem à Domino corripitur; quæ tamen eius fuerit iniquitas, Textus non tacuit: *Nouerat* (inquit) *indignè agere filios suos, & non corripuit.* Dum blandus non corripit, dum iners non punit, sibi & filiis impudenter nocuit. Notauit Abulensis *quæst.* 4. *Iniquitas non erat in aliqua commissione, quia ipse nihil commiserat, sed in omissione, scilicet, quia nouerat filios suos agere indignè, & non corripuit.* Alienis sceleribus iudex arguitur, dum negligens corripere non aggreditur. Si Heli vigilanti solertia compressisset delicta, nulla mulctaretur pœna: at dum otio indulgens, aut affectui blandiens occasionem præbet errori, inuenitur subiacere discrimini. Discant superiores, & iudices, quibus Reipublicæ, animarúmque salus commissa est, qua se gerere sollicitudine debeant, ne dum torpent ignaui, ob aliena scelera pereant puniti.

§. XXIX.

Plus aliquando nocuit sibi, & filiis parentum amor, quàm rigor.

PEriculosa affectio est parenti, & filiis, eorum errata cæcis oculis pertransire & nulla castigatione frænare: non semel patres parcendo lædunt, & dissimulando officiunt; vt amori adulentur, pietatem obscurant, & dum salubrem dolorem detrectauerunt incutere, calamitatem probantur augere. *Natura docet absque præceptore* (aiebat Philo de Temulentia) *vt nati curæ sint genitoribus, ipsorum saluti, diuturnitatique prospicientibus.* Nec diuturnitati, nec saluti prouidet, qui obcæcato amore errare filios permittit. Quandòquidem genus pietatis est rationabili castigatione frænare, si contra æquitatis legem sceleratis se actionibus constiterit immiscere. *Non vides* (aiebat Seneca *de Prouidentia cap.* 2.) *quantò aliter patres, aliter matres indulgeant? Illi excitari iubent liberos ad studia obeunda maturè, feriatis quoque diebus non patiuntur esse otiosos, & sudorem illis, & interdum lachrymas excutiunt: at matres fouere in sinu, continere in vmbra volunt, nunquam flere, nunquam tristari, nunquam laborare.* Inueniuntur patres matrum ingenio præditi, ne filios contristarint, eorum dissimulant vitia, & dissimulatione incrementauere peccata. Heli filios indignè agere agnouit, non tamen, vt fas erat, carpsit, & dum indulgentiùs tacuit, sibi, & filiis dignitatem amisit. *Prædixi ei, quod iudicaturus essem domum eius in æternum propter iniquitatem, eo quod nouerat indignè agere filios suos, & non corripuit.* Minus noceret filiis hostis rigor, quam patris fauor. Adest noster Sanctius: *Corripuit Heli filios suos, vt habes cap. 2. vers. 23. sed molli coripuit brachio, in qua correptione apparebat magis parentis indulgentia, quàm Sacerdotis Zelus, & iudicis seueritas.* Ipsa correptio, dum patris prodidit indulgentiam, filiorum auxit contumaciam. Plus, si fas est dicere, deliquit, quàm dissimulando, carpendo; nam si non correpti, vereri possent filij aliquando à patre seueritate mulctandos; at dum correptio pro indulgentia fuit, nil ad intemperantiam cohibendam remansit, quia correptionem filius irrisit.

§. XXX.

Dum sanctissimæ Virginis nos protegit vmbra, ferire non audet pœna.

MAria Virgo sanctissima eis apud Deum meritis fulget, eam apud filium gratiam inuenit, vt conceptam contra peccatores iram, si intercedat patrona, aut sopiat, aut restinguat. Vel Mariæ vmbra peccatorem protegit, & defendit. *Quasi platanus* (aiebat) *exaltata sum iuxta aquam in plateis. Eccl. 24. vers. 19.* Platanus adinstar scutorum folia profert, & ad eius vmbram confugientes tot defendit scutis, quot viget foliis. Ita Hugo Cardinalis ad hunc locum: *Habet*

mollia folia fenis similia, vnde quot habet folia, tot habet scuta. Quia Mariæ vmbra erat Platanus, non potuit non esse miserorum auxilium, & propugnaculum. Eum Christus matri honorem defert, vt vel eius vmbram suspiciat, & quem contra peccatores conceperat, rigorem, emolliat. Ipsa vmbra veluti felici fascino impeditur, dum dura inferre supplicia aggrediatur. Domus Heli morum corruptrix, & sacrificiorum fraudatrix, sic contra se diuinam exulcerauit indignationem vt seueris suppliciis ferire decreuerit: *Prædixi, quod iudicaturus essem domum eius in æternum.* Non solùm prædixit, sed diem non sine arcano mysterio expressit: *In die illa incipiam, & complebo.* Qua die? Scilicet cùm Arca templum reliquerit, & ad hostes auolarit. Iam si inquiras, cur diem illum expectet flammescens ira, & indignationis flamma? Respondebunt Interpretes, Arcam fuisse sanctissimæ Virginis vmbram: ergo dum illos Virginis protegebat vmbra, à suppliciis indignationis abstinuit flamma. Audi Liram: *Hoc dicitur de ablatione Arcæ Domini futura, prout habetur capite sequenti.* Vt culpis dignam domui Heli incuteret Numen pœnam Mariæ vmbram, Arcam scilicet aliò transtulit, quasi, vt peccatores inuadat, viam non inuenerit, pœna, dum Mariæ protegit vmbra: ergo quicumque piaculis se agnouerit vulneratum, ad Mariæ patrocinium confugiat, ibi numque facilius impetrabit subsidia, quibus vitia fugarit, & cœlestem indignationem effugerit.

§. XXXI.

Etsi contumax temporalem despiciat pœnam, nequit non pauescere æternam flammam.

SI homines vt fas est, fideli prudentiæ lance æternam cogitarent pœnam, absque dubio mutarent vitam. Cogita horribilia tyrannorum supplicia, cruces, ignes, stipites, ad quorum solum aspectum præcordia palpitant, & duris anxietatibus quatiuntur viscera. Hæc omnia sunt veluti picta, & puerorum terriculamenta, si cum æternis pœnis inueniantur collata. Iam nouit Scæuola sereno fluentem vultu manum adspicere: iam exoculata aliquando temeritas aduersariorum mucroni non timuit pectus obiectare: ast solùm insania æternam pœnam potuit despicere, & ad eius memoriam acri timore non concuti. *Bono loco* (aiebat Seneca *epist. 70.*) *res humanæ sunt, quod nemo nisi vitio suo miser est.* Quidquid extra vitium est, miserum non est, nam etsi vasto vulnere præcordia diuidantur, citissimè anxietates finiuntur. Si egestas, si dolor, si infamia premant, vltra vitam iura nequibunt extendere, nec carentem sensu discruciare: vitium verò annexum habet immortale tormentum, & vita extincta irreparabile damnum. Adamo Deus si vetitum fructum carpserit, mortem minatur: *In quocumque die comederis ex eo, morte morieris. Gen. 2. vers. 18.* Verùm ille fœminæ amore illectus, aut paterno Dei amore nimis confisus mortem non timuit, & posteros hæreditaria macula infecit: Tunc Deus ante paradisum Cherubin collocat immortali igne obarmatum, & iam primus parens non tentat fructum subripere, immò nec audet arbori vetitæ propinquare: *Collocauit ante paradisum voluptatis Cherubin, & flammeum gladium. Gen. 3. vers. 24.* Si Adam deliciis affluens, & nullo indigens contempsit mortem, & arboris fructibus inhiauit, cur modo indigus, & nudus non quærat ad ingrediendum viam tot paradiseis arboribus prouocatus? Stet Seraphin ostium obseruans, aliò quærat aditum, & soliciter sibi commodum. O! expende modò igne inextinguibili deterreri, anteà temporali morte mulctari: ergo etsi audacia mortem contempserit, ad aspectum ignis exhorruit. Non iterauit Adam delictum, quia immortalis ignis horrendum incussit metum. *Ista hominum est cogitatio magnum illud tribunal non respiciens* (Verba sunt Philonis *lib. de Præmiis*) *Homines vltimum supplicium mortem existimant; at hæc in diuino iudicio vix est pœnarum initium.* Qui non respicit tribunal, nec ignem, appetitui inseruiet; verùm qui æternum ignem expenderit, horrore concussus ad virtutem se conferet; nam quantumvis audax temeritas, & exoculata audacitas ad alia supplicia induretur, ignis memoria concutitur. Prædixerat Deus Heli brachium domus eius præcidendum: *Præcidam brachium tuum, & brachium domus patris tui. 2. Reg. 2. vers. 31.* Verùm cùm nec admonitio paterna, nec dura adeò supplicia refrænarent insolentiam, addidit postremam, & efficacissimam medicinam: *Prædixi enim ei, quòd iudicaturus essem domum eius in æternum propter iniquitatem.* Ad æternæ pœnæ denuntiationem confugit, vt audaciam insolescentem frænaret, nam etsi duritia contempserit alias pœnas, immortales contemnere nequit flammas. Adest Abulensis *quæst. 3. In æternum, id est, quod istud iudicium, vel pœna durare debet in æternum.* Si æternæ pœnæ comminatio non prosit, iam nullum restat remedium, & cor apparet esse lapideum. O nos miseri! temporales pœnas solerter fugimus, & ad æternarum denuntiationem pertinaciter obsurdescimus.

§. XXXII.

Ea est diuina misericordia, vt iuramentum otiosum non sit, vt infligenda grauis credatur pœna.

DEus adæquè iustus, & misericors, in hac tamen vita plus misericordia floret, non adeò iustitiæ seueritas premit. Sibi quodammodò videtur detrahere, dum differt supplicia infligere, vt pietati quiuerit adulari. *Sustinet* (aiebat Tertullianus *de Patientia cap. 2.*) *ingratissimas nationes ludibria artium, & opera manuum suarum adorantes, nomen cum familia ipsius persequentes: luxuriam, auaritiam, iniquitatem, malignitatem quotidiè insolescentem, vt sua sibi patientia detrahat.* Quodammodo sibi patientia detrahit, nam cùm habeat in potestate vindictam, mavult ostendere tolerantiam. Hinc disces, cur supplicia grauissima Heli domui denuntians iuramento firmarit, fidémque sibi fecerit: *Idcirco iuraui domui Heli, quòd non expietur iniquitas domus eius.* Ac si diceret: Ita mea exardescet indignatio vt iniquitas domus Heli durissimis suppliciis afficiatur, quin ita donis, aut aliis artibus mitigetur. Inquires, cur iuramento infligendam pœnam firmarit, quando satis erat serio denuntiare, & asseueranter prædicere; quandoquidē Dei verbis iuramentū nec maiorem addit certitudinem, nec adauget firmitatem? Ita est, respondet Abulensis *quæst. 4.* verum cum Deus ad misericordiam sit propensissimus, oportuit quodammodo se iuramento adstringere, vt supplicia credatur inferre. Audi Abulensem. *Ego promisi proposito iuramento, quod punirem domum Heli.* Cùm promisit se suscitaturum Sacerdotem fidelem: *Suscitabo mihi Sacerdotem fidelem,* iuramentum non interposuit, pœnam inflicturus iurauit: nam beneficia iuramento non indigent, vt certissimè dilargienda credantur; ast iuramentum non fuit otiosum, vt infligenda dura supplicia crederentur. Ob id Dei nomine aiebat Psalmista: *Et isti non cognouerunt vias meas, vt iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meam.* Ac si vereretur, interueniente misericordia, non infligenda supplicia, se voluit iuramento illigare, ne contingeret resilire. Innuit noster Lorinus ad hunc locum: *Quod valet ad exprimendam voluntatem, ne contingat, quod cum iuramento negatur futurum.* Fortassis putaretur non infligendum supplicium, quantumvis seriis verbis denuntiaretur: ergo iuramentum interposuit, vt rudi nostro loquendi modo vim sibi quodammodo inferret,

&

& dubitationem omnem propulsaret. Hinc disces, quàm sit Deus ad misericordiam pronus, quàm ad puniendum veniat coactus.

§. XXXIII.

Non est adeò miserum gehennalibus flammis aduri, quàm culpa inexpiabili denigrari.

DEtestabilis adeò error hominum possedit animos vt exambiant culpas, & solùm horrescant pœnas. Hinc miseram hæreditatem à parente accepimus. Non timuit ille culpa inrici, timuit, & fugit supplicio adfici. Ni obcæcatos haberemus oculos, nosceremus non adeò extimescendam gehennalem sine culpa flammam, quam sine flamma adurente culpam. *Prima, & maxima peccantium est pœna* (scribit Seneca *epist.* 97.) *peccasse: nec vllum scelus, licet illud fortuna exornet muneribus suis, licet tueatur, ac vindicet, impunitum est quoniam sceleris in scelere supplicium est.* Aliæ criminis consequentiæ non sunt adeo timendæ, vt ipsa causa, ea tamen est hominum cæcitas, vt eos delectent peccata, terreant supplicia; pessimis etiam animis honestatis conscientia est, sed sibi imponunt, oculos studiosa malitia claudunt, & inter se arctissimo associata vinculo diuidunt: refugiunt pœnam, & amant culpam: cùm fas esset, etsi crimini annexa non esset pœna, vitare delicta. Non nouerunt, quod Stoicus, scilicet sceleris in scelere supplicium esse, immò adeò longè à veritatis notitia distant, vt plurimi culpam peruipendant, & delinquere exambiant: alter lætatur adulterio, in quod ipsa difficultas impulit, gaudet alter furto, nec antea illi culpa displicebit, quàm culpæ fortuna displiceat. Qui reluminatos habent oculos, ad crepitantem flammam non exhorrent, ad culpæ vmbram vultus colorem demutant. Iussus Abraham filium voracibus flammis sacrificare, vt aræ imponeret, colligauit: *Cùm alligasset Isaac filium suum, posuit eum in altare super struem lignorum. Gen.* 22. *vers.* 9. Filium alligasse, ne aliquo motu ab ara resiliret, & displiceret, tradunt Interpretes. Ergo ne quid minus ab hostia videretur, cum gaudio etiam filij manus vinxit, pedes colligauit, plus vterque offensæ periculum expauit, & incendium minus timuit. Notauit Zeno Veronensis, *serm.* 1. *de Abraham: Cum gaudio vnici pignoris al igat manus, quas ille vinciendas libentius offert. Pedes quoque constringit, ne in exitu mortis concitata victima calcitraret.* Non exhorruit Isaacus ardentem rogum, displicendi timuit periculum, vt qui benè nouerat fœdiorem esse culpam, quàm flammam. Ob id, vt miseriam domus Heli notificet Scriptura, iniquitatem eius testatur non expiandam: *Iuraui domui Heli, quod non expietur iniquitas domus eius victimis, & muneribus vsque in æternum.* Inquires, cur de pœnis tacuit, cùm indubium sit inexpiabilem culpam flammarum vorticibus distorqueri, & nunquam saturis ignibus discruciari? Si prænuntiat iniquitatem non expiandam, non taceat cruciatibus etiam duris puniendam. Non disputo, an his verbis diuturna temporalis pœna, an nunquam expianda significetur culpa. Consule Interpretes; ad morum vero concinnitatem expendo, ad horrorem incutiendum acerbam non referri pœnam, & duraturam referri culpam: est enim horribilius, deteriúsque culpa inexpiabili maculari, quam gehennalibus flammis aduri. Huc voco Rabbi Dauid *ad cap.* 2. *huius libri apud Glossam.: Cum impij peccata peccatis cumulant, Deus illis postremò iter ad resipiscentiam recludit, partim vt furiam scelerum dent pœnas & partim vt huiusmodi exemplo pij admoniti sibi diligentius caueant.* Si duo filij Heli (de quo non fero sententiam) in peccatis demortui sunt, durius supplicium non erat immortalis flamma, sed inexpiabilis culpa: ergo oraculum flammam, tacuit permansuram culpam retulit, quia non adeò horrendum est immortalibus flammis aduri, quàm culpis immortalibus defœdari.

§. XXXIV.

Diuina probatur iustitia, quæ muneribus non corrumpitur, nec placatur.

QVæ muneribus vis insit ad delicta inauranda, iustáque euertenda probat receptum illud prouerbium: *Dij muneribus capiuntur*, & illud Poëtæ: *Munera, crede mihi, placant homines que, deósque.* Floridior est pro reo, & felicior munerum eloquentia, quàm diserta pro innocuo patroni lingua. Auri sonus, aut benignas aures facit, aut inuenit: causa si argenteo muneris colore vestitur, iuri non contraiuisse probatur. *Si æstimare licentiam cuiusque sæculi incipias* (scribit Seneca *epist.* 97.) *pudet dicere, nunquam apertius quàm coram Catone peccatum est. Credat aliquis pecuniam esse versatam in eo iudicio, in quo reus erat Clodius ob id adulterium, quod cum Cæsaris vxore in operto commiserat.* Adnectit: *Minus crimine quàm absolutione peccatum est.* Cæsaris Clodius vxorem violarat eo ipso tempore, quo sacrificia summotis extra conspectum omnibus viris, vel pictis etiam, fiebant: at, vt dati iudicibus nummi sunt, nec manifestum adulterium pœna fuit dignum, nec violasse religionem, peccatum. Ergo cùm Textus domus Heli, nec victimis, nec muneribus retulit expiandam offensam, cœlestem commendauit iustitiam: *Idcircò iuraui domui Heli, quod non expietur iniquitas domus eius victimis, & muneribus.* Æquitatis diuinæ probatur sententia, quam nec aurum valuit immutare, nec munera delinire. Adeo frequens est culpas oblatis muneribus inaurari, vt iuramentum non fuerit otiosum ne muneribus, aut obsequiis scelus crederentur absoluendum, aut expiandum. Delictorum enormitas declaratur cùm muneribus culpa nullatenus expianda refertur. Diuinum erat tribunal, vbi contra delicta non prænaluit munerum eloquentia; fors si humanum esset, aurum vinceret, & ius gemeret. Adest Abulensis *quæst.* 4. *Ponitur hoc ad instruendū Heli, & posteros eius, qui ipsi erant Sacerdotes, & diuites: ideò putantes Deum placandum esse per sacrificia, laborarent, vt impenderent multa sacrificia.* Cùm de more diuites, potentésque sibi emant impunitatem muneribus, denuntiat iudicem esse diuinum, quem nec corrumpunt munera, nec subornant dona. Si alius esset iudex, Heli, eiusque domus forsitan muneribus inauraret culpam, & euaderet pœnam.

§. XXXV.

Iuramento opus est, vt credas diuites puniendos, & magnates castigandos.

DIuites, potentésque apud sæculum non delinquunt, nam potestatis priuilegio à legibus inuehiuntur exempti, & contra iudices obarmari. *Platonem* (inquit Plutharcus ad Principem indoctum) *Cyrenæi rogarunt, leges, vt ipsis scriberet, traderétque, ac Rempublicam ipsorum ordinaret. At ille abnuit, magna molis esse fatus ita fortunatis leges sancire Cyreneis.* Noluit leges concedere impunè à fortunatis calcandas, & euertendas: viuebant Cyrenæi exleges, quia florebant diuites: ergò si leges conderet, solùm deseruirent, vt eis despectis magis appareret audacia, & blandiretur sibi Insolentia. Hinc est, quòd Deus iuramentum emiserit, cum Heli, domúmque eius seuerè castigandam adseruit: *Idcircò iuraui domui Heli quod non expietur iniquitas eius.* Cùm Dei verba non indigeant iuramento fulciri, aut Sacramento firmari, inquirunt Interpretes, cur emiserit iuramentum, quando videri potuit otiosum? Abulensis *quæst.* 4.

quæst. 4. existimat iuramento denuntiatis supplicijs fidem quæsiisse, nam cùm de sæculi more potentes, & diuites impunè delinquant aliqui fortitan Heli domum non existimarent puniendam, cùm tot honoribus, ac diuitiis conspicerent obarmatam. *Ponitur* (inquit) *ad instrumendum Heli, & posteros eius, quia ipsi erant Sacerdotes, & diuites.* Insolitum adeò est apud sæculum magnatum, ac diuitum puniri culpam, vt otiosum iuramentum non fuerit, dum acerba contra eos pronuntiatur sententia. Non audent sæpè iudices magnatum causas tractare, quia verentur sibi periculum imminere. Alti, magnatéque dignitatem, magnitudinémque suam arbitrantur læsam, si iustitiæ ministri conentur eorum delicta frænare, aut legibus consona sententia ferire. Miraculo opus fuit, vt ille Dei vir in Ieroboamum sententiam pronuntians illæsus domum repeteret: *Extendit manum suam de altari dicens: Apprehendite eum. Et exaruit manus eius.* 3. *Reg.* 13. *vers.* 4. Dei minister pro æquitate, religionéque stabat, & scelera publica redarguebat: contra altare sententiam protulit, sed quia contra aliquid ad illum spectans protulerat, sic ira potentis efferbuit, vt ni Deus patrasset miracula, ferret Propheta supplicia. Visum est Ieroboamo graue delictum cinerem effundere, altaréque idolorum euertere. Adest Theodoretus *quæst.* 42. *Extensa manu iussit apprehendi Prophetam: sed manus mansit musculis, & neruis extensis.* Quàm malè tractaretur Propheta, ni illum tuerentur miracula.

§. XXXVI.

Indecorum est munera acceptare, & largienti non fauere.

INglorium est vanis spebus expiscari dona, & iam expiscatis denegare patrocinia. Aulici non rarò promittunt officia, & opem ad consequenda desiderata: verùm iam muneribus obligati non semel inueniuntur aduersi. Et quidem indecens est causam non tueri, & munera pretiosa acceptare. Famæ, honoríque consulit, qui respuit munera, denegaturus iuvamina. *Stupeo vos* (aiebat Cassiodorus 5. *variar.* 43.) *his beneficiis obligatos, Gesalecum, qui nostris inimicis, dum à nobis foueretur, adiunctus est, in vestram defensionem sic fuisse susceptum, vt qui ad vos viribus destitutus, priuatísque fortunis venerat, subita pecunia vbertate repletus, ad gentes exteras probaretur transmissus: qui, quamuis, Deo iuvante, lædere nil possit, tamen animū vestra cogitationis aperuit.* Cōquestus est iure Theodoricus à se obsequiis, & beneficiis obstrictos Gesalecum sibi oppositum fouisse, & pecuniis obarmasse. Adnectit disertè satis: *Grauiter siquidem dolet iniuria, quæ contigerit insperata, & si inde proueniat dolus vnde expectabatur auxilium.* Ægrè tulit ab obsequiis, officiísque obstricto expectare auxilium & pati dolum, quando æquitas consulebat non accipere munera, si deneganda fuerint iuuamina. Ob id Deus exertè testatur domus Heli iniquitatem, nec victimis nec muneribus expiandam: *Idcircò iuraui domui Heli, quod non expietur iniquitas domus eius victimis, & muneribus.* Noluit acceptare munera contra eos prolaturus edicta, quasi indecorum fuerit proferre edicta post accepta donorum obsequia. Ita Abulensis *quæst.* 4. *Putantes Deum placandum esse per sacrificia, laborarent, vt impenderent multa sacrificia, sed quia illa essēt frustratoria, & nō essent accepta Deo ex hac parte praemuniuit instruens illos.* Noluit acceptare munera, inflicturus flagella, esset namque indecens alia manu flagella incutere, & munera alia acceptare. Vidi aliquos dona non respuentes, & largitori posteà aduersantes, cùm inhonestum sit officiis, ac muneribus obligari, & post accepta munera resilire.

§. XXXVII.

Facilè Deum possumus pœnitentia placare, etsi muneribus nequeat eius indignatio sopiri.

IN nostro arbitrio habemus, quò, Deo auxiliante, cœlestem indignationem sopiamus. Verus, & integer cordis dolor medetur crimini, & deleto crimine obuiatur indignationi. Nonnulli altaria muneribus onerant, vt Dei iustam indignationem effugiant, non tamen curant causam indignationis auferre, nec vitam virtutibus exornare. Honestum est religiosis victimis indignationem emollire, verùm facilè non erit, si delicta constent perseuerare. *Submonentur* (aiebat Philo de Victimis) *his symbolis, vt quoties accedunt altaria, vel nuncupaturi vota, nullum vitium, nullúmque morbum afferant in anima, sed conentur omninò nitidam, & immaculatam in conspectum Dei producere, ne visam auersetur.* Irridendus est, qui retentis culpis existimat, Numen placandum oblatis donis. Priùs, quàm victimam, intuetur offerentis innocentiam. *Respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius Gen.* 4. *vers.* 4. Homines priùs solent attendere munera, quàm personam; verùm Deus priùs attendit offerentem, quàm grana thuris, aut exta ouis. *Miror* (aiebat Tertullianus in *Apologetico cap.* 30.) *cum hostiæ probantur penes vos à vitiosissimis Sacerdotibus cur præcordia potiùs victimarum, quàm ipsorum sacrificantium examinantur.* Quod priùs debuisset examinari, non erat taurus, sed offerentis affectus, nec enim Deus gaudet victimis ipsa offerentis manu fœdatis, & sordidis. Opportunè Tacitus de Vitellio: *Accessit dirum omen, profugus altaribus taurus disiecto sacrificij apparatu longè, quam vbi feriri hostias mos est, confossus.* Ara à se excussit bouem, quem animus culpis fœdatus litabat; nam decens victima est, quàm commendat pura conscientia Heli offert sacrificia, sed Numini non accepta: *Iuraui domui Heli, quod non expietur iniquitas domus eius victimis, & muneribus.* Si animus pœnitentia expurgatus sacrificia litaret, indignationē sopiret: verùm cùm facilius fuerit ad dolorē recurrere, quā holocausta multa litare; sic Heli caligabat, vt offerret victimas, & conseruaret offensas. Opportunè Abulensis *quæst.* 4. *Ne isti laborarent circa inutilia, Deus arcet eos ab his.* Putantes Deum sacrificio placandū, pretiosas offerebant victimas, cùm satius, faciliúsque fuerit expungere ab animo maculas. Non est tibi opus Arabiā petere, vt afferas thuris grana, si dolorem integrum offerat gemibunda conscientia, nam dum offensa irritat, victimæ obsequium non placat.

TEXTVS.

VERS. XV. Dormiuit autem Samuël vsque mane, aperuítque ostia domus Domini. Et Samuël timebat indicare visionem Heli.

§. XXXVIII.

Ferè omnes timent magnates admonere, & veritatem sine ambagibus aperire.

VEritas odium parit, Cúmque magnates, si odio exæstuent, nihil non moliantur, verentur omnes sibi odia conflare, & veritate supercilia mereri. Hinc est, quòd alia possidentibus hoc desit, nempè qui verum dicat, & hominem inter adulantium greges stupentem coërceat; ambitio, & cupiditas adulari certat, & inire gratiam adulatione laborat. Prudens amicos mouet, vt sibi veritatem sine ambagibus aperiant, quia scit plurimum veritatem celari, aut ambagibus artificiosis eludi. *Tales igitur conuocans* (inquit Philo de Charitate) *& initians præceptis amicos instruit, vt veritati studeant, vanitatem fugiant, ac mendacia*

quod

quod in hoc potissimum sita sit felicitas. Prudens est, qui etsi aspera, vera audit, & blanda mendacia contemnit: at magnates, altique felicitati ducunt assentationibus deliniri, iocis oblectari, & quibus percelli possent, non audire. Ob id Samuel, etsi omni virtute excultus, & à Deo circa futura prouidentes edoctus, veretur Heli veritatem aperire, & imminens periculum declarare: *Samuel timebat indicare visionem Heli.* Reuelatio, vt indicatur, est facta, verum Samuël tacebat ob Sacerdotis reuerentiam, aut verebatur eius ingratiam; nam magnates veridico stomachantur, si quantumvis vera, referat ipsis ingrata. *Facta est* (inquit Abulensis *quaest.4.*) *vt fierentur ea, quae praenuntiabantur: Samuël autem timebat ista enuntiare Heli.* Verebatur Samuël contra se iram inflammare, & ingratiam superioris incurrere: ergo tantisper distulit aperire veritatem, ne sustineret indignationem. Non fuit in Samuële culpa ora silentio signare, & denuntiationem differre, sed prudenti timore edocuit, quam sit periculosum magnatibus vera dicere, praecipuè si eorum mores videantur tacitè sugillari.

§. XXXIX.

Mirum est si quis non gestiat denuntiare infausta, & praedicere acerba.

NEscias quo homines prurito agitentur ad denuntiandum alteri acerba. Fortunata, feliciaque aut lentiùs aperiuntur, aut inuido silentio, & aemulatione celantur. Interempto iam Absalone, Achimas ad nuntium Dauidi celeriter deferendum se obtulit. Cui Ioab: *Non eris boni nuntij baiulus.* Ille tamen respondi: *Quid enim si cucurrero? Et ait ei: Curre. Currens ergo Achimas per viam compendij, transiuit Chusi. 2. Reg. 18. vers. 22.* Infausti nuntij delator non solùm cursum arripuit, sed viam compendiariam, vt citius tristia denuntiaret, elegit. Forsitan prospera nuntiaturus, nec compendium quaereret, nec adeò celerem cursum arriperet. Prodest Caietanus: *Ad deferendum nuntium maestum misit.* Alas addidit infausta denuntiandi desiderium, & affligendi denuntiatis studium. Hinc mirandus est Samuël, qui cùm ab oraculo didicisset impendentia Heli infortunia, non vt antea cucurrit, sed prudenti silentio texit: *Dormiuit Samuel vsque mane.* Vt obediret intempesta nocte somnum rupit, & inuolauit; expectauit verò iuramento adigi, vt acerba, & dura referret. Notauit Abulensis *q. 4. Postquam facta est sibi reuelatio iacenti in lecto, dormiuit vsque ad auroram, scilicet non iuit amplius ad Heli, sicut priùs iuerat.* Mira res, vt obsequeretur, inuolarat, ne denuntiaret tristia, dormiuit, quando gestiunt homines acerbis ferire, & ad feriendum volare.

§. XL.

Grande beneficium est culpas poenis hic acerbis purgare, & purgatorij flammas effugere.

DEus vel cùm punit iratus, misericordiae recordatur benignus, duris solet adurgere, vt peccator iustitiae diuinae satisfaciat, & grauiores poenas effugiat: medici agit munus, affligit, vt sanet. *Medicum quoque miraberis* (aiebat Tertull. aduersùs Gnosticos *cap. 5.*) *etiam in illo, quod fermè pares adhibet qualitates medelarum aduersus qualitates querelarum, cum quasi de peruerso auxiliatur, per ea subueniens, per quae laboratur. Nam & calores caloribus amplius onerando compescit, & ardores potius siti macerando restinguit.* Itaque medicus, vt viuidiorem ardorem restinguat, caloribus infirmum onerat, & dum ad speciem vrit, ne durius vratur, gestit, certat cum causa & leuiori damno grauiori occurrit periculo. Nec aliter Deus hominum medicus, vt ardores post mortem sustinendos restinguat, aliquando saluberrimis hic ardoribus oneraт: *Iurauí domui Heli* (aiebat) *quod non expietur iniquitas domus eius*, id est, statui hic supplicia infligere, & inflictis verberibus castigare. Ita Abulensis, *q. 4. Id est solùm intelligitur quantum ad poenam à Deo determinatam, sed non ad culpam, nam quacumque hora ingemuerit peccator, Deus non recordatur vlterius peccatorum ipsius.* Graui hic poena vrsit, sed vt Heli dolore stimulatus ad poenitentiam recurreret, & lachrymis delictum delens poenam post mortem euaderet. Ita misericordia erat plena, & ne dissimulatione quodammodo falleret, indignatione saluti prouidit. *Gratia ergo quaedam est* (addit Abulensis) *quòd homini peccatori non remittatur hic poena, scilicet quod non differatur pro futuro saeculo, cùm leuius, & velocius hic ab ea liberetur, quàm in futuro, & sic in domo Heli.* Putares Deum Heli duris flagellis punientem, dignitatéque exauguratem ardentissime excandescere ira, erat tamen ipsa ira misericordia, quandoquidem quasi de peruerso aegrotanti auxiliabatur, & ne grauiora sustineret tormenta, leuiora adhibebat, & austeris austeriora temperabat. Discat peccator, si hic punitus, contra prouidentiam non furere, sed pro ipso supplicio gratias rependere.

TEXTVS.

VERS. XVI. & XVII. Vocauit ergo Heli Samuëlem, & dixit: Samuël fili mi. Qui respondens ait: Praesto sum. Et interrogauit eum: Quis est sermo, quem locutus est Dominus ad te? Oro te, ne celaueris me. Haec faciat tibi Deus, & haec addat, si absconderis à me sermonem ex omnibus verbis, quae dicta sunt tibi.

§. XLI.

Dependentia potentes subjici edocet, & deponere auctoritatem suadet.

MAgnates, altique frequenter tumidè superbiunt, & caeteros superciliosè despiciunt: verùm si hac, aut illa causa ab aliquo dependere, aut quid exambire noscantur, iam studiosè humanitatem affectare, superbiae fastum deponere, aut mitigare inueniuntur. *Stare* (aiebat Seneca *epist. 47.*) *ante limen Callisti dominum suum vidi, & eum, qui illi impegerat titulum, qui inter reicula mancipia produxerat, aliis intrantibus excludi.* Qui dominus Callistum toruo vultu solebat ferire, & inter mancipia reicula depretiare, modo ante limen culmen possidentis astabat, quia ambitio edocuit humilitatem mentiri, & superbum vultum deponere. De ambitoribus aiebat Tertullianus *lib de Poenitentiâ cap. 11.* ad omnem occursum maioris cuiuscumque decrescere, & indigna humilitate breuiari: *Ad omnem occursum maioris cuiuscumque persona decrescentes.* Decrescunt, fastúmque deponunt, vt adulentur fastui, & blandiantur de humiliatione superbiae. Desiderabat Heli oraculum, quod Samuël acceperat, scire, animaduertebat puerum ora silentio signare, vtque ab eo venaretur abstrusum, humanissimis allocutus est verbis puerum: *Samuel fili mi... oro te, ne celaueris me.* Qui Iudex, qui summus Sacerdos alio in rerum statu imperiosè cum puero ageret, modò blandissimis verbis alloquitur, & humiliter deprecatur: *Oro te, ne celaueris me.* Puerum orat, non imperat, vtque desideratum noscat secretum, dignitatis deposuit fastum. Notauit Abulensis *quaest. 5. Hic rogat Heli Samuelem: nam quamquam esset famulus eius, noluit imperare.* Imperaret, & superciliosè forsan, ni dependeret; ast supplex orat, séque summittit, vt assequatur vota, & agnoscat oracula. Et quidem in hac materia delineatum, in aliis saepesepiùs animaduertes expressum. Si magnates quid assequi à priuato homine velint, eius domum adi-

bunt, & verbis humanissimis salutabant, & quem alias toruo vultu ferirent, & asperis verbis terrerent, modò allectant, & nimis vrbanè tractant. *Hic rogat Heli Samuëlem, nam quanquam esset famulus eius, noluit imperare.*

§. XLII.

Comitas, vrbanitasque gratam vim infert, vt desiderata obtineat, imò vt extorqueat.

Difficile est dictu (aiebat Cicero *lib.2. de Officiis*) *quàm concilies animos hominum comitas, affabilitasque sermonis.* Vrbanitas est honestum incantamentum laudabile fascinum: gaudent homines comiter, ac vrbanè tractari, præcipuè a magnatibus, & dignitate fulgentibus. Vrbanus Princeps animos sibi deuincit, & grata violentia trahit. Adnectit Cicero: *Extant Epistolæ & Philippi ad Alexandrum & Antipatri ad Cassandrum, & Antigoni ad Philippum trium prudentissimorum (sic enim accepimus) quibus præcipiunt, vt oratione benigna multitudinis animos ad beneuolentiam alliciant, militesque blandè appellando sermone deliniant.* Politici, prudentesque Principes experti vrbanitatis, comitatisque ad deuinciendos animos efficaciam, & ad impetranda desiderata energiam, filios admonuerunt, vt quid fastui detraherent, & humanè se cum subiectis gererent, vt hac honesta arte, & laudes sibi æternarent, & à subiectis faciliùs desiderata obtinerent. Ob id Heli, cùm arcana oracula, quæ Samuël à Deo acceperat, scire vehementer desideraret, ad vrbanitatem confugit, & vrbanitatem sibi auxilium fuisse adinuenit: *Samuël fili mi . . . Oro te, ne celaueris me.* Blandis verbis allicit, vrbana comitate deuincit, qua Samuël oblectatus paruit, & desiderata aperuit: *Indicauit itaque ei Samuël vniuersos sermones Domini.* Si imperiosè præciperet, si asperis verbis vrgeret, forsitan Samuël supercilio, modóque exasperatus aut moras traheret, aut variis ambagibus veritatem occuleret: verùm humanitas, comitasque Principis, quod desiderabat, obtinuit, & Samuël obtemperauit. Accipe Abulensem *quæst.5. Docuit vt oraret, nimis enim flectuntur, qui in minori gradu sunt, cùm viros magnos sibi supplices, & ad aliquid orantes cernunt.* Arbitrantur magnates, dignitatéque fulgentes, vt desiderata obtineant, maiores sibi vires ab auctoritate, quàm à comitate inesse; falluntur tamen, nam inferioris ordinis homines, nesciunt comitati resistere, vt nouerunt aliquando supercilio exacerbari. Heli, quidquid volebat, obtinuit, quia comitate vsus, & grata vrbanitatis violentia armatus: *flectuntur, qui in minori gradu sunt, cùm viros magnos sibi supplices, & ad aliquid orantes cernunt.*

§. XLIII.

Veritas magnatibus aliquando dicitur, sed minuta, aut obscuris ambagibus tecta.

ID altis, & dignitatum culmina possidentibus animaduertes deesse, nempè qui verum dicat, & sincerè veritatem aperiat, Interet magnatum seruos, asseclasque adulandi certamen est, & hoc ferè omnium studium, quis blandis, gratisque eluctetur gratiam, & expiscetur beneuolentiam: repetitis celebrant adulationibus placitura, abscondunt, & excogitatis de industria ambagibus eludere conantur acerba. Philo de specialibus legibus existimabat solum apud diuinum tribunal veritatem apparere nullis præstigiis offuscatam, aut ambagibus tectam. *Aliquoties qui apud humanum tribunal euadunt modis variis, in natiua iudicio adducti damnantur, vbi sola sincera veritas spectatur, nec offuscatur vllis verborum præstigiis.* Si testes contra altos, magnatesque à iudicibus interrogentur, scelerum euidentiam, veritatémque præstigiis eludunt, & ambagibus abscondunt; timent ingratiam incurrere, & eligunt veritati aduersari: nec aliter accidit, quando ipsis existimant amaram fore veritatem, tunc enim aut minuunt, aut colorant, aut melliunt: nam cùm longa docuerit experientia, quanti steterit aliquibus sincerè veritatem dicere, malunt fallere. Rogauit Cambyses Praxaspem, quid de se Persæ sentirent? Ita Herodotus lib.4. in Thalia: *Quemnam virum Persæ me esse censent?* Praxaspes veritatem candidè aperuit, illúmque aliquantulum vino indulgere; obmurmurari affirmauit. Veritate offensus capacioribus sciphis bibit, & in filium veracis hastam eiaculatus est, vt eius morte probaret, nec manum, nec oculos vino offendi. Accipe Erasmum *lib.6. Apophe: O Regem cruentum, ò dignum, in quem omnium furiarum arcus verterentur! Accessit ad numerum eorum Praxaspes, qui magnis cladibus ostenderunt, quanti constarent Regum amicis bona consilia.* Non ignorabat Heli altis, magnatibusque ob has causas veritatem abscondi: ergo Samuëlem iureiurando adstringit, ne veritatem dissimulet, aut coloret: *Hæc faciat sibi Dominus, & hæc addat, si absconderis à me sermonem ex omnibus verbis, quæ dicta sunt tibi.* Ad iuramentum recurrit, vt qui nouerat veritatem, præcipuè acerbam raro principibus denuntiari, sed tegi, aut minui. Notauit Abulensis *q.5. Timebat quòd aliquid absconderet, & propter hoc inducebat super eum imprecationes.* Longa illum experientia docuerat, quàm omnes, vt sibi caueant, veritatem Principibus amaram denuntiare refugiant. Adde, non solùm omnes detrectare aperire veritatem magnatibus superbis, sed moratis. Cùm Dauid & adulterium, & homicidium perpetrasset, Deus Prophetam delegat, qui factum exprobret, & supplicium denuntiet. Nathan ænigmaticis coloribus rem depingit, & viam sibi ad veritatem aperiendam humanissimo alloquio facit. *Duo viri erant in ciuitate vna, vnus diues, & alter pauper, &c. 2. Reg. 12 vers. 1.* Quærunt Interpretes, cur Dei Propheta nec veritatem statim aperuerit, nec sententiam fulminarit, quandoquidem Dei nuntium decebat veritatem ænigmaticis coloribus non tegere, sed statim aperire. Iosephus 7. Antiquitatum *cap.7.* existimat, Prophetam viri Vrbanum, sapientémque timuisse Dauidem exacerbandum, & ob id curasse, vt in se ipse proferret sententiam, arbitratus alienam causam. Accipe Iosephum: *Propheta, qui esset vir festiuus, ac prudens, reputans Reges, quoties suis affectibus rapiuntur, non magnum iuris respectum habere solere, comminatione Numinis ad tempus dissimulata, maluit illum blanda oratione aggredi.* Prudens Prophetæ cautela edocuit, quàm sit difficile moratis etiam Principibus veritatem nudam denuntiare, & eorum affectionibus contraire.

§. XLIV.

Sibi inuidet Dei minister, qui veritatem detinet, aut abscondit.

DEi minister veritatis patronus est virtutum causam prudenter tenetur agere, & acerba magnatum supercilia non pauere. *Si ad cuiuslibet negotium peragendum talis eligitur, qui consilio, & grauitate laudetur* (scribit Cassiodorus 7. variarum 11.) *quantò eo præstantior esse debet, qui suscipit negotia ciuitatis.* Adnectit: *Causa enim multorum benè acta nobilitat, quando totum bono proposito agere creditur, qui generalibus desideriis adesse sentitur.* Benè acta virtutis causa nobilitat, & cui Deus veritatis tutelam committit, nec vanis debet timoribus concuti, nec spebus allici. Sunt tamen nonnulli, quibus aut timor, aut imprudens amor suadet veritatem occulere, vt etiam criminibus non obuiare: hi vero sibi inuident, dum veritatem detinent, & dum non corripiunt aliena, peccata faciunt quodammodo propria. Acceperat Samuël à Deo sententiam contra Heli intimandam, & ne ab eo elimatus, & austeritatem veritus, veritatem celaret, testatur Heli grauem

in

incursurum pœnam, si veritatem absconderit, aut distulerit: *Hæc faciat tibi Dominus, & hæc addat, si absconderis a me sermonem.* Hæc verba ad futurum referunt Interpretes; ac si dicat: Hæc faciet tibi Dominus, & hæc addet; nam cùm te delegerit, vt quæ oportet, denunties pœnam, & quidem grauem tibi conflabis, si veritatem absconderis, aut distuleris. Ita Hugo Cardinalis. *Est sensus: si absconderis mihi malum, quod locutus est Dominus de me, veniet super caput tuum.* Crimen esse electum ad veritatem prædicendam damnabili silentio detinere, aut fucis aliquibus colorare: ergo nè Samuel silentio contra se diuinam concitarit iram, admonuit eum Heli aperire veritatem nudam, ac nullis ambagibus obscuratam. Iosepho mandat Angelus ab Ægypto regredi, quia iam vitæ pueri insidiantes è vita decesserant. *Defuncti sunt enim, qui quærunt animam pueri. Matth. 2. v. 20.* Hieronymus ex hoc loco colligit Sacerdotes, & Scribas eo tempore necem Domini fuisse meditatos. *Ex hoc loco intelligimus* (inquit in Catena D. Thomæ) *non solùm Herodem, sed etiam Sacerdotes, & Scribas eo tempore necem Domini fuisse meditatos.* Sed cùm ipsi nec innocentes abstulerint, nec gladium exemerint, non videbantur eandem, ac Herodes pœnam subituri, & tamen testatur Angelus, Sacerdotes, & Herodem cœlesti edicto mulctatos, mortéque correptos; & iure quidem, nam ab Herode consulti veritatem celarunt, & non Regem, sed ducem à Propheta denuntiari dixerunt. Audi eorum verba: *Sic enim scriptum est per Prophetam, &c. Ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israël. Matth. 2. v. 6.* Regem veriti, aut adulari Prophetiam deprauarunt, veritatémque occuluerunt: ergo dum ad veritatem denuntiandam ob munus electi, veritati sunt refragati, non minus ac Herodes animam pueri quærunt, & similem pœnam subeunt. Accipe Chrysost. in Catena D. Thomæ. *Ipsam Prophetiam præcidentes interficiendorum paruulorum facti sunt causa; sic enim scriptum erat: ex te exiet Rex.* Itaque Herodes, & Sacerdos in Christum armati sunt; Herodes, dum ferrum premit, & Sacerdos, dum veritatem adulterat: ergo simili pœna mulctantur, & insidias instruxisse recens nato referuntur. Quid enim aliud est veritatem deprauare, quam in Christum arma sumere?

§. XLV.

Dignitas non debetur albicantibus canis, sed virtutibus maturis.

Dignitas non debetur annorum tractibus, sed virtutibus. In florida ætate conspicitur aliquando prudentia cana, & vita matura; vt è contra, in annis iam defessis imprudens pueritia, & iuuenilis insania: ergo conducibilius erit iuuenem præferre, & dignitatibus exornare. *Æquo gradu eloquentia tua, atque conscientia pariter incedebant* (aiebat Cassiodorus 8. *var.* 18) *Nullus indicium, quod in te corrigere posset, inuenit. Accessit enim venustas oris, & castitas animi. Iuuenem te solus decor ostendit: ab ore primæuo cana verbis manauerunt. Contendit flos ætatis, & maturitas mentis; quapropter aptamus munera annis, & meritis tuis.* Non offuit maturis moribus ætas florida, vt prodesse non debet longa ætas per inertiam exacta, & moribus non exculta. Samuëlem Deus ad Prophetiæ dignitatem euexit, quando Heli potuit eo honore nobilitare: *Quis est sermo, quem locutus est Dominus ad te?* Quæres, cur Deus alloquio suo puerum dignetur, quando senilis ætas videbatur aptior, & opportunior? Prædicat ipsi Heli oraculum domui suæ futura, & grandæuo cœlestia reuelet arcana, quandoquidem senilis maturitas dictis conciliat auctoritatem, & fidem. O! expende, amabo te, Heli iacere, cæcutire, & munus iudicis non implere, Samuëlem verò ætatis impedimenta nescire, & virtutibus eximiis radiare: ergo licet senex, iuuenísque concurrerint, Numen ad Prophetiæ honorem non senem delegit, sed puerum, vt edoceat dignitates non dilargiendas annorum numero, sed virtutum merito. Audi Procopium: *Iuuenilem ætatem Samuelis antiqua prætulit Deus, docens quantum canitie est melior iuuentus virtute ornata.* Queruntur aliquando senes se postponi, & iuuenes ad dignitates eleuari; debuissent tamen attendere dignitates non tam exigere annis prægrauatos, quàm moribus maturos. Quid iuuat, si iuuentutem sapiat canities, & quid nocet iuuentus florida, si virtutibus matura.

§. XLVI.

Turpius est senem nescire, quàm ab adolescente edoceri.

Senex elementarius ætatem suam sugillat, & canitiem dehonorat; verùm turpius est salubria ignorare, quàm in senectute addiscere. Quàm benè Seneca *epist.* 76. *Philosophum audio, & quidem quintum iam diem habeo, ex quo in scholam eo, & ab octaua disputantem audio. Bona, inquis, ætate. Quid ni bona? Quid autem stultius, quàm quia diu non didiceris, non discere? Quid ergo idem faciam, quod trossuli, & iuuenes? Benè mecum agitur, si hoc vnum senectutem meam dedecet. Omnis ætatis homines hæc schola admittit, in hac senescamus, hanc vt iuuenes sequamur.* Adnectit: *Quæris quid doceam? Etiam seni esse discendum.* Seni etiam congruit veritatem discere, & philosophiæ studere; non debet impedire canities, quia canities ipsa philosophiæ studere suadet. Oppones, indecens esse senem à iuuene instrui, edocerique. Assentior, quia malè collocatum tempus arguitur, & ignauia apertis argumentis sugillatur: verùm scito turpius, indecentiúsque esse, senem philosophia ad mores concinnandos carere, quàm à iuuene auscultare. Heli senectute maturus non refugit Samuëlem iuramento obstringere, & ab eo, quid oraculum manifestarit, edoceri. *Quis est sermo, quem locutus est Dominus ad te?* Non erubuit interrogare, quia plus erubescebat nescire. Notauit opportunè Procopius: *Non puduit eum rogare adolescentem, vt ei declararet, quæ ei à Deo fuerant annuntiata.* Quæ Deus Samuëli reuelarat, pertinebant ad domus Heli ruinandam audientiam, declarandúmque acerbam imminere sententiam: ergo maluit à iuuene edoceri, quam vtilem adeò Philosophiam ignorare; & quamvis inglorius sit senex elementarius, turpius est, si senex sit, & adhuc elementarius non sit.

§. XLVII.

Erubescendum est seni à puero redargui, & quod peius est, confundi.

Senectus vt morum promittit maturitatem, sic exigit & honorem: à senibus debent iuuenes, & salubrem doctrinam accipere, & exemplis optimis informari. *Merito tibi* (aiebat Cassiodorus 8. *variarum* 21.) *prolixior ætas optatur, in qua fama semper robustior inuenitur.* Adnectit: *Per hæc te florida iuuentus exercuit, sed nostris temporibus ætas matura seruauit. Consilio quidem plurimum vales, nec fractus tamen ætate cognosceris. Sic enim adeptus es senectutis bona, vt eius non subires incommoda. Hæc sunt, quæ in te æstimamus augenda: vt sicut es conscientia præditus, reddaris quoque honore reuerendus.* Senectute redditur reuerendus, qui prudentia, & dignis ætate actionibus fulget conspicuus: verùm, vt venerabilis est senectus defæcatissimis moribus exornata, sic summè est despicabilis, si adhuc agrestibus moribus immatura. Quid inglorius, quàm senem à iuuene corrigi, & moribus adolescentis confundi. Deus Heli grandæuum per Samuëlē

puerum correxit, quo maiori robore suffunderet: *Vocauit ergo Heli Samuëlem.* Vt diuina oracula sciret, & puero reuelata à Numine agnosceret. Quod si inquiras, cur, vt cap. præcedenti, non per virum, sed per iuuenem instruat? respondebit Sanctus Ignatius Martyr, voluisse Deum senem confundere durius, & iuuenis modestia ferire grauius. *Samuël* (inquit) *cùm esset paruulus puellus nonagenarium Heli Sacerdotem redarguit, qui Deo præposuisset filios suos.* Quàm confusione Heli erat plenus dum puerum domum, patresque adspicit reliquisse, & & amore terrenorum abiecto, templo inseruire, & factis senilibus irradiare, cum ipse filiis plus iusto indulgeret, nec, quæ ad Deum pertinebant, solicita cura tractaret. Heli inertia collata cum Samuëlis vigilantia plus dissonabat, & pueritia senectutem plus confundebat. Cùm Domini Angelus gladium haberet, quos senes illos Susannæ accusatores scinderet: *Manet Angelus Domini gladium habens, vt secet te medium, & interficiat vos. Dan. 13. vers. 59* Quærunt Interpretes cur inferre necem distulerit, & referire tardarit? Existimantque expectasse à puero Daniele castitatis cultore, puritatisque vindice senes confundi, & de spurcissimo appetitu redargui: *Cùm duceretur ad mortem suscitauit Dominus Spiritum Sanctum pueri iunioris, cuius nomen Daniel.* Quam erat senibus pudendum à puero castitatis amatore ad iudicium reuocari, argumentis non dubiis de adulterio conuinci, & de homicidio intentato sugillari. Inglorius erat quam ab Angelo occidi, à casto iuuene redargui, & eius exemplo percuti. Notauit Veronensis Zeno *serm. 9. de Susanna: In puero sancto Daniele Spiritus sanctus ingressus ait, cùm illa ad supplicium duceretur: Reuertimini ad iudicium. Falsum enim isti contestati sunt de ea.* Adnectit: *Falsos testes pauor inuadit: tremunt diaboli, quod ipsius commenta nudentur. Gaudent Angeli, quòd oppressa veritas tandem defendatur in terris.* Non ferendus senibus erat pudor canitiem libidinibus inhiasse, & Danielem iuuentute floridum, puritate exornatum eos redarguisse: ergo à Samuële senex arguitur, quò grauiori confusione feriatur.

TEXTVS.

VERS. XVIII. Indicauit itaque ei Samuël vniuersos sermones, & non abscondit ab eo. Et ille respondit: Dominus est, quod bonum est in oculis eius, faciat.

§. XLVIII.

Conformitas in aduersis dolorem lenit, & indignationem diuinam minuit.

CRiminum excessibus diuina iustitia ad inferendam mulctam quodammodo cogitur, & ad verbera infligenda compellitur, quæ, si reus impatienter sustineat, aggrauat; nam dum furore irritat, ad infligenda duriora verbera prouocat. Impatientia, vt origo criminis, sic & infelicitatis est mater. *Nunquam non* (aiebat Tertullian. *de Patientia cap. 5.*) *per impatientiam delinquendo perierunt.* Adnectit *Quod si patientiam iniissent, liberaremur.* Ad verberum dolorem sopiendum non erat medicina excandescere, & prouidentiam liuido dente mordere, sed humili confessione flagellorum merita agnoscere, & patientia, conformitatéque diuinam indignationem sedare. Humilis subiectio opportunam adhibet medicinam, & patientia tacita infligentis supplicia confringit iram. Heli denuntiat Samuël impendentem stragem. Heli, vt erat virtute ornatus, sententiam humiliter acceptauit, & se totum Numinis voluntati commisit. *Dominus est, quod bonum est in oculis suis, faciat.* Si iracundia exardesceret, supplicium non effugeret, sed augeret: ast dum conformis tolerantia subiicitur, & subiecta diuinæ voluntati patientia pœnam emeritam confitetur, sibi prouidit, & diuinam indignationem placauit. *Ex hoc videtur* (inquit Lira) *quod licet in persona propria, & filiis punitus fuerit ad pœnam temporalem, ipse tamen in persona propria euasit æternam, quia in acceptatione diuina iustitia videtur veraciter pœnituisse.* Dum dolore ingemuit ob culpam, & patiens latam admisit sententiam, deleuit culpam, & euasit delendo flammam. Digna fuit conformitas laude, si culpa digna extiterat punitione. Notauit Procopius: *Cùm latam didicisset sententiam, laude dignam emisit vocem: Dominus faciet, quod in oculis suis placuerit.* Qui inuentus est ob inertiam supplicio dignus, ob conformitatem deprædicatur laudandus: pœnitens, & patientiæ clypeo se muniens imminuit infortunium, & sibi comparauit elogium.

§. XLIX.

Plus de diuinis honoris iactura insti tristantur, quàm de propria calamitate tristentur.

VT est laudabile propriis doloribus adhibere patientiam; sic est gloriosum contra honoris diuini dedecus religiosam obarmare iracundiam. Quisquis heroïcis virtutibus expolitus, & ardenti erga Deum amore inflammatus, si quid sibi acerbum contigerit, animosè digluriet, & calore fortitudinis concoquet: ast si Numini inferatur iniuria, ingemiscet, nec vlla dolorem sopiet medela. Accepta dæmon in Iobum potestate pessimis vlceribus repleuit, & doloribus viuidissimis vrsit; verum cum munitissima patientiæ arce videret firmum, ad duriora vertit ingenium. Siue per mulierem, siue mulieris persona adsumpta Dei prouidentiam obscurare contendit, & adaugere dolorem satagit: *Dixit autem illi vxor sua: Adhuc tu permanes in simplicitate tua? Iob 2. vers. 9.* Simplicitatem vxor irridet, vt, qui adhuc Deum colat, durissima flagella infligentem, & amicitiæ iura violantem. Quid his verbis dæmon intenderit, quæstio est. Gregorius putat, dæmonem inuicta patientia conuulneratum ad excruciationis studium recurrisse, & quo grauius Iobum vreret, honorem diuinum infuscare tentasse. Gregorium audi *3. Moral. cap. 6. In alto mentem fixerat, & idcirco hanc hostiles insidiæ irrumpere non valebant. Quæritur ergo ab aduersario, in hanc arcem munitissimam quibus gradibus ascendatur.* Præpilata tela in Iobum contorserat, sed cassu euentu, nam Iobus ipsis ad speciem doloribus lætabatur: ergo inuenit astuta malignitas, quo ægrimoniam adaugeret, & dolorem exulceraret, iniqua scilicet prouidentiam suspicione obscurauit, & obmurmurans sæuiorem Iobo dolorem attulit maledica lingua, quàm præcedens calamitatum procella: *Quæritur ab aduersario, quibus gradibus ascendatur.* Quod in Heli notauit etiam Theodoretus; nam cùm acerba se, domúmque suam strage perituram accepisset, respondit: *Dominus est, quod bonum est in oculis suis, faciat.* Hic ipse, cùm Arcam Dei captam audiret, non ferendo dolore percussus ingemuit, & expirauit: *Cùm ille nominasset Arcam Dei, cecidit de sella, 1. Reg. 4 vers. 18.* Stragem propriam oculis serenis inspexit, Arcæ Iniuriam ferre non potuit. Accipe Theodoretum: *Cum filiorum suorum cognouisset cædem, non pusillo, & abiecto animo id tulit & pater, & senex. Cùm autem accepisset Arcam captam fuisse ab hostibus, ingenti animi mœrore confectus vitæ finem accepit.* Itaque aduersus propriam calamitatem stetit firmus, sed Arcæ non tulit inhonorationem zelotypus. Quam aliter solet accidere. Iniuriam Numinis non dolemus, ad leuem calamitatis ictum ingemiscimus.

TEXTVS

TEXTVS.

VERS. XIX. Creuit autem Samuël, & Dominus erat cum eo, & non cecidit ex omnibus verbis eius in terram.

§. L.

Admonitionis verba, si nugis intertexeris, eneruantur, corda eneruatis spiculis non feriuntur.

NIl ab ore Sacerdotis concionatoris nugæ, facetiæque prorsus exularůit, nec auditurum mores componet, nec virtutis causam decenter aget. Quidquid oratio suaserat, excitatus facetiis risus deperdet, & plausus detestabilis prorsus correctioni obuiabit. Malè alios corrigit, qui se nequit regere, qui dignitati suæ detrahens, si fas est dicere, scurrarum officium agit. Audi Senecam de quodam oratore, *epist.* 40. scribentem: *Quid quod hac oratio, quæ sanandis mentibus adhibetur, descendere in nos debet... Multum praetereà habet vna status, & tam ... plus sonat, quam valet.* Vana seriis admiscere, facetias sacris interpolare oratorem Euangelicum dedecet, & auditoribus nocet. Sponsæ labia vittæ coccineæ comparantur: *Sicut vitta coccinea labia tua. Cant. 4. vers. 3.* Nam sic labia concionatoris debent grato splendore micare, vt audientium corda efficaciter alligent, sic alligare, vt grato eloquio delectent. Noster Delrius existimat hic ad funiculum Raab alludi: *Notus est* (inquit in littera) *funiculus coccineus Raab, quem cum iussa vt signum professionis fidei suæ, de fenestra suspendisset, salutem sibi, cognationique suæ attulit. Hic funiculus figura fuit fili coccinei, de quo nunc agimus.* Itaque vt Raab funiculus ipsi, & toti cognationi salutem attulit, & à periculis imminentibus eruit; sic concionatoris labia hostiles insidias debent eludere, sibique, & audientibus salutem afferre. Quod si aliter accidat, nec concionator munus implebit, nec discipulus proficiet. Deus Hebræorum misertus eis concionatorem prouidit, qui seria grauitate carperet vitia, nec sibi inania plausus iriret oblectamenta: *Non cecidit ex omnibus verbis eius in terram*, id est, non protulit verbum, quod terrena saperet, quod vanitatem redoleret; immò ea semper loquebatur, quæ mores componerent, & bellum vitiis inferrent: Innuit noster Sanctius: *Nullum Samuelis verbum, quod instar teli fuit, errauit à vulnere, sed illos sine vllo errore sauciauit, in quos destinabatur prophetica petitio.* Consonat Glossa Moralis: *Non cecidit de verbis Samuelis, per quem significatur prædicator, qui non debet loqui de terrenis.* Mihi crede. Plus aliquando nocet facetum verbum, quàm prosit ad corda vulneranda telum validum, & acutum.

TEXTVS.

VERS. XX. & XXI. Et cognouit vniuersus Israël à Dan vsque Bersabee, quòd fidelis Samuël Propheta esset Domini. Et addidit Dominus vt appareret in Silo; quoniam reuelatus fuerat Dominus Samuëli in Silo iuxtà verbum Domini. Et euenit sermo Samuëlis vniuerso Israëli.

§. LI.

Aliquid redolet diuinum, cuius nullum cassum est verbum.

ARduum est, aliquando linguam non labi, nam aut ardore inflammatur, aut leuitate mouetur. Vt salutis, infirmitatisque pulsus est indubius index, sic lingua est virtutis, aut leuitatis pulsus vbi prudens agnoscit internas qualitates, aut adfectiones. Si sermo semper decorus, virtutem redoleat, & nulla leuitate nigrescat, animum prodit perfectionis celsa tenentem, & omnibus virtutibus exundantem. Si sermo præsumptionem redoleat, si terrena sapiat, animus nec virtutum perfectione resplendet, nec perfectionis nitore lucet. Cùm Moyses nescio quo linguæ impedimento laboraret, & subire legationem refugeret, promittit Deus ea verba prolaturum, quæ Deum saperent, & ori eius adesse manifestissimè ostenderent. *Ego ero in ore tuo: docebóque te quid loquaris. Exod. 4. v. 12.* Verbum, vt mentis frater menti est simile, & ex verbis quisque venatur, quod corde geritur. Licèt Moyses stupendis miraculis virtutem suam promeret, vel miraculis inspectis suspicax semper æmulatio de virtute eius ambigeret, ni, vt oportebat Deus labia eius gubernaret, & decora verba inderet. Audi Philonem *lib.* Quod deterius: *Opifex ait se scire, quod sermo, qui mentis est frater, loquetur. Fecit enim eum tanquam instrumentum.* Itaque quando Deus Moysis mentē ad quandam diuinitatem euexit: *Ecce constitui te Deum Pharaonis*, sermonem mentis germanum addidit, vt siqui miraculis non flecterentur, verbis nequirent resistere, & virtutem Moysis cogerentur fateri. Itaque oratio animi est vultus, quo agnoscitur, & quid interius lateat, conjicitur. En omnes Samuëlem fidelissimum Dei Prophetam esse non dubitant: *Cognouit vniuersus Israël, quod fidelis Samuel Propheta esset Domini.* Et vnde hæc generalis orta notitia, & concors sententia? Iam retulit Textus: *Non cecidit ex omnibus verbis eius in terram*: id est, nullum eius verbum inane, aut futile, nullum vanitatem redolens, nullum alterius defectum prodens: ergo quem decorus adeò sermo exornabat, prophetali spiritu omnes agnouerunt nobilitari, & diuinis virtutibus refulgere. Innuit noster Sanctius: *Quoniam Deus per Samuelem sæpius loquutus est, neque vllum ipsius verbum in terram cecidit, facilè populus cognoscere potuit in illo aliquid esse diuinum.* Licet Deus per Samuëlem loqueretur, si eius verba aliquando redolerent superbiam, aut vanitatem spirarent, communi ideò plausu, nec celebraretur diuinus, nec cœlesti spiritu crederetur afflatus: verùm cùm ex vna parte non dubitarint promere oracula, & ex alia, nec leui culpa cognouerint infici verba, communi plausu Dei Propheta est habitus, & digna veneratione suspectus: *Quoniam neque vllum ipsius verbum in terram cecidit, facilè populus cognoscere potuit in illo aliquid esse diuinum.* Verba inania proferentes, & verbositate exundantes opinioni suæ nocent, quandoquidem virtutem suam reddunt suspectam, & præbent obmurmurantibus ansam. *Verbosos, ac loquaces auersamur* (addit Philo) *quia longas, sed inanes, atque adeò inanimes, vt propriè dicam, orationes consarciunt.* Loquaces, futilésque omnes fugiunt & virtute carere credunt. In Samuële lingua fuit sanctitatis index, & interni spiritus testis.

§. LII.

Vlteriora beneficia promeruit, qui priora dignis actionibus honorauit.

ACceptis beneficiis benè vti, & electis moribus resplendere, est honestus ambitus, quando sine voce petit maiora sibi concedi, quem constat nullatenus concessis abuti. *Constat* (aiebat Cassiodorus 7. *var.* 38.) *iucundum esse rerum bonarum saporem, & vtilem ambitum laudis, quæ petitur per augmenta virtutis.* Adnectit: *Clarissimatus igitur honorem, ornamenta iudicij nostri regia tibi largitur auctoritas, quod præbeat, & exactæ vitæ testimonium & futuræ prosperitatis polliceatur augmentum.* Benè gesta dignitas dignitates parit maiores, & à se ipso impetrat quodammodo præmia, qui dignis moribus se ad maiora promoueri cogit officia. Deus Samuëli apparens ad Heli delegat, vt à se decreta prædicat: Samuël fideliter à Domino accepta retulit, nec Heli dignitatem extimuit: *Indicauit ei Samuël vniuersos sermones, & non abscondit ab eo.* Quid tunc? *Et addidit Dominus, vt appareret in Silo,*

quoniam reuelatus fuerat Dominus Samuëli in Silo. Prophetæ munus ritè executus, iteratis est reuelationibus decoratus; ni munus ritè peregisset, sibi inuideret, & augmentis obicem poneret. Profectò sibi iniuncta laudabiliter exequi est honestus ambitus, & ad altiora citatus gressus, immò & volatus. Cui peractum munus non præbet suffragium, sibi ad aliud obtinendum elaborauit impedimentum. Samuel, dum priora mandata diligenter exequitur, nouis reuelationibus honoratur: Innuit Caiet. *Multiplicatæ apparitiones diuinæ factæ in Silo scribuntur.* In Silo primam accepit reuelationem, iussúsque infausta Heli denunciare, adeò exactè obediuit, vt nec Heli dignitatem extimesceret, nec coloratis causis veritatem celaret: ergo dum ritè munus absoluit, alias reuelationes promeruit.

§. LIII.

Virtutem comitatur gloria, & augusta apud omnes fama.

VIrtutis alumnus non solùm humanam gloriam non quærit, sed studio vigilantissimo fugit: verùm vt vmbra comitatur corpus, sic fama virtutem. Moyses, cùm esset Regis nepos, Ægyptum reliquit offensus incolarum audacia, & voluptatum licentia: verùm nobilius sibi regnum acquisiuit, dum Ægyptias opes, regnúmque contempsit. Ab ipso Deo in Israëlitarum Principem inauguratur, & Pharaonis Deus constituitur: *Ecce constitui te Deum Pharaonis. Exod. 7. vers. 1.* Vti Deus immortali resplendet luce, sic Moyses laude. *Solus hic* (aiebat Philo *lib. 1. de vita Mosis*) *omnium, qui vnquam principatum gesserunt, non aurum, non argentum in thesauros condidit, non tributa exegit, non palatia, non latifundia, non greges, non famulitia, non reditus, non alias opes sibi comparauit.* Quid tunc? *Quoniam auaritiæ renunciauerat & diuitiis honoratis apud homines, perfectas, maximasque diuitias pro his Deus ei reddidit.* Omnibus renuntians omnia laudabiliter acquisiuit, & honesto ambitu diuinos honores comparauit. Samuël hanc etiam philosophiam assequutus, resplenduit ab omnibus celebratus: in Silo latebat, & nihilominus eius sanctitas vbique radiabat: *Cognouit vniuersus Israel a Dan vsq; Bersabee, quod fidelis Samuel Propheta esset Domini.* Latendo se prodidit, & fugiendo gloriam, adauxit. Ita Caietanus: *Summariè describit, & Deum fuisse cum ipso, & verba eius prophetica fuisse impleta, & effectum subsecuta gloria.* Non poterat gloria virtutē nō comitari, vtque manente causa efflorent etiam effectus, sic culta virtute ad remotissimas etiam terras eius inuolabat, plausus. Sunt namque gloria, & fama appēdices virtutis, & indiuidui comites honestatis.

CAPVT IV.

1. ET factum est in diebus illis, conuenerunt Philisthiim in pugnam, & egressus est Israël
obuiam Philisthiim in prælium, & castrametatus est iuxtà lapidem adiutorij. Porrò
Philisthiim venerunt in Aphec. 2. Et instruxerunt aciem contra Israel. Inito autem
certamine, terga vertit Israël Philisthæis: & cæsa sunt in illo certamine passim per
agros quasi quatuor millia virorum. 3. Et reuersus est populus ad castra, dixerúntque
maiores natu de Israël. Quare percussit nos Dominus hodie coram Philisthiim? Afferamus ad nos de Silo,
Arcam fœderis Domini & veniat in medium nostri, vt saluet nos de manu inimicorum nostrorum. 4.
Misit ergo populus in Silo, & tulerunt inde Arcam fœderis Domini exercituum sedentis super Cherubim:
erántque duo filij Heli cum Arca fœderis Dei, Ophni, & Phinees. 5. Cúmque venisset Arca fœderis Domini
in castra, vociferatus est omnis Israël clamore grandi, & personuit terra. 6. Et audierunt Philisthiim vocem
clamoris, dixerúntque: Quænam est hæc vox clamoris magni in castris Hebræorum? Et cognouerunt,
quod Arca Domini venisset in castra. 7. Timuerúntque Philisthiim dicentes: Venit Deus in castra. Et
ingemuerunt dicentes. 8. Væ nobis, non enim fuit tanta exultatio heri, & nudiustertius: væ nobis:
Quis nos saluabit de manu Deorum sublimium istorum? hi sunt dij, qui percusserunt Ægyptum omni
plaga, in deserto. 9. Confortamini, & estote viri, Philisthiim: ne seruiatis Hebræis, sicut & illi seruierunt
vobis: confortamini, & bellate. 10. Pugnauerunt ergo Philisthiim, & cæsus est Israël, & fugit vnusquisque
in tabernaculum suum: & facta est plaga magna nimis: & ceciderunt de Israël triginta millia peditum. 11.
Et Arca Dei capta est: duo quoque filij Heli mortui sunt, Ophni, & Phinees. 12. Currens autem vir de
Beniamin ex acie, venit in Silo in die illa, scissa veste, & conspersus puluere caput. 13. Cúmque ille venisset,
Heli sedebat super sellam contra viam spectans. Erat enim cor eius pauens pro Arca Dei. Vir autem ille,
postquam ingressus est, nuntiauit vrbi, & vlulauit omnis ciuitas. 14. Et audiuit Heli sonitum clamoris,
dixitque: Quis est hic sonitus tumultus huius? At ille festinauit, & venit, & nuntiauit Heli. 15. Heli autem
erat nonaginta & octo annorum; & oculi eius caligauerant, & videre non poterat. 16. Et dixit ad Heli: Ego
sum, qui veni de prælio & ego, qui de acie fugi hodie. Cui ille ait: Quid actum est, fili mi? 17. Respondens
autem ille, qui nuntiabat: Fugit, inquit, Israël coram Philisthiim, & ruina magna facta est in populo:
insuper & duo filij tui mortui sunt, Ophni, & Phinees, & Arca Dei capta est. 18. Cúmque ille nominasset
Arcam Dei, cecidit de sella retrorsum iuxtà ostium, & fractis ceruicibus mortuus est. Senex enim erat vir, &
grandæuus: & ipse iudicauit Israel quadraginta annis. 19. Nurus autem eius, vxor Phinees, prægnans erat,
vicináque partui: & audito nuntio, quod capta esset Arca Dei, & mortuus esset socer suus, & vir suus,
incuruauit se, & peperit: irruerant enim in eam dolores subitò. 20. In ipso autem momento mortis eius,
dixerunt ei, quæ stabant circa eam. Ne timeas quia filium peperisti. Quæ non respondit eis, neque animaduertit
21. Et vocauit puerum Ichabod, dicens: Translata est gloria de Israel, quia capta est Arca Dei & pro socero
suo & pro viro suo. 22. Et ait Translata est gloria ab Israël, eo quòd capta esset Arca Dei.

TEXTVS.

VERS. I. Et factum est in diebus illis conuenerunt Philisthiim in pugnam; & egressus est [illegible] l obviam Philisthiim in prælium, & [illegible] metatus est iuxta lapidem adiutorij. [illegible] Philisthiim venerunt in Aphec.

§. I.

Nostra delicta valentiora aduersariorum sunt arma.

NIL adeò contra nos est vt admissum piaculum; inimicorum armis addit valentiam, & dum cœlestem in nos indignationem prouocat, fortunam inimicorum accumulat. *Anima infirma* (aiebat Philo *de F[illegible]rtitudine*) *corpus quoque malè afficit, & inhabile reddit ad præsens negotium; eam ob rem non solùm tribunos, centurionesque, & cæteros ductores ordinum, verùm etiam singulos milites inspicit examinans tum robur corporis, tum mentis habitum.* Deus Moysi iubet, dum milites adlegit, non solùm dispicere attentis oculis corporis sanitatem, sed mentis etiam virtutem, nam si mens delictis sordescat, corporis robur non iuuat, quia interna tabe eneruatur, & spolium aduersariis obiicitur. Gigas ille monstruosa proceritate superbiens blasphemo ore in Deum, & Israëlitas audebat, tunc puerulus duellum admisit, & primo gigantem ictu prostrauit. *Præualuit, Dauid aduersus Philisthæum in funda, & lapide.* 1. *Reg.* 17. *vers.* 50. Quærunt Interpretes, quid Dauidi animos indiderit, vt certamen adeò difficile suspirarit? Respondentque sacrilegam linguam pro victoriæ pignore accepisse, nec de triompho dubitasse. Audi Seleuciensem Basilium *orat.* 15. *Ipsum Deum contumelia lacessitum in auxilium numero, maledicam illam inimici linguam victoriæ pignus teneo.* Euentus ostendit, quam parum iuuet [illegible]orporis valentia, & armorum elegantia, si Deus iniuriis lacessitus oppugnet, & vires omnes eneruet. Gigas splendidis armis protectus puerili sternitur manu, quia interno vitiorum impetebatur ariete, & oppugnabatur scelerum multitudine. Philisthæi in campum contra H[illegible]as procedunt, & vix conserunt manus, cùm Isra[illegible] fugit, aut cadit: *In diebus illis conuenerunt Philisthiim in pugnam.* In pugnam conuenerunt, sed exiguo labore triumpharunt: *Inito autem certamine, terga vertit Israël.* Huius adeò celeris stragis causam indicasse Textum arbitrantur Interpretes illis verbis: *In diebus illis.* Quibus in diebus? Quando scilicet Sacerdotes sacra temerabant, & sacrificiis Hebræi placare Numen negligebant. Philisthæus assecutus est triumphum, quia Philisthæo vsus est Deus pro instrumento ad infligendam delictis pœnam, & sumendam dignam de Israëlitis vindictam. Adest Lira: *Descripto Heli, & filiorum eius peccato, hic consequenter describitur sequens punitio.* Non tam prosternebant Hebræos Philistinorum arma, quàm propria scelera: satis est comminatus hostis si æther militet contortis telis. Miror Principes adeo solerter milites adlegere, exercitus adornare, armis instruere, cùm plus mores examinandi, corrigendique fuerint; nam scelera sine dubio retundunt arma; & virtus vel sine armis coronatur victoria.

§. II.

Dæmones acriora suscitant bella, dum studiosius diuina obseruantur mandata.

DÆmon ab exordio homini inuidens captiosas prætendit insidias, & insidiosas molitus est thecnas: verùm etsi contra omnes virtutis cultores inuidentiæ ardoribus inflammatus prodeat in campum, contra eos mouet præcipuè bellum, quos eximiis virtutibus dolet splendescere, & perfectioni inseruire. *Peruicacissimus hostis ille* (aiebat Tertullianus de Pœnitentia cap. 7.) *nunquam malitiæ suæ otium facit: atquin tunc maximè sæuit, cùm hominem planè sentit liberatum.* Hominis libertas est aduersarij calamitas, vtque inuidentiæ dolorem temperet, versutus nihil omittit. *Vt enim subterraneus serpens,* (aiebat Ammianus lib. 15.) *foramen subsidens occultum, adsultu subito singulos transitores obseruans incessit.* Transitores omnes obseruat, eos tamen præcipuè, qui citatiori gressu contendunt, aut à terra remotiores alacriter viam carpunt. *Fiat Dan* (aiebat Iacob) *coluber in via, cerastes in semita mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retrò. Gen.* 49. *vers.* 17. Cerastes colubro sæuior, & malignior: ergò licèt per latam viam gradientibus insidietur coluber, per arctiorem semitam ambulantibus cerastes insurgit, & acriori morsu, quam pedites, equites mordet. Ad rem Vvetricus *in Allegor. Tilmani: Latrunculus spolians, homicida insidians, coluber in via, cerastes in semita mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retrò.* Omnibus disponit offendicula, sed à terra eleuatis, & arctiorem semitam ingressis grauiores molitur insidias, & occultiores disponit pedicas. Philisthiim vbi Israël iuxta lapidem Adiutorij castrametatur, in Aphec explicant signa, & vrgentissima mouent bella: *Castrametatus est iuxta lapidem Adiutorij. Porrò Philisthiim venerunt in Aphec.* Non antea in Aphec venerunt, quam Israël Adiutorij diuini lapidi approximaret. Quod ad mores expendens Glossa sic ait: *Venerunt in Aphec, id est, furorem nouum: tunc quia fideles immundi spiritus diuinis legibus amplius insistere conspiciunt, ideoque acriora, & noua certamina construunt.* Cùm fidelium studium sacris legibus solicitius insistit, dæmonum furor viuidius inardescit: ergo Philisthæi dæmonum vmbræ ardentiori furore armati describuntur, cum Israëlitæ Adiutorij lapidi vicinantur.

§. III.

Indecorum est nomine promitti, quod constat actionibus euacuari.

REuerendum honorem sumit (aiebat Cassiodorus 6. variar. 6.) *quisquis magistri nomen acceperit. Quia hoc vocabulum semper de peritia venit, & in nomine cognoscitur, quid agatur.* Nomen magistri promittit peritiam, sed aliquando vestit ignorantiam: inglorium est, si nominibus facta contradicant, & promissa fallant. O quot nomina splendent, & facta sordent! Adam mulieri nomen imposuit, quod vitam sonat: *Vocauit Adam nomen vxoris suæ Eua. Gen.* 3. *vers.* 20. Mortis conciliatrix vita dicitur, & res nomini refragatur. *Vulgus humanum* (aiebat Philo de Cherubin) *nomina imponit rebus: vt aliud ipsa sint, aliud sonent earum vocabula.* Bellum videas inter facta, & nomina geri. Senatores aliquando iura corrumpunt, nobiles ignobilium factis sordescunt. Magistri ignorantia asperguntur, & cum nomine magna promiserint, spes falluntur, & euacuantur. Cum hoste confligit Israël, & cùm fortitudinem nomen promiserit, indecorè terga vertit: *Egressus est Israël obuiam Philisthiim. Terga vertit Israël Philisthæis.* Quàm alius fuit euentus, & nominis sonus. Putares

fortem

fortem se Israëlem in certaminibus ostensurum, & hostes exerto animo & virili constantia devastaturum, sed nomen ostentauit ad gloriam, cùm intulerit nomini factis iniuriam. *Israël* (inquit Glossa Interlinearis) *vir videns Deum, vel fortis cum Deo.* Audisti nominis elogia, audi modo gerentis facta: *Terga vertit Israel Philisthais.* Solùm nominis remansit sonus, quia contrarius fuit effectus.

§. IV.

Superbi, suisque viribus fisi facilè vincuntur, & detriumphantur.

Anima superbiam concipiens parit arrogantiam, quæ, dum vanè sibi fidit, & perit. *Pragnans facta* (inquit Philo *lib. de Cherubin*) *mox parturit, paritque maximum anima malum arrogantiam.* De vipera fertur à fœtu disrumpi, & idem ei esse perire, ac parere. Hoc idem superbis, elatisque contingere aspicies, dum superbè audent, dum plus sibi fidentes turgent, & pereunt, & cadunt. Israelitæ acies contra Philisthinos explicant, certamine inito ad primum conflictum alij verterunt terga, alij miseranda ceciderunt ruina: *Egressus est Israel obviam Philisthiim.* Glossa sciscitatur, qui fuerint hoc certamine perculsi, & præ cæteris prostrati? existimátque in quatuor millibus cæsis: *Cæsa sunt in illo certamine passim per agros quasi quatuor millia virorum.* Designari nimium sibi fidentes, & de sapientia gloriantes. Glossam audi: *In suis viribus confidentes, & in humana sapientia gloriantes, ac per hoc gratiam Euangelij contemnentes quasi quatuor millia immundi spiritus facilè prosternunt.* Si suis viribus minus fiderent, cum vitiis congredi non auderent: ast dum arrogantia turgidi, & præsumptione elati sibi promisere victoriam, pertulere dignissimam pœnam. Saluti suæ consuluerunt terga vertentes, ceciderunt de suis viribus arrogantes. Satius est imbecillitatis suæ conscium criminum occasiones fugere, quàm acie cadere. Et quidem si plures se non arbitrarentur, & prudentes, & fortes, plus sapuissent, & miseram ruinam vitassent. *Lycurgus* (inquit Tertullianus *in Apologetico cap. 46.*) *apocarteresim optauit, quòd leges eius Lacones emendassent.* Adeò vanus superbiebat, adeo sapientia sua fidens desipiebat, vt inedia se ipsum interemerit, & dignas vanitatis pœnas tulerit. Redeat Tertullianus *cap. 4. Lycurgi leges à Lacedæmoniis emendata tantum auctori suo doloris incusserunt, vt in secessu inedia de semetipso iudicarit.* Non hostilis gladius vitam abstulit, sed arrogantia, & tumida vanitas interemit. Est enim nimia de se præsumptio calamitatis origo, conciliatrix discriminum, morborum genitrix, & patientiæ nutrix.

§. V.

Satis non est, vt vincas virtutibus proximare, sed communiri.

Satis non est, vt reportaueris triumphos, in virtutum confinio degere, satis non est virtutibus aspergi, sed opus intingi. Nauis, quantumvis portui proxima, naufragium subibit, ni adeò benè compacta, vt ventorum insultibus queat resistere, & vndis impetentibus obuiare. *Nauis bona dicitur* (aiebat Seneca *epist. 76.*) *non qua pretiosis coloribus picta est, nec cui argenteum, aut aureum rostrum est, nec cuius tutela ebore calata est, nec qua fiscis, ac opibus regiis pressa est; sed stabilis, & firma, & iuncturis aquam excludentibus spissa.* Itaque necessarium est, etsi portui proxima sit, tabulatum consensione, & trabium concordia vndam non admittere, alioquin proximitas nó iuvabit: Videas aliquos non longè à virtutibus distare, cúmque sibi de proximitate plaudant de possessione non curant, cùm satis non sit vicinitas, sed honestas. Israëlita, vt cum Philisthæis confligat, in campum prodit, & castra iuxta Adiutorij lapidem figit: *Castrametatus est iuxta lapidem Adiutorij.* Satius erat in ipso lapide stabili, & firmo consistere, & indè hostem designare; verùm dum satis visa est proximitas, illos oppressit calamitas: *Inito certamine terga vertit Israel.* Dauid lapidem apprehendens, & possidens gigantem detriumphauit; Israëlita castrametatus non in lapide, sed iuxta lapidem, periit. Accipe Glossam: *Castrametantur iuxta lapidem Adiutorij, id est, legem Christi, vbi lapis, id est, Christus inuenitur.* Contenti sunt legi proximare, sed noluerunt adimplere; si lapidem, id est, Christum possedissent, triumphassent; ast quia ignaui, inertésque, ante quàm ad lapidem perueniãt gressum sistunt, approximationis laborem perdunt. Quàm est stultum plura reliquisse, vt ad virtutem inuoles, & ne exiguos gressus addideris, in ipsa proximitate vitiis cedere, & labores exantlatos amittere.

§. VI.

Insudandum est, donec anima inimicos penitus deleat, quia vrgebit periculum, si relinquas.

Aliquando hostis otium facit, bellum ad speciem recusat; verùm vt de ipsa securitate grauius periculum extruat, & incautos facilius opprimat, inuigilare oportet, nec tutum est arma deponere, donec penitus extincti inimici timorem nequeant incutere, aut sollicitudine vrgere. Cassianus *lib. 6. cap. 7. de Agonistis* ait: *Non solum interdictos escis, & ebrietate, omnique crapula eos necesse est abstinere; verùm etiam cuncta inertia, otio, atque desidia, vt quotidianis exercitiis, iugique meditatione virtus eorum possit accrescere.* Palæstra decertantes, quousque Agonistam prorsus subegerint, aut attriuerint, robur ædificant, & vigilanti studio laborant. Consonat Tertullianus *ad Martyras cap. 3. Etiam in pace labore, & incommodo bellum pati iam ediscunt, in armis deambulando, campum decurrendo, fossam moliendo, testudinem densitando.* Quamvis hostis inducias concedere videretur, ea non fidebant pace, vt arma deponerent, immò, ac si adesset hostis, se præparabant, & communiebant. Nec aliter contigit Philisthinis: nam cùm Israëlita non solùm bellum non adornaret, sed pacificè quiesceret, in campum instructis aciebus prodierunt: *Et factum est in diebus illis: conuenerunt Philisthiim in pugnam.* Si Israëlitæ armis abstinebant, nec hostes prouocabant, cur Philisthiim eligant periculoso bello insudare, quam placido otio indulgere? quia non ignorabant Philisthæi (inquit Abulensis *quæst. 2.*) Israëlitas eorum esse hostes: ergo etsi ab armis viderentur abstinere, noluerunt Philisthæi timore semper vexari. Israëlitarum otium habuerunt suspectum, maluerúntque suspicione molesta liberari, quàm inerti otio indulgere. *Quamquam Israelita vellent pacificè viuere cum Philisthiim, non permittebantur, quia cum Philisthiim cognoscerent Israelitas esse hostes suos, inquieti erant, quousque eradicarent eos de terra, semper scientes sibi propinquum esse periculum.* Prudentiores sunt aliquando filij huius sæculi lucis filiis. Ecce Israëlita otium Philisthæis facit, armis non vrget, & tamen Philisthæus veretur, ne aliquando recrudescat feritas mitigata, nec quiescit, donec timorem non ingerat prorsus attrita. *Inquieti erant, quousque eradicarent eos de terra.* Quousque hostes prorsus attriti euanescant, Philisthini campo desudant, nam licèt tunc non premeret bellum, imminere verebantur periculum: ergo prudenter, ne semper angerentur periculo maluerunt rem definire, attrito aduersario. Dæmon ad tempus aliquando recedit, tentationibus non vrget, & otium ad speciem facit, sed vt imparatum, & imprudentes securum facilius opprimat, & euertat: ergo cautus hac pace non fidit, immò indicto vitiis bello, donec perfectam assequatur victoriam, ardenter prosequitur pugnam. Disce à Philisthæis cauere prouidenter periculum, & eradicare penitus aduersarium.

§. VII.

Ob Principis scelera premi solet populus grandi ruina.

VT bonus, optimusque Princeps Dei munus in terra ..., & pro salute laborat cunctorum, ita vitiis ind...ens pestis est nocentissima. Nullum maius Repub...æ donum: quam castus, sanctus, & Deo simillimus Princeps: nullum durius flagellum, quam superbus, potestate abusus, & vitiis intinctus: *Leo rugi...s, & vrsus esuriens Princeps impius super populum pauperem* Prou. 28.*vers.*15. Minorem cladem leo, vrsu que afferrent, quàm Principis vitia afferant; nam leo in vnum, aut alterum desæuiret; at Princeps totam Rempublicam prorsus perdit. Philisthiim bellũ adornarunt, quia tempus opportunum sibi agnouerunt: *Factum est in diebus illis conuenerunt Philisthiim in pugnam.* Quibus diebus? Quando scilicèt Principes, Sacerdotesque indulgebant intemperantiæ, quando eorum ministri studebant rapinæ, & quidem res è sententia Philisthæis cessit, nam populus partim cæsus iacuit, partim terga indecorè vert... generali supplicio Heli, eiusque filiorum sunt punita ...tia, & castigata peccata. Opportunè Lira: *In diebus illis conuenerunt Philisthiim in pugnam, quæ à Domino excitata est, vt per ipsam puniretur Heli, & filij eius.* Dum Heli, filiorumque peccata hostes adducunt, plures è populo pereunt, & generalis strages premit, quia Princeps delinquit. Priuatus sibi delinquendo nocet: Princeps nocet omnibus, si vitiis indulget. Non pateretur populus tunc hostes, ni sustineret improbos Principes: ast dum ad Principis puniendam iniquitatem à Deo adducitur copiosus aduersariorum exercitus, atteritur ingentissima clade populus.

§. VIII.

Si aliquod vitio tributum pendas maius exiget, & impones.

ISraelitæ vt fruerentur quiete, aliqua Philistæis pendebant tributa, illi verò ipsis tributis inescati durius vrgebant, vtque maiora penderent, divexabant: *Conuenerunt Philisthiim in pugnam.* Quietem sibi emisse putabant Israelitæ, quia tributis hostes subornarant, & armis abstenturos sibi persuadebant, verum falsi sunt, nam impenso auro viuidius inflammabatur cupiditas, vtque plus acquireret, desæuiebat magis crudelitas. Ita Abulensis *quæst.*2.*Volebãt eos magis subijcere seruituti, vt imponerent maiora tributa.* Pensa tributa Israelitarum vires minuebant, & inimicorum incrementabant: ergo accipientium crescebat audacia, & impendentium miseria. In moralibus videas aliquos cum cupiditate, vitiisque pacisci, aliquod tributum pendunt, existimantes posse ita appetitum subornare, & durum bellum assugere: egregiè tamen falluntur, nam ipso quod conceditur, vt ampliora exigat, inflammatur. Duo occurrunt somnia huius veritatis elegantissima ænigmata. Abraham sacrificium offert, quod nocturnæ, ac tristes aues rostris satagunt defœdare, & vngulis quid auferre: *Descenderunt, volucres super cadauera, & abigebat eas Abram* Gen. 15. *vers.*11. Dum nihil auibus permisit, triumphum sibi maturauit. Ecquis hoc ait? Ipse Deus arcana illa ænigmata enodans: *Egredietur cum magna substantia.* Vides populi felicitatem volucrum audacia non impediri, immò, dum nihil rapiunt, firmari. Transi modò ad Gen. 40. vbi cùm pistor ominosis illis auibus ad canistrum superius inuolantibus quid auferre iners permisit, earum ad diripiendas carnes famem inirauit: *Vidi somnium, quod tria canistra farinæ haberem super caput meum, & in vno canistro, quod erat excelsius, portare me omnes cibos, qui fiunt arte pistoria, auesque comedere ex eo.* Quid tunc Ioseph? *Lacerabunt volucres carnes tuas.* Inquires, cur Abrahami felicitatem aues præsignarint, pistoris verò decerpendas carnes volatu prædixerint? Quia Abrahamus (inquit Hugo de Foilleto) solerter curauit, ne quid diriperent; ergo solerter abactæ, & vigilanter expulsæ deseruierunt triumpho: at pistor, dum quid rostris diripere permisit, ne somnum rumperet, inescatas ad maiora tentanda armauit. *Abraham abigente* (inquit Hugo de Foilleto in Allegor. Tilmani) *defugiunt volucres, quia manus sanctæ distretionis intus fugat immundos spiritus, & peruersas cogitationes.* Abraham, dum nullum tributum pendit, triumphator deuicit; pistor, dum, ne somno priuetur, volucrum importunitatem subornat, calamitatem sibi conciliat. Israelitæ pensis tributis acriùs Philisthæos contra se inflammarunt, & maiora petere quodammodo persuaserunt. Ergo nil vitiis permittas, si copis obtinere victoriam, nam si quid concesseris, eorum irritabis audaciam.

TEXTVS.

VERS. II. Et instruxerunt aciem contra Israel. Initoautem certamine, terga vertit Israel Philisthæis, & cæsa sunt in illo certamine passim per agros quasi quatuor millia virorum.

§. IX.

Qui ipso in periculo vires colligit, non semel miserabiliter perit.

VArius est euentus belli, sæpè namque benè consulta malè cedunt, & non adeo consulta feliciùs euadũt. *Bellũ* (aiebat Thucydidea *lib.*1.) *minimè certũ, aut præscriptum aliquid habet, sed ipsum per se multũ machinatur pro re nata.* Adnectit: *Multa enim malè consulta, eò quod hostes incõsultiores fuerint, feliciter euenerũt, & plura, quæ rectè iniã tuta videbantur, turpiter in contrariũ euẽtũ relapsa sunt.* Verum dixit: sed hinc sumendũ est argumentũ. Si benè consulta, & prudentia vigilanti disposita aliquãdo patiuntur casum, quẽ speras habitura incõsulta successum? Miserũ est, si strages nequeat euẽtui adscribi, sed ignauiæ, & imprudẽtiæ. Prouidenter armis instructi, & optima disciplina dispositi, validiùs, & audaciùs irruũt in hostes: verũ si explicatis iam aduersariorum signis, si vicinis aciebus, quæ ad bellũ necessaria quærantur, in ipsa negligẽtia hostiũ triũphi iam præuidentur, tũc nãq; ipse timor vires debilitat, ipsa animos perturbat improuidẽtia, & sagax vrget inimicorũ audacia. Inter Philisthinos Hebræosque anxia desudauere certamina, sed ad primũ congressum Israelitæ, aut verterunt terga, aut misera corruere ruina: *Cæsa sunt in illo certamine passim per agros quasi quatuor millia virorum.* Etsi cælesti vindictæ ruina Israelitarũ sit adscribenda, iuvat nihilominus inquirere, cur Philisthæ iadeo cito prævaluerint, & Israelitæ stationẽ desertarint, & fugerint? Si nõ referuntur numero hostes vicisse, cur tot Israelitarũ millia cæsa referãtur agros effuso sanguine defœdasse? Textus ipse, meo videri, causam insinuat; nam cum Philisthæus instructas acies iam explicaret, Israelita se opposuit, sed inopino bello obturbatus, & collectis, vt potuit, viribus nõ adeò instructus. *Instruxerunt aciem contra Israel, egressus est Israel obuiam Philisthiim in prælium.* Israelitæ non referũtur acies instruxisse, quo Innuat Textus, imparatos, & inopino aduersariorũ adventu perculsos occurrisse discrimini, sed non adeo benè dispositos, & instructos; quia cùm adurgeret inimicus, nõ permittebat tẽpus rẽ bellicã tractare cõsultiùs, nec disponere cautiùs: ergo iacuerunt misere non solùm audentibus inimicorũ armis impetiti, sed sua etiã improuidentia obturbati. Innuit Abulensis *quæst.*2. *Cùm*

conspexerunt Israëlitæ Philisthiim contra se venire, ipsi quoque collectis agminibus suis exierunt eis obviam. Itaque iam inimicus propinquabat, cùm Israëlita animaduertit, & licèt vt obviam occurreret, vires vndequaque colligere sit conatus, ipsa obturbatio, & celeritas, vt fas erat, adornare exercitum non permisit, & ob id indecorè cessit. Hinc pro moribus magnum documentum est. Plures vitiis indulgentes, longo torpentes otio, dum insperatam mortem morborum armis cinctam approximare iam sentiunt, occurrere animæ periculo cupiunt; verùm discrimine obturbari, & temporum angustia impediri non se, vt decebat, disponunt, & inertiæ pœnas miserabiliter luunt. Videas sine testamento, sine Sacramentis discedere, & salutationis suæ dubios relinquere. Dæmonis acies irruunt instructissimæ, & ne salubri dolore, dignaque pœnitudine obarmetur ægrotus: mentem tunc assuetis deliciis peruertunt, attentionem doloribus minuunt. Hinc fit, vt miser imparatus occumbat, & pereat.

§. X.

Stragem suam maturat, qui inimicis cedit, triumphat, qui in statione persistit.

A*Udendum est* (aiebat Eurypides apud Stobæum *cap.51.) labor enim tempestiuus multam parit felicitatem hominibus... Nullus ignauus in celebrem virum euasit, sed labores pariunt celebritatem.* Satiùs est gloriosè cadere, quàm turpiter fugere; & quidem plures, dum cedendo hosti arbitrantur vitæ consulere, inuenti sunt stragem sibi ingloriam maturare. Certamen inierunt Israelitæ cum Philisthæis, Israelitarum plures, vt saluti prouiderent, fugam arripuerunt: *Terga vertit Israel Philisthæis:* verum dum ignaui stationem relinquunt, & resistere hostibus negligunt, per campos iacent sparsi, & ab hostibus occisi: *Cæsa sunt in illo certamine passim per agros quasi quatuor millia virorum.* Non tot periissent, si in statione fortiter perseuerassent; ast dum ad primum inimicorum impetum ingloriè cedunt, & miserè cadunt. Ita Abulensis *quæst.4. Quasi dicat: Non perierunt Israëlitæ in acie consistentes, sed inito certamine mox terga verterunt, & in ipsa fuga occisi sunt.* Dum turpem fugam eligunt, dum aduersariis resistere nolunt, mortem sibi indecoram maturarunt. Pro moribus casus vtilem nobis doctrinam parit. Oppugnat dæmon variis nos tentationibus vrgens, premit egestas, vrget infelicitas: qui aduersus has pestes animum exerit, & virtute armatus resistit, palmam rapit; ast qui virtutis deserit castra, & ad illicita inuolat, ne certaminis molestiam ferat, ipsa fuga & honorem lædere, & legem temerare, & incrementare pericula solet. Huc voco Philonem *lib. de Fortitudine: Audacia plana fit, ac fiducia sui compos, & contemptrix terroris: ad hæc honoris cupida, & honestam mortem vita ignominiosa præferens. Hæc enim vel singula proculdubio valent plurimum: si verò in vnum conueniant, fortitudinem afferunt inexpugnabilem, adeò vt incruenta victoria potiri liceat.* Anima (inquit Philo) laudabili audacia, & prudenti fiducia innixa, dum inanes terrores contemnit, & virtuti vitam postponit, incruenta victoria fulget. Et quidem plures fœminæ, dum paupertati honestatis detrimento non cesserunt, inuenerunt maritos se dignos, & honoratos. Vt è contra quæ castitatis iactura infelicem victum, aut plausum quærunt, & legis stationem relinquunt, non semel ipsa voluptate sauciæ, & discriminibus, quæ inde oriri solent, circumuentæ vitæ tempus sibi breuiarunt, & strage luctuosa perierunt.

TEXTVS.

VERS. III. Et reuersus est populus ad castra, dixerúntque maiores natu de Israël. Quare percussit nos Dominus hodiè coram Philisthiim? Afferamus ad nos de Silo Arcam fœderis Domini, & veniat in medium nostri, vt saluet nos de manu inimicorum nostrorum.

§. XI.

Quidquid nobis accidit, diuina prouidentia ordinatur, non cæca fortuna disponitur.

EA antiquos occupauit amentia, vt omnia fatis adscriberent, & fortunæ templa sacrarent, quasi eius arbitrio omnia constarent disposita, & acciderent ordinata: *Cùm maximi inter mortales potentatus, & imperia temerè impellerentur, colliderentúrque* (scribit Plutarchus *de Romanor. fortuna*) *quòd nullus rerum potiretur, vellent tamen omnes immensa pernicies, error, & conuersio vndique rerum omnium extitit: quoad vrbe Roma inualescente, & increscente... afflauit ingens fortuna.* Fortunæ afflatu existimabant, Romam ad felicitatis culmen peruenisse, & nationes cæteras subiugasse. Itaque non verò Numini rerum adscribebant successus, sed fortunæ exoculatæ omnes attribuebant casus. Verùm prudentes, cùm sciant, Numen omnia disponere, & gubernare, quidquid contingit, superiore ordinatione agnoscunt dispositum, & fatentur ordinatum. Manus conseruerant cum Philisthinis Hebræi infelici euentu: natu maiores à Domino illatam stragem confessi sunt: *Quare percussit nos Dominus hodiè coram Philisthiim*, vt qui nouerant non tam aduersariorum robori, aut eorum armorum valentiæ victoriam adscribendam, quàm voluntati Numinis assignandam, quandoquidem nihil est, quod cœlesti nutu non disponatur, & sapienti prouidentia ordinetur. Ita Abulensis *quæst.4. Quasi dicant: Non fecerunt hoc Philisthiim robore suo, sed Deus.* Inuisibili manu se deuictos agnoscunt, & Philisthæis vti instrumentis Deum vsum fuisse ingemiscunt. *Errant mi Lucili* (aiebat Seneca *epist. 98.*) *qui aut boni aliquid nobis, aut mali iudicant tribuere fortunam.* Itaque fortuna merum figmentum est; volubilis rota voluitur, sed non manu cæca, & futuri euentus ignara. Fuerunt, qui fortunam magnis sumptibus sibi propitiam habere satagerent, mensámque apponerent: *Ponitis fortunæ mensam, & libatis super eam. Isai.65.v.11.* Sed eorum Propheta delirium carpit, quandoquidem confitentes cęca omnia sorte euenire, satagebant magno dispendio diuidentis gratiam eluctari. Adest Hieronymus ad hunc locum: *Est in cunctis vrbibus, & maximè in Ægypto, & Alexandria idololatriæ vetus consuetudo, vt vltimo die anni, & mensis eorum, qui extremus est, ponant mensam refertam varij generis epulis. Et poculum mulso mixtum, vel præteriti anni, vel futuri fertilitatem auspicantes. Hoc autem faciebant Israelitæ omnium simulacrorum portenta venerantes.* Christiani fortunæ portentum non venerantur, sed nihilominus aliquando de fortuna conqueruntur. Ergo disce ab Israëlitarum senibus omnia Numinis prouidentiæ adscribere, nec à fortuna quidquam credideris emanare.

§. XII.

Plures nullam in se inueniunt causam, cùm infelicitati suæ copiosam ministrarint materiam.

PEccatores eâ cæcitate tenentur, vt si quid illis aduersum accidat, nullam internam in se causam reperiant, sed externis imprudenter adscribant: Deum ad repetenda flagella enormium peccatorum compellunt excessibus, & ignorare affectant, cur aduersis premantur casibus.

casitis. Ad rem Seneca *epist. 98. Ceterùm tam improbi sunt, tamque obliti quò eant, quo illos singuli dies trahant, vt mirentur aliquid se amittere.* Libidinibus salutem consumunt, aleis diuitias perdunt, impatientia hostes sibi faciunt, & scelerum obliti, stupent calamitatem suam demirari. Si eos roges, an infirmitatis, aduersitatísque causam præstiterint, denegabunt, & de fortuna sua querulis, non se peccatores, sed infelices lugebunt. In Israelitarum Republica temerabantur sacra, sine rubore committebantur stupra, exlex audebat rapina, quæ vt puniret Deus æquitatis vindex, Philisthæos adduxit, & instrumenta vindictæ fecit. Facilè ingenti clade Israëlites contriuerunt, & campos fuso sanguine inebriarunt, & quasi nullam acceptæ stragis causam exhibuissent, Hebræi se se demirati rogabunt: *Quare percussit nos Dominus hodiè coram Philisthiim?* Interrogatio nullam in se inuenire causam innuebat, dum soli Deo stragem illam applicabant. Vt repetat Seneca: *Tam improbi sunt, tamque obliti, vt mirentur aliquid se amittere.* Consonat Abulensis q. 4. *Id est, nunquid est aliqua iniquitas in nobis, quare hoc acciderit? Sciebant enim, quòd quando ipsi peccabant, Deus tradebat eos in manus hostium, vt patet ex processu libri Iudicum: sed nunc non putabant aliquod peccatum se habere, propter quod traderentur in manus Philisthiim.* Enormia exundabant delicta, quibus stragem illam mererentur; nulla tamen in se reperiebant cæci peccata; se non carpebant, vt qui præstitissent causam, sed infaustam conquerebantur fortunam. Plures inuenies, qui se fateantur infelices, raros, qui se agnouerint peccatores.

§. XIII.

Qui ignauè aliquando deseruit stationem, animum non despondeat, sed ad castra animosus redeat.

HOmines, vt qui lutea vasa portamus, non semel tentationum adsultibus cedimus. Ille oculis capitur, ille ardore vindictæ aduritur, ille auaritiæ vinculis captiuus tenetur; nulli tamen desperandum est, quia licet in integrum restitui, si non despondeas animũ, sed resumas. Doceat maiorẽ cautelã casus, solicitiorem vigilãtiã tentationum adsultus, sed non detrectet præliare in hostes arma animus spebus fraudatus. *Ille* (aiebat Seneca de athletis *epist. 13.*) *qui fudit sanguinem suum, cuius dentes crepuerunt sub pugno, ille, qui supplantatus aduersarium toto tulit corpore, nec proiecit animum proiectus, qui quoties cecidit, cõtumacior resurrexit, cum magna spe descẽdit ad pugnã. Ergo vt similitudinem istam prosequar, sæpè iam fortuna supra te fuit, nec tamen tradidisti te, sed subsiluisti, & acrior restitisti.* Vt bonus athleta post casum contumacior resurgit, & victoria nititur inaurare ruinã; ita qui tentatione deuictus ruit, non debet se tradere, sed acriori animositate resurgere, & validiùs decertare, vt acceptis triumphis honori consulat, & virtuti. Israelitæ cũ hoste manus conserunt, cladem accipiunt, sed ad castra redeunt: *Reuersus est populus ad castra.* Stragem passi decernunt instaurare certamina, & ardent reportare trophæa *Israelita* (inquit Abulensis q. 4.) *redierunt ad castra sua.* Non desponderũt animum, non horruerunt iterum subire conflictum, imò vt a se iniuriam illam propulsarent, exeruerunt vires, & aduersarium impetere decreuerunt contumaciores. Pro spiritualibus certaminibus nobis exhibuerunt exemplũ, ne post casum desperemus, sed maiori animositate surgamus. Qui victus voluptatum præstigijs, qui cupiditatum irretitus fallaciis, ad castra redeat, & resumptis viribus certamen ineat, pluribus namque ipse casus salubrem contumaciam ad pugnandum admonuit, & inimicorum strage acceptam plagam solari consuluit.

§. XIV.

Qui à Deo distat, se facilè ab inimicis vincendum credat.

VT à radice virgulta vigorem trahunt, & saporem fructus accipiunt; ita à Dei familiaritate, amicitiaque hominis dimanat prosperitas, & a distantia calamitas. Hinc est, quòd cùm populus à Philisthæis partim lugeret fugatus, partim iaceret occisus, adesse Arcam desiderarunt, & eius distantiæ cladem illam adscripserunt: *Afferamus ad nos de Silo Arcã fœderis Domini.* Vtiliter Arcæ præsentiã ambirent, si aliis moribus relucerẽt. *Manifestatio est consciẽtia bona* (aiebat Cassidorus 7. *var.* 35.) *præsentiam iusti principis expetisse: quam solus ille desiderare potest, qui de magna mentis puritate confidit. Aspectum solis nisi clara lumina non requirunt: quia illa tantum possunt rutilantes pati radios, quos constat oculos habere purissimos. Sic præsentiam Principis ambiunt, qui de cordis sinceritate præsumunt.* Vt à sole remoti tenebris obvoluuntur, & proximi claris luminibus illustrantur; ita qui Deo iustitiæ soli approximãt, puritate candicante rutilant, & de animæ aduersariis triumphum reportant: qui verò distant interuallis longis remoti, cladibus inueniuntur subiecti. Principis præsentia puris mentibus vigorem infundit, sordidis pœnam adauget, quando iniuria est Principis eius oculis propinquare, & moribus inconcinnis sordescere. Prudenter Hebræi ambirent Arcæ præsentiam, si dignis moribus exornassent fiduciam: verum dum Arcam afferunt, & mores non corrigunt, ipsa præsentia, quæ exigebat moribus exornatos, durius puniuit indecoris factis obscuros. Notauit Caietanus: *Deuota intentio, ac commendanda spes, si facta respondissent intentioni, ac spei. Fiducia enim in Arca Domini, quamuis in se bona, ac sancta sit, insufficiens tamen est, nisi bonis operibus comprobetur.* Vtiliter Arcæ fruerentur præsentia, & ob præsẽtiam victoria, ni indignis moribus exasperassent, & approximatione crimen auxissent: docuerunt tamen facilè ab hostibus vinci, qui à Deo distat, & consequi triumphum, qui pura conscientia approximat.

§. XV.

Nonnulli exactè student ceremoniis, incuriosè satis conscientiis.

SVnt qui ambitiosius suspirent exteriores ceremonias implere, quã bonis moribus rutilare; obseruantissimi sunt erga res culas, quæ parere possint opinionem, negligunt, quæ spectauere ad virtutem. *Illud te admoneo* (aiebat Seneca *epist. 5.*) *ne eorum more, qui non proficere, sed conspici cupiunt, facias aliqua.* Peruersa via ambitio suspirat honorem, inanem affectans humilitatem. Quidquid externum lex iubet, solerti diligẽtia obseruatur, consciẽtia negligenter polluitur. Externa vestis congruit statui, internus auersatur animus legi. Optimè Tertullianus in Apologetico cap. 35. animaduertit, ipsos, qui in Principũ natali studiosè ceremonias extrinsecas nitebantur obseruare, ipsi Imperatori animo contrarie: *Grande officium focos, & thoros in publicum educere, vicatim epulari, ciuitatem tabernæ habitu abolefacere, vino lutum cogere.* Ad Principum natalitium diem celebrandum, è fontibus promanabat vinum, ornabantur mensæ, lauro postes coronabantur, & quisque alios ceremoniis vincere officiosior studebat, & ambitiosior solicitabat: verùm si illius impendentis honores animum internum dispiceres, odisse Cæsarem nosceres: à ceremonia discordabat conscientia, immò, vt lateret conscientia, solicitè obseruabatur ceremonia. Iã addit Tertullianus: *Si pectoribus ad translucendũ quandã specularẽ materiã natura obduxisset, cuius non præcordia insculpta apparerent, noui, ac noui*

Cæsaris scana in congiario diuidendo præsidentis? Etiam illa hora, qua acclamant: De nostris annis tibi Iuppiter augeat annos. Præmiserat: *An alicui Cæsari suo parcat illa lingua Romana?* Itaque secretò lingua feriebant, odio æstuabant, cùm exterioribus ceremoniis, obsequiisque decertarent. Quod Israëlitis etiam accidisse videtur. Accepta à Philisthæis clade Arcam adduci ad cästra decernunt debitis ceremoniis, & Sacerdotalibus humeris: *Afferamus ad nos de Silo Arcam fœderis Domini.* Non satagunt vera pœnitudine, ac dolore Numen placare; nolunt tamen aliquam in afferenda Arca ceremoniam omitti. Notauit Caietanus: *Recurrunt isti ad exteriorem ceremoniam, omittentes internam pœnitentiam peccatorum suorum, & in hoc peccauerunt relinquentes veram causam percußionis eorum.* Percussionis non tollebant causam, externam adimplebant ceremoniam. Sunt namque plures, qui externis festiuitatibus Deum colant, & interno animo offendant.

§. XVI.

Reipublicæ ministri, dum humana fidunt prudentia, incrementare solicitant damna.

PRudentia virtutum gubernaculum, & dux est, in portum ducit mentem variis casuum turbinibus agitatam, & ventorum adsultibus impetitam. *Prudentia certè* (scribit Philo de Nominum mutatione) *ipsius solius est Principatus.* Principari prudentia debet, & virtutes cæteras ordinare; verùm qui sua nimis fidit tumidus, errat ipso tumore obscuratus. Prudentia, si Numen attendat, ab eóque lumen ad regimen mutuetur, omnia fortunatè componet; si verò tenebras suas pro luce habet, quò audet citatior, offendit periculosior. Iacob in Israëlem nobiliter degenerauit, nec à felicis luctæ congressu anteà abstinuit, quàm prudentiam possideret lumine cœlesti illustratus, & bonis spebus fultus: *Nequaquam Iacob appellabitur nomen tuum, sed Israël. Gen. 32. vers. 28.* De luctatore ad videntem transiuit, & mentis visum sibi luctamine comparauit. Notauit datus Philo: *Istud non sine contentione, & labore consueuit fieri: sed tunc demum cum quis prudentia certamina agressus animi exercitationibus exercet se, & cum aduersis ratiocinationibus, quæ in ipsam mentem irruunt, luctatur. Verùm Deum videntis proprium est è sacro certamine non egredi, prius quam retulerit coronam.* Adnectit: *Quænam autem floridior, aptiorve corona victori animo aptari posset, quam illa, per quam ea, quæ sunt, apertè videre valeat.* Prudentia à Deo accepta dirigit inoculata; quæ verò humanis ratiocinationibus innititur, sæpissimè fallitur. Maiores natu Israël acceptæ cladi medelam quærunt, & afferre Arcam disponunt: *Afferamus ad nos Arcam fœderis Domini.* Allata Arca maioris stragis occasio fuit, indè namque adauctum est damnum, vnde sperabatur remedium. Ecqua huius calamitatis fuit causa? Natu maiores, respondet Rabbi Leui, Deum non consuluisse, sed sua prudentia fisos Arcam asportasse: *Bellum in iussu Dei non indixerunt Hebræi, & grauiter peccauerunt, quòd habentes Vrim, & Thumim Deum non consuluerunt.* Facillimum erat oraculum consulere, & iuxta responsum omnia disponere: ast seniores prudentia sua fisi detrectarunt Vrim, & Thumim consulere, & contigit calamitatem augere: nam humana prudentia incrementare solitat damna medlis, quibus certa sibi promittebat remedia.

§. XVII.

Ad sanctißimæ Virginis conspectum frænatur militaris etiam imprudentia, & exoculata audacia.

MIles ab omni lege sibi videtur exemptus, dum in campum prodit armatus. *Qui militaribus officiis assueti* (aiebat Cassiodorus 1. variar. 11.) *ciuilitatem pemere dicantur armati, & ob hoc iustitiæ parere despiciunt, quoniam ad bella Martia semper intendunt.* Assiduè dimicantes difficilè morum norunt custodire mensuram, cùm fas esset moribus adornare valentiam. Verùm nescio, quæ Virgini inest efficacia ad mores componendos, & milites refrænandos. Acceperat Hebræorum exercitus grauem cladem ob militum, vt seniores rebantur, scelera, vtque exercitum purificarent, decreuerunt adduci Arcam in castra: *Afferamus Arcam Domini* Arcam Mariæ Virginis vmbram fuisse nemo est, qui nesciat. Ergo ad licentiam cohibendam, & militum temeritatem frænandam nullum opportunius remedium potuit excogitari, quàm Virginis simulacrum afferri Innuit noster Sanctius: *Cùm statuerint secum afferre Arcam Dei ex Silo, aliquid indicant in castris fuisse, quod Arcæ conspectu purificari, aut confirmari debuerit. Aut enim videbant seniores illi aliqua inter milites esse peccata quæ cladem, & mortem aduocant, quæ putabant ad Arcæ conspectum esse resecanda.* Quæ debeatur Mariæ imaginibus reuerentia, non obscurè seniores indicarunt, dum ad Arcæ conspectum militarem insolentiam crediderunt resecandam, & militiam laudabiliter peragendam. Quod si militaris etiam contumacia, insolentiáque ad Mariæ imaginis præsentiam componitur, sibi caueat, qui in eius presentia pudicitiæ insidias molitur.

§. XVIII.

Dum consules, magnatesque ad sacrata iurisdictionem extendunt, generalem calamitatem adsciscunt.

SVmmates, consulesque, quam à Republica acceperunt, iurisdictionem conantur extendere, & nullis se putant legibus coarctari; iustitiæ obsequium existimant se exhibere, si statos sibi terminos adnitantur ampliare. *Causarum vestrarum qualitas* (aiebat Sacerdotem alloquens Cassiodorus 3. var. 37.) *vobis debet iudicibus terminari, à quo est expectanda magis, quam imponenda iustitia.* Iudicium de Sacerdotum causis nullus nisi Sacerdos ferre debet, nec licitè in Deo sacrata laïcus iurisdictioné præsumit: existimant tamen aliquando Reipublicæ Consules causam sub æquitate non definiti, & ad se spectare supplicis querelam, aut iniuriam amouere: verum dum æquitatis ad speciem patrocinium suscipiunt, & iurisdictionem prætextu iustitiæ extendunt, legibus violentiam, & Reipublicæ calamitatem adsciscunt. Accepta clade decernunt populi seniores, Consulesque Reipublicæ Arcam adferendam: *Afferamus Arcam Domini.* Arca eorum iussu allata non fuit calamitatis remedium, sed inimicorum auxilium. Quærunt Interpretes, cur Arca in campum veniens suorum non fuerit tuita causam, sed fouerit aduersariorum fortunam? Existimantque, decretum illud de Arca ferenda tumida præsumptione sanxisse, & ad sacra etiam iurisdictionem protelasse, ob idque populi fuisse calamitatem adauctam, & viuidius inflammatam indignationem diuinam. Innuit Rupertus: *Præsumptio stulta, & vana, quæ tunc decepit improuidos, & iustitiæ Dei ignaros.* Clarius Abulensis q. 6. *Non apparet aliqua causa expressa in lege, propter quam, manente sanctuario, Arca posset inde educi, vt portaretur in alium locũ ideo non videbatur, quòd deberet educi.* Itaque quamuis Arca à sanctuario nó deberet asportari, natu maiores imperaue-

runt

tunt educi, religionē vtilitatis cōmunis prætextu temerantes, & potestatem vsque ad sacrata extendentes:ergo educta a sanctuario audaci imperio Arca, Deus temeratæ religionis expetiuit pœnas, & Israëlitarum incrementauit angustias, vt historia fuerit omnibus pro doctrina. Aliquando reus confugit ad sanctuarium, & iudex nulla habita loco reuerentia inde extrahit colore satisfaciendæ iustitiæ; verùm dum coloratam iustitiam contra debitam locis sacris armat reuerentiam, irrogat religioni iniuriam, & Deus honoris sui acerrimus vindex dignam violatoribus infert pœnam.

TEXTVS.

VERS. IV. & V. Misit ergo populus in Silo, & tulerunt inde Arcam fœderis Domini exercituum sedentis super Cherubin: erántque duo filij Heli cum Arca fœderis Domini Ophni, & Phinees. Cúmque venisset Arca fœderis Domini in castra, vociferatus est omnis Israël clamore grandi, & personuit terra.

§. XIX.

Deus dignè receptus affert salutem, sed indignè ingentem cladem.

DEus solis adinstar sanis oculis affert gaudium, humore tetro suffusis infert tormentum. Oportet Eucharistiæ accedenti conscientiam solicita indagatione discutere, & prudenti solicitudine virtutibus exornare. Iosias Phase celebraturus statuas contriuit, lucos deuastauit, & ossibus mortuorum repleuit: *Succidit lucos, repleuitque loca eorum ossibus mortuorum,* 4.*Reg*.23.*v*.14. Quid tunc? Phase disposuit: *Facite Phase Domino Deo vestro.* Quod moribus adaptans Tilmanus sic ait: *Iosias facturus Phase purgauit terram, & templum, & eiecit figuras idolorum. Eodem modo accessuri ad Sacramentum corporis, & sanguinis Domini purgare debent terram, id est, carnem, & templum, id est, animam, & ejicere à corde figuras idolorum, id est, turpes imaginationes.* Si anima omnibus affectionibus repurgata, & solerti studio exculta Deum ad aram cordis attulerit, fructus percipiet vbertimos. Testis est Abraham, qui dum comitate, vrbanitatéque Deum hospitio suscipit, sibi felicitatem adauget. Sara cui nil cum voluptate, panes conformat; senex ad armentum gressibus citatis contendit, cuius alacritate Deus delectatus & hæredem germanum largitur, & postularis annuere dignatur: *Habebis filium Sara vxor tua. Gen*.18.*v*.10. Sterilitas in fœcunditatem transiuit, tota familia fortunata refulsit, Abraham, quidquid precatus est, impetrauit. Notauit Philo *lib. de Abrahamo: Certè sic existimandum est ad eorum introitum partes omnes domus profecisse in melius, afflatas aura quadam virtutis absolutissima.* Dignè ab Abrahamo receptus eius adauxit felicitatem, in Sodomitarum ciuitatem introiens eiaculatur flammarum torrentem. Nec aliter Hebræis accidit. Iam quatuor millia ab hostibus cæsa fuerant, cùm Arcam afferunt, vt discrimini impendenti subueniant: *Misit ergo populus in Silo, & tulerunt inde Arcam.* Cum Arca ingentissima clades aduenit: *Ceciderunt de Israël triginta millia peditum.* Si inquiras, cur misera adeò strages contigerit? Respondebit Abulensis *q*. 4. in causa fuisse recepisse Arcam mentibus pollutis, & animis maculatis. Ipsum audi: *Opinati sunt, quòd præsentia Dei specialis in Arca aliquid eis conferret; & sic verè futurum erat, nisi Israëlitæ offendissent Deum, & demeruissent istud auxilium: Fuit igitur eis infelicior casus.* Dum culpis infecti Arcam non afferunt, nonnulli pereunt; at dum afferunt, grauissima conteruntur ruina, quia ea dispositione afferre fuit impudentissima audacia. Iudicium (teste Paulo) sibi manducat, & bibit, qui pollutus ad Eucharistiam accedit: ergo probet se ipsum homo cœlesti nutriendus epulo, ne calamitatis addiderit vires auxilio.

§. XX.

Iuuant munera religiosè oblata, sed opus est, ne refragetur conscientia.

MVnera decenter oblata placant Dei iram, hominum alliciunt beneuolentiam; verùm parum proderunt externa munera, si interna inuigorarint eorum efficaciam peccata. Dauid ad expetendam de Nabal vindictam inardescit, sed muneribus reuerenter oblatis furor ille sedatus est: *Suscepit Dauid de manu eius omnia, quæ attulerat ei, dixitque ei: Vade pacificè in domum tuam.* 1.*Reg*.25.*v*.35. Abigail muneribus emit gratiam, & prohibuit imminentem domui vindictam. Si Nabal crimine infectus post inurbanum responsum obtulisset, nullatenus indignationem placasset. Iosepho etiam fratres munera offerunt, quæ gratis oculis suscipit, & à minis, & terroribus abstinet: *Obtulerunt ei munera, tenentes in manibus suis, & adorauerunt proni in terram. At ille clementer resalutatis eis interrogauit eos. Gen*.3.*v*.26. Demutarunt antiquum odium, in adorationis obsequium, & quia iam animi demutata sententia, oblata placuerunt munera. Adest Stephanus *in Allegor. Tilman: Vero munera deferimus, quando cum virtutum odoribus conspectui Saluatoris ardentissimo nos affectu præsentare satagimus.* Si puræ, integræque conscientiæ in muneribus gratus odor spiret, & munus placet; si verò animus piaculis sordidetur, cœlestis indignatio externis solum muneribus non placatur. Cùm Arca deuenisset in castra, Israëlitæ non solùm promiserunt futuram sibi victoriam, sed celebrarunt quodammodo iam præsentem faustis, repetitísque acclamationibus palmam: *Cumque venisset Arca fœderis Domini in castra, vociferatus est omnis Israël clamore grandi.* Quærunt Interpretes, quo plaudentium inniterentur fiducia, vt indubia sibi expectarent trophæa? Respondéntque speraſſe spolia, quia sanctuario obtulerunt munera. Ita Rupertus Abbas: *Decepti sunt, dum pro aureis simulacris sanctuarij diuinum sibi quasi debitum arrogant adiutorium.* Sanctuario aurea obtulerant simulacra, & quia obtulerant, sibi indubia promittebant auxilia. Magna equidem fuisset munerum ad impetrandam victoriam efficacia, nisi aduersaretur offensa; verùm non potuerunt oblata munera victoriam parere, quia interna delicta inuenta sunt impedire.

TEXTVS.

VERS. VI. & VII. Et audierunt Philisthiim vocem clamoris, dixeruntque: Quænam est hæc vox clamoris magni in castris Hebræorum? Et cognouerunt, quòd Arca Domini venisset in castra, timuerúntque Philisthiim, dicentes: Venit Deus in castra.

§. XXI.

Prædicatorum vocem dæmones expauescunt, & fructum verbi contremiscunt.

IDem audienti, & concionatori esse debet propositum, alter prodesse, alter desiderare debet proficere. Qui ad templa veniunt candido animo concionem auditum, aliquid semper vtilitatis percipiunt. Hic reddit domum sanior, ille sanabilior; ea enim est verbi diuini vis, vt non solum prosit audire desiderantibus, sed etiam vel casu audientibus. Nam vt qui in Solem venit, licet non ad hoc venerit, incalescit; & qui in vnguentaria taberna

resedit aliquantulum commoratus, loci secum odorem defert; sic qui sacris concionibus adest, quo proficiat, aliquid fugit. Benè Seneca *epist.* 108, *Facile est auditorem concitare ad cupiditatem recti. Omnibus enim natura fundamenta dedit, seménque virtutum: omnes ad omnia ista nati sumus, cum irritator accessit, tunc illa animi bona, velut sopita excitantur.* Animis natura iecit virtutum semina, quæ verbo Domini vndarum instar rigantur, & amotis vitiorum spinis, vt proficiant, excoluntur. Ob id dæmones totis contendunt viribus homines ab audiēdo Dei verbo auertere, & variis occupationibus irretire. Concionatoris vox est in dæmonem telum, & gladius biceps præcidens vitium. Hinc est, quod Philisthæi aduentante Arca ad clamoris vocem expauerint, & timuerint: *Quænam est hæc vox clamoris magni... timuerúntque Philisthiim.* Quod moribus adaptans Glossa sic ait: *A voce prædicationis sapientes sæculi, dæmones quoque ingemuerunt, timentes se superari.* Dæmon cupiditatum, fallaciarúmque armis gerit in homines bella, cúmque Dei verbum veritatis luce depellat fallaciam, & gladij adinstar noxiam præcidat concupiscentiam, ingemit inimicus armis nudatus, & verbi Dei efficaciam expertus. *Etiamsi nos* (aiebat Philo *de Somniis*) *conniuentibus animæ oculis, aut non curauerimus, aut non potuerimus cernere, ipse sacrorum antistes summouet, addens animum, ne desperemus, donec nos introducat in penetralia, illatóque lumine ostendat mysteria pulcherrima.* Abactis ignorantiæ tenebris verbi Dei lux teluminat mentem, & ducit ad veritatem: ergo concionatoris clamor Philisthinorum est dolor: *Timuerúntque Philisthiim.*

§. XXII.

Percellit dæmonium, si plurimorum clamor diuinum implorarit auxilium.

ORatio aduersum dæmonis fatum est. Vt serpens fugit effumigatus, & incantatus; sic dæmon quærit latebras orationis odore, & fragrantia pulsus. Ob id Paulus ad Timoth. 2. aiebat: *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes* 1. *ad Timot.* 2. *vers.* 1. Oratio de pectore pudico, de corde sano Deo grandis est victima, & quia Deo victima, æmuli eius miseria. *Ei offero* (aiebat Tertullianus *in Apologetico cap.* 30.) *optimam, & maiorem hostiam, quam ipse mandauit, orationem de carne pudica, de anima innocenti, de Spiritu sancto profectam.* Oratio semper est grata Deo hostia, & dæmoni semper miseria; verùm si multorum clamor, charitatis concordia, & dulcis vnitatis melodia resonet, iam dæmon præpeditus ingemiscit. Angelus Tobiam monet, vt cum coniuge orationi incumbat: obtemperauit ille, & cum Sara orans, non solùm dæmonem expulit, sed ligauit: *Deprecemur Deum hodie, & cras, & secundum cras. Tob.* 8. *vers.* 4. Quid tunc? Fumo dæmon effugatur, & ligatus oratione constringitur: *Tunc Raphaël Angelus apprehendit dæmonium, & religauit illud.* Quæres, cur Sara orante non fuerit constrictus, & ingemiscat modò illigatus? Respondeo, modò non solùm Saræ, sed Tobiæ etiam orationem ascendisse, & iam quasi manu facta dæmonem vinculis colligasse. *Vbi fortior superuenit* (inquit Isaac Abbas in Allegor. Tilmani *ejicitur, ligatur, fugatur.* Superuenit oratio vnitate obarmata, concordia munita, & iam captiuam duxit captiuitatem, & vinculis constrinxit dæmonem. Hinc est, quod ad vocem clamoris Israëlitarum Philisthæi ingemiscant timore perculsi, & solicitudine perturbati: *Quænam est hæc vox clamoris magni?... Timuerúntque Philisthiim.* Magnus erat clamor non clamantium multitudine, sed animorum conformitate: ergo vt conformem multorum audierunt clamorem, se vincendos existimarunt, & quidem ni clamori clamantium obstitisset peccatum, miserū Philisthæus pateretur excidium. Ita Abulensis *quæst.* 11. *Omnes Israëlitæ vno animo invocauerunt Deum, vt eriperet eos de manu hostium, sed non eripuit, quia peccata eorum demeruerunt.* Iure Philisthæi clamore percellebātur, nam nisi clamorem euigorassent scelera, Israëlitæ reportata coronarentur victoria: multorum namque oratio gratam Deo vim infert, & dæmonibus cladem affert.

§. XXIII.

Expertus dux inimicorum prouidenter callebit studia, vt adhibere possit remedia.

NIhil solicitiùs optimus dux curabit, quam hostium prouidenter callere machinamenta, vt frustrare possit studia. *Chabrias* (refert Plutarchus *in Apophthegmatis*) *summum esse dixit ducis officium habere explorata hostium consilia.* Qui non habet hostium consilia explorata, opportuna nequibit adhibere remedia: verum si, quid aduersarius tentet, maturè cognouerit, facilè consilia eludit. Elisæus Syriæ Regis insidias detegit, & tum Rex conturbatur, & proditorem latere quæritur: *Conturbatum est cor Regis Syriæ pro hac re.* 4. *Reg.* 6. *vers.* 11. Non defuit, qui Elisæum eius consilia detegere asseruit, & iam exercitus robur, vt consilia prodentem capiunt, mi sit: *Misit illuc equos, & currus, & robur exercitus.* Si contra Regē insidias solùm struxerat: *In loco illo & illo ponamus insidias*, cur contra Elisæum exercitum adeò magnum adornat: *Et robur exercitus?* Quia nocentiorē sibi agnouit Elisæum aperientem consilia, quàm Regem opponentem sibi castra: nam vt nihil est vtilius, quàm aduersariorum studia præcallere, ita nil perniciosius, quàm prodi. Hanc militaris artis solertiam, etsi victoria potiri, non omiserunt Philisthæi, nam statim ac peruenit in campum Arca, certa cognouerunt notitia: *Cognouerunt quia Arca Dei venisset in castra.* Quomodo citò adeò cognouerint, inquirunt Patres, quando interuallum impediebat, & auditus clamor Arcam aduentasse non denuntiabat? Abulensis *quæst.* 11. putat habuisse vigilantissimos exploratores, qui solicitè satagerent præcallere quidquid apud aduersarios, aut casu accideret, aut prouidentia disponeret, per eosque celeriter aduentus Arcæ accepisse notitiam, qua accepta, se ipsos adhortati sunt ad acrius tractanda bella. *Quomodo cognouerunt Philisthiim, quòd venerit Arca in castra? Dicendum, quòd hoc cognouerunt illi, qui erant in insidiis, quos posuerant Philisthiim. Nam erant discurrentes vndique circa castra Judæorum, vt viderent, si quid moueretur contra Philisthiim.* Post reportatam victoriam periculosa ignauia non dormitarunt, immò prouidenti cautela quid hostes molirentur, solicitè indagauerunt. Vt discas post acceptum etiam à dæmone triumphum tibi non dormitandum, sed ad acriores conflictus animum solertia vigilantissima communiendum.

TEXTVS.

VERS. VIII. Et ingemuerunt dicentes: Væ nobis: non enim fuit tanta exultatio heri, & nudiustertius: væ nobis. Quis nos saluabit de manu deorum sublimium istorum? Hi sunt dij, qui percusserunt Ægyptum omni plaga in deserto.

XXIV.

Sæpè excellens, æstimatur pluris apud extraneos, & minoris apud proprios.

SÆpè qui sibi coniunctum, si eximiis facinoribus clareat, magni debuissent æstimare, & elogiis dignissimis efferre, inuidētia stimulati, & liuore perculsi mulliuntur

molliuntur lucem tenebris obscurare, & egregia facta minuere. Exteri demirantur sæpè virtutem, & proprij exhibere recusant laudem. Ioseph à fratribus exiguo pretio venditur: *Vendiderunt eum Ismaelitis viginti argenteis. Gen. 37. vers. 28.* Ismaëlitæ iterum reuendunt, sed maiori pretio, nec enim emerant, vt perderent, sed vt lucra incrementarent: *Madianitæ vendiderunt Ioseph in Ægypto Putiphari.* Putiphar eximias iuuenis dotes demiratus eum seruis aliis præfecit, & familiæ, diuitiarúmque administrationem tradidit: *Præpositus omnibus gubernabat creditam sibi domum.* Ecce Ægyptij non detrectant à mancipio gubernari, cùm fratres noluerint subiici. Putiphar dignus virtutis æstimator cæteris præficit, frater ob virtutem & vendit, & odit. Notauit Philo *lib. de Ioseph*: *Herus multis argumentis collegerat eum non sine diuina prouidentia singula tum dicere, cum facere. Ergo in speciem ab emptore suo domui præfectus est.* Vides ingenuum à fratribus instar mancipij exiguo pretio æstimari, & vendi, vides mancipium ab Ismaëlitis pluris æstimari, & cæteris à Putiphare præponi. Nec aliter Arcæ videtur contigisse. In ea Philisthæus clamat Dei virtutem residere, Ægyptiósque forti manu puniuisse. *Hi sunt dij, qui percusserunt Ægyptum.* Si oculos vertas *ad Exod. 32.* inuenies ab Hebræis adscriptam vitulo libertatem, & celebratam holocaustis fortitudinem: *Hi sunt dij tui Israël, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Exod. 32. vers. 4.* Philisthæi exertis vocibus publicant Hebræorum Deum per immensa recurrentium fluctuum volumina sicco vestigio Israëlitas transuexisse, & eorum contrarios Ægyptios prorsus debellasse, & Hebræi patrata mirabilia vitulo adscribunt, & victimas in testimonium gratitudinis offerunt. *Manifesti* (inquit Caietanus) *apud Philisthinos timoris verba sunt propter fortitudinem Heloim Israël, quam confitentur ex percussione Ægyptiorum in deserto.* Dei fortitudinem fatentur Allophyli, vitulo adscripserunt Hebræi; vt videas, Deum apud suos minoris haberi, & apud Allophylos pluris æstimari.

§. XXV.

Timor cordatus est sæpè pater consilij, & vires exerit animi.

EXoculatus timor, inconsultúsque angor vires debilitat, & cordis robur expectorat. Acri timore Cain concutitur, & seipsum fugiens insequitur. Notauit Philo de Præmiis: *Altera mala insita est penitus mæstitia tranquillitatis expers, & timor nulla securitate dilutus: ait enim sacra Scriptura tam execrationem inflictam fratricidæ vt semper gemeret, ac tremeret.* Itaque timor, si inconsultus, & acer, est prudentiæ nubilum, rationis impedimentum, tranquillitatis exilium. Non valebat Cain quiescere, quia nequibat non formidare; verùm timor perspicax, & prudentiæ filius animum exerit, & consilium prouidum capit. Philisthæi audito Arcæ aduentu timore quatiuntur: *Væ nobis.* Quid timor pepererit, Scriptura non tacuit. *Confortamini* (inquiunt) *& estote viri Philisthiim, ne seruiatis Hebræis.* Eligunt certamine cadere, ne Hebræis contigerit inseruire: imminentis periculi timor consulebat eligendam gloriosam mortem non ignobilem seruitutem: vires ipso exacuebantur timore: *Confortamini*, non ignaua eneruabantur timiditate. Sine timore præcipitatur audacia, nimio timore debilitatur valentia; prudens verò timor refrænat timiditatem, & exacuit fortitudinem. Notauit Caietanus *Potest ista vox esse eorundem timentium, vt timor ipse, qui est pater consilij, induxerit eos ad exhortandum omnes ad viriliter agendum.* Non suasit indecoram fugam, sed prouidentiorem timor cautelam; dum timore prudenti ad virilius acriúsque certamen ineundum hortantur, victoriam de hostibus assequuntur. Iacob prudenter timet, ne dum benedictionem exambit, maledictionem incurrat: *Si attrectauerit me pater meus, & senserit, timeo ne putet me sibi voluisse illudere, & inducat super me maledictionem pro benedictione. Gen. 27. vers. 12.* Si absque timore ad benedictionem inuolasset, fortassis maledictum incurrisset; si nimio timore præpeditus detrectasset benedictionem ambire, non contingeret coronari: verùm dum prudenti timore periculum veretur, hædinis pellibus, & fragrantibus vestibus obarmatur, & dum timor docet cautelam, affert timenti victoriam. *Rebecca* (inquit Glossa Moralis) *benedictionem Esau impediuit, & sic Iacob illam accepit.* Timor peperit non ignauiam, sed cautelam, & dum prudenti timore Iacob occurrit periculo, benedictionis coronatur trophæo.

TEXTVS.

VERS. IX. Confortamini, & estote viri, Philisthiim, ne seruiatis Hebræis sicut & illi seruierunt vobis: confortamini, & bellate.

§. XXVI.

Sæpè cum aliena infelicitas suadeat prudentiam, temeritas inspirat audaciam.

F*Ortitudinem, & prouidentiam in paucis admodum reperiri existimo* (verba sunt Platonis *lib. 21. de Fortitudine*) *ferocitatem verò, & audaciam metu carentem absque prouidentia in multis* Ferocia, temeritásque fortitudo aliquando habetur, & pro virtute laudatur. *Quæ igitur* (adnectit) *multi fortia nominant, ego ferocia nuncupo; fortia verò quæ prudenter discernunt, quæ audacia, & quæ metu sint digna.* Pensandum est, an, quæ aggredimur, assequi possimus prudenti audacia, ne nobis periculum procreemus temeritate cæca. Imprudens est qui alieno detrimento non sapit, & præuiso offendiculo corruit. Ecce Philisthæi non ignorant ea Deum Hebræorum fortitudine pollere, vt Ægyptiorum potentiam contriuerit, & vastarit, & aliena calamitate eruditi, bellum nihilominus adornant temeritate inflammati: *Confortamini, & bellate.* Qui arma contra Hebræorum Deum arripuerunt Ægyptij, confusis vndarum voluminibus sunt demersi, & tamen tentant Philisthæi in campum prodire, & contra triumphatorem bellare. Notauit Abulensis quæst. 11. *Timuerunt ibi esse aliquam virtutem, quæ posset eos disperdere, potissimè cum audiuissent magnalia de Deo Hebræorum.* Temeratium erat cum aduersario adeò forti confligere, aliena suadebat calamitas certamina detrectare; verùm Philisthæi ea tumebant arrogantia, vt se minus fortes, vitósque putarent, ni aperta adeò pericula adirent. Adnectit Abulensis *quæst. 14.* *Erant quasi desperantes propter fortitudinem Dei Hebræorum, ideò dixerunt, quod confortarentur, & viriliter pugnarent.* Non viriliter, sed temerariè pugnabant, Ægyptiorum calamitatem, Numinis potentiam edocti pericula contempserunt & cæco ardore bella tentarunt. Audaciam, virilem crediderunt fortitudinem, & robur exoculatam temeritatem. Sæpesæpiùs intemperantiam sequutus violentam oppetiit mortem, & dum alieno honori retendit insidias, luit dignissimas pœnas: nec deest, qui ipsa difficultate irritatus, & aliena clade edoctus eadem tentet, & consequi temeritate adlaboret. Missus contra Eliam quinquagenarius, flammarum vorticibus cinerescit consumptus, & nihilominus non deest, qui eadem aggrediatur, quinquagenarius: *Rursum misit ad eum principem quinquagenarium alterum, & quinquaginta cum eo. 4. Reg. 1. vers. 11.* Strages ab illo auertebat proposito, & nihilominus secundus quinquagenarius fortitudini duxit, flammas despicere, & ad montem inuolare; flammis etiam iste

consumptus

conſumptus eſt, vt conſtaret, quantum intereſſet inter cæcam temeritatem, & laudandam fortitudinem. Huc voco Ambroſium *lib.1. de offic.cap.37. In omnibus, quæ agimus, non ſolum quid honeſtum, ſed & quid poſſibile ſit, quærimus, ne fortè aggrediamur aliquid, quod non poſſimus aſſequi* Etſi honeſtas non retraheret, debuiſſet auertere difficultas; verum dum temerarius auſus fortitudinis habetur effectus, vigent pericula, & affligunt detrimenta.

§. XXVII.

Conducibilior eſt mors honeſta, quàm vita ingloria.

SOlet ferè bellum (aiebat Eurypides apud Stobæum *cap. 50.*) *non per omnia feliciter ſuccedere, ſed fortium gaudet caſu iuuenum; odit autem timidos, Quod ciuitati quidem calamitoſum exiſtit, at ipſis defunctis glorioſum.* Glorioſum eſt fortiter dimicare, & mortis vmbras honeſtæ fulgoribus famæ præferre. *Bellum honeſtum* (aiebat Demoſthenes *vbi ſuprà*) *turpi paci præferendum eſt.* Hanc Philoſophiam Philiſthæi ſequuti, cum non ambigerent in eas ſe difficultates deueniſſe, vt mors eſſet oppetenda, aut ſeruitus ſubeunda, elegerunt honeſtè potius decertando mori, quam ignobiliter inſeruire: *Eſtote viri Philiſthiim, ne ſeruiatis Hebræis.* Non timent in bello cadere, ſed infame iugum ſubire. Notauit Abulenſis *quæſt. 14. Ideo dixerunt, quod confortarentur, vt viriliter pugnarent, quia etiamſi ſuccumbere neceſſe eſſet, melius erat hoc viriliter moriendo, quam ſeruituti ſe ſubiiciendo.* O quanta ab hoc Philiſthinorum decreto moribus documenta proueniunt! Premit aliquando paupertas, nec facilè eſt ſine caſtitatis detrimento egeſtati ſubuenire. Quid tunc? Satius eſt honeſtatem colendo mortem oppetere, quam ſpurcis vitiis ſordidari. Imitemur laudabiliter Philiſthinos, qui, ne inhoneſtum ſubirent iugum, ſalutis elegerunt diſpendium. Fortis in bello Iudas, cum aduerſariorum vrgerent arma, & ſocij fugæ cogitarent auxilia, ſic ait: *Abſit iſtam rem facere, vt fugiamus ab eis: & ſi appropiauit tempus noſtrum, moriamur in virtute propter fratres noſtros, & non inferamus crimen gloriæ noſtræ. 1. Machab. 9. verſ.10.* Crimen arbitratus eſt inhoneſtam fugam, & laudabilem intrepidam contra mortem audaciam. *Commune hoc bonum eſt ciuitati, & toti populo* (aiebat Tyrtæus apud Stobæum *cap.51.*) *ſi quis vir progreſſus inter pugnantes in prima acie maneat conſtanter: turpis autem fugæ prorſus obliuiſcatur, vitam, & animum patienter periculo obiiciens, & aſtantem ſibi virum ad mortem obeundam animet: hic ſanè bonus vir exiſtit in bello.* Bellum Iudæ virtutem oſtendit, dum ſociis indidit vires, & contempta morte adorſus eſt inimicorum phalanges: ergo ſi mors cincta incommodis conſtantiam nitatur ſubruere, elige pro virtute pugnare.

§. XXVIII.

Si iam emarcuit dignitas, & potentia, conſurget, contra olim plauſibus celebratum audacia.

ALtos, & dignitatum infulis decoratos omnes ſubmiſſo vſque ad terram vultu venerantur, & certatim promereri gratiam repetitis fauſtiſque acclamationibus adnituntur: verum ſi in contrarium fortuna inclinet, clientes tranſeunt in hoſtes, & qui olim deuota exhibebant obſequia, iam Martia adornauere certamina. Pharao, dum Ioſephum ad dignitatis culmen euexit, torque aurea nobilitauit: *Collo torquem auream circumpoſuit. Geneſ. 41. verſ.42.* Philo *lib.* de Ioſeph torquem ait, ſi proſperitas accidat, ab omnibus venerandam; ſi vero demutetur fortuna, pro fune, vt ad terram trahatur, habendam. Ipſum audi: *Hanc torquem donaui tibi ornamentum in proſperitate, vinculum in aduerſitate.* In ipſam torquem manum plures iniicerent, vt Ioſephum deturbarent, ſi aureus ille mutaretur ſtatus, nam cum ſtatu mutatur & cultus. *Torques aurea* (præmiſerat Philo) *non ad gloriam ſolum, ſed & ad pœnam pertinere videtur; quandiu enim res ciuiles ei benè procedunt, places ſibi honoratus à ciuibus: cum autem aduerſitas accidit non volenti (quod damnandum eſſet) ſed fortuito quod meretur veniam, nihilominus iniecta in torquem manu trahitur.* Manum iniicient, qui adorarant, vt premant, & iam erit in aduerſa fortuna vinculum, quod in proſpera erat celebratum plauſibus ornamentum. Philiſthæi Hebræorum Deum in Ægyptiis clade inferenda magnam virtutem oſtendiſſe confitentur: *Hi ſunt dij, qui percuſſerunt Ægyptum omni plaga*, & tamen ad certamina contra illum mutuis adhortationibus excitantur: *Confortamini, & bellate.* Profectò prudentia de mentis arce deturbabatur, dum adornant bellum, & agnoſcunt Ægyptiorum excidium; errore ducti, reſpondet Lira, exiſtimabant iam non poſſe infligere plagam, quia contra Ægyptios omnem ſuam conſumpſit potentiam: ergo arma in ipſum arripiunt, & penitus debellare contendunt. Hunc penitiorem eſſe horum verborum ſenſum edocet Lira: *Alij erant nullam habentes reuerentiam ad Arcam, nec per conſequens timorem, & iſti, vt excluderent timorem ab aliis, dicebant: Hi ſunt dij, qui percuſſerunt Ægyptum omni plaga, id eſt, eis poſſibili. Quaſi dicant: Fecerunt tunc totum poſſe ſuum, & ideo non poterunt nunc nobis nocere.* Si antiqua frui poteſtate deos illos, ſibi ſuaderent, eis non auderent bellum inferre, ſed ambirent gratis obſequiis eorum beneuolentiam lucrari: aſt dum imprudenter ſibi ſuadent olim magnos, nil iam valere, viribus prorſus deſtitutos, audent contra eos inſurgere, & diſcupiunt debellare. O quam & morale, & frequēs hoc eſt! Dum quis conſulatu floret, dum dignitate, & poteſtate reſplendet, repetitis plauſibus celebratur, & humillimis obſequiis colitur; aſt ſi ſors in contrarium vergat, ſi munere iam functus, aut amandatus, contra ipſum variæ inſurgunt querelæ, & armantur factitiæ cauſæ: contra Arcam olim celebrem inſurgunt, quia poteſtate carere credunt.

§. XXIX.

Duriſſimum eſt inſeruire, cui conſueueras imperare.

SEruire, & colla alterius iugo ſubdere ſemper homini amarum fuit. Ab exordio Eua, ne vni viro ſubiiceretur, ſerpentinis commentis facilè credidit, & diuinitatem omnis ſubiectionis expertem ardenter ambiuit: verum licet omnis ſeruitus, ſubiectióque hominibus ſit ingrata, ea videtur nullatenus ſuſtinenda, quæ compellit obedire, quibus conſueueras imperare. *Illud aliquoties accidit* (ſcribit Philo lib. Quod omnis probus) *vt verſis rerum vicibus emptitij ſuis heris non tam ſeruirent, quam dominarentur.* Seruitutis miſeriam præcedens auget fortuna, & ipſa morte habetur durius ei obtemperare, cui conſueueras olim præcipere. Teſtantur id Philiſthæi, qui cum ex alia parte, ſi cum Deo Hebræorum confligerent, vererentur mortem, & ſi non confligerent, impendendam Hebræis, quibus olim dominari, crederent ſeruitutem, elegerunt pugnando, cadere, ne ſuis olim ſeruis contingeret inſeruire: *Eſtote viri, Philiſthiim, ne ſeruiatis Hebræis, ſicut & illi ſeruierunt vobis.* Pulchrior ſeruitute mors viſa eſt, & ne Hebræis ſuis olim ſeruis cogerentur modo ſeruitutis tributa pendere, acerrimè decreuerunt confligere. Audi Abulenſem q. 12. *Reputabant Philiſthiim peſſimam conditionem viri eſſe ſeruitutem,*

nec

nec aliquid peius Fortunam inducere posse, & eius infelicissima sors ista sit, adhuc infelicior est cum quis efficitur seruus eius, cuius antea erat Dominus. Nil calamitosius posse irato Numine accidere existimabant, quam suis olim seruis subjici, & eorum præceptis obtemperare: ergo decreuerunt viriliter mortem oppetere, ne contingeret inseruire.

TEXTVS.

VERS. X. Pugnauerunt ergo Philisthiim, & cæsus est Israël, & fugit vnusquisque in tabernaculum suum: & facta est plaga magna nimis, & ceciderunt de Israël triginta millia peditum, & Arca Dei capta est: duo quoque filij Heli mortui sunt Ophni, & Phinees.

§. XXX

Qui frequenter cadit aliquando spem resurgendi amittit.

OMnibus licet in integrum restitui, & qui vitiorum diu seruus, si viriliter pugnet, triumphum arripiet, & dæmones, a quibus vincebatur, prosternet. Diabolus; qui viuos homines anteà condiderat in sepulchris, Christo homini auxiliante iam trahitur, & ad Domini pedes deuolutus prosternitur: *Cucurrit, & adorauit eum, & clamans voce magna dixit. Quid mihi, & tibi, Iesu Fili Dei altissime?* Cucurrit non spontè obsequutus, sed cœlesti imperio tractus. Notauit Chrysologus *serm. 16. Exhibiti non volentes venerunt imperantis iussu, non suo ausu, attracti sunt inuiti, non sua sponte currentes.* Attentius audi, quæ subjicit: *Denique ad præsentiam Christi homines exeunt de monumentis, & versa vice captiuos ferunt, à quibus fuerant captiuati: sistunt pœnis, quorum cruciatibus torquebantur, aptant ad sententiam, à quibus addicti fuerant iam sepulchris.* Miseri illi homines iam sepulchris quodammodo amandati, & extra omnem salutis spem videbantur positi; verum Dei gratia adspirante iam pœnis sistũt dæmones, à quibus anteà ipsi ingemuerunt captiui, & multiplicibus vitiorum vinculis illigati. Itaque dum vita superest, omnibus patet ad salutem via, & si aspirante gratia viriliter decertarint, quibunt coronari victoria; verùm qui sæpesæpiùs tentationibus cedit, qui illectus voluptatibus frequenter cadit, ita solet animum despondere, vt in pugnam detrectauit exire; quia impossibilem arbitratur victoriam recusat inire pugnam, & iam vitiorum prorsus captiuus, spebus ingemit denudatus; lamentabili desperatione iugum non molitur excutere, immò se perpetua seruitute patitur premi. Pugnarant Hebræi cum Philisthinis, sed infelici euentu, nam quatuor millia occisi iacuerunt: *Cæsa sunt in illo certamine passim per agros quasi quatuor millia virorum.* Accepta clade non desperarunt, sed acriores animos resumpserunt: *Reuersus est populus ad castra.* Ad castra redierũt, sperantes iniuriam illam aduersariorum sanguine abstergendam, & ignominiam triumphis propulsandam. Acer vndique iterum initur conflictus, & luctuosior Israëlitas opprimit casus: *Facta est plaga magna nimis.* Quid tunc? Iam castra deserunt, & ad tabernacula fugiunt: *Fugit vnusquisque in tabernaculum suum.* Quærit Abulensis *quæst. 15.* cur modò non redierint in castra, nec adorsi sint noua bella? Respondétque, repetitis casibus omnem ab animo spem projecisse, & miseram seruitutem non recusasse: *Erant nunc desperata res Hebræorum ad restaurandum bellum . . . bis superati non confidebant se posse tueri.* Repetitus casus omne adeò robur expectorauit, vt iam iterare bellum non tentarint, immò posse se excutere iugum diffiderint: *Non confidebant se posse tueri.* Non erat grauius detrimentum clades accepta,

sed spes victoriæ prorsus amandata, nam cùm sibi suaderent semper casuros, nolebant tempus terere, & certaminis laborem subire. Quod in moralibus non semel accidit. Imbecillis homo semel, & iterum tentationi succubuit, & iam ipsa casus experientia manus miserabiliter tradit, quia posse se disrumpere vincula iam non credit. Hinc est, quòd plures infelicissimam oppetierunt mortem, de salute animæ desperantes, & se non posse victoriam reportare credentes. Verendum est peccatori, ne, dum sæpesæpiùs vitiis, voluptatibúsque se ignauè subiectat, posse vinculum disrumpi diffidat, & vitiorum prorsus captiuus nolit ad castra redire, nec certamen iterare.

§. XXXI.

Satius est imbelli occasiones fugere, quàm miserabiliter cadere.

PLures se ipsos fallunt, dum imprudenti victori spe certaminis occasionem non fugiunt. Inglorium est Martiali in campo terga hosti vertere, fugámque arripere, gloriosum verò in spirituali pugna, ne misere corruas, vertere occasioni terga. Periculosum stultúmque est post infelicis stragis experientiam audacter præsumere, & voluptatis occasionibus obuiare. Nõnulli sibi ipsis imponunt, vtque imprudenter appetitibus adulentur, promittunt sibi victoriam, si cum occasione inierint pugnam, sed dum audacter, stultéque promiserunt sibi palmam, miseram pertulere ruinam. Opportunè Philo *lib. Resipuit: Quemadmodum vis ignis, dum materia caret, quiescit, qua accedente incenditur; sic, quæ sunt in anima, potentia extinguuntur destituta opportunitatibus, fortutus autem excandescunt occasionibus.* Experientia edocet lignum igni proximum incalescere, & tandem conceptis flammis aduri: ergo, vt stultum esset, lignum, si igni approximaret, vrendum nullatenus credere, sic est insanus, qui nullis virtutibus obarmatus non casurum sibi promittit, & occasionis vires spernit. Audi Ouidium *lib. 2.* de remedio amoris.

Vt penè extinctum cinerem, si sulphure tangas,
Viuet, & ex minimo maximus ignis erit:
Sic nisi vitaris, quidquid renocarit amorem,
Flamma redardescet, quæ modo nulla fuit.

Ne exurgat viuidior flamma, extinguenda est leuis occasionis scintilla. Hebræi cum Philisthæis congressi, prostrati sunt; verùm ad castra redeuntes, iterum adornant bellum, & iterum patiuntur excidium. Quid tunc? *Fugit vnusquisque in tabernaculum suum.* Imbecillitatis suæ conscij maluerunt vertere terga, quàm misera, ac maiori debellari ruina. Et quidem post repetitam experientiam fugere fuit prudentia, insistere esset exoculatissima contumacia. Adest Abulensis *quæst. 15. Monuit eos* (Deus) *vt redirent in tabernacula sua, nam si rediissent in castra iterum instauraretur bellum, & sic perirent adhuc plures de eis.* Ni fugerunt, disperirent: ergo salubre fuit occasionem expauescere, & incolumitati fuga consulere. Discant congrediendi occasionem cum tentationibus fugere, qui suam imbecillitatem experti, quique à vitiis sunt sæpesæpiùs vulnerati.

§. XXXII.

Peccatores malunt Deo bellum ingerere, quàm vtiliter inseruire.

QVi vitiis inseruiens sæpesæpiùs ingentissima expertus est detrimenta, si ad virtutum castra transiret saluberrima sentiret commoda: malunt tamen peccatores cauterio aduri, & inter medici manus gemere, quàm salute, & tranquillitate frui. *Iuxta serpentem positus* (aiebat Isidorus *lib. 2. soliloquij.*) *non eris diù illæsus, & ante ignem consistens, etiamsi ferreus sis, aliquando dissolueris,*

dissolueris. Ferrea constantia libidinis flammis dissoluitur, & fortitudo eneruatur. Ludo labefactantur diuitiæ & pro diuitiis premunt miseriæ. *Ad rabiem* (aiebat Seneca *epist.47.*) *cogunt venire deliciæ.* Deliciæ morbos advocant, vires debilitant, diuitias consumunt, rabiem gignunt, & nihilominus eligunt homines ingenti detrimento voluptatibus inseruire, quàm certis commodis virtutibus famulari. Philisthæi ad Arcæ conspectum trepidant, & ne contingat illis, quod Ægyptiis olim formidant; nihilominus quando prudentia consulebat honestis pactis arma deponere, decernunt mortem oppetere: *Confortamini, & bellate. 1. Reg.4.vers.9.* Ac si dicant: quantumvis honestis pactis, non deponatis arma, sed tractate acriter bella. Mori elegerunt, & Deo vtilissimis pactis subjici detrectarunt. Ita Abulensis *quæst. 12. Exhortantur se inuicem, quod etiamsi Deus Israel subiecerit eos Hebræis, non permittant se capi, vt seruiant, vel quòd non tradant se sub aliquo pacto, sed magis moriantur.* Et si magna illis Deus promiserit commoda, si ad eius transierint castra, & si mors immineat, si opposita sequantur vexilla, decernunt Deo non inseruire, sed contra ipsum bellum inferre. Hanc Philisthinorum insaniam imitantur plures: non dubitant si ad virtutum castra transierint, salutem reparandam, facultatem augendam, & fortunam processuram; ea tamen tenacitate vitiis addicuntur, vt malint morbis, & infortuniis consumi, quam virtuti, ac legi parere. Oculorum lux ob nimiam intemperantiam advolat, & nihilominus præponunt cæcitatem virtuti: *Exhortantur quod non tradant se sub aliquo pacto, sed magis moriantur.* Proh hominum amentiam! Sibi ipsis aduersantur, vt vitiis nocentissimis adulentur.

§. XXXIII.

Qui admonitus mores non mutat, Dei contra se indignationem inflammat.

DElinquere, & cæcis affectionibus rapi est fragilitatis humanæ. Consilia spernere, & admonitiones despicere non solùm vertendum est imprudentiæ, sed contumaciæ. Sine excusatione delinquit admonitus, & consiliis salubribus eruditus. Qui admonitionũ remedia contemnit, punientis seueritatem commendat, & sibi stragem maturat. *Nec indigni sunt venia* (aiebat Philo *lib.* Quod Deus) *qui peccant per ignorantiam, vt qui peccata sua parum pensitant: interdum etiam grauiter peccando putant se rectè facere: quando autem ad nos ingreditur ille Sacerdos verus redargutor tanquam lux clarissima, tunc producuntur animæ nostræ scelesta consilia per actiones fœdes, & culpabiles.* Admonitio est veluti vitiorum circumcisio, quia ignorantiæ euersio. Qui post notitiam salutarium disciplinarum prosequitur scelesta vota, duplicat quodammodo scelera, & grauiora sibi maturauit supplicia. Semel, & iterum Deus admonuit Heli filios, & dum minis corrigere improba adlaborat facta, auertere desiderat impendentia supplicia; verùm illi admonitionem spernentes, & edicta sacra calcantes, vitiis indulserunt, sed dum audire nolunt pientissimum monitorem experiuntur seuerum iudicem: *Mortui sunt Ophni, & Phinees.* Inimicorum armis fratres occubuerunt, vt quos associauerat culpa, dura coniungeret etiam pœna. Adest Tertullianus: *In acie ruunt, nurus expirat in partu, hanc enim meruerat à Deo plagam domus impudens.* Si præmoniti verecundia suffunderentur, à sceleribúsque se abstinuissent, supplicium etiam vitassent: verùm dum impudenter post patris, & viri à Numine delegati admonitionem, post accepta à Samuële oracula antiqua prosequuntur scelera, seuera puniuntur mulcta: in acie ruunt mucronibus aduersariorum occisi, quia noluerunt periculum anteuertere admoniti. Non sunt (vt aiebat Philo) indigni venia, qui ignorantiæ tenebris impediti corruerunt vitiorum laqueis implicati: sunt tamen rigida seueritate digni, qui semel, & iterum deliquerunt admoniti.

§. XXXIV.

Si Sacerdotes audeant impurè sacra tractare, nouerint mortem sibi infelicissimam imminere

TAntò diuinitati plurima Sacerdotes debemus, quantò à cæteris mortalibus maiora suscepimus. Quid simile rependat Deo, qui resplendet Sacerdotio? Sed licet pro tanto munere nihil possit æquale rependere, ipsius muneris lege tenetur Sacerdos floridissimis virtutibus emicare. Qui sacra, Dominicique corporis contrectauere libamina, purissima tenentur resplendere cõscientia. *Magnum scelus est* (aiebat Cassiod. 8. *var.* 24.) *crimen admittere, quot nec conuersationem decet habere sæcularem. Professio vestra vita cœlestis est. Nolite ad mortalium vota humilia, & errores descendere. Mundani coërceantur humano iure, vos sanctis moribus obedite.* Sacerdotum vita Angelicos mores debet æmulari, & Angelicam puritatem referre. Seraphin apud Isaiam cum oppansis alis Deum amplecteretur: *Duabus velabant faciem eius, Isai. 6. v. 2.* carbonem illum fulgentissimum, quia Eucharistiæ symbolum, aurea forcipe de altari tulit, *Forcipe tulerat de altari.* Numen sacramentalibus speciebus contectum ad speciem timuit tangere, qui throno insidentem Deum volatu laudabiliter ambitioso conabatur amplecti. Quod si vel Seraphin Eucharistiam contrectare verentur, nouerint Sacerdotes, quibus legibus teneantur: iam si eximia adeò requiritur puritas, quàm erit scelestum manibus pollutis accedere, & ausu detestabili contrectare. Oblata Numini hostia delictorum est medicina; verùm si pollutis manibus contrectetur, debita Numini reuerentia violatur. Grauius inde oritur detrimentum, vnde opportunius sperabantur auxilium. Filij Heli hostili gladio convulnerantur, & repetitis vulneribus occiduntur: *Mortui sunt Ophni, & Phinees.* Dum Arcam impuris contrectant manibus, sibi maturauerunt stragem, & elegit Arca apud allophylos degere, ante quàm a sordidis Sacerdotum manibus contrectari. *Quis scit* (inquit noster Sanctius) *an impuræ Sacerdotum manus, quæ Arcam minus, quàm decebat, religiosè tractauerant, non tam auerterint, quàm adduxerint, aut auxerint illam funestam cladem.* Dum sordidè accedunt, ardorem indignationis flauellant, & infelicissimam sibi mortem conciliant. O! expauescant, trepidéntque Sacerdotes impuri ad Eucharistiam accedere, ni velint miserrima clade perire.

§. XXXV.

Dignitatis labor frequenter detrectatur, honor, & splendor ambitur.

OMnia sudore constant, & quæ diuinitatis honore fruebantur idola, thronum ascendebant post runcinæ, & scobinæ martyria. *Quod simulacrum* (aiebat Tertull. in Apologet. *cap.12.*) *non prius argilla deformant cruci, & stipiti superstructa? In patibulo primum corpus Dei vestri dedicatur. Vngulis deraditis latera Christianorũ, at in deos vestros per omnia membra validius incumbunt ascia, & runcina, & scobina.* Itaque vt cultus, adorationisque honore fruatur, prius idolum runcina expolitur, ascia læuigatur, scobinis detergitur. *Deus ligneus* (aiebat Minutius Felix in Octauio) *rogi fortasse, vel infelicis stipitis portio suspenditur, ceditur, dolatur, runcinatur.* Honor ille labore constabat, nec inscendebatur thronus, ante quam diuexaret cruciatus. Hinc miranda est aliquorum amentia, qui cum thronum, & dignitatis fulgorem sitienter exambiant, adnexum, & inuisceratum

laborem

laborem recusant, Heli filij Sacerdotali, iudicialique dignitate fruebantur; verùm nec ritè munus exercebant nec expedite negotia curabant. Cùm Arca esset in castra ducenda, non subiecerunt humeros, vt portarent, astiterunt tamen proximi, vt prælucerent: *Erant duo filij Heli cum Arca fœderis Dei Ophni, & Phinees.* Arcæ proximi honorem à munere prouenientem non omittebant, & rapinæ, libidinique studentes muneris leges proculcabant: ergo dum honorem solùm exambiunt, & quidquid molestum fugiunt, violenta morte dispereunt. *Mortui sunt*, Notauit noster Sanctius: *Cùm pudorem antea, & bonam famam abiecissent, abijcere tamen noluerunt Sacerdotale nomen.* Arcam humeris deferre erat labor, Arcæ assistere erat honoris splendor: ergo Arcæ assistunt honoris auidi, labores recusant appetitui solùm addicti: *Abijcere noluerunt Sacerdotale nomen.* Non pauci horum exempla sequuntur, obligationem muneris adimplere non curant, honoris splendorem adfectant. Itaque inveniuntur plures, qui honorem, vtilitatémque a muneribus, & officiis promanantem ardenter exambiant, & annexas curas, & labores studiosè diffugiant.

§. XXXVI.

Fides Principi, religionique debita numquam violanda, etsi aliàs culpis sordescat vita.

QVi dignitatis infulis decorantur, omnium virtutum fulgore splendere tenentur. Digna merita splendidis dignitatibus associata eximia venustate pulchrescunt & subiectorum mores componunt: verùm nescias, quo fato qui cæteris eminuerunt altiores, indignis actionibus sordidentur, & cupiditati blandiantur. Inglorium est muneri actionibus contraire, sed apud omnes est detestabile fidem violare. Fides religioni, Principíque debita inconcussa debet lucere, & inter adversitatum tenebras; emicare. *Accessit meritis tuis* (aiebat Cassiod. 5 *var.* 40.) *cunctis laudibus pretiosior fides, quam diuina diligunt, mortalia venerantur.* Fides, quæ virtutum caput, & origo est, Deo, Principique pura integritate consulit famulari & debitam reuerentiam impendere. Filij Heli, etsi cupiditate corrupti, & libidine sordidati constanter Arcæ adstiterût, & cum alij fugam arriperent, elegerunt anteà mortem oppetere, quam relinquere: *Arca Dei capta est duo quoque filij Heli mortui sunt.* Erant in Arcæ custodia muneris lege: ergo vsque ad mortem persiterunt & debitâ fidelitatem servarunt. Notauit noster Sanctius: *Cùm pudorem anteà, & bonam famam abiecissent; abijcere tamen noluerunt Sacerdotale nomen, quod ab illis exigebat fidelem Arcæ, sedulámque custodiam.* Nec hostilis gladius, nec præsens mors, vel tantillum à latere Arcæ discedere persuaserunt, sed pro fide, ac religione pugnarunt.

TEXTVS.

VERS. XII. & XIII. Currens autem vir de Beniamin ex acie venit in Silo in die illa, & conspersus pulvere caput. Cúmque ille venisset, Heli sedebat super sellam contra viam spectans. Erat enim cor eius pauens pro Arca Dei. Vir autem ille, postquam ingressus est, nuntiauit vrbi, & vlulauit omnis ciuitas.

§. XXXVII.

Ne exterior concordet habitus, simulatus probatur luctus.

AD aliorum infortunia plangenda plures aliquando côcurrunt, sed nonnulli mera ceremonia, & vrbana politia: non assumunt dolentium faciem, nec vel mentitum ostendunt cordis dolorem: eo habitu, vultúque aliquando accedunt, vt videantur non compati, sed gaudere, condolentis habitus est tempori, & occasioni adaptandus, non contrarius assumendus. Amici Iob audita calamitate, vt consolentur afflictum, involant, & cinere caput defœdant: *Exclamantes plorauerunt, scissisque vestibus sparserunt pulverem super caput suum in cœlum. Iob. 2. vers. 12.* Si nitidis capillis, & festiuo ornatu accederent, amici acerbum non delinirent dolorem, sed augerent calamitatem; nam quamvis verba essent ad speciem dolentium, ornatus esset lætantium. Adest Gregorius *lib.* 3. *Moral. cap.* 10. *Ordo consolationis est, vt cùm volumus afflictum quempiam à mœrore suspendere, studeamus prius merendo eius luctui concordare. Dolentem namque non potest consolari, qui non concordat dolori, quia eo ipso quo à merentis afflictione discrepat, minus ab illo recipitur, à quo mentis qualitate separatur.* Qui, quam ore profert, mœstitiam habitu denegat, aut quam profert habitu, verborum modis impugnat, dolenti videtur insultare, non doloris acerbitatem lenire. Cùm Beniaminita Heli filiorum mortem, & Arcæ captiuitatem denuntiaturus adueniret, eo accessit habitu, qui dolorem exprimeret, nec ceremoniam vanam publicaret. *Venit in die illa scissa veste, & conspersus pulvere caput.* Venit, vt fas erat, venit pulvere decenter sordidus, venit laudabiliter obscuratus. Notauit Abulensis *q.* 18. *Annuntiaturus calamitatem Israel scidit vestimenta sua, & sparsit cinerem super caput suum: hoc autem faciebat ad signandum magnū dolorem.* Irrisor videretur, si accederet nitidus, & mentiretur dolorem ore iucundus: ast dum externus habitus anxietatem evulgat, dum internus dolor cum habitu externo concordat, compatientis implet officium, & aliquale calamitatis est leuamentum.

§. XXXVIII.

Dei absentia vniuersali luctu est plangenda, & cordis amaritudine deploranda.

OMnia nobis bona à Deo inexhausto liberalitatis fonte promanant; ipse lucis florem spargit, & elementorum nobiliter tributa nobis impendit. Vt corpus absente anima tabescit sordidum, & omni vsu sensuum mulctatum; ita Deo absente omnia turbãtur, & confunduntur. *Deus* (aiebat Philo *lib.* 1. *leg. Alleg.*) *anima huius vniuersitatis intelligitur.* Vires vniuersitati inspirat, concordiam elementorum disponit, & mira confœderatione qualitates diuersas vnit. Si absit, omnia marcent si præsens aderit, florent (non loquor de immensitatis præsentia, quæ rebus omnibus adest, sed de ea benigna, benevoláque, quam progignit amicitia.) Hinc est quòd populus, vt audiuit Arcam auolasse, eo dolore contabuit, vt nec reprimere gemitum, nec continere valuerit visceribus eiulatum. Defecerat ad consilia oraculum ad infirmitates remedium, ad calamitatem auxilium: ergo nefas esset modum imponere luctui, quando non erat facilè inuenire medelam calamitati. *Vlulauit omnis ciuitas.* Etsi magnas clades acceperint, constanter, adeò tulerunt, vt nec acrem cordis dolorem tristibus suspitiis prodiderint, nec dolorosis gemitibus publicarint: ast vbi se ab Arca derelictos agnoscunt, copiosis lachrymis ingemiscunt. Notauit Abulensis *quæst.* 18. *Erat istud malum vniuersalis calamitas, ideò omnes vlulauerunt in cœlum putantes se penitus fuisse consumptos.* Se penitus arbitrantur consumptos, dum Deus, qui vti specialis populi Princeps, Arcáque regali throno insidens recessit iratus, & sua eos præsentia mulctauit indignatione commotus. Et quidem nullum grauius malum hominibus potest accidere, quàm Dei præsentia, & optimi Principis gubernatione priuari. *Pone me* (aiebat Iobus) *iuxta te, & cuiusvis manus pugnet contra me. Iob.* 17. *vers.* 3. Expertus erat duros

 dæmonis

Eman. de Naxera in Reg.

dæmonis conflictus, filios ruina doluerat oppressos, voraci flamma greges vastatos, armenta aduersarius tulerat, vermis foraminosam carnem depascebat, & nihilominus solam Dei absentiam extimescit: *Pone me iuxta te.* Ac si dicat: Quævis acerba, si adsit Deus, gratè non afferent nocumentum;at si abfuerint,fortuna quantumvis florida, salus quantumvis firma, familia quantumvis splendida solidum non afferent gaudium. *Quasi diceret* (scribit Lira) *ibi non debeo timere de insultu cuiuscumque hominis, vel dæmonis.* Non timet Deo proximus malignitate hominū,aut dæmonum impugnari,à Deo distans gemeret, etsi opulentissima fortuna ei adniteretur blandiri.

TEXTVS.

VERS. XIV. & XV. Et audiuit Heli sonitum clamoris, dixitque: Quis est hic sonitus tumultus huius? At ille festinauit, & venit, & nuntiauit Heli. Heli autem erat nonaginta & octo annorum, & oculi eius caligauerant, & videre non poterat.

§. XXXIX.

Ad occasum vergit Respublica, si Princeps oculis non vtatur, & solùm auribus moderetur.

AD Principem turba solet adulantium concorrere, & gratis aures mendaciis implere. Quòd si audita solicitæ prudentiæ lance non examinatit, se errandi periculo exponet. Agnus ille à Ioanne throno regali conspectus, multiplicibus, perspicacibúsque oculis refertur instructus: *Ecce in medio throni, & quatuor animalium, & in medio seniorum agnum stantem tanquam occisum habentem cornua septem, & oculos septem. Apoc.5. vers. 6.* In throno non solùm auribus,sed oculis vtitur, & licèt nequeat mēdaciis falli; aut à veritate adulatione seduci,ad nostram tamen eruditionem oculorum multiplicat perspicaciam, quo feliciter gubernarit Rempublicam. *Solent* (aiebat Cassiodorus 8.*variar.* 16.) *venientes ad aulicas dignitates diutina exploratione trutinari, ne imperiale iudicium aliquid probare videatur ambiguum.* Ne regale iudicium aliorum solùm relationibus informatum quid ambiguum contingeret approbare, per se ipsum diutina exploratione voluit admittendos expendere. Proximus est errori, qui relatis solùm dirigitur,& adinstar cæci regitur. Cùm in sacro Texto nihil non sit arcanum, expendere iuvat, cur accuratè exprimatur Hebræorum Rempublicam funestam tulisse cladem, cùm Princeps non vteretur oculis, sed solùm auribus. *Audiuit Heli sonitum clamoris.* Et eodem capite: *Oculi eius caligauerant, & videre non poterat.* Quomodo felicitate vti valuit Respublica,quando eius Princeps carebat aspectu, & solum vtebatur auditu? Sub cæco Principe Hebræus ingemuit,& aduersarius triumphauit. Indicat Abulensis *quæst.* 18. *Cum venit nuntius ante ipsum non vidit eum,nec dixit ei: Quis es, & vnde venis? Sed ipse nuntius cognoscens cæcitatem Heli prævenit eum in verbis.* Quasi non attineret ad Heli clades,adstantem de bello non interrogabat,nec,quid contigerit, inquirebat:ergo populus luxit, & cæcutiente gubernatore Philisthæus risit. Prouidus Princeps ad futura perspicacem visum extendit,& periculis opportuno consilio occurrit; at cæcus, & improuidus anteà auribus percipit casum quàm ad vitandum casum prudentiæ extenderit visum.

§. XL.

Omnes recusant aduersa Principibus denuntiare, & infausta timent prædicere.

CVnctorum votum est Principum inire gratiam, & elucrari beneuolentiam; quidquid asperum, quidquid molestum differunt, aut excusant referre, quia indignationem verentur incurrere.Rarus fuit Atalaricus cùm 7. *variar.* 13. sic dictatorem alloquitur: *Renouamus certè dictum illud celeberrimum Traiani. Sume dictationem si bonus fuero, pro Republica, & me: si malus, pro Republica in me.* Vt insolitum est velle Principem audire ingrata; sic magnum elogium audire non recusare. molesta. Quid faciet adulatio, quando vel integritas ora sogillat, aut denuntiandi infausta tempus protelat? E castris Israël miles fugit cladem denuntiaturus, cúmque fas esset ad Heli Reipublicæ Principem accurrere, notitiam, vt appatet, studuit differre. Tota ciuitas eiulatibus perstrepebat, & refuga Heli nihil denuntiabat: eiulatus ad Principis antea pervenit auditum, quàm retulerit miles casum. *Quis est hic* (rogat Heli) *sonitus tumultus huius?* Si inquiras, cur non, vt exigebat ratio, priùs Principi, quàm ciuitati cladem denuntiarit?Respondebit Abulensis *quæst.*18. hac vsum fuisse sagacitate, vt Heli clamore perculsus priùs inquireret, stragémque nosceret, quam ab ipso infortunium audiret: *Ille, qui venerat de bello, venit ad Heli nuntiaturus ista tanquam Principi Israel; prius autem, quàm ad eum venisset nuntius, tota ciuitas vlulauit, quia mox vt ille ingressus est vrbem, clamauit bellicum infortunium.* Antè quàm ad Principem ipse veniret, præmisit ciuitatis clamorem, aut dilatione adulatus,aut incurrere ingratiam veritus, nam cùm Principes auersentur ingratam sibi veritatem audire, omnes aut silentio premunt, aut referre differunt.

TEXTVS.

VERS. XVI. XVII. & XVIII. Et dixit ad Heli: Ego sum, qui veni de prælio, & ego, qui de acie fugi hodie. Cui ille ait: Quid actum est, fili mi? Respondens autem ille,qui nuntiabat. Fugit, inquit, Israël coram Philisthiim, & ruina magna facta est in populo: insuper & duo filij tui mortui sunt Ophni, & Phinees, & Arca Dei capta est. Cúmque ille nominasset Arcam Dei,cecidit de sella retrorsum iuxta ostium, & fractis ceruicibus mortuus est. Senex enim erat, vir, & grandæuus, & ipse iudicauit Israël quadraginta annis.

§. XLI.

Religionis iniuria præ aliis incommodis est dolenda, & irremediabilibus lachrymis lamentanda.

VT serpens prudentiæ symbolum solicitiùs curat caput custodire,si cōtigerit vulnerari;sic verè fidelis fidei gloriā,religionis decus illæsa desiderat custodiri, si à veritatis æmulis contigerit impugnari, quod si aliter accidetit,luctui nescit modum imponere: acri vir religiosus dolore concutitur,si sacris simulacris, religioniq; aliqua iniuria inferatur. Ad salutem publicam,ad communem vtilitatē pertinet inuiolata religio,quia nequit Reipublicæ status consistere,si religionem publicè contigerit defœdari. *Antiquius* (aiebat Plutarchus *in vita Marcelli*) *ad salutem publicam rati, si magistratus Deos suspicerent,quàm hostes superarent.* Et si hostes aliquando reportassent

reportassent triumphum, resumebant vires magistratus, vt ingenti hostium detrimento emendarent damnum: verum si religio ab allophylis deprecietur, si Dei simulacrum sordidis manibus polluatur, iam cor dolore fatiscit, & vita deficit. Infaustum nuntium ad Heli peruenit, scilicet exercitum contritum, vtrumque filium violenta morte sublatum, & nihilominus Principis animus aduersus fortunam perstat immotus, & constantia virili armatus: ast vbi nouit Arcam ab allophylis in religionis contemptum duci captiuam, intimo perculsus dolore ruens efflauit animam: *Cecidit de sella retrorsum.* Arcæ captiuitas, religionis iniuria eo Heli acri dolore perculit, vt vitam citò finierit. Notauit Caietanus: *Aduerte sanctam mentem Heli in hoc, quod nec audita ruina populi, nec audita morte filiorum motus est, sed audita Arca Dei capta, vsque adeo commotus est, vt rueret retro.* Consonat Abulensis qu. 18. *Erat desiderium illius sanctissimum circa Dei religionem; nam cum audiuisset filios suos occubuisse, quasi nihil motus est: expectas quid diceretur de Arca. Cum verò audiuit Arcam captam fuisse, elanguit cor eius, & non remansit in eo spiritus, atque totus velut palpitans defecit.* Palpitans defecit Numinis audita offensa, qui audita acerba filiorum strage perstiterat virili constantia. Suis nos factis Heli edocuit religionem rebus cæteris præponendam, eiusque iniuriam irremediabilibus lachrymis deplorandam.

§. XLII.

Rarus est, qui plus doleat spiritualibus carere, quàm commodis humanis priuari.

EA homines tenet cæcitas, vt cupiditatum deliramentis turbati: vilia pretiosis anteponant delusi. Qui Dei gratiam culpis amisit, cuius conscientiam exoculatus repetitis scelerum ictibus appetitus vulnerauit, placido somno quiescit, & quietè dormit: quòd si dignitate exauguretur, si maneat decedentibus filiis orbus, aut facultatibus dispoliatus, intimo dolore aduritur, & vrgetur. *Inter causas malorum nostrorum est* (aiebat Seneca *epist.* 123.) *quod viuimus ad exempla, nec ratione componimur, sed consuetudine abducimur*: Adnectit: *Claudendæ sunt aures malis vocibus, & quidem primis; nam cum initium fecerunt, admissæque sunt, plus audent. Inde ad hæc peruenitur verba: Virtus, & philosophia, & iustitia verborum inanium crepitus est.* In eam virtutis desuetudine homines deuenerunt amentiam, vt despexerint, & iustitiam, & philosophiã, ferè inania nomina arbitrantur, quæ virtutem, & conscientiæ venustatem designant. Quod si scire cupis, quæ apud hos in magno pretio habeantur, audi ab ipso Seneca: *Vna felicitas est, bona vita, facere omnia liberè, frui patrimonio.* Vnicam felicitatem existimant bonam vitam, non ea bonitate, quam solidæ secum virtutes afferunt; sed quam euanidæ voluptates offerunt. Ne hac priuentur vita, denudari virtutibus malunt. Hinc mirandus est Heli, qui audita filiorum strage fortunam adeo acerbam sereno vultu aspexit, & fortis constitit; ast dum Arca se spoliatum agnouit, altissimo perculsus dolore ruit: *Cum nominasset Arcam Dei, cecidit de sella.* Dolorem ob Arcæ absentiam dolori amissorum filiorum prætulit, & virtutem animi commendauit. Notauit Abulensis q. 18. *Praelegisset vir iste sibi mortem, etiamsi in ætate iuuenili fuisset, quam Arcam captam fore: ideo nemini dubitandum est circa statum Heli.* Eximiis Heli resplenduisse virtutibus comprobatur, dum plus ob Arcæ absentiam ingemuit, & ob filiorum cladem minus indoluit. Edocuit, Deo possesso, inuulnerata conscientia, parum, aut nihil ob cæterorum iacturam dolendum, si tamen cœlestia desint, copiosis singultibus deplorandum. Et quidem in hoc à multorum Heli moribus discordauit, nam frequenter homines diuinæ gratiæ paruipendunt absentiam, & terrenorum deplorare solent iacturam.

§. XLIII.

Non verentur plures Deum amittere, si amittendo quiuerint temporalibus commodis prouidere.

FAteor insitum esse nobis corporis nostri amorem; fateor nobis à natura salutis demandatam tutelam; fateor honoris, diuitiarumque cupidinem innatam, nec negauerim his prudenter, & temperatè studendum, inseruiendum tamen inficiabor. Qui corpori seruit, qui nimium paupertatem timet, qui honorem sitienter exambit, multis se criminibus implicat; nam si contingat honestatem deserendam, aut commoditatem fore amandandam, commoditas honestati præferetur, & virtus parui æstimabitur. Disertè Seneca *epist.* 14. *Huius nos nimius amor timoribus inquietat, solicitudinibus onerat, contumeliis obiicit. Honestum ei vile est, cui corpus nimis charum est. Agatur eius diligentissimè cura; ita tamen vt cum exiget ratio, cum dignitas, cum fides, mittendum in ignem sit.* Itaque corporis detrimento fides, iustitia, & religio tuenda est. Quam vero non rarò contrarium accidat, edocuit nuntius, qui ad Heli relaturus infausta venit. *Fugit Israël coram Philisthiim.* Adnectit: *Et Arca Dei capta est.* Capta est Arca, quia ab omnibus derelicta. *Fugit Israel.* Iam si inquiras, cur nullus curarit Arcam tueri, aut, ne in hostium manus deueniret, gestare, quando exigebat ratio, pretiosã adeo sarcina, aut prægrauari, aut in eius tutelam vitam profundere? Dubio respondebit Abulensis *quæst.* 18. maluisse omnes expedita, ac celeri fuga saluti cõsulere, quam Arcam deferendo vitam discrimini exponere. Si Arcam deferrent, lentiori incederent gradu, & possent hostes fugientes premere, si eo non grauarentur onere; quibant citatiori gressu inuolare, & periculum effugere; ergo maluerunt Arcam deserere, quam periculum vitæ subire: *Nemo eam ducere potuit, nec curauit, quia erat impeditiua fugæ.* Si secum Arcam ducerent, aliquod imminebat periculum; si desererent, promittebant sibi securius salutis commodum: ergo contempserunt Arcam vt seruauerint vitam. Profectò eleganti historiæ penicillo, quod frequenter accidit, adumbratum est: ni pudicitiæ fiat iniuria, premet inopia, & ne adurgeat inopia, admittitur castitatis iniuria. Nimius honoris, vtilitatis, corporis amor æquitati inimicus est, & dum nos timoribus inquietat, virtute denudat. O vtinam minus vera nostra esset thesis; plures scilicet virtutem parui pendere, vt commodis consulant, & corpori indulgeant.

§. XLIV.

Iacent in morte inglorij, qui potestate ad rapinam, & voluptatem abusi.

SAcer Textus nos tacendo instruit, vt etiam eloquendo edocet. Filiorum Heli mortem retulit; & arcanè sepulchrum tacuit. Nullus curauit eorum corpora sepelire, & honesto funere tumulare, cum Samsonis fratres periculum animosè contempserint, vt eius cadauer sepulchro nobili collocarint: *Descendentes autem fratres eius, & vniuersa cognatio tulerunt corpus eius, & sepelierunt inter Saraa, & Esthaol in sepulchro patris sui Manue. Iudic. 16. vers.* 31. Rogabis, cur nullus Ophni, & Phinees corpora sepelire tentarit, cum Samsonis cognatio despectis periculis honorare studuerit? Sed ipsa historia respondet. Samson vsus est robore, ac potestate ad suos tuendos, inimicosque debellandos: ergo dum gloriosè occubuit, sepulchri honore non caruit. Ast Heli filij dignitate, potestatéque abutebantur ad indecoram rapinam, ad exoculatam intemperantiam, ad legis irreuerentiam: ergo etsi fatigata subiectorum patientia, dum potestate fulgebant, tulerit, iam occisos despexit,

nec enim poterant ingloriè non mori, & communi despectu puniri, quos cõstabat tot criminibus obscurari: *Duo filij tui mortui sunt.* In campo iacuerunt hostili mucrone occisi, & sepulchri honore priuati. Innuit Tertullianus: *Hanc meruerat a Deo plagam domus impudens, sacrificiorum carnalium defraudatrix.* Stragis Reipublicæ acerbitatem quodammodo deliniebat Ophni, & Phinees casus, quia se tyrannide gaudebant liberos, violentiæque exemptos. Tantum aberant ab funeris honore solicitando, vt mirum fuerit in cadauera non desæuisse, & acceptas iniurias membratim trucidando non vindicasse: infelici morte soluerunt rapinas, & quas abusi potestate in alios perpetrarunt offensas. Nam licèt in supremos, altosque non audeat imbecillitas humana, æquitas acerbè punit diuina.

§. XLV.

Thronus titubat, ni prouidentia firmetur, & honestis actionibus suffulciatur.

QVidquid splendet, inuidentiæ, oculis est expositum, & ambitionis, telis obiectum: ob id, opus est magna fortuna vsis, & ad dignitates elatis, firmis obarmari clypeis, quibus frequentia aduersariorum eludant tela, & frustrentur odia. Contra iudicem nulla venalitate pollutum, nulla auaritia sordidatum, nulla vitiorum labe corruptum non audet inuidia, quia veretur inde sibi odium conflare, vnde adnitebatur solatium quærere. Importuni Patritij filiis patritiatus honor captiosam non conflauit inuidiam, quia morum splendore omnium sibi conciliauerant gratiam. Ita Cassiodorus 3. variar. 5. *Modernis sæculis moribus ornabantur antiquis: bonitate præditi, constantia gloriosi, in amicitia proni, ad odia sumenda difficiles. Ita, quod maximum felicitatis genus est, cum multa probarentur esse potentia inuidiam illos persequentium contigit non habere.* Importunus & filij dignis adeò moribus radiabant, & gloriosis adeò actionibus prælucebant, vt nullus factitiis querelis adniteretur impetere, aut à dignitatibus deturbare. Econtra qui dignitatis apice fulget, ni virtutibus suffulciat, & prouidis fulcimentis defendat, facillimè ruet aut aduersariorum spiculis impetitus, aut quia ipsemet thronus titubat virtutibus non firmatus. Heli amaro nuntio percuisus cadit, & obit: *Cecidit de sella retrorsum, & fractis ceruicibus mortuus est.* Sella nullis fulcamentis firmabatur, & ob id facilè fuit à tergo pati ruinam, & experiri miseriam. Hanc casus occasionem fuisse tradit Abulensis quæ. 18. *Destitutus viribus corruit per partem posteriorem sedis, cum nullum haberet retinaculum: si verò sedes fuisset aliter fabricata, non potuisset corruere Heli, vel saltem corruisset per partem anteriorem sedis, quod non erat ita facilè.* Si sedes firmo adhæreret parieti, aut solidis stabiliretur fulcris, miseris non exponeretur ruinis; ast nec parieti vicina, nec artis industria bene fundata casibus inuenitur exposita, & quidem ipse casus altis, magnatibusque vtilissima est eruditio. Ipsi aliquando, qui blandiuntur, qui faustis acclamationibus adulantur, à tergo captiosas prætendunt insidias, & fraudulenter contectas disponunt pedicas. Opus est dignitatis culmine prælucenti, ea solicitudine vti, ac si in hostili regione degeret: nulla fulcra inueniuntur otiosa, nulla cautela superflua. Heli non adeo facilè corruisset, si sellam cautius firmasset: *Si sedes fuisset aliter fabricata, non potuisset corruere Heli.*

§. XLVI.

Gaudet sedes vacua, si ab indigno ingemuit possessa.

DIgnitas decenti possessore fulget, indigno sordescit. Conducibilius est diu sedem manere vacuam, quam lugere possessam. *Delectat* (aiebat Cassiodorus 3. variar. 6.) *peregrini germinis viros gremio libertatis inserere, vt variis frondescat Senatus aula virtutibus. Ornat enim talis multitudo conuentum, & lætam reddit faciem publicum honorata frequentia.* Dignitatis sedes frondescit, si eam adiens virtutum omnium grato concentu refulgeat. Honoratur fastigium, quoties à laudabili possidetur, & econtra, ingemiscit indignis artibus aditum, & obscuris moribus sordidum. Heli familia dignitate abutebatur detestandis lucris inhians, & libidinosis appetitibus obsecundans: diu pertulit diuina patientia; verum grauissima clade tarditatem compensauit iustitia. Heli de sella ruit, & ceruicibus fractis perit: *Cecidit de sella retrorsum.* Non est sella attrita, sed Heli corruente remansit vacua. Notauit Glossa: *Ruente Heli de sella Pontificis, sedes remanet vacua.* Gaudebat sedes vacuitate, quia ingemuerat possessore, & conducibilius erat Reipublicæ indigno possessore sellam carere, quam occupari. Ipsa sedes excussit indignum, quia sustinere nequibat cæcitatibus prægrauatum. Iob in noctem illam infelicitatis matrem inuectus sic aiebat: *Noctem illam tenebrosus turbo possideat, non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus. Iob. 3. vers. 6.* Qui nocti inceperat maledicere, mensi videtur etiam tristitia nuntiare; nam si illa nox exularit expuncta, mensis etiam summa inuenietur vacua, & quod nox illa temporis occupabat, spatium mensi deficiet ad complementum: ergo mensi non deprecetur infausta, etsi in nocte congesserit maledicta. Immo (inquit Gregorius lib. 4. Moral. cap. 18.) mensi precatur felicia, quando erit fortunatior illa nocte vacuus, quam eius turbine obscurus. *Dies virentum* (verba sunt Gregorij) *iam non lucent, si hos in conspectu tuo annumerata nostra noctis tenebrosa confusio obscuret.* Si nox numeretur, mensis splendor obscuratur: ergo felicior erat mensi illa vacuitas, quam turbulentæ noctis tenebrositas.

§. XLVII.

Externus opus non est ad ruinam impulsus, si eam sibi sollicitarit æquitatis defectus.

NOn negarim altos, magnatesque passos sæpè fuisse ruinam, quia eos deturbare adnititur astutia, & confictis causis accusare procurat maleuolentia. Quisquis resplenduit, æmulationem adussit, & inuidentiæ, quo telum collimaret: ostendit verum inficiandum non est sæpè dignitatem internis fortius delictis concuti, quam malignis externis artibus labi. *Diu & varia persecutione iactatus* (scribit Cassiodorus 3. variar. 27.) *ad pietatis nostræ remedia haud irritè conuolasti, asserens, eminentissimam præfecturam tibimet esse terrori, ne priuata, in te odia satiarentur, per publicam disciplinam.* Cum veritas, disciplináque pariat frequenter infestum odium, cordatus ille pertimescebat inscendere dignitatis fastigium; nam si publicam, vt fas erat, florere satageret disciplinam, armandam non dubitabat maleuolentiam. Princeps animos indidit, & contra factiosas querelas vallum muniminis spopondit. *Sed nos* (addit) *qui donatas dignitates iustitia parere cupimus, non dolori, contra illicitas præsumptiones nostra te tuitione vallamus. Vt regiæ maiestatis obiectu feruentior furor animorum in suis conatibus elidatur.* Itaquè non semel temeraria præsumptio, effrænis æmulatio, & æmulorum vnio culmen concutit & culmine fulgentem deturbare contendit: frequentius tamen est propriis sceleribus ruere, quam alienis

alienis ausibus deturbari. Heli acerbo nuntio accepto de sella cecidit,& fractis ceruicibus expirauit: *Cecidit de sella retrorsum.* Nullus impulit, nullus prostrauit, ipse Heli sellam traxit ad terrā,& miseram est perpessus ruinam. Notauit Abulensis q.18. *Suo pondere pressus occubuit.* Quo pondere? oculorum cæcitate, in corrigendo ignauia, in puniendo negligentia, ruit de sede suo pődere concussus, non alienis impulsibus deturbatus. *Tādiu enim* (adnectit Cassiodorus) *iudex dicitur, quamdiu & iustus putatur: quia nomen, quod ab æquitate sumitur, per superbiam non tenetur.* Non tenetur nomen, quod impugnant facta,& perpetrata innubilant crimina.

§. XLVIII

Quò dignitas altior, casui inuenitur proximior.

NIl concupiscamus (aiebat Seneca *epist.14.*) *vnde rixa est inter competitores: deinde nihil habeamus, quod cū magno emolumento insidiantis eripi possit.* Eo passu crescit alta occupantis periculum, quo deturbantis accrescit emolumentum. Quisquis tibi promitit de alterius ruina cómoda, ei extruet studiosè pericula;& quò altior thronus, miserabilior est casus. Heli de sella ruens fractis ceruicibus mortē oppetiit inopinam: *Cecidit de sella retrorsum iuxta ostium, & fractis ceruicibus mortuus est.* Quærunt Interpretes, cur tam cito expirarit, quando è sella casus non videbatur celeri adeo morti vicinus? sine violento impulsu ceruix frangitur,& conteritur: nam sella eminebat alta. & quia alijs eminentior, fuit casui,& adnecessitati vicinior. Abulensis q.48. existimat, ipsam sellæ celsitudinem morti auxiliatam fuisse, & ruinæ. Ipsum audi: *Ruptum est caput, quod fuit, quia sedes erat alta, alioquin non cecidisset totus super caput.* Si sedes nő esset adeo sublimis, nec casus esset fatalis; verùm ipsa altitudo calamitati inseruiuit, & laborem ruentis adauxit. Christus nascitur, & licet pastores pulcherrimum puerum præsepi inclusum non sine gaudio spectasse publicarint, Herodes nullatenus obturbatus, nec inuidentia ictus refertur: ast vbi à Magis Rex conclamatur, iam captiosas insidias nuntio perculsus molitur: *Turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo.* Vbi in astro splendere nouit, vbi possidere thronum audiuit, Inuidentia flammescit, ambitioneque furit. *Occultè vocat Magos* (inquit Chrysologus *serm.158*) *quia fur amat noctem, latro in occulto tendit insidias.* Insidias tendit thronum possidenti, non tetēderat in præsepio ploranti. Altitudo, quia discruciat inuidiam, patitur semper insidiosam fraudulentiam. Quisquis altus eminuit, æmulorum sustinuit bella, nec rarò ingemuit deturbatus inuidia. Si Heli adeo altum nő occuparet thronum, miserum adeò non pateretur excidium: *Ruptum est caput, quia sedes erat alta.*

§. XLIX.

Miserum est Dei domum diù inhabitare, & mortem absente Numine oppetere.

QVi Dei militiæ ardenter desiderarunt adscribi, aliquando per humanam fragilitatem à recta via deflectunt tepidi,& licèt teneantur velut sidera in religionis cœlo radiare, sæcularibus inueniuntur moribus viuere; intra domus claustra corpore tenentur, sed extra cupiditatibus diuagantur. O quam est miserum plures annos in Dei domo, interque eius seruos posuisse,& absente Deo infelici clausula vitam cōsummasse! Irridebat Seneca aliquos Philosophorum scholam cursitantes,& otio ibi indulgentes. *Non nouimus quosdam* (inquit *epist. 108.*) *qui multis apud Philosophum annis persederint, & ne colorem quidem duxerint . . . Magnam hanc auditorū partem videbis, cui Philosophi schola diuersorum otij sit.* In schola otiantur,& solum numero adduntur. Hi profectò, dum non virtute proficiunt, sed tempus terunt, vereri debuissent, ne illis infausta mors accidat,& inexorabilis flamma adurat. Horum in Heli morte infelicitatem adumbrauit Sacra Scriptura; nam cum plurimis annis templo deguerit, Arcæque adstiterit, tandem Arca absente vitam finiuit: *Cùm ille nominasset Arcam Dei, cecidit de sella retrorsum iuxta ostium, & fractis ceruicibus mortuus est.* In Heli casu miris historiæ coloribus delineatum est, quod Deo dicatis aliquando contingit. Inter religiosos, Sacerdotesque plurimis annis degentes, nec vixerunt cœlo, nec mundo tulerunt iugum, sed virtutum non acquisiuere profectum: ergo retrorsum cadunt,& miserè pereunt. Innuit Interlinearis: *Quicumque retrorsum conuertitur à fide, & veritate, necesse est, vt cadat, & moriatur.* Pulchra mors non est fructus religiosæ habitationis, sed exactæ,& expolitæ virtutis. Parum profuit Heli in templo mori, ne mors esset infortunata,& ad speciem miserrima.

§. L.

Dignitatis splendor oblectat, sed in ignem conuersus aliquando discruciat.

DE Pompeij capite (inquit Seneca *epist. 4.*) *pupillus, & spado tulēre sententiam. De Crasso crudelis, & insolens Parthus. Caius Cæsar iussit Lepidum Decimo Tribuno præbere ceruicem.* Prudens volatico dignitatum splendori non fidit; nam vt tranquillum mare momento vertitur,& quæ paulò antea deaurata resplenduerant nauigia, misera pertulere naufrágia; sic qui culmine modò eminebat, deturbatus luget,& perit. Heli fruitus suprema dignitate resplenduit; sed dum vitia non carpit, dum ignauiæ cæcus indulget, fastigio deturbatur, & inopina morte punitur: *Fractis ceruicibus mortuus est . . . Ipse iudicauit Israel quadraginta annis.* Tempus euanuit ad plausum, sed remansit ad tormentum; numerantur anni, sed vt ratio reddatur regiminis, qui iam viduati splendoribus dignitatis: ipsa sella, qua eminuerat, pœnæ fuit exordium, & attulit ipsa casum. Notauit Tertullianus: *Eliditur pro templi foribus senior Heli; filij eius in acie ruunt, nurus expirat in partu. Hanc enim meruerat à Deo plagam domus impudens sacrificiorum carnalium defraudatrix.* Sella frangitur,& extincta iam dignitatis gloria diuturna remanet pœna. Ea flamma, quæ inualidum rubum nitebatur adurere, Pharaonem, Ægyptiosque signari testatur Philo lib. 1. de vita Mosis, atque Pharaonis potentiam, & splendorem transiisse in ignem, qui ipsum consumeret,& cremaret. Ipsum Ægyptios alloquentem audi: *Crudeles, & igni voraci similes, ne nimium confidatis vestris viribus, cogitate inuictissimas opes aliquando deletas, & resipiscite. Ecce flamma suapte natura vrens vt lignum vritur.* Si tunc Pharaonem spectares, videres plausibus celebratum, purpura, & familia splendidum; verùm Deus Moysi iam ostendebat splendorem in ignem voracissimum conuertendum, quo Pharao arderet puritus,& sine fine puniretur mulctatus. Vt notum omnibus fuerit dignitatis splendorem posse in flammam transire, & durissimè discruciare.

TEXTVS.

TEXTVS.

Vers. XIX. Nurus autem eius vxor Phinees prægnans erat, vicinaque partui, & audito nuntio, quod capta esset Arca Dei, & mortuus esset socer suus, & vir suus, incuruauit se, & peperit; irruerant enim in eam dolores subiti.

§. LI.

Aliena calamitas edocet tempus redimere, & virtutum fructibus studere.

PRudentibus afferunt labores vtilitatem, imprudentibus perniciem: exasperantur plures rebus aduersis, & cum debuissent resipiscere, contumacius solitant obcæcari. Prudens vasa colligit, & redimere tempus studet; de alienis infortuniis elaborat sibi commodum, & ad virtutem promouet gressum. *Respice in illo* (aiebat Cassiodorus Albienum alloquens 8. *variar.* 20.) *odium publicum, & in amorem affecta cunctorum. Tanti tuis moribus gratias agant, quanti illius acerbitatem actionis accusant. Animare igitur dedecore præcedentis.* Adnectit post aliqua: *Graue est sapienti offendere, vbi alterum reperit incidisse.* Albieni prædecessor meruerat plecti, & dignitatis infulis denudari: ergo alienum dedecus ad virtutem erat incentiuum, & efficax hortamentum. Heli nurus septimestrem fructum vtero gerens, audito infortunio, se incuruauit, & peperit: *Incuruauit se, & peperit.* Septimestrem peperisse filium tradunt Iosephus, & Rabbanus: *Peperit filium septem mensium.* Glossa Moralis historiam moribus aptans ait, in Phinees vxore adumbrari prudentes, qui aliena calamitate edocti humanam felicitatem contemnunt, & præcoces fructus proferunt: *Per hoc quod vxor Phinees audita morte viri sui, & captione Arcæ incuruauit se, & peperit, significantur illi, qui ex auditu repentinæ contritionis gloriosiorem in hoc mundo concipiunt timorem, & incuruantur per veram humiliationem, reputantes gloriam mundi nullius esse momenti, & sic pariunt fructum operis meritorij.* Magnatum repentinus casus, inopina alterum mors edocet, quam caducis fidamus, & quam euanidis inhiemus: ergo prudens caduca contemnit, & redimere tempus satagit. Non expectauit mulier nouem mensium maturitatem, sed statim peperit, & fructum de alieno tempore maturauit. O nos cæcos, qui cum quotidiè audiamus, videamusque inspiratas repentinasque mortes, fortunas euersas, strages inopinas, non solum non curamus tempus redimere, & virtutes concinnare, sed relicta ab aliis ambimus, & inscendere vacuas sedes anhelis desideriis solicitamus.

§. LII.

Raro aduersitas venit sola, sed aliis calamitatibus associata.

INfortunium alterius infortunij videtur præsagium, & calamitas alterius calamitatis illicium. Vt in catena alter nexus alteri copulatur, sic in aduersa fortuna calamitas calamitati coniungitur, & de præcedenti subsequens procreatur. Vidit pistor ille, quos ferebat, cibos ab alitibus discerpi, rapique: *Auesque comedere ex eo. Genes.* 40. *vers.* 17. Etiam Iosephus disertissimus coniectator corporis membra prædicit dilaceranda, & ab auibus diripienda: *Lacerabunt volucres carnes tuas.* Inquires, quibus argumentis carnes nouerit lacerandas, cum pistor solum retulerit escas direptas? Ad quod respondebit Philo *lib.* de Ioseph, in ea calamitate aliam vidisse: *Somnium valdè ominosum erat.* Videbantur aues cibos solum diripere, sed ea calamitas aliam prænuntiabat, quam cælesti luce illustratus interpres vidit, & asseruit. Hanc veritatem noster etiam edocet Textus. Israëlitæ fugiunt, Ophni, & Phinees cadunt, Arca capitur, Heli acerbo nuntio eliditur, nurus audita strage doloribus immaturis premitur, & vita dolorum acerbitate finitur: *Irruant in eam dolores subiti.* Insperati dolores infelicem nuntium sequuti sunt, dolores mortem attulerunt, & ex alia calamitas nascebatur. Notauit Abulensis *quæst.* 19. *Quia ista erant sibi auditu durissima, supra quam dici potest, nimio dolore commota est: & tunc quia ipsa erat vicina partui, ex illo nimio motu dolores partus insurrexerunt.* Stragis durum nuntium perculit senem, obturbatio attulit casum, casus dolores partus maturauit, & partus vitam abscidit. Itaque dolor dolorem procreabat, & calamitas calamitatem pariebat; vt verum sit, raro singulare infortunium premere, & frequenter alterum secum adducere.

TEXTVS.

Vers. XX. In ipso autem momento mortis eius dixerunt ei, quæ stabant circa eam: Ne timeas, quia filium peperisti, quæ non respondit eis, neque animaduertit.

§. LIII.

Eo tempore aliquando accedunt prospera, vt dolorem augeant relicta, non gaudium possessa.

DIgnitas, munus, diuitiæ ingenti labore quæruntur, & prolixis annorum spatiis solicitantur, & cum diu vexarit ambitio, eis circunstantiis accidere solet possessio, vt solum deseruiat dolori exulcerando, & tormento augendo. Ad consulatum ille euectus est, sed morti vicinus, & occasui proximus; ille diuitias tandem acquisiuit, sed vt aliis traderet; post anxios militiæ labores, & prolixos annos ille assequutus est præmium, sed cum iam mors appeteret, & derelinquendi præmij dolor exiguum vitæ spatium breuiaret. Huc voco, quod aliorsum scribit Plutarchus lib. An seni: *Imitatur gubernatorem nauis, qui postquam diu in cursu cum fluctibus, & ventis aduersis est luctatus periculosè, simul atque extitit tranquillitas, & sopitum est mare, portum respicit: ille, qui longo spatio cum inuidia colluctatus, vt ea conticuit, & placata est, recipit se ex Republica, deserens vna cum rerum actu contubernia, & sodalitates.* Ambitiosus mari procellosissimo iactatus diu, tandem assequutus est desiderium, sed cum prolixos posuerit annos ambiendo, iam decliui ætati imminet sepulchrum, & fugit gaudium. Iam respicit vitæ portum, & opus est deserere, quod post varia cum æmulatione, liuoréque certamina contigerat impetrare. Vxor Phinees longo tempore vteri molestias passa, tandem filium luci edidit, sed morti proxima, *Ne timeas, quia filium peperisti.* De partu gratulabantur, sed cùm iam nec dolor fructus permitteret gaudium, nec mors pateretur potiri fructu: *Non respondit eis, neque attendit.* Adest Abulensis *q.* 19. *Quamquam intellexisset illa, quomodo astantes conabantur eam consolari, tamen non respondit eis, nec aduertere voluit, consolari renuens.* Renuit consolari, & iure, quandoquidem pulcher fructus citissimè deferendus non afferebat lætitiam, sed addebat nouam molestiam. Iam si historiam aliis rebus adaptaueris, inuenies, honores, dignitates, plausus, eo frequenter tempore aduentare, quo salus fracta, quo mors vicina, quo senectus doloribus diuexata: possessionis gaudium exacerbat amissionis tormentum. Post gestandi filium molestias,

post acres partus angustias filium assequuta est, non tam vt possessio compensaret dolores, quam vt amissio exacueret anxietates.

§. LIV.

Consulum, Magistratuumque vidua ærumnis inueniuntur exposita, & plurium maleuolentia subiecta.

QVæuis vidua multis laboribus inuenitur obnoxia, coloratis cautis cupiditas diuitiis insidiatur, & iniquis litibus auferre molitur. Orphanus filius despicitur, vidua iniuriis exposita anxietatibus adurgetur. Ob id Deus viduarum defensoris gloriatur titulo, & sibi blanditur elogio: *Nec dedignatur esse iudex in causa inqui iui, pupilli, & viduæ* (inquit Philo lib. de Victimis) *sed posthabitis Regibus, tyrannisque, & magnatibus humiles dignatur hoc priuilegio.* Adiicit: *Pupillorum autem, viduarumque tutelam profitetur, quia hæ maritis, illi parentibus orbati sunt, quibus humana ope destitutis nullum præterea relinquitur auxilium. Ideò maxima in diuino spes superest, quia propitium. Numen non aduersatur huius generis patrocinium.* Propitio Numinis patrocinio indigent viduæ, quia frequenter non solum humana ope destituuntur, sed etiam quia multimodis fraudibus, iniuriisque diuexantur. Verum etsi viduitatis statui hæc calamitas sit propria, viduis Consulum, iudicumque speciali titulo videtur agnata. Quisquis se à marito accepisse iniuriam existimauit, aut finxit, arma contrà viduam, filiosque retorquet, & quod potestate retardatus distulerat, ablato iam obice ardenti furore tentat. Huius veritatis non ignara vxor Phinees nullum solatium admisit, immo viuere respuit: nouerat Phinees rapinis inhiasse, nouerat insidias honori aliorum obtendisse, & viuere noluit, verita vitam sibi fore amarissimam, & multis difficultatibus plenam. *Ne timeas* (aiebant adstantes) *quia filium peperisti.* Ipsum solatium anxietatis erat augmentum, quando aduersariorum telis orphanus nascebatur expositus, & matris dolor adauctus: *Non respondit eis.* Non admisit solatium, suspicata de ipso solatio doloris accrescendum augmentum. Innuit Abulensis q. 19. *Erat iam sibi amara vita ducenda, ideo quamquam ei viuere daretur, non elegisset superuiuere.* Expende illud: *Non elegisset superuiuere,* quia vita multis anxietatibus augeret plena, & præ ipsa morte amara. Quam acerbum esset matri variis calumniis filium impeti, iniuriosis verbis feriri, indecoris ausibus dehonestari. Nouerat, quam esset amaritudinibus plenum pati aduersariorum calumnias, æmulorum audacias: ergo etsi daretur superuiuere, maluisset mori: *Erat iam sibi amara vita ducenda. ideo quamquam ei viuere daretur, non elegisset superuiuere.*

TEXTVS.

VERS. XXI. & XXII. Et vocauit puerum Ichabod, dicens: Translata est gloria de Israël, quia capta est Arca Dei, & pro socero suo, & pro viro suo, & ait: Translata est gloria ab Israël, eo quod capta esset Arca Dei.

§. LV.

Virtutis fructus perfectus lucet, imperfectus citò marcescit.

VIrtutis fructus perfectionis luce resplendens parturit gloriam, si vero debita perfectione, circumstantiisque nudus nec laudem creat, nec laboris molestiam excusat. *Cæterum* (aiebat de ignaua anima Philo *lib. 1. de*
Eman. de Naxera in Reg.
gis) cum parturit, nondum parit; ideo non est apta ad gignendum quicquam perfectum ignaua anima: quod si quando videtur fœtus gignere, abortiui deprehenduntur. denotantes dimidium eius carnium pares morti anima. Si temporis deficiat opportunitas; si in actione desideretur prudentia; si omnibus circumstantiis virtus non resplenduerit conspicua, actionem non comitatur elogium, quia ad elogium deficit complementum. Vxor Phinees acerbis, subitisque doloribus impetita filium peperit, cui Ichabod nomen indidit: *Vocauit puerum Ichabod* Idem ac inglorium nominauit. *Interpretatur Ichabod* (verba sunt Abulensis q. 19.) *inglorius, id est, sine honore.* Huius appellationis rationem reddit Abulensis, scilicet, quia cum immaturus esset fructus, & imperfectus, cito euanuit, & solum partus dolori inseruiuit. Si fructus floreret, si perfecta maturitate micaret, enitentis esset & elogium, & gaudium; verum immaturus, & marcidus vertebatur in probrum. Accipe Abulensem: *Fortè dicetur, quod non superuixerit, quia erat partus immaturus, non enim tunc paritura erat mater eius, sed præ angustia narratorum irruerant in eam dolores subiti.* Acres mater dolores tulit, & post dolores abortum fecit: ergo fructus ille iure dicebatur inglorius, honoréque nudus. Quod si ad mores transferamus, videbis nonnullas animas virile desiderium concipere, quod aliquando aut abortum faciunt, aut si pariant, nec fouent, nec nutriunt: incipiunt ædificare, nequeunt perficere: eiusmodi filij parentibus sunt inglorij, cum nec perueniant ad maturitatem, nec excusarint laborem. Iob in diem natiuitatis suæ arcana maledicta congerens sic aiebat: *Obscurent eum tenebræ, & vmbra mortis; occupet eum caligo, & inuoluatur amaritudine. Iob. 3. vers. 5.* Dignus plausu est dies conspicua solis claritate resplendens, & placida aëris serenitate refulgens; verum si impetitus vmbris lucendi tempus decurtetur, si procellis amarissimis inuoluatur, non meretur plausum, sed incutit metum. Inglorius est dies tenebris deturpatus, & mortis vmbrâ possessus. Sanctus Gregorius in hoc die existimat adumbrari Luciferum illum, qui cum resplendere cœperit, in tenebras execrandas degenerauit. Ipsum audi *lib. 4. Moral. cap. 10. Per vmbram mortis obliuio debet intelligi; quia sicut mors interimit vitam, ita obliuio extinguit memoriam. Quia ergo apostata Angelus æterna obliuioni traditur, vmbra mortis obscuratur.* Spiritus purissimus resplendere incepit, sed quam cito splendorem tetris tumidæ superbiæ tenebris obscurauit: ergo non fuit laude dignus, sed obliuioni tradendus. Et nota, superbum, tumidumque vmbra mortis tunc premi, cum obliuioni traditur, & despicitur.

§. LVI.

Ingens, Reipublicæ est calamitas sapienti priuari consiliario, integerrimoque ministro.

MInister prudentia exornatus, & integritate præditus magnum est Reipublicæ commodum, ambigua explicat, litigia componit, & aduersa prouidenter auertit. Iacob Israëlis pastorem, & lapidem Iosephum sibi charissimum appellauit: *Inde pastor egressus est lapis Israël. Genes. 49. vers. 24.* In vno Iosepho habebat Respublica contra annorum sterilitatem abundantissimam prouidentiam, & ad monstra prosternenda, vt Dauidis tempore, petram durissimam: ergo magnum Reipublicæ ornamentum fuit tali ministro potiri, & magnum esset detrimentum priuari. Huc voco, quod aiebat Cassiodorus 9. *variar.* 24. *Beneficia nulla abominabili taxatione vendebas: vt honor tibi ad opinionem diuitias proficeret, dum minimè pretio subiaceret. Hinc est, quod videbaris æquissimo Principi gloriosa dilectione sociatus, quia eras à vitiis probabili sequestratione diuisus.* Quid Reipublicæ gloriosius, quam habere ministrum à vitiis prorsus alienum, & eximiis virtutibus adornatũ? In vno

Ioseph habebat Ægyptus ad dubia magistrum, ad ambigua oraculum, ad calamitatem remedium. Hinc est, quod Deus Israëlitarum sceleribus prouocatus eos non solum Arca priuauit, sed Angelo, qui insidebat propitiatorio, etiam interdixit, & iam translatam de Israël gloriam Heli nurus repetito clamore ingemuit: *Translata est gloria de Israël.* Etsi magna clades populum pressit, etsi fratres, Principes, Sacerdotesque in acie occubuerint, gloria non deplorabatur translata: ast vbi populus, Absente Arca, caruit Angelo, qui in assumpto corpore ad interrogata respondebat, & implicita explicabat, omnis ab Israële translata gloria refertur, & copiosis lachrymis deploratur. Ita Abulensis *quæst. 19. Translata est gloria de Israël, quoniam super propitiatorium Arcæ inter duos Cherubin erat Angelus Domini in assumpto corpore de aëre, & respondebat ad omnia, quæ inquirebat summus Sacerdos ingrediens in Sancta Sanctorum, vt declaratum est Exod. 25.* Magna erat populi gloria Angelum sortiri ministrum sapientia præditum, & omni integritate exornatum: ergo cum capta Arca hoc consiliario, & ministro caruerit, iam pro gloria ardens successit vindicta, & ingemuit Respublica salubri adeo ministro, & consiliario priuata.

CAPVT V.

1 PHILISTHIIM *autem tulerunt Arcam Dei, & asportauerunt eam à lapide*
Adiutorij in Azotum. 2. Tuleruntque Philisthiim Arcam Dei, & intulerunt eam
in templum Dagon, & statuerunt eam iuxta Dagon. 3. Cumque surrexissent diluculo
Azotij altera die, ecce Dagon iacebat pronus in terra ante Arcam Domini: & tulerunt
Dagon, & restituerunt eum in locum suum. 4. Rursumque manè die altera consurgentes,
inuenerunt Dagon iacentem super faciem suam in terra coram Arca Domini:
caput autem Dagon, & duæ palmæ manuum eius abscissæ erant super limen. 5. Porrò Dagon solus truncus
remanserat in loco suo. Propter hanc causam non calcant Sacerdotes Dagon, & omnes, qui ingrediuntur
templum eius super limen Dagon in Azoto, vsque in hodiernum diem. 6. Aggrauata est autem manus Do-
mini super Azotios, & demolitus est eos, & percussit in secretiori parte natium Azotum, & fines eius. Et
ebullierunt villæ, & agri in medio regionis illius, & nati sunt mures, & facta est confusio mortis magnæ in
ciuitate. 7. Videntes autem viri Azotij huiuscemodi plagam, dixerunt. Non maneat Arca Dei Israël apud
nos: quoniam dura est manus eius super nos, & super Dagon Deum nostrum. 8. Et mittentes congregaue-
runt omnes Satrapas Philistinorum ad se, & dixerunt: Quid faciemus de Arca Dei Israël? Responderunt-
que Gethæi: Circumducatur Arca Dei Israël. Et circumduxerunt Arcam Dei Israël. 9. Illis autem cir-
cumducentibus eam, fiebat manus Domini per singulas ciuitates interfectionis magnæ nimis: & percutiebat
viros vniuscuiusque vrbis, à paruo vsque ad maiorem, & computrescebant prominentes extales eorum.
Inieruntque Gethæi consilium, & fecerunt sibi sedes pelliceas. 10. Miserunt ergo Arcam Dei in Accaron.
Cumque venisset Arca Dei in Accaron, exclamauerunt Accaronitæ, dicentes: Adduxerunt ad nos Arcam
Dei Israël, vt interficiat nos, & populum nostrum. 11. Miserunt itaque, & congregauerunt omnes Sa-
trapas Philisthinorum, qui dixerunt: Dimittite Arcam Dei Israël, & reuertatur in locum suum, & non in-
terficiat nos cum populo nostro. 12. Fiebat enim pauor mortis in singulis vrbibus, & grauissima valdè manus
Dei: viri quoque, qui mortui non fuerant, percutiebantur in secretiori parte natium: & ascendebat vlu-
latus vniuscuiusque ciuitatis in cœlum.

TEXTVS.

VERS. I. Philisthiim autem tulerunt Arcam Dei, & asportauerunt eam à lapide Adiutorij in Azotum.

§. I.

Miserum est in Deum præualere, & de virtute triumphare.

MVLTA nos fallunt, & fucata pulchritudine illudunt: errori nostro plaudimus, & ipsa infelicitate gaudemus. *Rident* (aiebat Seneca *lib. 2. de Ira c. 5.*) *gaudéntque, & voluptate multa perfruuntur, plurimúmque ab iratorum vultu absunt per otium sæui.* Sæui, truculentique homines, quique à feris parum ingenio distant, innoxium sanguinem fundunt, & quia fuderint lætantur, quasi feritas digna sit plausu. Maxima nostrarum infelicitatum est, ea cæcitate premi, vt ipsam miseriam lætissimam arbitremur fortunam. Gaudet impudicus tulisse de castitate victoriam; gaudet latro copiosam abstulisse pecuniam; truculentus gaudet per otium abstulisse violenter vitam; cúmque omnia ista triste deposcant lamentum, ex eis quæritur infelicissimum gaudium. Cain occiso fratre sibi plaudebat, & tulisse triumphum putabat: *Interfecit eum. Genes. 4. vers. 9.* Quam digna supplicio fuit illa victoria; gaudebat tamen intulisse innocenti mortem, arbitratus sibi adauxisse felicitatem; verum infelicior fuit detriumphator occiso, æterni fuit triumphus lamenti causa, & anxia semper trepidationis materia. *Extitit quidam fratricida* (aiebat Philo de Præmiis) *mox ab initio, nondum multiplicato humano genere: hic est ille primus scelestus, qui primus puram terram cruore hominis imbuit, qui primus corruptionem generationi, mortem vitæ, luctum gaudio, mala bonis opposuit.* Detestabilior

fuit

fuit victoria, quam plaga. Delusus existimabat Cain penitus abstulisse planctum (Abel namque luctus interpretatur) sed sibi æternauit gemitum: *Vagus, & profugus eris super terram.* Septuaginta habent: *Gemens, & tremens eris super terram.* Honestum luctum abstulit: vt gaudio frueretur; inuenit tamen irremediabile tormentum; vbi indignum solicitabat solatium. Nec aliter accidit Philisthæis: Detritis Israëlitarum phalangibus Dei Arcam tulerunt vti victoriæ spolium, nec videbant sibi præter opinionem ipsa victoria parare excidium: *Tulerunt Arcam Dei.* Fortunæ suæ adulabantur de Arca ad speciem triumphatores: verum infelix victoria funestæ calamitatis fuit causa. Dagon præcipitatus iacet, & attritus, desæuit vniuersalis plaga, mors deuastat ciuitates, & festinat deuorare victores. Infeliciores fuerunt victoria, quam existerent fuga. Innuit Abulensis *quæst. 2. Fuit conueniens, vt Philisthiim percuterentur, existente Arca in terra eorum, & hoc propter duo. Primò, ne ipsi adscriberent victoriam contra Iudæos, & Arcam Domini, fortitudini suæ, & deorum suorum, & quod tenebant eum captum; nam putabant illam Arcam esse Deum Israël,* Arbitrati de Israël Deo tulisse triumphum, procreauere sibi lamentum; nam Arca victores attriuit, & quàm sit miserrimum in Deum præualere, inflictis plagis ostendit.

§. II.

Aliquando decentius tractant sacrata populares, quam Sacerdotes.

Exhibita sacratis rebus reuerentia inter humanas procellas est portus securus, quam si homines cæca ignorantia, aut impietate exoculata contemnant, vndosis errorum fluctibus facilè rapiuntur, & criminibus inuolui iactantur. *Acer sui numinis Vindex Apollo* (scribit Valerius Maximus *libr. 1.*) *qui, Carthagine a Romanis oppressa, veste aurea nudatus id egit, vt sacrilegæ manus inter fragmenta eius abscissa inuenirentur.* Nullam Apollo, vtporè vanum figmentum, exercere potuit vindictam: ast quia Deum arbitrati, impiam exercuere rapinam, meritissimam tulere pœnam. Verum etsi omnibus incumbat sacrata Numini religiosè tractare, ad Sacerdotes, Deóque dicatos speciali iure agnoscitur pertinere. Ipsi initiantur, vt Numen sacrificiis oblatis hominibus reconcilient, vt populum erudiant, vt inter Deum, hominesque commercium laudabili studiositate stabiliant: inuenies tamen aliquando Deo dicatum cupiditati inseruientem, & quæ ad pietatem pertinent, minus decenter tractantem. Audi Cassiodorum 4. *variar.* 18. *Ad nos multorum suggestione peruenit Laurentium Presbyterum effossis cineribus funestas diuitias inter hominum cadauera perscrutatum, concussionemque mortuis intulisse, quem oportet viuentibus quietem prædicare. Non abstinuisse perhibetur tam crudeli contagio piis dicata consecrationibus manus, aurum execrabili quæsisse fertur affectu, quem suam decuisset egentibus dare substantiam, vel sub æquitate collectam.* Æquitas, & muneris lex exigebant, vt Sacerdos diuitias hæreditario iure acquisitas, aut honestis titulis collectas liberali manu erogaret mendicis, & Sacerdos auara rapacitate diuitias exigebat à mortuis. Manus, quæ purissima Innocentia tenebatur altaribus inseruire, inuenta est sacrilega cupiditate religionem sepulchrorum violare: quod laicus religiosè funus composuit, Sacerdos euertit, & qui debuisset pietate, impia populares vicit cupidine. Ecce Philisthæi Dei Arcam ad speciem captiuam asportarunt: *Philisthiim tulerunt Arcam.* Postea ostensis suæ maiestatis signis reuersa est ad Bethsamitas. *Leuitæ autem deposuerunt Arcam Dei. 1. Reg. 6. vers. 15.* Quam alius fuerit apud Philisthæos Bethsami-

Eman. de Naxera in Reg.

rasque cultus, textus non tacuit; imò Bethsamitas ob audaciam pœnas dignissimas dedisse retulit: *Percussit de viris Bethsamitibus, eo quod vidissent Arcam Domini.* Non dedere pœnas, quia Arcam viderunt, sed quia, vt curiosius adspicerent, denudarunt. Ecce Philisthæi Arcæ integumenta non audent auferre, nec audacibus oculis, quæ interius latebant, curiosè inspicere, cum Leuitæ, Bethsamitæque veriti non sint Arcam sacris tegumentis exuere, & interna audaci curiositate spectare. Audi Abulensem *quæst. 1.* sic de Philisthæis scribentem: *Respondebit aliquis, quod non perierunt, quia ipsi non discooperuerunt Arcam, sed sicut inuenerunt eam velatam, ita portauerunt in terram suam: Bethsamitæ autem discooperuerunt eam, & viderunt nudam, ideò mortui sunt.* Itaque Leuitæ, Bethsamitæque tentarunt, quod allophyli nullatenus præsumpserunt: Philisthæus velatam suspicit, Leuita & denudat, & oculis curiosis examinat. Vt agnoueris, quam sit verum Deo sacrata religiosa veneratione à popularibus suspici, & non adeo reuerenter à Dei ministris aliquando tractari: verum sibi caueant, ne vt Bethsamitæ acerbam persolvant pœnam, & indignationem experiantur diuinam.

§. III.

Sæpè Deus scelestis grauiora dissimulat; suos verò ob leniora diuerberat.

Rarus est, qui voluptate seductus, aut cupiditate non offenderit inescatus: magnum tamen inter peccatores discrimen est; nam alij legibus surdi, & præceptis, rationique aduersi detestanda committunt, & multiplicibus se criminibus polluunt; alij leuius delinquunt edicta veriti, & transgredi præcepta non ausi, & tamen hos rigida ad speciem seueritate Deus solet corrigere, illos dissimulantius, & patientius tolerare. Hinc humana cæcitas contra prouidentiam armatur, & queritur, quasi alios non adeo seuere debeat punire, nec alios dissimulanter adeo tolerare: verum si quæ videtur sibi sapiens argumentatrix, ignorantia oculos aperiret, humana, domesticis documentis erudita agnosceret, vernulas minus seuere tractari, filios studiosius erudiri. Audi Senecam *lib. de Prouidentia cap. 1. Cum videris bonos viros, acceptosque diis laborare, sudare, per arduum ascendere, malos autem lasciuire, & voluptatibus fluere, cogita filiorum nos modestia delectari, vernularum licentia: illos disciplina tristiori contineri, horum ali audaciam. Idem tibi de Deo liqueat: bonum virum in deliciis non habet, experitur, indurat, sibi illum præparat.* Quos sibi Deus præparat, animo paterno castigat, vtque statuas altaribus collocandas runcinæ, & scobinæ studiosius perpoliunt, & accuratius, quidquid displicere potest, detergunt; ita Deus, quos sui imagines cœlo inserendos decreuit, attentius expolit. Murmurat populus ardenti siti inflammatus, & impatientia delirus: *Versi in seditionem dixerunt: Vtinam periissemus inter fratres nostros coram Domino. Num. 20. vers. 3.* Deus audaces linguas tolerat, & Moysi limpidissimos è silice latices elicere imperat; ille populi seditione tantisper obturbatus repetito, ictu petram percussit, & vt Interpretibus placet, leuiter tantum offendit. Quid tunc? Deus seuerè Moysem castigat, & populos in promissionis terram introducere vetat: *Non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis.* Quæres, cur grauis populi offensa dissimoletur, & leuis Moysis culpa puniatur, cum Moysi ob cum Deo familiaritatem videatur leue erratum tolerandum, & linguaci populo, supplicium durissimum infligendum? Verum si datum Senecam audias, quæstionis, enodationem inuenies. *Inter bonos viros, ac Deum* (inquit) *amicitia est conciliante virtute. Amicitiam dico? immo etiam necessitudo, & similitudo;*

quoniam quidem bonus ipso tempore tantum à Deo differt, discipulus eius, æmulatorque, & vera progenies: quem parens ille magnificus virtutum non lenis exactor, sicut seueri patres durius educat. Vt bonum virum sibi assimilet, quidquid impedit, diligenter abradit: ergo qualiscumque fuerit Moysis culpa, seuerè detersit, & detergendo expoliuit. Idem Bethsamitis accidisse videbis. Philisthæi captam Arcam impuris manibus contrectant, suoque Dagoni veluti manubias dicant, & tamen ob contactum incurrisse mortem non legitur: *Philisthiim autem tulerunt Arcam Dei.* Bethsamita moritur, quia curiosè inspexit, & non adeò religiosè contrectauit: *Percussit de viris Bethsamitibus, eo quod vidissent Arcam Domini.* Bethsamitis plagam attulit visus, cùm Philisthæis non attulerit tactus. Ecqua huius discriminis causa est? Quia Bethsamita Dei legibus obtemperabat, & ipso nomine cœlestem splendorem præferebat. Bethsames namque interpretatur domus Solis: at Philisthæus idololatriæ cæcitate possessus, nec diuinis legibus obtemperabat, nec veritatem noscebat: ergo allophyli error dissimulatur, & Bethsamitæ irreuerentia punitur. Audi Abulensem *quæst.1. Bethsamitæ peccabant, quoniam ipsis data fuerat lex, cùm essent de Iudæis, & ligabat illos, ideò non debebant videre Arcam, nec tangere eam.* Itaque Philisthæos longè à Deo distantes dissimulatione despexit, Bethsamitas Solis filios sibi correptione parauit. Vt noueris vel leuem culparum puluerem a suis Deum abstergere, vitiorum vernulas agere licentiùs permittere.

§. IV.

Non adeò est durum minus reuerenter tractari, quàm nimis curiosè discuti.

CVriositas vetustum malum, serpentinum venenum, primæuæ matris scandalum. Curiositas omnibus parit fastidium, & sibi imprudenter solicitat detrimentum. Prudens, & benè politicus patienter suffert aliquando inurbanum, ægrè curiosum. Ignorantiæ verti solet inciuilitas, malignitati curiositas. *Omnia rimatur negotia* (aiebat Plutarchus *de Curiositate*) *hospitum, præsidum. Nec scrutatur hæc securè; verum, vt si quis aconitum gustauerit, argutè indagans eius proprietatem, repentè, antequam senserit, prauerterit letho, illud præsentientem. Sic illi, qui magnatum indagant mala, ante quam perueniant ad eorum cognitionem, semetipsos perditum eunt.* Impertinens, detestandáque curiositas, dum patientiam lædit, sibi calamitatem adsciscit. Si curiosiùs Sol adspiciatur, quodammodò si fas est dicere, offenditur, & fulgentibus radiis castigat audaciam, vt factam sibi examinis vindicarit offensam. Philisthæi Arcam veluti captiuam asportant, & Dagoni manubias dicant: *Tulerunt Arcam Dei.* Inurbanos sustinuit, & Dagonis strage prius admonuit: ast, dum Bethsamitæ Arcam intuentur, grauissimis pœnis feriuntur: *Percussit de viris Bethsamitibus, eo quòd vidissent Arcam Domini.* 1. *Reg.6. vers.19.* Acriùs videbatur ita inflammanda, ob inurbanum contactum, quàm ob vanum curiositatis pruritum, & tamen Bethsamita percutitur, Philisthæus patienter fertur. Quod si inquiras causam, respondebit Abulensis *quæst.1.* fuisse Bethsamitas nimis curiosos, Philisthæos minus vrbanos. Ipsum audi: *Bethsamitæ discooperuerunt eam, & viderunt eam nudã, ideò mortui sunt.* An quid ex asseruatis intus deesset, indagarunt, externas Arcæ cælaturas inspicere per otium voluerunt: ergo Deus, vt quàm defatiget patientiam nimia curiositas, edoceret, inciuiles initio patienter tulit, nimis curiosos iusto supplicio mulctauit. Fuge, quæ ad te non spectant, nimia curiositate indagare, & aliorum facta perquirere, nam odiosa cunctis curiositas in se indignationem obarmat, & iræ flammas ministrat.

§. V.

Sacris rebus exhibita reuerentia Dei sopit iram, & inferendam auertit plagam.

VIrtuti, Deóque sacratis exhibita reuerentia, dum pietati inseruit, indignationi sopiendæ proficit. Dum primus, & secundus quinquagenarius Eliam Dei seruum irridet, anhelantibus flammis consumptus perit. Tertius, dum genua curuat, dum reuerenter accedit, dum virtutem suspicit, & periculum euadit: *Curuauit genua contra Eliam, & precatus est eum.* 4. *Regum* 1. *vers.* 13. Exhibita reuerentia ardentem frænauit flammam, & dignam Prophetæ sopiuit iram: qui se irreuerenter gesserunt, contra se incendium armarunt: *Cognouit Elias per reuelationẽ, quòd irrisoriè vocabat eum hominem Dei... propter quod diuinam se tentiam pronuntiauit, dicens: Si homo Dei sum, &c.* Si primus, secundúsque quinquagenarius (inquit Lira) genua curuassent, & reuerenter, vt tertius, Regis ad Prophetam mandata protulissent, voraces flammas vitassent. Idem mandatum exequi omnes tentarunt, sed diuersimodè se gesserunt. Ergo vt noueris quantum audacia indignationem exulceret, & quàm reuerentia deuota frænet, qui reuerenter ad Eliam accessit, euasit pœnam, qui irreuerenter succendit contra se flammam. Bethsamitæ, dum Arcam minus reuerenter aspiciunt, incurrunt mortem: *Percussit de viris Bethsamitibus, eo quòd vidissent Arcam Domini.* Philisthæi aspiciunt, asportant, & tamen tunc cladem non patiuntur. Quòd si discrimen inuenire desideras, respondebit Abulensis *quæst.1.* Philisthæos reuerenter Arcam tractasse, & exhibita reuerentia pœnas satis tunc meritas effugisse. Audi Abulensem: *Philisthiim non erant digni pœna, quia erant nimis deuoti circa venerationem Arcæ; quod patet, quia impenderunt ei maximum honorem, quem impendere poterant, scilicet, quia posuerunt eam in loco sacratissimo totius terræ suæ, scilicet in templo Dei magni Dagon.* Impensa Arcæ reuerentia indignationem diuinam temperauit, & quam Bethsamita tulit, Philisthæus reuerenti cultu plagam anteuertit. O quoties honor sanctis exhibitus, cultus sacris imaginibus impensus cœlestis indignationis sopiuit ardorem, & cultoribus impendentem vitauit stragem.

§. VI.

Dei, Principisque præsentia vires inspirat, absentia sæpiùs eneruat.

DIuinus oculus mentis abstergit caliginem, & solis adinstar adducit secum felicitatem. Cúmque Princeps, Prælatúsque cœlestis Numinis sint vicarij, eius quodammodò proprietates sortiuntur: eorum aspectus subditos in officio continet, & nescias, quam actionibus energiam inspiret, qua robur virtute inflammet. *Securitas te* (aiebat Cassiodorus 7. *variarum* 18.) *nostra non inducat absentia. Quidquid feceris, nos videmus, qui vsu ipso subtilissima perquisitione & errores artificum possumus prima fronte deprehendere, & laudabiliter opera iudicare.* Absentia Principis diligentiam eneruat, nec decenti sedulitate perficitur, quod à Principe ignorari putatur. Hinc est, quod Philistæi cùm à Dei Arca oracula proferri noscerent, & Israelitarum Deum, ac Principem crederent, eam tulerint, & secum habere studio pertinaci tentarint: *Tulerunt Arcam Dei.* Non exigua incommoda experti adhuc retinere obstinatissimè sunt conati. Quod si inquiras causam, respondebit Abulensis *quæstione* 5. putasse Philisthæos Principis, Deique absentia Israelitarum vires debilitandas, & præsentia suffulciendas. Ergo, vt ardentissimo in Israelitas æstuabant odio, ne illis Princeps, Deúsque adesset,

adesset, diligenti imo adnitebantur desiderio, quia ob eius absentiam miserabili consumendos credebant excidio. Addit Abulensis: *Hoc faciebant, vt nimis dominarentur Iudæis: erant enim Philisthiim hostes Iudæorum ab antiquo, ideo desiderabant delere totum genus eorum, vel subiicere illos in seruitutem.* Adiungit: *Licet Iudæi scirent, Arcam non esse Deum suum, tamen ex præsentia eius magnam habebant fiduciam.* Itaque cùm Arca esset in bellis dux, in pace gubernator, existimarunt Philisthæi, si abesset, facillimè deterendos, aut subiugandos; & licet errauerint Arcam Deum arbitrati, vtilem nobis doctrinam tradiderunt politici, scilicet superioris præsentia subditos ad egregia inflammari facinora, eiusque absentia inerti marcescere ignauia.

TEXTVS.

VERS. II. Tuleruntque Philisthiim Arcam Dei, & intulerunt eam in templum Dagon, & statuerunt eam iuxta Dagon.

§. VII.

Voluptas ab hominibus colitur, & cœlestibus antefertur.

FRagilis natura voluptati succumbit. Annibalem Campaniæ oblectamenta enervarunt, & deliciæ Samsonem hostibus subiecerunt. Rarus est, qui has non experiatur deliciarum præstigias, & oblectamentorum insanias. Qui sui compos rationi inseruiuit, & cupiditates frænauit, Hercule fortior est. *Nec laudauerim ego* (aiebat Plinius in Panegyrico) *magnopere duritiem corporis, & lacertorum, sed si his validior, toto corpore animus imperitet, quē non fortuna indulgentia molliant, non copia principales ad segnitiem, luxumque detorqueant. Tunc ego siue montibus, siue mari exerceatur, & lætum opere corpus, & crescentia laboribus membra mirabor.* Mirandus est, qui inter deliciarum exercitum euasit illæsus, qui voluptates rationi subiecit cordatus, cùm frequenter homines voluptatem præferant, & ipsis cœlestibus anteponant. Philisthæi diuinitatem in Arca Israelitarum residere arbitrati sunt: *Venit Deus* (aiebāt) *in castra.* Cumque à suis derelictam caperent, in templum Dagon intulerunt, & veluti Dagoni spolium dicarunt: *Intulerunt eam in templum Dagon.* Dagon, vt nostro Sanctio placet, veneris erat imago. Ipsum audi: *Mihi non displicet quod visum est Serario quæst. 16. cap. 16. Iudicum, vbi venerem esse putat.* Itaque Dei Arcam ad Veneris triumphum in eius templum intulerunt, & ad plausum veluti captivam dicarunt. Et quidem plures etsi religione discordes, factis videntur quam similes. Non solùm aurum, salutem, vitamque suam Veneri consecraut, sed quæ Deo sacrata non semel dicant. Gaudet Venus consecratis Numini exornari, & prouentibus Ecclesiasticis splendere, columbas gestit sibi dicari, cùm columbæ Spiritus Sanctus candorem ad ornamentum delegit. Sumptuosiorem triumphum Dagon ostentabat, cùm Dei Arcam veluti captivam habebat. Impius ille Balthasar contentus non est meretriculis cœnam instruere, sed etiam sacrata Numini vasa impuris labris aggressus est temerare: *Præcepit iam temulentus, vt afferrentur vasa aurea, & argentea, quæ asportauerat Nabuchodonosor pater eius de templo, quod fuit in Hierusalem, vt biberet in eis Rex, & optimates eius, vxores, & concubinæ illius.* Dan. 5. vers. 2. Ni Deo sacratis ad impiam libidinis pompam abuteretur insania, non videretur splendida satis cœna. Ambiuit meretricula Deo dicatum, vt detestandum augeret gaudium, & triumphum. Prodest Theodoretus ad hunc locum: *Ebrietatis instrumenta fecit, diuini ministerij instrumenta; præcepitque, vt quia suam explebant lasciuiam, per hæc vina fruerentur.* Lasciuiæ addictæ solicitarunt pellices eis vasis bibere, & sacra in profanos vsus convertere. Sæpè Ecclesiæ prouentus Dei acquisiti sanguine fructus meretriculis, mulierculis impenduntur, & dilapidantur.

§. VIII.

Qui decreuit voluptatibus inseruire, nouerit contra se ignem ardentissimum insufflare.

VOluptas (inquit Philo lib. de Mundi, &c.) *prius appellat, pertentatque sensus, per quos id, quod principale est, mentem illicit.* Adnectit: *Ratio porrò inescata, iamque ex regina facta subdita, & serva ex domina, & exul ex ciue, mortalis fit, quæ immortalis anteà fuerat.* Sensus voluptatis beneficijs rectum dediscunt vsum, & exhibere solùm indignum norunt obsequium. Iam oculus turbatus deerrat, iam mens pestifero æstu flagrat, iam auris infelicem surditatem affectat. A ciuitate illa voluptuosa non sine aliqua violentia, extraxerunt Angeli Lothum, & ad montē fugere, si tibi velit consulere, persuaserunt: *In monte saluum te fac, ne & tu simul pereas.* Gen. 19. vers. 17. Si Angelus ab æstuanti in camino pueros non extraxit, sed ibi illæsos protexit, cur vnus, & alter Angelus in Sodoma Lothum non protegāt, sed educant? Nihil Deo arduum, sed Loth ad nostrum eductus est documentum. In Sodoma vigebat luxuria, in camino æstuabat flamma: ergo vt, quam sit difficilius inter delicias, voluptatesque non pati detrimentum, agnosceretur, ab Angelis Lothus extrahitur. Huc voco, quod aiebat Philo lib. Quod Deus: *Non est possibile ausi sublimi, ac montano itinere vitatis rebus mortalibus euadere ad immortalia.* Non potest fœdis non aduri flammis, non potest tetris non sordidari fumis circumfusus deliciarum præstigiis, & appetitus pulchris ad speciem fallaciis. In Azotum defertur Arca, vbi Dagon ab incolis sacrilego venerationis cultu adoratur, & colitur: *Asportauerunt eam a lapide Adiutorij in Azotum, tuleruntque Philisthiim Arcam Dei, & intulerunt eam in templum Dagon.* In Azoto colitur; Azotus interpretatur incēdium. Nec enim, qui Dagonem, id est, venerem colebant, poterāt non flagrare fœdissimo incendio, & continuo vrgeri periculo. Rabbanum audi: *Azotus interpretatur ignis patris, vel incendiū.* Expende, amabo te, quàm sedem Dagon, id est, Venus elegerit, ignem videlicet, & incendium, vt quisquis venerem culturus accesserit, se acri flamma adurendum non dubitarit. Quàm venerem charè colerent, quàm infeliciter lasciuiæ inseruirent, ipse locus iam prænunciabat, nec enim quiuerant non vri, qui Veneri decreuerant famulari. *Azotus interpretatur incendium,* O quàm falluntur, qui vt incendium sopiant, Veneris domos frequentant, cùm ipso vsu & incendium crescat, & damnum. Venus in Azoto colitur, & quisquis accedit, vritur.

§. IX.

Veneris est facies pulchra, cætera cruentis aculeis, & spinis acutissimis sunt implexa.

VEnus fucis illita & mentita venustate intuentium oculos allicit, & per oculos animum vinculis duris irretit. Extra faciem in Dagone cætera membra tribulis, & spinis contexta sunt, & qui specie abductus se se Veneri tradidit, ingentem materiam perturbationis inuenit. Audi Plutarchum de tarda Dei, &c. *Lysimachum proditum est memoria siti subactum dedisse in Getharum potestatem corpus, & exercitum suum: atque vt bibit iam captiuus, dixisse: Heu me hominem turpem, qui voluptatis causa adeò temporariæ tanto regno sum orbatus.* Adnectit: *Vbi verò vel pecunia quærenda causa bemo*

vel ciuilis gloriæ, & potentiæ inuidia, vel ob libidinem Veneris facinus terrum, & atrox commisit: inde motus illum restincta siti, & furore conspicit spatia interposito turpes, & terribiles maleficij sui perturbationes durare. Tetro obcæcatus Veneris fumo oculo non considerat famam lædi, salutem consumi, diuitias dilapidari, & sæpesæpiùs ferrum vitæ insidias studiosè moliri: verùm siti iam sedata agnoscit, quàm magnis luenda appetierit exigoa. In Azoto erat quoddam figmentum Dagonis nomine appellatum: *Intulerunt Arcam in templum Dagon.* Iam vidimus veneris fuisse idolum: ergo hoc monstrum facie micabat pulcherrima, reliquum corporis piscem referebat. *Dagon* (inquit Rabbanus) *interpretatur piscis tristitia.* Ipsa idoli constructio deseruiebat veritati, & doctrinæ. Placebat Veneris facies mentitis coloribus pulchra, & artificiosè compta, eoque fallaci splendore animos sibi deuinciebat; verùm cum duris spinis, sentibúsque cruentis reliquæ, præter faciem, partes corporis scaterent, qui accessit seductus, ingemuit sæpè spinis altissimis vulneratus. *Dagon piscis tristitia:* Spinis vulnerabat, fucata venustate alliciebat. O quàm hoc est verum, experientiáque comprobatum. Sedato iam ardore vulnerans sentitur spina, & tardè agnoscitur, quàm ingenti pretio steterit venustatis illecebra. Si homines adspicerent cruentas spinas gratas fugerent oris fallacias, & eligerent salubrem vim inferre cupiditati, ne periculum saluti, & dedecus imprudenter solicitarent honori. In patibulis Principes suspenduntur, dum Moabitarum specie captivantur: *Tolle cunctos Principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis. Num. 25. vers. 4.* Quis crederet populi primores infami morte mulctandos, & crucibus affigendos? Quis crederet campos effuso proximorum manu sanguine defœdandos? & tamen eam intulit cladem momento temporata luxuria, & oculos decipiens fallacia. *Voluptas* (aiebat Philo de Mundi opificio) *tanquam lasciua meretricula amatorem appetit, quærens stupri conciliatores.* Adjicit: *Continuò autem mercedem voluptatis habuerunt, qui primi se se in seruitutem dediderunt molesto huic morbo, & insanabili.* Principes honorem cum vità amiserunt, & effuso violenter sanguine campi exundarunt, vt videas quantas secum spinas afferat illa breuis facies mutuatis coloribus pulchra, & superstructis fucis colorata.

TEXTVS.

VERS. III. Cúmque surrexissent diluculo Azotij altera die, ecce Dagon iacebat pronus in terra ante Arcam Domini, & tulerunt Dagon, & restituerunt eum in locum suum.

§. X.

Maria sanctissima est impuritatis excidium, & diabolicæ fraudis tormentum

MAria ineluctabile dæmonis fatum, eius fraudes detegit, & libidinis flammas extinguit. Fonti purissimo comparatur Maria: *Fons hortorum. Cant. 4. v. 15.* Nam vt vnda flammas extinguit; sic Maria insanos ardores sopit. Vbi Maria circumfusa luce resplendet, tota dæmonis fraus euanuit & quos longo tempore homines possederat, doler vinculis iam solutos, & ad veritatis castra translatos. Magi siderum scrutatores tot diis, quot sideribus inseruientes, & erroribus famulantes, vbi stellam Mariæ vmbram oppansis oculis inspexerunt, erroribus renuntiarunt: *Vidimus stellam eius in oriente, & venimus adorare eum. Matth. 2. vers. 2.* Iam videt Magus, qui anteà errorem sectabatur delusus *Chaldæos siderum seruatores* (aiebat Chrysologus *ser. 156.*) *errantes per astra Magos, cœli negotia in tenebris noctium perquirentes, nascendi, moriendi causas stellarum cursibus adscribentes. bona, malave hominum de arbitrio luminarium firmantes Euangelista hodiè ortum Christi absconditum sæculis stella duce docuit inuenisse.* Magus ipsa sapientia obcæcatus, & peritia ipsa delusus facilè ad veritatis agnitionem transfertur, & inuenisse Christum lætatur. Iam stellam illam Virginis imaginem fuisse tradit Richardus Laurentinus *lib. 2. col. 25. Signatur per stellam, quæ Magos duxit ad Christum.* Ingemuit diabolus artes suas periisse, & stellæ splendore ad Christum homines inuolasse. Nec aliter contigit in Azoto. Ibi homines colebant figmentum dignitatis titulo honorantes, & execrandis hostiis colentes. Hoc in templum Arca introducta est, & iam ad Arcæ præsentiam Dagon corruit capite mutilus, & manibus detruncatus: *Ecce Dagon iacebat pronus in terra ante Arcam Domini.* Adueniente Arca perseuerauit loci vocabulum, sed in contrarium mutatum est exercitium. Azotus interpretatur incendium: ante Arcæ aduentum libidinosis flammis impetita deperibat honestas, sed ad Arcæ aduentum iam detrusa Veneris iacebat impuritas: *Ecce Dagon iacebat pronus in terra ante Arcam Domini.* Dagon honestatem dehonestabat, sed Arca Dagonem deturbatum consumebat. Notauit Rabbanus: *Aduentus Arcæ in Azotum erat incendium diaboli patris omnium inimicorum, vel iniquorum.* Arca Mariæ vmbra fuit contra Dagonem ardentissima flamma, & impuritatis ruina.

§. XI.

Maria sic ab omni originali labe est exempta, vt in primo naturali instanti singulari resplenduerit victoria.

NEcesse est (aiebat Seneca *epist. 71*) *multum in vita nostra casus possit, quia viuimus casu.* Viuere casu incipimus, & quos patimur in vitæ tractu, ex illo primo casu originem trahunt: verùm commune cæteris mortalibus naufragium Mariæ Virginis singulare commendauit elogium: quandoquidem in primo instanti naturalis vitæ gratiæ tranquillum inuenit portum, cùm cæteri miserum subierint naufragium. *Non mirum est* (verba sunt dati iam Senecæ) *in tranquillitate non concuti: illud mirare ibi extolli aliquem vbi omnes deprimuntur, ibi stare, vbi omnes iacent.* Stetit gratiæ luminibus coronata, vbi omnis Adami soboles iacuit originalis culpæ compedibus irretita, quod & noster Textus non obscurè comprobat. In Azoto Dagon dominabatur, vt ei parerent, miserandúmque incolæ iugum subirent. Vndè dæmoni hoc imperandi infelicissimum promanarit ius, ipsum Azoti nomen exprimebat. *Azotus* namque, vt Rabbano placet, *interpretatur ignis patris, vel incendium.* Adamus ignem accendit, cuius obscurus fumus omnes posteros infecit, & sordidauit: ergo Dagoni subjiciebantur miserrimi, quia ab Adamo exorti. In Azoto ergo vbi in cæteros Dagon exercebat imperium, ante Arcam iacuit prostratus, & eius immunitatem ipso habitu fateri compulsus: *Ecce Dagon iacebat pronus in terra ante Arcam Domini.* Iacuisse in modum reuerentiam exhibentis testatur Lira: *Quasi faciens ei reuerentiam* Itaque vbi reliqui omnes patris experti incendium, & infelicissimum Dagonis iugum ingemiscebant, Arca Dei verbum, & cœleste manna continens triumphale erexit vexillum, & singulare tulit de aduersario trophæũ. Non tetigit Arcam Azoti incendium, immò adduxit celebrem plausum, vt notum fuerit, Mariam non solùm ab omni paterni incendij fumo prorsus resplenduisse intactam, sed opimis etiam de aduersario spoliis redimitam. Sponsus suæ dilectæ eximias prærogatiuas evulgás equitatui suo de Pharaonis temeritate detriumphanti comparauit: *Equitatui meo in curribus Pharaonis*

assimilaui te, amica mea. Cantic. 1. vers. 8. Nos ducit ad Pharaonis stragem vorticum voluminibus inflictam. Recens natos vniuersali edicto aquis suffocarat; illic ergo Dei virga, quæ pro equitatu Numini fuit, Pharaonem demersit, & vndarum impetu irruentium vorticibus sepeliuit. *Extende manum tuam super mare, vt reuertantur aquæ ad Ægyptios super currus, & equites eorum. Exod. 14. vers. 16.* Ad quæ Seleuciensis Basilius orat. 9. *Virga percussum mare his iter, illis sepulchrum fuerit.* Itaque virga Pharaonem deuicit eis ipsis aquis, quibus Pharao recens natos submersit: ergo testatur sponsus dilectam suam triumphali virgæ similem extitisse, & in primo vitæ instanti, in quo diabolicum Pharaonem constat omnes subiugasse, eodem ab sponsa deuictum, & proculcatum ingemuisse, vt iam omnibus notum sit, Mariam singularem reportasse triumphum, vbi Adami filij miserum patiebantur incendium.

§. XII.

Sæpè qui ad speciem videtur triumphus, reuera miserandus est casus.

QVi insanis votis, & cæcis concupiscentiis inseruiunt, si infelicissima assequantur desideria, sibi blandiuntur, & fortunæ suæ gratulantur. Si verò perspicacibus oculis quid sub illa felicitatis bractea lateret, inspicerent, copiosis lachrymis vota assequi dolerent, & plangerent. Si virtus exulat, felicitas est infortunata, & quod prima specie placet, nocentissimi adinstar veneni nocet. *Socrates* (inquit Democritus apud Stobæum de Felicitate *cap. 103.*) *interrogantibus quinam essent felices, respondit: Illi, qui mentem bonam, & rationem possident.* Malè mentis gaudia meritissima sunt infortunia, & qui putabatur portus, inuenitur non semel pelagus. Philisthæi faustis, iteratisque acclamationibus celebrarunt Arcam cepisse; verùm quam lætam existimauere victoriam, miseram sunt experti ruinam. Dagon iacet, & totus Azotus luget: *Inuenerunt Dagon iacentem.* Non iaceret mutilus, ni cum Arca, Dei imagine fuisset congressus. In idolo de Arca ad speciem triumphatore mitis coloribus videas delineatum, quod idoli asseclis, & voluptatis proselytis sæpissimè contingere solitum. Gaudent pulchritudine frui, iniustè possessis diuitiis exundare, ad dignitatis culmen itineribus obliquis ascendere, cùm sæpè inter manus medici miserum promanant eiulatum, qui voluptatum potiri sunt euapotatum momentum, & præcipiti casu ruant, qui occupauere fastigium. *Intulerunt eam* (inquit Lira) *in templum Dagon, attribuentes sibi victoriam, & Arcæ captionem, propter quod Dominus ostendit contrarium. Vnde subditur: Ecce Dagon iacebat.* Cythara illis in luctum conuersa est, & extrema gaudij luctus occupauit, vt infelices experirentur vmbratilem illam, de qua sibi plaudebant, victoriam, amaram fuisse ruinam. O quoties imprudentes gaudent opportunam inuenisse occasionem cupiditatis, cùm materia fuerit doloris, & indè pullulauerit gemitus, vnde sperabatur risus.

§. XIII.

Plures adnituntur opposita associare, & contraria vnire.

NOn est vlla Belial amicitia cum virtute: ab ingenio discrepant vanitas, & veritas; adò tamen homines aliquando delirant, vt quæ manifestè discrepant, adnitantur amicò fœdere copulare, & irrito labore vnire. *Ecce* (aiebat Seneca *epist. 45.*) *tota mihi vita mentitur: hanc coargue, hanc ad verùm, si acutus es, redige. Necessaria indicat, quorum magna pars superuacua est.* Superflua, euanidáque necessaria homines iudicant, & quia depravato ducuntur affectu, adulterato etiam exerrauere iudicio. Philistæi Arcam cum Dagone coniungunt: *Statuerunt eam iuxta Dagon.* Conati sunt inter Arcam, Dagonémque concordiam stabilire, & ita Arcam honorare, vt inseruirent Dagoni: ita Dagonem colere, vt reuerentiam Arcæ exhiberent; itaque solicitum illorum studium erat Arcam, Dagonémque eodem loco coniungere, & coniuncta colere. Innuit Caietanus: *Ad latus Dagon iuxta Hebraicam veritatem posuerunt eam.* Verùm ostendit effectus vanitatem, veritatémque eodem loco non posse coniungi, nec inimicitias deponere. Iacuit Dagon non solùm prostratus, sed attritus: *Ecce Dagon iacebat pronus in terra ante Arcam Domini.* Aut Arca, aut Dagon eo loco poterant cultum recipere, nam vtrumque coniungere erat erroris delirium, & cæcitatis commentum. Verùm etsi hæc veritas sit experientia confirmata, & ratione indubia suffulta, inuenies plures, qui in cordis ara irrito studio adlaborent vnire vanitatem, & virtutem: Sacramenta frequentant, & quidquid ad corporis oblectamentum pertinet, non sine anxietate procurant, diserta mensa oblectantur, non parcunt linguæ, non exulant à concursibus, & vt dixi, Arcam, & Dagonem eodem in corde satagunt concordare, & virtutes, ac voluptates vnire.

§. XIV.

Vel in aduersis casibus decenter tractandus, qui agnoscitur eximiis dotibus reuerendus.

VT varia est sors, qui sæpè de inimicis triumphum tulit, aliquando captus ingemuit; tunc politices vel captiuo impendit honorem, & suspicit dignitatem. Neptunum asperos tulisse casus fabulantur antiqui & nihilominus ei fanum erigebant, & honorem casibus in aduersis præstabant. Ita Plutarchus in Quæstionibus conuiu. *Aggrega te Neptuno. Hic* (Sophocles) *describere soles nobis subinde succumbentem Mineruæ, Delphis Apollini, Argis Iunoni, Æginæ Ioui, Naxi Libero patri, lenem tamen vbique, in durioribus casibus, & sedatum. Atque hic etiam Fanum habet cum Minerua commune, in quo ara est obliuionis erecta.* Itaque Neptunus, etsi victus, honoribus non est mulctatus; immò illi cultus exhibitus, vt è fabulis discat politices magnis viris etiam in calamitate honorem impendere, & reuerenter tractare. Existimabant Philisthæi Arcam Hebræorum esse Deum: nec dubitabant confusis irruentium vorticum voluminibus Ægyptios sepeliisse; nouerant vndarum inconstantiam murorum instar durasse: ergo etsi eam veluti captiuam duxerint, honorem tamen impenderunt, & in templo collocarunt. *Statuerunt eam iuxta Dagon.* Iuxta Dagon collocarunt eius potentiam reueriti, & triumphorum eius recordati. Notauit Abulensis *q. 6. Iste casus non fecit eos existimare Arcam esse minoris valoris.* Quam tot triumphis nouerunt nobilitatam, non depretiarunt tunc ad speciem captiuam, vt sua nos politica edoceant, viris nobilitate conspicuis, victoriis claris, dignitatum luminibus exornatis in aduersa etiam fortuna honorem impendendum, & reuerentiæ obsequium nullatenus denegandum.

§. XV.

Caſus rebus ſacratis aduerſus non eſt impotentiæ Numinis aſſignandus, ſed culpis hominum adſcribendus

EA aliquando templis, imaginibus, perſoniſque Deo ſacratis accidunt, vt imprudentes occaſionem rapiant ad prouidentiam ſugillandam, immò ad inferendam omnipotentiæ notam, quaſi cæco fato omnia contingant, & caſu accidant. Nolunt vitiorum tenebris cæci hominum culpis calamitatem adſcribere, ſed ne adſcripſerint, prouidentiam audent ſugillare. Medicus ad ſpeciem obarmatur ſæuitia, vrit radit, abſcindit, ſed ne peſtis ſerpat, ne ſanguis fluat. Non aliter Deus animarum medicus aduerſitatis oculos vngit collyrio, vt cæcitatis liberet morbo; abſtergere deſiderat calamitatis lixiuio promtiſſimus culpam, aut infert iuſtus dignam ſceleribus pœnam. *Difficillimum* (aiebat Seneca *lib. de Prouidentia cap. 13.*) *ex omnibus, quæ propoſui, videtur, quod primum dixi, pro ipſis eſſe, quibus eueniunt iſta, quæ horremus, ac tremimus. Pro ipſis eſt* (*inquis*) *in exilium projici, in egeſtatem deduci, liberos, coniugem efferre, ignominia affici, debilitari?* Admirationi, dubitationique diſertè ſatis reſpondet Stoicus: *Si miraris hoc pro aliquo eſſe, miraberis quoſdam ferro, & igne cruciari, nec minus fame, ac ſiti.* Medicus, vt ægrotantis ſaluti proſpiciat, cauterio inurit, ſiti affligit, remedij cauſa quibuſdam oſſa raduntur, membra amputantur, quæ ſine totius corporis detrimento hærere non poterant: ergo Deus optimus medicus, vt peccata amoueat, aut puniat permittit infortunia, & hominibus acerba. Deliquerant Iſraëlitæ, & Deus Arcam ab allophylis capi permiſit *Tulerunt Philiſthiim Arcam Dei, & intulerunt eam in templum Dagon, & ſtatuerunt eam iuxta Dagon.* Si quæras, quomodò acerbus adeò caſus, Iſraëlitarum ſcilicet debellatio, Arcæ, quam exiſtimabant Deum, captiuitas, apud Philiſthinos eius auctoritatem non minuerit? Reſpondebit Abulenſis *quæſt.* 6. illatam Hebræis cladem, & à ſe reportatam victoriam non adſcripſiſſe Arcæ impotentiæ, ſed Hebræorum culpæ. *Iſte caſus non fecit eos exiſtimare Arcam eſſe minoris valoris, nam non crediderunt hoc eueniſſe ex impotentia Dei Hebræorum.* Adnectit poſt pauca: *Crediderunt igitur Philiſthiim, quòd hoc accidiſſet Iudæis, quia Deus eorum erat iratus eis, quia fortè non colebatur, vt inſſerat.* Itaque vel barbari Arcæ captiuitatem, Hebræorum ruinam non attribuerunt Numinis infirmitati, ſed ſuorum crimini. Iuxta Dagonem ſtatuerunt Arcam, vt potentém, & diuinam, & prudenter maluerunt exiſtimare ſtragem illam ortam fuiſſe, non ab impotentia, ſed ira. O ſi à barbaris nonnulli Chriſtiani diſcerent! Vident Dei templa ab religionis hoſtibus violata, & adusta; vident aliquando Euchariſtiam proculcatam, & circa prouidentiam vacillant, cúmque deberent ſceleribus, culpiſque calamitatem adſcribere, audent temerè prouidentiam ſugillare. Deus eodem tempore Dagonis excidio ſuam omnipotentiam aſſeruit, & iram in ſuos illorum ſtrage manifeſtauit.

§. XVI.

Virtus auctorem fulgore prodat, ſed actor plauſum non quærat.

HOneſtum eſt virtutibus ſolicito ſtudio inſeruire, vt ſtultum laborem ſiti plauſus, aut euanidæ laudis cupidine defœdare. Opus te prodat, quantumvia latebris deliteſcentem, non quæras operibus conciliare tibi populum adulantem. *Illud te admoneo* (aiebat Seneca *epiſt. 5.*) *ne eorum more, qui non proficere, ſed conſpici cupiunt, facias aliqua, quæ in habitu tuo, aut genere vitæ notabilia ſint. Aſperum cultum, & intonſum caput, & negligentiorem barbam, & indictum argento odium, & cubile humi poſitum, & quidquid aliud ambitionem peruerſa via ſequitur, deuita.* Si ambitio, & euanidæ laudis ſtudium virtutem coluit, oleum, & operam perdidit; ſi vero animus ſui admirationem non quærat, nec plauſum ambiat, ipſa virtus afferet ſine inuidia gloriam, & famam. Dei Arca Dagonem ſemel, & iterum deturbat è throno, nec enim fas erat, vt eodem culmine ſplenderent ſolida veritas, & meriſſima vanitas: *Ecce Dagon iacebat pronus in terra ante Arcam Domini.* Cum Arca in omnium oculis detrudere poſſet idolum quærunt Interpretes, cur altum noctis expectarit ſilentium? Dejiciat in omnium oculis, quod cæteri adorauerunt Idolum, vt reſipiſcentes facilius agnoſcere poſſint errarum; immò expectauit noctem (inquit Abulenſis) vt vtile nobis præſtiterit documentum. Id fuit miraculum, vt nec liuor quiuerit occultare, ea Arcæ modeſtia, vt expectari noluerit. Accipe Abulenſem *quæſt. 12. Dicet aliquis: Quare cùm Dagon hic fuerit bis in terram deiectus, non fuerit factum per diem, ſed ſemper per noctem, vt patet in littera?* Iam dubitationi reſpondet: *Hoc fiebat, vt non viderent Philiſthini, quomodo fiebat miraculum, ſed poſtea illud factum tenerent.* Arca proculcabat dæmonem, conterebat vanitatem, operabatur miranda, non tamen quærebat vana plauſus oblectamenta. Facta eximiam Arcæ publicabant virtutem; nox fugiſſe reſtabatur vanitatem: deſpexit plauſum operata prodigium, vt noueris virtutibus reſplendere, & ſpectari oculis non ambire.

§. XVII.

Deus oculos quodammodò fugit illaturus ſupplicia, largiturus non fugit dona.

BEnefacere, naufragio eripere, calamitatibus liberare, regium, ac generoſum animum prodit. *Generaliter quidem* (aiebat Caſſiodorus 12. *variar 5.*) *ampliſſimum cognitorem decet beneficia dilatare: quoniam qui omnibus præeſſe cognoſcitur, cunctis impendere profutura cenſetur.* Ferrum arripere aliquando eſt neceſſarium, ſed tunc manus titubet inflictura ſupplicium, & fugiat oculos veluti commiſſura piaculum. *Non ira* (aiebat Seneca *de Clementia cap. 1.*) *me ad iniqua ſupplicia compulit, non iuuenilis impetus, non temeritas hominum, & contumacia, quæ ſæpè tranquilliſſimis pectoribus quoque patientiam extorſit: non ipſa oſtentanda per terrores potentia, dira, ſed frequens magnis imperiis gloria... Seueritatem abditam, clementiam in procinctu habeo.* Beneficentia, largiráſque ea ſit, vt notitiam fugere nequeat; ſeueritas talis, vt lege, iuréque compulſa intuentium oculos erubeat. Exigit aliquando hominum audacia pœnam, ſed de ſupplicio ſibi plaudere arguit in punitore ſæuitiam. Hinc diſces, cur Arca idolum deturbatura tenebrarum tempus elegerit, cùm beneficia impertiens oculos non vitarit: *Cum ſurrexiſſent diluculo Azotij altera die, ecce Dagon iacebat.* Digna ſupplicia intulit, maluit tamen tenebris occulere, quam rigorem oſtentare. Notauit Abulenſis *quæſt.* 12. *Dicet aliquis: Quare cùm Dagon hic fuerit bis in terram dejectus, non fuerit factum per diem, ſed ſemper per noctem?* Iam rationem reddit: *Hoc fiebat, vt non viderent Philiſthini.* Oculos quodammodò erubuit, cùm infligenda fuit pœna, & deſumenda vindicta. Lapis ſtatuam percuſſit, ſed cùm Nabuchodonoſoris oculos ſomnus clauſerat: *Vidit Nabuchodonoſor ſomnium. Dan. 2. verſ. 1.* Hic idem lapis humana forma Nabuchodonoſori in fornace oſtenditur: *Ecce ego video*

quatuor viros solutos, & ambulantes in medio ignis, & nihil corruptionis in eis est, & species quarti similis filio Dei. Dan. 3. vers. 92. Eundem fuisse, qui lapis percussit, & à flammarum voracitate defendit, in confesso est apud omnes. Sed hic difficultas oritur, cur scilicet statuam percutiens refugerit spectari, & pueros defendens non detrectarit videri? Verùm facilis est solutio: Statuam euertens infligebat pœnam, flammam excutiens conseruabat puerorum vitam: ergo benefaciens oculos non erubuit, puniens oculos illigari somno expectauit. Innuit Zeno Veronensis *serm. 6. de tribus pueris: Deum vident: mors transit in vitam, metus in gloriam.* Vbi mors in vitam transit conspicitur; vbi statua contciitur, occultatur; quasi fugiat oculos illaturus supplicia, & non fugiat larga manu concedens dona.

§. XVIII.

Sæpè socius manum abscondit, & socium deturbare contendit.

HOnestis sæpè actionibus nostri mores degeneres exprimuntur, & versutiæ satis dolosè signantur. In curia, regioque palatio coæquales exteriori facie videntur amici; interius tamen non semel opponuntur aduersi. Ambitio, vt singularis possit lucere, adnititur alteros deturbare, eâ tamen arte, vt nullatenus ipsi possit adscribi, quod totis viribus certissimum est conari. *In amicitiæ planta* (aiebat Philo *lib. de Plantatione, &c.*) *similes stolones amputandi sunt, vt potiores eius partes conseruentur. Sunt autem hi meretricum præstigia, quibus in amatores vtuntur, & fraudes adulatorum.* Adnectit: *Adulatores nonnunquam ineffabile odium celantes apud eos, quibus obsequuntur.* Odium absconditur, amicitia externis fucis coloratur. *Etenim homo pacis meæ* (aiebat Psaltes) *in quo speraui: qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem. Psal. 40. vers. 10.* Euthymius ad hunc locum putat ab stadio desumptam esse metaphoram, vbi cursorum quisque, vt ad brauium solus quiuerit peruenire, alterum adnititur supplantare: ergo qui se Danidi venditabat amicum, internè fouebat odium. *Ex metaphora eorum dictum est, qui inter currendum calcaneo aliquem dolosè supplantant.* O quot mimicè gerunt amicitiam, & reuera fouent dolosissimam inuidentiam, occultè disponunt dolosas technas, captiosas prætendunt insidias; nolunt videri aduersarij, cùm reuera insidientur æmuli! Arca, & Dagon eodem tempore fulgebant; Arca, vt fas erat, Dagonem deiecit, sed ad nostram eruditionem manum abscondit: *Cùm surrexissent diluculo Azotij altera die, ecce Dagon iacebat.* Honestis factis in Sacra Scriptura dubium non est versutias (vt dicebam) aliquando adumbrari, vt etiam indignis actionibus virtutes exprimi. Arca collateralem Dagonem deiecit, nec enim fas erat, vt veritati adæquaretur mendacium; verùm dum inuisa manu deiecit, dum nocturnum tempus expectauit, politicorum mores depinxit. Sollicitant alterius ruinam, sed adeò cautè, vt effugiat dolus notitiam, & solum testem habeat conscientiam. Innuit Abulensis *quæst. 12. Si per diem fieret, oportebat, vt aliqui viderent saltem de Sacerdotibus; Deus autem nolebat eis monstrare modum miraculi.* Si per diem Arca Dagonem dejiceret, nullus dubitaret non tulisse collateralem, deturbato vero Dagone, nocte, videbant casum, sed nequibant scire modum. Quod Arca laudabiliter exercuit, ambitio, & liuor ingloriè sæpè disposuit. Socij, competitorisque animitus solicitatur ruina, sed solicitudo tegitur sagaci cautela.

§. XIX.

Solicitare indigno honorem indebitum, est maturare miserum casum.

NAturâ rerum est (aiebat Cassiodorus 11. var. 1.) *amare collegam. Laudes quinimò vestras extollitis, si honorem, qui senatori datus est, erigatis.* Collegæ collegas amant, vtque honori proprio quid accrescat, socium erigere solicitudo festinat; verùm priùs circa merita debebat ferri iudicium, quàm inflammaretur desiderium, & præberetur suffragium. Quidquid digno confertur, ad multorum vtilitatem collatum esse sentitur; vt è contra quidquid accipientis supergreditur meritū, in electoris, & electi vertitur probrum. Verùm vt cæca est affectio, non præuidet fastigium indignè occupatum esse præcipitio proximum; anhelat dilectum honoribus adaugere, sed dum transgreditur metam, maturare solet ruinam. Captam Arcam iuxta Dagonem Philisthini collocarunt: *Statuerunt eam iuxta Dagon,* & hoc, vt Dagon honore non videretur inferior, aut vt spolio illo resplenderet honoratior. Quid tunc? Dagon corruit, & fractis ceruicibus periit: *Ecce Dagon iacebat pronus in terra ante Arcam Domini.* Ipsum honorandi, euchendique studium Dagoni maturauit miserum casum; non poterat non cadere, quem constabat adeò tumere. *Posuerant Philisthiim* (inquit Abulensis q. 11.) *ad laudem Dagon; Deus autem voluit ostendere Dagon nihil esse, & Arcam suam esse gloriosiorem Dagon.* Arca longissimis interuallis à Dagone distabat, & miris facinoribus præfulgebat. Azotij verò erga Dagonem inclinati cæcis ausibus Arcæ prætulerunt, & ipsa prælatione calamitatem sibi, & Dagoni maturarunt, nam vbi digno antelatus, fastigium occupauit immeritus, nec ipse potest fixè consistere, nec auctores calamitas non vrgere. Isaac cæcutiens Esaü ad dignitatem discupit eleuare. Rebecca accepto cœlesti oraculo Iacob prætulit, & candidatum dignitatis infulis exornauit: *Vestibus Esaü valdè bonis, quas apud se habebat domi, induit eum. Gen. 27. v. 15.* Ambrosius *lib. 2. de Ia. ob, & vita beata c. 2.* ait, Rebeccam prætulisse dignum immeritò, vt vtrique consuleret filio, & politico nos instrueret documento. Vtile erat indigno dignitatis non occupare fastigium, vnde sustinere poterat casum. Ergo dignum prætulit, vt Iacob honoraret merita, & ab Esaü ad ruinā remoueret scandala. Accipe Ambrosium: *Rebecca non quasi filium filio, sed quasi iustum præferebat iniusto.* Adnectit: *In quo & alteri consulebat, quem diuina subducebat offensa, ne grauiori implicaretur reatu, si accepta gratiam benedictionis amitteret.* Prærogatiuis nudus non se gereret, vt fas erat, in culmine dignitatis: ergo ei consuluit ruinæ occasionem auferendo, & dignitatem nobilitauit resplendentem meritis eleuando.

§. XX.

Quas iniustè exegit adorationes culmine elatus, meritò pendit detrusus.

DIgnitatum luminibus refulgentes copiosa clientū turba prosequitur, indebitumque adorationis tributum fastui, ac superbiæ quodammodo cogitur exhibere, si velit gratiā inire. Alij, culmineque celsi à se ipsis desciscunt, & quadam iam se diuinitate donatos, & naturæ metas arbitrantur supergressos: verùm vt est varia fortuna, qui elatus dignitatis culmine tumuit, deturbatus non semel ingemuit. Ad aliorum genua videas procumbentem, & submisso vultu adorantem ipsum, quem modo cultus exterior adorabat, & meritus plausus extollebat. *Putas* (aiebat Philo *lib.* Quod Deus sit) *mortalem rem vllam verè esse, ac subsistere, & non tanquam in suggestu quodam ab inani, & incerta opinione, non*

aliter quàm somniorum ludicra. Adnectit post pauca: *Inclyta fuerat Persarum felicitas, sed vna dies tam ingenti regno finem attulit, & nunc Persæ, penes quos paulo ante fuerat imperium, sunt Parthorum prouincia.* Quibus antea pendebatur adorationis tributum, iam Persæ soluebant Parthis venerationis obsequium, & qui ad eorum genua plures despexerant prouolutos, iam se ingemiscebant supplices, & despectos. Arcam Dei in Dagonis templum introduxerunt Azotij quasi victoriæ spolium, & certaminis trophæum. Tumebat Dagon de Arcæ captiuitate gloriatus, sed compulsus est Arcam adorare deiectus: *Ecce Dagon iacebat pronus in terra ante Arcam Domini.* Iacebat in modum supplicis, inuitè gerebat habitum adorantis, & indignè antea possessa altitudo erat infelicitatis auctarium, & calamitatis augmentum: *Iacebat ante Arcam* (inquit Lira) *quasi faciens ei reuerentiam.* Iam demisso vultu Arcæ deosculatur vestigia, qui heri Dagon superbè tumidus humillima exigebat obsequia, & indigna adorationis tributa. Sic res humanæ voluuntur, sic sortes mutantur.

§. XXI.

Vtilitas adnititur indignum culmine stabilire, & defectus eius abscondere.

QVidquid digno creditur (aiebat Cassiod. 11. *var.* 1.) *hoc multis sine dubio collocatum esse sentitur.* Vt è contra quidquid indigno applicatur, in Reipublicæ detrimentum esse dignoscitur: ea tamen est aut auida lucri cupiditas, aut contumax semel decretum tuendi vanitas, vt studiosè plures adnitantur stabilire, quem sibi vtilem ad fastigium dignitatis decreuerunt efferre. Desunt dignitatem gerenti merita, sed copiosa conseruanti, aut extollenti proueniunt lucra & mirum in modum adlaborant ob lucrum conseruare fastigio immeritum. Arca Dagonem culmine indignum deturbat, honoréque dignitatis exaugurat; verùm Sacerdotes primo manè deiectum restituerunt, & in culmine conseruare adlaborarunt: *Tulerunt Dagon, & restituerunt eum in locum suum.* Ne populus ruina cognita depretiaret idolum, restituere quàm citò Sacerdotum procurauit studium. Iam si quæras, cur imbecillitate cognita, indignitateque experta adnitantur euehere, & antiquo culmine conseruare? Respondebit Lira, fecisse hoc Sacerdotes, quibus magna vtilitas ab illo culmine proueniebat, & non exigua de sacrificiis Dagoni oblatis pars spectabat. Ergo licet indignum testaretur ruina, & imbecillum agnosceret experientia, conseruare, stabilireque adnitebatur lucri cupiditas, & victimarum voracitas. *Tulerunt* (verba sunt Liræ) *scilicet Sacerdotes, antè quàm populus perciperet.* Si populus videret deiectum, depretiaret, eiusque aram onerare victimis nolet. Si altare sorderet victimis viduatum, magnum Sacerdotibus deficeret lucrum: ergo, vt amplos perciperent fructus, abscondere solicitauere defectus: *Antè quàm populus perciperet.* Non attendebant sedis honorem, sed suam ipsorum sitiebant vtilitatem: ergo ne deesset indignum lucrum, dignitatis dehonorare non verebantur suggestum. Qui Abimelech extulerunt, vtilitatem suam, non Reipublicæ, considerarunt: *Quid vobis est melius, vt dominentur vestri septuaginta viri omnes filij Ierobaal, an vt dominetur vnus vir?* *Iudic.* 9. *vers.* 2. Ex filiis Ierobaal vnus, qui meritis ornatior, potuit deligi; nec timendum erat omnes cæteros dominari verùm sic colorauere delirium, quia vtilitatis propriæ suspicauerunt augmentum. Non expendunt, quis Reipublicæ salubrior, sed quis sibi futurus commodior, & quia vtilitas spectata, dignitas ingemuit ab immerito possessa. *Denotatur, quod inter filios Gedeonis* (inquit Lira) *fuit minus nobilis, & minoris reputationis.* Minus dignus ad regiminis culmen promouetur, cùm solùm vtilitas propria ab eligentibus spectatur.

§. XXII.

Mulierculæ si venustæ, semper sortiuntur tutelares, & defensores.

MVlierculæ libidinum victimæ, Reipublicæ, honestatisque sunt nocentissimæ pestes; quas si vigilans iudicum solicitudo, & solicita ministrorum vigilantia conetur exilio mulctare aut supplicio afficere, non facilè assequitur, quia infamis venustas plurimos patronos sortitur: *Miser* (aiebat Philo *lib. de Profugis*) *maturè se ostendet aut sordidum appensorem obolorum, & illiberalem fœneratorem, aut luxu perditum, aut promum magis, quàm condum, meretricum lenonum productorum, & huiusmodi sodalitij patronum, fautorémque professissimum.* Vel obolorum appensor, & fœnerator aurum profundet, vt meretricem protegat, & à suppliciis defendat. Nulli vitio defuit patronus, sed eiusmodi pestis grandis est tutelarium numerus. Diximus iam Dagonem Veneris effigiem fuisse, hanc Dei Arca deiecit, & digna pœna mulctauit: *Inuenerunt Dagon iacentem.* Quid tunc? *Restituerunt eum in locum suum.* Non vnus, aut alter protegere, & patrocinari gestiuit, sed copiosa tutelarium turba Arcæ se opposuit, & Venerem in locum suum restituere solicitè studuit. Notabit Interlinearis: *Multi fuerunt defensores idololatriæ.* Ne venustas illa exularet loco pulsa, & seueritate meritissimâ castigata, plures suscepere patrocinium restituendi, retinendíque solicitum desiderium. Nunquam vitium inuenitur sine patrono, & qui pro bene merito detrectaret aliquam molestiam subire, pro mulierculis defendendis nullum refugiet laborem amplecti sumptúmque facere. Achior veridicus eruditam sententiam profert, & veritas præmium vincula tulit: *Ligauerunt Achior ad arborem manibus, & pedibus.* Iudith 6. *vers.* 9. Iudith laudabiliter expincta, & ornata Holofernum adit, & iam pulchritudine eius captus thesauros pandit, & de conuiuio suo opipare. Iuditham ali decernit: *Iussit eam introire, vbi repositi erant thesauri eius, & iussit illic manere eam, & constituit quid daretur illi de conuiuio suo.* Iudith 12. *vers.* 1. Quam alium inuenit Principem vtilis veritas, & laudabiliter dolosa venustas. Iudith tentabat mortem inferre, Achior pericula propulsare, & verax inuenit supplicium fraus pulchra obsequium: *Et constituit quid daretur illi de conuiuio suo; solicitus de ea* (inquit Lira) *tanquam de corpore proprio.* Pulchræ curam egit, veridicum religauit Iudith mulierum honor fortitudinis miraculum, castitatis resplenduit elogium; verùm dum ob venustatem patrocinium inuenit, quàm diuersum obtineat locum apud homines, salubris veritas, aut venustas nociua edocuit. Et ne longè a nostro Textu diuagemur, nullus ex Israëlitis pro eripienda Arca laborauit, sed in hostium potestate reliquit, cùm deiecta, oppressáque Venus plures habuerit fautores, & tutelares: *Multi fuerunt defensores idololatriæ.*

§. XXIII.

Miserum est dignitatis culmine deturbari, sed miserius, ad reuerentiam deturbanti exhibendam compelli.

ACris dolor est post culminis splendorem, post plausus obsequium, post ambitiosum adorationis tributum omnibus dispoliari, & mutata sorte destitui; verùm si contingat ad ipsius deturbatoris, æmulique genua deuolui, & adorationis obsequium pendere, iam congeminatis incendiis aduritur, & animus dolore intolerabili distorquetur. Dæmones gehennales flammas experti, & prædam, quam nacti fuerant, Domino restituere compulsi, lamentabili eiulatu, ne adeò duram in eos pœnã exerceret, Christũ precabantur: *Adiuro te per Deum*

Deum, ne me torqueas. Dicebat enim illi: Exi spiritus immunde ab homine. Marc. 5. v. 7. Ecquod dæmonis erat tormentum à Christo hoc tempore illatum? Cogi ad æmulum adorandum, & deturbanti parendum: *Cucurrit, & adorauit.* De gehennali tacet flamma; & de inflicta modò queritur pœna? Expende è cœlo deiectum, & modo d... rete prædam compulsum ad adorationis obsequiũ trahi, & ad æmuli genua provolui: *Cucurrit, & adorauit.* Durum adeò tormentum dæmoni erat adorare de culmine deturbantem, & à possessa præda expellentem, vt præ ipsa gehenna excruciarit, & ad dolorem gemitibus manifestandum compulerit. *Quem promissione regni* (inquit Chrysologus *serm. 17.*) *vt te adoraret subdolus ambiebas, nunc tremens, & miserandus prolaberis, & adoras.* Præmiserat *serm. 16. Venerunt imperantis iussu, non, ut ausu, attracti sunt inuiti, non sua sponte currentes.* Qui adorari exambiebat, ipsi deturbatori obsequi compellebatur: ergo exhibita adoratione præ gehennali flamma aduritur. Dagon etiam ab Arca deturbatus non solum patitur ruinam, sed vt calamitas recrudesceret, Arcæ compellitur exhibere reuerentiam: *Iacebat pronus in terra ante Arcam Domini.* Aliquale solatium esset, si post casum non exhiberet adorationis obsequium; verùm vt intolerandum adurgeret tormentum, compulsus est casum sustinere, & deturbanti obsequium venerationis præstare. *Dicitur, quòd erat pronus* (verba sunt Abulensis *quæst. 12.*) *quia non solùm erat iacens, sed etiam super os suum iacebat, vt poneretur tanquam adorans Arcam Dei.* Aliquod esset doloris leuamentum, si conceptum corde aliquando quiret euomere, aut manifestare odium; ast, pati extremam ruinam, & Arcæ impendere reuerentiam, erat grauius supplicium, & durius ipsa trucidatione tormentum.

TEXTVS.

VERS. IV. Rursumque manè die alterâ consurgentes inuenerunt Dagon iacentem super faciem suam in terra coram Arca Domini: caput autem Dagon, & duæ palmæ manuum eius abscissæ erant super limen.

§. XXIV.

Non habet caput, qui præstaturus obsequium, aduersum indicat animum.

BEnè politicus, quod nequit excusare, sic faciet, vt non appareat inuitus, sed sponraneus; alioquin obsequio præstito exasperat, & indignationem sibi conciliat. *Stipendium est, quod subiectum facit munificum dici* (aiebat Cassiodorus 11. *variarum 7.*) *& offerentis nomen accipit, qui se, quod penditur, debere cognoscit.* Adnectit: *Liberorum est enim omne, quod cogitur, nec offerentis habet gratiam, qui damnis suis perducitur ad tributum.* Prudens tributarius hilari adeò facie soluit, vt offerentis potius nomen acquirat, nec reluctanti animo venustatem obsequij perdat. Imprudens contra se inflammat odium, dum nolentis facie impendit obsequium. Dagon compulsus ad exhibendam Arcæ reuerentiam exhibuit, sed eo modo, vt deuenustaret obsequium, & ipso obsequio incrementaret sibi supplicium. Non habet caput, qui animum non celauit, dum negare obsequium nequiuit: *Caput Dagon, & duæ palmæ manuum eius abscissæ erant super limen.* Prius durum adeò non fuit expertus supplicium, modò durius tulit tormentum. Et quare? Quia sic desipuit (inquit Abulensis *quæst. 13.*) vt cum Arcam non venerari nequiret, ipsa adoratione animi reluctantiam ostenderit: *Abscissæ sunt illæ partes, quæ ad adorationem pertinent, scilicet caput, quia illud non benè curuauit, & manus, quia illas non benè eleuauit coram Domino.* Capite punitus est, sed ante in-

Eman. de Naxera in Reg.

flictam pœnam carebat capite, qui illud sic inclinauit, vt inclinatione offenderet, & reluctantiam animi proderet. Arcam venerari compulsus, ipsa veneratione iram in se prouocauit cæcissimus. Si quantumvis animus dissideret, debito modo adoraret, pœnam effugeret; ast dum adorans animum prodit aduersum, incrementauit sibi supplicium. Vt discas in alieno capite sic agere, quæ excusare nequis, vt obliges spontaneus, nec indignationem merearis inuitus.

§. XXV.

Quæ animo inuito exhibentur, exhibendi modo agnoscuntur.

PLura præstant homines inuiti; & politicè coacti, quæ animus refugit, & animitus contradicit: & licèt sæpè conetur industria tegere, & spontaneè exhibentium vultu peragere, rarò assequitur; nam mendacium, si perspexeris, lucet, & ipso exhibendi modo se veritas prodit. Caïn Deo sacrificium litat, vt Abelus etiam consecrat; verùm Deus animorum inspector Abeli munus approbauit, Caini reiecit: *Respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. Ad Cain verò, & ad munera illius non respexit. Gen. 4. vers. 5.* Et cur Caini sacrificium non elucretur beneuolentiam, & Abelis holocaustum inueniat gratiam? Nonne obsequium est promerendi artificium, dum accipientis oblectat animum? Ergò Deus, vt Abelum, Caïnum honore dignetur, dum ara religiosis vaporibus honoratur. O expende, amabo te, huius obsequij circunstantias, & inuenies animum ab operibus dissidere, & voluntatem à manibus discordare: Obtulit Caïn, sed pòst multos dies; obtulit, sed de inanimatis fructibus; obtulit aræ onera, sed non munera: Abelus ipsis sacrificij circunstantiis ostendit animum placendi cupidum; & Domini gratiam promerendi laudabiliter ambitiosum: ergo hic obsequiis placuit, ille sacrificiis offendit: *Non concilias tibi Deum* (aiebat Bernardus *in Allegor. Tilmani*) *discors tecum. Non placas, sed peccas.* Adnectit: *Nunquid rectus, vel quando manum porrigis Deo, cuius cor in terram trahit liuor, & fraternum odium?* Concinit Philo *lib. de Sacrificiis: Infelices volentes, nolentes vix serò ad Deum, qui solus seruare potest, se recipiunt: ille non ignarus parum valere, quæ exorta sunt: non omnibus pariter est facilis, sed his, in quos benè collocatur beneficium.* Adjicit: *Cur de fructibus, & non de primis fructibus affert primitias? Fortassè hanc ob causam, vt primatum creaturæ det, secundarium honorem reddat Numini.* Caïn ad speciem Numinis maiestatem videtur oblatis muneribus confiteri, sed ipso offerendi modo honori inuenitur detrahere: ergo honorando deliquit, & pœnam sacrificando commeruit. Nec aliter Dagoni accidit: Arcam venerari compulsus caput inclinauit, sed parum; leuauit manus, sed modicè; ipse adorationis modus adorationem publicabat prorsus inuitam, & animo reluctanti coactam: ergo licèt astutia conata fuerit reluctantiam adoratione exhibita tegere, ipse exhibendi modus non potuit non aperire: *Caput Dagon, & duæ palmæ manuum eius abscissæ erant super limen.* Inflicta pœna prodidit animi reluctantiam, etsi artificiosa cautela Dagon deuotam mentitus sit reuerentiam. Addit Abulensis *q. 13. Abscissæ sunt illæ partes, quæ ad adorationem pertinent, scilicet caput, quia illud non benè curuauit, & manus, quia illas non benè eleuauit coram Domino.* Dagon capite potiùs deiecto, quàm inclinato deuotum affectabat obsequium, sed modus ipse prodebat animum: nam quæ inuitè, reluctantique corde geruntur, difficulter adhibito etiam studiosè artificio celantur.

§. XXVI.

Malunt nonnulli ministri otio indulgere, quàm Reipublicæ periculum propulsare.

OMnis vtilitas publica fideli debet actione compleri, quia totum vitiosum geritur, vbi solicitudinis vigilantia deteriatur. Vnius otium multorum aliquando esse inuenitur periculum, & enormiter delinquit, qui ad vniuersale commodum inuigilaturus, obdormit. *Quis patiatur* (aiebat Cassiod. 7. var. 32.) *vnius esse commodum dispendia scelesta cunctorum.* Gloriosum, honorificúmque nomen acquirere suspirat ambitio, sed post acquisitionem inerti indulgere solitat otio. *Præfectos vigilibus* (aiebat Cassiod. 7. var. 8. *appellare voluere, qui pro generali quiete discurrunt. Tibi enim commissa est fortunarum securitas, ciuitatis ornatus, vtilitas omnium.* Adjicit: *Securus somnus te vigilante carpitur, & molestia nulla sentitur.* Nulla molestia sentitur, si vigiliarum Præfectus per ciuitatem vagatur; verùm si cæteri eius vigilantia confidant, & ipse somni dulcedine captus, & otij oblectatione irretitus solicitas non gerat excubias, Respublica subibit periculum, & grassator fouebit ausum. Azotij deliri Dagonem merum figmentum pro Numine colebant, & ab eo Reipublicæ salutem sperabant: Dei Arca in figmento exercuit pœnam, vt ipsa pœna cæcis attulerit medicinam: *Cùmque surrexissent diluculo Azotij altera die, ecce Dagon iacebat pronus in terra ante Arcam Domini.* Sacerdotes casum demirati Dei sui ignominiam tegere, & culmini restituere sunt moliti: *Restituerunt eum in locum suum.* Dum indignum stabilire contendunt, calamitatem suffulciunt: *Rursùmque manè die altera consurgentes inuenerunt Dagon iacentem super faciem suam.* Quem diuina indignatio decreuerat deturbare, patronorum manus non valuerunt defendere. Sed secundus casus ministrorum videtur otium sugillare, ignauiámque arguere. Nonne fas esset Dagonis sacrificulos, ministrósque sequenti nocte solicitas in templo excubias agere, & periculum vigilantia depellere? Dum Textus refert iteratam ruinam manè spectasse, non obscurè innuit sequenti post casum nocte somno indulsisse. Et cur indulgeat somno minister, cùm munus, ratio, iúsque exigerent Reipublicæ, Principíque prouidere, & periculis vigilantibus oculis obviare? Cur à templo recesserint, qui à Dagone victimarum stipendia accipiebant, & infulis honorandis radiabant? Certè deseruerunt templum, ne amitterent somnum: nequibát ignorare posse nocte sequenti iterandæ imminere deiectionis periculum; recesserunt tamen, ne placidum amitterent otium. *In die sequenti* (inquit Abulensis q. 12.) *postquam iacuit Dagon coram Arca, inuenerunt id, quod dicit hic.* Si excubias agerent, ad speciem occurrebant periculo, sed dulci carebant somno: si caperent somnum, appetebat periculum; ipsi verò maluerunt somno indulgere, quàm periculis vigilando obviare, vt suis factis adinstar colorum exprimerent, quod aliis in materiis non semel accidit. Honoribus, copiosisque stipendiis munerati, ad Reipublicæ tuitionem, incolumitatémque procurandam aliquando non tam student generalitatis periculis obuiare, quàm commodis indulgere.

§. XXVII.

Qui punitus reincidit, acriorem contra se seueritatis flammam accendit.

ERrare humanæ est fragilitatis; inflictis verò non cohiberi suppliciis, durissimæ obstinationis. Saluti suæ prouidet correctione frænatus, sibi inuidet errorem post correctionem sequutus. *Non habet venia locum* (aiebat Cassiod. 4. variar. 29.) *qui delinquit admonitus.* Ante admonitionem delinquere ignorantiæ potest adscribi, post admonitionem malitiæ nequit non applicari. Caïnus mortis aperuit ianuam, vt contra fratrem exerceret inuidiam, & iam maledictionis pœnam incurrit, & vti seruus sugillatus incedit: *Nunc igitur maledictus eris super terram. Gen. 4. vers. 11.* Illud, *Nunc*, quia continere videtur arcanum, est ponderatione dignissimum. Quid addit illud, *Nunc*, vt grauior affligat mulcta, & seuerior adurgeat pœna? Iam Textus præmisit. Se Caïn culpis sacrificando infecerat, & malè obsequendo deliquerat: verùm Deus, cui cordi est non deseuire in vindictam, leni patientia admonitionem adhibuit, & cæcutientem dirigere procurauit: *Quare iratus es, & cur concidit facies tua? Nonne si benè egeris, recipies: sin autem malè statim in foribus peccatum aderit?* Ni præcessisset admonitionis remedium; graue adeò non videretur piaculum, ipsa verò lenis patientia aggrauabat quodammodo culpam, seuerioremque adurgebat ad pœnam; nam post admonitionem delinquere est patientiam exasperare, immò ad supplicium infligendú vrgere. Dagon huius veritatis nobis subministrat exemplum. Coram Arca superbiebat elatus, & efferebatur superbus; ad terram deiecit Arca extollentiam, vt deiectione frænaret exoculatam audaciam: verùm Dagon auxiliares manus sortitus, antiquam repetiuit sedem elatus. Quid tunc? Caput abscinditur, manus trucidantur: *Caput Dagon, & duæ palmæ manuum eius abscissæ erant super limen.* Si prima correctione stilum verteret, non periret; ast dum castigatus eundem tenorem seruat, viuidiùs contra se indignationem inflammat. Allegoricè in rebus inanimatis ad concinnandos mores documenta quærimus, & animatis aptamus. Igitur in Dagon vita carenti expressit Textus, quod homini accidere solet rationali. Et quidem si plures demutarent mores prudenti admonitione, aut leni castigatione correcti, graue non subirent supplicium miseri, sed dum correctionem contumaces despectant, grauissimam pœnam, immò aliquando violentam sibi mortem solicitant. Innuit datus Abulensis q. 12. *In die sequenti postquam iacuit Dagon coram Arca, inuenerunt id, quod dicit hic.* Non prima die, sed sequenti; si locum, à quo abactus fuerat, non repeteret, si contumaciter non insisteret, violenter detruncatus capite non iaceret; ast trucidatus iacuit, quia periculum, & admonitionem contempsit.

§. XXVIII.

Reipublicæ est commodum dignitatibus interdicere, quos constat capite, & prudentia carere.

GRaue Reipublicæ est detrimentum minister prudentia, & capite destitutus, & auctoritate obarmatus, quam auctoritas audet, & prudentia non dirigit. *Decet quidem* (aiebat Cassiodor. 4. var. 40.) *cunctos patriæ suæ augmenta cogitare, sed eos maximè, quos Respublica sibi summis honoribus obligauit. Quia ratio rerum est, vt eum necesse sit plus debere, qui visus est maiora suscepisse.* Augmenta debet Reipublicæ cogitare, quem constat dignitatis infulis refulgere; quod si contingat ad Reipublicæ prospiciendum carere capite, & dignitatis lucere culmine, lugebit Respublica, & aures continua diuerberabit querela. Grandi impendio elegerant sibi Israëlitæ ducem, aureum scilicet vitulum: verùm dum prudentia caruit, & potestate resplenduit, ingentissimam adduxit calamitatem. *Ceciderunt in die illa quasi viginti tria millia hominũ. Exo. 32. v. 28.* Quam pius fuit Moyses, dum confregit vitulum, ne prudentia prorsus nudus potestatis haberet clauũ. *Arripiens vitulũ, quem fecerant, combussit, & contriuit vsque ad puluerem.* Addit interlinearis: *Cõbussit igne caliti & Spiritus Sancti.* Verum erga Israëlitas ostendit

ostendit amorem; cùm cessam abstulit insipienti potestatem. Quod & Arcam fecisse in hominum, commodum Scriptura testatur. Truncum rationis prorsus expertem adorabant, & vti Numen detestandis ostiis colebant. Et cùm merces adorationis futura esset Reipublicæ vtilitas, præmium erat ingens calamitas. Ergo Arca culmine detrudit, & non solum capite, sed manibus etiam priuauit. Iacuit Dagon capite, & manibus mutilatus: *Caput Dagon, & dua palma manuum eius abscissæ erant super limen.* Inquires, cur capite truncatum manibus solùm dispoliarit, cùm aliis partibus dispoliare potuerit? Non fuit (respondet noster Sanctius) abscindere tunc manus tam ira, quàm misericordia, immò grauissimum esset Reipublicæ supplicium, si quà exerceret potestatem, haberet manum, quem carere capite erat compertum: ergo manum abstulit, & Reipublicæ prouidit: *Cùm ex eodem loco* (inquit doctus Interpres) *iterum deturbatus fuerit, vtramque manum, & caput amisit.* Grauior Azotios calamitas adurgeret, si capite carens Superioris teneret locum, & manum.

§. XXIX.

Ni aliqua spes, timórve suadeat, nec penditur cultus, nec plausus.

SPes effectus (aiebat Cassiodorus 5. *variar.* 17.) *tadium laboris excludit, & magnum genus incitamenti credere desiderata compleri.* Ferè omnes spei suæ inseruiunt, dum diis, & magnatibus adulantur. Tolle spem, & cuncta cessabunt. Quæ circa euersos conspicitur solitudo, eloquenti silentio ostendit prosequutos fuisse omnes non personam, sed fortunam; quandoquidem euolante fortuna traditur obliuioni persona. Idem de timore cense: Timor obsequium consulit, & plausum. Versutus humani generis hostis ad pedes Christi Domini prolapsus plausibus celebrat, & adorat: *Cucurrit, & adorauit eum, & clamans voce magna dixit: Quid mihi, & tibi Iesu Fili Dei altissimi. Marc. 5. v. 7.* Cum eundem Dominum deserto prouocarit ad lapsum, & à famelico tentauerit extorquere adorationis obsequium, inquirunt Patres, cur modò ad genua procubuerit & adorarit? *Quid est diabole* (aiebat Chrysologus *ser.* 17.) *quem trina tentatione prouocabas ad lapsum; quem promissione regni, vt te adoraret, subdolus ambiebas, nunc tremens, & miserandus prolaberis, & adoras?* Iam interrogationi respondet: *Vt adulator, non vt deuotus, & obsequens hic adorat euadere cupiens pœnam, prædam perdere pertimescens.* Timor præstabat obsequium, & spes prædæ exhibere consuluit plausum. Suæ adorans ambitioni inseruiuit timori suo paruit: *Adorat euadere cupiens pœnam, prædam perdere pertimescens.* Hinc disces, cur Azotij Dagonem throno, restituere sine contradictum nec capite, nec manibus dispoliatus iacuit; & cur iam manibus dispoliatum venerari fuerint obliti? *Caput autem Dagon, & dua palma manuum eius abscissa erant super limen.* Si cum manu caret, non legitur culmini restitutus, cur restitutus legitur semel deiectus; aut si deiectus colitur, cur manibus orbus non adoratur? Quia anteà (inquit noster Sanctius) aliquid spes sibi ab illo promittebat, & omni potestate nudum non existimabat; ast cùm modò nec manum habeat ad infligendam pœnam, nec ad præstandam gratiam, cessauit plausus, & cultus. Audi ex nostro Sanctio: *Dum seorsum spectas caput & manus, id planè doceris, nihil in illo esse quod suspicias, & ames, nihil quod timeas, aut etiã quod speres ab eo, qui manus non habet.* Dum habebat manũ, qua supplicium infligeret, aut munera daret, eius inire gratiam exambiebant Azotij; at quem suspiciebant anteà vt diuinum, vbi euolauit timor, vbi spes prorsus euanuit, nec eleuare deiectum, nec antiquo loco curarunt restituere deturbatum. Vt noueris venerationis cultum, & laudis plausum frequenter à timore, aut spe exhiberi, & præstari.

Nabuchodonosor, dum viguit, & floruit, aues conspexit quæ cantibus floridum celebrarent, & vsque ad fastidiũ assisterent: at vbi se conspexit deiectum, à volucribus etiam aspexit se destitutum: *Dispergite fructus eius; fugiant bestiæ, quæ super eam sunt, & volucres de ramis eius. Dan. 4. v. 11.* Illud, *Fugiant*, idem valet ac *Fugient*; vt verùm sit, quod aiebat Zeno *serm.* de Spe: *Tolle spem, & cuncta cessabunt.* Plaudebant cantibus aues, non tam vt celebrarent, quàm vt comederent. Copiosa bestiarum aderat circunstantiã, vt protectionis fruerentur vmbra. Ergo recesserunt bestiæ, quia defecerat vmbra, & auolarunt aues, quia defecerat etiam mensa.

§. XXX

Mendacium, si perspexeris, lucet quantumuis fucis illitum, & artificio protectum.

ADlaborant homines aliquando figmenta sua eo artificio tegere, eis coloribus adumbrare, vt oculis illudant, & prudentes etiam fallant; non possunt tamen diù permanere, quæ nulla certum est soliditate firmari. Mendacio conuenit, quod aiebat Seneca *epist.* 11. *Lenitur arte non vincitur.* Imponit oculis artificium, sed tandem nequit perseuerare figmentum. Dagonis Sacerdotes metrum figmentum, & contrarietatibus temperatum eximia potestate, diuinitatéque asserebant præditum: Arca eius infirmitatem ostendit, de fastigio Dagonem deturbans; & licet ruina imbecillitatem manifestè testaretur, Sacerdotes conati sunt veritatem occultare, & antiquo figmentum culmini restituere. Quid tunc? Ipso in templi limine caput apparet truncatum, & manus abscissæ: *Caput autem Dagon, & dua palma manuum eius abscissa erant super limen.* Aliquamdiù veritas latuit, sed tandem ipso in templi limine luxit. Non potuerunt iam Sacerdotes deiectionem tegere, & casum dissimulare. Notauit Abulensis *quæst.* 11. *Fuit istud factum, vt non possent occultare Sacerdotes populo deiectionem Dei sui coram Arca.* Desudauit astutia, vt conseruaret figmentum & Dagonem attestaretur diuinum: aliquo tempore durauit artificium, & fefellit dissimulatum mendacium, verùm quantumvis ars studuerit occulere, non valuit diù tegere, quia ipse Dagon deiectus, & mutilus publicatur. Existimant nonnulli in remotiori, secretiorique loco perpetrata nullatenus agnoscẽda, falluntur tamen, nam ipsa vitia se produnt, & industriam omnem eludunt. Quod Dagoni noctu, & absque teste contigerat, limen publicabat, nec enim poterat diù mendacium colorari, aut delictum tegi, etsi potuerit tantisper dissimulari industria, & ignori cautela.

TEXTVS.

VERS. V. Porrò Dagon solus truncus remanserat in loco suo. Propter hanc causam non calcant Sacerdotes Dagon, & omnes, qui ingrediuntur templum eius super limen Dagon in Azoto vsque in hodiernum diem.

§. XXXI.

Vel trunco exhibetur reuerentia, si dignitatis possideat culmina.

QVi culmine dignitatis eminuit, etsi prærogatiuis noscatur nudus, ab omnibus colitur celebratus. Sedi exhibetur cultus, etsi sit possidens virtutibus viduatus. Tertullianus irridebat gentiles, quia quos altaribus sublimatos videbant, quantumvis scatuisse criminibus noscerent, ad aram deuoluti adorabant, & eorum mercari gratiam muneribus exambiebant. *Quantum igitur, de diis vestris* (scribit in Apologetico *cap.* 12.) *nomina solummodò video quorundam veterum mortuorum,*

& fabulas audio, & sacra de fabulis recognosco. Adnectit ingeniosè satis: *Quantum autem de simulacris ipsis nihil aliud deprehendo, quam materias sorores esse vasculorum, instrumentorumque communium, vel ex iisdem vasculis, & instrumentis quasi fatum consecratione mutantes, licentia artis transfigurante.* Ex eodem luto vasculum efformatur, & idolum: verum, quia idolum altaris culmen inscendit, & adoratores habuit, materia eadem, quæ in vasculo contemnitur, in altaribus adoratur, & cultus penditur stipiti, quia iam Deus consecratione. Consonat Minutius: *Imagines consecratas vulgus dicis publice colere, dum opinio, & mens imperitorum artis concinnata decipitur auri fulgore, perstringitur argenti nitore, & candor eboris hebetatur.* Fastigium quidquid tenebrosum celat, & defectus omnes inaurat. Rogabis, quomodo Sacerdotes Dagon mutilatum intuiti reuerentiam præstiterint, & exhibere cultum desiderarint? Respondeo: Quia in antiquo loco adhuc remansit: ergo loci sublimitas mutilo etiam venerationem negotiabatur: *Caput Dagon. & duæ palmæ manuum eius abscissæ erant super limen: porrò Dagon solus truncus remanserat in loco suo.* Attentius audi, quæ Textus adnectit: *Propter hanc causam non calcant Sacerdotes Dagon, & omnes qui ingrediuntur templum eius super limen.* Quam ob causam non audent limen vestigio premere, sed quodam saltu affectant reuerentiæ honorem præstare? Quia remanserat in loco suo, id est, in antiquo altari, vt Hugoni placet. Ipsum audi: *Truncus solus remanserat in loco suo. contra supradictum est. Inuenerunt Dagon iacentem super faciem suam. Responsio, sinedochicè dictum est illud, quasi dicat: Caput inuenerunt iacens super faciem suam.* Non fero de littera sententiam. Hugo tamen, vt vides, sentit truncum capite, manibusque mutilatum honorabili altaris loco remansisse: ergo ob hanc causam exhibebant reuerentiam trunco, quia edito adhuc eminebat in loco: decapitatus, & mancus erat, sed licèt defectus suaderent depretiationem, persuadebat locus laudem, & loci beneficio fruebatur truncus, eisdem plausibus ac si luceret eximiis dotibus exornatus. Vt nostra thesis sit vera, scilicet vel trunco exhiberi officiosa obsequia, si dignitatis possideat culmina.

§. XXXII.

Latere antiquam non sinit infamiam, qui sui indebitam honoris solicitat reuerentiam.

LOnga annorum series, dum abscondit antiqua, celare solet inglória: ni memoriæ irritator accedat, temporum tenebris ignobilis sepelitur nota, & ignoratur infamia: verum nonnulli, dum imprudenti affectu, aut ambitioso conatu sibi, suisque indebitos honores solicitant, sepultæ iam infamiæ memoriam renouant. Adam de puluere effectus est, Eua de hominis latere efformata nobiliter degenerauit, & pulueris obscuritatem tantisper texit; ast dum indebitum honorem ambiuit, originis obscuritatem detexit: *In sudore vultus tui vesceris pane, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Genes. 3. vers. 19.* Imaginis honor pulueris ignobilitatem inaurarat: Eua de latere constructa, à puluereque remotior fulgebat; verum dum indebitam honoris ambiuit gloriam, suscitauit originis ignominiam. Ad rem Tertullianus *lib. de Resurrect. cap. 6. Origo recensetur ... Datum est esse aliquid origine generosius, & demutatione felicius.* Datum fuerat Adamo de imaginis elogio pulueris ignominiam tegere; datum fuerat Euæ originem feliciter honestare; verum dum tumet, dum superbit, dum diuinitati se inserere exambit, origo recensetur, & in memoriam puluis reuocatur. *Origo recensetur.* Idem Dagoni accidisse videtur. Iacuit à culmine deturbatus, quia honoris ambitiosus Dei Arcæ, aut exæquari voluit, aut supergredi tentauit. Ambitio iacuit deiecta, & digna mulcta punita; verum eius Sacerdotes restituere adlaborant culmini, & Arcæ pertinaci imprudentia adnituntur exæquare, quo factum est, vt in limine appareret manifestior ignominia, & legeretur sententia. Si ab ambitu desisterent, si limen tererent, longo annorum tractu ibi manus, caputque præscissum extitisse omnes, aut saltem plures ignorarent; ast dum indebitam solicitant reuerentiam, renouant ignominiæ memoriam: *Non calcant Sacerdotes Dagon, & omnes, qui ingrediuntur templum eius super limen.* Imprudenti ambitione opprobrium latere non sinunt, quando temporis tractus stragis memoriam sepelliret, & annorum obliuione tumularet. Notauit noster Sanctius: *Transiliunt limen, ne pedibus terant locum illum, quem dissipatis membris suis initiasse videbatur Dagon: quo testimonia non obscurabant, aut obterebant, sed potius augebant, æternamque reddebant Dagonis infamiam.* Si Sacerdotes infamiam illam tempori permitterent tegere, obliuione ab hominum notitia auolaret; ast dum indebitam exambiunt Dagoni gloriam, eius non permittunt latere ruinam; itaque honori aduersantur imprudenter honoris cupidi, & suo Dagoni culminis ambitiosi. Aliquorum maiores hanc, aut illam honoris tulerunt notam, quam iam longum tempus obliuioni tradiderat, & à memoria elapsam contexerat. Horum posteri dum exambiunt nobilibus se æquiparare, & magnatibus se immiscere, ausu exasperant, & antiquæ infamiæ memoriam renouant. Negotiatio est honorem indebitum non ambire, sed modestiæ, & humilitatis limitibus contineri.

§. XXXIII.

A Venere, nec aliena clades arcet, nec labor cohibet.

SIc hominum delirat amentia, vt Veneri inseruire adnitantur, etiam cum recedere aliena strage admonentur. Periculum imminere, alterius vociferatur supplicium, & nihilominus contumax, sinudumque perseuerat studium. Nouerunt plures fœminæ ob iniuriam marito illatam non paucas violenta morte peremptas, & nihilominus inhiant has infames, & periculosas delicias obscuri ignis vaporibus cæcæ, aut rabido furore deliræ. *Libentissimè effugi libidinem* (aiebat Sophocles apud Stobæum de Intemperantia *cap. 6.*) *tanquam rabidũ. & ferum dominum* Exoculatus hic affectus sic hominibus dominatur, vt abrumpant fræna, & contemnant grandia discrimina. Dagon, id est, Venus, vt sæpè iam vidimus, adoratores plures admittebat; non tamen tulit impunè, nam manus, & caput iacuerunt in limine detruncata. Crederes omnes visa strage eam domum auersaturos, & tamen ingredi adlaborabant non gressu, sed saltu: *Non calcant Sacerdotes Dagon, & omnes, qui ingrediuntur templum eius super limen Dagon.* Limen horribili casu arcebat gressum, sed contra stragis monita ardens limen transiliebat delirium. Eam conabantur domum ingredi, vbi stragem accidisse misertimam non poterant ignorare. Notauit noster Sanctius: *Amens omnino est Venus, & ambitio, quæ neque quid res ipsa postulet, aut portendat, considerant; neque ab ipso etiam Deo se doceri sinunt. Hæc videtur Deus docere voluisse, Dagonis caput, & manus calcandas potius esse, quam religioso cultu veneranda: at illi non solum laboriosè, sed indecorè ingrediuntur templum, transiliuntque limen.* Brachiisse manus, detruncatum caput, quæ arcere debuissent ingressum, calcar videbantur celeriorem ad saltum. Frequenter in meretricum domibus infortunia contingunt, se riuales vulneribus feriunt, aut occidunt: cumque effusus sanguis clamet ab illius domo abstinendum

ingressu,

ingressu, sunt, qui velociori ingredi conentur saltu.

§. XXXIV.

Pulchra Venus, etsi aliquo tempore celebretur plausu, habetur tandem ludibrio.

FOemina gloriæ animal est, sitienter exambit plausum, libenter pulchritudinis audit encomium. Vt equus manuum sonitu velociorem incitatur ad cursum, vt clangoribus miles inardescit ad bellum; sic fœmina adulationibus incitatur, & euanido plausu allicitur. Nonnullæ non adeo libidinosis aduruntur stimulis, vt gratis capiuntur elogiis; pudicitiæ contemnunt iacturam, si iactura futilem plausus coemerint gloriam; vt eis aptare possis, quæ aliorsum Cassiodorus 5. var. 15. scribebat: *Si frequenter victor per diuersorum ora volitauit plus vectus fauore, quam curribus.* Adnectit: *Frequentia palmarum eum dici faciebat maleficum, inter quos magnum praeconium videtur esse ad talia crimina peruenire.* Per crimina sitiunt peruenire ad elogia, & honestatem euacuant, ne euanidam amiserint laudum gloriolam: verum, ni prudentiam abiurassent, plausus desiderium non intemperantiæ, sed honestatis existeret incentiuum. Quandoquidem etsi aliquo tempore inseruientes libidini superbiant laudibus celebratæ, quam cito sordent ludibrio despectæ, & ipse, quem venustas habebat plausum, transit quã cito in contemptũ. Dagon facie, vt vidimus, Venerem repræsentans, in Azoto, id est, in incendio à plurimis colebatur; tumebat Venus plausibus celebrata, & vanissimis elogiis superba; sed iam ipsa facies iacuit in limine, vt haberetur ludibrio, & conculcaretur despecta: *Dagon solum truncus remanserat in loco suo.* Iam facies illa, quæ alliciebat, tempore elanguit, & olim fugiendo plausu celebrata, despectui, & ludibrio iacet exposita. Notauit noster Sanctius: *Non poterat omnibus non esse ludibrio, cum esset in limine, quod omnium hominum vestigia calcabant, sed amens omnino est Venus.* Ni venus esset amens, non ambiret plausum indecoro postea ludibrio soluendum, quandoquidem grandius, quam volaticum lucrum, erat honoris dispendium: verum attendit solum fauoris plausum, nec futurum cogitauit ludibrium.

TEXTVS.

VERS. VI. Aggrauata est autem manus Domini super Azotios, & demolitus est eos; & percussit in secretiori parte natium Azotum, & fines eius ebullierunt villæ, & agri in medio regionis illius; & nati sunt mures, & facta est confusio mortis magnæ in ciuitate.

§. XXXV.

Qui strage noluit erudiri aliena, ingemiscere solet propria.

FEliciter eruditur, qui alieno in capite præmonetur, nam excusat periculi incommodum, & admonitionis demetit fructum. *Graue est* (aiebat Cassiodorus 8. variar. 20.) *sapienti offendere, vbi alterum reperit incidisse.* Alienus casus, dum ostendit scandalum, est gradientibus documentum; quod si imprudentia obtundeicat, & aliena calamitate non sapias, quod alienis noluit addiscere, propriis solet calamitatibus edoceri. Retenta ab Azotiis Dei Arca Dagonem contriuit, vt pœna trunco insensibili inflicta rationalibus restitutionem suaderet, & caligantes indignis affectionibus oculos aperiret. Illi resplendentem in ipsa vindicta misericordiam non attenderunt, & Arcam remittere imprudenter detrectarunt: ergo internis acutissimisque doloribus excruciantur, vt edocerentur calamitate propria, qui erudiri noluerant aliena: *Aggrauata est autem manus Domini super Azotios, & demolitus est eos.* Non ingemiscerent internis anxietatibus pressi, si Dagonis ruina oculos aperirent admoniti; verum dum aliena in calamitate suo noluot prouidere periculo, graui discruciantur tormento. O quantam euitassent anxietatem, si percipere voluissent admonitionem! Iustè manus Domini est aggrauata, dum obsurdescere affectauit imprudentia. Notauit noster Sanctius: *Saeuerat Dominus prius in Dagonem, quem Philisthini vero Deo, & illius Arca praetulerant. Quo facilè cognoscere potuit populus ille gentilicus in suo Dagone nihil esse honoris, nihil virtutis. Nunc aliud edidit suae virtutis argumentum.* Secundum diuinæ seueritatis non experirentur supplicium, si Dagonis absque detrimento proprio expendere voluissent casum; verum dum alieno in capite non resipiunt, excruciati sæuis doloribus gemunt.

§. XXXVI.

Imprudentia est ita præsens vitare incommodum, vt grauius tibi adaggeres detrimentum.

ALiorum error vtilem nobis parit doctrinam, & edocet salubrem cautelam. Negotiatio est aliqua animosè pati, ne cogaris postea grauissima sustinere; expendendum est futurum detrimentum, vt præsens viriliter feras incommodum; nam prouidentia vires inspirat, & ædificat robur ad sustinenda præsentia mala. *Si tantum terrena gloria licet de corporis, & animæ vigore* (aiebat Tertullianus *ad Martyras cap. 4.*) *vt gladium, ignem, crucem, bestias, tormenta contemnant sub præmium laudis humanæ, possum dicere, modica sunt ista passiones ad consecutionem gloriæ cœlestis, & diuinæ mercedis. Tanti vitrum, quanti verum margaritum? Quis ergo non libentissimè tantum pro vero habeat erogare, quantum alij pro falso.* Prudens vitabit præsenti dolori subuenire, si remedio nouerit grauius sibi malum comparare. Pati malebant Ethnici tormenta, quam æternanda amittere elogia, & ne subirent imbecillitatis notam, indurabantur ad pœnam. *Cessit carnifici meretrix Atheniensis* (verba sunt dati Tertulliani) *quæ conscia coniurationis cum propterea torqueretur à tyranno, & non prodidit coniuratos, & nouissimè linguam suam comestam in faciem tyranni expuit, vt nihil agere se sciret tormenta, etsi vltra perseuerarent.* Expendit se ipsa grandior, & fortior, si coniurationis confiteretur notitiam, ob secretum, turpi morte plectendam, & maluit graui dolore redimere vitam, & exputa lingua famam. Itaque noluit grauiori damno præseos vitare tormentum, sed fortiter tulit tormentum, ne infame subiret postea supplicium. Hanc ipsam Philosophiam Philisthæi videntur sequuti, sæuissimis, internisque doloribus cruciabantur: *Aggrauata est manus Domini super Azotios.* Non ignorabant posse doloribus subuenire, si Arca, quam delusi credebant Deum, à se vellent amandare; verebantur tamen, si ad suos rediret vires, quibus in ipsos præualerent, indituram, & doloris redemptione morte plectendos: ergo maluerent vrgentem sustinere dolorem, ne grauiorem subirent calamitatem. Opportunè Abulensis q. 6 *Crediderũt, quod hoc acciderat, quia Deus erat iratus Hebræis; posset tamen eis iterum reconciliari, & si maneret Arca apud eos, adiuuaret illos, & redirent omnia inconuenientia, quæ supra dicebantur, contra Philisthæim: quamquam accidisset iste casus, Philisthæim semper desiderabant apud se tenere Arcam.* Videbant, amandata Arca, posse

præsentibus

præsentibus incommodis liberari, sed timebant, ad suos remeante, ab Hebræis clade grauissima premi: ergo vt futuram vitarint cladem, præsentem elegerunt sustinere dolorem: *Ideò quamquam accidisset iste casus, Philisthæi semper desiderabant apud se tenere Arcam.* O si Christiani à Philisthæis eruditi hac uterentur salubri prouidentia, & prouidenti politica! vrgentur aliquando inopia, premuntur nuditate; vtque his incommodis prouideant, Deum à se amandant: castitatis iniuria quæritur ornatus, conscientiæ vulnere cultus, nec expendunt præsentis incommoditatis remedium luêdum immortali supplicio. Discamus à Philisthæis præsentia sustinere incommoda, ne postea incurramus grauiora supplicia.

§. XXXVII.

Calamitosum est Dei offensa quærere sibi volaticum splendorem, & carissimam vanitatem.

VOlatica gloria, & in futura tempora fama sic ardentem hominum inflammat sitim, vt prudentiam fascinet, & contumaciam inspiret. *Hodiè*(aiebat Tertullianus ad Martyras *cap.4.*) *apud Lacedæmonas solemnitas maxima est, id est, flagellatio. In quo sacro ante aras nobiles quique adolescentes flagellis affliguntur, astantibus parentibus, & propinquis, & vti perseuerent adhortantibus.* Iniquæ huius patientiæ rationem subdit: *Ornamentum enim, & gloria deputabitur maiore quidem titulo si anima potius cesserit plagis, quàm corpus... Tantum terrena gloria licet de corporis, & animi vigore.* Vt Dianæ adolescentes inirent gratiam, pertinaci patientia exponebant flagellis vitam. Contumaci constantia friuolam emebant gloriam ante Dianæ cadentes Aram. Dolor acerrimus consulebat cedere, sed euanidæ gloriæ studium suadebat perseuerare. *Lacedæmonij pueri*(inquit Plutarchus de Laconicis institutis) *per integrum diem flagellis cæsi, sæpenumerò ad mortem vsque ad Diaræ orthiæ aram læti, alacresque tolerant, atque inter se de victoria certant, in eo posita, quis diutius, magisque perferat verbera, victoremque summa consequitur gloria.* Certabant hi adolescentes, quis eorum plus pulcherrimæ Dianæ placeret, sibique alliceret, non stabat illis parui inanis hæc gloria, & præ aliis, fauoris gratia; verùm eos perducebat cæcitas, vt vulneribus emerent, beneuolentiam, & nunquam sibi frnendam conquirerent morte famam. Hoc delirium etiam imitati sunt Philisthæi; quia Dei Arcam apud se retinebant, grauissimis doloribus torquebantur: *Aggrauata est autem manus Domini super Azotios, & demolitus est eos.* Cùm facilè adeò fuerit Arcam restituere, & cruciatus sæuos adeo vitare, quærunt Interpretes, quid fuerit in causa, ne Arcam dimiserint, & dolores pertinaciter tolerarint? Abulensis q. 6. putat, retinuisse vt victoriæ testimonium, ne dimissa semel Arca elogium illud maneret obliuione sepultum: ergo ne amitterent illam gloriam, obstinatè ferebant plagam. Accipe Abulensem: *Hoc faciebant ad demonstrandum magnam gloriam suam inter gentes scilicèt quia bella superauerant Israelitas, & captiuauerant Deū Israel.* Retenta Arca florebat victoriæ gloria, & æternabatur fama: ergo ut volaticæ consulerent gloriæ, exposuerunt vitam discrimini, & dum cæci Arcæ offensa elucrari discupiunt famam, exponunt confusis calamitatum vorticibus vitam. Eodem tempore audis Arcam offensam, regionem destructam, & vitam discriminibus expositam; nam quisquis Dei offensa quærit plausum, maturabit sibi supplicium.

§. XXXVIII.

Qui Dei Arca captiuitatem tentarunt, confusi pœnas dederunt.

THermarum fabrica gloriabatur Roma, vti de singulari orbis miraculo: per has virgo Aqua nullis sordibus infecta, aut saporibus ingratis adulterata excurrens ciuitati afferebat salubre oblectamentum, & perenne commodum: verum cum succrescentes arbores hanc ciuitatis gloriam viderentur minuere, cautum est competenti studio frænare. Audi Cassiodorum 7. *variar.* 6. *Thermarum illa pulchritudo quid esset, si dulcissima quadam aquora non haberet? Currit Aqua virgo sub delectatione purissima, qua ideò sic appellata creditur, quod nullis sordibus polluatur. Nam cum alia plurimarum nimietate terrena commixtione violentur, hac aerem perpetuò serenum purissimè habens vnda monstrat.* Aliæ vndæ terrena commixtione violatæ saporem adulterabant, hæ verò tempestatum iniurias non sentiebant, sed aduersus tempora saporem semper virgineum seruabant. Adnectit Cassiodorus: *Hac non superflua commemoratione narrauimus, vt possis aduertere qualis à te diligentia perquiratur, cui pulchritudo tanta committitur.... In primis noxias arbores, quæ inferunt fabricarum ruinas, dum sunt quidam imperiabiles arietes, censemus radicitus amputari:* quamnulla læsio remouetur, cuius origo non tollitur. Arbores, quæ nisi purissimæ aquæ detrimentum conarentur afferre, virenti floriditate micantes, suspiciendo semper decreto emarcuere frænatæ, & regali auctoritate depressæ. Et quod inanimatis arboribus contigit, Philisthinis etiam accidit. Intrauit Dei Arca Azotum (interpretatur patris incendium) vt ibi singulari radiaret victoria, vbi hæreditaria cæteri lugebāt pœna. Ibi Dagon ad Arcæ pedes prostratus coactus est exhibere reuerentiam, & singularem fateri gloriam. Verùm Philisthæi, dum captiuam Arcam instituerunt afferere, grauissimis pœnis coacti sunt sententiam mutare: *Aggrauata est manus Domini super Azotios, & demolitus est eos.* Indignam de Arca existimationem dignissima soluerunt pœna, nec cessauit calamitas, quovique Arcæ triumphum agnouerunt, & oblatis muneribus publicarunt. Adest Abulensis *quæst.* 6. *Alia causa huius* (calamitatis) *esse potuit, scilicèt quod Philisthiim hoc faciebant ad demonstrandam magnam gloriam suam inter gentes, quia bella superauerant Israelitas, & captiuauerant Deū Israel.* Dum captiuam putabant Arcam, Deum Israel existimabant captiuum, quasi idem fuerit Arcam dehonestare, & captiuitatis notam Numini impingere: verùm grandi suo detrimento experti sunt Arcam nullatenus fuisse captiuam, sed in ipso incendio resplenduisse triumphis de Dagone immortalibus coronatam.

§. XXXIX.

Communis culpa plecti debet communi pœna.

NOn debent à consimili pœna eximi quos constat eisdem criminibus denigrari. Generalis culpa generali districtione punienda est. Aurum, aut dignitas aliquibus non conferat priuilegium si æquales cæteris fecit peccatum. *Si quis in tantam ruptus amentiam* (aiebat Athalaricus 9. *variar.* 18.) *tyrannico spiritu iura publico parere neglexerit, viribusque præpotens destinati officij preterierit pauciratem, relatione iudicis nostris auribus ingeratur, vt indulta executione Sayonum violentum sentiat vigoris regij, qui bedire noluit cognitori.* Non passus est Athalaricus dignitatis prærogatiua, aurive eloquentia debitū eludere supplicium, quem constaret scelestum perpetrasse peccatum. Vt etiam auri opulentia, & dignitatis præstantia

præstantia non profuit Sátrapis, ne communi punirentur vindicta, dum generali denigrabantur offensa. Azotij Arcam veluti victoriæ trophæum suam asportauerunt in ciuitatem; didicerunt tamen ingenti detrimento, quam existimabant victam, lucere Arcam etiam in Dagonis ditione triumphis coronatam: *Aggrauata est manus Domini super Azotios, & demolitus est eos.* Nobiles, populareſque eodem mulctantur supplicio, qui simili deliquerunt errato: à Deo liquit inflictum fuisse supplicium, quando nullum exemit dignitatis, siue priuilegium: *Aggrauata est manus Domini super Azotios.* Non diuites exempti; non nobiles impunitate donati; nam cœleste iudicium, quos criminibus inuenit æquales, & verberibus fecit consimiles. Terrenus iudex forsitan auro concederet priuilegia, aut in magnatibus non inueniret delicta. Ast Deus, dum inuenit omnes Azotios Dagonis adorasse figmentum, generale inflixit supplicium. Notauit Glossa: *Vt plaga communis esset, quoniam culpa communis erat.* Quos similes fecerat culpa, & cœlestis adussit pœna. Vt diuites, nobileſque agnoscant parum iuuare effugisse districtionem humanam, quando eludere nequeunt diuinam. Cœleste edictum omnibus iudicibus imitandum præbuit documentum, scilicet æquali puniendos pœna, quos æquali sordidatos inuenerint culpa.

§. XL.

Maria Sanctissima Dei iram temperat, & peccatores cum Numine reconciliat.

SAnctissima Virgo solicitam adeò se matrem peccatorum constituit, vt matres vincat pietate: non adeò solicita matres anxietate filiorum commoda satagunt, non ardentiori studio propulsare pericula cupiunt. Quod parentibus persuasit natura, hoc à Maria Sanctissima obtinuit misericordia. *Filiorum causas* (aiebat Cassiodorus 9. *variar.* 21.) *iure ad patrum cognoscimus remisisse personas, vt ipsi de illorum prouectu debeant cogitare.* Felix causa, quæ ad matrem remittitur, quandoquidem ipsa natura, vt filiis consulat, admonetur. Hinc est, quod humani generis hostis nullum aliud infestius vereatur fatum, quàm Virginis pro hominibus patrocinium. Maria Numinis desæuientem continet iram, & tempus impetrat ad saluberrimam pœnitentiam. Quibus lactauit, Christo Domino ostendit vbera, & mari donet, quod iniqua hominum non permittebant scelera: Quem Mariæ protegit vmbra, lethifer anguis non lædit, nec ardor detestandus consumit. Ob id Philisthæi dæmonum gerentes personas malebant, vt in Israëlitas concepto adularentur odio, quam Arcam ad suos remittere, graui adurgeri tormento: *Aggrauata est manus Domini super Azotios, & demolitus est eos.* Cum remittendo ad suos Arcam ad manum tormentorum haberent remedium; quærunt Interpretes, cur adeò pertinax perdurarit studium? Abulensis *quæst.* 6. existimat voluisse Arcam ab Israëlitis abesse, ne Dei ira in Hebræos desineret desæuire. Ipsum audi: *Crediderunt, quod hoc acciderat, quia Deus erat iratus Hebræis, posset tamen eis iterum reconciliari, & si maneret Arca apud eos, adiuuaret illos.* Desiderabant Philisthini Dei iram Israëlitas atterere, verebanturque si eos Arcæ præsentia tueretur, indignationem sopiendam, & eius patrocinio Israëlitarum causam prosperandam: ergo adnitebantur salubri eos dispoliare tutela, quo desæuiret Numinis ira. Irritus fuit Philisthinorum conatus, sed non timuisse sine causa manifestè ostendit euentus; nam reducta iam ad suos Arca in Numinis gratiam redierunt, & Philisthinos repetitis cladibus deuastarunt. Cùm Christus Dominus tumidos maris fluctus firmo posset vestigio calcare, naui ductus auxilium tulit homini iam quodammodo desperato, & à dæmone tyrannica violentia possesso: *Exeunti ei de naui statim occurrit de monumentis homo in spiritu immundo. Marc. 5. v. 2.* Homo ad Christum inuolat, & vice versa graue adeo dæmonem tormentum discruciat, vt anxiis aërem clamoribus repleat: *Adiuro te per Deum, ne me torqueas.* Quærimus, cur nauim inscenderit, nec, vt alias, labiles fluctus calcarit? Si Israëlitas mare sicco vestigio fecit transire, si stupentes vndæ iter reliquerunt Hebræis, cur Dominus maluit naui fluctus tranare, quàm vestigio, vt ad Gerasenos perueniret, maris tumorem reprimere? Iam respondet Chrysolog. *serm.* 16. *Desperatos videbat, quibus ibat diuina remedia largiturus: ibat ad eorum curam, quibus humana iam defecerat cura.* Cùm nauis, quæ Christum recipit, Matris Virginis fuerit symbolum voluit ostendere, quantum peccatoribus profuerit vel vmbra: nauis aduehit celeriter Christum, vt desperatis etiam subueniat, & dæmonis vincula soluat. Nec enim vbi Mariæ imago peccatoribus propinquauit, potuerunt non sui cœlesti misericordia, & tyrannica dæmonis liberari violentia. O quam profuit multis secum gerere Virginis simulacrum ad abigendum dæmonium, & ad eludendum digna pœnitudine, quod ob scelera appetebat supplicium.

§. XLI.

Ab ipsa voluptate procreatur tormentum, & delicti acceleratur supplicium.

QVisquis fœdæ inseruiuit voluptati, annexo se exposuit etiam discrimini. Cursus iste in præcipitia deducit, & periculosas solicitudines affert; animus euigoratur, intellectus obtunditur, visus adeò deprauatur, vt quæ celeri volatu debuissent effugi, contingat discrimina maturari: Ex ipsis voluptatibus dolor nascitur, & gemitus oritur. *Ipsæ voluptates* (aiebat Seneca *epist.* 24.) *in tormenta vertuntur.* Ex epularum nimietate cruditas; ex vino neruorum prauitas; ex libidine omnium articulorum resultat debilitas. Exulcerata, & ægra corporis membra medicorum patiuntur manus, & euaporata luxuriæ momenta longa compensantur angustia; alios adstrixit cauterium, aliis os raditur; aliis aliquod membrum præciditur. Cæca adeò est libido, vt non solùm non intueatur futura, sed nec præsentia; non videt sub fallaci oblectamenti bractea latere saniem, & immaturam non semel mortem. Azotij fœdam, pudendámque plagam sustinere coguntur, & internis, ac sæuissimis doloribus discruciantur: *Percussit in secretiori parte natium Azotum.* Vnde Azotiis ortus gemitus, vnde eiulatus, quærunt Interpretes, asseruntque infanda, & propudiosa oblectamenta attulisse anxia adeò suspiria, & sæuissimis doloribus vexisse viscera. Qua parte infandum exercebant oblectamentum, ignominiosum tulere supplicium, vt ibi iustum desæuiret supplicium, vbi detestabile libidinis exarsit incendium. Ita Glossa Interlinearis: *Percussit in secretiori parte, quoniam Sodomitæ erãt.* Breuis, propudendáque libido sic corpora infecit, vt internis discruciarentur doloribus, & fœtidis replerétur vlceribus. Ipsa voluptas sauciat, & cruciat. Ægyptiorum optimates, vt Principi adularentur, Saræ ibi tunc peregrinæ pulchritudinem certatim laudibus extulerunt, & vt sibi raperet, incitarunt. Fors sperabant magna præmia, quia eiusmodi exhibuerant officia. Pharao tulit fœminam, & cum fœmina ingentissimam etiam plagam. *Flagellauit Dominus Pharaonem plagis maximis, & domum eius propter Sarai vxorem Abram. Gen. 12. v. 17.* Libidinosus affectus eos attulit cruciatus, vt iam diuersas ageret curas, & solum præsentes fugere cogitaret miserias. Adest Philo *lib. de Abrahamo*: *Graues pœnas, & cruciatus magnos* (Deus) *inflixit Regi, ita vt animo, corporéque laboraret morbo non simplici.* Hoc modo consultũ fuisse, mulieris pudicitiæ, & mariti honori, arbitrantur Interpretes; verùm cùm illæsa, intactáque ad maritum redierit

Sata, raptorem interna, externáque diſcruciauere tormenta: vt hiſtoriæ penicillo adumbraret Textus, quantis ſe inuoluant doloribus, qui carè luendis addicuntur voluptatibus.

§. XLII.

Veneris cultores non ſolum doloribus atteruntur, ſed etiam facultatibus denudantur.

DIximus ſuprà dolorem libidini eſſe immixtum, tormentumque frequenter annexum. Videamus modo, quam afferat facultatum iacturam, & honori imprimat notam. Quiſquis ſe libidini tradidit, & paupertati ſubiecit. *Debilitatem* (aiebat Seneca *epiſt.* 55.) *nobis indixere delicia.* Addit de Varia: *Sibi non viuit, ſed* (*quod eſt turpiſſimum*) *ventri, ſomno, libidini.* Iam mortuus erat famæ, qui indulgebat luxuriæ. Ad hæc: cum fœminis hanc rem tractantibus ſtudium acquirendi, & placendi ſit, ornatus floriditatem, & ſplendorem affectant, & vt aſſequantur, diſpoliant. Notauit Tertullianus de Pallio *cap.* 4. *Tales igitur habitus, qui de natura, & modeſtia transferunt, & acie figere, & digito deſtinare, & nutu tradere merito ſit. Prorſus ſi quis Meandrico fluxu delicatam veſtem humo protrahat, audias pone ſe quod & comicum. Qualem demens iſte clamydem diſperdit.* Clamys diſperditur, cum ad clamydem nigreſcenti purpuræ rubore tingendam aurum expendatur. Reipublicæ partes non permittebant homines ornatu libidinem ſpirante veſtiri, nec fœminas nimio, ac luxurioſo cultu exornari, vt qui non ignorarent, magnas in laciniosis, acuque pictis ornamentis diuitias conſumi, & Rempublicam depauperari. *Conuerte* (proſequitur Tertullianus) *& ad fœminas. Habes expectare, quod Cacina Seuerus grauiter Senatui impreſſit. Matrona ſine ſtola in publico, denique Lentuli Auguris conſultis. Qua ita ſe exauthoraſſet, pro ſtupro erat pœna. Quoniam idem indices, cuſtodeſque dignitatis habitus, vt lenocinij factitandi impedimenta ſedulo quadam deſuefecerant.* Habitus modeſtiam, munditiarum temperantiam auerſatæ fuerant, quæ exercere diſcupiebant luxuriam. Exprobrauit Conſul ille Cæcina Senatoribus non curaſſe, nec ſeueris legibus coëgiſſe ad ornatus modeſtiam, & temperantiam. O tempora, ô mores! Quam miſer eſt maritus, qui imprudenter artifex ſuæ ignominiæ expendit diuitias, vt vxor maiorem circumferat ſplendoris pompam, cum ſæpè ipſa pompa honori prætendat inſidias. *At nunc* (iterum Tertullianus) *in ſemetipſas lenocinando, quo planius adeantur, & ſtolam, & ſupparum, & crepidulum, & caliendrum eierauere.* Repudiarunt quidquid ſapiebat modeſtiam, & ornatu geſtarunt quidquid olebat luxuriam. Totum patrimonium margarito vno expenditur, vt pompaticæ, & euanidæ gloriæ inſeruiatur. Adnectit: *Immundiorem loco ceruicem monilibus conſolatur, & armillis, quas ex virorum fortium donis, ipſa quoque matrona temerè vſurpaſſent, omnium pudendorum conſcias manus inſerit.* Margaritum, quo nobilis fœmina etiam ex mariti dono ornari non auderet, propudioſa lupa inuerecundè oſtentat, & amaſius patrimonium, vt ei placuerit, dilapidat. Adde: hæc negotia conſciis aliquibus peragi, quorum ſilentium auro emitur, vt auxilium etiam muneratur. Azotij, vt ſæpè vidimus, Venerem colebant: hi non ſolum tulerunt plagas, ſed muribus deuaſtantibus amiſerunt etiam diuitias: *Nati ſunt mures.* Mures corroſerunt vites, & ſegetes, quia in murium cibum expendebatur ſeges, & vitis. Per murem ſordes vitiorum ſignificari teſtatur Lauretus Ceruarienſis in Allegor. *Sordes vitiorum ſignificat.* Quam ſordidis miniſteriis negotia carnis tractantur, & quanta ad eiuſmodi miniſteria impenduntur. Veneris ſtudioſi ſæpè indigent mulierculis, & homuncionibus, qui proxenetarum adinſtar occaſiones concinnent, parteſque concordent: ergo ad hos fœdiſſimos mures adipandos opus eſt reperitis muneribus, quo fit, facultatem aut dilapidari, aut imminui. *Immiſit Deus murium multitudinem* (inquit Theodoretus) *in vites, & ſegetes, qui omnes fructus eorum perdiderunt.* Vbi culta Venus refertur, & vitis fructibus viduata conſpicitur: nam Venus & ſalutem minuit, & diuitias ſemper abrodit.

§. XLIII.

Ad puniendos ſcelerum artifices ipſa delicta extorquere ſolent miracula.

EA aliquando peccatoribus accidunt, quæ communem rerum tenorem excedunt, & quamuis omnia decretis conſtet cœleſtibus euenire, videntur prodigia ad puniendum auctores, ab ipſis quodammodo ſceleribus extorqueri. Solitas culpas temerè ſupergreſſi, fas eſt diſcrucientur ſupplicits prodigioſis puniri. Plinius minor lib. de Prodigiis agros refert truculentos luporum grege diſſipatos, & Gracchum in Auentino violenter occiſum, vt non communi ſupplicio ſolueret, quod auaritia non communi acquiſiuit. *Grex luporum limites, qui in agrorum diuiſione per C. Gracchum depoſiti erant diſſipauit. Ipſe Gracchus in Auentino occiſus.* Gracchum limites agrorum depoſuiſſe, idem eſt, ac diſſipaſſe, euertiſſeque: ergo mortem, & lupinam voracitatem contra ſe exciuit, qui voraci cupiditate præfixos limites depoſuit, & rupit. Nec aliter Philiſthæis accidit. De viris in fœminas tranſibant, & delictis propudioſiſſimis naturam dehoneſtabant. *Sodomita erant*, inquit Interlinearis: ergo copioſus murium exercitus in campum prodit, & fructus omnes conſumit: *Ebullierunt villa, & agri in medio regionis illius, & nati ſunt mures, & facta eſt confuſio mortis magna in ciuitate.* Mors magna ciues vorabat, & mirabiliter ingeminabantur ſupplicia, quia vltra modum creſcebant etiam ſcelera. Murium copia non eſt naturaliter procreata, ſed miraculosè producta, nam vt fœda libido naturæ ignorabat leges; ita ſupplicium etiam vires euincebat naturæ, inuita retrò prodigia extorſerunt contra ſe inuſitata peccata. Notauit Abulenſis *q.* 15. *Iſti fuerunt ſupernaturaliter producti, quia licet eſſet aliquid naturale in terra, ex quo gignerentur, non erat tamen aliqua virtus naturalis, qua tot mures, & ita velociter gemuiſſet.* Aliquos terra mures in fructus armaret; verum cum naturæ limites peccata excederent ad infamiam, ingentem ſuſtinuerunt productam ſupernaturaliter murium copiam, & additæ ſunt naturæ vires, vt mirabiliter diſcruciarent etiam dolores. Vſque ad miraculum in Azotios perpetrata militauere delicta, & miranda inſoleſcentem turpitudinem aduſſerunt etiam tormenta.

§. XLIV.

Minutiſſimis rebus de hoſtibus Deus reportare ſolet victoriam, vt durius puniat inſoleſcentem ſuperbiam.

SAtis Deo eſt pro armis ad hoſtes deterendos locuſta, ſatis eſt mus ad reportanda trophæa. Quo debiliori militum manu obtinetur victoria, durius detriumphati detorquetur ſuperbia. Virga Moyſis puluerem percutit, & ſciniphes, vt Ægyptios ſeuerè puniat, educit: *Extendit Aaron manum virgam tenens, percuſſitque puluerem terra, & facti ſunt ſciniphes in hominibus, & in iumentis. Exod.* 8. *verſ.* 17. Putares iuſtitiæ, æquitatiſque virgam toruos producturam leones, aut voraces, veloceſque tigres; ſed cum poſſet eadem facilitate truculenta armare animalia, produxit ſatis exigua. Et cur? Quia hoc animal alta petit, & morſibus vrit. *Hoc animal* (inquit Stephanus in Alleg. Tilmani ad Exod. 8.) *modicum eſt, & inquietum, magna impetit, & acriter pungit.* Pœnæ dolorem

adauxit

aduxit non solùm prolixitas temporis, sed exilitas tortoris. Nec aliter cum Philisthinis est actum: maluit Deus quàm truculentas feras immittere, corrosivam murium copiam armare, & mortis sæuissimæ confusionem inuehere, vt experimento discerent, quàm Deo satis essent exigua ad de hostibus reportanda trophæa. *Facta est confusio mortis magna in ciuitate.* Adest Abulensis *quæst.* 15. *Tam in locis habitatis, quàm non habitatis erant mures, ne possent Philisthini confugere ad aliqua, in quibus ægritudinum suarum haberent aliqua linimenta.* Quocumque Philisthini se verterent, murium patiebantur morsus, nec erat ars, aut industria, vt sæuos euitarent cruciatus: minuta animalia incrementabant tormenta, & erat dolor immanis à muribus abrodi, & à sordidis discruciari.

§. XLV.

Quantumvis leues, si multiplicentur culpæ, virtutis pulchritudinem deuenustant, & animi vim enervant.

QVantumvis lenia, si multiplicentur errata, imminebunt grauia pericula: non auferent per se amicitiam cum Numine: verum vt repetitæ guttæ lapides excauant; sic, si leues succrescant culpæ, debilitant cordis vigorem, & virtutis devenustant pulchritudinem. Imbelles robustis cedimus, imprudentes exigua despicimus, nec aduimaduertimus scintillas in incendium aliquando flabellari, & valida robora tinea abrodente consumi. *Lata, atque diffusa est operatio mali* (inquit Tertullianus *de Patientiâ cap.* 5.) *multiplicia spiritus incitamenta iaculantis, & modo paruula, modo maxima: sed paruula de sua mediocritate contemnas, maximis de sua exuberantia cedas.* Dæmon, qui malum antonomasticè à Tertulliano appellatur, nunquam facit otium nos incitandi; exiguis impetit, vt contemnas, in campum producit magna, vt animo cadas; vbi facilè ad magna scelera trahere non posse animaduertit, exiguis aggreditur robur debilitare, vt paulatim si vigorem animi debilitarit, semel debilitatum faciliùs possit subigere. *Capite nobis vulpes paruulas* (aiebat Sponsus) *quæ demoliuntur vineas. Cant.* 2. *vers.* 15. Vulpes paruula parum nocumentum afferet, verùm de numero præualet, & fertilem vineam abrodit. *Foueas fodientes* (inquit noster Delrius in littera) *denudant radices, & faciunt exarescere.* Radix tecta temporum resistit iniuriis, denudata patet offensis: ergo vulpes, etsi vitem radicitùs non euellat, facit arescere, dum denudat. Magna mortis confusio Axotios adurgebat: *Facta est confusio mortis magna in ciuitate.* Et vnde hæc magna mors procreata? Ex exiguis profectò muribus: *Nati sunt mures.* Vnicus mus mortem non adduceret; ast dum grandi armatur numero, grauissimo Philisthæus adurgetur tormento. His Scriptura symbolis delineat, quid negligentibus accidat. Dum studio solicito exigua vitantur, virtutes florent, & nitent; ast si per ignauiam animus multiplicatis exiguis culpis eneruetur, facilè graui impetente tentatione subruitur, & qui hosti resisteret fortis, cedit minutis culpis eneruis. Adest Hugo; *Facta est confusio mortis magna; quia mures comedebant fruges, & extales corrodebant.* Corrosis repetito morsu extalibus mortem subibant, & destituti viribus infirmitati cedebant.

TEXTVS.

VERS. VII. Videntes autem viri Azotij huiuscemodi plagam, dixerunt: Non maneat Arca Dei Israël apud nos, quoniam dura est manus eius super nos, & super Dagon Deum nostrum.

§. XLVI.

Parum iuvat, ni causam nitaris auferre, calamitatis occasionem aliquantulum separare.

PEccatores voluptatibus irretiti, & suppliciorum metu perterriti adnituntur artem inuenire, qua & conscientiam aliquantulum sopiant, & culpam radicitus non abscindant. Intellectui suo contumeliam faciunt, dum videntes nolunt videre, & sibi prorsus aduersantia satagunt amico fœdere concordare. Notauit Tertullianus *de Pœnitentiâ cap.* 5. *Despicit porrò, qui bonorum, ac malorum intellectum ab illo consequutus, quod intelligit fugiendum quodque iam fugit resumens, intellectui suo, id est, Dei dono contumeliam facit.* Contumeliam facit intellectui, qui renitente ratione sibi persuadet, satis esse radicem mali permittere, si contingat aliquantulum separari. Adnectit Tertull. *Itaque se saluo metu, & fide peccare, hoc est, salua castitate matrimonia violare, salua pietate parenti venenum temperare. Sic ergo & ipsi salua venia in gehennam detrudentur, dum saluo metu peccant.* Hanc peccatorum sententiam Axotij videntur amplexi: Arca retenta magnis afflictationibus cruciabantur; diuisi tamen inter retinendi studium, & suppliciorum metum, decreuerunt non Hebræis restituere, sed à se aliquantulum amouere: *Non maneat Arca Dei Israël apud nos.* Contenti sunt ab occasione tantisper discedere, noluerunt tamen prorsus abscindere. Ita Theodoret. *Fuit Arca Dei in agro alienigenarum septem mensibus.* Aliquo interuallo Arca à se remouentes, putabant adhibuisse calamitati remedium, sed erat manifestum deliriū, nam dum discriminis origo non amputatur, dimanans inde anxietudo non tollitur. Manente in agro Arca non cessarunt mures arrodere, frugésque consumere. Vt hinc pro moribus vtilissimum documentum accipias. Solent peccatores, aut mortis metu perculsi, aut præscripto ad exomologesim tempore persuasi peccandi occasionem tantisper remouere, & conscientiam prorsus sic arbitrantur sopire; falluntur tamen, nam manente causa nequit non perseuerare ruina.

§. XLVII.

Quæ iustè patimur, rigidæ seueritati, & iudici adscribimus.

NEcesse est (aiebat Cassiodor. 4. *var.* 49.) *vindictâ subiaceat, qui prauis moribus obsecundat.* Districtiō piè debet in crimina desæuire, si delicta contigerit exundare. Sæpè comminatio delinquentes nō continet, quos pœna componit. Seueritas clementer coërcet, dum sceleratos ausus abscindit: verùm sæpè delictis fœdis denigrati, & criminibus non ferendis obstricti tragædias excitant, & querulí nimia seueritate plecti reclamant. Nolunt inflictam pœnam excessibus delictorum adscribere, sed intractabili, duróque punientis ingenio, quod patiuntur, applicare. Philisthæi non solùm Dagonem inertium adorauere figmentum, sed adnisi sunt Dei Arcam Dagonis publicare trophæum. Deus pro sua pietate Dagonis strage admissam ostendit culpam, vt resipiscentes prudenter, demutarent sententiam. Illi pertinaciter obdurati, & multa caligine cæci, adhuc deliquerunt admoniti, & quia sæpius homines grauius ferunt

diuitiarum iacturam, quam Numinis sui offensam, fœtidum murium immisit exercitum, si fortè vertant stilū. Illi verò contra dolores, calamitatésque indurati Dei intractabile, ac durum ingenium criminabantur stultè queruli: *Dura est manus eius super nos.* Non aiunt: Grauissima sunt nostra scelera, sed Deus implacabili nos punit sæuitia: clementia erat in exanimi idolo exercere vindictam, & metu eos allicere ad salubrem resipiscentiam. Quid indulgentius, quàm exigua animalia contra fructus terræ producere, ne cogatur vitas demetere? Vtcùm adeò Philisthæi desipiebant, vt suis sceleribus pœnam non adscriberent, & punientis seueritatem durissimam infamarent: *Dura est manus eius.* Notauit Abulensis *quæst.* 15. *Hoc refertur ad Deum Israël, scilicet manus Dei est dura super nos grauiter nos affligens.* Deum querebantur in affligendo durum, cum deberent Philisthæi agnoscere delictorum excessum. Plures inuenies Philisthinorum discipulos, cùm Deus sua sibi patientia quodammodo detrahat, & tempus peccatoribus ad pœnitendum indulgeat, si eorum contumaciam morbo aut calamitate coërceat, conqueruntur, & vltra patientiam se affligi vociferantur. Quod adscribendum esset crimini, adscribunt punientis seueritati, & malunt Deum delinquere, quàm se agnoscere.

§. XLVIII.

Non adeò dolent homines Numinis offensam, quàm salutis, aut diuitiarum iacturam.

PAtienter ferunt homines Numinis cœlestis iniurias, nec satagunt flammanti zelo eius offensas auertere, aut vindicare, si tamen salutis, aut diuitiarum iacturam subeant, solerter satagunt sibi consulere, & prouidere. Apud homines minoris habetur, quàm facultas, honestas. Opportunè Theogenes apud Stobæum *cap.* 91. *Non frustra te, ô Plute diuitiis præfecte magis quàm reliquos deos colunt.* Non tam attendebant in Plutone diuinitatem, quàm aurum, & licet inferior aliis fabulosis haberetur figmentis, ob diuitias sumptuosioribus colebatur sacrificiis, quia homines plus sitiunt periculosam diuitiarum copiam, quam immortalem virtutis famam. Dei Arca, vt quo fas erat, honore haberetur, potentiæ suæ vim in Dagone semel, & iterum ostentauit: verùm Azotij non demutauere sententiam, immò visa strage obduruerunt ad pertinaciam. Decertabant Dei benignitas, & Philisthinorum obstinata peruersitas. Quid tunc? Mures immisit, & fructibus Azotios priuauit: *Nati sunt mures.* Profectò alicui ordo vindictæ videatur inuersus, priùs erat fructibus dispoliare, & posteà, vt dolor cresceret, Dagonem, quem venerabantur, ferire. Si visa Numinis ruina non resipuerunt, nec camporum conspecta deuastatione resipient. Quando tolerabilius est diuitiis depauperari, quàm cōtumeliam Numinis intueri: ergo minus ab eis obtinebit inopia, quàm Dagonis iniuria. Immò, inquit datus iam Theodoretus, solùm tunc de Arca remittenda cogitarunt, cùm salutem, & diuitias labefactari senserunt: *Non maneat Arca Dei Israël apud nos.* Quare? *Quoniam dura est manus eius super nos, & super Dagon Deum nostrum.* Dagonem sibi postposuerunt, nec adeò duram Dei manum confessi sunt Dagone deiecto, quàm campo fructibus viduato. Accipe Theodoretum: *Immisit Deus murium multitudinem in vites, & segetes, qui omnes fructus eorum perdiderunt.* Nisi ipsi paterentur inopiam, non remitterent ob cladem sui Numinis Arcam: nam homines non sic dolent Numinis probrum, ac diuitiarum, & salutis detrimentum.

§. XLIX.

Euanida, fugitiuáque gloria graui compensari solet angustia.

SItibunda semper ambitio, dum euanidum inhiat adplausum, grande subire solet incommodum. Carè splendor emitur, & cariùs sæpissimè conseruatur. *Quo die* (aiebat Seneca de Seiano *lib. de Tranquillitate cap.* 12.) *illum Senatus deduxerat, populus in frusta diuisit: in quem, quidquid congeri poterat, dij, hominésque contulerant, ex eo nihil superfuit, quod carnifex traheret.* Seianus summo honore à Senatu ductus resplenduit, sed dum populo ob acceptas iniurias displicet, in frusta concisus iacet. Vires contra se incrementat fortunæ, quisquis euanidæ se intemperanter commisit gloriæ. Opus est ad tranquillitatem modestia, nam quisquis superuacua exambiuit multis se anxietatibus tradidit; nam vt assequatur, solicitudinibus angitur, & assequutus amittendi periculis distorquetur; itaque ambitioni est annexus labor, possessioni timor. Azotij Dei Arcam retinere studuerunt, vt suprà cæteros Philisthinos ea triumphali splenderent gloria, & vigerent fama: verùm dum supra cæteros tumidi nituntur efferri, suprà cæteros etiam accidit ingemiscere: *Aggrauata est manus Domini super Azotios.* Philisthæi omnes cœlestem indignationem senserunt; verum Azotij & maturiùs, & grauiùs. Quòd si inquiras causam, Abulensis *quæst.* 15. respondebit, eis molestiis emisse infelicem gloriolam: non potuerunt anxietatibus non adurgeri, dum exambiūt suprà cæteros eleuari. De renuntiando illo honore prudenter postea cogitarunt, qui aliter molestiam non posse euadere cognouerunt: *Non maneat Arca Dei Israel apud nos.* Audi Abulensem: *Ista dixerunt viri Azoti inter se inito consilio: nam ad eos tamquam ad viros gloriosos in tota terra Philisthinorum translata fuerat Arca de terra Hebræorum. ipsi autem nunc volebant renuntiare huic priuilegio.* Experiebantur nihil aliud esse honorabili excedere priuilegio, quàm labore vrgeri solicito: ergo vt vitarent incommodum, curarunt a se abjicere priuilegium: *Volebant renuntiare huic priuilegio.* Pro comperto habe, mundialem plausum, volaticum splendorem nequire à molestia separari, nec ab anxietate disiungi.

TEXTVS.

VERS. VIII. Et mittentes congregauerunt omnes Satrapas Philisthinorum ad se, & dixerunt: Quid faciemus de Arca Dei Israël? Responderúntque Gethæi: Circumducatur Arca Dei Israël.

§. L.

Prudens suo iudicio non fidit, sed alios exornatos prudentia consulit.

LIcet ad propria negotia tractanda se quis experiatur ingenij acumine prædiium, & perspicacis prudentiæ dotibus exornatum, congruit alios consulere, & quid senserint, indagare. *Magna est* (aiebat Cassiodorus 8. *variar.* 9.) *infinitáque prudentia, quam nemo sic assequitur, vt eam non necessariè, & per alios quærere videatur. Senes ipsi consiliis sapientiam discunt, & a maturis in communi quæritur, quod pro omnium vtilitate tractatur.* Noua lux solet consulentibus affulgere, & quæ ipsi affectionum vaporibus impediti non adeò clarè quibant adspicere, alieno solēt lumine præcallere. Azotij cùm de remittēda Arca cogitarent; & doloribus afflictati serio apud se non mansurā decernerent: *Non maneat Arca Dei Israel apud nos,* nihilominus Satrapas ob sapientiam celebres

consuiunt,

consulunt, & quid circa Arcam facere conueniat, inquirunt: *Quid faciemus de Arca Dei Israël?* Calamitas vrgebat, dolor acerrimus diuexabat, Satraparum tamen expectauere iudicium, ne dum propria prudentia fidunt, aliquod committant erratum. Notauit Abulensis *q.15. Nolebant enim soli aliquid de Arca definire.* Cùm ibi sit salus, vbi multa consilia, in re adeo graui noluerunt sibi adulari, & propriam sententiam sequi; nam sæpè qui proprio iudicio regitur, errandi periculo exponitur. Si prudentes consulantur, licet non succedat negotium, est consuluisse solatium: *Nolebant soli aliquid de Arca definire.* Decreuerat Deus detestandis Sodomitarum excessibus prouocatus, vltricibus flammis naturam vindicare, & execrandos consumere, & tamen sui decreti conscium facit Abrahamum: *Num celare potero, quæ facturus sum, Abrahamo? Gen 18. v.17.* Non fecit suæ sententiæ participem humana prudentia indigens, sed nobis vtilissimam formam exhibens; ne nimium nostro iudicio fidamus tumidi, quando infinita Sapientia ad speciem naturam consulit senectutem, & si fas est dicere, expectat approbationem. Accipe Lyppomanum: *Sic amicis, præsertim familiaribus, & prædignis secreta a Deo reuelari solent; sic viri perfecti, & amici Dei per donum Sapientiæ consummata, quasi eius consiliarij efficiuntur.* Ipse, qui ad speciem consulebat, consummatam prudentiam consulto subministrabat, voluit tamen edocere, quam expediat cum senibus, maturisque viris facienda tractare, nec propria nimis prudentia fidere.

§. LI.

Consilium à quouis non est requirendum, sed à moratis, & sapientibus expectandum.

PRouerbium est: *Tractent fabrilia fabri.* Consulere namque circa fabrilia eius artis prorsus ignaros, est tempus terere, & sibi imponere. Ab strenuo duce circa res bellicas est consilium petendum, & à iuris perito placitum erga litigia expectandum. *Aruspices consulebat* (scribit Plin. *6. epist. 22.*) *de vltionis euentu.* Superstitiosus adibat aruspices Regulus, sed quia habebantur futurorũ coniectores, consulebat aruspices. Quid enim iuuaret ad prænoscendum euentum consulere alia in materia prudentes. Ob id Azotij, vt qui anxiè desiderarent se à tantis calamitatibus expedire, & negotium illud arduum feliciter absoluere, diuinos, & Satrapas consuluerunt, & magnis sumptibus congregarunt: *Mittentes congregauerunt omnes Satrapas.* Cum Satrapis res publicæ essent commissæ, & diuinis res sacræ, ad quos spectabat materia, consuluerunt, & eorum placitum expectarunt. Notauit noster Sanctius: *Aduocantur Satrapæ, quorum consilio res administrabantur publicæ, & quid facto opus sit, illorum consultatione decernitur.* In re adeo implexa, & difficultatibus plena consilio erat opus: ergo ab eis expetitum est, qui & sapientia conspicui, & experientia ornati. Roboam prudentiæ notam, & imperij subiuit ruinam, dum adolescentes consuluit, senesque spreuit: *Dixerunt ei iuuenes, qui nutriti fuerant cum eo: Sic loqueris populo huic ... Minimus digitus meus grossior est dorso patris mei. Et nunc pater meus posuit super vos iugum graue: ego autem addam super iugum vestrum. 3. Reg. 12. v.10.* Consilium quæsiuit, sed ab eis consiliariis, qui graue regno attulerunt detrimentum, & coronæ periculum. Miris coloribus ostendit Scriptura consiliarios eligendos virtute conspicuos, senectute maturos. Consulti senes salubre dederunt consilium, iuuenes consulti prudentiæ, & Reipublicæ maturauere naufragium. *Quoad hoc sapienter respondit* (inquit Hugo) *quia voluit habere consilium; sed postea stulte sequutus est consilium iuuenum, spreto consilio seniorum.* Prudenter se gesserat, dum petentibus oneris releuationem ex tempore non respondit, sed consilium adhibere decreuit; errauit tamen, dum ab inexpertis, & iudicio immaturis petiuit. Plus Roboamo nocuerunt consiliarij, quàm nocerent inimici. Seriò perpende, à quo, tibi expetendum fuerit consilium, ne imprudenter incrementaueris damnum.

§. LII.

Aliquando à quibus erat Reipublicæ calamitas depellenda, ingeminatur adaucta.

INter eos, quibus cõmendata est Respublica inueniri solent, qui iudicij errore, aut cæca propriæ vtilitatis cupidine, quam deberent depellere, calamitati vires addiderint, & dolorem incrementarint. Azotij graui calamitate oppressi, & à Domini Arca repetitis calamitatibus diuexati Satrapas, Diuinósque consulunt, quid faciendum sit circa Arcam: *Quid faciemus de Arca Dei Israël?* Satrapæ circumducendam respondent: *Circumducatur Arca Dei Israël.* Consiliũ executioni mandatur: Arca per alias ciuitates circumducitur, sed circumducta supplicia aggrauauit, & duris plagis attriuit: *Illis autem circumducentibus eam fiebat manus Domini per singulas ciuitates interfectionis magna nimis.* Vides addidisse vires calamitati, qui debuissent mederi dolori. Grauius ipso labor vero remedio: desperata erat illius plagæ medela, quando sic Deus Satrapas excæcabat, vt morbo ministrarent auxilia: dum iudex, ministérque Reipublicæ perspicacibus oculis opportuna remedia adhibet, spes felicioris fortunæ floret, verùm si à quo sperabatur auxilium, adauxerit detrimentum, nullum remanebit effugium. Adest Abulensis *q. 15. Hic ponitur percussio totius populi, nam postquam viri Azoti percussi fuerunt, fecerunt traduci Arcam per alias ciuitates, & similiter in illis fiebat percussio.* Consilium Satrapæ inierunt, vt vnius ciuitatis calamitatem depellerent, & sic à prudentia, & veritate aberrarunt, vt ad alias etiam detrimentum extenderint, & calamitati robur addiderint. Iustissimis querelis ciues Iericho fontanos latices infamarũt, & calamitatis grauitatem non sine animi mœrore Prophetæ Eliseo explicuerunt: *Ecce habitatio ciuitatis huius optima est, sicut tu ipse, Domine, perspicis; sed aquæ pessimæ sunt, & terra sterilis 4. Reg. 2. vers. 19.* Elisæus miraculum patrat, & sale aquæ qualitates immutat: *Hæc dicit Dominus: Sanaui aquas has.* Vnde terræ fœcunditatem attulerunt. & crystallinis laticibus irrigata emicat fructu copiosa: verùm miraculo opus fuit ad calamitatem illam depellendam, quia indè promanabat damnum, vndè anxiis votis sperabatur auxilium. Adest Hugo Cardinalis: *Optima quoad situm loci, sterilis propter aquas malas.* Quam miseranda erat Iericho Respublica, dũ aquæ, quæ plantis, frugibus, floribus infundere debebant vigorem, afferebant calamitatem. Repetitis clamoribus querebatur olim Principi populus ab ipsis ministris; à quibus mensora, & pondus debebãt æquitati adaptari, auara calliditate corrumpi, & quidem graue scelus erat mensoras imminui, & libras æquissimi ponderis iustitiam non habere. *Milites fratis nostra* (aiebat Cassiodorus 11. *variar. 16.*) *necnon exactores, atque susceptores, à quibus grauia vobis inferri dispendia suspirastis, præceptis nostris fecimus conueniri, vt deductis ad liquidum ratiociniis, si quid fraudis potuerit inueniri, sine aliqua dilatione persoluãs.* Si vẽditoris cupiditas, mẽsuras, ac põdera fraudulenta adulteraret, adhuc Reipublicæ salutis spes maneret; quandoquidem iudices, & ministri ad æquitatem redigerent; verùm dum ab ipsis cognitoribus fraus dimanabat; & Respublica ingemiscebat: quæ enim Reipublicæ grauior calamitas, quam indè promanare incommodum, vndè spectabatur auxilium.

§. LIII.

Dum liuor, æmulatióque, alienæ gloriæ adnituntur obsistere, solent imprudenter augere.

GLoriæ ambitio, & alieni fulgoris æmulatio peregrinas architectatur insidias, & terras offundere solet tenebras; veritati resistit, & agnitionis prævaricatrix sibi inuidet, & adlaborat ignorare, quæ nequit nescire. Opportunè Cassiodorus 10. *variar.* 28. *Nihil enim securum, nihil poterit stabile reperiri, si semper inuidentium vota ad illicitas accedere permittantur insidias.* Azotij ab Arca Domini repercussi sic oculos claudebant, vt iniquis suspicionibus Arcæ innubilarent gloriam, & aliis causis adscribere adniterentur vindictam. Arcam Dagonis fuisse captiuam, & Dagoni aliquando subiectam, attestabantur, verum Deus de Dagone in Dagonis iurisdictione reportasse triumphos inflictis suppliciis clarissimè ostendit, & miraculis confirmauit. Viderant Dagonem capite, & manibus orbum, & nihilominus contra Arcam perseuerabat delirium: ergo durius eos percussit flagellum. Aggrauata est Domini manus, vt, quæ resistebat miraculis, cederet contumacia suppliciis. Adhuc restitit duritia, & consulitur adhuc Satrapa. Arca circumducitur, & eius virtus nouis argumentis claratur: *Circumducatur Arca Dei Israel.* Cur Satrapæ Arcam circumduci decreuerint, quærunt Interpretes; respondentque, adhuc visa Dagonis ruina, adhuc Azotiis inflicta plaga renuisse Arcæ virtutem confiteri, & procurasse nouis suspicionibus obscurare: cæca pertinacia, & pertinax illorum duritia sibi calamitatem adauxit, & Arcæ clariùs virtutem micare fecit: *Fiebat manus Domini per singulas ciuitates interfectionis magna nimis.* Dum Arcæ gloriam obscurare studiosius adnituntur, triumphis amplioribus famulantur. Adest Procopius: *Suspicati sunt Gethæi illam plagam non immissam diuinitus, sed morbum ex pestilente quadam affectione ortum esse. Arcam igitur ad se transferentes eadem patiuntur.* Consonat Lyra: *Circumducatur Arca ad videndum, si propter eius præsentiam contingeret dicta plaga, quod apparuit per effectum.* Veritas clarius enituit suspicionibus impetita, & virtus triumphauit immarcescendis laudibus coronata. Hæc est enim virtutis, ac veritatis natura, vt clarioribus fulgeat luminibus, dum malignis impetitur suspicionibus.

TEXTVS.

VERS. IX. Illis autem circumducentibus eam fiebat manus Domini per singulas ciuitates interfectionis magnæ nimis, & percutiebat viros vniuscuiusque vrbis à paruo vsque ad maiorem, & computrescebant prominentes extales eorum, inieruntque Gethæi consilium, & fecerunt sibi sedes pelliceas.

§. LIV.

Qui pessimum exhibuere consilium, consilij experiri solitant detrimentum.

COnsilium à prudentia debet oriri, à candida intentione manare. Sunt tamen, qui consulti leges despiciant, & solum humanas adfectiones attendant: consilia præbent suis adfectionibus adaptata, quantumuis legibus æquitatis aduersa: verum sic diuina prouidentia astutiæ arma contra ipsam astutiam vertit, vt miseros consiliorum demetat fructus, & cogatur edere lamentabiles eiulatus. Gethæi circa Arcam consulti, quod ratio, fasque suadebant, nullatenus responderunt, immo malè erga Arcam, & Israëlitas affecti maluerunt maleuolentiæ blandiri, quam saluti populi prouidere. Circumduci Arcam consuluerunt: ergo vt peruenit ad Gethæos, dignam de eis tulit vindictam, vt consiliorum suorum soluerent meritissimam pœnam: *Computrescebant prominentes extales eorum, inieruntque Gethæi consilium, & fecerunt sibi sedes pelliceas.* Quid salutis aut vtilitatis eorum consilia pepererint, propriis experimentis didicerunt, & pelliceis sedibus declararunt. Notauit Abulensis *quæst.* 16. *Sustinuerunt nimis Gethæi istam plagam, quia ipsi dederant consilium, vt Arca circumduceretur per vrbes; & non remitteretur in terram suam.* Dum liuori consilium attemperant; sibi ipsis excidium parant; nam qui in consulendo non æquitatis edicta, sed affectionum sequitur placita, fas est, vt sustineat ingentissima detrimenta. Balaam consilium dat non æquitati consonum, sed Balac desiderio attemperatum: *Dabo consilium, quid populus tuus populo huic faciat extremo tempore. Num.* 24. *vers.* 14. Huius consilij præmium mors fuit; nam Israëlitæ in consilij vltionem gladio interfecerunt, & detruncarunt: *Balaam quoque filium Beor interfecerunt gladio. Num.* 31. *vers.* 8. Cædes consiliorum fuit fructus; & quia consilium Principis voluptati attemperauit, violentam sibi mortem asciuit. Adest Glossa: *Patet consilio Balaam subornatas esse mulieres Madianitarum, quæ deceperant Israel: vnde hic velut auctor sceleris interficitur.* Videant, qui consilia præbent, ne, dum à lege, ac ratione desciscunt, sibi calamitatem maturauerint, & dignissimam pœnam tulerint.

§. LV.

Pertinax odium mauult aliquando perire, ne æmulo contigerit, resplendere.

PLures odij cæcitate insaniunt, & in se ipsos videntur furere; dum cæcis adlaborant adfectionibus adulari. *Plerumque veritas* (aiebat Gregorius Nazianzenus *orat.* 1.) *subripi odio solet.* Consonat Constantinus Magnus apud Eusebium *lib.* 3. loquens de odio, quo Iudæi deflagrabant in Christianos: *Cæco animarum errore sordidati meritò tenentur.* Plutarchus de Iside ait, Sacerdotes adeò mare fuisse auersatos, vt salem sibi interdixerint, & à suis mensis amandarint: *Hinc mare Sacerdotes detestantur, salémque Typhonis appellant spumam, & ex interdictis in mensa salem nefas est apponere.* Sal Sapientiæ symbolum sibi vetabant, & odium non posse vti prudentia ostendebant. Comprobant thesim nostram Gethæi, qui eo odio aduersus Israëlitas flagrabant, vt maluerint circumducta Arca acerrimis doloribus vri, quam ad Hebræos amandare: *Illis autem circumducentibus eam fiebat manus Domini per singulas ciuitates interfectionis magnæ nimis.* Malebant cadere, quàm desistere. *Quare Philisthiim* (rogat Abulensis *quæst.* 16.) *non miserunt Arcam Hebræis, cùm reciperent propter eam tot mala?* Quæsito respondet: *Quia si apud Hebræos esset, quantò potentior esset, tantò magis adiuuaret Hebræos.* Verebantur Arca remissa, Hebræos meliorem adepturos fortunam, experiebantur retenta perpeti se ingentissimam plagam, & elegit odium plagam, ne Hebræus feliciorem obtineret fortunam. Cæcitate odij malebant dispetire, quàm æmulorum gloriam spectare. Saul à dæmone agitatus in Dauidis lyra medelam inuenit: *Dauid tollebat citharam, & percutiebat manu sua, & refocillabatur Saul.* 1. *Reg.* 16. *vers.* 23. Posteà: vt Dauidem vidit plausibus acclamatum, eo odio exarsit, vt in eum hastam contorserit: *Inuasit Spiritus Dei malus Saul, & prophetabat in medio domus suæ. Dauid autem psallebat manu sua sicut per singulos dies, tenebátque*

Saul

Saul lanceam, & misit eam putans, quod configere posset David cum pariete. 1. *Reg.* 18. *vers.* 10. Si Dauid pereat, nullum Saüli restat remedium, & liberè eum distorquebit dæmonium: nihilominus eis odij flammis aduſrebatur, vt elegerit sustinere tormentum, ante quàm Dauidem aspicere faustis, iteratísque acclamationibus celebratum. Adest Basilius Seleuciensis *orat.* 15. *Quo pacto Saul audes talia? Quid in te ipsum hastam vocas? Si Dauidem sustuleris, quomodò dæmonem persequeris? Quid eum mori cogis, qui tibi vnicum salutis remedium superest?* Vnicum erat Dauid salutis remedium, sed Saül elegit carere remedio, vt inuido inseruiat odio.

§. LVI.

Solicitè curant homines corporis commodis prouidere, despiciunt animæ periculis obuiare.

SApiens (aiebat Seneca *epist.* 65.) *affectatorque Sapientiæ adhæret quidem in corpore suo, sed optima sui parte abest, & cogitationes suas ad sublimia intendit.* Verùm dixit; sed cùm stultorum infinitus sit numerus, non extendunt cogitationes suas ad sublimia, sed toti sunt in exambiendo terrena: corpori indulgent, & si quid corpori aduersum, solicitè repellere, aut deliuire procurant. Circa res animæ, aut dormiunt obliti, aut eas despiciunt miseranda caligine cæci. Conscientia ægrotat, & non quæritur medicina: corpus infirmatur, & solicita anxietate suspiratur medela. Hanc veritatem Philisthæi factis comprobauere: deliquerant Arcam retinentes, & dum sceleribus inficiuntur, sæuis doloribus afflictantur: *Computrescebant prominentes extales eorum.* Quid tunc? Gethæi eorum sapientiores consilium ineunt, & sedes pelliceas faciunt: *Inierúntque Gethæi consilium, & fecerunt sibi sedes pelliceas.* Eodem tempore corpus, & anima laborabat: cúmque anima potior sit corpore, toti sunt in quærendo læsis corporis partibus aliquod delinimentum, & contra dolorem auxilium: de animæ vlceribus non curatunt, ad corporis emolliendos dolores consilium inierunt. Ita noster Sanctius: *Quidam sedes esse putant mollius substratas, puluillis, è pellicea materia, pluma, aut aliquo mitiori tormento infertis, vt sine dolore commodiùs sederent.* Ad intestina, quæ defluebant, retinenda aliqua blanda retinacula excogitarunt, quibus parti illi decliui aliquod afferrent subsidium & doloris delinimentum. Animæ, conscientiæque morsibus nullum quæsierunt remedium ad corporis commoda excogitauere artificium. O verum! ex quo corpus in magno pretio est habitum, virtuti honor haberi desiit: non expendunt homines animum æternandum, & corpus quàm breuiter in fœtidos cineres redigendum, sed toti sunt in commodis corpori procurandis, & adaugendis. Hanc infelicem hæreditatem à parentibus accepimus; nam cùm eodem tempore ob vetitum cibum, & anima gratia denudata sorderet, & corpus nudum temporis iniurias subiret, de ornando corpore cogitarunt, & curam de animæ nuditate prorsus omiserunt: *Consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata. Gen.* 3. *vers.* 6. Primum artificiosum studium est corpori dedicatum, animæ ornamentum nullatenus est quæsitum: *Circa arborem præuaricati* (aiebat Basilius Seleuciensis *orat.* 3.) *ab arbore tegumentum mutuantur.* Corpori artificiosè ornatum texunt, animam nudam relinquunt.

TEXTVS.

VERS. X. Miserunt ergo Arcam Dei in Accaron, cúmque venisset Arca Dei in Accaron, exclamauerunt Accaronitæ dicentes: Adduxerunt ad nos Arcam Dei Israël, vt interficiat nos, & populum nostrum.

§. LVII.

Non potest non inuri gubernatoribus nota, si communis de regimine aures referiat querela.

REipublicæ gubernatores, moderatorésque aliquorum semper sustinent factiosas querelas, & mordaces patiuntur linguas. Sunt, qui per otium superiores abrodant: sunt, qui correctionis dolorem obmurmurando lenire satagant; verùm si aures diuerberet generalis querela, semper à magna exoritur causa; nec enim omnes exertis vocibus querentur, ni desidia gubernantium displiceret, aut iniuria dilexaret. *Inuidiosa est* (inquit Cassiodorus 4. *variar.* 44.) *contra eum querela, cui sunt reuerentia iura seruanda, quia nescio quid admissum graue creditur, vbi contra tales silentium non tenetur.* Cùm gubernatoribus debeatur reuerentia, graui dolore exulcerata creduntur, si silentium ruperint labia. Gethæi Arcam ad Accaronitas remittunt, qui coacti tot cladium causam recipere, cœperunt regimen exertis clamoribus infamare: *Exclamauerunt Accaronitæ dicentes: Adduxerunt ad nos Arcam Dei Israel, vt interficiat nos.* Expetiebantur gubernatores, qui debuissent periculis obuiare, Arcam ad Accaronitas mittendo, eos generali clade consumere: ergo non potuerunt non clamare, & generalis clamor non potuit notam gubernatoribus non inurere. Audi Abulensem *quæst.* 19. *Conquerebantur de malo regimine regni, quia cùm illa Arca manifestè tantas inferret clades, vbicumque esset, non debebat teneri in aliquo loco, sed mitti in terram suam.* Facilè erat Arcam in terram suam remittere, & tot calamitatibus obuiare: ergo contrarium à gubernatoribus decerni intuiti, eorum regimen generali querela inceperunt abrodere, & generalis clamor gubernatores damnabat, & rebus publicis non consulere, apertissimè persuadebat.

TEXTVS.

VERS. XI. & XII. Miserunt itaque, & congregauerunt omnes Satrapas Philisthinorum; qui dixerunt: Dimittite Arcam Dei Israël, & reuertatur in locum suum, & non interficiat nos cum populo nostro. Fiebat enim pauor mortis in singulis vrbibus; & grauissima valdè manus Dei. Viri quoque, qui mortui non fuerant, percutiebantur in secretiori parte natium, & ascendebat vlulatus vniuscuiusque ciuitatis in cœlum.

§. LVIII.

Aliquando longa Numinis patientia abusi mortem oppetunt mente, & ratione priuati.

IN quacumque hora amara culparum detestatione ingemuerit peccator, adest diuina misericordia, & vera contritione deletur culpa. Cúmque appetente iam

iam morte futuræ sortis vrgeat periculum, mentis compos arripere conatur remedium. Verum si mentem illigarit insania, si iudicium peruerterit delirij violentia, dum non relinquitur locus, aut tempus scelerum retractationi, peccator omni priuatur remedio, & irreparabili petit excidio. *Cæcum sensum* (aiebat Philo *lib. 2. legu, &c.*) *voluptas fallit, quo minus res percipiat; sic idem vetat, ne se ad mentem, à qua regi poterat, recipiat, regaturque ab ea, seducens illum ad sensibilia, illiciensque suis operibus: vt cæcus sensus sequatur cæcum ducem per sensibilem. Ibi mens, cum ambos cæcos duces sequitur, impotens sui abit in præcipitium.* Sensus voluptatis præstigiis illusus, aut ægrimoniæ anxietatibus occupatus caliginem menti offundit, & eius vsum peruertit. Mens siue voluptate illecta, siue sensus deprauatione impedita, si sui compos non sit, quantumuis adurgeat præsens periculum, nequibit prouidere remedium. Eiusmodi infortunium, & irreparabile in morte naufragium nonnulli patiuntur, præcipuè tamen infelicem hanc mortem solent oppetere rationis luce priuati, qui longa Dei patientia inueniuntur abusi. Et quidem fas erat, vt qui rationem sensibus subiecit, delirium instante morte subiret, nec ad manum haberet profugium, qui toties spreuerat amentes concessum pœnitudini spatium. Philisthæi Arcam ad Dagonis triumphum eius templo collocant, verum Deus pro sua benignitate Dagonem merum esse figmentum clarissimè ostendit; illi contumaces prosequuntur deiectum adorare, & etiam Deus prosequitur Dagonem deiicere: cum veritate se oculis ingerente luctabatur pertinax duritia & pertinax contumacia: ergo Deus murium immittit tempestatem: mures ebulliunt, & omnes fructus arrodunt, adhuc repetita calamitate Philisthæi induruntur percussi, & Dei benignitatem aspernantur indurati: ægritudo ad resipiscendum cogit, & adhuc pertinacia resistit. Quid tunc? Iam non solum doloribus corpus atteritur, sed ratio stuporis vinculis illigatur: *Fiebat pauor mortis in singulis vrbibus.* Hanc pauorem existimat Caietanus fuisse rationis eclypsim, qua obscurati, prudentiáque orbi è vita excedebant, & æternam pœnam inchoabant. *Iuxta Hebræum* (inquit) *scribitur passio quædam, qua homines fiunt attoniti, & scribitur hæc passio non qualiscumque, sed mortalis.* Tunc manus Dei grauissimum exercuit supplicium: *Erat grauissima valde manus Dei*, cum ne sibi consulerent, vetabat impedimentum. Iam si inquiras, cur imminente morte hanc Deus Philisthæis pœnam inflixerit? Respondeo, vt timorem omnibus incutiat, & aliena strage ostendat eos, qui longa Dei patientia spectante fuerint abusi, obire miseram mentem morte, & ratione priuatos, nec (quod fortè promiserant) habuisse ad resipiscendum tempus, quia tempus occupauit mentis delirium: *Fiebat pauor mortis: passio quædam, qua homines fiunt attoniti.*

§. LIX.

Ad repentinæ mortis conspectum obstinata etiam cæcitas vertit stilum.

MOrs prudenter considerata vitæ inuenitur magistra; non semel ad corporis & animæ profuit salutem, quæ iam dura falce videbatur demetere sanitatem: de ipso periculo oriri solet remedium. Nihil adeo versuto serpenti curæ fuit, vt mortem ab hominum cogitatione amouere, & diuturnum tempus promittere: *Dixit serpens ad mulierem: Nequaquam: morte moriemini. Gen 3. vers. 4.* Mortis timorem procurauit adimere, quo facilè ad legis præuaricationem, & voluptatem posset impellere. Notauit Basilius Seleuciensis *orat. 3. Pro ligno vitæ vana spe diuinitatis subito erigit, vt soluto metu eaque spe proposita, mandati vim prorsus exterret, sitque paradisus officina præuaricationis:* Præmisferat: *Furtim demit mortis terrorem, vt legis munimenta deprædetur: pœnam adulterat, quoad legem perfringendam propellat: excusso timore, pœnáque sublata contra Deum bellum conflat.* Mortis metus est munimentum legis, & auxilium salutis: ergo vaferrimus mortis ademit metum, vt introduceret mortis casum. Ob id Deus, dum vulneri medelam adhibere properat, Adamo in puluerem conuertendum in memoriam reuocat, vt, quam mors obliuioni mandata inflixerat plagam, prospecta adhiberet efficacissimam medicinam, & esset vitæ patrona, quæ habebatur salutis æmula: verum etsi mors sit appetitus frænum, voluptatis excidium, rationis & prudentiæ fomentum, ea præcipuè, quæ inopinè, repentéque accidit, salubri aspicientes timore concutit, & vel pertinaciam flectit. Viderant Philisthæi Dagonis ruinam, viderant fructuum copiam à muribus deuastatam, pertulerant pudendam, ac fœtidam ægrimoniam, nec tamen retinendi Arcam demutauere sententiam: verum iam Arcam remitti clamant mortis pauore salubriter perculsi, & prudenter attoniti: *Dimittite Arcam Dei Israel, & reuertatur in locum suum.* Has voces extorsisse mortis pauorem non tacuit Sacer Textus: *Fiebat enim pauor mortis in singulis vrbibus, & grauissima valdè manus Dei.* Cum plures anteà mortem oppetiissent ab Arca puniti, placet inquirere, quid peculiare eos modo anxiis solicitudinibus conturbarit, & quodammodo ad sententiam demutandam compulerit? Frequens modo mors ante oculos obuersabatur, sed etiam antea obuersata fuerat ante conspectum. Cur ergo qui tot visis mortuis pertinaciter tuebantur propositum, modo verterunt prudenter stilum? Quia non solum spectabant (inquit noster Sanctius) homines mortuos, sed morte repentina correptos, adeóque acri timore est pertinacia perculsa, vt ab antiqua discesserit iam sententia: Sanctium audi: *Quasi dicat historicus Sacer, Philisthinorum alios subita fuisse morte sublatos.* Subitanea, improuisáque mors eo anteà contumaces pauore repleuit, vt ad resipiscendum compulerit. O nos miseros, qui quotidiè subitanea, improuisáque morte correptos intuiti, ad virtutes non confugimus obstinati!

§. LX.

Sapientis est emendare erratum, & demutare consilium.

OMnia illi (aiebat de sapiente Seneca *lib. 4. de Beneficiis cap. 34.*) *succedere dicimus, & nihil contra opinionem accidere, quia præsumit animo posse aliquid interuenire, quod destinata prohibeat. Imprudentium ista fiducia est, fortunam sibi spondere, sapiens vtramque partem eius cogitat. Scit quantum liceat errori, quam incerta sint humana, quam multa consiliis obstent.* Sapiens retractat antea decretum, si noua lux ostenderit demutandum; scit circunstantias sæpè mutari, & ad emendandum, quod decreuerat, rebus variatis teneri. Superbum facti sui nunquam pœnitet, & dum tuetur contra rationem sententiam, stultam manifestat contumaciam. Aduocati Philisthinorum Satrapæ, & circa Arcam consulti, decreuerunt circumduci: *Circumducatur Arca.* Circumductione calamitas aggrauata est. Iterum Satrapas miseri consulunt: *Miserunt itaque, & congregauerunt omnes Satrapas Philisthinorum*, & iam demutant sententiam, & remittendam decernunt Arcam: *Dixerunt: Dimittite Arcam Dei Israel, & reuertatur in locum suum.* Satraparum elogio videbantur mulctandi, quandoquidem nociuo consilio denigrati, & ad errorem agnoscendum compulsi, & tamen Satraparum honorantur elogiis, & honorandis splendent titulis: *Congregauerunt omnes Satrapas.* Dum consilium mutarunt, sapientes se prodiderunt. Decreuerant antea Arcam circumducen

circumducendam arbitrati remedium;ast ingrauescente calamitate agnouerunt erratum:ergo demutauere consilium.Notauit Abulensis q.19. *Fuit bis facta congregatio Satraparum Philisthinorum super statu Arcæ, & primò decreuerunt eam circumducendam, per omnes ciuitates: Secundò definierunt eam dimittendam esse in terram suam.* Experientia ostendit consilij errorem, & prudentia maluit emendare erratum, quàm tueri semel decretum. Remissa Arca calamitas cessauit, & prudentia ipsa sententiæ demutatione resplenduit. Est namque prudentis, si agnoscat erratum demutare consilium.

§. LXI.

Deus vtraque benefacit, & vnica manu punit.

ÆQualia sunt in Deo iustitiæ,& misericordiæ attributa;experimur tamen raro dura iustitiæ flagella, frequenter misericordiæ ingentissima beneficia:florem lucis suæ omnibus impertitur,ingratos sustinet,exerrantes quærit,& dum hac in vita affligit, non est affligendi studio, sed corripiendi homines desiderio. *Cæterum* (aiebat Philo *de Somniis*) *benefica potentia Deus nomen est, regia verò Dominus.* Nomen factis ostendit, & elogium diuinitatis beneficiorum tempestate salubri implet.Ad supplicium venit nostris sceleribus compulsus, ad benefaciendum suo ipso ingenio illectus, & prouocatus. Hinc est,quod totus benefacit, & si dicere liceat non totus punit. *Manus tuæ*(aiebat Iobus)*fecerunt me,& plasmauerunt me totū in circuitu.Iob.10.v.8.*Audis vtramque manum ad formandum Iobum laborare,audi, quid æmulus deposcat, cùm Iobum ardenter ambiat perire: *Mitte manum tuam,& tange os eius,& carnem. Iob.2.v.5.* Si nouit diabolus vtramque manum in construendo Iobo laborasse, cur vnicam tantum expetat, vt vulnera infligat? Postulet liuore inflammatus, & odij flammis adustus Iobum vtraque manu affligi, & vtramque ad incutienda vulnera desudare. Liuori suo detrahit, cùm vnicam tantum ad Iobum affligendum manum extendi, & exorat,& discupit. Nouerat dæmon manus in Iobi constructione occupatas, sed ad affligendum nunquam sperabat fore extendendas:ergo vnam extendi petiuit,quia extendendas ambas desperauit.Accipe Gregorium *lib.3.Moralium cap.2.eius carnem feriendam postulat, dicens: Mitte manum tuam, & tange os eius, & carnem.* Quod obtinere non posse agnouit, exposcere recusauit. Hoc idem experti sunt Philisthæi. *Fiebat* (inquit Textus) *pauor mortis in singulis vrbibus, & grauissima valdè manus Dei.* Vnicam audis manum ad incutienda flagella, cùm ambæ occupentur ad largienda beneficia. Vt certa sit nostra thesis Deum scilicet vtraque manu benefacere, & vnica tantum punire. Prodest Abulensis *q.19. Non dicitur manus hîc nisi propter potentiam puniendi.* Punitio exercetur vnica, liberalitas profunditur manu gemina.

CAPVT. VI.

1. *FVIT ergo Arca Domini in regione Philisthinorum septem mensibus. 2. Et vocaue-*
runt Philisthiim Sacerdotes, & Diuinos, dicentes: Quid faciemus de Arca Domini?
indicate nobis, quomodo remittamus eam in locum suum. Qui dixerunt. 3. Si
remittitis Arcam Dei Israël, nolite dimittere eam vacuam, sed quod debetis reddite
ei pro peccato, & tunc curabimini, & scietis quare non recedat manus eius à vobis.
4. Qui dixerunt: Quid est, quod pro delicto reddere debeamus ei. Responderúntque
illi. 5. Iuxta numerum Prouinciarum Philisthinorum quinque anos aureos facietis, & quinque mures
aureos: quia plaga vna fuit omnibus vobis, & Satrapis vestris. Facietísque similitudinem anorum ve-
strorum, & similitudinem murium, qui demoliti sunt terram, & dabitis Deo Israël gloriam, si fortè
releuet manum suam à vobis, & à diis vestris, & à terra vestra. 6. Quare aggrauatis corda vestra, sicut
aggrauauit Ægyptus, & Pharao cor suum? Nonne postquam percussus est, tunc dimisit eos, & abierunt?
7. Nunc ergo arripite, & facite plaustrum nouum vnum, & duas vaccas fœtas, quibus non est imposi-
tum iugum, iungite in plaustro, & recludite vitulos earum domi. 8. Tolletísque Arcam Domini, &
ponetis in plaustro, & vasa aurea, quæ exoluistis ei pro delicto, ponetis in capsellam ad latus eius, &
dimittite eam, vt vadat. 9. Et aspicietis: & siquidem per viam finium suorum ascenderit contra Bethsames,
ipse fecit nobis hoc malum grande: sin autem, minimè: sciemus, quia nequaquam manus eius tetigit nos,
sed casu accidit. 10. Fecerunt ergo illi hoc modo: & tollentes duas vaccas, quæ lactabant vitulos, iun-
xerunt ad plaustrum, vitulósque earum concluserunt domi. 11. Et posuerunt Arcam Dei super plau-
strum, & capsellam, quæ habebat mures aureos, & similitudines anorum. 12. Ibant autem in directum
vaccæ per viam, quæ ducit Bethsames, & itinere vno gradiebantur pergentes, & mugientes: & non
declinabant, neque ad dexteram, neque ad sinistram: sed & Satrapæ Philisthiim sequebantur vsque ad
terminos Bethsames. 13. Porrò Bethsamitæ metebant triticum in valle, & eleuantes oculos suos, viderunt
Arcam, & gauisi sunt, cùm vidissent. 14. Et plaustrum venit in agrum Iosue Bethsamitæ, & stetit ibi.
Erat autem ibi lapis magnus, & conciderunt ligna plaustri, vaccásque imposuerunt super ea holocaustum
Domino. 15. Leuitæ autem deposuerunt Arcam Dei, & capsellam, quæ erat iuxta eam, in qua erant vasa
aurea, & posuerunt super lapidem grandem. Viri autem Bethsamitæ obtulerunt holocausta, & immola-
uerunt victimas in die illa Domino. 16. Et quinque Satrapæ Philisthinorum viderunt, & reuersi sunt in
Accaron in die illa. 17. Hi sunt autem ani aurei, quos reddiderunt Philisthiim pro delicto, Domino:

Azotus vnum, Gaza vnum, Ascalon vnum, Geth vnum, Accaron vnum. 18. *Et mures aureos secun-*
dum numerum vrbium Philisthiim, quinque Prouinciarum, ab vrbe murata vsque ad villam, quæ erat
absque muro, & vsque ad Abel magnum, super quem posuerunt Arcam Domini, quæ erat vsque in illum
diem in agro Iosuë Bethsamitis. 19. *Percussit autem de viris Bethsamitibus, eo quòd vidissent Arcam*
Domini: & percussit de populo septuaginta viros, & quinquaginta millia plebis. Luxitque populus, eo quòd
Dominus percussisset plebem plaga magna. 20. *Et dixerunt viri Bethsamitæ: Quis poterit stare in conspectu*
Domini Dei sancti huius? & ad quem ascendet à nobis? 21. *Miseruntque nuntios ad habitatores Caria-*
thiarim, dicentes: Reduxerunt Philisthiim Arcam Domini, descendite, & reducite eam ad vos.

TEXTVS.

VERS. I. & II. Fuit ergo Arca Domini in regione Philisthinorum septem mensibus, & vocauerunt Philisthiim Sacerdotes, & Diuinos, dicentes: Quid faciemus de Arca Domini? Indicate nobis quomodo remittamus eam in locum suum.

§. I.

Virtutis alumni, etsi aliquando contingat delinquere, quàm citò satagunt culpam detergere.

Id inter virtutis asseclas, & sceleribus imbutos discrimen est: hi aliquando resipiunt, sed ad scelera consueta citissimè redeunt: illi aliquando humana fragilitate labuntur, sed studiosè culpam detergunt, immò ne iterum inficiantur, prorsus abscindunt. *Quid nos decipimus* (aiebat Seneca *epist.50.*) *Non est extrinsecum malum nostrum: intra nos est, in visceribus ipsis sedet, & ideò difficulter ad sanitatem peruenimus, quia nos ægrotare nescimus. Si curari cœperimus quando tot morbos, tantásve ægritudines discutiemus? Nunc verò ne quærimus quidem medicum, qui minus negotij haberet, si adhiberetur ad recens vitium, sequerentur teneri, & rudes animi recta monstrantem.* Quisquis suæ salutis curam habet, ad medicum inuolat, veritus, ne morbus augescat, & induratus acrius medicamentum requirat: qui salutem contemnit, periculosa stupiditate serpere morbum permittit, & iam tenaciter inhærenti adhibere remedium horret. Hanc veritatem Dei Arcæ confirmat historia. Plurimis apud suos annis demorata ad Philisthinos transiuit offensa; apud Philisthinos septem mensibus mansit, sed eis in perpetuum derelictis ad suos rediit: *Fuit Arca Domini in regione Philisthinorum septem mensibus.* Quàm citò Philisthæi Numinis caruerunt præsentia, quam anxiis suspiriis Israëlitæ priuari doluerunt Arca. *Istud fuit totū tempus* (inquit Abulensis *q.1.*) *quo Arca Dei absens fuit à terra Israel.* Israëlita Arca viduatus ingemuit; Philisthæus consultis Diuinis Arcam à se amandare procurauit. Vt hinc agnoscas virtutis asseclas, si per humanam fragilitatem labantur, in integrum citò restitui, vitiis, sceleribúsque intinctos Deum non sustinere, & ad antiqua scelera anxiis conatibus inuolare. Addiderim: id inter vitiis assuetos, & virtutis studiosos discrimen inueniri; alij quam cito à veritatis via deflectunt, diu erroribus immorantur; alij diu virtutibus immorantur, exiguo tēpore maculis inficiuntur. Nabuchodonosor veritatem agnouit: *Verè Deus vester Deus deorum est, Dan.2. v.7.* Sed agnitā veritatem quàm citò deseruit, & statuam auream superbissimus fabricauit: *Fecit statuam auream. Dan.3.v.1.* In Deorum numerum se retulit, & nouis erroribus veritatem prorsus expunxit. Audi Theodoretum *orat.3. Auctorem omnium verum Deum esse confessus est, sed breui interiecto tempore ad ingenium suum rediit, quemadmodum canis ad proprium vomitum.* Breuissimè à veritate resiluit, & ad inuisceratos errores rediit, quia consuetudo contra rationem præualuit. E contra accidit Israëlitis: Vitulum conflarunt: *Fecit ex eis vitulum conflatilem, Exo.32.v.4.* Sed breuiter redactū in cineres spreuerunt: *Dedit ex eo potum filiis Israel.* Filij Israël respuerunt quam citò, quia virtutibus assuefacti; Nabuchodonosor citò ad ingenium rediit, quia superbiam semper fouit. Opportunè Hieron. *epist. ad Fauiolam: Vituli puluerem, quem adorauerat Israel, in contemptum superstitionis in potum accipit.* Itaque Israëlita ad virtutis castra, quæ reliquerat, rediit. Nabuchodonosor errorem, quem respuerat, è vestigio repetiuit, & eadem in vtroque ratio, scilicet consuetudo. Vt noueris, quàm sit periculosum scelera inuiscerari, & quàm vtile virtutibus innutriri.

§. II.

Satius tibi est, si Deum habeas, duris laboribus adurgeri, quàm si careas, multis commodis exundare.

Magna seruitus est addici fortunæ: sequitur vita anxia, suspiciosa, & virtuti sæpius aduersa. Difficulter potest Deo parere, & quod virtus demonstrat, iter arripere: qui cupiditati inseruit, voluptati obtemperat, diuitiis inhiat. Qui oculis liberis vtitur, scit summum bonum virtute constare, nec à fortuna pendere. Mavult prudens, si Deum sequatur, laboribus diuexari, quam Deo carens commoditatibus circumfundi. *In virtute* (aiebat Seneca *de Vita beata cap.16.*) *posita est vera felicitas. Quid hæc tibi suadebit? Ne quid aut bonum, aut malum existimes, quod nec virtute, nec malitia continget. Deinde vt sis immobilis contra malum ex bono, vt qua fas est, Deum effingas. Quid tibi pro hac expeditione promittitur? Ingentia, & æqua diuinis. Nihil cogeris: nullo indigebis: liber eris, tutus, indemnis.* Hanc Philosophiam non callent, qui amplectuntur stercora, & suspitauere caduca: beatos se existimant, si diuitiis affluant, si nil aduersum sustineant, si voluptatibus, ac ventri inseruiant: si detur optio inter honesta, & commoda; commoda præferent, & honesta semper postponent. Philisthini, licet Dei Arcam suspicarentur Numen, Diuinos consulunt, vt remittant, & hoc, quia laboribus pressi & terræ fructibus viduati: *Indicate nobis, quomodo remittamus eam in locum suum.* Videbant, retenta Arca, commodis viduari, amandata, salute, & diuitiis frui: ergo de amandanda Arca cogitarunt, & Diuinos consuluerunt. *Sciendum, quod Philisthini voluissent eam semper apud se detinere* (sunt Abulensis verba *q. 2.*) *& semper detinuissent, nisi Deus percussisset eos.* Si Arca nullum salutis, diuitiarúmve attulisset detrimentum, retinerent; ast experti laborem, maluerunt commodis indulgere, quàm in retinendo Numine insistere. Sunt, qui virtutem colant, dum fames non premit, dum egestas non vrget, dum aliqua incommoditas non imminet; verùm si aliter accidat, virtutis detrimento egestati occurrunt, & pudicitiæ, honestatísque damno famis molestiam auertunt. O quot mulierculæ malunt viuere sordidæ, quàm famelicæ, cùm debuissent eligere fame potiùs perire, quàm honestate carere! Ad Michæ domum Leuites peruenit, interrogatúsque vnde venisset, respondit: *Leuita sum de Bethlehem Iuda, & vado, vt habitem vbi potuero, & vtile mihi esse perspexero. Iudic.17.v.9.* Non ait, vbi virtutibus

tatibus consulam, sed vbi vtilitati inseruiam. Quid tunc? Promittit Michas, si idolorum fuerit Sacerdos, argenteos, vestem, & victum: *Esto mihi parens, ac Sacerdos: daboque tibi per annos singulos decem argenteos, ac vestem duplicem, & quæ ad victum sunt necessaria.* Censeres electurum inuiolata virtute famescere, quam admissa culpa diserta mensa frui, & pretiosa veste radiare: verum elegit solari famem, & abiurare virtutem: *Acquieuit, & mansit apud hominem* Apud hominem mansit, Deum abiecit. Notauit Theodoretus hic: *Manufacti idolis (hoc enim significat sculptile, & fusile) offerebat sacrificia.* Commodum prælegit, Deum parui æstimauit; & vtinam hac in te singularis esset Leuita; nec tot eius sequerentur exempla.

§. III.

Sic homines Deus amat, vt, passus offensam, ipse solicitet amicitiam.

Materia est gloriæ principalis (aiebat Cassiodorus 3. variar. 46.) *delinquentis reatus, quia nisi culparum occasiones emergerent, locum pietas non haberet.* Lucet pietas, dum delinquenti blandè medetur; ast amoris rutilat flamma, si roget, qui exasperatus offensa. Illius Euangelici patris amor enituit, dum prodigum benignè excepit, sed maior vivacitate, dum offensus, filium contumacem ad amicitiam allexit. Adueniens remisit culpam, texit nuditatem; maiutis non solum obmurmurationis offensam tulit, sed egressus, vt intraret domum, rogauit: *Indignatus est autem, & nolebat introire. Pater ergo illius egressus cœpit rogare illum. Luc. 15. vers. 28.* Rogandus rogat, & ad amicitiam, mensamque prolectat. Notauit Chrysologus *serm. 4. O quid facit vis amoris! quamuis malo filio non esse nescit, non esse non potest pater: suadet affectum, ad gratiam, vel spem reuocat largitatis, dicendo: Tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt.* Etsi maior remaneret exclusus, nil patris detraheretur felicitati; ea tamen adurgebatur amoris vi, vt degenerem ad amicitiam prouocaret offensus, & audaci lingua percussus. O quoties adeò desipit homo, vt nec Dei solicitet amicitiam, nec offensæ precetur veniam, immo otietur lætus, & tranquillitate fallaci vsus, & tamen Deus prouocat ad amicitiam, & obliuioni tradit offensam! Luxit patris pietas occasione adolescentis reatus, sed valde emicuit amor, dum feniorem rogat offensus. Dei Arcam à se recedere ingeminatis criminibus Hebræi coëgerunt: *Fuit Arca Domini in regione Philisthinorum septem mensibus.* Nulli labori parcendum erat, vt amissam ad se reuocarent Arcam, & abolerent offensam. Illi verò ac si nullam iacturam passi de recuperanda non cogitabant, sed humanis commodis studebant. Quid tunc? Deus ipse afflictis Philisthinis ad suos rediit, & ad amicitiam iterandam humanissimè (si fas est dicere) compulit. Non fuit necessarius auriga, quia flagrans amor plaustrum ducebat, & ad suos festinis gressibus inuolabat. Notauit Abulensis *quæst. 2. Deus prouidit in hoc, quoniam hoc modo mansissent Israëlitæ sine Arca Dei magno tempore.* Nisi Arca aduenisset, Israëlitæ non quærerent; ea tamen Deus erga Hebræos adurgebatur amoris flamma, vt laboriosa non recusarit itineræ, persuaserat sibi Hebræus posse sine Deo viuere, & persuasit Numini amor sine homine non posse degere, vt repetat dictus Chrysologus: *O quid facit vis amoris!* Recogita Christum ad Iudæ pedes aduolutum, eius sordes abluentem, & ad amicitiam officiis humanissimis prouocantem, vt noscas, quam amoris ardeat flamma, dum rogat proditionis exasperatus iniuria.

§. IV.

Diuinus Spiritus gemitibus pro nobis exorat, & cælestem sopire indignationem solicitat.

Verus amor (aiebat Gillebertus *in Allegor. Tilm. ad Cant. 5.*) *non tantum blanditur, & applaudit dilecto præsenti, sed etiam in absentem inardescunt vota ipsius.* Cum Dei Spiritus, amorque absentia videbatur tepefaciendus, ipsa absentia inardescere solet viuidius; videt hominem iteratis criminibus recedentem, & contra se iram Numinis prouocantem, & recurrit ad gemitus, vt cœlestem sopiat indignationem, lucemque infundit, qua humanam deterat cæcitatem. Hebræi Arcam recedere repetitis criminibus compulerunt; verum vt mensis septimus affuit, Arca rediit, & Israëlitæ respuit: *Fuit ergo Arca Domini in regione Philisthinorum septem mensibus.* Cum Scriptura notanter exprimat tempore triticeæ messis rediisse, recessus, reditusque supputatis temporibus, existimant Interpretes eo rediisse tempore, quo Pentecostes festum celebrabatur. Accipe nostrum Sanctium: *Sub festum Pentecostes septem intericcti sunt menses* Cum ea fertilissima regione triticeæ messes citius ad maturitatem perueniant, sub Maij fine demetuntur, eoque circiter tempore Pentecostes festum agitur. Ergo tempus expressum est: vt noueris Spiritum sanctum Arcæ restitutionem procurasse, & amicitiam inter Deum, & homines stabilire studuisse. Quid enim Spiritui sancto proprius, quam iram auertere, & ad antiquam felicitatem torpentem hominem reuocare? Vnde Paulus aiebat: *Spiritus adiuuat infirmitatem nostram. Nam quid oremus, sicut oportet, nescimus, sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Ad quæ verba sic Anselmus: *Adiutorium Spiritus sancti sic expressum est.* Nos adiuuat, infirmitatem nostram suffulcit; gemere decenter edocet, & eis gemitibus Deum nobis reconciliare contendit: ergo sub Pentecostes festo redit ad Bethsamitas Arca, & Bethsamitæ religiosa offerunt sacrificia; nam. Spiritus sancti negotium est diuinam indignationem sopire, & frigescentia corda inflammare.

§. V.

Heroica, eximiáque virtus reuerentiam sibi inter virtutis hostes conciliat, & æstimationis plausum conseruat.

Bonum progeminant fructum (aiebat Bacchil. apud Stobæum cap. 1.) *probi, castique mores.* Eximia virtus ea luce micat, vt sibi venerationem vel inter virtutis æmulos pariat, nec solum venerationem, sed honestam affert etiam voluptatem. *Consideramus ne* (scribit Plutarchus lib. Anseni) *quam magnas voluptates cultoribus suis virtutes ex honestis actibus, & operibus popularibus, & benignis pariunt?* Magna voluptas est vel à virtutis æmulis suspici, & veneratione haberi. Magna voluptas est aduersitates subigere, fortunam calcare, & animum semper liberum, ac intrepidum gerere. Dei Arca inter hostes septem mensibus veluti captiua degit, & nihilominus eam non despiciunt, immò quanta mactare debeant venerationem, Diuinos, ac Sacerdotes consulunt: *Vocauerunt Philisthiim Sacerdotes, & Diuinos dicentes: Quid faciemus de Arca Domini?* Nouerant Arcam Ægyptios vndarum voluminibus sepeliisse; nouerant mira per desertum patrasse; nouerant Dagonem Veneris referentem formam prostrauisse: ergo vel captiuam suspiciunt, & veneratione colunt. Notauit Abulensis *q. 2. Sciendum, quod in toto tempore isto, quo Arca Dei fuit in terra Philisthiim, non fecerunt Philisthini circa eam aliquid inhonestum, scilicet vt caperent ex ea tabulas, aperientes illam, vel* vrnam

vrnam cum manna, vel virgam Aaron, quæ intus posita erant. Non enim aperuerunt Arcam toto illo tempore, nec audebant tangere eam nisi cum magna reuerentia. Nec rapax cupiditas, nec cæca temeritas, nec audax semper procacitas quid irreuerenter tentarunt, sed Arcæ maiestate frænatæ se continuerunt. Mira res! Inter virtutis aduersarios nil Arca amisit, imò magnis nobilitata prouentibus rediit. Vt noueris eximiam virtutem in Arca Numinis domicilio adumbratam inter confusa calamitatum volumina nil amittere, sed augeri. Ioseph à fratribus venditus, & in Ægyptum ductus, eis virtutibus præluxit, vt domini sui beneuolam sibi gratiam conciliarit: *Inuenit Ioseph gratiam coram domino suo, & ministrabat ei, à quo præpositus omnibus gubernabat creditam sibi domum. Gen.39. vers.4.* Si quæras, cur cæteris fuerit præpositus, qui seruus erat empititius? Respondebit Textus miris virtutibus effulsisse. *Habitauit in domo domini sui, qui optimè nouerat Dominum esse cum eo.* Vel Ægyptius voluptatum sectator, & vitiorum cultor Iosephum suspexit, aliisque præposuit. Notauit Philo *lib. de Ioseph: Adolescens in Ægyptum abductus, & eunucho, vt diximus, in seruitutem traditus, cùm intra paucos dies generositatis, & honestatis dedisset specimen, conseruis est præpositus curator totius familiæ.* Vel in Ægypto tenebrarum regione virtus sibi parauit principatum, & venerationis cultum, nec enim potest eximia virtus contemni, nec ab aduersariis etiam non suspici.

§. VI.

Plures, vt cupiditatibus adulentur, vanissimis coniecturis contra euidentiam vtuntur.

PLures tetro cupiditatum fumo obcæcati, & studiosè cæci nolunt, quæ sunt, videre, & quæ non sunt, sibi persuadent aspicere. *Cæcitatis* (aiebat Tertullianus *in Apologetico cap.9.*) *duæ species facilè concurrunt, vt qui non vident, quæ sunt, videre videantur, quæ non sunt.* Veritas se oculis ingerit, sed oculis de industria clausis prætereunt, ne veritate impediti cupiditati non seruiant, aut erroribus non studeant. Dei Arca apud Philisthinos detenta Dagonem detriuit, & miracula stupenda patrauit: ea tamen amentia delirabant Philisthæi, vt calamitates variis causis adscriberent, ne Arcæ virtutem agnoscerent, & ab erroribus resilirent: *Vocauerunt Philisthiim Sacerdotes, & Diuinos, dicentes: Quid faciemus de Arca Domini?* Si inquiras, ad quid iterata consultatio, & iterum quæsitum consilium? Respondebit Abulensis *quæst.15.* fuisse inter Satrapas, qui Arcæ potestatem negarent, & illatas aliis causis plagas adscriberent. Nolebant abiurare Dagonem, nolebant detestandum cultum relinquere: ergo contra euidentiam pugnabant, & vanis coniecturis credebant. Audi Abulensem: *Satrapæ Philisthinorum inter se disceptabant, quibusdam dicentibus, quòd Arca Dei remittenda esset, quia ipsa inflixerat omne malum istud: aliis autem dicentibus, quod ista erant passiones naturales potentes accidere ex causis naturalibus secundùm temporum varietatem, quod Arca nihil horum faceret.* Contra lucem cæcutiebant vanis coniecturis vsi, & infirmis suspicionibus persuasi, nam cùm viderent Arcam in eorum potestatem deuenisse, eius denegauere potentiam, fortuitam credentes plagam. Redeat datus Abulensis: *Erant, qui dicerent, hoc fieri non debere, nec falli, vt Arcæ passionum causas adscriberent, cùm ei fortitudo, aut potestas huiusmodi non esset, quoniam si habuisset Deus curam eius, nequaquam tradita fuisset.* In aduersariorum ditione aduersarios attriuisse Arcæ virtutem euidenter declarabat; verùm aut cupiditate corrupti, aut odio inflammati euidens adeò virtutis argumentum imbecilli coniectura impugnabant, & in contrariam partem detorquebant. Non semel peccator ob commissa scelera acri infirmitate, aut calamitate corripitur, & ne à vitiis recedat, ex causis prouenisse naturalibus arbitratur. Bellum adornat contra Syriam Achab. Michæas Domini Propheta vocatus infaustum prædixit exitum: *Vidi cunctum Israel dispersum in montibus quasi oues non habentes pastorem. 3. Reg.22.v.17.* Veritatis præmium alapam tulit Propheta, nec percussoris manus siccata est: *Accessit autem Sedecias filius Chanaana, & percussit Michæam in maxillam.* Cùm non ignoraret Achab Michæam Dei esse Prophetam, quærunt Interpretes, cur à bello non destitit, sed contra vaticinium adornauit? Respondéntque, hac apud se vsum coniectura, scilicet, si Michæas veritatem prædiceret, percutientis manus, vt Ieroboam olim, aresceret: ergo cùm nullum passa sit detrimentum, Michæas confictum retulit somnium; & præualuit contra veritatem vanissima coniectura, quia ardenter discupiebat inferre bella. Audi nostrum Sanctium. *Si Domini esset Propheta Michæas, aruisset manus, quæ illius maxillæ colaphum impegit, sicut olim manus Ieroboam, cuius Deus audaciam sub ea quadam ariditate mulctauit.* His coniecturis fisus, quod ardebat, est bellicum certamen aggressus; nam frequenter homines, vt suis cupiditatibus adulentur, eiusmodi coniecturis, suspicionibúsque nituntur.

§. VII.

Consilium ab expertis est petendum, & à nulla affectione corruptis est indagandum.

L*Apis lydius aurum indicat* (aiebat Bacchyl. apud Stobæum *cap.11.*) *hominum verò virtus, & omnipotens sapientia veritas est.* Veritas pro lydio est ad humanas actiones examinandas, calamitatésq; depellendas; oportet tamen eam indagare ab expertis, & affectione nulla corruptis, nam iudicio fauor officit, & affectus sæpè corrumpit. *Sicut perniciosum est* (aiebat Cassiodor. 8. *var. 12.*) *doctos praua suadere sic salutare monuis, cum veritatis sermonis diuersitudo nescit excedere.* Si doctus affectionibus implicetur, consilium deprauabit, & veritatem corrumpet; ast, si nulla adfectione sordidetur, salubria promet consilia, & vtilissima documenta. Ob id putat Caiet. Philisthæos aduocasse aliunde Sacerdotes, & Diuinos; nam cùm non ignorarent Satrapas suos Dagonis causam tueri, & odio in Israëlitas inflammari, suspectũ eorum habuere consilium, nec putarunt ferendum pro veritate suffragium: *Vocauerunt Philisthiim Sacerdotes, & Diuinos.* Aliunde adductos; nam vt §. antecedenti vidimus, Philisthinorum Sacerdotes non conueniebant Dagonis causam tueri, aut Satrapis adulari: ergo attulerunt, vt consulerent nulla affectione corruptos, ambitionéve deprauatos. Est enim magnum discrimen, si consilium requiratur à magnatibus adulante, & indignis affectionibus inseruiente. Accipe Caiet. *Hinc habetur, quòd Sacerdotes illi, ac diuini accersiti ad dandum consilium non erant Pelesthim, sed alienæ gentis: loquuntur enim ad Pelasthims in secunda persona: Super vos, super Elohe vestrum, super terram vestrã.* Si essent ex Philisthæis Diuini, non dicerent: A vobis, & à diis vestris, & à terra vestra, sed è contra: A nobis, & à diis nostris, & à terra nostra: ergo cùm constet ex Vers. 5. fuisse in secunda persona loquutos, non vanè conjicit Caietanus ab aliis terris adscitos: & quidem suis factis edocuerunt Philisthini, consilium esse petendum ab expertis, nam erant Diuini, & affectione nulla deprauati, nam erant extranei. Ingentissimam Israëliticæ genti stragem attulit consilium ab ambitiosis, subornatisque expetitum. Antequam Achab contra Syriam bellum instrueret, Prophetas consuluit: illi verò regiis sumptibus alti, vt suspicati sunt Regis desiderium, eius voluntati attemperauere consilium: *Ire debemus in Ramoth Galaad ad bellandum, an quiescere? Qui responderunt. Ascende, & dabit eam Dominus in manu Regis. 3. Reg. 22. vers.6.* Post consilium

Rex sagitta transfixus occubuit, & populus terga indecorè vertit. Iam adscitos Prophetas Iezabeli fuisse adulatos, nam ipsa instigabat ad bellum, tradit noster Sanctius: *Prophetas consuluit Baalis, quos excitarat, opinor, Iezabel, & sicut alios de quibus suprà cap. 18. vers. 19. quos sumptu alebat, & ab his sciscitatus est de bellorum exitu responsum, quasi neque errare possent in edendis oraculis, & illorum verbis pondus inesset diuinæ fidei.* Quod aliud esse poterat consilium editum à subornatis, & placere Reginæ cupidis? Magna adeò Reipublicæ miseria ex eiusmodi consiliariis est orta, & adulatoriorum felicitas nata.

§. VIII.

Ab eis petendum consilium, qui familiare cum Deo noscuntur habere commercium.

MVlta humanam perspicaciam effugiunt; multa latent vel eruditam Sapientiam, quæ cœlesti luce solent agnoscere, quos constat virtutibus efflorere. Quam Sapientes Babylonij nec legere, nec interpretari valuerunt, Daniel Spiritu Dei afflatus Scripturam legit, & sine ambagibus declarauit. Rebecca quoque paruulorum lites agnouit, & naturæ ordinem inuertendum didicit, quia Melchisedech consulendum adiit: *Perrexit vt consuleret Dominum. Qui respondens ait: Duæ gentes sunt in vtero tuo, & duo populi ex ventre tuo diuidentur, populúsque populum superabit, & maior seruiet minori. Gen. 25. vers. 23.* Cùm Dominus vbique sit, quò abiit consilium quæsitura, & oraculum? Interpretes existimant contendisse ad Melchisedech eximiis virtutibus exornatum, Deique amicum, à quo instructa veritatem didicit, & quid faciendum agnouit. Adest Lira: *Dicunt Hebræi, quòd iuit ad Melchisedech, qui erat Sacerdos Dei excelsi.* Vt prudens sibi Rebecca promisit à viro virtutibus exornato eam difficultatem expediendam, & veritatem clarandam, & quidem quòd humana Sapientia nequiret inuestigare, diuina constat Melchisedech luce cognouisse, & sine ambagibus declarasse. Nec absimile Philisthæi iniere consilium. Agebatur apud eos de re difficultatibus implexa, & satis ad speciem dubia; nam Satraparum nonnulli inflictas à Dei Arca plagas naturalibus causis adscribebant, retinendámque coloratis rationibus laborabant: alij Arcæ virtutem agnoscebant, & remittendam ad suos quantocius asseuerabant: ergo decreuerunt in ea sententiarum varietate Diuinos consulere, & eorum sententiam sequi: *Vocauerunt Sacerdotes, & Diuinos.* Ab his, quos Deo cæteris proximiores arbitrabantur, in negotio adeo difficili quæsiuerunt consilium, & cœlesti luce absoluendum feliciter sperauere negotium. Innuit noster Sanctius: *Vocant Sacerdotes, quia hi, cùm sacra tractant sacros etiam ritus, & ceremonias didicere, quibus socios addunt Diuinos, & aruspices, qui futurorum rerum euentus prænoscere, & coniectare, & si quid impendeat aduersi, illud auertere, aut frangere posse existimantur.* Diuinos consulunt, quia speciale cum Deo habere commercium credunt: Et quidem non est dubium Dei amicos, & speciali familiaritate honoratos difficultatum nodum facilius dissoluere, & aliis ignota cœlesti luce callere.

TEXTVS.

VERS. III. Qui dixerunt: Si remittitis Arcam Dei Israël, nolite dimittere eam vacuam sed, quod debetis reddite ei pro peccato, & tunc curabimini: & scietis quare non recedat manus eius à vobis.

§. IX.

Nonnulli sic proferunt sententiam consulti, vt nulli disceptantium videantur aduersi.

SI magnates inter se non conueniant, sed sententiarum varietate dissideant, non semel circa controuersiam consulti eo modo sententiam proferunt, vt nullam in partem propendeant, sed ambagibus de industria adhibitis dubium negotium relinquant. Litigabant inter se Reipublicæ proceres, & dynastæ circa Arcæ retentionem, aut dimissionem: censebant alij, vt hoc in capite vidimus, oportere remittere, & grassanti adeò calamitati remittendo prouidere: alij testabantur nullatenus remittendam, vt quæ foret inimicorum auxilium, & sibi grauissimum detrimentum. In re adeò dubia Diuinos, & Sacerdotes adeunt, vt litem dirimant, & quid conueniat, edoceant. Quid tunc? Consulti conditionem apposuerunt, & nil certum determinarunt: *Dixerunt: Si remittitis Arcam Dei Israel, nolite dimittere eam vacuam.* Si adeuntur, vt rem definiant, & an remittenda, vel retinenda fuerit Arca, decernant, quid conditionem apponunt, & implexam eodem modo difficultatem relinquunt? Expressè asserant oportere retineri, aut remitti; nam prolata sub conditione sententia, nec dubietas expeditur, nec anxietas tollitur. O, attende sagacem politicorum cautelam! Nolunt rem liquidò definire, ne partium alterutri videantur aduersari; timent prolata veritate displicere, vtque inuidiam effugiant, malunt sententiam ambagibus, conditionéque inuoluere. Notauit Abulensis *quæst. 7. Neutram partem contradictionis definierunt, dicentes eam retinendam, aut dimittendam; sed locuti sunt conditionaliter, dicentes: Si vultis eam dimittere, non dimittatis vacuam.* Ad non quæsita respondent, ad quæsita tacent; est enim politicorum ingenium sibi præcauere, & ne cui magnatum displiceant veritatem ambagibus obscurare.

§. X.

Vel idolorum Sacerdotes non audent consulere, Deum abijcere, & calamitates abijciendo releuare.

PHilisthæi, vt sæpè diximus, Arcam Deum esse putabant, cúmque ea retenta sæuissimis adurgerentur doloribus, Diuinos, idolorúmque Sacerdotes consulunt, si debeant, vt doloribus alleuentur, remittere, aut etsi vrgeantur doloribus, retinere. Quid tunc Diuini? Nil statuunt, sed conditionalem sententiam proferunt: *Si remittitis Arcam Dei Israël, nolite dimittere eam vacuam.* Inquires, cur Sacrificuli, idolorúmque aris dicati non definiant Arcam remittendam, & à se prorsus ablegandam, præcipuè cum sæua calamitas debaccharet, & dolor acerrimus premeret? Si, Deo reiecto, calamitas cessat; si retento, dolor discruciat, consulant remittere, & impendentibus discriminibus prouidere. O vtilem nobis doctrinam! Vel idolorum Sacerdotes ausi non sunt consulere Deo carere, & calamitatibus subuenire, immò dum suspensam relinquunt sententiam; edocent tanti apud se Deum

habere æstimandum, vt conducibilius sit calamitatum vorticibus circumvolui, quam Numinis præsentia priuari. Innuit Abulensis *quæst. 7. Neutram partem contradictionis definierunt.* Non dubitabant, amandata à se Arca, quam credebant Deum, calamitatem cessaturam; ausi tamen non sunt ingenti adeò pretio, Dei scilicet absentia, saluti consulere, & incommodis obuiare. Discat à Philisthinis Christianus virtutis dispendio calamitati non obuiare, nec Numinis iniuria inopiæ, egestatique subuenire. *Neutram partem contradictionis definierunt.* O quoties mulierculæ suis familiaribus, si inopia laborent, suadent pudicitiæ iniuria paupertati subuenire, & commoda procurare! Quæ debuissent ad patientiam hortari, ad vitia operas suas offerunt, & proxenetarum munus ad detestandos contractus subeunt. Mulier paupercula angusta habitatione arctabatur: *Ecce mulier vna sedens in medio amphoræ. Zachar. 5. vers. 7.* Quid tunc? Non defuerunt aliæ, quæ ad terram confusionis ducerent, & laxiorem domum inhabitare suaderent: *Ecce duæ mulieres egredientes, & spiritus in alis earum, & habebant alas quasi alas milvi: & leuauerunt amphoram inter terram, & cælum.* Quo duxerint, & quo studio Textus non tacuit: *Vt ædificetur ei domus in terra Sennaar.* Impia commiseratione doluerunt amicam, familiarémque suam eis angustiis premi, & paupertate vexari: ergo expanderunt alas, vt sub earum patrocinio Sennaar, id est, confusionis, ignominiæque regionem peteret, & commodis exundaret. Vbi noster Textus habet: *Milui.* Hugo Cardinalis legit, *Herodionis.* Herodion auis est palato addicta, & gulositati dicata ergo mulierculæ, dum opem offerunt herodionis alas assumunt, quia vt gulositati adulentur, & erubescendam mercedem patiantur, offerunt ad negotia carnis exercenda patrocinium, & accelerant ad confusionis terram volatum. Hugonem audi: *Herodionis alas habere perhibentur, quia gulositati, fætori libidinis, & rapacitati semper student. Istæ inter terram, & cælum in superbiam amphoram eleuant, vt in terram confusionis æternæ quasi volatu citissimo eam portent.* Itaque suadent luxuriæ negotia exercere, nec erubescunt sui industria lucrare, vt suæ gulositati adulentur, & munusculis augeantur. O nimis vsitatum, & verum!

§. XI.

Sunt, qui vt præsentem calamitatem depellant, grauiorem non verentur incurrere, & admissis criminibus adaugere.

OMnis prudens consilium quærit, omnis sapiens, ne ipso remedio vires addat infirmitati, medicaminis qualitatem examinat, & præcallere adlaborat. Satius est salutem austeris ieiuniis suffulcire, quam ob breuem deliciarum voluptatem molestam ægritudinem ingratare. *Fas est tibi* (alloquitur Cassiod. medicum 6. *variarum* 19.) *nos fatigare ieiuniis: fas est contra nostrum sentire desiderium, & in locum beneficij dictare, quod nos ad gaudia salutis excruciet.* Vtile est amara sustinere cruciamenta, vt ad dulcia salutis peruenias gaudia; impendiosum leui gaudio vires addere cruciamento. Improuidi oculos non extendunt ad futura, sed attendunt tantum præsentia, vtque adurgens remedeant infortunium, sæpesæpiùs incrementauere sibi tormentum. Stultus ille Ieroboamus, vt suspecto occurreret discrimini, vitulos aureos fabricauit, & nociuum sibi consilium cœpit: *Dixit Ieroboam in corde suo: Nunc reuertetur regnum ad domum Dauid, si ascenderit populus iste, vt faciat sacrificia in domo Domini in Hierusalem: & conuertetur cor populi huius ad Dominum suum Roboam Regem Iuda, interficientque me. 3. Reg. 12. vers. 26.* Stultis timoribus agitatus, vt vitæ consuleret, dignitatémque assereret; sic desipuit, vt mortiferum venenum vt salubrem sibi spirarit antidotum. Audi ipsum Deum Ahiæ ore sententiam proferentem: *Fecisti tibi deos alienos, & conflatiles, vt me ad iracundiam prouocares; me autem proiecisti post corpus tuum: idcircò ecce ego inducam mala super domum Ieroboam. 3. Reg. 14. vers. 9.* Vt volaticum fulciret splendorem, luctuosissimam sibi asciuit calamitatem. *Fecit duos vitulos aureos* (inquit Hugo) *vnde omne malum ortum est.* A vitulis quæsiuit auxilium, & à vitulis exortum est detrimentum. Prudentiores Ieroboamo se perstiterunt Philisthini. Calamitatibus pressi non solùm Sacerdotes consulunt, sed Diuinos: *Vocauerunt Sacerdotes, & Diuinos.* Diuini habebantur, qui futura prænoscebant, & perspicacibus oculis indagabant: ergo circa futura consulunt, ne si præsenti dolori occurrant improuidi, grauiora ingemuerint perpessi. Notauit noster Sanctius: *Sacras addunt Diuinos & aruspices, qui futuros rerum euentus prænoscere, aut coniectare, & si quid impendeat aduersi, illud auertere, aut frangere posse existimantur.* Itaque suo errore vtile nobis perstiterunt documentum, dum examinant, an præsentis calamitatis leuamentum esse possit posteà calamitatis auxilium: esset namque stultum ipso laborare remedio, & grauiore leuius expellere damno. O vtinam plures expenderent quantas sibi calamitates in futurum adsciscant, si vt incommodis præsentibus subueniant, diuina edicta calcarint, & cœlestem indignationem meruerint. Profectò quicumque immortalem ob admissum crimen cogitauerit ignem, ærumnosam sustinere eligeret calamitatem: verùm plures sic delirant, vt æternam non attendant, imminere pœnam, si queant præsentem infringendo legem, euadere ærumnam.

§. XII.

Sæpè Deus à veritatis aduersariis veritatem extorquet, & manifestare compellit.

VEritas aduersarios plurimos patitur, variis sæpè fucis tegitur, argutiis variis minuitur. *Diminutæ sunt veritates* (aiebat Psaltes) *à filiis hominum. Psal. 11. vers. 1.* Et iterum: *Non est in ore eorum veritas, cor eorum vanum est. Psal. 5. vers. 10.* Sic plures oderunt veritatem, vt à corde, oréque prorsus amandarint, depulerintque; sciunt veritatem Numini gratam, eóque in Deum odio inflammantur, vt corrumpant, aut imminuant, aut tegant. *Cum vero delectatur* (aiebat Philo *lib.* Quod deterius) *cum anima solum, & vnicum sacrificium offert, nempè veritatem.* Ne veritatem gratum Deo sacrificium anima obtulerit, dæmones illam adulterant, & callida astutia celant: verùm non rarò Deus veritatis æmulos ad veritatem proferendam cogit, & velint nolint, manifestare compellit. Ecce Philisthæi ab Idolorum sacrificulis, & Diuinis veritatem inuestigatores, & quid erga Arcam faciendum sit, edoceri cupientes, quod expediebat, audierunt: *Vocauerunt Philisthiim Sacerdotes, & Diuinos, dicentes. Quid faciemus de Arca Domini? Indicate nobis, quomodo remittamus eam in locum suum.* Expectares à Diuinis dæmonia consulentibus, à Sacerdotibus figmenta sectantibus mendacia proferenda, & deliria artificiis variis coloranda, & tamen veritatem protulerunt, & honoratam muneribus Arcam remittendam declararunt: *Nolite dimittere eam vacuam, sed quod debetis, reddite ei pro peccato, & tunc curabimini.* Vides Diuinos veritatem proferre, & Arcæ cultum consulere. Iam si inquiras, quomodò protulerint oracula, assuefacti proferre commenta? Respondebit Lira, dæmones à Deo coactos, vt Diuinorum ore promerent veritatem, edocerentque quæ spectabant ad Arcæ honorem. Audi Liram: *Per pacta cum dæmonibus inita tacitè, vel expressè dicunt hominibus aliqua incognita. Dæmones enim, eò quòd in eis remanserunt naturalia*

integra,

integra, ex intellectus perspicacitate, & experientia longi temporis multa sciunt hominibus incognita, & de talibus praedicti Diuini ab eis instruuntur. Adnectit: *Aliquando etiam daemones ad dicendum Diuinis, vel etiam aliis aliqua vera a Deo coguntur, & sic videtur fuisse in proposito, quia consilium ab eis datum cedebat ad Dei gloriam Israël, & honorem.* Mirè Dei eluxit potentia, dum veritatis aduersarios proferre veritatem compulit, & consulere quid oporteret, coegit.

§. XIII.

Vel iniquo superiori honestè obedire affert plurima, & saluberrima commoda.

VT horologia ad solis cursum dignoscendum sunt indices; vt sunt fideles veritatis praecones, in eisque facilè assequitur visus, quod dignoscere nequiret aliter sensus: sic quos Deus ad praelaturae apicem extulit, suae horologia quodammodo veritatis, & voluntatis constituit indices, ibi facilè à morigeris subjectis inuenitur, quod aliter magnis difficultatibus indagatur. Non caret mysterio Iehu ad regnum inauguratum horologium solare habuisse pro throno: *Haec dicit Dominus: Vnxi te Regem suam super Israël. 4. Reg. 9. vers. 13.* Quid tunc? *Festinauerunt itaque, & vnusquisque tollens pallium suum, posuerunt sub pedibus eius in similitudinem tribunalis.* Paraphrasis Chaldaica legit: *Posuerunt subter eum in gradu horarum*, id est, in horologio horarum, vt hoc facto denotarent superioris dignitatem solari horologio assimilari; nam vt horologium veritatem manifestat; sic superior indicat; & licet aliquando nec virtutibus floreat excultus, nec sanctitate resplendeat ornatus, nihilominus Deus eius lingua vtitur, vt qui honestè, ac debitè obsequitur, veritatem assequatur. Ecce Philisthaei Sacerdotes, Diuinósque, quos superiores venerabantur, circa Arcam remittendam consulunt, ab eisque; quod expediebat, sine ambagibus audiunt: *Si remittitis Arcam Dei Israël, nolite dimittere eam vacuam, sed quod debetis, reddite ei pro peccato, & tunc curabimini.* Effectus salubre consilium ostendit, nam calamitas, qua premebantur, cessauit. Et quidem si Sacerdotum, Diuinorúmque mores inspicias, idolis ministrabant, & vanitati inseruiebant; verum eorum lingua vsus est Deus ad veritatem edocendam, & calamitatem sedandam. Notauit Chrysostomus: *Quoniam Philisthaei vatibus suis talia dicentibus consilia crediderunt, eorúmque impleuerunt praeceptum, Deus quoque condescensione solita Diuinorum sententiam comprobauit: nec majestate sua putauit indignum in effectum operis profanorum dicta perducere.* Nulli superiori obediendum est, si rationi aduersa iubeat, aut à virtute discrepantia praecipiat; verùm si rationi consona quantumvis vitiis denigrati, expedit adimplere praecepta, nam rationabilis, ac deuota subiectio promouet virtutem, & non semel impetrat corporis sanitatem. Diuinis honesta iubentibus Philistaei obsecundarunt, calamitatémque facilè depulerunt.

§. XIV.

Superior, etsi vitiis sordeat, subditis ad virtutem inuolare suadeat.

IN superiore duplex quodammodò persona est; alia ad se, actionésque suas spectat; alia ad subiectorum regimen, directionémque, dignitatis infulis micat: ergo licet vt homo fragilis contingat vitiis sordescere, vt superior ad virtutes debet subditos instigare *Regimen* (aiebat Cassiodorus 9. *variar.* 2.) *iure dicitur intergimum, si nunquam fuerit imminutum. Hoc fieri potest, cum vndique submouetur effrenata licentia: nec datur ausus menti malignae sub abominabili libertate peccare.* Itaque superior dicitur integerrimus, si fraenarit audaciam, & peccantium legum falce restinxerit insolentiam. Superiorem decet subditis imitanda praebere exempla; verùm licet virtutis non fuerit cultor eximius, erit si satisfaciat muneri, praedicandus. Aliud est hominem delinquere, aliud munus Principem non implere. Philisthinorum Sacerdotes, Diuinique consulti admonent Dei Arcam oblatis muneribus honorare, & perpetrata crimina sententiae retractatione abolere: *Nolite dimittere eam vacuam, sed quod debetis reddite ei pro peccato.* Si inquiras, cur alios adhortentur debita pro peccato reddere, quando ipsi idolis inseruientes non detrectabant culpam admittere? Respondebit Lira, admisisse fragiles, & vitiorum correctionem admonuisse Sacerdotes. *Non dimittatis eam vacuam, id est, absque muneribus gloriam, & virtutem Dei Israël significantibus. Ideò subditur: Sed quod debetis reddite ei, id est, emendam pro peccato.* Ritè munus obeunt emendam suadentes, & ad Dei gloriam subditos prolectantes; vt praelati muneris vitarunt querelam, vt terreni admiserunt culpam. O si Philisthaeorum Sacerdotum, superiorúmque plures imitarentur exemplum, & licet vanitati studerent, suos ad honestatem allicerent! verùm inueniuntur, qui non solùm vitiis inseruiant, sed etiam iniuriam ignaui & desides dignitatibus suis inferant.

§. XV.

Peccatorem decet non solùm abolere delicta, sed honestè ostendere emendatae vitae argumenta.

INtelligo, Lucili, non emendari me tantum (aiebat Seneca *epist. 6.*) *sed transfigurari: nec hoc promitto iam, aut spero, nihil in me superesse, quod mutandum sit. Quid ni multa habeam, quae debeant corrigi, quae extenuari, quae attolli? Et hoc ipsum argumentum est in melius translati animi, quod vitia sua, quae adhuc ignorabat, videt.* Quae antea affectionis insanae tenebris occultata effugiebant aspectum, si iam visa displicent, foedáque apparent, in melius animus translatus est: verùm etsi deceat peccatorem quemuis editis virtutum exemplis perpetrata abolere delicta specialius ad hoc tenetur, qui publica non recusauit scandala. Transfigurandus est, & honesto virtutum veneficio in alium demutandus, qui prauis exemplis alios corrupit, & inuerecundè peccauit. Sit omnibus nota poenitentia, si fuit nota omnibus culpa. Nouerant hanc veritatem Sacerdotes Philisthinorum, consulti namque circa dimissionem Arcae responderunt, quòd perpetrauerant Philisthaei peccatum non solùm poenitudine abolendum, sed etiam, vt de emendatione constaret, elaborandum: *Nolite dimittere eam vacuam, sed quod debetis, reddite ei pro peccato.* Quaerunt Interpretes, quod fuerit peccatum, & quod reddendum pro crimine debitum? asseruntque monuisse Sacerdotes non solùm Arcam remittere, sed publicis etiam poenitudinis indiciis admissam culpam inaurare. Deliquerant publicè Arcam Dagonis templo inferentes, & audacter dehonestantes ergo oportebat non solùm emendari, sed transfigurari, & publicis adhibitis donis, obsequiisque contra perpetratum scandalum in omnium oculis vertere stilum, & praebere exemplum. Innuit Lira ad hunc locum: *Non dimittatis eam vacuam, id est, absque muneribus gloriam, & virtutem Dei Israel significantibus. Ideò subditur: Sed quod debetis, reddite ei pro peccato, id est, emendam pro peccato.* Itaque duo consuluerunt, peccatum poenitudine delere, & emendationis argumenta publica prodere: nam qui aliis scandalum prauis intulit actionibus, eximiis oportet praebeat exemplum virtutibus. Oblatà Arcae obsequia commissa

Inaurarunt

inaurarunt scandala, & quia oculos non timuit ad delinquendum audacia, oculos non detrectauit laudabilis pœnitentia. O nos miseros, qui erubescimus emendatos, & transfiguratos videri, & audemus scandalis defœdari.

§. XVI.

Pœnitentia est non solùm peccati exilium, sed calamitatis remedium.

PLura nobis infortunia contingunt in scelerum pœnam, quæ perseuerant, & glißcunt viuente causa. Aduocari aliquando peritißimi medici nequeunt ægritudinem depellere, quia originem non possunt tollere. Calamitas peccatorum meritis procreata, meritis pœnitudinis est delenda. Quòd si ægrotus, diuexatúsque ad pœnitudinis pharmaca non confugiat, frustra peritia medicorum laborat. Vnde Ouidius *lib.* 1. *de Ponto, Elegia* 1. aiebat:

Sæpè leuant pœnas, ereptáque lumina reddunt,
Cùm benè peccati pœnituisse vident.

Vera protulit, etsi quod veri, & vnici Numinis est, idolis inanibus arrogarit. *Horum bonorum* (aiebat Tertullianus *de Pœnitentiâ cap.* 2.) *vnus est titulus, salus hominis, criminum pristinorum abolitione præmissa. Hæc pœnitentiæ causa: hæc opera negotium diuinæ misericordiæ curans: quod homini proficit, Deo seruit.* Quasi dicat: Peccator se ipsum ignominia afficit, læditque: ergo si misericordiæ Dei cupit largo imbre infundi, adlaboret obstaculum, scilicet culpam, auferre. Pœnitudo, quæ Deo placet, hominis saluti proficit; vtque ardenti igne adipatur fumus, & extincto prorsus euanescit; sic grassante crimine procreatur calamitas, & abolito redit prosperitas. Philisthæi duris adurgebantur doloribus, & licèt variis industriis, medicaminibúsque occurrere calamitati tentarint, nec cessabat calamitas, nec sopiebatur anxietas: verùm remedium, quod ars inuenire nequiuit, Sacerdotum consilium præbuit: *Quod debetis, reddite ei pro peccato, & tunc curabimini.* Ac si dicant: Quam patimini, calamitas non oritur ab aëris intemperie, aut telluris qualitate, sed ab Arcæ retentione: ergo reddite Arcam, & ablata causa, cessabit etiam vindicta; aliter namque etsi in adhibendis remediis laboretis, inaniter tempus consumitis. Opportunè Lira: *Quod debetis reddite ei pro peccato, id est, emendam pro peccato, & tunc curabimini à plagis vobis inflictis.* Ea infirmitas peccatorum erat effectus: ergo in vanum sudaret industria, si perseueraret causa. Vt hinc constet, plures ægritudines medicamentis non depelli, & vera vitæ emendatione curari. Deus enim æquißimus iudex doloris, infirmitatisque eculeo peccatorem distorquet, vt perpetrata confiteatur delicta, & digna aboleat pœnitentia. Id inter humanum, diuinúmque iudicem discrimen est; apud sæculum criminis confeßionem sequitur pœna, apud Deum misericordia. Vera pœnitudine culpæ venia obtinetur, & salus redintegratur; est namque perpetrati criminis pœnitentia ad ægritudines depellendas efficacißima medicina: *Quod debetis, reddite ei pro peccato, id est, emendam pro peccato, & tunc curabimini à plagis vobis inflictis.*

§. XVII.

Oblatis Deo humiliter donis sæpè infirmitas releuatur, & salus desiderata obtinetur.

MVnera, obsequiáque sopiunt iram, & lucrantur beneuolentiam. Ob id cecinit Poëta:

Munera, crede mihi, placant hominésque, deósque.
Placatur donis Iuppiter ipse datis.

Non frustra fiunt vota, non frustra ab infirmis Numini offeruntur donaria: nam cùm hæc pietas diuinæ sit protestatio potestatis, sanitati auxiliatur, & ægritudo ope cœlesti depellitur. Ionas è ligneo ad viuum translatus nauigium, feræque receptus voragine, ad vota confugit, & remedium calamitatis inuenit: *Ego autem in voce laudis immolabo tibi: quæcumque voui, reddam pro salute Domino. Iona* 2. *vers.* 10. Quid tunc? *Et dixit Dominus pisci: & euomuit Ionam in arida.* Quod accuratè instructa nauis eludere nequiuit naufragium, religiosum euasit votum, & Ionas de nauigio ligneo ad nauigium vitale ob admissam fugæ culpam translatus, ob emissum piè votum littus tenuit vinculis absolutus. Opportunè Rupertus apud Glossam: *Ego autem, inquit, etsi vanitatem feci, non custodiui illam, sed potius votum voueo tibi, votum corrigendi, votum obediendi, & pergendi quocumque iusseris, & hanc obedientiam immolabo tibi in voce laudis.* Voto facto salutem obtinuit, & liberis oculis terram lustrat, qui marinis vinculis pressus gemebat. Ob id Diuini, Philisthinorúmque Sacerdotes consilium dant Philisthinis, si velint plagas depellere, muneribus oblatis Numen placare: *Quod debetis, reddite ei pro peccato, & tunc curabimini.* Optimum sanè consilium, nam licèt Deus muneribus nostris non egeat, eis placatur vti suæ potestatis præconibus, & maiestatis indicibus. Ita noster Sanctius: *Primum statuunt Sacerdotes, & Diuini non oportere Arcam ad suas sedes vacuam remitti, si placare Dominum vellent, & exorare pro communi vulnere medicinam.* Oblatis muneribus occurrendum asserunt ægritudini: *Tunc curabimini.* Quod & accidit: voluit namque Deus per Sacerdotum, Diuinorúmque ora hanc salubrem stabilire doctrinam, docereque erogatas pauperibus eleemosynas, vota Deo facta, dona imaginibus præstita ad salutem prodesse recuperandam, & ægritudinem depellendam. Arcæ Mariæ Sanctißimæ imagini dona offerunt Philisthini, quibus cessauit plaga, & salus desiderata est obtenta.

TEXTVS.

VERS. IV. Qui dixerunt: Quid est quod pro delicto reddere debeamus ei? Responderúntque illi.

§. XVIII.

Salutis est exordium scire velle infirmitatis remedium.

QVibusdam ægris (aiebat Seneca *epist.* 6.) *gratulatio fit, cùm se ipsi ægros esse senserunt.* Adde: & quæ medicamenta profutura indagarunt. Sunt namque plures, qui medicinæ præsidium refugiunt, & laborare infirmitatibus ambiunt. Disertè Tertullianus aduersus Gnosticos *cap.* 5. *Est & hæc peruersitas hominum salutaria excutere, exitiosa suscipere, periculosa quæque medicamina vitare, mori denique citius, quàm curari desiderare.* Affectant peruersi ignorare prorsus remedium & notitiæ auersantur commodum: nam vt aspis studiosè obsurdescit, & ne sapienter incantantium voces percipiat, aures variis spissamentis obturat: sic peccatores aures suas sepiunt, & incantamenta salubria fugiunt; infelicitati suæ adulantur, remedium agnoscere detrectantes, & infirmitatem stabilire exambientes. Non distabant à salute Philisthæi, cùm Sacerdotes, Diuinósque consuluerunt, & quid ad delictum depellendum conduceret, solicita anxietate indagarunt; quia sanitatis exordium est salutem amare, & profutura remedia inquirere. *Quid est* (aiebant) *quod pro delicto reddere debeamus?* Salutem suspirabant, qui à Sacerdotibus, Diuinisque remedia perquirebant. Innuit

Abulensis

Abulensis *quæst.* 10. *Hoc magis scire poterant Sapientes, scilicet Sacerdotes, & Diuini, ideo consuluerunt eos.* A sapientibus quæsiuit consilium, & nosse velle infirmitatis remedium, extitit salutis exordium. Baptista, vt discipulos suos vidit speciali erga eum affectu moueri, ad Christum misit, vt veritatem inquirerent, & ipsa se inquisitione ad eam suscipiendam disponerent: *Mittens duos de discipulis suis, ait illi: Tu es, qui venturus es, an alium expectamus? Matth.* 11. *vers.* 3. Cœlestis doctrinæ fecit inquisitores, vt dum candida intentione perquirunt, facilius & veritati accedant, & suscipiant. Adest Basilius Seleuciensis *orat.* 34. *Ideò nunc eos ablegat, in speciem de Christo quidem ipse sciscitans, reapse verò eos cum Domino coniungens per interrogationis speciem discipulos cum Christo familiaritatem conciliaris. Ite, & interrogate. Ac si diceret: Ite, & discite, Christum cognoscite, & cognito seruite.* Inquirant veritatem noscendi studio, nam ipsum noscendi votum, erit salutis principium.

§. XIX.

Qui candido animo veritatem inquirunt, facillimè inueniunt.

INuoluta veritas (aiebat Seneca *lib.* 7. *de Benefic. c.* 1.) *in alto latet.* Nos plurima effugiunt, quia aut innotescentis recta, aut à nostro visu remota. Nec de malignitate naturæ queri possumus, quia non est veritatis difficilis noritia, si debita adlaboratur inquisitionis solertia. Sunt tamen plures, qui veritatem indignantur, non vt amplectantur, sed vt impugnarint, aut prorsus corruperint. Sunt etiam, qui eius adfectent ignorantiam ad vitiorum prosequendam corruptelam. Ast si quis candida intentione perquirat, vt errores vitarit, & quid expediat, agnouerit, lux illi cœlestis affulgebit, & viam errore liberam demonstrabit. Philisthæi variis calamitatibus pressi, & incussis cœlitus flagellis percussi Arcam ad suos remittere decreuerunt, sed de remittendi modo prudenter dubitarunt: ergo Sacerdotes, Diuinósque consulunt obsequendi animo, & vitandi errotis desiderio: *Quid est, quod pro delicto reddere debeamus ei?* Non quoslibet, sed Sacerdotes, Diuinósque adeunt, vti veritatis præsides, & antistites. Notauit Abulensis *quæst.* 10. *Hoc magis scire poterant Sapientes, scilicet Sacerdotes, & Diuini, ideò consuluerunt eos.* Quid tunc? Quod expediebat, interrogantibus declararunt; & à difficultatibus expedierunt: *Quinque anos aureos facietis, & quinque mures.* Inquisitio profuit, quia veritatem à Sacerdote quæsiuit, & inuentam vtiliter rapuit. Parum iuuaret adire veritatis antistites, si animo impugnandi perquiterent, aut inuentam obliuioni desides traderent. Herodes, quam Magi publicauerant, stellam non vidit, & licet studiosè collectis Sacerdotibus, ab eis, vbi Christus nasceretur, perquirat: *Sciscitabatur ab eis, vbi Christus nasceretur. Matth.* 2. *vers.* 4. Christum non inuenit; nec enim fas erat, vt inueniret veritatem, qui insidiarum armabat in veritatem aciem. Notauit Chrysologus *serm.* 158. *Salutis nuntius malè audientibus conuersus est in ruinam. Contumax scit vuis audit natum Dominum, sed Domino nascenti parat laqueos, non honorem.* Magi, quia piè quærebant veritatem, inuenerunt, & ductricè stella inuentam obsequiis deuotissimis adorarunt; ast Herodes non inuenit, quia vt indulgeret ambitioni, quæsiuit.

Eman. de Naxera in Reg.

TEXTVS.

VERS. V. Iuxta numerum Prouinciarum Philisthinorum quinque anos aureos facietis, & quinque mures aureos, quia plaga vna fuit omnibus vobis, & Satrapis vestris. Facietisque similitudines anorum vestrorum, & similitudines murium, qui demoliti sunt terram, & dabitis Deo Israël gloriam, si fortè releuet manum suam à vobis, & à diis vestris, & à terra vestra.

§. XX.

Magnatum dedecora non sunt publicitùs proferenda sed prudenti, & vtili silentio signanda.

NOn semel magnatum splendor, interueniente aliqua nebula, aut minuitur, aut contrahitur, quod si quis de abstrusorum notitia se iactans non vereatur euulgare, quod oportebat tacere, sibi officit, & ardentem contra se potentioris furorem accendit. *Multa legem non habent* (aiebat Seneca *lib.* 5. *de Beneficiis cap.* 21.) *nec actionem, ad quæ consuetudo vitæ humanæ, lege omni valentior dat aditum. Nulla lex iubet amicorum secreta non eloqui.* Lex ora non claudit, sed prudentia sigillat, cuius limites, quia transgressi, plures iacuerunt occisi, aut dignis castigationibus afflictati. Dauid seriò monet Salomonem, ne Ioabi crimen reliqueris impunitum. *Tu quoque nosti, quæ fecerit mihi Ioab. 3. Reg.* 2. *vers.* 5. Quod fuerit hoc crimen, cuius appetente etiam morte vltionem iustam suspicatur, quærunt Interpretes, existimántque, quas occultè Dauid contra Vriam disposuerat insidias, minus cautè euulgasse, & euulgando Dauidis animum dolore acerrimo perculisse: ergo noluit offensam remanere inultam, sed digna castigatione mulctatam. Ita Rabbi Salomon apud Liram: *Dicit Rabbi Salomon, quod per hoc intelligitur malum, quod fecit Ioab contra personam Dauid, ostendendo aliis litteras, quas sibi secretò miserat Dauid de morte Vriæ.* Commissam in se offensam ægrè Princeps tulit, & Ioab, dum dedecus imprudenter deregit, sibi calamitatem asciuit. Quisquis, vt appareat abditorum sciolus, in lucem prodit magnatum, potentúmque næuos aut sanguinis, aut actionis, non semel eruditionis gloriolam graui dolore compensat. Oportet salubrem prudenter affectare ignorantiam, & nisi aliud ius exigat, sapientem colere inscitiam. Arca in Dagonem Philisthinorum Deum dignam exercuit intempesta nocte mulctam: *Cumque surrexissent diluculo Azotij altera die, ecce Dagon iacebat pronus in terra ante Arcam Domini.* 1. *Reg.* 5. *v.* 3. Post Dagonis ruinam generalis, & publica plaga sequuta est; cumque Diuini, & Sacerdotes de remedio consulti agerent, publicis testimoniis suam iubent fateri plagam; Dagonis verò cautè noluerunt publicari ruinam: *Quinque anos aureos facietis, & quinque mures.* Inquires, si aurei confinguntur, & offeruntur mures, nec recusant publicitùs suam fateri ignominiam, cur non obtulerint aureum caput, vt Dagonis etiam confiteantur mulctam? Profectò vt Philisthini, passus fuerat Dagon ruinæ dedecus, casus infamiam: ergo si oblatis muribus opprobrium suum non verentur confiteri, cur renuunt Dagonis dedecus promulgare? O vtilem nobis eruditionem! Noluerunt alti, potentisque dedecus propalare, ne contingeret eius indignationem accendere. Ad calamitati occurrendum opus non erat in lucem proferre Dagonis ruinam, sed inflictam sibi plagam: ergo propriam oblatis muribus confessi sunt plagam, & Dagonis prudenter reticuerunt ruinam.

Innuit aliquomodo Abulensis *quaest.* 11. *Ista erat opinio inter gentiles, scilicet quòd nemo dehonorare deberet aliquem deum.* Dagonem Deum suum dehonestarent, si in lucem eius dedecus proferrent: ergo ne eius indignationem subirent, vtile edocturrunt linguam silentium, & sibi inflictum attestantibus muribus confiteri non recusauere supplicium. Discant à Philisthæis erga magnatum dedecora cohibere periculosum pruritum, qui nolunt inutili eruditione sibi conflare ardentissimum odium: est enim in huiusmodi rebus vtilior ignorantia, quàm historiarum notitia.

§. XXI.

Ærumna Deo patienter oblata opportuna sui ipsius inuenitur medela.

FVrens impatientia, & impatiens ira non est calamitatis leuamentum, sed molestum auctarium. Deo subjici, & inflicta ab eo flagella patienter tolerare, ipsique infligenti patientiam offerre, est doloris leuamentum, & gratum Deo indignationis obstaculum. *Æger* (aiebat allorsum Tertullianus *lib. de Patientiâ capit.* 1.) *caloribus impatientiæ, quam non obtineo, patientiæ sanitatem, & suspirem, & inuocem, & perorem necesse est, cùm recordor, & in mea imbecillitatis contemplatione digero, bonam fidei valetudinem, & Dominica disciplinæ sanitatem non facilè cuiquam nisi patientia adsideat, prouenire.* Fidei valetudo, virtutum sanitas, de honesta patientia constat, immò & corporalis ægritudinis leuamen de patientia venit: impatientiæ caloribus exasperatur infirmitas, & humorum perturbatione cruciatus augescit viuacitas. *Digero sanitatem* (verba sunt Tertulliani) *non facilè cuiquam, nisi patientia adsideat, prouenire.* Ad quæ noster Cerda: *Nisi patientia adsideat tanquam medicus.* Vt infirmo solatium est medici præsentia, quia sperat opportunius adhibenda medicamina, & retundenda infirmitatis spicula; sic si patientia assideat, impatientiæ furor repellitur, & rabidus ardor sopitur. Patienter morbos tolerare, & dolores humili subiectione Deo offerre, eius est indignationem sopire. Inflictam plagam sui ipsius esse, si Numini offeratur, medelam docuerunt Philisthinos Sacerdotes, Diuinique; nam cùm suspirarint calamitatis, quam patiebantur, remedium, cœlesti, vt apparet, luce illustrati ad nostram eruditionem eis consuluerunt calamitatem ipsam anis, muribúsque adumbratam aureis ad Dei honorem offerre, & humili, ac deuota oblatione cœlestem indignationem sopire: *Facietis similitudines anorum vestrorum, & similitudines murium, qui demoliti sunt terram, & dabitis Deo Israël gloriam.* Dum ea plaga se dignos confitentur, ad Deique gloriam offerunt, opportunum inuenerint remedium, & calamitatis exilium. Ægritudo ex se fœda ad Dei gloriam oblata fuit aurea, & patientia ægritudinem depellebat, & salutem reuocabat. Opportunè Abulensis *quæstione* 12 *Fecerunt ista ad gloriam Dei Israël, vt releuaret ab eis manum suam.* In Deum irati, iracundiæque flammis succensi calamitati vires adderent, & dolores adaugerent: ast dum ad Numinis gloriam quæ perferunt offerunt, opportuna remedia inueniunt. Est enim ærumna sui ipsius medela, si sapienter lata, & humili conformitate recepta.

§. XXII.

Nil adeò est fœdum, quod non inaurauerit pœnitentia, nil adeo horridum, quod honesta pulchrum non reddiderit tolerantia.

APud antiquos fabulosa Circe ea arte pollebat, vt rerum qualitates demutaret, & sæpè in contrarias vi incantamentorum conuerteret. Hoc antiquorum delirium inesse veræ pœnitudini inuenitur ingenium. Quid peccato horribilius? quid culpa fœdius? & tamen pœnitudo sic inaurat, vt quos antea auertebat, Dei oculos ad se non solùm alliciat, sed trahat. Deliquerat Magdalena, sed dum lachrymis culpas detergit, diserta Pharisæi mensa non potuit detinere Dei oculos, quos humilis singultus ad se annitebatur attrahere: *Conuersus ad mulierem. Luca* 7. *vers.* 4. Gratis oculis spectauit, quam si fas est dicere, antea adspicere exhorruit; nam pœnitentia peccatricem ea pulchritudine compsit, ea venustate perpoliuit, vt quæ retro fœda, iam oblectaret venustas: *Cùm prouoluit hominem* (aiebat Tertullianus *de Pœnitentiâ cap.*9.) *magis releuat, cùm squalidum facit, magis mundum reddit, cùm accusat, excusat, cùm condemnat, absoluit.* Ipsa condemnatio absolutio est, ipsa deiectio, releuatio, ipsa fœditas pulchritudo, & iam diuinus oculus ambit aspicere, quam videbatur antea ardentibus oculis auersari. Hanc veritatem Philisthinorum Sacerdotes cœlesti pulsu eruditi docuerunt. Fœdis laborabant Philisthæi morbis, abrodebantur muribus fœculentissimis: ergo consulunt Deo pro peccato debitum reddi, & ex auro mures conflari: *Quod debetis, reddite ei pro peccato.* Adnectunt: *Quinque anos aureos facietis, & quinque mures aureos.* Ecce iam mus rutilat aureus, & altaribus consecratur pretiosus: fœditatem texit confessio, & in auri pulchritudinem vertit pœnitudo. Notauit Gregorius ad hoc caput: *Memorando similitudines anorum fiunt, flendo deaurantur, quia & recolendo, quæ fecimus, fingimus: & dum commissa attentiùs lugemus, in iustitia splendorem membra deauramus.* Præmiserat: *Quia de auro efficitur, hoc profectò insinuat, quia ex splendore pulchritudinis species commutatur deformitatis.* Criminis fœtor in Christi transiuit odorem, & mus, qui oculos offendebat, iam non sine oblectatione intuentis oculos recreabat. Ob id Paulus Ephesios alloquens ait: *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Ad Ephes.* 5. *vers.* 8. Quid tenebris horribilius, quid luci distantius? & tamen pœnitentiæ laudabili veneficio iam tenebræ exuunt fœdam caliginem, & induunt pulcherrimum splendorem. Opportunè Anselmus: *Eratis enim tenebræ, id est, obscuritas ingredinis peccatorum ... Sed nunc, id est, postquam ad gratiam accessistis, facti estis lux.* Iam horror est lucis splendor, iam fœditas pulchritudo. Hoc salubre pœnitentiæ veneficium, & laudabile incantamentum Ezechias expertus est, dum hirundinis imitatus ingenium, in perspicaciam cæcitatem conuertit, & horrorem in candorem columbinum demutauit: *Sicut pullus hirundinis sic clamabo, meditabor vt columba. Isaia* 38. *vers.*14. Hirundo sua chelydonia cæcitatem vertit in lucem: ergo inuenit Ezechias pœnitentiæ chelydoniam, qua in lucem verteret cæcitatem. *Hirundo* (aiebat Tertullianus *de Pœnitentiâ cap.* 12.) *si excæcauerit pullos, nouit illos oculare rursus de sua chelydonia.* Quis desidiæ, aut desperationi locus, cùm pœnitentiam possis arripere, & eius industria in virum alterum commutari?

§. XXIII.

§. XXIII.

Compulsi sunt ad publicè fatendam Arcæ victoriam qui captiuitatis ei impingere conabantur iniuriam.

IN Azotum, quæ vt placet Rabbano ad huius libri cap. 4. interpretatur *ignis patris*, *vel incendium*, defertur Arca, vt ibi adorationis tributum Dagoni penderet, & cæterorum adinstar iugum captiuitatis subiret: verùm ipsa in Dagonis ditione, ipso in patris incendio non solùm non est obscurata fumo, sed splenduit florulentissimo lauro. Dagon, qui alios sibi subijciebat, Arcæ subijcitur, & prosternitur. Nec satis fuit reportare triumphum, sed Philisthinos coëgit, vt captiuitatis suspicione deleta publicum victoriæ exhiberent testimonium. *Dabitis gloriam Deo Israel.* Deus Sacerdotum lingua visus non solùm Arcæ victoriam fateri suasit, sed si fas est dicere, compulit. satis non erat antiquam captiuitatis suspicionem deponere, & sententiam retractare, ni publico adhibito cultu attestarentur victricem ipso in patris incendio, & Dagonis delubro Inuenit Lira: *Per hoc ce ...feebantur se percussos à D o Israël, & terram eorum, eo quod præsumpserant capere Arcam Dei.* Præsumpserant Arcam Dei posse, vt reliqui Azotij, captiuitatis infamia denigrari: ergo compulsi sunt eius publicè victoriam fateri. Illi ipsi, qui Iob affectabant amicitiam, duris eum suspicionibus affixerunt: *Quid te eleuat cor tuum, & quasi magna cogitans attonitos habes oculos? Quid est homo, vt immaculatus sit, & vt iustus appareat natus de muliere? Iob. 15. vers. 12. & 14* Peccato Iob denigratum his verbis asseruisse eius amicos tradit Gregorius *lib. 12. Moral. cap. 16. Eo enim ipso* (Eliphaz nomine loquitur) *quod dicitur homo, terrenus exprimitur, & infirmus. Homo enim ab humo appellatus est. Et quomodo esse valet sine macula, qui sponte sua ad infirmitatem concidit factus de terra?* Itaque etsi Iobi verba splenderent institia, quia Adami filius, graui obscurari suspicabantur offensa. Quid tunc? Non solùm Eliphaz Deus corripuit, non solùm Iob ab impostura defendit, sed publico testimonio Iobi innocentiam confiteri mandauit: *Ite ad seruum meum Iob, & offerte holocaustum pro vobis: Iob autem seruus meus orabit pro vobis: faciem eius suscipiam, vt non vobis imputetur stultitia; neque enim locuti estis ad me recta sicut seruus meus Iob. Iob 42. vers. 8.* Gregorius *lib. 35. Moral. cap. 7.* sic hæc verba interpretatur: *Vniuersali vos Ecclesiæ per humilitatem pœnitentia iungite, atque eam, qua per vosmetipsos digni non estis, veniam eius à me precibus obtinete: quia cùm per hanc veraciter sapere discitis prauis apud me vestra sapientiæ stultitiam deletis.* Oblatis Deo per Iob manus tauris eius innocentiam fateantur, vt Deo iubente, demutasse sententiam Iobo adauxerit celebrandum triumphum, & dignum plausum. Ergo Philisthæi, qui in Arca diuinitatem resedere arbitrati, Dagoni subijcere sunt moliti, compulsi sunt publico cultu eius deprædicare victoriam, fatérique immarcescibilem palmam.

§. XXIV.

Dei misericordia est calamitatibus adurgeri, si eius mores contigerit concinnari.

SI diligenter perspexeris, in ipsa sæpè Dei indignatione misericordiam latere inuenies. Irascitur, sed patris more, vt filium corrigat, & discrimine auertat: indignatio ad speciem scintillat, sed ira adulatur amori, & blanditur affectui. *Qua necessitas* (aiebat Cassiodorus 12. variar. 28.) *prudentiam diuinam vsibus nostris aliqua velle subducere, vt humanum possit animum comprobare.* Negato aliquando fructu segetis, prouenit

Eman. de Naxera in Reg.

messis virtutis. Piscis amarum fel Tobiæ cæcitatem detersit, & eximius fuit amor amaris vrgere, vt possent oculos aperire Ioseph etiam fratres vrget, sed vt ad criminis confessionem compellat: *Loquuti sunt admmicem: Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum. Iob. 42. vers. 21.* Minus amaret, si non vrgeret, exterior seueritas resplendebat pietate plena, & iratus vultus tener erat amoris effectus. Opportunè Basilius Seleuciensis *orat. 8. Terriculamentis ludicris vtitur, minas quasi in scena consequitur, iras histrionicè repræsentat.* Adnectit: *Affectum animi exprimens sincerè fratres amplectitur, germanisque labiis eos osculatur.* Vt germanis eos labiis posset deosculari, in modum irascentis deterruit, & terriculamentis criminis confessionem suasit. Idem in Philisthinorum plaga meditabatur Rabbanus. Dum is percussi flagellis, internis discruciati doloribus, copiosis viduati fructibus ad meliorem se mentem receperunt, & oblatis aureis muribus auertere diuinam indignationem curarunt: *Iuxta numerum Prouinciarum Philisthinorum quinque anos aureos facietis, & quinque mures aureos, quia plaga vna fuit omnibus vobis, & Satrapis vestris.* Quia plaga fuit omnibus, aureos mures obtulerunt; non obtulissent, ni dura plaga vexasset. In quinque muribus affabrè factis quinque sensus honestate expolitos agnoscit Rabbanus: ergo sensus expoliuntur Deo consecrati, dum calamitatibus ingemiscunt afflicti Rabbanum accipe: *Quinque mures quos fecerunt Philisthæi post plagam suam, & attulerunt ad Arcam significant, qui carnales quinque sensibus corporis dediti, cùm à Domino fuerint correpti, scelera sua propria cognoscentes iustè se percussos esse confitentur, & licet coacti in melius commutantur.* Qui captiosis sensuum illecebris delinquebant illecti, resipiunt morbis afflicti, & vtuntur sensibus ad virtutem, quibus abutebantur ad prauitatem. Profuit probitati infirmitas, & prudentiam duxit calamitas.

§. XXV.

Inde sæpè procreatur tormentum, vnde sperabatur gaudium.

VOluptas præstigiatrix est, oblectando fallit, fallendo lædit; promittit gaudium, & sub gaudij crusta ingerit sæpè tormentum. *Qui voluptatem sequitur* (aiebat Seneca *de vita beata cap. 13.*) *videtur eneruis, fractus, degenerans vir.* Contraria iunguntur in voluptate promittit iucunda, offert amara, adulatur sensibus, contectis vrget doloribus. Altet desidiosum otium, gulæ ac libidinis occasionem suspitat, & felicitatem autumat: alter ebrietati, luxuriæque deditus vitio gloriatur, nec quam vera sub vanis gaudiis mala lateant, intuetur. Sacerdotes, Diuinique quinque mures aureos consulunt Arcæ consectari, si Philisthæi à plagis desiderent expediri: *Facietis similitudines anorum vestrorum, & similitudines murium, qui demoliti sunt terram.* In quinque Satrapis designati putat Rabbanus carnales, & in quinque muribus quinque sensus. Verùm pace tanti Doctoris non videntur mures ad sensus designandos apta symbola, opportunáque emblemata; nam mures afferebant graue tormentum, & sensus venantur gaudium. Ergo ineptum erit ad adumbrandum lætum gaudium fœdum tormentum. Immò nihil aliud (inquit Rabbanus) aptius est, & similius, est enim hoc adinstar ænigmatis, vtque in ænigmate aliud est, quod videtur, aliud, quod significatur; ita in sensuum voluptate aliud est, quod speratur, & aliud, quod experitur. Muris ingenium sortitur voluptas, vtque mus latenter abrodit, fructúsque consumit; ita voluptas vires, & facultates consumit, & salutem abrodit: *Demoliti sunt terram.* Audi Rabbanum: *Omnis concupiscentia infamis, & ignobilis per diabolum inflammata, per*

contrariae fortitudines instigata, & per torcular nequitiae expressa vinum profundit amaritudinis. Vinum profunditur, sed amarum, nomen fallit, & amaritudo lædit. O quot intemperantiæ indulgentes nobilissimæ prosapiæ caruerunt hærede! O quot latentem sub voluptate hamum non viderunt, & mortem inopinè deuorarunt! Facultas consumitur, gloria innubilatur, & doloribus corpus aduritur. Ergo prudenter monent Diuini sensus Deo consecrari, neque enim poterant vitiis indulgentes salutem, & facultates non demoliri.

TEXTVS.

VERS. VI. Quare aggrauatis corda vestra, sicut aggrauauit Ægyptus, & Pharao cor suum? Nonne postquam percussus est, tunc dimisit eos, & abierunt.

§. XXVI.

Plures, quæ oportent, non ignorant, sed ignaui, ac torpentes exequi sæpè protelant.

TAnta est vis voluptatum (aiebat Tertullianus de Spectaculis c.1.) *vt ignorantiam proteles in occasionem, & conscientiam corrumpat in dissimulationem, aut vtrumque.* Mirum non est voluptatum præstigiis illusum, lucri auaritia illigatum conscientiam corrumpere, & eius vocibus obsurdescere. Mirum non est stupiditate, ignorantiáque cæcum offendere, & in præcipitium ruere: est tamen mirandum, ea hominum tenacitate erroribus agglutinari, vt nec exigente dolore ab eis patiantur distungi. Oculos Pharao de industria clausit, ne resipisceret, sed vt imperium protelaret, vtque tot Israëlitas superbis fabricis construendis instar vernularum haberet: deterius verò delinquebant Philisthæi, dum nec Ægyptiorum calamitate eruditi, nec dolorum vrgentia pressi, nec à Sacerdotibus admoniti Arcam remittere satagebant, & se ipsos fallere quæsitis coloribus laborabant: ergo dignè carpunt eos Diuini: *Quare aggrauatis corda vestra?* Ac si dicant: Torpor, & ignauia vestra aliquem excusationis colorem haberet, si Ægyptiorum non præcessissent exempla, si dolorum non vrgerent spicula, si nostra non docuissent, quid oporteat facere, adhortamenta: ast cum in causa non sit ignorantia, pertinax inuenitur vestra malitia, & studiosè aggrauatis corda. Notauit Caietanus: *Nisi difficiles existimassent, aut vidissent Pelesthinos ad hanc humilitatem, vt darent honorem Elohe Israël, nequaquam monuissent eos, ne imitarentur Ægyptios, & Pharaonem.* Agnitam veritatem exequi differebant, & post anuiam ad speciem consultationem parere Sacerdotibus detrectabant. Philisthinorum inuenias imitatores. Sunt, qui conscientiæ stimulis agitati doctos viros consulant, à quibus, quid oporteat, edocentur, & tamen consuetudinis, aut auaritiæ catenis illigati executioni mandare differunt. Proceram arborē sui imaginē vidit Nabuchodonosor dura falce præcidi: obturbatus Prophetam consulit, consultus mysterium aperit: *Septem tempora mutabuntur super te, donec scias, quod dominetur excelsus super regnum hominum.* Dan.4. v.22. Addit consilium: *Consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime.* Crederes somno iam exposito Nabuchodonosor redimiturū imminentē calamitatē, D. ique indignationem veritum, dilargiris copiosis eleemosynis obarmandum, & tamen septennio pædore, & squalore exulauit, & conscientiam in criminis subsidium corrupit. Calamitatem audit duraturam, donec rumore deposito Dei agnoscat potentiam, & reuereatur maiestatem: *Donec scias, quod dominetur excelsus super regnum hominum.* Cumque in promptu esset remedium superbiæ est prosequutus delirium: ea stupiditate obbrutuit, vt perpessus sit dura vincula, nec Dei deprædicare voluerit elogia. Opportunè Theodoretus *orat.4. in Daniel. Propheta hanc sententiam exposuit, ille verò, cum se durum, & inexorabilem præbuisset, scelerum præmia tulit.* Scelerum tulit præmia, quia distulit remedium ignauia. Post longa annorum spatia oculos leuauit, & cælum aspiciens vincula rupit: ipsa remedij scientia damnabat contumaciam, facilitas arguebat duritiam, calamitas insipientiam. Post longum squalorem, pædoremque fecit dolore persuasus, quod excusata calamitate, efficere potuit præmonitus: non ignorauit remedium, sed notitiæ respuit suffragium.

§. XXVII.

Eligit contumax superbia ærumnis durissimis premi, antequam decora subiectione humiliari.

EA nonnulli vanitate turgent, vt errata nolint fateri, & eligant duris laboribus premi, antequam aduersario, æmuloque digna exhibita satisfactione humiliari. *Intolerabilis excessus est* (aiebat Cassiodorus 4.var.22.) *qui superna maiestatis affectat iniuriam, & oblitus pietatis crudelia sectatur errorum.* Excessus est intolerandus, sed frequentissimus velle magis homines, etsi ærumnis diuexentur, errorem suum tueri, quam æmulo dignam satisfactionem largiri. Calamitatum vorticibus percutiuntur, & tamen rupis adinstar durantur. Errarunt Philisthæi Numinis Arcam Dagoni suo pro manubiis offerentes, iniuria Arcæ facta plurimas eis attulit calamitates, quas facilè Sacerdotes edocent releuandas, si oblatis muneribus dignam exhibuerint satisfactionem, nec fateri recusauerint cæcitatem. Quid tunc? Salubre audiunt consilium, sed differunt, malentes doloribus aduri, quam errorem confiteri. Opus fuit Sacerdotibus nouos igniculos adiicere, & repetitis admonitionibus diuexatos adurgere, vt salubria amplecterentur monita, & exequerentur consilia: *Quare aggrauatis corda vestra, sicut aggrauauit Ægyptus.* Superbi, & arroganter rumidi malebant doloribus vri, quam errorem agnoscendo reuerentiam Arcæ præstare. Adest Caietanus: *Nisi difficiles existimassent, aut vidissent Pelesthinos ad hanc humilitatem, vt darent honorem Elohe Israel nequaquam monuissent eos, ne imitarentur Ægyptios.* In memoriam reuocant Ægyptiorum stragem, si emollire quiuerint duram pertinaciam, & pertinacem duritiam: obstinato adeò animo recusabant hanc subiectionis humilitatem, vt sæuissimum potius amplecterentur dolorem: cessit tamen duritiès in se ipsam armata, & satisfactione exhibita calamitas cessauit depulsa. Qui iniuriam alicui irrogarunt, à confessoribus admonentur, opus esse satisfactionem reddere, nec aliam viam ad animæ salutem restare: verum adeò non semel induratur obstinata superbia, & pertinax contumacia, vt malit animam prodigere, quam debitam satisfactionem æmulis exhibere.

§. XXVIII.

Imprudentissimus est, qui aliena strage eruditus, eadem sequitur vestigia proteruus.

FElicitas est aliena strage erudiri, & quo offendit alter, scandalum euitare. Aliena infortunia nobis sunt vtilissima documenta, ni velit contemnere contumacia. *Graue est fatienti* (aiebat Cassiodorus 8.variar.20.) *offendere, vbi alterum reperit incidisse.* Eadem causa eosdem producit effectus. Hinc est, quod à prudentiæ lumine inuenitur alienum cautam apponere, & effectum non sequendum præsumere. Philisthæi Arcam conabantur retinere, vtque Sacerdotes contumacem duritiem frangerent, Ægyptiorum stragem in memoriam reuocarunt: *Quare aggrauatis corda vestra, sicut aggrauauit*

uauit Ægyptus, & Pharao cor suum? Ac si dicant: Pharao ob duritiem nigris vorticum voluminibus est sepultus: ergo, ni resipiatis, non absimilis vobis continget casus. Notauit noster Sanctius: *Philisthinorum Satrapas deterrent, ne diutius apud se captiuam Arcam obstinatè detineant, ne talia patiantur, qualia Ægyptij.* Relata strage terrent, ne à lumine rationis viderentur extranei, si aliena strage visa perstiterint duri. Mirum est plurentare honori alieno iniuriam, non ignorantes alios ob eamdem causam mortem tulisse violentam. Mirum est sectari furta, qui illata furibus spectauere supplicia. Hac in re allophylos infeliciter vincunt Christiani, isti namque alienis calamitatibus resipuerunt cordati, isti stragibus visis prosequuntur crimina cæci. Asael, dum Abnerum persequitur obstinatus, mucrone iacuit transfixus: *Percussit eum Abner auersa hasta in inguine, & transfodit, & mortuus est in eodem loco* 2 Reg. 2. v. 23. Reliqui eodem studio, eademque via persequebantur Abnerum, sed visa Asaelis strage, tardabant gradum. *Omnes, qui transibant per locum illum, in quo ceciderat Asael, & mortuus erat, subsistebant.* Prudenter gradum retardabant, Asaelis casu admoniti, & inopina eius morte eruditi; esset enim amentiæ genus aliena non edoceri calamitate, sed cæca inuolare cupidine. *Magno animorum ardore* (scribit ad hunc locum noster Sanctius) *& incitato cursu suos insequebantur hostes, qui Dauidis sequebantur signa, at illorum fregit animos, & retardauit gressus in medio cursu exanimatus Asael.* Expendebant secum prudenter eisdem se, ac Asael aduri votis, eisdemque insistere vestigiis: ergo alieno casu resipuerunt, gressumque tardarunt: esset enim detestabilis cæcitas aliam sibi fortunam promittere, & Asaelis vestigia premere. Ergo Diuini Ægyptiorum stragem proponunt, vt sibi Philisthæi caueant, & prouideant.

§. XXIX.

Infelicissimus est, qui nec assequitur votum, nec euadit voti supplicium.

SVccessu quique labores melliuntur, & sudoris molestiæ quæque leuantur. *Alacriter incumbendum est inchoatis* (aiebat Cassiodorus 5. *variar.* 17.) *cum iam vicinitas perfectionis arriserit: quando spes effectus tædium laboris excludit, & magnum genus inoitamenti credere desiderata compleri.* Frequenter subeunt homines anxios labores, si nancisci vota sperarint, & explenda desideria crediderint; omni tamen ratione videtur orbus, qui non recusat molesta fructu priuandus, & ad desiderata non peruenturus. Prodigus ille, qui à se recesserat, & ab homine in bestiam transierat, dum spes ventrem de siliquis implendi incitabat, luculentum gregem pascebat: ast resipuit, vt vidit famem illic non sedari, & corpus magnis laboribus adurgeri: *Ego autem hic fame pereo.* Luc. 15. *vers.* 17. Extremam expertus miseriam, contrariam aggressus est viam. Quandoquidem vel brutorum supergredi videbatur insipientiam, laboribus durissimis frangi, & ad desiderata nunquam peruenire. Notauit Chrysologus serm. 1. *Quam crudele ministeriũ, quia neque communis porcis, quiuiuit porcis. Miser, qui porcorũ deficis, & esuris in sanginã. Miser, qui squallentes cibi cupis, nec impetras qualitatem.* Quid miserius, quam nec labores recusare, nec laborum præmium nancisci? Hac ratione vsi sunt Sacerdotes, & Diuini, vt duros Philisthinorum animos flecterent, & à contumacia prorsus abducerent. Monuerant Arcam remittere, videbantque Philisthæos aut inanis gloriæ studiosos, aut pertinaciter duros salubria non amplecti consilia, & dura sustinere flagella: ergo in memoriam reuocant Pharaonem subiisse naufragium, nec retinendi populum explesse votum: *Nonne postquam percussus est, tunc dimisit eos, & abierunt?* Ac si dicant: Si corda vestra aggrauatis Pharaonis duritiam imitati, eamdem lugebitis calamitatem experti: nam vt amens ille nec euasit supplicium, nec assequutus est desiderium; sic & vos nec assequemini desiderium, nec euadetis supplicium. Eius hæc ratio ponderis fuit, vt sententiam Philisthæi demutarint, & remittere Arcam quantocius gestierint: *Satrapas deterrent* (inquit noster Sanctius) *ne diutius apud se captiuam Arcam obstinatè detineant.* Si Arcam retinere quirent, vt desideriis adularentur, non adeò grandis amentia esset, dura sustinere flagella; si non sustinerent flagella, non adeo esset damnanda contumacia: ast infelicissimum probabatur delirium, non posse desiderium assequi, & ob desiderium cruentis verberibus cædi. Disce inutilia non sectari desideria, subiturus ob desideria supplicia.

§. XXX.

Qui spebus scelera prosequuntur abusi, solent sine effugio perire miserrimi.

PEccatores, vt contra experientiam colluctantur, vanis sibi spebus blandiuntur: delinquentes in Deum experiuntur flagella, & agnoscunt, ni resipuerint immortali excruciandos flamma, & nihilominus fruituros sibi promittunt gloria. *Si omnes mẽdaces, persuasion* (aiebat Philo lib. Quis rerum) *bona fide coarguantur, & ad hostimentum peccata complicantur, continuato cursu fugiemus, & oram soluentes nauigabimus à regione mendaciorum, ac sophismatum ad veritatis stationes, portusque tutissimos.* Si peccata hostimento, id est, digna retributione puniri consideremus, absque dubio fallacibus non duceremur ineptiis, sed prudentibus vteremur præcautionibus; verùm nobis imponimus, & spebus periculosis blandimur: cúmque periculosissimum sit spei auxilia conuertere in errorum fomenta, conscientiæ morsum sopimus, & tempus ad resipiscendum futurum credimus. Et quidem plures, dum spem scelerum fecere ministram, luendam nunquam tulere pœnam. Pharao Deo obtemperare reluctans repentinis plagis percussus est, & cùm debuisset erudiri prudentia, armata est vanis spebus duritia: *Dixit inimicus: Persequar, & comprehendam, diuidam spolia, implebitur anima mea* Exod. 15. *vers.* 9. Vides, vt prosequeretur insanas affectiones, sibi ditissima promisisse spolia; inuenit tamen æternanda lamenta: *Flauit spiritus tuus, & operuit eos mare: submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus.* Non respondit spebus successus, immò infelicissimus casus. *Diuidam spolia* (inquit Lira) *cum rodiero victor.* Et Interlinearis: *Domestica temeritate, & superbia loquitur hæc.* Exoculata temeritas fulciebatur spe vanissima: ergo dum spe contra prudentiam armatur, voluminibus aquarum obruitur. Perijt miserrimus, qui scelera spebus prosequebatur armatus: ergo hanc stragem Diuini, Sacerdotesque referunt, ne Philisthæi à Deo plagis percussi ad vanas spes confugiant, & pereant. *Quare aggrauatis corda vestra sicut aggrauauit Ægyptus* Ac si dicant: Pharao spebus nixus sibi promisit trophæa, sed vndarum vorticibus summersus tulit naufragia. Ergo idem continget vobis, si spe abutamini ad Arcam detinendam, & insaniam obdurandam. Adest noster Sanctius: *Monent igitur, ne sicut Ægyptij variis affecti plagis obduruere tamen, donec tandem confecti sunt, sic ipsi.* Malè fundatas, stabilitasque spes ab animo adhortantur abjicere, ne dum sibi blãdiuntur cæci, dispereãt spebus prorsus fraudari. O quot promiserunt sibi expiatis ritè peccatis adepturos de dæmonibus victoriam, qui dum spe ad scelera prosequenda abutuntur, inopina, & improuisa morte mulctantur!

TEXTVS.

VERS. VII. & VIII. Nunc ergo arripite, & facite plaustrum novum vnum: & duas vaccas fœtas, quibus non est impositum iugum, iungite in plaustro & recludite vitulos earum domi. Tolletisque Arcam Domini, & ponetis in plaustro, & vasa aurea, quæ exoluistis ei pro delicto ponetis in capsellam ad latus eius, & dimittite eam, vt vadat.

§. XXXI.

Maculis non sordeat pollutum, quod Numinis honori sacratum.

IRridebat Tertullianus *in Apologetico cap.* 13. Gentiles, vt qui numinibus suis sacrata non detrectarent profanis vsibus applicare, & indecorè peruertere: *Domesticos deos, quos Lares dicitis, domestica potestate tractatis pignerando, venditando, demutando aliquando in caccabulum de Saturno, aliquando in trullam de Minerua.* Quid indignius, quàm excolendæ telluri inseruire, quod liquebat altaribus dedicari. *Titus Petronius* (vt tradit Plinius *lib. 37. cap. 2.*) *consularis moriturus inuidia Neronis Principis, vt mensam eius exhæredaret, trullam murrhinam trecentis emptam sextertiis fregit.* Maluit frangi, quàm hosti adeò pretiosam trullam deseruire. Quod si Consularis prudentia cauit, ne adeò pretiosa trulla in æmuli potestatem veniret, imprudentia erit, si Deo sacrata ad sæculi vanitatem polluantur deflexa, vt etiamsi sordibus obscurata Numini dicentur applicita. Hac in re & Philisthinorum Sacerdotes, & Bethsamitæ vtile nobis documentum præstiterunt: illi dum plaustrum novum iubent compingi: *Facite plaustrum novum*, hi dum, ne aliis inseruiret vsibus, flammis decreuerunt sacris consumi: *Consciderunt ligna plaustri, vaccasque imposuerunt super ea holocaustum Domino.* Infrà *vers.* 14. Vtrique rectè: Diuini, quia indignum putarunt plaustrum rusticano pulvere sordidum, & sæculari ministerio attritum ad Domini euehendam Arcam eligere: Bethsamitæ, quia plaustrum Deo iam semel dicatum noluerunt profanis vsibus applicari. Adest noster Sanctius: *Indignum putabant Sacerdotes, si plaustrum portaret Arcam Domini, quod rusticano ministerio, aut humanis commodis antè seruierat.* Quia diuinitatem in Arca residere credebant, majestate indignum putarunt plaustrum terreno pulvere obscurum, præcipuè cùm facile esset novum compingere, & nulla macula sordidarum applicare. Hinc docemur, Mariam sanctissimam ad portandam diuinitatem electam nullo anteà fuisse Adami agrum colentis pulvere obscuratam, cùm artifici fuerit facilè priuilegio nobilitatam compingere, & tam sacris vsibus inseruientem nobilitare. Hinc docemur etiam non attrita, & vetustate confecta, sed pretiosa Numini consecranda, vt etiam semel consecrata, exinceps aliis vsibus nullatenus seruitura.

§. XXXII.

Ad Domini crucem accurrat, qui exolui malis exoptat.

PAllas Attica, & Ceres Farrea (inquit Tertullianus *in Apologetico cap.* 16.) *quæ sine effigie, rudi palo, & informi ligno prostant.* Adnectit: *Sed & victorias adoratis, cum in tropheis cruces intestina sint tropheorum.* De ipsis fabulis; de ipsis profanorum ingeniis Christianus potest ad veritatem erudiri, & Christi Domini crucis virtutem, & efficaciam edoceri. Ceres, quæ inuenisse fruges fingitur, crucis fulcro, & stipitis fulcimento firmatur. Attica Pallas bellorum præses sine cruce non triumphat, quia sine cruce non prostat. Addit Minutius: *Tropæa vestra victricia non tantum simplicis crucis faciem verùm & affixi hominis imitantur.* Itaque vel apud profanos crux inseruiebat trophæis comparandis, & periculis auertendis. Quod etiam apud Philisthinos videre est. Vt calamitatem depellant, monent Sacerdotes plaustrum compingi: *Facite plaustrum novum vnum.* In plaustro hoc nouo fuisse crucem præfiguratam tradit Hugo Cardinalis: *Plaustrum est crux Domini; plaustrum enim vehiculum est infirmorum.* Arcano impulsu ad plaustrum crucis vmbram confugerunt Diuini, Sacerdotésque, vt mederentur anxietatibus, & Philisthini expedirentur doloribus, vt vel à crucis Domini virtutis ignaris edoceremur per lignum aduenisse salutem, & depulsam fuisse calamitatem: *Plaustrum est crux Domini: plaustrum enim vehiculum est infirmorum.* Lignum, quod Dominicis humeris fuit tormentum, conuersum est in infirmorum vehiculum. Per crucem infirmitas releuatur, & salus nostra fulcitur. Ob id Psalmista ad crucem Domini recurrebat inexpugnabile scutum, & opportunissimum adiutorium: *Apprehende arma, & scutum, & exurge in adiutorium mihi. Psal. 34. vers.* 2. Cùm Deo opus non sit armis, nec scuto, vt hostes deterat, nósque protegat, cur Dauid armis, scutóque ad nostram tutelam, immò & victoriam obarmari suspirat? Vt crucis, inquit Bernardus, nobis inuictam commendauerit armaturam, quandoquidem Deus ipse, vt hostem prosterneret, & nos spoliis ditissimis coronaret, ligno pro armis est vsus, quo & inimicus abactus. Bernardum audi *in Allegor. Tilman. ad Matth.* 16. *Ecce in cruce salus nostra, tantum vt ei viriliter inhæreamus.* Adnectit: *Ipsa est scutum, quo circumdamur.* Hoc scuto inimici eliduntur tela, & franguntur calamitatum spicula: ergo vbi Philisthæi ad crucis confugerunt vmbram, doloribus, ac periculis inuenerunt medelam.

§. XXXIII.

Nonnulli alienis imponunt humeris crucem, vt suam leuarint calamitatem.

OMnibus insitum est calamitatem auersari, laborem fugere. Sunt tamen, qui vt fugiant, alienos humeros prægrauarint, & oneribus presserint. De sæculi vsu venit proprium gemitu alieno redimere, & otio inerti de alienis laboribus indulgere. Christus Dominus cophinos fragmentis plenos Apostolis iussit gestare, vt novam edoceret politiam, & imitandam optimi regiminis formam: *Colligite quæ superauerunt fragmenta ne pereant. Ioan. 6. vers.* 12. Impertiendis alimentis voluit Apostolicos humeros prægrauari; & sæculi motibus contraire. Notauit in Catena D. Thomæ Chrysostomus: *Quare non turbis dedit fragmenta portanda, sed discipulis? Quoniam hos maximè erudire volebat, qui orbis terrarum debebant esse magistri.* Christi discipulus onere rectè humerum, vt liberare possit inopia pressum: non grauetur onere plebeius, vt comedat, & otietur discipulus. Hanc benignitatis formam decebat amistites, & superiores omnes imitari, sed contrariam sæpesæpiùs videntur inire. Ecce calamitas Philisthinos diuexat, quam vt releuent, plaustrum compingunt, & humeris mugientium imponunt: *Duas vaccas fœtas, quibus non est impositum iugum iungite in plaustro, & recludite vitulos earum domi.* Vituli priuati alimentis premuntur fame; vaccæ mugiunt attritæ onere, & hoc totum, vt Satraparum humeri otientur, nec onere magnates premantur. In plaustro crucẽ Domini designari

designari testatur Hugo Cardinalis: *Plaustrum est crux Domini*. Crucem alienis humeris imponunt, vt propriis anxietatibus liberentur, & laboribus exoluantur. O quoties de infirmorum, inualidorumque gemitibus, de paruulorum sanguine quærunt magnates sibi leuamentum, immò indignissimum otium. Ecce Philisthæus sibi commoditatem petquirit de alieno plorata, & gemitu; clausi viruli esuriunt, matres labore attritæ miserandos clamores edunt: *Pergentes, & mugientes*, & hoc totum, vt Philisthæus sibi consulat, & sibi indulgeat.

§. XXXIX.

Quæ humeros aliquando atterit, triumphis, & plausibus crux deseruit.

Dominica crux secum affert molestiam, sed molestia parturit gloriam: crux vexando eleuat, humeros premendo exaltat: in triumphalem currum mutatur lignum, & in gloriæ pompam tormentum. Dei Arca Christi Domini vmbra triumphali plaustro vehitur, & repetitis plausibus celebratur: *Tolletis Arcam Domini, & ponetis in plaustro*. Ecquod hoc plaustrum? Domini crux, inquit Hugo: *Plaustrum est crux Domini*. Ipsum lignum, quod humeros atterendo ingeminabat laborem, iam est triumphale vehiculum, & pro labore parturit plausum. Quæ prægrauabat, exaltat, & quæ ferebatur, euehit. In regalem thronum transiuit labor, & augusta pompi compensatus est dolor. *In metalla* (aiebat Tertullianus in Apologetico *cap.* 12.). *inde censentur dij vestri. In insulas relegamur, solet & in insulis aliquis Deus vester aut nasci, aut mori. Si per hæc constat diuinitas aliqua: ergo, qui puniuntur, consecrantur, & numina erunt dicenda supplicia.* Ethnici miseros arbitrabantur Christianos, quia ad insulas relegati, quia ad eruenda metalla proscripti; quos sapienter satis redarguit Tertullianus; nam cùm apud eos post runcinæ, & scobinæ tormenta in deos transirent metalla, non erat improperandum Christianis dignos labores ambire, quando ipsis laboribus in numina poterant consecrari: *Si per hæc constat diuinitas aliqua: ergo, qui puniuntur, consecrantur, & numina erunt dicenda supplicia.* Consonat Tertulliano Minutius Octauio: *Deus ligneus rogi fortasse, vel infelicis stipitis portio suspenditur, cæditur, dolatur, runcinatur.* Apud Ethnicos lignum de flammis transibat ad thronum, & runcinis ad venerationis obsequium. Ergo prudentia est, inquit Tertullianus, crucem Domini ambire, quandoquidem de ipsa cruce constat gloriam promanare. Aaronis virga crucis Dominicæ emblema portanti aliquem laborem ingessit, sed ad stabiliendam eius dignitatem, & gloriam floruit: *Inuenit germinasse virgam Aaron in domo Leui: & turgentibus gemmis eruperant flores, qui foliis dilatatis in amygdalas deformati sunt. Num.* 17. *versi.* 8. Virga, quam manus non sine labore gestarat, dulcissimas profert amygdalas, & gestanti parturit glorias. Opportunè Hugo Cardinalis ad hunc locum: *Amygdalum est crux, cortex amaritudo passionis, testa fortitudo patientiæ, nucleus dulcedo glorificationis.* Virga secum affert laboris amaritudinem, sed profert etiam glorificationis dulcedinem.

§. XXXV.

Prædicatores, si crucifixo iungantur afflictorum morbis medentur.

MAgnum quidem multis (aiebat Cassiodorus 6. *variar.* 12.) *& inter vices videtur esse gentium, publica vtilitati probis actionibus occupari.* Honorabile est munus, quod ad cunctorum constat pertinere vtilitatem, & Reipublicæ afferre salutem. Gratum omnibus redditur, quod sanitati deseruire cognoscitur. Digna occupatio, quæ nullum nouit offendere, nullum agnoscitur ingrauare, & super omnia bona concitare nescit inuidiam, sed cunctorum releuare miseriam. Eiusmodi est concionatoris dignitas; verum tunc saporatis fructibus resplendet plena, cum Dominicæ cruci sustenitur adiuncta. Omnibus proficiet, qui laudabili mortificatione resplendet: qui verò inconcinnis moribus obscuratur, exiguo aut nullo fructu laborare dignoscitur. Sacerdotes, Diuinique, vt Philisthæos internis plagis, externisque ærumnis liberarint, vaccas plaustro subdere ceruices decernunt: *Duas vaccas fœtas, quibus non est impositum iugum, iungite in plaustro.* Vaccæ sæculi iugum non expertæ, & sacro iugo adaptatæ calamitatem releuarunt, & salutem omnibus attulerunt. Cumque hæc omnia, teste Paulo, in figurâ contigerint, Interpretes hæc in vmbra per picere conantur mysterium. Hugo Cardinalis in plaustro crucem asserit adumbrari, & prædicatores in vaccis intelligi. Ipsum audi: *Vaccæ vnctæ plaustro sunt prædicatores ad vnctè crucifixo.* Prædicatores plagis attulerunt remedium, dum Christum in se circumferunt crucifixum. Profuit vaccarum mugitus, quia crucem Domini humeris ferre non dubitabat aspectus. Philisthæi antea morsibus conscientiæ afflicti, & cupiditatum ardoribus inflammati sanantur, vbi vacarum plaustrum ferentium mugitus audiuntur. Profectò, ni crucifixum in se ostenderent, aërem verberarent, sed medelam ægrotantibus non afferrent. Paulus cruci affixus parturit filios, & sanat ægros Magnus ille concionator Elias, vt demortuum puerum resuscitet, crucis resumit habitum, & iteratis manuum expansionibus multiplicat sibi tormentum. *Expandit se, atque mensus est super puerum tribus vicibus. Et clamauit ad Dominum.* 3. *Reg.* 17. *vers.* 19. Quia opus erat arduum, ad crucis semel, & iterum recurrit auxilium, & se ingeminatis mortificationis doloribus cruciat, vt peccatoris mortem depellat: crucifixus refudit vitam, qui fortè, ni crucifixus, non attulisset, etsi clamaret, medelam. *Mortuus est* (aiebat ad hunc locum Gilibertus *in Allegor. Tilman*) *qui vel tadij, vel desperationis mole obruitur, in quo nihil est viuida deuotionis, feruiai spiritus.* Ægrotabat spiritus aut desperatione salutis, aut vitrutis tædio: verum Elias, dum crucifixum refert, quidquid vitæ officiebat, excludit. Vaccæ crucem ferentes depulerunt calamitatem, & occasio extiterunt salutis.

§. XXXVI.

Si prædicatores charitatis vinculis non vniantur, difficulter vulneribus peccatorum medentur.

PRædicatio sortitur energiam, non solum à doctrinæ veritate, sed à concionatorum salute Si plausus æmulatione, aut euanidæ gloriæ cupidine inter se digladientur, vanitatem persuadebunt factis sectari, quantumvis verbis edoceant virtutibus inseruire. Si euangelicus suggestus Martialem transeat in campum, auditoribus non afferet fructum, sed periculosum cuditis scandalum. *Spectabilitas clara* (aiebat Cassiodor. 6. *var.* 12) *& consistorio nostro dignissima, qua inter illustres ingreditur, inter proceres aduocatur; oportet singuli bonore præcincta dignitas, qua nullum nouit offendere, nullum e g. esse tur ingrauare.* Si aliquem dignitatis luminibus venerandus nitetetur offendere, si verborum spiculis conaretur ferire, inferuiret indignis affectionibus, non adaugendis virtutibus. Philisthinorum Diuini, vt communi calamitati subueniant, iubent vaccas eidem iugo adaptari, & vinculis eisdem vniri: *Duas vaccas fœtas, quibus non est impositum*

impositum iugum, iungite in plaustro. Vniat charitas in plaustro, vt laborantibus esse possint remedio. *Vaccæ duæ sunt* (inquit Hugo) *propter geminam charitatem, quam debent habere Doctores, & prædicatores. Vnde Luc. 10. Misit Dominus septuaginta duos discipulos binos, & binos ante faciem suam.* Concordia, & charitatis inter Doctores vinculum veritatis est fulcimentum. Si populus animaduertat, Doctores, concionatoresque inter se dissidere, seque è suggestu obscurare, non percipiet ex cõcionibus fructum, sed ob conciones subibit scandalum. Concordia extra omnem plausus inuidiam, charitas extra omnem degenerum affectionum insaniam doctrinæ indit efficaciam, & audientibus affert peccatorum medelam. Nauigabat Paulus, & cum deuenisset ad ditalassum, à se ipsa videbatur nauis dissidere; nam prora manebat fixa, puppis à mari iactata: *Cum incidissimus in locum dithalassum, impegerunt nauem: & prora quidem fixa manebat immobilis, puppis verò soluebatur à vi maris. Actor. 27. vers. 41.* Historia inseruire potest doctrinæ. Rabbanus putat, nomen loco inditum ab vndis secum obluctantibus, & diuersis ingeniis bellum gerentibus, quarum discordia nauis impeditur, & soluitur. Audi Rabbanum apud Glossam: *Dithalassum, id est, bimaritimum, vbi terra interiectu duplex mare interuenit.* Aquarum volumina secum opposita, sibique repugnantia nauis cursum impedierunt, & naufragia incrementarunt. Cumque in aquis frequenter adumbrentur Doctores, historiæ penicillo depinxit Scriptura Doctorum discordiam nauigantibus afferre naufragia. Charitas ædificat, discordia concionatores, & audientes labefactat.

§. XXXVII.

Electus ad publicæ vtilitatis remedium, soli æquitatis iugo subdiderit collum.

MAgnum quidem est publicæ vtilitatis commodis studere, & ad omnium salutem dignitatis infulis exornari: verum vt laudabilibus huiusmodi institutis quis possit sine inuidia, & querela attẽdere, solius æquitatis iugo humeros discat subiicere. Si quis ambitione pulsetur, aut cupiditate aduratur, non tam vtilitatem publicam, quam sibi suspirabit aut pecuniam, aut gratiam. *Quid,* (aiebat Cassiodorus 6. var. 10.) *si expensas consulatus pauper nobilis expauescat? Quid, si sapientia clarus præfecturæ nequeat sustinere molestias? Quid, si pondera Quæsturæ affluens lingua formidet? Quid, si reliqui fasces molestiarum tædio vitentur fortè, quam mentis* Profectò si consulatus expensis pauper inueniatur obnoxius, Consul non erit Reipublicæ commodus. Si Quæstor potentiam timeat, si fasces ambiuerint auri copiam, ipso remedio laborabit Respublica, & lugebit publica causa. Philisthinorũ Diuini, Sacerdotesque, vt subueniant calamitati, vt consulant vniuersorum saluti, monent fœtas vaccas deligi omnis iugi ignaras, & solum plaustri Domini iugo subiectas: *Duas vaccas fœtas, quibus non est impositum iugum, iungite in plaustro.* Duo in vaccis requirunt, vt nulli iugo humeros supposuerint, & Arcæ iugum portarint: Hugo Cardinalis sic ad mores interpretatur: *Istis nullum iugum peccati debet esse impositum, sed tantum iugum Christi.* Illum honores vtilem reddunt, quem commendat omnis criminis expers vita, & conuersatio nullis cupiditatibus obscurata. Felix Respublica, quæ de dignitate ornatis non potest vel secretò obmurmurare, quia constat purissimis moribus relucere. Calamitas pellitur, dum plaustrum, solum Christi iugo subiectæ ceruici imponitur; nam licèt naturali suorum adfectione pulsetur, licèt oneris molestiis frangatur, à recta via, nec tantillum deflectet, sed mugiens, & gemens æquitatis regulam obseruabit. Pharao, vbi Iosephum Ægypto præfecit, nomen mutauit: *Vertit nomen eius, & vocauit eum lingua Ægyptiaca Saluatorem mundi. Gen. 41. vers. 45.* Si quando eruenda sunt somnia, & declaranda mysteria, Ioseph nomen retinetur, cur in aliud, dũ vniuersitati præficitur, demutatur? Nomen Ægyptiacum fuit *Psonthophanech*, hoc nomen interpretatur, teste Philone, de Nominum mutatione: *Os iudicis*, seu os iudicans; Audi Philonem: *Exponitur nomen istud in responso os iudicans.* Præficiebatur Iosephus ad frumenta prouidè asseruanda, & æquitate omnibus diuidenda; cumque antiquum nomen significaret augmentum, sapienter eis in circumstantiis in aliud est demutatum, nam si Præfectus augmentis studeat, aut augmentum nomine proferat, quorumvis exercuerit virtutem, patietur aliqualem suspicionem. *Ioseph,* (verba sunt Philonis) *exponitur adiectio. Appendix enim rerum naturalium sunt ea quæ ad victum, & cultum referuntur: aurum, argentum, possessiones, reditus, seruorum ministeria, ampla Gaza, & supellectilis, atque eiusmodi luxus copia, & immensi atque innumeri rerum voluptatem afferentium apparatus.* Parum intererat, vt priuatus coniector augmentum præferret nomine, quandoquidem sapientiæ debetur præmium: ast cum leuandæ omnium calamitati, & procurandæ saluti præficitur, nomen ad nostram eruditionem mutatur, ne quis existimet subiectum augmenti cupiditati, aut splendoris ambitioni, qui culmine clarus, & ad cæteris prouidendum electus.

§. XXXVIII.

Quæ ad communem salutem pertinent, non sunt lenta ignauia procuranda, sed prudenti velocitate arripienda.

VTilitatis publicæ causa tractari debet maturitate consilij, non exoculata celeritate; verum vt celeritas officere solet consilio, sic tarditas facto. Celeriter incumbendum est prudenter decretis, & maturè consultis. Commiserat Abundantij solicitudini Theodericus naues construere ad Reipublicæ vtilitatem, isque fuit Abundantius, vt laudabili velocitate compleret, & veluti classeam syluam desiderantibus cito monstrarit. Audi Cassiodorum 5. variar. 17. *Iudicio nostro, electionique respondens, ostendisti, quam fuerit indubitata perfectio, efficacissimis imperasse quod quæritur. Renuntias illicò completum, quod vix credi poterat inchoatum. Vt penè quanta velocitate nauigari solet, constructio nauium tanta sit celeritate completa.* Dignus laude minister, qui matura celeritate perficit, quæ ad Reipublicæ vtilitatem spectare cognouit. Non adeò dilaudandi Philisthinorum videntur Satrapæ, nam cùm ad depellendam vniuersalem calamitatem per Sacerdotes, Diuinosque cognouissent oportere Arcam remittere, videbantur ignavè satis differre: ergo eos adurgent Sacerdotes, vetendumque docent crimini lentè exequi, quæ publicæ conueniunt vtilitati: *Nunc ergo arripite, & facite plaustrum nouum vnum.* Expende illud, *Nunc.* Ac si dicant: Neque in sequens instans est differendum, quod maturè decretum, & omnium vtilitate opportunum. Notauit Abulensis quæst. 14. *Dicitur: arripite, id est, velociter facite, arripere enim pertinent ad aliquid, quod velociter, & quasi sine deliberatione fit.* Post prudentem deliberationem iterum deliberare, sugillabant, vtque festinaret, vrgebant. Philisthæus publicam suorum causã susceperat, Dauid communem etiam Israelitarum causam tractabat; duello res definienda erat. Gigas incessit lentè: *Cùm surrexisset Philisthæus, & veniret. 1. Reg. 17. ve[illegible] 48.* Dauid celeri cursu festinauit, cucurritque: *Festinauit Dauid, & cucurrit ad pugnam ex [illegible] Philisthæi* Lentius communi vtilitati studebat Philisthæus, solicitius Dauid Israelitarum saluti: ergo felix fuit Israelitarum Respublica sortita ministrum prudenter solicitum, infelix Philisthinorum sortita ministrum tumidum, arrogantem,

rogantem, & lentum. Innuit noster Sanctius: *Ibat Philisthæus incedens. Superbus significatur incessus ab homine, qui nihil timeret, & præ se reliqua despiceret.* Adnectit post aliqua: *Mihi verum est in eo periculo otiosum aut inertem non fuisse Dauidem, cùm à Deo iam ante fuerit illustratus, & sciret certamen non esse de nihilo, sed in eo de suo capite, de populi libertate, & de diuino honore futurum esse certamen.* Philisthæus lentus Reipublicæ offuit; Dauid solicitus suis salutem attulit. Tantum iuuat res publicas, generalésque prudenti solertia tractare, & nocet tantum lentè, & ignauè disponere.

§. XXXIX.

Sic aliorum saluti prouideas, vt tibi consulas, & periculum abigas.

NOn ago de periculis, quæ prudenter amplectitur charitas, salutem, vitamque propriam exponens, vt Deo inseruiat, & proximis consulat, sed de eis periculis, quæ nonnulli solent adire, vt aliorum temporali vtilitati, aut vanitati quiuerint adulari. Diuini, Sacerdotésq; Arcam iubent vaccarum ceruicibus impositam remitti, nolunt humeris propriis deferre: *Dimittite eam, vt vadat.* Citiùs videbatur cessatura calamitas, si propriis humeris conueherent, quam si in compingendo nouo plaustro tempus insumerent. Cur ergo Sacerdotes, ad quos ad speciem spectabat Arcam humeris deferre, non tulerunt, vt Reipublicæ maturarint salutem, sed passi sunt tantisper grassari calamitatem? Quia etsi asportata humeris Arca cessaret flagellum, qui portarent ad speciem, exponebantur periculo, cùm ab hostibus possent aut capi, aut occidi: ergo prudenter decreuerunt Arcam remittere, non gestare. Ita Abulensis q. 16. *Timebant, quòd comprehensi ab Israelitis necarentur. Missa autem Arca super plaustrum nullum erat periculum.* Itaque sic suorum commodis prouiderunt, vt sibi etiam consulerent, & periculis obuiarent, noluerunt, vt alij infirmitatis assequerentur medelam, propriam exponere discriminibus vitam, præcipuè cùm possit conseruari vita, & obtineri medela. Vtinam hanc prudentem politicam plures imitarentur. Inuenies tamen, qui animæ, & corporis detrimento aliorum honori, immò vanitati, & cupidini inseruiant, & pericola despiciant. Existimauit Nabuchodonosor sibi iniuriam factam à pueris reluctantibus insanæ statuæ exhibere reuerentiam: ergo contra eos ardentissimam armauit flammam experiturus vindictam. Ministri Regis, vt eius adularentur furori, materiam ingerebant fornaci: *Non cessabant, qui miserant eos, ministri Regis succendere fornacem naphtha, & stuppa, & pice, & malleolis.* Dan. 3. vers. 46: Quid tunc? Quam adipabant, flamma consumpti sunt: imprudentes namque approximauere periculo, vt adularentur insano Principis desiderio: *Erupit, & incendit, quos reperit iuxta fornacem de Chaldæis.* Dum alieno furori auxiliantur, flammis voracibus consumuntur, & quidem primum arbitror tetro fumo fuisse obcæcatos, quàm flammarum ardore adustos, ni enim cæci, vt alienam nutrirent superbiam, aut obcæcatam tuerentur iram, vitam non exposuissent periculo, nec approximarent incendio. Innuit Theodoretus orat. 3. *Illi, qui foris erant, flammam incendebant,* non vt propriam, sed vt alienam vindicarent iniuriam: ergo voracem meritissimo experti sunt flammam. *Impiam operam* (addit noster Sanctius) *nauarunt furenti Regi.* Time auxilium præbere indignis affectionibus æstuanti, nam si indignum est proprio discrimine aliorum studere vtilitati, quantò erit indignius opem exhibere furori.

· *Eman. de Naxera in Reg.*

TEXTVS.

VERS. IX. Et aspicietis, & si quidem per viam finium suorum ascenderit contra Bethsames: ipse fecit nobis hoc malum grande; sin autem, minimè. Sciemus, quia nequaquam manus eius tetigit nos, sed casu accidit.

§. XL.

Miraculo aliquando opus est, vt supplicia, ob culpas illata pateantur, nec causis aliis adscribantur.

OMnis est ex ipsorum auctoritate (scribit Plutarchus de Virtute Morali) *peccatum perturbatio: atque quisquis dolet, vel timet, vel concupiscit, peccat.* Profectò sæpesæpiùs omnis perturbatio originem trahit à culpa, & dolor, anxietásque à Numinis procreatur offensa: verùm sic homines cæcutiunt, sic insanis affectionibus adulantur, vt quæ patiuntur flagella, suis criminibus nolint adscribere, sed fortunæ, aut infelicitati suæ prorsus deputare. Israëlitarum scelera claustra nubibus iniecerant, & terram fructibus viduarant; & tamen Achab Eliæ, quasi odio æstuaret, adscribit, nec se deliquisse cognoscit: *Venit Achab in occursum Eliæ. Et cùm vidisset eum, ait: Tu ne es ille, qui conturbas Israel? Et ille ait: Non ego turbaui Israel, sed tu, & domus patris tui, qui dereliquistis mandata Domini, & sequuti estis Baalim.* 3. Reg. 18. v. 17. idola sacrilegè culta attulerunt siccitatis, inopiæque detrimenta, & tamen Achab, ne propriam agnouerit culpam, Eliam contra ipsum malè animatum flagellorum quæritur causam. Adest opportunè noster Sanctius: *Conturbatum esse Israëlem, & vrgente fame compulsum exire domo, & ab alienis quærere necessaria vitæ subsidia, Eliæ quasi sui generis inimico adscribit Achab.* Adeò longè erat Achab à cognitione sui criminis, vt calamitatem effectum crederet Eliæ odij, & indignationis. Ea namque peccatores cæcitate laborant, vt quæ ob perpetrata patiuntur scelera, extraneis causis adscribant. Hinc errantium opinionem aliquomodo videntur sequuti Philisthinorum Sacerdotes, & Diuini. Experti fuerant ob retentam Dei Arcam cruenta flagella, repetita supplicia. Dagonem suum capite detruncatum, & manibus conspexerant mutilum, & tamen confugiunt ad miracula, nec calamitatis causam agnoscunt scelera: *Si quidem per viam finium suorum ascenderit contra Bethsames, ipse fecit nobis hoc malum grande: sin autem, minimè.* Adhuc ambigunt, adhuc argumenta noua requirunt experientiæ reluctantes, & conscientiam corrumpentes. *Si illa vacca* (inquit Abulensis *quæst.* 17.) *à nullo directa, existentibus omnibus prædictis, ascenderent in terram Israel, erat miraculum.* Miraculo opus fuit, vt agnoscerent se à Deo ob illatam Arcæ iniuriam punitos, aliter namque fortunæ, aut alterius causæ temeritate existimarent vexatos. Eò spectauere eorum consilia, vt penitus explorarent, an ab offenso Deo plaga illa fuerit illata, vel naturali elementorum temperie vastitas illa progenita. Est enim peccatoribus frequens, ni miraculum adsit, calamitatem suam culpis non adscribere, sed fortunæ indignationi, aut infelicitati suæ deputare.

§. XLI.

Tumens sæcularis prudentia à se excogitata arbitratur indubia, ab alijs existimat sæpè incerta.

Q*Vam sapiens argumentatrix* (aiebat Tertullianus *de spectaculis cap.2.*) *sibi videtur ignorantia humana, præsertim cùm aliquid eiusmodi de gaudiis, & de fructibus sæculi metuit amittere.* Ignorantia humana, ne quid de gaudiis, & sæculi fructibus amittat, conscientiam corrumpere, & mentem obtenebrare allaborat. Clarissima potestatis suæ ediderat Deus argumenta: attritus Dagon attestabatur Arcæ maiestatem; repetita clades, & frequens mors exertis clamoribus eius deprædicabat virtutem; cæca tamen reluctabatur pertinacia, & pertinax tot argumentis affectata resistebat imprudentia; modò tamen signum à se excogitatum, adeò arbitrantur indubium, vt si accidat, nullum dubitationi sit locus: *Et siquidem per viam finium suorum ascenderit contra Bethsames, ipse fecit nobis hoc malum grande: sin autem, minimè.* Certissimum erat, siue vaccæ ea via, aut alia tenderent, plagam fuisse à Deo illatam, & mulctam illam expertam: ipsi verò ea vanitate tumebant, eo superbiæ tumore delirabant, vt solùm à se excogitato signo crederent, & quodcumquè aliud veluti incertum despicerent. Itaque nisi Arca eorum attemperaretur dictamini, & obtemperaret decretis; quantumvis alia patraret miracula, potestate habebitur nuda; erit tamen elogiis digna; si magnatum, potentiúmque executa fuerit decreta, quasi status Arcæ, ni ab eorum arbitrio pendeat, nullatenus miracula efficiat. *Si non tenderent vaccæ directè in terram Israël* (inquit Abulensis *quæst.17.*) *non sequeretur, quòd Deus non percusserat eos, quia poterat esse, quòd permitteret eas ire, quò inclinarentur ire.* Quisquis esset vaccarum gressus, Dei erat virtus indubia; Philisthæi tamen, ni à se decreta incederent via, ipsa miracula arbitrarentur commenta, nam sæculi sapientes, magnatésque eos solùm prærogatiuis præditos existimant, qui eorum sequuntur itinera, exequuntúrque placita. Quod Diuini excogitarunt, crediderunt indubium, & quidquid euidenter ab Arca factum, existimauerunt incertum. *Posuerunt signa sua, signa* (aiebat Psaltes) *& non cognouerunt. Psal. 73. vers.5.* Hæc signa dæmonum fallentium oracula fuisse existimat Augustinus apud nostrum Lorinum: *Signa vaticiniorum, quæ audierant à vatibus dæmonum suorum.* Vates sua signa, & auspicia pro indubiis habuerunt; alia verè signa habere pro signis detrectarunt, quasi solùm à se conficta, & excogitata habenda fuerint verissima, & Prophetarum Dei oracula; & vaticinia despicienda vt inania, & somnia. O quàm tumet humana superbia, ô quàm sibi fidit arrogantia humana!

§. XLII.

Minus aliquando prodest comprobata virtus ad stabiliendam famam, quàm defectus existimatus ad notam.

L*Audant* (aiebat Tertullianus *in Apologetico cap.3.*) *quæ sciunt, vituperant, quæ ignorant: & id, quod sciunt, eo quod ignorant, corrumpunt, cùm sit iustius occulta de manifestis prædicare, quàm manifesta de occultis prædamnare.* Cùm iustius sit, quod claret, eo quod latet, non corrumpere, immò quod latet, de manifestis inaurare. Ea est hominum peruersitas, vt faciliùs de confictis, & sine fundamento excogitatis infament manifesta, quàm de manifestis honestent dubia. *Bonus vir Caius Seius* (clarum audis Tertullianum) *tantum quod Christianus.* Virtutem existimabant errorem, & quamvis Caij bonitas stabiliret famam, ob confictum, & existimatum defectum impingebant Caio notam. Difficilè adeò homines aliorum prærogatiuas suspiciunt, facilè adeò vel confictos defectus credunt. Plus valet suspicio inanis ad persuadendam notam, quàm miraculum euidens ad fulciendam, & stabiliendam famam. Arca Domini magnis claruerat miraculis, & tamen eius virtus vertitur in quæstionem. Si tantisper à recta via deflexerit, virtute statuunt carere, etsi videant vaccas sine rectore viam carpere, & mugientes vitulos derelinquere: *Aspicietis: & siquidem per viam finium suorum ascenderit contra Bethsames, ipse fecit nobis hoc malum grande: sin autem minimè.* Miraculum erat vaccas vitulorum mugitibus gradum non tardare; miraculum erat sine ductore Bethsames tendere; verùm si tantillum deflexerint, iam miraculum obscuratur, & Arcæ virtus contemnitur. Opportunè Abulensis quæst.17. *Si illa vacca à nullo directa, existentibus omnibus prædictis, ascenderent in terram Israel, erat miraculum, quia necesse esset, quòd hoc fieret ab aliqua virtute dirigente: si tamen non tenderent vaccæ directè in terram Israel, non sequeretur, quòd Deus non percusserat eos.* Et si tantisper à via deflecterent, resplenduisset miraculum: verùm apud Philisthæos minus Arcæ virtutem persuadebat miraculum, quàm denigraret, si vel leuiter à via exorbitasset vestigium. Apud homines namque plus valet vel suspecta culpa, vt iniqua lingua famam abroserint, quàm eximia, indubiaque virtus, vt leuem suspicionem depulerint.

§. XLIII.

Virtus maximè agnascitur, si naturæ affectus laudabiliter subiugatur.

Q*Vanta* quis virtute polleat, ex naturæ affectibus laudabiliter subiugatis censendum est. Parum prodest cubile humi positum, intonsum caput, rudis amictus, si peruersa hac via inanis quæritur gloria, & volatica apud homines fama. Non accessit ad perfectionis culmen, qui iracundia rapitur, qui corporis commodis nimis blanditur, qui nimis posterorum amore adurgetur. Fallunt sæpè verba, & in ipsis operibus affectata inuenitur etiam fallacia. Virtus de internis affectionibus triumphat, & reluctantis naturæ motus honestè frænat. *Nos non aduocabimus patientiam* (scribit Seneca *2. de Ira*) *quos tantum præmium spectat felicis animi immota tranquillitas? Quantum est effugere maximum malum iram, & cum illa rabiem, sæuitiam, crudelitatem, furorem, & alios comites eius affectus? Non est, quod patrocinium nobis quæramus, excusatam licentiam, dicentes, aut vtile id esse, aut ineuitabile.* Naturæ contra virtutem quærimus patrocinium, cùm fas sit à virtute quærere contra naturam suffragium. Non est adeò arduum, si viriliter velis arripere ad virtutem iter, præcipuè Deo auspice, & adiutore. Exercuerat in Philisthinorum regione Arca mira, & tamen Philisthæi, vt eius virtutem plenius agnoscerent, hoc experimentum capiunt: Si vaccæ scilicet, quas naturalis vitulorum affectus retardabat, viam versus lucis regionem carpant, & laudabilem naturæ vim inferant. *Et siquidem per viam finium suorum ascenderit contra Bethsames, ipse fecit nobis hoc malum grande: sin autem, minimè.* Ac si dicant. Arcæ virtutem in nos patrata satis manifestè indicarunt; verùm adhuc restat experimentum, & quidem indubium, scilicet si vaccæ naturales subiugarint affectus, nec à recto itinere deflexerint vitulorum orbitatis misertæ, & amore retardatæ: itaque non dubitarunt vaccas virtute diuina moueri, si honestam vim naturæ intulerint, & reclamantibus vitulis, vt Numini pareant, à recto itinere nec tantillum exorbitarint. Ad rem Lira: *Vaccæ lactantes vitulos naturaliter inclinantur ad eos nutriendum; & ideò si ipsæ non reuerterentur ad fœtus, & portarent Arcam directè ad terram Israel, & maximè quia erant*

insuetæ

insueta ad portandum iugum, vel plaustrum trahendum, signum foret manifestum, quod ducerentur occulta Dei virtute. Latentem Dei virtutem domitus naturæ affectus promebat, immò exertè satis declarabat. Nullum namque certius, aut indubius virtutis est argumentum, quàm naturam honestè subigere, eiúsque impotentes affectus laudabiliter refrænare. Ecce patrata ab Arca miracula adhuc Philisthinorum ambiguam non depulere opinionem, & vaccæ rectè pergentes subiugatis naturæ affectibus manifestè declarauere virtutem.

§. XLIV.

Eximia virtus sua sponte legis iugum portat, immò sine irritatore ad perfectionis culmen gradum accelerat.

VItium quodammodo innascitur, virtus eruditur, aut cogitur. Rarus est, qui vel adactus stimulis in virtutis itinere, non torpeat; rarus, qui fræno etiam cohibitur voluptates fallaces deserat. *Sicut tardè eo surgentes ad cursum equos stimulis, ita ibi, sque subditis excitamus* (inquit Seneca 2. *de Ira cap.* 14.) *aliquando incutiendus est is metus, apud quos ratio non proficit.* Plures sunt, apud quos ratio non proficit, apud quos proficit, pauciores. Caïnus à Deo etiam admonitus virtutem non didicit, sine magistro cædem, & fallaciam exercuit. *Nonne, si benè egeris, recipies: sin autem malè; statim in foribus peccatum aderit. Gen.7 v.7.* Expende non dixisse, supplicium aderit; neque enim adeò horribile est supplicium, vt fugiendum, & detestandum peccatum. A Deo Caïn ad virtutem præmio allicitur, à vitio pœnis auertitur, sine exemplo innocenti fratri dolos prætendit, & beneuolentiæ larva in agrum ductum occidit: *Interfecit eum.* Quæ expendens Seleuciensis Basilius *orat.4.* aiebat: *Mortis viam doces, quam nondum didicisti.* Doctus sine magistro euasit ad crimen, cùm virtutem non didicerit ab ipso Numine edoctus, & eruditus. Ob id Philisthini, vt eximiam Arcæ virtutem comprobarent, plaustro sine auriga imposuerunt, & in triuio, vt placet Interpretibus collocarunt, spectantes, an Bethsames, id est, lucis viam carperet, an oppositam arriperet: *Siquidem per viam finium suorum ascenderit contra Bethsames, ipse fecit nobis hoc malum grande.* Prodest Iosephus 6. *Antiquit.* & apud Abulensem *quæst.*17. *Dicit Iosephus 6. Antiquitatum, quod posuerunt Philisthæi plaustrum in triuio, vt viderent, ad quam viarum declinarent vaccæ, & si nullo dirigente eligerent viam illam, quæ tendebatur in terram Israël, mirabile esset.* Miranda erat virtus, si nullo ductore, irritatore nullo lucis viam alacriter carperet, & vestigiis firmis insisteret, præcipuè cùm aliæ viæ fors ad speciem planiores allicerent, & vocarent. Cœlesti igne, & seraphica manu resplenduit purgatus, cùm Isaïas ad exequenda Deo placita properauit vltroneus: *Audiui vocem Domini dicentis: Quem mittam? Et quis ibit nobis? Et dixi: Ecce ego, mitte me. Isa.6. vers.* 8. Quàm erat Deo proximus, quàm Seraphinorum alloquio dignus, qui infracto animo despiciebat laborem, & ob solam Dei gloriam exambibat virtutem. *Se vltrò offert*, inquit Hieronymus apud Glossam; nullo cogente, stimulante nullo ad solius Dei gloriam legationem expetiuit, & sine alius adfectionis mixtura impleuit. *Omnia, quæ debet sapiens* (ditum Senecam audis) *sine vllius mala rei ministerio efficiet, nihilque admiscebit, cuius modum solicitus obseruet.*

§. XLV.

Mirum est, si quis insuetam virtutis viam constanti gressu arripiat, & insuetum iugum humili ceruice gerat.

NOn est facile funambuli munus dexterè sine magistro exercere, & periculum casus sine experientia frustrare. Quidquid insuetum negotium facit. Sylvatica arbor, quia culturæ beneficium ignorat, fructus prodit malè conditos, & tardè saporatos. *Didicerunt alij* (inquit Seneca 2. *de Ira cap.* 12.) *tenuissimos, & aduersis funibus currere, & ingentia, vixque humanis toleranda viribus onera portare, & immensam altitudinem mergi, ac sine vlla respirandi vice perpeti maria. Mille sunt alia, in quibus pertinacia impedimentum omne transcendit, ostenditque nihil esse difficile, cuius sibi ipsa mens patientiam indiceret.* Exercitationis patientia periculum sæpè frustrauit, & quod ad speciem impossibile, vincere edocuit. Erit tamen delirium, si præsumat in exercitus, & nulla antea experientia eruditus per funem currere, aut immensa vorticum volumina intrare. Cúmque hæc ita sint, ea est aliquorum cæcitas, vt vanis se spebus fallant, & vitiis infectos in mortis articulo rectam se viam inituros præsumant. Non est facilè inuisceratam auaritiam prorsus expungere, inolitam libidinem citò exuere, & cæcas conscientiæ tricas enodare. Non inficior magnam adeò esse Numinis misericordiam, vt è criminum pelago hominem eripiat, & digno pœnitentiæ dolore expoliat, sed nec inficiandum est hoc adeò rarum, vt videri possit prodigium. Hanc nos veritatem edocent Philisthinorum Diuini. Iubent vaccas iugo insuetas plaustrum trahere, quæ si in triuio positæ, & vitulorum mugitibus impeditæ lucis viam arripuerint, dubitandum non erit eximium miraculum, & diuinæ virtutis authenticum testimonium *Aspicietis & siquidem per viam finium suarum ascenderint contra Bethsames; ipse fecit nobis hoc malum grande.* Opportunè Lira: *Quia erant insueta ad portandum iugum, vel plaustrum trahendum. signum erat manifestum.* Et si visis aliis argumentis ambigerent, de hoc nullatenus dubitarunt, sed miraculum euidentissimum crediderunt. Nam vaccas insuetum iugum patienter ferre, ad vitulorum mugitus non redire, viam cliuosam alacriter frangere naturæ vires euincebat, & cœleste adesse pulsum dilucidè manifestabat. O nos miseros, qui legem à ceruice excutimus, qui vitiis non solùm intingimur, sed inficimur, & in mortis articulo à recto tramite non exorbitaturos temerè credimus. Arguat huiusmodi cæcitatem datus Seneca gentilis, quando vt æternum assequamur præmium, vtque horribile effugiamus supplicium, aggredi detrectamus leuia, cùm volaticus plausus suaserit dura. *Istis* (addit *cap.* 13.) *quas paulò ante retuli, aut nulla tam pertinacis studij, aut non digna merces fuit. Quid enim magnificum consequitur ille, qui meditatus est per intensos funes ire? Qui sarcinæ ingenti ceruices supponere? Qui somno non submittere oculos? Qui penetrare in imum mare? Et tamen ad finem operis non magno auctoramento labor peruenit. Nos non aduocabimus patientiam, quos tantum præmium expectat felicis animi immota tranquillitas?* Cùm mors felicitati, aut infelicitati excedentes adsignet, non addiscimus benè mori, cùm ob volaticum plausum, aut leue præmium ceruix supponatur oneri, & gressus aptetur funi.

TEXTVS.

VERS. X. & XI. Fecerunt ergo illi hoc modo, & tollentes duas vaccas, quæ lactabant vitulos, iunxerunt ad plaustrum, vitulosque earum concluserunt domi, & posuerunt Arcam Dei super plaustrum, & capsellam, quæ habebat mures aureos, & similitudinem anorum.

§. XLVI.

Sæculo renuntiantes Dei commendauere virtutem, & immortalem pepererunt sibi laudem.

VIrtus per se honesta est, non quærit euanidum plausum, nam si conspici ambiat, iam in vitium degenerauit. *Asperum cultum* (aiebat Seneca epit.5.) *& intonsum caput, & negligentiorem barbam, & indictum argentæ odium, & cubile humi positum, & quiquid aliud ambitionem peruersa via sequitur, deuita.* Si aliud, præter honestatem in virtute quæritur, deprauatur, si nil aliud per ipsam ex his, quæ ambitio suspirat, faciliter obtinetur, scilicet plausus, & honor, & gaudium. Sæculo renuntiare, & virtutum celsa adire, diuinæ virtutis indubium est argumentum, & felix semper elogium. Vacæ, quæ vitulorum oblitæ felici iugo colla subdiderunt, Dei virtutem euulgarunt: *Tollentes duas vaccas, quæ lactabant vitulos, iunxerunt ad plaustrum.* In vaccis Sanctos sæculo renuntiantes agnouit Interlinearis: *Tollentes duas vaccas, Sanctos renuntiantes sæculo.* Dum Philisthini vaccas vitulorum intuentur oblitas, & Dei iugo feliciter pressas, Arcæ virtutem confitentur, & ambiguis suspicionibus liberantur. Claret namque diuina virtus, si despiciantur sæculi gaudia, & de humanis affectiunibus reportentur tropæa. Et expende vacas plaustro iungi: *Iunxerunt ad plaustrum.* Hoc plaustri nomen venire de plausu notauit Abulensis quæst. 17. *Plaustrum à plaudenda dicitur*: vt noueris onus ipsum ferenti afferre plausum, & Arcæ triumphum. Digna Deo erat victoria natura laudabiliter subiugata, nec seiungi poterat à propria laude ceruix oneri sacro subiecta. Iudas ille Patriarcha ab omnibus triumphator suspicitur. *Iuda, te laudabunt fratres tui; manus tua in ceruicibus inimicorum tuorum.* Gen 49. *vers.*8. Et vndè plausus, & triumphus? Iam refert, *Ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem, ô fili mi, asinam suam.* Christo illigatus, & exoptandis vinculis irretitus Deo acquisivit triumphum, & sibi plausum. Vbi nostra littera habet: *Ad prædam, fili mi, ascendisti*, in Hebræo est, teste Hieronymo in Glossa: *De captiuitate, fili mi, ascendisti.* Reliquit Ægypti captiuitatem, viam cæteris ostendit; vt ductricem illam nubem sequerentur: ergo resplenduit laudibus celebratus, dum viam aggreditur primus. Adest Lira: *Tribus Iuda in exitu Israel de Ægypto prima post Mosem intrauit mare rubrum miraculosè diuisum, aliis timentibus ibi sequi Mosem.* Primus reliquit Ægyptum, reliquis exhibuit exemplum: ergo sibi comparauit elogium, & ductricis nubis claruit tropæum.

§. XLVII.

Mirum erit, si inexpertus feliciter munus perficiat, & negotia publica laudabiliter peragat.

EXperientia sapientiæ est mater, fortunæ nutrix, & prudentia negotiorum directrix: Militiæ inexpertus ad hostis conspectum trepidat metu illigatus, & anxia solicitudine præpeditus. *Ars bellandi* (scribit Cassiodor. 1. variar. 40.) *si non præluditur, cùm necessaria fuerit, non habetur.* Adnectit: *Discat miles in otio, quod proficere possit in bello. Animos subitò ad arma non erigunt, nisi qui se ad ipsa idoneos præmissa exercitatione confidunt.* Miraculi adinstar erit, si armorum indoctus certamina laudabiliter peregerit, & absolverit. *In ipsa securitate* (scribit Seneca epist. 18.) *animus ad difficilia se præparet, & contra iniurias fortunæ inter beneficia firmetur. Miles in media pace decurrit sine vllo hoste, vallum iacit, & supervacuo labore lassatur, vt sufficere necessario possit. Quem in ipsa re trepidare nolueris, ante rem exerce.* Adeò hoc est verum, vt tanquam cæteris manifestius virtutis Arcæ experimentum Philisthinorum doctiores decreuerint vaccis prorsus iugi insciis iugum imponere, & qualiter illud ferant curiosè inspicere: *Tollentes duas vaccas* (iugi, vt suprà dictum est, inexpertas) *quæ lactabant vitulos, iunxerunt ad plaustrum.* Eccur post tot, & tam clara argumenta ad ista recurrerint testimonia? Quia esse ratum non dubitauere miraculum, si vaccæ oneri non assuetæ, & viarum prorsus ignaræ rectè incesserint, & feliciter iter inceptum absoluerint. Prodest Theodoretus: *In triuio absque auriga dimissis vaccis expectabant, vt viderent, an ad vitulorum mugitum reuertantur, an ad aliam viam declinent, relicta via, quæ ducit ad Hebræos, vt si ex his quidem duobus fieret alterum; tanquam imbecillam condemnarent Arcam.* Consonat, & expressius Abulensis *quæst.*17. *Quæ indomita sunt, recusant iugum, & non tendunt directè per viam, sed exorbitant: ad hoc autem fecerunt Philisthini vaccas non esse assuetas iugo, vt si viderent eas recto itinere tendere, crederent esse Dei miraculum.* Inexpertis, & variis viarum difficultatibus impeditis grauissimum negotium committunt, vt qui nouerant sine miraculo vaccas nequire feliciter rem absoluere, & tot difficultatibus expediri. Vt hinc nouerint Reipublicæ gubernatores grauia negotia inexpertis non committere; ni velint miraculum exspectare. Dauid causam publicam suspiciens, arma recusauit, fundamque elegit: *Non possum sic incedere, quia non vsum habeo.* 1. *Reg.* 17. *vers.* 39. Profectò inuidere sibi videtur, dum bellica recusat arma, & pastorali munitur funda. Nonne aptius contra ictus scutum? Nonne opportunior in hostem lancea, quam funda? ergo Dauid armatus incedat, si de hoste reportare triumphos exoptat. Immò quia exoptat, arma, quorum non erat expertus, recusauit, & fundam cuius didicerat vsum, arripuit; factis edocens, quàm arduum sit sapienter tractare incognita, & insueta. Huc voco datum Cassiodorum: *Animus hominum nisi prius leniter fuerint imbuti, ad hoc, quod tendis, idonei nequeunt reperiri. Primordia cuncta pauida sunt: & aliter timiditas non tollitur, nisi cum rebus necessariis nouitas abrogatur.* Armis Dauid pugnaret instructus, non tamen assequeretur triumphum ipsa inexercitatione implicatus: quod experto esset auxilium, erat inexercito impedimentum. *Arma* (inquit Basilius Seleuciensis orat. 15.) *tanquam victoriæ impedimenta Dauid exuit.* Quantumuis Dauid conaretur se strenuè gerere, & feliciter commissum sibi munus absoluere; nouo alloqueretur difficultatibus retardatus, & ipsa nouitate impeditus.

TEXTVS.

VERS. XII. Ibant autem in directum vaccæ per viam, quæ ducit Bethſames, & itinere vno gradiebantur pergentes, & mugientes, & non declinabant neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram. Sed & Satrapæ Philiſthiim ſequebantur vſque ad terminos Bethſames.

§. XLVIII.

Miraculum eſt parentes à rectitudine non deuiare, ſi filios adſpexerint indigere.

Filiorum amor præcordis inſitus eſt, eis parentes dignitates exambiunt, eis vel proprio diſcrimine ſplendoris augmenta conquirunt. Audi Caſſiodorum 2. *variarum* 14. *Maria ipſa ſæuis tempeſtatibus excitata genitoris cura non refugit: vt peregrinis mercibus acquirat quod propria ſoboli derelinquat.* Deſpicit amor furentes vortices, vt filiorum adaugeri faculcates; quod ſi filiis proſpera fortuna vtentibus adfectio paternalis noua requirit augmenta, quid faciet, ſi aduerſa viderit diuexari fortuna? *Nutriuntur à paruulis* (audis Caſſiod) *ipſis laboratur, ipſis diuitiæ conquiruntur, & cùm ſibi vnuſquiſq; credat abundare, quod poſſidet, cùm à patribus adhuc quæritur, pro altera potiùs ætate peccatur.* Si pro ætate non indigenti peccatur, pro indigenti ſæpeſæpiùs delinquitur, & cum parentes debeant potiùs diuinis obtemperare præceptis, quam eorum iniuria ſtudere filiorum commodis, exocolati diuina calcant edicta, vt indigna quæſiuerint indigentibus filiis commoda. Philiſthæi vaccis lactantibus Arcam imponunt, filiis indigentibus relictis, vt experimentum diuinæ virtutis capiant, & omnem dubitationem abjiciant: *Tollentes duas vaccas, quæ lactabant vitulos, iunxerunt ad plauſtrum, vitulóſque earum concluſerunt domi.* Vituli fame diuexati anxios edebant mugitus, & tamen vaccæ rectos proſequebantur greſſus, nec legem Arca incluſam auſæ ſunt a ceruicibus excutere, vt ad vitulos quirent regredi: ergo vt viderunt vaccas naturæ oblitas, cœleſti legi ſubiectas, non dubitarunt diuina virtute duci, & cœleſti impulſu regi: *Vt ſi viderent* (inquit Abulenſis *quæſt.* 17.) *eas recto itinere tendere, crederent eſſe Dei miraculum.* Miraculum erat à rectitudine non deuiare, vt poſſent fameſcentibus vitulis ſubuenire: voluitque Deus vaccarum rectà incedentium exemplo homines confundere, & doctrinam vtiliſſimam edocere. Subueniendum eſt filiis, & cognatis, non tamen publici muneris iniuria, aut præceptorum offenſa. Vaccæ filiorum mugitibus feriebantur, nec tamen à recta via deuiabant, aut legem à ceruicibus excutiebant. Benè. Sed aliud hic politicum exoritur documentum, ſcilicet eſſe miraculum, ſi quibus aliquod publicum munus iniungitur, à rectitudine non deflexerint, vt filiis, aut cognatis indigentibus opem tulerint. Viderint Reipublicæ adminiſtratores quos ad dignitatem, & æquitatis adminiſtrationem euexerint, nam ſi premat inopia, neceſſaria erunt, ne æquitas lædatur, miracula

§. XLIX.

Diuina lex grauat tantiſper humerum, ſed inoffenſum dirigit greſſum.

Legis onus aliquam moleſtiam ingerit, ſed dum ingerit offendicula, & diſcrimina etiam depellit. Peccatores exleges viuunt, viáſque ſibi ad ſpeciem eligunt rectas, ſed tamen in laborioſas deuenire ſolent anguſtias. Qui ceruicem legi ſubiecit, ingemit onere preſſus, ſed rectis veſtigiis ad Bethſames, hoc eſt, ſolis domum, peruenit rectitudine ornatus: *Ibant in directum vaccæ per viam, quæ ducit Bethſames.* Sacrum onus portantes mugiunt, ſed ad Solis domum mugientes perueniunt. Via aliquantulum cliuoſa ad placidam duxit ſtationem. Ipſa Arca erat onus, & auriga; auriga, vt ſine offendiculo pergerent; onus, vt moleſtiam poſteà felicitate grandi compenſaret. Ita Theodoretus *quæſt.* 13. *Plauſtrum, quod a nullo homine regebatur, habebat Arcam, & onus, & aurigam.* Currus nullo etiam onere prægrauatus, ſi auriga deſit variis itineris periculis probatur expoſitus, & equorum furore non ſemel præcipitatus. Vtile eſt equo aurigæ onus, nam frænatur impetus, & per inoffenſam viam dirigitur greſſus: ergo Arca erat ſarcina, & auriga, vt grauando dirigeret, & dirigendo ſeruaret. Si plures vtiliſſima legis onera impatienti ceruice non excuſſiſſent, vrgentiſſima etiam pericula deuitaſſent: verùm dum ſine lege dextero auriga per voluptatum, aut vitiorum vias difficultatibus, diſcriminibúſque plenas ingrediuntur, colliſi, & raptati præcipitantur. Negotiatio eſt, legis onus deferre, vt grauiora onera quiueris euitare. Non pauci longiori fruerentur vita, exuberarent diuitiis, reſplenderent honoribus legi ſubjecti, verùm ſibi ipſis inuiderunt inſanis appetitionibus obſequuti. *Antiquis Principibus* (aiebat Caſſiodorus 9. *variarum* 15.) *ſtudium fuit leges exquirere, vt ſubjecti populi delectabili tranquillitate fruerentur.* Nequit ſine lege florere tranquillitas, quia ſemper pauet conſcientia, dum conſtat multos non relinquere peccatores diuina iuſtitia: *Iuſtiſſimæ leges, vt bonis aperiunt, ita claudunt malis moribus actionem.* Malas cæcitas actiones apperit, ſed ſalubre legis frænum impetum cohibet. Planas vias, & erroribus vacuas inſcitia ignorat, ſed lex ſine offendiculo ducit. Balaam cum nec per auguria, nec per dæmonum vaſtamenta Dei populo nocere potuiſſet, ad infringendam legem recurrit, ratus ſatis aſtutè, Iſraëlitas ſemel abjecta lege voluptatum præſtigiis alliciendos, & duriſſimis ſuppliciis mulctandos: *Dabo conſilium quid populus tuus populo huic faciat extremo tempore. Num.* 24. *verſ.* 14. Pulcbellarum venuſtate ineſcauit, non vt populo quæreret oblectamenta, ſed vt per oblectamenta maturaret excidia, quod & accidit. Accipe Philonem *lib.* 1. *de vita Moſis: Sciebat Hebræos per ſolum legum contemptum expugnabiles, tentatós malè impotenti libidinis: ideò voluptate ineſcatos conatus eſt ad grauiſſimum ſcelus impietatis pertrahere.* Dum lege muniebantur, nec Balaami vaſtjcies, nec Madianitarum prævalebant in ipſos acies: aſt vbi abiecerunt legem perpeſſi ſunt miſerandam ſtragem. Vt noueris, legem, etſi tantiſper grauet, aurigæ adinſtar per plana dirigere greſſum, & auertere periculum.

§. L.

Sæpè dæmon veritati famulatur, & Dei virtutem, etsi inuitus, confitetur.

A*Vitiosa vita transire ad innocentiam* (scribit Philo *de Charitate*) *est prudentis, & intelligentis suam vtilitatem. Tales igitur conuocans* (Moyses) *& initians præceptis amicis instruit: vt veritati studeant, vanitatem fugiant, ac mendacia, quod in hoc potissimum sita sit felicitas.* Hominum felicitas sita est in vanitate repulsa, & veritatem animitus apprehensa: ergo dæmon humanæ felicitatis æmulus ab exordio inseruit errorum figmenta, & fabularum delitia: tem procreatam pro Numine fecit haberi, & insanis sumptibus, ac detestandis honoribus coli: verum Deus veritatis vindex,& patronus dæmonem cogit aliquando veritati inseruire, vt quid mendaciorum fuerat instrumentum, ferat quantumvis reluctanter veritati suffragium. Persuaserat dæmon Philisthæis in Dagonis idolo residere diuinitatem, variis argumentis conabatur Dei Arcæ occultare virtutem; deuentum est ad vltimum experimentum; statuerunt namque, si Arca indomitis vaccis,& absque auriga dimissis recto itinere ad Bethsames contenderint, non fore exinceps de eius virtute ampliùs ambigendum, aut dubitandum. Quid tunc? Arca in triuio ponitur, & vacca recto itinere graditur. *Ibant in directum vaccæ.* Quis eas aurigatit, vt ad Bethsames recto itinere contenderint, quærunt Interpretes Origenes *homil. 16. in cap. 23.* Numer. à nostro Sanctio allatus existimat, dæmonem diuina virtute fuisse compulsum, vt veritati inseruiret, & vaccas aurigaret. Accipe Origenem: *Quis præsciemiam hanc, qua de boum directione prædicto est, vel fortuitam dicet, vel aliqua arte compositam, & non operatione quadam dæmonum ministratam?* Itaque ex sententia Origenis dæmon aurigæ munus subiuit, & in Bethsames vaccas direxit, vt ipse, qui Arcæ studuerat occultare virtutem, reluctans ostenderet veritatem: cogitur namque sæpè dæmon veritati inseruire, & Numinis potentiam vulgare. Mulier impurato spiritu exagitata exerta voce Paulum Dei veritatem edocere confessa est: *Hæc subsequuta Paulum, & nos clamabat, dicens: Isti homines serui Dei excelsi sunt, qui annuntiant vobis viam salutis. Actor.16.v.17.* Ipse dæmon, qui varios serebat errores, & veritatis impediebat notitiam, iam veritati famulatur, & ad errores depellendos aperit viam. Et cur dæmon veritatis fit præco? Vt qui veritatem variis artibus oppugnarat, veritati ferret suffragium, eamque prædicantibus esset reluctans auxilium. Accipe Bedam apud Glossam: *Non est voluntatis ista confessio, sed timore Spiritus sancti cogente, vera spiritus mendax loquitur non ausus luce præsente suas tenebras celare.* Fraudum interpolator factus est veritatis confessor, vt dum veritatem prodit inuitus fraudum pœnas dederit tormento durissimo castigatus.

§. LI.

Non vult Deus suo doloris insensiles, sed suæ in dolore voluntati conformes.

D*Olor*, anxietásque ad augendas virtutes proficit, vt sopiendis insanis affectionibus inseruit. Iusti pro lacte, quo nutritur innocentia, tribulationem sugunt, & sugendo aliquando ploratum edunt. *Inundationem maris quasi lac sugent. Deuter. 33. vers. 19.* Ad quæ Stephanus *in Allegor. Tilmani: Inundatio maris est abundatiâ tribulationis, quæ tunc fugitur, cùm dulcis à iustis reputatur. Denique sicut lac nutrimentum est puerorum, sic tribulatio pabulum sit electorum.* Vt pueri lacte nutricantur, sic iusti tribulationis lacte adaugentur. Nutrix patientiæ est tribulatio, & dum augescit patientia, incrementatur etiam iustitia. Sæpè Deus, vt nos expoliat, & à vanitate abducat, tribulationem immittit, quam non sustinetemus castigati, si resplenderemus ab omni culparum sorde detersi. Vbi familia Iacob idola abiicit, & puriorem ornatum assumit. Delbora moritur: *Dederunt ei omnes Deos alienos, quos habebant, & inaures, quæ erant in auribus eorum: at ille infodit ea subter terebinthum.* Quid tunc? *Eodem tempore mortua est Debora nutrix Rebeccæ, & sepulta est ad radices Bethel subter quercum: vocatúmque est nomen loci illius Quercus fletus. Gen. 35. vers. 4.* Stephanus ad hunc locum *in Allegor. Tilmani* existimat in Debora tribulationem adumbrari, & in Rebecca patientiam exprimi. Ipsum audi: *Debora interpretatur apis quæ duo habet, mel, & aculeum. Talis est tribulatio, quæ pungit carnem, & animam vngit. Hæc est nutrix Rebeccæ, id est, patientiæ.* Rebecca tribulatione innutrita geminos filios parit, quia patientia multiplices fructus producit. Et expende, idolis, inauribúsque iam defossis tribulationem mori, & sepeliri. Immittit namque Deus tribulationem, vt à nobis abigamus vanitatem, quod vbi assequitur, tribulatio etiam emoritur. Et nota, iustos adeò tribulationibus oblectari, vt ægrè ferant deficere? *Vocatum est nomen loci illius Quercus fletus.* Imperfectus gaudet tribulationibus liberati; luget perfectus patientiæ scobinis non expoliri. Sed vt thesi nostræ adaptemus historiam, vbi Iacob legitur lachrymis inundatus, legitur etiam diuina præsentia fruitus: *Vocatum est nomen loci illius Quercus fletus. Apparuit autem iterum Deus Iacob.* Dolenti apparuit; nam etsi Iacob Deboræ mortem doluerit, diuinæ se voluntati subjecit. In aduersis casibus ingemiscere est naturæ humanæ proprium, non est tamen semper impatientiæ, & reluctantiæ argumentum; immò ipse dolor, si se homo humiliter Deo subjiciat, virtutum diuitias mirè incrementat. Vaccæ vitulis viduantur, plaustro iunguntur. Quid tunc? Recto itinere pergunt, & mugiunt: *Itinere vno gradiebantur pergentes, & mugientes.* Mugiebant vitulorum dolore pressæ, sed rectitudinem non deserebant obliquæ; edebant ploratum, sed non excutiebant iugum. Notauit noster Sanctius: *Ipse materno admugiebant affectu, & licet dolerent, pergebant tamen non intermisso gressu.* Mugitus prodebat maties, gressus Dei voluntati conformes. Quod iustorum pulchrum emblema est. Iob scidit vestes, ne videretur insensilis, sed Deum laudauit suæ voluntati conformis.

§. LII.

Miseram est non posse iugum excutere, & inuitè, ac impatienter portare.

Q*Vi legis iugum impatiente ceruice excutit, libertate, etsi noxia, gaudet: quà Deo sibi impositum iugum patienter fert, præmij spe laborem emollit. Commiserationé est dignissimus, qui nec potest onus excutere, nec nouit patienter ferre; in tunc nec præmio emollitur anxietas, nec excusso iugo obtinetur commoditas. Vaccæ strictis illigatæ loris ferunt iugum, & promunt gemitum: *Itinere vno gradiebantur pergentes, & mugientes.* Mugitus testabatur inuitas, iugum miserrimas. Notauit Abulensis *quæst. 18. Vaccæ mugiebant, significantes se inuitas trahi, cùm vellent redire ad vitulos suos.* Iugo illigatæ nequibant excutere, nec desiderium complere: ergo miserum erat nec lucrari patientiam, nec fugere ærumnam. Solent matrimonij iugo associati ingenio dissidere; & sententiis discordare. Quod si alter alterius patienter non ferat asperam indolem, nec excusabit iugum, nec lucrabitur meritum.

meritum. Iob coniugem, aut dæmonem, vt aliquibus placet, eius forma apparentem vxi stultam redarguit. Monebat illa, vt tot calamitatum vortices mortem sibi inferendo euaderet, & in Deum linguam obarmans, quem sustinebat, dolorem emolliret: *Benedic Deo, & morere. Qui ait ad illam: Quasi vna de stultis mulieribus loquuta es. Iob. 2. vers. 9.* Potiùs videbatur de impietate, quàm de stultitia sugillanda, & tamen Iob appellauit stultam. Et cur stulta? Quia monebat mortem subire, & dolorum præmio fraudari. Quid enim adeò stultum, vt dolores impatientia exacerbare, & doloribus debitam mercedem prorsus amittere. Adest Origenes *lib. 2.* in Iob: *Iob cum indignatione per vxorem diabolum redarguit, qui illum per eam seducere volut.* Adnectit: *Tu grauius, & deterius loquuta es, quam Eua prima in insipientia, quæ me cordis vis priuare, & post tot dolores ad inferos detrudere.* Ac si dicat: Eua insipiens fuit, quia viro suasit sapotato fructu non priuari, quo sperabat posse diuinitate potiri: illa tamen insipientia prolectabat ad gaudium, at tu & detestabilior & crassior; quandoquidem mortem mihi inferens non effugiam angustiam, & amittam ob impatientiam coronam, cùm satius fuerit dolorem impatientia non exasperare, sed præmij spebus delinire. Aliqualem excusationem haberet calamitatum vorticibus impetitus, si impatientia minueric, aut vitarit: verùm cùm animi reluctantia non solùm non imminuat, sed nouis incrementis adaugeat, consultius est se Deo subdere, & subiectione, ac conformitate placare.

§. LIII.

Deus aliquando ad suam domum solet reluctantes trahere, & si fas est dicere, inuitos cogere.

HOmini, qua Deus ducit, eundum est. Satius est humanum arbitrium diuinæ voluntati obedire, quàm Numen cæco sæpè arbitrio hominis adaptare. Non semel diuinæ inspirationis pulsu, quò Bethsames, id est, ad Solis domum se recipiant, homines alliciuntur; illi tamen variis sæculi commodis prolectati, aut affectionibus impediti reluctantur. In cordis palæstra acriter pugnare solent gratia, & natura. Animus vult, & non vult, sæculi vinculis irretitus, & Dei cœlestibus monitis, & inspirationibus illustratus. Hoc in certamine aliquando vincit gratia, sed Dei iugo ceruicem subdens gemitus edit natura. *Trahe me: post te* (aiebat Sponsa) *curremus in odorem vnguentorum tuorum. Cant. 1. vers. 3.* Suaui vnguentorum fragrantia sentiebat se ad currendum incitari, & experiebatur carnis, fragilitatisque vinculis detineri: auersabatur caro post sponsum gradi, & spiritus optabat currere: ergo expostulat opportunum adiutorium, quia corporis experiebatur obstaculum. Adest Bernardus *serm. 21. in Cant. Trahi vult, qua & hoc rogat. Non autem rogaret si sequi per se ipsam dilectum, prout vellet, valeret. Ad quid verò non valet? An infirmam fateamur, & Sponsam?* Infirma, & sponsa est; sponsa, quia sequendi gerit corde desiderium; infirma, quia carnis sentit obstaculum: ergo implorat cœleste auxilium. Adnectit Bernardus: *Hinc lachrymosa vox illa gementis: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Hinc supplex illa precatio: Educ de carcere animam meam. Dicat proinde, dicat cum gemitu etiam Sponsa: Trahe me post te, quia corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam.* Sentiebat carnis reluctantiam, affectionum pugnam, eodémque tempore sibi videbatur quasi inuita trahi, & quasi desiderio inardescens currere. Hoc in vaccis Arcam ducentibus miris est certamen penicillis depictum. Ad Bethsames indefessis tendebant gressibus, & tendentes erga relictos vitulos repetitis affectionem declarabant mugitibus: *Itinere vno gradiebantur pergentes, & mugientes.* Si mugitum spectes, censebis trahi quodammodo inuitas; si nullo stimulante tendentes, censebis colla iugo subdere voluntarias in quo Arcæ virtus clarissimè elucet, quandoquidem sine violentia, cogit, & quodammodo reluctantibus iter arripere persuadet. Prodest Abulensis *quæst. 18. Vaccæ mugiebant, significantes se inuitas trahi, cùm vellent redire ad vitulos suos, tamen pergebant.* Sine externo auriga cogente tendunt, & tendentes mugiunt, quia non potest non mugire, qui cœlesti luce ad arripiendum iter pulsatur, & sæculi amore allicitur. Videas nonnullos ad austeriorem vitam vocatos fatentes se velle sæculo renuntiare, & etiam sæculi vinculis detineri, in qua affectionum pugna cœlestis lucet victoria, quandoquidem & tendunt, & mugiunt.

§. LIV.

Mirum est, si quis, quà Deus ducit, gradiatur, nec Deum, quà ipse discupit, trahere conetur.

PRouerbium antiquum erat: *Sequere Deum.* Honestius, & vtilius homini est, quà Deus ducit, tendere quàm Deum, quà homo discupit, ducere: ea tamen est humana argutia, vt conetur Deum itineris socium habere, & quà vterque tendant, deligere. Populus ille necessariæ moræ impatiens deos sibi conflari desiderauit, vtque conflaret, Aaronem adurxit: *Fecit ex eis vitulum conflatilem. Exod. 32. vers. 4.* Conflatilem vitulum gestiebant colere, & qua ipsi discuperent, via asportare; desiderarunt Deum, quem itineris comitem haberent, & quà vellent ipsi, ducerent. Deus nube illa splendescenti insidens, viam populo demonstrabat; illi verò nolebant ducentem sequi, sed ducere: sine Deo detrectabant iter carpere, sed fugiebant parere. Notauit Tertullianus aduersus Gnosticos *cap. 3. Deos sibi producere quærit.* Hoc quærebat populus, deos producere, & qua vellet, secum deferre. Philisthini vaccas posuerunt in triuio, & quia, quà Arca ducebat, tendentes aspexerunt, promulgauere miraculum. Adeò frequens est creaturas Deum nolle sequi, sed ducere; adeo insipientiores brutis sunt homines: *Ibant in directum vaccæ per viam quæ ducit Bethsames.* Vaccæ ibant, non ducebant. Notauit Theodoretus: *In triuio absque auriga dimissis vaccis spectabant, vt viderent, an ad vitulorum mugitum reuertantur, an ad aliam viam declinent, relicta via, qua ducit ad Hebræos.* Ni miraculum interesset, vaccæ conarentur Arcam versus vitulos suos ducere, & ad Philisthinos campos, quibus pascerentur, trahere: ast vel bruta edocuerunt, qua Deus ducit, eundum non iter Numini designandum. Deus aliquos per paupertatem vult ducere, per ægritudinem alios; ipsi verò reluctantur, quia etsi ad Bethsames, hoc est, Solis domum desiderent peruenire, per diuitiarum, & salutis itinera volunt tendere. Arcam nolunt ab humero excutere, sed gratis sibi itineribus volunt incedere. Ecce bruta nec vitulorum mugitibus perculsa in viam sibi delegerunt, sed quà Deus voluit, Arcam impositam humeris asportarunt.

§. LV.

§. LV.

Miraculum erit, ſi quis abſque rectore, & auriga, ſecuro veſtigio incedat, & ſcandala fallaciarum effugiat.

EST via, quæ videtur homini iuſta: nouiſſima autem eius deducunt ad mortem. Prouerb. 14. verſ. 12. Vt ſunt plurimæ fallaciarum præſtigiæ, vt ſunt plurimæ præſtigiarum fallaciæ, arduum eſt tuta dignoſcere, fraudeſque effugere: verum etſi, hoc periculum frequens ſit, eis præcipuè imminet, qui carent expertorum doctrina; & propria gubernantur ſententia. Virtutem ſuſpirant, tendere ad perfectionem anhelant, ſed quà tendere oporteat, nolunt edoceri, ſed ſibi itinera definire, & quidem erroribus exponuntur, qui conſilio proprio ducuntur. Iacob Ioſephum mittit ad fratres: *Vade, & vide, ſi cuncta proſpera ſint erga fratres tuos, & pecora. Gen. 37. verſ. 14.* Ioſeph feſtinabat adimplere obedientiam, ſed errabat, quia quà tenderet, elegit viam. Diù aberraſſet, ni edocentem inueniſſet: *Inuenit eum vir errantem in agro, & interrogauit, quid quæreret.* A viro edoctus, quod deſiderabat, inuenit. Ad quæ Philo *lib.* Quod deterius, ſic ait: *Profectus vide, diſpice, conſidera, & acutiſſimè ſpeculare totum negotium: oportet enim te prius ſcire quid ſit illud, cui laborem impenſurus es, atque ita ad eius ſtudium accedere.* Attentiùs audienda, quæ ſubdit: *Certè poſtquam proſpexeris, & totum intuitum per omnia circumtuleris, inſuper examina illos quoque, qui verſantur iam in eo exercitio.* Qui iam experientia eruditi, qui variis luctaminibus exerciti, qui reportatis triumphis coronati debent conſuli, & inexperti eorum monitis erudiri: nam qui ſibi placet, ſuperbit, & qui ſuperbit, cæcutit. *Exerrat; is redarguetur (* Philonem audis *) percontabatur hanc animam, dum eam errare videret. Quid quæris? Prudentiam? Cur igitur vadis ad vafriciem? Num temperantiam? Atqui ad parcitatem ducit hæc ſemita. Num fortitudinem? Hæc ad audaciam iter eſt: ſed forſitan pietatem adire cupis: hæc via ducit ad ſuperſtitionem.* Ni Ioſephus viæ inueniſſet magiſtrum, ſe deploraret erroribus implicatum. Sunt, qui nimium ſibi fidant, & in ipſa humilitate ſuperbiant; ad lucis tendere domum diſcupiunt, recuſant tamen magiſtrum. Fortè quis perueniet, & in virtute proficiet; erit tamen quaſi miraculum, & diuinæ gratiæ portentum. Philiſthinorum ſcioli ad domum Bethſames fœtas vaccas ſine auriga demittunt, vt ſi abſque auriga rectis greſſibus retenderint, miraculum intercedere non dubitarint. *Ibant in directum vaccæ per viam, quæ ducit Bethſames.* Vitulorum mugitibus non retardari, ad aliam viam non deflectere, nullis ſine ductore offendiculis implicari, adeò perſpicuum erat miraculum, vt omne ab Philiſthinorum animis exemerit dubium. Prodeſt Abulenſis *quæſt. 17.* *Vt ſi viderent eas recto itinere tendere, crederent eſſe Dei miraculum.* Hinc monentur, qui virtutis viam carpunt aurigæ ſubiici; nam, ni miraculum interceſſerit, experientur ſe variis dubiis, & anxietatibus implicari.

§. LVI.

Iuſti terrenis non carent affectionibus, ſed vincunt, & rectis procedunt greſſibus.

QVi natura humana veſtiti, tributis eius inueniuntur obnoxii. Paucorum eſt ſic naturam ſubegiſſe, vt nullo terreno affectu moueantur, aut naturali inclinatione pulſentur. Aliam Paulus ſentiebat in membris legem, ſed ſtrenuus altera decertando ſubigebat naturam & incrementabat gratiam. Qui demittantur tentationibus adurgeri, & affectionibus variis pulſari, nondum ſe ipſos agnoſcunt Vel ſanctiſſimi viri patiuntur tempeſtatem, & dæmonum ſuggeſtionem. Non eſt contra virtutem ſubire conflictum, immò pro virtute eſt, ſi conflictus attulerit laurum. *Multiplicabo ſemen tuum (* aiebat Deus Abrahamo *) ſicut ſtellas cæli, & velut arenam, quæ eſt in littore maris. Gen. 22. verſ. 17.* Quid diſtantius, quam arenæ, & ſidera? Stellæ florido ſplendore fruuntur, arenæ marinis æſtibus verberantur: ſtellæ micant, arenæ quatiuntur: ergo; ſi lucent ſidera non erunt arena. O vtile documentum! Arena elatis fluctibus referitur, reſiſtit tamen, & mare veluti iniecto fræno curuatis fluctibus reuerti cogit: ergo quia victrix, ſideris gaudet prærogatiua, & ſplendida micat ſtella. Notauit Baſilius Seleucienſis *orat. 1. Fertur illud quidem fluctibus altè elatum; vbi verò terminos attigerit, reuertit, refugitque, & Domini vocem littoribus inſcriptã, cùm intuitum fuerit, curvatis fluctibus, terminis poſitorem adorat; cùmque terram violenter feriat; refertur.* Arena, etſi marinis fluctibus impetatur, Dei præcepto armata, eiuſque voci obtemperans, fluctus referit, & quia referit, fulgentiſſimum ſidus lucet. Docuit ergo oraculum, non obeſſe impeti, ſed ſubiugari: ecce vaccæ vitulorum mugitibus pulſantur, & tamen itinere recto gradiuntur: *Itinere vno gradiebantur pergentes, & mugientes*: In vaccis deſignari ſæculo renunciantes tradit Iſidorus: *Vacca Arcam geſtantes Sanctos ſignificant, qui ſæculo renunciant, qui nullum delicti traxerunt iugum: ſicut enim vaccæ vitulorum affectu à recto itinere non deuiant; ſic ſancti patres tali affectu à bono propoſito non exorbitant.* Humanum erat pulſari affectibus, diuinum rectis procedere gradibus. Non poſſumus exuere naturam, ſed Dei gratia poſſumus reportare de natura victoriam: ergo nimium non affligaris, ſi tentationibus adurgeris, nam ſi arenæ adinſtar repellas, ſideris adinſtar micas.

§. LVII.

Deus aliquando decretis ab homine ſignis obſecundat, quò dilucidius veritas clareat.

SVnt (teſte Pſalmiſta) qui ad veritatem dignoſcendam pro libito ſigna ſtatuant, quibus, etſi imprudenter decretis, ſe Deus aliquando accommodat, vt veritatem aperiat, & omnem contumaciæ occaſionem præcidat. Mira exercuerat Arca in Philiſthinorum terra; illis verò nec vexatio intellectum dabat, immò inflictis flagellis indurabantur cæci, & errores ſuos tuebantur obſtinati: verùm cùm in dies augeretur calamitas, & dolorum diſcruciaret acerbitas, decreuerunt Arcæ virtutem agnoſcere, ſi vaccas fœtas, & iugi ignaras ad Bethſames recto gradu conſpexerint tendere. Quid tunc? Deus quodammodo paruit, & ſignis ab eis decretis veritatem clariſſimè oſtendit: *Ibant in directum vaccæ per viam, quæ ducit Bethſames.* Per ipſa, quæ decreuerant, eos monuit, & veritatem manifeſtauit. Audi Procopium: *Deus ariolorum ſententiæ obſecundauit, vt ipſi etiam hoſtes virtuti diuinæ teſtimonium perhiberent, & magiſtri ipſorum de hac re ſententiam ferrẽt.* Imprudens erat audacia Deum ad hæc, vel illa ſigna adſtringere, verùm ea eſt diuina miſericordia, vt ad eos corrigendos decretis ſignis non detrectarit obſecundare, & veritatem docere. Videas fœminas infauſtum quid vereri, ſi contingat ſpeculum frangi: alii aduerſitatem oppetere ſuſpicantur, ſi contingat ſalem effundi, & licèt hæc ſuperſtitioſa fuerint deliria, Deus tamen eis aliquando ſignis vtitur, vt ad ſuſtinenda aduerſa animus præparetur. Quàm iuſtis de cauſis vult calamitatem immittere, his ſignis ſolet prænunciare, & vertit in ſalutis auxilium, quod eſt eorum opinione calamitatis præſagium, vt præmoniti ſibi caueant, &

dignis

dignis operibus periculum auertere prudenter stude. nt. Cùm Ionathas aliquid supra vires humanas tentaret, & an Deus eius votis annueret, præscire discuperet, signum statuit, quod Sacer Textus expresse retulit: *Si dixerint: Ascendite ad nos ascendamus, quia tradidit eos Dominus in manibus nostris: hoc erit nobis signum*, 1. *Reg.* 14. *vers.* 10. Illud signum statuisse non diuino pulsu, sed humano arbitratu, existimant plures, nec ignobiles Interpretes: ergo Deus, quia Philisthinos cædere decreuerat, obtemperauit, & à Philisthinis ea verba proferri fecit; vt sic Ionathas ad ineundum prælium viuidius animaretur, & intuitus signum à se datum compleri, hostes non timeret aggredi. *His addendum* (scribit noster Sanctius) *Deum sæpè his hominum cogitationibus respondere, & temperare sortes.* Itaque cùm Ionathas signum illud statuisset, quo diuinum agnosceret placitum, & fortunatum posset sperare successum Deus obsecundauit, & decretum à Ionatha siue omen, siue auspicium faustum concessit.

§. LVIII.

Opus est ad Dei domum tendenti aduersis non vinci, & prosperis non inflari.

PRospera, feliciáque, dum inflant, ab itinere virtutis retardant: aduersa, dum mentem obnubilant, & constantiam sæpè eneruant. Qui ergo ad Bethsames, hoc est Solis domum contendunt, corde adeò expedito debent incedere, vt à recta via nec felicitas faciat deuiare, nec aduersitas gradum sistere. Vaccæ ad Bethsames contendentes nec ad sinistram, neque ad dextram deuiatunt, sed firmo, & constanti gressu arreptæ viæ semper institerunt: *Non declinabant neque ad dexteram, neque ad sinistram.* Quod moribus adaptans Rabbanus sic ait: *Nec extollebantur prosperis, nec frangebantur aduersis. Si igitur ad æternæ Solis habitationem tendimus, ab itinere Dei pro carnalibus affectibus non declinemus.* Nonnullos videas virtutis iter alacriter aggredi; verùm si prosperitas arrideat, aut calamitas distorqueat, facilè deuiant ad dexteram, aut sinistram. Vt paupertatis, & inopiæ depellant ærumnas, iam declinant ad Dei præceptorum offensas. Si prospera vtantur fortuna, inflantur, & vt cupiditatibus adulentur, incepti itineris nullatenus recordantur. Nabuchodonosor, dum se floridam, altámque arborem inspexit intumuit, dum depulsus exulauit, fœnum comedit. Inceperat Deum venerari, & eius majestatem fateri: *Verè Deus vester Deus deorum est, & Dominus Regum. Dan.* 2. *vers.* 47. Viam veritatis ingressus fuerat, sed infelicitate divexatus obruruit, & felicitate floridus superbiuit. Quam facilè obcæcarunt prospera, quam facilè fregerunt aduersa! Indigno cibo solatus est famem, nutriuit floriditate elationem. At Dei servus à rectitudine non deviat, siue alliciant prospera, siue divexent adversa. *Donec deficiam* (aiebat Iob) *non recedam ab innocentia mea. Iustificationem meam, quam cœpi tenere, non deseram: neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea. Iob.* 27. *vers.* 5. Quàm gaudebat Deus, quàm æmulus eius dissecabatur, cùm Iob nec prosperis potuit labi, nec aduersis obrui. Inceptum virtutis iter laudabili obstinatione prosequutus est, siue infelicitatis voluminibus impetitus, siue felicitatis splendoribus exornatus. *Vir Sanctus* (inquit Gregorius *lib* 18. *Moral. cap.* 4.) *vt perfectè adhæreat veritati, nec studiosè perhibet, nec præcipitatione mentiri.* Nullo in statu à veritate deflexit, nec à virtute desciuit. Vt discas sic virtuti insistere, vt nec ad dexteram, nec sinistram contigerit deviare.

§. LIX.

Laudabilis est proximorum commiseratio, si exoriatur à charitate, vituperanda, si exorbitet à virtute.

HOnestum est alienæ calamitati succurrere, & anxietatem leuare; verùm si propriis piaculis alienis medearis doloribus, si à virtute deuies, vt alienæ necessitati succurreris, iam fucata misericordia degenerat in peccatum, & imprudentiæ transit in argumentum. Virtutis fuco vitium tegitur, & proprio crimine non semel miseriæ alienæ succurritur. *Triplex est compassionis modus* (inquit Hugo de Sancto Victore *in Allegor. Tilman. ad cap.* 1. *epist.* 2. *ad Corinth.*) *est quippè compassio alia ex vitio, alia ex natura, alia ex virtute. Compassio ex vitio est quando affectus illic ex reprehensibili dolore tangitur, vbi illicito prius amore tenebatur.* Adnectit: *Compassio ex virtute est, quando propter Deum alienis doloribus compatimur.* Alicuis propter Deum doloribus compati est virtutis incrementum, charitatis elogium: committere verò erratum, vt inopiæ, anxietatisve leuaueris cruciamentum, meritissimum est delictum. Miseris est condolendum, sed à virtute nullatenus deviandum. Videas aliquos mendaciis infici, Sacramento falsa attestari, vt aliorum vitarint iurgia, aut consolentur lamenta. Hi profectò commiseratione delinquunt, quandoquidem sordescunt maculis piaculorum infecti, ne alij contristentur afflicti. Pietatis, misericordiæque optimum vaccæ perstiterunt nobis exemplum, mugiebant, sed nec ad dexteram, aut sinistram declinabant: *Itinere vno gradiebantur pergentes, & mugientes, & non declinabant, neque ad dexteram, neque ad sinistram.* Vitulorum famescentiũ, carceréque angusto inclusorum perculsæ gemitibus condolebant, sed condolentes à recto itinere non deviabant: mugitus eas publicabat misericordes, & rectus gradus prudentes. Notauit Rabbanus: *Pensandum, quod vaccæ Dei plaustro supposita pergunt, & gemunt, nec tamen ab itinere gressus flectunt. Sic prædicatores Dei, & quilibet fidelis intra Ecclesiam esse debent, & proximis compatiantur per charitatem, & de via Dei non exorbitent per compassionem.* Non compati cor denotaret lapideum, culpabiliter compati conscientiæ adduceret detrimentum; alienis calamitatibus condolere, nec à virtutibus deviare est prudentiæ argumentum, vt pietatis etiam elogium.

§. LX.

Si à publica negotia gerentibus studiosè in diuersa itur, nihil, aut parum populi vtilitas promouetur.

COncordia, & intentionis sinceritas felicitatem pariunt, & nutriunt. Si Reipublicæ ministri implacabili inimicitia dissideant, & alter alterius impugnare sententiam satagat, Reipublicæ salus periclitatur, & calamitas promouetur. *Ostendit* (aiebat Cassiod. 10. *var.* 23.) *vos diligere, quidquid ad iustitiam cognoscitur pertinere; quando per diuinam prouidentiam omni suspicione detersa desiderabilis potest vnanimitas permanere. Nunc est potiùs quod regna coniungat, promissio fixa, & votiua concordia.* Dum honesta concordia odiosi causas dissidij abscindit, dum suspicionem omnem malignitatis detergit, communis vtilitas adaugetur, & Respublica nullis altercationum voluminibus conquassatur. Quia sacra illa Ezechielis animalia, quantumvis diuersa sortitentur ingenia, eodem gradiebantur spiritu, & amico copulabantur alarum nexu, thronus sortitus est firmitudinem & Iris prænuntiabat serenitatem: *Pedes eorum pedes recti, & planta pedis eorum quasi planta pedis vituli*

Ezech.1.vers.6. Si aquila tumida superbiret; si leo truculentus hominem deterreret; si homo superbus socios despiceret; si bos cornibus ex acutis impeteret, non promouerent cursum, sed bellum: quia oportebat, plaustra non ducerent, sed raptarent. Ast dum gradiuntur conformiter, & thronus stabilitur feliciter. Huc voco, quod aiebat Tertullianus ad Martyras *cap.1. Inveniat munitos, & concordia armatos, quia pax vestra bellum illi est.* Affectata dissidia, & de industria repugnantia suffragiis, suffragia hostis agunt causam, & labefactant Rempublicam. Philisthini vaccarum ceruicibus Arcam imponunt, vt concordi gressu Bethsames contendentes communis calamitatis fuerint medela, & gemituum cessarit causa. Vaccæ vno itinere gradientes feliciter absoluerunt negotium, & depulerunt à Republica detrimentum: *Itinere vno gradiebantur.* Si inter se dissiderent, non ducerent plaustrum, sed frangerent; ast dum quæuis ab alia non dissidet plaustrum sine discrimine ducitur, & calamitas citò depellitur. Notauit Abulensis q.18. *Si fortè vna vacca declinaret ad vnam partem & alia aliorsum, tunc non possent mouere currum, cum non esset vis impetus ad eandem partem.* Conformis requirebatur impetus, vt ducerent plaustrum, & Philisthinorum auerteretur periculum: ergo si vna ab altera discordaret, maneret plaustrum aut confractum, aut immotum. O quoties, dum Reipublicæ Consules non tam dictaminum quàm affectuum decertauere dissidio, publica marcet vtilitas, & vrget noxia calamitas! Concordia inimicis est bellum, discordia inimicorum est gaudium.

§. LXI.

Dei iugum gerentes exterius videntur tristari, sed interius inveniuntur gaudere.

PAulus de iustis alloquens sic ait: *Quasi tristes, semper autem gaudentes. 2. Cor. 6. vers.10.* Tristitiæ adiunxit illud: *Quasi*, gaudium protulit absolutè. Et quidem si Dei iugo colla feliciter subdentes exterius tantum aspicias, marcidos videbis, & luridos; si interius examines, inuenies tranquillitate fruitos, & lætitia solida exhilaratos. *Quasi tristes* (interpretatur Anselmus) *foris apparemus propter molestias tribulationum, quas patimur, sed semper sumus gaudentes intus propter spem futuræ remunerationis. Non solum enim non contristamur in aduersis, sed etiã gaudemus & hoc semper.* Ingenti præmio non solùm laboris molestias quisque mellit, sed etiam subire exambit: ergo cùm iusti ambigere nequeant de præmio, carere nequibunt gaudio. Erumpit exterius amara lachryma, sed in corde residet dulcis lætitia. Vaccæ, vbi colla Dei iugo feliciter supposuerunt, deplorant, & cantant: *Gradiebantur pergentes, & mugientes.* In Hebræo habetur: *Pergentes & cantantes.* Cúmque inter se ad speciem dissideant mogitus angustia, & cantus melodia, difficultas occurit statim: quomodo scillicet eodem tempore quiuerint cantare, & mugire. Mugitus indicat angoris molestiam, cantus prodit cordis lætitiam: ergo quæ ingenio constat dissidere, nequibunt eodem tempore conuenire. Moralis Glossa hunc nodum dissoluat, ait relictis vitulis ceruicibus iugo pressis exterius aliquomodo contristatas, sed Deum ferentes, & ad lucis domum properantes lætitia interna gauisas: *De istis vaccis dicitur in Hebræo, quo cantabant.* Erumpebat lachryma, sed lætabatur conscientia, in corde resonabat cantus, & erat exterior fletus. Iustis namque ipsa pressura, ipsa tribulatio est gaudij materia: ad Dei domum per laboriosas ærumnas contendunt afflicti, sed quia ob Deum patiuntur, exultãt læti. Itaque etsi exterius videantur tristari laboribus durissimis diuexati, interius exultant gaudio delibuti. Iacob eodem tempore humi iacet, & cœlestem scalam videt; caput duri lapidis sentit molestiam, sed animus cœlesti donatus visione mira recreatur lætitia: *Tulit de lapidibus, qui iacebant, & supponens capiti suo, dormiuit in eodem loco. Viditque in somnis scalam. Gen. 28.v.11.* Quam ab externis interiora discordabant, exterius omni humana conuersatione carebat profugus, & solitarius sed reuera erat Angelis associatus; exterius paupertate pressus; interius cœlestibus diuitiis onustus; exterius pro pulvillo erat lapis durissimus; interius pro lapide accubitus erat floridus. Opportunè Galfridus *in Allegor. Tilman. Locum, vbi quiescat, inuenit.* Vbi alius non posset non gemere, Iacobo contingit somno suauissimo recreari. Externa premebat corpus duritia, sed interna recreabat animum gloria.

§. LXII.

In concionatore debent coniungi, & carnis mortificatio, & Scripturæ Sacræ eruditio.

COncionator cruci Christi debet alligari, & Scripturæ Sacræ eruditione flurere. Scientia sine mortificatione redditur infœcunda; mortificatio sine scientia non est admodum fructuosa; si verò altera alteri ferat suffragium, copiosum afferent fructum. *Homini* (aiebat Cassiodorus 10.var.3.) *duplices manus, geminas aures, oculos geminos diuina tribuerunt: vt robustius peragereiur officium quod duorum fuerat societate complendum.* Adnectit: *Eruditio litterarum naturam laudabilem eximiè reddit ornatam.* Vt arduum est perficere vnica, quod manum exposcit geminam; ita est arduum sola eruditione, aut virtute sola assequi, quod vtramque constat expetere. Nisi doctrina morum concinnitate resplendeat, audientium corda non ferit, quia quod auribus percipitur, effectibus evacuatur. Vitæ probitas est eruditione expolienda, & eruditio virtutibus exornanda. En Arca plaustro imposita à vaccis vehitur, & dum feliciter humerus sacro onere prægrauatur, mugitus auditur. *Posuerunt Arcam Dei super plaustrum.* In plaustro Christi crucem, in Arca sacram Scripturam, in vaccis concionatores testatur Glossa adumbrari: *Plaustrum crux Christi, Arca sacra Scriptura.* Itaque tunc vtiliter vaccæ mugiũt, cùm Domini cruci affixæ, & sacræ Scripturæ eruditione exornatæ. Adstipulatur Glossa Moralis: *Prædicatores tenere debent rectitudinem vitæ, & doctrinæ; nec ab ea declinare propter prospera, vel aduersa, & sic veniunt Bethsames, quæ interpretatur domus Solis.* Vt vaccæ Philisthinos ad veritatis agnitionem mugiendo traxerunt; sic concionatores prædicando, docendóque peccatoribus viam lucis ostendunt, & secum ducunt. Est tamen opus prætre, crucem ferre, & doctrinæ eruditione micare. *Ibi* (de eruditione loquitur datus suprà Cassiodorus) *prudens inuenit, vndè sapientior fiat: ibi bellator reperit vndè animi virtute roboretur: inde Princeps accipit, quemadmodum populos sub æquitate componat. Nec aliqua in mundo potest esse fortuna, quã litterarum non augeat gloriosa notitia.* Sciemia morum nobilitate exornata animos sibi deuincit, & ad parendum veritati disponit: ergo dum Arcam, hoc est, sacram Scripturam, & plaustrum hoc est, Christi crucem vaccæ convehunt, Philisthinorum Satrapas secum trahunt, & illius Reipublicæ calamitatem depellunt. Agnus ille quasi occisus, vbi accepit librum aperuit, & iam animalia etiam Deum laudare edocuit, & pacem stabiliuit: *Venit, & accepit de dextera sedentis in throno librum & cùm aperuisset librum, quatuor animalia, & viginti quatuor seniores ceciderunt coram agno.* Antea quasi occisus stabat, & tamen animalia coram agno non procidebant; at cùm accepit librum, iam animalia Deum reuerentur, & seniores repetitis plausibus demirantur: vt hoc arcano emblemate nouerimus, quantum oporteat crucem, & librum coniungi ad Dei promouendam gloriam, & ad salubrem pectoribus inferendam doctrinam. *Ceciderunt coram agno* (scribit

Anselmus

Anselmus ad hunc locum) *nihil de se præsumendo, sed humilia sentiendo coram agno, id est, ipsum imitando.* Agnus crucem in corpore suo ostendens, & sacrum librum euoluens, omnes ad Dei cultum traxit, & vel animalia erudiuit.

§. LXIII.

Dei minister eius solum gloriam debet ambire, non propriis plausibus studere.

PHilosophus (inquit Tertull. *lib. de Anima c. 1.*) *gloriæ animal.* Qui eruditione, & florida elocutione micat ornatus, frequenter turget superbus; scientia inflat, & quodam inanis gloriæ fomite plausum anhelat. Hanc veluti naturalem oblectationem Dei seruus extinguere prorsus adlaborat, vt vberes, & honestos fructus sapientiæ demetat, Deóque illibatos offerat. Furti inuenitur reus, qui ex Domino consecrandis quid sibi deripit, & præsumit Popularis auræ desiderium, & volatici plausus studium plures fecit à recta via deflectere, munúsque iniunctum sibi laudabiliter non absoluere. Opportunè Clemens Alexandrinus *lib. 1. Strom. Ob hanc ergo artem se efferentes sophistæ infelices.* Infelices erant antiqui illi sophistæ, quia de laboriosis studiorum lucubrationibus non demetebant virtutem, sed elationem. Qui resplendentium verborum pollet elegantia, qui omnimoda resplendet eruditionis sapientia, si sibi quæsiuerit plausus gloriam, Dei verbi eneruabit energiam, & doctrinæ euacuabit efficaciam. Is ritè munus adimplet, & salutem Reipublicæ affert, qui Dei gloriam solummodo quærit. Ecce vaccæ Magistrorum, Doctorúmque ænigmata Philisthinorũ depulerunt calamitates, & abiurare factis edocuerunt errores, quia non solùm edebant mugitus, sed ad Bethsames earum omnes tendebant gressus: *Ibant in directum vaccæ per viam, quæ ducit Bethsames, & itinere vno gradiebantur pergentes, & mugientes.* Satis non fuisset mugire, satis non fuisset ad Bethsames tendere, si gradus exorbitaret, à rectitudinéque deflecteret: ast dum vno, rectóque itinere semper gradiuntur, Philisthinorum Satrapæ veritatem edocentur, & calamitates pulsantur. Notauit Hugo Cardinalis: *Vno itinere gradiuntur, qui in operibus suis tantum Dei gloriam quærunt, non propriam. Vnde ergo tot opiniones, tot rixæ, tot contentiones, nisi quia omnes gloriam suam quærunt, teste Apostolo: Omnes, quæ sua sunt, quærunt.* Si concionatori plausibus celebrato concionator inuideat, si maleuola lingua arrodat, si eius innubilare dicteriis procurat famam, munus adulterat, & rixarum occasiones concinnat. Si alterius in negotiis expediendis dexteritatem ægrè minister, aut prætextatus ferat, Reipublicæ nõ procurabit salutem, quia alterius solum dignoscitur desiderare perniciem. Leprosus ad Christum accurrit, vt depulsa lepra salutem nanciscatur, nec eum sua fefellit spes, nam leui attactu lepra fugit, & salus rediit: *Confestim mundata est lepra eius. Matth. 8. v. 3.* Quid tunc? Duo ei iniungit Christus, medicum non prodere, & sacrificium offerre: *Vide, nemini dixeris, sed vade, ostende te Sacerdoti, & offer munus, quod præcepit Moyses.* Ecce in oblato munere Deo quærit gloriam, & ore taciturnitate signato suam erga homines refugit famam, quo nos edoceat ad sanitatem proximis impertiendam, miráque patranda oportere Dei solius honorem exambire, & proprium plausum vitare. Mira non efficiet, nec salutem proximorum instaurabit, qui anhelat lucrari sibi aut volaticum plausus gaudium, aut commodum. Quam benè Chrysost. *in Catena: Nulli dicere iubet, docens non diligere ostentationem, & honorem.* Adnectit: *Non enim illi diuulgari iussit, sed dari gloriam Deo.* Deo nomen miraculi consecrat gloriam, & plaudi refugit ob medelam. Vt discamus, si proximorum discupimus sanitatem, auertisse inanem plausum, & omnem consecrare Numini elogium.

Eman. de Naxera in Reg.

TEXTVS.

VERS. XIII. & XIV. Portò Bethsamitæ metebant triticum in valle, & leuantes oculos suos viderunt Arcam, & gauisi sunt, cùm vidissent, & plaustrum venit in agrum Iosuë Bethsamitæ, & stetit ibi. Erat autem ibi lapis magnus, & conciderunt ligna plaustri, vacc ásque imposuerunt super ea holocaustum Domino.

§. LXIV.

Deus cordi restitutus tristitiam depellit, & gaudium secum adducit.

HVmana gaudia ex voluptatibus orta, ex splendenti famulitio prognata, ex dignitatibus, & diuitiis progenita grata speciositate vestiuntur, sed firma soliditate nudantur. Verũ gaudiũ non aduẽtat extrinsecus, sed interius nascitur. Opportunè Senec. *ep. 27.* sic de voluptatibus, & diuitiis: *Non sunt solidæ, nõ sunt fideles, etiamsi non noceant, fugiunt. Aliquod potius bonum mansurum circumspice. Nullum autem est, nisi quod animus ex se sibi inuenit. Sola virtus præstat gaudiũ perpetuum, securũ: etiamsi quid obstat, nubiũ modo interuenit, quæ infra feruntur, nec vnquam diem vincunt.* Parum prosunt circumfusæ deliciæ, parum iuuant splendidæ dignitates, si cor acutissimis conscientiæ stimulis adurgetur, & continuis fluctibus referitur. Bethsamitæ copiosis messibus exundabant, & quamvis vt ait Psaltes, essent, sicut qui lætantur in messe, non tamen referuntur gauisi, quousque Arcam iam secum habuerunt: *Viderunt Arcam, & gauisi sunt.* Et cur antea non referantur gauisi copiosis manipulis opulenti? Tellus, dum copiosos fructus offert, quos auida manus demetat, vbertate vincit cupiditatem, & demetendi mellit laborem: ergo gaudeat Bethsamita ridenti adeò visus fortuna. O expende! Arca ab eis distante nequiuisse corda anxia solicitudine non vrgeri, & timore acerrimo referiri. Ergo etsi opulenta messis copia manus impleret, & oculos oblectaret, conscientia pungebat, & acri timore vexabat; vnde messe quasi lætabantur, & internis cruciatibus vrgebantur. Ast, dum placatum bonis coniecturis Numen existimant, & reddituam sibi Arcam spectant, interno conscientiæ gaudio fruuntur, & spebus bonis lætantur. Opportunè noster Sanctius: *Gauisi sunt vehementer Bethsamitæ, vbi reducem Arcam conspexerunt, qui suo exemplo docent, quàm exultare debeat homo, cùm aliqua bona coniectura ducitur, vt putet redisse se Deum, quem priùs à se peccando repulerat.* Vberrima frugum copia manum implebat, sed animum absentis Arcæ solicitudo vexabat: ergo solùm referuntur gauisi, dum Arcam reducem sunt conspicati. *Non est regnum Dei* (aiebat Paulus) *esca, & potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto, ad Rom. 14. v. 17.* Malæ mentes ex voluptatibus, ex esca, & potu capiunt gaudia, sed solicita, & anxia: quod in Spiritu sancto non est, potest æquiuocè gaudium dici, sed solidum, & verum non potest esse. Prodest Bernard. *in Alleg. Tilman.* ad hunc locum: *O delicate, qui deliciis, & vitiis es circumfusus, atque confusus, confusionem expectas, & mortem. Non est regnum Dei esca, & potus, non purpura, & byssus, quia diues ille vtroque circumfluens in puncto ad inferna descendit. Quid ergo? Iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto.* Ni cor Spiritum sanctum possideat, nequit gaudere, quia constat veri, & solidi gaudij radice priuari. Quomodo gaudere posset purpuratus ille diues, quantumvis diuitiis, & voluptatibus circumfusus, si æternis flammis se sciret discruciandum, & rabida siti vrgendum? Bethsamita sine Arca fructibus exundat copiosis, sed solum reduce iam Arca fruitur gaudiis & veris, & solidis: *Viderunt Arcam, & gauisi sunt.*

§. LXV.

Vt veris perfruaris gaudiis, opus est oculos amouere à volaticis, & terrenis.

QVidquid terrenum, dum cor variis solicitudinibus occupat, à vero gaudio retardat. *Multos ostendam* (aiebat Seneca *de Vita beata c.12.*) *voluptatibus obsessos, in quos fortuna omnia munera sua effudit, quos fatearis necesse est malos. Aspice Nomentanum, & Apicium terrarum, ac maris (vt isti vocant) bona conquirentes, & super mensam recognoscentes omnium gentium animalia.* Non vacabat tempus Apicio, vt ad cœlum oculos leuaret, quia in conquirendis animalibus peregrinis erat otiosè occupatus, & totus huic solicitudini deditus: gaudere possessis, & acquisitis nequibat, quia animus implacabili hydrope, & ambitione æstuabat. Adnectit Seneca: *Vide hos eosdem è lectis suis spectantes popinam suam, aures vocum sono, spectaculis oculos, saporibus palatum suum delectantes, mollibus, lenibúsq; fomentis totum lacessitur eorum corpus: & ne nares interim cessent, odoribus variis inficitur locus ipse, in quo luxuriæ parentatur. Hos esse in voluptatibus dices: nec tamen illis benè erit, quia non bono gaudent.* Quomodo meditarentur cœlestia, quorum animos oblectamenta distringerent, quorum sensus spectacula detinerent? Aut quomodo tranquillo fruerentur, veróque gaudio, qui solicito semper deliciarum vrgebantur desiderio? Dum multa interueniunt, perturbant animũ, inquietant mentem, pariunt anxietudinem. Mihi crede, eiusmodi etsi omni molestia careant à vero gaudio longissimè aberrant. Opus est his tricis expediri, si velis ad potiora oculos eleuare. Tunc Bethsamitæ viderunt Arcam, cùm oculos à demetendis messibus amouerunt: *Leuantes oculos suos viderunt Arcam.* Dum oculos ad terram dirigebant, Arcam non viderunt, & dum non intuiti, nec gaudio referuntur vero oblectati: *Et gauisi sunt, cùm vidissent.* Non sunt gauisi antea, sed cùm oculos leuantes inspexerunt, sed cùm à terrenis messibus auertentes eleuarunt. Notauit Hugo: *Qui deprimunt oculos in terrenis, non possunt videre Arcam.* Adnectit: *Illi, qui eleuant oculos, vident Arcam.* Arca non conspicitur oculis ad terrena pressis, sed eleuatis: cúmque ferè omnes demetendis humanis commodis insistant, rarus gaudet, & rarus oculos à terrenis auertens Dei Arcam videt. Moyses, vt Dei vocem audiat, & cœlestia mysteria discat, iubetur pedem nudare, & calceamenta projicere: *Solue calceamentum de pedibus tuis. Exod.3. vers.5.* Ni lateret arcanum, parum ad contemplandam illam visionem impediret calceamentum. Quid obest accesserit calceatus, vt inspexerit rubum curiosus? Plurimum quidem, quia calceamentum, teste Theodoreto, humanæ erat solicitudinis argumentum, & ob id contemplationis obstaculum. Si cupit Moyses propiùs accedere, oportet à terrenis solicitudinibus expediri. Audi Theodoretum *quæstion. 7. in Exod. Quare iussus est Moses calceamentum soluere? Dicunt nonnulli, vt solicitudines seculares abjiceret.* Non erat ad dignoscenda diuina liber aspectus, dum terrenis occupationibus tenebatur præpeditus: ergo calceamenta, hoc est, terrenas solicitudines à se abjiciat, si vocem audire, & arcana noscere exoptat.

§. LXVI.

Honestè occupatis, & muneris obligationi intentis Deus adest, ab otiosis, & torpentibus fugit.

VT otium est virtutum tinea, sic est honestus labor tutela. Qui munus sibi iniunctum ritè peregit, Deum ad se traxit. Ipse labor pro oratione quodammodo est, nec Deus potest distare à iustè, & laudabiliter occupatis. E contra, qui deses non implet officium, qui iners sectatur otium; Dei proximitatem impedit mentis inertia, aut fugat desidia. Otium est improbitatis magister, nequitiæ cathedra, & diues vitiorum vena. Vnde Basilius *Homil. 8. in Examer.* aiebat: *Otium præceptor vitiorum.* Et Tertullianus *in Apologetico cap. 47.* irridebat Epicureos, quia Deum omni virtute ornatum attestabantur otiosum, quasi nequeant hæc duo coniungi Deus, & otium: *Asseuerant Epicurei Deum otiosum, & inexercitum, & vt ita dixerim, neminem.* Si inerti langueret otio, inquit Tertull. diuinitatis non potiretur imperio; potitus verò omnia humana solerti prouidentia gubernat, & inoculata solicitudine tractat. Notauit Scriptura Arcam Bethsamitis appropinquasse non otio indulgentibus, sed honestè laborantibus: *Bethsamitæ metebant triticum in valle, & eleuantes oculos suos viderunt Arcam.* Non longè erat ab honestè occupatis, & distaret ab otiosis. Ipsa Arca accessit, & insudantes laudabiliter sui spectaculo recreauit. Innuit Iosephus: *Æstatis tempus: dum omnes in agris essent pro colligendis fructibus, cùm vidissent Arcam, delectationes passi.* Sudor oblectationem promeruit, & honestus labor Domini ad se Arcam vocali silentio traxit. Moysi flammescenti rubo Deus apparuit, sed oues agenti, & earum commoda solicitè procuranti: *Cùm minasset gregem ad interiora deserti, venit ad montem Dei Oreb. Apparuitque ei Dominus in flamma ignis de medio rubi. Exo.3.v.1.* Ad abstrusiora desertorum tendebat, quia herbida, & ouibus commodiora. Quid tunc? Deus quodammodo ei occurrit, vt miro spectaculo laborem remuneraret. Notauit Philo *lib. 1. de vita Mosis: Accidit quondam, vt dum sectatur loca herbida, rigua, lætáque pascuis in quodam nemore videret visionem horribilem.* Suscepta ouium cura omnium ætatis suæ pastorum optimus, & vtilitatis pecorum amantissimus nullum laborem fugiebat, sed vt eis prospiceret, alacriter vigilabat: ergo dum desertorum loca sibi ardua, & pecoribus sectatur commoda, cœlesti recreatur luce, & præ aliis dignatur mira visione. Ipsum munus ritè exactum ad Deum duxit, immò ipsi Deo, vt honestè laboranti occurreret, persuasit. Nam dignè occupatis, & obligationi intentis Deus adest, ab otiosis tamen, & torpentibus fugit.

§. LXVII.

Miraculi adinstar erit, si vacanti humano lucro, celeri ad Deum contenderit quis volatu.

SIc nos illigat diuitiarum amor, vt à virtute sæpiùs auertat. Si hinc inuiter adaugendi census opportunitas, & inde virtutis exercendæ cõmoditas, miraculi erit adinstar ad virtutem inuolare, & vtilitatem despicere. Ob id aiebat Paulus: *Qui volunt diuites fieri in hoc sæculo incidunt in tentationes, & in laqueum diaboli. 1. ad Timot. 6. v.9.* Vt auis strictis implicita laqueis nequit ad puriorem aërem inuolare, & explicato volatu cœlum contendere; sic homines aureis diuitiarum compedibus illigati nequeunt ad virtutem gressum explicare, nec à se iucunda hæc vincula pellere. *Apud barbaros quosdam* (inquit Tertull. *de Habitu muliebri cap. 7.*) *quia vernaculum est aurum, & copiosum, auro vinctos in ergastulis habent, & diuitiis malos onerant, tantò locupletiores, quantò nocentiores.* Profectò dum auro reos deuinciebant, quam aptum sit ad implicandos gressus demonstrabant. Idem scribit Clemens Alexandrinus *2. Pædagog. cap. 12. Dicunt apud barbaros vinciri auro maleficos.* Itaque ex auro fiunt vincula, quibus homines illigantur, & licèt lubenter, vinciuntur. Audi Bernardum *in Allegor. Tilman.* ad locum iam datum Pauli: *Ergo ne laqueus diaboli diuitiæ sunt huius sæculi? Heu quàm paucos inuenimus, qui ab hoc laqueo liberari exultent! quàm multos, qui dolent, cùm parum sibi videntur irretiti, & adhuc*

quantum

quarum possunt, ipsi se involvere, & intricare laborant. Malunt aureis vinculis præpediri, quàm ad virtutem gressum explicare. Aduentauit Arca, cùm Bethsamitas copiosa spicarum vbertas ad messem alliceret, ac manus, & oculos occuparet; illi vero ad Arcam excipiendam messium obliti inuolarunt, & faustis, iteratisque acclamationibus susceperunt: *Porrò Bethsamitæ metebant triticum in valle, & eleuantes oculos suos viderunt Arcam, & gauisi sunt, cùm vidissent.* Addit Textus: *Viri Bethsamitæ obtulerunt holocausta, & immolauerunt victimas in die illa Domino.* Iosephus ait vaccas sistentes in agro Iosue plaustrum iucundum exibuisse miraculum; verùm pace tua, Iosephi varba ad Bethsamitas etiam possunt extendi, nam si miraculum fuit vaccas gressum sistere, miraculi etiam fuit adinstar à demetendo fruges cessare, & ad litanda eo die holocausta contendere. Iosephi verba sunt: *Statuentes illic vehiculum gratum miraculum habitatoribus vici illius prabuerunt. Æstatis namque tempus, dum omnes in agris essent pro colligendis fructibus, cùm vidissent Arcam delectationes passi, & opus manum relinquentes, repentè cucurrerunt ad eam.* Statuentes ibi vehiculum gratum miraculum vaccæ præbuerunt, & Bethsamitæ insolitum præbuerunt etiam miraculum, dum à frugibus demetendis cessarunt, & ad Arcam celeri volatu accurrerunt cùm homines nesciant inuitantem adaugendi diuitias occasionem amittere, vt ad Deum quiuerint inuolare: erat ergo veluti miraculum messes relinquere, & holocausta litare.

§. LXVIII.

Apud Deum qui meritis antecellit, dignis etiam præmiis nobilitatus refulget.

TRibuenda est iustis laboribus compensatio præmiorum (scribit Cassiodorus 2. *variarum* 28. *quia exprobrata militia creditur, quæ irremunerata transitur. Athletam populus palma designat esse victorem. Sudores bellicos ciuica corona testatur.* Sudores bellicos nobilitat ciuica, athletá honorat palma: verùm suam etiam habent fortunam merita; nam sæpè, qui alios supergressus est egregiis factis inuenitur postpositus præmiis. Apud homines ad opinádum iuvat affectio, & qui plus amatur, frequenter cæteris antefertur. Palma victoriam testatur, sed aliquando mentitur, & ciuica, quæ promulgat sudores, coronare solet inertes. Apud Deum non relinquitur irremuneratus, qui meritis dignoscitur plenus. Iosue in agro vaccæ sistunt vehiculum, & agrum illum præ aliis eligunt: *Plaustrum venit in agrum Iosue Bethsamitæ, & stetit ibi*: Cùm non steterint ibi casu, sed cœlesti impulsu. Interpreteres quærunt Arcanum, cur scilicet anteà non substiterint, aut ad aliorum agros diuerterint. Abulensis *quæstione* 18. existimat, Iosue eo præ cæteris honore donatum, quia præ cæteris fulgere constabat virtutibus expolitum. Ipsum audi: *Venit Arca in agrum vnius eorum, scilicet Iosue, & hoc fortè, quia reputatus est ille à Deo vir iustior cæteris.* Eximius erat honor, & grande præmium Arcam hospitio excipere, eiusque præsentia nobilitari: ergo Iosue, vt qui cæteros meritis vinceret, sine ambitus anxietate assequutus est præmium, & secum ei attulit eximium honorem plaustrum. Quam aliter apud sæculum. Diuitiis copiosior, & nobilitate clarior solet occupare dignitatum fastigia, quæ possiderent, fas esset, merita. Miles vulnerum cicatricibus scatens non assequitur cibarium panem, quo vitam alat, & ignaua aliquando nobilitas assequitur stipendia copiosissima, quæ profundat. Præmia meritorum olim indices, non semel affectionum sunt testes. Quisquis officiosus assentator assequutus est benevolentiam, & gratiam, iam inuenit crescendi viam. Sine fauore merita, aut silent irremunerata, aut quæ tunc despecta. Ingeniosè Tertullianus *lib. de Anima c.* 19. *Video vitem adhuc teneram, & impuberem, intelligentem tamen iam opera sua, & volentem alicubi adhærescere, cùm innixa, vel innexa proficiat.* Intuetur vitis hederam alteræ arbori inhærescentem crescere, quin infœcunditas noceat, quia de patrocinio nanciscitur, quod fructibus non meretur, & licet vitis racemis vberrimis fœcundetur, quærit prudenter, vt hedera patrocinium, crescere exambiens, & de fœcunditate diffidens. Nam apud sæculum vices gerit meritorum patrocinium, & sine fauore marcescit meritum.

TEXTVS.

VERS. XV. Leuitæ autem deposuerunt Arcam Dei, & capsellam, quæ erat iuxta eam, in qua erant vasa aurea; & posuerunt super lapidem grandem. Viri autem Bethsamitæ obtulerunt holocausta, & immolauerunt victimas in die illa Domino.

§. LXIX.

Nonnulli videntur Deum obsequiis promereri, immixtis tamen erratis probantur exasperare

REligiosæ pro sanctorum cultu festiuitates, Numini dicata solemnia ritè, ac deuotè debent peragi, vt sanctorum, Deique gratiam quiuerint promereri; nam si vanitas deuotionem adulterarit, si profanitas cultum corruperit, non tam allicitur benevolentia, quàm accenditur iracundia. Antiquitus, dum sacrificium pro populo offerebatur, non solum virorum, ac mulierum vitabatur conspectus, sed etiam imagines animalium velaminibus tegebantur: verùm Clodius sic sacrificij, ac festiuitatis illius religionem violauit, vt fœminam ad adulterium allexerit, & commiserit: ergo ea celebritate non poterat placere officiositas, quia spernebatur majestas. Audi Senecam *epist.* 97. *Reus erat Clodius, ob id adulterium, quod cum Cæsaris uxore in aperto commiserat, violatis religionibus eius sacrificij, quod pro populo fieri dicitur: sic summotis extra conspectum omnibus viris, vt pictura quoque masculorum animalium contegantur.* Ea in solemnitate, quæ prohibebat colloquia, commissa sunt adulteria: ergo violata religio gratiam non inibat, sed iram dignissimam inflammabat. Sancta sanctè tractanda sunt nam si sorduerint culpis, in materiam vertuntur indignationis. Aduentante Arca religiosa à Bethsamitis solemnitas instituitur: *Conciderunt ligna plaustri, vaccásque imposuerunt super ea holocaustum Domino.* Putares religiosa adeò celebritate Dei sibi conciliasse benevolentiam, sed exasperasse reperies iram: *Percussit Dñs de viris Bethsamitibus.* Supplicium maturauit celebritas, & diuinam indignationem inflammauit festiuitas. Et quare? Quia ipso in sacrificio admiscebatur peccatum. *Leuit.* 1. prohibebatur sacrificari fœmellas, & sacrificarút vaccas ergo licet obsequium aliàs mereretur propitiationem, immixta offensa, & violatæ legis contemptus offenderunt majestatem. Opportunè Lira: *In hoc videntur malè egisse, quia fœmella non offerebatur Domino in holocaustum, quod erat sacrificium perfectissimum, vt habetur Leuit.* 1. c. Eodem tempore holocaustum offerebant, & legem violabant: ergo dum solemnitatem erratis deuigrauerunt, contra se iram Numinis concitarunt. Video sanctos magnis solemnitatibus coli, video magnos suggestus eleuari, religiosas pompas extrui, vereor tamen aliquando remedio laborari, & Numinis iram accendi, nam tunc indigna inter viros, mulierésque verba seruntur, quæ infelices fructus proferunt, & parturiunt, ibi licentius vagantur aspectus, ibi indecora ineuntur pacta, & pudicitiæ extruuntur pericula: ergo vbi erat propitiatio acquirenda, Deus offenditur, & delictum aggrauatur. O quoties Deus auersatur solemnitates, quia religiosè peractæ, & plurimis offensis permixtæ!

§. LXX.

Dei ſerui non ſolùm geſtiunt muneris obligationem implere, ſed etiam auctarium addere.

OBſequentis eſt munus alacriter adimplere, deuoti auctariis laudabilibus exornare. Legi ſatisfacit iuſtus, legis metas tranſgreditur honeſtè perfectus. *Ibi mores facilius probamur* (aiebat Caſſiodorus 8.*var.*17.) *vbi natura ſub libertate monſtratur.* Adnectit : *Nam faſcibus obedire plerumque poteſtatis neceſſitas cogit, parere iudici priuato ſola ſententiarum probitas facit.* Ad faſcibus obediendum cogit auctoritas, obedire vero, dum eſt liberum, ſola morum docuit concinnitas. Mores facilius probantur, vbi natura nulla obligatione conſtringitur. Stiterunt plauſtrum vaccæ, & accurrentes Leuitæ depoſuerunt Arcam : eis in circunſtantiis ad eos pertinebat Arcam deponere, ſed inſuper depoſuerunt etiam capſellam : *Leuitæ autem depoſuerunt Arcam Dei, & capſellam, quæ erat iuxtà eam.* Leuitæ debebant humeros ſubiicere, vt deponerent Arcam, non verò deponere tenebantur capſellam ; oſtenderunt tamen animi deuotionem vltra debitum, addentes etiam auctarium. Leuitæ Deo dicati nobili adeò ſiti flammeſcebant, vt muneris legem non ſolùm ritè implerint, ſed adaugendi, incrementandique religioſa obſequii, materiam, & occaſionem ambitiosè, ſi fas eſt dicere, rapuerint. Accipe Abulenſem *quæſt.* 21. *Hanc depoſuerunt Leuitæ, quamquam non erat de iſta, ſicut de Arca Domini, quoniam poterant quicumque populares iſtam portare, vel deponere, quia non erat ibi aliquid ſacrum. Leuitæ tamen vtramque depoſuerunt.* Non ſpectabat ad Leuitas capſella ; aſt maluerunt, vt humeros alleuarent alienos, hoc auctario atterere ſuos ; nam obſequioſa charitas, vt aliena ſolicitet commoda, amplecti ſolet grauamina. Libera ea actio commendat mores, dum honeſtè ſibi impoſitas ſupergreditur leges. Concluſa miraculosè piſcium multitudine, iuſſit diſcipulis Chriſtus aliquos ad menſam afferre. *Afferte de piſcibus, quos prendidiſtis nunc. Ioan.*21. *verſ.*10. Ad omnes diſcipulos educendi rete labor pertinebat, & tamen Petrus defatigatur, & ſolus pondus illud attrahere adnititur: *Aſcendit Simon Petrus, & traxit rete in terram plenum magnis piſcibus centum quinquaginta tribus.* Non minus reſplenduit Petri erga Chriſtum feruidus amor in rete trahendo, quàm in vortices marinos calcando. Si cunctis datur mandatum : *Afferte*, cur ſolus Petrus non ſine labore adnititur adimplere præceptum ? Quia contentus non eſt, quæ ſibi mandata perfectè implere, ſed alia etiam conatus eſt ſuperaddere. *Iam credo* (inquit Gregorius *hom.* 24. *in Euangelia*) *quòd veſtra charitas aduertat, quòd Petrus rete ad terram trahit.* Ne alij laborarent, totum ſibi laborem adſumit, & plus quam imperatur, exequitur. Notauit ingenioſè Gregorius ad dignitatis apicem tunc Petrum eleuatum, quia optimum erat ſuperiorum exemplum. Ad menſam cum cæteris ſine diſcrimine ſedit ; totum ſibi retis laborem applicuit, *Ipſi quippe* (adnectit Gregorius) *Sancta Eccleſia eſt commiſſa ; ipſi ſpecialiter dicitur: Simon Ioannis amas me, paſce oues meas ; quod ergo poſtmodum aperitur in voce, hoc nunc ſignificatur in opere.* Feruidus Spiritu aliis imperata compleuit, & honeſto labore manus defatigauit: ergo ſuperiorum forma præponitur, & ad culmen iuſtiſſimè euehitur. Et expende, Chriſtum, cùm adeſſet Ioannes tenere dilectus, Petrum antepoſuiſſe; nam tunc Petrus præ aliis cinctus, & ad diuina mandata exequenda promptus: ergo edocuit eos præ aliis ad dignitatum culmina eleuandos, quos meritis conſtat eſſe præcipuos.

§. LXXI.

Celeritas gratitudini addit gratiam, & exiguam obſequiorum nobilitare ſolet materiam.

VT beneficia, ſi lentè exeant, lepore venuſtatis priuantur ; ſic mora gratiæ redditæ minuuntur. Celeritas, dum animi indicat alacritatem, beneficiis dilargitis, & gratiis redditis adauget commendationem. Diù noluit, qui tardè dedit, & aliqualem ingratitudinis ſubiuit notam, qui morosè beneficiis reſpondit. *Eximia beneficientia eſt* (aiebat Philo de Nominum mutatione) *quod nullum aliud medium interiectum ſit inter Deum, & animum præter gratiam virginem.* Relucent beneficia à largitoris manu naſcentia ; nam ſi per plures manus excurrant, aut minuuntur, aut detinentur, aut deprauantur, vt etiam gratitudo placet, ſi virgo floreat nulla lentitudine deturpata, tarditate nulla corrupta. Eximium Bethſamitæ beneficium, ſcilicet reducem Arcam à Deo acceperant ; ergo, vt ſe integrè gratos exhiberent, eodem die holocauſta, & ſacrificia obtulerunt : *Viri autem Bethſamitæ obtulerunt holocauſta, & immolauerunt victimas in die illa Domino.* Qua die beneficium refertur acceptum, & holocauſtum refertur etiam exhibitum, ne, ſi gratitudo differatur, dilatione adulteretur. Qui gratias poteſt ſtatim reddere, & diſtulit, iam gratitudinem defœdauit. Opportunè noſter Sanctius : *Ex duabus vaccis luculentum faciunt holocauſtum, quod eo nomine gratum videri potuit, quia nulla mora interpoſita ſtatim oblatum fuit.* Celeritas gratitudinem commendauit, lentitudo corrumperet, & fœdaret. Cainus Deo ſacrificium offert ; verùm Deus nec Cain, nec eius munera oculis benignis aſpexit : *Ad Cain, & ad munera illius non reſpexit. Gen.* 4. *verſ.* 5. Et cur non lucretur ſibi beneuolentiam, qui frugem offert copioſam ? Iam Textus retulit : *Factum eſt, poſt multos dies, vt offerret Cain de fructibus terræ munera Domino.* Pro beneficiis acceptis egit gratias, ſed adeo lente, vt non ſolùm videretur moratus, ſed inuitus. Diù noluit, qui poſt tot dies fruges Domino conſecrauit. Adeſt Philo de ſacrificiis Abelis : *Hæc ſunt Caini crimina poſt aliquos dies offerentis ſacrificium.* Peruenit ad Aram ſacrificium moroſitate defœdatum, nec potuit accipientis mereri beneuolentiam, quando dilatio teſtabatur reluctantiam, aut ſaltem animi inertiam. Bethſamitæ gratum exhibuerunt obſequium, quia nulla mora fœdatum : *Eo nomine gratum videri potuit, quia nulla mora interpoſita ſtatim oblatum fuit.*

§. LXXII.

Quæ à Deo nobis conſtant promanare, ad eius honorem integra debent referri.

A*it vnuſquiſque ſe regium nummum habere* (aiebat Dionyſius Areopagita epiſt. ad Polycarpum,) *& habet fortaſſe adulterinam imaginem alicuius veri numiſmatis.* Crimen eſt regium nummum habere, ſi adulterina imagine deturpatus, aut fraude aliqua diminutus. *Qui vendunt* (aiebat Tertullianus *de Pœnitentiâ cap.*6.) *prius nummum, quo paciſcuntur, examinant, ne ſcalptus, neve raſus, ne adulter.* Qui rei acceptæ æquale pretium non reddit, ſed quid a nummo detraxit, ſe magni criminis reum conſtituit. *Ad locum, vnde exeunt flumina* (aiebat Eccleſiaſtes) *reuertuntur, vt iterum fluant* Eccleſiaſtes 1. *verſ.*7 Flumina, vt iterum fluant, quos acceperunt à mari, latices mari offerunt, & impendunt, nec iterum fluerent, ſi ſibi fraudarent. Negotiatio eſt mari reddere acceptum, vt poſſit fluuius ſibi maris gratiam promereri, & iterum vndarum copiam lucrari. Ob id Sponſa, quæ ab Sponſo pulchra mali

poma

poma accepit, illi iterum sacrare curauit: *Sicut malus inter ligna syluarum, sic dilectus meus inter filios Sub vmbra illius, quem desideraueram, sedi, & fructus eius dulcis gutturi meo. Cant. 2. vers. 3.* Audis pulcherrima, sapurataque poma carpsisse, audi etiam omnia Sponso seruantem, & reddentem: *Omnia poma noua, & vetera, dilecte mi, seruaui tibi. Cant. 7. vers. 13.* Meminerat Euam pomum sibi præripuisse, & ob id multis laboribus implicitam à paradiso exulasse: ergo omnia accepta poma seruauit dilecto, ne defœdaretur furto. Adest noster Delrius in Mixta: *Quid est: Seruaui tibi? Opportunè promenda, & expendenda in spiritualem alimoniam tuorum.* Diuitias accepit, quas pauperibus erogaret, nec euanidis oblectamentis profunderet. Salutem assequuta est, quam excolendis virtutibus consecraret, non voluptatibus penderet. Dignitatis fastigium possedit, non vt adularetur superbissimæ vanitati, sed vt æquitati inseruiret, & iuri. Nec aliter se gesserunt, qui Bethsames, hoc est, regionis lucem incolebant; nam cùm Arca vaccas, & plaustrum attulisset, plaustrum conciderunt, & suppositas vaccas holocaustum Numini consecrarunt: *Obtulerunt holocausta.* Holocaustum totum in Dei laudem offerebatur: ergo nil de vaccis, aut plaustro sibi reseruarunt, sed altaribus obtulerunt. *Decebat* (inquit Abulensis *quæst. 22.*) *vt offerrent holocausta pro Deo.* Crimen esset ex duabus vaccis aliam sibi asseruare, & aliam Numini offerre: ergo ne incurrerent piaculum, omne, quod à Deo acceperant, obtulerunt in sacrificium: suis nos factis erudientes; ex acceptis scilicet à Deo nihil fraudandum, sed ad eius honorem integrè referendum.

§. LXXIII.

Aliqui sæculo consecrant magna, Deo applicare solent exigua.

HOminum ambitio placere sæculo. Quidquid optimum, & eleganter venustum dicari solet ad posteritatem adaugendam, aut magnatum gratiam eluctandam. Deo consecratur, quod sordescere defectibus inuenitur. His querelis populum Dei referiebat Malachias: *Si offeratis cæcum ad immolandum, nonne malum est? Et si offeratis claudum, & languidum, nonne malum est? Offer illud duci tuo, si placuerit ei.* Malach. 1. *vers.* 8. Ac si dicat: Duci, ac Principi tuo non offeres reiectaneam pecudem, ne eius exasperes iram, & offers Deo, vt elucreris beneuolentiam. Notauit noster Sanctius: *Sibi retinebant illas* (oues) *quæ sanæ essent, & integræ, & quæ plus viderentur vtilitatis habituræ.* Sibi retinent homines quidquid vtilitati commodius, quidquid ob pulchritudinem plausibilius, Deo destinant debilia, & languida. Notauit Cyrillus apud nostrum Sanctium: *Quæ cum cæteris pasci amplius non possent, afferebant, etiam infirma dicabant, hoc est, iam moribunda, vniuersorum Deum dedecorantes potiùs, quàm honorantes.* Si ouem à lupo raptam, vulneratamque ex eius potestate eripuissent, quia cum cæteris pasci ampliùs nequibat, altaribus dedicabant. Hanc apud sæculum inolitam consuetudinem expressit Laban subdolus, & Iacob doluit expertus. Rachelem gratiarum manibus factam meruit, sed ei Lia data est: cumque factam sibi iniuriam quereretur, respondit Laban: *Non est in loco nostro consuetudinis, vt minores ante tradamus ad nuptias. Gen. 29. vers. 26.* Vera dixit, quia non fert mundus Iacob, hoc est, Deo dicare pulchellas, sed defectu aliquo obscuras. Licèt Rachel esset maior, & Lia minor, oculis dedisset lippientem, non oculos venustate captantem. Isidorus apud Gloss. *Propter Rachel, non propter Liam seruitur.* Iacob labores merebantur pulchram, sed Laban, qui interpretatur dealbatio, dedit oculis semicæcam. Nam apud sæculum de more est Deo offerre mutila, & reiectanea. Et ne à Iacob discedimus, cùm habuit ex pecoribus pulchriora, quodammodo intercesserunt miracula: *Factà sunt ea, quæ erant Serotina, Laban, &, quæ primi temporis, Iacob. Gen. 30. vers. 42.* Primi fœtus pulchriores, & robustiores sunt, extremi debiliores. Notauit Abulensis hic: *Id est in principio veris ponebat virgas, quia illo tempore fœtus nascuntur fortiores, & pulchriores corpore. In secundo tempore, scilicet Serotino, quando fœtus erant minores, non ponebat virgas.* Pulchriores fœtus Iacob accepit, sed virgarum miraculo, aut artificio. Opus fuit naturam nobiliter degenerare, vt possent pinguiores fœtus ad Iacobum pertinere. *Quæritur, an istud miraculosè factum, vel naturaliter fuerit?* Verba sunt dati Abulensis: *Videtur, quod supernaturaliter.* Miraculum, aut instar miraculi fuit, pulchriores, crassioresque fœtus in Iacob potestatem deuenire, aliter namque difficulter quiret habere. Hinc laudandi sunt Bethsamitæ, qui cum ara Deo dicanda esset, non renuerunt lapidem grandem deligere: *Posuerunt super lapidem grandem.* Arcæ magna inseruierunt, & Bethsamitarum pietatem clararunt. *Hoc ponitur* (inquit Abulensis *quæst.* 18.) *Ad signandum vbi Arca locata fuerit: nam non decebat eam locare in solo humili cùm cæteris rebus, sed posuerunt eam excelsiorem cæteris, scilicet super lapidem magnum.* Magnus lapis factus est thronus, vt aliquando magnitudo dicaretur religioni, non vanitati.

§. LXXIV.

Eucharistia secum affert, quo fortunatus resplendeas, & gratus etiam appareas.

HAnc vnam, *Cæsar, habeo iniuriam tuam* (aiebat Furnius apud Senecam 2. *de beneficiis cap.* 25.) *effecisti, vt viuerem, & morerer ingratus.* Ea erant, quæ acceperat, beneficia, vt nequiret gratitudo satis compensare, & notam ingratitudinis, generosis animis grauem, effugere. Qui gratus est, si nequeat reddere, nimirum dolet non posse nobilibus his vinculis expediri. Ergo cùm Eucharistia eximium Dei beneficium sit, ne ingrati viuerent, secum affert, quo possint homines nobiliter respondere. Eucharistia non solum est Sacramentum, sed sacrificium: ergo sacrificium redditur, ipsum, quod Sacramentum accipitur. Ob id Psaltes, cùm se plurimis, maximisque beneficiis fateretur obstrictum, sollicitè quæsiuit, & inuenit, quo exhiberet se gratum: *Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? Psalm.* 115. *vers.* 13. Audisti solicitum, vide gratum: *Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo.* Ad quæ Euthymius: *Cùm nihil inuenisset condignum, quod Deo redderet, ait: Calicem salutaris accipiam.* In Eucharistia Deus ipse accipitur: ergo non quiesceret grata solicitudo, ni Deus ipse redderetur: cumque Prophetali spiritu præuideret Psaltes in Eucharistia, quia Sacramentum est, Deum accipi, &, quia sacrificium reddi, lætatur, & gaudet, quia tot beneficiis onustus adinuenit, quo respondere quiuerit gratus. Hanc veritatem aliquomodo delineatam hoc in capite reperio, nam cùm manna cœleste Arca inclusum ad Bethsamitas perueniret, secum attulit plaustrum, & vaccas, gratum Deo holocaustum, & sacrificium: *Viri autem Bethsamitæ obtulerunt holocausta,* non aliunde quæsita, sed cum ipso manna allata. Notauit noster Sanctius: *Eò illas existimabant actas, & ad illud opus ex numeroso grege sumptas esse diuinitus. Quare quod à Deo sumptum esse crediderant, id deberi Deo, & ad aram adduci posse arbitrabantur.* Itaque non minus Deo, quàm acceperant, reddiderunt, & idem, quod acceptum testabatur fauorem, religiosam simul ostendebat redditum gratitudinem. Vt hoc symbolo nobis prænuntiaret Sacra Scriptura, Eucharistiam secum adferre Sacramentum, eximium nobis fauorem, & sacrificium generosam gratitudinem.

TEXTVS.

VERS. XVI. & XVII. Et quinque Satrapæ Philisthinorum viderunt, & reuersi sunt in Accaron in die illa. Hi sunt autem ani aurei, quos reddiderunt Philisthiim pro delicto Domino. Azotus vnum, Gaza vnum, Ascalon vnum, Geth vnum, Accaron vnum.

§. LXXV.

Miraculi adinstar est magnates Dei sequi vestigia imitarique exempla.

ANtiquis maiorum imaginibus nobilitati, & diuitiis circumfusi frequenter à recto virtutis tramite deuiant, nec rationi obsequuntur, sed cupiditatibus adulantur. Opportunè Seneca *de Vita beata cap.* 14. *Qui voluptati tradidere principia, vtraque caruere; virtutem enim amittunt: cæterum non ipsi voluptatem sed ipsos voluptas habet, cuius aut inopia torquentur, aut copia strangulantur.* Adnectit: *Quæ quo plures, maioresque sunt, eo ille minor, ac plurium seruus est, quem felicem vulgus appellat.* Vulgus felicem existimat sanguine præclarum, diuitiis circumfusum, dignitatum luminibus exornatum, cùm sæpè sit intemperantiæ seruus, & à virtute remotus: vt voluptatum gratas sequatur fallacias, planas æquitatis deserit vias: contemnenda ardenter exambit, amplectenda animitus fugit & dum tranquillam conscientiæ libertatem negligit, morsus acerrimos sustinet. Adinstar miraculi est, si magnates Deum sequantur, & agnoscere veritatem conentur. Arcam Philisthinorum Principes sequuti sunt, vt veritatem agnoscerent, &, ad quem locum perueniret, viderent: *Quinque Satrapæ Philisthinorum viderunt.* Indagandæ veritatis cupidi Arcæ sunt sequuti vestigia, & religiosa spectarunt holocausta. Innuit noster Sanctius: *Sequebantur Philisthinorum Satrapæ, non regebant plaustrum, vt iuxtà Sacerdotum, Diuinorumque consilium explorarent, quò tandem appelleret.* Consonat Iosephus 6. *Antiquit. cap.* 1. *Statuentes illic vehiculum gratum miraculum habitatoribus vici illius præbuerunt.* Vaccæ gressum figentes gratum præbuerunt miraculum, tum quia sine auriga Arcam asportarant, tum quia Satrapas sequentes adduxerant. Est enim insolitum, Satrapas, magnatesque Deum ductorem sequi, & ab eius vestigiis non deuiare. Videbat Daniel quatuor bestias de mari ascendentes, quarum prima transiuit in hominem ratione præditum, & humano corde exornatum: *Quasi homo stetit, & cor hominis datum est ei.* Dan. 7. *vers.* 5. Tunc hominis cor est datum, cùm aquilinæ alæ referuntur auulsæ: *Prima quasi leæna, & alas habebat aquilæ. Aspiciebam, donec euulsæ sunt alæ eius.* Quæres, quid opus fuerit prius alas auelli, vt humanum cor indatur, & à terra bestia subleuetur? Quia in alis (inquit Tilmanus *in Allegor.*) designatur sublimitas, & prosperitas: ergo vt transiret in hominem, auulsa est prosperitas, & sublimitas. Nam alti, sublimesque à se videntur migrare, & rationem prorsus exuere. *Videtur mihi vna esse præcipitationis, altera præsumptionis. Ecce alæ duæ, & ambæ aquilinæ. Quis hoc de aquila nesciat, quod cæteris penè omnibus auibus celerius, vel celsius volare soleat?* Aquilinis instructa alis odiosa turgebat præsumptione, & corruebat præcipiti celsitudine: ergò opus fuit alis denudari, vt humanum cor, & rationabile quiret sortiri. Quandoquidem felicitas, claritasque sic homines solitat dementare, vt rationis vias prorsus videantur deserere: ergo miraculum fuit, Satrapas fortunatos, dignitateque celsos Dei vestigia sequi, & veritatem inquirere.

§. LXXVI.

Sæpè à Deo distans felicitate floret, & firma salute viget.

OMnia caduca, & volatica non sunt magni æstimanda, nec anxiis votis quærenda. Vera felicitas virtus est. Quidquid à virtute non venit, nec solidum, nec firmum, & licet oculos splendore alliciat exterius vestitum, est calamitatis præsagium. Quam benè Seneca *de Prouidentia cap.* 5. *Non sunt diuitiæ bonum. Itaque habent illas & Ellius Leno: vt homines pecuniam, cùm in templis consecrauerint, videant, & in fornice. Nullo modo magis potest Deus concupita traducere, quàm si illa ad turpissimos defert, ab optimis abigit. At iniquum est bonum virum debilitari, aut constringi, aut alligari, malos integris corporibus solutos, ac delicatos incedere. Quid porro non est iniquum fortes viros arma sumere, & in castris pernoctare, & pro vallo obligatis stare vulneribus; interim in vrbe securos esse præcisos, & professos impudicitiam?* Vt in sæculi politia contingit inertes otio frui, & bellicosos, ac fortes viros laboribus premi, & certaminibus desudare: ita etiam accidit non sine prouidentia malos lasciuire, & circumfusos fortunæ muneribus splendere; virtutis verò asseclas calamitatibus premi, & molestis ægritudinibus diuexari. Ecce Satrapæ Philisthinorum, deserta, quam sequebantur, Arca, ad sua redeuntes, dignitate, & salute perfruuntur: *Reuersi sunt in Accaron in die illa.* In Accaron iam non gementem, nec infirmitatibus laborantem; nam vt Arca ad suos remeauit, vt à Philisthibis discessit agri vberes fructus produxerunt, & pestilentes morbi prorsus cessarunt. Notauit noster Sanctius: *Est probabile cessasse tunc vtrumque plagum.* Ab Arca distantes fructuum exundauere copia, & salute vsi sunt firma, cum eodem tempore Bethsamitæ Arcam iam reducem habentes, laborarint afflicti, & ingemuerint calamitatibus diuexati. Et quidem Philisthæi, dum à se Arcam depellunt, videbantur laboribus atterendi, & dum holocaustis Israëlitæ honorant, prospera fortuna vsuri: cur ergo hi ingemunt, illi lætantur? Vt noueris, quæ apud non bonos rerum æstimatores magni habita, adeò esse euanida, exiguáque, vt Deus iniquis etiam concedat, & florere eos permittat. Cùm videris iustos affligi, & è contra rationi, virtutique aduersos prospera fortuna frui, puta hos vernularum loco haberi, illos vti filios expoliri, corrigique. Hinc colliges parui æstimandam labilem, & caducam fortunam, & solùm magni habendam virtutem, & honestatem. Abel Deo placens occiditur; Cain longa vtitur vita, & in Edem degit deliciarum exundanti copia. *Habitauit profugus in terra ad orientalem plagam Edem.* Gen. 4. *vers.* 16. A Deo profugus deliciis Cain fruitur, Abel Deo coniunctus vita spoliatur. *Edem* (inquit Interlinearis) *interpretatur epulatio.* Consonat Lira: *Per Edem intelligitur paradisus terrestris, in pœnam enim Cain factum est, vt expelleretur versus illum regionem delectabilem, & felicem.* Æterna mulctandus pœna, felici ad speciem fruitur vita: Abel immortali donandus gloria, morte est sublatus & immatura, & violenta. Qui Deo placuerat, occiditur, & quidem à fratre; qui viam aperuit morti, longa vita donatur, & deliciis fruitur. Hinc colliges, quam caducis innitamur, & pro veris habentes falsa oblectemur. Non sunt, quæ vulgò placent miranda, sed, quia placent vulgò fugienda; argumentum pessimi turba est. Solida sunt, quæ à bona conscientia exoriuntur, gaudia, etsi exterius vexet fortuna.

§. LXXVII.

§. LXXVII.

Qui aliena retinet, saluti suæ, & diuitiis inuidit.

ANimalia quædam (inquit Seneca *epist.68.*) *ne inueniri possint, vestigia sua circa cubile ipsum confundunt.* Animalia, ne deprehendantur, confundunt vestigia, & tamen nescias quomodo deprehendat solertia, & sagax timetur occultata tenebris perspicacia. Scelera cautela muniuntur, tenebrarum caliginibus industriè occultantur, & tamen oculis venaticis deprehenduntur: verùm esto: effugiant notitiam, effugere nequeunt conscientiam. Quidquid auaritia subripuit, quidquid alienum iniustitia possedit, est diuitiarum tinea, & contra salutem flamma. *Præsenti auctoritate decernimus* (aiebat Cassiodorus 3.*var.*20.) *vt si Præfectus vir magnificus Faustus, ea, quæ Castorius possidebat, vel titulis ingrauauit, vel priuata vsurpatione detinuit, mox ei prædium, cum alio eiusdem meriti vobis imminentibus à peruasore reddatur.* Proprium amisit, qui alienum prædium rapuerat, & confusus se vidit dispoliatum, qui alienis facultatibus adaugere cupiebat iniquum censum. Mulcta feritur, qui iniquis artibus diuitatur. Philisthæi retenta Hebræorum Arca ingemunt plagis afflicti, & terræ fructibus viduati. Arcam restituunt, & iam terra floret, & salus viget: *Reuersi sunt in Accaron in die illa.* Iam Accaron murium non patitur fœtidam, corrosivámque plagam, nec fructuum inopiam. Notauit noster Sanctius: *Est probabile cessasse tunc vtrámque plagam, cùm restituta fuit Arca.* Iam mures fructus non corrodebant, iam vlcera non diuexabant, verùm dum cupiditas auara alienum retinuit, non potuit non premi morbis, & diuitiarum etiam dispendiis. Ipsa retenta Arca erat veluti murium illuvies ad fructus deterendos, & grassantissima pestis ad morbos grauissimos procreandos. Acham occultè possidet, quod de anathemate suffuratur: *Tulit aliquid de anathemate. Iosue 7. vers.1.* Verùm strenui, vigilantésque inquisitores tenebris operta eruerunt, & iam capitalis in Acham sententia profertur, & substantia, quam possederat flammis auidissimis deuoratur: *Lapidauit eum omnis Israël, & cuncta, quæ illius erant, igne consumpta sunt.* Egregium ex rapina demetit lucrum, ignominiosam scilicet mortem subire, & facultatibus dispoliari: quod suffuratus est aurum, conuersum est in incendium, & quia sibi promittebat lucere, purpura honoris fuit tinea: vt repetere possit datus Cassiodorus: *Tali igitur confusione iam iniquæ mentis impetus conquiescat.* Vt iniquæ, ac rapacis cupiditatis impetus conquiescat expendat non semel furem alienis domibus insidiantem, aut violentam mortem oppetere, aut supplicium ignominiosum subire. Si quid auaritia rapuit, retentum est tranquillitatis, venenum, & diuitiarum excidium.

§. LXXVIII.

Facilè prauis exemplis corrumpimur, difficulter optimis reformamur.

ALieni facti iure inuidiam sustinet, qui peccatis præstat exemplum, aiebat Cassiodorus 10 *variarum* 13. Qui peccando dedit exemplum, iam efficacissimum aliis iniecit stimulum. Corrumpunt facillimè bonos mores iniqua aliorum exempla, non adeò facilè ad virtutes alliciunt proba. Nescio, qua execranda efficacia scelera vigeant ad imitatores alliciendos, & mores optimos deprauandos. Honestis exemplis non inest adeò fortunata energia, quia sæpè aut obluctatur natura, aut obnititur contumacia. Moabitæ sacrificia manibus diis faciunt, & iam Hebræi exemplis pessimis prouocati à vera religione decidunt, & ad impietatem transeunt: *Comederunt, & adorauerunt deos earum. Num. 25. vers.2.* Vides quàm efficacia fuerint improborum exempla, transi modo ad Philisthinorum Satrapas, qui secuti Arcam, & veritatem agnouerunt, & miracula, ac religiosa etiam Israëlitarum sacrificia spectarunt, quin antiquos errores abiurarint, aut ad Israëlitarum religionem transierint: *Quinque Satrapæ Philisthinorum viderunt, & reuersi sunt in Accaron in die illa.* Iam oritur quæstio, cur scilicet Moabitarum sacrificia Israëlitas traxerint, & Israëlitarum holocausta Satrapas non allexerint? Si vtrobique prouocabat exemplum, cur alterum infelicitèr fortunatum, & alterum fructu nudum? Quia Moabita exemplis alliciebat ad prauitatem, Hebræus holocaustis ad virtutem, faciliúsque corrumpunt mala, quàm exempla persuaserint bona. *Postquam viderunt Satrapæ Philisthinorum* (inquit Abulensis *quæst.22.*) *ea, quæ faciebant Hebræi, recipientes Arcam cognouerunt verè, quòd Deus Israel deduxisset Arcam, quia aliter non potuissent sic accidere ea, quæ facta sunt, & tunc certificati redierunt in terram suam.* Expende illud, *Tunc*, scilicet agnita veritate, cognita Dei virtute, inspectis holocaustis, & prouocantibus ad imitationem exemplis, quasi eloquentior, ac felicior fuerit detestandi exempli ad persuadendum lingua, & non adeò fortunata optimi exempli rhetorica. Adeò corrupti sunt mores, adeò contemptæ virtutes.

§. LXXIX.

Superior per se ipsum veritatem inquirat, aliter namque aut corrumpitur, aut coloratur, aut tegitur.

VEritas quamplures sortitur æmulos, quia mendacium grandius affert ad speciem lucrum, aut commodum: non semper latet altis inuolucris tecta, se aliquando objicit aspectui satis conspicua; ignorantia tamen affectatur, conscientia corrumpitur, aut de industria obtegitur. Ad magnatum, Principúmque aures rarò peruenit veritas integra, & pura, sed artificiosè diminuta, & fucata. *Monstrabo tibi* (aiebat Seneca *lib.6. de Beneficiis cap.30.*) *cuius res inopia laborent magna fastigia, quid omnia possidentibus desit? Scilicet ille, qui verum dicat.* Veritas magnatibus, aut occulitur obscuris ænigmatibus, aut artificiosis fucatur coloribus, quia referentis lingua obolo impeditur, aut affectione aliqua deprauatur. Laborabant Philisthæi repetitis plagis, & quamvis se veritas oculis ingereret, Arcæque virtutem publicaret, malè in Arcam animati, in Dagonémque pertinaciter benè affecti, variis, ac fucatis argumentis se ipsos fallebant, & remittere Arcam tardabant. Tandem ad veritatem explorandam plaustro imponendam decreuerunt, ea conditione, vt si vaccæ recto itinere ad Bethsames duxerint; nec virtutem eius denegent, aut si aliter accidat non crediderint. Res executioni manditur, & Satrapa plaustrum sequitur, qui, vt vidit ad suos Arcam contendere, regressus est: *Quinque Satrapæ Philisthinorum viderunt, & reuersi sunt in Accaron in die illa.* Inquires, cur Satrapæ, ciuitatúmque dynastæ explorationis maluerint laborem subire, quando aliis indagationem poterant demandare? Sequantur inferioris notæ homines Arcam, & itineris laborem subeant, ab eísque Satrapæ excusata defatigatione, quæ acciderint, audiant, & accipiant. O vtile documentum! Si inferioribus ministris hoc munus esset delegatum, fors suspicarentur Philisthæi ab Hebræis auro corruptos, aut saltè pro veritate indaganda minus curiosos: ergo cùm res adeò esset grauis, maluerunt Satrapæ per se ipsos veritatem inuestigare, quàm aliis committere. Opportunè Abulensis q 22. *Satrapæ eorum volebat certificari de euentu Arcæ, vt pateret an ab ipsa percussi*

fuissent, vel naturaliter; & quia non poterant plenè per aliquem certificari, sicut per se ipsos, iuerunt ipsi. Veriti sunt, ne ad ipsos perueniret veritas aut corrupta, aut fucata, aut imminuta, vt qui benè nouerant inferiorum ministrorum ingenium, si vtilitas, aut affectio aliqua consuluerit, aut mendacia confingere, aut variis coloribus tegere. In rationali Pontificis veritas, & doctrina resplendebant amico fœdere vnitæ, & stricto vinculo colligatæ: *Desuper humerale imposuit, quod adstringens cingulo aptauit rationali, in quo erat Doctrina, & veritas. Leuitic. 8. vers. 8.* Pontifex non per alios sectabatur veritatem, ne perueniret ad eius aures constuprata, & artificiosè compta, ni ipse à rationali peteret, fors non audiret. *Sunt* (aiebat Philo *lib.* Quis rerum) *adulatores, præstigiatores, inuentores Sophismatum persuasibilium, impostores fallaciarum peritissimi, de mendacio vitando haud soliciti, & insuper affectatores obscuritatis: est autem obscuritas caligo profunda in sermone, res commodissima furibus. Quapropter Moyses Summum Pontificem claritate ornat, & veritate.* Fruatur Princeps veritate domi veluti nata, non per aliorum linguas adducta: sunt namque plures interpolatores, & obscuritatis, qua futentur veritatem, artifices.

§. LXXX.

Nonnulli Deum decreuerunt sequi, sed & terminum sibi non transiliendum præfigere.

VIrtus ex se pulcherrima inuentium animos allicit, sed arduitas, & labor impedit. Optimum desiderium à Deo descendit, sed aduersatrix natura conatur extinguere, aut saltem debilitare. Isis pro dea ab antiquis habebatur, vt quæ Sapientiam, & doctrinam inspiraret, ei tamen opponebatur Typhon hostis callidus, & acerrimus, qui variis artibus adnitebatur doctrinam veritatémque tumulare, aut saltem ambagibus impedire. *Prudentiam denotat Isis*, (scribit Plutarchus *lib. de Iside*) *& est ei dea Typhon ob ignorantiam, & errorem delirus, dissipánsque, & opprimens sacram doctrinam, quam hac dea contrahit, concinnatque, ac tradit religione initiatis.* Virtutis sectatoribus adest Isis prudentiam inspirans, sed adest etiam Typho contra prudentiam decertans: ergo non semel, vt hanc componant contradictionem, decreverunt plures in virtute mediocritatem, quo virtus Isidi pateat, & mediocritas aliquomodo Typhoni deseruiat. In virtute mediocritas periculo invenitur exposita, sed ab hominibus frequenter amata. Philisthinorum Satrapæ Dei Arcam decreuerant sequi, sed vsquè ad terminos Bethsames: *Sequebantur vsque ad terminos Bethsames.* Arcam sunt sequuti, sed præfixos terminos non transgressi: *Quinque Satrapa Philisthinorum viderunt, & reuersi sunt.* Historiæ penicillo, & Satraparum factis, quod moribus accidere solitat, Textus adumbrat. Sunt, qui Deum volunt sequi, & veritatem venari at sibi præfiunt terminum, nec vlterius promouent gradum. Poterant Satrapæ regionis lucis terminos transilire, & Solis domui propius accedere; substiterunt tamen. Notauit Abulensis *quæstione 22. Venerunt de vrbe Accaron vsque ad terminos Bethsames, & ibi stantes viderunt, quæ faciebant Israelitæ recepta Arca.* Ibi fixerunt gradum, quantumvis illos religiosum prouocarit exemplum. Loth Abraham comitatur, quovsque ventum est Bethel: *Ascendit Abraham de Ægypto, ipse, & vxor eius, & omnia quæ habebat, & Loth cum eo ad australem plagam. Gen. 13. v. 1.* Ad plagam australem decreuerunt peruenire; verùm iam Loth vlterius non progreditur, sed regionem sibi eligit iuxta Iordanem: *Elegit sibi Loth regionem circa Iordanem, & recessit ab oriente: diuisique sunt alterutrum à fratre suo.* Loth patriam contemnit, propria derelinquit, Abrahamum ad australem vsque plagam comitatur, & ad Bethel tendentem sequitur; non vult tamen ab irrigua, deliciosáque regione distare, sed virtutem, & commoditatem coniungere. Innuit Philo *lib.* de Migratione: *Decebat vt sicut cœperas, pergeres, ignorantiam dediscere, nec cursum ad eam denuo deflecteres; verum non ideò comes sit, vt melioris imitatione proficiat.* Vult Abrahamum vsque ad Bethel comitari, non vlterius prosequi, & gradum ad altiora, perfectioráque promouere: iustitiam vult colere, sed eo in gradu, vt possit læta regione frui, & virtute etiam ornari. Quod quàm sit discriminibus expositum, Textus explicuit, dum Abrahamum triumphatorem. Lothum verò captivum retulit: *Tulerunt omnem substantiam Sodomorum, & Gomorrhæ, & vniuersa, quæ ad cibum pertinent, & abierunt, necnon & Loth.* Cùm reliquis abducitur, & captivus premitur, nam licet coleret ea in regione virtutem, non effugit captiuitatem; viuebat virtute ornatus, sed captiuitati subiectus: ast Abrahamus, qui non stitit gressum, plausibilem de hostibus accepit triumphum. Redeat datus Philo: *Id argumento hoc colligitur, quod alter in morbum pristinum recidens captivus abducitur ab hostibus anima.* Anima, si nouis virtutum incrementis non munitur, ab hostibus faciliùs capitur: ergo, vt nobis Textus hanc doctrinam traderet, Lothum expressit captivum, Abrabamum florulentis lauris ornatum. Et fortè ipse Lothus hanc veritatem agnouit. Monebant Angeli, vt montem conscenderet: *Nec stes in omni circa regione sed in monte saluum te fac, ne & tu simul pereas. Gen. 19. vers. 17.* Loth sibi præfigit terminum, & declinare cupit periculum: *Est ciuitas hæc iuxta, ad quam possum fugere, parva, & saluabor in ea.* Annuerunt Angeli, Loth ingressus est ciuitatem; verùm non multo post sententiam demutat, & ad montem celeri volatu properat: *Ascendit Loth de Segor, & mansit in monte.* Inquires, cur qui Sodomam fugiens, Segor delegerat modo relicta Segor, iterum iter arripiat? Respondeo agnouisse, quam sit periculosum virtutis discipulo terminum sibi præfigere, nec vlterius progredi. Accepta etiam ab Angelis incolumitatis tessera agnouit oportere fugientem pericula, gradum non sistere, sed semper celeri volatu contendere. *Quæritur* (inquit Hieronymus apud Glossam) *cur primum montis fuga Segor prætulerit, & eam, in qua habitaret, liberari voluerit; rursus de Segor ad montem transierit?* Iam respondet: *Timuit Loth.* De securitate sibi à Deo concessa non dubitauit; nos tamen factis edocuit, scilicet oportere gradum non figere, sed ad tutiora semper contendere.

§. LXXXI.

Qui veritatem desiderat inuenire, Deum non detrectauerit sequi.

VT oculi splendida luce illustrati clarè vident, vt offusis tenebris cæcutiunt, nec de rebus iustam sententiam ferunt; sic meos, dum veræ luci, Deo scilicet, appropinquat, pulsis tenebris agnoscit veritatem quæ si a Deo distet, pro veritate amplectetur errorem. Cæcus Christo Domino sanandus offertur; Christus apprehensa eius manu foras educit: *Apprehensa manu cæci eduxit eum extra vicum. Marc. 8. vers. 23.* Cùm statim posset lucem refundere, arcanum hoc in itinere videtur latere. *Vt ante* (inquit Chrysologus *serm.* 176.) *præberet humani ducatus obsequium, quam diuina virtus operaretur insigne.* Cæcus infusa luce, quàm omnia humana essent instabilia, cognouit: *Restitutus est ita, vt clarè videret omnia.* Vt veritatem agnoscat, vt ad veram rerum agnitionem perueniat, ducem se præbuit, & iam cæcus Deum sequutus vidit, & abactis tenebris veritatem agnouit. *Post curam Christi* (addit Chrysologus) *videras, quod homines ve... arbores transirent, in hoc sæculo, non manerent.* Dum Christum non sequebatur cæcus, errabat; secutus Dominum, evasit

euasit fallaciarum periculum? ergo vt cæcitatis huius non esse simplicem, sed mysticam curam Christus ostendat, cæcum duxit, & luce recepta nil hoc in sæculo permanens vidit. Quàm aliter anteà de humanis rebus censebat, quam aliter Deum secutus iudicabat! Anteà cæcitas non vitabat scandala, modo lux dirigebat vestigia, & nouis oculis exornatus omnia caduca parui æstimanda est confessus. Hanc eamdem doctrinam Philisthinorum Sarrapæ sui nos factis edocuerunt. Ardenter exoptabant dignoscere, an quam sustinebant, calamitas à cœlesti indignatione prouenisset, an ab aliis causis promanasset? Ergo Arcam ad suos remeantem sequuntur, & sequuti quam veritatem suspicabant, venantur; *Viderunt, & reuersi sunt in Accaron.* Quid viderunt? Plagam à Deo inflictam, non à causis aliis progeniatam. Notauit Abulensis *quæst.* 22. *Certificati redierunt in terram suam, scientes, quòd Deus Israel percusserat eos propter Arcam.* Dum Arcam non sequebantur, variis dubiis laborabant afflicti, & cæcis ambiguitatibus diuexari; ergo vt ad veritatis peruenerint agnitionem, hanc inuenerunt vtilissimam artem. Quam errant plures, quàm à veritate alienam de rebus sententiam ferunt obscuris affectionum tenebris cæci, quàm aliter sentiunt luce cœlesti illustrati, & virtutem firmo vestigio sequuti!

§. LXXXII.

Nonnulli, si aliquod appareat periculum, à virtutis itinere reuocant gressum.

PLacet virtus dum florenti associata fortuna, dum felicitate stipata; verùm si aliquod immineat detrimentum, aut minetur temporale periculum, facilè deseritur, & ad vitiorum castra transitur. Quoquo aspectu, aut habitu appareat virtus, sequenda est; verùm infirmus animus pro ventorum diuersitate flectitur, & arundinis adinstar curvatur. *Nec opulenta fortuna eleueris asta, nec tuam flectat cura libertatem* (aiebat Stobæus *de virtute cap.* 1.) *Tota enim mobilibus vita oppugnatur ventis, huc atque illuc subindè in diuersas agitata partes. Cæterùm virtus res est stabilis, & immutabilis, quasi à fretus procellas audacter penetres huius vitæ.* Virtutis gubernaculo huius vitæ confusæ superantur procellæ: sunt tamen plures, qui malint procellosis tempestatibus cedere, quàm viriliter decertando portum triumphãtes intrare. Sequebantur Sarrapæ Dei Arcam versus solis domum tendentem; verùm statim ac Bethsames terminos attigit, vlterius non sunt progressi, sed in Accaron reducti. *Viderunt, & reuersi sunt in Accaron in die illa.* Et cur, quam fuerant sequuti, non prosequantur, quovsque vaccæ gradum sisterint, Arcam comitati? Quia vsque ad hostium limites Sarrapis imminere non videbantur periculum; si vlterius procederent, iam aliquod ad speciem imminebat incommodum, & in hostili regione cor æstuaret semper solicitum: ergo maluerunt Arcam deserere, quàm incommodis, ac solicitudinibus laborare. Adest noster Sanctius: *Nec vltra progressi, quia tutum in hostium suorum fines, aut conspectum venire non putabant.* Dum eos nullum salutis amittendæ, aut incommoditatis subeundæ adurgebat timor, Arcæ institerunt vestigiis; ast vbi aliquod temporale detrimentum pulsauit animum, verterunt in contrariam partem vestigium: *Neque vltra progressi sunt.* Si aliqua diuitiarum iactura possit virtute deserta redimi; si aliquod magnatum supercilium quiverit euitari, plures terga vertunt, & ad vtilitatis castra confugiunt. *Quomodo hic potest Deo parere* (aiebat Seneca *de vita beata cap.* 15.) *& quidquid euenit, bono animo excipere, nec de fato queri casuum suorum benignus interpres, si ad voluptatum, dolorúmque punctiunculas concutitur.* Qui ad doloris punctiunculas concutitur, qui ad vtilitatis spes fallaces conuertitur, non erit bonus tutor virtutis, aut incorruptus vindex honestatis. Difficilem cliuum gradu non vincet nec, vt ad summum ascendere festinabit, immò deterius virtutis ius faciet, ne dolori obnoxius, aut aliqua vtilitate priuatus. Esau de venatione veniens defatigatus, & famelicus, edulium à fratre conditum desiderauit; Iacob ea conditione promisit, vt primogenita venderet: *Vende mihi primogenita tua.* Quid tunc? *Ille respondit: En morior, quid mihi proderunt primogenita. Gen.* 25. *vers.* 31. Eo res deuenit, vt aut famis sustinenda esset molestia, aut inferenda virtuti iniuria: ergo maluit virtutis iniuria solari famem, quam adurgenti fame sectari virtutem: dum famis non premebat, dum non adurgebat sitis, primogenita æstimabat, verùm paruipendit fame diuexatus, & ardenti siti adustus: Adest Hugo Cardinalis ad hunc locum: *In hoc contractu significatur, quòd reprobi propter lenticulam, id est, temporalia: vendunt æternam hæreditatem. Threnor.* 1. *Omnis populus gemens, & quærens panem, dederunt quæquè pretiosa pro cibo ad refocillandam animam suam.* Ne famis sustinerent punctiunculas, pretiosa abiecerunt, & virtutem desertarunt.

§. LXXXIII.

Si Princeps, magistratúsque sacrorum imagines publicè elatas devotè comitentur, Deum exibito honore placant, & publicam calamitatem propulsant.

HOnot sanctis exhibitus semper inuenitur Reipublicæ fructuosus, nesciunt obliuioni tradere obsequia, & gestiunt rependere beneficia. Dum Elisæus ad superos contendentem faustis, iteratísque acclamationibus Eliam celebrat, ornatum accipit, & spiritum; verùm etsi semper lucrosus sit exhibitus Sanctis plausus plus obtinet, si à magistratibus & Principibus publica veneratione, & deuota humilitate fuerit impensus. Dum Arca festiua pompa ducitur, Dauid saltat, populus gaudet, & clangor buccinæ aduersarios ferit: *Dauid, & omnis domus Israël ducebant Arcam testamenti Domini in iubilo, & in clangore buccinæ.* 2. *Reg.* 6. *vers.* 15. Quale fuerit cultus præmium, Textus non tacuit, dum immediatè sic retulit: *Factum est autem cùm sedisset Rex in domo sua, & Dominus dedisset ei requiem vndique ab vniuersis inimicis suis dixit, &c.* 2. *Reg.* 7. *vers.* 1. Requiem lucratus est saltus, & inimicos confregit religiosus, & publicus cultus. Dauid populo benedicens in nomine Domini hanc postulasse requiem, & abactis hostibus populo hilaritatem, tradunt Interpretes: ergo facillimè obtinuit, quod obsequiis publicis, & deuotis promeruit. Ita noster Sanctius: *Benedixit populo in nomine Domini exercituum, benedicere hoc loco, benè precari est; quasi optet, orétque Dauid Deum, vt populi pietatem aliquo cœlesti dono, atque humanarum rerum abundantia compenset.* Pium votum requiem assequutum est, & dum buccina ad Arcæ cultum resonat, vires inimicorum debilitat. Huius veritatis noster Textus aliud subministrat exemplum. Desiderabant ardenter Philisthæi, quam patiebantur, calamitatem depellere: ergo Dei Arcam digno impositam plaustro dynastæ sequuntur, & comitantur. Arca ad suos reduce, Sarrapæ domos repetunt non vanis spebus; nam eadem die existimant Interpretes plagam cessasse: *Reuersi sunt in Accaron in die illa.* Eadem die Accaron plaga liberatur, salutéque fruitur. Ita noster Sanctius: *Est probabile cessasse tunc vtramque plagam.* Qua die magistratus, dynastæque deuotè sequuntur Arcam, iam salus viget, & campus floret. Audi Abulensem *quæst.* 22. *Non poterant Philisthini maiorem honorem*

impendere Arca, quàm vt quinque Principes eorum, qui Reges erant, sequerentur Arcam. Ipsi autem volebant dare honorem Deo Israel. Adnectit: *Et precabantur humiliter pro sanitate.* Preces assequutæ sunt effectum, & abegit publicus cultus generale contagium, ac miserandum lamentum.

§. LXXXIV.

Si Princeps Deum sequitur, multis Respublica calamitatibus liberatur.

PRincipum, dynastarúmque mores salus, aut pernicies Reipublicæ. Si Sanctus, & Deo similis, virtus viget, quia subiecti sequuntur exemplum virtutū odore allecti, aut honesta adulatione suasi. Si Princeps vitiis tinctus, & populus sceleribus sordet infectus. *Quid aliud est* (aiebat Seneca *de Vita beata cap. 10.*) *vitiis incendere, quàm auctores illis inscribere deos, & dare morbo exemplo diuinitatis excusatam licentiam.* Sine rubore lasciuiebant, qui Iouem voluptate concubitus delinitum, & noctes duplicantem adorabant. Ioseph castimoniæ decus recusarunt fratres Principem; nec enim crimine pessimo quibant liberè infici, & superiorem omnibus expolitū virtutibus spectare. Iam non solùm vulgi mores plurimum à Principe pendere, sed salutem, aut calamitatem Reipublicæ promanare noster Textus edocet. Laborabant Philisthæi generali clade, Diuinorum consilio Arcam digno plaustro impositam ad suos remittunt, Satrapæque eius vestigia sequi decreuerunt, & iam calamitates cessarunt: *Reuersi sunt in Accaron in die illa.* Historiæ penicillo edocuit Sacer Textus, quantum intersit Principes Deum sequi, vt queat populus à calamitatibus expediri. *Est probabile* (verba sunt nostri Sanctij) *cessasse tunc vtramque plagam.* Plaga cessit, si Princeps, qua Arca duxerit, gradiatur via. Fors viuidiùs inardesceret lues, grassaretúrque pestis, si Satrapæ iter contrarium tenerent, aut ab illo exorbitarent. Deus flammanti rubo Moysi conspicuus objicitur, afflictum duris laboribus educturus populum delegatur: *Veni, & mittam te ad Pharaonem, vt educas populum meum filios Israel de Ægypto. Exo.3.v.10.* Opportunius videbatur dicere: Vade, quam *Veni*. Si dolor vrget, si calamitas dira premit, satiùs erit versus Ægyptum accelerare gressum, quàm rubum versus volatum: ergo non iubeat accedere, sed volare. Immò, vt calamitas cesset, in Principem delectū vult Dominu propinquare, nam quo studiosius propinquauerit Numini, eo faciliùs subveniet calamitati. Adest Abulensis *q.6. Moyses erat distans ab Angelo, qui loquebatur in rubo de medio ignis.* Subiungit. *Et quia Deus volebat confortare Moysen, quem ad tam ardua negotia missurus erat, dando de se bonam spem, & demonstrando aliqualem familiaritatem, vt sic liberiùs exequeretur. Familiaritas autem demonstratur faciendo eum venire apud se.* Vt communis calamitas abigatur, vt temperetur anxietas, sit inter Deum, & populi Principem familiaritas: nam Princeps Dei præceptis obtemperans, & heroïcis virtutibus micans Reipublicæ est stabilimentum, vt qui insanis blanditur cupiditatibus, est tranquillitatis naufragium: ergo vt Philisthinorum cessarint lamenta, Arcæ Principes sequantur vestigia.

§. LXXXV.

Conditionis, ac status sui transgressi terminum, sibi solicitauere periculum.

QVi se secum metitur, plurimis anxietatibus liberatur, qui vltra vires, statúmque audet, vt euanido splendori studeat, & sumptuosiori ornatu floreat, adsciscit pericula, immò aliquando patitur non modica detrimenta. *Ne clerus vester* (aiebat Atalaricus *8. var. 24.*) *forensibus litibus profanatus negotiis potiùs secularibus occupetur.* Si præscripti status termini violentur, si adsignatæ metæ transiliantur, iam ambitus dehonestat, & admissum crimen maculat. *Hæc erit ambitio* (verba sunt Tertulliani *de habitu muliebri cap. 9.*) *vnde & nomen eius interpretandum, quòd concupiscentia apud animum ambiente nascatur ad gloria votum, quod diximus, non natura, nec veritas, sed vitiosa animi passio concupiscentiæ commendauit, & alia vitia ambitionis, & gloria: sic & pretia rebus inflammauit, vt se quoque accenderet.* Subnectit Tertullianus: *Breuissimis loculis patrimonium grande profertur. Vno lino decies sextertium inseritur. Saltus, & insulas tenera ceruix fert. Graciles aurium cutes Kalendarum expendunt, & sinistra per singulos digitos de saccis singulis ludit. Hæ sunt vires ambitionis, tantarum vsurarum substantiam vno, & muliebri corpusculo baiulare.* Si facultatum vires ambitionis ardor non attendat, iam filius depauperatur, & æquitas viulata queritur. Status conditionem excedere nihil aliud est, quàm in se calamitatem armare. *Penna struthionis* (inquit Iob) *similis est pennis herodij, & accipitris. Iob. 39. vers. 13.* Adnectit: *Duratur ad filios suos, quasi non sint sui.* Causam huius obliuionis, ac duritiei audi: *In altum alas erigit, deridet equum, & ascensorem eius.* Versicoloribus, sed raris ornatur pennis, & cùm nequeat volare, adnititur accipitrem, & herodium volatu vincere, & parentis ambitiosa superbia prolem ingemiscere cogit, & despecta, conculcandáque pedibus, soluit, quia parens volatus naturæ leges transgressus stultè ambiuit. Notauit Gregorius *lib. 31. Moral. cap. 5. Quis herodium, & accipitrem nesciat aues reliquas quanta volatus sui velocitate transcendant? Struthio verè pennarum similitudinem habet, sed volatus eorum celeritatem non habet. A terra quippè eleuari non valet, & alas quasi ad volatum specie tenus erigit.* Struthio naturæ lege nequit sublimis erigi, & tamen ambitione inardescens herodij, & accipitris adnititur volatui assimilari: ergo oua derelinquit, & ad votum non peruenit. Si struthio naturæ terminos præfixos non adniteretur disrumpere, quiret oua calefacere; verùm dum inflatur ambitiosis, deridetur stultus. Meliùs, prudentiúsque se gesserunt Philisthini. Vbi Bethsames attigerunt terminos, ad sua regressi sunt: *Viderunt, & reuersi sunt.* Si quæras, cur vltra non fuerint progressi? respondebit noster Sanctius, noluisse limites sibi præscriptos excedere, ne, si transgressi, discriminibus inueniantur expositi: *Tutum in hostiums suorum fines, aut conspectum venire non putabant.* Tutum illis non esset ditionis suæ statos terminos rumpere, & pericula sibi adsciscere: ergo se intra limites continuerunt, & sic pericula declinarunt. O si plures Satrapas imitari intra suæ conditionis, statúsque se terminos continerent, minus profectò ingemiscerent, nec tot sibi pericula procrearent.

§. LXXXVI.

Munera quodammodo delictorum videntur baptismata.

BAptismus peccata abradit, & quidquid sordidum fuerat, purissimis lymphis abstergit. Qui ante baptismum mortis reus, & flammis deuouebatur obnoxius, iam vitæ hæres, si rite baptismate sacro ablutus. Hanc cœlestem vndæ qualitatem apud sæculum imitari videmus munera; reum absoluunt, suppliciis obnoxium redimunt, & qui ob perpetrata scelera dignus morte, post pretiosa munera iam dignus laude. *Hæc ipsa res* (aiebat Seneca *epist. 115.*) *tot magistratus, tot iudices detinet, quæ magistratus, & iudices facit pecunia quæ ex quo in honore esse cœpit, verus rerum honor cecidit: mercatores, & venales in vicē facti, quærimus non quale sit quid sed quanti. Ad mercedem pij sumus, ad mercedem impij.* Vt quis pius, impius ve habeatur, merces attenditur,

non

non virtus examinatur: qui ingentem mercedem soluit, omne iam delictum abrasit, & penitus sepeliuit. Philisthæi de sæculi more, vt admissum delictum inaurarent, suppliciúmque eluderent, efferri dona decernunt: *Hi sunt autem ani aurei, quos reddiderunt Philisthiim pro delicto Domino.* Iam existimabant delictum redditum, quia oblatum pretiosum aurum. Expressius supra errorem suum explicuerunt: *Quod debetis, reddite ei pro peccato, & tunc curabimini.* Textus Hebræus ita habet: *Reddite illi asam*, id est, peccatum. Si exhiberent aurum, iam à se ablatum existimauere delictum, & quod solùm auferre poterat digna pœnitentia, aut baptismatis aqua, auro existimabant expungere, & sanitatem mereri. Notauit Caietanus: *Asam significat, quod offertur pro delicto, & de hoc est sermo in proposito.* Adnectit: *Duo promittunt, videlicet sanitatem corporis, & notitiam diuinæ animaduersionis.* Itaque, vt delicta redimerent, confugerunt ad munera, rati, quantumvis culpæ perseueraret macula, auro posse redimi pœna: & licèt hoc Satrapaturn fuerit delirium, vtilissimum tamen est documentum: nam cùm peccatum oblato auro redditum, translatúmque crediderunt, auro apud sæculum deleri peccata monstrarunt.

TEXTVS.

VERS. XVIII. Et mures aureos secundum numerum vrbium Philisthiim quinque Prouinciarum, ab vrbe murata vsque ad villam, quæ erat absque muro, & vsque ad Abel magnum, super quem posuerunt Arcam Domini, quæ erat vsque in illum diem in agro Iosuë Bethsamitis.

§. LXXXVII.

Communes sumptus ab omnibus debent impendi, non tamen pauperiores grauari.

AB omnibus debet impendi, quod pro omnium salute videtur imponi: seruire omnes conuenit vtilitatibus publicis, & occurrere prouidè imminentibus decrementis; verùm cùm ad propulsandum periculum, vel ad stabiliendum Reipublicæ commodum generalia exiguntur donariua, aut tributa, diligenti solertia curandum est, ne pauperculus deprimatur, & diues ipsa potentia releuetur. Soluat quisque prout potest, nec sit magnatum releuatio inualidorum oppressio. *Intra Siciliam Prouinciam* (aiebat de Principe Cassiodorus 9. var. 10.) *sub consueta prudentia sua moderatione censum statuit flagitari, vt nobis cresceret deuotio, quibus se facultas extenderat.* Pro facultatum extensione censum voluit flagitari, quo & diues appareret deuotus, & pauper non gemeret ingrauatus. Præmiserat *epist.* 9. *Fecerimus tales homines destinare, per quos possimus euidenter agnoscere, quem admodum in futurum census doceatur impositus. Vt si grauatos vos esse cognoscimus, pro parte vobis, quia visum fuerit, considerata æquitate, releuemus.* Æquitas debet releuare, si quid contra æquitatem videatur imponi. Decreuerant Satrapæ aureos mures offerri ad communem calamitatem depellendam: ergo ad commune beneficium, & communis fuit auri ad effingendos mures corrogatio; *Ab vrbe murata vsque ad villam, quæ erat absque muro.* Vbi noster Textus habet: *Secundùm numerum vrbium*, in Hebræo legitur *Misfar*, quod ratio sonat: ac si dicant; Sub æqualitate aurum debet colligi, ne pauperiores tantùm, & quòd iniquis, plus ac si diuites soluant; hoc namque esset maiorem Reipublicæ partem premere, non leuare. Notauit noster Sanctius: *Vocem Hebraicam Misfar, quam vulgatus numerum reddidit, ipsi,* (id est, Hebræi) Hispani *transtulerunt, Quenta, id est, rationem.* Addit: *Fortassè, quia qualibet ciuitas pro ciuium facultate, ac numero assignatam sibi partem conferebat.* Exactè procuratum est, ne diuites potentiæ priuilegio minus corrogarent exempti, & plus iusto pauperes prægrauati: ergo calamitas pulsa est, dum nec diuites leuantur, nec pauperes deprimuntur.

§. LXXXVIII.

Non semel lapides Sanctorum reliquiis nobilitati magnitudinem miraculosè conseruant, quantumvis aliquid concurrentes deuotè radant.

PIetas, vt deuotioni blandiatur, deuotio, vt pietati aduletur, aliquid a lapidibus Sanctorum reliquiis nobilitatis adnititur radere, & laudabili furto auferre, cúmque aliquando frequentissimus sit concursus, putares lignum, aut lapidem minuendum, & continuis excauationibus minorandum, & tamen quasi vitali humore nutritus, inuenitur semper illæsus. Eiusmodi miraculum videtur Textus prodere de illo magno lapide à Patriarcha Abrahamo religiosis victimis consecrato, & qui Arcæ reduci fuit pro throno: *Erat vsque in illum diem in agro Iosuë Bethsamitis*, à lapide illo frequentissima concurrentium pietas quid auferebat, & tamen lapis magnus, integérque perdurabat: *Erat vsque in illum diem in agro Iosue.* Magnus perseuerabat, etsi temporum pateretur adsultus, & piè furaces sustineret continuò manus. Opportunè noster Sanctius: *Non est vulgaris ratio, cur dicatur lapis ille ad illum vsque diem perseuerasse, cùm ex eo viri pij propter tanti Patriarchæ memoriam aliquam partem ad suarum ædium ædificationem excidere petuerint, immò & fortassè debuerint.* Vt reliquiæ sunt firma ædificiorum fundamenta, & contra fulmina, & tempestatum iacula auxilia, quamplures ab illo lapide aliquid auferebant, quo domos suas suffulcirent, & imminentium pericula tempestatum auerterent: perseuerabat tamen lapis diminutionem non sentiens, & manus laudabiliter rapaces frequenter patiens. Extant in Hispania aliqua Sanctorum sepulchra à quibus deuota pietas quid semper abradit, & tamen lapis diminutionem non sentit: vt etiam de Christi Domini cruce Sancti prodiderunt, eius namque sanguine irrigata nouis videbatur incrementis augescere, etsi deuotio quid semper adniteretur præcidere.

TEXTVS.

VERS. XIX. Percussit autem de viris Bethsamitibus, eo quòd vidissent Arcam Domini, & percussit de populo septuaginta viros, & quinquaginta millia plebis. Luxitque populus, eo quòd Dominus percussisset plebem plaga magna.

§. LXXXIX.

Plures, quia oculos non nouerunt frænare, fuerunt compulsi lugere.

CVriositas, dum pascit oculos afferre solet, & occasionem ploratus. Plures, si modestiæ fræno prudenter voluissent arcere, non cogerentur oculos copiosis lachrymis defœdare. *Adeò est* (aiebat Plutarch. *lib. de Curiosit.*) *cum dulcedine quadam amara, & indomita curiositatis titillatio, & instar vlceris, quando pungitur, semetipsa cruentat.* Mortem adsciuit plurimis aliena facta

 rimati,

rimati, & curiositatis gaudium tristissimum, peperit luctum: alij, dum oculos aliena venustate pascunt, insanis appetitionibus inardescunt, & se tricis insolubilibus implicuerunt, quia imprudenter curiosos oculos oblectarunt. *Vbi curiositatem aluisti licitis* (addit Plutarchus) *validamque, ac violentam effeceris, raptam deinceps ex assuetudine ad illicita haud facilè reprimere queas.* Curiosus, dum nequit curiositatem reprimere, multis se nouerit difficultatibus implicare. Eua, dum prohibitæ arboris pulchritudine oblectat oculum, contra præceptum extendit manum, & raptum pomum copiosum attulit mortalibus luctum: *Vidit igitur mulier, quod bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectuque delectabile, & tulit de fructu illius, & comedit.* Gen.3 vers.9. O si terra caligo oculos tunc arceret, quantis nos malis eximeret! dum vagatur, oculus concupiscit, & dum concupiscit, cadit. Notauit Basilius Seleuciensis orat.3. *Anima passionum vinculis impedita cum oculo malum communicauit.* Oculus passionum nebulis obturbatus malè consuluit, & pessimo consilio lachrymas procreauit. Idem Bethsamitis accidisse videtur. Dei Arcam curiosis oculis spectarunt, & quia spectarunt, mortem subierunt: *Percussit autem de viris Bethsamitibus, eo quòd vidissent arcam Domini.* Caietanus putat, cùm religiosæ adessent celebritati, tempus in cælaturis Arcæ conspiciendis triuisse, & ob hanc curiositatis culpam incurrisse mortis sententiam, vt alieno in capite nos Scriptura erudiret, quanta curiositas gignat lamenta, & adducere soleat incommoda. Accipe Caietanum: *Significatur, non quod viderint interiora Arcæ, sed quod curiosè inspexerint in ea, quæ elaborata erant ab artificibus tempore Mosis in ea.* Cùm fas esset composito aspectu, religiosoque animo festiuitati assistere, imprudenter curiosos maluerunt oculos pascere: ergo compulsi sunt vberes lachrymas fundere, & anxios gemitus edere. Quòd si curioso solùm aspectu Arcam inspicere grauem adeò attulit mulctam, oculos pascere libidinosè pulchellarum venustate, quam putas, afferet pœnam.

§. LXXX.

Qui ob virtutem recusat periculum, grauius solet sibi adsciscere detrimentum.

NOnnulli, dum imprudenter saluti gestiunt prouidere, inueniuntur non semel luctuosam sibi cladem procreare. Temperantia, pudicitiaque arbitrantur salutem labefactandam, & ventri, appetituique indulgent, verùm laura mensa, & effrænis luxuria non solùm saluti extruunt insidias, sed præmaturant mortes aut violentas, aut inopinas; aliis, dum ne potentium in se manus armarint, muneris sui, virtutisque de industria deliquerũt obliti, in Scyllam contingit incidere, dũ satagebant Carybdim vitare. *Patitur hoc improuida mortalium plerũque conditio,* (scribit Cassiodorus 7.variar 47.) *vt eũ lædere putatur consulat, & cum consulere videtur, affligat.* Ecce Bethsamitæ colendis agris, colligendisque fructibus dediti, reducendi ad se Arcam inueniuntur obliti, & quia obliti, capitali pœna mulctati: *Percussit de populo septuaginta viros, & quinquaginta millia plebis.* Huius vindictæ causam fuisse detrectasse belli pericula: & experuisse frugum incrementa tradit Theodoretus ergo dum fructuũ auidi, & obligationis obliti Martia pro religione detrectauere certamina, grauissima sustinuerunt mortis supplicia: plures abstulit imprudens metus, quam inimicorum auferret impetus. Theodoretum audi: *Populus fuit castigatus, vt qui noluerit pro Arca adire periculum, & septem menses eam reliquerit inter alienigenas, & pro ea bellum non susceperit.* Debuissent laudabiliter contemnere vitam, vt ab hostium manibus eriperent Arcam: maluerunt verò agros incolere, & certaminis periculum decliuare: ergo dum imprudẽter studuerunt cupiditati & saluti; grauiora sibi maturarunt discrimina, & ingeminarunt incommoda: ipsum conseruandæ salutis studium conuersum est in venenum, & quia noluerunt decertando obligationem implere, inuenti sunt mortem sibi imprudenter accelerare: non tot homines hostilia consumerent arma, quot abstulit virtutis iniuria. Moyses exploratores mittit ad lustrandam inimicorum regionem, vt conditione, qualitateque cognita, prudentius adornarent bella, & inirent studiosius certamina. Exploratores mõstruosos gigãtes terram retulerunt incolere & tellurẽ ipsam habitatores vorare: *Terra, quam lustrauimus, deuorat habitatores suos: populus, quem aspeximus, procera statura est.* Num. 13. vers. 33. Quam obscurat prudentiam acer metus, & nimius timor! Si terra deuorat habitatores suos, quomodò proceræ adeò magnitudinis, fortitudinisque eximiæ viros producit; aut si producit, quomodò extinguit? Ad hæc. Si tellus habitatores consumit, & conflictus facilior, & triumphus erit expromptior, habitatores citius deperibunt à tellure deuorati, & inimicorum exercitibus impetiti; cur ergo fugiat ignauia, quam victoriam offert fortuna? Detraxisse terræ exertè Text. tradit, & quia certaminis labores respuerunt ostendit. Quid tunc? Deus eos morte punit, & plurium cadauera desertis insepulta mansura ostendit: *Omnes viri, quos miserat Moyses ad contemplandam terram, & qui reuersi, murmurare fecerant contra eum omnem multitudinem, detrahentes terræ, quòd esset mala, mortui sunt, atque percussi in conspectu Domini. Iosue autem filius Nun, & Caleb filius Iephone vixerunt ex omnibus, qui perrexerant ad considerandam terram.* Num.14.vers.36. Iosue, & Caleb contempserunt pro virtute periculum, nec detrectauere bellum; reliqui, vt redimerent metum, prodire noluerunt in campum; verùm virtutis studiosi sibi produxerunt vitam, & gloriam, qui prospexerunt insipienter saluti, celerem subierunt mortem. Adest Lira: *Mortui sunt atque percussi id est, subitò, & horribiliter.* Non adeò breuiter perirent cum hostibus decertando, quàm perierunt periculum certaminis effugiendo. Vt noueris, qui ob virtutem recusat periculum, grauius sibi adsciscere detrimentum.

§. LXXXXI.

Sibi calamitatem accelerat, qui ad sacram mensam affectibus non repurgatis propinquat.

SAtius est homini, quàm nutriri, ni inueniatur dignus, Eucharistia priuari. Quoddam reuerentiæ genus est oculis se subducere, & infectum sordibus præsentiam Principis reuereri: vt procax audacia, & periculosa impudentia in eius conspectum deuenire, cuius nil potest perspicaciam latere. *Quando in vnum cum fratribus conuenimus* (aiebat Cyprianus de orat. Domin.) *& sacrificia diuina cum Dei Sacerdote celebramus, verecundiæ, & disciplinæ memores esse debemus* Sibi inuidet, qui ad Dei cœnam pannosus accedit. Ob id cœlestis ille nuntius ad sacrum epulum aues solùm per cœli, medium volantes inuitauit. *Et vidi vnum Angelum stantem in sole & clamauit voce magna, dicens omnibus auibus, quæ volabant per mediũ cœli: Venite, & congregamini ad cœnam magnam Dei* Apoc.19.vers.17. Non aues omnes vocantur ad cœnam, sed quæ à terra eleuatæ, & versus cœlum inuolandi studiosæ, quæ alas ad volandum extendunt, & crucis formam assumunt, nam vt accedere possint ad mensam, opus est crucifixi induere imaginem, & imitari virtutem, aliter namque non pascentur vitæ subsidio, sed actuoso satis veneno. *Omnibus auibus* (inquit Interlinearis) *quarum conuersatio in cælis est* Qui solùm nouerunt terrena, non inuitantur, immò à sacra mensa

exclu-

excluduntur. Huc voco, quod aiebat Tertullianus ad vxorem *cap.6. Audiat sanè, audiat aliquid Dei cœna de taberna, de gehenna. Quæ Dei mentio? quæ Christi inuocatio? vbi fomenta fidei, de Scripturarum interlectione? vbi spiritus refrigerium? vbi diuina benedictio? omnia extranea, omnia inimica, omnia damnata adterenda saluti à malo immissa.* Indignè sumentis salus adteritur, & iam Eucharistia spiritus refrigerium ad dæmonis detorquetur auxilium. Bethsamitæ, vt ad eos peruenit Arca, sacrificia instituunt, altarique accedunt; verùm dum sedulo examine mores non expoliunt, indignationem cœlestem subeunt: *Percussit Dominus de viris Bethsamitibus.* Quis fuerit horum reatus, quærunt Interpretes. Glossa existimat fuisse percussos, quòd incuriosè, indignéque accesserint. *Percussi sunt* (inquit) *eo quod indigni essent, vel indignè accessissent.* Cum tremore, & magna conscientiæ puritate tenebantur accedere, & indignè de oblatis victimis ausi sunt manducare: ergo exoculata audacia mortis est punita sententia: *Percussi sunt, eo quod indigni essent.* Quod si ad vmbram Eucharistiæ accedentes morum inconcinnitate graui sunt supplicio puniti, vehementer horreat ad veritatem accedere, qui probatur conscientiæ sordibus maculari; nam cœlesti epulo illata iniuria soluitur grauissima pœna.

§. XCII.

Si aliqua optimatum puniatur culpa, ab ipso Numine noscitur inflicta pœna.

OMnes quidem (aiebat Cassiodorus 3. *variar.* 7.) *iustitiam colere, & obseruare præcipimus, sed eos maximè, qui diuinis honoribus eriguntur: vt superna gratia fiant proximi, dum à terrena fuerint cupiditate longinqui.* Omnes tenentur æquitatis legibus obedire, sed præcipuè qui nobilitatis, dignitatisque constat stemmatibus resplendere: verùm (nescio quo pacto) qui ad modestiam, iustitiamque speciali titulo tenebantur, euertere frugalitatem, castitatem corrumpere, & leges inueniuntur sæpissimè deprauare. Cumque eos debuisset districta ferire sententiæ pœna, potentiæ, magnitudinisque priuilegio impunita crescit audacia. *Deus* (aiebat Philo *lib. de Victimis*) *non hominum tantum, sed & deorum est Deus, magnus verè est, & pollens, potensque.* Vnicus est Deus, nec Philo deorum admittit multitudinem, vt Ethnicorum vanitas, & fatuitas, per deos, altos, sublimesque intelligit, quos Deo ait subiectos; nam antiquis imaginibus clari, diuitiarum copia superbi, dignitatum luminibus exornati sic delirant, vt se nullis legibus arbitrentur subiectos, sed ab omni iure liberos. Hos ergo deos, ait Philo, Deum frænare, & dignis mulctis punire: *Non hominum tantum, sed & deorum est Deus.* Thamar, quæ se expinxerat, & cælarat, de violata castitate apud Iudam arguitur, & voracibus vitulanda flammis damnatur: *Producite eam, vt comburatur. Gen.38.vers.25.* Illa exhibitis argumentis Iudam imputati sibi criminis auctorem euincit: *De viro, cuius hæc sunt, concepi,* & iam accusatores ora silentio sigillant. Non inuenies Iudæ obiectum, quòd nurus castitatem violarit, quòd legem de fratre cum fratris vidua maritando contempserit, duplex ad speciem Iudam denigrabat reatus, & tamen obiectus nullus. Thamar ob suspicionem arguitur, & damnatur. Ecqua discriminis causa est? Quia Iudas cæteris dignitate antelatus, & gregibus erat copiosus: ergo contra illum lex tacuit, & ius obmutuit. *Cùm esset Sella adultus, & non daretur in virum ipsi Thamar* (loquit Abulensis *quæst. 3. in cap. 38. Gen.*) *habuit illa iustam causam aliquid committendi contra Iudam; sed nec propter hoc iustificatur actus iste.* Non licebat Thamar cum Iuda coire, sed nec Iudæ licebat Sellam iam adultum denegare, & cùm vterque non careret reatu, Thamar sola habetur legibus obnoxia, & rea. Et expende vsam, vt iuri suo consuleret, prudenti industria, vt quæ nouerat iura contra Iudam dignitate conspicuum, & diuitiis copiosum aut deprauanda, aut nullatenus audienda: Dum Thamar vidua multis accusatoribus adurgetur, leges contra debiles, solatioque destitutos allegari, & produci, eleganti penicillo adumbratur. Bethsamitæ delinquunt, & non solùm plebeij, sed magnates pœnas exoluunt, & iam supplicium à Deo refertur illatum: *Percussit de populo septuaginta viros, & quinquaginta millia plebis.* Cùm puniti omnes vno quiuerint numero includi, quærunt Interpretes, cur septuaginta viri à reliquis separentur, & puniti referantur: *Percussit de populo septuaginta viros.* Hieronymo placet fuisse iudices, Eucherio optimates: ergo Scriptura expressè retulit iudices, & optimates punitos; nam si numero communi includeret, optimates, & iudices nullus crederet castigatos. Hieronymum audi: *Septuaginta viros, iudices.* Et Eucherium: *De optimatibus populi septuaginta sunt percussi.* Communis omnes inficiebat culpa, sed frequens adeò est apud sæculum, optimates, iudicesque omni eximi pœna, vt Textus ab ipso Numine percussos retulerit, & expresserit. Adeò exarmata aduersus eiusmodi sunt iura, adeò vel patientium iniurias occlusa sunt ora!

§. XCIII.

Qui altari inconcinnis moribus audet accedere, videtur Dei maiestatem despicere.

OMni morum puritate debet relucere, qui audet adspectui Principis propinquare. Qui nuptiali carebat veste, dum remotus, duris non legitur vinculis illigatus: dum Principis domum intrat, exoculatæ audaciæ inuenitur reus: non debuit Principis oculis obiici, quem indubium erat sordido amictu vestiri. Vinum, siceramque ad altare accedentibus lex prohibuit, vt omne indecentiæ periculum remoueret: *Vinum, & omne, quod inebriare potest, non bibetis tu, & filij tui, quando intratis in tabernaculum, ne moriamini. Leuit. 10. vers. 9.* Nec parcè vti vino permisit, sed prorsus vetuit, nam si occasio prorsus non remouetur, haud facilè culpa vitatur. Adest Philo de Temulentia: Sicut *veneranda res est sobrios, & sui compotes ire ad vota, & sacrificia, sic è diuerso ridicula, si quis corpore, animoque præ vino labans id faciat. Nisi forsasse quoties Domini, & parentes, & Principes adeundi sunt, curare decet seruos, & filios, & subditos, vt sobrij sint, ne quid dicto, factoue peccent, atque pœnam incurrant, si videantur dignitatem maiorum contemnere.* Qui ad maiorum veniunt præsentiam, se expoliunt, & omnem vestimentorum sordem abstergunt, ne videantur auctoritati inferre iniuriam, & iniuriæ tulerint pœnam: ergo potiori iure (inquit Philo) diuino conspectui præsentandus, omni solicitudine est expoliendus, ne videatur contemnere maiestatem desidiosa ignauia, & incuriosa desidia. Adoccit Philo: *Omnipotentem vero patrem aliquis adoraturus cibum, potum, somnum, cæteraque, quorum vsum natura postulat, non moderabitur? malesque ad lautiorem victum declinans imitari luxu perditos? & oculis nimio vino grauatis, vacillante capite, obliquata ceruice, crapulam ructans, totoque corpore languidus, aquam abluendis manibus, aut aras attinget, aut victimas? Atqui tali non est fas vel procul sacros ignes intueri.* Fas non est sacros intueri ignes sine oris modestia, sine ornatus munditia, sine attentione religiosa; nam inde trahetur damnum, vnde sperabatur auxilium: Ecce Bethsamitas ad reducem Arcam inuolantes non inueniunt portum, sed naufragium. *Percussit de populo septuaginta viros.* Supplicij causam Textus expressit: *Eo quòd vidissent Arcam Domini.* Alia translatio habet: *Despexerunt Arcam Domini.* Qualis fuerit iste despectus, non constat; videntur tamen in eo peccasse, quòd, vt erant solli-

gendis

gendis meſſibus intenti, inuolarint nullo abſtergendi puluerisſtudio adhibito, nullo ornatus adaptandi conſilio habito: ergo Arcam deſpiciunt, dum irreuerenter accedunt. *Ob hoc* (inquit Eucherius) *à Deo percuſſi ſunt, quia non ſolùm appropinquauerunt ad Arcam, ſed etiam, vt alias tranſlatio habet, deſpexerunt.* Imprudens auſus fuit maieſtatis deſpectus. Vt diſcas, quanta morum concinnitate fas eſt accedere, quando inultum non manſit non deterſo terreno puluere propinquare.

§. XCIV.

Peccatores refugiunt Deum quærere, & ægrè ferunt à Deo perquiri.

SVnt adeò contumaciter vitiis, vaniſque erroribus addicti nonnulli, vt detrectent reſipiſcere, & medelam repurgandis criminibus adhibere. Ea tamen eſt diuina miſericordia, vt ſua ſibi patientia quodammodò detrahat, & exerrantes perquirat: verùm, qua debuiſſent benignitate erudiri, aliquando contigit indurari, & tamen Deus, ſi fas eſt dicere, laudabili pertinacia inſiſtit, & medelam adhibere vulneri exambit. Primi parentes deliquerant, & Dei imaginem exiguo ſatis oblectamento deturparant. Maluit Eua veternoſo ſerpenti blandè inſidianti credere, quàm tot amoris, & beneficentiæ diuinæ experimentis auctori fidem præſtare. Eo in rerum ſtatu Deus Adamum quærit, & voce compellat humaniſſimè: *Vocauit Dominus Deus Adam, & dixit ei: Vbi es?* Gen.3. *verſ.*8. Qui ad medicum debebant recurrere, inuenti ſunt detrectare: *Cùm audiſſent vocem Domini Dei deambulantis in paradiſo ad auram poſt meridiem, abſcondit ſe Adam, & vxor eius à facie Domini Dei in medio ligni paradiſi.* Itaque Deus erroris miſertus ad arrigendum currebat; verùm illi exilio ſuo, calamitatique ſuffragantur: non ſolùm non quærunt medicinam, ſed medici etiam auerſantur præſentiam, ægrè ferunt perquiri, quia cupiunt erroribus adulari. Notauit Baſilius Seleucienſis orat.3. *Exilio ſuo ſuffragantur. O Domini in homines amorem!* Ipſe offenſus quærit, & medicamenta curando vulneri offert. His vocibus Adamus foras prorupit, & culpam gemebundus diluit: fortè ſi contumaciam tueretur, ipſam contra ſe benignitatem inflammaret, & ſupplicij acerbitatem augeret: nam ſi peccator inquiſitiunis benignitatem deſpiciat, & ſe à Deo quæri ægrè ferat, contra ſe ipſum benignitatem exaſperat, & patientiam ipſam irritat. Huiuſmodi videntur fuiſſe Bethſamitæ, quorum plures ea impietate laborabant, vt idola colerent, & voluptatibus inſeruirent: verùm, vt vidit Deus, detrectantes virtuti accedere, decreuit indignis etiam appropinquare. Arca non ſine miraculo quærit Bethſamitas, & cum debuiſſent opportunam ſatis reſipiſcendi occaſionem ambire, ægrè tulerũt approximari: ergo ipſa patientia, & benignitas deſpectæ exarſerunt, & ſe inflictis acerbis pœnis vindicarunt: *Percuſſit Dominus de viris Bethſamitibus.* Vt iuſti verentur delinquendi periculum; ſic peccatores expaueſcunt ſalutis remedium: igitur reſipiſcendi occaſionem auerſati, duris flagellis ingemuerunt percuſſi. Audi Theodoretum: *Filij Iechoniæ vt impij, & ſeruientes idolis ægrè tulerunt videntes Arcam, & meritò luerunt ſupplicium.* Quærente Arca opus erat abiurare idololatriam, & debitam Numini exhibere reuerentiam: ergo grauiter tulerunt ab Arca perquiri, quia, vt idolis inſeruirent, cupiebant tempus, & occaſionem protrahere. Plures videas grauiſſimis culpis infectos, & pœnitentiæ prorſus oblitos, quibus moleſtiſſimum eſt præſcriptum ab Eccleſia expiandis animis tempus appropinquare. & à Deo humaniſſimè compellidebuiſſent tamen vereri, ne auerſati medicinam, tulerint grauiſſimam pœnam.

§. XCV.

Perpetrata culpa parum angit, inflicta pœna diſtorquet.

NIhil culpa deterius eſt, quod Dei manus finxerunt, ſimulacrum obliterat, virtutis venuſtatem deformat, & debitum benefactori obſequium, officiumque denegat, & cùm lethale adeò venenum ſit, ab hominibus ſitienter hauritur, & animæ ſalus contemnitur. *Eſt & hæc peruerſitas hominum* (aiebat Tertullianus aduerſus Gnoſticos *cap.*5.) *ſalutaria excutere, exitioſa ſuſcipere.* Adnectit paulò poſt. *Nauſeabit ad antidotum, qui hiauit ad venenum.* Ad venenum hiatur, &, quem ſecum affert, impatienter dolor ſuſtinetur. Paruipendunt homines culpam, auerſantur animitus pœnam. Deliquerat Pharao, vtque eius contumaciam reprimeret, locuſtarum Deus innumerum exercitum armauit in fructus. Quid tunc? Iam Pharao cordis oſtendit anxietatem, & ſupplex rogat Moyſem eam à ſe mortem depellere: *Rogate Dominum Deum veſtrum, vt auferat à me mortem iſtam. Exod.*2.*verſ.*17. Eodem tempore culpa abrodebat animæ vigorem, locuſta terræ, & tamen Pharao ſolùm dolet fructibus viduari, non ſceleribus infici. *Nota* (ſcribit Stephanus *in Allegor. Tilmani*) *quòd plagam locuſtarum mortem appellat.* Vti mortem dolebat plagam, ſiccis aſpiciebat oculis culpam; nam frequenter homines peccare gaudent, & pœnam ſubire timent. Reduce ad ſuos Dei Arca Bethſamitæ deliquerunt aut nimia curioſitate, aut minori veneratione, vtque experti ſunt debitam pœnam, populus amaris lachrymarum vndis prodit animorum anguſtiam: *Luxitque populus eo quod Dominus percuſſiſſet plebem plaga magna.* Satius erat lugere ob admiſſam in Deum culpam, quam ob inflictam ab illo pœnam, & tamen delicta non elicuerunt gemitum, cùm ſupplicia negotiata ſint eiulatum. Notauit Gloſſa: *Qua anteà Bethſames vocata, nunc vocatur Abel propter luctum ſuper viris Bethſamitibus ibi factũ.* Nomen mutauit luctus non ob ſcelera, ſed ob ſupplicia, nam ni inflictæ diſtorquerent pœnæ; ab oculis ob admiſſa ſcelera non fluerent lacrymæ.

§. XCVI.

Plures, vt nobilium ſe cognatos mentiantur, in eorum morte pullis induuntur.

EA eſt hominum ſuperbia, vt ſe alieno ſplendori adnitantur inſerere, & nobilium ſtemmatis conentur ornari. Si mors procerem abſtulerit, atris induuntur, à mœrore veſtis quærunt mendacio ſuffragium, & à deiecto vultu cognationis teſtimonium. Arcades, vt à luna originem ſe duxiſſe ſuaderent, in calceis lunulas geſtabant, vt ſplendidis veſtigiis fouerent opinionem & oſtentarent cunctis ſtemmatum claritatem. *In calceamentis* (inquit Plutarchus *in quæſtionibus centuriatis*) *lunulas, quæ ſplendidis natalibus præfulgent, ferunt.* Calceati incedebant lunulis, vt à luna haberentur orti, & ſplendidis cunabulis nati. *Video* (aiebat Tertullianus *de Anima cap.*19.) *& vitem adhuc teneram, & impuberem, intelligentem tamen iam opera ſua, & volentem alicubi adhærere, cum innixa, & innexa proficiat.* Humi reptat viuis, ſed conatur vlmo ſe innectere ambitioſa gloriolæ: ita altis vlmi ramis intexitur, vt ab eadem radice pullulaſſe credatur. Non diſſimile Bethſamitarum exiſtimant Interpretes fuiſſe ſtudium. Percuſſerat Dominus ſeptuaginta magnates, & populi proceres: *Percuſſit de populo ſeptuaginta viros.* Horum mortem plures populares planxerunt: *Luxitque populus.* E populo quiſque pullatus mortem dolebat, & ſibi conſanguineum è medio ſublatum atris veſtibus publicabat.

cabat. Ita Abulensis *quæst.* 28. *Isti fortè attinerent in consanguinitate, vel affinitate ad totum populum, ita vt rari essent in populo, qui ad aliquem horum non attineret, vt tunc lugeret quilibet mortuum suum.* Licet esset copiosus populus, & mortuorum exiguus numerus, rarus tamen erat, qui doloris signum non promeret, & alicuius functi assisteret. Et quare hanc consanguinitatem affectabant? Iam respondet Interlinearis: *Percussit de populo septuaginta viros, optimates scilicet populi.* Arduum erat, omnes consanguinitatem, aut affinitatem cum demortuis habere, & tamen rarus fuit in toto populo, qui cum optimatibus affinitatem, aut consanguinitatem non curauerit ostentare. Videas, si quis nobilis moriatur, aliquos atram vestem induere, funeri assistere, & se amisisse consanguineum mentiri, & hoc totum, vt nobilitatem mentiantur, & alienis stemmatibus exornentur.

§. XCVII.

Magna est populi calamitas senum prudentia carere, & æquitate iudicum viduari.

VEneranda canicies, dum animi affectus componit, sibi conciliat reuerentiam, & adolescentibus ipso habitu inspirat etiam doctrinam. *Ipse habitus sonat* (aiebat Tertullianus *lib. de pallio cap. 6.*) *sic denique auditur Philosophus, dum videtur, de occursu meo vitia suffundo.* Matura senectus moribus expolita sine voce carpit, sine reprehensione corrigit. Vt periculum non modicum naui est carere rectore, iuuenibus, & Reipublicæ sene. *Amisi, amisi vitæ meæ testem* (dolebat Plinius Iunior *lib. 1. epist. 12.* cùm è vita Corellius Rufus Senex prudentissimus excessisset) *rectorem, magistrum. In summa dicam, quod recenti dolore contubernali meo Calvisio dixi: Vereor, ne negligentiùs vivam.* Negligentiùs viuitur, si floridior ætas senum monitis non coërceatur. Magnum Reipublicæ ornamentum, fulcimentúmque est senibus, qui verè senes sunt abundare, vt etiam iudicibus integerrimis regi. Iudex, ministérque Reipublicæ vigilat ad leuamen cunctorum, & dum incorruptus legum præscripta custodit, omnium vtilitati deseruit. *Erit* (aiebat Cassiodorus *7. variar. 7.*) *securitas soporantium, munimen domorum, tutela claustrorum, discussor obscurus, arbiter silentiosus.* Non audet grassatur insidias moliri, si veretur iudicem fures noctis silentio venari. Non audet legem infringere, qui ius patronum integerrimum scit habere. Hinc est, quod si Respublica eiusmodi iudicibus, & senibus orbetur, magna calamitate affligatur. Deus, vt Bethsamitarum populum seuerè puniret, iudices, & senes abstulit, & iam totus populus ingemiscit dolore percussus, & calamitate oppressus: *Percussit de populo septuaginta viros, & quinquaginta millia plebis, luxitque populus, eo quod Dominus percussisset plebem plaga magna.* Sunt, qui existiment, septuaginta solùm viros percussos, eaque verba: *Et quinquaginta millia plebis*, sic accipiunt, vt numerus non referatur ad inflictam pœnam, sed ad populi summam. Ac si dicat Textus: De populo, in quo quinquaginta mille plebeij, percussit septuaginta. Vide nostrum Sanctium sic interpretantem: *Percussit de populo quinquaginta millia virorum, seu in quo erant viri quinquaginta mille, viros septuaginta.* Itaque illud: *Quinquaginta millia plebis*, non refertur ad percussionem, sed ad multitudinem, iuxta quam sententiam ita est componenda constructio: Percussit de populo quinquaginta millibus plebeiis constituti septuaginta viros: & licet exiguus fuerit mortuorum numerus, plebs tamen dicitur magna plaga attrita, quia iudicibus integerrimis, & grauissimis senibus priuata. Ita Hieronymus *Septuaginta viros, iudices.* Et Interlinearis: *Maiores natu optimates scilicet populi.* Itaque populus magna se plaga deplorauit percussum, dum senum prudentia se agnouit orbatum, & vigilanti iudicum solicitudine destitutum. Est enim eruentum Reipublicæ flagellum senibus carere, & ministris integerrimis viduari. Adest Abulensis *quæst.* 28. *Solùm pereuntibus septuaginta viris summi erat magna plaga.* Vehementer se Deus ostendit iratum, cùm vna die tot abstulit senes, & iudices.

§. XCVIII.

Dignitatum fastigia occupanti turba adulatur, sed rarus dolet, si moritur.

MVlta sunt, quæ oculis nostris imponunt, & exterius coloribus fallunt. Altos, dignitatibúsque florentes obsequiosa turba clientum circunstat, & repetitis, faustisque acclamationibus celebrat. Quam vero animus ab ore dissideat, mors ostendit; nam si ciuilis, aut naturalis mors eos abstulerit, nulla emittunt labia suspiria, etsi anteà sumptuosa resonarint elogia. Opportunè Tertullianus *in Apologetico cap. 6. Licet Serapidi iam Romano aras restruxeritis, licet Baccho iam Italico furias vestras immolaveritis, suo loco ostendam providè despici, & negligi, & destrui à vobis adversus maiorum auctoritatem.* Animitus despiciebant, quos externis cultibus adorabant; & quidem sæpè animus exoptat mortem, quibus exterius precatur felicitatem. Septuaginta è iudicibus, vt superiori vidimus §. Deus abstulit, & plebem etiam ingenti plaga percussit, & tamen lamenta non ob iudices ablatos, sed ob plebeios referútur percussos: *Luxit, populus eo quod Dñs percussisset plebem plaga magna.* Si eodem tempore plebs refertur percussa, & magnatum summa morte sublata, quomodo non referuntur emissæ ob magnatum mortem lachrymæ, & ob percussam plebem referuntur angustiæ? Quia impensus illis cultus non oriebatur ab interno amore, sed à consulente necessitate: ergo cùm in morte iam cessarit eorum dignitas, siccis oculis proditur veritas. *Populus Bethsamitarum* (inquit Abulensis *quæst.* 27.) *luxit, quia percussit Dominus plebem.* Non luxit, quia percussit magnates, quibus frequenter querulus refragatur affectus, etsi ob munus mentitus pendatur cultus. *Tu Cherub* (aiebat Ezechiel) *extentus, & protegens, & posui te in monte sancto Dei. Ezech. 28. vers. 14.* Hic ipse iam nihili habetur, & depretiatur: *Nihil factus es.* Inquires, quomodo nihili habetur qui paulò anteà resplendere in monte dicitur? Si tot eius protectionem exambiebant, vt opus fuerit alas extendere: *Extentus, & protegens*, quomodo iam inuenitur ab omnibus depretiari? Iam Textus retulit: *Producam ignem de medio tui, qui comedat te.* Hi ipsi, qui ad splendentis protectionem confugiebant, qui eius latera stipabant, qui elogiis de industria confictis plaudebāt, iam deturbatum despiciunt, & nihili haberi ostendunt. *Hic* (scribit noster Sanctius) *cum stupore adiuncta fuisse puto ludibria, & sibila, quibus exagitabatur illa tanta, tamque inopinata catastrophe.* Demutata fortuna obsequia transierunt in sibila, & euentus ostendit personam non fuisse amatam, sed eius protectionem, quam externè colebant, solummodò ambitam.

§. XCIX.

De suo avari, de alieno inueniuntur liberalissimi.

S*Vb opinione munifici* (aiebat Cassiodorus 3. *variar.* 39.) *parcum non decet inueniri, quia inumbrat famam publicam in consuo tenacitas.* Sunt, qui tenacitatem, liberalitatémque adnitantur coniungere cúmque hæc duo suopte ingenio dissideant, ea vtuntur industria, vt de alieno liberalitatis perquirant famam; & de

proprio tenacem fouere quæsiverint auaritiam. Non decet sub opinione munifici parcum inueniri; & tamen aliquando idem magnificus inuenitur, & parcus, nam sua parcus retinet, & magnificus aliena profundit. Vt aduentauit ad Bethsamitas Arca, Philisthinorum plaustrum, vaccásque in holocaustum consumpserunt: *Conciderunt ligna plaustri, vaccásque imposuerunt super ea holocaustum Domino.* Non multò post, qui holocausta obtulerant, dura sunt perpessi flagella: *Percussit de populo septuaginta viros.* Huius supplicij causam quærunt Interpretes, restantúrque non adhibuisse ad Arcæ cultum luminaria, & debita ad venerationem cultus obsequia. Audi Liram: *Ex circunstantia litteræ datur intelligi, scilicet, quod Arcam Domini dimiserunt nimis sub dio sine luminaribus, & cultu debito; ideò sequitur: & percussit Dominus de viris Bethsamitibus.* Hinc oritur difficultas. Si vaccas obtulerunt in holocaustum, cur detrectarunt luminaria adhibere ad cultum? Facilis est quæstionis solutio. Ad luminaria concinnanda opus erat oleum subministrare, sumptúsque impendere; ad holocaustum verò nil de suo conferebant, sed Philisthinorum vaccas sacrificabant: ergo de alieno se ostentarunt magnificos, & se prodiderunt de proprio parcos: proprium oleum detrectarunt expendere, alienas vaccas gestierunt sacrificare: *Arcam Domini dimiserunt sine luminaribus.* Inuenias, qui cibum sibi taxent parcissimi, qui in aliorum mensa modestiam damnent, & opulentiam desiderent. Inuenias, qui alienas diuitias magnificè expendant, & suas auarè retineant. Prodigi frater diuisionis tempore, quæ illum contingebat, substantiæ partem accepit: *Diuisit illis substantiam. Luc. 15. vers. 12.* Hic idem querelis patrem ferit, quia hædum vt amicis exiberet conuiuium, non præstiterat: *Nunquam dedisti mihi hædum, vt cum amicis meis epularer.* Si discupit amicis exhibere conuiuium, cur acceptis diuitiis non emerit hædum? Facilè erat aurum expendere, & splendidum amicis conuiuium instruere. Si ergo amicos ad mensam non inuitauit conuiuas, cur quia amicos non inuitauerit, excitat contra patrem querelas? Quia volebat, meo iudicio, de alienis expendere, & propria servare. Innuit Chrysologus *serm. 4. Hædum sibi datum negat qui substantiæ partem totam tempore dimsionis accepit.* Accepit, quo lauta, si vellet, instrueret conuiuia, nolebat tamen quid expendere de proprio, & suspirabat liberalis famam de alieno.

§. C.

Magna obsequia exiguo excusato impendio solent deuenustari, & indignationem mereri.

PVlchritudo proportione integra constat, nec resplendere potest perfecta, si fuerit næuis aliquibus deturpàta. Obsequium non semel fœdat incuriositas, & in exiguis reculis avara tenacitas. Pharisæus lautum conuiuium instituit, & Christo epulas saporatas apponit, & tamen à Domino arguitur, & digna censurâ carpitur: *Intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti. Luc. vers. 44.* Pretiosa vina apponit, & detrectat exhibere lauacri obsequi: Exigua recusat expendere, cùm probatur, fercula opipara ministrare; excusato sumptu leuissimo sumptuosum devenustauit obsequium; aqua deliquit parcus, qui in vino apparuerat magnificus. *Pharisæus* (inquit D. Thom. in Caten.) *retunditur... Vndè Pharisæo dicitur: Aquam pedibus meis non dedisti.* Quàm fuit imprudens aquam taxans, & conuiuium exhibens! Reculis, exiguisque næuis conuiuij liberalitatem fœdauit, & increpationem commeruit. Nec aliter videtur accidisse Bethsamitis. Reduci Arcæ solemnitatem instituunt, holocausta offerunt, victimas immolant: *Obtulerunt holocausta, & immolauerunt victimas in die illa Domino.* Festiuitatis gaudium sequutum est evestigiò lamentum: *Percussit de populo septuaginta viros.* Quæ huius indignationis fuerit causa, quærunt Interpretes. Lira, vt supra vidimus, existimat, incuriosos fuisse, negligentéique in luminaribus accendendis. Itaque cum magnifici fuerint holocausta, & victimas offerendo incuriosi extiterunt luminaria ad Arcæ cultum non ministrando; exiguis rebus deficientibus perfectum non placuit obsequium, & deuenustatum est holocaustum. Audi Liram: *Arcam Domini dimiserunt nimis sub dio sine luminaribus, & cultu debito.* Cultus debitus perfectionem requirebat, & licèt fuerit defectus exiguus, satis fuit, vt læderetur majestas, & obscuraretur festiuitas. Profectò aliquando lentitudine deuenustantur officia, & exhibendi modo deturpantur etiam obsequia: ergo curandum est integram operibus perfectionem adhibere, ne vt Bethsamitis, contingat indignationem incurrere. Abrahamus, vt peregrinis exhiberet conuiuium, ad armentum celeri gressu contendit, & vitulum optimum, & tenerrimum affert: *Ipse ad armentum cucurrit, & tulit inde vitulum tenerrimum, & optimum. Gen. 18. vers. 7.* Timuit liberalitatem obscurare, si optimum non parauerit vitulum, aut lentum posuerit gressum. Huc voco, quod aiebat Chrysologus *serm. 3. Communis vitulus non sufficit, nisi fuerit pinguis, nisi fuerit saginatus: vitulus pinguis testatur paternæ pinguedinem charitatis.* Non resplenderent obsequium omni venustate perfectum, si gressus tardus, aut communis esset vitulus.

§. CI.

Qui Dei Arca quid ab hoste posse auferri existimauit, diuinam contra se indignationem accendit.

F*Idem siquidem rerum à ratione colligamus* (aiebat Cassiodorus *1. var. ar. 9.*) *quæ nunquam desiderantibus absconditur, si suis vestigiis perquiratur.* Qui sincero animo veritatem perquirit, majestati indecoræ suspicionis temeritatem repellit; quandoquidem ipsa suspicio est dignitatis iniuria, & temeritatis audacia. Ob id cum Eustorgio venerabili Mediolanensi Episcopo ab æmulis crimen imputaretur, Princeps accusationem repulit, & æmulos suppliciis meritis castigauit; rationémque reddens: *Nihil* (inquit) *in tali honore temeraria cogitatione præsumendum est, vbi si præposito creditur, etiam tantus ab excessibus excusatur. Manifesta prouidè crimina in talibus vix capiunt fidem. Quidquid autem ex inuidia dicitur, veritas non putatur. Volumus enim impugnatores eius legitima pœna percellere.* Ex inuidia videtur nasci honorem dignitatis suspicionibus denigrare, & audacibus crimen coniecturis imponere. Dei Arca speciali Numinis honorabatur præsentia, & vti Dei thronus majestatis fulgebat pompa; cúmque ex hostili regione, in qua diù fuerat, triumphatrix ad suos remeasset, Bethsamitæ mortis sententiam tulerunt, quia audacibus oculis spectarunt: *Percussit autem de viris Bethsamitibus, eo quod vidissent Arcam Domini.* Quæ huius criminis fuerit offensa, quærunt Interpretes, quia non videbatur duro adeò supplicio dignum extendisse ad videndam Arcam aspectum. Abulensis *quæstione 26.* existimat, Bethsamitas in eam venisse suspicionem, an scilicet ex his, quæ asseruabantur in Arca, omnia redierint perfectè integra, aut hostili temeritate violata; vtque huic suspicioni satisfacerent, Arcam interiùs inspexisse, examinéque iram contra se Numinis concitasse. Ipsum audi: *Potuerunt hoc facere, fortè quia veniebat Arca de terra Philisthiim, & dubitabant, an Philisthiim abstulissent aliquid de illa, ob hoc inquirentes volebant videre, an intus essent ea, quæ Moyses posuerat, &*

sciebantur

scriberetur posita esse. In mentem Bethsamitis venit, potuisse Philisthæum quid auferre, dúmque examinant curiosi, diuinam contra se inflammant indignationem iniurij. suspicari, licuisse hosti aliquid in Arcam, erat Dei verbo tabulis intus asseruato irrogare iniuriā: ergo dum inanibus suspicionibus fissi examina prosequuntur curiosi, suppliciis ingemunt meritissimis castigati: *Percussit de viris Bethsamitibus, eo quod vidissent Arcam Domini.* Non erat præsumendum posse quid Arcæ deficere, quando non dubitabatur in Arca vt regali throno majestatem residere: *Dubitabant, an Philisthæi abstulissent aliquid de illa.*

§. CII.

Profunda Dei mysteria nimia curiositate indagare, est periculum sibi adsciscere.

VT nequit vespertilio candorem lucis sustinere, quia luminosis radiis repercutitur, & repercussus cæcatur, sic humana mens nequit, quæ eius capacitatem prætervolant, indagare, & abstrusa mysteria inquirere. *Sicut qui mel multum comedit* (aiebat Sapiens) *non est ei bonum: sic qui scrutator est majestatis, opprimetur à gloria. Prov.25.v.* 27. Quid mirum, si non patitur eximia gloria humana ratione comprehendi, quãdo maris profunditas bolide nequit mensurari: audax temeritas naturæ terminos supergredi adnititur, sed imprudenti adnisu miserabilius elabitur. *Dulcedo mellis* (inquit Glossa) *si, plus quam debet, sumatur, vndè delectatur comedens, necatur. Dulcis quoque est inquisitio majestatis, sed qui vltra modum inquirit, ab eius gloria opprimitur.* Reddit rationem Glossa: *Quia vt mel immoderate sumptum perscrutatis sensum, dum non capit, rumpit.* Vt exiguo vase mare non potest includi; sic humanis viribus diuinitatis oceanus nequit tranari. Involabat Moyses, vt flammescentis, illæsique rubi indagaret mysteria: *Vadam, & videbo visionem hanc magnam, quare non comburatur rubus, Exod. 3. vers. 3.* Humanum captum excedebat inquirere, quomodo flammis instar scatentium vndarum rubus irrigaretur, vt magis nitesceret floridus, quibus in cineres videbatur redigendus adultus; ergo prohibuit conatum, vt arceret Numen periculum. *Ne appropies* (inquit) *huc.* Eruditus correctione Moyses oculos depressit, nec mysterium iam indagare præsumpsit: *Abscondit Moyses faciem suam, non enim audebat aspicere contra Deum.* Adest Caietanus: *Tegmine nescio quo abscondit faciem suam, & ratio subditur: Quia timebat respicere Elohim.* Abstrusa Dei mysteria profunda sunt humilitate veneranda, non periculosa curiositate inquirenda. Et quidem Bethsamitæ effugissent supplicium, si Moysis sequuti fuissent exemplum; verùm dum Arcæ interna aggrediuntur perscrutari, contigit illis perire: *Percussit de viris Bethsamitibus, eo quod vidissent Arcam Domini.* Textus Hebræus habet: *Eò quod vidissent in Arca Domini.* Quibus verbis existimant Interpretes denotari, Bethsamitas non solùm externè Arcam vidisse, sed quid interius asservaretur periculosa curiositate indagasse: ergo dum religiosa cæcitate veneranda scrutantur mysteria, digna sibi maturavere supplicia. Ita Abulensis *quæst.26. Hebræi dicunt, quod non solùm viderunt Arcam sed etiam aperuerunt eam, vt viderent, quid intra illam erat.* Non licebat arcana examinare, sed credere: ergo dum excedunt audaces, & corruerunt infelices: *Percussit de viris Bethsamitibus, eò quod vidissent Arcam Domini.* Fræna aspectum, & vitabis naufragium.

§. CIII.

Leuia subditorum errata inerti superiori grauissima aliquando attulere supplicia.

SVperior omni diligentia subiectis cogitur prouidere & quidquid nocumentum affert, studio solertissimo propulsare. Vti Dei vicarius agricolæ munus debet exercere, testante Christo: *Pater meus agricola est. Ioan. 15.v.1.* Vtque agricola palmitum luxuriam frænat, & hortum variis plantariis exornare procurat; sic rationalium plantarum agricola & horridos sentes euellere, & fragrantibus hortum tenetur floribus amœnare. *Prouidus institutor* (aiebat Cassiodorus 8.*variarum* 14.) *hortum suum fœcundis nititur ornare plantariis, vt reddant fructus optatos, quæ solicitis fuerant exculta laboribus.* Solicitis exculta laboribus saporatos reddunt fructus plantaria, immaturos, & acidos proferunt, si damnabili inertia naturæ solùm relicta. Nec semper fructuum acor degeneri tribuitur origini, sed culpādæ non semel agricolæ inertiæ. Hinc est, quòd Deus seuera districtione Bethsamitarum percusserit proceres quia Arcam non adeò reuerenter adspexerint populares: *Percussit de viris Bethsamitibus, eò quod vidissent Arcam Domini.* Si culpa fuit plebis, cur pœna feriat magnates? Iam iudices, Superioresque punitos indicat Textus: *De populo septuaginta viros*, & expressè tradit Interlinearis: *Maiores natu, & optimates populi.* Et annuit etiam Hieronymus. *Septuaginta viros, iudices.* Iam quæstio exoritur, cur iudices graue adeò tulerint supplicium, cùm leue subiectorum videatur erratum? Arcæ non adeò reuerenti vestigio accedere, deuotis non adeò oculis spectare, aliquale crimen erat, non tamen quòd exulceraret iram, & acerbam adeo adsciscerct proceribus pœnam. Ad hæc: Si plebeij inficiũtur offensa, cur in iudices, populique magistratus desæviat mulcta? Olim canebat Poëta: *Quidquid delirant Reges, plectuntur Achivi.* Hîc è contra: Quidquid delirant Bethsamitæ, plectuntur iudices. Ecqua huius vindictæ ratio? Quia iudices, Superioresque (inquit Abulensis *q.27.*) tenebantur populares cohibere, & pruritum videndi Arcam frænare: ergo dum ignavi non carpunt, dum inertes corrigere omittunt, grauissimas subeunt pœnas ob leues aliorum culpas. Abulensem audi: *Fuerunt ipsi mortui, quia non regulaverunt populum, retinentes, ne accederent ad Arcam discooperientes eam.* Si Principes, Superioresque accessum prohibuissent, nullatenus populares peccassent: ergo dum ignaui non corrigunt, alienis peccatis pereunt. Ob id Psaltes veniam sibi dari de alienis culpis deposcebat obnixè. *Ab alienis parce seruo tuo. Psal.18.vers.* 14. Alienum restatur peccatum, & tamen veretur infligendum sibi supplicium. Quia cùm esset Princeps (inquit Euthymius) timuit, ne ob eius negligentiam subiecti aliquam prolapsi fuerint in culpam, cuius ipse teneatur rationem reddere, aut soluere *In alienis* (inquit) *peccatis parce mihi, cum nouerim Reges Pontifices, parentes, & dominos obnoxios esse subditorum, plebium, filiorum, & servorum peccatis, quando nimirum ob illorum negligentiam deliquerint.* Superioris ignauia est tacita subiectis ad delinquendum licentia, & simili culpæ tenetur reatu, qui gubernaculo navim non aurigat otiosus, & qui illidere in scopulos sinit perversus. Hinc disces, quàm Principibus, Superioribúsque necessaria sit vigilantia, ne noxia nascantur, aut si exorta, iam recesentur.

TEXTVS.

Vers. X X. Et dixerunt viri Bethſamitæ : Quis poterit ſtare in conſpectu Domini Dei ſancti huius,& ad quem aſcendet à nobis?

§. C I V.

Aliquando nimium timet, qui nimium audet.

AVdax frequenter timidus, quia dum nimis audet, timoris ſibi cauſas producit : neceſſe eſt multos timeat, quem multi timent. *Nec audacem* (aiebat Seneca *lib. 4. de Beneficiis cap. 27.*) *timoris abſoluimus.* Immò addere poſſer, timori addicimus. Bethſamitæ auſi ſunt, vt Arcam diſpicerent, denudare: audacia ſibi maturarunt ſupplicia: *Percuſſit de viris Bethſamitibus, eò quòd vidiſſent Arcam Domini.* Curioſis oculis Arcam inſpexerunt, audacibus manibus contrectarunt & iam timore perculſi clamant : *Quis poterit ſtare in conſpectu Domini Dei ſancti huius?* Ab animo conſternatis, nimioque timore perculſis prolata hæc verba, teſtatur Abulenſis *quæſt. 28. Dicebant hoc Bethſamitæ percuſſi magno timore, vel quaſi deſperatione.* Sed rogabis, vnde exortus modo timor, & angor? Profectò ex ipſa audaciæ temeritate. Arcam deſpexerant, accedere, & denudare non detrectarant; cúmque Arca ab aliis dignam experierit vindictam, ſimilem imminere ſibi verentur pœnam: *Dicebant hoc percuſſi magno timore.* Si prudentia audaciam frænaſſet, modo acer metus in deſperationem non impuliſſet; verùm quia nimis contra Deum auſi, & modo nimium timore perculſi : *Percuſſi magno timore.* Effrænes, cæcique ſic audacter ſolent homines perpetrare peccata, ac ſi nulla in Deo timenda fuerit iuſtitia: poſteà verò acri adeò timore pulſantur, vt iam veniæ ſibi fore locum non arbitrentur: in vtroque deliri, & miſerrimi, & quia exoculari nimium audent, & quia nimium obturbari timent. Diffidunt Bethſamitæ poſſe iam frui Arcæ præſentia, qui antea inconſulta deliquerunt audacia. *Quis poterit ſtare in conſpectu Dei?* Eua ad arborem manum extendit omni terrore depulſo, metuque abacto: *Tulit de fructu illius, & comedit. Gen. 3. verſ. 6.* Huc voco Baſilium Seleucienſem orat. 3. *Excuſſo timore, pœnaque ſublata contra Deum bellum conſlat.* Admiſſo peccato Deus medicinam exhibiturus accurrit, & iam Eua nimio timore percutitur, & calamitati ſuæ diuinos oculos fugiens ſuffragatur: *Abſcondit ſe Adam, & vxor eius à facie Domini Dei.* Quæ non timuit cum ſerpente loqui, quæ mortem arbore latentem deſpexit, quæ periculum intrepida adiuit, iam lucem fugit, & ad vocis ſonum metu perculſa tremit. Ecqua huius ratio eſt? Quia inuerſo ordine, quem ad perpetrandum ſcelus timorem ſerpens ademerat, ad medelam deſperandam reſtituit, & cui ſuaſit audere, modo perſuadet timore aufugere. *Illi terrore percuſſi* (addit Baſilius) *ſe ipſos tranſgreſſionis accuſatores, ac teſtes exhibentes exilio ſuo ſuffragantur.* Nimius timor, ne Deo vocanti accedant, impedimento eſt, cùm Eua audax ſatis arbori acceſſerit, & poma abſtulerit.

§. C V.

Superior rigidus audit, ſi compulerit ad honeſta, optimus, ſi diſſimularit errata.

SI Princeps, Superiorque errantes ſeuerè puniat, aut rigido aſpectu feriat, conqueruntur, & nimis rigidum non poſſe ſuſtineri teſtantur : alios Superiores in exemplum adducunt, qui errata aut ſtudiosè ignorant, aut indulgenter diſſimulant. *Periculosè* (aiebat Senator apud Caſſiodorum 11. *var. 40.*) *iuſti ſumus, ſub ſecuritate ſemper ignoſcimus.* Et quod iuſtis iudicibus periculum? Querelis referiri, & vti rigidos infamari. Cupiunt delinquentes iudicem cæcutientem, & delicta diſſimulantem: vt admiſſam imminuant culpam, ſæpè de ſuperioribus dant querelam. Deliquerant Bethſamitæ Arcam irreuerenter aſpiciendo, & interiùs aſſeruata ſcrutando. Eos Deus digna caſtigatione corripuit, & iam nimis Sanctum, & rigidum conqueruntur, & eius conſpectum ferre non poſſe teſtantur: *Quis poterit ſtare in conſpectu Domini Dei ſancti huius?* Ac ſi dicant : Præ gentium diis eſt ſeuerior, & ſanctior : ergo eum nihil, vt dij alij, diſſimulet, & humana fragilitas frequenter erret, eum non poſſumus ſuſtinere, & ideò opus eſt ad alios remittere : *Et ad quem aſcendet a nobis?* Hunc penitiorem huius ſententiæ ſenſum eſſe tradit Abulenſis *quæſt. 28. Id eſt, iſte Deus noſter nimis Sanctus eſt, ſcilicet ſegregatus à communione humana, & non ſicut alij dij, quia licet cultores eorum tractent ſacra ipſorum, & videant quæcumque voluerint, non moriuntur.* Ab aliis diis plura (inquiunt) diſſimulantur, neque ſubditorum delicta ſeuera adeo caſtigatione puniuntur : ergo non poſſumus Deo huic aſſiſtere, quia & nimius, & ſeuerus, & ab humana conſuetudine prorſus remotus. Addit Abulenſis : *Et iſta querela non ex parte rationabilis, qualiter ſolent conqueri homines, quibus malum aliquod magnum prouenit ex culpa ſua: nam leues colores querelarum inquirunt, vt ſic per querelas aliquam doloris ſui conſolationem habeant, vel vt non ſimpliciter ipſi ſibi ipſis malorum ſuorum cauſa exiſtant.* Videbis æquitate punitos de iudicis aſperitate conqueri, & eius deprauatis affectibus ſententiam adſcribere: quaſi pœna plus reſpondeat iudicis malignitati, quàm crimini. Adde : Plures, ſi quam ſuſpirant, dignitatem non aſſequantur, ad querelas confugere, & varias cauſas mentiri. Cùm plures Aaronis dignitatem ambirent, florida virga dignitate dignum Aaronem oſtendit; verùm nec miraculum adeò inſolitum ſatis fuit, vt querelis abſtinerent, Deumque ipſum linguis procacibus non ferirent: *Ecce conſumpti ſumus, omnes peribimus, quicumque accedit ad tabernaculum Domini, moritur. Numero 17. verſ. 12.* Nimiam Dei ſeueritatem exagerant, tabernaculo ſe non poſſe inſeruire affirmant : huius tamen querelæ cauſa non erat alia, quàm lata repulſa. Ita Abulenſis *quæſt. ſuprà data : Iſta querela erat, quia Deus, repulerat eos a Sanctuario, dando honorem Sacerdotij & totius miniſtrationis tribui Leui.* Deus elegerat meritum, indignum repulerat, ſed reiectus à detrectatione quærebat ſolatium, & aſperum Dei aſſerebat ingenium. Pro comperto habe integerrimum etiam linguis feriendum, ſi à dignitate, aut munere, quod exambiunt, nonnulli inueniantur excluſi; nam delirij ambitu varias rationes, & colores adducent, vt repulſa electoris adſcribatur maleuolentiæ, aut cupiditati, aut deſidiæ.

§. C V I.

Malunt homines virtute carere, quàm diuitiis, & commodis denudari.

SVmmum bonum in animo conſtituendum eſt. Non eſt felicitas in corporis ſalute, aut diuitiarum mole ponenda. *Bona illa ſunt vera* (inquit Seneca *epiſt. 75.*) *quæ ratio dat, ſolida, ac ſempiterna, quæ cadere non poſſunt, nec decreſcere, quidem, aut minui : cætera opinione bona ſunt.* Salus, nobilitas, facultas, dignitas bona ſunt, non tam interna veritate, quam externa plurimorum opinione, & hoc eſt peruerſi noſtri iudicij delirium, quòd libèntius accedimus opinioni, quàm veritati. Noſtrum quiſque fucata illa bona adnititur poſſidere virtutis etiam diſpendio, & felicitatis ſolidæ incommodo. Bethſamitæ huius veritatis ſunt teſtes, Deum à ſe abjicere, ad alióſque

delegare

delegare anxiis votis exambiunt, quia calamitate ingemiscunt: *Quis poterit stare in conspectu Domini Dei Sancti huius? & ad quem ascendet à nobis?* Non cogitabant retinere, sed vt saluti, commodisque consulerent, amandare, veriti ne Arcam admittere cæteri perspectis eorum incommodis, plagisque inflictis, detrectarent, aiebant: *Ad quem ascendet à nobis?* Non timebant deseri, sed à nullo alio Arcam admitti, vt qui de sæculi vsu nouerant, malè homines, si humana arrideat felicitas, Deo carere, quàm dispendio felicitatis admittere. Audi Abulensem q.28. *quasi dicant: Nullus populus illam recipere volet, intelligens, quòd & ipsi percutiemur, sicut & nos percussi fuimus.* Quisquis Arcam admiserit, speciali Numinis perfruetur beneficio, secum ratiocinabantur Bethsamitæ, sed subibit etiam periculum; cùmque omnes malint commodis exundare, quàm Dei Arcam retinere, excipere formidabunt, & a se auertere totis viribus studebunt. Addit Abulensis: *Dicebant ista verba quasi per modum desperationis.* Desperabant fore, qui Arcam admitterent salutis, & vtilitatis incommodo, quia nouerant ferè omnes ardenter inhiare corporis valetudini, & diuitiarum augmento. Deus celebranda sæculis lucta Iacobum amplectitur, & dum validius brachiis constringit, ferit: *Tetigit neruum femoris eius, & statim emarcuit Gen.32.vers.25.* Dolor lachrymas elicuit, teste Osea: *Fleuit, & rogauit eum. Osea 12.vers.4.* Verùm Iacob, etsi inter amplexus doluerit, ne Deus discesserit, precibus anxiis rogauit: *Non dimittam te, nisi benedixeris mihi.* Quid tunc Deus? *Nequaquam* (Inquit) *Iacob appellabitur nomen tuum, sed Israel.* Hoc nomen, vt Hieronymo placet, idem sonat ac Princeps cum Deo. Sed videndum nobis est, cur Angelus sibi Iacobum adæquatit, & veluti ab hominum numero exemerit? Si oues curans, si frigoris glaciem, si solis ardorem patienter tolerans nomen non mutauit, cur modò ad Israëlis honorem transiuit? Quia, etsi Domini inter amplexus doluerit, eius maluit frui præsentia, quàm liberari doloris angustia: ergo adeò ab humana consuetudine desciuit, vt iam non debuerit inter homines numerari, sed inter cœlicolas recenseri. Accipe Hieronymum apud Glossam: *Quasi dicat: Non vocabitur nomen tuum supplantator, sed Princeps cum Deo, id est, Israel. Quomodo enim Princeps ego sum, sic & tu.* Vt egò, inquit, Angelus Dei personam gerens, ad hominum non pertineo censum, sic & tu ad hominum quodammodò non spectas numerum: quandoquidem homines non tam student Deum sibi adstringere, quàm salute, & commodis exundare.

TEXTVS.

VERS. XXI. Miseruntque nuntios ad habitatores Cariathiarim, dicentes: Reduxerunt Philisthiim Arcam Domini, descendite, & reducite eam ad vos.

§. CVII.

Qui aliorum actiones notat curiosus, venaticis etiam oculis denotatur inspectus.

CVriositatis voluptas oculos contra se inflammat, & ad indaganda abstrusiora prorítat. Qui discutit, frequenter discutitur, & qui curiosè inspicit, curiosè etiam spectatur. *Scatens omnis generis vitiis animus* (inquit Plutarchus *de Curiositate*) *horrénsque, & timens interna, exilit foras, & circa extera pascens, & saginans improbitatem suam vagatur. Vt enim anus, quæ in domo habet sæpenumero ante oculos priuatum prostum, in angulum abdit se, atque scalpit ibi, sicubi compareat frumenti in stercore granum.* Rarus est, qui ad sua oculos vertat, rarus, qui studiosè aliena non inspiciat, sed dum quisque inutili studet curiositati, exponitur etiam discrimini. Dina curiosis oculis diuagatur, & oculis etiam curiosis inspicitur: *Egressa est autem Dina filia Liæ, vt videret mulieres regionis illius, quam cùm vidisset Sichen filius Hemor Heuæi, Princeps terræ illius, adamauit eam. Gen. 34.v.1.* Ni diuagaretur curiosa, non lugeret conspecta, sed ingemuit rapta, quia curiosa: Prodest Bernardus de gradibus humilitatis, §. Primus superbiæ, &c. *Tu curiosè spectas* (Dinam alloquitur) *sed curiosius spectaris. Quis crederet tunc illam tuam curiosam otiositatem, vel otiosam curiositatem fore post sic non otiosam; sed tibi, tuis, hostibúsque perniciosam?* Curiositatis pœna fuit curiosè inspici, & inspectam rapi. Satrapæ expansis oculis, quid Bethsamitæ facerent, Arca iam reduce, examinarunt: *Quinque Satrapæ Philisthinorum viderunt.* E latebris prospectarunt, sed dum curiosè intuentur, à Bethsamitis etiam spectantur. Arca sine auriga ad Bethsamitas peruenit, Satrapis curæ fuit, ne à Bethsamitis viderentur, & nihilominus omnia illorum vestigia adnotantur. *Reduxerunt Philisthiim Arcam Domini.* Adest Abulensis q.28. *Dicitur hic: reduxerunt Philisthæi Arcam; quia Bethsamitæ satis cognoscebant, quòd Philisthæi duxerunt eam, & quòd ipsa venit super plaustrum, & Satrapæ Philisthinorum aspicientes quid facerent Bethsamitæ recepta Arca; & sicut viderunt ipsi Bethsamitas, vt suprà dicitur; ita etiam Bethsamitæ viderunt eos.* Se adinuicem curiosis oculis inspexerunt; Philisthæi examinarunt Bethsamitarum facta; Bethsamitæ Philisthinorum explorauere vestigia. Vt thesis nostræ veritas clareat, scilicet, qui aliorum notat actiones curiosus, venaticis etiam oculis notari solicitè inspectum.

§. CVIII.

Sæpè communis vtilitatis prætextu singularis vtilitas procuratur.

NOn semel astutia humana sibi consulit, & vtilitati aliorum prouidere se fingit, proprium suspirat ardenter lucrum, & alienum desiderare mentitur commodum. *Plurima beneficia, ac maxima* (aiebat Seneca *lib.4. de Beneficiis c.9.*) *in nos Deus confert sine spe recipiendi: quoniam nec ille collato eget, nec nos ei quidquam conferre possumus. Ergo beneficium per se expetenda res est. Vna spectatur in eo accipientis vtilitas: ad hanc accedamus sepositis commodis nostris.* Siue beneficium ad priuatum, siue ad commune bonum spectet, facientis commodum seponendum est; verùm, vt dixi non semel commodum proprium inquiritur, & commune bonum ad speciem solummodò procuratur. Bethsamitæ sibi consulere satagebant Arcam à se amandando, vtque studium celarent, & vtilitatem se publicam suspirare assererent, nuntios ad Cariathiarim, vt Arca illuc deferretur, miserunt: *Descendite, & reducite eam ad vos.* Cur præcipuè ad Cariathiarim legatos miserunt, aliis omissis ciuitatibus, quærunt Interpretes, asserúntque hanc ciuitatem esse montuosam, & aliis fortiorem, voluisséque Bethsamitas hoc colore honestare suæ vtilitatis studium, quasi solùm Arcæ, & Reipublicæ suspirauerint commodum. Ita Abulensis *quæst. 28. Fingebant se suadere hoc, quia securius esset Arca in Cariathiarim, quàm in Bethsames, eò quòd Bethsames erat locus paruus, & magis contiguus terræ Philisthinorum, quàm Cariathiarim.* Reuera plagam à se auertere procurabant, suísque commodis consulebant, recurrerunt tamen ad vtilitatem communem, quasi hoc modo Arcæ incolumitati, & totius Reipublicæ prouiderent honori. Et quidem hoc facto adumbratum est, quod sæpè contingit. Sunt, qui communis vtilitatis prætextu sua commoda exambiant, & specioso colore

tegant. Bethsamitæ eo colore desiderata assequuti, & etiam vt publicæ vtilitatis patroni, procuratoresque sumptuosis laudibus celebrati.

§. CIX.

Plures sic vtilitati communi consulunt, vt onus alijs imponant, & sibi parcant.

SVot, qui zeli specie legem adamussim desiderent obseruari, qui ostentent se Principis, & Reipublicæ vtilitati studio solicito sēper incumbere: verùm si opus sit quid impendere, aut onere aliquo humeros prægrauare, se eximunt, & aliorū humeris onus imponunt. Quod Christus Pharisæis legem ad speciem zelantibus, & Dei cultum promouentibus non sine supercilio obiecit: *Alligant onera grauia, & importabilia, & imponunt in humeros hominum; digito autem suo nolunt ea mouere.* Matth. 25. vers. 4. Zelabant legem, & quidquid molestiæ eius obseruatio afferret, non effugiendum edocebant; ipsi verò sibi indulgentes laborem omnem excusabant. Opportunè Chrysostomus in Catena D. Thomæ: *Onera legis quibusdam rationibus fabulosis commendantes auditoribus, quasi vincula super humeros cordis eorum ligabant, & veluti rationis vinculo constricti non rejicerent ea à se. Ipsi autem nec ex modica parte ea implebant.* Itaque erant obseruantiæ alienæ amantissimi, sed non adeò propriæ studiosi. Videas in Republica & religiosa etiam congregatione homines, qui ægrè ferant alios à tributis, religiosisve oneribus excusari, se tamen eximunt, & onus prorsus excutiunt. Bethsamitæ, vt Arca tutiori loco esset, vt Respublica à periculo plus distaret, ad Caritahiarim copiosiorem, fortioremque vrbem transferri decreuerunt, & Cariathiarim cives, vt asportarent, vocarunt, *Descendite, & reducite eam ad vos.* Bethsamitas Arcæ incolumitatis, Reipublicæque salutis desiderium ostendisse Cariathiarinos vocando tradit Abulensis quæst. 28. *Securius esset Arca in Cariathiarim, quàm in Bethsames, eò quòd Bethsames erat locus parvus, & magis coniunctus terra Philisthinorum, quam Cariathiarin.* Hinc quæstio exoritur. Si adeò religioso zelo satagunt Arcæ incolumitatem, & Arca incolumi Reipublicæ etiam salutem, cur moras nectant, & humeros sacro oneri non supponant? Si Cariathiarim tutius Arcæ munimentum est, non expectent ab alijs asportari, sed quantociùs adnitantur deferre; sic namque assequentur votum, & periculo opponent remedium. Ita sanè. Sed erant de eorum censu, qui ostentant zelum, sed subtrahunt humerum. Si ipsi Arcam deferant humeros labore atterent; si Cariathiarini tulerint, excusabunt laborem: ergo sic desiderant zelo adulari, vt recusarint onus subire. Notauit Abulensis data quæst. *Dixerunt etiam: Reducite eam ad vos, quia ipsi Bethsamitæ volebant se excusare à labore portandi.* Eodem tempore affectant Arcæ incolumitatis zelum & supponere nolunt humerum. Quid vsitatius? Quid verius?

§. CX.

Adulator gestit blandiri, vt quiuerit facilius onus imponere.

ET fera, & piscis (aiebat Seneca epist. 8.) *spe aliqua oblectante decipitur.* Addere posset: & homo euanido plausu & fucato encomio capitur. Quæ putantur elogia captiosæ inueniuntur insidiæ, & dum viscatæ laudes gratis auribus excipiūtur, humeri ponderibus prægrauātur. *An non vides* (aiebat Philo de migratione Abrahami) *istos adulatores, qui tam noctu, quam interdiù permulcent aures suis Regibus, non tantum applaudunt dictis eorum singulis, sed & prolixis eos ornant laudibus.* Quo quid à magnatibus expiscentur, cupiditatis ambitionisque hamum adulationis, laudisque contegunt oblectamento & laus, dum sapit, laudantis negotium gerit. Bethsamitæ, vt Cariathiarinorum humeris Arcam imponerent, confugerunt ad adulationes & laudes: *Descendite, & reducite eam ad vos.* Ac si dicant: Vos cæteris estis digniores, nobilioresque: ergo ad vos spectat Arcam habere, & hoc honore præ cæteris frui. Hunc horum verborum sensum esse notauit Abulensis quæst. 28. *Volebant innuere Bethsamitæ, quòd Cariathiarim erat locus nobilior, & dignior ad habendam Arcam.* Iam quale fuerit huius honoris, laudisque intentum, explicat Abulensis: *Ipsi Bethsamitæ volebant se excusare à labore portandi.* Bethsamitæ desiderabant Cariathiarinorū humeris onus imponere: ergo eorum nobilitatem, prærogatiuasque extollunt, vt adulatione illecti supponant humeros prægrauati: *Bethsamitæ volebant se excusare à labore portandi.* Videas aliquando infimæ notæ homines laudibus à proceribus extolli, grato vultu excipi, ad secretiora domus admitti, sed scito hunc plausum ad præcipitia deducere, & humeros prægrauare; nam dum laudibus plebeius inflatur, oneribus imponendis etiam subijcitur. Dalida Samsonis fortitudinem demirata extollebant, & de industria laudibus commendabat; verùm vt crines auferret, & vires extenuaret: *Dic mihi, obsecro, in quo sit tua maxima fortitudo?* Iudic. 16. vers. 6. Præ cæteris fortem demirata laudibus efferebat, sed vt adulationibus sibi conciliaret, comamque auferret: *Maxima fortitudo tua.* Hamus adulatione tegebatur, & Samson capiebatur. Opportunè Ambrosius *epist. 70.* *Astutè satis, & callidè inter epulas, ac illecebras amoris quasi admirata fortitudinis eius eminentiam quærere cœpit Quo tandem genere tantum præstaret reliquorum virtutibus.* Adulationis artificio prætexit insidias, vt que dispoliaret, extulit: ergo aures prudentiæ obturamento sæpi, & adulationes eiusmodi time.

CAPVT

CAPVT VII.

1. *VENERVNT ergo viri Cariathiarim, & reduxerunt Arcam Domini, & intulerunt
eam in domum Abinadab in Gabaa: Eleazarum autem filium eius sanctificauerunt,
vt custodiret Arcam Domini.* 2. *Et factum est ex qua die mansit Arca Domini in
Cariathiarim, multiplicati sunt dies (erat quippè iam annus vigesimus) & requieuit
omnis domus Israël post Dominum.* 3. *Ait autem Samuël ad vniuersam domum
Israël, dicens: Si in toto corde vestro reuertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio vestri,
Baalim, & Astaroth: & præparate corda vestra Domino, & seruite ei soli, & eruet vos de manu Philisthiim.* 4.
Abstulerunt ergo filij Israël Baalim, & Astaroth & seruierunt Domino soli. 5. *Dixit autem Samuël:
Congregate vniuersum Israël in Masphath, vt orem pro vobis Dominum.* 6. *Et conuenerunt in Masphath:
hauseruntque aquam, & effuderunt in conspectu Domini, & ieiunauerunt in die illa, atque dixerunt ibi:
Peccauimus Domino. Iudicauitque Samuël filios Israël in Masphath.* 7. *Et audierunt Philisthiim, quòd
congregati essent filij Israël in Masphath. Et ascenderunt Satrapæ Philisthinorum ad Israël. Quod cùm
audissent filij Israël, timuerunt à facie Philisthinorum.* 8. *Dixeruntque ad Samuëlem: Ne cesses pro nobis
clamare ad Dominum Deum nostrum, vt saluet nos de manu Philisthinorum.* 9. *Tulit autem Samuël
agnum lactentem vnum, & obtulit illum holocaustum integrum Domino; & clamauit Samuël ad
Dominum pro Israël, & exaudiuit eum Dominus.* 10. *Factum est autem, cum Samuël offerret
holocaustum, Philisthiim iniere prælium contra Israël: intonuit autem Dominus fragore magno in die
illa super Philisthiim, & exterruit eos, & cæsi sunt à facie Israël.* 11. *Egressique viri Israël de Masphath,
persecuti sunt Philisthæos, & percusserunt eos vsque ad locum, qui erat subter Bethchar.* 12. *Tulit autem
Samuël lapidem vnum, & posuit eum inter Masphath, & inter Sen: & vocauit nomen loci illius: Lapis
adiutorij. Dixitque: Hucusque auxiliatus est nobis Dominus.* 13. *Et humiliati sunt Philisthiim, nec
apposuerunt vltra, vt venirent in terminos Israël. Facta est itaque manus Domini super Philisthæos,
cunctis diebus Samuëlis.* 14. *Et redditæ sunt vrbes, quas tulerant Philisthiim ab Israël, Israëli, ab
Accaron vsque Geth, & terminos suos liberauitque Israël de manu Philisthinorum: eratque pax inter
Israël, & Amorrhæum.* 15. *Iudicabat quoque Samuël Israëlem cunctis diebus vitæ suæ.* 16. *Et ibat per
singulos annos circuiens Bethel, & Galgala, & Masphath, & iudicabat Israëlem in suprà dictis locis.
Reuertebaturque in Ramatha: ibi enim erat domus eius, & ibi iudicabat Israëlem: ædificauit etiam ibi
altare Domino.*

TEXTVS.

VERS. I. Venerunt ergo viri Cariathiarim, & reduxerunt Arcam Domini, & intulerunt eam in domum Abinadab in Gabaa: Eleazarum autem filium eius sanctificauerunt, vt custodiret Arcam Domini.

§. I.

Quam tepidus sollicitè rejicit, deuotus Domini crucem sitienter exambit.

MIlitia est (aiebat Iobus) *vita hominis super terram, & sicut dies mercenarij dies eius. Iob. 7. vers.* 1. Et quidem vt ignavum tuba Martialis territat, & strenuum clangor inflammat; vt alter in arma ruit, quibus possit trophæum de ferocientibus hostibus reportare; vt recusat alter armorum pondus subire, quia inertissimus vmbratili otio desiderat indulgere; eodem modo spirituali in certamine accidit: Christi armaturam, crucem laboréque animitus recusat ignavus, & ardenter sitit feruidus. *Vocati sumus* (aiebat Tertullianus *ad Martyras cap. 3.*) *ad militiam Dei vini, iam tunc cùm in Sacramenti verba respondimus, nemo, miles ad bellum cum delicijs venit.* Adnectit: *Sudore omnia constant.* Non ignorant milites omnia sudore constare; tamen ni strenui, adnituntur refugere. Arcam, crucem videlicet Domini, à se amandare conati sunt Bethsamitæ: *Miserunt nuntios ad habitatores Cariathiarim, dicentes: Reduxerunt Philisthiim Arcam Domini, descendite, & reducite eam ad vos.* Quid tunc? *Venerunt ergo viri Cariathiarim, & reduxerunt Arcam Domini.* In Arca adumbrari crucem; in Cariathiarim viros feruidos, & patiendi ambitiosos; in Bethsamitis inertes, & tepidos testatur Glossa Moralis. Ergo quam tepidi à se auertere cupiunt, crucem humeris imponere feruentes exambiunt. *Per Arcam significatur crux sancta. Per viros igitur Cariathiarim Arcam ad se reducentes, possunt intelligi pauperes religiosi crucem pœnitentiæ sibi assumentes.* Carnis maceratio, ieiunia, vigiliæque dulcescunt perfectis, displicent inertibus, & ignauis. Opportunè Chrysostomus *epist. ad Episcop. & Presbyter. in carcer. Nihil, quod alijs videtur graue, vos deterruit; non tribunal, non carnifex, non tormentorum coaceruationes, non minæ, quæ innumeras mortes nunciabant.* Quod aliis videtur funestum est iustis iucundum, & Cariathiarim viri festinant humeris Arcam convehere, quam Bethsamitæ animitus satagunt recusare.

§. II.

§. II.

Labor, qui pro virtute subitur, honoris in lucrum vertitur.

GLoriam parit sudor, & qui humerum labore terit, honore etiam virtuti debito fulget. Opportunè Tertullianus ad Martyras *cap. 3. Bonum agonem subituri estis, in quo agonothetes Deus viuus est: Xystarches Spiritus Sanctus: corona æternitatis: brauium Angelicæ substantiæ politia in cælis: gloria in sæcula sæculorum.* Gloria, honorque est virtutis comes, nec possunt disiungi, quæ constant arctissimis vinculis copulari. In Abinadab domum infertur Arca. Iam si quæras, cur præ aliis habitus fuerit Abinadab tanto honore? respondeo: Quia Abinadab inter cæteros Cariathiarim viros virtutibus refulgebat: ergo eius in domum inferenda fuit Arca, & cum Arca non modica gloria: *Intulerunt eam in domum Abinadab in Gabaa.* Arcæ præsentia domus est nobilitata, quia omnium virtutum radiabat summa: ergo honor virtutis fuit debitum præmium, & sumptuosum illata Arca sanctitatis elogium. Adest Abulensis *quæst. 9. Vt ait Iosephus 6. antiquit. iste Abinadab erat Leuita, & valdè iustus, atque vita religiosus, ideò visum est, domum suam esse locum dignum Deo, in quo Arca eius habitaret.* Dignus eo honore est habitus, quia virtutibus resplendebat excultus: ergo præmium fuit virtutis cæteris anteponi, & honoribus antecedere.

§. III.

Eximia virtus in vitiorum ditione, ea inuadit, & vincit.

VIrtus laudabili dissidio cum vitio semper decertat, & certamine honesto desudat, & licèt exambiendis vbique triumphis coronetur, tunc præcipuè lauris floridissimis redimitur, cùm in vitiorum ditione vitium inuadit, & vincit. *Cantic. 4. vers. 8.* aiebat Sponsus: *Veni, coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir, & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.* Propriis in cubilibus leones edomuit, pardos subiugauit: ergo de feris reportata in ferarum antris victoria augustior refulgebat, & triumphantis virtutem deprædicabat. Opportunè Tertullianus ad Martyras *cap. 1. Domus quidem diaboli est carcer, in qua familiam suam continet, sed vos ideò in carcerem peruenistis, vt illum etiam in domo sua conculcetis. Iam enim foris congressi conculcaueritis.* In sæculo vicerant, sed in carcere, peculiari diaboli domo, gloriosiorem triumphum reportabant, dum eius in ditione audaci, inuictaque constantia euincebant. Arca Cariathiarim vrbem ad hospitium delegit: *Venerunt ergo viri Cariathiarim, & reduxerunt Arcam Domini.* Si inquiras, cùm potuerit splendidiorem, & frequentiorem vrbem deligere, cur syluarum vrbem delegerit? Respondebit Hugo, ob id ipsum elegisse, vt dum feras in earum sylua edomat, augustiori resplendeat triumpho, & decantando sæculis futuris elogio. *Cariathiarim ciuitas est saltuum*, inquit Hugo. Consonat Rabanus *ad cap. 6. Interpretatur villa syluarum.* In saltibus, syluisque truces inhabitant feræ, indomiti leones, sæuissimi tigres: ergo ibi Arca tenebras conuertit in dies: *Factum est ex qua die mansit Arca Domini in Cariathiarim, multiplicati sunt dies*, id est, de leonibus iam mansuefactis, de feris domitis Arcæ præsentia excreuit iustorum summa, & horribilia, ac caliginosa antra commutata sunt in splendidissimæ lucis emporia. Accipe Interlineatem: *Multiplicati sunt iusti, qui ab ipso vt dies illuminati sunt.* Qui olim alienum sitiebant sanguinem, iam proprium gestiunt profundere, & quæ syluæ adinstar feras truculentas procreabant, iam Cariathiarim fert homines mitissimos: ergo dum saltum amœnum conuertit in hortum, Arca augustiorem adepta est triumphum.

§. IV.

Aliorum scandala ad euitandam ruinam sunt prudentibus documenta.

SYrenæ, quæ in miraculum, vt curiosa prodit antiquitas, concinebant, ipsa suauitate naufragia nauigantibus excitabant, & quamuis nauigia opportunos fluctus abduceret, & carbasa aliorsum feliciter ventus inflaret, eligebant nautæ dulcedine illecti scopulos, quibus syrenæ abscondebantur, incurrere, ne dulcedinem tantam viderentur spernere. Vlysses verò ibi apposuit solicitius remedia, vnde emergisse aliis agnouit pericula; obstruxit felici obturamento auditum, quod dulce euaderet detrimentum. Audi Cassiodorum *2. variar. 40. Nautis solicitatorem proximus obstruxit auditum contra noxiam dulcedinem. Cogitauit vir prudentissimus felicissimam surditatem, & quam vincere intelligendo non poterat, melius non aduertendo superabat.* Quia auditus fuerat scandalum, auditui opportunum apposuit remedium, & miser pereuntium casus, dum ostendit scopulum, fuit Vlyssi vtilissimum documentum. Viri Cariathiarim post vicinorum cladem Arcam in ciuitatem suam intulerunt: *Venerunt ergo viri Cariathiarim, & reduxerunt Arcam Domini.* Cùm Arca ingenti strage Bethsamitas punjuerit, hic supplicium aliquod exercuisse non leges. Quòd si inquiras, cur Cariathiarim viri Bethsamitarum strage non fuerint perterriti, immò Arcam ad se reducere studiosè conati, respondebit Abulensis *quæst. 2.* fuisse alieno damno edoctos, & vitasse periculum prudentissimè cautos: *Non recusauerunt portare Arcam, quia cognouerunt, quòd non accidisset ista plaga propter præsentiam Arcæ, sed quia Bethsamitæ se habuerunt irreuerenter circa Arcam.* Adnectit: *Gratum habuerunt, quòd daretur eis Arca, quia intelligebant, quod ipsi poterant apud se eam tenere, ita quod non accideret aliqua plaga, sicut patet ex diligentia, quam circa eam fecerunt.* Audax curiositas, curiosa audacitas, non Arcæ præsentia Bethsamitis attulerant cladem: ergo viri prudentes curiositatis vitarunt scandalum, & Arcæ præsentiæ perceperunt dulcissimum fructum: nam prudentes de aliena strage salutem demetunt de aliena ruina securitatem sibi stabiliunt.

§. V.

Suspicionem ingenerat, qui lucem veretur, & oculos fugere admititur.

VIrtus non est plausus ambitiosa, non se ingerit oculis, verùm conspici nec expauescit, nec timet. Qui ita agit, vt videri refugiat, suspicionem ingenerat. Non disputo, an Moyses Ægyptium occidendo deliquerit; ast dum solicita cautela oculos timuit, aliqualem perpetrati criminis suspicionem ingessit: *Cùm circumspexisset huc, atque illuc, & nullum adesse vidisset, percussum Ægyptium abscondit sabulo.* Exod. 2. *vers. 12.* Dum quem timuit adesse, dum percussum Ægyptium festinauit abscondere, trepidantis conscientiæ indicium exhibuit, & contra se testem timorem ipsum produxit. Non timet Lia a parente solicita diligentia explorari; Rachel timet, & dum timet, subripuisse se idola prodit. Arca in Abinadab domum infertur, & loco editissimo collocatur: *Intulerunt eam in domum Abinadab in Gabaa.* Abinadab non vallem habitabat, sed montis celsis degebat, vbi ab omnibus posset spectari, & videri. Notauit Abulensis *quæst. 9. Accipitur hic Gabaa non prout est nomen proprium vrbis, sed prout est nomen commune significans collem, vel celsitudinem.* Qui ad honestatis legem viuunt, oculos nec timidè effugiunt, nec vanè exambiunt.

biunt. Lege cautum erat, ne quis extra tabernaculi ostium sacrificaret, vt omnem audacem suspicionem depelleret. Ita Abulensis *quæst. 8. Fuit hoc ad tollendum obiationes dubias, quia quanquam aliquis in loco separato vellet offerre Deo, tamen dubium erat, an offerret dæmonibus, & habebat occasionem ad offerendum quomodocumque vellet, quia à nemine videbatur ibi.* Qui amant tenebras, qui refugiunt inopinè spectari, de se edocent malè præsumere. Concinnis moribus Abinadab elucebat, qui oculatum adeò testem, Arcam scilicet omnibus suis actionibus nec adesse dubitauit, nec metuit. Quàm benè Seneca *epist. 43. Tunc felicem te esse iudica, cum poteris in publico viuere, cùm te parietes tui tegent, non abscondent.* Adnectit: *Vix quemquam inuenies, qui possit aperto ostio viuere. Ianitores conscientia nostra, non superbia opposuit. Sic viuimus, vt deprehendi sit, subitò adspici.* O te miserum, si Deum habere refugis testem, immò si homines! Si honesta sunt, quæ facis, nil interest omnes sciant; si turpia, quid refert sciat nemo. Bona conscientia, nec turbam aduocat, nec veretur; mala etiam in solitudine anxia, & solicita est. *Amicum est criminis* (aiebat Cassiod. 12. *var.* 17.) *velle nesciri, & qui vias occulit, conscientiam prodit.*

§. VI.

Virtus plurimum affert fructum exprompto animo culta, non adacto, & inuito exercita.

DOctrina, virtusque animum desiderant expromptum, auersantur inuitum: in irritum sæpè labor desudat, si virtutis solùm excitet desiderium, & refugiat exercitium. Benè Seneca *epist. 38. Non hoc agendum est, vt velis discere, sed vt discas:* Adnectit: *Seminis modo spargenda sunt, quod quamuis sit exiguum, cùm occupauerit idoneum locum, vires suas explicat, & ex minimo in maximos fructus diffunditur. Eadem est, inquam, præceptorum conditio, quæ seminum. Multum efficiunt, & si angusta sunt. Tantum, vt dixi, idonea mens rapiat illa, & in se trahat. Multa inuicem & ipsa generabit, & plus reddet, quam acceperit.* Facilius est virtutis desiderium fouere, quàm actione perficere. Qui trahitur, exiguum, & lentum producet fructum; qui exambit, ad virtutis perueniet faciliter incrementum, Abinadab Arcam recipit: *Intulerunt eam in domum Abinadab in Gabaa*, & iam dies multiplicantur, id est, prospera, vt placet interpretibus, adaugentur: *Multiplicati sunt dies.* Huius multiplicationis causam Abinadab nomine ipso profert, interpretatur namque, vt placet interlineari, *spontaneus*: ergo dum exprompto animo recepit Arcam, adauxit etiam fortunam. Ita Theodoretus: *Prompte, & alacri animo Arcam excepit Abinadab, & idcircò totam eius domum Dominus repleuit benedictione.* Si Abinadab coactus reciperet, fortunam non adeò augeret; ast dum spontaneus admisit, & feliciter auxit. Benè Tertullianus *in Apologetico cap. 28. Certè ineptum existimaretur, si quis ab aliis cogeretur ad honorem deorum, quos vltrò sui causa placare deberet.* Lubens animus placat, coactus aut exasperat, aut irritat.

§. VII.

Sacerdotis domus dignum Dei esse debet hospitium, immò gratum habitaculum.

EA meritorum pompa lucere debet sacris initiatus, vt omnibus habeatur conspicuus: Sacerdotalis dignitatis lux resplendet, cùm excultis moribus Sacerdos nitet. Quàm aptè Sacerdotibus applicatur, quod scripsit Cassiodorus 6. *variar.* 12. *Spectabilitas clara, & consistorio nostro dignissima, quæ inter illustres ingreditur, inter proceres aduocatur; etiamsi cingulo honore præcincta dignitas, quæ nullum nouit offendere. nullique cognoscitur ingrauare, & super omnia bona concitare nescit inuidiam.* Sacerdos honorificis titulis resplendet, & tamen non concitat sibi inuidiam, quia sciunt omnes ad cunctorum resplendere medelam; quandoquidem esse debet pauperum refugium, ærumnarum leuamentum, afflictorum auxilium. Arca apud Philisthæos exul, apud Bethsamites non ritè culta, in domo Abinadab quiescit & lucet; *Intulerunt eam in domum Abinadab in Gabaa.* Dignum Arcæ hospitium Abinadab habitaculum fuit. Abinadab vti Leuita grata virtutum floruit elegantia, & ideò in eius domo Arcæ habitatio iucunda. *Fuit posita in domo Abinadab, quia. vt ait Iosephus, iste Abinadab erat Leuita* (inquit Abulensis *quæst.* 9.) *& valdè iustus, atque vita religiosus; ideò visum est, domum suam esse locum dignum Deo, in qua Arca eius habitaret.* Abinadab Leuitici ordinis irradiabat fulgore, & morum dignitatem commendabat virtute. Ergo eius domus non solùm Arcæ dignum, sed iucundum fuit diuersorium. Ad Abrahamum, quem Sacerdotem plurima illa victima florenti semper fama vulgauit, sine cunctatione Dominus diuertit. *Fac, vt locutus es*, Genes. 18. *vers.* 5. Lothi verò domum sua etiam nobilitauit præsentia; verùm non solùm inuitatus, sed quodammodo compulsus. *Compulit illos oppidò, vt diuerterent ad eum.* Genes. 19. *vers.* 3. Vrbana renitentia ostendit Sacerdotem Abrahamum eis moribus prælucere, vt eius domus dignum fuerit Numinis hospitium, immò apud eum manendo gratissimum habitaculum. Adest Philo *lib. de Abrahame*: *Accurrens suppliciter petiit, ne transirent eius tabernaculum, sed intrugressi paterentur se tractari ciuiliter. Hi cùm non magis ex verbis, quàm ex mente intelligerent eum seriè agere, incunctanter annuerunt.* Sacerdos Abraham cucurrit; Lothus ambulauit: ergo Sacerdotis domo incunctanter requieuit, apud Lothum non adeò facilè mansit.

§. VIII.

Ea virtus solicitudine custodienda, vt hostis non tentet furari, immò nec præsumat accedere.

BEnè politicus ciuitatem cingere munitionibus studebit; nam ciuitatum munitio est quies certa cunctorum: in pace solicitudo debet insudare, ne cogatur in conflictu timere. Hinc Senatus præfectus Siluatarium admonebat 12. *var.* 17. hostibus spem adimere, & impenetrabilibus terræ hiatibus ciues defendere: *Admonere curabis, vt iuxta montem Caprarium, & loca circumlecta muris fouearum ingentiora ora pandantur, talisque ibi pateat hiatus, vt nullus relinquatur introitus.* Si solicitè impeditur hosti ciuitatis introitus, soliciti͡ùs, ne temeretur virtus, vitiis denegari debet ingressus, quando pretiosiora maiori debent custodiri cautela. Hinc est, quod viri Cariathiarim, quàm Arcam receperant læti, collocarunt in Gabaa prudentissimè cauti: *Intulerunt eā in domum Abinadab in Gabaa.* Gabaa excelsus collis erat munitionibus vallatus, vallibusque munitus: ergo ibi Arcam constituerunt, quo hostis accedere non valeret. Adest noster Sanctius: *Locum significat, qui in ciuitate magis erat sublimis, atque munitus, quique magis videbatur dignus, qui Arca Dei religiosum, & tutum præberet hospitium. Sicut Dauid, cum eandem Arcam transmisit Hierosolymam, arcem elegit Sion, quæ ciuitas appellatur Dauid, locum nimirum maximè in ea ciuitate sublimē quò vis hostilis aspirare non possit.* Ea diligentia asseruata est Arca, quæ vel audacē hostium præsumptionem impediret, & enervaret. Eandem solicitudinem in sponsæ capillis dilaudauit sponsus: *Capilli tui sicut greges caprarum, quæ ascenderunt de monte Galaad.* Cant. 4. v. 1. De mōte in montē ascendit, vt à lupinis rictibus quiesceret

libera, immò ab audaci præsumptione secura. Ita Ambrosius *in Collectis: Spectantur à pastoribus suis* (capræ) *dumosa de rupe pendentes, vbi luporum incursus esse non possunt.* Capræ plenum lacte vber ibi hinnulis administrant. vbi a lupis pati non possint rapinam, immò nec truculentam vereri audaciam. Vt hinc discas, quanta sollicitudine debeas animum circummunire, ne aditum inueniat leo ille, qui circuiens quærit quem deuoret, aut saltim percutiat.

§. IX.

Virtutum debet culminibus elucere, qui Sacerdotalibus infulis desiderat exornari.

LVx priùs conditoris laude approbata: *Et vidit Deus lucem, quod esset bona.* Gen. 1. *vers.* 4. Supernis orbibus est inserta. Sidera in fastigio lucent collocata, quia earum lux oculos antea allexit purissimis radiis conspicua. Dum Senarium ad excelsam dignitatem Theodericus promouit, virtutum lumine, & originis claritate resplenduisse ad electionis commendationem ostendit; nec enim fas erat cella conscendere vitiis sordidum, aut origine obscura denigratum. *Inter hæc* (aiebat 3. *variar.* 4.) *stupenda meritorum, originis quoque simili claritate resplendet, vt habeat, qua parte sit ditior, cùm copiosiùs vtraque possideat. Habeat ergo sigillatim distributa praconium, iuncta miraculum.* Ne Sacerdos habeatur despectui, qui cunctis veneratione præponitur, honesta debet origine ornari, & virtutum luminibus refulgere. Eleazarus Abinadab filius refertur, & in Gabaa habitasse describitur; dum sacris infulis initiatur: *Eleazarum filium eius sanctificauerunt.* Et patrem, & locum retulit Scriptura, vt maiori luceret pompa. Notauit Rabanus: *Gabaa interpretatur sublimitas, vbi Eleazar Sacerdos constituitur.* Sublimis virtute, & sanguine ad Sacerdotium promotus est, vt notum fuerit, opus esse præluceat & honesta origine, & virtutum claritate ad Sacerdotium eligendus, & altaribus consecrandus.

§. X.

Sacerdos Numinis sit adiutor, vitiorum terror.

IRridebat Tertullianus in Apologetico *cap.* 30. idolorum Sacerdotes, quandoquidem ab eis infausta, aut felicia potiùs, quàm à victimis scrutanda fuissent auguria: *Miror, cùm hostia probantur penes vos à vitiosissimis Sacerdotibus, cur præcordia potiùs victimarum, quàm ipsorum sacrificantium examinantur.* Vtiliùs de Sacerdotum moribus fieret examen, quando ab eis valerent meliùs prænoscere, quod in pecudum extis inepta curiositate laborabant inquirere. Sacerdos ad debellanda crimina est Dei auxilium, & validissimum adiutorium. Electi Sacerdotis ad Arcæ custodiam nomen expressit Textus, vt nosceremus, probum Sacerdotem esse Numinis adiutorium, mortalium auxilium. *Eleazarum filium eius sanctificauerunt, vt custodiret Arcam Domini.* Arcæ munimen erat Sacerdos, & virtutum custodia vitiorum erat ruina. *Eleazar* (inquit Rabanus) *Dei adiutorium. Benè autem qui hoc nomine vocatur, ad Arcam Domini custodiendam eligitur.* Eleazar erat Arcæ pro muro, quia Sacerdos, si virtute fulgeat, est religionis, ac virtutis propugnaculum, & tenebrarum exilium.

§. XI.

Qui Sacerdotali dignitate refulget, tenetur sæculo prorsus renuntiare, Numini totis viribus inseruire.

QVíuis tenetur concinnis moribus enitere, & à se, si quid sordidet, studio vigilantissimo propulsare, verum qui Sacerdotalibus infulis decoratur, potiori iure constringitur, quandoquidem Dei fruitur adspectibus proximus, & quodammodo consanguineus: ergo vt celsiora loca viuidioribus solis radiis illustrantur, nec tenebrarum adsultibus impetuntur: ita qui ad apicem tantæ dignitatis euecti, & candidiori soli vicini, tenebras debent nescire, & candidissimis fulgoribus semper radiare. Aptè Cassiodorus 10. *variar.* 5. de ciuitate montis culmine sita aiebat: *Hæc nascentem solem ab ipsis cunabulis intuetur, vbi ventura dies non præmittit auroram, sed mox vt oriri cœperit, lampadem suam vibrans fulgor ostendit. Gaudentem respicit Phœbum, propria illic luminis claritate resplendet, vt ipsa magis solis putetur esse patria, Rhodi opinione superata.* Sacerdos putandus est lucis patria: ergo & ardentiore lampade micare, & adiacentes campos debet saluberrimis radiis perfundere. Ecce cùm Eleazarum filium Abinadab Cariathiarim viri Sacerdotis dignitate exornarunt, dignitatis pensum explicuerunt: *Eleazarum autem filium eius sanctificauerunt, vt custodiret Arcam Domini.* Idem esse sanctificasse, & Sacerdotem instituisse, tràdit Hugo Cardinalis: *Sanctificauerunt, id est, Sacerdotem instituerunt, in custodiam Arcæ.* Huic vnicæ curæ destinatus est, vidèlicet vt totus esset in Arcæ obsequio, vtique nil indecori, vel aduersi accideret, prouido adniteretur studio. Adstipulatur Abulensis *quæst.* 19. *Id est, non fuit ad aliquam operationem, vel ministrationem aliam ordinatus Eleazarus, nisi vt custodiret Arcam.* Arcæ proximior virtutibus effulsit ornatior. *Si iustitiam tenere vniuersos* (aiebat Theodericus 5. *variar.* 12.) *& amare præcipimus, quantò magis eos, qui nostra proximitate gloriantur, quos omnia decet sub laude gerere, vt regia possint fulgorem consanguinitatis ostendere.* Proximitas candidiores radios excipit, quibus & omnem obscuritatis caliginem abstergere, & probatissimis tenetur moribus exornari.

TEXTVS.

VERS. II. Et factum est ex qua die mansit Arca Domini in Cariathiarim, multiplicati sunt dies (erat quippè iam annus vigesimus) & requieuit omnis domus Israël post Dominum.

§. XII.

Luctuosa aliorum strages edocet resipiscere, & se ad meliora transferre.

FElle illius magni piscis, qui dum auida cupiditate escam sibi indebitam anhelauit, trucidationé incurrit, caligo detersa est: *Sumens Tobias de felle piscis liniuit oculos patris sui ... & cœpit albugo ex oculis eius quasi membrana oui egredi.* In membrana oui expressam cupiditatem testatur Hugo hic: *Membrana oui cupiditas.* Cupiditatis strage est curata cupiditas, & exenterati piscis particula oculis fuit pro medela. Quàm disertè aiebat Cassiodorus 3. *variarum* 4. *Modus rarò lætis rebus imponitur, qui magis in tristibus inuenitur.* Tristia docent modum, vt gaudia excessum. Iam domus Israël sequitur Dominum, qui infirmo anteà vacillauerat gressu: *Requieuit omnis domus Israel post Dominum.* Huius mutationis causam existimat Lira fuisse Philisthinorum

ruinam

ruinam, filiorum Heli supplicium: *Conuersio incepit à tempore, quo populus iam viderat malum, quod euenerat propter peccata filiorum Heli, & audiuerat plagam Philisthinorum propter Arcam Domini.* Alienum supplicium ad resipiscendum fuit documentum, & quidem saluti suæ inuidet, qui aliena strage non sapit.

§. XIII.

Virtutum lentissimè procedunt incrementa, crescunt citissime vitiorum delicta.

VIrtutis semina cœlesti manu immissa noster habet animus, sed faciIè aut petrosa suffocant, aut arida impediunt, aut spinosa dicipiunt. Econtra vitia veluti impetu succrescunt, & in syluam citissimè transeunt. Quàm benè, & verè Seneca epist. 85. *Adiice nunc, quòd ista, quantumuis exigua sint, in maius excedunt: nunquam perniciosa seruant modum. Quamuis lenta initia morborum serpunt, & ægra corpora minima interdum mergit accessio.* Modum, & quidem lentissimum, honesta seruant, quia illarum semina nec meditatione irrigamus, nec affectibus confouemus. Paratiores, profundioresque sulcos inueniunt praua, & excrescunt in cumulum perniciosa. Illata Arca in domum Abinadab non statim iniquitas est demersa, sed post annos viginti ab Israëlitis est abiurata: *Et factum est ex qua die mansit Arca Domini in Cariathiarim, multiplicati sunt dies (erat quippè iam annus vigesimus) & requieuit omnis domus Israel post Dominum.* Ac sidicat Textus: Post Arcæ aduentum populus incepit resipere, & se ad meliora transferre. Quod si scire cupis, quanto tempore hæc semina coaluerint, scito multiplicatos fuisse tot dies; vt viginti annos composuerint: *Erat quippè annus vigesimus, & requieuit omnis domus Israel post Dominum.* Innuit Caiet. *Et requieuit iuxtà Hebræum habetur, & luxerunt omnis domus Israël post Iehouah. Ecce prima actio populi infra istos viginti annos: & est actio pœnitentia propter offensum Deum.* Luxerunt, sed plurimis elapsis diebus; sed indefessa Samuëlis admonitione excitati, &, si fas est dicere, Arcæ præsentia compulsi. Aliter accidit Exodi 32. vbi Moysem non aduserunt, vt citò præciderēt tabulas, quibus priores fractas instauraret: vrserunt tamen Aaronem, vt vitulum detestandum construeret: *Surge, fac nobis deos, qui nos præcedant. Exod. 32. vers. 1.* Notauit Tertullianus aduersus Gnosticos cap. 3. *Populus tam necessaria absentia eius impatiens Deos sibi producere quærit, quos potius ipse perdiderit: vrgetur Aaron.* Non vrgetur Moyses, vt sacra citò exararit præcepta; vrgetur Aaron, vt luctuosa construxerit simulacra; nam citato gradu tendunt omnes ad noxia, ad salubria lentissimo.

§. XIV.

Qui virtutem amplectitur, quiescit placidus, qui non, vacillat variis perturbationibus impetitus.

NIhil sine virtute stabile, nihil firmum: quod adeò verum est, vt vel cæci, qui a fortuna profluere existimarunt felicitatem, à virtute crediderint promanare firmitudinem. Ita Plut. *de Romanorum fortuna: Perindè sane quod vrbem Romam vt epificium instituit, tempus socio Deò fortunam, & virtutem inter se temperauit, & copulauit, quod ab vtraque mutuatum peculiarem operam exædificauerit, omnibus mortalibus domicilium verè sacrū, & beneficum, arcemque firmam, atque elementum sempiternum; quod labescentibus rebus humanis anchora vice aduersus iactationem, & errores foret.* Satis non erat à fortuna construi Romam opulentam, ni virtutis anchora consisteret firma, & contra turbines irruentes semper immota. Vt hanc veritatem nobis Textus Sacer exprimeret, dum Israëlitas Dominum secutos retulit requieuisse etiam explicuit: *Requieuit omnis domus Israël post Dominum*: ac si dicat, cùm sequebantur idola, eorum animi fluctuabant iam Baalin seruientes, iam Astaroth adorantes; nec enim poterant conscientiæ turbinibus non iactari, dum virtute firma anchora nequibant stabiliri. Ita noster Sanctius: *Nil aliud est, opinor, qua domū Israël, quæ lubrico vacillabat vestigio, quæ modo in hanc, modo in illam religionem incerta ferebatur, tandem mutato animo, & meliori iam studio vnum elegisse Deum, cuius adhæreret auspiciis & mandata compleret.* Subiicit: *Illud autem est quiescere post Deum & in eius obsequio gradum figere stabilem, & certum.* Stabilem gradum dedit virtus, & veritas; vertigine iactatos diuexabat prauitas, & impietas; nec enim potest animus sine virtute frui serenitate placida, aut quiete serena.

§. XV.

Non cesset concionator salubriter admonere, & si videatur diù sine fructu laborare.

VT semina terræ commissa statim copiosam non assurgunt in messem, sed temporum tractibus post gelidas niues, & ardentes soles maturescunt, incrementumque copiosum afferunt; sic doctrina animis auditorum sparsa, quamuis statim votis non respondeat, tandem pullulat, & laborem concionatoris fructibus cumulatis honorat. Applicari Samuëli potest, quod alior-sum aiebat Cassiodor. 8. *var.* 21. *Census annorum laudis tibi procurat augmentum.* Nam cùm viginti annos vtiliter in adhortando ad virtutem consumpserit, copiosius tandem fructus respondit, & honestam illam, atque indefessam Samuëlis pertinaciam nobilitauit: *Erat quippè iam annus vigesimus, & requieuit omnis domus Israël post Dominum*, id est, toto illo tempore variis exhortationibus, vt idololatriam prorsus abiicerent, procurauit, nec destitit. Ita Caiet. *Hic sensus quadrat rebus gestis, & solicitudini, ac bonæ famæ Samuëlis, vt quam primum potuerit, postquam cessauit clades Bethsamitarum, per viginti annos non destiterit vacare iis, quæ ad salutem erant populi.* Ipse annorum tractus ad constantiæ Samuëlis laudem profuit, & tandem perseuerantia nobilissimos fructus attulit. Vt discant concionatores, quamuis fructus labori non respondeat, exhortationi insistere, & veritatis, ac doctrinæ semina spargere.

TEXTVS.

VERS. III. Ait autem Samuël ad vniuersam domum Israël, dicens: Si in toto corde vestro reuertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio vestri, Baalin, & Astaroth, & præparate corda vestra Domino, & seruite ei soli, & eruet vos de manu Philisthiim.

§. XVI.

Concionator non solicitet sibi plausum, sed audientium procuret fructum.

PLura sunt, quæ concionem fructibus cassam, & inutilem reddant: stylus calamistro concinnatus, subtilitas ingenium concinnatoris ostentans, & ingenij laudem captans: dicendi modus adeò citatus, & celer, vt verba audientem fugiant, & solùm celeritatis admirationem dicenti pariant; non prosunt, quæ impetu fluunt, opus est decenti lentitudine, & non insipida claritate. Huius veritatis testis sit Senec. ep. 40. *Sic itaque habe istā vim dicendi rapidam, atque abundantem aptiorē esse circu-*

lanti, quàm agenti rem magnam, ac feriam, dicentique. Æquè ſtilare illam nole, quàm currere, nec extendat aures, nec ebruat. Nam illa quoque inopia, & exilitas minus intentum auditorem habet tadio interrupta tarditatis: facilius tamen inſidit, quod ſpectatur, quam quod prætervolat: Denique tradere homines diſcipulis præcepta dicuntur; non traditur, quod fugit. Verba celerrima lingua prolata fugium mentem, verberant autem: ergo ſermo nec morosè adeò fluat, vt tædium pariat auditori ingratis morulis diſiunctus, nec prætervolet aures nimis citatus. Adnectit Seneca: *Adiice nunc, quòd quæ veritati operam dat oratio, incompoſita debet eſſe, & ſimplex. Hæc popularis nihil habet veri, movere vult turbam, & inconſultas aures impetu rapere. Quæ ſanandis mentibus adhibetur, deſcendere in nos debet: remedia non proſunt, niſi immorentur. Multum præterea habet inanitatis, & vani, plus ſonat, quam valet.* Oratio nimis concita ſolummodo ſonat, immo totus eius in ſono valor. Samuël non ieiuna oratione, ſed nec fucata populum corripuit, & concionem fructus ſequutus eſt: *Abſtulerunt ergo filij Iſraël Baalim, & Aſtaroth, & ſervierunt Domino ſoli.* Preme illud, *Ergo*; fuit namque illa converſio perſpicuæ, & debito modo prolatæ orationis fructus, quem non lucraretur, ſi de Induſtria implexa intellectum auditoris diſtorquens, aut in modum torrentis aures effugiens. Dicendi celeritas doctrinæ officit, non inſidet, quod fulguris adinſtar ſolùm reſplendet, & aciem oculorum eludit. Verba cordibus ſunt inſerenda, proiicienda non ſunt. Ergo Evangelicus orator pedetentim debet procedere, &, quæ auditor ruminari poſtea poſſit, verba cõmittere. Vittæ coccineæ aſſimilavit ſponſus ſponſæ labia: *Sicut vitta coccinea labia tua, & eloquium tuum dulce. Cant. 4. verſ. 3.* non erat eloquium inſipidum, ſed conditum, ea tamen arte, vt ligaret, & ſplenderet. Audi Gillebertum *in Allegor. Tilman. Nimirùm ea labia ligant, & rutilant, quæ de tali ventris fructu loquuntur; concepta in corde charitas, quaſi ignis flammigeram coccineo colore labia inficit, per quæ erumpit.* In labiis agnoſcitur, an verba à charitatis ardore, an profluant à reprehenſibili vanitate. Concionatoris pronuntiatio ſicut vitta debet ligare, & decenter ſplendere; debitum ordinem non ſervat, quod præcipitatur, & properat. Diſcant à Samuële Concionatores exambire ſalubrem fructum, & reſpuere volaticum plauſum. *Incipit Samuël* (aiebat Caietanus) *convertere populum peccatorem.* Studuit convertere, non ſibi admirationem lucrari.

§. XVII.

Concionator ſingularem non feriat, ſed doctrinam cunctis profuturam ſpargat.

DVm iaciebant in mare retia; Apoſtoli ad animarum piſcationem vocati ſunt: *Vidit duos fratres, Simonem, qui vocatur Petrus, & Andream fratrem eius mittentes rete in mare (erant enim piſcatores) & ait illis: Venite poſt me, & faciam vos fieri piſcatores hominum. Matth. 4. verſ. 18* Non docuit contrarium modum, ſed digniorem quærere fructum, & quidem rete vadis cõmiſſum piſcem nullum ferit, & plures colligit; hamus plures non colligit, quia vnum tantummodo ferit: Ergo, ſi concionator vtatur hamo, feriet, nec plures capiet. *Iubet* (verba ſunt Euthymij ad hunc locum) *vt ſequantur, & pro retibus, quæ poſſidebant, ſumant ab eo rationalem ſagenam; & in mare ſæculi mittentes pro piſcibus homines captant.* Vt capiant homines non vtantur hamo ſingularem piſcem feriente, ſed rationabili ſagena plures capere indifferenter conante: faciliùs homines amplectuntur virtutem vrbanè admoniti, quàm duris verbis exaſperati. En Samuel non vnum, aut alterum publicitus, ac ſingillatim ferit, ſed omnes in communi adhortatur, vt copioſiorem fructum elucretur: *Ait autem Samuel ad vniverſam domum Iſraël:* Fors ſi quem publica admonitione, & quæ ſingulari applicari poſſit, corriperet, non ſolùm exaſperaret, ſed prudentiam offenderet. *Samuel loquebatur hæc generaliter,* (inquit Abulenſis *quæſt. 24.*) *ſicut prædicatores faciunt.* Prædicatores ſuo exemplo edocuit generaliter admonere, & ſingulariter non ferire.

§. XVIII.

Vitiis intinctus non eſt repentè transferendus ad perfectionem, ſed pedetentim ducendus eſt ad virtutem.

VT ſtatuarij paulatim alia limando, alia paulatim auferendo efformant pulchram Imaginem; ſic qui ad virtutem efformare cupiunt animos, ſi prudenti lentitudine quid ſemper liment, ac detrahant, opus perficient: aſt ſi ſimul omnia nitantur auferre, laborem inveniuntur amittere. *Planè, & æquabiliter pergas perpetuè* (aiebat Plutarch. *lib. quemadmodum ſent. ſe in virt. profecre*) *& percurras per doctrinam nuſquàm incurrendo.. hoc enim ſi medico addideris modicum, atque frequentiùs illud feceris, haud ſola de pecunia dictum eſt adiectióne eleganter, ſed facit ad omnia præſertim ad virtutis acceſſionem.* Vt ægris quò plùs viribus deſtitutis auſteriora nocent medicamenta, ſic peccatoribus depravatis aſpera verba, & rigida monita non proſunt, ſed lædunt: indulgentiùs ſunt tractandi, & attrahendi: Ergo Samuel, quouſque Iſraëlitas vidit ad meliora traductos, blandis verbis adhortatus eſt, & obtinuit prudentia, quod fors non aſſequeretur rigiditas aſpera: *Si in toto corde veſtro revertimini ad Dominum, auferte Deos alienos.* Notavit Abul. *q. 25. A principio exhortationis Samuëlis Iſraëlitæ erant multæ alienati à Domino, ideò paulìſper eos reducere conabatur, etſi dixiſſet illis, quòd tetaliter excluderent à ſe Baalim, & Aſtaroth à principio nihil feciſſent.* Adiungit: *Erant duo mala, ſcilicet quòd Deum verum non colebant, & quòd idola adorabant. Samuel autem à principio exhortationis ſuæ reduxit illos a primo malo, faciendo quod Deum colerent: ad vltimum autem admonuit, quòd etiam non colerent idola, ſed ſolùm Deum.* Dum gradatim perduxit, ad perfectionem pervenire prudentiſſimus fecit, & fors ſi vrgeret, irritis conatibus laboraret. Erroneam illam ovem humeris paſtor impoſuit, & ad ovile reduxit: *Imponit in humeros ſuos gaudens.* Luc. 15. *verſ. 5.* Si vrgeret feſſam, perdidiſſet, dum patienter, benignéque ei compatitur, feliciter ovis reducitur. *Laborem inquiſitionis patientia ſuſcipit* (inquit Tertul. *lib. de Patientiâ cap. 12.*) *& humeris inſuper advehit baiulus patiens peccatricem derelictam.* Ni benignè cùm ea ageret, bonis amiſſis ſpebus prorſus corrueret, & in præcipitium ſe daret: Ergo dum eam non onerat, dum humeris dulciter advectat, perfectioribus adnumerat.

§. XIX.

Sub Præſule ſanctitate, & æquitate exornato Reſpublica floret, & virtus nitet.

VEnturum diem (aiebat Caſſiodorus 12. *var.* 18.) *lucifer demonſtrat exortus: ſerena ſequutura fauent ventus oſtendit: imminentia bona quadam animi præſagitione dignoſcimus, & difficilè magna res geritur, quæ ſignorum præcurſione minime declaratur.* Vt lucifer, ſi tenebroſis nebulis obſcuratus, diem prænuntiat turbidum; vt candida luce reſplendens prædicit ſerenum; ſic Præſul pro lucifero eſt, inde præſagitur, aut Reipublicæ ſtatus turbidus, aut ſerenus. Heli filij culmina poſſidentes ſtragem vel ipſis nominibus denuntiabant, & eorum cæteri in moribus prævidebant. Succeſſit Samuel, &

vt salubris ventus depellit nubila, & secum affert serenum; ita mores composuit, & quidquid sordidum à Republica propulsauit: *Requieuit omnis domus Israël post Dominum.* Sub Præsule virtute, æquitatéque resplendenti & religio floruit, & Respublica requieuit. Notauit Abulensis *quæst.22. Hinc consequenter declaratur releuatio populi à iugo Philisthinorum sub Samuële, quæ facta est propter conuersionem ad Deum per solicitudinem Samuelis.* Samuëlis solicitudo crimina propulsauit, & ferocientes hostes repressit. Vt noueris quanta ab optimo capite membris promanauerint bona, & quanta à non bono defluxerint detrimenta.

§. XX.

Plus Reipublicæ conducit superior ornatus meritis, quàm prolixus grandæuus annis.

PLurimum interest temporis suffragium, si concurrat & meritum: verùm cùm pro canis sint sensus, parum iuvat, immò nocet plurimum, si dignitatis culmen à trunco annoso occupetur, & conducit valdè, si à sensato, etsi iuvene possideatur. *Ex multis vitiis* (aiebat Plutarch. lib. An seni, &c.) *multò maximè ignauia, languor, & mollitia sugillant virum grandæuum, qui ex curia in conclaue abdit se mulierum, vel ruri spicilegium facit, & messores aspicit.* Grandævus ignauiæ deditus, cupiditati addictus, otióque immersus, Reipublicæ pestis est; effrænis namque diuagatur procacia nullo timore correcta: quá senectus venerationem conciliat, ignauia, & oscitantia relegat; vt è contra quam ætas non persuadet florida, virtus, & solicitudo reuerentiam edocet cana. Sub Heli grandævo oscitante, & lippiente populus variis criminibus est infectus, & armis hostilibus subiugatus. Adolescens Samuël clavum accepit, & Reipublicæ felicitatem restituit: *Requieuit omnis domus Israël post Dominum.* Sub iudice iuvene, sed virtutibus ornato Respublica viguit, & sub sene inerti elanguit. Notauit Abulensis *quæst.23. Quando mortuus est Heli, Samuël non erat magnæ ætatis, quia tamen erat Propheta Domini cognitus in toto Israële, vt patet suprà cap.3. acceptus fuit in iudicem ab Israëlitis.* Rectè se populus gessit, vt qui caluit plus iuvare ad Reipublicæ gubernationem merita sine canis, quàm canos sine dotibus, aut meritis.

§. XXI.

Qui vitiis inseruiuit cæcus, inuolet ad virtutes festinus.

NOn æqua virtutis, & affectionis deprauatæ sors est. Quisquis ad virtutem accessit, dedit generosæ indolis speciem; qui voluptatem sequitur, factus est, & enerlis, & quod peius est, in turpia ruiturus; verùm sic cæcutimus, vt ad voluptatem inuolemus, cùm lento gradu ad virtutem accedamus. *Voluptas nocet nimia* (aiebat Seneca *lib. de vita beata, cap. 13.*) *in virtute non est verendum, ne quid nimium sit, quia in ipsa est modus.* Vtinam quem virtus petit, modum obseruarent eius asseclæ; verùm semper quid detrahunt, voluptuosi non parum addunt. Adnectit *cap.14.* Seneca: *Non ipsi voluptatem, sed ipsos voluptas habet, cuius aut inopia torquentur, aut copia strangulantur. Miseri, si deseruntur ab illa; miseriores, si obruuntur.* Inspecta à pincerna illo vitis paulatim crescebat: *Videbam coram me vitem, in qua erant tres propagines, crescere in gemmas. Gen.40. vers.10.* Ad edulia celeri volatu tendebant aues: *Aues comedere ex eo.* Quam lenta vitia, quam celeris auis! Ob id monebat Samuël Israëlitas, vt ad virtutem properarent: *Requieuit omnis domus Israël post Dominum. Ait autem Samuël ad vniuersam domum Israël dicens: Si in toto corde vestro reuertimini ad Dominum, auferte deos alienos.*

Adhortationis fructus fuit quiescere: pro verbo illo in Hebræo est *festinare.* Notauit Abulensis *quæst. 23. In Hebræo ponitur hic verbum, quod significat festinare, vel parare se, scilicet quòd omnis domus Israël festinauit post Dominum ad sequendum eum.* Cucurrerant ad idola: ergo admonuit Samuël, vt ad Numinis inuolarent obsequia: tenetur namque qui ad voluptatem citato gradu contendit cæcus, tendere non lento ad virtutem irroculatus.

§. XXII.

Virtute melius quàm armis reportantur triumphi, & premuntur aduersarij.

ARdentia arma obsistente Numine hebetantur; sine armis hostes, Numine fauente, vincuntur. Syrus robur exercitus parat in Elisæum: *Misit illuc equos, & currus, & robur exercitus. 4. Reg.6 vers.14.* Elisæus inermis virtute capit, & in Samariam ducit: *Percute, obsecro, gentem hanc cæcitate.* Copiosus exercitus Elisæi triumphis militauit; Elisæus armis destitutus, sed virtute armatus subegit. Parum nocet homo iratus, si Deus propitius: parum iuvat homo propitius, si Deus iratus. Notauit Ambrosius *serm.1. de Elisæo: Elisæus Propheta, cùm eum vellet Rex Syriæ captiuare, ac suæ subdere ditioni, multisque eum armatorum cinxisset agminibus, non est territus, non turbatus, sed annuntianti puero ait: Noli timere, plures enim nobiscum sunt, quàm cum illis. O fides sancti Prophetæ! Non timet aduersarios, quos prospicit, quoniam scit Angelos secum esse, quos credit.* Tumebat Syrus instructus satis copiosis agminibus, aderat Elisæus armis destitutus, sed virtutibus obarmatus. Ergo Syrus, quem corrupti mores eneruabant, virtuti cessit, & virtus sine armis vicit. Adnectit Ambrosius *serm.2. Grauiores inimici sunt praui mores, quàm hostes infecti.* Habebat Syrus contra se mores suos, quibus eius robur impugnabatur; pro se habebat Elisæus concinnos mores, quibus munitus vinceret, aduersariósque subiugaret. Huius veritatis non ignarus Samuël, aiebat; *Præparate corda vestra Domino, & seruite ei soli, & eruet vos de manu Philisthiim.* Non ait; præparate arma, sed corda, vt qui nouerat, triumphos non tam reportari armorum copia, quàm virtutum elegantia. Audi Iosephum 6. *antiquit.* apud Abulensem *quæst.25. Estote iusti, & malitiam depellentes ab animabus vestris, eásque purgantes totis mentibus inuitate Deum, eúmque bonis actibus honorate; hæc enim vobis omnibus facientibus bona prouenient, seruitúsque fugabitur, & de hostibus repentè triumphus afferetur, quem promereri non armis poteritis, non robore corporum, non multitudine populorum; non enim malis Deus se promittit talia præbiturum, sed bonis existentibus, atque iustis.* Iustitia inuicta armatura est; sine æquitate cedit ærea galea pastoris lapidi, & Dauid puerulus abiectis armis triumphat armatus virtutibus.

§. XXIII.

Curet superior subditorum famam non lædere, quo possit ad virtutem optimis consiliis instruere.

MAteria est gloriæ principalis delinquentis reatus, & quidem nisi districtionis occasiones emergerent, locum pietas non haberet. Otiaretur superioris prudentia, si morum probitas omnia delicta exclusisset solicita. Salutiferis medici manibus sola ægritudo indiget, & tunc plus medentis ars pollet, si vulnus sanauerit, & curam etiam cicatricis honestæ gesserit. *Fas est Principi* (aiebat Theodericus *3. var. 46.*) *miraculosas notas vitiatæ opinionis abstergere.* Fas est abstergere, sed gloriosius vitare, Samuël populum monet, vt alienos

deos à se abjiciat: *Auferte Deos alienos de medio vestri.* Non ait deos vestros,sed alienos. Curauit studiosus eis notam non inurere, & idola simul auferre. Non semel vulnera ad salutem perueniunt facilius, si tractentur honestius. Huc voco, quod aiebat Abulensis *quæst.25. Non expressit,quod colerent Iudæi idola, sed quod erant in aliquibus peccatis, nolens infamare gentem suam.* Suppressit vocando alienos infamiam, reiectionem præcipiendo, adhibuit efficacem medelam. Vt discant superiores, prout res permiserit, reorum famæ consulere, & efficacissimam medelam vulneribus applicare.

§. XXIV.

Parum proderit virtutem amplecti, si vitium distuleris extirpare.

QVi voluptatis, virtutisque societatem facit (aiebat Seneca *lib.de vita beata,c.15.*) *& ne ex æquo quidem fragilitate alterius boni quidquid in altero vigoris est, hebetat, libertatémque illam, ita demum, si nihil se pretiosius nouit, inutilam sub iugum mittit.* Quæ ab ingenio discrepant, malè conueniunt, contraria inter se semper dissidebunt, & dissidio pacem turbabunt. Non possumus Deo seruire, & mammonæ: non est Dei conuentio cum Belial. Ergo Samuël alienos deos iubet auferre,si cum Deo amicitiam exoptant stabilire: *Si in toto corde vestro reuertimini ad Dominum,auferte deos alienos.* Cum alienis diis nequibat virtus florere, nec tranquillitas quibat stare; opus erat conscientia stimulo angi,trepidatione concuti,& continuam rixam pati.Ergo deos mouet abjicere,vt vera possint pœnitudine animum repurgare. Adest Caiet. *Vera pœnitentia non esset, nisi abjicerent deos alienos.* Plures sunt adeò cæcutientes, vt in ipso pelago existiment se posse inuenire portum. Qui feras cum labore,periculóque mansuefecit,non degit tutus, solicita est illarum possessio, recrudescit aliquando toruitas mitigata,& grauius emergit detrimentum,quia despicitur periculum. Qui arripuit pœnitentiam, omnem lapsus occasionem præcidat, nam si vel scintilla improbitatis remanserit, in incendium facilè excrescet, & omnem virtutis pulchritudinem exuret.

TEXTVS.

VERS. IV. Abstulerunt ergo filij Israël Baalin, & Astaroth, & seruierunt Domino soli.

§. XXV.

Qui soli virtuti famulatur, libertate inconcussa fruitur.

MAxima seruitus est cupiditati, aut libidini addici. His affectibus subiugatus ingemiscit captiuus: anxia est vitiis dediti vita, suspiciosa, & trepida cogitatione concutitur, casum semper pauens, & quamlibet vmbram timens.Catenam auarus,libidinosúsque trahit, se fallit, si se liberum credit. Virtutis asseclæ nec varietate fortunæ concutitur, nec dubiis suspicionibus angitur, nec euentu deterretur. *In regno nati sumus* (aiebat Seneca *lib.de vita beata c.15.& 16.*) *Deo parere libertas est. Ergo in virtute posita est vera felicitas. Quid hæc tibi suadebit? Ne quid aut bonum, aut malum existimes, quod nec virtute, nec malitia continget.* Immobilis stat animus virtute suffultus,aduersus omnem fortunæ vultum nec alearum veretur iactum.Israëlitæ vbi Domino soli seruierunt,placida quiete vsi sunt: *Seruierunt Domino soli.* Huius seruitutis expende effectum: *Percussi sunt Philisthæi, & percusserunt eos.* Iam gemunt Philisthini sub iugo,qui potiebantur imperio,& iam Israëlitæ virtuti inseruientes potiuntur imperio, qui ingemuerunt olim sub iugo. Est namque magna libertas virtutibus inseruire, vt magna seruitus cupiditatibus famulari. *Patet, quod liberati fuerint* (inquit Abulensis *quæst.16.*) *quia immediatè ponitur bellum,in quo Deus perterruit Philisthinos fragore magno de cœlo.* Philisthini aut fugiunt, aut cadunt, dum Hebræi Numen colunt, & virtutibus inseruiunt.

§. XXVI.

Firmum non est virtutis propositum, si quod remansit cupiditatis vestigium.

VT salus non est firma, si febricula adurat, aut quantumuis leuis dolor frequenter inquietat; sic virtus consummata non floret,dum cupiditas viget. *Titulus honestus eligatur* (aiebat Seneca *de vita beata c.13.*) *& inscriptio ipsa excitans animum ad ea repellenda, quæ statim euernant, cùm venerint vitia.* Aliquid statuendum est,per quod animus ad virtutem excitetur;vt etiam omne illud deterendum,& abolendum penitus, cuius memoria inficit,& cuius præsentia lædit. Qui aliquod vitij vestigium remanere permisit, hostibus imprudenter arma ministrauit: scintilla leui flatu vires acquirit, & in incendium transit. Nouerant hanc philosophiam Israëlitæ, qui vt seruirent Domino soli, contenti non sunt idola abjicere,sed confracta penitus abolere: *Abstulerunt ergo filij, Israël Baalin, & Astaroth, & seruierunt Domino soli.* Quid est abstulerunt? Deleuisse penitus,ita vt nec illorum remanertet leue vestigium,aut quantumuis exiguum fragmentum.Firmum,ac stabile fuisse cultus diuini propositum, ostenderunt idola confracta, ac prorsus deleta;& quidem si remansisset aliquod idolorum vestigium,non adeò firmum constaret esse propositum.Ita Abulensis *quæst.26. Abstulerunt,scilicet confregerunt eos, proponentes nunquam vlterius habere illos in deos.* Qui proponit seriò, & ex animo virtuti semper inseruire, nil relinquat, quo possit aliquando recedere. Mihi crede; qui a se prorsus occasionem sceleris omnem non præcidit, infirmo proposito virtuti inseruire se prodidit.

§. XXVII.

Qui virtuti addicitur, curet vanitate non infici, nec superbia denigrari.

VT ferrum rubiginem creat, vt lignum tineam alit, sic animus, dum virtuti inseruit, de ipsa solet virtute intumescere, & superbire. Ergo solicita vigilantia curandum est, ne quid virtutis occasione creetur,quod eius innubilet splendorem, aut imminuat claritatem. *Nihil est nobis dictu* (aiebat Tertullianus *in Apologetico cap.38.*) *visu, auditu cum insania Circi, cum impudicitia theatri, cum atrocitate arenæ, cum Xisti vanitate.* Parum erat atrocitatem fugere, libidinem abiurare, ni vanitatem etiam victoriæ respuerent, & superbiam proculcarent. Dum Baalin auferunt Israëlitæ, vt Domino inseruiant, Astaroth etiam abolere procurant: *Abstulerunt ergo filij Israel Baalin, & Astaroth; & seruierunt Domino soli.* Rabanus in Astaroth intelligit cum vanitatis, ac superbiæ motum,qui occasione virtutis solet oriri, & virtutem ipsam obscurare. *Astaroth* (inquit) *factura explorationum. Qui verus Israelita est, aufert à se omnem facturam malignorum spirituum, & iactantiam, atque superbiam, & seruit Domino soli.* Dum quis attentis oculis explorat conscientiam, eámque nullis sordibus maculatam, immò omni virtutum genere experitur, exultam, solet intumescere, & grata sibi adulatione blandiri. Ergo hæc factura est solicitè refrænanda, curandum

curandúmque, ne Astaroth nascatur, cùm Baalin prorsus extinguitur: solet namque vanitas in ipsa virtutis officina exoriri, & contra virtutem matrem more viperæ depræliari. Baalin auferatur, sed & Astaroth frangatur; nam qui de vitiorum triumpho vanitate sibi blanditur, & victoriæ gloriam sibi ipse imprudenter deprædatur.

§. XXVIII.

Mundi superbia deliria, & deliciosa carnis oblectamenta opus est despicere, & subiugare, vt vni Domino possis inseruire, & placere.

VIrtutis alumno voluptas est, sæculi ignorare voluptates, & quæ sæculo placent, despicere celsitudines. *Quò vos offendimus* (aiebat Tertullianus *in Apologetico c.38.*) *si alias præsumimus voluptates? si oblectari nouisse nolumus, nostra iniuria est, si fortè, non vestra: sed reprobamus, quæ placent vobis, nec vos nostra delectant. Sed licuit Epicureis aliquam decernere voluptatis veritatem, id est, animi æquitatem, & ampla negotia.* Vt sæculi asseclis humilia displicent, vt carni aspera abhorrent, ita virtutis studiosi superba respuunt, & blanda fugiunt, & quidem aliter nequirent vni Domino inseruire, & puris mentibus consecrari. Baalin, & Astaroth ab animo prorsus abiecerunt Israëlitæ, vt vni Domino obsequerentur, nec enim possent eius prorsus seruituti dicari, ni cuncta splendoris, & voluptatis insanias prorsus expungere; *Abstulerunt ergo filij Israël Baalin, & Astaroth, & seruierunt Domino soli.* In Baalin eximia, in Astaroth voluptuosa signari docet noster Sanctius: *Vox ista Baalin aliquid significat eximium, & excellens.* Adnectit: *Astaroth pro foemellis à præcipua aliqua dea, quæ Venus esse creditur.* Itaque vt ad Deum toto corde conuerterentur, vtque ad vnum illum aspirarent, sic expurgarunt corda, vt nil ex voluptuosis sordibus, aut ex fallacibus vanitatibus inhæreret, aut studium dissidiis periculosis turbaret. Ergo vanitatis, voluptatísque sordes absterge penitus, vt possis imperturbato animo sequi virtutem, & pretiosiorem tibi acquirere voluptatem. Quandoquidem digna homini voluptas est spurcas voluptates nescire, vt prædicabilis, & honesta superbia mundi excelsa, & ardenter ambita calcare.

TEXTVS.

VERS. V. Dixit autem Samuël congregate vniuersum Israël in Masphath, vt orem pro vobis Dominum.

§. XXIX.

Superior exemplo efficaciter mouet, & præeundo subditos ad virtutem adducit.

SEgnius mouent verba auribus commissa, quàm exẽpla oculis spectata. Hinc superior sine voce facilè promouet ad virtutem, aut edocet vanitatẽ. *Quæ ciuitas non fiat exusabilis* (aiebat Cassiod. 10. *var.* 13.) *si Roma delinquerit? Rex minor ad potioris currit exemplum, & alieni facti iure inuidiam sustinet, qui peccati præstat exemplum.* Inuidiam sibi conciliat, qui prauis alios informat exemplis; & è contra gloriam, qui optimis deprædicabilem sibi conquirit famam. Samuël, vt suos ad orandum, & pœnitendum induceret, si in exemplum prudenter proposuit: *Congregate vniuersum Israel in Masphath, vt orem pro vobis Dominum.* Non ait, vt oretis, sed vt orem, quia sciebat quantum valeret apud subiectos superioris exemplum: nec falsus est, quandoquidem populus & orauit, & ieiunauit, & luxit: *Et conuenerunt in Masphath, hauseruntque aquam, &c.* Notauit Caiet. *Finis huius congregationis (vt subiungitur) non fuit oratio Samuelis, sed communis, & publica abrenuntiatio idololatriæ cum confessione, & satisfactione.* Vt orarent exoptabat: ergo exemplo præiuit, & alios ad orandum facilè traxit: est enim superioris exemplum rhetorica ad suadendum energia, & efficax ad persuadendum rhetorica.

§. XXX.

Superioris vita pateat omnibus ad exemplum, & sit ad honesta illicium.

PRudenter monebat Seneca ambitum fugere, & hominũ oculos declinare. *Illud te admoneo* (inquit *epis.5.*) *ne eorum more, qui non proficere, sed conspici cupiunt, facias aliqua, quæ in habitu tuo, aut genere vitæ notabilia sint. Asperum cultum, & intonsum caput, & negligentiorem barbam, & indictum argento odium, & cubile humi positum, & quidquid aliud ambitionem peruersa via sequitur, deuita.* Optimum particulari consilium. Superiori tamen decet oculos procurare, non vt vanum sibi elucretur plausum, sed vt debitum subditis exhibeat exemplum: conspici velit, vt proficiat, non vt superbiat, & intumeat. Samuël populi iudex pro populo decernit orare, & coram populo; *Congregate vniuersum Israël in Masphat, vt orem pro vobis Dominum.* Vt populus suspicax est, & interpres pessimus, ni oculis hauriat deprædicanda exempla, semper præsumit indigna. Ergo Samuël coram populo oret, vt oratione muneri satisfaciat, & exemplo inferiores instruat. Vnde Dominus aiebat: *Vos estis lux mundi. Matth.5.v.14.* Lux bellum tenebris indicit, & ad spectandum candorem oculos allicit. Ergo lucis edocuit ingenium imitari, vt splendore tenebris bellum indicerent, & exemplis ad virtutem prouocarent. *Vocauit* (inquit noster Sanctius) *vt pro illis, & cum illis simul oraret.* O quàm oportet inferiores maiorum exemplis instrui, & ad virtutem ductari!

TEXTVS.

VERS. VI. Et conuenerunt in Masphath, hauseríntque aquam, & effuderunt in conspectu Domini, & ieiunauerunt in die illa, atque dixerunt ibi: Peccauimus Domino. Iudicauitque Samuël filios Israël in Masphath.

§. XXXI.

Satis non est animæ pulchritudinem concupiscere, sed opus sibi dignis actionibus comparare.

VIrtus semper pulchra, & spectantium oculis lucet grata: verùm cùm difficulter eius possessio obtineatur, plures animo excidunt contenti desiderio, & alieni ab exercitio. *Inest animis voluntas bona* (aiebat Seneca *lib.2. de Beneficiis, cap.25.*) *sed torpet modo deliciis, ac situ, modo officij inscitia. Hanc vtilem facere debemus; nec irati relinquere in vitio, sed vt magistri puerorum discentium patienter ferre offensationes memoriæ labentis.* Qui situ marcet, qui cupiditati indulget, abhorret difficultatem, amat virtutem. Ergo Samuël difficultatem emollire aggreditur, & exemplo præire conatur. Priùs admonet Baalin, & Astaroth abiurare, & auitæ religioni se restituere; posteà in Masphath congregat, & maculas lachrymis abstergere, & ieiuniis adhortatur animos expiare: profuisset namque aut nihil, aut parum animo solùm fouere desiderium, ni amplectantur exercitium. *Congregate vniuersum Israel in Masphath*: ac si dicat: Libertatem amatis: ergo

ergo arripite pœnitentiam, cuius armis & interiores hostes subigatis, & externos etiam propulsetis. Ita Abulensis *quæst.* 25. nomine Samuëlis: *O viri, quibus adhuc hostes sunt grauissimi Palæsthini, & Deus iam incepit esse propitius, & amicus: non solùm concupiscenda libertas est, sed etiam faciendum, per quod vobis eius bona peruenirent: non enim optare debetis ab omnibus liberari, & agere pro quibus potius seruiatis.* Nonnulli exoptant libertatem, sed suis factis negotiantur seruitutem. Igitur oportet animum erigere, & ad consequendam animi libertatem non solùm concupiscere, sed honestis certaminibus comparare.

§. XXXII.

Deum conciliat pœnitentia omnibus requisitis integra, & circunstantiis perfecta.

PLures sunt, qui pœnitentiam ore proferunt, sed à corde prorsus abjiciunt. Fucata est pœnitentia ore solùm prolata, si præcordiis hæret culpa retenta. *Repete memoria* (aiebat Seneca *epist.*10.) *quàm magno animo quædam verba proieceris, quàm roboris plena. Gratulatus sum protinus mihi, & dixi: Non a summis labris ista venerunt, habent hæ voces fundamentum, iste homo non est vnus è populo, ad salutem spectat.* Non spectat ad salutem, sed auget infirmitatem, qui corde fouet vota verbis contraria: ni cum lingua concurrat animus, dolor & fictus est, & euanidus. Israëlitæ coluisse idola fatentur: *Peccauimus Domino*, & aquam hauriunt: *Hauserunt aquam, & effuderunt in conspectu Domini; & ieiunauerunt in die illa, atque dixerunt ibi: Peccauimus Domino.* Quærunt Interpretes, quæ, & vnde hæc aqua oblata Domino, hausta; censentque vero dolore è corde promanasse, & oculis effluxisse. Parùm iuvaret oris confessio, ni cordis comitaretur & dolor, & angor. Ast vti Numini iucundum sacrificium eius sibi gratiam pœnitentia conciliauit, dum nullum ex requisitis omisit. Ita Abulensis q. 27. *Primum, quod requiritur ad verè pœnitendum est, quòd à peccatis præteritis recedamus, hoc fecerunt Israëlitæ, quia dicitur supra, quòd abstulerunt Baalim, & Astaroth, & seruierunt Deo soli. Secundò requiritur, quod aliquis de peccato doleat, & hoc fecerunt. Tertiò requiritur, quòd peccatum confiteamur, & hoc fecerunt similiter, quia dixerunt: Tibi peccauimus, Domine. Quartò requiritur satisfactio pro præteritis, & hoc fecerunt Israëlitæ, quia dicitur hic, quòd ieiunauerunt die illa coram Domino.* Perfecta pœnitentia ita Deum sibi conciliarunt, vt hostibus fuerint terrori, & infame iugum excusserint è ceruice.

§. XXXIII.

A concupitis abstinere est sine sanguine sacrificium; & gratum Numini obsequium.

HOminis vita militia est; non solùm cum externis hostibus confligimus, sed nobiscum decertamus. Subrepit blandus affectus, laruatus appetitus, blandimenta robur nostrum expectorant, & fallaci dulcedine subiugant. Quàm benè, & verè Seneca *epist.*51. *Nobis militandum est, & quidem genere militiæ, quo nunquam quies, nunquam otium datur: debellandæ sunt in primis voluptates.* Minus periculosum est cum sæuo hoste manus conserere, quam prauis affectionibus inseruire. Multum in hoc certaminis genere profecit, qui acre cupiditatibus bellum indixit. Israëlitæ haustam non sine labore aquam, quam fors acris expetebat sitis, Domino consecrarunt: *Hauserunt aquam, & effuderunt in conspectu Domini, & ieiunauerunt in die illa.* Sitientes, quam labore hauserant, aquam Domino consecrarunt, & quamvis per se sacrificium non esset aqua, vbi adurgebat sitis, placuit effusa & in Numinis obsequium sitis ardori negata; vbi se ipsos deuicerunt, facilè posteà superauere aduersarios: *Persecuti sunt Philisthæos.* Pingue Deo sacrificium fuit desideria frænare, & appetitus flammam restinguere. Adest Abulensis q.28. *Si quis aliquid desiderat, vt in cibo, vel in potu, & cùm possit illo frui, propter Deum cessat effundens, vel disperdens, dicitur effundi illud Domino.* Sacrificium, & quidem Deo gratum fuit sicco ore, & arido ventre orare, & naturam luxuriantem reprimere. Dauid, quàm ardenter concupierat, aquam libauit. *Libauit eam Domino.* 2. *Reg.*23. *v.*16. Aqua exigui erat pretij, cohibita sitis flamma magni fuit animi: ergo appetitus mactatus holocausti, & quidem gratissimi vicem obtinuit, & Deum promeruit. Redeat datus Abulensis: *Cùm accepisset Dauid, noluit bibere, sed libauit coram Domino.* Subjicit: *Illud autem Deo gratum fuit, fortè magis quàm sacrificium, quanquam non esset sacrificium.* Aqua sitienter concupita se interdicens anxietatem mactauit: ergo obsequium gratissimum Numini exhibuit.

§. XXXIV.

In labris sæpè relucet, quod præcordiis abditissimis latet.

VT calor præcordiis abstrusus, interioráque depastus indicia sui profert, & medicus adusta lingua, & hiscentibus labris agnoscit, quod intra latet: sic animi affectus non ita premi possunt, vt aliquo modo se non prodant, & omne cautelæ artificium eludant. *Affectus* (aiebat Seneca *epist.* 75.) *sunt motus animi improbabiles, subiti, & concitati, qui frequentes, neglectique fecere morbum: sicut distillatio vna nec adhuc in morem adducta tussim facit, assidua, & vetus phthisin.* Interior è capite fluxus præcordia angens oculos fugit, sed tussis ostendit. Rarò industria sic internos affectus potest dissimulare, vt nequeas, si perspexeris deprehendere: vultus prodit, vox indicat, modus manifestat. Israëlitarum plures idololatriæ occulto aliis crimine polluebantur, & nihilominus in Masphath à Samuële sunt deprehensi: *Samuel iudicauit filios Israel in Masphath*, id est, idololatras ab aliis discreuit. Quòd si inquiras, quo signo? Respondebit Hieronymus apud nostrum Sanctium degustandam aquam tradidisse, qua hausta ita idololatræ labia sibi hærebant muta, vt efformare nequirent verba. Accipe Hieronymum: *Tradunt, quòd quicunque idololatra hanc aquam gustasset, labia eius ita sibi adhærerent, vt nequaquam ea ab inuicem idololatra separare posset.* In labris morbus dignoscebatur, & quamvis altissimis præcordiis improbus lateret affectus, illum evulgabat labiorum modus. Certè loquendi modus, oris habitus, quid corde geratur sæpissimè publicant, & cautela renitente declarant.

§. XXXV.

Scelera non solùm mortifero præcordia adurunt aconito, sed improbando sigillant ora silentio.

LEuiathan in secreto calami dormit, & ne lux possit irrumpere (teste Iobo) vmbram à densatis caliginibus tegit: *Sub vmbra dormit in secreto calami, & in locis humentibus: protegunt vmbræ vmbram eius. Iob.* 40. *v.*16. Secretiora penetrat & cùm penetrat, ea secum tenebrarum trahit volumina, vt nullum luci permittat aditum, splendori nullum ingressum. Vbi vitalis calor languescit, obtunduntur sensus, caligat oculus, pallescit vultus. *Algidissimi* (aiebat Plutarchus *lib.* vtrius maior vtilitas aquæ, &c.) *proinde sunt exanimes, vt etiam aciem, si tentes muscularum his admouere, obtuderint eam ex effuso*

effusa rigere. Adeoque ipso in animante, quæ minimè compotes ignis sunt, his sensus est hebetior. Hebetior redditur sensus vitalis caloris defectu, & quod corpori accidit, animo etiam contingit, languente virtutis calore gelascit Spiritus; & sceleris veneno intercluditur halitus, lingua obmutescit, & auris riget. Quàm benè Tertullianus aduersus Gnosticos *cap. 1. Cæterum si plaga sauciauerit, intimat virus, & properat in viscera, statim omnes pristini sensus retorpescunt, sanguis animi gelascit, carne spiritus exolescit.* Vt scorpio non solùm in-iecta plaga adurit viscera, sed deprauat etiam labra; sic scelus, si possederit viscera, occludere solet labra. Samuel, vt Israëlitas idololatriæ scelere inquinatos deprehendat, aquam præbet hauriendam, & potus vulgauit culpam. *Iudicauit Samuel filios Israël in Masphath.* Hausta ea aqua periculoso silētio labra sibi adhærebant, & damnando silentio clausa peribant. Ita datus suprà Hieronymus. *Tradunt, quòd quicumque idololatra hanc aquam gustasset, labia eius ita sibi adhærerent, vt nequaquam ea ab inuicem idololatra separare posset.* Aqua vitiorum in Scripturis ænigmate labia claudebantur, & cùm vomitus esset effugium, infirmitas ipsa impediebat remedium. Inaures postulauit Aaron vitulum conflaturus. *Tollite inaures aureas.* Exod. 32. *vers. 2.* Ipso auro, quo vitulus formabatur, obsurdescebat Dei vocibus auris, & ipsa culpa impediebatur medela. Opportunè Tertullianus iam datus *cap. 3. Vrgetur Aaron, iubet inaures fœminarum suarum in ignem conferri. Amissuri enim erant in indicium sibi vera ornamenta aurium Dei voces.* Leuius esset damnum, si auris vocibus diuinis pateret; verùm idolum abstulit aurium ornamentum, & vsum.

§. XXXVI.

Citiùs sibi peccator adsciscit mortem taciturnitate, quàm crimine.

VEnenum intimis visceribus illapsum, si euomatur, effugitur, si insideat inuisceratum, præcordia adurit, & vitam abrodit; nec aliter vitiis contingit: scelus humana fragilitate admissum vera confessione expiatur: quòd si os damnabili silentio comprimitur, & vita spirituali prorsus carebis. Parum interest scire remedia, ni vulneribus applices medicamina. Benè Seneca *epist. 75. Non enim vt cætera memoria tradidisse satis est, in opere tentanda sunt: non est beatus, qui scit illa, sed qui facit.* Medicaminis notitia in culpam vertitur, si despicitur, & sæpè malè verecundus nocentior sibi exitit ipsa verecundia, quam plaga. Deliquerant Israëlitæ vanissima figmenta colendo; eorum alij culpam confessi sunt. *Peccauimus Domino.* Alij ora compresserunt, nec peccata salubriter euulgarunt. Ergo ij subierunt mortem plus taciturnitate, quàm crimine. *Iudicauit Samuel filios Israel in Masphath.* Adest supra datus Hieronymus: *Tradunt, quod quicunque idololatra hanc aquam gustasset, labia eius ita sibi adhærerent, vt nequaquam ea ab inuicem idololatra separare posset. Hoc indicio idololatra deprehendebatur, & interficiebatur. Quod & sequentia demonstrant in eo, quod ait: Iudicauit Samuel filios Israël in Masphath. Iudicare in hoc loco, idololatras secundum legem morti tradere intelligendum est.* Compressa labia mortem sibi asciuerunt, vera confessione culpam expiantia fugarunt: vt noueris sibi salutem adimere, qui recusat confessionis antidotum, & abstrusum corde premit venenum.

§. XXXVII.

Lachrymæ vera pœnitudine effusa Deum placant, & aduersarios eneruant.

QVi vniuersam vitæ rationem cæca appetitus temeritate transigunt, frequens naufragium incurrunt, quod solùm pœnitentiæ tabulam rapiens potest euadere, & fortunatè portum appellere. Hanc Deus hominibus medicinam ostendit, cum ad misericordiam maturauit. Audi Tertullian. *lib. de Pœnitentiâ cap. 2. Deus post tot, ac tanta delicta humanæ temeritatis à principe generis Adam auspicata, post condemnatum hominem cum sæculi dote, post eiectum paradiso, mortique subiectum, cùm rursus ad suam misericordiam maturauisset, iam inde in semetipso pœnitentiam dedicauit rescissa sententia irarum pristinarum, ignoscere pactus homini, & imagini suæ.* Docuit veniam; pœnitentibus promittens ardentes criminum flammas lachrymis posse restingui, & cordis candorem recuperari. Deliquerant Israëlitæ Baalim adorantes, & figmentis vanissimis inseruientes, vtque venenum criminis euomerent, ceruorum instar ad lachrymarum vndas iouolarunt, & vera pœnitudine vitæ, & saluti prouidè consuluerunt: *Hauserunt aquam, & effuderunt in conspectu Domini.* Quid tunc? Palæsthini iam se impetendos suspicantur, immò debellandos verentur, & ne imparatos clades prosternat, in campum militares producunt copias contra eliquatas doloris ardore lachrymas: *Audierunt Philisthiim, quòd congregati essent filij Israel in Masphath.* Vbi pœnitentiæ arma Israëlitas audiunt prensare, Philisthini accelerant impedire. Minus extimescerent armis instructos, plus verentur lachrymis irroratos; nec timor fuit vanus, nam impetiri iacuerunt, & Israël lachrymis consecutus est triũphos: vbi pugnauit pœnitentia, oppressit aduersarios ruina: *Persequuti sunt Philisthæos,* lachrymarum iaculis, non præpilatis sagittis, & fugarunt hostes, & attriuerunt. *Quid est aquam haurire* (verba sunt Gregorij apud nostrum Sanctium) *nisi de profunda anima pœnitentis confusione lachrymarum fluenta producere.* Dum commissa plangunt, Philisthinos oppugnant, laurosque reportant, nam ipsa lugentis confusio est aduersariorum euersio.

§. XXXVIII.

Qui apprehensa pœnitentiæ tabula vitauit naufragium, ad pelagus non redeat infidum.

MEtus salutis administer est, honestam consulit fugam, vt imminentem vitauit plagam. Procellosa tempestas, dum minatur naufragium prudentem confugere, si liceat, persuadet ad portum, & si incolumis appulit portum, ad pelagus non rediuit infidum. Optimè Tertullianus *de Pœnitentiâ cap. 7. Euasimus semel, hactenus periculis nosmet inferamus, & si iterum euasuri videmur? Plerique naufragio liberati exindè repudium, & mari, & naui dicunt, & Dei beneficium, salutem suam scilicet memoria periculi honorant.* Periculi memoria prudentibus est, ne iterum periclitentur cautela; nolunt iterum redire, vnde anxiis votis desiderarunt euadere. Ionas naufragium semel passus, quod sciam, procellosum non rediuit ad pelagus, vt repetat datus Tertullianus: *Laudo timorem, diligo verecundiam: nolunt iterum diuinæ misericordiæ oneri esse formidant videri inculcare, quod consecuti sunt: bona certè solicitudine iterum experiri vitam, quod semel didicerunt timere.* Timor modum imposuit temeritati, & modum consuluit saluti. Ecce Israëlitæ idololatriæ scelus cohorrescunt, & horror docuit omne prorsus fugere scandalum, & declinare periculum: *Hauserunt aquam, & effuderunt in conspectu*

Domini. Laudabili timore, & salubri verecundia sibi prouiderunt,& omnem idololatriæ occasionem animitus propulsarunt. Ita Glossa: *Vt sicut aqua effusa non redit, sic nec ipsi redirent ad idololatriam.* Vera pœnitudo omnem sibi peccandi facultatem præcidit, & ne iterarit errata, omnem liberioris vitæ aditum præclusit, illecebrásque ac blandimenta prorsus abiecit: vt nouerint, qui detersere iam culpas, conciliatrices culparum auersari etiam illecebras.

§. XXXIX.

Culpæ sordes sic pœnitentia detergat, vt nec odorem anteactæ vitæ relinquat.

NOn est frequenter tanta delictorum pœnitentia, vt omnia prorsus erasciat, nec aliquod vestigium reliquerit. Aliquid anteactæ vitæ aut lucet in verbis, aut conspicitur in factis. Vitiis dediti etiam virtutis vmbram refugiunt, qui honestatem sequi proposuerint, illam religiosè non adeò colunt. Notauit Tertullianus *lib. de Pœnitentiâ cap. 1. Eam maximè pœnitentiæ speciem, quæ optimis operibus irrogatur, in corde figunt, meminisse curantes, ne quid boni rursus præstent. Contra pœnitentiam malorum lenius incubant.* Sic vitiis inseruitur, sic cupiditatibus studetur, vt virtutis dolor, aut sapor displiceat: quæ inquiuant, solùm delectant. Virtus non sic colitur, vt resplendeat pura, immo sæpè de vitiorum confinio exhalatis deturpatur nebulis obscurata. Hinc Israëlitæ, vt verum pœnitentiæ hieroglyphicum exprimerent, aquam fuderunt: *Hauserunt aquam, & effuderunt in conspectu Domini.* Si inquiras, cur non alio liquore vsi fuerint ad pœnitentiam exprimendam, respondebit Caiet. ex aliis liquoribus non parum vasi adhærescere; ex aqua, si effundas, nihil. Ergo vt exprimerent omnia animi vitia sic detergenda, & à corde sic propulsanda, vt nec odor, nec color remanserit, pœnitentiam aqua adumbrarunt, & suo exemplo nos edocuerunt: *Fuderunt aquam*, quia ita idololatriam ab animis prorsus abiecerunt. *Vt quemadmodum aqua sic abijcitur, quod nihil eius remanet in vase, non color, non odor, non sapor; ita monstrabant se sic abdicare idololatriam, vt nihil eius in ipsis remaneret.* Liquores alij aut tenaciùs vasi hærent, aut colorem imprimunt, aut odorem spargunt. Aqua nullum sui vestigium relinquit. Ergo ea fuit Israëlitarum anteactæ vitæ pœnitentia, vt nec saporem permiserit, nec odorem.

§. XL.

Parum interest exteriùs virtutibus inseruire, si animum contigerit discordare.

MIhi crede, etiam virtus in scenam vertitur. Scenici, & histriones sunt, quos putabas virtutis alumnos, & improbis affectibus expurgatos. Quàm benè Chrysolog. *serm. 9. Illa iustitia, quæ est hypocrisis, iustitia non est, mentitur oculis, fallit aspectum, videntibus illudit, decipit audientes, seducit turbas, trahit populos, famam vendit, emit clamorem, fit sæculo, Deo non fit.* Vt histrio pretioso ornatu fulgens exteriùs, Rex nitet, interiùs infamis sordet; sic nonnulli exteriùs ostentant virtutem, cùm intus amplectantur prauitatem. Olim victimarum examinabantur præcordia, vt placerent sacrificia, nec enim placere poterant sacrificia, si exesa, aut deprauata, interanea. *Ei offero* (aiebat Tertullianus *in Apologet. cap. 30.*) *optimam, & maiorem hostiam, quam ipse mandauit, orationem de carne pudica, de anima innocenti, de Spiritu sancto profectam.* Illudere est videntes, Arabicæ arboris lachrymas consecrare, & interius deprauatis affectibus inseruire. Israëlitæ non solùm aquam effundunt, sed in Domini conspectu: *Hauserunt aquam, & effuderunt in conspectu Domini.* Cùm nihil diuinæ oculos perspicaciæ possit effugere, superuacaneum videri potuit aquam in Domini conspectu effusam referre. Quid ergo & effusam, & in Domini conspectu expresserit nobis Textus? Vt noueris aquam effudisse, non vt oculos fallerent, sed vt peccata delerent. Notauit Caietanus: *Quod autem dicitur in conspectu Iehouah, ad testimonium spectat, quod in veritate ita intus se habebant, quemadmodum foris effundendo aquam significabant.* Non otiosum fuit illud in conspectu Domini, quia sæpè interior affectus ab actu dissidet, & oculos fallit. Vxorem, maritúmve, altero decedente, videas amaras ad speciem lachrymas fundere, cùm corde sæpiùs contingat gaudere.

§. XLI.

Publicum præbeat exemplum, qui publicum perpetrauit scandalum.

NOn est iustitia facienda, vt sibi intuentium alliciat aspectum, & euanidum lucretur plausum. *Mercedem rapit præsentem* (aiebat Chrysologus *serm. 9.*) *præmium non quærit in futuro; cæcat oculos cæca ipsa, non videns vult videri: propter quam cæcitatem Christus præsenti sic inchoat in præcepto. Attendite, hoc est, ne gestiatis attendi: ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus.* Hypocrisim vetat, exempli splendorem non innubilat; immò alibi dicit: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona.* Quod ad eos præcipuè spectare cognoscitur, qui scandalis alios perturbasse non dubitatur. Ob id Samuël idololatriam publicè vult abdicari: *Conuenerunt in Masphath*, vt laudabili, ac publica pœnitentia, quæ omnium patuerat oculis, aboleretur & culpa. Adest Caiet. *Noua est hæc ceremonia ad significandum sensibili signo totalem abdicationem idololatriæ: ad hoc enim haustam aquam publicè effuderunt coram Deo.* Quia publicè coluerant deliria, oportuit, vt publica virtutis exhiberent exempla; sicque pœnitudine allicerent ad virtutem, quos pessimis exemplis induxerant ad prauitatem.

§. XLII.

Qui carnis inseruiunt oblectamentis, austeris fuget oblectamenta ieiuniis.

VT olim aries asperrimum, ac bellicum instrumentum hostiles muros oppugnabat, ac subruebat; ita ieiunium virtutis aries in pectore collocatum fallax expugnat oblectamentum. Benè Chrysologus *serm. 7. Ieiunium, quod contra vitia prima virtus est nobis, in arce pectoris collocetur, quia illo in interioribus præsidente vitia nos quatere in interioribus non valebunt.* Non valent vitia corda quatere, si ieiuniis didicerint communiri: nec solùm ieiunium à vitiorum adsultibus liberat, sed de subiugatis voluptatibus triumphum reportat. Ob id Israëlitæ idolis fractis ieiunarunt, vt abstergeret ieiunium quas euanidum reliquerat sordes oblectamentum: *Ieiunauerunt in die illa.* Opportunè Greg. apud nostrum Sanctium: *Dum mens flendo compungitur, necesse est, vt etiam caro, quæ delectationibus subiacuit, affligatur.* Vt aqua maculas abstergit, ita ieiunium delectationum sordes abradit; ergo ieiunauere Israëlitæ, qui se delectationibus sordidauerant, vt elutis reatibus plus micarent, & plus ieiuniis macerati placerent.

§. XLIII.

Strages aliis ob culpam illata est prudenti contra appetitum medela.

REtundatur ambitio cæca cupientum (aiebat Cassiod. 12. *var.* 6.) *proterua refrænetur audacia; qui lucrum* de

de modo quærit, pœna proposita terreatur. Terret alijs inflicta pœna, & prudẽs vitat scandalum, vbi aliter offendit. Supplicium, quod ob concupitam Bersabee Dauid pertulerat, teste Glossa, ab aquæ potu Dauidem arcuit, & præcedens ruina, ne biberet, fuit cautela. Ecce Israëlitæ in Masphath congregati aquam hauriunt, & haustam effundunt: *Conuenerunt in Masphath, hauseruntque aquam, & effuderunt in conspectu Domini.* Nouerant Philisthæos grauissimam pertulisse cladem, non ignorabant filios Heli ob admissam culpam prostratos: ergo alienis malis edocti in castra se receperunt virtutis. *Masphath* (inquit Rabanus) *speculatio, vel contemplatio, vel intentio, vel locus iudicij.* Ad saniorem se mentẽ receperunt, vbi aliorum stragem cogitarunt. *Conuersio* (inquit Lira) *incepit à tempore, quo populus iam viderat malum, quod euenerat propter peccata filiorum Heli, & audiuerat plagã Philisthinorum propter Arcam Domini.* Aqua cupiditatis in sacra Scriptura symbolum effusa est, quia dum cupiditas filiorum Heli merita punitur ruina, cæteris fuit pro medela.

§. XLIV.

Sit tribunal patria æquitatis, non messis cupidinis.

ALiquando tribunal, iudicij locus non potest dici, quia constat venalitatibus sordidari. Timentur minus aliquando aduersariorum arma, quàm Iudicis auarissimi timeantur iudicia: hostis denudat ornatos, iudex aliquando nudos. Quam benè Cassiodorus 12. *var.* 7. *Caue, ne grauior fiat hostibus, si adhuc nudare velis exutos. Clamydes non paueścant qui arma timuerunt: rapinas non sentiant post prædones.* Prædo reliquit aliquando, quod iniquus Iudex auferret: iudex, si auarus, nõ reliquit, quod prædo diriperet. Samuel populum iudicat, & locus meritò iudicij titulo insignitus resplenduit, quia ibi æquitas, & iustitia floruit: *Iudicauit Samuel filios Israel in Masphath.* Idem est *Masphath, ac locus iudicii,* teste Rabanno, qui addit: *Benè conuenit iste locus tam sancto viro, qui in iustitia, & veritate iudicauit, & summa prudentia gubernauit populum.* Sic populum iudicauit, vt tribunal æquitatis esset patria, nec odiosa macularetur rapina, cùm aliquando sententiæ, more vestium suspensæ habeantur, & ementibus adaptentur.

§. XLV.

Pars fortunæ est odioso antecessori succedere, & eius prauis actionibus contraire.

ASsertio meritorum est (aiebat Atalaricus 8. *var* 20.) *potuisse eligi post improbitatem iudicis accusati, quãdo excessus præcedentiũ non corrigitur, nisi cùm successor optimus inuenitur.* Vt contraria contrariis curantur, & pestiferum frigus recedit, dum calor vitalis viget: vt nubila, quæ crassa, ac terrea spiramenta conflarant, salubri aura pelluntur; sic prudenti successore antecessoris delicta emendantur. Ecce Samuel propriis meritis ornatus de filiorum Heli rapacitate plus micat, & veluti geminata face propria luce & prædecessorum temeritate clarescit. *Iudicauit Samuel filios Israel in Masphath.* Æquitati studuit, cupidini non seruiuit, vt Samueli conueniat, quod aiebat citatus Atalaricus: *Decessorem tuum summouimus amore generalitatis, vt tu saluberrimus adueniret. Contraria prioribus imitare, & laudanda peregisti. Ille calumniis odiosus, tu stude, vt iustitia reddarìs acceptus. Rapax ille, tu continens, bonorum omnium breuis est definitio vitare, quæ fecit.* Quæ fecerunt filij Heli, Samuel prorsus effugit, atque vitauit. *Non es calumniatus nos* (aiebat populus *cap.* 12. *vers.* 5.) *neque oppressisti, neque tulisti de manu alicuius quippiam.* Non habuit fuscinulam tridentem in manu, non fouit appetitus insaniam: ergo,

vt decessor odium sibi conflauit publicum, sic Samuel amorem promeruit sibi cunctorum.

§. XLVI.

Melius sæpè medetur culpis vrbana lenitas, quàm torua rigiditas.

MEntis inopes (aiebat Plutarchus lib. ad Principem indoctum) *plerique Reges, & Principes imitantur imperitos statuarios, qui grandem speciem, & amplam futuram existimant colossorum, si tibiis vehementer diductis inflatos, & biantes finxerint. Etenim hi vocis minis, obrutus toruitate, morum asperitate, & consuetudine dura, insocialique grauitatem, ac maiestatem exprimere putant se principalem.* Dura medici manus vulnus exasperat, & quidem facilius obediunt, quæcumque honestius tractantur. Oris benignitas, sermonis suauitas faciliùs imprimit cordi mandatum, dum vrbanè allectat affectum. Samuel populum in Masphath conuenire iubet, & assequitur; ibi paterno affectu causas discernit, & culpas carpit. *Iudicauit Samuel filios Israel.* Quid tunc? Affabili energia ab erroribus reuocat, & vlcera antiqua sana: *Ieiunauerunt in die illa, atque dixerunt ibi: Peccauimus Domino.* Fortassè si toruitate vultus subditos percelleret, si verborum asperitate irritaret, delicta non plangerent, sed contra inurbanum superiorem in campum prodirent. Opportunè Abulensis *quæst.* 29. *Samuel hortabatur hic Israelitas, quòd abiicerent idola, & magis erat hoc per modum beneuolentia, quàm per modum rigoris.* Dum animos vrbanitate allicit; dum corda affabilitate demulcet, culpas abiicere persuadet, obtinuit efficax placiditas, quod aspera obtinere nequiret toruitas. *Laudabile est* (scribit Cassiodorus In Gnomologia) *vt populus iudicem benignum faciat, & mansuetus index gratissimum populum æquabili ratione componat.*

§. XLVII.

Pax, & concordia fatalis est aduersariorum ruina.

VT coluber medicamentis incantatus torpescit, vt effumigatus fugit; sic diabolus concordia rabet, & in imis pace effugatus, & effumigatus delitescit. Prodest Tertullianus ad Martyras *cap.* 1. *Fugiat conspectum vestrum & in ima sua delitescat contractus, & torpens, tanquam coluber excantatus, aut affumigatus. Nec illi tam benè sit in suo regno, vt vos committat sed inueniat munitos, & concordia armatos.* Concordia, & Christianorũ pax, est diaboli venenum, calamitatis exilium, & salutis fulcimentum. Falcati illius Ezechielis currus animalia, & si diuersa, ea concordia contra inimicos armabantur, vt passu simillimo graderentur. *Planta pedis eorum quasi planta pedis vituli.* Ezechiel. 1. vers. 7. Scintilla, immò & fulgura in hostes iaculabantur vnita, & inuicta concordia armata. Prodest datus suprà Tertullianus: *Pax vestra bellum est illi.* Non adeo infausta aduersarijs existerent leonis toruitas, aquilæ agilitas, hominis sagacitas, bouis maturitas, ni concors esset consensus, & gressus vnus: Ergo Samueli, vt contra Philisthinos pararet arma, primum curæ fuit inuincibili suos munire cõcordia. *Iudicauit Samuel filios Israel in Masphath*, id est, diremit lites, sopiuit odia, composuit dissidia. Ita Abulensis *quæst.* 28. *Ist ad iudicium fuit reconciliatio Israelitarum inter se, quia non solùm reconciliauit Israelitas Domino, sed etiam inter se ipsos.* Iam Philisthini fugiunt perterriti, iam cadunt percussi, dum Israëlitæ lachrymis abstergunt culpam, & inter se nouis vinculis satagunt stabilire concordiam.

§. XLVIII.

Gratum Deo holocaustum, & hostium magnum exitium est iniurias remittere, & de iniurio benemereri.

PAtientia virtutum magistra est, eius in schola discitur aduersitatem tolerare, & quod Christi discipulorum elogium est, dolorem iniuriarum decoquere, & de aduersario benemereri. Hanc cœlestem concinnandis virtutibus Philosophiam Christus edocuit mandatis, & confirmauit exemplis. Notauit Tertullianus *lib. de Patientiâ cap. 3. Patientiâ eruditus non contendit, non reclamauit, nec quisquam in plateis vocem eius audiuit, arundinem quassatam non confregit, lignum fumigans non restinxit.* Arundine percussus non fregit arundinem, fumo exasperatus lignum non contriuit, immò dum ad passionem ducitur, detonsi agni ingenium induit, vt proprio vellere percutientem adornarit. *Quasi agnus coram tondente se obmutescet. Isai. 53 vers. 7.* Quod expendens. Chrysologus *serm.* 23. sic ait: *Et volens, & tacens tondetur, vt tegat illam, quam Adam primus intulit nuditatem.* Non solum iracundis verbis non carpsit iniurium, sed vellus exhibuit, quo tegeret denudatum, & dum agnus præbet vestimentum, Numini gratissimum est holocaustum. Filij Israël in Masphath conuenientes aquam in conspectu Domini effundunt: *Hauserunt aquam, & effuderunt in conspectu Domini.* Non est in sacra Scriptura insolitum aquæ hieroglyphico iram designari: ergo opimum offerunt sacrificium, dum mactant recruciationis affectum. Samuël, vt filios Israël concordia vniret, laborauit, & vnitos contra aduersariorum audaciam detriumphaturos obiecit. *Iudicauit Samuel filios Israel in Masphath.* Iudicare hoc loco idem est, ac odia antiqua restinguere concordiam stabilire, & iniuriarum vindictæ de inimicis prorsus desiderium depellere: Ergo iudicium Numinis fuit holocaustum. Ita Abulensis *quæstione* 28. *Istud iudicium fuit reconciliatio Israelitarum inter se, quia non solum reconciliauit Israëlitas Domino, sed etiam inter se ipsos, scilicet vt iniurias sibi remitterent.* Vindictæ ardorem sopitum obtulerunt Domino, adeóque gratum fuit sacrificium, vt statim de hostibus reportarint trophæum. Est namque iniuriarum remissio, & sacrificium Numini, & excidium hosti.

TEXTVS.

VERS. VII. Et audierunt Philisthiim, quod congregati essent filij Israël in Masphath, & ascenderunt Satrapæ Philisthinorum in Israël. Quod cùm audissent filij Israël, timuerunt à facie Philisthinorum.

§. XLIX.

Non potest Respublica consistere fortunata, si eius superiores fœda sordidarit rapina.

BOnus princeps rapacitati bellum indicit, & populum iustitia commendabili regit: verùm si auaritia semper sordida, & æquitati semper inimica iudicem, aut præsulem defœdauerit, procuranda Reipublicæ marcet floriditas, & iuris nescia turbabit omnia rapacitas. *Nec potest* (aiebat Cassiodorus 5. *variar.* 15.) *amari rapacitas continenti Principi nulla redemptione placitura.* Origo omnis criminis est cupiditas, quam innocui semper iudices toruis oculis inspectarunt: quod si hæc lues aliquem infecerit, pestis grassantes contra Reipublicæ salutem viguit. Iam Philisthini stragis suæ secum ferebant præsagium, cùm eorum rectores infelix denigrabat elogium. *Ascenderunt Satrapæ Philisthinorum.* Satrapa, vt placet Glossæ Morali, interpretatur *rapiens*, & satis rapiens: ergo exitium secum ferebat populus à Satrapis gubernatus. *Satrapæ* (inquit Glossa) *interpretantur satis rapientes, propter quod significant dæmones, qui rapere student homines per peccata.* Vt dæmones ad peccata instigant, eorúmque delectantur erratis; ita auari præsules, aut ad peccata instigant, aut dissimulant, vt copiosioribus fruantur rapinis, & indignis emolumentis. Miser Philisthæus à Satrapis denudatur, ab Hebræis impetitur. Vbi Satrapa ascendisse dicitur, & eorum populus cecidisse refertur: *Humiliati sunt Philisthiim*; & quomodo poterant non humiliari, qui suorum patiebantur rapinam, & aduersariorum experiebantur valentiam?

§. L.

Verentur dæmones sacra comitia, & pia congregationis lamenta.

NIhil concordia præstantius, discordia nihil periculosius. *Pardali cum Tyrreno simultates* (inquit Plutarchus in præceptis politicis) *quæ ex tenuibus & priuatis causis in rebellionem euecta Sardeis penè obruit. Quare non debemus ciuiles, sicut in corpore, offensiones, quæ citò tabe inficiunt, paruifacere, sed occurrere, reprimere, & opitulari.* Concordia, vnionéque parua vtiliter crescunt, si verò intercesserit discordia, vel maxima dilabuntur. Ob id Philisthæi summo opere studuerunt, nè Israëlitæ concorditer celebrarent comitia, ne florerent concordia: *Audierunt Philisthiim, quod congregati essent filij Israel in Masphath, & ascenderunt Satrapæ Philisthinorum in Israël.* Et quæ modo Philisthæis certaminis causa? Conuenisse certè concorditer Israëlitas, quod edictis cauerant, & legibus semper vetuerant. Ita Abulensis *quæst.* 29. *Sciendum, quòd istud ideò est factum, quia postquam Philisthiim subiecerunt Israelitas maxima subiectione, cùm capta est Arca propter peccata filiorum Heli, decreuerunt, nè Israëlitæ haberent aliquas congregationes, & hoc, vt non haberent opportunitatem ad ineundum consilium, vt reuelarent illis; ideò nunc scientes, quod congregarentur, irruerunt super eos ad delendum ipsos.* Dum congregati non conuenerant Israëlitæ, dum sacra non celebrabant comitia, dum ad sibi Deum exorandum concordes non depromebant vota, nihil Philisthæi sibi suspicabantur aduersi, immò congregatione lege vetita otiabantur securi: ergo bella instaurauere soliciti, vbi Israëlitæ conuenerũt concordia armati, quasi deuota congregatio, & concors illorum vnio infaustissimum Philisthæis esset præsagium, immò perniciosissimum bellum. Nec solùm concordia spiritualibus certaminibus necessaria, sed Martialibus etiam bellis. *Vnum ergo politico* (verba sunt dati Plutarchi) *ex illis, quæ eius officij sunt reliquum est quo nullum est bonum aliud excellentius, vt concordiam semper constituat, amicitiámque inter ciues suos mutuam, contentiones, dissensiones, simultatem omnem discutiat.* Nihil aliud curæ fuit Samuëli ac populum congregare, & omnem simultatem, vt vidimus supra, extinguere: & nihil aliud Philisthæis adeò ominosum, infaustúmque, & ob id comitia sacra impedire, & salubria consilia ipsis in radicibus satagebant resecare.

§. LI.

§. LI.

Benè politicus præsagit aduersariorum consilia, & sibi matura præcauet prouidentia.

NIl adeò arma tractanti curandum est, vt prænoscere aduersariorum studia, vt armari possit matura, & prudenti cautela. *Attentione, vt ait Cato, vel magnum efficitur paruum* (scribit Plutarchus in præceptis politicis) *& paruum in nihil redigitur.* Attentione hostilis conatus impeditur, aut retunditur, aut frustratur. Dum bellum vrget, dum aduersarius approximat, ipsa perturbatio aut consilia impedit, aut robur expectorat, aut arma debilitat. Miraculo opus fuit, vt Philisthini verterent terga, & Israëlitæ coronarentur victoria. *Intonuit Dominus fragore magno super Philisthiim, & exterruit eos, & cæsi sunt a facie Israel.* Iam si quæras, cur opus miraculo, Textus indicat: *Audierunt Philisthiim, quòd congregati essent filij Israël in Masphath, & ascenderunt Satrapæ Philisthinorum in Israël.* Statim ac venati sunt indicti conuentus notitiam, exercitum pararunt, & acies in campum armis instructas produxerunt: ante quàm scirent Israëlitæ inimicos exercitum cogisse, militésque obarmasse, irruentes contra se copias spectarunt: ergo miraculo opus fuit, vt Israëlitæ victoriam referrent, & Philisthæi fugerent. *Non est intelligendum* (inquit Abulensis *quæstione* 29.) *quòd audierint hoc Philisthini, postquam congregati fuerunt Israelitæ in Masphath; nam solùm steterunt ibi vna die, & hac quidem non plena, quoniam cùm ipsi starent ibi, irruerunt super eos Philisthini, & factum est bellum, quod habetur infra. Non poterant tamen Philisthini in eadem die audire, & congregari, & quò posteà fieret bellum: sed est sensus, quòd audierunt Philisthini, quod congregabantur Israëlitæ in Masphath; nam Samuel prædixerat per aliquot dies ante hoc, quod congregarentur de omni terra Israelitarum in Masphath, & dum hoc mandatum fuisset datum, audierunt Philisthini, qui etiam congregati sunt, parantes se ad bellum contra Hebræos.* Itaque Philisthæi prouida sagacitate, quid aduersarij molirentur, venati sunt; Israëlitæ verò nesciebant Philisthæos delectum cogere, quovsque iam adurgebantur periculo: ergo vt imparati reportarent victoriam, & parati arriperent fugam, opus fuit ingenti miraculo. Sine aliquo prodigio improuidi, imparatíque non vincent, nec & sagaces, ac prouidi terga vertent. Et quidem exoculatæ desidiæ est hostiles animos non venari, vt periculosæ ignauiæ studiis cognitis obdormire.

§. LII.

Peccatores, etsi tantisper afflicti se abstineant, antiqua posteà prosequuntur studia, & contra virtutem instaurant bellā.

EA est Numinis misericordia, vt peccatores patienter sustineat, & ne percutiat, patientiam extendat: fræna tamen aliquando præcipiti injicit, vt vexatio det intellectum, & effugiat miserum præcipitium. *Nos* (aiebat Theodoricus 4. *variarum* 29.) *quibus cordi est post primam culpam non statim desiderare vindictam, ad monitionem potius iussa conuertimus, ne sit nostra districtio nimia, quam lenis patientia non præcedat.* Ne seuera videatur districtio, peccatorem Deus & monitis instruit, & salubri afflictione cobibet. Verùm licet peccator tantisper quiescat admonitus, redit citò consuetudine deprauatus. Philisthæi abstinuerunt à bellis tantisper experti duram Arcæ præsentiam, & generalem perpessi plagam: modo verò iam bella instruunt, & iam ad antiqua redeunt: *Ascenderunt Satrapæ Philisthinorum in Israel.* Notauit noster Sanctius. *Neque fortassè Philisthæi, cùm iam essent in se ipsis, & in agris experti seueram Dei manum, ausi sunt iterum aliquid contra Israelitas bellicum moliri.* Adnectit: *Vbi verò vident in Masphat à summo præside haberi comitia... ostentant metum, ac tandem in Israeliticos fines hostiliter irrumpunt.* Qui ob plagam siluerant, iterum iam militarem delectum cogunt, & hostiliter irrumpunt. Peccatores namque infirmitate, aut calamitate percussi tantisper à vitiis solent abstinere, & posteà impetu ardentiori redire.

§. LIII.

Suspicionibus non fundatis credere est sibi periculum procreare.

VT frequens periculosum est citò accedere opinioni, quin illam coarguamus, & prudenti discussione examinemus; quod posse accidere suspicamur, futurum credimus, & dum fictis, aut infirmis coniecturis regimur, periculis imprudenter objicimur. *In causis* (aiebat Cassiodorus 3. *variarum* 26.) *semper est suspecta potentia, dum velle creditur, quod posse iudicatur.* Dum velle aliquem credimus, quod posse suspicamur, ad periculosam, cæcámque cautelam confugimus, & ipsa cautela nobis periculum procreamus. Orationis causa conueniunt Israëlitæ in Masphath, tunc Philisthæi re indiscussa contra se Hebræos hostile quid suspicantur moliri, & suspicionibus ducti in campum prodeunt armati, & dum arma arripiunt, pereunt: *Audierunt Philisthiim, quod congregati essent filij Israel in Masphath, & ascenderunt Satrapæ Philisthinorum in Israel.* Contra Israël bella instruunt, cùm solum orationi Israëlitæ intendunt, & certamine Philisthæi profligantur, & percutiuntur: *Cæsi sunt à facie Israel.* Cladis huius causa nulla alia fuit, quàm suspicionibus adhærere, nec prudenti solertia discutere. Ita noster Sanctius: *Suspicati aliquid in suum caput ab aduersariis adornari, ipsi quoque parant arma, & delectus habent militares, ostentant metum, ac tandem in Israeliticos fines hostiliter irrumpunt.* Cæcis suspicionibus impulsi hostiliter irrumpunt, & dum irrumpunt, & pereunt. Si solicitius conuentus causam explorassent, nec arma caperent, nec perirent. Hinc disces, quàm periculosum sit inexploratis suspicionibus credere, & vanis discursibus gubernari.

§. LIV.

Qui delinquit admonitus, aliquando deperit cæcus.

VEniæ aliqualem locum habet, qui ante admonitionem delinquit aut periculi ignarus, aut cæca cupidine illectus: qui verò post correctionem effrænis temerariis ausibus peccat, seueritatem exasperat. *Non habet veniæ locum* (aiebat Cassiodorus 4. *variarum* 29.) *qui delinquit admonitus.* Ante admonitionem peccare, ignorantiæ adscribitur; post admonitionem, pertinaciæ, & obstinationi vertitur. Ipsa notitia culpam exaggerat, & præcedens admonitio districtionem seueritatis commendat; quandoquidem punire nolle probatur, qui correxisse blanda admonitione cognoscitur. Iam Satrapæ in Arcæ reductione miracula viderant, iam Hebræos speciali Deo curæ esse cognouerant: *Quinque Satrapæ Philisthinorum viderunt, & reuersi sunt in Accaron in die illa, cap. 6. vers. 16.* & tamen iterum adornant prælium. *Ascenderunt Satrapæ Philisthinorum in Israel*, & qui sibi consulere noluerunt admoniti, modò ceciderunt attriti: imò hoc ipso in conflictu priùs Deus terroribus exoculatam frænat audaciam, priùs cœlestibus minis prudentem arripere monet

 fugam,

fugam, ne cruentam intulerit plagam: *Intonuit Dominus fragore magno in die illa super Philisthiim, & exterruit eos.* Exterruit fragore, ne feriret fulmine. Quid tunc? Certaminibus insistentes cadunt hostili mucrone vulnerati, & pereunt occisi. *Caesi sunt à facie Israel.* Ne caederentur, deterrebantur; ast dum terrores despiciunt, dum fragoribus obsurdescunt, miserrimi, ac infelicissimi cadunt: digni profectò perire, dum admoniti prosequuntur arma tractare. *Hic ponitur diuinum miraculum* (inquit Abulensis *quaestione* 30.) *scilicet quod misit Deus magna tonitrua.* Miracula patrat ne plagam inferat: sine excusatione petiit, qui admonitus non aufugit. Dignam pertulere mulctam, quia impudenter exacerbauerunt patientiam. Si se continuissent deterriti, non iacerent suppliciis dignissimis castigati.

§. LV.

Principis oculi militibus vires inspirant, & aduersarios eneruant.

PRincipis adspectus militum armat constantiam, & dum laudabilis ambitio studet domino praesenti placere, viriliter aggreditur militare. Non est ignauiae locus, vbi regalis militem inflammat adspectus. Quàm benè Atalaricus 8. *variarum* 21. *Vidit te adhuc gentilis Danubius bellatorem, non te terruit Vulgarum globus, qui etiam nostris erat praesumptione certaminis obstaturus. Peculiare tibi fuit & retinentes barbaros aggredi, & conuersos terrore sectari. Sic victoriam Gothorum non tam numero, quàm labore inuisti.* Exiguus militum ad victoriam satis fuit numerus, vbi in omnibus Principis decertabat aspectus; quod adeò verum est, vt miraculo eoque ingenti opus fit ad victoriam, si Principis oculus militum non obarmarit valentiam. Ecce inter Hebraeos, Philisthinósque praelia desudant, & vt Hebraei coronentur victoria, opus fuit vibrari caelitus fulmina: *Intonuit autem Dominus fragore magno in die illa super Philisthiim, & exterruit eos.* In die illa exterruit, quando Principes Philisthinorum campo decertantes militum inflammabant audaciam, vbi constantiam muniebant. Non fuerunt otiosa miracula, vt referretur victoria. Expende militares Philisthinorum copias non deseruisse stationem, quantumvis horrisona tonitrua aures percuterent, & terrores ingeminarent. Et cur caelestibus minis perculsi, fulguribus deterriti maluerint mortem oppetere, quàm sibi fuga consulere? Quia Principes certaminibus aderant, *Ascenderunt Satrapae Philisthinorum in Israel.* Eligebant milites gloriosam mortem anteà oppetere, quàm in Principum oculis inhonestam fugam arripere. Notauit Abulensis *quaest.* 29. *Isti erant Principes, vel Reges in terra Philisthiim.* Adnectit: *Isti omnes conuenerunt cum magna multitudine armatorum contra Israel.* Fors ni Reges vires militibus inspirarent, miraculis opus non esset; ast vbi Principes certaminibus praesidebant, necessarium fuit Israëlitis ad reportandam victoriam caelum pugnare, & hostes fulminibus referire. Vt noscas quantum valeat ad inserendas militibus vires regalis oculus, & superioris aspectus.

§. LVI.

Prouida solicitudine contra discrimina non munitus ingenti timore percellitur obturbatus.

LVctuosa semper est, si vigiles in excubiis, cautela audaciam inimicis ingerit imparatus, hostilem temeritatem fraenat prouidenter munitus. *Muritio ciuitatis* (aiebat Cassiodorus 12. *variarum* 17.) *quando in pace ab exteris geritur discitur, quod veraciter in certamine timeatur.... ideóque omnes debent agnoscere, quod futuris hostibus gratum non sit audire. Quapropter ex nostra iussione possessores admonere curabis, vt iuxtà montem Capraricum, & loca circumiecta muris fossarum ingentiora ora pandantur: talisque ibi pateat hiatus, vt nullus relinquatur introitus.* Solicita non premitur anxietate, qui prouidenti se armauit solicitudine: vt acerrimo incipit timore percelli, qui noluit excubiis salubertimis vigilare. Israëlitae Masphath conuenerunt ad certamina imparati, armisque nudi; aduersarij opportunitatem nacti, Israëlitas adoriuntur, qui Philisthinorum inopinè copiis inspectis acri clamant timore coocussi, & tarda solicitudine anxij: *Timuerunt à facie Philisthinorum.* Timorem ingeminabat hostilis manus armata, & Israëlitarum inertia penitus nuda. Et quidem ni miraculis protegerentur, hostium ingemuissent praeda, aut plagis confossi, aut infami catena deuincti. *Intonuit Dominus fragore magno in die illa super Philisthiim.* Et cur modo eluctantes flammas aether eiaculatur, cùm aliis in conflictibus nec tonitruum deterruerit, nec fulmen percusserit? Quia opus fuit miraculo, eoque ingenti, ne gemerent hostilibus armis captiui, qui inueniebantur prorsus imparati, & cautella nulla protecti. Opportunè Abulensis *quaest.* 29. *Timebant Israëlitae nimis Philisthinos quia sciebant venire illos cum magna multitudine parata ad bellum, ipsi autem non erant parati.* Non adeò vererentur aduersariorum ferociam, si solicita se praemuniuissent cautela; verùm gemitibus soluunt, sibi non prodiuisse, nec contra hostiles adsultus obarmasse. Profectò imparati essent hostilium armorum victima, ni caelum ingentia in campum produxisset miracula.

§. LVII.

Quisquis studiosius colit virtutem, acrius subibit certamen.

FIli (aiebat Ecclesiasticus *cap.* 2. *vers.* 1. *accedens ad seruitutem Dei sta in iustitia, & timore, & prepara animam tuam ad tentationem.* Quos videt hostis vitiis subiugatos, contemnit, in transfugas ad virtutum castra ardentissima mouet bella, & duriora instruit certamina: ergo opus est ad seruitutem Dei accedenti animum exerere, & omni se cautela contra inimicum armare. dum Israëlitae Baalim, & Astaroth inseruierant, Philisthinorum siluerunt arma; verùm vbi se restituerunt virtuti, & idolis contritis, decreuerunt inseruire religioni, iam Philisthaei delectum cogunt, & in certamen exurgunt: *Ascenderunt Satrapae Philisthinorum in Israel.* Ardentiori conatu insurgunt, quia fetuentius virtutem Israëlitas colere agnoscunt. Notauit Abulensis *quaest.* 29. *Magis tunc timuerunt, quàm aliàs timere solebant.* Rationem subdit: *Quia intelligebant, quod Philisthini vellent eos penitus delere.* Dum penitus idolis renuntiarunt, penitus deleri timuerunt, quia aduersarij iam non ardebant solùm subijcere, sed penitus extirpare, & quo passu deuotionis crescebat studium, aduersariorum flammescebat etiam & odium.

§. LVIII.

Caeleste sibi auxilium crediderit affuturum, qui ad virtutum transfugit castrum.

SVnt, qui fragilitatem, imbecillitatémque suam cum aduersariorum ferocia, ac saeuitia metientes non audeant iugum excutere, veriti ne dum honestè rebellant duriora vincula subeant; deberent tamen expendere virtutis studiosis diuinum adesse auxilium, & bellum non suis tantum, sed caelestibus etiam viribus superandum. Quam benè, & verè Seneca *epist.* 41. *Propè est à te Deus, tecum est, intus est. Ita dico, Lucili, sacer intra nos spiritus sedet malorum, bonorúmque nostrorum obseruator, & custos: hic prout à nobis tractatus est, ita nos*

nos ipso tractat. Bonus vir sine Deo nemo est. An potest aliquis supra fortunam nisi ab illo adiutus exurgere? Ille dat consilia magnifica, & erecta. Non est facilè appetitum subiugare, dolorem despicere, cupiditati bellum inferre, omnem humanarum rerum noxiam à corde affectionem expungere, adstat tamen Deus vires inspirans, & suo nos munimine obarmans: ergo timorem excute, & diuino auxilio fide. *Non dices* (subnectit Seneca) *ista res maior est, altiorque, quam vt credi similis huic, in quo est, corpusculo possit? Vis istuc diuina descendit, animum excellentem moderatum, omnia tanquam minora transeuntem, quidquid timemus, optamúsve, ridentem cœlestis potentia agitat, non potest res tanta sine adminiculo Numinis stare.* Non potest reportari victoria sine Numinis adminiculo, adest tamen præsentissimum eius auxilium vitia abiurantibus, & ad virtutem serió adnitentibus. Vt conuenerunt Israëlitæ contritis idolis ad Numen exorandum, & de retroactis sceleribus pœnitendum, Philisthiim delectus cogunt, & in ardentissimam pugnam insurgunt: *Ascenderunt Satrapæ Philisthinorum in Israel.* Israëlitæ inermes vires suas cum hoste metientes trepidant: *Quod cùm audissent filij Israel timuerunt à facie Philisthinorum*: verùm adest illis Deus, quo reportauerint triumphos, & contriuerint aduersarios: *Intonuit autem Dominus fragore magno in die illa super Philisthiim, & exterruit eos, & cæsi sunt à facie Israel.* Quàm imprudenter se pugnæ subduxissent ignauo timori cedentes, quàm prudenter se gesserunt non referentes pedem cœlesti fauore confisi, & viribus superhis iuvandi: adest namque semper Deus virtutis studiosis, & honestatis amicis. *Hic ponitur diuinum miraculum* (inquit Abulensis *quæst.* 30.) *scilicet quod misit Deus magna tonitrua super Philisthinos, & exterruit illos.* Hoc nos Deus facto edocuit terga hostibus non vertere, sed viriliter decertare, & auxilio eius confidere.

TEXTVS.

VERS. VIII. Dixerúntque ad Samuëlem: Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, vt saluet nos de manu Philisthinorum.

§. LIX.

Populis est pro muro vir Deo dicatus, & eximiis virtutibus expolitus.

DElirant qui arbitrantur pios viros sæculi voluptatibus renuntiantes inutilem, & otiosam vitam traducere, cùm vniuersali saluti inseruiant, & Reipublicæ pacem, incolumitatémque laboriosis afflictationibus stabiliant. *In primis* (aiebat Tertullianus *de Patientiâ cap* 13.) *afflictatio carnis hostia Domino placatoria per humiliationis sacrificium, cùm sordes, cum angustiam victus Domino libat, contenta simplici pabulo, puroque aquæ potu cùm ieiunia coniungit, cum cinere, & sacco inolescit: hæc patientiâ corporis precationes commendat, deprecationes affirmat; hæc aures Christi Dei aperit, seueritatem dispergit, clementiam elicit.* In viro religioso habet populus placatoriam hostiam; habet, qui Dei seueritatem emolliat, qui ad clementiam alliciat. Magno lucro Respublica viros Numini deditos alit, & necessaria ad angustum victum impendit. Ecce Israëlitæ hostilibus agminibus cincti periissent, ni Samuël eximius Dei Propheta impetrasset miracula, & retudisset orationibus aduersariorum ardentia tela. Nouerant quantum illis in Samuële subsidium, & ideo ad eius preces cucurrerunt: *Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, vt saluet nos de manu Philisthinorum.* Plus impetrauerunt, quàm discupierunt; optabant non subire iugum, & reportauere trophæum: *Intonuit Dominus fragore magno in die illa super Philisthiim, & exterruit eos, & cæsi sunt à facie Israel.* Notauit Caietanus: *Confidebant in Samuelis oratione, quia Propheta Domini erat.* De corde corde pudico, de ore ieiuno oratio commendationem accepit, & victoriam impetrauit. Vnus Samuël fuit populo pro inexpugnabili muro, & pro telis præpilaris fuit aduersario.

§. LX.

Prodest Sacerdotis oratio, quam populi comitatur ieiunium, & placendi Domino desiderium.

SAcerdos apud Deum intercessor existit, & publicam caussam agit, eius oratio humiliter Numinis iracundiæ obsistit, & eius dignitas, si fas est dicere, ad clementiam cogit. *Supplicandum vobis est* (aiebat Cassiodorus 11. *variar.* 2.) *beatissime pater, & lætitiam, quam per vos, Deo largiente, percepimus, custodire nobis vestris orationibus sentiamus. Quis enim dubitet prosperitatem nostram vestris meritis applicandam? Quando honorem adipiscimur, qui à Domino diligi non meremur, & permutatione efficaci bona percipimus, dum talia non agamus.* Permutatione efficaci dum Antistitis Deus orationem recipit, bona fidelibus impertitus distribuit: verum tunc & oratio pinguior, & impetratio facilior est, cùm lachrymis generalitatis ascendit ornata, & ieiuniorum afflictationibus communita. Redeat datus Cassiodorus; *Ecclesiasticis siquidem ieiunijs fames est exclusa popularis, decoris lachrymis tristitia fœda discessit, & per sanctos viros acceleratum est, ne traheretur diutius quod grauabat.* Ne, quod grauabat, traheretur diutiùs, ad Samuëlis preces cófugit populus: *Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, vt saluet nos de manu Philisthinorum.* Ad orationem Samuëlis confugerunt, sed generali ieiunio, & pœnitudine commendarunt: *Ieiunauerunt in die illa atque dixerunt ibi: Peccauimus Domino.* Quid tunc? *Clamauit Samuel ad Dominum pro Israel, & exaudiuit eum Dominus.* Sacerdotis orationem pro ieiuno, pœnitentéque populo deprecantem gratis Deus auribus percepit, & annuit. Prodest Tertullianus: *Ita statim delictum ieiunium diluit, vt periculum prælij simul fugerit. Cùm Samuel offerebat holocaustum, in nullo magis procuratam audiuimus Dei clementiam, quam abstinentia populi.* Vbi peccata pœnitentia diluta, vbi ieiunia celebrata; sine rubore oratio Sacerdotis ascendit, & de hostibus inspetatos triumphos reportauit. Iuvat namque plurimum Sacerdotis oratio, si pro quibus oratur, & ieiunium commendet, & pœnitentiâ abrasis sordibus mundet.

§. LXI.

Qui omnem in Deo ponit fiduciam, reportat facilè de aduersariis victoriam.

ERecta fiducia, & prudens in Domino confidentia cœlestia pro se sortitur auxilia, quibus & hostis perit, & victoria arridet: è contra sibi fidere, & spiritus superbos fouere, discrimina procreat, & casus miserandos conciliat. *Fiducia sui* (aiebat Plutarchus de audiendis Poëtis) *suisque fretum præstantissimis dotibus, intelligentis est excelsos animos gerere.* Qui se dotibus præstantissimis existimat adornatum, despicit sæpè periculum, & dum superbit, incurrit. Philisthæi viribus confidentes in Israëlitas irruunt; Israëlitæ ad Samuëlis recurrunt preces, in Domino solum suam collocantes fiduciam, & sic euadere sperantes miseriam: *Dixerunt ad Samuelem Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, vt saluet nos de manu Philisthinorum.* Vnicè à Domino sperauere salutem: ergo Philisthæi sibi fidétes corruerũt;

&

& Israëlitæ suas in Domino collocantes spes de aduersariis triumpharunt. *Intonuit Dominus fragore magno in die illa super Philisthiim, & exterruit eos, & cæsi sunt à facie Israel.* Cæsi sunt Philisthiim suis viribus confidentes; Hebræi vicerunt à Domino solo victoriam præstolantes. Notauit Abulensis *quæst.*29. *Hoc fecerunt, quia spes eis nulla erat nisi in opere Dei.* Dum nihil militari peritiæ, dum armis nil adscribunt, victoriam referunt, & prudens in Domino fiducia, inopina est coronata victoria.

§. LXII.

Feruens iusti oratio suis est inexpugnabile scutum, & aduersariis enorme fascinum.

QVemadmodum *doloribus, timoribus, aliisque malis pressos* (aiebat Philo *lib. de Somniis*) *fauor, sedulitas, dexteritásque amicorum sæpè refouet; sic non sæpè, sed semper grauissima onera, quæ nobis imponit, vel corporis coniuncti necessitas, vel externus casus, aliquis ex improuiso irruens, dimouet præsentissimum sermonis, rationisve remedium.* Inopinus sæpè nos casus prosterneret, & ne feruens ad Deum oratio ascenderet, impediret, ni ipse Deus contra hostile robur vires refunderet, & orandum edoceret. Oratio de pectore pudico est pro enormi hostibus fascino, & pro inuicto precantibus est auxilio. *Affectibus* (subnectit Philo) *seu animæ vulneribus oratio remedium est salubérrimum*, adde, & præsentissimum, nam inuictas Dei vires sibi auxiliares adsciscit, quibus obarmata triumphatura semper procedit. Bellum contra Israëlitas Philisthæi adornant; Hebræi ad orationem confugiunt: *Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum.* Paruit Propheta: *Clamauit ad Dominum pro Israel*, & iam orationis clamor inimicorum est terror. *Intonuit Dominus fragore magno in die illa super Philisthiim, & exterruit eos.* Oratio inuicto robore armata aduersarios non solùm deterruit, sed detriumphauit. Ita Abulensis *quæst.*29. *Hoc erat ad exemplum Moysi, quando pugnauerunt Israëlitæ in deserto contra Amalecitas, quia tunc fuit dux belli Iosuë, & Moyses orabat ad Dominum, dum pugnabant Israëlitæ, erectis manibus in cælum, & dum relaxaret eas, vincebant Amalecitæ Israëlitas; cùm autem haberet erectas, vincebantur Amalecitæ.* Subdit rationem Abulensis: *Quia tunc videbatur instanter orare; & cùm deprimebat manus, vincebantur Israëlitæ, eo quòd tunc videbatur cessare ab intercessione pro eis, vt patet Exod.*17. Pugnabat Iosuë, sed in eius arma oratione destituta aduersariorum arma valebant: at vbi oratio feruens stabat pro Israëlitis, inimicorum robur fatiscebat veluti sacro fascino præpeditum, & illigatum. Ergo ad orationem Samuëlis confugiunt Israëlitæ, vt qui non dubitabant inuictas orationis contra hostes vires: *Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum.* Nec eos sua fefellit fiducia, Philisthini namque oratione prostrati sunt: expende Israëlitas, Moyse orante, vires erexisse, & contra inimicos pugnasse; vt modò etiam, orante Samuële, persecuti sunt Philisthæos: esset enim periculosa imprudentia ad orationem confugere, & inerti otio indulgere.

§. LXIII.

Delicia militares vires prorsus enervant, austeritas, & rigiditas robur ædificant.

ATHleta (aiebat Tertullianus ad Martyras *cap.*3.) *segregantur in strictiorem disciplinam, vt robori ædificando vacent, continentur à luxuria, à cibis lætioribus, à potu incundiore. Coguntur, cruciantur, fatigantur: quantò plus in exercitationibus laborauerint, tantò plus de victoria sperant.* Deliciosus miles est hostilium mucronū præda, & quo plus indulget ventri, tanto inertior inuenitur certamini. Israëlitæ post solemne ieiunium ad Samuëlis orationem confugiunt: *Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum*; & dum Samuël pro ieiunis, & impransis clamat, æther pro ieiunis acriter pugnat, & tropæis orantes coronat. Vicerunt bene pransos, & deliciis deditos oratione adiuti, & austeritate ieiuniorum armati: *Intonuit Dominus fragore magno in die illa super Philisthiim, & exterruit eos, & cæsi sunt à facie Israël.* Notauit Tertullianus: *Dominus intonuit voce magna super eos, confusi sunt, & corruerunt in conspectu Israël ceciderunt pastos impasti, armatos inermes: hæ sunt vires ieiunantium Deo, cælum pro eiusmodi militat.* Pro abstinentibus à deliciis, pro à luxuria vacantibus militat cœlum: nec profuerunt Philisthæis copiosa arma, vbi eos eneruarunt voluptuosa delinimenta. Hinc formam habes ad spiritualem militiam: pugnat cœlum pro orantibus, ieiunantibúsque, & dæmonum suggestiones redduntur irritæ contra armis ieiuniorum munitos, & contra fallacias deliciarum orationibus obarmatos.

TEXTVS.

VERS. IX. Tulit autem Samuël agnum lactentem vnum, & obtulit illum holocaustum integrum Domino, & clamauit Samuël ad Dominum pro Israël, & exaudiuit eum Dominus.

§. LXIV.

Eucharistia semper dæmonibus fuit exitium, & fidelibus propugnaculum.

EVcharistia nostræ fragilitatis fulcimentum est; grádi caret contra hostes subsidio, qui non munitur hoc epulo. *Languentes releuat* (aiebat Iulius Firmius *de error. profan. relig. cap.*19.) *errantes reuocat, lapsos erigit, quæ morientibus æternæ immortalitatis largitur insignia. Christi panem, Christi poculum quære, vt terrena fragilitate contempta, substantia hominis immortali pabulo saginetur.* Saginatur immortali pabulo anima, & dum homo reficitur, hostis panico perculsus pauore terretur. Hordeaceus ille Gedeonis panis sic hostes terrore impleuit, vt terga verterint se fortunatos arbitrati, si fugerint. Samuël agnum offert, & altari oblatus Hebræos roborat, aduersarios debilitat: *Tulit Samuel agnum lactentem vnum.* audaciæ tulere supplicium, qui contra agno armatos iniere prælium: *Exterruit eos, & cæsi sunt à facie Israël.* Notauit Glossa: *Agnum, id est, tenellum, per quem significatur Christus, de quo dicitur. Ioan.* 1. *Ecce agnus Dei.* Agnus pro acerrimo ariete fuit, omnia inimicorum machinamenta subruit, & suos spoliis ditissimis exornauit.

§. LXV.

Saluti, & securitati consulitur, si optimum ad Dei honorem offertur.

DEpræliatur non semel cum religione auaritia, vult quid sacrare, sed cupit optimum retinere; cæcutit tamen, & sibi ipsi inuidet, dum vult reiectaneis placere; quibus solet frequenter exasperare. *Ei offero* (aiebat Tertullianus *in Apologetico cap.*30.) *optimam, & maiorem hostiam ... non grana thuris vnius assis, Arabicæ arboris lachrymas, nec duas meri guttas, nec sanguinem reprobi bouis mori exoptantis.* Imprudenter cupit inire gratiam, qui ipso obsequio exasperauit patientiam. Claudum, & mutilum offerre est maiestatis iniuria. Redeat iterum Tertullianus *cap.*13. *Non dico quales sitis in sacrificando,*

cum

commota, & tabidosa, & scabiosa quæque mactatis, cum de opimis, & integris supervacua quæque truncatis capitula, & vngulas, quæ domi quoq; pueris, & canibus destinassetis. Cum de decima Herculis nec tertiã partẽ in aram eius imponitis. Laudabo magis sapientiam, quod de perdito aliquid eripitis. Prudentia esset (inquit Tertullianus) de protius amittendis aliquid præcidere, & reseruare; verùm dum cæci adoratis idola, cæcutitis; quia enecta, & flaccida consecratis; quandoquidem ratio suadet meliora litare, & deuotione gratiã mereri. Samuël, vt Deo offerat, agnũ opimum, & integrum eligit, & dum offert, & integrum, & opimum de hostibus decantandum reportauit trophæum. *Tulit Samuel agnum lactentem vnum, & obtulit illum holocaustum integrum Domino.* Non triumpharet, si sacrificio majestatem ostenderet. Notauit Abulensis *quæst.* 29. *Sicut nos pro cibis nostris eligimus ea, quæ sunt sapidiora, & teneriora; ita Deus vult, quod in sacrificiis suis ponerentur ea, quæ erant meliora.* Delicatius, & tenerius obtulit sacrificium, & Numen sic ea reuerenti oblatione placauit, vt inimicos protriuerit: *Exterruit eos, & cæsi sunt à facie Israël.*

§. LXVI.

Grandi pretio emunt frequenter homines luctuosam stragem, cùm exiguo potuerint promereri sibi salutem.

MEro ab vna vite expresso promeruit sibi pincerna Pharaonis gratiam. Pistor plurimis cibis labore compactis, & sudore conditis maturauit sibi ruinam, carius alter patibulum, quàm alter nobile coemerit præmium. Quisquis libidini, appetituique inseruit, emit multis innubilare honorem, & debilitare salutem: qui inseruit Deo thuris asse, meri guttis vera pietate oblatis cum colit, & salutem sibi stabilit. Confragoso vertice Balac ædificat septem aras, mactat totidem vitulos, imponit arietes de Balaam consilio, vt habes Numer. 23. & post anxios labores, post tot sumptus non solùm votum non assequitur, sed solicitat imprudenter excidium: *Vt maledeceres inimicis meis vocaui te, & tu è contrario benedicis eis.* Magnis expensis nil aliud obtinuit quam vires suas eneruare, & magno pretio perire. Samuel vnicum agnum Deo offert: *Tulit Samuel agnum, lactentem vnum.* Et cum modicus fuerit sumptus, fuit triumphus magnus: *Intonuit Dominus fragore magno in die illa super Philisthiim, & exterruit eos, & cæsi sunt à facie Israël.* Minus constitit salus, quam gemitus, victoria quam ignominia. Notauit Glossa: *Agnus oblatus pro populo Dei victoriam præstat.* Agnus vnicus comparauit illis victoriam, tot constructæ præruptis silicibus aræ, tot pingues vituli, tot crassi arietes Balac accelerauere miseriam, vt noueris constare maiori pretio cladem, minori salutem.

§. LXVII.

Vnicum Missæ sacrificium affert dæmonibus ruinam, & fidelibus affert victoriam.

DVm sacrificium Christi sanguine rubet, hostis deperit. In altari habet Christianus armatium, quo vincat, & missilia, quibus hostis percussus cedat: ibi floret sine sudore palma, ibi sine certamine obtinetur victoria. Angelus virga Moysis virgæ simili armatus Gedeonem fugam meditantem tuetur: Gedeon supra petram carnes, & azymos panes offert, & oblatis Angelus iam disparet. Et cur modo Gedeonem deserat, qui nuper, vt protegeret, adstabat? Quia iam Gedeon, pro quo militabat contra hostes sacrificium, non indigebat vel Angelis ad trophæum: *Ascendit ignis de petra, & carnes azymosque panes consumpsit; Angelus autem Domini euanuit ex oculis eius. Iudic.* 6. *vers.* 21. Supererat Angelus, vbi in castra Madian descendens panis omnes inimicorum vires non tantum labefactabat, sed penitus euertebat: *Videbatur mihi*, refert cõmilitoni commilito, *quasi subcinericium panis ex hordeo volui, & in castra Madian descendere: cùmque peruenisset ad tabernaculum, percussit, atque subuertit, & terræ funditus coæquauit. Iudic.* 7. *vers.* 13. Panis, qui odore fragrans ascenderat in cœlum, hostile descendebat in castrum; vtque Angelus typici panis robur edoceret, sacrificio peracto æthera repetiuit. Iam Gedeon non tentat fugam, sed assequitur victoriam. Ergo Samuël quo suppetias trepidantibus ferat, & ardentem audaciam aduersariorũ extinguat, agnũ purissimũ offert holocaustũ, & holocaustũ præsentaneũ est aduersariorum excidium. *Tulit Samuel agnum lactentem vnum, & obtulit illum holocaustum integrum Domino.* Aër sacratis flammis rubebat, & cœlum contra aduersarios terribili fragore tonabat: *Intonuit Dominus fragore magno in die super Philisthiim, & exterruit eos.* Sacrificium versum est contra inimicos in telum. Notauit Lira: *Samuële orante, & holocaustum pro populo offerente, fuerunt cælitus debellati, secundum quod dicitur infra.* Annuit Glossa Moralis: *Dicitur tenellus teneritudine pietatis, quam bonus Prælatus offerre debet in Sacramento Eucharistiæ pro suorum subditorum salute, & dæmonum repulsione. Ideò subditur: Intonuit Dominus, &c.* Philisthiim verterunt terga, & Hebræi recuperauerunt amissa dum peraguntur altaribus sacra: est namque Missarum sacrificium libertatis restitutio, & dæmonum furoris repressio.

§. LXVIII.

Floret Respublica, si ministrorum manus nullâ rapina sorduerit, & soliciendo generalitatis commodis vigilauerit.

QVod fit ambitu lucri (aiebat Cassiodorus 4. *variar.* 37.) *causa videatur esse dispendij.* Sæpè est causa generalis dispendij quod minister sibi applicat cupiditate sordida lucri, & dum oblata perueniunt ad Dominum imminuta, accipientis gratia non promeretur, & populus prægrauatur. *Auaritiam fuge* (monebat iudicem Cassiodorus 12. *variarum* 1.) *cui cuncta crimina detestabili deuotione famulantur, quæ dum pectus hominis ingressa fuerit, gregatim quoque maleficiorum cohortes admittit... Proindè ad vtilitates publicas esto solicitus. Persona tua refugium sit oppresso, infirmo defensio, præsidium aliqua calamitate concusso.* Inauarus superior, alienus à cupiditate minister generalitati consulit & calamitatem depellit; verùm non plures inueniuntur; quorum manibus quid non adhæreat, & maculis detestandis inficiat. De opimis, & integris victimis Sacerdotes idolorum aliquid præcidebant, & hoc aut illo nomine sibi applicabant. Ita Tertullianus in *Apologetico cap.* 13. *De opimis, & integris supervacua quæque truncatis capitula, & vngulas... de decima Herculis nec tertiam partem in aram eius imponitis.* Quid ab hostiis præcidebant, & cùm tres partes populus solueret, nec tertia pars perueniebat ad Herculem. Sub Samuële populus floruit, inimicus luxit, quia quidquid à populo accepit, illibatum altaribus consecrauit. *Tulit Samuël agnum lactentem vnum, & obtulit illum holocaustum integrum Domino.* Expende illud, *integrum*, id est, (vt filij Heli, sibi concupiuit aut rapuit: ergo populus floruit. Innuit Abulensis *quæstione* 30.) *integrum Domino, id est, obtulit illum agnum integrum in holocaustum.* Integrum peruenit holocaustum ad Dominum, quia nec vngula remansit apud ministrum.

TEXTVS.

VERS. X. Factum est autem cùm Samuël offerret holocaustum Philisthiim inire prælium contra Israël: Intonuit autem Dominus fragore magno in die illa super Philisthiim, & exterruit eos, & cæsi sunt à facie Israël.

§. LXIX.

Cœlesti epulo armatis satis non est hostem fugere, sed fugare.

SAtis est inermi, & impasto, si hostis audaciam effugerit, & insidias eius vitarit, optimis verò armis instructus, & magnificis congiariis honoratus quid ampliùs debet tentare, hostes videlicet non solum eludere, sed prosternere. Ob id cùm Samuël oblato agno populum obarmasset, iam cœlestis clangor animos ciet, & inimicos debellare suadet: *Factum est cum Samuel offerret holocaustum, Philisthiim iniere prælium. Intonuit autem Dominus fragore magno in die illa.* Fragor Israëlitis indidit animos: *Persecuti sunt Philisthæos*, quasi satis non esset agno obarmatis vitasse pericula, sed opus reportauisse trophæa. Et quidem cùm oblatus agnus sic debelitaret hostes, vt nec prensare arma valerent, dedecori esset non vincere. *Manus seminustulati* (verba sunt Iosephi apud nostrum Sanctium) *vt ne arma quidem retinere possent, in fuga spem totam ponebant.* Si hostes fugerent, Hebræi vitassent periculum, sed cùm agnus Philisthinos exarmasset, & vires Israëlitis validissimas indidisset, magnum esset probrum non detriuisse aduersarium. Mulier illa, cui insidias draco prætendebat, fugit in solitudinem, ibi à Deo passa est: *Vt ibi pascant eam. Apoc. 12. vers. 6.* Iam cœlesti epulo saginata alis aquilinis armatur, & armatam conspiciens draco fugam adoritur: *Abiit facere prælium cum reliquis.* Si inquiras, cur post epulum non colùbinis, sed aquilinis alis fuerit instructa, respondebit Plinius aquilæ proprium esse serpentem insequi, & dilaniare: *Acrior est, cum dracone pugnat* (inquit *lib. 10. natur. histor. cap. 47.*) *illa ob hoc rapit vbicumque visum.* Itaque mulier, ante quàm cœlestibus pasceretur deliciis, fugit serpentis dolos, iam eis deliciis innutrita aquilæ alas induit, vt assequeretur triumphos. Nec aliter accidit Gedeoni, fugere moliebatur Madianitarum vires, verùm dum armatur, pane, iubetur non inire fugam, sed obtinere victoriam: *Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Israel de manu Madian. Iudic. 6. vers. 14.* Magna tritici fortitudo, quæ Madianitam debilitabat, & Gedeoni animos infundebat.

§. LXX.

Inita cum impiis fœdera esse solent victoriæ obstacula.

NOn quidquid militari roboti accrescit, aduersario nocet, immò quod cæco ambitu putatur commodum, inuenitur detrimentum. Fœdus initum militares copias videtur augere, sed sic cum impiis initur inuenitur eneruare. Non semel Philisthiim arma contra Israëlitas mouerunt, nec tamen cœlesti fragore concussi, aut micante fulgure expauerunt deterriti, modo ingemunt & exterriti, & prostrati: *Iniere prælium contra Israël: intonuit autem Dominus fragore magno in die illa super Philisthiim.* Quòd si causam inquiras cœlestis indignationis, inuenies, teste Ecclesiastico *cap. 46.* iniuisse cum Tyriis fœdera: *Intonuit de cœlo Dominus, & in sonitu magno auditam fecit vocem suam, & contriuit Principes Tyriorum, & omnes duces Philisthiim.* Fœdus cum Tyriis celebratum magnum ad reportãdos triumphos videbatur subsidium; verùm indè emersit ruina, vndè certior sperabatur victoria. Innuit noster Sanctius: *Externum sibi asciuerunt auxilium à vicinis populis, à Tyriis puta, & his qui Tyriorum suberant imperio.* Dum Tyriorum impietate Philisthinorum adaugebatur impietas, & maturabatur calamitas, Tyrij illis non tam aduentauere subsidio, quàm concordauere dispẽdio. Nam militares vires dum impio fœdere colligantur, supernis fulminibus prosternuntur: vt noueris, fœdera cùm religionis inimicis contra religionem inita non semel esse præsentissima stragis causa.

§. LXXI.

Vbi religiosè procuratur Numinis cultus, cœlesti brachio oppugnatur aduersarius.

DEn studiosè impensus cultus, & pronus ad religionis defensionem affectus pacem conciliat, & virginem afferre solet victoriam. Deus exercitus, & quidem innumeri apud Isaiam Dominus perhibetur, cum religiosis vocibus celebratur. Seraphin dum repetitis acclamationibus Numinis concelebrant sanctitatem, & militarem deprædicauere virtutem: *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum.* Idem fuit exercituales copias contra religionis hostes producere, & religioso cultu honorari. *Illa Angelorum circumstantia non cessat dicere: Sanctus, Sanctus, Sanctus* (scribit Tertull, *de Oratione cap. 3.*) *proindè igitur & nos Angelorum, si meruerimus, candidati iam hinc cœlestem illam in Deum vocem, & officium futuræ claritatis ediscimus.* Bernardus vt Cherubin gladio munitum, sic Seraphin contra hostes vocibus arbitratur armatum. Ipsum audi *serm. 5. de verbis Isaiæ: Quid æstimare vetat deiecto lucifero ad peruigiles excubias Seraphin constitutos, sicut eiecto homine (teste Scriptura) Cherubin ad custodiam posuit Deus.* Vt gladius Cherubicus militabat in hostem, sic cultus Seraphicus deterrebat; Deus namque, dum religiosè honoratur, arma capit, & hostem destruit. Philisthæi in Hebræos irruunt imparatos, & inermes; pro eis tamen stabat oblatus agnus, religioséque impensus cultus: *Factum est cùm Samuël offerret holocaustum, Philisthiim iniere prælium contra Israel.* Quid tunc? *Intonuit autem Dominus fragore magno in die illa super Philisthiim.* Pro Philisthæis copiosus stabat exercitus; pro Hebræis oblatus agnus. Ergo Philisthæi militarunt Israëlitarum triumphis, & diuitauere trophæis. Ita Augustinus: *Infinita Philisthinorum agmina quasi arena maris per plana terræ Israel se effuderunt, quæ Dominus Samuële orante ingenti cœli fragore perterrebat, quatenus per hoc & Israëlita non propria virtute vicisse intelligerent, & hostes Dei protectionem, & auxilium erga hunc esse populum scirent.* Sua clade nouerunt Philisthæi quantum valeret Dei cultus, & quã parum iuvaret impios instructus armis exercitus.

§. LXXII.

Cùm nulla in castris culpa grassatur victoria sine difficultate obtinetur.

ARma sunt pacis fulcimenta, Reipublicæ propugnacula tranquillitatis subsidia; verùm oportet iustitia confœderari, vt æquitatis legibus suffulcire. *Propositi nostri est* (aiebat Theodericus *4. 3. var. 12.*) *vt prouincias nobis (Deo auxiliante) subiectas sicut armis defendimus ita legibus ordinemus, quia semper auget Principem obseruata iustitia.* Obseruata iustitia, legibus subiecta modestia armorum exacuit acies, & militares roborat vires. Quod si qui Martialibus incumbunt bellis, legibus se arbitrantur immunes; si rapinis studeant, & insanis luxuriæ appetitionibus seruiant, iam nec armis efficacia, nec

Reipublicæ

Reipublicæ remanebit tutela. *Militaribus officiis assueti* (aiebat Cassiodorus 1.*var.*11.) *ciuilitatem promere dicuntur armati, & ob hoc iustitiæ parere despiciunt, quoniam ad bella Martia semper intendunt, dum nescio quo pacto, assiduè dimicantibus difficile est morum custodire mensurā.* Dum morum non custoditur mensura, facilè armorum acies ab aduersariis retunditur, & Reipublicæ tranquillitas perturbatur. Muro æneo repellitur hostilis adsultus, si custodiatur æquitas, & omnis ab exercitu exularit vitiositas. Abstulerant filij Israël Astaroth, ænigma Veneris; Baalim confregerant audaciæ, ac temeritatis emblema: ergo dum repurgatis sceleribus inseruiunt iustitiæ, lauro redimiuntur victoriæ. Philisthæi iustitia corruunt destituti, quantumuis armorum potentia efflouerint validi: *Cæsi sunt à facie Israël.* Israël videns Deum interpretatur: ergo hostis ab Israële subigitur. Notauit Iosephus *lib.* 6. *Antiquitatum cap.* 2. & apud Sanctium. *Hostis in conspectu aciem explicat, rem factam se habere putans interceptis Iudæis imparatis ad pugnam, & tantum non inermibus, vt qui non in eum locum ad hoc conuenerant. At longè aliter accepti sunt, quàm crederent, etiam si quis prædixisset. Primum enim terra, iubente Deo, sub pedibus eorum intremuit, & vacillante vestigia nutabant; nonnulli etiam in improuisos hiatus prolabebantur: deinde fulminibus crebris attoniti, & ignitis fulgoribus oculos, ac manus semiustulati, vt ne arma quidem tenere possent, in fuga spem totam ponebant.* Alias inierant prælia contra Hebræos armis munitos, & subegerant corruptis moribus deprauatos. Contra inermes pugnabant modo; verùm quia Venus ab eorum exercitu abfuit, quia religio, & virtus effloruit, inermium Deus causam suscepit, & improbos armatos deuicit. Notauit noster Sanctius: *Prudens quisque facilè cognosceret humanas esse acies, quas armat, & moderatur Deus, & murum esse aheneum, cùm nulla in castris culpa grassatur.* Ecce nulla grassante culpa vicit inermis, ac nudus, & culpis grassantibus corruit militaribus copiis armatus, vt acierum Principes nouerint, si velint hostes detriumphare, ab exercitibus libidinum victimas, vigilanter depellere, & iustitiam custodire.

§. LXXIII.

Qui sacris adstantes perturbare moliuntur, seueris pœnis mulctantur.

PLures sunt, qui templa adeant, non vt conciones sitientibus auribus percipiant, non vt sacris religiosa attentione adstent, sed vt nutibus attendentes perturbent. Quàm benè aiebat Seneca *epist.* 108. *Quidam veniunt, vt audiant, non vt discant: sicut in theatrum voluptatis causa ad delectandas aures oratione, vel voce, vel fabulis ducimur.* Quod Seneca de Philosophorum scholis scripsit, dicere potuisset de templis: vt theatrum templum aliquando voluptatis causa, & concupiscentiæ aditur, & ibi videas errores committere, vbi fas erat de erroribus pœnitere. *Magnam hanc auditorum partem videbis* (subnectit Seneca) *cui philosophi schola diuersorium otij sit. Non id agunt, vt aliqua illuc vitia deponāt, vt aliquam legem vitæ accipiant, ad quam mores suos exigant, sed vt oblectamento aurium perfruantur.* Non hic aliquorum stat culpa, sed vlterius serpit; non solùm ipsi non proficiunt, sed proficientes impediunt. Et quidem timere debuissent ingenti supplicio mulctandos, & ad aliorum exemplum durissimè corrigendos. Adstabat populus Samuëli sacra celebranti, cùm Philisthæus initprælium, vt à sacris abducat, & interpellat: *Cùm Samuël offerret holocaustum, Philisthiim iniere prælium contra Israël.* Quid tunc? *Intonuit Dominus fragore magno in die illa super Philisthiim, & exterruit eos, & cæsi sunt à facie Israël.* Si inquitas, cur modo durè adeò exterriti, & seuerè puniti, cum aliis initis præliis has cœlestes iras non fuerint experti, ipsa temporis circumstantia respondet. Scilicet perturbasse sacrificio adstantes, & expiationi attendentes: ergo digna castigati sunt pœna. *Dominus Samuële orante* (inquit Aug.) *ingenti cœli fragore perterrebat.* Discant alieno supplicio politruli, vanitulique, cùm sacrificium offertur, bellum nutibus non inire, nec religiosè attentos turbare, alioquin dabunt dignissimas pœnas, & cœlestes patientur flammas.

TEXTVS.

VERS. XI. Egressique viri Israël de Masphath persequuti sunt Philisthæos, & percusserunt eos vsque ad locū, qui erat subter Bethchar.

§. LXXIV.

Tunc floret consummata victoria, cùm cœlestis militat prouidentia, & humana desudat etiam industria.

PRodest nihil humanum robur auxiliis cœlestibus destitutum: cœleste languescit auxilium, si humana vecordia apposuerit obstaculum; floret verò perfecta, & consummata victoria, si superno fauori labor adiungatur industrius, & iners effugiat somnus. Dei virga Ægyptios proterit, sed Mosis manu apprehensa: *Reuersus est in Ægyptum portans virgam Dei in manu sua.* Exod. 4. *v.* 20. Leprosa fatisceret manus, ni virga vires inspirasset: virga otiaretur, ni manus apprehendisset, & laborasset: at vbi manus virgæ adiungitur, hostis confusis vndarum voluminibus mergitur. Prælium ineunt contra Hebræos Philisthini è sententia processurum putantes; verùm non potuerunt vires humanæ deiicere, quos cœlestibus constabat suppetiis defendi: *Intonuit Dominus fragore magno in die illa super Philisthinos & exterruit eos.* Fragore tonitruorum exterruit, panico timore percussit; victoria tamen consummata non est, quousque Hebræi arma prensarunt, & fugientibus infligentes vulnera peremerunt: *Egressi viri Israël de Masphath persecuti sunt Philisthæos, & percusserunt eos.* Fragore Philisthini fugam arripuere perterriti, ab Hebræis ceciderunt percussi: opus fuit ad perfectam reportandam victoriam, Deum terribiliter tonare, & Hebræos manus certaminibus admouere. Notauit Caiet. *Primæ duæ percussiones fuerunt à Deo; hæc autem tertia fuit humanis manibus effecta.* Ni Hebræus manum admoueret, Philisthæus non caderet; ni intonuisset Deus, non fugeret; vbi verò cœlesti auxilio iungitur humana solertia, perfecta reportatur victoria.

§. LXXV.

Satis non est ad tranquillitatem hostem fugare, sed necessarium persequi, & vincere.

EAm inter virtutem, & vitium differentiam constituimus: nolumus abolere virtutem, ambimus adaugere incrementis non modicis prauitatem. *Initiatos nos credimus, in vestibulo eius hæremus* (aiebat Seneca *lib.* 7. *natura. quæst. c.* 31.)... *Quando ergo ista in notitiam nostram perducentur. Tardè magna proueniunt vtique si labor cessat.* Cessat labor, quia in virtutis vestibulo hæremus, nec ad vlteriora gressum explicamus: virtute satis nobis est initiari, & leuiter tantum aspergi. Vitiis toto animo adhæremus, & proficere cupimus: immò si aliquando ad saniorem mentem reddimus, vicisse iam credimus, substitimusque vitiis non prorsus deletis, sed aliquantulum effugatis. Hinc est, quod recrudescit sæpè vitiorū rotuitas mitigata, non prorsus extincta. Cum tempestate depræliabantur Apostoli, cúmque ad portum, qui in scapha erat, recurrerent, eos Dominus suis factis contra hostes

depræliari edocuit, dum mari non solum tacere, sed obmutescere iussit: *Dixi mari: Tace, obmutesce, & cessauit ventus, & facta est tranquillitas magna Marc. 4. vers. 39.* Mari comminatur, & ventus cessat. Iam si inquiras, cur non solum vndis tacere, sed obmutescere iusserit, respondeo, opus fuisse ad magnam tranquillitatem; vt fluctus tacendo mitesceret, obmutescendo periret. Et si mare cogat fluctus, & si vortices mitiget, adhuc fluctuatio aliqua perseuerat, & procellæ vestigium durat. Ergo obmutescere imperat, vt omne tempestatis indicium prorsus aboleat, & fors tranquillitate magna Apostoli non fruerentur, si maris vndæ etsi ventis non attollerentur percussæ, fluctuarent inquietæ. Tunc tranquillitas facta est, cùm non solùm silentio edomuit, sed loquendi facultatem eripuit. Satis non est, si vitia taceant, sed opus est ad tranquillitatem, vt excitare iterum volumina nequeant. Iam arripuerant fugam Philisthæi cœlesti fragore stupefacti; verùm Hebræis satis non fuit fugare, sed vt plena fruerentur victoria, conati sunt interimere: redire namque potest inimicus fugatus, sed non redibit occisus. *Persecuti sunt Philisthæos, & percusserunt eos vsque ad locum, qui erat subter Bethchar.* Quousque error omnis expurgaretur, persequuti sunt, ne si respirare permiserint, iterum bella instaurarent. *Persequuntur eos* (inquit Rabbanus) *vsque in domum agnitionis: vsque quo sci icet omnis error expurgetur, & Deus verè cognoscatur.* Accinit Caietanus: *Israëlitæ videntes Philisthæos reiectos à Deo egressi è ciuitate persequuti sunt fugientes.* Persequuti sunt, vt prorsùs delerent, nam aliter, & si fugati, redirent.

§. LXXVI.

Vbi non desudauit cauta prouidentia, miraculis opus est, vt obtineatur victoria.

QVi priùs prouida non fuerit cautela munitus, stragibus subiacebit improuidus: imparata semper sunt pauida, & audaciæ inimicorum subiecta. Timor vires debilitat, perturbatio robur expectorat, consilium nutat: vbi hostilis clamor aures percellit, & imparatus nullam sibi armorum defensionem prouidit. Optimè Cassiodorus 1. *variarum* 40. *Ante distribuenda sunt arma, quam possit flagitare necessitas, vt cum ea tempus exegerit, paratiores ad imperata sufficiant.* Arma prouidenter parata hostilem audaciam aut frænãt, aut fugant. At si bellum imparatos inueniat, miraculis opus erit, vt inermes viocant, & hostes cadant. Conuenerant Hebræi in Masphath nil aduersi suspicantes, cum Philisthæi imparatos intuiti ineunt prælium, & indubium sibi promittunt triumphum. Non cessit res è sententia, immò ingenti contriti sunt plaga: *Egressi filij Israel de Masphath persecuti sunt Philisthæos, & percusserunt eos.* Palmam reportauerunt Hebræi, sed quia Deus & horribili fragore inimicos perterruit, & fulminibus vstulauit: miraculosè reportata est victoria, nec sine ingenti miraculo imparati potirentur victrici palma. *Hic ponitur* (Inquit Abulensis *quæstione* 30.) *diuinum miraculum, scilicet quòd misit Deus magna tonitrua super Philisthæos, & terruit eos.* Dum improuidi, imparatique ingentibus miraculis consequuntur victoriam, edocemur; opus esse miraculo, vt improuidi, oscitantésque assequi potuerint palmam. Ergo cùm frequens non sit miraculum, hostis agit causam, qui non præparatur ad pugnam.

TEXTVS.

VERS. XII. Tulit autem Samuël lapidem vnum, & posuit eum inter Masphath, & inter Sem: & vocauit nomen loci illius, Lapis adiutorij. Dixitque: Huc vsque auxiliatus est nobis Dominus.

§. LXXVII.

Pertinacior durat iniuriarum memoria, citiùs è memoria excidunt beneficia.

ITa natura comparatum (aiebat Seneca *lib. 1. de Beneficiis cap. 1.*) *vt altiùs iniuria, quàm merita descendant, & illa citò defluant, has tenax memoria custodiat.* Deteriores brutis non semel sunt rationales, nam feræ officia sentiunt, & memoriæ tradunt: leonum ora impunè tractantur à magistris; elephas obsequitur cibo recreatus & à ruina semel exemptus. Homines recusant beneficium agnoscere, & rubore suffunduntur, si palam opus sit confiteri. Benè Seneca *lib. 2. de Beneficiis cap. 23. Verentur palam ferre, vt sua potiùs virtute, quàm alieno adiutorio consequuti dicantur.* Hujus illaudandæ verecundiæ non inscius Samuël, cùm à Deo celebrem Hebræi accepissent triumphum, monumentum beneficij præconem erexit, & ne è memoria elaberetur, curauit: *Tulit Samuël lapidem vnum, &c. Huc vsque auxiliatus est nobis Dominus.* Eum erexit lapidem, qui facilè amoueri non posset veritus, ne vt negarent beneficium elocare procurauerint saxum. Notauit Abulensis *q. 31. Iste lapis erat magnus, ad hoc, quod non faciliter moueretur, & maneret in memoriam æternam in locum illum.* Ingens adeò fuerat beneficium, vt excitari indicem potuerit videri otiosum; verùm Samuël, vt qui nouerat, quàm citò officia è memoria elabantur, eum erexit lapidem, qui nec temporum adsultibus imminui, nec ingratitudinis conatibus quiret auelli.

§. LXXVIII.

Plus inuidet sibi ingratus, quàm officiat illi inimicus.

PLures, dum accepta beneficia aut obliuioni tradunt ingrati, aut affectant ignorare superbi, beneficientiæ fontem sibi intercludunt, & obstaculum liberalitati opponunt. *Viderit* (aiebat Tertullianus *de Pœnitentiâ cap. 2.*) *in gratia bonorum, si etiam bonis factis pœnitentiam cogit: viderit & gratia, si captio eius ad benefaciendum incitamento est.* Adnectit: *Quantum enim compendij, si grato benefeceris, vel dispendij, si ingrato.* Ingratus argumentum nihil debentis odio solet quærere; verùm sibi odio inuidet, & ingratitudine nocet. Qui à Deo accepta bona ad iniuriam irrogandam conuertit, sibi ingratitudine pericula grauissima conciliauit: *Nesciuit quia ego dedi ei frumentum, & vinum, oleum. Osea. 2. vers. 8.* Ne redderet gratiam, ignorantiam affectauit. Quid tunc? *Corrumpam vineam eius, & ficum eius: de quibus dixit: Mercedes hæ meæ sunt, quas dederunt mihi amatores mei: & ponam eam in saltum, & comedet eam bestia agri.* Vide quæ dispendia ingrata ei attulerit ignorantia, diuitias abstulit, & bestiis deuorandam obiecit. Ergo vt hunc Samuël populo vitaret scopulum triumphi à Deo populo dati æternum erigit monumentum. *Huc vsque auxiliatus nobis Dominus.* Gratitudine sic felicitatem firmauit, vt ausi non fuerint hostes instaurare certamina; veriti maiora illis impendenda à Numine beneficia: *Humiliati sunt Philisthiim, nec apposuerunt vltra vt venirent in terminos Israel.* In

terminos

terminos Israël irrumperent, quantumvis aggeribus, & munitionibus circumvallarentur muniti, sed timuerunt, quia beneficij cælitus concessi confessione protegebantur armati. Non ausus est inimicus arma capere contra Numini gratos, moueret bellum contra beneficiorum oblitos *Post hoc* (inquit Abulensis *quæst.* 31.) *iam non veniebant ad terram Israelitarum ad pugnandum contra eos, sicut anteà faciebant.* Gratitudo ad vlteriora beneficia honestum incitamentum, inimicorum confregit ausum. Plus timendum esset Israelitis à beneficiorum obliuione, & ingratitudine, quàm ab hoste, quia hostis extimuit gratos, & auderet contra armis, & munitionibus cinctos.

§. LXXIX.

Concionator muneri satisfaciens est dæmonum horror, vitiorum terror.

CONcionator, dum ad virtutes promouet, dum vitiorum fœditatem ostendit, magnum dæmonibus dolorem infert: habet Respublica in zelotypo prædicatore subsidium, experitur dæmon, dum mores expoliuntur, tormentum. *Omnibus natura* (aiebat Seneca *epist.* 108.) *fundamenta dedit, semenque virtutum omnes ad omnia ista nati sumus: cùm irritator accessit, tunc illa animi bona velut sopita excitantur. Non vides quemadmodum theatra consonent, quoties aliqua dicta sunt, quæ publicè agnoscimus, & consensu vera esse testamur.* Non potest non ostensa veritas, & virtus placere: qui philosophum audiunt, aliquid, quo mores componant, surgunt. Si concionator vita, & doctrina virtuti suppetias ferat, vitium elanguet, & dæmon mœret. *Notitia salutarium disciplinarum nos sumus* (aiebat Tertullianus de cultu fœminarum *cap.* 9.) *Nos destinati à Deo ante mundum in æstimationem temporum tanquam castigando, & castrando* (*vt ita dixerim*) *sæculo, erudimur à Domino.* Subiicit Septimius. *Nos sumus circumcisio omnium, & spiritalis, & carnalis, nam spiritu, & carne sæcularia circumcidimus.* Circumcisio macerata carne abigebat culpam, & redintegrabat ipsa præcisione naturam. Ergo concionatores, dum præcidunt verbi Dei gladio deliciarum redundantiam, redundantiæ concupiscentiam, instaurant naturam, & dæmonibus incutiunt pœnam. Philisthæi contra Israelitas armantur; verum cœlum pro illis tonat, & hostis tonitruorum horrore perculsus non solùm fugit, sed cadit: *Intonuit Dominus fragore magno in die illa super Philisthiim, & exterruit eos.* Rabanus in fragore prædicatores agnoscit, quorum voces sunt contra dæmones venenata tela, & ardentissima iacula. Ipsum audi: *Cùm per prædicatores Euangelij Dominus intonat spiritales hostes in fugam conuertuntur coram Israel, id est, populo Dei, & persequuntur eos vsque in domum agnitionis.* Dum ostendunt peccati fœditatem, dum ad virtutis alliciunt pulchritudinem, exarmant hostes, quorum arma erant deliciosæ fallaciæ, mentitæ deliciæ. Tantum à prædicatore resultat populis commodum, & tantum dæmonibus detrimentum.

TEXTVS.

VERS. XIII. Et humiliati sunt Philisthijm; nec apposuerunt, vt venirent vltra in terminos Israel. Facta est itaque manus Domini super Philisthæos cunctis diebus Samuelis.

§ LXXX.

Qui Dei beneficium gratus honorat, iterum subire periculum vitat, & inimicorum vires eneruat.

PRomeretur Deus, dum eius beneficientiam memoria honoramus, & gratitudinem pendimus: benefactori è memoria elabendum est beneficium, accipientis memoriæ hæsurum. *Danti* (aiebat Seneca lib. 2. de Beneficijs *cap.* 23.) *in tantum producenda est notitia muneris sui, in quantum delectatura est eum cui datur: ita accipienti adhibenda concio est.* Nihil ingrato deterius; Deo oneri est, nam cùm benefacere studeat, & thesaurum diuitiarum cælestium penes se clausum retinere nesciat, ingratitudinis præpeditur impedimentis, & retardatur obstaculis. Quos dæmon erga Deum gratos videt, expauet. *Dei beneficiū* (aiebat Tertullianus de Pœnitentia *cap* 77.) *salutem suam scilicèt memoria periculi honorat.* Qui periculo exemptus beneficium gratitudine honorat, vlteriora pericula vitat; non vult diuinæ iterum misericordiæ oneri esse, modum sibi imponit, & periclitari iterum extimescit. Redeat Tertullianus: *Ita modus temeritatis testatio est timoris. Timor autē hominis Dei honor est.* Dum exoculatæ temeritati imponit modum, dum audaciæ iniicit frænum, beneficium lucratur, & benefactori obsequitur. Accepta de Philisthinis victoria Samuel lapidem erigit, vt Israelitarum constantiam armet, & temeritatem hostium eneruet: quod feliciter assecutus est: *Nec apposuerunt vt venirent vltra in terminos Israel.* Iam si scruteris; cur temeritati suæ modum Philisthæi imposuerint? respondebit Textus, erectum lapidem non solùm ad debitæ gratitudinis testimonium, sed etiam vt contra hostiles irruptiones validissimum esset fortalitium. Samuel prægrande saxum erexit ad populi tutelam, & contra inimicorum audaciam. Itaque curauit, ne vt anteà facilis esset aditus inimicis, & expertus periculum, noluit iterum experiri miraculum. Lapis Israelitis fuit adiutorium, Philisthinis durissimū frænum. *Vocauit nomen loci illius Lapis adiutorij.* Iosephus putat horruisse inimicos lapidem vti inuictam Hebræorum fortitudinem. Ipsum audi: *Lapidem fixit velut terminū victoriæ, & hostiū fugæ, eūque lapidē fortitudinē appellauit, qui Hebræis signū esset diuini solatij contra hostes adhibiti. Inimici post illam plagam nequaquam super eos egressi sunt.* Erectus lapis victoriam consummauit, & Hebræorum fortitudinem stabiliuit: horruerunt Philisthæi lapidis conspectum, quia beneficij erat clarissimum testimonium, & decorum gratitudinis argumentum. *Inter Deos* (aiebat Cassiodorus in Panegyrico) *proximè agnouisse, qui præstitit, reddidisse est beneficium: quod descendit a superis sola animorum licet mercede taxari, Fabricator mundi ad potiora munera modulatis inuitatur eloquijs.* Lapis erat pro lingua Deumque gratitudine ad munera potiora inuitabat: ergo Philisthæus timebat, & Israelita dum periculi armabatur memoria, satagebat etiam propulsare pericula. Non audebat Israelita terminos sibi lapide designatos transgredi, nec Philisthæus cum memoria munitis, & fortitudine armatis confligere. Itaque Israelita lapide admonebatur periculum fugere, & Philisthæus contra gratos Numini non audere.

§. LXXXI.

Melius ſtabilitur otium ſemel acriter confligendo, quàm ſæpè eneruiter decertando.

SI quid animi affectibus inconſultè permittas, ingentem tibi perturbationis materiam creas: parum intereſt cupiditatem extenues, ni prorſus extinguas. Aduerſarius leuiter percuſſus ad condictum reddit; confoſſus altis vulneribus aut perit, aut timet. Diſertè Seneca *epiſt. 116. Intrantibus reſiſtamus, quia faciliùs (vt dixi) non recipiuntur, quàm exeunt. Aliquatenus in his dolere, aliquatenus timere, permitte. Sed illud aliquatenus longè producitur, nec vbi vis, accipit finem.* Scintilla paulatim augeſcit, & incendium non ſemel tranſit. Sat homini roboris eſt, ſi illo velit vti, nec labori parcere: verùm dum contenti ſunt plures adfectionum inſanientium feritatem manſuefacere, recrudeſcit inopinè toruitas mitigata, & vrgentiſſima afferre ſolet diſcrimina. Extinctus valido certamine leo favum Samſoni obtulit; abactus, aut leuiter vulneratus rediret, & certamina noua tentaret. Samuël à perſequendis Philiſthinis non deſtitit, donec occideret, aut ſaltem duriſſimè premeret, abiectis, depulſiſque ex omni Iſraëlitarum ditione lapidem erexit, & otium populi ſtabiliuit: *Huc vſque auxiliatus eſt nobis Dominus.* Sæua adeò plaga hoſtis contritus eſt, vt a conflictu abſtinuerit, & Iſraëlitas iterum impetere detrectarit: *Humiliati ſunt Philiſthiim, nec appoſuerunt vltra, vt venirent in terminos Iſraël.* Terminos attingere non ſunt auſi, quia ingenti plaga percuſſi: forſitan ſi aliqui intra terminos permitterentur manere, vires reſumerent, & pacem interturbarent. Innuit Ioſephus: *Inimici poſt illam plagam nequaquam ſuper eos egreſſi ſunt, ſed timore, & memoria rerum, quæ ſuper eos acceſſerant, quieſcebant. Fiducia, quæ fuerat Palæſthinis aduerſus Hebræos, poſt hanc victoriam facta eſt Hebræorum.* Præciſis, fractiſque prorſus hoſtium acri certamine viribus, pax effloruit, & Iſraëlita quieuit. Ergo diſce quantum vtilitatis afferat vnicum certamen ſtrenuè initum. Samuël ſemel obtinuit, quod repetitis minus viriliter conflictibus non haberet. Naas dextro oculo eruto fœdus cum inimicis inibat: *In hoc feriam vobiſcum fœdus, vt eruam omnium veſtrùm oculos dexteros. 1. Reg. 11. v. 2.* Aliquid luminis, & cæcitatis voluit aſſociare, ne valerent iugum excutere: verùm Saül inito validè conflictu profligauit, protriuitque contriuit: quod in Panegyrico Ennodius de Theodorico repete de Samuële. *Eſt plena dos Principis omni honore auguſtior, ſi labori; prima dexteris omnibus contra naturam certamina ſuſcipiens, ne reſiſtendi ſpes relinqueretur inimicis.* Spes inimicis ſpiritualibus non relinquitur, ſi virili fortitudine contra naturæ adſultus pugnetur.

§. LXXXII.

Lucroſa prudentia eſt ſuppliciis reſipiſcere, nec fortunam proteruitate caciſſima prouocare.

PLerique (aiebat Tertullianus *de Pœnitentiâ cap. 7.*) *naufragio liberati exinde repudium, & mari, & naui dicunt.* Prudentes dicunt repudium. & ſemel naufragij imminentis ſolicitudine eruditi iterum ſubire formidauere periculum cauti. Laudabili certè ſolicitudine vitatur, quod detrimentum attuliſſe cognoſcitur. Tulerant Philiſthæi ingentem cladem, ſe in Iſraëlitarum terminos effundentes: ergo abſtinuerunt ab irruptionibus profligati, & accepta plaga fuit, ne aliis laborauerint, medicina: *Humiliati ſunt Philiſthiim, nec appoſuerunt vltra, vt venirent in terminos Iſrael.* Si proterui, contumaceſque ſupplicio non reſipiſcerent, grauiora ſibi pericula procrearent; verùm ſupplicio attriti didicerunt contineri. *Inimici poſt illam plagam* (Inquit Ioſephus) *nequaquam ſuper eos egreſſi ſunt, ſed timore, & memoria rerum, quæ ſuper eos acceſſerant, quieſcebant.* O ſi plures hanc Philiſthinorum imitarentur prudentiam! Alius, dum indulget libidini, inſidiatur robori: alius exoculata ira efferueſcens altiſſimum vulnus tulit: alius dum auaritiæ ſtudet illicitæ, amiſit opes, & vnde quærebat lucrum, promanauit diſpendium; & tamen rarus modum ſibi imponit, nec vexatus diſcit; immò plures contra ſe ipſos proteruè indurati, & cæcitate proterui repetunt culpam, & incrementant imprudenter miſeriam.

§. LXXXIII.

Dæmon tunc viuidiùs accenditur, cùm ſolicitiùs virtutibus impugnatur.

ALtiſſimo dolore premitur dæmon, cùm eius olim iugo ſubiecti ad virtutum caſtra tranſeunt, & dolore exulceratus nihil non tentat, vt iterum ſeruituti ſubjiciat. Pharao cum curribus; & equitibus Iſraëlitas perſequitur, cùm à ſe longiùs recedere ſuſpicatur. Opportunè Tertullianus *de Pœnitentiâ cap. 7. Pertinaciſſimus hoſtis ille nunquam malitia ſua otium facit. At quin tunc maximè ſæuit, cùm hominem plenè ſentit liberatum: tunc plurimum accenditur, dum extinguitur.* Philiſthæi lugebant prorſus exterminati, & ab Iſraëlitis deuicti: *Humiliati ſunt Philiſthiim, nec appoſuerunt vltra, vt venirent in terminos Iſrael.* Putares otioſum eſſe acciſis iam eorum viribus, & arma non tractantibus manum cogere, & anxia ſolicitudine inuigilare; & nihilominus Samuël ſolerter ſtuduit Dei manum pro ſe habere, & inimicos frænare: *Facta eſt itaque manus Domini ſuper Philiſthæos cunctis diebus Samuëlis.* Callebat benè Samuël nec reportatâ victoriâ otio indulgendum, vt qui nouerat hoſtem dolore preſſum ipſa certaminis ceſſatione inſidias inſtruere, & incauta victorum inertia contra ipſos armari. Ergo manum victor oppoſuit, nec otio indulſit. Huc voco, quod aiebat clarus Tertullianus: *Doleat, & ingemiſcat neceſſe eſt verna peccatorum præmiſſa tot in homine mortis opera diruta, tot titulos damnationis retrò ſua eraſos. Dolet, quòd ipſum, & Angelos eius Chriſti ſeruus ille peccator iudicaturus eſt.* Subnectit: *Itaque obſeruat, oppugnat, obſidet; ſi qua poſſit aut oculos concupiſcentia carnali ferire, aut animum illecebris ſingularibus irretire, aut fidē terrenæ poteſtatis formidine euertere, aut à via certa peruerſis traditionibus detorquere: non ſcandalis, non tentationibus deficit.* Vt coluber effumigatus, & incantatus ad tempus contrahitur, inuolutúſque deliteſcit, opportunitatem verò nactus mortale virus effundit: ita dæmon pœnitentia effumigatus, & incantatus deliteſcit ad tempus; ſed dum homo de ſecuritate ſibi blanditur, incautum acriùs adurit: ergo vigilare eſt opus, ne de ipſa malitia exoriatur procella: *Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilaui te, amica mea,* aiebat Sponſus, *Cant. 1. v. 8.* Virgæ illi, vt Ruperto placet, quæ de Pharaone, eiúſque curribus detriumphauit, aſſimilat: addítque: *Pulchræ ſunt genæ tuæ ſicut turturis.* Victrici congruebat plauſus, non gemitus. Cur ergo imitetur turturem gemibundam, quæ eximiam adeò reportarat victoriam? O eximiam prudentiam! Pharaonem fluctibus merſit, ſed poſt victoriam non deponit arma, immò copioſis faciem irrorat lachrymis, vt hoſtilibus opponatur inſidiis. Et Samuël etiam ſolicitat Dei manum poſt humiliatum, ac detritum inimicum: *Facta eſt itaque manus Domini ſuper Philiſthæos cunctis diebus Samuëlis.* Si inimicus non audet attingere, ſi certamina refugit inſtaurare, cur Samuël militaribus copiis cingatur, & continuis conflictibus deprælietur? Quia non ignorabat verſipellem aduerſariorum aſtutiam; premebant dolorem, ſed bellandi obſeruabant opportunitatem; videbantur

bantur

bent abſtinere armis,ſed otioſa arma captioſis deſeruiebant inſidiis. Notauit noſter Sanctius: *Fieri potuit, etiamſi id ex Scriptura non habeamus, vt potius Samuel Palæſthinorum fines ſit ingreſſus vindici manu.* Humiliatis, detritiſque Philiſthæis adhuc Samuël exercitum adornat, & in excubiis perſtat, vt qui nouerat hoſtes dolore premi, victoriáque redimitis laqueos prætendere, & inſidiari.

TEXTVS.

VERS. XIV. & XV. Et redditæ ſunt vrbes, quas tulerant Philiſthiim ab Iſraël, Iſraëli, ab Accaron vſque Geth, & terminos ſuos: liberauitque Iſraël de manu Philiſthinorum, erátque pax inter Iſraël, & Amorrhæum. Iudicabat quoque Samuël Iſraëlem cunctis diebus vitæ ſuæ.

§. LXXXIV.

Non floret triumphus perfectus, donec quæ abſtulerat, reddiderit aduerſarius.

ASturus hoſtis, ſi non poſſit protſus euertere, ſemper nititur detractis aliquibus ſpoliis ditari. Nō eſt perfecta victoria, ſi gaudet hoſtis accepta præda: ergo ſiſit prædam, vt obſcurarit victoriā. Satis non eſt aduerſarium fugare, ni cogatur, quæ abſtulerat, reddere. Pharao duris percuſſus flagellis abeundi populo libertatem fecit, ſed oues, & armenta retinere ſolicitè ſtuduit: *Ite, ſacrificate Domino. Oues tantum veſtræ, & armenta remaneant. Exo.10.v.24.* Dum armenta cupit retinere, triumphum adnititur obſcurare. Quid tunc Moyſes? *Cuncti greges pergent nobiſcum, non remanebit ex eis vngula.* Nec vngulá apud hoſtē remanere permiſit, quia ſi aduerſarius gloriaretur vel vngula, perfecta nō reſplēderet victoria. *Nec remanebit ex eis vngula* (inquit Stephanus *in Alleg. Tilmani*) *id eſt, extremitas, quia diabolus ſemper inſidiatur calcaneo, id eſt, fini hominis.* Vngulam annisus eſt retinere, vt doloris aliquod haberet ſolatium, ſed Moyſes non conceſſit, vt de hoſte triumphum reportaret perfectum. Samuël Philiſthæos detriuerat; *Humiliati ſunt Philiſthiim*; verùm detritis adhuc tranquilla pax non florebat, donec compulit ciuitates, quas abſtulerant, reddere. *Facta eſt itaque manus Domini ſuper Philiſthæos.* Noluit, vt ſilerent bella, quamvis populus decantanda potiretur victoria. Quia adhuc in hoſtium poteſtate aliquæ remanſerant ciuitates, quibus non redditis, nec Iſraëlita triumpho reſplendebat integro, nec Philiſthæus carebat aliquali ſolatio: *Redditæ ſunt vrbes, quas tulerāt Philiſthiim ab Iſraël, Iſraeli vſq; ab Accaron, Geth, & terminos ſuos, liberauitque Iſraël de manu Philiſthinorum, erátque pax.* Tunc pax effloruit, cùm nil apud Philiſthinos remanſit: redditis ciuitatibus populus dicitur liberatus: *Liberauit Iſraël*, & tranquillitate triumphus perfectus: *Erátque pax.* Innuit Abulenſis q.32. *Nunc Philiſthini timore Iſraëlitarum reddiderunt eis loca, quæ à principio tenuerant.* Loca ab hoſtibus retenta eſſent infauſta Iſraëli præſagia. Ergo quouſque omnia ſibi Iſraël plenè reſtituit, nec libertas conſummata, nec felicitas perfecta.

§. LXXXV.

Prudentia eſt tempori cedere, & pacem vel diſpendio aliquo ſtabilire.

OMni quippè regno (aiebat Caſſiod. 1. *var.* 1.) *deſiderabilis debet eſſe tranquillitas, in qua & populi proficiunt, & vtilitas gentium cuſtoditur: hæc eſt enim bonarum artium decora mater, hæc mortalium gentes reparabili ſucceſſione multiplicans; facultates protendit, mores excolit, & tantarum rerum ignarus agnoſcitur, qui eam minimè quæſiiſſe ſentitur.* Pacis ignorat commoda, qui Martia ſemper ſuſpirat bella, nec ſolùm vtilitatis inuenitur ignarus, ſed ſibi ipſi aduerſatur inuidus: etſi aliquod ſuſtineatur diſpendium, pacis eſt ſolicitandum otium tranquillum. Negotiatio eſt aliquid amittere, ne maiora cogaris perdere. Prudens cedit tempori, vt conſuluerit honori. Ciuitates, quas Philiſthæi abſtulerant, redditæ feruntur: *Redditæ ſunt vrbes, quas tulerant Philiſthiim ab Iſraël, Iſraëli.* Et cur Philiſthæi non ſpectant vi ſpoliari, ſed geſtiunt ante certamina offerre? Quia cum accepta ingentiſſima clade viribus deſtituti vlteriorem præſagirent, maluerunt pacem emere, quàm perire. Adeſt Abulenſis q.32. *Fortè fuit hoc factum ſub conditione pacis, quia volebant Iſraëlitæ nunc, cùm ſuperiores eſſent, pugnare contra Philiſthinos, vt redderent eis loca, quæ antiquitus poſſederant.* Timebant Philiſthini, ſi ingrueret bellum grauiſſimum ſibi periculum: ergo vt pacem emerent, ciuitates obtulerunt, mallentes quid amittere, quàm totum perdere.

§. LXXXVI.

Enitendum eſt, vt ab hoſtibus accipias, quæ eis indecorè tributa pendebas.

QVi laudabiliter excuſſit iugum, qui indignis noluit emere pacem tributis, nondum ad perfectum libertatis laudem peruenit, ſi non compulit inimicos, quæ olim accipiebant, tributa pendere, & ſeruitutem teſtari. Vtque moribus theſim adaptemus, ſatis non eſt, quæ olim indigna tributa pendebas, ſenſibus denegare, ſed enitendum ita rationi, æquitatique ſubjicere, vt non ſolùm non teneris accipere, ſed cogantur pendere. *Vetas me* (aiebat Seneca *epiſt.65.*) *cœlo intereſſe, id eſt, iubes me viuere capite demiſſo? Maior ſum, & ad maiora genitus, quàm vt mancipium ſim mei corporis; quod equidem non aliter aſpicio, quàm vinculum aliquod libertati meæ circumdatum.* Adnectit: *Nunquam me caro iſta compellet ad metum, nunquam ad indignam bono ſimulationem, nunquam in honorem huius corpuſculi mentiar. Cum viſum fuerit, diſtraham cum illo ſocietatem: & nunc tamen dū hæremus, non erimus æquis partibus ſocij: animus ad ſe omne ius ducet. Contemptus corporis ſui certa libertas eſt.* Nonnulli libertate ſe poſſe frui arbitrantur, ſi ſenſibus adulentur, cùm ſolùm qui ad ſeruitutem redigunt, perfruantur. Nil ſtatuerunt corpori contra rationis legem concedere, ſed nec rigida auſteritate ſubjicere. Oculos diuagari permittunt, veſcuntur delicatè, ornātur ſplendidè, ſenſibus blandiuntur, & ſecura ſtabilique frui pace arbitrantur, cùm niſi ex corporis contemptu, & belloſeuſibus illato oriri nequeat pax tranquilla, & tranquillitas firma. Quouſque ſenſus inſeruiant, quouſque rationi pareant, nec pax efflotet, nec ſalus viget. Iam Samuël hoſtes debellarat; iam quas malè poſſederant, ciuitates abſtulerat, nec tamen armis abſtinuit, quouſque quinque illi Satrapæ triburum pependerunt, vt qui nouerat non poſſe imperturbabili pace gaudere, quouſque hoſtes cogeret ſub tributo inſeruire. *Liberauit Iſraël de manu Philiſthinorum, eratque pax inter Iſraël, & Amorrhæum.* Iam erat perfecta pax, quia Amorrhæus, quæ ſolebat accipere, cogebatur tributa ſoluere. Ita Abulenſis *quæſt.* 33. ex ſententia Liræ: *Nicolaus dicit, quod Philiſthini habuerunt pacem cum Iſraëlitis, & reddebant eis tributa.* Quouſque quinque illi Satrapæ, quibus adumbrantur ſenſus, ſubacti à Samuële attulerunt tributa, pax nec ſecura erat, nec ſtata. Mihi crede; non frueris tranquillitate firma, niſi ita edomes ſenſus, vt rationi non ſolum bella non inferant, ſed perfectè pareant.

§. LXXXVII.

§. LXXXVII.

Qui magistratu fulget, si exauguretur, iam perijt.

VT hominibus aliis imperare iucundum, sic carere dignitatis infulis est amarum. Pluris æstimatur dominari, quàm viuere, & ambitores, vt volaticum asse-quantur imperium, vitæ sitientes adeunt periculum. *Quod simulacrum* (aiebat Tertullianus in Apologetico cap.12.) *non prius argilla deformat cruci, & stipiti superstructa? In patibulo primum corpus Dei vestri dedicatur.* Vt dii aliqui dedicentur, crucem patiuntur, & vt vita aliquando alicuius partis scissione redimitur; ita dignitas, quæ pro vita est, multis laboribus procuratur. Zara de dignitate decertans manum iam dignitatis insigni resplendentem retraxit, nec in lucem gestiuit prodire. *Protulit manum, in qua obstetrix ligauit coccinum, dicens: Iste egredietur prior. Illo vero retrahente manum egressus est alter.* Gen.38. *vers.*27. Ambiuit præ fratre fulgere, passus est priùs fratrem vitam nascendo exordiri, quia certamen non tam erat pro vitæ longitudine, quàm pro dignitatis honore. Samuel omnibus vitæ suæ diebus populum iudicasse refertur, cum post obitum illud munus vitam produxisse sciatur: *Iudicabat quoque Samuel Israelem cunctis diebus vitæ suæ* cùm constet Samuelem, regnante adhuc Saule, vixisse, nō videtur omnibus diebus vitæ suæ Israelem iudicasse. Quomodo ergo & exauguratum. Textus vitam produxisse refert, & cunctis vitæ suæ diebus præfuisse tradit: *Cunctis diebus vitæ suæ:* Quia iam exauguratus (inquit Abulensis quæst. 33.) durabat, sed non viuebat, quasi solùm vitæ tempus debeat censeri, quo alijs constiterit dominari. Samuelem virum sanè omni humilitate, virtuteque excultum nec ambitus obscurauit vmbra, nec dominandi superbia; Textus tamen, vt nos hanc veritatem edoceret, viri etiā sanctissimi vitæ tempus à consulatus, magistratusque duratione supputauit, quasi cum dignitate vita fuerit etiam finita, ita vt postea non vixerit, sed durarit. *Cunctis diebus vitæ suæ* (inquit Abulensis) *id est, omnibus, diebus quibus vixit in principatu. Nam postquam Saul factus est Rex, transiuit ad ipsum potestas, & ideò Samuel non iudicabat.* Dum non iudicabat, non viuebat, quia licèt duraret, eo tempore non resplenduit. Addit Abulensis: *Ideò dicitur cunctis diebus, id est, cunctis diebus, quibus fuit in principatu, & potens fuit ad iudicandum: isti enim sunt dies vitæ eius.* Dies vitæ a dignitate censentur, à duratione non numerantur: vt noueris aliquos tunc solùm viuere, cùm cæteris contigit imperare.

TEXTVS.

VERS. XVI. Et ibat per singulos annos circumiens Bethel, & Galgala, & Masphath, & iudicabat Israelem in supradictis locis.

§. LXXXVIII.

Circa inferiores ministros debet iudex soleter inuigilare, quia solitant præscriptis, & legibus contraire.

PLures inferiores iustitiæ ministri videntur æquitatis patroni, cum reuera æquitatem impugnauerint inimici: lucris inhiant, dissimulant, aut absoluunt scelestum, si intercedat copiosum aurum. Et quidem ni superior Argos in modum totus oculus soleter inspiciat, æquitas labefacta laborat. *Incitet te* (aiebat Cassiodorus 5. variar. 9.) *ad bonorum desiderium, sæpissimè quod videris, quia in his, quæ feceris, iudex, & testis ero,* Immo ne esset iudex, oportebat, vt adesset semper testis. Quando inferior plus superioris veretur aspectum, quàm suspiciat legis præscriptum. Ob id Samuel quotannis ditionis suæ terminos perlustrabat, ne inferiores iudices, dum remoti, legibus aduersarentur corrupti. *Ibat per singulos annos circumiens.* Superioris oculus continebat inferiores in officio, & præcipua Samuelis cura circa inferiorum iudicia, ac ministrorum versabatur examina. Notauit Abulensis *quæst.*33. *Faciebat hoc, ne daretur locus minoribus iudicibus præuaricandi in iudicio, si nullus iudex superior frequenter se intromitteret de causis populi.* Præmiserat Abulensis: *In quo apparet magna diligentia illius circa regimen populi.* Inferiorum iudicum, ministrorumque facta assidua solicitudine discutiebat, quia ab hac frequenti, exactissimaq; discussione bonūm populi statum pendere non ignorabat. O tempora, ô mores! Populum audio continuis querelis ingemiscentem, quòd iustitia, æquitasque à iustitiæ ministris aliquando prorsus euertatur, & iam non montium latebris, sed in ciuitatibus latrocinia peragantur, & homines dispolientur.

§. LXXXIX.

Ett tribunalia locis debent statui, ad quæ litigantes sine magno possunt labore confluere.

EAm sibi domum, & tribunalis sedem iudex deliget, ad quam possint litigantes sine magnis itineris sumptibus, aut laboribus concurrere: sæpè namque aut longi itineris labor tardat, aut difficultas impensarum molestat. Non potest non querelis pulsari, quem difficulter constat adiri. *Multis* (aiebat Cassiodorus 6. variar. 10.) *facultas sua non sufficit ad triumphum, multis philosophantibus corporis valetudo subtrahitur.* Triumpharet discussa æquitatis trutina, aliquorum causa, si itineris, aditus, difficultatisque non retardaret molestia. Multos, ni arduitas accedendi remoueret, causa iuuaret: verùm plures aut paupertate præpediti, aut molestia itineris retardati nequeunt iustitiam suam tueri; nec coloratis fraudibus refragari. Ob id Samuel commodis locis tribunalia statuit, & accedendi sine magnis expensis, aut laboribus opportunitatem exhibuit: *Ibat per singulos annos circuiens Bethel, & Galgala, & Masphath, & iudicabat Israelem in supra dictis locis.* Ipse itinerum laboriosa subibat molestias, vt litigantium & impensas vitaret, & querimonias; neque enim poterant non dolere, si nequirent absque magnis laboribus, & sumptibus aduentare. Notauit Abulensis *quæst.*32. *In istis tribus locis sedebat ad iudicandum, & omnes, qui in circuitu aliquas causas habebant, veniebant ad illa loca, & ne venirent Israelitæ de vltimis finibus Israel ad Samuelem, si ipse semper esset in vno loco determinato: releuabat eos à magnitudine expensarum, quas facerent, si venirent ad ipsum, cum ipse discurreret per tria loca Israel, quæ inter se erant satis distantia.* Profectò ministris, iudicibusque ea loca debuissent ad habitandum designari, ad quæ nec accessus laboriosus, nec impendiosus recursus. Sunt namque plures ministri, qui vt lautius, delicatiusque viuant, vltimas ciuitatum domos eligunt, & distantia dependentes, & concurrentes affligunt. Vnius commoditas multorum afflictio est, & domus laxa pluribus inuenitur molesta.

§. LXXXX

§. XC.

Ad Prouinciam explorandam delegatus itineris expensis studeat populum non premere, sed leuare.

Constat optimam esse politicem, causarum exploratores, inspectores morum delegare, ne inconcinnitas subuescat, si prudentis talis examinis non præcidat. Circuire oportet Prouincias, vt maior sit cultus morum, cùm trutina adest examinum; miserandum tamen esset, si ipso laboraretur remedio, & qui delegatur ad populos releuandos, & optimos mores componendos munus suspicaret, vt nitesceret pompa, aut indecora ditesceret auaritiâ. *Ornamenta iudicij nostri* (aiebat Cassiodorus 7. *variarum* 38.) *regia tibi largitur auctoritas, quod prabeas & exacta vita testimonium, & futura prosperitatis polliceatur augmentum.* Regia liberalitas auctoritatem largitur, vt delegatus nihil obscurum patiatur. Conuenit Reipublicæ Iudices, & legatos ad Prouincias explorandas dirigere; nocebit verò, si contingat magnis expensis,& itinerum sumptibus populos diuexare. Samuël per Bethel, & Galgala discurrebat, vt lites dirimeret, moresque componeret; ibat tamen nulla pompa comitatus, nec ministris otiosissimis circumfusus: *Ibat per singulos annos circuiens Bethel, & Galgala, & Masphath.* Ibat mores componere, non itinerum sumptibus, & expensis grauare. Notauit Lira: *Ibat per loca ad iudicandum opportuna proprio labore, & expensa, vt habetur infra* 12. Sine pompa pergebat, ne expensis populos degrauaret, nec plures deferebat, secum ministros, vt eorum solùm vtilitati consuleret.

§. XCI.

Iudex in iudicium praceps non feratur, sed causas solerter speculetur.

Iudicem quidem (aiebat Plutarchus *lib. de Audiendo*) *in disputandis causis decet neque infestè, neque ambitiosè audire, sed ex consilio ad aquitatem.* Si iudex immaturè sententiam proferat, sibi conciliabit inuidiam, & suspicionis incurret notam. Qui post accuratum examen post litigantium iura patienter audita, & prudenti explorationis trutina examinata ius dicit, honori suo prudenter attendit: verùm nonnulli iudices aut auro corrupti, aut cæcis affectionibus inclinati nolunt audire, quia decernunt condemnare. Ad rem Tertullianus *in Apologetico cap.* 1. *Ceterum inauditam si damnent præter inuidiam iniquitatis, etiam suspicionem merebuntur alicuius conscientia, nolentes audire, quod auditum damnare non possint.* Videntur decreuisse damnare, qui detrectauerunt audire, quando si audirent, non condemnarent. Samuël in Masphath tribunal collocauit: *Ibat per singulos annos circuiens Bethel, & Galgala, & Masphath, & iudicabat Israëlem in supra dictis locis.* Masphath idem est ac speculatio: ergo speculationem adhibuit, vt à se omnem suspicionem auerteret. Opportunè noster Sanctius: *Masphath speculationem valet, quam si iudex non adhibebat, sed temerè praceps in iudicando feratur, labatur necesse est, & commissam sibi causam omnino conturbet, aut prodat.* Lenta celeritate, & celeri lentitudine oportet causam discutere, & sententiam maturè ferre.

§. XCII.

Index si vnum Deum spectat, omni suspicione sententiam liberat.

Sunt hac duo (aiebat Plutarchus *lib.* de instituendis liberis) *quasi virtutis elementa, spes honoris, & supplicij formido. Hac enim ad maleficia tardiores, altera promptiores adhonestissima studia.* Adnectit ex Pythagora: *Stateram ne transgrediaris, quod ratio potissimum iustitia ducenda sit neque hac transcendenda.* Supra se supremum constitutum iudicem, eumque integerrimum meminerit, qui tribunal ditimendis causis ascenderit. Sciat iudicibus etiam examen decretum, & infligendum supplicium; ne dum sibi ampliorem arrogent facultatem, & legum sustineant querelam, & pati cogantur mulctam. Samuël populo ius dicturus Bethel primam sedem elegit: *Ibat per singulos annos circuiens Bethel, Galgala, & Masphath, & indicabat Israëlem in supra dictis locis.* Iam si quæras, cur Bethel aliis locis ad iustitiæ prætulerit solium, respondebit noster Sanctius, fecisse id, vt præ oculis diuinum haberet semper iudicium. Bethel primam iudicij diuini sedem Iacob agnouit, & timuit: *Quàm terribilis est* (aiebat) *locus iste, non est hic aliud nisi domus Dei. Gen.* 28. *vers.* 17. In Hebræo legitur *Heloim*, id est, domus iudicis: ergo expauit, vbi iudicium agnouit. Notauit Caietanus hic: *Locus ille quàm timendus erat: & hoc ex experto in se timore agnouit; timuit autem diuinum iudicium.* Itaque Bethel diuini iudicij fuit sedes: ergo in Bethel tribunal Samuël constituit, vt à se prolata sententia omni suspicione luceret libera. Audi nostrum Sanctium. *Bethel domus significat Dei, in qua disceptari debent causa; quod tunc faciunt iudices, cùm in iudicando vnum spectant Deum, ad cuius voluntatem, & legem totam iudiciorum rationem attemperant.* Qui Dei præcepta audit, ad cupiditatis voces obsurdescit; qui ad Deum solum adspicit, vultus potentum non timet; ergo Samuël ibi collocauit tribunal, vbi ratio supremo iudici agnoscebatur reddenda, vt incorrupta semper agnosceretur iustitia.

§. XCIII.

Si iudicem nil sordidet lubricum, & cænosum, conforme semper aquitati profert iudicium.

Nullum repudiat (aiebat Cassiodorus 12. *var.* 2.) *sequenda iustitia, omnes clarificat, quos sua participatione sublimat. Minorem se ille solus facit, qui ab ipsa discessit. Cur accipiendi vota sectemur? Nullam gloriam recipit, qui diues vocatur. Contra omni laude decoratur, qui iustus edicitur.* Iudex iustus non habetur, si muneribus inhiare putatur, cui tribunal messis est aurea, stare non creditur pro iustitia, immò dum aurum sectatur, legibus aduersarius censetur. *Desideremus potius* (aiebat datus Cassiodorus) *quod nos pretiosiores locupletibus facit. Fasces accipimus; vt graues esse debeamus. Tribunalia conscendimus, vt morum gradibus habeamur. Nil vile, nil cupidum iudices decet. Claras enim suas maculas reddunt, si illi, ad quos multi respiciunt, aliqua reprehensione sordescunt.* Non solùm debet iudex nulla venalitate sordescere, sed omni integritate micare. In Galgalis, vbi duodecim illi lapides à profundo eruti, collocati sunt, tribunal Samuël constituit. *Iudicabat Israëlem in praditis locis.* Non caruit documento illic sententiam ferre, vbi in sublimi constituti lapides illi; nam vt sublimia conscendentes, & arduis in locis micantes, quicquid cænosum, & humidum reliquerunt; sic qui celsa tribunalis inscendit, à se omnem debet

maculam propulsare, & cupiditatem abiicere. Opportunè noster Sanctius: *Vt ergo lapides, qui prius delituerunt fluctibus submersi, in arduum locum emerserunt, deposuerúntque quidquid humidum erat, & cœnosum; sic expedit maximè, ne quid sit in iudicem lubricum, & cœnosum, cui adhæreant aliena, sicut lapidi, aut sabulo, quod in alueo conditur fluminis, adiunguntur arenæ, quæ inolescunt illi, faciúntque, vt accretione noua ex aliena substantia sensim augeatur.* Lapis, dum in profundo erat, sensim aliena substantia increscebat adauctus, omnia tamen ignorauit augmenta in cacumine constitutus: ergo nouerit iudex alta conscendens indignis accessionibus non pinguescere, sed æquitatem incorruptè sectari. Adnectit noster Sanctius: *Oportet igitur, vt occultas illas, & cœnosas sedes derelinquant, & se ad aridum locum, & patentem efferant, vbi nihil occultè moliantur, nihil sine testibus faciant, nihil attrahant ad se alienis opibus, quod in ex sua tandem commoda conuertant.* Lapides sordidam cupiditatem damnarent, si iudex in sublimi constitutus eorum ingenio inueniretur contrarius, & tacitis admonitionibus surdus. Lapis in sublimi positus omnem cœnositatem exclusit, & aliena substantia incrementari iam respuit.

§. XCIV.

Iudex à se debet circumcidere quidquid videtur æquitati, & legibus aduersari.

QVi celsa conscendunt, omnium oculis exponuntur, nec conuenit irrisione signari, quos fas est dignitatis titulo suspici. *Qui præmiorum celsa petimus* (aiebat Cassiodorus 12. *variarum* 2.) *vitiorum humilia deseramus. Sit in nobis frons libera, vt aliorum possimus emendare peccata. Æquat crimen omnes, quos inquinat, & ideò dissimilis ab accusato debet esse, qui iudicat.* Quam à se non præcidit, in alio iudex cupiditatem inuerecundè damnauit: audacter solus reis potest irasci quem constat eisdem reatibus non teneri. Temerata conscientia iudicis premuntur labia, nec in consimilem culpam audet proferre seueritatis sententiam. In Galgalis, vbi Iosue quidquid defœdabat, præcidit tribunal Samuël prudentissimus collocauit: *Ibat per singulos annos circuiens Bethel, & Galgala, & Masphath, & iudicabat Israelem in supra dictis locis.* Iam si quæras, cur in Galgalis potiùs, quàm alio in loco tribunal Samuël constituerit? Respondeo, Galgala fuisse locum, in quo Iosue dura cultri acie quidquid populum sordidabat, præcidit. Eo in loco commendabatur iudicium quia ibi quidquid legi aduersum præcisum, & amputatum. Adest noster Sanctius: *In iudiciis circumcidere se debent ipsi iudices, & illa amputare, quæ rectum transuertunt iudicium, manus nimirum, quas continere debent à rapinis; oculos, ne externam hominum speciem intueantur, & personas accipiant; & illa tandem omnia, quæ excæcant oculos, & animos alliciunt.* Nil à se quidquid sordidum iudex amputarit, iudicium liberè nequibit proferre: ergo Samuël vbi circumcisio facta, statuit tribunal, quo iudices doceat omnes à se affectus degeneres amputare, vt sine rubore sententiam in reos valeant proferre.

§. XCV.

Vbi indulgentior resplenduit beneficientia, grauior deuenustat culpa.

QVid turpius (aiebat Seneca 2. *de Beneficiis cap.* 14.) *quàm* (quod euenit frequentissimè) *vt nihil intersit inter odium, & beneficium.* Iniuriis appetere, quando beneficia gratitudinem extorquebant, reatum exaggerat: à feris turpiter discrepat, qui beneficiis obligatus benefactori probatur infensus; quandoquidem feræ ipsæ sentiunt beneficium, & impendunt obsequium. *Leonem in amphitheatro spectauimus* (Senecam audi cap. 19.) *qui vnum è bestiariis agnitum cùm quondam eius fuisset magister, protexit ab impetu bestiarum.* Magistro non solùm non nocuit, sed defendit, propriæ quodammodò generositatis existimauit iniuriam, ni magistri quondam non suscepisset tutelam. Non habet, quo excuset reatum, qui inficiari nequit, quia ante oculos beneficium. In Galgalis tribunal Samuël constituit, vt reos ipse locus acriùs reprehenderet, & feriret: *Iudicabat Israëlem in supradictis locis.* Testabantur in Galgalis lapides à profundo Iordanis eruti, & in arduo collocati. Iordanis vndas montium ingenium fuisse imitatas, vt Israëlita sicco vestigio ad sedes inuolaret commodis plenas: ergo beneficij indices erant contra ingratos durissimi testes, & dum eximiis beneficiis publicabant obstrictos, seueriùs damnabant reos; neque enim poterat non confundi vel procacia, vbi cumulata adeò resplendebat munificentia. *Tertia ciuitas fuit Galgala* (loquit noster Sanctius) *in qua locati sunt duodecim lapides, quos è Iordanis alueo sumpserunt Hebræi tanquam siccati fluminis illustre testimonium.* Illustre beneficij testimonium grauiter arguebat delictum. Quid enim poterant respondere, quos constabat tot miranda beneficia offensionibus compensare?

TEXTVS.

VERS. XVII. Reuertebatúrque in Ramatha: ibi enim erat domus eius, & ibi iudicabat Israëlem: ædificavit etiam ibi altare Domino.

§. XCVI.

Bonus Reipublicæ administer nunquam otio indulgeat, sed labori labor succedat.

PLatonici Deum solicita omnia curantem vigilantia statuebant, ne dignitatem eius obscurarent. Epicurei vt ineptè majestati adularentur, summo otio deditam testabantur; sed quod putabant dignitatis argumentum, erat notissimum probrum: quandoquidem si posset otio indulgere, à munere competum erat cessare. *Platonici quidem* (inquit Tertullianus in *Apologetico cap.* 47.) *curantem rerum; contra Epicurei otiosum, & inexercitum, & vt ita dixerim, neminem humanis rebus.* Inexercitus, otiosúsque gubernator non solùm esset Reipublicæ nemo, sed graue attulisset detrimentum sectatus inertissimum otium; quandoquidem dignitatis celsa occuparet, & dignitatis munera non impleret. Minister deprædicandus aliquando grauiorem leuiori solicitudine mellit, otio tamen inerti nunquam indulget. Ecce Samuël post multas peruagatas Prouincias, post itinerum longas molestias domum repetit: *Reuertebatur in Ramatha.* Putares ibi otio indulturum, vt animos resumeret, virésque repararet tantisper: verùm Samuël ibi dirimendis causis assistebat, nec publica negotia tardabat: *Ibi iudicabat Israelem.* Post itinerum labores domi non quiescebat, sed populum iudicabat, Reipublicæ administros edocens, & suis actionibus instruens. Notauit Abulensis *quæst.* 33. *Nunc in vrbe sua iudicabat, vt nullum ei tempus à laboribus vacaret.* Si alius esset, post itinerum molestias se negotiis subtraheret, & plurimos dies sensibus recreandis impenderet. Verùm vt Reipublicæ ministrum impleret, otia non nouit: *In vrbe sua iudicabat, vt nullum ei tempus à laboribus vacaret.*

§. XCVII.

Bonus Reipublicæ administer ampla sibi palatia non molitur construere, sed Principis gloriam admititur adaugere.

NVllam gloriam recipit (aiebat Cassidorus de ministris loquens 12. var. 2.) *qui diues vocatus*, immo patitur notam, si exiguo ante à patrimonio præditus, pretiosa supellectili, & laxa domo agnoscitur ampliatus: esto æquitati non fuerit aduersus, suspicioni tamen habetur obnoxius. Samuël post longa magistratus tempora reuertebatur in Ramatha, & cum altare Domino ibi erexisse tradatur, nil ampliùs laribus addidisse refertur: *Ædificauit etiam ibi altare Domino.* Et cur vt hæreditate accepit, paternas domos reliquit, & Domini altaria solummodo ampliare curauit? Quia si regiam sibi domum superbis sumptibus moliretur construere, à Domino aut Republica multa putaretur auferre: noluit sumptibus insanis admirationem venari, sed illibata æquitatis fama splendere. *Ædificauit ibi altare Domino, id est, in vrbe sua Ramatha* (inquit Abulensis *quæst. 23.*) *ædificauit altare, vt coleret Dominum.* Domini ardenter procurauit honorem, non sibi adaggerauit aurum non adauxit patrimonium.

§. XCVIII.

Non debet audaci suspicione notari, quem liquet eximiis virtutibus efflorere.

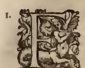
NOn semel quæ virtutis magnates operantur, ad speciem legibus contraire videntur; debetur tamen illis benignum iudicium, quando pro illis est diuturnum cultæ virtutis experimentum. *Vituperant* (aiebat aliorsum Tertullianus in Apologetico cap. 3.) *quæ ignorant, & id, quod sciunt, eò quòd ignorant, corrumpunt; cùm sit iustius occulta de manifestis præiudicare, quàm manifesta de occultis prædamnare.* Honestius est ob manifesta iniquam suspicionem reprimere, quàm ob suspicionem facinora deprædicanda obscurare. Samuel altare Domino ædificat: *Ædificauit ibi altare Domino:* & quamuis ad speciem latæ Deuteronomij 12. legi videretur contrarius, nullis tamen suspicionibus fuit aspersus. Maluerunt ad rem intrinsecè non malam speciale factum illi priuilegium credere, quàm damnare. Innuit Abulensis *quæst. 34. Contra legem communem erat fieri altare in aliquo loco extra locum sanctuarij, vel alibi immolari victimas: potuit tamen facere illud licitè Samuël: quoniam viris Prophetis, qui à Deo mouebantur ad agendum ea, quæ agebant, multa licuerunt quæ aliis hominibus non licebant.* Vt ineptum esset speciale priuilegium credere, si non eximius virtute videretur latis legibus contraire; sic prudentiæ erat consonum, suspicari virum adeò eximium speciali priuilegio gaudere: vt hinc discas Sanctorum facta coniecturis leuibus non abrodere, sed quid arcanum putare.

§. XCIX.

Virtute eximij aliquando lege communi non tenentur, quia speciali priuilegio donatur.

DIuina sunt ista iudicia non humana, (aiebat Cassiodorus, 7. variar. 30.) *vt quem superna ad tempus dubium opus voluerunt perducere, meritò videatur & laborés suo præmia suscepisse. Excubiarum suarum igitur competentia priuilegia consequentur, quia nullum emolumento suo fraudari desideramus, quem sine culpis ad primatum venire cognoscimus.* Excubiarum sibi adstantium priuilegio resplenduit, qui præ alijs publicis vtilitatibus inseruiuit. Quid ni supra alios priuilegiatus emineat, qui præ alijs ad publicam commoditatem laborat? Communi lege Deuteronomij 12. lata prohibentur cæteris altaria construere, & tamen Samuël speciali priuilegio agnoscitur fabricare. *Ædificauit etiam ibi altare Domino.* Diuinum iudicium fuit, vt altare ædificandi potiretur priuilegio, qui tam multiplici erga Deum, & Rempublicam resplenduerat officio. Notauit Abulensis quæst. 34. *Contra legem communem erat fieri altare in aliquo loco extra locum Sanctuarij, vel alibi immolari victimas; potuit tamen facere illud licitè Samuël, quoniam viris Prophetis, qui à Deo mouebantur ad agendum ea, quæ agebant, multa licuerunt, quæ alijs hominibus non licebant.* Quæ communi lege cæteri tenebantur ligari, Prophetæ absoluebantur eximij, vt constaret singulari priuilegio nobilitatos, quos excellens, & heroica virtus cæteris ostendebat præpositos. Quòd si Samuël vniuersali lege resplenduit exemptus, quis putet purissimam, sanctissimamque Virginem, cùm cæteris antecesserit merito, generali non absolutam edicto? *Fidem pristinam* (monebat Atalaricus 8. variarum 7.) *maiori nunc vos conuenit deuotione monstrare: quia benè prospicit rebus futuris, qui regnantium seruit initijs; dum ipse & in reliquum perseuerare creditur, qui primordia fouere sentitur.* Quid Atalaricus posset spetare, à quibus primordia culminis agnosceret non foueri, & quis eius splendori contraire præsumeret, quem vniuersali plausu celebratum agnouit? *Indicamus autem fauore diuino, cùm ad regni culmina perueniremus, omnia nobis sic felicia, sic tranquilla cessisse, vt vnum loqui crederetis, quod generalitas insonabat; nec putaretur humanum, quod tot vota ingentium populorum nihil probata sunt habere contrarium. Vnde vos quoque prædicta conuenit imitari.* Quæ initium regni tot populorum celebrabant plausibus vota, suadebat imitari prudentia, nec fas erat dubitari diuino consilio factum, quod tot votis regni celebrabatur exordium.

CAPVT VIII.

1. *ACTVM eſt autem cùm ſenuiſſet Samuël, poſuit filios ſuos iudices Iſraël. 2.
Fuitque nomen filij eius primogeniti Ioël, & nomen ſecundi Abia, iudicum in
Berſabee. 3. Et non ambulauerunt filij illius in viis eius: ſed declinauerunt poſt
auaritiam, acceperúntque munera, & peruerterunt iudicium. 4. Congregati ergo
vniuerſi maiores natu Iſraël, venerunt ad Samuëlem in Ramatha. 5. Dixerúntque
ei: Ecce tu ſenuiſti, & filij tui non ambulant in viis tuis. Conſtitue nobis Regem,
vt iudicet nos, ſicut & vniuerſa habent nationes. 6. Diſplicuit ſermo in oculis Samuëlis, eo quod dixiſſent:
Da nobis Regem, vt iudicet nos. Et orauit Samuël ad Dominum. 7. Dixit autem Dominus ad Samuelem:
Audi vocem populi in omnibus, quæ loquuntur tibi: non enim te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos. 8.
Iuxtà omnia opera ſua, quæ fecerunt à die, quæ eduxi eos de Ægypto vſque ad diem hanc: ſicut dereli-
querunt me, & ſeruierunt diis alienis, ſic faciunt etiam tibi. 9. Nunc ergo vocem eorum audi: verum-
tamen conteſtare eos; & prædic eis ius Regis, qui regnaturus eſt ſuper eos. 10. Dixit itaque Samuël omnia
verba Domini ad populum, qui petierat à ſe Regem. 11. Et ait: Hoc erit ius Regis, qui imperaturus eſt
vobis: Filios veſtros tollet, & ponet in curribus ſuis, faciétque ſibi equites, & præcurſores quadrigarum
ſuarum. 12. Et conſtituet ſibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum ſuorum, & meſſores ſegetum,
& fabros armorum, & curruum ſuorum. 13. Filias quoque veſtras faciet ſibi vnguentarias & focarias, &
panificas. 14. Agros quoque veſtros, & vineas, & olineta optima tollet, & dabit ſeruis ſuis. 15. Sed &
ſegetes veſtras, & vinearum redditus addecimabit, vt det Eunuchis, & famulis ſuis. 16. Seruos etiam
veſtros & ancillas & iuuenes optimos, & aſinos auferet, & ponet in opere ſuo. 17. Greges quoque veſtros
addecimabit, voſque eritis ei ſerui. 18. Et clamabitis in die illa à facie Regis veſtri, quem elegiſtis vobis:
& non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petiſtis vobis Regem. 19. Noluit autem populus audire vocem
Samuëlis, ſed dixerunt: Nequaquam: Rex enim erit ſuper nos. 20. Et erimus nos quoque ſicut omnes
gentes: & iudicabit nos Rex noſter, & egredietur ante nos, & pugnabit bella noſtra pro nobis. 21. Et
audiuit Samuël omnia verba populi, & locutus eſt ea in auribus Domini. 22. Dixit autem Dominus ad
Samuëlem: Audi vocem eorum, & conſtitue ſuper eos Regem. Et ait Samuel ad viros Iſraël: Vadat
vnuſquiſque in ciuitatem ſuam.*

TEXTVS.

VERS. I. & II. Factum eſt autem cùm ſenuiſſet Samuël, poſuit filios ſuos iudices Iſraël. Fuitque nomen filij eius primogeniti Ioël, & nomen ſecundi Abia, iudicum in Berſabee.

§. I.

Mirum eſt, ſi vel ætate conſumptus regimini ſibi non videatur idoneus.

EA homines dominandi tenet cupido, vt viribus etiam deſtituti ſibi videantur ad gubernationem apti. Ferè tota humanitas emoritur, & adhuc dominandi cupiditas gliſcit; ætatem non ſentit ambitio, immò in ipſo occaſu ardentiori gubernandi aduritur deſiderio. *Sicut arbores annoſas haud expeditum eſt* (aiebat Plutarchus *lib.* an ſeni ſit tractand. Reſpub.) *diuturnam Reipublicæ procurationem conuellere, radicoſam iam, illigatamque negotiis.* Vt annoſam quercum arduum eſt auellere; ſic annoſum Reipublicæ gubernatorem à gubernando auocare: nec ſolum aliquos dominandi illigat appetitus, ſed orbitatis, & ſolitudinis metus quantumvis ſenibus, dum gubernant, adulatores adſtant, & officioſa turba circunſtat: ergo timent in vita ſepulchrum, ſi Reipublicæ dimiſerint gubernaculum. Hinc mirandus eſt Samuël, qui iam ſenex ſe ipſum ſpontè exaugurauit, & filiis præfecturam reliquit: *Cùm ſenuiſſet Samuel, poſuit filios ſuos iudices in Iſraël.* Vel tranquillo mari ſe recepit in portum, & ætatis agnouit obſtaculum. Notauit Lira: *Poſuit filios ſuos iudices, quia iam non poterat ita commodè ea loca ad iudicandum diſcurrere.* Si alius eſſet, tunc ſe Reipublicæ adminiſtrandæ aptiorem exiſtimaret, & contra ipſam experientiam obſtinatè contenderet. Paucos inuenies Samuëlis diſcipulos, plures vel recedente iam vita dominandi cæteris ambitioſos.

§. II.

Prudens tempus ſibi colligit, nec totum aliis impendit.

NEmo naſcitur aliis, moriturus ſibi. Hinc prudentes ſibi morituri negotiorum tricis ſe expediũt, & luctoſum otium diſponunt; volunt portu emori, etſi pelago vixerint. *Finem conſtitue* (monebat Seneca *epiſt.* 15.) *quem tranſire ne poſſis quidem, ſi velis: diſcedent aliquando iſta inſidioſa bona, & ſperantibus meliora, quam aſſequutis.* Ab incautis, & malè ſecuris bona diſcedunt; prudens, ne diſcedant, relinquit, & quam ſplendens apparatus, & mentitus cultus ſitim ingerit, edomat, macerandóque extinguit. *Si quid in illis eſſet ſolidi* (Adnectit Seneca) *aliquando & implerent: nunc haurientium ſitim concitant, & inuitant ſpecioſi apparatus. Quod futuri temporis incerta ſors voluit, quare potiùs à*

fortuna

fortuna impetrem, vt det, quàm à me, ne petam? Quare autem petam oblitus fragilitatis humanæ? Congeram in quod laborem. Ecce hic vltimus dies. Ve non sit prope, ab vltimo est. Nolunt sapientes à fortuna pendere, stant in excubiis non inermes, sed iam accincti, & ad vltimum diem parati. Samuël etsi Reipublicæ negotiis impeditus se subduxit, & maturè sibi secessit. *Cum senuisset Samuel, posuit filios suos iudices Israel.* Magistratu se ipse exaugurauit, & filiis præfecturam reliquit, vt expeditior sibi viueret, & cœlestibus liberior vacaret. *Dicendum est* (inquit Abulensis *quæst.* 1.) *quòd fuerit maioris ætatis, scilicet septuaginta annorum, vel plurium, & sic quando constitueret iudices filios suos, esset annorum quinquaginta, vel quasi.* Quinquagenarius imminere iam mortem cogitauit, & viuere sibi negotiorum catenam rumpens decreuit: collegit tempus, ne si in aliorum causis, & negotiis totum expenderet, sibi ipsi deficeret.

§. III.

Non facilè negotia expediet, qui omnem Reipublicæ administrationem sibi arrogavit.

NOn sufficit, quantumvis solers, vnius vigilantia, vt eodem tempore plurima quiuerit expedire negotia. Ambitio dignitatis consortem refugit, sed vtilitas generalis deposcit. *Ne florens quidem ætate* (aiebat Plutarchus *lib.* An seni &c.) *& valens viribus vir commendatur, qui negotia publica sibi imponit simul cuncta, neque vllum relinquere vult alteri, sicut Iouem Stoici dicunt, in omnia intrudens se, omnibúsque ingerens ex immensa ambitione, vel inuidia eorum, qui in consortium aliquanti honoris in ciuitate, vel auctoritatis veniunt.* Multas sibi vires singularitatis confingit ambitus, sed negotiis impares ostendit effectus. Si ad vnum cuncta deuolvantur, ingemiscent plures dilatione tardari, & tarditate suspensi. *Perfectionem necessariarum rerum completam esse iudicamus* (aiebat Atalaricus Rex 8. *variarum* 12.) *si quemadmodum eligendo virum magnificum patritium armatæ Reipublicæ parti prouidimus, ita & de associando ei litterarum peritissimo consulamus. Decet enim tractatores habere doctissimos, quibus potestas summa committitur vt nullo defectu impediente meritorum prouisa Reipublicæ vtilitas explicetur.* Tunc Reipublicæ vtilitati prouidetur, cùm negotiorum pondus vnius humeris non imponitur, sed diuiditur Samuël intér duos Reipublicæ administrationem diuisit: *Posuit filios suos iudices Israel.* Et cur potestatem partiatur, qui solus obtinuisse dignoscitur? Vnum præferat, vt patris exemplum sequutus negotia expediuerit solus, ne dignitatis minuatur splendor, dum adiungitur socius. O prudentia! Nouerat experientia Samuël, non posse ab vno, quantumvis vigilanti, & solerti, commodè expediri negotia: ergo Reipublicæ, filiísque prouidit, dum non vni tantum pondus imposuit. Notauit Abulensis *quæst.* 2. *Duos filios habebat, & ambos iudices instituit, vt melius expedire possent iudicia, quanquam ipse solus tempore suo iudex fuerat.* Iudex fuerat solus, & quidem solertissimus; agnouit tamen experimento, vel validum humerum negotiorum mole prægrauari, & negotia non adeò benè expediri. Ergo vt Reipublicæ vtilitati consuleret, negotia diuidere procurauit.

§. IV.

Præfectura virum exigit ætate maturum, & moribus exornatum.

COnscientiam probamus (inquit Theodericus 4. *var.* 28.) *cui iucunda committimus, quia dignus est inter alios sequenda decernere, qui sibi modum visus est legitimæ conuersationis imponere.* Exculti mores indubium argumentum, sed maturi temporis decet expectari suffragium. Impubes celsa conscendens ingenerat suspicionem, quia periculosam sortitur ætatem. *Per præcones in conciones non Alcibiades, non Pytheas ad suggestum primos* scribit Plutarchus *lib.* An seni) *sed quinquaginta annis maiores ad dicendum, & consilium dandum vocant.* Canities, & comparata tempore experimenta prudentiæ inseruiunt, & scopulos gubernationis euadunt. *Maximè stat ciuitas* (adjicit vbi supra Philosophus) *vbi consilia senum, & iuuenum vigent hasta.* Friget in senibus Venus, contentionis sedatur ardor, ambitionis languescit furor. *In rebus ciuilibus tractandis non vnus est defugiendus dominus puerorum, & fœminarum amor: verùm etiam multi hoc insaniores contentio, ambitio, cupiditas primatus: qui morbus maximè gignit inuidiam, æmulationem, & seditionem, quorum partim remittit, & obtundit, partim extinguit, & obrigescere facit senectus.* Languent ætate prolixa inconsulti motus, effrænes sedantur affectus. Ergo cùm Reipublicæ administratio animum deposcat tranquillum, congruit conscendere celsa annis maturum, & moribus exornatum. Samuël iam senex filios suos præfectura condecorauit! *Cùm senuisset Samuel, posuit filios suos iudices Israel.* Et cur patris referatur senectus, cùm ad magistratum euehitur filius? Vt intelligatur (inquit Abulensis *quæstione* 2.) ad regimen iam maturus: *Illi iam essent maturæ ætatis.* Ni matura ætas filiis suffragium ferret, Samuël nec filios ad potestatem iudiciariam efferret, & quidem electio prudentiæ nota, & Reipublicæ esset iniuria, ni tempore, & moribus approbata.

§. V.

Magnatum filij frequenter inueniuntur indignis affectibus sordidati.

FErarum catuli sequuntur parentes (aiebat Cassiodorus 2. *variarum* 14.) *à cespite suo virgulta non discrepant: propago vitis propria seruit origini, & discrepat homo à suo fusus initio.* Catuli parentum ingenium imitantur; filij parentum mores optimos non sequuntur, præcipuè à magnatibus, senatoribúsque exorti, nam cùm eorum delicatè nutriatur infantia, cùm indulgentiùs habeatur adolescentia, exoculata superbiæ turgent insania, & nil metuunt superba, ac audaci licentia. Quos nobiliori origine constat exortos, frequenter videbis prauis moribus sordidatos. Samuël populi iudex filios genuit suis moribus adeò dissimiles, vt ipso nomine iam protenderent dignitate exaugurandos, & indignis cupiditatibus inficiendos: *Fuitque nomen filij eius primogeniti Ioel, & nomen secundi Abia, iudicum in Bersabee.* Ipsa nomina erant futurorum præsagia, & ab origine discrepantiæ argumenta. Notauit Rabbanus: *Abia pater Dominus, vel pater fuit. Benè ergo qui in inchoata iustitia non permanserunt, vel paternitatem Domini neglexerunt.* Nomen, dum à magnate publicabat exortum, prænunciabat etiam indignis actionibus obscurandum: à magnatibus namque exorti, inueniuntur frequenter vitiis infecti.

§. VI.

Sæpè filij, quæ à parentibus beneficia acceperunt, ingratitudine compensarunt.

PArentes benè de filiis præsumunt, quia nihil ad eorum vtilitatem omittunt; nutriunt à pueritia, ipsis adlaborant, ipsis diuitias adaggerant: illa tamen officia, quæ obligarent vel extraneum, obligare non solent filium. *Proh dolor!* (aiebat Theodericus 2. *variarum* 14.) *non merebimur eorum affectum, pro quibus*

munera, & peruerterunt iudicium. Iudicium non dictabant legis præscripta, sed oblata copiosa dona. Quisquis auri afferebat copiam, efformabat sibi sententiam. Ita Iosephus: *Muneribus turpibus lucris iustitiam comprimebant, & iudicia non vera, sed secundùm præmia proferebant.* Muneribus attemperabatur iudicium, & erat in reorum arbitrio non solùm post scelera absolui, sed commendari.

§. X.

Iudex cupidus sibi ipsi nocentissimus aduersarius.

VT negotiatio est aliqua amittere, vt maiora lucreris; ita est dispendium maiora amittere, vt exiguis fruaris: quod etsi in omnibus verum, in Rempublicam administrantibus sæpissimè comprobatum. Auri splendore obcæcati non vident exiguum lucrum grauissimum afferre dispendium: quandoquidem luget honore, & potestate priuatus, qui pecunia inuenitur corruptus. Opportunè Cassiodorus 7. *variar.* 47. *A quibus omnia poterunt sustineri; si ciuitatum nerui passim videantur abscindi.* Ciuitatum est neruus incorrupta iustitia, & æquitas inuiolata: ergo si a Reipublicæ gubernatore neruos contingat abscindi, opus erit à culminibus deturbari. Samuëlis filij venalitate polluti more vestium sententiam vendebant: *Peruerterunt iudicium*: ergo maiores natu dignitate mulctarunt, & noua regiminis forma à culmine detruderunt: *Filij tui non ambulant in viis tuis, constitue nobis Regem, vt iudicet nos.* Plus haberent, si minus acciperent, nam dignitate diu fruiti, licitis facultatibus abundarent ornati: ergo sibi ipsis aduersantur, dum vt diuitias aggerent, muneribus corrumpuntur. *Hic consequenter describitur* (inquit Lira) *populi petitio de Rege habendo, cuius vna causa malitia filiorum Samuëlis, vt hic scribitur.* Eos cupiditas à tribunali deiecit, & diuitiis dispoliauit: iam sordent, & delitescunt mulctati, qui resplenderent, ni cupidi.

§. XI.

Non est superiori vertendum crimini non carpere, quod notitiam eius constat effugere.

NI ad Principem, superioremque peruenerit reatus notitia, punire nequit sententia. Reus, dum latet occultus, existimatur innocuus: tunc solùm iudex delinquit, dum noto crimini ignoscit. Samuëlis filij delinquunt: *Declinauerunt post auaritiam.* Deus tamen patrem non punit; nec eius brachium præcidit. Iam si inquiras, cur ob filios Samuël duram non sustinuerit sententiam, cùm Heli acerbam passus sit mulctam? Respondebit Theodoretus, filiorum vtpotè distantium reatum Samuëlis effugisse notitiam, ad Heli peruenisse famam. *Quare facitis res huiuscemodi, quas ego audio, res pessimas ab omni populo.* 1. *Reg.* 2. *vers.* 23. Ergo Samuëlem non denigrarunt filiorum crimina, quia notitiam impediebat distantia: Heli deliquit, quia ipsa correctio quodammodo fuit licentia. *Quare Samuel non luit pœnas* (rogat Theodoretus) *propter scelera filiorum, sicut Heli?* Iam respondet: *Neque hoc sciebat Propheta, habitabat enim Ramathaim; illi verò Bersabee.* A patris oculis remoti sunt criminibus defœdari: ergo Samuël non puniuit, quia non agnouit; Heli verò reprehensibilis fuit, quia leniter corripuit, quos grauissimis sceleribus sordidatos non ignorauit.

§. XII.

Prudens ad dignitatum celsa non efferet, quem minoribus non probauit.

SIne merito putatur remuneratum omne, quod subitum: nec inexplorati suspicionem potest refugere, qui dignitatum summa repentè inuentus est obtinere. Omnia temporis suffragio decreta tutiora sunt, & prudenter ad maiora extulisse creditur, qui post documenta laudatæ administrationis promouisse cognoscitur. *Securus celsa conscendit* (aiebat Atalaricus 7. *var.* 13.) *qui se in paulò minoribus approbauit, & certo procedit vestigio, qui gradatim desiderio potitur accepto.* Spem aliquando eludit, qui maiora conscendit, sed eligentem nos aspergit nota, si præteritis factis est inducta ad eligendum prudentia. Samuëlis filij antea audiuntur ad dignitatis apicem eleuati, quàm minoribus laudabiliter fuerint exerciti: *Posuit filios suos iudices Israël.* In fastigio fastigij apparuerunt indigni, quia paulò minoribus actionibus non exerciti: *Declinauerunt post auaritiam, acceperúntque munera, & peruerterunt iudicium.* Grauiori ipsorum, & populi damno auctum prodiderunt culmine ingenium, qui in minoribus non inferrent adeò graue nocumentum. Huc voco, quod aiebat Cassiod. 7. *var.* 13. *Omnia deliberata sunt robusta, & rerum bonis actibus obtinuisse creditur, qui post documenta laudata militia promouetur.* Paternæ affectioni non tribueretur electio, si in minoribus præcederet approbatio: verùm dum repentè ad culmina refulserunt promoti, & quàm citò sunt deturbati.

§. XIII.

Graue est iudicem sordida auaritia pollui, sed deterius rapinis, & impietatibus defœdari.

MAximus Thrasea crebrò dicere solebat (verba sunt Plinij Iunioris 8. *epistol.* 22.) *qui vitia odit, homines odit.* His ferè omnes piaculis sordent, vt vitiis videantur scatere, & ad vitia solùm progigni. Impietas verò, quæ Numinis reuerentiam contemnit; rapacitas, quæ iustitiam polluit, inueniuntur præ aliis detestanda, vtpotè nocentiora venena. *Existimat quis* (aiebat Plutarchus de Superstitione) *summum bonum diuitias esse. Hoc mendacium venenum habet, depascitur animum, de statu eum deiicit suo; somnum adimit, furore implet, impellit de saxis, strangulat, liberam vocem adimit.* Adiectit: *Hæc miseranda sunt & grauia, quod multi morbi, & ægritudines instar vermium, & lumbricorum eorum contagione pullulent in animis. Igitur etiam ex his, de quibus sermo est, impietas, quæ nihil beatum esse, & incorruptum, prauè indicat.* Qui in Deum impius, in homines etiam vesanus: verùm etsi in alio quouis impietas sit detestanda, in magnatibus, & audacior, & nocentior. Potestate abusi in omne flagitiū inueniuntur prolapsi. Samuëlis filij etsi auaritia sordidati, non tamen rigidè adeò, vt Heli filij puniti: *Declinauerunt post auaritiam.* Si quæras, cur Samuëlis filij solùm dignitate mulctati, & Heli filij duriùs fuerint puniti? Respondebit Textus, Samuëlis filios solùm auaritia denigratos; Heli verò filios impietate pollutos: *Calce abiecistis victimam meam.* Alios dignitatis infulis auaritia denudauit, sed alios impietas, & honore priuauit, & luce. Accipe Theodoretum: *Illi in homines iniuriosi: illi in Deum impij fuerunt. Neque enim illi violauerunt matrimonia, nec libidinibus iniuria affecerunt diuinum tabernaculum: neque ventri suo dabant primitias hostiarum euerso ordine sacrificiorum. Eos autem solùm accusat, quod corrumperentur muneribus.* Samuëlis filij vno in genere peccauerunt auari; Heli verò multis se sceleribus contaminauere impij; illorum auaritia aliquod attulit detrimentum; impietas horum acerbius damnum.

§. XIV.

§. XIV.

Non stat potentia dignitatis tutus, qui virtutum anchora non fundatus.

NOn est quod vnquam fortuna armis putes te esse *tutum* (inquit Possidonius apud Senecam *epi.113.*) *tuis pugna contra ipsam: fortuita non armant.* Verùm dixit; nam quæ imperio veniunt, maiori fugiunt. Ast ea aliquos tenet amentia, vt se tutos putent ridenti vsi fortuna, quin curent habere virtutum pro se suffragia, sua illis satis videtur potentia, falluntur tamen, nam detinere nequit potentia, quem è culmine deturbat intemperantia, & rapina. *Quid est fortitudo?* (aiebat datus Seneca) *munimentum humanæ imbecillitatis inexpugnabile: quod qui circumdedit sibi, securus in hac vita obsidione perdurat; vtitur enim suis viribus, suis telis.* Qui dignitatis lumine versatur, à plurimis obsidetur; pugnat inuidia, calumnia oppugnat: ergo ni æquitatis clypeum arripiat, ni virtutum tela, quibus aduersarios reprimat, habeat, solius potentiæ viribus non subsistet, sed impetitus & cadet, & corruet. Samuëlis filij, quia auaritiam sequuti: *Declinauerunt post auaritiam*, dignitatis culmine non perstiterunt immoti, immò corruerunt populi querelis iustissimis deturbati: *Filij tui non ambulant in viis tuis: constitue nobis Regem, vt iudicet nos.* Populus iusti querelis præualuit, potentia virtute nudos non texit. *Fuit eis multiplex causa ad petendum Regem* (inquit Abulensis *q.3.*) *Prima, quia filij Samuëlis non ambulabant in viis patris sui, & grauabant populum.* Non potuerunt opponere querelis incorruptam iustitiam, æquitatem inuiolatè seruatam: ergo virtutibus non fundati nec patris potestate, nec dignitatis potentia perseuerauerunt immoti. *O quàm magnis homines erroribus tenentur* (aiebat Seneca vbi supra) *qui ius dominandi trans maria cupiunt mittere; felicissimósque se iudicant, si multas per milites prouincias obtinent, & nouas veteribus adiungunt, ignari quòd sit illud ingens, paratúmque regnum. Imperare sibi maximum imperium est.* Non potest, qui sibi non imperat, imperare, nam quantumvis armetur potestate, querelarum, & iniustitiæ rapietur turbine.

§. XV.

Sub iudice auaro gliscit audacia, & timet integra, & illibata conscientia.

MAgnum virtutis præmium est non timere; magnum sceleris supplicium timore acerrimo semper concuti. Liberam habet frontem, qui non deliquit, tortore conscientia discruciatur, qui peccauit: has tamen inuiolatas naturæ leges sic iudicis auaritia confundit, vt innocuus timeat, & culpis sordidus audeat: *Doceat me, quàm sacra res sit iustitia* (scribit Seneca *epist.113.*) *alienum bonum spectans, nihil ex se petens nisi vsum sui. Nihil sit illi cum ambitione, famaque, sibi placeat.* Qui iudex magnatibus vult placere, vt quid volaticæ acquirat gloriæ, æquitatis dispendio nititur adulari potentiæ. Qui aliena sibi discupit, iustitiam securitatis matrem euertit. Quid non tentet audacia, si redimatur pecunia? Quid non trepidet innocentia, si diuitis factiosa contra innocuum audiatur calumnia? Samuëlis filij auaritia infecti iudicia peruertunt, dum munera cupiunt. *Peruerterunt iudicium.* Iniquus impunitus audebat, punitus iustus obmurmurabat, quia mores censebantur ex pretio, non ex viuendi instituto. *A quo iudex munera recipit* (inquit Abulensis *quæst.2.*) *audacior fuit ad quæcumque litigia, & ad calumniandum expectans venalem sententiam.* Vbi sententia venditur, culpa absoluitur, iustitia opprimitur; sed esto: munera accipiens iustitiam non violarit, suspicionem nunquam effugiet. Semper enim iudex auarus iustitiæ creditur inimicus. *Si iudex accipiat munera* (inquit Abulensis) *etiamsi propterea non peruertat iustitiam, malè agit.* Rationem adjicit: *Suspectus redditur.* Indecoram non potest suspicionem effugere, si agnoscatur muneribus inhiare.

TEXTVS.

VERS. IV. & V. Congregati ergo vniuersi maiores natu Israël venerunt ad Samuëlem in Ramatha. Dixerúntque ei: Ecce tu senuisti, & filij tui non ambulant in viis tuis: Constitue nobis Regem, vt iudicet nos, sicut & vniuersæ habent nationes.

§. XVI.

Scelera magnatum sunt reprimenda, non tamen suggillatiua voce euulganda.

QVæuis culpa, si fieri potest, sine peccatoris nota debet corrigi, sine infamia reprimi. Humanitatis est honori consulere, æquitatis scelera noxia amputare. *Quisquis ille* (aiebat Plinius 8. *epistolar. epist.22.*) *qualiscumque sileatur: quem insignire, exempli nihil, non insignire, humanitatis plurimum refert.* Apertè carpere, & aliorum ludibrio corrigendum exponere, obscurat prudentiam, & corrigenti imprimit notam. Sæpè concionatores, dum ostendunt personam, intimant plagam. Vitia oportet carpere, sed & honori delinquentis consulere: quod etsi in omnibus obseruandum sit, præcipuè in magnatibus corrigendis; faciliùs namque exasperantur, duriúsque conqueruntur: insuper eorum dignitatis status, vel dum errant, debet reuerentiam suadere, & ad verba prudenter libranda cogere. *Vides à medicis* (aiebat Plinius 8. *epist.24.*) *quanquam in aduersa valetudine nihil serui, ac liberi differant, mollius tamen liberos, clementiúsque tractari.* Simili seruorum, liberorúmque ægritudini efficacia remedia adhibent, sed liberis vrbaniori modo, blandiorique imperio. Hanc politicem imitati sunt maiores natu Israël; nam cùm Samuëlis filij auaritiam sequuti iudicia peruerterent, omniáque confunderent, eis verbis vsi sunt, quæ potiùs sonarent optima patris non amplecti exempla, quàm fœdissima sectari vitia: *Ecce tu senuisti, & filij tui non ambulant in viis tuis, constitue nobis Regem.* Vtrumque curarunt, & remedia adhibere, & verba suggillatiua vitare: iustitiam corrumpentes, iniustitiam sectantes deliquerunt, eis tamen verbis seniores sunt vsi, vt minus sonarent, quàm dicerent. Notauit Abulensis *q.3.* *Adiunxerunt, quòd non expediebat, hoc, quia filij eius non sequebantur vias ipsius; hoc autem dicebant, quia declinauerunt post auaritiam, accipientes munera, & peruertentes iudicium.* Honestis verbis vsi sunt, ne dignitate conspicuis denegarent reuerentiam, & publicam inferrent notam. Magnatum namque erroribus sic est adhibenda medicina, vt exhibeatur splendoribus reuerentia.

§. XVII.

Reipublicæ detrimentum est, si administrationem obtineat nimia ætate confectus, aut inconcinnis moribus sordidatus.

NImia ætas laboribus fracta nequit solerter Reipublicæ commodis studere, quantumvis æquitatem agnoscatur amare. Vt etiam quamvis solertia, ac viribus vigeat, Reipublicæ saluti non prouidebit solicitus, qui insanis inseruit appetitionibus deditus: itaque

detrimentum

detrimentum affert Reipublicæ à nimis sene gubernari, & à vitiis infecto regi. *Si vir grandævus in Republica munera ciuiliationum ministeriis conuncta excipiat* (scribit Plutarchus lib. An seni) *vt si auctionibus sit præfectus, vel portuum curæ, & fori, præterea, si legationibus, & profectionibus ad præsides, & potestates inhiet ... Id miserum mihi, mi Euphane, & putidum videtur, aliis forsitan etiam odiosum, & molestam. Quippè nec in magistratibus rauto natu virum congruum est iactari.* Non congruit Reipublicæ magistratu vti, qui nimia ætate muneri nequit attendere; vt etiam non congruit infulis exornari, qui cupiditati, aut ambitioni constat inseruire. Hinc maiores natu Israël Regem sibi dari deposcunt, quia Samuël, etsi æquitatis amator, senectute confectus; & filius, etsi opportuna ætate vegetus, cupiditatibus obscuratus: *Ecce tu senuisti, & filij tui non ambulant in viis tuis.* Ac si dicant; Te nulla culpa denigrat, sed senectus magistratus labore exonerat; filij competenti ætate vigent, sed indignis actionibus sordent. Ergo Reipublicæ non congruit senectus nimia, nec ætas auara. Ita Abulensis *quæst. 3. Dixerunt: Tu senuisti, id est, iam non potes exercere actus iudicantes, qui sunt nimis laboriosi ... & filij tui non ambulant in viis tuis. Hoc adiunxerunt, quia primum non sufficiebat: nam licèt non posset eos iudicare Samuel, diceret, quod filij sui iudicarent; ipsi autem adiunxerunt, quòd non expediebat hoc, quia filij eius non sequebantur vias ipsius.* Itaque vt Reipublicæ prouiderent, curarunt, ne haberet administrationem Samuël ætate confectus, & laboribus iam non aptus, & ne haberet filius bonis moribus non instructus, est namque adæquè Reipublicæ incommodum, si à iusto gubernetur iam præ ætate confecto, aut ab iniusto, etsi laboribus apto.

§. XVIII.

Si ad plures regimen constet æqualiter pertinere, minus solet studiosè tractari.

ORnat Reipublicæ faciem honorabilis regentium conuentus, & venustas angescit grata, quoties electa confluit ad Senatum frequentia. *Sicut cœlum stellis redditur clarum* (aiebat Cassiod. 6. *variar.* 11.) *sic relucent orbes lumine dignitatum.* Vnum tantummodo oriri potest dispendium; si alter scilicet studeat otio indulgere, quia credit alterum pro Republica laborare. Et quidem aliquando vnius curæ iniunctum citiùs videtur perfectum, quàm fuerat plurimis demandatum. Piscium multitudinem iactum, iubente Domino, rete concludit, & quamvis per labiles vndas traheretur, pondus sentitur. *Non valebant illud trahere præ multitudine piscium. Ioan. 21. vers. 6.* Id ipsum rete eisdem piscibus plenum vnus Petrus in terram traxit: *Ascendit Simon Petrus, & traxit rete in terram plenum magnis piscibus.* Difficilius videbatur rete ad terram trahi ab vno, quam à pluribus labiles per vndas adduci, & tamen audis plures non valuisse, quod vnum constat patrasse: *Non valebant illud trahere. Traxit rete in terram.* Et quæ huius discriminis causa est? Alij alias ingeniosè adinuenient; ea mihi se offert, minus studiosè à pluribus rete illud trahi, dum alter alterius labore fidit, citiùsque à Petro, dum pondus totum vni sibi commissum credit. Innuit Gregor. in Catena: *Petro Sancta Ecclesia est commissa, ipsi specialiter dicitur: Pasce oues meas: quod ergo postmodum aperitur in voce, nunc significatur in opere.* Quod vni Petro specialiter demandatur, solicita cura perficitur; at quod pluribus erat iniunctum, tardius ad speciem agitur, & morosiùs. Grauem lapidem Iacub solus dimouit, quem plures amouere differebant, quia aliorum operam expectabant. *Non possumus* (inquiunt) *donec omnia pecora congregentur. Gen. 29. v. 8.* Nullus volebat in lapidis amotione desudare, quia ad alios etiam agnouerat pertinere: Iacob solus citò perfecit, quod quisque distulit, & fortassis ob id cùm ad Samuëlem, filiósque populi regimen spectauit, vnum populus iudicem inaugurari expetiuit; quasi plus de vnius solicitudine, si ad illum res tota pertineret, præsumeret, quam de pluralitate spectaret. *Constitue nobis Regem vt iudicet nos.* Accipe Abulensem q. 4. *Filij Samuelis erant duo, & sic neuter erat Princeps populi insolidum; ideò nullus eorum ageret curam de bellis populi tanquam de re sua; ipsi autem volebant aliquem, qui haberet curam de eis sicut de re sua.* Itaque satius duxerunt vnius humeris pondus imponi, quàm multis committi.

Eman. de Naxera in Reg.

§. XIX.

Si quid desideretur, quævis occasio præripitur.

SI quod nos desiderium teneat, occasionem quærimus, immò rapimus, color quivis sufficit, vt quidquid fouere potest desiderata, elabi non patiatur solertia. *Vigilantis est* (aiebat Seneca *epist.* 22.) *occasionem obseruare properantem. Itaque hanc concupisce, hanc, si videris prende, & toto impetu, totis viribus id age, vt te istis officiis exuas.* Adde occasionem obseruare non solùm esse vigilantis, sed discupientis. Filij Samuëlis minus rectè Rempublicam administrabant: ergo seniores, qui inaugurandi sibi Regem desiderio tenebantur, occasionem apprehenderunt, & consalutandum Regem claris vocibus proclamarunt: *Filij tui non ambulant in viis tuis, constitue nobis Regem.* Sinistræ iudicum illorum administrationi, aliis suffectis, adhiberi potuit remedium, nec erat Regem huic depellendo morbo eligere necessarium; verùm occasionem arripuere, cùm ardens Regis fouerent animo desiderium, & instituerunt consalutandum. Notauit Abulensis q. 4. *Non erat ista sufficiens causa petendi Regem; si enim erant iudices iniqui, poterant deponi, & constitui alij iudices.* Adnectit: *Respondendum est, quod ista causa, scilicet iniquitas filiorum Samuelis non fuit, quæ impulit Israelitas petere Regem, sed ipsi desiderabant nimis habere Regem, & nunc habita occasione petierunt, & sic iniquitas ista non fuit causa, sed occasio.* Aliqualis erat occasio ministrorum prauitas: ergo satis fuit Regem ardenter desiderantibus, & desideriis suis adulari cupientibus.

§. XX.

Pudet aliquos aliorum vitiis non infici, & reputant honorem sectari.

PAuci sunt (aiebat Seneca *epist.* 23.) *qui consilio se, suáque disponant, cæteri eorum more, quæ fluminibus innatant, non eunt, sed feruntur.* Feruntur plures aliorum exemplo, non proprio reguntur consilio. Pudet portu consistere, si videant alios fluminibus innatare, quasi dedecus sit sequi optima non imitari communia. Israëlitæ, vt alias nationes viderunt Rege gubernari, ipsius Numinis honorabile detrectauerunt imperium, vt aliorum sequerentur vestigium. Pudebat illos ab aliorū moribus discrepare, & laudabili singularitate fulgere. *Constitue nobis Regem, vt iudicet nos, sicut & vniuersæ habent nationes.* Ambiendum erat Numini subjici, & illos puduit gentium politicem non amplecti. Videbatur eis indecorum exambiendum priuilegium, & ethnicæ politices suspirabant institutum. Notauit Caietanus; *Ethnica ratio afferetur, dicendo se velle habere Regem ad instar aliarum gentium. Hinc enim manifestè apparet, eos paruipendisse singulare priuilegium Dei, quo præstabant cæteris gentibus in hoc, quòd ipsi erant electi, & erecti in regnum, cuius Rex esset Deus.* Consonat Abulensis q. 4. *Videbatur eis indecorum esse, quòd cùm ipsi essent magnus populus, non habere Regem.* Hebræus populus Deum

non solùm vniuersalem Dominum, sed specialem Regem sortitus, cæteris nationibus præstabat singularitate expetenda, & tamen visa est eis singularitas indecora: pudebat eos sequi rationem, & suspitabant amplecti cæterorum consuetudinem.

§. XXI.

Amentia est non duratura exambire, & magnis laboribus procurare.

F*Inem omnium rerum specta* (aiebat Seneca *epist.* 119.) *& supervacua dimittes.* Ipsa rerum breuitas schola sapienti est; nullus sapiens anxijs votis exambit, quod vel in ipso ambitu agnoscit ambitorem desetere, & manu apprehendentem fugere. *Post Darium, & Indos* (adnectit) *pauper est Alexander Macedo: quærit quod suum faciat, scrutatur maria ignota, in oceanum classes mittit nouas, & vt ita dicam, mundi claustra perrumpit; quod natura satis est, homini non est. Inuentus est, qui concupisceret aliquid post omnia: tanta est cæcitas mentium.* Cæcis mentibus perituris inhiamus, & nos prætervolantia exambimus. Hinc maiores natu Israel, ne ætati inferrent iniuriam, Regem sibi constituere noluerunt, & dari sibi à Domino postularunt: *Constitue nobis Regem, vt iudicet nos.* Et cur ipsi non deligunt, & constituunt? Quia nouerant à Domino non electum nullatenus posse manere, & prudenter detrectabant magnis laboribus comparare. Ita Abulensis *quæst.* 5. *Quæret aliquis, cùm Israelitæ nimis desiderarent Regem, quare petierunt illum à Samuele; poterant enim ipsum per se constituere, cùm totus populus hoc vellet.* Audis quæsitum? audi responsum: *Quamquam Israelitæ constituerent alias Regem, non duraret, propter hoc autem voluerunt, quod per manus eius fieret.* A Domino per Samuelem Princeps designatus duraret, à se refragante Domino salutatus, quàm cito euanesceret dignitate exauguratus, & nudus. Ergo ne canis inferrent iniuriam, suamque obscurarent prudentiam, noluerunt magnis laboribus comparare, quod non posse prænoscebant subsistere.

§. XXII.

Imprudens est, qui ad maiora elatus turget antiquæ fortunæ oblitus.

PLus incipit cupere cui contigit plus habere. Scias, quàm difficile est à ratione non deuiare, & in alium non transfundi, quem felicitas extulit, & omnibus inuidendum exposuit. *Tanta est* (inquit Seneca epist. 119.) *cæcitas mentium, & tanta initiorum suorum vnicuique, cùm processit, obliuio: Ille modo ignobilis anguli non sine controuersia dominus de tanto fine terrarum per suum redditurus orbem, tristis est.* Alexandro exigui populi anteà domino totus non sufficiebat orbis, & ipsis rerum augmentis ardentior sitis crescebat flamma, & ambitionis honorum, splendorisque incremento furebat dementia: verum etsi hoc vitium plurimis sit frequens, frequentius inuenitur in illis, quos è media plebe fortuna extulit, & dignitatibus exornauit. Hi a se ipsis recedunt, & antiquæ sortis, originisque obliti, suæ felicitati obicem opponunt insani: Samuelis Leuitæ filij ad supremam iudicariæ potestatis dignitatem elati, pretiosis se, ec delicatissimis cibis pascebant, & pomparicè incedentes cæteros exasperabant: ergo iuvenum insolentia irritati eos è dignitatis culmine deturbare aggrediuntur, & apud Samuelem parentem repetitis querelis vociferantur: *Filij tui non ambulant in vijs tuis, constitue nobis Regem.* Harum querelarum causam inquirunt Interpretes, existimantque ipsos occasionem præbuisse nimia superbia turgentes, & fastu nimio à Leuitarum origine deuiantes. Obliti sunt se Leuitæ esse filios, quia sors illos euexit dignitatibus exornatos: ergo si patris modestiam fuissent imitati, non lugerent à dignitate deiecti: ast dum excedunt modum antiquæ fortunæ obliti infulis sunt denudati. *Ad epulas, pretiosaque conuiuia declinantes* (inquit Iosephus) *primùm, quæ erant inimica Deo, gerebant, secundò, quæ patri aduersa.* Samuel ad supremum Reipublicæ honorem promotus eximia modestia est vsus; respuit pretiosam mensam, aduersatus est pomparicam circunstantiam: at filij se Leuitas obliti, quia ad suggestum resplenduerunt promoti, cæteros fastu, sumptuque adeò exasperarunt, vt varijs criminationibus eos obscurarint, ac tandem à culmine dignitatis depulerint.

§. XXIII.

Grauius sæpissimè aditur, vt leuius incommodum euitetur.

SÆpè laboramus remedio, dum inconsulti vota nostra non discutimus, nec prudenti trutina desideria examinamus. Vt vitemus friuola, & leuia, impatientes grauiora adsciscimus, & nos cæcis nexibus implicamus. *Alius* (aiebat Seneca *epist.* 4.) *se præcipitauit à tecto, ne dominum stomachantem diutiùs audiret; alius, ne reduceretur è fuga, ferrum adegit in viscera.* Quam stultum fuit luctuoso præcipitio Domini stomachum fugere, & adacto in viscera ferro seruitutem vitare. Mihi crede; vt pueri sic homines extimescimus leuia, & qui auctoritatem habemus senum, stultitiam retinemus puerorum. Ecce maiores natu Israël dum iudicum auaritiam moliuntur effugere, inuenti sunt sibi grauamina durissima incrementare: *Filij tui non ambulant in vijs tuis, constitue nobis Regem, vt iudicet nos.* Grauiorem regiminis sibi solicitant formam, vt vitarint iudicum auaritiam. Et quidem Samuel aiebat: *Agros vestros, & vineas, & oliueta optima tollet, & dabit seruis suis.* Iudices accipiebant oblata munera; agros verò, & vineas non auferebant violentia, cum violentia aliquando à se electorum eos dispoliarit, & optima quæque abstulerit; verum sic obcæcati decrarunt, vt grauiori detrimento admitterentur subvenire leuiori incommodo. Notauit Glossa Moralis: *Sequuntur maiora mala, quàm fuerit regentium rapina.* Durius erat fœcundis prædijs dispoliari, quàm munuscula dilargiri; & tamen, ne afferrent monera, amiserunt prædia. Et quidem fames non semel honoris nota redimitur, & volatica fastus gloria dispendio animæ procuratur: ergo curandum est ita incommodis subuenire, vt non contingat augere.

§. XXIV.

Nonnulli quod semel decreuerunt inconsultè, visis etiam incommodis prosequuntur indurati.

CVm sit conducibilior pœnitentia, quam pertinacia, præferunt plures pertinaciam pœnitentiæ, nolunt, quam semel decreuerunt, demutare sententiam, quasi referre etiam prudenter pedem, inuleret notam. *Adhuc* (aiebat Seneca *epist.* 4.) *non pueritia in nobis, sed quod est grauius, puerilitas remanet. Et hoc quidem peius est, quod auctoritatem habemus senum, vitia puerorum.* Leuiter, inconsultèque puerorum instar decernimus, & senum adinstar sententiam tueri prudentiæ ducimus. Maiores natu Israël inconsultò Domino, & Samuele, nouam decernunt introducere politiam, & extraneam regiminis formam: *Constitue nobis Regem, vt iudicet nos, sicut & vniuersa habent nationes.* Samuel quam incommoda nouam gubernationis formam sequantur, dilucidè ostendit: *Agros vestros, & vineas, & oliueta optima tollet, &c.* Spectares à

cœptis

cœptis desistendum, & saniori consilio statutum semel demutandum; verùm ne auctoritati, grauitatique imprudentiæ notam demutatione viderentur inferre, maluerunt semel decretis insistere: *Rex erit super nos.* Grauius reputarunt à semel cœptis discedere, quàm incommoda præuisa subire. Notauit noster Sanctius: *Neque ea de re Samuelem consulunt, aut per otium secum ipsi deliberant, sed præcisè dicunt: Constitue nobis Regem, sic affirmate in eam sententiam animo, vt propositis etiam his incommodis, quæ declinari non poterant, si regia induceretur, & peregrina forma, ab eo tamen consilio, quod semel arripuere, dimoueri non possint.* Inconsultè nouam regiminis decreuerant formam, & quantumvis incommoda emergerent, à sententia discedere reputauerunt senectutis iniuriam. Senatus maiores, quæ decreuerant, obstinato animo defenderunt, quæ obstinatè defendebant, pueriliter, imprudentérque cogitarunt.

§. XXV.

Non videntur grauia tributa, dum Princeps ad suorum tutelam Martia tractauerit bella.

PLacet in duce purpura inimicorum sanguine gloriosè rubens plusquam murice pretioso resplendens: & gratanter populus pendit tributa, si generalitatis ad tutelam desudant arma. Quid neget subiectus, si pro salute cunctorum Princeps aciem ducat armatus? E contra odiosum est luxuria, intemperantiáque, quæ efferuntur, consumi, & laboriusè acquisitis ad otium vnius inertissimum dispoliari. *C. Cæsar, quem mihi videtur rerum natura edidisse* (inquit Seneca ad Heluiam, *cap. 9.*) *vt ostenderet, quid summa vitia in summa fortuna possent, centies sestertiò cœnauit vno die, & in hoc omnium adiutus ingenio: vix tamen inuenit, quomodo Prouinciarum tributum vna cœna fieret.* Tributum degrauabat Prouinciam, vt lautissimam Cæsar instrueret cœnam. Gemebant miseri, quia famem, vel cibario pane non poterant consolari; cùm plurima cogerentur impendere. *Diligenda sunt ista* (aiebat Cassiodorus 12. *variar.* 16.) *vnde Respublica videtur esse firmissima.* Adnectit: *Præbeant igitur possessores stipendia suæ gratiæ profutura.* Quod in omnium vtilitatem conuertitur, alacri deuotione præstatur. Regem, ducémque sibi constitui Israëlis natu maiores deposcunt: *Constitue nobis Regem, vt iudicet nos.* Samuël, quanta salutando Regi pendenda forent, prædicit: *Segetes vestras, & vinearum reditus addecimabit*; & nihilominus cœptis persistunt: *Rex erit super nos.* Si inquiras, cur auersentur iudices exigua accipientes munera, & nouam introducant formam magna impensuri tributa? Respondebit Ioseph. Samuëlis filios in luxum omnia conuertere. *Ad epulas, pretiosáque conuiuia declinantes, primum, quæ erant inimica Deo gerebant.* Detrectarunt quid ad accipientis solum delicias exhibere; non recusarunt autem, vt placet Liræ, Regi bella curanti, suósque tuenti tributa ampliora præstare. *Audierant Naas Regem filiorum Ammon disponentem exercitum ad veniendum contra eos; & ideò volebant habere Regem capitaneum sui exercitus contra eum, & hæc causa hic tacetur, sed infra exprimitur 12. capite.* Si tunc populum gubernantes, quæ accipiebant, in omnium salutem expenderent, nullatenus reclamarent; maluerunt tamen maiora tributa pendere bella curanti, quàm minora otio, & epulis indulgenti: nec enim gratanter soluuntur tributa, si in soluentium commodum desudant arma, & tractantur bella.

§. XXVI.

Bona politices mauult quid suæ potestati detrahere, quàm aliorum querelis, & offensionibus exercere.

PRudentia est iustas querelas, offensionésque vitare, & quod expedit, ad finem vsque perducere. Aliquando, quod de potestate minuitur, rectoris famæ applicatur. *Hoc verè* (aiebat Cassiodorus 8. *variar.* 23.) *thesauris reponimus, quod famæ commodis applicamus.* Famæ & regendi prudentiæ sæpè applicatur, quod de superba potestate minuitur. Cógregati vniuersi maiores natu Israël Samuëlem adeunt, & regem sibi consalutari deposcunt: *Constitue nobis Regem.* Quid opus fuit Samuëlem adire, cùm electum valerent ipsi ad dignitatem euehere? *Quæret aliquis* (inquit Abulensis *quæst.* 5.) *cùm Israelitæ nimis desiderarent Regem, quare petierunt illum à Samuele? Poterant enim ipsum per se constituere, cùm totus populus hoc vellet.* Non ignorabant posse se constituere Regem; Samuëlem tamen, si delegissent, offenderent; maluerúntque querelam, & offensionem vitare, quàm absoluta potentia vti; satiùs, quàm tot nominibus de populo benemeritum exasperare, duxerunt consulere. *Hoc fecerunt* (addit Abulensis) *ne offenderent ipsum Samuëlem; ipse enim iam iudicare non potens filios suos iudices constituerat: si autem Israëlitæ & inconsultò deponerent filios eius à principatu, ordinantes Regem, nimis iniuriosè agerent in Samuëlem, quod recusabant.* Filios deponentes, suam ostenderent potestatem, sed exasperarent Samuëlem; ei verò rem totam committentes, querelam vitabant, & desiderata complebant: ergo benè politici maluerunt quid suæ potestati præcidere, quàm querelas excitare. Hinc discent Reipublicæ gubernatores conducibilius esse sine querelis desiderata perficere, quàm ostentando potentiam sibi inuidiam conciliare.

TEXTVS.

VERS. VI. Displicuit sermo in oculis Samuëlis, eo quòd dixissent: Da nobis Regem, vt iudicet nos. Et orauit Samuël ad Dominum.

§. XXVII.

Bonus Reipublicæ administer ægriùs fert Dei, Principísque honorem imminui, quàm dignitate priuari.

BOnus Reipublicæ administer non suis commodis, sed ipsius Reipublicæ, & Principis honestis inuigilat incrementis; sua postponit, & Principi solicitè inseruit. *Seruire vos conuenit* (aiebat Atalaricus 9. *var.* 9.) *vtilitatibus nostris.* Ab ambitu inuenitur remotus, cui placet celsa conscendere, vt possit ibi officiis vtilioribus insudare. Qui se, suáque præponit Domini, & generalitatis oblitus, auara cupiditate agnoscitur defœdatus. Israëlitarum maiores deposcunt Regem, & quamvis Regis consalutatio Samuëlis, filiorúmque eius esset à dignitatis culmine depositio, non doluit se, suósque deponi, sed Dei, qui Regis exercebat munus, honorem imminui: *Displicuit sermo in oculis Samuelis.* Et cur displicuit? *Eo quòd dixissent: Da nobis Regem.* Non adeò ægrè ferret filios suos amoueri, & alios iudices subrogari, quàm tulit consalutari Regem, quia Deus specialis populi Rex videbatur reiectus, & eius maiestatis splendor aliquantulum imminutus. Ita Iosephus *lib. 6. cap. 4. Hæc populi voluntas vehementer Samuëlem contristauit, qui propter innatam iustitiam non amabat regiam potestatem, vt nimiam. Valdè enim*

optimatum gubernatione delectabatur, non aliam ad felicitatem populi conducibiliorem existimans. Itaque non dolebat filios à præfectura depelli, sed nouam gubernandi formam minus populo opportunam induci. Consonat Lira: *Displicuit propter honorem diuinum, qui videbatur contemni, seu diminui, eo quòd reinnuerat sibi in populo Israel nomen regium.* Dolor Samuëlis eximiam eius commendauit virtutem, quando eligeret, se, suósque deponi, si Principis honor resplenderet illæsus, & populi felicior efflorerer status: est namque soliciti serui non tam sua, quàm Principis, & Reipublicæ desiderare incrementa.

§. XXVIII.

Sæpè qui posset applicare medelam, vltimus habuit infirmitatis notitiam.

QVod deterius in peccatore, est erroris amor, debuisset peccandi sibi occasiones præcidere, & dolet delinquendi opportunitate carere. *Initium est salutis* (aiebat Epicurus apud Senecam *epist.* 28.) *notitia peccati.* Egregiè dixit, sed ob id ipsum qui corrigi nolunt, ignorari discupiunt. *Quidam* (aiebat Seneca vbi supra) *vitiis gloriantur. Tu existimas aliquid de remedio cogitare; qui mala sua virtutum loco numerant?* Non solùm de remedio non cogitant, sed ne remedium applicetur solicitant, eos præcipuè errata sua adlaborant latere, qui, si noscerent, adniterentur corrigere. Hinc fit, vt culpæ notitia ad illum peruenerit tardior, ad quem peruenire oportuisset celerior. Filij Samuëlis iudiciaria potestate abusi muneribus corrumpebantur, & more vestium sententias vendebant, quas quisque sibi pro arbitrio proprio adaptabat. Cúmque omnis Respublica iustitiam omnem, iuráque corrumpi obmurmuraret, & gemeret, Samuëlem sic scelus latuit, vt solùm ad ipsum peruenirer notitia, cùm Regem petiuit generalis querela. *Displicuit sermo in oculis Samuëlis.* Qui sermo? filios scilicet suos potestate abuti, & muneribus subornari. Ita testatur Abulensis *q.6. Fuit tristitia propter verba ista in Samuele tripliciter. Primò, quia innotuit sibi malitia filiorum, quæ hactenus occulta fuerat, nec quidem doluit, quia innotuit ei malitia; sed quia ipsi iniqui erant.* Per compita de filiorum indecora auaritia resonabat querela, quin ad Samuëlem peruenerit fama, aut quia adulatio abscondebat quidquid patri poterat displicere, aut quia ipsi filij cauta solicitudine satagebant celare. Si Samuël sciret, filios sine dubio frænaret; verùm ipsi, ne occasio fugeret delinquendi, omnem notitiæ aditum præcludebant, vtque lateret patrem scelus solertissimè procurabant.

§. XXIX.

Nonnullis rationi videtur accedere, quod constat consuetudine stabiliri.

FRequenter argumentum pessimi turba est, & rationi inuenitur aduersum, quod à plurimis expetitum; verùm quisque ad aliorum confugit consuetudinem, vt proprium tueatur errorem, quasi ambitio, cupiditas, vestium lasciuia, conuiuiorum pompa non debeant fugi, quia a plurimis compertum est frequentari. Et quidem adeò exarmata sunt iura, adeò corrupti sunt mores, adeò deprauata sunt tempora, vt à consuetudine discedere, & vertatur crimini, & sit rubori. *Refertur de Philosopho Stilpone* (scribit Plutarchus *lib.* Quemadmodum sentias) *videre visum eum in somnis expostulantem secum Neptunum, quòd bouem, vt Sacerdotibus moris erat, non immolasset sibi.* Crimen Stilponis erat consueta sacrificia non peragere, & aliorum vestigia sequi. Quid tunc Stilpon? *Neptune, tu ne puerorum more adeo querulus, quod non ære alieno facto vrbem impleuerim nidoris, sed ex iis, quæ suppetebant mihi domi, tibi sacra modicè fecerim?* Ratio, iúsque exigebant Stilponem cæteris pauperiorem eorum sumptus non imitari, sed se cum fortuna sua metiri, & tamen quia cæteri offerebant bouem, visus est Stilpon reprehensione dignus, quia ab illa consuetudine alienus. Maiores natu Israël Regem sibi deposcunt, nationes cæteras Regibus gubernari testati, & eorum consuetudine ducti: *Constitue nobis Regem, vt iudicet nos, sicut & vniuersa habent nationes.* Quid tunc? Ægrè Samuël doluit allegari consuetudinem, vt qui nouerat consuetudine expugnandam fore æquitatem. *Displicuit sermo in oculis Samuelis.* Vbi pro virtute inoleuit consuetudo, difficillimum erat remedium, quia nullum à ratione subsidium. Ita Abulensis *q. 5. Potest accipi, tanquam istud sit excusatiuum petitionis eorum, scilicet non petimus aliquid irrationale, nec nouum, nec inauditum, quia omnes gentes Regem habent; nos autem soli priuamur hoc honore.* Eorum petitio rationis armis nequibat depelli, quia aliarum nationum consuetudine allegabat fulciri. Placebat illis error vsu introductus, displicebat eis status à consuetudine cæterorum alienus. Nil adeò difficile est, vt longa consuetudine roborata mutare, & plurimorum exemplis armata euincere.

§. XXX.

Rarus est, qui domus, familiæque suæ incrementa respuat, vt publicæ vtilitati prospiciat.

QVod ad generalitatem spectat, debet priuatis commodis anteferri, priuatum tamen commodum publico contingit præponi. Horatius Cocles, vt patriæ salutem tueretur, se confertis hostium cuneis obiecit, alios adhortatus; verùm sequentem non habuit, quia sibi quisque consuluit. *Postquam respexit* (inquit Seneca *epist.*120.) *& extra periculum esse patriam, periculo suo sensit. Veniat, si quis vult, inquit, sic euntem sequi.* Non poterant multi Horatij sequi vestigia, quia plures contraria imitabantur exempla. Dum lautè viuant, dum familiæ nitorem augeant, dum domibus domos coniungant, dum auri talentis talenta adjiciant, contemnunt Reipublicæ incolumitatem, & paruipendent salutem. Hinc sæculis deprædicandus est Samuël, qui cùm à populi senioribus inuitatus regiam posset in familiam suam dignitatem inuehere, doluit inuitari, quia noua illa regiminis forma erat Reipublicę contraria vtilitati, & saluti. *Displicuit sermo in oculis Samuelis.* Quis sermo? Quo inuitabatur ad regium fastigium, ad supremum imperium. Si alius esset, occasionem non solùm non respueret, sed auidissimè raperet. Notauit Abulensis *q.6. Iosephus dicit, populum Hebræorum petiuisse à Samuele, quod faceret Regem aliquem de filiis suis, quia ipsi desiderabant habere Regem... Dicit tamen, quod hæc verba grauiter concusserunt Samuelem propter insertam ei iustitiam.* Rationem subnectit Abulensis: *Optimam enim illius tunc conuersationis electionem diligebat valdè, quæ dum Sancta esset, beatos etiam ciues viuentes se faciebat.* Eximium familiæ suæ splendorem adderet, sed Reipublicæ decorem minueret: ergo maluit Reipublicæ consulere, quam posteritatem regiis honoribus adaugere. Discant hinc, qui aliquam Reipublicæ administrationem sortiuntur, non augere patrimonia, sed Reipublicæ sollicitare incrementa.

§. XXXI.

§. XXXI.

Volatici, ac mundialis honoris ambitio dura imponit nobis tributa, & adducit detrimenta.

FAteor, insitam esse hominibus gloriæ cupidinem: fateor, fere omnes hac siti aduri: fateor falso sæpè splendore obcæcari. Nec inficiaberis ambitionis seruũ multis dominis inseruire, & magna tributa pendere. *Multis seruit* (aiebat Seneca epist. 14.) *qui corpori seruit, qui pro illo nimium timet, qui ad illud omnia refert.* Idem dictum puta de gloriæ cupidine, ac de corporis amore. Adde, ambitiosos sæpè delirare, & falsum honorem ingentissimo pretio emere. Exemplo sunt Israelitæ, quorum cùm Deus curam gereret non solùm vt vniuersalis Dominus, sed vt specialis Princeps, nationum exemplo persuaserunt sibi magnum esse honorem Regem sortiri, & nouam politiæ formam institueriot sibi concedi: *Constitue nobis Regem, vt iudicet nos, sicut vniuersa habent nationes.* Ambitus cæcus satis Samueli displicuit: *Displicuit sermo in oculis Samuelis*, vtque à sententia retraheret, ad quæ dispendia, & tributa tenerentur, expressit: *Segetes vestras, & vinearum reditus addecimabit.* Tributis tamen, & subiectione non sunt deterriti, quia ambitioni annexa esse nullatenus fuerant ignari. *Putabant* (inquit Abulensis quæst. 4.) *magnum esse honorem populi, & quòd ipsi priuarentur hoc honore, erat eis graue.* Adnectit: *Habentes Regem quoddam genus magnæ subiectionis tolerant; Israelitæ tamen non attendebant ad hæc.* Maiori honore fruebantur à Numine vt Principe gubernati; putauerunt tamen, si haberent Regem, honorem sibi adaugeri delusi: ergo vt falso illo fruerentur honore, non dubitarunt magna sustinenda incommoda, & ingentissima fore persoluenda tributa: emitur namque vmbratilis honor vera subiectione, indecoraque seruitute.

§. XXXII.

Plus leue exasperat damnum, quàm eximium obligauerit beneficium.

NOn omnes beneficia obligant, immò aliquando exasperant, & irritant. *Adeo in contrarium itur* (aiebat Seneca lib. 2. de Beneficijs, cap. 1.) *vt quosdam habeamus infestissimos non post beneficia tantum, sed propter beneficia.* Eo ingratitudo deuenit, vt periculosa res sit in aliquos beneficia conferre. Argumentum nihil debentium superciliosi, & tumidi quærunt. Quòd si nec beneficijs alliciuntur, quid facere putas, si aliqua iniuria pulsentur, aut incommodo afficiantur. Certum non est beneficijs aliquos demerendos, sed certissimum post ingentissima etiam beneficia quauis specie incommodi exasperandos. In omnes paradisi arbores Adamo fecerat Deus facultatem; quia tamen vnicam denegarat, inuenit astutus serpens, quo illi conciliarit inuidiam, & mulierem inflammauerit ad querelam. Nec aliter accidit Samueli; multis laboribus, multis sollicitudinibus, bellis multis Israelitarum prosperitatem adauxerat, & salutem: verùm cùm eius filij munuscula acciperent, & hanc, aut illam sententiam iuri minus consonam pronuntiarent, iam eos satagunt dignitate priuare, & nouam politices formam inducere. Sermo Samueli displicuit: *Displicuit sermo in oculis Samuelis*, vt qui non putaret ob leuia incommoda obliuioni tradenda ingentissima beneficia. Ita Abulensis quæst. 9. *Dicendum, quod hoc non obstante erant ingrati, quia licèt filij Samuelis non benè gubernarent, aliquid tolerare deberent propter honorem Samuelis, qui eis tanta dona contulerat, & fecerat.* Samuel miraculis ab Hebræorum ceruicibus seruitutis iugum excusserat, allophylorum audaciam fregerat, populum ad tranquillum statum reduxerat, & tamen maioris ad illos exasperandos ponderis fuit, filios munusculis subornari, quàm parentem tot, tantisque beneficijs eorum gratitudinem promereri. Nil speres, quantumuis magna beneficia contuleris, si reculam deneges, aut leuissima causa exasperes. Plus namque valet leue incommodum ad ingratiam procreandam, quàm beneficiorum copia ad gratitudinem promerendam.

§. XXXIII.

Erga Deum, & homines erit ingratus, qui honoris est ambitiosus.

DEos, qui metuit, cuncta metuit (aiebat Plutarchus de superstitione.) Adde, qui Deum non metuit, nil metuit. Et quidem qui sanctissimis Numinis præceptis non paret, vt volatico fruatur honore, nulla erga homines tenebitur lege. Quid ab homine sperandum, si multis à Deo beneficijs obstrictus, vt honoris sequatur vmbram, recedit ingratus? Samuel magnis beneficiis populi sibi gratiam meruerat, magnis laboribus beneuolentiam sibi pararat; omnium tamen populus oblitus est, cùm suaue Domini iugum impatiens expulit, & nouam regiminis formam ambitiosus suspirauit. Eodem tempore Dei dominium abiecerunt, & Samuelem iudiciaria potestate mulctarunt: *Constitue nobis Regem.* Videbant gentes à Regibus gubernari, & arbitrati sunt honorem esse à Monarcha regi. Ita Abulensis quæst. 4. *Putabant magnum esse honorem populi.* Ergo vt quid delusi honoris adquirerent, Dei regimen respuerunt, & Samueli etiam subijci detrectarunt: neque enim poterant in Samuelem esse grati, qui Numini comprobabantur iniurij: *Displicuit sermo in oculis Samuelis.* Nunquam in mentem illi venerat populum tot beneficijs obligatum posse resilire, & Numinis regimini, aut ipsius Samuelis potestati refragari. Docuit tamen experientia, Numini iniurios, & hominibus ingratos, esse ambitiosos. *Verba ista fuerunt dura in conspectu Samuelis* (inquit Abulensis quæst. 5.) *quia nunquam ille aliquid tale sperauit a populo proponendum.* Non videbatur possibile, Deum, Samuelemque à populo reijci post tot beneficia, & exantlatos labores pro populo; verùm dum à Domini imperio recedunt honoris vmbratilis ambitione, erga Samuelem existunt etiam ingrati.

§. XXXIV.

Liuore, ambitioneque aduri videtur, qui non admonitos deturbare molitur.

INiqua libet suspicione procedit, qui solam culpam desiderat amputare. Districtio iniquitatis occludit linguam, si prius salubris admonitionis adhibuerit medelam. *Nos* (aiebat Theodericus 4. *variar.* 29) *quibus cordi est post primam culpam non statim desiderare vindictam, admonitionem potiùs iussa conuertimus, ne sit nostra districtio nimia, quam lenis patientia non præcedat ... quia non habet veniæ locum, qui delinquit admonitus.* Si præcedat admonitio, omnis est expers suspicionis correctio: plecti voluit, qui noluit præmonitus emendari. Ast qui corrigere, & præmonere dissimulat, non tam culpam delere desiderat, quam personam. Natu maiores Israel Samuelis filios munerum præstigiis corruptos, & æquitati contrarios dignitate exauguratndos clamant, & nouam politices formam introducere adlaborant. *Constitue nobis Regem.* Dum priùs admonere dissimulant, dum, an resipuerint admoniti, non expectant, inuidiæ, ambitionisve suspicionem non vitant. Notauit Abulensis *quæst. 9. Nunquã ante hoc querelã proposuerant*

coram eo, de filiis eius; ideò petere debebant primò, quod caſtigaret filios ſuos. Præcedens admonitio delinquentium ceruicem publicaret indomitam, & natu maiorum commendaret ſententiam. Verùm dum nullam adhibere vulneri prætentauere medelam, inuidentiæ aut ambitus nequiuerunt vitare notam. Deliquerant Heli filij, & Deus patrem præmonuit, ne ſeuera nimis videretur animaduerſio, ſi non præcederet admonitio.

§. XXXV.

Magna negotia immaturè non ſunt expedienda, ſed prudenti conſideratione penſanda.

OMne ſubitum aut iniquæ ſuſpicioni eſt obnoxium, aut prudentiæ probatur aduerſum. Non debent magna ſine orationis ſuffragio decerni, nec ſine matura conſideratione reſolui. *Præcipua veſtri ordinis cura* (ſcribit Caſſiodorus 1. *variar*. 41.) *commiora nos facit proferre iudicia, & admittendum reuerendo cœtui examinare cogit ſolicitiùs honor. Senatum: quem non ſolum volumus numero augeri ciuium, ſed ornari maximè luce meritorum.* Electi honori proficit, quidquid examini diligentia prudens impendit, quia omni virtutum laude creditur relucere conſpicuus, qui poſt ſolertem diſcuſſionem reperitur electus. Hinc maiores natu Iſraël, dum Regem exambiunt, quin rem per otium diſcuſſerint, & oraculum conſuluerint, innubilarunt prudentiam, & populo non adeò tunc opportunam regiminis petierunt formam: *Da nobis Regem.* Samuël, quamvis importunis adurgeretur inſtantiis, ad orationem confugit, & matura, ac imperturbata meditatione penſauit: *Et orauit Samuël ad Dominum.* Samuëlis prudentia errorem effugit, maiorum natu celeritas & ſibi, & populo nocuit. *Samuel* (ſcribit ad hæc verba Abulenſis) *noluit quidquam reſpondere immediatè, vt propoſuerunt Iſraëlitæ, dicens, quod referret Domino, & poſteà reſponderet eis.* Si ſeniores per otium, & cum Domino rem conſuluiſſent, nunquam deerraſſent; verùm dum ſua prudentia fidunt, ſibi ipſis rem laborioſſimâ pro vtili poſcunt. Notauit noſter Sanctius *Neque ea de re Samuëlem conſulunt, aut per otium ſecum ipſi deliberant, ſed præcisè dicunt: Conſtitue nobis Regem.* Cùm tanti ponderis negotium citius decernunt, imprudenter impingunt.

§. XXXVI.

Omni affectione animum conuenit repurgare, qui veritatem à Deo deſiderat edoceri.

COnſilium à Deo quærendum vel idololatræ non ambigunt, imò aram ob id ipſum ſub terra figunt. *Nunc ara Conſo illi in circo defoſſa eſt ad primas metas ſub terra,* ſcribit Tertullianus de ſpectaculis *cap.* 5. Sub terra latebat ara, aut quia conſilium, & tectum debet eſſe & arcanum, aut quia defunctis tellure tectis debet aſſimilari, qui veritatem diſcupit edoceri. *Ipſe ſit & Deus Conſus* (ſcribit Auguſtinus *lib. 4. de Ciuitate. cap.* 11.) *prabendo conſilia.* Deus præbet conſilia; mens tamen non benè percipit, ſi ambitu ſurda, aut terrenis affectionibus obturata. Nulla cupiditate præpeditus ad cæleſtem vocem inuenitur diſpoſitus. Samuëli ſeniorum ſermo diſplicuit, quia diuino honori obſiſtebat, non quia filiorum, aut ſuis commodis repugnabat: *Diſplicuit ſermo in oculis Samuëlis, eò quod dixiſſent: Da nobis Regem.* Expende diſplicuiſſe ſermonem, non quia ipſe dignitate mulctatus, ſed quia honor diuinus videbatur imminutus nullis humanis affectionibus perturbatus; ſed honoris ſolùm diuini zelotypus, à Deo in oratione circa regiminis formam inſtructus eſt. *Et orauit Samuel*; nec enim ſi dignitatis ambitu cæcus, aut degeneri affectu turbatus oraculi vocem percepiſſet, at veritatem audiuit, quia quidquid obſtare quibat, amouit. Notauit noſter Sanctius: *Non affectione ducitur, aut priuatæ commoditatis ſtudio.* A Numine quid ſit agendum edocetur, quia affectibus terrenis exuitur. Nonnulli ita Deum conſulunt, vt priuatæ commoditatis ſtudio acceſſerint retardati, aut degeneri cupidine præpediti.

TEXTVS.

VERS. VII. Dixit autem Dominus ad Samuëlem: Audi vocem populi in omnibus, quæ loquuntur tibi; non enim te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos.

§. XXXVII.

Quæ denegaret propitius, ſæpè Deus concedit iratus.

IN *ægris opportunitas cibi ſalutaris eſt* (inquit Seneca 2. *de Beneficiis cap.* 1.) *& aqua tempeſtiuè data remedij locum obtinuit.* Beneficium eſt profutura largiri, vt nocitura negare. Ægris febrium incremento laborantibus beneficium non eſt frigidam concedere, ſed negare. *Sunt quædam nocitura impetrantibus* (addit Seneca *cap.* 4.) *quæ non dare, ſed negare beneficium eſt.* Cenſenda eſt potiùs, & æſtimanda vtilitas accipientis, quàm auiditas poſtulantis. Sæpè enim noxia nobis exambimus, & quàm ſint pernicioſa, non licet diſpicere, quia inſanus affectus iudicium ſolet interpellare. Non tantum ſunt inſpicienda beneficiorum initia, ſed etiam extrema. Ita eſt dare, quæ accepiſſe dolebit. Populus Hebræorum cæco ambitionis ardore Regem expetiuit: *Conſtitue nobis Regem, vt iudicet nos.* Quanta detrimenta emergerent Numinis dominium reſpuentibus, Samuël prædixit, vt ad meliorem mentem reuocaret. Inſtiterunt impetu illo flagrantis animi. Quid tunc? Deo annuente aſſequuntur infeliciter votum: *Audi vocem populi in omnibus, quæ loquuntur tibi.* Quæ enixè poſtulant eis Deus concedit non tam beneficus, quam iratus: & & quidem cùm ad meliorem mentem redierunt, acceſſione illa, quæ animum inflammabat, aut ſopita aut mitigata, etſi ſerò cognouerunt: quàm ſatiùs illis fuiſſet non aſſequi vota, quàm obtinuiſſe expetita. *Ex hoc patet* (inquit Gloſſa Moralis) *quòd aliquando Dominus exaudit aliquid, quod non cedit ad bonum petentis eò quod malè petit, & talis exauditio magis eſt punitio, Oſeæ* 13. *Dabo tibi Regem in furore meo.* Petebant non beneficium, ſed detrimentum: ergo denegare fuiſſet miſericordia, annuere poſtulatis fuit ira. Ob id Iacobus, vt Dei miſericordiam exageraret, aiebat: *Petitis, & non accipitis, eo quod malè petatis: vt in concupiſcentiis veſtris inſumatis. Iacob.* 4. *verſ.* 3. Pietate plenum fuit concupiſcentiis inſumendum, & ſceleribus dilapidandum negare: ſupplicium eſſet concedere. Ita fuit dediſſe, quod nocuit acceptum, & accipienti luctum attulit impetratum.

§. XXVIII.

Vt Deus factam ſibi iniuriam vlciſcatur, aliquando quod deſideramus largitur.

MVlti ſunt tam prauæ naturæ, vt malint ſuo arbitrio perire, quam alieno adſeruari. Quidam ſuperbè beneficium rejiciunt, & largitoris beneuolentiam ad ipſius conuertunt iniuriam. *Fa. nobis deos*, clamabat populus idololatriæ [illegible] libidinis ardore percitus. *Exod.* 32. *verſ.* 1. eos præc[illegible]bat Deus opaca nube, vt ardoris æſtum temperat[illegible], [illegible] columna, vt horrorem

tenebrarum

tenebrarum depelleret: verùm ea furebant insania, vt mallent obscura brutalitatis sequi vestigia, quàm conspicua prudentiæ exempla. Quid tunc? Cùm posset Deus statim Moysen remittere, & falsum numen sequenti die conflandum retardare, distulit iratus, & tempus concessit, atque assequerentur desiderata, permisit. Deum vitulum solemniter celebrarunt; sed quæ Numini illata est iniuria, ipso vitulo est vindicata. *Ceciderunt in die illa quasi viginti tria millia hominum.* Quod expendens Tertullianus aduersus Gnosticos cap. 3. sic ait: *Deos sibi producere quærit, quos potiùs ipse perdiderit.* Iniuriam irrugauit populus Numini bouem desiderando, sed illatam vindicauit, bouem conflari, adorarique permittendo: eorum votum in ipsorum est conuersum supplicium, nec alio opus fuit, vt vindicaretur iniuria, quàm effigies illa grandi dispendio conflata. Nunc etiam populus Regem more gentium petendo Numinis gubernationem abijciunt. Conqueritur Deus sibi intulisse petitione procaci iniuriam: *Non enim te abiecerunt, sed me.* Quid tunc? Votis annuit, & annuendo factã sibi iniuriam durè puniuit: *Audi vocem populi in omnibus, quæ loquuntur tibi.* Regẽ consalutare offensa fuit, & offensæ etiã vindicta. Notauit Cyprianus: *Exclamauit iratus Dominus, & dixit: Non te spreuerunt, sed me, & vt hoc vlcisceretur, excitauit eis Saul Regem, qui eos iniuriis grauibus affligeret, & per omnes contumelias, & pœnas superbum populum calcaret, & premeret.* Insaniuit populus contra Deum iniurius, & ambitiosus: ergo ipsa eorum insania fuit seuerissima pœna: sæpè namque Deus id ipsum, quod in eius exoptamus iniuriam, in acerbam nobis conuertit plagam. Vt noueris, quàm vera sit nostra thesis, scilicèt, Deum factam sibi iniuriam seuerè vlcisci insanis votis annuendo, & male concupita præstando.

§. XXXIX.

Solatium Prælato est, si acerbus casus non contigit eius inertia, sed alienæ cupiditatis, & ambitionis insania.

SÆpè in Republica contingunt amara, sæpè cruenta: ira sanguinem fudit, ambitio optimam Reipublicæ formam sæpissimè conturbauit. Quæ omnia regentis non innubilant gloriam, si occasionem non præstitit eius oscitans negligentia, immo solicita impedire conata sit vigilantia. Quis potest alienam intemperantiam prorsus prohibere? Quis insanientis audaciam quibit frænare? Magnum in aduersis regenti solatium est solerter munus obiisse, & nil ex his, quæ ad illum pertinent, incutiosè tractasse. *Animum nostrum Patres conscripti* (aiebat Theodoricus 1. *variar.* 30) *Reipubl. curis callentem, & diuersarum gentium consilia perscrutantem pulsauit sæuis querela populorum, orta quidem ex causis leuibus, sed graues eructanit excessus. Deplorat enim pro spectaculorum voluptate ad discriminis se vltima peruenisse, vt legum ratione calcata desperatè persequeretur innoxios seruilis furor armatus.* Seruilis furor Rempublicam conturbauit, dum Princeps Reipublicæ vtilitati consuleret prouidus, & inuigilaret attentus: ergo stragis petiuit solatium à sollicita vigilantia, & vigilanti cautela. Huc videtur spectare quod Deus cum Samuele disserens, ait: *Non enim te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos.* Ambiebat populus more gentium Regem; contristatus est Samuel ob nouam politices formam, veritus, ne eius incuria, aut negligentia occasionem aliquam præstitisset: ergo illum solatur Deus asserens, eius causa populum ad eam insaniam non deuenisse, sed Regem, quod Deum auersatentur, postulasse: *Non enim te abiecerunt, sed me;* id est, nullam tu causam eis præbuisti, sicut nec ego; conantur tamen nouam regiminis formam introducere ambitione inflammati, & superbiæ ardore cæci. Adest noster Sanctius: *Consolatur Samuelem Dominus, cùm illum a culpa liberat, docetque à morum, ingeniique leuitate potiùs ortum esse illud populi consilium; quàm quòd causa alia vrgeret grauior, quæ illam administrationis nouam formam eligeret.* Si illi nouæ administrationis formæ ansam præbuisset Samuel aut incuria, aut inertia, fas erat, vt magna afficeretur tristitia; verùm dum nihil omisit, solatium habuit; constabat namque eam perturbationem oriri ab ambitu subditorum delirante, non à Præsule inerti. Et quidem magnum gubernatori solatium est, si fortè aliquod contingat erratum, nil omisisse, quo mores componeret, & tranquillitatem foueret.

§. XL.

Plus iustos angit culpa infici, quàm dignitatibus despoliari.

CÆca hominum cupiditas, ambitiosaque vanitas percalcatas leges ad dignitatum solet celsa inuolare, & nullis, vt assequatur, legibus contineri. Nullum respuitur peccatum, vnde lucrosum prouenire potest augmentum. Fratres, absente Ruben, Iosephi venditores existunt? Cùmque Ruben eius doleret casum: *Puer non comparet, & ego quò ibo.* Gen. 37. *vers.* 30. Fratres, vt placet Philoni, pecuniæ obtulerunt partem, & iam Rubenus approbat venditionem. *Illis fassis venditum* (inquit Philo lib. de Ioseph.) *& pretium proferentibus: Bella, inquit, negotiatio, partiamur lucrum.* Non metuit denigrari offensa, vt augeretur pecunia: verum virtutis alumni, & æquitatis studiosi sollicitiùs curant culpa non infici, quàm ambiant commodis frui, aut dignitatibus exornari. Iacob, dum à matre benedictionem præripere suadetur, respondet: *Timeo ne putet me sibi voluisse illudere Gen.* 27 *vers.* 12. Ni sollicitet, primogenitura carebit; si accedat, aliquali ad speciem offensa patentem exasperabit? is tamen erat Iacob, vt non vereretur maioratu priuari, & leui etiam culpa timeret infici. *Timebat* (inquit Lira) *deprehendi a patre.* Nec aliter Samueli videas accidisse? nouam administrationis formam expetunt Israelitæ: *Constitue nobis Regem, vt iudicet nos.* Samuel tristatur: *Displicuit se mo in oculis Samuelis.* Eo dolore perculsus ingemuit, vt ipse Deus eum fuerit solatus, & dolenti blanditus: *Audi vocem populi in omnibus, quæ loquuntur tibi, non enim te abiecerunt, sed me.* Quærunt Interpretes, huius exulcerati doloris quæ præcipua fuerit causa? testanturque indiguisse solatio, non quia priuabatur gubernatione, sed quia verebatur, ne causam aliquali dedisset crimini. Ergo Deus inquit *non te abiecerunt, sed me.* Quasi dicat; nullam occasionem præstitisti, nullam culpam in Reipublicæ administratione perpetrasti, sicut nec ego: ergo luctui impone modum. Ita noster Sanctius: *Consolatur Samuelem Dominus, cùm illum à culpa liberat.* Duo poterant Samuelem angere, scilicèt defœdari aliquali culpa, & antiqua priuari dignitatis excellentia. Et cur Deus non soletur exauguratum, & soletur suspicione criminis trepidum? Quia licèt culpa solùm esset suspecta, & a dignitate depositio non dubia, plus dolebat Samuel vel suspectam offensam, quam reuera dignitatem amissam: ergo opus non fuit solari dignitate nudatum, sed alicuius criminis, suspicione perculsum: *Consolatur Samuelem Dominus, cùm illum à culpa liberat.* Quàm aliter multis accidit, lamentantur dignitatum infulis denudari, non dolent culpis aspergi.

TEXTVS,

TEXTVS.

VERS. VIII. Iuxta omnia opera sua, quæ fecerunt à die, qua eduxi eos de Ægypto, vsque ad diem hanc: sicut dereliquerunt me, & seruierunt diis alienis, sic faciunt etiam tibi

§. XLI.

Homines agglutinari solent erroribus pertinaciùs, adhærere virtutibus leuiùs.

HOmines quàm aliter malorum, bonorúmque pœnitentiam tractent, vel ex eo agnoscitur, quòd circa malorum pœnitentiam leuiter incumbunt, circa bonorum tenaciter adhærescũt. *Eam maximè pœnitentia speciem* (inquit Tertullianus *de pœnitentia cap. 1.*) *qua optimis operibus irrogatur, in corde figunt, meminisse curantes, ne quid boni rursus præstent: contra pœnitentiam malorum leuius incubant.* Beneficiis amplissimis obligati, cœlestibus bonis allecti fugiunt amplectendum, amplectuntur auersandum: in virtutum via leuissima vestigia ponunt, in vitiorum erroribus altissima imprimunt. Qua die filij Israël Ægyptum reliquerunt, duceati Domino obtemperarunt; verùm ab illa die exasperarunt inobedientes, irritantúmque contumaces; à virtute facilè deuiarunt, vitiis pertinaciter adhæserunt. Samuële exhortatore idola abiecerant, adurgente periculo cœlestem opem implorarant: *Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum*, supra cap. 7. vers. 8. Citissimè tamen Dei dominium respuunt, & more gentium habere Regem exambiunt: *Iuxta omnia opera sua quæ fecerunt à die, qua eduxi eos de Ægypto vsque ad hanc diem; sicut dereliquerunt me, & seruierunt diis alienis, sic faciunt etiam tibi.* Ac si dicat: si me citissimè dereliquerunt magnis beneficiis obstricti, quid mirandum à te citò recedant, & derelinquant? Notauit Abulensis *quæstione 17. Quasi dicat: Non est admirandum, quòd hoc faciant, quoniam non est opus nouum, sed est sicut omnia alia, quæ fecerunt à die, qua eduxi eos de terra Ægypti, scilicet semper ab illo die peccauerunt, & nunc etiam peccant.* Adnectit: *Rarissimè Israëlitæ Deum colebant conferendo ad tempora, in quibus non colebant; & ideo illa tempora, quibus colebant, reputabantur quasi nihil.* Itaque cuiuis diei virtutibus impenso respondebant anni plures vitiis insumpti, & vanitati dicati: virtus deserebatur faciliter, sceleribus incubebant pertinaciter.

§. LXII.

Solatium est à Deo deficientibus non præesse, contumacibus non imperare.

FRequenter homines aliquo errore ducuntur. Opus est meminerit, qui ad gubernationis culmen ascendit, hominem se esse, & hominibus imperare. *Non omnes homines* (aiebat Plinius *lib. 9. epist. 12.*) *aliquo errore ducuntur? Non hic in illo sibi, in hoc alius indulget?* Vt nauis rectori opus est gubernaculo assidere, & contra insanientes vndas, & ventos acrius adspirantes pugnare: ita superiori est opus alia circumcidere, alia attollere; alia deprimere, & frequentibus excubiis inuigilare; verùm si subiecti frænus abrumpant, si omnis rationis limites transiliant, commodum est eiusmodi non regere sed se eorum gubernatione abdicare. Syluæ ligna ad imperium, oliuam, vitem, & ficum inuitarunt: *Ierunt ligna, vt vngerent super se Regem. Iudic. 9. vers. 8.* Oliua, vitis, & ficus prudentissimè recusarunt imperium, quia nouerant à Deo deficientibus imperare esse incommodum, & periculum. Audi Isidorum apud Glossam: *Ligna syluæ sunt homines infructuosi, vani, vagi, æterno incendio præparati.* Inuideret sibi vitis, si acceptasset imperium, & consuluit sibi, dum repudiauit dominium. Nil enim adeò amarum, & periculosum, vt refractariis præesse, & improbis dominari. Deus pro Rege erat Israëlitis Samuël pro iudice, & superiore; cúmque suaue Domini iugum è ceruicibus molirentur excutere: *Constitue nobis Regem*, ne Samuël potestate carere doleat, Deus abiectum se ab illo populo Samuëli denuntiat: *Sicut dereliquerunt me, & seruierunt diis alienis, sic faciunt etiam tibi.* His verbis afflictum solari testantur Interpretes. Ita Abulensis *quæst. 17. In hoc Deus consolatur Samuelem, ne doleat, quòd Principatus auferatur à domo eius.* Si quæras, quod solatium amittenti principatum sit, quòd Domini excusserint iugum? Magnum equidem fuisse, respondeo; nam si in eis circunstantiis principatu poriretur, refractariis, & leges calcantibus imperaret; adeóque periculosum, & graue est dominari improbis, vt grande fuerit solatium non sortiri eiusmodi imperium. *In hoc consolatur Samuelem, ne doleat, quod principatus auferatur à domo eius.* Vtilissimum erat tunc principatum relinquere: esset amarissimum obtinere. Nil enim tam difficultatibus, ac doloribus plenum, vt vanis, vagisque dominari, & corrigendi obligatione adurgeri.

TEXTVS.

VERS. IX. & X. Nunc ergo vocem eorum audi; verumtamen contestare eos, & prædic eis ius Regis, qui regnaturus est super eos. Dixit itaque Samuël omnia verba Domini ad populum, qui petierat à se Regem.

§. XLIII.

Quidquid potestas audet, & licere sibi credit.

PLatonem Cyrenæi rogarunt (inquit Plutarchus ad Principem indoctum) *leges vt ipsis scriberet, traderétque, ac Rempublicam ipsorum ordinaret: id ille abnuit, magnæ molis esse fatus, ita fortunatis leges sancire Cyrenæis.* Disertus Plato noluit operam perdere, & leges Cyrenæis cõndere, nam cùm tunc potestate, & felicitate florerent, leges solummodò acciperent, vt ad potestatis suæ elogium audacissimè proculcarent. *Nihil enim æquè est intractabile* (addit) *asperum, & præfractum, vt homo, cui felicitatis opinio inhæserit. Quapropter imperantibus operosum est consilium dare de imperio Quippè doctrinam velut imperatricem formidant admittere, ne potestatis eorum circumcidat bonum, si officij frænum ei iniecerit.* Lex frænum potestati iniicit, dum ad æquitatis, & rationis iura componit cúmque magnates, potentésque omnia sibi licere credant, audire legem formidant. Alexander temeritatem existimabat virtutem. *Pro virtute* (inquit Seneca 1. *de Beneficiis, cap. 3.*) *erat felix temeritas.* Adnectit: *Hic à pueritia latro gentiúmque vastator tam hostium pernicies, quam amicorum, qui summum bonum duceret, terrori esse cunctis mortalibus.* Quis Alexandro poneret legem, quando temeritatem existimabat virtutem? Hanc veritatem noster Textus dilucidè ostendit, cùm plurima à Regibus perpetranda ius regium appellat: *Prædic eis ius Regis.* Ius existimabant Reges non quod legibus consonum, sed quod potestati collibitum. Opportunè Abulensis *quæst. 17. Vocantur hic iura Regis ea, quæ Reges ab eis exigere poterant.* Ius non cum lege sed cum potestate concordabat, & quidquid potestati placitum, à lege putabatur præscriptum. Consonat Lira: *Plura exprimuntur à Samuele, quæ non pertinent ad ius ipsius Regis, vtpotè omnia illa, quæ reddunt populum subditum seruilem, & quæ non respiciunt bonum commune, sed magis hominis in regno positi voluntatem.* Nonnulli ex Regibus, quos habuerunt, vt Roboam, iuri suo imputabant, quæ contra ius, & contra rationem audebant: vt huius sæculi diuites, & potentes omnia etiam arbitrantur sibi licere, & a præscriptis legum absolui.

§. XLIV.

§. XLIV.

Nil debet Principi à subditis denegari, si necessitate constiterit adurgeri.

BOnus Princeps maris adinstar quidquid accipit, ad differentium commodum reddit. Stomachus etiam cibos omnes amplectitur, sed vt decoctos, & defæcatos pro membrorum qualitate distribuat, & salutem vegetam alat. Execranda sunt commoda vexatorum calamitatibus acquisita. Hinc est, quòd si ad Reipublicæ salutẽ opus fuerit grandi tributo, subiectus debeat alacriter dilargiri, & Princeps ad commune bonum insumere. Quid Principi subiectus denegarit deuotus, si Princeps subiectorum tranquillitatem, incolumitatémque exambierit solicitus? *Tributa quidem nobis animæ deuotione persoluitis* (aiebat Cassiod. 6. *var.* 24.) *sed nos maiore vicissitudine decoras vobis reddimus dignitates: vt vos ab incursantium prauitate defendant, qui nostris iussionibus obsecundant. Erit enim gaudium vestra quies, suaue lucrum, si nesciatis incommodum.* Quidquid Principi solicito subiectus exhibet, sibi ipsi applicari dignoscitur, dum anxietas, & solicitudo redimitur. Solicitis cor superioris curis inuigilat, vt subiectus pace, & tranquillitate oblectatus quiescat: ergo auara manu non debet retineri, quod liquet ad largitoris vtilitatem spargi. Samuël ius Regis prædicit: *Prædic eis ius Regis*: sed quamvis aliqua viderentur dura, admisit populus voluntate deuota. Quòd si inquiras, cur ius adeò graue non suaserit, detrectare sententiam? respondebit Lira, eam legem intelligendam fore, si Princeps ad subditorum illis egeret tutelam, & ad reportandam de aduersariis victoriam: ergo paruerunt, vt qui nossent Principi egenti nil denegandum, quando agnoscitur in subiectorum vtilitatem vertendum. Audi Liram: *Sciendum, quòd aliqua sunt de iure Regis in necessitate positi propter bonum commune regni; & sic omnia, quæ inferius exprimuntur à Samuële, sunt de iure Regis, quia in tali casu omnia sunt Regis, vel Principis; & exponenda, vel expendenda pro bono communi.* Quem laborem recuset membrum, si labor ad totius corporis spectauerit commodum? Et quid denegetur Principi, si pro suorum salute constiterit desudare?

TEXTVS.

VERS. XI. Et ait: Hoc erit ius Regis, qui imperaturus est vobis: Filios vestros tollet, & ponet in curribus suis, faciétque sibi equites, & præcursores quadrigarum suarum.

§. XLV.

Magnates priùs curant superbam, & euanidam pompam sibi acquirere, quàm subiectorum vtilitatibus prouidere.

O Primus superior lucis adinstar resplendet, sed ipso splendore iuuat, & vitali influxu prodesse omnibus adlaborat. *Seruare proprium est excellentis fortunæ, quæ nunquam magis suspici debet, quam cùm illi contingit idem posse, quod diis* (aiebat Seneca 1. *de Clementia cap.* 5.) *quorum beneficio in lucem edimur tam boni, quàm mali. Deorum itaque sibi animum asserens Princeps alios ex ciuibus suis, quia vtiles, bonique sunt, libens videat; alios in numerum relinquat: quosdam esse gaudeat, quosdam patiatur.* Itaque superior Numinis ingenium imitatus retinebit æquitatem, suorum, quantum fas est, conseruabit numerum, & salutem; verùm adeò sæpesæpiùs superiores exorbitant, vt quæ ad plausum, splendorémque spectant, studiis anhelarint sollicitis, cæteris rebus postpositis. Consalutandi Principis à Samuële iura prædicuntur: *Hoc erit ius Regis, qui imperaturus est vobis: filios vestros tollet, & ponet in curribus suis, faciétque sibi equites, & præcursores quadrigarum suarum.* Adiecit: *Et constituet sibi tribunos, & centuriones.* Profectò Samuël ordinẽ inuertisse videtur; nam cùm tribunus pro dirimendis sit litibus, cùm centurio pro reprimendis sit hostibus, priùs debuisset referre ad communem vtilitatem spectantia, quàm ad pompam, splendorémque pertinentia. Cur ergo priùs egit de his, quæ ad regalem pompam, quàm de his, quæ ad subditorum tutelam? O arcanum! Si munus, vt fas erat, consalutandus administraret, priùs de prouidendis tribunis, & centurionibus cogitaret; verùm, vt noscerent pompam vtilitati communi præponendam, priùs retulit quadrigarum studium, & postea militiæ, æquitatísque ministerium. *Plura exprimuntur à Samuele* (inquit Lira) *quæ non pertinent ad ius ipsius Regis, vtpotè omnia illa quæ reddunt populum subditum seruilem, & quæ non respiciunt bonum commune, sed magis hominis in regno positi voluntatem.* Consonat Caietan. *Non est sensus, quòd infra scripta sint iuris, sed iuris Regis, hoc est, erunt iuris, quia Rex volet esse ius.* Itaque ius putabatur priùs splendorem euanidum adaugere, & postea subditorum vtilitati consulere.

TEXTVS.

VERS. XII. Et constituet sibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum suorum, & messores segetum, & fabros armorum, & curruum suorum.

§. LXVI.

Iura, & arma regnorum sunt fulcimenta.

LEx sine armis facilè corruit, & in potestatem hostilem deuenit: arma sine lege ferociunt, & tam propriis, quàm extraneis vim inferunt: si tamen leges, & arma fœderentur, Respublica nec perturbatione interna concutitur, nec hostili manu fœdatur. Moysen, quem populi ducem Numen delegit, legem, & virgam video prensare manu. Virgam tulit, qua elementis imperauit; legem, qua impietatem repressit, vt ea tunc floreret Respublica, cui erat in virga militare præsidium, & in lege saluberrimum documentum. *Propositi nostri est* (aiebat Theodericus 4. *variar.* 12.) *vt Prouincias nobis, Deo auxiliante, subiectas sicut armis defendimus, ita legibus ordinemus.* Vt arma Rempublicam custodiunt tutam, sic leges reddunt pacatam. Prouidendum est, ne animos inquietet hostilis insolentia, & ne tranquillitatem domestica perturbet audacia. Ob id cùm Regis consalutandi ius prædicitur, tribunos, centurionésque designaturus refertur: *Constituet sibi tribunos, & centuriones.* Tribuni erant iudices, centuriones milites: *Tribunos* (inquit Hygo) *id est, iudices.* Benè: sed iudices videbantur potiùs dirimendis populi causis designandi, quàm ipsi Principi deligendi. Cur ergo ait: *Constituet sibi?* Quia ni iustitia muniret, armísque defenderet, citissimè collaberetur imperium: at cùm leges florent, cùm arma vigent, regnum stabilitum durabit: ergo sibi tribunos, & centuriones designet: *Constituet sibi.* Sunt namque firmissima imperij fulcra iura inuiolata, & arma hostili cruore rubentia. Innuit Abulensis q. 18. *Constituet sibi tribunos, & centuriones, id est, etiam de filiis vestris faciet tribunos, isti erunt Principes armatorum in bello.* Adnectit: *Istud autem non erat grauamen Israelitis*, imò erat Israëlitis commodum tribunis probis gubernari, & ducibus strenuis defendi.

TEXTVS.

VERS. XIII. Filias quoque vestras faciet sibi vnguentarias, & focarias, & panificas.

§. XLVII.

Magnates cùm plures cogant laboriosè eorum luxibus inseruire, detrectant mercedem laboris reddere.

MAgnates, & ampliori fortuna vtentes luxui student nouas quotidiè voluptates architectari, & aliorum operis, & vigiliis ad laboriosas delicias vsi; & cùm merces debeatur sudori, de mercede non cogitant, cùm exactissimè inseruire sibi compellant. *Hoc enim* (aiebat Seneca *epist.78.*) *iam luxuria commenta est. Ne quis intepescat cibus, ne quid palato iam calloso ferueat, cœnam culina prosequitur.* Capacibus scyphis bibunt, fracta insuper glacie ostria lucrina ipsa in mensa aperiuntur, familiæ strepitus circa cœnationis horam auditur coquorum tumultus, varia inferuntur obsonia, quæ stomacho recrudescant. Cúmque vnius fastidioso palato tot homines famulentur, debita laboribus præmia, sæpissimè denegantur. Cogunt famulos vigilanti sedulitate inseruire, sed stipendia laboribus nolunt reddere. Si servus in cibo parando, aut in veste leuissimè deliquit, domus clamoribus obstrepet, sed licet diligentissimè inseruiat, nullam, aut tardè, mercedem recipiet. Filias in vnguentorum compositione laboraturas denigrandas terra focorum fuligine, siliginei panis conformatione lassandas testatur Samuël, & hoc totum, vt vnius hominis palato deseruiant, cum mercede defraudatæ ingemiscant: *Filias quoque vestras faciet sibi vnguentarias, & focarias, & panificas.* Horum verborum hunc sensum esse testatur Abulensis *q.137. Littera ista intelligitur, quòd violenter, & nullo dato pretio filia Israelitarum subjicerentur in famulatum Regis in panificas, vnguentarias, & focarias.* Itaque nec poterant non seruire, nec Princeps recordabatur mercedem reddere. Quo exemplo, quod frequenter accidit, Textus expressit. Non audent inferioris fortunæ homines magnatibus, latéque incedentibus, quæ ad luxum, & euanidam pompam expetunt, non largiri, nec valent debitum sibi pretium iteratis precibus consequi.

TEXTVS.

VERS. IV. Agros quoque vestros, & vineas, & oliueta optima tollet, & dabit servis suis.

§. XLVIII.

Quod non sine gemitu à subiectis penditur; non semel parasitis, & histrionibus applicatur.

ALiquod esset solatium, si quod subiectus pendit, aut Principis splendori, aut pendentis inseruiret vtilitati; est tamen miserum dispoliari, vt parasitus indecenter ditescat, & histrio fulgeat. *Qui enim* (aiebat Theodericus *4 var.14.*) *debent ad fiscum celerius esse deuoti, nisi qui capiunt commoda donatiui? Quando amplius de nostra humanitate recipiunt, quam stipendij iure præstetur. Nam si liberalitatis nostra causa tractetur, nos potiùs voluntaria tributa soluimus, qui fortunas omnium subleuamus.* Fortuna pendentis subleuata exactionum minuit onera, quandoquidem grauanter non penditur, quod benè collocari dignoscitur. Ingens verò discruciat dolor, si anxiis sudoribus comparatum luxui, & vanitati sordescat applicitum. *Solere aiunt barbaros Reges Persarum ac Syrorum* (inquit Cicero *act.5.* in Verrem) *plures vxores habere; hi autem vxoribus ciuitates attribuere hoc modo: Hæc ciuitas mulieri redimiculum præbeat, hæc in collum, hæc in crines. Ita populos habent vniuersos, non solùm conscios libidinis suæ, sed etiam administros.* Tota ciuitas laborabat, vt pretiosæ margaritæ è mulieris collo penderent, & digiti lapillis fulgurantibus emicarent. Antiochus seditionem concitauit, cùm Tharsenses, Malotásque 2. Machab. 4. ad concubinæ immundissimum mundum dedit. Ergo Samuël hæc populo incommoda prædixit, vt à sententia reuocaret, & deterreret: *Agros quoque vestros & vineas, & oliueta optima tollet, & dabit servis suis.* Quibus servis? Non strenuè in acie confligentibus, non maria ad publicam vtilitatem tranantibus, sed eis, qui circumstant, vt adulationibus decertent ad oblectandam superbiam aut promouendam insaniam. *Accipiet ista oliueta, & vineas* (inquit Abulensis *q.236.*) *vt servos suos, scilicet illos qui sibi assistunt, ditet de possessionibus subditorum.* Subditi, acquisitis non sine magno labore facultatibus, ingemiscent dispoliati, vt otiosi refulgeant splendidi.

TEXTVS.

VERS. XV. Sed & segetes vestras, & vinearum reditus addecimabit, vt det Eunuchis, & famulis suis.

§. XLIX.

Quod iusta causa tributum constat imponi, ablata debet cessare.

TRibutarius debet Principi prompta deuotione inseruire, cùm necessitas tributum agnoscitur postulare: ea tamen solicita Principi sit vigilantia, vt neque exactores diripiant, nec subiecti, cessante causa, persoluant. *Tempora exactionum* (aiebat Cassiod. 12. *variar. 2.*) *statuta seruentur: ita tamen vt nullus sub immatura compulsionis iniuria se ingemiscat exactum, nec iterum sub turpi venalitate induciarum largitas damnosa præbeatur: dilatio enim tributi maior fit causa dispendij, quando irritè suspenditur, quod nullis protractionibus euitatur.* Precauit, ne crudeli indulgentia pendentis augeret damnum, dum exactor tantisper accipere differt tributum. Nec solùm conuenit exactorum rapacitatem frænare, sed rationem tributorum exigere. *Expensarum quoque fidelem notitiã quaternis mensibus comprehensam consuetudine custodita, ad scrinia nostrã dirigere maturabis, vt totius erroris discussa caligine publici ratiocinij possit claritas apparere.* Si ratiocinij publici claritas non appareat, si variis artibus tenebrescat, subiecti facultas depauperatur, & thesaurus Principis non augetur. Iam si cessante causa perseuerarint grauamina, pulsabit semper querela. Ius Regis consalutandi prædicitur, segetes, & vinearum reditus, scilicet addecimandos, vt militibus possit stipendia dilargiri, & ciuium tranquillitas efflorere: *Segetes vestras & vinearum reditus addecimabit, vt det Eunuchis, & famulis suis*, id est, exponit Abulensis *q.237.* vt militibus præbeat annonam, vtque decentem habeat circunstantiam: *Accipiet istos reditus decimarum Rex a vobis, et inde sufficiat servis suis. Vocantur autem hic Eunuchi milites speciales Regi assistentes.* Itaque, vt militibus redderet stipendia, exigebat illa tributa: *Vt det Eunuchis, & famulis suis.* Dum circumsonabant Ammonitarum arma, dum perstrepebant prælia, fas erat tributa exigere, vt impenderet militibus. Si verò cessante causa servis, eunuchisve opus non erat impendere, æquitas vetabat exigere. Ita Abulensis supra datus: *Illa quidem exiget Rex, quandiu fuerit in necessitate constitutus. Cùm verò cessauerit causa, non licet sibi exigere.* Vt fas est, subiectos Principi nihil negare, quandiu necessitas vrget, ita est fas, dum non vrget, iugum leuire, & subiectos releuare.

TEXTVS.

Vers. XVI. & XVII. Seruos etiam vestros, & ancillas, & iuuenes optimos, & asinos auferet, & ponet in opere suo: greges quoque vestros addecimabit, vósque eritis ei serui.

§. L.

Durissimum est, si à superiore subditus tractetur vt seruus.

SVperior nomen sortitur patris, vt nouerit se, suáque subiectis postponere, & docenti comitate, vrbanáque affabilitate tractare. Peccat aliquando subditus aut errore prolapsus, aut cupiditate illectus; sed comiter, & leniter corrigendus est. *Nemo ad supplicia exigenda peruenit* (inquit Seneca *lib. 1. de Clementiâ cap. 14.*) *nisi qui remedia consumpsit. Hoc, quod parenti, etiam Principi faciendum est: quem appellauimus patrem patriæ non adulatione vana adducti. Cætera enim cognomina honori data sunt. Magnos, & Felices, & Augustos diximus, & ambitiosæ maiestati quidquid potuimus titulorum congessimus, illis hoc tribuentes: patrem quidem patriæ appellauimus, vt sciret datam sibi potestatem patriam, quæ est temperatissima, liberis consulens, suáque post illos ponens.* Vt minori pretio quàm filius cætera apud patrem habentur; sic apud optimum, moratúmque superiorem subditus filij loco habetur, & æstimatur: si corrigendus est, eo modo supplicium debet inferri, vt omnibus liqueat non præcipiti iracundia, aut praua voluntate inflictum, sed exigente culpa decretum. *Tardè* (adnectit Seneca) *sibi pater membra sua abscindat, etiam cùm absciderit, reponere cupiat, & in abscindendo gemat, cunctatus multum, diúque. Propè enim est, vt libenter damnet, qui citò: propè, vt iniquè puniat, qui nimis.* Tristis punientis gemitus ostendat non libenter, sed coactè punire, & necessitate coactum pœnam inferre. Inuenias, sibi clementissimos, circa subiectos asperitate seueros. *Cùm eos etiam* (aiebat Plinius 8. *epist. 22.*) *qui non indigent clementia vllius, nihil magis, quàm lenitas deceat. Atque ego optimum, & emendatissimum existimo, qui cæteris ita ignoscit, tanquam ipse quotidie peccet: ita peccatis abstinet tanquam nemini ignoscat. Proinde hoc domi, hoc foris, hoc in omni vitæ genere teneamus, vt nobis implacabiles simus, exorabiles istis etiam, qui dare veniam, nisi sibi, nesciunt.* Quòd si hic in puniendo decet modus, vel cùm exasperauit reatus, qualiter cùm culpa abest, debet tractari subiectus? Qui tumidi, dignitatéque superbi, in mancipiorum numerum subiectos referunt, & fastidioso supercilio despiciunt, munus adulterant, & inuidiam sibi conflant. Et quæ grauior calamitas, quàm superiorem pati & tumidum, & amarum? Regem Numinis loco deposcebant Israëlitæ; vtque Samuël à sententia abduceret, prædixit fore à Rege dispoliandos, & in seruorum numero habendos: *Greges quoque vestros addecimabit.* Adnexuit: *Vósque eritis ei serui, & clamabitis in die illa.* Et cur anxietatem clamoribus non promunt dispoliati, qui ingemunt serui? Quia cùm essent ingenui (inquit Abulensis q. 257.) durè tractabantur, ac si empti de lapide. Et quæ grauior illis potuit denonciari calamitas, quam superior, qui illos in seruorum centum redigeret, & inurbanè tractaret? *Vos eritis ei serui* (inquit Abulensis) *id est, ita affliget vos sicut seruos.* Intolerantia afflictio ingenuis erat despici, & mancipiorum initar tractari: ergo vt a sententia reuocet, post labores alios hunc adiecit, vt qui nouerat esse durissimum, si ingenuus subditus à superiore habeatur vti vilissimus seruus.

TEXTVS.

Vers. XVIII. Et clamabitis in die illa à facie Regis vestri, quem elegistis vobis: & non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petistis vobis Regem.

§. LI.

Cæca ductus cupiditate, dum sibi solicitat oblectamentum, inuenire solet supplicium.

QVi cæca ducitur cupiditate, ea solet sibi solicitare, quæ infensus posset inimicus discupere. Sine rationis gubernaculo vitam traducentes insanis cupiditatùm vorticibus concutiuntur, & vbi sibi promiserant tranquillum portum, luctuosum experiuntur naufragium. Quàm benè Philo *lib. de profugis. Sæpè res minus felix fuit, quàm opinio.* Qui opinionem non discutiunt, & prudenti trutina pensitant, anxios sæpè labores sibi conciliant, quia vbi promiserant sibi delusi felicitatem, anxium inuenerunt angorem. Filij Israël gentium exemplo persuasi Regem sibi postularunt, & a salubri Numinis regimine desciuerunt: *Da nobis Regem, vt iudicet nos.* Votum adepti clamoribus aërem verberant, & à facie Regis clamant: *Clamabitis in die illa à facie Regis vestri,* id est, à facie Regis, quem desiderastis, & experistis. Et cur clament, cùm exambierint? Si anhelauerant Regem sortiri, vt securum profugium, vt tutum contra hostiles adsultus propugnaculum, cur vota assequuti ingemant, & anxiis aërem suspiriis feriant? Quia dum cæcâ, & non explorata cupiditate ducuntur (inquit Abulensis q. 257.) sibi ipsis imprudenter aduersantur. *Eueniebat Iudæis* (inquit) *vt à Regibus, à quibus se putabant saluandos ab hostibus, lacerarentur magis, quàm ab hostibus.* Itaque quod ab hostibus existimauere profugium, experti sunt grauius præ hostibus detrimentum: ergo clamant, & se ipsos tarda pœnitudine accusant. Dignum supplicium fuit, vt qui oculos aperire detrectarunt opportunè admoniti, aperirent violenter oppressi. Adnectit Abulensis satis opportunam fabellam, scilicet columbas contra miluum accipitrem in Regem consalutasse, à quo maiora detrimenta sustinuerunt, & irremediabilibus gemitibus deplorarunt:

Accipitrem milui pulsurum bella columba
Accipiunt Regem, Rex magis hoste nocet.

Nil magis, ac vota nostra solicito indiget examine, nam si cæca cupiditate ducimur, nobis ipsis calamitatem maturamus.

§. LII.

Eis se tricis solet cæca cupiditas implicare, vt nequeat faciliter expediri.

RVdes aues fallacis oblectamenti cupidine illectæ illitis tenaci visco ramusculis insident, aut reti pedem injiciunt; vnde se expedire non possunt, & gemitibus caram voluptatem ostendunt. Iam non licet fugere, quia volatus impeditur, dum pes tenetur. Nec aliter ac auibus peccatoribus videas accidere; eis se aliquando difficultatibus inuoluunt, vt nec possint rumpere, nec valeant sustinere. *Lux obtenebrescet* (aiebat Iobus, *cap. 18. v. 6.*) *in tabernaculo illius, & lucerna, quæ super eum est, extinguetur. Arctabuntur gressus virtutis eius, & præcipitabit eum consilium suum... tenebitur planta illius laqueo, & exardescet contra eum sitis.* Qui sitit oblectamentum, siti inflammatus non attendit captiosum laqueum, & dum non potest effugere laqueum, sitis ipsa durum conuertitur in tormentum. Opportunè Lira: *Consilium,*

quod cogitabat ſibi fore ad commodum,erit ſibi nocivum. Regem poſtularunt Hebræi: *Da nobis Regem,vt iudicet nos;*conſecuti ſunt deſiderium , ſex exertis clamoribus ſeram oſtenderunt pœnitentiam , & cupiditatem luerunt improuidam. *Clamabitis in die illa à facie Regis veſtri, quem elegiſtis vobis.*Et cur clament, nec moliantur iugum excutere? Quia iam (reſpondet Abulenſis quæſt.257.) quos elegerant ſuperiores, eis prævaluerunt viribus, vt iugum nequiuerint excutere, nec ſufferre:eis ſe difficultatibus implicarunt,vt fuerit rumpere arduum & ſuſtinere miſerrimum. *Ipſi non poterant deponere Regem, quoniam nimis erant confortati Reges ſuper illos.* Non loquitur Textus de Regibus iura tuentibus æquitateque gubernantibus, ſed de illis , qui poteſtatem in tyrannidem detorquentes nec rationi obtemperabant, nec iuri parebant. Ergo qui inconſulto deſiderio abducti,& gemitibus doluerunt vexati.O quoties involamus cæca auiditate ad vitium, eiſque nos inuoluimus, implicamúſque tricis, vt nec vitare poſſimus gemitum, nec facilè excutere de ceruicibus iugum.

§. LIII.

Recrudeſcit , ſi præſcita , dum remedio caret miſeria.

ANimalium plura, hominibus ſagaciora præſentibus non fidunt, ſed futura ſæpe præſagiunt. *Mergi* (aiebat Caſſiodorus *3.variar.48.*) *quibus nomen eſt ex facto,cohabitatores piſcium,aquatiles volucres, futuras tēpeſtates naturaliter prævidentes ſicca petunt , ſtagna derelinquunt. Delphini fluctus pelagi metuentes vadoſis littoribus immorantur.*Prouidenter ſibi conſulunt præſentientes futura,& opportuna quærunt remedia.Homo ſtupet, nec futura,quantumuis coniectura non deſit, prænoſcit, aut, ſi prænoſcit, non cauet. Hinc ſæpè Deus imbecillitati ſuccurrit , vtque improuida compeſcat deſideria, pericula prædicit futura. Ea tamen, eſt aliquorum ſtupiditas, vt nec præmoniti ſapiant,ſed inſanis appetitionibus pertinaces indulgeant.Ergo his ipſa notitia poſtea calamitatem adauget,quandoquidem nec calamitatis habent effugium , nec ignorantiæ ſolatium. Petiuerant Iſraelitæ vana ſuperbia,& ſuperba vanitate Regem ſibi conſtitui:*Conſtitue nobis Regem, vt iudicet nos.* Samuel, vt à ratione vidit abductos , quanta indè detrimenta emergerent, declarauit:*Prædic eis ius Regis.* Inſtiterunt ſententiæ animo obfirmato, & iam compotes facti ingemiſcunt dolore acerbo:*Clamabitis in die illa à facie Regis veſtri, quem elegiſtis vobis:& non exaudiet vos Dominus in die illa.* Clamorem ingeminabant non ſolùm miſeria, ſed præhabita etiam miſeriæ notitia. Ni prænouiſſent poteſtatem in tyrannidem ab aliquibus forte conuertendam,aliquod calamitatis haberent ſolatium. Modo verò ipſa præſcientia erat doloris augmentum; quandoquidem non ignari calamitatem adſciuerant , quam effugere iam non poterant. *Pœnitentia ducti*(inquit Ioſephus)*rogabitis Deum,vt veſtri miſereatur , & donet à regali onere velociſſimam libertatem , qui veſtras non ſuſcipiet preces.*Conſonat Abulenſis *quæſt 27. Si hoc non fuiſſet eis prænuntiatum à Deo , habuiſſent aliquam occaſionem ad d. endum,quod ipſi non acciperent Regem, ſi præſcirent, quæ mala inde ſecutura erant.* Nec calamitati ſuæ blandirentur ad ignorantiam recurrentes, eis prædixit Samuel futura, vt ipſa prænotione duriùs torqueret miſeria. O quàm durè , diréque diuexabit damnatos non ignoraſſe tormenta , & deſpexiſſe pericula!

TEXTVS.

VERS. XIX. Noluit autem populus audire vocem Samuelis,ſed dixerunt : Nequaquam: Rex enim erit ſuper nos.

§. LIV.

Nonnulli malunt grauia incommoda deuorare,quàm à prolata ſemel ſententia recedere.

INter deteſtandas hominum peſtes ea ſibi , & reliquis grauiſſima eſt,quam tumida ſuperbia,& ſuperba ſolet inducere pertinacia.Malè cœpta,&imprudenter decreta tuentur plures,reueriti, ne ſi pedem retulerint, prudentiæ, conſtantiæque ſuæ inferant notam , cùm tutior ſit pœnitentia , quàm pertinacia. *Tibi inſanabilis animus eſt*(aiebat Seneca *lib.1.de Irâ, cap.16.*)*& ſceleribus ſcelera contexens, & iam non cauſis, quæ nunquam malo defuturæ ſunt, impelleris , ſed ſatis tibi eſt magna ad peccandum cauſa, peccare:perbibiſti nequitiam,& ita viſceribus immiſcuiſti, vt niſi cum ipſis exire non poſſit.*Non eſt aliquibus medicina, quia in malè cœptis perſiſtere habetur prudentia. Etiamſi ingeratur oculis veritas, tuentur errorem , & ingentiſſima tentabunt incommoda deglutire, ne dicatur ab inceptis etiam honeſtè recedere. Quàm benè datus Seneca! *Etiamſi ingeritur oculis veritas:amat,& tuetur errorem, coargui non vult, & in malè cœptis honeſtior illi pertinacia videtur,quàm pœnitentia.* Regem experiuerant Iſraelitæ, oraculum, quanta detrimenta,quàm grauia damna cogantur aliquando ſuſtinere, prædicit, vt ab inceptis retraxerit:verùm maluerunt non dubia pericula deuorare, quā à ſententia recedere: *Noluit autem populus audire vocem Samuelis, ſed dixerunt, Nequaqā: Rex enim erit ſuper nos.*Ea firmitudine,ea obſtinatione tuiti ſunt , quòd decreuerant,vt nullis incommodis ceſſerint,ſed in ſententia perſtiterint. Notauit noſter Sanctius:*Obduruerat iam in ſua cogitatione populus,& nunc præciſè negat vllam ſibi admittendam gubernandi formam niſi regiam;deuorat omnia, quæ ex Dei ore à Samuele denunciantur.*Prædicit Samuel , aliquem ex Regibus ad tyrannidem deflexurum,prædicit diſpoliandos,affligendos,premendos;proſequuntur nihilominus iam decretum , ne videantur minus conſultè petiuiſſe, aut ſententiam demutaſſe.

TEXTVS.

VERS. XX. Et erimus nos quoque ſicut omnes gentes : & iudicabit nos Rex noſter , & egredietur ante nos,& pugnabit bella noſtra pro nobis.

§. LV.

Alienis erroribus error ſæpè defenditur, & vitiorum conſuetudini virtus poſtponitur.

QVíſquis delinquit,frequentibus aliorum delictis errorem ſuum aut releuat,aut honorat;quaſi honeſtū fuerit minus delinquere , & leuiùs aliis peccare, *Indè etiam poetarū furor*(aiebat Seneca de breuitate vitæ *cap. 16.*)*fabulis humanos errores alentium,quibus viſus eſt Iupiter voluptate concubitus delinitus duplicaſſe noctē. Quid aliud eſt vitia incendere,quàm auctores illis inſcribere deos, & dare morbo exemplo diuinitatis excuſatam licentiam.* Licere ſibi putat vnā noctē euoidis inſumere,qui affert in defenſionē,Iouē voluptate delinitū noctē duplicaſſe. Honeſtum videtur,quod minus malū. Iam ſi conſuetudo errantium vigeat, pudor amittitur , & pro verecundia

ſuccedit audax procacia. *Pudorem rei tollet* (aiebat Seneca *lib.3. de Beneficiis, cap.15.*) *multitudo peccantium, & deſinet eſſe probri loco commune maledictum.* Dum per plures error ſerpit, habetur probro errore non inſici, & putatur dedecus turbam errantium non imitari. Numinis ſpeciali gubernatione gaudebat Hebræorum populus, ſed vt vidit gentes cæteras arbitrio hominum gubernari, hanc expetiuerunt gubernationis formam, & aliam habere exiſtimauerunt infamiam: *Erimus nos quoque ſicut omnes gentes.* Eximius illis erat honor ſpeciali Numinis cura regi, & exiſtimarunt dedecus formam gubernationis omnibus gentibus cõmunem non imitari. Ita Abul. q.237. *Iſta fuit vna cauſa, quare Iſraëlitæ voluerunt habere Regem. Videbant enim omnes gentes habere Regem, & iſte principatus erat honorabilis: putabant igitur, quòd dedecus eſſet ipſis priuari regio honore.* A gentibus diſcrepare erat virtus, & honor; ipſi verò erubeſcebant ab aliorum conſuetudine diſcedere, & virtutibus inſeruire. Cúmque omnia illis in figura contigerint, quis dubitet hoc ænigmate, quod moribus accidit, adumbrari. Erubeſcit iuvenis, ſi reliquorum non ſequatur veſtgia, & errorum imitetur exempla. Se deſpectam dolet fœmina, ſi modeſtiam ſequatur, & vt aliæ, veſtium ſuperbia, & auri ſplendore non obſcuretur. Itaque virtus conſuetudini poſtponitur, & error alienis erroribus defenſatur. Rarus eſt, qui malit vivere rationi, cùm plures malint morem gerere conſuetudini.

§. LVI.

Humana imprudentiâ res non à ratione metitur, ſed euentum intuetur.

QVam ſapiens argumentatrix ſibi videtur ignorantia humana (aiebat Tertullianus de ſpectaculis, *cap.2.*) *præſertim cùm aliquid euiſmodi de gaudiis, & de fructibus ſæculi metuit amittere.* Humana ſtultitia contra conſcientiam producit in aciem varia argumenta, & dum quid auidius anhelat, rationem deſerit, & ad euentum recurrit, quaſi non debeat detrectare, quæ felicem euentum non dubitantur ſortiri. Sine rationis gubernaculo plures vitam tranſigunt, & pro illice fortunam ſolum attendunt. Hebræorum populus Regem exambit, & cæteras gentes habere Regem in deſiderij patrocinium adducit: *Erimus nos quoque ſicut omnes gentes.* Non explorant, an à ratione diſcedant, ſed cæteras gentes hac gubernationis forma felices conſiderant: nam de more eſt pluribus attendere euentum, non audire rationis conſilium. Ita Abulenſis *quæſt.237. Arguebant Iudæi ex ſtatu omnium gentium, ſcilicet, omnes gentes habent Reges, & non eueniunt eis mala; ex hoc ergo habeamus nos ſicut omnes habent.* Expende illud, *Ergo,* quaſi dicant: Cæteræ gentes ſub Regis imperio felicitantur: ergo nos erimus etiam felices, Rex ergo conſalutandus eſt. Ratio ſub Numinis dominio perſeuerare ſuadebat, euentus ad habendum Regem prolectabat: ergo euentum attenderunt, & rationem proculcarunt. Nec aliter accidit illis, qui apud Hieremiam Reginæ cœli libare ſtatuerunt: *Facientes faciemus omne verbum, quod egredietur de ore noſtro, vt ſacrificemus reginæ cœli, & libemus ei libamina ſicut fecimus nos, & patres noſtri. Reges noſtri, & Principes noſtri in vrbibus Iuda, & in plateis Hieruſalem, & ſaturati ſumus panibus, & benè nobis erat malúmque non vidimus. Ex eo autem tempore, quo ceſſauimus ſacrificare reginæ cœli, & libare ei libamina, indigemus omnibus, & gladio, & fame conſumpti ſumus. Hierem.44.verſ.17.* Errorem ſuum, vt §. præcedenti dicebam, alienis erroribus tuebantur, & arbitrabantur dedecus à tot, tam nobiliúmque exemplis recedere, & viam ſingularem inire. Hieremias adhortabatur, vt æquitatis, ac rationis amplecterentur præſcripta; illi vero ad euẽtuum recurrebant propugnacula: *Omnes prædicti* (inquit Gloſſa Moralis ad hunc locum) *in cultu fortunæ ſunt occupati, nam ad quærendum bona fortunæ ſunt totaliter intenti. Quæ bona ſunt excellentia mundiales quantum ad ſuperbos, diuitiæ temporales quantum ad cupidos, & auaros; deliciæ carnales quantum ad guloſos, & luxurioſos.* Abiurauere rationem falſam; ſequuti felicitatem; nam inſipientia humana ſibi, vti ſapienti, blanditur, ſi attendat ſolum euentum.

§. LVII.

Laborare ſolet politica, niſi ad aliquem ſpecialiter Reipublicæ ſpectauerit cauſa.

AD nullum pertinet, quod ad plures pertinet: ſi nullus ſpecaliter aut laudanda ſit ſollicita diligentia, aut ſugillanda oſcitans fuerit incuria, torpet ſolicitudo, vigilantia dormit, ſedulitas marcet, & dum quiſque ſe labori ſubtrahit, aut gloriam partiri renuit otiantur arma, non expediuntur negotia, nec Reipublicæ florent augmenta. Piſcium multitudine Apoſtolicum rete diteſcit, & cùm rete trahendum eſſet per vndas plures, qui in naui erant, illud non valebant trahere: *Iam non valebant illud trahere præ multitudine piſcium. Ioann.21.verſ.6.* Non multò poſt ſolus Petrus idem rete, & eiſdem piſcibus prægrauatum ad terram eduxit: *Aſcendit Simon Petrus, & traxit rete in terram plenum magnis piſcibus.* Cùm difficilius ſit quàm per vndas trahere, rete ad terram educere, inquires; quomodo ab vno potuerit ad terram educi, quod à pluribus rete per molles vndas nequibat trahi? Ad quod reſpondebit Gregorius in Catena, Petro ſpecialiter gubernationem commiſſam: *Petro ſancta Eccleſia eſt commiſſa; ipſi ſpecialiter dicitur: Paſce oues meas. Quod ergò poſtmodum aperitur in voce, nunc ſignificatur in opere.* Dum ad ſe ſpecialiter opus illud pertinere agnouit Petrus deſudauit induſtriè, & eduxit rete ſolicitè. Dum extractio ad plures pertinuit, quiſque ſe labori ſubduxit, & aliis omne pondus reliquit. Itaque dum quiſque minus ſolerter agit, extrahendi rete difficultas accreſcit. Per plures difficulter fiebat, quod vnius ſpeciali ſtudio perfectum eſt, vt piſcium captura fuerit ad regimen pro doctrina. Dum ad nullum ſpecialiter regimen pertinet, & ſolicitudo marcet. Hac fortè ratione docti, dum Regem petunt Iſraëlitæ; aiunt: *Egredietur ante nos, & pugnabit bella noſtra pro nobis.* Ac ſi dicant: Ni fuerit aliquis, ad quem ſpecialiter pertineat armorum adminiſtratio, & negotiorum expeditio, cauſa Reipublicæ laborabit, & ſalus publica non vigebit. Hunc penitiorem eſſe horum verborum ſenſum tradit Abulenſis *quæſt. 237. Cùm populus viueret ſine Rege, ſi aliqua bella inſurgerent, totus populus habebat curam de his... Cùm autem Regem haberent, Rex haberet ſollicitudinem omnium iſtorum.* Adnectit: *Viſus eſt eis igitur principatus iſte conueniens, vt curam ſuam imponerent Regi.* Viſum eſt eis vtiliorem gubernandi regiminis eſſe formam, ſi cui ſpecialiter incumberet cura, quàm ſi ad plures ſpectaret Reipublicæ cauſa, quia experti fuerant nullum ſollicitè laborare, dum conſtabat ad plures regimen æqualiter pertinere. Etquidem cùm frequenter diſcrepent plurium ſententiæ, cùm alter alteri refragetur, rerum opportunitas non ſemel amittitur.

§. LVIII.

Dux ſtrenuus militibus eſt ſcutum, milites ſunt duci inerti propugnaculum.

VT otioſi inueniuntur milites; ſic aliquando etiam duces marcent inertes: ambiunt Martialem gloriam, ſed periculoſam refugiunt pugnam. Ducis nomen promittit militibus anteire; contingit tamen non ſemel ſequi. Pectus objicit aduerſariorum telis, qui ſtrenuus,

milites pro muro hostibus opponit ignauus. *Qui in hostili acie viam desideras* (aiebat Theodericus in Panegyrico Ennodij) *me sequatur : non respiciat alterum, qui dimicandi poscit exemplum. Virtus multitudinem non requirit. Ad paucos vadunt bella, bellorum fructus ad plurimos.* Plures bellorum exambiunt fructum, cùm vitare soleant congressum. Qui ducis munus implet, militum pectora hostilibus non objicit telis, sed animos inflammat despectis propriis periculis. Honestè nociens ante aciem Dux procedit militum propugnaculum, hostium excidium. *His dictis* (adnectit Cassiodorus) *poculum causa poposcit auspicij, & laxatis in prælium habenis effusus vt torrens saxa, vt leo armenta vastasti.* Non dissimilem ducem expectabant Hebræi, viam scilicet cæteris ostensurum, & iniendi congressus cum hostili manu exemplum : *Egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra pro nobis.* Indecorum esset, si hostilibus mucronibus dux electus milites objiceret; honestū, si armatas acies ductaret: ergo honorem offerunt, eo tamen pacto, vt primus horrori sit inimicis, & vires sequentibus decantandis infundat exemplis. *Egredietur ante nos, scilicet* (inquit Abulensis *quæst.* 237.) *ibit ad bellum coram nobis; nam sic faciunt Reges aliarum gentium.* Milites animo cadunt si ducem suspicentur ignauo timore perculsum; resumunt animos, si præcedere conspiciant acies interritum.

TEXTVS.

VERS. XXI. Et audiuit Samuël omnia verba populi, & loquutus est ea in auribus Domini.

§. LIX.

Prudens superior magnatibus non adulatur, sed Numini obsequi adnititur.

SÆpè bene geritur Magistratus (aiebat Cassiodorus 9. variarum 25.) *si cœlestis metus humanis motibus opponatur. Hinc enim virtutum omnium sumitur manifesta cognitio; hinc sapientia veritatis sapore conditur. Sic ad omnia redditur humilis, quem imbuit doctrina cœlestis.* Qui salubri Dei timore obarmatur, variis, ac degeneribus motibus sapienter obnititur, & quia solùm cupit gratiam Numinis elucrari, magnatibus nescit vituperanda adulatione blandiri; potiùs expectat diuinum placitum, quam superbientium magnatum votum, nec patet spebus inescatus, nec timore potestatis deterritus, quia solida virtute suffultus. Populi seniores, & maiores natu semel, & iterum Samuelem adurgent, Regem desiderantes, & exposcentes : *Congregati vniuersi maiores natu de Israel venerunt ad Samuelem in Ramatha.* Impatiens, ambitiosumque audit desiderium, sed consulere procurat oraculum : *Audiuit Samuel omnia verba populi, & locutus est ea in auribus Domini.* Maluit nec ad vnguem à Dei voluntate discedere, quam obsequendo Principibus adulari Notauit Caietanus. *Pertinacis populi sententiam circa habendum Regem refert Samuël ad Deum iterum consulendo ipsum : in hoc ostendens se nolle recedere à diuina voluntate.* In implicitis, ac difficilibus negotiis edocuit semel, & iterum Deum consulendum, & iteratis precibus auxilium eius fore implorandum : à diuina voluntate noluit recedere, quantumvis auctoritas, & nobilitas Regem institerint postulare. Si alius esset Samuël, conaretur potentium mercari gratiam, & opportuna occasione mereri benevolentiam; verùm factis superiores edocuit magnatum votis non adulari, sed Numinis voluntatem perquirere. Paruit, sed cùm Deus iussit, non cum humana auctoritas depoposcit.

TEXTVS.

VERS. XXII. Dixit autem Dominus ad Samuëlem : Audi vocem eorum, & constitue super eos Regem. Et ait Samuël ad viros Israël : Vadat vnusquisque in ciuitatem suam.

§. LX.

Beneficium est petenti nocitura differre, si dilatio fortè quiuerit insaniæ ardorem sopire.

EFferuescens, ac cæcus cupiditatis impetus prudentiæ habenis non paret, in præceps fertur, non licet tunc salubria dispicere, quia desiderium gestit temeritas adimplere : Ergo oportet prudenti dilatione cæcum ardorem mitigare, si ratione nequeas ad saniorem mentem reducere. Apertè denegare viuidiùs inflammabit desiderium, ac periculosum excitabit dissidium: statim obtemperare cæcis conatibus ingens pariet detrimentum : ergo vti prudens nauclerus arte curat declinare procellam, si fortè tempestatis mitigare possit audaciam : ita prudens errantium si non possit ratione vota corrigere, satagit arte, & dilatione sedare. *Sunt quædam* (aiebat Seneca *lib.* 2. *de Beneficiis, cap.* 14.) *nocitura impetrantibus, quæ non dare, sed negare beneficium est. Æstimabimus itaque vtilitatem potiùs, quam voluntatem petentium; sæpè enim noxia concupiscimus, nec dispicere, quàm perniciosa sint, licet, quia iudicium interpellat affectus.* Adnectit : *Sed cùm subsedit cupiditas, cùm impetus ille flagrantis animi, qui consilium fugat, cecidit detestamur perniciosos malorum munerum auctores.* Vt parentes, filiis ardore febrium æstuantibus, frigidámque pertinaciter deposcentibus, promissa, si tantillum spectatint, aqua blandè fallunt, & saluti consulunt; sciunt namque sæuam esse voluntatem exorari in perniciem; ita Samuël cœlesti oraculo instructus parentis instar Regem se daturum spopondit, sed in tempus opportunius distulit, si fortè dilatum tempus flagrantem illum animi impetum quiuerit mitigare, & tenebras insanientis desiderij depellere : *Dixit autem Dominus ad Samuëlem: Audi vocem eorum, & constitue super eos Regem. Et ait Samuël ad viros Israël : Vadat vnusquisque in ciuitatem suam.* Facta spe ad propria remisit, non distulit, vt pendentes dilatione torqueret, sed vt tempus insanientem impetum mitigaret. Ita Abulensis *quæst.* 238. *Constitue super eos Regem, id est, dic, quod vis constituere Regem, quamquam immediatè non constituas, sed expectabis tempus.* Tempus expectatur, si fortè impetus ille deferueat, ardórque diffidcat; est enim pietas petenti nocitura negare, aut saltem tempus ad medelam differre.

§. LXI.

Propriis sedibus exulantium quàm citò oportet negotia expedire, & eorum incommodis misereri.

OPus est plurimis propria deserere, & ad negotia tractanda curiam, & subsellia non sine incommodo adire, & quamvis omnes dilatio torqueat, pluréique malint spes suas præscindi, quam trahi, eorum præcipuè minister, iudexve debet misereri, quos cogitat relictis laribus diuagari. Ad demortuam principis filiam vitæ restituendam tendebat Dominus parentis precibus exoratus, cùm mulier diù sanguinis fluxu laborans turbam secat, & magna victa difficultate appropinquat. Idem fuit fimbriam tangere, & sanitatem recipere:

Accessit

accessit retrò, & tetigit fimbriam vestimenti eius. Math.9. vers. 20. Puellæ domi iacenti salutem tantisper distulit, vianti fœminæ stanti impertiit. Cuius discriminis si inquiras causam, mihi ea videtur, aliam scilicèt domi calamitatem sustinere, extra domum aliam non solùm infirmitate, sed aliis etiam incommodis laborare. Nec aliter paralyticis illis, quorum vnus funibus per tegulas dimissus, alter domi doloribus divexatus, videas accidisse. Ad centurionem aiebat Dominus: *Ego veniam, & curabo eum.* Matth.8. vers.5. Ad alium: *Surge tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.* Luc.5. v. 19. Et cur statim alteri salutem impertit, & alteri solùm promittit? Fortè ipse Textus explicuit. Salutem exambiebat alter, sed proprijs laribus residens; alter verò extra domum variis incommodis impeditus, & difficultatibus magnis tardatus. Ergo ad nostram eruditionem cum morbo domi colluctantis tantisper desiderium distulit; alterius morbo, & varijs difficultatibus divexati citissimè desiderium absoluit, vt edoceret factis, citiùs expediendа negotia extra proprias sedes degentis, quàm laribus proprijs commorantis. Samuel etiam, quia seniorum votis annuere opportunius tempus requirebat, ad propria remisit, ne desiderijs adusti, & superadditis etiam extra domum propriâ incommodis laborarent vexati: *Vadat vnusquisque in ciuitatem suam.* Notauit Abulensis *quæst.* 238. *Id est, non maneatis hic amplius expectantes Regē, quia ego constituam vobis Regem, sed non possum immediatè constituere, quousque Deus mihi reuelet, quem constituam; vos autem non est tandiu opportunum hic manere expectantes, sed vadant singuli in ciuitates suas.* Misertus est eorum; nec enim extra proprias domos quibant non pati incommoda, & sustinere dispendia.

CAPVT IX.

1. ET erat vir de Beniamin nomine Cis filius Abiel, filij Seror, filij Bechorath filij Aphia, filij
viri Iemini, fortis robore. 2. Et erat ei filius vocabulo Saul, electus, & bonus: & non erat
vir de filiis Israel melior illo: ab humero, & sursum eminebat super omnem populum.
3. Perierant autem asinæ Cis patris Saul: Et dixit Cis ad Saul filium suum: Tolle tecum vnum de pueris, & consurgens vade, & quære asinas. Qui cùm transissent per
montem Ephraim. 4. Et per terram Salisa, & non inuenissent, transierunt etiam per
terram Salim, & non erant: sed & per terram Iemini, & minimè repererunt. 5. Cùm autem venissent in
terram Suph, dixit Saul ad puerum, qui erat cum eo: Veni, & reuertamur, ne fortè dimiserit pater meus
asinas, & sollicitus sit pro nobis. 6. Qui ait ei: Ecce vir Dei est in ciuitate hac, vir nobilis: omne, quod loquitur, sine ambiguitate venit: nunc ergo eamus illuc, si fortè indicet nobis de via nostra, propter quam venimus. 7. Dixitque Saul ad puerum suum: Ecce ibimus: quid, feremus ad virum Dei? panis defecit in sitarciis nostris, & sportulam non habemus, vt demus homini Dei, nec quidquam aliud. 8. Rursum puer respondit Sauli, & ait: Ecce inuenta est in manu mea quarta pars stateris argenti, demus homini Dei, vt indicet
nobis viam nostram. 9. Olim in Israel sic loquebatur vnusquisque vadens consulere Deum, venite, & eamus
ad videntem. Qui enim Propheta, dicitur hodie, vocabatur olim videns. 10. Et dixit Saul ad puerum suum:
Optimus sermo tuus: Veni, eamus. Et ierunt in ciuitatem, in qua erat vir Dei. 11. Cumque ascenderent cliuum ciuitatis, inuenerunt puellas egredientes ad hauriendam aquam, & dixerunt eis: Num hic est videns?
12. Quæ respondentes dixerunt illis: Hic est, ecce ante te, festina nunc: hodiè enim venit in ciuitatem, quia
sacrificium est hodie populi in excelso. 13. Ingredientes vrbem, statim inuenietis eum, ante quàm ascendat
excelsum ad vescendum: neque enim comesurus est populus, donec ille veniat, quia ipse benedicit hostiæ, &
deinceps comedunt, qui vocati sunt. Nunc ergo conscendite, quia hodie reperietis eum. 14. Et ascenderunt
in ciuitatem. Cumque illi ambularent in medio vrbis, apparuit Samuel egrediens obuiam eis, vt ascenderet
in excelsum. 15. Dominus autem reuelauerat auriculam Samuelis ante vnam diem quàm veniret Saul, dicens.
16. Hac ipsa hora, quæ nunc est, cras mittam virum ad te de terra Beniamin, & vnges eum ducem super populum meum Israel, & saluabit populum meum de manu Philisthinorum, quia respexi populum meum; venit
enim clamor eorum ad me. 17. Cumque aspexisset Samuel Saulem, Dominus dixit ei: Ecce vir, quem dixeram
tibi, iste dominabitur populo meo. 18. Accessit autem Saul ad Samuëlem in media porta, & ait: Indica, oro,
mihi, vbi est domus videntis. 19. Et respondit Samuël Sauli: dicens: Ego sum videns, ascende ante me in
excelsum, vt comedatis mecum hodiè, & dimittam te manè: & omnia, quæ sunt in corde tuo, indicabo tibi.
20. Et de asinis, quas nudiustertius perdidisti, ne solicitus sis, quia inuentæ sunt. Et cuius erunt optima
quæque Israel? nonne tibi, & omni domui patris tui? 21. Respondens autem Saul, ait: Nunquid non filius
Iemini ego sum, de minima tribu Israel, & cognatio mea nouissima inter omnes familias de tribu Beniamin?
Quare ergo locutus es mihi sermonem istum? 22. Assumens itaque Samuël Saulem, & puerum eius, introduxit eos in triclinium, & dedit eis locum in capite eorum, qui fuerant inuitati: erant enim quasi triginta
viri. 23. Dixitque Samuël coco: Da partem, quam dedi tibi, & præcepi, vt reponeres seorsum apud te. 24.
Leuauit autem cocus armum, & posuit ante Saul. Dixitque Samuël: Ecce quod remansit, pone ante te, &
comede: quia de industria seruatum est tibi, quando populum vocaui. Et comedit Saul cum Samuele in die
illa. 25. Et descenderunt de excelso in oppidum, & locutus est cum Saule in solario, strauitque Saul in solario, & dormiuit. 26. Cùmque manè surrexissent, & iam elucesceret, vocauit Samuel Saulem in solario, dicens:
Surge, & dimittam te. Et surrexit Saul: egressique sunt ambo, ipse videlicet, & Samuël. 27. Cumque descenderent in extrema parte ciuitatis, Samuel dixit ad Saul: Dic puero, vt antecedat nos, & transeat: tu
autem subsiste paulisper, vt indicem tibi verbum Domini.

TEXTVS

TEXTVS.

VERS. I. Et erat vir de Benjamin nomine Cis, filius Abiel, filij Seror, filij Bechorath, filij Aphia, filij viri Iemini, fortis robore.

§. I.

Oportet non denigrari proſapia, qui eligitur ad dignitatum excelſa

QVI dignitatis apice omnibus locet conſpicuus, nulla eſt næuorum macula deturpandus. Dignitatis adauget ſplendorem, ſi electus nobili vena procreatus, & virtutibus expolitus. *Ante vobis contulimus honores* (aiebat Atalaricus 8. *variarum* 10.) *ſed nunc ipſam ereximus dignitatem. Per omnes eſt nimirum ſplendor refuſus, quem præſens poteſt habere patritius, quoniam illa eſt natura puriſſimi luminis, quæ relucet & proximis. Sed quamuis ſit vobis notiſſimus candidatus, qui domum aui noſtri tam claris, aut diuturnis adhæſit obſequiis, tamen iuvat ea repetere quæ conſtat ad inſtitutoris eius gloriam pertinere. Primum, quod inter nationes eximium eſt, Gothorum nobiliſſima ſtirpe gloriatur.* Ad commendandam electoris prudentiam retulit electum non ſolùm meritorum adornari pompa, ſed etiam nobilibus ſtemmatis, condecorata proſapia; aliter namque dignitas aliquam obſcuritatem contraheret, ſi parum defæcato ſanguine electus ſordeſceret. Ob id Sacer Textus Saül præmiſit originem, quia eligendus erat ad dignitatem: *Et erat vir de Benjamin nomine Cis.* Non fuit otioſum ſanguinis puritatem referre; vt dignitas pleno poſſet ſplendore micare. *Hic ponitur* (inquit Abulenſis *quæſt.* 2.) *cog atio patris Saul, & deſcribitur per aliquos proauos, ſcilicet per quatuor, vel quinque.* Illuſtres oſtendit proauos, vt electus dignoſceretur non ſolùm exornatus virtute: *Electus, & bonus*, ſed puriſſimo niteſceret etiam ſanguine: aliter namque originis nota, dignitatis exiſteret nebula.

§. II.

Filiis corporis habitudines, dum generantur, ſæpè à parentibus refunduntur.

CVm ſanguine transfunduntur etiam filiis proprietates parentum. Ab inualido raró generatur robuſtus, ab exiguo non producitur frequenter procerus: ipſa generatione qualitas genitoris transfunditur, & radicis in fructu infirmitas, aut ſalus videtur. *Adoleſcentem videns Diogenes furibundum, & vecordem* (ſcribit Plutarchus *lib.* de inſtituendis liberis) *parens inquit, adoleſcens te ſeminauit temulentus.* Vt plurimum quæ oſſibus parentum hæſit infirmitas luxu, ac libidine procreata, ad filios perſeuerat tranſmiſſa: vt è contra etiam optima parentum valetudo in filiorum relucet robore, & perdurat ſalute. Saül ad bella deligitur, & quia ad Martiales conflictus corporis robur, viriúmque fortitudo requiritur, non ſolùm de robore, viribúſque Saülis agitur, ſed eius patris etiam fortitudo refertur: *Erat vir de Beniamin nomine Cis... fortis robore.* Et quidem ſupervacaneum cui videatur parentis referri fortitudinem, cùm Saül ad deterendum eligitur hoſtem? Quid patris robur intererit ad conflictum, aut quid noceret imbecillitas ad congreſſum? Lira exiſtimat, Textum patris fortitudinem retuliſſe, vt Saül integra ſalute, & eximia corporis habitudine præditus intelligatur. Pater viribus integer refertur, vt filius robuſtus, & ad Martiales labores aptus intelligatur, qualitates namque parentum frequenter deriuantur ad filios, & agnoſcitur in propagine, quid præceſſerit in radice. *Fortis robore* (inquit Lira) *hoc dicitur ad denotandum fortitudinem Saülis: quia fortes homines ſolent fortes generare. Conſequenter oſtenditur aptitudo Saülis ratione morum.* Quia virtus non tranſit hæreditaria, opus fuit virtutem Saülis exprimere: *Electus, & bonus*, & pater viribus præualuiſſe refertur, vt Saül & validus, & ad certamina aptus agnoſcatur.

TEXTVS.

VERS. II. Et erat ei filius vocabulo Saül, electus, & bonus: & non erat vir de filijs Iſraël melior illo: ab humero, & ſurſum eminebat ſuper omnem populum.

§. III.

Integra dignitatis reſplendet pompa, quem ſuſpectæ ambitionis nulla deſœdauit nebula.

DIgnitatis ambitus ambitoris mores tantiſper obſcurat, quia non creditur humilitate fundatus, qui dominandi cupidine exiſtimatur aduſtus. Aſcendiſſe reluctantes culmina, aſcendentis adauget famam; procuraſſe variis artibus, obſcuram imprimit notam, quia non creditur meritorum ſuffragium, quod obtinuit ambitionis ſolicitum artificium. *Significas* (aiebat Plinius 9. *epiſt.* 19. *legiſſe te in quadam epiſtola mea iuſſiſſe Verginium Rufum inſcribi ſepulchro ſuo:*

Hic ſitus eſt Rufus, pulſo qui vindice quondam
Imperium adſeruit non ſibi, ſed patriæ.

Reprehendis quod iuſſerit: addis etiam: Melius, rectiúſque Frontinum, quòd vetuerit omninò monumentum ſibi fieri, meque ad extremum, quid de vtroque ſentiam, conſulis. Vides dubitantem, audi reſpondentem: *Vterque ad gloriam pari cupidine diuerſo itinere contendit: alter dum expetit debitos titulos: alter dum mauult videri contempſiſſe.* Glorioſum eſſet vtriuſque monumentum, ni aliqua ambitione fœdatum: verùm dum Rufus gloriam expetiuit gloriæ prætendit caliginem ambitioſus, & Frontinus, dum fugiendo ad ſpeciem gloriam, adaugere conatus eſt famam, apparuit etiam ſuperbus. Ambitio laudis, aut culminis prodit animum elatione ſuperbum non ſolidis virtutibus adornatum. Ergo vt omnem à ſalutando Rege Textus ambitus ſuſpicionem propulſet nomen expreſſit: *Et erat ei filius vocabulo Saul, electus, & bonus.* Saül, vt Interlineari placet, interpretatur, *petitio.* A populo fuit petitus, non propria ambitione ingeſtus, quod apud Hugonem Cardinalem notauit Origenes: *Saül interpretatur petitio: ſic prælatus peti debet, non ſe ingerere, Hebræor. 5. Nec quiſquam ſibi ſumit honorem, ſed qui vocatur à Deo tanquam Aaron.* O quot non expectant vocari, ſed honorem geſtiunt ſibi præripere! Saül ipſo vocabulo oſtendebat ſe à populo fuiſſe expetitum, non ambitionis ſolicitudine electum: omnem ambitus ſuſpicionem nomen excluſit, nec enim ſi ſuſpicio illum obſcuraſſet ambitus, plenè reſplenderet electus. Nonnulli appellari poterant petitio, non quia aliis petentibus fuerint electi, ſed quia moleſtiſſimis precibus, & continuis petitionibus munus extorſerint importuni.

§. IV.

§. IV.

Decet decora corporis proceritate exornari, qui ad culmen electus, & cæteris dignitate antelatus.

PRæ corporis magnitudine virtus æstimanda est: exiguo in corpore inuenitur magnus animus, in procero exiguus: verùm cæteris paribus decens corporis habitudo eligenda est, quia pusillitas, dum objicitur visui, habetur contemptui. Refert Plutarchus lib. de instituendis liberis, Archidamum Regem à Lacædæmoniis reprehensum, quod vxorem duxisset corpore pusillam; verebantur namque, nè pusilli filij regio honore non haberentur digni, sed abjicerentur despecti: *Excelsitas animi perhibenda Lacedæmoniorum est, qui Regi suo mulctam dixerunt Archidamo; quòd pusillam statura vxorem ducere sustinuisset, addito elogio, quòd non Reges ipsis, sed dare regulos deliberasset.* Egregia corporis statura suadet reuerentiæ officium, pusillitas persuadet despectum. Ergo Saül in Regem eligendus egregia commendatur statura decorus. *Ab humero, & sursum eminebat super omnem populum.* Decens proceritas oculos ad se trahebat, & Saülem imperio dignum formæ venustas deprædicabat. Ita noster Sanctius: *Vt ipsa species externa aliquid aliis majestatis ostentet, ne despicabilis forma his, qui externam tantum speciem intuentur, vt planè vulgò homines plerumque faciunt optima natura, & incorruptis moribus authoritatem detrahat.* Despicabilis forma detrahit auctoritatem, & obsequelæ detrectat officium, qui præcipientis animo gerit contemptum. Aristoteles *lib. 4. Politicor. cap. 4.* tradit apud Æthiopes sanctum: *vt secundum magnitudinem, aut secundùm pulchritudinem magistratus, honoresque publici distribuerentur.* Ergo cùm homines imperio arbitrentur dignos, quos egregia staturá, & augusta forma commendat, hoc spectari fas fuit in Saüle, quem in Regem Deus elegit, & purpureis vittis ornauit.

§. V.

Qui antecedit dignitate, & præire debet virtute.

BOna de superiore opinio præceptorum est energia, nec enim audet dictionem extrahere, qui superiorem nouit virtutibus refulgere. Si hac, aut illa causa præcipiens contemnitur, & præceptum etiam despicitur, & dignitatis euadit iniuria, si subiecto obmurmurandi sit causa. Nil inueniat, quod carpat in præsule inuidia, vt dignitatis plena resplendeat pompa. *Nescinit* (aiebat Cassiodorus 9. *variar.* 24.) *quisquam de te submurmurare contraria, cùm tamen de principali gratia sustineres inuidiam. Derogare cupientes vicit integritas actionis. Aduersarij tui sæpè locuti sunt coacti, quod animus non habebat. Nam qualibet malitia formidat contra manifesta bona aliquid proferri, dum generalibus odiis veretur exponi.* Is erat electus, vt vel aduersariorum occluderet linguam, & suspiciosam temeritatis refrænaret audaciam. Non audebat deprauato affectu quis adulari, quia timebat generalibus odiis exponi, dum quidquid aduersum obloqueretur, non adscribebatur obmurmurati actionibus, sed deprauatis obmurmurantis affectibus. Ea erat actionum integritas, ea morum floriditas, vt quantumvis Inuidentium animus interiùs æstuaret adultus, exterius fateretur laudem coactus. Ob id cùm Saül in Regem consalutandus esset, electus, & bonus deprædicatur, vt constaret antecedere virtute, dum præponebatur cæteris dignitate: *Erat ei filius vocabulo Saul, electus, & bonus: & non erat vir de filiis Israël melior illo.* Vt tota splendoris pompa eluceret dignitas, refertur spectabilis cæteris morum probitas. Adest Hugo Cardinalis. *Talis*

Eman. de Naxera in Reg.

debet esse, qui eligitur ad custodiam animarum, bonus in se electus ex aliis. Consonat apud Hugonem Origenes: *Ille eligendus est in Prælatum de quo constat, quòd inter alios optimus est.* Obedientiæ difficultas emollitur, si præsul optimis exornatus moribus agnoscatur; si iniqua etiam suspicio deprauatum calumniari nequeat affectum, nec corruptum degeneribus affectionibus animum. Discant electores optimos dignitatum luminibus exornare, & electi discant deprædicandis factis vel inuidorum linguas occludere.

§. VI.

Ad prælaturam eligendus est eximia patientia præditus, & excellenti charitate adornatus.

MVltis fragilitas delinquit humana; alios obscurat ignorantia, deturpat alios malitia; alios iracundiæ furor præcipitat, alios lenta ingenij morositas, tardat. Ergo ni superior prudenti exornetur patientia, & benignæ charitatis resplendeat flamma, nec subiectis consulere, nec munus quibit implere. *Non facilè credendum est* (aiebat Seneca *lib 2. de Ira, cap. 22.*) *nec apertis quidem manifestisque statim accedendum; quædam enim falsa veri speciem ferunt. Dandum semper est tempus, veritatem dies aperit. Ne sint aures criminantibus faciles. Hoc humanæ naturæ vitium suspectum, notúmque nobis sit; quod quæ inuiti audimus, libenter credimus, & antequam iudicemus, irascimur. Quid quod non criminationibus tantum, sed suspicionibus impellimur, & ex vultu, risuque alieno peiora interpretati innocentibus irascimur.* Cuique Senecæ doctrina congruit, sed præcipuè superioribus, & prælatis. Non debent faciles aures præbere, nec ex leuibus causis peiora interpretari, aut conjicere. Conducibilius est aliquando falli, quam indagatione delinquere. Patientia improbitatem fatiget, charitas afflictum releuet. Meminerit superior non solùm potestatis, sed etiam humanæ naturæ; se in aliorum erratis coarguat, & an aliquando deliquerit, circumspiciat; cogitet secum, an si aliquo errore seductus vellet leniter corrigi, & patienter tolerari. *Castigabat quidam filium suum* (inquit Plinius 9. *epist.* 12.) *quod paulò sumptuosiùs equos, & canes emeret. Huic ego* (*iuuene digresso*) *Heus tu, nunquamne fecisti, quod à patre corripi posset? Fecisti dico. Non interdum facis quod filius tuus, si repentè pater ille, tu filius pari grauitate reprehendas ... cogita & illum puerum esse, & te fuisse, atque ita quod es pater, vtere, vt memineris & te hominem esse, & hominis patrem.* Itaque nonnulla & tempori sunt donanda, & propriæ fragilitatis recordatione iracundia mollienda. Deliquerat ouis, & pater optimus vt erroneam quæreret, prudentia carentem cogitauit, & humeris lassam tulit; vt minueret offensam, errasse persuasit sibi seductam. Prodest Tertullianus *de Patientia cap. 12. Erroneam ouem patientia pastoris requirit, & inuenit. Nam impatientia vnam facilè contemneret. Sed laborem inquisitionis patientia suscipit, & humeris insuper aduehit baiulus patiens peccatricem derelictam.* Itaque ad superiorum eruditionem & patienter quæsiuit erroneam, & humeris tulit fessam, humerus testatus est tolerantiam, adinuentio deprædicauit prudentiam: periret ouis, ni pastor & blando sibilo alliceret, & humeris asportaret: ergo vt superiori, fraterno nexu copulatas has virtutes necessarias ostendat, Saül validis humeris constare declarat. *Ab humero, & sursum eminebat super omnem populum.* Et quid iuuet humeri excessus, vt à Numine agnoscatur aliis prælatus? Non posset, ni validus adeò, vt eminénsque humerus esset, ad dignitatis culmina peruenire, & cæteris anteponi? O attende, amabo te humerum describi, sed in humero charitatem, & tolerantiam signari: ergo vt noscas magna superioribus opus esse patientia, & viuida

amoris flamma, dum à Deo eligitur, ab humero, & sursum cæteris antefertur. Ita Hugo Cardinalis: *Per humerum intelligitur patientia, per sursum intelligitur charitas, quæ omni virtute excellentior est.* Itaque ab humero, & sursum eminere describitur, vt eximia ornandus patientia, & ardenti charitatis flamma, prælatus cæteris agnoscatur.

§. VII.

Præstans forma, & corporis elegantia solent virtutibus insidias prætendere, & causam vitiorum agere.

CORporis elegantia, oris venustas per se accusanda non est, vtpotè a Numine dilargita, & ad conjiciendam artificis pulchritudinem argumenta. Verùm frequenter hoc fauore homines abutuntur, & famulantur intemperantiæ, quæ fas erat deseruire modestiæ. *Accusandus decor non est* (aiebat Tertullianus *de cultu fœminarum c.2.*) *vt felicitas corporis, vt diuina plastica accessio, vt animæ aliqua vestis vrbana; timendum tamen est vel propter incuriam, & violentiam spectatorum.* Qui pulchritudinem superbè ostentat, delinquendi occasiones sibi conciliat: formæ dignitas frequenter possidenti est periculum, aspicienti incitamentum. Pulchritudinem abscondit, qui magni pudicitiam habet. Quam benè allegatus Septimius, *cap. 3. Vbi pudicitia, ibi vacua pulchritudo, quia propria vsus, & fructus pulchritudinis corporis luxuria.* Adeò huius pessimi fructus corporis elegantia est ferax, vt non rarò dum forma clarior, animus sordescat obscurior. Saül electus, & bonus dicitur, & cæteris elegantia corporis antelatus: *Electus, & bonus, & non erat vir de filiis Israël melior illo.* Procopius, & Theodoretus existimant, nullatenus hic animi dilaudari virtutes, sed eximias corporis dotes. Quòd si inquiras, vnde conjiciant Saülem eximiis virtutibus non ornatum, respondebunt, ex ipsa corporis elegantia, & venusta forma, quasi virtus langueat interna, dum pulchrior, & gratior externa forma. Ipsos audi: *Quomodo bonum nominauit Saülem? Non dedit ei testimonium virtutis animæ, sed formam, & magnitudinem. Narrat enim pulchro, & præstanti corpore fuisse.* Itaque, vt Theodoreto, & Procopio placet, dum Textus retulit bonum: *Electus & bonus,* non deprædicauit virtute ornatum, sed procerum, & venustum; nam licet aliquando virtute inueniatur pulchritudo associata, frequentius tamen inuenitur opposita. Quod si mauis, ad nostræ thesis confirmationem expende sacram Scripturam, dum Saülis venustatem deprædicauit animi virtutem expressisse, ne sinistra aliqua suspicio arbitraretur vitiis defœdatum, dum audit pulchrum.

§. VIII.

In superiore requiritur mentis perspicacia, & eximia etiam prudentia.

SVperior, si ingenio sit tardus à subiectis habetur despectus: ni sit prudens, erit subiectis nociuus. Vt nauis sine gubernaculo nauigantibus est periculum; sic superior sine prudentia obsequentibus est naufragium. *Magna est enim, infinitáque prudentia* (inquit Cassiodorus 8. *var.* 9.) *quam nemo sic assequitur, vt eam non necessariè, & per alios quærere videatur. Senes ipsi consiliis sapientiam discunt, & à maturis in commune quæritur, quod pro omnium vtilitate tractatur. Solatium curarum frequenter sibi adhibent maturi Reges, & hinc meliores æstimantur, si soli omnia non præsumunt.* Itaque in superiore est præsumptio detestanda, vt deprædicanda prudentia: nil potest ad commune tractare commodum, nisi attulerit prudentia suffragium. *Duo sunt* (aiebat Aurelius Victor in vita Traiani) *quæ ab egregiis Imperatoribus expetuntur: sanctitas domi, in armis fortitudo, vtrobique prudentia.* Superior sine capite nec difficultatibus obuiare, nec subiectis potest consulere. Videntes Philisthæi Dagonem suum deiectum, nihilominus throno restituere insistunt. *Restituerunt eum in locum suum* 1. *Reg.* 5. *v.* 3. verùm cùm Arca caput eius, manúsque præcidit: *Caput Dagon, & duæ palmæ manuum eius abscissæ erant super limen,* nec cæca proteruia, nec proterua audacia throno restituit, sed truncum spernit: *Porrò Dagon solus truncus remanserat in loco suo.* Si viribus imbecillum, & deiectum adorarunt, cur modo throno non restituant manibus, & capite orbum? Quia nil illis infelicius, quàm superior sine capite: si truncus prudentia, & mentis perspicacia priuatus thronum occupet, nil speres non calamitosum, & asperum, quandoquidem potentia coget, & temeritate decernet. Quòd si vt aliqui existimant, throno remansit insidens truncus, fuit vt augeretur supplicium, vtque sustinerent truncum dignitatis infulis decoratum, qui restituerunt deiectum. In primo ex quatuor fluminibus omnem terram irrigantibus agnouit Philo *lib.* 1. Allegoriarum prudentiam: *Ibi nascitur aurum, & aurum terræ illius optimum est. Gen.* 2. *v.* 11. Accipe Philonem: *Sicut metallorum optimum, probatissimúmque est aurum; ita inter animæ virtutes prudentia habetur probatissima.* Itaque primus prudentiam designauit, quia sine prudentia nullus prouentus, aut fructus: ergo Scriptura hanc virtutem in Saüle consalutando expressit, antequàm corporis fortitudinem declararet: vt doceat in superiore, quod primum requirendum prudentiam esse, quæ in modum salis, & à corruptione defendit, & saporatè omnia condit: *Electus, & bonus,* id est, vt placet Iosepho, cæteros prudentia antecellens, perspicaciáque vincens: *Erat iuuenculus, formáque pulcherrimus, & corpore valdè procerus, quique multos mente, & prudentia præcederet, vocabatúrque Saül.* Prudentia commendatur; nam sine prudentia fortitudo non proficeret, sed noceret.

§. IX.

Ad munus eligendus est aptior, quamvis cæteris non sit virtute excellentior.

AD munus ritè obeundum requiritur & dignæ actionis integritas, & morum probitas: verùm quamvis virtute habeat pares, deligendus est, qui ad munus non habuerit consimiles. Repelli debet, si quis virtute careat, quantumvis aliis prærogatiuis emineat; cæteris tamen præponendus, & dignitatis luminibus est ornandus, qui honestis moribus excultus, & opportunis ad munus dotibus decoratus: verùm etsi non sit eximiis virtutibus præditus, qui regimini inuenitur aptus, debet eligi, & cæteris anteponi: Saül fortitudine, & viribus alios antecedebat: ergo ad bella deligitur, & virtute excellentioribus anteponitur: *Electus, & bonus, & non erat vir de filiis Israël melior illo: ab humero, & sursum eminebat super omnem populum.* Nullus illo melior ad bella gerenda, imò ipse melior cæteris ad arma, & negotia ciuilia tractanda: ergo hic à Domino eligitur, & nobis eligendi forma exhibetur. Audi Caietan. *Quoad actiones ciuiles relatiuè ad communem populum intelligitur: dico autem ad communem populum, quia Samuel erat melior illo.* Itaque si virtutem compares, Saül erat bonus, sed Samuël melior; si ad exercendum munus, Saül erat melior, & si Samuël esset bonus: ergo hic præfertur, & Samuël senio iam grauatus postponitur, quia dum virtus non desit, cæteris est anteponendus exercendis muneribus & industrior, & aptior.

§. X.

Ad dignitatem ritè deligitur eximiis virtutibus expolitus, dum tamen nullis præsumptionis nebulis obscuratus.

SVperbia virtutum tinea inter ipsas enutritur, & pascitur. Qui de virtute sibi adulatur, ipsa adulatione seducitur. Præsumptio præcipitiis vicina, & erroribus inuenitur semper obnoxia: verùm licèt in omnibus displiceat arrogans superbia, in culmina possidentibus est communi saluti aduersa, & regimini ipsi inimica. *Reges* (aiebat Cassiodorus 8. *var.* 9.) *& hinc meliores existimantur, si soli omnia non præsumunt.* Qui præsumptionis nebulis non obscurat prudentiam, qui mentis non impedit perspicaciam, apertis intuetur oculis veritatem, & vitat facilè errorem: at si arrogantia tumidus, & suis dotibus nimis fisus, magnis erroribus inuenitur expositus. Saül deligitur, quia etsi virtute emineret ornatus, & corporis dispositione etiam procerus, suis in oculis erat parvulus. Et quidem licet ni alios, vt corpore, humilitate vinceret, à Deo non luceret electus, & cæteris antelatus: *Electus, & bonus, & non erat vir de filiis Israël melior illo.* Bonus dicitur, vt humillimus describatur; nec enim corporis prodesset præstantia, si odiosa cunctis emineret etiam superbia. Ita Abulensis q. 4. *Considerandum, quòd ista bonitas Saülis maximè erat circa humilitatem, quod erat valdè in eo admirabile: nam ipse erat vir in virtutibus excellens, & corporis statura admirabilis, quod solet homines superbos efficere: ipse autem hæc omnia habens erat valdè humilis.* Itaque vt electus Reipublicæ agnoscatur profuturus, humilitate deprædicatur ornatus. Et quidem Reipublicæ, armorúmque ei administratio non commendaretur, quantumvis aliis dotibus pelluceret eximius, si tumore sordesceret obscuratus. A Deo deligitur, quia humilis, omnibúsque erit vtilis, dum viribus præualens nil sibi arrogarit inflatus, sed omnia Deo attribuerit modestus. Nil enim adeò in superiore perniciosum est, vt exoculata arrogantia, & tumens semper superbia.

§. XI.

Perfectus sibi semper videtur parvulus, & si cæteros virtute supergrediatur eximius.

LAudabili humilitas cæcitate laborat; ad aliorum virtutes agnoscendas perspicacissimo gaudet visu, ad proprias caret aspectu. Quæ de Lamia fertur, fabulam non inconcinnè humilitati adaptabis. In cista habet domi oculos repositos, foris ad aliorum virtutes deprædicandas gerit expansos. Ita Plutarchus *lib. de Curiosit. Nunc vt in fabula Lamiam perhibent carere domi luminibus captam, quæ in cista oculos habeat repositos, & foras cùm prodit, sibi eos addat.* Exoculata est humilitas, vt propriam aspiciat gloriam; inoculata, & perspicax, vt intueatur alienam. Saül electus, & bonus ab humero, & sursum cæteros superabat: *Ab humero, & sursum eminebat super omnem populum.* Cúmque omnes excederet eleganter procerus, propriæ magnitudinis prudenter inueniebatur ignarus. Ita testatur Samuël: *Nonne cùm parvulus esses in oculis tuis, caput in tribubus Israël factus es.* 1. *Reg.* 15. *vers.* 17. Vides laudabili magia procerum simul, & parvulum: cæteros Saül virtutum magnitudine superabat, & tamen cum cæteris humilitas postponebat: se circumspiciens sibi videbatur meritis exiguus, ab aliis conspectus apparebat eximia virtutum proceritate decorus. Notauit Abulensis q. 4. *Considerandum, quòd ista bonitas Saülis maximè erat circa humilitatem, quod erat valdè in eo admirabile, nam ipse erat vir in virtutibus excellens, & corporis statura admirabilis, quod solet homines superbos efficere, ipse autem hæc omnia habens erat valdè humilis.* Itaque quantò plus virtutibus eminebat excelsus, tantò sibi videbatur exiguus; sicque humilitatis oculus cæcutiebat laudabiliter, vt statura eximiè procera sibi soli appareret pusilla. Perfecti namque, vt ægrè patiuntur ab aliis virtute vinci, sic non sustinent plausibus anteferri, immò se arbitrantur aliis postpositos, cùm eos cæteris constat virtutibus antelatos.

TEXTVS.

VERS. III. & IV. Perierant autem asinæ Cis patris Saül: & dixit Cis ad Saül filium suum: Tolle tecum vnum de pueris, & consurgens vade, & quære asinas. Qui cùm transissent per montem Ephraim, & per terram Salissæ, & non inuenissent, transierunt etiam per terram Salim, & non erant, sed & per terram Jemini, & minimè repererunt.

§. XII.

Perfectus ad obediendum repuerascit, & priuilegium ætatis nescit.

OBedientia prosperitatis est vena, felicitatis mater; sine obedientia nec virtus floret, nec resplendet. Prouerbium apud antiquos fuit: *Obedientia felicitatis est mater.* Ita Erasmus *Chil.* 4. *cent.* 5. *adag.* 59. Vtque mater filium in lucem edit, & alit; ita obedientia virtutem & alit, & edit. Hac pluris habuerunt, quicumque se perfectioni dicarunt. Nescit verus obediens temporis priuilegium, non attendit, an in nobili, vel ignobili materia obsequelæ sit exercitium. A pastu fugerant aliquæ asinæ, vtque eas Cis reducat ad gregem, Saüli filio iniungit inquisitionis laborem: *Tolle tecum vnum de pueris, & consurgens vade, & quære asinas.* Saül ætate grandæuus pueri ministerium implet, & patri incunctanter obedit: non opponit ætatem, non filij honorem, sed laudabili cæcitate mandata adlaborat implere, & paternis iussionibus obedire. Notauit Abulensis q. 6. *Erat Saül iam vir plurimum quàm triginta annorum, & fortè quadraginta.* Addit: *Quia tamen erat vir valdè humilis, obediebat sicut parvulus ad omnia, quæ iubebat pater suus: vnde ipse cum vno de pueris ibat ad quærendum asinas.* Asinas quærere propriũ videbatur servuli, & pueri, non ætate grandævi, & filij; verùm Saül & si filius, & grandævus pueri ad speciem subit exercitium, vt expleat patris mandatum, dúmque nil opponit, regalem thronum inuenit. Exhibuit Saül obediendi formam, & suis factis obsequendi tradidit regulam; dum grandis repuerascit, & pueri socius ad asinas quærendas alacriter contendit. Si alius esset; opponeret curam illam non grandi filio, sed servulis demandandam, & puerulis iniungendam: ast vti humilis, & perfectus gestiuit implere iussa, & obediendo promeruit sceptra: *Quia vir valdè humilis, obediebat sicut parvulus.*

§. XIII.

Exhibitum parenti obsequium est promerendi artificium.

ARtificium promerendi (aiebat Tertullianus *de Patientiâ, cap.* 4.) *obsequium est; obsequi; verò disciplinâ morigera subiectio est.* Vt arte, industriâque solent facilè adquiri, quæ aliter sine magno labore nequirent haberi; ita obedientia, quæ promerendi est ars, sine difficultate comparantur, quæ magnis aliter laboribus acquiruntur. Verùm etsi obedientia semper sit lucrosa, quę exhibetur parentibus, inuenitur vtilissima. Sibi inuidit, qui parentibus obsequi detrectauit; vt consuluit sibi,

qui mandatum promptus expleuit. Amissas asinas quærere Saül iubetur, & ne reluctantia, morave denigrarit obsequium, festinat perficere sibi iniunctum. Opus iubebatur, & iter arripiebatur: *Consurgens vade, & quære asinas: qui cùm transissent per montem Ephraim, &c.* Itineris terminus regalis fuit thronus, & dum paruuli adinstar obsequitur, à Propheta in Regem inungitur. Notauit Hugo Cardinalis: *Iussu patris quærens asinas perditas peruenit ad regnum.* Obedientiæ merces fuit purpura, & quam non facilè assequeretur pugnando, assecutus est obediendo. Abraham properat filium immolaturus, & dum implet obedientiam, stellis similem elucratur prosapiam. *Multiplicabo semen tuum sicut stellas, Gen. 22. vers. 17.* In campum prodiens hostes deuicerat, Loth vinculis exonerarat substantiam, & captiuitatem reduxerat; nec audiuit tunc: *Multiplicabo semen tuum sicut stellas.* Et cur modo tot luminosis astris nobilitetur? Quia vt ipse Numini, Isaac obsecutus est patri: ergo dum alter Numini, alter alacriter obediuit parenti; iam obedientiæ præmia cumulantur, & splendores augentur. Notauit Veronensis Zeno *serm. 1. de Abraham*: *Charissimi intrepidus ad ministerium immolationis armatur vinatur ad ictum vulneris securus animus; sed securior manus.* Ipsa obedientiæ executio securitatem adauxit, & Isaac stellas splendore deuicit, vbi vt patri obediret, ligatus iacuit.

§. XIV.

Oportet didicerit obedire, qui eligitur imperare.

OBsequio (aiebat aliorsum Curtius *lib. 8.*) *mitigantur imperia.* Mandatorum mitigat arduitatem, obsequendi expertus laborem: arbitritium alterius arbitrio sacrificare, obedientiæ altaribus litare iudicium, esse non ambigitur laboriosum: ergo oportet eius ceruicem triuerit obedientiæ iugum, qui adiuit imperium, ne laboris inscius aut durus imperet, aut tumidus exacerbet. Dauid, dum obediens patri refertur, ad culmen dignitatis adducitur: *Adhuc reliquus est paruulus, & pascit oues* (aiebat *Isai. 1. Reg. 16. vers. 11.*) Quid tunc Samuël? *Mitte, & adduc eum.* Patri obsequens gregem pascit, vtque obsequatur patri, gregem vocatus relinquit: ergo vbi emicuit obedientia, resplenduit etiam corona. Oportuit, vt obedire edoctus, ad imperandum signaretur electus. Discat priùs obsequi, vt nouerit laudabiliter imperare. Nec aliter Saüli accidit; eius refertur obedientia, cùm cingendus erat corona: *Consurgens vade, & quære asinas.* Quin asinas perquirens laboraret solicitus, quin exerraret, campis anxius, quin iuga montium fatigaret anhelus, potuit ad regnum assumi; verùm conueniebat obedientiæ experiri labores, vt ipsa experientia eruditus imperio existeret aptus. Innuit, vt vidimus, Hugo: *Iussu patris quærens asinas perditas peruenit ad regnum.* Post obediendi labores peruenit ad regnum, vt ipso obsequio disceret aliis compati, vtque postea mitigaret imperia, & animarum quæreret lucra.

§. XV.

Qui animarum saluti consulit, æternum sibi regnum acquirit.

DVm animarum zelotypus nullum laborem fugiat vt earum saluti prouideat, & variis erroribus dilassatas, morbisque vitiorum confectas salubria reducat ad pascua, assequitur sibi regna. *Vestra salus* (aiebat Cassiodorus 2. *variar.* 41. *nostra gloria est.* Dum errans reducitur ad salutem, suam adauxit reductor felicitatem; quibus ardua montium conscendit passibus quibus viarum vincit obstacula, quibus implicata sylvarum scrutatur latibula, eisdem properare non ignorarur ad regiæ, æternæque dignitatis sceptra. Perierant Cis asinæ exerrantium hominum vmbræ; nec mirum brutis exæquentur, dum brutalibus appetitibus sordidantur, Saül, vt amissas reducat, Ephraim montem conscendit, & Salissa terram excurrit: *Cùm transissent per montem Ephraim, & terram Salissa, & non inuenissent transierunt etiam per terram Salim.* Montis difficultatibus non deterretur, itinerum excursibus anxiis defatigatur, campis exerrando conteritur, verùm dum animas amissis brutis adumbratas perquirit zelotypus, regali throno censetur dignus. Dum itinerum ardua vincit, dum nulli labori parcit, non caruit fructu, & si caruerit effectu. Samuël itineribus defatigatum recreat, & diadematis coronat: nec enim qui animarum sitiebat lucrum, poterat non acquirere sibi regnum. *Per Saül* (inquit Hugo) *qui iussu patris quærens asinas perditas peruenit ad regnum significantur Prælati, qui iussu Dei patris quærere debent animas perditas, & per custodiam animarum acquirere sibi regnum non terrenum, sed æternum.* Anxios Saül subiit labores, vt errantes reducat ad pascua, & regalia sibi labore promeruit sceptra.

TEXTVS.

VERS. V. Cùm autem venisset in terram Suph, dixit Saül ad puerum, qui erat cum eo: Veni reuertamur, ne forte dimiserit pater meus, & solicitus sit pro nobis.

§. XVI.

Curet citò ad patrem redire, qui errantibus desiderat prouidere.

VItia contactu nocent vtque antidotis præmunitur prouidus, si peste laboranti accessurus sit medicus sic qui vitiorum contagio laborantibus prudenter optat succurrere, sibi debet solicitè prouidere. Nemo est, qui nobis aliquod vitium non commendet, aut imprimat, aut nescientibus allinat: facilè transitur ad plures. Catoni, Lælioque tenebras offunderet multitudo dissimilis luxuriæ, auaritiæque exempla virtutis robur aut eneruant, aut fascinant. Satis est ægroti pestilens halitus, vt salutem corrumpat, & lædat: ergo magna vigilantia opus est cum pessimis agenti, ne similis fiat. Hinc qui religioso zelo inflammati, satagunt morbidis mederi, & ad rectam semitam errantes reducere, solicitè curant ad se ipsos sæpesæpius redire, & si quem contraxerant puluerem, prorsus abstergere. *Nemo nostrum* (inquit Seneca *epist. 7.*) *qui cùm maximè concinnamus ingenium, ferre impetum vitiorum tam magno comitatu venientium potest.* Asturo, malignoque conuersari aliquam rubiginem affricat, quam necesse est solicita cura abstergere, & ad abstergendum distare. Saül aliquod in quærendis asinis tempus posuerat patris præceptis obsecutus, sed redire ad patrem curauit prouidus: *Veni, & reuertamur* Noluit prudens, vt errantibus prouiderit, à patre longè seiungi, aut diù erroribus circumagi, vt qui nouerat ipso hominum conuictu virtutem aut lædi, aut obscurari aut imminui. Innuit Abulensis *quæst. 6.* *Veni, & reuertamur, scilicet non inquiramus vlterius asinas, sed redeamus in domum patris mei.* Voluit tantisper quiescere, vt quem contraxerat asinarum inquisitione, à se puluerem excuteret. Actionum coloribus Saül expressit, quid opus sit euangelicis operariis, & salutis animarum zelotypis: Errantes debent quærere, nullis vt reduxerint, laboribus parcere; quia tamen his occupationibus itineribúsque robur lassatur, & conuersatione improborum feruor minuitur, oportet ad orationem, patrémque redire, & concinnandis virtutibus studere.

§. XVII.

Superior pluris æstimet subditum, quam jumentum.

Tibi videatur thesis stulta, aut saltim otiosa, & quidem si omnes Prælati, superioresque, vt fas est rationabili lance rerum pretia expenderent, & taxarent, dubitari nequiret pluris habendum hominem, quam iumentum; verùm cùm aliquando accidat, superiorem æquam de rebus non ferre sententiam, non erit abs re hanc suffulcire doctrinam. *Inhumana præterea* (aiebat Seneca *epist.* 47. *quod nec tanquam hominibus quidem, sed tanquam iumentis abutimur.* Adnectit: *Hæc præcepti mei summa est: Sic cum inferiore viuas, quemadmodum tecum superiorem velles viuere.* Adjicit: *Viue cum seruo clementer, comiter quoque, & in sermonem admitte, & consilium, & in conuictum.* Quod si ita agendum cum seruo quomodo putas cum subdito? Sed ô miserum! ægrotat subiectus, & vel in iumentorum censu non habetur; quandoquidem ipse negligitur, cùm de nutriendis, & curandis equis studium solicitum habeatur. Amiserat Cis asinas, earum inquisitionem Saüli filio commendauit: *Quære asinas.* Iam aliquod in quærendo tempus insumpserat, & patris solicitudinis erga se non inscius redire statuit: *Veni, & reuertamur ne fortè dimiserit pater meus asinas, & solicitus sit pro nobis.* O bonum superiorem, qui loco filij habebat, & seruum! Saül patris optimos mores deprædicauit, dum anxium conjecit: *Solicitus sit pro nobis* (inquit Abulensis q. 6.) *id est, fortè iam magis tribulabitur pater meus pro absentia nostra quàm pro perditione asinarum. Sciebat enim Saül se à patre tenerrimè diligi.* Adnectit: *Voluit ergo cessare ab inquisitione asinarum ne per longam absentiam patrem affligeret aduersa suspicantem.* Cis plus affligitur, ne quid aduersi filio, seruóque acciderit suspicatus, quàm de asinarum amissione certus: ergo virtutibus eminculis excultus, cùm sint, qui pluris æstimarint equum, quam filium.

TEXTVS.

VERS. VI. Qui ait ei: Ecce vir Dei est in ciuitate hac, vir nobilis: omne, quod loquitur, sine ambiguitate venit: Nunc ergò eamus illuc si fortè indicet nobis de via nostra, propter quam venimus.

§. XVIII.

Rebus in dubiis, amissisve non sunt consulenda specula, vel auguria.

AVgurandi, diuinandique scientia vt fallax, & vana, sic artifici, & consulenti inuenitur nociua. Dæmon nonnulla & prænuntiat, & detegit, vt malignitas, quæ non videtur, diuinitas habeatur. *Quæ illi accuratior pascua est* (scribit Tertullianus in *Apologetico cap.* 22.) *hominem à cogitatu veræ diuinitatis auertat præstigiis falsæ.* Adnectit: *Ita & hinc sumentes quasdam temporum sortes, æmulantur diuinitatem dum furantur diuinationem.* Itaque cum de incolatu aëris, de vicinitate siderum, de commercio nubium futura nonnulla prænoscant, vt oracula vendicant, & elusoriis phantasmatibus fallant: & tamen sunt stulti plures, qui ad rei amissæ recuperationem diuinos adeant & ingenti pretio falli coëmant. Balac post constructas, aras, & perditas victimas ingemuit, & diuinum quæsisse doluit: *Iratus Balac contra Balaam complosis manibus ait: Ad maledicendum inimicis meis vocaui te, quibus è contrario tertiò benedixisti: reuertere ad locum tuum. Num.* 24. *vers.* 10. Nullus fuit magiæ fructus, etsi Balaan ea arte famosus. *Balaam famosus erat in arte magica* (inquit Origenes *homil.* 13. *in Num. & in carminibus potens.* Existimauit Balac auguriis carminibúsque famosum Balaan sibi profuturum; verùm sera pœnitentia agnouit nihil proficere auguria, nec prodesse carmina. Audi Nazianzenum *orat.* de Iuliano loquentem: *Ipsi porrò Assia impietatis schola erat, tam quæ circa siderum scientiam, & genituras inanémque præscientiæ speciem, vanissimè occupatur, quam quæ circa præstigiarum artium earum affeclam versatur.* Consonat Tertullianus de Idololatria, *cap.* 9. *Animaduertimus inter artes etiam professiones quasdam obnoxias idololatriæ. De Astrologis ne loquendum quidem est.* Consulunt Astrologi specula, rimantur astra, vt vendant imprudentibus inanissima auguria, & pro oraculis mera mendacia. Amiserat Cis asinas & quidem sibi pretiosas: filium seruo associatum miserat quæsiturum, cùmque iam Saül casso labore defatigatus redire ad patrem disponeret, seruus Samuëlem, qui Dei spiritu occulta agnoscebat, adeundum consuluit: *Ecce vir Dei est in ciuitate hac, vir nobilis: omne, quod loquitur sine ambiguitate venit: nunc ergo eamus illuc.* Vti prudens priùs statuit virum Dei esse, à quo vera promebantur oracula, non illusoria, & vanissima auguria. O si ab hoc seruo, qui aliqua amiserant, discerent non consulere aruspices, nec adire præstigiatores! *Vir nobilis* (inquit Lira) *hoc dicitur: propter dignitatem Prophetiæ, quod patet ex hoc, quod sequitur: Omne, quod loquitur, absque ambiguitate venit.* Ac si dicat: Samuël non loquitur ambigua, vt diuini ad tuenda mendacia: ergo hic est circa amissa consulendus, non augur, aut diuinus est auscultandus. Profectò diuini ea arte oracula proferunt, vt ambigua spem fallant, & quouis euentu vmbratilem veri speciem contineant, vt est illud: *Ibis, redibis non morieris.* Si illud, non, adiungas, *morieris.* promittit vitam; si redibis associaberis, mortem vaticinatur, quo semper prædictio in ambiguo relinquitur, & consulens sæpè fallitur.

§. XIX.

Sæpè sæpiùs quæ vtiliora, solicitantur postrema.

SIc humana prudentia caligat, vt laboriosè studeat euanidis, & non adeò attendat solidis. O quantis nos perplexitatibus expediremus, si inuolaremus ad certa, amaremúsque profutura! *Ante senectutem* (aiebat Seneca *epist.* 61.) *curaui, vt benè viuerem: in senectute, vt benè moriar.* Ferè omnes desiderant in senectute benè oppetere, obliuiscuntur tamen benè ante senectutem viuere: sectantur lubrica, in futurum relinquunt sana. Amissas pergit Saül asinas quæsiturus; iam campis exerrarat, iam montuosa inscenderat, iam latibula perlustrarat, cùm puer, præmisso Samuëlis elogio, adeundum consuluit: *Ecce vir Dei est in ciuitate hac vir nobilis: omne, quod loquitur, sine ambiguitate venit, nunc ergo eamus illuc.* Consuluit benè, sed tardè. Si non ignorat Samuëlem ea scientia præditum, vt possit omnem ambiguitatem depellere, veritatémque eis aperire, quid laboribus teritur, & variis erroribus fatigatur? Adeat in primis Prophetam, & excusato labore securam nanciscetur notitiam. Profectò vt omnia in figuris contingebant illis, hic puer factis expressit, quod frequenter nobis contingit; non ignoramus vbi sit veritas, vbi salus, & & tamen casso labore defatigamur, inutilibus curis distringimur, & ad extremum vtilia quærimus: *Postquam tot locis tam latè* (inquit noster Sanctius) *soliciteque lustratis, nullum inueniunt asinarum vestigium, ad patriam redeunt... Tunc autem ab ipsa Propheta hobuatione*

admonitus seruus, quem viæ comitem habebat Saul, censuit ea de re consulendum esse Samuelem, cuius in rebus dubiis, aut etiam occultis explorandis comperta iam pridèm fuerat admirabilis scientia, & cœlitus inspirata cognitio. Pollere Samuelem cœlesti luce compertum erat: adeundumque prudentia dictabat, & nihilominus vltimus consulitur, & aditur, vt videas certa dubiis postponi, & solùm necessitate cogente quæri.

§. XX.

Illustrior nobilitas non qua natalibus orta, sed qua propriis virtutibus, ac facinoribus parta.

TAntum quis nobilior erit (aiebat Cassiodorus 3. variar. 17.) *quantum & moribus probis, & luculenta facultate reluxerit.* Qui illustribus incunabilis natus, morum nebulis latere potest obscurus, qui verò quam à parentibus non accepit, virtutibus nobilitatem sibi acquisiuit, & deprædicandus omnibus, & conspicuus. Nullus non laudat, quem inuicta fortitudo, & excellens virtus sæculis omnibus patefecit: nesciunt plures si facta desint, quē clara vena produxit. Samuel vel à seruulo deprædicatur nobilis: *Ecce vir Dei est in ciuitate hac, vir nobilis.* Si inquiras, an hic seruus Samuelis prosapiam nouerit? Respondebit noster Sanctius, nobilem appellasse, non quia maiorum seruus agnouisset stemmata, sed quia ignorare nequibat facta. Asseruerat Samuel in libertatem Rempublicam, contriuerat Philisthinos, depulerat aduersarios: ergo vel seruulus nobilem deprædicauit: *Dicitur nobilis* (inquit Sanctius) *non credo quoad natales spectat, sed quia multis nominibus notus, & suspiciendus in Israel: quia videlicèt vir sanctus, quia Propheta, quia iudex, quia domitis Philisthinis, & re Israelitica probè constituta pace tunc, & otio fruebatur Respublica.* Ni factis clarescceret, à puero non deprædicaretur nobilis, etsi natalibus præluceret insignis; eam tamen sibi facinoribus nobilitatem procudit, vt vel vltimis fuerit nota, & omnibus suspicienda. Est enim notior, clariorque nobilitas mirandis facinoribus acquisita, quam antiquissimis antecessoribus procreata.

TEXTVS.

VERS. VII. Dixitque Saul ad puerum suum: Ecce ibimus: quid feremus ad virum Dei? Panis defecit in sitarciis nostris, & sportulam non habemus, vt demus homini Dei, nec quidquam aliud.

§. XXI.

Quò quis pauperior, cœlesti excipiendæ luci inuenitur aptior.

DIuitiæ, honores, & alia quæuis, quæ audissimè quæruntur, sunt non raro veritatis obstacula, & veræ lucis impedimenta. Multum felicitas offundit caliginis possidentibus, tenebrarum multum exoptantibus. De Numine sæpè querimur, quòd nobis honores, diuitias, & quidquid exoculatorum turba anxiè discupit, non largiatur, cùm sæpè magno beneficio abstulerit. *Ex hac deploratione* (aiebat Seneca *epist. 75.*) *nascitur, vt ingrati diuinorum interpretes simus. Querimur, quod non semper, & quòd pauca nobis, & incerta, & abitura contingant.* Ac si dicat: paupertas esse solet eximium beneficium, & interpretamur tormentum; felicitas mouet caput, opinione illudit: & ne vera perspiciamus, offusa caligine facit, & discupimus amblioli. Ab his, quæ magni habentur, expediri oportet, vt ad cœlestem lucem recipiendam præparetur animus, & quidem vt pictores parietem dealbant, vt colorum florem inducant; ita Deus paupertate indigentiaque solet animum præparare, cùm vult ad sublimia attollere. Saul ante quàm pane, nummisque egeret, ad regni culmen non peruenit, nec oraculum cœleste à Samuele audiuit: *Sportulam non habemus, vt demus homini Dei nec quidquam aliud*, aiebat. Iam si inquiras, cur seruus adire prophetam non consuluerit, cùm copiosior pecunia, & viatici maior copia? Respondebit Glossa itineris defatigationem, quærendi asinas anxietatem, pecuniarum indigentiam conduxisse, vt Prophetam adiret, & adeundo regnaret. Si oculis spectes humanis, infortunatum existimabis Saulem, vt qui post asinarum amissionem: post anxiam itineris molestiam extremam etiam pateretur inopiam: verùm Deus prouidenter disposuit, vt tunc omnibus rebus careret, quo Prophetam inaugurandus adiret Ita Glossa Moralis: *Dominus reuelauerat auriculam ante vnam diem quàm veniret Saul, aptitudinem ipsius Saulis ad regnandum, & eius aduentum.* Itaque aptitudo paupertas fuit: spectauit Numen, vt Saul cœleste auscultaret oraculum, quousque omnē humanum defecisset subsidium; his nos factis erudiens paupertatem, scilicèt, & humanarum rerum indigentiam dispositionem esse supernis recipiendis fauoribus opportunam: vt è contra auri copiam, deliciarum abundantiam, inuidendam aliis fortunam solet cælestem impedire coronam.

§. XXII.

Ingenuus recusat beneficium accipere, ni digna quiuerit gratitudine compensare.

VT indecorum est beneficia vendere, & euanidam beneficiis dilargitis gloriam mercari; ita inglorium est beneficium accepisse, nec gratitudine debita compensasse. Ingenuus, ni possit reddere, recusabit accipere. *Qui deuincti sunt muneribus* (aiebat Philo lib. 1. de vita Mosis) *promptissime nauant operam, non conferendo, sed referendo gratiam debitam.* Nobilis animus prorsus refugit ingrati notam subire, vtque non subeat, satagit beneficia dignis actionibus compensare. Saul, vt amissas asinas recuperaret, nullum detrectauit laborem, cumque à seruulo admoneretur posse, si adirent Prophetam, certam de asinis venari notitiam respondit, se nihil habere, quo beneficium illud compensaret: *Quid feremus ad virum Dei? panis defecit in sitarciis nostris, & sportulam non habemus, vt demus homini Dei, nec quidquam aliud.* Ac sit dicat: ni Prophetam adeamus, amissis carebimus; si adeamus, beneficium recompensare nequibimus: ergo satius est ingratorum notam effugere, quàm iumenta amissa recuperare. Seruus quid grati Prophetæ offerant, se habere testatur: *Ecce inuenta est in manu mea quarta pars stateris argentei*; & iam Saul, quod recusabat, ne videretur ingratus, Samuelem adiuit lætus. Ita noster Sanctius: *Ingenui est hoc, & obseruantis animi, non eius, qui emendum pretio putaret esse vaticinium:* Non ignorabat Saul, Prophetam vaticinia non vendere, nec dolebat se non habere, quo valeret comparare; immò quia certus, erat, Prophetam liberali animo beneficium largiturum, erubescebat non exhibere aliquod gratitudinis argumentum. Et quidem ingenuis, ni possint aliquo modo compensare, onerosum est beneficium accipere. *Hanc vnam, Cæsar, habeo iniuriam tuam* (querebatur Furnius apud Senecam 2. de Beneficiis cap. 25.) *effecisti vt viuerem, & morerer ingratus.* Ea erat beneficij magnitudo vt nequiret compensari: ergo dolebat Furnius ingratus videri. O si aliqui hanc amplecterentur doctrinam, nec sequerentur oppositam! Periculosum est aliquibus benefacere, quia argumentum nihil

debentium

debentium linguaces quærunt. Alij cùm referre facile sit vel auaro sine impensis, vel inerti sine labore gratias agendo, ora improbo silentio sigillant, & se accepisse beneficia publicè confiteri detrectant.

§. XXIII.

Non est idem vaticinia vendere, & xenium aliquod liberaliter oblatum accipere.

DEi ministri nil, quod ad animarum salutem spectet, fœda venalitate, aut venali cupidine dehonestant; quod gratis acceperunt, gratis etiam aliis communicarunt: non est tamen contra ministerij splendorem, virtutísque puritatem xenium aliquod accipere liberaliter dilargitum, & in argumentum gratitudinis oblatum. Distinguendum est inter vrbanitatem, & venditionem: turpe est vendere; inurbanum sæpè nil accipere. Ob id integerrimi ministri, dum eis offeruntur munera, exiguum quid solent delibare; ne videantur inurbani, alia remittere, ne muneribus obmurmurentur corrupti. Angeli apud Loth azyma acceptarunt, dum à flammarum vorticibus exemerunt: *Coxit azyma, & comederunt. Gen.19.v.4.* Nullus mentis compos suspicaretur beneficium venditum, quia obsequium acceptauerunt exiguum: ergo acceptarunt azyma vrbani, non venalitate polluti. Quod Samuël factis etiam edocuit: Dolebat Saül nil se habere, quod Samuëli posset offerre, à quo non dubitabat vaticinium accipere: *Ecce ibimus, quid feremus ad virum Dei? panis defecit in sitarciis nostris.* Dum Dei virum fatetur, venalitate obscurandum non arbitratur, dúmque aliquod munusculum desiderat dilargiri, integritatem huiusmodi munusculis edocet non obscurari. Notauit Procopius: *Non est, quod Samuëlem corrumpendum muneribus fuisse existimemus; suspicatus est autem Saül tanquam Prophetæ, & Principi aliquid offerendum esse. Cæterum nihil attulit: contra verò humanitatis Propheta fructum percepit.* Munere non oblato, aut certè exiguo vaticinij fructum percepit, nec enim Samuël attendebat dona, vt proferret vaticinia. Quod si argenteum nummum accepit, non fuit vt adularetur cupidini, sed ne deesset vrbanitati. Addit Procopius: *Hæc falsò vtpotè homines praui de Prophetis sunt suspicati. Qui vel non acceperunt, vel à iustis acceperunt, quod simpliciter vituperari non potest. Nam Apostoli contra officium fecissent, quemadmodum Paulus dicit semel, & iterum. Quod opus erat, mihi misistis.* Itaque Apostolus sanctitatis norma doctrinam cœlestem non venditabat, sed gratis prorsus conferebat; aliquando tamen munus liberaliter oblatum accepit non cupidus, sed vrbanus. Audi de Samuële Rabbanum: *Quamuis dare decreuerint, non legimus, quòd Samuel acceperit, si tamen accepisset, non reputaretur in diuinationis premium, sed in Prophetæ stipendium.* Indigebat Propheta, quo vitam aleret: ergo oblatam quartam partem stateris argentei accepit (vt nonnullis placet) non vt diuinationis pretium, sed vt aliquale vitæ adminiculum.

TEXTVS.

VERS. VIII. Rursus puer respondit Saüli, & ait: Ecce inuenta est in manu mea quarta pars stateris argentei, demus homini Dei, vt indicet nobis viam nostram.

§. XXIV.

Exiguis magna possunt acquiri, & pretiosa vilibus comparari.

PRouerbium est, magna magnis constare, & quidem verum, si applicaueris ad humana, non tamen si retuleris ad diuina. Multis constat dignitas, multis splendor volaticus, multis fastus noxius, & superbus. Quàm opportunè Tertullianus ad Martyras *cap.4. Hodiè apud Lacedæmonas solemnitas maxima est, id est, flagellatio non latet. In quo sacro ante aras nobiles quique adolescentes flagellis affliguntur, astantibus parentibus, & propinquis, & vti perseuerent adhortantibus. Ornamentum enim, & gloria deputabitur, maiore quidem titulo, si anima potiùs cesserit plagis, quàm corpus.* Itaque vt constantiæ adolescentes assequerentur gloriã, vtque fortitudinis nanciscerentur famam, vitæ dispendio cruenta tolerabant flagella, & infelicissima non detrectabant martyria. Adnectit Tertullian. *Igitur si tantum terrena gloria licet de corporis, & animi vigore, vt gladium, ignem, crucem, bestias tormenta contemnant sub præmio laudis humanæ: possum dicere: modica sunt ista passiones ad consecutionem gloriæ cœlestis, & diuinæ mercedis. Tanti vitrum, quanti verum margaritum. Quis ergo non libentissimè tantum pro vero habeat erogare, quantum alij pro falso.* Licet tot laboribus verùm margaritum constaret, vt fragile constabat vitrum, ambitiosè foret comparandum, & sitienter inquirendum: verùm vt Deus humanæ fragilitatis satis gnarus, disposuit, vt magna exiguis compararentur, & pretiosa vilibus acquirantur; sic dæmon falsa speciositate splendentia, multisque fucis illita carissimè vendit, adeóque homines desipiunt; vt ad volaticam dignitatem, ad fugitiuum splendorem, ad euanidam gloriolam acquirenda nullis laboribus parcant, immò certaminibus anxiis contendant possidere, cùm pretiosam, ac solidam virtutem ne exiguis velint acquirere. Saül quartam stateris argentei partem Samuëli offert, & regnum accipit: *Ecce inuenta est in manu mea quarta pars stateris argentei; demus homini Dei, vt indicet nobis viam nostram.* Diadematis regalibus coronatur, & æternum regnaturus (ni ipse sibi obstitisset) inungitur, dum quarta pars stateris offertur: vt noueris quàm paucis à Deo emantur pretiosa, quàm exiguis profutura. *Quarta pars stateris* (inquit Lira) *valebat quinque obolos.* Quinque obolis emitur regnum, cum multis aureis ematur sæpè corporis, & animæ exitium. Vitrum ab stultis carissimè emptum nostram damnabit desidiam, quando paucis negligimus margaritum comparare, & cœleste regnum acquirere.

§. XXV.

Aliquando serui ditantur pecunia, cùm domini premuntur inopia.

NEscias quibus artibus copiosa serui exundarint pecunia, vel cùm eorum domini premuntur inopia. Contradicit status, sed industriæ præualet modus. Villicus ille artem inuenit, qua otio indulgeret, & etiam mendicandi ruborem effugeret. *Nunquid dubium est* (aiebat Seneca 7. *de Benef. c.4.*) *quin servus cum peculio domini sit. Dat tamen Domino suo munus. Non enim ideò nihil habet servus, quia non est habiturus.* Si conditionem spectes, nihil, aut parum servus erat habiturus, peculium tamen aliquando adeò copiosum habet, vt ipsi domino munera possit dilargiri, & pecuniam non modicam mutuare. Cùm Saül recusaret Samuëlem consulere, quia pecunia nudus non habebat, quod offerre quiret gratus, inter manus plicas inuenit servus argentum: *Ecce inuenta est in manu mea quarta pars stateris argentei, demus homini Dei, vt indicet nobis viam nostram.* Domino omni pecunia carenti subuenit servus; nam sæpè serui ditantur copiosi, & domini premuntur pauperrimi. *Saülis famulo* (inquit noster Sanctius) *reliqua erat è viatico vna drachma argentea, quæ denarium valet.* Aliquid è viatico remanserat, quod Saül protius nesciuit, & servus vigente necessitate erogauit. E viatico quid servus retinebat, cùm dominus nil remansisse putabat, vt huius historiæ penicillo videas adumbratum, quod servis nonnullis est frequentissimum.

TEXTVS.

TEXTVS.

Vers. IX. & X. Olim in Iſraël ſic loquebatur vnuſquiſque vadens conſulere Deum: Venite, & eamus ad videntem. Qui enim Propheta dicitur hodie, vocabatur olim Videns. Et dixit Saül ad puerm ſuum: Optimus ſermo tuus. Veni eamus. Et ierunt in ciuitatem, in qua erat vir Dei.

§. XXVI.

Si rationi conſonum; arripiendum eſt à quocumque detur conſilium.

SApientes potius rationi obſequuntur, quam vanitati adulentur; non adeò tument, vt aliorum ſententiam auerſentur; non cæcè adeò parent, vt ſine diſcuſſione amplectantur. *Conſilium ſapiens* (aiebat Plutarchus *lib.* An ſeni) *multas vnum manus ſuperat.* Sapienti multoties conſilio obtinetur, quod multis viribus non perficitur: ergo ſapiens non reſpuit, ſed prudentiæ lance examinatum gratanter ſuſcipit. Conſuluerat ſeruus Saülis Prophetam adire, & notitiam de amiſſis aſinis comparare; Saül, vt erat ingenuus, nec haberet, quo Prophetam remuneraret, ea difficultate impeditus retardabatur: ſeruus munuſculum obtulit, & iam Saül ſententiam eſt amplexus, & aſſecutus: *Optimus ſermo tuus, Veni eamus.* Non eſt ſequutus ſtatim ſerui conſilium, quia aliquod agnoſcebat impedimentum; aſt cùm ablatum vidit impedimentum, eſt amplexus ſerui conſilium; edocens conſilia examinanda, & à quocumque dentur, ſi rationi conſona, nullatenus reſpuenda. Innuit Abulenſis *quaſt.* 9. *Ante hoc non conſentiebat Saül puero ſuo, eò quòd non habebant, quid darent viro Dei; nunc autem inuento quod haberent, dixit: Optimus eſt ſermo tuus, ſcilicet quod eamus ad virum Dei, & dicamus viam noſtram, atque offeramus quartam partem ſtateris.* Magno detrimento Saül ſerui conſilium deſpiceret, & minus prudens haberetur, ni difficultates expenderet: verùm dum difficultatibus deuictis eſt amplexus ſalubre conſilium, ſequendum nobis exhibuit exemplum. Inuenies, qui ſeruorum conſilium reſpuant, quaſi audire ſeruos ſit ſplendoris nebula, & maieſtatis iniuria. Inuenies etiam qui cæcis oculis pareant, & ſeruulis præcipuè, ſi cupiditatibus adulentur, indecenter obediant. Saül, ante quàm conſilij difficultatem expenderet, non paruit, nec cùm inuenit rationi conſonum, reſpuit.

TEXTVS.

Vers. XI. & XII. & XIII. Cùmque aſcenderent clivum ciuitatis, inuenerunt puellas egredientes ad hauriendum aquam, & dixerunt eis: Num hic eſt Videns? Quæ reſpondentes dixerunt illis: Hic eſt: ecce ante te, feſtina nunc: hodie enim venit in ciuitatem, quia ſacrificium eſt hodie populi in excelſo. Ingredientes vrbem ſtatim inuenietis eum, ante quàm aſcendat excelſum ad veſcendum: neque enim comeſurus eſt populus, donec ipſe veniat: quia ipſe benedicit hoſtiæ, & deinceps comedunt, qui vocati ſunt: nunc ergo conſcendite, quia hodie reperietis eum.

§. XXVII.

Puellæ de induſtria cum iuuenibus longum ſermonem texunt, & loquendi quamlibet occaſionem arripiunt.

MVlieres ferè ſemper impatientes tacendi ſunt; quidquid ſecretò acceperunt, effundunt. Vndè diſertè aiebat Plutarchus *lib.* de garrulitate. *Moroſam recipit curationem, & operoſam philoſophia garrulitatis.* Fœminarum linguæ volubiliores ſunt; nil prudenter nouerunt premere, ne deſinerint loqui. Serpens mulierem adiit, & cur de arbore ſcientiæ non comederet, interrogauit, vt qui nouerat, mulieres vel cum ſerpente ſermonem texere, & quidquid nouerint, facilè effundere. Verùm etſi cunctis fœminis garrula loquacitas, & loquax garrulitas quodammodo ſit propria, puellis, præcipue ſi occaſionem loquendi cum iuuenibus nanciſcantur, videtur innata. Inuenit Saül puellas, dum Samuëlem quæreret, & an in ciuitate adeſſet, rogauit: *Num hic eſt Videns?* Interrogatæ longiſſimum ſermonem texuerunt, & protelarunt: *Hic eſt: ecce ante te, feſtina nunc: hodie enim venit in ciuitatem, quia ſacrificium eſt hodie populi in excelſo.* Cùm interrogationi ſatisfacere potuiſſent, dicendo: *Hic eſt*, quærit Lyra, cur tot verba contexuerint, futurúmque ſacrificium, & quid in ſacrificio futurum importunè retulerint? Reſpondetque, Saülis venuſtate, ætatéque florida allectas detinere voluiſſe, vtque detinerent, verba plurima multiplicaſſe. Ipſum audi: *Iſta puella plura verba dixerunt Saüli, vt patet ex ſequentibus, quia ſicut dicit David Salomon, volebant eum aliquantulum detinere verbis, admirantes pulchritudinem ipſius.* Vt pulchellum detinerent iuuenem, longiſſimum texuere ſermonem, nec eam amittere voluerunt loquendi opportunitatem. Profectò pulchellas decet verecundior modeſtia, & modeſtior verecundia; ſed quæ egrediuntur domo, quæ ad hauriendam tendunt aquam, vt plurimum plus garrulæ, quàm modeſtæ.

§. XXVIII.

Decens eſt, vt benedictio præcedat prandium, & Numinis inuocatio conuiuium.

VBique Dei memoria neceſſaria, præcipuè tamen vbi lauta inſtruuntur conuiuia, & ſplendet menſa diſtorta; tunc enim, & edacitas protritata effrænior, & cupiditas auidior; lectiores cibi protitant, generoſi calices ſitim inflammant: ergo cœleſte auxilium eſt implorandum, vt omne immodeſtiæ, gulæque propulſetur periculum. Ad hæc: decens eſt præmiſſa benedictione beneficia à Dei munificentia reſtari exorta, vt gratiarum etiam actione munifica Dei liberalitate largita. *Si honeſta eſt cauſa conuiuij* (aiebat Tertullianus *in Apologetico capite* 39.) *reliquum ordinem diſciplinæ de cauſa æſtimate, quid ſit de religionis officio; nihil vilitatis, nihil immodeſtia admittit. Non prius diſcumbitur, quàm oratio ad Deum præguſtetur. Editur quantum eſurientes capiunt, bibitur quantum pudicis eſt vtile. Ita ſaturantur, vt qui meminerint etiam per noctem adorandum Deum ſibi eſſe: ita fabulantur; vt qui ſciant Dominum audire.* In conuiuiis frequenter viui generoſitate lingua inflammatur, & temperantia ſaporatis ferculis læditur: ergo oportet ante conuiuia orationem præmittere, & Dei memoria cupiditatem frænare. *Ita tibi ſemper comedendum eſt* (aiebat Hieronymus ad Euſtochium) *vt cibum & oratio ſequatur, & lectio.* Conſonat Syneſius Epiſcopus Cyrenenſis in concione Panegyrica: *Dum epularis, Dei memineris, ſi quidem tunc qui à plebe eſt, in peccatum procliuis eſt, ac lubricus, corpúſque ipſum,*

ipsum, dum ex fœcundiore alimonia gliscit, & carne repletur, animus à sapientia studio reuocatur. Ergo cùm adeò necessaria sit ante conuiuium oratio, Samuël suo exemplo edocuit orationem præmittere, & præmissa temperanter manducare: *Ipse benedicit hostia, & deinceps comedunt, qui vocati sunt.* Ante benedictionem nullus audebat cibum attingere, nec post benedictionem temperantiæ leges violare. *Hinc colligunt multi* (inquit noster Sanctius) *& sanè meritò vsitatum esse quondam Hebræis sacrare mensam, quæ ante benedictionem videretur profana.* Ne conuiuium illud videretur profanum, Samuël benedictione sacrabat, & oratione intemperantiæ periculum auertebat.

§. XXIX.

Digna sunt laude conuiuia, si charitatem foueant, indigna, si intemperantia deseruiant.

CONuiuia charitatis debent esse fomenta, non appetituum illicia. Exulare debet à mensa ingluuies, amicitia nouis vinculis copulari & ipsa communicatione adaugeri. *Beneuolentia* (aiebat Plutarchus *in quæst. conuiu.*) *vsu, colloquio, & ludo hominum politicorum allicitur: quando opportunitatem est nacta commtem ad animum humanum, & fauorem eliciendum. At hoc præceptum vide, an ne sit non modò ad forum, verùm etiam ad conuiuium aptum? Vt non priùs inde discedendum sit, quàm aliquem ex reliquis accumbentibus, & præsentibus studiosum tui, & amicum parauerіs.* Adnectit: *Ad conuiuium pergunt, qui sapiunt non minus comparandorum amicorum, quàm eorum, quos compararunt, oblectandorum causa.* Qui in conuiuiis non solùm ventrem implent, sed faciunt, qui mentem densis cibi, ac potus nebulis obruunt, hostes sunt & salutis, & sobrietatis. Prudens in conuiuio, nec alienum honorem liuido dente abrodit, nec splendorem obnubilat, nec conuiuas salibus perniciosis oblectat, sed honestis colloquiis, laudandis salibus & fouet beneuolentiam, & conciliat amicitiam. *Cœna nostra* (aiebat Tertullianus *in Apologetico cap. 39.*) *de nomine rationem sui ostendit; vocatur enim agape id, quod dilectio penes Græcos est. Quantiscumque sumptibus constet, lucrum est pietatis nomine facere sumptum. Siquidem inopes quoque refrigerio isto iuuamus, non quia penes vos parasiti affectant ad gloriam famulandæ libertatis sub auctoramento ventris inter contumelias saginandi, sed quia penes Deum maior est contemplatio mediocrium.* Samuël Propheta magnus conuiuium instruit, quod sacrificij nomine decoratur: *Sacrificium est hodiè populi in excelso.* Sacrificium erat Deo, iuvare pauperes, alere famelicos, oblectare pusillos; sacrificium erat, quia Deo acceptum, quod egenis erat subsidium. Ita Abulensis *quæst. 9. Istud est verum, scilicet quod esset sacrificium Domini, & non solùm esset conuiuium. De carnibus tamen, quæ manebant pro offerentibus, esset conuiuium.* Adnectit: *Deus iubet, quòd Israëlitæ in magnis festiuitatibus, cùm offerrent sacrificia pacifica, vocarent ad comedendum secum de sacrificiis illis Leuitas, & pauperes, & aduenas, pupillos, & viduas, &c.* Vbi mensa charitati apponitur, vbi inopibus explicatur, in sacrificium transit conuiuium. *Hieronymus dicit* (inquit Hugo) *in libro de Hebraicis quæstionibus, sacrificium in hoc loco prandium intelligitur, quod Samuel parauerat populo in Kalendis.* Hostia erat pacem reconcilians, Dei beneuolentiam promerens instructa mensa non ad edacitatis irritamentum, non ad vini delirium, sed ad exercitium charitatis, & ad fomentum virtutis.

TEXTVS.

VERS. XIV. & XV. Et ascenderunt in ciuitatem; cúmque illi ambularent in medio vrbis, apparuit Samuël egrediens obuiam eis, vt ascenderet in excelsum; Dominus autem reuelauerat auriculam Samuëlis ante vnam diem, quàm veniret Saül, dicens, &c.

§. XXX.

Pro hospitis dignitate & exornari debet hospitium, & disponi prouidenter obsequium.

HOspitio excipere vrbanitatis lex consulit, & societas humana decernit, eo tamen honore hospes debet excipi, ea sedulitate tractari, quæ statum, dignitatémque deceat. *Laudo ciuitates* (aiebat Plutarchus in conuiuio) *eorúmque rectores, qui hospitibus primum, deinde ciuibus vacant.* Hospitio excipere, iniuriæ vertitur, ni hospes dignis obsequiis colatur. Ob id, qui hospitem aliquem insperatè suscipiunt, dolent non posse ea officia præstare, quæ exposcit dignitas & ambiret officiositas. Hinc disces, cur Deus, antequam Saül aduentaret, Samuëli prædixerit: *Dominus autem reuelauerat auriculam Samuelis ante vnam diem, quàm veniret Saül.* Et quid opus erat aduentum prædicere, quando ipsa die poterat manifestare? Si quando Saül accedit, Samuël diuina inspiratione cognoscit: *Ecce vir, quem dixeram tibi*: prædictio videri potuit otiosa, immò, inquit Abulensis, fuit necessaria. Saül erat Samuëlis futurus hospes: ergo ne Samuël angeretur improuidus, aut Saül minus dignè offenderetur exceptus, Numen prædixit aduentum, vt instrueretur decenter prandium, & adornaretur hospitium. Innuit Abulensis *quæst. 9. Ante vnam diem, quàm veniret Saül, ne esset incautus, & posset parare ea, quæ pertinebant ad honorabilem receptionem Saülis, decebat enim, vt cùm immediatè in Regem assumendus esset, honoraretur nunc, cùm recipiebatur. Vnde ob hoc dicitur, quòd fecit Samuel istud conuiuium magnum, scilicet, vt susciperet honorabiliter venientem Saulem.* Si hospes insperatus aduentaret, Samuël laboraret solicitus, & Saül vrbanè adeò non honoraretur exceptus: ergo cùm prædicit aduentum, & hospitis consulit honori, & recipientis subuenit anxietati. Iam si Samuël ad futurum Regem excipiendum nil officiositatis omittit, sed omnia solicita vigilantia disponit, discant, qui in Eucharistia cœlestem Regem suscipiunt, omni solicitudine animum exornare, & quidquid tanti hospitis oculis displicere potest, abjicere.

TEXTVS.

VERS. XVI. Hac ipsa hora, quæ nunc est, cras mittam virum ad te de terra Benjamin, & vnges eum ducem super populum meum Israël, & salvabit populum meum de manu Philisthinorum: quia respexi populum meum, venit enim clamor eorum ad me.

§. XXXI.

Deus clamantes in angustia non deserit, & resipiscentibus fauet.

ACerba, & implicita vita eorum est, qui indulgent cupiditatis, qui fallaci credunt opinioni. Et quidem vt nauigantibus ventorum adsultibus iactatis, &

acri timore concuſſis ſolus relictus eſt clamor, quo Deum ad miſericordiam alliciant, & appetens naufragium repellant; ita cæcis, & exerrantibus clamor pro remedio eſt, ſi corde contrito cœlum pulſarint, & ad expromptam Numinis benignitatem confugerint. Hebræi relicto Deo inſeruierant idolis; idololatriæ pœna fuit idoneis gubernatoribus priuari, & hoſtibus truculentiſſimis adurgeri: ergo cum tota Reſpublica peſſum iret, lachrymoſum ad clamorem confugerunt, & iam Deus iniuriarum oblitus benignis oculis populum adſpexit, & gemitus anxios audiuit: *Reſpexi populum meum, venit enim clamor eorum ad me.* Clamor patulas aures inuenit, & imminenti calamitati ſuccurrit. Ita Rabbi Dauid: *Cùm iam Samuel conſenuiſſet, & populum non poſſet continere in officio, & filij eius ſe turpiter, & flagitioſè gererent, omnia peſſum iuerunt.* Subdit: *Redacti in anguſtias cœperunt clamare ad Deum.* Oratio de afflicto corde, de contrito animo erumpens fuit afflictionis medela, & ægritudinis medicina. Iam Deus Saülem præparat, qui hoſtium adſultibus ſe viriliter opponat, quique ſuos in officio contineat. Et quomodo quiret Deus afflictorum clamorem deſpicere, aut ad eorum gemitus obſurdeſcere?

§. XXXII.

Reipublicæ ſalus, aut pernicies eſt ſuperior vitiis obſcuratus, aut virtutibus expolitus.

QVod enim (aiebat Plinius in Panegyrico) *præſtabilius eſt, aut pulchrius munus deorum, quam caſtus, & ſanctus, & diis ſimillimus Princeps.* Princeps diis ſimillimus opem fert laturis naufragia, ægris, egentibúſque prouidet opportuna remedia. Superior Numini diſſimilis populo eſt graſſantiſſima peſtis. Cœleſtis ſapientia, immortalis philoſophia eſt laudabiliter gubernantium idea, quam ſi dignis actionum coloribus in ſe expreſſerint, Reſpublica abſque dubio, pulſa calamitate, vigebit florida. *Ad miſeros* (aiebat Seneca *epiſt.* 48.) *aduocatus es. Opem te laturum naufragis, captis, ægris, egentibus intenta ſecuri ſubiectum præſtantibus caput... Omnes vndique ad te manus tendunt, perdita vita, perituraque auxilium aliquod implorant, in te ſpes, opéſque ſunt. Rogant, vt ex tanta illos volutatione extrahas, vt diſiectis, & errantibus clarum veritatis lumen oſtendas.* Boni Principis, ſuperioríſque enumerauit officia, quæ ſi quis exactè expleuerit, Deum in ſe referens, & adumbrans, omnibus erit incolumitati, & ſaluti. Clamabat populus circumſedentium hoſtium armis obturbatus, & præſulibus afflictus; vtque Deus pientiſſimus eſt pater, afflictionis miſertus benignis adſpexit oculis: *Reſpexi populum meum, venit enim clamor eorum ad me.* Quid tunc? Ducem eligit eis prærogatiuis adornatum, vt inimicorum ſit terror, ſubiectorúmque ſalus: *Cras mittam virum ad te de terra Beniamin, & vnges eum ducem ſuper populum meum Iſraël, & ſaluabit populum meum de manu Philiſthinorum.* Exiſtimares Deum patraturum miracula, eiaculaturum in hoſtes fulmina, vt deuictis hoſtibus miſera illa reſpiraret Reſpublica; nullo tamen alio opus fuit, quàm benè moratum, & ſtrenuum ducem eligere; factis edocuit Deus pro miraculis eſſe ſuperiorem dignitatis culmine dignum, & Reipublicæ vtilitatibus conſecratum. Pœna ſcelerum fuit præſulibus cupidis, appetituíque indulgentibus gubernari, clamoris præmium digno Principe, ſuperioréque regi. Ita Rabbi Dauid: *Cùm iam Samuel conſenuiſſet, & populum non poſſet continere in officio, & filij eius ſe turpiter, & flagitioſè gererent, omnia peſſum iuerunt... Itaque deſerti à Deo, & redacti in anguſtias cœperunt clamare ad Deum.* Omnia peſſum ibant corruptis præſulum moribus, refloruerúntque omnia duce eximiis adornato virtutibus. Vt hinc noueris, quàm noſtra theſis ſit vera, ſcilicet à probo, aut improbo ſuperiore pendere incolumitatem aut perniciem Reipublicæ.

§. XXXIII.

Iuſti diuinam indignationem emolliunt, & imminentem Reipublicæ calamitatem auertunt.

VIri boni ſocietas perquam vtilis eſt, de occurſu ſuo vitia ſuffundit; ipſe habitus ſonat, ipſe aſpectus tenebras fugat: marcida, & oppreſſa vitiis indoles, ſi boni viri & præſidium, & exemplum nacta, refloreſcit, & honeſtos fructus protrudit. Quàm benè Seneca *epiſt.* 49. *Nulla res magis animis honeſta induit, dubiéſque, in prauum inclinabiles reuocat ad rectum, quam bonorum virorum conuerſatio. Paulatim enim deſcendit in pectora, & vim præceptorum obtinet frequenter audiri, adſpici frequenter. Occurſus mehercùle ipſe ſapientium iuuat, & eſt aliquid, quod ex magno viro vel tacente proficias.* Virtutem edocet vir magnus etiam tacens, ſicut iuvat etiã cum Deo loquens; periculis occurrit, oppreſſos iuvat, communem calamitatem cœlum clamoribus pulſando depellit, & ipſi Numini gratam vim infert. Perijſſent ſæpeſæpiùs vitiorum vernulæ, ni eis iuſti pro ſcuto fuiſſent, iuſtorum verò nacti patrocinium, appetens euitauere naufragium. Iſraelitæ, vt idola vaniſſima figmenta colerent, verum deſeruerant Numen, & ab ipſo deſerti in eas deuenerunt anguſtias, quæ facilè releuari nequirent. Ammonita tentabat eorum oculos eruere, Philiſthæus prorſus conterere. Difficili hoc in ſtatu nonnulli iuſti Dei pietatem implorarunt, & ad gemitus confugerunt, quibus Deus ad miſericordiam maturauit, & à cladibus eripuit: *Hac ipſa hora, qua nunc eſt, cras mittam virum ad te de terra Beniamin, & vnges eum ducem ſuper populum meum Iſraël, & ſaluabit populum meum de manu Philiſthinorum, quia reſpexi populum meum; venit enim clamor eorum ad me.* Quorum clamor? virtutem colentium, inquit Lira; nam cùm hi eam non mererentur calamitatem legi obſequuti, & cum improbis eſſent permixti, Deus eorum precibus inclinatus, dum eorum ſaluti prouidit, & aliorum incolumitati fauit. Ita Lira: *Ex quo patet, quod licèt in populo Iſraël eſſent multi mali, tamen cùm hoc erant multi boni, quorum preces erant coram Deo exauditæ.* Iuſti miſericordiam precibus exorarunt, & quàm merebantur improbi, iram Numinis auerterunt. Eſt namque iuſtus & ad componendos mores efficax documentum, & validum ad eludendas calamitates profugium.

TEXTVS.

VERS. XVII. Cúmque aſpexiſſet Samuël Saülem, Dominus dixit ei: Ecce vir, quem dixeram tibi, iſte dominabitur populo meo.

§. XXXIV.

Deteriora ferè ſemper eligimus, & præſtantiora poſtponimus.

ELectio, ſi iudicij adfectionum nebulis non obſcurati ſit partus, Reipublicæ inuenitur auxilium, & electoris elogium; ſi tamen adfectio iudicium præoccupauit, non attenduntur mores, ſed ſuſpirari ſolent vtilitates: cúmque vtilitas, & adfectio iudicium ſuborment, deteriora ferè ſemper eligimus, & præſtantiora poſtponimus. Adde, quòd licèt nulla adfectione præpediamur, neſcio, quo, ſi fas eſt dicere, fatali errore deteriora ſæpè præferimus. *Cognoſcite* (aiebat Theodahadus 9. *var.* 7. *Patres Conſcripti, quid fieri velimus, quando in iudicibus primum mores eligimus.* Sibi, iurique

iurique blandiebatur, quia elegerat concinnis moribus expolitum, & meritorum suffragiis cæteris præferendum, cùm frequenter aut iudicium interpellet affectio, aut merita confinxerit inclinatio. Saul, seruusque ad Samuelem accedunt, & ne Samuel servum præferat, cælestis iterum reuelatio mentẽ electoris illustrat: *Cùmque aspexisset Samuel Saulẽ, Dominus dixit ei: Ecce vir, quem dixeram tibi, iste dominabitur populo meo.* Profectò cui iterata reuelatio videatur supervacanea, quando inter Saulem, & servum magna intercedebat distantia: Saul excedit nobilitate, & decora corporis magnitudine: ergo Samuel inter duos adeò dispares Saulem eliget, servumque postponet. Ad quid ergo iterum cælestis allocutio, & superna reuelatio? Profectò Samuelem nil obscurabat terrenum; verùm adeò hominibus solitum est deteriora deligere, vt reuelatio non fuerit otiosa, immò electoribus pro doctrina. Innuit Abulensis q.11. *Necessaria fuit ista locutio.* E duobus erat eligendus vnus, & licet Saul servum multis nominibus antecelleret, electoris mentem lux cælestis instruxit, quæ, si desit, sæpiùs homines eximiis dotibus clari, & virtutibus expoliti aliis postponentur, quorum nec mores probati, nec dotes conspicuæ; quasi sit infaustum meritorum fatum reiici, & solemne indignorum priuilegium præponi: *Necessaria fuit ista loquutio*, vt Saul præponeretur electus, seruoque prælatus.

§. XXXVIII.

Ad dignitatem eligitur dignus, si elector nullis affectionibus praeoccupatus.

ERrori elector exponitur, si quid aliud præter cælestem legem attendat. Electio, à qua & Reipublicæ salus promanat, & laus etiam electoris perennat, nunquam degenerat terrenis affectibus sordidata. Opportunè Theodahadus 10. *variar.* 16 *Sic vobis securitatem dedimus, vt nihil nostro proposito addere videremur: talia siquidem, qualia promisimus, eramus acturi, quia Deo debemus ista, non homini. Nam qui per lectiones sacras antiqua regna cucurrimus, quid aliud optare possumus, nisi quod diuinitati in aliis placuisse sentimus.* Qui diuinitatis attendit placitum, qui cælestium legum contemplatur præscriptum, omnium consulet saluti, & prospiciet vtilitati. Saul, dum eligitur, salus populi nuncupatur: *Saluabit populum meum de manu Philisthinorum*, & ne de promissis ambigeretur, qualiter sit electus describitur. Ipse, & servulus ad Samuelem accesserant, cùm Dominus eligendum cælesti luce designat: *Ecce vir, quem dixeram tibi, iste dominabitur populo meo.* Samuel, etsi Saulem aspexerit, non ducitur oculorum consilio, nec proceræ venustatis suffragio. Cælesti solum luce illustratus delegit, & ad eligendum Numen consuluit. Ergo dum elector luce superna mouetur, electus cunctis vtilissimus declaratur. Innuit Abulensis quæst. 12 *Fieri potuit ista locutio largè dicta, scilicet quod Deus immutauerit intellectum Prophetæ ad cognoscendum, quòd ille, qui veniebat, erat Saul, qui erat in Regem constituendus.* Vt Saul in Regem electus agnosceretur omnibus profuturus, refertur Samuel elegisse non pulchritudine illectus, non magnitudine persuasus, sed cælesti lumine instructus, & Numini placendi studiosus. Et quidem eiusmodi electiones salubris comitatur effectus, vt contrarias miserrimus sæpè casus.

TEXTVS.

VERS. XVIII. Accessit autem Saul ad Samuelem in medio portæ, & ait: Indica, oro, mihi, vbi est domus Videntis.

§. XXXVI.

Non debet seruulis demandari, quod desideratur citissimè absolui.

FRequenter morosè geritur, quod servulorum curæ committitur. Hispanum adagium est: *A to tuyo tu*, & quidem verùm; nam cùm serui nec solicitudine anguntur, nec ardenti desiderio pulsentur, nolunt celeritate defatigari, sed mandata vtcumque perficere. Tres viri in ipso feruore diei Abrahamo apparent, vtque prandium celeriter apparet, panes formare Saræ committit: *Accelera, tria sata simila commisce, & fac subcinericios panes. Gen. 18. vers. 6.* Nec ipse laboris expers, sed ad armentum currit, & indè vitulum pinguem affert; & quidem vt conuiuium citiùs instrueretur, prudentia consulebat iuvenem servum ad armentum mittere, & adolescentulis panis curam delegare. Sara senio confecta lentissimè panes conficiet; Abraham nimia ætate fractus vituli adductionem tardabit: ergo famulorum vtatur ministeriis, vt celerius mensam explicuerit hospitibus; immò vt mensam citiùs conuiuis explicet, panis conformationem, & adductionem vituli seruis non iniungit, vt qui nouerat, quàm morosè à seruis dominorum iussa perficiantur, & quam lentis gressibus immorentur. Innuit Philo lib. de Abrahamo: *Præ lætitia gestiens approperauit omnia, quæ expostulabat extemporalis tractatio. Vxorem appellat: sine mora fac è tribus mensuris subcinericios; ipse ad armentum contendit.* Meridianum, productumque tempus non patiebatur moras: ergo, vt approperaret conuiuium, tetendit ipse ad armentũ. Huius veritatis satis gnarus videtur Saul, qui etsi famulo associatus, dum Videntis domum inuenire desiderat, inquisiturus approperat: *Accessit autem Saul ad Samuelem in medio portæ, & ait: Indica, oro, mihi vbi est domus Videntis.* Et cur servum sciscitaturum non mittit, sed ipse accedit? Quia fortassis suspicatus est breue illud spatium lentiùs a servulo dimetiendum, & morosiùs, quod desiderabat, inuestigandum. Innuit Abulensis quæst. 12. *Ibat ad quærendam vbi esset domus Videntis.* Desiderabat vbi esset domus Videntis, scire, vtque acceleraret notitiam, noluit seruo committere curam; serui namque solent morosè obedire, & ad quæ ardenter desiderant domini, gradibus lentissimis tendere.

TEXTVS.

VERS. XIX. Et respondit Samuel dicens: Ego sum Videns: ascende ante me in excelsum, vt comedatis mecum hodiè, & dimittam te mane: & omnia, quæ sunt in corde tuo, indicabo tibi.

§. XXXVII.

Non est humilitati detrahere, acceptas à Deo prærogatiuas, si ratio exigat, aperire.

HVmilitas accepta à Deo beneficia prouida cautela adsuescit occultare, ne aut præsumptio fascinet, aut tumor obscuret: Qui inuenit thesaurum, abscondit, & ni absconderet, non haberet. *Quæ studiosiùs diligimus* (aiebat Cassiodorus 1. var. 44.) *maiori gratia*

custodimus. Humiles prudenti cautela cœlestia dona custodiunt, ne enormi laudis fascino contingat languere, aut elationis nebulis infuscari, tamen si vtilitas proximorum deposcat, si ratio suadeat, non refugiunt aperire, & veritatem referre. Saül ad Samuëlem, vt Videntis domum inquirat, accedit, & Samuël apertis verbis se Prophetam, Videntémque esse confessus est: *Et respondit Samuël Saüli dicens: Ego sum Videns.* Et adnectit: *Omnia, quæ sunt in corde tuo, indicabo tibi.* Plura, quàm postulabatur, promisit, & se cordium etiam abstrusa agnoscere declarauit. Et cur Propheta aut ambiguis verbis non celet gratiam, aut agnoscendi abstrusa non tacet prærogatiuam? Quia sciebat Samuël, inquit Abulensis, ad Saülis, & populi vtilitatem conducere: ergo confessus est cœlestia dona non inani superbia tumidus, sed vera charitate suasus. Audi Abulensem *quæst.* 12. *Sciebat Samuel, quòd Deus miserat Saülem ad ipsum: ergo nolebat se aliquibus verbis palliatis occultare, sed indicauit immediatè, quòd ipse esset, quem quærebat.* Subjicit: *Et omnia, quæ sunt in corde tuo, indicabo tibi. Hoc dicebat Samuël ad lætificandum Saulem.* Non ostentauit Dei dona, vt blandiretur vanitati, vt adularetur tumori, sed vt subueniret anxiæ Saülis solicitudini, & solicitæ anxietati: ergo factis edocuit Samuël nil humilitati detrahi, si accepta dona evulgentur ad Dei laudem, & proximorum salutem.

§. XXXVIII.

Deus aliquando dormientes instruit, & ventura somniis arcanis ostendit.

Sæpesæpius humorum lucta excitat dormientibus somnia, quibus rudes mulierculæ obturbantur, dum infausta verentur: verùm licèt inanibus his imaginibus fides adhibenda non sit, negari nequit, Deum aliquando dormientes instruere, & futura somniis prænunciare. Vidit Ioseph futuram in spicis felicitatem. Edocti sunt Magi illi Christi adoratores contectam Herodis fraudem. *Non magis* (aiebat Tertullianus *lib. de Animâ cap.* 57.) *mortuos verè patimur in somnis, quàm viuos, sed eadem ratione mortuos, qua & viuos. At somnia, quæ videntur, vera sunt. Non enim quia videntur, vera sunt, sed quia adimplentur. Fides somniorum de effectu, non de conspectu renunciantur.* Vt plurimum à diabolo procurantur somnia vana, quæ nos diuexent trepidos, aut inflent ambitiosos. *Scribis* (aiebat Plinius 1.*epist.*18.) *te perterritum somnio vereri, ne quid aduersi in actione patiaris.* Adnectit: *Refert tamen euentura soleas, an contraria somniare.* Contraria somnis solent euenire, & ipse euentus edocet somniatis fidem non adhibere. Addit de se Plinius: *Susceperam causam Iunij Pastoris, cùm mihi quiescenti visa est socrus mea aduoluta genibus, ne agerem, obsecrare. Et eram acturus adolescentulus adhuc. Eram in quadruplici iudicio, eram contra potentissimos ciuitatis, atque etiam Cæsaris amicos. Quæ singula excutere mentem mihi post tam triste somnium poterant.* Plura erant quæ somnium adiuuarent, & à tuenda illa causa Plinium auerterent: verùm ille ne datam fidem desereret, Pastoris patronus subsellia adiuit intrepidus, & vicit omnium plausibus celebratus. *Egi tamen* (ait) *nam mihi patria, & si quid charius patria fides videbatur: prosperè cessit, atque adeò illa actio mihi aures hominum, illa ianuam famæ patefecit.* Effectus somnij vanitatem ostendit, & in phantasia casu multa obuersari edocuit. Samuël, quæ in corde Saül gerebat, se indicaturum promittit: *Omnia, quæ sunt in corde tuo, indicabo tibi.* Putant Hebræi, paulò antequam Samuëlem adiret, somniasse ad palmæ culmen se euectum, & somnio deligendum fore in Principem, prænunciatum. Ergo promittit Samuël somnij veritatem aperire, & quam gerebat corde, dubietatem depellere. *Tradunt Hebræi* (inquit Rabbanus) *fuisse in corde Saül, quia Rex esset futurus, cùm vidisset per visum se in vertice arboris palmæ collocari, quod est signum regnaturi.* Itaque, vt videtur, illo somnio Deus Saüli regnum prænuntiauit, & euentu somnium inane non fuisse ostendit. Ex quibus patet, somnia à Deo aliquando immitti, quibus aut periculum arceat, aut euentura prædicat.

TEXTVS.

VERS. XX. Et de asinis, quas nudiustertius perdidisti, ne solicitus sis, quia inuentæ sunt. Cuius erunt optima quæque Israël? Nonne tibi, & omni domui patris tui?

§. XXXIX.

Qui ad magna à Domino electus, reculis non detineatur implicitus.

Quocumque te abdideris (aiebat Seneca *epist.* 82.) *mala humana circumstrepent. Multa extra sunt, quæ circumeunt nos, quæ aut fallant, aut vrgeant: multa intus, quæ etiam in media solitudine exæstuant. Philosophia circumdanda est inexpugnabilis murus, quem fortuna multis iaculis lacessitum non transit. In insuperabili loco stat animus, qui externa deseruit, & arce se sua vindicat.* His reculis, quibus frequenter implicamur, philosophia docet exolui, & seriis, ac vtilibus studere. Cupiditatum euincet insaniam, anxiam compescet timoris solicitudinem, qui vetæ se tradiderit philosophiæ: verùm etsi omnibus expediat euanida relinquere, & profuturis accuratiùs attendere; ille præcipuè hac lege tenetur, qui ad tractanda magna deligitur. Quærebat amissas asinas Saül totus his curis intentus, & intenta solicitudine anxius: Samuël verò, dum ad regnum euehit, exiguis his reculis studium non impendere admonuit: *De asinis, quas nudiustertius perdidisti, ne solicitus sis, quia inuentæ sunt. Et cuias erunt optima quæque Israël?* Ac si diceret: Ne solicitus sis de asinis, tum quia inuentæ, tum quia iam tibi à Deo maioris momenti res commendatæ. Ad regnum electo vilia sunt contemnenda, & pretiosa studiosè curanda: nec enim decet reculæ parui momenti solicitudinibus adurgeri, qui tenetur curis vtilioribus dedicari. Innuit Abulensis *quæst.* 12. *Quoniam ad alia maiora negotia ipse reducebat Saulem; erat autem de istis Saül solicitus, quia ipse nihil aliud inquirebat nisi asinas; ideò, vt hilaris esset, dixit, quod perderet hanc solicitudinem.* Decederet, si ad regnum electus sordescetet asinarum solicitudinibus implicatus: ergo admonuit Samuel solicitudinem ad maiora transferre, & reculis renunciare. Vt hinc discamus ad Sacerdotij dignitatem euecti, ad prouidendum Reipublicæ designati tempus non terere, nec exiguis implicari.

§. XL.

Splendidæ dignitates à plurimis exambiuntur, à cordatis verò onera grauissima habentur.

Multa sunt, quæ extrinsecus nitent florida, cùm interiùs, & solicita anxietate, & anxia solicitudine diuexauerint plena. Dignitas suspiratur, splendor ambitur; sed quia sub illa bractea quid lateat, cæcis oculis ignoratur. *Hanc imaginem animo tuo propone* (aiebat Seneca *epist.* 75.) *ludos facere fortunam, & in hunc mortalium cœtum honores, diuitias, gratiam excutere: quorum alia inter diripientium manus scissa sunt, alia infida societate diuisa, alia magno detrimento rerum, in quos deuenerant, prensa.* Quæ putamus felicitates insidiæ sunt;

vtque

vtque in hostili regione versantibus huc, illucque solicitis oculis est circumspiciendum, & palpitantibus præcordiis euigilandum: sic his, qui culmine splendent quiescere non licet, quia aut inuidia insidias extruit, aut æmulatio belligerat, aut casus timor diuexat. Sed esto, nullis externis, qui alti incedunt, adurgeantur periculis, interna non possunt non vri solicitudine, & distorqueri anxietate. Samuël populi iudex, dum ægrè non tulit dignitatis infulis denudari, immò quam citiùs studuit exui, quàm sit onerosum aliis imperare edocuit. Saül de asinis inquisiturus Samuëli accedit, & illi statim regnaturum prædicit, & ad eius humeros imperium transferre quam citiùs gestit: *Et cuius erunt optima quæque Israel? Nonne tibi?* Et cur Samuël opportunius tempus non exspectet, sed statim futurum Regem prædicit? Quia exoptabat dignitate absolui, & eo onere liberari. *Non potest se continere Samuël* (inquit Caietanus) *à prænuntiando Saüli futurum regnum Israel.* Iam si objicias ab ipso Samuële optabile deprædicari imperium: *Et cuius erunt optima quæque Israël? Nonne tibi?* Respondebit noster Sanctius, dignitatem quid optimum appellasse vulgi opinionem sequutus, ipse laboriosum onus sibi existimasse luce cœlesti illustratus. Audi nostrum Sanctium: *Porrò illud, optima quæque Israel, regnum est, quod hominum opinione optimum existimatur, & summum, tametsi qui benè hæc & ab omni cupiditate, atque ambitione liberati cogitant, onus potiùs, quam honorem esse meditantur.* Quia ab omni cipiditate, ambitionéque liber erat Samuël, discupiebat exolui, & dignitatem ad Saülem transferre; ideò etsi de amissis asinis solum inquireret, Samuël de regno egit, & vt potuit, electionem maturauit. Nonnulli dignitatum splendore prolectari sitienter exambiunt, sed dum properant lucis flore delusi, perire solent ardoris flamma vstulari. Papilio circumuolitat circa lucis splendorem, sed dum accedit incautus, amittit alas adustus. Itaque cùm populus existimaret in imperio quæque optima contineri, Samuël censebat nil adeò optimum vt imperio liberari.

§. XLI.

Si quis dignitatis culmen inscendit, eius parentela quidquid optimum obtinuit.

IN consanguinitatis officina procuduntur sæpissimè merita: Excelsorum cognati cæteris inueniuntur præpositi, eis sæpesæpiùs, etsi inertibus, & ignauis, arma commendantur; eis, quantumuis scientiarum expertibus, magisteria traduntur, quia vt in Adamo contraximus omnes offensam, ita in præstantiori cognato videntur omnes ad honores sortitos fuisse iustitiam. *Omne bonum regia suadere debet affinitas* (aiebat Cassiodorus 8. *variarum* 9.) Adnectit: *Vnde fas est de eo meliora credere, quem nostri constat generis affinitate gaudere.* De affinibus semper meliora creduntur, & ob id ad celsiora semper leuantur: quasi jus ad potiora obtineant cognati, si dignitatum culmine effulserint consanguinei Samuël Saüli in Regem inaugurandum prænontiat, & cùm prænuntiat, consanguineos optima sortituros declarat: *Et cuius erunt optima quæque Israël? Nonne tibi, & omni domui patris tui?* Optima quæque Saüli ad imperium electo debebantur, vt qui pro omnium dimicaret salute, & hostili triumpharet detrita ferocitate. Patris verò domui quo titulo quæque optima promittantur, cùm ad certamina non vocentur? Profectò Samuël his verbis expressit, quod repetita experientia nos docuit. Si quis dignitatis culmine fulgeat euectus, iam inhiabit dignitatibus consanguineus, & alienis meritis arbitratur sibi deberi, quæ propriis facinoribus debuisset acquiri. Innuit Abulensis *quæst* 13. *Est sensus, quod omnes cognati Saülis fuerunt facti in magna potestate: nam cùm Saül factus esset Rex, eleuauit omnes cognatos suos ad magnos honores; nam Abner cognatus Saülis factus est princeps militiæ.* Abner tractasse arma non proditur, & iam magister militiæ habetur, quia cùm Saülis esset cognatus, omnibus habebatur honoribus dignus: Ergo omni domui optima Samuël promittit consanguinitatis titulo, non facinorum præconio.

TEXTVS.

VERS. XXI. Respondens autem Saül, ait: Numquid non filius Jemini ego sum de minima tribu Israël, & cognatio mea nouissima inter omnes familias de tribu Benjamin? Quare ergo locutus es mihi sermonem istum?

§. XLII.

Quò excellentioribus quis virtutibus splendet excultus, & profundiori humilitate agnoscitur exornatus.

HVmilitas custos virtutum est sine qua nec meritorum floret venustas, nec morum refulget probitas. Qui de virtutibus turget, qui de eximiis dotibus superbit iam, quod habebat, amittit. Qui plus meretur, minus præsumit, & dum non præsumit, adauget. *Indubitata gloria* (aiebat Cassiodorus 9. *variarum* 25.) *morum custodisse mensuram. Quid ergo? Nunquid tali actione præsumens aliqua se elatione iactauit? dum est familiare hominibus extolli cùm benè de se cognouerint æstimari. Nonne tanta se commotione tractauit, vt principis sibi gratiam ad beneficia tanta crederet esse concessam?* Loquitur Cassiodorus de magnis meritis exornato, qui cum gloriosis factis ad dignitatum sibi debitam peruenisset gloriam, omnia sibi collata existimabat ob Principis solùm beneuolentiam. Est enim solemne dignioribus non præsumere, sed intra humilitatis limites contineri. Saül, quia magnis dotibus, ac virtutibus exornatus ad regnum deligitur, & cùm deligitur, se cæteris indigniorem fatetur: *Nunquid non filius Iemini ego sum de minima tribu Israël?* Se inter cæteros agnoscit minimum, cùm ob merita audit electum, & à Deo resplenduit electus, quia suis in oculis erat minimus. Adest Lira: *Ista dicit Saül ex humilitate, & quadam humana curialitate, quia pater Saül inter illos de tribu Benjamin erat famosus.* Inter Benjaminitas Saülis pater erat famosus, & tamen Saül laudabili cæcitate nullam in se agnoscebat excellentiam, ob quam mereretur coronam, virtutes humilitate adornauit, & quò plus emeruerat, præsumebat minus, nam qui virtutibus excellentes, se postponunt cæteris humiliores.

§. XLIII.

Alia fortuna opus est ad fortunam conseruandam & dignitatem tuendam.

MVltorum animos fortuna aliena solicitat, & dum plurium inflammat desideria, adfert possidenti pericula. Quoscumque felicitas extulit, ingentibus perturbationibus, si non concussit, obiecit. Vna hæc via est ad tuta vadendi, fugere excelsa, sequi mediocria: *Prudentissimus quisque* (aiebat Seneca *epist.* 75.) *cùm primum induci videt munuscula, à theatro fugit, & scit magno parua constare. Nemo manum conserit cum excedente, nemo exeuntem ferit: circa præmium rixa est.* Quod olim in theatro rarum, his temporibus frequentissimum. Si cui aut dignitas, aut magistratus contingant, inuidentia

plures exæstuant, & vt à culmine dejiciant, laborant. Æmulatio alieno splendore obtenebrescit, ambitio aliena fortuna tabet: ergo contra multas manus debet armari, cui contigit inopina felicitate fulgere. Huius veritatis non ignarus Saül cùm inuitaretur ad regnum, objecit esse numerum cognatorum exiguum: *Nunquid non filius Iemini ego sum de minima tribu Israel, & cognatio mea nouissima inter omnes familias de tribu Benjamin? Quare ergo locutus es sermonem istum?* Cognouisse Saülem ex verbis Samuëlis se ad regnum eligendum tradunt Interpretes: quærunt tamen, cur familiæ exiguitatem opponat? Quid oberit sua familia inter cæteras sit minima, vt regia tempora non exornarit corona? Non erit satis vel exiguus familiæ numerus, vt vnus eligatur ad sceptrum, & possideat dignitatis fastigium? Ergo licet minima sit familia, Saül poterit nobilitari corona. O dilaudandam prudentiam! Nouerat Saul opus esse ad tuendam illam felicitatem magno delectu, cúmque paucos haberet consanguineos, ad tutelam, inuitantem respuebat non insipienter fortunam, vt qui non dubitabat ad inopiam illam felicitatem tuendam opus esse laboriosa vigilantia, & auxiliari plurium solertia. Horum verborum penitiorem esse hunc sensum tradit Abulensis *quæst.* 13. *Quia ille, qui debebat esse Rex erat dominaturus toti populo, & debebat esse potens, ne alij vellent vsurpare principatum eius, vel non reddere debitum famulatum, & quia ille, qui est in magno potentatu, si non habeat consanguineos, etiam habeat pecuniam, cito perit.* Addit Opportunè: *Quia tribus Saul erat minima in toto Israël, habebat paucos adiutores ad custodiam huius magni principatus, ideò satis videbatur, quod non conueniret ei principatus regalis.* Cùm non dubitaret nouæ dignitatis splendore multorum percellendam inuidiam, expendit prudens quas haberet vires ad stabiliendam illa fortunam, tuendámque dignitatis excellentiam, & cùm non multos, qui sibi auxilium ferrent, inueniret, dignitatis recusabat lumina, vt periculosa vitaret etiam certamina. Profectò turbulento se mari commisit, qui dignitatis culmen inscendit, & ni fortunæ opem alia fortuna tulerit, procella periculosa adurgebit.

§. XLIV.

Benè politicus ad tuendam dignitatem non tam congregare pecuniam, quàm illustrium sibi curat adiungere parentelam.

AD paucos perueniunt ab omnibus expectata, & desideriis ardentissimis concupita. Felicitatis possessio solicita est, quia dum constat à plurimis inuideri, opus est cautela vigilanti asseruari. *Ipsa felicitas* (aiebat Seneca *epist.* 75.) *se, nisi temperat, premit; si fugacissimis bonis credidit, citè deseritur, & vt non deseratur, affligitur.* Adnectit: *Aduersus hos casus muniendi sumus.* Muniendus est, qui inter alios excelluit, & quamuis pro muro fuerit aliquando pecunia, inexpugnabilior est illustrium, ac magnorum parentela. Benè politici necessitudines laudabiliter multiplicant, vt veluti inexpugnabili munitione circumuallatam dignitatem custodiant. *Domna, & sororis nostra gloriosas laudes iugiter persónate* (aiebat Theodahadus 10. *variarum* 4.) *quæ magnitudinem imperij sui nostra voluit participatione roborari, vt ea, quam in duobus luminibus vnus esset adspectus, & concordem sensum neme crederet segregatum. Sequuntur enim simul, quos & gratia iungit, & parentela conciliat.* Quos parentela vnit, contra audaces æmulorum impetus vnitos defendit, & liuor timet prodire in campum, dum videt felicem auxilio plurimorum munitum Saül ad regnum ascitus dignitatem recusat, & exiguum numerum cognatorum allegat: *Cognatio mea nouissima inter omnes familias de tribu Benjamin. Quare ergo locutus es mihi sermonem istum.* Satius, honestiúsque videbatur se ad culmen meritis, dotibúsque non exornatum opponere, quàm parentelæ paucitatem allegare, quando dignitas deposcit dignum, non cognatis plurimis circumseptum. Cur ergo Saül cognationem asserit exiguam, dum eligitur ad culminis excellentiam? Cùm non ignoraret, quibus contigit felicitas, pati multorum inuidiam, recurrit ad consanguinitatis tutelam. Ac si dicat: Electus sustinebo captiosas plurimorum insidias, ad quas effugiendas, aut vitandas oporteret habere plures consanguinitate, aut affinitate coniunctos, quorum numerus sit pro vallo: ergo mihi creas periculum, quia exiguum est parentelæ munimentum, & inuidentium erit machinamentum prævalidum. Ita Abulensis *quæst.* 13. *Qui est in magno potentatu, si non habet consanguineos, etiamsi habeat pecuniam, cito perit, eo quod in grauibus periculis alienantur ab eo, qui olim propter pecuniam famulabantur illi. Consanguinei autem ex quadam natura vnione, & retinaculo se sic non deserunt; ideo ad hoc quod aliquis habeat stabilem principatum, consanguineis eget.* Itaque consanguinei consanguineo patrocinantur, & inuidentium fraudibus opponuntur. Ob id qui dignitatis culmine fruitur, prudenter agit, dum suæ satagit alias familias inserere, & parentelam incrementare.

TEXTVS.

VERS. XXII. Assumens itaque Samuël Saülem, & puerum eius, introduxit eos in triclinium, & dedit eis locum in capite eorum, qui fuerant inuitati: erant enim quasi triginta viri.

§. LXV.

Eximiis solet Deus dotibus nobilitare, quos ad dignitatum culmina decreuit euehere.

OPortet honorabili claritate fulgere, qui aliis præfertur, & dignitatibus exornatur. Qui degeneri actione obscurus, aut obscuro sanguine defœdatus, ægrè sustinetur præpositus, & ferit aures obmurmurantium querela, si electum aliqua obscurauerit, nota. *Reseraui mus* (aiebat Amalasuentha Regina 10. *variar.* 3.) *Deo iuuante, palatia viro nostri generis claritate conspicuo, qui Amalorum stirpe progenitus regalem habeat in actibus dignitatem.* Non haberet electus, regalem in actibus dignitatem, ni antea spectabili potiretur honore; oportuit namque ad dignitatis culmen euehere, cui nullus valeat obscuritatis notam opponere. Ergo Samuël, ante quàm ad regnum Saülem inungeret, præ cæteris honorauit, vt dignis anteà honoribus nobilitatus compesceret audacem linguam æmulationis electus: *Dedit eis locum in capite eorum, qui fuerant inuitati.* Priùs accepit à Samuële honorem, quàm adiret dignitatem, vt honor præhabitus ferret electioni suffragium, & nobis existeret documentum. Ita Abulensis *quæst.* 16. *Saul à Samuele honorificè suscipitur, cognoscebat enim Samuël Saulem de proximo Regem futurum, & quia Regi competit maximus honor, incepit Samuel istum honorem nunc impendere Saüli, etiamsi nondum esset Rex, faciendo eum sedere super omnes inuitatos, & dando ei solemniorem partem ciborum.* Si cæteris aliquando postpositus, fortè despiceretur dignitatis culmen adeptus: ergo honore alios antecedere fecit, quem in Regem eligendum agnouit. Quod si Saül aliis præferendus, resplenduit præ cæteris honoratus, quis credat sanctissimam Virginem Angelorum etiam choris præferendam non præluxisse miris excellentiis, prærogatiuisque singularibus exornatam? Cúmque Angeli in primo instanti fuerint

fortiti

sortiti gratiam, Maria contraxisse nequiuit culpam; immò quia ad eorum imperium concepta, quam non effugerant Angeli, ignorauit periculi contingentiam.

§. LXVI.

Nullus grauanter ferre debet si conuiuiis hospites honorentur, aliisque præponantur.

L*Audo amici* (aiebat Periander apud Plutarchum in Conuiuio) *ciuitates, earúmque rectores, qui hospitibus primum, deinde ciuibus vacant.* Hospites ferè apud omnes gentes priuilegio gaudent honorificè fas est excipere, & ciuiliter tractare. Inciuilis, imprudénsque est, qui ægrè fert in conuiuiis hospites præponi, sibique anteferri: quandoquidem tunc non tamen attenditur hospitis dignitas, quàm decora suscipientis vrbanitas. Triginta viros inuitauerat Samuël ad conuiuium, cúmque tunc Saül, eiusque famulus cæteris insperati aduentassent, in triclinium introduxit, & locum præstantiorem cæteris dedit: *Dedit eis locum in capite eorum, qui fuerant inuitati: erant enim quasi triginta viri.* Nullus obmurmurauit, aut ægrè tulit, Saülem de minima tribu, & de minima tribus familia, immò seruum etiam conuiuio cæteris anteponi, & præstantiori loco sedere; vt qui nouerant hospitibus honorem specialem exhibendum, & obsequium studiosè præstandum. Notauit Caietanus: *Dedit eis locum in capite eorum, qui erant inuitati, hospitibus siquidem honorem exhibuit.* Ni Saül esset hospes, cæteri forsitan grauanter ferrent postponi, & se quererentur despici: ast nullus conquestus est, quia ratio exigebat, vt hospes & tractaretur decentiùs, & susciperetur vrbaniùs. Deliquisset contra ciuilitatem Samuël, si Saülem minus decorè tractaret, aut in mensa locum minus decentem præberet.

§. XLVII.

Qui laboris præ aliis particeps, & præ aliis lucere debet consors honoris.

QVi Christi Domini in Saüle adumbrari vestigia sequitur ærumnis, ac laboribus diuexatus, lucebit etiam aliis honore præpositus: *Sicut socij passionum estis* (scribit Paulus) *sic eritis & consolationis.* 2. Cor. 1. v. 7. Anxietatis particeps, iure gaudet socius honoris, ipso attestante Domino: *Qui mihi ministrat, me sequatur, & vbi ego sum, illic & minister meus erit.* Qui Principis deuotius lateri adhæsit cæteris honoratior refulsit. En seruus, qui comitatur Saülem, dum quærit asinas, dum campis exerrat, dum fame, sitique aduritur fatigatus, lateri etiam adhæret conuiuio exceptus. Saül ibi reliquis anteponitur, & seruus etiam ibi cæteris antefertur: *Assumens itaque Samuël Saülem, & puerum eius, introduxit eos in triclinium, & dedit eis locū in capite eorum, qui fuerant inuitati.* Ni aliquod lateret arcanum, Textus non exprimeret in capite omnium collocatum etiam seruulum: verùm Samuël dum nec imprudens, nec inciuilis, quem socium agnouit laboris, & honoris fecit participem, edocuit fas esse, vt recumbat lateri Domini proximus, qui cum laboriosis fuerat itineribus comitatus. Præ aliis honore fruitur seruus, dum præ aliis Saülem sequitur diuexatus: vt noueris cæteris præferendos Christi Domini vestigia secutos. *Iste puer* (inquit Abulensis q. 16.) *erat nimis familiaris Saüli.* Seruus aliis inuitati conditione ignobilior, sed meritis exornatior: ergo præstantiorem sortitur locum quia bona politices non tam debet attendere originis splendorem, quàm actionum dignitatem. In cœlesti conuiuio non distribuuntur loca pro originis stemmatis, sed pro honestis laborum angustiis: ergo seruus præstantiorem aliis locum sortitur, quia Saüli deuotius præ cæteris famulatur.

TEXTVS.

VERS. XIII. & XIV. Dixítque Samuël coquo: Da partem, quam dedi tibi, & præcepi, vt reponeres seorsum apud te. Leuauit autem coquus armum, & posuit ante Saül. Dixitque Samuël: Ecce quod remansit pone ante te, & comede, quia de industria seruatum est tibi, quando populum vocaui. Et comedit Saül cum Samuële in die illa.

§. XLVIII.

Regia dignitas resplendet honoribus; sed & prægrauatur oneribus.

MAgna est dignitas imperantium, si quidquid in illis festiua gratulatione suspicitur, subiectorum commodis applicetur: ornant excelsos splendentia dignitatum lumina, sed etiam grauant pro subiectis laborum onera. *Grandia sunt* (aiebat Cassiodorus 6. *variarum* 13.) *quæ sustinent excubantes, personas contumaces ad parendum cogunt latentes in cubilibus suis prudenti sagacitate vestigant, superbis modestiam æqualitatis imponunt.* Pro concinnandis moribus est Principi laborandum, pro repellendis hostium adsultibus nulli labori parcendum. Perspicacibus oculis prouidendum est, ne violenta excelsorum potentia oppresserit paruulos iustitia solum munitos. Curandum studiosis vigiliis, ne locum debellandi subiectos inuenerit aduersarius. Ergo Principi, superiorque vt dignitas affert gloriam, sic solicitudinis imponit molestiam. Saülem inuitat Samuël ad prandium, designaturus citò ad imperium, & de industria comedendum reseruat armum. *Leuauit coquus armum, & posuit ante Saül. Dixitque Samuel: Ecce quod remansit, pone ante te, & comede, quia de industria seruatum est tibi.* Delicatior, sapidiorque pars poterat reseruari, hanc tamen Samuël de industria curauit reponi. Quod si, cur armum reseruauit, inquiras, respondebit Procopius, illa parte victimæ quasi hieroglyphico symbolo præmonuisse Saülem quid regium nomen, & titulus postularet. Humerus supponitur oneri: ergo cognoscat Saül cùm destinatur ad imperium onere atterendum humerum. *Hanc partem* (inquit) *Saüli apposuit, quandoquidem regnaturus, & maiora pericula quam ipse populus subiturus erat, & propterea testimonium hanc partem appellat.* Præmonere ipso ferculo voluit splendorem regium esse labore associandum, & humerum oneribus opponendum. Vnde *Isai. 9. vers. 6.* de Christo Principum idea prædicitur: *Factus est principatus super humerum eius. Isai. 9. vers. 6.* Consonat Theodoretus: *Apposuit Samuël armum ante Saülem in regni indicium; nam sicut hæc, cùm sint breuiora aliis membris animalis, portant totam molem compacti corporis & firmiter suffulciunt: ita etiam regium robur, etiamsi ad vnum virum contrahatur sustinet totum corpus Reipublicæ, & non sinit cadere.* Atlantis munus exercet dignitatis insignibus exornatus, & vt pericula amoueat, linceis oculis inuigilare debet solicitus.

§. XLIX.

Sacerdotalis dignitas regiæ anteponenda, & à Regibus honoranda.

T*Antò diuinitati plurima debemus* (aiebat Atalaricus 8. *variarum* 24.) *quantò à cæteris mortalibus maiora suscepimus. Nam quid simile rependat Deo, qui potitur imperio? Sed licet pro tanto munere nil compensari possit idoneè, ipsi tamen gratia redditur, dum inseruientibus honoratur.*

honoratur. Quam Princeps prærogatiuam dignitatis accepit, Sacerdotes honorando compensat, & tunc maioribus dignitatis fulgoribus agnoscitur elucere, cùm Deum in ministris constat suspicere. Ideò addit Atalaticus: *Considerantes Apostolica sedis honorem, & consulentes desideriis supplicantium præsenti auctoritate moderato ordine definimus, vt si quispiam ad Romanum clerum aliquem pertinentem in qualibet causa probabili crediderit actione pulsandum, ad beatissimum Papa iudicium prius conueniat audiendus. Vt aut ipse inter vtrosque more suæ sanctitatis agnoscat, aut causam deleget æquitatis studio terminandam.* Noluit religiosus Princeps Sacerdotalis splendoris dignitatem minuere, aut quam sortiebatur, potestatem extendere, vt qui nonerat decentiùs tunc Principes imperare, cùm nouerunt Sacerdotales infulas revereri. Destinauerat Dominus Saülem ad imperium, & Samuël ante illum de industria apponi iusserat armum: *Leuauit coquus armum, & posuit ante Saül.* Quem armum? Sinistrum, vt placet Abulensi, vt hoc veluti hieroglyphyco eum edoceret regiam dignitatem Sacerdotali dignitati supparem, non æqualem. Sacerdoti obueniebat armus dexter, Regi sinister, vt vterque dignitatis Onus agnosceret, & Regi Sacerdotem antecedere præsciret. Audi Abulensem *quæst.* 17. *Dato, quòd omnia animalia, quorum carnes comedebantur ab inuitatis, fuissent immolata in hostias pacificas, poterat manere armus pro Saule. De quolibet animali immolato in hostiam pacificam proueniebat Sacerdoti solùm pectusculum, & armus dexter, Leuit. cap. 7. Ergo armus sinister cedebat in ius popularium, & iste poterat apponi Sauli.* Itaque armus dexter erat Sacerdotis, sinister fuit Principis, vt ab exordiò disceret & Sacerdotalem dignitatem præferre, & dignitatis oneri etiam humerum applicare.

TEXTVS.

VERS. XXV. Et descenderunt de excelso in oppidum, & locutus est cum Saüle in solario, strauitque Saül in solario, & dormiuit.

§. L.

Dignitas non est cæcis oculis adeunda, sed præcognitis grauaminibus suscipienda.

MVlta sub dignitatis splendore latitant, quæ expensis oportet oculis dispicere, & fideli prudentiæ lance pensare. Plures ambitionis frænassent temeritatem si grauamina dignitatum nouissent, sed dum cæcis oculis inuolant, non solùm impingunt, sed miserabili casu corruunt. *Interdum* (aiebat Cassiodorus 6. *variarum* 12.) *assidui labores etiam ipsas ingratas faciunt dignitates, dum imbecillitas humana citò solet sustinere fastidia, & quod priùs ambiisse creditur, posteà vitare velle sentitur.* Qui adnexos culmini labores non expendit, qui ad quæ teneatur, rationabili meditatione non cogitauit, non semel ingemuit, & dedit ambitionis pœnas, coactus ad perferendas angustias. *Cæterùm hi quidem* (scribit Plutarchus in præceptis politicis) *dum in Rempublicam, sicut in puteum incidunt insperato, & inconsultè, æstuent oportet, & pœniteat eos: illi, qui eò descendunt re deliberata, & consultò, animo tranquillo versentur in negotiis moderatè, neque quicquam ægrè ferant.* Ergo cùm Saül regnum esset initurus, à Samuële dignitatis prædocetur grauamina, ne recurrat posteà ad ignorantiæ profugia: *Locutus est cum Saule in solario.* Quid locutus? Omnia, quæ ad statum illum pertinebant, ne dignitatem adiret cæcus, sed annexos expenderet labores præmonitus. Ita Abulensis *quæst.* 18. *Quid locuti fuerint, non patet, sed dicunt Iudæi, quod locutus fuerit Samuël ad Saulem de timore Dei, & custodia legis: satis autem verisimile est, quod cùm iam Samuël sciret Saülem futurum Regem, & hoc ei denuntiasset, quòd diceret ei aliqua pertinentia ad instructionem Regis, scilicet qualiter iste se deberet habere ad subditos & qualiter ad Deum.* Quæ grauamina regem comitarentur, edocuit, vt agnosceret, qualiter teneretur se gerere, & quam prouidè deberet inuigilare.

§. LI.

Omnibus pateat conspicuus dignitatis infulis exornatus.

QVidquid eminet, ad se oculos trahit: non potest latere, qui proprio lumine nequit nō prodi. Dignitas, & celsitudo ostendit quem erigit, & excelsos aut deuota suscipit reuerentia, aut perspicax semper arrodit inuidia. Iulius Drusus plebis Tribunus ædes incolebat vicinorum oculis rimis, & scissuris patentes; cùmque artifex non magno pretio se emendaturum promitteret, respondit, se totam vitream domum desiderare, vt pateret omnibus, qua ratione vitam instituerer. Dignus profectò laude, qui subito non timebat deprehendi; qui ianitores non adhibuit trepida conscientia persuasus, & ad rationem semper compositus. Adjecit, & quidem lepidè Plutarchus in præceptis politicis, opus non esse excelsis, magnisque domos crystallinas habitare, vt quidquid egerint, quiuerit vulgus agnoscere. *Nihil fortassis erat opus, vt illa ita esset conspicua. Quippè perspicit vulgus & ea, quæ altissimis tenebris videntur inuoluta, in Rempublicam tractantibus mores, consilia, actus, & vita instituta: nec secus ex priuatis, quàm publicis studiis alium diligunt, & suscipiunt, alium inuisum habent, & fastidiunt.* Itaque dignitatum culmine elati, etsi chrystallinas domos non habitent, lynceis patent æmulationis oculis, & superfluis curiositatis studiis: & fortè, vt hanc veritatem Samuël Saülem edoceret, ad solarium duxit, ibique in Regem deligendum prænuntiauit. *Locutus est cum Saule in solario.* Alius locus opportunior videbatur ad negotia tractanda, quam solaria oculis cunctorum exposita, cur ergo Samuël in solario Saülem alloquatur de regno? Ni locus documento inseruiret, Textus adeò expressè non adnotaret; at dum ad dignitatem eligendum in solario omnium oculis peruio alloquitur, culmina possidentes omnium oculos pati nec latere posse testatur. Nouerit Saül idem esse eligi, & conspici, vt vitam eo modo instituat, vt spectari non erubescat. Innuit Abulensis *quæst.* 18. *Samuel locutus est cum Saüle, & hoc fuit in solario, id est, in parte domus discooperta, scilicet super tectum; dicitur enim solarium à sole: illæ autem domus, quæ solem ex omni parte recipiunt, solaria vocantur.* Ex omni parte electus circumspicitur, & quidquid egerit, noscitur. Quæ in aliis prorsus laterent, in excelsis viris adnotantur, & si exorbitent, ad æmulationis solarium circumferuntur. *Pompeio magno* (verba sunt dati Plutarchi) *inimici, qui id obseruarant, exprobrarunt quod vno digito caput scalperet.* Discant hinc, quàm attente, cautèque debeant procedere, qui ignorare nequeunt ad se reuerentiam, aut inuidiam oculos semper dirigere.

§. LII.

Altitudo, ni muris fuerit circumvallata, casibus inuenitur exposita.

ALtitudo inuidiam semper inflammat, æmulationémque prouocat. Qui prospera fortuna visus, captiosas versatur inter tendiculas, & periculosas sustinet techinas. Opus est dignitatem circumvallare, quia quidquid altum, est lubricum. *Annonem* (scribit Plutarchus in præceptis politicis) *quod leonem secum*

in

in expeditionibus duceret, qui ſarcinas ſuas ferebat, intentantes affectare eum tyrannidem, in exilium egere. Leonis edomuit truculentam ferociam, nec potuit vincere ſæuiſſimam æmulationis inuidiam. Nec habere pro ſe leonem ſatis fuit ad dignitatem tuendam, & inuidiam profligandam. Samuël cum Saüle de regno in ſolario locutus eſt, nec ſine myſterio arcano, & vtili documento. Voluit Samuël, vt Saül ab ipſo loco ediſceret altitudinem, ne pateretur caſum, muris circumuallandam, & ſolicitudinibus vigilantiſſimis fore tuendam. Solarium olim muriolis cingebatur, ne in ſolario degens caſum pateretur: ergo ne patiatur Saül præcipitia, dum conſcendit alta, diſcat ſolicitare ſibi munimina. *Aſcendebant Iudæi ad loca illa* (inquit Abulenſis q.18.) *& ibi habebant ſua ſolaria. Iſta autem domus habebant in circuitu cancellos, vel murum parvum, ad hoc, quòd illi, qui eſſent in parte ſuperiori, non poſſent ruere.* Opus eſt dignitatem poſſidenti cancellus, vt inopinus vitetur caſus: immò Ochoziæ nec cancellus fuit ſatis, vt caſum vitaret, mortémque effugeret: *Cecidit Ochozias per cancellos cœnaculi ſui.* 4. *Reg.* 1. *verſ.* 2. Omnibus altitudo debet eſſe ſuſpecta, quia ab omnibus ſitienter ambita.

TEXTVS.

VERS. XXVI. & XXVII. Cúmque manè ſurrexiſſent, & iam eluceſceret, vocauit Samuël Saülem in ſolario, dicens: Surge, & dimittam te. Et ſurrexit Saül egreſſique ſunt ambo, ipſe videlicet, & Samuël. Cúmque deſcenderent in extrema parte ciuitatis, Samuël dixit ad Saül: Dic puero, vt antecedat nos, & tranſeat: tu autem ſubſiſte paulisper, vt indicem tibi verbum Domini.

§. LIII.

Si quis ſecretum agnoſcit, néſcio quo proritu conatur effundere, & ad aurem omnibus propalare.

NVlla lex iubet (aiebat Seneca 5. *de Benef. c.* 21.) *amicorum ſecreta non eloqui.* Cùm lex impoſſibilia non iubeat, de ſeruando ſecreto data non eſt, quaſi impoſſibile hominibus ſit, quæ acceperunt, ſecreta cito non euomere, & inſtigante proritu effundere. Ratio, naturáque edocet commiſſa ſecreta abdere, & altiſſimo pectore continere. Verùm neſcias quis pruritus inſtiget ad ſecreta promenda, & cæteris diuulganda. Ratus eſt, qui commiſſa ſibi concoquit, & retineat. Ob id Samuël Saülem ſacro oleo ad regnum deſtinaturus noluit ſeruum adeſſe, oportebat namque tunc electionem celari, quàm ſi ſeruus noſceret, ſtatim effunderet. *Eſt quædam dulcedo ſermonis* (aiebat Seneca *epiſt.* 105.) *quæ irrepit, & blanditur, & non aliter quàm ebrietas, aut amor ſecreta producit. Nemo quod audierit, tacebit: nemo quantum audierit, loquetur. Qui rem non tacuerit, non tacebit auctorem. Habet vnuſquiſque aliquem, cui tantum credat, quantum ipſi creditum eſt: vt garrulitatem ſuam cuſtodiat, & contentus ſit vnius auribus, populum faciet. Sic quod modo ſecretum erat, rumor eſt.* Qui ſecretum accepit, alteri credit, ille alteri, vnde iam tranſit in rumorem ſecretum, & quod heri rumor, fama hodie eſt. Ergo antecedere puerum oportuit, vt ſecreta vnctio maneret: *Dic puero, vt antecedat nos, & tranſeat; tu autem ſubſiſte paulisper, vt indicem tibi verbum Domini.* Nullum voluit Samuël teſtem vnctionis adeſſe, ne ante tempus contingeret diuulgari. Ita Abulenſis q.20. *Quæres aliquis, quid proficiebat, quod puer Saülis hoc ignoraret? Reſpondendum eſt, quòd ſi ſciuiſſet, fortè noluiſſet tenere ſecretè, ſed diuulgaſſet populo, & tunc ſequebatur inconueniens.* Erat

Eman. de Naxera in Reg.

electio opportuno tempore diuulganda: ergo ne immaturè proderetur, oportuit à ſeruulo ignorari, nam ſerui tacere neſciunt, & quidquid occultum nouerunt, effundere ardenter diſcupiunt.

§. LIV.

Ambitio ſibi queritur oblatum, quod alteri quantumuis digno conceſſum.

QVisque proprij meriti non bonus iudex eſt, vtpotè naturali amore corruptus, & ambitionis nebulis obcæcatus: quantumvis alterius merita efflorеant, & ad digna præmia compellant, cupiditas queritur ſibi iniuſtè ablatum, quod dignis etiam conceſſum. *De modeſtia laus ſumitur* (aiebat Caſſiod. 10. *var.* 11.) *de elatione odium concitatur. Prouectibus quidem proxima eſt indubitanter inuidia: ſed tolerantia melius vincitur, quæ contentione ſemper augetur.* Vbi modeſtia emeruit laudem, odium elatione, æmulationéque innutritum criminationum opponit nubem, & dum augmentis alienis furit inuidia, periculoſa concitat bella. Huius veritatis ſatis gnarus Samuël noluit Saülis vnctioni ſeruum adeſſe: *Dic puero, vt antecedat nos, & tranſeat.* Veritus eſt, ne electio, antequam à Domino agnoſceretur manifeſtè decreta, variis obſcuraretur criminationibus infamata. Quævis tribus doleret ablatum ſibi regnum, vtque adularetur inuidiæ, Samuëli adſcriberet in electione piaculum. Samuël, Deo auctore, Saülem inunxit, & vnctione ſacta ad imperium deſtinauit: verùm ni publico Dei teſtimonio ſtabiliatur electio, peculiari affectione quererentur procuratam, & iniquis artibus vociferarentur decretam. Ergo Samuël prouidè vitauit notitiam, vt factioſam euaderet etiam querelam. *Iſraëlitæ exiſtimaſſent* (inquit Abulenſis q.20.) *aliquam fuiſſe colluſionem inter Samuëlem, & Saül, vel ſaltem conquererentur.* Subjicit Abulenſis: *Omnes aliæ tribus, ad quas non peruenit principatus regalis, conquererentur, tanquam non per Deum factum fuiſſet, ſed per fauorem perſonalem, vel aliàs, quod erat origo diſcordiæ in principio poteſtatis regnatiuæ. Volebat ergo Samuël, quòd publicè fieret coram toto populo, & coram Domino, & ibi per ſortes Deus declararet, quam tribum volebat.* A Deo ad regnum deſtinatus eſt Saül ſecretò vnctus, & publicè ſalutatus; verum adeò exoculata eſt ambitio, vt opus fuerit ad refrænandam querelam, vt publico Dei teſtimonio electus ſit ad coronam; alioquin electionem fauori adſcriberet, & Samuëlis integritatem iniquis linguis arroderet.

§. LV.

Si ſemel animo iniqua ſuſpicio adhæſit, nec miraculum facilè expunget.

INiqua ſuſpicio, ſi animum ſemel intrauerit, ita inuiſceratur, concatenatúrque, vt nec miraculis expungatur, aut obliteretur. Reſurrexit Chriſtus raris, prodigioſiſque miraculis concurrentibus: & tamen eius æmuli à diſcipulis furto ſublatum in vulgus ſpargere feſtinarunt: *Dicite quia diſcipuli eius nocte venerunt, & furati ſunt eum nobis dormientibus.* O exoculatam aſtutiam! Quid proderit teſtes dormientes producere, vt valeas veritatem tot miraculis ſuffultam oppugnare? Sic prudentiæ lucem deſeris, vt exiſtimes falſis rumoribus miracula tumulanda, & prodigia ſepelienda? O vtilem nobis eruditionem! Nouerant, quantas in animo radices agat ſuſpicio, & maturauere ſuſpicionem ſpargere, vt poſſent miraculis apertiſſimis contraire; quod & infeliciter aſſecuti ſunt; nam populus ea ſuſpicione præuentus, nec miraculis adhibuit fidem delusus. Ea ſic opinio perſeuerabat, & intimis ſic

Ff pi-

præcordiis insidebat, vt ablatum à discipulis è sepulchro corpus crederent, & dormientibus testibus fidem præstarent: *Divulgatum est verbum istud apud Iudæos vsque in hodiernum diem.* Itaque etsi die tertia concussa repentè terra, & reuoluto, qui obstruserat sepulchrum, lapide, militum circunstantia pauore disiecta, veritas se oculis ingesserit, quæ semel animum suspicio intrauerat, viguit, & credebatur furto ablatus, qui immortali lauro resurrexerat redimitus. Notauit *in Apologetico* Tertullianus *cap. 21. Nihilominus primores, quorum intererat & scelus divulgare, & populum vectigalem, & famularem sibi ad fidem reuocare, surreptum à discipulis iactauerunt.* Ita falsæ adhæserunt opinionis delirio, vt apertissimo restiterint miraculo, & furti perseuerauit fama, quin profuerit euidentia. Ob id cùm oporteret Saülem ante publicam salutationem sacro oleo secretè inungi, & ad regnum destinari, cauit prudenter Samuël, ne servus adesset: *Dic puero, vt antecedat nos, & transeat.* Iam si inquiras huius cautelæ causam, respondebit Abulensis, timuisse, ne si servus immaturè occultam vnctionem evulgarit, malè interpretetur suspicax semper inuidia, quin suspicionem delere possint miracula. Ita Abulensis *quæst. 20. Quia Samuël fecerat hoc in occulto, & ea, quæ occulta sunt, non habent boni: omnes aliæ tribus, ad quas non perueniis principatus regalis, conquererentur, tanquam non per Deum factum fuisset, sed per fauorem personalem.* Itaque & si præsciat in Saülis posteà conclamatione ea signa futura, quæ manifestè, & dilucidè ostendant Saülem non fauore humano, sed arbitrio electum diuino, cauit nihilominus, ne suspicari possent leuissimo etiam argumento intercessisse fauorem, vt qui nouerat altè adeò in hominum cordibus insidere, quidquid rumor sparsit, aut effrænis lingua effutiuit, vt nec miraculis fides habeatur, sed præhabita opinio veritati quantumvis euidenti aduersetur: *Si puer Saulis cognouisset, & non tenuisset sub silentio, Israëlitæ sciuissent, & habuissent occasionem murmurandi nimis, ideò fuit valdè conueniens, quod lateret puerum.* Vt à Deo crederent electum, oportuit, ne suspicarentur à Samuële ad regnum fauore aliquo destinatum, quia forsan miraculum non prodesset, si sinistra suspicio eorum animos præoccupasset.

§. LVI.

Quem magnis antea plausibus celebrabamus, si à nostra sententia discrepet, liuido dente mordemus.

PRopterea igitur, (aiebat Tertullianus *in Apologetico cap. 35.*) *publici hostes Christiani, quia Imperatoribus neque vanos, neque mentientes, neque temerarios honores dicant.* Christiani competentem Imperatoribus honorem impendebant, Numina tamen non adorabant: ergo cùm ab assentantium errore discederent, quantumvis virtutibus resplenderent conspicui, pestilentibus moribus sugillabantur infecti. Dum quis alterius sententiam amplectitur, dum eius commoda promouere adnititur, eximius deprædicatur; si verò, quia ratio cogit, alteri refragetur, iam liuido dente abroditur. Solicito studio curauit Samuël, ne Israëlitæ ante publicam rationabili sorte electionem, Saülem vnctum secretò prænoscerent, eorum linguas veritus, séque aliqua nota aspergendum prudentissimè suspicatus: *Dic puero, vt antecedat nos, & transeat.* Iam si opponas, quòd Samuël adeò magnus Propheta ab omnibus habebatur, vt eius sanctitas linguas compesceret, & ambitionem frænaret, respondebit Abulensis non fuisse otiosam, sed prudentem cautelam; nam licèt antea Samuëlem miris elogiis extollerent, ac deprædicarent, statim ac nossent pro Saüle stetisse, & ad regnum inaugurasse, eius famam liuido dente non solùm abroderent, sed etiam dilacerarent. Audi Abulensem *quæstion. 20. Sed dicet aliquis, quod quamquam cognouissent Israëlitæ, quòd Samuël vnxerat Saulem absconditè, nihil mali suspicati fuissent, nec murmurarent, quia sciebant, quòd Samuël erat vir Dei, & nihil faceret, nisi quod Deus iuberet.* Iam obiectioni respondet: *Quamquam Samuël haberetur ab omnibus tanquam Propheta Dei, & crederent ipsi; in rebus valdè magnis, potissimè cùm nimis tangunt statum nostrum, interdum aliquibus non credimus, quibus alias credituri eramus. Sic enim patet de Moyse.* Cùm omnes principatum desiderarent; si scirent Samuëlem tulisse Saüli suffragium, adfectione obmurmurarent obscuratum, & fauore corruptum: ergo decuit rem latere, donec Saül manifestis argumentis à Deo cognosceretur electus, & ad regnum destinatus. Et quidem licet Moyses veluti diuinus homo ab omnibus coleretur, dum Aaronem ad Sacerdotium destinauit, multorum linguis est repercussus, & sugillatus. Ita Abulensis quæst. data: *Quia non constabat nimis illud fuisse a Deo, plurimi Israëlitarum insurrexerunt contra Moysen.* Donec virgæ florulentæ miraculum compescuit ora, Moysen, quem antea suspiciebant, audacissima lingua sugillabant. Est enim frequens, si in alteram inclinet partem, ipsum, quem magnis virtutibus deprædicabamus ornatum, sugillare vti hac, vel illa causa corruptum. Ergo Samuël, quamvis de Numinis mandato Saülem inunxerit, omnes latere curauit, & quidem si ipsum pro Saüle stare cognoscerent, iam Prophetam non dicerent, sed terrenis, & degeneribus affectibus sordidarum publicarent.

CAPVT X.

1 TVlit autem Samuël lenticulam olei, & effudit super caput eius, & deosculatus
est eum & ait: Ecce vnxit te Dominus super hæreditatem suam in principem, &
liberabis populum suum de manibus inimicorum eius, qui in circuitu eius sunt. Et
hoc tibi signum, quia vnxit te Deus in Principem. 2. Cùm abieris hodiè à me,
inuenies duos viros iuxtà sepulchrum Rachel in finibus Beniamin, in meridie,
dicentque tibi: Inuenta sunt asinæ, ad quas ieras perquirendas: & intermissis
pater tuus asinis, sollicitus est pro vobis, & dicit: Quid faciam de filio meo? 3.
Cumque abieris inde, & vltra transieris, & veneris ad quercum Thabor, inuenient te ibi tres viri ascenden-
tes ad Deum in Bethel, vnus portans tres hædos, & alius tres tortas panis, & alius portans lagenam vini. 4.
Cùmque te salutauerint, dabunt tibi duos panes, & accipies de manu eorum. 5. Post hæc venies in collem
Dei, vbi est statio Philisthinorum: & cùm ingressus fueris ibi vrbem, obuium habebis gregem Prophetorum,
descendentium de excelso, & ante eos psalterium, & tympanum, & tibiam, & cytharam, ipsosque prophe-
tantes. 6. Et insiliet in te spiritus Domini, & prophetabis cum eis, & mutaberis in virum alium. 7. Quando
ergo euenerint signa hæc omnia tibi, fac quæcunque inuenerit manus tua, quia Dominus tecum est. 8. Et
descendens ante me in Galgala (ego quippè descendam ad te) vt offeras oblationem, & immoles victimas
pacificas: Septem diebus spectabis, donec veniam ad te, & ostendam tibi quid facias. 9. Itaque cùm auertisset
humerum suum, vt abiret à Samuële, immutauit ei Deus cor aliud, & venerunt omnia signa hæc in die illa.
10. Veneruntque ad prædictum collem, & ecce cuneus Prophetarum obvius ei: & insiluit super eum spiritus
Domini, & prophetauit in medio eorum. 11. Videntes autem omnes, qui nouerant eum heri, & nudius ter-
tius, quòd esset cum Prophetis, & prophetaret, dixerunt adinuicem: Quænam res accidit filio Cis? Num
& Saul inter Prophetas? 12. Responditque alius ad alterum, dicens: Et quis pater eorum? propterea versum
est in prouerbium: Num & Saul inter Prophetas? 13. Cessauit autem prophetare, & venit ad excelsum. 14.
Dixitque patruus Saul ad eum, & ad puerum eius: Quò abiistis? Qui responderunt: Quærere asinas: quas
cùm non reperissemus, venimus ad Samuëlem. 15. Et dixit ei patruus suus: Indica mihi quid dixerit tibi
Samuel. 16. Et ait Saul ad patruum suum: Indicauit nobis quia inuentæ essent asinæ. De sermone autem regni
non indicauit ei quem locutus fuerat ei Samuel. 17. Et conuocauit Samuel populum ad Dominum in Maspha.
18. Et ait ad filios Israel: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Ego eduxi Israel de Ægypto, & erui vos de ma-
nu Egyptiorum, & de manu omnium Regum, qui affligebant vos. 19. Vos autem hodiè proiecistis Deum ve-
strum, qui solus saluauit vos de vniuersis malis, & tribulationibus vestris. Et dixistis: Nequaquam: sed
Regem constitue super nos. Nunc ergo state coram Domino per tribus vestras, & per familias. 20. Et appli-
cuit Samuel omnes tribus Israel, & cecidit sors tribus Beniamin. 21. Et applicuit tribum Beniamin, &
cognationes eius, & cecidit cognatio Metri, & peruenit vsque ad Saul filium Cis. Quæsierunt ergo eum, &
non est inuentus. 22. Et consuluerunt post hæc Dominum, vtrúmnam venturus esset illuc. Respónditque
Dominus: Ecce absconditus est domi. 23. Concurrerunt itaque, & tulerunt eum inde: stetitque in medio po-
puli, & altior fuit vniuerso populo ab humero, & sursum. 24. Et ait Samuel ad omnem populum: Certè vi-
detis quem elegit Dominus, quoniam non sit similis illi in omni populo. Et clamauit omnis populus, & ait:
Viuat Rex. 25. Loquutus est autem Samuel ad populum legem regni, & scripsit in libro, & reposuit coram
Domino. Et dimisit Samuël omnem populum, singulos in domum suam. 26. Sed & Saul abiit in domum suam
in Gabaa: & abiit cum eo pars exercitus, quorum tetigerat Deus corda. 27. Filij verò Belial dixerunt: Num
saluare nos poterit iste? Et despexerunt eum, & non attulerunt ei munera: ille verò dissimulabat se audire

TEXTVS.

VERS. I. Tulit autem Samuël lenticulam olei, & effudit super caput eius, & deosculatus est eum, & ait: Ecce vnxit te Dominus super hæreditatem suam in Principem, & liberabis populum suum de manibus inimicorum eius, qui in circuitu eius sunt. Et hoc tibi signum, quia vnxit te Deus in Principem.

§. I.

Quisque materiam offert, qua felix fulgeat, aut infelix sordeat.

QVISQVE à se ipso potest petere, quo vel aduersante fortuna valeat debitis plausibus celebrari. Qui aduentitijs, mutuatisque bonis exornatur, inuidentiæ, & æmulationis telis obiicitur: qui honestis studet, aduersa quæuis frustratur. *Quidni tu* (aiebat Seneca epist. 75.) *mi Lucili, maximum putes instrumentum beatæ vitæ hanc persuasionem, vnum bonum esse, quod honestum est: Qui omne bonum honesto circumscripsit, intra*

ſo felix eſt; nam qui allena bona iudicat, in fortuna venit poteſtatem, alieni arbitrij ſit. Verum dixit: nam ſola hæc via eſt perueniendi ad tuta; externa deſpicere, & virtutibus ſtudere. Qui aliquid melius virtute exiſtimat, aut vllum præter iſtam bonum ſolicitè ſibi parat, materiam offert, qua ludere poſſit fortuna. Propria facta, aut æternauere elogium, aut attulere felicitatis diſpendium. Saül Rex inungitur, & olei lenticula ad imperium conſecratur: *Tulit autem Samuël lenticulam olei, & effudit ſuper caput eius, & deoſculatus eſt eum.* Quærunt Interpretes, vnde lenticulam tulerit? exiſtimántque domum egreſſus, Saüléque aſſociatus, ipſi Saüli dediſſe portandam, & ab eius manibus accepiſſe ad coronam ſtabiliendam. Ita Abulenſis, etſi ex aliorum ſententia, ad hunc locum: *Fortè dicas, quòd portabat eam in manu Saül.* Saül lenticulam, qua inaugurandus erat, portabat in manu, vt arcanum deſignaret myſterium, ſcilicet à cuiuſque manu prouenire, vel quo vngatur ad æternam coronam, vel æternam deputetur ad pœnam.

§. II.

Ni incipientes curent magnis virtutibus exornari, facilè temporum tractu ſolent vitiorum ſordibus inſici.

VT eloquentiam profeſſurus accuratè diſponit exordia, quò auida audiendi excitauerit deſideria; ſic qui virtutis iter aggreditur, ſolicitè eximia debet procurare principia. Si valida, firmáque conſtruendæ molis ſint fundamenta, procelloſos ventorum fruſtrantur adſultus, & annorum eludunt lapſus. Infirma, leuiáque fundamenta facilè tempori cedunt, & quæ ſplendere inceperant ædificia, corruunt temporum tractu labefactata. *Quintilianus Doctor egregius* (inquit Caſſiodorus Rhetoricæ lib. cap. de generibus cauſarum) *qui poſt flumies Tullianos ſingulariter valuit implere, qua docuit, virum bonum dicendi peritum à prima ætate ſuſcipiens per cunctas artes, ac diſciplinas nobilium litterarum erudiendum eſſe monſtrauit.* Ni vigilanti ſolicitudine, & ſolicita vigilantia incipiens comparauerit ſibi ſcientiam, ad eam poſtea difficulter perueniet, quia tempore langueſcit impetus, & deficere ſolet animus. Nec aliter virtutis iter ingredienti contingit; ni initio magnis ſe virtutibus expoliuerit, & eximiis dotibus exornauerit, quò reſiſtat tempori non habebit. Saül ad regnum inungitur, vt Dauid etiam conſecratur; ipſa tamen exordia futurorum fuerunt præſagia. Samuël copioſiori oleo Dauidem inunxit: *Tulit Samuël cornu olei, & vnxit eum in medio fratrum eius. 1. Reg. 16. v. 13.* Saülem exigua olei lenticula deliniuit. *Tulit Samuel lenticulam olei, & effudit ſuper caput eius.* Ipſa vnctionis vaſa delineauere myſteria. Saül exiguo oleo inunctus facilè poſteà deuiauit obſcuris affectibus ſordidatus: Dauid copioſiori oleo delibutus, etſi tantiſper poſteà occaſioni ceſſerit, virtutum magnitudine communitus euaſit. *Lenticula* (inquit Hugo.) *eſt vas fictile quadrangulum in latere habens foramen. Dicitur hic lenticula vas quoddam paruum, in quo continetur oleum, à liniendo dictum.* Exiguo oleo Saül conſecratus refertur, & dum anguſtiori oleo reſplendet exordium, extitit infauſtum præſagium. Vt hinc ad mores noueris, oportere initio magnis virtutibus exornari, qui viam ſalutis amplectitur, alioquin ipſo tempore elanguet, & importunis tentationum adſultibus cadet.

§. III.

Humanos exuere debet defectus, qui à Deo regimini conſecratus.

ADulatio, & ambitio, quo ſibi Imperatorum gratiam alliceret, deitatis nominibus honorabit. *Si non de mendacio erubeſcit adulatio* (aiebat Tertullianus *in Apologetico, cap. 34.*) *eiuſmodi hominem Deum appellans, timeat ſaltem de infauſto.* Infauſtum erat mendacium Imperatorem Deum appellare; poteſt tamen mendax illa adulatio Regum moribus deſeruire: nam vt Deus humanis affectibus non pulſatur, nec nebulis vitiorum inficitur; ita Imperator, Principéſque eos mores debet induere, vt Numen conſtet referre. Iam non homo, qui Princeps, quia Princeps Numinis ſubſtitutus, & Vicarius. Saül, dum ad regnum euehitur oleo inungitur: *Tulit Samuël lenticulam olei, & effudit ſuper caput eius.* Quærunt Interpretes, an communi, aut ſacro oleo fuerit conſecratus? Aliqui oleo communi vnctum exiſtimant, quia oleo ſacro iuxta Exod. 30. præſcripta homo eo vnguento non poterat deliniri: *Hoc oleum vnctionis ſanctum erit mihi in generationes veſtras; caro hominis non vngetur ex eo. Exod. 30. v. 31.* Verùm Abulenſis *quæſt. 1.* ſacro oleo Reges inungi teſtatur, quin eis legibus obuietur, nam Reges quodammodo iam non homines. *Omnes Doctores tam Hebræi, quàm Catholici dicunt; quòd non ſolùm Sacerdotes vngebantur illo oleo, ſed Reges, & ex illa littera quidem non colligitur hoc, quia dicitur ibi: Caro hominis non vngetur, quod intelligitur ſcilicet ad delectationem.* Ità Rex à ſe ipſo debebat emigrare, & in meliorem transfundi, vt nil in eo remaneret, quod humile, ac terreum ſaperet. Rex iam homo ſolùm rationi, & iam non homo appetitui. Ergo Saül ſacro oleo inungitur, & cœleſtes mores tacita vnctione edocetur. Qui inunctus, quidquid ſordidum, tenetur obliterare, & ſumma virtutum laude nitere.

§. IV.

Qui poſſedit magna faſtigia, ſæpeſæpiùs audit dulcia, quàm vera.

ADulatio vaniſſimis laudibus ſolet inflare, & vt quid elucretur, ſumptuoſiſſimis elogiis felices extollere. Quòd ſi audiens ſibi blandiatur, facillimè, dum credit, decipitur. *Omnia ſanè* (aiebat Seneca 6. *de Beneficiis cap. 30.*) *excluſerit opulenta felicitas; monſtrabo tibi, cuius rei inopia laborent magna faſtigia, quid omnia poſſidentibus deſit. Scilicet ille, qui verum dicat, & hominem inter mentientes ſtupentem, ipſáque conſuetudine pro rectis blanda audiendi ad ignorantiam veri perductum vindicet à conſenſu, concentúque falſorum.* Adulatio gratis auribus frequenter excipitur, vnde plures ſatagunt ſibi conciliare gratiam blandis, non veris. Ergo adulator fallit, & vanus credit. *Se tam magnos* (adjicit Seneca) *quàm audiunt, credunt.* Quidquid congeſſit laudum ambitio, quidquid excogitauit mendax ſemper adulatio, gratiam elucratur, dum creditur. Hinc diſces, cur Samuël inuncto iam Saüli tot ſigna dederit, cùm populum liberaturum prædixit. *Ecce vnxit te Dominus ſuper hereditatem ſuam in Principem, & liberabis populum ſuum de manibus inimicorum eius.* Signa replicat, & multiplicat: *Et hoc tibi ſignum; quia vnxit te Deus in Principem: cùm abieris hodiè à me, inuenies duos viros iuxta ſepulchrum Rachel.* Inquiramus, cur tot ſignis ſibi fidem fecerit Samuël, quando ſatis videbatur prædicere, vt Saül fidem dubitaret nullatenus adhibere. Si acceſſerat, vt vidimus, de aſinis inquiſiturus, quia ſibi perſuaſit, quidquid Propheta diceret,

ſine

sine ambiguitate euenturum, otiosum erit ad fidem & miraculum, & signum. Cur ergo Samuel signa repetit, & veritatem tantis argumentis suffulcit? Signa dedit (inquit Abulensis quæst. 4.) quia iam ad regnum electo felicia prænuntiabat: cùmque magnatibus frequenter desit, qui verum dicat, & turba circunstet, quæ dulcissimè fallat, veritus est Samuel, ne Saul vti prudens iam electus dubitaret, & si priuatus crediderit. *Sauli datum est signum* (inquit) *certissimum ad hoc, quòd ipse crederet.* Is erat Saul; vt màgna de se non præsumeret, sed modestiam, & humilitatem coleret: & ad hæc, iam in Regem erat consecratus: ergo & si Saul de veritate Samuelis non ambigeret, Samuel signa prudentissimè dedit, & veritatem stabiliuit: quasi non sint signa otiosa, vt quæ magnatibus dicuntur dulcia, habeantur vera, quando ferè omnes decertant, vt blandissimè fallant. Disce te ipsum metiri, & vanis laudibus non extolli.

§. V.

Ad culmen euectus se intelligat non tam homini debere gatiam, quam Numini.

QVæuis dignitas, dignitatisque splendor, etsi humanis obueniat studiis, certum est à Numine promanare, & eius prouidentia disponi, præcipuè tamen qui ad regale culmen euehitur, cælesti ascendisse dispositione cognoscitur. *Quamuis omnis prouectus ad dignitatis est munera referendus* (aiebat Vigitis Rex apud Cassiodorum 10. variat. 31.) *nec aliquid constat bonum, nisi quod ab ipsa dignoscitur esse collatum: tamen quàm maximè causa regia dignitatis supernis est applicanda iudicijs, quia ipse nihilominus ordinauit, cui suos populos parere cognoscit.* Diuino fauori est dignitas adscribenda, non humanis artibus applicanda: nihilominus tamen plures, dum se hominibus dignitatum lumina debere arbitrantur, eis satagunt vel Numinis iniuria complacere, & detestabili gratitudine gratiam compensare. Qui interueniente humana solicitudine dignitatis ascenderunt fastigium, electorum satagunt adimplere solicitè desiderium: Numinis obliuiscuntur ingrati; ne humani fauoris videantur obliti. Ob id Samuel Saulem inungens à Deo illam testatus est prouenire dignitatem, vt exhiberet Numini gratitudinem *Ecce, vnxit te Dominus super hæreditatem suam in Principem.* Si quæras, cur adeò solicitè hanc Samuel veritatem edoceat? Respondebit noster Sanctius, oportuisse maximè, vt Saul sibi persuadeat splendorem illum, non tam deberi humanis votis, quàm supernis iudicijs. Sanctium audi: *Expediebat maximè, vt Saul sibi persuaderet, vnctionem illam non esse ab homine, sed diuinam ibi quoque auctoritatem interessisse.* Consonat. Lira: *Vnxit te Dominus, quia in hoc non sum, nisi minister eius.* Nonnulli, dum felicitatis ministros arbitrantur auctores, solicitè satagunt eis complacere, quantumuis constet cælestibus iussis contraire: ergo oportet intelligant, quo auctore bona illa profluxerint, ne Numini opponantur iniurij, dum hominibus imprudenter probantur grati. Et expende Samuelem nil sibi in ea electione adscripsisse, vt qui non sibi quærebat electi gratiam, sed solùm Numinis gloriam. Nonnulli etiamsi electionem impedire totis viribus studuerint, iam electo adulantur, seque non parum solicitasse mentiuntur.

§. VI.

Plures, si dignitatem adepti, otiantur obligationis obliti.

NOn semel qui post longum ambitum obtinuit dignitatem, cum ipsa dignitate obligationis ebibit obliuionem. Pastor gregis dispendio se pascit, gregem pascere non attendit. *Deponite nunc* (aiebat Vigitis apud Cassiodorum 10. variat. 31.) *damnorum metum, dispendiorum suspiciones abiicite: nihil sub nobis asperum formidetis. Amare nouimus viros fortes, qui sæpiùs bella peregimus. Additur, quòd vnicuique virtutum vestrarum testis assisto. Ab alio enim mihi non est opus facta vestra narrari, quia omnia vobiscum laboribus sociatus agnoui.* Nouerat Vigitis plures dignitatis culmen adeptos commodis proprijs consulere, & aliorum commoda spernere: ergo curauit metibus, suspicionibusque obuiare, & se manus impleturum asserere. Ob id Samuel; dum Saulem vngit, ad quid teneatur, reuocat in memoriam, &, quàm subire debeat, explicat curam: *Ecce vnxit te Dominus super hæreditatem suam in Principem, & liberabis populum suum de manibus inimicorum eius, qui in circuitu eius sunt.* Non solùm prædixit euentum, vt illi animos adderet, sed, ad quid teneretur, explicuit, vt sciret Martia se electum ad bella, non blanda ad otia. Innuit Abulensis quæst. 3. *Liberabis populum suum de manibus inimicorum eius, qui in circuitu eius sunt. Istud relatiuum, Eius, potest referri ad populum Israel, vel ad Deum, & vtroque modo est verum; nam Israelita habebant aliquos hostes, à quibus liberandi erant; Deus quoque aliquos habebat.* Explicuit ad quid teneretur electus, scilicet ad peccatores, legique aduersos puniendos, & ad hostes populi debellandos; ne iam inunctus nec componendis moribus studeret, nec arma tractaret, vt qui nouerat, plures post assecutam dignitatem non attendere curis, sed solum commodis.

TEXTVS.

VERS. II. Cùm abieris hodiè à me, inuenies duos viros iuxtà sepulchrum Rachel in finibus Beniamin in meridie, dicentque tibi: Inuentæ sunt asinæ, ad quas ieras perquirendas, & intermissis pater tuus asinis, sollicitus est pro vobis, & dicit: Quid faciam de filio meo?

§. VII.

Plures inutilia sectantur oblectamenta, cùm alienus casus salubria prabet consilia.

NIhil est, vndè nobis non promanet aliquod consilium vtile. Nihil est, vndè non subeat periculorum memoria, & admoniti nihilominus tempus cuanidis impendimus, & vana nobis oblectamenta curamus. Qui in hostili regione versantur, palpitantibus præcordijs viuunt, & huc, illucque oculos solicitos vertunt. Nos periculis circumsepti, dormimus etiam admoniti. *Ad fulminis ictum* (aiebat Seneca epist. 75) *etiam vicina tremuerunt. Nam vt illic quisquis ab igne propior stetit, percusso similis obstupuit; sic in his per aliquam vim accidentibus vnum calamitas opprimit, cæteros metus, paremque passis tristitiam facit pati posse.* Prudentes alienis casibus erudiuntur, & ad casus prouida solicitudine præparantur. Imprudentes verò aliena ruina admoniti, voluptati student obliti. Vt

aues fundæ iactu auolant territæ, & statim ad antiqua sedeunt oblitæ, ita plures alieno casu tantisper tristantur, sed citissimè obliuiscuntur. Iuxta sepulchrum Rachel florenti ætate emortuæ nonnulli viri saltibus ludebant & tempus cuinidis dedicabant: *Cùm abieris hodie à me* (aiebat Samuël) *inuenies duos viros iuxta sepulchrum Rachel in finibus Benjamin, in meridie, dicéntque tibi: Inuenta sunt asinæ, ad quas ieras perquirendas.* Septuaginta habent: *Inuenies duos viros ad sepulchrum Rachel in monte Benjamin salientes granditer.* Iuxta sepulchrum Rachel de agilitate contendebant oblectamenti causa, quin tempus colligere persuaderet immaturæ mortis notitia. *Salientes* (inquit Hugo) *causa delectationis, & exercitij.* Sepulchrum tacitis vocibus breuitatem temporis edocebat, & ætatem nullam casibus exemptam proclamabat: verùm his clamoribus surdi saltabant, & vana oblectamenta quærebant: *Super sanguinem humanum* (aiebat Tertullianus *in Apologetico cap. 15.*) *super inquinamenta pœnarum proinde saltant dij vestri, argumenta, & historias noxiis ministrantes.* Ac si dicat: Humano sanguine inspecto dij vestri saltant, nec tot stragibus inspectis eruditi resipiunt, sed noxiis historiis, & veris figmentis falluntur. Miraculi adinstar est eo stupore homines teneri, vt alienis casibus sæpè admoniti, studeant nihilominus vanitatibus surdi.

§. VIII.

Sæpè quid domi tractetur ignorauere domestici, & agnouerunt extranei.

NEscio qua curiositate extranei proritantur ad prænoscenda aliena; nescio qua cæcitate nonnulli obtenebrantur ad sua. De Lamia perhibent domi oculos non habere, & in modum lincis, quæ extra, oculis attentissimis spectare. Inuenies aliquos quæcunque ad alios pertinent indagatrice curiosuate venantes, & quæ ad se, prorsus nescientes. Opportunè Plutarchus *lib.* de Curiositate. *Nostrum quisque foris & ad alios maleuolentia argutam sedulitatem quasi oculos admouet: in offensas verò, & vitia nostra crebrò incurrimus ex ignorantia, quia visum ad ea, & lumen non paramus. Quapropter inimicis curiosus magis conducit. Quippè incommoda illorum coarguit, & increpat monstratque iis, quæ cauenda, quæ corrigenda sint: domestica pleráque negligit, quod alienis gestiat.* Curiosus in aliorum secretis eruendis tempus insumit, sibi non attendit. Vlysses, qua causa matrem ad inferos descendisset, ex vate nouit, ab extraneísque mulieribus didicit, quæ Tyro, quæ Chloris forma. Audi Plutarchum: *Ne genitricem quidem priùs sustinuit, quàm didicisset ex vate, qua de causa ad inferos concessisset. Quod vt accepit, vertit se ad illam, rogauitque ex mulieribus aliis, quanam Tyro, quæ formosa esset Chloris.* Quid accidisset matri ignorauit, quousque à vate cognouit. Quod Vlyssi, nonnullis videas accidere: sua prorsus ignorant, noscere aliena studiosè anhelant. Huius veritatis aliquale exemplum esse potest, quod Saüli accidit. Ad sepulchrum Rachel cum duobus viris concurrit; cùmque ipse, quæ pater dicebat, non audiret; ipsi, quæ tunc dicebat, retulerunt: *Dicent tibi: Inuenta sunt asinæ, ad quas ieras perquirendas, & intermissis pater tuus asinis solicitus est pro vobis, & dicit: Quid faciam de filio meo?* Non me latet littera, sed liceat sic pro componendis moribus ludere, & velitari. Ecce eadem distantia, quid pater dicat, filius non audit, & extraneus audit, & refert. *Dicit: Quid faciam de filio meo?* Extraneus quid Cis domi loqueretur, non ignorabat, Saül nesciebat; nam sæpesæpius domestícos latent, quæ circumferunt extranei. *Isti viri* (inquit Abulensis *quæst. 4.*) *fortè erant de cognatione Saulis, vel de terra sua, & cognoscebant, quomodo perdita fuerant asinæ, & inuenta.* Subjicit: *Ideò potuerunt ei denuntiare quomodo pater suus solicitus erat pro eo, & asinæ inuenta erant.* Nil istos viros effugit, nil latuit, inuentas asinas retulerunt & quæ Cis cura premeret, denunciarunt.

§. IX.

Dum sedatur altera causa angoris, altera renascitur anxietatis.

HVmana vita laboribus, & ærumnis semper inuenitur obnoxia, raro datur quies, quia solicitudinis causæ non finiuntur, sed alternantur. Pater ille pientissimus, dum abetat prodigus, angebatur; saluum recepit, & ne duraret lætitia, fratris turbauit gaudium querela. *Indignatus est autem, & nolebat introire. Luc. 15. vers. 28.* Dum alter patris demerebatur gratiam, alter paterni aspectus patiebatur absentiam: & cùm pientissimus pater de alterius filij reditu sibi plauderet, de alterius liuore doluit. *Cor patris anxium variis arctatur motibus filiorum* (inquit Chrysologus *serm. 4.*) *& inter diuersos pignorum casus genitoris pietas stupefacta discurrit qua videt fratrem fratris reditu mox fugari, & salute alterius sibi alterum mox perire.* Ex ipso gaudio noua exoriebatur tristitiæ causa, & paternum animum referiebat querela. Nec aliter Saülis patri accidisse videbis: dum filium secum retinebat, asinarum solicitudine laborabat. Asinis iam inuentis pro filio anxiis suspiriis ingemescebat: *Inuentæ sunt asinæ, ad quas ieras perquirendas, & intermissis pater tuus asinis solicitus est pro vobis, & dicit: Quid faciam de filio meo?* Asinarum solicitudo sopitur, sed noua, & acriori pater cura diuexatur, modo vrgetur Saülis absentia, cùm habebat filium, asinarum vrgebat cura. Ita Abulensis *quæst. 4. Saul aberat per aliquot dies, vltra quam debuisset esse in quærendo asinas, ideò iam pater eius putabat, quod non moraretur iam in quærendo asinas, sed quod aliquid sinistrum ei accidisset.* Anxietas anxietatem excepit, & vbi vna desinebat, viuidiùs altera diuexabat.

§. X.

Sanctorum mausolea sunt tutissima patrocinia.

SEpulchra magnatum maximo apud veteres in honore fuerunt: post rogum cineres in ciuitate pyramidibus honorabant, vt vel defuncti vocali silentio ciues ad facinora digna adhortarentur, quando etiam post mortem eorum viuebat gloria, & æternabatur fama. *Cur viri triumphalis, qui decesserat, & combustus erat* (scribit Plutarchus in Quæstionibus centurintis) *licebat os in vrbem inferre, ac deponere? An hoc honore est extincti delatum?* Honor deferebatur extincto, sed honor ipse alios acuebat, & ad clara facinora proritabat. Legebant in lapide, quæ imitarentur virtute. Verùm quidquid de antiquis fuerit, certum est sanctorum mausolea esse tutissima patrocinia. Sepulchrum Rachel in finibus Benjamin eminebat, sed quem honorem incolæ impendebant, patrociniis recuperabant: *Inuenies duos viros iuxta sepulchrum Rachel in finibus Benjamin.* Fusis precibus temperabat Rachel infortunia, & procurabat incolis commoda. *Rachel* (inquit Hugo) *propè Bethlehem sepulta fuit; ideò quasi patrona vrbis erat, & ideò plorare filios suos dicitur.* A quibus honorem recepit, in filios quodammodo adoptauit, & auxiliari semper studuit: nam sancti semper compensarunt grati, quem acceperunt honorem defuncti. Rachel honorificè sepulta, est ciuitatis patrona, & quem honorem recepit, fusis lachrymis, & precibus compensauit.

TEXTVS.

VERS. III. & IV. Cùm abieris indè, & vltra transieris, & veneris ad quercum Thabor, inuenient te ibi tres viri ascendentes ad Deum in Bethel, vnus portans tres hœdos, & alius tres tortas panis, & alius portans lagenam vini. Cúmque te salutauerint, dabunt tibi duos panes, & accipies de manu eorum.

§. XI.

Si petat, aut accipiat ad dignitatem electus, innubilat famam, & armat contra se linguam.

VT quisque Principibus discupit complacere, eorúmque satagit desideria venari, quæ si aliquomodo explicent, exprompté dilargita munera accipient. Subjecti dona offerunt, sed vt benevolentiam emerint, & æquitati insidias extruxerint. Qui petiuit, aut accepit largitoris voluntati se subiugauit, & quodammodo libertatem amisit. *Sinceram purgationem pura mente suscepimus* (aiebat Cassiodorus 5. *variarum* 44.) *sed auri transmissi munera non tenemus, vt & ipsi intelligatis causam iustitia fuisse motam, quam nulla potuit finire venalitas.* Venalitate obmurmuratur scitum, quod post muneta constat decretum. Saül in Regem inuncto iubet Samuël duos panes accipere: *Dabunt tibi duos panes, & accipies de manu eorum.* Et quid opus erit præcepto, si fames vrgeat, & itineris labor suadeat? Saül, cùm accipit panes, fame, & labore premebatur: panes tamen non peteret, immò, nisi Samuële iubente non acciperet, ne principatus exordia infausta denigrarent præsagia. *Dederunt ei duos panes* (inquit Abulensis *quæst.* 4.) *videntes, quòd iter ageret, & egebat eis. Saül autem non erat petiturus panes. Sed viri gratis obtulerunt ei; quod patet, quia iussit Samuël, quod acciperet de manu eorum.* Si iam electus peteret, aut acciperet, suspicionem contra se armaret, nec crederent à Deo electum, quem munerum animaduertebant percupidum. Quantumvis fames adurgeat, & molestia itineris solatium quærere persuadeat, Saül nec petet, nec nisi Samuële præcipiente, suscipiet, ne principatus exordia aut iniqua suspicio temeret, aut linguax procacia infamet.

§. XII.

Ingenuo durum est petere, etsi fame contigerit diuexari.

MOlestum verbum, onerosúmque est, *Rogo.* Vota homines parciùs facerent, si publicitus essent facienda. Deum, à quo honestissimè petimus, tacitè precari malumus: eligimúsque aliquando fame adurgeri, quàm demisso vultu rogare. Ille beneficium suum commendat, qui accipienti ruborem excusat. *Serò beneficium dedit* (aiebat Seneca *lib. de Benef. c.* 2.) *qui roganti dedit.* Liberalis debet necessitatē venari, precésque anteuertere; nam qui rogatus dedit, non tā dedit quàm beneficium precibus soluit. Iter agebat Saül famelicus, & licet in duos viros sibi notos, qui munera templo deferebant, incideret, panis frustum non petiuit, sed quam patiebatur, necessitatem dissimulauit. Illi opportunè duos obtulerunt panes noto, & amico: *Dabunt tibi duos panes.* Si inquiras, cur Saül à sibi familiaribus, & amicis panem non petat, cùm fames, & labor itineris vrgeat? Respondebit Abulensis *quæst.* 4. elegisse famis molestiam, ne petendi subiuerit verecundiam. Adeò molestum ingenuo est petere, vt satiùs Saül sibi duxerit famis pati incommodum, quàm ruboris tormentum: *Fortè isti viri cognoscebant Saulem, ideò dederunt ei duos panes, videntes, quod iter ageret; & egebat eis: Saül autem non erat petiturus panes.* Molestum erat Saüli miseriam fateri, & leuamen fusis precibus procurare, ideò maluit famis morsus tolerare, quàm ab amicis subsidium petere: *Non erat petiturus panes.* Eligebat famis molestiam, vt petendi excusaret verecundiam: nil enim ingenuo adeò est durum, vt rogare, & quam patitur, aliis quantumvis amicis, necessitatem referre.

§. XIII.

Egenti succurrere est hostias Numini consecrare.

CHaritas virtutum Regina, dum pauperem alleuat, Deum honorat. Sacrificium est porrigere egenti solatium, & misero leuamentum. Qui altari pingues consecrat hostias, veneratur Numinis majestatem: qui egenti, miseróque succurrit, Numinis conseruat imaginem, & honorem. Tres viri templum ascendebant, vt sacrificia litarent, qui non exiguam sacrificij partem Saüli dederunt: *Inuenient te ibi tres viri ascendentes ad Deum in Bethel, vnus portans tres hædos, & alius tres tortas panis, & alius portans lagenam vini. Cúmque te salutauerint, dabunt tibi duos panes.* Quam faciliè ab honestis desistimus, & quàm citò in ipso virtutis itinere terreois adfectionibus deuiamus. Qui pergebant sacrificium oblaturi iam demutauere sententiam, & obuianti Saüli dilargiuntur partem non modicam. Immò (inquit Abulensis *quæst.* 4.) ipso in itinere perfecerunt sacrificium, rati egentis alleuare miseriam fore Numini gratissimam hostiam. *Isti tres viri ibant ad offerendum, & ista pertinebant ad oblationem.* Subnectit post aliqua: *Ideò dederunt ei duos panes, videntes quòd iter ageret, & egebat eis.* Egenti impenderunt, quod sacrificio dicarant, non hostiam minuentes, sed impensa misericordia honorantes. Gratum adeò Numini sacrificium est egentis remedium; vt dum panes Numini dicentur templo eius viuo offeruntur: est enim impensa egeno misericordia honoranda, ac gratissima Numini victima.

TEXTVS.

VERS. V. & VI. Post hæc venies in collem Dei, vbi est statio Philisthinorum: & cùm ingressus fueris ibi vrbem, obuium habebis gregem Prophetarum descendentium de excelso, & ante eos psalterium, & tympanum, & tibiam, & cytharam, ipsósque prophetantes, & insiliet in te spiritus Domini, & prophetabis cum eis, & mutaberis in virum alium.

§. XIV.

Pro melodia, & concentus qualitate aut ad virtutem animus erigitur, aut ad vitium inflammatur.

MElodia, & instrumentorum concentus animum deliniunt, & efficaci dulcedine trahunt. Eam concentibus efficaciam tribuit antiquitas, vt nauigantes quantumvis ventus carbasa impleret, Syrenas audire diligerent. Dulcedo erat pro incantamento, & suauiter decepti

decepti mallebant, quàm appellere portum, subire naufragium. Vox mutabat animos, & potenter rapiebat affectus Incorpoream animã corporaliter demulcet armonia, & suauitas dulcis concentus nescias quod imperium sortiatur in animos. Pro cantus diuersitate cor ad virtutem accenditur, aut ad vitium inflammatur. Sirena à recto itinere abducit; Dauid truculentam furiam expellit. *Dorius* (inquit Cassiodorus 2. *var.*40.) *pudicitiæ largitor, & castitatis effector est. Phrygius pugnas excitat, & votum furoris inflammat. Æolius animi tempestates tranquillat, somnúmque iam placatis attribuit. Lastius intellectum obtusis acuit, & terreno desiderio grauatis cœlestium appetentiam bonorum operator indulget.* Tædia cantu reparantur, & curarum strepitus blandè sopiuntur. Hinc vt theatra inhonestis concentibus personant, quibus animos ad vitia disponant, sic templa cœlestibus cantilenis resonant, vt ad virtutem alliciant. Prophetarum chorus Saüli obuiat, & cœlesti concentu ad cœlestia recipienda oracula parat: *Obuium habebis gregem Prophetarum descendentium de excelso, & ante eos psalterium, & tympanum, & tibiam, & cytharam, ipsósque prophetantes, & insiliet in te spiritus Domini, & prophetabis cum eis.* Saül cantu delinitus vas cœlestium bonorum inuenitur effectus. Tantum valet harmonia spiritualis ad animum disponendum, & cœlestibus adaptandum. Notauit noster Sanctius: *Suauis & harmonicus sonus spiritus excitat Prophetarum, & ad accipienda oracula diuina disponit. Quod docuit Elisæus lib. 4. Reg. 3. vers. 15. qui cùm explorare vellet diuinam voluntatem dixit: Nunc autem adducite mihi psaltem.* Vtilissimum est Ecclesiasticis canticis interesse, periculis plenum Sirenes audire. Effœminata, & lasciua melodia persuasit sæpissimè voluptatem; decorus Ecclesiæ concentus traxit animum ad virtutem.

§. XV.

Citò addiscitur, quod Numine magistro edocetur.

OMnia labore constant. Sapientia sine sudore non comparatur, nec sine vigiliis indefessis acquiritur. *Boni viri* (aiebat Seneca *lib. de Prouidentia cap.* 5.) *laborant, impendunt, impenduntur, & volentes quidem non trahuntur à fortuna.* Adnectit: *Non erit illi planum iter sursum oportet, ac deorsum eat, fluctuetur, ac nauigium in turbido regat. Contra fortunam illi tenendus est cursus. Multa accident dura, aspera, sed quæ molliat, & complanet ipse.* Itaque qui perfectam virtutis in se imaginem effingit, multo indiget labore, & tempore; opus est runcinis, & scobinis ad eius venustatem expoliendam, & concinnandam: ea tamen solet esse diuina misericordia, vt miranda metamorphosi, qui heri ignarus, hodie resplendeat doctissimus, qui heri ignauus, hodiè perfectus. Saül rusticanus Prophetis adiunctus eorum in canendo aut peritiam superat, aut exæquat: *Insiliet in te spiritus Domini, & prophetabis cum eis, & mutaberis in virum alium.* Si Prophetæ illi musicam, vt placet Abulensi, edocebantur, & post longa studia canendi pollebant scientia, quomodo Saül temporis momento musicæ euasit peritus, & peritia canendi strenuus? Iam Textus explicuit: *Insiliet in te spiritus Domini, & prophetabis cum eis.* Ac si dicat: Quod alij diuturno tempore, & laborioso studio comparatunt, tu citissimè habebis: *Prophetabis cum eis,* quia alij vsi sunt magistro humano, sed tu diuino: *Insiliet in te spiritus Domini,* & Numinis schola citò adquiritur, quod aliis tardè comparatur. Ita Abulensis *quæst.* 6. *Saul accepit spiritum Dei, scilicet quandam virtutem influxam ei in intellecta, per quam sciuit mirabiles laudes Dei pronuntiare, sicut alij.* Adnectit: *Et prophetabis cum eis, id est, pronuntiabis laudes Dei, scilicet, tunc scies facere cantica, & psalmos, sicut alij Propheta, quamquam nunc nescias.* Inter eximios illos psaltes decorè adeò, concinnéque psallebat homo eius artis prorsus ignarus, vt admirationem audientibus fecerit. Deo magistro citissimè nouit, quod sine longo tempore, & vigiliis laboriosissimis nullatenus humana solertia adquireret.

§. XVI.

Lingua est non obscurum animi indicium, & argumentum.

ORatio vultus animi est. Non potuit Iacob solertia mutare loquelam, licet exterius aliam induerit personam. Verba sexquipedalia vanum; lasciua intemperantem animum produnt: quod corde geritur, frequenter labiis dignoscitur. Apud Græcos in prouerbium cessit (inquit Seneca *epist.* 114.) *Talis hominibus fuit oratio, qualis vita.* Vniuscuiusque actio dicenti est similis, nec potest alius color esse animis, & alius verbis. Istæ ambages politulæ compositionis, calamistrata, & transuersa verba animum exprimunt non solidum, & maturum. Quisquis è vitiorum castris ad virtutum se contulit signa, mutauit & verba. In alium virum transfundendum Saülem prædicit oraculum: *Mutaberis in virum alium.* Quid tunc? *Prophetabis cum eis.* Expende mutationem è verbis dignosci, & oratione manifestari. Et cur non prophetet immutatus aut mutatus eadem verba non proferat, quæ proferre solitus, sed Prophetis adiungatur, & à reliquis separetur? Iam Textus edocuit: *Mutaberis* (inquit) *in virum alium.* Qui terrenis curam impenderat, totus Dei laudibs consecratus Prophetis cœlestia meditantibus iungitur, & cœlestia eloquitur. *Discerne* (inquit Caietanus) *effectus spiritus diuini, facit enim exterius prophetare cum aliis* (*hoc est, cantare diuinas laudes, quas prius nesciebat*) *& intus mutat hominem in virum alterum.* Vbi interiori spiritus luce illustratus est, exterius mutauit etiam eloquium, & promebant labia decora verba statim ac accepit internam lucem, externum mutauit etiam sermonem; nam oratio est animi speculum, & in labio agnoscitur, quod corde geritur.

§. XVII.

Maior in eo virtutis census requiritur, qui aliis gubernandis præponitur.

QVi ad dignitatum celsa conscendit, claris virtutum luminibus tenetur ornari, ne obscuris morum nebulis sordidetur, quod à cunctis deuota veneratione suspicitur. Priuati macula potest latere, aliis præpositus in omnium oculis constat versari. *Ab ipso vitæ principio* (aiebat Cassiodorus 3. *variarum* 5.) *quod inter adulantium greges rarum solet esse nobilibus studuisti fidem virtutibus exhibere. Atque ideò instituti tui firma vestigium, vt qui primæuus gloriam consequutus es florentibus annis, gloriosis honoribus augearis. Inspice denique quanta tuorum laude præcipua decoreris. Culpa genus est non es fecisse, quod summum est.* Priuato culpæ non vertitur, si non fecerit summa: ad dignitatem promoto crimini datur, non peregisse perfecta. Cùm lumine dignitatis locupletior augeri debet census virtutis; nec satis est mediocribus studere, quem ad dignitatum culmina constat extolli. A Principe principales exiguntur virtutes, & culpæ genus est non habere defæcatissimos mores. Saül ad regale solium eligitur, & iam in virum alterum demutatur: *Mutaberis in virum alium.* Mutari oportuit in virum alium, qui Reipublicæ clavum suscepit, nec fas erat antiquam non promouisse virtutem, qui tantam susceperat dignitatem.

Mutaberis

Mutaberis in virum alium (inquit Glossa Moralis) *per quod ostenditur, quod promotus in Principem debet aliter viuere quàm priùs, scilicet virtuosius.* Cum dignitatum lumine virtus debet etiam augeri, quia magnus sanctitatis census requiritur, vbi dignitas adaugetur. O quàm aliter experientia docet accidere. Promoti in alios viros solent mutari, & qui priùs sibi oculos alliciebant modestia, morúmque elegantia, iam exorbitauere tumidi, & deliciis sorduerunt dediti.

§. XVIII.

Regie resplendeat animo ornatus, qui ad regiam dignitatem electus.

NOn decet pusillum animum gerere, si cui regiam dignitatem contigit accepisse. Animus pusillis occupatus, & reculis impeditus, non est magnis muneribus aptus. Dux spiritus debet fouere prudenter intrepidos. Princeps tenetur digna Principe cogitare, & laudabiliter adimplere. Quam erat oneri Reipublicæ Imperator ille muscis capiendis occupatus, & à negotiis seriis remotus. *Omnes quidem* (aiebat Cassiodorus 3. variar. 7.) *iustitiam colere, & obseruare præcipimus, sed eos maximè, qui diuinis honoribus eriguntur: vt superna gratia fiant proximi, dum à terrena fuerint cupiditate longinqui.* A terrena debet animus cupiditate elongari, & cum dignitate decoros mores induere. Graue namque erit Reipublicæ incommodum, si interuum à dignitate discordarit studium. Deus Saülem delegit in Principem, & in alium virum mutauit. *Insiliet in te spiritus Domini, & prophetabis cum eis, & mutaberis in virum alium.* Et cur modo in virum alium transfunditur, & mutatur? Quia opus erat (inquit Procopius) regalem animum induere, & interna exterioribus concordare. Nec enim esset Reipublicæ beneficium animus pusillus, & ludicris implicatus, quando resplendebat Saül regia dignitate decorus. Accipe Procopium: *Quia agrestis erat, & tantum terram colere nouerat, delecto in Regem regium animum indidit.* Superior magnos animos gerens subiectorum est commodum, iners, & pusillus existeret præiudicium: ergo Saüli animum regium indidit, cùm Reipublicæ ad culmen euexit; dedeceret namque exiguis reculis curam impendere, cùm deberet negotia magna tractare.

§. XIX.

Superior studeat præcallere futura, vt benè tractet præsentia.

PErito nauclero satis non est per turbidos fluctus nauem gubernare, sed futuras tempestates præsagire. Parum interest solers peritia, si prouida defuerit cautela & prouidentia tunc benè rebus præsentibus consulit, cùm discrimina appetentia præuidit. *Omnis sapiens* (aiebat Philo *de sacrific. Abelis*) *stulti est redemptio, mercésque, ne minimo quidem tempore duraturi, nisi ille misericordia sua, prouidentiáque impulsus incolumitati eius prospiceret.* Ni à longè prospectarit, sapiens periculum, nequibit opportunè adhibere remedium. Prophetæ adinstar futura prænoscens, eludit pericula, & aduersariorum retundit tela. Qui eligebatur in Principem, principatum recusauit, quia artem medicinæ non nouit. *Non sum medicus. Isai. 3. vers. 7.* Vt peritus medicus non solùm præsentem morbum agnoscit, sed etiam quid sit superuenturum præsentit, & opportunis medicamentis vires morborum infringit: sic superior debet futura præsagire, vt remedia quiuerit adhibere. Ergo principatum noluit, quia futura non præcalluit. Saül in Regem electus, prophetandi refertur dotibus exornatus: *Insiliet in te spiritus Domini, & prophetabis cum eis.* Si priuatam vitam agens non prophetabat, cur modò dum ad culmen eligitur, spiritu prophetali donatur? Quid fastigio commune cum prophetia, vt Saül prophetiæ spiritu ornetur, cùm ad fastigium regale eligitur? Quia Saül ad populi salutem electus (inquit Rabbanus) & ni prophetiæ spiritu resplenderet ad nostram eruditionem ornatus, adeò non esset proficuus: quasi nequeat benè Rempublicam gubernare, qui futura nequiuerit præuidere. Adest Rabbanus: *Iudæi tradunt, eum prophetasse de futuro sæculo, de Gog, & Magog, de præmiis iustorum, & pœnis malorum.* Prænoscat futura præmia, meditetur supplicia, vt sapienter gubernarit præsentia, nam bona præsentium administratio à futurorum contemplatione, & agnitione dependet.

§. XX.

Opus est corda terrenis affectionibus expurgare, vt cœlestem lucem valeant recipere.

SI voluptati cessero (aiebat Seneca *epist. 51.*) *cedendum est dolori, cedendum labori, cedendum est paupertati: idem sibi in me iuris esse volet, & ambitio, & ira: inter tot affectus distrahar, immo discerpar.* Animus terrenis affectionibus distractus, inuenitur recipiendis supernis illustrationibus impeditus. Vtque Sol splendidissimis etiam radiis circumfulsus solet densis nebulis impediri, & terrenis vaporibus cohiberi, ne vitali calore tellurem foueat, & sapidos fructus alat; sic cœlestis lux præpeditur, dum animus terrenis affectionibus occupatur. Ob id Saül in alium mutatur virum, vt cœlesti luce resplendeat perfusus, & spiritu prophetali donatus: *Insiliet in te spiritus Domini, & prophetabis cum eis, & mutaberis in virum alium.* Opus fuit à corde projicere, quæ aut impediebant, aut dilaniabant; aliter namque cœlestis lux in terturbaretur terrenis affectionibus impedita, aut si fas est dicere, sordidata. Adest Eucherius: *Mutaberis in virum alium: sic aliam cordis affectionem significat, quam conuertendo fecit Deus, vt imaginum significationum, & præfigurationum capax fieret ad propheticam diuinationem.* Vt vas vili liquore plenum pretiosiorem non capit; ita animus nisi terrenis, degeneribúsque affectionibus non euacuetur, cœlesti lumine non perfunditur: ergo opus fuit Saüli terreas, rusticásque affectiones exuere, vt iam obstaculis remotis cœlestium imaginum posset veritatem callere.

§. XXI.

Aliqua loca virtuti videntur aduersa, alia vitiis inimica.

VIrtutibus vbique est locus. Sapiens vir, & ad sapientiam tendens animum induat, & à blandimentis voluptatum honestè indomitam, pertinacémque mentem seruat: negari tamen non potest loca aliqua diuersoria vitiorum esse; ibi audaciùs licentia, & licentiùs gliscit audacia. Seuerior loci disciplina firmat ingenium, & magnis conatibus aptat animum. Quàm benè Seneca *epist. 51. De secessu cogitans nunquam Canopum eliget. Quamvis neminem Canopus esse frugi vetet. Ne Baias quidem, diuersorium vitiorum esse cœperunt, illic sibi plurimum luxuria permittit: illic tanquam aliqua licentia debeatur loco, magis soluitur. Non tantùm corpori, sed etiam moribus salubrem locum eligere debemus.* Vt locus aliquis saluti inuenitur aduersus, ita & virtuti auersatur oppositus. *Dimitte populum meum* (aiebat Moyses) *vt sacrificet mihi in deserto. Exod. 7. vers. 16.* Pharao non tam sacrificium studuit vitare, quàm locum. *Ite; & sacrificate Deo vestro in terra hac. Exod. 8. vers. 26.* Aliquid sibi Pharao promittebat à loco,

si fortè effœminaret animos nimia fertilitas, aut amœnitas. Moyses desertum elegit exercendis virtutibus aptius, & opportunius. Loth moratus in oppidis circa Iordanem aliquid vitio permittebat: *Habeo duas filias, quæ nec dum cognouerunt viros, educam eas ad vos, & abutimini eis, sicut vobis placuerit.Gen.19.v.8.* Abraham tentoriis degens substrictis hostes detriumphauit:locis amœnissimis commoratus quid impuris affectibus obtulit: vbi oculata licentia grassabatur, opus fuit tantisper cedere, & quid regioni permittere. Redeat datos Seneca: *Nec dubiè aliquid ad corrumpendum vigorem potest regio.* Loth habitabat loca, vbi luxuria legibus soluta non tantum delinquebat, sed affectus impurissimos publicabat: ergo aliquid furori æstuanti concessit, Abrahamus triumphator luxit.Ecce Saül in Regem iam sacro oleo inunctus non prophetat, quousque ad Dei collem appropinquat; at ibi in virum alium mutatus, prophetico spiritu facit cæteris admirationem eximius: *Post hæc venies in collem Dei, vbi est statio Philisthinorum, & cùm ingressus fueris ibi vrbem, obuium habebis gregem Prophetarum descendentium de excelso, & ante eos psalterium, & tympanum, & tibiam, & cytharam, & insiliet in te spiritus Domini, & prophetabis cum eis:* Expende illud: *Cùm ingressus fueris ibi vrbem.* Quid ad prophetandum iuvat associari prophetis? aut quid obest exercet campis? Profectò spiritus nullo alligatur loco, vbi vult spirat; verùm, vt nos edoceat quantum & iustorum societas, & locorum sanctitas valeat, Saül à Prophetis non prophetat remotus,in Dei colle vates Prophetis concinit associatus. *Tertium signum est* (inquit Glossa Moralis) *de grege Prophetarum, cui Saül obviauit, & cum eis prophetauit.* Cum Prophetis cecinit, & ipse Dei collis deuotionem inspirauit, & pietatem etiam promouit. Vt noueris, loca plurimum conducere ad virtutum incrementa, vt ad vitiorum delitia.

§. XXII.

Miraculi opus est, vt electio digna habeatur, si quis præter omnium opinionem deligitur.

OMne, quod inexpectatum, & subitum, suspicionibus inuenitur expositum, quod ounquam multitudini in mentem venit, aut abroditur erratum. aut à degeneri affectione profectum. *Nec inexplorati suspicionem refugit* (aiebat Cassiodorus 7. *variar.* 13.) *quod repentè prouenerit.* Qui generalitatis suffragiis approbatus lucet sine querela promotus: qui verò præter omnium opinionem inuenitur electus, miraculis indiget, ne putetur indignus. Saül à Deo delegitu, vtque cœlesti iudicio habeatur electus, spiritu prophetico resplendet ornatus: *Prophetabis cum eis.* Qui Prophetam videbant, mirabantur: *Quænam res accidit filio Cis? Num & Saül inter Prophetas?* Si inquiras, quid opus fuerit tot signis stabilire electionem, quando satis videbatur aut à Samuele teferri, aut vnico signo manifestari? Respondebit Hieronymus plurimis signis oportuisse fidem facere, vt à Deo haberetur inunctus, nec errore existimaretur electus. Adest Hieronymus: *Quasi his signis nosse poteris, quòd Deus te Regem fore voluit.* Præter omnium opinionem in Regem, Prophetámque destinatus, opus habuit miraculis, ne depretiaretur indignis. *Cùm contribules, & Gabaonitæ* (inquit noster Sanctius) *talia viderent, qualia nunquam viderant, nec expectarent à Saüle, & egregium psaltem agnoscerent in homine prius inculto, & ab studiis vrbanitatis alieno, admirati repentinam illam metamorphosim, dicunt ta, de quibus statim ver. 11.* Et quidem magnum hinc electoribus documentum; nam si quem præter omnium opinionem, expectationémque ad dignitatis culmen elegerint, querulam suspicionem incurrent, & ni adfuerint miracula, suffragia habebuntur semper corrupta.

§. XXIII.

Fortunatus, ni futura attenderit prouidus, errabit sæpe delusus.

QVi prospera fortuna vtitur, eius præstigiis & fallitur: non cogitat totam eius citissimè verti,& maris tranquillam sereoitatem acribus ventorum adsultibus conceuti. Non est prosperitati fidendum, sed quid alia dies possit afferre, expectandum. Aliqui citissimè de diuitibus inopes, aliqui populari fremitu,aut perniciosa optimis inuidia de culmine detrusi ad carcerem transierunt vinculis illigati. Quisquis fortuitis credidit, ingentem sibi materiam perturbationis parauit. Vnica via ad tuta vadendi est, fortunæ non fidere, & honesto conteorum esse: hanc imaginem animo imprimere oportet, ludos scilicet facere fortunam, & miserè iactare, quos initio videbatur extollere. Optimè Seneca *epist.75. Omnia ista nobis accedant, non hæreant, vt si abducantur, sine vlla nostri laceratione discedant. Viamur illis, non gloriemur, & vtamur parcè tanquam depositis apud nos, & abituris. Quisquis illa sine ratione possedit, non diu tenuit. Ipsa enim felicitas si, nisi temperat, premit: si fugacissimis bonis credidit, citò deseritur, & vt non deseratur, affligitur.* Non caruit mysterio, Saülem à Deo in Regem electum prophetali fuisse spiritu decoratum: *Insiliet in te spiritus Domini, & prophetabis cum eis, & mutaberis in virum alium.* Et quid opus est prophetet, dum ad regale solium euehitur, & purpureis vittis decoratur? Non poterit,& si prophetico spiritu non tangatur, Regis munus adimplere, & Reipublicæ negotia tractare? O vtilem gubernatoribus eruditionem! Qui prophetico spiritu gaudent, extendunt oculos ad futura, nec solùm spectauere præsentia: ergo Saül, ne præsentibus delusus erraueric, futura prænoscerit, nam futurorum meditatio prodest ad optimam administrationem præsentium. Fortè Saül, quousque ad Prophetas peruenit, prosperitati suæ adulabatur inunctus, fors præsenti dignitate, felicitatéque plus iusto fidebat elatus: ergo oportuit ad futura oculos conuerterit, ne felicitas præsens falleret. *Discerne effectus spiritus diuini* (inquit Caietanus) *facit enim exterius prophetare cum aliis.* Agnoscat futura, ne fefellerunt dulci adulatione præsentia. Plures namque dum felicitatis finem non attendunt, facillimè corruunt: ergo adhibenda est prudentia, & futurorum præsens habenda notitia; aliter namque ipsa felicitate obcæcatus imponet sibi delusus.

§. XXIV.

Superior debet vrbana comitate florere, & grata vrbanitate micare.

NIl superiorem tam odiosum, aut gratum reddit vt comitas,aut inurbanitas.Plures,si culmen sortiantur mentis inopes frontem adducunt supercilium ostentant, & inurbanè cæteros tractant. *Rex Persarum* (inquit Plutarchus ad Principem indoctum) *omnes existimabat seruos.* Vt mancipia omnes despiciebat, & inurbanè tractabat. Adnectit de huiusmodi: *Stultitiam suam faciunt inuidiosam, siquidem odit Deus simulantes tonitrua, fulmen, & radiorum iaculationes. Qui verò institiam sectantur ipsius, qui ad probitatem se & humanitatem comparant, hos libenter amplificat, participátque eis æquitatem suam, institiam, veritatem, lenitatem, quibus diuinius nihil est.* Quos Deus amplificare decreuit, comitate,& vrbanitate exornauit. Nil ingenuis adeò est graue,

graue, vt inurbanè tractari,& superbo supercilio feriri. Patienter grauissima ferent onera, nec tolerabunt dura, & inciuilia verba. Populus durissimis etiam oneribus prægrauatus à Salomonis imperio non desciuit: *Pater tuus durissimum iugum imposuit nobis.* 3. *Reg.* 12. *vers.* 14. Roboamo non paruit. *Abijt Israël in tabernacula sua.* Et quare Roboamo renuerunt parere, qui Salomoni vel oppressi non renuerant obsequi? Quia Roboam inurbanus exasperauit, & inciuilis ad iracundiam promouit. *Cædam vos scorpionibus.* Quos humanus deuinciret, inurbanus prorsus abegit, & dum superbè voluit potestatem ostentare, dignitatis maiorem partem amisit. Ob id Samuël, dum Saülem inungit, in alium virum prædicit demutandum: *Mutaberis in virum alium.* Et quid interest in alium mutari virum, vt conseruauerit regnum? Plurimum sanè (inquit noster Sanctius:) nam Saül priùs erat, vt rusticus, inurbanus, & ni in alium virum, scilicet ciuilem, vrbanumque mutaretur ipsa rusticitate offenderet, quos comitate, facilitatéque conueniebat deuincire: ergo oportuit, vt dignitate posset florere, eximia comitate, & vrbanitate radiare: *In homine primùm inculto, & ab studijs vrbanitatis alieno, admirati repentinam illam metamorphosim.* Metamorphosim admirabantur, quia rusticum anteà in virum vrbanum, & ciuilem experiebantur transfusum, dumque Deus vrbanum efficit, quam sit in superiore necessaria vrbanitas docuit. Fratres Ioseph humanissimè à Pharaone excepti in alendis gregibus seruierunt solliciti: *Constitue illos magistros pecorum meorum. Gen.* 47. *vers.* 6. Vt Regis pecora alerent, propria pecora quodammodo relinquebant; & dum ciuiliter excipiuntur omnibus viribus Regi inseruire conantur. Notauit Philo *lib.* de Ioseph: *Rex conspicatus venerandam senis faciem, non vt præfecti, sed vt suum patrem excepit honorificè: dein post solemnia humanitatis officia donauit ei agrum vbertatis præcipuè; & quia huius filios audierat esse pecuarios, facultatésque illorum constare pecoribus, commisit eorum curæ proprios greges.* Vel propriorum gregum detrimento Pharaonis curandis gregibus se dicarunt sollicitissimo studio; nec enim poterant sollicitè non seruire, cùm adeò humaniter se experiebantur tractari. Profectò superioris comitas, & vrbanitas est dulce animorum incantamentorum, & laudandis vrbanitatis præstigiis quò vult ducit animos, & sibi deuincit affectus.

§. XXV.

Vbi virtus nitidior floret, ibi inimicus aduersari vigilantius studet.

OLympicum certamen (aiebat Philo de Agricultura) *iustè dicitur sacrum, non istud, quod ad Helim celebratur, sed quod est propositum de parandis diuinis, veréque olympias virtutibus.* Semper virtuti certamen est, & quamuis vbique sortiatur aduersarium, ibi plus ardet, dum virtutem florere nitidiùs videt. Quousque Ionathas de Philisthinis reportauerat triumphum, Philisthæus ille immeritæ quodammodo magnitudinis non prodiuit in campum. *Alij cadebant ante Ionathan; alios armiger eius interficiebat sequens eum.* 1. *Reg.* 14. *vers.* 13. Verùm vbi Philisthæus Israëlitas fortiter dimicare conspexit, gigantem eximium bellatorem produxit: *Egressus est vir spurius de castris Philisthinorum nomine Goliath.* Maiores vires aduersus Israëlitam ostentauit, dum plus virtus Israëlitarum emicuit. Est enim solemne virtutis æmulo maiores vires opponere, si virtutem conspexerit præualere. In colle Dei stationem collocauit Philisthæus: *Post hæc venies in collem Dei, vbi est statio Philisthinorum, & cùm ingressus fueris ibi vrbem, obuium habebis gregem Prophetarum.* Si inquiras, cur ibi præcipuè statione inuigilarint Philisthæi? Respondebit

Eman. de Naxera in Reg.

Textus, ibi Prophetarum gregem diuinas proferre laudes, & ob id inimicum ibi opposuisse maiores vires. Ita Lira: *Statio, prout hic accipitur, est fortalitium, vbi ponuntur bellatores.* Ibi Philisthæus fortissimos opposuit bellatores, vbi crebriùs resonabant diuinæ laudes; eum locum præcipuè conabantur subigere, quia ibi virtutem magis aspiciebat florere; ibi se fortalitio muniebat, si posset Prophetas deterrere, & diuinas laudes interturbare, nam dæmon plus accenditur, dum extinguitur.

§. XXVI.

Leuis animus quauis occasione mutatur, & nunquam sui similis inuenitur.

QVod de Protheo eruditis fabulis antiquitas protulit, experientia non semel inuenit; nam vt Protheus celabat hominem objiciens aspectui leonis speciem, & quam leonis ostenderat, iam in anguis demutabat imaginem; sic animus inconstans, & leuis quauis occasione rapitur, nec sui similis inuenitur. Optimè Cassiodorus 5. *variarum* 34. *Mutat verba, variat constituta: nec in vna dicti sui qualitate contentus diuersis imaginibus immutatur.* Sunt, qui modestis viris associati modestiæ colorem induant, coniuncti verò vitia sectantibus vitiorum etiam imaginem referant, itaque sibi nunquam constant, sed semper pro tempore, occasionéque variant. Chamæleon à sacris altaribus exulat, amandatus, quia nunquam eodem colore reperitur vestitus. *Hæc quoque inter polluta reputabuntur de his, quæ mouentur in terra; mustella, & mus & crocodilus: singula iuxta genus suum, mygale, & chamæleon. Leuit.* 11. *vers.* 29. Et cur chamæleon, qui non semel candidus à sacris aris repellatur abiectus? Quia licèt aliquando resplendeat niueus, citissimè iam diuersis coloribus variegatus. Accipe datum Cassiodorum: *Meritò chamæleonti bestiæ conferendus, quæ paruorum serpentum formæ consimilis aureo tantùm capite, & reliquis membris subalbentes prasini colore distinguitur. Hæc quoties humanos aspectus incurrerit, dum ei fugiendi velocitas denegatur, nimia timiditate confusa colores suos multifaria qualitate commutat.* Etsi aliquando niueo, candicantique colore niteat, ab numero animalium mundorum excluditur, quia nunquam constans habetur. Nec aliter videtur Saüli accidisse. Cum Prophetis prophetat in virum alium mutatus: *Prophetabis cum eis, & mutaberis in virum alium.* Cum populo prædis inhianti, & edicta sacra contemnenti prædas discupit, & Numini obedire contemnit: *Pepercit Saül, & populus Agag, & optimis gregibus ouium, & armentorum.* 1. *Reg.* 15. *vers.* 9. A regno excluditur iure abiectus, qui pro temporum qualitate inueniebatur mutatus. Cum militibus legi aduersantibus miles, cum Prophetis Propheta ergo dum se facilè omni spiritui præbuit, sibi ipsi inuidit. Notauit Tertullianus: *Salutem tam Dei spiritus posteà vertit in alium virum, id est, in Prophetam, quàm & malus spiritus posteà euertit in alium virum, apostatam scilicet.* Itaque Saül iam apostata, iam Propheta, quia inconstans pro temporum opportunitate varias, & pro occasione formas demutat.

TEXTVS.

VERS. VII. Quando ergo euenerint ſigna hæc hæc omnia tibi, fac quæcumque inuenerit manus tua, quia Dominus tecum eſt.

§. XXVII.

Nunquam otiabitur manus, ſi corda poſſederit Deus.

DVm ſponſa cœleſti attactu feliciter eſt percuſſa, & myrrha tedolet plena. *Venter meus intremuit ad tactum eius. Surrexi, vt aperirem dilecto meo, manus meæ ſtillauerunt myrrham. Cant. 5. v. 4.* Idem fuit tangi, & aſſurgere. Iam ſi quæras cur manus myrrham ſtillauerint, cùm cœleſtis manus ſponſam tetigit? Reſpondebit noſter Delrius in littera, ſponſam non potuiſſe egregiis operibus non inſudare, dum interno, cœleſtique igne agnoſcebatur aduri. *In omnibus eius magnis, minutiſque actionibus mortificandæ carnis ſtudium ſe prodebat.* Neſciebat manus quieſcere, quia cor ſpiritus perſeuerabat viuido ardore inflammare, & internæ, cœleſtiſque flammæ iudex non dubius erat operoſa manus. *Vis iſtuc diuina deſcendit* (aiebat Seneca *epiſt 41.*) *animum excellentem moderatum, omnia tanquam minora tranſeuntem, quidquid timemus, optamúſve, videntem, cœleſtis potentia agitat.* Qui agitante Numine caleſcit, inerti non indulget otio, ſed ſe exercet, & ad virtutem componit vigilantiſſimo ſtudio. Hinc Samuël, cùm Dominum adeſſe Saüli teſtatus eſt, operari conſuluit: *Fac quæcumque inuenerit manus tua, quia Dominus tecum eſt.* Ac ſi diceret: Experientia agnoſces diuinam tibi virtutem adeſſe, cùm ſenſeris ad regia facinora, & deprædicanda agitari. *Admonetur Saül* (inquit noſter Sanctius) *vt agat quodcumque occurrerit.* Ipſe in agendo ardor, ipſum flammeſcens ad magna aggredienda ſtudium clarum erat præſentiæ Numinis teſtimonium. *Fac* idem eſt ac, facies, & Dominum eſſe tecum cognoſces: eſt enim indubium cœleſtis virtutis indicium iniectum ad magna opera deſiderium.

§. XXVIII.

Priùs ſibi attendat, virtutéſque expoliat, qui aliis eſt præficiendus, & ad dignitatis culmen eleuandus.

QVi aliorum curam ſuſcepit, tempus laudabiliter muneri impendit, & ſibi lucroſè ſubtrahit: variis ſolicitudinibus occupatus, litibus componendis intentus, enodandis difficultatibus dedicatus, caret longo tempore, quo ſibi attendat, & virtutes per otium expoliat. Ob id oportet eximiis adornatum virtutibus ad dignitatem venire, & antequam aliis ſibi imperare, & attendere. *Non dubitauit* (aiebat Caſſiod. 10. *var.* 4) *parentem priùs iuri publico ſubdere, quem paulo poſt voluit ipſis quoque legibus anteferre. Explorauit conſcientiam, cui erat regni traditura cenſuram: vt & illa domina cognoſceretur eſſe cunctorum, & me probatum perducere dignaretur ad regnum.* Amalaſuentha Regina priùs Theodahadum voluit virtutibus emicare, quia ad imperandum cæteris decreuit euehere; & quidem ni regimen ſuſciperet virtutibus iam excultus, non ſuppeteret ſibi in negotiorum turbine tempus. Iam cœlum cum terra productum erat, cùm lux vocata reſplenduit. *Fiat lux, & facta eſt lux. Gen. 1. v. 3.* Cúmque ſtatim poſſet Deus cœlis inſerere, & diei, ac noctis dominium tradere, arcanè diſtulit, & vſque ad quartum diem ſpatium conceſſit: *Poſuit eas in firmamento cœli, vt lucerent ſuper terram, & præeſſent diei, ac nocti, & diuiderent lucem, ac tenebras.* Et cur primo die non accipiat imperium, quæ quarto cœlis collocata fuit ad dominium? Fors vt eo ſpatio priùs ſibi luceret; nam aliis iam illuſtrandis dicata omne tempus laudabiliter regimini impendet ſolicita. Habeat lux, antequam dominetur, aliquod, quo ſibi attendat, ſpatium, nam aliorum erit tempus, cùm regale aſcenderit ſolium. Ob id Samuël Saülem regno iam adſcriptum, & ſi nondum publicitus ſalutatum prudenter admonuit, illud tempus ante proclamationem ſibi colligere, & virtutibus expoliendis impendere. *Fac quæcumque inuenerit manus tua, quia Dominus tecum eſt.* In Hebræo legitur: *Fac tibi*; ac ſi diceret: Conſalutatus omne tempus regimini debes impendere: ergo curà ante acclamationem, quod reſtat, tibi colligere, & in perpoliendis virtutibus collocare: nã qui faſtigiũ aſcendit, nullum, aut exiguum ad componendos mores ſpatium habuit: Adeſt opportunè Caietan. *Iuxta Hebræum habetur: Fac tibi, quod inueniet manus tua, quia Elohim tecum, ſignificanter dicit: Fac tibi, & non dicit abſolutè, fac, quia adhuc non erat promulgatus Rex, ſed in iis, quæ ad eum ſpectabant, liberam manifeſtat facultatem.* Liberum erat tunc ſibi attendere, poſtea opus cæteris inuigilare: ergo monet, vt antequam culmen inſcendat, virtutibus concinnandis ſtudeat. Hinc duplex nobis documentum; priuatum videlicet debere ſibi conſulere, & ad munus electum tempus generalitati debitum non fraudare.

§. XXIX.

Prudentis eſt ſe priùs ſecretò exercere, & publicè poſtea difficultates adire.

QVi militiam profiteri deſiderat, vires ſuas experitur, ne iam militiæ adſcriptus, cum rubore pedem referat laboribus fractus. *Etiam in pace* (aiebat Tertullianus ad Martyras, *c. 3.*) *labore, & incommodis bellum pati iam ediſcunt; in armis deambulando; campum decurrendo, foſſam moliendo; teſtudinem denſitando: ſudore omnia conſtant, ne corpora, atque animi expaueſcant.* Ne in ipſo cum hoſte congreſſu expaueſcant indecorè ignaui, ſe priùs exercent ſapienter prouidi. Si adſcriptus ſemel labori ceſſerit, ingloriam ſubibit notam; ſi militiæ nomen non dederit, effugiet infamiam: ergo prudentis eſt deſiderio non credere, ſed priùs vires experiri, & cum onere conferre. Audi Vegetium *lib. 2. c. 23. Gradu pleno ambulare, vel currere etiam armatos cum ſarcinis ſuis frequentiſſimè conuenit, vt quotidiani labores vſus in pace, difficilis non videatur in bello.* Qui religionem, vbi omnis aſperitas, & frequentium ieiuniorum rigiditas in vſu eſt, ieiuniorum, auſteritatiſque intrauit prorſus ignarus, reſilire ſolet inglorius. Qui ſe priùs exercuit, poſtea auctoritatis vultum non exhorruit. Ob id Samuël Saülem non multò poſt in Regem conſalutandum admonet, vt priùs ſe exerceat, & ad Martios labores diſponat, ne prorſus inexpertus, ignarúſque aut impatienter ferat, aut refugiat. *Fac quæcumque inuenerit manus tua, quia Dominus tecum eſt.* Ac ſi dicat: Secretò regiam aſſume perſonam, & quæ poſteà publicè, exerce clam, & diſpone. Ita Hieronymus apud noſtrum Sanctium: *His ſignis noſcere poteris, quia Deus te Regem fore voluit: & idcircò ad omnia, quæ tibi agenda ſunt, regaliter age.* Conſonat noſter Sanctius: *Nempè vt in omnibus, quæ occurrerint, ſeu ad manum venerint, regium aſſumat animum, & regio more tractet atque diſponat.* Itaque monet Propheta, antequam regium ſolium adeat, regium induat animum, ſecúmque expendat, an valeat cum hoſte congredi, iniquos punire, & negotiis inuigilare; ſic namque expenſis viribus aut laborem recuſabit cordatus; aut ſubibit intrepidus.

§. XXX.

§. XXX.

Quamuis præsentissimus sit diuinus fauor, nil omittat prudens industria, & solertissima vigilantia.

LIcet plurimum sit de diuino auxilio sperandum, nihil est industria humana omittendum. Inuigilet solertia, laboret oculatissima vigilantia, vt diuinum potiùs mereatur auxilium, dum nullum assequendo fini opportunum omittit medium. *Licet ad regendos populos* (aiebat Cassiodorus 8. *variarum* 9.) *idoneos efficiant, quos ad augustum culmen diuina prouexerint (quando nec ætas impedit, vbi se se potentia cœlestis infundit) tamen ad releuandam florentissima nostræ ætatis sollicitudinem, visum est te virum prudentissimum conuenienter adhibere, quem constat etiam domini aut nostri tractatibus iugiter, & laudabiliter adhæsisse.* Licet Athalaricus de diuino auxilio præsumeret; tamen alienâ prudentia iuuenilis ætatis vitare præiudicium curauit, & quia curauit, obtinuit. Ad Moysen aiebat Dominus: *Præcide tibi duas tabulas lapideas instar priorum, & scribam super eas verba, quæ habuerunt tabulæ, quas fregisti. Exod. 34. vers.* 1. Oleaster legit: *Dola tibi duas tabulas lapideas.* Otiosum videbatur tabulas dealbare, vt Deus verba valeret inserere. Nonne verba primis tabulis insculpsit, & rupes ceræ adinstar literas exaratas suscepit? Quid ergo dolare tabulas iubeat, qui emollire rupices valeat? O arcanum! Opus non habebat omnipotentia, vt humana laboraret industria; voluit tamen ad nostram eruditionem, ne quid omitteret humana industria, licet literas efformet omnipotentia. Et Samuël etiam, dum diuinum auxilium Saüli adfuturum promittit, otiosas non complicare manus præcepit: *Fac quæcumque inuenerit manus tua, quia Dominus tecum est.* Ac si diceret: Quamuis Dominus tecum sit, nil omittas, sed operare solicitè; sic enim omnia prouenient tibi fortunatè. Adest noster Sanctius: *Aliter explicat Chaldæus, nempè vt paret sibi vasa, seu instrumenta regni, illa videlicet, quæ regiam decent personam, aut quæ regiis ministeriis, & studiis commodare, atque seruire possunt.* Carebant Hebræi armis, ea fabricare, aut expolire prohibiti: ergo admonetur Saül, ex quibuscumque primum ad manum venerint, siue vomeres, aut ligones, siue duri stipites, aut sudes præusti fuerint arma, vt potuerit elaborare, & prouidenter ante conflictum disponere. Sic enim dum præsentissima adest omnipotentia, & nihil omittit humana industria, admiranda potietur victoria: *Dominus tecum est*: verùm licet adsit præsentissimus, oportet ne otieris ignavus: nec enim tutum est cœleste auxilium otiosis manibus sperare, & Numini omnia committere.

§. XXXI.

Etsi instrumenta fuerint infirma; Deo auspice facillimè reportantur trophæa.

PRudentia humana metitur cum fine media, quæ si infirma inuenerit, finem sibi assequi non promittit: verùm Deus inualidis instrumentis, mediisque infirmis vtitur, quo potentiæ suæ robur dilucidius ostendatur. *Deloquis, opinor, diuina doctrina* (aiebat Tertullianus gentiles carpens *lib.* de Anima *cap.* 3.) *ex Iudæa potiùs quam ex Græcia oriens. Errauit & Christus piscatores citiùs, quam sophistam ad præconium emittens.* Ac si dicat: Vos scientiam vestram tumentes, & de prudentia humana nimium præsumentes non committeretis rusticis, & indoctis piscatoribus vestra promulgare præcònia, sed eligeretis ornatissimos eloquentia: at Christus, vt qui poterat infirmis instrumentis assequi miranda, piscatores rudes elegit, & quod volebat, obtinuit. Plus lucet artificis peritia, si instrumento inhabili admiratione digna perfecerit opera. Ob id Samuël, ne Saül cum hostibus congredi extimesceret, etsi Hebræi armis dispoliati, & hostes omni armorum genere viderentur instructi; victoriam, Deo auspice, assequendam asserit & quæuis instrumenta profutura ad hostes debellandos prædicit: *Fac quæcumque inuenerit manus tua, quia Dominus tecum est.* Ac si dicat: siue vomeres, siue ligones ad manum venerint, arripe; nam quantumvis bello videantur hæc arma inepta, eis obtinebitur victoria: immò vt mirabilior appareat victoria, oportet instrumenta fuerint inepta. Ita noster Sanctius: *Ne illius spiritus frangat, aut debilitet, quod oppressi Israëlitæ Palæsthinorum imperio neque arma habeant, neque fabros, qui illa cudendi aut arte, aut facultate polleant: sed faciat nempè arma bellica, quæcumque primum ad manum venerint.* Subdit rationem thesi opportunam. *Nam quæ natura sua infirma sunt illa duce atque auspice Deo, magnorum telorum vsum, & pondus habent*, sudes & stipites habebant vsus telorum, & obtusus ligo instar fulgentissimi gladij feriebat, & lethalem plagam intimabat: & quidem ipsa instrumentorum inhabilitas exageratius commendabat victoriam, & Numinis dilucidius deprædicabat potentiam.

TEXTVS.

VERS. VIII. Et descendes ante me in Galgala (ego quippè descendam ad te) vt offeras oblationem, & immoles victimas pacificas, septem diebus expectabis, donec veniam ad te, & ostendam tibi quid facias.

§. XXXII.

Magna non sunt impetu cæco aggredienda, sed prudenti consilio tentanda.

EXperientia docuit quantum vtilitatis afferant prudentum consilia; nam vt periculosum est magna sine consilio tentare; ita est salubre, quæ tentanda consulere. *Decet tractatores habere doctissimos* (aiebat Cassiodorus 8. *variar.* 12.) *quibus potestas summa committitur, vt nullo defectu impediente meritorum prouisa Reipublicæ vtilitas explicetur.* Benè Reipublicæ vtilitati prouidetur, quando doctus, & degeneri affectione immunis consulitur: tunc enim ipsa rationum collatio iuvat, & perplexas, quæ impedirent, tricas enodat: verùm etsi in quouis negotio sapientis sit expectanda sententia tunc præcipuè cum & exordia tentanti pauida & difficilia. Quæ exigua, facilè possunt disponi, magna sine prudentum suffragiis non debent tentari. Ob id postquam Samuël Saülem monuit audacter, quæ exigua occurrerent, aggredi: *Fac quæcunque inuenerit manus tua*, ad magna, difficiliáque expectare præcepit: *Septem diebus expectabis, donec veniam ad te, & ostendam tibi quid facias.* Vt operosum esset ad quæuis minuta expectare aliorum consilia; sic erat discrimine plenum aggredi cæco impetu magna: ergo Saül in exiguis ab alio non pendeat, nec sine consilio, quæ magni momenti, audeat. Non est regium ab alieno placito semper pendere; non est tutum periculosa sine consultatione tentare. *Ita instruxit eum* (inquit Hugo Cardinalis) *ne sine Propheta, aut sine Sacerdote aliquid magnum attentaret.* Prudens prudentem iuvat, & quid sit vtile melius agnoscitur, si sententiarum collatione discutitur: nam vbi consilium, & salus securior, & calamitas remotior.

§. XXXIII.

Grande est commodum consiliariis optimis vti, detrimentum grande carere.

PRincipes, qui salutem, vtilitatemque publicam desiderarunt, prudentes sibi consiliarios studiosè delegerunt. Horum prudentia feliciter clararunt dubia, horum experientia difficultatibus absoluerunt perplexa. *Hi iuvenes* (aiebat Plutarchus lib. An seni) *illis natu maioribus suppares mox velut succrescentes, & adolescentes, cum illorū procurationibus, & rebus gestis experientiā, & promptitudinem ad munera publica, laudem, & potentiam serum trahentia parabant.* Qui in dignitatum lumine versatur, multis sæpè negotiorum nebulis impeditur, quas sine consilio nequibit depellere, & consiliorum splendore poterit vincere. *Perfectionem necessariarum rerum* (aiebat Cassiodorus 8. *variar.* 12.) *completam esse indicamus, si quemadmodum eligendo virum magnificum Patritium armata Reipublica parti prouidimus, ita & de associando ei literarum peritissimo consulamus.* Non esset completa rerum perfectio, quantumvis Patritius militiæ guarus tractaret arma, ni haberet ad manum docta consilia: ast dum integerrimum habuit consiliarium, felicitatis sortitus est complementum. *Nam consilium sapiens* (verba sunt dati Plutarchi) *multas vnum manus superat.* Adnectit: *Atque vna sententia, qua facunda sit, & lepore distincta, praclarissimas, & summas res conficit in Republica* Sapienti consilio perficitur, quod aliquando nec armis, nec viribus obtinetur. Ob id Samuel cùm Saulem ad regale solium inunxisset, consiliarium sibi à Deo affuturum prædixit, vt eius felicitatem compleret. *Septem diebus expectabis, donec veniam ad te, & ostendam tibi quid facias* Samuelem nullo ambitu obscuratum, cupiditate nulla irretitum consiliarium Deus Sauli associauit, ut dum eius consilio regitur, Reipublicæ salus fulciatur. Ita Caietanus: *Hoc est alterum officium, quod promittit Samuel: post, videlicet, oblata sacrificia indicare Regi id, quod erat facturus ipse Rex proculdubio relatiuè ad regnum, quod magnum fuisset beneficium, si adimpletum fuisset.* Vt consummata prosperitate Saulis stabiliretur corona, optima ei disposuit Numen consilia. Quid enim conducibilius, quàm facienda prænoscere, & prænota iam adimplere?

§. XXXIV.

Oportet expectandi experiatur incommodum, qui dignitatis obtinuit clauum.

DVrissimum est ab alio pendere, & spes de die in diem trahi. Ipsa beneficia dilatione redduntur ingrata, & malunt plures spes suas præcindi, quàm trahi. *Errat* (aiebat Seneca 1. de Beneficiis *cap.* 1.) *si quis sperat responsurum sibi, quem dilatione lassauit, expectatione torsit.* Vel grande beneficium transit dilatione in tormentum, nec potest respondere gratus, qui ingemuit magnis temporis internallis distortus: ergo vt Saul experiretur, quàm expectare sit anxium, expectare Samuelem septem diebus fuit illi iniunctum: *Septem diebus expectabis, donec veniā ad te, & ostendam tibi quid facias.* Anxiæ expectationis emolumentum non erat dubium, ipsum tamen expectare satis erat laboriosum. Ergo experiatur Saul, quid sit difficultatibus vndique adurgeri, & expeditionem tardari, vt negotia gerentibus compatiatur, & expedire conetur. *Si aliquod indè periculum sequutum fuerit* (inquit Abulensis *quæst.* 11.) *non te exponas illi periculo sine consilio meo, sed descende ante me in Galgalam, id est, descende immediatè in Galgalam, & mitte ad me nuntium, tunc autem ego veniam* Adurgeatur periculo, & expectet, vt quàm durum sit expectare, nouerit. *Monet* (inquit noster Sanctius) *vt descendat in Galgala, & vbi ipsum septem expectet dies,* Ne alios variis periculis, necessitatibus pressos negotiorum dilatione distorqueat, expectare iussit, & laboris experientia ad gubernandum benè parauit.

TEXTVS.

VERS. IX. Itaque cùm auertisset humerum suum, vt abiret à Samuele, immutauit ei Deus cor aliud, & venerunt omnia signa hæc in die illa.

§. XXXV.

Dum Deus aliquod onus imponit, vires requisitas præbet.

MVnus ambitiosè acquisitum, & humanis artibus comparatum secum non affert subsidia, nec requisitarum dotum ornamenta. Hinc plures dignitatem adepti dignitatis fuerunt iniuria, & ipsis ipsa dignitas contumelia. Oneri succumbentes ignauiam declararunt & imprudenter negotia tractantes stultitiam suam omnibus ostenderunt. Verùm qui à Deo vocatur, dotibus necessariis instruitur. Dum oraculum Aaron ad Sacerdotium euexit, quibus tunicis vestiendus erat edocuit: *Hac autem erunt vestimenta, qua facient: Rationale, & superhumerale tunicam & lineam strictam, Cidarim, & balteū. Exod.* 28. *vers.* 4. Amiciri iussit his ornamentis internarum virtutum symbolis, vt ostenderet necessariis se adornare dotibus, quem decreuit dignitatis resplendere luminibus. *Magno Pontifici* (aiebat Philo de Nominum mutatione) *duas tradidit tunicas, vnam scilicèt intimam ex lino, alterā extimam variè acu pictam cum toga talari. Etenim hac, aliaque eiusmodi nota sunt animi: qui in parte interiori Deo se purum, castumque exhibet, exterisque in rebus; qua ad mundum adspectabilem, vitamque pertinent, integritatem, ac puritatem colit.* Sacerdotale illud munus, ad quod Deus Aaronem euexit, purum, & integrum requirebat, ergo Deus, vt integritate, puritateque exornatum ostenderet, duabus tunicis adornari disposuit. Nec aliter Sauli videas accidisse. Rex à Deo eligitur, & iam mutatus refertur: *Immutauit ei Deus cor aliud.* In eis rerum, ac temporum circunstantiis opus erat animo virili, prudenter audaci, & magnas cogitationes gerenti. Saul non erat eo animi vigore præditus, ea audacia ornatus: ergo Deus cor aliud indidit, & regios animos inspirauit. Notauit noster Sanctius: *Vbi euocauit Deus Saulem ad regni gubernacula, mutauit illi, quos antè habuerat, abiectos fortasè, & ignobiles spiritus.* Subiicit: *Et inspirauit regios, ita vt maiora conciperet, quam anteà solitus.* Qui vitam agunt incultam, & agrestem, non solent magno spiritus gerere, nec ingenij perspicacia præstare: ergo cum ab aratro Saulem Deus transtulit ad sceptrum, eius mutauit animum, vt iam nec periculis deterreretur ignauus, nec variis negotiis angeretur implicitus. Est enim Deo de more opportunas vires inspirare, cùm ad dignitatem decreuit euehere.

§. XXXVI.

Deus beneficia frequenter accelerat, supplicia tardat.

INgratum est beneficium, quod diù inter largitoris manus adhæsit. Ea sibi beneficia multum decoris addiderunt, qui anteuerterunt desideria, & tempora liberalitati præscripta. *Gratissima sunt beneficia* (aiebat Seneca lib. 2. de Beneficiis cap. 1.) *parata facilè occurrentia,*

vbi

vbi nulla mora fuit, nisi in accipientis verecundia. Primum est antecedere desiderium cuiusque: proximum sequi. Adde plurimâ beneficio gratiâ adaugere, qui præscripta tempora non expectauit, sed honestam celeritate anteuertit. Promiserat Samuël Saüli post ciuitatis ingressum, post gregem Prophetarum obuium in alium virum mutandum: *Insiliet in te Spiritus Domini, & prophetabis cum eis, & mutaberis in virum alium.* Mutationi tempus præscribitur, scilicet post ciuitatis ingressum, & Prophetarum occursum, & tamen statim ac à Samuele discessit, Deus eius cor, & animum immutauit: *Cùm auertisset humerum suum, vt abiret à Samuele, immutauit ei Deus cor aliud.* Quæres, cur tempus præscribatur, nec expectetur? Si post Prophetarum occursum erat mutandus, cur ante occursum mutetur? Quia cùm hæc mutatio ingens fuerit beneficium (inquit Caietan.) non expectauit Deus tempus præscriptum, & mutationi assignatum: *Vide benignitatem Dei, non expectauit tempus prædictum à Samuële, sed statim, vt à Samuele abiit Saul, immutauit ei cor.* Tempus anteuertit, & Saülem miranda mutatione nobilitauit. Sed licet videas in elargiendis beneficiis festinum, in suppliciis infligendis inuenies tardum. Deliquerat Saül, & ait Samuel: *Scidit Dominus regnum Israël à te hodie.* 1. *Reg.* 15. *verſ.* 28. Illud *Hodie*, per longa tempora extensum est, vt ex Textu liquet: punire distulit, qui ad conferendum beneficium tempora maturauit: nam Deus supplicium tardat, & beneficium accelerat.

TEXTVS.

VERS. X. Veneruntque ad prædictum collem, & ecce cuneus Prophetarum obuius ei, & insiliuit super eum spiritus Domini, & prophetauit in medio eorum.

§. XXXVII.

Deuotus absoluto itinere prius gratias acturus contendit templum, quàm domum.

ITinera frequentibus periculis plena, aut errore deuians viator variis difficultatibus implicatur, aut detestanda furum auaritia insidias inopinas molitur. Hinc prudentes deuotique vbi feliciter iter absoluerunt, Numini gratias ob incolumitatem reddere non tardarunt; priùs satagunt templum adire, & laudabili gratiarum actione acceptum beneficium fateri, quàm ad lares domesticos remeare. Ierat Saül ad perquirendas asinas post itineris labores patriam incolumis repetiuit, & ad Dei collem, antè quam domum adiret, celeri gressu contendit: *Venerunt ad prædictum collem.* Cùm tunc ea in ciuitate Saül suos lares habuerit, quærũt Interpretes, qua de causa non priùs adierit domum, sed collem? Certè itineris labor, patris (quam non ignorabat) anxia sollicitudo consulebant petere domum non collem: cur ergo antea quam ad domum ad collem accedat? Quia in colle (inquit Abulensis) erat locus specialis, quo colebatur Deus, & Saül ascendit itinere feliciter absoluto, vt Numini debitum exhiberet obsequium, & impenderet gratiarum tributum: *Venerunt ad prædictum collem.* Si alius esset Saül, prius satageret domi quiescere, & defessos itinere artus recreare: verùm vt erat pius, orationis antea locum inuiit, & pro reditu debitas gratias rependit. Ita Abulensis *quæst.* 15. *Venit ad excelsum, scilicet Saul inuenit Prophetas apud portam vrbis, & ibi prophetauit cum eis: postea autem cessante prophetia ascendit in excelsum.* Rationem subjicit: *Locus aliquis erat specialis in excelso, in quo Deus colebatur, & orabant illi, qui erant in vrbe: ideo voluit, ante quàm iret in domum suam, ascendere ad gratulandum Domino in excelsum.* Ob iter defatigatio domum repetere consulebat, pietas ad templum vocabat: ergo Saül pietatem sequutus orationis locum adiuit, vt actis Numini gratiis ob itineris felicitatem postea quiesceret. Discant hinc qui longa itinera confecerunt, diuinis priùs oculis in templo præsentari, & posteà domum adire.

§. XXXVIII.

Parum iuvat spiritu ebulliens ferueſcas, si quàm citò tepeſcas.

SVnt, qui amore virtutis incensi aquilæ pennas videntur assumere, & ad celsiora inuolare; verùm in medio itinere citissimè subsistunt, stylumque vertunt. *Tunc illos* (aiebat Seneca de tranquillitate animi *cap.* 2.) *& pœnitentia cœpti tenet, & incipiendi timor: subrepitque illa iactatio animi non inuenientis exitum, quia nec cupiditatibus suis imperare, nec obsequi possunt.* Agnoscunt plures virtutis pulchritudinem, & inardescunt eius amore attracti, ante quàm difficultatem experti, postea verò cupiditatum querelas audiunt, & quod deterius, obediunt. Parum iuvat virtutis studium, nisi firmetur constantia, & si fas est dicere, pertinaci duritia. Saül vt Prophetas vidit Dei laudes canentes, insiliente spiritu, efferbuit, & modulatè diuinas concinit laudes: *Insiliuit super eum Spiritus Domini, & prophetauit in medio eorum.* Vides adeò spiritu efferuescentem, vt cum Prophetis laudabiliter decertarit, & in canendo quodammodo vicerit; hic tamen feruor quam citò tepuit, & cessauit: *Cessauit autem prophetare, & venit ad excelsum.* Vt celsa teneret, prophetare cessauit, & quàm citò à decantandis Dei laudibus ora continuit. Notauit Abulensis *quæst.* 13. *Dicitur, quod insiliit in eum spiritus Domini, quia non fuit ibi Spiritus manens, sed ad horam.* Adnectit: *Si autem fuisset Spiritus in eo manens, diceretur: Et requieuit in eum spiritus Domini, sicut dicitur Numer.* 11. *cap. de septuaginta senioribus, quòd cùm requieuisset super eos spiritus Domini, prophetauerunt, & vltra non cessauerunt.* Spiritus requiescens, & constans magni est habendus: ast ad horam impetu efferuescere & statim tepefieri, plusquam laude, censura est dignum. Saül insiliente spiritu, Prophetas exæquat, sed quàm citò se prophetasse quodammodo ignorat. Videas nonnullos Saüli similes, eo animi ardore virtutem arripiunt, vt exiguo tempore cum perfectis possint de primatu contendere; ea tamen laborant animi leuitate, vt citò in contrarium transeant, nec vestigium feruoris relinquant.

§. XXXIX.

Prodest plurimum cum viris honestis agere, & eorum consortio viuere.

VT contactu nocent vitia; sic etiam adspecta prosunt virtutis exempla. Auditur Philosophus, dum videtur, & satis est modesti occursus, vt loquaci silentio suffundatur immodestia, & refrigescat procacia. Prodigus, vt vitia prorsus excuteret, ad paternam domum redire statuit: *Ibo ad patrem meum. Luc.* 15. *verſ.* 18. Non solum proposuit lachrymosa pœnitudine vitiorum sordes abstergere, sed inter patris domesticos viuere: *Peccaui in cælum, & coram te; iam non sum dignus vocari filius tuus; fac me sicut vnum de mercenariis tuis.* Pœnitentia deleuit culpam, & ne repeteret iterum offensam, viuere exoptauit inter paternam familiam, vt qui nouerat iustorum consortium esse virtutibus exercendis grande subsidium. Opportunè Chrysologus *serm.* 1. *Inter propinquorum lumina non valere delicta versari.*

Propinquorum

Propinquorum quot oculi, tot lucernæ. Dies est aspectus matris, sol patris rutilat in vultu. Unde viuenti inter tot virtutum duces criminum tenebræ propinquare non possunt. Effugerat adolescentior per pœnitudinem peccatorum tenebras, sed vt pleno frueretur lumine, in paternæ familiæ censu numerari voluit, & petiuit. Saül rusticanus, plebeiúsque, dum gregi Prophetarum approximat, iam prophetat: *Ecce cuneus Prophetarum obuius ei, & insiluit super eum spiritus Domini, & prophetauit in medio eorum.* Expende in Saülem Prophetis appropinquantem Dei spiritum insiluisse, & in medio Prophetarum prophetasse. Et quis non erubesceret inter canentes diuina elogia inania effutire verba? Cecinit inter canentes, prophetauit inter prophetantes. Ipsa proximitas spiritus fuit quodammodo illicium, & Prophetam reddit Prophetarum consortium. Ita Abulensis *quæst.* 13. *Prophetauit in medio eorum, scilicet ingressus est inter Prophetas, & cecinit laudes Dei cum illis.* Cùm illis cecinit, fors sine illis non caneret: iuuat namque plurimum cum iustis degere, & eorum confinio viuere. Niui proximus alget, calori vicinus viget. *Nulla res* (inquit Seneca *epist.* 94.) *magis animus honesta induit, dubiosq; & in prauum inclinabiles reuocat ad rectum, quàm bonorum virorum conuersatio. Paulatim enim descendit in pectora, & vim præceptorum obtinet frequenter audiri & adspici frequenter.* Quid verius? Quid moralius?

TEXTVS.

VERS. XI. Videntes autem omnes, qui nouerant eum heri, & nudiustertius, quòd esset cum Prophetis, & prophetare, dixerunt adinuicem: Quænam res accidit filio Cis? Num & Saül inter Prophetas?

§. XL.

Mirum est, si filius studiosè non educatus, vrbanitate, & scientia euaserit expolitus.

Plurimum iuuat educatio, ne indiscreti, & confusi mores vagentur. Qui filios studiosè ad virtutem non efformauit, & vrsæ adinstar lambendo resculpsit, agrestes, & inurbanos sustinuit. Ingenij viuacitas litterarum luminibus accenditur, morum floriditas exhortatione prudenti comitur: quorum infantia bonis artibus non est innutrita, ad magna inueniri solet inepta. Animus formatur litteris, membra roborantur gymnasiis. In filiis relucet patria vigilantia, aut incuria. *Apparet* (aiebat Flauius Vopiscus in Probo) *neminem vnquam peruenisse ad virtutum summam iam maturam, nisi qui puer seminario virtutum generosiore concretus aliquid inclytum designasset.* Vt in flore fructus, ita in educatione virtutis præsagitur profectus. Miraculi adinstar erit, si rusticè educatus resplendeat moribus expolitus. Hinc est, quòd cùm Saül cœlesti spiritu agitatus inter egregiè canentes vocalis caneret, carmináque componeret, omnibus admirationi fuerit, quasi sine miraculo nec rusticus vrbanus, nec indoctus lucere potuerit arcanorum cœlestium eruditus: *Videntes omnes, qui nouerant eum heri; & nudiustertius, quòd esset cum Prophetis, & prophetaret, dixerunt adinuicem: Quænam res accidit filio Cis?* Nouerant Cis Saülis parentem hominem esse rusticum, incultúmque, Saülem educasse ab omni ingenua, atque vrbana disciplina prorsus alienum: ergo cum audirent ad numeros canentem, & mysteria arcana ex sacris litteris desumpta celebrantem, ea admiratione perculsi sunt, vt alterum alter rogaret, quid Saüli accideret? Et quidem supra naturam erat rusticè educatum, & doctrinis nullis excultum arcana proferre, & scitè canere. Notauit noster Sanctius: *Sicut prouerbiorum plurima ex re admodum difficili, ac rara habuerunt originem, quæ quod rarum est, & à rerum natura vehementer alienum familiari formula significant: sic etiam cùm Saulis studia longè essent à Prophetarum, id est, cæterorum instituto, & moribus aliena, in prouerbialem speciem abut hæc Saulis inter Prophetas repentina modulatio.* Itaque res prodigio similia visa est, rusticè, agrestéique educatum arcana nosse, & à Prophetarum modo nullatenus discrepare. Vt hinc discas, si puer non bene educatus vrbanitate polleat, & moribus compositis niteat, esse adinstar prodigiosi miraculi, & stupendi prodigij.

TEXTVS.

VERS. XII. Responditque alius ad alterum dicens: Et quis pater eorum? Propterea versum est in prouerbium: Num & Saül inter Prophetas.

§. XLI.

Dei dona non alligantur prosapiæ, nec redduntur origini.

Originem trahere à virtute conspicuis est grande ad honestatem incitamentum, quando vel bruta respondere solent origini, & radix agnoscitur in propagine. Verùm cùm homo libero fruatur arbitrio, à radice solet degeneribus factis longè distare, vt etiam deprædicandis facinoribus euicisse. Cœlesti indulgentia resplendet non semel eximiis dotibus exornatus, qui à rusticis parentibus enutritus, & è contra indecoris actionibus sordidatur obscurus, qui clarissimis proauis agnoscitur generatus. *Gloria est bonorum Principum* (aiebat Cassiodorus 10. *variar.* 11.) *incognitas honoribus clarificare personas.* Bonis hæredibus parentum præmia non negare est æquitati consonum; incognitum verò indebitis fauoribus extollere, & conspicuum muneribus reddere, vt non est iuri debitum, sic est liberalitatis elogium. Saül agitante spiritu cum Prophetis numerosè cantabat, & Scripturæ sacramenta paucis agnita proferebat: ergo eius conciues demirati dicebant: *Quænam res accidit filio Cis?* Verùm non defuit prudens, qui responderet, prophetandi donum origine non transfundi, sed cœlesti liberalitate concedi: *Respondit alius ad alterū dicens: Et quis pater eorum?* Ac si diceret: Stultum est ad patrem recurrere, cùm alij Prophetæ prophetandi munere non perfruantur prosapiæ titulo, sed gratuito cœlestis Numinis dono. Ita Hugo Cardinalis: *Quæsierat vnus, vel plures: Quænam res accidisset filio Cis? Et nunquid Saul inter Prophetas? Et respondit alter: Et quis pater eorum, supple Prophetarum, nisi solus Deus? Quasi dicat: Quid vocatis eum filium Cis, aut Saülem? non enim a patre suo habet vt prophetet, sed à Deo, qui est Pater Prophetarum, & dat donum prophetiæ quibus vult.* Stemmata, & patrimonia ad posteros iure transeunt; cœlestia verò dona à luminum patre descendunt: ergo vt nihil iuuat ad prophetiæ donum ab splendidissima origine procreari, sic non officit ab agresti: & rusticana exoriri; nam cœlestia dona non sunt origini debita, sed Numinis beneficia gratuita.

§. XLII.

Aliquando citissimè diuino fauore acquiritur, quod diuturnis laboribus comparatur.

Omnia sudore constant, & infatigabili labore acquiritur quod naturæ legibus non habetur. *Gloriosa est* (aiebat Cassiodorus 5. *variar.* 4.) *scientia litterarum, quia quod primum est in homine mores purgat: quod*

secundum,

secundum, verborum gratiam subministrat: ita vtroque beneficio mirabiliter ornat & tacitos & loquentes. Scholis disciplinisque quæritur grata auribus eloquentia, & motum deprædicabilis elegantia: verùm aliquando sine labore, indoctéque cœlesti fauore acquiritur, quod nisi magnis laboribus non habetur. In excelso erat veluti Prophetarum musæum, vbi carmina componere, & scitè psallere edocebantur. Ergo cùm ex schola egredientibus, psallentibúsque Saül occurreret, ea repentè numerosè canendi, & carmina concinnandi peritia resplenduit, vt omnibus admirationem ingesserit, & quænam res illi accidisset, sciscitari compulerit. Ad interrogationem non indoctus respondit: *Et quis pater eorum?* Ac si dicat: eorum pater, scilicet Deus, ea repentè sapientia ornauit, vt non solùm Prophetis reddiderit æqualem, sed excellentiorem, magistrúmque. *Quasi dicat* (inquit Hugo) *quis est maior isto in dignitate & sapientia? Ergo non tantum potest esse inter Prophetas, sed magister, & pater Prophetarum potest dici.* Non scholas frequentauit, non tempora in addiscendo consumpsit; & tamen ea nitet sapientia, vt non solùm Prophetas possit exæquare, sed eorum etiam magister haberi. Itaque Saül cœlesti dignatione ad eam momento sapientiam peruenit, vt habendus fuerit magister; nam diuinus spiritus citissimè perficit, quod humanus labor diuturnis vigiliis & laboribus indefessis adquirit.

TEXTVS.

Vers. XIII. Cessauit autem prophetare, & venit ad excelsum.

§. XLIII.

Qui ad celsa adnituntur conscendere, solent à feruenti deuotione cessare.

AMbitio, & eminendi cupiditas totum hominem ad se trahit. Nil aliud, qui hac siti aduritur, nouit cogitare, nisi quibus eam artibus soleat sopire, immò sopiendo adaugere. Cúmque deuotio pacatum requirat animum, & ab auaridis rebus expeditum, malè cum ambitione conueniet. *Aurum* (aiebat Plutarchus in Præceptis politicis) *in certa templa qui penetrant, relinquunt foris, ferrum secum in nullum inferunt. Quia verò commune est suggestus templum Iouis consiliorum, & vrbium præsidis, iurísque, & iustitiæ: in ipso iam limine auaritiam, & pecuniæ cupiditatem velut ferrum, & plenum rubiginis morbum excute ex animo, atque in cauponam, & fœneratorum forum projice.* Adnectit: *Porrò ambitio, quantumuis clarior rapacitate sit non minoribus vitiis, tamen in Republica est cooperta. Quippè occupat non languida, aut demissa, sed in primis valida ingenia, & strenua: auráque popularis extollens eam, & impellens laudibus effrenem, atque intractabilem reddit.* Ambitiosus, & splendoris volatici cupidus intractabilis redditur, quia huic solùm negotio se penitus tradidisse cognoscitur. Resonabat Saül cum Prophetis diuinas laudes; verùm, vt ad celsa conscendere decreuit, à laudibus diuinis decantandis cessauit: *Cessauit prophetare, & venit ad excelsum.* Dum excelsa non ambiuit, inter Prophetas prophetauit, & cecinit: ast dum statuit inscendere, à Prophetarum se collegio sejunxit, & culmini appropinquare solùm attendit. *Cessante prophetia ascendit in excelsum* (inquit Abulensis *quæst.* 15.) *de quo descendebant Prophetæ.* Prophetæ despectis culminibus prophetabant, & cùm Saül prophetandi laude inter Prophetas excelleret, maluit quàm celsa non tenere, cessare; suisque factis edocuit culmina, dignitatúmque cessantationi tempus præripere, totúmque studium hominis occupare.

TEXTVS.

Vers. XIV. Dixitque patruus Saül ad eum, & puerum eius: Quo abistis? Qui responderunt: Quærere asinas; quas cùm non reperissemus, venimus ad Samuëlem.

§. XLIV.

Magnum aliquando est lucrum non succedere desiderium.

NEgotiatio est aliquid amittere, vt maiora lucreris: cúmque aliquando desiderata non assequi, occasio fuerit assequendi maiora, commodum est non succedere, sed frustrari. *Nonnunquam* (aiebat Tertullianus *lib.* 1. *de Animâ, cap.* 2.) *& in procella confusis vestigiis cœli, & freti aliquis portus offenditur prospero errore: nonnunquam & in tenebris aditus quidam, & exitus deprehenduntur cæca felicitate.* Ad portum procella aliquando citiùs peruenitur, & maiori felicitate decratur, quàm inceptum iter perficeretur. Prosperitas, felicitásque non ex voto, sed ex successu taxatur: fortunatior dicendus erit, qui maiora votis assequitur, dum desideratis fraudatur. Saul asinas quæsiturus perrexit, quas si citò inueniret, ad Prophetam nullatenus tenderet; ast desiderio fraudatus ad regnum peruenit inscius: *Quo abistis?* interrogat Saülem patruus. Cui Saül: *Quærere asinas; quas cùm non reperissemus, venimus ad Samuëlem.* Ecce ad Samuëlem veniendi occasio fuit asinas non reperisse, inuentis asinis rediret ad patrem terram culturus: ast dum casso labore angitur, Samuëlem adit, & regnum inuenit. Grande fuit lucrum non assequi desiderium, quia regalem peruenit ad thronum. Innuit Abulensis *quæst.* 15. *Discurrendo per plura loca terræ Benjamin, & Ephraim non inuenerunt eas, vt patet præcedenti capite.* Adnectit: *Puero tamen Saülis suadente, venerunt in Ramatha, vbi erat Samuël.* O quoties magno Dei beneficio caremus optatis! O quoties cœlesti fauore non assequimur desiderata, quamuis cæci doleamus frustrata vota! Cæca cupiditas, ambitio exoculata hiat ad venenum, quod denegare eximium est beneficium: pro collyrio solet esse ad oculorum detergendam cæcitatem in cassum laborasse, tempúsque amisisse. Ecce Saul desiderio frustratus Samuëlem quæsiuit, & peruenit ad regnum, quia anxium non assequutus est votum.

TEXTVS.

Vers. XV. & XVI. Et dixit ei patruus suus: Indica mihi quid dixerit tibi Samuël. Et ait Saül ad patruum suum: Indicauit nobis, quia inuentæ essent asinæ. De sermone autem regni non indicauit ei, quem locutus fuerat ei Samuël.

§. XLV.

Humilis nec inuitante occasione magnalia sua profert, sed vtili silentio tegit.

HVmilitas præstigiatrix ad speciem videtur, dum honestè oculis imponit, & ipsa quæ experitur, non credit. Superbia ambitiosè jactat, quæ non obtinet sed præsumit: silentio tegit humilitas, quæ non præsumit, sed tenet. Ecce Saul non audet patruo manifestare, quæ citò non dubitauit impleri, & cùm Dei verbis fidem adhibeat, magna quæ de illo Samuël deprædicauit, cæcitate laudanda ignorat. Humilitati adaptari possunt, quæ aiebat Cassiodorus 11. *variar.* 11.

Silentiosè geritur publicum bonum. Non audit prædici, quod palam videtur assumi: & temperamento mirabili dissimulando peragit, quod accelerandum esse cognoscit. Non dubitat humilis cito sibi evulganda promissa, & tamen mirabili moderatione continet ora: non audit à Samuële prædici, quod palam non dubitat quam citò compleri: non gestit sibi gloriam maturare, quia desiderat plus latere. A patruo rogatus, quid Samuël illi dixerit, de asinis protulit vaticinium, sed de regali vnctione tenuit silentiũ. Erubescebat evulgare prophetica se manu ad regnum consecratum, quia se culmine teputabat indignum, & regendis aliis prorsus ineptum. *De sermone regni non indicauit ei.* Et quare non indicauit? Quia adeò erat humilis (inquit Abulensis q.15.) vt se licet non dubitaret electum, culmine putaret indignum. Audi Abulensem: *Subticuit Saül ex humilitate: erat enim valdè humilis, & credebat se esse insufficientem ad tantum regimen.* A Deo electus erubescebat electionem fateri, quia se teputabat meritis viduari. Silentium erat meritorum præconium, & dum vera humilitate abscondebat virtutem, dignitatis augebat honorem. O quàm sapienter aiebat Balduinus in Allegutiis Tilmani ad Ecclesiastici 2. *Humilitas in honore honor est ipsius honoris, & dignitas dignitatis.* Vt gemma auro inclusa, si variis cælaturis ornetur, rutilat pulchrior, & gratiosior; sic dignitas humilitate associata & gratiosior apparet, & pulchrior. Saül profecto posset, quæ ei Samuël prædixerat, & tamen etiam interrogatus tacuit & plus, dum tacuit, emicuit.

§. XLVI.

Nonnulli aliorum dotes silentio tegunt, & suas occasione quavis effutiunt.

Liuor non rarò præsumptionis est comes. Quisquis de se gloriosè sentit, in aliis prædicanda aut affectatè non videt, aut inuidia silentio premit. Ratus est, qui aliorum gloriam non minuat; rarus qui se superbiendo non efferat. *Id quod sciunt* (aiebat aliorsum Tertullianus *in Apologetico cap.3.*) *eo quod ignorant, corrumpunt.* Non ignorant plures aliorum virtutes, sed vt corrumpant laudem, iniquam architectantur sibi præsumptionem; solùm laudanda vident, vt debitis nitantur; non agnoscunt, vt debitis plausibus venerentur. Agnouit Herodes Christum Regem, non vt se Magis comitem adiungens adoraret, sed vt detestando liuore adultus persecutor inquireret. *Interrogate* (aiebat) *diligenter de puero. Matth.2.v.8.* Puerum vocat, ne Regem adoret, & Regem agnoscit, vt si queat, trucidaverit. Vanus frequenter inuidus, & inuidus vanus: è contra qui veris, solidisque virtutibus exornantur, aliorum gloriosa facta gestiunt referre, & sua commendabili silentio celare. Patruus Saülis, quid ei Samuël dixerit, rogat curiosus: *Indica mihi quid dixit tibi Samuël.* Et Saül rogatus, quæ ad laudem suam spectabant, silentio pressit, & quæ Samuëlis testabantur propheticum spiritum, verbis manifestissimis declarauit: *Indicauit nobis quia inuenta essent asina. De sermone autem regni non indicauit ei.* Asinarum inuentionem agnouisse Samuëlis declarabat virtutem; vnctio Saülis deserniebat ad laudem. Saül nec Samuëlis gloriam reticuit inuidus, nec retulit propriam vanus, immò vera humilitate præditus, quæ ad laudem propriam faciebant, silentio pressit, & quæ Samuëlem commendabant, explicuit. *De sermone autem regni non indicauit ei* (inquit Lira) *vt euitaret iactantiam, & humilitatem seruaret.* Si alius esset, se ad regnum consecratum iactaret, & de asinarum inuentione taceret: at vt erat humilis, & modestus, retulit quæ ad Samuëlis laudem, prætermisit, quæ ad proprium spectare poterant splendorem.

§. XLVII.

Nonnulli, dum immaturè spargunt consequenda citò felicitatis notitiam, contra se obarmarunt imprudenter inuidentiam.

Nonnulli, dum nesciunt consequendam citò fortunam silentio premere, inuenti sunt sibi obstacula procreare; ambiunt prælibatæ notitiæ oblectari sapore, & imprudentes ora taciturnitate non continuisse, longa soluunt amaritudine. Si iam felicitatem perfectè assequutum liuor adspexit, dolore torquetur, ad impediendam tamen consecutam iam felicitatem non obarmatur: at si nondum munus aditum; accenditur inuidentia, & opponere adiaborat obstacula. Plures assequendis iam spebus frustrati sunt, dum imprudenter intempestiuam sparserunt notitiam, vt immaturam anticipauerint sibi gloriam. *Nec vino* (aiebat Seneca *epist.116.*) *infirmum animum committamus, nec formæ, nec adulationi, nec vllis rebus blandè trahentibus.* Blandè trahit adulatio, vt secreta eruat, & dum eruit, fascinat. Aliena felicitate interiret inuidia, nec omittet, si possit impedire, aut difficultatibus implicare. *Sexcentos ego* (aiebat Plutarchus de instituendis liberis) *fando accepi ob linguæ intemperantiam in grauissimas incidisse calamitates.* Prudens spargere non accelerat notitiam, sed tempus opportunum expectat. Ob id Saül, quamvis à patruo rogaretur quid apud Samuëlem actum, de vnctione citò promulganda tacuit, ne si immature exambierit adulationem, ipsa notitia tardauerit dignitatem. *De sermone regni non indicauit ei, quem locutus fuerat ei Samuël.* Noluit obicem felicitati opponere, si gestiat ante tempus evulgare. Et quidem quamvis patruus stricto naturæ vinculo illigaretur, Saül prudenti est visus cautela, quia consanguineos adurit etiam inuidia. *Voluit* (inquit Lira) *tenere secretum, & debuit, quousque Samuël negotium publicaret.* Consonat Iosephus 6. antiquitatum apud Abulensem q.15. *Iosephus 6. antiquitatum vult, quod tacuerit, ne concitaret contra se, quia in subitaneis prosperitatibus etiam illi, qui cognati sunt, amulantur, dicens de regno autem, & eius euentibus, quæ etiamsi audirentur, inuidiam, & incredulitatem parerent, tacendum esse decreuit: quod nec amico, & amplius sanguinis vicinitate coniuncto tantum vt sapiens credidit indicare, dubitans, vt reor de humana natura.* Quia Iosephi clariora apud ipsum, verba sunt: *De regno tantum tacuit, ne ea res vel credita inuidiam, vel non credita vanitatis opinionem ei contraheret. Quamuis enim & amicus esset, & cognatus, tutius tamen, ac consultius arbitratus est silentium, reputans credo humana naturæ infirmitatem, quod nemo constans in amore, sed etiamsi manifesto diuino suffragio felicitas contingat, tamen alios sibi præferri iniquè, & inuidè ferunt.* Consultè Saül tacuit, quod si alij fecissent, sibi felicitatis cursum non retardassent: ast dum intempestiuè gloriolam prægustare gestiunt, sibi ipsis nutitiam spargentes officiunt.

TEXTVS.

Vers. XVII. & XVIII. Et conuocauit Samuël populum ad Dominum in Maspha; & ait ad filios Israël: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Ego eduxi Israël de Ægypto, & erui vos de manu Ægyptiorum, & de manu omnium Regum, qui affligebant vos.

§. XLVIII.

Cœlestium donorum cursus à nobis ipsis retardatur, & diuina liberalitas impeditur.

Ea est diuina erga homines largitas, vt nihil omittat, quo perpeti cursu eos & ditarit, & fouerit. Veluti

Veluti parturiens magnificentiæ suæ munera, & habere clausum penes se gratiarum thesaurum nesciens sibi ipsi adulatur, dum posterioribus honestè obscurat dona priora. Quòd si aliquando beneficentiæ cursus stetit, aut obstaculis impeditus, aut impedimentis tardatus, non sustinet causam silentio tegi, sed in suæ liberalitatis obsequium mavult aperiri. *Liberalitatem nostram* (aiebat Cassiodorus 3. *var.* 35.) *firmam decet tenere constantiam, quia inconcussum debet esse Principis votum.* Constantiam tenet regalis munificentia, & ipso tempore augentur munera, dum crescunt vota. Quia tamen aliquandò beneficiorum cursui oppositus obex sistit, satagit liberalitas omnibus patefacere cursum non exsiccatū fontalis scaturiginis aviditate, sed opposito insipienter obice, retardantéque ingratitudine. Adam voce Domini audita properat se abscondere, & faciem Domini non videre: *Cùm audissent vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad auram post meridiem, abscondit se Adam, & uxor eius à facie Domini. Gen. 3. vers. 8.* Deus quærebat Adamum, vt post casum erigeret, vt nudum decenter tegeret, vt serpentino veneno laboranti salubrem antidotum applicaret; verùm ipse Adam calamitati suæ suffragabatur, & imprudenti suffragio diuinā munificentiam, & amorem morabatur. Opportunè Basil. Seleuc. *orat.* 3. *Misertus erroris Deus ad erigendum currebat. Currebat autem non mutatione loci, sed imagine quadam terribili præsentiam contestatus. Illi terrore percussi se ipsos transgressionis accusatores, ac testes exhibentes exitio suo suffragantur.* Itaque vt constaret omnibus medicinam tardari non ob medici absentiam, sed ob ægrotantis fugam medicus adesse testatur voce compellans humanissima. Nec aliter videtur hoc in capite accidisse. Introducenda erat noua regiminis forma, obliteranda antiqua, vtque omnibus compertum esset diuinæ bonitatis cursum ab ipsis impediri, in memoriam reuocat diuina beneficia, & eorum ingratissima desideria: *Ego eduxi Israël de Ægypto, & erui vos de manu Ægyptiorum, & de manu omnium Regum, qui affligebant vos.* Ac si dicat: Dum vobis pro temporali etiam Rege eram, fregi vestrum iugum, propulsaui periculum, vobis subegi aduersarium; quia tamen cæcus vester impetus me à solio quodammodo expellit, omnibus compertum sit, felicem adeò cursum non a me cohiberi, sed à vobis ipsis retardari. Ita Iosephus 6. *Antiquit. cap.* 5. *Ego vos in libertatem vindicaui, primum Ægyptiorum seruos: deinde a vicinis Regibus toties victos, ac subiugatos, pro quibus beneficiis hanc mihi gratiam repositis, quod abrogato mihi, quantum in vobis est, imperio quasi nesciatis vtilissimum esse homini à Deo regi, vnum è vestro numero digniorem existimatis, qui vobis præsit: qui subditis tanquam pecudibus pro sua libidine vtens quidlibet in quemvis licere sibi volet.* Noua ab ipsis introducta forma erat calamitatum & mater, & nutrix: ergo vult omnibus esse notum ipsum ab antiqua gubernatione impeditum, non languente amore, sed procurante nocentissima cæcitate.

§. XLIX.

Malunt aliquando homines ab aliquo è suis regi, quàm ab experto, & sapientissimo gubernari.

P*ietate plenum est* (aiebat Cassiodorus 12. *variar.* 9.) *peregrinam gentem publicis beneficiis obligare, & non tantum consanguineos ad substantia iura mittere, quantum ipsos quoque advenas inuitare.* Verùm hæc pietas rara: quilque suos cæteris digniores reputat; & adfectionis delusus præstigiis ad quævis munia aptiores proclamat. Immò ea est humanæ mentis cæcitas, vt vel ipsi Numini suos præferat, & præferendos insistat. Ecce Samuël Dei nomine exprobrat Hebræis post tot accepta beneficia ipsum abiecisse, & pro Deo, Imperatore, ac Rege maluisse aliquem è suis regiam dignitatem ad te, ab ipsóque gubernari: *Ego eduxi Israël de Ægypto, & erui vos de manu Ægyptiorum, & de manu omnium Regum, qui affligebant vos.* Si inquiras, cur experti tantam in se Numinis humanitatem, & faustam, omnibúsque vtilissimam gubernationem, aliam introducere formam gestiant? Respondebit iam datus Iosephus ipsis factis quodammodo ostendisse regimini quemlibet ex suis aptiorem. Ipsum audi: *Quasi nesciatis vtilissimum esse homini à Deo regi, vnum è vestro numero digniorem existimatis, qui vobis præsit.* Nequibant ignorare Dei præstantiam, & in gubernando solertissimam peritiam; eo tamen laborabant adfectionis erga suos delirio, vt sibi imponerent, & digniores quodammodò factis ostenderent: *Vnum è vestro numero digniorem existimatis, qui vobis præsit.* Quo melius, quam hoc populi facto explicari potuit humanæ adfectionis erga suos cæcitas, quando vel ipsi Numini ad regimen præferunt, & eligendum persistunt.

§. L.

Ni omnis in electione iniquæ suspicionis præcidatur occasio, omnia perturbabit ambitio.

D*ignitas* (aiebat Cassiodorus 1. *variarum* 3.) *dum ad incognitum venit, donum est, cùm ad expertum, compensatio meritorum: quorum alter debiter iudiciis, alter obnoxius est fauori.* Incognitus, si ad dignitatem electus, non solùm fauori est obnoxius, sed æmulantium linguis obiectus: dum semper ambitio sibi credit ereptum, quod alij intuetur donatum, iniquis suspicionibus electorem infamat, & electum fictitiis causis obscurat. Vel contra ipsam euidentiam audet æmulationis insania, & ipso lumine obcæcatur inuidia: ob id oportet omnem audacis suspicionis causam amputari, & vmbram querelarum præcidi. Samuël, vt Saülem Regem constituat, in Masphath populum congregat: *Conuocauit Samuël populum ad Dominum in Maspha.* Profectò cui videantur otiosa comitia, & itinera laboriosa excusanda. Si iam Samuël Saülem inunxit; si iam Numine præcipiente, ad regni culmen euexit, satis erit declarare à Deo electum, quin congregauerit populum. Quid opus fuit populos confluere, quid anxias sortes opus est expectare? Hanc quæstionem exagitauit Abulensis. *Si nondum fuisset vnctus Saul* (inquit *quæst.* 16.) *erat conueniens, quòd ipsi vocarentur ad electionem, sed nihil deerat ei ad hoc, quod esset Rex, nisi quod cognosceretur ab Israëlitis, quod erat Rex; sufficeret ergo, quod notificaretur eis, & non conuenirent ad ponendum, sortes, quasi incertum esset quis futurus fuisset Rex.* Audisti dubium, audi responsum: *Respondendum est, quod Deus voluit in omnibus tollere Israëlitis occasionem murmurandi: si enim Saul, qui fuit in secreto vnctus, denuntiaretur postea fuisse vnctus, & quod Samuël diceret eum fuisse electum à Deo, aliæ Tribus dubitarent de hoc nimis, & erigo magni dubij erat, quia quælibet Tribus anhelabat ad regnum.* Difficulter creditur, quod molestè auditur: ergo cùm quævis Tribus se doleret reiectam, Saülis electionem obmurmuraret indignam. Prudentia fuit omnem occasionem obmurmurandi præcidere, & audaces linguas manifesta sorte frænare.

TEXTVS.

VERS. XIX. Vos autem hodie proiecistis Deum vestrum, qui solus saluauit vos de vniuersis malis, & tribulationibus vestris, & dixistis: Nequaquam: sed Regem constitue super nos. Nunc ergo state coram Domino per tribus vestras, & per familias.

§. LI.

Plus homini proficit Deus etiam iratus, quàm homo beneficiis obstrictus.

HOmo quantumuis beneficiis obstrictus exuere nequit ingenium, sibi consulit, sibi attendit, & ingentibus etiam beneficiis non respondet ingratus: at Deus paterna adeò pietate lucet, & misericordia resplendet, vt etiam nostris offensionibus exasperatus nos protegat fragilitatis misertus. Notauit Tertullianus de Patientia, cap. 12. *Illum quoque prodigum filium patientia patris, & recipit, & vestit, & pascit, & apud impatientiam irati fratris excusat.* Frater naturæ vinculo obstrictus, & nullis offensionibus irritatus dolet fratris reditum, quia sibi exambit integrum patrimonium, cùm pater culpis offensus, & erroribus prodigi exasperatus & recipiat, & vestiat, & pascat. Quam prodigo vtilior fuit pater imprudenter desertus, quàm frater originis vinculis illigatus. Et hoc ipso in capite pietas diuina relucet. Se conqueritur ab Israelitis reiectum, vt homini tradiderint principatum; & cum homo adeo ab ipsis beneficiatus releuandæ eorum calamitatis inueniatur oblitus, Deus semper benefaciendi studiosus: *Vos autem hodiè proiecistis Deum vestrum, qui solus saluauit vos de vniuersis malis, & tribulationibus vestris.* Sanct. Pagninus legit: *Qui seruas vos ab omnibus malis vestris, & angustijs vestris.* Duo expendenda occurrunt: Si Regem deligunt, cur solus Deus eorum calamitates dicitur releuare? Deus se queritur reiectum, & prophetico ore ipso reiectionis momento promittit auxilium: *Qui seruat vos?* Expectares à Rege consalutato saluandos, & à reiecto Numine deserendos, & audis à Rege oblitos, & à solo Numine benignissimè protectos. *Proiecistis Deum vestrum, qui solus saluauit vos.* O admirandam pietatem, ô deprædicandam sæculis mansuetudinem! Vel reiectus ingratos sustinet, & infelicibus fauet, quando eos ad regnum inauguratos relinquit. Innuit Abulensis *quæst.* 18. *Istud ponitur ad signandum magnitudinem ingratitudinis: nam si Deus fecisset aliqua beneficia populo Israel, & etiam aliquis alius contulisset aliquid magnum, & deseruerent Deum, vt sequerentur alium benefactorem, licet esset malum, non tamen esset tam imputabile: sunc vero nullus alius contulerat bonum Israelitis nisi Deus, & eum abiecerant.* Reiectus Deus fauet, homo consalutatus ad regnum premit. Plus namque homini proficit Deus vel ingratitudine offensus, quam homo magnis beneficijs obstrictus.

§. LII.

Plus apud homines valet temerarius animi impetus, quàm beneficiorum census.

SIc homines cæcis adfectionibus parent, sic voluntatis rapiuntur impetu, vt à ratione recedant ingrati, & brutorum stupiditatem ingratitudine supergressi. Elephas, qui à natura beneficium non habet, vt assurgere queat post ruinam, si humano auxilio adiuuetur, mirè gratitudinem protestatur. Accipe Cassiodorum 10. variarum 30. *Bellua suis gressibus restituta nouit memor esse beneficij: in magistrum quippè recipit, quem sibi subuenisse cognoscit: ad ipsius arbitrium gressus mouet: ipsius voluntate cibos carpit. Et quod omnem intelligentiam quadrupedum superat, non dubitat primo aspectu adorare quem cunctorum intelligit rectorem esse: cui si tyrannus appareat, inflexa permanet: nec imponi potest bellua hoc & malis pendere, quod ipsa nouit bonis principibus exhibere.* Non rapitur elephas brutalis desiderij violentia; sed frænatur beneficiorum memoria; vel eum fame adurgetur, ad benefactoris arbitrium pascitur. Belluam ad speciem censeas rationalem induisse naturam, cùm videas hominem sic à ratione decidere, vt in belluinam transisse censeas substantiam. Non ignorabat populus Hebræorum accepta à Deo ingentissima beneficia, & quia ardenter Regem discupiebant habere, maluerunt quam ratione regi, votis cæcissimis adulari. *Vos hodie proiecistis Deum vestrum, qui solus saluauit vos de vniuersis malis, & tribulationibus vestris, & dixistis: Nequaquam: sed Regem constitue super nos.* Gratitudo, religióque Deum amplecti Regem suadebant, habendi Regis desideria detrahebant, & tamen in hoc rationis, appetitúsque certamine cessit intellectus, & triumphauit infeliciter impetus. Notauit Iosephus iam datus: *Plus apud vos potest temerarius animi impetus, quàm vel religio, vel beneficiorum memoria.* Samuël retulit grandem beneficiorum censum, si fortè memoria impetus mederetur insaniæ: præualuit tamen effrænis animi impetus, & nouus electus est principatus. Malunt namque nonsemel homines cæca raptari cupidine, quam cordata gubernari ratione.

TEXTVS.

VERS. XX. & XXI. Et applicuit Samuël omnes tribus Israël, & cecidit sors tribus Benjamin. Et applicuit tribum Benjamin, & cognationes eius, & cecidit cognatio Metri, & peruenit vsque ad Saül filium Cis. Quæsierunt ergo eum, & non est inuentus.

§. LIII.

Non est dignitas possidentis, sed possidens dignitatis.

IVstitiæ ratio persuadet, vt qui dignitatis honore gloriatur, dignitatis legibus adaptetur. Talis esse solet quæuis dignitas, qualis est administrantis voluntas; illa tamen solum laudabiliter geritur, cuius præscriptum audaci libertate non temeratur. Seruus dignitatis debet esse, qui discupit dignis laudibus prædicari; nam si dignitas possidentis sit serua, & arbitrium eius sequuta, iusta multorum resonabit querela. *Graue pondus inuidia est* (aiebat Cassiodorus 6. *var.* 12.) *splendere cinguli claritate, & morum lampade non lucere.* Dignitatis cingulum debet electum constringere, electus cingulum non debet exoluere. Sortes mittuntur, vt Hebræorum Rex eligatur, & tribus Benjamin sortibus capta refertur. *Applicuit Samuël omnes Tribus Israël, & cecidit sors tribus Benjamin.* In Hebræo habetur: *Capta fuit Tribus Benjamin*, & eodem modo posteà *Captus fuit Saül filius Cis.* Dum Textus sortem à tribu non captam, sed tribum à sorte retulit, vtile nobis documentum exhibuit, videlicet dignitatem non esse a possessuro capiendam, sed laudabiliter possidentem capturam; nam vt qui ab alio capitur, ei obtemperare tenetur; sic qui dignitate fruitur, eius debet legibus obtemperare.

obtemperare, non prout libuerit abuti. Innuit Caietanus: *Iuxta Hebræum habetur: Et capta fuit tribus Benjamin: tali enim loquendi modo vtitur Hebraica litera.* Addit: *Similiter subiungit, quòd fuit capta familia, & quod fuit captus Saul, & certum est, quod non significatur capta corporaliter persona Saulis.* Non erat corporalis captio, sed moralis captus dicitur, dum dignitatis luminibus decoratur; vt noterit se iam non liberum, sed dignitatis obligationibus illigatum. Ioseph ferrea vincula ad culmen electus aureis vinculis commutauit: *Collo torquem auream circumposuit, fecitque eum ascendere super currum suum secundum. Gen. 41. vers. 42.* Quod expendens Philo *lib.* de Ioseph, aiebat: *Cæterùm torques aurea non ad gloriam solum, sed ad pœnam pertinere videtur.* Si vinculum illigat, Ioseph currum illigatus incendit, in aureámque ferream commutauit catenam; tam vinculis modo mansit illigatus, vt anteà in carcere compeditus.

§. LIV.

Honestum est nomen de peritia veniens, & laudabili industria florens.

R*Euerendum honorem* (aiebat Cassiodorus 6.) *variarum 6.) quisquis magistri nomen acceperit, quia hoc vocabulum semper de peritia venit, & in nomine cognoscitur, quid sit de moribus æstimandum.* Nomina heroïcarum actionum indices venerabilem secum afferunt semper honorem, & dum protinus publicant laudabilem actionem, gerentis conspicuam deprædicant claritatem. Samuel, vt Regem deligat, ad cœlestes sortes confugit, & sors Benjamin tribum non sine aliorum æmulatione signauit: *Cecidit sors tribus Benjamin: & applicuit tribum Benjamin, & cognationes eius, & cecidit cognatio Metri.* Interpretes existimant hoc nomen non esse sanguinis, sed actionis. Et cur nomen familia non ostenret à nobili capite, & conspicua originis luce? Quia nomen designabat (inquit Glossa) eam familiam sagittas, aut lapides iaciendi singulari adeò peritia vigere, vt vel capillum vnicum iactu feriret: ergo elogium mirandis actionibus sibi procudit, & contra hostes nomen peritiam singularem ostendit. Ita Lira: *Non est nomen proprium, sed commune; & significat in generali hominem quemque rectè iacientem ad signum sagittam, telum vel lapidem.* Adnectit. *In Gabaon autem, vnde fuit Saül, fuerunt tales vt habetur Iudic. 20. vbi dicitur de habitatoribus Gabaa: sic fundis lapides ad certum iacientes, vt capillum quoque possent percutere.* Subdit: *Ab illa arte, in qua erant excellentes, denominata est vna cognatio sicut frequenter contingit in humanis, & de illis descendit Saul.* Itaque sacra Scriptura peritiæ nomine familiam illam honorauit; sunt namque decora nomina, quæ actionum dexteritas attulit, & excellentia procudit.

§. LV.

Nobiles se cæteris semper præferendos arbitrantur, & ni præferantur, queruntur.

QVi transfusis generatione fulgoribus emicant, frequenter se cæteris præferendos, & præ cæteris honorandos existimant; etsi aliter contigerit, sibi iniuriam irrogatam proclamant. Arcades, quia ex Euandri posteritate exorti, lunulas in calceamentis afferebant, quasi vel astra ipsis deberent postponi, & reuerentiam præstare. *Cur in calceamentis lunulas, qui splendidis natalibus præfulgent, ferunt?* (rogat Plutarchus *in quæst. centur. Roman.*) Respondétque: *Vtrum vt auctor est Castor, nota id est, habitationis, quæ esse in luna narratur: & quòd ab excessu rursus anima lunam pedibus habebunt subiectam.* Eminere præ aliis exambit nobilitas tumore inflata, & si aliter decernatur, extat tragœdia querulæ. Huius veritatis non ignarus Samuël, Regem electurus ad publicas sortes confugit: *Applicuit Samuël omnes Tribus Israel, & cecidit sors Tribus Benjamin.* Quæres, cur Samuël sortibus fuerit vsus, cum non ignoraret quis a Numine fuerit electus? Ipse Saülem inunxerat, regnatorúmque prænuntiarat: ergo sortium non expectet suffragium, sed regalem promoueat ad thronum. O prudentiam mirandam! Nouerat nonnullas Tribus Benjamin Tribu nobiliores: ergo oportebat cœlesti signo electum designare, alioquin sibi iniuriam vociferarentur inferri. Adest Opportunè Lira: *Licet Samuel de mandato Domini eum inunxisset, & statim hoc publicare posset; tamen ad compescendum murmur, & indignationem aliorum, qui erant de nobilioribus Tribubus, quæsiuit à Domino, vt per signum euidens omnibus electio Saulis appareret.* Ne cui, dein eo signo Saül aliis præponeretur electus, nobilium obmurmurantium, dolentiúmque contra Samuëlem ambitiosus decertaret tumultus: ergo prudenter cœleste expectauit suffragium, vt periculosum nobilium vitaret iurgium.

§. LVI.

Difficulter quod displicet, creditur, & facilè audacibus suspicionibus contradicitur.

QVidquid arridet, posse ad effectum peruenire non dubitatur: quod displicet, contradicitur, quia timetur. Nec incorruptis viris præstatur fides, si quæ attestantur, auribus inuitis audiuntur. *Non est incitandus animus* (aiebat Seneca *lib.* 3. *de Beneficiis, cap.* 14) *ad auaritiam, ad querelas, ad discordiam: sua sponte in ista fertur. Quantum possumus resistamus, & quærendi occasiones amputemus.* Adnectit *cap.* 15. *Necessaria optimis prætulerunt, & cogere fidem, quàm expectare malunt.* Non est expectanda debita fides, si quis vtiliorem sibi iniquam existimauerit suspicionem: fides adhibebitur viro spectabili, si nobis nil vtilitatis, commoditatisque eius præciderint adserta, aut abstulerint testimonia. *O turpem* (verba Senecæ) *humano generi fraudis, aut nequitia publica confessionem! Annulis nostris plus quàm animis creditur.* Sine externis testibus non creditur viro quantumvis virtutibus expolito; si adserat, quod ambitio dolenter audit, & æmulatio animitus fugit. Itaque fides non adhibetur, immo vt inficiando sibi blandiatur, rumor apertæ veritati, lucique opponitur. Samuël, Deo præcipiente, Saülem Regem inunxerat, & tamen ad iam inunctum declarandum cœlestis sortis suffragium expectat. *Applicuit Samuel omnes tribus Israel, & cecidit sors tribus Benjamin.* Satis sors videtur otiosa, quando cœlestis non dubitatur sententia. Quid ergo Samuël insumat tempus in sortilegio, quando potest Saülem à Deo fuisse electum declarare veracissimo testimonio? O prudentiam viro Dei dignam! Saülis electio displicebat tumidis, dignitatisque regiæ ambitiosis: ergo veritus est Samuël eius veritatem infamandam, & fidem suspicionibus multiplicibus infringendam: ob id cœlestes ad sortes recurrit, vt honori suo prouideret, & suspicionibus temeritatem vitaret. Ita Procopius: *Prauis studiis tam addicti erant, vt etiam Prophetis Dei fidem non adhiberent. Ne igitur suffragium humani studij, & fauoris esse suspicarentur, sorti iudicium permisit Propheta, vt quod Deo visum esset declararet.* Samuël Propheta, & vir integerrimus habebatur: ast si Benjamin tribum à Deo testaretur ad regnum electam, aliæ tribus ambitione inflammatæ, & æmulatione perculsæ conarentur Prophetæ infirmare fidem, & variis argumentatio-

nibus eludere veritatem: ergo rationabili sorti permisit iudicium, & criminationum vitauit scrupulum: nam quod iniustè auditur, non creditur.

TEXTVS.

VERS. XXII. Consuluerunt post hæc Dominum, vtrùmnam venturus esset illuc. Responditque Dominus: Ecce absconditus est domi.

§. LVII.

Frequenter se dignitatibus impares arbitrantur, qui virtutum suffragiis cæteris praeponuntur.

MAgnum quidem videtur ambitiosis inter cæteros eminere, & dignitatum culmina inuadere; non expendunt prudentiæ lance onera, sed sitiunt volatica cultus lucra. *Magnum quidem multis* (aiebat Cassiodorus *6. variarum 12.*) *& inter vices videtur esse geniatum publicæ vtilitati probis actionibus occupari.* Allicit ambitiosi animum dignitatis splendor, & solicitat aliis præponi, quia delusus putat suis dotibus præfecturam deberi. Ast qui sereno animo, nec variis affectionibus perturbato dignitatum laborem, & obligationem expendit, animitus fugit. Dulce est aliquid sic mereri, vt nulla possit tergiuersatione turbari; sed modestis, humilibusque est onerosum se totos alienis curis impendere, & alternantibus negotiorum molestiis prægrauari. Saül rationabili sorte ad purpuram eligitur, & non mentita affectatione, sed vera humilitate tegitur, & absconditur. Opus fuit Deum consulere, vt latentem quiuerint vestigare. *Respondit Dominus: Ecce absconditus est domi.* Si quæras, cur Saül vel studiosè quæsitus dignitatem respuerit, & se substrahere studiosè adeò curarit? Respondebit Procopius contulisse inter se virtutem, & dignitatem, credidisséque sua merita longè à dignitate superari, & ob id voluisse latere. Accipe Procopium: *Saul iam sorte electus considerans hanc potestatem sua dignitate, & meritis longè excellentiorem esse, occultè latere tentabat. Sed à Deo Samueli ostensus, toti populo præfectus est.* Quid de se, & de honore sentiret, explicuit Saül non ambitiosa fuga; sed laudabili absentia. Præmia dignitatis illum auidè quærebant; ipse verò latere desiderabat. Nam verè humiles expauescunt dignitates, & dum se impares honoribus tantis præsumunt, culmina laudabilius inscendunt. Repetere posset datus Cassiodorus: *Perfecti viri tot laudabilius instantis huiusmodi inueniunt præmia dignitatis.* Dignus fuit Saül, qui à dignitate quæreretur dum dignitati sua opinione impar absconditur: nam qui gestiunt detestabili ambitione lucere, indigni solent dignitatibus inueniri.

§. LVIII.

Qui alacriter dignitatem inscendit, aliquid humilitati detraxit.

HOnor debetur dignis, & laudabiliter aliis præfertur, quem non humani fauoris extulerunt vota, sed merita. Verùm etsi de meritorum mensura dignitatis venerit gloria, nescio, quæ addatur, si animitus recusetur dignitas, gratia. Benè de se præsumpsit qui præponi cæteris non expauit, & vernat grata venustate humilitas, si rubore suffunditur, cum dignitatibus decoratur. Christi Domini mira facta turbis suaserunt, vt ad regiam dignitatem eueherent; verùm qui aduentantem aduersariorum cohortem non fugit, terga dignitati quærenti vertit: *Cùm cognouisset, quia venturi essent, vt raperent eum, & facerent eum Regem, fugit iterum in montem ipse solus. Ioan. 6. vers. 15.* O quantus meritorum decor fuit ad dignitatem non inuolare, sed quæri. O quàm egregium, ne posset rapi, latebris montium abscondi. *Fugit in montem* (inquit Beda in Catena D. Thomæ) *id est, ascendit celeriter.* Non fugit lento gradu, quò detentus, dum dignitatis splendorem, ad speciem recusat, renitentiæ laudem addat, sed celeriter se subtraxit, quia non mentita, sed nos edocens vera humilitate inuolabat. Sunt qui magistratum ad speciem respuant, sed vt affectatæ modestiæ laudem acquirant, cum reuerà splendorem sitienter exambiant. Saül sorte ad regnum deprehensus se abscondit, ne dum sponte, & alacriter dignitatem acceptat, modestiæ, humilitatisque decorem imminuat: *Ecce absconditus est domi.* Ita Iosephus apud Glossam: *Semetipsum abscondit, nolens videri spontè suscipere principatum. Sed tantam sui temperantiam demonstrauit, vt dum multi nec in parua felicitate gaudium valeant retinere, sed omnibus esse conspicui desiderent, ille tantarum gentium futurus dominus, non solùm non ostendit, sed & à conspectu eorum, quibus erat, regnaturus, eripuit.* Principatum adiit, sed quæsitus, & si fas est dicere, coactus & dum vera humilitate fugit principatum, acquisiuit modestiæ, & temperantiæ præconium.

TEXTVS.

VERS. XXIII. Cucurrerunt itaque, & tulerunt eum inde: stetitque in medio populi, & altior fuit vniuerso populo ab humero, & sursum.

§. LIX.

Qui absens anhelis desideriis quæritur, non semel præsens despicitur.

DE more est absentia suspirare, & præsentia fastidire: non inuenit sæpè oculis, quod effingebat animus, & quadam pœnitentia succedit desiderio fastidium. *Vides illum Scythiæ, Sarmatiæve, Regem insigni capitis decorum?* (aiebat Seneca *epist. 80.*) *si vis illum æstimare, totúmque scire qualis sit, fasciam solue: multum mali sub illa latet.* Qui felices existimantur à longè, si propiùs accesseris, inuenies eorum hilaritatem esse fictam, tristitiam veram: non licet illis palam esse miseros, immò inter ærumnas, & angustias cor exedentes, opus est agere felices: multum à se distant res, dum animo concipiuntur, & manibus attrectantur. Dignitatis splendor est laboribus intertextus, & dum labor splendore tegitur, splendor ardentibus desideriis ambitur: at dum experientia errorem coarguit, pœnitentia sæpè succedit. Saül sorte ad regnum designatus aberat, eumque populus eum habendi exarsit desiderio, vt anhelo inquisierint volatu: *Cucurrerunt itaque, & tulerunt eum inde.* Existimaretur magni ab omnibus habendus, & æstimandus, & tamen plures despexerunt, nec allatis muneribus honorarunt: *Despexerunt eum, & non attulerunt ei munera.* Mira res! Qui modo celeri cursu quæritur, iam despicitur. Et quæ causa despectus est? Adesse præsentem, inquit Abulensis *quæst. 24.* Ipsum accipe: *Hoc fuit, quod accidit communiter hominibus, scilicet vt rem incognitam nimis desiderent, cùm verò illam cognouerint, despiciant, & minus apprecientur.* Addit: *Ita isti, cùm viderunt, quod Deus per sortem dedisset eis Saülem in Regem, desiderauerunt eum habere existimantes, quod esset aliquis vir valde excellens cùm autem fuit in conspectu eorum, non apparuit tam excellens sicut existimauerant.* Magnum hinc nobis documentum est, ne citò accedamus opinioni, sed discutiamus

tiamus

tiamus illam, certi quod res conspectæ aliæ sunt à se ipsis phantasia nostra depictis: quæ putamus fore subsidio, sunt detrimento; quæ arbitrabamur allatura gaudium, attulere sæpè lamentum; expectandum est tempus, vt aperiat veritatem, quia fallunt multa fucis illita cæcutientem opinionem.

§. LX.

Superiori ad optimum regimen opus est à subiectis timeri, & veneratione suspici.

NOnnulli superiores, dum, quæ decet, grauitatem non præferunt, dum nimis se humanos ostendunt, à subditorum animis omnem timorem abradunt, & abacto metu nec imperare, nec subiectos possunt ad obsequium debitum cogere. Aliquid regium debet in Principis facie relucere, quod reuerentiam conciliet, nam si minus grauiter se gerat, subiectus despicieт, aut reluctari tentabit. Elephas superiori imitanda præbet exempla, & vtiliter sequenda vestigia, dum graui vultum decorat aspectu, dum scurras despicit vultu. Audi Cassiodorum 10. *variarum* 30. *Oculi quidem parui, sed grauiter se mouentes: credas aliquid regium eius intendisse conspectum. Despicit scurriliter ludentes: honestum aliquid gratanter attendit: & ductris rectè indicare, cui leuia cognoueris displicere.* Itaque elephas eo tenore procedit, vt sibi reuerentiam conciliet, & dum leuibus non oblectatur, timetur. Regem postulauerant Israëlitæ, annuit Deus eorum votis, & Saül em cæteris altiorem eóstituit: *Stetit in medio populi, & altior fuit vniuerso populo ab humero, & sursum.* Si inquiras, cur cæteris altiorem delegerit? Respondebit Rabbi David Kimhi oportuisse, dum noua regiminis introducebatur forma, eum Regem constitui, qui aspectus placiditate amorem conciliaret, & magnitudine corporis timorem incuteret. Est namque valdè necessarius bono regimini timor, quo veluti habena subiectus frænatur, & amor, quo ad honestatem facilè adducitur. Ipsum accipe: *Voluit Deus elegantem personam constituere in Regem, quæ præ se ferret maiestatem quandam non ob aliam rationem, quàm quò à subditis magis timeretur.* Docuit ipsa electio oportere superiorem à subiectis timeri, nam si desit timor, vt effrænes equi præcipitantur, sic subiecti varijs erroribus inficiuntur. Honestus timor edocet disciplinam, frænat audaciam, insolentiam reprimit, & obsequelam suadet: ergo superior eligitur, qui à subditis & ametur, & timeatur.

§. LXI.

Superior à subditis debet distare, & inter ipsos adesse.

MIro prudentiæ temperamento debet superior associare duo ad speciem sibi contraria videlicet suis adesse, ab ipsis etiam distare. Nimia familiaritas nocet, austeritas nimia terret. Dicere(aiebat Seneca *epist.* 5.) *quemadmodo ista tam diuersa pariter sunt? Ita est, mi Lucili, cùm videantur dissidere, coniuncta sunt.* Non est arduum, quidquid inuidiosum est, deuitare & quidquid humile effugere. *Vt in vita sic in studiis* (aiebat Plinius 8. *epist.* 21.) *pulcherrimum, & humanissimum existimo seueritatem, comitatémque miscere. Ne illa in tristitiam, hæc in petulantiam procedat.* Ita superior agat, vt meliorem vitam sequatur, non vt contrariam, atto qui nec subiectos emendare velit, nec regere. Numerum cum eis faciat, sed dum faciat laudabilem singularitatem ostendat. Saül a Deo in Regem electus, dum conclamatur, in medio populo fuisse, & excessisse refertur: *Stetit in medio populi, & altior fuit vniuerso populo.* In medio erat, sed altior, eminebat altior, sed erat in medio; ab ipsis, inter quos versabatur, distabat, & veluti vnus ex illis eum reliquis cóniebat. Non ita inter reliquos erat, vt cæteris æquaretur; non ita eminebat, vt aspernaretur cæteros, sed prudentiæ lance ita erat medius, vt excederet præstantissimus; ita excedebat præstantissimus, vt interesset & medius. *In hoc respexit eos Dominus misericorditer* (inquit Hugo) *quod dedit eis talem Regem.* Magna misericordia fuit superior ab alijs non imprudenti granitate semotus, nec nimia facilitate coniunctus, sed qui cum inter cæteros esset medius, distaret laudabili excessu quodammodo separatus.

TEXTVS.

VERS. XXIV. Et ait Samuël ad omnem populum: certè videtis quem elegerit Dominus, quoniam non sit similis illi in omni populo. Et clamauit omnis populus, & ait: Viuat Rex.

§. LXII.

Solicitiùs curamus temporalia detrimenta propulsare, quàm spiritualia depellere.

VT plerumque apud homines parui habentur solida, & pluris volatico splendore lucentia; maior solicitudo impenditur, quam æternis caducis. Quidquid saluti commodis, aut splendori opponitur, animitus æstimetur; quod conscientiam lædit, frequenter despicitur. *Nemo nostrum nouit* (aiebat Seneca 5. *de Beneficiis cap.* 3. *nisi id tempus quod cùm maximè transit.* Solùm, quæ temporum varietate voluuntur, rapiunt nostram solicitudinem; quæ an mum defœdant, aut tradantur obliuioni, aut habentur despectui. Audi voces petentium, & ambitorum. Alius salutis desiderio laborat: alius diuitiarum cupidine exæstuat: alius prætextam, & volaticum magistratum anhelis votis suspirat. Inuenies rarum, qui ob amissa piacula gemat. Hebræorum populus anxiè poposcit Regem, non qui idola atteretet, sed qui hostibus obuiaret: ergo Saülem procerum, & ad bella robore præditum Nomen delegit, & omnis populus plausit. *Viuat Rex.* Quis Rex? Saul magnis viribus prædictus ad propulsanda pericula, & temporalia auertenda detrimenta. Ita Theodoretus: *Quoniam ad bella gerenda, non ad pietatem petierant Regem, ideò Deus elegit omnium maximum, quoniam non animæ virtutem, sed corporis mirabantur magnitudinem.* Languebat religio, depravati gliscebant mores, hostes parabant delectum, & prodire festinabant in campum: ergo populus expetiuit, qui valeret hostium assultibus se animo infracto opponere; non exoptauit, qui vitia solicitè curaret depellere: ergo Deus eis concessit Principem viribus excellentem, non adeo expoliendis moribus vigilantem: *Ad bella gerenda, non ad pietatem petierant Regem, ideò Deus elegit omnium maximum*; maximum corpore, non virtute, nec enim qui virtute excelleret discupiebant, sed qui temporalibus detrimentis subveniret, studris soliciius procurabant.

TEXTVS.

VERS. XXV. Loquutus eſt autem Samuël ad populum legem regni, & ſcripſit in libro, & repoſuit coram Domino, & dimiſit Samuël omnem populum, ſingulos in domum ſuam.

§. LXIII.

Felix floret Reſpublica, ſi ipſa pareat Principi, & Princeps legi.

BOnus Princeps ille eſt (aiebat Caſſiodorus 7. *var.* 13.) *cui licet pro iuſtitia loqui, & contra tyrannica feritatis indicium audire nolle conſtituta veterum ſanctionum.* Subjicit: *Decreta ergo noſtra priſcorum reſonent conſtituta, quæ tantam ſuauitatem laudis inueniunt, quantum ſaporem vetuſtatis aſſumunt. Præiudicia, quæ nos horremus in aliis, non amamus. Obligamus te certè generalitati, dum abſolutè præcipimus iura ſeruari.* Generalitati inuenitur commodus, ſi Princeps iuri pareat honeſtè ſubiectus, & decora eſt Reipublicæ facies, ſi ſubiectus Principis ſine tergiuerſatione exequatur mandatum. Tyrannum ſapit, qui legum ſancita contemnit, & dum exlex viuit, omnibus nocet. Iam ſi ſubiectus ſuperioris dictionem extrahere moliatur, tumultuoſum litigium ſequitur. Ad Reipublicæ tranquillitatem oportet Principem legibus obedire, & ſubiectos præcipienti non refragari: ergo Samuël cum noua adminiſtrationis forma foret introducenda, quibus teneretur legibus Principem admonuit, & populum ſimiliter erudiuit: *Loquutus eſt Samuel ad populum legem regni.* Vt regnum floreret, ſanctiſſimis legibus pacem, & iuſtitiam ſtabiliuit. Saüli, ad quæ teneretur explicuit, quæ deberet exhibere officia, populo declarauit; aliter namque nec pax vigere, nec tranquillitas poſſet perſeuerare. Innuit noſter Sanctius: *Ideò quæſitus, & accerſitus Saül, vt ſimul cum populo leges audiret, quæ modum adminiſtrandi regni præſcribunt, vt ipſe noſſet, quid oneris cum regno ſuſcepiſſet, & populus quid regio nomini deberet, vt re priùs legitimè, ritéque compoſita ſolutior eſſet, atque pacatior regni moderatio.* Vt pacata eſſet regni moderatio, Samuel quibus obedire teneretur legibus ex diuino præcepto Saülem admonuit, & populo debitam reuerentiam, & expromptam obſequelam ſuaſit; quæ ſi ſanctè, ritéque obſeruentur, & Reſpublica tranquilla pace florebit, & lex ſine querela imperabit.

§. LXIV.

Quæ ad publicam vtilitatem ſancita, non ſunt memoriæ ſolum tradenda, ſed literis contra iniuriam temporum demandanda.

SCriptas fractis tabulis leges memoriæ adeò impreſſas Moyſes aſſeruabat, vt nouis tabulis ad vnguem valuerit inſcribere, & incorruptè exarare: *Panem non comedit, & aquam non bibit, & ſcripſit in tabulis verba fœderis decem. Exod 34. verſ. 28.* Quantumuis leges illæ tenaci memoria conſeruarentur, firmiſſimis literis oportuit inſcribi, ne aliqua periculoſa quæſtio oriretur, ſi aut quid adiectum, aut quid populus criminaretur detractum. Quod eſſet Moyſi effugium, ſi populus ab oraculo eas leges ſtatutas negaret, aut non tot refractarios aſſereret. *Non ſufficiet* (inquit Caietanus) *ſcripturas decem præceptorum in tabulis lapideis recondendis in theca ſub propitiatorio: ſed ſcribe eadem in volumine legis.* Itaque de Caietani ſententia & in volumine, & in talibus leges ſunt exaratæ, nec permiſſæ ſolùm memoriæ; nam magni momenti res omnem altercationem debent excludere, & memoriæ lapſum vitare. Samuël populo, Regique ex diuino præſcripto aſſeruandas leges promulgauit, & promulgata ſcripſit: *Loquutus eſt Samuel ad populum legem regni, & ſcripſit in libro.* In libro ſcripſit, vt nec peruicacia poſſet inficiari, nec ambitio valeret extendere. Innuit noſter Sanctius: *Scripſit Samuel leges haud dubiè ex diuino præſcripto, in quibus tam Regi, quàm populo rei communis, & publicæ proponeretur forma.* Si populus, ad quæ tenebatur, negaret, reſcriptum conuincebat; ſi Rex nouam politiæ formam introducere vellet, vitabat ergo vtrique oportuit literis ius commendari, & controuerſiam omnem præcidi.

§. LXV.

Ritè ſancita ea debent ſolicitudine aſſeruari, vt nulla queant rint malignitate corrumpi.

AMbitioſa cupiditas, & audax temeritas alieno detrimento anhelat ſibi proſpicere, & quę alienum ius ſtabiliunt, ſatagit eneruare. Sæpeſæpiùs clauſulæ immutantur, teſtamenta ſæpeſæpiùs corrumpuntur. Ob id ſolicita cura prouidendum eſt ne fraus aliena ſibi præripiat, aut induſtrioſis dolis ad ſe pertinere contendat. *Coruinus primus Meſſanam vicit* (inquit Seneca *de breuitate vitæ cap. 13.*) *& primus ex familia Valeriorum vrbis captæ in ſe tranſlato nomine Meſſana appellatus eſt, paulatimque vulgo permutãte literas, Meſſala dictus eſt.* Primum nomen captiuorum publicabat iugum, vt triumphatoris elogium: ergo aut inuidentia, quo negaret elogium, literas immutauit, aut Meſſana ipſa, quo obliteraret triumphum, inuertit. Tales eſſe ſolent aut fœdæ vtilitatis, aut exoculatæ inuidiæ machinationes: ergo oportet omnem fraudibus aditum præcludere, & quæ ius inſtrumenta continent, perſpicaci cura aſſeruare. Samuël, quæ iura Rex in populum, & quæ populus in Regem, ex diuino oraculo promulgauit, & ne è memoria quid elaberetur, ſcripſit, reſcriptúmque tabernaculo cuſtodiuit: *Scripſit in libro & repoſuit coram Domino.* Et quid opus fuit tabernaculo reponere, & tanta ſolicitudine cuſtodire, quando ſatis videbatur aliis in locis aſſeruari? O expende, amabo te, in libro illo, quæ ad regalem dignitatem, & populi regimen ſpectabant, contineri: ergo ne aut dominandi ambitio quid adderet, aut parendi tædium minueret, eo loco debuit reponi, vbi nullus fraudi aditus, vbi nullus auderet dolus. *Scribarum officium* (inquit Caſſiodorus 12. *variarum* 21.) *ſecuritas ſolet eſſe cunctorum, quoniam ius omnium eius ſolicitudine cuſtoditur. Alios enim depopulantur incendia, alios undat furtiua ſubreptio, nonnullis negligentia perit, quod diligens auctor acquiſiuit, ſed de fide publica robuſtiſſimè reparatur, quidquid à priuatis amittitur.* Itaque ſi fides publica nullis fraudibus infirmetur, ſi ſcriptum cuiuſque ius armariis ſecuriſſimis reponatur, inuidioſa calumnia tollitur, & ſinceritas cuſtoditur. Ergo quæ ad populum, Regémque ſpectabãt iura, iubet Deus ſolicita diligentia aſſeruari, vt loco ſacro reponi. Audi noſtrum Sanctium: *Illud prætereà hîc obſeruandum, quæ ad publicam adminiſtrationem eſſent inſtituta, quæque hominum calliditate corrũpi poſſent cum magno rerum publicarum incommodo, illa ſeruata eſſe in ſanctuario, in quod non admittebantur, quorum eſſent ſuſpecti mores, & veteratorium ingenium.* O vtinam publica inſtrumenta apud benè moratos, & integros aſſeruarentur; ſic enim nec autumni ſibi nobilitatem cuderet, nec cupiditas aliorum iura adulterata infirmaret; verùm dum ad ius patet, antiquæ tabulæ immutantur, & calliditate ſæpiſſimè corrumpuntur.

TEXTVS.

TEXTVS.

Vers. XXVI. Sed & Saül abiit in domum suam in Gabaa: & abiit cum eo pars exercitus, quorum tetigerat Deus corda.

§. LXVI.

Princeps à Deo electus non quærit sibi pompæ splendorem, sed Reipublicæ procurat vtilitatem.

Diligenda sunt ista (aiebat Cassiodorus in Gnomologia) *vnde Respub ica videtur esse firmissima: disciplina videlicet imperandi est amare quæ multis expedit.* Vt amare, quod multis expedit, dilaudanda est imperandi disciplina, sic curare quæ ad solum euanidum splendorem facit, obsenta gubernatoris est nota. Quid Reipublicæ proderit pompa seruorum? Quid immeritatus equorum numerus? Quid superflui supellectilium ornatus splendor? Dignitas nuda resplendet, si curet, quæ multis expedire cognoscit. Saül à Deo electus, dum ad propria redit, non secum ducit magistratus, sed milites: *Abiit cum eo pars exercitus.* Et cur non incedat magistratibus stipatus? Nonne accresceret plurimum splendoris, si Reipublicæ Senatores adstarent, & obsequiosè Principem cingerent? Cur ergo Saül maluit militibus stipari, quàm officiosis Senatoribus cingi? Quia cum eo tempore (inquit noster Sanctius) Ammonita adornaret bellum, eos delegit, qui Reipublicæ forent subsidium, non qui sibi adaugerent plausum: non suspirauit circunstantiæ splendorem, sed populi vtilitatem. Accipe nostrum Sanctium: *Eo tempore, quo Naas Rex Ammonitarum aliquid contra Israëlitas moliebatur hostile, non tam erat necessarius Rex, qui Rempublicam constitueret, quàm qui ab imperij finibus propulsaret exultantem hostem.* Attentiùs audi, quæ subdit: *Quare secuti sunt Saulem non tam Senatores, quique vocari possent patria parentes, quàm milites.* Militia erat propulsandis hostibus necessaria, splendorem adderet Senatorum comitantium copia: verùm Saül vti à Deo electus non tulit secum Senatores, sed milites. Vt discant qui præsunt, ea diligere, quibus Respublica possit firmari, & curare quod multis expedit, non quod proprio solùm splendori conducit.

§. LXVII.

Aliquando inuertuntur tempora, & quæ non vrgent tractantur negotia.

Reipublicæ moderatoribus curæ erit tempus non terere, sed quæ occasio exigit negotia tractare. Quid, dum vrgent bella, tempus occupatur in postremum mittenda consulta. Omnia tempus habent, & quæ vrgentiora, solicitiùs debent geri, & accuratiùs tractari. Quid si medicus vitæ insidiantem morbum non attendat ignarus, & in curandis pustulis occupetur solicitus? *Si æger esses* (aiebat Seneca *epist.* 53.) *curam intermisisses rei familiaris, & forensia tibi negotia excidissent: nec quemquam tanti putares, cui aduocatus in causam descenderes: toto animo id ageres, vt quàm primum morbo liberareris? Quid ergo? Non & nunc idem facies.* Vt imprudens esset, qui vrgenti periculo non occurreret, & leuibus studiosè vacaret, sic politicam, & prudentiam ignorat, qui negotijs moram patientibus curam impendit, & adurgentibus periculis non occurrit. Saül vt regiam dignitatem assecutus est, non tulit secum Senatores, sed milites: *Abiit in domum suam in Gabaa, & abiit cum eo pars exercitus.* Et cur cum senatoribus comitia non celebret, vt Rempublicam constituat, & convenientem formam statuat? Quia tunc, respondet noster Sanctius, plus vrgebant bella, quàm politica negotia: ergo vt prudens noluit tempus terere, sed periculis obuiare: *Eo tempore, quo Naas Rex Ammonitarum aliquid contra Israëlitas moliebatur hostile, non tam erat necessarius Rex qui Rempublicam constitueret, quàm qui ab imperij finibus propulsaret exultantem hostem. Quare secuti sunt Saulem non tam Senatores quique vocari possent patriæ parentes, quàm milites.* Opus erat regiminis formam stabilire, sed ferocientem hostem repellere: ergo noluit, quæ in posterum differri poterant, celebrari comitia, sed quod vrgebat, tractare arma, adornaréque bella, suis factis edocens Reipublicæ gubernatores, ne tempus terant tractando leuia, dum vrgent grauia.

§. LXVIII.

Prudens & si fortuna arrideat, antiquum vitæ tenorem nimis non variat.

Modestia decorem addit fortunæ, & sapiens nauclerus, cùm ventus implet carbasa, non tam explicat quam colligit vela, timet prospero impetu abduci, & a tecto timere ad scopulos deferri. Fortunatis opus est se fortunæ totos non committere, sed paulatim ad altiora procedere. *Sic est in Principibus humilitas gloriosa* (aiebat Cassiodorus in Gnomologia) *quemadmodum in mediocribus otiosa potest esse iactantia.* Gloriosior est, dum fortuna adspirat, modestia, & nota de humilitate resultat gloria. Saul ad regium culmen euehitur, antiqui tamen tenoris non oblitus, immò vt sapiens lentis gressibus contendit, ne impetu felicitatis abductus rueret. *Abiit in domum suam in Gabaa*, ad antiquum vitæ tenorem redit, nec insolentes fortuna spiritus fouit, maluit quàm ei succumbere, fortunam regere, & paulatim explicare. Quod notarunt Abulensis *quæst.* 27. & noster Sanctius: *Non mutauit* (inquit Abulensis) *nimis statum Saul, quamquam fuisset sumptus in Regem: sic patet sequenti capite: nam postquam fuit Rex, sequebatur boues venientes de agro: habitauit autem Saul in principio regni sui in Gabaa, vbi prius habitauerat.* Eandem incoluit domum, eadem supellectilibus vsus est, in tanta fortuna modestiam retinuit, & humilitatem coluit. Audi nostrum Sanctium: *significabat non concepisse se spiritus insolentes, neque abiecisse modestum animum, ac proinde non succumbuisse fortunæ regiæ, sed illa se fuisse longè superiorem.* Infirmi animi est fortunæ, quæ ad superbas rapit cogitationes, non posse resistere, & priores conditiones stasti repentinis successibus immutare. Rara fuit societas modestiæ, & felicitatis in Saüle, cùm frequenter nimia fortuna homines reddat non solùm superbos, sed si fas est dicere, stultos. Edocuit factis fortunæ vela contrahere, quia impetu raptum solet ad scopulos allidere.

TEXTVS.

Vers. XXVII. Filij verò Belial dixerunt: Num saluare nos poterit iste? & despexerunt eum, & non attulerunt ei munera: ille verò dissimulabat se audire.

§. LXIX.

Si desit experientia, non bene geruntur munia.

Experientia prudentiæ est mater, tempore acquiritur, quæ difficilè in negotijs tractandis peritia aliter comparatur. Nescit decenter arma tractare, qui solùm agriculturæ constat studuisse. Prouerbium est:

Tractent fabrilia fabri, quia à tyrone perfici posse non creditur, quod à magistro speratur. *Professa bona* (aiebat Cassiodorus 5. *variar.* 21.) *non habentur ambigua.* Qui ad exercendum munus venit incognitus, habetur semper suspectus. *Requirit* (subiungit *epist.* 22.) *pugna validas manus, desiderat nauigium pectus animosum* Hinc est, quòd electo Saüle plures obmurmurarunt: *Num saluare nos poterit iste?* Si inquiras, quæ dubitationis fuerit causa, quando & prophetasse erat notū, & à Deo electū fuisse rationabili sorte compertū. Respondebit Abulensis *quæst.* 17. nulla agnouisse experientia ornatum; fuerat agriculturæ deditus, in alendis gregibus occupatus: ergo vt nouerunt carere militari experientia, & armorum peritia, sibi persuaserunt Reipublicæ statum non fortunandum, immò ad deteriorem sortem devoluendum. Audi Abulensem: *Dixerunt hoc, quia fortè cognouerunt, quod iste semper fuerat rusticus, & nunquam assuetus bello, nec alicui regimini ideò non posset conuenienter nos saluare ab hostibus.* Cum hoste confligere requirebat & audaciam, & experientiam: ergo vt agnouerunt armorum inexpertum, timuerunt adaugendum Reipublicæ damnum: est enim miraculi adinstar, si inexpertus se gesserit, vt peritus.

§. LXX.

In communitatibus nonnulli quidquid est honoris exambiunt, quidquid laboris refugiunt.

HOnor annexum laborem frequenter habet: sol fulgentissimis resplendet luminibus, sed zodiacum indefessis percurrit gressibus; sunt tamen qui cùm exambiant lucere, si quid molestiæ adferat, adlaborent effugere. *Discupimus* (disertè aiebat Cassiodorus 6. *variar.* 12.) *honorem splendidum sumere, & cogitationum molestias non habere.* Semel, & iterum institerant Israëlitæ Regem sibi dandum, Samuël diuina luce edoctus regiis vitiis coronauit Saülem, & iam plures dedignantur obedire, & allatis muneribus subiectionem testari: *Despexerunt eum, & non attulerunt ei munera.* Inquires, cur detrectauerint Regem consalutare, cùm tot instantiis expetiuerint, exambierintque. Cui dubio respondebit Abulensis, desiderasse Regem, quia arbitrabantur honorificum esse non regi iudicibus, sed subjici, vt cæteræ gentes, Regibus. *Petierunt ad hoc* (inquit q. 4. *ad cap.* 8.) *quod imperaret illis, & ageret bella ipsorum, ipsique haberent honorem regalem, sicut cætera gentes.* Itaque consalutato Rege obueniebat illis, vt rebantur, specialis honor, sed & ceruicem tenebantur subdere iugo: cúmque hæc duo sibi connexa fuerint, & associata, ita aliquorum malignitas diuidebat, vt recusarent iugum, & exambirent honoris emolumentum: *Filij Belial dixerunt: Nam saluare nos poterit iste?* Belial interpretator absque iugo: ergo desiderarunt Regem, vt consequerentur honorem; noluerunt tamen atterere, iugo ceruicem. *Vocantur filij Belial* (inquit Abulensis *quæst.* 27.) *id est, pessimi, & indomiti, vel sine iugo; & ita erant isti, quia nolebant se subjicere Principi electo à Deo.* Honor suadebat iugum, è iugo resultabat honor: isti verò honorem exambiebant, & laborem recusabant. Nec dissimile aliquando in religiosa communitate videas contigisse. Sunt quidiscupiant quodcumque ex illo religioso modo viuendi splendoris resultat, respuunt tamen quidquid grauat.

§. LXXI.

Lubentiùs adhæremus iniquæ suspicioni, quàm indubiæ veritati.

QVidquid alienum honorem aut lædit, aut inficit; auidissimis excipitur auribus. Quod spectat ad gloriam, difficulter creditur, aut obliuioni citò committitur; altissimè memoriæ insident aliorum errata, egregia obliterantur facinora. Si ex vna parte appareat veritas, & ex alia iniquis susurris famam denigrarit malignitas, huic præbetur assensus, ad præstandam illi fidem hærebit animus. *Nonnunquam* (aiebat Seneca *epist.* 13.) *nullis apparentibus signis, quæ mali aliquid pronunticat, animus sibi falsas imagines fingit, aut verbum aliquod dubiæ significationis detorquet in peius.* Adnectit: *Nemo resistit sibi, cùm cæperit impelli, nec timorem suum redigit ad verum. Nemo dicit: Vanus auctor est; vanus aut finxit, aut credidit. Damus nos referentibus, expauescimus dubia pro certis, non seruamus modum rerum, statim in timorem venit scrupulus.* Indubia aliquando argumenta tuentur veritatem; attamen si iniqua suspicio, aut suspicax aliquorum obmurmuratio eos impellat, aut scrupulus dubitat, aut assensua alienam gloriam infamat. Oraculum Saölem regno deligit, non dubiæ sortes eius virtutem testantur; Samuël cæteros asserit superare virtute, oculi vident præstare proceritate: *Certè videtis quem elegerit Dominus, quoniam non sit similis illi in omni populo.* Ita se res habebant, cum nonnulli, an Saül regno aptus, dubitarunt, & interrogatione inficiatrice opinionem suam cæteris aperuerunt: *Filij verò Belial dixerunt: Nam saluare nos poterit iste?* Iniquam hanc aliquorum suspicionem vt certam veritatem plures amplexi sunt, & fuit pro cultu despectus. *Et despexerunt eum.* Qui despexerunt? Non solùm (inquit Abulensis) filij Belial, sed plures alij eorum opinioni accedentes, & Saülem regno prorsus ineptum existimantes. Audi Abulensem *quæst.* 28. *Erat autem inter Israëlitas ista opinio, quod rarissimi existimabant eum conuenientem ad regnum.* Hinc dubium exoritur: Si Saül nnn fallaci sorte deligitur; si à Samuële dignis elogiis effertur, si fortitudine, & proceritate excedere non dubitatur, quomodo à tot potuit regimini ineptus censeri, & tractandis armis inutilis iudicari? esto filij Belial malignis interrogationibus obscurarint; pro Saüle erant clarissima argumenta, & indubia testimonia. Quomodo ergo rari existimabant regimini opportunum, & tot arbitrabantur ineptum; Quia sic ea viguit obmurmurantium opinio, vt populus veritatem certissimis argumentis suffultam credere respuerit, & fidem obmurmurationi præstiterit: *Erat inter Israëlitas ista opinio, quod rarissimi existimabant eum esse conuenientem ad regnum.* Plus valuit ad obscurandam famam suspicio iniqua, quàm ad asserendam tot testium copia. Et quidem frequenter edocet experientia lubentiùs præstari fidem malignis obtrectationibus, quam indubiis veritatibus.

§. LXXII.

Prudens affectat aliquando nescire, quæ nec decet agnoscere, nec expedit castigare.

TAles aliquando circunstantiæ concurrunt, vt prudentia sit affectare culparum inscitiam, & ignorantiam; nam si vindicetur culpa, rigiditas nimia censetur; si non vindicetur, ignauia despicitur. *Benigni quippè Principis est* (aiebat Cassiod. 1. *var.* 30.) *non tam delicta velle punire, quàm tollere: ne aut acriter vindicando æstimetur nimius, aut leviter agendo pateat improuidus.* Decet regales apices adeuntem generalitatis custodire concordiam, quia ad regnantis laudem trahitur, si pax florida custoditur. Ob id licet electo iam Saüle, salutatóque non defuerint, qui procaci lingua despexerint, nec ipsius aures timuerint, ea prudentia vsus est, vt se audiuisse dissimularit, ne regni primordia aut supplicio cruentauerit, aut non puniendo pusillanimi, timidique opinionem incurrerit; dum scite contra se dicta dissimulat, vtrumque vitauit scopulum: nam si tunc puniret, existimaretur cruentus; & si non puniret, timidus;

timidus; dissimulando verò apparuit cordatus: *Ille verò dissimulabat se audire.* O quàm est hoc documentum iis, qui præsunt vtile, immò interdum necessarium! Opus est aliquando perspicaci cæcitate, & surditate cauta laborare, nam notitia coget ad intempestiuum supplicium, aut si non infligatur supplicium, venia timidum prodet ad speciem animum. Si Saül eo ipso die, quo tempora diadematis regalibus cingebat, seuerè in obmurmurantes animaduertere, populo redderetur odiosus; si clara delicta non puniret, haberetur ignauus: ergo prudenti dissimulatione affectauit surditatem ne incipientem elucere obscurauerit opinionem. Adest Caietanus: *Iuxta Hebræum habetur: & fuit sicut tacens. Hæc enim tacendi prudentia respondet tribus iniuriis, videlicet verborum: Num saluabit nos iste? & contemptus, & non oblati munusculi. Quibus omnibus respondet dissimulatio audiendi.* Consonat Hugo Cardinalis. *Dissimulabat se audire. Sed quare hoc? Quia si statim vindicaret in eos, adscriberetur ferocitati, & impatientiæ: si non vindicare, adscriberetur pusillamitati, & ideo prudenter dissimulauit.* In eo rerum articulo, & punire, & non punire erat difficultatibus plenum: ergo Saül prudentissimè ad surditatis confugit asylum. O quot, si prudenter obsurduissent, incommoda magna vitassent!

CAPVT XI.

1\. *ET factum est quasi post mensem, ascendit Naas Ammonites, & pugnare cœpit*
aduersum Iabes Galaad. Dixerúntque omnes viri Iabes ad Naas: Habeto nos
fœderatos, & seruiemus tibi. 2. Et respondit ad eos Naas Ammonites: In hoc
feriam vobiscum fœdus, vt eruam omnium vestrum oculos dextros, ponámque vos
opprobrium in vniuerso Israel. 3. Et dixerunt ad eum seniores Iabes: Concede nobis
septem dies, vt mittamus nuntios ad vniuersos terminos Israël: & si non fuerit qui
defendat nos, egrediemur ad te. 4. Venerunt ergo Nuntij in Gabaa Saülis, & locuti sunt verba hæc, audiente
populo, & leuauit omnis populus vocem suam, & fleuit. 5. Et ecce Saül veniebat sequens boues de agro, &
ait: Quid habet populus, quod plorat? Et narrauerunt ei verba virorum Iabes. 6. Et insiliuit spiritus
Domini in Saül, cùm audisset verba hæc, & iratus est furor eius nimis. 7. Et assumens vtrumque bouem,
concidit in frusta, misitque in omnes terminos Israël per manum nuntiorum, dicens: Quicumque non
exierit, & secutus fuerit Saül, & Samuël, sic fiet bobus eius. Inuasit ergo timor Domini populum, &
egressi sunt quasi vir vnus. 8. Et recensuit eos in Bezech: fuerúntque filiorum Israël trecenta millia: viro-
rum autem Iuda triginta millia. 9. Et dixerunt nuntiis, qui venerant: Sic dicetis viris, qui sunt in Iabes
Galaad: Cras erit vobis salus, cùm incaluerit Sol. Venerunt ergo nuntij, & annuntiauerunt viris Iabes;
qui lætati sunt. 10. Et dixerunt: Manè exibimus ad vos, & facietis nobis omne, quod placuerit vobis. 11.
Et factum est, cùm dies crastinus venisset, constituit Saül populum in tres partes: & ingressus est media
castra in vigilia matutina, & percussit Ammon, vsque dum incalesceret dies: reliqui autem dispersi sunt
ita vt non relinquerentur in eis duo pariter. 12. Et ait populus ad Samuële: Quis est iste qui dixit: Saül num
regnabit super nos? Date viros, & interficiemus eos. 13. Et ait Saül: Non occidetur quisquam in die hac,
quia hodie fecit Dominus salutem in Israel. 14. Dixit autem Samuël ad populum: Venite, & eamus in
Galgala, & innouemus ibi regnum. 15. Et perrexit omnis populus in Galgala, & fecerunt ibi Regem Saül
coram Domino in Galgala, & immolauerunt ibi victimas pacificas coram Domino: & lætatus est ibi Saül,
& cuncti viri Israël nimis.

TEXTVS.

VERS. I. Et factum est quasi post mensem ascendit Naas Ammonites, & pugnare cœpit aduersum Jabes Galaad.

§. I.

Serpens nostros sibi sensus anhelat subjicere, quo triumphos quiuerit reportare.

NAAS Ammonitarum Rex adeò implacabile odium in Israëlitas conceperat, vt tentauerit penitus debellare, eorúmque sanguine sitim detestandam extinguere. Ob id Iabes Galaad diutissima obsidione cinxit, qua subiecta alias subjicere facile credidit: *Ascendit Naas Ammonites, & pugnare cœpit aduersum Jabes Galaad.* Cur priùs Iabes obsidione cingere tentauerit, quærunt Interpretes. Hugo Cardinalis ad mores historiam interpretatus existimat hic adumbrari, quod in spiritualibus certaminibus solet contingere. Nostros dæmon subiugare satagit sensus, quos si semel capiat, ac decipiat, virtutes omnes eneruat. Ob id prolectat oculos, blanditur auribus, palatum saporatis ferculis subornat: & deuictis iam sensibus animam captiuam tenet, & vinculis cæcis tradit. Audi Hugonem: *Naas interpretatur serpens. & significat diabolum.* Adjicit: *Iabes interpretatur sensus.* Sensus serpens obsidet, quos si sibi semel subiectos habeat, virtutes omnes detriumphandas non dubitat. *Liuore percussi inuidia* (aiebat Isidorus *de summ bon. lib. 2. cap 39.*) *inficiunt per sensus corporis opus, desideriúmque libidinis, quatenus è cælestibus deorsum deiectam animam pertrahant, secúmque, quos vicerint, gloriantes ad tartara ducant.* Statim ac serpens Euæ oculos traxit ad arboris pulchritudinem intuendam, ad fructus saporatam dulcedinem demirandam, infelicem sibi triumphum promisit, & reportauit; nam dum oculus pulchritudine capitur, & animus præpeditur: *Magnus animus*

(aiebat Seneca *epiſt.* 120.) *conſcius ſibi melioris naturæ dat quidem operam, vt in hac ſtatione, qua poſitus eſt, honeſtè ſe, atque induſtriè gerat. Cæterum nihil horum quæ circa ipſum ſunt, ſuum iudicat, ſed vt commodatis vtitur peregrinus, & properans.* Statio ad militiam pertinet: ergo animus in ſtatione peruigil excubet, & primò corporales ſenſus munire curat: nam ſi ſemel hoſtis per oculos, auréſve inuenerit aditum, indubium ſibi de animo promittet triumphum. Naas ſerpentina aſtutia præditus ſenſus capere aggreſſus eſt, quos ſi ſemel ſibi ſubiecerit, omnes ab animo virtutes abigere procurabit.

§. II.

Periculis exponitur, qui à fratrum conſortio, communicationéque ſeparatur.

PLurimum vtilitatis affert honeſtorum conuictus: inter lumina denſæ tenebræ non verſantur: inter probos deſideria iniqua pudoris vinculis detinentur. Solitudo, & ab hominum conſortio diſtantia eis prodeſt, qui ſedato animo contemplationi cœleſtium vacant, & perpolitis moribus, ac virtutibus rutilant. Parum verò virtute fundatis ſolitudo frequenter non conuenit, nam dum teſtes oculi non adſunt; appetitus inſani gliſcunt. *Nemo eſt ex imprudentibus* (aiebat Seneca *epiſt.* 10.) *qui relinqui ſibi debeat. Tunc mala conſilia agitant: tunc aut aliis, aut ipſis futura pericula ſtruunt. Tūc cupiditates improbas ordināt. Tunc quidquid aut metu, aut pudore celabat, animus expromit: tunc audaciam acuit: libidinem irritat, iracundiam inſtigat. Denique quod vnum ſolitudo habet commodum, nihil vlli committere, non timere iudicem, perit ſtulto.* Non audet rubor in aliorum conuictu ſe vitiis tradere, nec adeo rationis lumen extinctum eſt, vt contemnat, dum peruersè agit, videri. Ab aliorum verò conuictu, conſortióque remotus, frequenter periculis viuit obiectus. Naas coacto exercitu in Iſraëlitas parat irruptionem, & aduerſum Iabes Galaad primum dirigit aciem, & anguſtam ordinat obſidionem: *Pugnare cœpit aduerſum Iabes Galaad.* Quærunt Interpretes, cur priùs Iabeſenos, quàm Iſraëlitas alios fuerit adortus? Caietanus exiſtimat Iabeſenos remotos fuiſſe ab aliis tribubus, ob idque Naas ſpem fouiſſe eos faciliter ſubiugandi, & premendi: *Caſtrametatus eſt contra* (inquit) *Iabes Ghilhad, ciuitas vltra Iordanem remota à nouem tribubus Iſraël eſt.* Vbi Iabeſenus ab aliis inuenitur remotus, refertur ab hoſtibus obſidione duriſſima obſeſſus: vereretur Naas ſerpentina aſtutia adoriri, ſi adſpiceret inter Iſraëlitas degere; verum dum inuenit ſeiunctum, adornauit acriùs bellum. Vt noueris quàm ſit iuſtorum cōſortia fugere periculo obnoxium, & quàm inter iuſtos commorari proficuum.

§. III.

Opus eſt, quæ volueris, tributa pendere, ſi vitio inceperis inſeruire.

INter alios mortalium errores ille non leuis eſt, quo ſibi perſuadent, ſi vitiis inſeruiant, vectigalia taxanda & modica tributa pendenda, cum nec errorum ſit numerus, nec errantibus modus. *Quis exitus erit* (aiebat Seneca *epiſt.* 19.) *quid expectas, donec deſinas habere, quos cupias? Nunquam erit tempus. Qualem dicimus eſſe ſeriem cauſarum, ex quibus nectitur fatum, talem & cupiditatum altera ex fine alterius naſcitur. In eum demiſſus es vitam, quæ nunquam tibi miſeriarum terminum, ac ſeruitutis ipſa facturа ſit.* Vt ferox equus, ſi ſemel curſu incaluit, fræno non obedit, nec ſiſtit greſſum ad equitantis arbitrium: ita appetitus ferociens, & irritatus diſrumpit fræna, & effrænis inuolat ad præcipitia. Naas qui interpretatur ſerpens, anguſtè premebat Iabeſenos, illi ſub tributo ſe dedere promittunt, nec tributi quantitatem ſtatuunt. *Habeto nos fœderatos, & ſeruiemus tibi.* Eſto ſeruitutem admiſerint: ſed cur tributi ſummam reddendam hoſtibus non taxarint? Abſolutè inquiunt, *ſeruiemus tibi.* Qua ſeruitute? ea videlicet, inquit Lira, quæ ad pēdendi vectigalia tenetur: *Habeto nos fœderatos ſub tributo.* Ipſe error pro doctrina eſt. Otioſum viſum eſt illis tributum taxare, cùm ſe ſerpenti ſtuduerunt dedere; vt qui nouerant ceruice ſemel iugo preſſa non eſſe facile tributis modum imponere, aut pro arbitrio ſubiugati taxari. O quot peccatores delirant! ſibi promittunt inſanas appetitiones frænandas, inſanire volunt, ſed modicè, libidini indulgere; ſed parcè cùm ira, ſi ſemel exarſit, modum neſciat, vt voluptas etiam ignoret. Aliud vitium ex alio naſcitur, & niſi prorſus excuſſeris è ceruice iugum, fallaciter promittes tibi imponendum tributis modum.

§. IV.

Qui in vitiorum viuit confinio, duro ſolet vrgeri bello.

VItia proximitate nocent, vtque qui copioſis fluminibus viuit proximus, gemit erumpentibus fluctibus inopinè circumſeptus; ſic qui à vitiis non diſtat remotus, fœdis aliquando eruptionibus maculatur ſordidatus. *Conflictus virorum fortium* (aiebat Caſſiodorus 8. *variarum* 10.) *Mutuatelu repulit, nec ſemper tutus fuit, qui cum numeroſo hoſte contendit: vnius forſitan ictus ſolerter eliditur: qui multis reſiſtit, à parte quæ non credidit; vulnus excepit.* Martiali in campo palpitantibus præcordiis viuendum eſt. Vicinus hoſtis ad anxios ſemper cogit labores, & licet frequenter excubet ſolertiſſima vigilantia, aliquando dormitat feſſa cautela. Illud eſt quietum commodum, ubi diſtat longis interuallis periculum. Felix eſt, quem protexit diſtantia, quem ferire non valent tela. Ecce Naas Iabeſenos duriſſima obſidione premit, quādò bellum alios Iſraëlitas non vrget: *Pugnare cœpit aduerſum Iabes Galaad.* Et cur in alios non adornauerit bella, ſed contra Iabeſenos tractauerit arma? Quia reliquæ tribus (inquit Abulenſis) protegebantur diſtantia; at Iabeſenis ab ipſa proximitate emanauere pericula. Audi Abulenſem *quæſt.* 1. *Aſcendebat contra Iſraëlitas, quia erat hoſtis eorum propinquus illis.* Noxia propinquitas hoſti præbebat opportunitatem, & Iabeſenis anxiam afferebat ſolicitudinem; dum in confinio Ammonitarum degunt, continuis diuexati irruptionibus ingemiſcunt. Monuerant Angeli Lothum incendium effugere, vtque effugeret, ad montana celeri greſſu inuolare. *Nec ſtes in omni circa regione; ſed in montem ſaluum te fac, ne & tu ſimul pereas. Gen.* 19. *verſ.* 17. Lothus licere ſibi ad vicinam ciuitatem confugere deprecatur: *Eſt ciuitas hæc iuxta, ad quam poſſum confugere, parua, & ſaluabor in ea.* Annuerunt Angeli precibus promiſſa ciuitatis ſalute: *Ecce etiam in hoc ſuſcepi preces tuas, vt non ſubuertam vrbem pro qua locutus es.* Accepta ſalutis teſſera ciuitatem ingreditur, ſed citò relinquit, & celeri greſſu contendit ad montem: *Aſcendit Loth de Segor, & manſit in monte.* Et cur mutata ſententia excurrat ad montem feſtinus, qui accepta ab Angelis fide erat in ciuitate protectus? O vtilem nobis eruditionem! Erat Segor anhelantibus flammis proxima erat ingentiſſimo incendio vicina: Ergo Loth, quantumvis facta ſibi ſecuritate, timuit fumo tnardeſcere, aut ſordidari, & conſultior inſcendit montem, vt moleſtam vitauerit anxietatem. *Timuit* (inquit Lira) *ne Segor, quæ erat in valle, ſubuerteretur, ideò aſcendit in montem.* Periculi vicinitatem expauit, & ad diſtantem montem confugit; nam vitiorum confinium aut fumo obſcurat, aut ſolicitudine inquietat.

§. V.

§. V.

Acrius dæmon commouet bellum, si quem videat à vitiorum sordibus mundum.

T*Empus pœnitentiæ* (aiebat Tertullianus *lib. de Pœnitentiâ cap. 6.*) *idem quod periculi, & timoris.* Vbi per pœnitentiam abraduntur delicta, dura incipiunt cum hoste bella. Dolet hostis captiuum antea fregisse vincula, vtque reducat ad iugum, sæuissima minatur certamina; itaque obsetuat, oppugnat, obsidet, si qua possit arte aut oculos pulchritudine allicere, aut cor illecebris illigare, aut constantiam imminentis agonis formidine atterere. Plures, dum suæ conscientiæ non consulebant cæci, duros cùm hoste conflictus non experiebantur periculosa pace donati: ast dum aggressi sunt oculos cohibere, appetitum domare, pericula effugere, iam hostiles adsultus patiuntur, & sæuis mucronibus adurgentur. *Pernicacissimus hostis ille* (inquit Septimius iam datus) *nunquam malitiæ suæ otium facit: at quin tunc maximè sæuit, cùm hominem plenè sensit liberatum.* Dolet, & ingemiscit serpens operam suam perditam, mortem dirutam, fraudem propalatam: ergò nihil non tentat, vt antiquum captiuum iterum sub iugo mittat. Contra Iabes Galaad aciem instruit Naas Ammonita: *Pugnare cœpit aduersus Iabes Galaad.* Cur præcipuè Iabesenos inuaserit, quærunt Interpretes. Lira existimat prætextu recuperandi tellurem illam suæ antiquitus ditioni subiectam aciem instruxisse. *Tempore Iephte* (verba sunt Liræ) *Ammon venit contra filios Israël repetens totam terram filiorum Israël vltra Iordanem tanquam ad suum regnum pertinentem, vt habetur. Iudic. 11. sed tunc fuit debellatus, vt ibidem habetur. Et ideò fortificato illo regno iste Rex forsitan ex eadem causa venit contra filios Israël.* Itaque ad literam Naas, qui interpretatur serpens, terram antiquitus suo imperio subiectam amissam doluit, & aciem, vt recuperaret, instruxit. Quòd si in litera medullam quæras, inuenies Iabes interpretari exsiccatam, à sordibus scilicet peccatorum: ergo serpens in Iabesenos præ cæteris arma mouit, quia à peccatorum sordibus mundatus ingemuit. Ita Glossa: *Mens fidelium exsiccata à sorde vitiorum acervum testimonij, id est, scientias sanctæ Scripturæ congerit, quibus viriliter resistat hosti.* Itaque cùm in Iabesenis adumbrentur homines à peccatorum sordibus abluti, & sacræ Scripturæ testimoniis armati, in eos præcipuè serpens mouet arma, & ardenter discupit reportare trophæa: vndè opus est ad virtutum castra se conferenti excubias agere, & in statione persistere.

§. VI.

Vel post reportatam de vitiis victoriam oportet solicitis excubiis inuigilare, nec securitatem sibi promittere.

N*On leuiter in Dominum peccat* (aiebat Tertullianus *de Pœnitentiâ, cap. 5*) *qui cum æmulo eius diabolo pœnitentiâ renuntiasset, & hoc nomine illum Domino subiecisset, rursus eundem regressu suo erigit, & exultationem eius se ipsum facit; vt denuò malus recuperata præda sua aduersus Dominum gaudeat.* Plures dæmonem pœnitentiâ vicerunt; verùm dum otium sibi faciunt imprudenter securi, iterum labuntur incauti: quem malo dolorem intulerant, prædæ recuperatæ gaudio compensant, & se ipsos exultationem diaboli faciunt. Vel post reportatum triumphum oportet excubias agere, & aduersus deuictum hostem muniri. Nunquam serpens malitiæ suæ otium facit, & deuictus viuidiùs accenditur, & admissa instaurare studiosius admititur. Deuicerant Israëlitæ Ammonitas, & iam reportato triumpho securi nec arma præuenerant, nec tractabant: ergo astutus serpens instauratis viribus adoritur imprudenter securos, & dura obsidione adurget incautos. *Ascendit Naas Ammonites, & pugnare cœpit aduersum Iabes Galaad.* Iam Israëlitæ Ammonitas debellerant, & subegerant; latuit verò ad tempus serpens quodammodo effumigatus, & incantatus, donec Hebræos securitate otiantes, otióque marcentes tutiùs posset aggredi, & faciliùs vincere. Iam se dedere decernebant quia omni militari subsidio nudi, & ad bellum imparati: *Seruiemus tibi.* Si post victoriam nouam præpararentur ad pugnam, non sic hostis premeret, nec arcta obsidione cingeret: ast dum fallaci securitati indulgent occasionem hostibus præbent. *Tempore Iephte* (inquit Lira) *Rex Ammon venit contra filios Israël ... sed tunc fuit debellatus, vt ibidem habetur, & ideò fortificato illo regno iste Rex forsitan ex eadem causa venit contra filios Israël.* Iterum bella instaurauit deuictus, & post victoriam Iabesenus gemuit, quia incautus.

§. VII.

Temporalibus incommodis solerter occurrimus, vitiis facillimè cedimus.

E*A* ignauia nos circa spiritualia possidet, vt malimus hosti nos dedere, quam pugnare. Nolumus perniciosioribus inimicis resistere, vigilanter studemus leuioribus incommodis prouidere. O quàm veraciter posset dæmon sibi accommodare, quod aiebat Cassiodorus 8. *variarum 10. Non habuimus bellica contentione periculum: triumphus sine pugna, sine labore palma, sine cæde victoria:* Diabolus explicatis aciebus sine pugna triumphat, quia nos, vt excusemus bellica contentione periculum; admittimus detrimentum. Quàm alij sumus in corporis propulsandis incommodis, & in æternæ salutis periculis! Satis acutè expendebat Seneca *lib. 2 de Ira. cap. 10. Ille cuius nauigium multam vndique laxatis compagibus aquam trahit, nautis, ipsique nauigio irascitur? Occurrit potiùs; & aliam excludit vndam, aliam egerit, manifesta foramina praecludit, latentibus, & ex occulto sentinam ducentibus labore continuo resistit: nec ideò intermittit, quia quantum exhaustum est, subnascitur.* Adnectit moralissimus: *Lento adiutorio opus est contra mala continua, & fœda, non vt desinant, sed ne vincant.* Itaque ne rima faciat naufragium, nulli labori parcitur, nulla solicitudo intermittitur; & cùm satis aliquando sit ad vitiorum vortices repellendos minor solicitudo, stupidi marcemus, nec in campum prosilimus. Naas Ammonites contra Iabesenos pugnare aggreditur, & in ipso belli exordio decernunt se dedere, & inimico inseruire. *Ascendit Naas Ammonites & pugnare cœpit aduersus Iabes Galaad: dixeruntque omnes viri Iabes Naas: Habete nos fœderatos & seruiemus tibi.* Expende, Iabesenos non pertulisse diù obsidionem, nec aciem ad resistendum hostibus in campum produxisse, sed ipso in certaminis exordio iam cedere; cùmque conducibiliùs esset gloriosè pugnando cadere, quàm infami iugo ceruicem subjicere, maluerunt ignominiosè admittere iugum, quàm inire fortiter prælium. *Statuerunt* (inquit noster Sanctius) *dedere se Regi Ammonitarum, illique, licet alieno à genere, religionéque, seruire.* Resistendò vincerent, aut gloriosè saltem pugnando caderent: verùm ne honestum certaminis subirent laborem, decreuerunt infamem admittere seruitutem: vt historiæ penicillo videas adumbratum, quod ignauis est frequentissimum, nolunt improbis desideriis resistere, nolunt aduersus concupiscentiam pugnare, certamen nolunt inire; immò vt certaminis vitarint molestiam, concedunt [illegible] victoriam.

TEXTVS.

VERS. II. Et respondit ad eos Naas Ammonites: In hoc feriam vobiscum fœdus, vt eruam omnium vestrum oculos dextros, ponamque vos opprobrium in vniuerso Israel.

§. VIII.

Qui vitijs inseruit, non solùm acri premitur dolore, sed obscuratur etiam dedecore.

M*Ateriam pronuntiat miseria vitium esse* (scribit Plutarchus de Stoicorum pugnis) *atque per omnes libros physicos, & morales scribit Chrysippus, contenditque in vitio viuere nihil aliud esse, quàm miserè viuere.* Vt vmbra corpus, culpam miseria comitatur, & sequitur. Nil intactum relinquit vitium, non solùm bellum infert saluti, sed caliginem multam offendit honori. Testis est Lamech, qui homicidio perpetrato sic Adam, Sellamque alloquitur: *Occidi virum in vulnus meum, & adolescentulum in liuorem meum.* Gen. 4. vers. 23. Non solùm vulnus sibi intulit æquitatem transgressus, sed famam etiam læsit iustitiæ inimicus. Adest Philo lib. Quod deterius: *Liquet, quòd si quis fortitudinis rationem occidit, se ipsum contrario morbo timiditatis vulnerat; & si quis pubescentem vim in ipsa honestorum meditatione tollit, plagas, & magna flagra cum non mediocri dedecore sibi ipsi infert.* Vitium dolore, dedecoreque associatur; siquis se illi addixerit, honorem imminuet, dolorem sibi creabit. Naas, quos in seruos recipit, dextro oculo orbat, & ignominia publica dehonestat: *In hoc feriam vobiscum fœdus, vt eruam omnium vestrum oculos dextros, ponamque vos opprobrium in vniuerso Israel.* Cõfœderationis explicuit præmia, nempè infamia aspergi, & dolore aduri; sunt namque vberes indignæ confœderationis fructus angustia, & infamia. Adest noster Sanctius: *Ideò petit oculos dextros, vt stigma maneret perpetuum seruitutis ignobilis, & in effodiendis oculis ferretur ab ærumnoso, & infelici populo acerba vexatio, & cruentus dolor.* Vtrumque iunxit, opprobrium, & tormentum: nam qui Naas veternoso serpenti obsequitur, non potest doloribus non distorqueri, & infami nota obscurari. Aspice quot morbos voluptas intulit, quot oculos visu priuanit, quot honoratas fœminas ludibrio exposuit, Naas, vt qui serpentis veternosi personam gessit, fructus confœderationis explicuit, nec enim cum vitiis amicitiam contrahens vitare quibit doloris molestiam, & dedecoris notam.

§. IX.

Nil magis exambit dæmon, quàm vt non mediteris cælestia, & suspires temporalia.

M Ens affectionum auriga est: dum viget ratio, dum veram lucem aquilinis oculis adspicit, appetitum veluti iniectis habenis regit: verùm si cæcutiat, aut dormiat, iam appetitus effrænis, & ferox gliscit, & dormientem, aut cæcutientem rationem ad barathrum trahit. Dum mentis oculus cœlestium contemplatione non illustratur, euanidis appetitus impenditur; & è contra dum se cælestibus infert, appetitus aut extinguitur, aut cæcatur. Testis est Noe, ante cuius ortum terrenis eius parentes curis adurgebantur oppressi; eo tamen iam nato respirarunt angoribus liberi. *Vixit autem Lamec centum octoginta duobus annis, & genuit filium, vocauitque nomen eius Noe, dicens: Iste consolabitur nos ab operibus, & laboribus manuum nostrarum in terra, cui maledixit Dominus.* Ge, 5. v. 28. Lamech Noe parens interpretatur, *pauper, humiliatus.* Nam antequam Noe cælestium contemplationem gigneret, terreno puluere sordescebat obscurus: Noe verò nobili prole iam gaudens à terrenis splendet affectionibus liberatus, Ita Philo lib. Quod deterius: *Certè quæcumque anima concipit prolem masculam scilicèt iustum propositum, ab hac excluduntur omnia tristia. Testis erit natiuitas Noe, qui interpretatur solidus, de quo dicitur: Hic cessare faciet nos ab operibus nostris, & e laboribus manuum nostrarum, & à terra, cui maledixit Dominus Deus.* Cessat à terra qui solida, veraque gaudet intellectus foetura. Huius veritatis non inscius Naas, serpens interpretatus, & veternosi serpentis imagine indutus, dextros Iabesenorum oculos molitur eruere, & sinistros conseruare: *In hoc feriam vobiscum fœdus, vt eruam omnium vestrum oculos dextros.* Et cur dextris effossis, & sinistris conseruatis à pugna abstineat? Quia dexter oculus (inquit Gregorius) meditatur cælestia, sinister concupiscit humana: ergò vt perpetua seruitute Iabesenos presserit, oculos dextros effodere, & conseruare sinistros studuit. Audi Gregorium apud nostrum Sanctium: *Dexter oculus noster est intuitus æternæ claritatis; sinister verò oculus est concupiscentia carnalis. Dexter ergo oculus eruitur, quando mens cæcitate percutitur vt vltra ad videnda cœlestia non aperiatur.* Ni mens cælestium contemplatione obarmetur, ad desideria terrena trahitur: ergo serpens, vt æternaret Iabesenorum seruitutem, omnem adnisus est propulsare veritatis contemplationem. Non minus sua intererat sinistrum relinquere, quam oculum dextrum effodere; nam concupiscentia viuidius inardesceret, & voluptas euanida infelicem aspectum falleret.

§. X.

Dæmon non solùm adnititur hominem obcæcare, sed radicem lucis prorsus euellere.

D Æmonis malitia, mutata materie vtilissima nobis schola est: contentus non est virtutem expungere, sed adnititur radicem prorsus euellere: tunc solum perfectum arbitratur triumphum, cùm captiuis præcludit omne remedium: non quiescit, & si peccatores illi pendant quæuis vectigalia, donec radicitus illis amputarit effugia. Naas serpens interpretatus dura obsidione cinxit Iabesenos; illi viribus fracti, & spebus destituti tributa pendere promiserunt: *Habeto nos fœderatos, & seruiemus tibi,* Noluit tributum, sed dextrum poposcit oculum. *In hoc feriam vobiscum fœdus, vt eruam omnium vestrum oculos dextros.* Et cur dextros, & non sinistros? Quia dextris oculis erutis inhabiles prorsus reddebantur ad pugnam; nam cùm scutum læua latum oculum sinistrum operiat, dextro carentes nequibant arma tractare, nec ad conflictum cum aduersarijs redire. Ingentia tributa pendentes possent aliquando arma capere, & se in libertaté asserere, exoculati nequibant ampliùs certamen inire: ergo vafertimus noluit tributum, sed oculum. Ita Lira: *Volebat illos inutiles reddere ad bellum, quia sinister oculus clypeo tegitur, & ideo carens oculo dextro, non potest benè videre aduersarium.* Consonat Gregorius apud nostrum Sanctium: *Eruitur quidem oculus, quando a mente reproba sic lumen euellitur, vt radix ei nulla remaneat, de qua rediuiuum lumen erumpat.* Itaque luminis radicem est conatus eruere, ne, si radix luminis perseueraret, tributarij aliquando possent iugum excutere. O si hanc astutiam laudabiliter imitaremur, nullam ambitionis radicem permittentes, nec solum ramusculos amputantes! Noe agricolæ tribuitur elogium, quia sapienter perfecerit ministerium: *Capit Noe vir agricola exercere terram,*

terram, & plantauit vineam. Gen. 9. vers. 20. Agricolæ meruit laudem, quia non solùm vitem plantauit, sed quia noxias arbores prorsus excidit. *Legislator* (inquit Philo lib. Quod deterius) *Noë iusto artem agriculturæ tribuit, docens, quod in morem agricolæ boni vir bonus è sylnestri genere stirpes, quæcumque noxia sunt, ab effectibus, aut vitijs plantata, excidit.* Superuacuus esset labor, si pullulantem vitem stirpes syluestres premerent, nec adolescere sinerent: at Noë vt sapiens agricola, quo vitis fructum protruderet, radices noxias prorsus amputauit. Disce vel à dæmone pugnandi artem, nec quiescas, donec vitiorum erueris prorsus radicem: *Lumen euellitur, vt radix ei nulla remaneat, de qua rediuiuum erumpat.*

§. XI.

Semper dæmon orthodoxam fidem conatur extinguere, & lumen veritatis arcere.

VEra fides virtutum fundamentum, & fulcrum est, nec inter mundi fluctuantes procellas humana se fragilitas quiuerit continere, ni fidei gubernaculo tentationum volumina adnitatur superare. *Immutabilis fidei est* (aiebat Cassiodorus 5. var. 40.) *omne, quod benè viuitur.* Fides supernæ maiestati reuerentiam piæ credulitatis impendit; & fallaciarum tela inexpugnabile scutum retundit. Fides ostensis præmiis Martem contra impuras affectiones incendit, & pœnarum metu appetituum ardores sopit. Fides salubrem cæcitatem affert, dum veritatem ostendit, & noxiam errorum depellit cæcitatem, vt veram humana mens intueatur lucem. *In iudicium* (aiebat Christus) *ego in hunc mundum veni, vt qui non vident, videant, & qui vident, cæci fiant. Ioan. 9. vers.* 39. Ænigma videtur, sed fidei conuenienter aptatur. Audi Balduinum in Allegorijs Tilmani: *Bona cæcitas est in se ipso magna non videre, & quæ scire non licet, piè ignorare: propterea in cælestibus mysteriis, & diuinis Sacramentis omnis impia dubitatio à corde nostro procul pellenda est, omnis curiosa inquisitio compescenda est, vt fides, quæ habet veritatis conscientiam, habeat etiam piam ignorantiam.* Fidei oculus terrena non videt, quia cœlestibus semper intendit: ergo idem homo & videt, & cæcus fit; videt, quia inuisibilium notitia ornatus, visibilium specie non obcæcatur delusus; vt è contrà, qui rerum visibilium speciem intuentur, damnabili cœlestium ignoratione obcæcantur. Hinc Naas serpens interpretatus, Dei æmulus, quos iugo infelici subdit, desiderat periculosa cæcitate deturpare, & perspicacia peruersa acuere. Hac conditione Iabesenos in fœdus recipit, vt dextros oculos effodiat, & sinistros semper relinquat: *In hoc feriam vobiscum fœdus, vt eruam omnium vestrum oculos dextros.* Fidei oculum conatur effodere, vt confœderatos suos terrenis fecerit inhiare. Et quid fidei lumine priuatus exambiat nisi caduca, quando non sperat æterna. Adest Hugo Cardinalis: *Contra quos ascendit diabolus ad expugnandum pactum faciens cum eis, vt dexteros oculos eis, eruat, sinistros dimittat, id est, vt visum sana fidei in eis extinguat; visum verò mundanæ sapientiæ sanum relinquat.* Ad id omne dæmonis studium tendit, vt circa æterna fide extincta, aut debilitata cæcutiamus, & perspicaces inspiciamus solùm volatica, & transitoria. Consonat apud nostrum Sanctium Bonauentura: *Naas interpretatur serpens, vel coluber, & signat serpentem antiquum, id est, diabolum, qui nititur eruere oculum dextrum, id est fidem, vt ad bellum spirituale hominem reddat inutilem.* Qui fide caret vera luce orbus, impuris seruit affectibus deditus.

§. XII.

Si Deo accedant, inoculantur vel rudes, si eius æmulo, etiam exoculantur sapientes.

QVidquid fulgemus, à Domini claritate suscipimus. Nescit tenebras soli vicinus, nec potest incalescere longe remotus. Regina Austri, dum ad Salomonem properat, Sapientiam proximitate incrementat: *Docuit eam Salomon omnia verba, quæ proposuerat. 3. Reg. 10. vers.* 3. In Austro à Salomone distans dubitatione laborabat ambigua: ergo cum Christus Dominus sit Salomoni sapientior, ipsi accedentibus & lux effulgebit clarior. In circuitu sedis Ioannes aspicit animalia oculis perspicacissimis plena: *In circuitu sedis quatuor animalia plena oculis ante, & retrò. Apoc. 4. vers. 6.* Tardigradus bos de throni confinio inoculatur, & quod videbatur denegasse natura, throno insidentis agni est acquisitum præsentia. *Si quid sit pro nouitate incognitum* (aiebat Cassiodorus 10. *variarum* 4.) *fiet nobis eius instructione certissimum.* Præmiserat: *Paucis verbis sensus clauditur infinitus, & summa facilitate componitur, quod ab aliis nunc sub longa deliberatione formatur.* Vel rudes facilè edifcunt, si agno proximi, quod sapientes nesciret interuallis separati. Vidisti de throni proximitate etiam rudes inoculatos; vide modò si Naas seruiant etiam sapientes cæcitate delusos: *In hoc feriam vobiscum fœdus, vt eruam omnium vestrum oculos dextros.* Obcæcare sibi consœderatos tentauit, nec enim fœdus quirent cum veternoso serpente inire, ni oculos tenebris mallent obscurissimis tradere. Quod expendens apud nostrum Sanctium Gregorius, aiebat: *Dexter oculus eruitur, quando mens ea cæcitate percutitur, vt vltra ad videnda cælestia non aperiatur.* Fructus huius seruitutis est cæcitas; illius proximitatis est claritas. O quot rudes, & rusticani homines, dum virtuti student, arcana penetrauere mysteria! O quot Philosophi, dum inseruiunt vitio, ad excissima peruenerunt deliria! Vel sæculi sapientes vitia sectando obrutescunt, quando rudes sectando virtutem, sapiunt.

§. XIII.

Non adeò indecorum est cæcos vitio inseruire, quàm perspicacia præditos cupiditatibus famulari.

HOc turpissimum est (aiebat Seneca epist. 24.) *quod nobis obijci solet: verba nos philosophiæ, non opera tractare.* Philosophiæ luce non aspersos mirum non est vanas amplecti voluptates, volaticos exambire splendores: est tamen turpe philosophiam ruptare, & philosophiæ operibus contraire. Serpens dum perspicaci calliditate cunctis animantibus antecedens inseruit vitio, cunctis habetur & turpior, & execratior: *Maledictus es inter omnia animantia, & bestias terræ: super pectus tuum gradieris, & terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ. Genes. 3. vers.* 14. Talpæ comedere terram feruntur, non tamen maledictione mulctantur: cur ergo serpens, dum super pectus graditur, & terra vescitur, ab omnibus execretur? Quia cæteris sapientior, & callidior. Nil mirum, si talpæ oculis orbi terra vescantur, sed probrosum, mirandúmque serpentem super pectus gradi, terrámque comedere. Adest Philo de Migratione Abrahami: *Super pectus, & ventrem ingredieris: nam circa pectus ira est; in ventre concupiscentia. Cæterùm insipiens super vtraque semper ingreditur, iram, & concupiscentiam nunquam cessando, ex quo aurigam, aut præsidem rationem reiecit.* Serpens, dum sapientis

nomen

nomen vendicat, & concupiscentijs inseruit: infamiam anget, & dedecus sibi adsciscit. Est enim indecorum, habentes oculos impuris affectibus inseruire, & ab appetitu ductari. Naas flagrantissimo odio in Iabesenos exæstuans fœdus init ea lege, vt dextro lumine prorsus orbatis, sinistro conseruato, & illæso, & hoc non vt inhumanitatem temperet, sed vt augeat infamiam. *Eruam omnium vestrum oculos dextros, ponamque vos opprobrium in vniuerso Israel.* Et cur ambos oculos non effodiat, vt in vniuerso Israel opprobrium constituat? Quia si prorsus cæci Naas inseruiant (inquit Hugo) non erit adeo indecorum: at si visu fruentes infami iugo ceruicem subdant, de ipso intuitu accrescet nota, & augebitur ignominia; quando ingloriosum est sapientem cæcorum vestigia sequi, & indignis actionibus obscurari: *Sic faciebat Naas omnibus, quos capiebat in bello. Sed quare omnino non excæcabat eos? Forte propter maius opprobrium; licet enim ibi maius damnum esset, hic tamen maius opprobrium.* Maius damnum erat vtroque lumine carere; opprobrium maius serpenti videntem obsecundare: ergo sinistrum oculum, in quo humana denotatur sapientia, reliquit, & relinquendo dedecus auxit. *Visum* (inquit Hugo) *humanæ sapientiæ sanum reliquit.* Cæcus cæcè viuere est miserum; sapientes cæcè viuere inglorium.

§. XIV.

Durus carnifex est appetitus, & grauis dolor inordinatus affectus.

DÆmon, vt dura homines premat tyrannide, impuris tradit affectibus, & insanis appetitibus. Sæuus, carnifex torquet ambitio, ipsa voluptas discerpit, auiditas ipsa adurit. *Dic, mortale tibi & fragile corpusculum esse* (aiebat Seneca epist. 24.) *cui non ex iniuria tantum, aut ex potentioris viribus denuntiabitur dolor; sed ipsæ voluptates in tormenta vertuntur. Epulæ cruditatem afferunt; ebrietates neruorum torporem, tremoremque; libidines pedum, manuum, articulorum omnium deprauationes.* Qui immodicam sequitur voluptatem, maturat sibi dolorem, & luxuriæ euaporata momenta afferunt prolixa martyria. Aspice Ixionem volubili rota se ipsum insectantem; vide Sisiphum Saxo illigatum; Prometheum splendoris olim ambitiosum, exæsis, & renatis visceribus semper discruciatum. Et quæ maior improbis pœna quam anxia ambitio, quam insatiabilis cupiditas, quam inuida rabies? Quisquis vitiis se dedit, ingentem sibi materiam perturbationis, & doloris asciuit. Vna hæc via est ad tuta vadenti, externa despicere, & honesto contentum esse. Aliena felicitas inuidum rumpit, ambitiosum honor non adquisitus distorquet; cupidinis flamma voluptati deditum vrit. Hinc disces, cur Naas implacabili odio in Iabesenos exæstuans vtroque lumine noluit orbare, sed sinistrũ custodire: *Eruam omnium vestrũ oculos dextros.* Et cur non etiam sinistros? Vt grauiore eos dolore diuexet, & tormento intolerando discruciet. In sinistro oculo adumbratur carnalis concupiscentia. Ergo Naas, vt implacabili adularetur odio, sinistrum reliquit oculum, & ipso eorum aspectu vt duro carnifice vtitur ad multiplicandum tormentum. *Sinister oculus* (inquit Gregorius apud nostrum Sanctium) *est concupiscentia carnalis.* Vt in eos durius, diutiusque deseuiret, concupiscentijs effrænibus tradidit: nec enim vllus carnifex adeò est durus, vt ardens, & impuratus affectus.

§. XV.

Quos dedititios sibi suscepit voluptas, nunquam permittit otiari, sed continuis solicitat anxietatibus distorqueri.

ITa dico: In præcipiti est voluptas, ad dolorem vergit, & dum tenere nescit modum, excusare nequit tormentum. Qui vitijs se semel dedidere, in circuitu ambulant, quiescere nunquam permissi, sed continuis volutationibus fatigati, teste Propheta: *In circuitu impij ambulant.* Psal. 11 v. 9. Vt qui continua capitis laborant vertigine, & molestissima rotatione quietem ignorant, & tecta nutare existimant, sic qui vitiorum temeto ebrij nesciunt pedem figere, sed sciunt non sine dedecore vacillare. *Pauci sunt* (aiebat Seneca *epist.* 23.) *qui consilio se, suaque disponant: cæteri eorum more quæ fluminibus innatant, non eunt, sed feruntur. Ex quibus alia lenior vnda detinuit, ac mollius vexit, alia vehementior rapuit, alia proximè ripam cursu languescente deposuit, alia torrens impetus eiecit in mare.* Non facit vitium suis asseclis otiandi facultatem, sed ad cõtinuum, & molestum viget laborem. Quas non ignobilitates suasit ambitio? Cupido ad quas periculosas vigilias non coegit? Temeritas quos gemitus non adduxit? Cain post peccatum & vagus, & profugus gemit, quin otio possit labores solari, aut ad quietem tempore aliquo peruenire: *Vagus, & profugus eris super terram.* A facie Domini proiectus ad terrena desideria mentem inclinat, & desiderijs distorquetur circumactus, & acri seu per timore diuagatur solicitus. Ita Hugo de Sancto Victore in Allegorijs Tilmani: *Vagus per inordinatam concupiscentiam, profugus per peccatricem conscientiam, cuius etiam voce illud aptè subiungitur: Quisquis inuenerit me, occidet, quia mentem diuino desertam auxilio quæcumque tentatio inuenerit, subuertit.* Cain continuis circuitionibus fatigatur, & timoribus deterretur. Nec aliter accideret Iabesenis, si se Naas tradidissent: *In hoc feriam vobiscum fœdus* (aiebat) *vt eruam omnium vestrum oculos dextros.* Et cur non etiam sinistros? Quia si vtroque lumine privaret (inquit noster Sanctius) non possent duris terræ laboribus inseruire, sed opus esset quiescere; cùmque fas non sit voluptati, cupiditati, ambitionique dedititios quiescere, sinistro vtentes oculo decreuit duris laboribus castigare. Audi eruditum Interpretem: *Cur Naas dextro captos oculo, quàm omninò cæcos maluerit Hebræos, ea videtur esse ratio: quia cæci magis oneri futuri videbantur, quam vsui, & à luscis nihil impendebat in bello periculi, & aliqua expectari poterant emolumenta, cùm idonei essent colendis agris, pascendo pecori, & aliis ministerijs quibus seruilem dant operam, qui capti sunt, aut subacti bello.* Oculis capti, otio vacarent; si lusci, duris operibus inseruirent; ergo vt nouerit Naas seruma non posse otio frui, sed ad continuum, molestumque laborem teneri, non admisit cæcos, sed luscos. Interroga vitiorum vernulas, an aliqua quiete, paceque fruantur, & inuenies solicitis timoribus agitari; continuis curis vrgeri, indignis appetitibus vri; ille pace solùm fruitur, qui virtutibus famulatur.

TEXTVS.

TEXTVS.

VERS. III. Et dixerunt ad eum Seniores Iabes: Concede nobis septem dies, vt mittamus nuntios ad vniuersos terminos Israel; & si non fuerit, qui defendat nos, egredicmur ad te.

§. XVI.

Sapè inimicus, vt grauia attulerit detrimenta, à nobis impetrare cupit exigua.

NOn audet aduersarius magna à nobis poscere, veritus ad aperiendam fallaciam, & latutum dignam repulsam; parua poscit, precatus exigua, quæ si obtineat, plus audebit,& maiora tentabit. *Nullum vitium est*(inquit Seneca epist.116.) *sine patrocinio: nulli non initium est verecundum, & exorabile, sed ob hoc latius funditur: non obtinebis, vt desinat, si incipere permittas, imbecillis primò est omnis affectus, deindè ipse se concitat, & vires, dum procedit, parat. Excluditur faciliùs, quàm expellitur.* Vt qui hydrope laborant, ipsis potionibus viuidius sitim accendunt; ita si quid appetitui conceditur, vires addis, & eius famem non sedat, sed viuidiùs inflammat. Serpens se contrahit, & pro temporis qualitate explicat: si rimulam inueniat, sibi viam latiorem faciet,& aperiet. Iabeseni dura obsidione pressi suppliciter Naas deprecantur, vt exiguo tempore illis inducias concedat, & respirare permittat: *Concede nobis septem dies.* Inquires, cur exiguum induciarum tempus deposcant, si Naas exorabilem præsumunt? aut si exorabilem non præsumunt, quid tempus terunt? Quia si prolixius tempus peterent (inquit Abulensis quæst. 3.) eis non concederet. Septem concessit dies, paruipendens robur exiguo adeò spatio colligendum, & promittens sibi etiam induciis concessis indubium triumphum. Verùm dum imprudenter superbus, aut arroganter tumidus quid aduersariis concessit, dignam cladem tumore tulit. Iabeseni prudenter, vt consequantur, exiguum tempus deposcunt, & iam induciis impetratis vires colligunt, quibus hostem prosternunt. *Istos septem petiuerunt, quia si fortè magnum tempus peterent, hostis non permitteret.* Visum est Naas parum ipsi obesse, spatium illud hosti concedere, arbitratus non posse delectum cogere, nec in certamen prodire: verùm eo exiguo tempore semel impetrato plurimas sibi vires comparant, & sepentina irruptione castra inimicorum euertit. Si Naas exiguum illud denegasset, Iabesenos prorsus detriuisset; verùm dum paruipendit exigua, maturauit sibi ingentissima detrimenta. Si appetitui quid exiguum concesseris, gliscet, & audacior maiora tentabit: ergo principiis obsta, nam serò medicina paratur, & sero parata, inutilis sæpè redditus.

§. XVII.

Hostium vires contemnere est sibi stragem maturare.

SEmper solicita profuit incolumitati cautela: tunc res præliorum benè disponitur, quoties hostis superbo tumore non despicitur, sed timetur. Gigas ille à pastore prostratus est, & dum contemnens aduersarium lentè graditur, superbia hosti suffragante prosternitur: *Dixit Philisthæus ad Dauid: Nunquid ego canis sum, quod tu venis ad me cum baculo.* 1. Reg. 17. vers. 43. Philisthæus indubium sibi promittens triumphum hostem non inuadit, sed vestigio morosa incedit: *Cum ergo surrexisset Philisthæus, & veniret.* Dauid

Eman. de Naxera in Reg.

hostis robur animaduertens, se ipsum vrsit, & tempus nullum omisit: *Festinauit Dauid & cucurrit*: ergo gigantem superbia periculo obiecit, pastor omni solicitudine vius detriumphauit. Opportunè Basilius Seleuciensis orat. 15. *Goliath videns puerum pugna incensum amore; oculorum elegantiam, genarum florem, & alienum à belli studiis schema in risum effusus est.* Derisit aduersarium,& ipso despectu aduersario imprudenter attulit triumphum. *Illa sunt robusta* (aiebat Cassiodorus 5.variar. 25) *illa diuturna, quæ prudentia incipit, & cura custodit.* Parum iuuat incepisse prudentia, si in medio cursu perdidit laborem ignauia, aut imposuit sibi superbia. Naas dura obsidione Iabesenos cinxit; illi humiliter ad exiguum tempus inducias postularunt: *Concede nobis septem dies.* Viribus suis præfidens, & quas possent Iabeseni vires comparare, contemnens, abnuit, & exiguum illud tempus concessit; verùm superbiæ pœnas tulit ab hostibus debellatus, prorsusque attritus: *Percussit Ammon, vsque dum incalesceret dies.* Dum superbè aspernatur hostem, sibi maturauit stragem. Ita Abulensis quæst.3 *Putauerunt, quòd Rex Ammon, cùm esset superbus, contemneret eorum auxilia, ideò concederet, quod congregarent vndecumque vellent.* Inducias petiuerunt. Naas tumori adulantes,& inflatissimæ superbiæ blandientes: nec falsa fuit eorum opinio, nam gauisus est Naas tempus ad comparandas vires concedere, promittens sibi eos quibuiuis collectis viribus detriumphare; verùm dum contempsit auxilia, expertus est detrimenta: vt hinc alieno discrimine edocta cautela discat hostem non despicere, sed omni solicitudine armari.

§. XVIII.

Qui inuitantem triumphum distulit, sera, & inutili pœnitudine planxit.

NOn tantum præsentis, sed vigilantis est (inquit Seneca epist.22.) *occasionem obseruare properantem. Ita hanc circumspice; hanc, si videris, prende, & toto impetu, totis viribus id age, vt te istis officiis exuas.* Prudentia,& ignauia non semel in arena contendunt; monet prudentia opportunam occasionem amplecti, perplexis se tricis expedire, inuitantem incolumitatem rapere: ignauia, vt otio indulgeat, aut vt insanis appetitionibus morem gerat, in posterum mittit, & iterum seddituram occasionem fallaciter sibi suadet. *Epicuri* (adnectit Seneca) *epistolam ad hanc rem pertinentem legi. Idomeneo, qua scribitur: quem rogat, vt, quantum potest, fugiat, & properet, antequam aliqua vis maior interueniat, & auferat libertatem recedendi. Idem tamen subjicit, nihil esse tentandum, nisi cùm aptè poterit, tempestiuéque tentari: sed cùm illud tempus diu captatum venerit, exiliendum ait.* Nota attentius quæ addit: *Dormitare de fuga cogitantem vetat, & sperat etiam ex difficillimis salutarem exitum: si nec properemus ante tempus, nec cessemus in tempore.* O vtilissimum documentum! quod si plures fuissent amplexi, non lugesent miseri: verùm dum miserias suas amant, in futurum felicem sibi exitum promittunt, spebusque se euanidis fallunt. Cinxerat dura obsidione Naas Iabesenos, illi spebus, ac viribus destituti tributa pendere offerunt, iugumque admittunt. Distulit Naas, donec oculos effoderet, illis imperare, & supplicibus septem induciarum dies imprudentes concessit: *Concede nobis septem dies.* Ratus est quouis tempore triumphum non posse è manibus elabi, sed quocumque vellet, posset victoria potiri; verùm qui, ni distulisset, triumphasset; quia distulit, periit. Itaque dum in futurum sibi eodem modo seportandum triumphum promisit, & inuitantem occasionem non rapuit falsò securus, iacuit inopina calamitate prostratus: *Constituit Saül*

populum in tres partes : & ingressus est media castra in vigilia matutina, & percussit Ammon. O quàm metuit stragem pati, qui inuitante triumpho distulit redimiri. Ita Abulensis quæst. 3. *Rex Ammon libenter concessit, erat enim Rex stultus, nam si voluisset immediatè inuadere, viri Iabes resistere non potuissent, sed paterentur quodcumque vellet Rex.* Adeò erat triumphandi occasio opportuna, vt nullo labore obtineretur victoria: verùm dum stultus Naas eodem modo postea se triumphaturum promittit, triumphandi difficultatem adauxit. Ante septem dies iam hostis collectis viribus in campum prodiit, & penitus securum atteruit. Opportunum pœnitendi tempus pœnitentiam suadet, occasio ad salutem allicit; & tamen, dum peccatores Naas exemplum secuti in futurum distulerunt pœnitentiam, miseram pertulere ruinam. Facillimum erat Naas eo tempore hostes detriumphare, postea difficillimum fuit effugere.

§. XIX.

Si superior laborante Republica oblectamentis indulgeat, ab omnibus despicitur, nec pro superiore habetur.

D*iligenda sunt ista* (aiebat Cassiodorus 11. variar. 6.) *vnde Respublica videtur esse firmissima... quapropter magna est quolibet tempore monstrata deuotio, sed tunc acceptior redditur, quando necessaria plus habetur,* Adnectit: *Caue ergo, ne te aut improbata redemptionis, aut torpentis desidia culpa respiciat; & quod expedire neglexeris, tuis inferas damna fortunis.* Semper rebus publicis attendere debet regentis solicitudo quæ licèt tranquillo tempore sit accepta, turbido magis probatur laudanda. *Nequaquam par gubernatoris est virtus* (scribit Plinius 9. epist. 26.) *cum placido, & cum turbato mari vehitur: tunc admirante nullo illaudatus, inglorius subit portum. At cum strident funes, curuatur arbor, gubernacula gemunt, tunc ille clarus, & diis maris proximus.* Nauis gubernator eximiis laudibus celebratur, si irruenti procellæ obsistit, si inter confusa fluctuum volumina nauigium solerti industria, & indefessa rexerit vigilantia: vt ècontra, pro rectore non habetur, ab omnibusque despicitur, si placidè capiat somnum, dum minatur per momenta naufragium. Iabeseni arcta obsidione cincti inducias à Naas postulant, vt ad vniuersos terminos Israël nuntios mittant, si aliqua forte sibi auxilia eo tempore inueniant: *Concede nobis septem dies, vt mittamus nuntios ad vniuersos terminos Israel.* O quàm prudentia de mentis arce deturbabatur! Si paulò antè Saul in Regem fuerat conclamatus, cur ad ipsum nuntios non mittant, & auxilium ab eo deposcant? Quia cùm tunc Saul (inquit Abulensis quæst. 3.) aut propriis commodis, aut oblectamentis attenderet, nec Principem existimabant, nec pro superiore habebant: *Non curabant de eo, tanquam si non haberent Regem; putabant enim frustra esse petere ab eo auxilium. & ita viri Iabès non miserunt immediatè ad Regem suum.* Rationem subdit: *Erat autem causa huius, quia tunc magis videbatur rusticus, quàm Rex, quia sequebatur boues venientes de agro,& vacabat agricultura.* Consonat Lyra. *Veniebat de agro, vbi fuerat causa spatiandi, vel se exercitandi in arte sagittaria, vel huiusmodi.* Itaque cùm magnum subditos adurgeret periculum, Saul erat in agro aut proprium quærens agriculturæ lucrum, aut venationis oblectamentum: ergo ad eum non delegarunt nuntios pro Rege non habentes, & aspernantes. Suis inferebat Saul damna fortunis, dum laborante Republica exiguis attendebat lucris, aut caris oblectamentis. Vt hinc discant superiores rebus publicis attendere, si reuerentiam velint sibi conciliare. Saul pro Rege non habetur, dum propriis attendit commodis, aut studet oblectamentis.

§. XX.

Oratio hostium vires frangit, & imminentia pericula auertit.

ORatio vt est opima Deo victima, sic contra dæmonem arietis machina acerrima; in dæmonis muros non solum audet, sed prorsus euertit; supplicantes Deum rogat, sed ipsa humilitate aduersarium potenter debellat. Vbi populus anxia deuotione orauit, Assyriorum exercitus corruit: *Ex toto corde suo omnes orabant Deum.* Iudith. 4. vers. 17. Capite truncatus iacuit Holofernes fœminea manu, vt orationis pateret omnibus energia, cùm debili adeò instrumento miranda sæculis absolueretur victoria. Humilitas supplicantis elatos superat aduersariorum ausus, & armatos prosternit exercitus. *Nos* (aiebat Tertullianus de orat. cap. 11.) *non attollimus tantum, sed etiam expandimus, & Dominica passione modulantes, & orantes confitemur Christo.* Christus cruce expansus hostem debellauit, testante Ioanne: *Nunc princeps huius mundi ejicietur foras; & ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum.* Ioan. 12. vers. 31. Oratio Christum expansum cruce imitatur, vtque Christus cruce; sic orans dæmonem abigit prece. Crux, & oratio melodiam conficiunt cœlo, resonant strepitu horribili diabolo. Itaque vt cythara Dauidica perniciem dæmoni, & salutem afferebat Sauli; ita oratio in cytharæ modum affert hominibus incolumitatem, & dæmonibus perniciem. Dura obsidione cincti ingemebant Iabeseni, nulla erat salutis spes, hostis armorum, & militum prævalebat ingenti copia, & vrbs armis, & militibus erat nuda. Quid tunc? Exiguo sibi concesso tempore nuntios mittunt, easque sibi vires colligunt, vt qui eruere tentabat oculos dextros, dextrum amiserit, & sinistrum: *Concede nobis septem dies, vt mittamus nuntios ad vniuersos terminos Israel.* Quàm imprudenter concesserit Naas, quæ petebantur, inducias, serò agnouit duras expertus catenas: *Percussit Ammon, vsque dum incalesceret dies.* Si quæras, quomodo celeriter adeo & auxilium comparatum, & aduersariorum robur penitus fuerit deletum? Respondebit Hugo Cardinalis, nuntios ad Saulem missos anxios fuisse deuotæ supplicis orationis gemitus, qui citissimè deuictis aduersariorum armis, orantes coronauere trophæis. Hugonem audi: *Saul, id est, Christus, populum suum ad se mittentem nuntios, oratione scilicet liberat ducens exercitum.* Iabeseni vbi ad orationem recurrunt, citissimè triumphum absoluunt, & qui sine oratione caterent oculis, orationis auxilio exundauere trophæis. Vt noueris quas vires sortiatur oratio ad defendendum orantem, & euertendum dæmonem superbientem.

TEXTVS.

VERS. IV. Venerunt ergo Nuntij in Gabaa Saulis: & locuti sunt verba hæc audiente populo: & leuauit omnis populus vocem suam, & fleuit.

§. XXI.

Multorum oratio gemitibus associata depellit miserorum pericula, & diabolica retundit tela.

RES humilis videtur oratio, verùm eis viribus prævalet, vt contra armatos audeat, & vincat. Oratio omni

omnipotentiæ laudabiliter æmula nil expauet, quia honesta audacia triumphum præsumit. Et cur non vincat aduersarium, qui quodammodo incantat Deum? *Dimitte me* (Moysem alloquitur Deus) *vt irascatur furor meus contra eos*. Exod. 32. vers. 10 Hieronymus in Ezechiel. 13. sic scribit: *Cui dicitur: dimitte me, ostenditur, quod tenendi habent facultatem*. Vt incantatio verbis robur illigat, & vires quodammodo eneruat; sic oratio vel ipsam omni potentiam quodammodo incantat, & si fas est dicere, ad infligenda supplicia illigat. *Quid est* (aiebat Gregorius 9. Moralium 9.) *sermo dicere: dimitte me, nisi deprecandi ausum prabere*. Prouerbium erat: *Nec Hercules contra duos*; vetum quod Herculi non concessum, orationi datum. Ecce contra populum stat adoratus detestandis suffitibus vitulus, & ardet etiam furor diuinus vindictæ cupidine incensus, & tamen oratio prævalet contra solicitantem supplicia culpam, & contra æstuantem ad irrogandas pœnas vindictam. Quod si vnius oratio omnipotentiam quodammodo ligat, & quæ solicitabat culpa, pericula sedat, quid non assequatur multorum oratio gemitibus obarmata, & suspiriis anxiis munita? Iabesenorum nuntij referunt, quibus angantur periculis: Gabaa ciues charitate ardentes lachrymas, & deuotas preces opponunt, & iam pericula conuertuntur in trophæa. Ammonita perit, & Iabesenus onustus spoliis gaudet: *Percussit Ammon, vsque dum incalesceret dies*. Spreuit Naas, quæ comparari possent, auxilia, quia ignorabat quantas vires orantium sortirentur lamenta. Contribules vocem leuant, & preces gemitibus armant: *Leuauit omnis populus vocem suam, & fleuit*, & iam de charitatis flamma eliquatus gemitus, & de compassione ortus eiulatus non solùm affert Iabesenis salutem, sed aduersariis ingentissimam cladem. Audi Hugonem. *Leuauit omnis populus vocem suam ad Dominum*. Dum ad Dominum orationem charitate nobilitatam, & lachrymia fultam mittunt, pericula contribulium auertunt, & quæ orationi vires insint, factis statuunt. Lachrymis velnti mucronibus vulneratus petiit Naas, & dum perniciosa cautela eruere tentabat oculos, ostendit, quam timetet rationabiliter planctus.

§. XXII.

Non potest populus non flere, si gubernator dormit, & hostis vrget.

GVbernator, Princeps hostium debet præuidere consilia, & opponere opportuna remedia. Quòd si aut consilia non præuideat, aut præuisis obsistere negligat, non potest populus tristi eiulatu in felicitatem suam non deplorare, vt etiam hostilibus mucronibus non vrgeri. Imperator totus oculus vtilitati publicæ prouidere, & totus manus negotia debet tractare *Oratores Athenis* (scribit Plutarchus lib. An seni) *cum Timotheo, & Iphicrate, Charetem Theochari filium comparabant corpore florentem, & robustum, ac talem esse dicebant debere Atheniensium Imperatorem*. Itaque imperio existimabant præficiendum calamistro p̃ rpolitum, faciéque pulcherrimum: corripuit tamen eorum stultitiam Timotheus, testatus has prætogatiuas parum imperio conducere, prodesse tamen Imperatorem habere totum oculatum, otiique inscium. Audi Plutarchum: *Ibi Timotheus: Minimè gentium, inquit: sed eiusmodi esse eum, qui stragula Imperatori est portaturus: imperatorem verò eum, qui simul à fronte, & a tergo negotia videat. & cuius salubria consilia nullo animi motu pretolentur*. Itaque Respublica eget gubernatore prouido, actuosoque, quod si aliter accidat, periculis laborabit cuncta & erit hostibus audaciæ præda. Nota erant populo, quæ Naas consilia

Eman. de Naxera in Reg.

gereret. vtque eius conatibus resisteret, Regem petunt, & Saulem deligit: *Videntes, quòd Naas Rex filiorum Ammon venisset aduersum vos, dixistis mihi: Nequaquam: sed Rex imperabit nobis*. Saul electus est, vt hostem vinceret, aut repelleret. Eo tempore Naas Iabesenos dira obsidione cinxit, & effodere eorum oculos superbè tentauit, & populus magnis eiulatibus luxit: *Leuauit omnis populus vocem suam, & fleuit*. Non solùm erat publici fletus causa Naas copiosis militibus vrgens, sed Saul oblectationi, aut agriculturæ attendens: *Et ecce Saul veniebat sequens boues de agro*. In agro erat Saul oblectationis causa, cùm suoa dutissima premebat angustia. *Veniebat de agro* (inquit Lira) *vbi fuerat causa spatiandi*. Vbi Naas cognouit Saulem agro spatiari, instituit Iabesenos obsidione grauissima vrgere, & vbi hostis obsidione premebat, & Saul nulla arma ad resistendum parabat, non potuit populus non gemere, & eiulare, quia hostis de gubernatoris inertia sumebat audaciam; & de hostili audacia irremediabilis Rempublicam opprimebat miseria.

TEXTVS.

VERS. V. Et ecce Saul veniebat sequens boues de agro, & ait: Quid habet populus, quod plorat. Et narrauerunt ei verba virorum Iabes.

§. XXIII.

Aliquando gubernatores plus satagunt sua adaugere, quàm generalia detrimenta vitare.

QVi gubernatoria munus laudabiliter gerit, vt generalitatis attendat commodis, sua postponit, & paruipendit. Qui verò sibi nimium attendit, otiosè, & indecorè munus subiuit. Grande Reipublicæ est commodum, si electus generale curet augmentum; vt è contrà, miserum erit naufragium, si proprium solicitauerit commodum. *Confido Patres conscripti* (aiebat Cassiodorus 8 variarum 11.) *quòd ad agendas optimè Regi gratias omnium vestrum studio debeant concurri; quando promotionem meum excogitatum noscitis pro vtilitate cunctorum. Atque ideò alacriter excipiendum est, quod necessariè fuisse operandum*. Minister, gubernatórve, si studeat vtilitati cunctorum, gratanter debet excipi, vt ardenter desiderari: verùm si generali vtilitate spreta suis studuerit solùm augmentis, Respublica ingemiscet magnis afflicta pressuris. Eodem tempore populus ingentibus fletibus referttur, & Saül boues secutus rediisse de agro narratur: *Ecce Saül veniebat sequens boues de agro*. In agro tempus consumpsisse, vt araret, bouéique exerceret, tradit Abulensis *quæst. 3. Veniebat de arando, quod patet, quia portabat duos boues*. Itaque proprium colebat fundum, & nesciebat vrgeri populum: ergo copiosis lachrymis lamentabatur Respublica eum fortita fuisse gubernatorem, qui suis attenderet lucris, nec inundantibus obsistere curaret miseriis.

§. XXIV.

Plus Reipublicæ congruit gubernator laudabiliter superbus, quàm nimia humilitate remissus.

NOn semper nocet magnos gubernatorem spiritus gerere, nec prodest semper humilem abiectionem sectari: prudentia modum imponit, humilitas nimia officit, si exercere munus impediat: honesta superbia prodest, si laudabiliter ardeat. *Ne aut acriter*

vindicando (aiebat Cassiodorus 1. *variarum* 30.) *aestimetur nimius, aut leniter agendo putetur improuidus.* Si nimia humilitas prouidentiae, & laudabili audaciae vires reprimat, officiet, & dedecus rectori afferet. Iabesenti ab hostibus obsessi legatos mittunt, & auxilia à contribulibus quaerunt: contribules audita obsidione lamentabantur: *Locuti sunt verba haec audiente populo.* Populus audit, & Saul nescit. Inquiramus, si placet, cur Iabeseni ad Saülem nuntios non amandauerint, ab eoque auxilium quaesierint? Si Saül paulò antea fuerat in ducem electus; & à populo conclamatus, cur modo non denuntiarint obsidionem, vt depellat calamitatem? Iam Textus respondet: *Ecce Saul veniebat sequens boues de agro.* Saül etsi in ducem electus nimia humilitate non attendebat regimini, sed rusticano labori: ergo nihil ab eo sperauerunt forte, quia nimia cognouerunt depressum humilitate. Ita Abulensis *quaest.* 4. *Saul erat vir nimis humilis... Nunc autem postquam in Regem sumptus est, illam eandem humilitatem seruauit.* Segerebat vt priuatus, cum in ducem fuisset electus: ergo cùm agnosceret populus magnos spiritus non gerere, sed nimia pusillanimitate agriculturae vacare, auxilium ab eo non sperarunt, sed despexerunt. Erat dux, ac si non esset, quia dum nimis humilis subtrahebatur, fastigium occupabat, munus non implebat. Omne vitium à gubernatore debet exulare; frequentertamen plus Reipublicae nocet nimia humilitate remissus, quam aliquali tumore elatus.

§. XXV.

Non sunt mediocria certo relinquenda ob maiora, si dubia.

Fallit nos saepissimè spes, promittens maiora, aufert iam possessa. Canis ille, dum offae, quam gerebat dentibus, maiorem in aquis respexit vmbram, vt caperet vmbram, reliquit offam. *Non est quòd inuideas istis, quos magnos, felicésque populus vocat* (aiebat Seneca *epist.* 94.) *non est quòd tibi composita mentis habitum, & sanitatem plausus excutiat: non est quod tibi tranquillitatis tuae fastidium faciat ille sub illis fascibus purpura cultus.* Dum quis mediocrem, pacatámque, qua vtebatur, fortunam fastidiuit, & ad sublimiorem statum peruenire tentauit, ipso saepè in itinere iacuit deiectus: ad suspiratum fastigium non peruenit, & quod habebat, amisit. Mirabéris Saülem in Regem iam electum agriculturae vacasse, de agro namque reuersus, ac boues sequutus populi clamores audiuit: *Ecce Saül veniebat sequens boues de agro.* Vt imprudens est, qui sequitur fugientem, sic etiam qui auersatur fortunam inuitantem. Si Saülem quaesiuit dignitas cur abiecto adeò, atque humili animo est, vt maluerit boues sequi, quàm hominibus imperare? Cur prensèt cutuus rusticanum aratrum, qui regale potuit prensare dextere sceptrum? Quia sceptrum (inquit Abulensis) nondum erat firmum, & erat firmum aratrum. Deus eum in Regem delegerat, verùm populus vt Regem non suspiciebat, nec debitum honorem praestabat: *Despexerunt eum. Sup. cap.* 10. *vers.* 27. Ergo Saul vt prudens noluit mediocrem statum, quem habebat, relinquere, quousque meliorem fortunam posset pacatissime possidere. Ita Abulensis *quaest.* 4 *Fortè in principio regni sui hoc faciebat, quia Israelita nondum fauebant ei tanquam Regi suo, sed multi eorum despexerunt ipsum, & dixerunt: Non regnabit super nos, vt patet infra in litera: idcò dum erat Rex dubius, nolebat priorem mutare statum.* Si spe adeundi thronum reliquisset aratrum, fors nec haberet aratrum, nec thronum: *Ideò dum erat Rex dubius, nolebat priorem mutare statum.* O vtile plurimis documentum! Promittunt sibi magna, vtque assequantur, expendunt imprudenter possessa: nec semel expensae diuitiae auolarunt, & malè fundatae spes fefellerunt. Prudens mauult mediocri, certáque fortuna vti, quàm maiorem suspirare, & vna & altera defraudatus lugere.

§. XXVI.

Honestè superbus mauult honorem dignitati praestare, quàm à dignitate accipere.

Ambitiosus dignitatem sitit, vt fascibus, praetextaque cultus non solùm splendeat, sed tumeat. Magnanimus, benemeritúsque adit dignitatem, vt ei dignis factis incrementum aucerit splendorem. Distat multum inter nobilitare praetextum, aut ipsa nobilitari. *Ne Cn. quidem Pompeio externa bella, aut domestica* (inquit Seneca *epist.* 94.) *virtus, aut ratio suadebat sed insanus amor magnitudinis falsa.* Virtus non commendabat arma, sed insanus magnitudinis falsae amor arma quaerebat. Quaeruntur fastigia, quia splendorem possidenti refundunt. Ille verè magnus est, qui aliquid fastigio addidit, quo fastigium ipsum luceret. *Veniamus* (aiebat Cassiodorus Senatus Praepositum alloquens 9. *variarum* 24.) *ad Magisteriam dignitatem, quam non pecuniae largitate, sed morum nostris suffragio consequutus: quo loco positus semper quaestoribus assuisti. Nam cum locus esset eloquio defaecato, causa tuo protinus credebatur ingenio. Exigebaris à benigno Principe, quod se tibi noverat minimè commisisse, & quadam gratia praeiudiciali vacabat alios laborare, vt te sententia tua copiosa laude compleret.* Adnectit: *Non enim proprios fines sub te vlla dignitas custodiuit, quando conscientia tua constat creditum, quod à multis fuit proceribus synceriffiré peragendum.* Dignitatis terminos virtutum luce ampliauit & obtinuit à possessore dignitas, plusquam ipse dederat possessori. Nec aliter Sauli accidisse videtur: ad dignitatis culmen euectus adhuc vacabat agriculturae: *Ecce Saül veniebat sequens boues de agro.* Non multò post inito cum Ammonitis certamine, sic eos debellauit, vt duo simul relicti non fuerint: *Reliqui autem dispersi sunt, ita vt non relinquerentur in eis duo pariter.* Inquiramus, si placet, cur Saül antea detrectarit fastigium, & aratro coluerit campum, & cur deuictis, profligatísque Ammonitis agriculturae vlterius non vacauerit, sed regia dignitate splenderit? Si electus ad regnum tellurem exercuit, cur profligatis iam Ammonitis ad percolendam terram non rediuit? aut cur agriculturam exercuit, quousque aduersarium debellauit? Quia erubuit (respondet Abulensis) fastigium occupare, ante quam strenuis factis nobilitarit fastigium at postquam gloriosis actionibus dignitati splendorem addidit, sine rubore possedit. Accipe Abulensem *q.* 5. *Nolebat, quod principatus honoraret eum, sed ipse honoraret Principatum: quo vsque ergo ipse faceret aliquid dignum honore, nolebat se in honorabili statu ponere: cùm vero pugnauit contra Ammonitas, & fecit ibi aliquid laude dignum, incepit esse honorabilis.* Non erubuit fastigium gloriosis factis nobilitatus, erubuit solummodò electus, suis nos factis edocens aliud esse nobilitari fastigio, aliud fastigium nobilitare.

§. XXVII.

Ni Princeps studiosè sciscitetur, nesciet aduersa, quia adulatores solum adnituntur referre grata.

Pvtabis, nil altis, felicibúsque deesse, cum omnia infortunia opulenta felicitas videatur excludere. Seneca tamen *lib.* 6. *de Benef.* adnititur ab hoc te errore liberare. *Monstrabo tibi* (inquit *cap.* 30.) *cuius rei inopia laborent*

laborent magna fastigia: quid omnia possidentibus desit. Scilicèt ille, qui verum dicat. Vt omnes gestiunt magnorum elucrari gratiam, refugiunt referre, quæ ingerere videntur molestiam; infausta omnes denunciare refugiunt, quia inuidiam sibi conflare nolunt: ob id fere nullus ex animo sententiam dicit, sed, quæ auribus adulentur referre gestit. Xerxi, dum bellum inferret hostibus, nullus fuit, præter Demaratum, qui laudibus studium non celebraret, & indubium triumphum asseretet: ille ingenio clarus, & adulatione impulsus se in pericula coniecit, & tardè veritatem agnouit. *Quàm miserabilis gens* (addit Seneca, *cap.31.*) *in qua nemo fuit, qui verum diceret Regi.* Erat adulandi certamen, & vnũ amicorum omnium studium gratiam inire, etsi non dubitarent periculum imminere. Nec aliter Sauli videtur accidisse. Laborabat Respublica, quia Naas Iabesenia oculos dextros tentabat eruere; nec tamen fuit, qui Sauli agro tunc existenti denuntiaret, & ni ipse sciscitaretur, prorsus nesciret: *Ait: Quid habet populus, quod plorat? Et narrauerunt ei verba virorum Iabes.* Studiosè sciscitanti retulerunt, ni sciscitaretur, ora silentio comprimerent, nec referrent. Quòd si inquiras, cur adeò imminens celarant periculum, quando admittebat remedium? Respondeo, detrectasse omnes tristia Regi referre, veriti fortassis indignationem incurrere; ad Regem veritas non perueniret, ni ejulatus causam ipse rogaret: ast vbi sciscitatus agnouit, prodiuit in campum, & contriuit inimicum: vt repetat Seneca: *Quàm miserabilis gens, in qua nemo fuit, qui verum diceret Regi.* Saul inquisiuit, & comperta veritate, quod opus erat disposuit. Ita Abulensis *quæst.5. In hoc monstrauit se Saul Regem, quoniam quæsiuit quid esset illud, quod in populo fiebat, tanquam ad illum pertineret.* Opus fuit Regi, quid populo accidisset interrogare; nam cùm molestum esset, nullus audebat referre, quia timebat quisque relatione exasperare. Discant hinc Superiores, Principesque, si de Reipublicæ, suorumque statu notitiam habere discupiant, interrogare, & inquirere, aliter namque remedium periculis non poterũt adhibere. Veretur quisque infaustorũ denuntiatione affligere, quia gestiunt omnes grata adulatione palpare.

TEXTVS.

VERS. VI. Et insiliuit spiritus Domini in Saul, cùm audiuisset verba hæc; & iratus est furor eius nimis.

§. XXXVIII.

Laudabilis est ira Dei zelo flammescens, & communi vtilitati prospiciens.

SApiens in omnibus modum tenet; nihil reprehensibile laudandis admiscet, pacatum animum gerit, vbi ira non proficit: honesto tamen furore rapitur, vbi zelus, & sc indescentia conducit. Ira in modum medicaminis adhibenda est: nam vt chirurgus limato vtitur instrumento, non vulneris infligendi, sed seruandæ sanitatis studio; ita sapiens inardescit pia ira, & laudabili excandescentia. *Beneficiis humana vita consistit & concordia* (aiebat Seneca *lib 1. de Ira, cap.5.*) *nec terrore, sed mutuo amore in fœdus, auxiliumque commune constringitur. Quid ergo? Non aliquando castigatio necessaria est? Quid ni? Sed hæc sincera, cum ratione: non enim nocet, sed medetur specie nocendi. Quemadmodum quædam hastilia detorta vt corrigamus, & adactis cuneis, non vt frangamus, sed vt explicemus, elidimus: sic ingenia vitio praua dolore corporis, animique corrigimus.* Itaque sapiens ira vtitur, vt medicina medicus, nempè vt valetudinem stabiliat, & vitium depellat. Nec solùm ira rationabilis ad aliorum curanda ingenia prodest, sed etiam associata ratione strato conducit; extollit animos, incitat, & ne quidquam ignauè gesserit, honestis stimulis agitat. Vt vidit Elias homines Dei charitate, patientiaque abuti, laudabili irâ correptus aiebat: *Viuit Dominus Deus Israel, in cuius conspectu sto, si erit annis his ros, & pluuia, nisi iuxta oris mei verba. 3. Reg. 17. vers. 1.* Ne flãmas euomens irâ existimetur præcipitatus, aiebat: *In cuius conspectu sto.* Non delectabatur pœna, sed adurebatur culpa: ad grauiora remedia venit, quia hominum feritas, & improbitas curari leuibus non sustinuit. Audi Basilium Seleuciensem orat. 11. *O ira pietatis plena! O lingua, quæ cælum frænas!* Præmiserat: *Ira pietatis auxiliatrice adsumpta vocem emisit, qua cœlo legem siccitatis imposuit.* Ne hominum prauitas pestilenter serperet, ira pietatis plena cohibuit, & vtilissimis flagellis impietatis delirio furibundos sanauit. Nec aliter Sauli accidit: nam cùm insolentem iactantiam Naas per nuntios accepisset, cælesti spiritu incanduit, & duro supplicio tumore insanum, & insania tumidum castigare decreuit: *Insiliuit spiritus Domini in Saul, cùm audisset verba hæc; & iratus est furor eius nimis.* Spiritus, & iracundiæ motus conuenerunt, vt notum omnibus esset, iram illam pietatis esse plenam & religioso zeli ardore inflammatam. Ita Caietanus: *Hinc habes, quod diuinus spiritus mouet quandoque animum hominis ad iram, & consequenter, quod ira est instrumentum virtutis, si moderatè assumitur: mouebat enim Spiritus Sanctus animum Saülis ad iram istam, & ideò congruum fuit, vt faceret ipsum excandescere.* Erat Saul Rex; vt hostilem insolentiam reprimeret, vt subiectis prouideret, & Numinis honori consuleret: ergo non oportuit remissè agere, sed religioso spiritu ardere; nam vt est vitium iracundia exoculata præcipitari, ita est virtus rationabili iracundia inardescere, & honesto ardore aduri.

§. XXIX.

Felix est semper labor, quo muneri satisfacis, pietatique inseruis.

LAbor pro religione susceptus, aut ab obligatione muneris ortus nequit à felicitate diuidi, quia non potest ab honestate separari. Virtus extra fortunæ regionem pacatè degit: in quocumque euentu sui iuris est, in culmine, & in valle sibi constat varietatis ignara, & aduersus omnes temporum adsultus munita: non quærit extrinsecus pretium, quia in se ipsa habet, & se ipsa contenta est. *Virtus* (aiebat Seneca *de vita Beata, cap. 16.*) *ad viuendum beatè sufficit, perfecta illa, & diuina. Quid ni sufficiat? Immò superfluit.* Felix Saul denuntiatur: *Et insiliuit spiritus Domini in Saül.* Iuxta Hebræum habetur: *Et prosperatus est spiritus Helohim super Saül, cùm audisset verba hæc.* Profectò Saulis prosperitas non videbatur dimetienda ab auditu; sed ab euentu. Quid profuisset audisse verba, tentasséque certamina, si non assecutus fuisset trophæa? Ergo illum prosperum deprædicet Textus, non quia verba audiuit, & audacter in campum prodiit; sed quia audentem barbarum fregit, & superbientem contriuit: O vtilem nobis doctrinam! In ipso pro virtute labore iam fructus est: qualiscumque fuerit euentus; honestus labor vberes adducet fructus non pendet à fortunâ honestas, nec ab honestate diuidi potest vtilitas, vel eùm Saul disponit in campum prodire, cùm amplectitur periculum, cùm pro religione, & munere ardet in bellum, iam spiritus prosperatur, & virtus incrementis magnis augetur. Etsi decumbat pro religione, & munere pugnans, erit fortunatus, & infelix esset, ni pugnaret; quantumvis robore, & salute vsus. Innuit Caietanus: *Assimilatur prosperitati donum hoc spiritus diuini: tum quia velut successus prosper erat relatiuè ad præterita, &*

expectata; tum quia ad prosperitatem regni tendebat noua hac commotio spiritus Saülis à spiritu diuino, qui aptè nominatur spiritus Helohim, eo quòd erat spiritus Dei, quatenus gubernat. Saül anteà in agro; vbi vt placet Litæ, oblectationis causa versabatur, non erat tam fortunatus, etsi placido otio perfruitus; modò verò iam deprædicatur prosper, etsi dubia certamina subeat, etsi cum acerrimo hoste decertaturus in campum prodeat, quia modò religioni inseruit, & munus gubernatoris adimplet: *Successus prosper erat relatiuè ad præterita.* Non attento etiam euentu felicior erat Saül exercitum cogens, & bellicos labores subiens, quàm agro oblectationi deseruiens; nam agro nec inseruiebat religioni, nec satisfaciebat muneri; ast acies antecedens armatas & satisfaciebat muneri, & religioni.

TEXTVS.

VERS. VII. Et assumens vtrumque bouem concidit in frusta, misitque in omes terminos Israël per manum nuntiorum, dicens: Quicumque non exierit, & sequutus fuerit Saül, & Samuël, sic fiet bobus eius. Inuasit ergo timor Domini populum, & egressi sunt quasi vir vnus.

§. XXX.

Nonnulli præ se ipsis diuitias amant, & periculo etiam vitæ asseruare procurant.

EX quo diuitiæ in honore esse cœperunt, eo insano ardore quæruntur, vt pericula etiam vitæ facillimè contemnantur. Ita auri splendore obcæcatur obtutus, ita eius pulchritudine inflammatur affectus, vt de mentis arce deturbetur prudentia, & ipso capite capiti aliquando solicitetur corona. Quam benè Plutarchus de superstitione: *Existimat quis summum bonum diuitias esse. Hoc mendacium venenum habet, depascitur animum de statu eum ejicit suo, somnum adimit, furore implet, impellit de saxis, strangulat, liberam vocem adimit.* In eum cupiditas deuenit errorem, vt diuitias summum bonum existimarit; vtque venenum, si cor adiuerit, omnes sensus torpere cogit; sic hoc mendacium, si viscera intrauerit, nihil intactum relinquit. Obsidebat Naas ciuitatem Iabes copioso adeò exercitu, atmis adeò instructo, vt Iabeseni se dedere decreuerint, ni intra septem dies illis affuerit auxilium. Barbarus concessit inducias superbiæ suæ adulatus, & tumori blanditus, quasi collectæ Hebræorum vires suis solummodò adaugendis deseruirent triumphis, & militarent trophæis. Saül accepto nuntio, vt quam citò delectum cogeret, & exiguo concesso tempore hosti occurreret, par boum in frusta concidit, & tecusantis bellum boues eodem modo concidendos publicitus intimauit: *Quicumque non exierit, & sequutus fuerit Saul, & Samuel, sic fiet bobus eius.* Profectò tristi illo nuntio adeò Saül videtur obturbatus, vt à prudentia distet perculsus. Si discupit delectum citissimè cogere; cur sub capitis pœna non jubeat exire? Plures eligent exiguo bonum pretio vitæ pericula redimere, & conflictum molestissimum euitare: ergo edictum publicet sub capitali dispendio, non sub boum exeidio. Effectus edicti commendauit prudentiam, timor namque ita inuasit populum, vt omnes properarent ad bellum, vtque consulerent boui, grandi se obtulerunt discrimini, quasi latius fuerit conflictum inire, quàm bouem perdere. *Planè (inquit noster Sanctius) id, quod sibi faciendum proposuerat, consequutus est; nam momento temporis magni excitantur bellorum motus, magni vndecumque fiunt militum concursus.* Saülem sua non fefellit opinio, boues minatus est amittendos, vt qui nouerat apud homines eo in pretio haberi diuitias, vt malint, quàm amittere vitam periculo exponere.

§. XXXI.

Erubescit miles ducem non sequi, si aspexerit antêire.

LAbores difficulter suadet dux, & superior, dum otio indulget: plus exempla, & minus prosunt edicta: ast si miles ducem suum intueatur præire, & pericula deuorare, resumit animos, erubescitque arma non capere in inimicos. *Referre solebat* (inquit Plutar-chus in Apophthegmatis de Chabria strenuo duce) *exercitum terribiliorem ceruorum duce esse leone, quàm duce ceruo leonum.* Vera dixit: nam etsi milites leoninis sint animis præditi, marcent timido duce fortiti; vt è contra etiam cerui timidi, si ducem leonem inspexerint, audent ad Principis exemplum compositi & vestigia eius sequuti. Vt quàm citò delectum cogeret Saül, quo Ammonitas superbientes impeteret, edictum publicari iussit, eius scilicet boues, qui ad bellum non procederet Saülem, & Samuëlem sequutus, mactandos, & in frusta concidendos: *Quicumque non exierit, & sequutus fuerit Saul, & Samuel, sic fiet bobus eius.* Grauiori pœna videbantur mulctandi, qui arma detrectarent, & exire refugerent: cur ergo leuem adeò mulctam indicit? Quia se Samuëlemque præituros declarauit: *Secutus fuerit Saül, & Samuel.* Quis bella detrectaret intuitus Samuëlem grandæuum, & viribus fractum in campum prodire, vtque Iabeseuis subueniret, vitam exponere? Quis non erubesceret Saulem Principem suum non imitari, & contra aduersarios procedere? Opus non erat Sauli graue interminari supplicium, quando efficax adeo adurgebat omnes exemplum. Ita noster Sanctius: *Est vis ad mouendum vehementior in rebus, quàm in verbis, in signis, quam in literis, aut in lituo, ac tuba, quibus mouentur homines, & accenduntur ad arma.* Lituo ad arma homines accenduntur, viuidius tamen exemplo Principum inflammantur: ergo vbi Saül, se, Samuëlemque cæteris antecessuros præmisit, exemplis bella suasit. In religiosorum cœtu iuuenis non audet recusare ieiunia, si seniores antiquitatis priuilegio non vtantur, sed austeritatem religiosam sectentur. Erubuit armiger Ionatham non sequi, & si opus fuerit per scopulos reptando gradi.

§. XXXII.

Non est culpandus, qui præscriptam sibi regiminis mutat formam, si cogant circumstantiæ diuersam inire viam.

MAiorum præcepta, & gubernationis formulam decet obseruari, si aliud non contingat vrgentibus circumstantiis suaderi. Machabæi Sabbatis etiam pugnauerunt, quia hostilia bella adurgebant, & præscripta otia eis circumstantiis quam maximè incommodabant. Vt crimini dandum est nulla causa cogente jussa transgredi; sic imprudentiæ vertendum, cogente tempore, maiorum voluntatem non interpretari, & periculo occurrere. *Rationum publicarum reliquia infausta* (aiebat Cassiodorus 12. *variarum* 10.) *sunt ægritudini comparanda, quæ grauatum debilitant, nisi sub celeritate discedant.* Vt damnandus esset medicus, qui mutatis circumstantiis grauissimóque adurgente periculo nimis scrupulosè obseruaret pro aliis temporibus medicinæ præcepta; sic qui Rempublicam tractant, si pro tempore occasionéque periculo non occurrant, vt acceptæ formulæ imprudenter obediant. Iabeseni dura obsidione pressi vix septem dierum inducias impetrarunt, Saulemque

Saulemque, vt celeriter opitularetur, monuerunt: ille datam sibi à Samuele formulam non obseruat, sed lateras opem approperat: *Quicumque non exierit, & secutus fuerit Saul, & Samuel, sic fiet bobus eius.* Inquirera est Saul Samuelis præcepta non obseruatic, sed in campum contra aduersarium prodierit? Hanc illi Samuel formam tradiderat. *Descendens ante me in Galgala, vt offeras oblationem, & immoles victimas pacificas: septem diebus expectabis, donec veniam ad te, & ostendam tibi quid facias. Sup. cap. 10. verf. 8.* Si iubetur in Galgala descendere, septémque dies ad placandum victimis Numen expectare, quomodo nunc in Galgala properat, nec expectat? Quia stan his circumstantiis expectasset (inquit Abulensis) deliquisset. Tempus inducarum erans septem dies, quoa si expectando consumeret, hostis sine dubio triumpharet, & Iabesenus periret. Ergo vti prudens censuit datam sibi formulam pro eo tempore non obseruandam, sed quàm citò pugnam ineundam; ob id se statim comparauit ad bellum & adortus est inimicum *Quicumque non exierit, & secutus fuerit Saul, & Samuel, sic fiet bobus eius.* Non tulit moras, non obtulit victimas; nec tamen prudentiam lædit, aut obedientiam imminuit. Ita Abulensis *quæst.* 8. *Dices: Quare ergo nunc cum esset Saül in periculo, pugnante Rege Ammon contra Israëlitas, non descendit in Galgalam iuxta præceptum Samuëlis?* Audisti dubium, audi responsum: *Fieri non poterat, quoniam Iabesteni solùm habebant inducias dierum septem, & priùs elaberetur tempus, quàm veniret Samuel; oportuit ergo, quod aliter prouideret ipse Saul.* Si traditam sibi eis in circumstantiis formulam obseruasset per iussez; ergo se prudenter gessit, & populum liberauit.

§. XXXIII.

Nimius rigor exordia principatus aut infamat, aut turbat.

INitia principatus debent esse moderata, ne aut subiectos nondum firmatos asperitas nimia disturbet, aut fastigium possidentem infamet. Ingenium durum omnibus suspectum est, est nec tam docet obedientiam quàm contumaciam. *Ipsa initia* (aiebat Theodahadus Rex 3 *variarum* 38.) *bene plantare debent nostri nominis famam. Principis siquidem opinionem longe, latéque disseminat subiectorum custodita securitas, & vbi exercitus dirigitur, non grauandi, sed defendendi causa potius æstimetur.* Principatus exordia Principis stabiliunt famam, aut potentiam reddunt suspectam: nimius rigor animos exasperat, nimia lenitas vires præcepropriom debilitat. Dignitatem adeunti prudentia opus est ne aut districtio trucem, aut remissio publicarit imbellem. Ob id Saul, vt delectum cogat, quo hosti occurrat, & pericula Iabesenorum depellat, certamen recusanti mulctam indixit, boues scilicet trucidandos, & discerpendos. *Quicumque non exierit, & secutus fuerit Saul, & Samuel, sic fiet bobus eius.* Vrgens adeò periculum capitis pœnam intimare suadebat, aliter retardabit plures ignauia, dum exiguo detrimento vitari possint vitæ pericula. Cur ergo Saul non proferat edictum, & vrgeat sub capitis pœna ad bellum? Quia cùm esset principatus exordium (inquit Abulensis) noluit nimio rigore subiectos exasperare, sed mediocri pœna exacuere. Audi Abulensem *quæst.* 8. *Noluit comminari pœnam mortis, vel detruncationis membri, ne in principio regni sui à magno rigore incipere videretur.* Adnectit: *Non est ausus imponere maiorem pœnam, ne fortè Israëlita non obedirent: nam nunc erat principium regni nondum bene firmati, quoniam multi de Israëlitis non plenè obediebant ei. Dixerunt enim: Saul non regnabit super nos, vt patet infra in litera.* Cùm nondum esset principatus constabilitus, ne vacillantes nimia exasperaret asperitas, ita prudenter se gessit, vt edicto non offenderet, sed alliceret; nam nimia asperitas exordia principatus solent perturbare, & subiectis occasionem tessitrodi præbere.

§. XXXIV.

Dum superior muneri satisfacit vigilanti solertia, Deus opportuna præbet auxilia.

AD Numinis pertinet prouidentiam rectores vigilantes iuvare, & quod fragilitas quantumvis prouida, ac sedulè studiosa assequi non potest suppleret inetter otiosis non adest specialis prouidentia, nec solicitis, vigilantibúsque opportuna denegantur auxilia. *Propositi nostri est* (aiebat Theodahadus Rex 4. *variarum* 12.) *vt Prouincias nobis, Deo auxiliante, subiectas sicut armis defendimus, ita legibus ordinemus.* Cœlestia præsumpsit auxilia, qui & legibus mores componere satagebat, & armis depellere pericula procurabat: nec poterat cœlestem non experiri fauorem, qui debitam non omisit solicitudinem. Moyses diuinis iussis obtemperans populum ad terram promissionis ductabat, vtque inter liquidas vndas viam aperitet, virga, quam manu gerebat, mare diuisit, & iam vrens, & vehemens ventus in siccum profunda vertit. *Cùmque extendisset Moyses manum super mare, abstulit illud Dominus flante vento vehementi, & vrente tota nocte, & vertit in siccum. Exod.* 14. *verf.* 21. Otiosum videbatur virga insanientes fluctus percutere, dum Moyses nequit vndas in muros digerere, nec limosa ariditate exiccare. Quid ergo manum extendat, vndásque percutiat? Quia vti prudens nihil omisit, & quod ipse nequibat, à Domino perficiendum indubiè credidit. Et quidem falli non potuit digna de Deo præsumptio; nam vrens ventus ad virgæ ictum secutus est, qui profundi dorsa vertit in siccum, & iter præbuit puluerulentum. *Abstulit illud Dominus flante vento* (inquit Interlinearis) *id est, Spiritu Sancto.* Vbi Moyses nihil ex his, quæ ad illum spectabant, omisit, Spiritus Sanctus, quæ necessariò requirebantur, supplevit, & iam salum vrens ventus aridum vertit in solum. Nec aliter hic videas accidisse. Accepto Saul nuntio boues diuisit in frusta, vt Israelitas excitaret, & Iabesenis præbere auxilia suaderet: nec solùm promulgauit edicta, sed anteire decreuit castra. Quid tunc? *Innasit ergo timor Domini populum, & egressi sunt quasi vir vnus.* Timor à Domino refertur immissus, cùm regali edicto populus conuocatus. Et cur modò Deus Israëlitis timore exacuat, & in aduersarios instruat? Quia Princeps nihil reliquit vt exercitum cogeret, & pericula occurreret. Innuit noster Sanctius: *Est planè mirabile tantam hominum multitudinem tam breui tempore, & tanta animorum conspiratione conuenisse.* Adjicit doctus Intepres. *Id fecit ingens timor, quem eorum animis Dominus indiderat.* Cùm Princeps adlegere copiosum exercitum immissis frustis, & edictis promulgatis solerter procurauit, cum se cæteris ducem præposuit, Deus eius studia immisso timore adiuvit; nam vt ad Saulem spectabat nil pro suorum salute omittere; sic ad Deum pertinuit, quod efficere ipse nequibat, prouidentia singulari supplere: nec enim Deus subtrahit auxilium, si Princeps, superiórve muneri satisfaciat, nec quidquam ex his, quæ ad munus spectarint, omittat.

§. XXXV.

§. XXXV.

Vitat propria, charitas efferuescens dum pericula propulsat aliena.

DVm charitas efferuescens aliena pericula adlaborat depellere, sua probatur prouidenter impedire. Impensa pietas semper attulit luctam, & eludit, dum naufragiis succurrit, imminens sibi naufragium. *Ego* (aiebat Sponsa) *murus, & vbera mea sicut turris: ex quo facta sum coram eo quasi pacem reperiens. Cant.* 8. *v.*10. Videatur cui non multum sibi cohærere sententiam, quid iuvat, vt inuenerit pacem, exibuisse se turrim? *Ego murus, & vbera mea sicut turris: ex quo facta sum coram eo quasi pacem reperiens.* Quid cum excubiis paci? Turri excubiæ inuigilant, vt hostiles adsultus opportunè repellant, & dum inuigilant, solicitudinibus adlaborant. Qui verò tranquilla pace fruitur, otiatur. Quomodo ergo & se turrim ad peruileges excubias protulit, & imperturbata frui pace verax asseruit? Quia muri adinstar protexit, inquit noster Delrius, quia ad alendos populos vbera expandit, sibi pacem adinuenit. *Ego murus simul, & mater* (inquit noster Delrius hic in mixta) *murus ad protegendum; mater ad nutriendum; murus infirmis; mater paruulis.* Bellorum non sentit detrimenta, dum muri adinstar aliorum propulsauit pericula; pace fruitur, dum periclitantibus sollicitè opitulatur. Sponsam imitati Israëlitæ, ne experiantur Iabeseni Naas desæuientem ferociam, non detrectauere pugnam: *Inuasit ergo timor Domini populum & egressi sunt quasi vir vnus.* Videbantur, vt sibi consulerent, à certaminibus subducendi, & in arma ruunt prouido timore agitati. Timore Domini referuntur occupati, & in campum etiam egressi. Iam si inquitas, quomodo timeant, & audeant? Respondebit noster Sanctius, vt proprio subueniret timori, se pro fratrum salute obtulisse certamini, & ne experirentur, quæ sibi imminere videbantur pericula, depellere procurasse prouidenter aliena, vt qui non ignorabat sua vitare, qui aliena pericula satagit charitate depellere. Sanctum Audi: *Hic porrò timor esse potuit, ne Naas victoria insolens in aliarum vrbium fines irrumperet, & quod facere iam cœpisset, vniuersorum oculos dextros erueret.* Ne barbarus tentet eorum oculos effodere, Iabesenos satagunt à periculo liberare, & timori suo medentur, cùm proximis auxiliantur; nam vitat propria, qui pericula propulsat aliena.

§. XXXVI.

Qui superiori suo detrectat parere, timeat cœlestem indignationem incurrere.

OBsequij disciplina, & morigera superiori subiecto saluti consulit, & calamitatem depellit. Refractarium seruum compes constringit, sedulum pileus honore vestit. *Tanta obsequij diligentia opus est* (aiebat Tertullianus *de Patientia, cap.* 4.) *quanta sunt ipsa, quæ aut seueritas comminatur, aut liberalitas pollicetur.* Qui Principi, aut superiori Numinis Vicario debitum denegauit obsequium, imprudenter sibi maturauit periculum. Mirum est, quam ab inferioribus obedientiam desideremus exprimere, & quam repugnamus superiori præstare. *Nos* (addit Tertullianus) *non de hominibus modò seruitute subnixis vel quolibet alio iure debitoribus obsequij; verum etiam de pecudibus, etiam de bestiis obedientiam extrimimus, intelligentes vsibus nostris à Domino prouisas, traditásque.* Quia nobis belluæ traditæ, eis imponimus obedientiam vt etiam hominibus seruitiè addictis, si detrectent obsequium, mulctam: ergo eodem iure à Deo potest infligendam sibi vereri mulctam, qui Deo in superiore denegauerit obedientiam. Ob id, dum Saül edictum promit, & arma in hostem prensare iubet, Israëlitæ parent timore correpti: *Inuasit ergo timor Domini populum, & egressi sunt quasi vir vnus.* Non ait: Inuasit timor Saül, sed *timor Domini.* Et cur modò Dominum extimescant, Saülique pareant? Mulctam Saül indixerat reluctantibus boues scilicet interficiendo; verùm hoc amplecterentur detrimentum, si grauius non veterentur supplicium; timuerunt tamen cœlestem iram, si superiori denegauerint obsequelam. Innuit Caietan. *Non timor perdendi boues, sed timor Dei narratur mouens populum.* Consonat noster Sanctius: *Quasi timerent, ne si Regis à Domino constituti detrectarent imperium aliquid ipsis diuinitus accideret mali.* Superioris iussis non obsequentes, diuinam in se concitaturos iram non dubitarunt: ergo prudenti timore perculsi obedientiam expromptissimam præstiterunt. Vt discas, si cupis cœlestem iram vitare superiori Dei vices gerenti expromptâ voluntate parere.

§. XXXVII.

Verus obediens obsequitur, non vt temporalem effugiat pœnam, sed vt sibi promereatur Numinis gratiam.

LEges (aiebat Seneca *epist.* 94.) *quid aliud sunt, quam minis mixta præcepta? Primum omnium ob hoc illæ non persuadent, quia minantur: at hæc non cogunt, sed exorant.* Leges transgressoribus imponunt mulctam vt subeant obedientiam; ast decentiùs obedit ratione ductus, quàm timore coactus. Honestius putauit Tertullianus aduersus Psychicos *cap.* 13. vltrò officium facere, vt Numini placeas, quàm vt pœnam effugias: *Ego me sæculo, non Deo liberum memini; sic meum est vltrò officium facere Domino, sic indicere illius est.* Sub pœna aliquando sæculum præcipit; sed verus obediens non tam se obligatum sæculo meminit ob pœnam, quàm Deo, vt eius promereat gratiam. Qui pœnæ timore cogitur, minus obsequitur. Huius veritatis non ignari Israëlitæ, cum Saül promulgasset edictũ minis intextũ: *Quicumque non exierit, & secutus fuerit Saül, & Samuel, sic fiet bobus eius,* decreuerunt obtemperare, nõ pœnam extimescentes, sed Numen obediendo honorantes: *Inuasit ergo timor Domini populum, & egressi sunt quasi vir vnus.* Arma tractarunt Numen reuerriti, non pœna fusi. Notauit Caietanus: *Non timor perdendi boues, sed timor Dei narratur mouens populum.* Erubescerent timore amittendi boues edictis parere, qui honestiori titulo obedientiam quibant præstare. Vt hinc edifcant nobiliter obedire, qui ob vitæ institutum tenentur superiori parere.

§. XXXVIII.

Ni inconcussa illigentur concordia, quò fuerit maior, plus nocebit militum summa.

NVnc est potius (aiebat Cassiodorus 10. *variarum* 13.) *quod regna coniungat promissio fixa, & votiua concordia.* Concordia paruæ res crescunt, magnæ discordia labuntur. Vel aues ab vnione subsidium petunt: grues namque, vt sibi prospiciant, vigilias alternant, communi se cautela custodiunt; sicque quadam communione armatæ frustrantur pericula, & se inuicem adiuuando muniuntur aduersus tela. Quid proderit ingens militum copia, si inter se discrepent, & diuersis studiis distracti hostium fiunt præda? Saül, vt grauissimo discrimini occurreret, militem vndequaque collegit, & exercitum numerosum instruxit; verùm

verùm etsi ingentissimus adesset pugnatorum numerus, ni stabili illigarentur vnione, ex guos esset exercitus. Postquam adlegerat Xerxes innumeras copias, potentiæ suæ, ac viribus adulatus promittebat sibi victoriam; verùm Demaratus, vt molem non benè concordia vnitam animaduertit, hostium afferuit futurum prædam: euentus Demaratum veracem asseruit, & Xerxes pudore detrimentoque miser tarde veritatem agnouit. *Stratus per totam passim Graciam* (inquit Seneca 6. de Beneficijs, cap 31) *Xerxes intellexit, quantum ab exercitu turba distaret.* Turba se ipsam pressit, & nullo ordine disposita, nulla concordia alligata non vicit, sed periit. Nec aliter Sauli accideret, etsi trecenta & triginta millia pugnatorum haberet, nisi ea animorum conspiratione conuenissent vt plurimi numero, vnicus viderentur affectu: *Egressi sunt quasi vir vnus.* Vt vnus a se non discreparet, sic quilibet non discordabat ab altero: ergo iam Ammonitis imminebat excidium, & Saul plus concordia, quam summa promisit sibi trophæum. Adest Abulensis q. 8. *Dicitur, quod egressi sunt quasi vnus vir, id est, omnes vno animo.* Satis non esset tot hominum copias confluxisse ad victoriam reportandam, si studijs dissiderent, & inter se discordarent: ast dum concordi animorum conspiratione conueniunt, facillimè vincunt.

TEXTVS.

VERS. VIII. Et recensuit eos in Bezech: fueruntque filiorum Israël trecenta millia: virorum autem Juda triginta millia.

§. XXXIX.

Mortis consideratio oppugnat vitia, & ministrat ad pugnam tela.

QVæ in corpore ætatis sentitur iniuria, prodest animæ; languent namque vitia, & vitiorum senescunt etiam ministeria. Dum mors ante oculos obuersatur, viget animus, seque curat sibi reddere, & vitia, quæ placuerunt olim, expungere. *Non timidè itaque* (aiebat Seneca *epist.* 26.) *componor ad illum diem, quo remotis strophis, ac fucis de me indicaturus sum.* Addit: *Incertum est, quo te loco mors expectet, itaque tu illam omni loco expecta.* Vt qui militares excubias agit, somno non indulget, nec tempus leuibus, ac fallacibus impendit, sed totus oculus sibi prouidet; sic qui ad vltimum diem attendit, studiosè mores componit. Mortis oblitum fallunt lenocinia, lenocinantur oblectamenta: ast mortis meditatione obarmatum non delectant ludicra, nec fallunt mendacia. Ob id Saul, quas adlegerat militum copias, in Bezech recensuit: *Recensuit eos in Bezech.* Recensere non solùm est numerum inquirere, sed contra hostem copias ordinare. Quod si inquiras, cur Bezech elegerit, vt milites ordinarit, eisque animos contra aduersarios indiderit? Respondebit Abulensis *quæst.* 8. *Bezech* interpretatur testam: ergo luti, pulueris que ipso loco excitauit memoriam, vt contra serpentum eos tobo raret ad pugnam. Audi Abulensem: *Aliqui dicunt, quod Bezech non est nomen vrbis, sed est nomen commune significans testam: & est sensus, quod recensuit Israelitas in Bezech, id est, in testis, vel cum testis.* Fragilis testa milites ordinabat, & in hostes exacuebat. Naas terrarum labefenos obcæcare, & lucis fontem extinguere, verùm non est assequutus votum, quia testa erat lucis armamentarium: Nec poterant obcæcari, quos Saul mortis consideratione satagebat præmunire: *Recensuit Israelitas in Bezech, id est, in testis, vel cum testis.* Cùm omnia illis in figura contingerint, Saul dum, in Bezech recensuit, quid possit fragilitatis meditatio, nos docuit. In Bezech ordinatur exercitus, testa namque lutea, dum ingeritur fragilitatis memoriam, contra vitia animos exacuit ad pugnam. Non potest animosè aduersarium serpentem non adorir i, qui mortem didicit meditari. Plures de vitiis feliciter triumphassent, si fragilem mortalitatis testam ante conspectum habuissent: at dum mortis eos tenet obliuio, pro veris amplectuntur mendacia, & volatica sequuntur oblectamenta.

§. XL.

Non semel ad Christi vexilla attulit calamitas, quos vitiorum castris adjcripsisset felicitas.

NOn est paupertas adeò, vt existimatur, infausta, immò, ni nostri nos excæcarent affectus, habenda erat fortunatissima. Vitia aufert, dum vitiorum materiam, diuitias scilicet præcidit. Dauid frusto panis campis nutritus, de leone, vrsoque triumphauit, regie epulatus, à leone, qui circuit quærens, quem deuoret, ubiugatus ingemuit. *Si vis scire* (aiebat Seneca *epist.* 80.) *quàm nihil in illa* (paupertate) *mali sit, compara inter se pauperum, & diuitum vultus: sæpius pauper, & fidelius ridet: nulla sollicitudo in alto est: etiam si qua incidere cura, velut nubis leuis transit.* Pauper curis non premitur, ambitione non stimulatur, inuidentia non vruor. Vbertas, felicitá que, dum occasionem, & materiam volupta um ministrant, animum à virtutis castris ablegant. Quos magna ferorum copia vides obsideri, cogita multis cupiditatibus inseruire. Si quos nitidos, & pretiosis vestibus exornatos demiraris, introrsus inspicias, multum mali sub splendore illo latere inuenies. Paupertas, mentem reluminat, & dum premit, docet. Saül, vt exercitum contra Naas ordinet, ad Bezech tendit: *Recensuit eos in Bezech.* Cur Bezech elegerit, vt sibi nomina milites dederint, quærunt Interpretes. Alij existimant enim elegisse locum, quia ibi populus de Adonibezech olim reportauerat triumphum, vt victori memoria metum depelleret, & animos militibus inderet. Dum Bezech virili, ac strenuo conflictu in memoriam reportata renouabat trophæa, accedebat animus ad certamina: nec enim qui olim detrimphauere victores, fas erat detrectare ignobiliter bellum, & infame subire iugum. Benè Rabbanus tamen historiam moribus adaptans, vult milites ibi Saolem vexillo suo adscripsisse, quia locus commodis carebat, & paupertatem signabat, ergo paupertas vtiliter suasit Saüla vexillum sequi, & voluptatibus renuntiare: *Bezech interpretatur egestas.* Ad egestatem Deus plures deducit, vt sua sequan ur vexilla, qui fortè ridenti fortuna ad inimicorum tranfirent castra. Languor, dum vires frangit, cupiditatem gliscere non permittit. Lacera vestis spiritus superbos frangit; angusta mensa intemperantiam excludit: ergo ad Bezech Saul Christi vmbra plures adducit, vt sibi adlegerit milites, quos alio in loco pateretur forsitan hostes.

§. XLI.

Iure fulget speciali honore nobilitatus, qui laudandis dotibus resplenduit etiam eximius.

VT est inter æquales differentia odiosa, sic inter inæquales laudabilis est differentia. Si personarum merita confundas, & eodem gradu dissimiles ponas: nihil erit ipsa æqualitate inæquilius, nil turpius. Dices: licet in eadem linea sit colossus eminere, & excedere longè pigmæum: fateor; sed ipse excellus suadebat, ne eadem locaretur in linea. Baruc, vt Babylonicæ confusionem

confusionem ostenderet, sic aiebat: *Videbitis in Babylonia deos aureos, & lapideos, & ligneos in humeris portari, ostentantes metum gentibus. Baruc. 6. v. 3.* Solùm in Babylonia potuit idem honor tribui auro, & ligno. *In Babylonia* (exponit Hugo) *id est, in mundo.* Addit apud Hugonem Origenes: *Vnusquisque quod miratur, quod colit, quod diligit, hoc illi Deus est.* Si affectio pro ligneo stet, eundem sortietur honorem ac aureus: ast vbi ratio pretium rebus, & actionibus ponit honore, non æquabit aureum, & ligneum. Solùm in Babylonia inæquali æqualitate confundebantur dij, siue splenderent aurei, siue sordescerent lignei. Vbi adlecti à Saule milites recensentur, Iuda tribus speciali honore nobilitatur, *Fueruntque filiorum Israël trecenta millia, virorum autem Iuda triginta millia.* Et cur sub eodem numero &, sub eodem nomine Iuda tribus non censeatur, sed speciali titulo nominetur? Hanc quæstionem excitauit Abulensis *Quæret aliquis* (inquit *quæstione 9.*) *quare fuerit hic per se computata tribus Iuda, tanquam non pertineret ad Israelitas?* Iam soluit dubium: *Respondendum est, quòd ista tribus erat vna de duodecim tribus Israel: erat tamen dignior aliis, ideò non computata est tanquam vna de illis.* Iam si inquiras, vnde specialis prouenerit dignitas c. 1. Iudicũ clarè ostendes: Iuda namque tribus in fronte castrorum militabat, & alias tribus contra Chananæos antecedebat: ergo quæ animi vigore cæteris antecessit, quæ præ cæteris inimicos attriuit, non debuit cum aliis confundi, sed speciali honore nobilitari. Consonat Lira: *Segregatim numerabantur, eo quod ista tribus erat nobilior & bellicosior.* Discant Principes, superioresque pro meritis, dignitatéque personarum impertiri honores, nec confundere qualitates.

TEXTVS.

VERS. IX. Et dixerunt nuntiis, qui venerant: Sic dicetis viris, qui sunt in Jabes Galaad: Cras erit vobis salus, cùm incaluerit Sol. Venerunt ergo nuntij, & annuntiauerunt viris Jabes, qui lætati sunt.

§. XLII.

Non æstimatur iucundum, quod ingrata fuerit dilatione suspensum.

LIcèt exiguo tempore afflictis ardenter exoptatum differatur auxilium, adurget anxios tormentum. Festinandum est, vt pendula spes respiret, & ne tarditas subsidium ipsum defœdet. Disertè Theodoricus 3. *variarum* 40 *Quamuis sensum nostræ pietatis turba multiplex cogitationis vrgeret, & diuersas regni partes consueta sedulitate respiceret, festinè remedia vestræ vtilitatis inspeximus, quoniam apud conscientiam nostram læsionis genus est profutura tardare.* Læderet Iabesenos remedij tarditas, quando dura adeò diuexabat anxietas. Profectò si excrescentibus morbis læsio debacchari permittatur, inutilis dilata medicina inuenitur: ergo Saul hostili ferocitate afflictis quam citò adhibere remedia studuit, ne si differat, tempus & operam perdat: *Cras erit vobis salus, cùm incaluerit Sol.* Appropetare curauit remedium, quia nouit exiguum tempus remanere, & expectantium animos variis spei, ac timoris motibus coarctari. Quoduis dilationis momentum confusis cogitationum turbinibus iactans durissimè distorquebat, & concepta spes anxietatem incrementabat. *Cras erit vobis salus. Id est*, inquit Lira, *in futuro, de proximo tamen.* Consonat Caietanus: *Vide quam celeriter fuerit congregatio tanta multitudinis & facta, & ducta ad locum idoneum.* Nisi sub promda celeritate adfuisset Iabesenis auxilium, dilatio inimico pareret gaudium duci probrum, & Iabeseno tormentum. *Ordinatio nostra* (inquit Cassiodorus 1. *variar.* 40.) *non debet per moram impediri; ne quod salubriter constat esse dispositum, per tarditatis vitium incurrat obstaculum.* Saul læsionis genus existimat profutura tardare: & ideò auxilia accelerauit impendere. Dum tarditatis moras nesciuit, anxia suspensos expectatione in libertatem asseruit, & ferocisam hostium contriuit. Vtinam iudices Principesque edi scant afflictis compati, nec suspensione torquere.

§. XLIII.

Satis non est salutem hostem impetere, sed necesse est detriumphare.

PArum iuvat magna tentasse, si mediis in conatibus constet animi vigorem languescere, aut quod deterius, deficere. Quisquis ad perfectionem vsque non perduxit vota, asperius est ignominia: vt qui cœperit ædificare, ne valuerit opus perficere. Magnum est animosè adire bellum, sed terga vertere est indecorum *Si præclarè cogitata* (inquit Cassiodorus 5. *variarum* 16.) *non benè aguntur, ingrata sunt: illud autem solummodò perfectum dicitur, quod de voluntate simul, & actione laudatur.* Cœpta non perficere, aut affert imprudentiæ notam, aut animi denotat inconstantiam. Plures laudabiliter exorsi, ignominiam sibi intulerunt difficultate deterriti: vnde imprudenter sibi blanditur, qui de exordiis solummodo gratulatur. Saül Iabesenis salutem promittit ardente sole: *Cras erit vobis salus, cùm incaluerit Sol.* Cùm non adeò iucundum sit, quod qualibet tarditate dilatum, & Saül affuturum manè auxilium posset promittere, quærunt Interpretes, cur vsque ad meridiem suspensas Iabesenorum spes & traxit, & torsit? Si hostilia castra vigiliis matutinis ingreditur: *Ingressus est media castra in vigilia matutina, & percussit Ammon vsque dum incalesceret dies.* Cur manè adfuturam non promittat salutem, sed ad meridiem vsque distorserit anxietatem? Iam respondet Abulensis *quæst.* 9. scilicet sub aurora prælium iniuisse, sed vsque ad meridiem triumphum de aduersario non reportasse: eúmque ad salutem perfectam satis non esset hostem adoriri, sed profligare, eo tempore promisit salutem, quo credebat fore profligatum iam hostem. Accipe Abulensem: *Non intendebat Saul, cùm sol incalesceret, aggredi Madianitas, sed per noctem in vigilia matutina; sic enim fecit: fuit tamen consummatum bellum tempore, quo incalescebat dies, & tunc fuit salus virorum Iabes.* Iam Saul hostem decreuerat impetere, ante quã Sol incalesceret, quia tamen ad salutem satis non erat in campum prosilire, sed aduersarium conterere, non dixit salutem affuturam manè, sed meridie, quo tempore iam erat victoria consummata, & salus perfecta: *Fuit consummatum bellum tempore, quo incalescebat dies, & tunc fuit Salus virorum Iabes.* Nullus sibi blandiatur, quod vitia insectari cœperit, si penitus non attriuit. Plures namque virili animo pugnam ineuntes aut difficultatibus pedem retulerunt deterriti aut voluptatum præstigiis enigorati.

§. XLIV.

Christus nullum laborem recusat, vt hominibus salutem afferat.

VRgent homines pericula, & lentè quærunt remedia. Cùm Christus Dominus grandi incommodo accelerarit remedia, vt auerterit ab illis pericula: dormit aliquando hostili obsidione circumdatus, & inuigilat Christus, alienæ salutis auidissimè studiosus.

Pro reparatione itaque murorum Arelatensium, vel turriũ vetustarum (aiebat Theodoricus 3. var. 44.) *certam pecuniæ direximus quantitatem. Victualia quoque, quæ vestras relevare videantur expensas, fecimus præparari, ut vobis destinentur.* Quam erat regium læsos muros reparare, & incolas refouere; quàm pium erat propriis expensis mœnia, quibus defenderentur erigere, & victualia solicitudine vigilantissima prouidere! Forsitan qui hostilibus patebant adsultibus, operam non nauabant firmandis mœnibus, cùm Rex suis sumptibus protegere solicitaret subiectos. Ecce Saül cogit delectum, in matutina vigilia adoritur aduersarium, itineris non recusat laborem, & hoc totum, vt Iabeseni salute fruantur. *Cras erit vobis salus.* Non audies Iabesenos in pugnam parari, non audis solicitis excubiis muniri, & cum eis grauissima vrgerent pericula, Saül vigiliarum tulit dispendia: *Ingressus est media castra in vigilia matutina.* Saul inuigilat Iabesenus non laborat. Iam Saul Christi Domini gessisse personam tradit Glossa Moralis. *A diabolo impugnati dicto modo debemus ad auxilium Regis Regum Iesu Christi per deuotas orationes recurrere.* Vide quanta Saul Christi personam gerens, pro Iabesenorum salute tulerit, ipse pernoctat, ipse inuigilat, ipse conflictum init, cum Iabeseni, quibus grauissimum imminebat periculum, nil aliud fecisse constet, quàm misisse legatum. Dormiunt sæpissimè peccatores diabolicis cincti indaginibus & quamuis breue agnouerint vitæ tempus aut voluptatibus incantati, aut spebus vanis delusi suis calamitatibus suffragantur. Quot miserabiliter periissent inerti sepulti somno, ni Christus inuigilaret, vt eos defenderet pientissimo studio?

§. XLV.

Regis verba non sint minus firma, quàm facta.

FIdes inter mundi fluctuantes procellas pro ilice est, nec se humana fragilitas posset erigere, si promissis firmitas non adesset. Certè secura promissio amicitiam conseruat, adauget famam, & conciliat reuerentiam. Verùm etsi omnes inuiolatam seruare fidem teneantur, præcipuè in Regibus, magnatibúsque verba firmissima requiruntur; nam si promissa non dubitantur, iussa pura integritate colentur. Quòd si majestati piæ credulitatis reuerentia negetur, nil firmum, nil stabile reperitur. Quàm benè Theodahadus 3. *variar.* 44. *Relevate nunc animos, & de nostra promissione recreati futura copia spem tenentes diuiso favore habete fiduciam. Quia non minus est, quod nostris verbis, quam quod horreis continetur.* Promiserat victualia, quibus eorum releuarentur expensæ, & ne dubium esset gaudium, victualia asserit non minus fore certa verbis promissa, quàm si iam eorum horreis asseruarentur contenta. Saul etiam Iabesenis salutem promittit: *Cras erit vobis salus*, & licèt durissima obsidione cincti, nuntio accepto, referuntur lætati: *Lætati sunt.* Et cur immatura lætitia gestiant, cùm solum promissum habeant? Nonne poterit Saul fidem violare & promissam variis coloribus salutem differre? Præstolentur auxilium, sed non accelerent gaudium, ne spebus frustrati de ipso gaudio augeatur lamentum. Expende à Rege accepisse promissum: ergo adeò indubiè salutem affuturam crediderunt, vt ne regali fidei intulerint notam, præmaturam arripuerint lætitiam. Adest Abulensis *quæst.* 9. *Lætati sunt, scilicet Iabeseni, certificati fuerunt de auxilio.* Si Saul, quod asserebat verbis, contradiceret factis, promissio non afferret Iabesenis gaudium, immò nec temperaret lamentum: at quia promissis regiis inuiolatam inesse fidem non dubitarunt, lætitia generali plauserunt. Discant Principes promissa adimplere, & verba factis firmare.

Eman. de Naxera in Reg.

TEXTVS.

VERS. X. Et dixerunt: Manè exibimus ad vos, & facietis nobis omne, quod placuerit vobis.

§. XLVI.

Peccatores securas spes tunc delusi solent fouere, cùm miserandis stragibus indubium est propinquare.

PEccatores deteriori, quàm infirmi laborant lethargo, immò & delirio. Qui vini vaporibus rationem innubilat, dum breuis illa insania mentem deturbat, ab omni ratione aberrat, aut profúdissimo somno indecorè vacat. Nec aliter accidit voluptatum vino ebrio, nam aut laborat delirio, aut indulget somno. *Omne vitium* (aiebat Seneca *epist.* 83.) *ebrietas & incendit, & detegit.* Vitium, vbi rationem abegit, falsis illudit, vtque delirus modò se Regem iactat, & credit; ita amentia vitiorũ possessus sibi imponit, & falsa pro veris habet. Ammonitæ, quibus insolens superbia, crudelitas sæua, malignitas liuida, securiorem sibi promittebant triumphum, cùm proximum illis immineret excidium. Impetrauerant Iabeseni septem induciarum dies, facta fide, si non adesset auxilium, se dedituros, & eorum voluntati prorsus subiiciendos. Aderat iam Saul copioso exercitu opem laturus; dies vrgebat decretus, & sequenti die promiserant obsessi Ammonitarum voluntati se prorsus tradendos: *Mane exibimus ad vos, & facietis nobis omne, quod placuerit vobis.* Ammonitæ his spebus delusi, nullúmque periculum suspicati sibi plaudebant, & de spoliis diuidendis tractabant. Itaque somno indulgent, diem sequentem, triumphúmque expectantes: qui hostibus circumdati nec triumphum consummauere, nec crastinum. Ita noster Sanctius: *Vt securos redderent Ammonitas, & deditionis oblata expectatione suspenderent, crastina die prodituros se promittunt ex vrbe.* Adjicit: *His verbis omnem hosti metum adimunt auxilij venturi.* Tunc Ammonita metu nullo concutitur, nunc penè ardentis iam triumphi sibi spebus adulatur, cùm excidium adesse propetantius dignoscitur. Quàm aptè mero vitiorum ebriis verba Senecæ data epistola accommodantur. *Adjice* (scribit) *illam ignorationem sui, dubia, & parum explanata verba incertos oculos, gradum errantem vertiginem capitis, tecta ipsa mobilia velut aliquo turbine circumagente totam domum.* Qui capitis laborat vertigine, firma arbitratur circumvolui, & in rotæ modum verti. Qui laborat vitio, perniciosiori morbo, quæ corruunt, arbitratur firma, & quæ circumvolvuntur, stata. Quum luctuosis cladibus erat Ammonita proximus, quando sibi adulabatur falsè securus. *His verbis omnem hosti metum adimunt:* ne si quid vereantur infaustum, sibi prouideant, & caueant. Omni solicitudine aduersarij curarunt vanis spebus securos reddere, vt sic incautos, & improuidos facilius possent destruere. O verum! Diabolus crastinum promittit, futurum triumphum spondet, vt peccator, dum falsis spebus delusus imminens non attendit periculum, irremediabile patiatur naufragium: tunc fraudulentus hostis maiori studio adlaborat securitatem suadere, cùm nouit & tempus finiri, & periculum appropinquare. Citissimè Ammonita erat radicitus euellendus, & promittebat sibi triumphum vanis spebus delusus.

TEXTVS.

VERS. XI. Et factum est cùm dies crastinus venisset, constituit Saul populum in tres partes: & ingressus est in media castra in vigilia matutina, & percussit Ammon, vsque dum incalesceret dies; reliqui autem dispersi sunt, ita vt non relinquerentur in eis duo pariter.

§. XLVII.

Trinitatis fides dæmones affligit, & deterit.

INter procellosos opinionum fluctus securus portum appellit, qui Catholicæ fidei gubernaculo nauigium dirigit. Et vndè se humana mens contineret varijs difficultatum vndis impetita, nisi secura fidei anchora procellas detriumpharet firmata. *Hac* (aiebat Cassiodorus 5. variar. 40.) *supernæ maiestati reuerentiam pia credulitatis impendis: etsi beneficium tanta rei latiùs quæras, immutabilis fidei est omne, quod benè viuitur.* Fides est inexpugnabile contra fallaciarum ictus scutum, securum contra præstigias dæmonum propugnaculum. Verùm etsi sancta cuiusvis mysterij fides diuinæ maiestati reuerentiam impendat, indiuiduæ præcipuè, sanctissimæque Trinitatis fides calamitosum dæmoni inuenitur excidium, & homini gloriosum trophæum. Obsederat Naas, qui serpens interpretatur, Iabesenos, nec tantum militabat, vt vitam auferret, quàm vt cæcitatem infunderet. Saul Christi Domini figuram gerens milites in tres partes diuidit: *Constituit populum in tres partes*, vt tripartito inæquales partes exercitu hostis faciliùs pereat attritus, & Israelita glorioso splendeat triumpho coronatus. Profectò satiùs videbatur vnito exercitu hostem impetere, quàm diuidere, & tamen Saul securum promittit triumphum: *Cras erit vobis salus*, cùm in tres partes omnino æquales partitur. Ecqua huius causa est? Fidem Trinitatis (inquit Rabbanus) & numero, & æqualitate profiteri milites voluit, quibus armis hostes adorti, trophæis opimis resplenduerunt citissimè coronati; & quidem euentus huius indubiæ fidei efficaciam ostendit, quandoquidem sola vmbra Ammonita iacuit subiectus, immò prorsus deuastatus. Accipe Rabbanum: *Rex noster Christus, qui est Sacerdos, & Propheta contra hostes aciem dirigens de vtroque populo milites eligit fide Trinitatis, & perfectione insignes, hostes fugat, & percutit gladio spiritus à manè lucescentis fidei vsque dum lumen scientiæ, & ardorem charitatis per totum orbem Ecclesia diffundat.* Vbi fides Trinitatis cœpit rutilare, inimicus cœpit perire, & qui fidei indiuiduæ Trinitatis prensarunt arma, tulerunt de aduersariis trophæa; quia Trinitatis fides est fons lucis, salutis vigor, virtutum robur, dæmonum excidiũ, fallaciarũ venenũ.

§. XLVIII.

Magna nobis ab Angelis proueniunt subsidia contra diabolica bella.

DÆmonas continuis adsultibus homines circumuenire, & fallacijs multiplicibus obsidere, extra dubium est. *Operatio eorum* (aiebat Tertullianus in Apologetico, cap. 22.) *est hominis euersio: sic malitia spiritualis à primordio auspicata est in hominis exitium.* Quos Deus cœlo aduocat, flammescens inuidentia auertere nititur, nihil non tentat, vt tenebrarũ contagione veritatem corrumpat, vt voluptatum lenociniis animos attrahat, vt amentiis fœdis, & erroribus variis circumuentos subiiciat. Naas, qui interpretatur serpens, Iabesenos adoritur, & dextros effodere oculos solicitè admititur. Magna cum lumine lis serpenti. Iabeseni orationem legatum mittunt, & iam Saul Christi Domini personam gerẽs delectum cogit, & tripartitum contra hostium audaciam, & insolentiam producit. *Cõstituit Saul populum in tres partes.* Hos milites Angelos fuisse existimat Glossa Moralis, qui in tres hierarchias ordinati hominibus suppetias ferunt, & malignis infesũt spiritibus bellũ, cùm humanũ desperatur prorsus auxilium. Et ea pende decertantium ingenia prorsus opposita. Serpens dextrum oculum fontem luminis conatur eruere; Angelus secum affert lumen, cùm diabolum incipit impugnare: *In vigilia matutina.* Vt adueniente luce diffugiunt tenebræ, & in confusum chaos clauduntur præcipitatæ, ita serpentis milites, aduentantibus Angelis, effugerunt lucis armis repercussi, & cœlesti robore fracti. *Rex noster* (inquit Glossa Moralis) *Angelos per tres Hierarchias diuisit, & omnes sunt in adiutorium nobis contra dæmonis exercitum. Hebræor. 1. Omnes administratorij spiritus sunt in ministerium missi propter eos, qui capiunt hæreditatem salutis. Et sic debellatur Naas cum suo exercitu, id est, diabolus cum Angelis malignis.* Quanta Angelis debeas, ex hoc prælio coniice: nam vt Iabeseni, ni adfuissent Angelorum auxilia, dura constringerentur catena; sic tu sæpe sæpius serpentis deciperetis fallaciis, ni Angelicis protegeteris auxiliis. Nec solùm debemus Angelis serpentem abigi, sed corporali etiam salute frui. Ecce serpens oculos conatur eruere, quod iniquè sæpè perpetrasset, nisi Angelus studeret obsistere. *Itaque* (addit Tertullianus) *corporibus quidem & valetudines infligunt, & aliquos casus acerbos.* Cùm suppetat dæmonibus ad vtramque hominis substantiam oppugnandam subtilitas, & adurat liuoris peruersitas; contra corporalem, spiritualemque salutem armantur, sed ab Angelis cohibentur. Iabeseni oculos corporis amisissent, ni Angeli contra Ammonitas pugnassent; ast Christi milites corporis salutem tuentur: *Cras erit vobis salus*, & abactis animarum periculis auxiliantur.

§. XLIX.

Peccatores altiori ligantur somno, quo misero propinquiores excidio.

OBseruabo me protinus (aiebat Seneca epist. 83.) *& , quod est vtilissimum, diem meum recognoscam. Hoc nos pessimos facit, quod nemo vitam suam respicit.* Nemo vitam suam respicit, nec vltimum diem mente reuoluit, immò tunc peccatores longius arbitrantur distantem; cùm certum est ferè iam adesse præsentem: sensus fatiscunt, caligat oculus, auditus obtunditur, & cùm tempori cedant omnia vitæ instrumenta, solùm aduersus tempus perseuerat animorum fallacia. Tunc appetituum insania aduersus veritatem, & experientiam fortius munitur, cùm mortem propinquare clarius agnoscitur. Profundissimus somnus non permittit oculos emergere, nec aures strepitu etiam vehementi pulsari. Ecce Saul media castra Ammonitarum inuadit. *Ingressus est media castra in vigilia matutina, & percussit Ammon*, & Ammonita propinquare non sentit. Quis dubitet trecenta millia hominum magnum excitasse strepitum deambulando? Quis ambigat campos impleuisse, nec facilè posse latere, & tamen is sopor Ammonitas sepeliebat, vt nec strepitum audierint, nec tot millia aduersariorum propinquare, cognouerint. Notauit Abulens. q. 9. *Subitò introiuit Saul in castra Ammonitarum: non enim putauerunt illi adesse hostes, & cùm illi securi dormirent in aurora, inuasit eos Saul ingrediens in medio castrorum non sentientibus Ammonitis.* Nonne

tibi

tibi videtur miraculi adinstar eo Ammonitas omnes somno illigari, vt tot copias nec antea adspexerint, nec propinquare cognouerint? Profectò vitia instar incantamentorum sunt; nam vt incantatus obstupet, & à se alienus quodammodo factus oculos habet, & non videt; aures habet, & non audit; sic vitiis irretiti ante oculos posita transeunt, adhortamentaque non percipiunt. Forsitan Ammonita somno adeò alto non indulgebat, eùm inimicus distabat: ipsa inimicorum propinquitas effundebat dormientibus tenebras, & tunc dormiebant falsa securitate confisi, cùm discrimini, & hostilibus mucronibus iam oblati. Videas aliquando peccatores instanti mortis periculo confessionis tempus differre, & grauiori somno tunc illigari; quasi ipsa discriminis vicinitas eripiat sensum, & conciliauerit somnum.

§. L.

Silentium victoriæ de inimicis reportandæ opportunum.

VIrtutum desideria, bonorum omnium probantur auspicia: verùm a deuoto linguæ silentio triumphorum deluuntur exordia. Philosophia non solùm docet facere, sed silere. Vnde Tertullianus lib. de Patientia, cap. 15. aiebat: *Os taciturnitatis honore signatum.* Plures si linguam cohibuissent, deprædicandis triumphis exundassent; ast dum parum cauti offendunt verbus, priuantur & triumphis. Moyses apprehensa virga clementis imperatat: fluctus diuiserat, hostem audentem demerserat, & tamen dum labia non cohibet, ad promissionis terram non peruenit: *Dixitque eis: Audite rebelles, & increduli. Num de petra hac vobis aquam poterimus eiicere? Cùmque eleuasset Moyses manum percutiens virga bis silicem, egressæ sunt aquæ largissimæ.* Num. 20. vers. 10. Labiis deliquit, manu miracula perpetrauit: *Et distinxit in labiis suis,* Psal. 105. vers. 34. aiebat Psalmista, Mannæ esearili pluuia, petræ aquatili sequela resplenduerat Moyses honoratus, & tamen ab ingressu terræ inuenitur prohibitus. *Et distinxit in labiis suis* (inquit Euthymius ad hunc locum) *ambiguo quippe, ac flexiloquo sermone locutus est, hæsitans an aqua flueret.* O quanta manus opera ambiguus sermo (si fas est dicere) obscurauit; Moyses ad terram promissionis iter aperuit, sed sibi verbis ingressum distulit. Leui culpa deliquisse in confesso est apud Interpretes, & cùm omnia illis in figura contigerint, hoc nos linguæ lapsu Moyses edocuit, quàm sit arduum lingua non labi, & quanta oporteat silentium sollicitudine custodire. Iob strenuus athleta inimici omnes edoctus versutias, & resectes techinas aiebat: *Pelli meæ consumptis carnibus adhæsit os meum; & derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos.* Iob 19. vers. 20. Et cur qui consumpsit carnes, labiis pepercit? Forsitan quia à labiis auxilium sibi aliquod sperauit. Promittebat sibi aduersarius ardore doloris aliquod verbum impatienter proferendum, aut iræ impatientia in amicos iactandum: ergo non abstulit labia, à quibus sperari poterat culpa: at Deus technis remedium opposuit, & vtile frænum iniecit: *Frænum posuit in os meum.* Iob. 30. vers. 11. Ne mirandum sæculis leuis sermo deflorarit triumphum, vtile Deus iniecit frænum, & Iobi fræno discruciauit aduersarium. Opportunè Gregorius lib. 20. Moral. cap. 17. *Frænum silentij sibi super impositum sancti viri apud dura reproborum corda conspiciunt.* Silentio deuotionem custodiuit, scopulum leuitatis elusit, hostem detriumphauit. Os taciturnitatis honore signatum otiosa non profert verba, nec incurrit, quæ ex linguæ lapsibus resultare solent pericula. Huius veritatis conscius Saul silentiosè duxit exercitum, vt reportaret de hostibus triumphum: *Ingressus est media castra in vigilia matutina.* Nil studiosius curauit, quàm ora taciturnitate continere, ne aduersarius periculum posset effugere; & fors ni silentium custodissent, hostilia castra non deuastassent. *Progressum est Hebræorum agmen* (scribit noster Sanctius) *magnis itineribus, & nocturno silentio, ita vt neque expectari posset ab hoste, nec sentiri.* Verba inimicos excitarent, & exciti aufugerent: ergo silentium custodiuit, & custodito triumphauit.

§. LI.

Christi Domini incunabula fuerunt inimicorum excidia.

RApiunt nos prædicandi temporis bona (aiebat Cassiodorus 11. variar. 1.) *& velut longa ariditate sitientes ad haustum dulcissimi saporis inuitat.* Natalis Domini vigilia ad haustum dulcissimæ felicitatis inuitat, quia præsepe & calamitatis probatur exilium, & felicitatis augmentum. O sæculi beata fortuna, vbi sol resplendenti lumine circumfusus tenebratum deprimit ausus. Hunc puerum festinent omnia regna inter præsepis angustias oculis expansis videre, & sciant sibi ab hoc præsepio salutem indefessam manare. *Cras erit vobis salus.* Quando sapientiam vagientem audire afferet reuerentibus gaudium, & inimicis excidium. O quantas supernæ maiestati gratias debemus supplici deuotione referre, quando de gemulæ brachiis recens natus iam nouit inimicos deuastare. Ammonita indubios sibi triumphos promittebat, & Iabesenos durissima obsidione vexabat: verùm Saul vbi cælestem lucem citò tenebras effugaturam præsensit, salutem affuturam promisit: *Cras erit vobis salus.* Oppignoratam fidem liberauit opima coronatus victoria, quia matutina vigilia hostilia adortus est castra: *Ingressus est media castra in vigilia matutina, & percussit Ammon.* Ammoo in vigilia matutina gemit, percussus, quia eo tempore Christus Dominus resplenduit exortus. Ita Hugo Cardinalis: *Cras, in vigilia Natalis Domini.* Vbi omnium Dominus nascitur, omnium aduersarius euertitur. De Virgine dictum putes, quod data epistola Cassiodorus scribit: *Felix Domina... nam & gloriosum Regem nobis edidit, & latissimum imperium animi fortitudine vindicauit.* Hæc vigilia afflictis prosperitatem attulit, misera propulsauit lamenta, cælestia nobis accelarauit & gaudia. In hac vigilia Iabesenus illæsum conseruauit aspectum, & Ammonitæ dignum tulere supplicium.

TEXTVS.

VERS. XII. Et ait populus ad Samuelem: Quis est iste, qui dixit: Saul non regnabit super nos, date viros, & interficiemus eos.

§. LII.

Apud sæculum magis fortuna attenditur, quàm persona.

OMnes (aiebat Seneca de Tranquillitate animi, cap. 10.) *cum fortuna copulati sumus.* Verum dixit; nec enim cognatio, & sanguinis communio cum cognato adeò nos illigat, vt florens fortuna copulat. A naturæ vinculis coniuncto, si infelix, recedimus; extraneo, si fortunato, studiosè adglutinamur. Adulatio spebus innutritur, quæ si deficiant, cessabit. Quos vides magna circumstantia circumseptos, adinstar Numinis adoratos, despicient ipsi, qui adorabant altos, euersos. Saulem cælesti sorte ad regnum designatum

plures despexerant, quia rusticanum & solloce indutum spectarunt: & quamuis filij Belial nec debitum obsequium penderent, nec allatis muneribus designatum Principem honorarent; nullus fuit, qui insolentes reprehenderet, aut contumaces reprimeret; modo prateritam illam irreuerentiam populus honoris Saulis zelo typus suspirat effuso sanguine punire, & iniuriam capitali pœna abolere: *Quis est iste, qui dixit: Saul non regnabit super nos; date viros, & interficiemus eos.* Et cur modò vindictæ desiderio inardescunt, qui ante ora indigna taciturnitate signarunt? Aut si antea patienter tulerunt insolentem audaciam, cur modò non differant etiam mulctam? Quia iam Saul victoria coronatus prospera vtebatur fortuna, felicitate resplendebat miranda: ergo iam omnes cum eius fortuna copulati, in proteruos inflammabantur zelotypi. Idem erat Saul anteà, sed prosper adeò non erat; cúmque apud sæculum magis attendatur fortuna, modò ei omnes adulantur, & celebrare adnituntur. *Sic res ex voto* (inquit noster Sanctius) *& supra opinionem multorum expedita popularium animos conciliauit Sauli, vt communi studio ad mortem expeterent eos, qui Saulis detrectabant imperium, indignumque putabant, quem debitis regio nomini prosequerentur muneribus.* Quamuis in fortuna ius, ratioque exigebat, vt debita regio nomini munera offerrent, & electum officiis exhibitis honorarent; verùm minus illis persuasit, quàm fortuna, persona. Iam omnes fortunato plaudunt, iam ei parere affectant, iam iniurias studiosissimè vindicant. Cognati etiam cognatos expetunt ad mortem, vt sibi deuinxerint maiestatem. Sunt namque qui strictius copulantur fortunato, quàm consanguineo, & affectant despicere cognationis iura, vt maiora felici pendant obsequia. Itaque modò ardent vindicare quàm anteà iniuriam non curauerant punire. Vt noscas, quàm sit verum, quod aiebat Seneca, omnes scilicet cum fortuna copulari, & fortunati gratiam expetere.

TEXTVS.

VERS. XV. Et ait Saul: Non occidetur quisquam in die hac, quia hodie fecit Dominus salutem in Israel.

§. LIII.

Sapiens obsurdescit ad iniuriam, & audit ad indulgentiam.

NEmo optimo superiori tam vilis sit, vt perire non sentiat. Dignus imperio est, qui compressit iram sibi ipsi dominatus, & prudenter erranti benignus. *Excogitare nemo quicquam poterit* (aiebat Seneca lib. 1. de Clementia, cap. 19.) *quod magis decorum regenti sit, quàm clementia: quocumque modo is, & quocumque iure præpositus cæteris erit. Eo scilicet formosius id esse, magnificentiusque fatebitur, quo in maiori præstabitur potestate, quam non oportet noxiam esse, si ad naturæ legem componitur.* Inflicta pœna aut solatium affert ei, qui iniuriam accepit, aut securitatem promittit: verùm cùm Principis maior fortuna sit, quàm vt tali solatio, aut securitate egeat, clementia eius semper adauget gloriam, immortalemque seruat famam. Qui de capite suo sententiam expectauit, ad seruatoris sui laudem viuet, & maiorem nonnunquam eius laudem pariet benignitate asseruatus, quam seueritate punitus. Nec satis est Principi palam sententiam non proferre, sed sollicitè, ne proferatur, curabit. Obmurmurarant nonnulli cùm Saul ad regale fastigium designaretur; *Filij Belial dixerunt: Num saluare nos poterit iste? Et despexerunt eum, & non attulerunt ei munera.* Sup. cap. 10. vers. 27. Saul prudenti surditate audire dissimulauit, ne in vindictam cogeretur prorumpere: *Ille verò dissimulabat se audire.* Modò accepta iam de Ammonitis stupenda victoria populus illatam Principi iniuriam vindicare conatur: *Date viros, & interficiemus eos,* & qui aurea prudenter surdus, populi modò voces audiuit, & data venia animum verè regium ostendit: *Non occidetur quisquam in die hac.* Et cur modò non dissimulet etiam se audire, vt antea dissimulauit? Affectet nescire se populi desideria, vt digna infligatur vindicta, vt affectauit non audire probrosa verba. Profecto dissimulans, ne puniret, decoram affectauit surditatem, & modò surditatem non affectans impleuit tectorem. Ingenti incremento laudem sibi peperit, eum benignus, vt indulgeret, audiuit, & cùm vt non puniret, surditatem affectauit. *Audiuit Saul,* (Inquit Abulensis quæst. 9.) *quomodo populus peteret à Samuele viros ad pœnam, & quia si ipse consentiret, occiderentur viri: voluit amplius benignitatem suam ostendere, vt sicut excellens apparuerat in fortitudine contra hostes, ita quoque excellentior esset in clementia erga subditos; multum enim virtus ista Principem extollit.* Ducum idea deuicit hostes acerrimus, subiectisque pepercit benignus: clementia non minùs resplenduit, quam victoria: dissimulauit se audire iniuriam, vtque iniungendam auerteret pœnam, audiuit expeti mulctam.

§. LIV.

Diem, quem inopina clarauit felicitas, cruenta non obscurauit seueritas.

VT est tempus seueritatem exigens, ita etiam pœnam infligere dissuadens. *Seruis* (aiebat Seneca lib. 1. de Clementia, cap. 18.) *ad statuam licet confugere* Etsi serui error iracundiam moueat, debitus statuæ honor punire vetat. Nonnulli dies statuæ priuilegio gaudent: quo die omnia faustè, prosperéque cesserunt, non decet suppliciorum seueritate interturbare lætitiam, & obscuram offundere animaduersionis nebulam. Omnia tempus habent, & quæ alio esset deprædicanda, alio seueritas probatur odiosa. Crudelitatem sapit, arguitque ferociam nullis felicitatibus deliniri, nec festiuis temporibus quid donare. Accepta iam de Ammonitis miranda victoria, apparuit nonnullorum, qui Saulem anteà despexerant, peruicacia. Ipso triumpho excitatus est populus ad Principis adeò strenui castigandam iniuriam, ipse verò vti prudens tempus opposuit, & refractariis veniam temporis priuilegio concedendam asseruit: *Non occidetur quisquam in diè hac, quia hodie fecit Dominus salutem in Israel.* Ni eo tempore parceret, appareret sæuus, & fortassis ipsis, qui vindictã expetebant, odiosus. Principes multa famæ suæ, multa dignitati, ac tempori debent: ergo Saul sanguine effuso noluit generalem defædare lætitiam, sed dare veniam: fuit namque benigni Principis parcendi occasionem quærere, & vindictam exposcentibus humanitate resistere. Animum in potestate habuit, & subiectorum affectus inexpugnabile munimentum sibi acquisiuit. *Dixit* (scribit noster Sanctius) *diem illum Israeli toti illuxisse candidum, cùm insperata victoria concisus esset inimicus insolens, & aliorum animi, qui minus fauebant Hebræorum gloria, aut illorum inuidebantur commodis, fracti ceciderint, neque fore ex vsu communi, aut è sua existimatione, si publicam lætitiam contribulium cædes infestaret.* A tempore priuilegium reis quæsiuit, ne lætitiæ communi aliquid detraheret: clementia animum regalem ostendit, felici adeò tempore publica vindicta proderet durum, & trucem.

TEXTVS.

TEXTVS.

VERS. XIV. Dixit autem Samuël ad populum: Venite, & eamus in Galgala, & innouemus ibi regnum.

§. LV.

Peccator, si euasit imminens Dei benignitate periculum, arripere debet alacriter pœnitentia remedium.

QVisquis peccatis inficitur, accelerat sibi mortem & maturat imprudenter stragem. Vt periculosum est viperam sinu souere, sic culpam alere. Peccasse est fragilitatis humanæ; ad pœnitentiæ remedium non confugere, reprehensibilis est proteruiæ. *Neminem pudeat* (aiebat Tertullianus *de Pœnitentia, cap. 7.*) *iteratæ valetudinis iteranda medicina est. Gratus in Dominum extiteris, si quod tibi Dominus offert, non recusaveris. Offendisti, sed reconciliari adhuc potes. Habes cui satisfacias, & quidem volentem.* Culpa infectus, si ad pœnitentiæ medelam inuolarit, Deum inueniet gratis oculis suspicientem: verùm licet omnes celeri gressu ad inuitantem misericordiam debeant contendere, qui iam imminenti vrgentissimo periculo erepti alacriori studio tenentur ad pœnitentiam confugere, & humanitatem Numinis honorare. Filij Belial, qui Saüli iniurij, ad mortem, & quidem debitam, expetebantur: at Saül eorum patrocinium suscepit, & morti eripuit: *Non occidetur quisquam in die hac.* Principis clementia liberatos Samuël ad nouum Principi obsequium exhibendum inuitat, & ad pœnitentiam allectat: *Venite, & eamus in Galgala, & innouemus ibi regnum.* His verbis Belial filios ad pœnitentiam vocasse tradit Caietanus. Ipsum audi: *Vt sic illi pœnitentes concurrerent vnanimiter cum reliquis ad regnum Saülis.* Benè: verùm si Samuel Propheta sanctissimus duram illorum ceruicem agnoscens distulit ad pœnitentiam allicere, cur agressus est modo retrò factorum pœnitudinem persuadere? Quia modò ipse Saül è vestibulo mortis eduxerat, & vrgentissimo periculo liberarat: ergo nec duritia restitit, nec procacia induruit. Audi quæ Textus adiecit: *Et perrexit omnis populus in Galgala, & fecerunt ibi Regem Saül coram Domino.* Non potuerunt ad Saülis pedes non prosterni, & eius clementiam deprædicare, qui iam iam expetebantur ad mortem, & recuperauere salutem. Ipsum periculum docuit Principis honorare clementiam, & deierare procaciam.

§. LVI.

Superior curam agat non tantum virtutis, sed delinquentium etiam honoris.

MEdicus ægrotum pestilenti vlcere laborantem tactu blandiente permulcet, & quò difficiliùs ægritudo admittit medicinam, adhibet attentius medelam. Idem imitetur, cui omnium credita salus: cum vitiis debet luctari, & ægrotum molli curatione decipere; citiùs, meliúsque non semel sanitas obtinetur, remediis fallentibus, quàm acerrimis, & exasperantibus. Quàm benè Seneca 1. *de Clementia cap. 17.* *Agat Princeps curam non tantum salutis, sed etiam honestæ cicatricis. Nulla Regi gloria est ex seua animaduersione. Quis enim dubitat posse; at contra maxima, si vim suam continet, si multos iræ alienæ eripuit, neminem suæ impendit.* Magna gloria est sine hominis detrimento occurrisse vitio, & prudenti clementia obstinatum animum flectere, & ad resipiscendum adducere. Deliquerant filij Belial, & quamuis populus ad mortem eos expeteret, alienæ indignationi Saül perituros eripuit. Tunc Samuël ad Galgala cum reliquis communi præcepto duxit & Regem consalutare suasit: *Dixit Samuel ad populum: Venite, & eamus in Galgala, & innouemus ibi regnum.* Et cur iniurios, & ad mortem expetitos publicè non carpat, & rubore suffundat? Quia vt prudentissimus superior suadendo omnibus regnum innouare, culpam edocuit pœnitudine depellere, & antiquam sententiam demutare; dúmque publico, ac generali edicto omnes inclusit, honestæ cicatricis curam egit: *Perrexit omnis populus in Galgala, & fecerunt ibi Regem Saul.* Consecutus est, quod optabat, nam filij Belial iugum subierunt, & confusionem vitarunt, iam audaci lingua non obmurmurant, sed obedientiam cum cæteris præstant, & qui grauiter reprehensi, forsitan pertinaces tuerentur sententiam, molliter inuitati non respuerunt admittere medicinam: sicque nec perseuerauit culpa, nec decorauit nota. Innuit Caietanus: *Suauem elegit Samuël modum ad confirmandum regnum Saulis de consensu omnium, absque punitione eorum, qui despexerant Saulem.* Optimum superiorem egit suadendo demutare sententiam, & excusando illis notam. Vt edicant hoc facto superiores duros emollire, & honori etiam prouidere.

TEXTVS.

VERS. XV. Et perrexit omnis populus in Galgala; & fecerunt ibi Regem Saül coram Domino in Galgala, & immolauerunt ibi victimas pacificas coram Domino, & lætatus est ibi Saül, & cuncti viri Israël nimis.

§. LVII.

Gloriosius est omnium suffragiis dignitatem adire, quàm fortunata sorte possidere.

SVffragiis ad dignitatem eligi indubium est meritorum præconium; felici sorte designari tribuitur ferè semper fortunæ. Communis consensus largiunt honorem, sors affert felicitatem. *Pendebant* (inquit Cassiod. 5. *variarum 5.*) *circa eos anxia vota ciuitatis, crescens supra priuatos publicus amor eorum. Senatus animum eorum sequebatur, turba prepositum. Bonè esse erat Romam vello quod cuncti videbantur optare; miróque prosperitatis euentu firmum circa eos custodiebat arbitrium voluntas vaga populorum: quod inter ceteras dignitates munus iudicamus esse præcipuum.* Adnectit: *Nam si paucorum amor iustè iam gloria est, tanta ciuitatis affectus quod potest trahere præconium? Proinde sicut omnia ingrata videntur obscura; sic generaliter dilecta præclara sunt.* Præclarum est vniuersorum expeti votis, & adire dignitatem suffragiis, quandoquidem suffragia meritorum sunt testimonia, Saül apud Galgala Rex dicitur factus, cùm fuerit antè à ea dignitate potitus: *Fecerunt ibi Regem Saul coram Domino.* Iam se difficultas offert. Si ante ad regiam fuerat dignitatem euectus, quomodo Rex apud Galgala denuo factus? etsi modo nouiter factus, quomodò anteà regiam dignitatem sortitus? Rex erat Saul cœlesti sorte designatus; plures tamen eius dignitatem non suspiciebant, immò sorti potius, quàm meritis adscribendam obmurmurabant; ast modò omnium plausu, consensúque imperio dignus est habitus: ergo modò dicitur Rex effectus. *Fecerunt ibi Regem Saul.* Innuit Caietanus: *De consensu omnium.* Sorte designatum inuidentia, aut ambitio obscurare tentauit; contra communi consensu electum nec malignitas inuuere præsumpsit, nam consensus deprædicabat eximiis meritis exornatum, & regalibus vitiis dignum.

§. LVIII.

§. LVIII.

Nec dura pertinacia contradicere audet, quod generali plauſu, & conſenſu deprædicari cognoſcit.

GEneralis aſſenſus, communis plauſus, dum virtutem alicuius commendat, contradictionis querelam vitat: non audet à generalitate approbata æmulatio infamare, quia veretur odium ſubire. Si alias inconſtans, vagáque populorum voluntas firma conſenſione rei alicui præſtat aſſenſum, clarum veritatis eſt teſtimonium. *Neceſſe erat Romam velle* (datum ſupra audi Caſſiodorum) *quod cuncti videbantur optare.* Itaque neceſſe erat Romam eligere, quod & Senatus prudentia eligendum cenſebat, & ſtudium generalitatis optabat. *Diutius quidem differendo* (aiebat Atalaricus 9. *variarum* 24.) *pro te cunctorum vota laſſauimus, vt beneuolentiam in te probaremus generalitatis, & cunctis deſideratior aduenires.* Quis pertinaciter obluctetur, ſi omnium conſenſu veritati teſtimonium reddatur? Contradixerant plures electionem Saulis, & quamvis Samuël à Deo deſtinatum aſſereret, & ſors mirabilis declararet: filij Belial aut ſingularitatem affectantes, aut iudicio ſuo nimis fidentes maluerunt obmurmurare, quam exhibitis muneribus à Deo electũ Regem agnoſcere. Adeò hæc ſingularitas fuit odiuſa, vt pœnam ei infligere ardentiſſimo deſiderio expeteret turba: verùm Samuël, pertinaciam euinceret, ſententiámque demutare cogeret, ſupplicia non intulit, ſed communi aſſenſu eius ora ſigillare decreuit: *Perrexit omnis populus in Galgala, & fecerunt ibi Regem Saul.* Et cur modò inuidentia non reclamet, nec pertinacia antiquis propoſitis perſeueret? Quia ea erat (inquit Caietanus) generalis, concordiſque ſententiæ efficacia, vt iam demutare ſententiam cogeretur pertinax quantumvis duritia. *Suauem elegit Samuël modum ad confirmandum regnum Saulis de conſenſu omniũ abſque punitione eorum, qui deſpexerant Saulem, vt ſic illi pœnitentes concurrerent vnanimiter cum reliquis ad regnum Saulis.* Forſitan grauiſſimæ inflictæ pœnæ pertinaciam non vincerent, ſed firmarent; at vniuerſali conſenſui nec durities potuit reſiſtere, nec antiquam ſententiam non demutare. *Vt ſic illi pœnitentes concurrerent vnanimiter cum reliquis ad regnum Saulis.* Anteà diſcrepabant Samuëli, ſortiique imprudenter reſiſtentes; verùm vbi generalis conſenſus obluctantium arguebat inuidiam, aut damnabat pertinaciam maluerunt cordatè reſipiſcere, quam in gratiam omnium ſuſtinere.

§. LIX.

Non eſt felicitas conſummata, quouſque Deo gratiarum actio repenſa.

NIhil magis curandum eſt, quàm vt memoria nobis beneficij tenaciter hæreat. Nullus poteſt referre gratiam, ni conſeruarit memoriam: nec ſufficit beneficium memoria retinere, ſi poſſis externis ſignis, & gratulatione debita compenſare. *Statim gratus eſt, qui ſe onerat* (aiebat Seneca *lib.* 2. *de Beneficiis cap.* 24.) & nobiliter grati verba ad gratitudinis normam ſubiecit. *Numquam tibi gratiam referre potero: illud certè non deſinam vbique confiteri me referre non poſſe.* Beneficium grato animo acceptum honorauit, & confitendo reddidit: qui non retulit gratiam ſibi ipſi intulit imprudenter iniuriam, nam & ingrati notam tulit, & beneficæ liberalitatis fontes obturauit. Samuël ad Galgala ducit populum, vt Deo victimas pacificas immolet, & Saulem Regem proclamet: *Fecerunt ibi Regem Saul coram Domino in Galgala, & immolauerunt ibi victimas pacificas coram Domino.* Cùm Saul iam anteà fuerit Rex conſalutatus, hic non videtur recenter effectus. Quomodo ergo dicitur: *Et fecerunt ibi Regem Saul.* Profectò quod beneficium à Domino poſtulauerant, ſcilicet habere Regem, iam obtinuerant; verùm Deo vſque ad Galgala victimis immolatis gratias non retulerant: ergo relatis gratiis incepit eſſe beneficium, quod ſine gratiarum actione exuteret detrimentum. Sibi fecerunt Regem, dum immolatis victimis conteſtati ſunt gratitudinem: *Et immolauerunt ibi victimas pacificas.* Adeſt Hugo Cardinalis: *Fecerunt ibi Regem, id eſt, confirmauerunt, & immolauerunt ibi victimas pacificas, id eſt pro pace habita, & conſeruanda.* Non erat beneficium confirmatum, donec nobile tributum gratitudinis conſtabat impenſum: ergo cùm in Galgala oblatis victimis nobile perſoluerunt tributum, confirmarunt ſibi cœleſte donum.

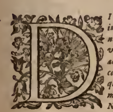
§. LX.

Eo ſolo tempore quis dignitatem poſſedit, quo dignus factus dignitatem honorauit.

PArum iuvat munus adire, ni debitas adeuntem muneri actiones conſtet perſoluere. Iudex non debet dici, qui dirimendis litibus non attendit. Gubernaturis nauis furatur honorem, ſi deſpicit reprimere tempeſtatem. *Optatus* (aiebat Caſſiodorus 9. *variar.* 19. *ad optatu perueniens ſui nominis ſortiatur effectum. Et ideo ſupradictum aſſiduis laboribus comprobatum cornicularioru̅m ſumere cenſemus officium. Vt iure inter primates aſſiſtat, qui tyronum inculpabiliter egit excubias.* Pleno lumine reſplenduit officium debitis laboribus comprobatum, nec excubiarum optatus nobilitaretur præconio, ſi vigiliarum non laboraſſet ſtudio. Sunt, qui dignitatum commoda exambiant, & annexos labores faſtidiant, cùm non debeat tempus dignitatis cenſeri, quod debitis muneri actionibus conſtituent defraudari. Populus Saulem Regem in Galgala conſtituiſſe refertur: *Fecerunt ibi Regem Saul coram Domino*, cùm multò anteà fuerit à populo conclamatus: *Et clamauit omnis populus, & ait: Viuat Rex.* Sup. cap. 10. verſ. 24. Si tantò anteà purpureis vittis reſplenduit coronatus, cur modò refeatur electus? *Fecerunt ibi Regem.* Expende, amabo te, ad quid Regem petierit populus: *Egredietur ante nos, & pugnabit bella noſtra pro nobis. Sup. cap.* 8. *verſ.* 20. Expetitus Rex ad Martia bella, dum labeſcenos cingerent hoſtes, occupabatur agricultura: *Veniebat ſequens boues de agro.* Modo intrepido, inuictoque animo proſiluit in campum, & reportauit detritis hoſtibus triumphum: ergo modò Regem fecerunt, quia regni tempus à perſolutis dignitati factis dinumerarunt. Innuit Abolenſis *q.* 12. *Nunc manifeſtata probitate Saulis, & quod principatum regium mereretur, omnes gratulabantur, quod eſſet Rex eorum, ideò nunc fuit opportunum innouari eum, vt maneret firmum regnum eius, & precedens contradictio nihil noceret.* Vbi facta reſpondent muneri, munus contradictionem non patitur; aſt ſi deſint, obſcuratur, & deſpicitur. Pro Rege Saul à plurimis non eſt habitus donec ad hoſtes debellandum egreſſus; at vbi labores dignitati annexos ſubiuit, pro Rege haberi ab omnibus cœpit. Conſonat Caietanus: *Fecerunt regnare, hoc eſt, regalem ſtatum aſſumere, & officium exercere.*

CAPVT

CAPVT XII.

1. DIXIT autem Samuël ad vniuersum Israël : ecce audiui vocem vestram,
iuxta omnia, quæ locuti estis ad me, & constitui super vos Regem. 2. Et
nunc Rex graditur ante vos; ego autem senui, & incanui : porrò filij mei
vobiscum sunt : itaque conuersatus coram vobis ab adolescentia mea vsque
ad hanc diem, ecce præsto sum. 3. Loquimini de me coram Domino, &
coram Christo eius, vtrum bouem cuiusquam tulerim, aut asinum: si
quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cuiusquam
munus accepi : & contemnam illud hodie, restituámque vobis. 4. Et dixerunt.
Non es calumniatus nos, neque oppressisti, neque tulisti de manu alicuius
quippiam. 5. Dixit ad eos : Testis est Dominus aduersum vos, quia non
inueneritis in manu mea quippiam. Et dixerunt. Testis. 6. Et ait Samuël ad populum: Dominus, qui
fecit Moysem, & Aaron, & eduxit patres nostros de terra Ægypti. 7. Nunc ergo state, vt iudicio contendam
aduersum vos coram Domino de omnibus misericordiis Domini, quas fecit vobiscum, & cum patribus
vestris. 8. Quomodo Iacob ingressus est in Ægyptum & clamauerunt patres vestri ad Dominum, & misit
Dominus Moysem, & Aaron, & eduxit patres vestros de Ægypto, & collocauit eos in loco hoc. 9. Qui obliti
sunt Domini Dei sui, & tradidit eos in manu Sisaræ magistri militiæ Hasor, & in manu Philisthinorum,
& in manu Regis Moab, & pugnauerunt aduersum eos. 10. Postcà autem clamauerunt ad Dominum, &
dixerunt : Peccauimus, quia dereliquimus Dominum, & seruiuimus Baalim, & Astaroth : nunc ergò
erue nos de manu inimicorum nostrorum, & seruiemus tibi. 11. Et misit Dominus Ierobaal, & Badan, &
Iepthe, & Samuël, & eruit vos de manu inimicorum vestrorum per circuitum, & habitastis confidenter. 12.
Videntes autem, quòd Naas Rex filiorum Ammon venisset aduersum vos dixistis mihi : Nequaquam, sed
Rex imperabit nobis : cùm Dominus Deus vester regnaret in vobis. 13. Nunc ergo præsto est Rex vester,
quem elegistis, & petistis. Ecce dedit Dominus vobis Regem. 14. Si timueritis Dominum, & serueritis ei,
& audieritis vocem eius, & non exasperaueritis os Domini, eritis & vos, & Rex, qui imperat vobis
sequentes Dominum Deum vestrum. 15. Si autem non audieritis vocem Domini, sed exasperaueritis
sermones eius, erit manus Domini super vos, & super patres vestros. 16. Sed & nunc state, & videte
rem istam grandem, quam facturus est Dominus in conspectu vestro. 17. Nunquid non messis tritici est
hodie? Inuocabo Dominum, & dabit voces, & pluuias: & scietis, & videbitis quia grande malum feceritis
vobis in conspectum Domini, petentes super vos Regem. 18. Et clamauit Samuël ad Dominum &
dedit Dominus voces, & pluuias in die illa. 19. Et timuit omnis populus nimis Dominum, &
Samuëlem, & dixit vniuersus populus ad Samuëlem : Ora pro seruis tuis ad Dominum Deum
tuum, vt non moriamur : addidimus vniuersis peccatis enim nostris malum, vt peteremus nobis Regem. 20.
Dixit autem Samuël ad populum : Nolite timere : vos fecistis vniuersum malum hoc : verumtamen nolite
recedere à tergo Domini, sed seruite Domino in omni corde vestro. 21. Et nolite declinare post vana, quæ
non proderunt vobis, neque eruent vos, quia vana sunt. 22. Et derelinquet Dominus populum suum,
propter nomen suum magnum : quia iurauit Dominus facere vobis sibi populum. 23. Absit autem à me
hoc peccatum in Dominum, vt cessem orare pro vobis, & docebo vos viam bonam, & rectam. 24. Igitur
timete Dominum, & seruite ei in veritate, & ex toto corde vestro : vidistis enim magnifica, quæ in
vobis gesserit. 25. Quòd si perseueraueritis in malitia : & vos, & Rex vester, pariter peribitis.

TEXTVS.

VERS. I. Dixit autem Samuël ad vniuersum Israël: Ecce audiui vocem vestram iuxta quæ locuti estis ad me, & constitui super vos Regem.

§. I.

Ea superior vitæ claritate resplendeat, vt ab iniquis etiam iudicibus explorari non timeat.

QVI superioris, aut iudicis locum tenet, debet eam vitæ formam tenere, vt non timeat iniquis, & inuidiosis oculis spectari. Illi pretiosior sit cunctis prouentibus æquitatis integritas, & integritatis floriditas; laudibus eius accedat fides, quam diligunt cœlestia, & venerantur mortalia. Nesciat quisquam de iudice subinurmurare contraria, sed cum altercantibus plurimis ad vnius fauorem pronuntiamt iuris decreta, & discidit quærula semper diffidia refrænet derogate cupientes integritas actionis, &c. cogatur propria conscientia tacere, qui cuperet murmurare. *Non enim de se* (aiebat Cassiodorus 5. *variarum* 40.) *aliquid redempta laudi, aut loquaci fama credimus, qui nobis expectantibus sæpè placuisti... Et ne fauoris alicuius putaretur excessus, desideria supplicum ipsis præsentibus intimabas. Ori tuo altercantium desideria conuenerunt, & quod difficillimum gratia genus est, alternæ parti in discreta laude placuisti.* Ea sinceritate æquitate ea altercantium iudex causas discreuit, vt qui spebus fraudatus

fraudatus perdidisse sibi imputaret, non indici adscriberet. Eiusmodi erat Samuel superiorum, ac iudicum norma. Ita ab adolescentia populum rexerat, vt dignitate iam exauguratus vitam suam vel maleuolis examinandam exponat; *Dixit autem Samuel ad vniuersum Israel: Ecce audiui vocem vestram iuxta omnia, quæ locuti estis ad me, & constitui super vos Regem.* Gloriatur Regem constituisse non fauore corruptus, non cupiditate inescatus, sed generalitatis votis attentus. Et quamuis Belial filij electione innubilare fuerint conati; quia conati ad mortem ab omnibus expetiti, vt clareret administrationis integritas, dum nulla potuit innubilare malignitas. Adest noster Sanctius: *Prius quàm populus dissolutis comitiis dilaberetur, integritatem suam coram omnibus probari voluit, aut spectari Samuel. Quare concionem habuit plenam officij: vitámque suam, & administrationis modum iniquis etiam iudicibus explorandum, & examinandum proposuit.* Ea probitate vixit, ea integritate munus peregit, vt examinis, quanquam vis rigidi non timuerit censuram, nec à malignis etiam iudicibus promendam contra se veritas fuerit sententiam. Quàm fuit mirandus, quando malitia formidauit contra illum quidquam moliri, ne dum arguit, generalibus odiis videretur exponi.

§. II.

Mirum est, si dignitate deposita argumentatrix iudicem non tentet obscurare calumnia.

Nouit illatam à potente iniuriam dissimulare tolerantia; sed dignitatis elapso tempore criminatur sæpè querela. Fastigij luminibus splendenti plauditur, quia timetur. Ipse, qui detrimenta sensit, ne grauiora pateretur, laudauit. *Potentiorum iniuria* (aiebat Seneca 2. *de Ira, cap.* 32.) *hilari vultu, non patienter tantum ferendæ sunt. Facient iterum, si se fecisse crediderint.* Sententiam exemplis suffulcit Seneca. *Caligula Cæsar* (inquit) *Pastoris splendidi equitis Romani filium cum in custodia habuisset, munditiis eius, & cultioribus capillis offensus: rogante patre, vt salutem sibi filij concederet, quasi de supplicio eius admonitus duci protinus iussit. Ne tamen omnia inhumanè faceret aduersum patrem ad cœnam illum inuitauit eo die. Venit Pastor nihil vultu exprobrante.* Post magnas adeo acceptas iniurias venit relaturus gratias. Quas putas in functum iam dignitate lusas excitarit querelas? Itaque insolenti potestati cessit cordatus, acerrimam contra priuatum causam æstuans. Dum potestatis tempus durat etiam, qui iniuriam acceperunt, dilaudant, quia de superiore obmurmurare expositum periculo non ignorant: verùm si iam dignitate exauguratum adspiciant silentio succedit clamor, de acceptis iniuriis conqueruntur, & apud iudices eruminantur. Itaque mirum non est dignitates gerentem adulationibus extolli; mirandum tamen, si post dignitatem, vt olim, contigerit celebrari. Non potuit Samuelis sanctitas augustiori, elogio commendari, quàm deposita iam dignitate nullis fuisse querelis pulsatum, nec calumniis impetitum: *Ecce audiui vocem vestram iuxta omnia, quæ locuti estis ad me, & constitui super vos Regem* Ac si dicat: Iam mea cessauit dignitas, iam eam adiuit alius; arguite me modo omni timore exempti, an aliqua fueritis iniuria perculsi. Ita noster Sanctius: *Neque verendum esse cuiquam putat quominus obiectare audeat quidquid in ipsius vita minus probet, aut quod velit à lege, aut publice iudicio correctum, cùm iam ipse nouo creato Rege, dignitatem, quam habuit, illuc vsque supremam, & regia proximam deposuerit.* Satis esse non duxit, dum dignitatem gereret, nullis eliminationibus adurgeri, quærelis nullis interpellari, sed deposita iam præfectura innocentis conuersationis, & administrationis optimæ indubium quæsiuit testimonium: nam vt fidem integritatis, probitatísque non facit dum gerit dignitas, plausus; ita eximiè commendat administrationem, vitámque, si nullus post dignitatem fuerit conquestus.

§. III.

Grandis imprudentia est aliqua tentare, sed maior aliquando à iam tentatis recedere.

Cæcutiens oculus, & variis voluptatum præstigiis inescatus affectus aliqua fulcit tentare, quæ incommoda non dubitantur afferre: & quamuis detestabilior sit pertinacia, quam pœnitentiâ, tales solent circumstantiæ concurrere, vt periculosius, quam tueri, sit sententiam iam demutare. Maiora aliquando emergunt detrimenta, quæ minoribus impedire prudentia est: admissa graues attulerunt vota aliquando anxietates, sed maiores retractata afferent solicitudines. Ergo licèt Theodoricus gauderet spectacula non permisisse, quia virtuti aliquod afferebant detrimentum noluit sententiam retractare, veritus grauius emergendum damnum. Condecibilius censuit aliquantulum desipere, vt posset populos continere. Ipsum audi 3. *variarum* 51. *Hac nos fouemus necessitate populorum imminentium... nam quicquid æstimat voluptuosum, hoc & ad beatitudinem temporum iudicat applicandum. Quapropter largiamur expensas, non semper ex iudicio demus. Expedit interdum desipere, vt populi possimus desiderata gaudia continere.* Concessa spectacula aliqua afferebant expensarum detrimenta, sed si semel concessa prohiberentur, turbulenta populorum excitarentur dissidia: ergo expedimur grauius damnum minori tedimere, & semel iam cœpta prosequi. Samson Philisthinæ amore captus sponsam ducere solicitauit: *Hanc mihi accipe, quia placuit oculis meis. Iudic.* 14. *vers.* 5. Non multò post, quam concupierat, reliquit, & graue honoris vulnus demutata sententia accepit: *Iratus nimis ascendit in domum patris sui: vxor autem eius accepit maritum vnum de amicis eius, & pronubis.* Itaque non conueniebat nuptias cum alienigena expetere, verùm iam diuulgatis, celebratísque minus expediebat relinquere; nam recedendo tulit honoris iniuriam, nuptias celebrando videri potuit aliquibus obscurauisse prudentiam. Ob id Samuel, licèt populus minus prudenter Regem expetiuerit, Saülémque delegerit, innouatum, confirmatúmque sequendum admonuit. *Ecce audiui vocem vestram iuxta omnia, quæ locuti estis ad me, & constitui super vos Regem.* Quod si obijcias: Si carpit petitionis peccatum, cur innouat regnum, & si adhortatur sequi, cur displicuit eos Regem ambire? Hoc dubium exagitauit Abulensis *quæst.* 2. *Quæret aliquis. Quare Samuel increpuit nunc Israëlitas de petitione Regis, faciende ea, quæ fecit, & non antea?* Ante Regis innouationem non adeò seuerè carpit, nunc & renouat, & obiurgat, quo nos edoceat aliqua non tentanda sed semel tentata prosequenda, ne maiora resultarint incommoda, & grauiora emerserint detrimenta. Si ante regni innouationem eos acriter increpuisset, fortitan à semel iam consalutato Rege discederent magno Saülis præiudicio, & honoris dispendio: ergo carpsit petendi audaciam, & tamen eis in circunstantiis noluit demutari sententiam. Accipe Abulensem: *Si fortè increpasset eos ante istam pugnam, & confirmationem, voluissent desistere à Rege, dimittendo Regem electum, quod erat in præiudicium Saülis iam regnantis, & contra voluntatem Dei.* Erat contra voluntatem Dei iam electum relinquere, & relinquendo infamare; imprudentia fuit expetere, sed esset maior relinquere: ergo nec imprudentiam reliquit impunitam, nec diuulgatam iam permisit demutari sententiam, edocens aliquando tentata minus prudenter, non retractanda,

retractanda, si grauiora impenderint detrimenta. Sæpè iuuenes pulchritudine inescati evulgant se accepturos hanc, aut illam in sponsam, postea præuisis aliquibus incommodis satagunt resilire, nec attendunt posse vrgentissima pericula emergere: nam fœminæ honor suspicionem subit, cognati iniuria exasperantur, & expetere vindictam moliuntur. Vndè verissima est thesis nostra, videlicet prosequenda aliqua minus prudenter tentata, ne si desistas, maiora contra te obarmetis detrimenta.

§. IV.

Quæ felicem euentum sortita, censentur sæpè prudenter decreta.

DE euentu censeri solent consilia, si cesserunt prosperè, nulla obscurata putantur prudentiæ offensa quia homines frequentiùs attendunt sortem, quam legem. Ab exordio hic error mortales inuasit, nam serpens, vt tegeret offensam, vetitæ arboris fructum spopondit eximiam allaturum fortunam: *Eritis sicut dij. Gen. 3. vers. 5.* Promisit veternosus serpens felicem euentum, vt de euentu culpam minueret, aut protius innubilaret, diuinitatem obtulit, & insidias rationi obtendit. Cæsari vtì Numini altaria, & templa Romani dicarunt, & quia maximam eius demirabantur fortunam, nulla admisisse criminis rebatur offensam quasi omnia eius facta decretáque fuerint ab omni criminis contagio libera, quia cesserint fortunatæ prospera, & prosperè fortunata. *Fanum in hortis, quos populo leganit Cæsar* (inquit Plutarchus de Romanorum fortuna) *struxerunt, quod illud secundu fortuna euasisse, vt ipse testatus arbitrarentur maximum.* Pro deo coluere Cæsarem, quòd crediderint adeò fortunatum criminibus nullatenus sorduisse pollutum. Nec aliter Istaëlitis contigit. Regem delegerant, de Ammonitis eximium triumphum reportarant, & Samuel accepto triumpho aggressus est obiurgare petitionis peccatum: *Ecce audiui vocem vestram iuxta omnia, quæ locuti estis ad me, & constitui super vos Regem.* His verbis reprehendisse Israëlitas tradit Lira vt qui Numen abiecissent & hominem culmine collocassent. Sed cur reprehensio videatur intempestiua, quando acceptus de hoste triumphus exigebat, modò non carpere culpam, sed mirandam deprædicare victoriam. Cur ergo Samuel sopiat sceleris recordatione gaudium, & reuocet in memoriam delictum? Quia cùm adeò fortunatum euentum electio Regis fuisset sortita, inquit Lira, sibi persuaderent, nulla se inquinatos offensa. Homines namque gratulantur sibi tentasse, quæ felicem euentum experiuntur obtinuisse. Adest Lira: *Hic consequenter describitur increpatio populi à Samuële; viderat enim populus Regem electum prosperè egisse, & ideò poterat credere in petendo super se Regem non peccasse.* Iam sibi ob consilium de consalutando Rege gratulabantur quasi nihil meliùs potuerint decernere, quam Regem repetitis clamoribus postulare. Ergo ne ob felicem euentum sibi de electione plauderent, & immunes culpa crederent, culpam in petitione Regis admissam & ostendit Samuel, & arguit, vt qui non ignorabat de euentu nomina accommodari decretis, & factis.

TEXTVS.

VERS. II. Et nunc Rex graditur ante vos; ego autem senui, & incanui: porrò filij mei vobiscum sum: itaque conuersatus coram vobis ab adolescentia mea vsque ad hanc diem ecce præsto sum.

§. V.

Aliquando sancti virtutes suas proferunt non laudis cuanidæ desiderio, sed proximorum vtilitatis studio.

SVam ipsius apud alios (aiebat Plutarchus *de Sui laude*) *gloriam, vel opus prædicare, verbo esse dicunt omnes odiosum.* Adnectit: *Homini, quam vt ipse audiat ab aliis laudari se, nihil est auditu iucundius, vt Xenophon ait, aliis ab se ipso ingratissimum.* Laudes suas proferentes censemus vaniloquos, & superbos: fugienda est sui iactantia quia dum sitit gloriam, obscurat famam. Nihilominus viri spirituales aliquando humilitati ad speciem quid detrahunt, & gloriosa facta ostendere non refugiunt, non vt adulentur vanitati, sed vt inseruiant magis virtuti. *Temetipsum* (addit datus Philosophus) *citra reprehensionem laudes, licet. Primum si depellenda causa calumniæ, vel criminis id facias, sicut Pericles. At qui infensi estis, inquit mihi: qui ni fallor contedo nemini in iis, quæ ex vsu sunt, cognoscendis, & exponendis, amansque sum Reipublicæ, & abstinens. Non solùm enim arrogantiam, insolentiam, & ambitionem declinauis, de se ipso tunc dicendo præclarè: verumetiam spiritus suos, & granditatem ob oculos ponit virtutis suæ, quæ non succumbendo succumbere facit, & opprimit inuidiam.* Aliquando inuidia ambitione, & tumore armata contra probos excitat bella, & opus est publicare facinora. Ad hæc flagrans religione zelus exemplis alios accendere suit, vtque ad virtutem traxerit, virtutes promit. Samuel ab adolescentia sine alicuius offensione inter eos deguisse ostentat, vt Sauli se gubernationis normam exhibeat: *Conuersatus coram vobis ab adolescentia mea vsque ad hunc diem, ecce præsto, sum.* Nouit adolescens suis sensibus imperare, ne cogeretur oculos aliorum timere: ergo se deprædicat innocentiæ templum nullo fauore corruptum, venalitate nulla sordidatum, vt ad crystallinum, pellucidúmque eximiæ adeò sanctitatis speculum Saul mores suos expoliat, & gubernare cæteros discat. Adest Chrysost. *Samuel pro se magnum proposuit laudem; attamen nullus illum arguit, quia non dicebat, vt se ipsum laudaret, sed quoniam Regẽ constituturus erat, pro defensione sua posuit, volens illum erudire, vt humilis sit, ac mansuetus.* Saulem in dignitate iam constitutum admonere apertè forsitan tribueretur audaciæ; virtutes suas expromere tribueretur superbiæ: ergo quamuis à nullo argueretur, propriæ defensionis tutelæque specie conuersationem inculpabilem retulit, relationéque ipsa imitationem admonuit. Adnectit Chrysostomus: *Neque enim quis illum tunc iure conuenerat, vel arguerat, vt defensione haberet opus, sed vt illum faceret meliorem, hæc dicebat.* Virtutes proprias commendauit non tumidus, sed zelotypus, non vt enanidum lucraretur plausum, sed vt edoceret optimum administrationis stilum. *Qui ad vtilitatem audientium spectaric* (verba sunt Chrysostomi supra dati) *etiamsi commendet se ipsum, non solùm non meretur reprehendi, sed & coronari, & propter silentium caxundus. Num & Dauid, & Amos, & Michæas se ipsos commendant.* Cùm sancti virtutes suas proferunt, vt alios lucrifaciant, non sunt censura digni, sed laudibus extollendi; abest protsus ab eis laudis euanidæ desiderium, ardet salutis proximorum studium.

TEXTVS.

VERS. III. Loquimini de me coram Domino, & coram Christo eius, vtrum bovem cuiusquam tulerim, aut asinum: si quempiam calumniatus sum: si oppressi aliquem, si de manu cuiusquam munus accepi, & contémnam illud hodie, restituámque vobis.

§. VI.

Vt quis audacter in aliorum inuehatur culpam, opus est intactam custodisse innocentiam.

DIgnus est aliis sequenda decernere, qui sibi morum visus est legitimæ conuersationis imponere. Despicit reus iudicem, si culparum habuerit consortem. Actiones suas nullus damnat in altero, & ad reprehensionem titubat lingua, nisi impolluta conscientia laudabili obarmetur audacia. Nec solùm superior tenetur effugere prauitatem, sed aliquam omnem impedire suspicionem. *Facilis est* (aiebat Cassiodorus 1. *var.*4.) *recti persuasor, innocens iudex, sub cuius prædicabili conuersatione pudet mores probabiles non habere.* Samuël tantum creuit conuersationis nitore, quantum profecerat dignitate, tanta vixit continentia, vt quam æquitatem suadebat monitis, etiam persuaderet exemplis; verùm ne maligna ambitus eum denigraret suspicio, Rege iam constituto, confirmatóque populum correxit, & prudenter vsque ad illud tempus distulit: *Loquimini de me coram Domino, & coram Christo eius.* Coram Rege à se constituto, confirmatúque populum arguit, ne fortè si anteà increpuerit, ambitu stimulari suspexerint. Ita Abulensis *quæst.*2. *Quia fortè Israelitæ crederent, quòd Samuel durè ferebat Regem esse in Israel quod propter ipsum ab eo, & domo sua ablatus erat principatus, increparet nunc Israëlitas de petitione Regis, vt tolleret suspicionem, dixit:* Adnectit: *Cùm dominarer vobis nunquam iniustè egi.* Non solùm ostentauit innocentiam, vt carperet culpam, sed ne aliquo ambitu obscurati, aut indignatione suspicarentur moueri; Rege iam constituto aggreditur eos carpere, factis edocens alieni criminis iudicem innocenti conuersatione exornari, immò nec aliquis suspicionibus subiacere; nec enim potest sub conscientia læsa inuehi in alienum erratum lingua.

§. VII.

Si ad iudicium interpellans, Deum non attenderit, nec innocens criminationes effugiet.

ÆQuissimi animi signum est conuersationem multorum iudicio exponere, nec timere. Qui oculos testes veretur, conscientiæ timoribus exagitari probatur. Lux splendenti candore rutilans ad se intrepidè vocat aspectum, quia dum curiosius examinat, assequetur maiorem plausum. Ob id Dominus discipulos instituens aiebat: *vos estis lux mundi. Matth.*5.*vers.*14. Verùm etsi lux triumphali coronetur candore, oportet oculis nullo pestilenti humore suffusis spectari: sæpè namque censetur obiectum eo colore tinctum, qui aspicientem inficit oculum. *Nonnulli* (aiebat Tertullianus *in Apologetico cap.* 3.) *etiam de vtilitatibus suis cum odio isto paciscuntur, contenti iniuria.* Erant, qui factitias criminationes, christianis imponerent satagentes innocentiam tribunalibus premi, vt odio, aut æmulationi quiuerint adulari; alieno crimine habebatur reus, quem inculpatæ vitæ tenor defendebat. Ob id Samuël, dum conuersationem ab adolescentia populari censuræ exponit, Deum attendere interpellatorem requirit: *Loquimini de me coram Domino, & coram Christo eius.* Ne quis adularetur Principi recenter electo factitias Samuëli potestate iam denudato causas imponendo, Deum monuit adesse: *Coram Domino*: iudicium non timuit, Regem à populo conclamatum iudicem conuersationis statuit: *Et coram Christo eius*; veritus tamen est, ne accusator oculos à ratione, cœlóque auertat, nam si hoc acciderit, erit innocentia rea, & virtus exibit damnata. *Hebraicè habetur* (inquit Caietanus) *Testificamini in me coram Iehoua.* Quam erat vitiorum expers, qui solum verebatur iniquam aliorum conscientiam, cùm examini rigidissimo suam exponebat ab adolescentia vitam.

§. VIII.

Plures ad tribunalia conuenti paruipendunt crimine defœdari, & fauore, aut auro conantur absolui.

PArum iuvat apud homines absolui, si apud Deum contigerit condemnari: hæc verò certissima veritas apud aliquos inuertitur, & mutatur; renuunt apud homines haberi reos, paruipendunt apud Deum sordescere criminibus maculatos. Fauorabilem apud iudices solicitauere sententiam, qui conscientiam paruipendunt exulceratam. Clodius ipsum in iudicio, quo desiderabat absolui, studuit criminibus defœdari. *Credat aliquis* (scribit Seneca *epist.*97.) *pecuniam esse versatam in eo iudicio, in quo reus erat Clodius... Minus crimine quàm absolutione peccatum est. Adulterij reus, adulteria diuisit, nec ante fuit de salute securus, quàm similes sui iudices suos reddidit.* Vt in iudicio post tot crimina esset securus, deterioribus criminibus est infectus: despiciebat conscientiam, effugere satagebat externam notam; pecunia, potestateque inaurauit delicta, qui fœda adeò committebat adulteria. Virtutis amator, si à Deo constet absolui, patienter fert sententia iniqua damnari. *Indè est* (aiebat Tertullianus *in Apologetico, cap.* 50.) *quòd ibidem sententiis vestris gratias agimus, vt est æmulatio diuinæ rei, & humanæ: cùm damnamur à vobis, à Deo absoluimur.* Absolui apud homines, si apud Deum damnarentur, parum iuvaret, vt noceret parum, si apud Deum absoluerentur, apud iniquum iudicem reos pronunciari. Ob id Samuel paratus in iudicio conuersationis suæ, & quam exercuerat, potestatis rationem reddere, coram Domino, & coram Rege voluit conueniri: *Loquimini de me coram Domino, & coram Christo eius,* vt non solùm constaret humano decreto liberari, sed iudicio diuino absolui. Parum namque prodesset, si Rex ab eo inunctus illum absolueret, si cœlestis sententia premeret. Adest noster Sanctius: *Quod ab his, qui defuncti sunt præfectura, exigit Respublica, id vltrò subire vult Samuel, iudicémque sua vita, & causa vult esse Deum cuius intelligentiam nihil latet, & Regem ipsum tunc vnctum publicè.* Quàm aliter solet accidere. Tota aliquorum solicitudo eò tendit, vt apud iudices nulla inueniatur culpa etsi apud Deum perpetrata clamet offensa.

§. IX.

Non refugit iudicium subire, qui inculpatè munus studuit semper implere.

SEcurus deposita potestate adstat tribunalibus, qui se nullis dum gereret, dignitatem polluit criminibus: nam sicut conscientia scelerum teste interpellari semper

ſemper eſt pauidum ; ſic innocentia prædito examinari, glorioſum. *Grande tibi* (aiebat Caſſiodorus 7. *variarum* 12.) *negotium vides eſſe commiſſum. Quicquid egeris generalitas ſentit; nam qui poteſt in vniuerſitate peccare, glorioſus nimis eſt, ſi neſcit excedere.* Clarent eximiè merita, ſi dignitas, & poteſtas nulla perſuaſit piacula. Hinc eſt, quod Samuel bonorum exempla ſequutus, dum ſumma poteſtate nudatus, examinari in iudicio ſolicitet, vt immaculatæ vitæ, & exacti ritè muneris gloriam laudabili audacia oſtẽtet: *Loquimini de me corã Dño, & coram Chriſto eius verũ bouem cuiuſquã tulerim, aut aſinum*, non tantum ſe rigido expoſuit examini, ſed vt ſcribit Ioſephus, populum, ne aliquo tempore frænaretur, iureiurando conſtrinxit. *Samuël Propheta* (inquit apud noſtrum Sanctum) *priùs quàm comitia diſſoluerentur, ſic eſt alloquutus populum: Adiuro vos per maximum Deum, qui vobis optimos illos fratres Moyſem, & Aaron miſit, vt patres veſtros ex Ægypto educant, vt abſque pudore, & metu, omnique affectu alio liberè dicatis: Nunquid contra ius, & æquum fecerim, vel proprij lucri cupiditate, vel in alterius cuiuſquam gratiam.* Quam mirum fuit vrgere ad examen, quàm laude plenum, quàm æternis elogiis dignum? cùm iudices, præfectique, ſi deponendi muneris tempus affuerit, anxia ſolicitudine ſatagant querelas ſopire, & quas verentur, criminationes prouida cautela vitare. Quam ſanctè adminiſtrauit dignitatem Samuël, quàm à cupiditate vixit alienus, quàm ab adulatione remotus quando accuſatorem non timuit, immò, ſi fas eſt dicere prouocauit.

§. X.

Non decet eſſe alterius voluntatis ſeruum, quem Reſpublica æquitatis, ac iuſtitiæ deſignauit miniſtrum.

AMorem conſtat eſſe iuſtitiæ, eos iudices ordinare, qui nec cupiditate ſordeſcãt, nec magnatum gratiam exambiant. Aliquando iudices timore præpediti, aut ambitione ſuaſi, cùm omni auaritia inueniantur liberi, ad gratiam ineundam obſcurantur. Magnatibus adulari: ne magnatum votis reſiſtant, aut illorum gratiam perdant, iura malignis gloſſis interpretantur & poteſtate abutuntur. *Non decet* (aiebat Caſſiodorus 8. *variarum* 18.) *iudicem miniſtrum eſſe voluntatis alterius vt magis alteri pareat, cui tot milites obſecundant.* Certè etſi in aliis eſſet tolerandum magnatum voluntati ſubjici, in iudice, aut præfecto pudendum eſt; nec enim qui eligitur ad iuſtitiæ patrocinium, magnatum expectare debet ſuffragium. Samuël, vt qui nouerat frequens hoc vitium plures inficere, non ſolùm ſe probat cupiditate non maculatum, ſed nec adulatione pollutum *Si quempiam calumniatus ſum, ſi oppreſſi aliquem.* In Hebræo habetur: *Si complacui*. Non, vt complaceret, oppreſſit, nec vt adularetur altis, iniuriam intulit minimis, ſed ab omni ambitu, cupiditatéque immunis legibus parebat, & cæteris imperabat. Audi Caietanum: *Si oppreſſi aliquem, iuxta Hebræum habetur: ſi complacui. Et eſt ſermo de violatione iudicij ad placendum alicui.* Non eſt inſolitum, vt magnatum grãtia ineatur, iura inuertere, & leges iudices adulterare: at Samuel ea integritate reſplenduit, vt ſe exhibêret iudicem totius erroris expertem: nullum inuidia, aut cupiditate depreſſit, nullum gratia blandiente abſoluit, vt ei aptè congruat, quod datus Caſſiodorus aiebat: *Nullus iudicum, quod in te corrigere poſſet, inuenit. Acceſſit enim venuſtas oris, & caſtitas animi: iuuenem te ſolùs decor oſtendit, ab ore primæuo cana verbis manauerunt. Contendit annos ætatis, & maturitas mentis.* Ab adoleſcentia iudex factus cæcos iuuentutis affectus poteſtate non adiuvit, ſed cana maturitate frænauit; alienis nunquam hiauit diuitiis, nec vt debilem opprimeret, obediuit magnatum votis, ſed iudicum, præfectorúmque norma edocuit nullum opprimere, & nulli contra iuſtitiam placere.

§. XI.

Oblata iudici, aut ſuperiori munuſcula ſunt famæ tinea, & æquitatis ſcandala.

SEmper iudicia (aiebat Seneca *de Tranquillitate animi, cap.* 1.) *fauor efficit.* Adjice, & donum. Multos exiſtimo potuiſſe ſanctæ, reéque munus, obire ſi voluiſſent oblatis munuſculis abſtinere. Nil violenter rapiunt, nil artificioſis calumniis quærunt; verùm dum à munuſculis non abſtinent, integritati ſuæ offundunt nebulam, & quam iuſtitiæ integritate quærebant famam, admiſſis munuſculis reddunt ſuſpectam. *Sæpè nihil intereſt* (aud. Senecam 2. *de Beneficiis*, *cap.* 14.) *inter amicorum munera, & hoſtium vota. Quidquid illi accidere optant, in id horũ intempeſtiua indulgẽtia impellit atque inſtruit. Quid autem turpius, quàm (quod euenit frequentiſſimè) vt nihil interſit inter odium, & beneficium.* Plurimum intereſt inter odium, & beneficium, ſi affectum attendas; parum aliquando, ſi effectum adſpicias. Hoſtis votum eſt famam innubilare, muneris eſt proprium ſuſpicionem nutrire. Quiſquis præfectus iudexve, ſi quid ab amico accepit, ſuſpicioni occaſionem tribuit. Ob id Samuël contentus non fuit ad ritè exacti muneris teſtimonium oſtendere nihil violenter rapuiſſe, nullum calumniis afflictaſſe, ſed addidit, nec gratuitò oblata munera ſuſcepiſſe: *Si de manu cuiuſquam munus accepi.* Iuxta Hebræum habetur: *Faciam celare oculos meos in eo.* Quòd ſi dicas gratis oblata munera acceptare, æquitati non contraire, reſpondebit Caietanus, munera tenebras ſecum afferre, nec poſſe accipientem cæcutientibus oculis res, prout ſunt aſpicere, aut iudicium rectum formare. Vndè ſi Samuël munera acceptaſſet, anſam iniquæ ſuſpicioni dediſſet: nam qui noſſent accepiſſe, ſuſpicarentur legem violaſſe. Præmittitur iuxta Hebræum: *Et de manu cuiuſquam accepi pretium.* Statimque ſubditur: *Et faciam celare oculos meos in eo.* Et eſt ſenſus: *Si accepi quamcumque rem pretio æſtimabilem, vt celarem oculos meos à proſequenda iuſtitia.* Expende idem eſſe munus, & pretium, vtque nunquam offertur pretium, niſi ad quid emendum, ita iudici nunquam munus offertur, niſi ad aliquid impetrandum. Munere velaminis adinſtar oculos aſſetuit celari, quia non eſt facile perſpicaciam cum munere conuenire.

§. XII.

Nonnulli iudices calumniantur, vt æquitatis colore aurum prædentur.

MOdò eſt felix, & certa conditio negotiorum (aiebat Caſſiod. 8. *variarum* 18.) *quando ille ſententiam dicit, qui non poteſt ignorare, quod eligit.* Verum dixit; ſed aliquando iuvat parum non ignorare, ſi calumnias ſtudeat inſtruere. Non ignorant aliquando iudices, aut miniſtri inferiores nullam ſe auri auferendi ſortiri cauſam, ſed confugiunt ad calumniam, & auferunt mentito æquitatis colore, quod nequibant auferre lege. *Fuit Medius* (inquit Plutarchus *lib. de adulat.*) *in Alexandri adulatorum grege princeps, & architectus coryphæus aduerſus optimates inſtructus. Præcepit ſic, vt intrepidè adorirentur, & morderent calumniis docens, licet morſu læſus vlcus curauerit, cicatricem tamen remanſuram calumniæ. Nempè hiſce cicatricibus, vel potiùs gangrenis & carcinomatis exeſus Alexander perdidit Calliſthenem, Parmenionem, Philotam.* Aperto Marte impetere optimos impetentis prodit malitiam: ergo calumnia vocatur in auxilium, vt dum denudato

diuitiis adscribitur culpa auferentem non lædat iniquæ semper rapinæ querela. Calumniator iustitiæ tegitur colore, cum ardeat cupiditate. Calumnia vel innocentem infamat, cumque prudentes malint redimere nummis famam, quam pati calumniam, studiosè à iustitiæ ministris calumnia fingitur, pecuniaque aufertur. Samuel nullum calumniatum fuisse testatur: *Si quempiam calumniatus sum*, vt qui nouerat plures ad calumnias confugere, vt diuitias quæuerint deprædari. Ita Abulensis quæst. 3. *Calumniari est bona alicuius tollere iniustè, quæsito aliquo colore, sicut interdum Principes faciunt aliquas leges, vel constitutiones duras, in quas necesse est incidere subditos, & hoc faciunt, vt ab eis pœnas exigant, & est propriè calumnia.* Itaque hoc, aut illo colore interpellant innocuos ad iudicium, vt ab interpellatis prædentur aurum: opponunt iniquas lites, cauillationes, violatas leges, & cum non ignorent nullum fuisse delictum, æquitatis prætextu prædantur aurum: *Væ qui condunt leges iniquas, & scribentes iniustitiam scripserunt; vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent causæ humilium populi mei: vt essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent:* Isai. 10. v. 1. Itaque Scribæ, satellitesque inito fœdere causas confingunt, vt videantur æquitati consulere, & diuitias possint auferre. Ita ad Isaiæ 10. Oleaster: *Nunc talia sunt iura, & stipendia ministrorum, vt vix pauper audeat sua iudicio requirere. Plusquam plura sunt ministris soluenda, quàm ea, quæ iusto iudicio se sperat recuperare.* Adnectit: *Posset etiam esse sensus. Væ statuentibus statuta iniqua, & scribis scribentibus oppressionem, vt declinare faciant à iudicio, id est, iudicium tenuium, inuertentes illud, vt rapiant iniquis sententijs. bona pauperum. Aliqui pro, oppressionem, vertunt mendacium.* Itaque aliquando scribæ, quibus Respublica indubiam fidem voluit adhiberi, mendacium scribunt, & falsis causis, & veris calumnijs pauperes premunt.

§. XIII.

Sunt, qui potestate ad rapiendum abutantur, & humilium bona prædentur.

NIhil erit securum, nil reperiri poterit firmum, si potestas deflexerit ad rapinam, & impunè inualidis inferre adnitatur offensam. *Decet regiam iustitiam custodire* (aiebat Cassiodorus 10. variar. 28.) *quod à iudicibus benè agentibus fuerit ordinatum, maximè quorum conscientia sic nota, vt nihil ineante, nihil venalitatis studio fecisse videantur.* Iudices decet conscientia purissima relucere, & nulla fraude, aut venalitate fœdari. Quid enim luctuosius accidere posset Reipublicæ, quàm ministros alere ad æquitatem seruandam, & potestate eos abuti ad detestabilem prædam? non audent iniuriam passi mutire, quia verentur indignationem contra se viuidius inflammare: quasi dignitas sit ius ad omnium bona, aliquando qui ea funguntur, impune grassantur. Miserum est, si potestas, quæ fouere tenetur, iustitiam, suppetias ferat indignæ cupiditati ad damnabilem prædam. Quod si hoc scelus frequens non esset, ab eo Samuel non se purgasset; studuit tamen in primis ostendere nulla se rapacitate pollutum, aut venalitate obsentatum: *Loquimini de me coram Domino, & coram Christo eius, vtrum bouem cuiusquam tulerim, aut asinum.* De potestatis abusu loquutum fuisse tradit Abulensis *quæst. 3. Id est, arguatis me de iniusto principatu, si vultis; est autem communiter iniquitas principatus in accipiendo bona subditorum per manifestam violentiam, vel per calumniam.* Itaque subditi non solum subiacent aliquando calumnijs, sed etiam manifestæ violentiæ: & licèt superiores, Principumque ministri sanctis ritè legibus debeant obedire, eis contemptis auctoritatem deprauant, & ad rapiendum adulterant.

TEXTVS.

VERS. IV. Et dixerunt: Non es calumniatus nos, neque oppressisti, neque tulisti de manu alicuius quippiam.

§. XIV.

Mirum est, si contra dignitate iam functum argumentatrix non insurgat querela, nec obscurare factitia adnitatur causa.

IVdex adamussim legibus compositus se totius erroris expertem exhibet innocentiæ templum, æquitatis sacrarium, nullum inuidia deprimit, aut blandiente gratia attollit. Frequenter tamen satis non est vita iudicis: aut superioris innocens ad irrationabiliter exasperati vitandas querelas, aut effugiendas calumnias. Quisquis de crimine interpellatus, vel cum altero ad tribunalia descendit iuri suo nimis confisus, si contrariam tulit sententiam, dolorem lenit abrodendo iudicis famam. Arduum est iudicem cunctis placere, & nullam inuidiam pati. *Thebani* (inquit Plutarchus lib. de sui laude) *cùm in crimen vocarentur Prætores, quòd die exeunte magistratus eorum non illicò domum repetissent, verùm finibus Laconicis intulissent arma, & res Messenæ ordinassent., Pelopidam fractum, & supplicem grauatè absoluerunt. At cum Epaminondas multum res gestas extolleret, atque ad extremum paratum emori diceret se, si euastatam ab se Laconiam, instauratam Messenem, socios adiunctos Arcadas ipsi inuitis faterentur: non sustinuerunt tabulas ad ferendum in eum sententiam accipere, sed cùm in illius admiratione, gaudioque, & risu sunt digressi.* Quæ Epaminondas egerat, exigebant elogia, & præmia: non tamen defuit inter Thebanos, qui crimen ei obiiceret, & ad tribunal vocaret. Mirum fuit effugisse calumniam, vicisse inuidiam. Hinc mirandus est Samuel quandoquidem post tot præfecturæ annos nullum habuit, qui exulceratus hac, aut illa causa crimen opponeret, aut confingeret. *Testificati sunt* (inquit Lira) *eius innocentiam.* Consonat Theodoretus: *Cùm esset iudex, excedebat à potestate, & eam tradebat, Regi erat ergo consentaneum, vt quæ gesserat, narraret, & quòd in Republica gerenda cum laude esset versatus, consentientem haberet populum.* Consentaneum erat, sed difficile adeò, vt miraculi adinstar fuerit nullum pati æmulum, nullum sustinere inuidum, eo præcipuè tempore, quo dignitatem alteri tradebat, & infulas denudabat.

TEXTVS.

VERS. V. Dixitque ad eos: Testis est Dominus aduersum vos, & testis Christus eius in die hac, quia non inueneritis in manu mea quippiam. Et dixerunt, testis.

§. XV.

Qui anteà dilaudabant, si de aliquo defectu arguantur, obmurmurant, opinionemque arguentis infamant.

LAbia non tam sequi probantur veritatem, quàm affectionem. Vt iudicio officit fauor, sic officit e probatur & dolor. Qui permissus, vt ei libuerit, viuere, iudicem laudibus extollet, & superiorem sumptuosis elogiis deprædicabit: si tamen aut digna mulcta puniatur, aut reprehensione aspera castigetur, mutato affectu superioris

superioris abrodet famam, & obscurare adnitetur criminationibus vitam. Vandali, dum Amalafrida regiæ stirpis decus eis grauis non fuit, miris elogiis deprædicauere Reginam: at dum eis non complacuit, passi non sunt viuere nec priuatam. Adeò a se ipsis distant homines sibi permissi, aut adulationibus, quantumuis iustis emẽdari. Iam populus testimonium innocentiæ Samuelis reddiderat: *Non es calumniatus nos, neque oppressisti, neque tulisti de manu alicuius quippiam.* Reddito innocentiæ testimonio iterum instat, & repetita attestatione fulciri veritatem exoptat: *Testis est Dominus aduersum vos, & testis Christus eius in die hac; quia non inueneritis in manu mea quippiam. Et dixerunt: Testis.* Otiosum videbatur, eum deposita iam dignitate, & nullo timore cogente Samuelis innocentiam exertis vocibus declarassent, repetitum veritatis testimonium ambire, & vt redderent, procurare. Cur ergo Samuel interrogare iterat, & præfecturam nulla nota ostendere maculatam affectat? Blanditurne vanitati, adulatur superbiæ, quando contentus non est suas semel laudes audire, sed sollicitat iterum resonare? Non ita sanè (inquit noster Sanctius) innocentiæ testimonium suffulcire superbus, sed prudentissimè cautus oportebat eos modo carpere, errataque obiicere; adeòque distant à se ipsis homines reprehensione exasperati, aut fauore illecti, vt verius sit, ne obiurgati sententiam demutauerint, & eius innocentiam obscurare contenderint. Sanctium audi: *Homines, maximè qui leni sunt ingenio, atque versatili, aliter solent, quam anteà de rebus sentire, ac iudicare: aut certè licèt idem sentiant, quando aliquid audiunt de se, quod minus adlubescit, aliter loquuntur, quam sentiunt, aut rem aliter interpretantur, aut aliquid affingunt veritati, aut occasionem quærunt, vt de aliorum fama indignius loquantur.* Habet affectus nescio quam potestatem in iudicium, aut saltem in eloquium; vndè pro varietate affectus iudicium mutatur, aut verbum: ergo ne aliter Hebræi loquerentur, dum eorum animos reprehensio mœrore contraheret, repitum eius innocentiæ testimonium reddi voluit. Adnectit Sanctius: *Timere poterat, ne in vitam suam durius animati, & reprehensione exulcerati vehementè, aut aliquid fingerent falsò, aut, quæ nunc probant, iniquius improbarent: quocirca nunc de sua integritate publicum, & frequens aduocat testimonium.* Frequens aduocat testimonium, quia dolor inuertere solet iudicium, & pro elogio proferre indignissimum vituperium.

§. XVI.

Corrigentis languent verba, si se infectum agnoscit culpa.

IVdex, superiorque deligitur ad reprimendam audaciam, adseruandamque disciplinam. Auderet iniquitas, ni supra ceruicem suam splendere gladium videret; peruersitas glisceret, nisi districtionem adesse nosceret. Optimi iudices ipsis incunabulis reprimére vitia gestiunt, ne, si adulta, induratáque, durè vindicare cogantur; verum quamuis aliorum mores superior ad legis normam adlaboret conformare, ni ipse actionum laudabili puritate resplendeat, haud facile erit consequi: nam si eum aliquis culpæ reatus infecerit, rigida nequit alios coercere sententia, quia delinquentes tuetur à se perpetrata culpa. Obnoxius est iudex reo suo, si auara cupiditate pollutus, si crimine aliquo sordidatus. *Fama erunt nostri temporis tui mores* (aiebat Cassiodorus 6. variar. 21.) *esto vita continens, vt possis in alienos esse iudex. Prima æquitas est, à se præsules inchoare, vt debeant criminosi metuere, quem nequeunt similem reperire.* Ab omni culparum labe liber tenetur nitere, qui inscendit tribunal, si voce libera crimina velit damnare. Samuel populi iudex frequenti, repetitoque testimonio vitæ suæ, anteactæque potestatis innocentiam probauit: *Testis est Dominus aduersum vos, & testis Christus eius in die hac, quia non inueneritis in manu mea quippiam. Et dixerunt: Testis*, qui populum aggrediebatur arguere; nec si propria haberet peccata, aliena corrigere posset crimina. Ita noster Sanctius: *Quia cùm iniquitas os soleat obstruere eorum, in quibus aliquid est pudoris, & mentis, neque quisquam audet aliis quicquam obiicere, si conscius animus aliquid agnoscat, quod ab aliis sentiat obiici posse; quò ex innocentia explorata audaciam conciperet ad reprehendendum, probatam vult prius Israeli toti suam innocentiam.* Ne verba reprehensionis languescerent, semel & iterum exploratam deprædicari voluit innocentiam, quò prodenti audacia insectari valeret culpam; & quidem perfrictæ frontis esse probatur, qui habet ad reprehendendum audaciam, sentiens proprio crimine exulceratam conscientiam.

§. XVII.

Ea Princeps arte debent erudiri, vt non videantur reprehendi.

MAgna naucleri peritia agnoscitur, si inter scopulosas syrtes Carybdim, Scyllamque, nauim aurigans indemnis portum appulisse noscatur. Potestas sua crimina vetat reprehendi, zelus non permittit ora indebito silentio signari. Vnde opus est concionatori Principem ita instruere, vt eius euitetur inuidia, & effugiatur etiam silentij indecori querela. Saulem impuro spiritu laborantem Dauid aggreditur medicari, ea tamen arte, vt videatur delinire. Sonoræ cytharæ pulsu persanat animum, oblectat auditum: *Tollebat cytharam, & percutiebat manu sua, & refocillabatur Saül.* 1. *Reg.* 16. *vers.* 23 Notauit non sine lepore Seleuciensis Basilius, *orat.* 14. *Lyra melos veluti telum iaciebatur in dæmonem Quis audiuit trophæum cantibus excitatum.* Contra Philisthæum arripuit fundam, contra Saülem melodiam, nam potestas nisi lenissimis medicamentis curetur, facillimè exasperatur. Nec aliter Samuel se gessit, cum Saüli traderet potestatem. Sui ipsius causam egit, dum potestatis administrationem nulla cupidine, aut venalitate pollutam frequenti, repetitó que generalitatis testimonio comprobauit, & Saülem suis factis optimæ gubernationis edocuit formam, & omnem populi vitauit etiam querelam: *Testis est Dominus aduersum vos, & testis Christus eius in die hac, quia non inueneritis in manu mea quippiam.* Samuelis prudentissimam politiam, & politicam prudentiam commendauit apud nostrum Sanctium Chrysostomus. Audi eius verba: *Prætextu excusationis vtrumque periculum declinauit: illum docuit, cuiusmodi gubernationem esse conueniat, simulque vitauit odium doctrinæ.* Ni Samuel à cupiditate abstinendum edoceret Saulem, silentium populus sugillaret, si clarè instrueret Regem, eius fortassè indignationem incurreret: ergo ea se prudentia gessit, vt nec tacens populi sustineret querelam, nec loquens Regis inuidiam. Prætextu propriæ defensionis vtrumque periculum declinauit: nam vitauit odium doctrinæ, & periculum silentii. Dum se toto gubernationis tempore, cupiditate, calumnia, violentiaque immunem generalitatis testimonio comprobauit, his pestibus gubernatorem non inficiendum ostendit: ergo propriæ causæ obtentu Saulem instruxit, & populi querelas vitauit. Et quidem hac edocendi forma concionatores instruxit, ne Principes, ac Præsules irreuerenter, carpant, & ne damnabili pusillanimitate ora in populi detrimentum contineant.

TEXTVS.

TEXTVS.

Vers. VI. Et ait Samuël ad populum: Dominus, qui fecit Moysem, & Aaron, & eduxit patres nostros de terra Ægypti.

§. XVIII.

Qui aliquomodo offensus alium carpit, non creditur zelo moueri, sed vindictæ desideriis aduri.

ALiquando ab aliis offensus, vt muneri suo satisfaciat, eos solet carpere, & delicta corrigere: verùm eùm, teste Tertulliano *lib. de Patientia, cap.* 10. Summus sit impatientiæ stimulus vltionis libido, sic offensus offendentem erudiat, vt muneris obligationem agnoscatur clarissimè implere, non vindictæ negotium gerere, & honesto colore indignationi inseruire. *Est* (aiebat Septimius) *& aliud summus impatientiæ stimulus vltionis libido negotium curans aut gloria, aut malitia. Sed & gloria vbique vana, & malitia nunquam non domino odiosa: hoc quidem loco maximè cum ab alterius malitia prouocata superiorem se in exequenda vltione constituit.* Qui malitia offensus offendentis carpit malitiam dolori suo existimatur blandiri, non culpæ mederi. Vndè Socrates serui iniquitate irritatus in aliud tempus corrigere distulit, ne admonitio adscriberetur iracundiæ flammescenti, non admonitioni salubri. *Inde est* (scribit Seneca *lib.* 1. *de Ira, cap.* 15.) *quod Socrates seruo ait: Caderem te nisi irascerer. Admonitionem serui in tempus sanius distulit, illo tempore se admonuit.* Noluit servum carpere, veritus obiurgationem adscribendam fore non prudentiæ, sed vindictæ. Ob id Samuël virtutis studiosissimus, eùm à populo dignitate fuisset exauguratus, & populi peccata corrigere Dei tenetur vicarius, studiosè curauit, vt agnoscerent correctionis verba à cœlesti spiritu dictari, non ab humano solùm corde prodire: *Et ait Samuël ad populum: Dominus, qui fecit Moysem, & Aaron, & eduxit patres nostros de terra Ægypti.* Caietanus legit: *Adest.* Ac si dicat: spiritus, qui per Moysem, Aaronémque vos olim edocuit, modò etiam adest, vt mihi inspiret doctrinam, & moueat linguam. Itaque cœlesti spiritu testatur moueri, vt olim Moyses, & Aaron cùm populum de Ægyptia seruitute conati sunt ad ingenuam libertatem transferre. Nam cum ab eis non exiguam accepisset offensam, videri posset vltionis causam solicitare non Numinis gloriam: ergo cauit omnem suspicionis audaciam, ne eneruarit correctionis energiam. Ita Caietanus: *In Hebræo non est verbum, adest; verùm congruè subintelligitur, vt declaret Samuel præsentiam summi Dei subinnctis verbis tanquam ex diuino instinctu procedentibus intendit enim loqui vt Propheta.* Prophetico spiritu eos carpere demonstrat, ne quis putaret ab exulcerato corde admonitionem prodire, & ad iracundiæ solatium carpere, nam si aliqua præcessit offensa, correctio existimatur vindicta, quamtumvis à charitate sit orta. Vt Propheta loquitur, & Dei præsentiam adesse sibi testatur. Discant ab aliis exasperati omnem vindictæ opinionem fugere, & si fas fuerit, admonitionem in aliud tempus differre.

TEXTVS.

Vers. VII. Nunc ergo state vt iudicio contendam aduersùm vos coram Domino de omnibus misericordiis Domini, quas fecit vobiscum, & cum patribus vestris.

§. XIX.

Nulla nobis à Domino conferuntur beneficia, de quibus non sit ratio in iudicio petenda.

COmpellat rationabiliter propitius animus (aiebat Cassiodorus 1. *variarum* 8.) *ne vos vrgeat terror armatus.* Compellat propitia seueritate Samuel Hebræos, vt tot diuinis beneficiis exutisse podeat ingratos ne diuinæ vindictæ in se ipsos armarint rigorem, ni tantis beneficiis debitam reddiderint gratitudinem. Humana beneficia in Kalendarionon debent annotari, sed diuina nequeunt in Kalendario non scribi. *Nemo* (aiebat Seneca 1. *de Beneficiis cap.* 2.) *beneficia in Kalendario scribit: nec auarus exactor ad horam, & diem appellat. Nunquam illa vir bonus cogitat nisi admonitus a reddente: alioquin in formam crediti transeunt.* Obscurat beneficia, qui in formam crediti confert, quandoquidem de illis ratio est reddenda, & ingratitudo damnanda. Ob id Samuel collata a Deo beneficia in memoriam reuocat non ad liberalitatis factum, sed ad vitandum ingratitudinis detrimentum: *Nunc ergo state, vt iudicio contendam aduersum vos coram Domino de omnibus misericordiis Domini, quas fecit vobiscum, & cum patribus vestris.* Hebræus habet: *De omnibus iustitiis Iehoua, quas fecit vobiscum.* Quod si inquiras, cur diuina misericordia appelletur iustitia, respondebit Caietanus, diuina beneficia accipientem ita reddere debitorem, vt teneatur rationem reddere, & ni reddiderit, supplicijs soluere. *Beneficia diuina collata & ipsis, & patribus appellat iustitias summi Dei secundum effectum, quia reddebant eos debitores secundum iustitiam Deo: huiusmodi enim debita sunt materia causa quæ proponitur in hoc iudicio.* Materia iustitiæ in iudicio proposita erant beneficia collata, vt agnoscerent nihil à Deo hominibus conferri, quin homo teneatur exsoluere, & licet seueritatis specie compellet, ipsa seueritate compellatorum causam humanus agit: est enim amoris signum, ne possit punire, prouidentes admonere. Vtinam nos in memoriam adducetemus accepta à Domino beneficia, ne oblitos vrgeat puni-tio seuera.

§. XX.

Experti diuinam misericordiam, in hominibus collocamus fiduciam.

PLurimum valent apud homines, quæ ante oculos obseruantur, cùm vtilius sit amare tutiora. Experti sæpesæpiùs Numinis tutelam, si adurgeat aliquod periculum, hominis solicitant gratiam, & eùm fas esset omnem spem in Domino collocare, malunt ab homine suppetias expetere. *In hac me potius parte conspicite* (aicbat Cassiodorus 1. *var.* 8.) *quia latens præsentes. Non est vobis damnum absentia mea, vtilius est iudicem mente nosse, quàm corpore.* Vtilius erat Hebræis Deum Regem libera are fenite, quàm Saulem corporeis oculis expectare, & tamen sic illorum animos rapuit aspectus, vt Saul, reiecto Domino fuerit à populo conclamatus. Non ignorabant de ergastulo Ægyptio

Ægypto eorum patres sine Rege fuisse eductos, & stupentibus vndis ad terram promissionis translatos; & cùm tot indubiis experimentis edocti, ad Dominum debuissent recurrere; quia Naas adornabat bellum; humanum voluerunt ducem habere. Ergo Samuël ab eis rationem exigit, cur periculo accincti maluerint confugere ad auxilium humanum, quam toties expertū auxilium implorare diuinum: *Dominus, qui fecit Moysem, & Aaron, & eduxit Patres nostros de terra Ægypti.* Hanc sententiam ita interpretatur Abulensis *quæst. 9. Quasi dicant: Non poterimus habere alium principatum, per quem eruamur ab hostibus, nisi per regalem: quod si fuisset verum, rectè petiuissent Israëlitæ, sed falsum est: poteram enim liberari ab hostibus sine Rege, & hoc probat Samuël inductiuè per maiora pericula Israëlitarum, scilicet ipsi fuerunt in Ægypto in maxima seruitute, & liberauit eos Deus inde per manum Moysi, & Aaron, & hoc sine Rege: ergo poterat eos semper liberare, dato quòd non haberent Regem.* Itaque cùm auxilij diuini idoneum vadem haberent ab Ægypto libertatem, eumque indubio efficacem adesse sentirent, etsi Deum oculis non viderent, ea tenuit eos ingrata amentia, vt sibi ab homine salutem potiùs promitterent, nec fiduciam suam in Domino collocarent. Quam frequenter hoc crimen hominibus potest objici. Mulierculæ paupertate pressæ malunt ab homine pudicitiæ iniuria leuamen quærere, quàm à Domino, qui vitam eis dilargitus est, postulare. Vt imminens periculum effugiant homines, Dei iniuria solicitant sibi auxilium, nec Deum implorant, cuius ope indubiè vitassent damnum. Hebræi, dum verentur Naas arma, Regem expetunt, & tot auxiliante Domino, reportatas obliuioni victorias tradunt.

§. XXI.

Ad conscientias cæcis tricis implexas liberandas eligendus est Sapientiæ luminibus præditus, non solùm virtutibus exornatus.

ALiquando variis criminum nexibus ingemunt conscientiæ illigatæ, distorquentur confusis scrupulorum voluminibus impetitæ, quibus sedandis anxietatibus, & medicandis vlceribus eligendus est non solùm moribus expolitus, sed etiam Sapientia ornatus. Nam si desit scientia hærebit sanctitate præditus, & dissoluet tricas doctus: sine luce tenebræ nequeunt depelli, nec sine scientiæ luminibus caligines propulsari. *Interpellantium te ponderibus* (doctum alloquitur Cassiodorus 9. *variarum* 24.) *Sapientissimus arbiter onerabat; tantùmque de animi tui cognita disceptatione præsumpsit, vt in beneficij locum tuum præstaret æstuantibus sine aliqua cunctatione iudicium. Quotiès ille te grandævis proceribus imputauit? dum non sufficerent ad primordia tua, quos tanta longæuitas ætatis instruxerat.* Non quærebat Athalaricus ad perplexas lites enodandas ætate longa maturum, sed sapientiæ luminibus exornatum. Præmiserat: *Reperit conscientia prædium, & legum eruditione maturum.* Factis edocuit Athalaricus ad expediendos perplexos nodos, & ad cæcas lites enodandas eligendum esse conscientia prædium, & scientiarum eruditione maturum; nam si desit conscientia, tutum non erit decretum, nec, si scientia desit, consilium. Nec solùm Athalaricus, sed venerabilis etiam Samuël idem nos exhibet documentum. Dum ad Hebræos terri fumi nebulis obcæcatos, & catenis duris soluendos Moysem, Aaronémque refert delegatos: vtrumque Deus misit, & vtrumque ad vincula cæca exoluenda expedîsse monstrauit: *Dominus, qui fecit Moysem, & Aaron, & eduxit patres nostros de terra Ægypti.* Notauit Hugo Cardinalis: *Moyses Sapiens fuit, Aaron eloquens. Hæc duo vult Dñs*

esse in illo, qui mittitur ad populum liberandum. Dum Moyses omni Sapientia Ægyptiorum instructus mittitur, quis eligendus sit ad conscientias scrupulorum tenebris & criminum nexibus liberandas, ostenditur.

TEXTVS.

VERS. VIII. Quomodo Jacob ingressus est in Ægyptum, & clamauerunt patres vestri ad Dominum, & misit Dominus Moysem, & Aaron, & eduxit patres vestros de Ægypto, & collocauit eos in loco hoc.

§. XXII.

Dei serui, cùm reliqui premuntur inopia, frui solitant abundantia.

QVa Dèus erga suos se solicitudine gerat, publicarunt tempora rerum omnium penuria laborantia, & longa sterilitate squallétia. Eliæ tempore, cum longa siccitas diuexaret, & terra visceribus nimio calore duratis aureos messium fœtus non ederet, Eliæ vberi prouidentia destinauit Deus aligeras aues, quæ eum pascerent saporatis edulijs: *Coruis præcepi, vt pascant te ibi. 3. Reg. 17. vers. 4.* Tellus, vt habitantium exundabat sceleribus, sic deficiente pluuia viduabatur maturis fructibus: cúmque lurida fame omnes diuexarentur, sine labore Elias abundanti fruebatur mensa, & limpidissima aqua. *Sub clementia boni Principis* (aiebat Cassiodorus 12. *variar.* 7.) *nihil constat licere fortuitis: quando sinistras casus corrigunt, qui præstare prosperrimè consueuerunt.* Sinistrum illum casum Dei benignitas correxit, & Eliam aliis famescentibus abundare disposuit. Quod & Iacob accidisse testatur Samuël. *Quomodo Iacob ingressus est in Ægyptum.* Generalis terram premebat inopia; eam tamen erga Iacob curam gessit, vt benignè à Pharaone exceptus omnibus ad vitam necessariis copiosè abundaret ditatus *Alebat eos, omnémque domum patris sui, præbens cibaria singulis. Genes. 47. vers. 12.* Ægyptij venundabant pecora, seque in seruitutem regiam tradebant, & cum possessionibus priuarentur, Iacob, eiusque familia nouis possessionibus augebantur. *Trado eis terram Iessen.* Notauit Abulensis *quæst. 10. Primò receperunt beneficia, quia Pharao Rex Ægypti dedit eis diuitias multas & plaustra.* Subjicit Tostatus: *Præter hoc autem dedit eis posteà terram optimam in qua habitarent, quam ipsi petiuerunt, scilicet terram Iessen.* Cùm alij pecora, possessionésque venderent, & angusta mensa vitam alerent, ea Dei prouidentia est Iacob vsus, vt ditissimas possessiones acquireret, & siligineum panem manducaret. Sæpe sæpiùs videbis Seraphici Francisci filios, aliósque dicatos Numini religiosos durissimæ famis tempore necessariis ad alendam vitam exundare, & sine anxiis laboribus calamitatem eludere. Iacob, eiusque filij fame orbem premente delicato pane vescuntur; & acquisitis possessionibus ditantur.

§. XXIII.

Mundus initio ostensis delicijs allicit, sed durissimè posteà premit.

VT venatores, aucupésque fallacia ostendunt oblectamenta, quibus latentia dissimulantur pericula; ita nos mundus dulcissimis spebus, & fallacibus voluptatibus allicit, & semel captos durissimè premit. *Multos ostendam* (aiebat Seneca *de vita beata, cap. 11.*) *voluptatibus obsessos, in quos fortuna omnia*

munera sua effudit. Voluptate alliciuntur grata, sed vt obsessi ingemunt, & sera fallaciam pœnitudine agnoscunt. *Plerisque contingit* (Adnectit Seneca *cap. 12.*) *per hilarem insaniam insanire, ac per risum furere.* Insaniunt hilaritate, risu furunt, & qui exterius apparebant beati, interius inueniuntur miserrimi. Fidendum non est voluptatis promissis, nec fortunæ donis: nam, quos munerant, sæpè ligant, & qui exiguo tempore, voluptatibus fruuntur, ingemiscit per longos annorum tractus obsessus. Regem petierant Israelitæ honore allecti, sed Samuel clamaturos posteà prænuntiauit, nec dissimilem ac in Ægypto seruitutem futuram prædixit: *Quomodo Iacob ingressus est in Ægyptum, & clamauerunt patres vestri ad Dominum.* Historiam in memoriam reuocat, quam repetere nobis prodesset ad doctrinam. Iacob cum nobili familia intrat in Ægyptum plaustris regiis vectus & magnificis promissis inuitatus: opipata fruitur mensa, Iessen tellure moratur optima. Verùm eius posteri obscuris operibus ingemuerunt addicti, & duris ad Dominum clamauere verberibus castigati: *Clamauerunt patres vestri ad Dominum.* Gaudia copiosissimis eiulatibus soluerunt, & qui ingenua vtebantur libertate, ignobili constricti sunt seruitute. *Cùm durius vexarentur Hebræi* (inquit noster Sanctius) *sub Pharaonis iugo, neque spem haberent vllam emergendi ex conditione misera, & ministerio sordido, vltrò Deus, qui in eo populo regnabat, euocauit Moysen à Pastoritia cura, & sæpius Prouinciam illam recusantem adegit, vt populum in libertatem assereret.* Facilè fuit Ægyptum intrare, difficillimum exire: promiserant sibi Israelitæ magnis commodis, & honoribus frui, verùm honor desiuit in sordidum ministerium, & successit lamentum gaudio, nec se vinculis expedirent, ni Moyses, & Aaron sæculis rettò inusa miracula perpetrarent; ergò Samuel Israelitis prænuntiat miseris eiulatibus posteà clamaturos, & si modo Regem inaugurent, & magnum sibi honorem indè promanaturum existiment. Mundi promissa, tuaque vota solicitè examina, ne sub gaudij crusta durissima latere experiaris lamenta.

§. XXIV.

Benigni Principis est supplicia silentio tegere, & larga manu beneficia profundere.

IVstitiam decet proteruos dignis suppliciis corrigere, sed sæuitiam redolet ostentare. *Impium est* (aiebat Athalaricus *9. variarum 18.*) *nos illu esse remissos, quos cœlestis pietas non pariter impunitos.* Impiū esset excessus non punire, & inflictis suppliciis erroribus non obuiare. Princeps ab inflictis pœnis opinionem potestati non quæret, beneficentiam dignius ostendit. Larga beneficia Principem decent, & tutius est liberalitas metam transilire, quàm seueritate iustitiæ normam excedere. Samuel collata populo à Numine beneficia referens, ait: *Misit Dominus Moysen, & Aaron, & eduxit patres de Ægypto, & collocauit eos in loco hoc.* Si Deus non solùm de Ægypto Israelitas eduxit, sed Ægyptios etiam confusis vorticum voluminibus mersit cur Samuel tacet naufragia, & solùm refert trophæa? Nonne Ægyptios vndis sepelire ingentissimum Hebræorum fuit beneficiū, quando alitèr anxietate gemerent perculsi, & solicitudine dmexari. Ergo referat inflictam Ægyptiis pœnam, non solùm concessam Israelitis victoriam, quando inuidiæ adscribitur deprædicanda tacere, aut aliquomodo decurtare. Profectò Samuel, quia Regem recens electum instruebat licèt Ægyptiis pertinacibus inflicta fuerint digna supplicia, arcano silentio præterinit, & liberali manu beneficia concessa memoriæ protulit, vt nouus Rex edisceret malos punire, sed de inflictis pœnis non gloriari, adeòque largis beneficiis suos nobilitare, vt silentio nequirent tegi. *Collocauit eos in loco isto* (Abulensis *quæst. 10.*) *scilicet in terra ista optima manante lacte, & melle, & in hoc significantur magna beneficia.* Beneficia narrantur, illata supplicia aquis, & silentio obteguntur: quia vt regium est liberali manu beneficia profundere, ita potestatem de illatis pœnis ostentare videretur læuum, aut tyrannicum. Referat Samuel à Deo in Israelitas collata, illata in Ægyptios non referat; nam licèt æquitas suaserit miserandum naufragium, regius honor consulebat etiam silentium, quando inuitè geritur, quod silentiosè præteritur. Discat Saul magnitudine beneficiorum obliuionis iniuriam vincere & discat etiam supplicia iusti gere, sed nullatenus ostentare.

§. XXV.

Sæpè vbi fertilitas floret, & culpa viget.

HAnc sanam, & salubrem formam vitæ tenere memento (aiebat Seneca *epist. 8.*) *vt corpori tantum indulgeas, quantum bona valetudini satis est. Durius tractandum est, ne animo malè pareat: cibus famem sedet, potio sitim extinguat, vestis arceat frigus, domus munimentum sit aduersus infesta corpori.* Non satis patet rationi deliciis circumfusus, delicata mensa luxuriam nutrit, generosum vinum noxio præcordia calore accendit, ampla in domo pretiosis marmoribus, & mirandis supellectilibus splendenti superbia turget, frugalitatem exigit Philosophia: vbi deliciæ nascuntur vbi ad manum est, quod appetitum possit irritare, facilius cupidini obsequitur, quàm rationi. Aliquid loci licentia vel immodestiis imperrat, & vbertas frugi esse vetat. Mihi crede, vbi tellus saporatis fructibus nimis luxuriat, virtus marcet, & eodem loco conspicitur vitiorum diuersorium, & virtutis exilium. Seuera quoque ingenia commodis circumfusa delicatè vixerunt, & omisso, aut interrupto cum vitiis bello, de corporibus fouendis tractarunt. Vbi Samuel retulit Israelitas fertili loco collocatos, virtutis adnexuit oblitos. Quæ loci fuerit qualitas, tradit Hugo Cardinalis: *In loco tam nobili, quàm fertili.* Loci fertilitas, & amœnitas animos effœminauit, & ad corrumpendos mores non parum adiuuit. Seuerior loci disciplina firmat ingenium, & voluptatum non permittit fallacias, quæ ad laboriosas tellus pro exiguo cibo cogit angustias. Israelitas Dei subrepit obliuio: *Obliti sunt*, quia loci fertilitas animos eneruauit, & amœnitas otiosam inertiam fouit.

TEXTVS.

VERS. IX. Qui obliti sunt Domini Dei sui, & tradidit eos in manu Sisaræ magistri militiæ Hasor, & in manu Philisthinorum, & in manu Regis Moab, & pugnauerunt aduersus eos.

§. XXVI.

Parum interest Dei beneficia memoriter retinere, ni cures dignis actionibus honorare.

PArum iuuat accepta beneficia non ignorare, ni paragas laudandis actionibus respondere. *Plerique* (aiebat Tertullianus *de Pœnitentia cap. 7.*) *naufragio liberati exinde repudium & naui, & mari dicunt, & Dei beneficium, salutem suam scilicet memoria periculi honorant.* Dei beneficium memoria honorat, qui naui, & mari dicit repudium, & detrectat iterum subire naufragium. Criminí danda esset memoria, sic nec

temeritatem

temeritatem arcetet, nec misericordiam Dei honoraret: attestatio gratitudinis est probitas actionis, nam beneficium depretiat, qui otiosa ignauia non vtat, aut damnanda repetit temeritate periculum, & benefactoris eludit votum. In amœnam,saporatisque fructibus exundantem regionem collocauerat Deus Israelitas de sordidis Ægyptiorum ergastulis non sine prodigiosis miraculis erutos; illi verò etsi non ignorarent accepta, obliuioni Dei tradiderunt mandata *Obliti sunt Domini Dei sui*. Obliuio non deleuit memoriam, sed cùm fas esset iteratis beneficiis digna gratitudine respondere, cassa quodammodo reddiderunt beneficia, dum adorarunt idola, & acceptam libertatē deflexerunt ad miseram seruitutem: *Obliti sunt Domini Dei sui, & tradidit eos in manu Sisara magistri militia Hasor.* Minus peccassent, si protsus beneficiorum obliti culpis innenirentur infecti; ea tamen obliuio non auferebat memoriam, sed exaggerebat malitiam. Notauit Abulensis quæst. 10. *Obliti sunt beneficiorum illius non quidem simpliciter, tanquam non recordarentur, quòd Deus introduxisset eos in terram illam, sed obliti sunt quantum ad hoc, quòd non agerent gratias Deo.* Vberes fructus a terra Dei beneficio percipiebant, obliuiscebantur tamen sacris altaribus ad largitoris gloriam offerre, quia malebant idolis figmentis vanissimis consectare: ergo, vt vidit Deus diuitias, fructusque à se dilargitos ad impietatis, vanitansque vsum transferri, Sisaræ sæuissimo hosti eos tradidit, vt quod tempus impendebant voluptatibus, occuparent gemitibus.

§. XXVII.

Durius videtur in manus ministrorum incidere, quàm Principem quantumuis asperum sustinere.

PRinceps, quos iugo subiicit, conseruare tributarios contendit, ne dum nimis miseranda oppressione aggrauat, ipsa aggrauatione deperdat. Ast ministri nonnulli principali potestate obarmati, & inbiectorum non domini, iniqui s solum lucris attendunt, & vt deprædentur, factitiis causis affligunt: *Cùm vos* (aiebat Athalaricus 9. variat 20.) inferiores ministros alloquens) *Prouinciis nostris, in vanre Deo, annua reparatione prestamus, ne desint iudicia per vniuersos fines Italia distributa, intelligimus de inopia iustitia copiam venire causarum. Culpa siquidem vestra probatur esse negligentia, quoties à nobis coguntur homines legum beneficia postulare.* Eligebant miseri longa interualla peragrare; vt exponere possent Principi captiosas ministrorum technas, vestitas æquitatis colore iniustitias, tyrannicas, & inhumanas violentias. Nam quis eligeret longè iustitiam quærere, si suis posset in sedibus inuenire. Hinc est, quòd cùm Deus collata in populum beneficia ad impietatis fomentum vidit detorqueri, ingratos in manu Sisaræ magistri militiæ Regis Hasor dereliquit: *Tradidit eos in manus Sisara magistri militia Hasor, & in manu Philisthinorum, & in manu Regis Moab.* Historiam temporum tenorem non sequi notauit Caietanus: *Non ordinata scribuntur historia, nam (vt patet in libro Iudicum) prior fuit oppressio à Rege Moab.* Iam se difficultas offert; cur scilicet non dicat Samuel eos traditos Hasor Regi, sed Sisaræ eius duci. Si Hasor in eos obtinebat dominium, dicat Hasor traditos, non Sisaræ subditos. O arcanam Sapientiam! Deus in eos indignationem volebat ostendere, & ob id non dixit Altius subiisse iugum, sed Sisaræ eius ministri asperum, ac intractabile ingenium, nec enim adeo graue esset Regi fuisse subiectos, quam militiæ ducer traditos, nam Rex non adeò dire, & inhumanè tractaret, vt tributū ab eis acciperet; at Sisata non solum exigebat tributa Principi, sed suæ etiam auidissimæ rapacitati: ergo vt durius esset supplicium mi-

Eman. de Naxera in Reg.

nistro tradidit, quos Hasor Regi subiecit. Innuit Abulensis quæst. 10 *Iste Sisara fuit quidam magnus dux Chananeorum, & vocatur minister militia Hasor, idest, dux, vel rector belli.* A Rege mitiùs tractarentur, à ministro dur ùs affligebantur: ergo vt indignationem exaggeret, non exprimat fuisse Hasor subiectos, sed eius ministris traditos: *Tradidit eos in manus Sisara magistri militia Hasor.*

TEXTVS.

VERS. X. Posteà autem clamauerunt ad Dominum, & dixerunt: Peccauimus, quia dereliquimus Dominum, & seruiuimus Baalin, & Astaroth: nunc ergo erue nos de manu inimicorum nostrorum, & seruiemus tibi.

§. XXVIII.

Vera pœnitentia, dum abradit culpam, culpa appendicem depellit etiam miseriam.

CVlpa secum affert grauissima pericula; & vrgentissima incommoda. Quisquis vitiis inficitur, sibi inuidet, & saluti, quietique imprudentissimè insidias obtendit. Ea verò est Dei misericordia, vt ad depellenda, abradendaque nocentissima hæc venena veræ pœnitudinis hominibus offerat medicamina. Et quidem dum homo dolet, ingemiscitque, venia peccatorum impetrata, mortis opera dirnit, & damnationis titulum delet. *Collocauit* (inquit Tertullianus, de Pœnitentia cap 7.) *in vestibulo pœnitentiam secundam, qua pulsantibus patefaciat.* Adnectit: *Habes iam, quod non merebaris; amisisti enim quod acceperas. Si tibi indulgentia Domini accommodat, vnde restituas, quod amiseras, iterato beneficio gratus esto, ne dum ampliato: maius enim est restituere, quàm dare, quoniā miserius est perdidisse, quam omninò non accepisse.* Suā Deus indulgentiā cōmendat, dū, quā homo acceptam perdiderat felicitatem, per pœnitentiam restituit, nec solùm paratus est imagini suæ ignoscere, sed amissum clemēti largitate cumulatius instaurare. Collocati in terra promissionis Israelitæ ingenua gaudebant libertate, quam insipientet amiserant, vt Baalin, & Astaroth inseruirent; verùm, quanta illa incommoda indigna illa seruitus afferret, experti, confingerunt ad lamenta, & abiuratis erroribus asciuerunt sibi pœnitudinis patrocinia: ergo dum proponunt Domino inseruire: *Seruiemus tibi,* dum non erubescunt admissam culpam dolentes fateri: *Peccauimus, quia dereliquimus Dominum,* Deus misericordiam maturans eis prouidit remedium, & ad felicem reduxit statum: *Misit Dominus Ierobaal, & Badan, & Iephte, & Samuel, & eruit vos de manu inimicorum vestrorum per circuitum, & habitastis confidenter.* Lamenta confidentiam pepererunt, & abactis hostibus salutem recuperarunt. *Confitebantur Israelita peccatū suum* (inquit Abulensis quæst. 10.) *quia vexatio dabat eis intellectum.* Vexatio erat eorū oculis pro collyrio, & dum vero pœnitentiæ dolore eliquabāt lachrymas, propulsabant etiam miserias, vt alienis factis edificas pœnitentiam non differre, si salutem desideras consequi. *Neminem pudeat* (verba sunt Tertulliani iam dati) *iterata valetudinis iteranda medicina est. Gratus in Dominum existeris, si quod tibi Dominus offert, non recusaueris. Offendisti, sed reconciliari adhuc potes. Habes cui satisfacias, & quidem volentem.* Quid certius?

§. XXIX.

Peccatores damnabili patientia tolerauerunt sæpissimè incommoda, ne deierarent scelera.

Si ab aquis peccare desistimus, *necessitate, non sponte innocentiam induimus* (aiebat Tertullianus *de Pœnitentiâ cap.6.*) *Quis ergo in bonitate præcellus, cui non licet, an cui displicet malo esse.* Liberam voluntatem requiri ad innocentiam reparandam, & ad pœnitentiam ineundam probare contendit Tertullianus, verùm eius verba, scilicet, *necessitate, non spontè pœnitentiam induimus*, sic peccatoribus apto, vt scilicet, nisi graui necessitate adacti, & quodammodo compulsi à vitiorum castris non recedant, nec ad virtutum castra se conferant. Monet ægritudo, & tamen adeò obsurdescunt, vt opus sit mortis periculum iam iam imminere, vt velint sibi consulere: etsi incommoda adurgeant, indurantur iniqua tolerantia, & detestanda patientia, & nil id generis sit calamitas, quæ nequeat tolerari, peccatores nesciunt resipiscere. Ob id Deus pia seueritate ægritudinem aggrauat, tormenta multiplicat, & si fas est dicere, descendit eum pertinaci tolerantia in arenam, vt assequatur victoriam. Israëlitæ post diuisum mare, post demersum Pharaonem, post adeptam vberem, æmœnamque promissionis terram, cùm tot alienis plagis eruditi, & magnificis beneficiis obligati dignum Deo famulatum tenerentur præstare, maluerunt idolis, & insanis affectionibus inseruire: ergo Deus misericordi seueritate eos inimicis, & quidem duris, tradidit, quo verberibus castigati pœnitentiam arriperent, iniquitatémque deierarent: illi verò ad perferendos labores indurabantur, & ne abjurarent delicta, perferebant damnabili tolerantia flagella: opus fuit calamitatem augere, quousque iam bellis fracti, & durissimo iugo pressi clamauerunt ad Dominum, vt exhiberet illis auxilium: *Pugnauerunt aduersum eos: posteà autem clamauerunt ad Dominum.* Oppressi durissimè clamauerunt, nec ante durissimam oppressionem clamarunt. Notauit Abulensis *quæst.* 10. *Cùm Israelitæ desererent Deum, tradebat eos in manu hostium, sub quibus manebant aliquanto tempore non clamantes ad Deum. Cùm autem iam induraretur malum super eos, cognoscebant iniquitatem suam, & tunc gemebant ad Dominum.* Non gemebant iniqua patientia armati, quousque calamitatibus disperibant attriti; vt repetere possem, quod aiebat Tertullianus: *Necessitate, non sponte pœnitentiam induimus.*

§. XXX.

Ob patrum merita filiorum temperari solent supplicia.

Optimæ politiæ congruit ob maiorum gesta posteris honorem deferre, vt etiam dignam seueritatem indignationémque temperare. Spurinna Bructerum Regem vi, & armis in regnum indixerat, ferocissimámque gentem terrore subegerat, Cúmque Cottius eius filius vita excessisset, honor illi statuæ decretus est, vt absens pater tantorum gestorum in filio acciperet præmium, & doloris etiam solatium. Ita Plinius *2. epist. 7.* *Hoc quidem virtutis præmium, illud solatium doloris accepit, quod filio eius Cottio, quem amisit absens, habitus est honor statua. Rarum id in iuuene, sed pater hoc quoque merebatur.* Insolitum erat iuuenem ad statuæ honorem peruenire, sed patris ea erant merita, vt eius filio, etiam ætate contradicente, decerneretur statua. Nec aliter ac in dilargiendis honoribus, in suppliciis minuendis, culpisque dissimulandis, maiorum debent attendi merita, & egregia honorari facinora. Deliquerat populus vitulum construens, & debitos soli diuinitati honores impendens, eúmque Deus digna indignatione vellet in idololatras deseuire, sapiens Moyses, vt auerteret supplicia, ad maiorum confugit merita: *Recordare Abraham, Isaac, & Israel seruorum tuorum. Exod. 32. vers. 13.* Maiorum retulit præclara facta, vt frigesceret ardens ira, quod & assecutus est: *Placatúsque est Dominus, ne faceret malum, quod locutus fuerat aduersus populum suum.* Merebantur filij duris flagellis puniri, sed parentum merita obtinuerunt attemperari. Notauit Oleaster hic ad mores: *Parcendum ergo illis erat, vt patres gauderent.* Si actis, vt merebantur filij, exercéretur vindicta, egregia viderentur contemni parentum facta: ergo Deus optimæ politiæ forma filiis pepercit, & parentes honorauit. Nec aliter in nostro Textu accidisse reperies. Afflicti nimis Israëlitæ clamant: *Eruenos de manu inimicorum nostrorum*; & Deus clementer annuit: *Misit Dominus Ierobaal, & Badan, & Iephte, & Samuël, & eruit vos.* In libertatem asseri sunt ob maiorum merita, & exhibita Domino officia. Notauit Abulensis *quæst.* 10. *Quamquam indigni essent, Deus exaudiebat eos, quia sic pepigerat cum patribus ipsorum.* Eximia patrum merita fuerunt filiorum propugnacula, & contra aduersitatem auxilia: vt politicus gubernator discat posteris honores impertire, & ob maiorum merita aliquando, si delinquant, dissimulare.

§. XXXI.

Ne silentio maneant sepulta, cœlesti pulsu aliquando sancti sua euulgauere magnalia.

Nil sanctis humilitate charius, optabilius nil, quàm à se egregia facta celare, & humili silentio tegere sciunt humilitatem virtutum esse decus, ornamentum sanctitatis, venustatémque perfectionis, & ob id animitus illam sectantur. *Natus* (aiebat Tertullianus de Christo Domino *lib. de Patientia, cap. 3.*) *adolescere sustinet, & adultus non gestit agnosci.* Eximias virtutes mirandásque lucidis humilitatis tenebris contexit, & & humilitatem edocuit: *Non gestit agnosci.* Humilitas agnosci non gestit, ignorari exambit. Accipe Werticum in *Allegoriis Tilmani ad Luc. 15. Ipsa siquidem est omnium virtutum maxima, cùm tamen virtutem se esse nesciat. Ipsa ferè omnium radix, & seminarium, fomes, & incentiuum; ipsa cumulus, & fastigium, & custodia & disciplina. Ab ipsa incipiunt, per ipsam proficiunt, in ipsa consummantur, per ipsam conseruantur.* Itaque humilitas apud virtutis studiosos magno in pretio est; verùm quia aliquando à se egregiè facta aliorum sunt vtilissima documenta, eos cœlestis pulsus sine humilitatis præiudicio quodammodo cogit euulgare, & ad Numinis gloriam referre. Samuëi modestiæ norma, humilitatis regula gloriosas suas virtutes prodit, & literis asseruandas scribit: *Misit Dominus Ierobaal, & Badan, & Iephte, & Samuël, & eruit vos de manu inimicorum vestrorum.* Clarissimis heroibus se inseruit, & magnalia à se perpetrata non tacuit. Quod si inquiras, cur se ipsum inter Israëlitici populi proceres numerauerit, cùm humilitati minus congruat, à se egregiè facta referre, quàm silentio laudabili sepelire? Respondebit noster Sanctius, relationem nec ab ambitu, ne ab inani ostentatione profectam, sed maioris Numinis gloriæ dicatam: se Samuel triumphorum retulit instrumentum, vt de instrumenti ignobilitate sumptuosius Dei triumphatoris resplenderet elogium. Sanctium audi. *Quòd se ipsum inter Israëlitici proceres numerarit Samuël, humilitati potius tribuendum est, atque modestiæ, quàm ambitioni, & inani rerum gestarum ostentationi. Eò enim spectat hæc commemoratio ducum, & Imperatorum,*

quos

quos elegit Dominus, & quorum significantur preclarè gesta, vt significetur quid Deus fecerit olim ad vtilitatem & gloriam gentis suæ. Itaque non retulit à se præclarè gesta euanidæ laudis ambitione, sed Numinis gloriæ cupidine: inter se instrumentum se retulit, & magnalium à Deo patratorum gloriam adauxit. Abulensis *quæst.* 11. existimat, vt hæc de se scriberet, cœlesti pulsu agitatum, ne si verè humilis tegat, posteris silentio noceat: *Si Samuel relinqueretur soli arbitrio suo, non dixisset hoc; quia viri virtuosi sui laudes suas supprimere: erat tamen Samuël Propheta, & loquebatur ista, quia Deus iubebat.* Samuël vera humilitate præditus à se egregiè facta nec literis mandaret, nec referret, sed humili modestia celaret: verùm quia oportebat ad aliorum vtilitatem literis commendari, & proferri, cœlesti Deus illum pulsu mouit, & motus sine vanitate retulit, & scripsit: *Erat Samuel Propheta, & loquebatur ista, quia Deus iubebat.* Vt Propheta à Deo impulsus, & eius luce illustratus mira sua retulit; sæpè namque Deus, ne à sanctis patrata humilitas sepeliuerit, eos sic mouet, vt ab omni ostentatione alieni, quæ miranda gesserunt proferant, & literis commendata ad posterorum eruditionem relinquant.

§. XXXII.

Nomina sua consecrarunt æternitati, qui egregiè consuluerunt proximorum saluti.

Egregia opera linguam suam habent, qua futuris sæculis proferuntur, & sine ostentatione laudantur. Quærant ab externis monumentis contra obliuionem auxilium, qui gloriosis factis sibi non æternarunt elogium: ast qui Reipublicæ attulerant incolumitatem, qui proximorum procurauere salutem, operum sibi erexerunt statuam, & sine monumentorum expensis æternauerunt memoriam. Audi Plinium 9. *epist.* 19. de Frontino scribentem: *Vetuit extrui monimentum; sed quibus verbis? Impensa monimenti superuacua est, memoria nostri durabit, si vitam meruimus.* Paruum est si monimentum duobus versiculis euulgarit, quod feceris, sumptuosius epitaphium honeste adeò vixisse, vt per totum terrarum orbem sic nominis tui memoria viuat, vt obliuio nulla sepeliat. Ierobaal, Samson, Iephte, & Samuël sibi non erexerunt statuas: verùm dum pro salute proximorum, & Dei gloria indefessè laborarunt; sine vanitatis fastu, sine plausus ambitione æterna sua nomina reddiderunt: *Misit Dominus Ierobaal, & Badan, & Iephte & Samuel, & eruit vos de manu inimicorum vestrorum per circuitum.* Leo discerptus, Philisthæus subiugatus, Istaëlita in libertatem assertus Samsonis erunt monimenta, quæ nullis temporum adsultibus quibunt obliterari, aut euerti. Innuit Abulensis *quæst.* 13. *Inducit ergò solùm illos iudices, qui liberauerunt Hebræos ab hostibus.* Qui studiosiùs pro salute populi laborarunt, qui aduersariorum ferociam edomuerunt, æternitati literis commendantur, & delendis nunquam elogiis dignissimis referuntur. Nec enim poterant horum Heroum æternitati non consecrari egregia facta, quis ulo proximorum saluti, & Numini consuluerunt honori.

§. XXXIII.

Quos Deus ad proximorum salutem deligit, speciali, ac cœlesti fauore munit.

Qui à Numine ad multorum salutem deligitur, auxiliis competentibus adiuuatur, & quod humanum auxilium nequiret studium, perficit robur arcanum. *Filium te* (aiebat Theodericus 3. *variarum* 2.) *præfenti munere procreamus, vt competenter per arma nascaris, qui bellicosus esse dignosceris.* Fortitudine eximium in filium adoptauit, & ad Martia bella delegit, & quia delegit suppetiis competentibus communiuit. *Damus quidem tibi equos, enses, clypeos, & reliqua instrumenta bellorum: sed quæ sunt omnimodis fortiora, largimur tibi nostra iudicia.* Parum prodesset ad Martia certamina delegare, & armis necessariis non instruere: ergo quem delegit, instruxit. Quod si humana prouidentia armat quos deligit prouidentia diuina; multò melius quos ad aliorum salutem extulit obarmabit, & cum humana desunt subsidia, opportunè exhibebit cœlestia. Hanc veritatem repetitis testimoniis suffulcit Samuël: *Misit Dominus Ierobaal, & Badan, & Iephte, & Samuel, & eruit vos de manu inimicorum, vestrorum per circuitum.* Gedeon deligitur, & tubis resonantibus hostis euertitur: militantium numerus erat exiguus, sed exiguo numero innumerus hostis iacuit prostratus. Sampson maxilla inauditum retro sæculis reportauit triumphum & vt reportaret, inuictas vires indiderat cœlum. Vt notum omnibus sit arduas difficultates facillimè vinci, & à Deo electos subsidiis specialibus obarmari, Repetere posses de quolibet horum ducum Theodericus, quod 3. *variarum* 3. scribebat: *Diu nostris ordinationibus germana mutuatus obsequium, & consiliis particeps eras, & dispositæ laudabili assumptione complebas. Subisti sæpè ardua legationis officium. Restitisti Regibus non impar asserter, coactus institiam nostram & illis ostendere, qui rationem vix poterant cruda obstinatione sentire. Non te terruit contentionibus inflammata regalis auctoritas: subiugasti quinimò audaciam veritati, & obsequiosus ordinationibus nostris in conscientiam suam barbaros perculisti.* Non esset Gedeoni facile innumeros barbaros effugare: nequiret Samson leonem discerpere: non posset Iephte hostium insolentiam reprimere: fas Samueli non esset Philisthinum depellere, ni insolita adfuissent auxilia, & stupenda hostes debilitarent miracula; verùm quia à Deo ad salutem cæterorum electi auxiliis specialibus sunt muniti, miris coronauit triumphis, quos arduis destinauerat prælijs. Notauit noster Sanctius: *Quæ de illis antiquis heroibus sacra narrat historia, non ab illis gesta sunt, sed per illos à Deo, qui & pugnandi formam præscripsit, & ad victoriam animos inspirauit, & vires.* Eas Deus inspirabat vires, vt insolita depræliandi forma vincerent, & hostem vel solo cantu terrerent: ergo qui à Deo electus ad proximorum salutem, quantumvis, viribus, imbecillus, cœlestia speret auxilia, & de hostibus præsumat trophæa, nam quos Deus delegit, suppetiis competentibus communiuit.

TEXTVS.

VERS. XII. Videntes autem, quòd Naas Rex filiorum Ammon venisset aduersum vos, dixistis mihi: Nequaquam, sed Rex imperabit nobis, cùm Dominus Deus vester regnaret in vobis.

§. XXXIV.

Reprehensibilis est, qui magna vicit, & in exiguis defecit.

Nonnunquam qui eximiis virtutibus arduas appetituum lites, & captiosas dæmonum technas detriumphauit, reculis captus est, & affectioni adulatricæ euanido timori blanditus perfectionem amisit, & a virtute defecit. Iure illæ virgines reprehenduntur, quæ carnis adsultibus superatis somni blanditiis illigatæ dormierunt, & inerti otio reportatos de hoste grandisono triumphos obscurarunt. Iure Achan rubore suffunditur, qui Iordane transacto, hostilique

muro diruto, aliquo de anathemate pollutus, & captus eſt: *Tulit aliquid de anathemate. Ioſuë 7. v. 1.* Veſte coccinea iacuit victus, qui murum diamantinum tranſgreſſus. Id ipſum Samuël improperat Iſraëlitis, nam cum ſæpeſæpius grauiſſimis periculorum vorticibus cinct à Dei principatu nullatenus reſiluiſſent, vt Naas bellum adornare audierunt, Regem, qui in campum prodiret, armáque tractaret, obſtinato animo poſtularunt: *Videntes, quòd Naas Rex filiorum Ammon veniſſet aduerſum vos, dixiſtis mihi: Nequaquam, ſed Rex imperabit nobis, cùm Dominus Deus veſter regnaret in vobis.* Huius ſententiæ ſcopum fuiſſe, Iſraëlitas robore ſuſfundere tradit Abulenſis q. 13. *Eſt increpatio, ſcilicet quod in omnibus periculis ſupra poſitis, quæ erant magna, liberauit Deus Iſraëlitas ſine Rege, nunc autem præſente periculo paruo Regem petiuerunt.* Aliqualem excuſationem haberent, ſi magnis periculis oppreſſi Regem petiuiſſent; at magnopere reprehenſibiles erant, qui exiguo periculo ceſſerunt ignaui, cùm grauiſſima ſuperaſſent ſtrenui: eſt enim indecorum magna vincere, & exiguis cedere.

§. XXXV.

Quantum de creaturis imprudenter confidimus, tantum diuina auxilia tardamus.

Ille à te deuotionem petis (aiebat Caſſiodorus 3. *variar.* 2.) *qui te magis defenſare diſponit.* Deus à nobis ſpecialem deuotionem exigit, quia nos prouida vigilantia defenſat. Tantum adimes cœleſti ſolicitudini, quantum religioſæ ademeris confidentiæ. Qui à creaturis mutuatur auxilia, ſibi tardat beneficia cœleſtia. Euanidæ ſpes aduerſantur ſaluti, & creaturis imprudenter confidere, eſt cœleſtem erga ſe tutelam quodammodo depretiare. Deus non ſolùm generali dominio Hebræos gubernabat, ſed vt vnicus, & ſpecialis Rex eorum curam gerebat; verùm qui vni Deo obſequentes aſſequuti ſunt de inimicis trophæa, maluerunt hominem deligere, eiuſque arbitrio pacem commendare, tractare arma & committere: *Videntes quod Naas Rex filiorum Ammon veniſſet aduerſum vos, dixiſtis mihi: Nequaquam, ſed Rex imperabit nobis, cùm Dominus Deus veſter regnaret in vobis.* Quæ inimici Iſraëlitis poſſent deſiderare, ipſi repetitis inſtantiis deſiderarunt, & toties experti miranda in certamine auxilia, humanum ducem delegerunt ad bella. Notauit Abulenſis q. 14. *Quia Hebræi petiuerunt ſibi Regem hominem, abiecerunt Deum, ne regnaret ſuper eos: unus in eodem regno duo Reges ſpeciales eſſe non poſſunt: aſſumpto ergo aliquo Rege inter Iudæos, iam non habebant Deum in Regem quantum ad ſpecialem principatum.* Specialem Dei amiſerunt prouidentiam, dum in homine collocauerunt fiduciam, & dum imprudenter exambiunt commoda, cœleſtia, propulſauerunt auxilia. Iam Deus, qui titulo ſpeciali antea eis fauebat, generalis dominij titulò gubernabat. Iam peculiaria præſtare ſubſidia non tenetur, dum ab Iſraëlitis, ne vnicus regnaret, abjicitur. Quam illis fuit inglorium, vt ſe ſubjicerent homini, officia negare debita Numini! Cæca fiducia ſecurum eis abſtulit in periculis auxilium, & maturauit lamentum.

§. XXXVI.

Superioris eſt nota alium ſubiectos ſuſpirare, anxiis votis exquirere.

Vt regentis eſt gloria communi aſſenſu celebrari, ſic eſt iniuria ſi alius ſuſpiretur, & anxiis deſideriis quæratur. Sicut generaliter dilecta præclara ſunt, ſic quæ generaliter reſpuuntur ingrata. *Si priorum amor* (aiebat Caſſiod. gubernatorem allaudans 3. *var.* 5.) *auſtè inm gloria eſt tanta ciuitatis affectus, quod poteſt habere præconium.* Vt grande præconium eſt cunctorum ſuffragiis expeti, ſic eſt inglorium anhelis alium votis deſiderari; nam licet cæca imprudentia deſiderando erret, errando etiam aliqualem notam inurit. Munus rectè gerere non putatur, ſi alius anhelis votis expetitur. Hanc illatam Numini iniuriam ſemel & iterum Samuël inculcat, & accepta à Numine beneficia in memoriam reuocat; vt notum ſit fuiſſe alium Regem expetitum non aliquo gubernantis defectu, ſed cæciſſimo delirantium pruritu: *Videntes quòd Naas Rex filiorum Ammon veniſſet aduerſum vos, dixiſtis mihi: Nequaquam, ſed Rex imperabit nobis, cùm Dominus Deus veſter regnaret in vobis.* Inquires, cur toties exprobret Regem alium deſideraſſe? Cur tot trophæa de inimicis reportata, Deo regnante retulerit? cur per circuitum confidenter habitaſſe in memoriam reuocarit? Quia licet in ſuſpicionem nequeat venire Deum ritè gubernatoris munus peregiſſe, nec opus fuerit tot teſtimoniis probaſſe, anxium illud populi deſiderium rectori erat quodammodo ingloriuni: & dum vagam populorum voluntatem circa eligendum Regem liquebat conueniſſe, Samuel repetitis argumentis, manifeſtis miraculis, frequentibus teſtimoniis oſtendere aggreditur manifeſte deliraſſe. Itaque Numinis deprædicandam gubernationem tot euidentibus argumentis declarare oportuit, & amentiam ingratorum oſtendere, ne Numinis gubernatio aliqua denigraretur nota, aut ſuſpicaci obſcuraretur malitia. Audi Abulenſem q. 14. *Dixerunt: Rex noſter pugnabit bella noſtra pro nobis, quaſi ipſum non facerent mentionem de Deo, quod pugnaret pro eis, & in hoc abiecerunt Deum, ne regnaret ſuper eos ſpecialiter, cùm ante hoc habuiſſet regnum, & hoc grauiter tulit tanquam iniurioſum.* Alterius votum erat tunc regentis dehoneſtamentum, quando innuebant munus ritè non gerere, ſed dominio abuti, & quamuis manifeſta eſſet nouam regiminis formam experentium inſania, Numinis aliqualis erat iniuria, eámque ſuſpicionem contra tunc gubernantem inducebat generale alterius deſiderium, vt Samuel repetitis argumentis optimam Dei gubernationem aſſeruerit, & quæ oriebatur à communi clamore, notam propulſarit: vt diſcas quam lædat regentis famam alium expeti, & quam ingeneret ſuſpicionem anhela ſolicitudine procurari.

TEXTVS.

Vers. XIII. Nunc ergo præſto eſt Rex veſter, quem elegiſtis, & petiſtis: ecce dedit vobis Dominus Regem.

§. XXXVII.

Deus multa concedit iratus, quæ denegaret propitius.

Tanto diuinitati plurima debemus (aiebat Athalaricus 8. *variarum* 24.) *quantò à cæteris mortalibus maiora ſuſcepimus.* Plurima debebat diuinitati Iſraëlita, quando præ cæteris mortalibus ſpeciali Dei ponebatur imperio, non ſolùm generali dominio: & quando pro tanto munere nil idoneè poterat compenſare, cæco, & ambitioſo pruritu auſus eſt Regem ad arma tractanda petere. Reſtitit prudenter Samuël quantis ſe difficultatibus implicarent, apertè expoſuit, & quàm ingratè ſe erga D. ũ gererent, exprobrauit: illi verò nec tot beneficiis obligati, nec difficultatibus, aut periculis deterriti obſtinato animo Regem ſibi dandum inſtiterunt: ergo Samuel ab eis electum, ac petitum replicat, ne

ne caperti calamitates Deo Regem eis dediſſe imprudenter adſcriberent, & clamarent: *Nunc ergo praſto eſt Rex veſter, quem elegiſtis, & petiſtis: ecce dedit vobis Dominus Regem.* Regem dedit, ſed vt eorum imprudentiam puniret, vt audaciam caſtigaret; Regem dedit iratus, & ingratè à populo abiectus, cum tot retro ſæculis non conceſſiſſet propitius. Audi Abulenſem *quaſtione 14. Ecce Dominus dedit vobis Regem non gratis, ſed ad petitionem veſtram importunam. Vnde ex hoc non debet concludi, quod non peccauerint, cùm Dominus eis dediſſet Regem, quia non dedit tanquam vellet, & gratam haberet, ſed quia importuni erant Iudæi, dicentes: Nequaquam, ſed Rex conſtitue nobis. Deus autem interdum multa concedit iratus, quæ non concedit placatus.* Iratus dedit, quod delirans Iſraëlita importunis precibus expetiuit: vtque ſuæ inſaniæ, non diuinæ prouidentiæ adſcribat incurriſſe calamitatem, publicitus oſtendit Dei nomine Samuel Regem fuiſſe electum ad eorum iteratam, importunámque petitionem. Sunt namque qui Dei prouidentiam infamare tentent querelis, cum infortunia ſua anhelis ſolicitauerint votis.

§. XXXVIII.

Rarò, ſi noxia nobis expetimus, quouſque infeliciter aſſequamur, deſiſtimus.

TVnc ſolùm multorum vaga voluntas conſtans perſeuerauit, cùm nocitura ſibi expetiuit. Inexperta velle adſcribendum eſt leuitati, ſed poſt notitiam inſiſtere in expetendis nociuis, vertendum eſt imprudentiſſimæ obſtinationi. Facilè ab honeſtorum proſequutione retrahimur, ſtultis deſideratis inſiſtimus. *In quantam ignorantia ſegregaris* (aiebat Tertull. *de Pœnitentia, c. 5.*) *in tantum contumacia agglutinaris. Nam ſi idcircò te deliquiſſe pœnitaerat, quia Dominum cœperas timere, cur quod metus gratia geſſiſti, reſcindere maluiſti, niſi quia metuere deſiſti? Neque enim timorem alia res, quàm contumacia ſubuertit.* Contumacia vitiis peccatores agglutinantur, pœnitentia lenius abolitionem ſcelerum proſequuntur. Qui dignitatem ſuſpirat, qui diuitias exambit, qui voluptatibus inſeruit, pedem non referet, quouſque aſſequatur inania vota, & ſibi nôcentiſſima deſideria. Promiſerant Iſraelitæ Deo inſeruire, & vt peculiari eorum Regi parere. *Erue nos de manu inimicorum noſtrorum, & ſeruiemus tibi.* Facilè demutarunt ſententiam, & nouã expetiuerunt regiminis formam; cumque Samuel multimodis eorum inſaniam conatus fuerit reprimere, offirmato animo inſtiterunt, quouſque Regem, quem deſiderauerant, impetrarunt: *Nunc ergo* (ait Samuel) *praſto eſt Rex veſter, quem elegiſtis, & petiſtis.* Ac ſi diceret: Iam conſequuti eſtis vota, nec aliter veſtra quieſcere potuit inſania. Huc voco quod aiebat Tertull. iam datus: *Comparationem videtur egiſſe, qui vtrumque cognouerit, & iudicato pronuntiaſſe eam meliorem, cuius ſe rurſus eſſe maluerit.* Maluerunt factacomparatione homini ſubiacere, quàm Numini. Conſonat noſter Sanctius: *In ſuum malum populus obſtinato conſilio Regem efflagitauit, neque deſtitit, donec tandem extorſit.* Qui pro Rege Deum habere propoſuerant, ſententiam citò mutarunt; qui hominem in Regem depopoſcerant, quouſque extorſerint, non deſtiterunt. Vt noueris, quàm noſtra theſis ſit vera, ſcilicet peccatores, ſi noxia ſibi expetiuere, nullatenus quouſque aſſequantur, deſiſtere. Vtinam ea animi firmitudine virtutis alumni aſſequi conarentur perfectionem, qua vitiorum aſſeclæ prauitatem.

TEXTVS.

VERS. XIV. Si timueritis Dominum, & ſeruieritis ei, & audieritis vocem eius, & non exaſperaueritis os Domini, eritis & vos, & Rex, qui imperat vobis, ſequentes Dominum Deum veſtrum.

§. XXXIX.

Dei patientiam exaſperat, qui vt delictis excuſationem obtendat, eius præcepta duriſſima publicat.

DElinquere eſt fragilitatis humanæ, ſed pertinaciæ execulatiſſimæ, vt delictorum excuſationem prætendas leue virtutis iugum duriſſimum infamare, quaſi vires ſubiectorum excedat iuſſionum aſperitas, & præceptorum rigiditas. Cùm principalem deceat prouidentiam feſſa fouere, & aſperitatem lenire; qui principis iuſſa aſpera conqueritur, notam incuſſiſſe dignoſcitur, fragilitatiſque culpam vult eſſe præcipientis contumeliam. *Decet* (aiebat Caſſiodorus *4. variarum, 19.*) *principalem prouidentiam feſſa refouere, vt aſperitatem caſuum mitiget lenitas iuſſionum.* Regalem commendat prouidentiam iuſſionum lenitas, vt aſperrima infamat rigiditas: ergò qui Numini aſperitatem adſcribit, eius prouidentiam lædit. Ob id Samuël monet Iſraëlitas hoc periculum deuitare, ne contingat iuſtam Dei indignationem incurrere: *Eritis & vos, & Rex, qui imperat vobis ſequentes Dominum Deum veſtrum.* Qua lege? *Si non exaſperaueritis os Domini* Os Domini exaſperare idem eſſe ac præcepta aſpera reputare, laboremque in præcepto fingere, ſecundùm illud: *Qui fingis laborem in præcepto. Pſal. 93. verſ. 20.* Tradit Hugo Cardinalis: *Non exaſperaueritis, id eſt, non reputaueritis mandata eius aſpera.* Qui aſperitatem mandatis arrogat, culpam ſuam leuigat: ergo monet Propheta, vt ſi fortè deliquerint, fragilitatem ſuam agnouerint, nec de præceptis Domini murmurauerint: eſt enim non ferendum, delinquere, & culpam intractabili Numinis ingenio inſipientes arrogare.

§. XL.

Deum amaritudine replet, qui ad infligenda ſupplicia cogit.

DEus ex ſe benigniſſimus in omnes vult larga beneficia diffundere, & dilargitis muneribus exornare. Inexhauſtus liberalitatis fons riuulos lucis ſpargit, & ſe ipſum quodammodo debitorem ſuæ generoſitati conſtituit, ita vt exhibita gratis obſequia, debita arbitretur tributa. Audi Tertullianum *de Patientia cap. 2. Iam primum qui florem lucis huius ſuper iuſtos & iniuſtos æqualiter ſpargit; qui temporum officia, elementorum ſeruitia, totius genituræ tributa dignis ſimul, & indignis patitur ſimul occurrere.* Expende illud: *Genituræ tributa*, quaſi ſolvat debitum, non largiatur beneficium. Hinc vt ingenio ſuo blandiatur, ſe ipſum oſtentat benefaciendi ſtudioſum, immò aliquomodo ſibi detrahit ne ſupplicia infligendo amaritudinem ſubeat. Redeat iterum Septimius: *Suſtinet ingratiſſimas nationes, ludibria artium, & opera manuum ſuarum adorantes, nomen cum familia ipſius perſequentes: luxuriam, auaritiam, iniquitatem, malignitatem quotidiè inſoleſcentem, vt ſua ſibi patientia detrahat. Plures enim Dominum idcircò non credunt, quia ſæculo iratum tandiu neſciunt.* Inflicta ſupplicia teſtarentur dominum, patientia animum prodit paternum, eaque eſt diuina bonitas, vt ſi fas eſt dicere, malit dominum non haberi,

quàm patrem non indicari. Hinc est, quod ad supplicia irroganda perueniat amarus, eum ad misericordiam festinet lætus. *Quasi parturiens loquar* (aiebat apud Isaiam) *dissipabo, & absorbebo simul. Isai. 42. v. 14.* Quæ parturit mulier, doloribus adurgetur, & periculis contristatur: ergo Dominus ad supplicium veniens parturientis subit anxiam tristitiam, & adueutem molestiam. Hue voco Vverriei verba in Allegoriis Talma ui ad Luc. 15. *Quasi plas cruciaret misericordem compassio miseri, quum ipsum miserum passio sui.* Compatitur, dum nostras culpas compulsus punit, nec quid illi amarius, quàm miserum plectere. Cum de ore eius exacutus gladius exiret, quasi in camino exarsit pes eius. *Pedes eius similes aurichalco sicut in camino ardenti... & de ore eius gladius vtraque parte acutus exibat. Apoc. 1. vers. 15.* Vtraque parte acutus erat gladius, quia ipse pungebatur pungens, & ad hæc, patiebatur etiam ardentissimas flammas, fundere coactus vltrices iras. Hinc disces, cur semel, & iterum Samuel admoneat Israëlitas, ne exasperauerint Dominum: *Non exasperaueritis os Domini.* Et iterum: *Si non audieritis vocem Domini, sed exasperaueritis sermones eius, erit manus Domini super vos.* Idem esse exasperare, ac felle, amaritudineque replere, docet noster Sanctius: *Id est, exasperare os, vt aliquid nempe asperum, & acerbam loquatur, aut exasperare sermones, quod statim dicitur. Id aliquando fecisse Samariam queritur Oseas cap. 14. Pereat, inquit, Samaria, quoniam ad amaritudinem concitauit Deum suum.* Itaque si inquiras, cur repetitis monitis suadeat Deum non exasperare, inuenies idem esse ac ad supplicium acuere, & absynthio acerbissimo replere, dolet namque Deus supplicia nobis infligere, vt eximiè gaudet suis nos muneribus adornare.

§. XLI.

Virtutem sequi est virtutis præmium, & depredicandum elogium.

DEO *parere* (aiebat Seneca *de vita Beata, c. 15.*) *libertas est.* Non gaudet libertate vitiorum vermula, felicitate non fruitur, qui felicitate vmbratili, fucatàque fallitur. *In virtute* (adnectit Seneca *cap. 16.*) *posita est vera felicitas.* Si in aliquo alio, scilicet edentate, luxuria, ornatúve fortuna consisteret, feliciora nobis essent animalia, robustiori stomacho, & viribus validioribus prædita. Splendidus, & discolor autum ornatus fœminarum vincit stud um, & mentitæ pulchritudinis apparatum. Nil deesse potest virtutis alumno, non titubat supra firmam basim positus. Vt hanc nos veritatem edoceat Samuel, audi quid dicat: *Si timueritis Dominum, & seruieritis ei, & audieritis vocem eius, & non exasperaueritis os Domini,* Quid: *Eritis & vos, & Rex vester, qui imperat vobis sequentes Dominum Deum vestrum.* Expectabas magna præmia, salutem, honores, felicitatem, & solum audis in virtute perseuerantiam, & constantiam in Domino sequendo firmam. Deum audire, Deum non exasperare, Deum timere eximia probantur officia: ergo nancisceantur eximia præmia. Cur ergo nil aliud addat, quàm Deo inseruire, & iteratis officiis prosequi? Quia nullum aliud ex istis adiacentibus adeo eximium virtutis præmium est, vt in virtute perseuerare, & bonesta amplecti. Audi Senecam iam dictum. *Nil cogeris: nullo indigebis: liber eris, tutus, indemnis: nihil frustra tentabis: nihil prohibeberis. Omnia tibi ex sententia cedent: nihil aduersum accidet, nihil contra opinionem, ac voluntatem. Quid ergo? Virtus ad viuendum benè s ficis, perfecta illa, & diuina.* Philosophu noster Sanctius consonat: *Hoc idem est ac si diceret: Regnabis in vobis Deus.* Itaque virtutis præmium est Deo parere, & eius mandatis adamussim obedire. Quid deesse potest extra desiderium omnium posito? quid erit opus ei, qui omnia in se colligit? quod vestigia virtutis sequentem periculum perturbauit? Qui Deum non sequitur, quantumvis se altiùs efferat, quantumvis diuitiis affluat, dura catena premitur, se pro libero habet, sed seruus est, & quidem miserrimus. Ergo vti magnum virtutis præmium proposuit Samuel in virtute perseuerare, & Deum vestigiis non vacillantibus sequi.

§. XLII.

Virtus nequit præmiis dignissimis non cerenari, & ideò superfluum videtur exprimere.

FOeneratorem fallit decoctor, mare serenitate promittit, sed naufragium affert. Præmia offert Iacobo Labanus, sed post anxios labores solùm inuenit pro Rachele Liam, asperùmque soceri supercilium, & à lenitis impositum rapinarum dehonestamentum, Deus illum alloquutus aiebat: *Reuertere in terram patrum tuorum, & ad generationem tuam, eroque tecum. Gen. 31. vers. 3.* Inquires: Si Laban præmium Iacob arbitrio relinquit, vt seruiat: *Constitue mercedem tuam, quam dem tibi. Genes. 30. vers. 28.* Cur Deus non offerat mercedem, vt pareat? Estne Deus Labano auarior? parcior ne est? Minimè: sed dum de præmio tacet, necessariò præmium reddendum virtuti docet. *Virtutum omnium* (aiebat Seneca *epist. 81.*) *pretium in ipsis est. Non enim exercentur ad præmium: rectè fecisse merces est.* Pro præmio sibi ipsa virtus est, ipsa ad laudem, & gloriam sibi est satis, verùm licèt sibi satis sit, illi nequit deesse laudis elogium, & beatitudinis præmium: verum eùm necessariò virtutem sequatur præmium, exprimere videtur otiosum, quia obtinendum fore est indubium. Promittat Laban mercedem, vt Iacobum allexerit ad laborem, quia dubium est, an respondeat labori præmium, immò non est dubium pro præmio instituendum supercilium. At Deus, dum se offert comitem, arcanè de præmiis taceat: nam qui Deum sequitur, nequit debitis præmiis fraudari, qui sequitur mundum potest vanis solum spebus eludi. Ob id Samuel contentus fuit populum adhortari, vt Deum dignis prosequeretur officiis, & tacuit, quia assequenda necessariò, de præmiis: *Eritis & vos, & Rex, qui imperat vobis, sequentes Dominum Deum vestrum.* Si Dominum sequantur, ducem, & auspicem semper habebunt, & calamitatem frustrabunt. Adest noster Sanctius: *Dicuntur plunè illum Regem habituri ducem, & auspicem, qui viam ostendat, expediatque, & suam quoque manum ad pugnandum admoueat pro ipsorum salute.* Vbi hortatus est Dominum sequi, salutem, & felicitatem promisit, nec exprimere fuit necessarium, quia nunquam præmiis religiosum caruit officium.

§. XLIII.

Prudentis est non expectare trahi, sed sponte sequi.

PLura sunt, quæ velia nolis, efficiés, nam etsi voluntas desit, vis coget. In his prudens de ipsa necessitate gratum procudit obsequium, & mavult deuotè obsequi, quam ad obsequelam violenter trahi. *Habebis in animo* (aiebat Senec *de vita beata, cap. 15.*) *illud vetus præceptum: Deum sequere. Quisquis autem queritur, & plorat, & gemit, imperata facere vi cogitur, & inuitus rapitur ad iussa nihilominus. Qua autem dementia est trahi, quam sequi.* Stultus quodammodo est, qui status sui non ignarus tentat iugum excutere, & quantumvis reluctetur, nequit vitare. Superioris iussis standum est aut vi, aut sponte. Sibi inuidet, qui reluctantia laborem

addit;

addit; vt consulit sibi, qui prompta obsequela difficultatem præcepti leuat: à se ipso prudens laudabiliter exigit, quæ promisit, ne coactio operis auferat venustatem, obsequelæque pulchritudinem. Ob id Samuel Israelitas admonet, ne os Domini exasperent eius iussionibus reluctando, sed vti ducem sequendo: *Si timueritis Dominum, & seruieritis ei, & audieritis vocem eius, & non exasperaueritis os Domini, eritis & vos, & Rex, qui imperat vobis, sequentes Dominum.* Ac si dicat: Cùm impossibile sit Dei dominium effugere, conducibilius vobis erit sequi, quàm trahi: ergo estote non exasperantes, sed obsequentes: est enim stultum dominium non posse effugere, & effugere tentare. *Morbos dico* (adnectit Seneca) *funera, debilitates, & cætera ex transuerso in vitam humanam incurrentia: quidquid ex vniuersi constitutione patiendum est, magno excipiatur animo: ad hoc Sacramentum adacti sumus, ferre mortalia, nec perturbari his, quæ vitare nostræ potestatis non est.* Ducitur aliquis à Deo per ægritudines, per paupertatem, per dolorem; cumque non sit in eius potestate vitare reluctantia, consultius erit sequi ductorem patienter: ergo quocumque ducat, inquit Samuel, Deum sequimini; nam, velitis nolitis, ad hæc perferenda trahemini. Fuge hanc stultitiæ notam; est namque aut stultitia, aut dementia non sequi, sed trahi. Consonat noster Sanctius: *Cùm Rex, & alij dicuntur sequuturi Deum, dicuntur planè illum Regem habituri.* Indubiè Deum habituri sunt Regem, qui, quà voluerit, ducat: ergo vtilius erit spontaneè sequi, quàm inuitè trahi.

§. XLIV.

Magnum virtutis est præmium superiorem sortiri Deum sequutum, & virtutibus exornatum.

Miserum est Principem, superioremve sustinere specie hominem, sæuitià tygrim. Aliqui eùm subditorum eis tradita sit tutela, inmani sunt sæuitià. Quid miserius, quàm deuoueri imperantis iræ, aut amentiæ? *Quis non* (aiebat Seneca *de Clementia, c.19.*) *Vedium Pollionem peius oderat, quam serui sui, quod muranas sanguine humano saginabat, & eos, qui se aliquid offenderant in viuarium: quid aliud quam serpentibus, obijci iubebat.* Miseri serui Pollionis dominio traditi, cuius auribus adulabantur tristes gemitus, cuius oculis gratum erat spectaculum sæuvi deserujentium cruciatus. Ob id Samuel, vt Israëlitis suadeat virtutem colere, Deique præceptis obedire, promittit Regem morigerum, & cœlestibus iussis attemperatum; *Si timueritis Dominum, & seruieritis ei, & audieritis vocem eius, & non exasperaueritis os Domini, eritis & vos, & Rex, qui imperat vobis, sequentes Dominum Deum vestrum.* Inquires, cur vt facilius ad virtutes alliciat, non offerat ut præmium prolixam vitam, prosperam fortunam, pacem tranquillam, sed Regem Deum sequentem, quod potiùs est Regis commodum, quam populi præmium? Immò omnia hæc promisit (inquit noster Sanctius) quandoquidem nullum temporale angustius, & excellentius est præmium, quam sortiri Principem Dei imaginem, qui suis prospicias, & eorum commodis prouidenter attendat. Hoc namque vno verbo & Reipublicæ tranquillitatem, & contra hostiles impetus arma, & contra sceleftos promisit munimina. Magnum Dei munus Reipublicæ Princeps prouidus, ac optimis moribus exornatus: *Cùm Rex & alij dicuntur secuturi Deum, dicuntur planè illum Regem habituri, ducem, & auspicem, qui viam ostendat, expeditaque, & suam quoque manum ad pugnandum admoueat pro ipsorum salute.* Grande meritorum elogium est à Deo obtinere superiorem, & *Eman. de Naxera in Reg.*

Principem, qui potestate non abutatur, nec suæ voluptati, & cupiditati adulctur, sed qui suorum saluti, & securitati prouideat egregiis dotibus clarus, & virtutibus expolitus.

TEXTVS.

VERS. XV. Si autem non audieritis vocem Domini, sed exasperaueritis sermones eius, erit manus Domini super vos, & super patres vestros.

§. XLV.

Grauius aliquando punit Deus, eius ministros, & prædicatores paruipendere, quàm aliis vitiis delinquere.

Sæpissimè Deus per nuntios, concionatoresque suos ad salubrem nos pœnitentiam vocat, & suæ iracundiæ seueritatem denuntiat; quibus vti Dei ministris, eiusque personam gerentibus & gratum debetur obsequium, & honoris vtiliter exhibetur officium. *Virum venerabilem* (aiebat Cassiodor. 1 n. var. 22.) *Sacerdotio clarum, doctrina laude conspicuum, legationis nostræ ad pietatem vestram fecimus vota deferre. Confidimus enim in virtute diuina, quod & suis meritis vobis abundè placeat, & desideria probate petitionis obtineat.* Nostræ salutis desiderium per legatos suos diuina maiestas intimat, & felicem euentum auhelis votis expectat. Vtque legatis debitum deferre honorem est delegantis obsequium; sic paruipendere est probrum. Et licet culpa quævis diuinam prouocet iracundiam, quæ in suos legatos perpetratur, indignationis viuidius accendit flammam. Ieroboam, quantum in se est, cœleste Numen diuinitate exaugurat, dum idolis execrando altari sacrificat; altare scinditur, vt desuso cinere splendor veritatis nascatur: *Ecce altare scindetur, & effundetur cinis, qui in eo est. 3. Reg. 13. v. 4.* Ieroboamus quam ad offerenda idolis thura manum extéderat, contra Prophetam emisit, & quia emiserat, exaruit: *Extendit manum suam de altari dicens: Apprehendite eum, & exaruit manus eius, quam extenderat contra eum.* Mira res! Manus ad sacrilegum altare extensa non arescit, & de altari contra Prophetam missa iam marcet. Nonne idola colere grauius, quam Prophetam apprehendere? ergo maiori iure debuit sacrificando neruis resolui, quàm Prophetæ minando debilitari? Cur ergo extensa versus altare viget, & versus Prophetam marcescit? vt hoc facto (inquit Glossa Moralis) noueris quam exulceret cœlestem iram prædicatores contemnere, & eorum monita paruifacere. *Per hoc ostenditur obstinatio peccantiam, qui ad verba prædicatorum non conteruntur, & quod peius est, eos aliquando persequuntur.* Grauiori exterius pœna mulctatur in Prophetam audere, quàm in ipsum Deum delinquere, quasi durius puniat Deus; quam propriam iniuriam, legatis suis illatam irreuerentiam. Nec obscurè significauit id ipsum Samuel, dum semel, & iterum os Domini, eiusque sermones non exasperare Israelitas admonuit, ne ducam eius manum ingemiscerent experti, & dignis pœnis mulctati: *Si autem non audieritis vocem Domini, sed exasperaueritis sermones eius, erit manus Domini super vos.* Et supra: *Non exasperaueritis os Domini.* Rogabis, cur armetur manus in eos, qui sermonem, & os Domini exasperant, cùm alia delicta aut patienter sustineat, aut mollius corrigat? *In digito Dei* (aiebat) *ejicio dæmonia. Luc. 11. vers. 19.* Si truculentum adeò hostem castigat digito, cur armet in proprios subiectos manum? Audi ab Hugone Cardinali, vt nodum soluas, quid sit os Domini exasperare: *Os Domini dicit Prophetas Domini, per quos Dominus loquitur.* Dum Prophetas ad se delegatos

non audiunt, dum dehonestant, dum eorum comminationes paruipendunt, manus ministrant arma, quibus inferat horribilia supplicia: ergo docet, ni quis velit experiri extensam contra se manum, Dei reuereri ministrum, vt notum omnibus fuerit admissam contra se culpam patienter sæpesæpiùs dissimulare: ast in ministros suos perpetratam rigidè, ac seuerè punire.

§. XLVI.

Priuatus punitur ob culpam propriam, superior sæpè ob alienam.

SÆuitia, & nimia rigiditas à probo superiore exulet. Quid enim ferina rabies assequetur nisi contumacem resistentiam, & durissimam peruicaciam? *Grauior multò pœna videtur* (aiebat Seneca 1. *de Clementia cap.* 22.) *quæ à miti viro constituitur.* Pœna à miti inflicta, dum clarius ostendit culpam, depellit etiam querelam; & vt tum vt nimia rigiditate peccatur, sic etiam inerti indulgentia delinquitur. Facit enim consuetudinem peccandi facilitas parcendi. Curandum est superiori, ne nimia patientia insolescat culpa: nam vt delinquens supplicium meretur admissa culpa; ita etiam superior pœnam meretur reprehensibili patientia: *Si non audieritis vocem Domini, sed exasperaueritis sermones eius, erit manus Domini super vos, & super patres vestros.* Et cur non audientium sermones, & os Domini exasperantium patres puniantur? Exerceat in exasperantes vindictam, sed eorum patribus non inferat pœnam, quando delictum non est patrum, sed filiorum. Nomine patrum (inquit Abulensis) superiores, & Principes appellauit, non solùm vt nouerint se non tam subiectorum dominos, quàm parentes, sed etiam vt vereantur se solùm exhibere patres, quandoquidem sunt ad punienda delicta iudices, si dissimulent, si corrigere differant, si mores seueritate non componant, si dissimulando licentiam præbeant, sciant Dei manum contra se extendendam, & sostinebit reprehensibilia tolerantia, quod fœda culpa. Sermones Domini non audire subiectos, superiori imputatur, dum eius negligentia delinquitur. *Intelliguntur hîc* (ait *quæst.* 14.) *per patres Principes, vel Prælati, qui sunt patres populi.* Adnectit: *Et sic est sensus, quòd tam Israëlitæ, quam patres sui perirent, scilicet Reges eorum.* Nulla hic Prælatorum culpa refertur, nisi subiectos sermones Domini non audire, & os Domini exasperare; verùm vocando patres innuit nimia indulgentia vsos, & tolerantia obscuratos. Vt que constet superioribus subiectorum imputari delicta, si sollicita non refrænauerint vigilantia, manum testatur armandam super cupiditatibus insurgentes, & super superiores dissimulantes: *Erit manus Domini super vos, & super patres vestros.*

§. XLVII.

Graue supplicium est Prælato verè patre priuari, & eius solatio destitui.

OPtimus superior cunctis optantibus viuit, ab eo, vt communi parente, & miser solatium, & afflictus indubiè sibi promittit remedium. Assiduis clementiæ, bonitatisque argumentis testatur optimus Princeps se non tam esse dominum, quàm parentem. *Vnum est* (aiebat Seneca *lib.* 1. *de Clementia cap.* 19.) *inexpugnabile munimentum amor ciuium. Quid pulchrius est, quàm viuere optantibus cunctis, & vota non sub custode nuncupantibus? Si paulum valetudo titubauit, non spem hominum excitari, sed metum? Nihil esse cuiquam tam pretiosum, quod non pro salute præsidis sui commutatum velit: omne, quod illi contigit, sibi quoque euenire deputet.* Felicissima est Respublica talem præsidem nacta, vt misera destituta, amittet namque securissimum præsidium, & si aduersa perturbarint, solatium. *In hoc* (subjicit Stoicus) *assiduis bonitatis argumentis probauit non Rempublicam suam esse, sed se Reipublicæ. Quis huic audeat struere aliquod periculum? Quis ab hoc non, si possit, fortunam quoque auertere velit, sub quo iustitia, pax, pudicitia, securitas, dignitas florent? Sub quo opulenta ciuitas copia bonorum omnium abundat?* Vt Samuël populum à delictis cohibeat, minatur, si aliter faxint, aspera Dei manu puniendos, nec solùm ipsos acris vindictæ experturos amaritudinem, sed eorum etiam Prælatos, quos Patres vocat, subituros indignationem. *Si autem non audieritis vocem Domini, sed exasperaueritis sermones eius, erit manus Domini super vos, & super patres vestros.* Benè est, quòd seueræ timore mulctæ à piaculis Israëlitas arceat, sed quid energiæ comminationi addit, cùm ad patres etiam supplicium extendit. Profectò si vnus Prælatus defecerit, succedet alter, nec enim sunt tot culmina ambitoribus, quàm ambitores culminibus: ergo alia ratione terrorem terrori adjiciat, vt ad obsequelam flectat. *Intelliguntur hîc Patres, Principes, vel Prælati, qui sunt patres populi* (inquit Abulensis *quæst.* 14.) *quod maximè conuenit principatui regali, quando rectus est.* Nil aliud comminari potuit amarius, quàm Principe patre priuandos, parum esset Prælato carere, sed Prælato patre acerbum erat priuari. Vt enim est magnum beneficium superior Dei vices gerens, & suis studiosè prouidens, ita est supplicium acerbum paterna hac gubernatione destitui, & prælato non patri subiacere. *Nec alio animo* (addit Seneca iam datus) *rectorem suum intuetur, quam si dij immortales potestatem visendi sui faciant; intueremur venerantes, colentésque. Quid autem? Non proximum illis locum tenet is, qui se ex deorum natura gerit beneficus, ac largus, & in melius potens.* Audiant Prælati Senecam, vt non solùm habeantur maximi, sed laudentur etiam optimi. Itaque si deliquerint, minatur Prælatis parentibus priuandos, quia vt est eximium beneficium superior officiis parens; sic est durum flagellum supercilio, & asperitate feriens.

TEXTVS.

VERS. XVI. Sed & nunc state, & videte rem istam grandem, quàm facturus est Dominus in conspectu vestro.

§. XLVIII.

Vt magnates sua agnoscant errata, videntur necessaria prodigia.

SVnt, qui iudicio suo nimis fidant, & errasse nullis sibi argumentis persuadeant, quod semel animo conceperunt, obstinatè tuentur, nec retractandum, quantumvis se veritas oculis ingerat, arbitrantur: prudentiæ vertunt cœpta prosequi, & quia vanitatis, ac superbiæ præstigiis se errare posse non credunt, inceptis semel insistunt. *Pessima consuetudo est* (aiebat Cassiodorus 2. *variarum* 3.) *despicere veritatem. Credit sibi omnia cedere, si elatum contigerit in abominabili certamine superare.* Pessima, sed consuetudine veritas despicitur, & elatus, si infelici certamine superarit, sibi vti prudenti blanditur. Petierant Israëlitæ Regem sibi dari, qui tractaret arma, & hostilia auerteret bella: Restitit Samuël variis, efficacibúsque causis adductis, sed populi magnates institerunt: consalutatus Rex detritis Ammonitis triumphauit, & populus trophæis diuitatus resplenduit. Samuel, cuius studiũ erat mores perpolire, vt reatum suum in Regem petendo agnoscerent,

agnoscerent, ad miracula confugit: *Nunc state, & vide rem istam grandem, quam facturus est Dominus in conspectu vestro.* Otiosa videbantur esse miracula, vt agnoscerent Deum abiecisse,& eius loco Regem consalutasse, fuisse delirium. Nonne vtilius est Regi à Numine, quàm ab homine? Ergo cùm ipsa euidentia errasse conuincat, quid Samuël elementa obstrmat? Quia præsumptio (inquit Abulensis) cùm per Regem à se electum contriuisset Ammonitam, suam in Rege deligendo dilaudabat prudentiam:ergo vt agnoscerent errata, superflua non extiterunt prodigia. Ipsum audi *q. 14. Hic ponitur Samuëlis increpatio contra populum per diuinum miraculum, nam si solùm increpasset verbis, Israelita adhuc non crederent se peccasse: vt ergo manifestum esset eis, induxit diuinum miraculum de tonitruis & pluuia, in quibus erat manifesta probatio.* Indubiis miraculorum probationibus errasse ostendit; nam magnates rationis euidentiam eluderent, sibique de electione plauderent: est namque pessima magnatum consuetudo despicere veritatem, etsi contingant desiderata succedere, sibi nullatenus persuadebunt errare.

§. XLIX.

Cælestia innocentiæ testimonia plurimi habenda, humana elogia parui culmina possidentibus æstimanda.

Discrepant sæpesæpiùs externa labia, & interna corda; corde odium geritur,elogium ore iactatur. Qui alti incedunt, se tam magnos, quàm audiunt, reputant, cùm adulatorum certamen sit, & studeant laudibus demereri, quos solent animitus aucrsari: sumptuosiora elogia proferunt, sed vt suo timori subueniant, non vt quam mentiuntur in præsulibus,innocentiam suspiciant. Diserte Tertullianus in Apologetico eos carpit, qui cùm apud conscientiam suam vitiis infectos, ac prorsus crederent humanos, sumptuosis elogiis sanctissimos celebrabant vt deos. *Nobis, inquitis, dij sunt* (inquit in Apologetico, cap.11.) *Appellamus, & prouocamus a vobis ad conscientiam vestram, illa nos iudicet, illa nos damnet, si poterit negare, omnes istos deos vestros homines fuisse.* Non ignorabant, quales eorum essent imperatores; colebant tamen dignitatem, non hominem, deum appellabant, quia eius promereri satagebant superbis elogiis gratiam, & blandissimè fallendo beneuolentiam. Sanctissimè vixerat Samuël, iudiciariam potestatem ita exercuerat, vt rationem non timeret reddere, nec æmulus quiret vel coloratis solùm rationibus infamare: nihilominus etsi à toto populo honorabile accepisset testimonium, studiosè curauit, vt eius optimo regimini annueret cœlum, & splendentibus signis redderet ineluctabile testimonium: *Sed & nunc state, & videte rem istam grandem, quam facturus est Dominus in conspectu vestro.* Cur Samuel contentus non est ad eius innocuam vitam, & æquissimam regiminis formam comprobandam generalitatis testimonio,quando ei ita populus plausit, vt nullus æmulus dissentiret,aut inuidus aliquam querelam opponeret? Quia cùm adhuc vel deposita iudiciali potestate, Ecclesiastica fulgeret, plausus ille videri poterat non tam redditus innocentiæ, quam dignitati. Quis enim auderet exasperare, quem adhuc videbat dignitatis luminibus prælucere? ergo à cœlo accersiuit suffragium, & indubium veritatis testimonium. *Deus* (inquit noster Sanctius) *appellatus testis prodigia quædam dedit è cœlo, quibus ostendit suum de Samuëlis sanctitate, & populi vesana petitione iudicium, & quale esset ipsius de re tota illustre testimonium.* Populus plausit, sed magnati, sed dignitatis fastigio adhuc splendenti. Ad innocentiam igitur comprobandam satis non erat populare suffragium, si cœleste non adfuisset testimonium. Ad hæc ostendit Samuel suis factis magni non habendam acclamationem popularem,& habendam plurimi approbationem cœlestem.Nec enim iuuat,si Numini displiceas, apud homines celebrari, & plausibus repetitis extolli.

Eman.de Naxera in Reg.

TEXTVS.

VERS. XVII. Numquid non messis tritici est hodiè? Inuocabo Dominum,& dabit voces, & pluuias, & scietis, & videbitis, quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini petentes super vos Regem.

§. L.

Tempora sæpesæpiùs inuertuntur, vt se in pœnitudinis præsidium recipere peccatores conentur.

TEmpora suas statas leges habere videntur: hyeme aër riget,& iam in niuem,iam in grandinem vertitur. Cùm ver aperiri incipit, calor in aquam vapores resoluit, adulto iam, adustóque verè nimbi rari, nec pertinaces sunt. Hæ temporum leges adeò inuertì solent, vt serenitatis tempora pluuiæ grandinosæ occupent, & contra naturam pugnent. *Hyeme* (aiebat Seneca 4. *quæstionum natural. cap.4.*) *aer riget, & ideò nondum in aquam vertitur, sed in niuem, cui aër propriùm est. Cum ver cœpit, maior inclinatio aëris sequitur, & calidiore cœlo maiora fiunt stillicidia.* Hæc temporum statuta licet frequenter non varientur,aliquando ob hominum delicta inuertuntur, & pluuiæ, uniuscuiusque tempore ardentissimus calor aduↄit, vt etiam serena tempora procellæ, & nimbi pertinaces occupant, & contra se nubes in æris campo belligerant. Peccatores ipsam naturam dedisçere ingenium docuerunt, & contra se ipsos tempestates armarunt. Vides messis tempore vastos, ac pertinaces nimbos iaculari fulgura, & horrisona tonitrua: *Numquid non messis tritici est hodie:inuocabo Dominum, & dabit voces, & pluuias, & scietis, & videbitis, quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini.* Messis triticeæ tempore regio illa nec horrisonam grandinem, nec volatica fulgura, nec ardentissima fulminum patiebatur tela. Hanc tamen grauissimam tempestatem conflarunt sibi Israëlitæ, & in eos perpetratæ armarunt cœlum offensæ: *Videbitis quia grande malum feceritis vobis.* Ipsis tempestatem adscribit, quasi eorum delicta cum grandine pacisceantur, & in auctores à vero Ioue fulmina moueantur. Messis triticea sternitur, prolixus vinearum labor frustratur, perit impensus telluri sudor, & confusaneus aures diuerberat eiulatus: grandine vastabantur vineæ, sternebantur segetes,& quod rudis adhuc antiquitas adscripsit arcanis incantationibus accidere manifestè ostendit Samuël perpetratis sceleribus. Itaque æstiuum tempus hyemis induisse videbatur ingenium, exuisse proprium. Innuit Caietanus: *Ad hoc affert diuinum testimonium per pluuiam,ac tonitrua tempore insolito, vt populus agnoscat peccatum suum, & interna pœnitentia deleat illud.* Adnectit inferius: *Timorem mortis corporalis formidata ex fulminibus excludit ab eis; ita tamen vt eos dedisse occasionem huic malo affirmet.* Dum eos huic malo occasionem dedisse affirmat, tempestatem illam, non tam terreis vaporibus, aut aliis aëris qualitatibus conflatam, quàm eorum erroribus manifestat. Itaque ipsi in vineas, ac segetes adduxerant grandinem, obarmarunt imbrem, & quod longis interuallis ligonem, aratrumque passa produxerat terra, strauit momento culpa: *Eos dedisse occasionem huic malo affirmet.* Ad hæc: ea tota

temporis facies eo spectabat, vt agnoscentes admissam culpam acri eam dolore expungerent, & vera pœnitentia delerent. *Vt populus agnoscat peccatum suum, & interna pœnitentia deleat illud.* Contra se horrisonæ in aëre depugnabant procellæ, vt agnoscerentur culpæ, & misericordia plus luceebat, dum seueritatis specie statuta temporum demutabat. Ipsi sterilem reddiderant annum, sed dura pœnitentiâ ingentissimum metebant lucrum. Geminum ab hac tempestate documentum nobis promanauit: vnum misericorditer Deum tempora immutare, quo nos valeat ad pœnitentiam adducere: alterum peccatores sibi ipsis inuidere, & contra maturos, ac demetendos iam fructus tempestates, quibus sternantur, adciscere.

TEXTVS.

VERS. XVIII. Et clamauit Samuël ad Dominum & dedit Dominus voces, & pluuias in illa die.

§. LI.

Deus ad sanctorum preces mutat tempora, & stata temporum variat iura.

RVdis antiquitas, vt tempora immutaret, ad superstitionem confugiebat: hic vt imminentem auerteret tempestatem, immolabat pullum; hic agnum, alius graphio aliqualem sanguinem à digito educebat; & sanguinem effusum litabat. His hostiis nubes delusi placari existimabant, & placatas aliò diuertisse gaudebant. Audi Senecam lib. 4. *quæst. natural. cap. 6. Pro se quisque alius agnum immolabat, alius pullum. Protinus autem illa nubes aliò declinabant, cùm aliquid gustassent sanguinis.* Adnectit *cap. 7. Rudis adhuc antiquitas credebat & attrahi imbres cantibus, & repelli.* Errabat antiquitas vanis superstitionibus, & incantamentis ius in tempora inesse credens: at mendacium illud inseruire potest rei gioni; nec nobis dubitandum est, vero altaris sacrificio, & sanctorum merito eam vim inesse, vt tempora immutarint, & statas temporum leges inuerterint. Audi Eliam pia ira efferuescentem: *Viuit Dominus Deus Israël, in cuius conspectu sto, si erit annis his ros, & pluuia nisi iuxtà oris mei verba. 3. Reg. 17. vers. 1.* Quod fieri posse credebat antiquitas cantibus imbres scilicet adduci, aut repelli, vides Eliæ meritis factum, quando eius vocis imperio nubes ita obtemperabant, vt redirent, aut auolarent. Et iterum Samuele holocaustum offerente cœlum eiaculatum est fulmina, & contra Philisthinos ardentissima tela: *Cùm Samuël offerret holocaustum, Philisthiim inire prælium contra Israël: intonuit autem Dominus fragore magno in die illa super Philisthiim. 1. Reg. 7. vers. 10.* Vides inuersa tempora, oblatóque agno tempestatem conflatam, quæ vites in Philisthinos produceret, Israëlitas non læderet. Hic quoque habes ad Samuëlis preces æstiuo tempore imbres ruisse, & fulgura coruscasse. *Clamauit Samuël ad Dominum, & dedit Dominus voces, & pluuias in illa die.* E vestigio Prophetæ preces tempestas sequuta est, vt postmodum etiam eius oratione frænata, vt noueris, quanta Sanctorum orationibus vis insit ad elementa aut armanda, aut cohibenda. Adest Augustinus: *Samuële inuocante Dominum per pluuias, & horribiles voces intonuit... quos fragores per Samuëlis deprecationem iterum Dominus compescuit, postquam populi de hac re pœnitudinem inspexit.* Samueli Deus temporis concessit habenas, vt pro eius arbitrio tempestas accederet, aut cessaret, & quod de Factione fabulosa finxit antiquitas, in Dei seruis, & amicis indubia nobis ostendit veritas.

TEXTVS.

VERS. XIX. Et timuit omnis populus nimis Dominum, & Samuëlem. Et dixit vniuersus populus ad Samuëlem: Ora pro seruis tuis ad Dominum Deum tuum, vt non moriamur: addidimus enim vniuersis peccatis nostris malum, vt peteremus nobis Regem.

§. LII.

Dei timor est salutis tutamentum, & periculorum exitium.

TImor hominis (aiebat Tertullianus *de Pœnitent. cap. 7. Dei honor est.* Qui Deum timet humanam fatetur imbecillitatem, & adorat potestatem cœlestem. *Hæc enim* (præmiserat Tertullianus, *cap. 6.*) *prima audientis instructio est, metus integer.* Vt pictores, ni parietem dealbent, nequeunt colores inserere; nam prauia illa dolatio est necessaria dispositio; ita nisi metus integer animum disponat, intingátque, Numinis effigies non pingitur. Timor manus à furto compescit, oculos à concupiscentiis arcet, superbiæ præsumptionem depellit, modestiam verecundiam custodit, & petulantiam expungit. *Timor* (scribit ipse de cultu fœminarum, *cap. 2.*) *fundamentum salutis est: præsumptio impedimentum timoris. Vtilius ergo si speremus nos posse delinquere: sperando enim timebimus, timendo cauebimus, cauendo salui erimus.* Periculosa est securitas sine timore, nam qui securus agit, sollicitus non inuigilat, & dum imprudenter sibi de securitate plaudit, faciliùs ruit. Samuel populi salutis studiosus tempestatem horrisonam excitauit, qua populo timorem incuteret, vt qui benè nouerat Dei timorem esse salutis fontem, & radicem: *Et timuit omnis populus nimis Dominum.* Dum timent Dominum, admonet non timere. *Nolite timere.* Et cur modo depellit timorem, qui ad incutiendum timorem adduxerat tempestatem? Quia timori de timore subuenit, inquit Caietanus. Docuit Deum timere, & eo timore pericula propulsare. Tutam securitatem habebunt, si vt fas est, Deum timeant, & ni Deum timeant, opus erit plura timere, & ad tempestatis vel sibilum pauitare: *Ecce effectus intentus in populo, diuinus videlicet timor cum agnitione peccati, quod commiserant.* Diuinus timor pœnitudinem suasit, confessionem edocuit, diuino timore muniti contra alios timores inueniebantur protecti, & ob id poterant, quia timebant, non timere, & si non timerent, nequirent timoribus non eruerari.

§. LIII.

Prudentia est periculis adurgentibus ad sanctos recurrere; sed opus à propria solicitudine non cessare.

DVm vrgent pericula, dum mors imminet, luctosa prudentia est ad sanctorum preces recurrere, & eorum meritis obarmari, non tamen propriæ solicitudini est parcendum, nec à remediis cessandum. Sunt, qui omnia sanctorum precibus velint obtinere, cùm ignauiam sectentur: ad tentationem propulsandam non arripiunt pœnitentiæ instrumenta, nec satagunt delere peccata: sanctorum lamentis, ieiuniis, vigiliisque cupiunt omnia componi, & nulla sui ipsorum molestia liberari. Cordatus ita ad sanctorum confugit merita, vt ipse etiam sibi prouideat solertissima vigilantia.

Israeliticus

Israëliticus populus confusis maris voluminibus impeditus, & hostilibus mucronibus infestatus ad Moysen recurrunt; ille ad Dominum preces fundit: sed audi quid Dominus dixerit: *Quid clamas ad me, loquere filiis Israel, vt proficiscantur. Exod. 14. vers. 15.* Vtrumque opus erat Israelitas citatis gressibus fugere, & Moysen cœleste auxilium fusis precibus impetrare. Non eluderetur periculum, si Israelita non explicaret, vt fugeret gressum, quantumuis Moyses ederet deuotum ploratum: at vbi Moyses preces fundit, & Israelita iter alacriter peragit, Pharao submergitur, & optatus triumphus reportatur. *Non est propter hoc intelligendum* (inquit Lira) *quod eius oratio Deo displiceret, sed vt ostenderetur exaudita: vndè subjicit: Loquere filiis Israel, vt proficiscantur.* Orante Moyse, & populo gradiente aquæ, quæ timebantur dextra, leuaque muros effectæ non solùm perniciem non afferunt, sed exhibent munimentum. Soliditatem recipit liquor, & solum maris arescit in pulverem. Populi gradus, & Moysis fletus periculum conuerterunt in triumphum. Horrisona tempestas repentè oborta Israelitarum animos nimio timore concussit; illi ad Samuëlem sanctitate eximium recurrunt: *Ora pro seruis tuis ad Dominum Deum tuum, vt non moriamur.* Nec solùm recurrunt ad orationis profugium, sed dolenter admissum confitentur peccatum: *Addidimus enim vniuersis peccatis nostris malum.* Samuëlis oratio, & pœnitentium confessio depulerunt armatam fulminibus tempestatem, & imminentem abegerunt etiam mortem. *Dixit autem Samuël ad populum: Nolite timere.* Fragor in serenitatem conuersus est Samuele orante, & populo confitente. Et fortitan quæ coniuncta iuuarunt, disiuncta non profuissent; nam oratio sine pœnitudine tempestatem non arceret, & pœnitudo sine Samuelis oratione temporalem pœnam non effugeret: at vbi sanctorum merita, & pœnitentium fœdus iniuere suspiria, periculum euanuit, & serenitas illuxit. Notauit Augustinus: *Fragores per Samuëlis deprecationem iterum Dominus compescuit, postquam populi de hac re pœnitudinem intus aspexit.* Discant, hinc qui aliquo periculo vrgentur, ad sanctorum preces confugere, & à propria solicitudine non cessare, sic enim de periculis elaborabunt trophæa, & quæ solicitii timoris occasio, secura producet gaudia.

TEXTVS.

VERS. XX. Dixit autem Samuël ad populum: Nolite timere, vos fecistis vniuersum malum hoc: verum tamen nolite recedere à tergo Domini, sed seruite Domino in omni corde vestro.

§. LIV.

Si mors immineat, acri timore pulsamur, si defœdet culpa, parum affligimur.

FAteor insitam nobis corporis nostri charitatem. Vndè antiquitus prouerbium erat: Si vales, benè est, quasi saluo corpore cætera constent, & ægrotante solicitæ curæ ducerent. Sine corpore non possumus viuere, sed non est viuendum corpori: non cogitamus quàm iucundum sit intrepida conscientia frui, quàm sit magnificum ira vitiatibus inferiure, vt ipsam vitam discamus generosè contemnere, & vltra casus fortunæ viuere. Audi Senecam epist. 15. *Mos antiquis fuit vsque ad meam seruatus ætatem primis epistolæ verbis adjicere: Si vales benè est. Rectè & nos dicimus: si philosopharis, benè est. Valere enim hoc demum est sine hoc æger est animus.* Adjicit: *Ergo hanc valetudinem præcipuè cura, deindè & illam secundam, quæ non magno tibi constabit, si volueris benè valere.* Obseruato etiam antiquo more, esset solatium, si vel secundo loco animi valetudo poneretur: verùm sic ea, quæ ad corpus pertinent, totum hominem occupant, vt nec vltimum locum huic expetendæ salutis curæ relinquant. Certè cupiditas nunquam satiata in acquirendo auro laborat, voluptas exoculata præcipitat, insidiosa felicitas spectantibus melior, quàm assequutis, solicitis distringit curis. Tota hominis occupatio est viuere, totus labor mortem appetere. Deliquerant Israelitæ Regem petendo; valida tempestas declarabat admissam culpam, & ob culpam mortis minabatur pœnam. Israelitæ pauore mortis perculsi ad Samuelem accurrunt, & ab imminenti morte suis precibus liberari deposcunt: *Ora pro seruis tuis ad Dominum Deum tuum, vt non moriamur.* Expende, si placet anxiis precibus solicitasse imminentem mortem auertere, *Vt non moriamur*, nec curasse culpam expungere. Non aiunt: Ora Dominum, vt nobis culpam remittat, sed vt mortem auertat: *Vt non moriamur.* Hunc ergo timorem Propheta sedat: *Nolite timere*, sed vt timorem salubriorem edoceat: *Vos fecistis vniuersum malum hoc.* Ac si dicat: Cur non timetis causam, & expauescitis pœnam? Nolite timere adeò soliciti anxietate mortem, quæ imminet, sed timete culpam, quæ inhæret. *Timorem mortis corporalis* (inquit Caietanus) *formidata ex fulminibus excludit ab eis ita tamen vt eos dedisse occasionem huic malo affirmet.* In memoriam reuocauit culpam, quia illo terrore acri occupati, corporalem solum mortem auertere procurabant soliciti, & cum sa esset ad mortis conspectum confugere ad pœnitentiam, solum attendebant corporali vitandæ morti inuenire medicinam.

§. LV.

Cùm non rarò à nobis possimus petere nostræ calamitatis remedium, externum solicitamus auxilium.

QVas patimur contra salutem, aut dolorem tempestates, ex tetris vitiorum, voluptatisque vaporibus sæpè conflantur, & contra ipsos auctores insurgunt. Paulatim incipiunt vitia, posteà adolescunt, & adulta viperæ adinstar alentis rumpunt præcordia: & cùmque non sit arduum mortale hoc venenum à corde expungere, & demutata sententia ad sanitatem redire; ea homines tenet stultitia, vt à se remedium nolint petere, sed ab aliis non sine labore solicitare. *Quod futuri temporis incerta sort voluis* (aiebat Seneca epist. 15.) *quare potius à fortuna impetrem, vt det, quàm à me, ne petam? Quare autem petam oblitus fragilitatis humanæ?* Fragilitate humana commissa scelera, & anxietatis sunt causa, plures obliuiscuntur, & cùm possint ablata causa impedire affectum, à sanctis viris deprecantur auxilium. Pharaonis durissima peruicacia contra se armauit elementa, cùmque grando, & ignis ingenio discrepent, contra ipsum fœdus inibant: ille terrore compulsus vt mortem arceret, ad Moysis, Aaronisque orationes confugit: *Orate Dominum, vt desinant tonitrua Dei, & grando. Exod. 9. vers. 8.* Grando, & tonitrua cessarent, si populum ipse dimitteret, & cùm posset à se petere calamitatis remedium, à Moyse, & Aarone solicitè quærebat auxilium: aliorum solicitat orationem, qui sibi prouidere poterat, si veram arriperet pœnitudinem. Nec aliter, ac Ægyptius, accidisse videas Hebræis. Regem petendo contra se tempestatem excitaruot, oborta procellosa tempestas eorum animos pauore repleuit, & ad Samuelem accurrentes quærunt remedia, cùm à se ipsis possent petere contra tempestatem auxilia: *Ora pro seruis tuis ad Dominum Deum, tuum, vt non moriamur.* Ecquis

hoc ait? Ipse profectò Samuël: *Vos fecistis vniuersum malum hoc, verumtamen nolite recedere à tergo Domini.* Ac si dicat: Vestra culpa hæc tempestas conflata est: ergo causam tollite, & adhærete Domini tergo, & carebitis periculo, à vobis namque ipsis potestis petere, quam exambitis, serenitatem, si ad vetam confugitis pœnitudinem. *Timorem mortis corporalis* (inquit Caietanus) *formidata ex fulminibus excludit ab eis: ita tamen vt eos dedisse occasionem huic malo affirmet.* Adiungit: *Quamuis petendo Regem peccaueritis vt diuino videtis testimonio, hoc tamen dumtaxat à vobis exigitur, vt non cessetis sequi Iehoua.* Ecce dum eos esse tempestatis causam ostendit, effectum posse impedire docet. Non rarò qui culpis suis ægrotat, culpam ægritudinis conseruat causam, & externam à medicis sollicitat medicinam. Cùmque ipse à se possit temedium petere, mauult in externa ope quærenda inutiliter desudare.

§. LVI.

Dei inhæreat vestigiis, qui cupit expediri timoribus anxiis.

STulti vita (aiebat Seneca *epist.* 15.) *ingrata est, trepida est, tota in futurum fertur.* Nequit stulti vita aeri non dubitari timore, & anxia adori sollicitudine. Non possunt supervacua animum implere, cùm solummodò valeant haurientium sitim inflammare; alliciunt oculis grata, sed conscientiam implacabilem carnificem contra se armant admissa. Bona conscientia virtusque olympo degit, quem nec turbines concutiunt, nec fulmina feriunt. Non loquor de falsa securitate, qua vtuntur delusi, sed de solida, firmàque, qua fruuntur virtutibus exornati. Malæ mentes (Virgilio teste) habent sua gaudia, sed quæ vt placida decipiunt somnia. Dura tempestas apud Galgala exorta est, pertinaces obscurique nimbi minabantur, decertabant venti horrisono sibilo aures verberantes, crebra fulgura feriebant oculos, frequentissima tonitrua, fulmináque consternebant prorsus animos. Hebræi territi, & pauore nimio perculsi ad Samuëlis preces confugiunt: *Ora pro seruis tuis ad Dominũ Deum tuum, vt non moriamur.* Samuel non recusat orare, sed eos edocet, qua ratione possint formidinem omnem depellere. *Nolite timere . . . Verumtamen nolite recedere à tergo Domini.* Ac si dicat: Etsi ego oraverim, dum vestigia Domini non insistitis, formidinem depellere non poteritis: ergo si non vultis timere, curate Domini vestigia sectari, nam qui Deum sequitur, nullo timore concutitur. Ita Abulensis *quæst.* 15. *Non credatis vos penitus relictos à Deo, nec morituros propter hoc, quia si seruieritis ei, nihilominus benefaciet vobis, sicut prius fecerat.* Promittit, si Domini vestigiis inhæreant pace tranquilla fruituros, & ab anxiis sollicitudinibus eximendos, nam qui virtutem amplectitur, conscientiæ timoribus non aduritur.

§. LVII.

Vel magnis sceleribus infectus non debet desperare, quia omnibus in integrum, si velint, licet restitui.

INiquorum anxia, & suspecta vita supplicia semper præsumit, quia suppliciorum merita agnoscit: in eam aliquando desperationem veniunt, vt remedia fugiant, & respuant. *Plerique* (aiebat Seneca *epist.* 4.) *inter mortis metum, & vitæ tormenta miseri fluctuant, & viuere nolunt, & mori nesciunt.* Verùm nullum illis grauius malum, quam posse in integrum restitui non credere, & cæca desperatione diffidere. Nullus est animæ morbus, qui parabilem non habeat medicinam qui superni medici, si velit, non experiatur elementiam. Abiecerant à se Israëlitæ Numinis regimen, & dum malunt homini subiacere, quàm Numini, sævam adeò excitauere procellam, vt æther in eos dimicauerit, & horrisono fragore distorserit. Tempestas sic eorum animos debilitarat, sic salutis spem ademerat, vt opus fuerit Samuëli afflictos consolari, & ad meliorem spem erigere: *Nolite timere, vos fecistis vniuersum malum hoc, verumtamen nolite recedere à tergo Domini.* Ac si dicat: Nolite arbitrari latam iam de vestra salute sententiam, & omnem ad salutem occlusam viam; adhuc est in vestro arbitrio diuina clementia frui, si velitis eius sequi vestigia, & obseruare præcepta. Ita Abulensis *quæst.* 15. *Nolite recedere à tergo Domini id est, quamquam peccaueritis, non credatis vos penitus relictos a Deo, vel morituros propter hoc, quia si seruieritis ei, nihilominus benefaciet vobis, sicut prius fecerat.* Non erat adeò malum delictis infici, vt desperare: ergo promittit ad antiquam salutem reducendos, si velint à Domino amplius non recedere, sed vestigiis eius insistere. Cain, etsi à facie Domini reiiceretur fluxè fugit, & in fugisset, sibi misericordiam parasset: *Dixitque Cain ad Dominum. Maior est iniquitas mea quam vt veniam merear. Ecce eiicis me hodie à facie terræ, & à facie tua abscondar. Genes.* 4. *vers.* 13. Nisi se ipse absconderet, eum Domini facies quæreret, & licèt eo die seuerum vultum ostendisset: *Eiicis me hodie à facie terræ*, posteà ad misericordiam maturaret, & verè pœnitentem hilari facie reciperet. *O vocem* (aiebat Basilius Seleuciensis *orat.* 4.) *ipsa cæde magis execrabilem! ò sententiam impiam, & lingua impietate teteriorem!* Post fratricidium, post audax celandi motteio facinus adhuc manebat remedium, ni ipse ad desperationis præcipitaret se barathrum. Peius fuit de Domini misericordia non benè præsumere quàm Abelum morti tradere: *Maior est iniquitas mea quàm vt veniam merear. O vocem ipsa cæde magis execrabilem!*

§. LVIII.

Deus totum sibi cor exigit, nec alterius rei consortium admittit.

CÆcutiebant olim Philosophi, putantes inire posse fœdus voluptatem, & virtutem. Voluptate illecti, & conscientia repercussi adlaborabant, quæ ab ingenio discrepant, concordare, & in consortium vnire. *In hac parte* (inquit Seneca 4. *de Beneficiis, cap.* 2.) *nobis pugna est cum Epicureorum delicata, & vmbratica turba in conuiuio suo philosophantium. Non est, inquit, voluptas sine virtute. Sed quare ante virtutem est? De ordine putas disputationem esse? De re tota, & de potestate eius ambigitur: non est virtus, si sequi potest.* Epicurei virtutem voluptatis ministram constituebant, pedissequam, non associantem: quos benè Seneca arguit, disputationémque ait non esse de ordine, sed de re. Quandoquidem vitius nequit cum praua voluptate fœdus inire, aut consortium vllum habere. Manifesta est cæcitas in vtramque partem claudicare, & in vna cordis ara diuersa adeò confusè colere. Ob id veternosi serpentis fallacias detegens Christus aiebat: *Scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Matth.* 4. *vers.* 10. Virtus acerrimus hostis est vitij ingenio ab illo resiliens, & interuallis longissimis residens. Ob id Samuel totum cor Numini dicandum admonuit: *Seruite Domino in omni corde vestro.* Nam si cor diuidatur, nequibunt Numini placere, sed acriùs exasperare. Adest Abulensis *quæst.* 15. *Seruite Domino in omni corde vestro, scilicet in tota cogitatione, volitione, & viribus nulli alteri seruientes.*

Sunt,

Sunt, qui satagant coniungere tum præsumptione virtutem cum oratione cupiditatem, cum nimia corporis, ac salutis cura perfectionem; horum igitur vt cæcam dementiam sugillans Samuel, in omni corde Deum colendum edocuit, & nullum admittere consortium asseruit: *Seruite Domino in omni corde vestro.*

TEXTVS.

VERS. XXI. Et nolite declinare post vana, quæ non proderunt vobis, neque eruent vos, quia vana sunt.

§. LIX.

Graue est, si pecces magnis promissis illectus, sed grauius, si spebus omnibus destitutus.

HOnesta sequimur, quando in illis relucet spes in contrarium aliquando transituri, si plus scelera promittant. Expectanda est per se honestas, in virtute præmium virtutis est: verùm vana spebus inescati homines aut cupiditate ducuntur aut voluptate raptantur. Pro duce proposuerunt habere cæcitatem, & sequuntur quo aut vtilitas ducit, aut commoditas. *Sapiens* (aiebat Seneca *epist. 9.*) *etiamsi contentus est se, tamen habere amicum vult: si ob nihil aliud, vt exerceat amicitiam, ne tam magna virtus iaceat: non ob hoc quod Epicurus dicebat in hac ipsa epistola; vt habeat qui sibi ægroto assideat, succurrat in vincula coniecto, vel inopi.* Plures Epicurus discipulos reliquit negotiationi attendunt, non honestati, quæ ad commodum, vtilitatémque accedunt, sectantur, & quid consequuturi fuerint, spectant. Itaque quò spes vtilitatis, aut commoditatis vocarit, sequentur cæci; verùm etsi grauiter delinquant voluptati, vtilitatique inseruientes, aliqualem habent ad speciem excusationem, dum cupidini, aut vtilitati non famulantur nisi spebus illecti, & magnis promissis inescati: verùm qui se vitiis tradidit spebus omnibus destitutus, & promissis nullis illectus ad prauitatis apicem peruenit; quandoquidem non errat illusus, sed nuda malignitate inflammatus perire dignus est, qui nec fallaciæ excusationem pro se potest adducere, aut arguenti concupitam vtilitatem opponere. Vt idola non sequantur Israëlitæ, ostendit Samuel ab illis nullum posse sperare emolumentum, aut fructum: *Nolite declinare post vana, quæ non proderunt vobis, neque eruent vos, quia vana sunt.* Ac si dicat: aliqualem excusationis vmbram haberetis, si Epicuri discipuli idola coleretis, spectantes vt inopibus subuenirent, vt ægrotis assiderent, vt vinculis coniectos eriperent: verùm cùm prorsus sint vana figmenta, quæ nec prodesse possunt, nec defendere, vester error diuinam exasperabit patientiam, & ad durissimam compellet mulctam: *Quod si perseueraueritis in malitia; & vos, & Rex vester pariter peribitis.* Cur non pereat, qui à peccato nullum alium, quàm peccasse fructum expectat, quem potiùs dispendium auocat, quam vlla vtilitas, aut commoditas alliciat. Iure Samuel denuntiat perituros post vana declinantes, cùm nequeant dubitare nullatenus colentibus profutura: *Quæ non proderunt vobis.* Adest Abulensis *quæstione 15. Declinare ad vana est quando aliquis sequitur viam veram, & deindè recedens ab illa sequitur viam inutilem, quæ ad nullum finem proficit.* Excusatiùs peccauit prodigus, dum se cupiditatibus, voluptatibusque addixit, aliquem sibi fructum promittens; agnouit tamen se nullam excusationem habere, dum addictus miserabili seruituti non obtinebat, quo famem sedaret aut corpus tegeret: *Cupiebat implere ventrem suum de siliquis, quas porci manducabant, & nemo illi dabat. Luc. 15. vers. 16.* Si quis vel siliquas daret exiguum illud lucrum seruitutis esset illicium: at seruire omni spe destitutus, & omni vtilitate fraudatus, aggrauat peccandi studium, & seruiendi desiderium. Videas mulierculas peccare, vt peccent, homines nocere, vt noceant, quin illis vlla spes vtilitatis affulgeat, aut commoditatis alliciat.

§. LX.

Parum iuuat exterius viam virtutis sequi, si contingat interius insanis appetitionibus sordidari.

QVi viam veritatis ingressus est, non debet à rectà semita declinare, & quod exteriùs videtur mereri interius appetitionibus defraudare. Miserum est corporis passibus ad virtutem ducentem sequi, & cordis gressibus declinare, quando sic incedens nec honesta virtutis assequitur lucra, nec oblectantia vitiorum commoda. Huiusmodi infelicissimos dixeris; quandoquidem virtutis non excusant laborem, nec assequuntur vitiorum vtilitatem. Coguntur sæpesæpiùs ieiunare, prolixas horas orationi impendere, ministeriis humillimis inseruire, quæ si ritè peragerent, verum cordi afferrent gaudium, & dignum labori præmium: verùm si cor insanis appetitionibus æstuet, si ab externo opere studium distet calamitas adaugetur, & labor ingeminatur. Hos iure comparabis incarceratis, & violenter detentis, de quibus ita Cassiodorus 11. *variarum 40. Cella gemituum, tristitiæ domus, apud superos Plutonis hospitium, locus perpetua nocte cæcatus, in qua non vnum tormentum sustinet reus, qui ante quàm incurrat necis exitus, à supernis probatur abscissus. Primum pedor ille collega catenarum abominabili mœrore discruciat, auditum alieni gemitus & lamenta conturbant, gustum ieiunia longa debilitant, tactum pondera prementia defatigant, lumina diutius tenebris obtusa torpescunt; non est vnum causis exitium: multifaria morte perimitur; qui carceris squallore torquetur.* Quid simile non patiatur, qui austeram religionem ingressus continuis debilitatur ieiuniis, qui angusto cubiculo premitur, qui squallenti soloce vestitur? Hic, si dignis gressibus asperam sequatur viam, magnam apud sæculum acquirit famam, & apud cœlicolas gloriam. Si tamen corde declinet insanis appetitionibus subiugatus, & infelicibus desideriis distortus, à captiuo non discrepat, quia nec fas est obtinere iucunda, nec potest fugere laboriosa. Ideò Samuel admonet Israëlitas, vt tergo Domini exterius insistentes interius ad vana non declinent: *Nolite declinare post vana, quæ non proderunt vobis,* id est, vt interpretatur Interlinearis, *post vana mundi desideria*; nam eam viam ingressi, nec desideria adimplere, nec fructum itineris quibunt capere. Ita Abulensis *quæst. 15. Declinare ad vana est, quandò aliquis sequitur viam veram, & deindè recedens ab illa sequitur viam inutilem, quæ ad nullum finem proficit.* Ad nullum finem proficit, si inter se dissideant vestigia, & vota; nam vestigia non peruenient ad terminum, nec vota assequentur fructum. Quam miserabilis fuit gens Hebræorum, dum per desertorum aspera, vbi non suppetebat aqua, vbi panis deficiebat, nubem sequebantur corporalibus gressibus, & inuolabant versus Ægyptum cæcissimis affectionibus. Audi Psalmistam: *Quadraginta annis offensus fui generationi illi, & dixi: Semper hi errant corde: & isti non cognouerunt vias meas, & iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meam. Psal. 94. vers. 10.* Sequebantur corpore, & corde errabant, nequibant ad requiem peruenire Ægypti deliciis inhiantes, nec propinquare poterant ad Ægyptum nubem sequentes. *Per requiem* (inquit Euthymius hic) *promissionis terram intellige, in qua Israëliticus*

populus

populus post quadraginta annorum peregrinationem lassus quieuit. Qui corde non errarunt, laborum inuenerunt placidam requiem, at corde errantes, & gressibus tantum corporis sequentes nec ad requiem peruenerunt, nec labores itineris excusarunt.

TEXTVS.

VERS. XXII. Et non derelinquet Dominus populum suum propter nomen suum magnum, quia iurauit Dominus facere vos sibi populum.

§. LXI.

Summum beneficientiæ ingenium est ita se ad benefaciendum ligare, vt nequiuerit resiliré.

DEus hominibus benefacit, nil præter ipsam benefaciendi rationem vtilitatis expectans, ni fortè existimes sacrificiorum vapores olfacere, & extorum fumum expetere. Aspice quanta quotidiè hominibus beneficia distribuat, opportunis imbribus aridam telluris faciem emollit, armentorum greges alit, campos saporatis fructibus replet, accensis cœlo luminaribus exornat diem, fontes arentes infuso per occultos meatus liquore reintegrat, & totum hoc, vt liberalitati suæ blandiatur, & si fas est dicere, hominibus aduletur. Omnia ista sinè mercede, sine vllo ad ipsum perueniente commodo facit, & quod plus mireris, ingratos sustinet. Quàm benè Tertullianus *de Patientia, cap. 2. Florem lucis huius super iustos, & iniustos æqualiter spargit, qui temporum officia, elementorum seruitia, totius geniture tributa dignis simul, & indignis pariter simul occurrere: sustinet ingratissimas nationes, ludibria artium, & opera manuum suarum adorantes.* Vel cùm amens hominum ingratitudo idola laboriosis artificiis confingit, & debitum Numini honorem indignè transfert, ipse beneficia impertitur, vtque parens amentis filij misertus patienter sustinet, & repetitis donis allicere discupit: verùm adhuc totum hoc non est augustius liberalitatis eius argumentum, sed quod se ipsum quodammodo voluerit obligare, ne ingratissima hominum peruicacia quiuerit impediri. Ipsi homines opponunt obicem, quo impediant, aut retardent beneficia; verùm Deus se ipsum benefaciendi debitorem constituit, ne impedimentis quiuerit retardari, aut hominum obstinatione impediri. Testatur Samuel, dum sub iuramento asserit promisisse Israelitas peculiarem sibi populum facturum: *Iurauit Dominus facere vos sibi populum.* Et quid opus fuit iuramento, quando sine iuramento, poterat eos peculiarem sibi populum constituere? Perpende huius liberalitatis solertiam. Nouerat Israëlitas ad idola deflexuros, nouerat ingratissimis actionibus eius exasperaturos patientiam: ergo iuramentum emisit cuius fide quodammodo adactus non posset à benefaciendo cessare, quantumvis Hebræorum obstinatio insisteret impedire. Ita Abulensis *quæst. 15. Etiam hoc faciet, quia iurauit, quod haberet vos in populum, etsi nunc derelinqueret, videretur infringi iuramentum illius.* Itaque ipse resiliendi impedimentum architectatus, ne Hebræus liberalitatem vinceret, quamvis ingratus impedire contenderet. Olim Deus promiserat Hebræis se eos in populum accepturum, si eius præceptis obtemperarent, vocémque audirent: *Si audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis. Exod. 19. vers. 3.* Verùm eorum ingenium præsciens, & conditione violata præuidens opposituros obstaculum, quo teneretur, addidit iuramentum cuius fidem restatur Samuel non infringendam etsi fœdus violarint, Regémque petierint.

§. LXII.

Prudentia est abstinere à vindictæ solatio, vt grauiori occurreris detrimento.

DVabus de causis vindicta expetitur, ad accepti doloris solatium, & ad infligendum merenti supplicium. *Est & alius summus impatientiæ stimulus* (aiebat Tertullianus *de Patientia, cap. 10.*) *vltionis libido negotium curans aut gloriæ, aut malitiæ.* Malitia nunquam non Domino odiosa, vt gloria non rarò vana. Sed esto: aliqua à vindicta possit oriri gloriola, perpendendum est, an admisceatur gloriolæ obscura nota. Solet namque vltio opinionem infuscare, & acceptam iniuriam nescientibus aperire. Prudentia est abstinere à vindicta, & ab infligenda pœna, quando hoc leue solatium grauius potest parere detrimentum. Magnam Numini Israëlitæ occasionem dederant eos deserendi, grauissimisque suppliciis mulctandi: reatus non inscij ad Samuëlem accurrunt, vtque fusis precibus diuinam auertat indignationem, obnixè deposcunt: quibus Samuel Deum ob se ipsum vindictam desertionis, quam verebantur, non expetiturum asseruit: *Non derelinquet Dominus populum suum propter nomen suum magnum: quia iurauit Dominus facere vos sibi populum.* Cùm non ignorarent gentes elegisse Deum Israëlitas in speciale peculium, licet iustissimis de causis desereret, aut impotentiæ introducendi eos in terram promissam verterent, aut sententiam demutasse obmurmurarent. Vndè apud omnes gentes vindicta, quantumvis digna grandis esset honoris diuini nota, quandoquidem aut haberetur varius, aut viribus destitutus: ergo suis nos factis erudiens propter se ipsum etiam exasperatus alectum semel populum noluit deserere, sed studuit suspiciones audacissimas propulsare. Ita quæstione data Abulensis: *Quamquam Israëlitæ mererentur relinqui à Deo, tamen Deus non desereret eos propter gloriam nominis sui, scilicet quia videretur aliquo modo deprimi honor suus, nam dicerent gentes in circuitu, quod Deus Israël non poterat defendere cultores suos ab hostibus, ideò relinquebat eos: ne autem hoc improperarent, Deus nolebat relinquere Israëlitas.* Itaque deserens, aut atterens Israëlitas illatæ iniuriæ quæsisset solatium; verùm solatium ipsum esset apud gentes dehonestamentum, & ipsa, quæ se vlcisceretur, potentia apud exteros haberetur infirma: ergo edocuit opinioni dissimulando consulere, & grauiori damno minus non vitare. Aliquando homines verbo aspero, aut aliquo dolore exulcerati aduersarium occiderunt vltionis exambientes gloriolam, & ob perpetratam mortem publici supplicij tulerunt infamiam. Alius ne leuia dissimularet, grauissima tulit, vxore, filiis, diuitiisque carens exilio duro ingemuit mulctatus. Prudentiæ lance oportet expendere, an grauiori leuius periculum redimas, ne honoris appetens honorem imminuas. Plures etsi ob diuina mandata manus à vindicta non arcerent, propter se ipsos abstinere deberent ab vltionis gloriola, ex qua ingenuissima solent emergere detrimenta. Insania est honoris grauiori detrimento consuluisse leuiori damno.

TEXTVS.

TEXTVS.

VERS. XXIII. Absit autem à me hoc peccatum in Dominum, vt cessem orare pro vobis, & docebo vos viam bonam, & rectam.

§. LXIII.

Gloriosum est iniurias beneficiis compensare, & iniurias humanitate confundere.

VLtio penes errorem solatium videtur doloris (aiebat Tertullianus *de Patientia, cap. 10.*) *penes veritatem certam redarguitur malignitatis.* Qui se vlciscitur, magnam amittit gloriam, cùm æternam potuerit famam. Quid gloriosius, quam inimicum confundere, & se homine, quodammodo maiorem ostendere? Hominem & servus occidit, & serpens, & sagitta: seruauit quidem nemo nisi maior eo, quem seruauit: proximus Deo est, qui stimulis exagitatus in vltionem non prosilit, qui intelligit magni animi esse posse vindictam sumere, & parcere. *Intelligit magni animi esse iniurias in summa potentia pati, nec quicquam esse gloriosius* (aiebat Seneca 1. *de Clementia, cap. 20.*) *Principe impunè læso.* Adnectit cap. 21. *Principis maior est fortuna, quàm vt tali solatio egeat, manifestiórque vis, quàm vt alieno malo opinionem sibi virium quærat.* Opinionem virium quærit, qui vindictam dilcupit, sed robustior apparebit iram frænando, quam inimicum feriendo. Hoc præcipuè dico; gloriosè vltus est, si quos habuit sibi contrarios, ad eius genua viderit humanitate deuictos. Satis vindicatus est, qui infra se videt iniurium, & trepidum, & rubore suffusum. Israelitæ nouam petendo regiminis formam Samuëli ademerant potestatem; ille verò dum patienter tulit ampliorem à Deo obtinuisse potestatem ostendit, & in eorum conspectu elementis imperauit. Procellosa repentè exorta tempestas Israelitis suasit ad Samuëlis pedes devolvi, & culpam suam confiteri: *Ora pro seruis tuis ad Dominum Deum tuum, vt non moriamur. Addidimus enim vniuersis peccatis nostris malum, vt peteremus nobis Regem.* Quid tunc Samuel? *Absit à me hoc peccatũ in Dominum vt cessem orare pro vobis.* Quantò gloriosius fuit Samueli posse vindictam sumere, & veniam dare? Æternum eius virtutis erit monimentum pro iniuriis, & audacibus preces fudisse, & eorum timorem humanitate sedasse. Quàm apta Senecæ iam dati verba. *Quisquis ex alto ad inimici pedes abiectus alienam de capite suo, regiámque sententiam expectauit, in seruatoris sui gloriam viuet, plusque nomini eius conferet incolumis, quàm si ex oculis ablatus esset.* Ingenti incremento laudem suam adauxit Samuel, dum conatus est populo supplici, & ad pedes eius devoluto salutem orationibus impetrare, & nil aliud præter humanitatis, ac veniæ gloriam desumere. *Vide iustitiam Samuëlis Prophetæ* (inquit Caietanus) *peccare se fatetur coram summo Deo si cessaret orare pro populo.* Tam longè erat ab expetenda vindicta, vt ni preces pro eis deuotissimas funderet obscuratum se Numinis existimaret offensa: & quidem gloriosius fuit Samueli parcere, quàm punire, quando resplenduit adæquè dolore fortior, & humanitate exornatior.

§. LXIV.

Gloriosum est sic parcere, vt nec trepida suspicione sinas iniurium torqueri.

VT qui exhibet toruo vultu, corrumpit beneficium; sic qui veniam exhibet asperis verbis, & fumantis iracundiæ notis veniam obscurat, quia iniuriis animum nondum sedat. Illa venia perfecta est, quæ animitùs offensam remittit, & ab offendentis animo omnem fumantis adhuc indignationis suspicionem abradit. Non quiescit tutus, qui offendit, si aliquod doloris vestigium deprehendat, quia suspicio anxietatem semper conciliat. Ita parcendum est, vt in offensam remittentis corde nullum remaneat doloris vestigium, & accipientis veniam animum nullum timoris exulceret argumentum. *Vtinam* (aiebat Seneca 1. *de Clementia, c. 19.*) *eadem hominis lex esset, & ira cum telo suo frangeretur,* Apum præstantior non solùm nescit nocere, sed spiculo exarmata timorem curat abigere. Eam legem deberent homines imitari; venia talis sit, quæ non solùm fractam iram ostendat, sed penitùs exarmatam suadeat: nam dum in offendente rationabilis, suspiciosúsque timor viuit, venia nondum perfectè resplendet. Offenderant Israelitæ Samuelem iudiciali potestate exaugurantes, & nouam regiminis formam introducere satagentes: postcà ad eius pedes deuoluti culpam confessi sunt, & Samuel non solùm humanitate iniuriam vltus est, sed promisit pro eis obnixè orare, & indefessè viam veritatis ostendere. *Absit autem à me hoc peccatum in Dominum, vt cessem orare pro vobis, & docebo vos viam bonam, & rectam* Qui offenderant, vt pro eis oraret suppliciter postularant: *Ora pro seruis tuis ad Dominum Deum tuum, vt non moriamur.* Ille non solum spopondit orare, sed eos etiam erudire: *Et docebo vos viam bonam, & rectam.* Satis humanè se gereret, si veniam daret, & offensam clementer remitteret; & tamen veniæ addidit pro eis orare, & salutis viam edocere: quia si tantùm ipse daret veniam, verentur ne Deus eius causam ageret, complaceretque Samueli digna vindicta iniuriam irrogatam compensans: ergò vt omnem ab eorum animis ademerit suspicionem, fore se apud Deum intercessorem promittit, & laborem eos edocendi non respuit. Itaque vt cumulatior resplenderet humanitas, omnem ab eis trepidæ suspicionis occasionem exemit. Caietanum accipe: *Debitorem siquidem se agnoscit, tum ad orandum pro populo, tum ad docendum eos viam bonam, & rectam. Et dixit hoc ad tollendum à populo suspicionem vindictæ, hoc est, quod Samuel tanquam vltor iniuriæ sibi illatæ à populo volendo Regem, qui iudicaret eos, desineret intercedere pro ipsis ad Deum.* Si Samuel fusis precibus diuinam indignationem non emolliret, Israelitæ conceptum nullatenus timorem sedarent; nam quamvis Samuel per se supplicium non infligeret, sed animitùs parceret, si à docendo, orandóque cesset, Numen de illis vindictam sumet: ergò Samuel, vt omnem suspicionis occasionem præcideret, non solùm generosa humanitate pepercit, sed erudire, & orare etiam spopondit, suis factis edocens ita præstandam veniam, vt nulla suspicio offendentem torqueat, sed plena securitate quiescat.

§. LXV.

Ecclesiasticus superior quamvis offensionibus exasperatus tenetur pro sibi subiectis orare, & cælesti doctrina imbuere.

CHristus Dominus pastorum norma erroneam illam ouem, quæ eius pascua repudiauerat, & ad pastorem æmulum se contulerat, patienter quæsiuit, & humeris

humeris ad antiqua pascua reduxit. Facile erat offendentem relinquere, & relinquendo iniuriam vindicare, maluit tamen pastoris officium implere, & exasperantis saluti consulere: *Vadit ad illam, quæ perierat, donec inueniat eam. Luc. 15. vers. 4.* Illa ab obligatione desciuerat, ipse verò munus impleuit, nec salutis studium remisit: quod expendens Tertullianus *lib. de Pœnitentiâ, cap. 12.* qua solet profunditate scribebat: *Erroneam ouem patientia pastoris requirit, & inuenit: nam impatientia vnam facilè contemneret, sed laborem inquisitionis patientia suscipit, & humeris insuper aduehit baiulus patiens peccatricem derelictam.* Pater prodigum filium recepit, sed non quæsiuit; pastor & quæsiuit, & aduexit, ostendens maiorem quodammodò, esse obligationem pastoris, quàm patris. Peccatrix ouis pastorem reliquerat, & exasperauerat, & offenderat; verùm licèt ipsa imprudenter se gesserit, pastor implere munus gestiuit. Hanc Samuël formam sequutus est; populus, dum nouam formam regiminis introducit, illum offendit; ille verò vltus non est populum relinquendo, & ab oratione cessando, immò criminis vertit preces non fundere, & cœlesti doctrina priuare. *Absit à me hoc peccatum in Dominum, vt cessem orare pro vobis, & docebo vos viam bonam, & rectam.* Quod expendens Caietanus sic ait: *Debitorem se agnoscit tum ad orandum pro populo, tum ad docendum eos viam bonam & rectam.* Illi cum pastore se non rectè gesserant; ille verò munus impleuit, & ac si offensam non accepisset, eorum vtilitati, ac saluti prouidit.

TEXTVS.

VERS. XXIV. Igitur timete Dominum, & seruite ei in veritate, & ex toto corde vestro: vidistis enim magnifica, quæ in vobis gesserit.

§. LXVI.

Bonus Prælatus sibi non quærit, sed Domini gloriam sitit.

CONfide Patres Conscripti (aiebat Athalaricus 8. variarum 21.) *quod ad agendas optimas Regi gratias omnium vestrum, studia debeant concitari: quando prouectam meum excogitatum noscitis pro vtilitate cunctorum.* Dignitatem suam cunctorum vtilitati confessus est tributariam, nec plausum sibi impendi voluit, sed gratias Numini reddendas suasit: respuit laudem, muneris subiuit laborem, quod & nuntius ille cœlestis edocuit; virgam manu gestans ostentabat potestatem. Gedeon hœdum portat, & ei officium facere gestit; ille verò, vt in Domini honorem sacrificium cremaretur, virgam extendit: *Extendit Angelus Domini summitatem virgæ, quam tenebat in manu, & tetigit carnes, & panes azymos: ascenditque ignis de petra, & carnes, azymósque panes consumpsit. Iudic. 6. vers. 21.* Virga ignem de petra extraxit, & integrum holocaustum in Domini honorem consumi fecit. Quàm alia fuit hæc virga à virga Ionathæ: *Extendit summitatem virgæ, quam habebat in manu, & intinxit in fauum mellis, & conuertit manum suam ad os suum. 1. Reg. 14. vers. 27.* Ionathas virga sibi quæsiuit fauum, Angelus vsus est virga, vt Deo offerretur sacrificium: facta prodiderunt auctores, fauus virgam declarauit terrestrem, sacrificium cœlestem virgam. Angeli exemplum Samuël sequutus est, nam eùm populus eius seruituti se deuoueret: *Ora pro seruis tuis*, vt solum Deum agnoscerent Dominum procurauit: *Timete Dominum, & seruite ei in veritate, & ex toto corde vestro.* Omnem laudem, gloriámque Domino voluit, sibi plausum non quæsiuit: *Timete Dominum* (inquit Hugo) *sicut filij, ex toto corde, non ex necessitate.* Vt filius totus est patris, ita vult Samuël, vt populus agnoscat se omnia Numini debere, illique ait gratias ex toto corde reddendas, laudésque decantandas: si Samuel sibi sitiret plausum sibi augustum abstulisset elogium; ast dum Numini omnem exambiuit gloriam immortalem sibi procudit famam.

TEXTVS.

VERS. XXV. Quod si perseueraueritis in malitia, & vos, & Rex vester pariter peribitis.

§. LXVII.

Apud sæculum magnatum delicta honorantur, apud Deum, vt popularium puniuntur.

DElicta suam etiam apud sæculum sortiuntur fortunam; popularium culpa acri seueritate castigatur; magnatum crimen cæcis de industria oculis præteritur, immò non solùm præteritur, sed dilaudatur. Opportunè Tertullianus *in Apologetico, cap. 39. Apaturiis, Dionysiis mysteriis, Atticis coquorum delectus indicemur ad fumum cœnæ Seraphica sparteoli excitabuntur, de solo tricliniο Christianorum retractatur.* Apaturia dicta sunt à fraude, quam passi sunt Athenienses à Bœotis, vt refert Herodotus in vita Homeri. Festa ergo celebrabatur dissectis mensis, quia à magnate patrata. Christianorum angusta cœna & sug illabatur, & damnabatur, quasi ob auctores actiones deberent aut condemnari, aut extolli. Non erat ratio, aut lex iudicij regula, sed iudicantium insania: magnates impunè peccabant; Christiani tunc exigui, & pauperes vel cùm virtutem tractabant, censuræ acerrimæ subiacebant. Ergone Israëlitæ ita apud Deum fore existimarent, testatur Samuel populares, & Regem eodem modo subituros supplicium, si æquale perpetrarint erratum: *Quod si perseueraueritis in malitia, & vos, & Rex vester pariter peribitis.* Ac si dicat: Rex apud sæculum impunè peccat, apud Deum verò non est personarum acceptio; facta cum lege conferuntur, personarum extrinseca depretiantur. Adest noster Sanctius: *Affirmat si aliter rem suam, aut communem statuant tam ipsi, quàm ipsorũ Regi, quem ad ipsorũ vota tradidit Deus, omnino fore peruadum.* Magnum est inter Regis, plebeiorúmque delicta apud sæculum discrimen, nam Principis delitia celebrantur, pauperis leuia etiam errata puniuntur, apud Deum verò affirmat Samuel actiones solummodo attendendas, non personas spectandas.

CAPVT XIII.

1. *FILIVS vnius anni erat Saül, cùm regnare cœpisset, duobus autem annis regnauit*
super Israël. 2. Et elegit sibi Saül tria millia de Israël : & erant cum Saül duo millia
in Machmas, & in monte Bethel : mille autem cum Ionatha in Gabaa Benjamin :
porrò caeterum populum remisit vnumquemque in tabernacula sua. 3. Et percussit
Ionathas stationem Philisthinorum, quae erat in Gabaa. Quod cum audissent
Philisthiim, Saül cecinit buccina in omni terra, dicens : Audiant Hebraei. 4. Et
vniuersus Israël audiuit huiuscemodi famam : percussit Saül stationem Philisthinorum, & erexit se Israël
aduersus Philisthiim. Clamauit ergo populus post Saül in Galgala. 5. Et Philisthiim congregati sunt ad
praeliandum contra Israël, triginta millia curruum, & sex millia equitum, & reliquum vulgus, sicut
arenam, quae est in littore maris plurima. Et ascendentes castrametati sunt in Machmas ad orientem Betha-
uen. 6. Quod cùm vidissent filij Israël se in arcto positos (afflictus enim erat populus) absconderunt se in
speluncis, & in abditis, in petris quoque, & in antris, & in cisternis. 7. Hebraei autem transierunt Iordanem
in terram Gad, & Galaad. Cumque adhuc esset Saül in Galgala, vniuersus populus perterritus est, qui
sequebatur eum. 8. Et expectauit septem diebus iuxta placitum Samuëlis, & non venit Samuël in Galgala,
dilapsúsque est populus ab eo. 9. Ait ergo Saül : Afferte mihi holocaustum, & pacifica ; & obtulit holocau-
stum. 10. Cúmque complesset offerens holocaustum, ecce Samuël : veniebat : & egressus est Saül obuiam
ei, vt salutaret eum. 11. Locutúsque est ad eum Samuël : Quid fecisti? Respondit Saul : Quia vidi, quòd
populus dilaberetur à me, & tu non veneras iuxta placitos dies, porrò Philisthiim congregati fuerant in
Machmas. 12. Dixi : Nunc descendent Philisthiim ad me in Galgala, & faciem Domini non placaui.
Necessitate compulsus obtuli holocaustum. 13. Dixitque Samuël ad Saül : Stultè egisti, nec custodisti man-
data Domini Dei tui, quae praecepit tibi. Quod si non fecisses, iam nunc praeparasset Dominus regnum
tuum super Israël in sempiternum. 14. Sed nequaquam regnum tuum vltra consurget. Quaesiuit Dominus
sibi virum iuxta cor suum : & praecepit ei Dominus, vt esset dux super populum suum, eo quod non
seruaueris, quae praecepit Dominus. 15. Surrexit autem Samuël, & ascendit de Galgalis in Gabaa Benjamin.
Et reliqui populi ascenderunt post Saül obuiam populo, qui expugnabant eos venientes de Galgala in
Gabaa, in colle Benjamin. Et recensuit Saül populum, qui inuenti fuerant cum eo, quasi sexcentos viros. 16.
Et Saül, & Ionathas filius eius populúsque, qui inuentus fuerat cum eis, erat in Gabaa Benjamin : porrò
Philisthiim consederant in Machmas. 17. Et egressi sunt ad praedandum de castris Philisthinorum tres cunei.
Vnus cuneus pergebat contra viam Ephra ad terram Saül. 18. Porrò alius ingrediebatur per viam Beth-
horon : tertius autem verterat se ad iter termini imminentis valli Seboim contra desertum. 19. Porrò faber
ferrarius non inueniebatur in omni terra Israël : cauerant enim Philisthiim, ne fortè facerent Hebraei gla-
dium, aut lanceam. 20. Descendebat ergo omnis Israël ad Philisthiim, vt exacueret vnusquisque vome-
rem suum, & ligonem, & securim, & sarculum. 21. Retusae itaque erant acies vomerum, & ligonum, &
tridentum, & securium, vsque ad stimulum corrigendum. 22. Cúmque venisset, dies praelij non est inuen-
tus ensis, & lancea in manu totius populi, qui erat cum Saule, & Ionatha, excepto Saül, & Ionatha filio
eius. 23. Egressa est autem statio Philisthiym, vt transcenderet in Machmas.

TEXTVS.

VERS. I. Filius vnius anni erat Saül, cùm regnare cœpisset, duobus autem annis regnauit super Israël.

§. I.

Non raro qui ad dignitatem peruenit virtutibus exornatus, citò sordescit sceleribus pollutus.

CVLMINA dignitatum periculis plena sunt, quia non solùm inflammant inuidentium desideria, sed corrumpunt possidentium etiam studia. Non solùm aemulantium cupiditas, inuidentium prauitas, ambitiosorum temeritas laqueos obtendunt, sed ipse insidiosus plausus, mentitus ipse adorationis cultus rationem fascinat, splendor oculos, ne rectè aspiciant, offuscat, & mentem deprauat. Alexander Diogenem externa contemnentem, & se ipso immò & parte sui contentum adspiciens ingemuit, & anhelo suspirio declarauit velle se Diogenem imitari, sed dignitatis obstaculis praepediri. Ita Plutarchus ad principem indoctum : *Corinthi cùm Diogenem, ex praeclara indole sua amplexus, stupénsque eius animos, & celsitatem. Nisi, inquit, Alexander essem, Diogenes sim : felicitatem penè dixerim splendorémque, & potentiam suam, vt virtutis obstaculum quod eum distringeret, grauatus, & aemulans vile pallium & manticam : quod his inuictus Diogenes, atque inexpugnabilis esset, non vt ipse armis, equis, & sarissis.* Adoratione delusus, negotiorum occupatione districtus ipsis plausibus illigatus virtutis venustatem, quam agnouerat, noluit amplecti, quia grauissimum erat tot

Eman. de Naxera in Reg.

rebus sibi iucũdissimis denudari. Diogenẽ sequi magna impediuit fortuna, quia plurima secum afferebat obstacula. Vt regio aliqua saluti nociua est, ita altitudin virtutibus parum apta: cerebrum mouet felicitas, emollit animum vestis pretiosa, delicata mensa extruit pudori insidias, inter delicias, & voluptates animi vigor languescit, & & qui anteà aduersus appetituum assultus persisterat invulneratus, gemit blandimentis captivus. Saol visorum sortiebatur ætatem, innocentiam infantium, cùm ad dignitatis culmen euectus est in culmine citò sorduit vitiis infectus, & obscuratus: *Filius vnius anni erat Saul, cùm regnare cæpisset, duobus autem annis regnauit super Israël.* Ante culmen per longam annorum seriem conseruauerat innocentiam, in culmine citissimè admisit culpam, quasi ipse majestatis splendor virtutis fuerit obstaculum, & ad prauitatem illicium. Ita Procopius: *Symmachus exponit: Sicut puer anniculus. Quo verbo simplicitas animi ipsius ostenditur, quam in regno habuit, qua tamen non longo tempore vsus est. Quocirca additur: Et duobus annis regnauit, nempè cum illa morum simplicitate. Posteà ad prauitatem declinans diuina gratia destitutus est.* Quam esset Saul fortunatus, si thronum non inscendisset, sed culturæ agrorum vacasset! Ruris laboribus fractus resplenduit innocenti vita, in culmine dignitatis scatuit delictorum caterua.

§. II.

Dignitatum celsa magnis laboribus possidentur, & tempore breui amittuntur.

CVlmina in arduo posita sunt: ipsum iter, & si ambitiosorum, aut æmulorum turba non impediat, confragosum est. Multa opus est non sine labore vincere, multa votare. Quod eleganter expendebat Tertullianus *lib. de Pænitentiâ, cap. 11. Illos, qui ambitu obeunt capessendi magistratus, neque pudet, neque piget incommodis animæ, & corporis; verùm & contumeliis omnibus inniti in causa votorum suorum.* Adnectit moralissimus: *Idque totum propter vnius anni volaticum gaudium.* Post longos annos in atriis occupatos, post vestium ignobilitates, post conuiuiorum abiurationem, post ad cuiuscùmque maioris occursum deiectionem ad magistratus tamen deuenerint fastigium, volauit tamen exiguo tempore volaticum illud gaudium: *Vnius anni volaticum gaudium.* Non superfuit aliquibus ad fruendam consulatus eiuamdam gloriam integer annus, quia in ambitu positus fuerat annorum ingentissimus numerus. Ad hæc: Quàm pertinaci patientia, & inflexibili tolerantia ambitoribus opus sit audi ex Cypriani ore ad Donatum. *Qui amictu clariore conspicuus fulgere sibi videtur in purpura, quibus hoc sordibus emit vt fulgeat? quot arrogantium fastus priùs non percussit? Quas superbas fores matutinus salutator obsedit? Quot tumentium contumeliosa vestigia stipatus, clientium cuneis ante processit, vt ipsum etiam salutatum comes postmodum pompa praecederet obnoxia non homini, sed potestati, nec enim coli moribus meruit ille, sed fascibus.* Cultum non tam sibi, quàm fascibus impensum prolixa expectatione deuotione ignobili, sumptu non exiguo plures emerunt, qui in ipso dignitatis aditu defessa iam atque attrita ambitus laboribus, vita caruerunt, aut exiguo tempore in fastigio durarunt. Saul ad regnum concordi omnium plausu, celebratus peruenit, postea cum Ammonitis durum certamen iniuit, & cum sperates victoriam adeptum, longo tempore partis prælio commodis vsurum, audis duobus tantum annis possedisse regnum: *Filius vnius anni erat Saul, cùm regnare cæpisset, duobus autem annis regnauit super Israël.* Ita noster Sanctius: *Mihi verisimilius est regnasse Samuelem octo & triginta annos, Saulem verò tantum duos.* Itaque iuxta huius auctoris placitum Saul breui tempore amisit imperium, quod contumelias dissimulando, & cum acerrimis hostibus confligendo sibi acquisierat, & inuonarat. Vt videas quàm sit nostra thesis indubia, citò videlicet culmina amitti, & post anxios conflictus, & prolixos annorum tractus possideri.

§. III.

Vitia non sunt dignitatum, sed hominum.

ARduum est culmine elatos virtutibus splendere; ibi namque fragilitatis obliuionem inducit impensus ab ambitoribus cultus; ibi patrocinatur cupiditatibus potestatis fastus, ibi gulam prouocat cibus pretiosus saporatæ conditus: verum etsi hominem tot vitiorum irritamenta circumstent, potest nihilominus animi constantia vincere, & integra puritate lucere: fastigio, magnitudinique suæ adscribebat Alexander Diogenem omnia contemnentem, & celsa virtutum arce eminentem non imitari: ast nil impediebat, quo minus esset Diogenes Philosophia, & Alexander fortuna. Non erant eius vitia dignitati annexa, sed ab intemperanti animo eaorta. Audi Plutarchum ad Principem indoctum: *Integrum erat ei philosophiam sectanti atque animi habitu fieri Diogeni, simulque fortuna manere Alexandro: atque ideo fieri Diogeni magis, quia Alexander erat: quod aduersus ingentem fortunam, quæ vehementi vento, & fluctibus agitabatur, multa opus haberet saburra, & gubernatore magno.* Ipsa ingens fortuna amplam etiam virtuti exhibebat materiam: præstantior Diogene dolium habitante esset, si orbem possidens, vt Diogenes viueret. Deus creaturarum imperio Adamum imaginem suam nobilitauit: *Dominamini piscibus maris, & volatilibus cæli, & vniuersis animãtibus quæ mouentur super terram. Gen. 1. v. 28.* Dignitas dominari animãtibus suadebat, non serpenti subjici: non erat erga Euam cæcus affectus, erga fructũ appetitus erga diuinitatem ambitus cõsequentia dignitatis, sed crimen hominis. *Innocens erat* (inquit Tertullianus *de Patientia cap. 5.*) *& Deo de proximo amicus, & paradisi colonus. At vbi semel succidit impatientiæ, desiuit Deo sapere, desiuit cælestia sustinere posse.* Itaque dignitas culpis hominem non infecit, sed potiùs homo, dignitatem criminibus obscurauit. Animalium Rex florebat innocentia, serpenti subiectus, dignitatéque abusus propria obscuratus est culpa: quod & noster Textus dilucidè ostendit, referens Saulem infantili innocentia exornatum adiisse thronum, & eandem duobus annis conseruasse: *Filius vnius anni erat Saul, cùm regnare cæpisset, duobus autem annis regnauit super Israel.* Dignitate fruitus inculpatè vixit duobus annis, vt liqueret omnibus, potuisse annis reliquis conseruare dignitatem, & virtutem. Notauit Procopius: *Quocirca additur: & duobus annis regnauit, nempè cum illa morum simplicitate: posteà ad prauitatem declinans diuina gratia destitutus est.* Ipse ad prauitatem declinauit, non dignitas impulit; vt firmum, stabilitúmque maneat dignitatibus exornatos perseuerare posse virtutibus expolitos.

§. IV.

Felix Respublica, cuius præpositi innocentia pueri, iudicio senes maturi.

QVi aliis præest, vitæ debet puritate lucere, & profunda solicitudine inuigilare; puer sit vitæ candore senex prudentiæ maturitate; sic enim & Respublica respirabit, & superior immortalem sibi famam procudet. Quod si aliter accidat, ingemiscet Respublica, & Regentis sordescet fama. *Adhuc enim* (aiebat Seneca *epist. 4.*) *non pueritia in nobis, sed quod est grauius, puerilitas remanet., & hoc quidem peius est, quod*

auctoritatem

authoritatem habemus senum vitia puerorum: nec puerorum tantum, sed infantium. Illi leuia, hi falsa formidant, nos vtraque. Si Reipublicæ senes puerorum adinstar formident leuia, si reuereantur falsa, emergent grauissima incommoda, nam puerus facilè est corrigere, senes difficillimum emendare. Felix, fortunatáque erit illa Respublica, vbi in Principe amico fœdere concordauere pueri innocentia, & prudentia senis cana, nam prudentia sapienter reget, & innocentia non lædet. Felicem hunc Reipublicæ Hebræorum statum depinxit Scriptura, Saulem referens regno maturum, & vitæ innocentia puerum: *Filius vnius anni erat Saul, cùm regnare cœpisset, duobus autem annis regnauit super Israel.* Itaque erat laudabili simplicitate innocens, sagaci prudentia senex; abiecerat puerilitatem conseruarat innocentiam. Nulla Reipublicæ sors felicior, si durasset. Ita Lira: *Duobus autem annis regnauit, scilicet in bonitate, & innocētia sua, licet pluribus annis regnauerit existens in malitia.* Nil gerebat duobus illis annis vt puerulus, nil vt adultus peccabat sed amico fœdere copulabantur puerilis innocentia, & prudentia senilis, atque matura: ergo Respublica & viguit, & floruit.

§. V.

Virtutes citissimè fastidimus, vitia prolixis temporibus conseruamus.

VIr bonus (aiebat Seneca *epist.* 76.) *quod honestè se facturum putauerit, faciet, etiamsi laboriosum erit: faciet, etiamsi damnosum erit: faciet, etiamsi periculosum erit: rursus quod turpe erit, non faciet, etiamsi pecuniam affert, etiamsi voluptatem, etiamsi potentiam. Ab honesto nulla re deterrebitur: ad turpia nulla spe inuitabitur.* Boni viri qualitates eleganti penicillo depinxit, sed ipsis delineamentis bonorum raritatem ostendit. Et quidem frequenter contrarium accidit: Quod honestum decernitur, aut non fit, aut frigidè satis; quod lucrosum, voluptuosúmque, expetitur obstinata solicitudine. Vt vestibus sine dolore nudamur, sic virtutem facilè exuimus; vtque pellem non sine magno sensu, sic vitia non sine ingenti dolore deponimus. Audi Ieremiam: *Si mutare potest Æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas: & vos poteritis benefacere, cùm didiceritis malum.* Hieremi. 13. *vers.* 23. Athiue eum vita pardus non deponit varietatem; adhuc moriens Æthiops non mutat colorem. *Si mutare potest Æthiops* (inquit Interlinearis) *niger in peccatis pellem suam, aut pardus varietates suas, diuersitates vitiorum.* Veluti extrinsecus adhærent nobis virtutes, tenacissimè inhærent errores; virtutem vt externam vestem exuimus, vitio, vt pelli, tenaciter adhæremus; quod si aliquod respuimus, pro altero & frequenter deteriori commutamus. Saul duobus annis virtutem coluit, plurimis secutus est prauitatem: *Filius vnius anni erat Saul, cùm regnare cœpisset: duobus autem annis regnauit super Israel.* Quàm citò quod ingressus fuerat innocentiæ iter reliquit, quam longis spatiis, & prolixis annis prauitatis viis asperrimis est immoratus; ita honestatem amplexus est, vt citò desereret fastiditam auidè adeò arripuit, vt longis annorum tractibus non reliquerit, prauitatem. Notauit Lira: *Duobus annis regnauit, scilicet in bonitate, & innocentia sua licet pluribus annis regnauerit existens in malitia.* Malitia plures annos occupauit; duos tantum acquisiuit sibi innocentia; nam vt plurimum longa temporum spatia dicantur prauitati, tempora exigua virtuti.

§. VI.

Si desit virtus, sub regio ornatu felicitas est personata, si adsit, sub attrita veste est vera.

QVod Epicurei falsò de voluptate senserunt, de felicitate iure & sentirent, & pronuntiarent. *Non est*, aiebant (teste Seneca 4. *de Beneficiis, cap.* 2.) *voluptas sine virtute.* Verius dicerent: Sine virtute non est felicitas. Externus splendor fallet oculos, magna palatia parient videntibus stuporem, circumfusæ, copiosæque diuitiæ mentientur dignitatem. Omnia tamen ista, si virtus desit, personata sunt quantumvis vti magna suspexerit populus, quia quantum mali interius lateat non est expertus. E contrario si lacera vestis, si mensa angusta, si cibarius panis, ibi infelicitatem commorari arbitrantur delusi, & horrescunt cæci. Quàm disertè Pomponius apud Senecam *epist.* 3. *Quidam adeò in tenebras refugerunt, vt putent in turbido esse quidquid in luce est.* Adnectere potuisset: Adeò plures obruerunt, vt quidquid in luce est, arbitrentur & sordidum & obscurum. *Non colorem vestium* (inquit Seneca de vita beata, *cap.* 2.) *quibus prætexta corpora sunt, adspicio: oculis de homine non credo. Habeo melius, certiusq; lumen, quo à falsis vera dijudicem, animi bonum.* Verum dixit, nam licet splendidis argumentis fulgeas, & delicato apparatu splendeas, te nunquam pronuntiabo felicem, si animus prauitate sordescat; vocabo tamen felicem, etsi in manipulo fœni iaceat, quem virtus ornat, quem innocens vita commendat. Saulem annis plurimis obtinuisse Israelitarum imperiū comprobatur, & tamen duobus tantùm regnasse dicitur: *Filius vnius anni erat Saul, cùm regnare cœpisset: duobus autem annis regnauit super Israel.* Quod si inquiras, cur duos tantum annos eius imperio adscripserit Textus Sacer, quando sunt, qui quadraginta regnasse existiment? Respondebit Glossa Moralis, solùm his duobus annis, quos ornauit virtutibus, verè regnasse, aliis personata solùm dignitate fulsisse. His duobus elapsis videbatur Rex, sed reuerà erat veluti pictus, aut laruatus: purpura collucebat exterius, sed cum se vitiis addixit, & animum prauitati subiecit, vera dignitate est priuatus. *Actor.* 13. *dicitur, quod regnauit quadraginta annis, sed hic ponitur tantum tempus, quo permansit in humilitate, & bonitate. Ex quo patet, quòd Rex malus tempore malitia sua non est secundum veritatem Rex dicendus, sed tantum æquiuocè, sicut oculus lapideus, aut depictus, & idem dicendum est de prælato modo.* Vt Regum imagines vita spiritúque carentes felices non sunt quantumvis grato purpuræ nitore colluceant, & orbem manu gestantes potestatem ostendant; ita fortunati non sunt, quicumque verò spiritu carent, etsi diuitiis, voluptatibúsque circumfusi admirationem sibi concilient, Ecclesiaste asserente: *Melius est canis viuus leone mortuo.*

TEXTVS.

VERS. II. Et elegit sibi Saül tria millia de Israël: & erant cum Saül duo millia in Machmas, & in monte Bethel: mille autem cum Ionatha in Gabaa Benjamin. Porrò cæterum populum remisit vnumquemque in tabernacula sua.

§. VII.

Qui inter hostes degit, etiam accepta victoria obarmetur vigilantissima cura.

QVi in hostili regione commorantur, solicitudine semper punguntur: perspicacibus oculis intuendum est, ne insidiæ lateant, & ex improuiso insurgant, & licet hostis videatur contritus, prudenter armatur metus. Perierunt plures, quia iam accepta de hoste victoria nulla timuere pericula, & dum incauti degunt calamitatem incurrunt. *Quid est enim gratius* (aiebat Cassiodorus 3. *variarum* 38.) *quàm humanis rebus cautelam semper adhibere, quæ aut sit necessaria, aut non grauat esse superfluam*: Vbi est necessaria, non omittitur inculpatè cautela, & licet necessaria non sit discrimini, congruens erit sedando semper timori: nec enim pacatè viuitur, si cor timoribus solicitis adurgetur. Saül Ammonitas deuicerat, mirandúmque triumphum reportarat; verùm non adeò victoria est illus, vt exinceps otiaretur incautus; immò strenuos milites sibi delegit, & tutiora montis adiuit: *Elegit sibi Saul tria millia de Israël.* Triumphis coronatus milites deligit, & montis se cacumine munit: nam cùm non distarent hostium præsidia fuit cautela necessaria. Ita Caietanus: *Electio ista facta videtur tunc quando erant in Galgalis post victoriam contra Ammonitas. Oportuit autem habere iugiter tria millia virorum electorum in promptu propter Pelisthinos adhuc retinentes præsidia in pluribus locis Israëlitarum.* Si hostes penitus fracti fuissent, aut longissimis interuallis distarent, posset Saül adeò solicita cautela non vti, sed pacatè quiescere: ast cùm non longè essent inimicorum castra, & præsidia prudenter tractauit arma, ne dum inter hostes otiatur securus, improuisis lugeret irruptionibus subiugatos: *Oportuit autem habere iugiter tria millia virorum electorum in prompta propter Pelisthinos adhuc retinentes præsidia in pluribus locis Israëlitarum.* Peccatores, si huius aut illius tentationis impetum fregerint, & feliciter triumphum tulerint, deponere solent arma, quasi nulla vereantur pericula; cùmque occasiones nec longè distent, & hostes insidias emoliri non cessent, nimia confidentia pereunt, & acceptum triumphum frustrarunt.

§. VIII.

Exercitus non tam constat numero, quàm strenuo militum animo.

EXercitus plurimum distat à turba, turba se ipsam multitudine premit, & dum ordinem nescit seruare, aduersariorum triumphis agnoscitur inseruire. Cùm bellum Græciæ Xerxes indiceret, fere innumerum delectum coëgit: adulatorum alius aiebat ad primum nuntium belli terga hostes versuros, Græciámque grandi illa exercitus mole non solùm posse vinci, sed obrui: alius vastam camporum latitudinem explicandis copiis non sufficere. Tunc Demaratus plus se fidere aduersariorum exercitu paucis militibus, sed strenuis adornato, asseruit. *Tot ista gentium millia* (inquit apud Senecam 6. *de Beneficiis*, *cap.* 31.) *trecenti morabuntur, haerebant in vestigio fixi, & commissas sibi angustias tuebuntur, & corporibus obstruent.* Demarati sententiam euentus ostendit verissimam, & licèt tarde agnouit Xerxes ex ipsa magnitudine natam fuisse perniciem, & quos ipse regebat turbam, non exercitum fuisse. Miles, qui pedem non refert, qui gloriosè contempta vita hostem adoritur, pro mille est. *Cùm expectares quidam* (inquit Plutarchus in Apophthegmatis Laconicis) *Laconem in expeditionem euntem claudum, atque equum quærentē: Non intelligitis, inquit, non fugientes, sed manentes in bello requiri?* Militum, si ad ictum hostilis clangorem verterint terga, parum proderit copiosa summa; pauci iuuant, si vel de genu pugnent, & aduersarii tum telis pectora obiiciant. Hinc est, quod Saül non tam numerum, quam militum attendit animum: *Elegit sibi Saül tria millia de Israël.* Terribilis erat Philisthinis exercitus, quia etsi non constaret grandi numero, inuicto militum constabat animo. Innuit noster Sanctius: *Ex bello, quod exitu secundo confecit Saul contra Naas, copiosum sicum habebat exercitum, qui ducis auspicatum illud exordium sequuti libenter sub illius signis dimicarent. Ex omnibus tamen elegit millia, reliquos tamen domum abire iussit.* Noluit multitudine premi, nec numerum militum sibi ignotum sortiri, sed strenuis ac prudenter ferocientibus exercitum militibus componere, ratus fortiorem esse manum paucis leonibus instructam, quam innumeris leporibus comparatam.

§. IX.

Tibi consules eisdem subsidiis, quibus afflictis subueneris.

ELias, dum inopi, afflictæque viduæ exiguam multiplicauit farinulam, ex ipsa farinula sibi confici imperauit placentam: *Noli timere, sed vade, & fac sicut dixisti: verum tamen mihi primum fac de ipsa farinula subcinericium panem paruulum, & affer ad me.* 3. *Reg.* 17. *vers.* 13. De ipsa farinula, qua egenti subuenit parari etiam sibi cibum disposuit: nec enim poterat Elias sibi non elucrari alimentum, dum afflictæ exhibebat subsidium. Adest Theodoretus hic *quæst.* 51. *Magnos ille pollicitus quidem est fontes farinæ, & olei; eam autem iussit primum & facere, & afferre panem.* Eadem farina erat viduæ remedium, & largitoris etiam subsidium: sibi Elias, ne famesceret, prouidet, qua farina famescenti subuenit. Et Saül, dum ad suorum tutelam militem adlegisse refertur, sibi prouidisse dignoscitur: *Elegit sibi Saül tria millia de Israël.* Quæres, cur sibi dicatur elegisse, quos milites ad suorum tutelam constat armasse? Quia idem erat, respondebit Abulensis *quæst.* 2. aliis prouidere, & sibi consulere; ipsum aliorum munimentum erat procurantis auxilium. *Samuël hoc ei commendauit, quando vnxit eum secrete, dicens: Ecce vnxit te Dominus super hæreditatem suam in principem, & liberabis populum eius de manu inimicorum eius.* Procurata populi libertas Saüli attulit dignitatem, & quibus se tueretur habuit milites, quos ad populi salutem adlegit; eius tempora regali cinxit corona, dum ab hostibus obsessos liberauit angustia.

§. X.

§. X.

Ita alienis consulendum est commodis, vt propriis non exponaris periculis.

Charitas benè ordinata incipit à se ipsa, & præcipuè in rebus spiritualibus, vbi genus esset dementiæ in virtute pati detrimentum, vt alienum solicitaueris commodum. Elisæus supra defuncti corpus incumbit, sed citò ad deambulandum forrexit: *Deambulauit in domo semel huc, atque illuc.* 4. *Reg.* 4. *vers.* 35. Quæres, cur Propheta deambulauerit, & opus, quod inceperat, prosequutus non fuerit? Ad quod respondebit Abulensis *quæst.* 51. à cadaueris frigore Prophetæ calorem quodammodo tepefactum: ergo deambulans proprium calorem fouet, ne dum defuncti corpus calefacere adnititur, proprij caloris aliquod detrimentum patiatur; nec enim prudentia esset frigus contrahere, vt frigido calorem infunderet: *Descendit de lectulo, & ambulauit per domum, scilicet per cœnaculum semel huc, & illac, id est aliquando declinabat ad vnam partem, & aliquando redibat ad aliam eundo, & redeundo sicut illi, qui deambulant per domum ad faciendum exercitium.* Exercitio calorem suum fouit, ne ipse pateretur detrimentum, dum ad vitam nititur reuocare defunctum. Nonnulli, vt alios à litibus expediant, falsum iuramentū emittunt; alij, vt temporalia miseris soliciteut commoda, perpetrauere peccata, & grauiori sui dispendio aliorum studuerunt subsidio. Saul ad populi salutem electos militum collecta manu sibi prouidit, ne ipse in manus veniat inimicorum, dum ab inimicorum manibus studet alios eripere. *Elegit sibi Saül tria millia de Israel.* Noluit periculo imparatus exponi, dum adnititur cæteris auxiliari. *Oportuit* (inquit Caietanus) *habere igitur tria millia virorum electorum in promptu propter Pelisthinos.* Ad propria sobiectos remittens, vt domesticis fruerentur commodis, obnoxium noluit remanere periculis; quandoquidem imprudentiæ vertendum esset aliis consulere, & sibi non prouidere.

§. XI.

Principem thronum aditurum decet arma tractasse, & peritia militari floruisse.

Sceptrum celsa conscendit, qui militari virtute flotuit. Nesciet disponere bella, qui Martia ignorauit certamina. Cùmque Reges tueri debeant armis Rempublicam, oportet calluisse bellicam disciplinam. *Totius* (aiebat Cassiodotus 11. *variarum* 1.) *tanc defendit regnum, quando arma deposuit.* Arma, quæ tractabat, deposuit, & armorum peritia tutiùs gubernauit. Addit Aurelius: *Respicite namque Patritium Liberiam Præfectum etiam Galliarum, exercitualem virum communione gratissimum, meritis clarum, forma conspicuum, sed vulneribus pulchriorem, laborum suorum munera consequutam: vt nec Præfecturam, quàm benè gessit, amitteret, & eximium virum honor geminatus ornaret.* Post deuictos hostes volneribus eius fortitudinem pro linguis referentibus peruenit ad Principatum, vt exercituali labore eruditus labores militum non despiceret, sed præmiaret. Saul etiam vbi accepit regnum, Ionatham Principem ad thronum destinatum armorum peritia exercuit, vt quem fors adlegisse videbatur ad thronum, arma conciliarent & plausum: *Elegit sibi Saul tria millia de Israël, & erant cum Saul duo millia in Machmas, & in monte Bethel: mille autem cum Ionatha in Gabaa Benjamin.* Filium Martiis certaminibus exerceri voluit, vt ad fastigium regnum adaptarit, *Ducem præfecit* (inquit noster Sanctius) *vipotè tam grandem ætate, quique & robore valeret ad dimicandum, & consilio ad bellum administrandum.* Si Ionathas prudentia non vrgeret, si non polleret fortitudine præfectum armis non constitueret, quantumvis paterno persuaderetur affectu, quem verò robore, & prudentia agnouit præditum, præfecit armis, ne delicato otio, & blandiis torperet effœminatus, & vitiis deliciarum appendicibus depraauaretur infectus. Corpora mollia, & vmbratili vita candida melius nouerunt fugere, quàm certare. *Cùm vestes quidem complures licerentur* (inquit Plutarchus in Apophthegmatis laconicis verbo, Agesilaus) *corpora verò ex vita vmbratili candida, & mollia deriderent, & inutilia, & vilia assistens Agesilaus: Hi sunt inquit, quibus cum dimicatis.* Arrogantiam militum correxit, quando vicisse comptos, & politulos victoria erat aut nulla, aut parua. Corpora algoribus indurata, ardore solis adusta, armorum pondus sustinere edocta hostibus timorem incutiunt, delicata facilè ceduntur: ergo Ionathas se campo induxit, & armorum peritia obarmet, vt si adierit thronum, sciat bella disponere, & doces copiis præficere. Est namque optima polītices Principem thronum aditurum armorum peritia instructum, & spoliis hostilibus coronatum.

TEXTVS.

Vers. III. Et percussit Jonathas stationem Philisthinorum, quæ erat in Gabaa, quod cùm audissent Philisthiim, Saül cecinit buccina in omni terra dicens: Audiant Hebræi.

§. XII.

Qui aliorum saluti desiderat prouidere nulla vitia sibi patiatur appropinquare.

Ea Ionathas suos firmitate dilexit, vt non pateretur esse solicitos, eorum securitas eius erat ornatus, vtque à suis propulsarit pericula, laboriosa Martialis campi non detrectabat incommoda: ea tamen prudentia enituit, vt anteà propriam domum in libertatem assereret, quam pro aliorum vtilitate certaret. Jo Gabaa ciuitate sua præsidium habebat Philisthæus, vt ad tributa cogeret, & Israëlitas seruitutis infamia premeret. Hanc ergo munitam aduersariorum stationem in primis aggressus est demoliri, & hostem à suis finibus propulsare, ne illi objiceretur sustinere in propria ciuitate aduersarios, & expellere agressum fuisse de aliorum ciuitatibus inimicos: *Percussit Ionathas stationem Philisthinorum, quæ erat in Gabaa.* Saul contra Naas pugnarat, & Iabesenos ab obsidione defenderat, cùm in propria ciuitate hostile pateretur præsidium, & non sine dedecore sustineret aduersarium. Ar Ionathas, antequàm armigero associatus, & manibus, ac pedibus reptans hostilia aggrederetur castra, à ciuitate sua depulit inimicorum præsidia, prudentet ratus debere priùs sibi prouidere, & posteà pro cæteris militare. Notauit noster Sanctius: *Hæc statio, & plures aliæ, quæ fuerunt vt est verisimile, in Israëlitide regione dispositæ id fecerunt, ne quæ ibi cuderentur arma, neque aliquod ibi fieret instrumentum è ferro, etiam rusticum, quod misera, atque extremæ subiectionis argumentum est.* Itaque Gabaa Saulis ac Ionathæ ciuitas illo hostium præsidio ingemiscebat subiugata, & tributis obnoxia: ergo Ionathas à ciuitate sua incepit; dedecus reputans, vt eius patria hosti penderet tributa eùm ipse decertaret, ne aliorum patriæ persoluerent vectigalia. Adjicit noster Sanctius: *Quod ferre non potuit Ionathas vir fortis, & audax, quique abolere capiebat dedecus illud ex Israëlis nomine. Quare aggressus est stationem, quam habebat infestam,* &c.

& proximam, quam ita percussit feliciter, & fortiter, vt partim cæsis, partim fugatis hostibus offensionem illam & ignominiam è patria ciuitate depulerit. Depulso iam à patria ciuitate hoste armis non abstinuit, sed stationes alias Philisthinorum aggressus generalitati adferre salutem procurauit: noluit tamen ordinem inuertere, nec hostem in propria ciuitate passus hostes expugnare alienæ salutis solicitus: cùm sint plures, qui propria contempta, alienæ saluti inuigilent, & hostem ab aliis propulsare laborent. *Vobis* (aiebat Seneca *de vita Beata, cap. 27.) aliena scrutari mala, & sententias ferre decoquam. Quare hic philosophus laxiùs habitat? Quare hic lautius cœnat? Papulas obseruatis alienas, ipsi obsiti plurimis vlceribus. Hoc tale est quale si quis pulcherrimorum corporum næuos, aut verrucas derideat, quem fœda scabies depascitur.* Felices essent aliqui, si quorum carpunt leuissima vitia, facta imitarentur; verùm cùm ipsi intrinsecùs, extrinsecusque inseruiant vitiis, leuibus aliorum irascuntur erratis, & alienæ ægritudinis medici, ipsi variis morbis laborant semper ægroti. Ionathas priùs patriam suam libertate donauit, posteà aliarum ciuitatum libertati prouidit

§. XIII.

Si vitium Rex, capútque destruitur, imbellis turba facillimè dissipatur.

VItia concatenata sunt, alterum alterum protegit, & vnius patrocinio aliud crescit. Magna aliis in materiis tardè proueniūt, in hac nescio quo impetu & nascūtur, & crescunt. *Inuenit* (aiebat Seneca *lib. 7. natural. quæst. cap. 31.) luxuria aliquid noui, in quod insaniat. Inuenit impudicitia nouam contumeliam sibi. Inuenit deliciarum dissolutio, & tabes aliquid tenerius, molliúsque, quo pereat.* Gregatim incedunt vitia, & quasi manu facta nos impetunt, & quod peius est, prosternunt, se tuentur, & ne aliquod expellatur, aliud succurrit, & robur nostrum eneruat. *Huic* (aiebat Iob de Behemoth) *montes herbas ferunt; omnes bestiæ agri ludent ibi. Sub vmbra dormit in secreto calami, in locis humentibus. Protegunt vmbræ vmbram eius. Iob. 40. vers. 55.* Veluti vmbrarum vallo protegitur vmbra, ne lux queat irrumpere, & præcipuam vmbram dissipare. Adest Gregorius *lib. 33. Moral. cap. 4. Vmbræ Behemoth istius vmbram eius protegunt, quia peccatores quique, in quo sibi malè sunt conscij, in eo & alium peccantem defendunt. Vmbræ vmbram eius protegunt, dum nequissimorum facta nequiores peruersis patrociniis tuentur.* Itaque peccatores se muniunt, & delicta ipsa se constipata defendunt: verùm si animus veritate, virtutéque obarmatus præcipuam vmbram abegerit, cæteræ quasi appendices, & consequentiæ diffugiunt, & pereunt. Ionathas Philisthinorum stationem euertit intrepido animo, & felici successu: *Et percussit Ionathas stationem Philisthinorum, quæ erat in Gabaa.* Hebræus Textus habet: *Percussit Præfectum Philisthinorum.* Hinc exoritur dubium. Percutere Præfectum est ducem, & capitaneum auferre, non stationem totam vastare. Quomodò ergò, si totam percussit stationem, Hebræus Textus victoriā coarctat, aut quid si Præfectū percussit, Textus noster triumphum amplificat? Quia vtrumque (inquit Caietanus) est veritati conforme; nam cùm in statione illa præcipuus hostis esset dux, qui alios & regebat, & gubernabat, eo sublato cæteri animis exciderunt. *Iuxta Hebræum habetur* (inquit Caietanus) *Præfectum Philisthinorum; sed sensus in idem redit, quoniam percussum intelligitur præsidium Philisthinorum; cum suo Præfecto.* Adeò certum est præcipuo hoste debellato alios debilitari, tergáque vertere, vt idem fuerit Præfectum debellasse, ac stationem euertisse,

Defuncto eo (Alexandro) *Demades orator* (scribit Plutarchus in Apophthegmatis verbo, Alexander) *censere ait se Macedonum exercitum ex licentia obcæcato cyclopi similem.* Si vitium aliorum præcipuum ducémque abstuleris, leuioris armaturæ milites facillimè detriumphabis: ergò animum exere Ionatham imitatus vince Præfectum, & de statione refusti triumphum.

§. XIV.

Vitia nos subiugant non tam propria valentia, quàm nostra ignauia.

VItiis non magnum robur est: nobis deficit animus, aut quod peius est, noster nos subiugat appetitus vinci volumus, & ob id in campum contra vitia non prodimus, immò nos dedere procuramus. Audi Senecam *7. natural. quæst. cap. 31. Nondum fotis robur omne proiecimus. Adhuc quidquid est boni moris extinguimus lauitate, & politura corporum. Muliebres munditias antecessimus, colores meretricios matronis quidem non induendos viri sumimus. Tenero, & molli gressu suspendimus gradum; non ambulamus, sed incedimus; exornamus annulis digitos, in omni articulo gemma disponitur. Quotidiè comminiscimur per quæ virilitati fiat iniuria, vt traducatur, quia non potest exui.* Robur nos ipsi debilitamus, & vitiis suppetias ferimus. Voluptati, deliciisque operam damus; vanitati oculi nostri, manusque inseruiunt. Malumus tributa pendere, quàm vitium abigere, cùm non sit arduum abigere, si dedignemur tributa pendere. Philisthini stationem in Gabaa multis temporibus tenuerunt, hanc facilè Ionathas percussit, & deuastauit: *Percussit Ionathas stationem Philisthinorum, quæ erat in Gabaa.* Ante audis triumphum, quàm prælium. Si inquiras, quomodo Ionathas tam facilè hostes deuicerit, aut quomodo tot annis Israëlitæ tributa pependerint? Respondebit noster Sanctius toto eo tempore tributa pependisse non tam alienis viribus oppressi, quàm propria inertia tardati. Noluerunt cum hoste confligere, sed parere. Vbi Ionathas decreuit aggredi intrepidè, vicit feliciter, vt constiterit hostes præsidium habuisse non tam propriis armis munitum, quàm Israelitarum ignauia, & imbecillitate protectum. *Aggressus est stationem, quam habebat infestam, & proximam, quam ita percussit feliciter, & fortiter, vt partim cæsis, partim fugatis hostibus, offensionem illam, & ignominiam, è patria ciuitate depulerit.* Vbi audacter iniuit prælium, feliciter assecutus est triumphum, & anteà fuisset reportatus, si vt fas erat initus fuisset conflictus, sed quia torpemus, opprimimur.

§. XV.

Infausta ad aures perueniunt celeriùs, felicia tardiùs.

FAma velocissima est, nec solum velox, sed loquax; parua, amplificat, terribilia exaggerat, eo tamen discrimine, vt perniciùs afferat amara, quàm dulcia. Vndè Claud. contra Alar.

Famáque nigrantes succincta pauoribus alas.

Celeriùs mouet alas pauoribus nigras, quàm faustis pulchras. *Natura famæ omnibus nota est* (aiebat Tertullianus *in Apologetico cap. 7.*) *vestrum est.*

Fama malum, quo non aliud velocius vllum.

Cur malum fama? Quia velox? Quia index? An quia plurimum mendax? Velox & mendax; verùm non tam velox, dum affert prospera, quam ingrata. *Ad Cassium Longinum* (scribit Plutarchus *in quæst. conuiuial. quæst. 1.*) *cum rumor incerto auctore filium eius peregrè decessisse allatus esset, neque verum posset dicere, neque eximere*

eximere suspicionem : vir Senatorius audiens eum natu iam grandior : Non contemnes, inquit, Longine, incertam [illegible] & improbam famam. Ac si diceret : Rumor hic, [illegible] nullo auctore sparsus, nullatenus est contemnendus, nam cùm sit infaustus, erit certus: infausta celeriter inuolant, frequenterque inueniuntur vera. Ionathas stationem Philisthinorum viriliter aggressus euertit, prorsusque deuastauit : fama statim Philisthinos perculit, & Saul buccina iussit Hebræis victoriam Ionathæ denuntiare : *Percussit Ionathas stationem Philisthinorum, quæ erat in Gabaa. Quod cùm audissent Philisthiim, Saul cecinit buccina in omni terra dicens : Audiant Hebræi.* Si tam citò Philisthæi audierunt, cur [illegible] est buccina, vt Hebræi audiant? Ad Israelitas [illegible] perueniet fama, si adeò celeris, peruenit ad Philisthæos. Expende nuntium illud Philisthæis fuisse satis [illegible] um, scilicet eorum præsidium deuastatum, euer[illegible]que, Hebræis felix satis erat, & iucundum : ergo fa[illegible], quæ afferebat tristia, statim ad Philisthinos peruenit : *Et audierunt Philisthiim* ; quæ verò Hebræis [illegible] ut sancta, peruenit morosiùs, & tardius. Bucci[illegible] nuntiabat, quia fama lentis gradibus incedebat. N[illegible] Abulensis *quæst. 3. Non poterat latere eos, cùm m[illegible] damnum eis nunc intulissent Iudæi.* Magnum [illegible] non latuit Philisthinos, lateret fortè aliquando [illegible] hus, ni buccina resonaret, Hebræos : nam infausta celerius, & felicia ad aures perueniunt tardiùs.

§. XVI.

Qui Christum ducem sequitur, libertate integra fruitur, & indecoris vectigalibus liberatur.

EA cæcitas mortales occupat, vt quærentes salutem in varios morbos incurrant ; tunc se perfecta frui libertate existimant, cùm duriori captiuitate adlaborant. *Quando maximè putat se liberatum* (aiebat Philo *lib. de Somniis*) *tunc sit paratissimum certamen.* Non potest non magna tributa pendere, qui vitiorum iugum noluit excutere. Qui verò Deum sequitur, non solùm non pendit tributa, sed ditissima de hoste reportat trophæa. Sub Pharaone ingemiscebat populus, quousque nubem sequutus est : *Dominus autem præcedebat eos ad ostendendũ viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis, vt dux esset itineris vtroq; tempore. Exod. 13. v. 21.* Deum secuti ducem, iam sordidis luti laboribus non premuntur, immò deuictis hostibus spoliis ditissimis onerantur : *Liberauit Dominus in die illa Israel de manu Ægyptiorum, & viderunt Ægyptios mortuos super littus maris. Exod. 14. vers. 30.* Iam Ægyptiorum arma pro spoliis sunt ; iam seruitus commutatur in triumphum, quia secuti sunt Dominum. Prodest Philo *lib. de Somniis : Suscitauit demersus tunquam superantem visionem, & victoriam, cui impugnari potest. & gaudium spe manus occasionem illam auferre. Ideò dicitur : Vidit Israel Ægyptios mortuos ad ripam maris. Magna videlicet vindex manus cogens in ore, & labris, & sermone cadere eos, qui instrumenta hæc contra veritatem exacuunt : vbi ne alienis, sed propriis armis, quæ contra alios suscipiunt, ipsi moriuntur.* Ægyptios mortuos conspicati non sunt, donec nubem sequuti ; ast vbi Deum pro duce decreuerunt habere, tributa mutata sunt in trophæa. Philisthini in Gabaa habebant præsidium, vt ad pendenda tributa Israelitas cõgerent, & seruitute durissima premerent : verum vt decreuerunt Ionatham sequi, nescierunt tributa soluere. *Philisthini* (inquit Abulensis *quæst. 3.*) *erant Domini Israelitarum. & premebant eos tributis, imponebántque eis leges quas volebant. Ad faciendum autem hæc omnia seruari, & vt non rebellarent Israelitæ contra Philisthinos erat posita acies eorum in Gabaa, quæ propriè vocatur statio, à stando dicta.* Itaque dum Ionatham ducem non sunt sequuti indecoris tributis sunt prægrauati: ast sub eo duce iam statim subruitur, & Israelita spoliis hostilibus ditatur : *Percussit Ionathas stationem Philisthinorum, quæ erat in Gabaa.* Ionatham Christi gessisse personam, tradit Glossa Moralis : *Per Ionatham, quæ donum columbæ interpretatur, Dominus Iesus Christus significatur.* Sub Christi vexillo pugnantes, destructis aduersariis indigna non soluunt tributa, sed præclara accipiunt trophæa. Vt noueris, quàm sit commodum Christum sequi, & eius mandatis obsequi.

§. XVII.

Qui de hoste præclaram accepit victoriam, ad nouam obarmetur prudenti solicitudine pugnam.

NVnquam dæmon inuidiæ suæ otium facit, & quamuis ingemiscat victus, noua tentat certamina rabido furore inflammatus. Si quidquid vetus error inquinauit, si quidquid eorde hominis ignorantia commisit, id omne pœnitentia verrat, & radat, expulsus hostis ab aliis nequioribus spiritibus suppetias sollicitat, quò mũdã pectoris domum validioribus irruptionibus euersam possideat, & munditiem omnem euerrat. Viuidiùs inflammatur, dum extinguitur, præcipuè tamen satagit, cùm homo rebellat, ne tempus ad se muniendum recolligat. Notauit Tertullianus *de Pœnitentia, cap. 6. Omnes quidem deditos Domino spectat, vt omnis salutis in promerendo Deo petitores : sed præcipuè nouitiolis istis imminet, qui cùm maximè incipiunt diuinis sermonibus aures rigare, quique catuli infantia adhuc recentis nec perfectis luminibus incepta reptant : & dicunt quidem pristinis renuntiare, & pœnitentiam assumunt, sed includere eum negligunt. Interpellat enim illos ad desiderandum ex pristinis aliquid, ipse finis desiderandi.* Quàm maximè festinat fugientes persequi, ne tempus habeant, quo se præsidiis circumuallare, & aduersus eius technas possint munire. Ob id Saul victoriam Ionathæ aduersus Philisthæos fecit proclamari : *Saul cecinit buccina in omni terra dicens : Audiant Hebræi.* Saulis animum fuisse ad arma Israelitas tuba ciere, & ad certamina conuocare, concors Interpretum sententia est. Audi Liram : *Hoc fecit Saul proclamari, vt filij Israel præcauerent sibi ab insultu Philisthinorum in hoc facto contemptorum, & non fiderent de se ipsis in aliquo.* Benè : sed satius videbatur manifestioribus verbis inflammare, quàm acceptam victoriam solùm referre. Si audiunt hostem deuastatum, sibi plaudent, & minus accuratè in campum studebunt exire : ergo Martiali edicto prouocet ad arma, non solùm referat asportata trophæa. Satis fuit, respondet Lira, referre trophæa, vt vocarit ad arma : nam Philisthæus vbi deuictus, quàm citò numerosas copias colliget, & in campum properantes exibit, quod & effectus ostendit. Et quidem siue Philisthæus per se spectetur, siue vt dæmonis vmbra censeatur, bona politices edocebat accepto triumpho nimis non fidere, sed ad noua prælia improuidenter præparari, nam certum est inimicum tunc viuidius inflammari, cùm contingit extingui. Plures, dum sibi de victoria adulantur, facilè ab hostibus euertuntur.

§. XVIII.

Plus obtinet sæpè superior ciuili vrbanitate, quàm acri, & duro timore.

Vir bonus, quod honestè se facturum putauerit, faciet, etiamsi laboriosum fuerit; verùm celeriùs in opus prosiliet comitate allectus, quàm asperitate tractus. Vt generosus est hominis animus, non vult cogi, sed allici. Saül Ionathæ victoriam fecit promulgari: *Audiant Hebræi*, vt prouida denuntiatione vocaret ad arma, & iam omnes accingantur in prælia: *Erexit se Israël aduersus Philisthiim*. Affectum erga suos prodidit, dum cautelam erudiuit. *Cautela* (aiebat Cassiodorus 1. *var.* 44. *prodit affectum, & quæ studiosius diligimus, maiori gratia custodimus*. Vt subiecti sibi omni solicitudine prouiderent studuit, & buccina, quæ cautelam edocebat, tenerum Saülis affectum etiam promulgabat. Sed inquires, cur hic vniuersus Israël properarit ad arma, cùm non omnes vrgente Ammonita, inuolarint ad prælia? *Percussit Saul stationem Philisthinorum, & erexit se Israël aduersus Philisthiim.* Quia Saul (inquit Abulensis) modò in colligendis copiis aliam, quam priùs formam tenuit; ibi discerptis bobus timorem incussit hic victoriæ proclamatione solùm allexit: ergo dum decentius tractantur, faciliùs obediunt. Accipe Tostatum *quæst.* 4. *Quæret aliquis quare Saul non diuisit hic boues in frusta mittens in omnes terminos Israëlitarum, vt citò venirent, sicut fecit in bello contra Ammon?* Hic validior, numerosiórque erat aduersarius: ergo & copiosior exercitus opponendus, & congregandus. Hanc sibi rationem obiecit Abulensis. *Cùm Saul vellet hic congregare omnes Israëlitas in bellum, quia maius certamen erat, quàm contra Ammonitas, debuisset eos sic vocare.* Vncandi videbantur vt priùs, quando copiosior hostis vrgebat, & grauius ad speciem periculum omnes ad arma vocabat: sed ob id ipsum nimis non deterruit, sed vrbanius conuocauit, & dum vrbanius cum illis agit, sine coactione plures collegit; ingenui namque dum honestiùs tractantur, faciliùs obediunt. Audi Tostatum: *Credens Saul, quòd Israëlita confestim obedirent ei ad omnia, quæ iuberet, non misit particulas boum sicut priùs timorem incutiens, sed fecit vocari clangore buccinæ.* Suis factis edocuit Saul plus ab ingenuis obtineri, quam timore, vrbanitate. Timor plures, sed ciuilitas armauit omnes: *Erexit se Israël.*

§. XIX.

Superior timore deterreat indomitos, alliciat humanitate morigeros.

Bonus superior debet medicum imitari, nec sano austera applicabit remedia, nec grauissimè laborantibus dulcia. *Ægris* (aiebat Cassiodor. 12. *var.* 5.) *non vna causa salutis est, alter cibo reficitur, alter per abstinentiæ beneficia tenuatur: hic lauacra mollia, ille ferrum quærit ad vulnera, & variam posuit remedium diuersa qualitas passionum. Sic qui populus præesse cognoscitur, non vno consilio præditus inuenitur.* Adnectit ad nostram thesim satis opportunè: *Feroces districtione premendi sunt, mansueti ciuiliter admonendi, dolosi cautè, simplices sub lenitate tractandi sunt.* Ni districtionis falx scelera secuerit, in magnum Reipublicæ incommodum improbitas pullulabit: verùm vt vtile est, pestilentes morbos frænare, sic sanitatem fouere. Moyses eadem virga morigeros Israëlitas admonit, & Ægyptos refractarios repressit, & Angelus nube illa velut throno insidens contra Ægyptios exaculans horrores, pluit Israëlitis floridas luces: *Erat nubes tenebrosa, & illuminans noctem. Exod.* 14. *v.* 20. Israëlitico populo longa ariditate sitienti copiosos Moyses eduxit latices, turbulentos audaciæ Ægyptiorum opposuit vortices: contra indomitos fuit durus, morigeris semper humanus. *Vbique probatur* (ait datus Cassiod.) *esse necessaria prudentia, quoniam rebus omnibus adhibere videtur commoda.* Hanc Moysis regiminis formam Saul videtur sequutus, quando, vt cogeret copiosum exercitum, iam terroribus premit, iam buccina solummodò allicit: *Assumens vtrumque bouem concidit in frusta, misitque in omnes terminos Israël per manum nuntiorum dicens: Quicumque non exierit, & secutus fuerit Saul, & Samuel, sic fiet bobus eius.* Sap. c. 11. v. 7. Posteà iam timorem non incutit, sed sonora tuba delectum coegit: *Saul cecinit buccina in omni terra, dicens: Audiant Hebræi.* Inquires: Si satis fuit huic clangere, cur ibi timorem incussit? aut si opus ibi fuit timorem incutere, cur hic contentus est bellum tuba solummodò denuntiare? Hanc dubitationem proposuit Abulensis q. 4. *Quare non diuisit boues ad vocandum Israëlitas ad bellum, sicut fecit in bello contra Ammon?* Audisti dubium, audi responsum. Prius filiorum Belial plures secuti exemplum Saulis detrectabant parere, & absque iugo cupiebant viuere: ergo illos intentato supplicio opus fuit cogere, iam Israëlitæ Principem suum amabant morigeri: ergo minis abstinuit, & vrbanus admonuit. Accipe Abulensem: *Israëlitæ contempserunt eum à principio, quando electus est, cùm multi eorum dixissent: Non regnabit super nos, vt constat supra cap. 11. Timuit ergo, quòd non obediretur mandato suo de vocatione ad pugnam. Ideo volens eis incutere terrorem misit boues in frusta cæsos, significans animositatem suam, adjiciens etiam verba dura... Nunc autem Israëlitæ timebant Saülem, & amabant.* Modò erraret, si cum morigeris se durè gereret, erraret antea, si indomitos nimia humanitate tractaret: ergo vsus est eximia prudentia, dum morigeros tractauit humanè, indomitos durè.

§. XX.

Sacerdotis munus est ad honesta bella ciere, & futura pericula denuntiare.

Sacerdos populi est veluti pædagogus, & tutor; pericula debet præuidere, & suos promidenter communire. Pædagogus puero viam demonstrat, & si quid peccet, obiurgat. *Sacer sermo* (aiebat Philo *lib. de Somniis*) *aliis vt Rex facienda imperat; alios vt præceptor familiares discipulos vtiliter instruit; alios item tanquam consiliarios sententiis optimis instruit, non valentes ipsos sibi consulere.* Subiungit: *Interdum sciscitatur ex quibusdam sicut ex Adamo illud: Vbi es?* Aliquando Sacerdos interrogationibus asperis errantem robore suffundat, aliquando humaniter pericula ostendat, & fugere admoneat, aliquando in hostem irruere audacter edoceat, quo laudabiliter munus impleat. Dum Philisthæi ad pugnam se præparant, Sacerdotalis tuba Israëlitis futurum bellum prænuntiat, & ad arma tractanda prouocat: *Saul cecinit buccina in omni terra dicens: Audiant Hebræi.* Illud: *Cecinit buccina*, idem est ac fecit sacras tubas periculum prædicere, & ad certamen accendere. Ita Abulensis q. 4. *Oportebat vt clangerent in eis Sacerdotes, & ipsi mitterentur per omnes partes Israël ad vocandum Israëlitas.* Itaque Saul vt dæmones in Philisthiims adumbratos vinceret, quod primum curæ fuit fuit Sacerdotes clangere, & clangore populi torporem depellere: est namque Sacerdotis munus populum admonere, vt pericula denuntiare, & animaduerte, Sacerdotes buccinis vti, quæ spiritu inflatæ resonant, & inflammant. Non ciebant ad spiritualia bella calamistratis verbis, cincinnatis periodis, sed spiritu resonantibus tubis: monet vel sine verbis spiritus, auribus solum adulatur sine spiritu sermo decorus.

TEXTUS.

TEXTVS.

VERS. IV. Et vniuersus Israël audiuit huiuscemodi famam: Percussit Saul stationem Philisthinorum: & erexit se Israël aduersus Philisthiim: Clamauit ergo populus post Saul in Galgala.

§. XXI.

Superbi omnem sibi gloriam arrogant, & adscribi sibi egregia aliorum facta procurant.

HOmines, præcipuè ingenui, gloriæ desiderio ducuntur: sed vt virtuti fauet, si sit gloriæ sitis generosa, ita contra virtutem est, si intumescat superba. *Equorum cursus* (aiebat Cassiodorus 1. varia. 13.) *hominis clamoribus incitatur, & sonantium manibus agitur, vt à mutis animalibus velocitas appetatur. Quantum indè homines stimulari posse credimus, quos ad laudis auiditatem natos singulariter inuenimus.* Generosum equum ad perniciorem cursum excitat plausus, vt resonantium manum festiuus sonus. Ingenuum hominé ad virtutem etiam promouet honestæ laudis studiositas, & splendoris auiditas, inueniuntur tamen homines, qui nolint proprijs facinoribus sibi famam promereri, & satagant alienam gloriam furari. Ionathas audacter, & feliciter stationem Philisthinorum aggressus à propria patria propulsauit infamiam, & obtinuit singularem victoriam: hanc sibi Saul iam arrogat, & se aduersarios deuicisse clangore publicat: *Percussit Saul stationem Philisthinorum.* Benè est, quòd duci sub se militantium facta adscribuntur; vndè victoria Ionathæ duci Sauli potuit adscribi, & eius laudibus applicari. Verùm Abulensi videtur hoc non fuisse ex communi vsu, sed ex auido gloriæ appetitu. Saul etsi initio regnum recusarit humilitate præditus, sic iam à se ipso degenerarat superbia inflatus, vt Ionathæ etiam filio inuideret, & eius triumphum sibi applicaret. Ipsum audi quæst. 4. *Hoc fortè erat, quia volebat Saul sibi gloriam & propter hoc omnia gesta magnifica quamquam essent alterum, volebat sibi attribui, alioquin irascebatur.* Non sitiebat Ionathæ virtutem, sed laudem, quam non fuerat assecutus, sibi arrogabat victoriam, & alienis laboribus vanam incrementabat superbiam. Est enim arrogantium, & vanitatorum proprium alienam gloriam furari, & mentitis coloribus sibi adscribere.

§. XXII.

Proficit regentis ad laudem, quam subiecti exercuere decorosè virtutem.

VT superiori adscribitur subiectorum defectus, ita etiam virtutum plausus. *Illud vigori tuo* (aiebat Cassiodorus 12. variar. 3. superiorem alloquens) *reputabitur, si nullius præsumptione peccetur.* Subiectorum modestia regentis est gloria, & omnium manibus operatur, qui docere omnes, quomodo operandum fuerit, dignoscitur. Saul Ionathani arma tractare docuit, & militibus præfecit: ille, vt erat audax, & prudens, opportunam nactus occasionem, stationem Philisthinorum satis munitam aggressus est. Non potuit hostis impetum ferre, & stationem maluit deserere: *Percussit Ionathas stationem Philisthinorum, quæ erat in Gabaa.* Statio ab strenuo Ionatha euertitur, sed triumphos Saulis laudibus applicatur: *Vniuersus Israel audiuit huiuscemodi famam: Percussit Saul stationem Philisthinorum.* Saul non percussit, sed Ionathas deuastauit: verùm ducis resplenduit fama, dum miles hostilia accepit spolia. Ita Abulensis quæst. 4. *Dicitur, quòd percussit Saul stationem Philisthinorum, quamquam secundum veritatem non percussit ipse, sed Ionathas, vt patet supra, quia tamen Ionathas erat constitutus sub Rege, & fecit hoc auctoritate illius, dicebatur ille fecisse.* Militum strenuis factis creuit Saulis gloria, vt indignis actionibus sordesceret eius fama; nam superiori applicatur, quidquid à subiectis efficitur.

§. XXIII.

Ad parentum notam, aut famam quidquid à filijs efficitur, applicatur.

QVamuis omnis prouectus ad diuinitatis sit fauorem referendus, quando omne constat bonum ab eius benignitate collatum, vt etiam, licèt omnis error sit delinquenti applicandus, quia ab eius arbitrio non dubitatur exortus, speciali tamen iure ad parentes pertinet quidquid filij aut laudabiliter operantur, aut ignobiliter exequuntur. *Hinc est* (aiebat Cassiod. 9. *var.* 23.) *quod Patritium Venantium sub admiratione pensemus, & fecunda prole gaudentem, & tot consularibus parem.* Rationem reddit: *Quorum infantiam bonis artibus enutritam, iuventutem quoque armis exercuit, formans animum literis, membra gymnasijs.* Patris erat gloria filius morum laude exornatus, & virtutum studio excultus, dum integra perfectione transmissum videbatur ad posterum, quod parenti quodammodo fuerat innatum. Hinc est, quod Abrahami gloriæ adscribitur, Isaacum tradidisse vinculis manus: *Quia fecisti hanc rem. Gen. 22. vers. 16.* Puer vitam aris, cultuique sacrarat, vernantis iuventutis florem contempserat, & tamen adscribitur totum parenti, quia ab eius institutione promanauit quòd filius diuinis obtemperaret præceptis, & se gaudentem sacraret aris. *Lætatus est puer* (aiebat Zeno Veronensis *serm. 1. de Abraham*) *patre fideli ipse quoque fidelior: nec recusabat mortem, quam Deus, qui vitam dederat, imperabat.* Eruditus à patre filius Deo obedire sine tergiuersatione paruit: ergo oraculum actionem integram ad parentis retulit gloriam. Hinc etiam est, quòd triumphus à Ionatha reportatus resonante buccina Saüli inueniatur adscriptus: *Percussit Saül stationem Philisthinorum.* Si veritatem examines, non inuenies Saülem Philisthinorum stationem adortum, sed Ionatham trophæis hostilibus coronatum: verùm cùm Ionathas esset Saülis filius, quam viriliter exercuit virtutem, buccina patris applicuit ad laudem. Notauit Abulensis *quæst. 4. Dicitur, quòd percussit Saül stationem Philisthinorum, quanquam secundum veritatem non percussit ipse, sed Ionathas.* Saül filium armis instruxerat, militiæ præfecerat: ergo quod filius studiosè fecit instructus, parens dicitur effecisse alienis elogiis deprædicandus, nam parentibus applicatur, quidquid à probis, aut improbis filiis efficitur.

§. XXIV.

Superioris factum, est actionis deseruientium frequenter auspicium.

VT à cespite suo virgulta non discrepant, vt à radicis qualitate fructus non discordant; sic Regis ad exemplum totus componitur orbis, & in superioris actione veluti in radice prænoscitur, quid à populis peragatur. Dum solem, lunámque elementorum Principes Deus cœlo insereret, aiebat: *Fiant luminaria in firmamento cœli, & diuidant diem, ac noctem, & sint in signa, & tẽpora, & dies & annos. Gen. 1. v. 14.* Hugo Cardinalis

hic sic interpretatur: *Insigna serenitatis, & tempestatis.* Adnectit moraliter: *Luminare maius, & minus, Dolores maiores, & minores.* In sole futura serenitas prænidetur, vt tempestas etiam conjicitur; quia inferiora elementa solis habitum imitari non dubitatur. Ob id Ezechias, vt se occasui proximum ad vitam reuocatum omnes agnoscerent, solem ab occasu ad orientem transtulit, & hoc indubium signum accepit: *Reduxit umbram per lineas, quibus iam descenderat in horologio Achaz retrorsum decem gradibus.* 4. *Reg.* 20. *vers.* 11. Itaque in superiore videbatur, quod inferiori accidebat, & sol ab occasu ad orientem regressus Ezechiam ab occasu mortis ad vitæ orientem reuocatum fuisse, significauit. Notauit Augustinus *lib.* 2. de mirabilibus Sacræ Scripturæ, *cap.* 28. *Conuenienter tale signum euenit quoniam sicut sol in procinctu occasus sui superpositus in diei initium reducitur; sic Rex in mortis expectatione constitutus quasi ad incipientis vitæ gaudia reuocatur.* Quod soli accidit, & homini soli subiecto etiam contigit, quasi superioris actio subiecti actionis & indicium fuerit, & testimonium. Vt audiuit Israël Saulem contra Philisthæum erectum, iam refertur in pugnam præparatus: *Percussit Saul stationem Philisthinorum, & erexit se Israël aduersus Philisthiim.* Totum hoc buccinam resonasse tradit Abulensis *q.* 4. *Saul cecinit buccina in omni terra dicens: Audiant Hebræi. Et vniuersus Israel audiuit huiuscemodi famam.* Quam famam? Iam refert: *Percussit Saul stationem Philisthinorum, & erexit se Israel aduersus Philisthiim.* Pr ofectò ipsa buccina videtur sibi contraria; nam si, vt ad bellum prouocet Israëlitas, clangore resonat, quomodo iam erectos denuntiat? Ionatham, Saulemque bellum iniisse, & erectos ad certamina detrimphasse publicet, Israëlem iam erectum non resonet, quandoquidem, vt tractent arma, resonat buccina. O vtilem nobis eruditionem! Buccina, quæ Saulem denuntiabat erectum, Israëlem etiam erectum denuntiauit; quia in Principis gestis subiectorum actiones præuidebantur, iam dicitur Israël sequutus vestigia, quia absque dubio imitabitur Saulis exempla. Audi ipsum: *Erexit se Israel aduersus Philisthiim; istud etiam denuntiabant cubicines: quamquam enim Israëlitæ non se erexissent contra Philisthiim, neque ipsi nihil horum sciebant: tamen quia Rex erexit se, dicitur, quod ipsi se erexerant.* Adeò certum est subiectos maiorum facta imitari, vt erectio iam Saule, & Israëlitæ dicantur erecti, quasi iam habeatur factum, quod nondubitatur futurum.

TEXTVS.

VERS. V. Et Philisthiim congregati sunt ad præliandum contra Israël triginta millia curruum, & sex millia equitum, & reliquum vulgus sicut arena, quæ est in littore maris plurima. Et ascendentes castrametati sunt in Machmas ad orientem Bethaven.

§. XXV.

Satius est collectis viribus inimicum impetere, quàm bella exiguo exercitu protelare.

QVi rem militarem egregiè tractant, renuunt exiguis manibus hostem adoriri, quia modico exercitu non posse agnoscunt deleri. Xerxes eam manum collegit, quæ solo aspectu timorem incuteret, & aduersariorum robur expectoraret. *Alius aiebat* (inquit Seneca *6. de Beneficiis, cap.* 3.) *non laturos nuntium belli, & ad primam aduentus famam terga versuros: alius nihil esse dubij, quin illa mole non vinci solum Græcia, sed obrui possit.* Strenuus dux magna militum copia studuit vel ante certamina bustibus animos adimere, & sine pugna triumphū reportare. Magna magnis exercitibus tentanda sunt, alioquin quod collectum timetur, in partes diuisum hostis consumet. Vbi animaduertit Philisthæus stationem, quam in Gabaa habebat, ab Israëlitis euersam, totas collegit vires, vt vno ictu rem conficeret, & inimicum deleret. Veritus est, ne dum per partes ab hoste debilitatur, nequeat postea præualere, & cogatur iniquis conditionibus pacem inire: *Philisthiim congregati sunt ad præliandum contra Israel triginta millia curruum, & sex millia equitum, & reliquum vulgus sicut arena, quæ est in litore maris plurima.* Quam fuerit prudens consilium, sequens versus edocuit; nam Israëlitæ magnum adeò exercitum conspicati terrore terga verterunt perculsi, & prorsus exanimati. Ita noster Sanctius: *Cùm illas copias viderent à Palæsthinis esse coactas, quas contrahi posse non putabant, neque contra tam instructas acies satis sibi esse virium, desponderunt animos.* Si exiguo exercitu Mattem Philisthæi tractarent, in campum Israëlitæ prodirent; verùm, vt prudentea, eas opposuerunt acies, quarum vel solo aspectu aduersariorum debilitarentur vires: nam bona politicea edocet satiùs esse copioso exercitu cum hoste semel confligere, quàm exigua manu certamina augere aut pericula sibi imprudenter adsciscere.

§. XXVI.

Prudens vt inimicum possit atterere, auxiliares sibi vires solicitat comparare.

NOster aduersarius dæmon viribus præualet; nec facile est nisi auxiliares tibi sanctorum preces, & suppetias compares, cum eo confligere, & propulsare: collectis verò auxiliaribus copiis aut assequeris trophæa aut euitabis certamina. Abraham strenuus miles Aner, Escol, & Mambrè sibi associauit, vt victoria insolentem inimicum attereret; & quamuis magnia ipse viribus præualeret, comparaudas tamen sibi suppetias duxit: *Viuerunt mecum Aner, Escol, & Mambrè: isti accipiant partes suas. Genes. c.* 14. *vers.* 24. Fortassis, ni auxiliares vires sibi comparasset, non vinceret. Notauit Hugo Cardinalis: *Nota, quòd Abram cum tribus sociis eximie reducere captiuos.* O quot dæmonum astutias effugerent & versutias superarent, si amicos sanctos haberent, à quibus auxilia peterent, & impetrarent; verùm dum ignaui, imprudentésque auxiliares vires sibi non solicitant, triumphum non reportant. Ipsi dæmones in Philisthinis adumbrati nobis pro exemplo sunt. Deuastarat Ionathas, quam in Gabaa habebant stationem: ergò dolore icti maturandum sibi censuerunt, & auxiliaribus collectis viribus grauius, ac durius bellum Israëlitis intimarunt: *Philisthiim congregati sunt ad præliandum contra Israel triginta millia curruum, & sex millia equitum, & reliquum vulgus sicut arena, quæ est in littore maris plurima.* Itaque non desponderunt animos victi, sed quia victi, resumpserunt animos, & militaris gloriæ studiosi suppetias sibi comparare soliciti. Notauit noster Sanctius: *Cùm nuper edita fuerunt clade vehementer dolerent, & conseruando bellica gloriæ studio nihil sibi non tentandum putarent, talem adornarunt militarem instructum, qualis in angusta illa regione videbatur comparari non posse.* Adnectit: *Nunc adfuisse quoque arbitror Tyriorum auxiliares copias, & ex ipsis tot curruum, & equitum millia esse congregata.* Noluerunt suis viribus fidere, quia desiderabant triumphare, & Israëlita, vt instructas adeò curribus vidit copias, obscuras quæsiuit latebras. Fortè Philisthini secundam accepissent cladem, nisi auxiliarem sibi Tyriorum comparauissent virtutem: ast dum propriis viribus addiderunt robur extraneum deterruerunt inimicos: ergo imitare Philisthinos

liſthinos, & anxiis precibus ſanctorum tibi compara auxilia, quibus inſtructus poſſis de hoſtibus reportare trophæa.

TEXTVS.

VERS. VI. Quod cùm vidiſſent filij Iſraël ſe in arcto poſitos (afflictus enim erat populus) abſconderunt ſe in ſpeluncis, & in abditis, in petris quoque, & in antris, & in ciſternis.

§. XXVII.

Prudentia eſt proprias vires expendere, & periculum prouidenter effugere.

NVllus (aiebat Thucyd. *l. 1. in conc. Corinth. 3.*) *eadem factis præſtat, quæ inter deliberandum ſibi promittit. Nam conſultamus ſecuri in opere autem cum timore deficimus.* Hebræi magnis acclamationibus victoriam ſibi promittentes deſcenderunt in Galgala: *Clamauit populus poſt Saul in Galgala.* Decreuerant viriliter hoſtes aggredi, & intrepido animo ineunda certamina, reportandáque ſperauere trophæa. Alij tamen à ſe ipſis exciterunt; nam qui propoſuerant pugnare ſecuri, præſente iam hoſte defecerunt perterriti. Vt noueris quam alius ſit homo occaſione diſtanti, ac præſenti; verùm boni conſulamus hanc Hebræorum fugam. Deſcenderant alacriter in bellum, vt tamen viderunt potentiſſimum aduerſarium, maluerunt ſibi fuga conſulere, quam in hoſtis poteſtate captiuos gemere: *Quod cùm vidiſſent filij Iſraël ſe in arcto poſitos (afflictus enim erat populus) abſconderunt ſe in ſpeluncis, & in abditis, in petris quoque, & in antris, & in ciſternis.* Si leges militiæ tantum ſpectes, inglorium fuit ducem deſerere, & ignobili fuga ſalutem acquirere: quandoquidem laudabilius eſt honorem vita redimere, quàm infamia terga vertere. Si tamen motibus adaptare volueris, vtile hinc documentum percipies. Prudentia eſt vires proprias expendere, & aduerſariorum robur metiri, nam ſupra vires audere non eſt intrepida animoſitas, ſed exoculata temeritas. Si plures imbecillitatem ſuam conſideraſſent, occaſione præſenti non cecidiſſent; aſt dum ſibi adulantur, & inconſideratè occaſiones non effugiunt, promittentes ſibi victoriam, experti ſunt indecoram ruinam. *Libenter* (inquit noſter Sanctius) *ad imperium Saulis vndecumque Iſraelitæ conuenerant; magnos enim animos, & audaces ſpiritus indiderat Ammonitarum cædes; ſed cùm eas copias viderent à Paleſthinis eſſe coactas, quas contrahi poſſe non putabant, neque contra tam inſtructas acies ſatis ſibi eſſe virium, deſponderunt animos.* Arrogantia perniciosiſſima eſſet ſe ipſos fallere, & fallendo perire: exiguas vires experti, & aduerſariorum vires validiſſimas intuiti maluerunt ſaluti prouidere, quàm vanitati adulari.

§. XXVIII.

Pro periculi qualitate ſunt quærenda effugia, & elaboranda tutamina.

SIc animum componamus (aiebat Seneca *epiſt. 61.*) *vt quidquid res exiget, id velimus.* Componi debet animus, & rerum qualitatem diſpicere, & quod exigit ratio, velle. Sunt tamen, qui virtutem, & voluptatem adnitantur componere agnoſcunt cupiditatum, voluptatum, & aliarum peſtium vires, & aduerſus earum adſultus ſe aliquali pœnitentiâ, & mortificatione communiunt, non tamen ab occaſione recedunt, nolunt in hoſtis manus deuenire, ſed nec volunt tutiora petere. Saul in Dauidem, quem præſentem nouerat, haſtam iaculatur, lancea caſſo vulnere in parietem perlata eſt: Dauid, vt periculum euaderet, ſe in domum recepit. Non deſtitit inimicus, ſed ſatellitibus miſſis domum obſedit: *Miſit Saul ſatellites ſuos in domum Dauid, vt cuſtodirent eum, & interficeretur mane. 1. Reg. 19. verſ. 11.* Dauid periculum tantiſper effugit; non tamen prorſus euaſit. Quid tunc? Michol domum relinquere conſulit, & ad tutiora inuolare, nec aliter ſalutem aſſeruit poſſe obtinere: *Niſi ſalueris te nocte hac, cras morieris. Depoſuit eum per feneſtram: porrò ille abiit, & aufugit, atque ſaluatus eſt.* Contra validum adeò inimicum domus erat inualidum munimentum: Ergò oportuit longius diſcedere, & ad loca tutiora fugere. *Videns Saul* (inquit Lira) *quòd Dauid ictum eius declinauerat, & fugerat, miſit poſt eum, vt caperetur, & occideretur, ſed per eius vxorem eripitur.* Dauid nolebat periculo exponi, ſed nec domus delicijs renuntiare: verùm prudentiſſima Michol tutiora admonuit quærenda profugia, & validiora tutamina, alioquin etſi aliquali illa fuga hoſtis eluderetur tantiſper impetus, imminebat miſerrimus caſus: exigua illa tutela ſatis non erat ad inimici inſidias eludendas, & erat ſatis ad ſolicitas curas ſedandas vndè ipſa tutela hoſti quodammodò deſeruiebat, & ſaluti inſidias parabat. Hanc veritatem agnouiſſe videntur Hebræi, nam cùm ingentem aduerſariorum manum fuiſſent contuiti, confugerunt ad ſpeluncas, locaque tutiſſima: *Abſconderunt ſe in ſpeluncis, & abditis, in petris quoque.* Rogabis cur modò in proprias non ſe receperint domos, cùm aliàs, clade etiam accepta repetierint patrias ſedes? *Caſus eſt Iſraël, & fugit vnuſquiſque in tabernaculum ſuum. Sap. cap. 4. verſ. 10.* Si antea vnuſquiſque fugit in proprium tabernaculum, cur modò petrarum quæſiuerint munimentum? Quia cùm modò (reſpondet noſter Sanctius) ingentiſſimas agnouerint hoſtium vires cenſuerunt, vt ſibi conſulerent, tutiora quærenda profugia, & petrarum adeunda munimenta, ne ſi leuia ſe receperint ad tutamina, laborem perdant, & hoſti triumphi occaſionem exhibeant: *Neque exiſtimarunt in patrijs ſedibus, & domibus effugere ſe poſſe hoſtile ferrum, atque ideò latebras quærunt, ſpeluncas, & occultos ſinus, quos putabant occultos eſſe Paleſthinis.* Prudenter pro hoſtilis roboris magnitudine ſtuduerunt ſibi prouidere, perſuaſi ſatis non eſſe, vtcúmque fugere, & periculum declinare. Vt diſcas, qua debeas vti cautela, quando tentationibus, occaſionibuſque vis agnoſcitur eſſe magna.

§. XXIX.

Virtutem ſequimur, dum ſpes arridet læta, deficimus ſi appetat calamitas dura.

HOneſtas per ſe expetenda eſt, & in quocumque habitu amplectenda, vt plurimum tamen eam ſequimur, dum omnia contingunt fauſta, & deficimus, ſi ſuſpicemur imminere ob virtutem dura. *Fixum eſt illud* (aiebat Seneca *lib. 4. de Beneficiis, cap. 16.*) *à quo in cætera probationes noſtræ exeunt: honeſtum ob nullam aliam cauſam, quàm, quia honeſtum ſit, coli.* Honeſtum per ſe ipſum coli debet; verùm non ſemel vtilitatis cauſa virtus aſſumitur, & ſi vtilitas ceſſet, deſeritur. Neceſſe eſt initia inter ſe, & exitus congruant, placebit honeſtas, quandiù expediat, in contrarium tranſibitur, ſi plus promittat voluptas. Euerterat Saul Philiſthinorum ſtationem, & iam populus triumphantem ſequitur: *Clamauit ergo populus poſt Saul in Galgala.* Philiſthæus copioſum adlegit exercitum, cúmque Saulem ſequuti periculum imminere ſibi

existimarint, deseruerunt castra, & tuta quæsiuere profugia. *Absconderunt se in speluncis, & in abditis.* Pauci cum Saule remanserunt, cæteri timore perterriti auolarunt. Hic delineari quod virtuti accidit, tradit Rabbanus: *Viri cum Saul remanentes Catholici Christo firmiter adhærentes.* Exiguus numerus cùm Christo remansit, desertarunt illum plures, vt saluti consulerent, & suis commodis prouiderent. Quòd si inquiras, quomodò tam citò defecerint, qui alacriter adeò in campum prodierant? Respondebit noster noster Sanctus, statione Philisthinorum à Ionatha destructâ spoliorum spebus accurrisse illectos, defecisséque incommoda sibi imminere conuitos: *Libenter ad imperium Saulis vndequaque Israëlita conuenerant, magnos enim animos, & audaces spiritus indiderat Ammonitarum cædes: sed cùm eas copias viderent à Palæsthinis esse coactas, desponderunt animos.* Vbi sperarunt spolia, inuolarunt ad certamina, vbi arbitrati sunt temporalium imminere iacturam, Christum reliquerunt, & conflictum detrectarunt.

TEXTVS.

VERS. VII. Hebræi autem transierunt Iordanem in terram Gad, & Galaad. Cúmque adhuc esset Saül in Galgala, vniuersus populus perterritus est, qui sequebatur eum.

§. XXX.

Plures sequuntur non personam, sed fortunam.

AD mercedem pij sumus, ad mercedem impij, quia cùm vtilitas expectetur, actio, prout congruit, dirigitur. *Qui causa vtilitatis assumptus est* (aiebat Seneca *epist.* 9.) *tandiu placebit, quandiu vtilis fuerit. Hac re florentes amicorum turbas circumsedet: circa euersos ingens solitudo est: & indè amici fugiunt, vnde probantur.* Quæ ad vrgentia opem amicorum exigebant pericula, amicos abegerunt, & adinstar Lydij lapidis non veram, sed obæratam amicitiam fuisse declararunt. Itaque non solida, sed fucata amicitia fortunam secuta est, quod & Textus noster ostendit: nam cùm Hebræi triumphatorem Saulem vsque ad Galgala comitati fuissent, vt ingentem inimicorum instructum conspicati sunt, illum reliquerunt: *Hebræi autem transierunt Iordanem in terram Gad, & Galaad.* Ij ipsi, cùm non multò pòst Ionathas Philisthinos deuastasset, ad Saulem redierunt: *Sed & Hebræi, qui fuerant cùm Philisthiim heri, & nudiustertius, ascenderántque cum eis in castris, reuersi sunt, vt essent cum Israël, qui erant cum Saul, & Ionatha.* Infra *cap.* 14. *vers.* 21. Ad fortunæ nutum mouebantur, triũphis coronato assistebant, periculis cinctum desertabant, vt noueris amicos fuisse non personæ, sed fortunæ. Notauit Rabbanus: *Quadam pars illorum, qui Hebræi vocantur, timore perterriti defecerunt à Saul & à viris, qui cum eo erant, & descenderunt in castra Philisthiim. Vnde in sequentibus: Sed & Hebræi, qui fuerunt cum Philisthiim heri, & nudius tertius ascenderántque cum eis in castris, reuersi sunt.* Saulem comitabantur, quia expediebat: at cùm maius pretium Philisthæus promitteret, transierunt ad Philisthæum, quærsierant commodum, non sequebantur honestum. O quot altos comitantur, & amicitiam mentiuntur, quos solum tenet aut lucri causa, aut ambitionis sitis, aut spes gloriæ. Ita est, erit, & ab initio ita fuit. Vitia hominum sunt, non temporum, & homines ferè semper sequuntur fortunatos, & deferunt euersos.

TEXTVS.

VERS. VIII. Et expectauit septem diebus iuxta placitum Samuëlis, & non venit Samuël in Galgala, dilapsúsque est populus a beo.

§. XXXI.

Securè degit obedientia armatus, magnis etiam periculis cinctus.

REgum, ducumque clementia (aiebat Curtius *lib.* 8.) *non in ipsorum modo, sed etiam illorum, qui parent, ingeniis sita est. Obsequio mitigantur imperia.* Qui expromptè obsequitur, Principem sibi allicit, & clementem inuenit. In obsequentis arbitrio est superiorem sortiri sibi aduersum, aut amicum; nec solùm obsequio innutritur clementia, sed obsequentis salutis, & prosperitatis solicita cura. *Meliora nobis erunt* (aiebat Tertullianus *lib. de Patientia, cap.* 4.) *in obsequij disciplina.* Obsequium superiorem quodammodò cogit, vt subiectis prouideat, & ab eis pericula auertat. En mirandum huius veritatis testimonium. Philisthini copiosissimas manus instruunt, vt Saulem penitus deuastarent, & quam putabant accepisse iniuriam in euersione stationis Gabaa, à se depulerint: *Philisthiim congregati sunt ad præliandum contra Israël, triginta millia curruum, & sex millia equitum, & reliquum vulgus sicut arena, quæ est in littore maris plurima. Et ascendentes castrametati sunt in Machmas ad orientem Bethauen.* Eum terrorem Israëlitarum animis vel aspectus solus incussit, vt ferè omnes dilapsi fuerint; Saul tamen septem diebus in Galgala expectauit iuxta placitum Samuëlis. *Et expectauit septem diebus iuxta placitum Samuëlis.* Miraculo simile videtur Philisthinas cohortes adeò curribus, & equis instructas, & ad impetendum hostem paratas nil septem dierum spatio tentasse, nec, vt apparet, pedem mouisse. Si Saul à suis desertus persistit exigua satis manu in Galgala, cur non adoriantur hostem exarmatum, & copiis nudum, quando & occasio inuitabat, nec tempus decrat? Alij alias rationes inuenient, ea se mihi ad mores offert, voluisse scilicet Deum mirandum hic virtutis obedientiæ constituti exemplum. Saul persistebat in Galgala Samuëlis præceptis obsequens, illi namque Dei nomine dixerat: *Descendes ante me in Galgala* (*ego quippe descendam ad te*) *vt offeras oblationem, & immoles victimas pacificas: septem diebus expectabis.* Itaque Saul, etsi inimicorum exercitu quodãmodo cinctus, & imminenti, strage perterritus, maluit præceptum implere, quàm violato periculum declinare: ergo dum obsequitur, ipsa obedientia munitur: non aggreditur hostis delere, immò nec audet appropinquare, quia religiosum obsequium Sauli erat securum præsidium: *Fecit Saül* (inquit noster Sanctus) *quod à Samuele in mandatis acceperat: Expectauit septem dies.* Consonat Caietanus: *Ipso Saule præsente ibidem vbi congregatus fuerat populus pro bello contra Philisthinos, prædicta gesta sunt.* Hostes campos inundant, militares currus numerum vincunt, occasio impellit, tempus iuuat, & tamen copiosus adeò exercitus non mouetur, quia Saul obedientia custoditur, vt hinc eluceat quantum robur insit obedientiæ ad obsequentem protegendum, & periculum propulsandum.

TEXTVS.

TEXTVS.

Vers. IX. Ait ergo Saül: Afferte mihi holocaustum, & pacifica. Et obtulit holocaustum.

§. XXXII.

Stultus est, qui diuturnos in virtute labores positos frustratur, vt timori, aut cupiditati adulетur.

SVnt, qui egregia opera aggrediantur, in bello fortes, in foro modesti, animosè paupertatem ferentes humiliter infamiam, aduersus amicos benigni, aduersus inimicos temperati, publica & priuata religiosè, & sanctè administrantes, quibus non defuit in his, quæ toleranda erant patientia, & in his quæ agenda, prudens astutia, & tamen, ô miserum! cùm oportebat cupiditates refrænare, metum reprimere, exantlatos labores eluerari, omnia amisetunt, & se stultis actionibus sordidarunt. Quàm benè Seneca *epist.* 120. *Quidam alternis Vatinij, alternis Catones sunt: & modò parum illis seuerus est Curius, parum pauper Fabricius, parum frugi, & contentus vili Tubero: modò Licinum diuitiis, Apicium cœnis, Mecœnatem delitiis prouocant. Maximum indicium est ma'e mentis fluctuatio.* Non solùm malæ, sed infelicis, & stultæ mentis argumentum est post longa spatia in virtute colenda posita mutare consilium, & cum exiguum tempus restat, amittere debitum tot laboribus præmium. Ecce Saul descendit in Galgala, per septem dierum spatia periculis adurgetur, expectatione lassatur, & cùm iam exiguum restaret, ab obedientia deficit, vt timori medeatur, & honoris cupiditati adulетur. Pacifica, & holocausta offert, & offerendo delinquit: *Et obtulit holocaustum.* Quid tunc Samuël? *Stultè egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi.* Congruentiùs videbatur dicere impiè, quàm stultè egisti, quandoquidem religionem læsit, & Sacerdotia honorem ambiuit. Cur ergo sugillat stultum? *Stultè egisti.* Quia magna profectò erat imprudentia post laboriosam adeò patientiam, post expectationis tolerantiam, post campi labores omnia amisisse, & ad vitium declinasse. Ita Hugo: *Vsque ad septimum diem expectauit, & cùm tota septima die deberet expectare Samuelem, timore compulsus in ipsa septima die sacrificauit, & ita peccauit transgrediens pactum, quod pepigerat cum Samuële. Vndè Iosephus dicit: Expectauit Saul Samuëlem non cum perfectione.* Ecce stultitia expectationis laborem sustinuisse, & ob exiguum tempus expectationem omnem labefactasse.

§. XXXIII.

Nonnulli honorem amittunt proprium, dum exambiunt impotenter alienum.

AMbitio, dum exoptata honorem quærit, amittit, assequi nequit, quod imprudenter inspirat, & amittit aliquando, quod iure habebat, crescendo minuitur, acquirendo depauperatur. Ingeniosè Tertullianus *in Apologetico, cap.* 33. *Non enim Deum Imperatorem dicam, vel quia mentiri nescio, vel quia illum deridere non audeo, vel quia nec ipse se Deum volet dici, si homo sit: interest homini Deo cedere. Satis habeat appellari Imperator. Grande & hoc nomen est, quod à Deo traditur.* Adnectit satis ingeniosè: *Negat illum Imperatorem, qui Deum dicit; nisi homo sit, non est Imperator.* Qui Imperatorem Deum vocat, exangurat, nam imperatoris priuat honore, & non assequenda extollit diuinitate. Prudens intra rationis se limites continet, & honorem proprium tuetur modestus, ne amiserit, dum sibi indebitum inspirat, inflatus. Saül holocausta, & pacifica offert: *Afferte mihi holocaustum, & pacifica, & obtulit holocaustum.* Quo animo obtulerit, quærunt Interpretes: Rabbi Leui existimat surripuisse Sacerdotis dignitatem, & Prophetæ honorem. Ipsum audi: *Saul istis sacrificiis elicere voluit spiritum prophetiæ, vt ipse sibi esset Propheta, & sine Samuële intelligeret voluntatem Dei.* Quid tunc? Regnum amisit, & quem honorem quærebat, non accepit. *Quodsi non fecisses* (inquit Samuël) *iam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israel in sempiternum. Sed nequaquam regnum tuum vltra consurget.* Honorem regium conseruasset, ni Prophetæ honorem ambiisset; ast dum splendescere cupit Propheta, regia mulctatur corona. Ecce ambitio, quod desiderabat non obtinuit, & quod obtinebat, perdidit.

§. XXXIV.

Nonnulli, dum Numen offendunt, ab eo beneficia impetrare discupiunt.

QVanta sit nobis, clementissime Imperator (aiebat Cassiodorus 10. *variarum* 22.) *gratia vestra vetina suauitas, hinc omnino datur intelligi: vt post grauissimas læsiones, & tanta effusione sanguinis perpetratas sic videamur pacem vestram quærere.* Pacem quærere factorum præteritorum deieratione est prudentia, sed quærere exasperando stultitia; nam quod exhibitis obsequiis obtinen discupitur, admixtis offensionibus prorsus frustratur; nec enim potest impendere beneficia, qui rogatus exasperatur offensa. Saul, vt faciem Domini placarit, & periculum auerterit, offert holocaustum, sed ipso in holocausto irritat perpetratum delictum: *Obtulit holocaustum.* Nec ritè, nec debito tempore sacrificium offerendo delinquit, & delinquendo placare Numen exambit: ergo dignè Samuël sugillat stultum, vt qui exasperando benevolentiam solicitet, & solicitando exasperet: *Stultè egisti, nec custodisti mandata Domini Dei, tui quæ præcepit tibi.* Vt impetret beneficia, committit peccata. Quæ ergo maior insania, quam delinquendo fauorem ambire, & fauorem exambiendo peccatis offendere. Et quidem quod semel Sauli accidit, plurimis frequenter cōtingit. Salutem, honorem, gloriam discupiunt, & dum discupiunt, largitorē offensis lædunt. Adest noster Sanctus: *Ipse statuit sacris placare Deum, atque consulere. Quod tandem facit oblatis holocaustis, victimisque pacificis.* Vt placaret, obtulit holocaustum, & offerendo perpetrauit delictum. Sic namque homines insaniunt, vt admirantur à Domino impetrare beneficia eo ipso tempore, quo exacerbauere offensa.

TEXTVS.

Vers. X. Cùmque complesset offerens holocaustum, ecce Samuël veniebat, & egressus est Saül obuiam ei, vt salutaret eum.

§. XXXV.

Honor à magnatibus acceptus insidiatur sæpè virtuti & ponit obicem correctioni.

PRouerbium est: *Honores mutant mores*, & quidem verum; sæpè namque, ne honor à magnatibus impensus amittatur, muneris obligatio contemnitur. Sæpè qui Reipublicæ præficiuntur, concionatores fauore honoréque delinire conantur, vtque eorum oculда

occludat linguam, erga eos ostendunt beneuolentiam. *Nam est aliquid* (aiebat Tertullianus de velandis virginibus, *cap. 15.*) *etiam apud Ethnices metuendum, quod fascinum vocant, infelicierem laudis, & gloriæ enormioris euentum, hoc nos interdum diabolo interpretamur; ipsius est enim boni odium.* Diabolus boni odio ad laudis confugit fascinum, nam vt fascinum vires debilitat salutem labefactat, pulchritudinem defœdat; sic laus spiritum quodammodo fascinat, & elinguem reddit correctionem. Concionator tacet laudibus impeditus, & delicta non carpit quodammodo fascinatus. Huius veritatis non inscius Saul, Samuëli aduentanti sacrificij conscientia stimulatus, occurrit salutaturus: *Ecce Samuel veniebat; & egressus est Saul obuiam ei, vt salutaret eum.* Occurrens, salutans, & honorans non tam obuiabat Prophetæ, quàm correctioni; timuit ob exspectandi impatientiam, ob oblati sacrificij culpam à Propheta redargui, vtque occluderet linguam, ostendit beneuolentiam, quasi Principis laus, & beneuolentia Prophetæ sit fascinum, & correctionis impedimentum. Ita Abulensis *quæst. 10. Fortè exiuit obuiam ad salutandum, vt eum sibi placaret nam cùm audiret Saul, quòd veniret Samuel, timuit, quia putabat eum non venturum, & ob hoc eo absente obtulerat; nunc autem videbat eum venire tempore debito; ideò timuit, quod increparet eum, & ob hoc exiuit obuiam ei, vt sic saltem per obsequium illum placaret sibi, quia obsequium amicos parit.* Obsequiis voluit delinire, vt regia beneuoletia, comitatéque oblectatus ora sigillaret mutus: nam sæpè Dei ministri, concionatoresque laudis fascino, elinguantur, & corripere vitia non aggrediuntur.

TEXTVS.

Vers. XI. Loquutúsque est ad eum Samuël: Quid fecisti? Respondit Saül: Quia vidi, quòd populus dilaberetur à me, & tu non veneras iuxta placitos dies, porrò Philisthiim congregati fuerant in Machmas.

§. XXXVI.

Peccatores sæpiùs confugiunt ad criminis excusationem, quàm ad veram pœnitudinem.

C*Vm prouoluit hominem* (inquit Tertullianus *de Pœnitentia, cap. 9.*) *magis releuat: cùm squallidum facit, magis mundum reddit, cùm accusat, excusat: cùm condemnat, absoluit. In quantum non peperceris tibi, in tantum tibi Deus, crede parcet.* Admissum crimen vera confessio & delet, & abradit, & dum homo nobili humilitate prouoluitur, eleuatur; sed adeò peccatores desipiunt, vt culpam releuare aggressi, aggrauarint inflati. *Pleríque tamen* (addit Tertullianus, *cap. 10.*) *hoc opus, vt publicationem sui aut suffugere, aut de die in diem differre, præsumo, pudoris magis memores, quam salutis.* Magis pudoris, quàm salutis memores delicta variis excusationibus inaurare contendunt, aut à se perpetrata aliis imprudenter impingunt. Saül exspectandi præceptum transgressus varias adducit causas, vt non tam deliquisse, quàm necessitate compulsum ostendat sacrificasse: *Quia vidi, quòd populus dilaberetur à me, & tu non veneras iuxta placitos dies, porrò Philisthiim congregati fuerant in Machmas* Ac si diceret Si tu iuxta placitos dies venisses, nec populus arriperet fugam, nec ego litarem hostiam; obtuli tamen sacrificium, vt te expectando defatigatum retinerem populum. Quod commisit crimen, Samuëli applicat, & se excusat. Adest noster Sanctius: *Peccatum suum non agnouit, neque ignosci sibi postulauit à Domino, sed potius à se culpam omnem remouit, quasi necessarium videretur sumptum esse consilium.* Vt vitaret erubescentiam adauxit culpam: in Samuelem reiecit peccatum, vt suum tueretur consilium: ergo iustè suggillatur stultus, dum excusationes adducit vanus.

§. XXXVII.

Nequeunt peccata tenebris sepeliri, quia constat prouidentiæ lumine detegi.

PEccatores ad ignorantiæ tenebras solent confugere, vt liberius possint peccare: sibi promittunt delicta tenebris occultanda, nec in aliorum notitiam vnquam deuentura; falluntur tamen egregiè, nam licet humana desudet in celandis culpis astutia, cœlestis publicat prouidentia, & sæpè quod ab omnium notitia existimabatur remotum, in foro inuenitur publicatum. *Quantumcumque tenebras* (inquit Tertullianus *de Pœnitentia, cap. 6.*) *factis superstruxeris, Deus lumen est.* Prædixerat: *Deus thesauro suo prouidet, nec sinit obrepere indignos. Quid denique ait? Nihil occultum, quod non reuelabitur.* Linguam suam habent scelera, qua se prodant, & nescias, quomodo ad notitiam omnium perueniant. Post irreligiosè oblatum à Saule sacrificium, Samuël, qui distabat, aduentat, & ante quàm referatur ab aliquo accepisse notitiam, iam exprobrat impatientiam: *Loquutus est ad eum Samuel: Quid fecisti?* Dum inquirit, arguit, & dum arguit, agnouisse se, quod factum fuerat, ostendit. Quod si inquiras, vndè Samuël agnouerit, respondebit Abulensis Deo reuelante agnouisse. *In hoc præsupponitur* (inquit *quæst. 10.*) *quòd Samuël cognoscebat, quòd Saul iam obtulerat sacrificia, & hoc sciuerit Deo reuelante.* Deus prodit, quæ humana prudentia tegit, & cœlesti lumine propulsantur tenebræ, quas sagax malitia offuderat, & superstruxerat inoculata cautela. Ad prouidentiam pertinet occulta eruere, & quæ ab ignoratione suffragia peccatores quærunt, frustrare.

TEXTVS.

Vers. XII. Dixi: Nunc descendent Philisthiim ad me in Galgala, & faciem Domini non placaui. Necessitate compulsus obtuli holocaustum.

§. XXXVIII.

Dimidiata delictorum confessio crimen non absoluit, sed auget.

G*Rande planè emolumentum* (inquit Tertullianus *de Pœnitentia, cap. 10.*) *verecundiæ occultatio delicti pollicetur. Videlicet, si quid humanæ notitiæ subduxerimus, proindè & Deum celabimus? Adeò ne existimatio hominum, & Dei conscientia comparantur? An melius est damnatum latere, quàm palam absolui? Miserum est sic ad exomologesim peruenire.* Luctuosum, ac miserum est ad confessionem peruenire, & crimina subducendo aggrauare; nam dum non adeò malus homini vis apparere, apud Deum deteriorem constat euadere. Saül obtulisse se holocaustum Samuëli fatetur & variis colorare excusationibus peccatum admititur: *Necessitate compulsus obtuli holocaustum.* Non solùm holocaustum videtur obtulisse, sed pacifica etiam; ipse namque supra aiebat: *Afferte mihi holocaustum, & pacifica.* Holocaustum protulit, sed pacifica reticuit. Quid tunc Samuël. *Stultè egisti*, non solùm litando, sed confitendo; nam eum laborem confessionis subiecit quid subducendo stultrauit. Iam obtulisse pacificas

hostias

hostias tradit Abulensis *quæst. 9. Saul obtulit hostias pacificas.* Vtraque obtulit, & pacifica, & holocausta, sed non vtraque obtulisse protulit Samuëlis lingua, sicque diminuta confessio culpam exaggerauit, & pœnitentiam adulteratam ostendit. *Tantum releuat confessio delictorum* (verba sunt Tertulliani de Pœnitentia, cap. 8.) *quantum dissimulatio exaggerat. Confessio enim satisfactionis consilium est, dissimulatio contumacia.* Qui ad confessionis Sacramentum accedit, & integritatem corrumpit, pœnitens non absoluitur, sed contumax superadditis criminibus prægrauatur.

§. XXXIX.

Stultus est, qui grandi futurorum dispendio præsenti occurrit periculo.

VIsorum maior semper affectus est (aiebat Cassiodorus 10. *variar.* 34.) hic tamen affectus solicita discussione debet examinari, ne dum visis imprudenter allicitur, futurorum obliuione depauperetur. *Vani filij hominum* (aiebat Psaltes) *mendaces filij hominum in stateris, vt decipiant ipsi de vanitate in id ipsum. Psal. 61. vers. 10.* Per stateram iudicium Psaltes intelligit, iudicioque rerum merita iniquè expendere asserit. *Mendaces sunt* (inquit Euthymius ad hunc locum) *in eorum iudiciis; per stateras enim iudicio ipsa intelligit. Corrupta est in eis* (inquit) *iudicij sedes, instabilia enim eligunt pro stabilibus, & mala pro bonis: & adeò mendaces sunt, vt se ipsos in primis iniuria afficiant, dum virtutibus se priuant.* Sibi ipsi mentitur iniquitas, & dum satagit præsenti periculo, necessitatique occurrere, promittens sibi tranquillum æternare gaudium, solet adaugere lamentum. Mendax statera res ponderat, & dum futuris præsentes præfert, sibi ipsi miserè imponit. Saul hostilibus copiis cinctus sacrificium offert, felicem sibi promittens euentum; quod si non obtulisset, firmasset thronum: *Dixi: Nunc descendent Philisthiim ad me in Galgala, & faciem Domini non placaui. Necessitate compulsus obtuli holocaustum.* Vt præsenti vrgentique necessitati subueniret, holocaustum obtulit, sed quanto futurorum dispendio solatium quæreret, non expendit. Audi quid Samuel adjiciat: *Stultè egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi. Quod si non fecisses, iam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israel in sempiternum.* Si fidei statera penderet Saul futura, & præsenti, eligeret præsenti necessitate adurgeri, non æterno regno priuari: ast dum fallaci lance præsentia futuris præfert, ingentissimo pretio leue solatium acquirit. Adest Caietanus: *Iuxta Hebræum habetur: Desipuisti; arguitur enim interna imprudentia: deinde externa inobedientia.* Mandata obseruando præsenti necessitate vrgeretur vexatus, sed regali corona fulgeret postea redimitus: cúmque prudentia consulat potiora præferre, desipuit adeò, vt amiserit regnum, quærens præsenti necessitati solatium. O quot discipulos Saul habet! Non solùm, vt vrgenti necessitati opitulentur, sed vt fastus vanitati blandiantur, violant diuina præcepta, nec attendunt æterna se priuari corona.

§. XL.

Stultus, immò barbarus est, qui non placato Numine init cum hoste certamina, & periculosa aggreditur bella.

EO militum insana processit dementia, vt pusillanimitati, ignauiæque vertant conscientiam expiare, antequam aggrediantur manus cum hoste conserere. Laudabilis est in milite prudens audacia, audax reprehensibilis imprudentia. *Boni* (aiebat Homerus Iliad. 13.) *& fortis nequaquam mutatur color, nec admodum extimescit.* Consonat Democritus apud Stobæum lib. de Audacia, cap. 51. *Audacia principium actionis est, fortuna verò dominatur fini, sapientia iunctam habere audaciam plurimum conducit.* Ni sit barbarus, aut demens, non potest intrepidè adire periculum, qui admonente conscientia extimescit infernum. Saul, vt cum hoste manus conferat, faciem Domini sibi placare solicitat: *Dixi: Nunc descendent Philisthiim ad me in Galgala, & faciem Domini non placaui. Necessitate compulsus obtuli holocaustum.* Prudenter censuerat, si rectè egisset, est enim cuique necessarium placare Dominum, si decernit inire prælium, nec enim exulcerata conscientia potest audaciam non retardare, vt nequit etiam æternum adesse periculum non monere. Adest Abulensis *quæst. 10. Quasi dicat: Vidi, quòd iniustum erat, quod irem ad bellum antequàm placarem Dominum: placare autem eum erat per sacrificia, ideò volui prius offerre, quam ire ad bellum: in hoc autem habebat rectam doctrinam Saul.* Prudentiæ erat consonum Deum placare, antequàm aggrederetur bellum inire; nam bona conscientia vires ministrat, polluta eneruat.

TEXTVS.

VERS. XIII. Dixítque Samuël ad Saül: Stultè egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi. Quod si non fecisses, iam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israël in sempiternum.

§. XLI.

Qui aliquo in scelere delinquunt primi, inueniuntur grauiori pœna mulctati.

NIsi ipsis in cunabulis commissa scelera resecentur, crescit dilatione audacia, & alios facilè peruertunt exempla. Omnis error pœnæ subjicitur, sed sceleris auctor rationabiliter plus grauatur: oportet vnius districtione plurium refrænare præsumptuosam audaciam, nam feriatur in aliis ferrum, dum in primicerio durè punitur erratum. *Difficultatem nobis querela summouemus* (aiebat Cassiodorus 5. *variar.* 15.) *dum in ipsis cunabulis scelera commissa resecantur.* Ius exigit recentia, nouaque amputare peccata, ne impunita corrumpant alios exempla. Saul sacrificium offert, necessitate (vt ipse aiebat) compulsus, & copiosis hostium agminibus pressus, & licèt plura viderentur releuare peccatum, durum denuntiatur supplicium. *Quod si non fecisses, iam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israel in sempiternum.* Cùm aliquæ circunstantiæ hoc alleuarint peccatum, quærunt Interpretes, cur graue adeò fuerit decretum supplicium? Noster Sanctius censet, duram adeò pœnam, scilicet regni priuationem illatam, quia cùm Saul primus in Israël Rex Domini præceptum contempserit, & vt placet plurimis, sacrificandi sibi auctoritatem temerè arrogarit, oportebat reprimere in aliis præsumptionis audaciam, & graui vnius supplicio sequentium frænare culpam: *Primus fuit Saul Rex in Israel; primum præceptum, quod accepit à Domino fuit, vt expectaret septem dies, donec à Samuele immolarentur hostia: expediebat maximè, vt Reges quotquot futuri erant in Israel, intelligerent in administranda Republica a Dei ductu, & auspiciis præscripto discedendum non esse. Atque ideo peccatum illud primum inobedientiæ regni iactura mulctatum est.* Si Saul alio in genere peccasset, grauem adeò mulctam forsitan non tulisset; at dum primus Rex diuina edicta contemnere

edocuit, & Sacerdotis dignitatem arrogare sibi audacter præsūpsit, regalibus infulis priuari meruit. Quod in Ananiæ, & Sapphiræ supplicio notauit acutè Isidorus Pelusiota *epist.* 181. fuerunt primi, qui pretium fraudarunt: *Fraudarunt de pretio agri conscia uxore sua. Act.* 5. *vers.* 2. Ergo Petrus vita mulctauit, ne exemplum serperet, & alios simili delicto inficeret: *Non crudelitatis, atque amentia fuit, quòd Sapientissimus Petrus eos, qui peccauerant, morte affecit, verùm præscientis doctrina multa hominum peccata præsanantis. Nam cùm tunc Euangelij sementē facere incepissent, ac statim enata zizania conspexissent, sapienti consilio ea sapienter euulserunt.* Timendum est quovis in genere auctorem esse delicti: nam primus grauiori supplicio ingemuscit mulctatus.

TEXTVS.

VERS. XIV. Sed nequaquam regnum tuum vltra consurget. Quæsiuit Dominus sibi virum iuxta cor suum, & præcepit ei Dominus, vt esset dux super populum suum, eò quòd non seruaueris, quæ præcepit Dominus.

§. XLII.

Perseuerantia virtutem coronat, quæ si deficiat, labefactat.

AD *finem debet perducere* (scribit Cassiodorus 4. *variar.* 31.) *quæ prudentum inventio visa est suscepisse. Quia sicut perfectam laudem pariunt, ita & vituperationem generant, quæ in mediis conatibus ægra deferuntur. Defectus enim rerum aut consilium titubare, aut vires arguit defuisse.* Ni prudenter incepta ad perfectionem adducat perseuerantia, amittitur laboris meritum, & pro merito succedit probrum. Quisquis à virtute deficit, laudem, & laborem amisit. Saül laudabiliter regnare cœperat, sed dum inconsultè violat obedientiam, amittit etiam coronam: *Nequaquam regnum tuum vltrà consurget.* Ac si dicat: Si in expectando perseuerasses, regnum tibi firmiter stabilisset: at dum post longa spatia lassus defecisti, exantlatos labores labefactasti; nam si desit perseuerantia, sordescit virtutis gloria. Ita Gregorius apud nostrum Sanctium: *Ecce quàm magna perdidit, qui vt putabat, nulla contempsit: Ecce septem diebus Prophetam sustinuit, sed dùm præstolari eum in fine diei desiit, gloriam tantæ dignitatis amisit.* Dum exiguo tempore non prosequitur expectare, dies quibus patienter expectarat, amisit, & qui perseuerando laude esset dignus supplicio, dum non perseuerat, probatur obnoxius. Et quidem miserum est nec voluptate frui, nec virtutis laudem assequi. Vndè Ecclesiasticus aiebat: *Væ his, qui perdiderunt sustinentiam. Eccl.* 2. *vers.* 16. Iure miseri, nam sustinentiæ amiserunt labores, dum perseuerantia non coronauere virtutes. Redeat iam datus Gregorius: *Sustinentiam quidem perdunt, qui bona, quæ inchoant, non consummant. Quibus nimirum væ esse dicitur, quia non solùm incepti laboris mercedem perdunt, sed etiam apostatatus sui pœna feriūtur.* Qui post longa virtuti impensa tempora deficit, toto eo tempore sustinuit laborem, & amisit etiam mercedem: vndè inconstantia præ aliis vitiis inuenitur miserrima. Quandoquidem & virtutis studium, & vitiorum vnit tormentum. Saül in expectando laborauit, & regnum post laborem amisit.

§. XLIII.

Qui Reipublicæ improbi antecessoris loco præficitur, virtutum luminibus resplendere tenetur.

ASsertio meritorum est potuisse eligi post improbitatem antecessoris variis criminibus sordidati; & quidem antecessoris pœna eloquens successorem admonet lingua: de aduersitate nascitur prosperitas, si contrarias tenuerit vias. *Excessus præcedentium* (aiebat Cassiodorus 8. *variarum* 20.) *non corrigitur, nisi cùm successor optimus inuenitur.* Optimus successor debet inquiri, vt illata possint damna Reipublicæ reparari: & quidem deterior inueniretur, qui post amari prædecessoris supplicia, eius imitaretur exempla. *Nos* (verba sunt dati Cassiodori) *decessorem tuum submonuimus amore generalitatis, vt tu saluberrimus aduenires: contraria prioribus imitare, & laudanda peregisti. Rapax ille, tu continens. Bonorum omnium breuis est definitio: vitare quæ fecit.* Ecce Saül ad regnum promotus eis se infecit criminibus, vt Deum compulerit regno priuare & alium eius loco sufficere: vtque ipsa electio bonæ politicæ sit doctrina, diligenter quæsiuit, qui virtutibus omnibus resplenderet: *Nequaquam regnum tuum vltra consurget. Quæsiuit Dominus sibi virum iuxta cor suum, & præcepit ei Dominus, vt esset dux super populum suum, eò quòd non seruaueris, quæ præcepit Dominus.* Iuxta cor Dei vir quæritur, quia indigni loco sufficitur: & quidem Dauidem admonebat decessor semotus, vt virtutibus resplenderet ornatus. Innuit Caietanus: *Dicit Quæsiuit, quia ad similitudinem quærentis inter tot Israelitas elegit Dauidem tanquam virum secundum cor suum.* Quia Reipublicæ reparanda erant damna, eximia succedentis requisita sunt merita, & ad præclara cogebant merita antecessoris supplicia. Itaque electionis exhibita est norma, & Dauidem prædecessori admonuit pœna. Grauius Dauid delinqueret, si post tale exemplum peccaret, & qui ad reparandam Rempublicam virtutibus non deligit exornatum. Nominis non imitatur exemplum.

§. XLIV.

Sibi Princeps consulit, dum Reipublicæ præficit, non fauore intrusum, sed virtutibus exornatum.

SEmper iudicio (aiebat Seneca de Tranquillitate animi, *cap.* 1.) *fauor officit.* Verum dixit; sed præcipuè tunc officit, cùm de eligendis Reipublicæ administratoribus agitur: nam si quæsitis, aut emptis suffragiis culmen gubernationis adierit, electoris fama læditur & Reipublicæ salus negligitur. Proceres sæpè fauoribus interueniunt, quorum opinionem sequutus facilè errabit, sibique, & Reipublicæ in promouendo nocebit. *Non alligo me* (aiebat Seneca de vita beata, *cap.* 3.) *ad vnum aliquem ex Stoicis proceribus; est & mihi censendi ius.* Iure suo vti debet, nec alienis opinionibus applicari, cui eligere datum est. Si meritis exornatus, æquitatéque perpolitus deligitur, eligentis fama floret, & Reipublicæ salus viget. *Finis sapientis est* (aiebat Cassiodorus 7. *variar.* 47.) *amare, quod expedit: sic nec igitur votum respicit: qui prodesse contendit.* Non respicit qui prodesse contendit, quis aliis placeat, sed Reipublicæ quis proficit. Exemplum nobis præbet oraculum dum testatur elegisse, quem sciebat virtutibus resplendere: *Quæsiuit Dominus sibi virum iuxta cor suum & præcepit ei Dominus, vt esset dux super populum suum.* Et cur sibi quæsiuisse asserat, quem Reipublicæ præficiebat? Dicat quæsiuisse generalitati proficuum, non sibi commodum. O vtilem nobis eruditionem!

Sibi,

Sibi, Reipublicæque prouidiſſe teſtatur, dum vir iuxta cor Domini culmini eligitur; nam & eligentis commendabatur prudentia, & detrimenta non ſentiebat Reſpublica. Prodeſt Caietanus: *Ad ſimilitudinem quærentis inter tot Iſraëlitas elegit Danidem tanquam virum ſecundùm cor ſuum.* En optimam eligendi formam, inquirere merita, non fauentium auſcultare ſuffragia, nam quibus non intereſt, pietati ducunt fauere, & clientulos adiuuare. Prudenti, ſolicitaque inquiſitione quærendus eſt ad munus virtutibus exornatus, & eligentis fauore dignus; ſic enim munus adminiſtratur ſine querela, electoris non innubilatur fama. Sibi Deus, ait, elegiſſe, quem (vt noſtro modo loquamur) ſolicita inquiſitione quæſiuit, & virtutibus expoſitum præſenſit. *Ad ſimilitudinem quærentis inter tot Iſraëlitas elegit Dauidem tanquam virum ſecundùm cor ſuum.*

§. XLV.

Eximiis virtutibus ornati ad culmina veniunt compulſi, non extorquent ambitioſi.

NOn eſt virtuti contrarium honeſtis mediis quærere dignitatem: verùm qui eximiis fulget virtutibus, plus curabit latere, quam dignitatum culminibus ſpectari: bono auſpicio dignitatem adit quæſitus & ſuperioris præcepto adactus. Sibi blandiebatur Vitigis, quòd fuerit ad dignitatem inuentus, nec eam extorſerit ambitioſus. *Non enim* (ait apud Caſſiodorum 10. *variarum* 31.) *in cubilibus anguſtis, ſed in campis latè patentibus electum me eſſe noueritis, nec inter blandientium delicata colloquia, ſed tubis concrepantibus ſum quæſitus: vt tali fremitu concitatus deſiderio virtutis ingenita, Regem ſibi Martium Geticus populus inueniret.* Studuit Vitigis inter procinctuales gladios ſic bella tractare, vt opinionem poſſet augere, & populum meritis, non blandienti fauore cogere; & quia venit ad imperium quæſitus, honorauit dignitatem, & coluit ſemper virtutem. Nec aliter Dauidi contingit. Ecce à Domino quæritur, & populum gubernare præcipitur: *Quæſiuit Dominus ſibi virum iuxta cor ſuum, & præcepit ei Dominus, vt eſſet dux ſuper populum ſuum.* Quæres, cur opus fuerit præceptis, quando dignitas anxiis procuratur frequenter votis? Iam Textus dubitationi reſpondet, cùm Dauidem iuxta Dei cor eſſe manifeſtauit: *Iuxta cor ſuum.* Curabat Dauid paſtoris munus implere, frænare leonis audaciam, vrſi caſtigare inſolentiam, diſcupiebat latere mappalibus, non reſplendere culminibus: ergo opus fuit quærere, & vt populum gubernaret, præcipere. *Demonſtrat Dauidem* (inquit Caietanus) *qui hic dicitur vir ſecundùm cor Dei, &* *dicitur, præcepit ei, & non dicitur, nuntiauit ei, quia præceptum quidem decreuit.* Si alius eſſet Dauid, ſatis eſſet denuntiare, nec opus eſſet præceptis cogere; verùm ea humilitate radiabat, ea modeſtia fulgebat; vt neceſſarium fuerit quærere, mandatóque adigere. Quàm benè dignitatem adminiſtrauit quæſitus, & ab omni ambitu prorſus alienus.

TEXTVS.

VERS. XV. Surrexit autem Samuël, & aſcendit de Galgalis in Gabaa Benjamin. Et reliqui populi aſcenderunt poſt Saül obuiam populo qui expugnabant eos venientes de Galgala in Gabaa, in colle Benjamin, & recenſuit Saül populum, qui inuenti fuerant cum eo quaſi ſexcentos viros.

§. XLVI.

Deus prorſus non deſerit, quos nec ſanctorum deuotione, nec patrocinio priuauit.

A Deo peccatores recedunt; ea tamen eſt diuina miſericordia, vt offenſus etiam eorum ſaluti prouideat. Inſpirat erga ſanctos pietatem, accendit deuotionem, quo obſequiis obligati iuſtitiæ ſeueritatem emolliant, & iteratis precibus veniam obtineant: Miſer ille, qui totus vanitati deditus nec ſanctis religioſum exhibet obſequium, nec eorum promereri ſatagit patrocinium; huius namque ſalus prorſus videtur deſperata, cùm pietatis nulla conſpiciantur veſtigia. Nabuchodonoſor Daniëlis amicus, etſi diuinam fuerit indignationem expertus, reſipuit tandem, & ſibi, ſe reddidit: *Oculos meos ad cœlum leuaui, & ſenſus meus redditus eſt mihi.* Dan. 4. *verſ.* 31. Tempus, vt aliquibus placet, exilij non impleuit, quia Daniël ſuis precibus abbreuiauit. *Aliqui dicunt* (inquit Lira) *ſeptem annos fuiſſe mutatos in ſeptem menſes oratione Daniëlis.* Daniëlis amicitiam coluiſſe illi profuit, & Deus oculis miſericordiæ reſpexit. Aſt Balthaſatem, quem penitùs delere decreuit, Prophetæ amicitia priuauit: poſt infauſta illa ſymbola ſuperficie parietis exarata eius mater, vt ſedaret anxium, Daniëlis ingeſſit notitiam, & introductus Scripturam enodauit, & infelicem exitum imminere prædixit. *Introductus eſt Daniel coram Rege.* Dan. 5. *verſ.* 13. Hinc Theodoretus colligit Danielis conſuetudine Regem caruiſſe, nec vt Nabuchodonoſor obſequiis obligaſſe. Ipſum audi orat. 5. *Videtur iſte præ multa impietate poſt patris obitum Danielis conſuetudinem fugiſſe.* Penitus extirpatur, qui nullum pietatis conſeruauit veſtigium; ſibi redditus eſt, qui pro ſe habuit Prophetæ meritum. Hinc noſter Sanctius colligit, Saülem à Domino modò non fuiſſe penitus derelictum, quandoquidem Samuël terga non vertit ſed in Gabaa ei adſtitit: *Surrexit autem Samuel, & aſcendit de Galgalis in Gabaa Benjamin, & reliqui populi aſcenderunt poſt Saul obuiam populo, qui expugnabant eos venientes de Galgala in Gabaa.* Itaque Saül à Samuële non fuit derelictus, immò Gabaa contendit ipſo aſſociatus: ergo licèt modò minùs fuerit deterritus; non erat à Domino penitus reprobatus. Doctum Interpretem audi: *Hinc conſtat non fuiſſe Saülem reprobatum à Domino, quando illum Samuel non deſeruit, ſicut fecit poſteà in cauſa Amalec, ſed cum illo de Galgalis profectus eſt in Gabaa.* Non eſt, quod fidas ſanctorum patrociniis, vt vitiis inſeruias, ſed nec deſperes, ſi pro te ſanctos habeas religioſè cultos, & obſequiis obligatos; nam vt eſt vitia ſectanti infauſtum iuſtorum patrociniis deſtitui, ſic ſpes affulget, ſi interceſſores ſubueniant, & iudicis indignationem emolliant.

TEXTVS.

VERS. XVI. Et Saül, & Jonathas filius eius, populúſque, qui inuentus fuerat cum eis, erat in Gabaa Benjamin: porrò Philiſthiim conſederant in Machmas.

§. XLVII.

Non eſt deſperandum, ſed contra vitia, quantumuis valida, & roborata, certamen fortiter ineundum.

NIhil deſperatione deterius; nam vires prorſus eneruat, & omne robur debilitat. Licet vitiis quantumuis obſeſſo, & tentationibus impetito in integrũ

reſtitui, & acceptis de hoſte triumphis coronari. *Si perdiderit Phidias ſtatuam* (aiebat Seneca *epiſt. 9.*) *protinus alteram faciet.* Pertinaciter curandum eſt amiſſa inſtaurare, nec quid deterius, quàm animum deſpondere? nam ſi acriter pugnes Dei gratia vinces Exemplum tibi præbet Saül, qui cùm ferè innumeris copiis cingeretur obſeſſus, & militari robore prorſus nudus, in Gabaa aſcendit, vt hoſti occurreret, & illata damna repararet, & quidem dum non deſpondet animum mirandum, vt ſequenti capite refertur, conſequutus eſt triumphum. *Reliqui populi aſcenderunt poſt Saül obuiam populo, qui expugnabant eos venientes de Galgala in Gabaa in colle Benjamin, & recenſuit Saül populum, qui inuenti fuerant cum eo quaſi ſexcentos viros.* Non ago de re militari, nam ſi militiæ præcepta ſpectes, vltra temeritatem videtur Saül progreſſus, dum innumero hoſti occurrit exigua manu vallatus: at pro re morali egregium præbuit exemplum dum factis edocuit poſſe ſi vires exeras, reportari de vitiis triumphum. *Cùm inermes eſſe ſcirent eos* (inquit noſter Sanctius) *qui cum Saule è Galgalis aſcendebant in Gabaa, egreſſi è militari ſtatione aut prædabantur, aut occidebant eos, qui è Galgalis in Gabaa trita atque frequenti via progrediebantur: ſtatuit Saul illi tanto malo quàm primum occurendum. Igitur ſexcentos viros, qui reliqui fuerant è populo, contra ſtationem illam rapit.* Expende verbum illud, *Rapit;* ac ſi dicat: Vt tanto malo occurreret, ſpes non abiecit immò maiori conatu inimicorum phalangibus obuiauit & obuians triumphum obtinuit. Implicatus ſceleribus ingemis, impetitus tentationibus doles, vires tibi infirmas ineſſe experiris, non augeas malum deſperando, ſed reſume animos, & crede Dei gratia poſſe omnia vitia delere, & triumphum de dæmonibus reportare. Saul periret, ſi deſperaret; aſt dum animosè hoſtibus occurit, abegit,

T E X T V S.

VERS. XVII. Et egreſſi ſunt ad prædandum de caſtris Philiſthinorum tres cunei: vnus cuneus pergebat contra viam Ephra ad terram Saül.

§. XLVIII.

Diabolus priùs tentat debilitare, vt penitus poſſit poſteà virtutes euertere.

AStuta malignitas non audet omnia virtutum tabernacula vno impetu euertere, ſed per partes aggreditur deuaſtare. Aures adulatione corrumpit, oculos pulchritudine allicit, inflammat linguam, & iam debilitatis viribus rationem mittit ſub iugo, & virtutem omnem ardenti adurit incendio. Notauit Tertullianus *de Pœnitentiâ, cap. 7. Obſeruat, oppugnat obſidet: ſi qua poſſit aut oculos concupiſcentia carnali ferire aut animum illecebris ſingularibus irretire, aut fidem terrenæ poteſtatis formidine euertere, aut à via certa peruerſis traditionibus detorquere: non ſcandalis, non tentationibus deficit.* Paulatim à virtutis via abducit, iam oculos venuſtate feriens, jam linguam obtrectationibus inficiens, iam vigorem concupiſcentiis emolliens: vndè Pſalmiſta aiebat: *In ſecuri, & aſcia deiecerunt eam.* Pſal. 73. *verſ. 6.* Securis grandi impetu ferit, aſcia paulatim leuigat, & aliquid ſemper detrahendo debilitat. Quid poſteà addiderit audi: *Incenderunt igni ſanctuarium tuum in terra polluerunt tabernaculum nominis tui.* Animus erat Dei ſanctuarium anhelantibus flammis incendere, ſed aſtuta aſcia priùs cœpit debilitare. Notauit Auguſtinus hîc apud Gloſſam: *Securis cadit* [illegible]*res, aſcia minutius perſequitur. Per hoc ergo & magnas res, & minimas dicit deiectas, vt ciuitas fùditus ſit deuaſtata, prius inciſa, poſt ignis omnia vorauit.* Itaque priùs concupiſcentiæ ſcintillis cor leniter tangit ſcintilla immiſſa paulatim flabellatur, & iam incendium in cineres redigit ædificium. Volucres illæ, vt carnes diſcerperent, priùs ſolùm aliquid roſtris ſufforari tentarunt. *Aues comedere ex eo.* Quid tunc Ioſeph? *Lacerabunt volucres carnes tuas. Geneſ. 40. verſ. 18.* In auibus adumbrari dæmones tradit Hugo Cardinalis *Aues comedere* (inquit) *id eſt, dæmones, qui ſuperbia delectantur, & reficiuntur.* Itaque finis dæmonis erat lacerare, ſed priùs contentus fuit aliquid roſtris auellere. Hanc aſtutiam ſequuti ſunt Philiſthæi, ardebant Iſraëlitas prorſus atterere, ſed prius paulatim tentant vaſtare: *Egreſſi ſunt ad prædandum.* Priùs, quæ ad cibum pertinent, auferunt, terrore percellunt, vt poſteà iam debilitatos, ac perterritos prorſus atterant, ac infami iugo premant. Notauit Abulenſis *quæſt. 18. Intendebant Philiſthini poſteà pugnare contra Iſraelitas, interim tamen terram vaſtabant.* Eleganti penicillo delineauit Textus ingenium dæmonis, non aggreditur acerrimo ariete in virtutis muros audente, omnia ſubruere, ſed paulatim tentat debilitare, quo faciliùs poſteà poſſit virtutes euertere: priùs ingenerat confeſſionis, communioni[illegible] faſtidium frugalitatis tædium, vt poſteà totius ſpiritualis ædificij conſequatur excidium; nam cùm verum ſit gutta lapidem excauari, culparum guttulis fortitudinem aggreditur emollire.

§. XLIX.

Dæmon, vt ſubiectos faciliùs poſſit culpis inficere, priùs aggreditur ſuperiorem criminibus obſcurare.

NI perfectam teneat æquitatis menſuram, qui aliis præeſſe noſcitur, ſubiectus delinquere non grauatur. Ad ſuperioris exemplum componitur populus, quem ſi videat culpis infici, non refugit criminibus ſtudere. *Æſtimate* (aiebat Caſſiodorus 10. *variar. 13.*) *cui debeat populorum inanis leuitas imputari, niſi veſtro ordini, à quo decuerat cuncta componi. Per veſtram ſiquidem ſapientiam admoneri Prouincias oportuit vniuerſas, vt talia probarentur aſſumere, quæ Principis primordia viderentur ornare. Verùm quæ ciuitas non fiat excuſabilis, ſi Roma deliquerit.* Si caput, à quo cuncta debent componi, contingat nebulis obſcurari, iam populus contemnet ſordeſcere. Quandoquidem vt in radice fructus agnoſcitur; ſic in capite ſubiectorum virtus, aut defectus præuidetur. Quando Ioſeph retulit circunſtantes manipulos ariſtarum inclinatione ſuum adorare, fratres reſiluerunt: *Nunquid Rex noſter eris, aut ſubjiciemur ditioni tuæ. Gen. 37. verſ. 8.* Verùm, cum ſolem, lunamque ſibi adorationis cultum impendere, dixit ora ſilentio ſignarunt: *Vidi per ſomnium quaſi ſolem, & lunam, & ſtellas vndecim adorare me.* Et cur modò fratres nó auſi ſunt refragari, cùm priùs detrectauerint adorationem impendere? Quia auſi non ſunt in ſtellis deſignati à ſolis, lunæque factis diſcrepare, & viam contrariam inire. Notauit Abulenſis ad hunc locum: *Iſtud ſecundum ſomnium ad idem pertinet ad quod primum, vt patet ex interpretatione; ſed duplicatur ſomnium ad ſignandam maiorem firmitudinem futuri euentus.* Vbi ſoli ipſi viſi adorationis denegarunt obſequium: aſt vbi pater, ſuperinque exhibuit officium, iam dubitari non poterat, inferiores imitaturos exemplum, quia veluti pro lege eſt ſubiectis, quod effecere maiores. Ob id Philiſthini dæmonum vmbræ, vt Iſraelitas deuaſtarent, cuneum primum contra Saulis terram direxerunt, vt qui non ignorabant principali terra vaſtata cæteras ſubiugandas, aut minuendas: *Egreſſi ſunt ad prædandum de caſtris Philiſthinorum tres cunei: vnus cuneus pergebat*

contra viam Ephra ad terram Sual. Abulensis q. 38. legit: *Ad terram Sual.* Saul erat caput: ergo si eius devastauerint terram, facilè de aliis promittunt sibi victoriam: nam qui propriam terram permittebat devastari, aliorum non aggrederetur defendere. *Ibat iste cuneus ad terram Saul*, verba sunt Abulensis. Si terram capitis infestatione vastarint, aliorum terras non dubitauerunt subjicere: nec enim Saul auderet in aliis terris reprimere, quos aduersarios constabat in propria tellure pati.

§. L.

Auaritia omnia deuastat, & virtutum amœnitatem defœdat.

AVaritia virtutum pestis, earum nitorem corrumpit, venustatémque marcescere citò facit: cui placet lucrum, nullum displicebit peccatum. Fratres Iosephum vendunt, obliti naturam, vt detestabili nundinatione argenti acquirerent copiam: *Vendiderunt eum Ismaelitis viginti argenteis. Gen. 37. vers.* 28 Quos argenti inflammauerat sitis, nihil natura suasit. Fratrem, cui debebant consulere, gestiunt Ismaelitæ venditare. Adest Philo lib. de Ioseph: *Veritatem dissimulant; est autem vera causa auaritia.* Venditionis causa extitit auaritia, & præualuit aduersus structum naturæ vinculum auri desiderium. Tres cuneos instruunt Philisthæi, vt Israëlitas vastarint: primus contra viam Ephra ad terram Saul dirigitur: *Vnus cuneus pergebat contra viam Ephra ad terram Sual* In hoc cuneo Hugo Card. intelligit auaritiam, qua dæmones virtutes euertunt, legesque sanctas corrumpunt: *Vnus cuneus pergit contra viam Ephraim, quoniam scilicet diabolus tentat per auaritiam.* Ephraim fratri præpositus euasit in Principem: ergò primum dæmonum studium est Principes auaritia corrumpere, quod si assequantur, sanctitas omnis euertitur. Auro rediminuntur scelera, debilitantur pecuniis iura; vbi regnat auaritia, impunè degit improbitas, & grassatur in modum pestis malignitas.

TEXTVS.

VERS. XVIII. Porrò alius ingrediebatur per viam Beth-horon: tertius autem verterat se ad iter termini imminentis valli Seboim contra desertum.

§. LI.

Superbia, & inanis gloria corrumpit mores, & deuastat semper virtutes.

SVperbia vetustum malum, calamitatis initium, lachrymarum exordium, nihil intactum relinquit, sed virtutes omnes veluti rapida alluuione conuellit. Superbus ab omnibus adorari se gestit, & intra domum suam aliquos admittere magni ducit. *Est proprium superbia* (aiebat Seneca 6. *de Beneficiis, cap.* 33.) *magnè æstimare introitum, ac tactum sui liminis pro honore dare, vt ostio suo proprius assideas, vt gradum prior intra domum ponas.* Putat elatio beneficium dare, si quem sibi appropinquare permittat, si vel pauca, aut tumentia verba proferat. *Arrogantia* (aiebat Philo de Charitate) *sæpè nascitur etiam in contemptis, & obscuris hominibus, sicut cætera perturbationes, & ægritudines: sed non potest in his crescere, quia sicut ignis absque fomento deficit, & ad magnates demigrat, quibus, vt dixi, largè opes, honoréśque suppetunt: atque ita dulci fortuna ebrij debacchantur in seruos, ac ingenuos, interdum & in ciuitates integras.* Satius sit cum serpentibus habitare, quàm cum elatis, & arrogantibus viuere. Babylonij ingentissimum draconem patiebantur: *Erat draco magnus in loco illo. Dan. 14. vers.* 22. Sed Nabuchodonosorem arrogantem tumidum, & tumidè superbum eiecerunt: *Ejicient te ab hominibus. Dan. 4. vs.* 22. Magnum Dei beneficium fuit tumentem depellere, & omnium expulsione saluti prospicere. Huc voco datum Philonem: *Liberauit eos ab arrogantia, superbiáque vitiis grauissimis, quæ tamen multi amplectuntur pro virtutibus, præsertim quotquot opibus extolluntur, atque honoribus.* Quis Nabuchodonosorem ferret Deum se cogitantem, & omnium ruinis adorationem ambientem? Facilius erat cum Dracone viuere, quàm Nabucho sustinere. Philisthæos aspice, qui vt omnia deuastarent, superbiæ armis muniti sunt: tres cuneos instituerunt, quorum secundus adoritur Beth-horon: *Alius ingrediebatur per viam Beth horon.* In hoc cuneo agnoscit Hugo Cardinalis arrogantiam, & superbiam, quæ sapientes, altósque aggreditur, & virtutem omnem prædatur: *Alius ingreditur per viam Beth-horon, quæ interpretatur domus magistri, quoniam tentat de superbia, siue inani gloria.* Inani gloria plures dæmon captiuat, arrogantiáque virtutes infestat. Primi hominis superbia mortem introduxit, quæ omnes depopulatur, & fouere lachrymas nititur: nam superbia, inanísque gloria, & vitam absumit, & virtutes omnes abradit.

§. LII.

Libido, luxuriaque omnia depascit, & deserta reddit.

LVxuria salutis depopulatrix, rationis eclipsis, vitæ gladius, diuitiarum incendium est. *Omnia vitia* (aiebat Seneca *epist.* 122.) *contra naturam pugnant, omnia debitum ordinem deserunt. Hoc est luxuria propositum, gaudere peruersis, nec tantum discedera à recto, sed quàm longissimè abire, deinde etiam è contrario stare.* Firmiter stat luxuria pro vitiis, hæc ferra edocuit, hæc homicidia perpetrauit, hæc calamitates fouit hæc homines in mulieres vertit, & fœmineas munditias consuluit. *Naturam concussit Larissæus* (aiebat Tertullianus *de Pallio, cap.* 4.) *heros in virginem mutando: ille ferarum medullis educatus, vnde & nominis consilium, quandoquidem labiis vacuerat ab vberum gustu: ille apud rupicem, & sylvicolam, & monstrorum eruditorem scrupea schola eruditus. Feras in puero matris sollicitudinem, patiens certè iam vstriculas, certè virum alicuius clanculo functus, adhuc sustinet stolam fundere, comam struere, cutem fingere, speculum consulere, collum demulcere, aurem quoque foratu effœminatus.* Itaque libidinosus amor Achillem vertit in fœminam, vtque placeret, non refugit consulere speculum, demulcere collum. Non solùm luxuria transfudit homines in mulieres, non solùm contumeliam naturæ intulit, sed naturam ferè euertit: in luxuriæ namque officina creantur dolores, & membrorum prauitates. Pharao ab adulatoribus instigatus Abrahæ vxorem vsurpat, & iam magnis plagis se miserandum lamentatur. *Flagellauit Dominus Pharaonem plagis maximis, & domum eius propter Sarai vxorem Abram. Gen. 17. vers.* 17. Acri dolore soluit oculorum oblectamentum, & qui accenderant flammam non absimilem tulere pœnam. Prodest Philo lib. de Abraham: *Deus propitius miseratus hospites, & protector factus iniuriam patientium graues pœnas, & cruciatus magnos inflixit Regi, ita vt animo, corporéque laboraret morbo non simplici, & amorum, voluptatúmque oblitus longè diuersas curas agitaret, quonam modo euadere posset è tormentis præsentibus, quibus continuis interdiu, noctúque molestabatur.* Euaporata voluptatis momenta afferunt magna discrimina, & qui laboriosa

patitur ærumnas, quàm citè volatica emerit agnoscit, blectamenta. Ob id dæmones toti sunt in promouenda libidine, vt qui norunt omnia depascere, & labores intolerandos adferre. Vltimus, suprémúsque cuneus Philisthinorum dæmones adumbrantium se direxit ad iter valli imminens, vt obuia essent præcipitia, & ad profundum ruina: *Tertius autem verterat se ad iter imminentis valli Seboim contra desertum*. In hac Philisthinorum manu agnoscit Hugo libidinem, quæ in captiuitatem redigit, & ad præcipitia ducit: *Tertius cuneus vertit se ad terram Sabaa, quæ interpretatur captiua, & significat carnem, hoc est, quando tentat de luxuria, & gula.* Luxuria gulæ comes rationem captinat, & variis hominem vitiis alligat: ergo hoc vitium fuge salutis pestem, virtutis cladem.

TEXTVS.

VERS. XIX. Porrò faber ferrarius non inueniebatur in omni terra Israël: cauerant enim Philisthiim, ne fortè facerent Hebræi gladium, aut lanceam.

§. LIII.

Nihil adeò studiosè curat dæmon, quàm te armis denudare, ne valeas iugum excutere.

SPes aliqua est deuictis recuperandi libertatem, si suppetant arma, & ad pugnandum auxilia: marcet verò audacia, & fiducia, si subingatus omni armorum præsidio inueniatur nudus. Seruis concesserat Theodericus arma, & armati leges calcarunt, & innoxios occiderunt. *Deplorat* (Respublica) *pro spectaculorum voluptate* (scribit Cassiodorus 1. *variarum* 30.) *ad discriminis se vltima peruenisse, vt legum ratione calcata desperatè persequeretur innoxios seruilis furor armatus, & quod illis humanitas nostra lætitiæ causa præstitit, in tristitiam audacia plectenda conuertit*. Non præsumeret seruilis audacia bellum, ni haberet gladium. Ob id dæmones omnia arma virtutum à captiuis adnituntur auferre, ne possint bellum contra eorum tyrannidem instaurare. Ecce Philisthini, quos seruituti addixerant Israëlitas, armis priuarunt, & ne habere possent armorum fabros vetuerunt: *Porrò faber ferrarius non inueniebatur in omni terra Israël; cauerant enim Philisthiim, ne fortè facerent Hebræi gladium, aut lanceam.* Oratio, eleemosyna, ieiunia arma sunt in dæmones: ergò vigilanti cautela curant homines ab oratione abducere, ab eleemosyna auertere, à ieiuniis coloratis rationibus separare. Et quia concionatores horum armorum sunt fabri, à Dei verbo audiendo retrahunt, & audiendi fastidium gignunt. *Cautè prouiderant* (inquit Hugo) *quia omnes fabros expulerant de Israël, & fortè duxerant eos in terram suam*. Vt dura semper seruitute Israëlitas premerent, & animam rebellionis suspicionem vitarent, omni armorum subsidio interdixerunt, & artifices amandarunt. Qui victis semel certum subdidit, examinet, an inimicus omnia abstulerit arma, quia si omnibus armis nudus, ingemiscet diu subiectus.

§. LIV.

Solicitè curæ student dæmones concionatores impedire, vt vulgus possint seruitute durissima premere.

EVangelicus concionator est veluti spiritualium armorum faber, & dum veritatis luce fallaciarum depellit tenebras, rationem obarmat, & appetitus adsultus edomat. Hinc est, quòd Ioannes ab ore cœlestis concionatoris exeuntem gladium vidit exire, & aquas splendidas promanare: *Vox illius tanquam vox aquarum multarum, & habebat in dextera sua stellas septem: & de ore eius gladius vtraque parte acutus exibat. Apoc. 1. vers.* 16. Aquarum voluminibus uberius est Pharao, & liberatus Hebræus: ergo timet vocem sibi naufragium, & captiuis effugium. Vox gladius est vtraque parte acutus, quia insanas appetitiones abscindit, & dæmonem refert: *Vox illius* (inquit Anselmus hic) *tanquam vox aquarum multarum, id est, admonitio illius*. Subiungit: *De ore eius, id est, sanctis Patribus, per quos Deus loquitur, exibat gladius, id est, verbum Dei, ex vtraque parte acutus, id est, vtrobique secans, in veteri testamente opera carnalia, in nouo etiam concupiscentias*. Itaque auditor à labijs concionatoris accipit gladium, quo & concupiscentias abscindat, & aduersarium feriat: ergo peruersè sagax Philisthinorum astutia fabros vetuit, & Israëlitas armis nodauit: *Faber ferrarius non inueniebatur in omni terra Israël: cauerant enim Philisthiim, ne fortè facerent Hebræi gladium, aut lanceam*. Fabris ablatis, aut impeditis non cudebantur arma, & crescebat captiuorum miseria. *Cautè prouiderant* (Hugonem audis) *quia omnes fabros expulerant de Israël, & fortè duxerant eos in terram suam*. Cùm videris spiritualibus concionatoribus obicem apponi, crede à dæmonibus peragi; verentur namque spirituales fabros, vt qui possint arma ministrare, & rebellionem suadere. Aliud etiam hinc nobis vtile promanat documentum; nam Philisthæi contenti non sunt fabros vetare, sed ad terram suam transferre: *Fortè duxerunt eos in terram suam*. O quàm luctuosa Reipublicæ clades est, si spiritualium armorum fabri ad regimen vitiorum, vanitatisque transeant captiui, tunc enim arma fabricant calybe vacua, & solùm ad oculos splendentia. Si concionator calamistrato sermone, nitidoque eloquio, vernanti stilo audientium aures oblectet, in Philisthinorum ditione videtur commorari, & virtutis hostibus inseruire. Philisthæus fabros non dicitur iugulasse, sed ad Prouinciam suam transtulisse, nam si semel translati, plus inseruiunt hostibus, quàm occisi: *Fortè duxerat eos in terram suam*.

§. LV.

Satis non est vitium auferre, sed ne pullulare possit iterum, impedire.

QVod pertinaciter studes (aiebat Seneca *epist.* 5.) *& omnibus omissis hoc vnum agis, vt te quotidie meliorem facias, & probo, & gaudeo: nec tantum hortor, vt perseueres, sed etiam rogo. Illud autem te admoneo, ne eorum more, qui non proficere, sed conspici cupiunt, facias aliqua.* Sunt, qui ad virtutum castra honestè transfugæ ad exomologesim peccatorum recurrant, qui à libidinis victimarum communicatione se abstrahant, qui impedimentis omnibus ablegatis virtuti inseruiant; alij conantur fallere, non proficere; catenam non rumpunt, sed exiguo tempore abscondunt: ramusculos ad speciem abscindunt, sed radicem non eruunt. *In primis* (monebat Cassiodorus 7. *variarum* 6.) *noxias arbores,*

quæ inferunt fabricarum ruinas, dum sunt quidam mœnium importabiles arietes, censemus radicitus amputari, quia nulla læsio remouetur, cuius origo non tollitur. Parum iuvaret insidiantes mœnibus ramos præcidere, si radix perseueraret, nam licet læsio tantillum remoueretur, discrimen iterum emergeret, & novum radix periculum procrearet. Vbi Philisthæi Hebræos subiugarunt, non inueniebatur inter Israëlitas faber ferrarius, qui cuderet arma, quia deficiebat materia: *Faber ferrarius non inueniebatur in omni terra Israel: cauerant enim Philisthiim, ne fortè facerent Hebræi gladium, aut lanceam.* Quomodo cauerant? Omnem materiam fabricandorum armorum auferendo, & in posterum vetando. Itaque fabris non erat fabricandi arma occasio præsens, nec sperabatur futura: ergo fabri non solùm cessarunt, sed abierunt. Ita Theodoretus: *Cùm eos vicissent alienigenæ, vniuersum ferrum acceperunt, & prohibuerunt, ne possiderent aliud.* Si ablato, quod tunc habebant, ferro, spes acquirendi aliud remaneret, faber forsitan perseueraret, verùm cauti Philisthæi contenti non sunt possessum auferre, sed ne aliud possiderent, solicito studio vetare. Quid faceret faber, dum nec materiam habebat, nec sperabat? Fugeret certè dæmon, si non solum vitia videret ablata, sed omnem materiam, & occasionem præcisam: at si occasio solùm ad tempus cessarit, sibi promittet arma iterum fabricari, vitiaque munire: Ergo disce à Philisthæis omnem materiam auferre si cupis victoria frui.

TEXTVS.

VERS. XX. Descendebat ergo omnis Israël ad Philisthiim, vt exacueret vnusquisque vomerem suum, & ligonem, & securim, & sarculum.

§. LVI.

Dæmones, quidquid opus est ad terrenis incumbendum, disponunt, & quàm citò fieri satagunt.

Ambitio, cupiditas, voluptas non pertinent ad veram libertatem, sed ad miseram seruitutem. Hanc tamen captiuitatem homines eligunt, & malunt in rebus terrenis, quàm purissimis gaudere bonis. *Infelices quidam* (aiebat Seneca de vita beata, *cap. 7.*) *non sine voluptate, immò ob ipsam voluptatem sunt.* Mala pro bonis legunt homines, corpus in præsenti sagina iacet, nec ad futura cogitationem præmittit: quod ad faustum, gloriámque pertinet solicitè procuratur, & instigante dæmone ambitur. Curat malignus hostis, vt offutura pro salubribus appetamus, & dementes mala, vti bona suspiremus. Philisthæi, vt sæpè dixi, dæmonum vmbræ, serio vetuerunt, ne Hebræi arma fabricarent, sed vt terram verterent, vt acquirendo diuitias incumberent, adiuverunt. Vomeres Israëlitarum exacuebant, ligones parabant, instrumenta, quibus terram colerent, fructúsque perciperent, adaptabant, immò, ne ob distantiam torperent, commodis locis ferrarias struxerunt officinas, quas facilè Israëlitæ adirent, instrumentáque renouarent: *Descendebat ergo omnis Israel ad Philisthiim, vt exacueret vnusquisque vomerem suum, & ligonem, & securim, & sarculum.* Itaque citò aderat Philisthæus, qui exacueret vomerem qui præpararet securim. Iam si inquiras, cur eis non permiserint arma fabricari, & voluerint ipsi rustica instrumenta componere? Respondeo, vtrumque ad eundem finem spectasse: arma prohibuerunt, ne iugum excuterent; emendabant securim, aut ligonem, vt terrenis prouentibus inhiarent. *Non est credibile* (inquit noster Sanctius) *in regionem Philisthinorum quæ à multis partibus Israelitidis regionis longè distabat, descendisse Hebræos, vt vomerem, aut ligonem acuerent, sed habuisse Philisthinos variis in locis Israelis stationes suas, & in his ferrarias officinas, ad quas, cùm retusi essent ligones, vomeres, & secures, recuderentur ad rurale negotium.* Vt terræ operibus insudarent, vt cupiditati inseruirent, ipsi Philisthæi instrumenta præparabant, & ad temporis compendium commodis in locis officinas struebant; quò noueris, quàm solicitè procurent dæmones, vt terrenis incumbas, & puluere terrenorum sordescas. Humani generis hostis appetitum exacuit, cupiditatem accendit; vitiorum occasiones disponit, & ne in posterum, mittas, exambit. *Hæc non vetuerant Philisthini* (inquit Abulensis *quæst. 20.*) *quia indè eis nullum periculum, aut grauamen inferebatur, quin potiùs, si ista non permitterent, faciliùs ab eis rebellarent.* Terrenis suspirent, ne rebellent, nam terrenorum amor vitiorum confirmat iugum, & dæmonis prolatat imperium.

TEXTVS.

VERS. XXI. Retusæ itaque erant acies vomerum, & ligonum, & tridentum, & securium vsque ad stimulum corrigendum.

§. LVII.

Sæpè tempus instrumenta peccatorum obtundit, & ipse homo dæmonis auxilio exacuit.

Qvod nobis ipsa natura optimum sedandis appetitibus senectutem remedium dedit, & contemnimus, & eludimus. Etiam dum calet sanguis, & iuventus floret, ad meliora tendendum est. Bonarum artium vsu virtutum amore, cupiditatum despectu viuendi, atque moriendi scientia iuvenes ornari decet, verùm si immaturæ adolescentiæ ardore à virtutis via iuvenis deflexerit, & deliria voluptatum fuerit sectatus aliqualem excusationem habet: verùm prodigiosum est, si senectus morti proxima ad culmina ambitiosè adnitatur ascendere; si adolescentium vitia conetur superare, si viribus iam delassatus, & omnibus ad appetitum instrumentis infirmis suspiret insanis ardoribus æstuare, & indecoris appetitionibus insanire. *Turannius fuit* (inquit Seneca de Breuitate vitæ, *c. 20.*) *exactæ diligentiæ senex, qui post annum nonagesimum cùm vacationem procurati nis à C. Cæsare vltrò accepisset, componi se in lecto, & velut exanimem à circumstante familia plangi iussit. Lugebat domus otium domini senis, nec finiuit ante tristitiam, quam labor illi suus restitutus est.* Vrebat ambitio, quem vita deserebat. Idem alius in materia differenti animus est: viuit, immò gliscit veneris cupiditas, cùm facultas non est. Speculum consulunt, alienam comam assumunt, capillos tingunt, & se totos studiosè componunt, vt repetat datus Seneca: *Cùm imbecillitate corporis pugnant, senectutem ipsam nullo alio nomine grauem indicant, quàm quod illos seponit.* Ætas seponit, sed cupiditas vrit: *Dixit Cato* (scribit Plutarchus *lib.* An seni) *multis obnoxia peculiaribus malis senectuti non infligendam vltrò vitij maculam. Ex multis autem vitiis multò magis ignauia, languor & mollitia sugillant virum grandæuum, qui ex curia in conclaue abdit se mulierum.* Nec longa ætas, nec splendida dignitas suasit aliquibus diuortium cum appetitibus facere, immò vt poma, cum fugiunt, sapidiorem gustum promittunt; ita etiam cùm iam vita ad occasum vergit nescio quam dulcedinem vitiorum affert. Terrena curabant Israëlitæ, & temporum tractu acies instrumentorum deficiebant retusæ: *Retusæ itaque erant acies*

vomerum, & ligonum, & tridentum, & securium vsque ad stimulum corrigendum. Putares inhabilibus iam ad terrena tractanda instrumentis salubriter otiandum, & pulchræ morti studendum: verùm nullo excusato labore Philisthinorum ope instrumenta exacuebant, vt quirent cupiditatibus inseruire, & terram colere: *Descendebat ergo omnis Israël ad Philisthiim, vt exacueret vnusquisque vomerē suum, & ligonem & securim, & sarculum.* Itaque vel cùm terram tractare nequibant, incumbere terrenis adlaborabant, & studebant aliena industria vti, quantumvis labore fracti. *Hebetes erant* (inquit Abulensis *quæst.* 20.) *vomeres, & ligones, & omnia rustica instrumenta. Quod dupliciter potest intelligi: vno modo, quòd ista instrumenta essent retusa ex diuturnitate temporis.* Tempore exæsa, & diuturnitate obtusa erant instrumenta, sed ne terram vertere desinerent, laborabant exacuere, & præparare. Audiui aliquos senes medicatis potionibus ad venerem vti: audiui senecta consumptos acquirendis diuitiis inhiare, audiui semimortuos dignitates ambire. Pro hominum cæcitas, & fragilitas!

§. LVIII.

Nisi tempus virtuti debitum solicitè instaures, ad miserum statum deuenies.

INter homines degenti frequens periculum est, facilius per exempla vitia subrepunt, & nisi quis mores solicitè componat, paulatim eneruatus, & quod fugauerat, redit. *Ego certè* (aiebat Seneca *epist.* 7.) *confiteor imbecillitatem meam. Nunquam mores, quos extuli, refero. Aliquid ex eo, quod composui, turbatur. Aliquid ex his, quæ fugaui, redit.* Quos longa imbecillitas affecit, vel leui occasione offenduntur, & opus est se reficere, & vires recolligi. Facilè transitur ad plures, & vel qui maximè concinnant ingenium, nequeunt sine aliqua offensa ferre vitiorum impetum: subducendus est animus, & vitiorum puluis abstergendus, ne dum parui pendit periculosa ignauia, ipsa consuetudine difficultas virtutis accrescat. Si statim exiguo morbo occurratur, citò medicinis salus reficitur, si verò negligentia, ignauiáque permittat serpere, & indurari, medicamentis resistet, & peritiam medici fatigabit. Plures in magnam difficultatem recuperandæ virtutis deuenerunt, quia quod sensim humana conuersatione, & aliorum conuictu amittitur, instaurare non procurarunt. Israëlitæ telluris laboribus occupati, dum terram vertunt, ipso exercitio instrumentorum acies retundunt, & dum negligenter exacuere despiciūt inhabilia prorsus reddunt: *Retusæ itaque erant acies vomerum, & ligonum, & tridentum, & securium vsque ad stimulum corrigendum.* Vnde hæc instrumentorum obtusio prouenerit, quærunt Interpretes. Abulensis *quæst.* 20. putat non solùm ex lucta cum tellure accidisse, sed ab ignauia etiam promanasse. Si quod ex quotidiano cum terra luctamine deperdebatur, quotidiana ac frequenti lima corrigeretur, vomeris acies adeò non esset obtusa, vt nequiret sulcos proscindere, & terram vertere: verùm dum negligenter amissum non reparatur, ad quandam impotentiam deuenitur. *Potest intelligi, quòd ista instrumenta essent retusa ex diuturnitate temporis, quæ non apparata erant.* Tempus difficultatem auxit, & ipsa difficultate animos deterruit. Si quotidiè, aut frequenter vomerem emendarent, ad hanc difficultatem non deuenirent. Qui per humanam fragilitatem virtutis vigorem eneruat, & animi vires debilitat, si frequenter ad exomologesim recurrat, animum reparat: si diù emendationis oblitus, grandi difficultate præpeditur illigatus. Vomeris acies non tam erat retusa ex frequenti telluris proscissione, quàm ex emendationis tarditate: *Ista instrumenta retusa ex diuturnitate temporis, quæ non apparata erant.*

TEXTVS.

VERS. XXII. Cúmque venisset dies prælij, non est inuentus ensis, & lancea in manu totius populi, qui erat cum Saüle, & Jonatha, excepto Saül, & Jonatha filio eius.

§. LIX.

Miraculo opus est, vt in die prælij exarmatus, triumphis gaudeat redimitus.

PRælia, nisi inueniant armatos, facilè subjicient nudos. Validum scutum aduersariorum ictus eludit exacutus ensis aut hostes fugat, aut appropinquantes ferit: *Quid est dignius* (aiebat Cassiodorus 4. *var.* 6. *quod die, noctúque assidua deliberatione voluamus, nisi vt Rempublicam nostram, sicut arma protegunt, æquitas quoque inuiolata custodiat?* Salutis remedium miles habet in armatura dispositum, terror armatus inimicis, frænat miles armis nudus hostis militabit trophæa. *Signa tua* (aiebat Cassiodorus 7. *variarum* 1. *abactores timeant, fures pauescant, latrones perhorreant. Innocentia tantum læta respiciat, dum sibi auxilia venire credit, quæ legum disciplina transmisit.* Si in die certaminis, si in vltimo vitæ cum hoste congressu Christianum militem viderit dæmon inuiolatæ fidei clypeo protectum, virtutum armis munitum, mandatorum obseruatione vallatum, licet aggrediatur pugnam, securam sibi non promittet victoriam: at si viderit spiritualibus armis nudatum, indubiè sibi promittet triumphum. Et quidem ni miraculum intercedat, inermis peribit, & aduersarius triumphabit. Ecce prælium aduiget Israëlitas armis exutos, & omni præsidio militari nudatos: *Cúmque venisset dies prælij, non est inuentus ensis, & lancea in manu totius populi.* Israëlitæ reportauere triumphum, sed intercessit miraculum. *Factum est miraculum in castris per agros.* Infrà *cap.* 14. *vers.* 15. Miraculum factum est, vt constaret inermes in die certaminis, vt reportent triumphum, indigere miraculo. In quouis tempore, si peccator ad doloris ac confessionis recurrat arma, de humani generis hoste poterit, Deo auxiliante, reportare trophæa: est tamen periculosissimum ad diem prælij arma non prouidere, & miraculum expectare. *Ponitur hic id* (scribit Abulensis *quæst.* 20.) *propter quod posita fuerant superiora, scilicet, quòd cùm pugnauerunt Israëlitæ cum Philisthinis nullus de Israel habebat lanceam, aut ensem.* Quàm est improuidum in die prælij expectare miraculum!

§. LX.

Studiosè curant homines, quæ ad brevem vitam spectant amenter obliuiscuntur, quæ ad triumphum in mortis certamine iuvant.

PRosunt virtutes, vt æternam vitam nanciscaris, iuvabit studiosa circa corpus solicitudo, vt tantisper vitam protendas, eúmque æternum longè caducum euincat, ea homines tenentur amentia, vt euanidis prorsus dediti; æternorum inueniantur obliti. *Est optima Reipublicæ species* (scribit Philo *lib.* de Abrahamo) *vt sublatis tyrannidibus, & dynastiis ex anima, ius, & fas vigeat pro iniquitate, ac iniustitia. Est autem, quod dicimus, non figmentum fabulosum, sed res verissima, quam in nobis ipsis experimur: nam sæpè sensus cum affectibus concordes ministrant ei sensibilia, sæpè interueniente dissidio nolunt debitū reddere, aut non sunt soluendo ratione cohibente, quæ si quando arma sua corripit, scilicet virtutes,*

& harum placita, his submixta vincit egregiè. Nefas enim est corruptibilia in eadem cum incorruptibilibus sede considere. Qui rationi viuit, corruptibilia æternis postponit, & cogit sensus virtutibus inseruire, nec permittit deliciis fallacibus inhiare: sunt tamen pauci, qui à ratione non dissideant, & voluptatibus faueant. Passim vagamur non rationem sequuti, sed appetituum serui. Videbis plures, qui opes sequantur, qui intemperantiæ adulentur, qui fastigia possidere ad itantur: omnes isti sui ipsorum hostes crede, si obliuiscantur virtutibus inseruire. Dæmonum negotium agit, qui non curat ad prælium arma, & suspirat semper terrena. Israëlitæ hostes adoriuntur, & armis prorsus nudati turbantur: *Cùm venisset dies prælij, non est inuentus ensis, & lancea in manu totius populi:* non cogitarunt aliquando diem prælij adfuturum periculi obliti, & terrenis rebus intenti. Hos ipsos inuenies nulli labori pepercisse, vt vomerem exacuerent, & ligonem emendarent: *Descendebat ergo omnis Israel ad Philisthiim, vt exacueret vnusquisque vomerem suum, & ligonem: & securim, & sarculum.* Mira res: qui vomeres debuissent vertere in lanceas, lanceas vertebant in vomeres. Inquires, cur qui adeò soliciè ista instrumenta parabant, nulla sibi armorum subsidia prouidebant? Sed facilis est responsio: Omnia ista instrumenta colendæ telluri, & metendis fructibus deseruiebant: ergo solum curarunt, quo caducam alerent vitam, non quò de hostibus reportarent victoriam. *Intelligendum* (inquit Abulensis *quæst.* 20.) *quòd iste desconsueerat ad paranda rustica instrumenta.* Totum studium erat culturæ, nullum victoriæ. O quot variis solicitudinibus immersi, & thesauros onerandi studiosi, spiritualium armorum inueniuntur obliti! Ad futurum certaminis diem non cogitarant, & ni adesset miraculum, vrgeret periculum.

§. LXI.

Angelis debemus non solùm ab inimicis defendi, sed ad triumphum armis muniri.

VT pueris pædagogus destinatus, qui mores instruat, & pericula auertat; sic Deus hominum prouidentissimus pater custodes Angelos designauit, vt solicito studio ab hostibus protegant, & armis ad triumphos reportandos communiant. Quàm perirent mortales, ni sacri spiritus solerter inuigilarent, & sua protectione defenderent. Angelis adapta, quod de parentibus aiebat Philo lib. de Temulentia: *Est officium omnem admonitionem, castigationémque adhibere sanabilibus: patris autem, matrísque vt communis appellatio sic vires distincta sunt.* Angeli iam patrem agunt seueritate carpentes, & terrore frænantes, iam matrem tristem solando, & blandiendo. In lacu Angelus Danielem defendit, & in fornace salutiferum rorem, quo pueri flammas vincerent, ministrauit. Hic etiam cùm Philisthiim, qui dæmonum personas agebant, inermes Israëlitas grauissimo prælio vrgerent, arma quibus vincerent, vt capite sequenti apparet; opportunè ministrarunt: *Cúmque venisset dies prælij, non est inuentus ensis, & lancea in manu totius populi qui erat cum Saule, & Ionatha, excepto Saul, & Ionatha filio eius.* Saüli, Ionathæque ab Angelis ministrata arma tradunt Hebræi, & licet Hebræorum sit somnium, ad mores est certissimum documentum. *Dicunt Hebræi* (inquit Lira) *quòd miraculosè dati sunt eis gladij.* Consonat Abulensis *quæst.* 20. *Dicunt Hebræi, quòd miraculosè per Angelos adducta sunt arma tunc Sauli, & Ionathæ.* Ministratis per Angelos armis reportatus est triumphus & ni Saulem, Ionathámque munirent, miserandus Israëlitas premeret casus. Sæpè inermes, virtutibúsque nudati proximo iam certamine perirent, ni Angeli alumnos suos tuerentur, ferociam hostium reprimentes & à Numine ad confessionem, contritionémque auxilia impetrantes. Indubium est nobis Angelos conferre plurima beneficia, vtinam debita rependamus obsequia.

TEXTVS.

VERS. XXIII. Egressa est autem statio Philisthiim, vt transcenderet in Machmas.

§. LXII.

Suspectus tibi semper sit locus, vbi ruinam semel expertus.

PRudens vitauit scandalum, vbi aliquando cucurrit offensus, ne iterata ruina grauior sit casus. *Plerique naufragio liberati* (aiebat Tertullianus *de Pœnitentiâ, cap.* 7.) *exinde repudium & naui, & mari dicunt.* Adnectit: *formidant videri inculcare, quod consequuti sunt: bona certè solicitudine iterum experiri vitant, quod semel didicerunt timere.* Perspicacissimus dæmon securitatem promittit, vt temeritatem obarmet. Non iterum adfuturum suadet periculum, & dum imprudens credit aduersario, vires addit detrimento. Sapienti ruina proficit ad solicitiorem cautelam, & quia semel est expertus naufragium, occasioni dicit repudium. Consumptis iam cibis, quos ex Ægypto filij Iacob attulerant, fame vrebantur, nec tamen Ægyptum repetere cogitabant, opus fuit à patre vrgeri, & ad profectionem animari: *Consumptis cibis, quos ex Ægypto detulerant, dixit Iacob ad filios suos: Reuertimini, & emite nobis pausillum escarum. Gen.* 43. *vers.* 2. Et quid opus erat admoneri à patre, quando fames adurgebat, & posse ab Ægypto alimenta adduci fratrum quisque non ignorabat? O vtile nobis documentum! Fuerant pro exploratoribus habiti, & periculum grande experti: ergo ad famis clamores obsurdescebant, & adire Ægyptum iterum detrectabant. Huc vocat Caietanum ad *Gen.* 42. *Vidit itaque ipse Iacob frumentum ex Ægypto allatum & excitauit filios arguēdo cur viderent, & non prouiderent.* Opus fuit illos incitare, quia etsi famem experirentur præteriti periculi, & solicitæ anxietatis recordabantur. Philistæi in Gabaa munita statione perstiterant; verùm à Ionatha impetiti detriumphati sunt, modò in Machmas non longè ab antiqua stationem habebant eis militaribus præsidiis munitam, ea militum copia suffultam, vt Israëlitæ Ammonitarum etiam triumphis erecti se subduxerint, & latibula perquisierint. Et quamuis pro Philisthinis staret campus, nouas vires comparare sibi tentarunt & stationem ad tutiora duxerunt: *Egressa est autem statio Philisthiim, vt transcenderet in Machmas.* Quærunt Interpretes, cur à loco priùs occupato discesserint tot copiis armati, tot militibus instructi? Noster Sanctius existimat extimuisse vel antiquæ stationis proximitatem, nam cùm ibi passi fuissent non exiguum damnum, cauerunt iterum subire periculum. Audi Sanctium: *Erat Machmas non procul à Gabaa Benjamin, vbi erat statio Philisthinorum, quàm Ionathas paulo ante percusserat, qui cùm attriti iam essent Ionathæ victoria, neque resistere se posse considerent vtriusque ducis viribus iam proximè coniunctis, statione relicta ad stationem castra se receperunt.* Intonabant Ionatham Saule associatum contra ipsos stare, cúmque in Gabaa statione cladem tulissent, proximitatem eius loci timuerunt, & recedēdo maiores sibi vires comparare curarūt. O vtinam Philisthinorum cautela sit nobis doctrina, & eius loci proximitatem vitemus, ob id tulisse cladem aliquando non ignoramus!

CAPVT XIV.

1.

T accidit quadam die, vt diceret Ionathas filius Saül ad adolescentem armigerum suum: Veni, & transeamus ad stationem Philisthinorum, quæ est trans locum illum: patri autem suo hoc ipsum non indicauit. 2. Porrò Saül morabatur in extrema parte Gabaa, sub malo granato, quæ erat in Magron: & erat populus cum eo quasi sexcentorum virorum. 3. Et Achias filius Achitob fratris Ichabob filij Phinees, qui ortus fuerat ex Heli Sacerdote Domini in Silo, portabat Ephod. Sed & populus ignorabat quò iisset Ionathas. 4. Erant autem inter ascensus, per quos nitebatur Ionathas transire ad stationem Philisthinorum, eminentes petræ ex vtraque parte, & quasi in modum dentium scopuli hinc & inde prærupti, nomen, vni Boses, & nomen alteri Sene. 5. Vnus scopulus prominens ad aquilonem ex aduerso Machmas, & alter ad meridiem contra Gabaa. 6. Dixit autem Ionathas ad adolescentem armigerum suum: Veni transeamus ad stationem incircumcisorum horum, si fortè faciat Dominus pro nobis, quia non est Domino difficile saluare vel in multis, vel in paucis. 7. Dixitque ei armiger suus: Fac omnia, quæ placent animo tuo: perge quò cupis, & ero tecum vbicumque volueris. 8. Et ait Ionathas: Ecce nos transimus ad viros istos. Cúmque apparuerimus eis, 9. Si taliter locuti fuerint ad nos, manete, donec veniamus ad vos: stemus in loco nostro, nec ascendamus ad eos. 10. Si autem dixerint: Ascendite ad nos, ascendamus quia tradidit eos Dominus in manibus nostris: hoc erit nobis signum. 11. Apparuit igitur vterque stationi Philisthinorum dixerúntque Philisthiim: en Hebræi egrediuntur de cauernis, in quibus absconditi fuerant. 12. Et locuti sunt viri de statione ad Ionatham, & ad armigerum eius, dixerúntque: Ascendite, ad nos, & ostendemus vobis rem. Et ait Ionathas ad armigerum suum: Ascendamus, sequere me, tradidit enim Dominus eos in manus Israël. 13. Ascendit autem Ionathas manibus, & pedibus reptans, & armiger eius post eum. Itaque alij cadebant ante Ionatham, alios armiger eius interficiebat sequens eum. 14. Et facta est plaga prima qua percussit Ionathas, & armiger eius quasi viginti virorum in media parte iugeri, quam par boum in die arare consueuit. 15. Et factum est miraculum in castris per agros: sed & omnis populus stationis eorum, qui ierant ad prædandum, obstupuit, & conturbata est terra, & accidit quasi miraculum à Deo. 16. Et respexerunt speculatores Saül, qui erant in Gabaa Beniamin, & ecce multitudo prostrata, & huc, illucque diffugiens. 17. Et ait Saül populo, qui erat cum eo: Requirite, & videte quis abierit ex nobis. Cúmque requisissent, repertum est non adesse Ionatham, & armigerum eius. 18. Et ait Saül ad Achiam: Applica Arcam Dei. (Erat enim ibi Arca Dei in die illa cum filiis Israël.) 19. Cúmque loqueretur Saül ad Sacerdotem, tumultus magnus exortus est in castris Philisthinorum: crescebatque paulatim, & clarius resonabat. Et ait Saül ad Sacerdotem: Contrahe manum tuam. 20. Conclamauit ergo Saül, & omnis populus, qui erat cum eo, & venerunt vsque ad locum certaminis, & ecce versus fuerat gladius vnius cuiusque ad proximum suum, & cædes magna nimis. 21. Sed & Hebræi, qui fuerant cum Philisthiim heri, & nudius tertius, ascenderántque cum eis in castris, reuersi sunt, vt essent cum Israel, qui erant cùm Saül, & Ionatha. 22. Omnes quoque Israëlitæ, qui se absconderant in monte Ephraim, audientes, quòd fugissent Philisthæi, sociauerunt se cum suis in prælio. Et erant cum Saül quasi decem millia virorum. 23. Et saluauit Dominus in die illa Israël, pugna autem peruenit vsque ad Bethauen. 24. Et viri Israël sociati sunt sibi in die illa; adiurauit autem Saül populum, dicens: Maledictus vir, qui comederit panem vsque ad vesperam, donec vlciscar de inimicis meis. Et non manducauit vniuersus populus panem. 25. Omnéque terræ vulgus venit in saltum, in quo erat mel super faciem agri. 26. Ingressus est itaque populus saltum, & apparuit fluens mel, nullúsque applicuit manum ad os suum; timebat enim populus iuramentum. 27. Porrò Ionathas non audierat, cùm adiuraret pater eius populum: extenditque summitatem virgæ, quam habebat in manu, & intinxit in fauum mellis: & conuertit manum suam ad os suum, & illuminati sunt oculi eius. 28. Respondénsque vnus de populo ait: Iureiurando constrinxit pater tuus populum, dicens: Maledictus vir, qui comederit panem hodie (defecerat autem populus.) 29. Dixitque Ionathas: Turbauit pater meus terram: vidistis ipsi, quia illuminati sunt oculi mei, eo quod gustauerim paululum de melle isto. 30. Quanto magis si comedisset populus de præda inimicorum suorum, quam reperit; nonne maior plaga facta fuisset in Philisthiim? 31. Percusserunt ergo in die illa Philisthæos à Machmis vsque ad Aialon. Defatigatus est autem populus nimis. 32. Et versus ad prædam, tulit oues, & boues, & vitulos, & mactauerunt in terra: comeditque populus cum sanguine. 33. Nuntiauerunt autem Saüli, dicentes, quòd populus peccasset Domino, comedens cum sanguine. Qui ait: Præuaricati estis, voluite ad me iam nunc saxum grande. 34. Et dixit Saül; dispergimini in vulgus, & dicite eis, vt adducat ad me vnusquisque bouem suum, & arietem, & occidite super istud, & vescimini, & non peccabitis Domino

comedentes cum sanguine. Adduxit itaque omnis populus vnusquisque bovem in manu sua vsque ad noctem:
& ceciderunt ibi. 35. *Ædificavit autem Saül altare Domino, tuncque primum cœpit ædificare altare*
Domino. 36. *Et dixit Saul: Irruamus super Philisthæos nocte, & vastemus eos vsque dum illucescat mane,*
nec relinquamus ex eis virum. Dixitque populus: Omne, quod bonum videtur in oculis tuis, fac. Et
ait Sacerdos: Ascendamus huc ad Deum. 37. *Et consuluit Saul Dominum. Num persequar Philisthiim? si*
trades eos in manus Israël? Et non respondit ei in die illa. 38. *Dixitque Saul: Applicate huc vniversos*
angulos populi. Et scitote, & videte, per quem acciderit peccatum hoc hodie. 39. *Vivit Dominus Salvator*
Israel, quia si per Ionatham filium meum factum est, absque retractatione morietur. Ad quod nullus con-
tradixit ei de omni populo. 40. *Et ait ad vniversum Israël. Separamini vos in partem vnam, & ego cum*
Ionatha filio meo ero in parte altera. Respondítque populus ad Saül: Quod bonum videtur in oculis tuis,
fac. 41. *Et dixit Saul ad Dominum Deum Israël: Domine Deus Israël, da indicium: quid est, quòd non*
responderis servo tuo hodie? Si in me, aut in Ionatha filio meo est iniquitas hæc, da ostensionem: aut si hæc
iniquitas est in populo tuo, da sanctitatem. Et deprehensus est Ionathas, & Saul, populus autem exijt. 42.
Et ait Saul: Mittite sortem inter me, & Ionatham, filium meum. Et captus est Ionathas. 43. *Dixit autem*
Saul ad Ionatham: Indica mihi quid feceris. Et indicavit ei Ionathas, & ait: Gustans gustavi in summitate
virgæ, quæ erat in manu mea, paululum mellis, & ecce ego morior. 44. *Et ait Saul: Hæc faciat mihi*
Deus, & hæc addat, quia morte morieris Ionatha. 45. *Dixitque populus ad Saül: Ergo ne Ionathas morietur,*
qui fecit salutem hanc magnam in Israël? hoc nefas est: vivit Dominus, si ceciderit capillus de capite eius
in terram, quia cum Deo operatus est hodie. Liberavit ergo populus Ionatham, vt non moreretur. 46.
Recessitque Saul, nec persecutus est Philisthiim: porro Philisthiim abierunt in loca sua. 47. *Et Saul, confirmato*
regno super Israël, pugnabat per circuitum adversum omnes inimicos eius, contra Moab, & filios Ammon,
& Edom, & Reges Soba, & Philisthæos, & quocumque se verterat, superabat. 48. *Congregatóque exercitu,*
percussit Amalec, & eruit Israël de manu vastatorum eius. 49. *Fuerunt autem filij Saul Ionathas, & Iessui,*
& Melchisua: & nomina duarum filiarum eius, nomen primogenitæ Merob, & nomen minoris Michol. 50.
Et nomen vxoris Saul, Achinoam, filia Achimaas: & nomen principis militiæ eius, Abner, filius Ner, patruelis
Saul. 51. *Porro Cis fuit pater Saul, & Ner pater Abner, filius Abiel.* 52. *Erat autem bellum potens adversum*
Philisthæos omnibus diebus Saul. Nam quemcumque viderat Saul virum fortem, & aptum ad prælium,
sociabat eum sibi.

TEXTVS.

VERS. I. Et accidit quadam die, vt diceret Jonathas filius Saül ad adolescentem armigerum suum. Veni, & transeamus ad stationem Philisthinorum, quæ est trans locum illum. Patri autem suo hoc ipsum non indicavit.

§. I.

Bonus Princeps vitam aliquando exponit discrimini vt subveniat suorum calamitati.

BONVS Princeps deseruit muneri non plausus ambitioni, non emit propriam quietem subiectorum dispendio, immò eorum salutem, incolumitatémque fulcire aliquando satagit, proprio periculo. *Opes nostras* (aiebat Theodericus 2. *variarum* 37.) *cupimus thesauro pietatis augere, execrantes commoda, quæ nobis vexatorum fuerint calamitatibus acquisita.* Adnectit: *Quia egentium leuamina nostras potiùs diuitias æstimamus.* Auersabatur optimus Princeps diuitias de pauperaris subditis congregatas, quia nouerat dignitatem tunc præcipuè splendere, si admitatur subiectorum commodis vigilare. Consonat Seneca *lib.* 1. *de Clementia, cap.* 14 *Magnos, & felices, & augustos diximus, & ambitiosa maiestati, quidquid potuimus titulorum congessimus, illis hoc tribuentes: patrem quidem patriæ appellauimus, vt sciret datam sibi potestatem patriam, quæ est temperatissima, liberis consulens, suaque post illos ponens.* Pater filius laborat, filius continuit, & vt ab eis auerterit periculum, ipse subit. Hinc est, quòd Ionathas vt Principis, vt Reipublicæ patris impleret nomen, rem satis arduam tentarit. Vno solo comite aggressus est aduersariorum vires reprimere, despexitque honestè periculum, vt posset calamitosissimis prouidere: *Accidit quadam die, vt diceret Jonathas filius Saul ad adolescentem armigerum suum suum: Veni, & transeamus ad stationem Philisthinorum.* Quærunt Interpretes, qua Ionathas causa fuerit impulsus, vt apertum adeò subiret periculum, & impeteret aduersarios? Iosephus putat doluisse suos ab hostibus premi, & regionem deuastari, ob idque tentasse vel proprio sanguine suorum calamitatem redimere, & commodis prouidere. Accipe Iosephum 6. Antiquit. *cap.* 6. & apud Glossam: *Palæsthini tribus agminibus exercitum diuidentes, & per totidem itinera discurrentes Hebræorum Provinciam deuastabant, videntibus Rege, & filio eius Ionatha, & terram defendere non valentibus. Dumque residerent super collem excelsum, terrámque populari respicerent, eis in maxima angustia constitutis, Ionathas cum armigero suo constituit, vt latenter ad hostium tabernacula properarent, turbámque eis, & quemdam modum commotionis inferrent.* Ionathas, qui interpretatur columbæ donum, nomen impleuit, & se à cœlesti columba populis præpositum declarauit, dum vt subiectis succurreret, generosè vitam contempsit, & periculum Dei auxilio fretus adiuit. Non adeò nobilitaret sceptrum, si despiceret subiectorum excidium.

Eman. de Naxera in Reg.

§. II.

Principi fida sunt ministrorum auxilia, si agnoscatur suspirare cunctorum commoda.

NOn potest habere Princeps bonæ, ac fidæ voluntatis ministros, si pestiferis feris truculentior, & contra suorum vtilitatem audacior. Non amant homines superiorem, præcisè vt pependerint censum, sed vt exhibito cultu prouidum à Principe naneiscantur auxilium. Habebit Princeps milites, qui gloriosè

vitam contemnant, & vel in discrimina aperta ruant, si non tam sibi velit subiectos, quàm se illis. Opportunè Seneca lib. 1. de Clementia, cap. 11. *Placido, tranquilloque Regi fida sunt auxilia sua, quibus ad communem salutem vtatur: gloriosusque miles (publica enim securitati dare operam videtur) omnem laborem libens patitur, vt parentis custos.* Qui Principem experitur parentem, nullum pro Principe recusabit laborem. Ionathas armigerum aggredi adhortatur rem satis arduam, stationem Philisthinorum impetere. *Veni, & transeamus ad stationem Philisthinorum.* Quantis res difficultatibus, periculisque esset implexa, non tacuit Sacra Scriptura. Itinera scopulis refert impedita, inimicorum castra plurimo milite, armisque stipata, & tamen armiger alacri animo obsequitur, & hostem impetere non cunctatur: *Perge, quò cupit, & ero tecum, vbicumque volueris.* Inquires, cur armiger non grauetur obtemparare, vitamque exponere, quando in hostes irruptio, audaciæ ad speciem limites superabat, & temeritatis terminos attingebat? Quia Ionathas (inquit Iosephus) communi anhelabat prouidere saluti, & consulere vtilitati: ergo erubuit miles non parere, & latera Principis desertare: *Dum residerent super collem excelsum, terramque populari respicerent, eis in maxima angustia constitutis, Ionathas cum armigero suo constituit, vt latenter ad hostium tabenacula properarent.* Vidit miles Principem non suis cupiditatibus adulari, sed Rempublicam tueri: ergo vt præstaret obsequium, despexit animosè periculum. Dauid etiam cum immani hoste congreditur, ne populus miseræ seruitutis iugum incurrat: *Nunc vadam, & auferam opprobrium populi.* 1. *Reg.* 17. *vers.* 36. Cúmque posteà siti adurgeretur, tres fortes, hostilia arma despicientes aquam attulerunt, sitimque sedare studio solicito procurarunt: *Irruperunt ergo tres fortes castra Philisthinorum, & hauserunt aquam.* 2. *Reg.* 23. *vers.* 16. Milites sibi fidos inuenit, qui pro communi omnium salute strenuè militarat, vitámque honestè despexerat. Iam pro omnium militasse salute tradit Basilius Seleuciensis *orat.* 15. *Ne solius Regis sospitator esset Dauid, verùm etiam palam de vniuerso Israële benè meretur, & subditis allata salute Rex stabiliretur, atque promulgaretur, suum rursus militem in bella mouebat gratia.* Compertum erat Dauidem communi saluti vigilantissimè prouidere: ergo milites habuit, qui vt eius sitim extinguerent, aperta discrimina non dubitarent adire; nam Princeps habet qui pro eo spernant pericula, si ipse omnium solicitatit augmenta.

§. III.

Cœlestis inspiratio vel parentibus occultanda, si prudenter timeantur impedimenta.

COelestia dona decenti sunt asseruanda silentio, ne aliquo impediantur obstaculo: dispoliari desiderat qui thesaurum publicè portat. Hinc est, quòd Zacharias eodem tempore & silentium accepit, & donum: *Ecce eris tacens, & non poteris loqui vsque in diem, quo hæc fiant.* Luc. 1. *vers.* 20. Quousque fructus maturè promatur, lingua vtili silentio frænetur, ne dum acceptum cœlitus beneficium proditur, ipsa promulgatione impediatur. *Denique* (aiebat Chrysologus *serm* 88.) *Zacharias ipso, quod tacet, non est pœna, sed signum, non est terrena debilitas, sed cœleste secretum: Deus, qui loqui dat, tacere facit, & imperat silentium, qui inserit verbum.* Cœlestis vox pectori inseritur, & silentium custos apponitur, ne immatura loquacitas sit maturandi fructus vacuitas. Ionatham laudabiliter audacem cœlestis inspiratio ad deterendos hostes impellit, & egregium opus aggressurus ora silentio sigillat, & patrem etiam amantissimum celat: *Veni, & transeamus ad stationem Philisthinorum, quæ est trans locum illum. Patri autem suo hoc ipsum non indicauit.* Cœlesti pulsu fuisse Ionatham motum tradit Abulensis *quæst.* 2. *A Deo motus est, vt hæc faceret.* Sed statim oritur, quæstio, cur armigero referarit, nec parenti dixerit, quando consulere videbatur prudentia, patris expectare placitum, & explorare iudicium? Verum facilis est quæstionis enodatio. Armiger aliquod præstabat auxilium, nec erat tentando facinori impedimentum: consultus pater esset impedimentum, non esset auxilium: ergo edocuit Ionathas diuinam inspirationem nec parentibus indicandam, si timeantur impedimenta, nec illum celanda, à quo sperari possint auxilia. Prodest datus iam Abulensis: *Armigero indicauit, quod vellet ire ad aciem Philisthinorum; patri tamen suo, qui charissimus erat sibi, non indicauit. Causa est, quia ipse conceperat animo suo hoc præclarum faciendum, ad quod Deus eum impellebat: pater autem putaret istam esse magnam temeritatem, vndè non permitteret eum illuc ire.* Si patri referaret cœlestem pulsum, apponere pater niteretur impedimentum: ergo Ionathas erudiuit eos, qui ad altiorem vitam à Deo vocantur, parentibus non aperire consilia, si vereantur apponenda obstacula, & quærenda impedimenta.

TEXTVS.

VERS. II. Porrò Saül morabatur in extrema parte Gabaa sub malo granato, quæ erat in Magron, & erat populus cum eo quasi sexcentorum virorum.

§. IV.

Vbi humana deficiunt media, confert sæpè Deus opportunissima auxilia.

QVisquis à se attinentia exercuit solicitus, nec partes suas deseruit ignavus; diuinum affuturum sibi non diffidat auxilium, sed afflictionis opportunum sperauit leuamentum. *Releuate nunc animos* (alloquitur 3. *variarum* 44. Theodericus nimis afflictos) *& de nostra prouisione recreati futura copia spem tenentes diuiso fauore habete fiduciam.* Tunc constatior florere debuit fiducia, cum calamitosior affligebat inopia, quia ad bonum spectat Principem desperatis manum porrigere, & auxilia opportunissima præparare. Christus Dominus celeri naui ad Geraseuos contendit, & iam dæmon majestatem agnoscit, & inuitus se ad eius pedes prosternit: *Videns autem Iesum à longè cucurrit, & adorauit eum.* Modò Marc. 5. *vers.* 6. adorat prouolutus, qui desertis adorari expetiuerat ambitiosus. Iam si inquiras, cur modò Dei filium agnouerit, cùm ieiunia protelantem, & naturæ leges euincentem expertus, an Dei filius esset explorare tentarit? respondebit Chrysologus *serm.* 16. clarum agnouisse diuinitatis signum, prouidere scilicèt opportunum rebus desperatis remedium. Est enim veluti majestatis insigne miseros tueri, & rebus desperatis consulere. Accipe Chrysologum: *Desperatos videbat, quibus ibat diuina remedia largiturus: ibat eorum curam, quibus humana iam defecerat cura.* Cùm nullum miseri illi à natura possent sperare subsidium, aut à medicina suffragium, inuolauit Christus opportunum contra immanes hostes allaturus remedium: ergo Dei filium dæmon agnouit; est enim Dei proprium miseris opitulari, & omni humana spe destitutos tueri. Et præsens noster confirmat Textus. Saül, eiusque milites ad Magron confugerant, quia se posse hostes abigere desperabant: *Porrò Saul morabatur in extrema parte Gabaa sub malogranato, quæ erat in Magron.* Quid tunc? Deus Ionathæ inuictos animos indit, vtque hostes

hostes felici successu aggrediatur, impellit: *Veni, & transeamus ad stationem Philisthinorum.* A Deo Ionatham fuisse motum vidimus, supra ex Abulensi: *A Deo motus est, vt hæc faceret.* Et quando motus? Quando scilicèt, quantum in se erat, Saül effecerat, & tamen victoriam humanis assequi posse artibus desperarat. Audi Abulensem *quæst.* 2. iam citata: *Sedebat Saul in Gabaa videns terræ suæ desolationem, & impotentiam suam, expectans si quando Deus misereretur. Deus autem videns afflictionem populi, dedit in corde Ionathæ, vt faceret hæc.* Hostilia castra à Ionatha Dei pulsu moto facilè euertuntur impetita, & insperata obtinetur victoria. Vt noueris nunquam tibi defuturam Dei prouidentiam, si absque legis iniuria, aut solicitæ actuositatis querela omne humanum desit auxilium; nec sperari possit remedium.

§. V.

Quo plus inimicorum adurgẽt arma, tutiora perquiri debent profugia.

PRudentia nihil minus est cauere (aiebat Cassiodorus 3. variarum 48.) etiam quæ non putantur emergere. Quod si quæ non putantur emergere, debent præcaueri, maiori studio, quæ videntur appetere, debent vitari. Adnectit Cassiodorus: *Mergi, quibus nomen est ex facto, cohabitatores piscium; aquatiles volucres, futuras tempestates naturaliter præuidentes, sicca petunt, stagna derelinquunt. Delphini fluctus pelagi metuentes, vadosis litoribus immorantur.* Pro periculi vrgentia debet cautela inuigilare solicita, & quidem perire vult, qui acri dæmonis tentatione impetitus ad tuta non confugit studiosus. Non otiosè refertur Saül ad Magron inuolare, cùm tot Philisthinorum agminibus constabat premi: *Morabatur in extrema parte Gabaa sub malo granato, qua erat in Magron.* Hostis copioso armabatur exercitu, & curruum ingenti numero; Saül sexcentis tantum militibus stipatus: ergo elegit tutum castrum, quod hostium audaciam frangeret, aut adsultus impediret. Notauit noster Sanctius: *Locus ille munitissimus erat.* Prudenter ad munitissimum se contulit locum, quia nouerat, graue imminere sibi periculum; & quidem sine excusatione periret, si cùm posset, munita adeò loca non teneret. Repetere posset datus Cassiodorus: *Castrum plenè in mundo singulare tenens claustra Prouinciæ; quod ideò probatur magis esse præcipuum, quia feris gentibus constat obiectum.* Ad Magron confugiens, dum soletti diligentia, & solicita curâ saluti consulit, hostis audaciam eludit, & periret subactus, si stertetet negligens, & otiosus. Sponsus cautam Sponsæ commendauit vigilantiam, dum capris assimilauit non otiosè ignauis, sed de monte ad montem aligeris: *Capilli tui sicut greges caprarum, quæ ascenderunt de monte Galaad. Cant. 4. vers. 1.* In monte capræ pascebantur, sed quia nouerant voraces lupos insidiari, inuolarunt ad tutiora, vt frustrarentur pericula. Prodest Ambrosius in Collectis ad hunc locum: *Spectantur à pastoribus suis dumosa de rupe pendentes, vbi luporum incursus esse non possunt.* Dumosa petunt, & pericula effugiunt: ergo fidelis anima, quia nouit feros lupos, hoc est, dæmones insidias captiosas prætendere, soliciè procurauit ad tutissima munimina celeri gressu contendere. Qui tentationum agmine impetitur, ad austeritatis, ac ieiuniorum castra inuolare adnitatur, quia nulla erit superflua cautela, dum fera inimicorum satagit nocere malitia. Saül palmam obtinuit, quia ad loca tutissima properauit.

§. VI.

Qui cupit tentationes illudere, arma non deserat, & ad Christum simul accurrat.

DVm contra nos inimicorum spiritualium bella desudant, & competentibus tenemur armis muniri, & ad Christi Domini patrocinium anxiis conatibus inuolare. Salus periclitatur, si armis spiritualibus non munitur; nec satis est arma arripere, sed opus Dei auxilium continuis orationibus implorare. De Echinis sic Cassiodorus 3. *var.* 48. *Dum futuras tempestates agnouerint, loca mutare cupientes (quia illis pro lenitate corporis nandi nulla fiducia est) lapillos, quibus pares possint esse, complexi, quadam anchorarum ponderatione librati scopulos petunt, quos fluctibus vexandos esse non credant.* Echini propriam leuitatem lapillis sufficiunt, & suffulti ad scopulos inaccessos contendunt; quibus procellosos tempestatum fluctus euadunt: satis non esset ad scupelos contendere, si natando contingeret ob leuitatem fluctibus vndosis perire. Satis non esset eis anchoris vti, si scopulis non satagerent immorari; ast dum coniungunt prouidè scopuli patrocinium, lapillorúmque fulcimentum, appetens frustrauere periculum. Quod & Saulem fecisse tradit Sacer Textus. Innumeris hostibus circundatus ad malogranati vmbram confugit, & milites secum habuit: *Porrò Saul morabatur in extrema parte Gabaa sub malogranato, qua erat in Magron. & erat populus cum eo quasi sexcentorum virorum.* Fortè satis non esset malogranati vmbra, si deponeret arma; fortè satis non essent arma, ni malogranato adhærens eius tegeretur vmbra; verùm dum armis munitus, & vmbra malogranati protectus periculum euasit, triumphúmque obtinuit. Adest Gregorius *lib. 5. in Reg. cap. 14. Sub malogranata Rex residet, quia in vmbra redemptoris requiem habet.* Christus vsus patrocinio, & armorum etiam suffragio hostes prostrauit, & triumphum tulit. Solent libidinis æstu impetiti ad Christum confugere, sed pœnitentiæ, & afflictationis corporis obliuiscuntur & quia non tractant arma, aliquando misera vincuntur ruina. Alij ad hæc arma solent recurrere, sed non crebrò cœlestis auxilia implorare; cùm oporteat vtrumque coniungere, sub vmbra scilicet malogranati immorari, & armis spiritualibus communiri, si obtinenda victoria, aut sunt propulsanda pericula.

TEXTVS.

VERS. III. Et Achias filius Achitob fratris Ichabod filij Phinees, qui ortus fuerat ex Heli Sacerdote Domini in Silò, portabat Ephod. Sed & populus ignorabat quò isset Jonathas.

§. VII.

Principibus Martiali in campo prodest Dei seruus vt militum audacia frænetur, & rerum ambiguitas depellatur.

NIhil optabilius Principi, quàm morati, disertique hominis familiaritas, quâ & læta augentur, & tristia sæpè molliuntur. Plura sunt confusis ambagibus obscurata, quæ lucem requirant sapientiæ, & solatium desiderent disciplinæ. *O te beatum* (aiebat Plinius minor, *lib. 8. epist. 13.*) *cui contingit vnum, atque idem optimum, & coniunctissimum exemplar: qui denique eum potissimum imitandum habes, cui natura esse te*

 simillimum

simillimum voluit. Felicitas sit virtutum, & sapientiæ sortiri speculum, vbi quid fugiendum, & quid agnoscere possis sectandum. Adnectit *epist.* 14. *Cogimur quædam facere, antequàm nosse. Erat autem antiquitus institutum, vt à majoribus natu non auribus modo, verùm etiam oculis disceremus, quæ facienda, mox ipsi. ac per vices quasdam tradenda minoribus haberemus. Indè adolescentuli statim castrensibus stipendiis imbuebantur, vt imperare parendo, duces agere, dum sequuntur, assuescerent. Indè honores petituri adsistebant curiæ foribus, & consilij publici spectatores, ante quàm consortes erant.* Qui honores petituri, & regendis populis adsignandi seniorum auidis auribus suscipiebant consilia, & obseruabant studiosè exempla. Quod licet vbique vtile, in Martiali campo inuenitur necessarium, vt militum insolentia modestorum aspectu componi, & in dubiis, subitisque accidentibus consilium à sapiente possit requiri. Hinc est quod Saül, etsi nudus legatur armis, studuit optimis non carere consiliis: *Erat populus cum eo quasi sexcentorum virorum. Et Achias filius Achitob fratris Ichabod filij Phinees, qui ortus fuerat ex Heli Sacerdote Domini in Silò, portabat ephod.* Non erat ephod portare ad certamina otiosum, nec Saüli erat exiguum luctum; quandoquidem per Achiam in rebus implexis quærebatur consilium, & militibus morum exhibebatur exemplum. *Portabat Ephod* (inquit Abulensis *quæst.* 2.) *quia infra dicitur, quòd consuluit Dominum. Sacerdotes autem magni non poterant consulere Dominum nisi in ephod, scilicet portando ephod, & rationale in pectore suo.* Habere curauit Saül secum virum, à quo & consilium petere, & oraculum posset inquirere, suisque factis ostendit Principibus, ducibúsque curandum inter exercituales strepitus eos viros habere, quos in dubiis consulere, & futuris possint periculis obuiare. Iam tres Reges de salute quodammodo desperarant, & ardenti siti adusti peribant: opus erat ab inceptis desistere, & terga indecorè vertere, ni Martiali in campo Elisæum habuissent, qui promisit aquam, & victoriam: *Alveus iste replebitur aquis, & bibetis, vos, & familia vestra, & iumenta vestra. Parúmque est hoc in conspectu Domini: insuper tradet etiam Moab in manus vestras.* 4. *Reg.*3.*vers.* 17. Ni Martiali in campo fuisset Elisæus, nec facienda tunc scirent, nec futura prænoscerent; at aperuerunt eius consilio fossas, & de hostibus tulere prædas. Tantùm iuvat moratum, sapientémque secum ducere, & in exercitu habere. Prodest Lira: *Et ait Iosaphat: Estne hic Propheta Domini, vt deprecemur Dominum per eum, tanquam per familiarem sibi, & amicum ad supplendum nostrum defectum?* In rebus adeò afflictis, perplexisque per Elisæum lux lux illis affuit, & victoria etiam arrisit.

TEXTVS.

VERS. IV. & V. Erant autem inter ascensus per quos nitebatur Jonathas transire ad stationem Philisthinorum, eminentes petræ ex vtraque parte, & quasi in modum dentium scopuli hinc indè prærupti, nomen vni Boses, & nomen alteri Sene. Unus scopulus prominens ad aquilonem ex adverso Machmas, & alter ad meridiem contra Gabaa.

§. VIII.

Nil adeò est tutum, quod hostili audaciæ non pateat, si ignavia, & inertia dormiat.

NOn semel locorum securitas, dum sollicitum abegit timorem, attulit inopinam stragem. Cato per Lybicas Syrtes duxit exercitum, & dum se milites existimauere securos Syrtibus cincti, armis hostilibus ingemuerunt subiugati. Vincitur locorum arduitas aliquando audaci temeritate, & pertinaci labore. Iuvat locorum densis aggeribus communiri, sed ni solicita semper inuigilaret solertia, & iners otium discusserit vigilantia, hostili audaciæ patebit via. *Si mentior* (aiebat Ennodius in Panegyrico) *vnquam dispositis tuis impedimentum exhibuit ardor, aut frigus, si timore gurgitum, si bibendi necessitate constrictus es, si Alpium iuga conuexi poli sublimitate secreta cursibus tuis attulere tarditatem. Nescierunt resistere, quos deu.ctis locorum munitionibus inuenisti. Quin, securos faciunt, interrupta, quos protegunt, & laxatis in otio animis viuunt qui tuttora possident. Aduersus te nec campestris habitatio pares protulit, nec quos amplexa sunt in via nisi extiterunt supplices, à depradatione subduxit.* Securos, quos amplectebantur, reddiderant populo vicina, & nullis vestigiis peruia, & tamen Theodericus felici temeritate deuicit, & audaci felicitate subegit. Nec aliter Ionathæ accidit. Philisthæi nil sibi metuebant ab hoste vicino, quia præruptis scopulis muniti, & saxeis aggeribus tecti, & tamen quod prorsus inaccessum, & polis videbatur vicinum, à Ionatha superatum est; nec solùm sibi aperuit viam, sed obtinuit contra securos victoriam: *Erant inter ascensus, per quos nitebatur Ionathas transire ad stationem Philisthinorum, eminentes petræ ex vtraque parte, & quasi in modum dentium scopuli hinc indè prærupti.* Per præruptos scopulos Ionathas ascendere adnititur, & assequitur dúmque hostes sibi persuaserunt opus non esse solicitis armis, quando arduis adeò defendebantur scopulis, inopinam passi ingemuerunt stragem, & extremam tulere perniciem. Adest noster Sanctius: *Præruptum, aut incisum salebris, id satis putant natura sua habere præsidij, neque opus esse siue ab hominibus, siue ab aggere, & vallo munimentum opponere: quæ res, vt ex antiquis, atque etiam recentibus constat annalibus, fraudi multis, & exitio fuit.* Adnectit: *Per acuta saxa, scopulosque præruptos eruperunt aliquando strenui, atque audaces homines, & incautos homines oppresserunt. Hoc igitur consilium inuenit Ionathas, qui cùm non posset tutò Philisthinorum agmen adoriri, locum elegit scopulosum, & arduum, qui existimabatur nulli peruius fore mortalium.* Per iter nulli ad speciem mortalium peruium Ionathas ascendit, & de incautis inimicis triumphauit. Vt noueris, nihil adeò esse tutum, vt possit dormitare vigilantia, & remittere habenas solertia. Iam si historiam, ad mores transferas, inuenies, veternosum serpentem aditum sibi quæsisse ad subiugandos antris degentes, solitudinibus exerrantes, & omnis ad speciem periculi immunes; & quia nonnulli locorum arduitate nimis confisi, ingemuerunt hostili astutia prostrati. *Contingebat* (addit Abulensis *quæst.* 2.) *vt custodes minorem haberent solicitudinem castrorum, quia natura locus ille omnibus videbatur esse munitus.* Dum loci munimine plus justo fidunt, ignaui pereunt.

§. IX.

Qui de vitiis exambit triumphos, nec allici micantibus rosis, nec horridis terreri debet spinis.

NOn potest animus sui iuris esse, ni, quoquo habitu venerit, fortunam rationi subjiciat. Qui voluptate allicitur, eneruatur; qui paupertate nimis affligitur, deterretur: nec liber, nec tutus esse quibit, qui in alio, præter virtutem, veram felicitatem consistere existimat. Deum corde tuo infiges, si tibi suadeas ex virtute nunquam oriri veram infelicitatem, neque solidam fortunam ex vitiis. *Quomodo hic potest Deo parere* (scribit Seneca de vita beata, *cap.* 15.) *& quidquid euenit, bono animo excipere, nec de fato queri casuum suorum benignus interpres, si ad voluptatum, dolorúmque punctiunculas concutitur? Sed nec patriæ quidem bonus tutor, aut vindex, est nec amicorum propugnator, si ad voluptates vergit.* Omnia despiciat honestè superbus, & laudabiliter obstinatus; qui exambit triumphos, eodem vultu adspiciat gratas voluptatum fallacias, & horridas calamitatum spinas. Ionathas triumphis coronatur, dum semitam, qua ad hostes ascendat, sibi facit, nec ad vllum ex præruptis scopulis propiùs accedit: *Scopuli hinc inde prærupti.* Scopulorum nomina Textus expressit, & viam ad de hostibus victoriam reportandam edocuit: *Nomen uni Boses, & nomen alteri Sene.* Noster Sanctius nomina interpretatus, ait scopulum alterum Boses appellatum, quia aspectu erat speciosus, & fragrantibus floribus redimitus; alterum Sene, quia cruentis sentibus horridus, & veluti spiculis cinctus: ergò dum Ionathas nec suaui rosarum fragrantia allicitur, nec horrida sentium asperitate deterretur, spoliis hostilibus coronatur. Accipe nostrum Sanctium: *Erat opinor, scopulorum alter speciosus propter flores, quos aut habebat, quo tempore hæc gesta sunt, aut habuit olim, quorum causa nomen illi inditum est. Boses enim Hebraicè idem valet, quod flos in eo. Alter fortassè cinctus erat rubis sicut mons Sinai, & ideò dicebatur Sene, Sene enim rubum significat.* Cliuum illum tot difficultatibus impeditum, tot impedimentis septum Ionathas acerrima constantia fregit, & dum ad nullum scopulorum declinauit, mirandam de hoste sæculis victoriam tulit. Aoth strenuus contra hostes bellator, & suorum libertatis inuenitur assertor, dum vtraque manu pro dextera est vsus, Eglone occiso triumphis resplendunt celeberrimis coronatus: *Clamauerunt ad Dominum, qui suscitauit eis saluatorem vocabulo Aoth filium Gera filij Iemini, qui vtraque manu pro dextera vtebatur. Iudic.* 3. *vers.* 15. Cassianus in Allegor. Tilmani ait, eum vtraque manu pro dextera vti, qui nec prosperis tumidè effertur, nec aduersis ignauè frangitur. Ipsum audi: *Vtraque manu pro dextera vtitur, quia nec aduersis frangitur, nec prosperis eleuatur.* Triumphum reportauit, & infame iugum excussit Aoth, dum aduersis non frangitur, nec prosperis superbè effertur, suis factis edocens, si in prosperis luceat modestia, & in aduersis constantia, obtineri de animæ aduersariis victoriam, & vigere semper famam.

§. X.

Non minus ad reportandum de vitiis triumphum solent impedire prospera, quàm aduersa.

DVra, asperáque, dum constantiam eneruant, erroribus viam parant, dum inflant prospera, prudentiam etiam debilitant. Non minus virtutis studiosis cauendum est à fortuna truci, quàm florenti. Annibal deliciis resolutus est, & qui immanium hostiũ domitor gloriam comparauit, felicitate emollitus amisit. Cato prudentiæ, & grauitatis exemplar aduersæ fortunæ cessit, & illata sibi morte expirauit. Quidquid nimiũ periculosum est, ni aliud æstiuas naues inflatis prospero vento velis in scopulos illidi, aliud procelloso turbine absorberi. Audi Senecam de vita Beata, *cap.* 14. *Inopia torquentur, aut copia strangulantur. Miseri, si deseruantur ab illa, miseriores, si obruuntur: sicut deprehensi in mari syrtico, modò in sicco relinquuntur, modò torrente vnda fluctuantur.* Qui syrticum nauigant, non minus periculum subeunt vnda rapida iactati, quàm arenæ siccitate detenti. Huius veritatis non ignari Philisthæi, vt Israëlitarum triumphos impedirent; castra inter duos scopulos collocarunt, quorum alter rosis amœnus, & alter sentibus horridus: *Nomen vni Boses, & nomen alteri Sene.* Consultius videbatur locum eligere syrtibus, ac salebris impeditum, quàm purpureis rosis amœnum. Cur ergo Philisthæi dæmonum imagines non minus Boses, quàm Sene se tuentur, & Israëlitarum conatus debilitare adnituntur? Quia scopulorum alter Boses fragranti venustate alliciebat, & alter Sene horrida spina avocabat; nec enim Philisthæis à rosis minus subsidium, quàm ab spinis. *Erat, opinor* (inquit noster Sanctius) *scopulorum alter speciosus propter flores ... alter fortassè cinctus erat rubis.* Opportunius ad impediendum gressum scopulus erat tribulis obarmatus, & sentibus acutissimis communitus; verùm ab scopuli nomine, & studio videtur distare Boses; quem constat grata amœnitate florere; nec enim arcebit gressum, sed odoriferis floribus suadebit volutum, & tamen Philisthæus non minus munitur vno, quàm altero. Ecqua huius causa est? Quia frequenter magis impediunt flores, quàm sentes Boses venustate detinebat, Sene dolore fugabat; nec minus erant pro hostibus fortunata, quàm infelicia: sunt namque pauci, qui aduersus iratam fortunam immobili in statione persistent constantia, vt etiam rari, qui circumfusi prosperitatibus vtantur modestia. *Evenit hoc* (aiebat datus Seneca) *nimia intemperantia, & amore caco rei.* In florenti fortuna viuimus intemperanter, in aduersa impatienter; inter prospera efferimur tumidi, inter aduersa dejicimur exanimati. Bis lego Nabuchodonosorem à ratione desciuisse; & cum brutis ingenium quodammodo cõmutasse. Victoriis insolens, & fortunæ torrente elatus aquilæ ingenium induit, & rapacitatem exercuit: *Aquila grandis magnarum alarum longo membrorum ductu plena plumis, & varietate venit ad Libanũ, & tulit medullam cedri.* Ezech. 17. *vers.* 3. Nabuchodonosorem describi ab Ezechiële sub aquilæ ænigmate tradit Theodoretus *sect.* 6. in Ezech. *Nabuchodonosor innuitur magnis alis præditus, quia maximè regnum dilatauit longum extensione, & superbam, & arrogantem, & plenum vnguium ipsum vocauit.* Vides nimia felicitate vtentem aquilæ adinstar intumuisse; verte oculos ad Dan. 4. videbisque calamitate pressum in rudem, & tardigradum bouem degenerasse: *Fœnum vt bos comedit.* Dan. 4. *vers.* 30. In vna, & altera fortuna vitiis plurimis inseruiunt, & à ratione discessit; nam ab hominibus deiectus adinstar bouis desipuit; floridus, & diuitiis onustus aquilina superbia super sidera inuolare tentauit. *Corpus* (inquit Lira) *ab humano commutetur; quia perdidit vsum rationis per amentiam, & sic factus est quasi bestia, quia vita hominis non differt à vita bestiali nisi per vsum rationis.* Rationis vsus linis prosperitate inflatis subiuit naufragium, & Numinis ambiuit cultum calamitatis tempestate iactatus bouis adinstar comedit fœnum. Vt noueris virtutem, rationémque non minus periclitari, dum prosperitatis torrente obruitur, & dum calamitatum voluminibus naufragatur. Ergo Philisthæi dæmonum ænigmata adæque contra homines Boses muniuntur; & Sene; id est, purpureis, & fragrantibus rosis, & horridis, ac senticosis spinis.

TEXTVS.

TEXTVS.

VERS. VI. Dixit autem Jonathas ad adolescentem armigerum suum: Veni transeamus ad stationem incircuncisorum horum, si fortè faciat Dominus pro nobis, quia non est Domino difficile salvare, vel in multis, vel in paucis.

§. XI.

Inter subiectos, & superiorem honesta concordia, est adversariorum ruina.

NOn est potiùs quòd felicitatem promoueat, & aduersarios deterreat, quàm inter subiectos, & superiorem vnica, & fixa concordia. Pax infaustum dæmoni bellum; nam dum concordiæ, charitatísque vinculo vel exiguus obarmatur, iam dæmon exitium imminere sibi veretur. *Ostendistis* (aiebat Cassiod. 10. *variar.* 23.) *vos diligere quidquid ad iustitiam cognoscitur pertinere: quando per diuinam prouidentiam omni suspicione detersa desiderabilis potest vnanimitas permanere.* Vnanimitas virtutes corroborat, arma contra hostes ministrat, & dum nulla perstrepunt inter subiectum, & superiorem dissidia, dura in dæmonem torquentur tela. Vndè Tertullianus Martyres ad dæmonum technas superandas, & reportandas victorias instruens, sic *lib.* ad Martyras, *cap.* 1. aiebat: *Inueniat munitos, & concordia armatos, quia pax vestra bellum est illi.* Concordia est enorme dæmonis fascinum, & virium eius excidium. Hinc est, quòd Ionathas copiosa hostium castra impetiturus, concordiâ se studuit communiri, cuius armis non vanè præsumpsit feliciter detriumphare: *Veni, & transeamus.* Exiguum satis erat vnus armiger pro euertendis castris auxilium, si spectes robur corporis; erat tamen magnum suffragium, si vires spectaueris vnitatis. Innuit Abulensis *quæst.* 2. *Hic ponuntur verba Ionathæ ad armigerum suadentis ei secum ire.* Adnectit: *Ne solus esset.* Si solus iret, vnitatis, & concordiæ carebat armatura; si associatus, iam armabatur concordia: ergo suis factis edocuit, quàm sit dæmonibus exitialis vnanimitas, & quæ nisi inter duos, efflorere non potest charitas. Deus Moysem contra Ægyptios missurus virga fonte miraculorum perenni obarmat: *Virgam quoque hanc sume in manu tua, in qua facturus es signa. Exod.* 4. *vers.* 17. Moyses de signis non dubius, sed ad nostram eruditionem prouidè inoculatus linguæ opponit tarditatem, objicit Pharaonis duritiam, Israëlitarúmque diffidentiam; Deus reuerenter obluctantem sustinuit, & Aaronem ei Prophetam dedit: *Aaron frater tuus Leuites scio, quòd eloquens sit: ecce ipse egredietur in occursum tuum. Exod.* 4. *vers.* 14. Iam Moyses nihil opponit, sed triumphos adepturus contendit. Quòd si inquiras, cur virga elementis imperanti reluctetur armatus, & Aarone non reluctetur ad Pharaoni bellum inferendum coniunctus? Respondeo non minus fisum concordiæ, vnanimitatísque armis, quàm mirandis virgæ prodigiis vt qui nouerat contra dæmones in Ægyptiis adumbratos quàm sit exitialis concordia, & animorum vnanimitas inconcussa. Innuit Oleaster ad 4. ad mores. *Non acquieuit sanctus vir Deo, quousque ei socium in legatione daret.* Concordiæ, vnanimitatísque armis non dubitauit hostes quantumvis innumeros deterendos, qui miraculis non adeò citò sperabat subiugandos. Vt hinc conjicias concordiæ efficaciam, & vnanimitatis valentiam.

§. XII.

Aliqua sanctorum facta non tam proponuntur sequenda, quàm demiranda.

PLura virtutum heroes speciali Dei pulsu moti, aut cœlesti reuelatione illustrati tentarunt, & perfecerunt, quæ naturæ limites excedere, & humanæ prudentiæ videntur leges superare. Per huiusmodi eximiis virtutibus adornatos suam Deus omnipotentiam ostendit, & admirationem prodigiosis actionibus excitauit. Iam si quis horum sequatur vestigia, errabit indiscretus, & incurret periculum vanus *Herculi æquabatur* (scribit de Alexandro Seneca *lib.* 1. *de Benef. c.* 13.) *quid enim illi simile habebat vesanus adolescens, cui pro virtute erat felix temeritas? Hercules nihil sibi vicit, orbem terrarum transiuit non concupiscendo, sed vindicando.* Hercules apud antiquos miranda peregit, quia malorum hostis, bonorum vindex, terrarum, marisque pacator. Ergo dum Alexander eadem aggreditur, non eadem virtute præditus sibi inuidiam concitauit temerarius, & ambitiosus: *Pro virtute erat temeritas.* In via à leone Prophetes prostratus est: *Inuenit eum leo in via, & occidit.* 3. *Reg.* 13. *vers.* 24. In via Samson dilacerauit leonem: *Irruit autem spiritus Domini in Samson, & dilacerauit leonem. Indic.* 14. *vers.* 6. Inquires, cur vir Dei iacuerit occisus, cùm Samson resplenduerit peregrino triumpho nobilitatus? Si vtrique occurrit leo, cur vterque leonem non dilacerat, aut cur leo de vtroque non triumphat? Iam discrimen assignauit Scriptura, dum Samsonem retulit speciali spiritus ardore pulsum, & agitatum. Notauit Lira: *Dicitur hîc, quòd irruit in eum spiritus Domini, id est motus illius fortitudinis.* Si Samson in leonem irrueret speciali Spiritus sancti pulsu non armatus, absque dubio iaceret occisus, & esset damnanda temeritatis audacia, quæ decantanda sæculis fuit victoria. Non omnibus datum est limites prudentiæ supergredi, & periculis ingentibus obviare. Qui speciali Dei impulsu ardua aggrediuntur, specialibus etiam auxiliis iuuantur; qui verò cæco ausu prudentiæ limites sunt transgressi, iacuerunt miserè ab hoste prostrati. Ionathas rem tentauit vltra humanas vires, confertissimos scilicet hostium cuneos aggredi vnico armigero associatus, & tamen obtinuit triumphum, quia cœlestem sequutus est motum: *Veni, transeamus ad stationem incircuncisorum horum, si fortè faciat Dominus pro nobis, quia non est Domino difficile saluare vel in multis, vel in paucis.* Facinus adeò arduum fuisse aggressum cœlesti reuelatione obarmatum, aut Dei pulsu speciali motum, tradit Caietanus, additque sacris literis referri, vt lector Dei demiretur potentiam, non vt similem adeat pugnam: nam quod Ionathæ triumphus, absque impulsu aliis miserrimus esset casus: *Magna fiducia, sed non imitanda: euentus siquidem testatur diuinitùs fuisse inspiratam.* Diuinitus inspiratus triumphauit, sine speciali inspiratione periret.

TEXTVS.

Vers. VII. Dixitque ei armiger suus : Fac omnia, quæ placent animo tuo : perge quò cupis, & ero tecum vbicumque volueris.

§. XIII.

Superbire non debet, qui magna aggreditur amore divino impulsus, cùm aggrediatur similia humanis affectionibus prolectatus.

ACerrima virtus magna aggreditur, & cœlestibus suffulta auxiliis euentibus felicissimis coronatur; verum licèt perfecerit magna, sibi non plaudet; si annales evolverit, & quanta volaticæ gloriæ ardor, & & humanus amor tentauerint, diligenter inspexerit. Tres illi pueri fornacem horrendum resonantem intrare non verentur, vt religionem tueantur: *Ambulabant in medio flammæ.* Dan. 3. *vers.* 24. Grande profectò spectaculum, & sæculis decantandum trophæum! Verùm quod illis virtus suasit, ab aliis obtinuit gloriæ ardor, aut temeritatis furor. Audi Tertullianum ad Martyras, *cap.* 4. *Asdrubalis uxor, quæ jam ardente Carthagine, ne maritum suum supplicem Scipionis videret, cum filiis suis in incendium patriæ devolavit.* Sic amor humanus intus exarsit, vt flammas despiceret; sic insanuit superbia, vt antè quàm victori subjici, anhelantibus flammis maluerit tradi. Isaias etiam, vt culpam detergeret, cauterium sustinuit, sed & Mutius fluentem inter ignes manum oculis immotis adspexit. *Mutius* (Tertullianum audis) *manum suam dexteram in ara cremauit, vt hoc factum eius fama haberet.* Adnectit: *Tanti vitrum, quanti verum margaritum? Quis ergo non libentissimè tantum pro vero habeat erogare quantum alij pro falso?* Stupendum videtur facinus Ionatham à Deo motum in confertissimos hostium cuneos irrumpere, vitámque exponere, sed ne superbiret, non dissimile exemplum ad manum habuit: nam armiger, vt Ionathæ elucraretur beneuolentiam, contempsit vitam: *Perge quò cupis, & ero tecum vbicumque volueris.* Quod Ionathas aggrediebatur cœlesti reuelatione inflammatus aggressus est etiam armiger affectione humana illectus. Audi Abulensem *quæst.* 2. *Animosus inuenis erat iste, qui non formidabat totam aciem Philisthinorum, cùm non immutatus fuisset ipse à Deo, sed solus Ionathas. Ex amore tamen nimio faciebat: diligebat tamen Ionathom sicut animum suum.* Ionathas per scopulos præruptos reptando incessit, vt placeret Numini, sed idem fecit armiger, vt placeret magnati. Ionathas exposuit vitam, vt Deo præstaret obsequium, armiger etiam, vt hero exhiberet officium. Ionathas impetiuit hostes à Deo motus, armiger Ionathæ amore inflammatus. Ergo sibi non debent adolari, qui ob honestatem & speciali Numinis fauore ardua vicerunt, quandoquidem non dissimilia ob humanam gloriam alij tentaruat.

§. XIV.

Verus amor difficultates emollit, & ipsam vitam contemnit.

DIdo, ne in Sponsi amore refriguisse videretur, vitam exposuit, maluitque amori consulere, quàm saluti. *Fœmino quoque* (inquit Tertullianus ad Martyras, *cap.* 4.) *contempserint ignes; Dido cùm post virum dilectissimum nubere cogeretur.* Ne amor erga Æneam refriguisse videretur, secundas nuptias respuit, & ne cogeretur, ardentem rogum intrauit. Amor sui

Eman. de Naxera in Reg.

juris est cæteris affectionibus imperans, leuigat aspera, emollit dura, mellit amara. *Amicitia* (aiebat Cassiodorus in Prolog. ad lib. de Amicitia) *in se solida est, & in omnibus amici necessitatibus adest, compassionem, & tolerantiam secum quadrans.* Qui nouit diligere, didicit etiam patientiam, contempsit vitam. Ionathas vera erga Dauidem charitate flagrans sceptris renuntiat; mavult regia carere purpura, quàm dulci, & vera amicitia. Ionatham imitatus est eius armiger, dum non recusat per inaccessos scopulos reptare, & vitam periculo exponere: *Ero tecum vbicumque volueris.* Nil expauet, nil recusat. Iam si inquiras, cur saluti, vitæque non prospexerit, sed expromptum se ad omnia incunctanter obtulerit? respondebit Abulensis *quæst.* 2. tenerè amasse Ionatham, ob idque mortem cum ipso subire dulcius illi fore, quàm ab illo separari. *Gratissimum erat sibi eum quocumque euntem comitari, etiam in morte certissima est: enim dilectio fortior omni passione; ipsamque mortem contemnit.* Vitæ pretio laudem armiger emebat amantis, & elogium tenerè diligentis. Non amat, qui periculis deterretur, qui laboribus frangitur, qui propriæ vtilitati adulatur, aut ambitioni blanditur. Quædam anima ardentissimis amoris flammis exæstuans sponso aiebat: *Trahe me, post te curremus in odorem vnguentorum tuorum. Cant.* 1. *vers.* 3. Non quæsiuit quò trahenda foret, sed deseri timuit: non elegit locum, non recusauit periculum, quia solùm anhelabat sponsum dilectissimum comitari siue duceretur per fragrantes rosas, siue per cruentas spinas, quia plusquam viuere discupiebat dilectissimo sibi placere. *Vt significet* (inquit noster Delrius in littera) *paratam se non tantum per blanditias duci, sed etiam per aspera, & mascula probationum exempla rapiari.* Etsi ducatur ad crucem, ibit ne dilectum deserrerit, quia amoris tormentum, & quidem durissimum est à dilecto disjungi, voluptas iucundissima vel in morte comitari: *Dilectio fortior omni passione ipsam mortem contemnit.* Gratissimum est amanti prolixos ob dilectum labores sustinere, cruciatus duros subire, & tandem vitam exponere.

TEXTVS.

Vers. VIII. IX. & X. Ecce nos transimus ad viros istos. Cúmque apparuerimus eis, si taliter loquuti fuerint ad nos. Manete; donec veniamus ad vos: stemus in loco nostro, nec ascendamus ad eos. Si autem dixerint: Ascendite ad nos: ascendamus, quia tradidit eis Dominus in manibus nostris: hoc erit nobis signum.

§. XV.

Ita superior cum subiectis agat, vt omnem erga se iniquæ suspicionis occasionem præcidat.

TV *quidem ita viue* (aiebat Seneca *epist.* 3.) *vt nihil committas, nisi quod committere etiam inimico possis.* Adeò cor hominis abstrusum est, vt quem putabas tibi fidelissimum, experiaris aliquando contrarium. Ita viuendum est, vt omnibus fidas, ita fidendum, vt caueas. Pro affectuum varietate demutantur iudicia; pro temporum diuersitate diuersa inueniuntur corda. Sic age, vt æmuli non timeas odium; sic caue, vt amici non desideres suffragium. Disertè Seneca *epist.* 3. *Tu quidem ita viue, vt nihil committas, nisi quod committere etiam inimico possis. Sed quia interueniunt quædam, quæ consuetudo fecit arcana, cum amico omnes curas, omnes cogitationes tuas misce.* Cum amico omnia sine timore communicanda; nam si fidelem putaueris,

Te facies;

facies; si aliter suspectum, reddes: verùm ita tibi viuendum est, vt si amicus sibi non constet, nil prodesse queat, nisi quod eius infidelitatem arguat, non quòd in tuum dedecus vergat. Et quod de amicis dico, potiori iure ad subiectos extende. Sic cum eis, & coram eis viue, vt nec fauore indigeas, nec maleuolentiam expaueas. Ionathas armigero vtebatur sibi fidelissimo; verùm hostes aggressurus signa posuit, pro quorum diuersitate aut demutarent sententiam, aut nutrirent ad decertandum audaciam: *Hoc erit nobis signum.* Inquires cur tacitus ea signa sibi non decreuerit, sed armigero declararit? Si armiger firmo animo eius sequi vestigia decreuerat, comitari paratus siue hostes impetat, siue ab hostibus recedat, cur secum accessus recessúsve signum tacitus non statuat, sed armigero etiam promat? quandoquidem, vt sequeretur, manifestare signum videbatur otiosum, immò, inquit Abulensis *q.3.* fuit prudenti cautelæ consentaneum: nam si accedendi, recedendique manifesta armigero non essent signa, sed Ionathæ solùm nota, posset armiger recessum animi leuitati adscribere, aut timori ignauo applicare: ergo accessus, recessusvè opportunum præmisit signum, vt omnis suspicionis sternaret ausum: voluit, ne armiger accessum tribueret temeritati, aut adscriberet recessum timori: ergo sibi prouidenter cauit, & iniquam suspicionis occasionem præcidit. Accipe Abulensem: *Expasuit Ionathas signum ad tollendum ruborem: nam, veniente eo ad Philisthinos, si dicerent: Manete, donec transeamus ad vos: Ionathas non erat ascensurus; putaret autem armiger, quod hoc faciebat præ timore, desistens à claro facinore incepto, ideò eum despiceret.* Si Ionathas ob signum sibi à Deo inspiratum, sed armigero ignotum recederet, fors armiger, quamvis Ionathæ studiosissimus sugillaret animi leuitatem, & sibi persuaderet terga vertisse ob ignavum hostium timorem: ergo noluit Ionathas manere fauori, aut malignitati obnoxius, sed omnem suspicionis occasionem effugit cautus. Adnectit Abulensis: *Abstulit autem Ionathas istud approbrium prænuntians ei signum, nam tunc dato quòd eueniret Ionatham non ascendere ad castra Philisthinorum, armiger non putaret hoc factum ex timore, sed propter signum datum.* Si Ionathas ob signum armigero ignotum sententiam demutaret, obnoxius manebat censuræ; si anteà aperiret signum occasionem suspicandi auferebat audaciæ: ergo vsus est prudenti cautela, ne vel sui studiosi indigeret interpretatione benigna; suis nos factis edocens, etiam cum amicis, ac subiectis ita viuendum, ac si demutandi fuerint in aduersarios, ac æmulos. Mihi crede: Nulla est superflua cautela, quia est hominum audacissima malitia, & suspicax semper audacia.

§. XVI.

Superior non solùm ad virtutem debet præcedere, sed sequentium subiectorum constantiam prouidenti cautela præmunire, & contra pericula armare.

PRinceps, superiórque optimis debet subiectos exemplis informare, & prælucentibus virtutibus anteire. *Post te* (aiebat quædam anima) *curremus.* *Cant. 1. vers. 3.* Post superiorem currit, qui lenta aliter ambularet. Verùm quia contra superioris exempla aliqua solent sequentibus obuiare pericula, opus est præcauere, ne timor exterreat, & periculum arceat. *Prudentia* (aiebat Cassiodorus *3. variarum 46.*) *nihilominus est cauere, etiam quæ non putantur emergere.* Cautela tractanda est semper in otio, quia tunc malè quæritur, quando necessaria indicatur. Ionathas, qui interpretatur donum columbæ, optima fuit superiorum idea. Dei hostes aggressurus præcessit armigerum, & licet videret audacia constanti armatum, inspiratum sibi à Deo ante congressum prodidit signum: *Si dixerint: Ascendite ad nos: ascendamus, quia tradidit eos Dominus in manibus nostris. Hoc erit nobis signum.* Esto sequentis constantiam armarit intrepidè præcedens, manifestasse verò sibi à Deo inspiratum signum, videri potuit otiosum. Nam armiger signi etiam ignarus superioris, Principisque sibi dilectissimi vestigiis insistet, vt qui virili constantia armatus comitari promiserit, & periculum animosè despexerit: *Ero tecum vbicumque volueris.* Ergo Ionathas de signo taceat, & exemplo præcedat. O laudandam, & imitandam prudentiam! Humana corda frequenti instabilitate mutantur, & qui exambire videbantur bellum, fugiunt aduersarium: ergo, ne armiger visis aduersariorum agminibus terreretur, & debilitata constantia verteret hostibus terga, signum exposuit, vt præmuniret constantiam, & obarmaret valentiam. Prodest Abulensis *quæst. 3. Poterat accidere, quod armiger videns multitudinem Philisthinorum, quamquam ante hoc animosus extiterit, terrore concuteretur, & nollet consistere ... Ne ergo hoc eueniret, confortauit eum Ionathas prius.* Si armiger futuræ ignoraret victoriæ signum, posset demutare propositum: ergo Ionathas prudenter eum vs signi præmonuit notitia, ne postea vacillaret constantia. Contentus non est exemplum præbere, sed studuit aduersus obstacula notitia prouida armigerum obarmare, sicque munita exemplo, & admonitione constantia, facilè est obtenta victoria. Vt hinc superiores discant exemplis præcedere, & emergentibus periculis obuiare.

§. XVII.

Plus aliquando nocet prauum socij exemplum quàm aduersariorum munitissimum armis castrum.

PRouerbium est: *Longum iter est per præcepta, breue, & efficax per exempla.* Facilius persuadetur animus exemplis, quam monitis. Nihil est tam perniciosum bonis moribus, quàm sibi nimium consulentis, aut commoda sectantis exemplum. *Inimica est* (aiebat Seneca *epist. 7.*) *multarum conuersatio. Nemo non aliquod nobis vitium aut commendat, aut imprimit, aut nescientibus allinit.* Adnectit post pauca: *Vnum exemplum aut luxuriæ aut auaritiæ multum mali facit: conuictor delicatus paulatim eneruat, & emollit: vicinus diues cupiditatem irritat: malignus comes quantumvis candido, & simplici rubiginem suam affricuit.* Natura ex se ad vitia procliuis prauis exemplis, si non præcipitatur, impellitur. Minus aliquando nocet aduersarius contra virtutem armatus, quàm vitiis comes infectus, hic namque eneruat constantiam, ille persuadet cautelam. Plus timuit Ionathas armigeri prauum exemplum, quàm hostium munitissimum castrum. Decreuerat in hostes audacter irruere, armiger promiserat comitari; nihilominus inspiratum sibi à Deo futuræ signum victoriæ patefecit, vt præcedente signo hostes à Deo iam traditos non timeret: *Si dixerint: Ascendite ad nos: Ascendamus, quia tradidit eos Dominus in manibus nostris: Hoc erit nobis signum.* Ac si diceat: Scito mihi a Deo hoc signum victoriæ reuelatum, si nos videlicet hostes ad ascendendum prouocarint. Abulensis *quæst. 3.* ait, Ionatham prudenti timore armigero signum declarasse, & notitia præmunisse, veritus, ne si terga verteret, eius constantiam labefactaret, & inimicis audaciam indderet. Accipe Abulensem: *Poterat accidere, quod armiger videns multitudinem Philisthinorum, quamquam ante hæc animosus extiterit, terrore concuteretur, & nollet consistere: vndè perturbaret Ionatham*

Ionatham ab incepto opere effœminans animum eius fuga sua, vel hostibus audaciam subministrans contra Ionatham: ne ergo hoc eueniret, confortauit eum Ionathas prius, dicens: Si dixerint: Ascendite ad nos: Ascendamus, quia tradidit eos Dominus in manibus nostris. Benè Sed expendere libet, cur Ionathas debilitandam vereatur constantiam armigeri fuga, qui adeò magna, & præmunita hostium non deterrebatur caterua? Si nouerat Deo difficilè non esse vel in multis, vel in paucis saluare, si à Deo indubium victoriæ acceperat signum, quid noceat pravum armigeri exemplum? Cedat armiger timori, arripiat fugam, tunc enim Jonathas inconcussam clarius ostentabit constantiam, & de hostibus gloriosiorem reportabit victoriam. O vtile nobis documentum! Veritus est, ne prauo socij infirmaretur exemplo, qui copioso interritus inimico, prudenti cautela edocuit, quàm sit vera Stoici doctrina, scilicet efficacissimum esse malum socij, aut conuictoris exemplum ad virile robur emolliendum, & animum demutandum: socij timuit exemplum, qui audacter copiosum aggressus est inimicum, vt prauos caueas socios & vitiis depravatos amicos.

§. XVIII.

Qui ad certamen prouocat, jam habet infelicitatis auspicium, & non dubium casus præsagium.

INueniuntur homines per otium sæui, & rixarum studiosi; sine causa alios prouocant ad certamina, & sine occasione commouent bella; aliorum vires despiciunt, irrisoriis verbis contemnunt, suæque audaciæ imprudenter plaudunt. Et quidem ipsa sine causa prouocatio est omen infaustum, & calamitatis exordium. Euripides aiebat apud Stobæum cap. 54. *Cum Diis mouere hastam sapientes duces oportet; non autem præter ipsorum voluntatem: nullus in bello iniustus redit incolumis.* Quisquis iniustam mouit rixam, sibi luctus quæsiuit causam. Dauid puerulus à gigante prouocatus victoria floruit redimitus, ipsámque prouocationem triumphi habuit pignus, & dum vidit gigantem ostentare imprudenter audaciam, credidit se reportaturum victoriam. Sibi inuidet, qui sine occasione ad rixam impellit. Ionathas, vt hostes impeteret, aut desisteret hoc à Deo vt Interpretibus placet, accepit signum, videlicet si Philisthini audacter eum prouocarent, aut prudenter tacerent: *Si taliter loquuti fuerint ad nos: Manete, donec veniamus ad vos; stemus in loco nostro, nec ascendamus ad eos. Si autem dixerint: Ascendite ad nos: Ascendamus, quia tradidit eos Dominus in manibus nostris: Hoc erit nobis signum.* Timuit Ionathas, si non prouocatus, immò à Philisthæo, vt à certamine abstineret, admonitus rixam moueret, sibi periculum; si prouocaretur, promisit sibi trophæum: *Hoc erit nobis signum.* Ac si dicat: Si nos prouocarint, infausto omine bellum aggredientur; si verò certamen recusarint, non erit nobis faustum auspicium: ergo contra recusantes bella, ne irruamus in arma, ne nobis maturemus infortunia; nam sæpè, qui prouocat, cadit, & qui prouocatus decertat, vincit. Notauit Glossa: *Ionathas non nisi prouocatus ad hostes transit.* Noluit non prouocatus hostes impetere, prouocatus non recusat adoriri, vt ostenderet audacem, dum compellit, sibi inuidere, & compulsum detriumphare.

§. XIX.

Deuoti est à Deo aliquando signa exorare, superstitiosi, suo sibi arbitrio statuere.

ALiquando pij homines cœlesti pulsu ad ardua incitantur, & commouentur; cúmque sibi non fidant, & an ardor ille sit cœlestis prudenter ambigant; humillimis, ac deuotis precibus à Deo externa precantur signa, quibus iam certiores aggrediantur magnalia. Qui pro libito, imprudentérque vti faustum, infaustúmve obseruant auium volatum, & hoc, aut illud augurium, delirant, & sibi inuidentes errant: non est adhibenda fides vanis superstitionibus, nec superstitiosis innitendum est vanitatibus. Et quidem veternosus serpens animalium exta docuit consulere, vt homines arctiùs quiuerit illigare: *Misit illum in villam, vt pasceret porcos.* Luc. 15. *vers.* 15. Prodigus vitiis infectus adhæsit dæmoni, qui vt cæcis vinculis irretiret, ab ipsis, quos saginabat, porcis auscultare suasit oracula, & perquirere stultè responsa. Audi Chrysologum *serm.* 5. *Vt pasceret dæmones thure, victimis; sanguine falsarum responsionum, mercedem pro tali labore relaturus. Occidebatur pecus, vt quod viuum nihil scierat, diuinaret occisum, & loqueretur ex fibris mortuum, quod nunquam fuerat ore proloquutum.* Delirans amentia animalium exta curiosis oculis examinabat vti futurorum certissima signa, & existimabat se inventurum veritatem, si cæcam amplecteretur superstitionem. Aliter Dei servis contingit: Futurorum aliquando à Deo quærunt præsagia, sed vt temeritatis effugiant periculum, & opus adimpleuerint inspiratum Ionathas signum quærit: *Hoc erit nobis signum*, sed vt quem experiebatur certaminis ardorem; certiùs nosceret, an iuvenili audacia procreatum, an cœlesti munere infusum. Ita Iosephus apud Liram: *Dicit Iosephus, quòd Ionathas rogauit Dominum deuotè, vt posset Philisthæos debellare, & Dominus concessit dans ei signum, scilicet quòd si Philisthæi viderent eum dicerent: Ascendite ad nos, quod Dominus per Ionatham, & armigerum suum debellaret eos.* Itaque Ionathas non superstitiosus, sed cautus ambiuit signum, vt qui nouerat plura ad speciem videri à Deo inspirata, quæ reuerà sunt deliria. Consonat noster Sanctius: *Cùm ipse non omninò haberet exploratum, an motus ille strenuus, & alacer esset à Deo, vel à iuuenili spiritu, qui non semper ratione, sed plerumque temeritate, laudis studio impotent abripitur; signum statuit, quo & diuinum agnoscat impulsum, & benè de audaci consilio sperare possit.* Incertus, an impulsus ille hostes adoriendi esset cœlestis, an iuvenilis, signum quæsiuit cautus, & impetrauit deuotus. Nam in rebus arduis, & implexis à Deo exorare deuotè signum, est prudentia, sibi eligere, demens insania.

T E X T V S.

Vers. XI. & XII. Apparuit igitur vterque stationi Philisthinorum, dixeruntque Philisthiim: En Hebræi egrediuntur de cauernis in quibus absconditi fuerant. Et loquuti sunt viri de statione ad Jonatham, & ad armigerum eius, dixeruntque: Ascendite ad nos, & ostendemus vobis rem. Et ait Jonathas ad armigerum suum: Ascendamus, sequere me: Tradidit enim Dominus eos in manus Israël.

§. XX.

Peccatores appetens periculum contemnunt, & se tunc securiores confidunt.

CÆcitati duæ facilè concurrunt species : oculus, quæ sunt, pestilenti humore non intuetur corruptus, & videre se existimat, quæ non sunt, errore periculosissimo deprauatus. Dæmon animis tyrannicè à se possessis eiusmodi offundit caliginem, qua sic exerrant, vt se tunc arbitrentur tenere portum, cùm patiuntur naufragium. *Socratis vox est* (scribit Tertull. in Apologetico *cap. 46.*) *si dæmonium permittat. Idem & cum aliquid de veritate sapiebat, deos negans. Æsculapio tamen gallinaceum prosecari iam in fine iubebat.* Socrates conficta à dæmone figmenta exilli- mabat oracula, & tunc credebat sectari veritatem, cùm amplecteretur errorem. Deos negabat, & fidem dæmonibus adhibebat; nec videbat se falli, sed putabat erudiri. Æsculapio gallinaceum litabat promittens sibi salutem, nec appetentem videbat mortem. Nec aliter Philisthæis contigit : dum Ionatham, armigerúmque per scopulos reptare intuentur, irridentes prouocant, nec periculum proximum vident, sed se scopulis munitissimos reputant : *Locuti sunt viri de statione ad Ionatham, & armigerum eius, dixerúntque : Ascendite ad nos, & ostendemus vobis rem.* Verba hæc irrisoriè prolata putat Abulensis *quæst.* 8. quasi Philisthini securitati suæ plauderent, & Ionathæ studium prorsus deriderent: *Hoc potest intelligi irrisoriè.* Adnectit : *Iosephus autem dicit : Venite, ascendite ad nos, vt vos dignè pro vestris præsumptionibus puniamus.* Iam à Deo in manus Ionathæ traditi erant : *Tradidit enim Dominus eos in manus Israel*, & distans adeò existimabant periculum, vt promitterent sibi lautum. Exoculatæ temeritatis arbitrabantur delirium, si Ionathas inferre tentaret bellum, quæ non erat, videbant securitatem, & quæ iam aderat, non adspiciebant perniciem. Ionathæ, armigerique manu, iacuerunt obtruncati, qui sibi videbantur extra periculum positi: sic namque peccatores solent obcæcari, vt intrasse se crediderint portum, etiam cùm patiuntur naufragium. Vt Philisthæi viderunt Samsonem nervosis, & nouis funibus illigatum, de victoria sibi plaudentes accelarunt gressum, & triumphum existimauere periculum : *Ligauerunt eum duobus nouis funibus, & tulerunt eum de petra Etan. Qui cùm venisset ad locum maxillæ, & Philisthiim vociferantes occurrissent ei, irruit spiritus Domini in eum : & sicut solent ad odorem ignis lina consumi, ita vincula, quibus ligatus erat, dissipata sunt, & soluta; inventamque maxillam, id est, mandibulam asini, quæ iacebat, arripiens interfecit in ea mille viros. Iudic. 15. vers. 13.* Vociferantes occurrunt; sibi iam de victoria plaudunt, sed cæci, obtruncatique pereunt. Accipe Abulensem *quæst. 26. in 15.* Iudicum : *Nunc putabant plenam victoriam se habituros de illo, & ob hoc vociferabant in signum lætitiæ.* Lætitia versa est in luctum, & dum gradum accelerant ad palmam, inopinam sibi maturarere ruinam; sic namque desipiebant, vt luctuosam ruinam floculentam putarent palmam.

TEXTVS.

VERS. XIII. Ascendit autem Jonathas manibus, & pedibus reptans, & armiger eius post eum. Itaque alij cadebant ante Jonatham, alios armiger eius interficiebat sequens eum.

§. XXI.

Arctam viam opus est ingredi, qui de vitiis triumphum descupit reportare.

NOn est quòd existimes vllam esse sine labore virtutem, sine sudore palmam, sine fatigatione victoriam. *Nitatur, obluctetur patientia* (aiebat Seneca de vita beata, *cap. 25.*) *fortitudo, perseuerantia, & quæcumque alia duris opposita virtus est, & fortunam subigit.* Fortunam subigit, & arripit palmam, qui viam patientiæ ingressus, & perseuerantia monitus. *Ascendam* (aiebat quædam anima) *in palmam, & apprehendam fructus eius.* Difficilis, & angustus ascensus sed in sublimi copiosus, & dulcis fructus : nec ad palmæ peruenitur altiora, ni per palmæ ascendatur angusta. Huc voco datum Senecam *capite 14. Ascendere illò sola virtus potest : illius gradus cliuus iste frangendus est : illa fortiter stabit, & quidquid euenerit feret, non patiens tantùm, sed etiam volens.* Ni cliui arduitas constanti gressu frangatur, victoria de aduersariis non obtinetur. Hinc est, quòd Ionathas, & eius armiger per angusta, prærupt áque reptare non detrectarunt, cùm hostes prosternere decreuerunt : *Ascendit Ionathas manibus, & pedibus reptans.* Quid tunc? *Itaque alij cadebant ante Ionatham, alios armiger eius interficiebat.* Quod moribus adaptans Glossa sic ait : *Non per plana, sed ardua iter arripiunt, quia Sacerdotes hostibus contraire nequeunt, si non per arctam viam gradicatos.* Adnectit : *Ad alta contemplationis toto animi nixu conscendunt.* Austera vita hostes in fugam vertit, & oratio palmam rapit. Ni Ionathas, eiusque armiger arduam, angustamque viam ingrederentur, hostes non prosternerent, nec famam sibi æternarent *In petris manet* (aiebat Iobus de aquila) *& in præruptis silicibus commoratur, atque in accessis rupibus : indè contemplatur escam, & de longè oculi eius prospiciunt.* In arduis commorata potitur præda, ad inaccessas rupes euolat, vt periculum omne effugiat. Iam in aquila spirituales viros designari tradit Hugo Cardinalis ad hunc locum : *Nunquid aquila illa nidum in arduis non posuerat, qui dicebat Philip. 3. Nostra conuersatio in cælis est.* Paulus viam difficultatibus plenam ingressus dæmonibus extitit exitialis, hominibus vtilis, & dum in arduis posuit nidum gloriosum de veritatis hostibus accepit trophæum.

§. XXII.

Christum sequuti incedunt per ardua sed, sæculis celebranda coronantur etiam victoria.

VIdebis bonos viros paupertate premi, vulneribus scatere, acerbis aduri, malos lascivire voluptatibus circumfusos, & diuitiis oneratos. Attende tamen viarum exitus, non solùm an via sit plana, aut cliuosa videndum est, sed dispiciendum, quò ducant, qualiter exeant. Iter ingressus liget viam ducentem ad terminum, quantumvis difficultatibus plenum, non deuiantem, & in contrarium desituram, quantumvis alliciat plana, & hinc indè aquis præterfluentibus, & virentibus, plantis amœna : *Non ericilli planum iter* (aiebat

Seneca

Seneca lib. de prouidentia, cap. 5. de virtutis alumno) *sursum oportet, ac deorsum eat, fluctuetur, ac nauigium in turbido regat: contra fortunam illi tenendus est cursus multa accident dura, aspera, sed quæ molliat, & complanet ipse. Ignis aurum probat, miseria fortes viros.* Vt artifex aurum flammis purgat, vt nitidius posteà splendeat: sic Deus, quos sibi parauit, tribulatione examinat, & si quid terrenum, eliquat. Ionatham armiger per ardua sequitur, sed finito itinere victoria potitur: *Alios armiger eius interficiebat sequens eum.* Ni eius vestigiis insisteret, victoria nullatenus præluceret; per ardua verò reptans, & tellurem corpore verrens, de hostibus accepit triumphum, & immortale sibi procudit elogium. *Per hoc autem* (inquit Glossa Moralis) *quòd Ionathas ascendit per scopulos ad destruendam Philisthinorum stationem, significatus est ascensus Christi in cruce per clauos, & sic destruxit stationem dæmonum.* Vt Ionathas per scopulos armigerum duxit ad triumphum sic Christus eius asseclas ducit ad plausum. Et expende in itinere laborasse, sed nullo labore palmam arripuisse: *Alij cadebant ante Ionatham.* Non desudauit certaminè quia desudarat itinere, & fortassè armiger, ni constanter ardua vicisset itineris, angustia laboraret certaminis. O quot in mortis agone cum hoste manus conserentes ingemunt afflicti, quia in via nullo labore vexati. Armiger lætus vincit, quia diuexatus per vestigia Ionathæ incedit: ergo Deus suos per ardua ducit, vt molestiis certaminis liberant.

§. XXIII.

Franciscus Christo Domino pro copioso est milite ad dæmones conterendos, & effugandos.

PArum iuvat copiosus discipulorum numerus ad magistri plausum, si rudis, & ineruditus, si quomodo viuendum sit, audiat, nec sciat. Vnicus etiam discipulus satis est ad magistri gloriam, si in eo viguerit semper doctrina. Plurimus miles duci erit oneri, si ad armorum strepitum stupeat, & terga vertat. Animosus comes, & audax satis erit ad hostes euertendos, & gloriosos triumphos reportandos. *In castris* (aiebat Seneca lib. de Prouidentia, cap. 4. *periculosa fortissimis imperantur. Dux lectissimos mittit, qui nocturnis hostes aggrediantur insidiis, aut explorent iter, aut præsidium loco deiiciant.* Fortis, & strenuus miles pro exercitu est, & numerosus exercitus, si imbellis, & pauidus, non est pro milite. Hinc est, quòd Ionathas, cùm adlectum anteà exercitum ad hostium conspectum terga vertisse videret, cogere iterum non curauit; sed vnico associatus armigero hostem decreuit impetere & profligare. *Ascendit autem Ionathas manibus, & pedibus reptans, & armiger eius post eum.* Si cur vnico associatus milite rem arduam tentarit, inquiras, respondebit Abulensis *quæst.* 2. armigerum fuisse animosum, & interritum: *Animosus iuuenis erat iste, qui non formidabat totam aciem Philisthinorum.* Plus iuvit ad triumphum miles animosus, quàm exercitus ignavus. In armigero Diuum Franciscum adumbrari tradit Glossa Moralis, cuius verba sunt: *Per armigerum intelligitur Beatus Franciscus, qui arma Christi non solùm in mente per fidem, sed etiam in corpore per expressam similitudinem portauit, & per crucem pœnitentia post Christum incedens frequenter dæmones fugauit non solùm de corporibus obsessis, sed etiam de ciuitatibus, & locis.* Vnicus Franciscus egregius Christi imitator pro exercitu fuit ad dæmones euertendos, & effugandos. Qualis fuerit Phara puer Gedeonis, Scriptura non tacuit. Iam adlegerat Gedeon trecentos viros ad aquas examinatos, & cœlesti iudicio militiæ adscriptos, & tamen sollicitudine adurgebatur. Quid tunc Dominus? *Descende in castra: quia tradidi eos in manu tua. Sin autem solus ire formidas, descendat tecum Phara puer tuus. Iudic. 7. vers. 9.* Phara associatus descendit, & sibi triumphum promisit; adeò namque erat egregius socius, vt Gedeoni fuerit solatio, & Madianitis excidio: *Cùm Gedeon timens consisteret* (inquit Iosephus *lib.* 5. Antiquit. *cap.* 10. & apud Glossam) *die, qua ei prædictum fuerat, vt nocte hostes inuaderet, volens eum Deus à formidine reuocare, præcepit vt sumens vnum militum, iuxta tabernacula Madianitarum accederet.* Vnico Phara accedit interritus, qui trecentis, eisque egregiis subnixus anteà solicitus: vt hinc Phara & laudabilem audaciam conieceris, & valentiam, quando vnicus fuit pro copioso numero.

§. XXIV.

Nonnulli erga salubria cæci, erga cætera oculatissimi.

QVid malum, homo liuidissimè, tam acutè cernis alienum, caligas ad proprium?* Scribit Plutarchus de tranquillitate, &c. sunt, qui acutissimis oculis aliorum abstrusiora examinent, cum sua ante oculos posita prorsus ignorent. Eodem tempore inueniuntur cæci, & inoculati, vt verum; fit quod aiebat Christus: *Videntes non vident, & audientes non audiunt.* Matth. 13. *vers.* 13. Ad quæ Chrysostomus in Catena D. Thomæ: *Ipsi sibi abstulerunt videre, & audire, aures, & oculos sibi claudentes, & cor incrassantes.* Oppansis vtebantur oculis ad abstrusiora eruenda, ad difficillima perscrutanda, ad distantissima perspicienda cùm tamen sibi oculos non haberent, & ad præsentia offendicula cæcutirent. Hoc morbo laborarunt Philisthæi, qui ante Ionatham cadebant. *Alij cadebant ante Ionatham, alios armiger eius interficiebat sequens eum:* Mira res! Si Ionatham ante conspectum habent, cur fuga sibi non consulunt, & periculum redimunt? Satius est quàm periculum imprudenter subire, prouidenter declinare: ergo vertant terga ad effugiendà discrimina. Miraberis! Ionatham non videbant, & alia spectabant. Opportunè Lira: *Videtur, quod hoc contigit, eo quòd Deus percussit Philisthæos aorasia: qua collitur visio, seu cognitio illius, quòd esset alieni expediens, seu necessarium videri ab eo.* Itaque aorasiæ, seu aurisiæ morbo laborabant, quo ita apertis oculis excutiebant, vt ignorarent sibi salubria, cùm ad alia vterentur oculatissima perspicacia. Cadebat Philisthæus ante Ionatham, quia non videbat periculum cæcus, cùm cætera intueretur oculatissimus: itaque in eodem aspectu, quæ ab ingenio discrepant, concordabant, perspicacia vt oculus aspiceret, & videret. O quoties hæc ex parte cæcitas peccatori contingit: præsentaneum non vident periculum, obuersantem ante oculus mortem non adspiciunt, & ad nullatenus profutura oculos perspicaces extendunt. Philisthinus præsentem Ionatham non adspicit, & cætera clarè videt.

§. XXV.

Qui peccatoribus videntur munimenta, inueniuntur præcipitia.

QVæ videntur excelsa, prærupta sunt. Sæpè vorago floribus dissimulata, & contecta offert pedibus viam tutissimam, qua dum incautus se explicat gressus, inopinus absorbet casus. *Quisquis nostrum* (aiebat Seneca *epist.* 8.) *tutam agere vitam volet, quantum plurimum potest ista viscata beneficia deuitet, in quibus hoc quoque miserrimi fallimur, habere nos putamus, habemur. In præcipitia cursus iste deducit: huius eminentis vitæ exitus cadere est.* Verùm dixit; nam aurum ipsum, quo diues obarmatur, latronis audaciam exacuit, vt

clanculum suffuretur. Diserta mensa, quæ salutis videbatur auxilium, est infirmitati suffragium. Dignitatis culmen munitissimum contra insidias videtur castrum, sed æmulatio aliquando ministrat lethale venenum, aut molitur præcipitium. Philisthæi scopulis se acutissimis munierant, & præruptis montibus castra locarant his munimentis defensi se arbitrabantur tutissimos, sed quæ existimauere tutamina, experti sunt infestrima præcipitia. *Alij cadebant ante Ionatham*, scilicèt per illa saxa præcipites. Censeres, Ionathæ, hoc est Christi aduersarios fastigio felicissimos, altitudine prorsus defensos; verùm celsitudo illa in præcipitium desiuit, & erant insidiæ, quæ videbantur tutelæ. Ita Abulensis *quæst.9. Per saxa præcipites conuolabant.* Quàm essent felices vallem incolentes, & à præcipitio distantes; non sine ingenti labore, & laboriosa anxietate cliui asperitatem fregerant, & scopulorum fastigium occuparant, verùm in præcipitia cursus ille deduxit, & splendoris exitus fuit cadere: *Alij cadebant ante Ionatham.* Ad profundum conuolarunt, qui lento ac difficili gressu ad fastigium peruenerunt: *Per saxa præcipites conuolabant.* Cereas Icarus assumpsit alas ad volatum, sed ardore liquefactæ attulere præcipitium? *Icarus Icareas nomine fecit aquas.* Nil sine virtute inconcussum, nil est solidum; ipsa felicitas se exigitat, & quos mirabaris altos, videbis citò transuersos.

TEXTVS.

VERS. XIV. Et facta est plaga prima, quâ percussit Ionathas, & armiger eius quasi viginti virorum in media parte iugeri, quam par boum in die arare consueuit.

§. XXVI.

Exiguam terram occupant pereuntes, qui mundi claustra disrumpere procurabant ambientes.

ALexander claustra mundi prorumpere satagebat. In occeano Onesicritus eius præfectus numerosis classibus exerrabat, & ignota regna quærebat. Cæca auiditas adhuc possesso mundo æstuabat, & anxius æstus possessis frui non sinebat. Hic in captiua Sarabara decessit: satis fuit Sarabara ad tegendum defunctum, quem totus mundus non fanarat anhelum. *Calor est omnis affectus* (aiebat Tertullianus de pallio, *cap. 4*) *verùm cùm in affectationem flaustatur, iam de incendio gloria ardor est. Habes igitur ex isto fomite æstuantem magnum Regem sola gloria minorem. Vicerat Medicam gentem, & victus est Medica veste. Triumphalem Cathaphractem amolitus, in captiua Sarabara decessit.* In aliena veste decessit defunctus, qui orbem totum possederat ambitiosus; ignorabat illum gloriæ ardorem perniciosissimam esse febrem, & cùm procurare debuisset medicamina, infirmitatis discupiebat augmenta. *Non benè agi putas secum* (inquit Plutarchus de Tranquillitate) *si aliquo munere nomen, aut opes inter ciues suos consequutus est: sed plorat, quòd non Senator indutus prætextam gerat, quam si gerat, quòd nondum Prætor Romanus sit: qui si fit, quòd non Consul: si Consul, quòd non prior, sed renuntiatus sit posterior.* Nil ambitioni satis, quia quidquid adieceris, non est cupiditatis finis, sed gradus. Non mente reuoluimus, quàm exiguum telluris spatium satis fit tegendo cadaueri quia non totos tradimus ambitioni. Philisthæi bella mouent Hebræis, vt noua sibi regna conquirant, & spatia dominationis protendant, verùm cùm insano agitarentur ardore, in dimidia parte iugeri ceciderunt occisi. Satis non erat regnum amplissimum superstitibus, sed dimidium iugerum fuit satis plurimis cadaueribus. *In media parte iugeri, quam par boum in die arare consueuit.* Paruo in spatio iacuerunt, qui cæco ardore regni limites extendere procurarunt. *Non sat fuit* (inquit Caietanus) *narrare numerum occisorum, sed etiam describitur quantitas terræ, in qua isti percussi sunt.* Terræ, quam occuparunt defuncti, describitur exigua quantitas, vt ambitiosa illorum sugilletur auiditas. Terra culturæ apta sanguine imbuitur, & rigatur, quo prudentia salubres demetat fructus, agnoscátque delirare exiguam terram occupaturorum, si nullis terminis conclusam exambiat, & ambitioni adulatus mundi limina prorumpat.

§. XXVII.

Peccatores scelerum catenis illigantur, ne dignam pœnam euasisse conentur.

ABscondita est (aiebat Iob de peccatore) *in terra pedica eius, & decipula illius super semitam: vndique terrebunt eum formidines, & inuoluent pedes eius. Iob, 18. vers. 10.* Qui pedica implicatur, gressum nequit explicare, & qui tenetur decipula, imminentem gladium nequit eludere. Sceleftis pro vinculis sunt delicta, & dum prudentia consulit fugere terroribus nesciunt implicati discedere. Prodest Gregorius *lib. 14. Moral. cap. 7. Pedes quippè si inuoluti fuerint, gressus liberos habere non possunt, & nullum capere iter valent, quia sua eos inuolumenta retinent. Praua itaque desideria ad pessimam actionem trahunt, sed pessima actio restringit in formidine videlicet formido inuoluit pedes.* Pes nequit explicare gressum, quia veluti vinculum arctat delictum. Iobo assentitur Achan; nam cum Iosue minatus flammas ei, qui de anathemate aliquid subripuisset, in sequentem diem differret explorationem: *Accedetis manè singuli per tribus vestras, & quacumque tribuum sors inuenerit, accedet per cognationes suas, & cognatio per domos, domúsque per viros.* Iosue 7. *vers.* 14. Acham, qui non poterat dubitare cœlesti sorte facinus inueniendum, & furem ignibus concremandum, cùm noctis ad fugam opportunitatem nactus esset perstitit, & sorte non fallaci inuentus, digna est castigatione mulctatus. Quærunt Interpretes, cur Achan occasionem non arripuerit, & conscientia stimulante periculum non vitarit? Prudentia consulebat fortibus non exponi, & promtæ fugæ auxilio voracem flammam fustrare; & tamen Achan nec sibi prouidit, nec fugit. Iam si inquiras rationem, respondebit Abulensis *quæst.* 42. ipsum supplicij terrorem abstulisse consilium, & pro compedibus, ne fugeret, perpetratum fuisse peccatum. Audi Abulensem: *Quanquàm Achan timeret futuram sibi mortem, tamen Deus peruertit cor eius, ita vt maneret ei consilium, neque vires.* Præmiserat: *Vnde fugere non curauit.* Prudentia fugam consulebat, sed delictum illigabat, sors inuenit, ipse verò sui conscius delictum non credidit inueniendum, aut seriter adeò mulctandum, nam criminis tenebris obcæcatus, & sui reatus compedibus impeditus non perstrepentem iam vidit flammam nec prouidam arripere potuit fugam. Nec aliter Philisthæis contigisse videtur. Inuaserat Ionathas eiusq; armiger eorum castra, alacri adeò animo, & virili fortitudine, vt facilè vereri possent graue sibi imminere periculum, opportetéque ferrum strictum opponere, aut fugæ præsidium arripere, & tamen nec audies pugnasse, nec effugisse: *Et facta est plaga prima, qua percussit Ionathas, & armiger eius quasi viginti virorum.* Non facta est pugna, sed plaga: vt noueris Philisthæos nec pugnasse, nec fugisse. Quòd si inquiras, cur se Ionathæ audaciæ non opposuerint, aut saltim fugerint? Respondebit Caietanus, vehementi adeò timore fuisse perculsos, sicque inopina irruptione deterritos

deterritos, vt vinculis viderentur illigati, & stupiditate detenti: *Narratur, quod ceciderunt in facie Ionathæ: contextui autem quadrat, vt diminutus redditi attoniti ceciderint ante faciem Ionathæ; nam subiungitur, quod Deus immisit terrorem in castra Philisthinorum.* Terror eos reddit attonitos, & veluti ad laniénam illigatos: vt noueris, peccatores sic culparum viculis aliquando illigari, vt nesciant sibi matura fuga consulere, nec dignas pœnas euadere.

§. XXVII.

Si multorum prauitas initâ confœderatione obarmetur, miraculo opus erit, vt digna castigatione puniatur.

PRauitas semper pauida timet, & interiùs territa pauet; nullo sibi loco fidit, sed vbique obturbatur, & interna anxietate concutitur. *Non expectant* (aiebat Seneca *lib. 1. de Beneficiis, cap. 10.*) *vno loco vitia, sed mobilia, & inter se dissentientia tumultuantur.* Cùm dissentientia nequeant vno loco stare, & opus sit instabilia semper pauere, vt sibi consulant, ad detestabilis confugiunt confœderationis castrum, & ad vnitatis auxilium. *Corpus illius* (aiebat Iobus de behemoth) *quasi scuta fusilia compactum, squammis se prementibus, vna vni coniungitur. Iob. 41. v. 6.* Arduum est Behemoth hamo capi, arduum est illigari fune, quia de improba vnionis fortitudine & funem rumpit, & hami ferrum spernit. Notauit Gregorius *lib. 33. in Iob, cap. 24. Draconis corpus squamis tegitur, ne citiùs iaculationis vllius penetretur, ita corpus omne diaboli, id est, multitudo reproborum.* Dum reprobus reprobo adiungitur, detestabili adeò confœderatione obarmantur, vt mirùm sit, si æquitatis arma præualeant, & iustitiæ iacula feriant. In media iugeri parte viginti Philisthæi à Ionatha, eiusque armigero prosternuntur, & iam interuenisse miraculum declaratur: *Facta est plaga prima, qua percussit Ionathas, & armiger eius quasi viginti virorum in media parte iugeri, quam par boum in die arare consueuit.* Adiicit Textus: *Et factum est miraculum in castris.* Ecquod miraculum? Fuisse viginti occisos, cùm essent confœderatione armati, & vnione detestabili præmuniti. In media parte iugeri cecidisse adnotatur, vt ibi omnes associatos fuisse declaretur; ergo miraculum fuit puniri, dum constabat numerum adunari. Notauit Caietanus: *Non sat fuit narrare numerum occisorum, sed etiam describitur quantitas terræ, in qua illi percussi sunt.* Adnectit: *Vt hinc appareat magnitudo facti, quod non vagè, longéque sparsis istos viginti occiderint, sed in tam paruo spatio terræ, vt essent quasi simul.* Ionathæ, armigerique alacri audaciæ, & inuictæ fortitudini adscribi posset iniquorum punitio, si vagi, & à se ipsis fuissent dimisi: at miraculo opus fuit, quia vniti, confœderatique resistebant, & æquitatis arma frustrabant: nam si iniquorum ecceuit numerus detestabili vnione associatus, concordiáque vnitus, nec solers iudicum proderit vigilantia, nec quiescere quibit Respublica miraculo opus erit: *Factum est miraculum*, vt arma præualeant, & iura vigeant.

§. XXIX.

Dum maior improborum numerus, illis imminet proximior casus.

VNius, aut alterius improbitas faciliùs dissimulatur, & tegitur; verùm si de sociorum numero excrescat, iam in se indicum, ministrorúmque solicitudinem armat, & inde emergere solet periculum, vndè sperabatur suffragium. Serui improbi Dominum occidentunt, sceleris impunitatem sibi promittentes, quia detestanda vnione concurrerant plures: verùm dum de numero creuit audacia, iudicum etiam ad puniendum inuigilauit solertia, ne si malum serperet, Reipublicæ pax periret. *Nostram* (aiebat Cassiodorus *2. variar. 19.*) *contra se incitauero censuram. Quis enim ferat in domesticis præsidiis locum fuisse periculis, & ibi inuentum dulcis vitæ exitum, vbi nasci debuerat defensionis auxilium. Et ideo præsenti iussione mandamus, vt in famulos, qui Stephanum dominum suum plectibili scelere trucidantes inhumatam quoque reuerentiam eius funeris abiecerunt, à legum districtione resecetis. Quatenus qui exemplis prouocantur possimit, pœnis arceantur asperis.* Non potuerunt latere, quos constabat numerus prodere, eos accuratius vigilantia iudicum studuit resecare, quia ob numerum grande Reipublicæ detrimentum verebantur afferre. Ob id etiam Ionathas, qui interpretatur donum columbæ, quique Christi gerebat imaginem, in eos primùm deseuit, quos detestabili vnione vnitos agnouit. *Facta est plaga prima, qua percussit Ionathas, & armiger eius quasi viginti virorum in media parte iugeri.* Telluris angustia exprimitur, vt fuisse simul nocuatur: ergo dum numero fidunt, & ad vnionis confugiunt propugnaculum, grauius contra se concitanere periculum, nam vnus aut alter posset contemni, sed tantus improborum numerus solicito seueritatis ferro debuit resecari. Innuit Caietanus: *Describitur quantitas terræ.* Adnectit: *Vt hinc appareat magnitudo facti, quod non vagè, longéque sparsos istos viginti occiderint, sed in tam paruo spatio terræ, vt essent quasi simul.* Si quis eorum sparsus, ab aliòque seiunctus, vltoris forsitan euaderet ferrum; at numerus dum excreuit, maturauit sibi periculum, & opus fuit accelerare trucidationis remedium quia detestabili confœderatione crescebat damnum. Dum quisque pessimis alios prouocabant exemplis, dum omnes offendebant scandalis, diuina inflammata est vltrice indignatione iustitia, & celerior decreta est pœna, vt qui pessimis alliciebātur exemplis, durissimis deterrerentur suppliciis, constarétque pessimorum societatem sibi aduersari, & seuerum contra se rigorem acuere.

§. XXX.

Deus à peccatoribus mutuatur arma, queis inferat dura supplicia.

DIuina seueritas iustam exercet in peccatores vindictam, vt etiam effundit misericordiam: id tamen discrimen est. A se habet quo nobis benefaciat; accipit à nobis quo puniat. Saül possessus à dæmone obturbatur, & iam Dauid adest voce, & lyra opem contra obsidionem dæmonis allaturus: *Quandocumque spiritus Domini malus arripiebat Saul, Dauid tollebat cytharam & percutiebat manu sua, & refocillabatur Saul. 1. Reg. 16. vers. 23.* Non auditur cythara ab alio accepta, immò videtur à mappalibus allata; nam Dauid, vt oues cantu demulceret, & solicitum pastoritiæ artis laborem melodia leuaret, cythara vtebatur. Transi modo ad conflictum cum gigante, videbisque lapides à torrente accepisse, & Goliath ipsius gladio trucidasse: *Cùm gladium non haberet in manu Dauid, cucurrit, & stetit super Philisthæum, & tulit gladium eius, & eduxit eum de vagina sua, & interfecit eum, præciditque caput eius. 1. Reg. 17. vers. 51.* Hinc oritur difficultas, cur scilicet exprimatur gladio alieno gigantem occidisse, nec prodatur aliena cythara dæmonem effugasse? Quia gladius (inquit Basilius Seleuciensis *orat. 15.*) inferebat supplicium, cythara afferebat remedium; cùmque Dauid Christi Domini gerat imaginem, voluit Textus exprimere ex se beneficum, ex nobis durum. Audi Basilium: *Neque gladium infert in pugnam, inermis pugnator, sublato Goliath gladio gladij dominum dividit.*

Ni

ni Goliath contra se ipsum arma fabricasset, David, quibus caput abscinderet, non haberet: secum tulit cytharam, qua abigeret dæmonem, & instauraret salutem: nam Deus à se habet, quo benefaciat, accipit à nobis, quo puniat. Idem Ionathæ videtur accidisse. Manibus, & pedibus reptans ad veritatis, religionisque hostes pervenit, fortè morosus erat incessus, quia Philisthinos miserandus manebat casus. Manibus, pedibúsque reptans per arduos scopulos describitur, vt secum arma non tulisse noscatur; eúmque tam ipse, quàm armiger hostes trucidarint: *Alij cadebant ante Ionatham, alios armiger eius interficiebat*, quærunt Interpretes, quibus armis occiderint? Ad quæ respondet Hugo Cardinalis, ipsorum Philisthinorum armis eos trucidasse, & punijsse: *Alij cadebant ante Ionatham, &c. Sed cum quo, cùm non haberet gladium vt dictum est suprà?* Quæsito respondet: *Gladiis ipsorum, hostium quos relinquebant, vt dicit Iosephus.* Vides Ionatham donum columbæ ab ipsis hostibus arma accepisse, quibus inferret supplicium, vide modò arma à se habuisse vt exhiberat Dauidi præmium: *Expoliauit se Ionathas tunica, qua erat indutus, & dedit eam David, & reliqua vestimenta sua vsque ad gladium, & arcum suum.* 1. *Reg.* 18. *vers.* 4. Arcum, quo Dauidem exornet habuit; ensis quo Philisthæos trucidet, ab eis accepit. Vt constet homines Deo contra se præstitisse arma, & Deum à se ipso profundere beneficia.

TEXTVS.

Vers. XV. Et factum est miraculum in castris per agros, sed & omnis populus stationis eorum, qui ierant ad prædandum, obstupuit, & conturbata est terra, & accidit quasi miraculum à Deo.

§. XXXI.

Ipsa tellus à se peccatores excutere adnititur, quia sustinere gravatur.

Non solùm peccatoris tremor à carnifice conscientia exoritur, sed ab externis etiam causis sæpissimè nascitur: Audi Psalmistam: *Nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant, mouebuntur omnia fundamenta terræ.* Psal. 81. *vers.* 5. Internis oppressi tenebris tremunt lucem, sed & externum aliquando pariunt terrorem. Ipsa terra veluti grauissimo pondere oppressa peccatorem satagit ab humeris excutere, & graui adeò onere liberari. Accipe ad hunc locum Euthymium: *Iubet Dominus terram commoueri, & fluctuare, vt iniustis Principibus, atque iniquis iudicibus terrorem incutiat, vel commoueantur fundamenta terræ, & illorum iniquitates non sustineant.* Insolitis terra motibus quatitur, & peccatorum tenebris obcæcatos à se quam longè projicere adnititur. Itaque peccatores & internis stimulis adurgentur, & à tellure ipsa aliquando mirandis concussionibus repelluntur. Ita Philisthinorum prædonibus accidisse tradit noster Textus. Reuertebantur iniquis prædis, & rapinis detestandis onusti, sed suorum stragem intuiti hæserunt stupefacti: & ad hæc; creuit etiam angor, quia tellus insolitis motibus fluctuabat, vt nullibi haberent solatium, nec inuenirent profugium: *Omnis populus stationis eorum, qui ierant ad prædandum, obstupuit, & conturbata est terra: & accidit quasi miraculum à Deo.* Deus miraculosè terram fecit concussionibus agitari, vt prædonum augeretur calamitas, & anxietas, dum cor internis doloribus æstuat impetitum, & terra insolitis motibus minitatur per momenta naufragium. Audi Caietanum: *Quoniam distinctè hominum species narrauerat tremuisse, adiungendo tremorem terræ, significare videtur corporalem tremorem ipsius terræ, vt intelligamus fuisse tremorem & internum in animis hominum, & externum in ipsa terra, in qua erant.* Nequibant fugere, & nequibant stare: internus angor vrebat stupefactos, externus tremor telluris diuexabat deterritos, quò nullum illis superesset effugium; quandoquidem nec sustinebat terra, nec erat facilis fuga. Parum eis iniustè acquisitæ diuitiæ profuerunt, & contra prædones magna tempestatum volumina concitarunt: sibi plaudunt aliquando, qui vi, aut industria alios dispoliant, sibique iucundissimum diuitiarum vsum promittunt; verùm contra eos armatur conscientia, & dum solicita perquirit iustitia, coguntur internum sustinere tormentum, & mutato in perturbationem gaudio, expauescunt appetens semper supplicium. Promittebant sibi Philistæi prædones acquisitis iniustè diuitiis pompam, & experti sunt internam exteruámque terroris angustiam.

§. XXXII.

Aliquando quo tempore quis aliis insidias prætendere adnititur, & ipse patitur.

Dvm latro captiosas molitur insidias, pati solet contra se solertissimas iudicum vigilantias, totus est latro in domibus labefactandis, munimentisque subruendis, & totus est iudex in furibus indagandis, & comprehendendis; eodem tempore insidias sustinet & disponit: *Furta magis in furibus facis* (aiebat Cassiodorus 7. *variar.* 7.) *dum illos circumuenire niteris, quos omnes illudere posse cognoscis. Prestigij genus est, quod agitis, vt latronum versutias irretire possitis.* Raptor fugaci semper præsentia pauidus totus oculus ventura præcavet, tectas insidias disponit; verùm licet more venti nullo situ certus contineatur, & trepida mobilitate semper divagetur, honestis præstigiis capitur, & prætensis sagacibus insidiis tenetur. Accipiter etiam dum aligeris, ac rudibus auibus insidiatur, vulturis adsultibus premitur, & quo tempore studet rapinæ, eodem subjicitur pœnæ. *Accipitrem* (inquit Cassiodorus 2. *variarum* 19.) *vitam plumigerum auium persequentem alis cadit, ore dilaniat, totoque suo pondere periclitantibus nititur subuenire.* Dum accipiter in insidiis perstat, vt capiat auiculas, vultur insidiatur accipitri, vt repetat furti pœnas. Nam scelera aut patiuntur à iudicibus pœnam, aut consimilem sustinent prauorum audaciam. Philisthæi armatis cuneis Israëlitarum terram deprædabantur; verùm dum ipsi alienis ditantur facultatibus, Ionathas, & eius armiger eorum deuastant castra, & campos fructibus viduatos replent pro fructibus, cadaueribus: *Omnis populus stationis eorum, qui ierant ad prædandum, obstupuit.* Obstupuit prædator anxiis timoribus irretitus, & vindice manu iacuit truncatus. Eodem tempore, quo ipse insidiabatur alienæ, eius Ionathas insidiatus est vitæ, & tulit vastator insidias ipso tempore, quo disponebat argutè technas. *Neque illud incredibile* (inquit noster Sanctius) *bestiam, cum redierunt ex præda, eandem passos esse acrasiam, aut eandem insaniam, & eodem modo atque ab ipsis suos commilitones fuisse bacchatos.* Dum miseros prædator dispoliat, irruptionem Ionathas parat, & iam latro à Ionatha obstupefactus punitur, & bonis omnibus spoliatur. Nam cùm iustitiæ oculus suæ æquitatis præuaricator non sit, disponit, vt quo tempore captiosas disponebat insidias, meritas insidiator solueret pœnas. Esaù pharetra, arcuque armatus in campum venaturus egreditur, & eodem tempore Iacob venari eius primogenituram adnititur: *Venit germanus tuus fraudulenter, & accepit benedictionem tuam. Genes.* 27. *vers.* 35. Tunc germanus fraudulenter benedictionem accepit, cum Esaù venari solicitè studuit. Vt historiæ penicillo

penicillo nobis depinxerit sacra Scriptura, nonnullos eodem tempore, quo aliorum vitæ prætendunt insidias pati etiam contra honorem, & vitam audacias. *Qua fictio* (aiebat Augustinus *lib. 16. de Ciuitate, cap. 37.*) *non mentientis, ni profundum mysterium veritatis.* Quod in Iacob, & Esaü latuit arcanum, fuit pro concinnandis moribus documentum: vt nouerimus aliquando amittere propria, quo tempore quis venari cupit aliena.

§. XXXIII.

Aliquando, qui ad deprædandum inuolauere concordes, post prædam in se ipsos insurgunt litibus dissidentes.

INsipientes (aiebat Plutarchus lib. Qua ratione, &c.) *peruerunt & amicitias.* Amicitia, quæ ob lucrum contrahitur, ob lucrum etiam dissoluitur. Socius, qui vtilitatis causa amicitiam, familiaritatémque profitetur, si maior vtilitas appareat, ab amicitia, & societate disjungitur: *Qui amicus esse cœpit* (aiebat Seneca *epist. 9*) *quia expedit, placebit ei aliquod pretium contra amicitiam.* Plures aliquando conueniunt non solidæ, ac veræ amicitiæ vinculis vniti, sed ad quæ suspirant scelera; vmbratili societate aggregati: hi facilè à se ipsi dissident, & qui putabantur amici, digladiantur aduersarij. Fures iunguntur, vt prædas agant, & ob prædarum partitionem ab amicitia solitant resilire, immò, vt totum sibi aurum vendicent, alij aliis mortem detestabili ausu, & iniqua violentia inferre. Inter improbos nunquam est vera amicitia, sed fallax amicitiæ larva. Tres Philisthinorum cunei ad prædandum exeunt, & post prædam se ipsos occidunt: *Omnis populus stationis eorum, qui ierant ad prædandum, obstupuit, & conturbata est terra.* Licet hoc inter prædones iurgium ortum non referatur ob prædam, dum in se ipsos irruerunt, nos edocet sacra Scriptura simul extitisse & alieni auri prædones, & sui carnifices. *Neque illud incredibile* (inquit noster Sanctius) *hos etiam, cùm redierunt ex præda eandem passos esse aorasiam aut eandem insaniam, & eodem atque alij in suos commilitones fuisse bacchatos.* Alter alterum prædonem occidebat, & qui ad prædam conuenerant, iam contra se decertabant; vt qui detestabile inierant consortium, ipsa consortis manu inflictum paterentur tormentum. Serpens, & mulier ad subripiendum à vetita arbore pomum conueniunt. Putares post rapinam amicitiam strictiùs inter eos colendam, & obseruandam, verùm Deus mulieris pede iam inimico serpentem asserit obterendum, & proculcandum: *Inimicitias ponam inter te, & mulierem . . . Ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius. Gen. 3. vers. 15.* Deus prænuntiat mulieri à serpente moliendas technas, & serpenti à muliere infligendas plagas, vt eiusmodi confœderationis finem noueris esse discordiam, & aeternam inter olim amicos pugnam. *Vides* (inquit Oleaster hic ad mores) *Deum discordia auctorem: vt discas non esse minoris virtutis malos amicos, seu illorum amicitiam dissoluere, quàm bonam fouere.* Deus amicitiam vertit in pugnam: a muliere serpens accepit supplicium, cum qua amicitiam inierat ad rapinæ peccatum; & mulier à serpente sustinet insidiarum periculum, cum quo conuenerat ad rapiendum ab arbore pomum.

TEXTVS.

VERS. XVI. Et respexerunt speculatores Saül, qui erant in Gabaa Benjamin, & ecce multitudo prostrata, & huc, illucque diffugiens.

§. XXXIV.

Ea est peccatorum cæcitas, vt dum tentant effugere leuius, ad periculum inuolarint & certius & grauius.

QVis ferat (aiebat Cassiodorus 2. *variarum 19.*) *in domesticis præsidiis locum fuisse periculi, & ibi inuentum dulcis vitæ exitum, vnde nasci debuerat defensionis auxilium.* Peccatori in domesticis præsidiis emergit periculum, & quod putabat defensionis propugnaculum, vertitur in stragis fomentum: nec hic stat peccatoris cæcitas, aut calamitas, immò cùm imminenti discupit infortunio prouidere, solitat ipsa stulta prouidentia stragem duriorem præmaturare. Philisthini munitissima disposuerant castra, sed in ipso defensionis munimento iacuerunt postrati digno supplicio: *Et ecce multitudo prostrata.* Ipsis in castris iacuerunt armis in vsus debitos versis occisi, qui in castris se videbantur tutari; & qui superstites huc, illucque diffugiendo procurarent imminentis calamitatis rem dum malè prouidi, præcipitium passi sunt per acutissimos scopulos lapsi, & collisi. Ibi inuenerunt celeriorem vitæ exitum, vbi quærebant defensionis auxilium. Notauit Abulensis quæst. 9. *Intelligendum est, quòd aliqui conterriti locum fugæ quærerent, & dum huc atque illuc diffugiebant, per saxa præcipites conuolabant, vt ait Iosephus, & hoc verisimile est, quia cùm locus ille esset acutissimus, & prominentes vndique petræ, quærentes repentè locum fugæ, & à vulneribus euadere cupientes, per saxa prolaberentur.* Vt vitarent vulnera, patiebantur præcipitia, celerius moriebantur, ne morerentur, & suo exemplo edocebant tutum repentè profugium sæpè non inuenire, cùm ad mortem, & calamitatem constat peccatorem vrgeri. O quoties homines vt fugerent famis, aut paupertatis tormentum, culpis infecti peruenerunt ad barathrum! O quoties, qui tenebant alta, prolapsi sunt ad profunda! Non est, dum morte iam ante oculos obversante animus percellitur, & perturbatur, repentè quærendum refugium, sed maturitate elaborandum est munimentum. Dum Pharào insequitur Israelitas, è nube Deus in ipsum contorquet horrisona tonitrua, & vibrat splendentia fulgurum tela. Ille timore perterritus receptui canit, & versus ripam fugam disponit; verum dum fugit tonitrua, maturabit sibi naufragia. *Fugientibus Ægyptiis occurrerunt aquæ, & involvit eos Dominus in mediis fluctibus. Exod. 14. vers. 27.* Confusis vndarum vorticibus perierunt involati, dum quærunt portum perterriti: sic namque obturbati desipuerunt, vt detrimentum existimarint profugium, & portum ipsum naufragium. *Ex timore* (inquit Lira) *erant ita turbati, & stupefacti, quòd non occurrerunt ad litus, sed magis contra aquas super se venientes.* Si involarent ad litus, fortè naufragia eluderent; verùm dum nimia, vrgentique perturbatione obstupefacti contrariam ingrediuntur viam, mortis invenerunt acerbam pœnam.

TEXTVS.

VERS. XVII. Et ait Saül populo, qui erat cum eo: Requirite, & videte quis abierit ex nobis. Cúmque requisissent, repertum est non adesse Jonatham, & armigerum eius.

§. XXXV.

Licet sancti sua facinora latere exambiant, ipsa se produnt, & auctorem omnibus manifestant.

INdiscreti hominum mores, confusique vagarentur, si culpa enormis posset latere, aut laudabile facinus ignorari. Diuerso studio iusti, & peccatores conveniunt: isti tenebris delicta obvolvere cupiunt, vt dignam effugerint pœnam: illi abscondunt facta præclara, vt debitam plausus vitarint gloriam: neutri tamen assequuntur intentum, quia se se produnt & meritum, & delictum. *Benè noti sunt, qui meritis asseruntur* (inquit Cassiodorus 9. *variarum* 22.) *& abundè cognoscitur, quisquis, fama teste, laudatur. Quapropter te longissimè constitutum mentis nostræ oculus serenus inspexit, & vidit meritum; quod non habebatur occultum. Propositum siquidem tuum celebrata dilatavit opinio, faciens fidem generis morum pondere, non ætate.* Celare nequibat distantia, quem præclara promulgavere facinora, & quamvis virtus cuperet delitescere, non poterat ignorari. Ionathas à Deo inspiratus aggreditur castra Philisthinorum euertere, & facinus cunctos, præter armigerum, vult celare: *Patri autem suo hoc ipsum non indicauit.* Quid tunc? Illata Philisthæis clades auctorem fecit requiri, & iam cuncti cognouerunt, Ionatham hostibus intulisse necem, & suis attulisse salutem: *Repertum est non adesse Ionatham, & armigerum eius.* Notauit Abulensis *quæst.* 9. *Ionathas cum armigero repertus est defecisse, quia vt suprà dictum est, Ionathas loquutus fuerat soli armigero suo: nam etiam patri suo hoc non indicauerat.* Licèt Ionathas modestè sibi à Deo inspiratam irruptionem nulli indicarit, gloriosum adeò erat facinus, vt auctorem solicitè fecerit perquiri, & ab omnibus dignosci. Et quomodo quiret latere per præruptos scopulos reptando ascendisse, & omnia castra inimicorum turbasse? dum opus celat, humili claret modestia; dum hostes deuincit, celebranda resplendet gloria. Nec enim poterat tegi modesta industria, quod vulgabat sæculis laudanda audacia. Aquæ Siloë silentes fluunt, teste Isaia: *Vadunt cum silentio* Isai. 8. *vers.* 6. Sed quid interest silentium, quando cæci sanati earum virtutem stupendum prodit miraculum: *Vade, & laua in natatoria Siloe, quod interpretatur Missus. Abijt ergo & lauit, & venit videns.* Ioan. 9. *vers.* 7. Aperti oculi erant pro linguis ad virtutis Siloë promulgandum elogium, quantumvis aquæ colerent modestè silentium. *In Siloë erat virtus Christi* (scribit Chrysostomus in Catena D. Thomæ) *quæ omnia operabatur.* Silentiosis aquis vim Christus indidit, & licet coleret modestia silentium, promebat tamen inditam virtutem miraculum: aquarum lingua tacebat, sed cæcitas depulsa clamabat: ergo quantumvis Ionathas texerit laudabiliter studium, eloquens fuit ad prodendum auctorem factum.

TEXTVS.

VERS. XVIII. Et ait Saül ad Achiam: Applica Arcam Dei: erat enim ibi Arca Dei in die illa cum filiis Israël.

§. XXXVI.

Virgo sanctissima est optima consiliaria in rebus arduis, & negotiis undequaque perplexis.

PLura sunt implexis difficultatibus implicata, & ambagibus variis obscura, quæ ni fulgenti eximiæ prudentiæ splendore lustrentur, & animum lacerabunt anxium, & iudicium pungent ambiguum. Gudelina ea prudentiæ luce fulgebat, vt opportuna exhiberet consilia, & depelleret dubietatis obstacula. *Quia vos* (aiebat Cassiodorus 10. *variarum* 21.) *abunde fulgetis nobis libenter de proprio splendore impertiamini: cum damnum non est lumini, alteri de sua claritate largiri. Fouete desideria nostra, quæ cognoscitis sinceritate præcipua. Gratia vestra per omnia nos regna commendet. Debetis enim nos claros reddere, qui de vestra volumus luce fulgere.* Quod de Gudelina à Cassiodoro retuli scriptum, potiori iure Mariæ sanctissimæ est applicandum. Ipsa est luminis mater, matutina, ac splendida stella, quæ tenebrarum depellit obstacula, & dirigit dubia vestigia. Ob id Saul, cùm hostilia castra agnosceret intestinis dissensionibus obturbata, nec sciret, an oporteret inferre tunc bella. Arcam Mariæ sacratissimæ vmbram adiuit, vt quid eo in rerum statu facto opus esset, agnosceret, & impleret. *Applica Arcam Dei*, id est, eam consule, vt de eius lumine nobis lux effulgeat, & quid expediat, & doceat. Ita noster Sanctius: *Dicitur applicari Arca quomodo dicitur adhiberi consiliarius, aut testis, cùm illorum consilium, aut testimonium adhibetur, seu applicatur.* Ab Arca quærit oraculum, vt inimicos impeteret, & triumpharet. Repetere posset Saul, quod ad Gudelinam Cassiodorus. *Serenitati vestræ reuerentiam salutationis impertiens affectuosa me animis vestris præsumptione commendo sperans, vt sic omnia mirabilis prudentia vestra componat quatenus fiducia, quæ nobis de animo vestro data est, veriùs augeatur.* Fiducia, quæ à Maria opem, lucemque implorat, feliciter adaugetur, dum spebus nunquam fraudatur. Ipsa est veluti Spiritus Sancti vox, quâ & veritatem edocet, & rebus in dubiis floridentam lucem spargit. Christus Dominus in montis vertice mirum spectaculum edidit. Vidit Sol fulgentiorem sua lucem. Aderant Moyses, & Elias, quibus cum Christus Dominus negotia redemptionis tractabat. Tunc Petrus extra se præ gaudio quodammodò actus, aut tanto luminum splendore percussus, se trium tabernaculorum promisit artificem, & quid diceret, ignorauit. Quid tunc? Vox de nube eum edocuit, & in tanto lumine caligantem erudiuit: *Ecce vox de nube.* Matth. 17. *vers.* 5. Superflua potuit vox videri, quando Apostoli à Moyse, & Elia, aut ab ipso Domino poterant erudiri. Si Prophetarum optimates adsunt Christo testimoniũ reddant, & Apostolos erudiant: immò adsint Prophetarum summates (inquit Rupertus) vt in eorum conspectu vox resonet clara, & inter nubem, & Prophetas agnoscatur differentia. Nubem fuisse Mariæ vmbram testatur Rupertus *lib.* 1. *in Cant. Horum discernendorum vtique magistram te esse oportebat, ô B. Maria, & magistram magistrorum, id est, Apostolorum, juxta illud: Fons hortorum, puteus aquarum viuentium, quæ fluunt impetu de Libano. An quia Spiritus sanctus illos docuit, idcircò tua vocis magisterio non illis opus fuit?*

Immò

Immò vox tua vox illis fuit Spiritus Sancti: quidquid supplementi opus erat eisdem mortalibus, vel testimonij ad confirmandos singulorum sensus, quos acceperant ab eodem spiritu dividente singulis prout vult, ex religioso ore suo perceperunt. Celestis Mariæ vox Apostolos edocet clariùs & instruit apertiùs. Ob id existimat Rupertus etiam Spiritu Sancto plenos ad Mariam Apostolos occurrisse in rebus dubiis, & implexis tanquam ad Spiritus Sancti vocem & optimam consiliatricem. Ergo Saul Arcam adeat, & quid faciendum, requirat.

§. XXXVII.

Ardua negotia cum Deo tractanda, & eius luce exordienda.

AD *examen veniant* (aiebat Cassiodorus 9. *variarum* 23.) *quæ putamur incerta.* Exanima solent indagationem requirunt, quæ occurrunt dubia, & variis difficultatibus implicata, nec satis est humana prudentia ad prudentiam humanam exuperantia; ob id opus est recurrere ad Sapientiæ fontem, & indè lucem haurire, qua possis dubietatem depellere. In Philisthinorum castris confusaneus clamor, & casus inopinus Sauli opportunam præbebant occasionem, vt eos impeteret, & triumpharet; ille verò ne aliquo stratagemate illudis, & industria militari prouocatus, dum imprudenter inuolat ad trophæa, misera sibi maturarit excidia, Deum consuluit, nec anteà rem adeò arduam aggredi voluit: *Ait Saul ad Achiam: Applica Arcam Dei.* Non putauit tempus teri consultationi impensum, & luci quærendæ applicitum. Notauit noster Sanctius: *Cum ex speculatoribus didicisset Saul, quid rerum fieret in Philisthinorum castris, & in re tanta, tamque insueta opus esset non solùm maturo, sed etiam diuino consilio, aduocat Achiam Sacerdotem summum, quem supra Achimelec etiam appellari diximus, & iubet quòd Arcam applicet, quæ tunc temporis Hebræorum aciem sequebatur, & à Deo sciscitetur oraculum.* Quantumvis inuadendi hostes occasio vrgeret, & opportunitas incitaret, prudenter censuit Saul, priùs oraculum consulendum, ne si humano solùm consilio ductus, dispereat captiosis hostium artibus implicatus. Res humanum superabat consilium, vtpotè peregrina, & rara: ergo noluit inconsulto Numine hostes aggredi, ne, dum inconsulto triumphorum desiderio fertur, insidiis hostilibus irretiatur: *Cum in re tanta, tamque insuscita opus esset non solùm maturo sed etiam diuino consilio iubet, vt Arcam applices.* Turba hostilis Christum, & Apostolos inuadit: discipuli inopinis adsultibus obrutbati Deum consulunt: *Domine, si percutimus in gladio.* Luc. 22. *vers.* 49. Petrus, vt erat feruidus, & animosus, non expectauit responsum, sed aggressus est inimicum: *Et percussit vnus ex illis seruum Principis Sacerdotum, & amputauit auriculam eius dexteram.* Christus gladium recondi vagina iussit, & discipuli audaciam repressit. Petrus non erraslet, si patienter quid faciendum didicisset. *Ne vnius quidem discentis* (inquit Tertullianus *de Patientia, cap.* 3.) *gladium in vltorem probauit. Patientia Domini in Malcho vulnerata est. Itaque & gladij opera maledixit in posterum.* Petrus non deliquisset, si expectasset; verùm dum sine Dei nutu stringit ensem prudentiam læsit, & patientiam magistri conuulnerauit. Gladij opera Christus in posterum maledixit, & ardua non tentanda sine luce cœlesti edocuit. Dum Petrus non expectat responsum; committit errarum.

TEXTVS.

VERS. XIX. Cúmque loqueretur Saül ad Sacerdotem, tumultus magnus exortus est in castris Philisthinorum; crescebátque paulatim, & clarius resonabat. Et ait Saül ad Sacerdotem. Contrahe manum tuam.

§. XXXVIII.

Nec ante prudentem consultationem audendum, nec posteà immorandum.

VT ante consultationem audere est exoculata imprudentia; sic post consultationem negotium differre reprehensibilis est ignauia. Sidonius *lib.* 1. *epistolar. epist.* 2. sic de Theoderico: *Si quid tractabitur, differtur; si quid expeditur, acceleratur.* Dilectus Princeps nec tempus denegabat consultationi, nec terebat tarditate. Matura tractanda sunt consultatione negotia ne in mediis conatibus obortæ inopinè difficultates prolixiora consumant tempora. Verùm vt temeritas infortunium adducit; sic non semel tarditas felicitatem depellit. *Vita* (aiebat Socrates apud Stobæum, *cap.* 3.) *instar organi musici, dum intentione, & remissione sibi concinna redditur suauior fit.* Quod de vita Socrates, de actione etiam intellige. Oportet consilio frænare audaciam, post consilium conuenit non admisisse desidiam. Ita egisse videtur Saul: nam cùm in Philisthinorum castris commilitones in se ipsos insano furore agnosceret debacchari, Deum consuluit, & iam oraculo accepto celeriter irruit: *Contrahe manum tuam.* Noluit post consilium moras nectere, nec ante consilium rem aggredi. Ita Caietanus: *Saül percipiens Deum jam facto respondisse, dixit Sacerdoti, vt desisteret à consulendo Deum volens tunc progredi ad persequendos Philisthinos.* Accelerauit opportunitatē victoriæ rapere, noluit ante rapere, quàm consulere, vt gubernantiū esset idea, nec hostes aggredi distulit otiosa lentitudine, nec ante cōsultationem inuasit exoculata celeritate. Iuppiter apud antiquos fulmine armabatur, & cōsiliorum præses habebatur, vt sic denotarent maturè consulta celeriter exequenda, & exequenda prudenti consultatione tractanda. Ita Plutarchus in præceptis politicis: *Est suggestus templum Iouis consiliarum, & vrbium præsidis.* Iustat fulminis agit, per otium consulit. In Moysem Deus irascitur, non cùm tarditatem linguæ opponit, non cùm Israelitarum allegat diffidentiam, sed cùm iam dubiis omnibus resolutis tardat: *Perge igitur, & ego ero in ore tuo docebóque te quid loquaris. At ille: Obsecro, inquit, Domine, mitte, quem missurus es. Iratus Dominus in Moysem Exod. 4. vers.* 12. Si Deus non irascitur, dum linguæ Moyses proposuit impedimentum, dum Israelitarum allegat iniquæ suspicionis obstaculum, cur modò indignatione inardescit & Moysem carpit? Quia cùm anteà (inquit Caietanus) res esset adeò ardua, erat per otium difficultates examinare prudentia est post examen non pergere damnabilis erat desidia: ergo in desidem, iuxta Hebræum Textum, ardet prudentem sustinet. *Iuxta Hebræum Textum* (inquit Caietanus) *habetur: & iratus est furor Iehoua in Moysem.* Adnectit: *Verè culpa fuit post omnes excusationes suppletas adhuc instare, vt non mitteretur.* Debuisset Moyses dubiis omnibus maturè resolutis alacri celeritate iter arripere, non tardare, quia vt anteà inexploratis rebus non pergere videbatur prudentia; ita post explorationem erat morari gressum ignauia: ergo ignauum carpit rationabiliter, consulentem erudivit.

TEXTVS.

VERS. XX. Conclamavit ergo Saül, & omnis populus, qui erat cum eo, & venerunt vsque ad locum certaminis: & ecce versus fuerat gladius vniuscuiusque ad proximum suum, & cædes magna nimis.

§. XXXIX.

Non minus periculum affert improbus socius, quàm armatus inimicus.

NVllo allo magis tuti sumus, quàm quod mutuis iuvamur, obsequiis, & officiis: societate, amicitiáque vita redditur dulcior, & contra incursiones munitior. *Fac nos singulos* (aiebat Seneca *lib* 4. *de Beneficiis*, *cap.* 18.) *quid sumus? Præda animalium, & victima, ac vilissimus, & facillimus, sanguis. Quoniam cæteris animalibus in tutelam sui satis virium est. Quæcumque vaga nascuntur, & actura vitam segregem, armata sunt: hominem imbecillitas cingit: non vnguium vis, non dentium terribilem cæteris fecit, nudum, & infirmum societas munit.* Societas, amicitiáque doloribus solatium affert, periculis scutum objicit: verùm eo omnia vitium deprauat, vt aliquando amicitiam, societatémque in contrarios vsus transferat. Homo homini leo est: nihil adeò periculosum, vt dolosus amicus, vt improbus socius, nam tunc amicitiæ larva inimicus tegitur, & facilius vitæ, aut honori insidiatur. Vbi Iacob benedictus refertur, ab Esaü fratre liuido vitiisque infecto diuisus proditur: *Vix Isaac sermonem impleuerat, & egresso Iacob foras, venit Esaü. Gen.* 27. *vers.* 30. Cùm Esaü foras egreditur, Iacob tabernaculis immoratur. Cùm Esaü domum repetit, Iacob foras prodit: ad benedictionem namque pertinuit ab improbo socio disiungi, & à fratre pessimo separari. Notauit Philo *lib. de Temulentia*: *Iacob exitum, introitum Esaü legimus, dicente Scriptura: Et factum est, quando exiuit Iacob, venit Esaü frater eius.* Subdit rationem Philo: *Quantisper enim inambulat in anima prudentia, exterminatur amicus insipientia, sed quàm primum illa migrat, alter reuertitur, gaudens ob discessum inimicæ infensissimæ, propter quam exulauerat.* Iacob, Esaüque naturæ copulauerat vinculum, sed contrarium disiungebat ingenium: nam Esaü ambitioni, ventrique indulgens, Iacob studiosè virtutes colens: ergo dum erat diuersa indoles, in societate periculum, in diuisione erat felicitatis augmentum. Ecce Esaü se fratrem dissimulatione ostentat, sed vt fratrem occidat: *Venient dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum.* Prudens Rebecca disiunxit consortia, quia societatis præuidebat pericula. Socius, amicúsque, dum cautelam exarmat, dum periculi suspicionem exterminat, faciliùs lucratur occasionem, & adimplet prauitatē. Philisthæus à socio, Philisthæóque occiditur: *Ecce versus fuerat gladius vniuscuiusque ad proximum suum.* Ante quam à Saüle impeteretur Philisthæus, cadebat à socio impetitus, & trucidatus, vt historiæ coloribus adumbraret nobis Scriptura, quàm sit periculosus socius vitiis infectus, Deique inimicus. Amicitiæ colore solet amicus honori amici insidiari, & beneuolentiæ larva diuitias fugere, insidias moliri. Non sic timendus erat Philisthæo Saul hostis armatus, quàm Philisthæus vitiorum vernula proximus, & amicus. Prodest Hugo Cardinalis: *Non cognoscebant se Philisthæi, sed mutuo se interficiebant.* Iam illis nulla antiquæ amicitiæ memoria, nullum sanguinis vinculum, nullum societatis emolumentum, quia prauitas obtenebrabat prudentiam, & exacuebat audaciam.

§. XL.

Semper Dei auxilio fidendum, sed pro viribus etiam adlaborandum.

NVllus sic præsumere de cœlestibus debet auxiliis, vt superans triumphum inertissimus sectetur otium. Laboriosa fiducia, & humilis confidentia felicitatis sunt vena. Optimè Rupertus *lib.* 1. in Iosue, *cap.* 10. *Non ergo quispiam vllo in negotio tantum de cœlestibus præsumat auxiliis, vt non etiam ipse sibi prior adsit vigilando pro facultate ingenij, laborãdo pro portione virili.* Totum Deo committere eius est beneficientiam tardare; se Deo adiutorì, & auspici adiungere est lucrari beneficium, & de hostibus reportare trophæum. Factum est in Philisthinorum castris miraculum pro Hebræorum salute: *Factum est miraculum in castris.* Ecquod miraculum? Philisthæos scilicet ardenti in se ipsos furore sæuere, & stupiditate simul illigari: *Ecce versus fuerat gladius vniuscuiusque ad proximum suum, & cædes magna nimis.* Philisthinorum arma in ipsos desæviebant, cæcóque agitati furore se trucidabant: nihilominus Saul buccinæ clangore celeriter exercitum cogit, & in hostes irruit: *Conclamauit ergo Saul, & omnis populus, qui erat cum eo, & venerunt vsque ad locum certaminis.* Otiosum profectò videbatur ad triumphum cogere exercitum, quando ipsi inter se hostes cæco ardore digladiantur, & occiduntur. Cur ergo Saul non expectat hostili manu paratam sibi victoriam, sed accelerat novam pugna? Quia, vt prudens, timuit inuidere sibi, si otio resolutus totum à miraculo expectaret, nec vires ad pugnandum exereret. Sine cœlesti ope Saul nō assequeretur victoriam, sed ni certamen iniret, non reportaret de hostibus palmam. Vtrumque triumphum consummauit, cœleste videlicet miraculum, & Saulis etiam ferrum. *Dictio interpretata, conclamauit* (scribit Caietanus) *significat congregationem cum clamore, seu sonitu buccina ad congregandum populum.* Consonat Abulensis *quæst.* 14. *Omnes clamauerunt, vt irent ad bellum.* Non abiecerunt arma, de solo cœlesti auxilio sperantes spolia, se[d] eùm pro eis decertarent cœlestia prodigia, ipsi eti[am] alacrius præsarunt arma. Redeat supra datus Rupertus: *Sicut minimæ fidei est de diuinis dubitare promissis; sic nimiæ temeritatis, vel præsumptionis est, cœlestem per miracula præstolari opem otiosè fidendo.* Victoria pr[æue]niente cœlesti ope, subsequuto certamine parta est. Vt discas cœlestem opem implorare, sed cum hoste etiam manus cōserere, si triūphis discupis coronari. Sine cœlesti auxilio nil prodest humana audacia, sed cœleste auxilium rem non absoluit, si otiosa impediatur inertia. Piscis ille immanis, qui iuvenē Tobiā aggreditur, o[pe] Angelica, & intrepida, obedientíque audacia extrahitur. Dixit ei Angelus: *Apprehende brãchiam eius, & trahe eum ad te. Quod cùm fecisset, attraxit eam in siccam, & palpitare cœpit ante pedes eius.* Tob, 6. *vers.* 4. F[er]a capta est Angelo præmonente, & iuvene etiam obtemperante. Ni Deus vires inderet, Tobias non præualeret; ni manus Tobias extenderet, non triumpharet. Prodest Beda apud Glossam: *Apprehendit e[ius] branchiam, vt caput nequissimum à corpore pœn[itus] [se]pararet.* Caput separatum est cœlesti monitu [et] obtemperanti ausu, nil prodesset audacia, ni cœ[lesti] v[irtute] fulta, nil vis cœlestis, nisi humana operatione a[sso]ciata. Nam ad virtutis triumphos opus est gratia, [et] solertia.

TEXTVS.

TEXTVS.

VERS. XXI. Sed & Hebræi, qui fuerant cum Philisthiim heri, & nudius tertius, ascenderantque cum eis in castris, reuersi sunt, vt essent cum Israel, qui erant cum Saul, & Ionatha.

§. XLI.

Diabolus à nobis mutuatur arma, vt conflet contra nos bella.

DIabolus tentationum artifex, & malitiæ præses est; arma tamen non habet, quibus nos vincat, nisi nos ipsi præstiterimus auxilia, & exhibuerimus arma. Vafer ille impudentissimus, qui Christum in desertorum latibulis tentare præsumpsit, ab ipso panes postulauit: *Dic, vt lapides isti panes fiant.* Matth. 4. vers. 6. Armabatur in ieiunium, sed non habebat panem, quo vinceret, nisi ab ipso mutuatum acciperet. *Non cibum parare vult* (aiebat Chrysologus ser. 12.) *sed vult amputare ieiunium.* Amputare cupit ieiuniū, sed ab ipso tentato quærit suffragium. Panem in ieiunium armat, sed ab ipso tentatn exorat. Vt Amalecita etiam vires à remissis manibus mutuatur, dum cum Iosue audacter congreditur: *Cùm leuaret Moyses manus, vincebat Israel: sin autem paululum remisisset, superabat Amalec.* Exod. 17. vers. 11. Itaque manus, id est, operum remissio Amalecitis erant pro armis, quibus coronarentur victoriis: dumque Aaron, & Vr manus suffulciunt, & Amalecitarum vires deficiunt. Notauit Philo lib. 2. legis Allegor. &c. *Ideò fulciuntur ab Aarone ratione, & ab Vr lumine, quod nulla lux in rebus sit clarior, quàm veritas. Vult igitur Scriptura figuratè docere te.* Dum animus cælesti lumine, honestisque actionibus suffulcitur, iam Amalecita, hoc est, dæmon, armis, quibus oppugnauerat, denudatur: ast si versus terram inclinentur opera, iam prævalida ei exhibemus arma, quia vincere, aut vinci pendet à nobis. Proprijs Dauidis oculis, quibus pro armis vsus est, eum vicit dæmon: *Vidit mulierem se lauantem ex aduerso.* 2. Reg. 12. vers. 2. Ad quæ Basilius Seleuciensis orat. 17. *Optimatem furtim cecidit, ipsis iusti oculis vsus pro telo.* Ipsi Dauidis oculi contra Dauidem excitarunt tela, & dæmonis fuerunt arma. Nec aliter accidit Philisthæis. Secum aliquos trànsfugas habebant Hebræos: *Hebræi, qui fuerant cum Philisthim heri, & nudius tertius, ascenderantque cum eis in castris, reuersi sunt.* Vt Hebræos oppugnarent, secum ferebant Hebræos, armorum videlicèt artifices; nam cùm vetuissent Hebræis arma, omnem procudendi illa præciderunt nequissima prouidentia occasionem; & ad suam omnes armorum fabros transtulerunt tellurem: *Porrò faber ferrarius non inueniebatur in omni terra Israel, cauerant enim Philisthiim ne fortè facerēt Hebræi gladiū, aut lanceam.* Audi Abulensem *quæst.* 16. ad hoc caput: *Philisthini duxerunt eos secū ad terrā, vt suā declaratum fuit præcedenti capite. Isti autem nunc ascenderunt cum Philisthinis in castra, scilicet ad pugnandum contra Israelitas, vel ad parandum arma, quia vsus maximus necessarius est in bello.* Sup. *cap.* 13. *vers.* 19. audis ab Hebræis arma Philisthinorum fuisse contra Hebræos exacuta, aut fabricata, vt noueris dæmones in Philisthæis adumbratos ab ipsis hominibus contra homines arma accipere, & mutuari. Ipsi Hebræi post ignis æstum, post incudis laborem fabricabant Philisthiinis arma, quibus Hebræorum adaugeretur miseria, & à Philisthinis obtineretur victoria. Nos ipsi inimicis præstamus arma, quibus contra nos ipsos conflarint bella.

§. XLII.

Quæ ob virtutem periculo solent exponi, securius solstant possideri.

ABrahamus alacri animo Deo obsequutus patriam, & cognationem desertat: *Egredere de terra tua, & de cognatione tua.* Gen. 12. vers. 1. Obtemperans Ægyptum ingredi prævalente fame cogitur, & graue honori ob Saræ pulchritudinem imminere periculum intuetur: mauult tamen vitam, & honorem periculo exponere, quàm à præceptis Numinis resilire: *Interficient me & te reseruabunt.* Quid tunc? Facultas adaugetur, & intactus honor seruatur: *Abraham benè vsi sunt propter illam, fueruntque ei oues, & boues, & asini, & serui, & famuli, & asinæ, & Cameli. Flagellauit autem Dominus Pharaonem plagis magnis.* Plaga honori Abrahami consuluit, aurum, & facultas creuit, & amplexus periculum, inuenit honoris, & diuitiarum augmentum: Adeat Philo lib. de Abrahamo: *In hunc modum pudicitia mulieris consultum est: mariti verò pietatem, & probitatem Deus illustriorem facere dignatus est, exhibens ei maximum virtutis præmium illæsam, intactamque vxorem.* Ecce ob Deum adiens discrimina, est consequutus honoris, & diuitiarum augmenta, vt omnibus constet, periculum virtutis causa susceptum grande parturire commodum. Nec aliter Hebræis accidisse videtur. Hac, aut illa causa ad Philisthinos transierant, apud quos diu commorati possessiones acquisierant, filios procrearant; verùm resipiscentes ad Hebræos iterum reuertuntur: *Hebræi, qui fuerant cum Philisthiim heri, & nudiustertius, ascenderantque cum eis in castris, reuersi sunt, vt essent cum Israel* Hinc quæstio exoritur, quomodò scilicèt non timuerint filios relinquere possessiones periculo exponere, quando ob transitum videbantur omnibus mulctandi, & vt hostes, proscribendi? Ad quod respondet Abulensis quæst. 17. credidisse nec filios, nec possessiones se amissuros, sed ob virtutem periculum vertendum fore in securitatis suffragium. Ipsum audi: *Habebant in terra Philisthinorum facultates suas, habebant etiam vxores, & filios. sciebant etiam, quòd si conuerterentur ad hostes, perderent omnia, quæ habebant in terra Philisthinorum: quare ergo volebant conuerti ad Israelitas?* Iam respondet: *Crediderunt ergo, quòd cùm tanta multitudo Philisthinorum, quanta nunquam congregata fuerat, nunc quasi sine hoste vinceretur, quod tota terra Philisthinorum funditus delenda erat: vndè ipsi nihil perderent de his, quæ habebant in terra Philisthiim.* Ad Israelitas se recipientes amplectebantur virtutem: ergo crediderunt nullum fore detrimentum, sed potiùs ad maiorem securitatem auxilium. Vt discas virtutis cultores à virtute ipsa asseruari, immò & augeri.

§. XLIII.

Qui contumacia agglutinatur grauissimo periculo exponitur.

ADmissa culpa obnoxium hominem periculo reddit; verùm ad manum habet resipiscentiam, quæ eludat periculum, & lachrymarum diluvio mergat peccatum: sibi peccator inuidet si vt sectetur contumaciam, recusauerit pœnitentiam; *Gratus in Deum extiteris* (aiebat Tertullianus *de Pœnitentia, cap.* 7.) *si quod tibi Dominus offert, non recusaueris. Offendisti, sed reconciliari adhuc potes.* Male in se ipsum auguratur qui à Deo oblatam misericordiam contemnit, aut malè de benignitate præsumit. *Quod suprà omnes pietates indulgentissimum est* (scribit Cassiodorus *de diuin. lection. cap.* 16.) *acceptam sibi pœnitentiam index ipse testatur, quando etiam verba, quibus rogetur, clementissimus redemptor indulget. Terret, vt corrigat:*

iudicium minatur, vt parcat. Ecce vti gratum acceptat obsequium, si oblatum resipiscendi non contempseris beneficium. Non sæuo adeò supercilio respicit culpam, ac contumaciam, quando dementiæ portio est contempsisse salutem. Ecclesiæ Ephesi Angelo sic scribit: *Age pœnitentiam & prima opera fac. Sin autem venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo.* Apoc. 2. *vers.* 5. Non mouetur candelabrum ob culpam, remouendum ob contumaciam; & quidem iure, nam videtur velle perire, qui maluit resipiscentiam contemnere. *Veniam tibi* (scribit Anselmus ad hunc locum) *ad tuum damnum.* Veniet contumaci durus, qui peccatorem allicit blandus. Hinc est, quòd Hebræorum aliqui, qui ab Israële defecerant, & ad Philisthinos transierant, plus extimuerint contumaciam, quàm culpam, vt qui nouerant peccatores benignè excipiendos, & contumaces seuerissimè castigandos: *Reuersi sunt, vt essent cum Israel.* Se criminibus agnoscebant denigratos, sperabant tamen, si resipiscerent, clementer à Saüle suspiciendos, verebantúrque, si contumaces perseuerarent, grauioribus pœnis mulctandos. Prodest Abulensis *quæst.* 7. *Si nunc non cedirent ad Hebræos, credebant, cùm posteà Israelitæ dominarentur Philisthinorum, acriùs punirent Israelitas repertos in terra Philisthiim, quam Philisthinos, quia semper restitissent tanquam hostes contumaces.* Defecisse erat culpa, non redire contumacia: ergo redierunt benè de misericordia sperantes, & contumaciam verentes; nam lapsa fragilitas prouocat ad misericordiam, sed cōtumax semper proteruitas viuidissimè inflammat iram.

§. XLIV.

Faciliùs ab aliquibus negotiatur pœnitentiam vitæ periculum, quàm animæ detrimentum.

VLtra omnes dementias est (aiebat Cassiodorus *de diuin. lection. cap.* 16.) *redemptoris sui iussa negligere & crudelissimi hostis vota complere.* Dementiam excedit ambire pestem, & auersari salutem, hosti se tradere, & patrem aufugere: hoc tamen delirio laborant plures: animæ prorsus contemnunt commoda, & temporalia solummodò verentur damna. Ob id Deus, vt ad pœnitentiam trahat, periculum vitæ obiectat, tunc vt peccatores nouerint vera pœnitudine vitæ pericula sæpè frustrari, tunc vt à vitæ discrimine se permiserint persuaderi. Israelitarum plures se Philisthinis coniunxerant, & contra Israelitas arma tractabant. Hi modò ad Israelitas se conferunt, & à Philisthinis deficiunt: *Hebræi, qui fuerant cum Philisthiim heri & nudius tertius, ascenderántque cum eis in castris, reuersi sunt, vt essent cum Israële.* Diù perseuerassent, ni ad aciem Philisthinorum venissent; nam cùm frequens ibi mors & confusaneus clamor Philisthinos omnes turbaret, Israëlitæ reliquerunt castra, vt imminentia frustrarentur pericula: non eos Israelitis restituit virtutis honestas, sed mortis proximitas: vt vitam redimerent, ad Israëlis transierunt partem, & quidem ni periculum premeret; Israëlita non fugeret. Notauit Abulensis *quæst.* 17. *Hoc fecerunt, quia putabant sibi de præsenti imminere periculum vitæ, nisi hoc facerent.* Corporis vrsit incommodum, nil diu animæ persuaserat detrimentum. Duo suis factis edocuerunt: primum resipiscentia periculum vitæ frustrari: secundùm, nisi vrgente vitæ periculo pœnitentiam non aditi. Ob id fortassis aiebat Dominus: *Nolo mortem impij, nisi vt conuertatur impius à via sua, & viuat.* Ezech. 33. *vers.* 11. Ad conuersionem vocauit vitæ illicio, non solum virtutis honestamento, vt qui benè nouerat virtutis honestatem apud homines parui æstimari, & caducam corporis vitam plurimi haberi. Huc voco Tertullianum *de Pœnitentia, c.* 4. *Viue, inquit Dominus, & pœnitentiam malo, quàm mortem. Ergo pœnitentia vita est cùm præponitur morti.* Vt ad pœnitentiam alliceret, promisit vitam, quia frequenter homines potiùs ducuntur vitæ studio, quàm virtutis desiderio.

§. XLV.

Pro fortunæ varietate inueniuntur homines amici, vel aduersarij.

PLures colere videntur personam, sequuntur autem fortunam. Circa erectos ingens solitudo est, eis, a quibus auiditas quid sperat, & accipere suspirat, impenditur cultus, & plausus. *Si perpendere te voles,* (aiebat Seneca epist. 80. *sepone pecuniam, domum, dignitatem: intus te ipsum considera. Nunc qualis sis, aliis credis.* Qui dignitate fulgent, aliis credunt mendacissima de se elogia, & gratis auribus excipiunt mendacia. *Rebus secundis* (aiebat Eurypides apud Plutarchum de, Adulatore, &c.) *quorsum amicis est opus.* Non est opus amicos quærere, quia se omnes mentiuntur amicos, vsque ad fastidium comitantur, adulantur, obsequuntur: si fortuna in contrarium vergat, iam deponunt personas, & apertas gerunt inimicitias. Ecce Hebræi Philisthæis florentibus famulorum adinstar obsequebantur comitabantur in castris, & se felices iactabant, quod eorum aspectu, & dignatione gaudebant: versa est in contrarium fortuna, & iam Hebræi in contrariam partem transeunt, & infelices relinquunt: *Hebræi, qui fuerant cum Philisthiim heri & nudius tertius, ascenderántque cum eis in castris, reuersi sunt, vt essent cum Israel.* In castra ascenderunt, dum sperabant insigni Philisthæos potituros victoria, ast visa strage ad castra inuolarunt contraria. *Hebræi venerant cum Philisthinis* (scribit Caietanus) *seruituri, vehendo opportuna ad victum exercitus. Et propterea dicitur, quòd erat in circuitu castrorum tanquam ad commoditatem omnium.* Edulia afferebant, omnium commoda se procurare affectabant nulli labori, solicitudinique, vt Philisthinorum lucrarentur gratiam, parcebant; ast prospecta strage contrariis se castris adiunxerunt, & contra ipsos, quibus famulabantur, pugnarunt. Arbor floribus viduata, foliis nuda, securi deiecta Nabuchodonosor punitur, & cum bestiis campis exerrare cogitur: *Regnum tuum transibit à te, & ab hominibus eiicient te.* Dan. 4. *v.* 28. Post inediam, post solitudinem, post abiectionem regnum recuperauit, & ad maiorem magnificentiam peruenit. Quid tunc? *Optimates mei, & magistratus mei requisierunt me.* Ecce requisierunt fulgentem ij ipsi, qui despexerant, exulantem, qui requirunt, abiecerant, & qui abiecerant requirunt. Eadem erat in vtroque statu persona, sed diuersa erat fortuna. Prodest Theodoretus *quæst.* 4. *Illi abiecto odio beneuolo animo erga me affecti sunt, mihique reconciliati.* Felicitate iam fruenti officioso obsequuntur animo, qui calamitosum ardentissimo prosequebantur odio, nam humana obsequia, obsequiosáque officia non homini penduntur, sed dignitati.

§. XLVI.

Deus, quantumuis deliquerint, benignè suscepit peccatores, si redeant vera pœnitentia resipiscentes.

NIhil aliud tibi cogitandum esset, quam vt meliorem te ipsum quotidiè facias, vt aliquid ex erroribus ponas, vt intelligas tua vitia esse, quæ fortunæ aut temporibus adscribis, verùm contrarium nobis accidit. Studemus, quo peiores fiamus; crescit quotidiè luxus insolentia, ornatus pompa, ambitionis audacia: quo

tempore

tempore erat surgendum, prolabimur, & nouis malignitatis incrementis morbus noster nō solùm augetur, sed induratur. Nihil tamen est, quod non expugnet diligens opera, & actuosa cura: flexa robora in tectum industria renocat; curuæ trabes arte explicantur, & contra naturæ vitium eas, vt vsus noster exigit, aptat artificis industrij ingenium. *Laborandum est* (aiebat Seneca *epist.* 50.) *& vt verum dicam, ne labor quidem magnus est, si modo, vt dixi, ante animum nostrum formare incipimus, & recorrigere, quàm indurescat prauitas eius. Sed nec indurata, despero.* Desperandum non est, quamuis prauitas diù indurerit, & callum conscientiæ obduxerit. Maior est Numinis pietas, quàm hominis prauitas, & ne sæua præsumens peccator vereretur accedere, ipse Deus errantem ouem non sine magno labore refertur inquirere, & humeris leniter adductam gregi gaudet annumerare: *Imponit in humeros suos gaudens.* Luc. 15. *vers.* 5. Erronea inuenta ostendit gaudium, ne prodigus rediens toruum vereretur supercilium. Quid ni redeunti filio opiparam pararet mensam, qui inuenta oue ostentarat lætitiam. Notauit Nyssenus *lib. de Pœnitentia*: *Ad eam requirendam profectus multas valles, saltúsque superauit, magnos atque arduos montes transcendit in solitudinibus peragrando multo cum labore tandiù peruestigauit, donec errantem inuenit. Inuentam autem non verberauit, nec vrgendo vehementius ad gregem compulit, sed humeris suis impositam, & leniter tractans ad gregem gestauit.* Expansis brachiis suscipiendum se prodigus sperauit, dum quæsitam ouem agnouit. Huius benignitatis formam Saul videtur imitatus: nam cùm Hebræi, qui diù Philisthinis inseruierant, ad eius rediissent castra, humanè excepit, & lateri suo adiunxit: *Hebrai, qui fuerant cum Philisthijm heri, & nudiustertius, ascenderantque cum eis in castris, reuersi sunt, vt essent cum Israel. Qui erant cum Saul, & Ionatha.* Non repulit diù cum Philisthæis commoratos, non percussit supercilij toruitate reuersos, immò benignè excepit, & inter seruos fidelissimos numerauit: *Erant cum Saul & Ionatha.* Modò iam Saulis lateri adhærent, qui olim se Philistinorum ostendebant seruos, & eorum obsequiis se gloriabantur addictos. *Describuntur Hebrai Philistinorum sicut heri, & nudiustertius* (inquit Caietanus) *hoc est, soliti seruire Philisthinis.* Philisthinis diù inseruierunt, arma sonassis contra Hebræus excudentes, & in castris operam strenuam nauantes, & tamen statim ac retractauere sententiam, & ad Israëlitarum redierunt castra, humanissimè sunt excepti, & hostilibus spoliis, ac si fideles semper, potiti. Et quidem Dei benignitas peccatoribus contumaciam condemnat, quandoquidem non debet tardare reditum, qui humanum adeò experitur Numinis animum.

§. XLVII.

Qui singulari Dei misericordia vrgentißima euasit pericula, sine mora ad virtutis inuolet castra.

PLerique (aiebat Tertullianus de Pœnitentia, cap. 7.) *naufragio liberati exindè repudium & naui, & mari dicunt, & Dei beneficium, salutem suam scilicèt, memoria periculi honorant.* Periculi memoria calcar est ad debitam Deo exhibendam gratitudinem, & tuendam solerti diligentia sanitatem. Beneficij esset iniuria mari repudium naufragio liberatos non dicere, nec ad portus tuta involare. Imprudens est, qui sequitur pœnitenda, imprudentissimus, qui vrgentia pericula euadens non sectaretur secura. Philisthæi bellum contra Israelitas adornant, eorum signa ex Hebræis sequuntur nonnulli, cúmque triumphum sibi indubiè promitterent, stupore, mentísque turbatione adeò commouentur, vt in se ipsos arma verterint, seque in vsus debitos versis gladiis transfoderint: *Ecce versus fuerat gladius vniuscuiusque ad proximum suum, & cædes magna nimis.* Quid tunc? *Hebrai, qui fuerant cum Philisthiim heri, & nudiustertius, ascenderantque cum eis in castris, reuersi sunt, vt essent cum Israel.* Inquires, cur ad Philistinorum terram non involarint, sed ad Israelitarum castra transierint, qui diù apud Philistbæos immorati, & Israelitis aduersi? Iam Textus respondit: *Factum est miraculum in castris.* Ecquod miraculum? Non solùm Philistbæos arma contra se vertisse, sed suis tunc castris Hebræos degentes in tanta rerum perturbatione non occidisse, aut saltem vulnerasse: ergo noluerunt aliud expectare miraculum, sed ad securum involavere profugium. Profectò inter tot audentes gladios, & furores cæcos, inter tantam cædium illuviem non cecidisse Israelitas transfugas ingens erat Dei beneficium, & prodigiosum miraculum: ergo Philisthæis repudium dixerunt, & Dei beneficium periculi memoria honorarunt: *Ascenderant cum eis in castris, reuersi sunt, vt essent cum Israel.* Prudenter respuerunt Philisthinorum consortium, graue adeò passi periculum. *Ascenderant cum eis in castra* (inquit Caietanus) *insinuatur enim per hoc, quòd Hebrai venerant cum Pelisthinis.* Huc apto, quod aiebat Tertullianus iam datus. *Cæterum finem vtique euadendi habebit: cùm offendendi non habebit. Euasimus semel, hactenus periculis nosmet inferamus, etsi iterum euasuri videmur?* Ac si dicat Tertullianus: si periculum semel euasisti, ne iterum periculis te exponas, sed pedem siste, & temeritatem cohibe; nam licet certam haberes de secundo, vt de primo periculo victoriam, non vitares te discrimini exponens exoculatam audaciam, & temeritatis cæcissimam imprudentiam: ergo cùm non habeas pro libito secundùm miraculum, vitare stude exinceps periculum: nam Hebræi cædem non sine miraculo euadentes sibi consuluerunt, & quæ sequuti fuerant, castris renuntiarunt.

TEXTVS.

VERS. XXII. Omnes quoque Israelitæ, qui se absconderant in monte Ephraim, audientes quòd fugissent Philisthæi, sociauerunt se cum suis in prælio. Et erant cum Saul quasi decem millia virorum.

§. XLVIII.

Quos timor ab statione dejecit, ad castra debent redire, & acrius pugnando admissam notam delere.

VIr bonus, & perfectus citò fieri non potest: multa obstant, quæ attolli debent, aut deprimi; multa quæ expungi aut frænari. *Scis* (aiebat Seneca epist. 42.) *quem nunc virum bonum dicam? huius secunda notæ. Nam ille alter fortasiè tanquam phœnix semel anno quinquagesimo nascitur.* Vt phœnix de singolaritate pretiosus, sic de raritate est phœnix, quem macula non inficit, quem timor de statione non deturbauit, quem ambitio in præcipitium non impulit. Ad secundam virtutis notam existimauit Seneca pertinere leuibus vitiis aspersos; nam ad illam excellentiorem, & primam perueniunt rarissimi, quia non solùm exiguntur mores exculti, sed ab omni macula repurgati. Vir bonus habendus est, qui secundæ notæ, nam primam Phœnix solùm attigit. Ferè omnes perpetrauere, quod lugeant, commisere, quod erubescant. Non tamen animo cadendum est, immo resumptis viribus ad virtutis castra redeundum, & acriùs, ac validiùs contra hostes pugnandum, vt, quàm ignavus timor persuaserat, fugam honestet

viriliq

virilis conſtantia, & inauret triumphi gloria. Hebræorum nonnulli conſpectu munitiſſimo aduerſariorum exercitu acri adeò timore concuſſi ſunt, vt deſeruerint caſtra,& quæſierint anxiè latibula; verùm poſteà cùm non adeò magnas hoſtium vires experientia agnouiſſent, abjecerunt laudabiliter verecundiæ impedimenta, & audaciores redierunt ad caſtra: *Qui ſe abſconderant in monte Ephraim, audientes quòd fugiſſent Philiſthæi, ſociaverunt ſe cum ſuis in prælio.* Se ipſos incuſantes, quòd ignavi vertiſſent terga, ardenter exambierunt certamina,& caſtris redditi, victoria ſunt coronati, vt ſuo edocerent exemplo, ſi quos de ſtatione timor, aut inertia deiecit, pertinaci rubore non illigari, nec detrectare caſtra repetere, immò tunc acrius, & validius tractare arma,& contra hoſtes inire bella. Opportunè noſter Sanctius: *Ad caſtra, quæ transfugæ reliquerant, reuertuntur. Idem quoque fecerunt, qui in latebras ſe abdiderant, & quo ſuaui tuerentur ſalutem, publicam prodiderant.* Adnectit: *Ea verò die reſpirare cœpit Iſraelis fortuna,& à metu, quo contracta fuerat, recreari. Sic autem confirmatus eſt hoſtili cæde, ac fuga Hebræorum animus, vt ad Bethaven vſque perſequuti fuerint Philiſthinos.* Confiſanti adeò audacia, obfirmato adeo animo, qui anteà fugerant territi, Philiſthinos ſunt perſequuti, vt ob fugam contractam abolerent infamiam,& hoſtili ſanguine lauarent notam. Petrus cùm cæteris fugit, ſed poſtea ſe præ cæteris cinxit, & ad Chriſtum velocius redit: *Tunica ſuccinxit ſe, erat enim nudus,& miſit ſe in mare.* Ioann. 21. verſ.7. Quæ exponens Chryſologus ſerm.98. ſic ait: *Nunc Petrus poſt culpam ſuam geſtit tegere nuditatem ... Tunica ſe præcinxit, & miſit ſe in mare, vt mare dilueret, quod negatio ſordidauerat. Miſit ſe in mare, vt eſſet primus in reditu.* Honeſtè maris vortices calcat intrepidus, qui milites expaverat timidus, vt iam trepida fuga inauretur honeſta audacia, & ſit primus in virtutis caſtris, qui deſeruit caſtra appetentibus obturbatus periculis.

TEXTVS.

VERS. XXIII. Et ſaluauit Dominus in die illa Iſrael: pugna autem peruenit vſque ad Bethaven.

§. XLIX.

Miraculi adinſtar erit, ſi quis divitiarum, filiorùmve amore non proſequatur errorem, ſed involaverit ad virtutem.

OPtimus medicus membrum aliquod graui ægrotantis dolore abſcindit, vt reliqua illæſa membra ſervarit: vnius partis detrimento corpus redimitur, & ſalus redintegratur: grauiori diſcrimini fas eſt celerius occurrere, ne contingat ob lentitudinem periculum adaugeri. *Mos medicorum* (aiebat Caſſiodorus 5. variar. 39.) *ſanioribus morbis accelerata remedia tribuamus, inde curationis noſtræ fiat initium, vbi magis noſcitur eſſe periculum.* Poſtponendum eſt aurum, ſubigendum amoris erga filios ſtudium, vt grauius vitaueris detrimentum. Belluina vita eſt, quæ prudentia non regitur, ſed ſub caſu ſemper diuagatur. Ab homine diſcedit, qui cæco ambitu geſtit conſeruare poſſeſſa, cùm grauiſſima relinquere perſuadent pericula: verum ſic de mentis arce deturbatur prudentia, vt malint nonnulli diſperire, quàm filiis non prouidere, & poſſeſſa diſcrimini exponere. Bis in noſtro Textu refertur accidiſſe miraculum: *Factum eſt miraculum in caſtris.* Et iterum: *Accidit quaſi miraculum à Deo.* Cúmque non fuerit repetitio ſuperflua, exiſtimo miraculo adſeribi non ſolùm Philiſthinorum caſum, ſed Iſraelitarum, qui ad Philiſthinos ſe contulerant, ad virtutis caſtra reditum Deo præcipuè horum adſcribenda fuit ſalus, quandoquidem eos nec filiorum amor detinuit, nec poſſeſſionum cupiditas illigauit: *Sed & Hebræi, qui fuerant cum Philiſthiim heri, & nudiuſtertius, aſcenderantque cum eis in caſtris, reverſi ſunt, vt eſſent cum Iſrael.* Diu inter Philiſthinos commorati vxores habebant, filios procrearant & diuitias acquiſiuerant: ergo cùm ad Deum reuertuntur, quaſi miracula a Deo patrantur, & horum ſalus omnipotenti manui præcipuè debuit adſcribi, quia conſtabat plurimis impedimentis tardari: *Saluauit Dominus in die illa Iſrael.* Hinc voco Abulenſem quæſt.17. *Habebant in terra Philiſthinorum facultates ſuas, habebant etiam vxores, & filios, ſciebant etiam, quòd ſi converterentur ad hoſtes, perderent omnia, quæ habebant in terra Philiſthinorum, inſuper tota eorum cognatio acriter periret.* Nonne tibi videtur miraculum, & opus omnipotentia diuina dignum ſpreuiſſe Iſraelitas acquiſitas poſſeſſiones, reliquiſſe vxores, & filios, quando de more eſt hominibus animæ ſalutem periculo potiùs exponere, quàm filios, & facultates amittere?

§. L.

Dei auxilio citiſſimè recuperantur, quæ longo ſpatio amittuntur.

PRodigus quidquid honoris, & libertatis amiſit, porcorum ſeruituti addictus, & lutulentis maculis defœdatus; & tamen eo ipſo die, quo paternis oculis redditur, iam pretioſa veſte,& annulis adornatur: *Induite illum,& date annulum in manum eius.* Luc.15. verſu 22. Mirabéris citò adeò reſplendere eximiè ornatum, qui per tot tempora conſtabat ſorduiſſe nudum. Et cur non deterat paulatim deformitatem, & longa conſumat ſpatia in acquirendo virtutem? Iam Textus retulit: Quia pater celeri greſſu inuolauit. *Accurrens cecidit ſuper collum eius:* & quia pinguis vitulus ſanguinem fudit: *Adducite vitulum ſaginatum.* De vituli ſanguine, de ſpeciali patris fauore citò ſplendidè eximiè ornatus, qui diù & fœdus,& nudus, & profugus. *Cecidit ſuper collum eius* (ſcribit Chryſologus ſerm.5.) *cecidit, cùm per Chriſtum diuinitas tota noſtra decumbit,& incumbit in carne.* Patris curſus, & vituli caſus tempus breuiarunt, & ad virtutis citiſſimè apicem euexerunt. Nec aliter Hebræis accidiſſe videtur. Diù ſub Philiſthinorum iugo ingemuerant qui ne ingemiſcerent, ad eos deditiij tranſierant, & tamen vnica die omnium eſt diſrupta catena, & obtenta mira victoria: *Et ſaluauit Dominus in die illa Iſrael.* Quàm exiguo tempore inſpirante Numine eſt acquiſitum, quod longo tempore fuerat deperditum. *Explicatur cauſa tantæ ſalutis* (inquit Caietanus) *ſummus Deus.* Deus aliquando ſpeciali adeò fauore homines dignatur, vt breuiſſimo tempore finiatur cum vitiis pugna & reſplendeant prodigioſa victoria. Adeſt Abulenſis quæſt.18. *Non ſolùm liberauit, ſed etiam conceſſit victoriam magnam, quæ magis opere Dei, quàm viribus hominum facta eſt; nam dicitur ſuprà, quòd accidit quaſi miraculum à Deo.* Per compendium peruenerunt aliqui ad virtutum apicem, & exiguo labore ſpecialis Numinis fauor ad mirandam virtutum extulit celſitudinem.

§. LI.

Dei beneficia plus valent, quàm ſonant, hominum plus ſonant, quàm valent.

HOmines aliquando quid dilargiuntur, ſed potiùs videntur, quàm neceſſitati alterius, ſuccurrere, faſtui,& ſuæ vanitati adulari. *Quidquid das* (aiebat Seneca lib.2. de Beneficiis, cap.13.) *corrumpis.* Adnectit: *Vno modo iſtis perſuadebimus, ne beneficia ſua inſolentia perdant,*

perdant, si ostenderimus non ideò videri maiora, quò tumultuosius data sunt: ne ipsos quidem ob id cuiquam posse maiores videri: vanam esse superbia magnitudinem & qua in odium etiam amantis perducit. In odium beneficia perducunt, qui in benefaciendo sibi ostentationem, & gloriam quærunt. *Redde me Cæsari* (aiebat quidam apud datom Senecam, *cap.* 1.) *quousque dices: Ego te seruaui, ego te eripui morti? Istud, si meo arbitrio memini, vita est; si tuo, mors est. Nihil tibi debeo, si me seruasti, vt haberes, quem ostenderes.* Dilargita nonnulli exaggerant beneficia vbique impendi ab beneficia volunt elogia, vbique humillima obsequia. Itaque benefaciunt, non tam vt alienam alleuarint miseriam, quàm vt superbam sibi coëmerint gloriam. Quàm aliter in benefaciendo procedit Numen, incrementat beneficia, & beneficiorum decurtat nomina: minus nomen refert, & beneficiom plus valet. Israëlitas à Philisthinis dura seruitote pressos & armorum vi subiugatos non solùm libertati restituit, sed miraculosa victoria coronauit, & tamen liberasse solùm à seruitute generosos expressit, cætera tacuit: *Saluauit Dominus in die illa Israel*, id est, fregit seruitutis catenam, & abstulit ignominiam. Inquires, cur non adiunxerit mirandæ etiam relatiooem victoriæ, quando certemest illos nobilitasse triompbis ditasse trophæis Quia hic est diuinæ beneficientiæ modus (inquit Abulensis) dilargiri scilicet plurima, & munificentiæ breuiare nomina. Si rem examinaueris, plus nomine inuenies. E contrà in obsequiis ab homine dilargitis nomen est grandius, & beneficium est minus. *Saluauit Dominus in die illa Israël* (inquit Abolensis *quæst.* 18.) *id est, liberauit ab hostibus.* Adnectit: *Non solùm liberauit, sed etiam concessit victoriam magnam.* Si rem dispicias, non solùm inuenies disruptam catenam, sed concessam etiam victoriam: si nomen solùm attendas, inuenies minus expressum, quàm dilargitum: nam vt hominis est proprium minus largiri, plus ostentare; sic Dei est proprium, minus ostentare, plus dilargiri.

TEXTVS.

VERS. XXIV. Et viri Israël sociati sunt sibi in die illa: adiurauit autem Saül populum, dicens: Maledictus vir, qui comederit panem vsque ad vesperam, donec vlciscar de inimicis meis. Et non manducauit vniuersus populus panem.

§. LII.

Prudentia est, vt assequaris magna, contemnere exigua, imprudentia, vt assequaris exigua, amittere magna.

HOc in his, quæ affectamus, dispicere debuissemus, an plus in illis commodi, aut incommodi sit: quædam superuacua sunt, quædam non tanti habenda: sic tamen aliquando æcotimus, vt pretium eum re emenda non conferamus, nec valorem vtriusque taxemus. Pretiosior cuique esse solet libertate appetitus & qui pro re aliqua grande pretium non soluerec, se ipsum tradit. *Qua emere nollemus* (aiebat Seneca *epist.* 42.) *si domus nobis nostra pro illis esset danda, si amœnũ aliquod fructuosũmve prædium: ad eaparatissimi sumus peruenire cum solicitudine, cum periculo, cum iactura pudoris, & libertatis, & temporis, adeo nihil est cuique se vilius.* Nihil nobis est aliquando, quàm nos ipsi vilius; vt assequamur contemnenda, pretiosa despicimus, vtque appetitui blandiamur, libertate exuimur. Fugiebant Philisthini Hebræos, qui cœlesti fauore armati libertatem sibi hostes persequendo parabant, & seruitutis dedecus redimebant. Tunc Saül, ne hostibus tempus euadendi suppeteret, si palato Israëlitæ attenderent, sub capitis pœna, ne quis ad epulas diuerteret, iussit: *Maledictus vir, qui comederit panem vsque ad vesperam, donec vlciscar de inimicis meis. Et non manducauit vniuersus populus panem.* Duo examine digna occurrunt. Quid opus fuerit capitis pœnam statuere comedenti, quando omnibus tempus in prandendo insumere prohibebat arripiendæ victoriæ occasio, & aduersariorum inter se ipsos exoculata contentio? Et quid necessum fuerit notasse populum pane abstinuisse, quando Regis vetabat præceptum, & capitis adurgebat periculum? Quia ea est hominum cæcitas, vt malint aliquando indulgere appetitui, quàm consulere libertati. Si ad solandam famem diuerterint, hostes aufugient; si hostes insectentur, vigebit fames: ergo prudenter Princeps edictum protulit, & post edictum non otiosè Textus populum pane retulit tanta nàque est appetitus insania vt malint homines libertatis, & salutis amplecti periculum, quàm sarnare appetitus desiderium. *Mere Imperatorum* (inquit Caietanos (*exercitus pœnam maledictionis valdè grauem apud Hebræos apponit comedenti vsque ad vesperam, non vt prohibeat refectionem, sed ne impediatur persecutio hostium tunc exequenda.* Adnectit: *Recti euidens ratio exigit, vt præsentanea persecutio hostium tam necessaria præponeretur cibo illius diei.* Recta exigebat ratio, vt famis vnius diei pretio & libertatem emerent, & immortale sibi trophæum adquirerent: sed quia homines potiùs parent appetitui, quàm rationi, Imperator sub capitis pœna promulgauit edictum & Textus retulit adimpletum fuisse præceptum.

§. LIII.

Superiori curandum est, ne subiectos crimini exponat, si præceptis generalibus, & nimis rigidis vrgeat.

PRouidè decreuit antiquitas (aiebat Athalaricus 9. *variarum* 18.) *vniuersitatem edicto generalibus admoneri, per qua & delictum omne corrigitur, & excedentis verecundia non grauatur. Cuncti enim sibi æstimant dici, vbi nullum constat exponi, & similis fit innocenti, quem contigerit sub communione purgari.* Superiorum edicta velut luminosæ sunt faces, quibus ignorantiæ aperiuntur pericula, & errores vitantur etiam scandala: est tamen superioribus opus diù præmeditari, ne ipso laborétur remedio; nam si subiecti nimia arbitrentur rigiditate comprimi audebunt forsitan resilire. Lenienda est duritia, attendenda temporis circunstantia, præcepti materia: nam si in aliquo horum delinquitur, politices tota euertitur. Saül generale cunctis sub capitis pœna promulgauit mandatum, ne quis vsque ad vesperum sumeret cibum: *Maledictus vir, qui comederit panem vsque ad vesperam.* Chrysostomus apud Glossam existimat edictum minus prudenter decretum; & promulgatum; nam cùm milites impransi essent, & longo certamine defatigati satius erat sic famelicis prouidere, vt alij reficerentur aliis pugnantibus, & sic alternando vices nec fugerent hostes, nec fame, ac siti vterentur milites. Chrysostomum accipe: *Quid hoc iuramento stultius fieri posset? Fatigatos enim & multo labore pressos milites cibo resicillare debuisset, & recentiores hostibus immittere, per iuramenti necessitatem fami grauissima eos tradidit.* Edictum contemptui exposuit, dum defatigatis, & famelicis non prouidit, sed nimia rigiditate tractauit. Adnectit Chrysostomus: *Tantum diabolo aditum aperuit, vt non tantum duo, & tria, & quatuor, sed & multo plura hoc ex iuramento periuria texeret.*

Eman. de Naxera in Reg.

 Consonat

Consonat Lira: *Saül in dicto iuramento peccauit dupliciter. Primò quia malè iurauit; Secundò, quia prius implere voluit.* Consonat etiam Theodoretus apud Glossam: *Stultè autem, & insipienter subiecit anathemati eum, qui sibi, & potus ante vesperam esset particeps.* Expendere debuerat vires labore defatigatas, famemque diuturnitate accensam manum feriendo lassã: ergo dum rigidum prodit mandatum, & famelicos cogit prosequi bellum, imprudentiæ committit delictum: nam imprudentia est ad bellum vrgere, & cibum, ad leuandam famem non ministrare.

§. LIV.

Imprudentia est eadem lege metiri laboribus plurimis fatigatos, & otio deditos.

IAm aliàs adduxi Iunioris Plinij celebre illud dictum *lib. 9. epistolar. epist. 5. Temperare mihi non possum, quominus laudem similis monenti, quod eum modum tenes, vt discrimina ordinum, dignitatémque custodias; quæ si confusa, turbata permixta sint, nihil est æqualitate ipsa inæqualius.* Inueniuntur nonnulli, qui putant se virtutis causam agere, si omnes sibi subiectos eadem lege, æqualitatéque & rexerint, & tractarint. Apud hos nec exantlati laboris meritum, nec longa, aut deuexa ætas priuilegium aliquod habet; & quamuis prudentia, & honesta regiminis forma suadeat labores remunerari, ætatem vereri, obsurdescunt, & errori suo plaudentes, tunc se putant obseruantiæ plus accedere, cùm à ratione longiùs constat distare. Saül, vt agnouit inimicorum castra turbari, quam citò impetiuit nonnullis militibus stipatus; laborarunt illi adeò strennè, vt alij, qui latuerant, animos resumerent seque decertantibus associarent: *Omnes quoque Israëlitæ, qui se absconderant in monte Ephraïm, audientes, quòd fugissent Philisthæi, sociauerunt se cum suis in prælio.* Isti otio indulgebant ignaui, & se pugnæ subduxerant timore deterriti; cùm alij stationem nunquam deseruerint, & arma non sine periculo grandi tractarint: ergo cùm tam hi, quàm alij, qui latuerant, hostem persequerentur, Saül edictum generale protulit, & sub capitis pœna quemlibet ante vesperam prandere, & famem solari vetuit: *Maledictus vir, qui comederit panem vsque ad vesperam.* Interpretum plures hoc edictum imprudentissimum sugillarunt, vt vidisti antecedenti §. Verum Chrysostomus inter alios imprudentiæ causam animaduertit, nam licèt à pugna non esset cessandum, nec euadendi inimicis tempus concedendum, eo vti debuit discrimine, vt nimium defatigatis fame, laboréque fessis tempus ad solandam famem concederet, & eos, qui minus laborauerant, tuncque recenti ex otio aduenerant, inimicis opponeret, & ad persequendum fugientes acriter adurgeret. At omnes æquali lege, eodémque rigore premere à prudentia apparebat alienum, & perturbationi expositum. Accipe Chrysostomum iam datum: *Quid hoc iuramento stultius fieri posset? Fatigatos enim & multo labore pressos milites cùm refocillare debuisset, & recentiores hostibus immittere, per iuramenti necessitatem fami grauissimæ ipsos tradidit.* Fas erat recentiores milites qui de vmbra ad castra venerant, hosti opponere, veteranósque, & longo labore pressos recreare; ergo dum nullo discrimine omnibus legem ponit bonæ politiæ notam innurit.

TEXTVS.

VERS. XXV. & XXVI. Omnéque terræ vulgus venit in saltum in quo erat mel super faciem agri. Ingressus est itaque populus saltum, & apparuit fluens mel, nullúsque applicuit manum ad os suum: timebat enim populus iuramentum.

§. LV.

Qui Dei timore armatur, humanis deliciis nullatenus irretitur.

VAferrimum omnium (aiebat Philo *lib. 3 legis, &c.*) *est voluptas. Quid ita? Quia omnia voluptati seruiunt, atque malorum vita est sub dominio voluptatis.* Voluptas sensum allicit, animi vigorem emollit, & periculum aut abscondit, aut mellit. Contra has volaticas voluptatis delicias, & deliciosas fallacias muniendus est animus religioso Dei timore, & inuicta fortitudine. Timor Dei, dum frangit audaciam, nutrit prudentiam. Vtque equus fræno regitur, & subjicitur, sic animus Dei timore vitat periculosa scandala, & occurrentia pericula. *Paruulis quidem* (aiebat Origenes *in cap. 8. epist. ad Roman.*) *pædagogus est timor.* Vt pædagogus rudes pueri mores instruit, & seuera disciplina humanitatem informat, & expolit; sic cordatus timor mentem reluminat, & voluntatis erumpentem, ac cæcum affectum frænat. Ecce populus ad saltum perueniés saporatis fauis allicitur, & extemporaria mensa famelicus prouocatur, & tamen dulcedinem contemnit, & vim Deo gratam manibus infert. *Ingressus est itaque populus saltum, & apparuit fluens mel, nullúsque applicuit manum ad os suum.* Ecur è tot militibus fame pressis, & dulcedine titillatis nullus manum extendat, sed inuitantem, opportunámque adeò occasionem elabi sinat? Iam Textus rationem reddit: *Timebat enim populus iuramentum.* Religioso timore armati famis vicerunt cruciatum, dulcedinisque paruipenderunt illicium; nam Dei timor fortitudinem armat, vigorem inspirat, faméмque edomat; quandoquidem Dei seruus anteà eliget fame perire, quàm execrationibus subiacere. Notauit Chrysostomus apud Glossam: *Mensa extemporanea vt & accedendi facilitas, & nutrimenti suauitas & bibendi spes in iuramentorum præuaricationem ipsos alliceret; nam fames, & labor, & tempus (omnes enim inquit, terra prandebat) tunc ad præuaricationem impellebant. Verumtamen illi cupiditatem continuerunt.* Timor docuit cupiditatem frænare, dulcedinem præterire, prandentium exempla contemnere, & triumphis honestissimis inhiare. Vt noueris, quot è timore Dei pullularint virtutes, & quot præceptorum obseruantia & voluptatum despicientia sæuos protriuerit hostes.

§. LVI.

Non est perfecta obedientia, ni subieceris etiam iudicium, exterius adimplere præceptum.

SÆpè præceptorum molestia exacerbati obmurmurationis solatium quærunt, & solent audaci lingua referire, etsi exterius mandata sibi aggrediantur implere. Antigonus quibusdam militibus præcepta dedit illi arripuerunt iter; verùm eius difficultatibus diuexati superiorem abrodebant, & quam exequebantur, obedientiam abrodentes fœdabant. Hos Antigonus, & adiuuit, & correxit. *Cùm quosdam ex militibus suis audisset* (inquit Seneca *lib. 3. de Ira, cap. 22.*) *omnia mala imprecantes*

imprecantes regi, qui ipsos in illud iter, & inextricabile lutum deduxisset accessit ad eos, qui maximè laborabant, & cum ignorantes à quo adiuvarentur explicuisset. Nunc inquit maledicite Antigono, cuius vitio in has miserias incidistis. Ei autem benè optate, qui vos ex hac voragine eduxit. Non poterant iussis obsistere, sed linguaces obsequium inueniebantur corrumpere, & deturpare. Humanè illos correxit Antigonus, & ni esset talis, plus exacerbaretur linguis, quàm externis oblectaretur obsequiis. Alij linguam continent, sed à præceptis interius dissident; iussa culpant, superioris imprudentiam exaggerant, iudicium condemnant. Hi obedientes videntur, sed ab obedientiæ perfectione longè distare inueniuntur, quandoquidem perfecta obedientia, vt de hostibus agat triumphos, non solùm debet exteriùs applicare manum, sed interius in obedientiæ obsequium, si deformitas non appareat, captiuare iudicium. Præcepto satis ad speciem duro vetuit Saül lasso longo certamine, & vrgenti fame fatigatos cibum vsque ad vesperam non assumere. Illi hostes insequuti paruerunt, triumphúmque reportarunt: *Saluauit Dominus in die illa Israël.* Qua die? Quando scilicet admiratus populus seruauit præceptum, & subiecit etiam iudicium: *Nullus applicuit manum ad os suum. Timebat enim populus iuramentum.* Chrysostomus apud Glossam notauit celebrem adeò triumphum de hostibus reportatum, non quia milites exterius paruerunt, sed quia interius nullatenus murmurarunt. Accipe Chrysostomum: *Illi cupiditatem continuerunt, nec intra se dixerunt: Quid nobis iuramentum Saulis cura est? Quis nostrum hoc iurauit? Nihil huiusmodi cogitauerunt, sed cum multa transibant reuerentia, & disciplinam seruabāt.* Dum interna reuerentia, & externa disciplina obseruauerunt præceptum, de hostibus reportarunt mirandum triumphum, & fortassis si interius Saülis præceptum, vt minus prudens, temporique accomodatum suggillassent, opima adeò spolia de aduersariis non accepissent, est namque opus ad consequendam perfectæ obedientiæ laudem exterius iussa absoluere, & interius iudicium sacrificare.

§. LVII.

Quidquid saporatum, & dulce, ferè semper volaticum, & periculis, aut difficultatibus intertextum.

QVidquid oblectat sensus oblectando fugit, fugiendo fallit. Et ad hæc ipsa dulcedo grandi labore emitur, aut periculo grandi adquiritur. *Meministi* (aiebat Seneca *epist.* 42.) *cùm quendam affirmares esse in tua potestate, dixisse me volaticum esse, ac leuem, & te non pedem eius tenere, sed pennam mentitus sum pluma tenebatur, quam remisit, & fugit.* Quod Seneca de fallaci amico, fallaci adaptatur gaudio. Laboras Tantali adinstar, vt iam iam proximum capias, sed sitibunda labia & fugit, & fallit. Populus venit in saltum, vbi familiares telluri illi apes petrarum scissuris, & arborum cauitatibus tot fauos finxerant, vt mella fluerent, & famelicos inuitarent: *Apparuit fluens mel, nullúsque applicuit manum ad os suum.* Inquires, cur neque stimulante fame, nec suadente labore vllus manum ad fauos extenderit, quando opportunitas instabat, & dulcedo si fas est dicere, compellebat? Quia vt prudentes (inquit Abulensis) eo ipso, quo videbantur allici, cognouerunt arceri. Videbant flaua mella, sed in saltu, vbi crebra offendicula, & itinera implicata: videbant gratam appetitui dulcedinem, sed præterfluentem, & avolantem: *Apparuit fluens mel.* Non erat dulcedo illa consistens, fixaque, sed fluens, & volatica: ergo noluerunt ob dulcedinem præterfluentem immorari, quando cum melle & saltus coniunctum periculum, & morti addicens Regis præceptum. *In saltu illo* (inquit *quæst.* 19.) *erat mel super agrum.* Adnectit: *Omnes viderunt mel fluere super faciem agri.* Non solum viderunt mel manum prouocans gustu, sed & manum fugiens lapsu. Prolectabat sapor, sed fluxus edocebat quam caducis, & volaticis commodis inhiarent: ergo prudenter abstinuerunt, dum non solùm mel saporatum, sed & fluens etiam considerarunt: *Omnes viderunt mel fluere*, non permanere: ergo maluerunt, quàm breui dulcedine frui, obtemperare præceptis, & coronari æternandis triumphis. O nos miseros! qui mel non attendimus dulce fluere, & solùm attendimus prolectare. Ille cæcus à vico eductus, & ab hominum commercio separatus mystica Dei cura aperuit oculos, & vidit homines velut arbores ambulantes: *Apprehensa manu cæci eduxit eum extra vicum, & expuens in oculos eius impositis manibus suis interrogauit eum, si quid videret. Et aspiciens ait: Video homines velut arbores ambulantes.* Marc. 8. *vers.* 23. Omnia in hac cæci curatione testatur Chrysologus fuisse arcana. Foras eduxit, qui eodem loco & visum refundere, & oculos poterat reparare. Non indigebat Christus loci beneficio, sed eduxit foras, vt ostenderet, quàm à cæteris distaret videndi modo. Cœlesti luce illustratus omnia videbat non permanere, sed fugere, cùm alij non viderent fugere, sed arbitrarentur manere. Audi Chrysologum *serm.* 176. *Interrogat, vt præsentes scirent, futuri cognoscerent cæcitatis huius non esse simplicem, sed mysticam curam.* Adnectit: *Et quare tamen sicut arbores, non vt columna, aut aliud quid, neque stantes, sed ambulantes? Quia post curam Christi viderat, quòd homines velut arbores transirent in hoc sæculo, non manerent.* Arbor illa paradisea Evæ oculos traxit, quia citò marcescere posse, non vidit: at qui retrò cæcus, dum nil adspicit permanere, cœlesti gaudet luce donatus & à cæterorum cæcitate longè seiunctus. Cæcus est, etsi oculorum valeat perspicacia, qui se arborem existimat contra temporis adsultus, contra morborum casus radicatam. Post curam Christi videt hic nil in sæculo permanere, sed rarum fuit miraculum sic aspicere: *Post curam Christi viderat, quòd homines velut arbores transirent in hoc sæculo non manerent.* O vtinam Eva sic vidisset, profectò manum contineret, & labores anxios vitaret.

§. LVIII.

Nullum est regimen, quod placeat omnibus, laudandum illud, quod pluribus.

SVbiectorum sæpè ingenium inuenitur ad obmurmurandum expromptum, superioris iussa suspicionibus depravant, & linguis infamant, sed tunc præcipuè prudentiæ attestantur contraria, cùm eorum votis probantur aduersa. *Imperij nostri deuotus exordio* (aiebat Theodericus 1. *variarum* 3.) *cùm adhuc fluctuantibus rebus provinciarum corda vagarentur, & negligi novum Dominum nouitas ipsa pateretur, Siculorum suspicantium mentes ab obstinatione præcipiti deuiasti, culpam removens illis, nobis necessitatem subtrahens vltionis.* Theoderici, etsi optimi Principis, regimen Siculi detrectabant, & iniquis suspicionibus eius famam abrodebant. Miraculi adinstar fuit Cassiodori industria imperium gratum omnibus fuisse, vt nec suspicio inflammaret linguam, nec audax abroderet lingua famam. Adnectit de ipso Cassiodoro laudem eximiam: *Egisti te per cuncta iudicem totius erroris expertem, nec inuidia quemquam deprimens, nec gratia blandiente sublimans. Quod cùm vbique sit arduum, tamen fit in patria gloriosum, vbi necesse est, aut gratiam parentela prouocet, aut odium longa contentiones exasperent.* Arduum erat iudicem per omnia inculpatè se gerere, sed difficilius vel

inculpatum linguaces non pati, nec plurimis displicere. Quandoquidem subiecti non tam attendunt iura, quam sibi commoda, Saul, ne hostes aufugerent populo edixit sub capitali, vt videtur, pœna vsque ad vesperam cibo abstinere: *Maledictus vir, qui comederit panem vsque ad vesperam.* Paruit populus: *Omneque terra vulgus venit in saltum, in quo erat mel super faciem agri.* Chrysostomus apud nostrum Sanctium legit, *Et ingressus est populus ad fauum, & transibat loquens.* Quid loquebatur? Fortassis præceptum nec tempori opportunum, nec prouidum. Adnectit Chrysostomus: *Quid est, transibat loquens? Dolorem verbis consolantes inter se se loquebantur.* Alii fortasse vtilissimum testabantur præceptum; alij abrodebant rigidum, & seuerum: nec enim facile est superiorem linguas non pati, aut iniquis suspicionibus non adiri. Opportunè Abulensis quæst. 19 *In deliberatiuis, & moralibus rarò reperitur aliquod bonum, vel nunquam quod ex aliqua parte non patiatur inconueniens; ideò ad hoc, quod aliquis benè indices in his, non oportet quòd ille indices, quod nullum patitur inconueniens sed illud, quod pauciora.* Subiungit ad thesim nostram satis aptè: *Ita antè erat hic, quia quòd populus non comederet, erat alterum; maius tamen erat, quod comederet.* Cùm sint hominum diuersa ingenia, & diuersæ temporum circunstantiæ, nullum omnibus potest placere mandatum; ille tamen prudens superior habendus est, qui maiora vitarit detrimenta, etsi aliquorum feriatur lingua. Plures de populo, quem inductum ieiunium dolorem excitabat, obmurmurando leuabant, & superiorem abrodendo aliquod solatium quærebant. *Dolorem verbis consolantes inter se loquebantur.* Non tam attendebant vtilitatem præcepti, quàm cruciatum famis, & quia fauis interdicti, contra superiorem armabant linguas exasperat. Miraculi erit adinstar, si superior, aut Princeps omnium sibi conciliarit gratiam, & nullius patiatur linguam.

§. LIX.

Ecclesiasticum anathema quoquo modo inflictum, semper est anxius extimescendum.

GRauis est (aiebat Cassiodorus 9. variar. 11.) *eius rei illatio, cuius adhuc iustitia non probatur.* Quidquid præcipitur, debet sub æquitate disponi, nam licèt ingerat laboris sensum, querelarum reprimit ausum: quod iustè non constat præcipi, linguacitate solet sugillari: verùm etsi omnia grauia antequàm imponantur, debeant æquitatis legibus communiri, & prudenti deliberatione decerni, præcipuè anathema magna debet maturitate fulminari, quando per anathema omnibus bonis constat hominem interdici. Vt hanc anathematis vim ab exordio hominibus Deus ostenderet, vaferrimum serpentem execratione mulctauit: *Maledictus es inter omnia animantia, & bestias terræ: super pectus tuum gradieris, & terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ.* Gen. 3. vers. 14. Anathemate, & diuina execratione mulctatus redditus est cunctis animantibus serpens odiosus, & saporatis fructibus interdictus; miserandus semper prouoluitur, se ipsum per terram turpiter trahit: quia anathematis vinculis illigatus nec caput potest leuare, nec aliorum consortio vti. *Execratus tu* (inquit Philo lib. 2. legis Allegor.) *inter omnes pecudes, & omnes bestias terræ. Sicut lætitia iucundè nos afficiens fausta ominatione digna est; ita execratione voluptas malus affectus, quæ turbat termi…os animæ.* Serpens dolores attulit, hominis felicitatem abegit, sed anathemate percussus tantorum malorum pœnas iam soluit. In arborem illam, quæ superbiæ vndis, & arrogantiæ irrigata torrentibus nubes excesserat, diuina detæxit indignatio, ramos præcidit, folus denudauit, fructus dispersit; ast dum radix remansit, iterum creuit, viguit, & floruit: *Germen radicum eius in terra dimitte.* Dan. 4. vers. 20 Verte oculos modò ad ficum illam Marc. 11. à radicibus exsiccatam, & omni virore exutam. *Viderunt ficum aridam factam à radicibus, Et recordatus Petrus, dixit ei: Ecce ficus, cui maledixisti, aruit.* Marc. 11. vers. 20. Vtraque planta inuenitur supplicio digna, & quæ fructu carens ostentabat floridam pompam, & quæ fructibus exundans euanidam nutriebat superbiam. Verum si altera ferro præcisa refloruit, cur altera percussa maledictionibus aruit? Vt noueris anathematis, maledictionisque Ecclesiasticæ vim; quandoquidem planta humidissima emarcuit penitus exsiccata. Notauit Beda in Catena D. Thomæ: *Arefacta est à radicibus, vt ostendatur non solùm humano extrinsecus, sed diuino intus fauore funditus destituenda; nam & vitam prædidit in cælis, & patriam in terris.* Ecce ficus anathemate, maledictioneque percussa flammis destinatur arida, cùm arbor alia quantumuis graui supplicio mulctata comam iterum nutriuerit florida. Non solùm iusta causa inflicta, sed minùs prudenti maturitate fulminata excommunicatio timenda est, Saul anathemati: execrationique subiecit ante vesperam infringentes ieiunium *Maledictus vir, qui comederit panem vsque ad vesperam.* Maledictionem, execrationemque hanc non prudenter indictam tradit, vt vidimus, Chrysostomus apud Glossam. Quid hoc iuramento stultius fieri posset; & tamen populus, qui carnes cum sanguine reclamante lege comedere non timuit, sic maledictionem extimuit, vt ad fragrantes fauos, nec opportunitate illectus nec fame diuexatus manum extenderit: *Timebat populus iuramentum.* Et cur sic timeat? Quia iuramentum, vt Theodoreto quæst. 32. placet, erat anathema: ergo etsi imprudenter anathemate Saul mulctarit comedentem, populus prudenter extimuit, vt doceamur, quam sit timendum anathema iustè inflictum, quando sic timebatur inconsideratè prolatum. Adest noster Sanctius: *Vt hinc discerent homines, quanta sit vis anathematis, aut maledictionis, quæ est à superiore potestate quæ licèt sit iniusta, timenda tamen est.* Adiicit: *Excommunicatio, quæ anathema quoddam est, & execratio his etiam rebus, quæ culpæ sunt expertes & incapaces, graue inferunt vulnus. Notum est propter eiusmodi Ecclesiæ minas, & execrationes consenuisse arbores, aruisse segetes.* In arboribus culpæ incapacibus ostensa est excommunicationis efficacia, vt discant homines, quam timenda fuerit, si interuenerit culpa. Ergo milites Saulis cùm non ignorarent anathema inflictum, prudenter timuerunt, nec inuitante dulcedine ieiunium violarunt.

TEXTVS.

VERS. XXVII. Porrò Ionathas non audierat, cùm adiuraret pater eius populum extenditque summitatem virgæ, quam habebat in manu, & intinxit in fauum melli, & conuertit manum suam ad os suum, & illuminati sunt oculi eius.

§. LX.

Grauissimum Reipublicæ damnum est, si potestatis virga legem abrumpat, & cupiditati inseruiat.

MOdestiam sequere (aiebat Cassiodorus 7. variar. 8.) *qui damnas audaciam: continentiam dilige, qui furta condemnas.* Si iudex, Princepsque reuerenter leges colat, vtilitatis publicæ causam agit, & nomen venerabile sibi acquirit: verùm si, qua pollet potestatem

ad

ad violanda iura detorqueat, & quia supra se nullum habet audacter delinquat, iam vnius delictum in totius vergit Reipublicæ detrimentum. Ionathas contra paternum edictum, quam manu gerebat, virga favum prehendit. & ori, vt dulcedine frueretur, applicuit: *Extendit summitatem virgæ, quam habebat in manu, & intinxit in favum mellis.* Violata lege, iam nec bello finis imponitur, nec Regi propheticum responsum redditur. Hinc oritur difficultas. Si enim populus comedit cum sanguine hoc ipso in capite diuina non adeò est exacerbata maiestas: *Comedit populus cum sanguine*, cur ob favum cœlestis ardet ira, & Ionathas dura mortis damnatur sententia? Ionathas edicti inscius populus legis non erat ignarus: ergo sententia contra populum videbatur promenda, non contra Ionatham promulganda. Cur ergo populi dissimilatur reatus & punitur Principis appetitus quando de more Principis delictum laudatur, & priuati grauiter vel leuis culpa punitur? Quia licet Ionathas præcepti ignarus virga potestatis insigni favum prehendit, & legem comedendo violauit: ergo voluit Deus ostendere facto incu[l]pabili, quam sit populo perniciosum, & æquitati contrarium, si potestas deflectatur ad violanda edicta, & appetitus explenda vota. Notauit Ambrosius *serm. 25* qui est de Quadragesima: *Cum Saul abstinentiam diei suis omnibus indixisset & Ionathas eius filius præcepti nescius inter medias hostium acies victor incedens favum mellis intincta sceptri summitate gustasset; tanta indignatio repentè commota est, vt ei differretur victoria, & diuinitus lӕderetur.* Fortè si manu favum capere[t], non adeò magna indignatio subortiretur, at dum sceptrum adoetatur legi, & inseruit appetitui, non consummatur victoria, & diuina delæuit ira. O quam est Reipublicæ perniciosum, & Numini ingratum potestatem contra legem temari, & appetitui blandiri. Si inculpabili actione sic Ionathas contra se diuinam indignationem accendit, quia sceptro legem violauit, quid speret, qui abutitur potestate, vt appetitui adulletur, & cupiditati blandiatur? Dum Ionathæ sceptrum adulatur palato, finis non imponitur triumpho, & dum legem temetat, contra se diuinam indignationem irritat.

§. LXI.

Qui magnis difficultatibus victis virtutem aggressus, tardari solet exiguus reculis impeditus.

Aliquando qui vt assequerentur perfectionem, grauissima pertulerunt, exiguis aut vincuntur, aut denigrantur. Vndè Tertullianus Martyras alloquens carceribus detentos, postquam retulit pedes duro compede constringi, corpus totum catenis illigari, siti adurí, fame vexari, eos admonet, ne leui aliquo tot labores reatu obscurarint, & serpenti aditum aperuerint. *Non ergo dicas* (scribit *lib. ad Martyras, cap. 1.*) *in meo sunt, tentabo illos vilibus odiis, defectionibus, aut inter se dissensionibus.* Adnectit, *cap. 2. Habet tenebras, sed lumen estis ipsi. Habet vincula, sed vos soluti Deo estis. Triste illic expirat, sed vos odor estis suauitatis.. Contristetur illic, qui fructum sæculi suspirat,* fas est contristetur, quando post tot ob virtutem labores aut reculæ desiderio quis irretitur, aut leui dissensione obscuratur. Quam misetum est magna ob exigua amittere, aut saltem innobilare? Ecce vbi Ionathas virgam extendit, vt faui melle intingeret, & comederet: *Extendit summitatem virgæ, quam habebat in manu, & intinxit in favum mellis.* Nec responsum propheticum datur, nec triumpho finis imponitur: *Non respondit ei in die illa.* Oraculi nos cogit silentium ad indagandum arcanum. Si Ionathas per asperos reptauit scopulos, si inuicta virtute contriuit inimicos, dignos videtur venia etsi gustato melle violarit ieiunia. Cur ergo sic diuina ardet indignatio, vt denegant oraculum, & morti sorte destinauerit deprehensum? Ob id ipsum (inquit Ambrosius præcedenti §. datus.) Mitanda egerat, dura exantlauerat, vt detritis hostibus artipetet palmam, & modò ob exiguam faui dulcedinem non consummauit victoriam: ergo dignus fuit Numinis indignatione, quando tot passus, inuenitur reculis victus. *Cum Saul abstinentiam diei suis omnibus indixisset, & Ionathas eius filius præcepti nescius inter medias hostium acies victor incedens favum mellis intincta sceptri summitate gustasset, tanta indignatio repentè commota est, vt & differretur victoria, & diuinitus læderetur. Denique nec belli finis imponitur, nec Regi responsum propheticum datur.* Deus responsum denegat non ob culpā, sed ob doctrinam; vt nos etiam irascimur, cùm videmus aliquem merita plurima imprudenter ob reculas obscurantem, & dignitatem sibi impedientem; est enim, cui irascamur, dignus, qui pulcherrima ne vis exiguis defœdat, & tetris vaporibus splendentium actionum lucem obscurat. Hostibus euadendi, vt degustet favum exhibet occasionem ipse qui vt triumpharet, ferè insuperabilem vicerat difficultatem.

§. LXII.

Ad reportandos triumphos non sufficiunt robusta tela, ni obseruata lex præstiterit etiam auxilia.

Disciplina legum seruata non solùm tranquillat conscientiam, sed de hostibus promittit victoriam, nec potest inimicos non timere, si leges viderit obseruari. Iustitiæ cultus aduersariis semper est metus, quia inde vtilitas nascitur, vndè virtus & colitur. *Hoc est enim* (aiebat Atalaticus 8. *variarum 26.*) *quod nostrum comit imperium, quod opinionem nostram inter gentes amplificat. Si talia geratis, quæ & nobis accepta, & diuinitati possunt esse gratissima. Robustius enim inimici nostri vincuntur moribus bonis.* Adnectit Cassiodorus rationem. *Quia quos superna protegunt, felices aduersarios habere non possunt. Pugnatis enim efficaciter foris; dum in sedibus vestris iustitiam fouere contenditis. Ista enim duo mutua se amplexione consociant. Qui æquitatem caluerit, fructum victoriæ possidebit.* Non habet manus contra aduersarium vigorem, si exercuit iniquitatem, nam duo debent consociari ad palmam, interna scilicet iustitia, & externa armorum valentia. Impius ille Ieroboamus manu, qua impio inseruiebat altari; vim inferre tentauit hosti, exaruit tamen: *Exaruit manus eius, quam extenderat contra eum. 3. Reg. 13. vers. 4.* Exaruit manus neruis resoluta, qu[i]a æquitate prorsus exarmata. Et quomodò valeret in hostem, quæ bellum conflabat contra æquitatem? Repetere poterat Cassiodorus dato *lib. epist. 25. Hunc voluntatis suæ meretur inuenire fructum, qui aliquid contra nostrum videtur quæsisse iudicium.* Frustrata suis ausibus manus exaruit, quæ idolis colendis extensa seruiuit, nam ipsa, vt idolis seruiret, extensio, fuit ne quid contra hostem valeret contractio. Ionathas resplendenti mucrone hostium terga feliciter ferit; ast dum legem violat, hastam contra se vertit: *Conuertit manum suam ad os suum.* Iam manus hastam in se conuertebat, quæ anteà inimicos hasta fugabat. *Virga* (inquit noster Sanctius) *quam gerebat manu; erat hasta, quam portabat, vt bellator, & miles.* Mucro ipse, qui hostes deterrebat, iam melle illitus nullatenus fulgurabat, & qui aduersariorum feriebat terga, iam militabat in labra. Prodest datus Ambrosius *serm. 25. Deficit virtus in exercitu, vt deficit in obseruatione ieiunium.* Mucronis defecit vis, & iam aduersarius babebat, quo defenderetur, Ionathæ telum, quia contra ipsum Ionatham conuertebatur meli[t]um.

§. LXIII.

Admiſſa à ſuperiore culpa eſt cæterorum ignauia.

VT Aaron vitulum fabricauit, Moyſes populum inermem conſpexit : *Videns Moyſes populum, quod eſſet nudatus (ſpoliauerat enim eum Aaron propter ignominiam ſordis, & inter hoſtes nudum conſtituerat.)* Depoſuiſſe arma putant Interpretes, inter quos ſic Caietanus : *Inſinuat populum fuiſſe nudatum armis.* Arma populus antea contra inimicos prenſabat; verùm dum ſuperior culpis inficitur, & armis populus denudatur, ob Aaronis culpam cunctis confertur ignavia, & iam manus contra hoſtes nudatur ferro, dum Aaron altaria dedicat vitulo. Ionathas etiam mellis dulcedine illectus violat regale editum : *Intinxit in fauum mellis*, & iam populus non adeò acriter inſequitur aduerſariũ: *Defatigatus eſt autem populus nimis.* Poſt Ionathæ culpam neſcias, quam populus contraxit inertiam, quaſi idem fuerit manus pugnantium laſſari, & Ionatham appetitui blandiri. Notauit Ambroſius ſupra datus : *Vnius culpa cunctis confertur ignauia, & vnius delicto cunctis generatur infirmitas : deficit enim virtus in exercitu, vt deficit in obſeruatione ieiunium.* Ingnavè milites tractarunt arma, vt viderunt Ionatham connecti ad oblectamenta; & ſuperior ſtudens dulcedini ſine voce ſuadebat inertiam militi : quiſque detrectabat defatigari certamine, vt ſuperior noxia illa frueretur dulcedine. Tantum nocet, aut valet ſuperioris exemplum! Quouſque Ionathas refertur melle oblectatus, non auditur populus viribus reſolutus, at nimis defatigatus refertur : *Defatigatus autem populus nimis*, vbi oblectamentis ſtuduiſſe cognoſcitur : *Intinxit in fauum mellis.* Vt viderunt milites Principem frui ſaporatiſſimis fauis, inſiſtere noluerunt acriter bellis, & cunctorum fuit infirmitas favorum ſuauitas : *Vnius delicto cunctis generatur infirmitas.* Stephanus contra hoſtes pro religione decertans Chriſtum adſpicit non ſedentem, ſed ſtantem : *Vidit gloriam Dei, & Ieſum ſtantem à dextris Dei.* Actor. 7. *verſ.* 55. Eodem modo ſtans, & ſedens decertantis militis poterat armare conſtantiam; tamen ſtans viſus eſt; vt vtilem nobis exhiberet doctrinam; ſedere eſt habitus ſectantis otium; ſtare ineuntis prælium : ergo vt miles ſtrennè decertet, ducem aſpiciat ſtantem; ne minus ſtrenuè tractaret miles bellum, ſuperior decertantis aſſumpſit habitum. Stet Princeps, vt miles vineat, & decertabit miles, vt Princeps ſedeat. Adeſt Gloſſa Interlinearis : *Stare pugnantis, vel adiuvantis eſt.* Videat Stephanum adiuvantem, pugnantem videat, vt ſtrennè contra veritatis hoſtes conflixerit, quia militis armatur conſtantia in prælio, ſi ſuperior nullatenus inerti ſtuduerit otio.

§. LXIV.

Ieiunium obſeruatum eſt dæmonum excidium, violatum, ſuffragium.

IEiunium ſpiritus eſt adipatio, virtutis vigor, reluminatio mentis, ſcutum cordis. *Dic* (aiebat dæmon Chriſtum adoriens) *vt lapides iſti panes fiant.* Matth. 4. *verſ.* 3. Vt auferret ieiunium, poſcebat miraculum, quaſi non tantum extimuerit miraculum, quàm ieiunium. *Signum panis petit* (aiebat Chryſologus *ſerm.* 13.) *qui ſignum ieiunij pertimeſcit. Signum panis petit, vt ieiunij tremendum ſibi refugiat ſignum.* Omnia nequitiæ videt corruiſſe arma, vbi agnoſcit obſeruari ieiunia : nam cibus, & nimius potus eſt rationis ſopor, prudentiæ nubilum, luxuriæ fomentum, erroris illicium. Iterum Chryſologus *ſerm.* 12. *Capit ille ſatietatem, voluptatem percipit, expletur epulis, quando nos luxus ſoluit, libido ſtimulat, pompa rapit, impellit ambitio.* Diabolus crapulis lætatur, differtus menſis contra hominem communitur; vndè caro noſtra inſoleſcit indè aduerſarius hominum vincit; aſt etſi acerrimum tentationum armet arietem, ieiunij arce protectos non facilè ſubruet, quia invictus abſtinentiæ murus hoſtiles fruſtratur impetus, eludit conatus. *Ieiunium, fratres* (verba ſunt Chryſologi) *ſtimus eſſe Dei arcem, Chriſti caſtra, murum ſpiritus, vexillum fidei, caſtitatis ſignum, ſanctitatis trophæum.* Hinc eſt, quòd Saül, vt innumera inimicorum euertat caſtra, ſuis edicit aciebus ieiunia, quæ dum licèt inſcius Ionathas temerauit, è manibus victoria fugit : *Extendit ſummitatem virgæ, quam habebat in manu, & intinxit in fauum mellis.* Bello non imponitur finis, nec conſummatur victoria, vbi violantur ieiunia; quaſi idem fuerit ieiunium infringi, & inimicum elabi. Notauit Ambroſius *ſerm.* 25. *Intelligimus, quòd Saul hoſtes non tam virtute militum, quàm militum abſtinentia ſuperabat. Denique vnius culpa cunctis confertur ignauia, & vnius delicto cunctis generatur infirmitas. Deficit enim virtus in exercitu, vt deficit in obſeruatione ieiunium.* Qui ieiunio protecti vincebant iam infirmantur ſine ieiunio, & hoſtis, qui in conſpectu ieiunantis cadebat, iam Ionathæ pranſo reſiſtit, & occaſio conſummatæ victoriæ fugit. Adnectit Ambroſius : *Nec belli finis imponitur, nec Regi reſponſum propheticum datur.* Moyſes è cacumine deſcendens ieiunus, quem in Deum ebrij extulerant, contriuit vitulum : populus depoſuit arma, vbi violauit ieiunia: *Videns Moyſes populum, quod eſſet nudatus.* Exod. 32. *verſ.* 25. Ad quæ Caietanus : *Inſinuat populum fuiſſe nudatum armis.* Caruit contra hoſtes armis, dum replebatur conuiuiis. *Hoc* (iterum audis Chryſologum *ſerm.* 12.) *Moſem diuini feruoris fecit lumine perlucere, quando comeſſatio, & ebrietas Iſraëliticum populum ſimulacrorum tenebrauit erroribus.* Moyſes fulget luminoſo ſplendore, quia ieiunus; populus ſordet, quia pranſus. Moyſes ieiunio armatus contra vitulum præualuit, & in cineres redegit, populus & conflauit, & coluit, quia ebrietas attulit paupertatem ornatus, ieiunium ſplendorem peperit cultus : nam ſobrietas decentem conſeruat pompam, ingluvies deducit ad ignominioſam miſeriam.

§. LXV.

Ieiunium, cæleſtia nobis negotiatur oracula, impedit comeſſatio diuina colloquia.

IEiunium, dum corpus extenuat, quodammodo in ſpiritum demutat, aures ad diuina colloquia percipienda adaptat, cibus obturat. Ieiunium oculorum perſpicaciam exacuit, cibus retundit. Video Eliam apud torrentem Carith ſemel & iterum paſtum: *Corui deferebant ei panem, & carnes manè, ſimiliter panem, & carnes veſperi, & bibebat de torrente.* 3. *Reg.* 17. *v.* 6. Poſt tempus aliquod iam torrens ſiccatur, corvuſque abigitur, incipit ieiunare ſolitus opipara menſa frui. Quid tunc? Dei alloquio ſruitur, & cœleſti luce illuſtratur : *Poſt dies autem ſiccatus eſt torrens, non enim pluerat ſuper terram. Factus eſt ergo ſermo Domini ad eum, dicens : Surge, & vade in Sarepta Sidoniorum.* Expende, Dei ſermonem ad eum non factum, dum & cibis affluebat, & lymphis, & factum, dum corvus abeſt, & vnda fugit; nam etſi ſemper Elias vſus decenti fuerit temperantiæ, voluit Deus hoc facto hac nos erudire doctrina, ſcilicet ad ieiunium, & ciborum abſtinentiam nos aptiores reddere ad percipienda diuina eloquia, & cœleſtia agnoſcenda myſteria. Id ipſum expendebat Tertullianus, dum Eliam ieiunum Deus alloquitur,

alloquitur, & si fas est dicere, etiam blanditur: *Ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus vsque ad montem Dei Oreb. Cùmque venisset illuc, mansit in spelunca, & ecce sermo Domini ad eum, dixitque illi: Quid hic agis Elia,* 3. Reg. 19. vers. 8 Iam Elias veluti Dei contubernalis fruitur diuino alloquio, & cœlesti commercio. Notauit Tertullianus aduersus Psychicos, cap. 6. *Ipse quadraginta diebus & noctibus vacuo ventre, arido ore peruenit in montem Choreb, vbi cùm in spelunca diuertisset, quàm familiari congressu Dei exceptus est. Quid tu, Elia, hic? Multò amicitior ista vox, quam: Adam vbi es? Illa enim pasto homini minabatur, ista ieiuno blandiebatur.* Adam, dum prandet, sordet nudus, & minis abactus: Elias, dum ieiunat, pallio honestè tegitur, & eum Dominus alloquitur: *Ieiuno blandiebatur.* Hinc est, quòd dum à Sacerdote Deus consulitur, responsum non redditur: *Non respondit ei in die illa.* Et cur rogatus Deus signanter hac in die non reddat responsum? Quia hac in die (inquit datus supra Ambrosius) violatum à Ionatha fuerat ieiunium. Ipsum audi: *Nec belli finis imponitur, nec Regi responsum propheticum datur.* Si coleretur ieiunium, propheticum audiretur oraculum; at cœleste denegatur responsum, vbi venerandi ieiunij violatur præceptum. Vt noueris, quàm expediat à cibis abstinere, vt cœlesti possis consuetudine vti. Nec solùm comessatio impedit cœleste colloquium, sed & Spiritui sancto infert bellum. *Botuli Psychicorum* (inquit Tertullianus aduersus Psychicos, *cap. 1.*) *hi Paracleto controuersiam faciunt.* Paracleti impediunt linguas differtæ mensæ, dum afferunt botulos, & cupedias.

§. LXVI.

Qui voluptatem sequitur cæcus, solet oculos aperire confusus.

VOluptas annexam habet confusionem, sed celatam celat dum prurit, & dum inflixit plagam, manifestat. Opportunè Philo lib. 2. legis Allegor. *Cæcum sensum voluptas fallit, quo minus res percipiat, si quidem vetat, ne se ad mentem, à qua regi poterat, recipiat regaturque ab ea, seducens illum ad sensibilia, illiciensque suis operibus.* Cæcus illicitur, sed à voluptate iam captus oculos aperit, vt confusionem sentiat, ignominiámque videat. Statim ac Ionathas mellis dulcedine illectus ieiunium violauit, oculos etiam aperuit. *Conuertit manum suam ad os suum, & illuminati sunt oculi eius.* Non anteà oculi sunt illuminati, quam faui comesti. Et quæ fuit hæc oculorum illuminatio à degustato cibo promanans: Quæ voluptatem sequitur reatus confusio: nam qui cæcis oculis sequutus est voluptatem, iam reluminatis vidit Ionathas, quam incurrerat, confusionem. *Illuminati sunt* (inquit Rhabanus apud Glossam) *non ad videndum, sed ad discernendum, quia vetitum tetigerat, vndè confundatur.* Non vidit factum suum vulgandum, non vidit mel in mortis amaritudinem conuertendum: ast deglutita iam dulcedine aperuit oculos vt videret, quanta breuis illa dulcedo mala parturiret, & quam mortem maturaret: ergo iam ingemiscit confusus, quod auide expetiuerat cæcus: dum alliciebat voluptas, confusio latebat tecta, sed iam apparuit voluptate transacta. Et expende lanceæ mucronem melle tegi, & tectum ipsum cum melle labris applicari: *Extendit summitatem virgæ, quam habebat in manu, & intinxit in fauum mellis, & conuertit manum suam ad os suum.* Sub melle latebat spiculum, & eodem tempore mel delectabat, & spiculum feriebat. Ipsa namque voluptas sensum, quem allici lædit. Notauit datus supra Philo: *Certè vnusquisque sensus voluptatem execratur vt inimicissimam, & infensissimam. Est enim reuera hostis sensui; id inde colligitur, quod saturati voluptate immodica nec videre, nec audire, nec olfacere, nec gustare, nec tangere sincerè possumus.* Oculi venereis voluptatibus debilitantur, vino deprauantur nervi, cruditatibus deficit & olfatus, & auditus: exundans humor instrumenta sensuum peruertit, & indè nascitur dolor vndè prouenit sapor. Sub melle, & cum melle labris applicabatur spiculum; & vnde gustum, indè accipiebat etiam vulnus palatum. *Inter ipsum vsum voluptatis* (addit Philo) *omninò priuamur vi sensuum.* Vim suam amittunt sensus voluptatibus euersi, deprauatique. Nec oculus videt, nec auris audit, quia quò voluptas vberior, vis sensuum infirmior.

TEXTVS.

VERS. XXVIII. Respondénsque vnus de populo ait: Jurejurando constrinxit pater tuus populum, dicens: Maledictus vir, qui comederit panem hodie: defecerat autem populus.

§. LXVII.

Sunt, qui cùm possint à culpa auertere, vt exegerint pœnam, aut exprobarint sinant delinquere.

ACcipite P.C. (aiebat Athalaricus 8. *variar.* 14.) *Iudicium, quod iudicia nostra pretulerunt, quando plus cogitantur omninò, quæ cauta sunt.* Iudicia prouida, & laudabiliter cauta culpas anteuertunt; nec alios labi permittunt; verum inueniuntur, qui deprauata affectione, aut detestanda cupidine nolunt ab imminenti delicti occasione auertere, immò committere sinunt culpam, vt exigere possint pœnam. *Boni iudicis inter eos assumebat officium* (Opilionem iudicem commendat Athalaricus 8. *variar.* 16.) *vt futurorum quodam vrgente presagio, quod à nobis accipere poteras, meritorum assumptione peragebas ... Nam cùm post transitum diuæ memoriæ domini aui nostri anxia populorum vota trepidarent, & de tanti regni adhuc incerto herede subiectorum se corda prefunderent, auspicia nostra Liguribus felix portitor nuntiasti, & sapientia tua allocutione firmasti.* Sapiens iudex, vt auerteret, præsagiebat pericula, & sic agebat vitare damnanda, & ne in aliqua prolaberentur delicta, prouidenter firmabat corda, non aliorum more, qui detestandi lucri cupiditate, aut fœdæ æmulationis liuore ab alijs (licèt possint) non auertunt periculum, vt vel de aliena confusione perceperint detestandum gaudium, aut commodum. Ecce miles Ionatham manum extendere, vt fauum capiat, intuetur, & iam violato ieiunio legem à Principe statutam contra comedentem prodit: *Respondensque vnus de populo, ait: Iureiurando constrinxit pater tuus populum.* Inquires, cur non admonuerit, cùm manum vidit extendere, sed cùm fauum ori conspexerat applicare, cùm satiùs fuerit prouida admonitione à culpa liberare, quàm iam admissa confundere? Proh hominum peruersitatem! Pro labentem non detinuit, quia fortè de perpetrato scelere confundere posteà voluit. Innuit aliquo modo Hugo Cardinalis: *Illuminati* (oculi) *non ad videndum, quia prius videbat, sed ad discernendum, quia vetitum tetigerat, quia quidam dixit ei edictum patris.* Si antè quàm tangeret, denuntiaret edictum, Ionathas non delicto confusus oculos aperiret, sed cautus vitaret; permisit tamen in lapsum ruere, vt posset de admisso piaculo sugillare. Admonitione aperuit oculos: *Illuminati sunt*, non vt manum contraheret, sed vt confusionem subiret. *Non ad videndum* (inquit Rhabanus apud Glossam) *quia antè videbat, sed ad discernendum, quia vetitum tetigerat, vnde confundatur:*

Itaque

Itaque edictum poſt lapſum miles denuntiavit, non tam vt moneret, quàm vt confunderet. Inferiores iuſtitiæ adminiſtri ſæpè adſpiciunt vendẽtes menſuram corrumpere, non tamen monent, vt evitetur peccatum, ſed iam commiſſum exaggerant, & decretis à iure pœnis præuaricantes menſuram mulctant; nec enim pro æquitate adſtant, ſed mulctam ſuſpirant. Aliter ſe geſſit Saül, vt boni munus Principis adimpleret, nam cùm populus oves mactaret in plano, vbi ſanguis omnis nequibat effluere, vndè contigit carnes cum ſanguine manducando peccare, iuſſit lapidem erigere, vt mactando oves in arduo ſanguis efflueret, & populus carnes ſine ſanguine manducaret: *Volvite ad me iam nunc ſaxum grande . . . & dicite, eis vt adducat ad me vnuſquiſque bovem ſuum, & arietem, & occidite ſuper iſtud, & veſcimini, & non peccabitis Domino comedentes cum ſanguine.* Prouidens et ruentes detinuit, labi non deſiderauit. Notauit Lira: *Volvite ad me iam nunc ſaxum grande, vt ibi interficerentur animalia ſecundùm morem paternum, & ſanguis benè exprimeretur.* Bonus iudex anteuertit occaſionem delicti, quia extorquere nolebat ob crimen mulctam, ſed vitare legis offenſam. Sunt tamen, qui vt extorqueant aurum, occaſiones concinnauerint ad delictum.

§. LXVIII.

Delinquentis defectu, debet corrigi, ſed apud inſcios non infamari.

QVi culpam, quam aſſeruata delinquentis fama potuit corrigere, maluit ſtrepitu publicare, honeſto zelo non mouetur, ſed odio, aut æmulatione inflammatur. Æſculapius auarus nocenter exercebat medicinam, Iuppiter fulminis, tonitruique ſtrepitu vindicavit offenſam, & aduſſit vindicta famam. Ergo dum nocentem puniuit (inquit Tertullianus *in Apologetico, cap. 4.*) deterior apparuit. Ipſum audi: *Eſt & ille de lyricis (Pindarum dico) qui Æſculapium canit avaritia merito, qua medicinam nocenter exercebat, fulmine vindicatum. Malus Iuppiter, ſi fulmen illius eſt; impius in nepotem, inuidus in artificem.* Fas erat corripere avaritiam, ſed & fas illæſam ſeruare famam: ergo dum Iuppiter tonitruo, fulminéque vtitur, deteſtando aduri liuore proditur: *Inuidus in artificem.* Silenter corripere fuiſſet charitas, læſiſſe famam malignitas. Deliquit Ionathas ſavum comedendo, quidam illum admonuit, ſed aliis delictum non propalauit: *Reſpendénſque vnus de populo ait: Iureiurando conſtrinxit pater tuus populum dicens: Maledictus vir, qui comederit panem hodie.* Hoc Ionathæ piaculum cœleſti ſorte poſtea divulgatum eſt: *Captus eſt Ionathas.* Et quidem ſorte otioſum videbatur inquirere, quando poterat, qui viderat, evulgare. Si Ionathæ denuntiauit edictum, referat etiam admiſſum aliis piaculum. O bonam correctionis formam! Admonuit Ionatham, ne iteraret lapſum, apud alios tenuit ſilentium; corrigere optauit culpam, infamare timuit perſonam, vt conſtaret correctionem illam à pietate exortam, non ab odio, aut æmulatione prognatam. Adeſt Abulenſis quæſt. 19. *Hoc autem dixit ille vir Ionathæ, vt ſciret quod peccabat, & non comederet amplius ſic autem fecit, vt ait Ioſephus, ſcilicet quòd immediatè reiecit favum ab ore.* Correxit, ne iteraret peccatum, & vt correctum vidit, tenuit ſilentium, cùm eo alij infamandi prurita vrgeantur, vt tectam etiam pœnitudine culpam in publicum afferant, vt famam lædant.

TEXTVS.

VERS. XXIX. & XXX. Dixitque Jonathas: Turbáuit pater meus terram: vidiſtis ipſi quia illuminati ſunt oculi mei, eò quòd guſtaverim paululum de melle iſto: quantò magis ſi comediſſet populus de præda inimicorum ſuorum quam reperit? Nónne major plaga facta fuiſſet in Philiſthiim?

§. LXIX.

De alienis erratis delicto quæritur patrocinium, non pœnitentiæ remedium.

EO errore peccatores tenentur, vt non quærant medicinam, ſed ſuſpirarint tutelam: in ſui defenſionem afferunt grandia aliorum delicta, & cùm accurrere teneantur, ad pœnitudinem, quia non adeò grauiter, vt alij, deliquerint; quærunt laudem. *Vtique illam magis excuſari capit* (inquit Tertullianus *de Monogamia, cap. 15.*) *quæ in prælio cecidit, quàm quæ in cubiculo, quæ in equuleo ſuccubuit, quàm quæ in lectulo, quæ crudelitati ceſſit, quàm quæ libidini, quæ gemens deuicta eſt, quàm quæ ſubans.* Quæ ceſſit fami, culpam alleuat, quia aliæ ceſſerunt ſolum libidini: nam gravior aliarum reatus adducitur in erroris patrocinium, quaſi minus deliquiſſe fuerit laudandum. Eſt enim vſitatus ſtilus ad aliorum confugere delicta, vti ad ſecura tutamina. Eva, vt ſe excuſarit, allegauit ſerpentis vaſritiem; Adam Evæ attulit inſtigationem, quaſi alios maiora perpetraſſe minoris delicti fuerit tutela, & de grauiori ſcelere videatur laudabilis quodammodo culpa *Serpens* (aiebat Eva) *decepit me, & comedi. Geneſ. 3. verſ. 13.* Ac ſi dicat: Quid mirum eſt me comediſſe ingenti adeò præmio oblato, quando ſerpens deliquit nullis ſpebus ſuffultus, ſed in Deum odio deteſtabili ſufflammatus. Adeſt Rupertus *lib. 2. in Geneſ. cap. 15.* *Quaſi firmitatis, aut rationis haberet aliquid hæc defenſio.* Grauiorem ſerpentis vafritiem attulit Eva veluti in criminis à ſe admiſſi defenſionem, quaſi eſſet præmio digna, quia leuiori culpa ſordidata. Hinc eſt, quòd Ionathas veluti hæreditaria conſuetudine patris exaggerarit reatum, vt à ſe admiſſum ignoraret delictum. *Turbavit pater meus terram.* Ipſe violato exercitum turbauit ieiunio, nec eſſe mirandum ait, cùm Saül imprudenti totam terram imbuit præcepto. *Ab effectu experto in ſe ipſo* (inquit Caietanus) *& effectu, quem videbat in populo. cenſet Ionathas præceptum patris turbaſſe populum.* Adſtipulatur Hugo: *Turbavit, id eſt, populum terra deficere fecit fame.* Ac ſi dicat: Etſi ego imprudens violarim edictum, pater meus grauiſſimum commiſit erratum, cùm fame oppreſſerit totum populum. Ecce recurrit ad grauius Saülis peccatum, vt peccati ſui quæſiuerit patrocinium, quia de more eſt peccatoribus in ſui defenſionem afferre grauiora ab aliis perpetrata, & commiſſa.

§. LXX.

Ea eſt peccatoris cæcitas, vt dum nititur peccatum minuere, inveniatur aggravare.

CVlpa confeſſione releuatur, pœnitudine tegitur. *Tantum releuat* (aiebat Tertullianus *lib. de Pœnitentia, cap. 8.*) *confeſſio delictorum, quantum diſſimulatio exaggerat: confeſſio enim ſatisfactionis conſilium eſt, diſſimulatio contumacia.* Adnectit: *Cum accuſat, excuſat:*

excusat: cùm condemnat, absoluit. Ad pœnitentiam debuissent peccatores accurrere, vt detergerent offensam, & inuolant ad reatus excusationem, quo imprudenter ingrauant culpam. Quod Tertullianus de Veneficis scribebat, huic thesi congruit. *Eadem industria* (inquit de animâ, *cap. 46.*) *etiam per veneficia fallentes medicinarum, & admonitionum, & prænuntiationum, quæ magis lædant iuuando.* Venefici videntur recurrere ad aliqua medicamina vti ad salutis auxilium, cùm morborum sint incrementum. Adam aiebat: *Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi. Gen. 3. vers. 12.* Mulier fabricata in Adami solatium ingens erat Dei beneficium: ergo, dum à muliere quærit excusationem, exaggerat prauitatem, quia non debuit detorquere beneficium ad benefactoris probrum. Vnde benè Rupertus *lib. 2. in Gen. cap. 15. Quasi firmitatis, aut rationis haberet aliquid hæc defensio, & non potiùs accusatio esset quàm excusatio.* Adam admitebatur excusare reatum, & incrementauit delictum. Objiciebat Evam sibi datam à Deo, & incrementabat ingratitudinis culpam, vt alleuaret offensam, & Ionathas hæreditatio etiam deliquit excusationis errore, vt sui reatus attulerit causam, patris abrodit vti rigidum præceptum: *Turbauit pater meus terram*, qui violati ieiunij quærebat excusationem, patrem incusans nouam addidit grauitatem: quandoquidem filius potiore iure tenebatur obseruare, quod extraneus nec fauis illectus, nec fame luridus tentauerat præterire. Estò pater terram turbasset, filij erat aut tacere, aut honestis coloribus excusare. *Ab effectu experto in se ipso* (inquit Caietanus) *& effectu, quem videbat in populo censet Ionathas præceptum patris turbasse populum.* Itaque affert fame luridum populum, vt proprium excuset factum; sed hoc ipsum erat transgressionis augmentum; quandoquidem ipse solus patris edictum noluit obseruare, quando tot populos adspiciebat implere.

§. LXXI.

Peccatores commoditatis venenum non semel arbitrantur auxilium.

EVa fructum decerpit, quo effecta diuina nesciat senectutem, & ignoret prorsus dolorem: *Eritis sicut dij.* Paradisiis diuitiis aliquid addere voluit, & paradisum totum amisit, asserere, pomum decerpens, æternitatem ambiuit, & in se mortem præmaturam armauit. Itaque suspitans antidotum hiauit cæcis oculis ad venenum. Notauit Philo de Mundi opificio: *Cõtinuò mercedem voluptatis habuerunt, qui primi se se in seruitutem dederunt molesto huic morbo, & insanabili: mulier quidem vehementes dolores parturiit, & in reliqua vita continuas tristitias, præsertim in gignendis, educandisque liberis ægrotis, sanisque.* Adnectit: *Viro item pro parte sua labores exantlandi sunt propositi, sudoresque continui, vt acquireret necessaria victui: prætereà mulctatur vbertate terræ spontanea, quæ priùs absque agricolæ opera, artéque fertilitatem didicerat.* Ad vetitum inuolarunt pomum, vti ad prodigiosum vtilitatis augmentum, & profundum felicitatis inuenerunt naufragium. Nec aliter Ionathæ contigisse videtur. Existimabat; si populus de præda comedisset, maiorem hostibus plagam inflicturum: *Nonne maior plaga facta fuisset in Philisthiim?* Adeò tamen est falsus, vt mel gustatum inimicorum fuerit auxilium. Notauit Ambrosius sæpè dictus: *Intelligimus, quòd Saul hostes non tam virtute militum, quam militum abstinentia superabat.* Opus erat abstinentia, vt posset populus hostes vincere, & existimabat Ionathas ob abstinentiam aduersarios non superare. Adstipulatur Beda *lib. 1. Reg. cap. 6. Non potest contra allophylos spirituales, id est, aduersus Principes tenebrarum harum viribus, armisque pugnare, qui adhuc huius mundi negligit dulcedinem declinare.* Degustato melle defecerunt ad pugnandum vires, & putabat Ionathas, cùm mel esset virium excidium, roboris futurum augmentum. Sapiens de morte loquens sic aiebat: *Impij autem manibus, & verbis accersierunt illam: & æstimantes illam amicam defluxerunt.* Sap. 1. *vers. 16.* Impij non iam cæcutientes, sed oculis prorsus capti, dum suspirauere vitæ commoda & carnis oblectamenta, mortem sibi maturarunt, & dolores addiderunt. Adest Lira: *Æstimantes illam amicam, id est, sibi conuenientem propter habitum vitiorum inclinantem ad malum.* Vitium, quod reuera est salutis, corporis, & animi certissimum detrimentum; delusi peccatores arbitrantur vitæ fulcrum, salutis auxilium. Ionathas existimat mel vires contra inimicos augere, & effectus ipse ostendit minuere.

§. LXXII.

Quò sensus corporis floret vegetior, eò contra hostes vigor animæ inuenitur infirmior.

SEnsus ferè semper rationi inimici, & quò vegetiores, viuidioresque, validiùs in rationem irruunt, & æquitatis hostibus opem ferunt. *Crapula* (aiebat Eusebius apud Stobæum. *cap. 8.*) *corpus pingue facit, stuporem inducit, animi verò, quod optimum est, rationem sopit.* Vnde aiebat Psalmista: *Homo, cùm in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Psal. 48. *vers.* 13. Repetamus historiam. Mulier serpentinis fraudibus imperita oculos expandit, & floridam arboris plantam non sine iucunditate conspexit: *Vidit igitur mulier, quòd bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectuique delectabile, & tulit de fructu illius, & comedit.* Vtinam non adeò viguisset aspectus, vtinam cæcutiret tunc visus, vt in brutorum censum homo non lugeret relatus, & furentis adinstar equi meliori parte præcipitaretur cæcus. Audi Chrysologum *serm. 74. O si nebula fumus illius mulieris tenebrasset aspectum! O si terra nubes lethalis pomi speciem caligasset! O si manus tangens inconcessa tremuisset! O si peccati diem tenebrasset nox iniusta, & lamenta mundi, & incrementa mortis, & creatoris iniuriam tunc tulisset.* Sensuum vigor fuit prudentiæ, ac rationis defectio, & mulier, dum accutiùs intuetur, serpenti imprudentiùs auxiliatur. Vtile fuisset tactum obstupuisse tremore, visum obtenebrari caligine; nam si oculi tunc cæci, lamentis nunc non innenitentur obnoxij. Ecce Ionathas inimicos Dei, hostésque persequitur, quovsque degustato melle oculorum vigor reparatur: *Illuminati sunt oculi mei, eò quòd gustauerim paululum de melle isto.* Ante gustatum mel languebant oculi, sed cadebant aduersarij, iam saporato melle degustato oculus viguit, sed animæ robur elanguit. *Præ labore multo debiles effecti* (inquit Caietanus) *spiritus refocillati sunt, ita vt sensibiliter immutatio appareret in oculis, tanquam restauratus fuerit visus.* Visus viguit, sed quid restaurato visu acciderit audi ex Ambrosio *serm. 25. Deficit virtus in exercitu, vt deficit in obseruatione ieiunium.* Ieiunio aspectus elanguit, sed acerrima virtus in hostes viguit, emarcuit virtus, vbi vegetiùs floruit aspectus; quasi sensuum robur victoriæ fuerit fascinum, & Dei inimicorum auxilium. Ionathas aspectu debilis obtinebat victoriam, visu prævalens incurrit mortis sententiam quasi de sensuum salute animi generetur infirmitas, & de infirmitate animi oriatur exitialis hostibus animositas.

TEXTVS.

Vers. XXXI. Percusserunt ergo in die illa Philisthæos à Machmis vsque in Aialon. Defatigatus est autem populus nimis.

§. LXXIII.

Labor ob virtutem brevi spatio finitur, & laboris præmium limite nullo taxatur.

PHilo *lib. de sacrific.* Abelis perbellè aiebat: *Virtutes carent tempore non solùm quia tempus omne potest virtuti famulari, sed quia virtutum præmia nesciunt terminis circumscribi.* Abel post mortem viuit: *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Genes. 4. vers.* 10. Pascendi oues labor finitus est, sed Abelis vita post mortem durat, quia præmium tempore non clauditur, nec numero annorum finitur. Notauit Seleuciensis Basilius, *orat. 4. Vitam sustulisti, sed non & vocem abstulisti. Sanguinem contra te accusatorem armasti, cæde adversarium concinisti tibi immortalem.* Temporanea fuit gregis cura, sacrificij hostia, sed vox Abeli resonabit æterna. Vsque ad tertiam noctis vigiliam stant discipuli præcincti, & contra nocturnos inimicorum impetus obarmati: *Si venerit in secunda vigilia, & si in tertia vigilia venerit, & ita invenerit, beati sunt serui illi.* Luc. 13. *vers.* 38. Vides cinguli laborem, & excubiarum molestias vsque ad secundam vel tertiam noctis vigiliam extendi; non tamen inuenies tranquillitatis, conuiuijque tempus taxari. *Faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis.* Et cur quanto tempore conuiuium duret, non proditur, si cinguli tempus præscribitur? Iam respondet Chrysologus *serm. 24. Expectatio tota nouissimo venientis finitur aduentu, vt sicut ille resurrexit nobis, ita nos illi iam perpetuam resurgamus ad vitam.* Ad vitam resurgimus immortalem; verùm cùm virtus secum laborem, & vitium voluptatem offerat detrectamus alterius molestiam, & sequimur alterius fallaciam: verùm debuimus attendere breuem molestiam grandi præmio compensari, & fallaciam breuem ingenti labore solui: *Si habuerit homo vxores duas, vnam dilectam & alteram odiosam &c. non poterit filium dilectæ facere primogenitum, & præferre filio odiosæ, sed filium odiosæ agnoscet primogenitum dabitque ei de his, quæ habuerit; cuncta duplicia.* Deuter. 21. *vers.* 15. Si odiosa pepererit primogenitum, gaudet primogenitus naturæ nobilitate, & honore, diuitiarumque parte duplici: dilectæ filius eo in casu nec naturæ honore fruitur, nec diuitiarum incremento honoratur. Quod allegoricè interpretatus Philo lib. de sacrificiis Abelis, voluptati accommodat, & virtuti. Voluptas vxoris sortitur nomen, quia homo nisi interueniente morte refugit ab ea disjungi; dilecta habetur, quia cum blandimentis, illecebrisque affectum sibi conciliarit, virtuti præponitur, & præ virtute diligitur. Virtus laborem affert, quo exasperatus animus odit, & refugit verùm huius fructus primogenitus antefertur, & labor duplicatis diuitiis fruitur Audi Philonem: *Alteram diligimus, quam putamus mansuetam, mitem, amicissimam: hæc vocatur voluptas. Alteram verò odimus, rati efferam, immitem, immansuetámque, & nobis infensissimam: hæc virtus nominatur.* Virtus parit laborem, sed primogenitum, sed multis diuitiis finitum: voluptas filiam parit, scilicèt fallaciam naturæ honore priuandam, & diuitiis exuendam; vt liqueat interueniente morte magnum virtutis præmium futurum, vt laborem fructibus duplicatis solandum, & voluptatis filiam postponendam, censúque nudandam. Hebræi cibo vsque ad vesperam interdicuntur; & famis molestia diuexantur: verùm reportata vno die victoria, iam vesci licet plurima præda: *Percusserunt ergo in die illa Philisthæos a Machmis vsque in Aialon. Defatigatus est autem populus nimis.* Vidisti famis laborem vide defatigationis mercedem: *Et conversus ad prædam tulit oues, & boues, & vitulos, & mactauerunt in terra.* Ad quæ Caietanus: *Terminus diei describitur, in quo comedere concessum est.* Tenerrimi vituli, pingues oues, arietes crassi per dies plurimos conuiuiis epulas ministrarunt; fames, & defatigatio vnica tantum die laborem attulerunt. Vt noueris virtutem afferre breuem laborem, & innoxam plurimam vtilitatem.

§. LXXIV.

Vbi animæ inimicus euertitur, & vitæ tempus producitur.

NOn sine arcano vbi ab Israëlitis inimicus euertitur explicatur. *Vsque in Aialon*, ibi namquè dies productior, & lux micantior. Nam cum Iosue hoc in loco hostes etiam insequeretur, Sol, & luna steterunt, diémque mirabiliter protelarunt: *Sol contra Gabaon ne mouearis, & luna contra vallem Aialon.* Iosue 10. v. 12. In Aialon longiores sunt dies: *Non fuit antea, nec posteà tam longa dies.* Ergo Israëlita in Aialon Philisthæos deuastando dicitur peruenisse fortaisè vt noueris ibi dies produci, vbi Dei hostes constat vastari. Innuit aliquomodo Abulensis *quæst. 51. De isto loco dicitur Iosue cap. 10. Sol contra Gabaon ne mouearis, & luna contra vallem Aialon.* Itaque ibi longiores sunt dies, vbi atteruntur & hostes. Ezechias de inimico triumphos accepit fletibus, & orationibus partos. *Quæ deprecatus es me super Sennacherib Rege Assyriorum, audiui.* 4. Reg. 19. *vers.* 10. Angelus orationis Ezechiæ armis Assyrios occidit. Quid tunc? Iam Ezechiæ vita additur, & salus producitur: *Addam diebus tuis quindecim annos. Cap. 30. vers.* 6. Qui orando inimicos devicit, vincendo vitam sibi protelauit, & auditur tempus productum, vbi inimici robur legitur etiam euersum. Vt noueris virtutibus insermêtes, & de animæ aduersariis triumphantes longiori frui vita, & triumphali palma. O quot dum indulgent vitiis, dum insanam sequuntur cupiditatem, acerbam asciuerunt sibi mortem! Diù produxissent etiam, si tulissent de voluptate victoriam. Adi Tertullianum lib. 3. aduersus Marcionem, & apud Glossam. *Æmulus Ezechias populi corrector inertis, ablatis legem qui restaurauis iniquis: hæc olim mandata Dei prior omnia iussit, qui precibus bellum non ferri cuspide soluit. Hic moriens lachrymis annos, ac tempora vitæ accepit meritò talem tulit actus honorem.* Lachrymis quidquid culpa defœdarat abradens, Deique mandata religiosè custodiens, hostes orationis cuspide euincens mortem abegit, & spatia vitæ produxit, vt si longæ vitæ teneris voto, huius erudiaris exemplo.

TEXTVS.

Vers. XXXII. Et versus ad prædam tulit oves, & boves, & vitulos, & mactauerunt in terra comeditque populus cum sanguine.

§. LXXV.

Principum difficilia etiam præcepta inviolatè observantur, facilia mandata Numinis contemnuntur.

PRincipum non solum obseruantur mandata, sed desideria. *Quia interueniente mortali conditione* (inquit Cassiodorus 8. *variar.* 46. de Principe loquens) *nequiuit*

nequiuit cogitata complere, necesse nobis est eius vota perficere, ne tantus vir de aliquo inaniter iudicetur bona potuisse sentire. Ecce Athalaricus, vt aui sui desideria compleret Quidilanem dignitatibus exornauit, & qui aui paruit votis, in omnibus suis obediri voluit mandatis. *Atque ideò præsenti auctoritate præcipimus, vt eum priorem feliciter habere debeatis, & quæ ordinauerit pro disciplina seruanda, vbi nostra maximè vtilitas continetur, in omnibus obedire debeatis.* In omnibus obeditur Regis mandatis, immò, vt iam vidimus, votis, cùm Dei præcepta sæpissimè contemnantur, & imprudenti audacia violentur. Saül durum edictum promulgauit, ne quis scilicet quantumuis fame diuexatus, aut labore attritus vsque ad vesperam quid comederet. Quid tunc? Populus nec fame stimulatus, nec pugnæ labore attritus manum ad fauos extendit, quantumuis opportuna occasio alliceret, immò, si fas est dicere, cogeret: *Ingressus est itaque populus saltum, & apparuit fluens mel, nullúsque applicuit manum ad os suum.* Non multò post transacto iam edicti tempore, & præda ab aduersariis erepta populus vitulos comedit cum sanguine: *Tulit oues, & boues, & vitulos, & mactauerunt in terra, comeditque populus cum sanguine.* Hinc quæstio exoritur. Si Leuitici 17. cautum est sub grauissima pœnis, ne quis sanguinem comedat: *Si comederit sanguinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, & disperdam eam de populo suo.* Leuit. 17. vers. 20. Si adeò facile erat à mactatis vitulis omnem sanguinem eliquare, cur tantisper non expectet populus, vt Numinis adimpleat mandatum, quando longo tempore fami, laborique vim intulerat, ne violaret Regis præceptum? Saulis edictum asperum erat, à carne sanguinem expungere facile, & commodum. Si ergo obseruarunt ardua, cur non obseruarint facillima, aut si, vt sanguis efflueret, expectare tantillum noluit impatientia, cur tam longo tempore ieiunium protraxerit tolerantia: Facilis solutio. Quia aliud erat Saulis præceptum, & Numinis aliud: ergo facilis obseruantia à Numine iussa contempta est, & obseruantia difficillima, quia à Rege imposita non est violata. Notauit Chrysostomus apud nostrum Sanctium: *Cùm tot essent ipsos allicientia, disciplinam seruabant.* Ante oculos erat mensa saporata, interiùs vrgebat fames durissima, & tamen reuerenter Regi obtemperarunt, qui, ne tantisper expectarent, cum sanguine vitulos comederunt. Adde Regis præceptum sub mortis temporalis pœna adurgere, Dei præceptum æternam pœnam minatur: *Obfirmabo faciem meam contra animam illius, & disperdam eam de populo meo.* Animæ auditur periculum, & ne per horæ quadrantem fames sustineatur, despicitur: vitæ discrimen appetit, & ne incurratur, vrgentissimæ famis tormentum vsque ad vesperam sustinetur. Adeò paruipendunt homines animæ salutem, dura adeò tolerant ob vitæ conseruationem!

§. LXXVI.

Felix fames, quam saturitas remunerat, infelix saturitas, quam dura fames diuexat.

PVrpuratus ille, qui indigentiam suam tractabat ad cœlum, qui differta, saporataque vtebatur mensa, ardenti siti torquetur: *Crucior in hac flamma.* Luc. 16. vers. 24. Lazarus siti, fameque adustus cum Abrahamo recumbit ad mensam, & aquarum limpidissimum fontem potitur. Opiparæ mensæ, & fœcundis calicibus successit sitis nunquam satianda, vrgenti Lazarum siti, crystallina, indeficiensque recreauit vnda; vt noueris fuisse infelicem alterius ingluuiem, & alterius felicissimam famem. *Sitit* (aiebat Chrysologus serm. 66.) *aquæ guttam, qui viui lacus, ne guttam daret, inclusit.* Addit de Lazari siti: *Recipit pro doloribus requiem, pro siti refrigerij fontem, pro fame cœlestis mensæ delicias sempiternas.* O stupendas vices, ò pauendas rerum mutationes! Malo cum Lazaro sitire, quàm cum diuite voluptatibus exundare. Dei populus vsque ad vesperam famescit, & sitit, nec tamen ad saporatos fauos manum extendit, sed præda posteà copiosa fruitur, nec mensis tempus taxatur: *Tulit oues, & boues, & vitulos, & mactauerunt in terra.* Fauum contempsit, sed inuenit pro fauo vitulum, & optimum, & tenerrimum. *Coxerunt* (inquit Hugo) *& comederunt.* Vna die tulere ieiunium, sed copiosissima præda per dies multos opiparum instruxerunt conuiuium. Paulus vbi retulit se fame, sitique diuexatum: *In fame, & siti, in ieiuniis multis.* 2. Cor. 11. vers. 27. retulit etiam se in paradisum adductum: *Et scio huiuscemodi hominem, quoniam raptus est in paradisum.* Cap. 12. vers. 3. In paradiso crystallinus, & perennis fons dulces vndas offerebat, fœcundæ arbores copiosum, & saporatum fructum subministrabant, & iam qui exiguo tempore fame, sitique diuexatus, differta mensa, & amœnissimis torrentibus gaudet circumfusos. Felix Pauli sitis, quam sequuta est dulcis aquarum vbertas; non adeò felix vbertas, quam ardens sequitur sitis. *Bis raptus est homo ille* (inquit Anselmus ad hunc locum) *id est, in tertium cœlum, & rursus in paradisum, de quo Dominus latroni promisit: Hodiè mecum eris in paradiso.* Per famem, & sitim adeptus est, quod latro per crucem, quia non modica crux est fame tabescere, siti aduri; sed optanda sitis, quæ crystallinis vndis satiatur, & exambienda fames, quæ pomis saporatis expletur.

§. LXXVII.

Qui aliena deglutit, cum suis aliquando euomit.

ACham, dum aliena cupit, quæ possidebat, deperdit: *Cuncta, quæ illius erant igne consumpta sunt.* Iosue 7. vers. 15. Furatus est aurum, vt adaugeret diuitias, sed possessa tulere flammas. *Omnia, quæ sunt eis* (inquit Augostinus) *Deus igne cremanda prædixerit.* Iniqua diuitiarum auctio diuitiarum fuit imminutio, & qui voluit ditescere malè adquisitis, mulctatus est benè partis. Nabucho aquila grandis ad Libanum inuolauit, & frondium summitates non sine violentia auulsit: *Tulit medullam cedri, summitatem frondium eius auulsit.* Ezech. 17. vers. 4. In aquila Nabuchodonosor denotari tradit Interlinearis: *Nabuchodonosor, de quo Osea quasi aquila super domum Dei.* Consonat Theodoretus sect. 3. in Ezechielem: *Hic Nabuchodonosor innuitur.* Audis raptis frondibus exornatum, vide prorsus frondibus, & fructibus nudum: *Succidite arborem, & præcidite ramos eius: excutite folia eius, & dispergite fructus eius.* Dan. 4. vers. 11. Cum raptis, quæ germinauerat, folia amisit, & dura perpessus vincula ingemuit. Huc voco Saluian. lib. 1. ad Eccles. *Lucro pecuniæ damna sua ementes, vt acquirant, quæ non sunt sua, prodigunt, quæ sunt sua.* Quàm vernaret Nabuchodon. viridibus foliis, micantibus fructibus, ni summitates frondium diripuisset! verùm dum insatiabili hydrope, dum nunquam satura fame alienas frondes deglutiuit, cum propriis fructibus, & foliis euomuit. Tribus cuneis instructis Philisthæi Israëlitarum bona prædati sunt: *Ierant ad prædandum*; & modò non solùm amiserunt rapta, sed propria; nam Israelitæ deprædati sunt prædatores: *Versus ad prædam tulit oues, & boues, & vitulos.* Philisthæi amiserunt & quæ modò ablata, & quæ sua. Ita Abulensis quæst. 21. *Manifestum est, quòd tantus exercitus non esset sine multis alimentis; erat enim turba innumerabilis, vt patet præcedenti capite, & quia subitò, & præter spem coacti sunt recedere de castris, necesse est, vt maneret ibi magna copia ciborum, quam Israelitæ poterant rapere.* Sol-

uerunt Israëlitis ablata grandi fœnore, & quibus putabant augere substantiam, incrementauerunt sibi miseriam. Nam quidquid alienum, est diuitiarum tinea, facultatum ærugo, & commoditatum rubigo.

§. LXXVIII.

Nihil ex tuis apud hostem remaneat, vt consummata victoria floreat.

ETsi hostis fugiat deuictus, si quid victoris secum tulerit, non plenus resplendet triumphus; solabitur namque calamitatis lamentum, si deferat adquisitum spolium, & erit calamitatis solatium. Christus Dominus triumphantium exemplar, vt suum adornaret cumulatius triumphum, illigatam asinam, & pullum solui, & ad se imperauit adduci: *Inuenietis asinam illigatam, & pullum cum ea, soluite, & adducite mihi.* Matth. 21. *vers.* 2. Ad equitandum satis videbatur asina, aut pullus, cur ergo iubeat vtrumque afferri? Quia etsi satis esset alter ad carpendam viam, erat vtroque opus ad consummandam victoriam. Nam cùm serpens Adamum, Euamque in brutorum quodammodo censum retulisset, & peccatorum vinculis illigasset, vtrumque oportuit dissolui, vt augusta resplenderet victoria, nec hosti remaneret aliqua solaminis vmbra. *Implet* (aiebat Theophylactus hic) *prophetiam & iuxta historiam, & iuxta anagogen.* Ioannes notauit floridis palmæ ramis Christi Domini triumphum nobilitatum: *Acceperunt ramos palmarum, & processerunt obuiam ei.* Ioan. 12. *vers.* 13. Augustinus accepisse palmas ait, vt perfectum celebrarent crucis triumphum, & dæmonem prorsus attritum, & subiugatum: *Rami palmarum laudes sunt* (inquit in Catena Ioan. 12.) *significantes victoriam, qua erat Dominus mortem moriendo superaturus, & trophæo crucis de diabolo mortis principe triumphaturus.* Vetita planta veluti inescato hamo Adamum, Euamque diabolus rapuit: ergo Christus crucis planta asinam, & pullum eripuit, & triumphum nihil apud hostem relinquendo nobilitauit. Hinc est, quòd populus detritis hostibus ad prædam conuersus est: *Versus ad prædam tulit oues, & boues, & vitulos.* Satis non erat ad triumphum hostem fugare, si, quæ rapta, Hebræi non recuperarent, sed hostes secum deferrent: ergo erepta est ab hostibus præda, vt integra resplenderet victoria. Notauit Abulensis *quæst.* 21. *Abstulerunt prædam hostium, sed non de illis rebus, quæ semper fuerant hostium, sed de rebus, quæ fuerant Israëlitarum.* Ne obscuraretur triumphi gloria, curarunt studiosè amissa recuperare, & de manibus inimicorum eripere. Amalecitæ Siceleg oppugnantes omnia, quæ ad Dauidem pertinebant, secum duxerunt: *Non interfecerant quemquam, sed secum duxerant, & pergebant itinere suo.* 1. *Reg.* 30. *vers.* 2. Hoc in statu, cùm quidam seruus morbo impeditus remansisset, in Dauidis potestatem deuenit: *Dereliquit me dominus meus, quia ægrotare cœpi nudius tertius.* Hic Dauidem duxit ad aduersarios de victoria sibi plaudentes, & incauta securitate otiantes, qui subita irruptione turbati inopinam stragem subierunt, & victoriam cum morte commutarunt: *Qui cùm duxisset eum, ecce illi discumbebant super faciem vniuersæ terræ comedentes, & bibentes, & quasi festum celebrantes diem.* Celebritas luctus fuit exordium: *Eruit ergo Dauid omnia quæ tulerant Amalecitæ, & duas vxores suas eruit. Nec defuit quidquam à paruo vsque ad magnum tam de filiis, quàm de filiabus, & de spoliis, & quæcumque rapuerant, omnia reduxit Dauid.* Ecce quia Dauid nihil apud hostes remanere est passus, integer resplenduit triumphus, & quia Amalecita quid reliquit, quod in hostis veniret potestatem, versa est in tragædiam palma, in calamitatem victoria. Prodest Iosephus apud Glossam: *Hunc Dauid habens ducem super Amalecitas, apprehendit eos in terra iacentes.* Ni quid Amalecitarum apud Dauidem maneret, attriti non deplorarent. Quo docemur, si plena de vitiis cupimus resplendere victoria, nil apud hostem relinquere; quia si quid derelictum, certum est nobis insidias moliri, laqueosque prætendere.

§. LXXIX.

Impensa à Deo hominibus beneficia non semel ad obsequium dæmonis inueniuntur deflexa.

EA est hominum ingrata cæcitas, & cæca fatuitas, vt contra Deum ex acceptis beneficiis conflauerint arma, & adornauerint bella. *Vitia omnia* (aiebat Seneca *lib.* 1. *de Beneficiis, cap.* 10.) *ab ingrato animo sunt, sine quo vix vllum magnum facinus accreuit: hoc tu cane tanquam maximum crimen.* Crimen est beneficia obliuioni tradere: crimen est digna compensatione non reddere, sed execrandum facinus ex ipsis beneficiis arma construere, & bellum contra largitorem mouere. Deus non sine grandi miraculo paucis, & exarmatis Hebræis contra innumeras, armisque instructissimas Philisthinorum acies victoriam concessit. Cúmque expectares reddendas Numini gratias, inuenies ex præda libatas dæmonibus hostias: *Mactauerunt in terra, comeditque populus cum sanguine.* Verbum, *Mactauerunt*, innuere videtur obtulisse sacrificia de præda. Cui obtulerint, dubium: sed nonnulli apud Abulensem *quæst.* 24. in honorem dæmonis existimant oblata libamina, celebrataque sacrificia: *Secundum quosdam populus peccauit hic comedendo cum sanguine, id est, faciens sacrificia idolis, & comedens sanguinem in sacrificio illorum.* Quis crederet de ipsa præda à Deo concessa præparanda idolis, ac dæmonibus sacrificia? Quis crederet triumphum à Deo mirabiliter concessum ad idolorum vertendum cultum? & tamen vix ditati sunt copiosa præda, cùm oblatis hostiis simulacrorum ornauerunt altaria. Et quidem errorem hunc, si adaptes moribus, satis reperies frequentem; nam plures, etsi fide, religioneque non deficiant, quæ à Deo acceperunt beneficia, expendunt ad pulchellarum ineundam gratiam, ad superfluam vanitatis pompam, ad odiosam superbiæ insaniam. Nobilitas tumet, venustas libidini inseruit, facultas arrogantiam adauget. In præuaricationis materiam conuertitur, quidquid nobis à Deo generosè profunditur. *Vitis frondosa Israel* (aiebat Osæas) *fructus adæquatus est ei: secundùm multitudinem fructus sui multiplicauit altaria: iuxta vbertatem terræ suæ exuberauit simulacris.* Osææ 10. *vers.* 1. Fructus copiam, frondium venustatem in simulacrorum aris Israel profusè expendit, & quos à Deo vberrimos accepit fructus, in detestandos conuertit ritus. Prodest Lira: *Multiplicauit altaria ad idololatriam exercendam.* Consonat Interlinearia: *Multitudinem, vel abundantiam fructuum vertit in multitudinem idololatriæ.* Satis non erat vni inseruire idolo, sed quia exundans fructus, ingratitudinis multiplicabatur reatus. Multiplex erat Venus, Bacchus multiplex, & quæcumque alia idola adorabat gentium delirium, hic etiam coluit Israëlitarum erratum. De præda præparata est dæmonibus hostia, & erecta contra benefactorem altaria.

TEXTVS.

VERS. XXXIII. Nuntiauerunt autem Saüli, dicentes, quòd populus peccasset Domino comedens cum sanguine. Qui ait: Prævaricati estis: volvite ad me jam nunc saxum grande.

§. LXXX.

Aliorum peccata correctori solùm dicenda, & cæteros sunt celanda.

IVstus Abel voce vel occisus vtitur, non vt parentibus fratris homicidæ facinus denuntiarit, sed vt Deo, qui corrigere posset peccantem, retulerit: *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Gen. 4. v. 10.* Clamor silentiosus erat, non dirigebatur ad Adamum, vel Evam, qui nequibant delere peccatum, sed ad Deum, qui poterat abolere delictum. Notauit Ambrosius apud Glossam: *Hoc innocentia, & gratia germanitatis etiam in ipsa morte seruat.* Non vulgauit alius fratris delictum, ne obscuraret innocentiam, ei soli retulit, qui delinquentem poterat corrigere, vt inuiolatam germanitatis gratiam comprobetur seruare. Quàm raros Abel imitatores reliquit! Si quid nouerint, immò præsumpserint, palam effundunt dehonestandi libidine, non correctionis amore. Delinquentis parenti, qui corrigere quiret, filiorum, filiarúmque defectus studiosè abscondunt, cæteris non sine prurītu referunt, quia non emendæ satagunt, sed infamiæ. Peccauit populus carnes cum sanguine deuorando; eius peccatum solùm ad Principem refertur delatum, non apud alios effusum: *Nuntiauerunt autem Saüli, dicentes, quòd populus peccasset Domino.* Et cur obmutescendo legis transgressores non feriant, & exaggerando cæteris delictum prodant? Quia non agebantur ardenti infamandi desiderio, sed honesto corrigendi delictum voto. Audi Abulensem *quæst. 25. Hoc nuntiauerunt Scribæ, vt ait Iosephus, scilicet Doctores legis.* Adnectit: *Qui peritissimè habebant zelum legis corrigentes omnia, quæ iniquè videbant fieri.* Zelo mouebantur, qui Saüli, vt corrigeret, denuntiarunt; ducerentur liuore, si Saulem celarent peccatum, & exertis vocibus cæteris denuntiarent obmurmurando delictum; quando quidem religiosus zelus fugit denigrare infamia, & solùm cupit delinquentem avertere à præceptorum iniuria. Nonnulli mentito zelo tacenda evulgant, quia & sibi exambiunt zeli plausum, & delinquenti discupiunt dehonestamentum. Frater ille prodigi, cum non ignoraret fratris errores, patri non retulit, sed foris remanens omnibus denuntiauit. Non poterat adesse conuiuio, qui publicè armabat linguam in fratrem; quando delicta corrigi poterant, tacuit, eùm correcta iam, effutiuit vt constare non duci zelo, sed odio: *Postquam filius tuus hic, qui deuorauit substantiam suam cum meretricibus, venit occidisti illi vitulum saginatum.* Luc. 150. *vers.* 30. Invidiæ flammis probabatur adustus qui fratris publicè evulgabat defectus. Pius pater texit nudum, linguax frater infamabat vestitum. Notauit Chrysologus *serm. 4. Hic redisse fratrem dolet, non dolet periisse substantiam, nec damni causa queritur, sed liuoris.* Attentiùs, audi quæ subjicit: *Qui fratrem redeuntem de suo decorare debuit, non debuit deperdito sic fœdare.* Frater tenebatur fratris delicta tegere, non vulgato, si pio inardesceret zelo, debuisset denuntiasse patri, non plebi: verum aduri se tetris liuoris flammis ostendit, dum cohibuit linguam quando poterant vitari delicta, & publicauit cum iam digna pœnitudine tecta peccata.

§. LXXXI.

Superior admissa debet corrigere, & impendentia scelera prouida celeritate vitare.

EA est mortalium fragilitas, vt frequenti lapsu corruat, & legum sancita infringat. Vt equus fræno eget, ne ardore cursus impingat, impingendoque corruat, sic populus eget rectore medico, qui vexantem alleuet morbum, & appetens eludat periculum. Vndè ille sapienter aiebat: *Non sum medicus in domo mea non est panis, neque vestimentum, nolite constituere me Principem populi.* Isai. 3. *vers.* 7. Ad superiorem spectat famelicos alere, nudos vestire, contractos morbos abigere, & imminentes prouidenter auertere. *Periclitantia confirmat* (aiebat Cassiodorus 6. *variarum* 19.) *quassata corroborat, & futurorum præscia valetudini non cedit, cùm se ager præsenti debilitate turbauerit, ampliùs intelligens, quàm videtur, plus credens actioni quam oculis. Vt ab ignorantibus penè præsagium putetur, quod ratione colligitur.* Vt medicina peritus periculo obuiat, cum Infirmitatéque pugnat; sic bonus superior debet sanare vulnera, & auertere pericula. Quod Saul videtur impleuisse, cum populi delictum carpsit, & ne iterum peccaret, remedium prouidit: *Prauaricati estis volvite ad me iam nunc saxum grande.* Peccauerant cum sanguine comedendo: ergo culpam reprehendit, & lapidem grandem statim erigi iussit, vt mactatis ibi arietibus sanguis efflueret, & peccati causa cessaret. Notauit noster Sanctius: *Nonnulli de populo, qui legis magis erant studiosi, & amantes, ad Regem deferunt conculcari patrias leges, & non expresso ex animali sanguine parari cibos. Tunc Rex prægrandē lapidem iubet excitari, ad quem omnes deferrent quæ sumpserunt è præda, vt legitimè iugulent & legitimè comedant.* Celeriter prouidit remediū: *Voluite ad me iam nunc saxum grande*, & admissum carpsit peccatū: *Prauaricati estis*, dum prouidit, ne morbus serpat, & culpam perpetratam castigat; optimi Principis laude fulget, & exemplum cæteris præbet. Deus Adamum delinquentem carpit: *Vbi es? Gen. vers.* 10. è paradiso eiicit, & Cherubim gladio obarmatum ante paradisum statuit: *Collocauit ante paradisum voluptatis Cherubim, & flammeum gladium. Gen. 3. vers.* 10. Non solùm carpsit delictum, sed ne exinceps via ad peccandum, pateret, præclusit aditum. Notauit Tertullianus *lib. 2. contra Marcionem, cap. 25. Oportebat conscientia peccati delitescentem, euocatum prodire in conspectum Domini non sola nominis inclamatione, sed cum aliqua iam tunc admissi sugillatione. Nec enim simplici modo, interrogatorio sono legendum est: Vbi es Adam? Sed impresso, & incusso, & imputatiuo: Adam vbi es?* Vt formam superioribus præscriberet, invectus est in offensam, & iterandæ præclusit offensæ viam.

§. LXXXII.

Superioris aspectus subiectos continet in officium & obviat feriata districtione piaculo.

CVstodia legum aiebat Cassiodorus 4. *variarum* 33.) *ciuilitatis Iudicium, & reuerentia priorum Principum nostra quoque testatur deuotionis exemplum. Quid enim melius, quam plebem sub præcepto degere velle iustitia.* Ne arbitrio casuali vagarentur populi, regi disposuit Numen non solùm legum edictis, sed Principis etiam oculis. Sæpè absente Principe lex contemnitur, eius verò aspectu vel audacia procax frænatur. *Præmium est vita domino videnti seruire, cui nec culpa celari* (verba sunt Cassiodori 12. *variarum* 18.) *nec*

bonum possit abscondi. Adnectit: *Cogitate etiam, quòd præsens facta vestra diiudico, aut gratias vobis Domini gaudens reddo, aut commonitionem Principis iratus attribuo.* Principis aspectus militis armat constantiam, subsequentibus ingerit energiam, legum sine voce persuadet custodiam. Ob id Saül, quia mactatis in terra vitulis deliquerat populus non solùm voluit in edito grandi lapide animalia iugulari, sed etiam eo præsente iussit id fieri: *Dicite eis, vt adducat ad me vnusquisque bouem suum, & arietem, & occidite super istud, & vescimini, & non peccabitis Domino comedentes cum sanguine.* Rex non minus, quàm reliqui, labore, & ieiunio fatigatus erat; verùm immotus perstabat, vt iugulantes videret, culpasque vitaret. Quilibet ritè super lapidem iugulato ariete vescebatur, sed Rex non declinabat ad epulum, vt vitaret præsens piaculum, & boni Principis adimpleret officium; malebat muneris adimplere obligationem, quàm vrgentem solari famem. Notauit Caietanus: *Cerne zelum boni Regis, auctoritatem præsentia sua interponit, ad hoc vt efficax sit monitio, ne iugulent animalia in terra, sed veniant iugulaturi super lapidem grandem, vnde possint animalium iugula pendere, & sic totus sanguis effluere.* Nec prælij labor, nec famis cruciatus Regi persuaserunt oculos amouere, sed famelicus, & defatigatus animalium iugulationi adfuit, vt eius præsentia vitaretur populi culpa, vt qui nouerat quantum Principis valeat præsentia, vt legum illæsa vigeat obseruantia. Leonis ferociam vidit Ioannes in agni mansuetudinem commutatam: *Ecce vicit leo de tribu Iuda, & vidi: & ecce in medio throni, & quatuor animalium, & in medio seniorum agnum stantem tanquam occisum, habentem cornua septem, & oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei missi in omnem terram.* Apocal. 5. *vers.* 5. Profectò ad regimen prodest affabilitas, & congruit etiam seueritas: ergo Ioannes Leonem audiuit in promissione, & agnum vidit in exhibitione, vt doceat Principem, solùm rugitu incussurum timorem, & fuso sanguine allaturum salutem. Verum hic aliud resplendet arcanum, scilicet Principem inoculatum non egere asperitate ad puniendam culpam, quia prouidenti aspectu anteuertit offensam. Iam Leonis rugitus conuersi sunt in agniculi balatus: & licèt Habacuc cum vidit cornua manibus gerentem: *Cornua in manibus eius*, cornibus iam gentes non ventilat, sed pacatè omnia componit, quia dum multiplicibus oculis instructus proditur, districtio dura feriatur. Oculi vocantur spiritus: *Qui sunt septem spiritus Dei*, quia aspectus subiectis refundebat spiritus. Sine districtione, sine plagis inflictis obtinuit oculus, quod fortassis non obtineret rugitus. Notauit Anselmus hic: *Dat illuminationem, quod per oculos notatur.* Oculus Principis throno stantis subiectos illuminat, & sine voce ad benè operandum excitat, nec iam indiget leonis seueritate, vt peccantes carpat, nam innoxios subditos vel agni intuitus conseruat. Tantum iuuat suis Principem adesse, eorumque actiones inspicere!

§. LXXXIII.

Bonus Princeps acriùs suorum obiurgat delicta, leniùs aliorum peccata.

THeodoricus, vt sumptuosius Cassiodorum laudaret, integerrimum adeo asseruit iudicem, vt nec in parentelæ gratiam culpas tegeret, nec nimia in alios districtione sæuiret. Ipsum audi 1. variar. 3. *Egisti te per cuncta iudicem totius erroris expertem, nec inuidia quemquam deprimens, nec gratia blandiente sublimans: quod cum vbique sit arduum, tamen fuit in patria gloriosum.* Addere potuisset, *& rarum:* Nam frequenter si delinquens ad iudicem spectarit, leges interpretatur benignè, si non spectat, seuerè. Optimus iudex personam debet ignorare, & reatum solùm attendere, immo, vt omnem iniquam suspicionem depellat, asperiùs suorum delicta, aliorum leniùs corrigere debet peccata. Quod & Saül effecisse videtur: nam cùm populus deliquisset, blandè correxit: *Præuaricati estis*; & cùm Ionathas fauum gustasset, morti seuerus adiudicat: *Morte morieris Ionatha.* Grauiùs populus, leniùs Ionathas comedendo deliquit. Et cur ardentiùs in filium excandescat, quam in extraneum? Quia si blandè cum filio se gereret, affectum reliqui suggillarent; si nimis asperè cum aliis, crudelem dicerent. Prodest Abulensis quæst. 26. *Saül voluit punire Ionatham pro peccato, quod fecit hic ignoranter; populo autem, quamquam ignoranter peccauerit, nihil comminatus est.* Simili reatu videbatur teneri extraneus, & proprius, & tamen Saül similiter non puniuit, sententia, sed seueriùs se gessit cum filio, quàm cum extraneo, commonem affectionis scopulum vitans, & integerrimi iudicis famam conseruans. Antequam à se repelleret, & Sathanæ nomine dehonestaret, ter diabolum Christus sustinuit: *Vade Sathana.* Matth. 4. *vers.* 10. Petrus semel mortem dissuadere conatus est, & acriùs obiurgat: *Vade post me Sathana, scandalum es mihi, quia non sapis ea, quæ Dei sunt, sed ea, quæ hominum.* Matth. 16. *vers.* Miraris! Si dæmon deliquit subdola vafritie, si Petrus humana, & beneuola peccat affectione, cur Petrus eodem rigore, immo duriùs ad speciem carpatur, & eodem nomine suggilletur? Fortassis dubitationis ratio est dubitationis solutio. Diabolus erat contrarius; Petrus amicus: ergo; vt superiores Dominus informaret, blandiùs se gessit cum æmulo, & asperiùs cum discipulo, ne quid vindicasse sibi videretur affectio, & ne abroderetur aspera extranei criminis obiurgatio. Audi Chrysostomum in Catena D. Thomæ: *Vade retrò me Sathana, non fuit Dominus hac solum increpatione contentus, sed ex superabundantia voluit ostendere inconuenientiam dictorum à Petro.* In Petrum inuehitur, ne putarent discipuli priuilegij immunitate gaudere, aut leniter carpi. Saül etiam filij erratum mulctat duriùs, & erratum populi leniùs: *Præuaricati estis.*

TEXTVS.

VERS. XXXV. Ædificauit autem Saül altare Domino, tuncque primum cœpit ædificare altare Domino.

§. LXXXIV.

Deo grata consecrauit obsequia, qui impediuit proximorum delicta.

ALios à vitiis arcere, virtutibusque expolire, & Numini gratum, & virtutem zelanti inuenitur gloriosum. Vndè Iacob, cum ad Dan. benedictionem deueniret, aiebat: *Fiat Dan. coluber in via, cerastes in semita mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retrò.* Gen. 49. *vers.* 17. Laudandus coluber, qui non equiti, sed equo morsum infigit, vt ascensor cadat, non ita vt oculos ad terram deprimat, sed vt felicis casus occasione liberiori aspectu cœlum aspiciat. Notauit Philo de Agricultura: *Valde doctè dictum est illud memoria dignum: Gaudet eques: vt si quis excidat à malis, bonis innixus assurgat, sed eò quòd sequitur, magis etiam docemur, non prorsus, sed retrorsum esse cadendum, quia relinqui à vitiis, affectionibusque semper fuit vtile. In honestis enim rebus properatione, in turpibus tarditate opus est: rursum ad illas quidem accedere, ab his abesse quam longissimè, quando quo quis remotior est a prauis aff... inanibus, eò manet tutior.* Coluber ille, & cerastes equum momordit, non inuidentia, aut malignitate infectus,

sed

ſed virtutis ſtudio, & religionis zelo laudabiliter inflammatus: tardare ſtuduit brutalem affectum, vt ad virtutes eques arriperet curſum. Felix fuit illa ruina, qua elatione, vana gloriaque manumiſſa ſuccedit virtus honeſta: *Vt ſi quis excidat à malis, bonis innixus aſſurgat.* Veternoſus ille coluber in paradiſo armatus eſt in virtutem; hic verò ſolum ſollicitauit prauitatis ruinam, vt eques inuolaret ad gratiam: ergo ſumptuoſa Dan ſtruitur benedictione, quandoquidem morſu & gratum Numini fecit obſequium, & ſibi æternandum acquiſiuit elogium. Hinc eſt, quod Saüli laudi vertitur altare Domino conſecraſſe: *Ædificauit autem Saül altare Domino.* Quod altare? Lapidem ſcilicet illum magnum, qui erectus eſt, vt mactatis ibi pecudibus ſanguis efflueret, & ſic popolus comedens non peccaret. Notauit Abulenſis quæſt. 26. *De iſto autem aliqui dicunt, quòd non fuit aliud, quam lapis ille magnus, quem iuſſit volui Saul ſuper quem totus populus pecora ſua cecidit.* Ante quam erigeretur lapis mactatis in terra pecudibus populus delinquebat, quia carnes cum ſanguine manducabat: ergo lapis, qui impediuit culpam, gratam Numini aſſurgit in aram, & Saül altare conſtruit, dum occaſionem delinquendi præcidit: quæ erecto lapide impediebantur peccata, erant grata Numini ſacrificia, nam acceptabile Numini obtulit ſacrificium, qui proximorum prouidenter vitauit peccatum.

§. LXXXV.

Quidquid Deo grata deuotione impenditur, impendentis commodis applicatur.

LVcrantur homines gratitudini debita obſequia, dum largitorem promeriti ad vlteriora prouocant beneficia. Nobilis gratitudo dignum ſibi acquirit elogium, dum palam confiteri non erubeſcit acceptum. Cum ſole relucere debent gratiæ Numini redditæ, & dum emulgent à tanta magnificentia promanantia, ornant accipientis merita; quandoquidem ſemper præſumitur benè collocatum, quod à ſumma ſapientia agnoſcitur dilargitum. *Lucramur Principes dona ſua* (aiebat Caſſiod. 8. var. 23.) *& hoc verè theſauris reponimus, quod famæ commodis applicamus.* Cuius famæ commodis? Dilargientis profectò, ſed etiam dixerim accipientis, quia aliis prælatus, inter creditur & meritis excedere eximius. Altare erigit Saül pro miranda à Deo accepta victoria, & ipſo altari erigentis augeſcit fama: *Ædificauit autem Saül altare Domino.* Victoriæ teſtem altare conſtruxit, & dum Deo debitas grates rependit, ſe etiam debellaſſe inimicos ſtatuit. *Saül acceperat victoriam inſperatam à Deo* (inquit Abul. q. 28.) *ideò pro tanto beneficio volens ei, quantum poterat, gratias agere, ædificauit altare, vbi offerret ſacrificia.* Addit: *Sic quoque fieri potuit ad laudem ipſius Saul, vt maneret recordatio, quòd ibi viciſſet Philiſthinos.* Altare candida intentione conſtructum erat eloquens Saülis elogium, & in ipſa gratitudine reportatum à Saüle de hoſtibus legebatur trophæum. Huic veritati poſſet aptari, quod aiebat Tertullianus de Pœnitentia, cap. 2. *Hac opera negotium diuina miſericordia curans, quod homini proficit, Deo ſeruit,* & quod Deo ſeruit, Saüli proficit. Nam eius memoria æternatur, dum altare ad Dei obſequium erigitur. Dauid gladium, quo Philiſthæum trucidauit, Deo in triumphi memoria obtulit. Cùmque poſteà Sacerdos eodem Dauid gladio obarmaret, ſic ait: *Ecce hic gladius Goliath Philiſthæi, quem percuſſiſti in valle terebynthi, eſt inuolutus pallio poſt ephod ſi iſtum vis tollere, tolle.* 1. Reg. 21. *verſ.* 9. Gladius Deo conſecratus ad accepti beneficij memoriam, non ſinebat obliuione interire Dauidis famam; idem gladius erat pro lingua ad publicanda Numinis beneficia, & Dauidis etiam merita. Quod Deo ſeruiebat, proficiebat etiam Dauidi, & eius famæ commodis inueniebatur applicitum, quod Numini conſtabat ſacratum. *Dicunt hic aliqui* (ſcribit Lira) *quod propter victoriam illam ille gladius, quo fuerat amputatum caput Goliæ, fuerat Domino conſecratus.* Dum gratus Deo gladium conſecrat, ſine ambitionis crimine nomen æternat, & honeſtè ſuam adauget gloriam, eo ipſo, quo depellit ingratitudinis ignominiam.

§. LXXXVI.

Quam populare Numinis iram inflammat delictum, placat oblatum altaribus holocauſtum.

CHriſtus (aiebat Tertullianus de Pœnitentia, c. 10.) *patitur, Chriſtus patrem deprecatur. Facilè impetratur ſemper, quod filius poſtulat.* Hominum frequentes lapſus Numinis iram inflammant, ne patiatur inultum, quod exoculata procacia exulcerat perpetratum; ſed cùm agnus mundiſſimus altaribus oblatus vocalem pro peccatoribus patri mortem oſtendat, facilè veniam exorat, quia poſtulanti, intercedentique pro hominibus filio à Patre ſummè dilecto, & meritorum cenſu diuiſſimo nequit denegari, quod efficaciter conſtat expoſci. Præuaricatus fuerat populus cum ſanguine comedendo, eo ipſo tempore, quo inſolita à Deo victoria Philiſthæus ingemuit attritus, & profligatus: ergo Saül, vt quam populus iram famis concitauerat impatientia, prouidenter arceret, altare conſtruxit, & ſacrificium Euchariſtiæ vmbram libauit. *Ædificauit autem Saül altare Domino.* Huius conſtructionis finem fuiſſe, quam merebatur populus, pœnam auertere, tradit ex Gloſſa Hugo Cardinalis, cuius verba ſunt: *Ædificauit, vt pro peccato populi interueniret.* Prudenter Saül recurrit ad Euchariſtiæ patrocinium, quando populi exaſperabat peccatum, vt qui nouerat filio non poſſe denegari, quam paternis oculis reuerenter oblatus precabatur miſericordiam impendi. Vt in vmbra perſpicias quanta ſit Euchariſtiæ ad hominibus impetrandam veniam efficacia: *Ædificauit, vt pro peccato populi interueniret.* Iob, cum inter conuiuia non deeſſe culpas ſciret, filióſque ſuos alternatis conuiuiis, & differtis menſis ſe oblectare dignoſceret, ad Sacramenti vmbram refugiebat, vt altaris holocauſtum filiorum euaderet patrocinium: *Conſurgens diluculo offerebat holocauſta pro ſingulis.* Iob. 1. *verſ.* 5. Quàm prouide diluculo ſacrificium offerebat, vt præteriti diei deleret commiſſa, & præſentis auerteret prærmaturè peccata. Ad Euchariſtici ſacrificij vmbram confugiebat, vti olim reus ad ſtatuam Principis inuolabat. Principum ſtatuæ contra iuſtam iudicum iram ſalutarem accedentibus exhibebant tutelam, & ibi arcebat maieſtas, quam merebatur pœnam iniquitas. Audi Chryſoſtomum homil. 3. ad Neophytos: *Sicut regnantium ſtatuæ, quæ ſine anima ſunt, atque ſermone, nonnunquam ad ſe confugientibus hominibus animæ, atque ratione decoratis ſubuenire conſueuerunt, non quia ſunt ære conflictæ ſed quia retinent imaginem principalem. Ita & ſanguis ille, qui irrationabilis fuit, animos habentes homines liberauit, non quia ſanguis fuit, ſed quia huius ſanguinis oſtendebat aduentum.* Prophetali ſpiritu prænoſcebat Iob agnum tunc altari oblatum eſſe agni Euchariſtici typum: ergo offerebat agnum, quo filiis prouideret, & iram cæleſtis indignationis ſopiret. Erat tunc agnus veluti regia vmbra, & ſtatua, & Iob prudenter recurrens ad Euchariſtiæ vmbræ auxilium, nobis præmonſtrauit, quàm proſit peccatoribus veri agni altaribus oblati ſuffragium.

§. LXXXVII.

Insolita Dei beneficia immortali sunt celebranda memoriâ.

SAcrificia sale condiri præceptum erat: *In omni oblatione tua offeres sal.* Leuit. 2. *vers.* 13. Iubet legislator sal sacrificiis adhiberi, non solùm quia sal est prudentiæ symbolum, sed quia est immortalitatis argumentum. Voluit beneficio, pro quibus grata reddebatur hostia, citò è memoria non avolare, sed perenniter permanere. Notauit Philo lib. de Victimis: *Omni oblationi salem adhibebitis, quo significatur, vt anteà dixi, æterna durabilitas; sal enim conseruator est corporum.* Memoriâ debet beneficium retineri, vel postquam gratiarum actione redditum, & solutum. *Quis tam ingratus est* (aiebat Seneca lib. 3. de Beneficijs, cap. 1.) *quàm qui quod in prima parte animi positum esse debuit & semper occurrere, ita seposuit, & abiecit, vt in ignorantiam verteretur.* Adnectit cap. 1. *Qui meminit, sine impedimento gratus est.* Sine sumptu gratus est, qui non permisit beneficium labi è memoria. Verùm etsi cuivis beneficio recordatio debeatur, illi præcipuè, quod vt fieret, largitor communem benefaciendi modum supergressus est: huius namque beneficii non est æqua compensatio, si fatearis acceptum, sed satagendum est, vt in posterorum etiam memoria immortale viuat, & largitoris famam contra adsultus temporum inconcussam semper defendat. Acceperat à Deo Saul insperatam victoriam, & insolito modo concessam: ergo vt se exhiberet plenè gratū, non solùm, vt alias, sacrificium obtulit, sed altare, quo memoriam æternaret, construxit: *Ædificauit autem Saul altare Domino.* Notauit Abulensis q. 18. *Saul fecit altare ad memoriam victoriæ, & quamquam tunc obtulerit ibi sacrificia, magis tamen faciebat ad memoriam posterorum, vt scirent quoniam vsque ad locum illum Deus dederat magnificam victoriam Israelitis contra Philisthinos.* Noluit altari alibi iam constructo vti, sed novum erigi, vt altare ipsum esset pro lingua ad promulganda posteris accepta insolito modo, specialique Dei fauore de Philisthinis trophæa: nec enim satis erat præsentaneis hostiis rem adeò insolitam compensare, sed oportebat ad futura sæcula mittere.

§. LXXXVIII.

Illud solùm inter obsequia est computandum, quod ritè, laudabilitérque perfectum.

OMne honestum (aiebat Seneca lib. 2. de Beneficiis, cap. 18.) *in arduo est, etiam quod vicinum honesto est. Non enim tantum fieri debet, sed ratione fieri.* Quidquid à ratione exorbitat, peccatum est, & quidquid manu impura oblatum, non sibi allicit accipientis affectum. Satis non est exhibere obsequium, ni circumstantiis debitis reluxerit decoratum. Saül hic dicitur primum construxisse altare: *Tunc primum cœpit ædificare altare Domino.* Hinc oritur quæstio: si modò primam erigit aram, quomodò suprà refertur litasse plurimam victimam? Aut si suprà holocausta refertur obtulisse, quomodò dicitur hic primam aram ædificasse? Iam respondent Lira, & Glossa, scilicet sacrificium aliud non fuisse ritè peractum, & ob id à numero fuisse exclusum. Suprà Saulem obtulisse sacrificia constat. *Ait ergo Saul: Afferte mihi holocausta, & pacifica, & obtulit holocaustum.* Sup. *cap.* 13 *vers.* 19. Innuit Lira: *Illud sacrificium Deo non placuit.* Consonat Glossa: *Tunc primum cœpit ædificare altare Domino, quia obedienter, & rectè. Superiùs verò, cùm increpatus est à Samuële, non dicitur ædificasse Domino, quia inobedienter ædificauit.* Nec sacrificium, nec altare aliud in numero computantur, quia caruisse circonstantiis debitis inueniuntur. Quid interest templo assistas, si venariciis oculis diuageris? Quid interest exterius pateas, si inter ìis resistas? Saul holocaustum anteà obtulit, sed prohibito, sed aduersatus Samuelis præcepto: ergo illud altare à numero excluditur, & hoc solùm computatur, quia ritè, & laudabiliter constructum dignoscitur. *Non gaudet Deus* (aiebat Philo de Victimis) *centenis boum victimis, cùm sit cunctarum rerum Dominus, mauult pias mentes, & viros sanctitatis meditatores, à quibus popana, pulsesque vilissimas, & gratissima munera libenter accipit, immò etiamsi nihil offerant, ipsos complectitur absolutos in omni virtutum genere pro victimis optimis?* Attentè contemplatur Deus offerentem, & solùm puritate exornatum à Numine probatur obsequium. Notauit Philo lib. de Victimis altare aureum pro adolendis odoribus constructum fuisse Arcæ proximius, & quodammodo sacratius, aliud verò pro mactandis victimis non ita proximum nec si fas est dicere, adeò sacrum: *Pones altare contra [illegible], quod ante Arcam pendet testimonij coram propitiatorio, quo tegitur testimonium, vbi loquar tibi. Et ad [illegible] censum super eo Aaron suaue fragrans, manè.* E[illegible] d. [illegible] *vers.* 3. Deus non delectabatur pretiosiori altaris materia, nos tamen edocere voluit, gratius sibi [illegible] q[illegible] maiori puritate, & elegantia morum exhibitum [illegible] quium, quam quod non adeò virtutibus exornatum, & expolitum: ergo cum altari aureo micans puri[illegible], claritatéque excelleret, fuit non solùm proxim[illegible] gratius. Redeat Philo: *Dei altare intelligitur grata sapientis viri anima.* Præmiserat: *Testatur lex iubendo poni duo altaria, materia loco, vsuque differentia. Alterum enim è saxis collectitiis impolitis extruitur in atrio iuxta templi vestibulum ad immolandas victimas. Alterum verò aureum situm post primum velum in penetralibus nemini conspicuum, nisi Sacerdotibus functionis suæ tempore castitatem seruantibus, quod factum est adolendis odoribus: vndè liquet micam thuris oblatam ab homine pio Deo gratiorem esse multis hostiis, si offerenti non adsit probitas.* Ex altari aureo thuris fragrabat mica, non expolitum altare plurima onerabat hostia, & tamen Deo gratissimus suffitus, quia ab altari, & expolito, & pretioso exortus. Si probitas desideretur, non adeò acceptum erit officium, si effulgeat, virtus, placebit obsequium. Satis est thuris mica in aureo oblata ad affectum promerendum, & satis non erit munerum copia, si impoliti mores ad elucrandum.

§. LXXXIX.

Gratiarum actio gratum Deo obsequium, & felicitatis auspicium.

NObilis gratitudo, dum à Deo acceptum beneficium soluit, vlterioris felicitatis auspicium sibi faustum quærit. *Inter deos* (aiebat in Pan[illegible] Ennodius) *proximè agnouisse, qui præstiti, re[illegible] est beneficium, quod descendit à superis, sola animorum licet mercede taxari. Fabricator mundi ad potiora munera modulatis inuitatur eloquiis: discito, si non p[illegible] amij loco opifici lingua blandiatur.* Qui accepta beneficia tumulant silentio, sibi ipsi inuidit, & munificentiam tardauit; qui palam, & grata lingua confessus est, potiora meruit, & largitoris animum sibi deuinxit. *Ad potiora munera modulatis inuitatur eloquiis.* Vbi Saul accepit à Deo eximium triumphum altare erexit, quo se accepisse publicaret, & publicatione [illegible]iueret. *Ædificauit Saul altare Domino*, vt gratias ageret de accepto triumpho, & alios sibi promitteret hoc auspicio. *Ædificauit Saul altare Domino* (inquit Lira) *ad agendum gratias de victoria concessa.* Gratias egit de concessa victoria, & maiora de hostibus [illegible] rauit

repo tare

reportare trophæa; nam beneficium acceptum digna gratiarum compensatione soluere, est ad vlteriora excitare: *Et dixit Saul. Irruamus super Philisthæos nocte, & vastemus eos, vsque dum illucescat mane, nec relinquamus ex eis virum.* Et cur in constructo altari tempus insumat, qui aduersarios penitus atterere exoptat? Irruat in hostes, & posteà Deo referet grates, immò Deo voluit pro acceptis beneficiis soluere grates vt penitus delere queuerit hostes, quod fuisset peracta gratiis assequutus, ni Ionathæ delicto tardatus. Abrahami filium offerre jubetur, sed mortem ipse, qui postulaverat contradicit. Gratus ob exemptum a morte filium offert arietem: *Obtulit holocaustum pro filio. Gen. 22. vers. 13.* Ariete oblato iam posteritas numerosa, iam de hostibus, illi promittuntur trophæa. Et cur modo iam Isaacus exultet cultris non obnoxius, & cultrum imminentem subeat à Deo concessus? Forte quia post Isaac natiuitatem non leges aliquod Abraham obtulisse largitori holocaustum, cum instructum in die ablactationis pararit conuiuium: ergo beneficium, dum ad speciem debita gratitudine non solutum, morti inuenitur obnoxium, at cùm iam offert pro filio sacrificium, audit posteritatis longissimæ oraculum: *Quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo vnigenito propter me, benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli.* Semen multiplicatur, & quia vnigenito non pepercit, & quia rem Deo gratam fecit: *Quia fecisti hanc rem.* Quam rem? Obtulisse (inquit Zeno Veronensis *serm.* 1. de Abraham) agnum pro filio, tunc enim beneficium & securè possedit, & mirè auxit: *Inuenit victimam, quam innocens immolaret.* Magna fuit indulgentia sub casibus Isaacum viuere, sed & magna tunc holocaustum offerre; nam grato exhibitu iam obsequio periculũ exulauit & Abrahamus multiplicandũ filium audiuit. *Ecce* (verba sunt Zenonis) *& meritum principale diuinam indulgentiam meruisse sub casibus.* Cùm agnum obtulit, se gratum exhibuit: ergo iam in tuto beneficium collocauit. Constructo altari iam Saul sibi hostes penitus delendos promittit, quasi altare ipsum fuerit felix auspicium, & faustum maioris triumphi præsagium. Notauit Philo lib. de Victimis ante alia sacrificia gratiarum actionis Deo sacrificium offerri, vtpotè Numini gratissimum, offerentique commodum. *Pones altare* (aiebat oraculum) *contra velum, quod ante Arcam pendet testimonij coram Propitiatorio, quo tegitur testimonium, vbi loquar tibi, & adolebit incensum super eo Aaron suaue fragrans, mane.* Exod. 30. *vers.* 6. Voluit Deus, vt qui diuina incipiebat vti luce, grates rependeret vitæ, lucisque auctori quo auspicato inciperet homo diem. *Ideò non solùm materia pretio, artificum opere, sanctitatéque loci ara hæc augusta facta est, sed & hoc, quod apud eam quotidiè sacra exordium sumunt à gratiarum actionibus. Non est enim fas immolare foris, priùs quàm intus summo mane suffitus factus fuit.* Suffitus, hoc est gratiarum actio pro acceptis beneficiis felix erat offerenti auspicium, & Deo gratissimum holocaustum: ergo Saul altare construit in gratiarum actionem & dum offert holocaustum: fortunatum habet auspicium.

TEXTVS.

VERS. XXXVI. Et dixit Saül: Irruamus super Philisthæos nocte, & vastemus eos, vsque dum illucescat mane, nec relinquamus ex eis virum. Dixitque populus: Omne, quod bonum videtur in oculis tuis fac. Et ait Sacerdos: Accedamus huc ad Deum.

§. XC.

Iusti somno debita spatia impendunt in hostibus animæ deterendis vanituli in cupiditatibus, & otiositatibus concinnandis.

PLures sunt, qui alto sole iacent semisomnes, horum vigilia medio die incipit, & adhuc illis hoc antelucanum est. Lucem fugiunt, & in hoc aliquomodo sapiunt, dum videri nolunt. *Sunt* (aiebat Seneca *epist.* 122.) *qui officia lucis, noctisque peruertunt, nec ante diducunt oculos hesterna graues crapula, quam appetere nox cœpit.* Tenebras amant, vt voluptati, ac deliciis indulgeant; oculos videntur tenebrarum causa habuisse. *Hoc tamen* (prosequitur Seneca) *minimum in illis malorum dixerim. Quanto plus tenebrarum in animo est?* Omnia vitia naturæ ordinem deserunt, omnia videri refugiunt. Delicati somno spatia debita vitiis impendunt, diem honestis laboribus destinatum dormiendo insumunt. Hinc est, quod iusti honestè æmulentur peruersus, diem virtutibus consecrant, & nocte etiam, vt virtutes prosequantur inuigilant. *Actus tuus* (aiebat Cassiodorus 7. *variarum* 7. vigilum Præfectum alloquens) *venatio nocturna est, quæ miro modo, si non cernitur, tunc tenetur. Furta magis in furibus facis, dum illos circumuenire niteris, quos omnibus illudere posse cognoscis.* Latro noctis obseruat caliginem vt furetur: ergo vigilet nocte Præfectus, vt fur capiatur, oppressasque somno palpebras detineat; neque enim fas est Præfectum dormire, quando constat furem somnum oculis non videre. Hinc est, quòd Saül, quamvis diem in Dei hostibus euertendis laudabili defatigatione insumpserit, noctis etiam spatia in eis persequendis consumere procurauerit: *Irruamus super Philisthæos nocte, & vastemus eos.* Ecce noctem fatigationi, somnóque debitam honestis vigiliis consecrat, & labores laboribus recreat. Innuit Abulensis *q.* 29. *Intelligebat Saul, quòd magis poterant per noctem percutere eos, quàm die apparente. Et hoc quia per noctem essent Philisthini tranquilli, non existimantes, quòd persequuturi essent eos Hebræi.* Philisthini existimabant noctem suppetias sibi allaturam, vt quæ Israëlitas somno grauaret, & detineret; verùm Saül maluit parcere somno, quam aduersario. O quàm dura bella dæmonibus inferunt Dei serui, dum media nocte surgũt ad diuinas laudes celebrandas, dum prolongandis orationibus perstant vigiles, dum detrahunt quieti horas, quas impendant cœlestium contemplationi. Psaltes de peccatoribus aiebat: *Posuisti tenebras, & facta est nox: in ipsa pertransibunt omnes bestiæ sylvæ.* Psal. 130. *vers.* 20. Bestiæ sylvæ vtuntur nocte ad capiendam sibi prædam: ergo noctis etiam Dauid vtebatur suffragio ad inferendam vindictam. *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ: vt disperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem.* Psal. 10. *vers.* 8. Fas erat, vt Dauid noctem in persequendis bestiis insumeret, quando sylvæ bestia nocte inuigilabat, vt raperet. Adest Euthymius hic: *Interficiebam omnes affectuum meorum cogitationes, quæ ex terreno corpore, atque ex materialibus aliis rebus nascuntur. Per Domini verò ciuitatem animam intellige tanquam Sancti Spiritus domum.* Dauid noctem in depellendis vitiis, & acquirendis virtutibus insumebat, quam vanituli, & voluptatibus dediti deterunt in vitiis promouendis, & virtutibus debellandis.

§. XCI.

Rarus est, qui Principi audeat resistere, quia omnes adnituntur adulari.

BOnus Princeps ægrè non fert sibi obniti ratione innixum, & intentione candida armatu. *Renouamus* (aiebat Athalaricus 8. *variarum* 13.) *dictum illud celeberrimum Traiani: Sume dictationem, si bonus fuero, pro Republica, & me, si malus, pro Republica in me. Sed vide quid à se quæramus, quando nec nobis aliquid iniustū licere permittimus.* Bonus Princeps malebat prudentiæ sequi ductum, quàm exoculati ardoris affectum: sunt tamen pauci, qui velint aduersus sibi placitum quid audire, sed malunt blandis adulationibus falli. Hinc est, quòd cùm Saul ardore gloriæ per offusas noctium tenebras in hostes decreuisset irruere, omnes præter Sacerdotem, in pericula irruentem non fuerint ausi detinere: *Irruamus super Philisthæos nocte, & vastemus eos, vsque dum illucescat mane.* Nocte caliginosa manus cum hoste conserere erat sibi periculum procreare; quandoquidem eo in conflictu distingui nequibat miles proprius, & aduersarius. Quid tunc? Nullus de populo fuit, qui aduersaretur decretis, & manifesta pericula ausibus opponeret temerariis: *Dixitque populus Omne, quod bonum videtur in oculis tuis, fac.* Non objiciunt noctis impedimentum, confusionis periculum, sed temerariis ausibus adulantur, & gloriæ æstu furenti blandiuntur. Vnicus fuit Sacerdos, qui assereret rem maturius considerandam, & cum Numine consulendam: *Et ait Sacerdos: Accedamus huc ad Deum.* Notauit Caietanus: *Regem inuitat ad appropinquandum ad altare ad consulendum Deum.* Nullus præter Sacerdotem, fuit qui labentem detineret, immò qui non instigaret. Huc voco, quod aiebat Seneca *lib. 6. de Beneficiis, cap. 31. Cùm bellum Græciæ indiceret Xerxes, animum tumentem, oblitúmque quàm caducis confideret, nemo non impulit.* Nemo non impulit Saülem, cùm nemo non sciret, quàm periculosa tentaret, & quàm esset facilè tenebris impeditos arma in suos vertere, existimantes in inimicos irruere. Profectò ni Sacerdos imprudenter audacem detineret, exercitus omnis proprüs vastatus mucronibus disperiret.

§. XCII.

Non facilè Ingreditur tutam, viarum inscius, si aduersariis vrgentibus perturbatus.

TVtam viam subitò non arripiunt, qui viarum pericula non nouerunt. Catuli in nouellis venationibus ludunt, & prædam insequi nesciunt. Opportunè Cassiodorus 1. *variarum* 40. *Primordia cuncta pauida sunt, & aliter timiditas non tollitur, nisi cum rebus necessariis nouitas abrogatur.* Opportunitas fugiendi, & periculum declinandi tollitur, si fugiat quis periculo instante obturbatus, & omninò viarum nescius. Non dubitarunt Satrapæ fuisse miraculum vaccas jugi inexpertas in triuio positas, viarum prorsus ignaras tutam delegisse, eamque, quæ ad solis tendebant domum, peragrasse. Hinc est, quòd Saul nullum ex inimicis credidit fuga posse sibi consulere, quia tutas vias suspicatus est ignorare: *Irruamus super Philisthæos nocte & vastemus eos.* Et vndè omnes deuastandi fiducia, quando nox ad latendum opportuna illis præbebat auxilia? Quia ex alia parte (inquit Abulensis *quæst.* 29.) persequente hoste nequibant non obturbari, & constabat ex alia tutas, & compendiarias vias à Philisthinis prorsus nesciri; ergo prudenter sibi suasit, nullum ex hostibus euasurum, quia viarum inscij, & aduersariis vrgentibus perturbati. Accipe Abulensem: *Intelligebat Saul, quòd magis poterant per noctem percutere eos, quam die apparente.* Subdit rationem: *Quia per noctem Philisthini, quia erant viarum terræ inscij, euadere non possent.* Philisthæus subitò terrore obturbatus, vt arriperet fugam, intraret viam quamcumque, etsi scopulis plenam, & cliuositate impeditam: ergo viæ impedimentum fugientis tardabat gressum, & hostibus præbebat auxilium. O quot peccatores virtutis viarum inscij subito mortis periculo, & persequente dæmone obturbati, dum cupiunt fugere, tutam non arripiunt viam, sed impedimentis plenam: Quisquis inimici insidias cupit eludere, adlaboret priùs virtutibus exerceri, aliter namque, si inexpertus, & anxietatibus perturbatus, subibit periculum, & inueniet, ne salutem animæ assequatur, obstaculum. Magi Deum quærunt, & ab idololatriæ erroribus fugiunt. Felix inquisitio, quæ itineris labores vicit, & Christum inuenit; verùm dum eos Herodes fallere conatur versutus, dum Magus viarum prorsus ignarus non assequeretur votum, nisi interfuisset miraculum: *Cùm audissent Regem, abierunt & ecce stella, quam viderant in oriente, antecedebat eos vsque dum veniens staret suprà, vbi erat puer.* Matth. 2. *vers.* 9. Iam de loco, vbi Christus natus, à Sacerdotibus fuerant instructi: *In Bethlehem Iuda*, sed qua tendendum ignari; ergo, ni splendidum sidus recta via duceret, fortasse Magus erraret. Adest Chrysologus *serm.* 156. *Quando Regem cæli nisi reuelante Deo astrologus inuenisset, quando vnum Deum sine Deo Chaldæus adoraret in terra, qui in cælo diis totidem, quot sideribus seruiebat? Plus cæleste de Magis, quàm de stella signum est.* Miraculum erat stellam præire, verùm grandius putat miraculum Chrysologus viarum prorsus ignarum Magum, duce etiam stella, à secuto itinere non deuiasse, Christúmque inuenisse: *Plus de Magis, quàm de stella signum est.* Adeò magnum periculum affert viarum, quæ ad Christum ducunt, inexperientia, & inscitia.

§. XCIII.

Quod Deo inconsulto decernitur, implexum difficultatibus inuenitur.

COnsilium est virtutum castrum, contra hostes telum, & prosperitatis auxilium. Quisquis fortunæ fauore elatus, & successu prosperitatis superbus, ni a prudentibus requirat consilium, discriminibus inuenitur obnoxius, & variis difficultatum nexibus illigatus. *Concedebant omnes* (inquit Plutarchus lib. An seni, &c.) *plurimum momenti adferre, non domi tantum verumetiam belli senectutem; nam consilium sapientis multas vnum manus superat, atque vna sententia, quæ facunda sit, & lepore distincta, præclarissimas, & summas res conficit in Republica.* Iuvat plurimum senes consulere, expertosque adire; hi namque experientia præditi, & senectute maturi salubria consulunt, & pericula auertunt. Quod si maturum, senémque prodest consulere, quantum iuvabit cœleste Numen obsecrationibus implorare: quæ inconsulto Numine humana solùm prudentia decreta, incommodis inueniuntur exposita. Saul prospera victoria vsus, & nimium fortunæ fidens hostes decernit persequi, & deuastare; verùm sacerdos admonuit, si pericula vellet vitare, oraculum priùs consulere: *Ait Sacerdos: Accedamus huc ad Deum.* Profectò ni Saul consuluisset oraculum maturasset sibi non modicum detrimentum, & dum offusis tenebris imprudens hostes insequi arbitratur audacia, in suos milites audax arma verteret imprudentia, commilito commilitonis manu caderet obtruncatus, dum putatur inimicus: ast dum Deus consulitur, tacente etiam oraculo, periculum declinatur.

Adest

Adest Abulensis *quæst. 29. Sacerdos videns, quòd populus consensisset Sauli de eundo ad bellum, & non consuleret Dominum super hoc credens super hoc fore periculum, dixit, quod consulerent Dominum prius.* Sacerdos, vt vidit, inconsulto Domino, decerni caliginosa certamina, magna prudenter est suspicatus pericula: ergo vt vitarentur pericula, admonuit consulere priùs oracula. Decreuerat Dauid domum amplam Arcæ construere; Nathan reserauit secretum; ille pietatem dilaudauit, & ad opus Regem impulit: *Omne quod est in corde tuo, vade fac: quia Dominus tecum est. 2. Reg. 7. vers. 3.* Quid tunc? Deus opus prohibuit, & in tempus aliud differendum ostendit: *Ecce sermo Domini ad Nathan, diceas: Vade, & loquere ad seruum meum David: Hæc dicit Dominus: Numquid tu ædificabis mihi domum ad habitandum?* Votum resplendebat pietate plenum, tempus tamen non aderat opportunum. Quæ humanæ prudentiæ oculis inspecta statim censebantur executioni mandanda, Dei consilio inueniuntur differenda; & nos Deus, dum vetat fabricam, edocet salubrem doctrinam, videlicet, quæ inconsulto Domino decernuntur, sæpè difficultatibus impedita. Adest Lira: *Dixit Nathan ad Regem non spiritu prophetico, sed humano, quod patet ex hoc, quia posteà retractauit verbum suum.* Sententiam non retractasset, si anteà Dominum consuluisset; verùm dum inconsulto Numine sumptuosum decernitur ædificium, grande inuenitur obstaculum.

§. XCIV.

Totius populi est salus sacerdos virtutibus expolitus, & prudentiæ luminibus exornatus.

SAcerdos virtutibus excultus, & prudentiæ luminibus exornatus magnum est Republicæ commodum, quia per ipsum & pericula propulsantur, & cœlestia dona cumulatiùs augentur. *Quando magis conferenda cum fratribus pax est* (inquit Tertullianus *de Oratione, cap. 14.*) *nisi cum oratione commendabilior ascendit, vt ipsi de nostra operatione participent.* A Sacerdote Deum exorante prouenit pax tranquillior, & salus cumulatior; quod aliter adurgeret periculum, eius impeditur prudentia, aut propulsatur orationis efficacia. Saül decernit hostes inuadere, eumque statuit totus populus sequi. Grande ab hoc bello oriebatur periculum, quandoquidem noctis impediente caligine, dum Israëlita arbitraretur hostem trucidare, imprudenter contingeret commilitonem ferire: ergo sacerdos monet oraculum sciscitari, & quid oporteat, inquirere: *Dixit populus: Omne, quod bonum videtur in oculis tuis, fac. Et ait Sacerdos: Accedamus huc ad Deum.* Oraculum consulitur, & tempus impendendum certaminu, inquirendo impenditur admisso à populo crimini. Oraculum tacuit, & ipso silentio docuit. Prodest Abulensis *quæst. 29. Sacerdos videns, quòd populus consensisset Sauli de eundo ad bellum, & non consuleret Dominum super hoc, credens super hoc fore periculum, dixit, quòd consulerent Dominum priùs.* Prudens præsagiuit nocte decertantibus imminere periculum, & causæ salutis studiosus traxit populum ad consulendum oraculum; & quidem Saul acceptam obscurasset nimis audax victoriam, ni prudens, sanctúsque Sacerdos prudenter anteuertisset consilio audaciam. Herodes Iudaïcæ gentis sic regnum tyrannicè inuaserat, sic mores corruperat, vt nec sacerdotalis sanctitas, nec senum auctoritas, nec originis prælucerer nobilitas, nil ambitus temeritas, nil rapacitas reliquerat integrum, sed omne corruptis moribus depravatum: vt Christum perderet, Sacerdotes auferre, aut vitiis corrumpere procurauit: *Congregans omnes Principes Sacerdotum,*

& Scribas populi sciscitabatur ab eis, vbi Christus nasceretur. Matth. 2. *vers. 4.* Ipsos veritatis vindices timore obturbatos, aut ambitione corruptos sibi asciuerat auxiliares. Notauit Chrysologus *serm. 86. Herodes veniens, ex gente aliena inuasit regnum, violauit Sacerdotium, confudit ordinem, mutauit mores.* Herodes diaboli personam gerens prouidenti nequitia studuit corrumpere Sacerdotium, quia de mundo auferre cupiebat Christum, quasi florente Sacerdotij sanctitate, & prudentia nec Christo necem, nec Republicæ quiret afferre pernieiem. Verum cœlestis prouidentia vicit astutiæ detestandum consilium, dum in Zacharia omni excultum virtute conseruauit Sacerdotium. *Fuit in diebus Herodis Regis Iudææ Sacerdos quidam nomine Zacharias.* Luc. 1. *vers. 5.* Sacerdos refertur, quo redemptionem iam iam adesse credatur; nec enim vbi Sacerdos prudentia micabat, sanctitatéque resplendebat, solatium populo potuit deficere, & salus non propinquare. Notauit datus Chrysologus: *Cum dicitur, sub quo Rege, quis Sacerdos sit temperantur mala, adest semper in mœrore solatium, nec consolator deest, cui imminet persequutor.* Herodes morum persecutor affligebat, sed Zacharias morum propugnator tuebatur: tyrannus Christi abstulit vocem, Sacerdos genuit. Tantum iuuat Sacerdos etiam vnicus, vt virtutum conseruet ornatum, & Reipublicæ vniuersale attulerit commodum: Ergo Sacerdos anteuertit periculum, dum hic requiri admonuit oraculum.

TEXTVS.

VERS. XXXVII. Et consuluit Saül Dominum: Num persequar Philisthiim? Si trades eos in manu Israël? Et non respondit ei in die illa.

§. XCV.

Meritò responsum non redditur, cùm iam decretum consulitur.

SVnt, qui à se iam decreta aliorum velint adornare sententiis, & stabilire suffragiis; interrogant, non, vt nouerint facienda, sed vt quæsiuisse reputentur consilia, itaque non consulunt, sed illudunt. Romulus Sabinarum virginum decreuit rapinam, & mentitus est à Deo Conso eam accepisse sententiam, vt religiosè crederetur effectum, quod iniquè iam anteà fuit statutum. *Consualia* (aiebat Tertullianus de Spectaculis, *cap. 5.*) *Romulo defendunt, quod ea Conso dicauerit Deo, vt volunt, consilij eius scilicet, quo tunc Sabinarum virginum rapina militibus suis in matrimonia excogitauit.* Quam Romulus excogitauit, & statuit rapinam, cum Conso contulit, non vt sententiam demutaret, sed vt rapinam Consi auctoritate fulciret: *Probum planè consilium, & nunc quoque apud ipsos Romanos iustum, & licitum, ne dixerim penes Deum. Facis enim ad originis maculam, ne bonum existimes, quod initium à malo accepit, ab imprudentia violentiæ, ab odio a fratricida institutore, à filio Martis.* Itaque ad decretum iam virginum furtum quæsiuit à Conso suffragium, vt crederetur licitum, quod à tali divulgabatur consultatione profectum. Ita Cyprianus de idolo: *Quem Consum Deum fraudis velut consiliorum deum coli Romulus voluit, postquam in raptum Sabinarum perfidia prouenit.* Consilium, à se inventum, excogitatúmque, Conso adscripsit, vt videretur à tanto Numine dictatum, quod fixe iam antea fuerat decretum. *Summa explicationis mea est*, inquit noster Cerda locum Tertulliani explicans, *non datum à Conso ipsi Romulo consilium, sed fuisse inuentum à Romulo, & ita in gratiam*

felicis consilij creatum ab illo numen nono hoc titulo consultoru. Itaque Romulus consultorem voluit habere Consum, non vt Consus præberet consilium, sed vt à se confirmaret anteà decretum. Consus erat vacuū Numine consultor, & Romulus verè irrisor. Saul Deum consulit, sciscitatúrque, an Philisthinos persequatur. *Et consuluit Saul Dominum : Num persequar Philisthum.* Oraculum tacuit: *Et non respondit ei in die illa.* Et quare tacuit? Quia Saul consuluit decernenda sed iam apud se statuta: *Et dixit Saul: Irruamus super Philisthaos nocte, & vastemus eos, vsque dum illucescat mane, nec relinquamus ex eis virum.* Vides irruptionem iam decretam, vide suffragiis populi comprobatam. *Dixitque populus: Omne, quod bonum videtur in oculis tuis fac.* Quid tunc? Ne Sacerdoti videretur refragari aggressus est Deum consulere: *Et consuluit Saul Dominum : Nam persequar Philisthim?* Nunc irruptio consulta, sed ante consultationem decreta: *Irruamus super Philisthaos nocte.* Ergo merito oraculum tacuit, quia Saul potiùs illusor videbatur, quàm consultator. Innuit Abulensis *quæst.19. Sacerdos videns, quòd populus consensisset Sauli de eundo ad bellum, & non consuleret Dominum super hoc dixit, quòd consuleret Dominum prius.* Quod iam publico assensu stabilitum, ad speciem consulebatur: ergo oraculum noluit præbere responsum vt edoceret, debere consuli decernenda, & esse irrisoriam quodammodò consultationem, si consulantur stabilita.

TEXTVS.

VERS. XXXVIII. Dixitque Saul: Applicate huc vniuersos angulos populi: & scitote, & videte, per quem acciderit peccatum hoc hodie.

§. XCVI.

Deus ad dilargienda nobis beneficia semper inuenitur expromptus, nisi nostris fuerit sceleribus retardatus.

DEus gloriæ suæ applicat quotquot hominibus beneficia largè impertitur, & dum impertitur, suæ generositati adulatur. Porrò tantus diuinæ bonitatis, beneficentiæque imber hominibus defertur, vt posterioribus donis quodammodò priora obscurarit, & beneficiis continuè promanantibus gratitudinem laudabiliter vicerit. Signum illud magnum ea sibi adaptauit ornamenta, quæ hominibus erant commoda: *Mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim.* Apoc. 12. *vers.* 1. Stellæ in solatium noctis splendent, sol hominibus exoritur, luna modulatis variationibus graditur: nihil signo magno deseruit ad ornatum, quod hominibus non seruiat ad commodum. Luna calceatur, vt quemcumque explicuerit gressum, sit hominum beneficium; & adhuc cruciatur, vt pariat: *Cruciabatur, vt pareret.* Ni nouum parturierit beneficium; sustinet acerbum cruciatum. Huc voco, quod aiebat Basilius Seleuciensis *orat.* 2. *Velut parturiens magnificentia sua munera, & habere clausum penes se thesaurum impotens non est contentus prioribus, neque rebus ante dilargitis dona sua circumscribit, neque donatoris desiderium vniuersa terra, & conceptum mare satiauit.* Itaque ardenti benefaciendi hydrope nunquam satiatur, imò, si penes se thesaurum munificentiæ retineat, quodammodo distorquetur. Quod si aliquando munificentiæ torrentes contineat prouenit ab externo obstaculo, non ab innato, & insito ingenio. Hinc est, quod Saul vbi oraculum reticuisse cognouit, populum peccato infici non dubitauit: *Videte, per quem acciderit peccatum hoc hodie.* Et vnde colligit adesse peccatum? Nónne pro libito oraculum exhibet semper responsum? Ergo ab alia causa poterit promanare silentium. Profectò Deus liberè proferret oracula: verùm, ni obstitisset peccatum, non denegaret responsum. Ergo Saul, vt vt vidit denegatum responsum, concepit aliquem perpetratum fuisse peccatum & sors, dum publicauit reum, Saulis approbauit iudicium. Adest Lira: *Æstimabat Saul, quod Deus non denegaret responsum absque peccato alicuius de populo.* Bona visa est coniectura, quandoquidem ex se Deus semper munificus, & solum a nostris excessibus retardatus. Ira pietatis adiutrice laudabiliter percitus claustra Propheta nubibus iniecit; verùm iam ad commiserationem festinans Achabo apparet. Achabus siccitatem Eliæ attribuit: *Tu ne es ille, qui conturbas Israel?* Quid tunc Elias? *Non ego turbaui Israel, sed tu, & domus patris tui, qui dereliquistis mandata Domini, & sequuti estis Baalim.* 3. Reg. 18. *vers.* 17. Non passus est Elias ea nota fugillari, sed voluit eius siccitatis Achabum artificem prodi. Nubes ostendit grauari se pondere, & ad denegandam pluuiam Achabi compelli crimine: nubibus erat imbrem retinere molestia, effundere esset lætitia: ergo statuit Elias siccitatem promanasse ab externo obstaculo, & non ab ignaro ingenio. Redeat datus Basilius *orat.* 11. *Videns Iudæorum populum Propheta bonis tam è cælo, quàm e solo partis immodicè luxuriantem, alimenti auctorem ignorantem, & Dei erga se charitatem in impietatis materiam conuertentem, cultúmque Deo debitum in dæmonia transferentem, ira pietatis auxiliatrice adsumpta vocem emisit, qua cælo legem siccitatis imposuit.* Ad siccitatis legem compulerunt scelera, in præuaricationis officina nubium elaborata sunt vincula, & ne imbrem impertirentur, obstacula.

§. XCVII.

Superiores, Principésque esse debent populi fulcra, probitatísque sustentacula.

DEcoras (aiebat Cassiodorus 6. *variarum* 24.) *vobis reddimus dignitates, vt vos ab incursantium prauitate defendant, qui nostris iussionibus obsecundant. Erit enim gaudium vestra quies, suaue lucrum, si nesciatis incommodum.* Superiores optimi pro lucro habent, si populus efflorest moribus compositis, & legibus viuat feriatis, si eos potiùs componat ratio, quàm rationalis frænet districtio. Subiectus à lege veretur discedere, cum intuetur bonis Principibus gubernari; vt est etiam gubernatoris elogium feriatum gestare gladium, & inculpatè possidere fastigium. Hinc est quòd Saul ad occulti criminis inquisitionem connocans Principes, ac superiores, populi angulos appellauit: *Applicate huc vniuersos angulos populi.* Hoc appellauit nomine non detrahens dignitati gloriam, sed ipso nomine adaugens famam. Si diceret: Applicate Principes, proderet officia, non tamen explicaret elogia; at dum populi vocat angulos, & cingia publicat, & officia; nam sicut angulus parietes continet, & ne dilabantur, vnit, ita illi Principes angulorum instar sustulciebant populum, ne exitiali obscuraretur culpa, aut miseranda dilaberetur ruina. *Angulos populi* (inquit Hugo) *id est, Principes, quibus hinc inde populi tanquam anguli parietes adhærebant; vel etiam ideo dicuntur anguli, quia sicut meliores, & fortiores lapides ponuntur in angulis ad parietes coniungendos; ita Principes debent esse meliores, quia ad regendum alios eliguntur.* Sibi ipsi Saul plausit, dum elegit angulos, & elegit is etiam nobilitauit, dum angulorum admisit continere vnitos asseruit populos. Verum nescio, an omnes superiores, & populi iudices hoc

possint

possint nomine recenseri, cùm non semel vnde debuit populus petere auxilium, perpessus ingemat detrimentum. Rex servum reliquis præfecit, vt solicitam curam gereret, & conseruos sedula solicitudine gubernaret. Ille dignitate abusus palato indulsit, & subiectos sibi oppressit. Non erat illis, absente Domino, recursus, crescebat gemitus: *Si autem dixerit malus servus ille in corde suo: Moram facit Dominus meus venire, & cœperit percutere conseruos suos, manducet autem, & bibat cum ebriosis, veniet Dominus serui illius in die, qua non sperat.* Matth. 24. *vers.* 48. Constitutus, vt bonis motibus præberet regulam, vt gereret solicitam curam, lautiùs vixit exercendo rapinas, & infligendo miseris plagas. Quàm luctuosus erat obtemperantium status quando dignitas exacuebat exoculatum furorem & augebat fœdissimam ebrietatem. Notauit Chrysologus *serm.* 26. *Propriè dixit: edere, & bibere, & inebriari, & percutere. Ebrietas cædis mater, parens litium, furoris genitrix, petulantiæ deformiter est magistra; hanc qui habet, se non habet; hanc qui habet, homo non est; hanc qui habet, non peccatum facit, sed est ipse peccatum.* Quàm muneri erat contrarius effectus! Qui iustitiã custodire, qui æquitatẽ seruare, qui sic moderari debuit potestatem, vt in neutrã partẽ incorrupta trutina declinaret, solius palati gessit curam, litium fouet causam, gemituum auxit materiam. Ecce qui prouidere tenebatur vitæ necessaria, auferebat laboribus acquisita, & grauiora sustinebat grex paruulus à gubernante quàm à lupo pateretur sæviente. Qui designatus est, vt alios contineret, angulus, vorax dispergebat lupus. Fortunatus erat Israëlita, dum gubernatores habuit angulos, & communis tranquillitatis solicitos.

§. XCVIII.

Criminis resecanda est infantia, ne si creuerit pertinaciter dura, eludat omnia remedia.

Licèt solicite adlaboret superior, vt populus bonis moribus semper resplendeat, & iustitiam tranquillitatis matrem custodiat, emergere solent delicta, & perturbationum pullulare nociua semina: quæ si ipsis in primordiis non resecentur, discrimine grandi indurantur. *Difficult item vobis querela* (aiebat Theodericus 5. *variarum* 15.) *Submouemus, dum in ipsis cunabilis scelera commissa resecamus.* Facilè ad sanitatem perueniunt, qui morbo incipienti opportuna applicuere remedia, nec grassati pestem periculosa permiserunt ignauia. Hinc est, quod Saül cùm aliquod non dubitaret perpetratum piaculum, ipsa die, qua oraculum non reddebat responsum, sine mora fecit inquiri, & statim remedium voluit adhiberi: *Applicate huc vniversos angulos populi, & scitote, & videte per quem acciderit peccatum hoc hodie.* Et cur statim admissam culpam voluit inquiri, quando poterat eius inquisitio in opportunius tempus differri? Cibo, & somno vires resumant quas longa laboriosaque certaminis defatigatio lassarat vt hostes insequantur, vt quam occasio offert, consummarint victoriam, & posteà inuestigari poterit culpa, ne si in inquirendo populus immoretur, triumphus è manibus elabatur. O vtilissimam nobis eruditionem! Nouerat prudens Princeps nil adeò interesse Reipublicæ, vt culpam ipsa in infantia resecare, nec augmentis tempus concedere: ergo à persequendis hostibus destitit, & famis cruciatus maluit pati, quàm culpæ examen differre, & inuentam citissimè resecare. *Didicerat Saul ex casu Acham* (inquit noster Sanctius) *de quo Iosue* 7. *vnius hominis peccatum totius exercitus communem esse labem, nec sperari posse aliquid, quod futurum speraretur ex voto, nisi peccati reus foret sublatus è medio.* Consonat Abulensis *quæstione* 32. *Nunc voluit, quòd omnes de populo conuenirent, vt videretur quis peccauerat.* Expende illud, *Nunc*, id est, non permisit moram vllam interponi, sed statim fecit inquiri. Nam boni Principis est in ipsis cunabulis resecare delicta, ne perniciem populo afferant, si tempore incrementata. Archisynagogi filiæ recens demortuæ Dominus largitur vitam & quodammodò miraculo adimit famam: *Puella non est mortua, sed dormit.* Marc. 5. vers. 40. Mulier sanguinis fluxum duodecim annis passa fimbriæ attactu silenter subripit sanitatem, & Christus miraculum vult sciri, & mulierem coram frequentia grandi fateri: *Circumspiciebat videre eam, quæ hoc fecerat. Mulier verò timens, & tremens, sciens quod factum esset in se, & venit, & procidit ante eum, & dixit ei omnem veritatem.* Inquires, cur Dominus taceri iusserit puellæ resurrectionem, & mulieris voluerit publicari sanitatem? Nonne angustius miraculum, quàm fluxum sanguinis retinere, de mortuæ puellæ erat vitam refundere; Ergo sit cupit medici agnosci virtutẽ, latere sinat pium mulieris furtum, & cadaver ostenderit rediuiuum. O sapientiam immortalem! Puellam adhuc calentem reuocavit ad vitam, mulieri longo, ac diuturno morbo laboranti adhibuit etiam medelam: vtque nouerꝭ quàm ægrè indurata iam vulnera medicinam recipiant, quàmque facilius ipsis in cunabulis sopiantur mala, non passus est mulieris curationẽ latere qui præcepit alteri resuscitationẽ nõ vulgari. *Præsumpsit* (inquit Chrysologus serm. 33.) *furari se non posse curam fide sola.* Adnectit: *Curavit fides intra ictum temporis, quod duodecim annis ars humana curare non potuit.* Hæmorrhoissæ morbus quodammodò transierat iam in naturam: ergo sola fidei præsumptio potuit sperare medelam. Mihi crede: quæ initio vitia, successu temporis mores sunt, nec facilè patiuntur medicum, si pertinaciter obduxerint callum: ergo Saul prudenter ipsa die delictum fecit inquiri, & curauit citissimè resecari.

TEXTVS.

Vers. XXXIX. Vivit Dominus Saluator Israel, quia si per Ionatham filium meum factum est, absque retractatione morietur. Ad quod nullus contradixit ei de omni populo.

§. XCIX.

Bonus iudex, antè quàm examinauerit culpam, reo non indicet seueram pœnam.

In Reipublicæ cedit lucrum, quod decernitur merenti supplicium: vtque de ipsa largitate magis acquiritur, cùm præmia dignis præstantur; sic de inflictis pœnis augescit salus, cùm delinquentibus infliguntur; est tamen opus solerti examine, ne lex præcipitatione violetur, dum reus sine solicita consideratione damnatur; nam malorum omnium probatur extremum, si ius indè detrimenta inveniatur suscipere, vnde sperabatur auxilia legibus promanare. *De plaga, quam educto gladio temerarius præsumptor inflixit* (aiebat Theodericus 4. variar. 27.) *ad iudicium Comitis Dusa sæpè dictus Saio, te compellante veniat audiendus: vt secundum edictorum seriem, quæ malè commissa claruerint, sine aliqua dilatione componat. Tuitionem verò postulanti contra civiles impetus ex nostra iussione salua ciuilitate præstabis.* Quæ perpetrata cõstarent, iussit optimus Princeps puniri, & accusatum ab impetu ante probationem defendi: nam, vt delinquit, qui violenter infligit plagam, sic etiam delinquit, qui inaudita parte, & reclamante lege decernit pœnam. Ob id Saul præceps in iurando habetur, quia inaudito reo acerbam mortis decrevit pœnam, ante quàm ritè examinaver

culpam: *Absque retractatione morietur.* S praecessisset examen, si inventus, & auditus reus, si dignus morte reatus, fuisset laudabile iuramentum: at dum ante examen mortis statuit poenam, praecipitationis admittit notam. Adest Caietanus: *Praeceps fuit hoc iuramentum fundatum, super falsum: nam neque peccatum oportuit esse occasionem negata responsionis diuina: & esto quod fuisset peccatum non oportuit fuisse peccatum morte dignum, vt rei probavit eventus.* Ob varias causas. Deus potuit denegare responsum, Saul praesumpsit aliquod perpetratum fuisse peccatum, & sola praesumptione, inaudito Ionatha, mortis supplicium decrevit, & iuramento firmauit: ergo praeceps fuit, quando rei probavit euentus Ionathan praecepti inscium comedisse, nec ob paululum mellis degustatum capitali poena plectendum Principem, regnique haeredem. Hinc ergo erudiendi sunt iudices, ne suspicionibus credat, & ne ante criminis comprobationem duram, legibusque contrariam sententiam iudicant.

TEXTVS.

VERS. XXXX. Et ait ad vniuersum Israel: separamini vos in partem vnam; & ego cum Ionatha filio meo ero in parte altera. Respondit que populus ad Saul: Quod bonum videtur in oculis tuis fac.

§. C.

Qui fastigij dignitatem occupat, consanguinitatis affectionem exuere satagat.

NVllius est, qui dignitatis est, nec resplendere plenè poterit dignitatis lumine, qui expedita prorsus non fruitur libertate. Facile aliquo sordescit reatu, qui ducitur cognationis affectu. *Non decet* (aiebat Cassiodorus 8. variar. 18.) *iudicem ministrum esse voluntatis alterius. Vt magis alteri pareat, cui tot milites obsecundant.* Priuatus cognati post obsequi voluntati; superior solùm habet cognationem cum iure: ipsa ad regimen electio esse debet cognationis prudens denudatio. Melchisedech Rex pacis interpretatur, erat namque pax Reipublicae, quia omni genealogia nudatus, & à consanguinitate quodammodo expunctus. *Melchisedech Rex Salem.* Gen. 14. vers. 18. Audi Paulum: *Interpretatur Rex iustitia, deinde autem & Rex Salem, quod est Rex pacis, sine patre sine matre, sine genealogia.* Ad Hebr. 7. vers. 2. Qui ignorabat genealogiam, administrabat ritè iustitiam, & tranquilla populus fruebatur pace, quia Princeps prorsus alienus à cognatione; nam vbi plurima parentela, ingemiscere solet iustitia, & emergere solent lites, quia praesumit populus ad cognatos solùm spectare fauores. Hanc politicam Saul videtur imitatus, nam cùm in familia Beniamin fuerit recensitus, antè quàm ad regni culmen fuerit electus, vt patet cap. 10 hic eùm sortes etiam mittendae fuerint, noluit cum familia recenseri, sed ab omnibus separari: *Et ait ad vniuersum Israel: separamini vos in partem vnam, & ego cum Ionatha filio meo ero in parte altera.* Nulli speciali tribui voluit adscribi, vt constaret iam regem ad omnes aequaliter pertinere. Opportunè Abulensis quaest. 26. *Quaeritur, Cùm Saul, & Ionathas essent de tribu Beniamin, quare non fuerunt positi cū tribu Beniamin?* Iam respondet: *Fuit factū propter dignitatem regalem. Si enim Saul, & Ionathas fuissent viri populares, sic fieret, scilicèt quod in tribubus suis computarentur.* Regalis dignitas cum omni tribu iam habebat cognationem non sanguinis, sed regiminis, & quia omnibus electus, omnibus habebatur cognatus. Oliva, ne innatam denudaret pinguedinem regiminis respuit dignitatem: *Dixerunt oliva: Impera, nobis. Quae respondit: Nunquid possum deserere pinguedinem meam. Iudic. 9. vers. 8.* Duo inquirenda occurrunt: quid scilicet opus fuerit orbari pinguedine, vt fulgeret dignitate? Et cur electores non instituerunt, sed aliam arborem eligere properarunt? Eadem ratio vtrique satisfacit dubio. Visa est sibi oliva olivae ingenio denudanda, & nullo speciali cum arboribus nomine insignienda: ergo noluit nobilem cognationem deserere, sed pinguedinem conseruare, & tunc non instituerunt in olivae electione digna, vt quae nossent opus esse cognatione denudari, & veluti in naturam naturae experiem transire.

TEXTVS.

VERS. XLI. Et dixit Saül ad Dominum Deum Israël: Domine Deus Israël, da indicium: quid est quòd non responderis seruo tuo hodie? Si in me, aut in Jonatha filio meo est iniquitas haec, da ostensionem: aut si haec iniquitas est in populo tuo, da sanctitatem. Et deprehensus est Ionathas, & Saül, populus autem exiuit.

§. CI.

Virtutis studiosus culpae sibi indulgentiam non solicitat, nec poenam aliis anhelat.

OMnes humana fragilitate vestiti lapsibus inueniuntur obnoxij; sed quamuis magnos, paruo quae similis infecerit culpa, frequenter dissimilis decernitur poena. Procerum, ac magnatum morbi lenissimis medicamentis curantur, dura cauteria popularium, vel leui infirmitati adhibentur. Qui dignitatum luminibus exornati, à legum decretis videntur exempti: licet grauiter delinquant, statutas culpis poenas ignorant. Alti impunitatis fortuniuntur priuilegia, popularibus decernuntur supplicia: *Vestimini* (togatos alloquitur Theodericus 3. variarum 17.) *moribus togatis, exuite barbariem, abjicite mentium crudelitatem, quia sub aequitate nostri temporis non vos licet viuere moribus alienis.* O felix tempus, quo togatis non licebat alienis moribus viuere, eùm de alienis aliquan o moribus viuant, dum aggrauant poenam, vt acquirant sibi pecuniam. Bonus minister regibus in cen t est, aliis indulget sibi non parcit. Saül, vbi coeles s oraculi silentiū aliquod indicauit admissū fuisse delict, precatur Deum, vt si ab ipso, aut filio suo Ionatha crimen fuerit perpetratum, ad dignam infligendam mulctam prodat, si verò errarit populus parcat: *Domine Deus Israël, da indicium. Si in me, aut in Ionatha filio meo est iniquitas hac, da ostensionem: aut si hac iniquitas est in populo tuo, da sanctitatem.* Nomine sanctitatis significari indulgentiam; ostensionis verò nomine mulctam, existimat noster Sanctius. Sed hinc oritur quaestio: Cur scilicet omnibus non precetur aut sanctitatem, aut ostensionem; & quidem satis apparebat honestum idem cum populo Principes subire iudicium, cùm de more sit Principum errata dissimulari, & popularium puniri? O Magnatibus imitandam politicam! Saül erga Ionatham delinquentem rigidior, erga populum fuit elementior. Sanctium audi: *Hac honesta videtur petitio, quasi sibi, ac filio nihil optet Rex clemens, ac mitis: populo verò nihil precetur durum, sed tantum vt sanctitatem det populo, id est, vt illi ignoscat.* Si ipse, aut Ionathas deliquerint, non recusat poenam subire; si populus peccarit, precatur ignosci.

ignosci. In se legem adimpleri non detrectat, & populo benignam criminis expiationem studiose satis procurat. Idem Dauid exoptasse videtur, dum feriențí populum Angelo se obiecit puniendum, vt sic subiectorum esset scutum: *Isti qui oues sunt, quid fecerunt. Vertatur, obsecro, manus tua contra me* 2. *Reg* 24. *v.* 17. Quàm ardenti charitate vrebatur, qui, vt ab aliis auerteret criminis mulctam, currebat ad pœnam. Notant Theodoretus apud Glossam: *Digna sunt admiratione ipsius verba Regis; ignorans causam suum peccatum vocauit, quod fuerat factum, &, vt in suum genus iusta ferretur sententia, supplicauit.* Charitatis, iustitiæque eo ardore æstuabat, vt mortem non recusaret subire, si populum quiuerit liberare. Quàm aliter sæpè contingit. Quisque sibi parcit, vtque propriam texerit culpam, aliis cupit infligi pœnam. Saül deprecatur ostensionem contra se seuerus, & obnixe postulat populo sanctitatem benignus.

§. CXII.

Virtutis eximiæ studiosus legi non solùm obsequitur, sed non obsequendi facultatem adimere sibi admititur.

QVi vitiis indulgent, ea illis adhærent tenacitate, vt detestanda cautela omnia anteuertant recedendi pericula. Servus ille pessimus non est contentus lautè viuere, sed multiplicatis etiam poculis inebriari: *Cœperit percutere seruos, & ancillas, & edere, & bibere, & inebriari.* Luc. 12. *ver.* 45. Non solùm voluit rationi aduersari, sed per aliquod tempus vtendi ratione facultatem sibi præcidere. Se voluit non habere, ne posset à criminibus separari. *Hanc qui habet* (de ebrietate loquitur Chrysologus serm. 26.) *se non habet.* Se gaudet non habere, ne possit à criminibus resilire. Hanc ergo in criminibus contumaciam honestè imitantur eximia virtute præditi, & colendæ iustitiæ summè studiosi. Contenti non sunt exhibere virtuti obsequium, sed omne remouere gestiunt non obsequendi periculum. Saül Deum exorat, vt si aliqua culpa resederit, adaperiat, eoque honestæ vindictæ ardore incalescit, vt resiliendi sibi adacto Sacramento facultatem abstulerit: *Si in me, aut in Ionatha filio meo est iniquitas hæc da ostensionem.* Ostensionem sitit, qua accepta infligendam iustam delinquenti pœnam emisso iuramento decernit: *Viuit Dominus Saluator Israël, quia si per Ionatham filium meum factum est, absque retractatione morietur.* Existimabat potuisse Ionathā deliquisse: ergo ne naturæ, si fuisset deprehensus, gemitibus retractaret sententiam, Sacramento stabiliuit decretam mulctam. Notauit noster Sanctius: *Quid de se, atque filio suo statuit, preceturque, satis ostendit, dum dicit: Si sors Ionatham sceleris coarguat, & damnet, illi absque vlla retractatione fore moriendum, quibus sibi ipsi eripit temperandi supplicij facultatem.* Dum facultatem sibi retractationis ademit, zeli ardorem, & virtutis laudem adauxit: quandoquidem & virtutem exercuit, & non posse non exercere laudabili prouidentia curauit. Moyses Ægyptum fugiens ad Madiam tellurem migrauit, ibique puellas à pastorum iniuria defendit? Iethro gratus apponit mensam: *Vocate eum, vt comedat panem.* Exod. 2. *vers.* 20. Moyses ibi decreuit permanere, seque Sacramentis obstringit, ne ad Ægyptum iterum valeat redire: *Iurauit ergo Moyses, vt habitaret cum eo.* Contentus non est fugisse deliciarum blandimenta, aulæ regalis lenocinia, sed sibi eripuit etiam facultatem, vt vitaret redeundi pericula. Accipe Liram: *Fecit pactum cum Iethro de remanendo cum eo, & illud pactum iuramento firmauit.* Ea firmitate studuit auersari delicias, ea constantia deliciarum fallacias, fallaciarumque tricas, vt deserta inhabitare decreuerit, & se nouis vinculis illigarit. Nam virtutis alumni recedendi sibi adimunt facultatem, vt etiam vitiorum asseclæ resipiscendi præcidunt sibi occasionem.

TEXTVS.

VERS. XLII. Et ait Saül: Mittite sortem inter me, & Ionatham filium meum, & captus est Ionathas.

§. CXIII.

Superiori satis non est crimine carere, sed criminis etiam suspicionem vitare.

QVisquis dignitatum culmina inscendit, debet integritatis, æquitatisque claris adeò luminibus prælucere, vt nullis possit iniquæ suspicionis caliginibus denigrari. *Esto innocentiæ templum* (monebat Cassiodorus 1. variar 12. officiorum magistrum) *temperantiæ sacrarium, ara iustitiæ. Absit à iudiciariis mentibus aliquid profanum.* Sic inuidiæ, malignitatique lingua occludenda est; sic suspicionis etiam iniquæ occasio præcidenda, vt iudicem vel innocentiæ aram iustitiæ altare æquitatis templum nequeat non suspicere, nec possit probabili suspicione obscurare. *Tollenda* (aiebat Seneca lib. de Ira, cap. 24.) *ex animo suspicio, & coniectura facillima irritamenta.* Si leuis etiam suspicionis occasio aderit cito ei accedimus, & quod peius est, consentimus: ob id alta occupanti omnis cautela necessaria, immò non grauat superflua: Facillimè in peius ruimus, & innocentes etiam linguis, aut suspicionibus denigramus. Prouidendum est huic malo remedium, & omne depellendum prouidenter periculum. Sors populum absoluit, & ad Saulem, aut Ionatham spectare, quod quærebatur, ostendit. Quid tunc? Saul sortes quærere populo commisit, & quamuis nullo se pollutum crimine agnosceret, se sortibus etiam subiecit: *Et ait Saül: Mittite sortem inter me, & inter Ionatham filium meum.* Si antea ipse sortes solicitauit: *Domine Deus Israel, da indicium,* cur modò totum negotium populo committit: *Mittite sortem inter me, & inter Ionatham filium meum?* Ad hæc: Si ipse nullius criminis sibi conuictus, otiosum erit sortes consulere, & rursum, sententiam, in Ionatham pronuntiare. Cur ergo iterum sortem consulit, & ab inquisitione non abstinet! Ne, si ipse ea in sorte interueniret, aliquam populo suspicionem ingereret, aut si pronuntiaret sine repetitis sortibus in Ionatham sententiam, aliquam malignitati obmurmurandi relinqueret viam: ergo populo sortes commisit, seque subiecit, quo clarius eius reluceret probitas, & agnosceretur integritas. Innuit Abulensis q. 40. *Voluit accipere sortem, vt sic pateat, quis peccauerat.* Adnectit: *Sic autem ipse cessaret à suspicione.* Dum sors reum publicat, ipse à suspicione cessat, quia nulla illum suspicio denigrat: ergo factis ostendit fastigium possidenti satis non esse inculpate viuere, sed omnem suspicionis occasionem arcere. Christus Dominus oculos ad patrem leuat, cùm in deserto turbis miraculosum panē ministrat: *Cùm gratias egisset, distribuit discumbentibus,* Ioan. 6. *vers.* 11. Patri factum retulit, vt malignitati linguam occluderet, ne ipsi qui miraculo fruebantur, aliquam calumniandi occasionem quærerent, & suspicionibus denigrarent. Prodest Basilius Seleuciensis orat. 33. *Ne ex miraculi magnitudine calumniandi caperent occasionem, quòd se per ambitionem patre superiorem ostenderet, nevè quod patri parem se faceret, suetam rursus calumniam excogitarent. Iudæorum loquacitati eripiens occasionem, sublatis in cœlum oculis patri hoc præclarè factū acceptum*

acceptum refert. Semper enim Christus hac ratione tractat Iudæorum nequitiam. Sic aliàs quoque curato leproso, & ob ægritudinem depulsam potestate innotescente liberatum à morbo remittit ad legem. Offer, inquit, munus tuum Sacerdoti in testimonium. Sit mihi lex testis curationis, & iniquitati lingua occludatur. Egenis misericorditer impertiebatur beneficia, & contra ipsos beneficiatos prouidentissima vtebatur cautela, & licet miracula testarentur innocentiam, edocuit altos oportere omni malignitati, & suspicioni occludere viam.

§. CIV.

Delinquit, qui superiorum audaci lingua abrodit mandata, & obtrectationibus infirmat edicta.

HOminis lingua caeterra malorum est: *In ore stulti virga superbiæ,* id est, superbia, militiáque pro telo, quo feriant: stulti lingua abutuntur; nam improba lingua est malitiæ promptuarium, famæ pestis, virtutis hostis: verum etsi omnis obmurmuratio peccati inueniatur rea, tunc præcipuè delinquit lingua, cùm eneruat obmurmurando superiorum mandata; tunc enim audientes ab obsequela aliquomodò retrahuntur, & superiorem non adeò exornatum virtutibus suspicantur. Consultum à Saüle oraculum denegauit responsum, & silentio aliquod ostendit admissum fuisse piaculum: sortes consuluntur, & Ionathas capitur: *Captus est Ionathas.* Quærunt Interpretes, quod fuerit Ionathæ delictum, quando degustasse favum prohibitione prorsus ignorata non videtur esse peccatum? Cur ergo sors non fallax ostendit reum? Quia de prohibitione admonitus, patris obmurmurando infamauit edictum, & vti imprudens carpsit præceptum: *Turbauit pater meus terram. Vidistis ipsi quia illuminati sunt oculi mei, eò quòd gustauerim paululum de melle isto.* Fortassis minus delinqueret comedendo, quàm deliquit obmurmurando. Adest Caietanus: *Censet Ionathas præceptum patris turbasse populum.* Adstipulatur noster Sanctius: *Ausus est, tacente, & non reclamante populo, mandatum illud imprudentiæ, & temeritatis arguere.* Ecce Saulis præceptum ab externis suscipitur à suis abroditur. Sæpè namque promptiores, & audaciores sunt familiarium linguæ, quàm caeterorum. Non fuit peccatum favum degustare, sed crimine non caruit superioris mandatum imprudentiæ, & temeritatis arguere: ergo Ionathas capitur, & morti addicitur: *Captus est Ionathas.* Redeat noster Sanctius: *Est quidem hoc ad mores graue; nec enim subditus damnare superioris, atq; prælati consilia debet, sed potiùs ab omni vel suspicione, vel calumnia vindicare.* Ionathas, qui tueri tenebatur patris præceptum, audacter sugillauit mandatum, quod adeò grauiter Deus tulit, vt veraci sorte & reum, & morte ostenderit dignum. Pater ille familias omni patientia eruditus operarium non solùm ostendit nequam, sed ab electorum numero iustè amandatum. *An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi.* Math. 20. *v.* 15. Et cur operarius audierit nequam? Quia aduersus patrem familias armauit linguam: *Accipientes murmurabãt aduersus patrẽ familias.* Hilarius in Catena D. Th. hoc in murmure ait designari totius populi Israëlitici insolentiam, & contumaciam, quasi in lingua superiorem abrodente omnis inueniatur prauitas, & iniquitas. Hilarium audi: *Et secundùm insolentiam populi iam sub Moyse contumacis hoc murmur operantium est.* Linguæ veluti collecta omnia crimina in se habet, dum superiorem abrodit: ergo forte Ionathas capiatur, vt eius exemplo omnis contra superiorem obmurmuratio vitetur.

TEXTVS.

VERS. XLIII. Dixit autem Saül ad Jonatham: Indica mihi quid feceris. Et indicauit ei Jonathas, & ait: Gustans gustaui in summitate virgæ, quæ, erat in manu mea, paululum mellis, & ecce ego morior.

§. CV.

Quantumuis constet delictum, non incommodat reum audire, & supplicium maturitate suspendere.

NOn deerit (aiebat Seneca *de Ira, lib. 2. cap. 24.*) *suspicionis argumentatio ... Nihil nisi quod in oculos incurrit, manifestumque erit, credamus.* Immò nec oculis credendum est, si graue infligendum supplicium, fieri debet reo facultas se defendendi, & vel clarè inspecta infirmandi; nam sæpè visus fallitur, & sensus illuditur, & apparent facto examine incerta, quæ putabamus indubia. Atticinus amicum suum deceperat, & quem deceperat, accusauit. Crimen videbatur indubium, quandoquidem amicus, & familiarissimus erat delator, nec poterat credi fallacia, quando adeò arcta intercedebat inter vtrumque amicitia. Accusatus auditus est, & criminator apparuit reus, & iniusta ira inflammatus. Audi Plinium 6. *epist.* 22. *Atticinus flagitiis addidit, vt quem deceperat, accusaret. Recepta cognitio est ... Protulit Brucciarus, qui accusabatur, testamentum suum, quod Atticini manuscriptum esse dicebat. Hoc enim & arcana familiaritas, & querendi de eo, quem sic amasset, necessitas indicabatur. Enumerauit crimina fœda, manifestaque. Ille cùm diluere non posset, ita se gessit, vt dum defenditur, turpis, dum accusat, sceleratus probaretur.* Crimen videbatur indubium ab amico familiarissimo delatum; at dum auditur accusatus, apparuit delator scelestus, & iniqua intentione motus. Addit Plinius: *Magna res acta est omnium, qui sunt prouinciis præfuturi, magna omnium, qui se simpliciter credunt amicis.* Magna cautela opus est, nam sæpè, qui creditus amicus, interius est aduersarius, & à larvata amicitia quærit veræ malignitati suffragium, & iniquitati auxilium: ergo oportuit accusato se defendendi facultatem facere, & rem maturè dispicere. Ob id Saul Ionatham cœlesti sorte deprehensum in examen adducit, & quid admiserit quærit: *Indica mihi quid feceris.* Noluit inauditam partem mulctare, sed iudices erudire. Innuit Abulensis *quæst.* 40. *Per sortem positam putabat Saül sufficienter cognitum esse, quòd Ionathas peccasset, nesciebatur tamen, in quo peccasset: ideò quæsiuit quid egerit.* Ionathas parum mellis inscienter gustasse confessus est, & apparuit ob materiæ paruitatem, inscitiámque ea pœna non esse dignum, immò absoluendum. Hanc formam præscripsisse iudicibus videtur etiam Iosue. Nam cùm Acham sorte fuisset deprehensus, reum interrogauit: *Indica mihi, quid feceris.* Iosue 7. *vers.* 19. Noluit, quantumvis manifestum esset crimen, pœnam contra inauditum decernere, sed iudicis munus legitimè implere. Redeat datus suprà Abulensis: *Postquam sorte deprehensus esset reus violati anathematis Iericho, Iosue dixit ei: Fili mi, da gloriam Deo Israël, & confitere, atque indica mihi quid feceris.* Ne quis præcipitatum sugillaret iudicium, reum interrogauit, quantumvis manifestum fuerit peccatum. Vt nouerint superiores, iudicésque præscriptam à iure formam seruandam, nec pœnam aliter infligendam.

§. CVI.

Laudabilis est ambitus in culpabili morte pietatem implere, & salutem plurimis impertiri.

NOn semper vnum merentur iudicium (inquit Cassiodorus 8. variat. 27.) *diuersa merita personarum.* Ingloriuum est ob propria crimina mulctari, gloriosum cunctis moriendo vitam largiri. Laudandus est, qui sponte se obtulit morti, vt consoleret plurimorum saluti. *Maior ambitus est* (addit Cassiodorus) *dominis nos velle servire, vt commendatis bonis initiis reliquam vitam securitatis munere perfruantur.* Ambitus erat honestus dominis inservire, & à duro captiuitatis iugo plures liberare. Hinc est, quod Ionathas, quem nulla delicti grauabat conscientia, decretam a patre mortem lubenter acceperit, & propria emisse morte exterorum libertatem plurimi duxerit: *Ecce morior.* Ac si dicat: Lubenter mortis à patre decretam accepto sententiam, vt populus potiatur victoriam. Nec enim mihi amarum supplicium à tanta pietate profectum, & totius Reipublicæ sospitati, ac saluti commodum. Ita Iosephus 6. Antiquit. 7. *Ille, ne præsenti quidem periculo territus, magno ac generoso animo se præbuit. Nihil, inquit, deprecor, pater. Libenter enim hanc mortem fero, quæ te religione solvat, dum prius eam magnificam victoriam videre contigit: maximum enim mihi fuerit solatium Palæstinorum insolentiam ab Hebrais esse perdomitam.* Itaque Ionathas non solum mortem non recusauit, sed quodammodò exambiuit, quia acerbitatem molliebat, & captiuitas à populo abacta, & patri exhibita promptè obedientia. Profectò Ionathas hoc facto Christi Domini emblema fuit. Christus namque, vt obedientiæ nobis exhiberet exemplum, lubenti animo subiuit supplicium, vtque nos à dura dæmonum captiuitate liberaret, crucem ambiuit. Hæc etiam vestigia imitati sunt martyres, dum gestiebant mori, vt animas errorum vinculis illigatas exolverent, & veritatis luce præfunderent. Isaac manus gaudens nexibus constringendas offert vt patri exprompté obediret, & totum genus antea pulverem ad stellarum celsitudinem, & splendorem evexerit: *Cum alligasset Isaac filium suum, posuit eum in altare super struem lignorum.* Gen. 22. vers. 9. Floridam Isaac ætatem despexit, & quam immatura ad speciem mors acerbitatem afferebat, in saporem vertit & exhibenda patri obedientia, & fratribus comparanda victoria. *Lætatus est puer* (aiebat Zeno serm. 1. de Abraham.) *patre fideli ipse quoque fidelior, nec recusabat mortem, quam Deus, qui vitam dederat, imperabat.* Isaac moriens mirandum patri exhibebat obsequium, & immortalem suis comparabat triumphum: *Possidebit semen tuum portas inimicorum suorum.* Ergo vt vidit pulverem in splendida convertendum sidera, & immortali contra hostes coronandum victoria, mortem non recusauit, sed exambivit: *Nec recusabat mortem, quam Deus qui vitam dederat, imperabat.* Ergo Ionathas etiam gestiebat morte adimplere obedientiam, & asserere suis victoriam: *Libenter hanc mortem fero, qua te religione exolvat, dum prius tam magnificam victoriam videre contigit.*

TEXTVS.

VERS. XLIV. Et ait Saül: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia morte morieris Ionatha.

§. CVII.

Religio amori debet præponi, & filiis etiam dilectissimis anteferri.

PIetatis nomina implentur, dum filij religioni, ac Numini postponuntur. Natura erga prolem tenerum parentibus amorem indidit, & pericula vitæ etiam contemnere edocuit. *Maria ipsa* (inquit Cassiodorus 1. var. 14.) *fatis tempestatibus excitata genitoris cura non refugit, vt peregrinis mercibus acquirat, quod propria soboli derelinquat.* Filij à parvulis accuratè nutriuntur, pro ipsis paternus amor duros labores amplectitur, & vitæ etiam discrimine prodere filiis admittitur: verùm laudanda est dilectio, si religionem præponat, & Numini potiùs, quàm filiis placere exambiat. Deus Abrahamum in examen vocat, & vnicum, ac dilectum, quem in senectute acceperat, filium aris sibi imperat deuoueri: *Tolle filium tuum primogenitum, quem diligis, Isaac, & vade in terram visionis: atque ibi offeres eum in holocaustum.* Genes. 22. vers. 2. Dum vnigenitum, dum tenerè dilectum commemorat, omnes naturæ vires in campum producit armatas; verùm Abrahamus religionis amore naturæ amorem deuicit, Deumque prætulit, dignúsque fuit longa, ac felici posteritate, dum piè seuerus armatur in filium, vt cœleste exequator mandatum. Expendebat Zeno serm. 1. de Abrahamo: *O pater spiritum captans, corpus verò, mortémque contemnens! O qui seruum Domini ita se esse meminerat, vt patrem se esse nesciret!* Oblitus est se patrem esse, & dum filio non pepercit, melius seruauit. Nec aliter Saul se gessisse videtur, dum mavult dilectum sibi Ionatham morti addicere, quàm emissi iuramenti religionem violare: *Morte morieris Ionatha.* Morte Ionatham condemnans caret filio, sed satisfacit iuramento: ergo patrem se ignorat, vt se Dei servum sciat. Ita Iosephus 6. Antiquitat. cap. 7. *Saulus iurat se eum occisurum, pluris quàm genus, aut naturam, aut affectus iusiurandum faciens.* Noluit, vt filij vitæ, ac saluti consuleret, iuramentum violare, immò gestiuit vitæ, affectuique religionem præferre, & dum filium virtuti postposuit, securiùs asseruauit: dignus visus est, qui non careret filio, dum postponit Sacramento. Consonat Iosepho Ambrosius apud Glossam: *Videte quanta apud eum fuerit religionis observantia, qui offensum Deum optauit etiam parricidio mitigare.*

§. CVIII.

Quò viuidiùs contra virtutem emergunt difficultates, validiùs exerenda contra difficultates sunt vires.

VIrtus ex se difficilis emergentibus solet reddi difficilior impedimentis: difficultates emergunt, perplexitates occurrunt; verùm virtutis studiosus tunc maiores exerit vires, quibus superare possit difficultates. *Quamvis sensum nostræ pietatis* (aiebat Theodericus 3. variat: 40.) *turba multiplex cogitationis intraret, & diversas regni partes consueta fidelitate respiceret; festinè tamen remedia vestræ vtilitatis inspeximus.* Accelerauit adhibere remedia, vt maiora nouit emergere obstacula. Peritus medicus, dum morbi læsionem validiùs agnoscit impetere, validiora soliciitiùs remedia

conatur opponere, ne ignauia vires acquirant pericula, & frustrentur applicanda remedia. Vt vidit Saül tacere oraculum, agnouit contra Deum admissum delictum: ergo, vt Numinis iram auertat, expiandum peccatum iuramento confirmat: *Viuit Dominus Saluator Israel, quia si per Ionatham filium meum factum est, absque retractatione morietur.* Non putabat, cùm emisit iuramentum, in Ionatha reperiendum delictum; sors non fallax Ionatham prodidit. Obstupuit pater, quia vidit filium sibi charissimum, & hostilibus spoliis coronatum morti tradendum. Quid tunc? Vt vidit maiora insurgere obstacula, repetiuit iterum Sacramentū: *Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia morte morieris Ionatha.* Satis videbatur emissum, quin modò iterum emitteret iuramentum. Cur ergo tertio se Sacramento contra filij vitam obarmat, mortémque accelerat? Quia inopinè modò difficultates emerserant. Occidendus erat præter opinionem filius multis nominibus dilectus, & victoria etiam gloriosus: ergo contra difficultates nouas à iuramento quæsiuit vires. Notauit Chrysostomus apud Glossam: *Ecce tertium iuramentum, nec simpliciter tertium, sed cum multa temporis angustia.* Natura affectibus obarmata persuadebat retractare sententiam; ergo Saül, dum sensit validius naturæ robur, se iterato communiuit Sacramento, ne triumpharet natura, si inerti ipse se gessisset ignauia. Hoc facto edocuit Saül vigilantius in statione persistendum, cùm inimicus maiores opponit vires, & armat difficultates. Hanc veritatem edocuit etiam Dauid. Nam cùm Philisthæus proceræ magnitudinis in certamen prosiliret, & Israelitas vel solo aspectu de statione deturbaret, vires erexit, & alacriter certamen arripuit. Saül, vt vidit puerum pugnæ amore incensum difficultates objecit: *Non vales resistere Philisthæo isti.* 1.Reg.17.v.33. Quid tunc Dauid? *Leonem, & vrsum* (inquit) *interfeci ego seruus tuus: erit igitur & Philisthæus hic incircumcisus quasi vnus ex eis. Nunc vadam, & auferam opprobrium populi.* Quo passu ei objiciebat difficultates, Dauid ostentabat invictas vires. Edocens difficultatibus ignauiter non cedendum, sed validius deprælìandum. Notauit Basilius Seleuciensis, orat. 15. *Qua ratione à proposito certamine conatus es auertere, acriùs, ô Rex, ad pugnam exacuisti.* Acriùs ad pugnam est exacutus, vt se vidit multis difficultatibus impetitum, & aduersarium validioribus armis protectum. Vt discas hinc animo non cadere, sed contra difficultates maiores animos prudenter resumere.

TEXTVS.

VERS. XLV. Dixitque populus ad Saül: Ergo ne Ionathas morietur, qui fecit salutem hanc magnam in Israël? Hoc nefas est: Viuit Dominus, si ceciderit capillus de capite eius in terram, quia cum Deo operatus est hodiè. Liberauit ergo populus Ionatham, vt non moreretur.

§. CIX.

Prosunt egregia facta ad avertenda animæ, & vitæ pericula.

BEnè prospicit (aiebat Cassiodorus 7. var. 7.) *rebus futuris, qui regnantium seruiuit initiis.* Exhibita deuotè obsequia fausta sunt futurorum auspicia. Nullus perdidit, quod honestè collocauit; in benè cœptis perseueraturus creditur, qui virtutibus inseruisse dignoscitur, & se contra aduersos fortunæ vultus communiuit, qui virtutes egregiè coluit. Ionathas contempsit pericula, vt populo acquisierit trophæa; per scopulos reptans ascendit, & adversarios audacia felicissima inuasit. Cumque ad magnas angustias deuenisset, & iam vitæ immineret periculum, præclara eius facinora salutì præstitere suffragium, & nefas censuit populus disperire, quem tot triumphos agnouerat exornari: *Ergo ne Ionathas morietur, qui fecit salutem hanc magnam in Israel?* Quasi dicant: Esto aliquod Ionathas perpetrarit erratum, cur à tot, tantisque facinoribus contra erratum non habebit auxilium, & leuis, aut nulla culpa ei adducet mortem, qui magnam adeò est operatus salutem? Notauit Glossa: *Multum prosunt transacta bona. Nisi enim Ionatham præterita bona iuuissent imminentia mala non euasisset. Non enim iniustus Deus, vt obliuiscatur bonorum.* Qui eleemosynas pauperibus erogauit, vitæ suæ, ac saluti prouidit: qui inualidum à potentiori defendit, scutum adversæ fortunæ opposuit. Dauid, dum mappalibus degeret, & curæ gregum incumberet, innoxium agnum à ferocientis lupi rictibus extraxit, ab immanis leonis vnguibus ouem eripuit: *Veniebat leo, vel vrsus, & tollebat arietem de medio gregis, & persequebar eos, & percutiebam, eruebámque de ore eorum.* 1.Reg.17. v.34. Audis inualidorum consuluisse saluti, vide etiam ereptum vrgenti satis discrimine: nam cum Saul in illum hastam contorserit, prouidentia cœlestis eripuit, & hasta casso ictu in parietem delata est. *Tenebat Saul lanceam, & misit eam, putans, quòd configere posset Dauid cum pariete, declinauit Dauid à facie eius secundò.* Infr. c.18.v.10. Non adeò mirum fuit leonem in deserto suffocare, ac in aula inuidentiæ telo non transfigi: verùm Dauidem gratia discrimini eripuit, quia inualidorum saluti prospexit. Innuit Basilius Seleuciensis orat. 25. *Hastam iacit in Dauidem. Illum verò paries excipit, omnibusque facinus indicat. Non enim omnia videns oculus hic curam remisit, neque iactum telum diuinam prouidentiam præuertit. Ita Dauid periculo exemptus est.* De potentioris manu Dauidem exemit prouidentia; quia de potentioris manu exempta fuerat ouicula, & Dauid, dum inualidorum auertit periculum, in se retortum frustrauit telum; nam oculus omnia videns iustum remunerauit, & pro bene retrò actis vitam concessit.

§. CX.

Plurimùm valent sanctorum suffragia ad eludenda pericula, & supplicia delinienda.

MAgna orationis vis; nam mutuata quodammodò omnipotentia honestè audet, & laudabiliter præsumit. Deus ipse gaudet quodammodò parere, & quod postulatur, efficere. Vnde Tertullianus in Apologetico, c.39. altè scribebat: *Hæc vis Deo grata est.* Et Chrysost. homil.5. de incomprehensibili, &c. *Aptissima arma oratio est.* Vt armis alios protegimus, & à periculis seruamus; ita oratione defendimus: verùm tunc crescit eius efficacia, cùm plures veluti facta manu conveniunt, & Dei misericordiam, si fas est dicere, invadunt. *Coimus* (verba sunt Tertulliani) *in cœtum, & congregationem, vt ad Deum quasi manu facta precationibus ambiamus orantes.* Itaque Deus quasi iucunda sibi obsidione ambitur, & oratio multorum, quod piè audet, fortunatissimè assequitur. Chananææ filia dura sustinebat tormenta mater accurrit, & anxias effundit preces: *Miserere mei Domine fili Dauid: filia mea malè à dæmonio vexatur.* Matth.15. v.22. Christus tacuit, & nos arcano silentio edocuit: *Non respondit ei verbum.* Apostoli mulieris suscipiunt patrocinium, & depelli precantur morbum: *Accedentes discipuli eius rogabant eum;* & iam mulier propiùs accedit, & salutem sibi promittit: *At illa venit, & adorauit eum.* Inquiramus, cur modò plus audeat, propiúsque accedat? Si prius indignitatem distantia fatebatur, cur modò plus præ-

sumat,

ſumat, & placandum tormentum credat? Quia iam vidit pro ſe ab Apoſtolis preces fuſas, & credidit non fore irritas, quas tanto animorum conſenſu aſpiciebat armatas. Audi D. Thomam in Catena: *Ideò non reſpondit, vt diſcipuli pro ea rogarent: oſtendens per hæc neceſſarias eſſe preces ſanctorum ad aliquid impetrandum.* Fiduciam fouit, & ſpem ſalutis fixit, non ignara, quantum ſanctorum orationes valeant ad comprimenda dæmonia, & ad releuanda ſupplicia. Nec fiduciæ fructu fraudata eſt, nam vexatio ceſſauit, & ſanitas rediit. Plurium etiam orationis vim Ionathas expertus eſt: mortis iam imminebat periculum, Regis adurgebat decretum, cùm populus pro Ionatha interceſſit, & à morte liberauit: *Liberauit ergo populus Ionatham, vt non moreretur.* Populi ſuffragia auerterunt ſupplicia, nec pater potuit denegare, quod tot precibus aggreſſi ſunt obtinere. Prodeſt Rbabanus apud Gloſſam: *Precibus populi liberatus eſt. Vnde patet eum qui mundi voluptate ſuperatur, Sanctorum ſuffragiis, & Sanctorum orationibus indigere.* Breuis, & exigua faui voluptas periculo expoſuit vitam, & coronam, ſed ſuffragia Sanctorum reſtinxerunt Regis iram, & infligendam vitarunt pœnam. Plurium oratio vitæ fuit redemptio; æmulatur namque quodammodo redemptionis efficaciam in ordine ad pœnam, & vitam. *Iuxta Hebræum habetur* (inquit Caietanus) *& redemerunt populus Ionatham, & non eſt mortuus; tanquam redemptio cenſetur officium populi pro Ionatha.* Oratio plurium reduxit à morte, quem fauus damnarat breui dulcedine.

TEXTVS.

VERS. XLVI. Receſſitque Saul, nec perſequutus eſt Philiſthiim: Porrò Philiſthiim abierunt in loca ſua.

§. CXI.

Inefficacia redduntur arma, ſi commiſſa Dei auxilium impedierint delicta.

ARma, vt hoſtibus incutiunt terrorem, ſic populis pariunt ſalutem: verùm ſi culpis admiſſis redundantur, nil valent ad aduerſariorum impetus retundendos, nil ad triumphos comparandos. *Quid eſt enim dignius* (aiebat Theodericus 4. variar. 6.) *quod die, noctùque aſſidua deliberatione volvamus, niſi vt Rempublicam noſtram, ſicut arma protegunt, æquitas quoque inuiolata cuſtodiat.* Arma, & æquitas Reipublicæ ſunt cuſtodes, & aduerſariorum peſtes, debent tamen amica ſocietate iuvari, & alternis auxiliis communiri; nam ſolùm oneri erunt arma, ſi eorum aciem retuderint vitia. Armis exundabat populus, cùm effinxit vitulum & tamen Moyſes adſpicit denudatum: *Videns ergo Moyſes populum, quòd eſſet nudatus.* Exod. 32. verſ. 25. Nudatus erat diuino auxilio, & quia defecerant cæleſtia auxilia, parum, aut nihil iuvabant arma. *Nudum conſtituerat* (inquit Hugo) *gratia Dei, qua tunc plurimum indigebat.* Inermis Iſraëlita armatum Pharaonis deiecit exercitum, quia virtutibus pugnabat armatus; modò verò, quantumvis armorum copia munitus, hoſtibus videbatur objectus. Arma, & æquitas magnum robur: quòd ſi aliquid ex his deficiat, ſatius eſt æquitate adornari, quàm armorum copia muniri. Saul nullis, aut paucis armis Philiſthinorum phalangas aggreſſus partim occidit, partim fugauit, & cùm iam conſummanda arrideret victoria, non eſt proſequutus certamina. *Receſſit Saul, nec perſequutus eſt Philiſthiim.* Sicut elogium eſt cœpta perficere, ſic ingloriam videtur inchoata non conſummare. Cur ergo Saul inermis de victoria præſumpſit, & modò hoſtilibus armis onuſtus certaminis curſum intercidit, de victoriáque deſperauit? Quia modò (inquit noſter Sanctius) ob admiſſam culpam Deum exiſtimauit iratum, & prudenter cenſuit parum iuvare arma, ſi cæleſtia deeſſent auxilia.

Eman. de Naxera in Reg.

Accipe egregium Interpretem: *Coniectauit Saul, & qui illi tunc à conſiliis aderant, offenſum eſſe Deum, cùm nullam dederit ad interrogata reſponſum; neque irato Deo ex vſu futuram eſſe iudicabat quidquam tentare prorſus inauſpicatum, maximè in re bellica, vbi ſi quid peccatum fuerit, grauiſſimæ fiunt rerum inclinationes.* Veritus Deum offenſum, ſtatuit vlterius non progrediendum, ne, quem de hoſtibus reportarat triumphum, culpa verteret in lamentum. Itaque arma, Deo offenſo, non conſummauere victoriam, cùm propitio Deò inermis populus verteret aduerſarios in fugam.

TEXTVS.

VERS. XLVII. Et Saül confirmato regnò ſuper Iſraël pugnabat per circuitum aduerſus omnes inimicos ejus contra Moab, & filios Ammon, & Edom, & Reges Soba, & Philiſthæos, & quocumque ſe verterat, ſuperabat.

§. CXII.

Qui Dei ſequitur iuſſa, facilè de hoſtibus reportat trophæa, & coronatur victoria.

QVi cum Deo pugnat, facilè aſſequitur triumphum, quia non poteſt non arridere victoria, ſi pugnando diuina adimplentur mandata. *Is vincit aſſiduè* (aiebat Caſſiodorus 2. variar. 41.) *qui nouit omnia temperare*, immò qui nouit obtemperare, & in omnibus parere; nam *vir obediens loquetur victoriam.* Prouerb. 21. v. 28. Galfridus in Allegor. Tilman. legit: *Vir obediens loquitur victorias.* Additque: *Verè non victoriam, ſed victorias; triplicem enim loquitur victoriam, ſcilicet, de ſe ipſo, de diabolo, & mundo.* Quiſquis Deo ſubjicitur, auſpicato bellum aggreditur, & licèt pro diuerſitate regionum, ac terrarum diuerſa ſint hoſtibus tutamenta, & munimina, obediens Numini victricia omnibus infert arma. Saul varius cum aduerſariis dimicans ditiſſima reportauit ſpolia: *Saul confirmato regno ſuper Iſrael pugnabat per circuitum aduerſus omnes inimicos eius contra Moab, & filios Ammon, & Edom, & Reges Soba, & Philiſthæos, & quocumque ſe verterat, ſuperabat.* Gentium diuerſitas, locorum arduitas Saulis militauere decantandis triumphis, quia pugnando cæleſtibus obſequebatur mandatis. Ita Abulenſis q. 42. *Hoc Deus iuſſerat Sauli per Prophetam, quando vnctus eſt in Regem ſuprà cap. 10. ſcilicet, ecce vnxit te Deus ſuper hæreditatem ſuam in Principem, & liberabis populum eius de manibus inimicorum eius, qui in circuitu eius ſunt.* Dum pugnat per circuitum, Domini præceptis obſequitur: ergo triumphis multiplicibus coronatur. *Quocumque ſe verterat ſuperabat.* Nam obtemperanti Deo Principi copioſus obtemperabat exercitus, cúmque milites alacres, & ardentes in vicinos aduerſarios irruerent, aut turbabant, aut ſubigebant, cúmque Deus Principis promoueret conſilium, de quocumque hoſte reportabatur trophæum. Iſraëlitis jubet Deus aduerſus populos acriter pertinaces pugnare: *Sin autem fœdus inire noluerit, & cœperit contra te bellum, oppugnabis eam: Cúmque tradiderit Dominus Deus tuus illam in manu tua, &c. omnem prædam exercitui diuides, & comedes de ſpoliis hoſtium tuorum.* Deut. 20. v. 12. Vbi iubetur pugna, agitur de victoria, & diuidenda militibus præda; quaſi idem fuerit contra hoſtes Numini obediendo oppugnare, & ſpolia ab eis obtinere. Iam ſpolia diuiduntur, ſi Dominica præcepta aſſeruantur. *Seruiet tibi ſub tributo* (inquit Interlinearis) *obediendo.* Obediendo imponuntur hoſti tributa, aut reportantur trophæa; nam qui Numini obſequitur, aduerſariis feliciter dominatur.

§. CXIII.

Frequenter qui propitio Marte vtitur, culparum nebulis obscuratur.

QVi militaribus officiis assueti, ciuilitatem premere dicuntur armati (scribit Cassiodorus 1. var. 11.) *& ob hoc iustitia parere despiciunt, quoniam ad bella Martia semper intendunt.* Idem videtur esse militarem armaturam induere; & virtutibus denudari. Nulla alia milites agnoscunt iura, nisi quæ sibi fecerint arma, & tantum arbitrantur sibi licere, quantum audent armis præsumere. *Nescio quo pacto* (addit Cassiodorus) *assiduè dimicantibus difficile est morum custodire mensuram.* Morum despicitur mensura, quia militaris solùm laudatur audacia. *Chrysantam laudauit Cyrus* (scribit Plutarchus in quæst. conu.) *quòd obtruncaturus hostem, sublatúmque tenens gladium, vt tubam audiuit receptui canentem, hominem missum fecisset, neque vt prohibitus, percussisset.* Deprædicandus fuit miles spoliis abstinens, & præceptis ducis obediens; cùm frequenter, si inuitauerit præda, morum non custodiatur mensura; verùm etsi non rarò milites à legibus sibi videantur soluti, hi præcipuè edicta diuina calleant, qui triumphis coronati, & Marte propitio vsi. Vbi murus Iericho Israëlitis iuuit collapsus: *Muri illicò corruerunt.* Iosue 6. vers. 20. Acham crimine refertur infectus: *Tulit aliquid de anathemate.* Iosue 7. vers. 1. Quasi idem fuerit triumphis potiri, & perpetratis criminibus sordidari. Nec aliter videtur accidisse Sauli. Nam vbi noster Textus habet: *Quocumque se verterat, superabat,* in Hebræo est vox æquivoca, quæ significat impiè agere, & hostes subigere. Notauit in Additione Gloss. *Dictio Hebraïca in hoc loco posita æquiuoca est. Vno modo significat idem, quod vincebat, vel superabat. Alio modo communiori significat idem, quod impiè agebat.* Adstipulatur Lira: *In Hebræo habetur: & quocumque se vertebat, impiè agebat, vel impius fiebat.* Quo passu crescebat triumphus, morum decrescebat ornatus, & vnde tenebatur Saül morum custodire mensuram, inde contra bonos mores, & pietatem maiorem fouebat audaciam. Vt vera sit nostra thesis, scilicet, qui propitio Marte vtitur, corruptis moribus sordidatur.

TEXTVS.

VERS. XLVIII. Congregatóque exercitu percussit Amalec, & eruit Israël de manu vastatorum eius.

§. CXIV.

Ni copiosa adfuerit pecunia, strenuè nequeunt tractari bella.

NI competens exercitui præbeatur annona, milites abjicient arma, nec corpora objicient periculis, si alendæ vitæ indiguerint alimentis. Priusquam cogatur exercitus, copiosus prouidendus est nummus; nam si contigerit alimenta Principem non largiri, omnia milites arbitrantur sibi licere. *Præsenti iussione* (aiebat Theodericus 5. variar. 13.) *vos credidimus admonendos, vt annonas constitutas exercitui præbere debeatis, quatenus nec illi negligantur aduerso voto, nec prouinciales perniciosa debeat grauare direptio. Commodius enim sub expensarum lege tenetur exercitus, quam si cuncta fuerit vastare permissus.* Modum nescit fames seruare, nec cogi potest ad morum custodiendam mensuram, si miles ad alendam vitam debitam non accipiat annonam. Ob id Saül congregauit aurum, vbi congregauit exercitum: *Congregato exercitu percussit Amalec.* In Hebræo habetur: *Congregatis diuitiis.* Nequiret exercitum copiosum contra aduersarios producere, ni priùs studuisset congregato auro annonam militibus prouidere. Habens aurum coëgit exercitum; & bene instructo exercitu debellauit inimicum: *Et eruit Israel de manu vastatorum eius.* Eodem tempore militarem cogebat exercitum, & copiosum alendis militibus congregabat aurum, vnde contigit, vt facilè attereret inimicum. Innuit Abulensis quæst. 42. *In Hebræo habetur secundùm quosdam: Congregatis diuitiis percussit Amalec. Et istum sensum tenet Rabbi Salomon.* Militares auolassent copiæ, ni ad alendos milites prouiderentur diuitiæ. Nam si militi non præbeatur stipendium, aut vigor hebetatur, aut fuga subsidium quæritur. Abimelec cognatorum ambitione electus argentum priùs curauit habere, quam bellum aggrederetur instruere: *Dederunt illi septuaginta pondo argenti de fano Baalberith, qui conduxit sibi ex eo viros inopes, secutique sunt eum.* Iudic. 9. vers. 4. Inopes, vt alerent vitam, vitam ipsam discriminibus exponebant: ast Martia detrectarent subire certamina, si depellendæ fami deficerent alimenta. Ergo Abimelec astutè prouidus priùs curauit habere aurum quàm cogere aggrederetur exercitum; esset namque labor irritus exercitualia non habere, & copias militares instruere. *Pro electione promouenda* (inquit Glossa Moralis) *expensas magnas faciunt.* Sine annona non possunt milites inire ardenter certamina, nec competens exhiberi potest annona ni pecuniarum vim antea collegerit prouidentia. Ergo Saül, vt militares haberet copias, copiosas priùs parare procurauit diuitias.

TEXTVS.

VERS. XLIX. Fuerunt autem filij Saül, Ionathas, & Iessui, & Melchisua: & nomina duarum filiarum eius, nomen primogenitæ Merob, & nomen minoris Michol.

§. CXV.

Qui optima parentum exempla non sectatur, à filiorum numero mulctatur exclusus.

IN sobole frequenter homines falluntur: filius non respondet origini, cùm virgulta respondeant cespiti. *Propago vitis* (aiebat Cassiodorus 2. variar. 14.) *propriè seruit origini, & discrepat homo à suo fusus initio.* Vt gloriosum est ab ignobili origine discrepare, sic est præclaræ inglorium non respondere. Non videtur nobili vena prognatus; qui inconcinnis moribus sordescit obscurus. Saülis filios recensens Sacer Textus Isboseth omisit: *Fuerunt autem filij Saül, Ionathas, & Iessui, & Melchisua:* cúmque indubium sit à Saüle, vt constat 2. Reg. 3. vers. 7. fuisse prognatum, sacri Interpretes inquirunt omissionis mysterium: Cur scilicet hic Isboseth excludatur à filiorum summa, cùm eadem fuerit exortus vena? Lira existimat ignauum, ac timidum arma detrectasse, cùm alij Martia gererent bella, & egregiè tractarent arma: *Hic non nominatur Isboseth propter defectum magnanimitatis; quia fuit pusillanimis, & ineptus ad prælium, propter quod in bello, vbi mortuus fuit Saul, non fuit cum aliis fratribus suis.* Isboseth otiosus indulgebat deliciis, cùm eius pater, fratrésque desudarent laudandis præliis: ergo dum optima exempla non sequitur, à filiorum numero excluditur; nec enim fas erat, vt gloriosis clareret titulis, qui à dilaudandis majorum recedebat exemplis. Matthæus, dum Dauidis recenset filios, tres arcano silentio suppressit: Ait enim: *Ioram autem genuit Oziam.* Matth. 1. vers. 8. Cùm Ioram genuerit Ochoziam, Ochozias Ioam, Ioas autem Amassiam; Amassias demum Oziam, vt patet ex 4. Regum cap. 9. vers. 27. & 12.

& 15. verſ. 18. & 21. Hi tres exulatunt expuncti. Quod ſi cauſam inquiras, reſpondebunt Interpretes, fuiſſe à Dauidica pietate prorſus degeneres, Prophetarúmque hoſtes. Ergo, vt doceret filios maiorum ſtemmatis indignos à fratrum numero fore excludendos eos Euangeliſta reticuit, & paruipendit. Prodeſt Rupertus lib. 5. in cap. 2. Apocal. *Dauid pater Christi eſt, videlicet quia Verbum Dei, quod eſt Christus, corde creaens, & ore deprompſit, & ſcriptis edidit. Primus Prophetarum, clariſſimus Patriarcharum. Alioquin niſi per fidem Chriſti pater fuiſſet, fruſtrà ſecundùm carnem anteceſſor eius extitiſſet.* Attentiùs audi, quæ ſubjicit. *Vndè Ochozias, Ioas, atque Amaſias, qui eiuſdem Verbi Dei præcones Prophetas perſequuti ſunt, & occiderunt, in illa generatione computati non ſunt.* Secundùm carnem erant Dauidis filij, ſed à Dauidis pietate, ac religione prorſus alieni: ergo de filiorum numero ſunt expuncti; nam qui optima maiorum exempla non ſequitur, iure ſtemmatum honore priuatur.

TEXTVS.

VERS. L. Et nomen vxoris Saül Achinoam filia Achimaas: & nomen Principis militiæ eius Abner, filius Ner patruelis Saül.

§. CXVI.

Matris nomen non debet ſilentio præteriri, dum filios conſtat egregiis factis radiare.

QVi timet Dominum (aiebat Eccleſiaſticus) *honorat parentes.* Eccl. 3. verſ. 8. Vt à parentibus optimis in filios claritas deriuatur, ſic ob præclaros filios honor parentibus exhibetur. *Propoſitum tuum* (aiebat Athalaricus 9. *variarum* 22.) *celebrata dilatauit opinio faciens fidem generis morum pondere, non ætate. Semen generis morum fructibus reddidiſti. Nihil vobis ætas longa ſubduxit... Cui ſpecialiter adſcriptum eſt, quod immaniſſimum hoſtem ſtatu Reipublicæ periclitante inuaſit, & in tanta virorum fortium multitudine ſolus inuentus eſt, qui patriam plus amaſſet.* Magna parentibus adaugebat gloriam filium genuiſſe, qui patriam inclinata fortuna liberaſſet, & hoſtes immaniſſimos compreſſiſſet. Vt degener filius matrem obſcurat, ſic ſtrenuus genitricis famam æternat. Hinc eſt quòd nomen matris Ionathæ Sacer Textus paſſus non eſt tumulari ſilentio, quia digna erat famæ dilaudari præconio: *Nomen vxoris Saul Achinoam, filia Achimaas.* Sæculis nomen protulit celebrandum, erat enim digna, quæ tantum ediderat filium. Innuit aliquomodo Abulenſis *q.* 42. *Ex ea genuit iſtos filios, qui nominantur hic.* Ionathas hoſtes inuicta fortitudine inuaſit, hoſtes attriuit, nec ſolùm periclitante Republica repulit iugum, ſed acquiſiuit florulentiſſimam laurum: ergo matris prodatur nomen, ne ſilentij obſcuretur tenebris, quæ tanti filij ornabatur glorioſis factis. Vbi Chriſtus Dominus miranda in Synagogis radiauit Sapientia: *Docebat eos in Synagogis eorum, ita vt mirarentur.* Matth. 13. *verſ.* 55. Parentela proditur, & matris nomen auditur: *Nónne Mater eius dicitur Maria, & fratres eius Iacobus, & Ioſeph, & Simon, & Iudas?* Non potuit genus latere, quod egregiis adeò luminibus noſcebatur radiare. Huc apto, quod aiebat darus Caſſiodorus: *Benè noti ſunt, qui meritis aſſeruntur, & abundè cognoſcitur quiſquis, fama teſte, laudatur.* Liuor, odiúmque in ſuffragium euaſerunt, & cognatorum nomina promulgarunt, vt ab ipſa inuidia matris nomen luceret proditum, quæ talem, tantúmque ediderat filium.

TEXTVS.

VERS. LI. Porrò Cis fuit pater Saül, & Ner pater Abner, filius Abiel.

§. CXVII.

Extraneæ origini ſolent ſe inſerere, quibus contigit dignitatum luminibus emicare.

DVm Sacer Textus arcanum expreſſit myſterium, humanum etiam adumbrauit ſtilum. Dubium non eſt Melchiſedechum à Noë agricola exortum, & tamen ſibi genealogia deſcribitur, cum regiis Sacerdotalibuſque inſulis adornatus refertur. *Interpretatur* (inquit Paulus) *Rex iuſtitiæ, deindè autem & Rex Salem, quod eſt Rex pacis, ſine patre, ſine matre, ſine genealogia* Ad Hebr. 7. *verſ.* 2. Quia Dei filij gerebat imaginem, arcano myſterio ſiletur genealogia, & non proditur parentela. Verùm quod in Melchiſedech fuit cœleſte myſterium, in aliis ſuperbiæ tumidæ eſt artificium; genealogiam occultant propriam, & furantur alienam, cúmque à terræ cultoribus ſint prognati, à Cæſaribus haberi volunt exorti. *Dicunt* (inquit Lira) *ipſum fuiſſe Sem filium Noe.* Sem Noë viri agricolæ, terrámque exercentis, fuit filius: at Salem Rex Melchiſedech dicitur, & genealogia tacetur. Vt dicebam, non occultauit genealogiam tumens ſuperbia, ſed cœleſtis doctrina: aſt inuenies plures, qui genealogiam repudiarint, ſi faſtigia dignitatum inſcenderint. Non ſine cauſa Sacer Textus, cùm ſæpè expreſſerit Saülem Cis filium accepto iam triumpho, confirmatóque regno à Cis iterum repetiuit exortum: *Porrò Cis fuit pater Saul*: quaſi præcaueret, ne iam Rex claros ſibi parentes adſciſceret, & magnatum ſe originibus immiſceret. Abulenſis *quæſt.* 42. legit: *Cis fuerat pater Saul, vt patet ſuprà cap.* 9. Adnectit: *Hoc ponitur ad ſignificandum gradum affinitatis.* Originem expreſſit iterum, nec fuit ſuperfluum, ſed venturis ſæculis neceſſarium. Tertullianus Saturnum, Iouémque ex hominibus natos gentibus obiectauit, forſitan quia ipſi, dum eſſent homines, ad dignitatem euecti originem reſpuerunt humanam, & ſunt mentiti diuinam. *Iouem* (inquit in Apologetico, *cap.* 10.) *oſtendimus tam hominem, quàm ex homine, & deinceps totum generis examen tam mortale, quàm ſeminis ſui par.* Quia Iuppiter iam non homo, iam ab omni terrea origine expunctus & à cognatione omni diſtractus, cùm tamen liqueret ab homine genitus, & terreno ſemine exortus. Antiqua adeò ſunt hæc proſpera fortuna vſis mendacia, & remotis artificia: ergo non otioſè Sacer Textus Saülis iam dignitatibus clari repetiuit patrem, quo oſtenderet aliam ſibi plures proſapiam elaborare, & parentelam confingere.

TEXTVS.

VERS. LII. Erat autem bellum potens aduerſus Philiſthæos omnibus diebus Saül. Nam quemcumque viderat Saül virum fortem, & aptum ad prælium, ſociabat eum ſibi.

§. CXVIII.

Vir præſtans non eſt in otio permittendus, ſed dignis occupationibus applicandus.

DIgnitas, ſi ad incognitum venit, Reipublicæ poteſt eſſe periculum; ſi ad expertum, & dignum, eſt vtilitati publicæ commodum. Tales debet Princeps

 promouere,

promouere, quorum nequeat populus promotionem iniquis linguis abrodere. Et quidem Reipublicæ consulitur, quoties qui glorioſis virtutum meritis radiat, ad dignitatum apices promouetur. Commiseratione erit dignum, ſi inertibellum committitur, & ignaro cauſas decernere demandetur. *Dedimus* (aiebat Theodericus 1. *variarum* 13.) *perſonam tantis honoribus parem, vt alterutro decore fulgentes mutua ſe gratia qualitatis ornarent. Hic eſt, qui noſtro pridem lateri veridicus quæſtor adhæſit, quem liuoris nebula nulla fuſcauit, nec maleuolentia ſtudio nocendi artes fellitis ſenſibus exquiſiuit: ſincero pectoris arcano puritati noſtræ paruit, & ad pietatem iuſſionum innocentiam ſuam præbuit.* Adnectit: *Nec paſſi ſumus otioſum, quem merita non ſinebant eſſe priuatum.* Non potuit non florere, Reſpublica, vbi eligebant merita, non affectionum ſuffragia. Quod ſi eligendus relinqueretur obliuione ſepultus, & qui relinqui debuit, ad dignitatem euolaret electus, Reſpublica ordine inuerſo aut nutaret, aut gemeret. Omnibus diebus Saulis validiſſimis certaminibus Phil hini atterebantur: *Erat bellum potens aduerſus Philiſthæos omnibus diebus Saul.* Vndè Philiſthæis calamitas promanarit, & felicitas Hebræis arriſerit, Textus non tacuit, dum retulit fortes, & ſtrenuos à Saule militiæ adſcriptos, ſibíque familiariter aſſociatos: *Nam quemcumque viderat Saul virum fortem, & aptum ad prælium, ſociabat eum ſibi.* Si ad prælia duceret timidos, omnium animos eneruaret, & hoſtibus vigorem adjiceret; at dum ipſe milites quærebat ſtrenuos, debellabat aduerſarios. Saul, quia bellicoſus, milites honorabat, & ſtrenuos perquirebat. *Amare nouimus* (aiebat Vitigis Rex 10. *variarum* 31.) *viros fortes, qui ſæpiùs bella peregimus:* *Additur: Quòd vniuſcuiuſque virtutum veſtrarum teſtis aſſiſto. Ab alio enim mihi non eſt opus facta veſtra narrari, quia omnia vobiſcum laboribus ſociatus agnoui.* Pertulerat duros campi labores, certaminum ſubierat pericula, & propria experientià edoctus magni ſtrenuos milites æſtimabat, & præmiis dignis fouebat. Ergo Saul Martiis etiam certaminibus aſſuetus, quos viros fortes inueniebat, ſibi aſſociabat, honoribus ad prælia exacuens, & militum electione aduerſarios deterrens. *Ecce modus* (inquit Caietanus) *quo Saul congregauit gentem fortem*, ſcilicet ſibi aſſociando, & vrbanè cum eis agendo. Conſonat noſter Sanctius: *Præclarum Imperatoris conſilium, quod etiam Imperatores alij cũ magno rei bellicæ bono, & gloria ſecuti ſunt.* Si obuij quique militiæ adſignentur, hoſtibus auxilium conducitur, ignavi namque aliorum animos debilitant, ad fugiendum ſtimulos addunt, & vigoris neruos diſſoluunt. Idem in aliis materiis cenſendum eſt. Sic namque eſt quævis dignitas, vt adminiſtrantium probitas, & capacitas. Mathathias morti proximus, populíque ſalutis percupidus Simonem conſiliatorum delegit, & Iudam militiæ adſcripſit: *Ecce Simon frater veſter ſcio quòd vir conſilij eſt: Ipſum audite ſemper, & ipſe erit vobis pater. Et Iudas Machabæus fortis viribus à iuuentute ſua, ſit vobis Princeps militiæ, & ipſe aget bellum populi.* 1. Machab. 2. verſ. 65. Innumeræ populo ab hac electione prouenerunt vtilitates, quæ ceſſaſſent, ſi Iudas relinqueretur priuatus, & Simon otioſus, aut ſi Iudas ad præſtanda eligeretur conſilia, & Simon ad Martia bella. Adeſt Lira: *Iudas Mach. fortis vir, ideò ad principatũ militiæ aptus.* Moriens zelũ dilaudandũ oſtẽdit, & formam eligendi præſcripſit.

FINIS.

INDEX
RERUM, ET VERBORUM.

Prior Numerus, Caput: Alter Paragraphum; Postremus verò Paginam indicat.

A

Absens.

ABsens sæpè laudatur, qui præsens despicitur. c.10.§.59.p.146.

Absentia.

Numinis deploranda. c.4.§.38.p.83.
Principis absentia suorum vires eneruat.c.5.§.6.p.92.

Abstinentia.

Salutem reparat, robur ædificat. c.7.§.63.p.176.

Abundantia.

Frequenter est socia culpæ. c.12.§.25.p.281.

Administer.

Non dolet bonus dignitate carere, sed Principis gloriam minui. c.8.§.27.p.195.
Non est suspicionibus deoigtandus, dum apparet virtutibus expolitus. c.7.§.98.p.187.
Ampla palatia non construat, sed vtilitati communi inseruiat. c.7.§.97.p.ibid.
Otio non indulgebit, sed laborem laboris mutatione leuabit. c.7.§.96.p.186.
Rarus est, qui incrementa respuat, vt generalitati prospiciat. c.8.§.30.p.196.

Admonitio.

Qui admonitus peccat, contra se indignationem inflammat. c.4.§.33.p.82

Adulatio.

Refert grata, celat aduersa. c.11.§.27.p.160.

Adulator.

Blanditur, vt prædetur. c.6.§.110.p.158.
Non audet resistere, qui cupit gratiam loctari. c.14.§.91.p.362

Ærumna.

Sui ipsius est medela Deo patienter oblata. c.6.§.21.p.122.

Affectus.

Durum est meritis antecedere, & ob affectum postponi. c.1.§.38.p.9.

Virtutem commendat laudabiliter subjugatus. c.6.§.45.p.30.

Altitudo.

Casui exponitur, nisi industriè suffulciatur. c.9.§.52.p.224.

Ambitio, Ambitiosus.

Manum abscondit, cùm deturbare contendit.c.5.§.18.p.97.
Virtutis oblitus, dignitatis anxius. c.10.§.43.p.241.
Dum ampliorem solicitat reuerentiam, tectam solet detegere infamiam. c.5.§.32.p.102.
Exigua tellure in morte tegitur, & mundi claustra rumpere adnititur. c.14.§.26.p.334.
Quidquid laboris fugit: quidquid honoris exambit. c.10.§70.p.250. & c.1.§.33.p.9.
Omnibus ferè semper ingratus. c.8.§.33.p.197.
Amittit aliquando propria, dum sitit aliena. c.13.§.35.p.285.
Soluit magna tributa, & demetere solet detrimenta. c.8.§.31.p.197
Sibi existimat ablatum, quidquid alteri impensum.c.9.§.54.p.226.

Amicus, Amicitia.

Sæpè attendit fortunam, rarò personam. c.14.§.45.p.342
Nil fructuosius colitur, & dulcius exercetur. c.1.§.30. pag. 8

Amissum.

Ad recuperandum non sunt consulenda specula, vel auguria. c.9.§.18.p.213
Dei auxilio citò recuperatur, quod longo tempore amittitur. c.14.§.50.p.344

Amor.

Difficultates emollit, & ipsam vitam contemnit. c.14.§.14.p.329
Tristatur, nisi moneta dilargitur. c.1.§.26.p.26
Sic ingeniosus est, vt legi pareat, & affectui inseruiat. c.1.§.27.p.26.
Stultus est, si ob alienum lucrum animi patitur detrimentum. c.1.§.27.p.16
Sæpè impenditur, vnde nullus fructus percipitur. c.1.§.30.p.8
Sibi non attendit, amato studet. c.1.§.31.p.8
Rarò se continet, sed limites joris excedit.c.1.§.32.p.8

Angelus.

Nobis denuntiat pericula, & solicitat remedia.c.2.§.91.p.43

Nobis

Nobis ministrat subsidia contra diabolica arma. c.11. §.48. p.268
Et debemus tutelā,& sæpè victoriam.c.13.§.61.p.321

Angustia.

Impetrat,dum ad Deum clamat. c.9.§.31.p.218

Anima.

Despicitur, corpus magni habetur. c.5.§.56.p.111

Appetitus.

Est durissimus carnifex. c.11.§.14.p.156

Arca.

Indignationem accendit, qui ab hoste Dei Arcam posse devenustari præsumit. c.6.§.101.p.154

Arcana.

Dei arcana non sunt nimia curiositate scrutanda. c.6. §.10.p.118

Arma.

Reipublicæ fulcimenta. c.8.§.46.p.201
Eorum decet Principem experientia, & peritia. c.13. §.11. p.304
Enervantur sæpè culpa. c.14.§.111.p.324

Aspera.

Virtutis alumnus nec asperis terretur, nec iucundis allicitur. c.14.§.9 p.327

Avaritia, Avarus.

Est virtutum pestis. c.13 §.50.p.313
Præ se ipso divitias amat. c.11 §.30.p.162

Audacia.

Nimium timet, qui nimium audet. c.6.§ 104.p.156
Aliquando crescit, cùm aliena strages reprimi docet. c.4.§.26. p.79

Augurium.

Non est quærendum ad instaurandum amissum. c.9. §.18. p.213

Aurum.

Nobilitatem procudit, & quidquid obscurum tegit. c.1.§.12. p.4

Auxilium.

Cœleste adest tendenti ad virtutis castrum. c.7.§.58. p.175
Adest divinum, dum deficit protsus humanum. c.14. §.4. p.324

B

Beatus.

Nullus ex omni parte beatus. c.1.§.14.p.4

Bellum.

Satius est collectis viribus semel decertare, quàm exiguis sæpius repetere. c.13.§.25.p.308

Nequit adornari, si desit pecunia, aut annona. c.14. §.114 p.372

Benedictio.

Debet præcedere prandium. c.9.§.18.p.216

Beneficium.

A Deo acceptum gratitudine est honorandum, & adaugendum. c.1.§.90.p.18
Non tam quantitate, quàm opportunitate nitescit. c.1. §.29. p.8
Non tam pretio constat, quàm modo. c.1 §.28.ibid.
A Deo acceptum aliquando contra accipientem retortum. c.2 §.18.p.27
Gratitudine non solum compensatur, sed etiam augetur. c.3 §.52.p.69
Ad promerendum aliud, sit incentivum. c.2.§.4.p.14
Non sic obtinet gratiam eximium, quàm leue exasperet detrimentum. c.8.§.32.p.197
Nunquam plenum, si dilatum. c.11.§.42.p.166
Recusat ingenuus accipere,si nequit solvere.c.9.§.22. p.214
Satis non est memoriter tinerl, si quiverit compensari. c.12.§.26.p.283
De quovis ratio est reddenda. c.12.§.19.p.280
Divinum plus valet,quàm sonat,humanum plus sonat, quàm valet. c.14.§.51.p.345
Sæpè à nobis divinum impeditur, & retardatur. c.14. §.96 p.393
Ita est largiendum,vt nullum virtus sustineat damnum. c.13.§.10. p.103
A Deo acceptum aliquando ad vitia retortum. c.14. §.79. p.356

C

Calamitas.

Eius remedium aliquando à nobis possumus impetrare, & malumus ab aliis perquirere.c.12.§.55. p.293
Aliena docet quærere profugia. cap.4. §.26. p.79. & §51.p.88.& c.7.§.12. p.162
Cùm altera sedatur, altera exoritur. c.10.§.9.p.230
Grandi pretio aliquando emitur. c.7. §.66.p.177
Est culpæ fœtus, non cæcæ fortunæ partus. c.4.§.12. pag.75
Qui non eruditur aliena, ingemiscit propria.c.5.§.35. pag.103
Mirum est, si non denuntietur, vt amaritudo augeatur. c.3. §.39.p.61
Gravissima est,si non permittat querelam,& adaugeat ægrimoniam. c.2.§.35.p.27
Est virorum probes. c.11.§.8.p.154
Est Deo præsentanda, & conformitate medenda. c.1. §.81. p.17
Raro venit sola, & frequenter associata. cap.4. §.52. pag.88
Solet augeri, à quibus debuit levari. c.5.§.52. p.109
Alteri illata est prudenti medela. c.7.§.45.p.170
Rebus sacris accidens non Dei impotentiæ adscribenda, sed crimini. c.5.§.15.p.96
Docet sæpè virtutem,vt fortuna pravitatem.c.4.§.12. p.74.& c.2.§.92. p.34
Vertitur in felicitatem,si expungat errorem. c.6.§.14. pag.123
Maior aliquando incurritur, dum depellitur. c.6.§.11. pag.108

Campus.

Si Martiali in campo adsit Dei servus, dubietas pellitur, & insolentia reprimitur. c.14.§.7.p.325

Cantus.

Pro eius qualitate viget honestas, aut prauitas. c.10. §.14. p.231

Caro.

Eius despicienda oblectamenta, vt Domino exhibeantur officia. c.7.§.18. p.167

Casus.

Solatium est, si contingat aliena inertia, non propria culpa. c.8.§.39.p.199

Aliquando putatur triumphus. c.5.§.12. p.118

Causa.

Nisi auferatur, inutiliter effectus eluditur, cap.5. §.46. pag.119.

Cautela.

Est necessaria victoria etiam parta, c.11.§.6.p.202.& c.13 §.7. p.153

Fœminæ semper necessaria, quia insidiatur astutia, c.1.§.67. p.14

Celebritas.

Quæ in Dei obsequium, detorquetur aliquando ad inane oblectamentum. c.1. §.55. p.9

Censura.

Non potest in alienam sæuire culpam, ni asservat innocentiam. c.12. §.6.p.276

Ceremonia.

Sæpè plus, quàm conscientia, exterior attenditur ceremonia. c.4.§.15.p.75

Certum.

Non est relinquendum ob maius bonum, si dubium. c.11.§.25. p.260

Charitas.

Non refugit mortem, vt plurimis impertiatur salutem. c.14.§.106. p.369

Nomen sibi acquirit, dum proximis consulit. cap. 12 § 32. p.285

Vitas propria, cùm pericula propulsat aliena. cap. 11. §.55. p.264

Christus.

Non recusat laborem, vt afferat nobis salutem.cap.11. §.44. p.266

Cæcitas.

Miseranda, si nullum aditum permittat luci. c. 3. §. 7. pag.53.

Cœnobium.

Miserum est diù cò viuere, & mortem Deo absente oppetere. c.4.§.49.p.87

Comitas.

Gratam vim infert, & desiderata extorquet. c. 3. §.42. pag.53.

Commercium.

Cum Deo luctosum, cum homine sæpè nocivum. c.2. §.66. p.35

Commiseratio.

Laudabilis à virtute exorta, non degeneri affectu naturæ. c.6.§.59. p.133

Commoditas.

Quæritur detrimento virtutis. c.4.§.43.& c.6. §. 106.

Plus dolet commoditate carere, quàm virtutem exulare. c.4.§.42.p.66

Concionator, Concio.

Vilescit venalis. c.5.§.6.p 53

Dæmonis horror, & vitiorum est terror. c.7.§.79.p.80 & c.4.§.49. p.181

Non est idem xenium accipere, & doctrinam vendere. c.9 §.23. p.215

Si crucifixo adiungitur, audienti medetur. c. 6. §. 35. pag.127

In communi carpat, singularem non feriat. c.7. §.17. pag.184

Dæmon eum curat impedire, vt hominibus possit nocere. c.13.§.54. p.312

Esse debet mortificatus, & eruditus. c.6.§.62.p.138

Semper admoneat, etsi fructo non ditescat. c.7.§. 15. pag. 163.

Non sibi plausum, sed audientis quærat profectum. c.7.§.16. p.163

Si nugis texitur, concio eneruatur. c.3.§.50.p.69

Si non concordia vniantur, audientibus non medentur. c.6.§.36.p.127

Qui ad id muneris electus, eximia resplendeat virtute ornatus. c.11. §.33.p.285

Concordia.

Honesta est aduersariorum ruina. cap.7.§.47.p.388.& c.14. §.11. p.171

Confessio, Confessor.

Eligendus virtute præditus, & sapientiâ ornatus. c.11. §.21. p.281

Si non integra, peccata non delet, sed auget. c.13.§.38. pag.309.

Confidentia.

In creaturis affert detrimentum. c.12.§.35.p.286

Quæ vana, sæpè frustrata, & reiecta. c.2.§.34. p.26

Conformitas.

Stare potest cum sensu doloris. c.6.§.51.p.134

Congregatio.

Iustorum dæmoni exitialis. c.7.§.50. p.173

Coniectura.

Sæpè denigratur fallaciâ. c.1.§.68.p.11

Pugnat aliquando cum euidentia. c.6.§.6.p.116

Coniux.

Continentia, & oratione filiis exundat, & Dei Sacramentum ornat. c.1.§.85.p.117

Conscientia.

Sæpè despicitur, & ceremonia externa curatur. c. 4. §.15. p.75

Consiliarius, Consilium.

Graue est supplicium optimo consiliario priuari. c.3. §.4.p.52.& c.10. §.33.p.238

Aliquando ita est consilium ambiguum, vt nulli parti videatur aduersum. c.6. §.9. p.107
Sapientis est mutare consilium. c.5 § 60.p.112
A sapientibus,& expertis est expetendum. cap.6. §.7. pag 116.
Aduersariorum consilium præsagiendum,& prouidentia enervandum. c.7.§.51.p.175
Si rationi consonum, à quovis est accipiendum. c.9. §.26. p.215
A Dei amicis quærendum. c.5.§.51.p.119. & c.6.§.8. pag.117.
Qui exhibuit pessimum consilium, pati solet detrimentum. c.5.§.54.p.110
Si bonus consiliarius desit, Respublica languet. c.4. §.56. p.89

Consortium.

Iustorum est vtilissimum. c.10.§.39.p.239

Consuetudo.

Pluribus est pro ratione. c.8.§.29.p.196

Consulere, & Consultatio.

Non meretur responsum, qui non exequitur, iam consultum, & decretum. c.14.§.95.p.363
Aliquando tempus teritur in reculis consulendis, seriis omissis. c.10.§.67.p.249

Contemptus.

Humanorum affert gaudium, & dirigit gressum. c.6. §.65. p.140

Contumax.

Periculo semper expositus. c.14.§.45. p.341.& seq.
Vtile est posse contumacem depellere, & à collegio aliorum sejungere. c.2.§.76. p.38

Conuiuium.

Hospites debent præferri, & in conuiuiis præ cæteris honorari. c.9.§.46.p.223
Esse debet charitatis fomentum, non gulæ auxilium. c.9. §.29. p.217

Cor.

Quod en latet, in labris lucet. c.7.§.34.p.168
Vt luce illustretur, indignis affectionibus exuatur. c.10. §.20. p.233
Si possederit cor Deus, non otiabitur manus. c.10.§.27. pag.236.
Integrum Deo donandum, non diuidendum. c.12.§.58. pag.294.

Corpus.

Eius commodis prouidetur, animæ detrimentum despicitur. c.5 §.56.p.111

Correctio.

Despicitur nimis assidua,& audaciam fouet rara. c. 3. §.5. p.52.& seq.
Melior est vrbana, quàm torva. c.7.§.46.p.171
Si quis corrigatur, corrigentem abrodere adnititur. c.12.§.15. p.278. & seq.
Sic Principem carpat, vt audacter non lædat. c.12.§.17. pag. 279.
Putatur vindictæ adulatus, si corrigat offensorem offensus. c.12.§.18. p.280
Sit silentiosa, non publicitate iniuria. c.12.§.24.p.282

Crux.

Ad eã accurrat, qui exolui malis exoptat. c.6.§.32.p.126

Aliquando aliis imponitur, vt proprius humerus releuetur. c.6.§.33. ibid. & seq.
Etsi aliqualem laborem afferat, triumphis compensat. c.6.§.34. p.127
Quam horret tepidus, suspirat deuotus. c.7 §.1.p.159

Culmen.

Rarus est, qui culmine elatus, fulgeat virtutibus expolitus. c.1.§.1. p.2
Rarò est Dei totus, qui culmine refulget excelsus. .1. §5. ibid. & seq.
Ad dignitatis culmen venit compulsus, qui eximiis virtutibus exornatus. c.13.§.45 p.315

Culpa.

Ipsa contingentia est quodammodò nota. c.2.§.11.p.24
Non est adeò miserandum gehenna aduri, quam sceleribus denigrari. c.3.§.33.p.59
Beneficium est culpas pœnis eluere, & futuras pœnas vitare. c.3 § 40.p.65
Si communis, communi pœna plectenda. c 3 §.39.ibid.
Quantumuis leuis, animam debilitat, si multiplex. c.5. §.45. p. 97
Plus, quàm culpam, dolent homines anti, vel salutis iacturam. c.5.§.48.p.92.& seq.
Ob eam supplicia illata ex aliis causis putantur exorta. c.6. §.40. p.129
Magnatum à solo Deo frequenter punita. cap.6. § 94. pag. 151.
Parum angit pœna distorquet. c.6.§.95. p.152
Grauior est culpa, quàm dissuadebat beneficentia. c.7. §.95. p.186
Ei tegitur culpa, à quo timetur medela. c.8.§ 28.p.196
Plus dolent iusti ea infici, quàm dignitatibus expoliari. c.8.§.40.p.199
Aliorum culpis sæpè defenditur, & munitur. c.8.§. 5. pag.205.
Motus causa ambitur, & mors timetur. cap.12. §.54. pag. 293.
Nequit diù latere, quia diuina prouidentia solet vulgari. c.13.§.37. p.312
Prælati culpa, cæterorum ignaua. c.14.§.63.p.346
De aliena patrocinium quæritur propriæ. c.14. § 9. pag.352.
Non quærimus eius remedium, sed patrocinium. c.14. §.69. ibid.
Alterius culpa correcturo solum dicenda. c. 14. §. 0. pag.357.
In ipsa infantia est resecanda. c.14.§.98.p.365
Si inueterata, eludit remedia. c.14 §.98 ibid.
Prius debet discuti, quàm pœna tentari. c.14.§.99. ibid.
Eneruare solitat anima. c.14.§ 111.p.372

Cultus.

Numinis cultu oppugnatur aduersarius. cap.7. §.~1. pag.178.

Cupiditas.

Superioris facit delinquendi licentiam. c.1.§.5.p.3
Dum studet indignis lucris, caret maioribus incrementis. c.2.§.58. p.35
Aliquando grandi pretio vile emit lucrũ. c.2.§.95 .p.48
Grauissimis aliquando coniecturis contra euidentiam pugnat. c.6.§.6.p.116

Curiositas, Curiosus.

Prudenti est fugienda, prorsusque vitanda. c.1.§.82.p.117
Durius est curiositate discuti, quàm malo tractari. c.5. §.4. p.92
Dum notat, notatur. c.6.§.107.p.157

Decretum.

D

Decretum.

Nonnulli prosequuntur semel decreta, etsi agnouerint errata. c.8.§.24.p.194
Ad commune bonum sancitum non est memoriæ tradendum, sed literis æternandum. c.10.§.64.p.248
Ritè sancitum solicitè asseruandum, & nulla malignitate delendum. c.10.§ 6.p.229
Si cum Deo non consultum, difficultatibus plenum. c.14.§.93. p.361
Qui iam decretum consulit, fallit. c.14.§.95.p.363

Dedecus.

Magnatum est tacendum, non publicandum.c.6.§.20. pag.121.

Dæmon.

In virtutis studiosos insurgit acrius. c.4 §.2.p.71
Eius frænatur audacia virginis præsentia. cap 4.§.17. pag 76.
Expauet concionatores. c.4.§.21.p.78
Inuitus veritati aliquando famulatur. c.6.§.50.p.134
Horret sacra comitia, & generalitatis lamenta.c.7.§.50. pag.172.
Acrius disponit certamen contra solicitè colentem virtutem. c.7.§.57.p.174
Plus accenditur, dum viuidius oppugnatur. cap.7.§.83. pag.182.
Ardet, si virtus floret. c.10.§.25.p.225
Conatur sensus peruertere, & fascinare. c.11 §.1.p.251
Oppugnat, si à se fugere aliquem videat.c.11.§.5.p.253
Non solum obcæcat, sed omnem luci aditum obturat. c.11.§.10. p.154
Prius virtutes debilitat, vt facilius subruat. c.13.§.48. pag.316.
Vt subiectos possit inficere, superiorem aggreditur criminibus obscurare. c.13.§.49.ibid.
Solicitat, vt terrenis incumbamus. c.13.§.56.p.319
Vt inferat bella, mutuatur à nobis arma.c.14.§ 4.p.324

Defectus.

Vel dubius affert notam, cùm virtus certa non stabiliat famam. c.6.§.42.p.130

Deliciæ.

Vires eneruant, dolores procreant. c.7.§.63.p.175

Delictum.

Misera est Respublica, si aperta fronte committuntur delicta. c.2.§.56.p.32
Principis delictum est Reipublicæ naufragium. c.4. §.7. p.73
Magnatum honorantur, sed à Deo vt popularium puniuntur. c.12.§.67.p.294
Qui impediuit, Deo obtulit holocaustum. c.14.§.84. pag.358.

Delinquere.

Qui in aliquo scelere inuenitur primus, gemet durè mulctatus. c.13.§.41.p.313

Dependentia.

Subjici edocet, & adulari suadet. c.3.§.41.p.85

Desiderium.

Ab illicito abstinere est sine sanguine hostia, sine morte victima. c.7.§.33.p.161

Quauis occasione impletur, quod anxiè desideratur. c.8.§.19. p.193
Aliquando frustrari est lucrum. c.10.§.44.p.241
Vt succedant desideria beneficiorum aboletur memoria. c.10.§.52.p.244

Detrimentum.

Plus exasperat leue detrimentum, quàm obliget sumptuosum beneficium. c.8 §.32.p.197
Tẽporali occurrimus, spirituali cedimus.c.11.§.7.p.253

Deturbare.

Qui non admonitum deturbare molitur, prauo affectu moueri videtur. c.8.§.34.p.197

Deuotio.

Et pietas erga sanctos diuinæ misericordiæ est illicium. c.13.§.46. p.315.

Deus.

Pœnam procrastinat, misericordiam accelerat. cap.2. §.109. p.49.& c. 10.§.36. p.238
Sic dolet inferre supplicia, vt dolorem molliat misericordia. c.2.§.110.p.49
Eius absentia plangenda. c.4 §.38.p.83
Aliquando scelestos tolerat, iustos castigat. cap.5. §.3. p 91.& seq.
Oculos quodammodò fugit, dum supplicia infert. c.5. §.17. pag.96
Vtraque benefacit, manu vnica punit. c.5.§ 62.p.113
Passus offensam, solicitat amicitiam. c.6.§.3 p.115
Denegat aliquando propitius, concedit iratus.c.8.§.37. pag.198.
Aliquando nostris votis annuit, & de nobis vindictam sumit. c.8.§.38. ibid. & seq.
Vires præbet, cùm onus imponit. c.10.§.35.p.238
Plus proficit etiam iratus, quàm homo beneficiis obstrictus. c.10.§.51.p.244
Concedit iratus, quæ denegaret propitius. c.12.§.37. p.286.& seq.
Grauius aliquando punit Deus eius ministrum despicere, quàm aliis piaculis sordidari. c.12 § 45.p.289
Dei verbum in dæmonem fulgur. c.13.§ 54. p.318
Semper beneficus, sed à nobis ipsis tardatus.c.14.§.96. pag.364.

Diabolus.

Tentat exigua, vt perueniat ad magna.c.11.§.16.p.257.

Dicteria.

Durissima sunt, si à socio prolata. c.11.§.16.ibid.

Dies.

Quem claruit felicitas, non cruentet seueritas.c.11.§.54 pag.270.

Difficultas.

Non magni habetur, quod sinè difficultate impetratur. c.1.§.16. p.5

Dignitas, Dignus.

Qui eminet dignitatis culmine, multiplici desudat certamine. c.1.§ 3.p.2
Apud sæculum aditur dignitas aliquando fauore. c.1. §.24. p.7
Magis, quàm virtutes, suspiciuntur dignitates. cap.2 §.37. p.28
Fas est anteferri, qui virtute constat probari.c.2.§.61. pag.34.

Non tam debetur tempori, quàm virtuti. c. 1. §. 90. pag. 42
Corruit vitiis, actionibus perseverat honestis. c. 1. §. 100. p. 46
Plus dolent aliqui ea spoliare, quàm vita carere. c. 2. §. 101. ibid.
Non tam durum est ea carere, quàm ad æmulum transire. c. 2. §. 103. p. 47
Dignus, etsi ipse non petat, dignitate exornandus. c. 2. §. 112. p. 49
Non debetur tempori, sed virtuti. c. 3. §. 45. p. 67
Si iam corruit, inimicos sustinebit. c. 4. §. 28. p. 100
Ambitur, labor eius detrectatur. cap. 4. §. 35. pag. 82. & seq.
Titubat, ni prouidentia firmetur, & virtute fulciatur. c. 4. §. 45. p. 86
Plus lucet vacua, quàm indignè possessa. c. 4. §. 46. ibid.
Non eget ad ruinam impulsu, si impellitur æquitatis defectu. c. 4. §. 47. ibid.
Quò altior, casui proximior. c. 4. §. 48. p. 87
Splendet, sed aliquando exurit. c. 4. §. 50. ibid.
Miserum est ab ea deturbari, sed miserius ad venerandum deturbantem compelli. c. 5. §. 23. p. 98
Vel trunco, si dignitate fulgeat, exhibetur reuerentia. c. 5. §. 31. p. 101. & seq.
Qui ea habebatur dignus, spem aliquando frustrauit electus. c. 8. §. 7. p. 190
Non est ad magnam eligendus in minoribus non probatus. c. 8. §. 12. p. 191
Non degit tuta, ni virtute fundata. c. 8. §. 14. p. 192
Non benè confertur nimia ætate confecto, aut vitiis fordido. c. 8. §. 17. p. 192
Ad eam electus, prosapia non sordescat obscurus. c. 9. §. 1. p. 208
Non debet ad dignitatem deligi, qui ventosa præsumptione constat inflari. c. 9. §. 10. p. 211
Digno confertur, si electos affectionibus non deturpatur. c. 9. §. 35. p. 119
A plurimis ambitur, onus à cordatis habetur. c. 9. §. 40. pag. 220.
Qui eam occupauit, parentelæ frequenter prouidit. c. 9. §. 49. p. 223
Ad tuendam plus iuuat illustrium parentela, quàm pecunia. c. 9. §. 44. p. 222
Ad magnam electus, à Deo invenitur dotibus exornatus. c. 9. §. 45. ibid.
Honorat, sed grauat. c. 9. §. 48. p. 223
Sacerdotalis regali dignitate maior, & celsior. c. 9. §. 49. pag. 223.
Non est cæcè adeunda, sed considerata obligatione excipienda. c. 9. §. 50. p. 224
Ea exornatus omnibus pateat conspicuus. c. 9. §. 51. ibid.
Ad eam elatus exuat humanos defectus. c. 10. §. 3. p. 227
Eam possidens sciat plus debere Numini, quàm homini. c. 10. §. 5. p. 229
Qui eam adeptus, sæpè obligationis probatur oblitus. c. 10. §. 6. ibid.
Ad eam electus, prudenti animositate sit exornatus. c. 10. §. 18. p. 233
Non sit dignitas possidentis, sed sit possidens dignitatis. c. 10. §. 53. p. 224
Imparem se arbitratur dignus, quò magis virtutibus exornatus. c. 10. § 57. p. 246
Eo solo tempore possidetur, quo ritè obligatio absoluitur. c. 11. §. 59. p. 272
Si cesset, calumniam patitur, & qui possederat, variis calumniis feritur. c. 12. §. 2. p. 274

Dilatio.

Oportet, noucrit eius incommodum, qui possidet dignitatis fastigium. c. 10. §. 34. p. 238
Sæpè officit, nam opportunam occasionem amittit. c. 14 § 38. p. 339

Discordia.

Inter ministros Reipublicæ nocet, & tranquillitatem perdit. c. 6. §. 60. p. 112

Discrimen.

Ni prouidentia præveniat, inopinum sæpissimè turbat c. 7. §. 56. p. 174.

Diuitiæ.

Securius seruantur, si ob virtutem periculis exponuntur. c. 14. §. 42. p. 142
Plus dolet earum iactura, quàm Dei offensa. c. 5 §. 48. pag. 108.
Auarus præ se ipso diuitias æstimat, & amissas amarè plorat. c. 11. §. 30. p. 262
Miraculi adinstar erit, si quis eas abjiciat, vt virtutibus inseruiat. c. 14. §. 49. p. 244

Doctor, Doctrina.

Prius discat, vt posteà edoceat. c. 3. §. 20. p. 77
Non est doctrinam vendere, gratis oblatum accipere. c. 9. §. 23. p. 214
Citò addiscitur, si à Deo traditur. c. 10. §. 15. p. 232

Dolor.

Non sit homo insensibilis, sed in dolore Dei voluntati conformis. c. 6. §. 51. p. 134

Domestici.

Sæpè ignorant domestici, quæ infortunia agnouerunt extranei. c. 10. §. 8. p. 230

Dominus.

Plus æstimet subditum, quàm iumentum. cap. 9. §. 17. pag. 213.

Domus.

Sacerdotis sit Dei hospitium, immò habitaculum. c. 7. §. 7. p. 161

Donum.

Deo oblatum inuenitur salutis fulcrum. cap. 7. §. 17. pag. 163
Deo offertur exiguum, vanitati magnum. cap. 6. § 73. pag. 142
Si optimum Deo oblatum, est felicitatis auspicium. c. 7. §. 65. p. 177
A Deo accepta nec applicanda sanguini, nec origini. c. 10 §. 41. p. 240
Dona videntur delictorum baptismata. cap. 6. §. 86. pag. 148
Accepta, Deo debent adscribi, non alteri causæ applicari. c. 6. §. 72. p. 142. & c. 2. §. 6. p. 32

Dormiens.

Aliquando à Deo edocetur, & de arcanis instruitur. c. 9. §. 38. p. 220

Dos.

Fulgeat honore nobilitatus, qui dotibus est eximius. c. 12. §. 41. p. 288

Dulcia.

Qui & vitiis exambit triumphum, nec dulcibus allicitur, nec amaris terretur. c.14.§.9.p.327

Duritia.

Est grauissima sceleris pœna. c.2.§.84.p.41

Dux.

Hostium præcalleat studia, vt adhibeat remedia. c.4. §.23. p.78

Præsagiat aduersariorum consilia, & eludat prouidentia. c.7.§.51.p.173

Strenuus est militibus scutum, milites duci suot propugnaculum. c.8.§.58.p.205

Aliquando culpa vincitur, & exuviis coronatur. c.14. §.113. p.372

E

Ecclesiasticus.

Quævis eius culpa est laicis velut delinquendi licentia. c.1.§.78. p. 39

Ad Dei laudes eius allicit aspectus. c.2.§.89.p.42

Educatio.

Si bona desit, pueri nec vrbani, nec expoliti, cap.10. §.40. p.240

Effugium.

Sunt quærenda effugia pro periculi grauitate. cap.13. §.18. pag.309

Electio.

Secundò eligi, est approbari. c.1.§.23.p.6.& seq.

Non semel eligitur, qui ineptus esse probatur. c. 2. §.43. p.29.& seq.

Aliquando ex infima fortuna electus, electori inventur iniurius. c.2.§.93.p.40.& seq.

Si indignum effert, calamitatem infert. c.5.§.19.p.97

Aliquando venit ab vtilitate, non à virtute. c.5. §.21. pag.98

Non est ad magna eligendus in minoribus non probatus. c.8 §.12.p.191

Peiora frequenter eligimus, meliora postponimus. c.9. §.34. p.219

Raró habetur digna, si præter omnium opinionem facta. c.10.§.22.p.243

Ni omnis præcidatur occasio, gliscet ambitio. cap.10. §. 50. ibid.

Honoratiur, forte, suffragiis decreta, & facta. c.11.§.57. pag. 271

Attendat virtutem non fauorem. c.13. §.44. p.144. & seq.

Elector.

Affectione non præoccupetur, vt dignus eligatur. c.9. §.15. p.219

Si affectione ducitur, sibi, & electo sæpè aduersatur. c.2.§.96. p.44

Electus.

Resplendet electus, si affectione nulla obscuratus. c.9. §. 3. p.208

Ad magna electus, recalis non demuretur implicitus. c.9.§.39. p.220

Ad magna a Deo electus, dotibus lucet ornatus. c. 9. §.45. p.222

Ad dignitatem electus prudenti sit animositate exornatus. c.10. §.18.p.233

Eleemosyna.

Tibi consulit, dum pauperi impertis. c.13.§.9.p.303

Danti proficit, dum pauperi servit. c.14 §.85.p.359

Error.

Ei pertinaciter adhæremus, leuiter virtuti incumbimus. c.8.§.41.p.200

Eucharistia.

Eius frequentia ex virtute taxanda. c.1.§.25.p.7

Iustis salutem, sed indignis affert cladem. c.4.§ 19.p.77

Est beneficium, & beneficij pretium. c.6.§.74.p.143

Qui accedit non repurgatus, probatur miserrimus. c.6. §.91. p.151.& seq.

Qui inconcinnis moribus audet accedere, grauem Deo iniuriam agnoscitur irrogare. c.6.§.93.p.151

Sumentibus est propugnaculum, vitiorum venenum. c.7. §.64. p.176

Ea armatus hostem fugat, & victoriam reportat. c.7. §.69. p.176

Deum placat, cùm delictum irritat. c.14.§.86.p.359

Euentus.

Imprudentia est eis regi, & ratione non consulere c.8. §.56. p.136

Examen.

Non incommodat examinare delictum, quantumvis sit notum. c.14. §.105.p.368

Excommunicatio.

Quoquo modo inflicta, timenda. c.14. §.59.p.348

Excusatio.

Quæritur, pœnitentia non arripitur. c.13.§.36.p.312

Exemplum.

Mirum erit malis non corrumpi, sed virtute florere. c.2. §.60. p.33.& seq.

Facilius prauis adhæremus, quàm bonis. cap.6.§.78. pag. 145

Sit publicum, si publicum fuit scandalum. c.7. §.41. pag. 170

Superioris aut roborem incutit, aut subiectum trahit. c.11.§.31. p.258.& seq.

Plus nocent praua, quàm arma hostilia. cap.14. §.17. pag.330

Exercitatio.

Secretò se exerceat, qui aditurus est publica. cap. 10. §.19. p.236

Exercitus.

Ni defœdatur culpa, coronatur victoria. cap.7. §.72. p.78.& seq.

Quò maior, ni concors, periculosior. c.11.§.38.p.264. & seq.

Plus confidet animo, quàm numero. c.13.§ 8.p.302

Exigua.

Sæpe diabolus tentat exigua, vt perueniat ad magna. c.11.§.16. p.257

Reprehensibilis est, qui magna vicit, & exiguis cedit. c.12.§.34. p.285.& seq.
Assequeris magna, si contemnas exigua. c.14.§.52.p.345

Eximius.

Vel in adversitate est honestè tractandus. c.5.§.14.p.96

Experientia.

Requiritur ad benè gerenda munera. c.10.§.69.p.249

F

Facinora.

Sanctorum plus aliquando demitanda, quàm sequenda. c.14.§.11.p.328

Fama.

Satis non est virtus interna, sed curanda bona fama. c.2.§.88. p.42
Comitatur virtutem. c.3.§.53.p.70
Minus prodest ad famam virtus nota, quàm macula ad infamiam dubia. c.6.§.42.p.130

Familia.

Plus dolent aliqui, si careat gloria, quàm si ipsi mulctentur vita. c.1.§.102.§.46
Rarus est, qui, vt Reipublicæ prospiciat, familiæ incrementa respuat. c.8.§.30.p.167

Fascinum.

Dæmonis fascinum, orationis meritum. cap.7.§.62. pag.176.

Fastigiatus.

Ei turba adulatur, nec dolet, si moritur. c.6.§.98.p.153

Fastigium.

Magnis laboribus possidetur, citò amittitur. c.13.§.2. pag.300.
Ad fastigium electus, sit decenti statura ornatus. c.9. §.4. p.209
Sæpius audiunt grata, quàm vera. c.10.§.4. p.228.& seq.
Qui alacriter adiuit, nescio quid humilitati detraxit. c.10.§.58. p.242
Non rarò adit virtute exornatus, & citò obscuratur sordidus. c.13.§.1.p.299

Fauor.

Aliqnando rapit dignitatem. c.1.§.24.p.7
Eo citò acquiritur, quod labore non comparatur. c.10. §.42. p.240.& seq.
Cœlestis à nobis tardatur, & impeditur. c.10.§.48. p.242.& seq.

Felicitas.

Sæpè est bracteata. c.1.§.12.p.4
Solet accidere, quo dolorem valeat accendere. cap.4. §.53. pag.88
Quisque à se petit, felicitate radiare, aut infelicitate premi. c.10.§.1.p.227
Sine virtute est personata, & calamitas vera. c.13.§.6. pag.302.

Feruor.

Parum iuvat, si citò tepescat. c.10.§.38.p.239

Fides.

Principi inviolatè præstanda. c.4.§.36.p.83
Rei ingratæ difficulter præstatur, & suspicioni contrariæ creditur. c.10.§.56.p.145
Eam dæmon conatur auidissimè extinguere. c.11.§.11. pag.255.

Fiducia.

Fluctus eludit, & feliciter portum appellit. cap.1.§.70. pag.15.
In Deo coronatur victoria. c.7.§.61.p.178
Experti Dei misericordiam, in creaturis collocamus fiduciam. c.12 §.20.p.280
Sic fidendum, vt pro viribus sit laborandum. cap.14. §.40. p.340

Filius.

Eò magis iucundus, quò tardus. c.1.§.16.p.5
Orationibus impetratus ferè semper modestus. c.1. §.86. p.18
Accuratius educandus, si Deo offerendus. cap 1.§.94. pag.19.
Hilariter à parentibus offerendus, & Deo sacrandus. c.1.§96. ibid.
Si Deo dicatus, parentibus quodammodò æternus. c.1. §.105. p.21
Dum Deo offertur, posteritas non præciditur. c.2.§.65. pag.35.
Si patris admonitiones contemnat, stragem sibi maturat. c.2.§.83.p.43
Miserum, si oppetat mortem, cùm aptior ad successionem, & dignitatem. c.2 §.106.p.48
Virtutibus expolitus parentis præmium. cap.2.§.115. pag.49.
Si indigeat, pater à rectitudine non rarò deviat. c.6. §.48. p.131
Procerum filij frequenter vitiis infecti. c.8.§.5.p.189
Aliquando ingratitudine compensauit, quæ a parentibus accepit. c.8.§.6.ibid.& seq.
A parente solet contrahere morbum ipsi generationi coëvum. c.9.§.2.p.208
Non benè educatus, mirum si euaserit vrbanus, & expolitus. c.10.§.40.p.240
Infligendum ei supplicium minui solet ob patris meritum. c.12.§.30.p.284
Est parentis gloria, aut infamia. c.13.§.23.p.307
Nimius eius amor parentes obcæcat. c.14.§.49.p.344
Parentes optimos non sequutus, à filiorum numero expungitur iure mulctatus. c.14.§.115.p.372

Flagitium.

Non semel virtutis specie regitur. c.2.§.70.p.33.& seq.

Fœdus.

Cum impiis initum, felicitatis venenum. cap.7.§.70. pag.178.

Fœmina.

In ea dissident sæpè affectus, & singultus. c.1.§.51.p.12
Indiget semper cautela. c.1.§.67.p.14
Debet abstinere vino. c.1.§.7 .p.16
Plausibus allicitur, muneribus obcæcatur. cap.2.§.69. pag.36.
Impudica exiguo tempore celebratur, sed postcà ludibrio habetur. c.5.§.34.p.103.

Occasiones loquendi cum vitis quærit. c.2.§.27.p.36

Fortuna.

Sæpè in nos incurrit, & nos in illam. c.1.§.7.p.3
Si florens, deterioris status delet vestigia, nec patitur monimenta. c.1.§.104.p.20
Facilè vertitur, & mutatur. c.2.§.16.p.25
Est solida, si virtutibus suffulta. c.2.§.17.ibid.
Durum est ab ampla incidisse in adversam. cap.2.§.18. ibid.
Nobis nil prouenit à fortuna, sed à prouidentia. c.4. § 11. p.74
Ab infelicibus culpatur fortuna, cùm ab ipsis promanet causa. c.4.§.12. ibid.
Etsi contingat prospera, antiqua non est obliuioni tradenda. c 8.§.22.p.194
Pro fortunæ diuersitate induitur vultus. c.1 §.9. p.3
Alia fortuna opus est ad tuendam fortunam. c.9.§.43. pag.221.
Etsi arrideat, prudens antiquum tenorem nimis non variat. c.10.§.68 p.249
Magis attenditur, quàm persona. c.11.§.12.p.255
Ferè omnes sequuntur fortunam, non personam. c.13. §.30. p.310
Pro eius diuersitate homines sunt aduersarij, vel amici. c.14.§.45. p.144

Fortunatus.

Errabit, ni ad futura mentem extenderit. cap.10.§.13. pag.244.
Alienis se propaginibus solent inserere, & nobilitatem iactare. c.14 §.117.p.373

Furtum.

Qui aliena detinet, sibi invidit. c.6.§.77.p.145
Est salutis, & diuitiarum naufragium. cap. 14. §.77. pag.355.

G

Gaudium.

Solum est verum à virtute procreatum. c.2.§ 3 p.33
Sæpè vertitur in tormentum. c.6.§.15.p.123
Verum nascitur ab humanorum contemptu. c.6.§.65. pag.39.

Gloria.

Humana grani compensatur angustia. c.5.§.49.p.108.

Gratia.

Sic in aliquibus relucet gratia, vt allexerit corda. c.2. § 85. p.41
Cordi restituta depellit tristitiam. c.6.§.64 p.139

Gratitudo.

Dum beneficium fatetur, ad vlteriora disponitur. c.1. §.87. p.19
Votum assequuta, non adeò vt antea inuenitur obsequiosa. c.1.§.107.p.21
Adauget, & compensat beneficium. c.3. §.52.p.69
Si exprompta, addit gratiam, & nobilitat, vel exiguam materiam. c.6. §.71.p.138
Insolita beneficia celebret immortali memoria. c.14. §.87. p.359
Est vlterioris beneficij fomentum. c.14.§.89.p.360

Gulosus.

Qui palato inseruit, legem aliquando infringit. cap.2. §.53. p.31.& seq.

H

Habitus.

Concordet cum luctu. c.4.§.37.p.83

Honor.

Honoris ambitio imponit nobis tributa, & affert non modica detrimenta. c.8 §.31.p.197
Eius ambitiosus inuenitur ingratus. c.8. § 33.ibid.
Sit consors honoris, qui fuit particeps anxietatis. c.9. §.47. p.225
Ambitioni, labor recusatur. c.10.§.70.p.250

Hospes, Hospitium.

Dignè excipiendus, & honore tractandus. cap.9.§.30. pag.196.
Non debet grauanter ferri, peculiari honore tractari. c.9.§.46. p.201
Pro hospitis dignitate ornandum, & disponendum. c 9. §.30. p.219

Hostis.

Eius debet inuestigari consilium, vt apponatur remedium. c.4.§.23.p.78
Satis non est fugare, sed opus vincere. c.7.§.75.p.179. & seq.
Nunquam despiciendus. c.11.§.17.p.257
Non solum est impetendus, sed detriumphandus. c.11. §.43. p.246
Quò facilius possis atterere, cura auxiliares vires comparare. c.13.§.26.p.308
Curat armis denudare, ne iugum possis excutere. c.13. § 53. p.318
Dum resurget viuidius, ad tuta recurrendum est studiosius. c.14.§.5.p.324

Humilis, Humilitas.

Sibi videtur paruulus, cùm alios supergrediatur eximius. c.9.§.11.p.211
Vel inuitante occasione tacet, ne magnalia proferat. c.10.§.45. p.245
Humilitas, quò demissior, & virtutibus vberior. c. 1. §.106.p.21. & c.9.§.42.p.221
Depellit damnum, & affert remedium. c.2.§.20. p.25
Ei non detrahit, qui prærogatiuas à Deo acceptas exigente ratione vulgat. c.9.§.37.p.219.& seq.
Licet latere exambiat, suis se actionibus manifestat. c.14.§.35. p.338

I

Ieiunium.

Sectetur ieiunia, qui carnis est sectatus oblectamenta. c.7.§.42. p.170
Obseruatum, dæmonum excidium, violatum, armamentarium. c.14.§.64.p.350
Negotiatur cæleste oraculum. c.14.§.65.ibid.
Felix, quia saturitate remunerandum. c.14.§.76.p.355

Ignauia.

Protelat, quæ facienda non ignorat. c.6.§.26. p.124

Nil tutum, nil hosti non patet, si ignauia dormit. c.14. §.8. p.326

Improbus.

Iustorum mores abrodi, & carpit. c.1.§.45.p.18

Improuidus.

Miraculo opus erit, vt improuidus gaudeat triumphis coronatus. c.13.§.59.p.310

Imprudens, Imprudentia.

Si strage imprudens non eruditur aliena, ingemiscere solet propria. c.5 § 35.p.84
Vnire conatur opposita. c.5.§.13.p.97
Imprudentia est vitare incommodum maiori detrimento. c.3.§ 36 p.103
Imprudens est, qui intuitus supplicia, perpetrat similia peccata. c.6. §.28. p.124
Imprudentia est antiquæ fortunæ obliuisci, si contingat clevari. c.8.§.22.p.194
Res non à ratione metitur, sed euentibus regitur. c.8. §.56. p.205
Malè aliqua tentat, & peius aliquando sententiam mutat. c.12.§.3. p.174
Imprudentia est grandi futurorum dispendio præsenti occurrere incommodo. c.13.§.39.p.313

Incommodum.

Imprudenter vitatur, si grauius detrimentum incurritur. c.5.§.36. p.99
Grauius aliquando aditur, vt leuius vitetur. c.8.§.36. pag. 398.

Incunabula.

Christi incunabula inferorum excidia. cap. 11.§. 51. pag. 269.

Indignus.

Ad dignitatem electus, casui obnoxius. c.5.§.19.p.97

Industria.

Nihil omittat, etsi Numen apertè faueat. c.10. §.30. pag. 237.

Inexpertus.

Mirum erit, si munus impleat. c.6.§.47.p.232

Infausta.

Non sunt auidè prædicenda, & alteri denuntianda c.1. §.21. p.59
Omnes recusant Principi denuntiare. c.4.§.40.p.77

Infelicitas.

Ab ipso peccatore promanat. c.2.§ 99. p.45
Quisque infelix sordet, aut felix fulget. c.10.§.1.p.227. & seq.

Infernus.

Etsi contumacia alias despiciat pœnas, expauescit ad flammas. c.3.§.31.p62

Infirmitas.

Velle remedium, est salutis exordium. c.6.§.18.
Eius aliquando vltimus habuit notitiam, qui posset applicare medelam. c.8.§.28.p.120

Infortunium.

Satius est non sentire infortunia, quàm tenere dignitatum excelsa. c.2.§.30.p.27
Alienus esse solet præsagium. c.2.§.107.p.48

Ingluvies.

Impedit cum Deo colloquia. c.14. §.65.p.350
Misera, quia fame punienda. c.14.§.76.p.355

Ignorantia.

Aliqui affectant ignorare, quod nolunt exercere. c.2. §.46. p.30

Ingratus.

Plus officit sibi ingratus, quàm noceat inimicus. c.7. §. 78. p.172

Iniuria.

Dei gratia ornatur, qui iniuria non commouetur. c.1. §.44. p.10. & seq.
Religioni facta, summè dolenda. c.4.§.41.p.54. & seq.
Tenaci retinetur memoria, citò ab ea excidunt beneficia. c.7.§.7. p.172
Remissa est Numini hostia. c.7.§.48.
Facilè à sapiente remittitur. c.11.§.53.p.270
Gloriosum est beneficiis compensare, & iniurium confundere. c.12.§.63.p.297

Insidia.

Quas quis disponit, aliquando subit. c.14.§.32.p.336

Inspiratio.

Vt facilius possis audire, orationi debes attendere. c.3. §.25. p.60
Parentibus occultanda, si timeantur impedimenta. c.14. § 3. p.324

Instrumentum.

Deo auspice, quævis sunt apta. c.10.31. p.233

Interpellator.

Si corrumpat conscientiam, subibit mulctam. c.12.§.7. pag. 276.
Paruipenduntur delicta, si fortiantur patrocinia. cap.12. § 8. p.276

Inuidia.

In peius interpretatur, si quid est dubium. c.1.§.41.p.17
Auspicatur gehennalem pœnam. c.2.§.26.p.36
Cæcutit ad honesta, alterius semper videt obscena. c.3. §.8. p.53. & seq.

Ira.

Laudabilis est honesta, & virtutis patrona. cap.11.§ 28. pag. 261.

Iter.

Numine placato aggrediatur, qui periculum vitare nititur. c.1.§.84.p.261
Qui iter absoluit, priùs quàm domum, adineat templum. c.10.§.37.p.239

Iudex.

Omnibus pateat, nec exasperatos excludat. c.1. §.60. pag.13.

Ad tutelam iustitiæ designatus refragatur aliquando potentia abusus. c.2.§ 50.p.31
Se patrem debet nescire,& munus implere. c.2. §.73. pag.37.
Aliquando obsurdescit ad causam, quia inclinatur ad veniam. c.2 §.80.p.39.& seq.
Eum denigrat omissio tarda, vt excandescens ira. c.3. §.28. p.61
Reipublicæ est detrimentum integro iudice viduari. c.6.§.97. p.153
Eo loco debet tribunal collocare, quo non sit arduum confluere. c.7.§.89.p.184
Pro aliqua causa legatus curet ad itineris expensas populos non grauare, sed salario viuere. c.7.§.90. pag.185.
Sententiam maturè proferat, non præcipitanter decernat. c.7.§.91. ibid
Deum solum attendat, vt munus impleat. c.7.§.92 ibid.
Si affectibus non parcat, munus honorat. cap.7.§.93. ibid.
A se debet circumcidere quidquid suspicionem solet ingenerare. c.7.§ 94.p.186
Si opipara vtatur mensa, æquitatis sordescit fama. c.8. §.8. p.190
Si cupidus, sententiam vendet, & ius corrumpet. c.8. §.9. ibid.
Si cupiditate polluitur, sibi ipsi aduersatur. c.8. § 10. pag. 191.
Graue malum est auarus, sed grauius impius. c.8 §.13. ibid.
Si auarus floret audacia, & damnatur aliquando iustitia. c.8.§.15.p.192
Expediat de longè aduentantium negotia, nec dilatione afferat detrimenta. c.8.§.61.p.200
Alienæ voluntati non seruiat, quem Respublica ad iustitiam administrandam designat. c.12.§.10.p.277
Si accipiat, lædit famam, & corrumpere putatur iustitiam. c.12.§.12.ibid.
Aliquando criminatur, vt deprædetur. c.12.§.12.& s 3. ibid.
Antequam culpam examinet, pœnam non intentet. c.14.§.99. p.365
Omni cognatione sit nudus. c.14.§.100.p.366
Deum audiat, & matorè decernat. c.14.§ 105. p.368

Iudicium.

Præ cæteris calamitatibus est timendum. c.2.§.15.p.28
Non recusat subire, qui pura scit conscientia nitere. c.12.§.9. p.327

Iugum.

Miserum est non posse executere, & inuitè portare. c.6.§.52. p.134
Exterius premit, sed interius lætitiam gignit. c.6.§.61. pag.138.

Iurisdictio.

Si ad sacrata extenditur, periculum aduocatur. c.4.§.18. pag.76.

Ius.

Ius, & arma Reipublicæ fulcimenta. c.8.§.46.p.201

Iustitia.

Diuina est iustitia, quam non corruperunt dona. c.3. §.34. p.63
Vim patitur aliquando à quibus eius commissa est tutela. c.2.§.57.p.33

Iustus.

Omnibus inuenitur commodus, & proficuus. c.1.§.36. pag.9.
Abstinet à vindicta, etiam occasione suadente. c.2. §.7. p.23
Non superbiat, etsi virtutibus floreat. c.12 §.19.p.280
Pro iniuriis beneficia rependit. c.2.§.25 p.26
Etsi apud sæculum despectus, est reuera fortunatus. c.2.§.25. p.26
Non tam propriam calamitatem, quàm obscuratum Dei sentit honorem. c.3.§.49.p.68
Quò quis iustior, a dæmone validius impetitur. c.4. §.2. p.75
Ob leuia à Deo ponitur, iniquus sæpè toleratur. c.5. §.3. p.91
Aliquando cadit, sed citò resurgit. c.6 § 1.p.124
Felix est laboribus dioexatus, iniquus infelix commodis circumfulus. c.6.§.2.ibid.
Affectibus non caret, sed vincit. c.6.§.56.p.136
Aduersis non frangitur, prosperis non corrumpitur. c.6.§.58. p.137
Plus horret culpa infici, quàm dignitatibus dispoliari. c.8.§.40. p.199
Deum placat, & populi periculum fugat. cap 9.§.33. pag.218.
Incedit per ardua, sed coronatur victoria. c.14.§.22. p.332. & seq.
Sibi indulgentiam non sollicitat, nec aliis pœnam exoptat. c.14.§.101.p.366
Eximiè iustus legi obsequitur, & non obsequendi admere sibi facultatem admittitur. c.14.§.102.p.367.

Iuuenis.

Mirandus, si virtute perfectus. c.2.§.86.p.41.

L

Labor.

Pro virtute affert luctum. c.7.§.2. p.160
Laboris particeps, sit honoris consors. c.9.§.47.p.223
Recusatur, honor ambitur. c.10.§.70. p.250
Appetendus, vt pietati inseruias, & munus impleas. c.11.§.29. p.262.& seq.
Stultus est, qui post magnos virtutis labores sequitur sordidas voluptates. c.13.§.32.p.311
Non sibi plaudit, qui laborat ob virtutem, cùm laborent plures ob vanitatem. c.14.§.13. p.329
Amore dulcescit. c.14.§.14.ibid.
Ob virtutem citò finitur, & æternum coronatur. c.14. §.73. p.354

Lachryma.

Deum placant, aduersarios eneruant. c.7.§.37. p.169

Lætitia.

De aliena calamitate est miseria. c.2.§.22. p.26

Lamenta.

Pœnitentium lamenta, dæmonum exitia. c.7.§.50. pag.172.

Latere.

Qui cupit latere, contra se suspicionem inuenitur armare. c.7.§.5.p.160

Latro.

Concordant latrones in furando, discordant in diuidendo. c.14.§.33. p.336

Laus.

Aliquando sua à mstis profertur, vt charitati inserviatur. c.12.§.5.p.275

Lenitas.

Melius sæpè corrigit lenitas,quàm rigiditas. c.7.§.46. pag.171.

Levitas.

Nunquam sui similis. c.10.§.26.p.235

Lex.

Granat humerum,sed dirigit gressum. c.6.§.49.p.133
Felix Respublica, si Princeps pareat legi, & subditus Principi. c.10.§.63.p.248

Liberalitas.

Acquirit veluti sibi debita, quæ offeruntur dona. c.1. §.13. p.4
Summa est, si se ad benefaciendum cogit, & resiliendi pericula avertit. c.12.§.64.p.256

Libertas.

Vera est virtutis proles. c.13.§.16.p.305

Lingua.

Aliquorum lingua imitatur tela. cap.2.§.15.p.24.& seq.
Quid videtur diuinum, si nullum eius casum est verbum. c.3.§.51.p.69
In ea lucet,quod corde latet. c.7.§.34.p.168
Est cordis index. c.10.§.16.p.232

Liuor.

Salutis tinea,mortis causa. c.2.§.105.p.47
Dum adnititur obscurare, inuidiosi gloriam solet augere. c.5.§.53.p.110

Locus.

Loca à sanctis nobilitata, aliquando miraculis plena. c.6.§.88. p.184
Aliquis virtuti aduersus,vitiis amicus.c.10.§.21.p.233. & seq.
Suspectus tibi sit locus, vbi semel ruinam expertus. c.13.§.62. p.321

Loquacitas.

Sæpè officit futurorum spargendo notitiam, quia excitauit inuidentiam. c.10.§.47.p.242

Lucrum.

Mirum erit, si lucrum ad virtutem non impediat volatum. c.6.§.67.p.143.& seq.

Luctus.

Concordet cum habitu. c.4.§.37.p.83

Lux.

Corda illustrat, si repurgata adinueniat. c.10. §.20. pag. 233.

Luxuria.

Omnia deuastat, & miseriam incrementat. c.13. §.52. pag.317.

M

Magister.

Qui pueros erudit,Reipublicæ fauet. c.1.§.101. p.10
Sine magistro mirum erit certo vestigio gradi. cap.10. §.15. p.232
Citò addiscitur,quod,Deo magistro, edocetur. cap.10. §.15. ibid.

Magna.

Non sunt sine consideratione aggredienda, sed exploranda. c.10 §.32. p.237
Assequeris magna, si contemnas exigua. c.14. §.51. pag. 237.

Magnalia.

Ne sanctorum maneant sepulta, evulgari facit prouidentia. c.12.§.31. p.284.& seq.

Magnates.

Incredibile videtur aliquando puniri, & ob sceleta castigari. c.3.§.35.p.63.& seq.
Legem ignorant,& omnia sibi licere putant.c.2.§.44. p 30. & seq.
Eorum dedecora non sunt publicanda,sed tacenda.c.6. §. 20. p.121
Omnes refugiunt eos admonere, veritatémque loqui. c.3 §.38. p. 64
Mirum est Dei vestigia, & laudanda sequi exempla. c.6.§.75. p.144
Si eorum culpa punitur, à Deo puniri cognoscitur. c.6. §.92. p.1, 1
Eorum scelera debent reprimi, non imprudenter vulgari. c.8 §. 16.p.192
Cogunt eorum vsibus inseruire, & nolunt mercedem reddere. c.8 §.47. p.202
Subiectos solent grauare, & histrionibus dona ampla impertiri. c.8 §.48 ibid.
Vt agnoscant errata,videntur necessaria prodigia c. . §.48. p.2 0
Dum priuatos honorant, insidias parant. c.13.§.35. p.311. & seq.

Magnitudo.

Apud Deum solida, apud sæculum fluxa. cap.2. §.67. pag. 36.

Manus.

Non otiatur manus,si animum possederit Deus. c.10. §.27. p.260. & seq.

Maria Virgo.

Eius præsentiâ dæmonis frænatur audacia. c. 4. §. 7. pag.76.
Impuritatis exeidium,& dæmonis est tormentum. c.5. §.10. pag.94
Ab omni labe prorsus exempta. c.5.§.1 .ibid.
In primo instanti naturali victoria coronata. c.5 §. 1. ibid.
Dei iram temperat,& puniendis reconciliat.c.5.§.40. p. 105.
Qui eius vmbræ captiuitatem tentarunt, pœnas dederunt. c.5.§.38. p. 4
Est optima consiliaria. c.14.§.36.p.342

Maritus.

Erga vxorem beneuolus plura supplet, & lenit. c.1. §.48. p.10

Mater

Mater.

Nobilitatur ob prolem. c.2.§.2. p.22
Debet nomine evulgari, si filios egregios constat genuisse. c.14.§.16.p.330

Medicina.

Sit aliquando lenior, quia infirmitas durior. c.3.§.9. pag.54.

Mediocritas.

Frequenter virtutis sequimur mediocritatem, non perfectionem. c.1.§.8. p.3

Memoria.

Tenacius conservat, quàm beneficia, iniuriarum acerba. c.7.§.77. p.180

Mendacium.

Facilè, si advertas, apparet. c.5.§.30.p.101

Meritum.

Durum est meritis antecedere, & ob affectum postponi. c.1.§.38.p.9. & seq.
Parentis remuneratur in filiis. c.2.§.114.p.47
Parentum, supplicia temperat filiorum. c.12.§.30.p.224

Metus.

Antecedens est lenocinium muneri. c.1.§.16.p.5

Miles.

Est barbarus, si non placato Numine aggreditur bella, & periculosa certamina. c.13.§.40.p.313

Minister.

Reipublicæ sibi, & Reipublicæ nocet, si rapinæ defecuit. c.1.§.23.p.6.& seq.
Recusant onera, non recusant stipendia. c.2.§.45.p.30
Aliquando studet sibi acquirere, non Principi providere. c.2.§.47. ibid.
Utilius est gravari, quàm cum iustitiæ ministris contendere. c.2.§.48. ibid.
Stipendia lege taxata amplificant, & per fas, aut nefas extorquere exoptant. c.1.§.49. p.32
Plus aliquando curat propria stipendia, quàm Principis vectigalia. c.1.§.55.p.32
Aliquando studet cupidini, non Reipublicæ utilitati. c.2.§.94. p.44
Sibi invidet Dei minister, si veritatem detinet. cap.2. §.44. p.30
Reipublicæ minister mavult aliquando otiari, quàm imminens detrimentum depellere. c.5.§.26.p.100
Reipublicæ est cõmodum imprudenti carere. c.5.§.28. ibid.
Electus ad generale remedium, soli æquitati subdiderit collum. c.6.§.37.p.124
Inferiores iustitiæ ministri debent coërceri, quia sæpè nocent bonis moribus contraire. c.7.§.88. p.188
Durius est in inferiores iustitiæ ministros incidere, quam Principis iram pati. c.12.§.27.p.283
Inferiores iustitiæ ministri nolunt impedire culpam, quia extorquere discupiunt pœnam. cap.14. §.67. p.351.

Miseria.

Recrudescit præscita, si nullo modo levanda. c.8.§.40. pag.199.

Sæpè ad virtutem traxit miseria, quos infatuarat fortuna. c.11.§.40.p.265

Misericordia.

Acquirit divitias. c.1 § 13.p.4
Et lapsum effugit, & periculum. c.2.§.31.p.27
Nititur terrere, non ferire. c.2.§.36.p.30
Miraculi adinstar est, si Deus acerba infligat supplicia. c.1.§.108. p.48
Ea est divina, ut otiosè non irretur, si infligenda sit gravis pœna. c.3.§.32.p.62
Misericordia est calamitatibus urgeri, si mores contingeret reformari. c.6.§.24 p.123
Pauperi exhibita quodammodò est hostia. c.10.§.13. pag. 231.
Eam Deus accelerat, supplicium tardat. cap.10. §.36. pag. 238.

Missæ sacrificium.

Fidelibus est victoria, & dæmonibus ruina. c.7.§.67. pag.177.

Mors.

Melior est, si honesta, quàm vita ingloria. c.4.§.27. pag.80.
Potestate abutentis amara. c.4.§.44. p.85
Aliquando Dei patientia abusus moritur mente privatus. c.5.§.58.p.111.& seq.
Repentina conspecta vel durities stilum vertit, & lapit. c.5.§.59.p.112
Eius meditatio instruit vitam, & assequitur victoriam. c.11.§.39. p.287
Mortem timemus, culpam eius causam ambimus. c.12. §.54. p.293
Non facilè felicem subit virtutis inscius, & urgente dæmone perturbatus. c.14.§.92.p.362

Mortificatio.

Eam arripiat, qui vitia subiugare procurat. c.14.§.21. pag.332.

Mulier.

Iugum subeat, nec cervicem liberam gerat. c.1.§.80. pag.17.

Mundus.

Despectus affert laudem, & commendat virtutem. c.6. §.46. p.132
Specie fallit reprimit. c.12.§.25. p.281.& seq.

Munus.

Opus est aliquando plura offerre ministris, quàm dominis. c.1.§.100.p.20
Non semel ignarus ad munus invenitur electus. c.2. §.43. p.29
Divina est iustitia, quam non corruperunt dona. c.3. §.34. p.60
Indecorum est accipere, & non favere. c.3.§.36.p.60
Iuvat religiosè oblatum, ni conscientia refragetur. c.4. §.20. p.77
Deo oblatum non sordeat pollutum. c.6.§.31.p.126
Mirum erit, si ritè absoluatur ab inexperto. c.6.§.47 pag.132
A iustis non solùm impletur, sed auctarium additur. c.6.§.70. p.142
Qui multa sibi arrogavit muneta, non facilè absolvet, sed imperfecta relinquet. c.8.§.3.p.189
Eligendus est aptior, etsi alius sit virtutibus excellentior. c.9.§.9.p.210

Sunt iudicis maculæ, æquitatis tinea, cap. 12. §. 15. p.277.
Sæpè est præcipitium,c.14.§.15. p.333. & seq.

Murmuratio.

Si superioris abrodat mandata contemnere docet præcepta,c. 14.§.104. p.368

N

Naufragium.

Miserandum, si in ipso portu. c.2.§.68. p.36.

Negotium.

Magna non sunt immaturè expedienda, sed prudenter pensanda,c.8.§.35. p.198
Arduum præmissa oratione gerendum, cap. 14.§.37. p.339.

Nilus.

Aëre sereno turbulentus exæstuat. c.1.§.14. p.4.

Nobilitas.

Magni est habendum à nobili vena traxisse exordium, c.1.§.10. p.3.
Auro proceditur, c.1.§.12. p.4.
Sæpè fructibus viduata, & virtutibus infœcunda, c. 1. §. 15. p.5
Plures nobilitati se inserunt,& se inserendi occasiones quærunt,c. 6.§.96. p.152. & seq.
Pretiosior virtute parta, quàm origine accepta,cap. 9. §. 20. p.214.
Semper vult anteponi, & cæteris præferri, c.10.§.55. pag. 245.

Nocius.

Beneficium est denegare, & dilatatione desideria sopire,c.8.§.60. p.206.

Nomen.

Debet actione nobilitare, non sono illudere,c.5. §. 2. p. 22.
Est inglorium, si actionibus vacuum,c. 4. §. 3. p. 71. & seq.
Honestum est de peritia veniens,cap. 10.§.54.p.245.
Sibi acquirit, qui proximis consulit, cap. 12.§. 52. 281.

Notitia.

Si immaturè futurorum spargatur, successus sæpè impeditur,c.10.§.47. p.242
Infaustorum involat, faustorum tardat, cap. 13.§. 55. p.304. & seq.

Nouitius.

Ni initio magnis virtutibus cutet exornari, facilè solet deficere,c.10.§.2. p.227

Nox.

A sanctis impenditur orationi, à vanitulis voluptati, cap.14.§.90. p.391.

O

Obedientia, Obediens.

Non deligit exercitium, sed exercet mandatum. c. 2. §.45. p. 29.
Lucet promptitudine, & alacritate, cap.3. §.13.p.55. & seq.
Quæ exprompta, honoris digna,c.3.§.18. p.57
Quæ promptè obedit, viciniorem Deum habet, cap.3 §.24. p.60
Etiam iniquo superiori debitè obedire, commoda solet afferre,c. 6.§.13. p.119
Obediens repuerascat, & priuilegium ætatis nesciat, c.9.§.12. p.211.
Qui eam detrectat, indignationem cœlestem timeat, c.11.§.36. p.286
Adimplenda est, non vt effugias pœnam, sed vt eluceria Numinis gratiam,c.11.§.37. p.260. & seq.
Est securum contra periculum castrum, cap. 13.§.31. p.310.
Non solùm est implenda, sed adhibenda, vt violari non possit cura,c.14.§.102. p.367
Dei præceptis reportat trophæa, & coronatur victoria c. 14.§.112. p.371.
Perfecta non solùm animum, sed etiam subjicit superiori iudicium, cap.14.§.56. p.346

Oblectamentum.

Carnis est despiciendum, si Numini officium præstandum,c.7.§.28. p.167.
Carnis oblectamentum austerum puniat jejunium.c.7. §.42. p.170

Obsequium.

Parum prodest externè colere, si internè constet ferire, c.2.§.14. p.87
Perditur, si animus reluctare dignoscitur, c.5. §.24. p.99
Facilè agnoscitur, si ab inuito exhibeatur, c.5. §.25 p.99
Exiguis rebus devenustatur, & indignationem meretur,c.6.§.10. p.117
Æstimatione dignum, si ritè exhibitum, c.14. §.18 p. 357. & seq.

Occasio.

Parum iuvat tantisper recedere, si causam certum est vincere,c.5.§.46. p.107.
Qui distulit, non inuenit,c.11.§.18. p. 57

Occupatio.

Honesta Deum affert, otiositas pellit, cap. 6.§.66. p.140.

Oculus.

Superioris vires inspirat, hostémque enervat.c.7.§.55. 174.

Odium.

Mavult petire, quàm odio habitum splendere, cap. 5. §55. 51

Offensus.

Qui carpit offensus, linori putatur adulatus,c.12.§. 18 p.280.

Onus.

Cùm Deus imponit, & vires præbet, cap. 10.§. 5. p.228.

Oratio.

Ei deligendus est locus à strepitu remotus cap.1.§.20. p.6.
Aut leuat calamitates, aut infundit vires, cap.1. §. 52. p.12.

Non

Non constat ambagibus, sed gemitibus, c.1.§.54. ibid.
Gratam vim infert, & in Deum quodammodò prævalet c.1.§.55. ibid.
Non est idem orare, & longum tempus insumere, c. 1. §.61. p.13
Facilè impetrat, si desiderata Deo dicat, cap. 1.§.62. p.14.
Constantia assequitur vota. c.1.§. 66. p.14
Est patientiæ mater, & nutrix, c.1.§.75. p.16
Edocet deuorare contumeliam, & molliter ferre iniuriam, c.1.§. 79. ibid.
Sacerdotis viget quadam energia, & efficacia, c.1.§.83. p.17.
Iustorum affert salutem, depellit mortem, cap. 1. §.21. p.26.
Si plurium, dæmonis est exitium, c.4 §.22. p.78.
Prodest Sacerdotis oratio populi associata ieiunio, & lamento, c.7.§.60. p.175.
Fervens est inexpugnabile scutum, & dæmonis fascinum, c.7.§.62. p.176
Affectionem depellit, c.9.§.31. p.219
Ea inoculantur vel rudes, sine ea exoculantur sapientes c.1.§.12. p.255
Eam impedire diaboli studium, & desiderium, c.11. §.9. p.254.
Aduersarias vires frangit, pericula auertit, c.11.§. 20. p.258.
Multorum contra dæmonem telum, c.11. §. 21. p. 258. & seq.
Iuvat ad ardua expedienda, c.14.§.37. p.339

Ornatus.

Raró tempori, & statui congruus, c.2.§.62. p.34

Otiositas, Otium.

Virtutis tinea, c.6.§.66. p.140
Stabilitur honeste confligendo, non inerter otiando, c.7.§.81. p. 182.
Ignorabit manus, si cor possederit Deus, cap.10.§.27. p.236.

P

Parens.

Præconium est nobili vena exoriri, sed augustius à sanctis parentibus procreari, c.1.§.11. p.4.
Non est censendus, qui genuit, ni virtutibus expoliuit, c.1.§ 47. p.12
Non debet religiosa filij desideria tardare, immò debet fouere, c.1.§.95. p.19.
Non patiatur filium puerulum à latere suo seiungi, sed cupiat virtutibus exornari, c.1.§.99. p.20
Quem Deo dicat, sibi filium quodammodò æternat, c.1.§.105. p.21
Filios modestè vestiat, nec superbiam nutriat, c.2.§.63. p.34.
Exhibeat filiis necessaria, si virtutis velit tradere documenta, c.2.§.64. p.35.
Qui filium non corrigit suam, & eius famam innubilat, & fortunam, c.2.§.72. p.37
Sæpè ex se inculpati, ob filios rei, c.2.§.74 p.38
Aliquando, vt dignitate exornet, discrimini obiecit, c.2.§.75. p.38
Sæpè plus curat filium adaugeri censibus, quàm virtutibus, c.2.§.97. p.45
In filiis debet præmiari, & meritum eius lucere, c. 2. §.114. p.50
Si studeat libidini, relinquet filios mendicitati, c.2.§.116. p.50.
Plus aliquando nocuit filiis mansuetudine, quàm rigore c.3.§.29. p.61.
Filiorum amore amplectitur culpam, & innolat ad ruinam, c.14.§.49. p.344

Parentela.

Lucet, si cognatus dignitatem inscendit, cap. 9.§.41. p.221.

Pater.

A virtute solet degenerare, si filium adspexerit indigere, c.6.§.48. p.133.

Patientia.

Est index virtutis, & indicium sanctitatis, c.1. §. 44. p. 10. & seq.
Est calamitatis exilium, aut saltem delinimentum, c. 1. §.46. p.11.
Fulget, si homunciorum ineptias toleras, cap. 1.§. 74. p.16.
Orationis est index, c.1 §.75. ibid.
Melius tibi consules patientia, quàm iracundia, cap. 1. §.76. p.14
Semper affert fructum, & gignit gaudium, c. 2. §. 5. p.23.
Dolorem lenit, & Dei iram minuit, cap. 3. §. 48. p.68.
Qui abutitur diuina, perire solet morte miserrima, c. 5. §.58. p. 111. & seq.

Patronus.

Aliquando pro negotiis numeratus retardat adversus, c.2.§.54. p.32

Pauper, Paupertas.

Ei subvenire, est quodammodò hostiam offerre, c. 10. §.13. p.231
Ad virtutem, & cœlestem lucem apta, cap. 9. §. 22. p.211.

Pax.

Vel aliquo dispendio est quærenda præcipuè si aduersa experitur fortuna, c.7.§.85. p.183

Peccator.

Si consuetudine obscurus, non facilè virtute nitebit splendidus, c.1.§.103. p. 20
Non desperet, quantumvis vitiis infectus, c. 2. §. 19 p.25.
Prolabi est naturæ, non oculos vereri, procaciæ, c.2. §.77. p. 39
Dum recusat lucem videre, invenit, dum desiderat avolare, c.3.§.10. p.54.
Grande beneficium est eum à somno excitare, & rationi restituere, c.3. §.11. p.55
Difficultes videt appetens supplicium, aut credit flagellum, c.3.§.22. p.59
Animo non cadat, sed ad castra redeat, cap.4. §. 13. p.75.
Si frequenter cadit, spem aliquando amittit, c.4 §. 30. p. 81.
Ni occasiones fugiat, cadet, cap.4. §. 31. ibid.
Mavult cum Deo decertare, quàm inseruire, c.4.§. 32. ibid. & seq.
Si delinquat admonitus, indignatione dignissimus, c.4.§.33. p.82.

promouere, quorum nequeat populus promotionem iniquis linguis abrodere. Et quidem Republicæ consulitur, quoties qui gloriosis virtutum meritis radiat, ad dignitatum apices promouetur. Commiseratione erit dignum, si inerti bellum committitur, & ignaro causas decernere demandetur. *Dedimus* (aiebat Theodericus 5. *variarum* 13.) *personam tantis honoribus parem, vt alterutro decore fulgentes mutua se gratia qualitatis ornarent. Hic est, qui nostro pridem lateri veridicus quæstor adhæsit, quem liuoris nebula nulla fuscauit, nec maleuolentia studio nocendi artes fellitis sensibus exquisiuit: sincero pectoris arcano puritati nostræ paruit, & ad pietatem iussionum innocentiam suam præbuit.* Adnectit: *Nec passi sumus otiosum, quem merita non sinebant esse priuatum.* Non potuit non florere, Respublica, vbi eligebant merita, non affectionum suffragia. Quod si eligendus relinqueretur obliuione sepultus, & qui relinqui debuit, ad dignitatem euolaret electus, Respublica ordine inverso aut nutaret, aut gemeret. Omnibus diebus Saulis validissimis certaminibus Phil hini atterebantur: *Erat bellum potens adversus Philisthæos omnibus diebus Saul.* Vndè Philisthæis calamitas promanarit, & felicitas Hebræis arriserit, Textus non tacuit, dum retulit fortes, & strenuos à Saule militiæ adscriptos, sibique familiariter associatos: *Nam quemcumque viderat Saul virum fortem, & aptum ad prælium, sociabat eum sibi.* Si ad prælia duceret timidos, omnium animos eneruaret, & hostibus vigorem adjiceret; at dum ipse milites quærebat strenuos, debellabat aduersarios. Saul, quia bellicosus, milites honorabat, & strenuos perquirebat. *Amare nouimus* (aiebat Vitigis Rex 10. *variarum* 31.) *viros fortes, qui sæpiùs bella peregimus:* Additur: *Quòd vnicuique virtutum vestrarum testis assisto. Ab alio enim mihi non est opus facta vestra narrari, quia omnia vobiscum laboribus sociatus agnoui.* Pertulerat duros campi labores, certaminum subierat pericula, & propria experientiâ edoctus magni strenuos milites æstimabat, & præmiis dignis fouebat. Ergo Saul Martiis etiam certaminibus assuetus, quos viros fortes inueniebat, sibi associabat, honoribus ad prælia exacuens, & militum electione aduersarios deterrens. *Ecce modus* (inquit Caietanus) *quo Saul congregauit gentem fortem*, scilicet sibi associando, & vrbanè cum eis agendo. Consonat noster Sanctius: *Præclarum Imperatoris consilium, quod etiam Imperatores alij cũ magno rei bellicæ bono, & gloria secuti sunt.* Si obuij quique militiæ adsignentur, hostibus auxilium conducunt, ignavi namque aliorum animos debilitant, ad fugiendum stimulos addunt, & vigoris nervos dissolvunt. Idem in aliis materiis censendum est. Sic namque est quævis dignitas, vt administrantium probitas, & capacitas. Mathathias morti proximus, populique salutis percupidus Simonem consiliarium delegit, & Iudam militiæ adscripsit: *Ecce Simon frater vester scio quòd vir consilij est: ipsum audite semper, & ipse erit vobis pater. Et Iudas Machabæus fortis viribus à iuventute sua, sit vobis Princeps militiæ, & ipse aget bellum populi.* 1. Machab. 2. vers. 65. Innumeræ populo ab hac electione prouenerunt vtilitates, quæ cessassent, si Iudas relinqueretur priuatus, & Simon otiosus, aut si Iudas ad præstanda eligeretur consilia, & Simon ad Martia bella. Adest Lira: *Iudas Mach. fortis vir, ideò ad principatũ militiæ aptus.* Moriens zelũ dilaudandũ ostẽdit, & formam eligendi præscripsit.

FINIS

INDEX
RERVM, ET VERBORVM.

Prior Numerus, Caput: Alter Paragraphum; Postremus verò Paginam indicat.

A

Absens.

ABsens sæpè laudatur, qui præsens despicitur. c.10.§.59.p.246.

Absentia.

Numinis deploranda. c.4.§.38.p.83.
Principis absentia suorum vires eneruat.c.5.§.6.p.92.

Abstinentia.

Salutem reparat, robur ædificat. c.7.§.63. p.176.

Abundantia.

Frequenter est socia culpæ. c.12.§.25.p.281.

Administer.

Non dolet boons dignitate carere, sed Principis gloriam minui. c.8 §.27.p.195.
Non est suspicionibus denigrandus, dum apparet virtutibus expolitus. c.7.§.98.p.187.
Ampla palatia non construat, sed vtilitati communi inseruiat. c.7.§.97. p. ibid.
Otio non indulgebit, sed laborem laboris mutatione leuabit. c.7.§.96.p.186.
Ratus est, qui incrementa respuat, vt generalitati prospiciat. c.8.§.30.p.196.

Admonitio.

Qui admonitus peccat, contra se indignationem inflammat. c.4.§.33.p.82

Adulatio.

Refert grata, celat aduersa. c.11.§.27.p.160.

Adulator.

Blanditur, vt prædetur. c.6.§.110.p.158.
Non audet resistere, qui cupit gratiam lucrari. c. 14. §.91.p.362

Ærumna.

Sui ipsius est medela Deo patienter oblata. c.6. §. 21. p.522.

Affectus.

Durum est meritis antecedere, & ob affectum postponi. c.1.§.38.p.94

Virtutem commendat laudabiliter subjugatus. c. 6. §.43.p.30.

Altitudo.

Casui exponitur, nisi industriè suffulciatur. c.9. §.52. p. 224.

Ambitio, Ambitiosus.

Manum abscondit, cùm deturbare contendit.c.5.§.18. p.97.
Virtutis oblitus, dignitatis anxius. c.10.§.43.p.241.
Dum ampliorem sollicitat reuerentiam, tectam solet detegere infamiam. c.5.§.32.p.102.
Exigua tellure in morte tegitur, & mundi claustra rumpere adnititur. c.14.§.26.p.334.
Quidquid laboris fugit: quidquid honoris exambit. c.10.§70.p.250. & c.1.§.33.p.9.
Omnibus ferè semper ingratus. c.8.§.33.p.197.
Amittit aliquando propria, dum sitit aliena. c.13.§.33. p.285.
Soluit magna tributa, & demetere solet detrimenta. c.8.§.31.p.197
Sibi existimat ablatum, quidquid alteri impensum. c.9. §.54.p.226.

Amicus, Amicitia.

Sæpè attendit fortunam, rarò personam. c.14.§.45. p.342
Nil fructuosius colitur, & dulcius exercetur. c.1.§.30. pag. 8

Amissum.

Ad recuperandum non sunt consulenda specula, vel auguria. c.9.§.18.p.213
Dei auxilio citò recuperatur, quod longo tempore amittitur. c.14.§.50.p.344

Amor.

Difficultates emollit, & ipsam vitam contemnit. c.14. §.14.p.329
Tristatur, nisi munera dilargitur. c.1.§.26.p.26
Sic ingeniosus est, vt legi pareat, & affectui inseruiat. c.1.§.27.p.26.
Stultus est, si ob alienum luctum animi patitur detrimentum. c.1.§.27.p.26
Sæpè impenditur, vnde nullus fructus percipitur. c.1. §.30. p.8
Sibi non attendit, amato studet. c.1.§.31.p.8
Rarò se continet, sed limites juris excedit.c.1.§.32.p.8

Angelus.

Nobis denuntiat pericula, & sollicitat remedia.c.2.§.91. p.43

Nobis

Nobis ministrat subsidia contra diabolica arma. c.11. §.48. p.268
Ei debemus tutelã,& sæpè victoriam.c.13.§.61.p.321

Angustia.

Impetrat,dum ad Deum clamat. c.9.§.31.p.218

Anima.

Despicitur, corpus magni habetur. c.5.§.56.p.118

Appetitus.

Est ductissimus carnifex. c.12.§.14.p.256

Arca.

Indignationem accendit, qui ab hoste Dei Arcam posse devenustari præsumit. c.6.§.101.p.154

Arcana.

Dei arcana non sunt nimia curiositate scrutanda. c.6. §.10.p.128

Arma.

Reipublicæ fulcimenta. c.8.§.46.p.201
Eorum decet Principem experientia, & peritia. c.13. §.11. p.304
Enervantur sæpè culpa. c.14.§.111.p.324

Aspera.

Virtutis alumnus nec asperis terretur, nec iucundis allicitur. c.14.§.9.p.327

Auaritia, Auarus.

Est virtutum pestis. c.13.§.50.p.313
Præ se ipso diuitias amat. c.11.§.30.p.262

Audacia.

Nimium timet, qui nimium audet. c.6.§.104.p.156
Aliquando crescit, cùm aliena strages reprimi docet. c.4.§.26. p.79

Augurium.

Non est quærendum ad instaurandum amissum. c.9. §.18. p.213

Aurum.

Nobilitatem procudit, & quidquid obscurum tegit. c.1.§.12. p.4

Auxilium.

Cœleste adest tendenti ad virtutis castrum. c.7.§.58. p.175
Adest diuinum, dum deficit prorsus humanum. c.14. §.4. p.324

B

Beatus.

Nullus ex omni parte beatus. c.1.§.14.p.4

Bellum.

Satius est collectis viribus semel decertare, quàm exiguis sæpius repetere. c.13.§.25.p.308

Nequit adornari, si desit pecunia, aut annona. c.14. §.114 p.372

Benedictio.

Debet præcedere prandium. c.9.§.18.p.216

Beneficium.

A Deo acceptum gratitudine est honorandum, & adaugendum. c.1.§.90.p.28
Non tam quantitate, quàm opportunitate nitescit. c.1. §.29. p.8
Non tam pretio constat, quàm modo. c.1.§.28.ibid.
A Deo acceptum aliquando contra accipientem retortum. c.2.§.18.p.27
Gratitudine non solum compensatur, sed etiam augetur. c.3.§.52.p.69
Ad promerendum aliud, fit incentivum. c.2.§.4.p.14
Non sic obtinet gratiam eximium, quàm leue exasperet detrimentum. c.8.§.32.p.197
Nunquam plenum, si dilatum. c.11.§.42.p.266
Recusat ingenuus accipere, si nequit solvere.c.9.§.22. p.214
Satis non est memoriter retineri, si quiverit compensari. c.12.§.26.p.283
De quovis ratio est reddenda. c.12.§.19.p.280
Diuinum plus valet, quàm sonat, humanum plus sonat, quàm valet. c.14.§.51.p.345
Sæpè à nobis divinum impeditur, & retardatur. c.14. §.96 p.393
Ita est largiendum, vt nullum virtus sustineat damnum. c.13.§.10. p.303
A Deo acceptum aliquando ad vitia retortum. c.14. §.79. p.356

C

Calamitas.

Eius remedium aliquando à nobis possumus impetrare, & malumus ab aliis perquirere. c.12.§.55. p.293
Aliena docet quærere profugia. cap.4. §. 26. p.79. & §.51.p.88.& c.7.§.12. p.162
Cùm altera sedatur, altera exoritur. c.10.§.9.p.230
Grandi pretio aliquando emitur. c.7.§.66.p.177
Est culpæ fœtus, non cæcæ fortunæ partus. c.4.§.12. pag.75
Qui non eruditur aliena, ingemiscit propria.c.5.§.35. pag.105
Mirum est, si non denuntietur, vt amaritudo augeatur. c.3.§.39.p.61
Gravissima est, si non permittat querelam, & adaugeat ægrimoniam. c.2.§.33.p.27
Est vitiorum proles. c.11.§.8.p.254
Est Deo præsentanda, & conformitate medenda. c.1. §.81. p.17
Rarò venit sola, & frequenter associata. cap.4.§.52. pag.88
Solet augeri, à quibus debuit leuari. c.5.§.52. p.109
Alteri illata est prudenti medela. c.7.§.43.p.170
Rebus sacris accidens non Dei impotentiæ adscribenda, sed crimini. c.5.§.15.p.96
Docet sæpè virtutem, vt fortuna prauitatem.c.4.§.12. p.74.& c.2.§.91. p.34
Vertitur in felicitatem, si expungat errorem. c.6.§.24. pag.123
Maior aliquando incurritur, dum depellitur. c.6.§.11. pag.108

Campus.

Si Martiali in campo adsit Dei servus, dubietas pellitur, & insolentia reprimitur. c.14.§.7.p.325

Cantus.

Cantus.

Pro eius qualitate viget honestas, aut prauitas. c.10. §.14. p.231

Caro.

Eius despicienda oblectamenta, vt Domino exhibeantur officia. c.7.§.18. p.167

Casus.

Solatium est, si contingat aliena inertia, non propria culpa. c.8.§.39.p.199

Aliquando putatur triumphus. c.5.§.12. p.118

Causa.

Nisi auferatur, inutiliter effectus eluditur, cap.5. §.46. pag.119.

Cautela.

Est necessaria victoria etiam parta, c.11.§.6.p.202.& c.13 §.7. p.253

Fœminæ semper necessaria, quia insidiatur astutia, c.1.§.67. p.14

Celebritas.

Quæ in Dei obsequium, detorquetur aliquando ad inane oblectamentum. c.1.§.35. p9

Censura.

Non potest in alienam sænire culpam, ni asservatir innocentiam. c.12.§.6.p.276

Ceremonia.

Sæpè plus, quàm conscientia, exterior attenditur ceremonia. c.4.§.15.p.75

Certum.

Non est relinquendum ob maius bonum, si dubium. c.11.§.25. p.260

Charitas.

Non refugit mortem, vt plurimis impertiatur salutem. c.14.§.106. p.369

Nomen sibi acquirit, dum proximis consulit. cap. 12 §.32. p.285

Vitat propria, cùm pericula propulsat aliena. cap. 11. §.35. p.264

Christus.

Non recusat laborem, vt afferat nobis salutem.cap.11. §.44. p.266

Cæcitas.

Miseranda, si nullum aditum permittat luci. c. 3. §. 7. pag.53.

Cænobium.

Miserum est diù eo viuere, & mortem Deo absente oppetere. c.4.§.49.p.87

Comitas.

Gratam vim infert, & desiderata extorquet. c. 3. §.42. pag.53.

Commercium.

Cum Deo lucrosum, cum homine sæpè nociuum. c.2. §.66. p.35

Commiseratio.

Laudabilis à virtute exorta, non degeneri affectu nata. c.6.§.59. p.133

Commoditas.

Quæritur detrimento virtutis. c.4.§.43.& c.6. §. 106.

Plus dolet commoditate carere, quàm virtutem exulare. c.4.§.42.p.68

Concionator, Concio.

Vilescit venalis. c.3.§.6.p 53

Dæmonis horror, & vitiorum est terror. c.7.§.79.p.80 & c.4.§.49. p.181

Non est idem xenium accipere, & doctrinam vendere. c.9 §.23. p.215

Si crucifixo adiungitur, audienti medetur. c. 6. §. 55. pag.127

In communi carpat, singularem non feriat. c.7. §.17. pag.184

Dæmon eum curat impedire, vt hominibus possit nocere. c. 13.§.54. p.312

Esse debet mortificatus, & eruditus. c.6.§.62.p.138

Semper admoneat, etsi fructu non ditescat. c.7.§. 15. pag. 163.

Non sibi plausum, sed audientis quærat profectum. c.7.§.16. p.163

Si nugis texitur, concio eneruatur. c.3.§.50.p.69

Si non concordia vniantur, audientibus non medentur. c.6.§.36.p.127

Qui ad id munus electus, eximia resplendeat virtute ornatus. c.12.§.33.p.285.

Concordia.

Honesta est aduersariorum ruina. cap.7.§.47.p.388.& c.14. §.11. p.172

Confessio, Confessor.

Eligendus virtute præditus, & sapientiâ ornatus. c.12. §.11. p.281

Si non integra, peccata non delet, sed auget. c.13.§.58. pag.309.

Confidentia.

In creaturis affert detrimentum. c.12.§.35.p.286

Quæ vana, sæpè frustrata, & reiecta. c.2.§.34.p.26

Conformitas.

Stare potest cum sensu doloris. c.6.§.51.p.134

Congregatio.

Iustorum dæmoni exitialis. c.7.§.50. p.175

Coniectura.

Sæpè denigratur fallaciâ. c.1.§.68.p.11

Pugnat aliquando cum euidentia. c.6.§.6.p.116

Coniux.

Continentia, & oratione filiis exundat, & Dei Sacramentum ornat. c.1.§.85.p.117

Conscientia.

Sæpè despicitur, & ceremonia externa curatur. c. 4. §.15. p.75

Consiliarius, Consilium.

Graue est supplicium optimo consiliario priuari. c.3. §.4.p.52.& c.10. §.33.p.238

Aliquando ita eſt conſilium ambiguum, vt nulli parti videatur aduerſum. c.6. §.9. p.107
Sapientis eſt mutare conſilium. c.5 § 60.p.112
A ſapientibus,& expertis eſt expetendum. cap.6. §.7. pag 116.
Aduerſariorum conſilium præſagiendum,& prouidentia eneruandum. c.7.§.51.p.175
Si rationi conſonum, à quovis eſt accipiendum. c.9. §.26. p. 215
A Dei amicis quærendum. c.5.§.51.p.119. & c.6.§.8. pag.117.
Qui exhibuit peſſimum conſilium, pati ſolet detrimentum. c.5.§.54.p.110
Si bonus conſiliarius deſit, Reſpublica languet. c.4. §.56. p.89

Conſortium.

Iuſtorum eſt vtiliſſimum. c.10.§.39.p.239

Conſuetudo.

Pluribus eſt pro ratione. c.8. §.29.p.196

Conſulere, & Conſultatio.

Non meretur reſponſum,qui non exequitur,iam conſultum, & decretum. c.14.§.95.p.363
Aliquando tempus teritur in teculis conſulendis, ſeriis omiſſis. c.10.§.67.p.249

Contemptus.

Humanorum affert gaudium, & dirigit greſſum. c.6. §.65. p.140

Contumax.

Periculo ſemper expoſitus. c.14.§.45. p.341.& ſeq.
Vtile eſt poſſe contumacem depellere, & à collegio aliorum ſejungere. c.2.§.76. p.38

Conuiuium.

Hoſpites debent præferri, & in conuiuiis præ cæteris honorari. c.9.§.46.p.223
Eſſe debet charitatis fomentum, non gulæ auxilium. c.9. §.29. p.217

Cor.

Quod eo latet,in labris lucet. c.7.§.34.p.168
Vt luce illuſtretur,indignis affectionibus exuatur.c.10. §.20. p.233
Si poſſederit cor Deus,non otiabitur manus.c.10.§.27. pag.236.
Integrum Deo donandum,non diuidendum.c.12.§.58. pag.294.

Corpus.

Eius commodis prouidetur,animæ detrimentum deſpicitur. c.5.§.56.p.111

Correctio.

Deſpicitur nimis aſſidua,& audaciam fouet rara. c. 3. §.5. p.52.& ſeq.
Melior eſt vrbana,quàm torva. c.7.§.46.p.171
Si quis corrigatur, corrigentem abrodere admititur. c.12.§.15. p.278. & ſeq.
Sic Principem carpat,vt audacter non lædat.c.12.§.17. pag. 279.
Putatur vindictæ adulatus, ſi corrigat offenſorem offenſus. c.12.§.18. p.280
Sit ſilentioſa,non publicitate iniuria.c.12.§.24.p.282

Crux.

Ad eã accurrat,qui exolui malis exoptat.c.6.§.32.p.126

Aliquando aliis imponitur, vt proprius humerus releuetur. c.6.§.33.ibid. & ſeq.
Etſi aliqualem laborem afferat, triumphis compenſat. c.6.§.34. p.1 7
Quam horret tepidus,ſuſpirat deuotus.c.7 §.1.p.159

Culmen.

Rarus eſt,qui culmine clarus, fulgeat virtutibus expolitus. c.1.§.1. p.2
Rarò eſt Dei totus,qui culmine refulget excelſus. c.2. §5. ibid. & ſeq.
Ad dignitatis culmen venit compulſus, qui eximiis virtutibus exornatus. c.13.§.45 p.315

Culpa.

Ipſa contingentia eſt quodammodò nota.c.2.§.11.p.24
Non eſt adeò miſerandum gehennæ aduri, quam ſceleribus denigrari. c.3.§.33.p.59
Beneficium eſt culpas pœnis eluere, & futuras pœnas vitare. c.3.§ 40.p.65
Si communis,communi pœna plectenda.c.3 §.39.ibid.
Quantumuis leuis, animam debilitat, ſi multiplex. c.5. §.45. p. 97
Plus,quàm culpam, dolent homines auri, vel ſalutis iacturam. c.5 §.48.p.92.& ſeq.
Ob eam ſupplicia illata ex aliis cauſis putantur exorta. c.6. §.40. p.129
Magnatum à ſolo Deo frequenter punita. cap.6.§ 92. pag. 151.
Paruum angi pœna diſtorquet. c.6 §.95. p.252
Grauior eſt culpa,quam diſſuadebat beneficentia. c.7. §.95. p.186
Ei tegitur culpa,à quo timetur medela. c.8.§ 28.p.196
Plus dolent iuſti ea inſici, quàm dignitatibus expoliari. c.8.§.40.p.199
Aliorum culpis ſæpè defenditur,& munitur.c. 8.§. 5. pag.205.
Mortis cauſa ambitur,& mors timetur. cap.22.§.54. pag. 293.
Nequit diù latere, quia diuina prouidentia ſolet vulgari. c.13.§.37. p.312
Prælati culpa,cæterorum ignauis. c.14.§.63.p.346
De aliena patrocinium quæritur propriæ. c.14. § 69. pag.352.
Non quærimus eius remedium, ſed patrocinium. c.14. §.69. ibid.
Alterius culpa correcturo ſolùm dicenda. c. 24.§.80. pag.357.
In ipſa infantia eſt reſecanda. c.14.§.98.p.365
Si inueterata, eludit remedia. c.14 §.98 ibid.
Prius debet diſcuti,quàm pœna tentari.c.14.§.99. ibid.
Eneruare ſolitat arma. c.14.§ 111.p.372

Cultus.

Numinis cultu oppugnatur aduerſarius. cap.7. §.71. pag.178.

Cupiditas.

Superioris facit delinquendi licentiam. c.1.§.5.p.3
Dum ſtudet indignis lucris, caret maioribus incrementis. c.2.§.58. p.35
Aliquando grandi pretio vile emit lucrũ.c.2 §.95.p.48
Grauiſſimis aliquando coniecturis contra euidentiam pugnat. c.6.§.6.p.116

Curioſitas, Curioſus.

Prudenti eſt fugienda,prorſuſque vitanda.c.1.§.82.p.117
Durius eſt curioſitate diſcuti,quàm malo tractari. c.5. §.4. p.92
Dum notat, notatur. c.6.§.107.p.157

Decretum.

D

Decretum.

Nonnulli prosequuntur semel decreta, etsi agnouerint errata. c.8.§.24.p.194
Ad commune bonum sancitum non est memoriæ tradendum, sed literis æternandum. c.10.§.64.p.248
Ritè sancitum solicitè asseruandum, & nulla malignitate delendum. c.10.§.6.p.229
Si cum Deo non consultum, difficultatibus plenum. c.14.§.93. p.361
Qui iam decretum consulit, fallit. c.14.§.95.p.363

Dedecus.

Magnatum est tacendum, non publicandum. c.6.§.20. pag.121.

Dæmon.

In virtutis studiosos insurgit acrius. c.4.§.2.p.71
Eius frænatur audacia virginis præsentia. cap.4.§.17. pag.76.
Expauet concionatores. c.4.§.21.p.78
Inuitus veritati aliquando famulatur. c.6.§.50.p.134
Horret sacra comitia, & generalitatia lamenta. c.7.§.50. pag.172.
Acrius disponit certamen contra solicitè colentem virtutem. c.7.§.57.p.174
Plus accenditur, dum viuidius oppugnatur. cap.7.§.83. pag.182.
Ardet, si virtus floret. c.10.§.25.p.225
Conatur sensus peruertere, & fascinare. c.11.§.1.p.251
Oppugnat, si à se fugere aliquem videat. c.11.§.5.p.253
Non solum obcæcat, sed omnem luci aditum obturat. c.11.§.10. p.254
Prius virtutes debilitat, vt facilius subruat. c.13.§.48. pag.316.
Vt subiectos possit inficere, superiorem aggreditur criminibus obscurare. c.13.§.49.ibid.
Solicitat, vt terrenis incumbamus. c.13.§.56.p.319
Vt inferat bella, mutuatur à nobis arma. c.14.§.4.p.324

Defectus.

Vel dubius affert notam, cùm virtus certa non stabiliat famam. c.6.§.42.p.130

Deliciæ.

Vires eneruant, dolorem procreant. c.7.§.63.p.175

Delictum.

Misera est Respublica, si aperta fronte committuntur delicta. c.2.§.56.p.32
Principis delictum est Reipublicæ naufragium. c.4. §.7. p.73
Magnatum honorantur, sed à Deo vt popularium puniuntur. c.12.§.67.p.294
Qui impediuit, Deo obtulit holocaustum. c.14.§.84. pag.358.

Delinquere.

Qui in aliquo scelere inuenitur primus, gemet duriè mulctatus. c.13.§.41.p.313

Dependentia.

Subjici edocet, & adulari suadet. c.3.§.41.p.85

Desiderium.

Ab illicito abstinere est sine sanguine hostia, sine morte victima. c.7.§.33.p.161

Eman. de Naxera in Reg.

Quauis occasione impletur, quod anxiè desideratur. c.8.§.19. p.193
Aliquando frustrari est lucrum. c.10.§.44.p.241
Vt succedant desideria beneficiorum abolétur memoria. c.10.§.52.p.244

Detrimentum.

Plus exasperat leue detrimentum, quàm obliget sumptuosum beneficium. c.8.§.32.p.197
Téporali occurrimus, spirituali cedimus. c.11.§.7.p.253

Deturbare.

Qui non admonitum deturbare molitur, prauo affectu moueri videtur. c.8.§.34.p.197

Deuotio.

Et pietas erga sanctos diuinæ misericordiæ est illicium. c.13.§.46. p.315

Deus.

Pœnam procrastinat, misericordiam accelerat. cap.2. §.109.p.49.& c.10.§.36.
Sic dolet inferre supplicia, vt dolorem molliat misericordia. c.2.§.110.p.49
Eius absentia plangenda. c.4.§.3.p.83
Aliquando scelestos tolerat, iustos castigat. cap.5.§.3. p.91.& seq.
Oculos quodammodò fugit, dum supplicia infert. c.5. §.17. pag.96
Vtraque benefacit, manu vnica punit. c.5.§.61.p.113
Passus offensam, solicitat amicitiam. c.6.§.3.p.115
Denegat aliquando propitius, concedit iratus. c.8.§.37. pag.198.
Aliquando nostris votis annuit, & de nobis vindictam sumit. c.8.§.38.ibid.& seq.
Vires præbet, cùm onus imponit. c.10.§.35.p.238
Plus proficit etiam iratus, quàm homo beneficus obstrictus. c.10.§.51.p.244
Concedit iratus, quæ denegaret propitius. c.12.§.37. p.286.& seq.
Grauius aliquando punit Deus eius ministrum despicere, quam alia piacula sordidati. c.12.§.45.p.289
Dei verbum in dæmonem fulgur. c.13.§.54.p.318
Semper beneficus, sed à nobis ipsis tardatus. c.14.§.96. pag.364.

Diabolus.

Tentat exigua, vt perueniat ad magna. c.11.§.16.p.257

Dicteria.

Durissima sunt, si à socio prolata. c.11.§.16.ibid.

Dies.

Quem clarnit felicitas, non cruentet seueritas. c.11.§.54 pag.270.

Difficultas.

Non magni habetur, quod sine difficultate impetratur. c.1.§.16. p.5

Dignitas, Dignus.

Qui eminet dignitatis culmine, multiplici desudat certamine. c.1.§.3.p.2
Apud sæculum aditur dignitas aliquando fauore. c.1. §.24. p.7
Magis, quàm virtutes, suspiciuntur dignitates. cap.2. §.37. p.28
Fas est anteferri, qui virtute constat probari. c.2.§.61. pag.34.

Non tam debetur tempori, quàm virtuti. c. 1. §. 90. pag. 42
Corruit vitiis, actionibus perseverat honestis. c. 2. §. 100. p. 46
Plus dolent aliqui ea spoliare, quàm vita carere. c. 2. §. 101. ibid.
Non tam durum est ea carere, quàm ad æmulum transire. c. 2. §. 105. p. 47
Dignus, etsi ipse non petat, dignitate exornandus. c. 2. §. 112. p. 49
Non debetur tempori, sed virtuti. c. 3. §. 45. p. 67
Si iam corruit, inimicos sustinebit. c. 4. §. 28. p. 100
Ambitur, labor eius detrectatur. cap. 4. §. 55. pag. 82. & seq.
Titubat, ni providentia firmetur, & virtute fulciatur. c. 4. §. 45. p. 86
Plus lucet vacua, quàm indignè possessa. c. 4. §. 46. ibid.
Non eget ad ruinam impulsu, si impellitur æquitatis defectu. c. 4 §. 47. ibid.
Quò altior, casui proximior. c. 4. §. 48. p. 87
Splendet, sed aliquando exurit. c. 4. §. 50. ibid.
Miserum est ab ea deturbari, sed miserius ad venerandum deturbantem compelli. c. 5. §. 23. p. 98
Vel trunco, si dignitate fulgeat, exhibetur reuerentia. c. 5. §. 31. p. 101. & seq.
Qui ea habebatur dignus, spem aliquando frustratur electus. c. 8. §. 7. p. 190
Non est ad magnam eligendus in minoribus non probatus. c. 8. §. 12. p. 191
Non degit tuta, ni virtute fundata. c. 8. §. 14. p. 192
Non benè confertur nimia ætate confecto, aut vitiis sordido. c. 8. §. 17. p. 192
Ad eam electus, prosapia non sordescat obscurus. c. 9. §. 1. p. 208
Non debet ad dignitatem deligi, qui ventosa præsumptione constat inflari. c. 9. §. 10. p. 211
Digno confertur, si elector affectionibus non deturpatur. c. 9. §. 35. p. 119
A plurimis ambitur, unus à cordatis habetur. c. 9. §. 40. pag. 220.
Qui eam occupauit, parentelæ frequenter prouidit. c. 9. §. 49. p. 223
Ad tuendam plus iuvat illustrium parentela, quàm pecunia. c. 9. §. 44. p. 222
Ad magnam electus, à Deo invenitur dotibus exornatus. c. 9. §. 45. ibid.
Honorat, sed grauat. c. 9. §. 48. p. 223
Sacerdotalis regali dignitate maior, & celsior. c. 9. §. 49. pag. 223.
Non est cæcè adeunda; sed consideratа obligatione excipienda. c. 9. §. 50. p. 224
Ea exornatus omnibus pateat conspicuus. c. 9. §. 51. ibid.
Ad eam elatus exuat humanos defectus. c. 10. §. 3. p. 227
Eam possidens sciat plus debere Numini, quàm homini. c. 10. §. 5. p. 229
Qui eam adeptus, sæpè obligationis probatur oblitus. c. 10. §. 6. ibid.
Ad eam electus, prudenti animositate sit exornatus. c. 10. §. 18. p. 233
Non sit dignitas possidentis, sed sit possidens dignitatis. c. 10. §. 55. p. 224
Imparem se arbitratur dignus, quò magis virtutibus exornatus. c. 10. §. 57. p. 246
Eo solo tempore possidetur, quo ritè obligatio absoluitur. c. 11. §. 59. p. 272
Si cesset, calumniam patitur, & qui possederat, variis calumniis feritur. c. 12. §. 2. p. 174

Dilatio.

Oportet, nouerit eius incommodum, qui possidet dignitatis fastigium. c. 10. §. 34. p. 238
Sæpè officit, nam opportunam occasionem amittit. c. 14 § 38. p. 559

Discordia.

Inter ministros Reipublicæ nocet, & tranquillitatem perdit. c. 6. §. 60. p. 112

Discrimen.

Ni prouidentia præveniat, inopinum sæpissimè turbat c. 7. §. 56. p. 174.

Diuitiæ.

Securius seruantur, si ob virtutem periculis exponuntur. c. 14. §. 42. p. 141
Plus dolet earum iactura, quàm Dei offensa. c. 5 §. 48. pag. 108.
Auarus præ se ipso diuitias æstimat, & amissas amarè plorat. c. 11. §. 30. p. 262
Miraculi adinstar erit, si quis eas abjiciat, vt virtutibus inseruiat. c. 14. §. 49. p. 244

Doctor, Doctrina.

Prius discat, vt posteà edoceat. c. 3. §. 20. p. 77
Non est doctrinam vendere, gratis oblatum accipere. c. 9. §. 23. p. 214
Citò addiscitur, si à Deo traditur. c. 10. §. 15. p. 232

Dolor.

Non sit homo insensibilis, sed in dolore Dei voluntati conformis. c. 6. §. 51. p. 134

Domestici.

Sæpè ignorant domestici, quæ infortunia agnouerunt extranei. c. 10. §. 8. p. 230

Dominus.

Plus æstimet subditum, quàm iumentum. cap. 9. §. 17. pag. 213.

Domus.

Sacerdotis sit Dei hospitium, immò habitaculum. c. 7. §. 7. p. 161

Donum.

Deo oblatum inuenitur salutis fulcrum. cap. 7. §. 17. pag. 163
Deo offertur exiguum, vanitati magnum. cap. 6. §. 73. pag. 142
Si optimum Deo oblatum, est felicitatis auspicium. c. 7. §. 65. p. 177
A Deo accepta nec applicanda sanguini, nec origini. c. 10 §. 41. p. 140
Dona videntur delictorum baptismata. cap. 6. §. 86. pag. 148
Accepta, Deo debent adscribi, non alteri causæ applicari. c. 6. §. 72. p. 142. & c. 2. §. 6. p. 32

Dormiens.

Aliquando à Deo edocetur, & de arcanis instruitur. c. 9. §. 58. p. 220

Dos.

Fulgeat honore nobilitatus, qui dotibus est eximius. c. 12. §. 41. p. 288

Dulcia.

Qui & vitiis exambit triumphum, nec dulcibus allicitur, nec amaris terretur. c.14.§.9.p.317

Duritia.

Est grauissima sceleris pœna. c.2.§.84.p.41

Dux.

Hostium præcalleat studia, vt adhibeat remedia. c.4. §.23. p.78
Præsagiat aduersariorum consilia, & eludat prouidentia. c.7.§.51.p.173
Strenuus est militibus scutum, milites duci sunt propugnaculum. c.8.§.58.p.205
Aliquando culpa vincitur, & exuviis coronatur. c.14. §.153. p.372

E

Ecclesiasticus.

Quævis eius culpa est laicis velut delinquendi licentia. c.1.§.78. p. 39
Ad Dei laudes eius allicit aspectus. c.2.§.89.p.42

Educatio.

Si bona desit, pueri nec vrbani, nec expoliti, cap.10. §.40. p.240

Effugium.

Sunt quærenda effugia pro periculi grauitate. cap.13. §.28. pag.309

Electio.

Secundò eligi, est approbari. c.1.§.23.p.6.& seq.
Non semel eligitur, qui ineptus esse probatur. c. 2. §.43. p 29.& seq.
Aliquando ex infima fortuna electus, electori inuenitur iniurius. c.2.§.93.p.40.& seq.
Si indignum efferet, calamitatem infert. c.5.§.19.p.97
Aliquando venit ab vtilitate, non à virtute. c.5. §.21. pag.98
Non est ad magna eligendus in minoribus non probatus. c.8.§.12.p.191
Peiora frequenter eligimus, meliora postponimus. c.9. §.34. p.219
Raro habetur digna, si præter omnium opinionem facta. c.10.§.22.p.243
Ni omnis præcidatur occasio, gliscet ambitio. cap.10. §.50. ibid.
Honoratior, sorte, suffragiis decreta, & facta. c.13.§.57. pag.271
Attendat virtutem non fauorem. c.13. §.44. p.144. & seq.

Elector.

Affectione non præoccupetur, vt dignus eligatur. c.9. §.15. p.219
Si affectione ducitur, sibi, & electo sæpè aduersatur. c.2.§.96. p.44

Electus.

Resplendet electus, si affectione nulla obscuratus. c.9. §. 3. p.108
Ad magna electus, seculis non demoretur implicitus. c.9.§.39. p.220
Ad magna à Deo electus, dotibus lucet ornatus. c. 9. §.45. p.222

Ad dignitatem electus prudenti sit animositate exornatus. c.10. §.18.p.233

Eleemosyna.

Tibi consulis, dum pauperi impertis. c.13.§.9.p.305
Danti proficit, dum pauperi seruit. c.14 §.85.p.359

Error.

Ei pertinaciter adhæremus, leuiter virtuti incumbimus. c.8.§.41.p.200

Eucharistia.

Eius frequentia ex virtute taxanda. c.1.§.25.p.7
Iustis salutem, sed indignis affert cladem. c.4.§.19.p.77
Est beneficium, & beneficij pretium. c.6.§.74.p.143
Qui accedit non repurgatus, probatur misertimus. c.6. §.91. p.151.& seq.
Qui inconcinnis moribus audet accedere, grauem Deo iniuriam agnoscitur irrogare. c.6.§.93.p.151
Sumentibus est propugnaculum, vitiorum venenum. c.7. §.64. p.176
Ea armatus hostem fugat, & victoriam reportat. c.7. §.69. p.176
Deum placat, cùm delictum irritat. c.14.§.86.p.359

Euentus.

Imprudentia est eis regi, & ratione non consulere c.8. §.56. p.336

Examen.

Non incommodat examinare delictum, quantumvis sit notum. c.14. §.105.p.368

Excommunicatio.

Quoquo modo inflicta, timenda. c.14. §.59.p.348

Excusatio.

Quæritur, pœnitentia non arripitur. c.13.§.36.p.312

Exemplum.

Mirum erit malis non corrumpi, sed virtute florere. c.2.§.60. p.53.& seq.
Facilius prauis adhæremus, quàm bonis. cap.6.§.78. pag. 145
Sit publicum, si publicum fuit scandalum. c.7.§.41. pag. 170
Superioris aut roborem incutit, aut subiectum trahit. c.11.§.31. p.258.& seq.
Plus nocent praua, quàm arma hostilia. cap.14. §.17. pag.330

Exercitatio.

Secretò se exerceat, qui aditurus est publica. cap. 10. §.29. p.236

Exercitus.

Ni defœdatur culpa, coronatur victoria. cap.7. §.72. p.78.& seq.
Quò maior, ni concors, periculosior. c.11 §.38.p.264. & seq.
Plus confiet animo, quàm numero. c.13.§ 8.p.302

Exigua.

Sæpe diabolus tentat exigua, vt perueniat ad magna. c.11.§.16. p.257

Reprehensibilis est, qui magna vicit, & exiguis cedit. c.11.§.34. p.285.& seq.
Assequeris magna, si contemnas exigua. c.14.§.52.p.345

Eximius.

Vel in adversitate est honestè tractandus. c.5.§.14.p.96

Experientia.

Requiritur ad benè gerenda munera. c.10.§.69.p.249

F

Facinora.

Sanctorum plus aliquando demiranda, quàm sequenda. c.14.§.12.p.328

Fama.

Satis non est virtus interna, sed curanda bona fama. c.2.§.88. p.42
Comitatur virtutem. c.3.§.53.p.70
Minus prodest ad famam virtus nota, quàm macula ad infamiam dubia. c.6.§.42.p.130

Familia.

Plus dolent aliqui, si careat gloria, quàm si ipsi moliantur vita. c.2.§.102 §.46
Rarus est, qui, vt Reipublicæ prospiciat, familiæ incrementa respuat. c.8.§.30.p.167

Fascinum.

Dæmonis fascinum, orationis meritum. cap.7.§.62. pag.176.

Fastigiatus.

Ei turba adulatur, nec dolet, si moritur. c.6.§.98.p.153

Fastigium.

Magnis laboribus possidetur, citò amittitur. c.13. §.2. pag.300.
Ad fastigium electus, sit decenti statuta ornatus. c. 9. §.4. p. 209
Sæpius audiunt grata, quàm vera. c.10.§.4. p.228. & seq.
Qui alacriter adiuit, nescio quid humilitati detraxit. c.10.§.58. p.242
Non rarò adit virtute exornatus, & citò obscuratur sordidus. c.13.§.1.p.299

Fauor.

Aliquando rapit dignitatem. c.1.§.24.p.7
Eo citò acquiritur, quod labore non comparatur. c.10, §.42. p.240.& seq.
Cœlestis à nobis tardatur, & impeditur. c.10. §.48. p.242.& seq.

Felicitas.

Sæpè est bracteata. c.1.§.12.p.4
Solet accidere, quo dolorem valeat accendere. cap.4. §. 53. pag.88
Quisque à se petit, felicitate radiare, aut infelicitate premi. c.10. §.1.p.227
Sine virtute est personata, & calamitas vera. c.13. §.6. pag.302.

Feruor.

Parum iuvat, si citò tepescat. c.10.§.38.p.239

Fides.

Principi inviolatè præstanda. c.4.§.36.p.83
Rei ingratæ difficultet præstatur, & suspicioni contrariæ creditur. c.10.§.56.p.245
Eam dæmon conatur auidissimè extinguere. c.11.§.11. pag.255.

Fiducia.

Fluctus eludit, & feliciter portum appellit. cap.1.§.70. pag.15.
In Deo coronatur victoria. c.7.§.61. p 178
Experti Dei misericordiam, in creaturis collocamus fiduciam. c.12 §.20.p.280
Sic fidendum, vt pro viribus sit laborandum. cap.14. §. 40. p.340

Filius.

Eò magis iucundus, quò tardus. c.1.§.16.p.5
Orationibus impetratus ferè semper modestus. c. 1. §.86. p.18
Accuratius educandus, si Deo offerendus. cap.1.§.94. pag.19.
Hilariter à parentibus offerendus, & Deo sacrandus. c.1. §96. ibid.
Si Deo dicatus, parentibus quodammodò æternus. c.1. §. 105. p.21
Dum Deo offertur, posteritas non præciditur. c.2.§.65. pag.35.
Si patris admonitiones contemnat, stragem sibi maturat. c.2.§.83. p.43
Misertum, si oppetat mortem, cùm aptior ad successionem, & dignitatem. c.2 § 106.p.48.
Virtutibus expolitus patentis præmium. cap.2. §.115. pag 49.
Si indigeat, pater à rectitudine non tarò deviat. c. 6. §.48. p.131
Procerum filij frequenter vitiis infecti. c.8.§.5.p.189
Aliquando ingratitudine compensaont, quæ à parentibus accepit. c.8.§.6.ibid.& seq.
A parente solet contrahere morbum ipsi generationi coævum. c.9.§.2.p.208
Non benè educatus, mirum si euaserit vrbanus, & expolitus. c.10.§.40.p.240
Infligendum ei supplicium minui solet ob patris meritum. c.12.§.30.p.284
Est parentis gloria, aut infamia. c.13.§.23.p.307
Nimius eius amor parentes obcæcat. c.14.§.49.p.344
Parentes optimos non sequutus, à filiorum numero expungitur iure mulctatus. c.14.§.515.p.372

Flagitium.

Non semel virtutis specie tegitur. c.2.§.70.p.33.& seq.

Fœdus.

Cum impiis initum, felicitatis venenum. cap.7.§.70. pag.178.

Fœmina.

In ea diffident sæpè affectus, & singultus. c.1.§.51.p.12
Indiget semper cautela. c.1.§.67.p.14
Debet abstinere vino. c.1. §.77.p.16
Plausibus allicitur, muneribus obcæcatur. cap.2.§.69. pag.36.
Impudica exiguo tempore celebratur, sed posteà ludibrio habetur. c.5.§ 34.p.103.

Occasiones loquendi cum vitis quærit. c.2.§.27.p.36

Fortuna.

Sæpè in nos incurrit,& nos in illam. c.1.§.7.p.3
Si florens, deterioris status delet vestigia, nec patitur monimenta. c.1.§.104.p.20
Facilè vertitur, & mutatur. c.2.§.16.p.25
Est fulida, si virtutibus suffulta. c.2.§.17.ibid.
Durum est ab ampla incidisse in adversam. cap.2.§.18. ibid.
Nobis nil prouenit à fortuna, sed à prouidentia. c.4. § 11. p.74
Ab infelicibus culpatur fortuna, cùm ab ipsis promanet causa. c.4.§.12. ibid.
Etsi contingat prospera, antiqua non est obliuioni tradenda. c 8.§.22.p.194
Pro fortunæ diuersitate induitur vultus. c.1 §.7. p.3
Alia fortuna opus est ad tuendam fortunam. c.9.§.43. pag.221.
Etsi arrideat, prudens antiquum tenorem nimis non variet. c.10.§.68 p.249
Magis attenditur, quàm persona. c.11.§.12.p.255
Fere omnes sequuntur fortunam, non personam. c.13. §. 30. p.310
Pro eius diuersitate homines sunt aduersarij, vel amici. c.14.§.45. p.344

Fortunatus.

Errabit, ni ad futura mentem extenderit. cap.10 §.13. pag 244.
Alienis se propaginibus solent inserere, & nobilitatem ructare. c.14 §.117.p.373

Furtum.

Qui aliena detinet, sibi invidit. c.6.§.77.p.145
Est [illegible]ntis, & diuitiarum naufragium. cap. 14. §.77. pag.355.

G

Gaudium.

Solum est verum à virtute procreatum. c.2.§ 3 p.33
Sepe vertitur in tormentum. c.6.§.25. p.123
Verum nascitur ab humanorum contemptu. c.6.§.65. pag.39.

Gloria.

Humana graui compensatur angustia. c.5.§.49.p.108.

Gratia.

Sic in aliquibus relucet gratia, vt allexerit corda. c.2. § 85. p.41
Cordi restituta depellit tristitiam. c.6.§.64 p.139

Gratitudo.

Dum beneficium fatetur, ad vlteriora disponitur. c.1. §.87. p.19
Votum assequuta, non adeò vt antea inuenitur obsequiosa. c.1.§.107.p.21
Adauget, & compensat beneficium. c.3. §.52. p.69
Si exprompta, addit gratiam, & nobilitat, vel exiguam materiam. c.6.§.71. p.138
Insolita beneficia celebret immortali memoria. c.14. §.87. p.359
Est vlterioris beneficij fomentum. c.14.§.89. p.360

Gulosus.

Qui palato inseruit, legem aliquando infringit. cap.2. §.53. p.31.& seq.

H

Habitus.

Concordet cum luctu. c.4.§.37.p.83

Honor.

Honoris ambitio imponit nobis tributa, & affert non modica detrimenta. c.8 §.31.p.197
Eius ambitiosus inuenitur ingratus. c.8. § 33.ibid.
Sit consors honoris, qui fuit particeps anxietatis. c.9. §.47. p.225
Ambitur, labor recusatur. c.10.§.70.p.250

Hospes, Hospitium.

Dignè excipiendus, & honore tractandus. cap.9. §. 30. pag.196.
Non debet grauanter ferri, peculiari honore tractari. c.9. §.46. p.201
Pro hospitis dignitate ornandum, & disponendum. c 9. §. 30. p.219

Hostis.

Eius debet inuestigari consilium, vt apponatur remedium. c.4.§.23. p.78
Satis non est fugare, sed opus vincere. c.7.§.75.p. 179. & seq.
Nunquam despiciendus. c.11.§.17. p.257
Non solum est impetendus, sed detriumphandus. c.11. §.43. p.246
Quò facilius possis atterere, cura auxiliares vires comparare. c.13.§.26.p.308
Curat armis denudare, ne iugum possis excutere. c.13. § 53. p.318
Dum adurget viuidius, ad tuta recurrendum est studiosius. c.14.§.5.p.324

Humilis, Humilitas.

Sibi videtur paruulus, cùm alios supergrediatur eximius. c.9.§.11.p.211
Vel inuitante occasione tacet, ne magnalia proferat. c.10.§.45. p.243
Humilitas, quò demissior, & virtutibus vberior. c. 1. §.106.p.21. & c.9.§.42.p.221
Depellit damnum, & affert remedium. c.1.§.20. p.25
Ei non detrahit, qui prærogatiuas à Deo acceptas exigente ratione vulgat. c.9.§.37. p.219.& seq.
Licet latere exambiat, suis se actionibus manifestat. c.14.§.35. p.338

I

Ieiunium.

Sectetur ieiunia, qui carnis est sectatus oblectamenta. c.7.§.42. p.170
Obseruatum, dæmonum excidium, violatum, armamentarium. c.14.§.64.p.350
Negotiatur cæleste oraculum. c.14.§.65.ibid.
Felix, quia saturitate remunerandum. c.14.§.76.p.355

Ignauia.

Protelat, quæ facienda non ignorat. c.6.§.26. p.124

Nil

Nil tutum, nil hosti non patet, si ignauia dormit. c.14. §.8. p.326

Improbus.

Iustorum mores abrodi, & carpit. c.1. §.45. p.11

Improuidus.

Miraculo opus erit, vt improuidus gaudeat triumphis coronatus. c.13. §.59. p.320

Imprudens, Imprudentia.

Si strage imprudens non eruditur aliena, ingemiscere solet propria. c.5. §.35. p.84
Vnire conatur opposita. c.5. §.13. p.97
Imprudentia est vitare incommodum maiori detrimento. c.5. §.36 p.103
Imprudens est, qui intuitus supplicia, perpetrat similia peccata. c.6. §.28. p.124
Imprudentia est antiquæ fortunæ obliuisci, si contingat eleuari. c.8. §.22. p.194
Res non à ratione metitur, sed euentibus regitur. c.8. §.56. p.205
Malè aliqua tentat, & peius aliquando sententiam mutat. c.12. §.3. p.174
Imprudentia est grandi futurorum dispendio præsenti occurrere incommodo. c.13. §.39. p.313

Incommodum.

Imprudenter vitatur, si grauius detrimentum incurritur. c.5. §.36. p.99
Grauius aliquando aditur, vt leuius vitetur. c.8. §.36. pag. 398.

Incunabula.

Christi incunabula inferorum excidia. cap. 11. §. 51. pag. 269.

Indignus.

Ad dignitatem electus, casui obnoxius. c.5. §.19. p.97

Industria.

Nihil omittat, etsi Numen apertè faueat. c.10. §.30. pag. 237.

Inexpertus.

Mirum erit, si munus impleat. c.6. §.47. p.232

Infausta.

Non sunt auidè prædicenda, & alteri denuntianda c.1. §.21. p.19
Omnes recusant Principi denuntiare. c.4. §.40. p.77

Infelicitas.

Ab ipso peccatore promanat. c.2. §.99. p.45
Quisque infelix fordet, aut felix fulget. c.10. §.1. p.227. & seq.

Infernus.

Etsi contumacia alias despiciat pœnas, expauescit ad flammas. c.3. §.31. p.62

Infirmitas.

Velle remedium, est salutis exordium. c.6. §.18.
Eius aliquando vltimus habuit notitiam, qui posset applicare medelam. c.8. §.28. p.120

Infortunium.

Satius est non sentire infortunia, quàm tenere dignitatum excelsa. c.2. §.30. p.27
Alterius esse solet præsagium. c.2. §.107. p.48

Ingluvies.

Impedit cum Deo colloquia. c.24. §.65. p.350
Misera, quia fame punienda. c.14. §.76. p.355

Ignorantia.

Aliqui affectant ignorare, quod nolunt exercere. c.2. §.46. p.30

Ingratus.

Plus officit sibi ingratus, quàm noceat inimicus. c.7. §.78. p.172

Iniuria.

Dei gratia ornatur, qui iniuria non commouetur. c.1. §.44. p.10. & seq.
Religioni facta, summè dolenda. c.4. §.4. p.54. & seq.
Tenaci retinetur memoria, citò ab ea excidunt beneficia. c.7. §.77. p.172
Remissa est Numini hostia. c.7. §.48.
Facilè à sapiente remittitur. c.11. §.53. p.270
Gloriosum est beneficiis compensare, & iniurium confundere. c.12. §.65. p.297

Insidia.

Quas quis disponit, aliquando subit. c.14. §.52. p.336

Inspiratio.

Vt facilius possis audire, orationi debes attendere. c.3. §.25. p.60
Parentibus occultanda, si timeantur impedimenta. c.14. §3. p.324

Instrumentum.

Deo auspice, quævis sunt apta. c.10. 31. p.233

Interpellator.

Si corrumpat conscientiam, sorbibit molestam. c.12. §.7. pag. 276.
Paruipendunt delicta, si fortiantur patrocinia. cap.22. §.8. p.276

Inuidia.

In peius interpretatur, si quid est dubium. c.1. §.41. p.17
Auspicatur gehennalem pœnam. c.2. §.26. p.36
Cæcutit ad honesta, alterius semper videt obscura. c.3. §.8. p.53. & seq.

Ira.

Laudabilis est honesta, & virtutis patrona. cap.11. § 28. pag. 261.

Iter.

Numine placato aggrediatur, qui periculum vitare nititur. c.1. §.84. p.261
Qui iter absoluit, priùs quàm domum, adiocerit templum. c.10. §.37. p.239

Iudex.

Omnibus pateat, nec exasperatos excludat. c.1. §.60. pag. 15.

Ad tutelam iustitiæ designatus refragatur aliquando potentia abusus. c.2.§ 50.p.31
Se pattem debet nescire,& munus implere. c.2. §.73. pag.37.
Aliquando obsurdescit ad causam, quia inclinatur ad veniam. c.2 §.80.p.39.& seq.
Eum denigrat omissiò tarda, vt excandescens ira. c.3. §.28. p.61
Reipublicæ est detrimentum integrò iudice viduari. c.6.§ 97. p.153
Eo loco debet tribunal collocare, quo non sit arduum confluere. c.7.§.89.p.184
Pro aliqua causa legatus curet ad itineris expensas populos non grauare, sed salario viuere. c.7.§.90. pag.185.
Sententiam maturè proferat, non præcipitanter decernat. c.7.§.91. ibid
Deum solum attendat,vt munus impleat.c.7.§.92 ibid.
Si affectibus non pareat,munus honorat. cap.7.§.93. ibid.
A se debet circumcidere quidquid suspicionem solet ingenerare. c.7.§ 94.p.186
Si op para vtatur mensa,æquitatis sordescit fama.c.8. §.8. p.190
Si cupidus,sententiam vendet, & ius corrumpet. c.8. §.9. ibid.
Si cupiditate polluitur, sibi ipsi aduersatur. c.8. § 10. pag. 191.
Graue malum est auarus,sed grauius impius. c.8 §.13. ibid.
Si auarus floret audacia, & damnatur aliquando iustitia. c.8.§.15. p.192
Expediat de longè aduenientium negotia, nec dilatione afferat detrimenta. c.8.§.61.p.200
Alienæ voluntati non seruiat, quem Respublica ad iustitiam administrandam designat. c.11.§.10.p.277
Si accipiat, lædit famam, & corrumpere putatur iustitiam. c.12.§.12.ibid.
Aliquando criminatur,vt deprædetur.c.12.§.12.& 13. ibid.
Antequam culpam examinet, pœnam non intentet. c.14.§.99. p.365
Omni cognatione sit nudus. c.14 §.100.p.366
Deum audiat,& maturè decernat. c.14.§ 105.p.368

Iudicium.

Præ cæteris calamitatibus est timendum.c.2.§.15.p.28
Non recusat subire, qui pura scit conscientia nitere. c.12.§.9. p.327

Iugum.

Miserum est non posse executere, & inuitè portare. c.6.§.52. p.134
Exterius premit, sed interius lætitiam gignit.c.6.§.61. pag.138.

Iurisdictio.

Si ad sacrata extenditur,periculum aduocatur.c.4.§.18. pag.76.

Ius.

Ius,& arma Reipublicæ fulcimenta. c.8.§.46.p.201

Iustitia.

Diuina est iustitia, quam non corruperunt dona. c.3. §.34. p.63
Vim patitur aliquando à quibus eius commissa est tutela. c.2. §.57.p.33

Iustus.

Omnibus inuenitur commodus,& proficuus.c.1.§.36. pag.9.
Abstinet à vindicta, etiam occasione suadente. c.2. §.7. p.23
Non superbiat,etsi virtutibus floreat.c.12 §.19.p.180
Pro iniuriis beneficia rependit. c.2.§.13 p.26
Etsi apud sæculum despectus, est reuerà fortunatus. c.2.§.15. p.26
Non tam propriam calamitatem, quàm obscuratum Dei lentit honorem. c.3.§.49.p.68
Quò quis iustior, a dæmone validius impetitur. c.4. §. 2. p.75
Ob leuia à Deo punitur, iniquus sæpè toleratur. c.5. §.3. p.91
Aliquando cadit,sed citò resurgit. c.6 §.1.p.114
Felix est laboribus dioexatus, iniquus infelix commodis circumfultus. c.6.§.2.ibid.
Affectibus non caret,sed vincit. c.6.§.56.p.136
Aduersis non frangitur, prosperis non corrumpitur. c.6.§.58. p.137
Plus horret culpa infici, quàm dignitatibus dispoliari. c.8.§.40. p.199
Deum placat, & populi periculum fugat. cap 9.§.33. pag.218.
Incedit per ardua, sed coronatur victoria. c.14.§.22. p.332.& seq.
Sibi indulgentiam non solicitat,nec aliis pœnam exoptat. c.14.§.101.p.366
Eximiè iustus legi obsequitur, & non obsequendi admere sibi facultatem admititur. e.14.§.102.p.367

Iuuenis.

Mirandus, si virtute perfectus. c.2.§.86.p.41

L

Labor.

Pro virtute affert lucrum. c.7.§.2. p.160
Laboris particeps,fit honoris consors.c.9.§.47.p.223
Recusatur,honor ambitur. c.10.§.70.p.250
Appetendus, vt pietati inseruias, & munus impleas. c.11.§.29. p.262.& seq.
Stultus est, qui post magnos virtutis labores sequitur sordidas voluptates. c.13.§.32.p.351
Non sibi plaudat,qui laborat ob virtutem, cùm laborent plures ob vanitatem. c.14.§.53. p.329
Amore dulcescit. c.14.§.14.ibid.
Ob virtutem citò finitur,& æternum coronatur. c.14. §.73. p.354

Lachryma.

Deum placant, aduersarios enervant. c.7.§.37. p.169

Lætitia.

De aliena calamitate est miseria. c.2.§.22. p.26

Lamenta.

Pœnitentium lamenta, dæmonum exitiã. c. 7. §.50. pag.172.

Latere.

Qui cupit latere, contra se suspicionem inuenitur armare. c.7.§.5.p.160

Latro.

Concordant latrones in furando, discordant in diuidendo. c.14.§.33. p.336

Laus.

Aliquando sua à iustis profertur, vt charitati inseruiatur. c.12.§.5.p.275

Lenitas.

Melius sæpè corrigit lenitas,quàm rigiditas. c.7.§.46. pag.171.

Leuitas.

Nunquam sui similis. c.10.§.26.p.255

Lex.

Grauat humerum,sed dirigit gressum. c.6.§.49.p.133
Felix Respublica, si Princeps pareat legi, & subditus Principi. c.10.§.63.p.248

Liberalitas.

Acquirit veluti sibi debita, quæ offeruntur dona. c.1. §.13. p.4
Summa est, si se ad benefaciendum cogit, & resiliendi pericula auertit. c.12.§.61.p.256

Libertas.

Vera est virtutis proles. c.13.§.16.p.305

Lingua.

Aliquorum lingua imitatur tela. cap.2.§.15.p.24.& seq.
Quid videtur diuinum, si nullum eius casum est verbum. c.3.§.51.p.69
In ea lucet,quod corde latet. c.7.§.34.p.168
Est cordis index. c.10.§.16.p.232

Liuor.

Salutis tinea,mortis causa. c.2.§.105.p.47
Dum adoritur obscurare, inuidiosi gloriam solet augere. c.5.§.53.p.110

Locus.

Loca à sanctis nobilitata, aliquando miraculis plena. c.6.§.88. p.184
Aliquis virtuti aduersus,vitiis amicus.c.ib.§.21.p.133. & seq.
Suspectos tibi sit locus, vbi semel ruinam expertus. c.13.§.62. p.321

Loquacitas.

Sæpè officit futurorum spargendo notitiam, quia excitauit inuidentiam. c.10.§.47.p.242

Lucrum.

Mirum erit, si lucrum ad virtutem non impediat volatum. c.6.§.67.p.143.& seq.

Luctus.

Concordet cum habitu. c.4.§.37.p.83

Lux.

Corda illustrat, si repurgata adinueniat. c.10.§.20. pag.233.

Luxuria.

Omnia deuastat, & miseriam incrementat. c.13.§.52. pag.317.

M

Magister.

Qui pueros erudit,Reipublicæ fauet. c.1.§.101. p.20
Sine magistro mirum erit certo vestigio gradi. cap.10. §.15. p.232
Citò addiscitur,quod,Deo magistro, edocetur. cap.10. §.15. ibid.

Magna.

Non sunt sine consideratione aggredienda, sed exploranda. c.10 § 32. p.237
Assequeris magna, si contemnas exigua. c.14. §.51. pag. 237.

Magnalia.

Ne sanctorum maneant sepulta, evulgari facit prouidentia. c.12.§.31. p.284.& seq.

Magnates.

Incredibile videtur aliquando puniri, & ob scelera castigari. c.3.§.35.p.63.& seq.
Legem ignorant,& omnia sibi licere putant.c.2.§.44. p.30. & seq.
Eorum dedecora non sunt publicanda,sed tacenda.c.6. §.20. p.121
Omnes refugiunt eos admonere, veritatémque loqui. c.3 §.58. p.64
Mirum est Dei vestigia, & laudanda sequi exempla. c.6.§.75. p.144
Si eorum culpa punitur, à Deo puniri cognoscitur. c.6. §.92. p.151
Eorum scelera debent reprimi, non imprudenter vulgari. c.8 §.16.p.192
Cogunt eorum vsibus inseruire, & nolunt mercedem reddere. c.8 §.47. p.201
Subiectos solent grauare, & histrionibus dona ampla impertiri. c.8 §.48 ibid.
Vt agnoscant errata,videntur necessaria prodigia.c.12. §.48. p.290
Dum priuatos honorant, insidias parant. c.13.§.15. p.311. & seq.

Magnitudo.

Apud Deum solida, apud sæculum fluxa. cap.2. §.67. pag. 36.

Manus.

Non otiatur manus,si animum possederit Deus. c.10. §.27. p.260. & seq.

Maria Virgo.

Eius præsentiâ dæmonis frænatur audacia. c. 4. §.17. pag.76.
Impuritatis excidium,& dæmonis est tormentum. c.5. §.10. pag.94
Ab omni labe prorsus exempta. c.5.§.11.ibid.
In primo instanti naturali victoria coronata. c.5 § 11. ibid.
Dei iram temperat,& puniendis reconciliat.c 5.§ 40. p. 105.
Qui eius vmbræ captiuitatem tentarunt, pœnas dederunt. c.5.§.38. p.104
Est optima consiliaria. c.14.§.36.p.342

Maritus.

Erga vxorem benevolus plura supplet, & leuit. c.1. §.48. p.10

Mater.

Nubilitatur ob prolem. c.2.§.2. p.22
Debet nomine evulgari, si filios egregios constat genuisse. c.14.§.16.p.330

Medicina.

Sit aliquando lenior, quia infirmitas durior. c.3.§.9. pag.54.

Mediocritas.

Frequenter virtutis sequimur mediocritatem, non perfectionem. c.1.§.8.p.3

Memoria.

Tenacius conseruat, quàm beneficia, iniuriarum acerba. c.7.§.77.p.180

Mendacium.

Facilè, si aduertas, apparet. c.5.§.30.p.104

Meritum.

Durum est meritis antecedere, & ob affectum postponi. c.1.§.38.p.9. & seq.
Parentis remunerator in filiis. c.2.§.114.p.47
Parentum, supplicia temperat filiorum.c.12.§.30.p.284

Metus.

Antecedens est lenocinium muneri. c.1.§.16.p.5

Miles.

Est barbarus, si non placato Numine aggreditur bella, & periculosa certamina. c.13.§.40.p.313

Minister.

Reipublicæ sibi, & Reipublicæ nocet, si rapinæ deseruit. c.1.§.23.p.6.& seq.
Recusant onera, non recusant stipendia. c.1.§.45.p.30
Aliquando studet sibi acquirere, non Principi prouidere. c.2.§.47.ibid.
Vtilius est grauari, quàm cum iustitiæ ministris contendere. c.2.§.48.ibid.
Stipendia lege taxata amplificant, & per fas, aut nefas extorquere exoptant. c.1.§.49.p.31
Plus aliquando curat propria stipendia, quàm Principis vectigalia. c.1.§.55.p.32
Aliquando studet cupidini, non Reipublicæ vtilitati. c.2.§.94. p.44
Sibi inuidet Dei minister, si veritatem detinet. cap.2. §.44. p.30
Reipublicæ minister mavult aliquando otiari, quàm imminens detrimentum depellere. c.5.§.26.p.100
Reipublicæ est cómodum imprudenti carere.c.5.§.28. ibid.
Electus ad generale remedium, soli æquitati subdiderit collum. c.6.§.37.p.124
Inferiores iustitiæ ministri debent coërceri, quia sæpè audent bonis moribus contraire. c.7.§.88. p.188
Durius est in inferiores iustitiæ ministros incidere, quam Principis iram pati. c.12.§.27.p.283
Inferiores iustitiæ ministri nolunt impedire culpam, quia extorquere discupiunt pœnam. cap.14. §.67. p.351.

Miseria.

Recrudescit præscita, si nullo modo leuanda. c.8.§.40. pag.199.

Sæpè ad virtutem traxit miseria, quos infatuarat fortuna. c.11.§.40.p.265

Misericordia.

Acquirit diuitias. c.1 § 13.p.4
Et lapsum effugit, & periculum. c.2.§.31.p.27
Nititur terrere, non ferire. c 2.§.36.p.30
Miraculi adinstar est, si Deus acerba infligat supplicia. c.2.§.108. p.48
Ea est diuina, vt otiosè non irretur, si infligenda sit grauis pœna. c.3.§.32.p.62
Misericordia est calamitatibus vrgeri, si mores contigerit reformari. c.6.§.24 p.123
Pauperi exhibita quodammodò est hostia. c.10.§.15. pag. 531.
Eam Deus accelerat, supplicium tardat. cap.10.§.36. pag. 238.

Missæ sacrificium.

Fidelibus est victoria, & dæmonibus ruina. c.7.§.67. pag.177.

Mors.

Melior est, si honesta, quàm vita ingloria. c.4.§.27. pag.80.
Potestate abutentis amara. c.4.§.44. p.85
Aliquando Dei patientia abusus moritur mente priuatus. c.5.§.58.p.111.& seq.
Repentina conspecta vel diuitias stilum vertit, & lapit. c.5.§.59.p.112
Eius meditatio instruit vitam, & assequitur victoriam. c.11.§.39. p.287
Mortem timemus, culpam eius causam ambimus. c.12. §.54. p.293
Non facilè felicem subit virtutis inscius, & vrgente dæmone perturbatos. c.14.§.92.p.362

Mortificatio.

Eam arripiat, qui vitia subiugare procurat. c.14.§.21. pag. 332.

Mulier.

Iugum subeat, nec ceruicem liberam gerat. c. 1. §.80. pag.17.

Mundus.

Despectus affert laudem, & commendat virtutem. c.6. §.46. p.132
Specie fallit reprimit. c.12.§.23. p.281.& seq.

Munus.

Opus est aliquando plura offerre ministris, quàm dominis. c.1.§.100.p.20
Non semel ignarus ad munus inuenitur electus. c. 2. §.43. p.29
Diuina est iustitia, quam non corruperunt dona. c. 3. §.34. p.60
Indecorum est accipere, & non fauere. c.3.§.36.p.60
Iuvat religiosè oblatum, ni conscientia refragetur.c.4. §.20. p.77
Deo oblatum non sordeat pollutum. c.6.§.31.p.126
Mirum erit, si ritè absoluatur ab inexperto. c.6. §.47 pag.132
A iustis non solùm impletur, sed auctarium additur. c.6.§.70. p.142
Qui multa sibi arrogauit munera, non facilè absolvet, sed imperfecta relinquet. c.8.§.3.p.189
Eligendus est aptior, etsi alius sit virtutibus excellentior. c.9.§.9.p.210

Sunt iudicis macula, æquitatis tinea, cap. 12. §. 11. p.277.
Sæpè est præcipitium,c.14.§.25. p.333. & seq.

Murmuratio.

Si superioris abrodat mandata contemnere docet præcepta,c. 14.§.104. p.368

N

Naufragium.

Miserandum, si in ipso portu. c.2.§.68. p.36.

Negotium.

Magna non sunt immaturè expedienda, sed prudenter pensanda,c.8.§.35. p.198
Arduum præmissa oratione gerendum, cap. 14 §. 37. p.339.

Nilus.

Aëre sereno turbulentus exæstuat.c.1.§.14. p.4.

Nobilitas.

Magni est habendum à nobili vena traxisse exordium, c.1.§.10. p.3.
Auro proculditur, c.1.§.12. p.4.
Sæpè fructibus viduata, & virtutibus infœcunda, c. 1. §. 15. p.5
Plures nobilitati se inferunt,& se inferendi occasiones quærunt,c. 6.§.96. p.152. & seq.
Pretiosior virtute parta, quàm origine accepta,cap. 9. §. 20. p.214.
Semper vult anteponi, & cæteris præferri, c.10.§.55. pag. 245.

Nociua.

Beneficium est denegare, & dilatatione desideria sopire,c.8.§.60. p.206.

Nomen.

Debet actione nobilitare, non sono illudere,c.1. §. 2. p. 22.
Est inglorium, si actionibus vacuum,'c. 4. §. 3. p. 71. & seq.
Honestum est de penna veniens,cap. 10.§.54.p.245.
Sibi acquirit, qui proximis consulit, cap. 12.§. 52. 281.

Notitia.

Si immaturè futurorum spargatur, successus sæpè impeditur,c.10.§.47. p.242
Infaustorum involat, faustorum tardat, cap. 13. §. 15. p.304. & seq.

Nouitius.

Ni initio magnis virtutibus curet exornari, facilè solet deficere,c.10.§.2. p.227

Nox.

A sanctis impenditur orationi, à vanitulis voluptati, cap.14. §.90. p.391.

O

Obedientia,Obediens.

Non deligit exercitium, sed exercet mandatum. c. 2. §.41. p. 29.
Lucet promptitudine, & alacritate, cap. 3. §.13.p.55. & seq.
Quæ exprompta, honoris digna,c. 3.§.18. p.57
Quæ promptè obedit, victoriorem Deum habet, cap.3 §.24. p.60
Etiam iniquo superiori debitè obedire, commoda solet afferre,c. 6.§.13. p.119
Obediens repuerascat, & priuilegium ætatis nesciat, c.9.§. 12. p.211.
Qui eam detrectat, indignationem cœlestem timeat, c.11.§.36. p.286
Adimplenda est,non vt effugias pœnam,sed vt eluceris Numinis gratiam,c.11.§.37. p.260. & seq.
Est securum contra periculum castrum, cap. 13.§. 31. p.310.
Non solùm est implenda,sed adhibenda,vt violari non possit cura,c.14.§.102. p.367
Dei præceptis reportat trophæa,& coronatur victoria c. 14.§.112. p.371.
Perfecta non solùm animum,sed etiam sobjicit superiori iudicium, cap.14.§.56. p.346

Oblectamentum.

Carnis est despiciendum,si Numini officium præstandum,c.7.§ 28. p.167.
Carnis oblectamentum austerum puniat jejunium.c.7. §.41. p.170

Obsequium.

Parum prodest externè colere,si internè constet ferire, c. 2.§.14. p.87
Perditur, si animus reluctare dignoscitur, c.5. §.14. p.99
Facilè agnoscitur, si ab inuito exhibeatur, c.5. §.25 p.99
Exiguis rebus devenustatur, & indignationem meretur,c.6.§.10. p.117
Æstimatione dignum, si ritè exhibitum, c. 14. §.88 p. 257. & seq.

Occasio.

Parum iuvat tantisper recedere, si causam certum est viuere,c.5.§.46. p.107.
Qui distulit,non inuenit,c.11.§.18. p.257

Occupatio.

Honesta Deum affert, otiositas pellit, cap. 6. §.66. p.140.

Oculus.

Superioris vires inspirat,hostémque enervat.c.7.§.15. 174.

Odium.

Mavult perire,quàm odio habitum splendere, cap. 5. §55. 110

Offensus.

Qui carpit offensus, liuori putatur adulatus,c.12.§. 18 p.280.

Onus.

Cùm Deus imponit, & vires præbet, cap. 10.§. 5. p.238.

Oratio.

Ei deligendus est locus à strepitu remotus cap.1.§.20. p.6.
Aut leuat calamitates, aut infundit vires, cap.1. §. 52. p.12.

Non conſtat ambagibus,ſed gemitibus,c.1.§.54. ibid.
Gratam vim infert,& in Deum quodammodò prævalet c.1.§.55. ibid.
Non eſt idem orare,& longum tempus inſumere, c. 1. §.61. p.13
Facilè impetrat , ſi deſiderata Deo dicat, cap. 1.§.62. p.14.
Conſtantia aſſequitur vota.c.1.§. 66. p.14
Eſt patientiæ mater,& nutrix,c.1.§.75. p.16
Edocet deorare contumeliam , & molliter ferre iniuriam, c.1.§. 79. ibid.
Sacerdotis viget quadam energia,& efficacia,c.1.§.83. p.17.
Iuſtorum affert ſalutem , depellit mortem, cap. 2. §.21. p.26.
Si plurium,dæmonis eſt exitium,c.4 §.22. p.78.
Prodeſt Sacerdotis oratio populi aſſociata ieiunio , & lamento,c.7.§.60. p.175.
Fervens eſt inexpugnabile ſcutum , & dæmonis faſcinum,c.7.§.62. p.176
Affectionem depellit,c.9.§.31. p.219
Ea inoculantur vel rudes,ſine ea exoculantur ſapientes c.11.§.12. p.255
Eam impedire diaboli ſtudium, & deſiderium,c.11. §.9. p.254.
Aduerſarias vires frangit , pericula auertit,c.11.§. 20. p.258.
Multorum contra dæmonem telum,c.11. §. 21. p. 258. & ſeq.
Iuvat ad ardua expedienda,c.14.§.37. p.339

Ornatus.

Raró tempori,& ſtatui congruus,c.2.§.62. p.34

Otioſitas , Otium.

Virtutis tinea,c.6.§.66. p.140
Stabilitur honeſte conſi gendo,non inerter otiando, c.7.§.81. p. 182.
Ignorabit manus, ſi cor poſſederit Deus,cap.10.§.27. p.236.

P

Parens.

Præconium eſt nobili vena exoriri , ſed auguſtius à ſanctis parentibus procreari , e.1.§.11. p.4.
Non eſt cenſendus,qui genuit,ni virtutibus expolivit, c.1.§ 47. p.11
Non debet religioſa filij deſideria tardare,immò debet fouere,c.1.§.95. p.19.
Non patiatur filium puerulum à latere ſuo ſeiungi, ſed cupiat virtutibus exornari,c.1.§. 99. p.20
Quem Deo dicat, ſibi filium quodammodò æternat , c.1.§.105. p.21
Filios modeſtè veſtiat,nec ſuperbiam nutriat,c.2.§.63. p.34.
Exhibeat filiis neceſſaria , ſi virtutis velit tradere documenta,c.2.§.64. p.35.
Qui filium non corrigit ſuam,& eius famam innubilat, & fortunam,c.2.§.72. p.37
Sæpè ex ſe inculpati , ob filios rei,c.2.§.74 p.38
Aliquando,vt dignitate exornet , diſcrimini obiicit , c.2.§.75. p.38
Sæpè plus curat filium adaugeri cenſibus,quàm virtutibus,c. 2.§ 97. p.45
In filiis debet præmiari, & meritum eius lucere, c. 2. §.114. p.50
Si ſtudeat libidini,relinquet filios mendicitati,c.2.§.116. p.50.
Plus aliquando nocuit filiis manſuetudine,quàm rigore c.3.§.29. p.61.
Filiorum amore amplectitur culpam , & inuolat ad ruinam,c.14.§.49. p.344

Parentela.

Lucet , ſi cognatus dignitatem inſcendit,cap. 9.§.41. p.221.

Pater.

A virtute ſolet degenerare,ſi filium adſpexerit indigere, c.6.§.48. p.133.

Patientia.

Eſt index virtutis, & indicium ſanctitatis , c. 1. §. 44. p. 10.& ſeq.
Eſt calamitatis exilium , aut ſaltem delinimentum,c.1. §.46. p.11.
Fulget,ſi homuncionum ineptias toleret , cap. 1.§. 74. p.16.
Orationis eſt index,c.1 §.75. ibid.
Melius tibi conſules patientia,quàm iracundia , cap.1. §.76. p.14
Semper affert fructum, & gignit gaudium, c. 2. §. 5. p.23.
Dolorem lenit , & Dei iram minuit , cap. 3.§. 48. p.68.
Qui abutitur diuina,perire ſolet morte miſerrima, c. 5. §.58. p. 111. & ſeq.

Patronus.

Aliquando pro negotiis numeratus retardat adverſus , c.2.§.54. p.32

Pauper , Paupertas.

Ei ſubvenire , eſt quodammodò hoſtiam offerre,c. 10. §.13. p.231
Ad virtutem , & cœleſtem lucem apta , cap. 9. §. 21. p.211.

Pax.

Vel aliquo diſpendio eſt quærenda præcipuè ſi aduerſa experitur fortuna,c.7.§.85. p.183

Peccator.

Si conſuetudine obſcurus , non facilè virtute nitebit ſplendidus,c.1.§.103. p. 20
Non deſperet , quantumvis vitiis infectus, c. 2. §. 19 p.25.
Prolabi eſt naturæ , non oculos vereri, procaciæ,c.2. §.77. p. 39
Dum recuſat lucem videre , invenit , dum deſiderat avolare,c.3.§.10. p.34.
Grande beneficium eſt eum à ſomno excitare,& rationi reſtituere,c.3. §.11. p.55
Difficulter videt appetens ſupplicium,aut credit flagellum , c.3.§.22. p.59
Animo non cadat , ſed ad caſtra redeat , cap.4. §. 13. p.73.
Si frequenter cadit, ſpem aliquando amittit,c.4 §. 30. p. 81.
Ni occaſiones fugiat, cadet,cap.4. §. 31. ibid.
Mavult cum Deo decertare, quàm inſeruire,c.4.§. 32. ibid. & ſeq.
Si deliriquat admonitus , indignatione digniſſimus , c.4.§.33. p.82.

Si in Deum præualeat, miserrimus. c.5.§.1. p.90
Aliquando viuit impunis, cùm iustus vrgeatur pœnis. c.5.§ 3. p.91
Si punitus reincidit, iram accendit. c.5.§.17.p.100
Est infortunatos, etiam commodis circumfulus. cap.6. §.2. p.116
Aliquando felicitate floret, & viget. c.6.§.76.p.144
Nec vult quærere, nec à Deo quæri. c.6.§ 94. p.152
Vitiis innutritus non repentè, sed pedetentim ad perfectionem ducendus. c.7.§.18 p.164
Si errauit cæcus, inuolet ad virtutes festinus. c.7. §.21. pag.163.
Plus sibi nocet culpam confessori non aperiendo, quam perpetrando. c.7.§.36. p.169
Se aliquando tantisper abstinet, sed citò ad antiqua redit. c.7.§.52. p.173
Qui delinquit admonitus, perit aliquando cæcus. c.7. §.54. p.173.& seq.
Si confugiat ad virtutem, expetetur diuinam opem. c.7. §.58. p.174
Pudet peccatorés alienis vitiis non infici, & gloriantur sectari. c.8. §.20. p.193
Leuiter incumbit virtuti, pertinaciter errori. c.8. §.41. pag. 200.
Ligatur somno, cùm proximus est periculo. c.11.§.49. pag.268
Si euasit periculum, confugiat ad pœnitentiæ remedium. c.11.§.55. p.271
Patienter tolerat aliquando supplicium, ne deserat peccatum. c.12. §.29.p.284
Dum ad supplicia cogit, Deum amaritudine replet. c.12. §.40. p.268
Vt à culpis velit abstinere, opus est aliquando tempora demutari. c.12.§.50.p.291.& seq.
Potest in integrum restitui, etsi magnis sceleribus contigerit obscurari. c.12.§.57.p.271
Dum molitur à Deo impetrare, non cessat offendere. c.13.§.34. p.311
Etsi sæpius ruat, animo non cadat. c.13.§.47. p.315. & seq.
Se tutum credit, cùm periculum vrget. cap. 14. §.20. pag.332.
Erga salubria cæcus, erga vana oculatissimus. cap.14. §.24. p.333
Quæ putat munimenta, sunt præcipitia. cap.14. §.25. ibid. & seq.
Culpæ compede adstringitur, ne pœna mulctetur. c.14. §. 27. p.334
Si multi vniantur, difficulter puniuntur. cap.14 §.28. pag. 335.
Dum maior peccatorum numerus, proximior est casus. c.14 §.29. ibid.
Deo tribunt arma, vt infligat supplicia. cap.14. §.30. ibid.
Ab ipsa tellure excutitur. c.14.§.31.p.336
Dum tentat effugere leuius, sibi maturat periculum grauius. c.14.§.34. p.337
Dæmoni præbet arma, vt inferat bella. cap.14.§.41. pag.341.
Se putat tutum, periculis multis obsessum. c.11.§.46. pag.267.
Accepta plaga, ad virtutem redeat, & victoriam exambiat. c.14.§.48. p.243.& seq.
Non debet infamari, sed corrigi. c.14.§.68. p.352
Delictum grauat, dum minuit. c.14.§.70.ibid.
Arbitratur commodum culpæ venenum. c.14.§.71. pag.353.

Peccatum.

Vires confert aduersariis. c.4.§ 1.p.71
Contra artifices extorquet, & supplicium, & miraculum. c.5.§.43. p.109
Vrit præcordia, & malo silentio sigillat labra. c.7.§.35. p.168.& seq.
Magnatum debet corrigi, non imprudenter vulgari. c.8.§.16. p.192
Aliquomodo excusatur vtilitatis spebus, & quodammodò crescit, si spes nulla allicit. c.12.§.59.p.272
Magnatum apud sæculum non punitur, sed à Deo, vt primatu carpitur. c.12. §.67.p.298
Præcipuo ruente, cætera facilè cadunt. cap.13. §.13. pag.304.
Dum male excusatur, augetur. c.14.§.70.p.352

Perdere.

Miserabilius est perdere, quàm non possedisse. cap. 2. §. 29. p.8

Periculum.

A periculo ereptus afferet tibi gloriam, & famam. c.2. §.24. p. 26
Qui in periculo imparatus, cadit miserrimus. c.2. §.9. pag. 23.
Sæpe augetur, dum humana solum prudentia abigi procuratur. c.4.§.16.p.76
Aduocatur, si ad Ecclesiastica iurisdictio audacter extenditur. c.4.§.18. p.76
Virtus deseritur, si periculum incurritur. cap.6. §.82. pag. 147.
Qui male recusat, accelerat. c.6.§.90. p.150
Qui leuium subitè recusat, Dei beneficium honorat. c.7. §.80. p.187
Si charitas vitet alienum, eludet proprium. c.11.§.35. pag. 260.
In eo ad sanctos confugiendum, sed à solicitudine non cessandum. c.12.§.53.p.269
Pro eius grauitate tutamina sunt quærenda. c.13.§.28. pag. 309.
Ita aliis impertienda auxilia, vt propria vitaueris detrimenta. c.13.§.10.p.303
Vrget, & peccator se tutum credit. c.14.§.20. p.332
Qui euasit pericula, inuolet ad virtutis castra. cap.14. §.47. p.343

Perseuerantia.

Est virtutum corona. c.13.§.41. p.314

Petere.

Est durius, quàm fame vexari. c.10 §.12.p.234

Pietas.

Parenti exhibita, est lucrandi artificium, & virtutis augmentum. c.9.§.13. p.211.& seq.

Plaga.

Sæpè auertitur, sacris rebus exhibita reuerentia. c.5. §.5. p.92

Plausus.

Non penditur, nisi spes consolat, aut timor suadeat c.5.§.29. p.101
Fastigia possidentibus parui humanus æstimandus cælestis est appetendus. c.12.§.49. p.29.

Pœna.

Communis sit pœna, si communis sit culpa. c.5. §.39. p.104. & seq.
Distorquet, culpa non angit. c.6.§.95.p.152
Non est intentanda pœna, indiscussa culpa. c.14.§.99. p.365.

Maturè

Maturè est decernenda, culpa ritè examinata; c. 14. §. 105. p. 368

Pœnitentia.

Orationi robur inspirat, & naturam informat, c. 1. §. 57. pag. 13.
Est pro muneribus ad Deum placandum, & periculum effugiendum, c. 3. § 37. p. 64
Non solùm aboleat delicta, sed proferat emendationis argumenta, c 6. §. 15. p. 119
Peccati est exilium, & calamitatis remedium, c. 6. § 16. pag. 110.
Ea quidquid fœdum inuenitur, & pulchrum redditur, c. 6. §. 22. p. 122
Sit circunstantiis integra, & integritate perfecta, c. 7. §. 32. p. 168
Euadit naufragium, si fugiat iterum subire periculum, c. .§. 8. p. 169
Sic sordes tergat, vt nec odorem relinquat, c. 7. §. 39. pag. 17.
Dum [illegible] radit culpam, expungit miseriæ causam, c. 12. §. 28. p. 283
Eam sæ hùs suadet vitæ, quàm animæ detrimentum, c. 14. §. 44. p. 342
Eam Deus suscipit, & honorat, c. 14. §. 46. p. 343
Nihil apud hostes ex amissis relinquat, vt perfecta floreat, c. 14 §. 78. p. 356

Politicus.

Plus curat, quàm pecuniam, illustrem acquirere parentelam, c. 9. §. 44. p. 222

Possessio.

Qui Dei possessionem esse desiderat, virtutibus floreat, c. 1. §. 2. p. 2

Potestas.

Eius abusus est casus, c. 2. §. 71. p. 37
Si h aut ad [illegible] nam adducet mortem amaram, cap. 4. §. 44. p. 85. & seq.
Prudentia est ei quid detrahere, & detrimentis occurrere, c. .§. 26. p. 295
Quidquid audet, sibi licere præsumit, cap. 8. §. 43. pag. 194.
Est periculosa, si legem rumpat, & cupiditati inseruiat, c. 14. § 60. p. 348. & seq.

Præceptum.

Qui infamat, contra se indignationem maturat, c. 12. §. 59. p. 303
Si multiplex, contemptui expositum, cap. 14. §. 53. pag. 345.
Difficilia Principum affectantur, leuia Christi contemnuntur, c. 14. §. 75. p. 354

Præcipitium.

A peccatore putatur munimentum, c. 14. §. 25. p. 333 & seq.

Præfectura.

Exigit ætate maturum, & moribus exornatum, c. 8. §. 4. p. 189
Qui eam adit, patientia sit præditus, & charitate adornatus, c. 9. §. 6. p. 209

Prælatus.

Pro se, & subditis debet pugnare, & solicitè prouidere, c. 1. §. 3. p. 2
Eum exornet scientia, & scientiam commendet vita, c. 1. §. 4. p. 2
Fulgeat patientia, & prouidentissima vigilantia. c. 1. §. 6. p. 3
Vel malo in licitis obedientia præstanda. cap. 2. §. 38. p. 30. & seq.
Ei est solatio, si calamitas non contingat eius inertia, sed alienamalitia. c. 8. §. 39. p. 196
Nonnulli plus curant superbam pompam acquirere, quàm subditis prouidere. c. 8. §. 45. p. 201
Bonos attendit legibus, non adolatur magnatibus. c. 8. §. 59. p. 206
Suppliciom est bono priuari, & eius solatio destitui. c. 12. § 47. p 290
Quærat gloriam non sibi, sed Numini. c. 12. §. 66. p. 198
Innocentia sit puerulus, iudicio maturus. cap. 13. §. 4. pag. 301.
Non permittat sibi appropinquare, si aliorum vitia cupit corrigere. c. 13. §. 12. p. 303
Plus obtinet a subiectis vrbanus, quàm durus. c. 13. §. 18. p. 306
Sit cum morigeris humanus, cum contumacibus rigidus. c. 13. §. 19. p. 306
Eius actio est subiecti actionis aut præsagium, aut indicium. c. 13. § 24. p. 307
Si succedat improbo, locum nobilitet virtutum augmento. c. 13. §. 43. p. 314
Si culpis inficitur, subjectus facilè sordidatur. c. 13. §. 49. p. 316
Inter eum, & subiectos concordia est vitiorum ruina. c. 14. §. 11. p. 328
Sic se erga subiectos gerat, vt omnem murmurationis occasionem præcidat. c. 14. §. 15. p. 329. & seq.
Suos crimini non exponat præceptorum multiplicitate, & rigore. c. 14 §. 53. p. 345
Nullus placet omnibus, est bonus, qui pluribus. c. 14. §. 58. p. 343
Eius culpa cæterorum ignauia. c. 14. §. 63. p. 350
Prudens suorum errores corriget, & ne iterum admittant, impediet. c. 14. §. 81. p. 357
Præsentia continet in officio, & obuiat fine rigore piaculo. c. 14. §. 82. ibid.
Acrius obstringet familiæ delicta, quam aliorum piacula. c. 14. §. 83. p. 358
Si virtute expoliti, fulcra sunt populi. c. 14 §. 47. p. 358
Non solùm careat crimine, sed criminis suspicione. c. 14. §. 103. p. 362

Præmium.

Apud Deum assequitur virtus, apud sæculum fauor. c. 6. §. 68. p. 138

Prærogatiua.

Detorquentur sæpè ad vanitatis fomenta. c. 1. § 43. p. 10
Prærogatiuis nobilitatur, qui à Deo ad magna disponitur. c. 9. §. 45. p. 222

Præsens.

Sæpè despicitur, qui absens quærebatur. c. 10. §. 59. pag. 246.

Præsentia.

Principis vires inspirat. c. 5. § 6. p. 93
Prælati in officio continet subiectum, & auertit fine supplicio piaculum. c. 14. §. 82. p. 357

Præsul.

Felicitas est odioso succedere, & actibus contraire. c. 7. §. 45. p. 171

Pretiosa.

Pretiosa.

Sæpè quæruntur postrema. c.9.§.10. p.211

Prandium.

Illud præcessetit benedictio. c.9.§.18.p.216

Princeps.

Ei complacere est prudentia, si non interueniat culpa. c.2 §.113. p.49.& seq.
Ob eius scelera gemit Respublica. c.4.§.7.p.72
Ei fides inuiolatè præstanda. c.4.§.36.p.83
Vtatur oculis,non solùm auribus. c.4.§.39.p.84
Ei infausta recusant omnes nuntiare. c.4.§.40. ibid.
Eius præsentia robur inspirat, absentia eneruat, c.5. §.6. p 92. & seq.
Deum placat, si publicos conuentus honorat, cap. 6. §.83. p.147
Nil ei negetur,si necessitate vrgeatur,c 8.§.44. p. 200
Deum sequutus, Reipublicæ commodus, cap. 6. §.84. pag 148.
Benè gubernat, si subiectis imperet,& legibus pareat, c.10.§.63. p.148
Ni per se quærat,nesciet aduersa, quia adulatio refert grata,c.11.§.27. p. 260
Si nimis rigidus, dignitatem infamat, aut turbat, c.11. §.33. p.263
Sic debet corrigi,vt non videatur reprehendi, cap. 12. §.17. p.279
Eum decet armorum experientia,& peritia,c.13.§.11. pag.303.
Reipublicæ, & sibi consulit, si eligat ad dignitatem dignos,non fauoribus commendatos, cap. 13. §. 44. pag.315.
Bonus discrimen non recusat, si subiectis subueniat, c.14.§.1. p.322.
Si generalitati prouideat, omnium sibi allicit corda, c.14.§.2. p.323. & seq.
Priùs consulat, sed postea non differat, cap. 14.§.38. pag.339.
Raius audet ei honestè resistere, quia ferè omnes adnituntur adulari,c.14.§.91. p.362

Profugium.

Quærendum est validius, dum hostis vrget audaciùs, c.14.§.5. p.325

Propositum.

Vacillabit virtutis propositum, si remanet voluptatis vestigium,c.7.§.26. p.166

Prosapia.

Virtutibus firmatur,vitiis euertitur,c.2.§.111. p.49

Prosperitas.

Non minus aliquando vitiis auxiliatur prosperitas, quàm calamitas. cap.14.§.10. p. 328

Prouidentia.

Ni viures colligat, in periculo nutat, cap.4.§.9.p. 73 & seq.
Disponit,quidquid nobis,accidit,c.4.§.11. p. 74
Sic alij prouideas,vt tibi non noceas,c.6.§.39. p.129
Est fulcimentum dignitatis, c.4 §.4. p.86
Præsentiat aduersariorum consilia,& prudenti nectat cautela, c.7.§.51. p.173
Ea non munitus sæpè ingemiscit turbatus,cap.7. §. 56. pag.174.

Prudens.

Dolorem glutit, ne alios contristet, c.1.§.50. p.18
Sic homini placet,vt Deo seruiat, c.2.§ 87. p.41
Excusat prædicere aduersa,c.3 § 21. p.59
Se non sidit,sed alios consulunt,c.5.§.50. p.109.& seq.
Tempus sibi colligit,nec totum aliis impendit,c.8.§.2. pag.188.
Secretò expendit vires, antè quàm adeat difficultates, c.10.§.29. p. 217
Non variat,quantumvis fortuna arrideat, cap.10.§.68. pag.249.
Mavult honesta sequi,quàm trahi,c.12.§ 43. p. 288 & seq.

Prudentia.

Qui fidunt humanæ, incurrunt pericula, cap. 4. §.16. pag.76.
Alieni instrui debet calamitate,c.4 §.16. p. 79
Tempori cedit,& pacem, vt potest init, cap. 7.§.85. pag 183.
Prudentia est, vt grauiori occurras detrimento, vindictæ carere solatio, c.12.§. 62. p.296
Vires expendit,antè quàm periculum vrgeat, cap.13. §.27. p.309

Puer.

Si Deo dicatus,pueritiam exuat,& maturitatem induat, c.1.§.92. p.18
A cunabulis benè instruendus,& educandus, c.1.§.98. pag.18.

Q

Querela.

Nullus iustè queritur, si quis propria pro libito dilargiatur,c.2.§.27. p.26. & seq.
Durum est vexari,nec posse querelam proferre, cap. 2. §.35. p. 27. & seq.
Communis querela superioris semper est nota, cap.5. §.57. p. 111
Contra exauguratum exurgit,& factitia causa premit, c.12.§.14. p.278 & seq.

R

Rapina.

In vita placet,sed in morte vrget,c.4.§.44. p 82
Si vigeat in superiore rapina, ingemiscet Respublica infortunata,c.7.§.49. p.172

Recula.

Reculis Deus solet reportare victoriam, cap. 5.§.44. pag.103.

Regimen.

Sibi regimini videtur idoneus vel ætate consumptus, c.8.§.1. p 188
Si ad plures pertineat, quisque minus solerter tractat, c.8.§.18. p.195
Eius forma mutanda,si tempus,& ratio diuersa suadeant tendere via,c.11.§.32. p. 262 & seq.
Bonum aliter tractat otiosos,aliter laboribus fatigatos, c.14.§.54. p.346

Regnum.

Suffulcitur armis, & legibus,c.8.§.46. p.201

Religio.

Religio, Religiosus.

Magna aggressus detineri solet recul is impeditus. c. 14. §. 61. p. 349
Qui in sæculo angustè, cupit edere religiosus iam lautè. c. 2. §. 52. p. 31
Deo prorsus dicetur, nec vanis occupationibus irretiatur. c. 1. § 91. p. 18
Renunciet commodis, vt inseruiat templis. c. 1. §. 101. pag. 20.
Si degenerat, sæculares aliquando criminibus superat. c. 2. §. 42. p. 29
Renuntians sæculo honorat virtutem, & acquirit sibi laudem. c. 6. §. 46. p. 132
Tenetur vigilare, & commodis interdici. c. 1. §. 65. p. 14
Solet necessariis ad victum frui, cùm sæculares contingit ærumnis premi. c. 12. §. 12. p. 281
Debet religio cognatis anteferri, & filiis præponi. c. 14. §. 107. p. 369
Eius iniuria summè dolenda. c. 4. §. 41. p. 84

Reluctans.

Aliquando ad virtutem trahitur, & misericordia compellitur. c. 6. §. 53. p. 135

Remedium.

Desiderare remedium, salutis exordium. cap. 6. §. 18. pag. 120.
Miserum est, si vergat ad detrimentum. c. 1. §. 71. p. 15
A nobis possumus aliquando impetrare, quod ab aliis solemus inquirere. c. 12. §. 55. p. 295

Resipiscentia.

Fortunatum est resipiscere, infortunium pertinacia indorari. c. 7. § 82. p. 182

Respublica.

Est misera, vbi sine rubore committuntur errata. c. 2. §. 56. p. 32
Gemit pressa ob superiorum delicta. c. 4. §. 7. p. 73
Infelix est bonis consiliariis priuata. c. 4. §. 56. p. 89. & seq.
Misera est, si non oculis gubernetur, sed auribus. c. 4. §. 39. p. 84
Floret, si pareat Principi, & Princeps legi. c. 10. §. 63. pag. 248.
Solet premi, à quibus debuit leuari. c. 5. §. 52. p. 109
Ingemiscet infortunata, si superior defœdetur rapina. c. 7. §. 49. p. 172
Solet laborare, dum eius causa ad aliquem non agnoscit specialiter pertinere. c. 8. §. 57. p. 202
Gemit, si superior dormit, dum hostis vrget. c. 11. §. 22. pag. 259.
Viget, si abest rapina, & floret in superioribus vigilantia. c. 7. § 68. p. 177
Felix est, si Præsul iudicio maturus, innocentia puerulus. c. 13. §. 4 p. 300
Nitet, si Præsul virtute floret. c. 7. §. 19. p. 164
Eius aliqui salutem curant, sed ita vt aliis onera imponant. c. 6. §. 109. p. 158

Reuelatio.

Non est facilè credenda, sed maturè examinanda. c. 3. §. 23. p. 59

Reuerentia.

Exhibetur vel trunco ad dignitatem elato. c. 5. §. 31. p. 101. & seq.

Rebus sacris publicè exhibita communis arcetur sæpè plaga. c. 5. §. 5. p. 92

Reus.

Non debet inauditus puniri, sed maturè examinari. c. 14. §. 105. p. 368

Rex.

Promissa impleat, & nunquam fallat. c. 11. §. 45. p. 267

Rigor.

Exordia Principis infamat, aut turbat c. 11. §. 33. p. 263
Correctioni aliquando nocet, vt lenitas prodest virtuti. c. 7. §. 46. p. 171

Rixa.

Qui occasionem ei præbet, frequenter cadit. c. 14. § 18. pag. 331.

Rudis.

Orando fit sapiens. c. 11. §. 12. p. 255

S

Sacerdos.

Est populi salus sapientia, & virtute excultus. cap. 14. §. 94. p. 363
Debet sæculo renunciare, & virtutibus insistere. c. 7. §. 11. p. 162
Prodest eius oratio, dum generali associata lamento. c. 7. §. 60. p. 175
Vel procax est reuerendus. c. 1. §. 21. p. 6. & 78. p. 16
Ad bella cum vitiis eat, & pericula à suis amoueat. c. 13. §. 20. p. 306
Qui Numini noscitur propinquare, debet virtutibus elucere. c. 7. §. 9. p. 62
Si indignus ad sancta accedat, mortem maturat. c. 4. §. 34. p. 82
Assideat templo, non foro. c 1. §. 58. p.
Ad eius orationem recurrat, qui impetrare anhelat. c. 1. § 83. p. 13
Eius habitaculum Dei fit hospitium. c. 7. §. 7. p. 161
Irreuerentius aliquando tractat sancta, decentius sæcularis diuina. c. 5. §. 2. p. 91
Dei quærat gloriam, non suam. c. 6. §. 61. p. 139
Eius domus templum referat, virtutem redoleat. cap. 1. §. 93. p. 19
Non audeat virtutis detrimento leuare calamitatem consilio. c. 6. §. 10. p. 177. & seq.
A Regibus honorandus, & cæteris præponendus. c. 9. §. 49. p. 223. & seq.
Est Nominis coadiutor, dæmonis terror. c. 7. §. 10. p. 162
Sit occasio virtutis, non criminis. c. 1. §. 72. p. 15

Sacra.

Grauem pœnam subeunt, qui adstantes sacris irreuerenter se gerunt. c. 7. §. 73. p. 79.
Quæ Deo sacra, hominibus commoda. cap. 14. §. 85 pag. 359.
Deo sacra minuere, sibi est nocere. c. 2. §. 81. p. 40

Sacrificium.

Non debet pollui, quod constat Numini consecrari. c. 1. §. 63. p. 34
Aliquando vanitate corrumpitur, & fœdatur. c. 1. §. 64. pag 35.

Sæcularis.

Præ Sacerdote aliquando veretur sacrata. c.5.§ 2.p 91

Salus.

Eius est exordium desiderare remedium. cap.6. §.18. pag. 120.
Reparatur, dum culpa euertitur. c.14.§.74. p.354
Animæ despicitur, corporis pretio ingemmimo comparatur. c.7.§.66.p.177

Sanctitas, Sanctus.

Ad eos in periculis confugiendum, sed à solicitudine non cessandum. c.15.§.53. p.318
Eorum suffragia à nobis depellunt pericula. cap. 14. §.110. p.370.& seq.
Eorum facta aliquando non tam sequenda, quam demiranda. c.14.§.11.p.328
Sua aliquando evulgat magnalia, quia Deus vult non remanere sepulta. c.12.§.31.p.284
Ob eius orationem salus aduenit, & mors fugit. c.2. §.21. p.26
Suis precibus solet tempora inuertere, & demutare. c.11.§.51. p.292
Populis est pro muro. c.7.§.59.p.175.& c.13.p.315
Martiali in campo prodest ad audaciam frænandam,& dubietatem pellendam. c.14.§.7. p.329
Sui habere similes solicitar,& anhelat. c.2.§.10.p.28
Sanctus Franciscus fuit Ecclesiæ pro exercitu. c. 14. §.23. p.333

Sapiens, Sapientia.

Sapientis est demutare consilium.c.5.§.60.p.112.& seq.
Qui verè sapiens,& verè liber. c.1.§.4. p.2
Semper est idem. c.1.§.9. p.3
Etsi ea non egeat, amicitiam habet. c.1.§.51. p.8
Obsurdescit ad iniuriam, præbet facilè indulgentiam. c.11.§.53. p.270
Sine oratione inuenitur nulls. c.11.§.12. p.255
Indignum est voluptatibus inseruire. c.11. §.13.ibid. & seq.

Scandalum.

Publicum publico exemplo delendum.c.7.§.41.p.170
Prudentibus sunt documenta aliorum errata. c.7. §.4. pag. 160.
Quisque gestit aut effundere, aut alicui aperire. c.9. §.53. p.225

Senex.

Peccatis servit studiosus, ætate aliquando longa impeditus. c.13.§.57.p.319.& seq.
Eo carere, est Reipublicæ incommodum. cap.6.§.97. pag. 153.
Inglorium est à puero excitari, & instrui. c.3. §.16. p.56 .& seq.
Turpius est nescire, quàm edoceri. c.3.§.46. pag.67.
Erubescendum est à puero redargui, & confundi. c.3. §.47. ibid.& seq.
Excusatiùs puerulus, fine excusatione dormit ad virtutem senectute grauatus. c.3.§.12.p.55

Sensus.

Quo vegetior, vis animæ sæpè infirmior. c.14.§.72. pag. 353.
Diabolus conatur fascinare, aut peruertere. c.12. §.1. pag.273.

Sententia.

Iustè etiam lata adscribi solet rigori, & æmulo iudici. c.5.§ 47. p.10 .& seq.
Nonnulli malunt incommodis adurgeri, quam demutare. c.8.§.54. p.204
Si communis, non audet contradicere peruicacia. c.11. §.58. p.272
Si à nostra quis discedat, superbia sugillat. c.9. §.56. pag.226.

Sepulchrum.

Sanctorum est incolis patrocinium. c.10.§.10.p.230

Servitus, & Servus.

Durum est seruire, cui solebas imperare.c.4.§.29.p.80
Domini iniquam suspicionem solet augere, immò, vt adoletur, incrementare. c.1.§.73.p.15
Exundat aliquando pecunia, cum dominum premat inopia. c.9.§.25. p.215
Non est ei demandandum, si quid sine mora ab ... vendum. c.9.§.36.p.219

Severitas.

Debet frænari, præcipuè si felicitate inopina Principi contingat frui. c.11.§.54. p.270

Signum.

Aliquando decernuntur honestè, sed sæpiùs superstitiose. c.14.§.19. p.331
Aliquando Deus signo ab homine decreto obsecundat, vt veritas clarcat. c.6.§.57.p.136

Silentium.

Impositum est graue supplicium. c.2.§.35.p.28
Est virtutis custos, vitiorum naufragium. c.11.§.10. pag.269.

Singularitas.

Periculis inuenitur exposita. c.11.§.2. p.252

Socius, Societas.

Improbus est hostis armatus. c.14.§.39.p.340
Plus nocet prauus, quàm inimicus. c.14.§.17.p.330
Bonorum societas est ad virtutum fomentum, vitiorum naufragium. c.5.§.3. p.2

Solatium.

Solatium est, si non propria ignauia, sed aliena quid asperum contingat malitia. c.8.§.39.p.199

Solemnitas.

Non semel deseruit pascendis oculis, & lasciuiæ. c.1. §.19. p.6

Somnium.

Aliquando Deus somnio instruit, & ventura ostendit. c.9.§.38. p. 220

Spes.

Aliquando, qui antea videbatur dignus, spes frustrauit electus. c.8.§.7. p.190
Qui ea abutitur ... licta, subire solet tormenta. c.6. §.50. p.125

Vbi

Vbi humana deficit, auxilium Dei adest, cap. 14. §. 4. pag. 324.
Graue est spebus delinquere, sed grauius in spe vlla peccare, c. 12. §. 19. p. 295

Spiritus.

Sanctus pro nobis exorat. c. 6. §. 4. p. 115

Splendor.

Humanus Dei offensa solet suspirari, & acquiri. c. 5. §. 37. p. 104

Status.

Qui leges sui status transgreduntur, difficultatibus implicatur, c. 6. § 85. p. 148

Strages.

Aliena visa, sunt qui sequantur oblectamenta, c. 10. §. 7. p. 2 9. & seq.

Strenuus.

Non est otio permittendus, sed igne occupandus, c. 14. §. 18. p. 73

Stultitia, Stultus.

Est abiecta, & sordida, c. 1 §. 4. p. 2
Stultus à se frequenter est alius, c. 1. § 9. p. 3

Subditus.

Leuia eius errata afferre solent superiori supplicia, c. 6. §. 103. p. 155.
Durum est, si tractetur vt seruus, c. 8. §. 50. p. 203
Plus aliquando attendit oculus superioris, quam Numinis, c. 2 §. 40. p. 29
Vel sub negligente superiore viuat modestus, c. 2. §. 39. pag. 27. & seq.
Si superioris infamat mandatum, docet contemnere, & refragari, c 14 §. 104 p. 18
Proficit morigerus superioris ad laudem, c. 13. §. 12. pag. –.
Inter eum, & superiorem honesta concordia vitiorum ruina, c. 14. §. 11. p. 328

Subiectio.

Morte durius ei subjici, cui solebas dominari, c. 2. §. 104 pag. 47.

Successus.

Si fortunatus, prudenter videtur quæsitus, cap. 12. §. 4. pag. 275.

Supellectilia.

Sacra ad profanos vsus aliquando detorta, c. 2. §. 51. pag. 31.

Superbia, Superbus.

Dum nimis confisa, facilè detriumphata, c. 4. §. 4. p. 72
Reculis solet castigari, & affligi, c. 5 . §. 44. p. 106. & seq.
Mavult premi, quam humiliari, c. 6. §. 27. p. 124
Superbus à se excogitatum putat indubium, ab alus incertum, c. 6. §. 41. p. 130
Quas exegit, adorationes deturbatus exoluit, c. §. 20. pag 97. & seq.
Omnia sibi arrogat, & ad gloriam vendicat, cap. 13. §. 21. p. 307.

Superior.

Præcalleat futura, prudenter tractet præsentia c 10. §. 15. p. 233
Eius exemplum non sequi subditus erubescit, c. 11. §. 31. pag. 262.
Punitur non solùm ob propriam, sed ob subditorum culpam, c. 12 § 46. p. 290
Aliquando, sibi consulit, commoda generalitatis spernit c. 11. §. 23. p. 259
Silentio corrigat, larga manu beneficia profundat, c. 12. §. 24. p. 282
Melior est honestè superbus, quàm abiectè remissus, c. 11 §. 14. p. 259 & seq.
Alliciat ad virtutem, & subditorum curet honorem, c. 12 §. 56. p. 271.
Probus est asylum, improbus naufragium, c. 9. §. 32. p. 218.
Sic clareat, vt examinari non timeat, cap. 12. parag. 11. p. 273.
Vt dignitate antecedat virtute, c 9. §. p 5. 209
Non est ei crimini dandum, si non corrigit quæ eius notitiam fugit, c. 8 §. . p. 193
Sibi solet indulgere, & satagit cæteros reformare. c. 1. § 59. p. 13
Patitur aliquando supplicia ob leuia inferiorum errata, c. 6. §. 103 p 155
Sit secū rigidus alijs affabilis, & incudus, c. 1. § 34. p. 8
Licet vitiis sordeat, subditis ad virtutem ... deat, c. 6. §. 14. p. 119
Affectet ignorare, quod non decet publicè castigare aut corrigere, c. 10. §. 2. p. 250
Eius vita pateat, & subiectos ad virtutem alliciat, cap. §. 30. p. 167
Plus conducit ornatus meritis, quàm annis, cap. 7. §. 20. pag. 165.
Curet se æqualem ostendere, si iergia velit vitare, c. 1. §. 40. p. 10
Despicitur, si oblectamentis laborante Republica ... datur, c. 11. §. 9. p 258
Cupidus legibus infert iniuriam, c. 1. §. 5 . p. 6
Ad ... endū cuigoratur, si culpis polluitur, c. 1. §. 22. p. .
Bonum sortiri est beneficium, & præmium, c. 12. §. 44. pag. 289.
Discat obedire, vt sciat imperare, c. 9. §. 14. p. 212
Aut optimus, si dissimulat; durus, si corrigat, c. 6. §. 105 pag. 156.
Expectatur expectandi incommoda, ne dilatione inferat alus tormenta, c. 10. §. 34. p. 219
Si exaugur tur, emoritur, c. 7. §. 87. p. 184
Circa minores ministros debet inuigilare, quia probantur sæpè bonis moribus contraire, cap. 7. §. 88. pag. 188.
Gaudeat præfectura denudari, si contigerat pranis præesse, c. 8. §. 42. p. 200
In eo maior virtutis requiritur, dum gubernationi præponitur, c. 10. §. 17. p. 232 & seq.
Exemplo moneat, & præeat, c. 7. §. 29. p. 167
Exuat humanos defectus regimini consecratus, c. 10, §. 3. p. 228
Si accipiat, dignitatem infamat, c. 10. § 11. p. 234
Eius est nota communis querelæ, c. 5. §. 57. p. 111
Ad virtutem præcedat, & cautela se muniat, c. 14. §. 16. pag. 331.
Malit dignitatem honorare, quàm honorem ab ea accipere, c. 11. §. 26. p. 260
Opus est ei timeri, & amari, c. 10. §. 60. p. 247
Est populi calamitas, si dormit, cum hostis vrget, c. 11. §. 22, p. 247
Priùs sibi attendat, quàm aliis, c. 10. §. 28. p. 236
Polleat perspicacia, & prudentia, c. 9. §. 8. p. 210
Patienter sustineat, & prudenter admoneat, c. 3. §. 14. p. 56.

Ecclesiasticus pro subiectis debet orare,& quantumuis exasperatus doctrina instruere. c.12. §.65.p.197. & seq.
Per se ipsum veritatem inquirat, si inuenire exoptat. c.6.§.79. p.145. & seq.
Eius est nota aliorum suspirari,& inquiri. cap.12. §.36. pag. 286.
Sit vrbanus,& humanitate conspicuus. cap.10. §.24. pag.231. & seq.
Per eum Deus nos instruit,& quid velit, exponit. c.3. §.17. p.57
Et veritatis lydius ad reuelationes dignoscendas, & fallacias vitandas. c.3.§.19. p.58
Pluries admoneat,vt semel puniat. c.3 §.17.p 61
Si suorum dissimulet errata, corrigere nequit delicta. c.2.§.79. p.39
Malus mactat subditos, vt seruos. c.8.§ 50. p.205
Malunt plures è suis inductum, quàm ex extraneis expertum. c. 10.§.49.p.245
Ei credere, est sibi sæpè periculum procreare. cap.5. §.53. p.110
Eius præsentia vires inspirat, & aduersarios eneruat. c.7.§.55. p.174
Prodest rapinæ nescius, æquitatis studiosus.c.7.§.68. pag.177.
Si defœdetur rapina, gemit Respublica infortunata. c.7.§.49. p. 172
Si sanctitate floret, Respublica tota nitet. c.7. §.19. pag. 164.
Præsentia fit absens, absentia præsens. cap. 10. §.61. pag.247.
Si muneri satisfacere conatur,à Deo suppetias sortitur. c.11.§.34. p. 263
Nequit corrigere, si constat defectibus denigrari.c.12. §.16. p. 279
Subditorum reformet vitam, non lædat famam. c.7. §. 23. p.165
Bonus non proprium splendorem,sed communem procurat vtilitatem. c.1..§.66.p.149

Superstitiosus.

Sibi statuit signa,& decernit miracula.c.14.§.19.p.306

Supplicium.

Deus supplicium tardat, misericordiam accelerat. c.10. §.36. p.238.& seq.
Aliquando tardat, sed tarditatem grauitate compensat. c.3.§.26. p.60
Filiis infligendum temperatur supplicium ob patris meritum. c.11.,30. p.284
Qui sine admonitione punit, non bono affectu moueri ostendit. c.8 §.34 p.168
Ne possit euadere, videtur peccator ipsa culpa detineri. c.14 §.27. p.334
Fauor est pœnis vrgeri, si à reatibus possis exolvi. c.4. §.40. p.65
Si ad resipiscentiam suadeat, salutem iuvat. c.7.§.82. pag. 182.
Infelix est, qui luit supplicium, nec assequitur desideratum. c.6 §.29. p.125
Ob culpam illatum, ab aliis causis putatur exortum. c.6. §.40. p.129

Susp[illegible]

Lubentius adhæremus suspicioni ,quàm veritati.c.10. §.71. p.250
Si animo semel adhæsit, nec miraculum expunget. c.9.§.55. p.245

T

Tellus.

A se conatur peccatorem excutere. c.14.§.31. p.336

Templum.

Aliquando aditur, vt oculis, & voluptati inseruiatur. c.1. §.19. p.6. & 42. p.10
Templis delinquere est Deum contemnere. c.2. §.81. pag.40.

Temporalis.

Amentia est sitienter ambire, & magnis laboribus procurare. c.8.§.21.p.191
Solicitè ambimus, spiritualia lentè desideramus. c.10 §.62. p.247.& c.13.§.60.p.320

Tempus.

Ob sanctorum preces solet inuerti, & mutari. c[illegible] §.51. p.[illegible]
Nisi virtutibus instaures, perdes. c.13 § 54.p[illegible]
Oportet tibi colligere,nec totum aliis impender[e]. c[illegible] §.2. p.[illegible]
Virtuti adscriptum differtur,vanitati solvitur.c.1.§.1[illegible]. pag.5.
Aliquando inuertitur,vt peccator resipiat. c.12. §.5. p 291. & seq.
Prudentia est ei aliquando cedere, & pacem stabil[ire]. c.1.§.56. [illegible]
Qui tempus oblectationis orationi dicat, assequitur quod exoptat. c.1.§.[illegible] ibid.

Tentare.

Imprudentia est aliqua tentare, sed maior aliquando recedere. c.12.§.3. p.[illegible]4

Tentatio.

Qui cupit illudere, studeat virtutum arma pren[dere]. c.14. §.6. p[illegible]

Terrena.

Curæ est dæmoni ad terrena allicere, & futilibus inescare. c.14. §.56. p[illegible]9

Timor.

Audaciæ est proles. c.6.§ 104.p.15[illegible]
Qui ab statione defecit timidus, redeat ad castra animosus. c.14. § 48. p.343
Qui cupit timoribus non vrgeri, satagat vt [illegible] inseruire. c.12.§.56 [p].294
Dei est securum profugium, & salutis tutamen c.15. §.52. p.2[illegible]3
Dei timor spernit delicias. c.14. §.55. p.346
Cordatus est consilij pater. c.4.§.25. p.[illegible]9

Tormentum.

Sæpè oritur, vnde spetabatur gaudium. cap.6. §.[illegible]. pag.123.

Tribunal.

Sit patria æquitatis, non hospitium cupidinis. c. 7. §.44. p. 172

Tributum

Tributum.

Aliquando non sine gemitu catorum histrionibus, & parasitis inuenitur expensum. c.8.§.48.p.202
Debet ab omnibus solui, non pauperes aggrauari. c.6. §.87. p.149
Si causa cessauit, tributum cesset. c.8.§.49.p.202
Enitendum est, vt quod malè soluebas, honestè ab aduersarijs extorqueas. c.7.§.86. p.183
Non videntur grauia, cùm ad Martia exhibentur bella. c.8.§.25. p.192
Quod volucrit, pendes, si veritatem sequaris. c.11.§.3. pag.252.

Trinitas.

Eius fides dæmon vrit. c.11.§.47. p.268

Triumphus.

Non tam reportatur robore, quàm virtute. c.14.§.62. pag. 349.
Vt de vitiis reportes, nec blandis debes allici, nec diris terreri. c.14.§.9.p.327
Lucet perfectius, si quæ abstulerat, reddiderit aduersarius. c.7.§.84.p.183
Ad ... ciem triumphus est aliquando calus. c.5.§.12. pag. 106.

V

Vana gloria.

Virtutes corrumpit, immò penitus euertit. c.13.§.51. pag. 317.

Vanitas.

Calamitosè culpis procuratur. c.5.§.37. p.104

Vanus.

Suas dotes effutit, aliorum tegit. c.10.§.46.p.242

Venia.

Sic danda, vt nulla offensorem torserit cura. c.12.§.64. p.29[illegible].

Venus.

Ab ea aliena clades non arcet, nec labor terret. c.5. §.33. p.102
Fac[illegible] pulchra, sed re amara. c.5.§.9.p.93. & seq.

Venustas.

Solet vitiis fauere, & virtutibus insidiari. cap.9. §.7. pag.210.

Verbum.

Regis sit firmum, vt factum. c.11.§.45. p.289
Si leuia, conspurcant labia. c.2.§.13. p.24
Si vana, afferunt secum detrimenta. c.2.§.12. ibid.

Veritas.

Qui vult eam edoceri, debet omni affectione purgari. c.8.§.36. p.195
Aliquando extorquetur à dæmone. c.6. §.50. p.118. & §.12. p.134
Inuenitur, si virtus colitur. c.6 §.51.p.146
Si rectè quæritur, facilè inuenitur. cap.6.§.19. p.117. & seq.
Sibi inuidet Dei minister, si eam detinet. cap.5.§.44. p.66. & seq.

Superbis tegitur paruulis reuelatur. c.5.§.15. p.56

Via.

Mirum est, si qua Deus vult, gradiatur, nec homo eligere viam conetur. c.6.§.54.p.123

Victoria.

Reportatur in Deo fiducia. c.7.§.61.p.175 & seq.
Melius acquiritur virtutibus, quàm phalangibus. c.7. §.22. p.165
Aliquando perditur, si cum impiis fœdus initur. c.7. §.70. p.178
Post victoriam animus disponatur ad pugnam. c.13. §.17. p.279
Vt perfecta luceat, apud hostem nihil ex deperditis remaneat. c.14.§.78.p.356
Etiam iam parta, est communienda cautela. c.12. §.6. p.302. & c.13.§.7. p.253
Deo auspice assequitur infirmis etiam instrumentis, & armis. c.10.§.31. p.237
Ni deinde prouidentia, erunt necessaria ad victoriam miracula. c.7.§.76. p.144

Vidua.

Magistratus vidua ærumnis subiecta. c.4.§.54.p.89

Vigilantia.

Contra se solet improbos excitare. c.1.§.6.p.3

Vindicta.

Mirum erit posse sumere, & abstinere. c.2.§.8.p.23
Non est exequenda etiam occasione opportuna. c.2. §.7. p.23

Vinum.

Fœminis est indecorum. c.1.§.77.p.16

Vires.

Deus vires præbet, cùm onus imponit. cap.10. §.35. pag.138.

Virgo.

Ferire non audet pœna, quem Mariæ protegit vmbra. c.3.§.30. p.61. & seq.

Virtus.

Pluris habetur aliquando apud exteros, quàm apud proprios. c.4.§.24. p.78. & seq.
Ipsa se prodit, plausum non sitit. c.5. §.16.p.96
Dum floret, dæmon ardet. c.10.§.25 p.235
Rarus fulget virtutibus expolitus, si fortunæ culmine clarus. c.1.§.1.p.2
Despicitur, commoditas procuratur. c.4. §.43. p.85
Rarò ambitur virtutis summa, sequimur frequenter mediocria. c.1.§.8. p.3
Eximia communi lege non tenetur, dum speciali priuilegio donatur. c.7.§.99. p.187
Dignitatis est anchora. c.4.§.45.p.86
Inter hostes etiam reuerentiam sibi conciliat. c.6. §.5. p.115. & seq.
Deseritur, si periculum aliquod imminere putatur. c.6. §.82. p.124. & seq.
Sic debet coli, vt dæmon non præsumat accedere. c.7. §.8. p.161
Eam nonnulli volunt sequi, sed terminum sibi præfigere. c.6.§.80.p.146. & seq.

Infaustum est, si auertat, quod ad virtutem prorsitat, c 2.§.59.p.33.
Exiguo tempore durat, sed immortali præmio coronat. c.14.§.74.p.354
Perfecta lucet, imperfecta marcescit. c.4 §.55.p.85
Exiguis potest emi, & acquiri. c.9.§.24.p.215
Non potest non præmiari, & ideò est aliquando superfluum præmiandam exprimere. c.12.§.42.p.288
Eam sequimur, si spes utilitatis floreat, deficimus, si marceat. c.13.§.19.309. & seq.
Ob virtutem pericula vertuntur in tutamenta. c. 14. §.42.p. 41.
Citò fastiditur, ad vitium hiatur. c.13.§.5.p.301
Nihil prodest fucata, sed vera. c.12.§ 60.p.205
Leuiter ei incumbimus, vitiis pertinaciter adhæremus. c.8.§.41.p.200
Pro ea exercantur vires, dum emergunt difficultates. c.14.§.108.p.369.& seq.
Acquiritur cœlesti prouidentia, & humana industria. c.7.§ 74.p.179
Non superbiat, qui ob virtutem patitur, cum similia humanis affectibus inveniatur aggressus. c. 14.§.13. p.329.
Satis non est amare, sed actionibus acquirere. c.7.§.31. p. 167.
Dum studiosiùs colitur, acriùs à dæmonibus impugnatur. c.7.§.57.p.174
Non iuuat exteriùs culta, si interiùs fœdata. c.7.§.40. p.170
Videntur aliqui eam amplecti, sed probantur erroribus sordidari. c.6.§.69.p.141
Est ardua, sed coronatur victoria. c.14.§.22.p.332
Si eximia, sine irritatore gradum accelerat. c.6.§.44. p.135.
Prudenter exercenda, & nullis nebulis obscuranda. c.1.§.97.p.19.
Quò humilior, perfectior. c.1.§.106. p.22
Lucet, si affectus laudabiliter corripit. c.6.§.43.p.130
Vanitate inficitur, præsumptione denigratur. c.7.§.27. p.165
Minus juvat evidens ad famam, quàm defectus dubius ad notam. c.6.§.42.p.130
Eius est præmium perseueranter colere, nec resilire. c.12.§.41.p.288
Non adolescit, ni vitium radicitùs extirpatur. c.7.§.24. p.166
Eam fama comitatur, & gloria. c.3.§.53.p.70
Postponitur euandis commodis. c. 6. §. 106. p.156. & seq.
Vera libertate fruitur, casibus non turbatur. c.7.§.25. p.166
Aliquando homo quodammodo reluctatur, & à Deo impellitur. c 6.§.53.p.173
Si insueta, redditur ardua. c 6.§ 45.p.170
Lentè crescit. c. .§.13.p.163
Parum juvat initio floreat, si citò elangueat. c.3 §.2.p.52
Fructum affert libenter culta, non violenter exercita. c.7.§ 6.p.161.
Dum sollicitius colitur, persecutionibus impugnatur. c.7.§.83.p.182
Qui ad ejus confugit castrum, diuinum experitur auxilium. c.7.§.58.p.1 4
Ab infantia adulta, est firma. c. .§.1.p.51
Satis non est proximare, sed opus virtutibus communiri. c.4.§.5.p 72
Si eximia, in eorum ditione aggreditur vitia. c. 7. §.3. p.160
Quem laborem affert, in fructum vertit. c.7.§.2.p.160
Plus dolet, quàm ea carere, commodis denudari. c.4. §.42. p.85
Secum affert gloriam. c.2.§.98. p.45
Est placida, voluptas perturbationibus impetita. c. 7. §.14. p.163
Egregiè culta prodest ad vitæ, & animæ eludenda pericula. c.14 §.109. p.370
Dum maior, humilior. c.9.§.41. p.221

Visus.

Qui non nouit frænare, solet lugere. c.6.§.89.p.149 & seq.

Vita.

Si ingloria, deterior morte honesta. c.4.§.27. p.80

Vitium.

Si aliquod admiseris, plurima tributa pendes. c. 4. §.8. pag. 73.
Protinus euertenda, & obliteranda. c.4 §.6 p. 2
Ita debet auferri, vt non possit pullulare. c.13. §.55. p.318.& seq.
Non sunt culminis, sed hominis. c.13.§.3. p.3
Adolescit citissimè. c.7.§. 3. p. 163
Cadit, qui vitiis cedit, triumphat, qui resistit. c.4.§.10. pag. 74.
Nos subiugat non propria valentia, sed nostra ignauia. c.13. §.14. p. 304. & seq.
Raro fastidimus, aut tædio habemus. c.13.§. .p.308
Eius euersio est salutis productio. c.14 §.74.p.354
Qui in eius degit consinio, premitur bello. c.11. §.4. pag.252.
Affert secum ignominiam. c.2.§.98. p.45
Dolorem procreat, & honorem infamat. cap.11. §.8. pag.254.

Vltio.

Eius est despiciendum solatium, vt grauius est ingens detrimentum. c.12.§.62. p.296

Voluptas.

Stultus est, qui ei paret post multos labores exhantlatos, vt virtuti inseruiret. c.13.§.32. p.
Si eam sequaris, quod voluerit, tributum pendens. c.11. §.3. p.252
Cæteris rebus antefertur. c.5.§.7.p.93
Diuitiis denudat, dolores incrementat. c.5.§.42.p.106
In tormentum vertitur. c. .§.15.p.3
Non permittit sequaces otiari, sed continuò vrget. c.11.§.15. p. 6
Eis tricis aliquando se implicat, vt solui nequeat. c.8. §.52. p.203
Dum quærit oblectamentum, invenire solet supplicium. c.8.§ 51.p.3 3. & seq.
Qui eam sequitur cæcus, oculos aperit aliquando confusus. c.14.§.66. p.352
Secum affert, & tormentum, & supplicium. c.5. §.44. pag. 105.
Semper est anxia, & perturbationibus impetita. .7. §.14. p.163
Qui eam colit, sibi calamitatem adsciscit. c.5.§.8. p.92
Exambitur, cum stragi obnoxia cognoscitur. c. 10. §.7. pag.232. & seq.
Semper volatica, & difficultatibus mixta. c.14. §. 57. pag.347.

Votum.

Quàm citò est Numini persoluendum. c.1.§.88.p. 18
A noxiis non desistimus, sed obstinatè sonemus. c.12. §.38. p.287
Si palam faciendum, nobis fortè verecundum. c.1.§.29. pag.10.
Assequi aliquando est supplicium, esset non assequi commodum. c.8.§.58. p.198.